

Taylor Institution.

SŁOWNIK
JĘZYKA POLSKIEGO,

PRZEZ

M. SAMUELA BOGUMIŁA LINDE

Fil: Dokt:, Członka Naywyższey Izby Edukacyi Publiczney, Rady Dozorczey Szkoły Prawa, Królewskiego Towarzystwa Przyiacioł Nauk w Warszawie, Królewsko-Czeskiego Towarzystwa w Prądze, Rektora Liceum Warszawskiego.

TOM I. CZĘŚĆ II.

G. — L.

w WARSZAWIE, u AUTORA.

1808.

Nasz ięzyk Polski urodził się z Słowiańskiego; albowiem wszystkie te ięzyki Polski, Czeski, Ruski, Charwacki, Bośnieński, Serbski, Racki, Bulgarski i inne, były piérwéy ieden ięzyk, iako i ieden naród Słowiański. Z tego tedy narodu, kiedy iedni tam, drudzy sam siedliska swe przenieśli, przyszło i to, iż z iednego ięzyka wiele się ich urodziło różnych.

Gornicki Dworzanin, 46.

JAŚNIE WIELMOŻNEMU JEGOMOŚCI PANU

STANISŁAWOWI HRABI

ORDYNATOWI

NA

ZAMOŚCIU

ZAMOYSKIEMU,

JEGO CESARSKO-KRÓLEWSKIÉY MOŚCI TAYNEMU KONSYLIARZOWI i SZAMB:, KAWALEROWI RÓŻNYCH ORDERÓW.

Zaszczyciłem część pierwszą tomu pierwszego Słownika imionami JO. Xcia Jmci Generała Adama Czartoryskiego, i JW. Hrabiego Jozefa Ossolińskiego, imionami, mówię, w kraiu i za granicą świetnemi; poważam się tę drugą część wydadź pod zaszczytem imienia JW. WacPana Dobrodzieia. Scisły związek zachodzący między Osobami tak wysokiego znaczenia, do tego mię ośmiela; a wdzięczność należąca się odemnie JW. WacPanu Dobrodzieiowi, za doznane wcześnie tak hoyne wsparcie mego przedsięwzięcia, naymocnieyszém dla mnie iest zniewoleniem. — Ktokolwiek choć w części zna dzieie literatury, bądź kraiowéy, bądź obcéy, oddaie cześć powinną JO. Xciu Jmci Teściowi JW. WacPana Dobrodzieia, iako Muz Opiekunowi; JW. WacPan Dobrodziéy zaszczycasz, przyozdabiasz, pomnażasz, znane od dawna w Polszcze nauk siedlisko, założone przez Wielkiego Jana Zamoyskiego, Przodka swego, którego nieśmiertelna pamięć słynie dotąd w historyi nauk i kraiów. Tamto troskliwie zbierasz JW. WacPan Dobrodziéy szczątki i zabytki starożytne, tam sprowadzasz kosztowne zbiory ksiąg, i narzędzi do nauki służących, tam zgromadzasz mężów, talentami, i nauką celuiących, tam zachęcasz młódź kraiową, aby korzystała ze sposobności, którą iéy do kształcenia się na ludzi zdatnych, i znakomitych podaiesz. — Troskliwy o przyszły los nieocenionych swoich skarbów Polskiéy, Słowiańskiéy i obcéy literatury, JW. Hrabia Ossoliński, w Wiedniu, znalazł zaspokoienie troskliwości swoiey, odda-

iąc drogie te zbiory pod opiekę JW. WacPana Dobrodzieia; cieszą się miłośnicy nauk, tak kraiowi, iak obcy, z wyboru, który na zawsze oddala wszelką obawę, żeby skarb ten literacki, z taką usilnością, tak wielkim kosztem przysposobiony, wniwecz nie poszedł. Ja zaś z moiey strony teraz tym więcey cieszę się i chlubię, że, ile mi siłymoie pozwoliły, należałem do zbierania tych naydroższych, bo nayrzadszych literatury zabytków.

Racz tedy JW. WacPan Dobrodziey przyiąć i to dzieło moie, nad którém w ciągu kilkoletnim, przy założeniu przez JW. Hrabiego Ossolińskiego owego zbioru literatury kraiowéy pracowałem, a wśród pracy moiéy około niego, wciąż doznawałem zachęcaiących pobudzeń i pomocy JO. Xcia Generała Teścia JW. WacPana Dobrodzieia; racz go przyiąć z tą właściwą sobie uprzeymością, z któréy w kraiu i za granicą nauki się chlubią; racz go poczytać nieiako za treść wyciągnioną z tego zbioru, który troskliwość JW. Ossolińskiego opiece Pańskiéy powierzyła.

z Warszawy, w Miesiącu Listopadzie 1808.

LINDE.

DALSZY CIĄG PRENUMERANTOW.

Nayiaśnieyszy Cesarz Austryacki.

Józef Hrabia *Bieliński.*
Ignacy *Błeszyński.*
Szkoły *Bobrzeyskie.*
Brezá Minist: Sekr: Stanu.
Jakób *Byszewski.*
Antoni *Chłapowski.*
Tadeusz *Czacki* Starost: Nowogrodzki.
Łukasz *Dąbski* Sekr: Stanów Gallicyi.
Soter *Darowski.*
Tadeusz *Dembowski* Minist: Skarbu.
X. *Diehl* Członek Izby Eduk:
Jerzy *Dobrzański.*
Biblioteka Królewska *Drezdeńska.*
X. Marcelli *Dzięcielski* Kan: Kujaw:
Hr: Antoni *Dzieduszycki.*
Fuſs Konsyl: Stan: Ross: Sekretarz Akademii Petersburskiéy.
Franzius Senator w Gdańsku.
Kassa mieyska *Gdańska.*
z Sierakowskich *Górska.*
Michał *Grabski.*
Horn Księg: Uniwers: Wileńskiego.
Józef *Jaraczęwski.*
Ignacy *Jelski* Podpółkownik.
Karazyn Konsyliarz Stanu Ross:
Kicki Arcy-Biskup Lwowski Konsyl: Stanu.
X. Hugo *Kołłątay.*
Rafał *Kołłątay* Starosta Trzeźniowski.
Szkoły *Kowieńskie.*
Krupowicz Pisarz miasta Wilna.
Marcin *Krzyżanowski.*
Józef *Kuropatnicki.*
Antoni *Lanckoroński* Konsyliarz Tayny Cesarski.
X. Wincenty *Łancucki* Kanon: Żytomirski.
Łowicka Szkoła nauczycielska.
Łuszczewski Minister Spraw Wewnętrznych.
Ignacy *Marchocki.*
Masłowski Konsyliarz Prefektury Kaliskiéy.
Stan: Hr: *Miączyński.*
Szkoły *Mińskie.*
Szkoły *Mozyrskię.*
Julian *Niemcewicz*, Sekretarz Rady Stanu.
Gabryel *Ogiński.*
Kazimierz *Olechowski.*
Starosta *Ossoliński* Prezes Sądu Appelacyynego.
Ludwik *Pac* Kawaler Maltański.
Kazimierz *Plater* Starościc.
Jędrzey *Polsfus* Pisarz Sądu Pokoiu Wschowskiego.
Szkoły *Postawskie.*
Teodor *Potocki* Wda Bełzki.
Seweryn *Potocki* Senator Rossyyski.
Biblioteka *Prazka.*
Antoni *Pstrokoński.*
Woyciech *Pusłowski* Marszałek Słonimski.
Xżę Ordynat Dominik *Radziwił.*
Baron Ludwik *Rastawiecki.*
Michał *Romer* Prezes Trybunału Wileńskiego.

Rönne Szambelan Imper: Ross:
Józef *Sierakowski* Kawaler Maltański.
Szkoły *Słuckie.*
Jan *Sniadecki* Rektor Uniwersytetu Wileńskiego.
Jędrzey *Sniadecki* Professor Uniwers: Wileńskiego.
X Opat *Sokolnicki.*
X. Teodor *Sołtyk.*
Szkoły *Swisłockie.*
Józef *Szadorski.*
X. Xawery *Szaniawski* Proboszcz Grodziski.
Szymański.
Augustyn *Trzecieski.*
Nepomucen *Umiński.*
Kollegium *Warszawskie* XX. Piiarów.
Teodor *de Weychart* Konsyliarz Imperatora Ross:
Zuzanna *Wilczyńska.*
Uniwersytet *Wileński.*
Szkoły *Wileńskie.*
Seminaryum Główne Duchowne *Wileńskie.*
Jan *de Witt.*
Stanisław *Wołowicz* Podkom: Rzeczycki.
Piotr Hr: *Żabielski* Stolnik Gallic.
Tomasz *Zycki* Professor Matemat: Uniwersyt: Wileńskiego.

Autor Słownika ma honor uwiadomić Prześwietną Publiczność, że odtąd prenumerata na całe dzieło, dla nowo przybywaiących prenumerantów, podwyższa się dwoma czerwonemi złotemi, tak, że teraz całkowitość prenumeraty wynosić będzie czerwonych złotych dwanaście w złocie. To podwyższenie bynaymniéy się nie ściąga do tych, którzy przed wyyściem ieszcze téy drugiéy części piérwszego tomu prenumerowali. Ostrzega oraz autor, że po wydaniu drugiego tomu, obeymuiącego litery od *M* do *O*, (co nastąpi ku końcowi przyszłego roku), cena podwyższona będzie do czerwonych złotych piętnastu w złocie; takowe albowiem podwyższenie wypada z obrachunku wzrastaiących coraz bardziéy kosztów druku tego dzieła.

w Warszawie, w Listopadzie 1808. Roku.

LINDE.

G.

G, g, *litera alfabetu łacińskiego siódma, greckiego trzecia, polskiego (ą et ę za litery raduiąc) dziewiąta.* Kras. Zb. 1, 305. der siebente Buchstabe des lateinischen Alphabeths. *W Polskim wymawiamy* g *zawsze grubo, nigdy nie iak* j; *gdzie go zaś trochę miękciey wymawiamy, piszemy po nim samogłoskę* i *n. p.* giermek, *giełda.* Kpcz. Gr. 1, p. 37. das g klingt im Polnischen blos alsdann wie j, wenn i darauf folgt, sonst immer fast wie das Deutsche k. Januszowski *tedy ieszcze przekłada, żeby w słowach z Łacińskiego przyswoionych raczéy pisać* j *niż* g, *n. p.* rejestr, *nie* regiestr, Anjoł *nie* Angioł *(iak w dawnych drukach wszędzie)*, Ewanjelia, *nie* Ewangielia. – Gornicki *zadawnione gi, co my dziś go mówimy, z daszkiem pisze: skarał g̑i bóg, s. skarał go bóg.* Nowy Char. *Ze* g *przed* e *zawsze iest miękkie, więc zawsze po sobie przed* ę *żąda włożonego* i, *n. p. gies, giest abo jest, z łac.* gestus, *Gienerał abo Jenerał.* Zwischen g und e muß ein j eingeflickt werden. – *Czesi naszego* g *nie maią, ich* g *iest naszym* j; *n. p.* gablko *iabłko,* gak *iak,* geden *ieden. Nasze* g *zaś w Czeskim zastępuie* h, *n. p. gadać* hadati, *ganić* haněti, *głowa* hlawa, *gnida* hnida, *gora* hora, *gotowy* hotowy. – *Toż i w naszych niektórych krainach postrzegamy; mowią:* gańba *i* hańba; *mówimy:* ganić, *a przecięż nie* gańbić, *lecz* hańbić, *hanebny.* „*Bogatków, gdy się z Mazowieckiego do Litwy przenieśli, Bohatkami nazywano.*" Nies. 1, 129. *cf. *Borzobohaty; cf. gębka, gąbka, hubka.* – §. G *zamiąst* k *piszą w owych skróconych:* gmyśli, gwoli, grzeczy (*ząd* grzeczny) *z kmyśli, kwoli, krzeczy, to iest: ku myśli, ku rzeczy* ob. ku, *z wedle.*

G. Z. P. *abbrewiacya: Generał Ziem Podolskich.*

GABAC, gabać, -ał, -a, *cz. n. k.* (– gabnąć *idnt.* w składanych), niepokoy czynić, drażnić, napastować, anfechten, reizen, beunruhigen. cf. *Ital.* gabbare). Stała się niezgoda między jastrząbi, że walcząc między sobą, inszych ptaków nie gabali. *Ezop.* 131. Jeśli ku nim blizko przystąpisz, a będziesz ie gabał, tedy się na cię rzucą i zabiią cię. *Jer. Zbr.* 7. Odrzuć, cokolwiek cię na szkodę twoiéy duszy gaba. *Pot. Zuc.* 53. Kacerz ten dysputacyykami, którémi proste gaba, zhardział. *Skarg. Dz.* 293. Gołębie drapieżni ptacy albo szkodliwe zwierzęta gabaią. *Cresc.* 588. Cudzołoztwo z iednéy strony iest, gdy dziewka cudzego gaba męża. *Haur Sk.* 238. Bez przyczyny nieradzi nikogo gabaią. *Papr. Trf. C.* 2. Już ona umarła, co więcéy gabasz uczyciela (żeby przyszedł uzdrowić ią). *Budn. Marc.* 5, 36. (czemuż go ieszcze trudzisz? *Bibl. Gd.*). Nie na wieki pszenicę młócić będziesz, ani iéy będzie *gabać koło wozowe. *Leop. Jes.* 28, 28. (potrze. *Bibl. Gd.*). – Gabać kogo o co, nalegać nań o co, einen um etwas mahnen, ihn dringendst deshalb anliegen. Kogo o dług przodków jego gabaią, ten... *Szczerb. Sax.* 86. Zaden się nie żałował nań o żadną rzecz, ani go też żaden o żadną rzecz nie gabał ani molestował. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 10, 63. Jeśliby kto chciał gabać kogo o imienie, ma to czynić przed owym sądem, gdzie iest wzdane. *Sax. Tyt.* 75. GABANIE, – ia, *n., subst. verb.*, napastowanie, drażnienie, das Anfechten, die Anfechtung. GABACZ, – a, *m.*, co gaba, draźni, draźniciel, der Anfechter. Trudny gabacz brzuch, *molestus interpellator. Mącz.*

Pochodz. *nagabać, nagabnąć, nienagabniony, przenagabać, przenagabnąć.*

GĄBCZASTY *ob.* Gębczasty.

GABELA, – i, *ż.* (*Ital.* gabella, *Gall.* gabelle, *Lat. med.* gabella, gavlum, gablagium, Obd. die Gaffel), cło, pobór, die Steuer, der Zoll. Gabella, nazwisko we Francyi podatku na sol włożonego. *Kras. Zb.* 1, 306. Gabele od soli. *Star. Ref.* 43. W Wenecyi gabelę wszyscy płacą. *ib.* 164. *Jabł. Tel.* 36.

GABINET, KABINET, – u, *m.*, GABINECIK, – a, *m. zdrbn.* (*Gall.* Cabinet, *Ital.* Cabinetto, *Angl.* Cabbinet), pokoik poboczny ciższy, das Cabinet, ein kleines, stilleres Zimmer. *Vd.* kabinet, kamerza, shtibelz, jispiza, skriuna jispa; *Sr.* 1. pjitwark; *Rs.* кабинетъ, омхожїй, омхожая, горница. Sypialnie i gabinety dla zgiełku oddalone bydź maią od pokoiów dziecinnych. *Swith. Bud.* 99. §. gabinet u monarchów iest miéyscem sekretniéyszych obrad w interessach kraiowych. *Jez. Wyr.* das Cabinet an den Höfen. Czasem bywa pierwéy w gabinecie rezolucya, niż w senacie deliberacya. *Lub. Roz.* 453. Z tych siedmiu ministrów składa się teraz królewski taiemny gabinet. *Pam.* 83, 568. §. skład, zbiór różnych kosztowności, sztuk pięknych, das Cabinet, ein Zimmer zu Kostbarkeiten. *Sr.* 1. hutzowna jstwa, hulnenza. Gabinet naturalny, ein Naturaliencabinet, iest miéysce, w którym się przechowuią rzeczy od przyrodzenia wyprowadzone, w iak naypodobniéyszym, ile można, żywości stanie. *Kluk Zw.* 1, 15. Piękny ma gabinet, pełny rzeczy rzadkich. *N. Pam.* 8, 149. GABINETOWY, – a, – e, od gabinetu, Cabinets=. *Ross.* кабинетскїй. Sekretarz gabinetowy. *Mon.* 70, 540. (cf. *dumny). Negocyacye są woyną gabinetową. *Zab.* 9, 229. t. i. gabinetów dworskich, albo dworów, ein Krieg der Cabineter.

GĄBKA i t. d. *ob.* Gębka.

GABLOTEK, – tka, *m.*, *Gall.* tablette, deszczułka do ściany z góry przybita, żeby na niéy co postawić, ein Bretchen an der Wand, etwas darauf zu stellen. *Tr.*

GĄBR *ob.* Cząbr.

GAC, Gać, - i, *ż.*, faszyny, pęki z gałęzi wiązane. *Papr. W.* 1, 471. **Faschinen, Reisbündel.** §. Gać, Gacie *liczb. mn.*, pomost z takich pęków, **Faschinenwerk, ein Knüttelbamm, eine Reiserbrücke.** *Bh. et Slo.* **hat**; *Hg.* gát; *Bs.* gát, zagatje, zajazenje (*Bs.* gazisćte, brod *vadum* bród); *Cro.* gata (= gat, gacie 2) jaz *qu. v.*; *Cro.* gàz, *Hg.* gázlóhely *vadum* bród); *Crn.* gatshe; *Vd.* gas; *Rs.* гать. Cymbrowie, podciąwszy wielki las, gać uczynili, i tak się przez rzekę przeprawili. *Stryik.* 35. (cf. Gacić).

GACEK, - cka, *m.*, cf. gaszek, gach, cf. *Ital.* gazza, cf. *Ger.* **Assel)** nietoperz, latoperz, latonka, **die Fledermaus.** *Bs.* gliglјak, pirçaç, netópjer; *Crn.* pirpogazhéza; *Vd.* mrazhnik, shishmish; *Slav.* slipimish; *Ross.* кожа́нъ, летучая мышь. Nietoperze także gackami zowią. *Zool. Nar.* 292. Osądzono nietoperza, żeby iuż we dnie nie latał, Lecz w nocy omackiem, J iuż nie nietoperzem, ale zwał się gackiem. *Min. Ryt.* 4, 98.

GACH, - a, *m.*; pônocnik, fryierz. *Cn. Th.* (cf. *Ger.* **Gauch, Geck, Gäck** = młokos, głupiec; *Ital.* Cucco, *Dan.* Giäk, *Holl.* Gheck, *Angl.* Geck, *Suec.* Geck, *Island.* Gick, cf. *lat.* Jocus), **ein Nachtschwärmer, ein Buhler.** Tu w tym lesie z swym gachem kryie się: *Teatr* 52, *d.* 118. Swięty urząd gamratom, ołtarz gachom służy. *Zygr. Papr.* 289. *Zartbl.* Jmć Pan Gachowski. *Mon.* 63, 282., *ob.* Gaszek *dem.* — GACHOWAC, - ał, - uie, *intransit. ndk.*, po nocy chodzić szaleiąc. *Cn. Th.* **bey der Nacht schwärmen.** b) za dziewkami biegać, fryie stroić, **den Mädchen nachlaufen, buhlen.** GACHOWAC SIĘ *recipr.*, zbytnie się stroić, **sich übermäßig putzen.** *Tr.* GACHOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, = GACHOWSTWO, GACHOSTWO, nocne brukowanie, **das Schwärmen bey der Nacht**; gamratowanie, fryierstwo, **das Buhlen, die Buhlerey.** Z gachowstwa zrobić przystoyność i ochędostwo. *Mon.* 69, 123.

GACIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, gacią pomościć, **mit Reisbündel belegen, bebrücken.** *Boh.* **hatati, hatam**; *Slo.* **hatám**; *Hg.* gátot tsinálok; *Crn.* gatim *farcire*; *Cro.* gatiti, zajeziti, zajazti (cf. jaz); *Rs.* гатить, гачу; *Ec.* гачю (*disting. Cro.*, *Rg.*, *Bs.* gaziti *vadere* brodzić; *Ital.* guazzare; *Crn.* gasim, *Vd.* gasiti; *Crn.* gâs *callis nivis* cf. *Ger.* **Gasse**; cf. *Rg.* gàcka *lutum*). Polacy, aby snadniéy przez rzékę przebydź mogli, gacili ią i mościli chrostem. *Stryik.* 545. Wybrani Chrysta gacili rózgami palmowemi drogę Panu. *Biał. Post.* 12., *ob.* nagacić).

GACIE, - i, *plur.*, (cf. **Oberd. Gaten, Gadiehosen,** *Hg.* Gatya *ob.* Gatki); *Slo.* **gaty**; *Vd.* gazhe; *Bs.* gachje, gacchiçe, sviticę (*Cro.* gàche = Węgierskie gatki; *Croat.* hlache = Węgierskie spodnie; *Croat.* gege = Niemieckie spodnie); *Ec.* га́щи, препоя́сало, опоясанїе (*Ross.* га́чи końce gatek; га́чникъ, га́шникъ sznur do zwięzywania gatek; *Cro.* gachnyak *ligula femoralis*); ubranie, spodnie, **die Hosen, die Beinkleider.** Gacie spuściwszy gołą mu wypnie dupę. *Pot. Jow.* 2, 34. cf. portki, pludry). *Prov. Slo.* **ne bogi sa Nemec, že smu gatě wezmu,** *vacuus cantat coram latrone viator.* — *Prov. Cro.* koi dobro gách nevése, Rad guszto nye potese, *qui rem primo bene non agit, saepius iterare cogitur*).

*Gacionosz *Ec.* гащено́сецъ *braxatus*; *gaciodziéy *Ec.* гащедѣ́латель *braccarius.*

GAD, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* **had** *anguis* wąż; *Sr.* 1. **had** *vipera*, *coluber*; *Sr.* 2. **huž** wąż; *Crn.* gad *vipera*; *Vd.* had, kad, kazha = wąż; *Vd.* kazhinka, kazhur = węgorz (cf. kaczka); *Cro.* kacha, gád = wąż; *Ec.* га́ди, животныя пресмыкающееся по земли n. p. змїи (cf. *Rg. et Bs.* gad *sordes*; *Bs.* gadniti *inquinare*; *Vd.* gaditi = ganić; *Rs.* гадкїй brzydki, гадли́вый ckliwy; cf. *Arab.* חיה *hajath* animal; cf. gadać, zgadywać); = ziemiopłaz, czołgacz, płaz, **ein auf dem Bauche oder auf sehr kurzen Füßen kriechendes Thier.** Wszystek gad ziemski, według rodzaiu swego. *Radz. Genes.* 1, 25. (wszelki płaz ziemski. *Bibl. Gd.* **alles Gewürme. Luth.**). *Reptilia* gad, rzeczy czołgaiące się po ziemi, mianowicie węże cudowne. *Chmiel.* 1, 595. (cf. gadać, zgadnąć). Gadem nazywamy te zwierzęta, które maią krew czerwoną zimną, serce o iednéy komorce i o iednym uszku, a nadto ieszcze płuca do oddychania. Te *Linneusz* umieścił w gromadzie nazwandy *Amphibia*. Dawniéysi zaś naturaliści tym wyrazem *Amphibia* oznaczali niektóre tylko zwierzęta, iako to bobry, wydry, iaszczurki, żaby i t. d., z tego względu, że one równie w wodzie iak i na powietrzu żyć mogą. *Zool. Nar.* 190. cf. *Kluk Zw.* 1, 25. **die Amphibien nach dem Linné.** Ze tę klassę gadem nazywam, tak się usprawiedliwiam. Zawsze pod tym imieniem u nas rozumiano takowe zwierzęta, które na obrzydłych mieyscach przemieszkiwaią, przez odmienność kształtu swego od innych zwierząt, w oczach ludzkich okropne były, owe węże, żmiie, padalce, iaszczurki. *Kluk Zw.* 3, 3. **Schlangen, Ottern, Vipern, Eidechsen** *rc.* W siedliskach Dydony i Eneasza włóczą się dziś gady. *N. Pam.* 20, 223. Jak będziesz klął twą postać wspaniałą człowiecze, Różniącą cię od gadu, co się nizko wlecze. *Dmoch. Sąd.* 23. Często ten *had (gad, o Tatarach) w Podolskich krainach gości. *Papr. Gn.* 1037. t. i. gawiedź, **dieses Geschmeiß, die Tataren.** cf. Gadzina.

*GADA, - y, *ż.*, piętro, **Obd. der Gaden, das Stockwerk.** Spadł na dół z trzeciéy gady, i wzięto go umarłego. 1 *Leop. Act.* 20, 9. (piętra. 3 *Leop.*). Były trzy gady. 1 *Leop. Ez.* 42, 6. (piętra. 3 *Leop.*).

GADAC, - ał, - a, *cz. ndk.*, (*Bh.* **hadati** *coniicere*, *vaticinari*, **hadač** *vates*; *Slo.* **hádám** *hariolor*, **hadač** *hariolus*; *Rg.* gàtati *sortilegio uti*, gatàz, gàtalaz *sortilegus*; *Cro.* zgadyam, zgoditi = zgadywać, zgadnąć (cf. gody); *Cro.* gatàvecz *futurorum diuinator*; *Rs.* гадать, гадывать zgadywać, гада́тель wróżek; *Sr.* 1. **hudacž** *coniecturare*, *Hebr.* חוד *chud* aenigma proposuit, חידה *chidah* aenigma. cf. gad, *Sor. etc.* **had** *serpens*; **hadam** *auguror*; *quia serpens callidum est animal*, *quod tanquam diuinare seu sagire queat*). *Pol.* = mówić, rozmawiać; wszelako zawsze, mniéy poważnie używa się gadać, niż mówić, **reden.** *Sr.* 2. **gronisch**; *Cro. et Sla.* govoriti; *Rg.* govoritti, *Crn.* govorim; *Vd.* marnuvati, govoriti, besediti, kremlati, vesuvati; *Rs.* говори́ть (*ob.* gaworzyć), сказать, сказываю, баять; *Eccl.* изглаго́лати. Nie usiłuiemy uczyć tego mówić, który gadać nie umie, *docere dicere*, *qui loqui nescit*, **den sprechen lehren, der nicht reden kann.** *Pir. Wym.* 223.

Chętnie o tym gadamy, co miłuiem z chuci. *Jag. Wyb. C.* 4, *b.* Niechże gada, ma-li co mówić, bo nie mam czasu. *Teat.* 24, *c.* 87. Trudno nie gadać, kiedy zemną kto mówi, *ib.* 15, *c.* 55. (nie otwierać się, nie wyiawić). Co w sercu kryiesz, twarz będzie gadała. *Bardz. Tr.* 469. (wyda). Nie uſtąpi milczenie często kroć wymowie, Gadać nas uczą ludzie, a milczeć bogowie. *Nar. Dz.* 3, 106. Łacno gadać, nie łacno dokazać. *Cn. Th.* 412. (cf. gębą woiować). Każdy gada, chociaż nic nie umie. *Jabł. Ez.* 127. Jemu gadać o tém, toż samo, iak o wilku żelaznym. *Teat.* 19, *b.* 49. (głuchemu gadać; groch na ścianę rzucać). Oh nie gaday! *Teat.* 36, *c.* 105. (co mówisz! nie do wierzenia!). Weźm żonę, ſtółę, urząd, póki tchniesz żywotem, Zawsze o tobie gadać będą, nie wątp' o tém. *Jakub. Bay.* 89. Niech na cię gada, iak kto chce złośliwie, Ty ieſteś cały, cnota cię zasłania. *Karp.* 4, 42. Uformuie cerę, iak gdyby trzeciego dnia gadał z Panem Bogiem. *Opal. Sat.* 165. Gadał z papieżem, z królem, *Tigranem salutauit.* Cic. *Vilnae, me puero, sub Stephano Bathorio nobilis quidam occasionem dedit dicto simili:* Gadał z Ferensem; *adeo ille altos sumpserat spiritus ex colloquio cum aulico, apud regem gratioso, ut aegre aliquis ad eum accedere posset, famulis respondentibus:* Gadał dziś Jego Mość z Ferensem. *Cn. Ad.* 228. cf. Gagatek. §. gadać, siła mówić, nabiiać uszy. *Cn. Th.* **schwatzen, plaudern.** Wielka różnica między temi, którzy wiele czynią i którzy wiele gadaią. *Mon.* 63, 492. Gadaią wiele, nic nie mówiąc. *Teat.* 25, 93. Wiele gada a mało mówi. *ib.* 28, *b.* 28. *3. gadać = zgadywać, dorozumiewać się. *Cn. Th.* **rathen, schließen, folgern, muthmaßen.** Gaday nam tę gadkę: pięciu psów łowimy w lesie blizkim; czego doſtawamy, tego nie mamy; co nam ucieka, to mamy; - a on zgadnąć nie mógł. *Warg. Wal.* 337. II. *Gadać się *recipr.*, *Bh.* **hadat se** disputare, cf. *Germ.* **hadern, Hader**, cf. *hadrunek, *hadrunkować, *hadrować, *hadrownik) rozmawiać się z kim, dysputować się, rozpierać się; *Rs.* совопрошатися, состязаться; **mit Worten streiten, disputiren, Worte wechseln.** Oni się o to zemną gadali. 1 *Leop. Job.* 31, 23. (sprzeczali. 3 *Leop.*). Często się o to gadali, któryby z nich miał bydź zacnieyszy. *Zrn. Pſt.* 96, *b.* Kto w szkole Aryſtotelesowéy nie bywał, radzę, aby o rzeczach wielkich i ſkrytych nie mawiał, ani pisał, ani się o nie gadał. *Orzech. Qu.* 90. Kazimierz, gadaiąc się pod dobrą myśl z biſkupy o nieśmiertelności duszy, umarł. *Stryik.* 203. rozweseliwszy się rozmową). Ludzie się ięli o wierze gadać i swarzyć. *Bielſk. Kr.* 525. Będę się tam z nimi gadać o ludu moim. *Leop. Joel.* 3, 2. (będę się z nimi sądził o lud swóy. *Bibl. Gd.*). O co się to między sobą gadacie? *Leop. Marc.* 9, 16. (o cóż spór macie między sobą? *Bibl. Gd.*). Kto się gada z bogiem, ma iemu odpowiadać. *Budn. Job.* 39, 35. (kto chce ſtrofować boga. *Bibl. Gd.*). Gadaiąc się z ś. Szczepanem, nie mogli się sprzeciwić mądrości iego. *Biał. Poſt.* 105. GADANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, *Bh. et Slo.* **hadanj** *diuinatio, aruspicina*; *altercatio*; *Ec. et Rs.* гаданїе wróżenie, zgadywanie, gadka, zagadka). *Pol.* = mówienie, rozmowa, **das Reden, das Gerede, das Geschwätze.** Kiedyż się uważnie nauczysz mówić, i tych próżności gadania odwyczysz? *Jabł. Tel.* 42., *Vd.* besedavanje, govarjenje, pladranje, jesizhenje, jesikanie, quantanje, *Rs.* изглаголанїе. O wdzięczne wód szemranie, wdzięczne zdroiów gadanie. *Groch. W.* 352. §. zgadywanie, domysł, proroctwo, **das Rathen, Errathen, die Weißagung.** 2) gadanie (gadanie się) = słowny spór, rozprawa, dysputacya, **der Wortwechsel, Wortstreit, die Disputation.** *Rs.* словопрѣнїе. O nauce Jezusa słysząc Rabinowie, na gadanie go i dysputacye wyzwali. *Skarg. Kaz.* 493. Gotował się biſkup na dysputacyą, a zgromadzaiąc uczone ludzie, z pompą na gadanie ono iść chciał. *Skarg. Żyw.* 2, 89. Życzi mieli gadanie o wierze z Sylweſtrem. *Skarg. Dz.* 181. Zefirenus uczynił gadanie abo dysputacyą z Montaniſtami. *ib.* 110. GADACTWO, - a, *n.*, wielomoſtwo, świegot, **Geschwätze, Rederey.** Gadactwa dosyć, mądrości mało. *Pir. Wym.* 123. GADACZ, - a, *m.*, (*Slo. et Bh.* **hadač** *vates*; *Sr.* 1. **hudak**; *Rg.* gàtaz, gàtalaz *sortilegus*; *Cro.* gatàvecz *futurorum diuinator*; *Rs.* гадатель wróżek, wieszczek); dużo i szeroko gadaiący, świegot, **ein Schwätzer, Wortemacher.** Siedzi przedemną nieprzebłagany gadacz, nabitą wiatrem i nic nie znaczącemi słowami gębę maiąc. *Zab.* 6, 325., *Eccl.* глаголъникъ. Wielcy oni gadacze albo świegotliwi ludzie, którzy w towarzyszeniu z drugiemi sami mowę zabieraią, i w tym co powiadaią, końca znaleźć nie mogą. *Zab.* 6, 318. b) cektownik, przegadywaiący się z kim, spieraiący się o co. *Włod.*, *Rs.* совопросникъ., **ein Disputator.** Jakiś twardy i chytry gadacz. *Skarg. Dz.* 314. Co ieſt iawnego bez sporu, nie potrzebuie żadnego gadacza. *Poc. Hom.* 570. 2) według Czeſkiego **hadač** *vates*, mądry, który łacno zgaduie, wieszczek. *Cn. Th.* **ein Weiser, ein Seher.** Pytaycie się wieszczków i gadaczów. 1 *Leop. Jes.* 8, 19. Nie słuchaycie proroków i gadaczów, i tych, co sny wykładaią, i wróżków. 1 *Leop. Jer.* 27, 9. na kształt gadacza, 1 *Leop. Prov.* 23, 6. wieszczka. 3 *Leop.*). Gdzie mędrzec, gdzie rozumny w piśmie? gdzie gadacz wieku tego? *Budn.* 1 *Cor.* 1, 20. Proſtakiem, nie gadacz, *Dauus sum, non Oedipus. Mącz.* GADACZKA, - i, *ż.*, świegotka, **eine Schwätzerinn.** - *§. prorokini, **die Seherinn, Wahrsagerinn.** *Bh.* **hadačka**; *Rs.* гадательница. *Krok* zoſtawił po sobie trzy córy, iedna była czarownica, druga wieszczka, oſtatnia gadaczka. *Gwagn.* 460. *Biel. Św.* 137, *b.* GADANINA, - y, *ż.*, świegotanie, próżne słowa, **Geschwätz, Gewäsch.** Téy ſtałości owe wykrętarſkie gadaniny pewnie sprawić nie mogą. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 56. (Przy budowaniu Babilońſkiéy wieży) wnet brzydka gadaniną między murarzami Szerzy się, w któréy głusi nie godzą się sami. *Przyb. Milt.* 383. Gadanina ta Maurów ieſt mieszaniną Arabſkiego i Jndyyſkiego języka. *Przyb. Luz.* 332. GADATLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, gadulſtwo, wielomówſtwo, **die Schwatzhaftigkeit.** *Vd.* pladrazhnoſt, jesizhnoſt; *Rg.* govornos, jezicnos; *Rs.* говорливость, словохотность. GADATLIWY, - a, - e, - *ie adv.*, świegotliwy, wielomówny, **schwatzhaft, plauderhaft.** *Sr.* 1. **ſtrieczniwy**; *Crn.* zgovarliv; *Rg.* govorni, jezicjan (cf. ięzyczny); *Vd.* pladrazhen, jesizhen, jesikaſt, quantazh; *Rs.* говорливый. Łgarz gadatliwy. *Hul. Ow.* 110. GADKA, - i, *ż.*, gadanie, mowa o czém, **das Reden, das Gerede, die Rede von etwas.** Niech się ſtrzegą gadek, przechadzek, rozmów nieprzy-

ftoynych z niewiaftami w kościele. *Skarg. Kaz.* 544. Do kościoła chodzić mamy, nie na gadki, nie na rozmowy, ale abyśmy się modlili. *W. Poft. M.* 324. Niewiele w gadki się z nim wdawała. *Radz. Z. P.* 47. Strzeż się gadek wszelakich próżnych i plugawych. *Karnk. Kat.* 548. Dla swoich pantofli gadką był całego miafta; nawet dzieci szydziły z niego, wytykaiąc go palcami. *N. Pam.* 5, 274. Proces tak śmieszny zoftałby gadką wszyftkich próżniaków, albo złośliwych ięzyków. *Zabł. Dz.* 130. *Teat.* 50, *b.* 49. Już ta rzecz nie nową w uszach ludzkich gadką. *Pot. Syl.* 63. O tobieć to gadka, Na cięć to przymówka. *Cn. Ad.* 800. Staliśmy się gadką ludzką, t. i. wszyscy o nas mówią, każdy nami ufta wymywa, *fabulae sumus. Mącz.* To uważaiąc Antoniusz zdala, Od niepotrzebnych gadek rzecz oddala. *Chrość. Fars.* 22. - §. Rozmowa, spór, gadanie, dysputacya, die Unterredung, der Wortwechsel, die Disputation. *Bh.* hadka *disputatio.* Od wyznania prawdy nie dał się uwieść żadnemi gadkami ani namowami przeciwników. *Baz. Hft.* 110. Wywabiał na gadki Wiklefiany ieden Karmelita. *ib.* 4. Mało na świecie mędrców w tym się gdzieś zgodzili, Chociaż w głębokie gadki o tym zachodzili. *Rey Wiz.* 133. Nie naleźli, żebym z kim w kościele gadki czynił. *Skarg. Dz.* 9. O usprawiedliwieniu wiele ieft gadek między dziesiöyszemi o wierze swary. *Skarg. Kaz.* 309. §. pytanie, kweftya, die Frage. Z téy gadki abo pytania, taka się nauka wydaie... *Saxon Tyt.* 96. Jeft tu gadka o to, iaka Rzplta ma bydź? *Modrz. Baz.* 13. §. trudne, zawiłe, ciemne pytanie, zagadka, das Räthsel. *Bh.* pohádka; *Vd.* gunitva, vganka, razl; *Sr.* 2. gobalo, godlo, godane (cf. godło); *Rg.* gonétka, gátka; *Cro.* gánka, zaganka, gonotka; *Dl.* gonitka, zagoda, gotka, pritich; *Ross.* гаданїе. Zawikłana przez przenośnią mowa, po Grecku *aenigma*, po naszemu, nie od ciemności, ale od zgadywania gadką nazwana. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 88. Zgadniycie mi iednę gadkę: z iedzącego wyszedł pokarm, a z mocnego słodkość? *Skarg. Zyw.* 2, 2. Sphynx trudne gadki zadawała. *Bard. Tr.* 350. Oedip wątpliwe gadki rozwięzuie. *ib.* 355. Królowa Saba przyiechała, aby fkusiła Salomona w gadkach. *Leop.* 2 *Paral.* 9, 1. Gadki, którym nie mógł dadź rozum ludzki rady, Wykładać ięły rzeczne boginie Naiady. *Otw. Ow.* 291. *fig.* Gadką są dla mnie mowy Wc Pana, poiąć ich nie mogę. *Teat.* 3, 39. (ciemne, niepoięte, Ihre Reden sind mir ein Räthsel). *§. Gadka, *problema. Cn. Syn.* 715. ein Problem; *Bs.* pricja, priciça, kojom se iftina ischje. *Sr.* 1. wubatjo.

(*GĄDEK, *GĄDŁ *ob.* Gędziec, Gędzić).

*GADOWNIK, - a, *m.*, gaduła, gadacz, ein Plauderer, Schwätzer. Niesyty gadownik. *Zab.* 8, 325. *Jżych.* II. Czosnek dziki, *allium serpentinum*, zmiiowym albo gadownikiem mianuiemy, iż szyię ma pftrą, iak zmiia. *Syr.* 1226. *ob.* gadowe ziele. GADU GADU! *interj.* Wisch Wasch! *Vd.* shnodranje; *Bh.* tresty plesty, trety, *cać.* Gadu Gadu, a psi w krupy, a świnia ryie, a wilk w owce. *Cn. Ad.* 228. *Loquacitas aufert eorum, quae agenda sunt, occasionem*, die Schäfer schwatzen und der Wolf hohlt die Schafe. Ah iakie długo tego gadu gadu. *Zab.* 16, 180. (téy gadaniny).

Pochodz. *Gaduła*, *Gadulfki*, *dogadać*, *nagadać się*, *ogadać*, *odgadać*, *odgadywać*, *odgadnąć*, *pogadać*, *przegadać*, *rozgadać*, *wygadać*, *zgadywać*, *zgadać*, *zgadnąć*, *zagadać*, *zagadnąć*, *zagadka*, *wzgadać*. §. *godło.*

GADOWY, - a, - e, od gadu, (*Bh.* hadí wężowy; *Sr.* 1. hadowé; *Ec.* гадовь żmijowy); das kriechende Gewürm betreffend. Gadowe ziele *ob.* Wężownik. GADUCHA, - y, *ż.*, (cf. *Bh.* had wąż) gad, gadzina, czołgacz, ein auf dem Bauche kriechendes Thier, z. B. eine Schlange. Człowiek uwalił ftrasznie kiiem węża, a żona krzyknie: cóż ci gaducha ta winna mizerna? *Jabł. Ez.* 216.

GADUŁA, - y, *m. et ż.*, gadacz, gadaczka; świegot, świegotka, der Schwätzer; die Schwätzerinn. Bywszy długo tułaczami W domu zoftali gadułami. *Zab.* 15, 180. Wielki z ciebie gaduła. *Teat.* 18, 5. Sekret! co to, to wcale nie; ftraszny ze mnie gaduła. *ib.* 55, *b.* 8., *Boh.* barmotlach, howora; *Slo.* tlachać, tlachuba; *Bs.* tlapaç, tlapa, çinkavaç *f.* tlapniça, çinkaviça; *Sr.* 1. plapotak (cf. papla); *Vd.* kvantazh, pledrovez, jesikazh, lopotez, klopotez, shlabuder, lapeufs, trabusa; *Rs.* балясникъ, разговорщикъ, переговорщикъ, шалберъ, говорокъ, говоръ, говорунъ *f.* говорунья. Gaduła, co ma ięzyk iak paprzycę z mliwa, Przyiemna w posiedzeniu; niemowa wftydliwa za nic. *Zab.* 9, 33. *Zabł.* GADULSKI, - a, - ie, *ob.* gadatliwy, schwatzhaft. *Sr.* 1. plapotacjne; *Ec.* блядивый. - *Subft.* GADULSKI, - iego, *m.*, gadacz, ein Schwätzer. Starofta Gadulfki w *Powrocie Posła*, *Komed. Niemcewicza.* GADULSTWO, - a, *n.*, gadatliwość, paplanie, Geschwätzigkeit, Redseligkeit. GADULIA, - ii, *ż.*, *Sr.* 1. plapotecztwo, plapotacjnosc; *Ec.* блядѣнїе, блядословїе, блядѝ, блядство; тщесловїе; *Rs.* пустомельство; *Bosn.* jezicjenje, tlapa.

GĄDZIEL, - i, *ż.*, *Ajuga*, ziele soczyfte, od pszczoł, rogacizny i owiec bardzo lubione. *Kluk Dykc.* 1, 19. Günsel. cf. *Lat.* Consolida.

GADZINA, - y, *ż.*, (*Slo.* hyd ptaftwo domowe, *Rs.* гадина robactwo, гадь, гады *id.* - гадить brudzić, psuć; гадиться brzydzić się, cknąć, гадкій brzydki); płaz, ziemiopłaz, gad, zwierzę po ziemi się płazaiące. *Radz. Genes.* 1, 24. *not.* ein kriechendes Thier. cf. Hadyna. - Kaczki chowaią przy takim miéyscu, gdzie niemało żabnéy gadziny, któremi się iak klufkami paszą. *Haur Sk.* 126. O ukąszeniu od gadziny i robactwa, iako to pszczół. *Pam.* 83. *prf.* Takiéy kury nie imie się łafka, ani żadna inna gadzina. *Haur Ek.* 134. Gezüchte, Geziefer. - §. Gadu czołgaiącego rodzay pierwszy nazywam gadzinami, powszechnym wprawdzie imieniem, które daiemy pospolicie wszyftkiemu czołgaiącemu się gadowi, naybardziéy przecięż temu rodzaiowi służącym, ile że wszyftkie są bardzo iadowite, a ich ukąszenie po większéy części śmierć przynosi, *Crotalus. Kluk Zw.* 3, 28. (Klapperschlange). Kto się zlutuie nad zaklinaczem, którego wąż uiadł, i nad wszyftkiemi, którzy się przybliżaią ku gadzinom okrutnym! 1 *Leop. Syr.* 12, 13. (cf. wąż, Schlangen). - §. *fig.* gadzina, iaszczórka, żmiia, padalce, ftworzenie szkodliwe, iadowite, zapalczywe, Gezüchte, Otterngezüchte, Kröte, jedes schädliche, giftige, oder boshafte Wesen, ein Ungeheuer. Niemasz gadziny iadowitszéy nad obmówcę, niebezpiecznieyszéy nad pochlebcę, niewftydliwszéy nad pasorzyta. *Zab.* 13, 73. Gadzinie téy (Chimerze) i fkrzydlaty Pegaz ledwie

podołał. *Kraj. Chim. B b.* Co za zła gadzina! *Teat.* 35 *b*, 16. Ktożby wierzył, żeby ta mała, głucha i garbata gadzina, tak się rzucać mogła? *ib.* 1 *b*, 52. A odeswiyże się głucha gadzino, czego płaczesz? *Teat.* 16, 33. b) Gadzina folwarkowa = ptastwo domowe, drób domowy, *Slo.* hyd (osobliwie kaczki, może iż się gadziną żywią, cf. *Cro.* kacha, gád = wąż; *Vd.* kazhinka, kazhur, węgorz), kleines Hofvieh, Federvieh, besonders Enten. Na wyżywienie młodéy gadziny, krom poszladów, trzeba dadź zboża. *Haur Ek.* 133. Gadzina folwarkowa, mianowicie kury, gęsie, indyki, kaczki, gołębie. *Haur Sk.* 63. Stokłosa gadzinę drobną folwarkową wyżywi. *Haur Sk.* 36. §. *fig. collect.* gawiedź, ludzie niehamowni, Gesindel, Gezüchte. Izydor, gdy począł w Moskwie kazać, poimali go; ale uciekł i więcéy nie chciał téy gadzinie kazać. *Gwagn.* 79. (*ob.* jaszczurcze plemię). GADZINNY, - a, - e, od gadziny, źmiiowy, wężowy, Ottern=, Natter=, Schlangen=. Od grzechu, iako od żądła gadzinnego stronią. *Birk. Kant. C.* 3 *b*.

GĄGA, - i, *ż.*, obłe drzewo, do rozpierania statków, ładuiąc ie. *Ryd.* ein ovales Stück Holz, das beym Beladen der Gefäße gebraucht wird.

GĄGAC *ob.* Gęgać.

1) GAGAS, - u, *m.*, GAGATEK, - tku, *m.*, czarna stwardniała ziemna żywica, niektórzy ią czarnym bursztynem bydź rozumieią. Daie się polerować, iak przedni kamień. *Kluk Kop.* 1, 210. Nazwany od miasta Gaga w Licyi. *Sienn.* 324. *Ład. Hst. Nat.* 37. der Gagath, das Bergwachs. *Biel. Hst.* 277. *Scheidt El.* 22. GAGATKOWY, - a, - e, od gagatku, Gagath=. §. koloru gagatu, czarny, schwarz, wie Gagath. Naydziesz drugiego z siwą brodą tak szalonego, iako ? z gagatkową. *Rey Zw.* 135 *b*.

2) GAGATEK, - tka, *m.*, z łac. *Achates*, imię u *Wirg. Aen.* 1, 174. zaufanego przyiaciela Eneasza, u nas oznacza poufałego przyiaciela, ein vertrauter Freund, Seelenfreund, Busenfreund, Jonathan. Często nawet uszczypliwie i żartem, za udaiącego się za takiego, mizgusia, pochlebnisia, nadskakuiącego, żeby się wkradł w przyiaźń; chlubnego, chełpliwego z niéy (cf. Gadał z Ferensem). *Ossol. Wyr.* der sich einem zum Freunde aufdringt, oder mit jemandes Freundschaft groß thut. Cóż to, ty gagatku! *Zabł. Amf.* 64. Tylko się nie wynoś, móy ty gagatku, to ci oczy wydrapię. *Teat.* 55 *b*, 18. Będziesz mi zabraniał gadać? Jaki mi gagatek! *Teat.* 8 *c*, 11. No ty móy Gagatku! *Teat.* 43 *c*. 83. *Wyb.* Gagatek Smorgoński, wyćwiczony w akademii Smorgońskiéy, gach niepocieszny, nieoskrobany, gap, źle wychowany, niezgrabny. *Ossol. Wyr.* ein Tölpel.

GAIC, Gaić, - ił, - i, *cz. ndk.*, (zagaić, F. zagai *dk.*) (cf. *Bh.* hagiti tueri *defendere*; *Cro.* gaiti *fouere nemora*, ramos inutiles decidendo, amputando, *animalia arcendo*; *Crn.* gaym *sylvam purgare*; *Germ.* hägen, *Austr.* hayen, *Suec.* hägna, *Dan.* hegne grodzić, ogrodzić *cf.* gay). 1) gaić las = otworzyć go do rąbania, einen Forst eröffnen, ihn hauen lassen. W lasach Tarchomińskich znayduie się drzewo do gaienia w miéyscu oznaczonym; chcący gaić, dowie się o cenie fury iednokonnéy tamże w austeryi. *Gaz. Nar.* 2, 30. O gaieniu w lasach. Graniczne drzewa trzeba stęplem poznaczać, i tak poznaczone drzewa przy rewizyi po gaieniu nienaruszone znaydować się powinny. *Kluk Rosl.* 2, 143. - §. gaić sąd = warować pod winą. *Cn. Th.* trzymać sąd, Gericht hägen. (Adlg. domyślawa się, że ten sposób mowienia pochodzi od szranek abo grodzenia, w którym dawniéy pod niebem sądowano). W ośmnaście niedziel grabia sąd swóy na słusznem sądowém miéyscu gaić ma. *Szczerb. Sax.* 153. Na same święta chwalebne gaią sądy. *Sowir.* 66. Burgrabia ma wolność gaienia od króla. *Szczerb. Sax.* 38. Burgrabia tak zagai sąd: mocą Pana Boga, Króla i Rady iego, mocą Burgrabską i szołtysią, mocą Panów przysiężników i całego pospólstwa, *gaię* wam sąd wielki i przykazuię pokoy. *Sax. Porz.* 36. (cf. zagaić). Gaione sądy, *iudicia legitime indicta. Cn. Th.* sądy zapowiedziane urzędownie. *Wlod.* gehägte Gerichte, angesagte Gerichte. *ob.* gayny. §. gaić = maić, belauben. Gaić budkę gęstemi liściami. *Tr.* GAIECZEK, - ieczka, GAICZEK, - iczka, *m.*, *demin. nomin.* Gaik, Gay, ein niedliches Lustwäldchen, ein kleiner Hayn. Ciemny gaieczek. *Groch. W.* 352. Na staie od wsi był gaiczek mały, Ręką opatrznéy kształcony natury. *Zab.* 13, 24. GAIEK, *G.* gayka, GAIK, - ika, *m.*, *demin. nom.* Gay. *Bh.* hágek; *Ross.* поростникъ, роща, рощица; *Rg.* gaich; ein kleiner Hayn, ein Lustwäldchen. Dla méy przechadzki gaik zielony Milszy niż sztuczne ogrody. *Zab.* 16, 5. - 2) stanowisko ptasznika, gaik, polko, gumienko, *Bh.* čjčhadlo; *Crn.* tizhènza; *Vd.* tizhniza, tishanishe, tizhenza; *Cro.* gayba, gaypicza, kerletka; *Rs.* птицеловня, токъ; der Vogelheerd. Na ś. Bartłomiéy ptasznicy gaiki dla łowienia ptaków gotuią. *Zaw. G.* Ptasznik lepową rószczką ptaki zwodzić nauczony, Zmyślił na oszukanie gaiek gałęzisty. *Tol. Saut.* 65. (GAIER *ob.* Gichta). GAIEWNIK, - a, *m.*, *Boh.* hagny, gaiowy, leśniczy. *Wlod.* der Hägereiter, Häger, Forstknecht. GAIONY *ob.* Gaić. GAIOWINA, GAIOWIZNA, - y, *ż.*, GAIOWISKO, - a, *n.*, grunt gaiem okryty, mit Gesträuchen bewachsener Boden. Gaiowiska iakie albo *kamienia wymiatać, aby tak łąka do swoiéy przyszła doskonałości. *Haur Ek.* 51. Odłogi, gaiowiny, chrościny, iak na pożyteczne obrócić role. *Haur Sk.* 28. Gaiowisko z korzenia wykopać trzeba. *ib.* 29. Proso bardzo dobrze się rodzi, gdzie iaką wykopano gaiowiznę. *ib.* 13. GAIOWY, - a, - e, od gaiu, Hain=, den Hain betreffend. Gaiowa świątynia *Crn.* hostel, Gaiowy kapłan *Crn.* hostelnek. Gaiowy, - ego, *subst.*; gaiewnik, ein Hägereiter, Forstknecht. *Bh.* hágný; *Sr.* 1. haynik. Pod zwierzchnością leśniczych tyle bydź powinno gaiowych, aby na swoich stanowiskach roczne części doskonale utrzymywać mogli. *Kluk Rosl.* 2, 123. GAISTY, - a, - e, krzewisty, buschig, schattig. Pod drzewem gaistym i pod dębem gałęzistym. *W. Ezech.* 6, 13.
Pochodz. *odgaić*, *zagaić*.

GALA, - i, *ż.*, z *Hisp.* Gala, uroczystość u dworu, die Galla bey Hofe. Wiersz z okoliczności gali Koronacyi Nayiaśnieyszego Pana. *Zab.* 16, 341. (stąd *Galowy*). Czerwone bóty od gal chowa. *Teatr* 29, 68. Gala u mnie dziś. *Kras. Pod.* 2. 238. W noc błądząc, trafiliśmy na galę do pewnégo rubachy parafianina. *Teat.* 42 *c*, 33. NB. Słowo gala, które uroczystościom dwornym, potém biesiadom partykularnym nadano, iest od słowa

Arabſkiego *cala* lub *caloat*, suknia honorowa. *Czack. Pr.* 1, 254.

GAŁA *ob.* Gałka. GAŁAMAIA, - i, *m.*, basałyk, nieokrzesaniec, ein ungeſchickter Tölpel. *Tr.*

GALANT, - a, *m.*, GALANCIK, - a, *m.*, *dem.*, *Brud. Oſtat. E.* 8. *z franc.*, gładysz, wysmukły. *Cn. Th.* ein Putznärrchen, ein Stutzer. Galant ſtara się wytwornie o ochędoſtwo ciała i szat. *Włod.* Galant, gładysz, ſtroi się nazbyt. *Cn. Ad.* 228. Galant, wymuſkano, sadanno. *Gemm.* 86. Nie ma on miny galanta, miny owéy słodziuchnéy. *Teatr* 17, 131. Piżmowany galancik. *Pilch. Sen. liſt.* 392. Debosz, mizguś, galancik. *Xiądz.* 52. §. gach, gaszek, der Buhle. Co widzę! żona moia z galantem! *Teatr* 52 *d*, 125. GALANTERYA, - yi, *ż.*, dworſtwo obyczaiów, feine Lebensart, Galanterie. §. 2) miłoſtki, verliebtes Betragen, Galanterie. Zalotliwość. *Mon.* 76, 423. Tysiąc iéy powiedział galanteryi. *Niemc. Krol.* 1, 176. - §. ſtroy, ozdoby, guſtowne, modne, modiſcher Putz, Zierrathen, Galanteriesachen. Rozmaite tam ſtarożytności i galanterye, tak morſkie, iako też i robione z kości słoniowych. *Star. Dw.* 3. Wszelkie w ubierze ma galanterye. *Tr.* Galanterye fontan są ludzie, zwierzęta, konchy, trąby, z których woda wypada, z rozweseleniem patrzących. *Tr.* GALANTKA, - i, *ż.*, kobieta wysmukła, lubiąca galantność, eine Galante, ein galantes Frauenzimmer. Przebóg co za galantka, jak ją zaraz miłość zapala. *Teat.* 54, 71. Galantka nie jeſt dla niéy doſkonałym wyrazem; oto gamratka z młodziany się liżąca, *Teat.* 34, 68. GALANTNOSC, - ści, *ż.*, zalotliwość, Galantheit, Galanterie. Miłość, galantność, w dawnych wiekach używały śrzodków nayuczciwszych. *Niemc. Kr. pr.* Iść za zwyczaiem galantności. *ib.* 2, 165. GALANTSKI, - a, - ie, - o *adv.*, modny, modnoſtroyny, zalotny, galant. Skoro się bierzemy, trzeba się oboygu wyſtrychnąć galantſko. *Teat.* 24 *c*, 58. GALANTOM, - a, *m.*, modniś, ein Galantom, ein galanter, modiſcher Herr. Gdyby miał kaznodzieia powtorzyć kazanie, Nie poszedłby galantom do kościoła na nie. *Pot. Zac.* GALANTOMIA, - ii, *ż.*, Po wsiach ieszcze może kochaią się po dawnemu; w miaſtach modna panuie galantomia. *Kras. Doś.* 58., *ob.* galanterya, galantność.

GALAR, - u, *m.*, GALAREK, - rka, *m. zdrbn.*, galera, ſtatek rzeczny bez masztu, eine Galeere, bey uns ein Flußschiff ohne Maſt. *Cro* galià, *Hg.* galya, *Lat.* galea). Galar, ſtatek, który potrzebuie ludzi naywięcéy 12, bierze zaś łasztów 15, 20, do 30. *Mag. Mscr.* W płynny iak prędko galar nogę wniosła, Poczuła Wisła, iaki kleynot niesie. *Zab.* 4, 49.

*GALARDA, - y, *ż.*, ſkoczny taniec Włoſki, ein hüpfender Italiäniſcher Tanz. Mogę galardy z Włoſką Pergameszką ſkoczyć, Pląsy Ruſkie wyprawiać, Polſkim tańcem toczyć. *Zimor. Siel.* 276. Kosztów nie trzeba żałować, bo się grać na lutni, Spiewać, ſkakać galardy, ba i po francuzku Nauczył dyſkurować. *Opal. sat.* 3. Wesele tu miéysce ma, galarda, maszkara. *Kłon. Wor.* 57. J po dziś dzień we Włoszech są miéysca, gdzie szermuią, gdzie piłki graią, gdzie galardy ſkaczą, dla lepszego zdrowia. *Petr. Pol.* 340. Jeſt szkoła taneczna, gdzie galardy ſkakać uczą. *ib.* 2, 190. Przeſtali wnet Padwany i wdzięcznéy galardy. *Papr. Try. D.* 4.

GALAREDA, GALARETA, *GALATYNA, GIELATYNA, *GARLETA, - y, *ż.*, (*lat. med.* galatina, geltina, Galreda, Geladria, *Gall.* gelée, die Gallerte, die Sulze. *Boh.* huſpenina; *Sla.* ladnetina; *Bosn.* galatina, pahtja, hladnettina, sgelatina, sgjaladia; *Cro.* hladnetina, merzletina, hladnitina; *Ross.* студень. Galareda albo nazimne, *ius congelatum. Mącz.* Z poziomek czynią także galaretę czyli galatynę. *Syr. Ziel.* 1333. (*ob.* gielatyna). Gęſta garleta. *Sien.* 608. Galareta sucha. *Kruml. Chy.* 170. Gielatyna z nóżek cielęcych. *Comp. Med.* 427. Galaretę poſtną, Fiſchgallerte, robią z ryb, gotuią ie mocno z pietruszką, aż od kości odpadną, i rosół ten, gdy się podſtoi, przecedziwszy przez serwetę, wpuszczaią soku z cytryn, wlewaią wina, wsypuią cukru, znowu gotuią i znowu cedzą. Galareta mięsna, Fleiſchgallerte, z nożek wieprzowych, cielęcych etc. *Wiel. Kuch.* 401.

GALAS, - u, *m.*, (*lat.* galla, *lat. med.* galga nux, Galiqua, *Angl.* Gall, *Suec.* gall, galläple), der Gallapfel. *Slo.* galles; *Hg.* galles; *Bs.* galiça; *Crn.* gal, dubliza, shishka; *Rg.* sciscka (cf. szyszka); *Sr.* 1. dubenka. Dębianki galasem zowiemy. *Botan. Nar.* 186. Dębianki przydaią się dla farbierzów i na atrament, pod imieniem galasu. *Ład. H. N.* 29. *Pam.* 84, 456. - §. W górach Krak. galas, polewka z rozgotowanych owoców, osobliwie z gruszek suszonych. *X. Kam.* Obſtbrey, Obſtmus. GALASOWNIK, - a, *m.*, *cynips Linn.* owad bardzo mały, podobny do osy; koląc korę, liście, szypułki lub kwiaty drzew niektórych, ſkłada w tych zakłóciach iaia swoie. *Zool. Nar.* 130. das Gallinsect, die Galläpfelfliege. *Galasowſki, u *Kluk Zw.* 4, 392. GALASOWY, - a, - e, z galasu, Gallapfel-. *Crn.* galove (*Crn.* galup = atrament).

GAŁĄZ, *GAŁĄS, - ęzi, *ż.*, *Jsl.* gagl, *Mor.* haluza, halauzka; *Sr.* 1. hawza, holoſa, haloſa; *Sr.* 2. galus; cf. *Gr.* κλὼν); - *Bh.* wětew, ratoleſt; *Crn.* veja, odraſk; *Vd.* vöja, veja; *Rg.* hvòja, grâna; *Bs.* grána, huojka; *Cro.* szvers, grana, veja, kita (*Rs.* галушка kluſka); *Rs.* вѣтвь, вѣтка, вѣточка, лоза, лозка, лозочка, сукъ (cf. sęk); *Eccl.* сучецъ, вѣїа, вѣтвь. Gałęzie, są to niby ramiona na pniu porządkiem pewnym osadzone, i na coraz drobniéysze rószczki się dzielące. *Bot. Nar.* 45. der Aſt. Gałąź oliwna, znak pokoiu. *Jabł. Tel.* 138. (gałązka, Oehlzweig) Gałąź sucha = susz, ein dürrer Aſt. Gałęzie obcinać. Gałęzi obcinanie. *Collect. singul.* *Gałęzie (cf. liście, kamienie), Aeſte, Zweige. Gałęzie gnoiem przytrząśnione, psuie się, prochnieie, buczniele. *Cresc.* 151. *Zebr. Ow.* 196. *et* 212. *Rs.* сучье. §. *fig. tr.* szubienica, wisiadło, trzy drewna, der Galgen (*Suec. et Dan.* Galge, *Holl.* Galghe, *Angl.* gallow, wywodzi *Jhre* z Islandſkiego *gagl* gałąź). Godzien, bydź dawno na gałęzi. *Pot. Arg.* 731. Póydziesz na gałąś, - i obiesił go. *Weresz. Regl.* 107. - Dwoie chłopiąt na imię obieś i gałąś. *Glicz. Wych. H.* 8. gałęźnik, wisielec, Galgenſtrick. GAŁĄZKA, GAŁĄZECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, das Aeſtchen, der Zweig. Gałązka młoda = latorośl; *Sr.* 2. galuska; *Sr.* 1. holoſa, hawzka; *Mor.* halauzka; *Bh.* wětwička, ratoliſtka; *Crn.* vershizhk, shtibla; *Vd.* vejiza; *Rg.* grancizza, granizza, hvoiza, hvojka, graniciza; *Bs.* graniça, ghrrm; *Cro.* granicza, szverlicza, kita; *Sla.* grańcsica, otoka, grèna; *Rs.* сучокъ, сучешкъ; *Ec.* вѣтка, расль. Oliwne piękne gałązeczki.

Kanc. Gd. 268. Gibkie gałązeczki. *Tol. Saut.* 78. Day mi ieszcze iednę gałązkę róż. *Teat.* 37, 298. Schorzałą gałązkę odcina ogrodnik. *ib.* 46 *d.* 44. Aby figowe drzewo rodziło rozliczny owoc, zwiąż dwie *gałąźce (*dual.*) społem białéy i czarnéy figi, i wsadź w ziemię. *Cresc.* 100. *Warg. Wal.* 45. Gałązkami, po gałązce, ein Aestchen nach dem andern, astweise. GAŁĄZKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt gałązki, wie ein Zweig. Bluszczyk ma szypułki gałązkowate. *Jundz.* 303.

GALBAN, – u, *m.*, gatunek opichu, *Bubon Galbanum*, *Linn.* z Hebr. חלבנה, *Gr.* χαλβανη, *Rs.* халванъ, *Cro.* machkin med, Galbanum, roślina Afrykańska, która się u nas chowa w naczyniach; ma sok pachnący w sobie, który zgęstwiony iest wiadome Galbanum, czyli sok abo oleiek Galbanowy. *Kluk Dykc.* 1, 89. der Galbansaft.

*GAŁDA *ob.* Giełda. GAŁĘ *ob.* Galić.

GAŁECZKA, – i, *ż.*, *demin. nom.* Gałka; *Ec.* галица; ein kleines Kügelchen. Pion, iglica na końcu gałeczkę maiąca. *Perz. Cyr.* 2, 4. Gałeczka lub groch do włożenia w ranę. *Czerw. Narz.* 8. GAŁECZKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt gałeczki, wie ein Kügelchen. Pociąg kości guzikowaty lub gałeczkowaty, *condyloideus processus*. *Perz. Cyr.* 1, 177.

*GALEMON *ob.* Galmaja, Galmon.

*GALER; – u, *m.*, gatunek płótna, eine Art Leinwand. Płótna Koleńskiego Galeru sztuka. *Gost. Gor.* 112.

GALERA, – y, *ż.*, rodzay okrętu, na których przy żaglach, i wioseł się używa. *Kras. Zb.* 1, 307. die Galeere; *Bh.* galege, galeg; *Vd.* galera, galeja, galöja; *Crn.* galęja; *Sla.* galja, ghemia; *Rg.* galia; *Ec.* галера, галея, *It.* galea, *Gall.* galère, *Lat. med.* galera, *Gr.* γαυλος *ob. Pol.* galia); *Rs. obs.* каторга. Turcy buduią lekkie galery, większą ufność maiąc w wiosłach, niż w wiatrach. *Kłok. Turk.* 247. *P. Kchan. Orl.* 1, 275. Dostać się na galery, za niewolnika oddanym bydź do robienia wiosłami na galerze, auf die Galeere kommen. Nie tylko przez zbrodnie na galery dostać się można. *Teat.* 49, 87. – §. Galera nazywa się w artyleryi rękoczyn, służący do przeciągnienia ludźmi znacznych ciężarów z iednego mieysca na drugie. *Jak. Art.* 3, 293. bey der Artillerie, ein gewisses Maneuvre, große Lasten durch Menschen weiter zu bringen. GALERNIK, – a, *m.*, galerowy niewolnik, ein Galeerensclave, *Rs.* каторжникъ; *Crn.* galijot, galęjz. GALEROWY, – a, – e, od galery, Galeeren=. *Rs.* каторжный. Węzeł galerowy. *Jak. Art.* 3, 45. *et* 3, 243.

GALERYA, – yi, *ż.*, (*Gall.* gallerie, *It.* gallaria, *lat. med.* galeria, galleria, galilaea, *Etym.* aller); *Vd.* galeria, preddvor; *Crn.* ardak); ganek okryty tak w domach, iako i w fortyfikacyi. *Archel.* 2, 154. die Gallerie, ein bedeckter Gang. Galerya iest ganek zrobiony z mocnych dylów na urząd, bezpieczny od kul ręcznéy broni, przy pomocy którego attakuiący przeprawia się przez rów forteczny. *Jak. Art.* 3, 292. Galerye podkopowe, podziemne przechody pod twierdzami fortecznemi wymurowane: zasklepione, albo też tylko wycembrowane. *Jak. Art.* 3, 292. – §. Galerye bywaią dawane przed pałacami i domami i na weyściu do ogrodów. *Teat.* 24 *b*; 33. galerya, chodzenie nakryte. *Chmiel.* 1, 78. b) nazwisko gmachu, pospolicie rozciągłego, gdzie naywięcéy zbiory obrazów, lub posągów bywaią pomieszczone. *Kras. Zb.* 1, 307. ein langes Zimmer, eine Gallerie, z. B. eine Bildergallerie. *Rg.* zboriza, râskosniza). Mniemasz ten portret zdatnym bydź do galeryi iego. *Teat.* 9, 19. GALERYYKA, – i, *ż. zdrbn.*, ein Galleriechen n. p. Zobaczysz w domu moim galeryikę małą portretów. *Teat.* 9, 18. (*Ross.* образная galerya obrazów SS.).

GAŁĘZIE *ob.* Gałąź. GAŁĘZIORODNY, – a, – e, *poet.*, lesisty, drzewisty, drzeworodny, zweigereich, astreich, baumreich, baumerzeugend. Gałęziorodny Olimp. *Otw. Wirg.* 586. GAŁĘZIOROGI, – a, – ie, *poet.*, o rogach gałęzistych lub rosochatych, ästig gehörnt, ästiges Geweih habend. Gałęziorogie sarny. *Nar. Dz.* 1, 123. GAŁĘZIOWY, – a, – e, z gałęzi. *Cn. Th.* von Aesten, n. p. Gałęziowy chłodnik. – *Sr.* 1. hawzowé; *Bh.* wetwowý; *Rg.* hvojni; *Rs.* вѣтвяный. GAŁĘZISTOSC, – ści, *ż.*, obfitość w gałęzie, die Aestigkeit. Korzenie konopne gałęzistością swoią w uprawie targaią przędziwo. *Przędz.* 42. GAŁĘZISTY, – a, – e, – o *adv.*; pełen gałęzi, ästig, voll Aeste. *Sr.* 1. hawzowité, hawzkwaté; *Bh.* ratolestný; *Vd.* vejatu, vejast, koshat, stershenast, velikuvejast; *Crn.* koshât; *Bs.* granasti, granicjau; *Cro.* vejaszt, szversnyaszt; *Rg.* granicjast, granàt, granàst; *Rs.* вѣтвенный, вѣтвистый, суковатый. Lecą graby, padaią iodły gałęziste. *Bardz. Luk.* 45. Mam chłodnik przeplatany klonem gałęzistym. *Zbyl. Zyw. A.* 2. Stoią Tatry wysokie i długie Bieściady, I bory gałęziste i szczepione sady. *Zbyl. Zyw. B.* 2. Korzeń gałęzisty, *r. ramosa*, na wiele gałęzi podzielony. *Jundz.* 2, 6. §. rosochaty, den Aesten gleich, ästig. Gałęziste ielenie rogi. GAŁĘZNIK, – a, *m.*, *n. p.* Nie zły też krogulec bywa, który zwiodłszy się za matką, od gałęzi lata do gałęzi; tego zowią gałęznik. *Cresc.* 614. Krogulce, które zwiodłszy się z gniazda, od gałęzi do gałęzi z matką przelatuią się, te zowią gałęznikami, dla różnicy od gniazdowców. *Haur Sk.* 268. Gniazdoszęta i gałęźnicy krogulce rychléy się wprawiaią, niźli insi. *Cresc.* 615. der Aestling, ein junger Vogel, der schon von einem Aste auf den andern fliegen kann, besonders von den Sperbern. 2) wisielec, wart gałęzi abo szubienicy, ein Galgenvogel, Galgendieb. *Tr.* gałąz. GAŁĘZNY, – a, – e, do gałęzi należący. *Cn. Th.* Ast=. Gałęźny obcinacz *Eccl.* вѣтвосѣчецъ.

1) GAŁGAN, GAŁGANEK, *zdrbn.*, *Maranta Galanga*, ziele aptekarskie. *Kluk Dykc.* 2, 109. *M. Urzęd.* 10. der Galgant. *Bh.* galgan; *Crn.* galgân; *Ec.* галганъ; *Ross.* калганъ. Cło płacą ryż, rozynki, Tatarskie ziele, gałgany. *Vol. Leg.* 4, 81. §. Idzie na gałganki = na chrzciny, ponieważ na chrzcinach zwyczaynie pito wódkę gałganową. *Rydel.* er geht zum Kindtaufen, Galgant trinken.

2) GAŁGAN, – u, *m.*, GAŁGANEK, – nka, *m. zdrbn.*, łata, łachman, szmat, coś odartego, ein Lumpen, ein Hader, Fetzen (cf. *Gall.* haillon); *Bh.* hadra, tapart, flocz; *Crn.* zapa, zujna; *Cro.* czanyek; *Vd.* krajnik, blek, starina, banjusa, zhemernina, zuna; *Ross.* ветошка, лоскутъ, лоскутокъ, рубъ, рубище. Gałgany, łachmany, łachy, Lumpen, Fetzen, zerrissene Kleider. Czyliż krawiec z potarganych gałganów potrafi zrobić całą suknią? *Perz. Lek.* 38. Nagość swoię okrywa gałganami. *Kras. Pod.* 2, 18., *Bs.* razdertiune, ras-

drritinne; krripinne; *Vd.* zota ftarina; *Rs.* гу́ня, ру́бище, мра́нье, отре́пье; *Eccl.* порты. 2) rzecz nikczemna, nic nie warta, eine unbedeutende Sache. Przyniosł iaki kupiec chuftkę albo inny gałganek, bez targu rzucił dwa czerwone złote. *Teat.* 22 c. 8. - §. gałgan, - a, *m.*, odartus, gołota, człowiek nikczemny, *Vd.* potepuh, preshernik, berazhna zota, zunga, prepezhka, hedovez, norzhei, trepei, shterz, sanikarnik; *Crn.* zap; *Rs.* лоскутникъ, von einem Menschen, ein Lump, ein abgerissener Bettler, ein schlechter Kerl (cf. łaydak). On co milionami facyendował, został teraz gałganem. *Tręb. S. M.* 110. - *Podol.* 104. Gardzą gałganem i obcy i swoi. *Zab.* 14, 275. Cierp' prawdę chudy gałganie, kiedy nie masz czém kłamstwa zapłacić. *Teat.* 20 *b*, 185. - Kobieta gałgan, gałganica, *Rs.* шлюха, ein Lumpenweib. GAŁGANOWATY, - a, - e, - o *adv.*, nieco gałgański, etwas lumpig. GAŁGANOWY, - a, - e, od Gałganu ziela, von Galgant, Galgant=. Wódka gałganowa. §. łachmanowy, Lumpen=. GAŁGANSKI, - a, - ie, - o *adv.*, odarty, lichy, chudy, lumpig; *Crn.* zapâst, zujnast; *Vd.* ftarinast, zunast, stergun, zunjan; *Rs.* вето́шный, ру́бищный, лоскутный. GAŁGANSTWO, - a, *n.*, gałgany, łachmany, hołota, *pr. et impr.* Lumpen, Lumperey, Lumpengesindel. *Vd.* zhemernoft, sanikarnoft.

*GALIA, *GALIIA, - ii, *ż.*, (cf. galera, *Ital.* galea, *Suec.* Galleia, *Dan.* Gallele), eine Galeere. *Quinqueremis* galiya abo nasad o pięciu rzędów wiosł narządzana. *Mącz.* - *Paro* mała galiia, to iest, łódź. *ib.* *GALIYNIK, - a, *m.*, Galiynik abo hetman na okręcie *triremis* zwanym; *triarchus. Mącz.* kapitan okrętowy, der Schiffscapitän, der Galeerenführer.

GALIĆ, - il, - i, *cz. ndk.*, (*Etym.* gałka, cf. Ball 1. Adlg.), galić piłkę, wydawać piłkę w graniu. *Włod.* - *Dudz.* 38., *Rg.* gljůfkati, den Ball (im Ballspiele) einschenken, dem andern zum Schlagen vorwerfen. Kiedy piłę graią, raz ten biie, potym gali albo pasie. *Falib. Dis. H.* 2. Tak biią, iako galą. *Pot. Arg.* 103. Jak galą, tak biią. *Dwor. H.* 4. *Rys. Ad.* 17. Jak kto gali, tak mu odbiiaią. *Lub. Roz.* 451. wie man den Ball schenkt, so wird er geschlagen (cf. wet na wet. cf. Fru na fru, bru na bru. cf. Jak dudy nadmiesz, tak graią. Jakie czestowanie, takie dziękowanie, wie man in den Wald hinein schreyt, so hallt es wieder heraus. §. *Galić komu = sprzyiać mu, forytować mu, stręczyć mu, einen begünstigen, ihn fördern, ihm helfen, beystehen. Z panów iedni bratu nieboszczyka Leszka galąc, opiekunem go bydź słusznym młodego Bolesława, koniecznie udadź chcieli. *Krom.* 230. Prawdzie powinienem zawsze galić. *Pot. Arg.* 103. Szafarz z dóbr pańskich chytrze sobie galił. *Odym. Sw.* 2, *C.* 4. Każdy sobie gali. *Cn. Ad.* 343. Sobie gali, gdy cię zły chwali. *Rys. Ad.* 63. §. b) galić co komu, galić co na kogo, = stręczyć co komu, einem etwas zuzuwenden suchen. Acz senatorowie książętom Mazowieckim królestwo na potym galili, przemogło przecię zdanie Kazimierzowe. *Krom.* 345. Przełożony aby pożytku poddanych tak strzegł, iżby wszystko, cóby ieno począł, ku niemu galił. *Kosz. Lor.* 54. §. galić na co, na kogo = mierzyć na co, ważyć na co, zachodzić na kogo, lub na co, auf etwas zielen, darnach ringen und streben. Wszystkie iego postępki na nic inszego nie galą, tylko na większe zamieszanie oyczyzny. *Nies.* 1, 120. Wszyscy się na łupiestwo puścili, darli i rwali, ten na cudzy dom, ów na rolą chciwie galił. *Pilch. Sall.* 24. On na życie oyca mego galił. *Teatr* 46 *c*, 67. Słuszna, byś ty to cierpiał, coś na zgubę czyią Galił, i swą przypłacił, coś chciał cudzą szyią. *Min. Ryt.* 4, 81. Galić na nieszczęście, nach Unglück ringen. *Tr.* §. b) galić na kogo, na czyię stronę = ciągnąć, kierować, obracać, auf jemandes Seite hinziehen, hinwenden, zuwenden. Polakiem iesteś, więc na stronę Polaków galisz. *Krom.* 447. Nie wierzy wodzom nowym, z staremi chowany, Na obie strony gali. *Bardz. Luk.* 69. GALENIE, - ia, *subst. verb.*, wydawanie piły, das Einschenken des Balles. Zachodzenie na co, das Streben, Ringen nach etwas. Galenie komu = forytowanie, die Begünstigung, das Befördern, Zuwenden.

1) GALICYA, - yi, *ż.*, prowincya Hiszpańska. *Dykc. Geogr.* 1, 225. Gallicien in Spanien.

2) GALICYA, GALLICYA, - yi, *ż.*, Królestwo Halickie, które teraz zowią Galicyą i Lodomeryą. *Dykc. G.* 1, 265. Gallicien und Lodomerien, das ehemalige Halitsch. *Bh.* Halice. Teraz ią zowią Wschodnią Gallicyą, Ost=gallicien; a. Krakowskie, Sandomierskie, Lubelskie nazywaią zachodnią Gallicyą, West=Gallicien. GALLICYANIN, - a, *m.*, rodem z Gallicyi, ein Gallicier; *Bh.* Haličan. GALLICYANSKI, GALLICYISKI, - a, - ie, Gallicisch. *Bh.* Haličacky. Gwardyą Gallicyańską w Wiedniu połączono z Niemiecką w przytomności deputowanych od stanów Gallicyańskich. *Gaz. Nar.* 2, 69.

*GALIK, - a, *m.*, *n. p.* Nierządnicy rozmaitych bolów, Włoskiego łamania, Francuzkiego galika dostawaią. *Gil. Post.* 54. (*ob.* franca).

GALIMACYA, - yi, *ż.*, gadanina bez sensu, z fr., Galimatias. *Rs.* несвязица, нескладица. Niech umrę, ieżeli rozumiem choć słowo z téy galimacyi. *Teat.* 41 *b*, 179.

*GALIYA, GALIYNIK *ob.* Galia.

GALIZANT, - a, *m.*, ieden z partyi Francuzkiéy, ein Anhänger der Französischen Parthey. *Tr.*

GAŁKA, - i, *ż.*, Gałeczka *demin.*, (cf. *Germ.* Käulchen, z. E. Schnellkäulchen, cf. Kegel, Kugel, Galle 1. Adlg.) kulka, das Kügelchen. *Ec.* галка, у россовъ про́сто значитъ воро́ну; у поля́ковъ жекругло́е что́лико. Z chleba utoczone gałki rzucała na wodę. *Pot. Arg.* 208. Gałki do grania, Spielkügelchen, Schnellkügelchen. Gałki graiąc przegrał. *Herb. stat.* 530. Gra stołowa w gałki, biliar nazwana. *Rog. Doś.* 3, 246. der Ball, die Billardkugel. Kapłun gardłem płaci gałki, które go tuczą. *Pot. Jow.* 94. t. i. okrągłe kluski, die Klöse, womit man die Kapaune stopft. Gałki wonne abo pacierze wonne ku noszeniu przy sobie dla woni. *Sienn.* 562. *Sleszk. Ped.* 242. cf. iabłuszko, runde Balsambüchschen. Gałka na kościele na krzyżu, der Knopf auf dem Kirchthurme. Metal zamykaiący kanał armaty z tyłu nazywa się dnem; do którego bywa przylana gałka czyli grono (bouton). *Jak. Art.* 1, 139. Gałka u szpady, der Knopf an einem Degengefäße, der Degenknopf. On to w piersiach pogańskich aż do saméy gałki Kruszył drzewa na trzaski i drobne kawałki. *Pot. Jow.* 53. Gałka ruchoma u sznura, offen-.

offendix. *Cn. Th.* kutas **der Knoten, die Quaste an einer Schnur.** Gałka muszkatołowa. *Kluk. Dykc.* 2, 134. **die Muskatennuß.** *Sor.* 1. **mußkatelska kruschwa, mußkota**; *Slav.* orashak; *Vd.* orieshiz, mushkatvu orih. *Bosn.* orascjaç mifkani); Dzieła iego widziałem przeformowane na funty do pieprzu i gałek muszkatołowych. *Mon.* 72, 318. Gałka cyprysowa : szyszka cyprysowa **die Cypressennuß.** *Tr.* Kichlarze robią gałki pieprzne. *Syr. Ziel.* 914. **Pfeffernüsse.** - Gałka do kréskowania, bierka, kréska, **ein Kügelchen zum Votiren, das Votum.** Wotowanie ma bydź albo gałkami albo kartkami dawane. *Bzow. Roż.* 120. §., *fig.* ſtraci gałkę : łeb, głowę, **er wird den Kopf verlieren, man wird ihn eine Spanne kürzer machen**, *Cn. Th. ob.* Gałuszka.

GALLIA, - ii, *ż.*, Wallia, prowincya Angielſka. *Wyrw. Geogr.* 394. **Wallis in England.** *§. ob.**Francya. GALSKI, - a, ie, z Gallii **aus Wallis, Wallisisch.** Hrabſtwo Galſkie. *Wyrw. Geogr.* 394.

*GALLIOTY, - ót, *lub* - ów *plur.*, Ten bez broni, ten boso, drudzy byli i galliotów odbieżeli. *Alb. z W.* 30.

GALMAIA, - ai, *ż.*, GALMAN, GALMON, GALEMON. - u, *m.*, GALMAY, - aiu, *m.*, **der Galmey**, *Vd.* kolmai; *Crn.* hobrésh; *Jtal.* Gellamira, *Lat. med.* calia, calamina) owa materya, która się zbiera w piecu, gdzie kruszec zynkowy wytapiaią; zażywa się do robienia mosiądzu. Jeſt też i naturalny, podobieńſtwo do ugru maiący. *Kluk. Kop.* 2, 238. Cło to płacone bydź ma od zbóż, potaszów, galmanów. *Vol. Leg.* 5, 113. Bez urodzaiow naszych nie obeydą się sąsiedzi, bez wołów, ſkór, wełny, woſków, ołowiów, galemonu. *Goſt. Gor.* 14.

GALON, - u, *m.*, GALONIK, - a, *m. zdrbn.*, z franc. brama kosztowna, **eine Tresse, Galone, Borte.** *Boh.* **prym**; *Sor.* 2. **bobrda**; *Crn.* porta; *Vd.* priem, porta. - §., Galon, z ang. miara do trunków, mnieysza od garca, na którą kupcy porter i piwo Angielſkie rachuią. *Wolſk.* GALONOWAĆ *czyn. ndk.*, ugalonować *dok.*, galonami obszywać, **mit Borten besetzen, bordiren.** *Vd.* priemati, opriemati). Teraz i naypodleyszy szlachcic ieſt tak galonowany, iak przedtém sami książęta. *Boh. Kom.* 4, 8. Ciżba przy dworach haftowanych i galonowanych suto nieboraków. *Kras. Liſt.* 2, 43. *Crn.* portaſt. - §. *fig.* Familia moia nie ieſt tak świetna, iakem ią sobie w myśli ugalonował. *Teat.* 20, *b* 160. (upſtrzył, ubrdał).

GALOP, - u, *m.*, z Włoſk., czwał; **der Galopp.** Rwał się galopem, tak biegał, iakby go tuż na karku gonił. *Zab.* 14, 53. Puścić się galopem. *Niemc.* 2, 202. GALOPOWAĆ *intrans. ndk.*, czwałać, **galoppiren.** Ty sobie na byſtrolotnym rzeſko galopuy pegazie. *Zab.* 13, 88.

GALOSZ, - u, *m.* (*Jtal.* gallоccia, *Gall.* galoche cf. *lat. med.* calo, calopes, *Gr.* καλον) zwierzchni trzewik z przygrubszą podeszwą dla wſtrzymywania wilgoci, *Bosn.* nazuvke, **die Galloſche, der Ueberziehschuh, der Kothschuh.** Co ia, to tylko o to, moie pańſtwo, proszę, Zebyście mi kazali dadź iakie galosze; Czasy teraz wilgotne, kataru się ſtrzegę; Jazda mi nieco szkodzi; piechotą pobiegę. *Zabl. Z. S.* 11.

GALOWY, - a, - e, od gali, *Ross.* однорядочный, **Gala:.** Galowa suknia. *Teat.* 9, 33. *Ross.* однорядокъ, однорядка. W sukni galowéy iakżeby się wydawała przedziwnie. *Wȩg. Mar.* 3, 101. GALOWAĆ *czyn. ndk.* ugalować *dok.*, po galowemu przyſtroić, **in Galla kleiden, herausputzen.** Był ugalowany suto. *Teat.* 33 *d*, 18.

GALSZTYN, - u, *m.*, gatunek witryolu, z Niém. **der Galitzenstein, Zinkvitriol.** Hałun i galsztyn wodę mętną czynią przeyrzyſtą. *Cresc.* 13.

GAŁUCHA, - y, *ż.*, ziele, *Oenanthe*, **Erdnuß, Erdfeige.** *Syr.* 738.

GAŁUSZKA, - i, *ż.*, *Slo.* **haluſſka**, gałeczka, **ein Kügelchen, Knöpfchen** n. p. gałka z mąki, kloseczka, **ein kleiner Mehlkloß, die Gänse u. ſ. w. zu stopfen.** Z żytney mąki robią gałuszki, któremi gęsi karmią. *Haur. Sk.* 125. *Rusn.* галушка. §., główka u ziół z nasionami. *Dudz.* 38. **das Saamenköpfchen.** Główka abo gałuszka u lnu. *Cn. Th.* Gałuszka maku : makówka, **das Mohnköpfchen.** §., Owoc na drzewie dopiero zawiązany po odpadnieniu kwiatu. *Włod.* gogołka, golanka. *Cn. Th.* **das Obstknöpfchen, nach abgefallener Blüthe, der Ansatz z. B. zur Birne, zum Apfel.**

GAŁUSZYC *intransit. ndk.*, bałuszyć, bałuch czynić (*ob*: głuszyć), **Getöse machen.** Gałuszą wzbyt, lud wrzaſkiem, powrozy tarkotem, woda klaſkiem haniebnym, rum powietrzny grzmotem. *Zebr. Ow.* 283. *sonant*). Przeraźliwym szumem daleko gałuszy, *plus quam vicina fatigat.* *Zebr. Ow.* 19.

GAMON, - ia, *m.*, GAMUŁA, - y, *m.*, człowiek ani be ani me, gap', **ein Tölpel, ein Gimpel.** Wielki on proſtak i gamoń. *Teat.* 7 *c*, 45. Ale powiadam ci gamoniu, że nie z téy ſtrony! *ib.* 3, 49. Z czego się ten gamoń śmieie? *ib.* 56 *d*, 11. Chłopiec gamoń, *ib.* 20.

*GAMORZYC *czyn. ndk.*, gaworzyć chełpliwie, iunaczyć się, **ruhmredig schwatzen, schwadroniren.** Tak kiedy gamorzył, bok w pędzie rozciągniony mieczem mu otworzył Ceneus. *Zebr. Ow.* 309. *jactanti talia*).

GAMRACIC się, - ił, - i, *zaimk. ndk.*, fryie ſtroić, umizgać się, **buhlen.** Częſtokroć i sam mąż pozwoli, kiedy z żonką bogacz iakiś chce się gamracić. *Hor.* 2, 63. *Kniaż. Ross.* волочиться, амуриться. GAMRACKI, - a, - ie, fryerſki, **buhlerisch, Buhler:; Liebes:,** *Vind.* vesujezhen, lubujezhen, *Ross.* любовный, волокитный. Te kraie ludzi rodzą w gamrackie skłonnych obyczaie. *Otw. Ow.* 238. Gamracka pieśń, *carmen amatorium.* *Mącz.* pieśni gamrackie. *W. Poſt. Mn.* 331. GAMRACTWO, - a, *n.*, fryie, gachoſtwo, **Buhlerey;** *Ross.* волокитство. Cudzołoztwa, gamractwa. *W. Poſt. Mn.* 54. - *§. Gdyby osieł się zapalił ku gamractwu oślicy, tedy mu świerzopkę przyſtawiwszy, k niey go przypuszczać, a on nią nie wzgardzi. *Cresc.* 545. ku lubieżności). GAMRACYA, - yi, *ż.*, fryierſtwo, porubſtwo, **Buhlerey, Hurerey.** *Boh.* **freg**; Pilnuycież, iakobyście uczciwie chodzili, nie łakociami i piiańſtwy, nie łegowiſki i gamracyami. *Budn. Rom.* 13, 13. (wszeteczeńſtwy. *Bibl. Gd.*) Lata swoie nie na gamracye, ale na prace uſtawiczne wydawali. *Biel. Sw. D* 2 *b.* Wdał się w nieczyſtość cielesną, albo w gamracyą. *Kosz. Lor.* 6 *b.* GAMRAT, - a, *m.*, (*Jtal.* Camerata, *Fr.* Camarade) *1. **der Camerad**, towarzysz, spólnik. *Dudz.* 23. - §. 2., (cf. *Germ.* **Gam, Bräutigam. Adlg.**) Fryerz, gach, **der Buhle.** *Vind.* vesuvauz, lubei; *Ross.* волокита. Gamraci, to ieſt, miłośnicy. *Skarg. Zyw.* 2, 96. Oyczyznę twoię z gamraty, z któremiś dziewictwo utraciła, pożarła; przetoż iako nierządnica mówisz. *ib.* 410. - *Procus* Gamrat, który się zagonił około którey białogłowy. *Mącz.* *§. Ksiądz Gamrat wszyſtko wiedział, a nic nie wiedział, *Margarites*

multa scit, *sed omnia male scit*. *Rys. Ad.* 75, przytyk sławnemu Gamratowi bisk. Krak. GAMRATKA, - i, *ż*., fryierka, die Buhlerinn. Jupiter, aby gamratki, Jnachowey córki, nie wydał odmówieniem zarazu Junonie, krowę żądaną darował. *Otw. Ow.* 36. Kazał sobie przynieść świecę zapaloną, chcąc się przypatrzyć piękności gamratki. *ib.* 413. Bolesław siostrę Jarosława za gamratkę miał mieć u siebie. *Krom.* 77. Nie galantka ona, ale gamratka z młodziany się liżąca. *Teat.* 34, 68. Męża w podeyrzeniu miała, że przy niéy sobie gamratkę chował. *Kosz. Lor.* 28 *b*. GAMRATLIWY, - a, - e, do gamractwa skłonny, buhlerisch, verbuhlt. Jowisz z natury swoiey gamratliwy. *Tward. Pas.* 44. Kiernoz iedney farby lepszy, niżli pstry, a gamratliwy. *Cresc.* 565. GAMRATNY, a, e, gamracki, fryierski, buhlerisch, miłosny, *eroticus*. *Mącz.* Adelaida, wszetecznością gamratną męża przeniewierzonego obruszona, pieszą do domu oycowskiego odeszła. *Krom.* 282. GAMRATOWAC, - ał, - uie *czyn. ndk.*, fryiować, *Boh.* fregowati; *Vind.* vesuvati, salubuvati), miłować, dworzyć, *amare*. *Mącz.* buhlen. Uliss nad temi się mścić chciał, którzy żenie iego gamratować chcieli. *Kosz. Cic.* 72. Każde iayca, a zwłaszcza wróble, ku gamratowaniu silną pomoc daią. *Sienn.* 295. (ku lubieżności). §. *transl.* Kiernoz w ośmi miesiącach poczyna gamratować, a to rzemiosło dobrze robi, aż do czterech lat. *Cresc.* 566. Baran iedno do ośmi lat może gamratować. *ib.* 559. (das Bespringen).

GAMUŁA, - y, *m.*, milczący, ani trzech nie zliczy, nie dopytasz się na nim ani słowa; nie umie ani gęby rozdziewić, ni pachnie, ni śmierdzi. *Oss. Wyr.* einer der nicht drey zählen kann.

GANBA, - y, *ż.*, *Eccl.* гаждѧ, (cf. hańba, ganić *Boh.* hanèti), ganienie, nagana, der Tadel. Arystoteles gani Rzplitą Platońską, o któréy gańbie dotąd czytaliśmy. *Petr. Pol.* 106. Król z senatorami powinien przypatrować się dekretom, i dobre pochwalać, a złym dawać gańbę. *Gorn. Wł. P. b.* Pogarda i hańba, kontempt, łaianie i gańba. *Kulig. Her.* 19. Chwała i gańba. *Petr. Pol.* 2, 159. Zgoda w przystoynych rzeczach znayduie się z chwałą, w nieuczciwych z gańbą. *Petr. Ekon.* 25. GANCA, - y, *m.*, ganiciel, der Tadler, *Boh.* hánce. Na gańcę: Wszytko ganisz, nic w żadnym nie pochwalisz domu, Nikt ci się nię podoba, i ty też nikomu. *Kochow. Fr.* 7. (*ob.* Ganić).

GANCARZ *ob.* Garncarz.

GANDZIARA, - y, *ż.*, (cf. Andzar) batog, korbacz, eine Karbatsche. Gdybym ci go był dopadł, byłżebym mu gandziarą wygarbował skórę. *Ossol. Str.* 7.

GANEK, - nku, *m.*, GANECZEK, - czku, *Dem.*, *z Niem.* der Gang, der Theil eines Hauses, vermittelst dessen man zu den Zimmern gelangt. Podsienie, chodzenie w domu, galerya, kurytarz; *Sor.* 2. gang; *Sor.* 1. pješchadźwanczа; *Croat.* gank, gajnk, hodalische, prisztrossëk; *Dal.* pritvor, *Carn.* gank, gangézh, hodin, kerpt; *Ross.* переходы. Trzeba iść gankiem; tam czeka przy wschodach. *Teat.* 31 *c*, 92. (przez. ganek, über den Gang). Ganki wzgórę wywiedzione, z których ludzie na iakie krotochwile patrzą. *Budn. Cyc.* 125. Ganek albo otoczenie balasowe, *podium*. *Chmiel.* 1, 78. Ganek mały, altanka przechodnia, *pergula*; ganek wielki nakryty, *altana*, *logeum*. *Chmiel.* 1, 78. Zbudował przy murze kościelnym ganki wszędy w około, uczynił też gmachy w około. Ganek spodni był na piąci łokci wszerz, a srzedni na sześć. *Bibl. Gd.* 1 *Reg.* 6. 5. Ganki podkopowe, przechody pomnieysze, wychodzące od galeryi na boki, prowadzące do podsad prochowych. *Jak. Art.* 3, 293. Ganek, *berme*, w działobitni zostawiony przechód na okoł strony zewnętrzney przedpiersienia. *Jak. Art.* 3, 293. Ganek w ogrodzie, ulica, alea. Ganek, mieysce w kościołach dla śpiewaków, chor. *Włod.* das Chor, die Emporkirche. muzyka na czterech gankach stała. *Warg. Wal.* 306. Ganek okrętowy der Oberlauf, das obere Schiffsverdeck. Ganek w okręcie, *fori*, *Volkm.* 327, Ganki flisowskie die Ruderbänke. *Tr.* - §., ganek, z retyrada, prewet, die Retirade, der Abtritt, das Häuschen (der Gang *obsol.*) Poszedł na ganek.

GANG, - u, *m.*, *z Niem.* der Gang einer Uhre, die Bewegung des Perpendikels. O dobroci zegara sądzim z gangu. *Zabł. Zbb.* 105. *not.* gang, termin właściwy zegarmistrzom, znaczący bicie perpendykułu." - Zegarka kieszonkowego gang czyli bicie słabo w odległości wydaie się. *Hub. Mech.* 202. - §. w górnictwie gangi, wykopane pod ziemią ścieszki, die Gänge in einem Bergwerke. Pod ziemią, byle gangów czyli zaczętych robot nie osłabił, wolno póyść pod cudzy grunt. *Czack. Pr.* 2, 200. Rudy, *ganki, płoki rzeczne. *Biel. Hst.* 26.

GANGRENA, - y, *ż.*, der heiße Brand. Piekielny ogień, gangrena, to iest, naywiększe, iakie tylko bydź może zaognienie się którcykolwiek części ciała; oraz początek psucia się zgnilizny i obumierania przepalaiącey się części. *Perz. Cyr.* 1, 117. *Carn.* prisad; *Vnd.* vshganiza, sgorezkiza, legar; mesotrouniza), *Dykc. Med.* 2, 234. wielkie zgnicie w humorach. *Krup.* 5, 362. martwienie członka. *Cn. Th.* gangrena t. i. zmartwiałe mięso *Sienn.* §. *fig.* Musiałoby bydź iuż w gangrenie głupstwo jego, żebyśmy go zeń uléczyć nie mogli. *Teat.* 11 b, 88. (do ostatniego stopnia doszłe).

GANIC, - ił, - i, *Act. Niedok.*; *Boh.* hanèti, *Slov.* hanjm, cèst odgjmám *criminor*, *calumnior*; *Sor.* 1. haun, nasswaru, cf. *Boh.* hana, hańba, *Ger.* Hohn, *Dan.* Haan, *Gr.* ονειδος, *Lat.* honos; *disting.* *Vnd.* gànit *mouere*, *Rag.* ganuti) ganić, *Vnd.* gaditi, ograjati, kriuluvati, tadvati, kuditi, karati, opesuvati, pomenshuvati, potvarjati, sanizhovat (cf. nicować); *Carn.* grajam, favsham, tadlam, *Sor.* 2. tobluyu; *Slav.* kuditi, psovati (cf. psuć); *Croat.* kuditi, szpoganyati; *Ross.* порочить, укорить, укорять, восхулить, оговорить, расцѣнить, сгунять, посчунять, охуждать, охулить, охуливать, порещи, порицать, хулить, *Eccl.* поносить, гождати, гаждати, порóковати, хухнаю. *oppos.* chwalić); niedoskonałości wytykaći zadawać tadeln. Nie gań nic, aż pierwey doświadczysz; pierwey doznay, potym gań. *Radz. Syr.* 11, 7. Samo się dobre chwali a złe gani. *Dwor.* J 3. Czego chwalić nie możesz, nie gań. *Cn. Ad.* 124. Ani mię chwal, ani mię gań. *Gemm.* 6. cf. Nie głaszcz, a nie biy. - Nie gań, czegoś nie świadom.' *Cn. Ad.* 595. Łatwo i woynę ganić i hetmana, Siedziawszy w domu, nie bywszy w potrzebie. *Pot. Syl.* 365. Gani ten, co kupuie, chwali ten co handluie. *Cn. Ad.* 229. - §. Ganić komu co, strofować go o co, einem et-

was verweisen, es ahnden. Gwałtownikowi tego, iakoby należało, nie zganiono. *Sak. Persp. pl. B* 5 *b*. - §., ganić wyrok sądowy = nie uznaiąc go appellować, ein Decret verwerfen und weiter appelliren. Ja ten dekret ganię, i powiadam, iż iest niesprawiedliwy. *Chełm. Pr.* 40. GANIENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.* nagana, gańba, das Tadeln, der Tadel. GANICIEL, - a, *m.*, gańca, który gani, *Sor.* 1. hanicżer, wumetwar, naswaricżer; *Vind.* sanizhuvauz, gaduik; *Croat.* szpogànyavecz, szpogonitel; *Ross.* укоритель, бранитель, порицатель, хульникъ, хулитель; *Eccl.* гаждатель; der Tadler. GANICIELKA, - i, *ż.*, która wszystko gani, *Croat.* szpoganyàvka; *Vind.* sanizhuvauka, gadniza; *Ross.* бранительница, укорительница; die Tadlerinn. *GANIEBNY, - a, - e, haniebny, tadelhaft, schimpflich; co może bydź ganiebnieyszego, iako kłamliwą gębą złupić poczciwą białogłowę z dobrey sławy! *Górn. Dw.* 273. ganiebny występek, *ib.* 272. ganiebny sposob. *Glicz. Wych. D* 6 *b*.

GANKIEL, - kla, *m.*, naczynie pewne w hutach szklannych, ein gewisses Geschirr in der Glashütte. Gdy iuż tygle z dawnego szkła są dobrze wysalmowane, i piec dobrze wygrzany, materyalista dopiero gankiel niech dobrze oczyści. *Torz. Szk.* 265.

GAP, gap', - ia, *m.*, (cf. *Germ.* gaffen, Gähnaffe); *Boh.* zewel, hup, otewřhuba; *Vind.* samolenik, siauz, siazh, vustodpiravez; *Ross.* звѣвака, верхоглядъ, разиня, ротозѣй, ротозѣя; gluptaś, ein Maulaffe; niech piorun trzaśnie takiego gapia. *Teatr.* 36, *b* 26. Idź precz gapiu! *ib.* 30, 58. Nie z gapiem będzie miał do czynienia. *ib.* 50, 58. - §., gra w karty, którą i kasztelanem zowią. *Dwor. B* 4. ein Kartenspiel. GAPIEC, *niiak. nied.* zgapieć *dok.*, gapiem się stawać, odurzonym bydź, verblüffen, verblüfft seyn. Niewiem czemum tak prędko zgapiał. *Teatr.* 43, *c* 77. *Croat.* buveti, chubeti, *Ross.* ротозѣвать. GAPIOWATY, a, e, - *o adv.*, na gapia pochodzący, mauläffisch. Mina gapiowata. *Teat.* 36, *c* 61. *ib.* 20, *b* 186. GAPIOWATOSC, - ści, *ż.*, cały układ gapiowaty, die Mauläffigkeit; *Ross.* ротозѣйство.

GARA, - y, *ż.*, cf. *Slo.* garek koryto rzeki). dziura w drzewie wyciosana, ein ausgezimmertes Loch im Holze, eine Fuge; W drzewie tym wytniy garę na wylot. *Solsk. Arch.* 16. Stawidło to chodzi wgarach, to iest, w listwach wyfugowanych. *Os. Rud.* 44. *ob.* Garować. - §., ogrzewadło, feierka; eine Feuergiele, eine Feuersorge. Baba ma garę pod nogami. *Tr.*

GARB, - u, *m.*, (*Boh.* hrb, hrbol, hrbek, *Slo.* hrb, nahrbeti; *Morav.* hrbol (*Mor.* hrbolec guz); *Sor.* 2. garb, *Sor.* 1. horb; *Dal.* garba; *Hung.* görbeség, geierbe; *Bosn.* ghrribba, garba, gherba; *Rag.* gàrba; *Cro.* garba, gërba, puklya (*Cro.* gerba = krzywość; zmarszczka, fałd; *Cro.* hrib *collis*); *Crn.* garba, herbovina = garb; *Crn.* gerbâva = pagórek, garb; gërba *ruga*, hrip = góra); *Vd.* gerba, gerbaviza, pukel, pukou cf. *Vd.* hrib, gora = góra; hriber, hribez = pagórek; garba = zmarszczka; *Ross.* горбъ (cf. горбуша sierpik; gatunek łososia *salmo gibbosus*; горбушка okraiek chleba, przylepka); cf. *lat.* acervus, *Ger.* Garbe, *Ger.* Kropf cf. krzywy), wyrosłość na grzbiecie, der Höcker auf dem Rücken. Zyłę na grzbiecie, gdzie bywa garb, zową krzyżową. *Sienn.* 420. (cf. grzbiet). Wielbłądy iedne są o dwóch, drugie o iednym tylko garbie. *Haur. Sk.* 323. §. Garb, zwichnienie krzyża, lub dobrowolne pacierzów krzywo wyrastanie. *Perz. Cyr.* 2, 216. *Dyk. Med.* 2, 206. der Höcker eines Bucklign. Na starość dwa garby, *time senectutem, non enim venit sola. Rys. Ad.* 47. Ezop miał z przodu i z tyłu garby, iak sakwy. *Jabł. Ez.* 8. §. Garb na nosie; *Eccl.* корнство, der Nasenhöcker. §., *fig.* garby gór, dróg, = wydatności, nierówne wysokości ungleiche Berghügel. Nasi tamtych niewiadomi garbów i uboczy, zabłądzili. *Tward. W. D.* 27. §., garby, zmarszczki, Runzeln. Płotna magluią, aby się garby wygładziły. *Przędz.* 74. Półsetek mocno rozpiąć, aby iak nayrówniéy wyschł; bo gdyby się na nim pozostały garby, w czasie maglowania zwitkiby się porobiły. *ib.* 91. GARBACIC, - ił, *czyn. ndk.*, zgarbacić *Dok.*, garbatym czynić, höckerig machen. *Rag.* zgarbitti, ogarbaviti, pogarbiti; (*Vd.* zhellu gerbat = czoło marszczyć; cf. garbić). *Vd.* gerbazhiti, sgerbati). Kret kopie, grzebie i garbaci ulice w ogrodach. *Haur. Sk.* 306. GARBACIEC, - iał, - ieie, *niiak. ndk.*, zgarbacieć *Dokon.*, garbatym się stawać, *Boh.* hrbatěti; *Cro.* gërbaveti, gerbimsze; *Bosn.* ghrribbitise; *Eccl.* горбатѣю, bucklich, höckerig werden. Grzbiet zgarbaciał, twarz zbabiała, *Bal. Sen.* 82. GARBACIZNA, - y, *ż.* co iest garbatym, garby, höckeriges Wesen, Höcker. mieysca garbate iak rozcierać u dzieci. *Perz. Cyr.* 2, 217.

Pochodz. *garbaty*, *garbatość*, *garbek*; *garbić*, *garbonosy*, *nagarbić*, *zgarbić*, 2. *grzbiet*, Boh. hřbet, *grzbietowy*, *grzbiecisty*. 3, *grzyb*, *grzybek*, *grzybiasty*. *grzybień*; *grzybieć*, *zgrzybiały*; *pochrzypcizna*, *pochrzept*.

GARBARCZYK, - a, m, czeladnik garbarski, der Gärbergeselle. GARBARKA, - i, *ż.*, która skóry garbuie; abo też żona garbarza, die Gärberinn. (*Boh.* kożelužka). GARBARNIA, - i, *ż.*, mieysce, gdzie garbuią, das Gärbehaus, die Gärberey. *Rag.* tabakaria; *Ross.* кожевня. Pięćperst. w garbarniach do garbowania skór używać się może, *Jundz.* 274. Za granicą lepsze wychodzą skóry z garbarni, iak tu. *Torz. Szkl.* 92. GARBARSKI, - a, - ie, od garbarza abo garbowania, Gärber=; (*Boh.* kożelužský; *Ross* кожевенный, кожевный; *Eccl.* усмарскїй. Garbarskie ziele, *Rhus coriaria Linn. Bosn.* ruevina, der Gärberbaum, całe to ziele garbarzom zdatne iest, i ztąd imię ma. *Kluk. Rosl.* 3, 353. Garbarska kora *Crn.* zherëslu; Garbarski nóż *Crn.* stergôn. GARBARSTWO, - a, *n.*, rzemiesło garbarskie, die Gärberey. *Boh.* kożelužstwj; *Vd.* vdelanje teh kosh; *Eccl.* усмарство. Jeśli się trzeba uczyć krawiectwa, szewstwa, garbarstwa, i innych rzemiosł, cóż dopiero sztuk i nauk? *Hrbst. Odp. P p.* - §., *coll.* garbarze, die Gärber. GARBARZ, - a, *ż.*, *niem.* der Gärber rzemieślnik od garbowania skór, skórnik, *ob.* *kaźemiak; *Sor.* 1. harwar, *Slo. et Boh.* kożeluh (cf. *koża); *Crn.* garbar, lędrar, usènar; *Vd.* lederar, ussiner, vussinar, stroinik, koshar, erdezhovusinjar, vdelauz teh kosh, *Bosn.* tabak, majstor kojì kosge stroji; *Cro.* kósar; *Rag.* koxar, tabakàr; *Dal.* tabak; *Hung.* timár; *Ross.* кожевникъ, *vulg.* усмошвецъ; *Eccl.* усмарь. Garbarze nie maią skór wyprawionych, to iest rzemienia gotowego, do postronnych ziem wysyłać. *Herb. stat.* 356. Garbarze do wyprawy skór zażywaią pospolicie dębowey kory. *Kluk. Rosl.* 3, 353, (cf. skórnik, białoskórnik). Dom Symona garbarza. 3 *Leop. Apst.* 10, 32. (skórnika z *Leop.*)

żartbl. Ociec móy był garbarz, ale nie z tych prostych garbarzów; on tylko moiéy matce skórę czasem wygarbował. *Teat.* 22 *b*, 48. *ob.* Garbować, wygarbować.

GARBATY, - a, e, garb maiący **bucklig, höckerig.** *Boh.* **hrbatý, hrbowatý;** *Slo.* **hrbowatý;** *Sor.* 1. **horbatè;** *Sla.* gèrbav; *Bosn.* gherbav, ghrribav; *Rag.* garbav; *Crn.* herbovat, gerbovs (gerbazh *rugosus*); *Vd.* puklast, puklat, (cf. *Vd.* gerbau, gerbast, sgerban = zmarszczony; *Cro.* garbau, (gerbav, *Hung.* görbe *curvus*) gerbav, gerbaszt, puklyaszt, puklyàv, *Dal.* ogarblyen; *Hung.* górbebatu; *Ross.* горбáтый; *Eccl.* лявїй (*Ross.* ляка pies z nagiętym grzbietem). Wielbłąd garbaty. *Banial J* 2. Krogulca nos garbaty. *Otw. Ow.* 304. Zakochany ociec garbatą poczwarę zowie, mądrym Ezopem. *Zab.* 13, 64. §., *fig.* nierówny, chropawy, **uneben, höckerig, holperich.** Bezsęka iodła, smrok szyszkami garbaty. *Otw. Ow.* 393. Garbata droga, trudno się pośpieszyć. *Otw. Ow.* 601. - §. Garbaty, - ego, *m. Subst.* **ein Buckliger,** *Boh.* **hrbáč, hrbáček,** (*ob.* garbus) *Rag.* garbavaz: *Cro.* gërbavëcz: *Bosn.* garbavaç, ghrribavaç, gherbavaç; *Crn.* gerbovz; *Ross.* горбу́нъ. GARBATA, - éy, *ż.*, *Subst.* **eine Bucklige.** *Rag.* garba, *Cr.* gërbavicza, gerbavka; *Ross.* горбунья. GARBATOSC, - ści, *ż.*, mienie garbu, **die Buckeligkeit;** *Boh.* **hrbatost;** *Cro.* gerbavoszt, gerbina, gerbavina, *Hung.* górbeség, *Eccl.* горбле́нїе. - §., nierówność, chropawość, **die Höckerigkeit, Ungleichheit, Holprigkeit.** GARBEK, - bku, *m.*, *Demin. Nom.* garb, *Boh.* **hrbek,** *Ross.* горби́на, *Eccl.* горбо́къ; **ein kleiner Buckel, ein kleiner Höcker.** Garbek łokietkowy *Ross.* щико́лотокъ. GARBIC, - ił, i, *czyn. ndk.*, zgarbić *Dok.*, garbacić, krzywym robić, **bucklig machen, krümmen, höckerig und uneben machen,** *Boh.* **shrbiti;** *Carn.* gerbim, gerbavam, sgerbiti (= fałdować); *Vd.* gerbaviti, kriviti, sasgerbati, sasgusati; *Rag.* zgarbitti, pogarbiti; *Cro.* gerbim, gerbavim; *Hung.* gorbitem; *Ross.* горби́ть, згорбить, сутулить, сляячити, хляцати; *Eccl.* горблю, горбáта чиню. Wiek go zgarbił. *Tr.* Góry zgarbione. *Past. F.* 82. przechyłe, z garbami; *Slo.* **shrbený, k zemi zehnutý;** *Ross.* сутулый; *Eccl.* слякїй, слячéнный. - Garbić się *zaimk.*, **sich krümmen.** *Carn.* skluzhiti se). Czemuż się zgarbił na słabym koniku? *Brath. C.* Któreż pola tak gładkie, by się nie zgarbiły, W nabrzmiałe z ciał stosami leżących mogiły? *Zab.* 6, 227. GARBIENIE, GARBIENIE się, *Subst. Verb.* = garbatość, **die Buckligkeit.** Przeciw garbieniu plec na starość, lekarstwo. *Słeszk. Ped.* 80. *Cro.* gerbenye; *Hung.* górbités; *Ross.* сляячность. GARBONOSY, - a, e, nosa wypukłego. *Włod.* krótki, wzgarbiony a iakoby wskąsany nos maiący, *resinus. Mącz.* **höckernäsig, habichtsnäsig.**

GARBOWAC, ał, - uie, *czyn. ndk.*, wygarbować *dok.*, z Niem. **gärben** skórę wyprawiać, *Boh.* **wydelawati kuži;** *Vd.* koshe vdelati; *Crn.* garbati, strojeti; *Croat.* sztròim; *Sor.* 2. **garowasch;** (cf. ircha). Skórę ielenią garbuią żołnierzom na kolety, *Haur. Sk.* 289. §. *fig.* garbować kogo *ob.* wygarbować, *Ross.* коко́шить. GARBOWANIE, - ia, *n*, *Subst. Verb.*, **das Gärben.** Do garbowania skór potrzebuią dębowey kory. *Botan. Nar.* 186. -§., Brodgolacze bawią się tylko myciem a *garbowaniem brod i głow. *Syr.* 248. GARBNIK, - a, *m.*, *chem.* **Gärbestoff,** *le tannin*, pierwiastek garbuiący, znayduiący się w ciałach, maiących własność garbowania inne ciała; obficie się znayduie w dębowéy korze. *Krys. Msk.* GARBOWINY, - in, *plur.*, wyrzutki garbarskie, **Gärberabfallsel.** Garbowiny, które od garbarzów wyrzucaią się, mogą się używać na pognóy. *Kluk. Rosl.* 3, 187. *Pochodz.* wygarbować, pogarbować.

GARBUS, - a, *m.*, człowiek garbaty, **ein Buckliger,** *Boh.* **hrbáček.**

*GARBUZ, - a, *m.*, Arbuz, Karbuz, **die Netzmelone,** *ob.* Arbuz. Wdzięcznie nas przyimowali Tatarowie, i czestowali winnemi gronami i garbuzami słodkiemi. *Stryik.* 576.

GARCARZ, GARCOWKA, GARCOWY, *ob.* Garncarz, Garncowy, i t. d.

GARDEROBA, - y, *ż.*, z *franc.* szatnica, pokoy na schowanie szat lub sukien, **die Garderobe.** GARDEROBKA, - i, *ż.*, *Demin.* **das Kleiderzimmer, die Kleiderkammer,** *Slo.* **drastowna.** Pokoiowa w garderobie uszarganą spodnicę pani swoiey skrobie. *Pot. Arg.* 84. Pokoie gościnne z garderobami. *Kras. Pod.* 2, 109. W garderobie były szafy, a w nich porządnie ułożona wyprawa. *Kras. Pod.* 2, 56. - §., suknie, szaty, wszystko co do ubioru należy, **die Kleider, Kleidungsstücke, die Garderobe.** Po zmarłym Jegomości wszak iest garderoba? *Teat.* 52, 43. Garderobę przeglądano, i naymnieyszéy iéy rzeczy nie brakuie. *ib.* 54 *d*, 35. Dawnieyszych wieków często garderoba dziada ieszcze wnukowi służyła. *Przestr.* 140. GARDEROBIANKA, - i, *ż.*, która ma dozór nad garderobą, *szatna, *szatnica; *Rag.* loxuicjariza; *Carn.* mojshkra; *Vd.* jispniza, jispna gospa, (cf. panna, młodsza), **die Garderobenjungfer.** Rozmawiał w oknie z iedną z mych garderobianek *Niemc. Krol.* 1, 55. GARDEROBNY, - a, e, od garderoby, **Garderoben=,** Powróciwszy Jeymość, opowiada swe głupstwa wierney swoiey garderobney kobiecie. *Zab.* 16, 44. Garderobny *Subst. m.* Kamerdyner, *szatnik, *Ross. obs.* стряпчей. Garderobna *Subst. f.* garderobianka, n. p. iabym garderobnéy za niego nie dała. *Teat.* 24 *b*, 14.

GARDŁACZ, - a, *m.*, wole na szyi maiący, **ein Kropfiger.** Napatrzyć się możesz gardłaczów w Karyntyi. *Haur. Sk.* 99. -*fig. żrtbl.* Nasi gardłacze staraią się pokazać dalekiemi od staropolskich zwyczaiów. *Mon.* 71, 514. (grubo chustki na szyi noszący, **Dickhälse**). §., gardłacz gołąb' *ob.* Garłacz. GARDŁECZKO, - czka, *m.*, GARDŁKO, - łka, *m.*, *Dem. Nom.* Gardło, **das Kehlchen, das Gurgelchen;** *Boh.* **hrdélko.** Skowroneczek ku niebu w górę polatuie, J gardłeczkiem krzykliwym wdzięcznie przepieruie. *Sim. Siel.* 103. Słowiczku, ptaszeczku leśny, Przyleć z głoskiem ulubionym, Przybądź z gardłkiem ucieszonym. *Groch. W.* 557. Niechay wdzięczny słowiczek w gęstéy topolinie Gardłkiem swym wyprawuie. *Zbyl. Zyw. B.* 2. Krew z gardłek gołąbiąt wycedził. *Odym. Sw. G.* 3. GARDLINA, GARLINA, - y, *ż.*, kłoć. *Cn. Th.* 282. snop prostey a równey słomy; *Włod.* lub trzciny, **ein Bündel graden Strohes, oder Rohrs.** Gardliny wiązanie. *Zaw. Gosp.* Prosta po wymłóceniu słoma poknebluie się w garliny. *Kluk. Rsl.* 3, 232. Dwór powinien bydź dobrze opatrzony, aby do dworu nie ciekło; gonty, gwoździe i gardliny powinny bydź zawsze we dworze. *Haur. Ek.* 16. Gardliną abo trzciną izby poszyway; nie masz-li trzciny, targaną słomą, to mało krociéy trwa, niż gardlina. *ib.* 66.

GARDŁO, **GARŁO**, - a, *n.*, *Boh.* hrdlo, *collum*; *guttur*; *Boh.* krtan, chrtan |(*ob.* |krztan); *Slo.* hrdlo *cervix*, *collum*, *guttur*, chrtan, pažerak, požeradlo *gula*; *Rag.* gàrlo; *Sla.* gèrlo; *Bosn.* garlo, ghrillo, sgderallo; *Cro.* gërlo, gut, posirák; *Dal.* garlovicza = ślinogorz; *Vd.* gerlu, gertanz, gortanz, vrat, goltans, gout, poshirak (2, garlu, gartanz *collum*; *Crn.* gerlu; *Sor.* 2. gorgawa (*Sor.* 2. gardlo, garlo, garwo wole; *Sor.* 1. hordlo wole; kyrk gardło, yednica gardziel, kutwo *ingluvies*); *Ross.* горло, *vulg.* хайло. cf. *Germ.* Gurgel, *Angl.* gargle, gurgle, gorge, *Gall.* gargouille, gorge, *Ital.* gorga, *Dan.* Gurgel, *lat. med.* gargalia, gorgia, *Suec.* Quarka, *Isl.* kuerkur, *Finl.* curcku, *Hebr.* גרגרת cf. *lat.* gurges) Część szyi od brzucha zowie się gardłem. *Zool. Nar.* 67. die Gurgel, die Kehle, der Schlund, der Vorderhals. Ślinogorz, skwinancya, choroba inflammatyczna w gardle. *Dykc. Med.* 6, 175. Gardło mię boli, der Hals (ja nicht etwa szyia, denn dieß wäre bloß der äußere Theil) thut mir weh. Gardło ostrzyć = pragnienie robić. *Tr.* Durst machen. Niecnotliwe garło wszystko pożarło. *Ryl. Ad.* 48. Żona mi kością w gardle stawa, będąc naygorszą w świecie babą. *Zabł. Amf.* 28. cf. kość, das Weib ist mir ein Knochen in der Kehle, macht mir die Hölle auf Erden. Wszystkie zęby ci w gardło wtrącę. *Teatr.* 30, 62. Boli gardło, śpiewać darmo. *Mon.* 70, 648. (cf. brząkać, smarować, cf. darmo nic). Tak pełny, aż mu w gardle stoi, *libo confertus. Mącz.* er hat sich bis an den Hals voll gefressen. Bóg cię wydrze z ręki olbrzyma, za gardło cię trzymaiącego. *Psalmod.* 66. (*Sla.* zagèrliti, *Cro.* garliti, gërliti *amplecti*). Przez gardło mówić *Vd.* podersuvati. - Mówiący p. g. *Vd.* podersuvauz. Kęs z garła wydrzeć, t. i. dobrą i pewną iuż nadzieię zepsować, *bolum e faucibus eripere. Mącz.*, einem den Bissen aus dem Munde reißen. Śmierć mu iak z garła Gniewu ofiarę i żalu wydarła. *Min. Ryt.* 2, 149. Śmierć często z garła oddała, choć iuż kogo pożarła. *Pot. Syl.* 3. aus dem Rachen zurück. - §., Z gardła, co gardła, gardłem = iak nayglośniey, z całego głosu, głosem, aus voller Kehle z. B. schreyen, *Slo.* z celého hrdla křičať. *Ross. vulg.* хайло распустить, хаилить. Z garła gwałtu woła. *Haur. Sk.* 105. Groza, zemsta, zgorszenie, grzech nie odpuszczony, Wołay Oycze Pafnucy, co garła z ambony. *Nar. Dz.* 3, 149. Wołay gardłem, nie folguy. *Budn. Jes.* 58, 1. Wołay wszystkim gardłem *Bibl. Gd. ib.* Gardło rozpuścić, wrzeszczeć. *X. Kam.* §., po gardło, = po uszy, po dziurki, bis an den Hals, bis über die Ohren. Co do mnie? w szczęściu kto po garło brodzi. *Zab.* 11, 4. *Kossak.* - §., *fig.* na gardło = na kark; na gardle = na karku, auf dem Halse, auf dem Nacken. Bogowie, daycie mi na garle usieść Aleksandrowym. *JKchan. Dz.* 76. Woiowali, aże potym ieden na drugiego gardle usiadł. *Leszcz. Class.* 61. Mógł Car Zawolski na granicy Moskiewskiey na gardle nieprzyiacielowi leżeć, a tam sobie korzyści zdobywać z granic nieprzyiacielskich. *Gwagn.* 269. Nieprzyiaciel, opanowawszy Janiculum, na samym właśnie gardle miasta usiadł. *Fal. Fl.* 19. Nieprzyiaciel na gardło oyczyzny nastąpił. *Petr. Et.* 570. - W gardle nieprzyiacielskim bydź = pod pięścią iego bydź, mieć go na karku, na sobie, den Feind ganz auf dem Nacken haben. Woiewoda Wołoski nie mógł się naprzód wydzierać na woynę z Turkami, zwłaszcza będąc u nich w gardle. *Bielsk. Kr.* 435. et 447. *aliter* Tarent w samych gardłach morza Adryatyckiego zasadzony. *Fal. Fl.* 38. (w uyściu). - §., gardło = życie, das Leben (die helle Haut, ganze Kehle *Vd.* gerzhiti, sagerzhiti = dusić, zadusić, cf. gardłować). Od prześladowcy Focyusza ledwie z gardłem do Rzymu uciekł. *Skarg. Dz.* 830. Podług Moiżesza, ten coby nieobacznie bliźniego zabił, do miasteczka na schronienie obranego niech uciecze, a gardło swe opatrzy. *Modrz. Baz.* 313. Zbieg zamordował króla zdradliwie, a z gardłem sam uciekaiąc, zabity też iest. *Skarg. Żyw.* 2, 241. Bitny Mitrydat, gdy z gardłem uchodził. *Bardz. Luk.* 31. Małutką raną zbył garła. *Otw. Ow.* 227. - Do gardła, = do upadłego, do ostatniey kropli krwi, bis auf den letzten Blutstropfen, aufs äußerste, bis aufs Leben. 47 królów Greckich sprzysięgło się, do gardł i maiętności swoich na zburzenie Troi. *Warg. Cez. praef. A.* 3. Pomorzanom rozpacz do gardł się bronić radzi. *Krom.* 83. Pana naszego nie chcemy odstępować; ale przy nim bydź do gardł swoich, i posłuszni mu bydź zawżdy chcemy. *Bielsk.* 67. Erdziwił ślubował, Rusinom do pierwszey wolności do gardła przeciw Tatarom pomodz. *Stryik.* 230. Nigdy od wiary, do swych gardł, (choćby głowę stracić), nie odstępowali. *Zbil. Dr. F* 3. - Na gardło komu stać. *Dwor. D.* 2. *Boh.* o bezhrdlí nikoho usylowati; na życie następować einem nach dem Leben trachten. Jaromirz, rąk Warszawiców, na gardło mu stoiących, ratunkiem ludzi skupionych uszedł. *Krom.* 67. Na gardło komu odpowiedzieć = na zabitą śmierć go wyzywać, einen auf Leben und Tod herausfordern, befehden, Fehde ankündigen. *fig.* Chcąc bydź widzeni prawemi dworzany, na gardło księgom odpowiedzieli. *Gorn. Dw.* 6. Na gardło = na stracenie gardła, t. i. życia, na śmierć auf den Verlust der Kehle, des Lebens, auf den Tod. Na gardło siedzi związany. *Groch. W.* 173. Mógł biskup naywyższy rozkazać, aby brano do więzienia i na gardło, które on nauce swey przeciwne rozumiał. *Skarg. Dz.* 21. Aby żony nie odkazował od siebie, chyba, ieśliby iéy nie chciał na gardło gonić. *Sekl.* 20. Nierychło, ale na gardło ugoni. *Wad. Dan.* 164. - Na gardle karać = na życiu abo śmiercią karać am Leben bestrafen, mit dem Tode bestrafen. *Cro.* zaglavlyújem, zaglavlyam). Gardłem darować = życiem das Leben schenken. U tego narodu mężowie maią moc żony i dzieci na garle karać, abo nim darować. *Warg. Cez.* 138. Urząd moc ma karać na gardle, abo darować. *ib.* 11. Ktoby pieczęci nasze sobie rył i ich używał, niczym inszym, tylko na gardle ogniem karan bydź ma. *Stat. Lit.* 18. Był u nas ten zwyczay, że kiedy złodzieia tracić wiodą, ieśli wszeteczńica iawna prosi go sobie za męża, gardłem takiego daruią. *Gorn. Dw.* 191. Gardło mu darowano, za staraniem przyiaciół. *Kłok. Turk.* 78. (żywiono go). - Gardło brać, = zabić, das Leben nehmen. Odebrawszy miasto, trzem tylko mieszczanom, pryncypałom odpadnienia, gardła pobrano. *Krom.* 628. *de tribus capitale supplicium sumptum.* Nie zaraz męczennikiem ten iest, któremu gardło wezmą, albo na pal wbiią *Zrn. Post.* 244. Gardła odprosić = stracenia odprosić, das Leben erbitten. Jednemu z między potępionych, ani królowa gardła odprosić nie mogła. *Krom.* 636. *veniam impetrare non potuit.* Gardło dadź, gardło położyć, stracić = życie swoie stracić das Leben verlieren, sein Leben lassen. Rychard, strzałą

iadem napuszczoną w ramię postrzelony, dla swoiey chciwości gardło zarazem dał. Star. Ref. 98. Patrokl i Antyloch, i ci dali gardło z szyią. Jabł. Tel. 210. Nie mogli go doktorowie ratować, i tak na puchlinę gardło dadź musiał. Falib. Dis. D. 3. Bez ratunku tonąc, dadz gardło prędziuchno musiała. Gorn. Dw. 282. Którzyby byli mieli i po trzy gardła, radziby ie byli przy nim położyli. Wereszcz. Regl. 42. Gardło i maiętność stracił. Szczerb. Sax. 393. Podle boku króla naybitnieysi gardła swe położyli. Warg. Cez. 64. Gardłem abo pod gardłem się obowiązać, ręczyć za co, przyrzekaiąc życie łożyć. Włod. pod straceniem gardła, bey seinem Leben, bey seinem Kopfe. Komornik Litewski pod gardłem swoim ślubował Krzyżakom, zamek im poddadź. Stryik. 264. Kiedy woysko Tureckie przechodzi, otrąbuią, aby się nikt nie ważył, pod gardłem, wina przedawać. Klok. Turk. 239. Pod gardłem wszędy otrąbiono. Wad. Dan. 73. Niewolno teraz z obozu oddalać się pod gardłem. Wrg. Mar. 120. bey Lebensstrafe. Ostatki Jaćwingów do przyięcia wiary chrześciańskiey mieczem, pod straceniem gardła, Bolesław przymuszał. Stryik. 181. Gardłem pachnąć = śmierć za sobą ciągnąć, den Tod zuziehen. Mężoboystwo, złodzieystwo, świętokradstwo, i insze takowe występki, gardłem pachną. Chełm. Pr. 18. - §., gardło, wyrosłe gardło gardłacza, wole, der Kropf. Gardła od nieczystey wody narastaią. Tr. - §., Gardło u ptaka, wole, podgardlek, Vd. putan, tizhji krof; Bosn. guscja, voglje od ptiçe, bey den Vögeln, der Kropf. §., gardło u bydląt niektórych, wole bydląt, der Kader, die Wampe, die Wamme. GARDŁOWAĆ, GARŁOWAĆ, - ał, uie, czyn. ndk., (Boh. hrdlowati se luctari, hrdliti męczyć; Slo. korhelowati perpotare; Vd. gerzhiti, sagerzhiti = dusić, zadusić; Crn. gerglam = gargaryzuię; Rag. garliti et Slo. gèrliti = uściskać za szyię; Ross. гóрдый hardy). wdawać się w niebezpieczeństwo życia Włod. halsbrechende Sachen unternehmen, sich in Lebensgefahr setzen. Jak gardłuie rycerz w polu, żeglarz na morzu, kupiec po świecie. Hrbst. Nau. J. 7. Kupiec gardłuie po ziemi, po morzu, po górach, byle co na kupi swoiey zyskał. Dambr. 387. Aby żonę i dziatki pożywić, gardłować po ziemi, po morzu nie lituiemy. Hrbst. Nauk. D 8. Szerzył w tey mowie posługi swoie, iako nie śpi, iako garłuie, iako maiętność utraca przez królewską sławę. Gorn. Dz. 78. Już od wielu lat gardłuiemy w Prusiech. Biels. Kr. 370. schon seit vielen Jahren brachen wir uns die Hälse in Pr. Nayżwawiey za wolność i całość oyczyzny gardłował. Star. Vot. E 2 b. Pilch. Sen. 354. Głupstwem mu się bydź zdało, w cudzey sprawie gardłować. Pilch. Sall. 254. To tylko to iedna familia naród Polski miłuie i przy nim gardłuie? Orzech. Tarn. 10. GARDŁOWANIE, GARŁOWANIE, - ia, n., Subst. Verb. = narażenie się na śmierć, Halsbrecherey, Kampf mit Lebensgefahr. Kąsaliście się do rozlania krwi waszey z nieprzyiaciołmi oyczyzny, co na wieczne czasy świadczyć będą posługi i garłowanie krwawe wasze, Orzech. Tarn. 9. Czekay, ieślić czym nie nadgrodzi hetman twego garłowania! Alb. na W. 21. Jakie niebezpieczeństwa, iakie gardłowania podeymuiemy, dla trochy tego imienia doczesnego. Hrbst. Nau. D 8. GARDŁOWATY, - a, - e, wolaty, gardłacz, gardłaczka, kropfig, ein Kropfiger. Cn. Th. - Boh. hrdlatý, zahrdlitý; Eccl. гортáнистый. GARDŁOWY, a, e, od gardła, Gurgel-, Hals-, Boh. hrdelnj; Ross. горлáтный, гортáнный. Gardłowy wrzód ein Halsgeschwür. Gardłowy guz, Sor. 1. korkowne worech. Gardłowa skóra, Ross. дужчатый. Gardłowa kara Boh. bezhrdelna pokuta. Przypadki gardłowe. Mon. 76. 536. Gardłowa sprawa, ob. kryminalna. cf. Boh. hrdlořez *gardłorzezacz.

Pochodz. Gardziel, gardzielny, Garlica, Gardziołka, Garłacz, Garliczki, podgardle, podgardłek; sinogardlica, zagardlić.

GARDNIE adv. z pogardą, gardząc; verächtlich, mit Verachtung. Staw się mym wierszom proszę niegardnie łaskawy. Kraj. Chy. A. 2 b.

GARDYAN ob. Gwardyan.

GARDZIĆ czyn. ndk., pogardzić wzgardzić, dok., co lub czém gardzić, nie cenić, nie ważyć, nie szacować, verachten. Boh. zhrdati, zhrdnauti, zhrzeti, pohrdati (cf. hrdy hardy; Sor. 2. gardi dumny); Bosn. pogarditi, kulliti, kudditi, poghrriditi (Bosn. gard, ghrrid spurcus); Vd. sanichuvati, samezhuvati, sanemardershati (Vd. gerd, gard Ger. garstig, Compar. garshi cf. gorszy; Vd. gerdoben, gerd = haniebny); Rag. garditi, izgarditti, pogarditti, deformare, alicui conuitium dicere) Crn. sanezhujem (cf. za nic) Crn. gerdim foedare); Cro. kuditi, merzati, odduriti (Cro. gërd, gard turpis) Sla. huditi, Sor. 1. zabspu; Ross. презирать, презрѣть (cf. przeyrzeć, przezierać), пренебрегать, Eccl. презорствовати. Gdyś przyiął me serce, nie gardź i mą reką. Teat. 54 c, 107. U starych naywiększy był honor, gardzić niebezpieczeństwa wszelkie dla oyczyzny. Mon. 65, 704. Przed śmiercią miey się do siebie, Ty światem gardź, nim on ciebie wzgardzi. Dar. Lot. 24. Jako ludźmi gardzisz, tak też tobą gardzą wszyscy. Gorn. Sen. 198. Kto gardzi, gardzą też nim, i bardzo się boię, Ze przyidzie na gorszego za tę hardość twoię. Sim. Siel. 48. Gardzić się nikim nie godzi, i naypodleyszy zaszkodzi. Cn. Ad. 279. Małym gardzący, większe traci. Cn. Ad. 471. Kto gardzi, iada chleb twardy. Rys. Ad. 27. Nie gardź nikim, by naypodleyszym. Cn. Ad. 595. Gardzą mną = w pomietlech leżę. Cn. Th. (cf. figę pokazać, prztyknąć). - Impersonal. n. p. Bawi się częstokroć z ludźmi wystepnemi; ale w rzeczy samey gardzi się niemi. Zabł. Roz. 114. on les meprise, man verachtet sie. GARDZENIE, - ia, n., Subst. Verb., pogardzenie, wzgarda, das Verachten, die Verachtung; Vd. sanizhuvanje, samezhuvanje. GARDZICIEL, - a, m., pogardziciel, der Verächter. Rag. garditegl; Vd. sanizhuvauz, samezhuvauz; Sor. 2. sanizowar; Ross. презиратель, презритель. Patrzaycie gardzicielowie, a dziwuycie się. 1 Leop. Act. 13, 40. GARDZICIELKA, - i, ż., die Verächterinn. Ross. презирательница.

GARDZIEL, - i, ż., et - a, m., oesophagus kanał pokarmowy, poczyna się w gardle; pokarm przechodzi nim do żołądka, Zool. Nar. 25. die Speiseröhre, der Schlund, die Gurgel, die Kehle. Boh. hltan, hlton (cf. otchłań), gebnál, gicen; Crn. govtanz; Bosn. garkgljan, gherkgljan, ghrrikgljan; Sor. 1. ředniczа, kerk, hort; Ross. et Eccl. гортáнь, горловина, глóтка. Weych. An. 112. Kirchh. Anat. 17. Maiętność swoię przez gardziel przelać, utracić, demittere in viscera censum. Marnotratnik ten przez

gardziel wszyftko przepuścił. *Fur. Uw. G* 2. Po gardziel w się nalać. *Haur. Sk.* 161. Kto nie żałuie lać wino w gardziele, łacno o sekundanty. *Pot. Arg.* 12. W Nilu wziął Pompeiusz po gardzielu. *Chrość. Luk.* 183. abo po szyi t. i. gardło dał, życie ftracił, er verlor da den Kopf. - *§., gardziel, rura oddechowa w zwierzętach, krtoń die Luftröhre. *Sien. wykł.* tchawica). Gardziel oddechowy, *trachea. Weych. An.* 107. Inszy ieft gardziel, którym iemy i piiemy, a inszy, którym mówimy i śpiewamy. *Sak. Pro.* 105. *Slav.* gèrkljan; *Boh.* dychawice. - §., podgardłek ptaków niektórych, der Kropf der Vögel. *Tr.* - §., gardziel, dziura w wierzchu pieca, aby przez nią wychodził wapor węgli palących się, i wiatr, który ie rozżarza. *Oss. Rud.* 152. das Luftloch oben am Hüttenofen. cf. czeluść). - §., niebezpieczne mieysce między górami, przerwa, abo na morzu wir, ein gefährlicher Ort, eine Kluft, ein Schlund. Hetman zaś w nocy gardziel ten przebywa Pułk zoftawiwszy Marsowy w odwodzie. *Chrość. Fars.* 124. GARDZIELNY, GARDZIELOWY, - a, - e, od gardzieli, w gardzieli będący, Gurgel=. Gardzielny wrzód go dusi, Że od niego umrzeć musi. *Lib. Sen.* 11. Już utracił głos klarowny Dla wrzodu gardzielnego. *Bald. Sen.* 47. Arterya gardzielowa, *aesophagea. Krup.* 3, 32. GARDZIOŁKA, - i, *ż.*, *Demin. Nom.* gardziel, das Gurgelchen. Gardziołka głosowa, krtań die Luftröhre. *Tr.* Wpada czasem potrawa w gardziołkę do głosu (in die unrechte Kehle) i zatém dusi. *Tr.*

GARDZISTA *ob.* Gwardzifta.

GARGARYZM, - u, *m.*, *z Greckołac.* płokanie gardła. *Dudz.* 38. das Gurgeln. *Boh.* kloktačka: *Dal.* gargochya; *Rg.* gargócchja; *Vd.* gergranje. §., czém gardło płoczą, das Gurgelwasser. Na ślinogorz plaftry i gargaryzmy. *Haur. Sk.* 408. Z rzepiku gargaryzmy abo charkanie czyniąc, dziąsłom ratunkiem. *Syr.* 279. Lekarftwo płynne, przyftosowane do chorób uft, dziąseł, gardła, szyi, krtani, ięzyczka a niekiedy głowy, płócze się tym gęba i gardło, ale się nic nie połyka. Gargaryzm znany Polakom pod imieniem płokania. *Dykc. Med.* 2, 250. GARGARYZOWAC, GARGARYZMOWAC, - ał, - uie *czyn. ndk.*, gardło płokać, gardłem glegotać *Cn. Th.* gurgeln. *Boh.* kloktati; *Vd.* gergrati; *Crn.* gerglam; *Cr.* gergrati; *Dl.* garglyati; *Rg.* gargochjatti: *Bosn.* gargochjati, ghrrikochjati). Saletry z kryniczną wodą umieszawszy, na ftronę boleiącego zęba gargaryzmować. *Haur. Sk.* 385. *et* 408. dychawicznym dobrze często ciepło oleyka tego gargaryzować. *Syr. Ziel.* 12.

*GARKOSKROB, - a, *m.*, Darmochlebów zowią przy dworze *ollares amicos*, garkoskroby. *Burl. A* 3. Schmarotzer, Tellerlecker, Topfkratzer. GARKOWIEC, - owca, *m.*, lawet der Topfstein, kamień po wierzchu nieco ślifki, robią z niego naczynia, które dla większey twardości wypalaią się w piecach garncarfkich. *Kluk. Kop.* 2, 89. GARKOWY, - a, - e, od garka, Topf=; den Kochtopf angehend. *ob.* Garniec, garnek.

GARKUCHNIA, - i, *ż*, *niem.* die Garküche, *Slo.* obecná kuchyné; *Hung.* köz konyha; *Vd.* kerzhmaria, taberna, goshtarja; *Sor.* 1. gòrbuda, wicżna kuchina; *Ross.* харчо́вня, харчевёнка; traktyernia, das Speisehaus. Kiedy Pan nie ma swéy kuchni, pośliy sobie do garkuchni. *Teat.* 53 *b*, 44. Poftanowiłem ieść objad u siebie z garkuchni. *Zab.* 3, 205. Obiadowałem w garkuchni z przyiaciołmi. *Zab.* 11, 165. Przecież kiedy, choć w garkuchni spoyrzemy sobie w oczy. *Czach. Tr. K* 3. GARKUCHNIK, GARKUCHMISTRZ, - a, *m.* traktyer, utrzymniący garkuchnią, der Garkoch, der Speisewirth; *Crn.* prekûhz; *Sor.* 1. napjedahn wariczeř; *Vd.* vunkuhar, tabernar, kerzhmar; *Ross.* харчевникъ. Jużem zamówił wieczerzą u garkuchmiftrza. *Boh. Kom.* 4, 379. Garkuchmiftrzem bydź *Ross.* харчевничать. Garkuchmiftrzyni *Ross.* харчевница. GARKUCHENNY, - a, - e, od garkuchni, z garkuchni; Garküchen=, Traiteur=. *Ross.* харчевенный, харчевничїй, харчевнический. Garkuchenny plac обжорной рядъ.

GARŁACZ, GARDŁACZ, - a, *m.*, *columba gutturosa*, większy od pospolitego gołębia; wole nadąć może do wielkości całego ciała. *Zool. Nar.* 225. *Haur. Sk.* 127. die Kropftaube. Szyia modnie iak u garłacza wypakowana. *Teat.* 14, 109. GARLICA, - y, *ż.*, GARLICZKA, - i, *ż.*, *demin.*, gołębica gardłowata, die Kropftäubinn. Stół nasz gęś zaymie karmna i gołąbek, Garliczka sina lub swoyfki iarząbek. *Zab.* 9, 16. Człowiek blegotliwszy nad garliczkę, która zawsze huczy swym głosem. *Eraz. Jez. D* 6 *b*. *Rg.* gàrliza = sinogarlica. GARLICZKI, - czek, *plur.*, *Physalis Alkekengi Linn.* psie wiśnie, żórawiny, miechunki, pęcherzyca, Judenkirschen. *Syr.* 1374.

GARLETA, *ob.* Galareta. GARŁO, GARŁOWAC *ob.* Gardło, Gardłować.

GARNĄC, - ął, - ie, *czyn. idnt.*, zgarnąć, pogarnąć *dok.*, *Boh.* hrnauti, hrnul, hrnu; (*Crn.* gernem *simplex non est in usu*, *sed composita* oggernem *ogarnąć*, sagernem *zasłonić*); *Vd.* gerbati; *Rag.* garnutti *congerere*, ogarnutti *tegere*) *Ross.* го́рстать, сгорстать, garścią w kupę zsuwać, zbierać, grabić, zusammen schüren, zusammen scharren, streichen *właśc*: *i niewłaśc*: rwać, porywać, zrywać, raffen. Młodziuckie kwiatki, trawki niedoftałe, Zarówno kosa garnie. *Kolak. Kat. B.* 4. Sobie zgarnął pieniądze, a mnie przywiózł kwity. *Teat.* 43 *c*, 5. *Wyb. Kul.* Każdy pod się garnie. *Teatr.* 43 *c*, 3, *Wyb. Kul.* - *Slo.* każdi pod seba hrabe. Garnąć co do siebie etwas an sich raffen. GARNĄC się *zaimk.* (*Boh.* hrnaut se *volvi*, *celeriter ferri*) dążyć gdzie, brać się, chronić się gdzie śpiesznie, sich eilends wohin wenden, wohin aufmachen, woran machen, wohin eilen, sich wohin retten. Każda rzecz do podobnéy sobie rzeczy, z przyrodzenia iakoby, rada się garnie. *Gorn. Dw.* 117. Królowie, którzy się do doskonałości nie garną, bezsławnie schodzą *Gorn. Dz. dedyk.* Wszyscy się tam garną, przy kim szczęście ieft. *Petr. Ek.* 19. Widząc, że nie daleko za nim byli, kazał łodkę obrócić, i ku nim się garnąć. *Skarg. Dz.* 259. - GARNIENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, rwanie, porwanie das Scharren, Schüren, Raffen. *Bh.* hrn, hrnenj, hrnutj. Garnienie do siebie, das Ansichraffen. GARNIENIE się, dążenie, śpieszne chronienie się, das Hineilen, schleunige Hinflüchten.

Pochodz: *dogarnąć*, *dogarnywać*, *nagarnąć*, *nagarnywać*, *ogarnąć*, *ogarnywać*, *obgarnąć*, *obgarnywać*; *odgarnąć*, *odgarnywać*; *pogarnąć*, *pogarnywać*; *podgarnąć*, *podgarnywać*, *przegarnąć*, *przegarnywać*; *przygarnąć*, *przygarnywać*; *rozgarnąć*, *rozgarnywać*, *ugarnąć*,

wgarnąć, *wgarnywać*; *wygarnąć*, *wygarnywać*; *zgarnąć*, *zgarnywać*; *zagarnąć*, *zagarnywać*. 2. *garść*, *garstka*, *garściany*, *garściowy*; *przygarść*. 3. *garniec*, *garnek*, *garczek* etc.

*GARNCZEK, GARCZEK, rczka, *m.*, *Demin. Nom.* Garnek, Garniec, ein kleines Töpfchen. *Boh.* hrnyček; *ob.* garnuszek, *Eccl.* горшéкъ, горшéчикъ, (*Vd.* verzhik, gerzhiza = krużyk, dzbaneczek). GARNCARZ, (*GARNCZARZ. *Cn. Th.*) *GANCARZ, - a, *m.*, zdun, który garce abo garki robi; (*Boh.* hrnčiř; *Slo.* hrnčár, hrnčjř; *Sor.* 2. garnzaŕ; *Sor.* 1. horntżeŕ; *Hung.* gerentsér; *Dalm.* grinchyar; *Bosn.* ghrrincjar, loncjar; *Cro.* lonchar; *Rg.* loncjar, sudâr, zdjellár; *Vd.* lonzhar, piskrar, habnar, zhrepinjar; *Crn.* lonzhar; *Sla.* loncsár, pechâr; *Ross.* гончáръ, горшéчникъ, скудéльникъ; *Eccl.* бренодѣлатель, гончаръ; der Töpfer, der Hafner. Garncarz siedząc przy robocie swoiey, obracaiąc nogami swemi koło, w ręku swoich sprawuie glinę. *Leop. Syr.* 38, 32. Wiedzą Panowie Tureccy zkąd pochodzą, z iakiey gliny są; sam sułtan iest garncarzem, który ich lepi iako chce z iedneyże materyi, i niemnicy mu wolno garniec zrobiwszy stłuc, iako na naywyższey szafie postawić. *Kłok. Turk.* 57. Garncarzem bydź *Vd.* piskrati, lonzhariti; *Ross.* гончáричать. Garncarz garncarza nienawidzi. *Skarg. Zyw.* 2, 252. *Slo.* hrnčár hrnčárowi záwidi. Garncarz się iako żywo z garncarzem nie zgodzi. *Pot. Arg.* 383. (ztąd w Czeskim hrncowati se *garncować się = wadzić się). §., garncarz, co garki przedaie. *Cn. Th.* der Topfhändler. GARNCARCZYK, - a, *m.*, czeladnik garncarski, der Töpfergeselle, Töpferjunge. GARNCARKA, - i, *ż.*, *Boh.* hrnčirka *Vd.* lonzhariza, habnarza; *Cro.* loncharnicza). która robi garki die Töpferinn, die Töpfe macht. §., która przedaie garki die Topfhändlerinn. GARNCARSKI, - a, -ie, *Bh.* hrnčiřský; *Slo.* hrnčjřský; *Sr.* 1. horntżerske; *Sla.* loncsarski; *Rg.* loncjaarski; *Ross.* гончарный, горшéчный, скудéльничїй; *Eccl.* ганчарный; od garncarza, Töpfer=. Garncarska glina, Töpferton. Garncarskie koło, die Töpferscheibe, *Vd.* lonzharsku kolu, lonzharjou kolorat. - Garncarski warsztat. *Cn. Th.* = GARNCARNIA, - i, *ż.* *Vd.* lonzharniza, lonzharishe, piskrarishe, *Slo.* hrnčáren', hrnčarna, hrnčirna; *Sor.* 1. horntżerna; *Rag.* loncjaarniza; *Ross.* гончарня; *Eccl.* ганчарьı. GARNCARSTWO, - a, *n.*, (*Boh.* hrnčiřstwj: *Sor.* 1. horntżerstwo; *Vd.* lonzharsku delu, lonzhäria, piskraria; *Rg.* loncjârstvo, *Ross.* гончарство; rzemiosło garncarskie, das Töpferhandwerk. GARNCARZOWY, - a, - e, *Boh.* hrnčirúw, do garncarza należący, dem Töpfer gehörig, Töpfers=. Dom garncarzowy. *Leop. Jerem.* 18, 2. Jak glina w ręku garncarzowych, tak ludzie w ręku stworcy. *Smotr. Lam.* 23. Rola *garncarzowa. 1 *Leop. Math.* 27, 10. GARNCARZOWA, - y, *ż.*, żona garncarza, die Töpferinn, die Häfnerinn, die Frau eines Töpfers oder Häfners. (*ob.* Garncarka). GARNCZYSKO, - a, *n.* paskudny garnek, ein elender Topf. *Kąch. Pas.* 12. GARNEC *ob.* Garniec. GARNEK, - nka, *abo* garka, *m.*, *Dem. Nom.* Garniec. (*Boh.* hrnek, *Sr.* 1. hornyk, hafen; *Crn.* lônz, *Rg.* lònaz, *Eccl.* конóвъ, горшéкъ, горшéчикъ. zwyczayne gliniane naczynie do gotowania, der Topf, der Hafen, der Kochtopf. Garnek od mléka, mleczak *Morav.* látka, *Cro.* lambora, *Ross.* кри́нка, крьı́нка, кри́ночка. Garnek gliniany *Ross.* лопанецъ, *G.* szeroki *Boh.* fragak. *G.* od warzywa *Sr.* 1. warenk, piecowy kachlenk. Suszyciel garków *Slo.* susihrnek *exsiccator ollarum.* Choćby w garnek nakładł tych rupieci, Nie nakarmiłby siebie, żony, dzieci. *Zab.* 14, 255. Garnek kłuczony szczęka. *Dudz.* 20. Garnek wrzący glegoce. *ib.* 20. W cudze rad zagląda garki, *Tr.* miesza się do wszystkiego, er steckt seine Nase in alles. U nas Mospanie tak się, widzę, dzieie, W zakrytym garku kucharz wie co tleie. *Bratk. D. b.* Ciemno tam, iak w garku. *Teat.* 14 *d*, 28. Kocieł garkowi przygania, a obadwa smolą. *ib.* 22, 46. (sameś taki, cf. kto sam w piecu lega i t. d. *Slo.* kotel hrncu záwidi, cf. pes psu blchi wibira. Woli każdy w swoy garnek grosz rzucić, niż w cudzy. *Burl. B* 2. (każdy na swoie koło ciągnie). GARNIEC, - ńca *abo* garca, *m.*, (*Boh. et Slo.* hrnec, *Sor.* 2. garnz, ganz; *Sor.* 1. hornécz, hornyz, hornc *ab* horiu *ardeo* gorę, *ut Lat.* urna, urcens *ab* uro); *Bsn.* ghrrinaç, lonaç, lopisgja; (*Vnd.* gerzha *poculum*) *Vd.* piłker, lonz; *Sla.* lonac; *Cro.* lonëcz, pechnyak; *Dl.* prinacz; *Ross.* горнéцъ, *Eccl.* гóрнъ, горнецъ, жерáтокъ (cf. *Lat.* hirnea cf. gaster) wielki garnek do rozmaitego użycia, ein großer Topf oder Hafen. Nie dbam o wielki garniec, kiedy się z małego naiem. *Rys. Ad.* 51. Kocieł garcowi przymawia, a oba smolą. *Cn. Ad.* 350. (większy złoczyńca śmie strofować mnieyszego. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 91.) Garńca natłuczonego dłużey, = łatane zdrowie trwalsze, gorsze rzeczy dłużey trwaią; lepsze bóg bierze; abo złego nikt nie chce, *Cn. Ad.* 230. *Prov. Slov.* ktemu hrnců dost ge teg pokriwki. Gaki hrnec, taká poklička *dignum patella operculum.* Mali hrnec skoro wiwre *parui facile irascuntur*). Uderz w garniec: dźwięk go wyda. *Cn. Ad.* 1161. an dem Klange erkennt man den Topf, aus der Rede den Tropf. Niech się strzeże żeby ten garniec, który przystawił do ognia, nie spukał się na głowę iego. *Ossol. Boh.* 149. Zaden Chodkiewicz garców nie przystawiał, a głowy moiey nikt się nie tknie, kto swoiey nie nadstawi. *ib.* 150. Na Zmudzi u ludzi sielskich nayprzednieyszy skarb, kociełek i garniec miedziany. *Stryik.* 106. *Ross.* чугу́нникъ. §., garniec, miara średnia do mierzenia rzeczy sypnych i ciekłych; dzieli się na 2 półgarce, 4 kwarty i 16. kwaterek. *Jak. Mat.* 1, 5. *Lęsk. Mier.* 2, 26. cf. *Ross.* гáрнецъ, *Cro.* polich). ein bestimmtes Maaß flüßiger Dinge von vier Quart, ein Stübchen, ein Topf. Garniec ma w głąb calów 7, ćwierci 2 i ósmą część cala; na szerz calów cztery, trzy ćwierci i ósmą część cala. *Vol. Leg.* 7, 519. Cztery kwarty maią czynić garniec, a garncy zaś takich w baryle dwadzieścia i cztery. *Herb. Stat.* 179. Pół garca = dwie kwarty, ein halbes Stübchen. GARNCOWY, - a, - e, od garca Topf=; *Sor.* 1. hornczowé, *Rg.* lonacki). Przyiaciele kuchenni albo *garnczowi. *Kosz. Lor.* 47. Garncowa miara = GARNCOWKA, GARCOWKA, ein Maaß von einem Garniz.

GARNIROWAC *czyn. ndk.*, Ugarnirować *Dok.*, bramować, garnieren. Suknią kształtnie ugarnirować. *Teat.* 10 *c*, 6. Gustownie ugarnirować suknie. *Mon.* 71, 127. Sama sobie suknią garniruie. *Teat.* 10 *c*, 5. Kornecik ugarnirowany białemi wstążkami i piórami. *ib.* 20 *b*, 37. *Ross.* оторóчить, оторачивать. Garnirowanie. *Teat.*

10, 99., *Rs.* опорочка. GARNITUR, - u, *m.*, z *franc.*, obszywanie, die Einfassung, der Besatz. Koron kobiety używaią na garnitury, na kornety. *Haur Sk.* 354. §. sztuki stroiu lub meblów dobrane, eine Garnitur. Dobrane kleynotów garnitury. *Kras. Pod.* 2, 43. Przy cnocie twóy garnitur zły i niedobrany, świetnym iest. *Teat.* 43, 26. Garnitur do kawy cały rzucili z stołu i stłukli. *ib.* 19 *b.* 54. GARNITUROWY, - a, - e, dobrany n. p. szklanki garniturowe. *Torz. Szk.* 125. von einer Garnitur.

GARNIZON, - u, *m.*, warunek; część woyska obrócona na bronienie i straż miasta. *Kras. Zb.* 1, 310. die Garnison. Garnizonem stać. *Teat.* 41 *b*, 176. in Garnison seyn, liegen, stehen.

GARNKOWY, GARKOWY, - a, - e, od garnka, Topf=. Piec garnkowy chymiczny. *Kruml. Chy.* 37. GARNUSZEK, - szka, *m.*, GARNUSZECZEK, - czka, *m.*, *demin. nom.* Garnek, ein ganz kleines Töpfchen. *Boh.* hrnecek, hrnyček; *Sr.* 2. garnuschk; *Vd.* piskerz, lonzhiz; *Bs.* loncicch; *Cro.* pechnyachek, kahlyicza (cf. *Rs.* горнушка na ogniskach mieysce, gdzie węgle się zgarnywaią). Polewki niech garnuszkiem albo czareczką piie. *Cziach. D.* 1. GARNUSZKOWY; - a, - e, od garnuszka, Töpfchen=. Ciasta garnuszkowe. *Lekarst. C.* 2. t. i. formowane w garnuszkach, in Töpfchen oder Scherben geformte Bäckereyen, Scherbelkuchen.

GAROWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, garę wyrąbać, ein Loch in ein Holz zimmern. *Tr.* §. Garuie wiatr = bokiem w żagle dmie, der Wind bläst von der Seite in die Seegel. *Haur Ek.* 174., *ob.* garuga.

GARSC, - ści, *ż.*, Garstka, - i, *ż.*, *dem.*, (*Bh.* hrst, hrstka, hrstwa; *Sr.* 2. garscz; *Sr* 1. horścź; *Crn.* perishe; *Vd.* prishe, prishzhe, pounapest, pestnik; *Bs.* rukovet; *Rg.* rúkovét, scjakka, pregarsct; *Cro.* buglyar, perglischa; *Rs.* горсть, пятерня, ручня, cf. *Germ.* Garbe z. Adlg.) ręka abo dłoń skrzywiona dla garnięcia lub obięcia czego, die hohle Hand, um etwas damit zu fassen, oder darin zu halten. Jak cię w garść pochwycę! *Teatr.* 33, 74. Tedy woyska, iuż w garści trzymaiąc pałasze, Beze krwi się rozeydą na swoie szałasze. *Pot. Arg.* 276. On to, co mniemał, że miał w garści, utracił. *Gorn. Dw.* 310. Garścią obeymuię *Ec.* огорстаю, огорщаю, объемлю горстію; *ob.* ogarnąć). Braci swéy doroczne dochody z garści wyiął. *Birk. Dom.* 80., *Sr.* 1. z horztzu brru, wuhorztzuyu, *evolare.* Łyżka abo nóż z garści (wróżka), pewnie goście blizko. *Pot. Jow.* 206. der Löffel oder das Messer fällt Dir aus der Hand, es kommen Gäste (ein Wahrzeichen). Pieniądze same w garść czasem włażą. *Pilch. Sen. list.* 2, 241. Nikomu w garść ptak nie skoczy. *Mysl. A.* 3. *albo* w gębę nie wleci, die Vögel fliegen niemanden in den Mund. Mróz był potężny, w garść gospodarz chucha. *Jabl. Fz.* 153. vor Kälte in die Hände blasen. *Aliter fig.* W garść chuchać = ślinki połykać = straconéy nadziei żałować, die versäumte Gelegenheit bedauern. Omyliła go nadzieia, chucha w garść. *Chrość. Fars.* 134. Odstąpiony od wszystkich, musi w garść sam chuchać. *Jabl. Tel.* 176. Piszczy w garść. *Groj. Obr.* 126. *Glicz. Wych. L.* 1 *b.* Lepiéyby było wcześnie przestrog mądrych słuchać, Niżeli iako mówią, po czasie w garść chuchać. *Pot. Arg.* 542. §. w garści mieć = w mocy swoiéy, in den Händen, in seiner Gewalt haben. Na resztę, masz iuż w garści twoię szczęśliwość, pasterzu szczęśliwy. *Zab.* 11, 98. Pan Bóg od wieku świat w garści trzyma, i żywych i umarłych w swéy mocy ma. *Kołak. Cat. C.* 1. Już teraz wpadnie nam w garść. *Jer. Zbr.* 150. (w ręce). Jagiełło na łowiech w iednym lesie, o włos nie wpadł w garść Krzyżakom. *Bielsk. Kr.* 275. - §. garść, iako miara, tyle, ile garścią objąć można, eine Handvoll, so viel sich mit der hohlen Hand fassen läßt. Garść, *manipulus*, zawiera w sobie tyle, ile całą garścią wziąć można. *Krup.* 5, 235. Wyrwę sobie z głowy garść włosów. *Teat.* 51 *b*, 52. Ty komu szczyptą, a tobie djaboł garścią. *Zegl. Ad.* 257. *Weresz. Kij.* 6. Lepsza iest iedna garść z pokoiem, niżli obie garści z utrapieniem. *Radz. Eccles.* 4, 6. Hoyniéysza garść ziemi z błogosławieństwem, a niżli wieś z przeklęctwem. *Falib. Dis. S.* 2. Dość garści piołunu na zepsowanie beczki napoiu. *Fred. Ad.* 101. Nie garścią cukier iedzą. *Cn. Ad.* 596. Ozimine garścią, a iare zboża szczyptą siać należy. *Haur Sk.* 11. Był hoynym w życiu, szczodrym w rozdawaniu każdemu, a nie szczyptą, ale całą garścią. *Gorn. Dw.* 380. *Nag. Cyc.* 110. Garściami, pełnemi rękami, mit vollen Händen. Garściami na kartę złoto sypali. *Teat.* 19 *b*, 2. §. garść, *manipulus*, tak wiele, iak żeńca zaraz sierpem urznie. *Mącz.* so viel Getraide, als sich mit der Sichel auf einen Schnitt abschneiden läßt, der Schwaden. Przy miądleniu konopie w garści zawiiać się zwykły. *Jak. Art.* 3, 220. Z potrzeby żną czasem niedoszłe zboża, które na garściach kilka dni suszyć muszą. *Haur Sk.* 15. in den Schwaden trocknen lassen. Na garściach żąć ostatnia. *ib.* 17. *Dmoch. Jl.* 2, 184. Zboże żęte po garściach rozłożyć. *Tr.* schwadenweise herum legen. §. garść woyska, żołnierzy, = mała liczba, eine Handvoll Soldaten. Mało coś więcéy nad siedm tysięcy woyska; w téy to garści małéy zdrowie i żywot był oyczyzny cały. *Tward. Wład.* 71. Garścią woyska iego nieprzyiaciel gardził. *Warg. Cez.* 217. Mała garść częstokroć wielkie woyska wstrzymuie. *Bardz. Luk.* 65. Bywa, że mała garść siłu biie. *Lub. Roz.* 530. GARSCIANY, GARSCIOWY, - a, - e, od garści, co garścią objąć można, was sich in eine Hand nehmen läßt, eine Handvoll betragend. GARSTKA, GARSTECZKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* garść, *Bh.* hrstka; *Rg.* scjaciza; *Rs.* горсточка, горстка, eine kleine Handvoll. Zwyciężali małą garstką ludzi ogromne woyska. *Star. Ryc.* 46. Garsteczka ludzi. *Birk. Chm. B.* 4. Mała garstka śmiałego żołnierza, zwyciężyła częstokroć nieprzeliczone hufce gnuśnych niewolników. *Koll. List.* 1, 91. (cf. przygarść).

GARSON, - a, *m.*, *z franc.*, miano wyżłów, ein Name der Stäuberhunde. *Rydel.*

GARUGA, - i, *ż.*, wiatr z boku, po którym iednakowo iść można, i to nazywaią flisy na garugę iść. *Mag. Mscr* ein Seitenwind. cf. garować.

GARUMNA, - y, *ż.*, *Garonne* rzéka Francuzka, bierze swóy początek w górach Pirenéyskich. *Dykc. Geogr.* 1, 228. die Garonne in Frankreich. *Warg. Cez.* 3.

GARY, - ów, *liczb. mn.*, sznury po obu końcach rei, którémi się pod czas hysu żagiel kieruie. *Mag. Mscr.* die Schnüre an beyden Seiten der Raa-

1) *GAS, GAZ, - u, *m.*, O własności gasu czyli gazu, służącego do napełnienia powietrznéy bani, wiadomość dostateczną daie *Osiński* w różnych pismach fizycznych. *Kniaź. Poez.* 2, 131. **Gas.** Gas kwasu solnego. *Sniad. Chym.* 261. gas saletrowy. *ib.* 202. Gas niedokwas saletrowy. *ib.* 200. i t. d.

2) GAS, - u, *m.*, uderzenie na kogo w pociemku. *Cn. Th.*, *Włod.*, *Dudz.* 38. **das Losschlagen auf jemanden im Finstern.** Mieć gas na kogo = czuwać nań, **einem heimlich beyzukommen suchen, einem auflauern.** Na mnie to gas, na mnie to proroka wołanie przypada. *Kulig. Her.* 102. Gas tu iest naybardziéy na iednę z nich. *Mon.* 63, 322. Widzę, że się zbliża gas nieszczęśliwy na nich, który uczyni koniec ich złościom. *Nag. Cyc.* 40. zguba, raz, cios. *GASBA, - y, *ż.*, A'gdy na gaśbę Anton innych wyśle Kilku ich zaraz' na mieyscu zabito. *Chrość. Fars.* 57. (na zgubę, na pobicie). GASIC, - ił, - i, *czyn. ndk.*, zgasić, ugasić *dk.*, *Bh.* **hasyti, zhasyti, zhasywati, uhasyti, sfaukati, sfauknauti**; *Sr.* 1. **haschu**; *Crn.* gasim, oggasim; *Vd.* vgasiti, pogasit, pogashati; *Bs.* ugasiti, iedunuti, utrrinnuti; *Rs.* гасить, гашу, тушить, тушу, утушать. *propr. et fig.* co się pali stłumić, **löschen.** Trudno ogień gasić, póki słoma przy nim trwa. *Skarg. Żyw.* 1, 186. Nie gaś, gdy cię nie ugara. *Cn. Ad.* 194. **was dich nicht brennt, das lösche nicht.** *Slo.* **čo ta nepali, ne haš.** W wodzie kowale gaszą stał rozpaloną. *Comp. Med.* 231. *Os. Rud.* 459. Dopiero gasić, kiedy iuż zgorzało, *aquam infundere cineri. Mącz.* lekarstwo po śmierci). Gasząc na nie świeczki, wyklęli ie. *Sk. Dz.* 1181. Nieugaszony ogień. *Sekl. Mar.* 9. którego zgasić niepodobna). Oto oyczyzna gore, gaś, gaś, kto cnotliwy. *Opal. sat.* 79. ratuy, ratuy! - Pragnienie gasić, **den Durst löschen.** *Vd.* shejo vgasiti, pregnati. Aby woda była napoiem gaszącym pragnienie, powinna w sobie mieć cząsteczki solnoziemne. Wody dystylowane nie gaszą pragnienia. *Kluk Kop.* 1, 114. *fig.* Gasić niechęci. *Teat.* 23 *b*, 17. §. *tr.* gasić kogo, zaciemiać go, zbiiać z fantazyi, *fig.* **einen verdunkeln.** Paw' swoią pięknością gasi wszystkie ptaki. *Tof. Saut.* 43. §. Gasić wapno. *Swith. Bud.* 16. **den Kalk löschen.** Niegaszone kamienie wapienne od każdéy wilgoci rozpalaia się. *Kluk Kop.* 2, 75. Wapno ieśli niegaszone, tedy ie zagaś w wodzie; tak ie długo gaś, aż z niego wszystka gorzkość wyidzie. *Spicz.* 239. Niegaszone wapno, na które gdy wody naleiesz, to wre i pryska. *Damb.* 228. GASICIEL, - a, *m.*, który gasi, *propr. et fig.* **der Löscher, Dämpfer.** *Vd.* pogashavez, pogashar; *Rs.* гаситьщикъ; *Ec.* гасильникъ. *GASIDŁO, - a, *n.*, naczynie od gaszenia, **ein Löschinstrument** *Rs.* гасило cf. *Bh.* **hasydna** koryto od gaszenia). GASISWIECZKA *żrtbl.* - *Mon.* 75, 589. ostatni w cechu lub iakiéykolwiek społeczności, **der Lichtauslöscher, der Unterste, Letzte.**

Pochodz. *gasnąć*, *gaśnienie*, *gaszenie*; *dogasić*, *nagasić*, *pogasić*, *przygasić*, *rozgasić*, *ugasić*, *ugaszony*, *nieugaszony*; *wygasić*, *zagasić*, *zgasić*, *zgasnąć*, *zgasisty*, *niezgasisty*.

GĄSIĘ, - ięcia, GĄSIĄTKO, - a, *n.*, (*Bh.* **hausatko, hause**; *Slo.* **husa**; *Sr.* 1. **hußatko**; *Sr.* 2. **pile, piletko** (cf. pisklę), *demin. nom.* gąska, gęś, **ein ganz junges Gänschen.** Gąsior samiec, gęś samica, gąsięta młode. *Kluk Zw.* 2, 147. Młodym gąsiętom szkodzi bardzo parzenie pokrzyw. *Cresc.* 579. *Haur Ek.* 134.

GĄSIENICA, - y, *ż.*, GĄSIONKA, - i, *ż.*, *demin.*, (*Bh.* **hausenka**; *Slo.* **husenka, husenica, husenica**; *Sr.* 1. **hußancza, hußanca, hussaniza**; *Sr.* 2. **gußeinza** (*Sr.* 2. **husenz** robak); *Rg.* gusjenniza, zariaccja, cmogl; *Cro.* guszenicza, martinecz, cherv, kisze ú lisztje zavija); *Sla.* gusinica; *Bs.* hús (cf. husnuti = kąsać cf. gęś) koji grize lozje, gusjeniça; *Vd.* gosseniza, osenza, voseniza; *Crn.* gosenza, mramor; *Dl.* gusinicza, zaviachya; *Ross.* гусеница, мшица, *Hb.* גזם gazom *eruca*, *Gr.* καμπη. liszka zielna, wąsienica, wąsionka, **die Raupe.** Motyl rodzi się gąsienicą, a ta gąsienica przeobraża się dopiero w motyla. *Zool. Nar.* 80. Często nayszkaradnieysza gąsienica, naypiękniéyszego wydaie motyla. *Kluk Zw.* 4, 79. GĄSIENICZNIK, - a, *m.*, *ichneumon Linn.* owad osom podobny, lecz drobny, koląc żywe gąsienice motylów, iaia swoie w nich składa, a tak zamiast motyla z' gąsienicy gąsieniczniki wylatuią. *Zool. Nar.* 129. **der Raupentödter.** GĄSIENICZNY, - a, - e, od gąsienicy, **Raupen-.** *Vind.* vosenizhen, osenzhen.

GĄSIOR, GĘSIOR, - a, *m.*, GĄSIOREK, - rka, *dem.*, (*Bh.* **hauser, husák**; *Slo.* **husár**; *Crn.* gosják; *Vd.* gosjak; *Sr.* 1. **hußor**; *Sr.* 2. **gußor**; *Rs.* гусакъ; *Germ. vulg.* **Ganser, Gansert**), **der Gänserich.** Gąsior samiec, gęś samica, gąsięta młode. *Kluk Zw.* 2, 147. Gąsiora między łabędziami snadnie poznać. *Stryjk.* 229. Krzyczy, by gąsior na wiosnę. *Rys. Ad.* 28. Kto chce wygrać gąsiora; trzeba ważyć kaczora. *Cn. Ad.* 372. - §. kuna żelazna, kłoda,' więzienie, **die Fiedel, der Stock, worein man leichtsinnige Personen einspannt. Niedersächs. der Ganten.** Taki napastnik powinien bydź karany, i z którą godzinę posiedzieć w gąsiorze. *Haur Sk.* 232. Z chłopkiem do kabata abo do gąsiora. *Falib. Dis. S.* 2. Ze sto kańczugów za to mu wlepić w gąsiorze. *Teat.* 10 *b*, 12. W pośród rynku za gardło i za nogi w kłodzie i w gąsiorze był męczon. *Petr. Pol.* 2, 25. - 3) dachówka szeroka, wierzchowa, łuby na prostych domach. *Cn. Th.* **eine Kehlziegel, Hohlziegel.** Do dachowek wyginanych narożnice są gąsiory. *Kluk Kop.* 1, 304. §. Gąsior u flisów, belka tróygraniasta, w zęby wycinana, którą spychaią statek, gdy na haku stanie. *Mag. Msc.* **ein dreyeckiger gezahnter Balken, das Gefäß von der Sandbank los zu machen.** Gąsiora dusić, nazywaią flisy, kiedy stanąwszy na piasku, wpuszczaią gąsiora, i nim pódważaiąc statek, z piasku spychaią. *ib.* §. gąsior, gąsiorek, naczynie od trunków, bania, flacha, **eine große bauchige gläserne Flasche.** Wyschły kufle, gąsiory i dzbany. *Kras. Mon.* 12. *GĄSIOREK, - rka, *m.*, *Gansericus*, sławny wódz Wandalski, **der Vandalische Gänserich.** Wandali z Gąsiorkiem do Afryki zaszli. *Klon. Wor.* 7. *Sarn. Ann.* 990. GĄSKA, - i, *ż.*, *Bh.* **husyčka, hause**; *Rg.* gùska, guscciza; *Cro.* guschicza, libicza; *Crn.* gôska; *Vd.* tube, tubeti; *Sr.* 1. **husso**; *Sr.* 2. **gußiska, pile** (**husche** kaczka młoda); *Bs.* guscciech; *Rs.* гусёкъ. *demin. nom.* gęś, **das Gänschen.** Niemasz lepszéy zwierzyny, iako nasza gąska, Dobre pierze, dobry mech, nie gań mi i miąska. *Rys. Ad.* 49. Nie pomoże nic gąsce, choć z łabędźmi pływa, Przecię między białemi nasza gąska siwa. *Rey Wiz.* 98. - §. Zelazo z kruszcu

abo rudy wytapia się w sztuki znaczne gąłkami zwane. *Kluk Kop.* 2, 222. eine Eisengans, eine Gans, ein in dem hohen Ofen geschmolzenes Stück Eisen. Z materyału żelaznego w rowie przed formą pozostałego, staie się gąska, którą potym fryszuią. *Os. Rud.* 201. cf. gęś. 3) Gąska gra, das Gänsespiel. *Tr.*, *Rs.* гусюкъ. §. Gąska, część trasty, złożona ze czterych tafel. *Urm.* ein Theil des Holzstoßes. §. Bedłka Gąska, *Agaricus Cantharellus Linn.* Pospólstwo iéy używa i lisicami na niektórych mieyscach zowie. *Jundz.* 557. eine Art von Blätterschwämmen. §. Nadgrobek Gąsce. *J. Kchan. Fr.* 80. (człowiekowi, który grzeczy słowa wyrzec nie umiał): Jużeś leciał za morze, Gąsko, iużeś w dole, A czarnéy Persefonie spaczkuie przy stole. Ośmdziesiąt lat czekała śmierć, żeby był Gąska mówił grzeczy, Nie mogła się doczekać, błaznem go tak wzięła. - Gąska, błazny ty przedsię, imię twe nie zginie, Póki dzika i swoyska gęś na świecie słynie, eine Gans, ein Gänschen, ein Gimpel.

GĄSLECZKI, - eczek, *plur.*, *demin. nom.* gęśle, narzędzie muzyczne. n. p. Tobie nieśmiertelny Panie, Póki mi żywota stanie, J usta będą śpiewały, J gąsleczki moie grały. *J. Kchan. Ps.* 209., *ob.* Gęśl, Zither.

GASNĄĆ, gasł, *gasnął, gaśnie *niiak. ndk.*, zgasnąć, ugasnąć *dk.*, (*Bh.* hasnauti, hasl, hasnu, zhasnauti, uhasnauti; *Rg.* gàsnuti; *Vd.* vgasniti, pogasniti se, savgasniti; *Rs.* гаснуть, угаснуть, угасать, тухнуть, утухнуть; *Ec.* безъяѕствоватися. *cf. Activum* gasić; *propr. et fig.* przestawać się palić, błyszczeć; sciemnieć, erlöschen, auslöschen, ausgehen, vergehen, verschwinden. Gdy niemasz drew, gaśnie ogień. *Budn. Prov.* 26, 20. Gaśnie ogień, gdy nie ma czém wesprzeć swéy pożogi, Tak bez nieprzyiaciela ginie nam czas drogi. *Bardz. Luk.* 43. Swieca dogorzawszy zgasła. *Birk. Sk. E.* 3. Ogień w piekle nie gaśnie. *Sekl. Mar.* 9. nieugasisty. 1 *Leop.* Niegasłe piekielne płomienie. *Tot. Saut.* 88. nieugaszone, niezgaśnione. *Sekl. Mar.* 9. Cudne przy cudniéyszym gaśnie. *Zegl. Ad.* 47. Swieczka przed słońcem gaśnie. *Por. Zac.* 207. Kiedy nam słońce swieci swoią twarzą iasną, Niechay się zaćmi księżyc, niechay gwiazdy gasną. *Pot. Arg.* 258. Przed iego pięknością zgasły wszystkie, iako koral przy rubinie, a szkło przy dyamencie. *Kul. Her.* 112. (zciemniały, spaszowały, znikły). Krew gaśnie, gdzie interes żyie. *Teat.* 22, 21. (umilknie, ustąpi). GASNIENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Rs.* тушенїе, das Erlöschen, Auslöschen, Ausgehen, Vergehen. GASNIK, - a, *m.*, azote, Stickstoff, pierwiastek wielu ciał; w kształcie rozparu zabiia zwierzęta i gasi palące się ciała. *Mier. Msc.*

*GĄSTAC, - ał, - a, *cz. ndk.* obsol. (*Bh.* haustí gęślić *tetrachordo canere*, *ob.* gęzić), mruczeć, skrzypieć, murren, schnarren. Bóg sam wszystkę ziemię zgromadził, a nie był, ktoby ruszył piórem albo otworzył usta i gąstał. *Leop. Jes.* 10, 14. (mruczał. *Bibl. Gd.*). cf. pisnąć, trunąć, bąknąć.

GASTRZYCA, - y, *ż.*, kustrzyca, guzica, huzica, rząp'. *Cn. Th.* kuper u ptaka. *Włod.* der Steiß, der Bürzel, besonders des Federviehes.

GĄSZCZ, - u, *m.*, rzecz gęsta, *Bh.* haustí, haustí; *Sr.* 1. hustí; *Cro.* gaschina; *Vd.* gosha, goshova, govosha; *Crn.* goshava, gosha, gloshka (gojsd = las, *Crn.* hôsta = chrost; *Crn.* shgânz *polenta*); *Rs.* гуща, густь, кустарникъ, глушь; *Ec.* чаща, частина, купина, das Dicke, Dickig. 1) gąszcz płynnych rzeczy, etwas dick eingekochtes, ein Brey, ein Muß, ein dicker Saft. Gąszcz, sos bardzo gęsty, który robią z rozenków, fig, cebul albo bulw, pietruszki abo marchwi etc. gotuiąc dobrze, gdy uwre, przez sito przepuścisz. *Wiel. Kuch.* 402. ein Brey, ein Mus. Gąszcz, powidło, sok z owoców, do pewnego stopnia zgęstwienia smażony. *Kluk Dykc.* 1, 14. - Przez gąszcz gruzłowaty (morza piekielnego) brodząc, czart pośpieszy. *Przyb. Milt.* 66. durch das dicke, holperige Höllenmeer. - Gąszcz srebrny, iest ziemia płynna, gęsta, na wolném powietrzu twardnieiąca, maiąca w sobie pospolicie czyste srebro. *Kluk Kop.* 1, 341. der Silberschaum. Gąszcz *ob.* fusy, ustoiny, drożdże, der Satz, die Hefen. 2) gąszcz, gęstwina, gęsto rosnące drzewa, krzaki, das Dickicht, die Dickung. Bory te ponure w głuchym swoim gąszczu, sposobią tylko legowisko niedźwiedziom. *Przesłr.* 128. Błądzi, zaszedłszy w iakieś nieprzedarte gąszcze. *Stas. Num.* 2, 188. Tuśmy się w gąszczach tego lasu taili. *ib.* 2, 251. (*ob.* gęsty, gęścić).

GASZĘ *ob.* Gasić.

GASZEK, - szka, *m.*, *demin. nom.* Gach, gamracik, fryierz, ein Buhle, ein junger Laffe, ein Läffchen, ein Löffler. Cóż to za gaszek, drogiemi ulany Wódki, a różą cały osypany, Z tobą się pieści w cieniu chłodnéy grotty? *Hor.* 1, 32. *Nar.* Niech się gaszek smaży. *Pot. Arg.* 666. Skróy się Dorotko, na model tych ptaszków, Którym powszechnie imię daiem gaszków. *Zab.* 10, 402. *Zabł.* Ci modni gaszkowie. *Teatr* 7, 23. Wy mię dziś wystroicie, iak młodego gaszka. *Teat.* 48, 54. GASZKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, gachować, gamratować, dworzyć, läffeln, caressiren, buhlen. GASZY, - a, - e, od gacha abo gachów, des Buhlen, des Laffen, oder (im plur.) der Laffen, der Buhlen. Wszakżeś ty nie iest Penelopa owa, Byś próżnym ogniem gasze piekła serce. *Hor.* 2, 87. *Nar.*

GASZTOŁT, - a, *m.*, *nomen proprium*, n. p. Król dał, a Gasztołt wziął. *Rys. Ad.* 25.

GAT, - u, *m.*, Gaty są blaszki czworograniaste, któremi gwoździe nituią. *Mag. Msc.* Niethbleche, Niethkappen.

GATKA, - i, *ż.*, *volua*, kielich bdłów. *Kluk Dykc.* 1, 36. die Hülle der Pilze, der Hut.

GATKI, - tek, *plur.*, *dem. nom.* Gacie, podspodnie, zwyczaynie płóciane, Unterziehhosen, Obd. Gadiehosen, *Hg.* Gatya; *Slo.* gatě; *Sla.* gache, svite; *Rg.* gacchje, podgacchize, gacchize; *Cro.* gache, bragise; *Vd.* podhlazhe, svitize; *Crn.* svitze, bregeshi; *Rs.* портки; *Ec.* препоясало, опоясанїе, гащи.

*GATRZYSTY, - a, - e, Piecyk ten ma oddech pod ogniskiem gatrzystym, które ogień rozdyma. *Sienn. Wykł.* kraciasty, gegittert, mit einem Gitter oder Gatter.

GATUNEK, - nku, *m.*, *z Niem.* die Gattung, die Art. *Sr.* 1. gattunga, kottunga; *Bh.* dro; *Slo.* twarnost; *Rg.* vàrsta; *Bs.* vrrista, fela, plemen, varsta; *Crn.* fela, shara; *Vd.* sorta, visha, shvaht, musa, furm; *Cro.* nachin, fela; *Rs.* порода, отродїе. Gatunek iest poięcie cząstkowe tego, co iest w iednotniku. *Cyank. Log.* 92,

Układ roślin dzieli się na gromady, *classes*, rzędy, *ordines*, rodzaie, *genera*, gatunki *species*, odmiany *varietates*. *Botan.* 144. Dobrego gatunku *Rs.* породный, породистый. Jm więcéy gatunku, tym więcéy frasunku. *Rys. Ad.* 18. Ludzie niższego gatunku mogą się żenić, kiedy im się podoba. *Boh. Kom.* 4, 75. (niższéy kondycyi). Rożnego gatunku, von verschiedener Art. Jednego gatunku ludzie : iednéy kuźni, iednego płotu koł, eines Gelichters, von gleichem Schlage. Tego gatunku ludzie i na kazaniach nawet bywać nie raczą. *Mon.* 63, 504. Nie znam cale, co to iest za gatunek ludzi. *Teat.* 19 *c*, 57. GATUNKOWAC, - ał, - uie, *czyn. ndk.* (rozgatunkować *dk.*), na gatunki dzielić, gatten Obd., sortiren. Gatunkowanie, - ia, *n.*, *subst. verb.*, das Sortiren. Dla łacniéyszego gatunkowania ryb złowionych, trzeba mieć wanny, kadki, cebry. *Haur Sk.* 142. GATUNKOWY, - a, - e, Gattungs:. Wyraz gatunkowy, który ieden gatunek, zamykaiący w sobie wiele osobnych rzeczy, znaczy, n. p. człowiek. *Kpcz. Gr.* 3, 4. ein Gattungsname, Gattungswort (cf. rodzaiowy). Ciężkość gatunkowa, *specifica*. *Hub. W.* 97. die specifische Schwere.

Pochodz. *pogatunkować*, *rozgatunkować*.

GAUDENCY, - ego, *nom. pr.* Gaudentius. *Bh.* Radim.

GAUROWIE, - ów, *plur.*, albo *Gwebrowie*, narod rozsypany w Azyi, osobliwie w Persyi i w Jndyach, ogniowi wielką cześć oddaiący. *Dykc. Geogr.* 1, 230. die Gauren oder Gwebern in Asien. 2) Turcy fałszywie nas nazywaią Gaury, iakoby od Agary; siebie Saraceny, iakoby od Sary. *Rey Apoc.* 82. *Warg. Radz.* 121. ein Schimpfname, den die Türken den Christen geben, Hagarskinder. Turcy pobożność w gaurze rzadko przyznawaią. *Tward. Wład.* 55.

1) GAWĘDA, - y, *ż.*, ziele, *aster amellus Linn.* das Sternkraut, die Sternblume, gatunek iastru, rośnie na łąkach. *Kluk Dykc.* 1, 60. Ziele to gawędą zowią od członków wstydliwych, którym ratunek daie. Zowią też gwiazdeczkami, Jskierkami, Jaskierkami, zielem Dymienicznym. *Syr.* 1445. §. GAWĘDA, - y, *m.*, *obs.* członki wstydliwe chore. *Syr.* 1445. kranke Schaamtheile. - §. który gawędzi, papla, brechayło, ein Schwätzer, eine Plaudertasche. Co ten stary gawęda rzędzi! *Teatr* 19 *b*, 32. GAWĘDZIARKA, *femin.* - GAWĘDZIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, paplać, gadać ni w pięć, ni w dziewięć, abgeschmackt schwatzen, weder gehauen, noch gestochen. *Bh.* tlachati; *Dl.* trafskati). Czego ieszcze i w tém gawędzisz, zatrzymuiesz się i nie domawiasz. *Teat.* 19 *b*, 86.

GAWEŁ, - wła, *m.*, GAWEŁEK, - łka, *m. zdrbn.*, imię własne, Gallus. *Bh.* Hawel, Hawliček, Hawlik. Przystroiony iak król żaków w dzień Gawła upstrzony. *Paszk. Dz.* 81. Żaczkowie w dzień S. Gawła spuszczaią koguty na siebie do boiu. *Syr.* 587. - *Prov.* Ja o Pawle, a ta mu o Gawle odpowiada. *Pot. Arg.* 448. *Obr.* 28. *ego de allio*, *ille vero de cepis*. *Rys. Ad.* 17., *Slo.* mi o Hawle, ti o Pawle; mi o koze, ti o woze; Pitati sa ho o sliwach, a on odpowedel o hubach. §. Gawełek u flisów zowie się kołek na końcu hamulca, za który stérnik trzyma, gdy prze rudlem. *Mag. Msc.* der Pflock oben am Steuerruder, womit es der Steuermann regiert.

GAWIEDZ, - i, *ż.*, chałastra, czeladź podléysza dworska, woienna, miéyska. *Włod.* der Troß, das Gesindel, das Geschmeiß (*Rg. et Sla.* gavéz *consolida* ziele). Gawiedź czyli chałastra ich tak liczna była, iż za 80,000 zbroynego woyska, ciągnęło iéy 300,000. *Pilch. Sall.* 197. Na wzrok Jana III. ogromny, na blask płytkiéy stali, Kupami się od Wiednia zbita gawiedź wali. *Nar. Dz.* 2, 9. On zo Partów grożących gawiedzie Rzymowi zbitych w tryumfie powiedzie. *Hor.* 1, 61. W wielkiéy onéy gawiedzi pogańskiéy. *Papr. Herb.* 331. Marna gawiedź pospólstwa nikczemnego. *Krom.* 513. Słowianie z pierwu się w sprosnéy gawiedzi narodów grubych taili. *Krom.* 6. Poczekay niecna gawiedzi, łaydaki, psubraty, nikczemna hołoto. *Teat.* 24 *c.* 45.

*GAWOR, *GOWOR, - u, *m.*, mowa, rozmowa, rozprawa, die Rede, Unterredung, das Gespräch, die Unterhandlung. *Bh.* howora gaduła; w inszych dyalektach to słowo znaczy mowę, rozmowę, *Crn.* govor *sermo*, govorina *phrasis*; *Rg.* govór, razgovór *sermo*; *Bs.* govor *locutio*; *Cro.* govor, govorenye; *Sla.* govorénje). Smierć zawarła gowor. *Kanc. Gd.* 292. Czarta groźliwie książę Aniołów połaie, Lecz mu dumny przeciwnik wraz odpowiedź daie, . . . Tak ci skończyli gawor, a wraz się udali Do niewysłownéy bitwy oba nayzuchwaléy. *Przyb. Milt.* 185. Jeśli was co dolega, nie byłoż séymowych goworów doma, w izbie nawet poselskiéy swiebodnych głosów! *Birk. Zyg.* 31. Bieży do nieprzyiaciela, i z tym gowory stroi, aby złoto miał za zdradę swoię. *Birk. Ex. B. b.* kunszafty). *Gemb. Hym.* 297. GAWORZYC, - ył, - y, *cz. ndk.*, z pogardą: gadać ni to ni owo, pleść, schwatzen. Papugi gaworzą. *Haur Sk.* 330., *Bh.* howorim, howořiwam gwarzyć; w innych dyalektach toż co u nas mówić, gadać (*Sr.* 2. gronisch); *Bs.* govoriti *loqui*; *Rg.* govoritti *id.* govorûkati *loquitari*, govorûscni *garrulus*; *Sla.* govoriti; govorljiv : wymowny; *Vd.* govoriti, marnuvati, beséditi, kremlati, vesuvati (: mówić), naogovorit, ogovorit *compellare*; *Crn.* govoriti; *Cro.* govoriti, govorlivozt : wymowność); *Ross.* говорить; говорли́вость gadatliwość, говорь gaduła); cf. *Gr.* ἀγορεύω. Tak goworzył w sobie, *secum ait*. *Zebr. Ow.* 221. *GAWORNIK, *GAWORZYCIEL, *GOWORZYCIEL, - a, *m.*, *Rg.* govórnik, govoritegl *locutor*.

*GAWOTA, - y, *ż.*, Nie usłyszysz kazania abo rzadko kędy, Żeby grzechy i ludzkie wytykało błędy. Same graią gawoty do upodobania Ludzkiego, same herby dzisiéysze kazania. *Pot. Pocz.* 385. (cf. *Jt.* gavetto : pewny taniec).

GAWRON, - a, *m.*, (*Bh.* hawran; *Ec.* гай, вороновъ, воронъ ворона *Gr.* κορωνη; *Rs.* грачъ, грачёнокъ; (cf. gay, cf. *Lat.* gavia), : *coruus coronae*, podobny do kruka, ale mniéyszy, i nie tak czarny, lata z kawkami. *Zool.* 261. *coruus frugilegus*. *Kluk Zw.* 2, 291. *cornix nigra*. *Klein.* die Rabenkrähe. Gawrony pożywne. *Banial. J.* 3 *c.* Kruce, gawrony, wrony, nierożnie krakały. *Banial. J.* 3 *b.* (w inszych dyalektach gawron : kruk n. p. *Sla.* gavràn; *Bs.* grauran; *Rg.* gravran; *Vd.* kavran, krampazh, podhuika, nozhni orel; *Crn.* kavrán, kavranozh; *Sr.* 1. hauron; *Sr.* 2. karwona wrona, ton kruk; *Slo.* hawran, krkawec *corax*; *Cro.* kauran, krompach, gauran (*Dl.* gravran, vrán *corvus*). §. gawron,

emblema głupstwa, gil, gęś (*oppos.* kos, szpak, wrona), Gimpel, Dummian, Tölpel. Głupszy nad gawrona, kto róże chce zbierać z ościstego głogu. *Kul. Her.* 204. Czeka, iak młody gawron, gębę rozziewiwszy, rychłoli mu co w nię wetkaią. *Rey Zw.* 159 *b.* GAWRONIC się, GAWRONIEC, *niiak. ndk.* gapieć, odurzeć, verdummen, verblüffen. GAWRONI, - ia, - ie, od gawrona, Rabenkrähen-. *Ross.* грачачїй, грачїй, грачевый. GAWRONIĘ, - ięcia, *n.*, pisklę gawronie, das Junge der Rabenkrähe. Gawronięta, kury Mazowieckie. *Pot. Jow.* 106. GAWRYŁO, - a, *m.*, gap', gawron, gil, ein Gimpel, ein Tölpel. Ten Szerepetka cóż to za gawryło! *Teat.* 43 *c*, 112.

GAY, - aiu, *m.*, gaik, *demin.*, *Bh.* Hág; *Slo.* háj, les; *Sr.* 1. hay; *Rg.* gàj, gaich; *Sla.* gáj; *Bs.* gaj, scjumiça, dubraviça; *Cro.* gay, lúg, dubrava, summa, loza *sylva purgata*; *Crn.* gay, lôg, logas, dobrâva, lubnu; *Vind.* goisd, gosd, borsht; *Rs. et Ec.* гай, хворостникъ, дубрава, роща, рощица cf. *Germ.* Hag, *lat. med.* Haya, heya, heycium, *Gall.* haie, *Ger.* Gau, *Hb.* גיא, גי *vallis*, *Gr.* γαῖα, γέα, γῆ *terra*), der Hayn, dąbrowa, *sylua amoena, campos et pascua habens*, *nemus*. *Cn. Th.* (*Sr.* 1. zelenez, zelené les; *Sr.* 2. lesso (*Sr.* 2. błotto las). Rozkoszne gaie, Kędy ptasząt liczne zgraie, Gdzie się wietrzyk z trawką pieści, Strumyk mruczy, list szeleści. *Kras. List.* 9. - *§. las, knieia, ein Forst. *Stationes non faciant de lignis in syluis, gais aut rubetis. Vol. Leg.* 1, 32, an. 1347. - *Intrantes syluam et gaium, quercus vel ligna excidunt. ib.* 34. Nayprzyzwoitszy czas do otworzenia gaiu, daią miesiące zimowe. *Kluk Rosl.* 2, 147. (cf. gaić). §. gay ciemny, zabobonny, pogański, *lucus*. *Cn. Th.* ein heidnischer, einer Gottheit heiliger, Wald. Kazał wynieść gay święcony precz z Ieruzalem. *Bibl. Gd.* 2 *Reg.* 23, 6. Saul mieszkał pod gaiem w Ramacie. *ib.* 1 *Sam.* 22, 6. Wystawił ołtarze Baalowi, i nasadził gay. *ib.* 2 *Reg.* 21, 3. - II. gay = may, liście zielone, Laub, grüne Aeste. Gaiem młodocianym z różnych drzewek chłodnik opleść. *Tr.*

Pochodz. *Gaić, zagaić, gaiony, gayny*; *zagayny, zagaisko. Gaiek, gaik, gaieczek; gaiewnik*; *gaiowina, gaiowizna, gaiowisko, gaiowy, gaisty.*

GAYDA; - y, *ż.*, naywięcey *in plur.* GAYDY, GAYDKI *zdrbn.*, = dudy, multanki, die Sackpfeife, der Dudelsack. *Bh.* kejdy, dudy; *Slo.* gaydi, keydy; *Mor.* kaydy; *Ross.* волынка (cf. gędźba) cf. *Ec.* гаю їако вранъ kraczę, *crocito*). Ilekroć na méy gaydzie chrypliwéy Żal twoię srogość tchem ciężkim dmucha . . . *Zab.* 10, 200. *Zabł.* Nadęte gaydy. *Ern.* 69. - *fig.* Pomieszałyby się im te gaydki, którémi teraz z nas nagrawaią. *Weryf.* 65. (żarty, przytyki). *Prov. Slo.* na gedne gagdi pjskat też piosnkę śpiewać. 2) gayda, - y, *m.*, duda, dudarz, co gra na gaydach, der Dudelsackpfeifer. *Bh.* keydoss, keydař, dudař; *Mor.* kaydoš, *Slo.* piskáč na keydy; *Sr.* 1. kozlek. Lutnista grać nie zacznie, aż gayda umilknie. *Cn. Ad.* 466. Wolę bydź ledaiakim muzykiem, niż prostym gaydą. *ib.* 1253. Zły gayda dobrym kornetystą nie będzie. *ib.* kto się do łacnieyszych rzeczy nie zgodzi, o trudnieyszych niech nie myśli. *ib.* 1352. aus einem Esel wird kein spanisch Pferd. *Tr.* Skleci gaydy wierszyny. *Zab.* 12, 100. GAYDOWSKI, - a, - ie, do gaydy należący. *Cn. Th.* Sackpfeifers. Gaydowska pieśń.

GAYNY, - a, - e, *contr. zamiast* gaiowy, od gaiu, Hayn-. Ptak w krzewiu gaynym. *Chodk. Kost.* 24. - §. Gaiony, prawnie otworzony, legalnie rozpoczęty, gesetzlich eröffnet oder gehegt. Przed radą albo gaynym sądem. *Dub.* 97. Sąd wóytowski, burmistrzowski, radziecki i ławniczy gayny. *ib.* 150. (cf. zagayny). List takowy u gaynego sądu ma bydź czytanym. *Saxon. Porz.* 135. Któryby mayster rzemiosło utracił, taki do gaynego cechu chodzić nie może. *Szczerb. Sax.* 183.

1) GAZA, - y, *ż.*, *z franc.*; gatunek krepy gładkiéy, eine Art von glatten Flor, die Gaze. Na przeźroczystéy gazie. *Zab.* 14, 155. Wyrazy iego niekiedy swawolne, gazą iednak grzeczności osłonięte, nie urażały. *Kras. Pod.* 2, 62. (*ob.* gazowy). cf. bawełną obwiiać, cf. uiedwabić.

2) GAZA, Gaża, - y, *ż.*, *z franc.*, pensya z urzędu, die Gage, die Pension, der Gehalt. Urząd każdemu z gażą iest nadany. *Jabł. Ez.* 138.

*GAZDA, - y, *ż.*, *n. p.* Dwa kroć z każdego woyska, dwakroć łupił każdy, Dwakroć Michał przechodząc ziemię, palił gazdy. *Bratk. B. b.* Takie tam poiazdy, Takie to tam gazdy. *ib. L.* 2.

GAZECIARSTWO, - a, *n.*, pisanie gazet, stan gazeciarza, nowiniarstwo, gonienie za nowinami, die Zeitungsschreiberey, Neuigkeitenkrämerey, Zeitungssucht. Często woien łakomy, zły duch gazeciarstwa, ledwo się nie udusił z gwałtu swego łgarstwa. *Zab.* 16, 402. GAZECIARKA, - i, *ż.*, gazetami się bawiąca, nowiniarka, die mit Zeitungen zu thun hat; eine Neuigkeitenkrämerinn. Dowiedziałam się tego od iednéy sławnéy gazeciarki. *Teatr* 30 *b*, 46. GAZECIARSKI, - a, - ie, od gazet, Zeitungs-. Gazeciarskiego cechu ludzie. *Mon.* 71, 211. GAZECIARZ, - a, *m.*, który pisze gazetę, der Zeitungsschreiber. Cel gazeciarza iest rzeczy wiadomości publiczney godne opisać, bez własnych domysłów. *Kras. Pod.* 2, 113. Teraz ostatnia na gazeciarzów karystya. *Mon.* 71, 214. (Octob. 1806.). *Gaz. Nar.* 1, 360. §. który gazety czytywa, lubi, z nich rozprawia, ein Zeitungsleser, Zeitungsfreund. - §. nowiniarz, nowinkonoś, nowinki rozsiewaiący, za niemi się ubiegaiący, ein Neuigkeitenkrämer. GAZETA, - y, *ż.*, GAZETKA, - i, *ż. zdrbn.*, z Włosk., *le mot vient de la figure d'un petit oiseau apellé* gaza, *que l'on imprimoit à la tête de feuilles volantes, qui annoncoient des nouvelles des evenemens publics.* Denin. clef 80. *obs. Ger.* Gazette, *Rs.* газеты, вѣдомости; *Rg.* oglasniza; *Crn.* zhasnéze; *Sr.* 2. Zeitung; pismo peryodyczne, zawieraiące zbiór wiadomości publicznych czasowych. *Kras. Zb.* 1, 310. *Ger.* die Zeitung. Gazeta iest niby list powszechny, obwieszczaiący to, co się u nas i w inszych kraiach dzieie. *Kras. Pod.* 2, 113. Gazety są gatunek pism peryodycznych, obwieszczaiący rzeczy, ku nasyceniu ciekawości służące. *Kras. List.* 48. cf. dziennik. Różnica między uczonym i nieumieiętnym nie iest tak wielka, iak ią rozumieią; cała rzecz na czytaniu gazet literackich zawisła. *Zab.* 5, 92. literärische Zeitungen, gelehrte Zeitungen. §. nowiny, Neuigkeiten. Gazetek zbieraniem bawią się. *Mon.* 71, 208. GAZETNY, - a, - e, od gazet, Zeitungs-. *Rs.* газетный, вѣдомостный.

GAZOWY, - a, - e, z gazy, von Gaze. Obłok gazowy. *Min. Auz.* 25.

GĄZWY *liczb. mn.*, kapturek u cepów, wiązanie skórzane, łączące biiak z dzierżakiem. *Ryd.* **die lederne Kappe oben am Dreschflegel**; *Vd.* gosh, gosha, sepovesnik.

GB; GD.

GBUR, - a, *m.*, *Sr.* 1. **bur, ratař**; *Vd.* pauer, purizh; cf. *Lat.* puer, *Gr.* παῖς, *Alemann. et Franconice* Gebura, Giburo = rolnik; *Syr.*, *Samar.*, *Chald.* בר bar *foris*, *in agris*; *Hb.* גבר *agrestis*), **der Bauer**, chłop, wieśniak. - Chłopstwo i robotne gbury. *Pot. Arg.* 101. §. *z przyganą*: gruby gbur, grundychwał, prostak, *Arcadium germen. Mącz.* **ein (grober) Bauer**. *Rs.* мужикъ, деревенщина, ослопъ, ослопина. Nie inaczey się z niemi obchodzą, iedno by z iakiemi prostemi chłopy a gburami. *Glicz. Wych. N.* 8. Niemasz tam praw wolności, gbur z panem iednaki. *Pasz. Dz.* 51. Niewolnicy, gburowie, prości ludzie. *Petr. Pol.* 239. Gburem iesteś, ieśliś iest na tę żałość głuchym. *Tol. Saut.* 96. Dziki gbur, co się na niczém nie zna. *Teat.* 48 *b*, 5. *w rodz. żeńsk.* GBURKA, - i, *ż.*, kmiotka, wieśniaczka, **die Bäuerinn**. *Cro.* musacha; *Bh.* **chrapaunka**. Pasquilina w gburkę przebrana. *Tward. Pasq.* 37. GBURNY, - a, - e, chłopski, gminny, **Bauer=, Pöbel=, pöbelhaft**. Wystaw sobie chłopów tańcuiących ociężało, i wyrzucaiących sobie w gburnych drwinach co ieden na drugiego wie. *Teat.* 24, 32. *Czrtr.* GBUROWATOSC, - ści, *ż.*, grubiaństwo, gminność, **die Pöbelhaftigkeit** *Rs.* мужиковатость. Gburowatość w nayuczciwszych posiedzeniach, słyszałem czasem z ust młodych kawalerów. *Teat.* 24, 76. *Czrt.* GBUROWATY, - a, - e, zarywaiący gbura, gminny, grubiański, **pöbelhaft**, *Rs.* мужиковатый, ослопный. Gburowata ta dziewka ma bydź siostrą moią! *Teat.* 1 *c*, 34. GBUROWIC, - a, *m.*, chłopowic, prosty człowiek, *encyclius. Mącz.* **ein Bauerbursche**. GBURSKI, - a, - ie, chłopski, **bäurisch, Bauern=**. *Sr.* 2. **burski**; *Sr.* 1. **burski, burowy**; *Vd.* purouski; *Rs.* мужицкій, бурлацкій, бурлаческій; *Bh.* **chrapaunský**. Ręce moie zwyczayniéysze są ku pióru, niźli ku robocie gburskiéy. *Cresc.* 700. Ciemierzycę tylko naturom gburskim i mocnym dawać. *Syr.* 1465. Powieść gburska. *Zebr. Ow.* 228. *ut referunt tardi agrestes.* GBURSTWO, - a, *n.*, *collect.* gburowie, chłopstwo, **Bauern, Bauerkerle**. §. wieśniactwo, grubiaństwo, gburowatość, **Pöbelhaftigkeit, Grobheit**. *Sr.* 1. **poburskosć, burstwo**; *Bh.* **chrapaunstwj**; *Rs.* бурлачество, бурлаченіе; *Ec.* поселянство. Gburstwa zarywać *Rs.* бурлачить, *Ec.* поселянствую *rusticor*. GBURZANKA, - i, *ż.*, chłopówna, **das Bauermädchen, Bauernmensch**. GBURZYSKO, - a, *n.*, nieokrzesany, nieforemny, **ein ungeschlachter Bauerkerl**. Gburzysko to. *Teat.* 20 *b*, 149.

GDAKAC, - ał, gdacze *cz. ndk.*, gdaka *kont.*, (*Bh.* **kdakati, kdákám, kdáci, kdákáwam**; *Slo.* **kodkodáci, kwokám**; *Hg.* kotyogok; *Sor.* 2, **gakasch**; *Sr.* 1. **dakotam kaj kokosch**; *Vd.* kokkodakam, shaklati; *Crn.* jaskam; *Rs.* кудахтать, укдахчу. *Holl.* kaekelen, gaghelen, *Suec.* kakla, *Angl.* cackle, *Gall.* caqueter, *Ital.* checcalare, **gaksen, gackern**), kwokać, wyraża krzyk kokoszy, osobliwie po zniesieniu iaia). Kokosza zniosła iayko i gdacze. *Cn. Ad.* 623. Gdyby kwoka nie gdakała, aniby ieden wiedział, że iaie zniosła. *Mon.* 70, 199. Kwoczka po brzegu chodzi, kaczęta pływaią, Kwoczka gdacze; kaczęta naymniéy nie słuchaią. *Sim. Siel.* 37. Żołnierzem nie bydź, a o woynie siłę gadać, W koniu się kochać, na harc na nim nie wypadać, Jest to gdakać a iaia nie znieść, moim zdaniem. *Kochow. Fr.* 78. Sokrates cierpiał żonę zrzędną, a ty czy nie cierpisz w domu kokoszy gdaczących! *Budn. Apopht.* 4. - §. *fig.* wiele mówić, paplać, **plappern, schnattern**. *Deblatero*, wiele mówię, nie zawieram gęby, gdaczę a gdaczę ustawicznie. *Mącz.* *Wstydayże się, że tak wiele gdaczesz, a i sam nie wiesz, co pleciesz. *Pim. Kam.* 179. Wie go kat, co gdacze, Język mu skacze. *Klon. Fl. G.* 4 *b*. Przekonana nie mówi, ale baba gdacze. *Pot. Arg.* 492. Na waszych unitów sobie gdakay, a nie na nas. *Pim. Kam.* 50. §. chwalić się, przechwalać się. *Tr.* **prahlen, groß sprechen**. GDAKANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, GDAK, - u, *m.*, kwokanie, kwok, **das Gacksen, das Gackern**. Czy cię, kogucie, piekielnik rozpierzył, psi ptaku, J z twoim przemierzłym głosem? przybeczysz ty twego gdaku. *Zab.* 15, 279. *Treb.* (twego piania, krzyku, **Krähen, Gekrähe, Geschrey**. §. GDAK, - a, *m.*, świegot, gaduła, **ein Schwätzer, eine Plaudertasche**. Czyż można wierzyć bredni iego, co iest gdakiem? *Zab.* 9, 321. *Jżycki.* Stary gdak. *Teat.* 8, 73.

Pochodz. *ogdakać*, *pogdakać*, *rozgdakać*, *wygdakać*, *zagdakać*.

GDANSK, *GDANSKO, *DANSKO, - a, *m.*, *lat.* Dantiscum, Gedanum, **Danzig**. *Boh.* **Dánsko, Gdánsko**; *Cro.* Dantisk; *Hg.* Dantzka); miasto Pruskie, w województwie Pomorskim, iedno z naywiększych, naybogatszych, nayhandlownieyszych miast Europy, trzecie w rzędzie trzech głównych miast Pruskich (cf. Toruń, Elbląg). Oyczyzna Kluweryusza, Heweliusza, Lengnicha. *Dykc. Geogr.* 1, 230. Wizimierz wielką maiąc okwitość więźniów *Duńskich*, onemi miasto morskie osadził, które DANSKIEM abo GDANSKIEM od *Duńczyków* na ono miéysce wprowadzonych, nazwał. *Krom.* 33. cf. *Nar. Hst.* 4, 165. Duńsko abo Gdańsko, *Dantiscum. Mącz.* Może też Gdańsk, *Gedanum*, od *sinus Godanus*, bliżkiéy odnogi morskiéy. *Chmiel.* 1, 417. (cf. Fryior do Gdańska; spust do Gdańska). Wolą szlachta *czoi sprawiać, do Gdańska szafować, Niźli w polu leżeć. *Bielsk. S. Moj. C.* 2. Niedarmo u nas rymuią: Gdańsk, koniec państw. *Lekarst. B.* 4. Na szkutach tych prowadzą do *Gdańska* Poty cnych kmiotków; a raczéy do *Chłańska*, Ztamtąd ma pycha podżogę do zbytku, Miasto pożytku. *Klon. Fl. B.* 4. GDANSKI, - a, - ie, **Danziger=, von Danzig**. *Boh.* **Gdánský**. Gdańska wódka. Gdańska żuława, zawiera wsi 33. *Dykc. Geogr.* 1, 230. **der Danziger Werder**. Gdańskie mleko = śmietanka z startemi migdałami uwarzona. *Tr.* **Danziger Milch, Rahm oder Oberes mit geriebnen Mandeln gekocht**. PO GDANSKU, = Gdańskim sposobem, **auf Danziger Art**. Koło to powinno bydź okowane gładko, po Gdańsku. *Solsk. Geom.* 2, 7. GDANSZCZANIN, - a, *m.*, rodowity z Gdańska, **ein Danziger**. Kluweryusz, Heweliusz, Lengnich, sławni

w naukach Gdańszczanie. *Dykc. Geogr.* 1, 231. GDAŃSZCZANKA, - i, *ż.*, rodowita z Gdańska, **die Danzigerinn.**

GDERAC, GDERLIWY *ob.* Gdyrać, Gdyrliwy.

GDULA, - i, *ż.*, rodzay gruszek. *Dudz.* 38. *Ład. H. N.* 46. **die Pfundbirne.** *Bh.* **kdaule, gdule, gdaule** = pigwa, *malum cydonium*; *Sr.* 1. **dula** *id.* - §. gdula ziemna, ziele, rzepa leśna, świniak, wieprzowy abo świni chléb, świni orzech. *Syr.* 622. *cyclamen* **Saubrot, Schweinebrot, Erdbrot, Grundbirne, Erdbirne**; *Boh.* **bramborý**; *Bs.* krisgjalina, fkrisgjalina, paporcina, vucja jabuka; *Crn.* grud svinfke, kroshizh; *Cro.* krumpér); w ogrodach chowana bywa dla kwiatów; ma korzeń na kształt wielkiéy bulwy, liście bluszczowym podobne. *Kluk Ros.* 2, 220. *Krup.* 5, 184. §. gdula ziemna mniéysza, *Cissanthemus*, **die Spécklilie, Je länger je lieber.** *Syr. Ziel.* 625. GDULOWY, - a, - e, od gduli, **Saubrot=.**

GDY *conj.* (*Bh.* **kdy**; *Slo.* **kdy, když, kdiž**; *Sr.* 1. **gdy, dy,** *rectius* **kdy** (cf. kiedy, *Hb.* די di = *quia*, כדי kedi, kdi *quum*, *Gall.* que, *It.* che, *Gr.* δή, *Hb.* כ ka, ke = *sicut*), **hdé, hdež, kiž, když, dokaliž**; *Sr.* 2. **di, diga, ga, gaž, gadga, diž, gabu, žo**; *Vd.* kdei, obkai, aku, dokler, tukei, zhe; *Crn.* kè, kader, dokler; *Sla.* dok, ako; *Cro.* gda, kada, kàd, ako, kayti, ar, ftoti; *Dl.* jér, ér, jerbo, ftoti; *Marit.* zách; *Rs.* коли, буде, внегда; *Ec.* внегда, когда, елма (*Hb.* כי ki *quod*, *quia* cf. kiedy). - §. w ten czas, kiedy, **wann.** Gdy gomon mam w domu, nie radem nikomu. *Cn. Ad.* 230. *Gdychwa mu te sny *powiedziała... 1 *Leop. Genes.* 41. (gdyśmy mu powiedzieli). Gdy przychodzę, on odchodzi. *Tr.* - §. przyczynę; gdy, gdyż, = ponieważ, **da, nachdem, weil.** Co gdy tak ieft, iż pewny cel ieft spraw ludzkich, mamy z wielką pilnością opisać go, co ieft zacz. *Petr. Et.* 4. - §. gdyby, = ieśliby, **wenn, wofern,** *Slo.* **kdižbi, kdbi**; *Sr.* 1. **gdyby, hdébé**; *Sr.* 2. **gabá**; *Cro.* ako. Nie skończylbym, gdybym się miał z tym wszyftkim rozszerzać, czegom się od niego nasłuchał. *Mon. a.* 65, 66. Gdyby nie lada co z niego, byłby grzeczny. *Gemm.* 87. Nie masz żadnéy pod słońcem rzeczy bez pochyby, Gdzieby miéysca nie miało nieuchronne *gdyby*. *Pot. Arg.* 509. **es bleibt allenthalben ein wenn doch zu wünschen übrig,** *Prov. Slo.* **kdbi kdo né bolo, wšeckobi dobre bolo** cf. ale. §. gdyby, o gdyby, oby, **o daß!** *Bh.* **když**; *Slo.* **o kdbi, kdbi, kdo.** §. gdyby, iakby, iak, **wie, gleich wie, gleich als.** Jakie się to prześliczne dziewczę uczyniło, Gdyby róża rozkwitła, aże patrzyć miło. *Tręb. S. M.* 94. Chłopczyna, gdyby grosz. *Teat.* 42 *c*, 32. Ona wino piie, gdyby wodę. *Zab.* 16, 217.

Pochodz. **drugdy*, *niegdy*, *nigdy*, *inegdy*, *onegday*, *onegdayszy*.

GDYRAC, GDERAC, - ał, gdyra *et* gdyrze *intrans. ndk.*, zrzędzić, mruczeć, łaiać, **schmälen, gnurren, schelten.** Zrzędzi i gdyra co moment; ale się go niki nie boi. *Teat.* 27, 23. Na moment nie przeftaie hałasować, gdyrać, piorunować. *ib.* 24 *c*, 5. Dopieruteńko com się spotkała z tym naszym dziwakiem, gdyra, gdyra. *ib.* 23, 49. Nie mogę wcale poiąć, co mu się dziś ftało, Mruczy, zawraca oczy, przymawia i gdyra. *Zabl. Z. Sz.* 55. Dziś tylko słucham, iako gdyrze ftary Rozum, wepchnąwszy na nos okulary. *Zab.* 9, 304. *Zabl.* On tylko gdyrze; pracę mą tłumaczy Za płochość, mówiąc, czyby nie mógł przecię Lepszéy zabawki znaleźć w mądrym świecie? *Pulp.* 14. Jakże na ciebie nie gdyrać, kiedy sama niechcesz bydź szczęśliwa? *Teat.* 14, 26. Przyimuie sługi, żeby miał na kogo gdérać. *ib.* 24 *c*, 22. Gdyrania ftarego Bartłomieia. *Kras. Lift.* 123. Wytrzymać nie mogę gdyrań tego babsztyla. *Teat.* 35 *b*, 4. Wasze gdyranie do rozpaczy nas przywodzi. *ib.* 54 *b*, 79. GDYRACZ, - a, *m.*, Powiadaią wszyscy, że idę za naywiększego w świecie gdyracza i marudę. *Teatr* 24 *c*, 68. zrzęda, niedogodnik, **ein Gnurrer, ein Brummbär.** GDYRLIWY, - a, - e, skłonny do gdyrania, **gnurrig.** Przeklęta to rzecz narowifta szkapa, a gorszy ieszcze doktor gdyrliwy. *Teatr* 24 *c*, 39. Powiadaią, że ia gdyrliwa; a ia bez przyczyny nikogo nie połaię. *ib.* 6 *b*, 13. GDYRLIWOSC, - ści, *ż.*, zrzędność, **die Gnurrigkeit.**

GDZIE *conj. et adv.*, *Bh.* **kde, kdež**; *Slo.* **kdé, kam**; *Crn.* kjé; *Vd.* kei, kier, kai; *Sla.* gdi; *Rg.* ghdi, ghdino, ghdio; *Cro.* gde; *Dl.* gdi; *Bs.* ghdi, ghdje; *Sr.* 1. **dže, džeto**; *Sr.* 2. **žo, žoj, žoga**; *Rs.* гдѣ; *Ec.* юдуже, ýду, гдѣ, юду, áмо (cf. *Hb.* אי, *Lat.* ubi, *Jon.* κῆ, *Gr.* ὅθι); oznaczą: 1) miéysce gdzie się co znayduie, kędy; *in loco*, **wo.** §. bez zapytania: Gdzie Pan bóg, tam zwycięftwo. *Skarg. Dz.* 295. Gdzie ludzi więcéy, tam moc silniéysza. *Herb. Stat.* 343. Gdzie kto zgrzeszy, tam pokutuie. *Sax. Porz.* 50. Gdzie wziąć, to wziąć, byle było. *Gemm.* 88. **man mag es hernehmen, woher man will.** Skarżemy się, iż szlachta u nas mieścić się gdzie nie ma; woyfko małe, zmniéyszone panów dwory. *Monit. a.* 65, 466. Na ieden dział roli, albo na dzienne ftaianie, iako gdzie zowią, dosyć wywieść 24 wozów gnoiu. *Cresc.* 81. Gdzie indziéy, nie tu, na inszém miéyscu, **wo anders; anderswo**; *Vd.* keihinde; *Sr.* 1. **nédže drudže** (*ob.* *drugdzie). - Gdzie niegdzie, miéyscami; **hier und dort.** Sąć ieszcze gdzie niegdzie zabytki dawnéy trwałości. *Kras. Pod.* 2, 264. *Bh.* **onde y onde.** *Gdzie - gdzie = tu - tam, **hier - dort.** Brandeburscy za wszelką okazyą nasadzili się na Polfkę, i gdzie gwałtem, gdzie zdradą, granice iéy szarpali. *Krom.* 328, §. *dubitandi*, *impossib.* n. p. O gdzie zaś... *Teat.* 8, 40. **ey wo doch! warum nicht gar!** Fy co ty żartuiesz, gdzieby on myślić miał o kobiecie smutkiem wynędzniałéy! *ib.* 15 *c*, 6. O idź z takiemi baiami, gdzież trup ma czucie? *ib.* 55 *e*, 47. §. gdzie lepiéy, daleko lepiéy, nie do porównania, **weit besser, (ungleich) ohne Vergleich besser.** Gdzie lepiéy się ma dziś, w nocy febry nie miała. *Teat.* 9, 75. Mówisz, że nie myślę o interessach, a ia mówię, że gdzie więcéy od niego myślę. *ib.* 9, 50. - §. pytaiąc: gdzie? gdzież? kędy? na którym miéyscu? **wo?** Kiedyż, gdzie, dokąd? *Bardz. Tr.* 510. Gdzie rozum? gdzie pamięć? gdzie wola? *Boh. Kom.* 1, 182. Gdzież człowiek ieft bez błędu? *Teat.* 45, 5. - 2) miéysce, do którego co dąży, dokąd; *ad locum*, **wohin.** a) bez wyraźnego zapytania, **wohin.** Zebrawszy się kilkadziesiąt tysięcy, gdzie droga, gdzie niesie gniew ślepo, wypadaią. *Tward. Wlad.* 20. Gdzie mię oczy poniosą, póydę w świat. *Gemm.* 87. Jdzie, a gdzie, sam nie wie. *Teat.* 6, 34. b) pytaiąc: dokąd? **wohin?** *Sr.* 2. **žoši, žogažem, žožo, žažo.** Ale gdzież Wc Pan idziesz? *Teat.* 25 *e*, 27. §. II. gdzie, gdzieby, gdzież,

gdzieżby, *condit.* : ieżeli, ieżeliby, **wenn, wofern**. Stygiéyskiéy czarnemi obroty Swiadczę wody, gdzie mowy nie wysłuchasz naszéy, Wszystkie piekła otworzę, czarnemi przestraszę Dzień i niebo chmurami. *Ustrz. Klaud.* 13. Gdzieby żywotny owoc swóy widzieli, Słubili go dadź na posługi boże. *Groch. W.* 247. §. III. gdy, **da**. Teraz wiele czasu na czytaniu trawi, gdzie przedtym ani godzinki bez kart się nie obszedł. *Teat.* 48, 19. GDZIEKOLWIEK, : byle gdzie, *Bh.* **kdekoli, kdekoliwěk**; *Slo.* **kdekolwek**; *Sr.* 1. **dźeżkuli, dźeżlem, nech ie dźeśch chze**; *Sr.* 2. **żożkuli, żożlem**; *Bs.* ghdjegodi, ghdjetidrago; *Sla.* gdigod; *Cro.* gdègode, kamgod, kamgoder; *Dl.* kadigodar; *Rg.* ghdigodi, ghdimudrágo, ghdigodjer; *Crn.* kjerbodi, danękam, danekôd, merski; *Ec.* аможе аще. a) *in loco*, kędykolwiek, **wo es immer sey, gleichviel wo**. Gdziekolwiek będę, nie zapomnę ciebie. – b) *ad locum*, dokądkolwiek, **wohin nur immer; gleichviel wohin**. Gdziekolwiek idziesz, poydę z tobą. GDZIES, gdzieś, wyraża miéysce niepewne, niewiadome, **dort wo, irgend wo**; *Sr.* 1. **tam nedźe**; *Sla.* igdi (*oppos.* nigdzie); *Vd.* na enem kraji, negdai, neikai, neizhei (niegdzie). Epikur gdzieś tam boga swego wrzucił, gdzie do niego modły człowiecze nie przychodzą. *Gorn. Sen.* 273. Uprzéyma miłość, gdzieś tam tuła się za światem, Za szczęściem jak jaskułki biegamy za latem. *Nar. Dz.* 3, 127. GDZIEZ *ob.* Gdzie. – §. *Optativ*: boday, **Gott gäbe, wollte Gott**. Gdzież mię to fortuna na one czasy zachowała! *Kchan.* O gdzieżby mi to kto przyniosł. *Cn. Th.* O gdzież to kiia! *ib.* O kiiu święty! *ib.*

G Ę.

GĘBA, -y, *ż.*, *Bh.* **huba, hauba, tlama**; *Slo.* **huba** *os*, **g'amba** *labium*; *Rg.* gùbiza; *Vd.* gobiz, gobez, vuste (*Cro.* gubecz : ryi, ryiec); *Sr.* 1. **huba** *labium*; **rt, rot** *os*; *Sor.* 2. **guba** *labium*, **mula** *os*; *Ross.* губа warga; ротъ, рта *os*, жерло (cf. *Hebr.* שפה saphah *labium oris*). Usta czyli gęba niekiedy znaczy tylko szparę w poprzek idącą między nosem i podbrodkiem; niekiedy owę iamę, która się przy wargach zaczyna, i aż do pacierzy szyi idzie. *Krup.* 2, 336. **das Maul, der Mund**. Poprzeczny otwór między nosem i podbrodkiem, nazywa się *os*, to iest gęba; a podniesienie nieco w górę, brzegi *labia*, to iest usta. *Wey. Anat.* 176. (cf. warga). Gęba u człowieka, pysk u innych zwierząt, iest ten otwór, którym naypierwéy pożywienie wchodzi, nim póydzie do żołądka. *Zool. Nar.* 23. – W mnogich mówienia sposobach, słowa tego używamy, przez wzgląd na usta, abo iako na część twarzy, abo iako na narzędzie iedzenia, abo iako na narzędzie mowy. **In den Redensarten wird dieses Wort bald in der Bedeutung eines Theils des Gesichts, bald mit Rücksicht auf den Mund, als Werkzeug des Essens, bald mit Hinsicht auf ihn als Werkzeug des Sprechens gebraucht**: a) Nie dam sobie na gębie grać. *Cn. Ad.* 566. (cf. po nosie; : odgryzam się). Błaznowi na gębie graią. *Pot. Syl.* 430. A iż cię tak wszyscy znaią, Więc ci też na gębie graią. *Rey Zw.* 231 *b.* Wezyr kazał człowiekowi silnemu dadź w gębę posłowi Francuzkiemu. *Kłok. Turk.* 110. Dał mu w gębę dosyć głośno. *Falib. Dis. J.* 3., *Rs.* шербый rozciętéy gęby, wargi. Nie biy mię w gębę; nie karmisz mi iéy. *Cn. Ad.* 557. Jakby w gębę wziął, tak się zawstydał. *Pot. Arg.* 249. Jakby mu w gębę dał, zawstydził się. *Cn. Ad.* 294. Bracie, tyś to podobno mię udarł w gębę? *Boh. Kom.* 5, 207. Dawszy djabłu i rozkoszy po gębie, za cnotą się udał. *Orzech. Tarn.* 21. (porzuciwszy ie, cf. dadź kim o ziemię). Po gębie komu dadź. *Pot. Syl.* 11. Gębę na co otworzyć, rozdziewić, z zadumienia, **das Maul aufsperren**. Gębę otworzywszy, temu się widokowi przypatrował. *Boh. Kom.* 4, 203. – Wyższa gęba, niż nos. *Cn. Ad.* 1290. pyszny, **stolziren, die Nase hoch tragen**. Pyszny wyżéy gębę, niżeli nos trzyma. *Bies. A.* 4. Bogaty wyżéy nosa gębę nosi, A wszystkie inne oczyma przenosi. *J. Kchan. Dz.* 235. Jnaczéy teraz gębę nosi. *Cn. Ad.* 326. **er trägt die Nase nicht mehr so hoch**. (cf. Spuścił z kwinty). – Gębę sznuruie : galant, poważny. *Cn. Ad.* 243. **er macht ein Amtsgesicht**. *Rs.* чепенишся. Nie miał nic na gębie prawie, A iuż trzeci rok na rycerskiéy sprawie. *P. Kchan. Jer.* 18. t. i. na brodzie, na podbrodku; golowąsem ieszcze był, **er hatte noch keinen Bart**. b) gęba, ze względem na iedzenie, **das Maul, in Hinsicht des Essens**. Nasi Polacy mówią: niech się gęba zgadza z mieszkiem; a Łacinnicy: *parsimonia magnum vectigal. Budn. Apophi.* 7. Niechay gęba z mieszkiem nie wadzą się nigdy. *Rey Wiz.* 18 *b.* Nie trzeba gębie wierzyć, *os est impostor. Rys. Ad.* 42. Nie twoiéy to gęby kąsek. *Cn. Ad.* 685 (dobra Matyasowi płotka). Swéy i cudzéy gębie chleba nie żałuie. *Dwor. E.* 3. Wiele mię gęba kosztuie. *Cn. Ad.* 557. Jż rok zupełny ma gębę nie małą, Nie wydołam intratą tuteczną iéy całą. *Zimor.* 136. Nie przyleci do gęby gołąb' upieczony. *Jolak. Wiek. B.* 4. Czasem kąsek od gęby odpadnie. *Pot. Arg.* 395. Kęs i z gęby zginie, gdy nie obiecany. *Morszt.* 107. (cf. z gardła). Często od saméy gęby łyżka odpadnie. *Sim. Siel.* 18. cf. J łyżka czasem nie trafi w gęby). Daleko gęba od potrawy. *Rys. Ad.* 10. – Dałby, sobie od gęby odjąwszy. *Cn. Ad.* 140. Odbieram sobie od gęby, a im dáię. *Teat.* 7, 63. – Nie ma co włożyć do gęby. *Teatr* 43 *b.* 3. Daremnie siądę do stołu, bo nic nie będę mogła wziąć w gębę. *ib.* 24, 122. – Ma z gębę chleba. *Cn. Ad.* 479, *Bals. Niedz.* 2, 102. (ile trzeba, aby się naieść, **er hat sein nothdürftiges Auskommen, von der Hand ins Maul**. Nie zayrzę ziemskim bożkom doczesnego nieba, Bylebym był spokoynym, i miał z gębę chleba. *Nar. Dz.* 3, 42. – W gębę wkładać *Jtal.* imboccare, *Bs.* zalagati, zalosgiti, datti zalogaj; *Bs.* zalogaj *bolus*; *Bs.* zakusnuti se, *cochleari inducere sibi cibum in os*, zakusnuti koga, *cochleari in os inducere cibum*. – Gęba czego, kęs czego, tyle ile na raz w gębę włożyć można, *Ross.* комокъ. §. w gębie czyiéy bydź : w gardle, w garści, w ręku iego, **jemandes Gewalt ausgesetzt seyn**. Polska zasiadła nieprzyiaciołom wszystkim w gębie, i przez nię droga do wszystkich innych chrześciańskich państw iest. *Bielsk. Kr.* 661. – Pod gębą, pod ręką, na doręczu, na pogotowiu, **bey der Hand**. Taki pod gębą nie może bydź zawsze rzemieślnik, coby każdą rzecz porządnie naprawił. *Haur Ek.* – *Metón.* gęba, człowiek, ile potrzebuiący pokarmu, **ein Mensch, ein Maul**. Wszystkich gąb, które Sułtański chleb iedzą, w szaraiu iest

iest 13, 400. *Star. Dw.* 42. so viel Mäuler. c) gęba, ze względem na mowę, das Maul, der Mund, in Hinsicht des Sprechens. Ze zley gęby, nie dobra mowa. *Fred. Ad.* 22. Opatrz pilno rozumem, co z kim kiedy rzeczesz, Co z gęby wyszło, tego w gębę nie wewleczesz. *Pot. Arg.* 583. Grekowie pokóy w gębie maią, a nie w sercu. *Skarg. Dz.* 1496. Na papieża się wszeteczną gębą przed ludźmi miotał. *ib*, 1063. Gębą donosić. *Gemm.* 89. Gębą dorzuci każdemu = przymawia, nałaie. *Cn. Ad.* 141. Wdowa zaraz kmosek porządnych z gębami dostanie. *Jeż. Ek. G.* 1. (swatek wyszczekanych, wielomównych). Gęba złośliwa, niewyparzona. *Birk. Exorb.* 8. Gęba niewyparzona, przestworna. *Rys. Ad.* 48. *Ossol. Dyar.* 29. ein loses, zügelloses Maul. Mieć gębę przestroną. *Dwor. D.* 1. (wielomówną, złośliwie świegotliwą). Nie ma gęba pana. *Pot. Arg.* 254. Nie wołay; wezmąć gębę na ratusz. *Cn. Ad.* 714. Stul gębę, nie praw więcey. *Bardz. Tr.* 198., *Sr.* 1. stulei hubi! *Slo.* drž hubu! *Sr.* 2. žarž gubu, *Ger.* halts Maul. Gęby poskrom tak bezpiecznéy. *ib.* 287. Filozofowie bezpiecznie gębę na chrześcian otwarli. *Skarg. Dz.* 86. Otworzyć na się gęby ludzkie. *Tr.* (na ięzyki przyść). J iąkąć, gęby otworzyć nie śmieią, *ne mutire quidem audent. Mącz.* Gęby otworzyć nie umie. *Cn. Ad.* 493. Gdyby gęby, to żadna nie otworzyła. *Teat.* 8 *b*, 6. (ani pisnęła). Nie śmie puścić z gęby pary. *Wad. Dan.* 79. Gębę sobie pomazał łaciną = trochę skosztował. *Cn. Ad.* 243. liznął). Zamilkł filozof, iakby nie miał gęby, ale zła żona wyszczerzyła zęby. *Jabł. Ez.* 132. Milczy, iakby mu gębę zawiązał. *Cn. Ad.* 493. Baszowie, iakby im gębę zawiązał, nie wiedzieli, co na to odpowiedzieć. *Kołak. Turk.* 59. Jużeś i mnie gębę zamknął. *Falib. Dis. R.* 3. Nie doczekasz się, żebyś mi miał gębę zatkać. *Teat.* 8 *c*, 11. Czyliż można ludziom złym gębę zamknąć, aby drugim sławy nie szarpali? *ib.* 15 *c*, 5. Zatknąć komu gębę pieniędzmi, przedarować go, *astringere linguam mercede. Mącz.* einem (mit Gelde) das Maul stopfen. cf. Srebrogorz gardło mu zasiadł). *Slo.* zacpat nekomu hubu, usta. Gębę mu zawarł, gębę mu zatkał; gębę mu zalano. *Cn. Ad.* 242. Gębę mu zawarł = sprawił, że musi milczeć. Gębę mu zalał = częstowaniem go sobie uiął, że będzie milczał (cf. Winogorz mu gardło zasiadł). o człowieku, który z urzędu mówić powinien za słusznością; a nie mówi, dlatego, że iest przekupiony albo upoiony. *Kpcz. Gr.* 3, p. 91. Czegoż gęba zakupiona nie uczyni! *Zygr. Ep.* 71. Wybaw duszę moię od gąb niesprawiedliwych. *W. Post. W.* 3, 78. Wziąłeś mi z gęby; właśniem to chciał mówić. *Cn. Ad.* 1278. du hast mir die Worte aus dem Munde genommen; *Slo.* z ust mi wzal. - Skłamał w gębę swoię. *W. Post. Mn.* 311. Musiał odwołać, musiał w swą gębę wziąć, *ad palinodiam redactus. Mącz.* er mußte widerrufen (cf. odszczekać). Co mi ztąd, że ia będę u stołu polował? zwierzyny nie ubiię, a gęba się psuie darmo. *Mon.* 71, 708. Wiele biie gębą. *Teat.* 30, 40. Gęba go tylko, gębą woiuie. *Gemm.* 89. Jeżeli się o woynie z nim mówiło kiedy, Wszystkie gębą Tatary, wszystkie poiadł Szwedy. *Pot. Jow.* 70. α) całą gębą, na całą gębę, = na cały głos, gardłem, aus vollem Halse. Tak Kokles całą gębą prawił, A Pyrrus iako niema ryba siedział. *Zab.* 15, 264.

Smiały się między sobą na całą gębę. *Teat.* 38, 54. Rolnik całą gębą żyiące w mieście wielbi mieszczany. *Zab.* 8, 517. Teraz ma mieć cześć swoię Pallas, teraz ona Ma słusznie całą gębą od nas bydź chwalona. *Otw. Wirg.* 432. β) całą gębą, = w ostatnim stopniu, im höchsten Grade. Fortuna całą gębą pańska. *Teat.* 19 *b*, 19. Toć to iuż do prawdy całą gębą było skąpstwo. *Ossol. Str.* 4. Całą gębą pan. *Ossol. Wyr.* Całą gębą szelma. *ib.* Oszukać ufaiącego sobie, iest to właśnie, co się może nazwać, całą gębą zdradzać. *Lub. Roz.* 306. Sliczna by to rzecz była, mię, całą gębą chłopa, widzieć w klatce, ieszcze tak, iak maluią Kupidyna. *Rzewusk. Mscr.* §. Gęba całus, pocałowanie, ein Kuß, ein Mäulchen. cf. *Bh.* hubičkowati, hubičkowawam; *Sor.* 1. pohubicžkuju, pohubicžkwano, hubicžki, dahtžo, hubicžkwano = całować, całowanie, pocałowanie). n. p. Dayże mi gęby! (całuią się). *Teat.* 30, 61. Day mi gęby, a nie gniewây się na mnie. *ib.* 30 *b*, 81. - §. 2) *transl.* gęba rzéki, źrzodła, = uyście, die Mündung eines Flusses, eines Quelles. Ren nie iedną się gębą w Ocean leie. *Warg. Cez.* 78. Nil siedmią gąb wyrzyna się w morze. *Chrość. Ow.* 196. Gęba abo miéysce, gdzie wpada rzéka. *Boter.* 136. Teraz skoczcie żołnierze, most zrzućcie co prędzéy, A wy źrzodła powodzi z swych gąb iak naywięcéy przysporzcie. *Bardz. Luk.* 29. §. 3) gęba naczynia iakiego = otwor, die Mündung, z. B. einer Kanone, *Rs.* жерло̀, дỳло. Gęba u armaty, otwór, którego szerokość zowią kalibrą. *Archel.* 111. Lampa wywrócona wisiała gębą na ziemię, tyłem wzgórę. *Birk. Dom.* 88. Kwas z wina wychodzi, gdy gałązki winne świeże będą kładzione, często odmieniaiąc na gębę fasy. *Cresc.* 360. Zatkay wierzch albo gębę naczynia, a przewroć go gębą na dół. *ib.* 342. §. II. GĘBA, - y, *m.*, = GĘBAL, GĘBACZ, - a, *m.*, gęba, odmigęba, który wielkie wargi ma, *labeo. Mącz.* pucek, iako niektórzy mówią, *chilo. ib.*, *Vd.* velikovustnik; *Rs.* губàнъ, губáчъ, ein Großmaul. *Sr.* 1. hubatž. Gębal. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 139. wielkogęby, gębiasty. - §. gęba go tylko, gębą woiuie. *Gemm.* 83. ein Großmaul, Eisenfresser, Bramarbas. *Bh.* hubař, tlučhuba. Cymber był i wielki opoy i zuchwały gębacz, pił i bluzgał. *Pilch. Sen. list.* 2, 361. - *w rodz. żeńsk.* Gębaczka *Bh.* hubařka, *Rs.* губáнья (*Bh.* hubatka koryto). GĘBATY, GĘBIATY, GĘBIASTY, - a, - e, wielkiéy gęby, großmäulig. *Bh.* hubatý, tlamatý; *Sr.* 1. hubatý, hubaté; *Vd.* velikovusten. grosnovusten; *Rs.* губáстый. - §. głośny, chlubnogłośny, lautschreyerisch, großrednerisch, großmäulig. Gębate wrony. *Kmit. Spit. A.* 4. Ty kiedy krzykniesz, słyszą trzy powiaty, Flisie gębaty. *Klon. Fl. F.* 2. Furman gębaty. *Haur Sk.* 324. No ty gębata mądroszko z Warszawy! *Teatr* 43 *c*, 43. *Wyb.* Zaproszono na bankiet wszystkich panów posłów, abo wżdy co gębiatszych. *Opal. sat.* 88. GĘBCZASTOSC, - ści, *ż.*, gębkowatość, dziurkowatość, die Schwammigkeit. *Vd.* gobounost, gobna ranlost, puhlost. GĘBCZASTY, GĘBCZYSTY, - a, - e, gębce podobny. *Dudz.* 39. dziurkowaty, schwammartig, poröß, löcherig. *Bh.* hubowatý; *Slo.* hubatý; *Bs.* spengav, spngav, spuggavi; *Vd.* gobeu, puhel, rahel kaker goba, gobast, goboun; *Rg.* spùgast; *Cro.* spongiàszt, gùbaszt, glivaszt; *Hg.* gombás; *Rs.* губúстый, гỳбчатый (= 2) warga-

fty). Kość gębczafta niższa na dolnéy boczney części fa- my nozdrzowéy, *os spongiosum*, złożona z słabiuchnych gębczaftych blaszeczek, a błoną smarczyftą powleczona. *Krup.* 1, 63. Gębczaftą kulę słońca zrobił twórca Pełną otworów, które ciecz świetliftą piią. *Przyb. Milt.* 223. Gębczyfta materya ziela zapaliczki. *Syr.* 181. GĘBKA, GĄBKA, - i, *ż.*, GĘBECZKA, *demin. nom.* Gęba, s ufteczka, **ein kleiner Mund**. *Bh.* **hubička**; *Sr.* 1. **hubicžka** *labellum*; *Sr.* 2. **mulka, mulzizka**; *Ec.* губка *labellum*; *Vd.* hóbe; *Rs.* ротикъ. Ty zawsze z swą gąbką wyieżdżasz. *Teat.* 31 *c*, 59. Judasz się iuż do Pana z swą gębeczką wiezie. *Pot. Zac.* 41. Dobrze swą gębkę karmić, *molliter curare cuticulam. Mącz.* b) całus, pocałunek, **ein Mäulchen, ein Küßchen**. Osobliwie zaś gąbki, byś nie dała, bronię. *Hul. Ow.* 5. 2) *Botan.* gąbka, należy do zoofitów, koloru pospolicie żółtawego, dziurek wszędzie pełna; rośnie osobliwie na fkałach w morzu; zażywa się do chędożenia. *Kluk Zw.* 4, 494. gębka. *Zool. Nar.* 88. (*Bh.* **huba, hauba**; *Slo.* **huba**; *Hg.* gomba; (*Slo.* **gomba**; *Hg.* gomb : guz; *Sla.* gubba; *Vd.* gòba, gobiza, gliviza, gliva; *Crn.* gòba; *Sr.* 1. **schwom, schwomcžik**; *Rg.* spenga, spugga, spenxiza; *Cro.* spòngia, gliva, guba; *Rs.* гре́цкая губа́, бадяга, бодяга; cf. *noftrum* hubka), **der Meerschwamm, der Badeschwamm, Schwamm**. Gębki w łaźniach do wycierania ciała używamy. *Syr. Ziel.* 1395. Gębką ocierać *Bs.* pospengati; *Rg.* spengatti, ospengatti, ospùgati). Gębkę barwierfką ciepło przykładay na piersi. *Sienn.* 522. Język ieft część ciała rzadka, na kształt gębki. *Sak. Pr.* 77. (*ob.* gębczafty). Teraz gębka napiła; którą kiedy ściśniesz, Zoftanieć tylko gębka, a woda przez szpary Przepłynie. *Opal. sat.* 25. Leie się z obłoków, iak z gębki. *Bardz. Luk.* 55. cf. iak z cebru). §. gębka ielenia, ielenia bedłka, iayka, *Phallus impudicus Linn.* ieft to bedika pełna wilgotności mleczney; tak że się trzęsie, iak galareta iaka. *Syr.* 911. *et* 1235. **der Hirschschwamm, Hirschling, Grübling, die Hirschbrunst**. GĘBKARZ, - a, *m.*, co gębki zbiera. *Cn. Th.* **der Schwammsucher, Schwammsammler**. *Ec.* губопродавецъ *gąbkoprzedawca. GĘBKOWATOSC, GĄBKOWATOSC, - ści, *ż.*, dziurkowatość do gąbki podobna, gębczyftość, **die Schwammigkeit, Porosität**. Drzewa im więcéy maią rdzenności w okręgach swoich, tym mniéy maią gąbkowatości. *Jak. Art.* 3, 133. GĘBKOWY, - a, - e, od gębki, **Schwamm**=. *Bh.* **hubný**; *Cro.* glivni, glivov). Gębkowy kamień, *spongites. Cn. Th.* **der Schwammstein**. *Bh.* **hubowatý kamen**. GĘBNY, - a, - e, od gęby, uftny, **Mund**=, **Maul**=. *Rs.* (губный wargowy) ротовый. Pokarm niebiefki nie ieft gębny, brzuchowy, ale umysłowy. *Zrn. Poft.* 3, 83 *b*. Bóg nie patrzy na uftną, a gębną wiarę. *ib.* 3, 115. GĘBOLOTNY, - a, - e, płochy, **faselnd**. Nie wierzmy gębolotnéy Hanuli wierze. *Zab.* 15, 332. GĘBOWAC, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, (*Bh.* **hubowati**) szkałować, **ein loses Maul haben, schimpfen, lästern**. Wymówcy, którzy umieią gębować na ludzie zacne i maiętne, bardzo się podobaią pospólftwu. *Petr. Pol.* 2, 57. Zwyciężone ieszcze bardziéy gębowały. *Zebr. Ow.* 126. *ib.* 308. *conuicia jacere*). - §. u flisów gębować, zagębować n. p. Nietylko niepohamowaną gębą flisi gębuią, ale też gdy na cyplu zbyt byftra woda, to dla warunku ftatku u sztaby zagębuią. *Haur Ek.* 174.? GĘBUNIA, GĘBUSIA, - i, *ż.*, *demin. nom.* Gębeczka, gębka, gęba; *pieszczenie* ufteczka, **ein feiner niedlicher Mund, ein Mäulchen**. Wolę ia kochane dusie, niż kobiet gładkie gębusie. *Teat.* 55 *e*, 8. Popsuła się gębunia na séymikowym Węgrzynie. *Offol. Str.* 8. Naucz się przeto, że piękney gębusi J płoche słowo za mądre uyść musi. *Zab.* 10, 402. *Zabł.* Która gębusię sznuruie, niech płaci po dwanaście groszy. *Leharft. D.* Sznurowanie gębusi. *Mon.* 70, 159. GĘBUS, - ia, GĘBUSIEK, - śka, *m.*, małuś, człeczek kochany, **ein liebes kleines Jüngchen**. Witayże nasz gębuśku, robaczku malusienki. *Pieś. Kat.* 43.

Pochodz. *gubka, hubka; nagębek, pogębek, krzywogęby, wielkogęby.*

GEDKO *ob.* Giedko.

*GĘDZBA, gędźba, - y, *ż.*, muzyka, *Bh.* **hudba** (*Rg.* prigudniza : psałterz, inftrument; *Rs.* погу́дка rzępolenie (cf. gayda). Dawidzie przyidź z gędźbą organ i harfy twéy, śpieway pieśni. *Jer. Zbr.* 178. Na wierzbach zawie iliśmy gędźbę naszę, zawiesiliśmy fkrzypice. *Wrob.* 313. *organa noftra*). Osieł muzykę wszelką, gędźbę, w nienawiści ma. *Sienn.* 272. *GĘDZIC, gądł, gędli, gędzie, *cz. ndk.*, Gędać, - ał, - a, *contin.* (*Bh.* **hausti, hudl, hudu** grać na inftrumencie; *Cro.* guszlati, guditi *citharizare*; *Vd.* goditi, na ftrunah jigrati; *Crn.* gôfti, gôdem, godl, sgôdem : na fkrzypcach grać, **geigen**; *Rg.* gûditi, gûfti û gùsle *fidibus canere*; *Bs.* guditi *bombilo, murmuro*, guditi û gusle *sonar di lira*; *Sla.* hegedaty : na fkrzypc. gr.; *Ec.* гуселствую; *Rs.* гудить, гуду́, гужу́ rzępolić, гудѣть brzęczeć, погудить zagrać na inftr.; *Bh.* **hausle** : fkrzypce cf. gęśle, cf. gusła, cf. *Germ.* **Geige**, *Suec.* **Giga**, *Angl.* Gig, *Ital.* giga, *lat. med.* giga : fkrzypce) : grać na muzycznem narzędziu, na lutni, na kornecie. *Cn. Th.* **auf einem Instrumente spielen**. Słyszałem iakoby głos gędzców, gędących na cytarach swoich. *Leop. Apoc.* 14, 3. (cytryftów, graiących na cytrach swoich: *Bibl. Gd.*). Która czyta, śpiewa, gędzie, z téy rzadko cnotliwa będzie. *Rys. Ad.* 29. Apollo gądł na lutni, a boginie mu *przyśpiewawały. *Biel. Hft.* 23. Ku rozkoszy na lutni gędą, na téyże i smętnie niegdy graią. *Eraz. Jęz. C.* 5. Niech każdy fkacze, iak mu lutnia moia gędzie. *Stryjk. Tur. B.* 2. Na Orfeusza gędzienie *kamienie fkakało. *Biel. Sw.* 10. Nic tu nie będzie, Choć Orland gędzie, J Balcerek nuci. *Kochow.* 172. Stroyne nam fkrzypce nie gędzą, Które ludzie w taniec pędzą. *Pot. Arg.* 766. *Pot. Pocz.* 400. Sam sobie gędę, sam wesoł będę. *Rys. Ad.* 64. *Tworz. Wie.* 80. Niech świnia, gdy nie umie, na dudach nie gędzie. *Papr. Przyk. C.* 4. Gdy gądł gędziec, tedy była na nim ręka Jehowy. *Budn.* 2 *Reg.* 3, 15. (gdy on gracz grał. *Bibl. Gd.*). - §. *fig. transl.* Niech każdy pląsze, gdy fortuna gędzie. *Jag. Wyb. E.* (gdy mu sprzyia). A długoż téy sławy będzie? Póki dzwonik we dzwon gędzie. *Rey Zw.* 234. (póki w dzwony biie, dzwoni). Chłop też łaiąc za piecem czerwoną maźć piie, Bo mu gędli z wieczora na trzy głosy w kiie. *Rey Wiz.* 73 *b*. fkórę mu wyłupili). Ano mu ręce gędą, zapłynęły oczy, Nogi się zataczaią, nie daleko fkoczy. *ib.* 93. (drżą, drygotaią). GĘDZIEBNY, GĘDCOWY, - a, - e, GĘDZIECKI, - a, - ie, od gędzienia, od gędźca, *Bh.* **hudebný**; *Rg.* gùslarfki *lyricus* (cf. gusła); *Rs.* погудо́шный fkrzypcowy; гудо́шный;

Ec. гу'дельный, прегудническій, мусикійскій, органный; muzyczny, musikalisch, zur Musik gehörig. Psalterium, czworograne gędziebne naczynie o dziesięci stronach. *Mącz.* Poczynił Salomon gęśle gędźcowe. *Budn.* 1 *Reg.* 10, 12. (harfy i lutnie śpiewaków. *Bibl. Gd.*). Z cyprysu bywaią deski, z których czynią naczynia gędzieckie. *Cresc.* 269. GĘDZIEC, *G.* gędźca, *m.*, *GĄDEK. - dka, *m. zdrbn.*, *Bh.* hudec, hudbak, hudebnjk; *Slo.* hudec; *Vd.* godez, violinar = skrzypek; *Crn.* gôdz; *Rg.* gùdaz *sonator di viola*, guslár *sonator del monocordo*; *Dl.* gudacz *citharoedus*; *Sr.* 1. hudźewz skrzypek, huslar muzyk, hudak guslarz; *Cro.* gudecz *fidicen*; *Bosn.* guslar; *Sla.* hegedüsh; *Hg.* hegedüs (*Sla.* hegedàr = co skrzypce robi); *Rs.* гудошникъ muzyk, гудецъ, арфистъ harfista, гудельщикъ, гудило = rzępola, гу'сельникъ, który harfy robi, *vulg.* погудало skrzypek, rzępoła; *Ec.* гу'сленикъ, которыи на гусляхъ играетъ, гу'сельникъ, гусленгрáшель. = muzyk, gracz muzyczny, lutnista, harfista, cytrzysta etc. der Musikus, der Spielmann. Do zwierzyńca był wezwan ieden gędziec; ktory, gdy porzął trąbić, zeszło się około niego mnóstwo zwierząt. *Cresc.* 572. Orfeusz był muzyk albo gędziec znamienity. *Biel. Hist.* 26. *Biel. Sw.* 10. Gędziec znamienity Aryon. *Ezop.* 50. Dom iednego gędźca. *ib.* 54. Głos gędźców, gędących na cytarach swoich. 5 *Leop. Apoc.* 14, 2. (lutnistow, którzy na lutniach swych graią. 1 *Leop.*). Przywabcie mi gędźca, - a gdy gądł gędziec, tedy była... *Budn.* 2 *Reg.* 3, 15. (na harfie graiącego. *Bibl. Gd.*). Gądki i piszczki, którzy się nie zabawiaią uczciwą muzyką, ale od karczmy do karczmy się tulaią, albo z pieśkami tańcuią. *Szczerb. Sax.* 16. *ib* 15., *Vd.* godzi, musikazhi *ob.* kapela. §. *fig.* poeta, śpiewak, der Dichter, der Sänger. Ukazuią mię, gdy miiam, palcami, Ot gędziec sławny Polskiemi rymami. *Petr. Hor.* 2, *k.* 2. - §. *W rodz. żeńsk. Bh.* hudkyne; *Bs.* guslariça; *Rg.* gudacizza; *Ec.* гусельница.

*GĘGA, - i, *ż.*, gęś, die (Schnatter=) Gans. Gdy kmiotkowie znaydą swoie gęgi (ukradzione gąski), Dadzą bisowi niepobożne cięgi. *Klon. Fl. E.* 4. §. GĘG, - u, gęganie, das Geschnattere, das Schnattern. Manliusz przez gęsie obudzony gęgi, Rzym zachował. *Zab.* 15, 235. GĘGNĄC, GĄGNĄC, - ął, gęgnie *czyn. iednot.*, Gęgać, Gągać, - ał, - a, *contin.*, *Bh.* gagati; *Slo.* g'ağám; *Hg.* gágakod, gagogok; *Cro.* gagati, gagam; *Crn.* hrigràm, hrigrétàm; *Vd.* gagati; *Rg.* klozzati; *Rs.* гогочать; gackern oder schnattern wie die Gänse. Gęsi gągaią. *Kochow.* 202. Gęś gęga, krera. *Dudz.* 20. Którą gęś uderzą, ta gęgnie. *Rys. Ad.* 29., *Ec.* гу'сь гогóчетъ. Bąk beczy, wodna kaczka kwaka, gęś gęga, łabędź skrzecze. *Tol. Sau.* 89. §. gęgnąć w mowie = przez nos mówić. *Cn. Th.* durch die Nase reden, nieseln. *Vd.* huhnjati, skus nuss govoriti). Z dworskiey choroby przez nos *gęgli. *Comp. Med.* 400. (*Rs.* гугнивѣть iąkać się; гугнивый iąkliwy). - *Zrtbl.* skosztować, kosten. Bez mody szaloney, u mnie Każdy ile chce z kufla pociągnie, Jeden iuż podochocił, choć nie wiele gągnie. *Zab.* 9, 323., *Ec.* гугнивствую *tarde loquor.* GĘGANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, kreranie gęsie, das Gackern, Schnattern der Gänse. *Hg.* gágogás). Gęś wrzaskliwym mię budzi gęganiem. *Zab.* 3, 317. 2) mówienie przez nos, das Nieseln. *Ec. et Rs.* гугнивостъ *tarditas loquendi*). GĘGLIWY, - a, - e, przez nos mówiący abo mówiony, durch die Nase redend, nieselnd. *Tr.*, *Rs. et Ec.* гугнивый iąkliwy. GĘGNOGŁOSY, GĘGOGŁOSY, - a - e, gęgaiący głos wydaiący, laut schnatternd. Ptaki gęgogłose. *Klon. Wor.* 55. (gęsie). Ja na moim gęgnogłosym flecie, Pôydę ogłaszać oczy pieszczone po świecie. *Zimor.* 312. Nie słychać u nich pieśni pokoiowych, Ni gęgnogłosych wykwintów domowych; Oprócz ciężkiego bardzo narzekania, Oprócz z głębokich wnętrzności wzdychania. *Zimor.* 194. GĘGOS, - ia, *m.*, GĘGOT, - a, *m.*, przez nos mówiący, ein Niesler, der durch die Nase redet. *Tr.*, *Rs.* гоготу'нъ gęś gęgaiąca, *w rodz. żeńsk.* гоготу'нья. - §. gęgot, gęgotanie, gęgnienie *ob.* gęg. GĘGOTAC, - ał, gęgoce, *intrans. ndk.*, *Rs.* гогочать, гогочу, gęgać, schnattern, wie die Gänse. §. glegotać iak bocian, klappern, wie der Storch mit dem Schnabel. *Tr.*

GEMEYN *ob.* Giemeyn.

GENEALOGIA *ob.* Gienealogia. GENERAŁ *etc. ob.* Gienerał. GEOGRAFIA *ob.* Gieografia

GĘS, - i, *ż.*, die Gans. gąsię, gąska, gąsiątko, gąsiąteczko *demin.*, *Bh.* hus, husa; *Slo.* hus; *Crn.* gôs; *Vd.* goss, guss; *Sr.* 2. guß; *Sr.* 1. huß, hußo, hußecza, hußyza (*Bs.* hús (cf. *Bs.* husnuti = kąsać) = gąsienica); *Bsn.* guska; *Sla.* guska; *Cro.* guzka, guszka; *Dl.* guzka; *Ross.* гусь (*Ec.* гу'сына kaczka); *Angl.* goose, *Dan.* gaas, *Suec.* gas, *Island.* gas, Niedersf. goos, *Ital.* ganza, *Hisp.* ganzo, *Gr.* χαν, χην, *lat.* anser, *Arb. Chld. Tlmd.* אוז). Gęś, ptak mnieyszy od łabędzia, większy od kaczki. *Kluk. Zw.* 2, 147. Gęś dzika *Rs.* гусь гуменникъ, gnieździ się w sitowiach i na kępkach, na zimę odlatuie. Gęś domowa pochodzi od dzikiey. Są i inne gatunki n. p. Moskiewska, gęś przylądku dobréy nadziei. *Zool. Nar.* 255. *Rs.* гагка, гавка *anas mollissima* gęs puchowa; сухоносъ, гусь Китайскій gęś Chińska, łabędziogęś). Gąsior samiec, gęś samica, gąsięta młode. *Kluk Zw.* 2, 147. Gänserich, Gans, Gänschen. Gęś gęga, krera. *Dudz.* 20. (*Rs.* мига słowo, którem gęsi zwoływaią się). Syczy, iak gęś. *Comp.* 409. Płokaią się gęsi. *Bald. Sen.* 29. Łopatonogie ptaki. *Klon. Wor.* 35. Nie wnet ieść, kiedy rzeką gęś. *Rys. Ad.* 47. (daleko ztąd do owąd; ieszcze kot na ognisku). Zaż takich nie widamy, co się ożeniaią, Jako gęsi na wiosnę tak się odmieniaią. *Rey Wiz.* 56. Tak się rządzi, iak szara gęś po niebie. *Mon.* 71, 712. Baba groźna rządzi się w domu, iak szara gęś po niebie i męża za nos wodzi. *Teat.* 33, 8. (absolutnie a głupie). - *Prov. Vind.* plave gosi, selcu pess, kaker pet krau sa en grosh (płowe, niebieskie gęsi, zielony pies = niepodobne rzeczy). *Prov. Slov.* bodag ta hus kopla zadnu nohu *imprecatio nugatoria.* Usilug sa hus dostat, dokud wrabca strewiś'. Keď člowek medzi husi kamen hodi, ta krici, ktera čiti *anser tactus clamat.* - §. Sztuka żelazna z pieca w kopycie odlana, tróygraniasta, ostro na końcach kończąca się, zowie się w hutach gęś. Bywa długa na 12 abo 15 stop. *Os. Rud.* 106. die Eisengans, die Gans aus dem hohen Ofen.

GĘSCIC, *cz. ndk.*, zgęścić, zagęścić *dk.*, gęstym czynić, dick machen, verdicken; *Bh.* hustiti, hustim, shustiti; *Slo.* hustiti; *Cro.* guztiti; *Sr.* 2. gusćzisch; *Crn.* gostim, sgostim; *Vd.* sgostiti, sgoshiati; *Bs.* gustiti, zgustiti, uzgu-

ſtiti, zgusnuti; *Rs.* густить, сгустить, сгущать; *Ec.* сгустить, насырити, густю (cf. gęſtnąć, gęściéć). Gęszczenie włosów iak ma bydź sprawione. *Sienn.* 496. (cf. gęſtwić). *fig.* Na cię wszyſtko szczęście wyleie i nad podziw zgęści. *Zab.* 9. 5. GĘSCIUCHNY, - a, - e, *intens. adj.* Gęſty, ganz dick, recht dicht. Włoſka wierzba kwiatki ma modre gęściuchne, iakby wieńcem obwił. *Urzęd.* 321.

GĘSI, - ia, - ie, od gęsi, Gänſe=. *Bh.* huſń; *Slo.* huſi; *Sla.* gushcsij; *Crn.* gosje, gosin; *Cro.* guszkin; *Bs.* gusccino; *Rg.* gúſkin, guscej; *Rs.* гусиный. Czwarty rzęd ptaków gęsi. *Zool. Nar.* 217. Gęsi paſtuch, *gęsiarz *Bh.* huſař; *Crn.* gosâr; *Rg.* guſkâr; *Cro.* guszar (*Dl.* guszar = rozboynik cf. huzar); *Rs.* гусарь. *W r. dz. żeńſk.* gęsia paſtuszka, *gęsiarka *Bh.* huſařka, huſna, huſačka; *Cro.* guszaricza (*Rs.* гусятникъ lubiący gęsi). - Gęsi chléw. *Kluk Zw.* 2, 151. karmnik gęsi, sadz, *gęsiarnia, *Bh.* huſynec; *Vd.* gosyek, gosinjak, gosinji hlieu; *Cro.* guszinyak, guszarnicza; *Rs.* гусарня, гусятня. Gę i szmalec. *Lad. Hſt. N.* 39. Gęsi trunek = woda, Gänſewein, Waſſer. Ja nie piiam gęsiego trunku. *Teat.* 26 *b*, 69. Gęsia szyia. *Hipp.* 60. Gęsie mięso *Rs.* гусятина (*gęsięcina). Gęsia woyna, gęsia utarczka *ob.* kokosza woyna. *Tr.* Nie tak iak ktoś pisał gęsie boie; iasno rzecz głoszę. *Paszk. Chor. A b.* Chod gęsi = taczanie się piianego, das Watſcheln, Taumeln. Chodu gęsiego zakrawa. *Tr.* podpity). *Rs.* гусемъ ieden za drugim iak gęsi (*ob.* ławą). - §. *Botan.* Gęsi groch, wilczy groch, gęsia wyka, *Eruum*, rodzay roślinny, do niego należy soczewica. *Kluk Dykc.* 1, 206., *Cro.* kihra szochivo, die Erve. Gęsie ziele, *Potentilla*, *Argentina*, inaczéy śrebrnik; gęsi bardzo rady to ziele iedzą, i w nim się kochaią. *Urzęd.* 253. der Gänſerich. Gęsia ſtopa, Gęsia noga, ma liſt podobny gęsiéy nodze. *Urzęd.* 244., *Ross.* гусиная лапка, *Choenopodium*, rodzaiu tego gatunki po większéy części zażywać się mogą iak szparagi, albo na zieleninę. *Kluk Dykc.* 1, 120. der Gänſefuß *ob.* serdecznik. Gęsi połéy *ob.* Pieniężnik. - Gęsi bóy, ziele *ob.* Swietliczka. - Gęsie łapki, w niektórych powiatach zowią ziele przywrotnik pospolity, *alchemilla vulgaris.* *Jundz.* 140., *Rs.* львова лапа, росница. GĘSICA, - y, *ż.*, abo Warzęcha, *Platalea cochlearia*, die Löffelgans, iedni zowią ią czaplą, drudzy bąkiem, babą, lubo to wszyſtko inne ptaki są. Gęsica trochę mniéysza od gęsi, nogi ma wysokie iak czapla, kolor biały. Dziób na końcu ma podobieńſtwo łyżki lub warzęchy. *Kluk Zw.* 2, 317. GĘSIONOGI, - a, - ie, gänſefüßig. Magnus gęsionogi. *Groch. W.* 512. GĘSIOR *ob.* Gąsior. - GĘSL, - i, *ż.*, GĘSLE *liczb. mn.*, *Bh.* hauſle, hauſličky; *Slo.* huſle, huſličky; *Hg.* hegedü, hegedüſke; *Sr.* 1. huſle; *Vd.* gosli, fiolin, gosle, gosla; *Crn.* gosle, *a* gos (gęś) *ob. longitudinem colli anserini)* = ſkrzypce; *Dl.* guſsle = cytra; *Bs.* gusliça eghedde *pandura*, gusli *fides*, *lyra*, *cythara*; *Rg.* gùsle *lira*, guslize *fidicula*, *diminutivo del monocordo ruſtico*; *Cro.* guszle, guszli = ſkrzypce; *Sla.* eggedey, hegede *fides*; *Rs.* гусли harfa leżąca, гудокъ dawny muzyczny inſtrument o trzech ſtrunach; *Ec.* гусль cytra). gatunek cytry, eine Art von Cither. Picia, iedzenia wielki doſtatek dawano, W muzyki rozmaite na przemianę grano, To w fletnie, to w piszczałki, to w gęśle Podgórſkie. *Simon. Siel.* 20. Gęśli moia! iakiemi nucić będę tony, Jeszczem nie brząknął; twoie zadrżały iuż ſtrony. *Zab.* 4, 343. *Koſſak.* Poczynił Salomon harfy i *gęślie muzykom. 1 *Leop.* 3 *Rg.* 10, 12. Na cytrze Panu graycie złoconéy, Graycie na gęśli dziesięcioſtronnéy. *Karp.* 5, 83. - §. Wiersz krótszy, tudzież wiersz gatunku złożonego, zowie się pieśnią od śpiewania, albo gęślą od inſtrumentu, na którym przy śpiewaniu wierszów przygrywaią. *Kpcz. Gr.* 3, 91. ein lyriſches Gedicht, ein Lied, *Rybińſkiego* gęśle różnoryme. GĘSLOWY, - a, - e, od gęśli, Cither=. (*Rs.* гусельный harfowy).

GĘSTNĄC, GĘSNĄC, - ął, - ęli, *niiak. iednotl.*, GĘSTNIEC, GĘSCIEC, - iał, - ieli, *niiak. ndk.*, zgęściéć, zgęſtnąć, zgęsnąć, zgęſtnieć *dk.*, *Boh.* huſtnauti, huſtl, huſtnu, zhuſtnauti; *Sr.* 1. huſtnu; *Crn.* goſti isê, goſty; *Rg.* zgasnatise; *Rs.* густѣть, частѣть; *Eccl.* огустѣти, сгустѣваю, огустѣвать, сгустѣваюся, огустѣваюся. Gęſtym się ſtawać, dick werden, dicht werden. a) mokre rzeczy gęſtną. *Cn. Th.* zsiadaią się, flüſſige Körper werden dick, gerinnen, ſetzen ſich. Trzeba, aby dobrze wrzało, póki nie zgęśnieie, potym odſtawić dla zgęśnienia lepszego. *Haur Sk.* 360. Smażyła to w pańwi, ażeby nie dała zgęſtnąć temu, zielſkiem to mieszała. *Otw. Ow.* 164. Zgęściały *Ross.* сгущенный, сгустѣлый. §. o suchych rzeczach, ściſkać się, dicht werden. Przez folowanie sukno gęſtnieie. *Ld.* §. *fig.* W oczach się iego smutnéy nocy ciemność zgęsła, Upadł . . . *Dmoch. Jl.* 166. (*ob. activ.* gęścić). (GEST *ob.* Gieſt).

GĘSTO *adverb.*, GĘSCIEY *comp.*, *Bh.* huſtě (*Bh.* zhuſta *frequenter)*; *Sr.* 2. guſto; *Sr.* 1. huſto, tzaſto = częſto, huſzischey, tzaſtzey, huſtcjo = częściéy, tolſto grubo; *Vd.* goſtu, zheſtu *saepenumero*, pogoſtu: veliku, velku, mnogu; *Rs.* густо; dick, dicht. a) o cieklisznach: zsiadle, dick, geronnen. gęſto czynię = gęszczę, zgęszczam. b) o rozłożonych rzeczach, ściśło, dicht, gedrängt, enge. *Cn. Th.* Gęſto pisane litery, iedna na drugiéy *Rs.* уписистый. Gęſto pisać *Rs.* уѣ писмо. *c) gęſto = częſto, oft (ſo kommt auch in Oberdeutſchen Kanzelleyen dick bemeldet, dick beſagt, dickmals für oft gemeldet, oft beſagt, oftmals, häufig vor). Dygnitarſtwa tym chwalebniéy odrzucił, im gęściéy zwykły zatapiać mądrość. *Birk. Dom.* 85. Częſto gęſto = częſtokroć, oftmals, ſehr oft. Nasi plundrowali ziemię Węgierſką; zatém płacz i narzekania przychodziły do Władysława częſto a gęſto. *Bielſk. Kr.* 429. Częſto gęſto w dół wpadnie, kto go pod kim kopie. *Pot. Jow.* 65. Raz się filozof ze swemi sługami, Począł rozrywać gęſto kieliszkami. *Jabł. Ez. B.* 4. **GĘSTOBRUDNY, - a, - e, dick ſchmutzig, dick ſchwarz. Już gęſtobrudna noc swoie ugwiaździone czoło Była podniosła na niebo przeſtrone *Otw. Ow.* 605. *GĘSTOBRWISTY, - a, - e, brwi gęſtych, dickaugenbraunig. *Rs.* густобровый. **GĘSTODZIURAWY, - a, - e, pełny dziur, voll Löcher, gębczaſty, dziurkowaty, löcherig. Kamienie morſkie gęſtodziurawe. *Otw. Ow.* 326. GĘSTOMGLISTY, - a, - e, dicknebelig. Gęſtomgliſtym zewsząd zaślepiona cieniem. *Otw. Ow.* 391. GĘSTOKWITŁY, - a, - e, gałęziſty, voll Sprößlinge. owce i kosmate kozy Zagnawszy w miłe cienie gęſtokwitłéy łozy Nadobna Amaryllis, spoczywała w cieniu. *Gaw. Siel.* 381. GĘSTOLISCI, - ia, - ie, dicklaubig, dick belaubt. Mię-

dzy gęstoliścim lasem. *Hor.* 1, 26. *Kniaź. in umbrosis lucis.* W gaiu gęstoliścim. *Nar. Dz.* 2, 18. Slaz', roślina prątków gibkich i gęstolistnych. *Syr. Ziel.* 1104. Gęstoliści las. *Mon.* 75, 594. Pod gęstoliścim tych gór namiotem. *Kniaź. Poez.* 1, 126. GĘSTOMIERZ, - a *m.*, *manometrum*, wynalazek Ottona Gweryka. *Hub. Wst.* 189. **ein Dichtigkeitsmesser.** GĘSTOOKI, - a, - ie, siła oczu maiący, **vieläugig.** Siadł Argus na wierzchu góry, zkąd nieuchroniony Rozsadził gęstooki wzrok swóy na wsze strony. *Otw. Ow.* 38. §. sieć gęstooka, = drobne oka maiąca, **ein Netz mit kleinen engen Augen.** **GĘSTOPIĘTRY, - a, - e, n. p. Gęstopiętre książęcych cór kędziory. *Nar. Dz.* 3, 52. **die hochgethürmten Frisuren.** GĘSTOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* **hustost**; *Rg.* gûstos, gustina (*Sr.* 1. **hustosć** - **tjastotnosćj** częstotliwość; *Cro.* gusztocha, cheszttocha; *Rs.* густость, густота, частота, частость, плóтность; **die Dicke, die Dichtheit** (*opp.* rzadkość). Gęstość iest wielka liczba cząstek pod małym objęciem. *Rogal. Doś.* 1, 204. *Jak. Mat.* 3, 235. stosunek liczby cząstek materyi do mieysca przez nie zastąpionego. *Sniad. Jeo.* 22. a) płynnych rzeczy zsiadłość, n. p. gęstość krwi (gąszcz), **die Dicke, z. B. des Bluts.** b) gęstość płótna, sukna. *Cn. Th.* ścisłość, **die Dichtheit, die Dichte der Leinwand, des Tuches.** c) gęstość rzeczy rozłożonych n. p. gęstość drzew w lesie, **die Dichtheit, z. B. eines Waldes; der Bäume in einem Walde.** *d) mnogość, **die Vielheit, starke Zahl.** Gęstość spraw go zatrudniła. *GĘSTOWATY, - a, - e, - *o adv.*, nieco gęsty, **etwas dick, dicklig,** *Rs.* густоватый. GĘSTOWŁOSY, - a, - e, **dickhärig.** *Cn. Th.*, *Rs.* густоволóсый; *Ec.* густовласый. GĘSTWA, - y, *ż.*, *Sr.* 1. **husćj**; *Vd.* gosha, goshova, govosha; *Crn.* gôsha, gôshuvje (hôsta = krzaki); *Rs.* кусть, кустáрникъ; *Ec.* чаща, частина, купина. gęstość, ścisłość rzeczy rozłożonych, **die Dichte, die Dichtheit, z. B. der Bäume im Walde.** gęstwina, gąszcz, **das Dickigt.** Gęstwa z cieńkiego, tu wydana chrostu, Tam kęs młodego niby to zapustu. *Zab.* 9, 143. Ona co prędzéy wziąwszy się ku gęstwie, Gdzie niosły oczy z duszem uciekała. *Tward. Daf.* 66. Gęstwę leśną dał wybić. *Wiśn.* 420. Położył ciemność około siebie, ćmę wód, obłoków gęstwę *Budn.* 2 *Sam.* 22, 12. (zgromadzenie obłoków. *Bibl. Gd.*). Ale zdą mi się, tam się coś ruszyło W onéy gęstwie, i tak się szerzyło Właśnie iako wilk. *Past. Fid.* 236. §. mnogość, tłum, tłok, **ein großer Haufen, eine große Zahl, Menge.** Filary tego miasta, dla gęstwy zdadzą się iako las z daleka. *Warg. Radz.* 24. Akwitania dla wielkości a gęstwy ludu, trzecia część Francyi. *Warg. Cez.* 67. Na prawém skrzydle dla gęstwy żołnierza, silni naszym byli. *Warg. Cez.* 34. Trwożyła serce Władysława gęstwa Prusaków; lecz ustąpić im placu za rzecz szpetną poczytał sobie. *Krom.* 578. *multitudo.* GĘSTWIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, zgęstwić *dk.*, gęścić gęstym czynić, **verdicken, verdichten.** Rzadki włos iak zgęstwić, a lezieniu włosów iak bronić. *Sienn.* 496. Krew gęstwi myślenie długie. *Boh. Djab.* 2, 79., *Rg.* uzgûstiti; *Rs.* огустить, огущать; *Ec.* частить, чащу. §. na kupę zbierać, nakupić, **aufhäufen, häufig machen, vermehren.** GĘSTWIĆ się, GĘSTWIEĆ *ob.* gęstnieć, gęścieć, **dick werden, dicht werden; häufig werden.** GĘSTWINA, - y, *ż.*, gąszcz w lesie, **das Dickigt.** *Bh.* **haustina**; *Cro.* guschina, gusztina; *Dal.* gusztoszt; *Rg.* gustina, gustocchja; *Bs.* gustína, gustóst; *Rs.* густыня. Las był ciemny, siekierą od wieków nie tkniony, Dla niezmiernéy gęstwiny okropnie zaćmiony. *Bardz. Luk.* 44. Gęstwina z drzew skrzywionych cień dawała. *Jabł. Tel.* 23. Ten lasek swą gęstwiną i we dnie noc rodził. *Jabł. Tel.* 5. GĘSTY, - a, - e, *comp.* gęściéyszy *et* gęstszy (*oppos.* rzadki); *Bh.* **hustý, hustssi;** *Slo.* **hustý;** *Bs.* gûst, gusti; *Rg.* gûst; *Crn. et Vd.* gost, koshat, goshast; *Sr.* 1. **husté, tjastotné;** *Cro.* guszt, cheszt, rúd, chverszt; *Rs.* густый (гу'стъ bogaty), частый, дремучій, плóтный; **dick, dicht.** a) o cieklisnach, zsiadły, **dick, von Flüssigkeiten.** *n. p.* Gęsta krew, gęste piwo. b) o suchych ciałach, **dicht.** Ciało, im więcéy samyka cząstek w mniéyszym rozłożeniu, tym iest gęstsze. *Rog. Doś.* 1, 203. Ciało iedno gęstsze od drugiego, kiedy pod iednakową objętnością zawiera w sobie więcéy cząstek materyalnych. *Jak. Mat.* 3, 235. Gdy ciało iakie gęstszym się staie, znak to iest, że cząstki iego przybliżaią się do siebie, ściskaią się w mniéyszym rozłożeniu. *Rog. Doś.* 208. Gęste albo pełne ciało więcéy ma massy, a zatém więcéy waży, niż rzadkie równo wielkie. *Os. Fiz.* 9. Gęste płótno, sukno, nabite, **dicht, von Zeugen.** Błahą kitaykę tak płacą, iak onę gęstą. *Grod. Dis. D.* 4 *b.* *Prov.* Rzadka szata na gęsty mróz. *Cn. Ad.* 639. t. i. tęgi, potężny, **tüchtig.** *fig.* Gęsta mina. *Teat.* 21, 157. Gęsta fantazya. *Off. Str.* desperacka, **desperat).** - §. gęsty, blisko siebie licznie będący, **dicht neben einander, dicht.** Gęsty rząd, przy szyszaku szyszak, mąż przy mężu, Puklerz iest przy puklerzu, oręż przy orężu. *Dmoch. Jl.* 2, 8. Gęsty lub dychtowny las, w którym drzewa i krzaki tak blizko koło siebie stoią, że przez nie przeyść nie można. *Łęsk. Mier.* 76. Wkrótce się gęsty las zazieleni. *Teat.* 46 *c*, 56. d) liczny, częsty, **zahlreich, oftmalig.** Miéy kray mierny, a niech go gęsty lud osiędzie. *Jabł. Tel.* 160. Gęsty na seym zjechał się był senator. *Krom.* 659. *frequens*). Kiedy na wysokiéy zioła Hyble, gęsta ze wszystkich stron upadnie pszczoła. *Ustrz. Klaud.* 30. Kto zwycięstwa zliczy twoie, gęste iako włosy moie. *Lib. Sen.* 14. Niech siostra, matka, mamka, kochanka urywa, Nayprędzéy gęstą ręką zdobycz się nabywa. *Hul. Ow.* 59. Nizkąd inąd nie idą tak gęste u was morderstwa, iedno z waszego dziwnego prawa. *Gorn. Wt. J.* O zniszczeniu kościołów dziś naygęstsza mowa. *Birk Kaz. Cb.* 2 *b.* Wrzaskiem wszystkich okrutnym, i częstym a gęstym ksykaniem znacznie był zelżonym. *Warg. Wal.* 243. (*ob.* częsty). GĘSZCZĘ *ob.* Gęścić.

Pochodz. *niegęsty*, *zgęstać*, *zgęszczać*, *zgęścić*, *zgęstwić*, *ugęszczać*, *zagęszczać.*

*GĘZIC *ob.* Giemzić.

GI.

GI, *obsol.* zamiast *go*, iego, *Accusat. Pron.* On, ona, ono, **ihn.** *Bh.* **gi;** *Ec.* и, вмѣсто его. Pisze ten autor o stanie szlacheckim, zalecaiąc *gi* bydź wielkiéy zacności. *Papr. Ryc.* 3. Poczyńże w korabiu komorki, i osmolisz *gi* wewnątrz i zewnątrz, a uczynisz *gi* tak. *Leop. Genes.* 6, 14. Łup, nad którym iuż dyszał, aby *gi* otrzymał, do końca *gi* zgubił. *Wys. Kat.* 26. Kościoł, gdy *gi*

prześladuią, naywięcéy kwitnie; gdy *gi* tłumią, roście. *W. Post. W.* 84. Zbierzcie kąkol, a związcie *gi* w snopki. *Skarg. Kaz.* 71. Warszawę na séym naznaczamy; lecz w przypadku przekazy, wolno nam będzie tam *gi* złożyć, gdzieby wygodniéy było. *Herb. Stat.* 11. *et* 41. - *Sekluc. N. Test.* wszędzie pisze *j* zamiast *gi*, to iest *go.* - *Bazylik iy*, n. p. Ktoby prawdę odrzucał, za kogo *iy* poczytać mamy? *Modrz. Baz.* 79.

GIĄC, giąć, giął, gnie, gnę *cz. ndk.*, zgiąć F. zegnie *dk., qu. v.*), Ginać, - ał, - a, *Frequ. in Compositis; w Rossyjsk. w témże co u nas znaczeniu* гнуть, гну, согнуть, сгибать, сгибаю, вскоробить; *Ec.* гну, гибаю, w innych dyalektach właściwie znaczy *mouere* ruszać n. p. *Bh.* hnauti, hnul, hnu, heybam; *Sr.* 1. hibnucż, hibam, hibnu, hnuyu (cf. gibać, chybać; *Sr.* 1. shibuiem, zhibuyu gnę, zginam; *Sr.* 2. gnusch, gibasch; *Cro.* genuti, giblyem, gibati (*Sla.* sagnuti = chylić); *Vd.* geniti, ginem, gànit, gibati, giblem (*Vd.* gubati = fałdować; *Vd.* guba = fałd); *Crn.* ganiti, gânem (gânek = członek). Giąć u Polaków znaczy: naginać, prostą rzecz nakrzywić, beugen. Niby wosk na wszystko giąć mi się pozwoli. *Teatr* 43 *c*, 150. *Wyb.* Ja, niepodległym będąc nikomu, przed możnym nie gnę kolana. *Zab.* 14, 5. Wierzy każdy naród, że miłość bogiem i z bogów nielada, Owszem przed nim to pierwszym karki gnie i pada. *Zab.* 5, 352. *Kossak.* GIĄC SIĘ *zaimk.*, uginać się, sich beugen. Smok krętnemi pasmami łuszczyste zatoki Łamiąc gnie się iak obłąk, srogie stroiąc skoki. *Zebr. Ow.* 55. *sinuatur in arcus).* Pod srebrem stół się gnie i stęka. *Mon.* 70, 193. *Vd.* se ganiti = ruszać się). Gałęzie owocem obładowane gną się. *Stas. Num.* 2, 83. Kawałek lodu gnie się pod ciężarem. *Rog. Doś.* 1, 218. GIĘCIE, - ia, *n., subst. verb.*, das Beugen. *Rg.* ghib; *Vd.* genenje, gibanje = ruch; *Crn.* genutje = gieſt. - GIĘTY, - a, - e, *part. perf.*, zgięty, ugięty, gebeugt. Wychowanie i zwyczaie gwałtem gięte, a przesądem utrzymywane, kierują ich kroki. *Przestr.* 23. Prącie odemnie świeżo nacięte, O nie łamże się, gdy będziesz gięte, A gmy się ręce posłuszne moiéy, Wszak póydziesz w ręce nadobnéy Chloi. *Chody. Gesn.* 87.

Pochodz. *giętki, giętkość; doginać, dogiąć; naginać, nagiąć, nagięcie; oginać, ogiąć cf. ogień, ogniwo, ognisko; obginać, obgiąć, obgięcie, obgięty; odginać, odgiąć, odgięty; poginać, pogiąć; przeginać, przegiąć, przegięcie, przegiętka; przegub; przyginać, przygiąć, przygięcie; rozginać, rozgiąć, rozgięty; uginać, ugiąć, ugięty; wginać, wgiąć, wgięty; wyginać, wygiąć, wygięcie, wygięty; zginać, zgiąć, zgięcie, zgięty, niezgięty; zaginać, zagiąć, zagięcie, zagięty; wzginać, wzgiąć, wzgięcie, wzgięty.*

GIBAC, - ał, - a, *czyn. niedokonane*, gibnąć *idnt.*, w dyalektów iawno, że *giąć* i *gibać* iedno i toż słowo; w *Bs.* ghibati, prighibati *inflectere*, ghib *ruga*, w *Ross.* согнуть, сгибать, сгибаю, w *Cerk.* гибаю, гну, maią toż znaczenie co w Polskim, naginania, uginania; w innych dyalektach zaś znaczą ogólnie ruszać, ruchać, n. p. *Bh.* hnauti, hnul, hnu, heybati, heybam; *Cro.* genuti, gibati, giblyem (gib, gibka = fałd); *Sla.* gibanje = ruch; *Vd.* geniti, gibati, giblem, genem, genenje, gibanje = ruch *Crn.* gibâti, gibam, giblem; Gib = członek; Guba = fałd; Gubne = fałdzisty); *Sr.* 2. gnusch, gibasch; *Sr.* 1. hibnucż, hibnu, hibam, hnuyu; cf. *Pol.* chybić, chybiać, chybać, cf. kibić, kibitka cf. kipieć *Ger.* kippen cf. Schwippe); naginać, beugen, *lentare. Cn. Th.* 189. naginać co gibkiego. *Włod.* GIBAC SIĘ *zaimk. ndk.*, gibnąć się *idnt.*, uginać się, sich beugen. Gibam się, przegibam się *arcuor. Cn. Th.* 189., *Vd.* se gibati, se giblem, se ganiti *moueri.* GIBAS, GILBAS, - a, *m.*, dryblas, ein großer, langer und dabey ungeschickter Kerl. *Tr.* Hayduki gilbasy łomią stopień karety na zadzie. *Teat.* 43 *c.* 45. *Wyb.* (GIBIEL *ob.* Glibiel). GIBKI, - a, - ie, giętki, smagły, co się giąć daie, biegsam, geschmeidig. *Bh.* hebký, ohebný, haužewný, haužewnatý, heybawý (hbitý *agilis*; giwj *vimen*); *Slo.* hybký, ohebný; *Sr.* 1. hnuyité, hibacžné ruchomy; zhibité, wiželné; *Rag.* prighibgliv, skloniv; *Sla.* pregibljiv; *Cro.* gibuchi, nagiblyiv, genutliv, sidek; *Dl.* ganutliv; *Crn.* gibęzh, gibęzhne, shibke (cf. szybki); *Vd.* genitliu, genliu, gibliu, shibek, shibkast, lizhen (cf. *Crn. et Vd.* shiba = pręt, wić; *Vd.* gibezhin = członkowaty); *Rs.* гибкій, сгибный, разгибный, изгибистый. Gibkim śwista pręcikiem. *Przestr.* 293. Gibkie gałązeczki. *Tol. Saut.* 78. Tyś Galatea, nad prącie wierzbowe gibczéysza, Nad białe latorośle winne odmienniéysza. *Otw. Ow.* 545., *Rs.* уклонный, уклонистый, уклончивый, зыбкій, зыблемый. GIBKOWATY, - a, - e, nieco gibki, etwas geschmeidig. Nadgroda zwycięzcom palma gibkowata. *Otw. Ow.* 393. GIBKOSC, GIBKOWATOSC, - ści, *ż.*, giętkość cf. sprężystość, die Biegsamkeit, Geschmeidigkeit. *Bh. et Slo.* ohebnost; *Bh.* heybawost *mobilitas*; hbitost prędkość, szybkość; *Crn.* shibkost *teneritudo*, shiba = rózga, wić; *Vd.* giblivost, genlivost, genitlivost, shibkust, shibkota, shibezhnost, lizhnost; *Cro.* nagiblyivoszt; *Sr.* 1. hibacžnosć, hnuyitosć; *Ross.* гибкость, уклонность, уклонливость, уклончивость. Łuk, ażeby swoiéy nie tracił gibkości, nie zawsze powinien bydź natężony. *Mon.* 70, 548.

Pochodz. *nagibać, przegibać, przegub, niegibki; szybki, szybkość.*

GICHCIARZ, - a, *m.*, szychciarz, robotnik, który materyały w piec huciany sypie. *Os. Rud.* 101. z Niem. der Gichter, der den Eisenstein von der Gicht in den hohen Ofen stürzt. *Os. Żel.* 86. GICHTA, - y, *ż.*, z *Niem.* die Gicht, der Gichtboden, der Geyer in den hohen Oefen. Gdy rudę abo węgle w piec hutny sypać potrzeba, gichciarz wchodzi na gichtę, albo iak niektórzy zowią guier; bo do pieca węgle i rudę z wierzchu sypią. *Os. Rud.* 94. (cf. Szychta).

GICZEL, - i, *ż.*, giża, giżela, *tibiae in animalibus summitas. Cn. Th.* 190., *ob.* giżek. *Sr.* 2. gižla goleń), der Knochenkopf am Schienbeine. §. **Giczał, kość, piszczel, goleń, Knochen, Schienbein. Wziął przez pół od ciemienia aż po pas przecięcie, Wnet z bolu i z wściekłości powłokł wątły giczał. *Przyb. Milt.* 188. Olbrzymy z silnemi giczały. *Przyb. Milt.* 368.

***GIDNY** *ob.* iedny.

GIĘCIE *subst. verbi* Giąć.

GIEDKO, GEDKO, - i, *m.*, albo Gosław, imię męzkie *Gedeon. Jabl. Her.*

GIEFES, GIFES, - a, *m.*, ielca szpadowe, z Niem. das

Gefäß am Degen, das Degengefäß. *Rs.* ефесъ. Złodziey chwycił za gifes, od szpady Xcia, dyamentami obsadzony; już gifes na iedney tylko wisiał nitce, gdy Xżę postrzegł się. *Gaz. Nar.* 2, 75. Wart ieſteś, żeby tę szpadę po sam gifes w tobie utopić. *Teat.* 22 *b*, 103.

GIEFREYTER, - a, *m.*, żołnierz wartę zaprowadzaiący, z Niem. der Gefreyte. *Sla.* frait; *Vd.* vunvset, oproſten, oproſtnik; *Rs.* ефрейторъ. Giefreyter często zaſtępuie kaprala. *Kaw. Nar.* 10. GIEFREYTERSKI, - a, - ie, od giefreytera, Gefreyter=. *Rs.* ефрейторскій.

GIEL *ob.* Gil. GIELATYNA *ob.* Galareta.

GIEŁDA, GAŁDA, - y, *ż.*, z Niem. die Gilde. *Rs.* гильдія (*Anglos.* Gild, *Suec.* gilde, *Angl.* guild); towarzyſtwo czyli kompania spólnym kosztem biesiaduiąca, piknik, eine geschlossene Gesellschaft, die auf gemeinschaftliche Kosten schmauset. (cf. *Germ.* Geld). *Slo.* zbirka. - U nas tedy konfraternie kupieckie giełdami pospolicie zowią. *S. Grodz.* 2, 113. die Confraternität der Kaufleute, die Gilde. §. mieysce, gdzie się konfraternia kupiecka schodzi, der Versammlungsort der Kaufleute, die Gilde, die Börse. (cf. bursa). *Rs.* биржа; *Vd.* kupuvanſka hisha, vkupsehodishe sa kupze). Mieyſkie giełdy, gdzie kupcy o pewnych godzinach o rzeczach handlowych traktuią. *Haur Sk.* 157. W Toruniu, w domu pospolitym, co giełdą zowiemy, pokóy z Krzyżakami obwołano. *Krom.* 677. *Bielſk. Kr.* 395. die Gilde, die ehemalige Kaufmannsbörse in Thorn. Giełda Londyńſka. *Mon.* 72, 52. W Gdańſku giełda zwana *Artushof. Dykc. Geogr.* 1, 230. Panowie kupcy, iak się z sobą o pewney godzinie przed giełdą, albo w samey giełdzie, o cenie namówią, tak cenę trzymaią. *Haur Ek.* 173. - 2) karczemna giełda, daleko od tamtey różna. *Haur Sk.* 157. gospoda pospolita, karczma. *Dudz.* 38. ein Wirthshaus (ein Saufgelag). Nie uczęszczay na giełdę, lepiey pilnuy domu. *Zabł. Zbb.* 38. Teraz dwory pańſkie są wszeteczeńſtwa i wszelakiey niepobożności sromotnemi giełdami. *Krom.* 648. *ganeae*). 3) gawiedź, hałaſtra, tłok, Gesindel. Niemasz się czego lękać brzmiącey tey a gnuśney barbarzyńców giełdy. *Nar. Tac.* 2, 263. *fig.* Myśl dobra chorem bożym, myśl zła giełdą szatańſką. *Mon.* 76, 153. Ciało ſtarego ieſt ſtekiem zgniliżny, a umysł giełdą frasunków. *Mon.* 70, 592. Nie iedna, ale cała giełda namiętności. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 386. GIEŁDZIANY, - a, - e, od giełdy, die Gilde betreffend, *Rs.* гильдейскій; giełdziany dom. §. karczemny, Wirthshaus=, giełdziany hałas.

*GIEŁCH, *GIEŁG, GIEŁK, - u, *m.*, zwyczayniey *zgiełk*, hałas (cf *Germ.* gällen, Gall, Schall, Hall, *Bh.* hlahol, gekot, *Rs.* гулкъ, гулъ, *Bh.* hluk, *turba populi*; cf. *Suec.* gaella, *Isl.* gialla, *Angl.* yell, *Holl.* ghillen, *Dan.* gale, *Gr.* καλειν, *Hb.* קהל), der Hall, das Getöne, Getöse. Przy tym giełku słów nikczemnych moich, czas próżno ſtraciłeś. *Gorn. Dw.* 199. Strzeż się giełchu świata tego. *W. Poſt. W.* 166. Na on giełk więcey się ludzi zbierało. *Stryik.* 159. Gdy się uspokoił giełg. *Budn. Act.* 20, 1. (gdy się rozruch uciszył. *Bibl. Gd.*). Wszczęło się wielkie wołanie, i różne mowy między wszyſtkiemi, że w onym giełku, a zamieszaniu, nic porządnego nie było. *Baz. Hſt.* 218. Obaczył wielki giełk, ano iedni wychodzą, drudzy chodzą. *Kosz. Lor.* 70. *Sekl.Mark.* 5.

GIELZAMIN *ob.* Dzielsimin.

GIEMEIN, - a, *m.*, z *Niem.* der Gemeine (Soldat). proſty żołnierz; *Sla.* proſti; *Vd.* mnoshen shoun'r; *Rs.* рядовичъ. Przyſtawali za giemeynów do regimentów *Mon.* 73, 582.

GIEMIELNICA, - y, *ż.*, n. p. Sok ten giemielnicę i ospicę dzieciom rychley wywodzi na wierzch. *Syr.* 1042.?

GIEMZA, giemża, - y, *ż.*, Koza dzika, die Gemse, wiesza się rożkami gdzie ſtanąć na drzewie nie może. *Sienn.* 284., *ob.* koza.

GIEMZIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, giemzać *kontin.*, swędzić, świerzbić, jucken, ein Gejucke verursachen. Gdy się choremu żyła trzęsie, iakoby mrówki giemzały, wiedz, że takowemu śmierć nie ieſt daleko. *Sienn.* 399. Wódka ta w pacierzach giemzanie uśmierza. *Sienn.* 241. *Spicz.* 102. das Gejucke (cf. mrowie). Giemzi mię coś = rupi mię. *Cn. Th.* - *Dudz.* 38. es juckt mich etwas; macht mir eine juckende Empfindung. §*. Zwykli szyię kurczyć i *zgęziwszy się chodzić, którzy od wielkiego spania zgnuśnieli. *Eraz. B.*?

GIENEALOGIA, GENEALOGIA, - ii, *ż.*, słowo greckie, oznacza naſtępowanie przodków familii. *Kras Zb.* 1, 312. die Genealogie, das Geschlechtsregister. Rod, rodzay, rozrodzenie, *Cro.* rodoréd; *Rs.* родословіе, родословная. Arabowie, niedbali o się, z wielką pilnością gienealogią koni swoich zachowuią. *Zab.* 5, 384. GIENEALOGICZNY, - a, - e, - ie *adv.*, rodowy, rodosłowny, genealogisch. *Rs.* родословный. Mikreliusz wszyſtkich królików Pomorſkich w iedno drzewo gienealogiczne złączył. *Nar. Hſt.* 2, 243. (cf. *Rs.* степенная книга gienealogiczne księgi Xiążąt Ruſkich od S. Olgi do Jana Wasilewicza). GIENEALOGISTA, - y, *m.*, rodopis, ein Genealoge. *Ross.* родословъ. Gienealogiſtowie o nim nic nie piszą. *Nies.* 1. GIENEALOGIZOWAC *cz. ndk.*, trudnić się dochodzeniem gienealogii, genealogisiren, *Ec* родословаю.

GIENERAŁ, GENERAŁ, - a, *m.* (*Kpcz. Gr.* 1, *p.* 37. woli pisać: Jenerał). *Sla.* general, genaral; *Vd.* general, vishnik; *Rg.* parvovlaſtnik, parvovladalaz, glavoredovnik; *Cro.* parvovladalacz; *Dl.* glavorednik). I. pierwiaſtkowo oznacza maiącego naywyższe przełożeńſtwo, der General, der die höchste Würde unter mehreren ihrer Art hat. 1) w niektórych zakonach głowę pierwszą całego zakonu zowią gienerałem, różniąc go od prowincyałów, n. p. Oyciec gienerał zakonu Jezuickiego. *Birk. Sk. E.* der General eines Ordens. 2) urząd znamienity w woyſkowym trybie, wódz. *Kras. Zb.* 1, 315. der General, ein vornehmer Kriegsbefehlshaber. *Ross.* полководецъ, тысячкой, шрисшамь. Gienerał, komendant główny czyli szef. Gienerał Leutenant ma komendę na mieyscu Gienerała szefa. Gienerał Major ma komendę nad półkownikami, a sam ieſt pod komendą Gienerała Leutnanta. *Papr. W.* 1, 472. Każda brygada ma swego gienerał maiora i brygadyera. *Jak. Art.* 2, 467. Do gienerałów artyleryi należy, naznaczone dochody na artyleryą szafować, arsenały utrzymywać, rejeſtra wszyſtkiego spisywać. *ib.* 2, 235. 3) Woiewodowie niektórzy, iako to Kiiowſki, Ruſki, Mazowiecki, Rawſki, Czerniechowſki, nazywaią się gienerałami, z tey podobno przyczyny, że wszyſtkie ziemie ich prowincyi do nich należą. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 162. die Woiwoden von Kilow, Reußen, Masuren, Rawa, Tschernechow heißen Generale. Chwalebne prace Xcia

Adama Czartoryſkiego, Gienerała ziem Podolſkich. *Vol. Leg.* 7, 105. Staroſta Kamieniecki i Latyczewſki ma tytuł Gienerała Podolſkiego. *Kras. Zb.* 1, 313. Staroſtę Wielkopolſkiego nazywano, od obszerniéyszéy nad innych ſtaroſtów iuryzdykcyi, gienerałem Wielkopolſkim. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 217. Gienerał Małopolſki, wprzód ſtaroſtą Krakowſkim nazywał się. *ib.* der Staroſt von Kaminiez hat den Titel: General von Podolien; der Staroſt von Groß=Polen: General von Gr. P.; der Staroſt von Krakau: General von Klein=Polen. Staroſta Żmudzki ma tytuł gienerała. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 162. Auch der Staroſt von Samogitien heißt General. - 4) W Litwie w każdym woiewództwie ✝ powiecie nad insze ieden woźny uſtawiony ieſt, którego zowią gienerałem. *Stat. Lit.* 222. in Litth. heißt der Obergerichtsfrohn, in einer Woiwodſchaft oder in einem Kreiſe, General. Czém się różni woźny powiatowy od woźnego gienerała. *Czack. Pr.* 2, 111. Komuż tayna ieſt praktykowana z woźnemi, czyli iak nazywamy, z gienerałami, łatwość ſkierowania ich do pieniacza potrzeby? *Dyar. Gr.* 366. - - II. GIENERAŁ, - u, *m.*, Zjazd powszechny Prowincyi. *Kras. Zb.* 1, 313. der Generallandtag, z. B. der Preußiſchen Stände. Lubo każde woiewództwo Pruſkie swoie partykularne séymiki odprawuie; przecięż iednak wszyſtkie się potym dla spólnéy rady na gienerał Pruſki łączyć z sobą powinny; który raz w Grudziądzu, drugi raz w Malborku ſkładaią; tak iż ieżeliby któregokolwiek woiewództwa séymik nie doszedł, iuż gienerału bydź nie może. *Nies.* 1, 185. Séymiki gienerału Ruſkiego. *Vol. Leg.* 7, 70. - - III. GIENERAŁ, - u, *m.*, gieneralna reguła lub maksyma, eine Generalregel, allgemeine Regel. Pamiętaymy ten gienerał, że cożkolwiek poſtanowiono w kościele bożym, nietylko nie ma się przeciwić słowu bożemu, ale też właśnie musi bydź z nauki Pańſkiéy wzięto. *Sekluc. N. T.* 75 *b.* Przykład ten służy gienerałem wszyſtkim małżonkom. *Haur Sk.* 521. - §. generał, główny klucz, der Hauptſchlüſſel. *Wolſk.* GIENERALIK, - a, *m.*, *demin.* 2) Gieneralik woiewództwa Pomorſkiego poprzedza gieneralny ſtanów ziem Pruſkich kongres. *Vol. Leg.* 7, 626. der Provinciallandtag von Pommern geht dem Preußiſchen Generallandtage vor. GIENERALNY, GENERALNY, - a, - e, GIENERALNIE *adv.*, powszechny, allgemein, General=. Gieneralny kongres ſtanów Pruſkich. *Vol. Leg.* 7, 626. Gieneralny sztab, der Generalſtab. Kiedy dobosi pierwszy raz uderzą w bębny do pochodu, to się nazywa gienerał marsz. *Jak. Art.* 2, 483. gieneralny marsz). GIENERALNOSC, - ści, *ż.*, zbiór pierwszych przełożonych, die Generalität. *Vd.* generalnoſt). Gieneralność konfederacyi Targowickiéy. *Uſt. Konſt.* 2. GIENERAŁOWA, GENERAŁOWA, - y, *ż.*, żona gienerała, des Generals Gemahlinn, die Generalinn. GIENERALKA, - i, *ż.*, władzę gieneralſką maiąca, die Generalinn, die die Generalswürde ſelbſt bekleidet. *Sla.* generalica. GIENERAŁOWY, - a, - e, do gienerała należący, dem General gehörig, des Generals. *Ross.* полководцевъ. GIENERALSKI, - a, - ie, od gieneralſtwa, Generals=. Gieneralſką powinnością ieſt, utrzymywać dobrą w woyſku karność. *Vd.* generalſki. GIENERALSTWO, - a, *n.*, władza gieneralſka, die Generalswürde. *Vd.* generalſtvu; *Dl.* parvovlasztvo, parvavlaszt; *Rg.* parvovlaſtvo; *Rs.* полководство, тысяцкое. - §. *coll.* gienerałowie, die Generale, die Generalität. §. gienerał z żoną, der General nebſt Gemahlinn.

GIENERYKA, GENERYKA, - i, *ż.*, Dobra ſtołowe są wolne od wszelkich ciężarów, ſtanowiſk, hibern, gieneryk, ciągnienia. *Vol. Leg.* 5, 622. Żeby nikt więcey sobie uzurpował mocy w possessyach, exakcyach hibern albo gieneryk od dzierżawców. *ib.* 5, 555.

GIENIUSZ, GENIUSZ, - u, *m.*, GENIUSZEK, - szka, *m.*, *zdrbn.*, *Crn.* shtàta; *Vd.* resumnoſt, perrozhnoſt). Umysł nad pospolite umysły górnieyszy, dowcip, co przenika żywo, co wynayduie bez przewodnika, zgłębia śmiało sam przez się; imaginacya przy tym pełna natury, mocna i byſtra, to wszyſtko nazwano gieniuszem. *Przyb. Wym.* 9. das Genie. Gieniusz różni się bardzo od dowcipu. Dowcip iſkry, gieniusz płomień wydaie, dowcip do poymowania rzeczy wynalezionych nam pomaga, gieniusz nowe wynayduie. Jeſt to tworzące natchnienie, które wielkich ludzi prowadzi, i często zrywa z toru zwyczaynego. *Teat.* 24, 43. *Cztr.* Czuł swe losy wspaniałe, i zaraz z pieluszek Wyższe zabawki kochał swieży gieniuszek. *N. Pam.* 22, 107. b) tryb myślenia, das Genie, die Denkart. Każdy naród ſtosuie się do własnego gieniuszu. *Zab.* 12. 267. - - II. Gieniusz, - a, m., według mytologii, duch, każdego człowieka maiący w swoiey ſtraży. *Kras. Zb.* 1, 314. aniołek ſtróż, der Genius, der Schutzgeiſt. *Crn.* bratek). Domowy gieniusz *Crn.* ſkrytek, shkratel. GENIUSZOWSKI, - a, ie, GENIUSZOWSKO, po Gieniuszowſku, *adv.*, od gieniuszu, Genie=. Gieniuszowſkie zapędy. GENIUSZOSTWO, - a, *n.*, gieniuszowſki sposób poſtępowania, Geniewesen.

GIENUA, GENUA, - uy, *ż.*, miaſto i państwo w Włoszech. *Dyk. G.* 1, 233. Genua. *Boh.* Janow; *Sla.* Genua. GIENUENSKI, - a, - ie, od Gienui, Genueſiſch. GIENUENSKA Rzplta. *Dyk. G.* 1, 233. GENUENCZYK, - a, *m.*, rodowity z Gienuy, ein Genueſer; *Sla.* Genuinac). Co Genueńczykowie winni familii Doryów. *Dyk. G.* 1, 234.

GIEOGRAF, Geograf, - a, *m.*, ziemiopis, *Klecz. Zd.* 74. der Erdbeſchreiber, Geograph, *Rg.* kopnorazpisalaz. GIEOGRAFIA, GEOGRAFIA, JEOGRAFIA, - ii, *ż.*, kraiopisarſtwo. *Wyrw. Geogr.* 1. die Geographie, die Erdbeſchreibung, *Rg.* kopnopisje). Jeografiią polityczną uważam, iako zbiór opisów na własność i osadę, przechodzącą z rąk do rąk. *Sniad. Jeogr. pr.* GEOGRAFICZNY, - a, - e, kraiopisarſki. *Wyrw. G.* 1. geographiſch. Szerokość gieograficzna. *Teſk.* 2, 188. GIEOMETRA, GEOMETRA, - y, *m.*, mierniczy gruntów. *Solſk. Geom.* 3. ziemiomiar. *Klecz. Zd.* 74. der Geometer, der Feldmeſſer. Ziemiomierca. *Gaz. Nar.* 1, 376. Ziemiomiernik. *Petr. Pol.* 231. *Boh.* zeměměřič; *Cro.* zemlyomernik, zemlyomerecz, polyomerecz; *Crn.* pojlamirz; *Rg.* kopnomjeras, zemgljomjeraz; *Rs.* землемѣрь. GIEOMETRYA, GEOMETRYA, - yi, *ż.*, nauka o rozmierzaniu ziemi i wszelkiéy inszéy wielkości. *Solſk. Geom.* 3. *Teſk.* 1. die Geometrie, die Meßkunſt: ziemiomiernictwo, *Rs.* геометрїя, землемѣрїе; *Rg.* zemgljomitje, kopnomirje; *Cro.* zemlyomerenye. GIEOMETRYCKI, - a, - ie, GIEOMETRYCZNY, a, - e, ziemiomierniczy, geometriſch. *Cro.* zemlyomerni; *Rg.* kopnomjerni). Proporcya gieometrycka, *Petr. Et.* 145. Poſtęp gieometryczny *progressus.*

gressus. Sniad. Alg. 1, 166. progressya gieometryczna iest ciągły rząd wyrazów, z których każdy zawiera w sobie poprzedzaiący, albo w nim iest zawarty. *Jak. Mat.* 1, 170. Jeżeli w przystosowaniu dwóch ilości, uważamy, wiele razy iedna drugą w sobie mieści, albo w niey iest umieszczona, wypadek z takowego przystosowania nazywa się stosunek geometryczny. *Jak. Mat.* 1, 136. Stosunek gieometryczny, *Lesk.* 2, 69.

1. GIER *ob.* Giersz. GIER ptak, *ob.* krzywodziob. GIER albo *grów*, *Genit. plur. Nom.* Gra.

GIERADA, - y, *ż.*, są to te rzeczy, które pannie idącéy za mąż ku *ochędożności jéy przy posagu daią, które ona w dom męża przynosi, ztąd po grecku παραφερια. *Saxon. Tyt.* 1. die Gerade, das Haus- und Kastengeräthe, das die Frau dem Manne mitbringt. (cf. Przywianek). Gierada abo szczebrzuch. *Groi. Obr.* 35. Hergwert (das Heergewette) i gierada, iuż nie maią być osobno wydzielone; iedno wszystek statek po zmarłym, bądź po mężczyznie albo białogłowie, ma iść w równy dział między potomki. *Dub.* 100. *Zygm. Aug.*. 2. Nazywaią też tym słowem naczynie wszelkich rzemieślników, sprzęt domowy i pospolicie mówią *grat*, szczebruch domowy, naczynie. *Saxon. Tyt.* 1. *Szczerb. Sax.* 145. Geräth, Hausgeräth, Geräthschaften. GIERADNY, - a, - e, od gierady, zu der Gerade oder auch dem Geräthe gehörig. Gieradny statek. *Sax. Tyt.* 5.

GIEREBOWAĆ *czyn. ndk.*, u flisów, kiedy od lądu odbiaiąc, poiazdami robią na burcie stoiąc, aby się statek sztabą obrócił na wodę. *Mag. Mskr.* vom Lande abstoßen und den Vordertheil des Schiffs gegen das Wasser umkehren.

GIEREY, GEREY, n. p. Lecz nie *gerey, gdy chodzi herbowny o kiiu *Pot. Pocz.* 65.?

GIERGIEDANOWY, - a, - e, z *Tur.* giergedan = *Rhinoceros* nosorożec. Nóż z trzonkiem albo z pochwą z rogu giergiedanowego nazywano, nie dodawaiąc wzmianki ani trzonka, ani pochwy, nożem Giergiedanowym. *ACzart. Mscr.* ein Messer mit einer Schale von dem Horne des Nashorns.

GIERKA, - i, *ż.*, fryierka, gamratka, die Buhldirne (cf. giermek). Ową rzecz, równą do magierki Dostanie na krowodrzy byle chciał u gierki. *Pot. Jov.* 2, 50. Ociec gniewny czyni narzekania, Ze z miłości gierki Pan syn stroi turnieie. *Zab.* 10, 340. Ze cię besztaią iak chcą fraucymerki, Mówią, że wszystko znosisz dla swey gierki. *Chrość. Ow.* 119.

*GIERLIA; n. p. *Gerlii od postawu... *Instr. Cel. Lit.*

GIERMAK, u, *m.*, suknia długa chłopska. *Dudz.* 38. *Vestis talaris vulgi in publicum prodeuntis. Cn. Th.*; *Dl.* jecherma *gausapa).* ein gemeiner Oberrock. Staroświeckim giermak kroiem Dzisieyszym odnawiam stroiem, Spuszczam glanków, sparam guzy, J stanu popuszczam dłużey. *Kchow. Fr.* 115. Na wsi zbytnich, co świat ma stroiów nie zażywa, Oprócz co się giermakiem i szubą okrywa. *Gaw. Siel.* 358. Moskalé ubiory maią aż do kostek długie, z wełny abo sukna, które nazywaią *giermiaki. *Gwagn.* 518. Szkolny młodzieniec w giermaku i sukni nowéy. *Dwor. K.* Giermaki *lacernae. Brud. Ost. C.* 4. Nasi oycowie czarne giermaki miewali, kiedy przy boku Pańskim w radzie zasiadali. *Star. Vot. D.*

GIERMAN, - a, *m.*, imię świętego, patrona tonących, der h. Germann, Herrmann. *S. Germanus* niemal iuż tonącym się ukazuie, iako ich wiele wierzy; bądź też to światło z iakiéy przyczyny przyrodzonéy idzie. To tylko twierdzę, że na morzu żegluiącym ukazuie się, iako iasna gwiazda albo lana świeca zapalona; usiada często w półmasztu, i trwa tam przez pacierz. *Warg. Radz.* 289, *et* 283.

GIERMEK, - mka, *m.*, słowo Węgierskie, *Hung.* gyermek = chłopiec, gyermechke *infans).* oręźnik, oręźny, nosiciel oręża czyiego. *Budn.* 1 *Chron.* 11, 39. der Waffenträger, Schildträger, Schildknappe, Knappe. *Bh.* zbrognoš; *Slo.* pawežnjk, zbrog nosyčj; *Sr.* 1. bronſki; *Vd.* oproda; *Crn.* opproda; *Rs.* щитоносецъ, щитникъ, оруженосецъ. Day rycerzowi giermka, który oręż i puklerz niosąc, i sam też waleczny do powiększenia siły w szyku, i do przyzwoitey okazałości służy. *Pir. Wym.* 252. Ni iastrząb' ni Jowisza giermek (orzeł) wznieci z Fenixem woyny. *Zab.* 15, 161. *Kniaz.* Giermek Jowisza gromonośny. *Mon.* 73, 111. Gdy Jagiełło iechał z Poznania, piorun konia iednego królewskiego, na którym siedział giermek, co drzewo niosł za królem, zabił. *Bielsk. Kr.* 276. Przy książęciu Borysie, i giermek iego wierny był zabity. *Stryik.* 153. GIERMKA, - i, *ż*, nosząca za kim zbroię, die Waffenträgerinn. *Boh.* zbrognoſſe. Nimfie giermce oddała stalony oszczep. *Zebr. Ow.* 59. *armigerae).* GIERMKOSTWO, - a; *n.*, służba giermkowa, der Schildträgerdienst. *Cn. Th.* GIERMKOWY, - a, - e, do giermka należący, des Schildträgers.

GIERNY, - a, - e, od gier abo grów, od gry, Spiel-, zum Spielen gehörig. *Vd.* jigrazbni, *Ec.* игрательный. *Theatrum*, plac do gier, gierna iata abo szranki może być zwane. *Mącz. Vd.* jigrishe, jigralishe.

GIERTRUDA, - y, *ż.*, imię białogłowskie, Gertrud; *Vd.* Jedert, Jedruta, Jedrutka.

GIERWARD, - a, *m.*, *Gervasius*, imię męzkie. *Jabł. Her.* GIERSZ, GIER, GIR, GIRZ, u, *m.*, *Herba S. Gerhardi*; *Aegopodium Linn.* der Gerſch. *Syr. Ziel.* 1089. *Sor.* 1. Merik. Kiedy chybią ogrody, więc do lasa na gier, Jeśli pola szwankuią, do dąbrowy na żer. *Klon. Wor.* 78.?

GIERYDON, GIRYDON, - u, *m.*, z fr. gueridon, der Leuchterstuhl, der Gueridon. Na girydonach leżały korony. *Tr. Ecc.* свѣщникъ.

GIERZYK *ob.* Jrzyk.

GIERZYNKU sztuka. *Instr. Cel. Lit.* Od gierzynków po gr. 15. *Vol. Leg.* 4, 356.?

1. GIES, GIEZ, - a, *m.*, gzik, *oestrus*, owad podobny do bąka; w tyle kałduna ma kolec, którym przebiia skórę bydląt, i w tey ranie składa iaia; gdy razi nerwiaki, w ten czas bydlę z bolu srożeie, i biega, i gzi się. *Zool. Nar.* 116. der Bißewurm, eine Art Bremsen. *Sor.* 2. jabj; *Sor.* 1. tzecik; *Rg. Bsn. Cro.* obád, *Rs.* оводъ cf. owád) cf. *Crn.* beslam, *petulcire more vitulorum, a sono tabani* bès bis). - Nie macie ieść zaiąca, *gieża, bo przeżuwa. 1 *Leop. Deut.* 14, 7. królika. 3 *Leop.)* 2. GIES, giesu, GIEZ, gzu, *m.*, gzenie, gdy bydło się gzi, srożeie i biega od bolu rany, zadaney od giesa abo gzika. *Ład. Hst. N.* 40. das Bißen oder Laufen und Toben des Rindviehes, vom Stiche des Bißwurms. Gdy Zefir wieie, uziaiane nad rzeczką po gzie chłodzi bydło. *Jabł. Tel.* 98. 2. *fig.* szaleństwo, mania, żądza, chuć, die Manie, die Gier, die Wuth, die Rage. Do nieba każdemu snadnie Wniść, swłaszcza

poetycki kogo gies napadnie. *Min. Ryt.* 1, 250. Kleopatra z Dolabellą swe miała nałogi i chęci Jak wprzód z Cezarem, kiedy ią gies kręci. *Chrość. Fars.* 197. W niezwykłey zwierzęta giez połączył sforze. *Hor.* 2, 355. *libidine iunxit mirus amor.* J senat patrzał arcyniełaſkawo, Ze twego oyca giez na państwo kręci. *Chrość. Fars.* 74. Ten ſtrumyczek, z łez mych nabrzmiały, co pierwey ſtroił gzy z piaſkiem złotym, Teraz cichuchno płynie zdumiały. *Zab.* 10, 201. *Zabł.* Precz światowy gminie, Już zapał i giez nagły ludzkie zmysły ninie Wypędza z moich piersi. *Zab.* 15, 4. *Kniaź.* Teraz na nowe gzy twe i amory Przybierasz sobie Sycyliyſkie cory. *Chrość. Ow.* 203. Dzień po dzień hula, ſtroi gzy i piie. *Jabł. Buk. Mb.* cf. gzić się). Swywolnica upodla mię, iey się tylko gzy trzymaią. *Teat.* 16 *c*, 43.

GIESŁKO, GIEZŁECZKO, - a, n. *Dem. Nom.* Gzło, (*Sr.* 2. ſgelko koszulka, ſglo koszula), czechło, dziecinna suknia płócienna. *Dudz.* 39. koszula, osobliwie niewieścia. *Włod.* ein Leinwandskittel, ein Linnenrock für Kinder, ein Weiberhemde. Szczęśliwa nader to ieſt paſtereczka, która z białego swoiego giezłeczka Ozdobę swoię, choć ubogą, bierze. *Paſt. Fid.* 96. Milszaś ty u mnie nadobna dzieweczko, Gdy się z proſta ubierzesz w cieniuchne giezłeczko, Niżeli niepozorna panna, chociaż szatna. *Zimor. Siel.* 301. *JKchan. Dz.* 110.

GIEST, GEST, JEST, - u, m. z *łac.* geſtus; poruszenie zewnętrzne członków ciała, wyrażaiące wewnętrzne uczucia, towarzyszące mowie. *Kras. Zb.* 1, 317. der Geſtus, die äußere Bewegung des Sprechenden. *Bh.* křepčjř; *Slo.* poſunek; *Crn.* genutjè, qvinta, obnashanje; *Vd.* saderhanje, sdershanje; *Rg.* rúkomáh, rukomizanje; *Rs.* тѣлодвиже́нïе, *Ec.* рукодѣйство, (rękoruch). Wszyſtko nas zdradza, ieſta, twarz, ięzyk i oczy. *Morszt.* 303. Geſta ludzkie więcey maią w sobie pewności, niż słowa. *Teat.* 24 *c*, 12. Proſtym ludziom bardziey się podobaią ucieszne ieſta, niż powieści dowcipne. *Zab.* 12, 267. Jeſta czynić. *Teat.* 18, 155. - gieſtykulować; *Boh.* křepčit; *Rg.* rukomahati, rukomizzati; *Crn.* obnasham se, *Eccl.* рукодвижу, рукомѣряю. Gieſtami narabiać = rękami pląsać. *Tr.* die Geſtikulation übertreiben. GIESTYKULACYA, - yi, *ż.*, kunszt gieſtów albo akcyi, który wiele w krasomówſtwie może na słuchaczu. *Kras. Zb.* 1, 317. die Geſtikulation, das Geberdenſpiel. *Eccl.* рукодвизанïе.

GIĘTKI, - a, - ie, mogący bydź giętym, giąć się daiący, gibki *phys. et mor.* geſchmeidig, biegſam. *Boh.* ohebný; *Sla.* pregibljiv; *Vd.* nagenitliu, vgenliu (cf. genitliu, genliu, gibliu; *Cro.* genutliv *mobilis*). *Bsn.* prighnutiv, koji se lasno prihhne, pokuciv, scto se lasno mosge prighnuti; *Crn.* udajliv, udajovn; *Rs.* разги́бный, уклонный, уклóнистый, уклóнчивый. Kareta na sprzężynach giętkich zawieszona. *Węg. Liſt.* 8. Cokolwiek ieſt dziurkowate, musi też bydź giętkie. *Rog. Doś.* 1, 217. Ciało ſtałe ieſt, abo giętkie, gdy się łatwo naginać może, a nie łamie się, abo tęgie. *Hub. Mech.* Łodyga giętka *caulis laxus*, proſto ſtoi; lecz za naymnieyszym wiatrem zgiąć się daie. *Jundz.* 2, 12. Giętka złota bryła. *Hul. Ow.* 224. W mieyscu wszelakiém móy się humor giętki Uchyla, że go srogi pociſk minie. *Karp.* 1, 81. Trzeba w pochopnych sercach grunt cnoty zakładać, Póki się ieszcze dawa giętki umysł władać. *Nar. Dz.* 3, 83. Leszek acz w młodym wieku miał serce do cnoty giętkie, a umysł w przedsięwzięciu niezłamany. *Nar. Hſt.* 4, 133. GIĘTKOSC, - ści, *ż.*, gibkość, die Beugſamkeit, Geſchmeidigkeit; (*Vd.* genlivoſt = ruchawość) *Rs.* уклонность, уклонливость. Gięty, - a, - e, *Part. Perf. Verbi* Giąć, gebeugt, gebogen.

GIEZ *ob.* Gies.

GIEZEK, - zka, *m.*, *Dem. Nom.* giża, giczel, der Knochenkopf am Schienbeinknochen. Noga bez giezka leżała. *Pot. Jow.* 2, 51.

GIEZŁECZKO *ob.* Giesłko.

GIFES *ob.* Giefes.

*GIGA, - i, *ż.*, *niem.* die Geige, ſkrzypce, *Sv.* giga, *Angl.* gig, *Ital.* Giga, *lat. Med.* giga cf. chelys) *Magas* giga albo lira. *Mącz.* cf. gęśl, gędźba.

GIGANT *ob.* obrzym, ſtwolim, ſtoliman; *Cro.* Oriàs, Gigan. *adj.* Oriàſki; *verb.* oriassimsze *extollo me*, *aſtris me infero.*

GIL, GIEL, - a, *m.*, *Boh.* hejl; *Rs.* гѣлъ, гилъ (cf. *Ger.* Gehl = ; *Crn.* geil = żółty); *Rs.* гилъ *motacilla erithacus*, снигирь *loxia pyrrhula*, горихвостка; *Cro.* dlaszka, jurichicza; *Crn.* bòld, wolt, gimpel, gumpel, kumpel, woltek, brojeza, brolèza; *Vd.* erdezhiza, lepar; *Bsn.* chjucchka, çrrivenka; *Rg.* cjucka; *Sla.* cêrnoglavka; *Sr.* 2. ſznégula, *Loxia pyrrhula Linn.* Popek, gatunek kleſku, rzędu wróblego, grzbiet ma iasnopopielaty, piersi czerwone, wierzch głowy czarny. *Zool. Nar.* 219. der Gimpel, der Dompfaff, der Blutfink. Pełno się w cienie garnęło ptaszków; A pod wschodowe wraz słońce, J od szkarłatnych giel adamaszków J słowik nucił i dzwońce. *Zab.* 8, 3. *Nar.* Gile świszczące. *Banial. J.* 3, *b*. Lepszy gil, niż motyl, chociaż oba ptacy. *Rys. Ad.* 35. cf. lepszy rydz niż nic, beſſer etwas, als nichts. - §. Gil na nosie, z zimna, eine rothe Naſe von der Kälte; ein Sperling auf der Naſe.

GILAWA, - y, *ż.*, Deutſch Eylau, miaſto w Pomezanii w Prusiech. *Wyrw. Geogr.* 581.

GILBAS *ob.* Gibas.

GIŁOWATY *ob.* Jłowaty. *GIMAC *ob.* imać.

GIMNAZYUM, - *n. indecl.* z Greck. das Gymnaſium. §. mieysce, szkoła do ćwiczenia ciała w różnych sztukach, iako to w zapaſkach, w bieganiu, szermowaniu. Od słowa γυμνος *nagi*, że się w nim nago młodź ćwiczyła. §., teraz w sensie niewłaściwym bierze się za szkołę, gdzie żaków uczą. *Nar. Tac.* 2, 272. *Sr.* 1. hytſenza. GIMNAZYASTA, y, *m.*, uczęszczaiący do takiey szkoły, der Gymnaſiaſt. GIMNASTYKA, - i, *ż.* nauka ćwiczenia ciała, robiąca go udatnym i czerſtwym, część fizyczney edukacyi, die Gymnaſtik. GIMNOZOFISTA, - y, *m.*, z Greck. mędrzec Jndyiſki, nago prawie chodzący, ein Gymnoſophiſt; *Eccl.* нагомудрственникъ.

GINĄC, - ął, - ęli, ginie *Neutr. ndk.*, zginąć *Dokon.*; *Boh.* hynauti, hynul, hynu, zhynauti; *Slo.* hynauti, zahynauti; *Sr.* 1. hinu (hinitoſć marność, *Rg.* ghinuti, poghinuti, *deficere, periclitari*; *Vd.* giniti, ginem, poginiti, konz vseti; *Crn.* giniti, sgineti; *Cro.* ginuti, ginem, czackati, czerknuti, parnuti, krepati; *Sla.* lipszati; *Bsn.* ghinnuti, hodit na magne, mankavati; *Rs.* гибнуть; гибну, ги́блю (cf. *act.* gubić; cf. ги́бель zguba; cf. ги́нуть, згинуть niknąć); исчезнуть, исчезать, окаянствовати, obrać ć się wniwecz, niszczeć, gubić się, tracić się, in die Gefahr des

umkommens gerathen, umkommen, zu Grunde gehen, untergehen, verkommen, vergehen, schwinden, verschwinden. Boday mię wszyscy bogowie zgubili, żebym iuż oraz zginął, a nie codzień ginął z wielką męką moią. *Birk. Kaz. Ob. K* 4. Jezus zginął, aby lud iego nie ginął. *Skarg. Kaz.* 153. Złego, ktorym giniemy, przyczyną są nasze winy. *Zab.* 1, 41. Zginąć abo gardło swe położyć. *Wiśn.* 138. Wolę ginąć, niż z takim żenić się trzpiotem. *Teat.* 24 c, 94. Co do ziemi powraca, ustaie to, ale nie ginie. *Pilch. Sen. list.* 288. – *Impersen.* Na polu zginie, w oborze pozdycha. *Rey. Post. Uu* 3. (niszczeie ziarno) – *fig.* Panna Zuzanna ginie prawie za Cnotliwskim. *Teat.* 16, 43 (umiera Sterbens verliebt). §., zawieruszać się do nieznalezienia, zapodziewać się, podziać się niewiedzieć gdzie, przepaśdź, verlohren gehen, wegkommen, sich verlieren, verschwinden. Nazaiutrz poprzylepiano wiele kartek, daiąc znać co komu zginęło; bo ieden zgubił pas, drugi rękawiczki. *Baz. Hst.* 59. §., *fig.* Czas móy tak prędko zginął, iak cień znikł, iak woda upłynął. *Kul. Her.* 125. Zginęła prawda, zginęła szczerość, zginiemy i my, nie będzieli poprawy. *Groch. W.* 193. GINIENIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.*; 1. zguba der Untergang, das Verderben, Vergehen, Schwinden, Verschwinden, 2. stracenie się das Verlorengehen, Wegkommen.

GINDZAŁ, – u, *m.*, Gdyby kto kogo z gniewu nożem, puinałem, gindzałem zabił, takowy.... *Stat. Lit.* 331. t. i. nożem Tatarskim. *Czack. Pr.* 1, 151. ein Tatarisches Messer.

GIPS, – u, *m.*, (*lat.* gyphum, *lat. med.* gippum, guppum, *Ital.* gesso, *Pers.* guczh) der Gyps, *Bh.* gyps, sádra; *Sr.* 1. kips, *Crn.* gips; *Vd.* gipss, bielokam; *Sla.* gips, bili kamen; *Bsn.* kamen bjeli, ges; *Rg.* bjelokàm; *Ross.* гипсъ, подмазка. mineral, podobny nieco do kamienia wapiennego, kamień biały, miękki, podobny do alabastru, upalony staie się massą twardą, z ktorey robią osobki i inne bagatele. Używaią go też do sufitów, i innych ozdob architektury. *Lad. Hst. N.* 40. Wapna z muszli, z ślimaków gypsem zowią. *Syr.* 934. Kryształowy gips albo talk. *Torz. Szk.* 189. GIPSOWAC, – ał, – uie, *czyn. ndk.*, pogipsować, wygipsować *Dok.*, gipsem powlekać, bielić, gypsen, mit Gyps überziehen. *Vd.* gypsati; *Eccl.* гипсую. GIPSOWANIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.*, bielenie gipsem, das Gypsen; *Rs.* вышшукатуренїе. GIPSOWANY, – a, – e, *Part. Perf.*; gipsem powlekany, pobielony, gegypset, mit Gyps geweißt. *Rs.* вышштукатуренный. GIPSOWY, – a, – e, od gipsu, Gyps=. *Rs.* гипсовый. Gipsowa ziemia *terra Selenitica*, die Gypserde, nic innego nie iest, iak wapienna, z kwaskiem siarczystym złączona. *Kluk. Rosl.* 3, 69. obraca się po paleniu w iakieś niby wapno. *Kluk. Kop.* 1, 250. Gypskalk, Sparkalk. Gipsowy kamień der Gypsstein, iest miękki, nożem się łatwo skrobie, wewnątrz ma lśniące iskierki. *Kluk. Kop.* 2, 79. Gipsowe kartacze. *Jak. Art.* 1, 263.

GIR *ob.* Gier, Giersz.

GIRAFA, – y, *ż.*, *ceruus carmelopardalis*, zwierz ieden z wyższych, biorąc wysokość od głowy do ziemi; znayduie się w Etyopii. *Zool. Nar.* 374. die Giraffe.

GIRYDON *ob.* Gierydon.

*GISER, – a, *m.*, z *Niem.* der Gießer, z. B. Rothgießer, Gelbgießer, odlewacz wszelkich rzeczy z kruszców. *Cn. Th.* Aleksander *rodgieser wiele mi złego wyrządził. *Radz.* 2 *Tim.* 4, 14. (kotlarz. *Bibl. Gd.*) *Ec.* слїятель. Giser charakterów drukowych *Rs.* словолитецъ, словолитчикъ Schriftgießer. GISERNIA, – i, *ż.*, dom czyli warsztat giserski, *Boh.* Slitina; *Vd.* vlivalishe; *Rs.* словолитная. GISERSKI, – a, – ie, Gießer=, *Rs.* словолитный.

GISLENOPOL, u, *m.*, z *Łac.* miasto *St. Guillain* w Niderlandzie. *Wyrw. Geogr.* 246. die Stadt St. Guillain in den Niederlanden.

GITARA, – y, *ż.*, GITARKA, – i, *ż.*, *Demin.*, z Włosk. gatunek cytry, eine Art Zither. klarynety i skrzypce z gitarką. *Zab.* 8, 122. Idź po moię gitarę do gabinetu muzycznego. *Niem. Krol.* 1, 56.

GIWOIT, – a, *m.*, Są i dziś na Zmudzi, ktorzy węże iakieś, ktore oni ięzykiem swym nazywaią giwoitami, co maią iakoby po cztery nogi pod brzuchem czarne króciuczkie, na kształt skrzelów, iako iakie domowe bożki chowaią. *Gwagn.* 427. eine Art Schlangen in Samogitien.

GIZA, Giża, – y, *ż.*, GIZELA, Giżela, – i, *ż.*, GICZEŁ, u, *m.*, kości goleniowey koniec. *Wlod.* kość goleniowa większa. *Dudz.* 38. *tibiae in animalibus summitas, vel caput. Cn. Th.* der Kopf am Knochen des Schienbeins; *ob.* giezek.

G Ł.

GŁĄB', *G.* głębi, *ż.*, *Boh.* hlaub, hlaubka, hlubočina; *Slo.* hlubina, tissina; *Vd.* globozhina, globokustvu, bresen, prepad; *Crn.* globózhina; *Sr.* 1. hubina; *Sr.* 2. dlúm; *Rs.* глубина, ярь; *vulg.* глубь. głębia, głębizna, mieysce głębokie, *oppos.* miela, die Tiefe. Ja żagle pełne rozwinę, i na głąb' samę popłynę. *Dar. Lot.* 3, 11. in die Tiefe des Meeres. Ja się na głąb' wybiiam, i żagle pełne rozwiiam. *ib.* 2, 3. On w tym rączo ciała wstrzępawszy dłoniami Wskoczył w głąb', gdzie tam i sam miecąc ramionami, Swiecił się w przeyźroczystey onych wód iasności. *Otw. Ow.* 155. Koń zbrykawszy na głąb' skoczył w brodzie. *Jakub. Bay.* 61. Okręt w głąb' idzie. *Tr.* na dno, tonie, geht unter, zu Grunde. §. *fig.* Gdy wzrok móy obracam na *głęb' méy ruiny. *Kulig. Her.* Zdrayco, przez cię głąb', w ktorey ginę, wydrożona. *Teat.* 45 *b*, 78. §., w głąb', w głąbsz, in die Tiefe. Dziura na łokieć w głąb' wykopana, wszerz na połtory piędzi. *Warg. Radz.* 66. Kopał ziemię nad zwyczay w głąb'. *Bach. Epikt.* 47. Druzus wkroczył w głąbsz Niemiec. *Ossol. Sen.* 48. in das Innere, in das Herz von Deutschland. 2. GŁĄB, *G.* głąba, głęba, *m.*, GŁĄBEK, – bka, *m.*, GŁĄBIK, – a, *m.*, *zdrbn.*, pień niektorych ziół, iako kapusty, sałaty. *Wlod.* łodyga, kłącze, der Strunk, z. B. Kohlstrunk. *Bh.* hlaub, hlaubek, stauppek zelný; *Rg.* tàrstak, tàrs, tarstje; *Sr.* 1. lub; *Sr.* 2. glum, gwum, gum; *Bsn.* bùs; *Cro.* koczèn; *Crn.* shtor; *Rs.* кочерыга, кочерыжка; *Eccl.* стебло, стеблце. Głąby żadne nie przyimuią się, chociaż wszczepione. *Cresc.* 121. Nasienie w ziemię się rzuca, z ziemi głąbki i słupce wydaie. *Brzost. duch.* 104. Swinie w zimię pasą zgoninami, głąbami, żołędzią. *Haur. Sk.* 61. *Głąbie*, – ia, *n.*, *collect.*, n. p. pasą głąbami, lub głąbiem. *X. Kam.* – *fig.* Zrze i piie, narzeka na niewczasy, narzeka na głąby, Ano nie wczas, kiedy go iuż zła niemoc gnąbi. *Rey Wiz.* 62. guzy weneryczne). §., głąb, *Archit.* część kapitelu, łodyga, *lat.* cauliculi. *Vitruv.* 4, 1. *Calli-*

tect. 7. eine Verzierung an den Kapitälen. Koryntyyski porządek budowniczy zawiera w sobie 16 zawoiów, 8 głąbików, i 3 rzędy kręgtego liścia. *Rog. Bud.* 50. §., głąb, grundychwał, basałyk, nieokrzesaniec, pień, ein Mensch wie ein Klotz, ein Strunk. Szpetny ieden, głąb nieudatny. *Kochow. Fr.* 14. §., Głąb, ryba, *ob.* głębik. GŁĄBIASTY, GŁĄBISTY, GŁĄBOWATY, - a, - e, GŁĄBIASTO, GŁĄBISTO, GŁĄBOWATO, *Adv., surculosus. Cn. Th.* strunkig. Głąbisto, szeroko a listowato rość, *caulescere. Mącz.* Ziele to głąbowato *roście. *Syr.* 1441. *Eccl.* стебльный, стебловидный. GŁĄBIEC, - iał, - ieie *Neutr. ndk.*, w głąb' wyrastać, *caulescere. Cn. Th.* in einen Strunk auswachsen, einen Strunk bekommen. *Eccl.* стеблѣю, стеблїе испущаю. GŁĄBIUSZ, - a, *m.*, żaba *πρασσαιος. Przyb. Batr.* der Strunkfrosch. (cf. zielodziubek). GŁĄBOWY, - a, - e, z głąbu. *Cn. Th.* Strunk=, von Strunk.

Pochodz: *głębia, głębina, głębizna, głębik, głębielisko, głęboki, głębokość; pogłębić, przegłębić; wgłębić; wygłębić; zgłębić, zagłębić, nieuygłębiony.*

GLAC, - u, *m.*, hrabstwo i forteca na pograniczu Szląska. *Dyk. G.* 1, 241. Glatz; *Boh.* Kladsko.

GLACY *indecl.* mieysce otwarte pod fortecą, das Glacis. *Boh.* kolisste. Glacy *ob.* stok.

*GLĄDAC, - ał, - a, *Act. ndk., Boh.* hleděti, hledim *videre*, hledati *quaerere*, hlidati *tueri, custodire*, hle hlele *ecce!* hled, hlednutj*e visus; Vd.* gladat, gledati, viditi, gleduvati, gledal, gledam, pogledati; gleite, leite = patrzcie!; gledauz, pogleduvauz = widz; *Crn.* ględam; gled, pogled *visus, Angls.* hlead; *Slav.* gledati; *Rg.* glèdati; gledalaz *spectator*; *Bsn.* gledati, viditi; gléd, pogléd *aspectus*, ; ledulaç, *spectator*; *Dl.* glyedati, gledati; gledalacz; *Cro.* gledati, gledim, glediti; gleditel, gledavecz; gledalische = spektakl, widowisko; gléd *aspectus*; *Sr.* 2. glednusch; gle= daj patrz! *Sr.* 1. hladacj, pohladacj, ladacj; *Rs.* глядѣть, гляжу, глянуть, глазѣть, глазъ oko cf. *Ger.* glosen; *Gr.* λάω. *teraz tylko w samych składanych pochodzących, w czasie Niedokonanym używane: doglądać, dwugląd, naglądać, oglądać, poglądać, przeglądać, przyglądać, rozglądać, wglądać, wyglądać, zaglądać; wzglądać, zkąd wzgląd, względność, względny; - znaczy: baczyć, bacznie patrzyć i widzieć*, sehen, schauen; n. p. Która kwaśna, ponuro gląda. *Burl. B.* 2. (t. i. pogląda). Już glądaniem, iuż macaniem szukaiąc tam i sam, nicem nie mógł naleźć. *Wys. Kat.* 396.

*GŁADEK, GŁADKI, - a, - ie, *Compar.* Gładszy, *Boh.* hladký, hladssj, *Slo.* hladkí; *Vd.* gladek, glatik, gladak; *Crn.* gladkè, glahke; *Sor.* 2. glatni, glatki; *Sr.* 1. wadki (*Sr.* 1. hlatki lichy, błahy); *Bsn.* gladàk; *Cro.* gladèk; *Rs.* гладкій, гладокъ, глаже (droga równa, gładka *Rs. vulg.* гладь); *Suec.* glad, Niederf. glad, *Dan.* glat, *Ger.* glatt, *Hebr.* חלק, *Chld.* חלל, *Arab.* אחלא). §., gładki na dotknienie, niechropawy, niesękowaty, glatt, eben. Łodyga gładka *caulis glaber*, korę ma aż do ślizkości gładką. *Jundz.* 2, 15. Będą krzywe rzeczy sproszczone, a chropawe drogą gładką. 1 *Leop. Luc.* 3, 5. Nayglądsze i nayglancownieysze szkła i blachy, maią po wierzchu niektóre górki, dołki, przerwy. *Rog. Doś.* 3, 117. - *Tr.* Tłuste kapłuny naśmiewały się z iednego, iż nie był tak gładek, iak one. *Ezop.* 101. Patrz na mię, iako ia gładek, a to nic nie robię. *ib.* 45. (tłusty, okrągły, tuczny, wypchany, pulchny). §., niekosmaty, nieobrosły, glatt, nicht rauch. Gładki u niego ieszcze podbrodek. *Ld.* §., bezłuſkny ohne Schuppen, glatt. Gładka ryba, iak węgorz. §., prosto zrobiony bez fałdów, wygubów, bram, glatt, ohne Falten und Erhöhungen gemacht, ungemodelt. Gładka materya. *Tr.* Taki pan tego domu w gładkiéy sukni chodzi. *N. Pam.* 24, 373. §., dobrze wyrobiony, schön und ohne Anstoß verrichtet, wohl ausgeführt. Zaleta z gładkiego tańcowania; iest to zaszczyt teatralny. *Zab.* 5, 70. §., gładki do słuchania, schön anzuhören. *Rs.* плавный, плавень. Bardzo gładką miał mowę. *Tr.* - §., gładki, okrzesany, ociosany, *fig.* gehobelt, fein, dressirt. Kto chce bydź gładkim, trzeba przycierpieć. *Rys. Ad.* 32. Bez cnoty nayglądszy rozum krzywy, nieforemny. *Zab.* 13, 319. *Jakub.* §., gładki na weyrzenie, piękny, śliczny, schön, hübsch, artig (cf. Niederf. eine glatte Jungfer). Jmię mu Olind, Zofronia oney, Jako ta gładka, tak on urodziwy. *P. Kchan. Jer.* 31. Nad piękną matkę gładsza ieszcze coro. *Hor.* 1, 90. *Nar.* Gładki; zaiąca iada. *Cn. Ad.* 243. *Plin. H. N.* 28, 19. *vulgaris opinio, esu leporis gratiam corpori conciliari in septem dies.* Co gładkiego, to gładkiego, a co *żadnego, to *żadnego; co szpetnego, to i złego, a co cudnego, to też dobrego. *Glicz. Wych. P.* 8 *b.* Gładka żona iest wiecha na piwo i na miód. *Opal. sat.* 123. Jéy gładka twarz mi przeszkadzała. *Past. Fid.* 161. Teraz ten iest nayzacnieyszy, który co gładkiego narai. *Star. Ref.* 15. (pastwę lubieżności). §., łagodny, miły, słodki, sanft. Panowanie iedno ostre iest, a gwałtowne; drugie łagodne, gładkie a znośne. *Gor. Dw.* 356. *GŁADCE, GŁADKO *Adverb.*, Gładziey *Compar.*; *Boh.* hladce, hladko, *Sr.* 1. wadcze; *Vd.* glatko, glatt. §., niechropowato, równo glatt, gleich, eben. Gładko wyrobiona deska. *Tr.* Gładko = ze szczętem, do czysta n. p. gładko mu łeb uciął. *ib.* - 2. pięknie, pięknym sposobem, udatnie, nadobnie schön, auf eine schöne Art, fein, hübsch. Są którzy piszą gładko, ale niegładko mówią. *Zab.* 13, 250. Staray się o wszystkim gładce i dobrze mówić. *Gorn. Dw.* 106. Dobrodzieystwo od człowieka surowego wzięte i niegładce dane, zwał ieden chlebem piasku i kamieni pełnym. *Gorn. Sen.* 61. Czym tym doktora nadgrodziwszy, pozbyli się go gładko. *Perz. Lek.* 350. Szydzić z cnoty i wiary, nikt zapewne gładziey nademnie nie potrafi. *Monit.* 65, 215. §., pomyślnie, smarownie, glücklich, nach Wunsche. Tak to kochany sąsiedzie, kto smaruje, gładziey iedzie. *Zab.* 15, 57. Winszuię ci, żeś tak gładko z processu wyszedł. *Teat.* 30 *c*, 91. Jakżem się gładko wykręcił, a oni też uwierzyli. *ib.* 22, 85. Wiadomo ci, iak gładko go odrwiwałem. *ib.* 7 *c*, 23. Salmina była w sercu swoiém rada, Że się ták gładko iey powiodła rada. *Min. Ryt.* 2, 140. §., przyiacielskie, bez kłotni, hałasu, łagodnie, in Freundschaft, ohne Streit, im Guten, mit Gutem. Krzywdy swey mścić się chcieli; ale król tę rzecz gładce uspokoił i poiednał. *Bielsk. Kr.* 545. Miał nieco trudności Orzechowski z biskupem swym o żonę, ale Macieiowski pomógł mu, że się ta rzecz gładce odłożyła. *Gorn. Dz.* 31. Gładko co uchodzi, *mollius accipitur. Cn. Th.* es geht für genossen hin. Naywiększe często występki u dworu gładko uchodzą. *Tr.* *GŁADKOBLASK, - u, *m.* politura, die Politur. *Tr.* błyskogładnia, *X. Kam.* **GŁADKOBRZMIĄCY, a, e, krasny do słu-

chania wohltönend. Oto hymnistę gładkobrzmiącéy mowy Zamkniono, ehey! w trunience cisowey. Zimor Siel. 196. Ec. гладкословный. GŁADKOMOWNOSC, - ści, ż., krasomowność, die Wohlredenheit, die Beredtsamkeit. Gmin gładkomownością rzecznika zmamiony, złą sprawę pochwala. Pilch. Sen. 191. Gładkomówność Memniusza. Pilch Sall. 40. Ec. гладкосло́віе. GŁADKOSC, - ści, ż., niechropowatość, die Glätte, die Gleichheit. Bh. hladkost; Rg. gladkos, Vd. et Crn. gladkust; Sr. 1. wadkosćj; Cro. gladkoszt, gladkócha; Rs. гла́дкость. Gładkość zwierciadła. §., łagodność, die Sanftheit, die Milde. Gładkość obyczaiów nauki wprowadziły. Zab. 1, 42. §., gładkość, krasa, piękność mowy abo rzeczy iakiéy robionéy, die Schönheit, Nettigkeit, Zierlichkeit einer Sache, z. B. einer Rede, eines Werks; Rs. плавносшь. §., uroda, die (natürliche) Schönheit. Kto się komu podoba dosyć ma gładkości. Jag. Wyb. B. 3. Do gładkości potrzeba porządku, rozmiaru i przystoynych granic ciała. Petr. Etyk. 326. uroda abo gładkość. W. Post. Mn. 491. Zaiąca iada dla gładkości. Cn. Ad. 243. (cf. gładki). Nie tylko patrzyć na gładkość białéygłowy, ale też i uszy posyłać na targ, iaka o niéy sława. Budn. Apopht. 138. Któż gładkości nie hołduie, Kogoż ona nie zwoiuie? Zimor. Siel. 343. GŁADKOWŁOSY, - a, - e, (cf. *prostowłosy), pięknych włosów, schönhärig. Gładkowłosa twoia Lilidora. Zimor Siel. 277. GŁADNĄC, - ął, F. gładnie niiak. iedntl., GŁADNIEC, GŁADZIEC, - iał, ieie ndk., gładkim się stawać, schön werden. Oléy, po którym twarz gładnie. JKchan. Ps. 153. Tyią i gładzieią. Budn. Jer. 5. 28. (lśnią się. Bibl. Gd.). GŁADYSZ, - a, m., wysmukły, galant, staraiący się o krasę ciała, lalka, ein süßer Herr, ein Püppchen. Jeden gładysz, który się w sobie kochał, pomaluchno a ostrożnie stąpał. Budn. Apopht. 59. Do posługi stołowéy zniewieściéli Rzymianie używali wysmukłych i wymuskanych gładyszów z długiemi włosami, ubranych nakształt niewiast. Pilch. Sen. list. 4, 149. Pewny wysmukły gładysz rozwiozłych obyczaiów. Mon. 76, 89. Człowiek rozumny, ale nie gładysz, ma nie złe podobieństwo do ostrygi. Zab. 5, 129. Nie każdy gładysz gładki. Pot. Jow. 2, 57. GŁADYSZKA, - i, ż., piękna białogłowa, piękność, ein schönes Frauenzimmer, eine Schönheit. Wdowa ieśli nie gładyszka, każdy nią pogardza. Dambr. 437. Precz ztąd gładyszki pieszczone, Pfe groby pfe pobielone, Pieszczot waszych nieczyste Brzydkie mi psoty kaliste. Dar. Lot. 4, 25. Już się nie chełpi z gładyszki powolney (z Heleny) Frygiyski gaszek. Hor. 2, 32. Kniaz. Adleidę, że była nie gładyszka, wnet sobie zmierził Kazimierz. Krom. 347. Opal. sat. 184. §., gładyszka, gładzidło, narzędzie od gładzenia, Boh. hladidlo, hladik; Vd. gladilu, likalu, likaunik; Crn. likavnèk; Rs. гладилка, n. p. słoniowa kość introligatorska do gładkiego składania papieru. Tr. das Falzbein der Buchbinder, kamień półokrągły do gładzenia płótna, papieru etc. Tr. der Glättstein. Rs. гладило. GŁADYSZOWA, - y, ż., = gładyszka 1); = ein schönes Weib. Do Pani Gładyszowéy: Na niebie słońce, na twéy twarzy gładkość świeci, Tam to na ziemi, ta w mém sercu ogień nieci. Kochow. Fr. 9. *GŁADZA, - y, ż., gładkość, piękność, die Schönheit. Oni mu siedm krzeseł w upominku dadzą, J wagą równych i sztuką i gładzą. Chrość. Ow. 28. GŁADZIC, - ił, - i, UGŁADZAC cz. ndk., ugładzić, zgładzić dk., Bh. hladiti, hladjm, hladjwám, uhladiti; Sr. 1. wadźu, wadźe tśinu, tźolu (ladźicj, cźessacj = czesać); Bs. gladiti, progladiti, ogladiti; Crο. gladiti (= głaskać); Dal. planati; Rag. gladiti, ugladiti, gladkovati, lasctitti (= adulari); Vd. gladkuvati, gladku storiti; gladiti, pogladiti = głaskać; gladkati = prasować (distg. gladiti, glodati = *głodać); Crn. gladiti, gladem (gladesh adulator), likam; Ross. гладить, глаживать, глажу, глажду, угладить, углаживать; сгладить, сглаживать heblować, polerować; лощить, лощу, укатать; glätten: a) równym czynić, chropowatości odeymować, glatt machen, eben machen, glätten. Prócz maglu i kalendry gładzą niektórzy płótna młotkiem drewnianym. Przędz. 99. Zgładziła marszczki. Przyb. Ab. 22. wygładziła). Hańbę na czele gładzi kruszec złota. Teat. 48 b, 28. Wódka ta niewymównie twarz gładzi, bieli i zmarszczki rościąga. Sleszk. Pedem. 47. Sienn. 362. b) przyozdabiać, piękrzyć, zieren, putzen. Nierządnica ta gładzi mowę swoię. W. Prov. 2, 11. Twarz swoię bardzo gładzi i przybiera. Skarg. Zyw. 1, 207. §. kaptować, uymować, iednać sobie, gewinnen, einnehmen. Demostenes wiele słów przykładał, w mowie swéy, którémiby był ludzi gładził, a łaskawe *słyszenie u nich sobie czynił. Eraz. Jęz. H. 7 b. (cf. głaskać, ugłaskać). c) Zacierać złe, poprawiać, popiłować, verbessern, ausfeilen. Mowa ta piękna; tylkoby ią ieszcze gładzić potrzeba. Tr. Powstali w Atenach wymówce źli, zamiast dobrych i rzeczy ugładzaiących rządców. Petr. Pol. 138. - d) plamy gładzić = wywabiać, Flecken ausmachen, austreiben, vertreiben. Sol szczawowa naylepiéy gładzi plamy atramentowe. Tr. - e) znieść, niszczyć, Ec. похéриваю, почéрниваю, vertilgen, vernichten. Jezus grzechy wasze gładzić przychodzi. Skarg. Kaz. Niedz. 21. Baranek z nieba iedyny Jdzie darmo gładzić winy. Groch. W. 53. Panie Boże, który gładzisz nieprawość. 1 Leop. Ex. 34. Urząd od boga karan będzie, ieśli nie będzie gładził bałwochwalstwa. Kosz. Lor. 93 b. Gładzi teraz długi swoie. Tr. GŁADZIC SIĘ zaimk. ndk., piękrzyć się, sich putzen, schniegeln. Zona dla męża samego ma się gładzić; iemu bydź gładką, nie cudzym oczom się podobaiącą. Petr. Ek 70. GŁADZENIE, - ia, n., subst. verbi, polerowanie, das Glätten, Poliren i t. d. Bh. hlazenj; Rs. лощéніе. Od gładzenia, prasowania площильный, n. p. młyn, prasa, kalendra площильня. GŁADZONY, - a, - e, part. perf., polerowny, polirt. Twarz miała, iako kiedy kto gładzony Rumianą różą słoniowy ząb zmyie. P. Kchan. Jer. 85. Gładzony papier, geglättetes Papier. GŁADZICIEL, - a, m., który co gładzi, der etwas glättet; Crn. gladnik, glajnik (Crn. gladesh adulator, Rg. gladitegl) Rs. гладильщикъ; Vd. likavez, likar; Sr. 1. tźolicjer. GŁADZICIELKA w rodz. żeńsk. - GŁADZIEC ob. Gładnąć, Gładnieć. GŁADZIUCHNY, - a, - e, GŁADZIUSIENKI, GŁADZIUTENKI, - a, - ie, intensiv. Adj. Gładki, sehr glatt, extra fein, schön, nett. Slo. hladičkí, hladičičkí, hladučkí; Ecc. гладенкій. Szyia gładziuteńka. Auszp. 123. Naylepsze konopie są te, które są gładziuchne na dotknięcie. Jak. Art. 3, 221. Zbył

nas gładziuteńko. *Boh. Kom.* 5, 190. Kieliszki gładziuteńko ścina. *Mon.* 71, 125. GŁADZIZNA, - y, *ż.*, przestrzeń gładka, równina, die Glätte, eine glatte Stelle. *Boh.* hladina. Na gładziznach widzieć rzeźb kunsztownych wiele. *Przyb. Luz.* 176.

Pochodz. *dogładzić, nagładzić; ogładzić; obgładzić; odgładzić; przygładzić, rozgładzić; ugładzić, wygładzić, zagładzić, zgładzić; niezgładzisty.* 2) *głaskać* (Boh. hladiti) *ogłaskać, pogłaskać, ugłaskać, zagłaskać, nieogłaskany. - głaźny, niegłaźny;* cf. *głaz.*

GLAN, - u, *m.*, męty, ustoiny, gąszcz, Bodensatz, Dickes. Woda w każdym morzu plugawa a słona, Gęsta, przykra, przemierzła, iako glan zielona. *Rey Wiz.* 146. Wodkę tę, z glanu, który się ustoi, zlać, a glan warzyć aż się spieni i stwardnieie. *Syr.* 121. Z onego piérwszego błota, a z onego plugawego glanu piérwszych łowów swoich, wypłokali sieci swoie. *Rey Pst. G.* g. 4. Fus abo glan, który się na dole usadza. *Syr.* 590.

GLANC, GLANS, *GLANDZ, - u, *m.*, *z Niem.* der Glanz. *Angl.* Glance, Clean, *Holl.* Glantz, *Dan.* Glands, *Suec.* glans) = blask, błysk, łysk, połysk, gładkoblask, błyskogładnia, *Boh.* lesk, blesk; *Sor.* 1. swetliwosć; *Vd.* svietloba, svetlina, svetlust; *Rs.* лоскѣ, глянецъ, возсїянїе, сїянїе, лучезарность, свѣтозарность. Glanc marmuru; glanc kruszców; glanc drogich kamieni. Glanc od kamienia, to iest, kamieniem gładyszką rzeczom dany. Glanc sukna; glanc kapelusza. Materyom glandz daią i śrebrnym i złotym. *Jabl. Tel.* 54. Lepiéy Minerwę z marmuru, niżeli z kości słoniowéy robić, dlatego, iż dłużéy glanc potrwa. *Warg. Wal.* 10. b) krasa, piękność uderzaiąca, glänzende Schönheit, Glanz. Ginie glans na iagodach, co przed laty było Wdzięczne, to połogami teraz się zmieniło. *Bardz. Tr.* 455. Glanc twarzy. *Pociey* 144. Coraz rzeskiego ubywa nam wieku, A czas i lata i glans z twarzy niesie. *Hor.* 1, 243. *Nar.* c) okazałość błyszcząca, glänzende Pracht, Schimmer, Glanz. Dzisiay się świeci glans Hierozolimy, Jutro iéy pogrzeb mgliste sprawią dymy. *Kchow.* 109. Dostoieństwo cesarzów Tureckich straciło teraz siła glansu swego. *Kłok. Tur.* 202. Cnota iego bez glansu, lecz gruntowna. *Teat.* 49, 17. d) *moral.* piękność, szlachetność, czystość, die Schönheit, Würde, Reinheit, Lauterkeit. Uchowa mię bóg, żeby dobréy sławy Glans miał oszpecić postęp plugawy. *Morszt.* 212. GLANCOWAC, GLANSOWAC, - ał, - uie *czyn. ndk.* poglancować *Dok.*, glanc czynić, polerować, błyskogładzić, glänzend machen, glänzen (*actiue*), poliren. *Bsn.* svitlati; *Cro.* szvetlati; *Rs.* свѣтлить, высвѣтлить. GLANCOWANIE; - ia, n. *Subst. Verb.*, polerowanie, das Poliren, Glänzen. §., polor, blask der Glanz, das Glänzen. Od glancowania warsztat *Rs.* лощильня; narzędzie, n. p. gładyszka лощило. GLANCOWANY, - a, - e, *Part. Perf.* polerowany, polirt, geglänzt, mit Glanz zugerichtet. *Rs.* лощёный. Płótno glancowane лощенка. *fig.* Jeśli mowa trefiona, glansowana i misternie układana, znak że serce zniewieściało. *Pilch. Sen. list.* 4, 94. GLANCOWNY, GLANSOWNY, - a, - e, lśniący się, błyszczący, glänzend. *Rs.* глянцовáтный, лосковый, лучезáрный, лощúльный, свѣтовúдный. Marmury glansowne się lśniły w filarach. *Bardz. Luk.* 179. Jąłem brudne głazy dobywać, i glansowne czynić z nich obrazy. *Zab.* 15, 293. Naygładsze i nayglancowanieysze szkła i blachy, maią po wierzchu niektore górki, dołki, przerwy. *Rog. Doś.* 3, 117. b) *fig.* piękny, glänzend schön, schön. Wiersz glansownieyszy, przepasany żartem. *Kchow. Fr.* 65. GLANCOWNIK, - a, *m.*, który rożne rzeczy glancuie glanc im dawa. *Tr.* der Glätter, Glänzer. *Cro.* szvetlàvecz; *Rs.* лощильщикѣ.

Pochodz. *doglancować, naglancować, oglancować, poglancować, przyglancować; wyglancować, zaglancować, zglancować.*

*GLANEK, - nku, *m.*, Ja dlatego życzliwą ręką dziś po glanku Opasuię cię milszy nad zdrowie kochanku. *Pot. Jow.* 100. Staroświeckim giermak kroiem Dzisieyszym odnawiam stroiem, Spuszczam glanków, sparam guzy, J stanu popuszczam dłużey. *Kchow. Fr.* 115.?

GLANS *ob.* Glanc.

*GŁASAC, *GŁASZAC, - ał, - a, *czyn. ndk.* (*Boh.* hlasati *Etym.* głos, *Boh.* hlas cf. hałas) wołać, publicznie wywoływać, oznaymiać, mówić rufen, ausrufen, bekannt machen. Gdy owce doią, milczenie ma bydź, tylko sam pasterz ma nieco k nim głasać. *Cresc.* 560. Zapowiedzieli im zgoła nie głaszać ani uczyć w imię Jezusowe. *Budn. Act.* 4, 18. (aby nie mówili, *Bibl. gd.*). Głasać = wołać *Cn. Th. ob.* zgłaszać, zgłosić; rozgłaszać, rozgłosić; ogłaszać, ogłosić.

GLASEROWAC, *czyn. nied.*, mówi się o ciastach lub cukrach, które po wierzchu cukrem się polewaią czyli glaseruią. *Wiel. Kuch.* 402. glasiren, mit Glasur überziehen. *ob.* Glazować.

GŁASKAC, - ał, głaska *et* głaszcze *czyn. ndk.*, Głasnąć *iedntl.*, pogłaskać *Dok.*; *Boh.* hladiti, pohlazowati, pohladiti, chlacholiti, chlacholiwám; *Vd.* gladit, pogladit, perlisuvati, perlubuvati; *Sr.* 1. ladźicź, wadźu; *Rg.* lasctitti; *Crn.* pobôshati; *Rs.* ластиться, лáщу́сь, ласкать, ласкаю, приласкáть, уласкать, положить. (обласкать pochlebić *ob.* obleśny). *Etym.* gładki cf. gładzić *et Germ.* glätten; albo też od łaski, łaskawości.) = ręką łagodnie muskać kogo pieszczenie, streicheln. Gdy kota głaszczą, marmoce. *Kluk. Zw.* 1, 303. Jm kota bardziéy głaszczesz, tym bardziéy ogon wznosi. *Cn. Ad.* 324. Głaszcz ty kotowi skórę, a on ogon w górę. *Rys. Ad.* 16. Głaskać pod włos = przeciw włosom, wzgórę, wider die Haare streichen, aufwärts streichen. *Tr.* Jedną ręką głaszcze, a drugą policzkuie. *Cn. Ad.* 310. Gdzie pana kochaią, tam i iego pieska głaszczą. *Teat* 22, *b.* 38. Głaskać i szczypać, a to wszystko razem. *ib.* 16. *c.* 78. Te włosy, które niedawno maściami głaskano, teraz popiołem posypane, *Leop.* 3 *Mach.* 4. (gładząc parfumowano). §., musnąć, pomusnąć, pomuskiwać, letko się dotykać, łechtać, leicht berühren, sanft betasten, *phys. et morl.* Chłodnym głaszcząc drzewa tchem, wietrzyk się bawi. *Hul. Ow.* 163. Po głowie bogini głaśnie nas chabiną. *Zebr. Ow.* 356. *tetigit virga*). Zgodne na wyzłoconéy lutni strony głaszcze. *ib.* 56. W iednem polu baranek młodą trawkę głaszcze J dziki tygrys łaczną krwią napawa paszcze. *Nar. Dz.* 2, 198. ścina). To męzkie dzieła! - ciebie próżno głaska chęć do dzieł męzkich. *Hul. Ow.* 112. (bodzie). §., głaskać kogo po głowie = dadź mu się we znaki, czochrać go, *fig.* einem den Kopf zausen, ihm zu schaffen machen. Fortunne z tego rodu hetmany miewali Królowie; Mężnie Niemce zuchwałe głaskali Po gło-

wie. *Papr. Gn.* 42. 2) pochlebiać, słowami łechtać, schmeicheln, mit Worten liebkosen, kitzeln. Pochlebuie im i prawie ie głaszcze. *Wis. Ek.* 164. Brzmi słodka muzyka, która uszy głaszcze, a duszę przenika. *Przyb. Luz.* 292, *Mon.* 76, 456. Głaszcząc, pochlebiaiąc *Rs.* гладцою. Gdy głaszczą pochlebstwem swém, iad gotuią. *Skarg. Dz.* 899. Nie umiał w kazaniu głaskać, iedno grzechy srogim gromieniem burzył. *Skarg. Zyw.* 2, 235. Kogo szczęście głaszcze, tego rade troszcze. *Rys. Ad.* 26. *fortuna, cum blanditur, captatum venit.* Głaszcząc prawdę mówią poetowie. *Hor.* 1. *Nar. dedyk.* b) łagodzić, gładzić mildern, von der guten Seite vorstellen. Okrutny postępek głaskali i wycieńczali. *Pilch. Sen.* 165. -§. Głaskać się *Recipr.* sich streicheln. Głaszcze się pod brodę. b) głaskać bawiąc się n. p. psa. sich mit Streicheln unterhalten. Kobiety się często przez cały dzień z pieskami głaszczą. *Tr.* GŁASKACZ, - a, *m.*, głaszczący drugiego, pochlebca, der Schmeichler. cf. *Inf. Germ.* Glattstreicher; *Sr.* 1. lischczizer *palpo.* Pochlebca, głaskacz ucha, Zyie z tego, co go słucha. *Jakub. Bay.* 9. GŁASKANIE, GŁASZCZENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, musnienie; das Streicheln; *Boh.* hlazenj; *Sr.* 1. lischczizeno. Konia urodziwego więcey głaskaniem do powinności przywiedziesz, niż biciem. *Petr. Ek.* 61. Głaskanie pod włos das Streicheln wider den Strich der Haare, der Gegenstrich. *Tr.* GŁASKLIWY, - a, - e, co się da ogłaskać. *Wlod.* der sich zähmen läßt, zähmbar. (cf. łaskawy). *Cn. Syn.* 307. *Sr.* 1. zhludzenite *domabilis.* Niegłaskliwy *cicuratu difficilis. Cn. Th.* 502.

Pochodz: *dogłaskać*, *nagłaskać się*, *ogłaskać*, *ogłaskany*, *nieogłaskany*, *niegłaźny*; *pogłaskać*; *podgłaskać*, *przegłaskać*, *przygłaskać*; *rozgłaskać*; *ugłaskać*, *zagłaskać.* cf. *Gładzić*, *Gładki*; *Łaska.*

GLASY *ob.* stok, *fortifik. Jakub. Art.* 3, 317. das Glacis. *Bh.* tolisste.

GŁASZCZĘ *ob.* Głaskać.

GLAUBICZ, *herb.*, w polu błękitnym ryba żółta, do karasia podobna, niby pływaiąca w lewą tarczy; na hełmie pięć piór strusich; z Niemiec przyniesiony. *Nies.* 2, 221. ein Wappen.

1. *GLAZ, - u. *m.*, *Rs.* глазъ = oko, cf. *glądać *Rs.* глазѣть; Oberd. glasen.

2. GŁAZ, - u, *m.*, GŁAZA, - y, *ż.*, *Dudz.* 15., *Sienn.* 338. GŁAZIK, - a, *m.*, *Demin.*, kamień pospolity, der Kieselstein, der Stein. *Rs.* глазу́нъ brukownik). Głaz, *Gall.* grés. *Stas. Buff.* 154. Nie dość, lecz święte gwałcąc praw rozkazy, wytrącasz graniczne głazy. *Hor.* 1, 302. *Nar.* Tu strumyk pstre liże głaziki. *Pot. Arg.* 377. Będzie nasienia twego iak piasku, i płód żywota twego iak głazików iego. 1 *Leop. Jez.* 48, 19. (iako kamyków. 3 *Leop.*) Głazik Kocytowy. 1 *Leop. Job.* 21, 32. (piasek piekielnéy rzeki. 3 *Leop.*). Z klęczenia, które częstym na modlitwie razem Zwykł odprawiać, kolana ztwardniały mu głazem. *Min. Ryt.* 3, 5. Zniknie miłość, powaga i przyiaźne chęci; Smierć zetrze wszystko głazem do samey pamięci. *Zab.* 13, 238. Głaz *abo* głazik probierski *Tr.* der Probierstein, der Streichstein.

GLAZ, GLAZUR, - u, *m.*, śrebro mieszane ze złotem. *Dudz.* 38. Zywicę ziemną, przy którey piąta część śrebra iest, własnym imieniem zowią *glesum* abo glazur, *electrum. Mącz.* - *Plin. Hst. N.* 33, 4. eine Ermischung von Gold und Silber. Srebro wyborne. *Cn. Th.* 1056.

GLAZGAL, - a, *m.*, materya, na roztopionym szkle, iak oleiek, czyli woda, pływaiąca. *Torz. Szk.* 258. z Niem. die Glasgalle, der Glasschaum, Glasschmelz.

GŁAZNY, głaźny, - a, - e, zwinny, zręczny. *Wol.* geschickt, adrett; *oppos.* niegłaźny cf. niezgrabny, nieokrzesany.

GŁAZOŁOMNY, - a - e,. n. p. oszkard. *Mon.* 75, 594 kamieniołomy, steinbrechend, kieselbrechend. GŁAZOWAĆ *czyn. ndk.*, = brukować. *Oss. Wyr.*; *Boh.* dlažiti, dlaždití. GŁAZOWATY, - a, - e, na kształt głazu, steinartig, kieselartig. Kamyki głazowate a krzemieniste. *Syr.* 1002. Ziemia głazowata, *la silice*, Kieselerde. *Mier. Mscr.*

GLAZUR *ob.* Glaz. GLAZURA, - y, *ż.*, glaserowanie, powleka, którą garki polewaią, polewa, die Glasur, z. B. der Töpfe. *Vd.* gorezhiza, nalizhik, glasura; *Ross.* мурава. GLAZUROWAĆ, GLAZOWAĆ, *czyn. ndk.* glazurą powlekać, *ob.* glaserować, glasiren. *Vd.* nalizhiti, glasirati, s'gorezhizo obmasati, obglasirati, poloshati, oblizhiti; *Rs.* мура́вить. Dokona *glazowanie a czuynością swą wyczyści piec. 1 *Leop. Syr.* 38, 34.

*GLEBA, - y, *ż.*, Łac. *gleba*, gruda ziemi, ziemia, grunt, die Erdscholle, die Erde, der Boden, der Grund. *Ross.* глы́ба. Kto swey soli zaniedba i odstąpi gleby, Niech ma karę, iak żołnierz, co uciekł z potrzeby. *Jabł. Tel.* 173.

GŁĘB', GŁĘBIA, - i, *ż.*, GŁĘBINA, GŁĘBIZNA, - y, *ż.*, głąb', mieysce głębokie, die Tiefe. *Bh.* hlaub, hlaubka, hlaubina, hlubočina; *Slo.* hlubina, tissina; *Sor.* 1. hubina; *Vd.* globozhina, globokustvu; *Crn.* globózhina; *Cr.* glubina; *Dl.* dubina, puchina; *Bsn.* dubina, puccina; *Rg.* dubina, puccina; *Rs.* глубина̀. Tu przestwory przepaści szeroko rozwartey, Tu wielka głęb' okropna. *Przyb. Milt.* 205. Głębiny studzienne. *Birk. Zbar. B.* 3, *b.* Włożyli go na czoln, i szukali naywiększéy głębiny w rzéce, tam go wrzucili. *Birk. Gl. Kun.* 24. W morskie fale stłoczony, gdy się na głębią morską wydawam... *Dar. Lot.* 3, 11. Zywot to dobry, żywot nader święty, Kto ani iedzie na głębią nadęty, Ani boiąc się nieszczęsnego biegu, Trzyma się brzegu. *Petr. Hor.* 2, *B* 2. Okręty, które na kotwicach stały, na głębią w nocy płynąć, a potym do brzegu iachać musiały. *Warg. Cez.* 87. Nad głębiną, iakoby w nią iuż wpaść miał, słabo stoi, drżący i strapiony. *Skarg. Dz.* 44. Trzykroć tonąłem; noc i dzień w głębinie trwałem. *Budn.* 2 *Cor.* 11, 25. (w głębokości morskiéy. *Bibl. Gd.*) - *fig.* Dziś nasze kobietki w głębinę matematyki i fizyki zapuszczaią się. *Zab.* 2, 46. Głębina taiemnic bozkich. *Psalmod.* 76. - W głębi kurytarza iest framuga. *Teat.* 52, *d.* 57. w tyle, im Hintergrunde. Teatr reprezentuie ogród, w głębi pałac. *Teat.* 54, 3. W głębi sali. *ib.* 7, *c.* 3. *Czrt.* - *U Malarzów:* na głębią podadź *enfoncer. Tr.* vertiefen. Podanie na głębią. das Vertiefen, die Vertiefung, bey den Mahlern. §. *Phras.* Wierz mi, że cię wywiodą w głębią z miałkiego. *Rey Wiz.* 31. że cię wybawią, wyzwolą; abo też że cię z deszczu pod rynę poprowadzą. *GŁĘBIĆ, *Bh.* hlaubati; *Ecc.* глубиню, глубинутворю, *ob.* wygłębić, zgłębić. *GŁĘBICIEL, *ob.* wygłębiciel, zgłębiciel, cf. *Bh.* hlaubal *criticus.* *GŁĘBIE, - ia, *n.*, głąb', głębia, głębizna, die Tiefe. Cztery wiatry z głębia gwałtowne poruszywszy morze, bitwę stoczyły. *Wad. Dan.* 148.

GŁĘBIELISKO, - a, *n.*, topielisko, ein tiefer Mohr. W błotnych głębieliskach siła zakrytych siedziało. *Krom.* 243. GŁĘBIEY *Compar. Adv.* Głęboko. - GŁĘBIK, - a, *m.*, ryba morska, przynawek. *Cn. Th.* 879. *pompilus* der Schiffkuttel, der Segler. §., *ob.* kiełb', kiełbik. GŁĘBINA, GŁĘBIZNA, *ob.* głęb, głębia. GŁĘBOKI, - a, - ie. *Compar.* *głębokszy, głębszy, *Boh.* hluboký, *Comp.* hlubšj; *Slo.* hluboki, hlubši; *Crn.* globòk; *Vd.* globok; *Sr.* 1. huboki, lyboki, lobschi; *Sr.* 2. blúmoki, blumoki; *Cro.* glubok; *Dl.* dubòk; *Rg. et Bsn.* dubok; *Rs.* глубокïй. *oppos.* miałki). tief. Dół ten przy iednym końcu ma bydź głębszy. *Cresc.* 625. Dołek iednę stopę głęboki. *ib* 397. Uicieczesz się do głębokszych studniczek. *Rey Pst. A.* 6. Im która głębsza rzéka, tym więc ciszéy płynie. *Opal. sat.* 116. Trudno było wybrnąć z tak głębokiéy toni. *Klok. Turk.* 136. §., wyraża wielkość stopnia, którego rzecz doszła, tief, als Zeichen einer Intension, oder eines hohen Grades. Pod czas głębokiego snu, niektórzy od żelaza zginęli. *Kulig. Her.* 67. im tiefen Schlafe. Wśród głębokiego pokoiu wzięli Turcy uśpioną Dydymotychę. *Klok. Turk.* 119. Prosimy Cię o tę łaskę Królu, z nayglębszym uszanowaniem. *Zab.* 15, 135. Głębokie milczenie; *s* głuche milczenie, n. p. stoią zbladli w głębokiém milczeniu. *Zab.* 8, 222. §., względem koloru, ciemny, tief von Farben, dunkle Farben. W głębokiéy żałobie chodzić, in der tiefen Trauer, (O b r b. Klage). §., głębokie tony, tiefe Töne *oppos.* wysokie. Głębokim śpiewa basem. *Tr.* §., daleko zaciekły, weit hinein gedrungen, spät, tief. W głębokie iuż zaszedł lata *Tr.* er ist schon tief in die Jahre; im Deutschen sagt man auch: er ist schon hoch in die Jahre, er hat ein hohes Alter erreicht. *Susza* skończył życie w głębokiéy starości. *Stebel. pr.* W głęboką noc powrócił *s* pożno w noc, spät in die Nacht. Dobry rozsądek, choć nie w głębokim wieku. - Zachodzić w głębokie gadki in tiefe Gespräche. *Tr.* - §., głęboki rozum *s* głęboko przenikaiący, bystry, przenikliwy, ein tief dringender, durchdringender Verstand. Wół ieden, głębokiego rozumu, rzeknie, przyiacielu.... *Zab.* 15, 179. Człowiek głęboki zna rzeczy terazniey-sze, wie o przeszłych, zgadnie przyszłe. *Teat.* 26, *c.* 130. Myśli głębokie, n. p. Jeżeli która, tedy ta iest myśl i wysoka i głęboka. *Boh. Kom.* 4, 134. tiefsinnig, von Gedanken. *ob.* głębokomyślny. Głęboka nauka *s* gruntowna, eine tiefe, gründliche Gelehrsamkeit. §., Nauka ta dla mnie zbyt głęboka *s* zatrudna do poięcia, zbyt wysoka, die Wissenschaft ist für mich zu tiefsinnig, sie ist mir zu hoch, zu abstract. §., głębokie są taiemnice bozkie *s* głęboko zakryte, niedoścignione, tief, verborgen, unergründlich. Otworzyć nayglębsze serca skrytości. *Teat.* 33, *c.* 6. GŁĘBOKO *Adverb.*, GŁĘBIEY *Compar. Adv.*; *Boh.* hluboce, hlauboce, *Comp.* hlaub *et* hlaubegi; *Slo.* hlboko; *Sor.* 1. luboko; *Cro.* gluboko; *Rs.* глубоко, глубже, niemiałko, nieletko, daleko przenikaiąc, *propr. et fig.* tief. Trzeba ieszcze głębiey kopać, żeby wodę znaléźć. *Ld.* Głębiéy w serce krzywda wchodzi, i dłużey się pamięta, niżeli uczynność, *Gorn. Sen.* 6. Zabrnąłeś głębiéy nieco, iż cię słowy naprawić trudno; toć zelżywością zawściągnion będziesz. *Pilch. Sen.* 152. Gdyby się miał tak głęboko z nią wdawać, uwiadomię oyca. *Teat.* 30, 29. Pochlebniki głęboko się kłaniaią, ale głębiéy ieszcze w mieszek sięgaią. *Falib. Dis. E* 3. Nie tak głęboko w rzeczy patrzą młodzi. *P. Kchan. Jer.* 134. Drugi po wierzchu tylko uważa, a inny głębiéy sięga rozumem. *Zab.* 12, 275. Umiem rzecz wywodzić, i mówić o rzeczach głęboko. *Bach. Epikt.* 60. Im głębiéy myślą sięgam, tym bardziéy mię to bawi. *Teat.* 49, *d.* 43. Jegomość głęboko bierze, ia tego nic nie rozumiem. *Teat.* 34, *b. B, h.* 2. - §., śpią głęboko. *Zab.* 13, 278. *Trę b.* tęgo, mocno). GŁĘBOKOMYSŁNY, - a, - e, tiefdenkend. *Mrong.*, *Vd.* globokumislen; *Rs.* глубокомысленный. GŁĘBOKOMYSLNOSC, - ści, *ż.*, tiefes Denken, *Vd.* globokumislenost, globokumislezhnost; *Ross.* глубокомысленность, глубокомыслïе. *GŁĘBOKOMOWNY, - a, - e, *Ec.* глубокоръчивый. *tiefsprechend. GŁĘBOKOSC, - ści, *ż.*, *Boh. et Slo.* hlubokost; *Vd.* globokust; *Crn.* globókust; *Sr.* 1. hubokoscż cf. głąb', głęb', głębia; przymiot tego, co nie miałko, nie płytko, ale daleko w głąb' zachodzi, die Tiefe. Prędkim skokiem w głębokość Tyrową wpadł. *Warg. Wal.* 139. - Głębokość lasu, szyku, woyska, die Tiefe, Vertiefung. Głębokość batalionu (die Tiefe) die Höhe eines Bataillons, wie viel Mann hoch es steht. §., mieysce głębokie, ein tiefer Ort, eine Tiefe (cf. przepaść). Z głębokości wołam do ciebie o Panie. *Bibl. Gd. Ps.* 130, 1. §., niedościgłość, niepoiętość die Unerforschlichkeit, die Tiefe, unergründliche Beschaffenheit. Wszystkie nauk przeniknął głębokości. *Tr.* Wy nie macie téy nauki, wyście nie poznali głębokości szatańskich. *Bibl. Gd. Apoc.* 2, 24. Głębokości bozkich nikt nie zna, iedno duch, który iest w nim, *Gil. Kat.* 39.

Pochodz: *doglębić, przeglębić, wyglębić, niewyglębiony; zagłębić się; zgłębiony; niezgłębiony.*

GLEGOT, KLEKOT, - a, m, wielemówny, *blatero. Mącz.* świegot. *Dudz.* 41. ein Plauderer, ein Schwätzer. cf. *Boh.* gekot *strepitus, fremitus, echo; Cro.* klokoticza, *Hung.* kotyogós, *gloctorium*, *Rs.* клокотъ, клокотанïе *s* bełkotanie. GLEGOTAC, GLEKOTAC, KLEKOTAC, - ał, - a *et* glegoce *czyn. ndk.* (cf. klecken Adlg. *Bh.* gektati *crepare, strepere).* małym ięzyczkiem glegotać, nabrawszy wody w usta, charchać, *gargaryzare. Mącz.* gurgeln, sich gurgeln. §., bocian nosem glegoce, klekoce abo klekce, gęgoce, der Storch klappert mit dem Schnabel. Bociany nosem klekotały. *Banial. J.* 3, *b. Cro.* klokotati. klokochem, klyukati *glotero; Hg.* klokdok; *Sr.* 1. klapotam taż bacżen. §., bełkotać, momotać, zaiękiwać się, stammeln, lallen; *ob.* klektać. §., świegotliwie paplać, schwatzhaft plappern. §., Garnek wrzący glegoce, abo w garku glegoce, glekoce. *Dudz.* 20. der kochende Topf bullert, kollert, es bullert im kochenden Topfe. *Eccl.* клокотать. GLEGOTANIE, GLEKOTANIE, KLEKOTANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.* - §., gargaryzm, das Gurgeln. §., glegotanie bociana, das Klappern des Storchs. §., bełkotanie, momotanie das Stammeln. §., świegotanie, das Schwatzen. §., glegotanie garka, abo w garku, das Bullern im kochenden Topfe. GLEGOTKA, GLEKOTKA, KLEKOTKA, - i, *ż.* rzegotka, brząkadło, eine Klapper, Klapperbüchse, eine Schnarre. Płaczącym dzieciom daiemy iabłka abo klekotki, aby się bawiąc niemi, umilkły. *Petr. Pol.* 451. W wielki Piątek nic u nas nie słychać, okrom niewdzięcznego głosu rzegotek, i klekotek. *W. Post. W.* 254. Klekotki, które wołom przywięzuią.

więźnią, bywaią sosnowe, dębowe, olszowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. - §. klekotka, *masc. et fem.* świegotliwy i świegotliwa, lub świegotka, ein Plaudermaul, eine Plaudertasche. *Cn. Ad.* 1116.

GLEN, - nia, *m. et* gleni *ż.*, Glonek *demin.*, potężny kawał chleba, ein Runken oder Ranken Brots, ein Flanken, Flarden Brots (cf. Kloß). Włożył sobie kilka gomołek w zanadra i gleń chleba. *Falib. Dis. L.* 3., *Ross.* гомзуля, хомо́тъ, ло́мтикъ, ломти́ще; *Ec.* укрухъ (*Rs. et Ec.* глѣнь, глѣнецъ = sok); *Sr.* 2. głón (cf. *Rs.* сглонуть połknąć, pochłonąć).

GLETA *ob.* Gleyta.

GLEWIA, - ii, *ż.*, spis, die *Glefe, der *Glefen, Obb. Gläve, Gleve, *Lat. med.* glavea, *Suec.* glafwen, eine Lanze, ein Spieß, Speer. Rzymianie mieli iedne oręże pocifkowe, mnieysze od grotów, żelazo trzygraniafte maiące; na calów tylko pięć długie, a drzewce na ftop półczwarta, nazwane glewiią, *verutum. Papr. W.* 1, 54. ein Römischer Wurfspieß. *Cn. Syn.* 918. GLEWIYNIK, - a, *m.*, kopiynik, żołnierz dzidą uzbroiony, iak Kozacy. *Dudz.* 38. der *Glefener, ein Spießknecht, Piquinier. *Cn. Syn.* 918.

GLEY, - eiu, *m.*, gatunek ziemi, maftka iak mydło, gdy fię żeie na powietrzu ftaie się twardą. *Torz. Szk.* 64. *et* 65. *et* 5. *argille glaise. Brzoft.* 105. Niedrd. der Kley: Thon, Lehm, Märgel, Niedrf. Klegg, *Holl.* kley, *Angl.* clay (cf. kléy); *Vd.* glenza, glen, glinza; *Boh.* jíl. GLEYCISTY, - a, - e, pełen gleiu, lettig, thonig. Torf bardzo gleyciſty i kleiowaty. *Brzoft.* 120.; *Vd.* glenaft, glenzaft.

1) *GLEYT *ob.* Glid - 2) GLEYT, - u, *m.*, GLEYCIK, - a, *m. zdrbn.*, z *Niem.* das Geleit, der G leitsbrief, das freye, fichere Gel it. *Bh.* glevt, prúwodnj lift, pruwod bezpečnosti, lift zachowacý; *Dl.* verni lijfst; *Vd.* povodnu pismu, obvarnu pismu; *Sla.* pratnje; *Rs.* опасная грамота. Gleyt ieſt od słowa Niemieckiego Geleit, *salvus conductus. Czack. Pr.* 204. Gleyt, albo wolne przeyście, kto komu da, powinien go bronić od szkody. *Szczerb. Sax.* 145. *Literae salui conductus*, lift, którym osobie oſkarżoney w sprawie kryminalney, król oſtrzega bezpieczeńſtwo ftawania w sądzie. *Kras. Zb.* 1, 521. Król wydaie te gleyty czyli liſty, zaręczaiące bezpieczeńſtwo do ftawienia się. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 104. (cf. żelazny lift). Husowi dali gleyt, albo przymierze wolnego przyiechania i odjechania. *Gil. Kat.* 99. Miał ieden paszport od Wezyra, i od hospodara Wołoſkiego gleycik. *Birk. Ex. C.* 4 *b.* GLEYTOWAC, - ał, - uie, kogo *cz. ndk.*, dadź mu gleyt, gleytem go ubezpieczać. *Dudz.* 38. einem ficheres Geleit geben. §. odprowadzić *honoris causa* towarzyſtwem. *Mącz.* einem eine Bedeckung geben. GLEYTOWY, - a, - e, od gleytu, Geleits:. Gleytowy lift.

GLEYTA, - y, *ż.*, Glita. *Haur Sk.* 92., *Gall.* glette, *Suec.* glitt); *Bh.* glet; *Vd.* pena, smet, die Glätte, Glötte, Glöthe. Wapno ołowiane ciągłym paleniem obrócone w szkło, maiące przy tęgości kruchość, a oddzielaiące się w łuſkę żółtawą i rumianą, = glita. *Kruml. Chy.* 529. Ołów w popiół obrócony, nagle ftopiony, obraca się w szklanną materyą gleytą zwaną; żółtą zowią złotą, białą śrebrną od koloru, Goldglätte, Silberglätte. *Kluk. Kop.* 2, 201. cf. glutniak. §. piana odchodząca od złota, śrebra, Gold= oder Silberschaum, Schlaken. Swietne śrebro, ſkoro ie ogień od gleyty odcedzi. *Pot. Syl.* 30. GLEYTAK, - u, *m.*, z *Niem.* der Glöttehaken, hak do wyprowadzenia gleyty z pieca. GLEYTOWY, - a, - e, od gleyty, Glätt=, von Glätte. Maść gleytowa, *unguentum de lithargyrio. Perz. Cyr.* 2, 325.

*GLIBIELA, *GIBIEL, *GNIBIEL, - i, *ż.*, przepaść, otchłań, bezgruncie, Schlund, Abgrund (*Ross.* гибель zguba). W błotney żaby hasaią glibieli, *limoso in gurgite. Zebr. Ow.* 149. Chcieli Niemcy przytaionych z leśnych glibieli wyciągnąć. *Krom.* 492. *e latebris*). Pierzchnąwszy ielenie, w krzewinę nas ciemną I nieprzebyte nawiodą glibiele. *Tward. Daf.* 51. Oblężeńcy drą się przez gnibiele, przez głazy na mury. *Chrośc. Fars.* 217. Wnet nowe woyny uyrzysz w twéy gnibieli I które woyſka biiące się głównie. *Chrośc. Luk.* 239. W sadzie moim z gałązek roskwitłych chłodniki, Tam mię pod cień wzywaią i letne pośniki, Gdzie trawiąc czas łagodny pod temiż *gibieli, Na zielonych traw buynych kładę się pościeli. *Gaw. Siel.* 361. Bukowińſkie wyświadczą gnibiele, Co iuchy, co tam i tołubów dyszy. *Jabł. Buk. J.* 3. Kamień znaydziesz w lada glibieli. *Mon.* 71, 545.

*GLICZA, - y, *ż.*, *Discriminale* szwayca albo glicza, którą przedział czynią na głowie. *Mącz*, die Neftnadel.

GLID, GLEYT, - u, *m.*, z *Niem.* das Glied, z. E. Soldaten, rzęd, szereg n. p. żołnierzy, *Sla.* glida, réd). *Klidt *vulgo* gleyt, *acies in filum porrecta. Chmiel.* 1, 82. Kroczą pasmem, a w marszu wzgórek ni dolina, Las ni ftrumień porządnych gleytów nie przecina. *Przyb. Milt.* 177. Zaden się nie mógł w gleycie utrzymać na nogach. *ib.* 296. Tysiączne kolumn rzędem ftoią glidy. *Zab.* 10, 21. Zaftępowały Cheruby gleytami świetnemi. *Przyb. Milt.* 402., *Rs.* пошереножно. *GLIDWASER, - u, *m.*, wodniſta wilgoć w rannych członkach, z Niem. das Gliedwasser. Sok który w ranach glidwaser zaftanawia *Syr.* 70.

*GLIF, - u, *m.*, *n. p.* Mularze używaią do węglów i glifów, niektórych naczyń. *Solſk. Geom.* 2, 106. Glif u mularzow, ukosność muru przy oknach dla światła, lub przy drzwiach dla przeſtrzeńszego weyścia. *Mag. Mſkr.*

GLIIOWAC, - ał, - uie *cz. ndk.*, rozpalać, z *Niem.* glühen, glühend machen. gliiować żelazo. *Tr.*

GLINA, - y, *ż.*, *Bh.* hljna; *Slo.* hlina; *Dl.* gnyla, gnilla; *Rg. et Bs.* ghgnilla; *Cro.* ilovácha (*cf.* ił); *Sr.* 2. glina; *Sr.* 1. lina; *Crn.* glina, perſt; *Vd.* glina, jiu, glinu, glinja, ilouza, let, berna, musga; *Rs.* глина, бренїе; *Ec.* бренїе, скудель. *Anglos.* lim, lam, *Angl.* loam cf. *Gr.* λυμα, *lat.* limus cf. *Gr.* γλια, *Lat.* gluten, *Germ.* kleben, Schlamm, Schleim; cf. 2) glen), der Lehm, der Thon, die Thonerde: *argilla*, ziemia ciągła, nie tak krusząca się, iak inne ziemie, w palcach zdaie się bydź tłuſta, iak gdyby czym posmarowana była; w wodzie zoftaie lipką; daie się wyrabiać na różne kształty; ususzona twardnieie. *Kluk Kop.* 1, 250. Statki z gliny. *Warg. Wal.* 223. (*ob.* garki, ſkorupy). Gliną oblepiam *Ec.* глиню. - §. *fig.* On fortuny blaſkiem otoczony, Jakby z inney był gliny niż gmin ulepiony. *Zab.* 16, 207. *fig.* Osłabł cały, iak glina. *Perz. Lek.* 314. - §. Gli-

na zduńska, Töpfer=Thon, *Rs.* сугли́нокъ. GLINIANY, *plur.*, miasto w ziemi Lwowskiéy, sławne zebraniem się tu szlachty po śmierci Zygm. Aug. *Dykc. Geogr.* 1, 241. eine Stadt im Lembergischen. GLINIANY, - a, - e, z gliny, thönern, irden. *Bh.* hliněný, hlinatý; *Slo.* hliněný, hlinowatý; *Vd.* persten, is persti; *Carn.* perstęn; *Sla.* zemljenj; *Rs.* гли́няный, скудельный, скудельничїй, сугли́нстый, *Ec.* глинный, глиняный, изъ глины здѣланный, пе́рстный, бре́нный. Gliniany statek, abo garncarskiéy roboty. GLINIARNIA, - i, *ż.*, komora służąca na glinę. *Jak. Art.* 3, 293. izba do siekania, mieszania i zupełnego przygotowania gliny na formy w ludwisarni. *ib.* 3, 101. die Lehmkammer, Thonkammer, Thonstube. *Rg.* ghgnillarniza. *GLINIARSTWO, - a, *n.*, *Bs.* ghgnilarstvo, *opus lateritium*, Thonarbeit, Lehmarbeit. GLINIASTY, GLINIATY, - a, - e, pełen gliny, lehmig, thonreich. *Boh.* hlinowatý, hlinowitý, slinowatý; *Sorab.* 1. linoyitė; *Dalm.* gnylovath, gnillaszt; *Croat.* ilovachászt; *Rag.* ghgnillast; *Vd.* glinjast, jiunast, ilounast; *Crn.* glinast; *Ec.* бре́ннистый; *Bs.* ghgnilariv). Ziemia gliniata. *Cresc.* 143. Nietylko urodzayne i czarne grunta, ale nawet gliniaste nagradzaią pracę człowiekowi. *Zab.* 6, 105. §. koloru do gliny podobnego, lehmfarbig. Wałach gliniasty. *Papr. Ryc.* 99. GLINKA, - i, *ż.*, *alumina*, ziemia znayduiąca się obficie we wszystkich glinach, ziemiach tłustych i mokrych. *Sniad. Chem.* 132. *argilla bolus*, subtelna, prawie oleiowata ziemia; w uściech rozpływa się iak masło; w aptekach iéy zażywaią pod imieniem *terrae sigillatae*, feine Bolarerde. *Kluk Kop.* 1, 252. Glinka tłusta, Fetthon. *Krup.* 5, 148., *Bh.* hlinka *argilla colorata*, Farberde (*Sr.* 2. glinka wierzch pieca). Glinka lekarska ma podobieństwo do krédy. *Brzost.* 123. Glinką ciesielską rubrykę nazywaią, iż nią cieśle znaki swoie na drzewie wypisuią. *Kluk. Kop.* 1, 333. der Röthel, der Rothstein. GLINKI, - ek, *plur.*, doły glinne. *Cn. Th.* Lehmgrube. *Bh.* hliník, hliniště; *Bs.* ghgnillariscte, mjesto ghdi se ghgnilla copa; *Rs.* гли́ница. §. GLINKA, - i, *m.*, koń gliniasty, ein lehmfarbiges Pferd. Glinko móy białogrzywy. *J. Kchan. Fr.* 79. GLINNY, - a, - e, *ob.* gliniasty, lehmig. Gdyby ziemia była bardzo glinna. *Cresc.* 310. Ziemia tłusta, puchlna, glinna. *Cresc.* 179. - *GLINOMAZ, - ia, *m.*, *pogardl.* zdun, ein Lehmschmierer, Lehmklecker. *Boh.* hlinomaz (cf. *Boh.* hlinák *luti calcator*). GLIOWATY, - a, - e, gliniasty, gliny pełen, lehmig, voll Lehm. Kryie się w kałużach gliowatych. *Birk. Kant. C.*

*GLIPKI *ob.* Lipki. GLISNIK *ob.* Glistnik.

GLISTA, - y, *ż.*, *Bh.* hlíst, Stkrkawka; *Slo.* hlísta; *Mor.* hlísta; *Hg.* geleszta; *Sr.* 2. glista; *Rg.* glista, glistina; *Cro.* glizta, gliszta; *Dl.* glyzte, guja; *Sla.* glijsta, gujavica; *Bs.* ghlista, glista, gujina; *Crn.* glista; *Vd.* semleski zherv; *Rs.* глиста̀. Glisty, *lumbrici*, dżdżownice, robaki znayduiące się w ziemi, którémi się ryby i wodne ptastwo tuczy. *Zool. Nar.* 92. der Regenwurm. Szczupły, *szczury, cieńki, glista, konop'. *Cn. Ad.* 1138. er ist so dünn, wie ein Regenwurm. - §. 2) Jest też ieden gatunek robaków w ciele ludzkiém, okrągłych, nie bardzo długich, które glistami zowiemy. *Krup.* 5, 737. der Spulwurm im Leibe. *Rg.* gúja). Dzieci gorączki mieWaią, gdy na glisty choruią. *Sleszk. Ped.* 177. Owe przeczytawszy listy, zkrzywił się, iakby chorował na glisty. *Jabł. Ez. C.* 3. cf. na trzy dzwona. - Glista tasiemkowa lub serdeczna, der Bandwurm, *solitarius*, *tenia*, na kilka lub kilkanaście łokci długości maiąca. *Perz. Lek.* 187. Glisty dyniowe wyglądaią właśnie by pasmo ziarnek dyniowych, iedno w drugie powtykanych, utkane. *ib.* cf. rupie. GLISTNIK, GLISNIK, - a, *m.*, *Boh.* sstkrkawičné semeno; *Sla.* Sfarina; *Bs.* sitje, voga, alega, bunçevje), piołun glistny, glistne ziele, *santonica*, Santonisch Wurmkraut, Wurmsamenkraut, od glist rzeczone, iż czerw w żywocie morzy i wywodzi. *Syr. Ziel.* 390. glistnikowe ziele. *Syr.* 360. §. glistnik morski, koralowy mech, gniazdo koralowe, *muscus corallinus*, roście na morskich skałach, na skorupach małżowych, także glisty wywodzi, das Korallenmoos. *Syr. Ziel.* 1417., *Ross.* гли́стникъ морской. - 3) glistniki = glisty, dżdżownice, Regenwürmer. Leżą gęsto zmięte, iak glistniki, gdy się po nurtach rozproszą. *Przyb. Milt.* 16. GLISTNY, - a, - e, od glisty, Regenwurm=, Bandwurm=. *Crn.* glistene, glistav; *Cro.* glisztav; *Sla.* gljistav). *Syr.* 390. GLISTNIKOWY, - a, - e, od ziela glistnika, Wurmsamenkraut=. *Syr.* 360. *GLISTOMORNY, - a, - e, *Crn.* glistamôrne, = zabiiaiący glisty, wurmtödtend. *GLISTOWACIEC *niiak. ndk.*, *Ec.* глистова́тѣю, гли́стьı имѣю, *vermino.*

GLITA *ob.* Gleyta.

GLNY, *abbreviatio* zamiast: *Generalny*, n. p. Marszałek Glnéy konfederacyi. *Vol. Leg.* 8, 127. - GLNOSC *ob.* Generalność.

GLOB, - u, *m.*, *z Łac.*, machina okrągła, wyrażaiąca okrąg świata i wszystkie iego przedziały. *Kras. Zb.* 1, 322. der Globus, die Weltkugel. *Bh.* obor swěta. Tales naypierwszy glob wykształtował, i na tablicy miedzianéy ziemię i morze odrysował. *Wyrw. Geogr.* 3. Ziemia iest globem okrągłym, troszeczkę w biegunach spłaszczonym. *Łęsk.* 2, 54. GŁOBIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, zgłobić *dk.*, (cf. *Bh.* hlaubati *nimium perscrutari* = głębić; *Rg.* oglobitti *proscribere*, glóba *proscriptio*; *Cro.* oglablyem *glubeo* ogrizavam). ścískać, spaiać, zusammendrücken. *Circumpangere* zgłobić, *circumpactus* zgłobiony. *Mącz.* *Compago* zgłobienie, zjęcie. *ib.* cf. odgłobić, rozgłobić, ogłabiać, zgłabiać. §. *fig.* cisnąć, uciskać, bedrücken, drücken, plagen. Więcéy niż wszystkie rany, list on głobi serce iego. *Pot. Arg.* 731. Ciebie nieszczęście własne, Rzymie, *głobie, żeś na trzech panów pozwolił. *Chrość. Luk.* 5. (*ob.* Pogłobić). §. Głobić się o co, troszczyć się, sich kümmern, ängstigen. Jeśliby kto rozumiał, żeby sług bogu potrzeba było, może się o to nie głobić ani starać, boć ich iest bardzo żyzno, kiedy ci pomrą. *Glicz. Wych. O.* 7.

GŁOD, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* hlad; *Sor.* 2. glod; *Sor.* 1. hlod, wod; *Vd. et Crn.* glad, lakota; *Cro.* glád; *Bs. et Rg.* glád; *Rs.* го́лодъ; *Ec.* гла́дъ. Gdy żołądek wypróżniony nic nie ma do trawienia, zatém przez ustawiczne iego ściąganie się, czucie się staie w żołądku *głód* nazwane, coraz przykrzéysze, i do potraw użycia, chociażby kto nic chciał, przymuszaiące. *Krup.* 2, 36. der Hunger. Kiedy fałdy żołądkowe czcze wzaiemnie się ocieraią, wtedy zwierzę czuie głód. *Zool. Nar.* 34. Głód

wielki morzący *ob.* Przemor. Psi głód, choroba, *bulimia*, der Hundshunger, Heißhunger, żądza iedzenia zbyt wielka w pomiar sił żołądka. *Dykc. Med.* 2, 275. (cf. wilcza choroba, *Crn.* kukèz; *Rs.* алчба. Głodu ten znać nie czuie, co tego i owego tylko kosztuie. *Cn. Ad.* 247. Głod do domu przypędzi. *Cn. Ad* 244. Głód dowcipny, głód wszystkiego nauczy. *ib.* Głód wilka z lasa wywoła. *ib.* Głod tani, sytość droga, *abo:* głodu nie kupić, sytość wiele kosztuie. *ib.* Przysmak wyborny, głod. *Cn. Ad.* 247. Głód naylepszy kucharz. *Teat.* 8, 43. Głód stanie za kuchmistrza, t. i. potrawy mniéy smaczne głodnemu żołądkowi przypadaią do gustu. *Pilch. Sen. list.* 1, 128. *et* 4, 141. Arabowie na pracę i głód dziwnie są trwali. *Warg. Radz.* 49. Kto robi, głodem nie umrze. *Cn. Ad.* 314. Bogu służąc, nikt nie umarł głodem. *Chrość. Job* 33. Z głodu umieram. *Teat.* 17 *b*, 25. verhungern, vor Hunger sterben. Głód mrzeć, großen Hunger leiden, bis zum Verhungern. W domu obfitym głód marł. *Ezop.* 51. Chcesz że, żeby syn z nami głód marł? *Teat.* 8, 49., *Vd.* gladi vmreti, sgladeti, salakotuvati, gladi kona-vseti). Głód cierpieć, łaknąć; *Sla.* gladovati; *Cro.* gladuvati; *Rs.* голодать, оголодать; *Ec.* гладствовати. Głodem kogo morzyć. *Boh. Kom.* 4, 205. einen mit Hunger quälen. - *Slo. Prov.* hlad sa ssibenice ne bogi głod nie boi się szubienicy; hlad sa ne da slowmi utiſ'it głód się nie da słowy uciszyć, *ob.* głodnego żołądka bayką nie zabawić; *Cro.* glad ochi nema, *Rg.* glàd occi nei ma = głód oczu nie ma; *Cro.* Glad y vu kusnu ide hisu, *Rg.* glàd i ù kùxnu kucchju ulazij, *fames et pestiferam intrat domum.* §*. głod napoiu = pragnienie, der Durst. W obłoki suche usta wlepili i oczy, Co większa, tym ich bardziéy głod napoiu tłoczy. *Bardz. Luk.* 61. §. wielka chciwość, pragnienie lub łaknienie czego, großes Verlangen, Hunger. Głód bogactw, pragnienie czci, nienasycone iest. *Zygr. Ep.* 43. Głód słowa bożego. *Hrbst. Lek. B.* Przepuszczę ia głód na ziemię, nie chleba, ale słowa bożego. *Karnk. Kat.* 425. Poślę głód na ziemię; nie głód chleba, ani pragnienie wody, ale słuchania słów Pańskich; tak że się tułać będą od morza do morza, szukaiąc słowa Pańskiego. *Bibl. Gd. Amos.* 8, 11. 2) Głod, Głody, *in sing. et plur.* wielki niedostatek chleba i zgoła żywności i pierwszych potrzeb, die Hungersnoth, der Hunger, der Mangel. Gdy się stał głód wielki po krainie onéy, począł i on niedostatek cierpieć. *Sekluc. Luk.* 15. W wielkim głodzie R. 1440 w Polszcze ludzie z liścia, z korzenia ledaiakiego, i lepu iemiołowego chleb działali. *Stryik.* 561., *Vd.* lakota, stradanje, gladuvanje, potrebnost krushnie; *Bs.* skupochja, glad. potriba od hrane). Głód żywności cierpieć *Rs.* голодѣть. Jednemu gody, drugiemu głody. *Cn. Ad.* 314.. *Slo.* geden presicenim tiha, druhi hladom ziwá. Jedź ty do mnie na głody, a ia do ciebie na gody. *Gwagn.* 385. Często odprawiwszy gody, muszą cierpieć głody. *W. Post. W.* 69. Z wielkiéy intraty przyszedł na głód. *Hor. sat.* 72. Zła miłość o głodzie. *Ryś. Ad.* 78. O głodzie, pospolicie mówią, miłość oziębła. *Petr. Ekon.* 72. *sine Cerere et Bacho friget Venus).* Przy głodzie, przykrzy się woiewodzie, a przy chlebie, chce mi się i ciebie. *Teat.* 14 *b*, 52. - §. Głod wody, brak wody, Wassermangel. Odjął im potok, którym woda szła do miasta; i tak udziałał wielki głód w mieście w piciu, że wszyscy bardzo pragnęli. *Jer. Zbr.* 64. Widząc, że głodem wody nie może nic uczynić, kazał pod miastem zbudować twierdzę. *ib.* 65. GŁODAĆ, - ał, - a *et* głodze *cz. ndk.*, *Bh.* hlodati, = hrizti; *Vd.* glodati, glojem, glodam; *Crn.* glòdam (*Sor.* 1. drěptam *rodo;* lodacź, wodacź skrobać); *Cro.* glodati, gloyem *rodere*, glodati, glodyem = *terere; Rg.* glogbjatti; *Ross.* глодать, зглодать, гложу. gryźć, beißen, nagen. Dziecina zębów ieszcze nie maiący, grubych pokarmów nie może gryźć abo głodać. *Petr. Ek.* 94. Drogie szaty nasze w skrzyni mole głodzą; a ubodzy i prostéy sukni od nas mieć nie mogą. *W. Post. W.* 2, 161. Gołą kość leda kondys głodze. *Pot. Pocz.* 70. Psy, które kość pod stołem głodzą. *Pot. Arg.* 221. Nie póydą w pole z myśliwczemi prości Kundłowie, wolą w kuchni głodać kości. *Kochow.* 38. Odtąd paść się iuż więcéy nie będziecie kozy, Kędy kwitnie szczodrzeniec, ani głodać łozy. *Narg. Wirg.* 486. *carpetis).* Zetrze wężowi głowę; a wąż piętę iego głodać będzie. *Zrn. Pst.* 3, 709. Jedne iabłka głodzą osy, drugie czyrw gryzie. *Rey Zw.* 115. 2) *fig.* nacierać, wycierać, reiben, drücken, schälen, abreißen. Piastom dawnym twardy szyszak głowy pierwéy głodał, Niźli włożyli koronę. *Pot. Pocz.* 13. Bóg mię snadź szatanowi na obroty podał, Ażeby przez swe naczynia mię głodał. *Chrość. Job.* 59. Hoyny, iako groch przy drodze, Kto się nie leni, ten go idąc głodze. *Rey Zw.* 217. Brzeg taki woda głodze. *Klon. Fl. E.* 2 *b.* Jadąc obaczę szewca, tuż przy saméy drodze, A on dąb nadstarzały z wierzchniéy skóry głodze. *Pot. Pocz.* 306. obnaża). GŁODEK, - dka, *m.*, *draba Linn.* znaiome ziołeczko, rosnące na polach, miane za wróżkę nieurodzayności. *Kluk Rosl.* 3, 99. das Hungerblümchen. Głodek obwodkowy, *D. ciliaris*, *Linn.*, wiosienny, *D. verna*, żółty, *D. muralis. Jundz.* 329. GŁODNIE, GŁODNO, *adv. adj.* głodny, hungrig. Ey chłodno i głodno; Choć i głodno i chłodno, Ale żyiem swobodno. *Kniaź. Poez.* 2, 177. wir leiden Kälte und Hunger. Chłodno, głodno, i do domu daleko, = wszystko złe na raz. *Ossol. Wyr.* GŁODNIEC, - iał, - ieie *neutr. niedok.*, zgłodnieć *dk.*, *Sla.* gladovati; *Cro.* gladuvati, gladujem; *Bs.* gladovati, *Rg.* gladnjetti, gladovatti, biti glaadan; *Vd.* gladuvati, gladiti, glad terpeti; *Ross.* голодать, оголодать; *Ec.* гладствовати, алкати. głodnym się stawać, głodnym bydź, głód cierpieć, łaknąć, hungrig werden, hungrig seyn, hungern. Lwięta niedostatek cierpią i głodnieią. *Budn. Ps.* 34, 10. Głodnieć musi między bogactwami. *Past. Fid.* 261. Słucha mię teraz uczeń z ochotą, bo pamięta, że głodniał. *Mon. a.* 65, 250. Zgłodniały czego, chciwy, pragnący czego, wornach begierig. Widzenia twoiego zgłodniały. *Past. F.* 135. Skarbów, bogactw, zdobyczy zgłodniali. *Przyb. Luz.* 204. *GŁODNIK, - a, *m.*, łaknący, głodny, ein Hungriger, Hungerleider. *Vd.* gladounik (*distg. Vd.* glodauz, grudovez; *Crn.* glòdovz = głodaiący, gryzący); *Rg.* gladnik; *Bs.* gladnik; *Cro.* gládnyak, gládnik; *w rodz. żeńsk. Rg.* gladnizza; *Bs.* gladniça (*Boh. et Slov.* Hladolet *Saturnus*). GŁODNO *ob.* głodnie. *GŁODNOKARY, - a, - e, n. p. Głodnokare szczenię bardzo podłe będzie na szczwanie. *Myśl. C b.* kare a głodne.

*GŁODNOKUPNY, - a, - e, głodem zjednany, objadem kupiony, n. p. Głodnokupni pochlebiacze. *Kras. List.* 2, 50. aus Hunger verkäuflich. GŁODNOSC, - ści, *ż.*, łaknienie, die Hungrigkeit. *Bh.* hladowitost; *Sr.* 1. wodnoscj. *GŁODNOZŁY, - a, - e, głodem doymujący, hungerpeinigend. Brzuch-em mój słodziny napełnił w tak głodnozłéy dobie. *Kulig. Her.* 11. GŁODNY, - a, - e, *GŁODZIEN, - dna, - dne, łaknący iedzenia, hungrig. *Bh.* hladowitý, hladowý; *Slo.* hladowitý; *Sr.* 2. glodnj; *Sr.* 1. wodné; *Sla.* gladan; *Cro.* gladen; *Rg.* glaadan; *Vd.* gladoun, lazhen, vozhen; *Crn.* gladne, gladovitne; *Cro.* gládën, lachen, tësch; *Rs.* голóдный, глáдный, алчный, жадный. Głodnemu chleb na myśli. *Rys. Ad.* 13. Głodny woli ieść, niż muzyki słuchać. *Cn. Ad.* 246. Głodnego żołądka bayką nie zabawić. *Fred. Ad.* 35., *Slo.* Hlad sa ne da slowmi utisit. Głodny niczém nie brakuie. *Pilch. Sen. list.* 4, 141., *Cro.* Gladen seludëcz retko vszagdasnya zameche, *ieiunus stomachus raro vulgaria temnit.* Gladen vuk kladesze najé *esuriens lupus caudicem vorat*). Głodny iak pies. *Teat.* 8 *b*, 60. cf. psi głód. cf. kości, sklepy się w brzuchu łamią). Głodny, ukąsiłby kamienia. *Cn. Ad.* 245. Głodnemu, iako żywo, syty nie wygodzi. *Sim. Siel.* 107. Nie umie się bić żołnierz głodny. *Jabł. Buk. C.* 3 *b*. Głodnemu naybardziéy się mieszka; Głodnemu zawsze południe, zawsze się chce ieść. *Cn. Ad.* 244. (cf. zegar naypewniéyszy, brzuch). Głodny gniewliwy; głodnemu day pokóy; głodnemu się nie nawiiay, głodnych i mucha zwadzi. *Cn. Ad.* 245. Głodnych i mucha powadzi. *Rys. Ad.* 14. Głodnemu nie śmiech *Vd.* katiri kruha stradajo, se smieha hitru navelizhajo. Głodny kiia się nie boi. *ib.*, *Slo.* Hlad sa sibenice ne bogi. Głodny nie przebiera, przysmaków nie szuka. *ib.* 246. cf. Gdy się kto przepości, w niwczym niemasz kości. - b) *fig.* łakomy, chciwy, begierig, habsüchtig, hungrig. Głodny to człek, choć ma dosyć, da-ć się przecię przekupić. *Ld.* Sędzia nie ma bydź głodnym. *ib.* 2) głodny czas = głód przynoszący, nieurodzayny, drogi czas, drożyzna, theuer, Hunger bringend, z. B. theure Zeit, ein theures Jahr. Opat czasu głodnego, gdy lud ubogi żywności i miłosierdzia szukał, tak się zań modlił: . . . *Skarg. Żyw.* 2, 26. Czasu iednego głodnego, klasztor nie miał iedno troie chleba. *ib.* głodny rok. *Cn. Th.* - §. niedostatek czego cierpiący, Mangel an etwas leidend. Bolesław Łysy, będąc grosza głodnym, miasteczka niektórym swoim ludziom zastawił. *Krom.* 258. *cum pecunia indigeret).* Kościoł we wszystkiéy dyecezyi Kiiowskiéy głodny iest. *Wercsz. Kii.* 34. GŁODOTWORCA, - y, *m.* tworzący głod, przykładaiący się do drożyzny, der Urheber einer Hungersnoth. Tych, którzy kupuiąc tanio zboże, drogo przedawali, nazywano lichwiarzami, głodotwórcami, samokupcami. *Czack. Pr.* 326. GŁODZĘ, - dze, - dać, *ob.* Głodać, głodze, głodzę. GŁODZIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, wygłodzić, ogłodzić *dk.*, głodem morzyć, mit Hunger quälen. *Ross.* голодить, оголодить (гложу *ob.* głodać); *Eccl.* гладотворити. Mieszkaiąc w Rzymie Otton, nie chcąc wielkością żołnierzów miasta głodzić, rozpuścił woysko. *Skarg. Dz.* 877.

Pochodz. *mrzygłod*; - *a) od słowa głodać: nagłodać, ogłodać, pogłodać, przegłodać, przygłodać; rozgłodać, wgłodać się, wygłodać*; *b) od słowa głodzić: dogłodzić, nagłodzić, ogłodzić, przegłodzić, przygłodzić; wygłodzić; zgłodzić, zgłodniały, wygłodniały; zagłodnieć.*

GŁOG, - u, *m.*, *Bh.* hloh, loh, Ssipek; *Slo.* hloh, plana gablon, plané gablko; *Sr.* 2. glog; *Cro.* glòg, glogovina; *Sla.* glogovina, shipak; *Bs.* glogouina, kostrika, kosnika, trrin; *Rg.* glogh, bjeela draccja, glagovina; *Carn.* glôg; *Vd.* voglouje, shipek, dren; *Ross.* глóгъ, боярышникъ, сербаринникъ, шипóвникъ; *Eccl.* шипóкъ, *Crataegus Oxyacantha, Linn.* iest krzew ieden z większych, liście ma pięknie zielone, kwiat biały; owoc iego iest iagoda pięknie czerwona. *Kluk Ros.* 2, 52. der Hagedorn, der Weißdorn. §. głóg, ciernie, tarń róży, die Dörner des Rosenstrauches, der Dornstrauch, worauf die Rose wächst. Musisz się głogiem zakłoć, abyś róży urwał. *Kotak. Wiek. C.* 1, (cf. piękna róża ale tarń cf. przy róży ostre ciernie). - §. ciernie, ogólnie, Dorn, Dornstrauch. Uroda i piękność bez cnoty, na głogu iagody. *Rey Wiz.* 4. Nie zbieraią owocu z głogu, ni fig z ostu. *Kulig. Her.* 189. Głupszy nad gawrona, kto róże chce zbierać z ościstego głogu. *ib.* 204. Taki będzie iako on głóg przy drodze, co sam drapie, a iagoda się niczemu dobremu nie godzi. *Rey Zw.* 74 *b*. Ociec móy karał was biczmi, a ia was będę karał głogiem. *Budn.* 2 *Chron.* 10, 11. *not.* biczmi śpilczastemi (Korbaczami. *Bibl. Gd.* niedźwiadkami *alii*, mit Scorpionen. Luth.). §. owoc róży polnéy, die Hagebutte, die Frucht der Hagerose. Głóg różowa iagoda, *Cinosbati fructus*, służy w dyssenteryach. *Krup.* 5, 149. Rożane iagody nasi wieśniacy nierostropnie głogiem zowią. *Sienn. Wykł.* - *Cn. Th.* 638. Obd. Hetschepetsche. §. głog drzewo *ob.* swidwa.

GŁOGOTAC, GOGOTAC, - ał, - oce, *cz. ndk.*, wydawać głos bełkocący, cf. gulgotać, glegotać, klekotać, eine bullernde Stimme hören lassen, bullern, kollern. *Rg.* glogotatti *cantar del gallo d'Jndia*). Orzeł, na wierzchu bramy, gdzie król szedł, skrzydły iak żywy chwiał, kłaniaiąc się głogotał, szczęśliwie winszuiąc. *Stryik. Henr. C.* Rzekł krukowi orzeł, by milczał; on przedsię swym głosikiem mierzienie gogotał. *Papr. Koł. M.* 3 *b*.

GŁOGOW, - a, *m.*, Wielkie miasto w Śląsku dolnym, po Wrocławiu nayludniéysze. *Wyrw. Geogr.* 237. Groß-Glogau in Unter-Schlesien. *Bh.* Hlohow. 2) Głogów mały, w księstwie Opawskiem. *Dykc. Geogr.* 1, 242. Klein-Glogau. 3) Głogow, w Sandomirskim, ozdobne pałacem książąt Lubomirskich. *ib.* eine Stadt in der Woiw. Sandomir. GŁOGOWCZYK, - a, *m.*, rodem z Głogowa, ein Glogauer. *w rodz. żeńsk.* GŁOGOWIANKA, die Glogauerinn. GŁOGOWIEC, - wca, *m.*, *papilio crataegus*, motyl dzienny, dosyć pospolity; ma skrzydełka okrągławe białe, z żyłkami czarniawemi. *Zool. Nar.* 139. ein Tagschmetterling, der Baumweißling, Heckenweißling, Lilienvogel. GŁOGOWY, - a, - e, z głogu, Hagedorn-. *Bh.* hlohowý, Ssipkowý; *Crn.* glogov; *Ec.* шипкóвый, шипчанъ. We Francyi wiązkami głogowemi wapno palą. *Kluk Rosl.* 2, 52. Głogowy krzak *Slo. et Bh.* hloji; *Crn.* glogje, glozhje; *Vd.* voglounik, shipezhje, jesusove krone; *Ec.* шипóвникъ.

Głogowa iagoda *Bh.* hlohyně; *Bs.* glogbigne. GŁOGOWSKI, - a, - ie, od Głogowa, Glogauer:. *Boh.* Hlohowsky.

.*GLOM, - u, *m.*, Kiedy wieprza zabiią, a kiszki od plugastwa wychędożą, tedy z nich naskrobać glomu, to iest *materiam mucillaginosam. Haur Sk.* 465. schleimigtes Wesen.

GŁOMBATY, - a, - e, może Głąbaty, iak głąb, gruby, nieokrzesany, niećwiczony, plump, dick, grob, ungeschliffen. Pisma te wydaię, nie dla głombatych głów ani złośliwych, Lecz dla rozumnych, grzecznych i uczciwych. *Mon.* 71, 503.

*GLOMZA, - y, *ż.*, *z Pruskiego*, der Gloms, Quark, Käsequark, twarog. *Mrongov.*

1) GLON *ob.* Glan. GLONEK, - nka, *m.*, *demin. nom.* gleń, kawał chleba, ein kleiner Knollen Brot. Dadząc czereśni lub słodkich wisionek I słuszny chleba ku téy uczcie glonek. *Zab.* 9, 15. - 2) Glon, glina, Lehm. Wodę chlipa z glonem. *Zebr. Ow.* 21. *limosa flumina potat.*

GŁOS, - u, *m.*, *Boh.* hlas, hlahol; *Slo.* hlas; *Sor.* 2. głoß, schtumma; *Sr.* 1. woß, łoß; *Bs.* glas (*Rg.* glas *fama, nuntium;* glasnik *nuntius*); *Cro.* glász (= sława, honor); *Dl.* glaasz; *Vd.* glas, glass, gles, ſtima, shvenk, glasitje, glasje; *Crn.* glas, shtima (glasbe = lutnia); *Rs.* голосъ, гласъ, звукъ, звонъ, зыкъ; cf. *Gr. Lat.* glossa, glottis, *Gr.* χλάζω cf. hałas), die Stimme, die thierische Stimme. Zwierzęta, które maią płuca, głos wydaią; głos ten dzieie się przez powietrze wydobywaiące się z płuc kanałem powietrznym. *Zool. Nar.* 21. Głosem moim do Jehowy zawołam, głosem moim do niego modlić się będę. *Budn. Ps.* 142, 1. Kiedy Agryppa w Cezarey przemowę uczynił, pochlebcy zawołali, że to głos boży, a nie człowieczy. *Skarg. Dz.* 32. Bydlętom tylko głos, człowiekowi samemu mowa iest dana. *Petr. Pol.* 11. Głos żywy niemało krasy przydaie. *Pilch. Sen. list.* 272. Głos iedney z nich iest pełny, wspaniały, wdzięczny, uymuiący, drugiey miły, szypki i do podziwienia lekki. *Pam.* 85, 2, 186. Głos wielki *Rs.* велегласïе, ztąd adj. велегласный, wielkiego głosu. - Głos słaby *Ec.* скудогласïе. Głos brzydki, kozi, *Ec.* козлогласïе. Głosem niskim *Ec.* истолстьа, низкимъ голосомъ. Głos przestworny, wolny; głos rozumny, wyrozumny; głos wdzięczny. *Cn. Th.* Głos zmyślać = nie własnym głosem mówić abo śpiewać. *Cn. Th.* Psi głos, nie idzie do niebios. *Rys. Ad.* 53., *Slo.* psí hlas do neba ne ide (cf. pies szczeka, słońce świeci). §. *Co głosu* = co gardła, mit voller Stimme, aus vollem Halse. Krzyczą, co głosu w piersiach, co w gardzielach pary, Ukrzyżuy go! *Pot. Zac.* 118. Co głosu staie, woła, gdzie bieżycie? *Petr Kchan. Jer.* 550. - §. *W głos:* a) głośnie, laut, mit lauter Stimme. W głos tego powiedzieć nie mogę, ale iednemu z was potaiemnie powierzę. *Warg. Wal.* 209. Ta przysięga na ten czas w głos czytana była. *Steb.* 2, 453. Gdy żołnierze niedostatek żywności uznawać poczęli, w głos przeciw królowi szemrzą. *Krom.* 759. Dzień odjazdu w głos obwieszczono. *ib.* 760. b) w głos = właśnie w ten sens, oczywiście tak, mit klaren Worten, klärlich, deutlich. W głos opowiada prawo. *Tr.* §. *Na głos, na wszystek głos* = z całego gardła, aus vollem Halse. Włosy z rozpaczy targałem, a na głos ciebiem wzywał. *Teat.* 54 *d*, 20. Tu mię śmiech na wszystek głos wzrusza. *Pot. Jow.* 2, 30. §. *Głosem*, głośnie, laut, mit lauter Stimme. Łacki, zwoławszy rotmistrzów do siebie, kazał przed niemi list deszpota czytać głosem. *Gwagn.* 113. Co szepcesz, a iakobyś się miał bać, tak słabo odpowiadasz? Głosem Chrystusową moc wyznaway, a wolnym ięzykiem potępiay pogański nierozum. *Skarg. Zyw.* 49. Jeden obaczywszy, iż uzdrowion iest, wrócił się z wielkim głosem wielbiąc boga. *Sekl. Luc.* 17. Nalegali wielkiemi głosami, aby Jezus był ukrzyżowan. *ib.* 23. (*not.* wołańmi). *U myśliw.* głosem gonić, to iest szczekaniem psów. - - Podnieść głos, die Stimme erheben. Stanęli z daleka i podnieśli głos swóy, rzeknąc: zmiłuy się nad nami! *Sekl. Luk.* 17. Spuścić głos, die Stimme sinken lassen. - §. 2) głos, = ton przez głos wydany, die Stimme, der Ton, der Laut, den man mit der Stimme hören läßt. Głos śpiewaiący bez instrumentów, die Singestimme *ob.* głosowa muzyka. - Na dwa, trzy, cztery głosy muzyka alo muteta, pieśń. *Cn. Th.* na trzy głosy śpiewać. *ib.* dreystimmig singen. Głos *hoc loco ad artem musicam, non ad personas canentes refertur, nec vocem humanam, sed sonos artis differentes significat. Cn. Th.* 442. Kto zmiarkuie, iak wiele chor ma głosów? iest tam głos cieńki, gruby, i średni, są głosy niewiast, i mężczyzn; daią się głosy wszystkich słyszeć ogólnie; lecz w szczególności żaden. *Pilch. Sen. list.* 2, 378. Trąba głosu wielkiego. *Dambr.* 775. Człowiek tak usposobiony z natury, iż może wymawiać głosy wyraźne, które nazywamy słowami. *Cyank. Log.* 88. - §. 3) brzęk któreykolwiek rzeczy, die Stimme, der Laut, der Ton, der Schall, den irgend etwas von sich giebt. Głos bez słowa nic inszego nie iest, iedno goły a prosty dźwięk. *Zrn. Post.* 17 *b.* Głos się staie, gdy wiatr przez ciasne iakie mieysce przechodzi. *Sax. Pr.* 99. Usłyszał głos z nieba, iakoby głos szumiących wod, a głos nieinaczey, iako wdzięcznych gędźców. *Rey Post. Mmm* 2. Przez głos nie rozumiemy samego głosu zwierzęcego, ale każde brzmienie, każdy dźwięk dzwonów, instrumentów etc. *Os. Fiz.* 229. O dźwięku czyli głosie. *Hub. Mech.* 188. Ty zaczniy Tyrsie pierwszy na nieszczęsne losy W żałobne takty wiązać twéy fuiary głosy. *Zab.* 8, 303. *Nar.* - §. 4) odgłos, pogłoska, das Gerede, das Gerücht. Złożyli Polacy séym w Gąsawie, puściwszy ten głos, że to dlatego czynią, aby uspokoili książęta Wielkopolskie. *Bielsk. Kr.* 122. *et* 557. Głos ten brzmi dawno, że masz tak ładną córkę. *Auszp.* 38. Nie dlatego na tak daleką woynęśmy iechali, Abyśmy ten głos tylko lichy mieli,Ześmy pogańską ziemię zwoiowali. *P. Kchan. Jer.* 7. (sławę). - §. 5) głos, *votum*, przyzwolenie czyie na kogo, aby był obran abo wzięt na urząd. *Mącz. suffragium; Slo.* hlas, hlaswolenj, zwolenj; *Sr.* 1. pſiproſtwa, wohleno; *Vind.* pervola, besiada, die Wahlstimme, die durch Worte oder Zeichen ausgedrückte Meynung in der Berathschlagung mehrerer, die Stimme. Kamil twardemi a prawie żelaznemi senatorów głosami a wotowaniem z Rzymu wypędzony. *Warg. Wal.* 146. Senatorowie maią na séymach mieysce i głos. *Bot.* 3, 44. Głos Pański zgadza się z temi głosami, na które się też wiele ludzi zgadzaią. *Rey Zw.* 102. (wyrok, *vox populi, vox Dei*). Mąż dobrego su-

mnienia, patrząc na silną wielkość ludzi, co są przeciwko niemu, nie liczy głosów, co są przeciwko niemu, ale iednym tylko wygrawa głosem. *Gorn. Sen.* 278. Zgodnemi głosami został obrany marszałkiem séymu Stanisław Małachowski. – §. 6) wolny głos, głos, wolność mówienia, przymówienia się, das Recht seine Stimme zu geben, seine Meynung zu sagen, die Freyheit zu sprechen in der Versammlung. Proszę mi nie przeszkadzać; ia głos zabieram. *Teatr* 29, 102. Zrzenica wolności, i tylą umocniony prawami głos wolny. *Vol. Leg.* 7, 453. Mospanie Marszałku, proszę o głos, ich bitte um Erlaubniß zu sprechen. Ma głos Jmć Pan Poseł Lubelski, er hat die Stimme, die Erlaubniß zu sprechen. *Gaz. Nar.* Marszałek seymowy głosy do mówienia posłom rozdaie. *Kras. Zb.* 2, 128. GŁOSEK, - ska, *m.*, GŁOSECZEK, - czka, *m.*, *demin.*, das Stimmchen. *Bs.* glasaç; *Ross.* голосокъ; *Sr.* 1. wofcżik; *Ec.* гласецъ. Krzyknie ona na mnie swym głoskiem. *Teatr* 29, 71. Co za głosek milutki! *ib.* 55 *b*, 22. Wiatreczek głoseczkiem się ozywa. *Groch. W.* 352. Słowiczku, przyleć z głoskiem ulubionym. *ib.* 357. Cieniuchne głoseczki. *ib.* 352. GŁOSIĆ, - ił, - i, głoszę *cz. ndk.*, (ogłosić, zgłosić, rozgłosić *dk. qu. v.*, *Bh.* hlasyti, hlasati (*Sr.* 2. se sgłośisch zgodzić się); *Rg.* glâsiti; *Cro.* glasziti; *Vd.* glasiti, glasuvati, glass dati; *Crn.* glasim; *Rs.* голосить, голошу (*Ec.* глашати mówić, wołać, nazywać); *Rs.* гласуть, гласшу. ogłaszać, wiadomo lub głośno czynić, bekannt machen, eine Nachricht verbreiten, gemein machen. Głoszą, = powiadaią, słychać, wieść iest. *Cn. Th.* Głosi się. *Smotr. Nap.* 13. man spricht, man trägt sich damit herum, es geht die Rede. GŁOSICIEL, - a, *m.* (*Bh.* hlasatel), głoszący co, ogłosiciel, der etwas bekannt macht, der Verkündiger, Kundmacher. *Rg.* glasitegl (*Rg. et Bs.* glasnik, glasonòscja *nuntius*, glásnizza *nuntia*). GŁOSICIELKA, die Verkündigerinn. GŁOSISTY, - a, - e, wielkogłosy, starkstimmig. *Rs.* голосистый. Głosiste trąby. *Susz. Piesn.* 1. *D.* 4. 1) GŁOSKA, - i, *ż.*, *czcionka, *Bh.* cteна, litera, der Buchstabe. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 4., *Slo.* známka; *Sr.* 1. pißnik; *Sr.* 2. buchschtoba; *Sla.* slovo; *Cro.* szlova, pustùba; *Crn.* zhèrka (zhèrkam = piszę, rysuię); *Vd* zherka, zharka; zherkati, zherkuvati = syllabizować; *Ross.* буква; *Ec.* писмя, стихїя. – §. 2) u *Trotza*, wokal, co *Kpcz.* samogłoską zowie (*Bh.* hláska nocna straż). (2) GŁOSKA *ob.* Glosa, Głozka). GŁOSKOWY, - a, - e, 1) od głosek czyli liter, literalny, Buchstaben=. Głoskowe pismo, die Buchstabenschrift. cf. głosowy. 2) podług *Trotza*, co się tycze wokałów abo samogłosek, die Selbstlauter betreffend. Głoskowe brzmienie. *GŁOSLIWY, - a, - e, głośno brzmiący, laut tönend. Nie biy w głośliwe bębny. *Lib. Hor.* 27. GŁOSNIA, - i, *ż.*, Krtań w górze ma dziurkę podługowatą, która się głośnią, *glottis*, nazywa. *Hub. Mech.* 207. (głosowa dziurka), die Stimmritze. GŁOSNIE, GŁOSNO, *adv. adj.* Głosny, *Boh.* hlasyté; *Rs.* чуйко. głosem (*oppos.* cicho), laut. Jeden starszy modlitwę głosno mówi, a drudzy za nim cicho mówią. *Star. Dw.* 59. Głośno mówić *Ec.* горланствовати, громко говорить. Głośno czytany, mówiony *Rs.* возгласный. Głośno się śmiać. *Przyb. Ab.* 97. (cf. chychotać). – §. 2) wiadomo, sławnie, ruchbar, laut, berühmt. Głośno to będzie; długo abo wszędy o tym mówić będą. *Cn. Ad.* 287. Dom ten bogactwy wielkiemi a naybardziéy miłością u ludzi głośno słynął. *Karp.* 1, 145. *GŁOSNIK, - a, *m.*, akcent, *Crn.* glasnik; *Slo.* hlasuzňak. **GŁOSNOBRZMIĄCY, - a, - e, głośliwy, lauttönend. Z męstwa twego sławęś wziął, na wszystek świat głośnobrzmiącą. *Groch. W.* 542. GŁOSNOSC, - ści, *ż.*, brzmienie głosu. *Cn. Th.* der helle Laut. *Rg.* glaasnos; *Cro.* glásznoszt; *Sr.* 1. wóßnoſcj; *Rs.* гласность. **GŁOSNOTWORNY, - a, - e, głośnéy sławy nabawiaiący, lauten Ruhm bringend. Na głośnotwornéy arfie waleczne hetmany Wychwalał. *Zim.* 274. GŁOSNY, - a, - e, *comp.* głośniéyszy, *Boh.* hlasytý (hlasný, ponocný nocny stróż; *Slo.* hlasný); *Sr.* 1. wóßné; *Vd.* glasen, glasoviten, glasnu, glasan, glasn; *Bs.* glasni, glasoviti; *Cro.* glaszen, glászovit; *Rs.* гласный, звонкїй, звончатый, громкїй, возгласный, яркїй, зычный; *Ec.* гласистый (*oppos.* cichy), laut. a) wydaiący głos brzmiący, einen deutlichen Laut von sich gebend, laut. Wiesz, dla czego dzwon głośny? bo wewnątrz iest próżny. *Kras. Bay.* 79. Głośne iałowce rzucaiąc i iodły W ogień, czyniły za umarłe modły. *Zimor.* 194. Głośny to dzwonek będzie. *Gemm.* 89. *hic rumor terras transilit et maria. Oven.* Zabił się, żeby dał głośny dowód szaleństwa. *Teat.* 5 *b*, 74. *§. Na tym ganku stała muzyka głośna różnych głosów według potrzeby. *Warg. Wal.* 306. (t. i. głosowa, wokalna, Vocal=). – §. 2) sławny, chwalebny, głośny na cały świat. *Zegl. Ad.* 224. laut berühmt, bekannt. *Slo.* wyhlassený; *Crn.* glasovit, glasovitne; *Vd.* resglasen, ozhiten; *Sla.* razgláshen, glasovit; *Rg.* glasovit; *Cro.* naglaszni; *Bs.* naglasni, uzglascen, koji se svud cjuje i zna; *Ec.* звятомый. Sława iego iest głośna. *Teat.* 18 *b*, 34. Nie mogąc zostać znakomitemi ludźmi, chcą przynaymniéy zostać głośnemi. *N. Pam.* 1, 62. Wassyngton, rozumem swoim w Ameryce zasłużony, a głośny w Europie. *Ust. Konst.* 1, 210. *GŁOSOCHWATNY, - a, - e, głos łapaiący, *n. p.* Głosochwatne po lasach echy. *Nar. Dz.* 3, 103. das stimmenhaschende, tonehaschende Echo. *GŁOSOWAC *intrans. contin.*, głosy dawać, kreskować, wotować, Stimmen geben, votiren. Nie mogli w głosowaniu zgodzić się bogowie. *Przyb. Luz.* 9. GŁOSOWY, - a, - e, od głosu, Stimm=. Między chrząstkami krtani iest dziurka głosowa, *glottis*. *Krup.* 2, 259. (*ob.* głośnia). Muzyka głosowa i instrumentalna. *Petr. Pol.* 2, 372. Muzyka głosowa abo wokalna, i narzędziowa abo instrumentalna. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 12. 2) głosowy (cf. głoskowy, od głosek), głos lub słowa wyrażaiący, Laute oder Töne ausdrückend. Głosowe pismo daleko iest wygodniéysze i zrozumialsze nad rzeczowe abo hieroglificzne. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 31. GŁOSZĘ *ob.* Głosić.

Pochodz. *głasać, głaszać; nadgłaszać, nadgłosić; ogłaszać, ogłosić, ogłosiciel; odgłos; pogłoska; przegłaszać, przegłosić; przygłaszać, przygłosić; rozgłaszać, rozgłosić; wieległośny; zagłaszać, zagłosić, zgłosić; zgłoska, zgłoskować, zgłoskowanie; samogłoska; spółgłoska. 2) hałas, hałasować, hałasownik, pohałasować.*

GLOT, GLUT, - u, *m.*, głot abo kulka do rusznicy,

glans. *Mącz.*, z *Niem.* das Loth, cf. lotka, die Ladung des kleinen Feuergewehrs, z. B. Kraut und Loth; sonst auch von Kanonenkugeln. Głoty, są kawałki siekanego żelaza, którego dawniey używano do kartaczów. Używaią ich też do ręczney broni, a na ów czas są to kule ołowiane, na kilka części nieregularnych poroscinane. *Jakub. Art.* 3, 293. Działa pełne glotów nasuli. *Bielsk. Kr.* 704. kul działowych). Glutami strzelała swemi smrodliwemi. *Zimor. Siel.* 231. Już nam, Gąska, nieboże, nie będziesz błaznował, Już pod Operyaszem nie będziesz harcował, Ani glotow z rękawa sypał na chłopięta, Kiedy cię więc opadną, iakoby szczenięta. *J. Kchan. Fr.* 80. (*Vd.* glota = zielsko; *Ec.* глóтъ, обиждливый человѣкъ *harpax*, глотаю *ingurgito*; глóтка *guttur*.

GŁOWA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* hlawa; *Sr.* 2. glowa; *Sr.* 1. lowa, hwowa; *Crn.*, *Vd.*, *Cro.*, *Dl.*, *Bs.* glava; *Rg.* glâva; *Sla.* gláva; *Rs.* головà, глава cf. *Gr.* κεφαλή, κεβολή, κεβαλη. κεβλη cf. *Lat.* calua, cf. globus cf łeb; cf. *Ger.* schlau), der Kopf, das Haupt. Właściwie, część ciała, w którey wszystkie zmysły są zebrane. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. Głowa, iedna z istotnych części zwierzęcia, zawiera w sobie mózg i początek zmysłów. *Zool. Nar.* 42. *Kirch. Anat.* 2. *Dykc. Med.* 2, 280. Głowa ogołem wzięta, iest naywyższą i nayprzednieyszą częścią ciała ludzkiego; iest siedliskiem czyli warsztatem duchów ożywiaiących i zmysłów wszystkich. *Perz. Cyr.* 1, 36. dzieli się na część włosami porosłą, *in partem capillatam*, i na twarz, *in faciem. ib.* 17. Dzieli się na czaszkę i na twarz; dzieli się na wierzchołek (cf. ciemię), przodek głowy, *sinciput* (*Bh.* temeno; *Rg.* tjèmme; *Sr.* 1. hwowné predk), tylną część abo zatyłek, *occiput* (potylica. *Urs. Gr.* 180., *Sr.* 1. hwówné zadk, tiwo; *Rg.* zatjelak; *Ec.* задъ главы, затылокъ, примозгóвница), skronie *tempora. ib.* Przez choroby głowy, rozumiemy owe, których skutki w głowie się ukazuią. *Krup.* 5, 600. Ból głowy *Sla.* glavobolja, *Vd.* glavebol, Kopfschmerz. Głowa mię boli, der Kopf thut mir weh. Nie upiiay się, nie będzie cię głowa bolała. *Zegl. Ad.* 170. Chustka na głowę *Cro.* pecha. - Pięknie ubrana na głowie. *Teat.* 15 *c*, 72. Czapkę na głowę włożył. *Tward. Wł.* 171. - Stoiący z głową odkrytą, mit bloßem Kopfe, *Ec.* нагоглавый; *oppos.* z głową nakrytą, mit bedecktem Haupte. Zimno przywieść go nie mogło do tego, aby był kiedy głowę swoię nakrył. *Warg. Wal.* 286. Głową kiwał na drugie. *Mon.* 65, 207. - Głową na dół = nogami wzgórę. *Cn. Th.* Głową się rodzi człowiek. *ib.* t. i. głową wychodzi z żywota, mit dem Kopfe nach unten. Długo głową na dół wisiał. *Mon.* 70, 745., *Sla.* stèrmoglavicé; *Ec.* стремглáвъ. Na głowę strącony *Rs.* стремглáвный. - Od głowy aż do stóp. *Pam.* 85, 1, 882. *Mon.* 75, 613., *Slo.* od hlawi aj po pati). *Prov. Slo.* tam noha, tam ruka; tam ocas, tam hlawa *scopae dissolutae*. - Niech głowa nogom nie mówi: iesteście mi niepotrzebne. *Skarg. Dz.* 280. Mucho! tobie się ma godzić Każdemu po głowie chodzić? *Zab.* 13, 282. *Tręb.* Na co głową bić o ścianę! *Pilch. Sen.* 165. Muru nie przebiiesz głową. *Alb. n. W.* 22. I głowy gdzie skłonić nie maią. *Paszk. Dz.* 49. - Trupia głowa, *Vd.* mertouska glava, lubanja (cf. łeb). - Głowę podnieść, wynieść = wzbiiać się, das Haupt erheben. Bałwochwalstwo, które zawsze głowę podnosiło, poniżył. *Skarg. Dz.* 335. Nie mogą głowy podnieść, bo Turecką ręką Są zhołdowani iak piekielną męką. *Paszk. Dz.* 53. Pospólstwo nie ma sposobu głowy podnieść, i iarzmo z siebie zdjąć. *Kłok. Turk.* Trudno pan który, albo miasto, wzbić się może nad zwyczayną mierney fortuny powagę, i głowę wynieść między sławne świata monarchie, póki go więzy prawa ściskaią. *Kłok. Turk.* 8. Ubogi głowę podniesie nad pany. *Bard. Tr.* 231. Anieli chcący nad innych wynieść gło y, ze wszystkim upadli. *Bals. Niedz.* 1, 238. Dziewczęta patrzą wyżey nad głowę, wstydzą się brać mężów równych sobie. *Teat.* 54, 21. (*ob.* wyżey nosa gębę nosić). - Składać głowę = poniżać się, sein Haupt beugen. Prowincye otwierały wrota, i składały głowę pod szczęściem broni Ottomańskiéy. *Kłok. Turk.* 62. - b) głowa, uważana iako siedlisko życia, der Kopf, das Haupt, als Sitz des Lebens betrachtet. cf. gardło. Dałbym głowę, że tak iest. *Teatr* 29, 7. Jakby mu o głowę szło, *tanquam si animae discrimen agatur. Cn. Ad.* 287. Nie idzie o czapkę, ale pospołu i z czapką o głowę. *Rey Zw.* 126. W bitwie nie żałował głowy nastawić. *Gorn. Dw.* 289. Zmatałeś na głowę swoię. 3 *Leop. Dan.* 13, 55. (na swą szyię. 1 *Leop.*). W obcych kraiach szukał schronienia swéy głowie, Bo mścić się nad nim chcieli Herkula wnukowie. *Dmoch. Jl.* 1, 55. Skarawszy nas, i na ich mściycie się głowie. *Jabł. Tel.* 150. Gdyby pan zabił poddanego, w tym przypadku szła głowa za głowę. *Pam.* 85, 1, 727. Znaydę ieszcze pana, przy którym głowę moię położę. *Teat.* 19 *b*, 27. (przy którym umrę). Królowie łożą tysiącami głowy ludzkie na dostanie iedney piędzi ziemi. *Kłok. Turk.* 103. Często złość na głowę się swego mistrza sadzi. *Bardz. Tr.* 306. (zgubę). Ja na swą głowę tego brać nie chce. *Falib. Dis. E.* 3. (żeby moia głowa za to odpowiedziała). Sąd o głowę, *iudicium capitis*. Stać komu o głowę, chcieć kogo zabić, *petere caput alicuius. Mącz.* Głowę karzą, kiedy ręka zgrzeszy. *Morszt.* 142. Za głowę szlachcica przedtym iedno 30 grzywien płacono; potym sześćdziesiąt, potym sto i dwadzieścia, z siedzeniem w wieży. *Herb. Stat.* 249. Głowę komu uciąć. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. köpfen, den Kopf abschlagen; den Kopf vor die Füße legen. *Vd.* oglaviti, glavó vseti, odglaviti, glavo odsekati; *Ec.* обезглáвити, бéзглáвлю *decapito* ἀποκεφαλίζω; Scięty главоусѣченный. §. Nad głową n. p. wisieć, über dem Kopfe schweben, auf dem Nacken haben (cf. nad szyią, karkiem, gardłem). Rozumieli każdego momentu, że im nieprzyiaciele nad głową wiszą. *Kłok. Turk.* 243. Zapłacić trzeba, stoi nad głową wierzyciel. *Gorn. Sen.* 530. - §. Po głowie czyiéy, po zmarłéy głowie, = po śmierci, nach jemandes Ableben. Czegom sobie za zdrowia uprzeymie życzyła, Zebym po twoiéy głowie sierotą nie była, Dziękuię bogu memu, iże mię w téy mierze Wysłuchawszy niegodną, przed tobą wprzód bierze. *Zimor. Siel.* 267. Ale nie tylko grunty i kąciki moie, Wszystek świat po iéy głowie twarz odmienił swoię. *ib.* 260. Teraz po iéy głowie, iakby odjął ręką. *ib.* 259. Syn nie inaczéy bydź może uczęstnikiem maiątków naszych, aż dopiero po zmarléy głowie. *Mon.* 71, 372. (*ob. niżéy* głowa = osoba, główna osoba). - §. *Chy.* Materye pozostałe na bibule przy

cedzeniu prochu, są siarka i węgle; w tym stanie, będąc odłączone od saletry, nazywaią się głowa umarła prochu, *la tête morte*. *Jak. Art.* 1, 28. *caput mortuum*, **der Todtenkopf, der Rückstand bey chemischen Arbeiten.** cf. królik. – §. Na głowę = α) zupełnie, do szczętu, **aufs Haupt, völlig, ganz und gar.** Woysko tył podało, i pobici wszyscy prawie na głowę. *Skarg. Dz.* 295. Prawie na głowę powalił Rzpltą Terency przegraną Kanenską. *Warg. Wal.* 135. Nieprzyiaciel przegrał na głowę. *Teat.* 21, 15?. Rozumiał, że iuż na głowę rzeczy ich upadły, i że iuż nie można było mieć żadnego szczęścia u ludzi zginionych. *Ustrz. Kruc.* 2, 93. Poodchodziły nam na głowę obory. *Sim. Siel.* 111. Żydowski naród iest na głowę nieprzyiaciel chrześcianom. *Comp. Med.* 389., *Rs.* злодѣй glówny nieprzyiaciel). Zdanie Seneki zda się bydź na głowę przeciwne. *Pilch. Sen. list.* 556. (w brew). β) na głowę, na łeb, na szyię, co żywo, **über Hals und Kopf.** Choć mętne czarne błoto, do picia sprosnego Bieży żołnierz na głowę, trzeźwi żyiącego Woda. *Bardz. Luk.* 60. Biegaią tam na głowę. *Jabł. Buk. E.* 2 *b*. Wilk z owieczką złapaną do lasu na głowę. *Jakub. Bay.* 111. Wszystkę na głowę ruszył Hiszpanią, Aby zgubił i niszczył do szczętu Francyą. *P. Kchan. Orl.* 1, 3. §. Na całą głowę = ze wszystkich sił, **aus Leibeskräften.** Owoż ten głuszec; trzeba z nim wrzeszczeć na całą głowę. *Boh. Kom.* 1, 45. Począł Czausz na całą głowę wrzeszczeć, uskarżaiąc się na złamanie traktatu. *Zamoy. Boh.* 184. – §. W głowę = na gardło, na złamaną szyię, w brew, *Rs.* опрометью, **auf den Tod, auf Tod und Leben.** Poczuiąć, żeście im w głowę nieprzyiaciele. *Birk. Ch d. A.* 2. W głowę był nieprzyiacielem koronie Polskiéy. *Birk. Zbar. D.* 2 *b*. Winu i Wenerze w głowę był nieprzyiacielem. *Banial. P. b.* **todtfeind.** Wolność z niewolą nic nie ma spólnego; owszem onéy iest w głowę przeciwną. *Gorn. Wł. C.* – W głowę pobić = na głowę pobić. *Tr.* – §. c) głowa, uważana iako siedlisko zmysłów, pamięci, rozumu, talentów, **der Kopf als Sitz der Sinne, des Gedächtnisses, des Verstandes.** Mądry, dowcipny, ma w głowie. *Cn. Ad.* 464. Może to być, iżci nauczyciel będzie miał co w głowie, ale ieśliby obyczaynym nie był, nie stałoby to za to. *Glicz. Wych. L.* 7 *b*. (że mądry, rozumny, uczony). Ma on oléy w głowie. *Pot. Arg.* 538., *ob.* ma kiełbie we łbie cf. kos, szpak, wrona, **er hat Grütze im Kopfe.** Nie dobrze mu w głowie włożono; czegoś mu w głowie nie dostaie; szydłem abo igłą abo widłami w głowie układano; pusto w głowie; nie wszyscy doma. *Cn. Ad.* 249. **er ist nicht recht bey Sinnen, er ist nicht recht bey Troste.** cf. braknie mu piątéy klepki). Siedząc nogami igrać abo rękami gmerać, owych iest, którym w głowie nie wszyscy doma. *Erazm. Dw. B.* Pokaż przed światem, że nie sowy płodzisz w głowie. *Teat.* 16 *b*, 46. (pstro w głowie). Macie flaki w głowie. *Teat.* 33, 84. (nie tęga głowa). W głowie iak po śliwkach. *ib.* 24 *c*, 68. (nie snuią się coś koncepta, nie roią się). Ciarlatan, choć mu źle w głowie, wrzeszczy iak woźny, że mądrość przedaie. *Jabł. Ez.* 88. – W głowę zayśdź = zwaryować, **verrückt werden.** *Ross. vulg.* рехнуться. Mieczysław w głowę zaszedłszy, rozum ostradał. *Krom.* 83. Od zdumienia wielkiego ledwo w głowę nie zaszedł. *Skarg. Zyw.* 1, 576. Szalony, szaleie, zaszedł w głowę, odszedł od siebie. *Cn. Ad.* 1125. Z głowy wyiśdź *idem.* Jugurtha, w tryumfie Maryusza iako ieniec prowadzony, z głowy wyszedł, a wkrótce potém w więzieniu dokonał z nędzy i głodu. *Pilch. Sall.* 315. – §. Spiewali na tych ucztach pieśni, które z wina w głowy brali. *Otw. Ow.* 275. które im się przy winie roiły, **die ihnen aus dem Weine in den Kopf stiegen.** Czyste wino w głowę nie idzie. *Teat.* 7, 56. **steigt in den Kopf.** Wina pić nie chciał, ani innych napoiow, które idą w głowę. *Gorn. Dw.* 350. Mocną ma ze katy głowę, wszystkich przepiia. *Teat.* 33, 73. (tęgopóy). Głowy mocnéy, = nie łacno trunek czuiący. *Cn. Th.* **sein Kopf kann was vertragen.** Mieć co w głowie, podpiłym bydź, **im Kopfe haben.** §. Głowa, dobra, porządna, tęga głowa, nie dla kształtu, = rozum, dowcip, **ein Kopf, ein guter, tüchtiger Kopf.** Skorom co rzekł, znać było, żem głowa. *Groch. W.* 579. Masz, widzę, głowę, móy kumie. *Teat.* 55 *e*, 13. Pokaże – ć, że głowę noszę nie dla kształtu. *Pot. Arg.* 449. Nie od czego noszę głowę. *Teat.* 16 *b*, 93. (nie od pozłoty. O wy głowy do pozłoty, mózgu wam brakuie. *Teat.* 42 *d*, 59. (półgłówki). *Zabł. Amf.* 48.). Nie turbuię się, moia w tém głowa. *Teat.* 16 *b*, 92. (zaradzę ia temu). Czyń rzeczy, a z głową. *ib.* 43 *c*, 131. *Wyb.* (rozumnie). Obadwa z uczonemi głowy. *Groch. W.* 531. Tertullian napisał księgi one wielkiéy głowy de praescriptione. *Sk. Dz.* 99. Innych głową przechodzili! *Wad. Dan.* 28. Węzeł to iest trudny, a nie naszéy głowy. *Rey Wiz.* 114. O tém dyskurować nie chcę, nie mey to głowy. *Falib. Dis. D.* 3. Nie naszéy to sprawa głowy. *Morszt.* 28. Nie twéy to głowy. *Prot. Jał.* 30. *Cn. Ad.* 682. cf. Kto z natury do czapki stworzony, Niechay swą głową nie sięga korony, cf. Dudku nie grab' siana cf. Szaszku, nie podéymuy się legawego pola), **dazu ist ein besserer Kopf nöthig.** Cóż ci do głowy przyszło, móy Orgonie, Stary o młodéy miałbyś myśleć żonie? *Zabł. Bal.* 19. **was ist dir doch in den Kopf gekommen.** Gdy mu się nie chce, nie zaśpiewa, choćbyś go na wszystko zaklinał; a ieśli kiedy lubo nieproszonemu do głowy co przyszło, ze wszystkich tonów skoczne wygrawał tańce. *Zab.* 13, 61. Cóż to twemu panu wjechało w głowę? *Teat.* 29, 37. (cóż mu się ubrdało?). – – Głowy mi nie staie. *Gemm.* 90. (nie poradzę sobie). *Slo.* **hlawa mu kolom chodí).** Mam interessów pilnych dość na głowie. *Teat.* 28, 22. Rozumiałem, iż maią na głowie swoiéy całego miasta naywiększe interessa. *Mon.* 63, 272. Niepodobna iednemu mieć wszystko na głowie. *Zabł. Dziew.* 55. – Niech cię głowa o to nie boli. *Teat.* 30 *c*, 9. (nie frasuy się, nie gryź się, głowę miéy w tém wolną). Nie przypuszczay do głowy tak smutnych myśli. *Teat.* 33 *d*, 22. I Pana głowa zaboli, gdy rachować przyidzie. *Jeż. Ek. E.* 2. Darmo bydź cnotliwym, bardzo głowa boli. *Star. Vot. E.* 2 *b*., *Vd.* tebi ne bo shau, te ne bo glava boleva). Nigdy spokoynéy głowy maiestaty nie maią. *Bardz. Tr.* 243. Głowę komu psuć, nabiiać komu głowę, **einem den Kopf warm machen.** Lepiéy ubogą żonę mieć, z którąbyś w stateczności mieszkał, niż bogatą, którąćby głowę gryzła. *Glicz. Wych. Q.* 1 *b*. głowę kłócić). Chociażby kliny na głowie ciosała. *Teat.* 16 *b*, 18. Głowę stra-

ſtracić przytomność, wcale odéyść od siebie, den Kopf verlieren, von Sinnen kommen. Głowę chyba ſtraciwszy mogła odrzucać ofiary Doranta. *Teat.* 1, 9. Sami nie wiedzą co chcą, zgubili głowę, *Gaz. Nar.* 1, 374. - §. Odtąd niechay mię kto iak chce nagania, za moią głową póydę. *Jakub. Bay.* 89. za moiém zdaniem, ich will meinem Kopfe folgen. Słuchać nie chce, i sama swoią głową wszyſtko robi. *Teat.* 26, *c.* 84. Wszyſtko podług swoiéy głowy robią. *Teat.* 2, *b.* 58. *Rs.* самонравный. Każdy swoią iedzie głową, i własne swoie ma niezgodności i zazdrości. *Tr. Tel.* 224. Sędziowie nic z głowy i domysłu swego sądzić nie maią, tylko według tego ſtatutu. *Stat. Lit.* 179. nichts nach ihrem Kopfe und Erachten. - §., Siła sobie ludzi pisząc księgi, głowy nałamali. *Budn. Apopht.* 4. sie haben sich den Kopf gebrochen. Głowę sobie suszyć, smażyć *qu. v.*) Głową pracować. *Pam.* 84, 630. mit dem Kopfe arbeiten. Uczeni ludzie głową pracuią, i wysilenia myśli przywodzą ich częſto do hypochondryi. *Kras. Pod.* 2, 190. - §., Mieć co w głowie, w myśli, im Kopfe, in Gedanken, im Sinne haben. Co Wc Pan u djabła masz w téy głowie? *Teat.* 55, *b.* 37. Moi Panowie, coż u was w głowie! *ib.* 52, *d.* 69. Jnsza mi się teraz poſtać monarchii Tureckiey zdaie, niżelim ią miął pierwey w głowie. *Kłok. Turk. praef.* niżelim pierwéy sobie uprządł). Jeśli Janczarowie nic nie maią w głowie, iedzą spokoynie, ale ieśli maią niesmak iaki, depcą półmiſki. *Kłok. Turk.* 228. Dziś u ładnych kobiet w głowie graf lub książę. *Teatr.* 43, 77. To w głowie, żeby ich się bano, maią. *Bard. Tr.* 243. Pani ma w głowie woiaż. *Teat.* 48, *b.* 44. Prawdziwie zapomniałem, miałem co innego w głowie. *Boh. Kom.* 4, 69. Nie ma w głowie téy myśli, żeby sobie sam miał ſtać o zdrowie. *P. Kchan. Orl.* 1, 135. *Slo.* ma žiwe ſtribro w hlawe *Vertumnus.* - §., Próżny poſtrach żołnierzom z głowy wybił. *Kłok. Turk.* 27. *Jabł. Tel.* 143. wyperswadował im er hat ihn ihnen aus dem Sinn geredet. - §., Poczekay, poradzę ia się swoiey głowy. *Boh. Kom.* 1, 192. ich will vorher meinen Kopf zu Rathe ziehen, das Ding überlegen. Ey Błażku! ſkoczyliście kaducznie do głowy po rozum. *Ossol. Str.* 1. ruszyłeś konceptem). J tu ruszyłaś głową, iak zdechłe cielę ogonem. *Pim. Kam.* 61. - §., Otóż niech te słowa sobie rodzice wezmą w głowę i w rozum. *Glicz. Wych. N.* 2. (niech wezmą na uwagę, in Erwägung). §., Nie wlezie mu w głowę, nie poymie, es geht ihm nicht in den Kopf. Alwar żadnym sposobem nie chciał mi wleść do głowy. *Kras. Pod.* 2, 143. Wniosek ten nie mógł w głowę wniyść, chociaż mądrym panom, *Wad. Dan.* 165. - Moią własną głową lekarſtwa znalezione. *Otw. Ow.* 30. przezemnie wymyślone). - Dawne przysłowie: niech głowa się nie biie, niech ręka nie radzi. *Gaz. Nar.* 1, 38. Głowa rządzi; głową i człowiek i rząd ſtoi. *Cn. Ad.* 247. Gdzie głowa chodzi za nogami, a nie nogi za głową, rząd tam płochy bydź musi. *Smotr. Ap.* 47. Mylą się nogi, kiedy błądzi głowa, *Mon.* 71, 469. Gdybyś chciał według twéy żyć zdrowéy głowy albo rozumu... *Kulig. Her.* 131. - §., Jeśli spytany będziesz, niechay ma głowę odpowiedź twoia. *Birk. Oboz. Kaz. K. b.* (sens dobry, rozum, deine Antwort soll Hand und Fuß haben). - §. 2., *metonym.* głowa, zamiaſt całego człowieka, na przykład, tysiąc głów, t. i. ludzi, *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. Kopf, ſtatt Person, Mensch z. B. tausend Köpfe. Okrutne powietrze na tysiącznéy głowie ludu szerzy się. *Jabł. Tel.* 228. U Turków wiele głów przez powietrze co lato ginie. *Kłok. Turk.* 103. Od każdey głowy pół sykla, od wszyſtkich, którzy szli w liczbę, których ludzi było sześć kroć ſto tysięcy. *Bibl. Gd. Exod.* 38, 26. Obliczcie summę synów Jsraelſkich według głów ich. *ib. Numer.* 1, 2. według osob ich. *v.* 18. Zbieraycie mannę po miarce na każdą głowę. *Biel. Hſt.* 31. Byli popisani głowami swemi wszyscy obywatele. *Rey Poſt. C.* 6. *Rs.* поголовно. W wolnym narodzie nie powinno się od głowy płacić. *Leszcz. Gł.* 128. cf. pogłowne) *Ec.* главлю, *Gr.* κεφαλαιόω *capitatim colligo.* Ztąd mówiemy *biała głowa qu. vide*, niewiaſta, kobieta. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. cf. *Cro.* muſka glava = mężczyzna). - a) uważaiąc człowieka, iako ſtworzenie myślą, rozumem obdarzone, głowa = człowiek, osoba, Kopf, ſtatt Person, besonders mit Rücksicht auf die geiſtigen Eigenschaften. Jle głów, tyle rozumów na świecie. *Ossol. Str.* 5. Co głowa, to rozum. *Rys. Ad.* 5. *quot capita, tot sensus.* Jle osób, tyle odmian; ile głów, tyle zdań. *Zab.* 8, 264. *Nar., Sla.* kolko hlaw, tolko klobukow, čo hlawa, to rozum; *Vd.* koliker ludi, toliku zhudi; koliker glau, telku misel; *Rs.* сколько головъ, столько умовъ; so viel Köpfe, so viel Sinne. Każda głowa ma swoię czapkę. *Pot. Jow.* 34. - Nasze damy modne są śmieszne głowy. *Kras. Pod.* 48. Skłonnieysze młode głowy do robienia zdrady. *Bard. Tr.* 306. Głowa nieszczęsna, czemu nie masz boga przed okiem? *Miaſk. Ryt.* 73. Puſta z ciebie głowa. *Teat.* 46, *b.* 26. puſtak). Nie żałuią, nie płaczą, nic po tey złéy głowie. *Jabł. Tel.* 289. Plato z Aryſtotelesem, te dwie niebieſkiego rozumu *głowie, (*dualis*). *Gor. Dw.* 399. W dwóch głowach iednak więcéy rozumu, niż w iednéy. *Teat.* 30, *b.* 116. Głowa uczona królom naypotrzebnieysza. *Boh. Kom.* 2, 479. uczeni ludzie). Smieszne się robią kobiety w posiedzeniach, ſkoro chcą uchodzić za uczone głowy. *Kraj. Pod.* 144. Król senat sobie teraz tworzy nowy, Porzuciwszy nas ſtare doświadczone głowy. *Pot. Arg.* 322. Moia biedna głowa z tą uprzykrzoną babą. *Paſt. Fid.* 88. (ia biedny człowiek). - Mądra głowa, przez swoie ſtaranie wszyſtko nam przywróciła. *Jabł. Ez.* 73. - §., Swą głową, swoią osobą, osobiście, sam, in Person. Sam nakoniec Sułtan głową swoią nad Nieſtrem ſtanął. *Birk. Podz.* 2. Cesarz ciągnie na woynę swą głową. *Paszk. Dz.* 107. Amurat ieſt głową swoią w *woysce. *Baz. Sk.* 193. Antonin Pius zawsdy w Rzymie głową swą leżał. *Kosz. Lor.* 109 *b.* Narymunt przeniósł ſtolicę do Kiernowa, iżby w pośrzodku Litwy, Zmudzi i Rusi sam głową zawsdy mieszkał. *Stryik.* 305. *β*) dwieście głów bydląt, owiec *etc.* *Cn. Th.* to ieſt sztuk, zweyhundert Häupter Rindvieh, d. h. Stück (vid. Adlng.). *γ*) głowa na głowę = iedno w drugie, eins ins andre gerechnet. Głowa na głowę, grunta w Europie śrzednie sześć ziarn za iedno wydaią. *Kluk. Rosl.* 3, 231. - §. 3. głowa, uważana, iako przednia część ciała, znaczy: a) ſtarszego, przełożonego, rządcę, naczelnika (cf. czoło) das Haupt, das Oberhaupt, die vornehmſte Person unter mehrern, der Vorgesetzte, der Aelteſte. *Vd.* poglavar, vishi glavar (glavar = autor); *Crn.* glavar; *Rg.* glavâr, poglavizа (poglaſtvo *Excellentia*); *Bon.* poglaviça; *Cro.* poglavár (poglàvje, poglavek *caput*,

principium; (*Bc.* голова, dawny tytuł naczelnika strzeleckich półków, przez Teodora Aleksiewicza na tytuł półkownika przemieniony). Bóg wszystko Chrystusowi poddał pod nogi iego, i postanowił go głową nad wszystkiemi. *Salin.* 2, 470. Głowa niewidoma kościoła Katolickiego Chrystus, widoma papież, *Karnk. Kat.* 73. Półkom wodze i starsze głowy naznaczono. *P. Kchan. Orl.* 1, 686. Chociaż chodzą samopas, maią iednak każda ich horda głowę, któréy słuchaią. *Boter* 250. Gdzie głowy niemasz, rządu nie pytay. *Cn. Ad.* 236. (cf. Gdzie ogon rządzi, tam głowa błądzi, cf. wielu rząd, nierząd). Nie mogą nigdy głowy familii, na poznanie doskonałe postępków swoich służących, dosyć łożyć starania. *Zab.* 16, 8. die Familienhäupter. (cf. ociec czeladny). Głowa senatu, głowa rady : pierwsza osoba w senacie, w radzie. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. Przecięż to mąż głową w domu! *Teatr.* 33, 8. Częstokroć że te domu i małżeństwa głowy, Przechodzą swą słabością baby, białogłowy. *Teatr.* 43, *c.* 109. *Wyb.* Któż tu iest głową w domu, he? *Teat.* 18, *b.* 3. (kto tu ma do rozkazania, wer ist hier Herr?). Wolę się głowy, a niżli nóg uiąć. *Gwagn.* 387. t. i. przednieyszych się trzymać, niż pośledniejszych. – Głowa buntu *ob.* herszt. Spisek wyiawiony, wątpić o nim nie mogę, acz nie wiem kto iest tego sprzymierzenia głową. *Teat.* 45, 21. Między historykami oyczystemi głowa, Jan Długosz. *Nies.* 1. *praef.* pierwszy, der Vornehmste unter den Geschichtschreibern. cf. książę poetów Jan Kochanowski. b) o rzeczach bezżywotnych cf. czoło, auch von leblosen Dingen, das Haupt, das Vornehmste in seiner Art. Rzym, głowa wszystkiego pogaństwa i narodów. *Skarg. Dz.* 66. Zelandya wyspa, głowa abo stolec królestwa Duńskiego. *Biel. Hst.* 292. Kupcy Angielscy miasto Emden mieli za głowę swych handlów. *Boter.* 98. Prosto chciał Olbracht do Soczawy, iako do głowy. *Bielsk. Kr.* 435. t. i. do stolicy, miasta głównego Hauptstadt). Fraszka nosić złotogłów; mieć złoto, to głowa. *Jag. Gr. A* 3, *b.* (to grunt, fundament). §., głowa : władza, die Gewalt, Botmäßigkeit. Podbił ich pod głowę pana swoiego. *Tr.* c) początek, zrzódło, der Ursprung, der Quell, (das Haupt, *obs.* Oberb.; Adlg. *Vd.* glavar *autor*; *Cro.* poglavje, poglavek *caput*, *principium*). Morze patrząc uciekło; także Jordanowy Obrocił się wspak strumień do głowy. *JKchan. Ps.* 171. Cóż się to dzieie? rzeki wstecz do głów swych idą! *Birk. Kaz. Ob. A* 3. *d) głowny przedział, *caput*, na co teraz mamy słowo od *Budnego* wprowadzone *rozdział*, eine Hauptabtheilung, ein Capitel. *Vd.* kapitel, glavitek, glavitje, poglavje; *Bsn.* poglauje od koje kgnighe; *Rs.* глава (cf. *Ec.* оглавлéніе, краткое главъ книжныхъ показанïе, розписъ, главизна treść, rozkład; возглáвïе вещéй *Gr.* ἀνακεφαλαίωσις rekapitulacya). Krakowski tłumacz biblii (*Leopolita*) zowie rozdziały *kaputami*, a Brzescy *kapitulami*; ia ie zwałem *rozdziałami*, moglibyśmy ie też z łac. *głowami* zwać. *Budn. Bibl. praef.* Kirsztein, Cerazyn, w rozdziale, czyli iak nazywa, w głowie 15tey, woła o niezapominaniu kary śmierci na zaboyce. *Czack. Pr.* 2, 116. – Tych rzeczy, które powiadamy, to głowa abo summa. 1 *Leop. Hebr.* 8, 1. e) *fortyf.* głowa, główna liniia bastyonu, die Haupt:, oder Capitallinie eines Bollwerks. *Tr.* Głowa trzecią część niesie wyciągu swego. *Tr.* – §. 4., głowa, oznacza też rzeczy, postacią swoią podobne do postaci głowy. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 72. etwas das die Gestalt eines Kopfes hat, z. B. ein Krautkopf, Mohnkopf, Säulenkopf, Nagelkopf. (cf. Kopf, Knauf). Głowa w kapeluszu, w czapce, *Rs.* тулья, тулейка, тулéечка. Głowa kapusty, ein Krautkopf, *Rs.* кочанъ, коченъ, кочешóкъ, кочешéчикъ. Kapusta biała na Żuławie Gdańskiéy bywa tak wielka, że iedna głowa ma pięć piędzi cyrkumferencyi. *Ład. Hst. N.* 67. Podczas o głowę kapusty żołnierz odniosł dekret krwawy, Tak się u Rzymian toczyły sprawy. *Groch. W.* 506. Nie kapustna u mnie głowa, *Cn. Ad.* 605. On sam wie wszystko, a drudzy kapuściane głowy. *Min. Ryt.* 1, 310. (cf. głowiasta kapusta). Głowa makowa. *Kpcz. Gr.* 3, p. 72. *ob.* główka. Głowa u słupa. *Kpcz. ib.* der Säulenknauf. Głowa armaty abo działa, iest sam przodek rury działa, wypukleyszy nad przyległą część wylotu. *Jakub. Art.* 3, 293. przy samym wylocie armaty iest głowa, albo obręcze wylotowe, *bourlet. Jak. Art.* 1, 138. der Kopf an einem Stücke Geschütz, der vordere erhabne Theil an der Mündung. Głowa śpilki, Głowa gwoździa, i t. i. – §., Wyższy kray głową przedniéy ręki nazwany, który z przedramieniem się styka. *Krup.* 1, 143. die Handwurzel, die Oberhand. Końce przednie środnią część nogi składaiące, głowami nazwane bywaią, ponieważ okrągłe, też w siebie biorą dołkowatości pierwszych członków palców. *ib.* 1, 171. Koniec wyższy grubszy głową piszczałki lub kości goleniowéy nazwany. *ib.* 155. *ob.* giczel. – §., Głowa walca, : czoło, die Stirne einer Walze. Wał wiatrakowy w głowie trzyma skrzydła. *Tr.* Głowa miechu kowalskiego *Boh.* zhlawj měchu. – §., Głowa cukru : sztuka cukru ulanego w formie kręgla, ein Hut Zucker, ein Zuckerhut. *Boh.* homole cukru; *Rs.* голова сахару. Człowiek pyszny, prędzéy od żyda głowę cukru odbierze, iak od poddanego suplikę. *Teat.* 6, *b.* 44. Dla głowy cukru wszystko, bez głowy cukru nic, t. i. za datek – bez datku. Głowa cukru to zrobiła, t. i. uczynił przekupiony :, ztąd, że żydzi pospolicie panom albo ich zastępcom dawaią w podarunku głowy cukru. *Ossol. Wyr.* Opuszczaią też słowo *cukier*, mówiąc: do niego trzeba z głową, t. i. z głową cukru, z podarunkiem, z datkiem póyśdź. – §. 5) *Głowy*, łóżkowa deska u głowy, abo strona, mieysce w łożku u głowy, das Haupt, der Kopf der Ruhestätte, des Bettes, der Ort, wo das Haupt ruht. *Rg.* glave, *Rs.* головы. Płakał w głowach chorego siedząc. *Gorn. Dw.* 207. zu den Häupten des Kranken, *Sor.* 2. głowach. Uyrzała dwu aniołów, iednego w głowach a drugiego w nogach. 1 *Leop. Joa.* 20, 12. Po polach sypiali, nic w głowy nie kładąc. *Glicz. Wych. E.* 5. ohne etwas unter den Kopf zu legen. On tak na trawie i na gołéy ziemi Układł się, a tarcz w głowy sobie włożył. *P. Kchan. Jer.* 252. Rękę zabitego męża, uwinioną drogo, i namazaną, w głowach łożka swego chowała. *Skarg. Zyw.* 2, 171. Nakłonił się ku głowom łoża iego. *Bibl. Gd. Genes.* 47, 31. Pacyenci po wsiach proszą księdza, by im nad głowami czytał. *Perz. Lek.* 126. §. *6) W siermiędzeli czy w złotych *głowach, *JKchan. Dz.* 68. *ob.* złotogłów, srebrogłów. – – §., Głowa Bawola *herb*, czarna głowa bawola z rogami w polu czerwoném; w hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 17. ein Wappen. – §., *Głowa trupia, herb*, głowa trupia szablą z wierzchu cięta; wprost idzie sza-

bla od lewego boku tarczy z rękoieścią złotą. *ib.* ein Wappen. GŁOWA, - y, *m.*, GŁOWACZ, - a, *m.*, wielkogłowy, *capito*. *Cn. Th.* ein Großkopf, Dickkopf. *Slo. et Boh.* hlawač; *Carn.* glavâzh, glavina; *Vd.* glavazh, grosnoglaunik, debeloglaven; *Dl.* glavan; *Sr.* 1. hwowatj, wulku hwowu měyacżé, *Cro.* glavina, glavach, glavat; *Rg.* glavina, glavettinà, *vulg.* glavurina; *Rs.* головачъ, головáстикъ, *Ec.* главáчь. Głowaczowi. *Kochow. Fr.* 32. - §. 2, głowacz ryba, *Squalus maior*, *Capito fluuiatilis* der Alant, ein Fisch mit einem großen Kopfe. *Boh.* hlawatice, tlaußt, praudnik; *Slo.* hlawač; *Sr.* 1. wulkohwowata réba; *Vd.* glavazh, glavazhek; *Crn.* oxa; *Bsn.* glavoç, çipol; *Rg.* glâvoc; *Cro.* glavâch ribicza, czipäl; *Ec.* гла́вль, гала́вль, голавль; (*Rs.* ра́шпля, ку́па; cf. *Rs.* башка głowa każdey wielkiey ryby). Głowacz, *mugil*; gatunek ryby, dużą głowę maiący, z natury mały; nie iest bardzo w używaniu. *Krup.* 5, 70. Głowacz nie iest główna ryba, choć to bywa, że przez siłę pod wodę z iesiotrami pływa. *Mon.* 69, 590. Głowacz suchy *ob.* dorsz. §. 3. głowacz zwierz, *catoblepas*. *Plin. H. N.* 8, 21. ein afrikanisches wildes Thier mit einem großen Kopfe. §. 4. głowacz, owad morski der Wasserſalamander, *Gall.* tetard, der Wassermolch. *Krup.* 5, 71. - §. 5. Szczupaki naywiększe głowaczami zowią, albo głównemi. *Kluk. Zw.* 3, 173. cf. półmiskowe, trawniki, die größten Hechte, Hauptbechte. Głowacz karp' *ob.* ćwik). *Trotz* karpia głowacza bierze za karpia głowiastego, to iest, chudego z wielką głową. - §. 6. *Głowacze*, te konopie, które maią kwiaty rodzące. *Kluk. Dykc.* 1, 98. inaczey *Głowatki Haur. Sk.* 6. głowatki konopne. *Zaw. Gosp.* Konopie samce zowią *głowaczkami*. *Syr. Ziel.* 822. Konopie albowiem są dwoiakie; ktore dochodzą wcześnie, zowią się płoskunią (płoskunka, płoskonne konopie); drugie nie kwitnąc daią nasienie, i są maciorami albo *głowatkami*. *Ład. Hst. N.* 76. der weibliche Hanf, der Saathanf. *Boh.* hlawatka, *planta oleris*, 2) *ascia*). NB. *głowatka* u *Trotza*: a) gałuszka, główka nasienie maiąca u ziół, n. p. u lnu, das Samenköpfchen, z. B. des Flachses. b) gogołka, owocu drzewnego początek, das Obstknöpfchen. - §. 7, głowacz, gatunek gwoździów, o szerokich głowach, eine Art Nägel mit breiten Köpfen. Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki. *Os. Zel.* 12. - *§. 8) głowacz, przełożony, rządca, głowa, czoło, *z pogard.* głowacz ten nad wszystkim światem, nie wstydzi się udawać bydź przełożonym? *Zygr. Ep.* 49. Głowacza tego znać nie chcemy, który z samego siebie, a nie z boga panuie. *Zygr. Ep.* 50. *Sor.* 2. glowazk. GŁOWACIEC, - iał, - ieie *niiak. ndk.*, zgłowacieć *Dokon.*, głowaczem się stawać, głowy duźey dostawać, einen großen dicken Kopf bekommen. Nie trzeba przeładować stawów, żeby przez to nie chudnęły, nie drobniały, nie głowaciały i brzuchatemi nie były narybki. *Haur Sk.* 138. GŁOWCZASTY, *ob.* głowiasty. GŁOWCZYZNA, GŁOWSZCZYZNA, - y, *ż.*, Dawniey szlachcic za zabóystwo chłopa główczyzną czyli grzywnami za głowę zabitego zapłaconemi, okupował się. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 159. *Czack. Pr.* 2, 74. die Geldbuße für eine Mordthat. *In legibus Jaroslavi* голова *occurrit, significatu poenae pro homicidio. Veteres Bohemi eodem sensu usi sunt. Durich.* 1, 316. *Rs.* уголовщина kryminał. GŁOWECZKA, - i, *ż.*, *Demin. Nom.* głowka, głowa; *Boh.* hlawička; *Sor.* 1. hwowicżka, *Ger.* ein kleines Köpfchen. Wianeczek ku większey ozdobie, Kładę na główeczkę tobie. *Groch. W.* 372. Gwiazdy Twéy świętéy główeczki pilnuią. *Susz. Pieś.* 2 *B.* GŁOWI, - ia, - ie, od głowy, Kopf-, des Kopfes, des Haupts. Głowia kość. *Cn. Th.* GŁOWIASTY, GŁOWISTY, GŁOWCZASTY, GŁOWIATY, - a, - e, *adv.* na - o, głowę maiący, mit einem Kopfe oder Knaufe versehen. *Boh.* hlawatý; *Sor.* 1. hwówaté; *Dl. et Rg.* glavat; *Crn.* glavát; *Vd.* glavazhen, glavat; *Rs.* головáстый, голóвчатый; *Ec.* главастый, главошяжкій. Koniczyna białym kwiatem główczasto kwitnie. *Syr.* 518. Głowiasta kapusta *Rs.* кочáнная капýста. Głowiasta sałata *Cr.* glavaticza, shalata; *Vd.* likoushniza). Nóż głowiasty, maiący guzik na końcu, służy do wytaczania zebraney ropy z piersi, *culter capitatus*. *Czerw. Narz.* 22. Gwoźdź głowiasty, *ob.* głowacz gwoźdź. - §. 2. z wielką głową, großköpfig. Ryby brzuchate i głowiate pochodzą ztąd, gdy staw przeładowany. *Haur Sk.* 140. Sposób, żeby cebula rodziła się głowiasta. *Haur Sk.* 74. - §. 3. główiasty korzeń ziół, *bulbosus*, okrągły w kulki, bollig. GŁOWICA, - y, *ż.*, głowa *z pogardą*, łeb, łbisko verächtlich, der Kopf. Dla kilku głowic wichrowatych, tyle kraiowego nieszczęścia. *Pot. Arg.* 169. Ciąwszy go w wystawione lice, w zapadłe skronie, potym tłukł wierzchem głowicę. *Otw. Ow.* 475. §. 2. Każdey rzeczy koniec grubszy, iako laski, kości goleniowey. *Włod.* i t. d. das dickere Ende einer Sache, der Knopf, der Knauf, der Kopf. Bierze się gorliwie za głowicę miecza Polak przy czytaniu ewanielii. *Psalmod.* 14. Miecz dobyty głowicą na ziemi położył, a koniec sobie ostry do piersi przyłożył. *P. Kchan. Orl.* 1, 124. Rękoieść z kości słoniowéy, Głowica znak wydaie domu Ateńskiego. *Birk. Tr.* 162. Z przyłbic pióra wyrwała, miecze przetopiła z głowicami. *Bardz. Luk.* 114. Głowica u szpady, der Degenknopf. *Vnd.* glaviza, knoff). Macharzyna od destylowania, nakrywa się kapitelą, czyli głowicą, dziubem obdarzoną. *Krup.* 5, 20. Głowica, kapitela, naywyższa z trzech cześci słupa. *Callit.* 6. das Kapital einer Säule. *Bsn.* nadglavje; *Ec.* окружиʼліе. Głownica. *Chmiel.* 1, 77. Głowice kości stawowych, der Knopf, der runde Vorsatz am Knochen. Głowica pierścieniowa, *pala annuli*, głowica albo osadzenie na pierścieniu, w które kamień wsadzaią. *Mącz.* wierzch pierścienia, gdzie kamień, pieczęć lub co podobnego. *Włod.* der Kasten am Ringe. GŁOWIENKA, - i, *ż.*, *Demin. Nom.* głownia. a) głowienka n. p. od szpady, eine kleine Degenklinge. b) głowienka do strzelby, ein kleines Flintenrohr. b) głowienka drewna, abo palna, ein kleiner Löschbrand, Brand ein kleiner brennbarer Körper. Zmieszawszy to wszystko, tocz z niego głowienki abo świeczki, które posusz; a gdy chcesz zakadzić, zapalay ie z końca. *Sleszk. Ped.* 277. *Sienn.* 577. §., głowienka = ołowianka, das Senkbley, Lothbley. Tyrczykówie naypierwéy głębokości morskich przepaści główienką dochodzili. *Tr. Telem.* 49. - §. 3. *Botan.* Głowienki czerwone, *solidago virga aurea Linn.* heidnisch Wundkraut, Golden Wundkraut, rodzay żywokostu; korzeń skuteczny na wrzody i rany. *Kluk. Rosl.* 2, 220. b) Głowienki, *prunella Linn.*, *Rs.* горма́нная тра́ва; rodzay roślin, daią-

cych dobrą paszę dla bydła. *Kluk. Dykc.* 2, 231, die Brunelle, Braunelle, das Antonikraut. Głowienki pospolite *Rs.* суховéршки. GŁOWIENKOWY, - a, - e, *botan.* od głowienek, Wundkraut=, Brunellen=. Wodka głowienkowa. *Syr. Ziel.* 263. GŁOWINA, - y, *ż.*, biedna głowa, ein armer elender Kopf. *Carn. etc.* glavina = wielka głowa). GŁOWISTY *ob.* Głowiasty. GŁOWIZNA, - y, *ż.*, łbisko, głowica, *z pogardą*, der Kopf (verächtlich). Takie gazety rodzą się w pustych głowiznach. *Nar. Dz.* 5, 106. Brodata iakaś okropnéy poczwary głowizna. *Nar. Hst.* 4, 513. 2) grubszy koniec kości goleniowéy, dolna głowizna, *malleolus. Cn. Th.* der Knopf, runde Vorsatz am Knochen, besonders des Schienbeins. Głowiznę zowią wypukłość kości goleniowéy końskiey, i mówią głowizna goleniowa. Jest to owo spoienie nogi końskiey, które widziemy u spodu w przegubie nad kopytem. *Dykc. Med.* 2, 284. (*ob.* glozna). 3) głowizna *sc.* świnia ein Schweinskopf. Głowizna z chrzanem smaczna. *Jeż. Ek. E* 3. *Rs.* головúзна łeb zwierzęcy, главúзна początek, przyczyna, rozdział; *Ec.* главúзна *compendium, summa*, treść). GŁOWKA, - i, *ż.*, Głoweczka, *Bh.* hlawka, hlawička; *Vd. et Crn.* glaviza; *Rg.* glavizza, glaviciza; *Bsn.*}glaviça, glaviciça; *Rs.* голóвка, головушка, головонька; *Ec.* глáвка, главица. *Demin. Nom.* Głowa, das Köpfchen. Głowka iak makówka, a rozumu pusto. *Cn. Ad.* 248. *albo* Główka, by makowka, a rozumu by naplwał. *Rys. Ad.* 14. ein hübsches Köpfchen, aber nichts drinnen. Próżna głowkom gorącym rada. *Falib. Dis. R* 3. Główka go nie zaboli = dobrze się ma. *Cn. Ad.* 54. Z wody główkę tylko widzieć było. *Lib. Hor.* 114. Główka do pozłoty, Noryberskiey roboty *ob.* głowa). - Ozdobo świętych, główko uwielbiona, Więc ty tak ostrym cierniem rozkrwawiona. *Groch. W.* 365. Anonym Archidyakon powiada, że w Polszcze, do Wacława, miasto pieniędzy, były skórki z główek wiewiorczych. *Nar. Hst.* 5, 286. *ob.* aspergili). Dotąd w Gallicyi chłopstwo niektóre pieniądze n. p. 28groszówki zowie główkami, Kopfstücke. Znalezione pieniądze chłopi, często po kilka wykopuiąc, nazywaią głowkami S. Jana. *Czack. Pr.* 112. 2) główka na członku męzkim *glans. Mącz.* die Eichel des männlichen Gliedes. Zołądź czyli główka korzenia męzkiego. *Perz. Cyr.* 1, 146. Główka członka męzkiego albo koniec bywa nakryty błonką, którą zowią praeputium. *Kirchh. Anat.* 65. *ob.* obrzezka, napletek). 3) *Botan.* Główka, *anthera*, zwierzchnia część pręcika na nitce osadzona, w którey się pyłek robi. *Botan. Nar.* 109. der Staubbeutel, die kleinen Köpfe auf den Staubfäden der Blumen. Główka lniana, makowa, nasienna = gałuszka das Samenköpfchen z. B. des Flachses, Mohns. makowa głowka, *Kpcz. Gr.* 3, p. 72. (makowka). - Podleyszy gatunek maku iest ten, którego główki pod kapelusikiem otwarte są. *Kluk. Rosl.* 1, 226. Czas zbierania koniczyny, kiedy główki, w których się znayduie nasienie, pękaią. *Pam.* 84, 1171. - W główki się wiąże sałata, der Salat häuptelt sich. Głowka czosnku, lilii, cebuli, korzeń głowiasty. *Cn. Th.* die Zwiebelwurzel. 3) główka śpilki, gwoździa, der Kopf, der Knopf, das Knöpfchen, die Kuppe z. B. Stecknadelkuppe. §., Główka cukru *ob.* głowa, ein Hütchen Zucker, ein Zuckerhütchen. Wezmę główkę cukru, oko kawy. *Mon.* 71, 394. - 4) Głowka *ś.* Jana, *ziele*, rozmaite ma imiona: króliki, książki, drudzy matecznikiem i stokrocią wielką zowią, *Chrysanthemum Leucanthemum Linn.* die große Maßliebe, das Gänsekraut. *Syr. Ziel.* 782. Złote głowki *ziele ob.* złotogłów). Kokosze główki, Kozia rutka, kokosza wyka, *ziele*, *hedysarum onobrychis Linn.* sparcetta, die Esparsette, der Wiekenklee. *Syr.* 826. GŁOWKORODNY, - a, - e, rodzący czyli noszący główki, köpfchenzeugend, köpfchentragend. *Botan.* Łodyga główkorodna *caulis bulbifer*, prócz kwiatów i liści, nosi na sobie zarodki główek lub cebulek. *Jundz.* 2, 16. GŁOWKOWATY, - a, - e, główkę maiący kuppig, eine Kuppe oder ein Köpfchen habend. Cwieczki głowkowate. *Nar. Tac.* 3, 68. *Boh.* hlawkowý, hlawkowatý. GŁOWKOWY, - a, - e, bollig, korzeń główkowy, *tuberosa*, okragławy, mączysty, na włoknach wiszący. *Botan. Nar.* 31. *Jundz.* 2, 7. eine Zwiebelwurzel *ob.* główka c). - GŁOWNE, - ego, *n.*, *Subst.* za głowę pieniądze abo karanie. *Cn. Th.* - *Włod.* główczyzna, die Geldstrafe für einen Mord. GŁOWNIA, - i, *ż.*, Głowienka *Demin.*, *Boh.* hlawně, hlawen' (2. = rura strzelby); *Vd.* glovnia, glaùnja, pogorielishe; *Crn.* glovna, palèsh; *Sr.* 2. glowna; *Bsn.* glavgna, glavgniça; *Cro.* glavnya, poleno; *Rg.* glàvgna, glavgnizza; *Ross.* головня, главня, головéшка. (2. головня śnieć w zbożu); *Ec.* главная. Szczepa drzewa do palenia, abo też niedopalona, ein Scheitholz, ein Brand, ein brennendes Stück Holz, ein Löschbrand. Któż głównie po téy stronie z ognia bierze, kędy się pali!*Birk. Kaz. Ob. K.* Głownia, niedopalone węgle. *Kruml. Chr.* 25. Głównia wysuszona, tłustey siarki syta, Prędko do siebie pożar pałaiący chwyta. *Zimor. Siel.* 205. Samson głównie z ogniem do ogonów liszek przywiązał i puścił ie; a liszki rozbiegaiąc się, popaliły wszystko zboże Filistynom. *Skarg. Żyw.* 2, 2. Głównia żywa, żarzysta, *Crn.* ogùrk; *Sr.* 1. żehliwé smalenz; Głównia gaszona *Boh.* opalek; *Cr.* ogorek; *Hg.* üszög; *Sr.* 1. wosmalenz; wosmalené kiy. - b) Konrad Prussy wzdłuż i wszerz głównią a żelazem popustoszył *Krom.* 234. ogniem a mieczem, mit Feuer und Schwerdt. - §., głównia słupa, *ital.* fusto, *lat.* scapus, środnia z trzech części słupa. *Callit.* 6. *Chmiel.* 1, 77. der Schaft einer Säule. - §. 3. szable nieoprawne nazywamy głównie. *Pot. Pocz.* 489. die Säbelklinge. Brandnary, w Islandzkim języku nazywano same głównie, czyli nieoprawne szable. *Czack. Pr.* 1, 216. Głównia szpadowa. *Tr.* die Degenklinge. Głównia nożowa (cf. brzeszczot), die Messerklinge. *Morav.* krn'a, krn'ka; *Vd.* klinga, dardiza, plozha (cf. płaza), plozhiza, *Sla.* sabljeno gvozdje; *Sor.* 2. lunya; *Rs.* клинóкъ, полосá, полоска, полосочка. - 4) Dla miner główni gwarek w ziemię się kopie. *Chrość. Luk.* 112. - 5*) głównia abo rura strzelby, działa der Lauf, das Rohr eines Feuergewehrs. *Tr.* toż i w Czeskim języku znaczy. - GŁOWNICA *ob.* Głowica. GŁOWNIE *Adverb.*; *Boh.* hlawně, *capitaliter*, arcy=, bardzo, iak naybardziey, haupt=, recht sehr, sehr. Takieśmy odebrali wiadomości, które głównie obchodzą bezpieczeństwo oyczyzny. *Ust. Konst.* 1, 146. A co? czy widzisz? *R.* bardzo głównie widzę. *Min. Ryt.* 1, 283. Głównie! teraz to dopiero potrafisz. *Tręb. S. M.* 94. (głównie dobrze, arcydobrze, hauptgut, vortrefflich, bravo!) To nam głównie smakować będzie. *Teat.* 8, 38.

Głównie go nienawidzi, = do śmierci, er haßt ihn auf den Tod (ob. na głowę nieprzyiaciel). GŁOWNIK, - a, m., główny występca, kryminalista, mężobóyca, morderz, ein Criminalverbrecher, ein Mörder. (Vd. glounik, Crn. glavnik = grzebień). Wieże iakie maią bydź na główniki albo kryminalistów. Vol. Leg. 6, 485. Wyznał się głównikiem i krwi niewinnéy rozlaney grzesznikiem. Jabł. Ez. 99. Nie chce mieć u siebie głównika, winnego głowy. Alb. z Woy. 6. Starostom Bolesław rozkazał, aby złodzieie, główniki imowali, nie patrząc zacności person. Bielsk. Kr. 43. GŁOWNY, - a, - e, Boh. hlawnj, zakladnj; Sr. 1. hwowne; Bsn. glavno, izvarsno; Rg. glávni, poglávni; Cro. glavni, poglàvit; Crn. glavnè, poglavitn; Vd. glaun, glaviten, poglaviten; Ec. головный, главный od głowy, do głowy należący den Kopf betreffend, Kopf=, Haupt=. Poduszczeczki główne. Syr. Ziel. 533. (ob. wezgłowie). Gorączki główne, w których chorzy bole głowy niewypowiedziane cierpią. Krup. 5, 314. das Kopffieber, die Hirnwuth. Boh. hlawnice febris ardens. Cyruliki według różnych części ciała materacykom imiona daią; te na głowę zowią, czapkami głównemi, lub kukufami. Krup. 5, 298. die Kopfmaterazen der Chirurgen, Vd. pezha, glavopokriva). Przy zastawionym tedy goszcząc stole Bachusem główne zalewaią mole. Chrość. Luk. 2, 43. - §. 2. główny, gardłowy, na gardło stoiący, o zdrowie przyprawuiący, den Kopf, den Hals, das Leben angehend. Główna rzecz, t. i. gdzie o gardło idzie, causa capitis, Mącz. eine Criminalsache. Maią to za rzecz główną i niesłuszną, gościa w czym ukrzywdzić. Warg. Cez. 141. Kryminalny, główny występek Rs. безголовный, уголовный; kryminał безголовье, уголовщина. Główny nieprzyiaciel = śmiertelny, na głowę, ein Todfeind, Bh. auhlawnj; Vd. glaviten; Rs. злодѣй, fem. злодѣйка. - Oppos. główny przyiaciel, do gardła, do śmierci, Freund auf Tod und Leben. Będęć iuż przyiaciel prawie na wszem główny. Papr. Kol. N. - §. 3. Nad innemi przełożony, andern vorgesetzt, über sie gesetzt, Haupt= Rs. главной naczelnik). J. W. P. Mik. Zebrzydowskiemu, marszałkowi naywyższemu koronnemu, Krakowskiemu głównemu staroście. Jan. Lig. A. 2. Dwie szkoły główne w Polszcze, Krakowska i Wileńska, na podobieństwo zagranicznych akademiy urządzone, głównemi są nazwane; bo w nich formuią się nauczyciele na cały kray; one cały związek z wydziałowemi i podwydziałowemi szkołami utrzymuią. Dyar. Grodz. 153. (Carn. modrishe, glagóle; Vd. visoka shula, modroskupzhina, glagole); die beyden Hauptschulen, Landschulen, Universitäten. Główne miasto, w którym dykasterya naycelnieysze swoie maią siedlisko, die Hauptstadt. Vd. poglavitno mestu; Rs. митрополія. Główna kwatera. Leśk. 2, 238. W muzyce ton, do którego inne odnosimy, nazywaj się tonem głównym, tonus principalis. Hub. Mech. 147. der Hauptton, der Grundton, fundamentalny, zasadny). - Przyczyna główna, Mon. 76, 41. (cf. przyczyna poboczna) die Grundursache. Grzechy główne, z których inne rosną, a iakoby z studnicy nieiakiéy płyną. Hrbst. Nauk. i, 2 b. Hauptsünden. - Główna summa pożyczana. Gost. Gor. pr. kapitał, iściznа; Rg. glavnizza, glavno, das Capital, das Hauptgeld, Hauptgut, der Hauptstamm, die Hauptsumme, der Hauptstuhl. Główna rzecz, pryncypalna, die Hauptsache; Boh. auhlawnost; Vd. glavitna riezh, glavitnost, poglavitnost). Zadnych nie ma głównych interessów. Teat. 7, c. 28. ważnych, wichtige Geschäfte. - §. 4. przedni, celny, wyśmienity, wyborny, walny, vortreflich, hauptsächlich, Haupt=. Jestem zdrów wyśmienicie, i apetyt mam główny. Boh. Kom. 4, 372. Wina są różne, stołowe, srzednie, główne, podgłówne. Haur. Sk. 510. Ma tysiączne w piwnicy antały głównego wina; iednak piie kwas spleśniały. Hor. Sat. 189. et 149. Główne piwko. Teat. 8, 44. Apelles dnia iednego główny obraz przed domem wystawił. Jabł. Ez. 192. (cf. naczelny, cf. arcydzieło). Malarz on główny, któremu to w robotach nie iest żaden równy. Jabł. Tel. 313. Na głos brata przybiega Teucer, strzelec główny. Dmoch. Jl. 2, 80. Piątym pułkiem władał sam Henryk; a tam stanął główny mąż Polskich i Szlązkich ludzi. Krom. 245. flos, sam kwiat, drzeń, treść, der Kern. - §. 5. główna miara, główny korzec, główny łokieć = urzędowny, urzedownie przepisany, das Richtmaß, das Eichmaß, der Richtscheffel, die Musterelle. *GŁOWOCIĄG, - u, m., Rs. главотяжъ, chustka, którą żydzi przy modlitwach głowę przykrywaią. **GŁOWOKRĘTY, - a, - e, głowę przewracaiący, den Kopf verdrehend. Bachu głowokręty. Hor. 1, 171. Nar. *GŁOWOKSZTAŁTY, - a, - e, na kształt głowy pochodzący, kopfgestaltet Ec. главовидный, Gr. κεφαλοειδής. GŁOWOŁOMNY, - a, - e, - ie adv., łomiący głowę, Kopfbrecherisch. Rs. головоломный. - Subst. головоломъ robota głowołomna, trunek głowołomny. *GŁOWOSIEK, - a, m., Ec. главосѣчецъ = mistrz, kat. Rs. головорѣзъ wichrowaty). *GŁOWOWIĄZ, - u, m., cokolwiek do wiązania głowy służy, Ec. главотяжъ, главоповязаніе, Gr. κεφαλοδεσμιον ob. *Głowociąg. GŁOWSZCZYZNA ob. Głowczyzna.

Pochodz. Bezgłowy; białogłowa, białogłowski. dwugłowy, trzygłowy, czworogłowy, wielogłowy, wielkogłowy; krętogłów; krzywogłowek; łomigłów; nagłowek; ogłowia, ogłowka; pogłowie, pogłowne, pogłówszczyzna Podgłówny; przegłównik, przezgłównik; wartogłów, wartogłowieć; wezgłowie, wezgłowko, wezgłoweczko, zagłowek; złotogłów, śrebrogłów, żółtogłowy. - §., kłóbuk, kłobuszek.

GLOZA, *GLUZA, - y, m., z greckołac. tłumaczenie wyrazu i sensu trudnego. Kras. Zb. 322. die Glosse, die Auslegung eines dunkeln Worts oder Sinnes. Bibliią z glozą czternaście razy przeczytał. Birk. Zam. 26. Na to słowo tu silney glozy trzeba, Bo się ten tekst rozciąga od ziemi do nieba. Rey Wiz. 50 b. Utrzymuią, że pismo obiaśnienia nie potrzebuie; przecię swoie komenty i glozy i wykłady natrącaią. W. Post. W. 342. Warg. Wal. pr. Glozy super articulos iuris Magdeburgici. Sax. Tyt. 55. Gloza marginesowa, nabrzeżna eine Randglosse. *§., uszczerbek, szkoda, uszkodzenie, Beschädigung, Schaden, Nachtheil. Zwyciężyli Rzymianie, nie bez wielkiéy gluzy, Gdzieś za ostatnie morze zagnawszy Francuzy. Pot. Pocz. 145. Pegaz, którego nie bez wielkiéy gluzy Neptun spłodził w kościele Minerwy z Meduzy. ib. 20. Nie bez wielkiey cney korony gluzy Królaśmy sobie między szukali Francuzy. ib. 57. GLOZKA, GLOSKA, (Glozatka, Cn. Th., - i, ż., Demin., między wierszami co drobno napisanego, przypisek. Cn. Th., interpositio

eine zwischen die Linien der Schrift eingerückte Anmerkung. Pismo drobne, *literae minutae*. *Cn. Th.* feine kleine Schrift. *ob.* glozować.

*GLOZNA, - y, *ż.*, *Bh*, hlezen kut, kostka; *Crn.* glęshn (glęshnat, glęshnovat *scaurus*); *Vd.* glieshnjak, kotnik; *Bs.* gljescjan, kost od noghe; *Rg.* ghljèxno, ghljêxan; *Sla.* glixanj; *Cro.* glesëny; (*Vd.* glieshna, stegnu, bedru = biodro); *Ross.* глѣзна, лодыжка = kut, kostka nóżna; *Ec.* глѣзна *crus, tibia*, das Unterbein, der untere Theil des Beines bis an den Knöchel; der Knöchel. Zyły w obu nogach nad glozny, abo kostkami od nóg. *Sien.* 420. *Spicz.* 193. *Malleoli*, kostki w nogach, miedzy stopą a między glozną. *Mącz.*, *Perna*, wieprzowa szołdra albo goleń albo glozna solona. *ib.* Wolnością drudzy zowią, gdy glozn nie brzmi okową. *Ryb. Gęsl. C.* 4. (t. i. noga).

GLOZOWAC, GLUZOWAC, - ał, - uie *czyn. ndk.*, (wygluzować, zglusować *Dok.* qu. v.) z pisma wymazać, wyskrobać, wygładzić, wyniszczyć, aus einer Schrift ausradiren; auslöschen, vertilgen. Glozujemy błędy niektóre, przypadkiem w pracowitych pismach zostawione. *Zab.* 8, 170. Pozwalaią sobie, co się im nie podoba w piśmie, wykładami swemi glozować; a czego wyglozować nie mogą, to wyrzucić, podeptać, zelżyć chcą. *Skarg. Zyw.* 2, 300. Plamę gluzować = wywabiać. *Tr.* einen Flecken ausmachen. Nierządy glozuy z świata, nie wyglozuiesz ich. *Tr.* ausrotten. GLOZOWANIE, GLUZOWANIE, - ia, *n.*, zmazanie, poprawianie n. p. w piśmie. *Tr.* das Ausstreichen, Verbessern, Corrigiren. Styl mu bez żadnego gluzowania w miodopłynnych wypłynął wyrazach. *Tr.*

GLU GLU, wyraża bełkot, gdy się co leie z naczynia, wązką szyię maiącego; teraz się mówi bul bul. *Wlod.*, *lat.* glut glut. *Pithoei Catal.* der Schall, den das Flüßige macht, wenn es aus einer engen Mündung, z. B. einer Flasche, herausstürzt, Gluck Gluck, Glu glu. *ob.* gluglarka, glukać; *Bh.* kloktati gargaryzować).

*GLUBA, - y, *ż.*, Na koniec piorun z twardéy ciska globy. *Zab.* 15, 259.? *cf.* kluba.

GŁUCH, - a, *m.*, głuszek, niedosłuch, wcale nic abo mało co dosłuchuiący, ein Tauber, der nichts oder sehr wenig hört. Na dworze Ottomańskim znayduią się Sagarowie, to iest, głusi, a są oraz z przyrodzenia niememi; ćwiczą się w swoim głuchym ięzyku, który zawisł na pewnych znakach, przez które się słusznie porozumiewaią. *Kłok. Turk.* 44. Stali iako głuchowie, a nic tego nie baczyli. *Rey Post. L.* 6. *Rey Zw.* 112. Niemasz gorszych głuchów, iak ci, którzy słyszeć nie chcą. *Teat.* 26, 14. §., niemy, ein Stummer. *Cn. Th. siue aliquid audiat, quod rarum est, siue nihil, quod fere semper.* GŁUCHNĄC, - ął, - ie, *niiak. iedntl.*, GŁUCHNIEC, - iał, - ieie *ndk.*, ogłuchnąć *Dokon.* qu. v.) *Boh.* hluchnauti; *Rg.* glùhnuti; *Crn.* glushim; *Rs.* глóхнуть, оглóхнуть (*ob.* olchnąć); *Ec.* глóхну, глухотѣю; głuchym się stawać, abo bydź, taub werden, taub seyn. Czemuż na słowa te głuchnieiecie? *Bals. Niedz.* 1, 57. Nie przychodź nigdy do mnie kruszcu płony, Na twóy dźwięk same głuchną mi bardony; Palce na stronach, a myśl idzie w pole. *Anakr.* 79. GŁUCHO, *Adverb. Adj.* Głuchy, nie słysząc, taub, harthörig. Głucho słyszy. *Tr.* 2) nic nie słychać, cicho, es ist ganz still. Próżno na facyacie pałacu zawieszać herby, kiedy we śrzodku głucho o familii. *Mon.* 65, 259. Gdy inne ptaki głucho spały, Jéy usta wprzód słyszaną mowę powtarzały. *-Tol. Saut.* 46. 2 b) Nie wyraźnie, niezrozumiale, niemo, nicht vernehmlich, undeutlich. Głucho o tym mówią, piszą. *Cn. Th.* O swoim fundatorze samiż ci uczniowie głucho mówią. *Kłok. Turk.* 179. O tém mało co i głucho pisali. *Petr. Wod.* 9. Wybadywano, coby to za pośrzodki pokoiu były, o których głucho dał znać Matyasz. *Krom.* 735. *quae tectius significasset).* *GŁUCHOSC, - ści, *ż.*, GŁUCHOTA, - y, *ż.*, niesłyszenie *propr. et moral.*; *Boh.* hluchost, hluchota; *Vd.* gluhost, gluhota, gluhoba; *Crn.* gluhost, gluhóba, gluhóta; *Rg.* gluhos, gluhócchja; *Bsn.* gluhocchja; *Cro.* gluhota, gluhoszt; *Sr.* 1. huchosćj, huchota; *Rs.* глухотá. Głuchota iest natężenie lub osłabienie lub stwardnienie i zgrubienie błonki, która w końcu meatu usznego na kształt bębna iest rozciągniona. *Boh. Djab.* 2, 165. - Głuchota, naruszenie albo stracenie słuchu. *Comp. Med.* 451. Olchnienie abo głuchota. *Syr.* 215. die Taubheit. Albo mię nieba skarały głuchotą, Zebym twych pieszczot z nią niesłyszała? *Zab.* 13, 388. Rozkazał się otworzyć oney głuchości i niemocie iego. *Rey Post. Mm* 2. Człowiek głuchością i niemością zarażony. *W. Post. W.* 2, 190. Zatwardziałość i głuchota żydowska nie lada głosu potrzebowała. *ib.* 32. - b) głuch, głuszek, n. p. Nieboraczek głuchota. *Teatr.* 30, 9. ein Tauber. GŁUCHOWATY, - a, - e, - o *adv.*, nieco głuchy, nie dosłyszący, etwas taub; *Boh.* nachluchý; *Vd.* gluhoviten; *Bsn.* naglùh, suglùh, poglùh, suglusćjaç; *Cro.* gluhaszt; *Rs.* глуховáтый. - GŁUCHY, - a, - e, *Compar.* głuszszy, *Boh.* hluchý (hluch słuch), *Sr.* 2. gluchi; *Sr.* 1. luchi, huchi, huchosćjne; *Vd.* gluh, gluhast, gluhoben; *Crn.* gluh, *ab* uhu *et* gulem *hebeto*; *Valesianis* chlust *auris*); *Cro.* gluh; *Bsn.* glùh; *Sla.* glùh; *Rs.* глухíй, глухóй. cf. słuch, cf. ucho, cf. bałuch) niesłyszący, taub, gehörlos. Od urodzenia głusi, bywaią także niememi. *Dykc. Med.* 2, 285. Głuchemu próżno co powiadać, bo nie słyszy. *Bielsk. Kr.* 336. Głuchemu próżne słowa. *Skarg. Dz.* 10. Nie pomaga głuchemu piszczek. *Birk. Exorb. E* 4 *b. Slo.* hluchému spiwat; cf. groch na ścianę rzucać, *Vd.* bob v'stieno metati; rakam shvishgati). Głuchego nie rozwesela śpiewanie. *Zab.* 7, 162. Głuszce głuche. *Banial. J.* 3. Głuchy rychléy się z głuchym zmówi. *Mącz. balbus balbum rectius intelligit.* - §. 2. *moral.* nie chcący słuchać, unfolgsam, taub gegen etwas. Próżno głuchemu co dobrego radzić. Gdy nie chce ucha swego do mych ust przysadzić. *M. Bielsk. S. M. C.* Nie głuchemu to było powiedziano. *Birk. Dom.* 107. Głuchym się na te wszystkie przekładania matki swey synaczek stawił. *Mon. a.* 65, 597. *Slo.* hluchim sa robit. Upominaniu twemu stawią głuche uszy. *Tward. Wl.* 24. Głuchemu ociec piosnkę śpiewał. *Pot. Syl.* 424. er predigte tauben Ohren. Krzyżacy Prusaków znowu na swą stronę przeciągnąć pokuszali; lecz to właśnie, iakoby głuchym baiano. *Krom.* 604. Siedzi iako głucha na ścianie opona. *Rey Wiz.* 74. Naylepiéy głuchym bydź na takie baśnie. *Teat.* 45 *b*, 20. Głucha będzie na prośby twoie. *ib.* 54, 55. Prośb, gniewu, łez nawetem miękcząc go używał, Ale cóż, gdy na wszystko głuchym zawsze bywał? *Teat.* 45 *b*, 16. Zołnierzów

uszy wszystkie głuche były. *Baz. Sk.* 52. Głuchemu dwa kroć mówić trzeba. *Cn. Ad.* 248. - §. 3. głuchy, którego nie słyszeć. *Cn. Th.* lub mało co słyszeć schwach zu hören, nicht laut (*oppos.* głośny). Czołgaiące strzelanie *à ricochet*, w początkach nazwane głuchym (*boulets sourds*); bo ponieważ do nich mało prochu potrzebować się zwykło., przeto też i huk z wypaloney armaty w tym razie mało słyszeć się daie. *Jak. Art.* 1, 439. - 3 b) niewyraźisty, nieiasny, nicht deutlich, dunkel. Chcąc zamierzyć kres maiętności, Sokrates głuchego słowa użył, aby skromnie żyli. *Petr. Pol.* 106. - 4) głuchy, gdzie nie słychać, cichy, spokoyny, still, ruhig. Głuche milczenie straszne temi mieyscami czyni zadumienie. *Jabł. Tel.* 249. Góry i doliny i skały głuche człeka straszą. *Warg. Radz.* 114. Co to za niebezpieczna puszcza, a głuchy las. *Rey Post. Nn* 2. *Rs.* глухъ. Nieprzyiaciel w głuchey nocy wszedłszy do twierdzy po drabinach, wyciął śpiący garnizon. *Nar. Hst.* 4, 335. Wczas i pokóy w głuchéy osobności. *Past. Fid.* 94. Niedziela głucha, abo trzecia, der Sonntag Oculi. *Tr.* - *Sla.* glúho dòba = w nocy godzina od 11-12. - §. 5. głuche mieysce, głos tracące. *Cn. Th.* gdzie się głos nie może rozlegać. *Mącz.* ohne Resonanz. Jeżeli grunt iest głuchy, że w nim nieprzyiaciel nie daiąc się słyszeć, zbliżyć się może do przeciwpodkopów... *Jak. Art.* 2, 425. Głuchy pokóy mowcom przykry. *Tr.* - 6) głuchy owies, orzech; bez ziarna, iądra, taub, kernlos. *Tr.* Głuchy pasternak *ob.* Karota. Głuchy piołun, że żadnego smaku ani zapachu nie ma, *Abs. fatuum. Syr.* 358. Sauchwermuth. Głuchy owies, owsisko. *Vd.* glushez). *Moral.* Głuchaż to przyczyna waszego niewstydu. *Zygr. Pap.* 288. (błaha, niegruntowna, płocha).

Pochodz. *głuszek*; *głuszka*; *głuszec*; *Głuszyć*, *dogłuszyć*, *ogłuszać*, *ogłuszyć*; *poogłuszać*, *ogłuszenie*, *ogłuszony*; *ogłuchnąć*, *ogłuchły*; *olchnąć*, *olchnienie*; *przegłuszać*. *przegłuszyć*; *przygłuszać*, *przygłuszyć*; *zagłuszać*, *zagłuszyć*, *zagłuszenie*, *zagłuszony*; *zgłuszyć*.

GLUGLARKA, - i, *ż.*, łaydaczka. *Tr.* eine Schlampe, Schlumpe, czy nie piiaczka? GLUGLARZ, - a, *m.*, piiak?

GLUKAC, - ał, - a, *Med. ndk.* cf. Glu. bełkotać. *Włod.* cf. Glu glu; butteln, den Ton hören lassen, den das Wasser macht, wenn es durch eine enge Flasche herausgestürzt wird, *Boh.* woda klokotem wrže; *Rg.* klokugnati, glogojatti; *Subst.* klokuugn *liquor exultim aestuans*; *Rs.* булкнуть, булкать; *Crn.* plunkam, plufkam (cf. *Crn.* klôkam *lat.* clocito, *Dan.* klukke, *Gr.* κλώζω). Flaszka gluka, bełgoce. *Dudz.* 20. Glukanie w brzuchu, chlupotanie się, burczenie. *Włod.* das Rumpeln in den Gedärmen. *Crn.* kruliti, *Rs.* ворконья *ob.* warczeć.

GŁUPAWY, - a, - e, głuptawy, głupowaty, przygłupszy, albern, etwas dumm, einfältig. *Bsn.* sulludi; *Vd.* siran, vertaglau. GŁUPAWOSC, - ści, *ż.*, *Bsn.* sulludost; *Rs.* скудоумїе, die Albernheit. GŁUPCZYZNA, - y, *m.*, głupiec, ein Dummkopf. Ty dudku, głupczyzno. *Mącz. insciens*). głuptas. GŁUPEK, - pka, *m.*, *dem. nom.* głupiec, ein Dümmling. Wnet ten drobiazg głupków zmędrzeie, iak chlusną iednego z nich. *Birk. Zyg.* 15. GŁUPI, - ia, - ie, *Comp.* Głupszy, *Boh.* hlaupý, nerozumný, nemyslitwaný, hlaud, hlaudek, hlb, hlbý, tulpa; *Slo.* hlaupý; *Sor.* 1. mupé, lupp, nelepé; *Vd.* norshki, nepameten, trepoun, neumen; *Crn.* budàlast, bebast, bębz, wębast, tapast, trapast, norshast, norshav, abota; *Sla.* lùd, budalast; *Bsn.* budalast, ludjak; *Cro.* budálaszt, bedaszt, łud, glumpak, glumpes, bedak, bedalo; *Dl.* łud, ludjak, budalak, glumposzt; *Rs.* глу́пый, шалный, юродивый; *Ec.* буїй (cf. *Suec.* glappa cf. *Ger.* klaffen, *Ger.* glupisch, glupsk, *Gr.* κλοπιος. *Arab.* אבל = *neglexit*, *non curauit*) bez rozgarnienia będący; cf. nie dobrze w głowie ułożono; nie wszyscy doma; czegoś mu w głowie nie dostaie; szydłem albo igłą w głowie układano; pusto w głowie; rozumu pusto; braknie mu piątéy klepki. (*oppos.* mądry), dumm, nicht gescheut. Głupi, - iego, *m.*, *Subst.* głupiec, błazen, ein Narr, ein Thor; Głupia, - iéy, *f. Subst.* głupka, eine Närrinn, eine Thörinn. - Kto z przyrodzenia głupi, i w Paryżu sobie rozumu nie kupi. *Rys. Ad.* 22. Pośleszli do Paryża osiełka głupiego, Jeśli tu był osłem, tam nie będzie koń z niego. *Rys. Ad.* 55. Kto głupi, za naydroższe pieniądze rozumu nie kupi. *Pot. Arg.* 9. Starałem się o pewny honor; ale mi odpowiedziano, żem głupi, że gęby nie umiem otworzyć przed ludźmi. *Boh. Kom.* 1, 308. Głupi człowiek mądrze nie mówi. *Sekl.* 61. Głupi powie czasem co rozumnego; ale rozumnemu głupiego udadź, rzecz nie lada. *Teat.* 12, 33. J nauka czasem głupim człowieka czyni. *Boh. Kom.* 4, 162. Już gęby więcéy nie otworzę, będę stał iak głupi. *ib.* 1, 307. Jam nie głupi, rozumiem, co się do czego ściąga. *ib.* 304. Głupi by sadło, zdumiały, zmilkły, ochopny, iak pień na ptaki, *stupidus*. *Mącz.*, *Rs.* дубина. Głupi iak świnia, iak cielę, iak gęś, iak osieł). Jak sak głupia. *Teat.* 31 *b*, 81. Jak sadło. *Mon.* 70, 177. Jak borsuk *qu. v.*; Głupi cietrzewiu! *Cn. Ad.* 250. Dudku głupi. *ib.* (cf. sztokfisz, cymbał). Głupszy nad gawrona, kto róże chce zbierać z głogu. *Kulig. Her.* 204. Kto głupi, ten też i zły iest. *Gorn. Sen.* 289. Trudna z głupim sprawa. *Cn. Ad.* 256. Głupiemu day pokóy. *ib.* Głupiego trudno nauczyć. *Sk. Dz.* 546. Z głupim źle się i dzielić. *Ld.* Głupiemu trzeba wybaczyć. *Gemm.* 90. Głupim bydź naylepiéy. *ib.* 255. Sorge kommt gewiß mit seiner Dummheit fort. Jeden głupi dziesięciu mądrych zwiedzie; a dziesięć mądrych iednego głupiego nie. *Rys. Ad.* 20. Głupi leda czemu uwierzy; Głupiego leda kto oszuka. *Cn. Ad.* 253. Jm kto głupszy, tym bywa bezpiecznieyszy. *ib.* 21. Jm kto głupszy, tym śmielszy; a im mędrszy, tym boiaźliwszy. *Cn. Ad.* 324. J głupi mądry, gdy wielom rozdaie; J mądry głupi, gdy w mieszku nie staie. *Brath. B.* 2 *b*. J mądry głupi, Gdy go nędza złupi *ib.* Międzу głupiemi żyiem, głupich znaydziem wszędzie, Kto z cudzych głupstw nie mędrszy, głupim większym będzie. *Zab.* 3, 271. *Nar.* Nie trzeba głupich siać, sami się rodzą. *Rys. Ad.* 44. Głupich nie orzą, nie sieią, sami się rodzą. *Mon.* 70, 206. Na głupich orać nie trzeba, ani siać. *Teat.* 32 *b*, 31. - Wierzyć w to, głupiemuby przystało. *Boter.* 37. Głupi, kiedy milczy, za mądrego uydzie. *Rys. Ad.* 14. Głupi u prostych, uydzie za mądrego. *Cn. Ad.* 253. Głupi znaydzie głupszego, co mu się zadziwi. *Zab.* 16, 114. Rzadki, co rzeczy waży na przystoyney szali, Głupi znaydzie głupszego, który go pochwali. *Dmoch. Szt. R.* 21. Gdyby to nie tak, toby nas za głupich osłów poczytano. *Teat.* 30, 6. Głupiemu nic się cudzego nie podoba, a swoie wszystko. *Cn. Ad.*

257. Głupiemu naywięcey mówić. *Cn. Ad.* 252. Głupiego łacno poznać, sam się wyda. *ib.* 254, (cf. znać dudka z czubka). Głupi, a mądrym się czyni. *ib.* 252. Drugim mądry, sobie głupi. *Cn. Ad.* 213. (cf. Drugich prowadzimy, a sami błądzimy). Sam głupi, a drugich chce uczyć. *ib.* Nayglupszy to, co się mądrym czyni. *ib.* Musi bydź mądrym, kto się bydź głupim rozumie. *Min. Ryt.* 4, 152. Głupi bierze, a mądry daie. Głupi daie, a mądry bierze. *Cn. Ad.* 252. Głupiego oyca, mądry syn; głupiego mistrza, mądry uczeń. *ib.* 254. (cf. nie urodzi sowa sokoła). - §. 2. głupi, głupstwo wydaiący, po głupiemu ułożony, zrobiony, dumm, auf eine dumme Art gemacht, Dummheit verrathend. Głupie słysząc pytanie, nie odpowiaday na nie. *Cn. Ad.* 254. Znać głupią twarz i u psa. *Ostror. Myśl.* 8. Głupie gadanie *Ec.* глупословїе. - GŁUPIE *Adverb.*, Głupiey *Compar.*; *Boh.* hlaupě: niemądrze, bez rozgarnienia, dumm, einfältig, thöricht, nicht gescheut. Pisma głupie i nieumieiętnie przywodził. *Skarg. Dz.* 894. Głupie gadaiący *Ec.* глупословецъ. Ciszy, głupie Waść gadasz. *Teat.* 28, 79. Kto widzi błąd po szkodzie, widzi bardzo głupie. *Dmoch. Jl.* 2, 218. Czasem i mądry człowiek głupie sobie pocznie. *Sekl.* 61. Głupie sztuczny, sztucznie głupi *oximorus. Cn. Th.* - Z głupia, głupstwa zazywaiąc, po głupiemu, auf eine dumme Art. *Stulte arrogans* z głupia szalon, *wirudny błazen. *Mącz.* Pochlebcy nadsługuią młokosom, ludziom z | głupia hoynym. *Klon. Wor.* 55. Z głupiać mówi Mazur, | ale bez rozmysłu uderzy. *Falib. Dis. L.* 3. Z głupia mądrzy. *Kosz. Lor.* 14. - §. niby to głupie, głupstwo udaiąc, zum Schein dumm, verstellt dumm, dummklug. Udadź się za prostaka, podczas i nieuka, Bydź z głupia mądrym, iest to nieposlednia sztuka, *Zegl. Ad.* 80. Chłop na to odpowiedział prostym stylem, z głupia frant, skrobiąc się po głowie... *Min. Ryt.* 4, 267. GŁUPIEC, głupieć, - iał, ieie *nijak. ndk.*, zgłupieć *dok.*, *Boh.* hlaupěti, hlaupjm, zhlupěti; *Sr.* 2. glupisch ße; *Crn.* norreti, norruiym; *Rs.* глупѣть. głupim się stawać, dumm werden. Zgłupiałeś, nie ustrzegłeś przykazań Jehowy. *Budn.* 1 *Sam.* 13, 13. (głupieś uczynił. *Bibl. Gd.*) I mądry mąż zgłupieie przy złey, zrzędney żenie. *Pot. Pocz.* 70. Nie bądź mądrym więcey niż potrzeba, abyś nie zgłupiał. *W. Eccl.* 7, 17. *Baz. Hst. pr.* 8. W szczęściu człowiek głupieie, ni dziecię. *Wad. Dan.* 166. Starodawna przypowieść, a prawdziwa pieie, Z mądrymi człowiek mądry, z głupiemi głupieie. *Pot. Arg.* 9. b) zdumieć, erstaunen, vor Erstaunen den Verstand verlieren. Na to zacina się ięzyk, miesza się pamięć, głupieie rozum. *Tr.* Głupieie od podziwienia. *Tr.* Zgłupieli na one ramoty. *Pot. Arg.* 229. GŁUPIEC, - pca, *m.*, *Bh.* hlupec, hlupak, blb; *Sr.* 1. wupowcz, nelepcz; *Crn.* gumpèz, abota, bębz, nor, norz; *Vd.* norz, trep, trepez, neumnik, terban, terz; *Rg.* budàlina, zamlata, tròmina; *Cro.* sùpelyak, bedak, glumpes, trubilo, budàlo; *Dl.* trùm, ludjak, zablenut, tupacz, zapanen; *Rs.* глупецъ, фаля, сумбу́рщикъ; niemądry, błazen, dubiel, pień, cymbał, duda, cietrzew (cf. dureń, błazen), ein Dummkopf, ein Narr. Ten iest u niego głupiec, kto nie ma pieniędzy. *Zab.* 14, 68. O ty głupcze! *ob.* Głuptas. *GŁUPIOGŁUCH! *Teat.* 30, 9, imię bakałarza, z przeszydzeniem. GŁUPIOMOWNOSC, - ści, *ż.*, *stultiloquentia Cn. Th.*, *Ec.* глупословїе, albernes Schwatzen. GŁUPIOMOWNY, - a, - e, - ie *adv.* dumm schwatzhaft, *morologus. Cn. Th.*, *Rg.* ludogovoréechi, ludogovornik; *Ec.* глупословецъ. Gardła bezecne głupiomówne. *Birk. Kaz. Ob. F* 4. GŁUPIOSZTUCZNOSC, - ści, *ż.*, z głupia frantostwo, gdy kto sztucznie głupiego udaie, künstliche Dummheit, Dummklugheit. GŁUPIOSZTUCZNY *ob.* Głupie sztuczny. GŁUPIUCHNY, - a, - e, *ie adv.*, GŁUPIUSIENKI, GŁUPIUTENKI, GŁUPIUTKI, GŁUPIUSINECZKI, - a, - ie, - *o adv.*; *intensiua adj.* głupi, stockdumm, strohdumm, hornviehdumm. Głupiusienki człowiek. *Teat.* 21, 70. Głupiutka, aż do zapamiętania mię kocha. *ib* 17 *b*, 31. Biedny na morzu rozum zostawił, głupiuteńki przyiechał. *ib.* 7 *c*, 61. Jaśnie dowiodę, żeś głupi, głupiuchny, głupiusienki i *głupissimus głupiec per omnes casus et modos. *ib.* 34 *c*, 51. Głupiusineczki. *ib.* 35, 131. GŁUPKA, - i, *ż.*, głupia kobieta, gąska, ein dummes Weib, eine Närrinn. *Crn.* abotneza, norriza; *Ec.* ду́ра, *Rs.* сумбу́рщица. Żeby iuż prawo tę głupkę skazało Na śmierć, i mieczem grzech ten pokarało. *Past. Fid.* 211. *GŁUPOSC, - ści, *ż.*, GŁUPSTWO, - a, *n.*, *Boh.* hlaupost, blbost; *Sor.* 1. wuposcz, lupošc; *Vd.* norzhovitnost, norust, norzhounost, norzhnia, noria, bresumnost, preprostnost, abotnost, nepamet, trepzhnia, spaka; *Crn.* norrust, norrya, norzhya, abotnya, budàlost; *Sla.* budaláshtina; *Bsn.* budalóst, ludóst, ludovanje, mahnitost; *Cro.* budaloszt, bedasztocha; *Dl.* ludoszt; *Rs.* глу́пость, юродство, бу́есть, глупство, неученость. niemądrość, die Dummheit, Thorheit, Albernheit. Nie śmiey się z mey głupości. *Sim. Siel.* 29. *Orzech. Qu.* 125. Dopuścił się tego z prostości albo głupości. *Sax. Post.* 15. Głupstwo, chorobać to iest duszna. *Gorn. Sen.* 539. Głupi przez własne głupstwo ukaranym iest. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 461. Głupiego, by w moździerzu, iako ięczmień na ptyzanę utłukł, nie odpędziss od niego głupstwa. *Skarg. Dz.* 546. Kiedy komu wymawiamy głupstwo, lub złe postępki, mamy zwyczay mówić, znać, żeś nie wiele wziął plag w szkołach, znać, że cię niedobrze bito, znać, żeś nieczęsto pieniek wycierał. *Mon.* 73, 136. - 2) głupi postępek, eine Dummheit, dumme Handlung. *Rs.* сумбу́ръ. Kto z cudzych głupstw nie mędrszy, głupim większym będzie. *Zab.* 3, 271. *Nar.* Wielkie się głupstwa dzieią na tym świecie. *Teatr.* 33, 29. GŁUPTAS, - ia, *m.*, niby *Demin. Nom.* Głupiec, z dudek, ein dummer Tropf, ein Gimpel. O biedny głuptasie. *Tręb. S. M.* 62. GŁUPTAWOSC, GŁUPOWATOSC, - ści, *ż.*, *dementia*, niezdatność do dobrego rozumowania, i należytego o rzeczach sądzenia. *Dykc. Med.* 2, 292. Albernheit, Blödsinn; *Rs.* малоу́мїе. GŁUPOWATY, GŁUPTOWATY, GŁUPTAWY, - a, - e, przygłupszy, głupawy, etwas dumm, albern, blödsinnig. Głuptawi czuią dobrze impressye zewnętrzne, ale nie maią sposobności do rozumowania. *Dykc. Med.* 2, 294. *Slo.* na hlaupý; *Rs.* глу́пенькїй, глуповатый, малоу́мный, дубиноватъ, сумбу́рный.

GŁUSZEC, - szca, *m.*, *tetrao urogallus Linn.* der Auerhahn. *Slo.* hluchan, tetrew; *Vd.* rusen petelin, gorski, divji petelin. *Rs.* глухáрь, глухой тетеревъ. Ptak wielkości indyka, znayduiący się w wielkich lasach. Siedząc na drzewie samotnie, graią głuszce na zeyściu zimy; w tym razie tak są odurzone, iż nie widzą, ani słyszą. *Zool. Nar.* 239. Głuszce głuche. *Banial. J.* 3.

Głuszec

Głuszec puchał. *ib.* *J.* 3 *b.* §. Głuszec *ob.* Głuszek. GŁUSZEC, Głuszeć, - ał, - eie, *niiak. ndk.*, ogłuszeć *dk. qu. v.*; głuchnąć *idnt.*, *Bh.* hluchnauti, głuchym się stawać, słuch tracić, głuchym bydź, *phys. et mor.*, taub werden, das Gehör verlieren, taub seyn. W grzechach zakamieli na zbawienne rady głuszeią. *Nies.* 1, 48. - §. 2) czczym się stawać, körnerlos werden, taub werden. Owies głuszeie. *Ld.* GŁUSZEK, - szka, GŁUSZEC, - szca, *surdaster*, niedobrze dosłyszący. *Mącz.* niedosłuch, *Bh.* hlauffek; *Crn.* glushz; *Vd.* gluhez, glushizh, nashlisheoz; *Rg.* glûscjaz; *Cro.* gluhák; *Dl.* gluhacz, glusecz; cf. głuch, ein Harthöriger. Owoż ten głuszec; trzeba z nim wrzeszczeć na całą głowę. *Boh. Kom.* 1, 45. GŁUSZKA, - i, *ż.*, niedobrze dosłysząca, eine Harthörige. *Rg.* gluscizza; *Dl.* gluhacha). Pan nasz dobrze słyszy, ale wy głuszkę panią macie. *Gorn. Dw.* 201. *Star. Dw.* 25. GŁUSZYC, - ył, - y, *czyn. ndk.*, ogłuszyć *dk. qu. v.*, *Boh.* hlussiti; *Vd.* glushiti; *Crn.* glushim; *Rs.* глушить. Słuch odéymować, cf. bałuszyć, gałuszyć), betäuben, taub machen. Przerażaiącym uszy krzykiem, głuszy mówiących. *Mon.* 65, 257. Trąb i głosów wesołych okrzyk brzegi głuszy. *Pot. Arg.* 268. Dźwięk złota głuszy sumnienie twoie. *Teat.* 4, 17. - § 2) głuszyć rośliny, tłumić, nie dadź im rość, Gewächse ersticken, sie nicht wachsen lassen, taub machen. Dęby od wiatru z gruntu wywrócone, Drobniéysze chrósty i poręby sobą głuszą. *Tward. Wład.* 232. Już kąkol zboże głuszy; czemuż tedy nie plewiemy? *Pot. Arg.* 168. Wonne kwiaty, których nie głuszą badele. *Przyb. Milt.* 153.

GLUT *ob.* Glot. GLUTLOCH, - u, *m.*, w hucie szklanéy, dziura naprzeciw szurlochu, przez którą żar i popiół, gdy ich w piecu nadto będzie, wygartuią się. *Torz. Szk.* 34. Gruba czyli glutloch oszowa. *ib.* 41. z Niem. das Glutloch. GLUTLOSZEK, - szka, *m. zdrbn.*, Zostawić glutloszek przeciwko każdego tygla. *Torz. Szk.* 50. Glutloszki, dziury małe przeciwko każdego tygla zostawione (w piecu), przez które żelaznemi sztabami tygle się rychtuią. *ib.* 234. GLUTNIAK, - u, *m.*, popiół z pieców hutnych. *Torz. Szk.* 200. *et* 44. *et* 170. Glöttasche, Asche aus dem Glasofen cf. gleyta.

GLUZA *ob.* Gloza. GLUZOWAC *ob.* Glozować.

*GŁUZYC, *Głużyć, - ył, - y, *cz. ndk.*, Twóy to czyn, Wisło, że przymorscy głużą Pruszanie, W pławne śpichrze wglądaiąc, drogo łaszt Panie? *Ryb. Gęsl. D.* 2 *b.* cf. Głuszyć.

G M.

GMACH, - u, *m.*, z *Niem.* das Gemach. 1) *obs.* pokóy, gabinet, apartament (*Vd. et Crn.* gmah *quies*, *pax*), das Zimmer, das Gemach. W domie biskupa Maciejowskiego u wszystkich gmachów drzwi zawdy otworem stały. *Gorn. Dw.* 2. Pani brzemienna ma chodzić leguchno, po gmachu albo po wschodzie, na górę i na dół zstępuiąc. *Sienn.* 447. Zasmucił się Dawid, wstąpił do gmachu na bronę, i płakał tam. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 18, 33. *Baz. Hst.* 71. Skoro wszedł na zamek, zaraz mu gmach ukazano, w którym z iednym sługą zostać musiał. *Bielsk. Kr.* 518. Łzy iego karmia, gmach staynia. *Groch. W.* 410. Podźwa do gmachu Wenery skrytego. *Lib. Hor.*

42. Chowanie domowych rzeczy różnych gmachów potrzebuie, iako szat, chleba, piwa, mięsa. *Petr. Ek.* 14. Na zamku tym gmachów, ani mieszkania niemasz żadnego. *Vol. Leg.* 3, 199. Poczyniono gmachy w domu Pańskim. 1 *Leop.* 2 *Par.* 31, 11. (śpiżarnie. 3 *Leop.*). - §. 2) teraz gmach się bierze za wielkie budowanie. *Włod.* (cf. machina), ein großes Gebäude. Postrzegłem opodal gmach okazały; powiadano mi, iż to dom znacznego Pana. *Kras. Pod.* 2, 169. Fortuna mię z gmachu w ciasny strych przeniosła. *Teatr* 43, 96. (z pałacu pod dach). - *transl. fig.* W tym świata szerokiego gmachu. *Pot. Jow.* 85. Gdyby woda była trochę rzadsza, nie mogłaby utrzymywać gmachów pływaiących, które okrętami zowią. *Zab.* 6, 111. *Minas.* GMASZEK, - szku, *m.*, *demin.*, pokoik, ein kleines Gemach, ein kleines Zimmer. Ow gmaszek, w którym dopiero wieczerzał, obalił się. *Warg. Wal.* 27. Doma z preceptorem w izdebce, albo w iakim gmaszku, zawarłszy uczyć się będzie. *Glicz. Wych. K.* 6, (*ob.* gabinecik). Dwadzieścia skarbnych gmaszków. 1 *Leop. Ezech.* 45, 5. Nigdy tu iuż do gmaszku tego nieprzyiaciel twóy, nie przystąpi, nigdy i zakołatać do niego nie będzie śmiał. *Skarg. Kaz.* 161. Ochędożysz przybytek twóy, a szlachetny gmaszek cnotliwego sumnienia twoiego. *Rey Post. O.* 1. GMASZYSTY, - a, - e, wielkiego obwodu, von großem Umfange. Pałac to iest świattła gmaszystéy przestrzeni. *Przyb. Milt.* 223. (cf. zamaszysty cf. machina).

GMATAC, GMATWAC, - ał, - a, *cz. ndk.*, zgmatwać *dk.*, (*Bh.* hmatati macać cf. matlać, gnieść), gmatwać rzeczy, sprawy; siła na się brać, a nie rozprawiać, *sub unum titulum res natura disiunctas tradere.* *Cn. Ad.* 257. kupić, mieszać, durch einander werfen, unter einander mischen, mischeln, mengeln, einen Mischmasch machen. Na kupę gmatwać. *Petr. Ar. Pol.* 78. Wszystko w téy rozprawie w kupę gmatwasz, i w iedno tłoczysz. *Smotr. Ex.* 54. Czemuż to dwoie gmatwa w iedno, co ma bydź dzielone? *Exam.* 15. *Gil. Kat.* 69. Spór ten bozkie i ludzkie prawa zgmatwał. *Pilch. Sall.* 126. Nauczyciel ma używać iak naykrótszych wyrazów, nie gmatwaiąc rzeczy długiemi wywodami. *Pir. Pow.* 155. Dziś z trzech stanów iuż ieden stan wespół iest zgmatwan. *Stryik. Gon. D.* 3. GMATWA, GMATWANINA, - y, *ż.*, nieporządna mieszanina, der Mischmasch, das Mengsel, Gemische. Bóg wyszedłszy nad gmatwę (Chaos) z promienistą głową; Rzekł do wartkiego słońca i gwiazd mocne słowo: Stańcie się. *Przyb. Ab.* 66. Głos tworczy chaos usłyszał; gmatwa wzięła stan w tartasie, Przestworna nieskończoność ograniczyła się. *Przyb. Milt.* 97. Zgiełkiem woiennym i gmatwą Utrzymuią stałą anarchią łatwo. *ib.* 64. Przełożę pokolenie narodu Wołoskiego, ieśli ieszcze co pewnego z tak guzowatéy gmatwaniny będzie się mogło wywikłać. *Krom.* 359.

Pochodz. *nagmatwać*, *pogmatwać*, *zagmatwać*.

*GMENT, - u, *m.*, *n.p.* Wozić z inąd towarów tu nie dozwalamy, Tak sukna, iako gmentów i iedwabnych rzeczy. *M. Bielsk. S. N.* 22., *Bh.* Kment = byssus, cieńkie przednie płótno, batyst, *ob.* Kment.

GMERAC, GMYRAC, - ał, - a, *czyn. cont.*, gmerzeć *ndk.*, *Niem.* mähren, mit den Händen in etwas herumrühren, scharren, klauben, wühlen, grzebać n. p. w pia-

fku, pyfkać, dłubać, szperać, *Bh.* čmyrám se, hmyžým se, hmeyždim se (*Vd.* gmerat = mnożyć). - Dziecinna zabawka, w piafku gmerać. *Cn. Ad.* 224. Gdzi-li się palcami w misie gmerać? *Klon. Eras. C.* 3. Nie gmeray w onym iftym, by bardziéy nie śmierdziało. *Rys. Ad.* 42. Los człowieka, rąk pracą w swoiéy ziemi gmerać. *Zab.* 14, 39. Obarczony ciężkim kmiotek pługiem, Gmerze w roli do znoi i pod groźnym kanczugiem. *Nar. Dz.* 3, 122. Nie gmerz w tym, co tak długo było utaiono, Temu co w rzeczach gmerze, nie raz źle wróżono. *Bard. Tr.* 386. Ale po co gmerzę w dawniéyszych czasiech? Wszak mamy świeże tego przykłady. *Pilch. Sen.* 326. Zelazo w wnętrzach iego bezecnych gmerało. *Paft. Fid.* 180. W ciele iego robacy gmerali. *Leop.* 2 *Mach.* 9, 9. (z ciała iego robacy wyłazili. *Bibl. Gd.*). Sprochniały pień, pod którym mrówki gmerzą, a kokosze grzebą. *Rey Zw.* 160 *b.* Sledziarze zawsze muszą w rosole abo w laku gmerać. *Klon. Eras. A.* 4. Umizgay buzią, gmerz koło bawetu, lub zmarszczonego poprawiay mankietu. *Zab.* 10, 392. *Zabł.* Poznać to ma każdy ociec; aby syn nie zarazem w szatach gmerał. *Glicz. Wych. F.* 2 *b.* (przebierał). Alboż my tak z młodu w pieniądzach gmerali, iak Wc Pan? *Teat.* 8, 52. Jam tu hetmanem, ia tu sam chcę rządzić, Rad uyrzę, kto mi tu w czym gmerać będzie! *P. Kchan. Jer.* 116. Ten praw wiecznych żywot prawy, Nic wieczności nie zgmerze. *Bald. Sen.* 75. Lepiéy się dziwować; niżeli w sprawach bożych ciekawie gmerać. *Dambr.* 161. Abyś nie gmyrał w taiemnicach chrześciańskich. *Hrbft. Nauk B.* 6 *b.* GMEREK, - rka, *m.*, szperacz, szyplacz, ein Klauber, Publer. Dawnych pisarzów nie czytał Hermogen grzeczny, ni też umiał ów gmerek Co Katula tylko z Kalwem szumiał. *Zab.* 10, 325. *Jżycki.*

Pochodz. *wygmerać.*

GMIN, - u, *m.* (*GMINA, - y, *ż.*, *Chrość.*), z *Niem.* die Gemeine. *Crn.* gmajna *communitas*; *Vd.* gmein *vulgare*; *Cro.* gmanya, *respublica*; *communia*, *ut communes sylvae*; *Sr.* 1. *et* 2. gmeina. 1) *towarzyftwo pod spólnym prawem żyiące, die unter einerley Gesetzen lebende Gesellschaft, die Gemeine. *Cro.* gmania, opchina, lyucztvo, pùk; *Vd.* drushba, drushtvu; *Sr.* 1. zromadné lud. Wolnych ludzi séym czegoś dobrego a pożytecznego gminowi a społeczności swoiéy szuka. *Orzech. Qu.* 9. W Lacedemonii wszyftek gmin, pospólftwo i przednie, chodzili na biesiadę. *Petr. Pol.* 184. Przysięga rayca bogu, królowi, sędziemu i wszyftkiemu gminowi pospolitemu, bogatemu i ubogiemu. *Szczerb. Sax.* 345. 2. a) niższy ftan miéyfki, prości mieszczanie, *coll.* der gemeine Bürgersmann in den Städten. Rachunki miéyfkie przed radą, ławą i gminem zdawane bydź maią. *S. Grodz.* 107. vor dem Rathe, den Schöppen und den Bürgersmännern (Ordnungsmännern, Hundertmännern, Sechszigmännern). cf. gminny. Hersztowie z miéyfką znoszą się gminą. *Chrość. Fars.* 31. 2. b) na wsi gmin, gromada, die Dorfgemeinde, die Gemeinde. - §. Gmin kościelny, zgromadzenie, społeczeńftwo kościelne, parafia, szczególniéy u proteftantów, die Kirchengemeinde, die Gemeinde. W tym gminie, w którym kościoł konsyftorski znaydować się będzie . . . *N. Pam.* 22, 41. Gmin kościoła naszego, będąc kościołem bożym prawym, mogł sobie obrać paftérze prawe. *Zygr. Ep. A.* 4. 3) pospólftwo, część ludu mniéy poważana, *Vd.* gmein volk, mnoshiza, nishi ludftvu, mnoshtvu, puk, fkupshina; *Rs.* простонародїе; das gemeine Volk, der gemeine Mann. Tu swe ozdoby oyczyzna wycedzi, Gdzie z gminą senat życia wspól poftrada. *Chrość. Luk.* 228. Nie płacz ubogi gminie na ftan twóy nikczemny, Przyidzie wszyftkim odwiedzieć wkrótce loch podziemny. *Nar. Dz.* 2, 67. 3. b) z przyganą: motłoch, der Pöbel, der Jan Hagel. Gmin głupi, płochy, i pletliwy. *Paft. Fid.* 252. Walczyć z gminem należy, kto go chce oświecać. *Kras. Lift.* 2, 59. Gmin ieſteś, zdrowsze dzieci igraiących zdanie. *N. Pam.* 14, 262. (proftak, grundal, ciemny, głupi), 3. c) gmin = gromada, kupa, mnóztwo, tłuszcza, rzesza, tłok, Haufen, Menge, Gedränge, Schaar, Schwarm; *Cro.* zkupchina). Umieiąc ten sekret, w naywiększym gminie nieprzyiacioł zginąć niepodobna. *Boh. Kom.* 3, 159. Ktoż w przyszłych lat gminie, lub w całym wieku, wspomni tak wielkie przygody? *Bard. Tr.* 505. Stawam na czele gminu zacnych i z całéy okolicy zgromadzonych osób, szlachty, duchowieńftwa, mieszczan i innych rozmaitego ftanu ludzi. *Mon.* 73, 59. Rozeznano między gminem niewolnic córkę króla. *Węg. Mar.* 1, 152. Uyrzysz tam przodków obrazy w niezliczonym gminie. *Hul. Ow.* 56. Wywiedliście nas na tę puftynią, żebyście wszyftek gmin głodem pomorzyli, i *Leop. Ex.* 16, 3. (mnóftwo. 3 *Leop.*). Na téy szerokiéy ulicy ludzie gminem przechadzaią się. *Warg. Radz.* 99. kupami, haufenweise. 4) gmin biały = biała płeć, das weibliche Geschlecht. *Tr.* GMINNOSC, - ści, *ż.*, pospolitość, nikczemność, podłość, das Gemeine, Niedrige, Schlechte. *Rs.* простолюдинство. GMINNY, - ego, *m.*, *subft.*, Gminni są umocowanemi reprezentantami wszyftkich obywatelów miéyfkich. *S. Grodz.* 107. ein Repräsentant der Bürgerschaft (*Crn.* gmajnar *agrarius*). b) reprezentant proftego mieszczańftwa, ein Repräsentant des gemeinen Bürgersmannes (ein Ordnungsmann, Hundertmann, Sechszigmann). Trzy porządki miéyskie: radzcy, ławnicy i gminni. *S. Grodz.* 2, 106. W nieprzytomności burmiftrza, gminny, którego magiftrat wyznaczy, iego miéysce zaftąpi. *ib.* 106. Cały magiftrat, ławnicy i gminni, iednomyślnie między sobą ułożyli obrać Wc Pana burmiftrzem. *Teat.* 13, 14. Gminny, *tribunus plebis. Chrość. Fars.* 172. GMINNY, - a, - e, *Sr.* 1. zromadnolhudski, od gminu, ludu miéyfkiego, Volks-, das niedere Volk, den gemeinen Bürgersmann angehend. Trybun gminny, woyfki pospólftwa, obrany urzędnik, dla obrony gminu. *Nag. Cyc.* 5. Memmiusz, woyfki gminny. *Pilch. Sall.* 165. Volkstribun. 2) z przyganą, od pospólftwa, von dem gemeinen Volke, vom Pöbel. *Vd.* gmein, mnoshtven, poukou, neshlahten; *Sr.* 2. gmein; *Rs.* простолюдный, простонародный, бурлацкїй, бурлацкїй, рядовый. Stan gminny, to ieft, część ludzi, mniéy szlachetnemi, iak mniemanie niesie, sprawami bawiących się. *Nar. Hft.* 6, 347. die Klasse des Pöbels, die niedere Volksklasse. Nic nie ma znikomszego, nad gminną wiarę. *Nar. Hft.* 4, 187. als die Treue des Volks, des Pöbels. Nic ci nie przyftoi gminnego, nic podłego. *Offol. Sen.* 56. *plebeium*, nichts pöbelhaftes. GMINOWŁADNY,

- a, - e, demokratyczny co do rządu, gdzie pospólstwo Rzpltą sprawnie, democratisch. Polacy mieli rząd dawniey gminowładny, nim dla napaści Franków wodzów sobie, a zatym i królów dożywotnych porobili. *Nar. Hist.* 6, 185. Rząd gminowładny u Rzymian przemagał. *Pilch. Sall.* 54. Zgasła miłość oyczyzny, znikły obyczaie, Zuikła cnota, co mocni gminowładne kraie. *Teat.* 45 *d*, 29. *Wyb.* GMINOWŁADZTWO, - a, *n.*, demokracya, rząd gminowładny, lub przez pospólstwo sprawowany. *Wyrw. Geogr.* 108. die Democratie, die Volksregierung. *Mon.* 75, 589. *et* 73, 447., *Rg.* puuckovladanje; *Vd.* ludstvenu gospoduvanje; *Rs.* народоначальство. cf. iedynowładztwo, możnowładztwo. *GMINOWICZ, - a, *m.*, z gminu pochodzący, *plebeius.* Upominam Jmć PP. Zawadyackich, Hałasnickich, Gminowiczów, aby się nie ważyli turbare pacem. *Mon.* 70, 134. *GMINOWODZ = demagog.

GMYSLI, = kmyśli, = ku myśli (*ob.* ku *et notam* pod lit. *g*), podług myśli, wedle żądania, nach Wunsche. Nie zawsze człeku wszystko gmyśli. *Cn. Ad.* 731. es geht nicht immer, wie mans haben will. Bardziey do serca co boli przypuszczamy, niżli co gmyśli się dzieie. *J. Kchan. Dz.* 66. (cf. gwoli). GMYSLNY, - a, - e, - *ie adv.*, podług myśli, pomyślny, nach Willen, nach Wunsch, erwünscht. Niegmyślna odmiana. *Kanc. Gd.* 128.

GN.

GNĄBIC, GNĘBIC, - ił, - i, *czyn. ndk.*, zgnębić *dk.*, przytłaczać, gnieść, drücken, bedrücken. Bóg się mści krzywd sług swoich nad temi, którzy ich gnąbią i prześladuią na świecie. *Biał. Post.* 99. Wielu panów tak nielitościwie gnębili poddanych, iż równać ich było można z niewolnikami. *Kras. Pod.* 2, 228. Ciężył nas a gnąbił twardem iarzmem. 1 *Leop.* 2 *Par.* 10, 4. (przyciskał. 3 *Leop.*). Barzo ciężką niewolą gnąbią nas, a ciążą. 1 *Leop. Hist.* 14, 8. Cnotę zgnębioną ratować od zniewagi. *Teat.* 51, 31.

Pochodz. *dognębić*, *pognębić*, *pognębiony*, *przygnębić*, *zagnębić*.

GNAC, Gnać, gnał *cz. cont.* (*praesenti caret*, na to mieysce mów: gonię, żonę, żenie, *Bh* hnati, hnal, hánjm, honjm, ženu *f.* požennu; *Slo.* hnat, honit, ženém, honjm; *Vd.* gnati, gnal, shenem, goniti, gnanje, gonja; *Crn.* gnâti, gnal, gònem, shênem; *Sr.* 2. ganasch, gnasch, ženu, ženom; *Sr.* 1. hnacž, honacž, honicž, honu; *Ross.* гонить, гнать, гонять; *Ec.* гнати, гоню, жену, достигать. cf. *Germ.* jagen). pędzić, gonić, treiben. *Gnać* ze swemi złożonemi wygnać, dognać *etc.* maią tylko czas przeszły. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 203. Gnał zabóycę podstarości, a dogoniwszy go poimał. *Skarg. Zyw.* 197. Niebywalec, nieświadom, nie wie, gdzie kozy gnano. *Cn. Ad.* 556.

Pochodz. *dognać*, *nagnać*, *obegnać*, *obegnany*, *ognać*, *odegnać*, *przegnać*, *przygnać*, *rozegnać*, *ugnać*, *wygnać*, *wygnanie*, *wygnaniec*, *wygnany*, *wygnańczy*, *wegnać*; *zagnać*. - *Gnać zdaie się bydź* contr. *słowa* ganiać, frequ. Verbi *Gonić*; *cf. żonąć*, *żonę*.

*GNAP, - a, *m.*, może to co knap, z *Niem.* der Knappe. Ładniey na głowie kutas wisi szkapie, Niż polityki w tobie stary gnapie. *Brath. M.* 2 *b.* (stary badyku).

GNAROWAC, - ał, - uie, gnałować żywot *cz. ndok.*, GNAROWAC SIĘ *zaimk.*, (z *Niem.* nähren, u *Otfr.* gineren, *Suec.* nära, *Dan.* nähren, *Gronl.* nerrick, *Norweg.* nörrie, *Angl.* nurse, nourrish, *Ital.* nodrire, *Gall.* nourrir, *Lat.* nutrire), życie swoie utrzymywać, żywić się, sprawować sobie obeyście do życia potrzebne, opędzać swoie potrzeby, sustentować się, nähren, sich nähren, sich den Unterhalt verschaffen, von etwas leben. Był w Kruświcy obywatel Piast, z niewielkiego grunciku roli, a z barci żywot swóy gnaruiąc. *Krom.* 48. Da mu się też legomin; resztę niech gnaruie. *Alb. n. W.* 4. Udzielił mu kawałek ziemi, którymby się gnarował. *Psalmod.* 11. Nie maiąc, czym się będzie gnarowało ubóstwo, póydzie na rozbóy. *Falib. Dis. N.* 2. Wolnemi od radelnego mieli bydź ludzie, szczupłéy roli gruncikiem gnaruiący się. *Krom.* 505. Uchwalono, aby szlachta na wyprawie zagraniczney żołdem pięci grzywien na konia, gnarowała się. *ib.* 505. Osada na tym zawisła, żeby każdy dobry gospodarz w swoim gospodarstwie mógł się gnarować i sustentować. *Haur Sk.* 42. 2) gospodarzyć, rządzić się, sprawować się, gut oder schlecht wirthschaften, sich gut oder schlecht aufführen. Chcąc się dowiedzieć, czy żona dawniey u rodziców też tak się z czeladzią swarzyła, pytał iéy się, iak się tam gnarowała między niemi? *Ezop.* 87. Człowiek sam przez się, iak stracona owieczka, nie umie kierować się, ani gnarować. *Gil. Pst.* 195. Chłopów, którzy się źle gnaruią, rolą pustoszą, naylepiey zaraz oddalić. *Haur Sk.* 49. 3) *fig.* Drzewa się na takim gruncie gnaruią. *Tr.* dobrze się przyimuią, krzewią, die Bäume kommen gut fort, bekleiben. 4) obchodzić się z czym; chodzić koło czego, mit etwas umgehen, etwas abwarten. Jak się z końmi w drodze i na mieyscu gnarować. *Haur Ek.* 149. GNAROWANIE się, GNAROWANIE, *subst. verb.*, opędzanie potrzeb, żywienie się, obchód, obeyście, die Nahrung, das Gewerbe, das Umgehen mit etwas. Gnarowanie się końmi, orężem, winem. *Tr.* 2) przestawanie z kim, der Umgang mit jemanden. Gnarowanie się z grzecznemi ludźmi. *Tr.*

Pochodz. *gnera*, *gnerka*, *śknera*.

GNAT, - a, *m.*, GNATEK, - tka, *m. zdrbn.*, *Boh.* hnat (2. *femur*; *Slo.* hnat *crus*; *Vd.* gnat, plezhe = szynka; *Bs.* ghgnat, gogljen *crus*; *Cro.* gnàt, ghnàt, cziv od golena, czipet *tibia*; *Rg.* ghgnât = tibia, *osso della gamba* (cf. *Ger.* nagen, Knochen) kość wielka z mięsa obrana, ein Knochen ohne Fleisch. *Sr.* 2. knot; *Rs.* лытка, *Ec.* лыстмо (goleń, gnat). Co nie robią, tym mięso, co robią, tym gnaty. *Burl. A.* 3. (płacą drożéy próżniakom, niż czeladzi). Z kuchni gryzły psy wyrzucone gnaty. *Tward. Wład.* 37. Gnat wielki wołowy *Ross.* мосолъ. Wydziera się pies z swory, iuż myśli o gnacie. *Myśl. B.* 3 *b.* Wilk ieden, skóra tylko a gnaty. *Jakub. Bay.* 11. - *2) pieniek, klocek, n. p. Na gnacie chłopca rozciągniycie. *Tr.* legt ihn über den Klotz, zieht ihn über. GNATOWY, - a, - e, od gnata, Knochen-. *Bh.* hnatowý *femoralis*; *Rg.* ghgnaatni *tibialis*. - Pochodz. *ogmignat*.

GNĘ, gnie *ob.* Giąc. GNĘBIC *ob.* Gnąbić.

*GNERA, - y, *m.*, GNERKA, - i, *m.*, zbytecznie przemyślawaiący o gnarowaniu się, sknéra, skąpiec, liczy-

grosz, liczykrupa, liczygrzywna, ein Geitzhals, ein Knicker, ein Filz. *Krumph.*

GNIADY, - a, - e, GNIADO *adv.*, *Boh.* hnědy; *Ross.* гнѣдый (*Bs.* ghgniiad *putredo*); maści kasztanowatéy, *o koniach*, kastanienbraun, braun (von Pferden). Gniada sierść na sześć się sierści dzieli, na iasnogniadą, na żółtą, na kasztanowatą, na ciemnogniadą, na iabłkowitą, i na z gniada pleśniwą. *Lek. Koń.* 4. Gniady kon; iasnogniady, złoty, kasztanowaty; ciemnogniady, gniadopleśniwy, iabłkowity. *Hipp.* 7. (cf. kasztan). GNIADOSZ, - a, *m.*, gniady koń, der Braune (von den Pferden). Gniadosz iego chodziwy zaraz po dzieciach iego następuie, a po nim dopiero przyiaciół kładzie. *Karp.* 4, 37. Nie postrzegłem drogi, Jak mię tu przyniosł gniadosz białonogi. *Kniaź. Poez.* 2, 196., *Sla.* dorat; *Rs.* гнѣдочáлый, каракула, мухóртый.

GNIAZDECZKO, GNIAZDKO, - a, *n.*, *demin. nomin.* gniazdo, *Boh.* hnizdečko; *Sor.* 1. nezdažko; *Bsn.* ghgnizdasççe; *Rg.* ghgnjèzdáscze; *Cro.* gnyezdelcze; *Vd.* gniesdize; *Crn.* gnęsdézhe, ein Nestchen. Gniazdeczka ptasząt. *Past. Fid.* 44. *Simon. Siel.* 103. Ptaszek pod dachem cudzym gniazdko ściele. *Wad. Dan.* 188. Ptaszkowie u gniazdek swoich. *Rey Zw.* 150 *b.* GNIAZDO, - a, *n.*, *Bh.* hnizdo; *Sr.* 2. gnesdo; *Sr.* 1. nezdo; *Bsn.* ghgnizdo; *Rg.* ghgnjèzdo; *Croat.* gnyezdo; *Slav.* gnjizdo; *Carn.* gnęsdu; *Vind.* gnesdu, gnjiesdu, gniesdje; *Carn.* gnesdu; *Ross.* гнѣздò; *Suec.* Naeste, *Angl.* Nest, *Irland.* nead, *Walis.* nith, *Gr.* νεοσσια, νεοττια, *lat.* nidus, *Germ.* Nest. *in Locali:* w gniaździe *albo* w gnieździe. *Dudz.* 15. Pomieszkanie abo przechowanie, które ptak dla siebie i swoich ptasząt ściele, das Nest der Vögel. Parę gołąbków w gnieździe. *Teat.* 8 *b*, 7. Gniazdo kurze *Vd.* svalishe). Ptak dla swoich dzieci gniazdo ściele. *Zegl. Ad.* 109. Zły to ptak, który gniazdo swoie plugawi. *Cn. Ad.* 1354. *Teat.* 35 *c*, 50., *Slo.* mrcha ge to pták, kterí do swého hnezda něčistotu robí. *Prov. Slo.* nagist' ptáča w hnézdě *inuenire quaesita*, *Gr.* ἑυρηκα. Mi sme hn'ezda zhodili, druzi pobrali mladé *sic vos, non vobis.* §. 2) ptaszęta w gniazdach, die Jungen oder Eyer im Neste. Całe gniazdo się wylęgło. *Cn. Th.* Swego własnego gniazda pewniéysze kurczątko. *Haur Sk.* 8. własnego chowu). Chciałem zgromadzić syny twoie, iako ptak gniazdo swoie pod skrzydła. 1 *Leop. Luc.* 13, 34. wie eine Henne ihre Jungen. Luth.). *Rs.* погнѣздно parą, po parze. - §. *de aliis animalibus:* Swinia maciora wydaie raz lub dwa razy na rok na iedno gniazdo kilkoro do kilkunastu prosiąt. *Zool.* 381. (na iedno oprośnienie, auf einen Wurf). §. 3) rod, dom, pokolenie, zkąd kto pochodzi, szczep, das Stammhaus, der Stamm, die Abkunft. Zmniéyszyło się bardzo tych wybornych koni gniazdo. *Pam.* 83, 357. Sarmatowie, przodkowie i gniazdo Polaków. *Wag. Hist.* 17. Polacy i Czechowie inszego gniazda są od tych ludzi, na których miéysca nastąpili. *Krom.* 25. Gniazda pierwsze domów niektórych. *Jabł. Her.* Paprocki w księdze: gniazdo cnoty, początki herbów szlacheckich w Polszcze opisuie. *Nar. Hist.* 3, 99. Jerax w Egipcie kacermistrz nowy, powstał z Manicheuszowego gniazda. *Skarg. Dz.* 150. Miasta są nieszczęsne gniazda ludzkich upadków. *Warg. Wal.* 236. Dobrego gniazda człowiek. *Cn. Ad.* 169. Są to ludzie, iak mówią, dobrego gniazda. *Kras. Podst.* 1, 270. Dobrego gniazda, dobre plemię. *Fred. Ad.* 32. Gniazdo nic nie pomoże obyczaiom złym. *Rey Wiz.* 99 *b.* (Zły to ptak, który gniazdo swoie szpeci. *Dudz.* 9.). Każdemu gniazdo miłe, w którym się wylęgnie. *Stryik. Tur. G.* 3., *Slo.* każdi ptak lubí swoge hn'ézdo. 4) pomieszkanie, siedlisko *propr. et fig.* die Wohnung, der Sitz. Któż wierzy tułaczowi, który nie ma gniazda, ale zostawa, gdziekolwiek się zamierzchnie? *Bibl. Gd. Syr.* 36, 26. Piiaństwo u nas zasadziło swe gniazdo. *Opal. Sat.* 128. Cnota w nim gniazdo swe prawie usłała. *Protas. Kont. B.* 4 *b.* To wszystko prawie w iednem gnieździe lągnie, prawda, cnota a sprawiedliwość. *Rey Zw.* 51. Miło tam patrzyć, gdzie w nadobnym ciele Cnota z rozumem gniazdo sobie ściele. *Rys. Ad.* 40. Ateny gniazdem filozofii i wszystkich nauk wyzwolonych w Grecyi były. *Bud. Apopht.* 1. 4. b) bociane gniazdo na okrętach, der Mastkorb (der Mars). Maszty wyniosłe z bocianemi gniazdy Pod same gwiazdy *corbes*, *corbitae.* *Klon. Fl. G.* 3 *b.*, *Vd.* shtokovu gniesdu *ob.* bociane noski). 4. b) *fig.* gmatwa, ein Mischmasch, Gemengsel. Kto umiał Azota albo Bonacytę, gniazdo snów niepoięlych, mniemał, że mu rano i w wieczor dwakroć trzeba uchylić kolano. *Zab.* 12, 248. 5) gniazdo u cieśli, stolarzów, łoże, dziura do spoienia drzewien. *Cn. Th.* fuga, die Fuge, die zwey Hölzer mit einander verbindet. 6) gniazdo czopu, śrzuby = macica, das Zapfenloch, die Schraubenmutter. Machina, im ma więcéy kół, tym oporem czopów w gniazdach swoich, ciężaru więcéy przydaie. *Solsk. Arch.* 33. 7) gniazda, przegrody, komorki, mieszkaniczka, przegrody w śpichlerzach, abo piętra rożne, przegrodki abo komorki przegrodzone w szafach księżnych. *Cn. Th.* 842. die Abtheilung, das Fach, z. B. in einem Schranke. W szafach bywaią przegrodki abo gniazda. *Tr.* *Similiter:* Chmiel potrzebuie okopowania, ziemią obsypuiąc aby górki były, które gniazdami zowią, a w każde gniazdo wsadzić tykę. *Cresc.* 346. 8) *Botan.* gniazdo koralowe *ob.* Glistnik morski, Mech koralowy. - Gniazdo ptasze abo srocze *ob.* Marchew polna, pasternak polny. *Sienn.* 128. bo okołki, gdy się do nasienia doźrzenia maią, wierzchem się stulaią, że we śrzodku iako ptasze gniazdo maią. *ib.* 1055. Gniazdo, Gniazdosz, ziele, *cynomorion*, *Dentaria maior*, Löwensandel, Ohnblatt. *Syr.* 265. GNIAZDOSZ, - a, *m.*, GNIAZDOWIEC, - owca, *m.*, GNIAZDOWIĘ, - ięcia, GNIAZDOSZĘ, - ęcia, *n.*, *demin.*, Krogulec, który po zwiedzeniu inszych, zostaie się na gnieździe, takowego łowcy zowią gniazdowcem; bywa on łaskawym. *Haur Sk.* 268. der Nestling, *lat.* Nidarius, *Nidasius*, *Gall.* niais, ein junger Raubvogel, z. B. Sperber, der im Neste gefangen worden, ein Nestling. *Ross.* гнѣздáрь, гнѣздникъ. Gniazdoszęta i gałęźnicy krogulce, snadniéy a rychléy się wprawiaią niżli insi. *Cresc.* 615. Dobry krogulec bywa, który po zwiedzeniu drugich, na gnieździe zostawa; a tego zowią gniazdowic albo gniazdoszę; taki od pana rzadko ucieka. *ib.* 614. Gniazdowięta i gałęznicy sposobniéysi są, niż inny rodsay. *Haur Sk.* 269. - *Burlesque:* Paparona gąska, domator gniazdosz. *Rys. Ad.* 58. ein Nesthucker, der hinter dem Ofen nie hervor gekommen ist. GNIAZDOWY, - a, - e, od gniazda, Nest=, Stamm=.

Gniazdowe miásto, die Vaterstadt. *S. Grodz.* 2, 67. (cf. oyczyzna).

Pochodz. *Gniezno*, *Gnieznieńſki*; *gnieździć*, *nagnieździć się*, *pognieździć*, *przygnieździć*, *rozgnieździć się*, *ugnieździć*, *wgnieździć się*, *wygnieździć się*, *zagnieździć się*.

GNIBIEL *ob.* Glibiel, Gibiel.

GNIC, Gnić, - il, gniie, *niiak. ndk.*, zgnić *dk.*, *Bh.* hniti, hnil, hnigi, shniti (hniliceti *fracescere*); *Cro.* gnyiti, gnyiem; *Dal.* gniem; *Rag.* ghgnjeti (ghnus *sordes*); *Bosn.* ghnitti, ghgnil, ghgnio; *Sr.* 2. gnisch; *Sr.* 1. hnicz, hnipu, snihy; *Vd.* gniti, gnijem, segniti, ogniti, ſtrohniti, ſtrohlivati; *Crn.* gnyti, *Sla.* truo, trula, - lo, = zgniły); *Ross.* гнить, гнію, согнить, сгнить, согнію, сгнію, согниваю, сгниваю, тухнуть, тлѣть (cf. *lat.* segnities). bótwieć, faulen, in Fäulniß übergehen. Gdy się pierwiastki ciała przez kiszenie nawzaiem od siebie rozrywaią, tak że woda i początek palny na powietrze uchodzą, a nic nie zostaie z ciała zepsutego prócz ziemi, mówiemy, że ciało gnije. *Krumł. Chy.* 577. W grobie ciałem, niż syn móy rozumu dóydzie, gnić będę abo iuż zgniię. *Skarg. Kaz. praef.* Niewinny częſto, więzień gniie w wieży. *Falib. Dis. X.* 2. Nie tobie ślicznéy dziewki przystało bydź wrotnym, Byłeś raczéy gnić godny w więzieniu sromotnym. *Hul. Ow.* 34. Nieba przez wszystek ten czas pochmurne i smętne wiecznym gniły potopem. *Tward. Wł.* 19. §. 2) *moral.* gnuśnieć, faulenzen, faul und träge da liegen. Pókiż tu gnić będziemy bracie? póydźmy fortuny szukać. *Jabł. Ez.* 13. Siła ludzi gniie w gnuśnym opuszczeniu. *Jabł. Tel.* 330. Gniiesz ieszcze, i głować, co tak osłabiała, Poziewa po wczorayszém gębą rozdziewioną. *Słonk. Pers.* 24. Gniiąc w zbytkach, lenistwie i biesiad zwyczaiu Myśleliśmy o sobie, a nigdy o kraiu. *Niemc. P. P.* 11. GNICIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Faulen; bótwiałość, die Fäulniß. *Bs.* ghgniiad; *Rs.* порча. - Gnoie przez swoie gnicie sprawuią w ziemi kiśnienie. *Kluk Rosl.* 3, 168.

Pochodz. *Gniły*, *Gnilec*, *Gnilizna*, *Gniłka*; *dognić*, *dogniwać*; *nagnić*, *nagniły*; *ognić*, *pognić*, *przegnić*, *przegniły*, *rozgnić*, *ugnić*, *wygnić*, *zgnić*, *zgniły*, *zgniłość*, *zgnilizna*, *zgniłki*; *zagnić*, *zagniły*, *zagniłość*. 2) *gnoy* (*Bh.* hnug), *gnoiec*, *gnoiek*, *gnoyka*, *gnoiowy*, *gnoiſty*, *gnoiownik*, *gnoiowka*, *gnoynice*, *gnoiewiſko*; *gnoić*, *dognoić*, *nagnoić*, *nadgnoić*, *ognoić*, *pognoić*, *podgnoić*, *przegnoić*, *zgnoić*, *zagnoić*. 3) *gnuśny*, *gnuśność*, *gnuśnik*, *gnuśnica*, *gnuśnieć*.

GNIDA - y, *ż.*, GNIDKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* hnida, hnidka; *Slo.* hnida; *Sr.* 2. gnida; *Sr.* 1. nihda, nida; *Crn.* gnida; *Vd.* gnida, vushenek, vushanek, vushiz; *Cro.* gnyida, gnida; *Rg.* ghgnidda; *Bsn.* ghgnida; *Sla.* gnjida, *Ross.* гнида, гнидка, вошкарица; *Dan.* gnid, *Suec.* gneet, *Angl.* hnitu, *Angl.* Nits, *Gr.* κονις), die Nisse in den Haaren. Gnidy są iaia wszów. *Zool. Nar.* 107. Lew łowca zadłabił, iak gnidę. *Chrośc. Luk.* 11. GNIDOSZ, - a, *m.*, *Bh.* hnidak, krasowlasek; *Rs.* гнидникъ, вшивая трава; *Cro.* peneznacha, *pedicularis. Linn.* das Nöbelkraut, das Läusekraut. *Jundz.* 325. sokoła gryka, abo gnidosz w chorobie wszawéy służy na prędkie uwolnienie głowy od iadu. *Dykc. Med.* 2, 300. gnidy i wszy wytraca. *Syr.* 1478. GNIDOWY, - a, - e, od gnid, Nisse: *Bh.* hnidowy; *Vd.* gniden; *Crn.* gnidov). gnidowy grzebień, ein Läusekamm. GNIDZISTY, - a, - e, *Bh.* hnidowatý; *Vd.* gnidaſt; *Cro.* gnyidav; *Bs.* ghgnidav). pełen gnid, *lendinosus. Mącz.* voll Nisse in den Haaren. *Rg. subſt.* ghgniddavaz; *in fem.* ghgniddaviza.

GNIESC, Gnieść, gniótł, gnietli, gniecie, gniotę *cz. nk.*, zgnieść, pognieść *dk.*, *Bh.* hnjsti, hnětl, hnětu, shnjsti, shnětl, shnětu; *Rg.* ghgnèſti, gnetém, ghgnèciti, gghnâviti, ughgnèciti; *Crn.* gnèſti, gnèdem; *Vd.* gnjetiti, miesiti, muzhkati, shokati, ſtrentati; *Cro.* gnyeszti, mészim teszto; *Dl.* gnekom, gneczim tészto; *Bs.* misiti, meciti, izmeciti; *Rs.* гнесть, гнету, трутить, тручу, мѣсить, мѣшу, жать, жму, сдавить, сдавливать, коверкать; *Ec.* согнетаю; *Dan.* knède, *Suec.* knada, *Angl.* knead, *Sax.* *Jnf.* gniden, *Gr.* κνηθειν = gnieść ciasto, mieszaiąc ściskać, *Ger.* kneten, z. B. den Teig. - Ogólniéy ściskać, uciskać *phys. et tr.* drücken. Trzewik na nodze większy, krok myli, a zaś ciasny gniecie. *Mon.* 68, 135. Wielki go ciężar, zacność familii, gniecie. *Bardz. Tr.* 205., *Slo.* to mna hněte a tlači *hoc mihi curae cordique eſt).* Widzę słowo to kole cię i gniecie. *Jabł. Tel.* 158. - O iakże mię ta iéy niewdzięczność gniecie. *Karp.* 1, 47. (boli, martwi). Duższy gniótł słabszego. *Bardz. Tr.* 466. (uciskał, unterdrücken, bedrücken). Jeszcze w kolebce Herkules gniótł węże. *Kchow. Wied. pr.* (ściskał, dusił, zgniatał, zusammendrücken). Osiadłszy na grzebiecie Smierć cię nieubłagana na tamten świat gniecie. *Hor. Sat.* 189. (wygniata, wyciska, wyganía, herausdrängen). - Stanie za lekarstwo wrzodowi, kiedy go nie gnieciesz. *Fr. Ad.* 100. (nie tykay się go, nie iątrz, nicht rühren, nicht drücken). *Absol.* gniecie, es drückt. Pytay się pacyenta, w żołądku czyli gniecie, czyli nudzi i zbiera się? *Perz. Lek.* 77. §. *Zaimk.* - *fig. tr.* On mi raz powiedział, lecz w wielkim sekrecie, Ze się sprawa na dworze niebezpieczna gniecie. *Jabł. Tel.* 180. (że się knuie, es wird etwas geschmiedet). - §. Xiądz młody długo się przy mszy gniecie. *Mon.* 74, 471. (dusi się, męczy się, er plackt sich). cf. gniotek.

Pochodz. *gniotek*, *gniotka*, *dognieść*, *dogniatać*, *nagnieść*, *nagniatać*, *nagniotek*; *odgnieść*, *odgniatać*, *ognieść*; *pognieść*; *przygnieść*; *rozgnieść*; *ugnieść*; *wgnieść*, *wygnieść*; *zagnieść*. *Jf.* *gmatwa*, *gmatwać i t. d.* - *Jf.* *Niecka* (Rs. гнётъ *wielki gwicht do wytłoczenia soku*; Bh. hnětinka *gatunek ciaſta).*

GNIEW, - u, *m.*, *Bh.* hněw; *Slo.* hn'ew; *Cro.* gnyiu; *Bs.* ghgniv, jadovitóſt, srricba; *Rg* ghgnjev, ghgniv; *Sr.* 2. gniw, grul; *Sr.* 1. niw, new; *Vd.* gnjieu, slobnoſt, jesa (cf jędza), serditnoſt, serd, napuh; *Crn.* jęsa, tógóta; *Slav.* sêrdba; *Ross.* гнѣвъ, задоръ, зари, досада, ярость; cf. *Germ.* Eifer, *Dan.* Jwer, *Suec.* Jfwer cf. *Germ.* Gift). Wielki ſtopień niechęci za iaką urazę, der Zorn, der Aerger. Gniew ieſt gwałtowne poruszenie umysłu z złéy chciwości, prawie się wydzieraiąc ku pomście; a ten się zda być nieiakiém zapaleniem w człowieku, że przezeń, iako przez ogień, siła się rzeczy kazi między ludźmi. *Rey Pſt. T.* 4. Wre zemsta wszystkim w sercach, gniew im z oczu strzela. *Dmoch. Jl.* 2, 8. Tu król od gniewu z oczu iskry sypie, Marszczy się czołem i w wargi się szczypie. *Zegl. Ad.* 81. Cesarz miał o to gniew na Węgry, iż mu wiele sług pobili w Wę-

grach, gdy ciągnął do Jeruzalem. *Bielsk. Kr.* 73. (urazę). Prawda gniew przynosi; o prawdę się ludzie gniewaią. *Mącz.* (cf. Prawda w oczy kole). Gniew bezsilny, nie iest silny. *Cn. Ad.* 257. (cf. serdyt, a nie duż, *Slo.* **kdo sa hněwá, nech sa o zem bodi.** - Gniew doda oręża. *ib.* Gniew nierychło się ustoi. *ib.* (cf. udobruchać). Gniew rychło oplonie, nienawiść ani utonie, *ib.* Gniew uśmierza odwłoka. *ib.* Gniew wynurzy, co się w sercu burzy. *ib.* Gniew żal za sobą prowadzi. *ib.* Gniew oślepia. *ib.* Gniew hamuy, gniew zły poradnik. *ib.* Ktoż w gniewie liczy abo w zwadzie razy? Kto w ten czas mierzy krzywdy i urazy? *P. Kchan. Jer.* 121., *Slo.* **hněw a gazik na uzdě mag.** - Dał pokóy i sam w sobie gniew złamał, *Warg. Wal.* 105. Cóż to takiego? widzę Wc Pana w gniewie? *Teat.* 7, 115. (zagniewanego, rozgniewanego!). Jakby gniew ugłaskać. *Pilch. Sen.* 107. Głęboko zasadzony gniew w samym sercu warzą. *ib.* 120. Gniew zastarzały, **ein alter Groll.** *Cn. Th.* - *W liczbn. mn.* Chwalebne są twe gniewy, żale sprawiedliwe. *Teat.* 45 *c*, 20 - Gniew i winę odpuścić nieprzyiacielom. *Tar. Ust.* 135. (darować urazę). Gniew swóy na kogo wywierać, **seinen Zorn auslassen.** *Synonima fere sunt:* chrap, wark, serduszko, watrobka, apetyt. - §. 2) gniew, gniewliwość, sierdzistość, skłonność do gniewania się na kogo. *Cn. Th.* **die Aergerlichkeit, Neigung zum Zorn.** Ale ściśle biorąc, między gniewem a gniewliwością taż zachodzi różnica, iaka między piiakiem a piianym, między boiącym się a boiaźliwym. *Pilch. Sen.* 119. GNIEW, - u, *m.*; miasto w woiewództwie Pomorskim. *Dykc. G.* 1, 242. **Mewe in West-Preußen.** Dusburg Zamek Gniew nazywa *castrum Gimeum. Nar. Hst.* 5, 173. - §. - - GNIEW. Jest wiele imion Polskich kończących się na *gniew* od gniewu, Nasigniew, Siegniew, Zbigniew. *Jabl. Her.* **die Endigung mancher polnischen Namen.** GNIEWAC, - ał, - a, *cz. ndk.*, rozgniewać, zgniewać *dk.*, *Bh.* **hněwati, hněwam, hněwawam, zlobiti;** *Slo.* **hněwám;** *Sr.* 2. **gniwaſch;** *Vd.* gnjievati, slobiti, serditi; *Rs.* гнѣвить, гнѣвать, сердить, досадить, задорить. gniew wzbudzać w kim, **einen ärgern, zum Zorne reitzen, böse machen.** Nie poznaię Wc Pani! cóż ią to ma gniewać? *Teatr* 17, 139. Złego każda rzecz gniewa. *Zab.* 8, 261. Nie gnieway tego dzisiay, kogo iutro masz przepraszać. *Rys. Ad.* 42. Nie ma bydź gniewano, co ma bydź oddano. *ib.* 45. To mię gniewa, że... **das ärgert mich.** GNIEWAC się *recipr.*, *Bh.* **hněwat se;** *Slo.* **hněwám se;** *Sr.* 1. **zwobu ſo, pzidſpu;** *Bsn.* srricitise, srriditise; *Cro.* gnyivamsze, jaditisze; *Crn.* ihtitise, ihtem, jesim se, peklim se, togotim; *Ross.* злобствовать, негодовать, досадовать; *Ec.* полютѣвати, ïapю. gniewać się na co *abo* o co. *Dudz.* 12. **sich über etwas ärgern; zürnen, böse seyn.** Jednakowoż na ciebie trochę zła iestem. *Ry.* Wc Pani chcesz mówić, iż się gniewasz na mnie. *Teatr* 30 *b*, 22. Punkt honoru maiąca kobieta zmartwi się, zgniewa. *Teat.* 42 *c*, 15. Gniewa się baba na targ; a targ o tym nie wie. *Rys. Ad.* 14. Gniewać się na nierozumnego, nierozum. *Cn. Ad.* 259. Jest to wada gniewać się, mówisz; o nieboże, większa wada, gdy się kto gniewać nie może. *Zab.* 16, 217. Gniewać się, pod czas nie wadzi. *Cn. Ad.* 258. Gniewaiąc się nie wiele sprawisz. *ib.* **im Zorn, im Aerger.** Jak to głupio iest, na to się rzeczy gniewać, ktore na gniew ani zasługuią, ani go czuią. *Pilch. Sen.* 237. Nie gniewam ci się, ale rozbaczam, mawali się gniewać. *Budn. Apopht.* 42. Im kto nie tak porywczy iest do gniewu, tym się srożéy gniewa, kiedy się rozgniewa. *Zab.* 12, 279. Za prawdę ludzie się gniewaią. *Zab.* 12, 272. (cf. prawda w oczy kole). Gniewaią się z sobą = maią chrap na siebie, **sie zürnen mit einander, sind mit einander böse.** GNIEWANIE, - ia, *n.*, wzbudzenie gniewu w kim, **das Bösemachen, Aergern.** §. Gniewanie, zgniewanie = Gniewanie się, **das Böseseyn, der Zorn, der Aerger.** Dobrodzieiem moim był zawsze, i mimo gniewania iego, znam ieszcze, że mię kocha. *Teatr* 49 *b*, 95. Okazuie słodyczy więcéy, niż zgniewania. *Przyb. Luz.* 283. (niż gniewu). - Zgniewany, rozgniewany, *Partic.*, gniewny, n. p. Z czołem zgniewaném mówi... *Przyb. Luz.* 240. GNIEWIEN *ob.* Gniewny. GNIEWKOW, - a, *m.*, miasto w Kujawsk., **eine Stadt in Cujavien.** GNIEWKOWSKI, - a, - ie, Woiewodów Kuiawskich Gniewkowskiemi przedtym tytułowano. *Nies.* 1, 140. GNIEWLIWIE *adv.*, *Bh.* **hněwiwě;** w gniewie, gniewaiąc się, **zornig, im Zorne.** Gniewliwie mu odpowiedział. GNIEWLIWOSC, - ści, *ż.*, *Bh.* **hněwiwost;** *Sr.* 1. **newnosċ;** *Rs.* гнѣвливость, ярость; *Ec.* прогнѣванïе, прогнѣва; skłonność do gniewu, iadowitość, zjadłość, **die Hitze, geschwinder Zorn, die Aergerlichkeit.** Taka iest różnica między gniewem a gniewliwością, iaka zachodzi między piiakiem a piianym, między boiącym się a boiaźliwym. *Pilch. Sen.* 119. GNIEWLIWY, - a, - e, *Bh.* **hněwiwy, zhorsſiwý;** *Slo.* **hněwliwi;** *Sr.* 1. **zwobocziwé;** *Vd.* gnjievalt, gnjievoviten, serditliu; *Rs.* гнѣвливый, яростный, яровидный; zjadły, iadowity, do gniewu prędki, cf. iak osa iadowity; rozgniewa się, by mu palec zakrzywił, by mu na nos mucha padła, sierdzisty, kokotliwy, **hitzig, ärgerlich, zum Zorne geneigt.** Gniewliwy, co się ustawicznie gniewa. *Rey Zw.* 75 *b*. Rozgniewany może bydź niegniewliwym; gniewliwy może czasem nie bydź rozgniewanym. *Pilch. Sen.* 119. Był on gniewliwy, i iako ogień skwapliwy, ani mógł gniewu swego pohamować. *Skarg. Dz.* 329. Był ten król wielce gniewliwy; gdy go furya wzięła, czapkę z głowy rzucił, pas i szaty z siebie zmiatał, pościel targał. *Skarg. Dz.* 1163. Człowiek gniewliwy wzbudza zwady, a kto iest prędki do gniewu, będzie ku zgrzeszeniu skłonniéyszy. *W. Prov.* 29, 22. J lew, z natury okrutnéy srogości, przestanie bydź gniewliwym, gdy będzie w starości. *Protas. Kont. C.* 2. Gniewliwego hamować, nie pobudzać trzeba. *Cn. Ad.* 260. - b) gniewaiący się, gniewny, **zornig, aufgebracht.** Cierpliwy, poruszony gniewliwszy. *Cn. Ad.* 185. Gniewliwy, ogień mu z oczu pryska. *Zegl. Ad.* 80. Morze gniewliwe. *Groch. W.* 295. - §. 2) do gniewu przywodzący. *Cn. Th.* **aufbringend, ärgernd, zum Zorne reitzend, ärgerlich** (cf. fatalny). Bardzo gniewliwy to dla mnie przypadek. *GNIEWNIK, - a, *m.*, gniewaiący, do gniewu pobudzaiący, **der einen ärgert.** Kto nie używa dóbr niebieskich, gniewnikiem bożym i przeklętym iest. *Zrn Post.* 209 *b*. Nie dla siebie, ale dla nas gniewników swoich, wszystko uczynił miłościwy ten pan. *ib.* 37 *b*. Człowiek nędzny, gniewnik, sprzeci-

wnik, będący w przeklęctwie u boga. *Rey Post. B.* 4. GNIEWNO mi, = markotno mi, es ist mir etwas verdrießlich, ärgerlich, es bringt mich auf, ist mir fatal. Gniewnoć było, żeś równą Alcydowi była. *Bardz. Tr.* 493. *Mon.* 75, 637. Choć-ci mi gniewno, śmiać się muszę przecię. *Past. F.* 289. Gdy się tego dowiedział, gniewno mu to było. *Papr. Ryc.* Tu smutny Car rozważa, gniewno mu w tym. *Bardz. Luk.* 2, 57. Fundamenta ziemi trzęsły się, iż Jehowie było gniewno. *Budn. Ps.* 18, 7. (od gniewu iego. *Bibl. Gd.*). §. w gniewie, gniewaiąc się, z gniewem, im Zorne, ärgerlich. Gniewno mu odpowiedział. *Tr.* GNIEWNOSC, - ści, *ż.*, rozgniewanie, gniew, złość, die Aergerlichkeit, das Aergerniß, der Zorn. *Rg.* ghgnijvnos; *Bsn.* ghgnivnost; *Cro.* gnyiunoszt. GNIEWNY, GNIEWIEN, - a, - e, rozgniewany, zornig, ärgerlich. *Sr.* 1. niwny, néwné; *Rg.* ghgnivan; *Bsn.* ghgnivni, jadoviti; *Cro.* gnyivĕn; *Vd.* gnjieun, sloben, serditen, jesn, sardit; *Crn.* jęsn, togutn; *Sla.* gnjivan, ljůt; *Rs.* гнѣвный. Zbyt iesteś śmiały, rzekł mu Trenmor gniewny. *Kras. Ossy. G.* 3. Ot Nero idzie z gniewną twarzą; co niesie, boię się struchlały. *Bard. Tr.* 554. Jowisz gniewny na króla, woyśku straszną klęskę zadał. *Dmoch. Il.* 3. Był gniewien na biskupa król. *Bielsk. Kr.* 298. On tak rzecze gniewny... *Anakr.* 47. Czterdzieści lat byłem gniewien na ten rodzay. *Wrobl.* 226. *GNIEWOSZ, - a, *m.*, gniewliwy, podległy gniewowi, der sich oft ärgert. Pan Gniewosz, nie bardzo dobry musi bydź. *Wersz. Reg.* 124. *Gniewosz*, imię własne familii Polskiey. *X. Kam.*

Pochodz. *dogniewać, nagniewać się, odgniewać się, przegniewać, rozgniewać, rozgniewać się, rozgniewany; zagniewanie, zagniewany*, Vd. *vunsgnjevati se* = *uygniewać się*; Ec. гнѣводержательный, злопамятливый, памятозлобивый *dzierżący urazę czyli gniew, niezapominaiący prędko*; Subst. гнѣвоудержанїе, памятозлобїе.

GNIEZDZIC, - ił, - i, *czyn. niedok.*, zagnieździć *dokon.*, *Bh.* hnjzditi se, hnjzdjm se; *Rg.* ghgnjĕzditise; *Cro.* gnyezditisze; *Crn.* gnęsdém, - diti; *Vd.* gniesditi, gnjiesdurati, gniesdu delati; *Sr.* 1. něidźu, nězdo twaru; *Rs.* гнѣздиться, гнѣжусь; *Ec.* гнѣждюся (*Ec.* угнѣздитися = osieść; *Slo.* hnézdit sa *inquietum esse*, co sa tak hnézdiš' *quid ita inquietus es?*) gniazdo czynić, słać, das Nest bauen, nisteln. *pr. et fig.* Gdzie fanatyzm, zazdrość gnieździ łoże, Tam całość państwa ostać się nie może. *Zab.* 13, 9. Niektórzy zjadłą zawziętość w sercu swoim ku drugiemu gnieżdżą. *Zachar. Kaz.* 1, 215. - Gnieździć się *zaimk. ndk.*, ugnieździć się *dk.*, gniazdo sobie słać, sich nisteln, sich ein Nest bauen. Gnieżdżą się ptaki na drzewach, na skałach, przy domach, na ziemi. *Zool. Nar.* 215. b) *fig.* osieść, sich häuslich niederlassen, ansiedeln. Boday się człowiek dobry w tych stronach nie gnieździł, Boday tylko wygnaniec temi ścieszki ieździł. *Kras. List.* 29. W kąciku się ugnieździł. *Jak. B.* 153. GNIEŹDZENIE SIĘ *subst. verbi*, gniazda robienie. das Nisten. Czas gnieżdżenia się, die Heckzeit. *Ec.* гнѣздотворѣнїе. - гнѣздотворитель *nidificator.* GNIEZDZISTY, - a, - e, pełen gniazd, voll Nester. Ruda skalista, obłazgowa, gnieździsta albo łączna. *Os. Zel.* 3.

GNIEZNIEŃSKI, - a, - ie, od Gniezna, von Gnesen. Arcybiskup Gnieznieński, prymasem całego królestwa i wicereiem w czasie bezkrólewia. *Dykc. Geogr.* 1, 242., *Bh.* hnezdnenský, hnědský. GNIEZNO, - a. *n.*, *Boh.* Hnezdno, Hnezdo, miasto Polskie, niegdyś stolica całego królestwa Polskiego. *Dykc. Geogr.* 1, 242. Gnesen, vor Alters die Hauptstadt von ganz Polen. Sześć mil od Warty rzeki Lech miasto postawił, i Gnieznem ie zwał; snadź od gniazda; że abo na mieyscu onym, na którym się ptastwo dzikie gnieździć miało, zamek miał stanąć, abo iż na nim orle gniazdo zastał był. *Krom.* 31. Nie od orlich gniazd; ale od pierwszego naszego w tym mieyscu zagnieżdżenia się, osadę Lechową z czasem nazwano Gnieznem. *Kras. Hist.* 205. Tam gdzie zaczętych Lachów Gniezdo leży. *Petr. Hor.* 2, *J.* 5. **GNIEZNY, - a, - e, od gniazda, gniazdowy, Nest=. Nie słychać ieszcze kwilącego ptaka Z kołysnych czupryn drzewa, lub z gnieznego krzaka. *Przyb. Ab.* 11.

Pochodz. *pod słowem Gniazdo.*

GNIEĆ *ob.* Gnić. GNILEC, - lca, *m.*, szkorbut, dziękgna, gnilizna ustna. *Syr. Ziel.* 156. die Mundfäule, der Scorbut, Scharbock. (*Bh.* hnis ropa, otok, hnisowaty roponaty). Dziąsła gniiące, abo gnilec. *Syr. Ziel.* 564., *Vd.* vustnu gnitje, gniune vuste, sobna gniloba, shuela (*Vd.* Gnilz, listognoj = Listopad); *Cro.* zazubnicza (*Rs.* гниляькъ człowiek pełen zgniłych humorów). Szkorbut nasi zowią gnilcem. *Petr. Wod.* 24. W gnilcu czyli szkorbucie, pijawki dobrze iest stawiać. *Perz. Cyr.* 2, 131. GNILIZNA, - y, *ż.*, gnicie, die Fäulniß. *Bh.* hnilina, shnilina, shnilotina; *Bsn.* ghgniiad; *Vd.* gniloba, segnija; *Rs.* гниль, порча, тлѧ, тухлость, тухоль, гнилуха, гнилушка, трупорѣшина. 2) *collect.* rzeczy zgniłe, faules Zeug, verfaulte Sachen. GNIŁKA, - i, *ż.*, rzecz zgniła, etwas Verfaultes. Prochno, plugawą będąc gniłką, ludzkie błaźni oczy. *Pot. Pocz.* 288. Gniłki, co się walą, zbudowane będą. 1 *Leop. Ezech.* 36, 10. (mieysca poburzone. 3 *Leop.*). Dom zły, domiszczko, gniłki, obaliny. *Cn. Th.* 135. b) gruszka zgniła, odleżałka, eine teigichte Birne. *Bh.* hnilice, hnilička. Owoc niektórych drzew długo nie źrzeie, niegdy się doleży, iakoby gniłki. *Spicz.* 121. Niech się nie kwapią gniłek wybierać, aż pierwey w słomie doyźrzeią. *Hipp.* 22. - *fig. tr.* Pod cudzym drzewem zbierasz gniłki a za świeże owoce udaiesz. *Zebr. Zw.* 113. GNILNY, - a, - e, gniłości nabawiaiący, faulen machend. Kiszenie gnilne *fermentatio putredinosa. Kruml. Chy.* 540. GNIŁOSC, - ści, *ż.*, (cf. zgniłość), gnicie, das Faulen, die Fäulniß. *Vd.* gnilost, gnija, *Bsn.* ghgniiad; *Rg.* ghgnilád, ghgniládina saghgnitje; *Rs.* гнилость, мозглость, трупорѣховатость. Nasiona ogórkowe są łacne ku próchnieniu i gniłości. *Spicz.* 22. GNIŁY, - a, - e, *part. perf.*, (cf. zgniły), botwiały, faul (verfault). *Slo.* hnilí; *Sr.* 2. gnili; *Vd.* gnil, gniu, gnilast, gnilu, strohneu; *Crn.* gnil, gnyl, gnyle; *Cro.* gnyil; *Dl.* gnio; *Rg.* ghgnio, - ila, - ilo; *Ross.* трупорѣховатый, мозглый. Kazał ci za gniłe gruszki podziękować. *Rys. Ad.* 25.

GNIOTĘ *ob.* Gnieść. GNIOTEK, - tka, *m.*, GNIOTKA, - i, *ż.*, placek nagnieciony. *Włod.*; *depstus, depstitius panis. Cn. Th.* 197. ein (Knetling) derb gekneteter

Kuchen. *Bh.* hnětinka. Gniotek, placek z makiem i miodem. *Cn. Th.* 706. - §. gniotek, który się z robotą iaką gniecie. *X. Kam.* ein Placker, Trödler, langsamer Mensch.

GNIP *ob.* Gnyp.

*GNIUS, - u, *m.*, cf. *Cro.* gnyusz *fimus; Rs.* гнїючесть gniłość (cf. gnuśny), Faulheit, Fäulniß. Dokąd snem lenistwa spać będziecie, dokąd gniusu niedbalstwa od oczu serc waszych nie otrzecie? *Smotr. Lam.* 14.

GNOIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, zgnoić *dk.*, zgniłym uczynić, robić żeby co gniło, dadź gnić, faulen machen, faulen lassen. *Boh.* hnogiti, hnogiwati, hnogim, hnogiwam; *Slo.* hnogim; *Hg.* ganéjozom; *Vd.* gnojiti, obgnojiti, gnoyt; *Crn.* gnojim; *Sr.* 2. gnojsch; *Sr.* 1. nojicj, noyu; *Bsn.* ghnojiti; *Sla.* gnoiti, gjubriti; *Cro.* gnoiti; *Ross.* гноишь, гноить, унавозить унавоживать, удобрять. Chłopa, który się źle gnaruie, budynek na swéy osadzie gnoi, naylepiéy oddalić. *Haur Sk.* 49. U nas nietylko nie buduią w starostwach, ale ieszcze zamki gnoią. *Petr. Pol.* 2, 192. Jak ten pas w ziemi zgnił, tak ia zgnoię pychę Judy. *W. Jerem.* 13, 9. (skażę. *Bibl. Gd.*). Niezbożnik zgnoi i zhańbi wszystko. *Budn. Prov.* 13, 5. Zboże swe gnoisz, łaknącym nie daiąc. *Protas. Jal.* 14. Czemuż skępcze nie daiesz, gnoiąc skarby swoie? *Ib.* 10. (dusząc). Gnoić kogo więzieniem, abo w więzieniu, = trzymać go w więzieniu smrodliwym, aż zgniie i umrze, einen im Gefängnisse faulen und verfaulen lassen. Buntownika tego Bolesław do więzienia wtrąciwszy, zgnoił. *Krom.* 147. *perpetuo carceri mancipauit).* Potym był poiman i w więzieniu zgnoion. *Biel. Sw.* 104. Gnoić ranę, wrzód, = do ropienia przymuszać ią, sie eitern machen, eitern lassen. Łakomy balwierz, mogąc rychło uléczyć ranę, gnoi ią; aby za dłuższym léczeniem więcéy zarobił. *Sax. Porz.* 20. Maść gnoiąca. *Cn. Th.* 197. eine Eitersalbe. Gnoi się rana (*Bh.* hnogi se), zbiera się, ropi się, die Wunde eitert. *Vd.* se gnojit, otiekuvati, heitrati; *Rs.* гноиться (cf. *Ec.* гноевица zgniła gorączka). Na wrzód plastry przykładaią, aż się sam zgnoi i przepuknie. *Petr. Ek.* 62. - Gnoić rolą = nagnoić, nawozić gnoiem, sprawiać gnoiem. *Cn. Th.* den Acker düngen. GNOIENIE, ZGNOIENIE, - ia, *n.*, *subst. verb*, nabawienie gnicia czyli zgniłości, das Faulenmachen, in Fäulniß Versetzen. Sposob, którym zwierzęce części w inszą się naturę przemieniaią, zowie się zgnoienie, *zgniłość, putrefakcya. *Krup.* 2, 31. Gnoienie ziemi, roli = nawóz, das Düngen *Vd.* gnojenje, gnojina. GNOIEK, - oyka, *m.*, gnoynik, charłak, na gnoiu siedzący, mieszkaiący, *fimeti incola. Cn. Th.* der im Miste schläft. Gnoiek ci to, co w gnoiu da sie aresztować. *Jag. Wyb. E.* 2. (cf. *Eccl.* гноеименитый, гноетезный, гнусоименитый *copronymus.* - §. *fig.* człowiek plugawy, smród, ein Mistfink, Misthammel (Mistvieh, Oester.). Nasi własni naymici, smrodliwi gnoykowie, Nam panom swym dziedzicznym usiedli na głowie. *Zimor. Siel.* 229. Lada gnoiek pastwi się dziś nad żydem. *Pot. Zac.* 96. b) domak, domator, der nicht hinter dem Ofen hervorgekrochen ist. GNOIEWISKO, GNOIOWISKO, - a, *n.*, *Bh. et Slo.* hnogisstě; *Sor.* 1. noyencza, kopicza noya; *Cro.* gnojnische, gnoische, gnojnik; *Crn.* gnojnishe; *Hg.* ganéjhely; *Bsn.* varpina, varpiscte, smetliscte, buniscte; *Rs.* гноище; miéysce, gdzie gnóy kładą, *fimetum. Mącz.* der Misthaufen, die Mistgrube, die Miststatt. Osobne bydź powinny na podworzach chłopskich gnoiowiska, żeby się tamtędy ani ieździło, ani gnóy był rozniesiony. *Switk. Bud.* 453. Przy folwarku dobrze mieć dwa gnoyniki albo gnoiowiska. *Cresc.* 81. Dom iego będzie gnoiowiskiem. *Budn. Ezdr.* 6, 11. GNOIOWKA, - i, *ż.*, gnoynica, iucha gnoyna, Mistjauche. Zgniia gnoiówka. *Wolszt.* 13. Do uprawy gruntu pod len używaią gnoiu gołębiego z gnoiówką bydlęcą. *Przędz.* 6. GNOIOWKI, - owek, *plur.*, poboczne deski wozu gnoynego, die Mistbreter. *Cn. Th.* GNOIOWNIK, - a, *m.*, nawoźnik, który gnóy nawozi, der Mistbauer, der Dünger, der den Dünger auf den Acker führt. *Tr.* GNOIOWY, - a, - e, od gnoiu, Mist=. Gnoiowa góra der Mistberg. GNOISTY, - a, - e, *Sr.* 1. hownovité, smrodovité; *Vd.* gnoinu; *Ross.* гнойный, гноистый. nagnoiony. *Cn. Th.* voll Mist, Dünger, wohl gedüngt. Na to zboże trzeba, żeby rola gnoista była. - §. pełen gnoyniey abo iuchy gnoyney, gnoiowki, voll Mistlache. Gnoisty nawóz na roli na spód kładą, a suchy nie dognoiony na wierzch. *Haur Sk.* 30. - §. Ropisty *Rs.* гноевaтый, гнойный, гноистый. Mocz gnoisty, to iest ropisty. *Sien. Wykł.* Swierzbiączka albo gnoisty liszay. *Sien.* 162. eitrig, voll Eiter. GNOY, - oiu, *m.*, *Bh.* hnůg, hnoge *stercus* i *pus* ropa; *Slo.* hnug; *Sla.* gnoj, gjubre; *Crn.* gnoj; *Vd.* gnui, gnoi, klat, lainu; *Bsn.* ghnoj *pus* ghnoj, ghnús *fimus; Rag.* ghnooj, ghnús (ghnójniza = wrzód); *Cro.* gnoj, gnyusz; gnóy ú rane *pus; Hung.* ganéj, ganéij, gané, gánézas, ganay, ganaij, genyetség, genyedsegh, *Dal.* gnoy; *Sor.* 2. gnoj; *Sor.* 1. nóy, noi, smród, hówno; *Ec.* гной, выдавки, выходки. łayno, der Koth, die Excremente. Gnóy iest wyrzutem ostatków, iuż gnić poczynaiących, pokarmu zwierzęcego. *Kluk Zw.* 1, 36. Gnóy bydlęcy, wołowy, krowiniec, *Rag.* bálogа, baloxina, der Fladen, Kuhfladen. Gnóy koński *Vd.* koinski gnoi, koinske fige, ermenove jaize, Pferdeäpfel. Gnóy myszy, owczy, kozi = bobki, Mäusekothel, Schafköthel. NB. *Słowacki dyalekt na wyrażenie gatunkowe gnoiu czyli łayna, ma szczególne zakończenie - inec, n. p.* volubinec, kobilinec, kozinec, kurinec, owčinec, *ob.* krowiniec, *gołębiniec; *w Windysk. zakończenie na - ak n. p. golobjak, golobzhjak.* §. gnóy, gnoie *plur.*, nawóz, der Mist, der Dünger. Jest u nas powszechny po wsiach zwyczay, gnoie przed samemi prawie trzymać oknami. *Krup.* 5, 14. Gnoie przez swoie gnicie sprawuią w ziemi kiśnienie. *Kluk Rosl.* 3, 168. Koński gnóy iest nad wszystkie gorętszy. *Haur Sk.* 29. Ludzie z domu gnóy wożą; a my do domu. *Rys. Ad.* 38. Gnóy nim tylko iuż wozić; do gnoiu się ieno zgodzi. *Cn. Ad.* 261. Stary koń do gnoiu, choć przedtym służył w boiu. *ib.* 1088. Naylepszy gnóy na rolą, pańskich stop ślady, t. i. pański pilny dozór urodzayną czyni rolą. *Petr. Ek.* 12. cf. w tym się polu dobrze rodzi, po którym gospodarz chodzi, cf. oko pańskie konia tuczy. - §. Gruczołki uszne oddzielaią tłustość uszną, abo gnóy uszny. *Kirchh. Anat.* 50., *Vd.* vushetna shauba, smola is vushet; das Ohrenschmalz. *Simil.* Oczny gnóy *Slo.* hnug w očjch, *Ger.* Augenmaterie; *adj. Slo.* okohnogný *gramiosus.* - Gnóy w ranie, ropa, der Eiter; *Slo.* hnug wředu; *Hg.* genyetség. §. smieci, brudy, wyrzuty, *propr. et fig.* Mist, Kehrig, Koth. Rzadko kiedy który z tych Baszów lepiéy niż

niż w gnoiu będzie pochowany. *Kłok. Turk.* 99. Sam on nędznika wziąwszy z gnoiu prawie Posadza go na książęcéy ławie. *Groch. W.* 566. aus dem niedrigſten Stande. §. 2) gnóy, - oia, *m.*, człowiek plugawy, gnoynik, gnoiek, ein Miſtfink. Słudzy, gdyby nie czuli karności nad sobą, zpyszniełiby, gnoiami, upornemiby się ſtali. *Petr. Ek.* 108. Zwykli szyię kurczyć gnoiowie, którzy od wielkiego spania zgnuśnieli. *Eraz. Ob. B.* GNOYKOSTWO, - a, *n.*, brudne zmindactwo, ſchmutzige Filzigkeit. Co ty nazywasz ſkromnością, to u nas wędruiących ieſt głupſtwem czyſtém, gnóykoſtwem. *Teat.* 39, 64. GNOYNICA, - y, *ż.*, *Bh.* hnognice; *Sr.* 1. noiſchcżiza; *Vd.* gnoiniza, gnojishe, gnoina jama, gnoina lusha, gnoinishe; *Crn.* gnojnèza; *Cro.* gnoynicza; *Rs.* гноище; *Ec.* гноилище, нужникъ, гноепріятелище, gruba gnoyna, die Miſtpfütze, Miſtlache. Młode drzewka świeżo sadzone trzeba polewać wodą z gnoynicy, albo inszą zagniłą wodą. *Zaw. Gosp.* cf. *Cresc.* 118. gnoynicą ziemię zmoczyć). Na psie włosy u konia naylepszy sposób, żeby koń po koſtki ſtawał w gnoynicy, na każdy dzień po ćwierci godziny. *Haur Sk.* 471. - §. 2) gnoynica, *Botan.* gatunek trzęsidła, subſtancya galaretowa, za poruszeniem drżąca, bladozielonawa, fałdziſta, po deszczach się pokazuiąca, w czasie suchym niknąca. Znayduie się po deszczach na łąkach, w szpalerach ogrodowych, i w lasach, *Tremella Noſtoc Linn.*, *Jundz.* 522., *Kluk Dykc.* 3, 121. Erdgallert. GNOYNIK, - a, *m.*, gnoiek, ubogi na gnoiu leżący, charłak, *Vd.* smerdliuz, smerdliuka, klatnyak; *Ec.* гноиникъ, гноиствуемый; ein elender Armer, der auf dem Miſte umkommt. X. Skarga, tknięty widokiem leżących w gnoiach i umieraiących po ulicach chorych, założył, iak pisze w erekcyi, szpitał gnoyników. *Gaz. Nar.* 2, 19. - §. Gnoynik, *Bh.* hnognik, gnoyny wóz, der Miſtwagen. - Gnoynik = gnoiowiſko. *n.p.* Przy folwarku dobrze mieć dwa gnoyniki albo gnoiowiſka, żebyś z iednego gnoynika gnóy ſtary wywoził na rolą, niż się on nowy na drugim gnoyniku doleży. *Cresc.* 81. Miſtſtatt, Miſthaufe, *Vd.* gnoini kup, gnoiſtvu (*Cro.* gnoynik *ager fimatus*). §. *Botan.* bedłka gnoynik, *agaricus fimetarius Linn.* błonki iéy miękkie w ciecz czarną śmierdzącą za czasem zamieniaią się. Rośnie w ogrodach i na polach gnoiem nawiezionych. *Jundz.* 560. der Miſtblätterſchwamm. GNOYNY, - a, - e, gnoiowy, *Bh. et Slo.* hnogný; *Vd.* gnoin, siven, klaten (gnojan = ropiſty; *Hg.* ganéji; *Sr.* 1. hownané, ſmrodowé; *Ger.* Miſt=. gnoyna woda, *Bh.* hnogna woda, - gnoynica. - od gnoiu, zum Miſte gehörig, Miſt=. Gnóyne nosidło, *Bh.* hnogne noſydlo, gnoiówki, die Miſtbare, *Bh.* korba. Gno ne widły, *Bh.* hnogne widly, die Miſtgabel. - §. 2) gnoiſty, voll Miſt, miſtig. Nawóz gnóyny i gęſty. *Haur Sk.* 31. Kapuſta żąda ziemi tłuſtéy i dobrze gnóynéy. *Cresc.* 205., *Vd.* gniunu, orannu pole. GNOYSTWO, *GNUSTWO, - a, *n.*, gnuśność, leżuchoſtwo, Faulheit, Faulenzerey. Złota dobywać nie chcieli, nie z gnóyſtwa, ale z wzgardy. *Jabł. Tel.* 114. Grunt wyborny, ale gnóyſtwem srogiem nieorany, niesiany. *ib.* 48. Dla *gnuſtwa i złości. *Zygr. Pap.* 319. *GNOYTOCZNY, - a, - e, *Ec.* гноеточивый *lippus*, *ulcere scatens*, cf. ropiſty). *GNUS, - a, *m.*, zgnuśniały, leżuch, gnoiek, gnóy, śmierdziuch, der vor Faulheit ſtinkt, ein Faulenzer, Bärenhäuter (*Vd.* gnus *nausea*; *Rag.* ghnùs *sordes*; *Croat.* gnyúsz = brzydota, wſtręt). Gnus leniwy mawia: nie póydę w drogę, ono lew ſtoi. *Birk. Chmiel. B.* 3. Gnusa po spaniu prędko poznaią. *ib.* Gnusowie na posłuchach, na ſtraży lada co myślą, mówią. *ib.* GNUSLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, ſkłonny do gnuśności, träge, zur Faulheit geneigt. Zyć nie *znasz w gnuśliwéy miękkości. *Mon.* 68, 169. GNUŚNIEC, - iał, - ieli, - ieie, *niiak. niedok.*, zgnuśnieć *dk.*, gnuśnym zoſtawać abo bydź, próżnować, lenieć, faul werden, träge seyn, faulenzen, müſſig ſitzen. *Slo.* lenawéti; *Vd.* vedluvati, hlenitise (*Vd.* gnusyti, gnusiti *nauseare*, *auersari*; gnusitise, groso imeti, oſtuditise = brzydzić się; *Crn.* gnusiti *auersari*); *Rg.* ljênitise, lexatti (*Rg.* ghnûsiti *inquinare*; *Bsn.* ghnusiti *foedare*; *Cro.* gnyusziti = brzydzić; *Cro.* gnyuszimisze *nauseo*, *abominor*; *Dl.* gnuſsitiſse = brzydzić się); *Ross.* излыматься, излѣниться (гнушаться, погнушаться wſtręt mieć; *Ec.* гнуснѣю brzydnieć; сгнуситися, погнушаться къмъ brzydzić się). Długoli będziesz gnuśniał w tym niewſtydzie? *Chrość. Ow.* 119. Głuśniał w próżnowaniu. *P. Kchan. Orl.* 180. Od wielkiego spania zgnuśnieli. *Eraz. Ob. B.* Wiele czynić, to ieſt żyć, gnuśnieć ieſt bydź w grobie. *Zab.* 15, 102. Swięty pokoiu, tę masz wadę w sobie, Ze ludzie radzi zgnuśnieią przy tobie. *J. Kchan. Dz.* 215. Czyż warta tego, by w ciemnym ukryta byciu, gnuśniała prożno iéy uroda? *Hul. Ow.* 113. Chude krowy zjadłszy tłuſte, takowąż iak i pierwéy chudością i szpetnością gnuśniały. *W. Genes.* 41, 21. GNUSNIK, - a, *m.*, gnus, leń, leniuch, ein Faulenzer; *Rs.* рохля, хомякъ, *Ec.* щапственникъ (*Rg.* ghnusnik, ghnùsaz *spurcus*). Od wyroku żaden człek się nie wybiega, Równie mu i bohatyr i gnuśnik podlega. *Dmoch. Jl.* 168. GNUSNO *adv.*, leniwo, faul, träge. Pies gnuśno rosły, nie myśl, żeby ci zaiąca ugonił. *Bielaw. Myśl. C b.* GNUSNOSC, - ści, *ż.*, leniſtwo, ospałość, die Faulheit, Trägheit. *Boh.* rozmaříloſt; *Rg.* ljenós, lotroſtvo, zloceſtvo (ghnùsoſt, ghnusoba, ghnusocchja, ghnùs *sordes*; *Dl.* gnuſsota = brzydliwość; *Cro.* gnyùszoba *sordes, abominatio*); *Bsn.* zloceſtvo, zloto, lotrovſtvo, linoſt, tromnóſt (*Bsn.* ghnusóba, ghnusóchja, gadnoſt *spurcitas*); *Vd.* toshlivoſt, lenoſt, lenoba, oterpnoſt, vtrapnoſt, vedlivoſt, vedluſt, namarnoſt (*Vd.* gnusitnoſt, gnusnoba *abominatio*; *Crn.* gnusóba, gnusia = szkaradność; *Rs.* гнусность brzydkość, гнусство bezbożność; *Ec.* гнусъ, гнусность brzydota); *Ec.* щасство. Gnuśność i nieruchawość ciał, nieudolność ciał do wzruszenia siebie samych. *Boh. Dj.* 11. Obaczcie, ieśli ieſt w was iaka gnuśność abo leniſtwo, bo nam lepiéy bydź uſtawicznie czuynemi. *Baz. Hſt.* 108. Z niedbalſtwa wynikła gnuśność w ćwiczeniu, od owéy wyciekło do wypełnienia leniſtwo. *Smotr. Lam.* 10. GNUSNY, - a, - e, leniwy, założył ręce, w zanadra ręce włożył. *Cn. Ad.* 261. faul, träge. *Boh.* nezápný, rozmařilý; *Rg.* ljén (ghnùsan, ghnuusni *obscoenus*, *sordidus*); *Cro.* len, tròm (gnyiùszni *sordidus*); *Bsn.* lin, trom, trúm, lottar, zloceſt (ghnusni, neciſti, gadni *sordidus*); *Vd.* vedel, kassan, pozhassen, toshliu, vtragliu, prevedel, vedel kaker en peſs, vedeu da smer-

di, namarn, lejn, faulaſt, oterpnjen (gnusen, gnusiten, gnusnoben = obrzydliwy); *Crn.* utragliv (*Crn.* gnusnè *abominabilis); Rs.* увáльчивый (*Rs. et Ec.* гнусный brzydki, szkaradny). Gnuśni w błocie się tarzaią. *Dar. Lot.* 18. Mężnych szczęśliwszy ieſt pogrzeb, niżeli gnuśnych żywot. *Warg. Wal.* 156. Flisowie nad wiosłem śpią, gnuśni na pracę. *Jabł. Tel.* 47.

GNYP, GNIP, - a, *m.*, *Bh.* knepp, *Dan.* kniv, *Angl.* knife, *Suec.* knif, *Gall.* canif, *lat. med.* kaniuus, canipulus), der Kneif, Schuſterkneif. Nóż szewczy. *Zab.* 9, 63. Szewc ſkupował gnipy i kopyta. *Hor. sat.* 188. Choć nie ieſt w cechu i nie robi gnypem, ieſt szewc. *ib.* 44. *Pilch, Sen. liſt.* 2, 78.

G O.

GO *accus. sing. masc. pronom.* On, *Bh.* ho,) ihn, Widziałem go. - Dawni często piszą: *gi, ii, ji, i, j* zamiaſt *go*, n. p. *Seklucyan* cf. gi, *ob.* on.

GODŁO, - a, *n.*, znak ugodzony, umówiony, ein verabredetes Zeichen, ein Loſungszeichen, Loſungswort. *Vd.* snaminje, losanje (*Crn.* gôdla *ſtrapula*); *Crn.* gèslu (*Sr.* 2. godalo, godlo, godane gadka, zagadka cf. gadać); *Rs.* лóзунгъ. Godło, znak między przyiaciołmi do iakiéy uczty, biesiady; teraz mówią *bilet. Włod.* Znak zmówny we wsi, w miaſteczku. *Cn. Th.* 198. Zydom Zdrayca Judasz takowe dał godło. *Kanc. Gd.* 91. (*ob.* pocałowanie Judaszowe). Godło woienne = hasło, die Parole, die Loſung der Soldaten. Ona do bramy śmiele szła i godło Dawszy, wrotniego łatwie oszukała. *P. Kchan. Jer.* 159. - §. Kwiaty te wzorzyſtsze patrzącym sprawiały wéyzrzenie, Niż kosztowne z różnemi godłami kamienie. *Przyb. Milt.* 125. t. i. z znakami, z rznięciem, mit mancherley Zeichen, Figuren. §. 2) oznaka przyszłości, wróżba, die Vorbedeutung, das Anzeichen der Zukunft. Godło o przyszłych rzeczach, z iakiego trafunku abo mowy wzięte, wróżka trafunkowa, *omen. Cn. Th.* 199. Sprawiedliwość ieſt każdéy sprawy naylepszém godłem. *Stas. Num.* 1, 128. *le meilleur des augures).* Dwa gołębie przedemną usiadły. Cieszy mię to szczęśliwe godło. *ib.* 2, 106. Rzymianie niepogodę uważali za pomyślną wróżbę; miéymy tę terazniéyszą także za godło powszechnéy pomyślności. *Gaz. Nar.* 1, 213. (cf. zaiąc, sroka, sowa, kruk, baba etc.). GODNE, - ego, *n.* (*ob.* adj. Godny). - §. *subſt.* w przywileiu Bolesława Maz. Xcia 1278 R. klasztorowi Lubieńſkiemu danym, wydatek na czeſtowanie przyieżdżaiącego monarchy. *Czack. Mscr.* więc od *godów*, i *godowania* cf. Godziwe), die Koſten der Bewirthung des anweſenden Monarchen. Godne, powinność dawania pewnéy opłaty lub wielości bydła, albo darów iakich, w dni uroczyſte. *Czack. Pr.* 1, 203. Pflichtgeſchenke an feyerlichen Tagen. GODNIE, GODNO *adv. adj.* Godny; zasługuiąc na co, warto czego, würdig. *Bh.* hodně; *Ec.* róдъ, угодно, приятно. Zamoyſki co iedno począł doma i na woynie, spławił wszyſtko godno pochwały. *Groch. W.* 535. *b) zacnie, vornehm. Znaleziono między zabitemi Barona Teifeliusza, i innych godnie urodzonych. *Boh. Zam.* 211. c) godnie, należycie, gehörig. Potomſtwo godnie udało się w oyca. *Niemc. Kr.* 3, 85. (chwalebnie, rühmlich). 2) godno ieſt, wolno ieſt, dozwolono, godzi się, es iſt erlaubt. Nie ieſt godno żadnemu wniyść do tego kościoła iedno boso. *Cn. Th.* (nie godzi się żadnemu, nie ieſt godna rzecz). O Kaliguli dzie ieſt godno, aby co o nim pisano, dla iego sprosności. *Biel. Sw.* 47. *Sak. Persp.* 31. Wypiy tego na noc z octem tyle ile godno. *Papr. Koł. F.* 3. GODNOSC, - ści, *ż.*, *Bh. et Slo.* hodnoſt; *Sr.* 1. doſtoynoſcż; *Vd.* urednoſt; *Crn.* urędnoſt (gódnuſt *maturatio); Cro.* vrédnoszt, *Sla.* poshtovanje; *Rs.* гóдносmь zdatność; санъ ranga wysoka; *Ec.* прясло, чинъ, степенъ, состояніе жизни, достоинство (*Ec.* негодносmь nikczemność). wartość, zasługa, zdatność, zdolność, die Würdigkeit, die Würde, der Werth, das Verdienſt. Wasza Krolewſka Mość dworzan swych godności byłeś bardzo świadom. *Gorn. Dw. praef.* Witen był komornikiem na dworze Troydena; potym za godnością i poſtępkiem lat, był marszałkiem naywyższym. *Stryik.* 317. nach mehreren erworbenen Verdienſten wurde er in ſpätern Jahren . . . Ci których sama godność na kościelne doſtoieńſtwa wyniosła, chociaż byli nizkich domów, naywięcéy kościołowi pomogli. Dobra rzecz, gdy się to oboie zéydzie i godność i zacność; ale do kościoła bożego możny pan a zły kapłan zarazą ieſt. *Skarg. Zyw.* 2, 123. Ociec aby piérwéy obaczył, ieśliby na kapłańſtwo był godnym syn iego; abowiemci godność na wszyſtko nas przywodzi. *Glicz. Wych. O.* 5. Honor głupich bez godności. *Min. Ryt.* 4, 9. Za godnością łaſka pańſka. *Rys. Ad.* 77. - §. 2) doſtoieńſtwo, urząd wysoki, eine Würde, ein hohes Amt. Godność cnocie, nie urodzie ma bydź dana. *Cn. Ad.* 261. Godność nie czyni zacności, lecz iéy powinna bydź nadgrodą. *Zab.* 5, 49. Godność ieſt obyczaiów odmienność. *Biał. Poſt.* 217. godność odmienia każdego, ale nie czeſto w lepszego, *abo* Godność wynurzy, co się w kim burzy. *Cn. Ad.* 262-3. *honores mutant humores).* Godność zalecenie małe, a cnota całe. *ib.* Godności z urzędami idą za familiami, często nie za personami, nie za dowcipami. *Cn. Ad.* 263. Godności cnotą, nie faworami doſtawać trzeba, ani sztukami. *ib.* Godności zabieganie, motylów łapanie. *ib.* Za szczęściem godność; za doſtatkiem dobra myśl. *Rys. Ad.* 77. Równéy rangi godność *Ec.* равночéсmïe. 2. b) osoby godnością czyli doſtoieńſtwem zaszczycone *collect.* mit einem Ehrenamte bekleidete Perſonen. Sześć koni trochę lepszych, liczna czeladź dworſka Wydała, że się wali godność Podkomorſka. *Węg. Org.* 23. t. i. godny Jmć Pan Podkomorzy z Panią Podkomorzyną. GODNOSTKA, - i, *ż.*, *demin.*, mała wartość, zasłuszka, ein kleines Verdienſt, kleiner Werth. Maiąc coś godnoſtki w sobie, tak się ludziom udaią fortelnie, iakoby byli wielce godni. *Petr. Et.* 267. Jedni wchodzą do dworu, ſkromnie godnoſtkę swoię wnosząc z małemi doſtatkami. *Dwor. A.* 4. *GODNOWIERNY *ob.* Wiarogodny. GODNY, GODZIEN, - dna, - dne, *Bh.* hodny, hoden *dignus, probus, magnus; Slo.* hoden, hodnń *dignus*, přihodnń *aptus; Sr.* 1. hodni, hodny, doſtoiny; hodi, pjihodné *idoneus; Bsn.* zgodni, prigodni, doſtojan; *Sla.* doſtojan, vridan; *Cro.* vréden; *Vd.* ureden, saslushen, deleshen; *Crn.* urędn (*Crn.* godnè *maturus; Ross.* гóдный, угóжïй, угóжъ, угóдный, достóйный (*не*гóдный nikczemny) cf. *Lat.* dignus). Godny ku czemu, do

czego, czego, w co, na co, = zdatny, zdolny. sposobny, godzi'y, godziwy, *grzeczny, tauglich, geschickt, fähig. Z Rzymu blizko sto tysięcy ludzi ku boiu godnych wychodziło. Gorn. Wł. S. 3. Olbracht wciągnął do Wołoch, maiąc ludu Polskiego godnego do boiu około ośm dziesiąt tysięcy. Bielsk. Kr. 435. Między innemi młodemi do boiu, wzięci też byli dway synowie iego,, iako do męstwa i żołnierskiego stanu godni. Skarg. Zyw. 2, 197. Aby pierwéy obaczył ociec, ieśliby na kapłaństwo był godnym syn iego. Glicz. Wych. O. 5 b. Doszedł lat godnych na woiowanie. Paszk. Dz. 59. Uczą się i ćwiczą dotąd, aż godnemi się staną. Gliczn. Wych. O. 2. Gdy lat męża godnych doszła, ociec chciał, aby za mąż poszła. Skarg. Zyw. 1, 181. da sie die mannbaren Jahre erreicht hatte. Siostry królewskie naywiększym w świecie królom w małżeństwo są godne. Gorn. Dz. 154. – §. 2) godny czego = zasługujący na co, wart czego, würdig, werth. Godnym go bydź rozumiem chwały i poszanowania. Cn. Th. Heretycy i dobrego słowa niegodni. Birk. Cboz. 2 b. Twóy zamiar godny wielkiéy pochwały. Teat. 47 b. Podobny obrot godzien iest pochwały. ib. 14, 105. lobenswürdig, Ma minę uszanowania godną. ib. 34, 12. verehrungswürdig. Adoracyi godny Rs. поклоняемый anbetungswürdig. Nic godnego pamięci nie sprawił. Tward. Wł. 102. nic pamiętnego, nichts Denkwürdiges. Widzenia godny Ec. достозόрный Gr. ἀξιοθέατος, sehenswürdig. Godny słuchania Ec. достослышный Gr. ἀξιάκουστος, hörwürdig. Dziwu godny Ec. досточюдный Gr. ἀξιοθαύμαστος, bewundernswürdig. Mówienia godny Ec. достословный Gr. ἀξιόλογος, redenswürdig. Ozdoby godny Ec. достохвальный Gr. ἀξιοπρεπής, verzierungswürdig. – §. Godny, należyty, gehörig. Nie potrafię twoiey cnocie godną oddadź nagrodę. Teat. 42 d, d 2. Zapłaci mi, co słuszna a godna będzie. 1 Leop. Num. 20, 19. (co sprawiedliwość niesie. 3 Leop. J. tr. Będzie iutro godny mróz Bh. bude tem zeytra hodny mraz należyty, tęgi). §. godny komu = dogodny, przystoyny mu, ihm anständig. Trzéy królowie upominki oddali bozkie, i królewskie, i odkupicielowi świata godne. Skarg. Kaz. 520. Staray się, iakobyś był godzien panu bogu naprzód. Glicz. Wych. E. 4. 3) godny, szanowny; znakomity, schätzenswerth, schätzbar, achtbar, verehrungswürdig, würdig. Ec. достопочтенный. Ten Jaśnie Wielmożny, co winien był, wziął w pierwszą parę do tańca, godną żonę bogatego urzędnika. Zab. 13, 212. A godna WPana Dobr. konsolacya, w iakim zdrowiu zostaie? Zab. 13, 198. A godny rodzic Wc Pana w iakiém zdrowiu? Teat. 27, 35. To człowiek bardzo godny. Ld. §. znaczny, znaczący co, von Bedeutung, erheblich. Zadnéy godney męki niemasz, ku onéy więcznéy nadgrodzie. Skarg. Zyw. 2, 369. (któraby co znaczyła w porównaniu ku ...). §. niegodnym się stawać, Ec. унедостояти́ся. GODOWAC, - ał, - uie, intransit. ndk., biesiadować, schmausen. Bh. hodowati, hodugi, hodowánj, kwasyti, kwassenj; Slo. hodugi, kwasým; Sr. 1. hoszuyu, schlamuyu; Vd. gostuvati, gostitise, po gosteh hoditi; Rs. бражничать (Rs. годовать rok gdzie bawić, годованïе bawienie przez rok na iednem mieyscu; незгодовать niewytrzymać roku). Za stołem iego będą godować panięta. Ryb. Ps. 39. Tańcuiąc i goduiąc, wesołe sobie piosnki zaczynali. 1 Leop. 3 Mach. 6. Zawsze goduią, nigdy się nie poszczą. W. Post. W. 2, 72. Przez cały miesiąc hoynie godowali, Wdzięczney uciechy wszyscy zażywali. Auszp. 92. Do każdego okrętu daruię wam po dwa woły; goduiąc czciycie bogi swoie ofiarmi swemi. A. Kchan. 116. Raguel gody uczynił swéy córce, i godowali naprosiwszy sąsiadów. Biał. Post. 198. §. 2) godować kogo transitiv., czestować, gody sprawować, einen tractiren, einen Schmaus geben. Winem będziesz mię godował, któreś sobie w piwnicy dawno nacechował. Lib. Hor. 43. (ob. hodować, nahodować). GODOWNIK, – a, m., Boh. hodownik, kwasownik, kwasytel, hodokwassan, swadebnik f. swadebnice; Slo. hodownjk; Vd. gostenik, dobrojedez, skupjedez, gostuvanski bratez; Ec. пировáтель (Rg. godisceniza, godiscniciza ancilla); co gody sprawuie. Cn. Th. der Schmausgeber, der Hochzeitvater, der den Hochzeitschmaus giebt. 2) gość zaproszony na gody. Włod. weselnik, gość na weselu. Cn. Th.; Pieśń. Kat. 95. der Hochzeitgast, der Gast bey einem Schmause, besonders Hochzeitschmause, biesiadownik, ktory używa i biesiad rad patrzy, comessator. Mącz. §. godownik, mieysce godowania, der Ort, wo geschmaust wird. W kościele i godowniku Pana wiele iest wezwanych, a mało wybranych. Skarg. Kaz. 409. GODOWY, GODOWNY, – a, – e, od godów, biesiadny, weselny, Schmaus=, Hochzeits=, Tractaments=. (Bh. hodowný = rozpustny); Crn. gostne; Rs. брачный, подвѣнечный (Rs. годовый roczny); Ec. свадебный. Do domu godownego nie wchodź, byś miał z niemi siedzieć i ieść i pić. 1 Leop. Jer. 16, 8. Lepiéy iść do domu żałobnego, niżli do domu godownego. 1 Leop. Ec. 7, 3. Godowni goście Sla. svatovi). Godowne pochodnie taediae iugales. Zebr. Ow. 16. Po krzyżmie kładziono na cię biały czepek, odzienie godowne. Urbst. Lek. F. 4 b. (uroczyste, świętalne, odświętne, ein Feyerkleid). Godowne im rozdaią szaty. Kanc. Gd. 152. Jakoś tu wszedł, nie maiąc szaty godownéy? Sk. Kaz. 1109. nie maiąc odzienia godownego? Leop. Matth. 22, 12. Rozdarł wszystek ströy godowy. Chrość. Ow. 191. §. Godowy, tyczący się godów, t. i. bożego narodzenia, Weihnachts=. Rs. рожественскïй. GODY, G. gód plur., Bh. hod, hody, hostina, kwas epulum, hod boži festum nativ. Chr., Pascha;, Pentecostes. – w hod w sam czas; ne w hod nie w czas; hod swadebný wesele; Sr. 2. godi boże narodzenie, Hodna mésaczwo Styczeń; hostźina conuiuium; Cro. gód = święto; Cro. godovni dan = imieniny; Cro. – gód enclit. = kolwiek n. p. kajgod = cokolwiek; gdegod = gdziekolwiek; Cro. zgoditi, zgadyam = zgadywać, zgadnąć; Bsn. – god, – godi, – godir enclit. = kolwiek, n. p. ghdjehod, ghdjeti drago ubiuis; Vd. god, gud, goden den = święto; god, jimena den = imieniny; godishe = rok; gotei = kum; gota, gotiza = kuma cf. Obd. Göd, Gödel, Godel; Crn. gód = święto (godem, gôsti = *gędzić); Dl. godischye = rok; Rs. годъ rok; Ec. годъ, година rok; годъ, иногда время, часъ czas cf. Ger. gehden, vergeuden cf. Lat. gau, gaudium). – Pol. biesiada, uczta, bankiet, der Schmaus, Bh. hody, kwas; Vd. gostuvanstvu, gostuvanje, gostitje; Dl. gozthina). Godowanie, z niewiastami obcowanie, i inne rzeczy ku godom należące, wesela żywoto-

wi nie przynoszą; ale uczciwe rozmowy, i skromne na godziech w iadle i w piciu używanie. *Budn. Apopht.* 77. Często odprawiwszy gody, muszą cierpieć głody. *W. Post. W.* 69. Dziś gody, iutro głody. *Haur Sk.* 179. Nie zawsze przy dworze gody, częstsze głody. *Cn. Ad.* 732. Trudno z god na gody. *Rys. Ad.* 66. *abo* z iednym brzuchem na dwoie gody. *Cn. Ad.* 1330. Jednemu trudno, iak powiadaią, na dwoie gody. *Stryik. praef.* Trudno z iedną miską gody. *Pot. Jow.* 67. Kazimierz, gdy owe sawołane, a wielką hoynością sławne wszystkim stanom gody sprawił, skoro się napił, umarł z wielkim strachem goduiących. *Stryik.* 203. Nie śpieway, aże z god poiedziesz. *Rys. Ad.* 48. (cf. Nie mów hop, aż przeskoczysz). Nie będziesz na tych godach : (nie będziesz miał téy uciechy). *Teat.* 27, 94. – *tr.* Zarłoczne sępy wydzieraią sobie zgotowane im na poboiowisku przebrzydłe gody. *Stas. Num.* 1, 209. (pastwę). – §. *fig.* W tém się ocucili apostołowie, i trafili na wielkie gody, a z roskoszy niewypowiedzianéy, mniemali, iż iuż niebo było: widzieli syna bożego w chwale iego, widzieli Moyżesza, patrzyli i na Eliasza. *Sk. Zyw.* 2, 95. §. ogólniéy: dobry byt, dobre mienie, wesołość, szczęśliwość, bonowanie, płużenie, **Wohlleben, Wohlstand.** Jednemu gody, drugiemu głody. *Cn. Ad.* 314. By nie były przygody, Byłby świat iako gody. *Rys. Ad.* 3. (*Rs.* **незгóдье, незгóда** nieszczęście, przygoda). Jedź ty do mnie na głody, a ia do ciebie na gody. *Gwagn.* 385. Ustały me pociechy, ustały me gody. *Groch. W.* 419. Sumnienie dobre, ustawiczne gody. *ib.* 553. – §. 2) szczególniéy, biesiada czyli uczta gwoli wesela małżeńskiego, uczta weselna, wesele swadziebne, nowożeńskie, **der Hochzeitschmaus, die Hochzeit.** *Bh.* **hod swadebnj**; *Cro.* szvatba; *Vd,* shenitva, shenitnu kosilu, hoset. hosetnu gostuvanje; *Rs.* **свáдьба, брáки, брáкъ, бракосочетáнïе**; *Ec.* **брáчество, бракопричáстïе.** W on czas były gody małżeńskie w Kanie Galiléyskiéy. *Leop. Joan.* 2, 1. *Skarg. Kaz.* 46. Król wielkie gody na iéy poślubieniu i weselu uczynił. *Skarg. Zyw.* 2, 340. Wezwawszy wiele przyiaciół na gody, sprawił wesele. *W. Genes.* 29, 22. Uczynił wesele małżeńskie synowi swemu. *Sekl. Math.* 22. *not.* „gody abo *swad." – §. 3) gody = boże narodzenie (*Bh.* **hod boži, wánoce**; *Sr.* 2. **godi**; *Bh.* **hod** = Wielka noc, i Zielone Swiątki), **das Christfest, Weihnachten.** Boże narodzenie, po naszemu gody. *Pot. Jow.* 146. Służebna czeladź od gód zwykła się odmieniać. *Haur Sk.* 255. Czasem i ku godom długo trwaią ciepła. *ib.* 135.

GODZIC, – ił, – i, *czyn. niedokonane,* (*Bohem.* **hoditi, hazeti, házím, hazýwám** *iacere, coniicere, mittere* cisnąć, miotać, rzucać, **hodit sebau** *se sternere;* **hodlati, hodlám** *velle, cogitare; Slo.* **hádzat** *proiicere,* **ház m** *iacio; Hg.* hagyitom, hajitok, *Rg.* hoditti (cf. ugodzić, ugadzać); *Cro.* goditi, ugajam, ugoditi *delectare, oblectare* cf. dogadzać, dogodzić; *Crn.* godim, godnim *fouere, maturescere; Cambris* godyner *tenellus; Rs.* **годи́ть, гожу́** bawić, omieszkiwać, marudzić; **перегодить** cierpliwość mieć, czekać; **негóдь** nieszczęście, przygoda; *Sla.* – goder = kolwiek n. p. koigoder = ktokolwiek); *Ec.* **гожу́ на что̀** godzę na co, mierzę, **годствовати, имѣть волю, власть, правo**). – *Pol.* godzić = zmierzać, mierzyć gdzie, dążyć dokąd, lub do czego, *phys. et moral.* **wohin zielen, sein Augenmerk haben, darnach ringen, streben.** *Rs.* **цѣлить, нацѣлить, прицѣлиться, прицѣливанïе, мишенить, мѣтить, мѣчу, намѣшить, намѣчать, изноровить, изноравливать, изнорáвливанïе, изнорóвка.** Gdy czwałał; godził nań Baasa syn. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 15, 27. W to iuż godzi twa mowa. *Teat.* 42 *d,-d.* Nie godzę na Wac Pana temi słowy. *Tr.* Nie godź na cudzy upad. *Opal. sat.* 7. Godził na iego zgubę. *Nag. Fil.* 59. Zły na śmierć godzi. *Wad. Dan.* 141. Witold nie iawną woyną, ale fortelem na to godził, iakoby mógł one rozterki Smoleńskie uśmierzyć. *Stryik.* 475. Widziałem cię z okieneczka, kiedyś przechodził, Rozumiałam, żeś się zemną obaczyć godził. *Zimor. Siel.* 291. Ptak gdy się nakarmionym czuie, Na wyrzuconą pszenicę nie godzi. *P. Kchan. Jer.* 12. Ptaszkowie leśni, gdy noc głucha nadeszła, nie nucą swych pieśni, i wszyscy godzą na sen. *Kulig. Her.* 166. – §. 2) godzić spornych, = pogadzać ich, **Streitende vergleichen, aussöhnen.** Biorąc ich za rękę, godzi ich wzaiemnie. *Teatr* 52, 126. Dla was obu szukałem szczęśliwego godzenia sposobu. *Teat.* 45, 42. Smierć wszystkie rzeczy godzi. *Teat.* 26 *d,* 4. Godzący, pogadzaiący *Ec.* **миродáрный.** – *tr.* Godzić głos fletni z twym głosem miłym, Gdyś w gronie naszém czasem śpiewała, Ze wszystkich naylepiéy ia potrafiłem. *Chodan. Ges.* 5. wtorować, akkompagnować, **den Gesang mit der Flöte begleiten.** – Godzić służącego, robotnika, ugadzać, naymować, **contractiren, verhandeln** (cf. *Bsn.* godisctniça, slusgbeniça = służąca). §. 3) *neutr.* godzić do czego, godzić się do czego, sposobnym bydź, **fähig, tauglich seyn.** Pan gruntu, gdy niwę tak obchodzi, Przebóg rzecze, to zboże iuż do sierpa godzi. *Jakub. Bay.* 268. GODZIC SIĘ, – ił się, – i się. godzę się *recipr., Bh.* **hodit se, srownawati;** *Sr.* 2. **se gozisch**: *Sr.* 1. **hodzicź, hodżu so, pśihodżu so;** *Ross.* **годиться, сгодиться, сгожу́сь;** *Ec.* **сгождается на что, гожуся на что.** Godzić się na co, ku czemu, w co, do czego = sposobnym bydź, zdatnym, zdać się, **tauglich seyn, taugen, geschickt seyn zu etwas, passen.** Wszelki gnoy do roku leżący, dobry iest; a ieśliby dłużéy leżał, niczemu się nie godzi. *Cresc.* 81. Twe sprawy niczemu się dobremu nie godzą. *Biel. Kr.* 304. Maiąc golenie połamane, nie godzą się, ani do uciekania, ani do bitwy. *Baz. Szk.* 402. Przyprawił rolą, aby się godziła przyiąć nasienie. *Eraz. Jęz. L l,* 5. Niechay nie zaraz syna młodego daią w służbę, aliżby się godził i ustał. *Glicz. Wych. J.* 4 *b.* Obadwa się godzili i do filozofii i do oratoryi. *Herb. Art.* 36. Kto się ogląda nazad, nie godzi się do królestwa niebieskiego. *Baz. Hst.* 308. Ludzie, którzy się do roboty godzą, od żebraniny maią bydź odpędzeni. *Modrz. Baz.* 147. Póki chodzim, póty się godzim. *Rys. Ad.* 53. Stary wół kark ma dobry, do pracy się godzi, Młodemu przykre iarzmo i prędko pług szkodzi. *Kochow.* 208. Jemu tylko na tym samym zchodzi, Królestwa nie ma, choć się na nie godzi. *P. Kchan. Jer.* 12. Co się ludziom nie godzi, to bogu oddaią. *Cn. Ad.* 101. *deteriora Deo,* **was die Leute nicht brauchen können.** (*Rey Wiz.* 39. o szpetnych córkach, które do klasztoru pchaią). Jam się iuż zsta-

rzała, anić się iuż godzę za mąż. *Leop. Rut.* 1, 12. (nie mogę iuż iśdź za mąż. *Bibl. Gd.*), ich tauge nichts mehr für einen Mann, oder zum Heirathen. *przeciwnie;* iuż się godzi ta panna za mąż = iuż iéy czas za mąż iśdź. *Włód.* sie ist schon mannbar. Chcecieli którego z braci iego na pańitwo wybrać? ale lat po temu nie maią; dlaczego na ten czas, ażby dorośli, nie godzą się na władzą tak wielką *Stryik.* 316. Gdy z iagody wytryśnie ziarnko samo, mięsem iagody nie obrosłe, ale czyste, iuż się godzą iagody zbierać. *Cresc.* 335. Owies do sierpa się iuż godzi, *abo* do sierpa godzi = iuż się dostał do żniwa, er ist schon schnittreif, kann schon geschnitten werden. Nie zapłacę szewcowi, ieżeliby się te trzewiki na moię nogę nie godziły. *Tr.* wofern sie nicht auf meinen Fuß passen. - Djabłu, złemu, niczemu dobremu się godzić = nic nie wartać, nichts taugen, nichts werth seyn (den Henker was taugen). Matka moiéy żony djabłu się godzi, a żona dwom; i za łeb mię rwą i za mieszek. *Dwor. J.* Zołnierze się też djabłu godzą, Co od wymysłów nie wiedzą, iak chodzą. *Rak. Pob. B.* 2. W niebie wszytko dobre, na ziemi wszytko odmienne; w piekle djabłu się godzi. *Burl. A.* 4. Szatanu się godzi. *Bardz. Tr.* 557., *Ross.* негодится (cf. niegodziwy). Magdeburskie prawo też się czartu godzi. *Gorn. Wl. H.* 3. Złe, kwaśne piwsko, co się wszem złym godzi. *Opal. sat.* 13. Zła moneta djabłu się godzi. *Lekarst. B.* 3 *b.* Bez soku rószczka schnie, i w ogień się godzi. *Skarg. Zyw.* 1, 2. t. i. warta bydź spaloną, ein dürrer Zweig taugt ins Feuer, ist nichts weiter werth, oder nütze, als verbrannt zu werden. 2) godzić się na kogo, = przystać mu, przystoyno mu bydź, einem anstehen, wohlanständig seyn, sich für ihn schicken. Nie godzą się na starych gamrackie fochy. *Tr.* 3) godzić się komu, = w smak mu bydź, einem gefallen, ihm Wohlgefallen machen. Piżmo nie wszystkim panom się godzi. *Tr.* §. Godzić się, pogadzać się, przestawać się kłócić, sich vertragen. Nasz to iest zwyczay, kilka razy na dzień kłócić się i godzić się. *Teat.* 24 *b*, 51. GODZI SIĘ, godziło się *imperson.*, niezakazano, wolno, dozwolono, es ist erlaubt, es steht frey. *Slo.* hodi se *conducit; Sr.* 1. hodźi so, dérbi so *oportet;* hodźi so *condecet*, po dopuscżene; *Vind.* prostustati (cf. *Vind.* goditise, sgoditise, storitise = dziać się, przygodzić się; Kai se godi = co się dzieie? *Crn.* gody, goditise *fit, agitur*); *Dl.* szlobodno yesst; *Rs.* годится, достойно, надобно; *Ec.* годствуетъ кому что, достойно, позволено, надлежитъ; годствуетъ ми что, лѣтъ ми ѣсть, вольно мнѣ, млѣ, достоитъ. Prawo iest pospolite, że co się iednemu Nie godzi, to się też nie ma godzić drugiemu. *Zimor.* 220. Głupi ten iest, co nie wie, ile mu się godzi. P. W tym chwała, robić dobrze, nie tak iak się zgodzi. *Bard. Tr.* 555. Nie wiedzieli prostacy, że co lud obchodzi, Ze co małym nie wolno, to wielkim się godzi. *Kras. sat.* 117. Tym się bardziéy chce tego, czego się nie godzi. *Jabł. Tel.* 77. Bardziéy tego pragniemy, czego się nie godzi, Smaczna woda choremu, lubo mu zaszkodzi. *Zegl. Ad.* 11. Co chce, to mu się godzi. *Cn. Ad.* 88. (cf. co lubiemy, to prawem zowiemy). Co się wielom godzi, to w obyczay wchodzi. *Cn. Ad.* 104. (cf. gdzie grzeszących wiele, trudno karać śmiele). Niemasz dziś żadnéy rzeczy, któraby się nie godziła; to słowa: nie godzi się! grzech! są wypędzone z Warszawy. *Teot.* 15 *c*, 82. Czyli mi się nie godzi uczynić z moiém co chcę? *Sekl. Math.* 20. b) wypada, można, es geht füglich an, es läßt sich thun. Dla miéysca ciasnego, nie godziło się wiele ufów szykować. *Stryik.* 313. Godzi się iuż ieść ten owoc. *Cn. Th.* iuż czas, iuż dostał, doyźrzał, iuż wypada). Jużem też stary; godziłoby się pofolgować staremu słudze. *Teat.* 26 *b*, 10. §. godzi się, = należy, słusz, es gehört sich, es ist recht und billig. Godzi się też wiedzieć, iż między wszem gnoymi gnoy osłowy naylepszy iest, zwłaszcza ku rzeczom ogrodowym. *Cresc.* 80. (trzeba wiedzieć). Godzi się, żeby każde zgromadzenie o tych staranie miało, którzy się w nim urodzili. *Modrz. Baz.* 147. GODZICIEL, - a, *m.*, który godzi, pogadza, zgadza, der Aussöhner. Pan Podkomorzy, godziciel całéy okolicy. *Kras. Pod.* 2, 63. *f.* GODZICIELKA, die Aussöhnerinn. GODZIŁY, - a, - e, erlaubt. Godziła rzecz, która się godzi, wolna, niezakazana *Cn. Th.* 199.

GODZINA, - y, *ż.*, *Bh.* hodina *hora*, hodinŷ *horologium; Slo.* hodina *hora*, hodini *horologium; Vd.* ura, vura, *Crn.* ura; *Sr.* 2. schtunda; *Sr.* 1. ztunda; *Sla.* sát (godina = rok); *Bsn.* dobba, urra, vrjeme, sahat (*Bs.* godina, godiscte *annus, tempus, tempestas*); *Rg.* dobba, dobniza, ura (godina, godiscte = rok); *Cro.* vura, ora (godina, godische = rok; godina, dësgy = deszcz); *Hg.* óra; *Cro. brbr.* sahát; *Dl.* szát, vrime, vra (godischye = rok); *Rs.* часъ (година = czas, los, szczęście; *Ec.* година, годъ = rok). - *Pol.* dwunasta część dnia politycznego, a dwudziesta czwarta przyrodzonego, die Stunde. Dwanaście iest godzin dnia. *W. Jan.* 11, 9. Godzina dzieli się na cztery kwadranse. *Solsk. Arch.* 3, 19. NB. *Teraz liczemy tylko dwanaście godzin od północy do południa, a od południa do północy; w szesnastym iesz cze wieku w Polszcze, iak dotąd we Włoszech, liczono 24 godzin, zacząwszy od zachodu słońca aż do zachodu drugiego dnia; a to były godziny podług* zegaru; *rachuba zaś dwunastu tylko, była wedle* półzegarza (*cf. zegar, półzegarze).* n. p. Zygmunt dwudziestéy wtóréy godziny na zamek był wprowadzon. *Stryik.* 689. o godzinie szesnastéy. *ib.* 687. godzina dwudziesta. *ib.* 773. *Equites conueniendi horam tredecimam, h. e. diei quintam, sibi assignauere.* Orzelsk. Hst. Jnt. Mscr. l. 5. *Conueniendi hora duodecima, h. e. quarta diei.* ib. - *Phras.* Godzina pcha godzinę, dzień dnia w kark potrąca, Tydzień tygodnia ściga, a miesiąc miesiąca. *Nar. Dz.* 3, 77. Biie pierwsza godzina . . . iużże ta przepadła. *Zab.* 16, 376. es schlägt (die erste Stunde) ein Uhr, es schlägt eins! auch die Stunde ist wieder hin! *Quota est hora* o któréy iest godzinie? *Mącz.*, *abo* która godzina? wie viel ist die Uhr? welche Zeit ist es? druga, zwey Uhr, zwey. O któréy godzinie? *Vd.* kovried? obkovried? -). Opuszcza się słowo *godzina:* Piąta iuż biła, niedaleko wieczor. *Teat.* 52 *c*, 4. Kiedy piąta w noc bić miała, minął tę górę. *P. Kchan. Orl.* 1, 231. O któréy przyydziesz? przyidę o piątéy, abo naypoźniéy kwadrans na szóstą, abo wpół do szóstéy, Um wie viel Uhr, um welche Zeit wirst du kommen? um fünf, um ein Viertel auf Sechs. - Anmerk. Uhr heißt hier immer godzina, und

fordert das Ordinale in feminino. - Od godziny do godziny, = 1) od iedney godziny do drugiey, von einer Stunde zur andern. Czekałem od godziny do godziny; a nie mogłem się go doczekać. *Tr.* 2) od godziny do godziny, = od doby do doby, alle zwölf Stunden. Chory tego dnia od godziny do godziny ieść nie ma. *Haur Sk.* 387. Maść ta od godziny do godziny ranę goi. *Comp. Med.* 591. Przez dzień i noc, od godziny do godziny. *Syr.* 1223. *Szczerb. Sax.* 147. Sędziwoy z Jadry w też tropy za Tarnowskim wybieżał, i był od godziny do godziny w Krakowie, 60 mil Węgierskich. *Bielsk. Kr.* 227. - §. godzina, pewny wyznaczony czas, eine bestimmte Stunde, bestimmte Zeit. O swoich godzinach kładziemy się i wstaiemy. *Mon.* 69, 443. Pod czas godzin czterdziestu gorące modły czyniono. *Birk. Podz.* 8. (*ob.* czterdziestogodzinne modlitwy). Tey godziny, tego momentu, zur Stunde *Sr.* 1. smolom. Od tey godziny, od tego czasu, von Stund an. Godzina śmierci, die Todesstunde, das letzte Stündlein. Ktoś do więzienia mego wchodzi, czy tylko nie przynoszą mi godziny śmierci! *Teat.* 9 *c*, 69. (wyrok na śmierć). - W sądach też godzinę nazywano czas namyślenia się. *Czack. Pr.* 2, 97. (cf. ustęp, Deliberationsstündchen der Richter). - Godzina, cała godzina, znaczny czas, eine ganze Stunde, eine Stunde lang, = lange. Otóż iuż nic nie powiem, choćby i godzinę gadał. *Teat.* 34 *b. G. i i.* - Godzina, mała część czasu, chwila, ein kleiner Zeitpunkt, eine Stunde. Jedna godzina, kto wiernie miłuie Rokiem się stanie, i iakby wiekuie. *Past. Fid.* 125. Nigdy iedney dobrey godziny od męża nie miała. *Tr.* Przeszłych waszych woien sława na tym dniu, na teraznieyszey godzinie zawisła. *Warg. Cez.* 207. Jedna godzina siła sprawi. *Cn. Ad.* 306. - §. Jedź w dobrą godzinę. *Papr. Ryc.* 24. w boży czas, zur glücklichen Stunde. *Ross.* въ добрый часъ. - Ach nieszczęśliwa godzina! *Teat.* 21, 23., *Vd.* hudovurnik, nesgoda, nesrezha; *Prov. Vd.* vura je nesrezhna, bila, Ker je mati me rodila (cf. gwiazda). W złą godzinę, = w zły czas, zur unglücklichen Stunde. Przyszedł w złą godzinę. *Ld.* - Uciekay, póki masz godzinę. *Chrośc. Ow.* 194. (czas po temu, dogodny, porę cf. pogodę). - §. godziny kapłańskie, das Stundengebeth, die *horae canonicae*, *Ec.* часы. Gdy godziny swoie kapłańskie odprawował, wielkie miał od pokus przegabanie. *Warg. Wal.* 293. Na czasiech abo godzinach psalmy zwyczayne nie czytaią się, ale na każdey godzinie proza ta czytana bywa. *Pimin. Kam.* 226. Godziny Carskie albo wielkie, składane przez Cyrylla. *ib.* 253. Nocnych godzin śpiewanie. *Groch. W.* 45. Godziny wszystkie swego czasu odprawował. *Birk. Dom.* 84. Księga godzin kapłańskich *Ross.* часовникъ, часословъ. GODZINKA, GODZINECZKA, - i, ż., *Bh. et Slo.* hodinka, (hodinki = zegarek); *Sr.* 2. schtundka; *Vd.* vuriza, kratka vura; *Rs.* часокъ, часочикъ, часочекъ; ein Stündchen. Co godzinka upłynie, to iuż nie nasza. *Rey Zw.* 103. chwila, chwilka). Co godzinka na zegarze uderzy, to iuż czas przeminął, a co daley to do kresu bieżemy. *ib.* 23 *b.* Zadney godzinki dobrey nie miała, frasuiąc się. *Glicz. Wych. C* 2 *b.* Heliogabal żadney godzinki nie opuścił, aby był iakiey sprosney krotochwili nie wymyślił. *Rey Zw.* 102 *b.* Za godzinkę zeydziemy się u niey. *Teat.* 19 *c*, 50. Podpiszęć, godzinki mi tylko pozwól czasu. *Teat.* 1 *c*, 55. O godzineczko szczęśliwa, Niech często taki gość bywa. *Groch. W.* 389. - §. 2) Godzinki kapłańskie, = godziny kapłańskie, pacierze, kościelne modlitwy. *Cn. Th.* das Stundengebet. Godzinki Panny Maryi, = pacierze z nabożeństwem do N. P. *ib.* Stundengebete zur Jungfrau Maria. Godzinki Panny Maryi, = książka zamykaiąca te modlitwy. *ib.* *officium B. M. V.* das Gebetbuch zu diesen Stundengebeten.

*GODZINNIK, - a, *m.*, zegar, eine Uhr. (*Bh.* hodinař *Godzinarz, = zegarmistrz, hodinařka *godzinarka, zegarmistrzyni. hodinarsky *Godzinarski, zegarmistrzowski. hodinařstwj *godzinarstwo, zegarmistrzostwo. - *Ec.* часословъ, книга *horologium*, *ob.* godziny kapłańskie). Wielką ten człowiek miał w astronomii naukę, i w Magdeburgu godzinnik uczynił. *Skarg. Dz.* 893. Jan ślepy wynalazł godzinnik słoneczny. *Skarg. Dz.* 558. eine Sonnenuhr. GODZINNY, GODZINOWY, - a, - e, od godzin, Stunden=. Skazówka godzinna i minutna. *Jak. Mat.* 1, 67., *Sr.* 1. źtundźiśki; *Vd.* vuren, vsakovuren; *Cro.* vúrni, vurudug; *Rs.* часовый (*Rg.* godisctni; *Sla.* godishnji = roczny). - §. 2) godzinę trwaiący, eine Stunde lang, eine Stunde dauernd. Po godzinney pracy dostaliśmy się na plac, gdzie śniegu nie było. *Zab.* 13, 121. Mógł o kruszcach godzinową przeciągnąć rozmowę. *Xiądz.* 3. Po godzinowey nauce, śpiewano. *ib.* 136. §. 3) umysł godzinny, albo niestateczny. *Fred. Ad.* 94. wankelmüthig. *GODZINOPŁYNNY, - a, - e, *poet.*, godzinę płynący, eine Stunde fließend. Rzesza próżnuiąca, niepomna ważnych widoków, Godzinopłynnych słuchała potoków. *Niemc. P. P.* 118. GODZIWE, - ego, *n. subst.*, rodzay danniczy w przywileiach książąt naszych. *Nar. Hist.* 2, 86. (cf. godne), eine ehemalige Abgabe. GODZIWO, *adv*, godzi się, wolno, erlaubt, vergönnt. Ah gdyby człowiekowi było to godziwo, Uyrzeć cnoty ozdobę, iey to postać żywo. *Zab.* 6, 177. 2) słusznie, recht und billig. Cale przystoyno i godziwo iest, z powodu samey powinności, przyiaciół bydź obrońcą. *Pilch. Sen.* 142. Niegodziwo iest, wydzierstwem żyć. *Pilch. Sen. list.* 2, 157. GODZIWOSC, - ści, *ż.*, przyzwoitość, die Anständigkeit. *Sr.* 1. hodnosćź (*Rs.* годство cnota). GODZIWY, - a, - e, - *ie adv.*, godziły, wolny, niezakazany, frey, erlaubt, unverwehrt. *Sr.* 1. hodźné; *Bsn.* pròst, dopuscten (*Rs.* гожій zdatny, zdolny). Czyliż godziwa iest, tak się naśmiewać z uczciwych ludzi? *Teat.* 34, 11. (czyż można, czy się godzi?) - Aby ksiąg Słowiańskich do nabożeństwa godziwie używać mogli. *Stebel.* 1, 21. (aby im się godziło używać). - *Oppos.* niegodziwy, niegodziwie, = niesłuszny, nieprzystoyny, nikczemny, fatalny, mizerny niesłychanym sposobem, ungerecht, schlecht, fatal, infam. Niegodziwie też naśmiewasz się z niewinności. *Teat.* 23 *b*, 15. Już też ty mnie niegodziwie służysz. *ib.* 27 *c*, 22. (nie można gorzey). Drogi niegodziwe, a konie mizerne, ledwie mię z błota wyciągnąć mogły. *Teat.* 15, 11. Ale iakież nam niegodziwe szkapy dali. *Teat.* 28, 157. Niegodziwie mu patrzy z oczu. *Teat.* 15, 44. (szelma, filut z oczu mu wygląda).

Dalszy ciąg pochodz. *dogodny, dogoda, dogodność, dogadzać, dogodzić; niedogodny; niedogoda; nagodny; nagoda;*

nagadzać się, *nagodzić się*; *odgodzić*, *odgadzać*; *pogodny* *pogodno*; *pogoda*, *niepogodny*, *niepogoda*, *pogadzać*, *pogodzić*, *pogodziciel*; *wypogadzać*; *wypogodzić*; *przygodny*, *przygodność*; *przygoda*; *przygadzać się*, *przygodzić się*; *nieprzygodny*; *ugoda*, *ugodliwy*; *ugadzać*; *ugodzić*, *ugodzony*; *przedugodny*; *wygodny*, *wygoda*, *wygadzać*, *wygodzić*; *niewygodny*; *niewygoda*. *Zgodny*, *zgodność*, *zgoda*, *zgadzać się*, *zgodzić się*, *zgodliwy*, *bezgodny*, *niezgodny*; *niezgoda*; *zagodzić*, *zagodzony*; - §. *cogodzinny*, *cogodzinnie*, *półgodzinny*.

GOFRY, - ów, *plur.*, gatunek ciasta kratkowego (cf. androty), **Waffeln**; *Fr.* gaufre.

GOGOŁKA, - i, *ż.*, golanka, gałuszka, owoc na drzewie dopiero zawiązany. *Włod.*, *Dudz.* 38. **das Obstknöpfchen, der Ansatz zum Obste nach abgefallener Blüthe.** - *Grossus* gogołki figowe. *Mącz.*

*GOGOTAC *ob.* Głogotać.

*GOGRABIA, - iego, *m.*, z Niem. **der Gaugraf** sędzia powiatowy, **der Landschaftsrichter**; *Nie ze wszystkiém prawdziwy iest następuiący wywod*: Gograbia rzeczony iest ztąd, że sprawy prędkie, a iakoby bieżące sądzi; albowiem po Niemiecku **gehen** iest chodzić (*lecz ob.* **Gau Adlg.**) a Graf znaczy sędziego; ztąd *gograf iest iakoby bieżący a prędki sędzia. *Szczerb. Sax.* 145. Gograbiowie do prędkiego osądzenia gwałtów bywaią obierani. *ib.* 147. *GOGRABSKI, - a, - ie, od gograbiego, **Gaugrafen**. Gograbski urząd. *Szczerb. Sax.* 147. : *GOGRABSTWO, - a, *n.*, władza gograbska, **das Gaugrafenamt**. *Szczerb. Sax.* 146.

GOIC, goić, - ił, - i, *cz. ndk.*, ugoić *dk.*, Goiwać *frequ.*, leczyć zewnętrznie, **heilen, äußerlich kuriren.** *Bh.* **hogiti, zhogiti, hogiwam**; *Slo.* **hogjm**; *Sr.* 2. **gojsch, jüsch**; *Sr.* 1. **howu, hoju, howiu, howiem**; *Hg.* gyógyitom, *Hb.* nnx *gahah* sanauit, *Gr.* ὑγιόω; (*Vd.* zelyti, osdravit rane cf. calić; *Rs.* пользовать. cf. *Rag. et Bsn.* goitti; *Croat.* goiti : *fouere*, *nutrire*, *saginare*, *educare*; *Rag.* gooj *e* roskosz). Zna ziołka, które i łatwo i prędko goią rany. *Teat.* 54 *c*, *B*, *ii*. - *fig.* Azaż nie radniéy iest, szukać, iakby krzywdę zatrzeć i ugoić, niźli iakby się iéy zemścić! *Pilch. Sen. Gn.* 348. GOIC SIĘ *recipr.*, *Bh.* **hogiti se**; *Sr.* 2. **jüsch**, léczyć się zewnętrznie, **heil werden, heilen.** Rana taka trudno się goi. *Ld.* GOIENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Bh.* **hogeni**, zewnętrzne leczenie, **das Heilen, äußerliche Kuriren, die Heilung.** Nagłe wrzodów goienie, iest to samo, co i prędkie biegunek wstrzymywanie. *Perz. Lek.* 308. Goienie się, **das Heilwerden, das Heilen.** GOISTY, - a, - e, co może bydź goiono, **heilbar.** *Bh.* **hogitedlný**; *Sla.* **hogitedelni.** Niegoisty, trudny do goienia. *Włod.*

Pochodz. *dogoić*; *nagoić*, *ogoić*, *pogoić*, *przegoić*, *wygoić*, *zagoić*, *zgoić*, *zgoisty*, *zgoiony*, *niezgoiony*. Bh. **hogecy** *lekarski*; Slo. **hogitelná zelina** salutifera herba; Bh. et Slo. **hogic**, Hg. *gyógyitó*, Sr. 1. **howeř** (Cro. *vrachitel*, Rs. исцѣлитель :) *cyrulik*, *lekarz*. - Sr. 1. **howěrski** *cyrulicki*; **howerstwo, kunst howena** *cyrulictwo* (*cf.* Hg. *goitegl*, Bsn. *gojitegl* educator, *f. gojiteglića* educatrix, nutrix.

GOŁA, - i, *ż.*, golizna, miéysce gołe, otwarte, **das Freye, ein freyer, offener Ort.** Pagórek cienia nie miał żadnego, atoli on siadł na téy goli. *Otw. Ow.* 393. Zdybieszli ielenia, sarnusię na goli, Zaskocz mądrze, psy zasadź, tak maiąc po woli. *Bielaw. Myśl. D.* 3. Na goli co leży, : otworzyście, na widoku, na gołéy ziemi. *Dudz.* 46. **es liegt frey da.** Na goli zostaiąc bez wszelakiéy kraiowéy obrony. *Tward. W. D.* 2, 35. Bolesław Łysy zastawił ziemię Lubuską, którą ieszcze miał na goli, margrabiom Brandeburskim. *Bielsk. Kr.* 144. - *fig.* A tak przecię trudność ta zostaie na goli, ieśli lepiéy mieć iednego rządzcę, czyli więcéy. *Petr. Pol.* 256. (t. i. ułatwioną). Na goli i na iasni go postawił. *Budn. Cyc.* 66.

GOŁĄB', - ębia, *m.*, *Slo. et Boh.* **holub**; *Hg.* galamb; *Sr.* 2. **golb'**; *Sr.* 1. **holb, howbacze sancz**; *Bsn. et Rag.* golúb; *Sla.*, *Cro.*, *Dl.* golub; *Vd.* golob, golobni samez, samiz; *Crn.* golob (*Crn.* golub *mustela piscis*); *Rs.* го́лубь. cf. *lat.* columba); bez różnicy rodzaiu czy gołąb' czy gołębica; : ptak należący do rzędu wróblego. *Zool. Nar.* 225. **die Taube.** Gołąb' pospolity żyie w parze, samiec z samicą na przemiany siedzą na iaiach. *Zool. Nar.* 225. Rozmaite ich są gatunki: kruczki, noski, włochate, pawiówki, garłacze, bębenki, dachówki, swoyskie, izdébne, dzikie. *Haur Sk.* 127. *Drudzy gołębie tylko lecie iaia niosą, te zowią dworowe gołębie, drudzy są leśni a dzicy gołębiowie, a ci są mnieysi niźli domowi. *Spicz.* 149. Gołąb' dziki iest nieco większy od gołębi domowych; zowią go grzywaczem. *Ład. Hst. N.* 42., *Vd.* divji, lesni golob; *Rs.* вяхиръ. Gołąb' niebieskawy, modrawy *Rs.* сизякъ (*Rs.* сизый gołębiobarwy *Gall. colombin*). Gołąb' morski *columba Grönlandiae*, *Linn.*, *Rs.* чистикъ. Gołąb' grucha, bębni. *Dudz.* 21., *Ec.* голубь воркуетъ. Nie wystawiał sobie, że mu pieczony gołąb' sam do gęby wleci, przeto szczerze gotował się do boiu. *Ossol. Str.* 3. Nie przyleci do gęby gołąb' upieczony. *Kołak. Wiek. B.* 4. Leniwy chce, aby mu pieczone gołębie do gęby wlatały. *Birk. Podz.* 10. Tak prawda, iak że kiedyś żywe kiełbasy a pieczone gołębie po świecie latały. *Pim. Kam.* 359., *Slo.* **žádnemu pečenj holub do ust ně wleti.** - Siwa, gdyby gołąb', baba. *Teat.* 42 *c*, 43. - Co zdobi gołębia, i kruka nie szpeci. *Pot. Pocz.* 93. - *Slo.* **widis', gakos' medzi holubi tresil** *rem acu tetigisti*. - *Slo.* **Insich ludi za holubow ma** *ille sapit solus*). Orzechy łuściaki takie, iakby ie dopiero gołębiowi z gardła dobył. *Bies. Rozk. H.* 1. (świeże, okrągłe, do przełknięcia łacne). - §. 2) gołąb', różniąc go od gołębicy, samiec, **der Tauber.** GOŁĄBECZEK, - czka, *m.*, *demin. secundum*, **das Täubchen.** *Bh.* **holubiček.** Nie gruchay teraz gołąbeczku. *Groch. W.* 367. *Zab.* 15, 198. O móy gołąbeczku, i ty masz żółć w sobie; oy dziéwczę, niechby ia ieno matką twoią była. *Teat.* 30 *b*, 112. GOŁĄBEK, - bka, *m.*, *demin. subst.* gołąb', **das Täubchen.** *Boh.* **holaubek**; *Slo.* **holúbek**; *Sr.* 1. **holbik**; *Sr.* 2. **golbik, golbáschk**; *Vd.* golobez, golobizh; *Crn.* golôbz; *Bs.* golubicch; *Sla.* golubich; *Rg.* golubich; *Cro.* golùbich, golùbek; *Rs. et Ec.* голубо́къ, голуби́чникъ. Nie przylecą do lenia pieczone gołąbki. *Rys. Ad.* 43. Gołąbki niewinne prostym ku niebu dążą lotem. *Węg. Mr.* 1, 193. Człowiek serca dobrego, łaskawego i niezawziętego, iak gołąbek bez żółci. *Teat.* 24 *b*, 54. 2) pieszczenie: gołąbku, serce, rybko, **mein Herz, mein Theurer**, cf. *Rs.*

приголубить, приголубливать pochlebić, przypochlebiać). O iak słodko zasypiasz, gołąbku móy siwy, O iak mile sporzywa człowiek sprawiedliwy! *Zab.* 1, 98. *Nar.* (syn o oycu). - §. gołąbek, *Bh.* **holaubek**, hołubek. *agaricus cinnamoneus*, gatunek bedłki, rośnie w lasach; ma zapach nieco korzenny. *Kluk Dykc.* 1, 14. **der blaue Täubling.** Naylepsze z grzybów hołubki. *Syr.* 1395. cf. *Rs.* голубéль borówka. - §. *gołąbek *ob.* hołubec taniec. GOŁĄBIĘ, GOŁĘBIĘ, - ięcia, *n.*, GOŁĘBICZEK, - czka, *m.*, GOŁĄBIĄTKO, GOŁĘBIĄTKO, - a, *n.*, *demin.*, **ein junges kleines Täubchen**, pisklę gołębie, *Bh.* **holaubě, holaubátko**; *Crn. et Vd.* golobizhi; *Sla.* golubichi; *Cro.* golubich; *Hg.* galambsi). Dwoyko gołębiątek w wierzchu drzewa, i z gniazdem przyszło mi na wziątek. *Zebr. Ow.* 342. Dwoie gołąbiątek młodych. *Rey Post. K.* 1. 1 *Leop. Luc.* 2, 24. Gołębiowi, gdy kto gołębięta z gniazda wybiera, on żarliwie wzdycha. *Auszp.* 33. Para gołębi świeżo wylęgłego Załuią gołębięcia z gniazda wypadłego. *Groch. W.* 399. Z rządu przyrodzonego zawsze to pochodzi, Iż orzeł gołębięcia mdłego nie urodzi. *Papr. Gn.* 808. Mamy bydź prostego umysłu iak gołębiczki. *W. Post. W.* 367. 1 *Leop. Math.* 10, 16. Maią sami siebie gołębiczkami prościuchnemi. *Biał. Post.* 9. - (NB. *Dalszy ciąg pod:* Gołębi).

GOŁAŃCZA, - y, *ż.*, miasteczko w Gnieznieńskim. *Dykc. G.* 1, 244. **eine Stadt in Großpolen.**

GOLANKA, - i, gogołka, gałuszka, głowatka, **die Baumknospe, das Obstknöpfchen nach abgefallner Blüthe** (*Etym.* goły cf. pacholę, cf. *Bh.* **holka, holčička** dziewczątko). Niedoyrzałéy nie zrywaj iagody, Zaniechay golance czynić szkody. *Petr. Hor.* 2, *A.* 3 *b.* *GOLARZ, *GOLACZ, - a, *m.*, brodogól, cyrulik, feldszer, balwierz, **der Barbier** *Bh.* **holič**; *Vd.* britvar, britbar, brivez, bradobriuz; *Crn.* bryvz, britbar; *Bsn.* briaç; *Cro.* briavecz, podbrivach, podbrijach; *Hg.* borotváló; *Sla.* briács; *Rs.* брильщикъ (cf. brzytwa, broda). Łaziebników, golaczów i barwierzow wytworne mazidła. *Syr.* 278. *w rodz żeńsk. Boh.* **holička** *ob.* barwierka. - *GOLARSKI, - a, - ie, barwierski, cyrulicki, **Barbier=**. *Rs.* брильный.

*GOLCZ, - u, *m.*, gatunek płótna, **eine Gattung Leinwand.** Płótno wszelakie, a mianowicie płótno Golcz, aby było na wielkie łokcie przedawane. *Herb. Stat.* 322.

GOŁĘBI, - ia, - ie, od gołębia lub gołębi, **Tauben=**. *Bh.* **holubí**; *Slo.* **holubňi, holubecj**; *Hg.* galambi; *Dl.* golubinny; *Sr.* 1. **howbacźe**; *Bsn.* golubgni; *Vd.* golobji, goloben, golobou, golobizhen; *Rg.* golubigni, golubni; *Cro.* golubini, golubichji, golubni, golubov, golubinszki; *Ross.* голубиный, голубячій. Rodzay gołębi należy do rodzaiu wróblego. *Zool.* 225. Gołębi gnóy, *Slo.* **holubinec**; *Vd.* golobjak. golobzhjak, golobji klat). Gołębi kolor *Rs.* голубый niebieski, błękitny, голубоватый niebieskawy, сизый, зизякъ, голубецъ, голубизна błękit). §. *Botan.* gołębi groch *ob.* groch gołębi; Gołębie ziele *ob.* koszyczko. GOŁĘBICA, - y, *ż.*, GOŁĘBICZKA, - i, *ż.* *zdrbn.*, gołąb samica, **die Täubinn**; *Bh.* **holubice, holubička, holubinka**; *Slo.* **holubica**; *Sr.* 1. **howbacza, sancika**; *Vd.* golobiza; *Bsn.* golubiça, golubiciça; *Cro.* golubicza, golubichiza; *Rg.* golubizza, golubiciza; *Ec.* голубица. GOŁĘBICZY, - a, - e, od gołębicy, **Täubinn=**, gołębi, **Tauben=**. Kruk nie zna ięczenia gołębiczego. *Bals. Niedz.* 2, 518. Duch *ś.* w osobie gołębiczéy. *Biał. Post.* 43. *Rey Pst. B.* 3. W prostocie gołębiczéy, miał wężową mądrość. *Skarg. Żyw.* 1, 168. GOŁĘBIEŃCOWY, - a, - e, od gołębińca, **Taubenhaus=**, gołębieńcowe przegrodki, komorki. *Cn. Th.* 200. GOŁĘBIENIEC, GOŁĘBINIEC, - nca, *m.*, GOŁĘBNIK, - a, *m.*, *Bh.* **holubinec, holubník, budník**; *Slo.* **holubinec**; *Hg.* galamb-ház, galamb-bug; *Sor.* 1. **howbenc**; *Bsn.* golubgnák, golubinaç; *Sla.* golubinjah; *Cro.* golubinyak, golobinyak; *Dl.* golubnik; *Vd.* golobinjek, golloLyek, golobnik, golobinjak, tapash, tumpish; *Crn.* golobnak, golobinek; *Rg.* golubgnik, golubignak; *Rs.* голубятникъ, голубятня, держка (голубятничать gołębie chować); **das Taubenhaus**, iest to owe okrągłe lub czworograniaste, umyślnie dla gołębi wybudowane pomieszkanie. *Kluk Zw.* 2, 172. Do stołu naszego nie lada potrawy J gołębiniec rodzi nam dziurawy. *Klon. Fl. B.* Gołębie płoche próżne gardła maią Po gołębieńcach żałośnie stękaią. *Groch. W.* 556. Gołębie przyleciały do gołębińca zamkowego. *Bot.* 202. Wiele dziur nadziałali, a z owczarni pańskiéy gołębińców naczynili. *Zrn. Post.* 264 *b.* *§. gołębiniec, gnóy gołębi *Slo.* **holubinec**; *Vd.* golobjak, golobzhjak). Weź gołębińców albo łaien gołębich. *Syr.* 463. GOŁĘBINA, - y, *ż.*, *pieszczenie* gołębica, **zärtlich: die Täubinn, das Täubchen.** Uczy się, iak kształtnie się wyginać, iakie stroić miny, Jak celować składnością inne gołębiny. *Zab.* 12, 322. *Nar.*, *Rs.* голубятина, голубячье мясо gołębina, gołębie mięso (cf. cielęcina, wołowina). GOŁĘBINNY, - a, - e, gołębiczy, gołębi, **Täubinn=, Tauben=**. Duch S. w postaci gołębinnéy. *Smotr. Ap.* 41. GOŁĘBNIK, - a, *m.*, gołębiniec *qu. v.* §. 2) iastrząbek, *falco columbarius*, od innych gołębnikiem zwany. *Kluk Zw.* 2, 305. **der Taubenfalk** *ob.* krogulec yk. §. 3) który gołębie chowa, koło nich chodzi, *Boh. et Slo.* **holubař** gołębiarz; *Vd.* golobar, golobinjar, golobnjak; *Cro. et Rg.* golubar; *Hg.* galambokkal bánó; *Rs.* голубятникъ; **der Taubenwärter, Taubenhalter.** *Bh.* **holubařka** *gołębiarka, co koło gołębi chodzi, gołębie przedaie. *Bh.* **Holubarstwj** *Gołębiarstwo, chodzenie koło gołębi.

GOLEC, - lca, *m.*, GOŁEK, - łka, *m.*, człowiek goły, gołotka, hołota, charłak, **ein nackter Bettler, ein armer Wicht.** *Boh.* **holomek**; *Sor.* 1. **howencz**, *Crn.* gòlz *impubis*; *Rg.* gòlaz, ighlicjar *avicula deplumis*, (*Rg.* golet *ob* golizna). *Rs.* голякъ. Nie ma własnego nic golec obnażony. *Kulig. Her.* 231. Wenus ma syna golca, *łada którey zapłaci. *Dwór. C.* 2. Powiedząć, dobry posag mamy, Ale takiemu golcowi nie damy. *Bratk. T.* 4 *b.* - *vid.* gołkiem. 2) łysy, głowę gołą maiący, **ein Kahlkopf.** Staremu golcowi. *Kochow. Fr.* 67. Prokop Golec, *Rasus. Hrbst. Odp. yy* 4. GOLEC, goleć, - ał, - eie, *neutr. ndk.*, ogoleć *dk.*, n. p. Mieysca, tą maścią pomazane, golcią; dlatego iey używaią, gdzie chcą włosy tracić, *M. Urzęd.* 390. gołym się stawać, **kahl werden.** *Rs.* голѣть. оголѣть.

*GOLEMY, - a, - e, *Rs.* голѣмый bardzo duży, **sehr groß.** U nóg kostki z golemym gruczołem wypięte. *Zebr. Ow.* 214. *immodico prodibant tubera talo.*

GOLEN, - i, *ż.*, (*Boh. et Slo.* **hnatowa kost, hnat** (cf. gnat; *Bh.* **holen, holenka**, cholewa); *Bs.* gohlien, gogljen, ghgnat,

ghgnat, *Rg.* goljen, goljeno, goljenak, (goljenka *tibiale; Sla.* golin; *Dl.* golyen; gnat, cziv od golena; *Cro* czév nosna, czipel, gnat, ghnat, cziv od golena; *Sr.* 1. **piſzczel** (*ob.* piszczel); *Sr.* 2. **giſzla** (*ob.* giczel); *Vd.* goleu, golainu, podkolenſka zieu, kuſt od kolena do pet; *Crn.* golejnu; *Rs.* голень, бирюля (голенище cholewa), берцо; *Ec.* лыстно, глезно, голенъ, берцо, плюсна лодыжка. *Nuda tibiae pars, sola cute contecta. Cn. Th.* rura większa nogi, albo goleń, między rurą udową a nogą; mnieysza zowie się piszczałką. *Kirch. Anat.* 112. **das Schienbein.** cf. kolano). Długich goleni *Ross.* голенастый. – Maią cnoty tak wiele, iako na wróblowéy goleni. *Glicz. Wych. II* 6 *b.* Tak rana boli w goleni, iako i w głowie. *Rys. Ad.* 66. – §. 2. Przy goleni macicy, iak zowią winiarze, cokolwiek wyrośnie, ma bydź obrzynane. *Cresc.* 315. *ob.* kolano, kolanko, **das Knie, der Knoten an der Weinrebe.** – §., Szyna, laſka kruszcowa, **eine Schiene, eine Stange Metall.** Lita goleń złota, srebra, *une barre. Trotz.* 1, 586. *Rs.* слитокъ. GOLENIE, – ia, *n.*, *Subſt. Verb.* golić; odeymowanie włosów abo brody brzytwą, **das Scheeren mit dem Barbiermesser, das Barbieren.** *Rs.* бритїе, *Ec.* брѣянїе, брадобритїе. (*Crn* oggulenje *absumedo.* Musi dni 40 zakonowi przypatrować się, który do nas wſtąpić chce, toż dopiero golenie nasze bierze. Ale on dla boga prosił, aby natychmiaſt był ogolony i przyięty. *Skarg. Zyw.* 1, 93. (cf. tonsura, korona, plesz). GOLENIEC, – ńca, *m.*, golowąs, mołoyczyk, otroczek, **ein junger Burſche.** Miły mi patrzeć, gdy dziewka na koniu harcuie, Niż kiedy gonionego z goleńcem tańcuie. *M. Bielſk. S. N.* 19. (cf. golanka). GOLENIOWY, – a, – e, od goleni, **Schienbein**=. *Rs.* берцовый. Kości goleniowe są dwie rury, goleń właściwa i piszczałka. *Kirch. An.* 112. – Czaszka goleniowa, *patella, rotula. Krup.* 1, 158. **die Knieſcheibe.** – *§., Te tedy pierwsze potrzeby że mam, twoie panie dzieło, Mnie dobrze wdzięcznym bydź a tobie miło. Przeto dziękuiąc za ſkarb ci takowy Zemnąć oddaią dzięki *Goleniowy. (? *Kchow.* 96.

GOLF *ob.* wbrzeże, zatok, odnoga morſka; *Rg. et Sla.* zamorje; *Rs.* лиманъ. *ob.* odlewiſko, zatop.

GOŁGOTAC *czyn. ndk.*, gogotać, głogotać, (cf. glogotać, klekotać) wydawać ton bełkocący, **haudern, kollern.** Jndyk ogon roztacza i gołgocze. *Zool.* 238.

GOLIASZ. GOLIAT, – a, *m.*, sławny olbrzym Filiſtyńſki, **der Rieſe Goliath.** Dawid poraził Goliasza. *W. Pſ. W.* 317. GOLIACKI, – a, – ie, od Goliasza, olbrzymſki, **Goliaths**=, **Rieſen**=, **rieſenmäßig.** Naſtępuią na obozy z okrzykami olbrzymowatemi po Goliacku. *Birk. Ex.* 2.

GOLIBRODA, – y, *m.*, brodogol, golarz, cyrulik, feldszer, co brodę goli, barwierz, **der Bartſcherer, der Balbier.** *Bh.* **holič**, *f.* **holička**; *Sor.* 1. **hower**; *Crn.* bradobryvz, bryvz, britbar; *Vd.* britvar; *Bs.* briaç); Czekay Panie golibrodo. *Teat.* 16 *c*, 28. GOLIC *czyn. ndk.* zgolić, ugolić, ogolić *dok.*, gołym czynić, obnażać, zdeymować włosy lub brodę brzytwą, **kahl machen, Haare wegnehmen, ſcheeren mit dem Scheermeſſer, barbieren.** *Bh.* **holiti, holjm, břiti, bregi**; *Slo.* **holjm**; *Sr.* 2. **goliſch**; *Vd.* briti, brijem, pobriti, pleshiti, *Crn.* bryti, bryem (brytne, bryvne *tonsilis*); goliti; *Rg.* gùliti, ogùliti, izgùliti *decorticare*); *Rg.* briati, briciti, obriati; *Sla.* obriati, obricsiti; *Cro.* briti, briem (*Cro.* guliti *decorticare*); *Dl.* briti, briati; *Hg.* beretválom; *Bs.* briciti, obriciti, ściscjati, osciscjati (*Bs.* guliti, izguliti *vellere, ſtirpitus extrahere*; *Rs.* голишь, бриmь, брѣю, збрить, збривать (cf. brzytwa); *Ec.* бруmвиmи; *Hbr.* גלח *galasch* detondit, *Arb.* חלו *nudauit pilis*). – §. *Pol. n. p.* Dziś pierwszy mech mu brzytwa z twarzy goli. *Pot. Syl.* 317. Ja tobie na złość dam się ogolić; i wnet barwierza zawołano, który mu plesz i brodę ogolił. *Baz. Hſt.* 272. (księdzem zoſtał). Daiący się zgolić *Ec.* голутелный *tonsorabilis.* – Próżno łysego golić. *Haur Sk.* 174; *Slo.* **hoſlému ſnadno ſa hlawa oholi.** Już on tego kiedy chce, iako błazna goli. *Rey Wiz.* 136. (na błazna wyſtrychnie). Na sucho mię goli, Kto zemną przy ſtole siedzi bez żartu. *Pot. Jow.* 162. **er raſirt mich ohne Seife, martert mich,** męczy mię, nudzi). Nade wszyſtko proszęć pilnie miła żono, Gdy ia rzekę golono, nie mów ty ſtrzyżono. *Papr. Przyk. B.* 2. (nie bądź mi sprzeczna; **mit dem Meſſer geſchoren; nein! mit der Scheere geſchoren** (cf. **bewahrt und verwahrt das Feuer und das Licht, oder der Hecht iſt blau. Gellert**). A golono? golono! ſtrzyżono? ſtrzyżono! *Rys. Ad.* 1. cf. a biało? biało! a czarno? czarno! t. i. potakiwa, **einem nach dem Munde reden**). Nieszczéry, obłudny, insze mówi, insze myśli, i ſtrzyże i goli. *Cn. Ad.* 658. **ein Maulredner.** Komu nie ieſt przemierzły człowiek fałszywy, i słowa swoie opakuiący, który i tak i owak słowa odmienia, i ſtrzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi ſtoiąc, insze siedząc. *Wer. Rgl.* 118. – Szydła mu golą = powodzi mu się nadzwyczaynie, **es glückt ihm außerordentlich, es geht ihm alles außerordentlich von Statten.** Panu temu u królowey bardzo szydła golą. *Rey. Wiz.* 23. Nie psuy sam sobie czasu, pókić szydła golą. *ib.* 22. Jednemu szydła golą, drugiemu i brzytwy nie chcą. *Cn. Ad.* 314. czego ieden i wielkiemi sposobami nie dokaże, to drugi nie wiedzieć czém wykonywa, **mancher hat mehr Glück als Verſtand, mancher mehr Verſtand als Glück.** Gdyby łaſkawa fortuna, co bez brzytwy innym goli, Dała ſtrzydz swe złote runa Mym życzeniom po iéy woli. *Zab.* 8, 121. – §. 2*) golić owce = ſtrzydz (*Bh.* **holiti) mit der Scheere geſchoren.** Baranek milczy przed tym, ktory go goli. *Radz. Act.* 8, 32. (ſtrzyże *Bibl. Gd.*) – 3) golić rybę, z łuſk nożem obnażyć **einen Fiſch ſchuppen.** 4) *fig.* gołocić, ogołacać, gołym czynić, obnażać **entblößen, kahl machen.** Gdy żąć będziesz zboże, nie będziesz golił ziemi aż do gruntu; ale zoſtawisz też ubogim. *W. Levit.* 19, 9. (nie będziesz do końca pola twego wyżynał). Akwilo ziemię z kwiatów goli. *Hor. Sat.* 237. Gdy tak niemiłosiernie złe szczęście nas goli, Miłość może dopomodz do wyiścia z niedoli. *Tręb. S. M.* 85. Za ieden nocleg musi tak zapłacić, iak gdyby cały tydzień ſtał; oy będę golił bez mydła. *Teat.* 28 *b*, 6. (będę zdzierał). Goli Pan. Bóg bez mydła. *Gemm.* 91. – §., Szwadronów pierwszych i oſtatnich iednym goląc ciosem, Usłał ziemię śmiertelnym zwycięzca pokosem. *Hor.* 2, 289. *Kniaż.* kosząc, **er mähte ſie mit einem Hiebe ab.** Temu nie doſtaie palca, drugiemu nogę ugolono. *Gil. Pſ.* 130. (ucięto). – §., Oy! ci Jchmość wexlarze djabelnie teraz golą pieniądze. *Teat.* 3 *b*, 18. łowią, garną, grabią, zdzieraią, **ſie fiſchen Geld.** – §., Fortuna z cnotą zawsze z sobą burdę maią, a pewnie trzeba mądrze golić, przy którey-

by tu zostać. *Rey Zw.* 121 *b.* Tu wierz mi, iż trzeba mądrze golić. *ib.* 36 *b.* (obracać się, kierować się, sich klug benehmen). GOLIC się *Recipr.* brodę sobie golić, sich barbieren, rasieren. GOLIZNA, - y, *ż.*, mieysce gołe, szczególnie, gołe pole, wygorzałe, wyprzałe, *Cn. Th.* (*oppos.* Porośliua). ein kahler Erdfleck ohne Gras. *Bh.* temenisstě; *Slo.* plessina; *Sr.* 2. gohla; gohlka; *Rag.* golét, *Vd.* golinna; *Crn.* golina; *Bsn.* golotina. (*Bs.* goliça, cjun z czołn); *Rs.* голизна, прогалина, объ вокъ, полынья, полость (*Rs.* голикъ miotła otarta, голица gatunek powierzchnich rękawiczek). Kurzenie tylko w przetronych puszczach na goliznie opodal od drzewa pozwalaią. *Haur Ek.* 162. W pośrzód zaraźliwych bagnisk na ziemi wyższéy szerzą się pewne golizny, podobieństwa nawet do łąk nie maiące. *Stas. Buff.* 44. Przy łąkach, ieśli są iakie golizny mchem porosłe, pługiem przyorać. *Haur. Sk.* 28. Ani owoców, ani zboża, ale szczére golizny widzimy po tych górach. *Petr. Wod.* 7. GOŁKA, - i, *ż.*, pszenica z kłosami gładkiemi bez ości. *Kluk Rosl.* 3, 129. *Syr.* 927. *Crn.* goliza, der glatte Weitzen ohne Grannen, der Kolbenweitzen. Popowitsch. *oppos.* wąsatka, ostka. §., gołka, gołe ciało, n. p. dano mu plagi w gołkę. *X. Kam.* auf den Bloßen. - Gołkiem *Adverb.*, goło, kahl, bloß. W początkach ptakowi żywność się gołkiem na dnie klatki posypuie. *Kluk. Zw.* 2, 395. (cf. *Bh.* holka, holcička dzieweczka cf. goleniec) holička *grossus*). §., Gołka, Gułka muzyczna, nota cała, ma w sobie ogonatek dwie. *Mag. Msk.* eine ganze Note. §. Gołka, we grze, osmka dzwonkowa. *Wol.* Schellenacht. GOLNĄC, - ął, - ie, *Act. Dokon.* palnąć, uderzyć, bić, ciąć einen Hieb versetzen, schlagen. Nie mówił ani słowa więcey, ale go golnął od ucha prętem. *Ossol. Str.* 3. Walnąłem szynką o ziemię; djabeł ią podniosłszy w samo mię czoło golnął, aż guz wyskoczył. *ib.* 8. *Crn.* guliti *affricare*, *verberare*.

GOŁO *Adv. Adj.* Goły, *Rs.* гольно, голо; kahl, entblößt, arm. Stół na koło serwetami nakryią, a we śrzodku goło, niemasz obrusu żadnego. *Star. Dw.* 31. Włosy nie stanowią wiary, chociaż się kto goło nosi. *Twor. Ok. C.* 3. W łaźni i w trumnie oba goło siedzą, pan i gołota, *Jag. Gr. A.* 3. Do boiu żołnierz nie goło wybieży, ale ma zbroię i oręż. *Star. Vot. D* 3. Było przy nim zawsze chudo, ciasno, goło. *Wyblck. Kulig.* 49. (ubogo). GOŁOBIODRY, - a, - e, gołe biodra maiący bez portek, gołodupski, ohne Hosen. Idą, a pozad żak gołobiodry Sypie z koszyka fiołek modry. *Zab.* 9, 355. *Zabł.* GOŁOBRODY *adj. et Subst.*, gołowąs, bezbrody, ohnbärtig, ein Glattbart; *Boh et Slo.* holobrádek; *Rg. et Bs.* golobràd, golobradaz; *Vd.* golobraden (*Vd.* golobraduost, mladenishtvu z *gołobrodość, die Unbärtigkeit). GOŁOCIC, - ił, - i, *czyn. ndk.*, (ogołocić *Dok.*, qu. v.) obnażać, gołym czynić, entblößen, kahl machen. Wydziedziczenie brata racz Wac Pan odwrócić, I nie chciéy go bezecnym podstępem gołocić. *Tręb. S. M.* 49. Całą familią naszę postępkiem tym ze sławy gołoci. *Teat.* 30 *b*, 129. GOŁODUPSKI, - a, - ie, gołobiodry, nagi, *sans culottes*, nackärschig, *Rs.* безштанный. GOŁOGŁOW, - a, *m.*, GOŁOGŁOWY, - a, - e, kahlköpfig, ein Kahlkopf; *Vd.* gologlau, gologlavazh; *Crn.* gologlav, gologlavz (*ob.* łysuń, bezwłosy); *Cro.* gologlàv; *Dl.* opuzo, plessivь; - §., *gadus*, ryba, maiąca głowę gładką, na kadłubie drobne bardzo łuski. *Zool. Nar.* 178. GOŁOGON, - a, - e, o gołym ogonie, kahlschwänzig. Jeden z dziadów iuż tu był osiadły, Kiedy Popiela myszy gołogone zjadły. *Nar. Dz.* 3, 112. *GOŁOGUMNO, - a, *n.*, *n.p.* Nawóz z postrugania na podworcu, na gołogumnie, gdzie ludzie i i bydło częstym przechodem ziemię potłuczą... *Haur. Sk.* 30. na placu między gumnami, der Scheurenplatz. *GOŁOGUS, - a, *m.*, *Stipes fatuus*, błazen. *Mącz.* ein Stocknarr. GOŁOLEDZ, - i, *ż.*, *GOŁOLEDNIA, *Sr.* 2. połodna; *Vd.* ledenina, ledouje, sverhni led; *Rs.* гололоть, гололедина; *Ec.* голоть, гололедица; lód gładki ślizki z deszczu mroźnego, das Glatteis. Slizka gołoledź oszukuiąc nogi, nie iednego przywiodła o szwank. *Min. Auz.* 10. Kamienny rzeka most na grzbiecie czuie, Gdzie się rozbiiać musi gołoledna. *Chrość. Luk.* 98. kra) Aż dotąd dawał odpór żydowskiey prawiedzi, Trzymał się Piłat, iako kot na gołoledzi. *Pot. Zac.* 122. cf. kot). Stoię iak na gołoledzi *Tr.* ślizko, niebezpiecznie, ich habe einen gefährlichen Stand. 2) *burl.* łysina, die Glatze. *Tr.* GOŁOMACZ, - a, *m.*, gatunek więciorków małych na ryby, bez skrzydeł. *Cresc.* 644. eine Art Fischreuse. GOŁONOGI *Cro.* golonòg *ob.* Bosy. GOŁORĘKI, - a, - ie, *Rg.* golorùk) nie maiący nic w ręku, lub na ręku, bloshändig. GOŁOSC, - ści, *ż.*, golizna, die Kahlheit, Nacktheit, nagość, ubostwo, *Bh.* holomstwo; *Vd.* golnost. *Crn.* golùst, golota; *Rg.* golocchja, golotigna; *Sr.* 1. howosćj; *Ross.* голь. GOŁOSKRZYDŁY, - a, - e, o gołych nieopierzonych ieszcze skrzydłach, kahlflügelig, noch unbefiedert auf den Flügeln. Gdy zrani macierz ptasznik obrzydły, Smutnym się głosem poczet ozwie gołoskrzydły. *Zab.* 14, 268. GOŁOSŁOWNY, - a, - e, GOŁOSŁOWNIE *Adverb.*, w samych słowach zawarty, ustny, in kahlen Worten bestehend. Niektóre miasta nie maią początku wolności swych innego, tylko dobrowolną abo gołosłówną dziedzica wolą. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 35. Grunt, gołosłownie darowany, prawnéy nie nadaie tradycyi. *ib.* 151. Gołosłówne rady i proiekta. *Xiądz* 129. My na was tego nie gołosłównie, ale demonstratiue dowodzimy. *Smotr. El.* 27. *Obr.* 31. *Steb.* 2. GOŁOSZYYCA, GOŁOTA, HOŁOTA, - y, *m.*, GOŁOTKA, - i, *m.*, człowiek goły, ubogi, nie ma iedno duszę, nie ma gdzieby stopę położyć, nie ma gdzie konia rozsiodłać; iako go widzisz, tak go pisz. *Cn. Ad.* 263. chudy pachołek, chudak, palipiecek, hołysz, gołysz, hołaczek, *Bh.* holomek; *Vd* hedòvez, norzhei, trepei, shterz, potepuh, sanikarnik; бобыль, безпомѣстный; *Ec.* безсобственный, кто не имѣть собственнаго бытія, бездомникъ, бездомокъ, которой не имѣть жилища, нестяжательный. W prawie zaś: nieosiadły, nieposseyonat, ein Unangesessener, ein Unbegüterter; ein armer Teufel, armer Schlucker. Gołota, który nie ma gdzie głowy swoiéy skłonić. *Gil. Kat.* 344. *Baz. Hst.* 436. Jeśli nieosiadły, albo inaczey odartus albo gołota, komu byłby winien, ma odpowiadać w sądzie grodzkim o każdą rzecz. *Herb. Stat.* 360. Który oprawę żeniną prawem przegrał, ma bydź mian za gołotę, i na potym ma bydź prawem gołotów patrzan. *ib.* 224. (ludzi nieosiadłych). Gdy sługa czyy, rzeczony gołota, albo inaczey obłomek, komu krzywdę uczyni, pan iego będzie powinien zań dosyć uczynić. *ib.* 360. *Si famulus alicuius dictus* gołota, *aut alias* obłomek *etc.* *Vol. Leg.* 1, 36. *R.* 1547. Trafia

się, że w swadzie, na biesiedzie, gołota abo kto bardzo ubogi, rani kogo... Gorn. Wł. M. 4. Stało się, pycha ich dmie, szczęścia to robotka, Nie ma nic do bogacza ubogi gołotka. Zab. 9, 107. Zabł. - §. 2. gołota, hołota coll. ubóstwo, ubodzy, ubogi lud, **das Armuth, arme Leute, Bettelvolk**, Bh. et Slo. **holota, holomstwo**; Crn. golota; Vd. shterzouje, sanikarni lud, Rs. гольтенà, голытьба, збродь. A wam, co mam powiedzieć, cnotliwa hołoto? Dobrzy, cierpieć wasz podział, ale cierpieć z cnotą. Kras. Sat. 34. - §. 3. gołota, gołość, golizna, Crn. golota, **Kahlheit**, Grunt pod pozłotę żółty daią, bo choćby złoto się odtarło, iednak się gołota na żółtym nie tak łatwo okaże, iak na czerwonym albo białym. Sienn. 596. Cro. golóta; Dl. golina, golotina. GOŁOWĄS, - a, m., bez wąsów młodzik, młodzieniaszek, z dzieciństwa wyrastaiący, goleniec, **ein Unbärtiger, ohne Schnurrbart**. Bh. **holobradek**, Crn. golz; Bs. bezbradaç, golobrad; Rs. голоусый. Gołowąs, bezbrody imberbis. Mącz.; Mon. 75, 589. Cóż nieznośnieyszego, iako gołowąsa Censora, gdy me sprawy nicnie, przetrząsa? Zab. 16. 237. Gołowąsowi cóż za przyczyna babsko trupa poymować? Burl. B. 3. GOŁOWĄSY, - a, - e, bezbrody, **unbärtig**. Gołowąsy gach. Kochow. 91. Gołowąsy młokosek, wolny od nauki, Psy, konie i rycerskich gonitw lubi sztuki. Kor. Hor. 10.

(*GOLTSLAR, - a, m., co złoto na blaszki bije, z Niem. **der Goldschläger**. Złotnicy, malarze, goltślarowie. Szczerb. Sax. 141.)

GOLUCHNY, - a, - e, GOLUTENKI, GOŁUTKI, GOLUSIENKI, GOLUSKI, - a, - ie, - o adv., intens. Adj. Goły, **ganz kahl, bloß, faser nackend**. Vd. golonag, zielunag. GOŁY, - a, - e, Golszy Compar., Boh. et Slo. **holý, lebawý**; Sr. 1. **hówe**; Sla. gòl, goli; Bs. gò, goli; Cro. gòl, szlechen; Rg. goo, goli, golli; Vd. gol, golen; Crn. gólè; Rs. голый, полый. полъ. cf. lat. calvus, Hbr. קלפ, קרח, Pers. khal, Ger. **kahl**. bezwłosy, **kahl, ohne Haare**. Ezau był kosmaty, a Jakob goły. Radz. Genes. 27, 11. (gładki. Bibl. Gd.) Goły, bez włosow na głowie, łysy, **kahlköpfig, kahl**. Prędzey, niż się goła spłecie. Rys. Ad. 56 prędziutko, Sor. **holemu sa snadno hlawa oholi**). Poydźże ty goły, kiedy oyca niemasz. Cn. Ad. 883. pater senex mortem propinquam sentiens, caput rasit, et inter liberos paruos sedit; quem tamen mors, dissimulans, se eum nosse, abstraxit). Nie pomogą zioła, kiedy rozkaże wsiadać goła. Ryś. Ad. 42. (sc. śmierć **für den Tod hilft kein Kraut**). Ptaszęta gołe bez pierza, **unflücke Vögel**. Węgorz iest ryba goła Tr. bez łusk, **ohne Schuppen, schuppenlos, glatt**. - §. 2. gołego co, gdzie niemasz przydatku, co samo tylko iest, nic nie maiąc przyczynionego, samo iedno zostaiąc, cf. li, in bonam et malam partem, **kahl, bloß, leer, ohne weitern Zusatz**. Vd. zhist, gol, sgol, sgolen, nesmieshan (ob. zgoła) Rg. golli, goo). Gdy się ciała same kładą do ogniska, mówiemy, że się wystawią na goły ogień. Kruml. Chy. 33. **aus bloße Feuer**. Wzięli go z gołego tylko podeyźrzenia, iakoby się przyłożył do tey ucieczki. Kłok. Turk. 109. Goły spór iest między nami, O to tylko iuż, kto ma przed kim zasługami. Otw. Ow. 507. Małżeństwo nie iest goła obietnica, ale samego siebie oddanie. Karnk. Kat. 276. Sama goła wola nie iest dobrodzieystwem. Gorn. Sen. 416. Słowa mi tylko gołe, nie pomoc, dawali P. Kchan. Orl. 1, 242. ob. gołosłowny). Księgi gołego papieru. 1 Leop. Jer. 36, 4. czystego, niezapisanego). Położył gołą kartkę na ołtarzu, aby anioł na niey napisał. Skarg. Dz. 468. Przyrodzenie człowiecze rodzi się iako goła tablica abo goła karta. Rey Post. L. 3. tabula rasa. Gdzie ćwiczenia nie będzie, ta tablica z hoła Naszego przyrodzenia będzie zawsze goła. Rey Wiz. 90. Na sądzie ostatecznym sprawiedliwość szczéra i goła skazować ma. Skarg. Kaz. 4. Szczéra woda i goła, bez żadnego na duszę skutku, aż gdy się przyłączy słowo boże. ib. 17. Rg. golla vòda). Zawsdy do kościoła, cesarza godne dary przynosił, i z gołą się ręką bogu nie ukazał. Skarg. Dz. 875. Trzeba mu co za pracę posłać, żeby wżdy nie z gołemi rękoma do niego przyiść. Sak. Sob. B 3 b. Rozgniewawszy ią, nie przystępuy do niéy z gołą ręką, ale ią piérwéy w wielki podarunek obwiń. Mon. 75, 690. Teat. 15, 83. (z próżną ręką, w któréy nic nie masz, bez daru). Gołemi rękami się bronił z bezzbroynemi. - Pole gołe z niezarosłe, goła, n. p. Skoczą tedy, iako psy, kiedy w polu gołym Z barankiem się od matki potkaią gomołym. Pot. Zac. 43. Żadney ściany, żadnego placu gołego nie było, ktoregoby ludzie nie zastąpili, by go widzieli. Gwagn. 147. (próżnego). - Kościoł Katolicki nie każdemu radzi gołe pismo ś. czytać. Skarg. Żyw. 1, 131, tak samo, bez wykładu, **als kein für sich, ohne Commentar**. Heretycy nic nie chcą przyiąć, tylko gołe pismo. W. Post. W. praef. pismo samo, bez wszelkich przydatków). - Ty tak rozumiesz, że to tytuł goły, J cnotliwą bydź i dobrą rzeczona! P. Kchan. Jer. 152. próżny tytuł). - Panienka ta na gołym obroku. Do tych czas stoi, przypowieścią prostą, O tych, które iuż ołtarza dorostą, Pot. Syl. 376. panna na wydaniu). - §. 3. niezakryty, nienakryty, **bloß**. Rs. нагольный bez powłoki n. p. futro). Jeszcze Wasze bóg wie gdzie wędrował, Gdym ia iuż na łeb goły panom assystował. Teat. 43 c, 143. Wyb. Pod gołém niebem, sub dio, Mącz., **unter freyen Himmel**. Na gołą szablę odprawuią swe przysięgi, potym ią całuią. Paszk. Dz. 113. z gołą nań nastąpił szpadą z dobytą, **mit bloßem Degen**. §. 4. nagi, ubogi, **bloß, arm, nackt, kahl**. Służąc na honor dla utrzymania zaszczytu moiey familii, goły iestem iak święty Turecki. Zabł. Bal. 87. Jestem zdrów, ale co goły, to goły. Zabł. Firc. 8. Goły nagiego nie okryie. Gemm. 91. Bokami świeci, goły iak bicz, Teat. 30 c, 6. Rs. голъ какъ соколъ. Widząc się bydź na kształt palca gołem, Wór cielskum przywdział, głowęm zsuł popiołem. Chrość. Job. 60. On tak iak palec goły. Teatr. 43 c, 96. Wyb: Goły iak bizun. Teat. 11, 64. iak byk. ib. 30, 35. cf. derwisz, łęt). Postrzegłem, żem wydany, że nieprzyiacioły Maiąc przy sobie, siedzę iak na zyzie goły. Pot. Arg. 52. Skoro się możnieyszym zechce królować, Już tam król iak na zyzie goły. ib. 10. Pyszny teraz iak zmokły wilk, iak goły na zyzie, chodzi nos powiesiwszy. Pot. Pocz. 305. Slo. **tak sa máme, gako holi w trni**. (cf. groch przy drodze). GOŁYSZ, - a, m., gołotka, chudak, **ein armer Schlucker**. Głupi ty kupcze, co gołyszowi daiesz na kredyty. Nar. Dz. 3. 123. ob. hołysz, Rs. голышъ, голякъ; Sor. 1. **hówenz**; Rg. golisc z golobrody; Bs. golisc, ptiсch bez perja.

Pochodz. Gola; hołota, hołysz, hołaczek, golanka;

ogołem, ogułem; *ogólny*, *ogulność*; *szczególnie*, *szczegul*, *szczeguła*; *szczególny*, *wyszczególniać*, *wyszczególnić*, *wyszczególnienie*; *zgoła*, - §. golić; *dogolić*, *nagolić*, *pogolić*, *podgolić*, *przegolić*, *wygolić*, *zgolić*, *zagolić*. - §. *dogołocić*, *ogołocić*, *ogołacać*, *pogołacać*; *zgołacać*, *zgołocić*, *zgołocony*. §. *nagolenica*; *krzywogoleni*. - §. *cholewa* Bh. holen. - cf. §.Sor. 2, gole *dziecię*, Bh. holka *dzieweczka cf. pacholę* Sr. 2. golz, golazk.

GOMOŁKA, - i, ż., GOMOŁECZKA, - i, ż., *zdrbn.*, *Boh.* homolka cf. *Germ.* Molken, gemolken, melken, *Dan.* melka, *Suec.* molka, *lat.* mulgere, *Gr.* ἀμέλγειν). cf. *Bh.* homole máſla osła masła; homole cukru głowa cukru cf. *Rg.* gomilla, *Cro.* gomulya, *Dl.* gromilla *acervus lapidum*, *congeries*, *moles*, *Bs.* gomila *maceries*; *Bs.* gomoglika, *Rg.* gomoglikka = trufla; *Rs.* гомзуля gleń chleba; cf. gomoły). W serwatce przegotowaney znaydzie się zawsze twarog, z którego porobią się gomołki na rozchód pospolity. *Kluk. Zw.* 1, 229. *Cresc.* 246. sér twarożny na kształt osły, ein Quarkkäse in Form eines Butterstücks. Od parmezanu niech płacą groszy dwanaście; bo większa gomółka za grosz, niż parmezanu za dwanaście. *Lekarſt.* (2b. Z owéy mąki czopek utoczyć, iakoby gomołeczkę. *Spicz.* 90. Jakby go gomółką przeſtrzelił. *Rys. Ad.* 20. Złote abo tłuſte owe lata, kiedy z kiełbas płoty pleciono, a połciami i gomołkami domy pobiiano. *Podw. Wroż.* 24. GOMOŁY, - a, - e, GOMOŁO *Adv.*, nieśpiczaſty, tępokończaty, ohne Spitze, stumpfspitzig, abgestumpft. *Boh.* tomoly *mutilus.* Szpetne gomołe drzewo. *Zebr. Zw.* 342. *turpis sine frondibus arbos).* Dobywa gomołego kiia. *ib.* 305. *sine cuspide*). Kłos gomoły = nieośćiſty, *mutica spica. Cn. Th.* 2) bezrogi, *szuły hörnerlos, ohne Hörner. Wzdyć pierwey sierść niż rogi na głowie gomołey Dzikie maią ielenie i oborne woły. *Pot. Pocz.* 229. Skoczą tedy, iako psy, kiedy w polu gołym Z barankiem się od matki potkaią gomołym. *Pot. Zac.* 43. *Pot. Jow.* 194. Miesiąc swe koło na ów czas toczył po sferze gomoło. *Pot. Arg.* 822. (w pełni był).

GOMON, - a, *et* - u, *m.*, (cf. *Gr.* γογγυσμὸς *gemebundus*) burda, poswarek, zatargi, kłopot. *Dudz.* 38. Hader, Streit, Händel, Zank. *Rs.* гомонъ, гамъ. Ta sprawa bez żadnego gomonu i zawieruch poszła. *Smotr. Nap.* 9. Skwierk a gomon między niemi. *Glicz. Wych. C.* 5. Wielkie kłopoty bywaią, w takowym gomonie z ſtrony żony, dziatek i czeladzi, *Zrn. Pſt.* 3, 543. (tartas). Maiąc gościa w domu, nie czyń z czeladzią gomonu. *Rys. Ad.* 39. Gdy gomon mam w domu, nie radem nikomu. *Cn. Ad.* 230. Wszyſtkom gotów uczynić, żeby uyśdź nienawiści i z ludźmi gomonu. *Pot. Arg.* 579. Francuzowie znowu gomony z Cezarem zaczynaią. *Warg. Cez.* 210. Złożenie patryarchy było przyczyną wielkich kłótni i gomonów między wiernemi. *Skarg. Dz.* 809. Tą nowiną sieſtrze przyczynię gomonu. *Groch. W.* 228. W małżeńſtwie częſto kłopotu i gomonu końca niemasz. *W. Poſt. W.* 69. Żona rzadko bez gomonu. *Rys. Ad.* 79. W tym domu szatani gomony i niepokoie czynią. *Ząbk. Mt.* 300. (ſtraszy, przeszkadza w t. d.) - *tr.* Szczebietliwy gomon ptaſtwa drobnego. *Tward. Pasq.* 104. (wrzawa, szeleſt, wrzaſk). GOMONIĆ się, - ił, - i *Recipr. ndk.*, swarzyć się z kim, waśnić się. *Włod.* mit jemanden hadern, zanken. *Rs.* гомонить uniepokaiać, гомозить, загомозить, гомозку niestatkować; угомонить, угомонять uspokaiać). GOMONNY, - a, - e, swarliwy, hadernd, schreyend, polternd. Ledwo gomonny bęben a dzwon ryknął z wieży... *Nar. Dz.* 1, 194. *Rs.* гомозюнъ, гомоза niespokoynik.

GOMUŁKA *ob.* Gomołka.

GON, - u, *m.*, *Morow.* hon; *Boh.* honba; *Rs.* гонка; gonienie, gonitwa, łowy, polowanie. *Vd.* gonja, gnanje; das Jagen, das Rennen, die Jagd. Na granic Amfiona W bezdrożnym ſkały czyniąc gony koło Przeſkakiwały na poboczne pole. *Zab.* 11, 354. Dokąd tak śpieszno bieżysz? z włosem rozpuszczonem, Bez ſtroiu z rannych kwiatkow? czemuż takim gonem! *Przyb. Ab.* 185. (pędem, *Boh.* honem; *Rs.* въ гоны = na wyścigi). Wpadnie sam w sieć złoczyńca, choć nie będą gony. *Paszk. Dz.* 102. Smiał się Mars z dala z Fortuną pospołu Na te igraszki i wzaiemne gony. *Jabl. Buk. N* 2 *b.* Niech inni opiewaią gony i igrzyſka. *Przyb. Milt.* 260. Malarzowi kazał dom malować z zwierzeńcami, i myśliwemi gonami, *Skarg. Dz.* 795. Nie tak brzmią słodkie w twoim uchu ſtrony, Jako ogarów zawiesiſtych gony. *Pot. Arg.* 209. Cieszył się psim abo sokolim gonem. *Pot. Syl.* 15. Ten nogę a ów złamał w gonach szyię. *Chrość. Ow.* 66. §., Bobrowy gon, bobrowniaſ, bobrowe gniazdo, der Biberbau. Jeśliby kto miał łowy i lasy, ieziora i bobrowe gony. *Stat. Lit.* 292. Bóbr wypłoszony z gonu, traci wszyſtek przemysł. *Czack. Pr.* 2, 264. Bobrowe gony były pod dozorem łowczych. *ib.* 1, 66. *§. 2. paięczny gon, gatunek paiąka (cf. skorpion, krzeczek, tarantula, eine Art schädlicher Spinnen. Od paięcznego gonu, t. i. od paiąka na długich nogach obrażonym, lekarſtwo. *Syr.* 459. Od niedźwiadka, abo i od gonu paięczego obrażonym... *ib.* 696. *GONBA *ob.* Gonitwa. GONCA, - y, *m.*, (*Boh.* honec, *Sr.* 1. honicżer, który goni, der Jäger. Gońców za złodzieiem wysłano. *Tr.* (gonicielów Nachsetzer). Gońca był z kopiią przedni, i na dobrym koniu siedział. *Star. Ryc.* 44. Prosił go na wesele córki, dla gonitw, bo był gońca niepospolity. *Bielſk.* 91. goniący w gonitwie, zawodnik, Wettrenner). Poiedynek ten nocne zakończyły ciemności, Był iednak godzien, aby iasne słońce Odkryło było świata takie gońce. *P. Kchan. Jer.* 236. - §. 2. gońca, pies gończy, der Coursbund, ein leichter Hetzhund; gońca ieſt pies wietrzny, który popędzone zwierze goni ze wszyſtkiego ſkoku poty, póki może, abo on gonić, abo zwierzę uciekać. *Oſtror. Myśl.* 31. Nephros i Archont, z tych się każdy sili, Gdzie gońca zmyli. *Kochow.* 323. Na zaiące zażywaią gońców chartów. *q. v.* (GONCIANY, GONCIK, GONCIARZ *ob.* Gontowy, gont, gonta).

GONCZA, - y, ż., *Tr.*; *ob.* gon, gonitwa. GONCZY, - a, - e, *Boh.* honći, honicy, *Sr.* 1. honicżerski; *Rs.* гончій, od gonienia, nachsetzend, jagend; Jagd-. Ogary, gończe psy maią bydź prędkie i z dobremi głosami. *Haur. Sk.* 340. Courshunde, Hetzhunde. Skoro on gończe rozpuścił ogary Naszczwał zwierzyny, i nabił bez miary. *Chrość. Ow.* 47, *ob.* brzesznik, *Cro.* kopov). Psy rozsworuie i gończe ogary. *Chrość. Luk.* 118. Łowiec, póki tyczek nie rozſtawi Z sieciami, wiąże charty i gończe. *Bardz. Luk.* 63. Gończy chart. *Min. Ryt.* 4, 211. Mia-

na gończych psow: wilczek, cypr, cymbał, dawizwierz, Wisła, Dunay, Raba, Skawa i t. d.). Gończe słysząc dźwięki przeraźliwe Jam się po błotach, po dachach wieszała. *Tward. Daf.* 6. (hałasy, głosy, krzyki). - §. Królewic z Xciem gonił na oftre w gończéy zbroi. *Gorn. Dz.* 6. in der Turnierrüstung, w gonitwianéy zbroi. GONIARNIA, - i, *ż.*, dźwignia górnicza, przez konie obracana, der Göpel, der Treiber, im Bergbaue, das durch Pferde getriebene Hebezeug. *Tr.* GONIARZ, - a, *m.*, co konie u goniarni pogania, der Göpeltreiber, der die Göpelpferde antreibt. *GONIASY, - ow, *plur.* gonienie się na wyścigi, prześladowanie, wechselseitiges Herumjagen, Verfolgen. Tandem tedy krol umarł, partye, goniasy, Bóg wie, kto nie był, to Piaft, to Francuz, to Sasy. *Teat.* 43, 145. *Wyb.* GONIC, - ił, - i, *czyn. ndk.*, *Boh.* honiti, honjm, honjwam, hanéti, hánjm, hnati, gnal, ženu (*ob.* gnać, żonąć); *Slo.* honit, honjm; *Sr.* 2. gonisch, ganasch, gnasch, ženu, žerom; *Rg.* gonitti; *Cro.* goniti; *Sr.* 1. honicž, honiu, honim, hnacž, honacž, hnal; *Vd.* gonit, gnáti, gnal, shénem; *Crn.* gônem, gnàti, gnal, shênem; *Rs.* гонить, гонять, гнать; *Ec.* гнати, гоню, жену; cf. *Gr.* κονέω, cf. koń cf. Hund, cf. *Syr.* נגש). - *Pol.* ścigać, pędzić za kim, by go ułapić, jagen, nachjagen, nachsetzen. *Vd.* napojati, nalouiati, pojati, gnati, poditi sa, dervíti, napergànjati; *Crn.* dervim; *Rs.* ссариватъ, ссорить; *Ec.* гнати, гоню, достигать, хбѣжать за кѣмъ. Gwałtownika na świeżym uczynku goniono; ci zaś co go gonili, w gonieniu poimać go nie mogli. *Szczerb. Sax.* 181. Przed czém dziś uciekasz, intro sama zatém będziesz gonić. *Teat.* 10, 54. Gońcie ich co nayrychléy, bo ich dogonicie. *Radz. Joz.* 2, 5. Gonił go przez siedm dni, i dogonił go na górze Galaad. *Radz. Genes.* 31, 25. Zbiegowie lękaią się, chociaż za niemi nie gonią. *Zab.* 7, 219. *Kossak.* Tak biegał, iakby go kto tuż na karku gonił *Zab.* 14, 53. Z koniem pierzchnął; gońże wiatr po lesie. *Alb. n. W.* 4. Zeby nie gonił wiatru po ulicach w nocy. *Teatr.* 21 *b.* 14. (żeby się nie wałęsał mie włóczył). Nie goń tego, co sam ucieka. *Cn. Ad.* 507. Gonił za sobą, : wysiekł się piętami. *Cn. Ad.* 1, 286, er hat Reißaus genommen, dadź drapaka). Goniący *Ec.* гонительный. - §. *Fig.* Walczmy, giňmy, śmierć gońmy; ale dla oyczyzny. *Zab.* 12, 177. *Nagł.* (szukaymy śmierci). Syn zbywszy się rodzica ftraży Swoim się poważy gonić polem. *Tward. Wład.* 48. (żyć na swoię rękę, swoim dworem). Ciężkim go prawem dłużnicy gonili. Jam swą niewolą wyrwał go z baftyli. *Zab.* 13, 249. prześladowali sie verfolgten ihn mit aller Strenge des Gerichts. Krewny powinien krewnego gonić w sprawie o złamanie pokoiu. *Szczerb. Sax.* 227. Zony cudzołożnéy mógł mąż odkazować od siebie, ieśli iéy nie chciał na gardło gonić. *Sekl.* 20. (na śmierć oſkarżać, wyftawiać). - Jedna trwoga drugą goni. *Paszk. Dz.* 44. (tuż za drugą naftępuie). Już iedna drugą przepychem ftroiu i guftem kwiecia goniła. *Zab.* 12, 297. *Gawdz.* wyścigała, przepisywała, sie wetteiferten mit einander. Już nie widać we wsiach, by moi rodacy gonieni byli nad przepis do pracy. *Zab.* 16, 342. przypędzeni, nagleni, angetrieben. Ustąp' tym, co fortunę lepiey sobie gonią. *Morszt.* 68. (sobie łowią). - §. 2. *Verb. Med.* gonić : śpiesznie gdzie dążyć, wohin eilen, eilends streben, hinjagen, rennen, darnach rennen, ringen. *Rs.* гонзнуть, гонзать; *Ecc.* гонзати, убѣгать, бѣгствомъ спасаться, гонзнути, уити, убѣжать, утечь pierzchnąć, uciec). Do pierścienia gonić. *Groch. W.* 488. *Pot. Jow.* 2, 23. nach dem Ringe rennen. - Na oftre gonić : potykać się kopiią. *Włod.* scharfe Lanzen brechen, ein Scharfrennen halten. Królewic z Xciem gonił na oftre w gończéy zbroi. *Gorn. Dz.* 6. - Nie poyrzał na nię, ni się iéy pokłonił. Tylko oczami po ścianach gonił. *Jabł. Ez.* 209. dziko poglądał, er ließ die Augen wild herumschweifen). - §. *fig.* gonić na co : załawiać, nach etwas ringen. Goni na zwadę, łowi na guz, zadziera. *Cn. Th.* Zygmunt przyiechawszy do Litwy, obaczył Moſkwę być przeciwną sobie, a na woynę gonić. *Biel. Sw.* 272 *b.* Zyliśmy wszyscy swowolnie, Na twą pomftę goniąc dobrowolnie. *Kanc. Gd.* 302. (zasługuiąc, zarabiaiąc). Znaleźli się rodacy, którzy upornie na swoię i Rzpltey zgubę gonili. *Pilch. Sall.* 64 Upominał ich, żeby nie gonili na zwadę. *Budn. Apopht.* 128. On iako ten, co na *hańbie nie goni, Nie chce bydź więźniem ani poimanym. *P. Kchan. Jer.* 119. Greki młode troycę ś. bardzo mieszaią, i na Aryańſkie kacerftwo gonią. *Skarg. Kaz.* 255. zarywaią kacerftwa). Herodyas na złe Janowi S. goniła, i o gardło go przyprawić chciała. *Sekl. Mar.* 6. czuwała nań). *Gonić na *sławę. *Tr.*, NB. *mnie się zdaie, źę*, gonić na co, *zawsze na złą ftronę się używa.* §. 3. gonić czém, : gonić resztą. oftatnim, szczątkiem : oftatnich sposobów używać, do oftatniego iuż bydź przymuszonym, das letzte Mittel ergreifen müssen. cf. *Slo.* pſow ſ palicu za zagácmi honit. Już ſkarbowi przyszło resztą gonić. *Chrość. Fars.* 389. *Falib. Dis. P.* 2. Płeć biała nad tobą prawie serce roni, Ale za to szkatuła prawie resztą goni. *Nar. Dz.* 3, 128. kona). U niego i naycięższy czas nie goni szczątkiem, Bo wszyftko idzie ładem i pięknym porządkiem. *ib.* 1, 34. Już oftatnim goniemy. *Teatr.* 4 *b*, 36. Zapuść, zapuść kotwice, zrzuć napięte żagle, Wiedz, że ten szkodą goni, kto co czyni nagle. *Blaz. Tł. a.* cf. co nagle, to po djable). GONIC się *zaimk.*, uganiać się, wyścigać się, pędzić ieden za drugim, sich jagen, *Rs.* погнаться погонюсь. Chłopcy się po ogrodzie gonią. *Tr.* Tak się tu wszyscy iako mizerne ryby goniemy, po tém nędzném morzu burzliwego świata tego. *Rey Poſt. Kkk* 3. - Gonić się kieliszkami, konwiami, : przepiiać się, ieden drugiego. *Tr.* einander zu Boden trinken. - Gonić się za czém, zapędzać się goniąc, im Nachjagen begriffen seyn, weit verfolgen. Medea w ucieczce, brata swoiego członki, po tych mieyscach, którémi się ociec za nią gonił, rozrzuciła. *Siem. Cyc.* 212. Patrz iak się iałowica goni za dorodnym buhaiem i nadawa sama. *Tward. Pas.* 30. Kto się za złością goni, bieży k śmierci swey. *Budn. Prov.* 11, 19. (kto naśladuie złości. *Bibl. Gd*). - §. 2. zwierzęta się gonią : chciwe są mieszania się z sobą, läufig seyn. Wilk goni się z samicą przez dwanaście dni. *Haur. Sk.* 312., *Sr.* 2. ſe ganasch, ganzasch; *Cro.* gonitisze, gonimsze, tiramsze; *Crn.* sê goniti; *Vd.* naſkozhuvati, naſkakati, pojatise, gonitise, se poplemenuvati, se plemeniti, se jesditi; *o kozłach* se perſkati; *o świniach* se hukati; *o kotach* shtramlati. GONICIEL, - a, *m.*, który goni, ścigacz, der Nachsetzer, Verfolger. Wyrwiy mię z ręki nieprzyiacioł moich, i go-

niciełów moich. *Budn. Ps.* 31, 15. (którzy mię prześladuią. *Bibl. Gd.*) *Bh.* honák; *Crn.* gonâzh, gojnèk; *Vd.* gnauz, goinik, gonazh, gonez; *Sr.* 1. honicżer; *Ross.* гонишель. GONIEC, - ńca, *m.*, kuryer, kursor, ein Eilbote, Kourier. *Boh.* honec *actor, agitator; Rg.* gonàc *vector): Crn.* jedèrnek; *Rs.* гонецъ, шечецъ, погонщикъ, Ъздовой; *Ec.* гонецъ, скоротеча, ристатель, вѣстникъ, скороходецъ, скоротечецъ. Lekki goniec sprawić tego nie mógł; trzeba było posła wielkiego tam posyłać. *Tward. W. D.* 2, 133. *Smalc.* 14. Posłany Młocki gońcem z tą nowiną. *Tward. W. D.* 2, 116. als Kourier. Przybiegł goniec z Hiszpanii. *Niemc. Krol.* 3, 85. Przysłał mi gońca. *Teat.* 45 *d*, 102. *Wyb.* - *fig.* Gończe złotego słońca, różana iutrzenko; Jużeś to w chatki moiey zayrzała okienko! *Zab.* 1, 177. *Nar.* Vorbote, Eilbote. Gdy swoie gońce pomknąwszy słońce Już na sam nieba wybiegło śrzodek. *Zab.* 11, 264. *Zabł.* bieguny swoie). - *§. Szedł za nią iakoby goniec. 3 *Leop. Syr.* 14, 23 (śladownik, 1 *Leop.*, goniciel, ścigacz, Nachsetzer). GONIENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, ściganie, das Jagen, Nachsetzen *Bh.* honba; *Ec.* гонба, гонéнïе; *Rs.* выбивка. GONIONY, - a, - e, *Partic. Perf.*, ścigany, gejagt. 2) gra, gdzie ieden drugich ściga. *J. Kchan. Dz.* 209. das Haschespiel, Haschen (Diebpack, in Preußen). *fig.* Jął uciekać, razów iednak kilka w tym gonionym oberwał. *Dwor. H.* 3. Choć odmiany w rzeczach są lubione, Lepsze gonione w szczęściu, niż mienione. *Jag. Gr. E b.* Ty gością lądem, ia gram gonionego wodą, *hospita tu terris erras, ego in undis. Zebr. Ow.* 142. b) taniec, ein lustiger hurtiger Tanz. Miley patrzeć, gdy dziewka na koniu harcuie, niż kiedy gonionego z goleńcem tańcuie. *M. Bielsk. S. N.* 19. Dawno to i u cielca karał bóg onego, Kiedy około niego też szli w gonionego. *Rey Wiz.* 162. Umysł stateczny a *wspaniały nigdy się ukazać nie może, iedno w rzeczach przeciwnych; bo pewnie w *ceuarze, ani w gonionym, nic się tam nie okaże. *Rey. Zw.* 86 *b.* Pewnie w *cynarze, ani w gonionym albo tańcu szalonym, nic się tam nie okaże. *Wer. Rgl.* 144. GONIPIENIĄDZ - a, *m.*, liczykrupa, liczygrosz, łakomiec, ein Geldhungriger, ein Habsüchtiger. Lichwiarz, gonipieniądz, odrzyskóra, *W. Post. W.* 2, 368. GONITWA, *GONBA, - y, *ż.*, zawód, ubieganie się do mety, das Wettrennen; *Rs.* гонитва, гоньба, ристанïе; *Crn.* derkanje; *Cro.* zderkalische, (*dist: Vd.* gunitva, vgânka = gadka, zagadka; *Dl.* gonitka *id.*) Gonitwa końmi *Ec.* конеристанïе; *Rs.* скачка. Konia, co trzymał gonitwę czas długi, Puszczaią wolnym na omastne smugi. *Zab.* 13, 295. Innych to bawi, by w gonitwie sami W prochów Olympu zakopceni dymie, Rozpalonemi w biegu koł osiami, Nie tknąwszy mety, zwycięzkie swe imię Przenosząc z chwałą nad gmin ludu mnogi, Między rządzące ziemię wnieśli bogi. *Hor.* 1, 4. *Kobyl.* Gonitwa do pierścienia, das Ringrennen. - Bywa to w oney gonitwie na ostre za tarczą, że ieden będzie drzewem przebity, a drugi mało ranny. *Gorn. Sen.* 335. das Lanzenbrechen. Gdy kogo obwinią o iaki uczynek, on się chce szrankami, albo ostrą gońbą wywodzić, .. *Szczerb. Sax.* 439. das Scharfrennen. - Gonitwy mieysce, die Rennbahn; *Bh.* honp, reydiwý plac; *Sr.* 1. běhancja, pjehehancja; *Vd.* tiekalishe, dirjauna ograja, tieknu skushanje; *Crn.* dirjavna oggraja; *Rs.* бѣгалище, поприще; *Ec.* бѣжелецъ, позорище, гдѣ бѣгаются, борються, прерисmанïе. (*Ec.* гонитводѣлецъ *celetizon*). *GONITEWNY, - a, - e, od gonitwy, W.ttrennen:. *Rs.* ристательный, конорыстательный. GONIWAĆ, - ał, a, *czyn. czstl. Verb.* gonić; *Boh.* honiwati) zu jagen pflegen. Pomnię go na francuzkim dworze Kiedy w Paryżu goniwał z kopiią. *P. Kchan. Jer.* 72. *GONKA, - i, *ż.*, gonicielka, die einen jagt, die Jagerinn, die Jägerinn, Treiberinn. *Chodk. Kost.* 26. *Rs* гонка gon, gonienie. GONNY, - a, - e, od gonu, Lauf:, Renn:. *Slo* honný. Dziwuię się gonney krotofili, *spectacula cursus. Zebr. Ow.* 185. Lepiey spokoynego żywota używać, niż tak iako gonna *massia za dworem biegać. *Rey Zw.* 158 *b.*

Pochodz. (*ganiać*) *gnać; błazgon, błazgonić; doganiać, dogonić, dognać; naganiać, nagonić, nagnać; oganiać, ogonić, ognać, oganiacz, oganiaczka; ogań, ogańka, ogon, ogonek, ogonowy, ogoniasty, ogonak, ogonaczek; obegnać, obegnany, obegnaniec; obganiać; obgonić; odganiać, odgonić, odegnać, odegnanie, odganiacz; poganiać, pogonić, pognać; poganiacz, pogoń, pogonia; przeganiać, przegonić, przegnać, przegoń przyganiać, przygonić, przygnać, przygnanie; rozganiać, rozgonić, rozegnać, rozegnanie; uganiać, ugonić, ugnać, ugon; wganiać, wgonić, wegnać, wyganiać, wygonić, wygnać, wygnanie, wyganiacz, wygnaniec, wygnańczy, wygon, wygoniskо; zganiać, zgonić, zegnać, zegnanie, zegnany; zgoniny, zgon, dozgonny, dozgonność; zaganiać, zagonić, zagnać, zagon, zagonisty.* cf. *żonąć, żonę, żenie,* cf. *koń.*

GONKA *ob.* Gunka. GONOREA *ob.* rzeżączka, ciekączka, trypa.

GONT, - u, *m.*, GONTA, - y, *ż.*, GONTEK, - tka, *m.*, *zdrbn.*, *Bh. et Slo.* ſſyndel, ſſindel; *Hg.* sendely. sindel; *Cro.* sindol; *Bs.* scimla, scindra; *Rg.* scimbla, darvene plocce; *Crn.* shinkel, shkodla; *Vd.* krouniza. sziepienka, skodliza. deskiza, ziepotnik, shintel; *Sr.* 2. schinzeł; *Sr.* 1. schindźel; *Rs.* гонтъ, гонтина. *lat. scandula, ital* scandola, *Gall.* echandole, *Lothar.* chondre, *Ger.* die Schindel szkudła, deszczułka, dranica do pokrywania dachu *n. p.* Dachy pokrywaią się też szkudłami czyli gontami dębowemi, a zwyczayniey sosnowemi. *Swith. Bud.* 223. *Gost. Gor.* 121. Suchy gont nayprędzey się pali. *Gaw. Siel.* 366. Pięć tysięcy lat, a iescze, iż tak rzekę, żadna gonta z nieba nie spadła, ani się która gwiazda naruszyła. *Skarg. Kaz.* 518. Gonta, szkudła. *Volck.* 853. Różność iest między gontami a szkudłami; gonty przy iedney stronie wydrożone; szkudły niedrożone, pospolicie dębowe bywaią. *Mącz.* GONCIARZ, - a, *m.*, co gonty robi, szkudlarz, der Schindelmacher, Schindler. *Bh.* ſſindelar; *Vd.* krounizgnik. krounizhni krivez. GONTAL, GONTARZ, - a, *m.*, *Bh.* ſſindelál, gontowy gwoździ, ein Schindelnagel. Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki. *Os. Zel.* + *et* 64. GONTOWY, GONCIANY, - a, - e, *Bh.* ſſindelný, ſſindelowý, *Rs.* гонтовый, od gontów, szkudłany n. p. dach, *scandulare. Mącz.* Gonciany, szkudłany. *Volck.* 853. *Vd.* krounizhna streha). Cwieki gontowe. *Os. Zel.* 64. von Schindeln, Schindel:.

GOPŁO, - a, *n.*, iezioro w Kuiawach, na pięć mil długie, na pół mili szerokie, z którego wychodzi *Notecz* rzeka. W pośrzod ieziora iest zamek spustoszony pod Kruświcą, gdzie niegdyś rezydowali *Popielowie Ład. H. N.* 42. der Goplersee.

GORA, - y, *ż.*; *Bh.* hora, hura, hurka; *Slo.* hora, wrch cf. wierzch; *Morav.* kopec cf. kopiec; *Sr.* 2. gohra, gohrka; *Sr.* 1. hora, horka; *Vd.* gora, hrib, (cf. garb); *Crn.* gorra, hrib; *Bs.* gora, planina, brigh (cf. brzeg) brriddo, glaviça (2. *Bs.* gora *Sylua*); *Sla.* bêrd, planina, bêrdo; *Rg.* gòra, plannina, bàrdo (2. *Rg.* gòra *Sylva*); *Cro.* gòra, planina, breg; *Rs.* гора; *Hg.* orias; *Gr.* ὄρος, *Jon.* οὖρος; *Dor.* ὦρος; *Hbr.* הר *har*, הרר *harar*, *Ger.* Harz; *cf. Esthon.* Wuori, Wari, *Island.* biarg *Dan.* bierg, *Anglos.* beorg), der Berg. Góra iest wysoka ziemi wyniosłość. *Wyrw. Geogr.* 11. Przez góry rozumieią się te części iakiey okolicy, które tak są nad inny grunt ziemi wzniesione, że od ludzi i koni z trudnością są dostępnemi. *Lesk. Miern.* 79. Gora nieprzykra *Vd.* berda). Góra ognista, ogniomiotna, wulkan, *Rs.* сопка. - *Prov. Vd.* ni planine bres doline = niema góry bez doliny = nic tak zupełnie złego). Góra rodzi, a płód mysz. *Kras. List.* 2, 115. *parturiunt montes*, z wielkiey chmury, mały deszcz). Czciy góry, mosty, chceszli mieć grzbiet prosty. *Cn. Ad.* 123. (ostrożnie, gdzie niebezpiecznо). Jasna góra *ob.* Częstochowska. Łysa góra *ob.* Łysy. Jedzie baba na łysą górę. *Teat.* 25 *c*, 61. *et* 28 *b*, 151. (czarownica; cf. *Crn.* klèk = czarownic schadzka). - §. Góry, ciąg gór, pasmo gór, ein Gebirge, eine Bergkette. *Boh.* hory; *Gr.* ὀρεινά; *Vd.* gorouje, goroustvu, gorski reber, gorni brieg, klans, planina; *Rg.* gorje; *Cro.* prigorje; *Sla.* planina; *Dl.* planine *alpes*). Naywyższe gory są w kraiach podsłonecznych, *Wyrw. G.* 11. Góry Karpackie, nazywaią się tak od iedney góry Karpak. *Ład. H. N.* 43. cf. Tatry, das Carpatische Gebirge. Strona iedna gór Karpackich na południe, należy do Węgier, a północna należała do Polski, która pod Nowym Targiem *Magora*, pod Drużbakami *Krępak*, a pod Gorlicami *Beszkid* nazywa się. *ib.* (cf. babie góry). Olbrzymie góry, pasmo wysokich gór dzielących Czechy od Szlaska. *Dyk. G.* 2, 346. das Riesengebirge, *Bh.* krkonosse, krkonosské hory. Góry lodowe, śnieżne, śnieżnice, Eisberge, Gletscher. *Mier. Mscr.* - §. Góry = gruby, żupy, lochy, gdzie kopią kruszce, sól *etc.* *Włod.* Brüche, Schachte. Słowa gór w Polszczyznie też używano przenośnie, chcąc wyrazić roboty górnicze, albo obrane w tym celu położenia, n. p. góry Olkuskie, miedzianogórskie i t. d. *Mier. Mscr.*; *Slo.* bana, báně; *Hg.* bánya; *Sr.* 1. kosarska yama, *ob.* kopalnia; *Rs.* заводъ. Góry wapienne, Kalkbrüche, napełnione są kamieniami białawemi, z których palą wapno. *Ład. Hst. N.* 44. Gór kamiennych Steinbrüche, w Polszcze iest bardzo wiele, osobliwie około Pinczowa. *Ład. Hst. N.* 64. Góry kamienne, *tyszarnia, *lapicidina*. *Volck.* 459. *Vd.* kamenarje, kamnalom, kamenarniza; *Slo.* lom, lomnica. Gór kruszcowych, Erzbrüche, Erzgruben, mamy bardzo wiele; ale kruszców z nich nie dobywamy. Za Stanisława Augusta uformowała się kompania, kładąc koszt na otworzenie gór Olkuskich. *Ład. Hst. N.* 43., *Sla.* železná báně, duol železný; *Hg.* vas bánya; *Cro.* ruda (*ob.* ruda); *Vd.* rudna roba, rudstvu; *Rs.* рудокопня, рудникъ. - *Prov.* Złote góry obiecuie, a nie ma i ołowianych. *Rys. Ad.* 80. *Rg.* obechjavati zlato herzegovo, *Slo.* zlaté báně někomu slubowat. - §. Góra nadmorska, abo namorska. *Cn. Th.* przedgórze, przylądek, ein Vorgebirge. August zwyciężył Antoniusza wodną bitwą, u gory pomorskiey, którą zwano Actium. *Otw. Ow.* 655. - §. *Fig. tr.* gromada, kupa wielka, ein großer Haufen, ein Berg. Chełpił się, że miał zobaczyć pierwey, niżeliby głowę swoię stracił, *gurę tak wielką z cudzych głów usypaną, iako iest meczet Zofii. *Kłok. Turk.* 29. Wielką sobie przed bogiem górę zasług, w szukaniu zbawienia bliznich nawiozła. *Wys. Kat.* 180. Mikołay Dzierżgoski, tak iak Jan Łaski chcieli, aby skarb pospolity założone, który zwali *montem pietatis*, górę zbożności abo miłosierdzia, bo do niego mieli wszyscy, wedle możności swey, każdy raz na skarb pospolity zrzucić. *Modrz. Baz.* 482 *et* 557. ein Staatsschatz von freywilligen Beyträgen. - *Trotz* tłumaczy; komora potrzebnych ein Leihhaus, wo dem Armuth ohne Interessen geliehen wird. Góra miłosierdzia na pożyczanie pieniędzy ubogim ludziom. *Tr.*, Lombard. - §. 2. góra, mieysce wyższe, mieysce wzgórę, (*oppos.* doł) der höhere Ort, oben. Góra w mieszkaniu, w budowaniu = wyższa iego część, piętro, poddasze, mieszkanie na górze, der höhere Theil eines Gebäudes, ein höherer Stock, der Boden. Na górze dwa pokoiki, ukazywały widok cały okolicy. *Xiądz* 74. Poddasze, to iest, wszystkiego budynku góra. *Haur. Ek.* 11. Góra nad staynią, góra nad wozownią, gora nad sieczkarnią. *Switk. Bud.* 77 - 8. (cf. strych). - §. Z góry, = na doł *propr. et fig.*, z wyższego mieysca na niższe, *Bh.* s hury; *Vd.* sgora, odsgor, odsgora; *Crn.* sgôr, sgorej, odsgor, odsgorej, odsgur; *Cro.* zgor, odzgor, odzgora; *Bs.* zgori, zgara, od zgara, ozgar, odi zgara; *Ec.* свыпрь, сверху, свыше, bergab, nach unten; *oppos. na górę, wzgórę, do góry, w górę, pod górę, ku górze*, bergan, nach oben, aufwärts, hinauf. *Sr.* 1. hóre; *Sr.* 2. gorej; *Sla* gorri; *Bs.* uzgor; *Vd.* gor, gori, nasgor, k' verhu, navishe, gorsem, semgori, gorse, sem na sgor; *Crn.* gori, hogóri; *Rs. et. Ec.* горѣ, вверхъ. Zaiąc ku górze prędszy, niżli z góry. *Sienn.* 285. Siemię dało owoc podnoszący się ku górze. 1 *Leop. Mar.* 4, 8. (rosnący. 3 *Leop.*) Z góry nie trzeba poganiać. *Gil. Post.* 169 *b.* Wołochy, gdy Mahomet wziął Carogrod, a wszystko iak z góry poszło wschodnie Cesarstwo, Bisurmańskiey iarzmo przyięły niewoli. *Tward. Wład.* 54. (smarownie, gładko, raz w raz). Do czci świeckich, iako wóz z góry; a do rzeczy bozkich, iako na górę, na którą wiele koni przyprzęgać trzeba. *Skarg. Kaz.* 91. Inszy zapęd do góry, inszy bywa z góry. *Pot. Arg.* 818. Do złego iako z góry, a do dobrego, iako wzgórę, i przeciw wodzie idziemy. *Skarg. Kaz.* 77. Dla piany karczmarz z góry nalewa. *Pot. Jow.* 67. er schenkt recht hoch von oben ein, damit es besser schäumt. Ugaś wnętrzny ogień, który co raz bierze moc do góry od swychże poddymany. *Kochow. Roz.* 68. Oliwa w wodzie do góry idzie. *Tr. - Chym.* Dystyllowanie w górę, gdy para z wierzchu naczynia, w którym powstaie podnosi się do pokrywy nań włożoney, *Dest. per ascensum. Kruml. Chy.* 220. - Podskoczy do góry z radości. *Teat.* 27, 21. wysoko, in die Höhe springen, aufspringen. Wszystko teraz do gory nogami przewraca się. *Teat.* 34 *c*, 35., *Bh.* na ruby, na opak obratiti, *Sr.* 1. to spodne k'wer=

choju; *Vd.* priednu sad, das Unterste zu Oberst. Z pod wod do góry robiąc ręką, pływa. *Bardz. Tr.* 549. (na wierzch, er arbeitet sich herauf. - *U flisów* do góry iść, iść statkiem przeciwko wodzie. *Mag. Mscr.* strohmauf, gegen den Strohm, *opp.* na dół iść). Na szkutach legumin tyle przysposobić trzeba, ile na dół i na górę wystarczyć może. *Haur. Ek.* 171. (tam i sam, tam i na powrót). - §. *Fig. tr.* Każdy myśli się wzbić w górę nad inszych. *Klok. Tur.* 159. wynosić się, sich über andere erheben. Stamóy nigdy ducha mego nie unosił w górę. *Teatr.* 29 *c*, 58. (nie nadymał). Niech cię zbytnia pomyślność nie wynosi w górę. *Zab.* 13, 244. *Nar.* Poszli Francuzowie za zwycięztwem w górę, i wielkie myśli brali przed się. *Warg. Cez.* 220. sie wurden stolz. W górę nie patrz by sokoł, nie chcicy przypisywać sobie wielkich godności. *Bach. Epikt.* 67. - Nauki, idąc w góre jak po stopniach, do wiekszéy teraz doskonałości przyszły. *Mon.* 65, 373. rosły, sie steigen stufenweise höher. Polacy Jagiełłę tak ku górze wystawili, wsadziwszy go na stolec królewski, iż z iednym królem naywiekszym mógł porównać. *Bielsk. Kr.* 370. wywyższyli, sie haben ihn so hoch erhoben. Sukcessya w górę postępuiąca. *A. Zamoy.* 134. wstecz, nazad, na antenatów, rodziców, *etc.* aufsteigende Erbschaftslinie. Tak gwałtownie teraz zakupuią konie, iż cena ich nadzwyczaynie w górę poszła. *Gaz. Nar.* 1, 235. *Vd.* zena se povisha, gorvdari, der Preis ist außerordentlich gestiegen. U sąsiadów za zaWarciem granic wszystko w górę póydzie i w cenę. *Star. Mon. A* 4. §., *z góry płacić* = awansować zapłatę, uprzedzić zapłatą czas iéy się należący, voraus bezahlen, vorschießen, *Vd.* denarje napreidati, poprieddati). Dawanie pieniędzy z góry, der Vorschuß, *Vd.* napreidanje, poprieddanje). Wygodził mu w pożyczeniu summy, z tą tylko iedną wymową, aby z góry procent odebrał. *Zab.* 13, 205. - §., z góry = od samego początku, von oben, von Anfang, Trzeba nam to opisanie z góry zacząć. *Jabl. Tel.* 203. Zaraz z góry go wyłaiał. *Ld.*, na samym wstępie. - §. z góry, z nieba, od boga, von oben, vom Himmel, von Gott. Co od ludzi nie przyidzie, czekać z góry trzeba. *Jabl. Tel.* 333. - *Górę mieć, brać, wziąć* i t. d. = górować, przewagę mieć, przeważać, die Oberhand haben. *Vd.* prevezhati, presiliti, gorpriti (cf. wskórać). By swawola góry nie brała. *Falib. Dis. B.* 2. Zawzdyśmy górę otrzymawali, i dzisiayśmy zwycięstwo otrzymali. *Baz. Sk.* 583. Po kilku bitwach górę miał Ludwik. *Skarg. Dz.* 855. Większa ryba mnieyszą zje, dużsi górę maią. *Alb. z Woy.* 31. Zwyczaynie maią źli nad dobremi górę. *Pot. Syl.* 133. Wybiła górę mizerya Polski. *Psalmod.* 23. wygórowała, naywyższego doszła stopnia). Ruscy książęta, piąty raz poraziwszy Połowców, do Rusi się wrócili, chwaląc boga, iż im dał górę nad pogany. *Stryik.* 179. Kiedy raz iuż nad tobą górę wziął, nie wystarczysz iemu oprzeć się, i od tak mocnego nieprzyiaciela pokonany będziesz. *Zał. Test.* 281. Jeden syn mi zginął, Drugi w swywolą wpada, znaiąc swoię górę, Ze tylko na nim samym zakładam podporę. *Tręb. Syn. M.* 77. swoy awantaż. cf. porzód mieć). Kassyusz na morzu dwa kroć Dolabellę poraził, Pierwey wątpliwym ścieraiąc się losem, Drugi raz górę wybił nad młokosem. *Chrość. Fars.* 197. Dziwna była ta potrzeba, którey sobie każdy przypisował górę, iako mogąc podobieństwo przynaymniey zwycięstwa na stronę swoię pociągaiąc. *Ustrz. Kruc.* 2, 282. - §. *Gorą* = wyższą drogą, oberwärts, von oben her. Dla wezbranych wod, nie można było dołem iechać; trzeba było górą objechać kilka mil. *Ld.* Roślina ta tak gorą, iak i dołem pędzi wietrzności w ciele zamknione. *Syz.* 438. Gdy skórę bzową na doł skrobiesz, dołem purguie, gdy ku gorze, górą wywodzi womitami. *Haur Ek.* 163. Górą biia sokoł, a czapla niżey. *Tr.* Górą wylatować jęła chłopięcina, *audaci coepit gaudere volatu. Zebr. Ow.* 195. Prawda zawzdy górą latać musi, iako orzeł. *Weresz. Rgl.* 111. Ty wiesz Panie, że myśl moia górą nie wylatywała. *Ryb. Ps.* 265. nie unosiła się). cf. górnie, wyniośle, pysznie, hochtrabend, stolz. Nowy ten doktor wszystko górą biie. *Bach. Epikt.* 27. Patrz ten co przy lesie Łoński ciołek, iak górą śnieżny karczek niesie. *Zab.* 6, 334. Ma swoię dumę bogactwo, nie rado podlega, górą zawzdy chodzi. *Petr. Ekon.* 71. - Górą nasi = bardzo dmiesz, wiele o sobie rozumiesz. *X. Kam.* du fährst hoch hinaus. Wać widzę chcesz koty drżeć? górą nasi, górą! *Zabl. Amf.* 18. Górą nasi = iescze to nieśmiertelna. *Gemm.* 91. - §. *Z górą*, = nad strych, z przydatkiem, z okładką, über den Strich gemessen, reichlich, mit einer Zugabe. Miał lat 70 z górą. *Teatr* 33, 12. Będzie miał lat z górą 40. *Perz. Lek.* 255. Trzydzieści lat z górą nie tańczyłem. *Teat.* 53 *d*, 96. (przeszło). Flottę od 1000. z górą okrętów złożył. *Siem. Cyc.* 229. Za korzec złota z górą nie chciałbym zamieniać tego. *Teat.* 16 *b*, 36. §., Na górze = na wierzchu, oben, *Slo.* hore; *Sr.* 1. hoře, horkach; *Sr.* 2. gorcach; *Vd.* tosverha, tosgora, togori; *Cro.* gori; *Sla.* gorri). Musztruiąc rekruta: „Postać poważna! głowa w górze! oczy w brew!" *Teat.* 36 *b*, 22. Mężnieysza baba na górze, niż naylepszy rycerz na dole. *Budn. Ap.* 122. Na górze mieszka sława, a szczęście ieszcze wyżey, Lecz gdy chęć nie ustawa, to człek się do nich zbliży. *Bogusł.* Nie chcę myśleć o fortuny kole, Byłem na górze, byłem i na dole. *Zab.* 16, 94. - II) GORA, - y, *ż.*, miasto Polskie w ziemi Czerskiey, pięć mil od Warszawy. *Dyk. Geogr.* 1, 245. *Kras. List.* 1 T. eine Stadt in Polen.

Pochodz. *górka*, *góreczka*, *górny*, *górnica*, *górno*, *gornochciwy*, *gornolotny*, *górnomyślny*, *górnośny*. *Goral*, *górnik*, *gornicki*, *gornictwo*; *gorzysty*, *gorzystość*. *Górować*, *wygorować*, *niewygorowany*; *pagorek*, *pagoreczek*, *pagórkowy*, *pagorczysty*, *pagórkowaty*; *wzgórę*, *wzgórek*; *podgórze*, *podgórny*, *podgórski*, *podgórzanin*, *podgorczyk*; *przedgórze*; *przygórek*; *ugor*, *ugorowy*, *ugorowanie*; *zgóraprost*, *zgóraprosty*, *zgóraprostownica*; *zagórny*. §. *wskórać* Vd. *gorpriti*. §. *skowronek* Vd. *goriancz*, *s'kurianz*.

*GORAC *ob.* Gorzeć. - 1. GORĄCO *Adverb. Adj.* Gorący; *Goręcey Compar.*; *Boh.* horce, *Cro.* sar (cf. żar); ciepło w naywyższym stopniu aż do palenia (cf. parno) heiß. Dziś bardzo gorąco. *Ld.* Nie piy tak gorąco, bo się sparzysz. *ib.* Gorąco mi, mir ist heiß. Otwórz trochę okno, tu iest gorąco. *Teat.* 20 *b* 52. Od żony gdakania w głowie mi trzeszczy, i w uszach gorąco. *Teat.* 42 *d*, *d.* §., *fig. tr.* gorliwie, żwawo, z zapałem, hitzig, feurig, heiß. Gorąco chodzić koło tego będę, by prośba moia skutku dostąpiła. *Past. Fid.* 30. Krol sam poszedł, gdzie naygoręcéy, i nieprzyiaciół gromi. *Pot. Jow.* 15. wo es am heißesten

heißesten war, wo man sich am hitzigsten schlug. Człowieka porywczego nazywamy, gorąco kąpanego. Kpcz. Gr. 5, p. 90. kurz angebunden, hitzig. Gorąco cię kąpano, ſkoryś nazbyt; przed czasem chcesz. Cn. Ad. 263. Kto gorąco kąpany, prędko spłoszy ptaki. Pot. Arg. 334. (cf. gorączka). 2) GORĄCO, - a, n., GORĄCOSC, - ści, ż., ciepłość w wyższym ſtopniu, die Hitze. Boh. horaucnoſt, horkoſt, wraucnoſt, horko, wedro, paliwoſt, palčiwoſt; Slo. horko, horucoſt, horkoſt, horliwoſt, wraucnoſt; Sr. 1. horcżoſcż, nutnoſcż, picża; Sr. 2. hiza; Vd. gorkôba, gorkûta, urozhina, gorezhnoſt, hiza, vrezhina; Crn. górkoba, gorkûta, vrozhuſt, urozhina; Cro. vruchina, sarkoszt; Sla. vruchina; Dl. vvruchina; Rg. goruusctvo, vruchina, toplina, páh; Ec. опаљство; Rs. горячесть, горячность. Gorącości moc ieſt zagrzewać, gorąco czynić, palić. Spicz. pr. Pre pod gorącością. 3 Leop. Jes. 25, 5. (pod obłokiem palącym. 1 Leop.). Gorąco miia; gorąco uſtało. Na co iechać na takie gorąco; za gorąca lepiéy wytchnąć a chłodem iechać. Gorącość słoneczna, ſkwar; dopala, dopieka. Gorącość żelaza rozpalonego. Ld. - §. Za gorąca = na gorącym uczynku, na świeżym uczynku, auf frischer That. Złoczyńca, na świeżym uczynku, albo iak mówią, za gorąca poimany. Saxon. Porz. 88. Poimany za gorąca, nie może bydź dan na rękoiemſtwo. ib. 51. - §. 2) Gorącość = żwawość, żywość, zapał, gorliwość, die Hitze, das Feuer, die Hitzigkeit, der Eifer. Gorącość krwi. Gorącość młodego wieku opłonęła. Jeśli pokazuię nieco gorącości, upewniam, że mię wzruszenie politowania zapala. Nag. Cyc. 92. Wielka była gorącość iego ku mądrości. Birk. Zam. 27. *GORĄCOKREWNOSC, - ści, ż., Bh. horkokrewnoſt, cholera, krew gorąca, die Heißblütigkeit. - adj. *GORĄCOKRWISTY, - a, - e, heißblütig. Bh. horkokrewný. **GORĄCONOSNY, - a, - e, poet gorąco z sobą przynoszący, Hitze bringend, heißmachend. Gorąconośny pies (gwiazda). Otw. Wirg. 411. GORĄCY, - a, - e, compar. Goręcszy, Bh. horaucý, horký, horčiwý, hřiký, wraucý, paliwý, palčiwý; Slo. horký, wraucý; Sr. 2. goruzi; Sr. 1. horcżowité, horcże, nutné; Vd. gorezh, gorezhen, gorku, urozhe, vrozh, vrezh; Crn. górké, urôzh; Rg. goruch, goruuchi, vrúch; Sla. goruch; Cro. gorúchi, vruch; Dl. gorvachi; Bsn. vrúcch; Rs. горючій, горячій, горячь, жаркій (cf. Pers. karm, Ger. warm, cf. wrzący, wrzeć, wrę); ciepły w naywyższym ſtopniu. heiß. Ogień zawsze ieſt goręcszy sam, niż piec, który od niego ciepło bierze. Gorn. Dw. 390. Słońca górolotnego promienie gorące. Groch. W. A. 3. Lecie, kiedy czasy gorące bywaią. Comp. Med. 265. Pas gorący, między zwrotnikami leżący. Sniad. Jeo. 137. zona torrida. N. Pam. 74. Zimny i gorący pot na mnie biie. Teat. 9, 80. Kasza gorąca. Boh. Kom. 3, 97. Kto się na gorącém sparzył, i na zimne dmucha. Cn. Ad. 396. (po szkodzie mądry, ein gebranntes Kind scheut das Feuer). - §. Broda żółto gorąca. Teat. 33, 81. pałaiąca, ogniſta, ogniowego koloru, feuergelb, feuerfarben. §. gorący pieprz, imbier. Cn. Th. zapalaiący krew, Hitze machend, erhitzend, hitzig. §. fig. zapalony, zapalczywy, popędliwy, porywczy, prędki, feurig, hitzig, jäh, hastig. Ec. опальчивь, apb. W młodości był gorący i zapalczywy, i poczynił wiele, na co się mu potym patrzać nie chciało. Pilch. Sen. 39. Gorący pomiesza, nie pomoże. Fredr. Ad. 3. Temperament gorący. Pam. 83, 2, 284. O iakaż z ciebie gorąca kasza. Boh. Kom. 3, 97. (ob. gorączka, człowiek popędliwy). - §. serdeczny, gorliwy, przenikaiący, nieoboiętny, innig, heiß, herzlich, nicht gleichgültig. Z temi niewiaſtami złączył się gorącą miłością. 3 Leop. 3 Reg. 11, 2. (okrutną miłością. 1 Leop.). Gorąca miłość, sanna droga, krogulcze pole, niedługo trwaią. Rys. Ad. 16. Sprzeciwić się Tureckiéy pysze gorącą odpowiedzią, ieſt to dodadź żagwi zaiętemu iuż płomieniowi. Klok. Turk. 113. Do żywota duchownego gorące serce wziął. Skarg. Dz. 714. Swiat nie miał ludzi nabożniéyszych, czyſtszych, i do służby bożéy goręcszych. Skarg. Zyw. 2, 172. Kto goręcszy w nabożeńſtwie nad niego? Star. Ryc. 48. Panny, o co pana boga goręcéy proszą, ieśli nie o męża? Teat. 34 c, 4. Upomnienia goręcsze, niż pieszczone uszy znieść mogą, wdzięcznie przyymował. Birk. Sk. D. 3 b. (żarliwe). - Gdy gorąca bitwa była, świeże posiłki przywiódł. Warg. Cez. 208. eine hitzige, blutige Schlacht. Gorąca bitwa chwilę trwała. Paſt. Fid. 71. Poimany, na gorące pytanie, wyśpiewał wszyſtko pod knutem. Pot. Arg. 372. (doymuiące, doſkwieraiące, dokuczaiące, cf. *pytki). - §. 3) Jurid. gorący uczynek = popełniony gwałt czyli kryminał, ein frisches Criminalverbrechen. Gorący uczynek, to ieſt, wyſtępek iawny, któremu czas roku i sześciu niedziel nie minął. Czack. Pr. 1, 205. Gorące uczynki podług prawa R. 1768 popełniaią zaboycy, od roku i 6 niedziel, rozboynicy, na kradzieży złapani, po drogach napaſtuiący, domy naieżdżaiący. Oſtr. Pr. Cyw. 1, 25. W prywatnych przeſtępſtwach, tylko na gorącym kryminalnym uczynku złapany zbrodzień szlachcic, imany bydź może; a takowe zbrodnie są: zabóyſtwa, rozboie, kradzież, napaści na drogach, i naiazdy domu. Czas zaś gorącego uczynku do roku iednego i niedziel 6 rozumie się. ib. 1, 310. znalezieni na oczywiſtéy zbrodni. Skrzet. Pr. Pol. 1, 47. Złoczyńca na gorącym uczynku, abo iako mówią, za gorąca złapany. Saxon. Porz. 51., Vd. sraunu naiti, na toplem zagerniti). Dobył noża, pchnął go w brzuch, a w tym chciał się schronić; ale go na gorącym razie uchwycono. Paszk. Dz. 24. §. Gorące prawo, które wszelkiego czasu i w święto i czasów zawieszonych od praw, bywa, gdy iaki złoczyńca na iasnym i świeżym złoczyńſtwie będzie ułapiony, tak iżby mu szło o gardło. Saxon. Porz. 51. Na tym sądzie złoczyńca zaraz bywa sądzon. ib.; więc co u woyſkowych: sztandrecht, ein außerordentliches Kriminalgericht, ein Civilſtandrecht. Osadzili o nim prawo gorące i ścięli. Bielſk. Kr. 495. W Krakowie burmiſtrza i dwu rayców ścięto, iż niesłusznie poimawszy szlachcica, dali byli ſkwapliwie na gorącym prawie sciąć. Stryik. 739. Na gorącym prawie pozywać nie trzeba, ale poimać co nayrychléy. Gorn. Wl. P. 4 b. Aleby i około gorącego prawa inaczéy poſtanowić trzeba. ib. H. 2. §. Gorący, dokuczaiący, ważny, pilny, dringend, wichtig, schwer. O radę prosiłem senatu, co czynić w tak gorącym razie. Nag. Cyc. 67. Jakiś gorący interes mieć musi. Teat. 22, 135. GORĄCZKA, - i, ż., Boh. hlawnice, hlawnička; Sla. oganj, vatra; Vd. gorezha boliesen, legar; Bs. oghgnicą; Rg. oghgnizaa,

oghnis, ogagu; *Rs.* горячка; *Ec.* огневица, гнобяица, огница, жеганица (cf. febra, ograżka, zimnica); w powszechności, iest to bieg nieporządny i nieumiarkowany massy krwi, z częstszym nierównie pulsem i wielkim rozpaleniem całego ciała czyli gorącem. *Dykc. Med.* 2, 311. iest to choroba, w którey po ograżce i niby zimnie przechodzącym, gorącość następuie, puls biie prędzey, a cały człowiek źle się ma. *Perz. Lek.* 41., *Boh. Djab.* 2, 164. das Fieber, im allgemeinen. Gorączka ciągła (ustawna, *Cn. Th.*), *febris continua*, która choremu żadney folgi, żadnego odpoczynku nie daię. *Dykc. Med.* 2, 322. das anhaltende Fieber. Gorączka przeciągowa (nieustawna, *Cn. Th.*), *remittens*, opuszcza chorego, a w czasach stałych znowu się wzmaga. *ib.* 363. das nachlassende Fieber, das Wechselfieber (cf. febra). Trawiąca gorączka, *hectica. Perz. Lek.* 50. Zółciowa gorączka, *inflammatoria. ib.* 47. Osutkowa gorączka, *exantematica*, przy powszechnych każdey gorączce przypadkach, miewa iescze właściwe swoie przypadki, kończąc się na wyrzuceniu czyli obsypaniu ciała. *ib.* 49. Wielką gorączkę nazywamy zgniłą ztąd, iż bardzo łatwo soki ciała w tey chorobie psować się i gnić poczynaią. *ib.* 46 - 49. Krwisto pałaiąca gorączka, *acuta sanguinea*, u nas zwana łożną chorobą. *ib.* 4). Gorączka codzienna, albo febra codzienna, *quotidiana*, która codzień o iedney godzinie powraca. *Dyk. Med.* 2, 323. das alltägliche Fieber. Gorączka trzydniowa, która w iednym ze dwóch dni powraca. *ib.* 314. das dreytägige Fieber. Czwordniowa gorączka, abo febra kwartanna, das viertägige Fieber, powraca trzeciego dnia po dniu przystępu. *ib.* 314. Gorączka iednodzienna, *ephemera*, trwa tylko 24 godzin. *ib.* 342. das eintägige Fieber. Gorączka katarralna. *ib.* das Katharrfieber. Gorączka zapalaiąca, das hitzige Fieber; gorączka zgniła, das Faulfieber. *ib.* 366. — §. Leżeć w gorączce. 1 *Leop. Math.* 8, 14. Już skóra skorupieie, a oczy pałaią, Lice znać zapalone o gorączce daią. *Bardz. Luk.* 93. Gorączka piecze, febra trzęsie. *Pot. Jow.* 21. Sto gorączek niech zje, mów mu odemnie. *Boh. Kom.* 1, 141. (cf. sto djabłów, katów; do choroby! do kaduka!). Prawisz iak w gorączce. *Teat.* 9 *b*, 43. iak waryat, iak szalony). §. *moraln.* porywczość, popędliwość, n. p. Prędko gorączkę swoię opłakował, Porywczość, że niegodną rzecz w godnych znaydował. *Jabł. Tel.* 220. die Hitze, Heftigkeit. 2. b) Gorączka, *mascul. et fem.*, człowiek gorący, zapalony, gorąco kąpany, popędliwy, porywczy, ein Hitzkopf, *Rs.* сердитка, ретивый; Tylko Wac Pan nie bądź takim gorączką, i czekay. *Zabł. Bal.* 76. Jaki też z Wc Pana gorączka! *Zabł. Zbb.* 15. (cf. gorąca kasza). J ia też czasem taki gorączka, iak Wc Pan. *Teat.* 9 *b*, 8. Jesteś nazbyt wielka gorączka. *ib.* 23, 74., *Pam.* 84, 702. GORĄCZANY, - a, - e, tyczący się gorączki, Fieberhitze:, Fieber:. Ogień gorączany. *Czia. Prz.* 94. GORĄCZKOWATY, - a, - e, do gorączki podobny, fieberhaft, fieberartig. Puls gorączkowaty. *Perz. Cyr.* 1, 112. GORĄCZKOWY, - a, - e, od gorączki *Cn. Th.* Fieber:. Gorączkowy paroksyzm. Gorączkowe lekarstwo.

GORAL, - a, *m.*; GORALIK, - a, *m. zdrbn.*, mieszkaniec gór, ein Gebirgsbewohner, ein Bergbauer. *Bh.* horal, horáček; *Slo.* horák (*sylvanus*); *Rg.* gorannin, gorastanik, gorsctâk, prigoras; *Cro.* gornyak, prigòrécz, planinecz; *Crn.* gorijans (*Crn.* gorenz = Wyższey Karyntyi mieszkaniec); *Rs.* горынинчъ; *Ec.* погорный, нагорный, горожитель (*ob.* pogórczyk, podgórczyk, podgórzanin). Nimfy, Satyrowie, gorale, Sylwani, Ziemię raz sobie zdaną, niech w wieczność osiędą. *Zebr. Ow.* 7. Gorale są zwyczaynie mocnieysi i wyżsi od mieszkańców dolin i równin. *Stas. Buff.* 270. — §. W Paryżu deputowani naywyższe ławki zasiadaiący po lewey stronie, nazywani byli *montagnards* góralami. *N. Pam.* 1, 49. 2) taniec Goralom- właściwy, ein den Bergbauern eigner Tanz. Aż miło spoyrzeć, aż miło, Gdy Stach z Basią swą utnie gorala. *Kniaz. P.* 3, 177. GORALKA, - i, *ż.*, *Bh.* horaćka; *Slo.* horárka; *Rg.* goranka; *Rs.* горыня; mieszkanka gór, die Gebirgsbewohnerinn. GORALSKI, - a, - ie, od geralów, Bergbauer:. O goralskim rokowaniu. *Haur Sk.* 115.

GORAM *ob.* Gorzeć.

GORCZYC, Gorczyć, *cz. ndk.*, gorzkim czynić, bitter machen; *Rs.* горчить, нагорчить. GORCZEYSZY *ob.* Gorzki, *ob.* Gorzczyć. GORCZYCA, - y, *ż.*, GORCZYCZKA, - i, *ż. demin.*, *Bh. et Slo.* horčice; *Sr.* 1. wonizizo, ionop; *Sr.* 2. ionop; *Sla.* gorushica; *Rg.* goruscizza; *Bsn.* goruscịça, slatcịça, slacịça, rukula, rigga; *Cro.* goruchicza, gorusicza, szlaschicza; *Vd.* shenff, mushtarda, gorushiza; *Hg.* mustár; *Rs.* горчица; *Eccl.* горушица (*Eccl.* горчица, горкія травы вообще); ziele, którego nasienie iest białe i szare, z którego musztardę robią. *Ład. Hst. N.* 43. *sinapis*, *Linn.* der Senf. Gorczyce do przysmaków stołowych gorczyczkami, drudzy musztardami od mosstu winnego, z którym przyprawiane, zowią. *Syr.* 1203. Ma to w sobie gorczyca, że w oczy kąsa, i łzy z nich wyciska. *Dambr.* 111. Gorczyca polna, *arvensis*, czarna, *nigra*, biała, *alba*. *Jundz.* 347. pszonak, ruka, rukiew, ma kształt i smak i skutki po części gorczycy podobne, Wegerich, wilder Senf. *Syr.* 1207. GORCZYCOWY, GORCZYCZNY, - a, - e, od gorczycy, Senf:. Gorczycowe ziarna lub nasiona są smaku ostrego, szczypiącego. *Dykc. Med.* 417., *Ross.* горчичный. GORCZYCZNIK, - a, *m.*, *erysimum Linn.* der Hederich, rodzay rośliny, noszący strąki długie, które dobrą paszą są dla owiec. *Kluk Dykc.* 1, 208. Gorczycznik pospolity, *Rs.* полевая горчица, *officinale*, Gorczycznik rzeżucha zimowa, *barbarea*, czosnaczek, *alliaria*, lewkoniowy, *cheirantoides*. *Jundz.* 337 (*Ec.* горчичникъ, горчичница puszka musztardowa). GORCZYCZKOWATY, GORCZYCOWATY, - a, - e, małemi punkcikami niby ziarnami gorczycy upstrzony, mit kleinen Flecken wie mit Senfkörnern besprengt. Konie gorczyczkowate, iedne czarney gorczyczki, drugie czerwoney. *Lek. Kon.* 4. Konie siwe gorczyczkowate iedne są czarney gorczyczki, drugie czerwonawey. *Hipp.* 8. Gorczycowaty, siwoiabłkowity, ein apfelgrauer Schimmel. *Menin.* 1, 24.

GORDYGARDA, Kordygarda, - y, *ż.*, *z franc.* corps de garde, strażnia izba, die Wachtstube.

GORĘ, GORE, GOREC *ob.* Gorzeć. GORECZKA *ob.* Górka.

GORGA, - i, *ż.*, GORG, - u, *m.* (cf. *Germ.* Gurgel, *Gall.* gorge, Abl.) kunsztowanie głosem, trel, der Triller. Tu się niesforny wrzaſk pomiędzy krzaki Roslega, gdy wiosienne gorgi ſtroią ptaki. *Min. Ryt.* 2, 310. Słuchałem cię tu na ſtronie, Jakieś gorgi czynił w tonie. *Zab.* 11, 341. *Zabł.* Słowiki polne ciągną gorgi wolne. *Susz. Pies.* 3, *Q* 4 *b.* Orzeł kwili, ſkowronek mile gorgi zbiera. *Tol. Saut.* 89. Przedtém głos móy ſtrzępiąc przedziwniem trelował, Głośną trzodę leśną gorgamim celował. *ib.* 68. Zwiedz wszyſtkie melodye z gorgiem ćwiczonéy szyie. *Susz. Pieś.* 3. *P.* 2. *GORGOLIC się, GORLIC się, - ił, - i, *zaimk. ndk.*, rozgorgolić się *dk.*, markotnie narzekać, fukać, ſchmähen, murren, gnurren (*Bh.* horliti, *indignari, lamentari*, rozhorliti ſe *ira incendi*; *Rs.* горланить co gardła krzyczeć, горластый, горлань krzykayło). Język się gorlący, *luctans loqui. Zebr. Ow.* 154. Maią mię za obcego, żem się gorlił o dom twóy zelżony. *Ryb. Ps.* 130. (żem się gorliwie zaſtawił). Gorgoli się, kokoszy się. *Gemm.* 92. (pawi się). Niecierpliwi nierównie gorgolą się, rozruchy ſtroią. *Petr. Pol.* 2, 7. On nań nalegał i gorlił się, że tak uczyć nie chciał. *Wys. Aloys.* 314. Pani matka rzkomo się gorgoli, Ze ślub nie prędko, bardziéy na to boli. *Brath. J.* 2. Co ieſt człowiek, żeby się na boga miał gniewać, albo ten naród ſkazitelny, żeby się miał tak gorlić z niego? *Leop.* 4 *Ezdr.* 8, 34. (gorzkim bydź. *Bibl. Gd.*). Finkas rozgorlony mieczem mścił się krzywdy. *Ryb. Ps.* 213. - §. GORLIC, Gorlić *cz. ndk.*, gorgi ſtroić, trelować, trillern. Gorli sinogarlica. *Ban. J.* 4.

GORKA, GURKA, GORECZKA, - i, *ż.*, *Boh.* hurka; *Sr.* 2. gobrka; *Sr.* 1. horka; *Bs.* goriça, brridascçe, humka; *Rg.* gorizza, bardascze, brjég, glavizza; *Cro.* goricza, bërdaszcze, bereg, berdo (goricze = winnica); *Dl.* ertich, ertichar; *Vd.* goriza, gorizhiza, berd, homez, hrib, hriber, reber, brieg, berda, gorazhina; *Carn.* grizh, gerbâva, berda, rębr, klanz; *Rs.* холмикъ; *Ec.* горька, пригорокъ, бугорокъ; mała góra, pagórek, wzgórek, ein kleiner Berg, eine Anhöhe, ein Hügel. Miaſto opasane góreczkami. *Boter.* 112. Górka Wenusowa, *mons Veneris. Krup.* 2, 157. Strona tylna nogi ſklepiſta, górką kości pięty nazwana. *ib.* 164. - §. Gorka, imię familii Polſkiéy. *Wolſk.* §. 2, Gurka, nazywa się cielęcina, którey używaią na kotlety, odcinaiąc każde żeberko osobno, lub też samę całą pieką nadziewaną. *Wiel. Kuch.* 402. (cf. górnica). GORKOWATOSC, - ści, *ż.*, Erhöhung. Gdy członek wybitym zoſtał, pokazuie się na iednym miéyscu zaklęśnina, a na drugim gurkowatość. *Perz. Cyr.* 1, 99. wyniesienie). GORKOWATY, - a, - e, wyniesiony, erhoben *Rs.* увалистый.

GORLIC, - a, *m.*, piękne miaſto w Luzacyi. *Dykc. Geog.* 1, 246. Görlitz in der Lausitz. *Bh.* Horelice, Zhořelice; *Sr.* 1. Gorlez. Zgorzenie przypadkowe odmieniło Drebanowi miaſtu nazwiſko; nazwane potym sostało Zhorelicami w ięzyku Serbſkim, które potym w Niemieckiéy mowie w Gorlic odmieniło się. *Nar. Hſt.* 2, 60. Chociaż woyny nie służył, choć nie był za Lwowem, Dość kiedy wie Gorlicę, Bobową z Grybowem. *Pot. Jow.* 198.

GORLIC, Gorlić się *ob.* Gorgolić.

GORLIWIE *adv. adj.* Gorliwy; gorącym umysłem, żarliwie, zapalczywie, eifrig. *Bh.* horliwě; *Crn.* ajfrèk; *Rs.* усердно, страстно; *Ec.* мощно. Bardzo gorliwie obſtawał przeciw ſtronnikom pańſtw sąsiedzkich. *Ld.* Gorliwie się ſtarać *Vd.* pomujati se, vrezhosheluvati. GORLIWIEC, - wca, *m.*, żwawiec, żarliwiec, ein Eiferer. *Crn.* ajfrar; *Vd.* vrezhoshelnik; *Rs.* ревнитель, ревнователь, *f.* ревнительница. GORLIWOSC, - ści, *ż.*, *Bh.* horliwoſt, horlenj; *Sr.* 1. nutnoſcj; *Sr.* 2. ſurow; *Crn.* ajfr, adûr; *Vd.* gorezhlivoſt, gorezhonagloſt, vrezhosilnoſt, goreshnoſt, gorezhina, vrezhoshelnoſt, shelijo; *Cro.* lyubsztvo, ljublyenzstvo; *Rs.* горячесть, горячность, усердие, усердство, усердность, ревнивость; *Eccl.* благоусердие, поощание; żwawość, żarliwość, zapał, gorącość umysłowa, der Eifer. Gorliwość o rzeczy bozkie, *zelus. Cn. Th.* Z gorliwości obywatelſkiéy narażał się ſtronnikom sąsiedskim. *Ld.* aus patriotiſchem Eifer. - §. 2) zawiść, die Eiferſucht. Jeśli ma żonę nayupodobańszą, musi ią z domu wypędzić, żeby sołtany do gorliwości nie przywieść. *Kłok. Turk.* 90. GORLIWY, - a, - e, *compar.* Gorliwszy, *Bh.* horliwý (cf. horliti gorlić); *Vd.* gorezhliu, gorezhonagel, gorezh, vrezhosheln; *Sla.* xeſtok; *Rs.* усердный, страстный, ревнительный, ревностный, ретивый; *Ec.* вставливъ, прилѣженъ къ дѣлу, усерденъ, поощаливъ, поощанный, поощательный; gorąco obſtawaiący, eifrig, eifernd. Gorliwy o boga i o bozkie rzeczy. *Cn. Th.* Gorliwi miłośnicy zakonu. *Bibl. Gd. Act.* 21, 20. Po gorliwych usługach twoich wszyſtkiego się spodziewam. *Teat.* 6, 73. Gorliwym bydź *Rs.* усердствовать; *Ec.* благоусердствую *Gr.* προθυμέω. 2) zawisny, zazdrosny, iako i Czechowie mówią horliwý. *Mącz.* eiferſüchtig.

*GORLOTNY *ob.* Gornolotny. GORNICA, - y, *ż.*, górna pieczenia z nérką, der Nierenbraten. *Tr.* Górnica cielęca, wołowa (*ob.* Górka, Gurka, cf. *Rs.* горница izba, świetlica. GORNICTWO, - a, *n.*, der Bergbau. Kruszce pospolicie się szukaią w wnętrznościach gór, ztąd powſtało imię górnictwa. *Kluk. Kop.* 1, 15. *Vd.* rudovanje, rudſtvu, rudishe (*ob.* ruda); *Boh.* hawjřſtwo. GORNICKI, - a, - ie, GORNICZY, - a, - e, od górnictwa lub górników, bergmänniſch. *Vd.* rudoshegen, rudokopaushen; *Ross.* горскій. Uſtawy górnicze porządek zachowaią między górnikami. *Kluk Kop.* 1, 16. R. 1374 wydane górnicze prawo. *Czack. Pr.* 1, 191. Bergrecht *Crn.* gorniza). Górnicza nauka, metalurgia *Rs.* рудословіе; Górnicza szkoła горное училище (горница izba). Kommissya górnicza p. Stan. Aug. uſtanowiona. *Os. Zel.* 27., *Pam.* 83, 370. GORNIK, - a, *m.*, *Bh.* hornjk, kowkop; *Vd.* rudokopauz, knap, rudokopazh; *Crn.* rudar (*Crn.* gornik *vindemiator*); *Cro.* rudar; *Rs.* горокопъ, рудокопъ, рудокопщикъ, co w górach kopie co, kamiennik, kruszcowy górnik. *Cn. Th.* der Bergknappe, der Bergmann. Wszyscy ci, którzy robią w kopalni, nazywaią się górnikami. *Kluk Kop.* 2, 288. Górnicy się głęboko w ziemię kopią, a gardła swe na głębi w niebespieczność ważą, dobywaiąc kruszców rozmaitych. *Sienn.* 256. - §. 2) co na górach mieszka

orze, pasie. *Cn. Th.* goral, der Bergbauer, Gebirgsbewohner. *§. Gorniki, Polniki, sekta chrześciańska. *Hrbst. Art.* 16. Montanisten, Cataphrygier. GORNO, GORNIE *adv. adj.* Górny, = nadęcie, wyniosle, dumnie, z piętra, pysznie, hoch, erhaben, hochtrabend, stolz. Porwie się na rzecz wielką rymy zbyt śmiałemi, A co miał górno latać, czołga się po ziemi. *Dmoch. Szt. R.* 3. Hiszpani są górni, i górno gadaią i górno o sobie rozumieią, i górno, choć po nizkim padole stąpaią. *Dwor. C.* 3. (iak z partesów). Gorno o sobie trzymał. *Pilch. Sen. list.* 326. Zawsze górnie roskoszy patrzał. *Glicz. Wych. E* 5 *b.* Z wysokiego czoła, górnie dzieci swoie przyodziewaią. *ib. F* 3 *b.* To coś z górna, niezrozumiale gadasz. *Teat.* 19 *c*, 65. (zbyt wysoko, szumno). GORNOCHCIWOSC, - ści, *ż.*, ambicya, die Ehrsucht. Górnochciwość i niesprawiedliwość nie mogą znaleźć, czego szukaią w woynie. *Zab.* 9, 224. GORNOCHCIWY, - a, - e, Górnochciwie *adv.*, ambitny, ehrsüchtig. *GORNOKOT, - a, *m.*, *felis pardalis*, wielkości naywiększego psa, nayduie się w Ameryce. *Kluk Zw.* 1, 77. die Bergkatze. *GORNOKRYW, - u, *m.*, *archit.* = gzems, das Gesimse. *Rog. bud.* 25. GORNOLOTNY, GOROLOTNY, GORLOTNY, - a, - e, buiaiący, wysoko się wzbiiaiący *propr. et fig.* hochfliegend. Sokoły górnolotne. *Banial. J* 2 *b.* Orzeł górlotny. *Kochow.* 329. Słońce gorolotne. *Groch. W.* 206. Na morzu górnolotne wały. *Dambr.* 99. Gorolotne pióra. *Zimor. Siel.* 172. Gorolotny ogień. *P. Kchan. Jer.* 186., *Nar. Dz.* 1, 29. Zebym opiewać mógł z myślą ochotną Sługi twoiego sławę górolotną. *Groch. W.* 246. GORNOMYSLNOSC, - ści, *ż.*, wyniosłość, pycha, duma, hoher Sinn, Stolz. GORNOMYSLNY, - a, - e, Górnomyślnie *adv.*, wyniosły, dumny, pyszny, hochmüthig, stolz. Pan bóg za dawnych czasów górnomyślne głowy Karał przez muchy, żaby i owad domowy. *Zimor. Siel.* 244. Górnomyślna buta. *Nar. Dz.* 2, 39. My tu onych wyrokiem górnomyślnéy buty, Skazani między podłe natury wyrzuty. *Zab.* 8, 351. *Kossak.* Górnomyślni kraiów cudzych podbiiacze. *Zab.* 9, 213. Górnomyślny Brytańczyk. *Pam.* 85, 1, 13. Górnomyślną twarzą brząkał napuszysty. *Zebr. Ow.* 201. *magniloquo ore*). GORNOROZUMNY, - a, - e, szumnego rozumu, n. p. Ludzie nadęte i górnorozumne. *Dambr.* 607. eingebildeten Verstandes. GORNOSC, - ści, *ż.*, wyższość, wysokość, górnomyślność, Hoheit, Höherheit, Erhabenheit, hoher Sinn, Hochmuth. Górność albo nizkość są znamiona dobrego albo złego mieysca ku mieszkaniu. *Cresc.* 653. (wysokie położenie). I z nikczemnych rzeczy nawet, górności ludzie szukaią. *Modrz. Baz.* 222. Młodź bierze łatwo na siebie nieiaką nieprzystoyną górność *Petr. Ek.* 95. **GORNOSNY, - a, - e, góry dźwigaiący, bergtragend. Olbrzym górnośny. *Bardz. Tr.* 494. (*Eg.* gorostasnik *gigas*). GORNY, - a, - e, *Bh.* horni, hořenj, hořeyssj; *Sr.* 1. horny, horeni, horsski; *Bsn.* gorgni; *Rg.* górgni, gorski, plannijnski; *Cro.* gornij, zgornyi; *Vd.* gorn, gorski, berden, sgórn, nasgorn, gurni, goreni, planinski; *Crn.* sgurn, sgorne, sgorejn, sgorne (gurje, gurshi *praestantior*); *Rs. et Ec.* го́рный, гореносный; od gór, do gór należący, Berg=. Fundamenta górne trzęsły się. *Budn. Ps.* 18, 7. (n. „t. i. gór"). Ziele to gornikom przeciw górnym smrodom i parom użyteczne. *Syr.* 242. (Hrabia Mocno = gorny, = *de Montfort. Birk. Dom.* 23. Tolossanie poddali się synowi *Mocnogórskiemu. *ib.* 24.). §. na górach będący, mieszkaiący, rosnący, Berg=, Gebirgs=. Górni obywatele *Ld.* ziele górne. *ib.* Górne poziemki zbierano. *Zebr. Ow.* 4. *montana*). Górny wróg, pokuska po górach straszącа *Vd.* gorski moshiz, rudni vrag, das Bergmännlein (cf. boruta, marchułt, latawiec). - §. 2) wzgórę będący, nagórny, wyższy, Ober=, obere. Górne piętro. *P. Kchan. Orl.* 1, 329. Kara wieży iest dwoiska: górna lub cywilna, a dolna lub kryminalna. Górna wieża, iest zamknięcie w więzieniu uczciwym, oświeconym, żadnéy przykrości nie zadaiącym. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 381. der Civilarrest in dem obern Thurme, in dem höhern Theile eines Thurmes (cf. dolna wieża, dno wieży). Od położenia kraie nazywaią się górnemi i dolnemi. Kray między albo przy górach leżący, nazywa się górny, Ober=, a kray gór nie maiący, dolny, Nieder=; ztąd Szląsk górny i dolny, Ober= und Unter=Schlesien. Część iakiego kraiu blizko źródła rzeki leżąca nazywa się górna; a ku uyściu zbliżona, dolna, ztąd górna i dolna Saksonia od Elby, Ober= und Nieder=Sachsen. Kraie blizkie morza są dolne, a oddalone od niego górne, ztąd gorna i dolna Normandya. *Wyrw. Geogr.* 13. Ziemia górna i dolna. 3 *Leop. Jud.* 1, 15. (wierzchnia i niższa. 1 *Leop.*). §. Pieczenia górna, górka cielęca, skopowa, ein Braten vom Halsstücke, ein Genickstück. Za beczkę piwa, za pieczenią górną, powinność swoię urzędową przedaie. *Syr.* 943. §. Górne liniie w notach muzycznych, które nad rygami na nótach się dodaią. *Magier Msk.*, *oppos.* przypisne liniie). - §. *transl.* główny, przełożony, naywyższy, Ober=, in Rücksicht des Ranges, der Gewalt. Górny sąd, das Obergericht. Nie inaczéy bywam przynaglony, tylko górnemi rozkazami, t. i. samego króla. *Teat.* 26, 55. - §. wysoki *propr. et fig.* hoch, Orzeł górnym się nad wszystkie ptaki unosi lotem. *Tr.* Wzmocnił się pochlebca w górną u Cesarza powagę, *Skarg. Dz.* 311. Co za górne morały! *Teatr* 52 *d*, 25. Styl górny. *ib.* 24, 19. *Czrt.* - §. niebieski, boski, des Himmels, Gottes=. Ty zawsze swe obracasz życie do górnego prawa, idziesz za bogiem. *Bardz. Luk.* 164. Obwinia człowiek górne kołowroty, A sam z powinnych obrębów wylata. *Zab.* 11, 31. *Nar.* - §. górnomyślny, dumny, hohen Sinnes, hochmüthig, stolz. Hiszpani są górni, i górno gadaią i górno o sobie rozumieią. *Dwor. C.* 3. Fantazya górna; umysł górny. *Tr.* *GOROBŁĄKACZ, - a, *m.*, po górach się błąkaiący, der auf den Bergen herumirrt. *Rg.* gorostitalaz *montivagus.* *GOROCHODNY, - a, - e, chodzący po górach, *Ec.* горохода́щїй, по гора́мъ ходя́щїй; *subst.* горохо́децъ *Gr.* ὀρειβάτων, bergwandelnd, der Bergwandler. *GOROCHWYTNY, - a, - e, na górach chwytaiący się, *Ec.* горохи́щный *Gr.* ὀρειάλωτος, *in monte raptus*, bergergriffen. *GOROKOPNY, - a, - e, od kopania gór, górniczy, kopalny, Bergbau=. *Rs.* горокопный. *GOROŁAZ, - a, *m.*, łażący po górach, ein Bergkletterer, Bergsteiger. *Boh.* horolaz. §. droga wązka poboczna na gorach, łaz, obłaz. *X. Kam.* ein schmaler Seitenweg auf dem Gebirge. GOROLOTNY *ob.* Górnolotny. GOROWAC, GUROWAC, - ał,

- uie, *intrans. ndk.*, na górze, na wysokości bydź, **in der Höhe schweben, oben seyn; oben drüber seyn.** W tym herbie dwa kolka podle siebie goruią; trzecie spodem idzie. *Nies.* 1, 73. Goruie gwiazda, *culminat*, kiedy właśnie o dwunastéy na południk przyidzie. *Hub. Wſt.* 287. Górowanie gwiazdy, moment, gdy gwiazda przyidzie do południka mieysca. *Sniad. Jeo.* 73. b) wzgórę się wzbiiać, **sich empor schwingen.** Orzeł nad wszystkie ptastwa zwykł górować. *Tr.* b) górę t. i. przewagę, prym mieć, **den Vorzug, die Oberhand haben.** Senatorowie, iako stopniem, tak wszelką ozdoby iego przystoynością, wszędzie i zawsze gurować i figurować powinni. *Mon.* 69, 602. Zadnego niemasz, któryby tak we wszystkiém gorował, żeby go w czém kto inny nie przechodził. *Zab.* 12, 263. *Dudz.* W młodym i w starym wieku chwalić co znayduię, Młody siłą, a stary rozumem góruie. *Zab.* 15, 173. Prawo zawsze nad pany góruie i górować powinno. *Tr.* *Górowałeś w dobroci twéy utrapionemu boże. *Budn. Ps.* 68, 10. (zastępy twe dla ubogiego nagotowałeś dobrotą twoią. *Bibl. Gd.*). Pochodz. *Wygórować*, *wzgorować*; *wſkórać* Vd. *gorpriti.* GOROWATY, - a, - e, nierowny, chropowaty, pagórkowaty, **hügelig.** Mieysca górowate. *Hipp.* 23. *GOROZIELON, - a, - e, *ob.* bergryn, *Vd.* goroselen, **berggrün.** *GOROZOŁTY, - a, - e, *Vd.* gororumen, **berggelb.**

GORS, - u, *m.*, *z franc.*, bramowanie napierśne u koszuli, **die Halskrause.** Pieszczone iéy piersi z pod gorsów wyglądaią niewiele. *Zab.* 15, 204. Bukiet, co go twe ręce uwiły, Tak mi od ciebie był miły, Zem go do gorsu przypięła. *Teat.* 54 *b*, 4. Dyament w podarunku, w szersze gorsy panienki przewlekał. *Zab.* 13, 250. *Nar.*, *Kniaz. Poez.* 2, 167. Niech w krągłym gorsie palce twe nie dłubią. *Hul. Ow.* 21., *Ross.* брыжи *ob.* bryze. GORSET, - u, *m.*, *z franc.*, część ubioru kobiecego, stanik, **das Corset, ein Leibchen.** Hazuczki z gorsetami. *Comp. Med.* 105.

GORSKI, GORSKNĄC, Gorśnienie, Gorszczéyszy *ob.* Gorzki, gorzknąć, gorzknienie.

GORSZEC, - ał, - eli, - cie, *neutr. ndk.*, zgorszeć *dk.*, gorszym się stawać, **ärger werden.** GORSZY, - a, - e, *comparatiuus adj.* zły, *adverb.* gorzéy *qu. v.*, *Bh.* **hor=ſſi**; *Slo.* **horſſi**; *Sr.* 2. **gorſchi, ſtorſchi**; *Sr.* 1. **horſchi**; *Sla.* gorji; *Bsn.* gorri; *Cro.* gorji, gorshi; *Rg.* gorri, hughi; *Vd.* huishi, hudobneishi, hudobliveishi (cf. *Vd.* gerd, gard **garſtig** brzydki, *compart.* garshi, garji, gershi; *Crn.* gard, gershé cf. gardzić); *Rs. et Ec.* горшій, злѣйшій, пущій; **ärger, schlechter, schlimmer.** Pospolicie po złym oycu, bywa gorszy syn. *Biat. Poſt.* 177. Często nad słabość gorszy iest sposób léczenia. *Zab.* 12, 384. Wiek oyców, gorszy nad dziadów, nas rodzi Gorszych niż oni; od nas plemię Jeszcze gorsze wnet zarazi ziemię. *Hor.* 2, 61. Złego człowieka karze pan bóg przez gorszego. *Rys. Ad.* 79. Nie ieden obawiaiąc się złego, poddał się gorszemu. *Lub. Roz.* 105. *cf.* z deszczu pod rynę). Gorszy strach, niż sama bieda. *Gemm.* 92. Ta święta ustawa iego na gorszy się koniec obraca. *Rey Pſt. K.* 2. (na złe użyta). Gorszy koniec *ob.* szary koniec). Nie grzeszże daléy, być się co gorszego nie stało. *Sekl. Jan.* 5. **noch was Aergeres.** Nic choréy nie pomogło; ale owszem ku gorszemu zdrowiu przyszła. *Sekl. Mark.* 5. (pogorszyło iéy się). Dobry, gdy się zepsuie, bywa naygorszy. *Cn. Ad.* 184. Jeden drugiego gorszy; niemasz w czym przebierać. *ib.* 306. Łakomy wszystkim zły, sobie naygorszy. *ib.* 426. Gorsze rzeczy dłużéy trwaią. *Gemm.* 92. **das schlechtere.** cf. lepsze bóg bierze; cf. garnca natłuczonego dłużéy. cf. łatane zdrowie trwalsze, cf. skrzypiące drzewo; cf. złego nikt nie chce). Co lepsze zginęło, co gorsze *zostanęło (zostało). *Cn. Ad.* 94. Nic gorszego nad złą niewiastę. *Zab.* 15, 224. - Co gorsza, że się w moiey biedzie nikomu zwierzyć nie mogę, *z* to naygorsza, **was das Schlimmste ist.** Przebóg, co też Wc Panna naygorszego robisz! *Teat.* 29, 52. (bardzo źle robisz; *opp.* co naylepszego robisz). GORSZYC, - ył, - y, *czyn. niedok.*, zgorszyć *dok.*, gorszym robić, psuć, pogarszać, pogorszyć, zgorzyć, **ärger machen, schlimmer machen, verschlimmern.** *Bh.* **hor=ſſiti, horſſim, zhorſſim**; *Sr.* 2. **gorisch**; *Sr.* 1. **horschu**; *Rg.* smùtiti, smétati; *Bs.* smutiti *Vd.* pohuishati, sgrenzhiti, zagrenkuvati; *Rs.* блазнить, блажнить; *Eccl.* соблазняти, соблазнити. Miasto léczyć, zgorszył chorobę. *Tr.* b) *moral.* do złego pobudzać przykładem, mową etc., **ein Aergerniß geben, ärgern.** Gorszyć się, *z* **ein Aergerniß nehmen, sich ärgern.** Ześ dobry, gorszysz wszystkich, iak o tobie słyszę; J ia się z ciebie gorszę, i satyry piszę. *Kras. sat.* 10. Gorszyli się w nim. 1. *Leop. Mar.* 6, 3. Gorszący, psuiący, *Bh.* **po=horſſliwý, zhorſſiwý**; *Rs.* блазненный, блазнительный. Kronika gorsząca. *Pam.* 85, 1, 517. *chr. scandaleuse.* Gorszący mową *Rs.* блазнорѣчивый. GORSZENIE, - ia, *n.*, zgorszenie, **das Aergern, das Aer=gerniß, das man einem giebt.** *Rg.* smùtgna, sméchja; *Bh.* **pohorſſliwoſt**; *Ross.* блажненіе, блазненіе, соблазнъ; *Ec.* соблазненіе. GORSZYCIEL, - a, *m.*, gorszący drugich, **der den andern ein Aergerniß giebt, Sittenverderber.** Filozofom, niby młodzieży gorszycielom, z miasta ustąpić kazano. *Oſſol. Sen.* 15., *Ec.* соблазнитель; *w rodz. żeńſk.* GORSZYCIELKA, **die Sittenverderberinn.**

GORSZNĄC *ob.* Gorzknąć. GORUIĘ *ob.* Górować.

GORYCZ, - y, *ż.*, rzecz gorzkiego smaku, *propr. et fig.* **die Bitterkeit** (*oppos.* słodycz). *Rg.* gorcillo, garcillo, gorcina; *Rs.* горечь (горесть zgryzota); *Ec.* брідость, остросmь вкуса, гoресть, остроженчіе. W iarzmie tym słodko zaprawną gorycz poczuiesz w czasie. *Teatr* 46, 19. Prześladowania, oto to iest piołun, który życie nasze goryczą zaprawia. *Karp.* 2, 107. - §. gorycz, smak gorzki, który czuiemy, **der bittere Ge=schmack, die Bitterkeit im Halse.** cf. gorz). Gorycz zawsze wzbudzona bywa skażeniem żółci. *Dykc. Med.* 2, 420. - §. *Botan.* Gorycz, *picris Linn.* **Bitterkraut,** rodzay rośliny *ob.* zmiiówka. *Kluk Dykc.* 2, 182. Gorycz szorstki, *Echioides*, wielokwiatowy, *hieracioides. Jundz.* 388. GORYCZKA, - i, *ż.*, *Gentiana Linn.* **Enzian, Bitterwurz.** *Bh.* **hořec**; *Rs.* горечавка, korzeń *goryczany. Urzęd.* 155. większy rośnie na błotach, ma liść białéy ciemierzycy podobny, używany do lekarstwa. *Kluk Rosl.* 2, 220., *Sienn.* 73. Wszystkie gatunki tego rodzaiu, gorycz iaką w sobie maią. *Kluk Dykc.* 2, 23., *Urzęd.* 155. goryczka płucowa, *pneumonanthe*, czerwo-

na, *centaurium*, *Rs.* золотомѣсячникъ; *Vd.* svederz, slatnr germek, zhantara; łąkowa, *amarella*, polna, *campestris*, krzyżowa, *cruciata*; *Rs.* соколей переплѣтъ, der Kreutzenzian, der kleine Enzian, Sperenstich, Himmelsstengel. *Jundz.* 174. Goryczka włoska, centurzya wielka, Jasieniec, *Centaurea Centaureum Linn.* Groß Tausendgüldenkraut. *Syr.* 654. GORYCZNIK, GORYSZ, GORZYSZ, - a, *m.*, wieprzyniec, świni kopr, wszywy kopr, sarni korzeń, ieleni korzeń, siarkowy korzeń, *peucedanum Linn.* der Haarstrang, Saufenchel. *Syr.* 195. Gorzysz, bo w górzystych a ciemnych lasach rośnie. *Sienn.* 133. pospolity, *officinale*; gorysz kmin koński, *silaus*, Roßkümmel. *Jundz.* 183., *Rs.* желтолень.

GORYWAC, - ał, - a, *neutr. frequ. verbi* gorzeć, brennen, abbrennen. Niechay miasta nie gorywaią, domy niechay nie gniią. *Gorn. Sen.* 485. Aby w ów czas, kiedy pożary gorywaią, żaden ognia nie niecił w boru. *Haur Ek.* 9.

*GORZ, - a *et* u, *m.*, *obs.* zgaga, palenie w gardle, *fig.* żądza; *Crn.* gerloviza, gerlovna (cf. gardło), die Kehlsucht, Begierde nach etwas. W składanych: ślinogorz, winogorz, śrebrogorz, złotogorz. *§. gorzenie, pogorzenie, pogorzelisko, der Brand. Eneasz długo błądził po morzu, Nie chcąc oyczystéy Troi patrzyć gorzu. *Stryik. Gon. M.* 3.

2) GORZ, - a, *m.*, *n.p.* Gdy się wrota do morza otworzą rzékom, ziemia się raduie zbywszy z zimy swego gorza. *Kołak. Wiek. B.* 1. t. i. powierzchowności śniegowéy iakoby tego, co było na górze, die obere Decke, der Pelz, die Hülle, fig.

GORZAŁA *ob.* Gorzałka. GORZAŁCZANY, - a, - e, od gorzałki, Brantwein=. *Rs.* водочный (*ob.* wódka). Przeklęta gorzałczana kufo! *Teat.* 18 *b*, 8. Gorzałczany piiaku. *Gorzałczany*, - ego, *m. subst.*, gorzalnik, który gorzałkę pali (*Bh.* kořalnik) der Branntweinbrenner. Na dobrą gorzałkę, gdy nabiie gorzałczany, niech do niéy soli oczkowatéy włoży. *Haur Sk.* 164. GORZAŁCZYCA, - y, *ż.*, GORZAŁCZYSKO, - a, *n.*, paskudna gorzałka, Fusel, schlechter Branntwein. *Bies. A.* 1., *Pot. Zac.* 189. GORZAŁECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, Branntwein. *Bh.* kořalička. W alembiku przepalać prostą gorzałeczkę Z winem, z cukrem, z korzeniem, z ziołmi na wodeczkę. *Jeż. Ek. F.* 1. *GORZAŁA, - y, *ż.*, GORZAŁKA, - i, *ż.*, u gorałów palanka, *Bh.* kořalka, hořalka, palené (wjno), pálený; *Sr.* 2. palenz; *Sr.* 1. palene; *Sla.* rakka; *Vd.* shganje, shganu vinu; *Cro.* sganicza; *Crn.* shganje; *Rs.* горѣлка, вино, винцо, хлѣбное вино; po Małorossyysku horyłka. *Czack. Pr.* 1, 276. (cf. Lubihoryłka. *Pot. Jow.* 72.) der Branntwein. Te trunki, które oycowie nasi po prostu nazywali gorzałką, potym wódką, my teraz ochrzciliśmy likworami. *Kras. Podst.* 1, 18. Z żyta pospolicie pędzi się gorzałka. *Kluk Rosl.* 3, 733. lepsza gorzałka pędzi się z pszenicy. *ib.* 273. Pewny człowiek, *Ka* zwany, doszedł sekretu palenia gorzałki; potym przez zbyteczne iéy zażywanie, zaięła się w nim gorzałka, tak że zgorzał; a ztąd (*zgorzał Ka*) gorzałka ma mieć swoie nazwisko. *Haur Sk.* 164. *cf.* messówka, szumowka = prosta gorzała. *Rs.* пригольовокъ, подголовокъ pierwszy ciek gorzałki (cf. okowity, okowitka). Gorzałki porcya, którą w Moskwie dawniéy zakonnikom w święta dawano красовуля. Gorzałki palenie *Ross.* винокуреніе, *adj.* винокурный. - Gorzałką za grosz przyiaciela uczcisz, a za dziesięć umorzysz. *Rys. Ad.* 14. Gorzałka iak złodziéy, ani wzwiesz, iako się wkradnie. *Rys. Ad.* 14. GORZAŁKOS, - ia, *m.*, gorzałczany piiak, ein Branntweinsäufer. *Bh.* kořalnjk. Ci to gorzałkosiowie, piianicy, przy gorzałce o woynie radzą. *Opal. sat.* 156. GORZALNIA, gorzelnia, - i, *ż.*, budowanie do palenia gorzałki, das Brennhaus, die Branntweinbrennerey (pospolicie zowią: browarem; ale browar na piwo iest). *Bh* winopalna, paljrna; *Rs.* винокурня, винокуренный заводъ. O gorzałce i gorzalni. *Haur Sk.* 163. Za zwyczay po wielkich folwarkach znaydować się muszą gorzalnie. *Switk. Bud.* 280. Zwiedziliśmy śpichlerz, browar, gorzalnią. *Kras. Podst.* 1, 66. Zagęszczą się gorzalnie, browary; podniosą się żyta i ięczmiona. *Kluk Rosl.* 3, 249. GORZALNICA, - y, *ż.*, co gorzałkę pali, palaczka, die Branntweinbrennerey. *Bh.* winopalnice, kořalnice. Nabożne białogłówki i gorzalnice czynią też wódkę z Tatarskiego ziela. *Syr.* 22. GORZALNIK, - a, *m.*, palacz gorzałki, der Branntweinbrenner. *Bh.* kořalnik, paljrnik, winopal, winopalnjk, kořalečnjk; *Vd.* shganjar, shganjodelauz; *Rs.* винокуръ. Drożdże potrzebne są piekarzom, gorzalnikom. *Haur Sk.* 163.

GORZCZEY *ob.* Gorzko. GORZCZYC *czyn. niedok.*, ogorzczyć *dok.*, gorzkim uczynić, bitter machen, verbittern. *Bh.* zhořčiti; *Sr.* 1. wohorkoscżam, horke tžinu; *Rg.* ogorcitti; *Crn.* sgrenim; *Rs.* огорчить, огорчать, огорчаю, огорчеваю (огорчительный iątrzący, krzywdzący); *Ec.* горчю, горчу. Uroczystość pełna słodyczy, żadną ucisków nieogorzczoney żółcią. *Pociej* 217.

GORZEC, Gorzeć, - ał, - eli, gorzeie; Goreć, rzał, goreie; *et* gore; *neutr. ndk.*, zgorzeć *dk.*, *GORAC; - ał, - a, *kontyn.*, cf. gorywać, *Bh.* hořeti, shořet, hořjm, hořjwam; *Slo.* horeti, hořjm, shořjm; *Rg.* gorjetti; *Sr.* 2. se gorěsch; *Sr.* 1. horu so; *Vd.* goreti, gorim, sgoreti, pogoreti; *Crn.* goręti, gorim (*a* gori, *quia ignis altum petit*, *Cambricum* gores *feruor*, *cum Carniolico* gorężh *consonat*); *Sla.* gori; *Bs.* goritti, gorjeti, zgoriti, zasgecchise; *Cro.* goreti, gorim; *Dl.* goriti; *Ross.* горѣть, горю, сгорѣть, сгораю; *Eccl.* пламенствоватися, горѣть въ огнѣ; *Hb.* חרר charah *arsit*; *Arab.* חרי *exarsit*, *Hb.* יאר heir *incendit*, *Hebr.* אור *lucere* cf. zorza *cf. Lat.* uro); palić się, pałać, *propr. et fig.* brennen, entbrannt seyn. Ogień ma ustawicznie gorzeć na ołtarzu, a nigdy nie gasnąć. *Radz. Leuit.* 6, 12. Przed grobem Pańskim dwanaście lamp zawsze goreią. *Warg. Radz.* 144. Lampy tam zawsze goreiące wiszą. *ib.* Jagiełło zbudował kościoł na tém miéyscu, gdzie piérwéy gorzał ogień pogański. *Twors. Ok. F.* 1. Gdzie ogień gore, nie dziw, że iskra wyskoczy. *Morszt.* 303. Już i tobie biada, Kiedy tuż podle gore u sąsiada. *Budn. Apopht.* 67. Gwałtu! gore! *Teatr* 29 *b*, 23. es brennt! Feuer! Na ogień ukazuiąc, mówił: tam *gora. *Warg. Wal.* 216. Tu gore; tu boli. *Rys. Ad.* 67. *hinc lupus urget*, *hinc canis angit*. cf. między młotem a kowadłem. cf. ani mię tam, ani mię sam). Kto bliżéy ognia, bardziéy gore. *Chodk. Kost.* 39. Gorza-

łem w ogniu, ledwie tak gorzią Słoneczne koła, kiedy lwa miiaią. *J. Kchan. Ps.* 42. Tam pola wyschłe od słońca gorzią. *Petr. Hor. D* 3 *b.* Już wiatry i niebieskie w płomień idą kręgi, Gore papier, goreią kroniki i księgi. *Pot. Jow.* 96. Tego roku kometa gorzała miesiąca Lutego. *Latos Kom. B b.* (świeciła płomieniem). Gore mu wszystko w ręku, = rzemieślnik abo robotnik pilny, pracowity. *Cn. Ad.* 264. es geht ihm wie der Blitz von der Hand, er arbeitet reißend, schnell, *Slo.* pilno mu, gakobi horelo. *albo też:* o człowieku prędko tracącym, mówiemy: gore mu wszystko w ręku. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 90. es dauert bey ihm nichts lange, er jagt alles durch die Gurgel. Zawsze gore na złodzieiu czapka. *Pot. Arg.* 226. niespokoyne sumnienie, żyie by mysz na pudle, auf einem Diebe brennt die Mütze, d. h. er hat ein unruhiges Gewissen. Nie gore czapka na wielkim złodzieiu. *Kras. W.* 74. cf. mucha uwięźnie, bąk się przebiie). Już poczęły ogniem woyny goreć ściany nasze. *Nag Fil.* 183. Bela, widząc, iż ze wszystkich stron gore, uciekł do Dalmacyi. *Biel. Sw.* 130 *b.* Właśnie woyna z Albigienczykami gorzała. *Birk. Dom.* 92. Oto oyczyzna gore, gaś, gaś, kto cnotliwy. *Opal. sat.* 79. Wdzięcznym zapałem twych ślicznych oczu goreię. *Past. Fid.* 19. Zapaliłeś iéy serce, co bez tego *gory (goreie). *Jabł. Tel.* 42. Do wziętéy Bryzeidy smutny Achil gore. *Hul. Ow.* 65. Korymen gorzał ku piękney Dafnie, która się iescze ku niemu nie zaięła wzaiemnym zapałem. *Zab.* 11, 81. Serca ogniem w nas gorzały, J słuchaiąc go, prawie rozpływały. *Odym. Sw.* 2 *Mm* 3 *b.* Zaż serce nasze nie gorzało w nas, kiedy nam pisma otwarzał? *Sekl. Luc.* 24. Ćwiczy się w pobożności, miłością bożą goraiąc. *Koch. Roz.* 90. Francya obełżona gora, i gniewem przeciw nam pała. *Warg. Cez.* 110. Broń iego ieszcze z mordu świeżego gorzała. *Otw. Ow.* 145. war noch warm; rauchte noch. Nie goreiesz ze wstydu, z podobnemi przychodzić kłamstwy? *Teat.* 29, 36. *(ob.* zapłonić się). Gorzały mu oczy, iako dwie pochodnie. *Tr.* t. i. błyszczały się, sie funkelten. Goreią w nim humory. *Tr.* t. i. wzburzaią się, das Geblüt wallet. Cały gorę za boiem, nie znam w sercu trwogi. *Dmoch. Jl.* 2, 5. Sardanapal zgorzał na wymyślne wygody i miękkości. *Bals. Nied.* 1, 210. — §. Koniom w drodze kopyto abo piętka gorzeie abo się nadbiie. *Hipp.* 56. zaognia się, entzündet sich. Ziele brodawnik gorzeniu a boleniu głowy ulgę czyni. *Urzęd.* 164. GORZELINA, - y, *ż*, GORZELISKO, - a, *n.*, stos drewny, ein Scheiterhaufen. *Tr.* §. drzewo do gorzelni zdatne. *X. Kam.* Holz zum Brandhaufe. - §. pogorzelisko. *Tr.* seine Brandstelle (cf. *Boh.* Hořelice, Zhořelice *Gorlic*, miasto w Luzacyi, Görlitz. *Dykc. Geog.* 1, 246. *ob.* Zgorzelec). GORZELNIA *ob.* Gorzalnia. *GORZELNY, - a, - e, od gorzenia, palny, Brenn=, zum Brennen. Na gorzelnych marach trup zsiniały niosła. *Zebr. Ow.* 371. *ursuro feretro*).

Pochodz. *gorący, gorętszy, gorąco, gorącość; gorączka, gorączkowy. Gorlic, Zgorzelec, Zhorelice; Gorliwy, gorliwość; dogarać; ogarać, ogorzeć; ogorzały, ogorzałość, ogorzelina; ogarek; ogar (ogier); pogorzeć; pogorzały; pogorzalec, pogorzel, pogorzelica, pogorzelisko, pogorzenie; przegarać, przegorzeć, przegorzały, przegarzanie; przygorzeć, przygorzały, przygorzałość; rozgorywać się, rozgorzeć się, rozgorzały; ugarać, ugorzeć; wygorzeć, wygorzenie, wygorzelina, wygorzały; zgorzeć, zgorzały, zgorzelina, zgorzelisko, zgorzysty, niezgorzysty; zagorywać się, zagorzeć się, zagorzenie, zagorzały, zagorzelina. §. Gorz, ślinogorz, śrebrogorz, winogorz, złotogorz. §. Gorczyca; gorzki, gorzkość, gorzkawy, gorzkliwy, gorycz, gorysz, gorzysz; gorzknąć, gorzknieć; przegorzknieć, przegorzkniały; przygorzknieć, przygorzkniały: zgorzknieć, zgorzkniały, Zgorzkniałość. §. Gorzeć = grzać, grzany, grzanka; grzéyskarb; łożogrzéy, dogrzewać, dogrzać, nagrzewać, nagrzać; ogrzewać, ogrzać; odgrzewać, odegrzać; podgrzewać, podgrzać; przegrzewać, przegrzać; przygrzewać, przygrzać; rozgrzewać, rozgrzać; zgrzewać, zgrzać; zagrzewać, zagrzać.*

GORZEY *adv. compararatiuus adverb.* źle, *cf. adj.* Gorszy; *Bh.* hůře, hůř, zle (hoře, hoř biadowanie); *Sr.* 2. gorej; *Sr.* 1. hoře, hobri, naihoršcho (horio *calamitas*); *Sla.* gorij, gorjò; *Bs.* gorre; *Cro.* gòrje; *Crn. et Vd.* gorje *vae!* biada! *Rs.* rópe; ſtąd горевать kłopotać się, горемыкать biadować się; *Rs. et Ec.* rópше, жу́же, пу́ще, злѣйшно; ärger, schlimmer. Tu źle, a tam ieszcze gorzéy. *Cn. Ad.* 5. Znamy, co dobrze, co źle, a co gorzéy. *Chrość. Luk.* 304. Już bydź gorzéy nie może, o ludzie, o czasy! *Pot. Arg.* 238. Gorzéy potym będzie. *Cn. Ad.* 264. Codziennie prawie gorzéy rzeczy idą. *Zab.* 6, 354. Baba lecąc z wschodów wołała: co daléy, to gorzéy. *Rys. Ad.* 1. Chorował bardzo ciężko, że co daléy to gorzéy z nim było. *Birk. Dom.* 102. Gorzéy niżeli źle. *Gemm.* 93. noch schlimmer als schlimm. J tak nie naygorzéy, = i to nie źle. *Cn. Th* 282. *dictum priuigni, qui lapide canem ferire volens, percussit nouercam.* — Niezgorzéy, nienaygorzéy, nie źle, niczego n. p. Mógłbym się wypromowować niezgorzéy w tamtym kraiu. *Teat.* 1, 43. nicht ganz schlecht. Przycina mi niezgorzéy. *ib.* 34 *c*, 63. (kaducznie, za katy). — §. *Gorze! = źle, biada! übel, schlimm, schlecht, wehe! Henryk, uyrzawszy, że Mieczysław począł z woyska uciekać, westchnął i rzekł: *gorze* się nam stało. *Bielsk. Kr.* 156. Ach gorze mnie, miły Panie. *Wrob.* 297. *heu mihi!*

GORZKAWY *ob.* Gorzkliwy. GORZKI, - a, - ie, *compar.* Gorzczéyszy, *Bh.* hořký, *comp.* hořcegffi; *Slo.* hořký; *Sr.* 2. gorki; *Sr.* 1. hórki, hiorki; *Bs.* gorak, gorki, gherk, ghrrik, sgjùk; *Sla.* gorak; *Rg.* gorak, gorka, gorko, gaark, cemerni; *Jll. barb.* xùk (cf. żółć); *Cro.* gorki, go.ëk, sùhkek; *Dl.* gorup; *Crn.* gorjup, grènk (cf. chrzan), garjup, britke (cf. brzydki); *Vd.* grenek, grenku, sharek, sholku, britek, skukàk, superno; *Rs.* горькій, го́ркій, го́рекъ, горько́некъ (горестный biédny); *Ec.* го́ркій, го́рестный cf. *Finn.* carwe, *Suec.* kerf, *Ger.* herb); smaku przykrego szczypiącego, piołunowatego, bitter. Lekarstwa gorzkie, są substancye, które na ięzyku zostawuią wrażenie niemiłe, pospolicie znane pod nazwiskiem goryczy. *Dykc. Med.* 2, 421. Gorzki smak iest gorący i suchy, ostry i przykry. *Sak. Pr.* 95. Gorzki iak żółć *Vd.* krenek kaker shouz). Często sok, chociaż gorzki, utaiony w ziele, Pomoc daie słabemu, i chorobę léczy. *Hul. Ow.* 240. §. *fig.* przykry, żałosny, empfindlich, schmerzhaft, bitter, sauer. Szwanki i postrzały, Niegorzkie mu dla miłéy oyczyzny

i chwały. *Leszcz. Claff.* 80. Tak na świecie bywa, Tę słodką roskosz gorzki ból przerywa. *Zab.* 14, 279. *Rzew.* Wyſtępek swóy gorzkiemi łzami opłakuią. *Przyb. Milt.* 349 Serce srodse zranione, u niego twarz blada, uſta gorzkie. *P. Kchan. Orl.* 1, 121. Jam bardzo gorzkiego teraz umysłu. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 41. O dniu gorzki i nieszczęśliwy. *Skarg. Dz.* 857. Spuść temu wzdychania gorzkie dla ciebie nędznemu. *Paſt. Fid.* 100. Uſtawiczna, gorzka praca, *labor improbus*. *Mącz.* Tym cięższa i gorzczéysza męka. *W. Poſt. W.* 210. Niewiaſta zła gorszczéysza niźli śmierć. *Leop. Eccles.* 7, 27., *Radz. ib.*, *Zrn. Poſt.* 219 *b.* Słodkie z gorzkiém się miesza *Slo.* ſladké z horkim ſa miſa, premena. GORZKLIWY, GORZKAWY, - a, - e, coś gorzkości zarywaiąc, etwas bitter, bitterlich, *amarulentus*. *Mącz.*, *Slo.* náhořký; *Sr.* 1. nahorkí, tróchu horkí; *Bs.* nagorak, pogorko, nagorko, naghrriko; *Rs.* горьковáтый. Gorzkliwy abo gorzkawy. *Ern.* 124. Tynktura gorzkawa, *amaricans*. *Krup.* 5, 75. GORZKLIWOSC, - ści, *ż.*, *fig.* niesmak, Mißlaune, Bitterkeit. Wszelka gorzkliwość, i gniew, i nienayrzenie niech dalekie będą od was. *Leop. Ephes.* 4, 31. (gorzkość. *Bibl. Gd.*). GORZKNĄC, GORZNĄC, - ał, - ęli, - ie, GORZKNIEC, - iał, - ieli, - ieie, *niiak. ndk.*, zgorzknąć, zgorzknieć *dk.*, *Bh.* hořknauti, hořknu, zhořknauti; *Sor.* 1. hórknu; *Rag.* garknuti; *Bsn.* gorcjatti, ogorcjatti; *Crn.* grenim, oggrenim; *Rs.* огоркнуть; *Ec.* гóркну, горчаю, згóркну; gorzkim się ſtawać, *propr. et fig.* bitter werden. Oleie nie świeżo zaraz wyprasowane gorznieią, oſtrzeią. *Krup.* 5, 32. ranzig, galſtrig werden. Niemiło czego nazbyt, miód nawet gorzknieie, Gdy nim zbytek nadto leie. *Min. Aus.* 109. Jużci gorzknieie bez końca biesiada. *Hor. sat.* 255. Wnet zgorzkniały potrawy, Wnet i wety żółcią się wylały. *Błaz. tł. C* 3. Gorzkną biesiady bez końca czynione. *Zab.* 13, 134. Gorzknieie mi wszyſtko. *Gemm.* 93. żółcią mi się ſtaie; cf. kością w gardle). Gorzknienie, Zgorzknienie, das Bitterwerden, die Galſtrigkeit. *Ec.* згоркнéнїе. Zgorzkniały, bitter geworden, galſtrig; *Bohem.* prozluklý; *Eccl.* згóрклый. GORZKO *adverb. adj.* Gorzki; *compar* Gorzczéy, *Bh.* hořko, hořce; *Ec.* гóрцѣ, гóрько (cf. *Rs.* гóре! biada! *ob.* gorzéy, *gorze), *propr. et fig.* bitter. Nigdyby uſta smaku w słodyczy nie miały, Gdyby nigdy co gorzko ſkosztować nie miały. *Zab.* 14, 153. Gorzko, ale zdrowo. *Cn. Ad.* 264. Wyszedłszy precz, płakał gorzko. *Leop. Matth.* 26, 75. er weinte bitterlich. Mężny Hektor gorzko opłakany. *Hul. Ov.* 102. der bitterlich zu beweinende Hector. Gorzko teraz za to żałuie, że nas nie umiała szanować. *Boh. Kom.* 2, 49. Dwoiako cięższéy a gorzéy Pan od nas przyimuie, gdy grzeszymy, aniżeli od pogan. *Zrn. Poſt.* 3, 783. Stąd naycierpszą poymuię gorycz, że gorzko znosisz przygodę iego. *Oſſol. Sen.* 36. z przykrością, mit Widerwillen. GORZKOPIERNY, - a, - e, - *ie adv.*, gorzki, przytém pieprzny, bitter und brennend, wie Pfeffer. Ziele to smaku ieſt gorzkopiernego. *Syr.* 835. GORZKOSC, - ści, *ż.*, *Bh. et Slo.* hořkoſt; *Sr.* 2. gorkoſcź; *Sr.* 1. horkoſcź; *Rag.* garkos, gorſkos, garcina; *Bosn.* gorkóſt, garkóſt, ghrricina; *Cro.* gorkoszt, gorkocha, gorchina, suhkocha; *Dal.* xukoſst; *Vind.* grenkuſt, sharkuſt, britkuſt, grennkoba; *Carn.* grenkuſt, grenkóba, britkoſt: *Ross.* гóрькость; *Eccl.* гóресть, горкость, бридость, остроже́лчїе; gorycz, smak gorzki, die Bitterkeit. Gorzkość słodyczą się nadgradza. *Zegl. Ad.* 81. §. niesmak, przykrość, trudność, Widerwärtigkeit, Unannehmlichkeit, Ungemach. Do króleſtwa niebieſkiego przez mękę i gorzkość droga ieſt. *Skarg. Zyw.* 2, 62. Pokazuie mu na oko, iak wiele słodkości przykryła ta mała gorzkość, któréy człowiek musi troszkę uczuć, kiedy się namiętnościom przeciwia. *Gorn. Dw.* 328. O miaſto, iak siedzisz, by wdowa osierociała, bramy i zamki twoie popsowane, wszyſtka cię gorzkość obięła. *Skarg. Kaz.* 342. §. Gorzkość serca: gniew, niechęć, żal, Erbitterung, Unwille. Odpisywał z gorzkością, i na wszyſtkie biſkupy słowy miotał. *Skarg. Dz.* 118. Aryusz zayrzał Aleksandrowi biſkupſtwa, i oną gorzkością serca ſtrapiony, do niezgody przyczyn szukał. *ib.* 181. Zamarszczywszy się, i gorzkość serca nań czuiąc, wyliczał, co mu złego uczynił. *ib.* 788. GORZNĄC *ob.* Gorzknąć.

*GORZYC się, - ył, - y, *zaimk. ndk.*, srożyć się, sierdzić się. *Cn. Th.*, *Włod.* böse, unwillig werden. może to iedno co: gorszyć się, *Bh.* horſſiti ſe *indignari.*

GORZYKNOT ziele *ob.* Knotnica. GORZYKWIAT, - u, *m.*, *consiligo*, podobny do czarnéy ciemierzycy, verмeynte ſchwarze Nießwurz. *Syr.* 1472., *Bsn.* liscjaç; *Cro.* lizjàcz.

GORZYSKO, - a, *n.*, szpetna przykra góra, ein häßlicher, abſcheulicher Berg. Juliana Kardynała w oboczyſtym górzyſku iednym łotroſtwo odarło. *Krom.* 567. *in valle*, w dolinie, w padole między przykremi górami. GORZYSTOSC, - ści, *ż.*, mnogość gór, nierowność dla gór, die Unebene, ein gebirgiges Land. Górzyſtość, pasmo czyli ciąg gór z sobą związanych, Gebirge. *Mier. Mscr.* Górzyſtość kruszcowa, Erzgebirge; górzyſtość warstwiana, z wielorakich warstw ułożona, Flötzgebirge; górzyſtość tylna lub zagórze, Hintergebirge. *ib.* - Górzyſtość, którędy panna rodzicielka boża do S. Elżbiety chodziła. *Warg. Radz.* 86. góry, Gebirge. §. puklaſtość, *convexitas*. *Solſk. Ge m.* 3. eine erhabne bauchige Rundung. GORZYSTY, - a, - e, pełny gór, górny, gebirgig. *Bh.* hornatý; *Slo.* hornatí, wrchowiſſtuý; *Sr.* 1. horkate, horopité; *Rg.* bardovit, bardaſt; *Bsn.* brridaſt; *Cro.* bèrdovit, bresaszt, bregovit; *Dl.* bärdovit, bärdaszt; *Vd.* goraſt, berdaſt, goren, goraſten; *Crn.* gorrovat; *Ross.* гори́стый. Gorzyſte ciemne lasy. *Sienn.* 133. Kark górzyſty *colla toris extant*. *Zebr. Ov.* 53. - Puklaſty, okrągły, *convexus*. *Solſk. Geom.* 3. bauchigrund, linſenrund. Górzyſte Watykanu wieże. *Zab.* 12, 231. §. Po górach rosnący, górny, Berg=. Jzop górzyſty, po górach rośnie. *Syr.* 264. GORZYZNA, - y, *ż.*, miéysca górzyſte, ein bergigter Ort. Na pagórkach i górzyznach chróſt urość nie może. *Mon.* 74, 674.

GORZYSZ *ob.* Gorycznik.

GOSC, - ścia, *m.*, GOSC, - i, *ż.*, *Boh. et Slo.* hoſt; *Sr.* 2. goſcź, *dem.* goſcźik; goſcźina uczta; *Sr.* 1. hoſcź, hoſtj; *Rg.* gooſt, *f.* goſtiza; (*Sla.* goſtba: uczta; *Dl.* goztbina); *Cro.* gòst, goschenik, gószt, prihodnik, sztanovnik; *Dalm.* gosztenik; *Bosn.* góſt; *femin.* goſtiça; *Vind.* guſt, goſti, goſtenik, perhodnik; *Crn.* gôſt, gûſt; *f.* guſtja; *Rs.* гость, *f.* гóстья (гостéбникъ obcy, nieosiadły

osiadły kupiec); *Ec.* гостъ, присельникъ (2 гость, богатый купецъ; *Gr.* μεγαλεμπορος). cf. *lat.* *hostis, hospes; *Gall.* hote, *Ital.* hoste, *Angl.* guest, *Holl.* gast, *Dan.* gest, *Suec.* gast). odwiedzający drugiego w iego domu, der Gast. §., który u drugiego ie, piie, używa, der bey einem andern speiset, der Gast zu Tische. Gość na biesiedzie, na uczcie, zaproszony. *Cn. Th.* Gości zaprosiwszy, sam się czestuie. *Cn. Ad.* 268. Gość brzuchopas, gość bez rozmowy, za beczkę stoi; *abo* Gość z brzuchem tylko i zębami, Godzien siedzieć iest z osłami. *Cn. Ad.* 265. Gościu, ostatni poczynay ieść, a pierwszy zaś przestaway. *Cn. Ad.* 270. Niezwykła gościa do potraw powszednich, Ledwie ie z pychą mogła wziąć do zębów przednich. *Hor. Sat.* 2, 2. - *Slo.* Gati na hoſ'toch trhati *impense detinebant* czestować zbytnie). Gość na bankiet nieproszony, nie bardzo bywa uczczony. *Cn. Ad.* 266. cf. kogo nieproszą, tego kiiem wynoszą. *Cro.* nepozvanemu gosztu, za vrati meszto. Nepozvanemu gosztu cheszto za vratisze káse meszto; *Slo.* nezwanich hoſ'tow pod ſtól ſádzugu. Wieczerzał on gościem na pewnym mieyscu, z drugiemi proszony. *Gorn. Sen.* 191. - §., gość; podeymowany w cudzym domu, i bawiący tam przez niejaki czas, czy za zapłatę, czy darmo, der Gast, der von einem andern beherbergt wird, für Bezahlung, oder aus Gefälligkeit. Goście przyimuię = gospodę trzymam. *Cn. Th.* Dla zacnych zasług tego obywatela, dworek iego od stanowiska gościa, tak z seymem, iako i bez seymu, i każdego zjazdu, uwalniamy. *Vol. Leg.* 5, 397. Gościem stać u kogo = *Cn. Th.* gospodą stać przez czas, bey einem zur Herberge seyn, als Gast sich aufhalten. Trzymał ią w domu przymuszoną gością. *Pot. Syl.* 348. Tyżeś do nas przyszła gością. *Tward. Pasq.* 57. Przyszedłem gościem w dom twóy, a nie dałeś wody na moie utrudzone nogi. *Odym. Sw. Z b.* W dom przed gościem; z domu za gościem: *advenientem hospitem hilariter excipere, abeuntem humaniter dimittere. Rys. Ad.* 75. Ni z gościa korzyści. *Rys. Ad.* 49. Wo Pan bardzo częsty gość w moim domu. *Teat.* 10, 65. Gość częsty i długi, rychło się sprzykrzy; *abo* gość i ryba, trzeciego dnia cuchnie. *Cn. Ad.* 265 *Cro.* goszt i riba gdesze lyube, V tretjem dnevu czvnu gube). Gość nie z próżnemi rękoma, Naydzie u mnie wszystko doma. *ib.* 266. Gość który nic nie przyniesie, Niech się prześpi w polu, w lesie. *ib.* Gościa lepiey nie przyimować, niż go tudzież wyforować. *Cn. Ad.* 268. Więcey gość w cudzym domu za godzinę, niż gospodarz za dzień uyrzy. *Rys. Ad.* 72. Gościu, w gospodarskie rzeczy nie wday się, swe miéy na pieczy. *Cn. Ad.* 270. Gościa kiedy masz w domu, nie czyńże przy nim gomonu. *Cn. Ad.* 268. Przed gościem żony nie chwal, czeladzi swéy nie zalecay, z koniem się nie popisuy. *Rys. Ad.* 58. - Goście = Gäste, Besuch, Gesellschaft. cf. kompania). - *fig.* zima zły gość. *Zaw. Gosp.* Widzę, iż z nieba na dół pewnie będą goście, Jeśli nie deszcz, tedy grad. *Rey. Wiz.* 125. - §., obcy, przybysz, ein Fremder, ein Ausländer, der nicht an dem Orte einheimisch ist, ein Gast. - *Jurid.* Gosciem u sądu ten iest, który tak daleko mieszka, iż iednego dnia do sądu przyiśdź nie może, *Saxon. Porz.* 49. Gość, niechay tego dowodzi, że cudzoziemiec, i iż tak daleko od tego sądu mieszka, że iednym dniem do onego przybydź nie może. *Chełm. Pr.* 30. cf. gościnne prawo). Tu gością chodzę *huc hospita veni. Zebr. Ow.* 120. Ty gością lądem, ia gram goniony wodą, *hospita tu terris erras, ego in undis. Zebr. Ow.* 142. Znał iego złote cnoty nie tylko Polak; ale z obcych kraiów gość, który się mu trafił. *Groch. W.* 418. Hardowie, lud wielki i świeży gość do Francyi. *Warg. Cez.* 24. Nie dopuszczaycie nigdy tey gości do naszey ziemi, (Heleny do Troi). *J. Kchan. Dz.* 80. Nie chceszli w drogę póyśdź z tą gością? *P. Kchan. Jer.* 108. Starzec przed sobą uyrzawszy tę gością, rzekł. *Pot. Arg.* 304. Nie trzeba bydź gościem u przyiaciela. *Dwor. H.* 2. t. i. tak bydź iak u siebie, bez ceremonii. c) gościem w czym bydź = nieświadom. *Cn. Th.* noch fremde in etwas seyn. Jam ieszcze gośc w tey nauce. *Tr.* GOSCIC, gościć, - ił, - ści, goszczę *Med. ndk.*, gościem stać, zur Herberge seyn, herbergen *propr. et fig.*, *Rs.* гостить, гощу; *Ec.* гощу *diversor;* гостю или гостя пріемлю, погостити, принять кого въ гости, угостить; *Sr.* 1. hoſpo: duju *hospitor, hospitium capio, praebeo*; w innych wszystkich dyalektach słowo gościć czynnie znaczy: gościa lub gości podeymować; *Bh.* hoſtiti, hoſtjm *dare alicui cibum et potum; Rg.* gostitti tkoga; *Bs.* gostiti, gozbuciniti = czestować; *Cro.* goztiti; *Vd.* gostiti, gostuvati, obgostuvati, pogostuvati (gostitise, po gosteh hoditi = biesiadować, godować); *Crn.* gostim, gostujem, gostuvati cf. *Hebr.* הושיב hoschibh *habitare fecit).* Won czas, iakom tu gościł, miałeś syna zda mi się. *Zebr. Ow.* 336. *cum primum haec moenia vidi*). Przybył do Francyi Innocenty, z Rzymu wygnany, który w Karnucie, w pałacu Teobaldowym gościł. *Skarg. Zyw.* 2, 348. Bolesław przyimował u siebie goszczącego Cesarza Ottona. *Psalmod.* 88. Moskale iak goszczą tak goszczą w Polszcze, nie myśląc o wyiściu, *Kur. Pet.* 102. Na cóż z tak wielką chęcią dobywamy Wszystkiego, gdy tak krótko gościć mamy? *Opal. Poet.* 14. Ta iest, co teraz w sercu twoim gości. *Past. Fid.* 169. Wy przychodniami w tém mieście iesteście? wasze goszczą uszy, i o tych pospolitych rozmowach całego miasta nie słyszą? *Siem. Cyc.* 460. *GOSCICIEL, - a, *m.*, gości podeymujący, przyimujący, der Gastgeber, Gastwirth; *Rg.* gostitegl, gostenik; *Cro.* gosztitel; *Dl.* chasztitel, gosztenik. (GOSCIEC *ob.* Gożdziec). GOSCINA, - y, *ż.*, (*Boh.* hoſtina gody; *Sr.* 2. goſczina, *Sr.* 1. hoſtzina uczta; *Vd.* gostitje, gostuvanje, *Crn.* gostje, gostarya = biesiada; *Crn.* gostnishe = sala iadalna); *Rg.* gostioniciza, gostioniza, gostivniza, gozbina; *Bs.* konak; (gozbina, gostenje = czestowanie); *Cro.* gosztilnicza = austerya (goschenye *Dl.* goztbina, gozba, chasztenye *epulum*) *Rs. obs.* гостьба, гостьбище; = odwiedziny, wizyta, der Besuch. Będą uczęszczać do ciebie goście, i ty niekiedy do innych domów póydziesz w gościnę. *Kras. Pod.* 2, 84. Gość wiedzieć ma, kiedy i iak na długi czas w gościnę iechać. *Kras. Pod.* 2, 94. Słysząc, że to Tobiasz, tak miła gościna łzy mu wycisła. *Leszcz. H. T.* 405. Póydę! móy ten przyiaciel, móy ten zawołany, Kiedym tak w domu iego dawno pożądany, Nazwie to dniem szczęśliwym, gościną przyiemną, Odpocznę w sercu moim, i serce me zemną. *Karp.* 1, 185. §., gościnny dom, mieysce, gdzie kto iako gość bawi, das Gasthaus, der Ort, wo man sich als Gast auf=

hält. (*ob.* gościniec *Ec.* гостинница, витальница. Przez gościnę publiczną rozumiemy ten dom, w którym w podróży będących przyimuią; prywatna żaś gościna, gdy kto do iakiego domu zaieżdża. *Siem. Cyc.* 18. W tymem domu gościną z wygodą zawsze ſtawał. *Teat.* 42 *d. B.* (zaieżdżałem tam, ich kehrte da ein). Ofiarowali mi, z politowania, gościnę. *ib.* 50 *b*, 29. przytułek, Unterkommen). *fig.* Swiat gościna, mieszkanie indziey naznaczone. *Zab.* 9, 204. *Kossak.* Gdzie tylko słońce miewa swe gościny, Wszędzie twe dzieła głośne są i czyny. *Chrość. Ow.* 114. (gdziekolwiek dochodzi). §., Gościna, bawienie gościem, der Aufenthalt als Gast, das Verweilen bey jemanden, als Gast. Malta wyspa sławna gościną ś. Pawła. *Birk. Kaw. Mlt. C* 2. W gościnie bydź *Bh.* po hostinu byti. Lepsza ieſt żywność ubogiego pod przykryciem desczkowym, niźli hoyne gody w gościnie bez domu. 1 *Leop. Syr.* 29, 29. §., droga, podróż, bawienie za granicą, die Reise, die Fremde; *Ec.* странничество, странствїе, странство. Argonauty przypłynęli do Colchis, przyszli po gościnie do króla Oeti. *Biel. Sw.* 9 *b.* Pod rękę ſtryiową odjeżdżaiąc w gościnę, wszyſtko mu domowe oddałem gospodarſtwo. *Simon. Siel.* 105. Wsiadłem, nie wiedząc w okręt, dokąd płynę, Na boga swoię puściwszy gościnę. *Pot. Syl.* 361. W nabożeńſtwie pilnym w dnie i w nocy, czekali końca gościny żywota tego. *Skarg. Zyw.* 1, 285. GOSCINIEC, - ńca, *m.*, *Bh.* hostinice, *hospitale cubiculum)* *1) gościnny dom przy drodze, zaiazd, karczma, ein Einkehrhaus, ein Gasthaus, eine Schenke, *Slo.* hostinec; *Bs.* gostilniça, goſtiniça, osctaria; *Rg.* goſtiniza, hoſteria; *Cro.* gosztilnicza, oſtaria; *Vd.* goshtarja, goſtniza, oshtaria; *Rs.* страннопрїемница; *Ec.* виталище, витальница, виталня, гостинница, всеприемница, всепрїятелище, страннопрїятелище. Kazać karczmarzom, aby utrzymywali porządny gościniec, żeby nie ciekło, a w nim doſtatek owsa, siana, piwa, chleba; a złości niech nie wyrządzaią podróżnemu. *Goſt. Gor.* 103. Klasztory derwiszów ſtoią za gospody i gościńce pielgrzymom. *Kłok. Turk.* 173. Z drugą ſtronę kościoła gościniec poſtawi, aby ci, co na odpuſty chodzą, wszelkie piiatyki, zgorszenia i nierządy tamże zamnażali. *Opal. Sat.* 69. - §., droga pospolita torowana, bita, *Bh.* gizdba, ſylnice; *Vd.* velika zhesta, voshni pot; *Sla.* drum; *Bs.* drùm; *Cro.* drùm, czepas, orszachka czesta, kolnik; *Rs.* большая, проѣзжая дорога. *pr. et fig.* die Landſtraße, Fuhrſtraße, der Fuhrweg, die Straße, die Bahn. Gościniec, albo droga królewſka, ma być tak szeroka, aby wóz ieden drugiego mógł minąć. *Szczerb. Sax.* 110. Wyprawę artylleryczną prowadzić trzeba wielkiemi gościńcami. *Jak. Art.* 2, 298. Jeździł wszyſtko wielkim gościńcem, bitym torem. *P. Kchan. Orl.* 1, 37. Scieszkami, nie gościńcem bitym się puścił. *ib.* 1, 105. Na bitym gościńcu trawa nie urośnie (cf. kamień często poruszany, mchem nie obrośnie). Na ścieszkę ty z gościńca nie bocz dla złey drogi. *Zab* 13, 279. *Tręb.* Gościńca się trzymay, za przodkami idź; pospolitéy drogi się nie puszczay. *Cn. Ad.* 268. Luſtratorowie gościńce spisać maią, i drogę im na dziesięć łokci dla furmanów i pędzenia wołów wymierzyć. *Herb. Stat.* 59. Bogowie dotąd się wiedli, gościńcem czyſtéy cnoty. *Jabł. Tel.* 40. Cnota z rozumem i fortuną, rożnemi gościńcy chodzą. *Rey Zw.* 21 *b.* (każde swoim dworem) Te obie rzeczy na ieden się gościniec schodzą. *Modrz. Baz.* 194. (na iedno wychodzą). §., Gościniec główny = nurt, wart rzéki, der Hauptſtrohm eines Fluſſes. *Tr.* §., Gościniec, podarunek z podróży, cf. *Ec.* страннодарствїе *xenium*) ein Reiſegeschenk, das man einem von der Reiſe mitbringt. Proszę nie wzgardzić maleńką daniną, czyli gościńcem, który dla pani przywiózłem z Gdańſka. *Teat.* 16 *b*, 22. A przywiózłeś Wc Pan gościniec? *Ip.* Nie mam innego dla Eugienii gościńca nad własne serce. *ib.* 31 *b*, 92. Nie przyniesiemy żadnego z sobą gościńca. *Pilch. Sen. liſt.* 85. GOSCINCOWY, - a, - e, od gościńca, auſterniczy, drogowy, Gaſthaus =, Landſtraßen =. Gościńcowy rozboynik, *Vd.* zeſtni ropovez, potni rezboinik, hoſtnik. GOSCINNIE *Adv.* *Adj.* gościnny, gaſtfrey. GOSCINNOSC, - ści, *ż.*, gościnna ochota. *Cn. Th.* die Gaſtfreyheit. *Sor.* 1. hoſpodliwoſcj; *Rg.* goſtionſtvo; *Vd.* goſtna svojobodnoſt; *Cro.* gosztinsztvo; *Hg.* gazdalto dás; *Rs.* гостепрїимство, страннопрїимство, страннопрїятїе, страннолюбїе, хлѣбосольство; *Eccl.* гостинтва, странничество. Gościnność wielkie zalecenie. *Cn. Ad.* 269. - §., zachowanie gościnne, publiczne, prywatne, przyiacielſtwo gościnne. *Cn. Th.* die Gaſtfreundſchaft. GOSCINNY, - a, - e, *Boh. et Slo.* hoſtinſký; *Rs.* гостинный, od gości, dla gości, Gaſt =, für die Gäſte. Gościnny dom, gościniec, zaiezdny dom, auſterya, das Gaſthaus, *Sla.* goſtinica; *Eccl.* постоялой домъ, стоялой дворъ. Do domu gościnnego, albo do karczmy się ſkłonił. *Warg. Wal.* 22. W gościnnym domu miéysca nie było. *Sekl. Luc.* 11. *not.* w gospodzie". *Biał. Poſt.* 62. - Niegościnny dom, wolny od przyimowania gości lub od ſtacyi. *Cn. Th.* 502. frey von Einquartierung. - Gościnna izba, die Gaſtſtube, *Bh.* hoſtěnice, hoſtinice; *Vd.* tabernarſka jispa; *Rs.* гостинная (гостинной дворъ kupiecki dwór, gdzie się pakuią towary). Jużeście wſtali Panie Gościu? czemużeście dłużéy w gościnnéy izbie nie spoczęli? *Teat.* 54 *c. B ii.* - Tłukł dy gospody, gdzie mieszkały niewiaſty gościnne. *Bielſ. Kr.* 495. podróżne, fremde. Prawo gościnne ma bydź prędsze, niźli tym, co tam mieszkaią. *Saxon. Art.* 44. t. i. dla podróżnych für Fremde cf. gość 2) O prawie gościnnych abo podrożnych. *Chłm. Pr.* 30. Sprawiedliwość na iarmarkach z każdego kupieckiego człowieka ma bydź czyniona prawem gościnnym przez ſtaroſtę. *Vol. Leg.* 2, 686. §. Przyiaciel gościnny, od gościny, u którego gościną ſtawam, abo on u mnie *hospes. Cn. Th.* der Gaſtfreund. - §., Gościnny, goszczący u kogo albo gdzie, bey einem Gaſt ſeyend, ſich aufhaltend, weilend. Piérwsze dwa gatunki tego ziela w ciepleyszych, niż nasze, kraiach rosną; trzeci nam ieſt gościnny. *Syr.* 321. Tak wielkiéy ziemi bogi gościnne krwią popluſkał. *Warg. Wal.* 318. - 2) gościnny, który rad obce do siebie przyimuie, częſtuie i ludzkość okazuie, *philoxenus. Mącz.*, *Slo.* hoſpodný, hoſtinſký; *Sr.* 1. hoſpodliwé; *Rg.* goſtni, goſtorod, goſtogljub; *Rs.* гостепрїимный, прїимчивый, страннолюбивый, страннолюбный; *Subſt.* страннолюбецъ, страннопрїемникъ, страннопрїимецъ, хлѣбосолъ *f.* страннопрїимница; *Ec.* витальный, страннопрїятелный, страннопрїе-

мный; *f.* страннолюбица. Gościnnym być *Rs. et Ec.* гостепріимствовать, страннопріимствовать, страннолюбствовать. Gościnny człowiek, chlebodawca wielki, nie żałuie nikomu chleba, rad gościowi. *Cn. Ad.* 269. Ruska szlachta gościnna. *Petr. Et.* 139. Niegościnny człowiek, nierad gościom. *Cn. Ad.* 598. Niegościnne Syrty. *Otw. Ow.* 303. (nieprzystępne). GOSCINNY, - ego, *m.*, *Subst.*, Gospodarz domu gościnnego, oberżysta, austernik, der Gastwirth; *Slo.* hostinſkí, *f.* hostinſká; *Bs.* gostinik, oster; *Rg. et Sla.* gostionik; *Ec.* всепрїятелникъ, двóрникъ. Przyiedziesali do iakiego gościńca, to gościnnym iest żyd. *Pam.* 85, 1, 871. - §., Gospodarz z urzędu dla posłów Rzpltey. *Cn. Th.*, *parochus*, der die fremden Gesandten zu bewirthen bestellt ist. - GOSCINNE, - ego, *n.*, *Subst.*, zapłata od stania w gospodzie, staienne, *Cn. Th.* Quartiergeld. cf. **gostinna*, pozostałe ieszcze na Podolu imię opłaty od bydła, podobne do słowa * *gostytwa*, użytego w przywileiach Pomerańskich R. 1175. *Czack. Pr.* 1, 203. *GOSCIOBOYSTWO, - a, *n.*, zabóystwo gościa, der Gastmord. *Ec.* страннoубїйство, *Gr.* ξενοκτονια; *GOSCIOBOYCA, - y *m.*, *Ec.* страннoубїйца. - *Verb.* страннoубїйствую. - GOSŁAW, a, *m.*, (*Bh.* hostislaw) *abo* Giedko, imię Staropolskie *Gedeon. Jabł. Her.* GOSPODA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* hospoda; *Sr.* 1. Gospoda; *Sor.* 2. gospoda; (*Cro.* goszpoda, *Dl.* goszpodo *domini, optimates*; *Vd.* gospoda = państwo; *Crn.* gospoda = szlachta); cf. *lat. hospitium*) dom gościnny, gościna, das Gasthaus, der Gasthof, die Herberge. *Crn.* irpèrgé). Nie było mieysca w gospodzie. *Sekl. Luc.* 11. *not.* w gościnnym domu"). Chan u Turków niby karczmy abo gospody znaczy. *Kłok. Turk.* 200. Rozgniewany do stołu na zamek przyiść nie chciał, ale został w gospodzie. *Gorn. Dz.* 57. Ten świat nie iest nasz dom, ale iest gospoda, Która tu nam z urzędu dana iest od boga. *Rey Wiz.* 105. Człowiek mieszka na świecie, stoiąc iako to w gospodzie, a nie w własnym domie. *Glicz. Wych. E.* 7. Na tym świecie tylko do czasu, iako na gospodzie mieszkamy. *Kosz. Lor.* 182. Piotr ś. w Rzymie gospodę miał za Tybrem. *Skarg. Dz.* 29. *Leop. Act.* 10, 32. Gubernator wystarał się dla nas o gospodę. *J. Ossol. Boh.* 32. Przyięli go wdzięcznie, i dali mu gospodę w monasterze. *Bielsk. Kr.* 127. *Vd.* podstrehuvati, pod streho vseti). Przychodzącym nietylko pokoiu i obcowania, ale ani dachu i gospody pozwalali. *Zygr. Pap.* 229. *hospitium.* Jezus wszedł do człowieka grzesznego, aby tam gospodą był. *Sekl. Luc.* 19. (tam na noc został. *ib. Math.* 21.) Był gospodą u zacnych szlachcianek. *Birk. Dom.* 70. Przyiechawszy, u przyiaciołki gospodą stanęła. *Warg. Wal.* 129. *Ec.* станствовать. Cudzołożnicą będzie, ieżeli na inszey gospodzie będzie spała nieuczciwym obyczaiem. *Chelm. Pr.* 78. Gdzież stoi gospodą ten brutal kapitan? *Teat.* 24 *c*, 96. Odpuść tłuszczą, aby szedłszy do okolicznych wsi, gospodami stali, i dostaliby iedła. *Budn. Luc.* 9, 12. gospody abo chronienie mieli, herbergen, einkehren. U Antenora gospodą posłowie. *J. Kch. Dz.* 64. *scil.* stoią, sie logiren bey ihm. *§., Panie, gospodą ty naszą byłeś od rodu do rodu. *Budn. Ps.* 90, 1. (ucieczką naszą *Bibl. Gd.*) schronieniem naszym, unsre Zuflucht. - Gospody żołnierskie *obkwatera.* GOSPODARCZYK, - a, *m.*, niewiele znaczący gospodarz, ein kleiner Wirth. §., mora, der Alp, der Kobold. *Tr.*; *Bh.* hospodáříček *numen domesticum*, ein kleiner Hausgeist, den man gut pflegen muß, um Wohlthaten von ihm zu empfangen. GOSPODARNIE *Adv.*, (*Bh.* hospodárně) z ekonomiką, oszczędnie, wirthlich, wirthschaftlich, sparsam. Rozbierzmy iak nayoszczędniey i naygospodarniey dokładną woyska potrzebę. *Kłł. List.* 1, 139. GOSPODARNY, - a, - e, *Boh.* hospodárný; *Vd.* gospodariten; *Ross.* домовитый, расчетистый. oszczędny, dobrze się rządzący, wirthlich, wirthschaftlich, haushälterisch. GOSPODARNOSC, - ści, *ż.*, *Boh.* hospodárnost, *Vd.* gospodaritnost, pridnost, pervarnost, haushujezhnost; *Rs.* домовитость, oszczędność, ekonomika, die Wirthschaftlichkeit. W lasach niegospodarność przynosi szkodę, aż wiekiem chyba nagrodzoną. *Kluk. Rosl.* 2, 129. GOSPODAROWAC, - ał, - uie; GOSPODARZYC, - ył, - y, *intransit. ndk.*, gospodarstwa pilnować, domem rządzić *propr. et fig.*, wirthschaften. *Bh.* hospodařiti, hospodařim, sedlačiti; *Rs.* хозяйствовать, хозяйничать; *Vd.* gospodaruvati; *Cro.* gozpodariti; (*w innych dyalektach słowo naszemu podobne znaczy:* panować; *n. p. Vd.* gospodouat, gospeduat, gospodinit; *Crn.* gospodujem (*Crn.* gospodariti, gospodinem = gospodarować); *Bs.* gospodovati; *Rg.* gospodovatti, gospodaritise; *Sla.* gospodujuchi = panuiący; *Ec.* господарствую, господствую). - Ostatnia to z księgi gospodarować, z kalendarza siać i orać, a z apteki się zalecać. *Haur. Sk.* 170. Zle się gospodarowało; intraty się zmnieyszały. *Kras. Pod.* 2, 43. Naylepiéy gdzie ieden w domu gospodarzy. *Pot. Jow.* 2, 8. - §. *tr.* Kozacy za Turkami pędząc, wpadli aż do obozu ich, i tam gospodarować zaczęli. *Ossol. Bohom.* 312. wydziwiać, dokazywać sie fiengen da an zu wirthschaften, zu hausen. Gliński udał się pod opiekę Moskwy, pod ten czas gospodaruiącey w Litwie. *Kur. Pet.* 20. Miłość w iéy sercu gospodarzy = wydziwia *Tr.* GOSPODAROWANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Wirthschaften. GOSPODARSKI, - a, - ie, *Boh.* hospodářský; (*Subst. Boh.* hospodářský *oeconomus*); *Cro.* goszpodarszki; *Hg.* gazdasági; *Rs.* домостроительный, хозяйственный (*Rs.* господаревъ, господарскїй hospodarski, od hospodara; *Vd.* gospodski, gospodarski, gospodariten, gospodujezhen; *Rg.* gospodârev, gospodinov = pański). 1) od gospodarza, lub gospodarzów, do gospodarza należący, Wirths=, dem Wirthe, Hauswirthe, Gastwirthe zuständig. Gościu w gospodarskie rzeczy nie wdaway się, swe miey na pieczy. *Cn. Ad.* 270 Gospodarskie zdrowie = gospodarza z gospodynią, des Wirths= und der Wirthinn Gesundheit, des Hausherrn und der Hausfrau. - Doglądanie insze iest gospodarskie, insze gospodyni. *Petr. Ekon.* 14. t. i. gospodarza, oyca *czeladnego, eine andre Aufsicht hat der Wirth, eine andere die Wirthinn zu führen. §., od gospodarstwa, Wirthschafts=, Hauswirthschafts=, Landwirthschafts=. Jest to u Porty rozumienie, że się zabawy z gospodarską usługą godzić nie mogą. *Kłok. Turk.* 230. Pogańska Litwa iaszczórki za gospodarskie bogi w każdym domu chowała. *Krom.* 410. za domowe, Hausgötter. Księgi gospodarskie = o gospodarstwie, Wirthschaftsbücher, Landwirthschaftsbücher. Nauka gospodarska = ekonomia, die Landwirthschaftswissenschaft, die Oekonomie. - Na seymikach

gospodarſkich umawiaią się woiewództwa, o wewnętrznym u siebie porządku. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 246. *S. Grodz.* 2, 18. der ökonomische Landtag, auf welchem Gegenstände der innern Ordnung einer Woiwodschaft verhandelt werden. *Po gospodarsku adverbial.*, gospodarnie, wirthschaftlich, wirthlich. Trzeba umieć po gospodarſku gospodarować. *Haur Sk.* 223. GOSPODARSTWO, - a, *n.*, *Boh.* hospodářstwj; *Sr.* 2. Gastojane; *Vd.* gospodaruvanje, haushuvanje, gospodaritje; *Cro.* goszpodarztvo; *Hg.* gazdaság; *Rs.* хозяйство, домоводство, домостроительство, домоправленїе; *Ec.* прїставленїе домовное. (cf. *Vd.* gospodarſtvu, gospodſtvu = pańſtwo, władza; *Rg.* gospòdſtvo *dominium*, *imperium*, *amplitudo*). rząd domowy, die Hauswirthschaft. Jeden syn poszedł do woyſka; drugi w domu się zoſtał, gospodarſtwa pilnował. *Ld.* §., chodzenie koło roli, rolnictwo, die Landwirthschaft. Co to dziś za gospodarſtwo w naszey Polszcze; kędy było łanów ſto, ledwo dziś połowica. *Falib. Dis. N.* 2. - §., Narzędzia, naczynia i wszelkie potrzeby gospodarſkie, Wirthschaftsgeräthe, Ackergeräthe. Naiemnik iego maiętnoſtki pobrał, sprzęt wszyſtek i rolne gospodarſtwo, i zjechał. *Warg. Wal.* 131. Wszelkie gospodarſtwo, wszelki dobytek, kozy, owce, cabany, sługi, służebnice i sprzęt inny złota i srebra, na pół dzielę z nim. *Teat.* 42 *d*, d. §., nauka lub umieiętność chodzenia koło rolnictwa, gospodarna nauka, ekonomia, die Landwirthschaftswissenschaft, die Oekonomie. *Haura* Gospodarſtwo, księgi o gospodarſtwie. *Ld.* - §. Ekonomia abo gospodarſtwo woienne, ſtaranie o wygody woyſka, o doſtarczanie żywności, zabieganie chorobom, utrzymywanie zdrowia. *Monit.* 65, 612. die Kriegsökonomie. - §., *collect.* gospodarz z gospodynią, Wirth und Wirthinn. *Vd.* gosposhina, gospoda, gosposhka; *Ross.* гозяева. Naſtąpiła wieczerza, siedli gospodarſtwo, dzieci, dyrektor i ia. *Kras. Podſt.* 1, 7. Niechcąc rozgniewać gospodarſtwa, iakem mógł, takem się ułożył. *Monit.* 65, 124. Nie chcąc zabierać czasu gospodarſtwu, udałem się do moiéy ſtancyi. *Kras. Pod.* 2, 50. GOSPODARUIĘ *ob.* Gospodarować. GOSPODARZ, - a, *m.*, *Bh.* hospodář; (Gorale mówią *gazda* zamiaſt *gospodarz*). *Slo.* hospodár, gazda; *Hg.* gazda *hospes*, *pater familias*; *Bh.* hospodin Pan Bóg (*ob.* *gospodyn); *Bh.* hospodſký karczmarz; *Cro.* gospodar *pater familias*, *dominus*, *Cro.* gozpon, goszpon, (cf. jespan), goszpodin, *Dl.* gozpodar, *dominus*, *herus*; *Sr.* 2. gospodař; *Sr.* 1. hospodař, hospydar ociec *czeladny *pater familias*; *Sla.* gospodár = pan; *submissius vero dicitur* gospodine *quam* gospodàru; (*Sla.* Vashe Gospodſtvo = Wasz Mość); *Rg.* gospodâr, gospâr, gospodin *dominus*; *Bs.* gospodar, gospodin = pan; *Vd.* hishnik, gospodaruvauz, haushuvauz, gospodar, hishni gospud, hospodar = gospodarz; *Vd.* gospud, gospodar = pan: gospoduvauz, gospodnik = panuiący; gospojnik = Sierpień; *Crn.* gospodâr *pater familias*, gospud = pan; *Rs.* господáрь hospodarz n.p. Wołoſki; *Ec.* госпóдарь *dominator*; госпóдь Pan Bóg; *Rs.* господúнъ = pan, szlachcic (cf. *Gr.* δεσπότης *dominus*). - *Pol.* rządzący gospodarſtwem n.p. domowém, domem, der Wirth, Hauswirth, Hausherr. *Sla.* domachin; *Rs.* домовóдъ, домострóитель, хозя́инъ; *Ec.* приставникъ, управитель. Gdzie ieſt gospodarz; tam rozum i praca, Kształci rzecz lada i w korzyść obraca. *Zab.* 16, 183. *Kniaź.* Dobry gospodarz o naymnieyszey rzeczy sam wiedzieć chce. *Skarg. Kaz.* 336. Komornik pana, u którego imienie naymuie, gospodarzem panem zowie; gospodarz zaś tego, komu naymuie, komornikiem, czynszownikiem i naiemnikiem. *Saxon. Tyt.* 213. Stary gospodarz Pan Bóg, wie czego każdemu potrzeba. *Rys. Ad.* 64. - *fig. trz.* Żołądek ieſt wszyſtkiego ciała gospodarzem. *Haur Sk.* 410. Żołądek gospodarz. *Burl. A.* 3. Kura wieśniacy gospodarzem zowią, bo to lepszy gospodarz bywa do kokoszek, niż drugi chłop do żonek, *Dwor. G. b.* §., Osobliwie zawiaduiący rolnictwem: der Wirth, Landwirth. Gospodarz powinien wiedzieć o polu, o gumnie, o ſtayni. *Rys. Ad.* 13. Jeden człowiek gospodarz nasadził sobie winnicę. 1 *Leop. Math.* 21, 33. ociec czeladny 3 *Leop.*) Gospodarz wyszedł bardzo rano zmawiać robotników de winnicy swoiéy. 1 *Leop. Math.* 20, 1. W tym sie polu dobrze rodzi, po którym gospodarz chodzi. *Rys. Ad* 75. cf. Naylepszy gnóy na rolą, pańſkich ſtop ślady; cf. oko pańſkie konia tuczy. - Gospodarz dobry wiele przedaie, mało kupuie. *Cn. Ad.* 270. Niemcy są wielcy gospodarze; zatym rozmaite kaszýwa maią. *Syr.* 988. Pracuiącego pożytecznie gospodarza, każdy wychwala, ogłasza: ten wielki gospodarz. *Kluk. Rosl.* 3, 11. ein großer Landwirth, Oekonom. Gospodarzowi częſto trzeba bydź głuchym i ślepym. *Rys. Ad.* 14. - Gospodarz = dobrze się u siebie rządzący, ekonom, ein guter Wirth. Spyta się zima zarazem, byłliś lecie gospodarzem. *Rys. Ad.* 63. Kto gospodarz, temu zawsze ſtaie. *Ld.* - Zły gospodarz, o dom nie dbaiący *Rs.* пустодомъ. - §. gospodarz, względem gości, podeymuiący u siebie gości, czy to z przyiaźni, czy za zapłatę, der Wirth, im Gegensatze der Gäste. *Vd.* goſtuvar, goſtuvauz). Goście krzykną: ey vivat ochoczy gospodarz! *Zab.* 13, 204. Gospodarza ochota zawsze, a ogień zima zaleca. *Cn. Ad.* 271. Gospodarza w domu nie czeſtuy, czeladzi mu nie poy, żenie się iego nie zalecay. *Rys. Ad.* 16. Gospodarza w iego domu słuchać, nie wadzi nikomu. *Cn. Ad.* 271. gospodarz każdy w swoim domu pan). - Gospodarz z urzędu, dla posłów Rzpltey, gościnny urzędowy, *parochus*. *Cn. Th.* der vom Staate bestellte Bewirther der Gesandten. - Gospodarz, co goście przyimuie w gościńcu pospolitym, der Gastwirth, Schenkwirth. *Boh.* hospodſký; *Slo.* hostinſkí; *Vd.* oshter; *Crn.* oshtir; *Rg.* góſtionik, goſtìtegl; *Hg.* gazda; *Sla.* goſtionik). Gdyby kto na czas pana iakiego z iego sługami w dom przyiął, ten nie może być za gospodarza domu gościnnego rozumian; ale iedno ten, który goście i przychodnie uſtawicznie ſtawia i chowa. *Szczerb. Sax.* 142. Helena była gospodarza gościnnego corka. *Skarg. Dz.* 168. auſternika, oberżyſty). Rachunek ten był bez gospodarza. *Pot. Syl.* 452. Rechnung ohne den Wirth, mylny, zawodny, na domysł). - §., Szafuiący czém, szafarz *fig.* der Ausspender, Vertheiler. Mielecki, gdy Stefan chciał, aby mu ſtręczył osoby do urzędów, odpowiedział: wolę łaſki królewſkiéy bydź gościem, niż gospodarzem. *Budn. Ap.* 115. GOSPODARZYC *ob.* Gospodarować. GOSPODKA, - i, *ż.*, *Demin. Nom.* Gospoda, eine kleine Herberge, Obtoczył gospodkę iego żołnierzami. *Skarg. Dz.* 359. GOSPODNY, - a, - e, od gospody, zur Herberge gehörig. *Tr.* Gospodne, - ego, *n. Subſt.*, płaca od kwatery abo ſtancyi das Quartiergeld. Żołnierz gospodnego wziąć nie ma *Tr.* *GOSPODYN, - a, *m.*, pan, der Herr, *Sla.* gospodin, *Bs.* gospodin, go podar; *Rg.* gospodin, gospodâr, gospâr (*ob.*

gospodarz); *Cro.* goszpodin, goszpan; *Dl.* goszpoditel, dúm *dominus*. *Rs.* господинъ pan, szlachcic; *Ec.* господь, *Bh.* hospodin Pan bog). Przyięli ludzie Kazimierza mnicha, wieżdżaiącego do Polski, iako za iednego świętego, czyniąc mu wielką poczciwość, śpiewaiąc po staroświecku: a witayże witay, nasz miły gospodynie! *Biel.* 52. GOSPODYNI, - i, ż., GOSPODYNKA, - i, ż., *zdrbn.*, *Bh.* hospodyně; *Slo.* hospodina, hospodárka, gazdina, hospodáriné; *Hg.* gazd'aszszony; *Sr.* 2. gospoſa (*ob.* gosposia); *Sr.* 1. hoſpoſa, hospyſa, hospoza; *Cro.* goszpodinya, goszpodaricza, gozpodaricza, gazdaricza; (*Cro.* gospa, goszpoditelicza, goszpá; *Dl.* goszpoia = pani; *Cro.* gospodichna *herula* panna; *Vd.* gospodinja, hishna gospa; (*Vd.* gospa, gospodinja *domina* pani; gospodiza, gospodizhna = panna, szlachcianka) *Crn.* gospodina (gospa = pani); *Rg.* gospoghja, gospoja, gôspa, domaachja, domacchizza *domina* (*Rg.* gôspa, babba *avia*); *Bs.* gospa, gospoja *hera*; *Sla.* gospodaricza, *grzeczniéy* gospoja = pani; gospodicsna = panna); *Ec.* господыня, госпожа pani). rządząca gospodarstwem, domostwem, die Wirthinn, Hauswirthinn, Hausfrau. Gospodyni od gospodarstwa rzeczona iest niedarmo; musi się tedy zatrudniać domostwem; a że ią też zowią panią, musi mieć nad czeladzią przewagę. *Petr. Ek.* 77. Ona wszystko umie i robi; na gospodynią lepszéy nie znaydziesz. *Teatr* 52 *c*, 26. Zła gospodyni, źle się rządząca, *Rs.* пустодомка. Gospodyni powinna wiedzieć o kuchni, o spiżarni, o piwnicy. *Rys. Ad.* 14. Nie pragniy komornico żyć z gospodynią społu. *Por. Arg.* 341. My officerowie lubiemy się bawić w pokoikach naszych gospodyniek. *Teat.* 21, 8. (u panien domu, gdzie kwaterą stoimy). Gospodyni gościnna *ob.* Karczmarka, die Schenkwirthinn; *Slo.* hoſtinská. - NB. Znayduiemy w starych księgach w piątym przypadku *gospodze*, zamiast gospodyni czyli pani. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 157. Już dobra noc ogrodeczku, z żalem odchodzę, Dobra noc wam ziołeczka, i tobie gospodze. *Zim. Siel.* 318. gosposiu *ob.* gosposia. - *Per excll.* o Nayśw. Pani, *Cro.* Nassa Goszpa, Goszpoja Nassa, *Maria*, unsre Frau, die Jungfrau Maria (*Crn.* gospodnèza = wniebowzięcie N. P.) Godzi się ciebie Maryo, zwać panią i *gospodzą (*Instrum.*); przyczyń się gospodze i pani za nami. *Skarg. Kaz.* 601. Chwała tobie Gospodynie, iż o twych świętych cześć słynie. *Pieśn. Kat.* 141. O N. Panno, gospodze nasza, za twą wolą póydę. *Zyw. Jez.* 44. - §., dobrze się rządząca, eine gute Wirthinn. Mrówki są to gospodynie, Głodnemi nigdy nie były. *Kniaz. Poez.* 3, 103. GOSPOSIA, - i, ż., *Demin. Nom.* Gospodyni; die liebe Wirthinn. *Vocat.* Gosposiu! gute Frau Wirthinn. *Sr.* 2. gospoſa, *Sr.* 1. hoſpoſa, hoſpoza, hospyſa; *Ecc.* госпожа, господыня = gospodyni, pani). Dobry wieczor gósposiu! *Teatr* 52, 56. Wc Pan z swą gosposią występnie żyiesz. *Teat.* 1 *b*, 70. Słyszycie, gosposiu! *Falib. Dis. N.* 2. GOSTEK, - stka, *m.*, *Demin. Nom.* gość, das Gästchen. Skacze serce w karczmarzu, Przypłaci mi ten gostek, myśli sobie, wczasu. *Pot. Jow.* 165. GOSZCZĘ *ob.* Gościć.

Pochodz. *odgościć się*, *rozgościć się*, *zgoszczenie się*; *zagościć się*; *niegospodarnie*, *niegospodarny*; *dogospodarzyć*, *wygospodarzyć*, *przegospodarzyć*. §. *od Gość*, hostis, hospes, hospitale *spital*.

GOT, - a, *m.*, Gotowie naród gruby, który państwo Rzymskie zniszczył. *Zab.* 12, 249. der Gothe. Napoiony Alwarem i Szkotem, Ledwo się prawie dzikim świat nie uyrzał Gotem. *ib.* - *ob.* Gotczyzna, Gotyzm, Gotski.

GOTART, - a, *m.*, imię męzkie, Gotthard. (cf. ... Hardt Adolg.) Trafiła Marta na Gotarta. *Rys. Ad.* 66. Nalazła Marta swego *Tarta. *Jabl. Ez. C* 3. *Cascus Cascum duxit*, Znalazł swóy swoię. Gleich und gleich gesellt sich gern. Gretchen fand Hansen.

GOTCZYZNA, - y, ż., sposób Gotski, ięzyk, gust ich, barbaryzm, Gothisches Wesen, Gebräuche, Sitten, Sprache, Bauart, Barbarey. *ob.* Gotski druk. Jak to można czytać taką starą gotczyznę = księgę gotskim drukiem. - Wandalszczyzna i Gotczyzna w pisaniu, w mówieniu. *Mon.* 73, 149. (cf. Sarmatyzm). Kościoł ś. Szczepana w Wiedniu piękna Gotczyzna, = budowanie Gotskie, ein schönes Denkmal der Gothischen Bauart.

GOTOW *ob.* Gotowy. GOTOWAC, - ał, - uie, *czyn. kontyn.* *GOTOWIC, - ił, - i, *gotowię *ndk.*, *Bh.* hotowiti, hotowjm, chystati, chystam, chystawám; *Sr.* 2. gotowaſch, gotowaſch; *Sr.* 1. hotuvu, hotuju; *Cro.* gotoviti; *Bs.* gotovim; *Sla.* zgotovèti; *Rg.* ugotòviti, zgotóviti, gotòvim; *Vd.* perpraviti, perpraulati, storit, dapernesti, fertigovat; *Rs.* готовить, готовлю; *Eccl.* готовлю, готую. (cf. *Arb.* עתד *paratus fuit*; *Chld. Syr. Hebr.* עתיד *promptus*). przyrządzać co, etwas zubereiten, bereiten. Więzy, ognie, miecze, na mnie, na swego króla gotuią. *Boh. Kom.* 2, 512. Maiętnościami i siłami wszystkiemi woynę gotuią. *Warg. Cez.* 201. Sami w dobrach kościelnych ręce maczali; a synom piekło gotowali. *Skarg. Dz.* 865. Dwie części odpór dawały; trzecia gotowała obóz. *Warg. Cez.* 32. Posłał lud, aby szańców gotować bronił. *ib.* 32. Chléb gotowili krucy dla Eliasza, by go używili. *Chodk. Kost.* 19. Idzie baranek, gotuiąc drogę do Jerozolimskiego tryumfu, toruie ścieszkę do państwa. *Pociey* 210. Lekarstwa ciało gotuiące *praeparantia*. *Syxt Szk.* 1. Czemu gotuiesz zęby i żołądek? *Zygr. Papr.* 112. (ostrzyć appetyt). Co on w swey wściekłości gotuie za nowe złości. *Bardz. Tr.* 111. Kłamstwo nieszczęście gotuie. *Teatr.* 49 *b*, 62. Miłosierdzie a prawda gotuią dobre rzeczy. 3 *Leop. Prov.* 14, 22. (przygotowywaią. 1 *Leop.*) - §., osobliwie potrawy gotować, warzyć, zurichten, kochen, sieden. *Bs.* gotovim, variti, svariti, kuhati, skuhati (cf. kucharz, *Lat. coquus*, *coctus*, *It.* cotto); *Rg.* gotovim, uzgotoviti, zgotovit, kùhati; *Cro.* kuhati, kuham, varim; *Vd.* kuhati, skuhati; *Crn.* kuham; *Ross.* кипятить, вскипятить, стряпать, состряпать. Nie każdą potrawę iednako gotować. *Cn. Ad.* 606. Pan tak ieść musi, iak kucharz gotuie. *Bratk. U* 3 *b*. Gotować na pópiele; w ten czas postawisz rondel na popiele z ogniem żarzystym, i podobnież z wierzchu, iak od spodu, nałożysz na pokrywę ogień. *Wiel. Kuch.* 402. GOTOWAC się *zaimk.*, przyrządzać się, sich vorbereiten, sich bereiten. Na bankiet się wielki *gotowią (gotuią). *Jabl. Ez.* 103. Rycerz się do bitwy gotuie. *Prot. Kont. D* 3. Smierć śmiech, gdy się kto do niéy gotuie. *ib. D* 3 *b*. Gotowałem się w drogę. *Warg. Radz.* 176. wybierałem się). Ciężką zimę wiatr ciepły znosi, ustępuie wiosna latu, i to się precz od nas gotuie.

Lib. Hor. 99. wybiera się, macht sich auf, uns zu verlassen. §., o potrawach: warzyć się, *niiak.*, kochen, *neutr.*, sieden. Jeszcze się mięso nie gotuie. *Rs.* готовиться. - GOTOWALNIA, - i, *ż.*, toaletta ze wszystkiemi potrzebami od ubierania się i trefienia głowy, die Toilette, der Putztisch, *Rs.* уборной столикъ. (*Rs.* готовальня sztuciec *etuis*). W gabinecie swoim przy gotowalni siedząc, ubiera się. *Teat.* 18 *c*, 10. U naymodnieyszych dam naszych, zastaniesz na gotowalni, tuż przy węzełkach i bielidle, księgi P. Rousseau. *Kras. Doś.* 60. GOTOWALNIANY, - a, - e, od gotowalni, Toiletten=, Putztisch=. Od godziny 11 aż do 2, oddawałem wizyty gotowalniane. *Mon.* 67, 36. Stroić się dobrze nigdzie nie umieią, tylko w Warszawie; a zatym chcięy słuchać Warszawskich przepisów gotowalnianych. *Teat.* 22, 52. Nasi gaszkowie i gotowalniani rycerze, kłaniaią się biciem ostrogą w ostrogę. *Zabl. Bal.* 31. Gotowalnianych mędrców teraz aż nadto. *Kras. List.* 72. GOTOWANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, *Bh.* hotowenj; przyrządzanie, die Zubereitung, Vorbereitung. Iż był dzień gotowania, przeto nie miały zostać ciała na krzyżu na sobotę. *Leop. Jan.* 19, 31. (dzień przygotowania. *Bibl. Gd.* przyrządzanny *Sekluc.* der Rüsttag Luth.) b) warzenie, das Kochen. *Rs.* сгряпня, состряпаніе. Gotowanie, iest to zmiana w ciałach tęgich, przybliżonych do ognia, skutkowana dzielnością płynnych, wzbudzoną lub powiększoną ogniem. *Dykc. Med.* 2, 427. Gotowanie w żołądku, *coctio*, *concoctio*, das Kochen des Magens, die Verdauung. *Krup.* 5, 455, strawienie. *GOTOWIĘ *ob.* Gotować, gotuię. GOTOWCEM *adverb.*, pogotowiu, gotowo, fertig, bereit. J obronę i skarbu prowenta będziem mieli gotowcem. *Star. Vot. B.* Ozdobny pałac w swoiey wielmożności, Gotowcem czeka na przyięcie gości. *Chrość. Luk.* 2, 92. Krzywda, ubóstwo na Jezusa następuią, A on gotowcem ie znosił; cóż ia? *Birk. Gł. K.* 35. GOTOWIEC, - wca, *m.*, człek na wszystko przygotowany, rezolut, ein resoluter Mensch, der zu allem gleich fertig ist. *Tr.* - *§. Po gorzałce ieszcze ieść przesuchy, na węglu piec pępki, A słodek też z kapustką to gotowiec prędki, Więc wędzonka, więc pana też wędzą przesuchy. *Rey Wiz.* 62. (iadło gotowe). na GOTOWIU, gotowo, fertig, bereit. *ob.* pogotowiu). Człek ten zawsze ma na gotowiu respons. *Jabł. Ez.* 154. (w gotowości). GOTOWIUCHNY, - a, - e, GOTOWIUTENKI, GOTOWIUSIENKI, - a, - ie, *o adv.*, *intens. Adj.* Gotowy, ganz fertig, den Augenblick bereit, *paratissimus*; na iedno palca kinienie gotowiuchny. *Mącz.* Gotowiuteńka widzę, przyść na nowo w czuby. *Teatr* 43 *c*, 157. *Wyb.* GOTOWIZNA, - y, *ż.*, gotowego co, zapas, co się na dorędziu ma, Vorrath. Mam gotowiznę drew i mąki. *Tr.* - §., gotowe pieniądze Baarschaft, baar Geld, *Crn.* gotovina; *Vd.* gotovinna, gotovi denarje, perpraulishtvu, samoshenje, vprizhen denar; *Cro.* gotovi novczi; *Sla.* gotovi nôvci; *Rs.* наличность. Dziś gotowizna płaci, darmo się na ścianie Szynkarz cieszy kreskami. *Pot. Jow.* 201. Wielkie summy, i na prowizyach i w gotowiznie, umieraiąc zostawił. *Kras. Pod.* 2, 29. Gotowizną płacić, bar zahlen, mit barem Gelde. GOTOWNIK, - a, *m.*, gotuiący co, przyprawuiący, *instructor.* *Mącz.* der Zubereiter, Zurichter, Vorbereiter.

GOTOWO *Adv.* (*Bh.* hotowě) przyrządziwszy się, cf. na dorędziu, fertig, bereit. Już wszystko gotowo, tylko wsiaday. *Rs.* наличо. GOTOWOSC, - ści, *ż.*, *Boh. et Slo.* hotowost; *Sr.* 1. hotownosćj; *Vd.* perprava, perpraustvu, perrozhnost, perpraulivost, pervolnost; (*Crn.* gotôvost = pewność); *Rs.* готовность. przyrządzona sposobność, die Bereitschaft. Zastał nieprzyiaciela w wszelkiey gotowości. *Ld.* - Ci którzy objeżdżaią konie, i ku gotowości ie ćwiczą, nie odeymuią im biegu ani skakania. *Gorn. Dw.* 350. Przykłady cnoty, bez zbawienney nauki, nie maią tey gotowości, aby człowieka skutecznie zbawić mogły. *Bals. Niedz.* 1, 200. Polska gotowość do woyny nieskora. *Birk. Zam.* 3. Rząd teraz bez przestanku zatrudnia się gotowościami do przyszłey wyprawy. *Gaz. Nar.* 1, 111. przygotowaniem, mit den Zubereitungen. GOTOWY, GOTOW, - a, - e, *Boh.* hotowý, hotow; *Sr.* 1. hotowe; *Rg.* gotòv; *Cro.*, *Bs.*, *Sla.* gotov; *Ross.* готовый; *Vd.* perpraulen, bersen, napraulen, perozhen, storien, dapernessen; *Crn.* perprâvlen, perpravn; (*Crn.* gotov = pewny, bezpieczny). przyrządzony, przysposobiony, bereit, fertig, zubereitet. Seym zawsze gotowym będzie, a w potrzebach nagłych zwołany. *Gaz. Nar.* 1, 158. a *Konstyt.* 3 *Maia.* Żebyś na czwartą godzinę z rana był gotów w podróż. *Teat.* 24 *c*, 102. reisefertig. Słysząc, że iesteś iuż w podróż gotowy, pragnie z tobą przed twoim wyiazdem rozmowy. *ib.* 45 *c*, 36. Zawsze gotowi-niegotowych biią. *Pot. Arg.* 693. Nad niegotowym siła ma gotowy. *Pot. Syl.* 210. *Pot. Arg.* 289. Kiedyś niegotowy, nie wyzyway bitwy. *Pot. Arg.* 409. - §., do końca przygotowany, ganz fertig, fertig. Z gotową rzeczą przyiśdź *parate ven re ad dicendum.* *Mącz.* mit fertigen Sachen kommen. Słuchać mi iest miło tak wielkiemi naukami gotowey i ustroioney rozmowy. *Orzech. Qu.* 146. Podlodowski do prawa, do biegłości w rycerskiém rzemieśle, do wiadomości rzeczy koronie Polskiey należytych, tak gotowy, iż w tém mógł nie dadź nikomu przodku. *Gorn. Dw.* 316. - §., dokończony, beendigt, fertig. Jeszcze swoię toaletę kończy, ale wraz będzie gotowa. *Teat.* 19 *c*, 14. Odpis gotowy. *ib.* 3 *b*, 46. - *Substantive* Gotowe, das Fertige. Ugodźcie się sami, ia do gotowego przystąpię. *Teat.* 47 *b*, 6. *ib.* 22, 93. On przyszedł do gotowego, nie sam robił substancyą. *Teat.* 17 *c*, 51. er ist zum Fertigen gekommen. Łacniey co począć z gotowego, niżeli nabywać nowego. *Cn. Ad.* 409. Wino iesień z owocem rozmaitym dawa, Potym do gotowego gnuśna zima wstawa. *Kanc. Gd.* 13. Pitagoras uczniom kazał milczeć, a słuchać gotowego. *Glicz. Wych. H* 5 *b*. Antoniusz, gotowego, iako mówią, zawsze patrzył. *Kosz. Cyc. A* 4 *b*. - §., co na dorędziu bey der Hand, bereit, fertig. J ci, którzy chleb gotowy maią, pożyteczną robotą bawić się maią. *Skarg. Dz.* 38. U wdowy, chléb gotowy. *Teat.* 24 *b*, 44. Naywdzięcznieysze dobrodzieystwa, które są gotowe, które same na nas nabiegaią. *Gorn. Sen.* 50. Lepsza gotowa, niż czekana fortuna. *Fred. Ad.* 48. Dobrze, że Jeymość do siebie gachów nie nęci; bo gotowa niesława. *Teat.* 22 *c*, 19. Śmierć gotowa, kiedy medyk głupi. *Opal. Sat.* 68. Gotowe zdrowie, kto chorobę powie. *Cn. Ad.* cf. grzechu wyiawienie, iego zgładzenie. - §., gotów, skłonny co robić, decydowany, bereit, geneigt etwas zu thun, entschlossen. *Vd.* radovolen, pervo-

len, povolen, volen). Gotów ieſtem na rozkazy Wc Pana Dobrodzieia. *Zabł. Dziew.* 35. Nayniższy sługa; zawszem gotowy na usługi Wc Pana. *Teat.* 49 *b*, 84. Był gotowym dla Chryſtusa na śmierć. *Skarg. Żyw.* 304. Korona męczeńſka nie była zgotowana dla Dominika, ale on był gotowy zawsze na koronę. *Birk. Dom.* 69. Na wszyſtko gotów człowiek rozumny, Ten go los potka, lub inny. *Hor.* 1, 237. *Nar.* §., gotowe pieniądze: gotowe = gotowizna, pieniądze *in natura*, **bares Geld**, *Vd.* perpraven, vprizhen, perpraulen; *Rg.* pjenezi gòtovi; *Rs.* наличный. Zapłacił 1000 dukatów Hollenderſkich gotowemi pieniędzmi. *Teat.* 6, 119. Nie pomogą damaszki, ani złotogłowy, ani owe pſtrociny; lepszy grosz gotowy. *M. Bielſk. S. N.* 19. Obietnicą nikt nie syty, na każdy dzień trzeba chleba za gotowe kupić. *Budn. Apopht.* 22.

Pochodz. *dogotować, nagotować; niegotowy, niegotowość, niegotowiec; odgotować, pogotować, pogotowiu; przegotować; przygotować; rozgotować; ugotować; wgotować, wygotować; zagotować, zgotować.* (Sor. 1. **hotowne** parabilis).

GOTSKI, - a, - ie, od Gotów, **gothisch**. W potomności oczach wiek nasz blaſk ten ſtraci, Co w naszych Gotſki, w iey nasz téy będzie poſtaci. *Zab* 4, 231. W Gotſkich albo Krzyżackich budowlach iakowaś części one ſkładaiących nieszykowność. *Mon.* 72, 471. Gotſki druk = dawne Niemieckie literzyſka, któremi dawniey wszyſtko prawie w Polszcze drukowano; a i teraz nawet w książkach od nabożeńſtwa ieszcze go zachowuią, **der gothische, alte deutsche Druck, womit die alten polnischen Ausgaben gedruckt sind.** Przeiąwszy druk od Niemców, mieliśmy w swoim ięzyku książki drukowane Gotſkim czyli Niemieckim drukiem, aż do początku teraznieyszego wieku. *Gol. Wym.* 78. GOTYZM, u, *m.*, duch Gotſki, gotczyzna **Gothischer Geist.** Karól XII, tchnął gotyzmem, iak Alarykowie i Genserykowie, *Zab.* 2, 171. (cf. Sarmatyzm).

GOWNO, - a, *n.*, GOWIENKO, - a, *n.*, *Demin.*, *Bh.* **howno, howynko**; *Slo.* **howno**; *Sor.* 2. **gowno, ſmrod**; *Sr.* 1. **howno, ziwotne ſmrod**; *Sla.* góvno, pogàn; *Vd.* gouna, lainu, glen, drek, ludnjak, klat, klatje; *Crn.* govna, ludnèk (*Crn.* kovn *turdus ob.* kalny); *Bs.* govno, ghnús; *Hg.* ganèj; *Rg.* gôvno, ghnoj, ghnus (gubina *sordes*); *Crn.* govno, gnyusz, gnoy, gómno, drek; *Rs.* калъ, говно. (cf. *Ger.* **hoſieren**). Gnóy odchodzący od zwierząt z pokarmów przetrawionych, zwłaszcza od człowieka, **der Dreck.** *pr. et fig.* Pomarańcza żółta, a wzdy gówno gównem. *Pot. Jow.* 2, 15. Koza rozmaryn lubi, a zaś świnia gówno. *Pot. Jow.* 35. Dziś zjedli kokosz, a nazaiutrz, gówno. *ib.* 95. *Slo.* **na ráz hogno, na druhi ráz howno**; *Slo.* **picha ma ulici, a howno w truhlici**; *Slo.* **wez to gowno méschasch, wez wono ſmerzi.** Nie będzie z gówna bicz. *Rys. Ad.* 45. z piaſku bicz nie będzie). *Muscerda* myszy upominek, gówno. *Mącz.* Pośliy krówkę; alić ona przyniesie gówienko. *Rys. Ad.* 53. – Dla ogrodki brzydkiego tego słowa proſtactwo mawia *ono* zamiaſt *gówno:* Swinie tu były, człowieka nie poznały, a *ono* zwietrzyły. *Dwor. F.* 4. GOWIENNY, - a, - e, od gówna *pr. et fig.* **Dreck**=. *Sr.* 1. **how'nané, ſmrodowé**; *Vd.* klatjen, klatjaſt. GOWNIASTY, - a, - e, pełen gówna, **voll Dreck.** *Sr.* 1. **hownowité, ſmrodowité**; *Rg.* gòvnen (*Rg.* govnitti, izgovnitti *merdare*) *Cro.* govnen.

*GOWNOWAŁ, - a, *m.*, gatunek chrabąszczów, w gnoiach żyiących, **der Miſtkäfer.** *Bh.* **howniwál** *scarab. ſtercorarius*; *Slo.* **howniwár**; *Sla.* govnoválj; *Rg.* gúndováj, popgovnâr, govnovágl; *Cro.* govnoval, gomnoval, kukecz; *Vd.* mouranz, gnoini keber, mourini.

GOWOR, GOWORZYC *ob.* Gawor.

GOZDAWA, - y, *ż.*, *herb*, W polu czerwonym dwie lilie, przez które związka żółta. Na hełmie pięć piór pawich; takież lilie na nich. *Kurop.* 3, 18. **ein Wappen.**

GOZDZ, GWOZDZ, - ia, *m.*, kawał żelaza lub innego kruścu, lub drzewa, z iedney ſtrony głowiaſty, z drugiéy ſpiczaſty, do wbiiania, **der Nagel.** *Sor.* 2. **gosdz**; *Sr.* 1. **hosdź, hozdź**; *Rs.* гвоздь; *Ec.* гвоздь, шипъ, шипикъ; *Bh. et Slo.* **hřeb, hřebík** (*Bh.* **hwozd** ozdownia; *Rg.* gvòzdje = kruszec, żelazo; *Sla.* gvozdje = żelazo; zamek u ſtrzelby; sabljeno grozdzje = głównia szabli; gvozdjen = żelazny) *Sla.* klinac, csavao = goźdź, *Bs.* cjavao, cjaval, klinaç (gvozdje = żelazo); *Cro.* chàvel, *Dl.* chyaval, chyavo, *Sla. Turc.* ekszer; (*Cro.* guozdje = żelazo; guozditi *cuneare*); *Vd.* shrebel, shebel, zhaul; *Crn.* shebl (*Crn.* gojzd *sylva*, gojzdim *cuneare*). Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki, ćwieki, ćwieczki, gatunki gwoździ. *Os. Zel.* 4. Gwoździe do przybicia łat, tarcic, bywaią dębowe, sosnowe. *Kluk. Rsl.* 2, 159. Z którey ſtrony gwoźdź wbiiaią, tego ściana ieſt. *Sax. Rej.* Bydło częſto wtłacza abo wdepta sobie, idąc po drogach, goździe w nogę, lub kawałki żelaza lub drzazgi. *Dyk. Med.* 2, 429. §., U flisów, karpowe gwoździe, służą do przyciągania zymbratów do wręgów; cumowe gwoździe służą do ściągania szycia. *Mag. Msc.* Gwoźdź wiosłowy *Bs.* sckaram od broda, ſkaram, klin od vesala, soscięa; *Dl.* palacz). Przybiiać gwoździami *Rs.* гвоздить, гвозжу, гвожжю, пригвождаю; *Cro.* guozditi *cuneare.* -§. gwoźdź, czop u beczki, **der Zapfen.** Zawołano go z piwnicy, gdzie piwo toczył; on kwapiąc się, goźdź maiąc w ręku, wetknąć go zapomniał; dopiero potym wspomniał na szkodę, i goźdź w ręku maiąc, z smutkiem się do piwnicy wracał. *Skarg. Żyw.* 2, 352. Jedni dla goździa nic miodu nie radzi, J memu goździu, gdy kupuię, wadzi. *Brath. U.* 5. - §., Goźdź u główni nożowéy, szablowéy, mieczowéy, szyieczka wchodząca w rękoieść, **die Angel an einer Klinge.** *Tr.* Goźdź u siepacza, *Gall. toyere Tr.* **die Angel an einem Hackmesser.** - §., *Medic.* Goźdź hiſteryczny, *clavus hiſtericus*, ból głowy, który się czuć daie, w iednem tylko mieyscu, za zwyczay po nad oczyma, lub w ſkroni, iak gdyby goźdź w głowę wbiiano. *Dyk. Med.* 2, 428. **eine Art Migräne, Stechen im Kopfe.** - *aliter* Narośliny przez ſtawy i członki, które Łacinnicy *clavos* nazywaią, my ćwiekami abo gwoździami nazwać możemy. *Syr.* 739. **Auswüchse an den Gliedern und Gelenken.** (cf. Goździec). - §. *Fig. Morl.* goźdź, mól, frasunek, **ein Nagel im Kopfe, ein Wurm; Kummer, Besorgniß, Angſt.** Nie miałbym czuć goździa, co mi serce porze? *Pot. Syl.* 254. Wielkie mu dwa gwoździe w łeb wbiiemy, wielką mu ziemię odeymuiemy, i woyſka iego zniszczymy. *Star. Woy. A.* 4. (*Rs.* подгвоздить, подгважживать podbechtać, iątrzyć). GOZDZIATY, GWOZDZIATY - a, - e, na kształt gwoździa, **nagelförmig, wie ein Nagel ge-**

staltet, *Ross.* гвоздовáтый. GOZDZIARZ. - a, *m.*, rzemieślnik od gwoździ, der Nagelschmid, *Sla.* gsavlar (gvozdjar = żeleznik); *Vd.* shreblar, sheblizar; *Crn.* shéblar; *Rs.* гвоздúникъ. Goździarz szkodzie na tém, że żelaza w pobliżu brać nie może. *Pam.* 83, 622. D.Wrtb. 352. GOZDZIARCZYK, - a, *m.*, czeladnik goździarski, der Nagelschmidgeselle oder Bursche. GOZDZIARKA, - i, *ż.*, żona goździarza, lub robiąca, przedaiąca goździe, die Nagelschmidinn, *Vd.* shreblariza, shreblarka. GOZDZIARNIA, - i, *ż.*, warsztat goździarski, die Nagelschmide, *Rs.* гвоздильня. GOZDZIARSKI, - a, - ie, od goździarza, Nagelschmid=. *Crn.* sheblarski. GOZDZIARSTWO, - a, *n.*, rzemiosło goździarskie, das Nagelschmidhandwerk. GOZDZICZEK, - czka, *m.*, *Demin. Nom.* goździk, *qu. v.* GOZDZIEC, GWOZDZIEC, GOSCIEC, *G.* goźdźca, gośca, *m.*, gościec czyli kołtun. *Krup.* 5, 617. On nieszczęsny gościec abo kołtun. *Syxt. Szk.* 306. *Petr. Wod.* 21. *Perz. Cyr.* 2, 103. Goździec *est morbus ipse; non modo circa capillos, sed et in venis, neruis, musculis, carne et ossibus haerens, et vehementer crucians*; kołtun *est proprie capillorum ex hoc morbo complicatio. Cn. Th.* das Gliederreißen vor dem Ausbruche des Weichselzopfes. - §., Franca, dworska choroba, die Venusseuche, die Franzosen. Francuski gościec naczynia dzielorodne popsuie. *Sak. Pr.* 212. Człowiek sam Francuzkim gościem pod czas drugiego człowieka zaraża. *Sak. Prob.* 81. GOZDZCOWATY, GOSCOWATY, - a, - e, kołtunowy, Weichselzopfs=, disponirt zum Weichselzopf. Złośliwe kości nabrzmienie zwykło pochodzić z goźdźcowatéy przyczyny. *Perz. Cyr.* 2, 105. Z goźdźcowatéy ostrości soków, pochodzą nabrzmienia. *Perz. Lek.* 20. U ludzi *gozdcowatych włosy i *kołtony pokręcone wyrastaią. *Sak. Pr.* 112. Jest wiele *gośćcowatych w Rusi. *Syxt. Szk.* 407. GOZDZIENIEC, - ńca, *m.*, *Jllecebrum*, roślina rosnąca na wilgotnych pastwiskach. *Kluk. Dykc.* 2, 56. das Nagelkraut. §., Goździeniec, *clavaria Linn.* grzyb gładki, podłużny. *Jundz.* 568. goździeniec stęplowy, *pistillaris*, substancya gębczasta, podługowata, do tłuczka podobna. *ib.* goździeniec drzewny, *hypoxylon*, gałęzisty, gałęzie rogom ieleniim podobne. *ib.* Goździeniec kozia brodka, *coralloides*, miętki, mięsisty, maiący gałązki krótkie na wierzchu, niby ząbkowane; wieśniacy go używaią. *ib.* Goździeniec mchowy, *muscoides*, rośnie na mieyscach mchem zarosłych, i do iedzenia się zażywa. *ib.* Goździeniec palczasty, *digitata*, składa się z kupy pałeczek czarnych, u spodu z sobą złączonych. *Jundz.* 569. GOZDZIK, GWOZDZIK, - a, *m.*, GOZDZICZEK, - czka, *m.*, *Demin.*, 1) mały goźdź do wbiiania, ein kleiner Nagel. *Sr.* 2. gosdžik; *Sr.* 1. hozdžik; *Rs.* гвоздикъ, гвоздóчекъ. гвоздóкъ; *Bh.* hřebjček; *Vd.* shrebelz, shebliza; *Crn.* shèbiza, sheblis, sheblizhk; *Cro.* chávlek; *Bs.* cjavlicch). Goździk żelazny, *Ld.* goździk drewniany, ein Pflöckchen. Goździki u lutni, u skrzypców = kołki, die Wirbel an einer Laute, Geige. §. 2. goździk korzenny, *Caryophyllus aromaticus, Bh.* hřebjček; *Cro.* klinchècz; *Dl.* garofalich; *Sla.* karamsichuk, klincsac, karamfil; *Crn.* nagel; *Rs.* гвоздика, гвоздúчка, das Nägelein, Gewürznägelein, die Gewürznelke, tak nazwany z przyczyny kształtu swego; korzenie to wonne, iest owoc drzewa Indyyskiego wielkości iabłoni, który kielichem ukoronowany przed doyźrzałością odbiiaią i suszą. *Kluk. Dykc.* 1, 111. *Dykc. Med.* 2, 435. goździki sklepowe; goździki kramne; dla różnicy od kwiatów goździków. - Na wyspach Malukami zwanych, goździków się naywięcéy rodzi. *Skarg. Żyw.* 2, 384. - §. 3. goździk, *Dianthus Linn.* die Nelke, *Bh.* karafiat; *Slo.* karafilát, hřebčkiv; *Sr.* 1. nalik, nalika; *Sr.* 2. nalchen; *Sla.* karanfil; *Cro.* klinchecz; *Vd.* klinzhez, nagelz, nagel; *Rs.* гвоздика, гвоздичка, roślina, któréy iest bardzo wiele gatunków, i które ogrodnicy pielęgnuią dla pięknych kwiatów. *Dykc. Med.* 2, 436. Goździki ogrodne są pełne i proste, a zowią ie gwoździkami od woni szlachetnéy, którą maią, iak gwoździki Jndyyskie, któremi potrawy korzenimy. *Urzęd.* 52. Prócz zwyczaynych są Hollenderskie abo Włoskie, kwiatu daleko większego, w kolorach ledwie zliczonych; Chińskie abo kępiaste, maiące okołki kwiatu czerwonego, Saskie. *Kluk. Rosl.* 1, 261. Gwoździk brodaty, *barbatus*, die Bartnelke, kartuzek, *Carthusianorum* die Carthäuser=Nelke; dziki, *armeria* die wilde Büschel=Nelke; główkowy, *prolifer*, die sprossende, goździk trawny, *deltoides*, die deltaflectige N. frężlowity, *superbus* die stolze Nelke; karłowaty, *diminutus* die Zwergnelke; piaskowy, *arenarius* die Sandnelke. *Jundz.* 243. - §. 4. gwoździk Jndyyski, długosz Jndyyski, Wielkie ziele, Ottona Włoska, *flos Africanus*, die Tunisblume, (türkische Nelke). *Syr.* 899. Gwoździki zimne albo Jndyyskie, które temi czasy nastały w Polszcze, śliczny a piękny kwiat. *Urzęd.* 32. - §., *blande:* Dobry dzień me kochanie, szafirku, tulipanku, naywonnieyszy goździczku. *Teat.* 11, 10. (gołąbku, rybko). GOZDZIKOWY, - a, - e, od goździków, Nägelein=. Goździkowey kory funt. *Jnst. cel. Lit.* t. i. drzewa goździkowego, która to kora podobna do kory oliwnego drzewa. *Dykc. Med.* 2, 452. Nelkenbaumrinde. Bazylia gwoździkowa, *cariophyllata*, wonią ma gwoździkową. *Cresc.* 262. *Bh* hřebjčkowý. b) goździkowy = koloru gozdzików, Nelkenfärbig, *Boh.* karafiatowý; *Rs.* гвоздúчный. GOZDZIOWATY, *Tr.*, *ob.* Goźdźcowaty. Gośćowaty. GOZDZIOWY, - a, - e, od goździa. Nagel=. *Rs.* гвоздяный. гвоздúнный. GOZDZISTY, - a, - e, pełen goździ, voll Nägel. *Sor.* 1. hozdžiczte.

Pochodz. *dogwoździć, nagwoździć, odgwoździć, zagwoździć, pozagważdżać, nazagważdżać, przezagważdżać.* - *cf. guz.*

G R.

GRA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* hra, *Sr.* 1. hra, tha; *Sr.* 2. gra; *Vd.* igra, jigra, pojigranje, shpil; *Crn.* jegrá; *Sla. Rg. Cro. Bs.* igra (cf. igra); *Rs.* игра. *Genit. Plur.* grów, gier, gry; das Spiel zum Zeitvertreib, um Geld oder umsonst. W liczbie fraszek ludzących nudności, są gry, w liczbie grów pierwsze mieysce trzymaią, szachy. *Kras. List.* 2, 83. Gra to iego nauka, w szachy, w kostki, w karty. *Kulig. Her.* 139. Spiel, Schachspiel, Würfelspiel, Kartenspiel. *ob.* chapanka, trysetka, tryszak, faraon, kwindecz, weintein, onzedmi, maryaż. *Teat.* 24 *b*, 7. Gry hazardowne. *Pam.* 85, 1, 865. Hasardspiele. Wdał się w grę, która mu była rozrywką, ale potym zamieniła się w passyą. *Pam.* 83, 2, 281. *Vd.* jigreshelen, vesstert

na

na jigro, potozhen na jigro. Gra w kręgle, Kegelspiel. Baukietow, gier, masakar patrzy. *Petr. Pol.* 188. Gra w fanty, Pfänderspiel. *Vd. Prov.* kader naibol jigra tezhe, njei obernit imash plezhe = kiedy ci się gra naywięcey szczęści, nie obracay się). Fortuna z ludzi gry sobie wyprawuie. *Jabl. Tel.* 129. (z nich sobie żartuie). - Gra idzie o co, *propr. et fig.* man spielt darum, das Spiel geht darum; es ist darum zu thun; es geht jetzt darum. Niemasz ci tak głupich między nami, abyśmy nie rozumieli, o coć gra idzie. *Bielsk. Kr.* 48. dokąd mierzysz, warum es dir zu thun ist, wohin du zielst. Krzyżakom nie o wiarę, ale o panowanie gra była. *Stryik.* 454. Konrad po lud większy do Mazowsza bieżał; zaczym oblężeni porzęli bydź w trwodze, gdyż o nie gra szła. *Bielsk. Kr.* 161. O cię gra idzie, iuż i tobie biada, Kiedy tuż podle gore u sąsiada. *Budn. Apopht.* 67. Tu gra o życie moie. *Węg. Mar.* 3, 262. Już i o nich gra, i o gardło sprawa. *Wad. Dan.* 47. W reszcie swoiąli, czyli Metella odwagą zginę, o tym gra teraz. *Pilch. Sall.* 238. - Bez słowa *gra* idzie o to, o owo, *ob.* iść. - I o to się gra nie rozeydzie. *Cn. Ad.* 281. to nas nie porożni, das wird die Freundschaft noch nicht aufheben. - Trudna gra z dziwakiem. *Zab.* 7, 205. Trudna gra z osobą taką. *ib.*, sprawa trudna, mit einem Grillenfänger ists ein schweres Spiel, ist schwer, was auszurichten. cf. Grać.

GRAB, - u, *m.*, *Boh.* habr; *Slo.* habr, hrab, gawor; *Sr.* 2. grab; *Crn.* gabr; *Sla.* grab; *Vd.* hrabrika; *Cro.* grabër, gràb dub; *Bs.* grab, *carpinus betulus Linn.* die Weißbüche, Hagebüche, Steinbüche, drzewo mierney wysokości; dla twardości i trwałości w rozmaitych rzemiosłach zażywane; w ogrodach gęste, piękne i trwałe formuie szpalery. *Jundz.* 464., *Kluk Rosl.* 2, 20., *ob.* grabina, grabowy. *§. Tylko co westchnąć przyszło na te graby. *Jabl. Buk. Q* 2. t. i. grabieże, rabunki, Räubereyen.

GRABARKA, - i, *ż.*, *z Niem.*, która kopie ziemię, die Gräberinn, Teichgräberinn *x.* *Bh.* rybnjkařka. Przyszła grabarka z szewcową do sądu. *Papr. Przyk. B.* 3 *b.* - §. 2) chodzenie koło kopania ziemi, stawów etc. das Graben, die Beschäftigung mit Graben. Pan burmistrz, miasto sądów, pilnuie grabarki. *Klon. Wor.* 15. Mężowie nas maią za praczki, kucharki, Dobrze że nam nie każą robić do grabarki. *M. Bielsk. S. N.* 13. Wiedzą to i kopacze, i inni, którzy grabarkę robią. *Syxt. Szk.* 11. GRABARSKI, - a, - ie, od kopania, Graben=, zum Graben gehörig. Do zakładania stawów trzeba dobrego maystra grabarskiego. *Kluk. Zw.* 3, 196. einen guten Teichgräbermeister. Łokieć grabarski. *Teat.* 8, 53. GRABARSTWO, - a, *n.*, grabarka 2), das Graben. *Piscinarius*, ktory ma chuć ku kopaniu sadzawek, rad się z grabarstwem obchodzi. *Mącz.* GRABARZ, - a, *m.*, *z Niem.* der Gräber, z. B. Teichgräber, *Bh.* rybnjkář; kopacz, osobliwie który stawy kopie. *Kluk. Zw.* 3, 197. Niegodna rzecz, aby kto tę zapłatę, którą czyni nauczycielowi za syna, miał równać z zapłatą tą, którą wydaie grabarzowi. *Glicz. Wych. M.* 3 *b.* So kriegte denn der Großknecht, der mir pflügt, Beynah so viel, als der Gelehrte kriegt, Der das besorgt, was mir am Herzen liegt. Gellert). (cf. grobarz). GRABARZOWA, - y, *ż.*, żona grabarza, des Gräbers Weib.

*GRABIA, - i, *m.*, *Grof, po teraznieyszemu Hrabia, *z Niem.* der Graf. Według starey Saskiey Niemczyzny, to słowo groff albo grabia, znamionuie sędziego. *Szczerb. Sax.* 69., *ib.* 152. (*ob.* grabstwo). Toporów starożytnych synie, Moia czci i ozdobo, Grabio na Tęczynie. *P. Kchan. Jer.* - §. 2) w niektórych prowincyach = burgrabia, podstarości. *Tr.* (cf. burgrabia, falcgrabia, margrabia.

GRABIC, - ił, - UGRABIAC *cz. ndk.*, ugrabić *dk.*, *Bh.* hrabati, hrabám, hrabawam; *Sr.* 2. grabasch; *Bs.* grabbiti (u grabus *certatim*); *Rg.* grabiti, ugrabiti, zgràbiti *rapere*, *abripere*, *grabèchi *rapax*: *Cro.* grab ti *rapere*, grablyati *rastris euellere*; zgrabitî, zgrablyujem = uchwycić, porwać; *Vd. et Crn.* grabiti = rwać, grześć, grabić (grabez, vrabez = wróbel); *Ross.* грабить, грабаю, гресть, гресть, гребу = grabić (гребки zgrzebie); *Ec.* гребу сѣно grabię; гребу умершаго, погребаю pogrześć, гребу весломъ *remigo*); cf. *Ger.* grapsen, raffen, greifen, *Lat.* rapere; *Suec.* grabla = chwycić; *Dan.* gribe, Nds. gripen; *Angl.* grope; *Gr.* γριπεύειν, γρῖπος; *Hb.* אגרוף *egroph* pugnus; *Hb.* גרף *verrit*, *Syr. cumulatim abstulit*) cf. *lat.* rapere, *Ital.* arraffare, *Suec.* rappa); raffen, wegraffen, wegnehmen, plündern; zabierać, ciążać; *Vd.* rubiti, salog vzeti, fentati, saloguvati, isarati, vunsarati; *Cro.* plenyati). Jagiełło kmieciów, którzy nie chcieli stacyi dawać, kazał grabić obyczaiem Litewskim; ale go królowa prosiła, aby poddanym ubogim gwałtem dobytków nie brał. *Stryik.* 444. cf. dzieckować. - §. grabiami zmiatać, *Bh.* hrabati; *Crn.* grabiti; *Cro.* grablyati; *Vd.* grabiti, grablenje; rechen, mit dem Rechen an sich ziehen (harken). Grabić siano, słomę. *Cn. Th.* Grabić ziemię posianą, cf. bronować. *Rimari* grabiami czyście ugrabiać, każdą bryłkę rozbić. *Mącz.* - *fig.* Człowiek fałszywy, i tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi i siecze. *Wer. Regl.* 118. (cf. a biało? biało! czarno? czarno). - *Prov. Slo.* každý pod seba hrabe każdy pod siebie grabi, garnie, na swoie koła ciągnie. GRABICIEL, - a, *m.*, który grabi, ciąży, der Plünderer, Pfänder, Recher; *w rodz. żeńsk.* grabicielka. GRABIE, - i, *plur.*, *Boh.* hrabě; *Slo.* hrable; *Hg.* gereblye; *Sr.* 2. grabě; *Sr.* 1. rabie; *Bsn.* grabglje; *Cro.* grablye, rahlicza, zubàche, zubczi; *Crn.* grable, rabliza; *Vd.* grable, greben (cf. grzebień); *Crn.* greben = żelazne grabie); *Rs.* грабли (грѣбля grabienie, *Malorofs.* grobla); narzędzie gospodarskie, którem żyto i siano grabią, *merga.* *Mącz.* der Rechen, die Harke. Grabie drewniane, potrzebne ogrodnikowi do zagrabiania posianego nasienia. Grabie żelazne, do rozbiiania grudek, i gładkiego równania ziemi. *Kluk Rosl.* 1, 81. Ziemia zrównana grabiami, i zdrobiona na zagonie. *Cresc.* 200. Kosy do zboża, maią nad żelazem osadzone grabie, o czterech długich zębach, któreby skoszone zboże od stoiącego oddzielały. *Kluk Rosl.* 3, 121. das Reff an der Sense. *ob.* Grabki. Grabie pełne czego, eine Harke voll. - §. Polifem kudły grabiami drabuie. *Zebr. Ow.* 340. *pectit*, cf. grzebień). GRABIE *herb*; są grabie białe do góry postawione, utkwione na wzgórku zielonym, o siedmiu zębach, w polu żółtym. W hełmie pięć piór strusich.

Kurop. 3, 18. **ein Wappen.** (§. 2. Grabie *ob.* grab', grabina drzewo). GRABIEC *niiak. ndk.*, zgrabieć *dk.*, kurczeć, kurczyć się, **krumm werden, zusammen schrumpfen.** Zgrabiały rączki, mrozem był przeięty cały. *Mon.* 76, 1. GRABIEZ, Grabież, - y, *ż.*, konfiskowane rzeczy. *Cn. Th.* 297. ciąża, **ein gepfändetes oder confiscirtes Gut.** §. grabież, pograbienie, zabranie, konfiskowanie. *Cn. Th.* 297. **das Confisciren, Pfänden**; *Bh.* **obstawek.** - §. rapież, rapieztwo; *Bsn.* grabsa; *Rs.* грабёжъ; **der Raub.** Czemu gwoli téy do Kolchów grabieży, Wysmukła Argos Magnetyyska bieży? *Chrość. Ow.* 154., *Rg.* gràbscja *rapacitas.* GRABIEZNIK, - a, *m.*, zagrabiacz, zabieracz, **der Wegraffer, Wegnehmer; Pfänder.** *Bh.* **hrabač;** *Rs.* грабитель; *Cro.* grabitel, grablyivëcz; *Rg.* gràbilaz; *Crn.* grabésh (cf. drapieżnik). Ginmy dla oyczyzny! Biada tym nikczemnikom służebnym dziczyzny, zwieńczonych grabieżników, ziemi niszczycielów. *Zab.* 12, 177. *Nagl.* GRABIEZNY, - a, - e, od grabieży, zabrany, zaięty, zagrabiony, **confiscirt, weggenommen, gepfändet, geraubt.** Grabieżna klacza kontentuie się i plewami. *Rys. Ad.* 15., *Rs.* грабительскій.

1) GRABINA, - y, *ż.*, Hrabina, **die Gräfinn.** cf. burgrabina, falcgrabina, margrabina.

2) GRABINA, - y, *ż.*, drzewo grabowe, **weiß Büchenholz.** Grabina do opału bardzo przednia iest. *Kluk Rosl.* 2, 21., *Bh.* **hrabí**; *Rg.* grabovina; *Rs.* грабина. GRABISKO, Grabiszcze, - a, *n.*, *Bh.* **hrabisstě**, trzonek grabi, **der Rechenstiel.** *X. Kam.*

GRABKI, - bek, *plur.*, *demin. nom.* Grabie, **ein kleiner Rechen, oder Reff an der Sense.** *Sr.* 1. **rabiczki;** *Rs.* грабельки; *Crn.* kopûla). Grabki przy kosach bywaią, gdy owies abo tatarkę sieką. *Mącz.* Owsy sierpem żną, albo na grabki kosą sieką. *Haur Sk.* 16. Sieczenie na grabki zboża, ma ten pożytek, że się pokosy równo składaią. *ib.* 80. b) *stołowa grabka*, stołowe grabki, = gatunek widelców mnogokończatych, **eine Tischgabel mit mehreren Zanken.** Grabki, widelce. *Teat.* 28 *b*, 108. GRABOLIC *cz. ndk.*, grześć, grzebać nogami iak kury, **mit den Füßen graben, scharren, wie die Hühner.** Wplątałeś się, iako kokosz w zgrzebie, która im się więcéy graboli z nich, tem się bardziéy plątа. *Sowit.* 16., *ob.* wygrabolić się. GRABOŁUSK, - a, *m.*, *loxia cocoothraustes. Klein.* **der Kirschfink, Kernbeißer,** ptak wielkości kwiczoła, żywi się iądrkami pestek wiśniowych i orzechów, które dziobem dobywa, gatunek klesków, rzędu wróblego. *Zool. Nar.* 219. GRABOW, a, *m.*, miasto w Kalisk. *Dyk. G.* 1, 248. **eine Stadt im Kalischischen.** GRABOWIEC, - wca, *m.*, miasto w Bełzkim. *Dyk. G.* 1, 248. **eine Stadt im Belzk.** GRABOWIECKI, - a, - ie, od Grabowca, **Grabowiezer.** Starostwo Grabowieckie. *Dyk. G.* 1, 248. Piwo Grabowieckie. *Syr.* 946.

Pochodz. *nagrabić, odgrabić, pograbić, ugrabić, przegrabić, rozgrabić, przygrabić; zagrabić, zgrabiały; zgrabny; niezgrabny.* - *§. grzebień; grzebienek, grzebieniowy, grzebiennik; grzebienica, grzebieniarz; zgrzebie; zgrzebiowy; zgrzebny, zgrzebiany, zgrzebło; zgrzebełko. §. cf. grześć, grzebać, grob i t. d.* - *§.* Vd. *grabez, vrabez, vrabel* = *wróbel.*

GRABOWY, - a, - e, od drzewa grabu, **Weißbüchen.** Drzewo grabowe iest bardzo twarde i białe; na osi do poiazdów bardzo zdatne. *Kluk Rosl.* 2, 20., *Bh.* **hrabowý, hrabičný**; *Crn.* grabové; *Bs.* grabov; *Cro.* grabrov; *Rs.* грабовый, грабинный, грабельный.

GRABSKI *ob.* Hrabski. GRABSTWO *ob.* Hrabstwo. cf. burgrabstwo, falcgrabstwo, margrabstwo.

*GRABSZTYKIEL, - kla. *m.*, GRABSZTYCH, - u, *m.*, z *Niem.* **der Grabstichel,** dłoto do wyrycia. Rylec, grabsztych, narzędzie sztycharskie, którym na blasze ryie. *Jak. Art.* 3, 314. Iżby słowa moie były wyryte grabsztyklem żelaznym na ołowie, abo na kamieniu, żeby wiecznie trwały. *Radz. Job.* 19, 24. *ib. Jerem.* 17, 1. (rylcem żelaznym. *Bibl. Gd.*).

GRAC, Grać, - ał, - a, gram, *cz. ndk.*, Grywać *czstl.*, *Bh.* **hrati, hral, hram, hragi, hráwám**; *Slo.* **hrat sa**; *Cro.* igratisze; *Sr.* 2. **grasch**; *Sr.* 1. **hrayu**; *Vd.* jigrat; *Bs.* igratti; *Crn.* jegrâm; *Ross.* играть, игрывать; **spielen:** a) grę iaką grać, bądź o pieniądze, bądź darmo *Rs.* сыгра̀ть, сыгрывать, разиграть, разыгрывать; **ein Spiel spielen.** Nie gray, nie przegrasz. *Rys. Ad.* 44. Grać karty, kostki, szachy, warcaby, abo w karty, w kostki, w szachy, w warcaby etc. *Dudz.* 12, **Karten, Würfel, Schach** ꝛc. **spielen.** *Slo.* **grat sa w karti.** Czestuie, gra, baliki daie, szafuie pieniędzmi. *Teat.* 14, 107. Ociec, aby syna nie zlecał takiemu, któryby dobrze grać, abo w iedenaście siedm miotać umiał, *Glicz. Wych. L.* 8 *b.* A w cóż tedy grali? czy nie w Maryasza, w Weintena? *Teat.* 22, 66. Jeśli ociec kostyra; takiż się i syn bierze, Gra iuż *kostek (*kostki), gra i *kart, w iedynastym roku. *Opal. sat.* 56. Grać o pieniądze, grać w pieniądze. *Dudz.* 12. **um Geld spielen,** t. i. stawiaiąc we grze. *Cn. Th.* Grać na suknią, = to iest, stawiać ią we grze. *Cn. Th.* **seinen Rock aufs Spiel setzen.** - §. *fig. tr.* Jeśli w ciągu trzechletniéy tenuty dzierżawca umiera, arendarz z dóbr ustąpić, a z sukcessorami o niedobior grać powinien. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 274. t. i. czynić, prawem czynić, **er soll mit ihnen darum rechten, Proceß führen.** Potrafię z Wc Panami grać u każdego sądu. *Boh. Kom.* 1, 69. Ja gram dzisiay zdrowiem. *Pot. Syl.* 86. t. i. gra mi dziś o życie idzie, **heute setze ich mein Leben aufs Spiel, mein Leben ist heute im Spiele.** - §. *music.* na narzędziu muzycznym tony wybierać; *Cro.* igrati, cf. *gędzić; *Vd.* goditi, sagoditi; **spielen (auf einem Instrumente).** Graycie wesoło, graycie radośnie, Niechay nam serce z wesela rośnie. *Nar. Dz.* 1, 125. Gdy się chcą ucieszyć muzyki ochłodą, Tak im graią iak owym, co ich na śmierć wiodą. *Paszk. Dz.* 53. Jak im graią, tak skaczą. *ib.* 50. Na żadnym instrumencie nie gra. *Teat.* 19 *b*, 37. Grać na lutni, na kornecie. *Cn. Th.* Grać na klawikordzie, na organach. - Grać na flecie, = dąć na flecie, **die Flöte blasen.** Grać taniec, aryą, piosnkę. Waltorniści odchodzą, powtarzaiąc grany vivat *Teat.* 32 *b*, 64. na instrumentach). Grana msza. - §. *Fig.* Oycze móy, wszelkie we mnie znaydziesz posłuszeństwo. **R.** W te mi gray; a widzi Waść, kiedy ia pogrożę Jakaś teraz malutka! *Tręb. S. M.* 127. t. i. tym tonem zemną mów, **in diesem Tone sprich.** - *O niektórych zwierzętach mówi się: że* graią: Cietrzewie grały, a ich cieciórki kokały. *Banial. J* 3 *b.* **die Auerhähne kollern.** Głuszce na zeyściu zimy, samotnie na drzewie siedząc, graią. *Zool.* 239. **die Birkhähne kollern (balzen).** Przy domu psy szcze-

kaią: w kniei zaś graią! *Krai. Pod.* 62. die Hunde auf der Jagd schlagen an (bellen). Trąba iuż głosi, psy graią za wczasu, A ciebie na koń sadzi chęć gorąca. *Kniaź. Poez.* 1, 112. Jakiekolwiek nasze są psy, przecięż J one też będą grały (Bo tak się zwie, gdy szczekaią); A ia myśliwiec zuchwały, Poydę w knieię za tą zgraią. *Kras. Lift.* 190. §. W piersiach, w gardle gra, chrapliwie się odzywa, es röchelt auf der Brust, im Halse. W gardle iakby w piszczałki albo w dudki graią, Piersi przez wielką ciężkość ledwie oddychaią. *Prot. Kont. A* 3 *b.* Gra mu w piersiach, = śmiertelny. *X. Kam.* §. Trunek gra, = robi, ein Getränk arbeitet. Tym sposobem likwor zaraz grać zaczyna, i kwas swóy traci. *Torz. Szk.* 237. – §. Armaty graią, są w robocie, biią z nich, die Canonen spielen. Sto armat naszych tak skutecznie grały, iż prawie wszystkie nieprzyiacielskie pozrzucały z lawetów. *N. Pam.* 2, 229. Działobitnie wyłamowe powinny grać dniem i nocą, celniąc armaty w sam spód muru. *Jak. Art.* 2, 336. – §. Grać iaką osobę, rolę, = udawać, prezentować, eine Person, eine Rolle spielen. Jakąż ia w téy okoliczności gram osobę? *Teat.* 7, 25. (cf. figurę prowadzić). Koniecznie chce grać bohatyra. *Teat.* 43 *c*, 119. *Wyb.* Trudnéy podjęłam się grać roli. *ib.* 52 *b*, 15. Dobrze grała swoię rolę. *ib.* 15, 68. – §. grać, igrać, swywolnie się bawić, spielen, tändeln. Dzieci graią, = igraią. Grać komu na gębie. *Pot. Arg.* 60. cf. koły komu na głowie ciosać, einem auf dem Maule herum spielen. A ty coś wygrał w pokorze, Jż ci po sobie kto chce orze, A iż cię tak wszyscy znaią, Więc ci też na gębie graią. *Rey Zw.* 231 *b.* Nie spodziewałem się, byś sobie plebanowi mógł dadź grać na nosie. *Węg. Org.* 9. sich von ihm auf der Nase spielen lassen. Nie trwoż się, że gra szczęście z twą osobą. *Groch. W.* 599. Znowu im morze szczęśliwie stanęło, Jak grał, tak się im wszystko dobrze stało. *Auszp.* 60. t. i. igraiąc, iak fraszka, wie im Spiele, spielend, bez trudności. Graiąc on więcéy zrobi, niż drugi pracuiąc (śpiewaiąc, tańcuiąc, na iednéy nodze, żartuiąc, śpiąc). Gra w sprawach zbawiennych, w rzeczach bozkich żartuie. *Smotr. Ex. pr.* W sprawach bozkich grać nie dopuszczały. *Smotr. Ap.* 3. (cf drwić).

Pochodz. *gracz*, *graczka*, *granie*, *grany*, *bazgrać*, *bazgracz*, *bazgranina*; *grawalny*, *grawać*, *grywać*, *gracki*, *gracko*, *dogrywać*, *dograć*; *nagrywać*, *nagrać*, *ogrywać*, *poogrywać*, *ograć*; *odgrywać*, *poodgrywać*, *odegrać*; *odegrana*; *pogrywać*, *pograć*; *przegrywać*, *poprzegrywać*, *przegrać*; *przegrana*; *przedgrywać*, *przedegrać*, *przedgrawek*; *przygrawać*, *przygrawek*; *rozegrać się*, *rozgrywać się*, *wygrywać*, *powygrawać*, *wygrać*; *wygrana*, *zgrawać*, *pozgrawać*, *zgrać*; *zagrawać*, *zagrać*. *spolgraiący*. *Jgrać*, *igraszka*, *igrzysko*, *doigrać*, *naigrać*, *ponaigrawać*, *naigrawać się*, *poigrać*, *przeigrać*, *rozigrać się*.

GRACA, - y, *ż.*, *Bh.* fratce, frace; *Slo.* g'race; *z Niem.* die Kratze (cf. kratzen Adlg. *not.*), narzędzie do kopania, siekania etc. der Karst. *Rs.* кирка; *Crn.* pralza, srpèza; *Bs.* objeteliça). Graca, haczyk ostry, osadzony na końcu kiia, na trzy lub cztery stopy długiego. *Brzost. Duch.* 420. Graca ogrodnicza, do chędożenia ulic. *Kluk Rosl.* 2, 159. die Gartenhaue. Gracą kopiąc, piasek łopatą z rowu wyrzucać. *Cresc.* 143. Graca ogrodnicza, albo też oracza, grabki żelazne. *Cn. Th.* die Gäthacke, Gäthaue. Graca widlasta ogrodnicza, = motyczka dwóyzęba. *Cn. Th.* der Gärtnerkarst. Graca szeroka, = motyka, die Haue, der Karst. Były u Amurata ku dobywaniu zamków długie żelaza kończate i nakrzywione, iako też motyki, rydle, grace i inne rzeczy. *Baz. Sk.* 280. Graca wapienna, mularska. *Kluk Rosl.* 2, 159. die Mörtelkrücke, Mörtelhaue. Graca u mularza, żelazo tróykątne zakrzywione, na drążku oprawne, którym się wapno gracuie. *Mag. Msk.* Graca kuminiarska. *Kluk Rosl.* 2, 159. die Kratze, das Kratzeisen der Rauchfangkehrer. *ob.* gracować. – §. Do wyciągnienia z kłaków przedniéyszego przędziwa służą grace dróciane. *Przędz.* 108. Hechel, Flachshechel. *Rs.* чесалка.

GRACISKO, - a, *n.*, grat podły nikczemny, ein schlechtes, häßliches Geräthe, Rummeley. Stare gracifka były nic niewarte. *Teat.* 54 *c*, *d ii.*

GRACKI, - a, - ie, *Rs.* игрецкій, dobrego gracza, tęgiego człeka oznaczaiący, walny, cf. *czysty, Spieler=, spielermäßig, trefflich, wacker, brav. Jak mnie nie kochać? taki zemnie cacka, Taliyka smukła, piękna buzia, mina gracka. *Zabl. Firc.* 62., *Tręb. S. M.* 93. Arystyp do biesiady Gracki, wesoły, lubi ieść dobre objady. *Min. Ryt.* 1, 310. To ruszenie, ta postać, czy gracka iest? *Teat.* 15, 31. Będziesz mi gracka, ieśli co z niego wyssać potrafisz! *Teat.* 7, 44. GRACKO *adverb.*, recht wacker, trefflich, brav; *Rs.* игрецки. cf. *czyście). Już teraz wszystko gracko, gdyś się i ty przecię Wydrapał. *Min. Ryt.* 1, 282. Byłem w kilku okazyach, stawiłem się gracko. *Teat.* 24, 103. *Cztr.* Nie wie, co mówić, gracko go złapali. *ib.* 25 *c*, 119. Gracko się wyśliznął. *Ossol. Bay.* 2. Czas korzystać z iego powolności, kiedy na moie usługi tak czuły, Trzeba tu gracko zażyć Jegomości. *Zab.* 12, 250. *Szym.* Każdy, kto tylko gracko spełnia kielichy, za zwyczay iest dobréy natury. *Teat.* 53 *d*, 47. gładko.

GRACOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ziemię, ogród, gdy iuż weszło nasienie, wskopywać. *Cn. Th.* die Erde karsten, auflockern, behacken. Gracować, wygracowywać chwast, = wysiekać, ausgäten mit der Gäthaue. W winnicach trzeba gracować, tyki szczepić. *Mar. Pow.* 3, 102. Gracować wapno, = gracą mularską go ruszać. *Mag. Msk.* den Kalk umrühren mit der Mörtelkrücke. GRACOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, das Karsten, Gäten ꝛc. GRACOWNIK, - a, *m.*, który gracą robi, gracuie. *Cn. Th.* der Hacker, Hauer, Gäter. Gracownik u mularzy, ieden z pomocników, do gracowania wapna naięty. *Mag. Msk.* der Kalkrührer.

GRACYA, - yi, *ż.*, trzy Gracye, towarzyszki Wenery. *Kras. Zb.* 1, 328. Wdzięki, Łaski, *Charites*, boginie piękności. *Hor.* 1, 24. die Gratien, *Bh.* Milostenka. Plato zalecał uczniom swoim, aby Gracyom czynili ofiarę. *Kras. Lift.* 66. – b) gracya, wdzięk, przyiemność, die Anmuth, die Gratie, das Reitzende. Łatwiéy iest czuć, iak opisać co iest gracya. Do wyrażenia słowa tego i sensu, negatiuum mamy, positiuum brakuie nam. Gracia iest oppositum niezgrabności. Gracya iest to ów wdzięk, z którym rzecz się każda czyni. Wdziękowi temu Grekowie cześć bozką oddawali, w osobach trzech niewiast, towarzyszek Wenery; bo piękność bez wdzięku mało warta. Nieulizanego człeka chcąc znaczyć, mówili Grecy

że nie musiał nigdy Gracyom ofiary palić. *Czart. Pann. praef.*, *Teat.* 24. Niecudną, prawią; ale ma gracyą. *Gorn. Dw.* 50. - §. 2) GRACYA duchowna, beneficium Greckie, eine griechische Pfründe. *Tr.* GRACYANOPOL, - a, *m.*, *Grenoble*, stołeczne miasto Delfinatu we Francyi. *Wyrw. Geogr.* 303. die Stadt Grenoble.

GRACZ, - a, *m.*, *Boh.* hráč; *Slo.* hrač; *Sr.* 2. graz (gdrz skrzypek); *Sr.* 1. hěrcz, hracżk, raczk; *Rg.* igraz, igarz; *Cro.* igrash; *Bs.* igrac; *Vd.* jigrazh, jigrauz, igrash, shpilavez; *Crn.* jigrez, jegravz; *Rs.* игрокъ; *Ec.* игра́тель, игрецъ (*dist.* гра́чъ: kruk); co do gry w karty etc. der Spieler, z. B. Kartenspieler. Dobry gracz, gdy mu kostka na warcabnicy źle stanie, dobrém daniem sobie pomoże. *Gorn. Dw.* 374. Gracz cudzego pragnąc, swe traci, i komu Chce szkodę nieść, niesie ią sam do swego domu. *Gwagn.* 46. Między graczmi djabeł pieniądze bierze. *Rys. Ad.* 39. cf. szuler, kostyra). Niemasz nic świętego dla gracza. *Teat.* 45 *b*, 9., *Sr.* 2. lěpschi grazk, a wětschi schelma; *Sr.* 1. liepschi raczk, a weczi schibal. cf. szuler). §. na instrumencie, der Spieler auf einem Instrumente cf. muzyk, *gędziec, gayda, piszczek). Doskonały gracz każdą skrzypcę zgodnie nastroić potrafi. *Zab.* 7, 219. *Kossak.* Naylepszy gracz, naywiększy łotr. *Rys. Ad.* 44. *optimus artifex*, *pessimus vir*). - §. *fig. tr.* Od słów do słów w czubki zostali graczami. *Ząb.* 15, 182. (za czuby się wzięli). §. gracz teatralny, *Boh.* hráč, aktor, der Acteur. §. gracz, gracki człowiek, łepski, tęgi, walny, cf. *czysty, ein ganzer Mann, ein ganzer oder tüchtiger Kerl. To łepski gracz. *Mon.* 71, 705. Spotykay się, kiedyś gracz. *Teat.* 21, 25. Jak on kiedy trafi na gracza, na te popędliwe iunaki, wsiądą mu na skórę. *Teat.* 43 *c*, 144. *Wyb.* Skoro poznali gracza, dali mu pokóy. *ib.* 43, 123. Mego pana chwalą, to z dobroci, to z rezonu, to że gracz do wszystkiego. *ib.* 10, 10. Bogacze, wielcy to są na świecie w swéy mamonie gracze. *Zab.* 14, 67. GRACZKA, - i, *ż.*, die Spielerinn. GRACZOWY, - a, - e, od gracza, Spieler=. *Rs.* игрецкїй, игроковъ.

GRAD, - u, *m.*, der Hagel, *Slo.* hrad, krupy; *Bh.* kraupy (cf. krupy, *Ger.* Graupe); *Sr.* 1. krupe; *Rg.* gràd, krùpa, krupizze; *Sla.* gradd (*dist.* gràd : forteca *ob.* grod); *Bs.* grad, krupe, tuccja (cf. tluc); *Cro.* krúp, krupe, grad, tucha; *Lat.* grando; *Vd.* grum, tozha, tuzha; *Crn.* tózha; *Rs.* гра́дъ. Grad wtedy iest, gdy krople deszczu w padaniu marzną, i lodem się staią. *Hub. Wst.* 165., *Boh. djab.* 171. Grad pada (*Bh.* kraupy padagi), es hagelt, *Vd.* germi; *Rg.* graddobitti; *Slo.* krupy prsſi; *Sr.* 1. krupé perschu. Grad kołacze po dachu. *Rey Zw.* 92. Ogniu i gradzie! śniegu i paro! *Budn. Ps.* 148, 8. Widziałeś kędy maią swe noclegi Ziarniste grady, abo sypkie śniegi? *Chrość. Job.* 150. Od Tatarów potarci, iak od gradu zboże były *Bielsk. Kr.* 136. Napełnią strzałami powietrze; strzały iak grad puszczone lataią. *Bardz. Luk.* 29. Strzelba nastąpiła na Turki, iak grad gęsta. *Birk. Chod.* 34. Grad mieczów padł na twoię duszę. *Susz. Pieś.* 2, *E* 3. (cf. chmura, chmara). Wszyscy iak grad padli mu do nóg. *Teat.* 54 *c*, *C ii.* (*ob.* Gradobić, gradowy, gradowaty, gradowizna, gradowka.

GRADACYA, - yi, *ż.*, stopniowanie, powiększanie stopniami, die Gradation, die Steigerung. *Rhetor.* Figura krasomowska, wyrażaiąca rozmaite stopnie ludzkich namiętności. *Kras. Zb.* 1, 329., *Rag.* nâprjedka, uzlazenje.

GRĄDAL *ob.* Grundal.

GRADAŁ, - u, *m.*, księga regałowa, naywiększy folial, ein großer Foliant. *Tr.*, *ob.* Graduał.

GRADOBIC, - i, *ż.*, GRADOBICIE, - ia, *n.*, bicie lub padanie gwałtowne gradu, uszkodzenie przez grad. *Boh. et Slo.* krupobití; *Rg.* graddobitje, graddovina, graddobitna, vocchje graddom ubiêno; *Cro.* szolika; *Rs* градина. *powszechniéy* nawał *propr. et fig.* Hagelwetter, Hagelschaden, Ungestüm, Sturm. Milsze po smutnéy gradobici żniwo. *Pot. Syl.* 1. Po srogiéy żałów i trosk gradobici, Słodkim fortuna owocem nasyci. *Pot. Syl.* 321. Cna Zuzanna iuż na gradobicia Kamienne niosła głowę z pewną stratą życia *Min. Ryt.* 2, 271. na kamieniowanie). - §. pole przez grad wybite, spustoszone, gradowisko, gradowizna, ein vom Hagelwetter verwüstetes Feld. Trzecie po srogiéy burzy krolu miia lato, Jak na tém gradobiciu i pustym zagonie, Płaczemy. *Zab.* 14, 182. *Sakow.* GRADOBITNY, - a, - e, - *ie adv.*, biiący gradem, hagelschlagend. Gradobitny szturm. *Mon.* 75, 594. GRADOBITY, - a, - e, od gradu spustoszony, vom Hagel beschädigt. - §. Samcy owiec byli pstrzy, srokaci i gradobici. *Bud. Gen.* 31, 10. białonakrapiani. *Bibl. Gd.* weiß gesprenkelt. GRADONOSNY, - a, - e, - *ie adv.*, noszący grad, Hagel bringend *Rg.* graddonosni. GRADORODNY, - a, - e, - *ie adv.*, rodzący grad, Hagel erzeugend. *Rg.* graddorodni. GRADOWATY, - a, - e, na kształt gradu, hagelig, dem Hagel ähnlich. Gradowaty kamień, : twardy iak dyament, kamień drogi, kolorem do gradu podobny. *Cn. Th.*, *Chalazias. Plin. H. N.* 37, 11. ein Edelstein, an Härte dem Diamant gleich, an Farbe dem Hagel ähnlich. GRADOWISKO, - a, *n.*, pole gradem bite i niszczone, ein vom Hagelschlag verwüstetes Feld. Uderzone o ziemię nisko Bóg w górę wzniesie gradowisko. *Susz. Pieś.* 2 *G* 4 *b.* GRADOWIZNA, - y, *ż.*, owoc lub zboże gradem potłuczone. *Cn. Th.*, *Wlod.* der Hagelschaden, Hagelschlag cf. gradobicie. GRADOWKA, - i, *ż.*, sól krupiasta *ob.* gradowa, gesotten Salz. W ziemi Sanockiéy, wody słone czerwoniawe, gdy się uwarzą i w sól obrócą, ta sól pęka się w drobne sztuczki, biorąc nazwisko gradówki. *Nar. Hst.* 2, 289. *Syr.* 1010. GRADOWY, - a, - e, od gradu, Hagel=. *Slo.* krupobitý; *Rg.* gradni; *Rs.* гра́довый; *Ec.* гра́довый. Kamienie gradowe obalą dom iego. *Budn. Ezech.* 13, 11. Hagelsteine. Gradowa nawałność, gradobicie, der Hagelsturm. Sól gradowa, : gradowka, gesotten Salz. - Wolno szlachcie ku swoiéy tylko potrzebie, gradowey soli kupować. *Herb. St.* 116. Zamorskiéy soli, którą gradową albo krupiastą zowią, używać wolno. *Vol. Leg.* 2, 726. Seesalz, Meersalz, Boisalz. Trzeci gatunek soli z cudzych kraiów przywożą, miałką, białą, szarą i gradową. *Haur Ek.* 178.

GRADUAŁ, - u, *m.*, część mszy, który po epistole śpiewaią. *Tr.*, *versus graduales*, tudzież księga, która ie zawiera (*ob.* gradał), der Theil der Messe, der nach der Epistel gesungen wird, und das Buch, das sie enthält; das Graduale. Twoiém zdaniem nic po graduałach, po

traktach, po ofertoryach, po sekretach, po kommuniach i po poſtkommuniach; bo tych wszyſtkich w ewanielii nie napisano. *Pim. Kam.* 124. GRADUS, - a, lub -ſu, *m.*, ſtopień, die Stufe. *Hg.* garádits; *Rg.* póſtupaj, vzſtúpniza; *Vd.* ſtopiuniza, shtapla, ſtolniza, vishik, grod: *Bs.* pricjagbe, pricke ſtupne; *Bh.* ſchůdek, ſchodek. Ona w oſtatnim gradusie waryatką. *Teat.* 7 *c*, 67. (do oſtatniego ſtopnia, w oſtatnim ſtopniu). Gradusy wschodowe, die Stufen einer Treppe (Stiege). *Matem.* der Grad. gradus, część cyrkułu, na iakich cały cyrkuł dzieli się 360. *Solſk. Geom.* 3. Gradus dzieli się na 60 minut. *Wyrw. Geogr.* 41. *et* 77. Gradus *w prawie*, sposób poſtępowania prawnego, przez który ſtrona nieukontentowana wyrokiem iurysdykcyi mnieyszéy, do wyższéy się odwołuie. *Kras. Zb.* 1, 329. das gerichtliche Verfahren bey der Appellation.

*GRADYW, - a, *m.*, *Gradivus*, Mars, bóg woienny. *Kras. Zb.* 1, 329. der Kriegsgott Mars. *Boh.* Smrtonoš, Ladon; *Crn.* Ladon, Tor, Tork (cf. Wtorek, cf. Lado).

*GRADYWOWY, - a, - e, Marsowy, woienny, kriegerisch. Gradywowe tańce, = woienne turnieie, Kriegsgetümmel.

GRĄDZIC *ob.* Grązić.

GRADZISTY, - a, - e, gradu pełen, voll Hagel, haglig. *Bs.* gradgni, pun gradda), n. p. Gradziſta chmura.

GRADZKI *ob.* Gracki.

GRAF, - a, *m.*, po terazniéyszemu Hrabia. *Kurop.* 12. der Graf; *ob.* Hrabia, *Grof.

GRAFKA, - i, *ż.*, *Gr.* γραφειον, *graphium*, der Griffel. pręcik, którym rysować można co na piaſku, którym niegdyś matematycy figury rysowali. *Włod.*, *Dudz.* 38., *Boh.* rafika, raficka; *Slo.* rafige; *Sor.* 1. pišacił, pero; *Bs.* tokač; *Vd.* bodalze sa pisanje, resalze, ſtil; *Crn.* artaz; *Rs.* грифель, указка; *Ec.* писало. Aby były mowy moie wyrznione na księgach prącikiem albo grafką żelazną. 1 *Leop. Job.* 19, 24. Na tablicy grafką pisze. *W.* 4 *Reg.* 21, 13. cf. ſtyl). Czytać się uczącym, grafką się pokazuią litery. *Tr.*

GRAFOWA, - y, *ż.*, żona Grafa, Hrabina, die Gräfinn. GRAFOWSKI, - a, - ie, hrabſki, gräflich; *Rs.* графскій, графовъ; *Bh.* hraběcý.

*GRAIA, - i, *ż.*, zgraia, kupa, rzesza, ein Haufen, eine Menge. Wiąże Eolus dużémi łańcuchy Niespokoyne szumnych wiatrów graie. *Tward. Daf.* 26.

GRAM *ob.* Grać.

GRAMATKA, - i, *ż.*, farmuszka, polewka gęſtsza z wody i tartego chleba, der Brey. Gramatki i inne polewki. *Syr.* 417. *et* 151. Ośrzodkę z chleba, z winem a cukrem, abo w piwie warzyć, masła a soli przydawszy, polnego kminu dla smaku trochę, będzie gramatka abo biermuszka. *Syr.* 922. Piwa używaią też do biermuszek abo gramatek, z chlebem a masłem. *Syr.* 948. Chce śmiercią karę uprzedzić, a gdy na łożku usiędzie, Sama swą ręką urobi gramatki. *Pot. Syl.* 70.

GRAMATYCKI, - a, - ie, GRAMMATYCZNY, - a, - e, od gramatyki, grammaticalisch. Gramatycznie, po gramatycku, po gramatycznemu, *adverb.* GRAMATYKA, - i, *ż.*, GRAMATYCZKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Slo.* Dobromluwnoſt; *Sr.* 1. pišarſka hutžwa; *Vd.* gramatika, govorni vuk, jesikna vmetalnoſt, jesizhni podvuk, sreklivishe; *Rs.* грамматика, nauka o mówieniu i pisaniu dobrém. *Dasyp. Aa b.* Zbiór porządny uwag nad mową. *Kpcz. Gr.* 1, 1. nauka słów i sposobu mówienia, według reguł każdego ięzyka. *Kras. Zb* 1, 329. die Sprachlehre, die Grammatik. Na Alwars miéyscu wydane są iakieś krotkie i karłowate grammatyczki. *Mon.* 73, 130. - §. klassa druga w szkołach; po infimie, die zweyte Schulklasse von unten. Promowował się z infimy na gramatykę. GRAMATYK, - a, *m.*, uczący gramatyki, abo posiadaiący ią dobrze, ein Grammatiker. Gramatyk chodzi około mowy, a ieśli się chce daléy pomknąć, tedy i koło hiſtoryi; co ieśli się iuż oſtatecznie rozpoſtrzeni, tedy sięgnie i rymopisarſtwa. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 3. (cf. filolog).

*GRAMITU od łokcia. *Jnſtr. cel. Lit.?*

GRAMOLIC *cz. ndk.*, dłubać, końcami palców poruszać, puhlen, krabbeln. *propr. et fig.* Po wierzchu tylko gramolim, przeſtaiąc na tém, że przy nawale potocznych zabaw, szczątki same i pobierki czasu poświęcamy filozofii. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 39. GRAMOLIC się, GROMOLIC się, - ił, - i, *zaimk. ndk.*, gramoliwać się *czſtl.*, przez zawady się z trudnością przebierać, telepać się, *propr. et fig.* sich wohin mühsam durcharbeiten. Z ciężkością się po opokach gramolą. *Stas. Num.* 1 170. Zagradzamy i nayliższe ścieszki, któremiby z pospolitości iakożkolwiek nędzny gramolił się mieszczanek. *Mon.* 65, 49. Ku niéy się gramoli za niewolą prawie. *Zebr. Ow.* 51. *passu incedit inerti*). *Rs. et Ec.* вскарабкаться wzburzyć się, buntować się).

Pochodz. *dogramoliwać się*, *dogramolić się*, *nagramolić się*, *przygramolić się*, *przegramolić się*, *wgramolić się*, *wygramolić się*.

GRAMOTA *ob.* ramota.

GRAN, - u, *m.*, z łac, *granum*, das Gran. *Grano ma miarę pieprzu lub ziarnka ięczmiennego. *Krup.* 5, 235. Skrupuł ma w sobie granów 20. *ib.* Kleynoty ważą się na grany i karaty. Gran nieco lżéyszy ieſt od iednego Essa na wadze czerwonego złotego. *Kluk Kop.* 2, 23.

GRAN, Grań, - i, *ż.*, *Archit.* węgieł, róg, die Ecke. *Bh.* hrana; *Ec.* грань (*Rs.* грань graniczny kamień). Podwoie iedne były na pięć grani, a drugie na cztery granie. *W.* 3 *Reg.* 6, 31, 33. fünfeckige und viereckige Pfosten. *Luth.* pięćgraniaſte i czterygraniaſte). Udziałasz ołtarz pięć łokci na dłużą, a pięć na szerzą, to ieſt, na czterzy granie. *Leopol. Exod.* 27, 1. Zamek na cztery granie murowano. *Warg. Radz.* 103. Wymierzył sień na dłużą ſto łokiet, i na szerzą ſto łokiet, na cztery granie. *W. Ezech.* 40, 47. - §. grań = granica, obwód, obręb, die Gränze, der Umfang, der Umkreis. Miaſto potym wymierzył, w téy, w ktoréy dzisiay grani. *Pot. Pocz.* 2. Wyciągaią to ciało wedle woli swoiéy, Ze wszyſtkie ſtawy w ciele wyſtąpiły z grani. *Pot. Zac.* 161. Niech się każdy zachowuie w przyzwoitéy grani. *Pot. Arg.* 166. - *§. psia grań, kanikuła, der Hundsstern, die Hundstage. Ryba włóczeń w okręty ſkacze, a to we psią grań, gdy ią w ſkrzele gzik gryzie. *Sien.* 317.

Pochodz. *graniaſty*, *granowity*, *graniſty*; *dwógraniaſty*; *czworogran*, *czworograniaſty*; *tróygran*, *tróygraniaſty*, *pięciogran*, *pięćgraniaſty etc.* *wielogran.* §. *Granica i t. d. cf. ukraina*, *kray*, *kraiać* (Rs. гранить *ślifować drogie kamienie*).

GRANADYER, GRENADYER, - a, *m.*, *z franc.* der Gra=

natier, Grenadier. *Sla.* granatir; *Vd.* granatirar; *Bh.* kaulometec = kułomiotącz). Grenadyerowie ręczne granaty z ręku rzucaią. *Papr. W.* 1, 268. GRANADYERSKI, - a, - ie, Granatier=. Granadyerſki kołpak, eine Granatiermütze. Po granadyerſku *adverb.*, granatiermäßig. - - 1) GRANAT, - u, *m.*, = GRANATA, - y, *ż.*, = pociſk woienny, różniący się od bomby, tém, że ieſt mnieyszéy średnicy, i uszu nie potrzebuie. Kiedy są tak małe, że się z ręku rzucaią, nazywaią się ręczne. *Jakub. Art.* 3, 293., *Rg.* klupko oghgnèno, die Granate, im Kriegswesen, kleinere Bomben; - die ganz kleinen heißen Handgranaten. §. rodzay broni, iakoby obuch z puinałem wewnątrz. *Włod.* koſtur, *dolon*, *Cn. Th.* ein Dolchſtock, ein Stock, inwendig mit einem Dolche. §. żerdź na przedzie okrętu poſtawiona z dwoma żaglami. *Tr.* der Bugſpriet, die Segelſtange auf dem Buge des Schiffes. - - 2) GRANAT, - u, *m.*, drzewo, *punica Linn.* które ogrodnicy utrzymuią dla kwiatu. *Kluk Dykc.* 2, 242. der Granatenbaum, Granatbaum, imię abo z łac. *granum*, abo od Granady w Hiszpanii; *Bh.* granát; *Sla.* granata; *Vd.* granota; *Bs.* scipak; *Rs.* венйса. Granaty pełne, *balauſtia*, ieſt to granatowe drzewko bez owocu; ale z kwiatem pełnym i pięknym. *Kluk Rosl.* 1, 279. Granat = kwiat granatowy, die Granatenblüthe. Jabłko Punickie, granat. *Birk. Gł. K.* 7., *ob.* granatowe iabłko. - §. granat, = sukno granatowego koloru, dunkelblaues Tuch. Sukna szkarłaty, granaty, półgranacia, półszarłacia etc. *Vol. Leg.* 4, 81. Granat i półszkarłacie w iednéy cenie chodzą. *Goſt. Gor.* 114. - - §. Granat abo: GRANATEK, - tka, *m.*, kleynot mniéy więcéy przeźroczyſty, pospolicie ciemnoczerwonego koloru. *Kluk Kop.* 2, 40. der Granat, ein Edelſtein. b) granatek *ziele*, szarłat, lepiennik, zwiesinosek, *horminum*. *Tr.* wilder Scharley, *Crn.* kadulja. GRANATNICA, - y, *ż.*, granatyerka, ładownica do granat ręcznych, die Granatiertaſche. *Tr.* GRANATNIK, - a, *m.*, haubica, rodzay działa komorowego, dłuższy od moździerzów, a krótszy od armat, do ſtrzelania granatami. *Jakub. Art.* 3, 293. *Łęſk.* 2, 239. der Granatenmörſer, die Haubitze. 2) co granaty robi, chowa. *Tr.* der Granatenmacher. GRANATOWY, - a, - e, - 1) od granat woiennych, Granaten=. Granatowy ogień, Granatenfeuer, Granatenhagel. 2) Granatowe drzewo. *Kluk Dykc.* 2, 242. der Granatenbaum. cf. pomagranat). *Bsn.* scipak, scipkov). Jabłko granatowe, der Granatenapfel. Wiele w iabłku *granatſkim ziarnek się zamyka. *Birk. Gł. K.* 6. ſtąd też ziarniſte iabłko. *Spicz.* 128., *Sr.* 1. zornoyité yabuka; *Bsn.* scipak, mogragn; *Vd.* margran, granotnu jabuku; *Crn* margarana, margaranovu jabuku; *Slo.* granatowé gablko; *Hg.* pómagranát. Syrop granatowy. *Dykc. Med.* 2, 439. Kwiat granatowy; Winò granatowe. - §. Kamień granatowy podobny ieſt granatkom; tylko że wielkością częſtokroć pięści i głowie ludzkiéy wyrównywa. *Kluk Kop.* 2, 99. der Granatſtein. §. Granatowy, koloru brunatnego, indychowego, fioletowy, dunkelblau, granatowy surdut. GRANATYR *ob.* Granader.

*GRANC, - u, *m.*, n. p. W Nowym Grodzie Wielkim kupcy bardzo bogate ſklepy swoie, które oni zowią granc, maią, i tam ſkarby swoie chowaią. *Gwagn.* 485. das Kaufmannsgewölbe.

GRAND Hiszpańſki *Tr.* zacnie urodzony, ein Spaniſcher Grand. GRANDECA, - y, *ż.*, wyniosłość, duma z wysokiego urodzenia, der Adelſtolz. Dumne w swoiéy grandecy Hiszpany. *Zab.* 14, 274. *Rzew.*

GRANIASTOSŁUP, - a, *m.*, *prisma. Geom. Nar.* 2, 124., *Hub. Wſt.* 265. Graniaſtosłup, ciało Geometryczne o dwóch podſtawach, we wszyſtkim sobie równych; inne zaś ściany maiące proſtokątami albo rownoległobokami. *Łęſk.* 2, 175., *ob.* graniaſte szkło). GRANIASTOSŁUPOWY, - a, - e, prysmatyczny, prismatiſch. Ciała walczaſte i graniaſtosłupowe, *prismatica*. *Sniad. Alg.* 2, 167. GRANIASTY, GRANIATY, - a, - e, *Bh. et Slo.* hranatý, z graniami abo rogami, węglaſty, eckig. Faseol między tatarką albo inszym graniatym zbożem dobrze się rodzi. *Cresc.* 176. Tatarka ma ziarna graniate. *Cresc.* 179. Graniaſte szkło, *prisma*, niezliczoną moc promieni słonecznych rozróżnia, rozłącza, i na siedm pierwiaſtkowych farb podziela. *Stas. Buff.* 26. (*Rs.* гранйстый o wielu szlifowanych kątach). *Rg.* granàſt *ramosus*, gràna = gałąź). GRANIASTOSC, - ści, *ż.*, węglaſtość, die Eckigkeit, *Boh.* hranatoſt. - - GRANICA, - y, *ż.*, *Bh.* hranice (a. ſtós *rogus*), pomezý; *Slo.* končiny, meze, pomezý (*ob.* miedza); *Rg.* granizza; *vulg.* meghjaasc; *Sr.* 2. mroka; *Sr.* 1. mjeza, miosa; *Vd.* meja, krai, krajishe; *Crn.* meja, pokrajna; *Cro.* kraina, kotár; *Dl.* hatar, därsava (*ob.* kotara, dzierżawa), *Ruſt.* súpa; *Rs.* грани́ца, предѣлъ, межа, спо́лье, суме́жїе, рубе́жъ, *obs.* украй, чурь; *Ec.* грани́ца; *lat. med.* granicies, grenicia; *Suec.* Gräns, *Dan.* Grändſe, Obd. Graniz; Adlg. wywodzi z *Island.* greina = dzielić, *Gr.* κρίνειν, cf. *Ger.* Rain, Rand, *Pol.* kraiać, kraina, ukraina, grań, kray), die Gränze, kres kończący obwód iakiéy rzeczy *propr. et fig.* Rzéki, ſtrugi, potoki, rzeczyſka, rowy, doły, oddzielaiące iednę maiętność od drugiéy, w prawie nazywaią granicą naturalną. *Zabor.* 360. Starodawna przypowieść, że między sąsiady Naypierwsza okazya granice do zwady. *Pot. Arg.* 568. Podkomorzowie ziemscy sądzą sprawy o granice między obywatelami. *A. Zamoy.* 26. Granic nie przechodź, nie ruszay. *Cn. Ad.* 272. Granic pomykać; Granice rozprzeſtrzeniać; Granice czynić, ſtanowić = *ob.* kopiec, nacios. - O granicę = o ścianę, angränzend, *Rs.* вскрай. Szczęśliwy, kto z równemi o granicę siedzi. *Kras. Bay.* 112. Jeſt i po dziśdzień na Szląſku, o granicę z Polſką, Brzeg miaſto. *Krom.* 21. Nieprzyiaciel o granicę ieſt, = tuż nad karkiem, an der Gränze, vor der Thüre. - Za granicę, = w cudzy kray, ins Ausland, in die Fremde. Złe ſkutki bywaią, wysyłania dzieci za granicę. Podroże za granicę w wieku doſkonałym tylko, mogą bydź pożytecznemi; bo tak każdy z za granicy potrzebnemi zbogacony wiadomościami powróci. *Karp.* 7, 14 - 17. Mniéy dbały na to, co ma w domu, za granicą wszyſtkiego szuka. *Teat.* 55 *e*, 17., *Boh.* cyzyna = cudzy kray; do cyzyny gít; w cyzyné bydt; *Slo.* w cyzým kragi; *Sr.* 1. zusbi; - ſzusbi z zagranicy; *Eccl.* иностра́нствїе, пребыва́нїе внѣотечества. - §. *Fig.* Cnota ma swoie granice. *Teatr* 52 *d*, 8. Jeſt miara w każdéy rzeczy, są pewne granice. *Jeż. Ek. G.* 1. Schranken, Gränzen, *eſt modus in rebus, sunt certi denique fines.* On na wysokim zasiadłszy urzędie, Nie zna

swéy dumie iak położyć granic. *Zab.* 16, 140. Schranken setzen. Wychodzi z granic prawdy, myśl płodna poety. *Hul. Ow.* 250. To mi to dla niego sława, ieśli moc swoię i władzą w granicach utrzyma. *Pilch. Sen.* 60. in Schranken halten. Obowiązki Sołtana z przysięgi na statuta Mahometa, tak przestronne granice maią, że go nie bardziéy można nazwać ściśnionym od prawa, iako więźniem tego, któremuby się wolno po całym świecie przechodzić, dlatego, że nie może daléy iśdź. *Kłok. Turk.* 7. Granicą swego strachu nie miarkuię. *Susz. Pieś.* 2 *D* 4 *b.* GRANICZNIK, - a, *m.*, który graniczy z kim, sąsiad, der Gränznachbar, Nachbar, *Vd.* mejak, mejazh, permejazh, namejazh; *Rg.* granicjár, kraicnik, krajcjanin, kraicnik; *Rs.* рубежникъ. Jął osadzać pustynie, miast, zamków przymnażał, Granicznikom się srogim i mężnym pokazał. *Papr. Gn.* 4. Królowie niektórzy maią sobie za pierwszą powinność, starać się o hołdowanie graniczników swoich. *Gorn. Dw.* 366. - §. do stawienia granic należący, mierniczy, komisarz, der Gränzenmesser, Markscheider, Gränzkommissarius. *Cn. Th.*, *Sr.* 1. meżwar; *Vd.* mejemernik, meje slozhnik; cf. podkomorzy. §. *Bh.* hraničnjk, mežnjk; *Sr.* 1. miosnik; *Vd.* menik, meini kamen = kopiec, kamień graniczny, der Gränzstein, *Rs.* межа. Granicznikami osadzony, межеванный. §. *Botan.* ziele, porost, gwiazdosz, płucnik, *pulmonaria*, Lungenkraut. *Syr.* 1350. GRANICZNY, - a, - e, od granic, Gränz=. *Boh.* hraničný, pomežný, mežnj; *Slo.* mežný, mezugicý, hraničný; *Rg.* granicni, graniciar; *Cro.* kotarszki; *Dl.* granichni, krainszki; *Bs.* krajicjanin, susid; *Rs.* граничный, межевый, сограничный, порубежный, рубежный. Mappa graniczna. *Zabor.* 368. Podkomorzowie, sędziowie spraw granicznych. *A. Zamoy.* 26. Komornicy graniczni są namiestnikami podkomorzych. *Kras. Zb.* 1, 164. Hetmanów polnych powinnością było dawniéy granic od nieprzyiaciela pilnować, i ztąd hetmanami granicznemi nazwali się. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 176. die Gränzfeldherren, Unterfeldherren. Graniczni żołnierze *Bs.* krajicjani; *Cro.* kotarszki junaki). Graniczny kamień *Slo.* mežnjk *ob.* granicznik. - *Phys.* Graniczny środek, *metacentrum*, granica wysokości, w któréy może bydź położony środek ciężkości. *Jak. Mat.* 3, 389. GRANICZYC, - ył, - y, 1) *intrans. ndk.*, stykać się granicami, gränzen mit jemanden, an jemanden. *Sr.* 2. gränzowasch; *Bh.* hraniti, mežowati; *Slo.* spoln mežým; *Vd.* mejiti se, meniti se, permejati, namejati; *Rs.* граничить, сограничить, сосѣдствовать. Moskwa graniczy z Persami. §. *transit. ndk.* ograniczać, granice stawiać, begränzen, Gränzen setzen, die Gränze machen. *Ec.* гранію, граничу (*Rs.* ограни́ть, ограни́вать szlifować kamienie). Przysiągł, iż sprawiedliwie wiódł i graniczył. *Tarn. Ust.* 9. Morze srzodziemne Afrykę graniczy z Hiszpanią. *Biel. Sw. B* 4 *b.* Polskę graniczą Karpaty. *Tr.* §. Graniczyć się *zaimk.*, ograniczać się, określać się, sich begränzen, begränzt werden. Chwała ta nie graniczy się granicami żywota tego i ciasnościami, ale wszystkie kopce przeskoczywszy, oświeca i żywot przyszły. *Birk. Chod.* 25. GRANICZENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, das Gränzen, Begränzen.

Pochodz. (*cf. grań, kraina, kray, kraiać*) *nagraniczny, pograniczny, pogranicze; ograniczyć, ograniczać; odgraniczyć; przegraniczyć; przedgraniczny; ograniczony, ograniczoność, nieograniczony, nieograniczoność, zagraniczny, zagranicznik* (Ec. гранесло́віе Gr. ἀκροστιχίς versificatio).

GRANIE *ob.* Grań.

GRANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.* grać, *Boh.* hranj; *Ross.* игра́ніе; das Spielen. Granie szulerów; granie muzyków; granie abo igranie dzieci, das Spielen der Spieler, der Musikanten, der Kinder. Granie komedyi, das Spielen oder Aufführen einer Komödie. Klaryssa na granie swéy roli przystała. *Węg. Mar.* 249.

GRANISTY *ob.* Graniasty.

GRANIT, - u, *m.*, z *łac.* granum; porfir czerwonawy z ziarnami czarnemi. *Kluk Kop.* 2, 63. der Granit. *Ross.* дресвяникъ. GRANITKI, *Dudz.* 39. *demin.* - GRANITOWY, - a, - e, z granitu, Granit=. *Rs.* дресвяный.

GRANO *ob.* Gran. - *ob.* Grać.

GRANOWITOSC, - ści, *ż.*, graniastość, die Eckigkeit. Na świątynią będzie pięćset w pięciuset prętów granowitości. *Budn. Ezech.* 45, 2. (czworograniastych. *Bibl. Gd.*). GRANOWITY, - a, - e; granie maiący, o węgłach lub różkach, eckig (*Rs.* грановитый o rogach polerowanych, ślifowany). Granowity groch, *cicer. Gorn. Dw.* 125. Obił ściany blachami złotemi, robotą granowitą pod prawidło. *Leop. et Wuiek.* 3 *Reg.* 6, 35. (powlekł złotem ciągnionym to co było wyryto. *Bibl. Gd.*). §. czworograniasty, viereckig. Zbuduiesz ołtarz, wzdłuż na łokciu, a wszerz także na łokciu, aby był granowity. *Radz. et Budn. Exod.* 30, 2. (*Bibl. Gd.* czworogranity). Rzezali kamienie granowite na budowanie domu bożego. *Budn.* 1 *Chron.* 22, 2. Quadersteine. 1 *Leop. Lam.* 3 9. *ob.* cios.

GRASSANCYA, - yi, *ż.*, brukowanie, włóczenie się po bruku, das Nachtschwärmen, Herumlaufen auf dem Pflaster. Bywaią między wami nocne grassancye. *Bals. Niedz.* 1, 321. GRASSANT, GRASSOWNIK, - a, *m.*, z *łac.* brukownik, kruk nocny, ein Nachtschwärmer. Ponocny grassant. *Nag. Fil.* 152. Wyniydzie synek na wolność, aliż tu zalotnik, lubieżnik, piianica, kostera, kartownik, napaśnik, grassant. *Bals. Niedz.* 1, 8. Gdyby każdy pracować musiał, nie byłoby iak teraz nocnych grassowników, napaśników, złodzieiów. *Haur Sk.* 160. GRASSOWAC, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, na bruku w nocy się włóczyć i dokazywać, brukować, nächtlich herumschwärmen. Złodziéy zuchwały śmiało po Krakowie grassuie. *Bals. Niedz.* 1, 139. - §. powietrze grassuie, = dokazuie, die Pest grassirt, geht um, herrscht an einem Orte. Zaraźliwe powietrza często tam grassowały. *Chrość. Luk.* 279. *Jabł. Tel.* 269. Pod czas grassuiącego powietrza w Rzymie, ochotnie służył chorym. *Skarg. Żyw.* 2, 145.

GRAT, - u, *m.*, GRATY *liczb. mn.*, sprzęt domowy, Hausrath, Hausgeräth, Geräth (*Sr.* 1. hrat = narzędzie); *Crn.* orodje; *Vd.* roba, imanje, napraulishtvu; *Rg.* orèpine, kàrpine, ruttine, odàrtina; *Crn.* berklarye; *Slo.* haraburdy; *Bh.* haraburdy, harapátky; *Rs.* рухлядь, скарбъ, поклажа. cf. *Suec.* gerad, *Isl.* redi, reidi. *It.* corredo, arredo, *Carinth.* rodje, *ob.* Gierada). Skryła się w iednę szafę, i okryła się iak naylepiéy mogła mate-

racami, kobiercami i inszemi gratami. *Kłok Turk.* 25. Meble, obicia, zwierciadła, obrazy, krzesła, stołki, biura, wszystkie zgoła graty, wziął z sobą do Litwy. *Teat.* 48 *b*, 35. Po śmierci mieszczki, wszystek grat i szczebrzuch do męża i dzieci ma *przysłuszeć. *Sax. Porz.* 130. Dla ochrony wielkiey choroby, wieszaią dzieciom na szyi różne graty. *Comp. Med.* 621. Stare graty, iako są stare żelaza, szaty, śmieciska, stare sprzęty domowe, *scruta. Mącz.* rupieci, **das Gerümpel, altes Hausgeräthe.**

in *GRATIAM imienin iego sprawuię balik. *Kras. Pod.* 2, 23. z łac., = na cześć, z powodu, **zu Ehren, auf Veranlassung.** GRATKA, - i, *ż.*, od słowa łac. *gratis*; = obrywka, prezencik, na piwo, na szpilki, **Trinkgeld, Nadelgeld.** Teraz miasto gratki, me obrywki są batogi. *Jakub. Bay.* 192. Ach iakaż to dla ciebie będzie gratka. *Teat.* 55 *d*, 7. Niezła gratka 50 dukatów. *ib.* 11 *b*, 36. GRATIS *łac.*, darmo, daremnie, **umsonst.** Wilk lekarz chce oddadź usługę Jego Końskiey Mości; lekarstwa tedy gratis oświadcza mu z duszy. *Zab.* 13, 276. *Tręb.* On tylko patrzy a wietrzy, gdzie zażyć gratysa, J póty z tobą, póki i na stole misa. *Kochow. Fr.* 12. (GRATYNA *plur.*, mieysca pomiędzy wręgami, gdzie się woda sączy na statkach. *Mag. Mscr.* **auf den Flüßschiffen, Ritzen, wodurch es einleckt**). GRATYSKOWY, GRATYSOWY, - a, - e, - *o adv.*, darmo wzięty, **umsonst erhalten.** Nie wszystkie starostwa są gratyskowe; wielu za własne pieniądze kupiło. *Gaz. Nar.* 1, 189. Gardło nalać winem gratyskowém. *Mon.* 69, 1041.

GRAWAC, GRYWAC, - ał, - a, *czstl. verb.* grać, **zu spielen pflegen.** *Bh.* **hrawati.** Nie ty Amfionie, któryś mógł czasem pieśń grać i samey Dyonie, Będziesz mi grawać. *Kul. Her.* 1. Przyszła do oyczystych, gdzie niegdy grawała, brzegów. *Zebr. Ow.* 21. *ubi ludere saepe solebat*). GRAWALNY, - a, - e, od grania, **Spiel=.** *Cn. Syn.* 547., *Sr.* 1. **hracżkowski**; *Rs.* игральный, игорный. Grawalny pokoy = grawalnia.

GRAYCAR, - a, *m.*, z *Niem.* **der Krätzer, der Kugelzieher,** wykręt, żelazo o iednym lub dwoch wąsach kręconych, osadzone na pręcie, do wykręcania rzeczy uwięzionych w strzelbie. *Jakub. Art.* 3, 323., *Sla.* sharaf; *Ross.* вывертка, пыжовникъ. Jeżeli kula w kości uwięźnie, wykręcić ią graycarem do tego służącym. *Perz. Cyr.* 2, 13. §. Graycar, GRAYCAREK, - rka, *m.*, od wyrywania korków, zatyczek, korkociąg, wyrywacz (*wyrwicz). *Rs.* штопоръ, **der Pfropfenzieher.**

GRĄZ, Grąż, - ęzu, *m.*, Kał do ugrąźnienia topielisko, błocko. **Schlamm und Koth zum Steckenbleiben.** *Cro.* grez; *Vd.* gres, glenska jama, klatna jama; *Slo.* **hruz, hružit**; *Rs. et Ec.* грязь, грязица. Gręzy, fusy, ustoiny, **der Bodensatz.** Polewce kapustney dadź się trochę podstać, dokąd gręzy nie posiędą. *Sien.* 539. - §. Grąż, GRĄZEL, - źli, *ż.*, GRĘDZIDŁO, - a, *n.*, GRĘZY; GRZĘZY *liczb. mn.*, u niewodu grąźle, pierścienie żelazne, na powróz dolnego niewodu nawleczone, żeby ten dobrze do ziemi grąźnął, *oppos.* pławy), **das Gesenke am Grundgarne,** *Rs.* грузило; (*Ec.* грузило chrzcilnica; *Bh.* **hřiženice** *propago plantae*, odnoga). Na dolnym sznurze niewodu osadzaią się grzęzy albo słupki, pospolicie żelazne, któreby sieć grążyły. *Kluk. Zw.* 3, 242. GRĄZIC, GRĄZYC, GRĘZIC, UGRĄZAC *cz. ndk.*, ponurzać, potapiać, utapiać, **im Schlamme, im Wasser sinken machen, sinken lassen** *pr. et fig.* (*Vd.* savtopiti, vtoniti, vtopiti, potouiti, potopiti); *Rs.* грузить, гружу; *Ec.* гружю (грузило chrzcilnica; гружение, погружение *baptismus*; *Bh.* **hřižiti** *demittere*). Uyrzał, iak woda tułów w wodę gręży. *Chrość. Luk.* 271. Grążyć sieć, zagłębiać, kamienie do skrzydeł przywięzywać, żeby do gruntu dostawała. *Skarbk.* Cielsko duszę w marności światowéy grąży. *Psalmod.* 8. Fortuna niezasłużone zdobi dostoyności ią, A ludzie niewinne ugrąża ciężkością. *Ryb. Gęsl. B. b.* GRĄZIC się *zaimk. ndk.*, Grążać się *kontyn.*, Grąznąć, Gręznąć, Grząznąć, Grzęznąć *idntl. ndk.*, ugrąznąć, ugrząznąć, ugręznąć, ugrzęznąć *dk.*, tonąć w błocie, w wodzie i t. d. **sinken, untersinken, stecken bleiben im Schlamme, versinken, tief hinein gerathen** *propr. et fig.*; *Rag. et Bsn.* grezuuti, ogreznuti; *Cro.* greznem, greznujem, úgreznujem, greznuti; *Crn.* gręsnem, pogręsnem; *Vd.* pogresniti, sapotoniti se, vtoniti se, potoniti se; *Ross.* грязнуть, грязну, грузнуть, грязнѣть, огрузнуть, огрузать; *Ec.* гружуся. Mniemasz, że siądziesz iak na lądzie snadno, Omylisz się, ugrząźniesz, i póydziesz aż na dno. *Zab.* 10, 187. *Tol. Saut.* 1. W błocie ugrząsł. *Teat.* 10 *b*, 21. Ugrząsł wóz, ani ruszyć iuż się nie mógł w błocie, Ustał furman, ustały i konie w robocie. *Kras. Bay.* 86. Ugrzęsło i ukalane w błocie leżą. *Pilch. Sen. list.* 3, 169. Furman nie raz się grąża w błocie. *Kolak. W. B* 4. W bagniskach tych konie i ludzie pospołu grzęźli. *Nar. Hst.* 3, 353. Okręt, iak się we środku rozbiie, Grąźnie głęboko, i bród morski piie. *Bardz. Tr.* 548. To się pławi, to gręźnie. *Przyb. Milt.* 66. Powiem ci, w iakiém nieszczęściu ugrząsł. *Jabł. Tel.* 161. Grot iego rozbiwszy tarczę, grzęźnie w piersiach nieprzyiacielskich. *Stas. Num.* 1, 145. (tkwi).

Pochodz. *ogrążka*, *ograżka*, *pogrążać*. *zagrążać*, *nagrążać*, *nagręzły*, *niepogrążony*, *niezagrążony*, *ugrążać*. - *grząski*, *grzęski*, **hruski*, *grząskowaty*, *grząskość*.

GRDAC, Grdać, - ał, - a, *cz. ndk.*, o głosie derkacza, **von dem Schlagen des Wachtelkönigs,** cf. gdyrać). Bąk w ieziorze wznosi brzmienie, Derkacz ie grdaniem przerywa. *Kras. List.* 2, 155.

*GRDUŁA, - y, *ż.*, n. p. Ach głupia ręko, co kwapiąc się marnie, Miiasz winniki i smaczne bitarnie, A biorąc chucią zbyt łapczywo z słomy Grdułę, gasisz nią apetyt łakomy. *Kochow.* 187.?

GRDYCA, - y, *ż.*, GRDYKA, - i, *ż.*, ogryzek, krztoń, *pomum Adami. Perz. Cyr.* 1, 171. = GRDYCZE, iabłko Adama, pagórek przy gardle. *Kirch. Anat.* 21. **der Adamsapfel an der Kehle, der Kröbs, der Gröbschel** *Ross.* кадыкъ. — §. gardło, krtań, **die Gurgel, die Kehle.** Moszcz szumny, wesoły, ledwo do grdycy Sam nie wyleci z pełnéy szklenicy. *Anakr.* 77.

GRECKI, - a, - ie, od Grecyi, z Grecyi, **griechisch.** *Bh.* **řecký**; *Slo.* **řecký**; *Vd.* griefki, gershki, griekshi; *Bs.* gárcki, ghrricki, ghercki; *Cro.* gerchki, gerkov; *Hg.* görögi, görög; *Rs.* греческій, *Ec.* еллàдскій, еллинскій. Cudność pism Greckich. *Mon.* 65, 79. Focyusz naydzielniéy do Greckiéy schizmy dopomógł, i lubo Jan Pa-

Paleolog do unii przyſtąpił, dotąd przecię Grecki kościoł w odłączeniu od Łacińſkiego zoſtaie. *Kras. Zb.* 1, 531. cf. cerkiew, władyk, pop). Greckim ięzykiem, = po grecku, **in griechiſcher Sprache, griechiſch.** Grecka mowa = *Hellenismus. Cn. Th.* Skorupa z Greckiéy gliny. 1 *Leop. Jes.* 45, 6. Włoſki orzech *Rs.* грѣцкой орѣхъ. b) Grecka mowa, Greczyzna, po Grecku, iedno co nierozumianie, nie do poięcia, **nicht zum verſtehen, unverſtändlich, zu hoch, zu gelehrt.** *Slo.* **to ge grécki pre tėba.** Sposób ten mówienia wszczął się ciemnych owych wieków, kiedy rzadką, wcale rzeczą była umieiętność Greckiego ięzyka, który dopiero pod Zygmuntem I. zakwitnął. *Rarum fuit et pene inauditum Graecarum literarum in Polonia nomen, quae ita erant hominibus noſtris incognitae, ut id, quod quis non intelligeret, Graecum esse diceret. Orich. Orat. in funebr. Sig. I.* apud *Piſtor.* 3, 41. GRECYA, - yi, *ż.*, **Griechenland.** Kray ku wschodowi Europy, dawnieyszych czasów dzielił się na Tessalią i Grecyą właściwie rzeczoną. Nazywała się także Grecyą Wielką Sycylia. *Kras. Zb.* 1, 330. teraz pod panowaniem Turków, rządzony przez Baszów. *Dykc. G.* 1, 251., *Bh.* **Řjeky**; *Vd.* gershka deshela; *Sla.* gércſka; *Cro.* gerchka zemlya; *Hg.* **görög**; *Rs.* Грецiя. GRECZEK, - czka, *m.*, *demin. nomin.* Grek, **ein kleiner, junger Grieche.** *Bs.* ghercicch, ghrricich). Greczek niektóry wiersze podawał Auguſtowi. *Kosz. Lor.* 83 *b.* b) który mało po Grecku umie, *graeculus. Mącz.* **der im Griechiſchen ſchwach iſt.** (GRECZKA *ob.* Gryka). GRECZKA, GRECZANKA, GRECZYNKA, - i, *ż.*, GREKINIA, - i, *ż.*, *Rg.* garkigna; *Rs.* гречанка; *Ec.* еллинына. kobieta z Grecyi, **eine Griechinn.** Liſt iednéy Grekini w pismach Lucyana. *Mon.* 69, 365. Teofana, matka cesarza, Greczka. *Skarg. Dz.* 886. Greczka nieiaka Hippo. *Warg. Wal.* 190. Greczka niewiaſta. *Kosz. Lor.* 68 *b.* Zona Ottona Greczka radowała się, iż naród iéy Rzymiany zwoiował. *Sk. Dz.* 884. GRECZYN, GREK, - a, *m.*, z Grecyi rodowity, **der Grieche.** *Boh.* **Řick**; *Vd.* griek, gerk, grieh; *Rg.* gàrk; *Cro.* gërk; *Dl.* gark; *Sla.* gërk; *Bsn.* gark, grrik, gherk; *Hg.* görög; *Rs. et Ec.* грекъ, греченъ, еллинъ. Jan VI. papież, Greczyn. *Sk. Dz.* 751. Grecy teraźnieysi, ani podobni do owych dawnych Greków. *Dykc. G.* 1, 251. GRECZYZNA, - y, *ż.*, Grecki ięzyk, Greckie ſtarożytności, pisma, zwyczaie etc. **was Griechiſches; griechiſche Sprache, Alterthümer, Schriften, Gebräuche ꝛc.** *Bh.* **řeččina.** Słusznie im przy Greczyznie, Słowiańszczyznie, Polszczyznie, i po Łacinie umieć. *Pim. Kam.* 375. Gdyby Rzymianie, uwiedzieni cudnością pism Greckich, Łacińſkim swoim rodowitym ięzykiem wzgardzili, i ślepo poszli za Greczyzną, nie mielibyśmy Cycerona. *Mon.* 65, 79. Naieżeni mędrcy swą Hebrayszczyzną, Greczyzną, Łaciną, niechcą mówić nawet ięzykiem drugim zrozumiałym. *Zab.* 5, 53. §. Wielu się ich od kościoła Rzymkiego ku Greczyznie z Moſkwą obróciło. *Biel. Sw.* 275. ku Greckiéy cerkwi, Gr. wierze, **griechiſche Kirche.**

*GRECZYCHY, *n. p.* od beczki. - *Jnſtr. Cel. Lit.* - ?

GRĘDA, - y, *ż.*, rześcia, bieg konia śrzedni. *Włod.*, *Dudz.* 39. **der Pferdetrapp.** *Rs.* груњ cf. kłus). Jeden się koń urodzi z krzywemi nogami, drugi z proſtemi, Więc ieden inochodą, drugi chodzi grędą. *Rey Wiz.* 128. Nie widać bitwy, lecz same upadki, Skoczyć Rzymanin nie wydoła grędą, Ani się zewrzeć. *Chrość. Luk.* 132. Jeden po drugim nagle naſtępuie Niby w pogoni nadchodzący grędą. *Wad. Dan.* 63. - *fig. tr.* Między ptaki widamy różne natury, ieden waśniwy, drugi pokorny, ieden rychły, drugi leniwy, ieden grędą, drugi inochodą. *Rey Zw.* 67 *b.*

GRĘDZIDŁO *ob.* Grąż, grążel.

GREGORYANEK, - nka, *m.*, nowy żak, który się niedawno zalecił do szkoły; tak zwany, iż dawni Polacy niektórzy w dzień ś. Grzegorza, chwalebnego dzieci nauczyciela, do szkół swych synów oddawali. *Dudz.* 39. abecadlarz, abecedaryusz, **ein ABC Schüler, ein neuer, friſch angekommner Infimiſt.** §. Gregoryanek, nieuk, **ein unwiſſender Menſch.** *Mon.* 74, 38. b) żak obchodzący Gregoryanki, **ein Gregorius = Schüler, der den Gregoriustag begehet.** GREGORYANKI, - ów, *plur.*, święto ś. Grzegorza i pod ten czas żaków uciechy. *Włod.* **das Gregoriusfeſt, ein Schulfeſt.** Grzegorz S. dziatki, które przedawać w niewolą przywieziono, odkupował i do szkoły dawał; a ſtąd w iego dzień dawaią dziatki do szkoły, i Gregoryanki zowią. *Biel. Sw.* 69 *b.* Ubrała go, iak na iakie Gregoryanki. *Haur Sk.* 257.

GRELE, KRELE, - ów, *plur.*, rodzay gry chłopſkiéy z pałkami. *Włod.* żelazne pręty, na końcu głowiaſte, którremi pod czas igrzyſk poiedynkowali się wysiekacze. *Dudz.* 39. Grele do zbiiania, *conti capitati, quibus in ludicro certamine monomachi plebeii utuntur. Cn. Th.* **Stangen mit Knaufen, zu Kampfſpielen.**

GREMPLA, GRĘPŁA, - i, *ż.*, GRĘPEL, - plu, *m.* (cf. *Ital.* gramola, *lat.* carmen, carminare), *z Niem.* **die Krämpel, der Krämpelkamm.** szczotka dróciana do czesania wełny. *Dudz.* 38., *Boh. et Slo.* **krample**; *Vd.* karte; *Crn.* ahel, ahla; *Hg.* gereben, héhel; *Bs.* gardasce, grebeni zavunnu; *Cro.* rihalo, greben, *vulg.* jahlya; *Rs.* ворсильна, чесалка, чесалочка. Gotowałem do gręplu wełnę z naszéy trzody. *Chod. Ges.* 190. GRĘPLARZ, GRĘPLOWNIK, - a, *m.*, który gręplą wełnę czesze, **der Krämpler, Wollkämmer.** *Volckm.* 524. *Vd.* kartar, kartavez; *Bs.* gardasciar; *Cro.* grebenàr, cheszravecz; *Hg.* gerebellö; *Rs.* чесальщикъ; *Ec.* волнобитель, шерстобой. *Mangones*, wszelakich ſtarych rzeczy poprawiacze, *smukirze, gremplarze. *Mącz.* GRĘPLOWNICZKA, - i, *ż.*, kobieta gręplą obiąca, **die Wollkämmerinn, Krämplerinn**; *Cro.* chessravka, grebenaricza; *Hg.* gerebelöna; *Rs.* чесальщица. GRĘPLOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, przegręplować, zgręplować, wygręplować *dk.*, gręplą wełnę czesać, **krämpeln.** *Dudz.* 38., *Bh. et Slo.* **kramplowati** cf. *Lat.* gramalare); *Hg.* gerébelni; *Cro.* grebenim, cheszram, jahlyam; *Sr.* 1. **kramplupu, wóćſlupu**; *Bs.* gardascjatti; *Crn.* ahlam; *Vd.* kartati, reshzbetuvati, ſkepſti; *Ross.* ворсить, заворсить. Gremplowania warsztat ворсовальня. GREMPLOWY, - a, - e, od gręplí, **Krämpel =.** *Rs.* ворсильный.

GRENADYER *ob.* Granadyer. GRESZEL *ob.* Grosz.

GRETA, - y, *ż.*, imię kobiece, Małgorzata, **Grete, Margarethe.** Gdy szynkarka im wina donasza, panią ią Gretą zowią. *Rey Zw.* 101.

GRĘZY *ob.* Grąz. **GRĘZNĄC** *ob.* Grąznąć.

GROB, - u, *m.*, *Bh.* hrob (hrobka, hřbitow cmentarz); *Slo.* hrob (2. hrob, cyntir cmentarz); *Sr.* 1. hrów, row; *Sr.* 2. row; *Vd.* grob, jama, pokopalishe, pokopniza, sharf, sidanu pokopalishe; *Crn.* grôb, pokopniza; *Bsn.* grob, greb (grobje = cmentarz); *Dl.* greb, halom; *Rg.* grôb, grèb (grôbje, pokòpje = cmentarz); *Sla.* grób (grobje, cintór = cmentarz); *Cro.* grob, (grobje, pogrobje, grobovische = cmentarz); *Rs.* гробъ, гробокъ, усыпальня (2. гробъ trumna) cf. *Hebr.* קבר kawar *sepeliuit*; cf. *Dan.* Grav, *Anglos.* graefve, *Ger.* das Grab (cf. grześć, graben, gruba, Grube); loch w ziemi zrobiony do chowania zmarłego, mieysce pokładu ciała umarłego). - Grob i naywiększego obéymie. *Cn. Ad.* 272. Grob i pogrzeb niepotrzebne staranie, *Cn. Ad.* 273. umarły nie czuie, gdzie i iako leży). Należysz się w grobie. *Cn. Ad.* 533. du wirst im Grabe ausfaulenzen (będziesz odpoczywał). Próżnowanie żywego człowieka iest grobem. *Kul. Her.* 143. Dziś ieszcze może stargane siły moie w grobie złożę. *Teat.* 45 *c*, 37. Komu bóg nie obiecał śmierci, Ten się i z grobu wywierci. *Rys. Ad.* 29. Komu ieszcze bóg śmierci nie naznaczył z nieba, By był w grobie, wynidzie, wątpić nie potrzeba. *Kmit. Tr. C.* Wszyscy, którzy w grobiech (w grobach) są, zmartwychwstaną. *Biał. Post.* 27. Grob Pański = boży grob, Jezusa, das heilige Grab. Jak bożego grobu, iak czego drogiego, broni, strzeże. *Cn. Ad.* 285. (cf. bożogrobski). Odwiedzać groby, zwyczay w W. Piątek, die h. Gräber besuchen. - Jedną nogą stoi iuż w grobie. *Bardz. Luk.* 65. iuż niedługo mu żyć, er hat schon einen Fuß im Grabe. Ta, co nogą W grobie iedną, lubieżną przecię poszła drogą. *Gaw. Siel.* 368. Cóż z téy pracy przyidzie tobie, Jedną nogą stoisz w grobie? *Kniaź. Poez.* 3, 95. Jedną iuż nogą będący w grobie, te kilka słów ostatnich piszę do ciebie. *Zab.* 14, 332., *Smotr. Nap.* 24.; *Slo.* gednu nohu w hrobe má. Z gednu nohu nad hrobem stogí. Grob = śmierć, der Tod, das Grab. Konsulowie nie do grobu w Rzymie takiemi zostawali pany. *Zab.* 15, 274. (cf. dożywotni). My często tak na świecie poczynamy sobie, Ze rzadko abo nigdy nie myślem o grobie. *Groch. W.* 402. Zakołatał do grobu, blizki był grobu, er war dem Tode nahe. *Tr.* - Grob = śmierć, zguba, ginienie, Tod, Verderben, Untergang. Grob sobie gotuie, Kto swym nieprzyiacielom czeka i folguie. *Pot. Arg.* 236. Często w grob lezie, kto przed nim ucieka. *Pot. Syl.* 48. - §. *area in hortis*, groby abo ozimki w ogrodziech, na których kwiatki i rozmaite zieła siewaią. *Mącz.* eine Rabatte, ein Gartenbeet. §*. Grob pobitym stawię, którego wieki nie zmienią. *Jabł. Buk. U* 2 *b.* grobowiec, pomnik, ein Grabmal, Denkmal. **GROBARZ**, **GRUBARZ**, - a, *m.*, *Bh.* hrobař, hrobnjk; *Slo.* hrobár; *Rg.* grebodèr; *Bs.* greboder, mrritvoder; *Cro.* greboder, pokòpich, pokápavecz, grabàr; *Vd.* pogribz, pogrebnik, pokopauz, pokopazh, shulz; *Crn.* pogrebnik, shulz; *Sr.* 1. totk, totka, mordwéch pohrebwař; *Rs. et Ec.* гробокопатель, погребальщикъ, могильникъ, могилякъ, гробоздатель, погребатель; co zmarłych grzebie, der Todtengräber. Grobarz w tym pogrzebiony grobie wśrzód cmentarza; Jakoś dostał tak rychło drugiego grobarza? *Pot. Jow.* 95. Ty nieboże grobarzu swą własną łopatą, któryś tak wielu chował, przysutyś iest. *ib.* 96. O śmierci Antygona grubarz pewność miawszy, Kopał ziemię nad zwyczay w głąb, rydel swóy porwawszy. *Bach. Epikt.* 47. Grubarze w wykopany grob trupa włożyli. *Skarg. Dz.* 272. Aliż ią pogrzebią grubarze w padole. 1 *Leop. Ezech.* 39, 15. Niedawno był Diaulus lekarz, dziś grubarzem, Co teraz grubarz czyni, toż czynił lekarzem. *Min. Ryt.* 3, 84. *Kchow. Fr.* 12, Rozlali krew ich, a niemasz grubarza. *Budn. Ps.* 79, 3. *not.* pogrzebaiącego." - *W rodz. żeńsk. Boh.* hrobařka, hrobnice Grobarka. - §. 2) grobarz, *silpha*, owad chrząszczowy, żyiący ścierwem, podkopuiąc te mieysca, na których leży. *Zool. Nar.* 165. Todtengräber, eine Art Käfer, *Rs.* могильникъ, могилякъ. - - **GROBELKA**, - i, *ż.*, *demin. nom.* Grobla. ein kleiner Damm. *Switk. Bud.* 393., *Bh.* hrázka. **GROBELNY**, **GROBLANY**, - a, - e, od grobli, Damm=. Wino sadzą też na przekopach groblanych. *Cresc.* 293. *Grobelne*, - ego, *n. subst.*, myto, cło, od grobli. *Cn. Th.* Dammzoll, Dammgeld. *Grobelny*, - ego, *m. subst.*; = dozorca grobli, der Dammaufseher. (**GROBIAN** *ob.* Grubian). ? ***GROBIC**, - ił, - i, *cz. ndk.*, o grob przyprawiać, zabiiać, morden, tödten. Jdzie król, gdzie naygoręcéy, i nieprzyiaciele grobi, gromi. *Pot. Jow.* 1, 15. - - **GROBLA**, - i, *ż.*, *Bh.* hráz, násyp; *Slo.* hát, násyp; *Cro.* namet, naszip; *Bs.* jarak, nasap, zasutje, zagatje, zajazenje, gát; *Dl.* nassap; *Sr.* 1. hatženo (*Sr.* 2. grobla = rów); *Rg.* nàsap, zastava, naamèt; *Vd.* grobla, nasip, sep, sasip, shutina, jess, sherm (*Vd.* grubla = gruzy); *Crn.* grobla, sagrèb, sasip, sashap; *Malorosś.* гребля (*Rs.* гребля grabież); *Rs.* насыпь, запруда, перемычка; *Ec.* хлябъ; der Damm (im Osnabr. der Graben, ein Erdwall); grobla iest ziemia dla zatrzymania wody, abo przeiazdu przez bagna, wysypana. *Wyrw. Geogr.* 13. Bez dołu grobla nie będzie; bez nakładu zysk. *Cn. Ad.* 16. Stawem mierz groblę; a co nad to więcéy Bezmózgie tylko mieć pragną szaleńcy. *Hor.* 2, 271. Zawsze grobla do stawu, bo to więc nie ładnie, Gdy ta bardzo wysoka, a wody kęs na dnie. *Pot. Jow.* 208. Stosuie się to do owéy powieści Dyogiena Mindanom, maiącym małe miasteczko z wielkiemi bramami: zamkniycie bramy, aby miasto nie uciekło. *Budn. Apopht.* 33. - *fig.* tama, granica, n. p. Gdyby tylko napotym takowa swoboda grobli nie przerwała. *Pilch. Sall.* 174. ***GROBNIK**, - a, *m.*, *Slo.* hrobnjk *libitinarius*, der Leichenbesteller. ***GROBOKRADZCA**, - y, *m.*, groby okradaiący, grobownik, *Rs.* гробокрадца, der Gräberdieb. **GROBOWIEC**, - owca, *m.*, grob, nagrobek, pogrzebowy pagórek, der Grabhügel. *Vd.* nadgrobniza; *Rs.* гробница (*Cro.* grobovische, grobje, pogrobje; *Rg.* grobovisćte, pokop, pogrobje, grobje = cmentarz). Pochowany był książe pod skromnym grobowcem, bez ozdób i napisów; bo cnot iego pamiątka zdobiła go dosyć. *Niemc. Kr.* 1, 193 Już go śmiertelny grobowiec zamyka. *Teat.* 45 *c*, 32. Co za okrutna ręka, krzyknie potępiony, Poruszyła grobowców, gdziem leżał uśpiony? *Dmoch. Sąd.* 72. *fig. tr.* Bano się, żeby Wołoska ziemia nie była grobowcem woyska naszego. *Birk. Chod.* 17. (grobem, zgubą, Grab, Verderben, Tod). §. grobowiec, = **GROBOWNIK**, - a, *m.*, co groby wyłupuie. *Cn. Th.*

der Gräberdieb, der die Gräber bestiehlt, *Ross.* гробокрадца. GROBOWCOWY, - a, - e, od grobowca, Grabhügel :, Grabmal :. *Rs.* гробничный. GROBOWISKO, - a, *n.*, *Rg.* grobovisсte; *Cro.* grobovische; *Bh.* hřbitow), cmentarz, grzebisko, pogrzebowisko, der Kirchhof. *Wlod.* GROBOWIZNA, - y, *ż.*, grob prosty podły, ein schlechter Grabhügel. Widzim grobowiznę lichą i bez tytułów, bez ordynku wszego. *Bardz. Luk.* 149. GROBOWY, - a, - e, od grobu, Grab :. *Bh. et Slo.* hrobnj, hrobowý; *Cro.* grobni; *Rs.* гробный, гробовый. To życie nasze światowe Zwaćby raczéy grobowe, *Dar. Lot.* 1., *Wad. Dan.* 218. Abyś nas boże od grobowych trwog zachował. *Modl. Gd.* 24. (od strachów śmierci, vor den Schrecknissen des Todes. Aż do grobowéy deski. *Mon.* 70, 806. (aż do zgonu, bis in den Tod). Do grobowéy deszczki wierność ci moię dochowam. *Teat.* 28, 14., *Mon.* 76, 802. Grobowy kamień, : GROBSZTYN, - u, *m.*, *z Niem.* der Grabstein. Zasnął w pokoiu, i złożon w grobsztynie, A pamięć iego cnot aż dotąd słynie. *Chrość. Job.* 171. Smętny grobsztyn. *Bzow. Roż.* 99. Smutna pociecho z kosztownych grobsztynów. *Zimor. Siel.* 257. Nad ową wodą, Darniowy grobsztyn ku niebu wywiodą. *Pot. Syl.* 397. Zburzę miasto na grobsztyn, i to ieszcze mogiła zbyt lekka. *Bardz. Tr.* 66.

Pochodz. *bożogrobski*, *bożogrobca*; *nagrobek*, *nagrobny*, *nadgrobek*, *pogrobek*, *pogrobowy*, *cf. grześć*, *grzebać cf. gruba*, *grubarz*. *cf. rów*.

GROCH, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* hrach; *Sr.* 2. groch; *Sr.* 1. roch; *Cro. et Rg.* gràh; *Bs.*, *Vd.*, *Crn.* grah; *Sla.* grah, zecsják; *Ross.* горо́хъ, горо́шекъ, горошина; *Eccl.* пиро, *pisum Linn.* roślina; z drobnych korzeni puszcza chmielinę, albo po ziemi się ciągnącą (piechotkę), albo wąsikami tyczek się chwytaiącą; w strąkach ma ziarna grochowe, łatwo się na dwie połówki dzielące. *Kluk Rosl.* 3, 159., *Bs.* loznaç, grah loznaç). Groch ogrodowy, Gartenerbsen, cukrowy, Zuckererbsen, Hollenderski, Hiszpański karłowaty, Zwergerbsen, Franzerbsen. Groch dziki, lędźwiec leśny. *Syr.* 1028. *arvense*, Stockerbsen. *Jundz.* 365. Groch Niemiecki, Turecki; fasola, Bohnen, Schminkbohnen, *Austr.* Fisolen. *Kluk. Rosl.* 1, 224. Słoneczny groch iest bobowéy natury, sieią go dla natłuszczenia ziemi w winnicach. *Cresc.* 174., *ob.* słonecznik). Groch Włoski, cieciorka, *cicer satiuum*, Kichern. *Urzęd.* 93. Groch Pruski *ob.* soczewica, Linsen. Groch zaięczy, : wilczy groch, gęsia wyka. *Syr.* 1039. : orobek, *orobus Linn.* Erven. *Kluk Dykc.* 2, 158., *Jundz.* 362. Groch tyczny *ob.* wielogroch. - Gołębi groch, leśny groch, *orobus hirsutus Linn.* Walderven, Fasanenkraut. Kozi groch, łyszczyca, *Jsopyrum Phaseolum*, Bocksbohnen. *Syr.* 1445. Sowi groch, sowiazob, *faba sylvestris*, Wildbohnen. *ib.* 1028. Groch Syberyyski, *Acacia Sibirica*, der Schotendornbaum, drzewo czasem pierwszéy wielkości, kwiat ma grochowy, a potym strączki. *Kluk Rosl.* 2, 63. akacya, robinia. *Jundz.* 379., *Rs.* гороховое дерево, горо́ховникъ, золотарникъ. Groch prażony, Pregelerbsen. - §. Lepszy groch doma, niżli w gościnie zwierzyna. *Cn. Ad.* 385. Pamiętam tę przypowieść, że groch aksamitem zwano; bo takowéyże ceny był groch i aksamit, po złotych dwa; a nie był tak pospolitą potrawą. *Falib. Dis. M.* 2. Kto groch ie, nie wisi. *Rys. Ad.* 28. *seruus cuiusdam heri, a pisorum esu abhorrens, furto facto profugerat. Missi, qui eum retraherent, inuenerunt eum in hospitio pisa auide edentem, ideoque non ausi manus ei iniicere, abierunt. Cn. Ad.* 379). Jak gdy się z złego wora groch brzmiący rozsypie. *Tward. Wład.* 237. (z hałasem się rozpierzchli). Pochlebne głosy są iako groch w pęcherzu, które tylko iż brząkaią, a pożytku żadnego nie czynią. *Rey Zw.* 92. - *Prov. Slo.* Mili Brachu, dokud sa temu naučiš, esče pogeš mnoho slowenskeho hrachu, zjesz beczkę soli, nim się tego nauczysz). *Slo.* čert na nom hrach mlátil *valde variolatus*). - Mam się iak groch przy drodze, : każdy mię szarpuie, trąci. *Rys. Ad.* 39. alles zupft mich, wie Schoten an der Straße. Skępiec iest iako na skale iagody, Ludziom nic po nich, iedno wronom gody, A hoyny zasię iako groch przy drodze, Kto się nie leni, ten go idąc głodze. *Rey Zw.* 217., *Sr.* 2. ako groch pschi droſe. - Groch na ścianę rzucać. *Cn. Ad.* 517., *Vd.* bob v' stieno metati; rakam shvishgati; *Slo.* gako na ſtenu hrach. Možeš hrach na ſtenu gakokolwek hádzat, ne prilepí sa, : głuchym bayki prawić, daremnie usiłować, tauben Ohren predigen, sich fruchtlos Mühe geben. cf. tobie z ust, iemu mimo uszy szust. cf. Mów ty ścienie). Mruczał, kiwał, żegnał; wszystko to iedno było, co groch na ścianę rzucać. *Ossol. Str.* 3. To tyle pomoże, co na piecu groch siać. *Gost. Gor.* 67. Tak tak, rzucay groch na ścianę, J moie takież zdanie nie było słuchane. *Tręb. S. M.* 126., *Zabł. Zbb.* 63. Komu zły duch zopaczy rozum i sumnienie, Tyle w nim cuda sprawią, ile groch na ścienie. *Pot. Zac.* 81. Wy gadacie; on swoie czyni; i nagany wszelkie, są to groch próżno na ścianę rzucany. *Zab.* 7, 153. *Węg.*, *Rs.* горо́шинть, огоро́шинть, czystą prawdę rznąć, prawić bez ogródki). - Groch od ściany n. p. Tak ich odważnie strzelano i bito, Ze odpadali iako groch od ściany. *Chrość. Fars.* 454., *Jabł. Buk. P b.* szybko tył podali, sie prellten zurück, wie Erbsen von der Wand. Tatary prędko natrą z impetem, prędko nazad płochem Jako mówią od ściany odpadaią grochem. *Pot. Pocz.* 408. - Bez nadgrody oziębnie cnota, iako groch na bębnie. *Pot. Arg.* 415. może od zwyczaiu wysypania ugotowanego grochu na czémsiś rozpostartém dla studzenia). - J suknią weźmie, kiedy w grochu zdybie, nie rusz cudzego połcia. *Burl. A.* 3. lice, rzecz ukradzioną i z pod grochu wydobędzie). - Groch z kapustą, : nieład, gmatwa, Kraut und Rüben, alles durch einander. Pomięszałeś tu wszystko, iak groch z kapustą. *Pim. Kam.* 69. W ogrodzie każda rzecz przyzwoite powinna zabierać miéysce, aby groch z kapustą, iako mówią, w lesie i na łące nie znaydował się. *Kluk Rosl.* 1, 71. - §. Grochu się objadła *burl.* zastąpiła, poięła, brzemienną została, w ciąży, sie ist schwanger. *Tr.* - GROCHOTAC *ob.* Gruchotać. GROCHOWATY, - a, - e, soczewicowaty *pisiformis*. *Perz. Cyr.* linsenförmig, erbsenartig, na kształt grochu. GROCHOWINY, - in, *plur.*, bieliny i strąki grochowe po zbieranym grochu, Erbsenstroh, *Bh.* hrachowina; *Vd.* grahorina; *Rs.* горо́ховина. Słoma grochu albo grochowiny. *Syr.* 1030. Ten brzydal, gdyby snop grochowin. *Teat.* 32 *b*, 7. Grochowiny krowom i owcom wyśmienitą są pastwą na zimę.

Kluk Rosl. 3, 140. Dziewki w grochowinach śpią po pracy głęboko. *Zab.* 13, 278. *Trěb.* GROCHOWINOWY, - a, - e, od grochowin, von Erbsenstroh. Ługiem z grochowinowego popiołu psa parszywego smaruią. *Ostror. Myśl.* 23. GROCHOWISKO, - a, *n.*, rżysko grochowe, pole grochowe, das Erbsenfeld, worauf Erbsen gestanden haben, der Erbsenacker, *Bh.* hrachowisstě. Na grochowisku co i iak siać. *Haur Sk.* 9. Na grochowisku, na rzepnisku, na ięczmienisku. *Haur Ek.* 32. GROCHOWKA, - i, *ż.*, gąszcz grochowy, Erbsenbrey. *Ob. Post. A.* 5. Grochówka z wielogrochu *faba fressa. Cn. Th.* Tać, co się gębą brzydzi niegodną Stanie grochówka z iarzyną ogrodną. *Zab.* 9, 16. Grochówka albo z grochu polewka, iak w Niemczech czynią. *Syr.* 1031. Ryż w grochówce albo polewce z grochu warzyć. *ib.* 1002. GROCHOWY, - a, - e, *Bh.* hrachowý; *Rs.* гороховый, z grochu, Erbsen=. Szukamy tu zdatnéy głowy, Przybrać ten wieniec grochowy, Czy tu iest dom Orgonowy? *Zabł. Bal.* 93., *Teat.* 1, 201., *ib.* 24 *c*, 48. znak głupstwa, ein Erbsenkranz, Emblem eines Strohkopfs. Grochowy to wiecheć, = gorszy strach niż bieda. *Gemm.* 94. więcéy huku, niż puku. *Aues etiam inanis fundae sonus territat* (*ob.* groch w pęchérzu). Placek grochowy *Rs.* гороховикъ. Grochowe drzewo, *Robinia Pseudacacia*, drzewo Amerykańskie znaczné wysokości. *Kluk Dykc.* 3, 21, der Amerikanische Schotendorn, der Wunderbaum. cf. groch Syberyyski.

Pochodz. *groszek*, *wielogroch*, *groszyna*, *groszysko. ß. cf. gruchot*, *grochot*, *grochotać.*

GROCIK, - a, *m.*, *demin. nom.* Grot, *qu. v.*, ein kleiner Gehren, ein kleines Wurfspießeisen, eine kleine Pfeilspitze. b) grocik na słoneczniku, = pręcik, skazówka, der Weiser an einer Sonnenuhr. *Tr.*

GROD, - u, *m.*, *Bh.* hrad, twrze twierdza, Hradec miasto Grac na Szląsku; *Slo.* hrad *arx*, *cinctura*; *Sla.* grâd = forteca; gradjanin = mieszczanin; *Cro.* grad = zamek; Gradëcz *Graecium*; *Dl.* grad, mifsto = miasto; gradzki miéyski; gradyanin = mieszczanin; *Dl.* tuargya = twierdza, *Hg.* vaar (*ob.* warowny); *Bosn.* grád = miasto 2) tvrrighia = twierdza; kula = forteca, zamek; *Rg.* grad = miasto; gradaz *castrum*; graaghja, zgradda *aedificium*; *Vd.* grad, grashina, gradshina, gradishtvu; *Crn.* grâd = *arx*; Gradèz = miasto Grac w Styryi, *Bohor.* (Stargard = stary grod *Frenzel in Westphal. monument.* 2, 2419. cf. Nowogrod cf. Białogrod, Carogrod); *Sor.* 2. grod zamek; *Sr.* 1. hrod, rod; - *Rs.* го́родъ miasto; *Ec.* градъ miasto (*Ec.* краеградъ *Gr.* ἀκρόπολις twierdza *cf. Suec.* Gard; *Hb.* קריה kirja *urbs*, גדר *septum*; *Chld.* קרת kereth *et* קריא kirja *urbs*; cf. *Germ.* Garten, - grad, Röde, Rödhe, Hofröde, Hofröthe. W ięzyku Słowiańskim zamki, *castra*, horodami, grodkami i grodami nazywaią. *Nar. Hst.* 2, 387. die Burg, das Schloß. Miasto Moskwa ma we śrzodku zamek, abo grod murowany. *Boter* 160. Wszędzie iuż w Polszcze widać miasto dworów grody, A miasto ugor Włoskie ogrody. *Petr. Hor.* 2, *C.* 2. - ß. W szczególności w Polsk. ięzyku: zamek królewski, którego Starosta ma powierzoną sobie moc sądzenia pewnych artykułów, *castrenses* zwanych. *Kras. Zb.* 1, 332. sądowe miéysce szlacheckie. *Cn. Th.* das Burggericht, Adelsgericht. Zapozwać kogó do grodu. Zapisać w grodzie. *Crn.* shtokânda. GRODEK, - dka, *m.*, *demin.*, kasztel, ein Kastell, *Boh.* hradek; *Vd.* gradez, gradizh; *Crn.* gradish; *Cro.* gradich; *Sr.* 2. grodk (miasto Spremberg w Luzac.); *Sr.* 1. hrodk, rodk; *Rs.* городо́къ *Ec.* гра́децъ, miasteczko). Grodki za któremi Moskal naszym dobry odpór dawał, były na kształt fortów albo kasztelów iakichsić. *Zołk. Mscr.* 26. ß. Grodek, miasto w Woiew. Ruskim, 4 mile od Lwowa. *Dykc. Geogr.* 1, 254. miasto Litewskie w Woiew. Trockim nad rzéką tegoż imienia. *ib.* miasto Polskie w Podolskim, 10 mil od Kamieńca. *ib.* miasto Polskie w Podlaskim, bliżko Buga. *ib.* der Name verschiedener Polnischen Städte. (GRODETUR, GRODYTUR, - u, *m.*, gatunek materyi iedwabnéy, Gros de Tour, ein Seidenzeug. Grodetur niebieski. *Teat.* 29 *c*, 76. GRODETUROWY, - a, - e, z grodeturu, von Gros de Tour). GRODKA, - i, *ż. zdrbn. rzcz.* grodza, zagrodka, ein kleines Gehäge. Orzechy Włoskie maią bydź piérwéy w grodce sadzane, aby się tam wykochały, niżby do ogrodu były przesadzone. *Cresc.* 401., *Bh.* hrázka grobelka, *Sr.* 2. grodźk staienka. GRODNO, - a, *n.*, znaczne miasto Lit. w Trockim, sławne seymami, które się tu z kadencyi odbywały. *Dykc. G.* 1, 254. Grodno in Litthauen. *GRODOBURZYCIEL, - a, *m.*, *Eccl.* градоразори́тель *euersor urbis* πορθμεύς, Burgstürmer. *GRODOPIS, - a, *m. Przyb. Pis.* 77. *cancellarius.* cf. kancellista. GRODOWY, - a, - e, GRODZKI, - a, - ie, *Vind.* gradski, graden, gradishen, grashki; graiski; *Sla.* gradski; *Sr.* 1. hrodźanski; *Cro.* gradszki *arcensis* (*Dl.* gradzki; *Rs.* городскій, гра́дный, гра́дскій, *Ec.* городовый = miéyski); od grodu, Burg=, Burggerichts=. Królowie straż grodów, czyli zamków, wraz z iurysdykcyą sądową starostom powierzyli; zkąd grodowemi albo sądowemi, i sądy ich grodzkiemi lub starościńskiemi nazywaią. *Skrzet. Pr. Pol.* 407. Burghauptmann, Burggericht, *Rs.* городни́ческій, городни́чій *ob.* Horodniczy, Horodnictwo. GRODZ, Grodź, - i, *ż.*, GRODZA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* hradba (*Bh.* hráz *agger*); *Bs.* graghja = budowla; *Rg.* graaghja, zgradda, sagrada, zgraaghja *aedificium*; *Cro.* ograja = ogrodzenie; *Vd.* ograda, okluk, ogradishe, ograd (*Crn.* gradishe *munimentum*; *Sr.* 2. groź staynia; *Sr.* 1. rodź staynia; wuhroba, wobhrodźenstwo ogrodzenie; *Rs.* городьба̀, огороже́ніе, огра́да, граде́жъ, изгоро́да, забра́ло, тынъ, городня́; *Ec.* забра́ло, халу́га; *Hb.* גדר geder, gader *septum*, *cf. Suec.* gärd, *Dan.* giärde, *Anglsx.* gearde, *Gr.* χορτος, *Dan.* gaard, cf. *lat. med.* girata, gordus, gortium, curtis, *Angl.* yard, *lat.* chors, cohors, *Ger.* Garten, Adlg. *Gall.* jardin); ogrodzenie, zagroda, eine Umzäunung, ein Zaun. Winnic, ogrodów albo rol grodze i obrony rozmaite bywaią; bo iedni ie przekopami okopuią, drudzy płotmi z kołów i z chrostu uplecionemi, drudzy zaś osadzaią tarniem. *Cresc.* 142. Winnicę zasadził, i grodź około niéy otoczył. *Sekl. Math.* 21. Miéysce na bléch nayzdatniéysze są łąki, grodź albo trawnik nad rzéką położony. *Przęś.* 78. Naucz się obwodzić twe grodze. *Bach. Ep.* 55. Prosięta z maciorką trzeba mieć przynaymniéy dwa miesiące w grodzy i zawarciu. *Haur Sk.* 60. Cielęt na świeżą trawę do za-

dnego pasternika, ani do grodzy puszczać. *ib.* 57. W grodzy wrzeszczą iagnięta. *Bies. B.* 2. (cf. hurta). §. *Septa* abo *ovilia* grodze, czyli miéysce wotowania, na którym lud Rzymski, gdy miał wotować, przegradzano. *Pilch. Sen.* 191. GRODZIANIN, - a, *m.*, mieszkaniec grodu lub zamku, ein Einwohner der Burg, ein Schloßbewohner. *Sla.* gradjanin, *Dl.* gradyanin; *Rs.* горожáнинъ mieszczanin). Olha, nie mogąc zamku Chorastena mocą dostać, posłała do mieszczan i do grodzian, mówiąc, daycie mi za dań tylko po trzy gołębie i po trzy wróble. *Stryik.* 118. Dowmant, oblężony na zamku Ucianie, prosił grodzian Uciańskich, aby nie poddawali zamku, póki by on nie przyszedł im na odsiecz. *ib.* 310. 2) Grodzianin, z Grodna miasta rodem, ein Grodner, einer aus Grodno. Połoczanie, Nowogrodzianie, Grodzianie. *Steb.* 163. GRODZIANKA, - i, *ż.*, eine Grodnerinn. GRODZIC, Grodzić, - ił, - i, *cz.*, *ndk.*, ogrodzić, ugrodzić *dk.*, *Bh.* hraditi, hradjm, hradjwám, twniti; *Bs.* graditi, grajiti; *Sr.* 1. hrodźim, hrodźu; *Vd.* graditi, ograditi, pliet delati; *Crn.* gradim, graditi *sepire*, *munire* (*Sla.*, *Bs.*, *Rg.* gràditi, zgràditi, ograditi *aedificare* budować); *Rs.* городи́ть, тыни́ть, оты́нить; *Gr.* κρατύνω cratibus cingo cf. kraty, cf. *Hb.* גדר gadar *sepsit*); *Dan.* giärde, *Suec.* gaerde, *Gall.* garder, jardin), ogradzać, zäunen, einzäunen. Orać, siać, grodzić. *Haur Ek.* 66. Płot grodzony. *Szczerb. Sax.* 301. Ogrodnicy szczepie młode grodzą, aby ich nie zdeptano. *Petr. Hor.* 2, *K* 4 *b.* - *Fig. tr.* Pole ślicznym woyskiem grodzi. *Białob. Odm.* 38. (wieńczy, otacza). Z Srzeniawy wielkiéy cnoty Pastwiska Polskie maią ogrodzone płoty. *Paszk. Bell. A.* Wielka iest rzecz, potomstwo mieć, a nim się grodzić. *Glicz. Wych. C.* 5 *b.* Cokolwiek zaś dobrego człowiek w sobie grodzi, Nie skąd inąd, tylko to od boga przychodzi. *Min. Ryt.* 2, 170. w sobie chowa, was er Gutes in sich hegt). Prosi iéy, żeby mu szczęścia nie grodziła, nie wiązała świata. *Pot. Arg.* 618. zagrodziła, zatamowała przeszkadzaiąc, sie möchte ihm sein Glück nicht hindern, den Weg zum Glücke nicht sperren. Wiele iest przygod, od których się grodzić musi. *Skarg. Kaz.* 82. warować się, sich dagegen verwahren. GRODZICIEL, - a, *m.*, grodzę robiący, der Häger, Umzäuner, *Bs.* graditegl, zidaç *aedificator.* GRODZIENSKI, - a, - ie, od Grodna, Grodner:, von Grodno. Dyaryusz séymu sześćniedzielnego Grodzieńskiego. - Ekonomia Grodzieńska należała do dóbr stołowych królewskich. *Dykc. Geogr.* 1, 254. GRODZISKO, - a, *n.*, szpetny nieforemny gród, eine häßliche Burg, *Boh.* hradisstě; *Ross.* городи́ще (2. mieścisko). §. plac grodowy, der Burgplatz, *Bh.* hradisstě. GRODZKI, - a, - ie, *ob.* Grodówy, Burg:. Złotnik pewny na Grodzkiéy ulicy w Krakowie. *Pot. Jow.* 128. die Burgstraße. GRODZOWY, - a, - e, od grodzy, Zaun:, *Rs.* градéжный.

Pochodz. *dogrodzić*, *dogradzać*; *horod*, *horodnia*, *horodnica*, *horodowy*, *horodniczy*, *horodziszcze*, *horodnictwo*; *nagrodzić*, *nagradzać*, *nagroda*, *wynagrodzić*, *nienagrodny*; *ogród*, *ogrodek*, *ogrodnik*, *ogrodniczek*, *ogrodniczka*, *ogrodowy*, *ogrodzić*, *ogradzać*, *ogrodka*, *bez ogrodki*; *pogrodka*, *pogrodzić*, *pogradzać*; *przegradzać*, *przegrodzić*, *przegródka*, *przegroda*, *nieprzegrodzony*; *przygradzać*, *przygrodzić*, *przygrodka*; *rozgradzać*, *rozgrodzić*; *ugradzać*, *ugrodzić*; *wgradzać*, *wgrodzić*; *winogrod*; *wygradzać*, *wygrodzić*; *zagradzać*, *zagrodzić*, *zagroda*, *zagrodnik.*

*GROF, - a, *m.*, graf, grabia *ob.* Hrabia.

GROM, - u, *m.*, huk piorunu, piorun huczący, grzmot, der Donnerknall, Donnerschlag, Donner. *propr. et fig. Bh. et Slo.* hrom, hromobitj; *Sr.* 1. tóm, newedrowné raz; *Vd.* grum, grumska strela, germanje, germenje, tresk: *Crn.* grom (Gromàzh = *Jupiter*; Grumina, Moshirna = bogini niepogody *oppos.* Pahoda); *Rg.* gròm = grzmot; *Bs.* grom, gromovina; *Sla. et Cro.* grom; *Rs.* громъ (громкій huczny, cf. ogromny); *Ec.* перýнъ, громовая стрѣла, cf. *Gr.* βρομος; *Sax. Inf.* Grummel). Wiatr czyni szmer; grom i działo wydaie huk. *Hub. Wst.* 215. Uderzyły łyskawice, i gromy, i wiele tysięcy ich pobiły. *Sk. Dz.* 117. Jak w kosztowne pałace uderzaią gromy, Giną murowe wzaiem i drewniane domy. *Ban. G.* 3. Otworzył Jowisz upusty górnéy swéy skarbnice, Poruszył wody, gromy, łyskawice *Groch. W.* 558. Zabił go Jowisz gromem. *Biel. Hst.* 22. Jako więc pracowity oracz wylękniony, W niepogodę piorunem srogim ogłuszony, Kiedy iuż trzaskawica i on grom ustawa,... *P. Kchan. Orl.* 1, 23. - *Przekl.* Zeby ich iasne zabiły gromy. *Teat.* 24 *c*, 77. Zdrayco! godny, by cię mściwy grom ugodził. *Teat.* 45 *c.* 57. - §. *Fig. et tr.* Gdy Pawła czytam, nie słowa mi się zdadzą, ale gromy. *Sk. Dz.* 40. (*ob.* piorunuiąca mowa). Gdybyście ów grom słów Katyliny zasłyszeli, podobnoby was samych na swe koło przeciągnął. *Pilch. Sall.* 40. - §. Grom, huk, grzmot, łoskot, der Knall, der Donner. Słuch zagłuszyły trąby, bębny, i działa zewsząd grom puściły. *Stryik. Henr. C.* - *fig.* Gdy się to stało, wszystkich grom przeniknie. *Chrośc. Fars.* 90. strach, przestrach). - §. Pogrom, klęska, bicz na co, zguba, Donnerschlag, Verderben, Tod, Unglück, Plage, Geißel. Nabuchodonozor wiarołomnego grom mściwy Syonu. *Zab.* 14, 156. Lis stary, frant z natury, Grom na króliki i kury. *Jak. Bay.* 272. - §. Bożek, Jowisz, der Donnergott. Chrystusowi za Mieszka ustąpił Grom, Ladon, Marzanna, Pogwizd, Ziewanna. *Stryik. Gon. K.* 3.

Pochodz. *gromić*; *gromnica*, *gromniczny*; *gromowy*; *gromowładzca*, *gromowładny*, *gromizwierz*, *ogromny*, *ogrom*, *ogromność*, *odgrom*, *odgramiać*, *odgromić*, *pogromić*, *pogrom*, *rozgramiać*, *rozgromić*; *zgromić.* 2) *grzmot*, *grzmotnąć*, *grzmotliwy*, *grzmieć*, *odegrzmieć*, *przegrzmieć*, *zagrzmieć.*

GROMADA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* hromada; *Sr.* 2. grommada; *Sr.* 1. romada; *Rs.* грóмада; *Hb.* ערמת aremath *aceruus*; ערם *accumulari*; *Rs.* грóмоздъ stós gratów; - *Vd.* gromada, germada, gromázha *Ital.* gromazha = kupa kamieni, drzewa, stós *rogus*, krzaki; *Vd.* germ = kierz, krzak; *Crn.* germada *planities sterilis*, *rogus*, germoje *frutetum*, gèrm *dumus*, gromazha = gruzy; *Hung.* garmada *strues lignorum*: *Ital.* germoglio *stolo*; *Croat.* gromacha, gómila, gomulya *moles*, *aceruus lapidum*; *Cro.* germada *rogus*; germ = chrost); *Dl.* gromilla = kupa; *Rg.* gromaccja *aceruus lapidum*); w Polsk. ogólniéy: kupa rzeczy, kupa czyli tłum ludzi, ein Haufen, ein Haufen Sachen, ein Volkshaufen, *Bh.* obor; *Carn.*

oggrêb; *Dl.* kup, zkupschina; *Sla.* hêrpa; *Bsn.* cetta, ſkupsctina, ſkùp, jatto, mnósg; *Rs.* ку́ча, скопище, гурьба́, людство, спо́дъ; *Ec.* костёръ, складенïе. Ofiarowali dziesięciny z wołów i z owiec, a wszyſtko to znosząc, naczynili gromad bardzo wiele. 1 *Leop.* 2 *Par.* 31, 6. Choroba ta, którey przypadki poiedynkiem albo w gromadzie maiąc, barwierza potrzebuie. *Oczk. prz.* 293. (poiedynczo, lub w kupie razem). Powſtań, a gromada ludzi obtoczy cię. 1 *Leop. Ps.* 7, 8. (zbor. 3 *Leop.*). Wszędzie, gdziekolwiek się pokazał, gromady trupów zoſtawił. *Boh. Kom.* 4, 265. (całe stosy). Maią gromadę leżących pieniędzy. *Goſt. Gor.* 64. Dwie *gromadzie (*dual.* = gromady). *W. Poſt. W.* 2, 231. Sług nieprzeliczone roie, gromady przyiacioł. *Teat.* 46 *c*, 21. Za iednego sługę dobrego, ieśli się zdarzy, złych gromada. *Kras. Pod.* 2, 39. W gromadzie ludzi i naylepszy kawaler może szwankować. *Boh. Kom.* 3, 159. Gromada psów, śmierć zaiąca. *Rys. Ad.* 13. viel Hunde sind des Hasen Tod. Gdzie goście gromada, niesmaczna biesiada. *Cn. Ad.* 240. Gdzie gromada mnieysza, Tam sprawa łacnieysza. *ib.* 236. Między gromadę ſtrzała nadaremnie nie wpada. *Oſſol. Sen.* 62. – Gromadą, gromadami, = gromadno, kupą, kupami, haufenweise, zu ganzen Haufen, *Sor.* 2. grommaje pospołu; *Sor* 1. romadje razem, ſromadu kupami; *Rs.* ку́чами. Mali ptacy, kiedy uyrzą sowę, tedy za nią lataią gromadą. *Ezop.* 49. *oppos.* poiedynczo). Jżby się ze chrztem księża tym prędzey odprawowali, kazał Jagiełło Litwie gromadami niemałemi ſtanąć, i tak wszyſtkie razem w oney gromadzie wodą kropiąc chrzcili, a imiona własne każdey gromadzie dawali. *Bielſk. Kr.* 233. Niepoiedynkiem, ale gromadą filozofów tych teraz przywiodę. *Petr. Pol.* 193. – *Botan.* Układ roślin dzieli się na gromady, *claſſes*, rzędy *ordines*, rodzaie *genera*, gatunki *species*, odmiany *varietates*. *Botan. Nar.* 144. die Claſſen in der Naturgeſchichte. – §. Schadzka ludu, osobliwie wieyſkiego, na spólną ob adę, gmin, die Versammlung, die Gemeinde, Dorfgemeinde, *Bh.* hromada, obec, obecnice, obecnik (cf. obec); *Sr.* 2. gmejna; *Crn.* gmajna, opzhina, ſkupshina; *Vd.* druhsba, drushtvu (*ob.* drużba), sberishe, spraulishe, shod, bratoushina; *Cro.* zkupchina, obchina! *Rs.* мïръ (cf. mir). Panowie zjechawszy się do gromady, na mieysce Mieczysława Kazimierza mianowali. *Papr. Ryc.* cf. do koła). Gromady z chłopami co miesiąc czynić potrzeba, dla napomnienia porządku gospodarſkiego. *Haur Ek.* 181. Jeśliby się zadłużyli chłopi na rzecz gromadzką, tedy każdy z gromady powinien on dług płacić. *Szczerb. Sax.* 83. Mieysce gromady, schadzka *Bh.* ſhromaždiſſtě. Nakazać gromadę, uczynić gromadę, zwoływać gromadę, die Gemeinde zuſammen berufen. Gromadę odprawić, ſie aus einander gehen laſſen. Przed gromadą chłopa ciągą karać. *Tr.* Jaki wóyt bywa, taka i gromada. *Rey Wiz.* 99. iaki pan, taki kram. GROMADKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* hromadka; *Rs.* гру́дïе (громоздокъ); ein kleiner Haufen. Wjeżdżaiąc do Jeruzalem, miał Jezus około siebie dwunaſtu Apoſtołów, i iakąkolwiek gromadkę ludu żydowſkiego. *W. Poſt. W.* 13. Modrzewnica ma liſteczków gromadkami pełno. *Syr.* 600. GROMADNO, GROMADNIE *adverb.*, kupą, licznie, mit Haufen, zahlreich, *Bh.* hromadně; *Ec.* громадно; *Rs.* валомъ. Przodkowie nasi dla całości oyczyzny maiętności swoie tracili, aby się mogli iako naygromadniey ſtawić do obozu, przeciwko nieprzyiacielowi. *Starow. Ref.* 18. – Gromadno, bo dłużno. Im większe maią ci Panowie długi, Tym też gromadniey obsadzą się sługi. *Kochow. Fr.* 10. Gromadnie. *Dmoch. Jl.* 2, 103. GROMADNY, - a, - e, kupami leżący, liczny, zahlreich, in Haufen, *Slo.* mnohotlivé; *Ec.* громадный, грома́тный. Woyſka iego tak gromadne musiały iść w rozsypkę. *Star. Ryc.* 23. Czeczotki gromadne. *Banial. J* 3 *b.* lataiące gromadami). Miaſto gromadne, = ludne, *Tr.* eine volkreiche Stadt. - Jeſtem wieszczkiem Pieryd, nie zaś twym gromadnym. *Hul. Ow.* 6. gminnym, gromadzkim, Sänger der Pieriden, nicht des großen Haufens. *GROMADOŁODZ, - i, *ż.*, Łodzi grono, flotta. *Wlod.* – *Bh.* lodij, lodſtwo, lodne wogſko, lodnj přiſtaw; *Dl.* plav voyſska; *Vd.* ladjouje, ladiouſtvu, poladje, die Flotte. GROMADZIC, - ił, - i, *cz. ndok.*, zgromadzić *dok.*, zgromadzać, zbierać, kupić, häufen, zuſammen ſammeln, verſammeln, *Bh.* hromaždim, shromaždití, shromaždowati; *Slo.* hromaždim, ſhromaždugi; *Sr.* 1. romadźicź, romadźu, ſromadźicź, zromadźam; *Dl.* kupiti, zkupiti; *Vd.* kup gabit, spavit, spraulat, sbirati; *Rs.* сгромоздить, согромоздить, громоздить, громозжу; *Ec.* грома́жу, сгрома́ждати, расположить, згромаждаю, согромаждаю. Wysokie ſtogi z pieniędzy gromadzą. *Birk. Kant. B.* 3. aufhäufen, aufthürmen. W młodości zgromadzać, a w ſtarości używać. *Pilch. Sen. liſt.* 284. Czyniąc dobrze, naypewnieysze bogactwa gromadzisz. *Psalmod.* 37. Co miesiąc chłopów gromadzić. *Haur Ek.* 181. Wielkie książęta, możni kurfirsztowie, Gromadźcie pułki na odsiecz orężne. *Kchw. Wied.* 11. Gromadzić się, = kupić się. *Cn. Th.* ſich häufen, ſich verſammeln, *Vd.* se sellajati cf. schodzić się (*Rs.* громоздиться wzleźć). Sędziowie zgromadzili się. *Baz. Hſt.* 125. GROMADZENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, kupienie, das Häufen, Anhäufen. *Phys.* Gromadzenie *aggregatio*, związek części mnieyszych ciała iakiego, który określa wielkość iego. *Krumt. Chy.* 15., *Bh.* hromaždění. Gromadzenie się, das Verſammeln, die Verſammlung. *ob.* zgromadzenie. GROMADZICIEL, - a, *m.*, ktory gromadzi. der etwas zuſammenhäuft, der Sammler, Verſammler. *w rodz. żeńſk.* GROMADZICIELKA, die Sammlerinn, Häuferinn. GROMADZISTO, = Gromadno. GROMADZISTY, = Gromadny. GROMADZKI, - a, - ie, od gromady, Gemeinde=, *Sr.* 1. zromadnohludſki. Sprawy gromadzkie, to ieſt, poddanych wsi naszych królewſkich z ſtaroſtami, dzierżawcami etc. *Vol. Leg.* 7, 466. Jeśliby się zadłużyli chłopi na rzecz gromadzką, tedy każdy z gromady powinien on dług płacić. *Szczerb. Sax.* 83.

Pochodz. *nagromadzać*, *nagromadzić*, *zgromadzać*, *zgromadzić*, *zgromadzenie*, *zgromadziciel*, *zgromadny*, *zgromadno*, *niezgromadność*, *zagromadzać*, *zagromadzić*.

GROMCA, - y, *m.*, Gromiciel, gromiący, piorunuiący, der Donnerer. Ołtarz Panompheyſkiemu gromcy, *tonanti*. *Zebr. Ow.* 273. Droga do samego dziedzińca i pałaców gromcy naywyższego. *ib.* 6. – §. Pogromca, zwoiownik, der Sieger, der Krieger, ein gewaltiger Er-

obeter. Gangiskan, ów sławny gromca wschodnich krajów. *Zab.* 14, 7. GROMIC, Gromić, - ił, - i, *czyn. ndk.*, zgromić *dk*., GROMIWAC *czſtl.*, grzmotać, fukać, trzaſkać, donnern und wettern auf einen, ihn ausſchelten (*Crn.* gromim; *Rg.* gromitti, garmietti = grzmieć; *Bh.* hromowati klnąć boday cię piorun -; *Rs.* громишь burzyć). Kazimierza pod czas Fulkon o cudzołoztwo gromiwał. *Krom.* 199. Od miaſta gromieniem słów go odſtraszył. *Skarg. Dz.* 621. Nie słyszę z uſt twoich, iak pełne łagodności *gromienia. *Węg. Mar.* 3, 132. (raczey: ſtrofowania). 2) porażać, ſchlagen, niederſchlagen. Hetman w te czasy nieprzyiaciela naybardziey gromił, i z pańſtwa wybiiał. *Warg. Wal.* 66. Gromili wzaiem Słowianie pogromców swoich. *Nar. Hſt.* 2, 82. Dotąd wszędzie powiedaią, Ze nasi gromią, Tebanie pierzchaią. *Kniaź. Poez.* 2, 23. Nasi pogańſtwo ſtrwożone gromią sieką, biią. *Tward. Wład.* 128. - *fig. tr.* Nim to się dzieie, piérwéy winne grona Znikną, i reż nie będzie sierpami gromiona. *Ryb. Gęsl. B.* 3. rznięta, żęta, mit der Sichel abgeſchnitten. GROMICIEL, - a, *m.*, gromca, który gromi, pogromca, ein drohender Eroberer, ein gewaltiger Krieger. Ci gromiciele całą ziemię przeymuią siarki, pogróżkami. *Zab.* 16, 200. GROMIWRZAWA, - y, *m.*, hałasnik, burda. *Mon.* 75, 589. ein Lärmmacher, Händelmacher. GROMIZWIERZ, - a, *m.*, miano psa gończego. *Otw. Ow.* 111. Wildbändiger, Name eines Hetzhundes cf. Grzmilas. GROMKI, - a, - ie, piorunuiący, grzmotliwy, donnernd. Nie spuścił Jowisz gromkiego z wysoka piorunu. *Kulig. Her.* 7., *Rs.* громкій huczny. GROMNICA, - y, *ż.*, GROMNICZKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* hromnice, hromnička, święcona świeca, eine geweihte Kerze (Donnerkerze). Te nasze gromnice przeżegnane taką moc biorą, iż zapalone, gromy i pioruny odganiaią. *Skarg. Kaz.* 523. Swięty był obyczay przodków naszych, który ieszcze i sam pomnę, iż gdy grzmoty wszczynały się, każdy gospodarz przed obrazem, który na ścianie zawżdy mieli, wezwawszy wszyſtkich domowników do modlitwy, zapalali świecę, którą gromnicą od tego zwali. *Skarg. Żyw.* 139. Trzech mszy słuchał, Zmówił cztery rożańce, na gromnice dmuchał ... *Kras. sat.* 21. (nabożniś). Kiedy grzmiało, czołem biła, i gromnicę trzymała w ręku. *Teat.* 24 *b*, 49. Nadzieię ma w kadzidle, w kropidle, w ziołku, w główience, w gromniczce, w błażeyku. *Rey Pſt. X.* 4. Połóż Bogu na ofiarę, nie gromniczkę, ani błażeyka, ale onę niewinną sinogarliczkę. *ib. K.* 4. Gromnice konaiącym do trzymania w ręce daią. *Cerem.* 1, 200. *Februare*, równie tak, iako u nas czynią z gromnicami, gdy bydło, konie, ludzie i domowe kąty ogniem gromnicznym obchodzą. *Mącz.* 2) *Gromnica, Gromnice, - mnic, *plur.*, oczyszczenie P. Maryi, *Bh.* hromnice; *Sr.* 2. ſwezkowniza, ſzwezkowna Maria (ſzwezkowni Luty); *Cro.* szvechnicza; *Sla.* svitlo Marinje; *Vd.* suezhinza, sviezhniza; *Crn.* svezhnèza; *Rs.* срѣтеніе господне; Mariä Reinigung (Lichtmeſſe, Lichtweihe, Kerzenweihe). Dzień ofiarowania Pańſkiego do kościoła, dziś Gromnicami zowiemy. *Rey Pſt. K.* 1. Dzień gromniczny, Swięto Nayśw. Panny Gromniczney, Gromnice, iak świece gromnice od gromów nazywaią się, tak od tychże świec i sam dzień. *Cerk.* 1, 200. Dziś, w to święto oczyszczenia P. Maryi, téy pięknéy i świętéy ceremonii noszenia świec i ognia dobrze zażywaymy. *Skarg. Kaz.* 523. Tego dnia w kościele święci i rozdaie kapłan gromnice. *Bals. Niedz.* 1, 91. Dawny ieſt żołnierz, dobra ieſt nadzieia, Od Gromnic służył, do święta Błażeia. *Bratk. E.* O Gromnicach wilcy ſtadem chodzą. *Gorn. Dw.* 158. Koło Gromnic, w Styczniu i Lutym wilcy kupą chodzą. *Haur Sk.* 313. GROMNICZNY, - a, - e, od gromnicy, von geweihten Kerzen. Z ogniem gromnicznym obchodzą ſtaynie. *Mącz.* - b) od święta oczyszczenia P. Maryi, Mariä Reinigungs-, Lichtmeſſe-, *Rs.* срѣтенскій. Dzień oczyszczenia matki bożey gromnicznym zowiemy. *Skarg. Dz.* 540. GROMNIEC, - iał, - ieie, *niiak. niedok.*, ogromnieyszym lub większym się ſtawać, większeć, gröſser und ſtärker werden. Grudka w bryłę gromnieie, tocząca się w biegu. *Min. Ryt.* 3, 204. Kłamſtwa są iak bryły śniegu; tym bardziéy gromnieią, im dłużéy się toczą. *Zab.* 5, 128. W małym ziarneczku płód tego wszyſtkiego ieſt, co potym wybuia w naywyższe szczepy, i w nayrosleysze gromnieie drzewa. *Zab.* 6, 109. *Min.* GROMNY, - a, - e, gromki, grzmiący, huczny, piorunuiący, donnernd, knallend, *Rs.* громный. Spłoną mu gromne działa i nawy pożegą. *Przyb. Luz.* 295. *GROMOBICIE, - ia, *n.*, *Boh.* hromobití, grzmot, grzmienie, szkoda od piorunu, das Donnerwetter, der Wetterſchaden (cf. gradobicie, cf. piorunowiſko). GROMOBOYCA, - y, *m.*, n. p. Jowisz gromoboyca. *Klon. Wor.* 1. który gromem lub piorunem boiuie, der Blitzſchleuderer, *ob.* Gromowładzca. (GROMOLIC się *ob.* Gramolić się). GROMONOSNY, - a, - e, n. p. Giermek Jowisza gromonośny. *Mon.* 73, 111. orzeł pioruny trzymaiący, Donnerkeule tragend. *GROMOPIORUNNY, - a, - e, *Ec.* громоперунный, z grzmotem piorunuiący, donnerblitzend. *GROMOT, - u, *m.*, huk, łoſkot, Gedonner, Geknalle. Słyszał gromot wozów i chrzęſt woyſka wielkiego. *Budn.* 2 *Reg.* 7, 6. grzmot wozów. *Bibl. Gd.*). *Chod. Koſt.* 17. GROMOTNY, - a, - e, - *ie adv.*, gromny, gromki, łoſkotny, donnernd, knallend, krachend. *Chodk. Koſt.* 34. GROMOWŁADNY, GROMOWŁADY, - a, - e, gromem lub piorunem szafuiący, piorunowładny, blitzſchleudernd. Gromowładny Jowisz. *Leszcz.* 58., *Mon.* 75, 594. Miękczą modły Jowisza, a którą wyciągnie Gromowładną prawicę, za modłą powściągnie. *Zab.* 8, 380. *Koſſak.* Oto zſtępuie ociec gromowłady. *Zab.* 16, 89. *Tręb.* GROMOWŁADZCA, - y, *m.*, gromem władnący, gromoboyca, der Blitzſchleuderer. Jowisz gromowładzca. *Otw. Ow.* 78., *ib.* 438., *Mon.* 75, 589. *GROMOWŁAYCZYNA, - y, *ż.*, władnąca gromem, die Donnergöttinn. *Gromowłayczyna pomſtę przechowała na czas pogodnieyszy. *Zebr. Ow.* 41. *magni matrona tonantis*). *GROMOWOD, - u, *m.*, *Boh.* hromowod konduktor gromowy, der Blitzableiter. GROMOWY, - a, - e, *Bh.* hromowý, *Rs.* громовый, od gromu, Donner-. Ogień go gromowy przenika. *Bard. Tr.* 265. Oycze, sprawco, i ognia Panie gromowego. *ib.* 27. - *Rs.* громовая стрѣла, gromowy kamień, *Boh.* hromowý kamen, *belemnites*, der Donnerkeil, piorun. - Gromowe korzenie, *Bh.* hromowe koreni, dziki szparag na trawiaſtych pagórkach rosnący. *Ład. Hſt. N.* 173.

wilder Spargel. Aszparag u nas gromowym zielem zowią. *Cresc.* 601.

Pochodz. *pod słowem Grom.*

GRONDAL *ob.* Grundal.

GRONISKO, - a, *n.*, pęk iagod, die Traube. Winne iagody, iak zachować aż do wiosny w groniskach. *Sleszk. Ped.* 365., *Sienn.* 614. GRONISTY, GRONORODNY, - a, - e, pełen gron iagodowych, *Cro.* grozdaszt *racemosus*, *Hg.* gerezdes, *Rs.* грезновный, traubenreich, voll Trauben. Gronisty kamień drogi, *botrytes. Plin. H. N.* 37, 10. der Traubenstein, ein Edelstein. *Cn. Th.* Dymna zużel, która się wiesza w kominach hutnych, iako grona winne, zwana bywa gronista dymna zużel, *Pompholix botritis*, Graunicht. *Sienn. wykł.* cf. urewiec. GRONO, - a, *n.*, GRONKO, - a, *n.*, *demin.*, *Boh.* hrozen, hrozniček; *Sr.* 2. gran, granka (*Sr.* 2. grono e mowa); *Sr.* 1. kitž, kišcž, kitka (cf. kita, kiść); *Bsn.* grozdje *uva*, grozd, grana, grozdja *racemus*, *brachium arboris*; *Vd.* grosd, grosda, grosdish, grosdje, grosdezh, zheshula; *Crn.* grosd, grosdje, grosdięzhe, sobrinze, zheshùla; *Cro.* grazdje, grozdje, grozd, chehulya, chehulicza; *Dl.* grozd; *Hg.* gerezd; *Rg.* grózdje (*Sla.* grèna = gałąź, chrost); *Rs.* гроздь, гроздїе, виноградъ; *Ec.* грезнъ, вїноградъ, изюмъ z Tatarsk., гроздецъ; pęk iagod na iednym sosniku razem rosnących, die Traube. Dostałość iagod winnych bywa poznana, gdy iuż grono nie będzie zielone, ale przyidzie ku barwie, w którey ma bydź w swym rodzaiu. *Cresc.* 334. Grono winne, kalinowe, bzowe. *Cn. Th.* b) grono, = winogran, die Weintraube, die Traube. Z wiela ziarnek chléb, a z wiela gronek wino bywa. *W. Post. W.* 213 Z gron nieźrzałych wyciskaią agrest. *Sienn.* 187. - §. zbiór, wybór, sam kwiat, (dobrane) towarzystwo, czoło (cf. *Lat.* corona cf. koło), die Erlesensten, Vornehmsten, Besten; (auserlesener) Cirkel, (ausgesuchte) Gesellschaft. Trzymam dziś prym w gronie Warszawskiéy młodzieży. *Teat.* 29, 24. Figuruie między gronem uczonych. *Teat.* 29 *b*, 102. Dziewiątne grono córek Helikonu. *Zab.* 4, 392. Chce bydź kochana, wielbiona, gronem gachów otoczona. *Teat.* 52 *d*, 93. Całe grono bóstw morskich Neptuna otacza. *Przyb. Luz.* 180. Grono bogów do walnéy rady zebrało się. *ib.* 6. Grono służących. *Teat.* 20 *b*, 37. (zgraia, gromada, orszak). Z grona swego, = z pomiędzy siebie, aus ihrer Mitte. §. Grono morskie, pław abo owad, *Grappe de mer. Tr.* ein Zoophyt, ziołozwierz. *Ład. Dykc.* 2, 412. - §. Grono u armaty, die Traube an der Canone, *Rs.* винградъ. Metal zamykaiący kanał armaty z tyłu, albo dno, przylaną do siebie miewa gałkę czyli grono, *bouton. Jak. Art.* 1, 139. GRONONOSNY, - a, - e, noszący czyli rodzący grona, Trauben tragend. Gronunośnemu Bachowi podbita Indya. *Zebr. Ow.* 387. *racemifero.* GRONORODNY *ob.* Gronisty, Gronotworny.

GRONOSTAIOWY, - a, - e, HORNOSTAYKOWY, HORNOSTAIOWY, z gronostaiu, Hermelin=, *Bh.* chramostegłowý, kolčí kožich; *Rs.* горностаевый; *Ec.* горностайный. Futra gronostaiowe dawniéy były wielką ozdobą. *Zool. Nar.* 322. Gdy kto nagani skazanie kasztelana Krak., tedy mu dadź ma kożuch gronostaiowy. *Herb. stat.* 174. *pelliceam Hermelinam*, *alias* gronostaiowy. *Vol. Leg.* 1, 36. *a.* 1347. cf. koc). Na każdy z miasta Nowogroda kunich, sobolich, rysich, hornostaykowych futer po dziesięciu soroków płacili. *Stryik.* 513. Hornostaiowe futerka z różnych krain w związkach po soroku, iako i sobole przedaią. *Gwagn.* 476. GRONOSTAY, HRONOSTAY, HORNOSTAY, - aia, *m.*, GRONOSTAIK, - a, *m. zdrbn.*, *Radz. Z. P. M.* 8., *Bh.* kolčawa bjla, chramostegl (*Bh.* chramostiti *strepere*, chramosta chrobot); *Rs.* горностай; *Vd.* harmelin, popeliza; *Bs.* viveriça bjela, *mustella erminea*, der Hermelin, eine Art Wiesel, większy cokolwiek od łaski pospolitéy, krótkim białym włosem pokryty, ogon ma od połowy do końca czarny. W Szwecyi, w Moskwie i w Polszcze się nayduie. *Zool. Nar.* 321. Białe gronostaie. *Banial. J.* 2. Gronostay w błocie się nie tara. *Tr.* - §. 2) gronostay, - aiu, *m.*, skórka gronostaiowa, Hermelinfellchen, Hermelin. Lepiéy bydź o baranie albo lisim grzbiecie, Niż po śmierci gronostay tylko na portrecie. *Zab.* 12, 170. *Zabł.* - Hronostaiów sorok. *Instr. cel. Lit.* Postąpili mu hołd płacić, pieniędzy, frezów, wszelkich futer, zwłaszcza kun, soboli, białek, hornostaiów, po soroku. *Stryik.* 512.

GRONOTWORNY, - a, - e, tworzący grona, Trauben schaffend. Od gronotwornego Bacha zwyciężona Indya. *Otw. Ow.* 625. (*ob.* Grononośny). GRONOWINY, - owin, *plur.*, groniska, Trauben. Z gronowin sok. *Haur Sk.* 346. GRONOWITY, - a, - a, kiiec gronowity. *Alb. n. W.* 11. t. i. w kostkę ciosany, na kształt grona, cf. bluszczokręt *thyrsus*) traubenähnlich, *Ec.* гроздовáтый. GRONOWY, - a, - e, od grona, Trauben=, *Bh.* hroznowý; *Sr.* 1. kitžowé; *Vd.* grosdou, grosden, grosdjen, grosdjoun; *Crn.* grosdne; *Rs.* гроздный; *Ec.* гроздовый. Gronowa szypułka. *Cn. Th.* der Traubenstengel. Gronowe kartacze, rodzay pocisku, złożony z wielu kul ołowianych albo żelaznych, umieszczonych w drelichowym albo płóciennym woreczku, powierzchnie oplecionym szpagatem, co mu daie postać winnego grona. *Jak. Art.* 3, 293. Gałka gronowa u armaty. *ib.*, *ob.* grono.

Pochodz. *Winogran* (Ec. гроздїю *racemo*).

GRONT *ob.* Grunt.

GROSBA *ob.* Groźba.

GROSZ, - a, *m.*, *Bh.* groš; *Crn.* grosh; *Vd.* grosh, drajar; *Sr.* 1. *et* 2. krosch; *Cro.* grofs; *Hung.* garas; *Ross.* грошъ. z *Łac.* grossus), der Groschen; moneta dawniéy rożnego gatunku i różnéy wagi. Grosz szeroki złoty, der breite Goldgroschen wartał R. 1250, złł. 18.; Grosz szeroki śrebrny, der breite Silbergroschen R. 1250, złł. 6, gr. 22.; Grosz Prazki, der Prager Gr. R. 1345, złł. 1, gr. 2.; Grosz szeroki Polski, der breite Poln. Gr. R. 1368, złł. 1, gr. 27.; - R. 1611, gr. 11, szeląg 1. Grosz pospolity Polski, der Poln. Gr. R. 1250, złł. 4, gr. 15. - R. 1676, gr. 4. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 302. Naprzód bito u nas grosze równéy dobroci Praskiemu groszowi, a potym podléysze. *Summ. A* 4 *b.* Teraz warta grosz Polski półkraycara Cesarskiego, sześć groszy czynią ieden Czeski. - Mówimy: dwa grosza. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 139. trzy grosze, cztery grosze, pięć groszy, sześć groszy i t. d. W Maryasza grywam, i to ieszcze po trzy grosze. *Teat.* 22, 66. Zmówił się z robotnikami z grosza na dzień. *Sekl. Math.* 20., *ib.* 94. (z pieniądza. 1 *Leop. Math.* 20, 13.). Wziął każdy z nich po groszu. 3 *Leop. Math.* 20, 9. (po swym pieniądzu. 1 *Leop.*). §. grosz, = pieniądz,

niądz, halerz, maleństwo, fraszka, Groschen, Pfennig, Heller, Kleinigkeit. Grosza iednego powinnym swoim nie dał. *Skarg. Dz.* 1157. Łakomy, wpadłby w ogień za groszem. *Cn. Ad.* 420. za naymnieyszym zyskiem). Zda się i na grosz umierać. *Jabł. Tel.* 36. – *Prov. Slo.* geden nesprawedliwi groš' sto iných sprawedliwich stapsi wihana. Nie dałbym za to grosza, że kiedy się bawił Tak długi czas we Włoszech, potomstwo zostawił. *Pot. Pocz.* 556. Grosz kopy strzeże *Torz. Szk.* 269. Kto nie szanuie grosza, ten za grosz nie stoi. *Rys. Ad.* 23. Woli się za szeląg, albo za grosz dadź ukrzyżować, aniżeliby go miał udzielić na nauki synowi. *Glicz. Wych. M.* 2 *b.* Nie ma rozumu i za grosz. *Teat.* 8 *b*, 26. (ani krztyny). *ib.* 35 *b*, 8. Ten, który własnych trzech groszy nie ma, ma mieć więcey rozumu nademnie, który to mam wsi kilkadziesiąt? *Mon.* 91. Na ostatnim groszu, w karozmie o precedencyą pierwszey pary, kłótnią wszczął. *Mon.* 361. §., dzięgi, pieniądze, maiątek, Geld, (Pfennige). Lepsze zdrowie, niż grosze. *Jag. Gr. A* 2. Grosz Pan, od roku do roku. *Jag. Gr. A b.* Co poganom domowe bożki, to nam grosze. *ib. B* 3 *b.* Dawniey za godność, nie za grosz dawano infuły. *Papr. Gn.* 1201. Pan groszem tylko droższy nad chudego. *Jag. Gr. A* 2 *b.* Pókim grosz miał, to mię każdy bratem zwał. *Jag. Gr. B b.* Pod maiętnością zamyka się i grosz abo pieniądze. *Petr. Ekon.* 116. Przedał dobrze, i z groszem do domu powrócił. *Zab.* 11, 237. *Zabł.* Łakomy na grosz, *philargyrus. Mącz.* ein Geldhungriger. *Auaritia ardere*, łakomstwem bydź zarażonym, abo mrzeć na grosz, niektórzy mówią. *Mącz.* – *Bh.* na swug groš interessowany, chciwy). I szlachectwo i żonę, wszystko grosze dadzą. *Pot. Jow.* 160. Albo móy grosz nie groszem! *Rys. Ad.* 1. czy moie pieniądze nie tak dobre, iak czyie? ist denn mein Geld nicht so gut, wie jenes des andern? – Zbiiać grosz = garnąć, zbierać pieniądze, Geld zusammen kratzen, sammeln, erwuchern. Zbiia grosz lichwiarz nienasycony. *Zab.* 13, 241. *Nar.* Rożne są fortele nabywania pieniędzy, i zbiiania groszy. *Petr. Pol.* 41. – W czas sumkę zebrać i dadź ią w płat komu, wabiąc grosz groszem do domu. *Star. Vot. C. b.* (prowizya z kapitału). Kupcy, rzemieślnicy, grosza groszem gonią. *Mon.* 70, 272. (idą za iak naydrobnieyszym zarobkiem). Jest przeciwko przyrodzeniu, aby grosz grosz urodził. *Gost. Gor. pr.* Na groszu grosz zarabiaią. *Oss. Wyr.* (drugie tyle). Porwono łakomstwo fraszce, Byle grosz był w taszce. *Ryb. Gęsl. B* 2 *b.* – Grosz w grosz = *moneta lectissima. Cn. Th.* das schönste ausgesuchteste Geld, ein Stück so schön wie das andre. (cf. chłop w chłop; koń w koń). Chłopczyna, gdyby grosz. *Teat.* 42 c, 32. Otóż dziewczę iak grosz! *ib.* 43 *c*, 93. *Wyb.* – Chronić się przed kim, iak przed złym groszem. *Teat.* 53 *b*, 4. – Swiętoiański grosz, zadatek, *arrabo Mącz.* Kontrakt takowy niech będzie utwierdzony, abo zadaniem Swiętoiańskiego (grosza), abo litkupem. *Chełm. Pr.* 107. Handgeld, Drangabe. Grosz świętego Piotra, Swiętopietrze, pieniądz od każdey głowy w Polszcze, wypłacany każdego roku na lampę w kościele Rzymskim ś. Piotra. *Krom.* 89. Pobór papieżowi z Anglii, grosz ś. Pietra nazwany, trwał aż do R. 1530. *Skarg. Dz.* 707. der Peterspfennig. – Gotowe pieniądze, gotowizna baar Geld, baare Bezahlung. *Bh.* groš hotowý. Chwała bogu, że się Pan dorwał gotowego grosza. *Teat.* 1, 79. Postanawiamy, aby woysko z grosza żyło, wszystkie potrzeby w marszach, lub na stanowiskach za gotowe pieniądze kupuiąc. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 111. – Koszt, nakład, Kosten, Unkosten. Wiele szlachty spisało się było, bronić się od krzywd wszelakich, spólnym groszem wszyscy. *Bielsk. Kr.* 194. Pomorski książę obiecał własnym kosztem w Wielkieypolszcze, a za Wielkąpolską zaś królewskim iuż groszem żołd wieść. *Krom.* 458. Przyprowadził kilkaset żołnierzy pieniężnych za mały grosz podnaiętych. *Krom.* 662. *exiguo aere.* – Cena, der Preis. Zboże na wyższy grosz chowa. *Opal. Sat.* 77.

Pochodz. *groszówka, groszyk, groszowy, dwugroszówka, dwóygroszniak, tróygroszniak, tróygroszówka, półgroszówka.*

GROSZEK, – szku, *m.*, *Demin. Nom.* Groch; młody, zielony groch, grüne Erbsen. Lepszy *groszyk, niż groszek. *Jag. Gr. B* 3, – §. 2. *lathyrus Linn.* rodzay rośliny, będącey wyborną paszą dla bydląt. Groszek główkowy, *tuberosus*, łąkowy *pratensis*, leśny *sylvestris*, szerokoliści *latifolius*, błotny *palustris*. *Jundz.* 363. *Kluk. Dykc.* 2, 73.

GROSZOWKA, – i, *ż.*, pieniądz grosz wartaiący, ein Groschenstück, ein Groschen. W monecie miedzianey mamy trzygroszówki, groszówki, półgroszówki, szelągi. *Vol. Leg.* 7, 451. GROSZOWY, – a, – e, *Bh.* pogrossnj, od grosza, Groschen=. Książka groszowa. *Ber. Dek. A.* 4. za grosz. Kupcy, to są groszowi słudzy. *Jag. Gr. A.* 2 *b.* (chciwi na grosz). Zołnierz groszowy = płatny, pieniężny, *Tr.* ein Soldat für Geld. Groszowe tytuły, *totum fac. Jag. Gr. A b.* GROSZYK, – a, *m.*, *GRESZEL, – szla, *m.*, *Demin. Nom.* Grosz, ein Gröschchen. *Boh.* gressle, gresslicka; (grossik liczman). *Cro.* grossich, grossichek; *Hg.* garasotska; *Sr.* 2. kroschik, Szowka; *Ross.* грошевикъ. Uprosił sobie u kogoś groszyk ieden. *Skarg. Dz.* 725. Nie mamy teraz tylko kraycary, greszle, piątaki, troiaki. *Dow. A* 2. Miłe groszyki! *Jag. Gr. A* 4. (dzięgi, dusie).

GROT, – u, *m.*, Grocik, – a, *zdrbn.*, *Bh.* hrot, *lat. med.* guarrus, garrotus, *Gall.* garrot, *Holl.* gheer) der Gehren, die Spitze eines Pfeils, Spießes. *Rs.* гро́тъ, дро́тикъ = włócznia; *Moraw.* hrotek, hrotecek skopiec; *Bh.* hrotecku niestetyż!) żelezce strzały, kopii, włóczni, *Rg.* scik, scip; *Rs.* желѣзко, (cf. brzechwa, cf. płoszczyk). – Grot maiący nasadzony, *cuspidatus. Cn. Th.* Kopii grotem w pierścień wystawiony ugodził. *Auszp.* 20. Grota złotego sztych nieodbity. *Fredr. Ad.* 38. – §., włócznia, der Wurfspieß. Rzymianie mieli iedne oręże pociskowe, maiące żelazo tróywęglaste na dziewięć calów, a drzewce na półszostey stopy długie, które grotem nazywali. *Papr. W.* 1, 53. (cf. glewia). §., *signum militare ex auro vel argento hastae praefixum, qualis aquila fuit apud Romanos, apud nos crux, aquila etc. Cn. Th.* znak czyli herb na dzidach, kopiiach, iaki był orzeł u Rzymian. *Wlod.* das Wappenzeichen oder Emblem oben auf der Fahne, ein Kreutz oder Adler ꝛc. auf der Fahnenspitze. Ztąd też za chorągiew się używa; die Fahne selbst. Grot wystawiony abo złożony = proporzec abo chorągiew rozwinięta, zwiniona. *Cn. Th.* 211. Na chorągwiach Mahometowych miasto grotu, dwa ogony końskie wisiały. *Warg. Radz.* 166. *ob.*

buficzuk, *ob.* dwutulny. §., Grot ziele, *ob.* Kiwior, włócznia. GROTY *herb*, trzy groty szare w polu żółtym podle siebie do góry końcami obrócone. *Kurop.* 3, 18. ein Wappen.

GROTA, GROTTA, - y, *ż.*, *z franc.* die Grotte, chłodnik murowany. n. p. Gdzie kto sobie życzy dadź fontanę, wymurowałaby się wprzód grota, *Switk. Bud.* 376. Grota czyli iaſkinia. *Pam.* 87, 789. zapadnienie wnętrza ſkały. *Mier. Mscr.*; *Vd.* grota, ſkalna hramiza, podsemelſku jamishe. GROTOWY, GROTTOWY, - a, - e, od groty, Grotten=. - (2. GROTOWY, - a, - e, od grotu, Gehren=. *Bh.* hrotowný).

*GROW, : gier, *genit. plur. Nom.* GRA.

GROZA, - y, *ż.*, *Boh.* hrůza; *Slo.* hrůza, předeſſenj; *Sr.* 1. rósa, rózba, rózwa; *Sr.* 2. groſnoſcj; *Cro.* grosnya; *Bs.* groza; *Vd.* grosa, priſtrah, ſtreſs, gnusitje, oſtudenje, gausnoba, merhuſt, oddurnoſt; *Crn.* grosa; *Sla.* gêrſtanje; *Ross.* гроза́, ужасъ; *Ecc.* ужа́сть; *Germ.* Graus, cf. *lat. med.* greusa, greusia, grausia, *Vet. Gall.* greuse) ſtrach z wzdryganiem, das Grauen, Entſeßen. Uszom groza od lwich ryków. *Brud. Oſt. E* 3. den Ohren kommt das Grauen an, grauſet vor... O tych okrucieńſtwach, aż groza pisać. *Haur. Sk.* 314. es grauſet einem, es iſt gräßlich... Co Krzyżacy Polakom wyrządzili, z grozą i wspominać. *Bielſk. Kr.* 354. (cf. zgroza). Groza ieſt, boga oycem wzywać, a nieuczciwego co czynić. *Mon.* 76, 175. *Bh.* hrozno geſt. - §., groźna karność, srogość, rygor, ſtrenge Mannszucht, Strenge, Härte. Posłuszeńſtwo w woyſku bez grozy bydź nie może, przeto Tarnowſki groźnym hetmanem był, choć z przyrodzenia miłosierny. Dla posłuszeńſtwa wszyſtkie Manliusze grozą był przeszedł. Nieuproszony to był hetman nieposłusznemu. Tey srogości tę dawał przyczynę.... *Orzech. Tarn.* 49. Rektorowie żaków maią dobrze rządzić, i w grozie dobréy mieć. *Herb. Stat.* 385. Ciało w grozie duchownéy zatrzymał. *Birk. Dom.* 79. Zuchwali ludzie, grozy i zwierzchności znieść nie mogą. *Petr. Pol.* 372. Młodzieniec nie maiąc nad sobą grozy, swéywoli się imie. *ib.* 376. Hetmany tym częſto przewinili, że swych nie trzymali w grózie ludzi. *Tward. W. D.* 2, 242. Zaburzone pospólſtwo grozą samą łatwo uspokoisz. *Petr. Pol.* 2, 372. Nie umiał po oyoowſku czynić Roboam, i grozy czynił więtsze niż ociec. *Birk. Syn K. B* 4. Aby każda niewiaſta w wielkiéy grozie była. *Papr. Koł. Q* 3. (karna, ſkromna). Panowie dobrze czyńcie sługom, opuszczaiąc grozę, *Budn. Ephes.* 6, 9. (odpuszczaiąc groźby. *Bibl. Gd.* laſſet das Dräuen. *Luth.*) GROZBA, - y, *ż.*, *Bh.* hrożenj; *Sr.* 1. rożen'a (rożba, rożwa *formido*); *Cro.* grosnya; *Rs.* угро́за, угро́зы, похвальба; *Vd.* protenje, protiunoſt; *Crn.* prites, pritesh; *Rg.* prjêtgna; *Dl.* pretna; *Bs.* pritgna, pritenje, zaprichjenje; *Ecc.* прещенïе. pogróżka, przegrażanie się, das Dräuen, die Drohung. Groźbą nie wſkórasz, : czego nie wyprosisz, nie wydrzesz. *Gemm.* 95. Prożbą, nie groźbą : nie wyfukasz. *Cn. Ad.* 933. Groźby się twéy nie boię, o łaſkę nie ſtoię. *ib.* 273. (GROZBOTA, -, *ż.*, gatunek koronek; eine Art Spitzen. Na kornetach robione grozboty. *Mon* 71, 191. (cf. forboty). Robię też czasem i grozbotę, kiedy trzeba sobie nowomodny kornet upiąć, i dziergam też czasem. *Mon.* 71, 127.) GROZIC, - ił, - i, *czyn. ndk.* Grozić się *zaimk.*, *Bh.* hrozyti, hrožým, hrožýwám; (zhrozyti ſe *exterreri*); *Slo.* hrozit; (zhrožým ſe *horreo*); *Sr.* 2. groſiſch; *Sr.* 1. rożu; *Cro.* grozitisze, groszitisze, hruzlitisze; (grusztimisze *faſtidio*); *Bs.* pritити, popriteti; (grozitse, grriſtise *nauseo, faſtidio*; groznitse *horresco*); *Vd.* protiti, prutit, poprotiti, saprotiti, se komu slobiti; (grositi se, graushati *auersari*); *Crn.* pritити, pertim, grosim se, uſtiti se, uſtim, (graushati *auersari*); *Rg.* prjêtiti, zaprjetiti, zaprjetivati; *Dl.* prétim; *Rs.* грози́ть, грожу́, угрожать, страща́ть; *Ec.* прети́ть, прещу́; odgrażać się, pograżać, odkazywać się, ſtraszyć karą, lub wyrządzeniem czego złego; dräuen, drohen. Dobrze mowią Polacy, kto grozi, ten przeſtrzega. *Budn. Apopht.* 70. Kto wiele grozi, mało zaszkodzi. *Cn. Ad.* 402. wer drohet, der ſchlägt nicht. Kto grozi, a nikt się go boi, na swą szkodę czyni. *Rys. Ad.* 32. Wielom ten grozi, krzywdę co iednemu czyni. *Min. Ryt.* 4, 148. Krzywém a grożącém okiem na niego spoyrzał. *Siem. Cyc. Mow.* 462. Grożąc, groźnie, *Ec.* спрещéнïемъ. Grozić komu czym złym. *Cn. Th.* jemanden womit drohen. Grozi głodem, złą śmiercią, grozi krwi rozlaniem; Grozi na maiętności i dzieciach ſkaraniem. *Paszk. Dz.* 116. Grozić palcem *Crn.* shugam. - §., Grozić się na kogo, abo na co, czém; : przegrażać się, odgrażać się, groźnym się ſtawić, ſich durch Drohen fürchterlich machen, Drohungen ausſtoßen. Mniemałem, że wszyſtka wielkość Panów w grożeniu się zawisła, i że insi ludzie dla nich są ſtworzeni. *Tr. Tel.* 246. drohende Fürchterlichkeit, furchtbares Dräuen. Dobytemi szablami ſtraszył, grożac się, rozkazać, że go miał na nich rozniesć. *Warg. Wal.* 171. Grozić się na co : chełpliwie iunaczyć drohen, als wenn man alles freſſen wollte, den Bramarbas machen. GROZICIEL, - a, *m.*, który grozi, der Dräuer, Droher, der einem drohet. *Przyb. Milt.* 282. *Cro.* grozitel; *Dl.* pritnik; *Ec.* грози́тель; преща́тель. GROZICIELKA, - i, *ż.* die Droherinn, die einem drohet. (*Bs.* groznіça; *Rg.* groznizza; *Cro.* groznicza, zimlicza *febris*). GROZLIWY, GROZNY, - a, - e, *Bh.* hrozný, hroznatý, hroznowitý, pohrůžčiwý; *Slo.* hrozni, hrozný *atrox*; *Sr.* 2. groſni; *Sr* 1. roſnü, rożécżne, porożwaczé; *Cro.* nagraslyiv; (*Bs.* grozni plaç *amarus*); *Vd.* grosan, grosoviten *horribilis*; grosoviten, nevsmilen : okrutny; grosoviten, grosliu : brzydki, obmierzły; grosen, prevelik : przewielki, ogromny), groźny *Vd.* saprotliu, poprotliu, protijozhen; *Crn.* grosovit, grosoviten, saslobne; (*Crn.* grosne : brzydki, mierziony); *Rs.* грози́тельный, гро́зный, угрози́тельный, ужа́сный; *Ec.* прети́тельный, преща́тельный, утерпающïй, устрашающïй, грозный, *Germ.* gräßlich, *Anglos.* grislic, Niederſ. griſlic; *Angl.* grisly, *Lat.* crudelis). grozę sprawuiący, grożący, ſtraszący, ſtraszliwy, gräßlich, drohend, fürchterlich. Smierć ſtrzałą groźna i łukiem. *Brud. Oſt. A* 4. Róża oſtremi kolcy zuchwałéy ręce groźliwa. *Kniaż Poez.* 3, 38. Srogi twarzą, i wzrokiem groźliwy, idzie. *Bardz. Tr.* 17. Byk, wódz trzody, rogami groźliwy. *ib.* 125. Przydaie wiersz czarowny, i rączym groźliwy śpiewa tonem. *ib.* 352. O iak śliski ſtan ieſt, i groźliwy wielkich rzeczy *Bardz. Luk.* 2, 63. Posłuszeńſtwo w woyſku bez grozy bydź nie może; przeto Tarnowſki groźnym hetmanem

byt, choć z przyrodzenia miłosierny; nieuproszonym był nieposłusznemu. Orzech. Tarn. 49. Chorego i głupiego postrachy niegroźne. Zab. 7, 220. Kossak. Bały się iey służące, bo była pani groźna. Haur. Sk. 509. sroga). GROZLIWOSC, GROZNOSC, - ści, ż., straszliwość z grozą, Fürchterlichkeit, Gräßlichkeit. (Sor. 2. grosnosci = brzydkość, sprośność; Vd. grosovitnost = okrucieństwo; grosliwust = mierzioność); Rs. грозносmь. GROZNO, GROZNIE, GROZLIWIE, Adv.; Boh. hrozno, Bs. pritgnom, pritecch; Ec. спрещéнïемъ; Rs. угрози́тельно. grożąc, grozę czyniąc, schreckhaft, schauderlich. Nie będę ia bynaymniey groźno postępował z tobą, i owszem z wszelką łagodnością. Teatr 7, 101. GROZNOMOWNY, - a, - e, terriloquus, strasznomówny. Cn. Th. Drohworte ausstoßend. GROZNOROGIE woły. Otw. Ow. 429. rogami straszące, fürchterlich gehörnte Stiere; durch ihre Hörner Schrecken einjagend.

Pochodz. odgrażać, odgrozić, ograżka, nagrażać się, nagrozić, pograżać, pogrozić, pogróżka; przegrażać, przegrozić się, przegrożka; rozgrażać, rozgrozić, ugrażać, ugrozić; wygrażać, wygrozić, wgrażać, wgrozić, zagrażać, zagrozić.

GRUBA, - y, ż., Grubka, - i, ż. zdrbn., Cro. gràba; Dl. prokop; Vd. jama, jamiza; Rg. jamma, ruppa; Ross. впáдина; lat. med. groba, Suec. grop, grufwa, Alban. gropa, Wołosk. groapa; Lett. grabas; cf. lat. scrobs, Suec. skrubb; cf. nostrum grob, grabarz, grabarka, grześć) die Grube. doł, loch, parsk, ziemianka, do chowania ziol, win, owoców. Cn. Th., Dudz. 39. *podrum, ein Loch in der Erde, Früchte aufzubewahren. Czy iest tu taka gruba, żeby iabłka te w chłodzie swym świeże dochowała? Pot. Arg. 710. Gruby abo lochy ku chowaniu zboż. Cresc. 153. Gruby, lochy, żupy, gdzie kopią sól, kruszce. Włod., fodina, szyba abo gruba, w ktorey iakie kruszce kopią. Mącz. Erzgruben. Wapienna skrzynia abo gruba do rozczyniania abo moczenia. Cn. Th. eine Kalkgrube. Zagony albo gruby, drugdzie grzędami zowią. Cresc. 302. 2 GRUBA ob. Grubo. - GRUBARKA, - i, ż., cf. grabarka 2). - Grubarkę każdodzienną rymem wystawił. Brud. Ost. B. funera quoti liana, grzebienie, chowanie zmarłych, Grab, Begräbniß. GRUBARSKI, - a, - ie, (cf. grabarski) od gruby, grubarza, Gruben=. Ni mnie zła zawiść suszy, ni wiatr zły, ni chłody, Ni leniwa mdli iesień grubarskie dochody. Zab. 9, 319. Jżyck. t. i. owoce do schowania w grubach, Früchte, die in Löchern in der Erde aufbewahrt werden. GRUBARZ ob. Grobarz, Grabarz.

GRUBIIAN, GROBIAN, GRUBIANIN, - a, m., Bh. nezdwořák, nemrawec; Crn. grobijan, saroblenz; Vd. tarban, riban, kluk; Rs. груби́тель, грубïя́нъ, невѣ́жа; Ec. невѣжда, груби́тель. der Grobian (Angl. grobian) nieokrzesaniec, mazgay, grundychwał, niegrzeczny, nieobyczayny, nieulizany, parafianin, gbur, Vd. gladek kaker dobova skorja, okrogel kaker resdram). - Z grubiana mi trzeba się grzecznie obchodzić, ponieważ niegrzeczność drugiego, nie usprawiedliwia naszey. Zab. 4, 157. Czasem nazywamy drugiego grubiianem, z tego powodu, że się nam nie podoba. Zab. 3, 263. Uwaga zdaie się grubiianom barbarzyńcom rzecz niewolnicza; królewska zaś wszystko wskok odprawować. Kłok. Turk. 110. Taka to grzeczność tego grubianina, pfe, nic nie umie polityki. Teat. 24 b, 15. Wstydź się, grubianinie! ib. 27 b, 60. Grubianinem bydź Rs. грубïянить, грубïянствовать, грубить, невѣжничать. GRUBIANKA, - i, ż., baba nieokrzesana, nieulizana, Crn. grobina, eine Grobianin, ein grobes Weibstück. Starość, ta okrutna grubianka, która i naysławnieyszym nigdy nie przepuściła pięknościom, do ostatniey mię przyprowadza rozpaczy. Mon. a. 65, 347. GRUBIANSKI, - a, - ie, GRUBIANSKO adverb., niegrzeczny, niezgrabny, chłopski, gburski; Cro. grobianszki; Hg. goromban; Bh. nezdwořný, nezdwořilý, nezdwořácký; Vd. goren, nefleten, neperluden, neperjasn, debel, debelnast, zepzast, zepnast, tarbanski; Rs. неблагонравный; Ec. грубя́нскïй. unhöflich, grob. Obruszyła wszystkich przytomnych tak grubiańska odpowiedź. Pilch. Sen. 338. Fortuna czasem do chłopa naygrubiańszego skarby swe przynosi. Jabł. Ez. 210. Przez nieobcowanie z grzecznemi, niemi bydź nie umieią, i staią się politycznie grubianami abo grubiańsko politycznemi. Mon. 65, 421. Po grubiańsku z nim się obeszła. Teatr 17, 35. Nie zna mnie, mógłby się zemną obeyść grubiańsko, ib. 52 c, 54. Rs. согрубить, сгрубляю. Co z tym parafianinem wdawać się; odpowie co grubiańsko. Teat. 24 b, 71. GRUBIANSTWO, - a, n., Slo. grobianstwj, Bh. nezdwořactwj; Cro. grobiansztvo; Hg. gorombaság; Crn. grobûst, Vd. gròbust, grobovitnost, debluft, deblina, gornost; Rs. грубïя́нство, невѣжество, невѣжство, невѣжествïе; Ec. гру́бость, гру́бство, грубянство. Gall. rusticité. Mon. 76, 421. niegrzeczność, die Unhöflichkeit, Grobheit. Za grubiaństwo grubiaństwem u nas płacą. Teatr. 33, 85. Grzeczności powinnością, znosić grubiaństwo. Zab. 4, 156. Między równemi poufałość powinna mieć granice, żeby się nie stała grubiaństwem, Kras. Pod. 2, 111. Naywiększe nieprzyiacioły Rzpltey głupstwo i grubiaństwo, którego szkoła nie otrząsła. Birk. Kaz. Ob. G 2 b. Grubiaństwem narabiać Rs. нагруби́ть. GRUBIC, - ił, - i, czyn. ndk., zgrubić Dok., grubszym czynić, gröber machen. Vd. debeliti, obtoustiti, natoustiti, potoushati, sadebeliti; (Bs. grubiti deformare; Rg. ogrubiti, opoganiti = obrudzić); Ec. дебелити, толстымъ дѣлати. Przez grzech ludzie subtelną swą naturę zgrubili. Przyb. Milt. 199. GRUBIE ob. Grubo. GRUBIEC, Grubieć, - iał, - ieli, - ieie niiak. ndk., zgrubieć Dokon.; Bh. hrubnauti; Slo. hrubnu; Rg. debèliti, odebeliti; Cro. debeleti; Crn. debelim; Rs. грубѣть, огрубѣть, крупнѣть, толстѣть, утолстѣть, ботѣть, разботѣть; Ecc. дебелѣю, одебелѣти, отолстѣть. mięższeć, grubszym się stawać, gröber werden, stärker, dicker werden. Gdy wierzch zetną, drzewo grubieie. Tr. Ręce zgrubiałe i ostre. Syr. 751. Głos zgrubiały. Teat. 28 b, 83. Fig. tr. Dzikszym się stawać, gröber, wilder werden. Mieszkaiąc długo w górach, zgrubiał był srodze, zarosłą brodę, suknią zdrapaną, ciało wyschłe maiąc. Skarg. Zyw. 1, 13. Nie poznali go, bo był bardzo nędzną i niezwykłą robotą zgrubiał. ib. 2, 197. W obyczaiach co raz grubieie, Tr. Zgrubiało a zmiększało serce ludu tego. 1 Leop. Math. 13, 15. (GRUBKA, - i, ż., dem. Nom. Gruba; = dołek, eine kleine Grube. Grubka ziemna. Mącz.) GRUBO, *GRUBIE Adverb., grubiey Comp.,

(*Bh.* hrubě *valde*; *Slo.* Hrube, welmi, welice = bardzo, wielce), *Sor.* 2. tlusto, klusto; *Rs.* много, крупно; grob. - §., miąższo, niecienko, dick, grob. *n. p.* grubo na palec. einen Finger dick. *Tr.* Chleb z masłem grubo nasmarowany. *Tr.* Ciało grubo gęstemi włosy z wierzchu zporastało. *Otw. Ow.* 546. - §., po prostu, nieozdobnie, grob, schlecht. *Kostka* móy, chociaż młody, iednak w téy mierze może się popisać niegrubie. *Gorn. Dw.* 5. Grubo się chowa, grubo żyie = niemiękko, nieroskosznie, er führt ein hartes Leben. §., nieobyczaynie, niegrzecznie, unhöflich, grob. Żebym miał mówić, że ta panna nierządne prowadzi życie, byłoby za grubo; szukać trzeba wolnieyszego wyrazu. *Teat.* 34, 68. Dosyć grubie napisał. *Pimin. Kam. pr.* Tak grubie mówisz, że ci nie odpowiem. *Zebr. Zw.* 100. Ma pan z sługami obyczaynie poczynać, nie grubie i niebacznie. *Petr. Ekon.* 113. Grubie a niepoczciwie wyrzucono Jezusa z krzyżem na górę kalwaryi. *Wrobl.* 48. Żal mi Wac Pana, że tamci Jchmość tak go grubo przywitali. *Boh. Kom.* 2, 371. §., grubo, bardzo, dużo, sehr viel, stark. Teofrast grubie w tym wykroczył, że nazbyt chwali kosztowne krotochwile. *Kosz. Cyc.* 140. Jakże grubo błądzisz! *Teat.* 29, 25. Móy Pan nigdzie tak grubo nie łgał, iak tu. *Teat.* 26, 66. Drogie to teraz pieniądze, można niemi sprawiedliwie a grubo zyskiwać. *Teat.* 55 *e*, 10. Z GRUBA, z GRUBSZA = z piérwszego, nie ze wszystkiem; nie do końca; bez wyszczególnienia, aus dem Gröbsten, nicht völlig ausgearbeitet. Przetłukłszy to korzenie z gruba, moczyć octem. *Syr.* 21. Zioła te pokraiawszy, i z gruba potłukszy. *Perz. Cyr.* 2, 333. Z gruba wypracować *Rs.* оболванить, оболваниваю. Teraz to z gruba tylko wyrzeknę, niesubtelnie ieszcze. *Petr. Pol.* 197. Naprzód tu tę rzecz z gruba i po wierzchu mówiemy. *ib.* 205. Kamień z grubsza wyciosany. *Tr.* GRUBOBRZUCHY, - a, - e, o grubym brzuchu, dickbäuchig *Rs.* толстобрюхій. GRUBODZIOB, - a, *m.*; ptak ziarnojad, *loxica coccothraustus. Kluk. Zw.* 2, 270. wielkości drozda. *Ład. Hst. N.* 46. der Dickschnabel, Kirschfink. *Bh.* dlask; *Mor.* dlesk (cf. klesk) *Vd.* dliesk, černogris; *Sla* svrácsak. GRUBOGĘBY, - a, - e, gęby grubéy, dickmäulig, *Rs.* толстогубый. GRUBOKOSCI, - ia, - ie, kości grubych, *Vd.* debelokosten, dickknochig. GRUBOKREWNY, - a, - e, krwi grubéy, von dickem Blute. Lekarstwo ludziom grubokrewnym. *Spicz.* 99. GRUBOMOWNOSC, - ści, *ż.*, nieforemny ięzyk, eine grobe ungebildete Art zu sprechen. Grubomówności przyczynę wynalazł Kwintylian, iuż gnuśność młodzieży, iuż zaniedbanie rodziców. *Mon.* 71, 724. GRUBOMOWNY, - a, - e, - *ie adv.*, nieforemnie mówiący, grob und ungebildet sprechend. GRUBONOGI, - a, - ie, nóg grubych, dickfüßig, *Rg.* debellonògh; *Cro.* debelonog. GRUBOSC, *RUBOSC, - ści, *ż.*, mięższość, die Dicke. *Bh.* hrubost; *Vd.* debellost, debelnost, toushova; (*Bs.* grubochja *turpitudo*, *Cro.* grubócha, grubota; *Rg.* grùbos, grubócchja *deformitas*); *Cro.* debelocha; *Rg.* debellina; *Rs.* грубость, толстота, толщина, дебелость, толща, вотѣлость, крупность; *Ec.* дебелство, толщина, тучность, жирность. Drzewo było tey grubości, że troie chłopa ledwie rękoma obłapić go może. *Tr.* Grubość w niektórych przedmiotach nazywa się głębokością, czyli wysokością. *Lesk.*

1. §., *fig. tr.*, niesubtelność, die Grobheit, Mangel der Feinheit Ludzie na wzór cielesnych obrazów bogi sobie czynili, nie mogąc się z grubości swoiéy na niewidomą moc bożą podnosić. *Skarg. Zyw.* 2, 424. - §., niegrzeczność, nieobyczayność, die Unhöflichkeit, Grobheit. GRUBOWATY, - a, - e, - *o adv.*, przygrubszy, obgrubszy, gröblich, etwas grob, *Rs.* грубоватый. толстоватый, крупноватый. GRUBOZIARNISTY, - a, - e, ziarn grubych, *Rs.* крупчатый, крупичатый. (*GRUBRYNU Tureckiego sztuka. *Instr. Cel. Lit.* Grubrynu iedwabnego łokieć. *ib.* Grubryna Niemieckiego od łokcia - *ib.* Towary cudzoziemskie, muchairy, czamlety, grubryny, płacą ten podatek. *Vol. Leg.* 4, 81. materya iakaś, ein Zeug). w GRUBSZ, = w grubość, in die Dicke, in der Dicke. Chmury w grubsz mogą bydź na 100 stop. *Kluk. Rosl.* 3, 88. cf. wszerz, wmiąż, wzdłuż. z GRUBSZA *ob.* z Gruba, Grubo. GRUBY, - a, - e. *HRUBY, *Dudz.* 29. *RUBY, *Bh.* hruby; *Slo.* hrubý, *Hg.* gorombą; *Sr.* 2. gropny, grosny, tlusty; *Sr.* 1. tolsty, mócny, towsté; (*Vd.* grob, groboviten, tepez *rudis*); *Vd.* debel, debou, deblen, deblast, goren, neperluden; (*Crn.* grob *grandis*); *Crn.* debęl, sarôblen (urejên *subcrassulus*); (*Cro.* grub *deformis*); *Cro.* debel; (*Dl.* gruub; *Bs.* grùb, *Rg.* grùb, gard *deformis*); *Sla.* debeo; *Rg.* debèo, debella, debello, kruupan; *Bs.* debelli, debeo, - la, - lo; *Rs.* грубый, крупный, облый, дебелый, толстый, вотѣлый; *Ec.* крупный. *Comp.* Grubszy, *Bh.* hrubšsi; cf. *Dan.* grov, *Svec.* grof, *Ger.* grob; *Gual.* rhef *cf. lat.* rudis, crudus, granis, *Holl.* groven) grob. §., miąższy, dick, grob, stark. Deska na trzy cale gruba. - §., niecienki, nicht fein, grob. Gruby piasek. Grube sukno. - Gruba mgła w iasny dzień powstaie. *Tward. Wlad.* 76. (gęsta). - §., nielekki, ciężki, grob, schwer. Dzieci mlékiem, a drugich grubszemi potrawami karmią. *Karnk. Kat.* 6. W obyczaiach wieśniackich, w skrzętném obchodzeniu się, w tém grubém i niewytworném życiu. *Siem. Cyc.* 82. Rzekłbyś, pod grubym niebem iż się rodził Beotów, tak się w rozsądek ogłodził. *Nag. Fil.* 216. Długi grube. *Dwor. D.* 3. znaczne, beträchtliche Schulden. Oyczyzna po oddaleniu się twoim w grubey zostaie żałobie, opłakuiąc utratę tak wielkiego człowieka. *Boh. Kom.* 2, 44. (w wielkiéy, głębokiéy). §., otyły fett, dick. Człowiek ciała wielkiego i rubego. *Petr. Pol.* 355. Jakiś tam człek gruby i brzuchaty czeka Wc Pana. *Boh. Kom.* 4, 59. *Crn.* debelak, *Rs.* толстякъ. Szkapa im rubszy, tym się prędzey zsatygnie. *Alb. n. W.* 13. §., *moral.* nieokrzesany, niegładki, niewyczesany, nieulizany, nieozdobny, niekrasny, niegrzeczny, nieobyczayny, gburski, grob, bäuerisch, unhöflich, ungehobelt, ungeschliffen, ungebildet. Grubym rozumiem człowieka prostego, który bydlęce, nie ludzko rozumem się rządzi. *Petr. Pol.* 6. Gruby człowiek, grubian. *Cn. Ad.* 273. Narody grube, które żyią bez ustanowionego rządu politycznego, chociaż maią nieco obyczayności, i niedoskonałą kunsztów wiadomość. *Wyrw. Geogr.* 129. *oppos.* polerowny, cf. dziki). Niektóre narody, acz same grubemi były, sąsiady nauczone miały. *Krom.* 6. Grube żarty przewoźników. *Klon. Fl. B.* 3. Do grubszych potym żartów się udał. *Mon.* 65, 404. Przyszło między niemi do słów grubych. *Warg. Radz.* 180. (obelżywych, szka-

luiących). Zwyczaynieysza ludziom z północy na południe, iako to z mieysc przykrych do weseśnieyszych, z grubych do obyczaynieyszych prowadzić się. Krom. 27. Gruba mowa, gruby ięzyk, = nieforemny, eine ungebildete Sprache oder Sprechart, die Bauernsprache. cf. Ec. грубоязычествовами. *§., Czyli tył ras podawszy gruby i zelżywy, Obrócą się? Tward. Misc. 22. haniebny, auf eine schimpfliche Art die Flucht ergreifen. W pół pysznéy nadziei, Nagły Neptun rozwieie Niemieckie zapędy, Ze gruby tył podali. ib. 16. GRUBSZOSC, - ści, ż., od Comp. grubszy, = większy ſtopień grubości, (die Gröberheit) ein höherer Grad der Grobheit. Chcesz mię ciężyć iak możesz, przy twoiéy proſtocie, Za grubszość twoiéy duszy hoynieś mi odpłacił, Boś dla mnie w méy niedoli ludzkości nie ſtracił. Tręb. S. M. 61. t. i. że polorem uſtępuiesz drugim, zdradliwszym przyiaciołom moim.

GRUCA, - y, ż., Crn. grûzha; Sło. gřiſſa; Cro. griez, kassa psenichna; Vd. griefs, psheniżhna touſta mela, pshenizhni zdrob; lat. med. grutum, grutellum, gruellum; Gall. griotte, gruau; Angl. grout; Anglos. grut; Dan. grot. cf. Germ. Gries) die Grütze, grob gemahlnes und von allen Hülsen gereinigtes Getreide. Gruca nie co innego ieſt, tylko owies lub orkisz, otłukany z łupiny, i potłuczony. Dykc. Med. 2, 441. Krupy owieśne, u nas grucą zowią. Cresc. 166. Gruca owsiana, owsianka; Crn. tolta, Hafergrütze, z owsa tłuczonego, i na krupki zmełtego. Krup. 5, 706. Haur. Sk. 408. Owsianka abo gruce, owsiane krupy, auenarium legumen. Mącz. Polewkę z owsa warzoną pospolicie grucą zowią. Syr. 988. Gruca ięczmienna, Gerſtengrütze, kasza tarta, przecierana przez durszlak, kremor. Cn. Th. 270. - §., On sobie żyie grucą, choć mu specyały picką. Pot. Syl. 398. (proſtemi potrawami). - §., Gdybyś ſtłukł głupiego w możdzierzu, iako *gruczę biią piſtałem, nie będzie odjęte od niego głupſtwo iego. 1 Leop. Prov. 27, 22.

GRUCHAC, - ał, - a, intrans. ndk., GRUCHNĄC, - ął, - ie, iedntl., głos iak gołębie wydawać, cf. lat. gruo; Rg. gûkati; Vd. gurgukati, gurgukanje; girren wie die Tauben, trommeln, (kruen, kurren). cf. cukru!) Gołąb' grucha Dudz. 21. Ec. голубь воркуетъ. Gruchaiące gołębie. Banial. J. 3. Wzdychaią trukawki, gruchaią grzywacze. Zab. 12, 373. - fig. Galantom mu ieden koło żony grucha, To rękę ściſka, to szepce do ucha. Pot. Jow. 124. - §., odgłos wydawać, dadź się słyszeć, brzmieć, zabrzmiewać, odzywać się, ertönen, erschallen, sich hören lassen. Gruchnęły wiatry, trzaſkawice, błyſkawice, ziemi trzęsienia. Birk. Dom. 16. Na takie słowa gruchniono radośnie. Kniaż. Pocz. 2, 60. W tym o północy ta nowina gruchnie. Chrość. Fars. 151. Jak tylko wieść ta gruchnęła, wszyscy ciekawie czekali. Tward. Wład. 150. Gruchnęła sława po wszyſtkiém mieście. Baz. Hſt. 374, Vd. resglasitise, poglasuvatise, sglasitise. Z gruchnienia w saydaku ſtrzał iego, poznali boga. A Kchan. 262. Gruchnęło co, ingruit terror; perſtrepit rumor. Cn. Th. - Gruchnąć, = uderzyć, n. p. Jak cię gruchnę! X. Kam. hauen. Gruchnęli wszyscy z drzewa o ziemię. Gorn. Dw. 159. z trzaſkiem spadli, ſie platzten vom Baume herab auf die Erde. Rg. gruhnuti ruere, runąć. GRUCHAWKA, - i, ż., trukawka; drudzy sinogarlicę tak zowią. Cn. Th. 213. die Turteltaube; oder auch die Lachtaube (Ruckstaube).

§., gruchotka, grzegotka. Cn. Th. 213 glegotka, eine Klapper. GRUCHOT, - u, m., GRUCHOTANIE, - ia, n., gruchanie gołębi, das Girren oder Trommeln der Tauben. Rs. воркованіе, (Rs. грохотъ głośny śmiech; Cro. et Dl. grohot cachinnus; Bh. chrochot krząkanie). §., łoſkot, szeleſt, chrzęſt, das Rasseln, das Gerassel, Gepolter; Cro. grohot, ſkrobot; Bs. grohot; Dl. bahót ſtrepitus). Straszny się wozów gruchot, rżenie koni, szczęk broni i zgiełk ludzi rozlegał. Tr. Tel. 313. W cieniutką ſkrzyneczkę nasypać iakiego siemienia, to od onego gruchotania ptaki ku światłu odlecą. Cresc. 636. Bałki moſtowe z niezmiernym gruchotem runęły. Pilch. Sen. liſt. 4, 157. Obegnanego miaſta gruchot. ib. 2, 11. Między tym gruchotem, który myśli méy przerwy nie czyni, kładnę kołat przebiegaiących wozów. ib. 2, 5. Kości złamanych gruchot. Zebr. Ow. 301. GRUCHOTAC, - ał, - a, intrans. kontyn., gruchoce ndk.; Bh. chrochtati; Slo. hrochcy gako swiné grunnio; Hg. röhögök; Vd. krohotati, krohozhiti; Crn. grohotati, grohôtshem effuse ridere, grunnire; Bs. grohotati conſtrepo; grohotatise cachinnor; Cro. grohochemsze, grohotatisze; Dl. grohotati, hrokochemsze); Cro. ſkergutam, Hg. tsikorgok, cf. Ger. krächzen krakać). §., głos gołębi wydawać, gruchać, kirren, trommeln, wie die Tauben. Tr., Rs. ворковать; Ec. голубь воркуетъ. - §., łoſkot wydawać, chrzęszczyć, rasseln, Po bruku wóz gruchoce. Tward. W. D. 2. 247. Z mieysc swych wypadały ſtawy, a kości w barkach gruchotały. Odym. Św. 2, Hh 4. - §., Activ. gruchotać ndk., zgruchotać dok., trzaſkać, roztrzaſkać, zerschmettern. Garncarz lepi co z gliny naczynia, Gruchota iedno, a z drugim się pieści. Zab. 11, 4. Kossak. Wszyſtkiego zgruchotała i w nic obróciła. Kul. Her. 78. Kotka słabą klatkę zgruchotała. Tol. Sau. 38. Zgruchocę ci nogi i ręce. Teat. 30, 62. GRUCHOTAC SIĘ, = łamać się z łoſkotem, kruszyć się, brechen, sich bröckeln. Już nieborak ledwie łazi, ſtawy się w nim gruchocą. Bal. Sen. 82. GRUCHOTKA, - i, ż., grzegotka, narzędzie do grzegotania. Włod., die Klapper. Tak wiele Kleopatra Włochom złego wniosła, Swą gruchotką Rzym przeſtraszyła. Bardz. Luk. 178. Gruchotka do budzenia, = excytarz Tr. der Wecker an einer Uhr. GRUCHU! odgłos gołębi gruchaiących, cf. cukru! der Laut, den die Tauben von sich hören lassen. Gołębie częſto wołaiąc gruchu, siła wypotrzebuią grochu. Haur. Sk. 127.

Pochodz. *pogruchotać, zgruchotać; dogruchotać, nagruchotać, rozgruchotać. - §., grzechotać, grzegotać; grzegotka.*

GRUCZOŁ, GRUZOŁ, - u et - a, m., GRUCZOŁEK, GRUZOŁEK, - łka, m., Demin., die Drüse. ob. gruzła; Bh. žláza (cf. zołzy), Slo. hluſka, pupenec; Sr. 2. Salſe; Sr. 1. žawza, wura; Vd. ikra, gobize, slesde; Crn. glisha, slęsde, ikra, masûl; Bs. glanda, gliva, jagode; Cro. slêzda, zlezda, kéhlya; Dl. gliva, glonda, glunta; Rs. желѣза, золоту́ха. Gruczołki, glandulae, są miękkie pulchne części ciała zwierzęcego, w których wielorakie nayduią się naczynia, w których się różne płynności oddzielaią, poprawuią, etc. Kluk. Zw. 1, 31. Krup. 2, 2. Kirch. Anat. 47. Gruczołek płaczliwy, z którego łzy płyną, leży przy kącie zewnętrznym w dołeczku kości czołowey. Krup. 2, 282. glandula lacrymalis, die Thränendrüse. W gruczołkach podle ucha położonych,

czeluściowych, podjęzykowych, oddziela się ślina. *Krup.* 1, 25. Gruczołki albo guziki śliniaste, *salivales*, które oddzielaią ślinę, są w gębie niezliczone. *Kirch. Anat.* 48. migdały, die Speicheldrüsen. *Bs.* zavratak). Gruczołki skóry, które oddzielaią humory wodniste i zbytnie, wyprowadzaiąc ie przez poty, *subcutaneae. Kirch. Anat.* 11. die Hautdrüsen. *Miliares*, są to gruczołki maluczkie, prosu abo iagłom podobne, i dlatego się nazywaią prosiane lub iaglane. *Kirch. Anat.* 48. Hirsendrüsen. Gruczoł pod żołądkiem z wielu mnieyszych gruczołków złożony, zowie się *pancreas. Zool. Nar.* 30. Nauka o zawałkach czyli gruczołkach, *adenologia*, *Perz. Cyr.* 1, 57. - Mamkom się czasem w piersiach mleko w gruczoły abo w gruzły zsiada. *Urzęd.* 28. Knoten. Guzy lub nabrzmienia na głowie zowiemy gruczołami, *testudo*, *talpa*, *lupa. Perz. Cyr.* 1, 126. - §., gruzoł, gruz, rum Schutt. Kray cały w ruinach, miast, wsi i gmachów starożytnych iedyne tylko pozostaią gruzoły. *Mik. Obs.* 184. - §., guzik zaskórny, kostka martwa, kra, *scirrhus*, eine Drüsenverhärtung. *Cn. Th.* 307. *et* 218. *et* 213. GRUCZOŁOWATY, - a, e, GRUCZOŁKOWATY, pełen gruczołów, voll Drüsen. *Slo.* hlustawý, trustawý; *Sr.* 1. wurozyitė; *Vd.* ikrast; *Cro.* kèhlyav; *Rosss.* железистый. Owoc mały i gruczołkowaty, iż się na stół nie przydał. *Fors. Drz.* 17. Błona gruczołkowata *glandulosa. Krup.* 2, 3. GRUCZOŁKOWY, - a, - e, od gruczołów, Drüsen:. Narzędzia gruczołkowe. *N. Pam.* 4, 6.

GRUDA, - y, *ż.*, *Boh.* hruda, hrauda, trupel (hrudi pierś od cielęcia, wołu); *Slo.* hruda; *Sr.* 2. grusla; *Sr.* 1. ruzwa; *Cro.* gruda; *Hg.* göröngy; *Bs.* grudda, grumen zemglje, grun, *Lat.* grumus; *Rg.* grúmen; *Vd.* gruda, perstena kepa, kofs, čern; *Crn.* gruzha; *Sla.* bussa; (*Rs.* гру́да kupa kamieni, drzewa; гру́ди piersi kobiece, грудина piersiowa sztuka wołowa, cielęca i t. d.) *Ross.* моклокъ, (*Ec.* гру́да, громада gromada, 2) груда земли gruda, тоща; гру́ди, пе́рси piersi). kawał ziemi bryłowatéy, eine Erdscholle, ein Erdhügel, ein Holper. W dzień Szymona Judy, boi się koń grudy. *Rys. Ad.* 74. cf. Spyta cię Luty, Maszli boty). Gdy się koń na grudzie odbiie, iak go léczyć. *Haur Sk.* 471. - *fig.* Nie iako po grudzie albo czołach Stoickich, ale prawdę w ludzi wierszem wdzięcznym wmawiaią. *Tward. Wład.* 1. Jak po grudzie, chropowato, z ciężkością (cf. opoka; *opp.* iak po stole, cf. mydło, smarownie, gładko) schwer, schwerfällig. Często się dowcipowi z porywczości uda, Tam gdzie się rozumowi ciężka zda bydź gruda. *Zab.* 14, 57. przeszkoda, trudność). GRUDKA, - i, *ż.*, *Boh.* hrudka; *Cro.* grudicza; *Hg.* göroengyoetske; *Sr.* 1. ruzliczka; *Rg.* grumêncich; *Demin.* ein Klößchen, eine kleine Scholle, Erdscholle. Ziemia formuie się w duże bryły i grudki. *Brzost. Duch.* 107. Nałać na wysiéwki wrzącey wody i zmięszać, żeby się te grudki rozcierały. *Torz. Szk.* 170. Wieść wieści rodzi, błąd, błędy, tak mała śniegu Grudka w bryłę gromnieie, tocząca się w biegu. *Min. Ryt.* 3, 204. Schneeballen, Schneelawine. Grudka, gatunek sera owczego z przegotowanéy rzętycy robionego *X Kam.* - §. pewna ilość czyli forma tegoż n. p. grudka sera. GRUDNIOWY, - a, - e, od Grudnia, December:. *Rs.* декабрскїй (гру́дный piersiowy). GRUDZIĄDZ, - a, *m.*, Graudenz, dawniey *Grodek*, znaczne miasto Pruskie w woiewództwie Chełmińskim. *Dykc. Geogr.* 1, 255.

GRUDZIĄDZANIN, - a, *m.*, z Grudziądza rodowity, ein Graudenzer; *w rodz. żeńsk.* Grudziądzanka, die Graudenzerinn. GRUDZIĄCKI, GRUDZIĄDZKI, - a, - ie, od Grudziądza, von Graudenz, Graudenzer.

GRUDZIEN, - dnia, *m.*, dwunasty miesiąc roku, *December. Haur. Sk.* 496. der Christmonat. Grudzień od grudy rzeczon, bowiem tego czasu mróz wielką siłę bierze. *Cresc.* 699. *Chmiel.* 1, 193. (*Boh.* hruden *intercalaris mensis*, przybyszowy der Schaltmonat); *Boh.* Prasynec, Prosynec (cf. prosię); *Slo.* prasinec; *Sr.* 2. Simski (*ob.* (zima); *Sr.* 1. welcżje mězacż wo; *Crn.* Grudn *Decembr.* 2) *Saturn* tempus edax rerum, a verbo *grudem* rodo; *Saturn* apud Priscos Krode); *Vd.* Gruden, vienahtnik, dvanaistnik; *Cro.* Gruden, Velikobosichnyak; (cf. *Cro.* Prosziinecz, Malibosichnyak *Januar*) *Dl.* Proszinacz, Prosziinecz; *Hg* Karátsan hava; *Sla.* Prosinaç; *Bs.* Decembar, Prosinaç, (*Bs.* prosinuti *illuminare*); *Rg.* Prosjinaz; *Rs.* декабрь, *obs.* гру́день, сту́день (*ob.* studzić, cf. Styczeń; *Ec.* декемврїй. GRUDZISTY, - a, - e, - *o adv.*, pełen grudy schollig, voll Schollen. *Bh.* hrudowatý; *Slo.* hrudnatý; *Cro.* grudàszt, grudovit; *Hg.* göröngyös; *Bs.* grúmenast, grumenit; *Vd.* grudast, kepast, koson; *Sr.* 1. ruzwatá; *Ec.* грудова́тый *aceruosus* (гру́дный, подсосе́цный *submamillaris*, *Rs.* груда́стый szerokopiersi, o zwierzętach). *propr. et fig.* chropowaty, niegładki, holperig, höckerig. Zbieg liter spółbrzmiących, czyni mowę twardą, chropowatą i grudzistą. *Pir. Wym.* 261.

GRUNCIK, - a, *m.*, *Demin. Nom.* Grunt, *Vd.* gruntizh, semlishize, z mała ziemia, roleczka, ein kleines Grundstück. Miał gruncik pola, który sam rękami sprawował. *Jabł. Tel.* 300. Piast w Kruświcy z niewieliczkiego gruncika roli żywot swóy gnarował. *Krom.* 48. GRUNDAL, GRONDAL, GRĄDAL, GRUNTAL, GRUNDYCHWAŁ, GRUNDYS, - a, *m.*, gruntem t. i. ziemią się zatrudniaiący, ziemianin, rolnik, *Crn.* gruntar z kmieć cały) ein Ackersmann, Landmann. Widzisz tu w tym ogrodzie kopiące gruntale, Zaciągmy się między nie; to motyką rycie, Może nam dadź i żywność i grzbietu okrycie. *Tręb. S. M.* 67. - §., z przyganą, chłop, chłopskie obyczaie maiący, głupi, prostak, *mrogętny człowiek, nieuczosaniec. *Mą* 2.; *agrestis*; gbur, ein Bauerkerl, ein bäurischer Mensch. *Vd.* siazh, siauz, tarban; *Rs.* мужи́цкїй, пе́нтюхъ, остоло́пъ, хамло. Grondale nie wiedząc co nieśli, złożywszy skrzynię, postawili ią sztorcem opartą na murze. *Mon.* 70, 744. Jabym szczesliwa była, gdybym takiego męża miała, zamiast tego niezgrabnego grądala. *Teat.* 13 *c*, *a.* Grzeczny się człowiek o przyiaźń iéy starał, a wydali ią za grondala. *Mon.* 76, 444. *Sus Mineruam:* nieuk a grundychwał doktora uczy. *Mącz.* Kto się grundalem urodzi, za gładysza nie uchodzi. *Jakub. Bay.* 253. Rozwaliwszy się grądal na kanapie, W przytomności zacnieyszych, iako wielbląd sapie. *Nar. Dz.* 3, 232. A tuś mi grądalu! *Teat.* 56 *c*, 114. GRUNT, *GRONT, *GRĄT, - u, *m.*, der Grund, *Boh.* grunt, zaklad, podwal; *Slo.* grunt, zaklad, postawnik, (cf. podstawa); *Sor.* 2. grunt; *Cro.* grùnt, tèmel, z *Greck.* θεμέλιον; *Crn.* grunt; *Vd.* grunt, podlog, gniva, semla; *Rs.* грунтъ, *Ec.* тверди; *Suec. et Dan.* grund, *Holl.* grunt, *Angl.* ground, cf. Gr. χωρίον). *Jn Plur.* dawni Polacy piszą grunty, my teraz grunta. *Kpcz. Gr.* 2, 29. Grunt oznacza w powszechności to, na czem się co sa-

kłada; *propr. et fig.*, der Grund, worauf man etwas baut, stützt. Grunt, fundament, dół wykopany do budowania. *Cn. Th.* 213. das Fundament, die Grundlage zu einem Gebäude; budowania początek, *ib.* der Grund, die Grundlage eines Gebäudes. Celc, iest twarde dno w gruncie, na którym się iuż godzi grunt kłaśdź. *Cn. Th.* 60. Nie wezmą z ciebie kamienia na węgieł, ani orcla na *grąth. 1 *Leop. Jer.* 51, 26. na grunt. 3 *Leop.*). Zeby stoły i ławy i listwy ocalić, Grunt, na którym cały dom zawisnął, obalić. *Pot. Zac.* 7. Grunt dobry założy, Kto się boiaźni bożey i cnocie przyłoży. *Groch. W.* 552. der legt einen guten Grund, baut auf einem festen Grunde. Dziesięciorga przykazania gruntem i calcem iest sprawiedliwość. *Mon.* 71, 555. zasadą *Rs.* основáнïе cf. osnowa). Czego w sześciu lat w młodości nie zaczniesz, gruntu nie zaweźmie. *Falib. Dis. G.* 3. nie ugruntuie się, nie umocni się). Miałem Wc Pana zawsze za człeka dobrego gruntu i charakteru. *Teat.* 21, 178. (gruntownego sposobu myślenia). Drugi grunt zakładam wynalezienia tey prawdy, który taki iest.. trzeci grunt położę ... czwarty grunt położę taki ... *Petr. Ekon.* 64. zasada, der zweyte Grundstein, den ich lege, um jene Wahrheit (aufzufinden) darauf zu bauen. - Grunt malarski, dno, farba, po którey drugą daią, die Grundfarbe, der Grund bey den Malern. *Rs. et Ec.* левкáсъ, левкáнïе. Grunt pod filarami kamienny, = podstawek. *Cn. Th.* der Untersatz, der Fuß einer Säule. Szczęśliwy, kto gdy się świat w swym gruncie poruszy, Wie mieysce, gdzie ma leżeć, woyna go nie wzruszy. *Bardz. Luk.* 62. wenn die Welt in ihrer Grundveste zittert. - Mądrości grunt cierpliwość. *Bud. Apopht.* 14. Bez gruntu, bez fundamentu; *Ec.* неодержимо. - §., grunt, główna rzecz, die Hauptsache. Grunt sprawy, pobożności. *Cn. Th.* 213. Suknia grunt. *Zab.* 1, 129. *Alb.* das Kleid macht den Mann. (cf. iak cię widzą, tak cię piszą). Rola, to grunt. *Falib. Dis. P.* U nas to grunt charakter, poczciwość, a tu słowa ieszcze o tém nie słyszałem. *Teat.* 19, 61. Nieposażna bardzo; a pieniążki grunt. *ib.* 7 c, 11. Cnotliwy a ubogi, nic u nich; to iest grunt, Kto ma pieniędzy siła, choćby nie miał cnoty. *Opal. Sat.* 58. W Polszcze każdy mu się zdał ladaiaki. tylko on grunt. *ib.* 4. sich allein hielt er für den rechten Mann. - Do gruntu, *Slo.* do gruntu, = zupełnie, do szczętu, *phys. et mor.* bis auf den Grund, völlig, gänzlich. Mróz zwolniał. trzeba było się obawiać, aby do gruntu nie puściło. *Pam.* 85. 1, 212. Każde słowo iego przenika do gruntu serca moiego. *Teat.* 41, 124. Juliusz u Rawenny porażon był do gruntu. *Biel. Sw.* 111 b. Krzyżacy Prusów poganów nie mogli do gruntu wykorzenić. *Bielsk. Kr.* 120. - W grunt, = aż do dna, bis auf den Grund, bis ins Innerste. Boiaźń skrytość i niedowiarstwo, w grunt samego przyrodzenia wlepia. *Kłok. Turk.* 99. - W gruncie, na dnie, na spodzie; w saméy istocie, auf dem Grunde, auf dem Boden; im Grunde, in der That. W gruncie samym niewinny iest. *Teat.* 55 b, 161. - Z gruntu =, od samego fundamentu, fundamentalnie, gruntownie, zgoła, von Grund aus, gründlich, gänzlich. Dęby od wiatru z gruntu wywrócone. *Tward. Wład.* 232. Morze z gruntu wzburzone. *Teat.* 29, 126., *Slo.* z gruntu; *Sla.* iz temelja; *Bs.* izadna, odadna). Piękną rezydencyą w Gruszczynie, Stan. Lubomirski z gruntu wymurował. *Kras. List.* 14. Mówię to z gruntu serca. *Teat.* 54, 16. To człowiek z gruntu poczciwy. *Teat.* 49 b, 21. Już iéy spokoyność z gruntu pomieszałem. *Teat.* 45 b, 21. (ze szczętem, gänzlich). Jakże teraz młode panienki z gruntu się popsuły! *Teat.* 29, 46. ze wszystkiém). Nie znasz mnie ieszcze z gruntu, kiedy takim mię sądzisz. *Zab.* 14, 309, niegruntownie). - §., grunt = ziemia, rola, dobro leżące, nieruchome, Grund und Boden, Grundstück, Feld, Acker, ein liegender Grund, cf. dziedzina; *Cro.* grùnt, baschina, *Rg.* basctina; *Rs.* почва, пóшва. Nietylko urodzayne i czarne grunta, ale nawet gliniaste nadgradzaią pracę człowiekowi. *Zab.* 6, 105. *Min.* Królestwo Neapolitańskie ma grunta dziwnie urodzayne. *Wyrw. Geogr.* 196. Wałem cię otoczą nieprzyiaciele, i rozrzucą równo z ziemią grunty twoie. *W. Post. Mn.* 320. maiętności, wsie twoie). Dziś komu ciasne okolice Zuntu, Jutro ma dosyć na trzy łokcie gruntu. *Kochow.* 72. ziemi, Erdreich, Erde. Żądał Zygmunta Zelim o to, aby przepuścił woysko iego przez grunt Korony Polskiéy. *Gwagn.* 121. er sollte sie über Polnischen Grund und Boden ziehen lassen. - W wodzie Łackońskiéy iest nieco rubryki i żelaza, co znaczy czerwoność i śniadość, którą grunt swóy, i zioła pobliższe sobie, powłóczy. *Petr. Wod.* 10. GRUNTAL *ob.* Grundal. - GRUNTOWAC, - ał, - uie *czyn. ndk.*, ugruntować *Dok.*, gruntem umacniać *propr. et fig.*, *Sr.* 2. gruntowasch; *Crn.* gruntam; *Vd.* gruntati, sidati, vstebrati, nastajati; *Cro.* temelim; *Rs.* основáть, основывать. W tobie iedynie całą moię gruntuię nadzieię. *Teat.* 55 d, 22. Kotwie okręty gruntuią. *A Kchan. Wirg.* 146. *fundabant.* Co iest dobrze umocowano i ugruntowano, to się nie waha. *Pich. Sen. list.* 1, 280. Delos, *wysep, nieugruntowany, błędny, pływaiący. *Otw. Ow.* 230. Morze to dziś mrozy lodem ugruntuią, Jutro wiatry szalone zetrą i zwoiuią. *Papr. Ryc.* 25. - *Moral.* Bóg rzekł Jozuemu: bądź ugruntowanym, i nic się nie bóy. *Leszcz. H. T.* 177. (bądź stałym). §. Gruntować u malarza, pierwszym kolorem nałożyć. *Mag. Msk.* gründen, die Grundfarbe auftragen. Malarz pierwey płótno gruntuie, potym farbami maluie, = grunt zakłada przygotuiącą farbą, der Mahler gründet die Leinwand; *Rs.* прокрасить, прокрашивать, левкасить, налевкасить. - §., gruntować, zgruntować *Dokon.*, gruntu abo dna szukać, zgłębiać, zu ergründen suchen, gründen, den Grund eines Gewässers suchen. *Vd.* posgruntati, nasgruntuvati). Każe gruntować wodę, szuka brodu. *Stas. Num.* 1, 129. *sonder.* Wisłę gruntował nieprzyiaciel, która nań ziewała, i swoie iuż łakome łono otwierała. *Tward. Wład.* 179. Chcieć w sądach bozkich brodzić i one gruntować, iest to rzucać się dobrowolnie w przepaść błędów. *Mon.* 71, 207. GRUNTOWAC się *Recipr.*, fundować się, zależyć, założonym bydź na czem, sich auf etwas gründen, auf etwas gegründet seyn. Wszystka wiara na bogu gruntuie się. *Karnk. Kat.* 297. Aż nadto podeyrzenie moie gruntuie się. *Teat.* 9, 50. gruntowne, ist gegründet). GRUNTOWNIE *Adv.*, na pewnym fundamencie *propr. et fig.*, gründlich, wohlgegründet. *Rs.* основáтельно. (cf. dziedzinnie). Jest to człowiek, który się gruntownie zna na swéy sztuce. *Teat.* 34, 30. Gruntownie uczony *Vd.* presastopen, prevuzhen. GRUNTOWNIK, - a, *m.*, *Bh.* gruntownjk właściciel gruntu;

Cro. temelitel, *Vd.* gruntovloshnik, vterdnik = fundator. GRUNTOWNOSC, - ści, *ż.*, stałość, pewność, nieleckość, die Gründlichkeit. W naymnieyszych działaniach oyców naszych upatruiemy zawsze iakowąś gruntowność, którey doyśdź teraz nie możemy. *Kras. Podst.* 1, 250. *Rs.* оснoвательность. GRUNTOWNY, - a, - e, fundamentalny, na dobrym gruncie założony, mocny, stały, gründlich, vest, stark. *Bh.* gruntowny; *Vd.* grunten, vstojezhen, vterden; *Cro.* temelit; *Rs.* основательный, испытанный. Cnotom gruntownym to imię dano, iż wszystka sprawa poczciwego życia, iak na gruncie, na nich się funduie. *Hrbst. Nau. N.* 7. cardinales virt: Grundtugenden. Miłość nasza iest gruntowna, że iéy nic nigdy nie ostudzi, ani rozerwie. *Teatr* 21, 5. Dyament cienki na takiey foldze osadzony, podobien dyamentowi parangon, gruntownemu i wesołemu kamieniowi szacownemu. *Złot. C b.* kamień półgruntowny. *ib.* GRUNTOWY, - a, - e, od gruntu, to iest, ziemi, polu, roli, *Vd.* grunten, Grund=, Grundstücks=, Własność gruntowa wyraża własność nad ziemią. *Zab.* 6, 224. Grundeigenthum. Zastawa nieruchoma, hypoteka, gruntowy zastaw. *Gal. Cyw.* 2, 102. Czynsz gruntowy *Rs.* поземельное, поземельныя деньги. Gruntowa księga = ziemiańska, das Grundbuch. - Łąki suche, albo iak nazywaią gruntowe, na tłustych i soczystych mieyscach, naylepszą daią trawę. *Kluk Rosl.* 3, 286. Grundwiesen, trockene, aber fette Wiesen. Kość gruntowa lub kliniasta leży w śrzodku dna lub gruntu czaszki głowy, *os basilare. Krup.* 1, 38. GRUNTRYS, - u, *m.*, *z Niem.* der Grundriß, planta, zrysowanie fundamentu budynkowego. *Solsk. Geom.* 3. *Chmiel.* 1, 78. GRUNTWAGA, - i, *ż.*, *z Niem.* die (Grundwage) Bleywage, Schrotwage, Setzwage, Wasserwage, *cf.* szynwaga). Gruntwaga, deszczułka trzygraniasta, maiąca przez śrzodek na nici uwiązany ołów, służy do brania wagi lub ważenia, gdy się buduie. *Mag. Msk.* Nie przestaiąc na przyrodzonéy równości mieysca, potrzeba pod gruntwagą iedne mieysca zbierać, drugie nawozić. *Kluk Rosl.* 1, 43.

Pochodz. *bezgruntny*, *bezgruncie*, *dogruntować*; *nagruntować*; *ogruntować*, *podgruntować*; *ugruntować*, *wygruntować*; *zgruntować*.

GRUPA, - y, *ż.*, *z franc. włosk.*, zbiór różnych figur kształtnie z sobą powiązanych, bądź w rzeźbie, bądź w malowaniu. *Min. Aus.* 33. *Bh.* wyppada, podobina.

GRUSZA, - y, *ż.*, *Sr.* 1. kruschwina; *Boh.* hrusska; *Vd.* grushka, grushkovu drevu; *Rs.* грушевина, gruszkowe drzewo, gruszka, der Birnbaum. Grusze potrzebuią ziemi dobrey, wkorzeniaią się głęboko, a pospolicie do znacznéy wyrastaią wysokości. *Kluk Rosl.* 1, 136. Grusze dzikie wilde Birnbäume, dobrowolnie po polach rosną. *ib.* 2, 381. GRUSZCZANKA, - i, *ż.*, galas z gruszek. *X. Kam.* Birnmuß. GRUSZCZANY *ob.* Gruszkowy. GRUSZCZYCZKA, - i, *ż.*, *Rs.* грушица, зелень зимняя, ziele, *pyrola Linn.* Wintergrün, liście ma gruszkowym podobne, latem i zimą zielone. *Kluk Rosl.* 2, 221. zowią też iabłonką, zimozielonym. *Sienn.* 139 *et* 142. *Syr.* 1282. okrągłoliścia, *rotundifolia*; mała, *minor*; iednoboczna, *secunda*; iednokwiatowa, *uniflora*; baldaszkowa *umbellata*; tey wieśniacy wiele lekarskich skutków przypisuią, i ztąd pomocnikiem nazywaią. *Jundz.* 236. GRUSZCZYSTY, - a, - e, GRUSZKOWATY, na kształt gruszki, birnenähnlich. Melon gruszczysty, od kształtu gruszki. *Syr.* 1184. GRUSZECZNIK *ob.* Grusznik. GRUSZKA, - i, *ż.*, GRUSZECZKA, - i, *ż.* *zdrbn.*, *Bh.* hruska, hrussticka; *Sr.* 1. kruschwa, kruschei; *Sr.* 2. kschuschka; *Vd.* grushka, grushkiza, gruske, hruske, grushovo drevo; *Crn.* hrushka; *Cro.* hruska, hruske; *Bs.* kruscka; *Dl.* kruska, krusva; *Hg.* keurtvely, körtvély; *Rg.* krùscka, krusceiza; *Sla.* krushka, krushkovo dèrvo; *Ross.* груша (cf. *Cro.* hrùsztati = chróstać cf. крушка = kruż), gruszkowe drzewo, grusza der Birnbaum *Lad. H. N.* 46, i owoc drzewa gruszy. *Dykc. Med.* 2, 442. die Birn. Bardzo wiele iest gatunków gruszek; są małgorzatki, iakubówki, muszkatułki, pasówki, panny, baby, zimostradki, gdule, dawidki. *Lad. Hst. N.* 46. dawidówki; ceglówki, pigłowki. *X. Kam.* miodówki, pergamotki. *Dykc. Med.* 2, 443. kapustnice, rzepnice. *Cresc.* 225. koniakówki, kluniackie gruszki, bugi. (*Carn.* korobêle, kravojnèze, ternavke, garzarôle, lushperna, tępka, supanke, mazharye; *Bh.* dzwčička; *Rs.* гниба i t. d. Gruszka leśna die wilde Birn, Holzbirn, gruszka polna, owoc soczysty mięsisty gruszy dzikiéy. *Kluk. Rosl.* 2, 38. *Vd.* lesna grushka. - *Phras.* Sniło mi się, żeśmy gruszki trzęśli, to pewnie guzy znaczy. *Teatr* 29, 130. złe gędło) Przebierać będę w dziewczętach, iak w gruszkach. *Teat.* 55 *b*, 4. (iak w odleżałkach). *Prov. Sr.* 2. ja zu s' jogo koscjami kschuschki klapasch, przeżyję gr.) *Prov. Pol.* Nie wszystkim gruszki, drugim iabłka. *Rys. Ad.* 49. *non omnibus omnia apta*). Nie zabaczy gruszki w popiele, *Cn. Ad.* 720. *suam quisque homo rem meminit*, er versäumt die Gelegenheit nicht. *Exactus* pilen tego, co mu włożono, sprawny, nie zabaczy gruszki w popiele, iako w przypowieści bywa mówiono. *Mącz.* Gruszki nie zaśpię w piecu. *Pot. Jow.* 2, 6. *Kłok. Turk.* 61. Wszystkich iutro uprzedzę mym przybyciem gości, Nie zasypiam w popiele moiey lubey gruszki. *Zabł. Z. S.* 13. *Pot. Arg.* 289. Nie zjesz mnie w kaszy, gdzie potrzeba. nie zaśpię gruszek w popiele. *Mon.* 65, 723. *Teat.* 11 *b* 45. - Ukazywać komu gruszki na wierzbie. *Rys. Ad.* 69. t. i. dudka na kościele = za błazna go mieć, einen zum Narren haben. Przestrzegam, że Graf cię uwodzi, i obiecuie gruszki na wierzbie. *Boh. Kom.* 4, 88. - §., Gruszka miłosna, *solanum Melongena*, gatunek psianki. *Kluk Dykc.* 3, 89. Melanzanapfel. - §., ziemna abo wycza gruszka, *apios*. die Erdbirn, od podobieństwa ma nazwisko, bo korzeń iéy ma kształt gruszki. *Syr.* 1510. ziemniak biały. - §., *fig.* Owe przy uszach gruszki iedwabne perłowe, Na poruszenie głową ruszać się gotowe. *Łącz. Zw.* 23. t. i. zausznice, Ohrgehenk in Form einer Birn. §., Gruszka abo twardość około śledziony. *Spicz.* 5. eine Verhärtung, eine Beule cf. gruczoł, guz. GRUSZKOWATY, - a, - e, - *o adv.*, na kształt gruszki, birnenartig, wie eine Birn; *Rs.* грушевидный. GRUSZKOWIEC, - wca, *m.*, gatunek motylów, *Lad. H. N.* 110. eine Art Schmetterlinge, der Birnenvogel; *tinea pomonella*, zanokcica maleńka, składaiąca iaia w gruszki lub iabłka. *Kluk. Zw.* 4, 380. GRUSZKOWY, GRUSZCZANY, - a, - e, od gruszki, Birn=. *Bh.* hrusskowý; *Rs.* грушевый. Drzewo gruszkowe przyimuie czarną farbę tak doskonale, że trudno poznać różności między hebanem. *Kluk. Rosl.* 2, 38. Liście gruszkowe. *Syr.* 1282. Drzewo gruszczane. *Cresc.* 313. GRUSZNIK, GRU-

GRUSZECZNIK, - a, *m.*, tym samym sposobem z gruszek się robi, iak iabłecznik z iabłek, ale napóy ten daleko ieszcze przyiemnieyszy iest. *Kluk Rosl.* 1, 173., *Vd.* grushovuz, grushni mosht, grushkovez; *Ross.* грушёвка (*Sla.* krushcsik = sad gruszkowy; *Crn.* hrushovza = polewka gruszkowa). Gruszecznik. *N. Pam.* 4, 1. Jm cierpsze są gruszki na grusznik użyte, tym się grusznik dłużey zachowuie. *Dykc. Med.* 2, 447. *Gruszownik. *Xiądz.* 77. der Birnmost, Birnwein, Birncider.

*GRUSZT, - u, *m.* (może z Niem. das Gerüst = rusztowanie). Przeciwko tym pokusom cnotę na gruszt założyć. *Rey Wiz.* 102. Tak swawole swe drzewo na gruszt założyła, Trudno się iey obronić, by nas nie złomiła. *ib.* 101 *b.* Rozumiał, iż ten harcownik ztąd miał naypierwey na gruszt założyć, a ztąd nędznego człeka naprzód pokusić. *Rey Pst. M.* 5.

GRUZ, - u, *m.* (z *Niem.* der Graus, Grus, *Dan.* gruus, *Suec.* grus, kras, krossa), gruz rozwalin, = rum, der Schutt, *Crn.* smêt, gromazha. *Vd.* prod, prodje, kupez podertega sida; *Rs.* му́сорь, хла́мь, хла́мость, щебень. Kamyczek z góry o ten gmach zawadził, J wszystkie zgniotłszy kruszce, w ieden gruz osadził. *Zab.* 12, 233. - Gruz do tła nowy, = der Mörtel. *Cn. Th.*, *Vd.* prod, debel piesek (cf. dziarstwo); *Boh.* pažech, wápno s pískem rozdělané, Sstěrk; *Crn.* grjes, stremęuk). Mieysce prożne między podłogą a ziemią, wyłożyć trzeba piaskiem, gruzem dla uniknienia wilgoci. *Switk. Bud.* 103. gruzem nabiiać, nawozić, *ruderare*. *Cn. Th.* einen Estrich anschütten, *Rs.* щебенить, защебенить. Gruzem nabiianie *Rs.* щебенка. *§. Ktożby serce z gruzu miał i stali, By nie drżał patrząc, a tu świat się wali? *Chrość. Luk.* 45. z głazu, z kamienia). GRUZŁA, - y, *ż.*, GRUZEŁKA, - i, *ż.* *zdrbn.*, bryłka, grudka, ein Klümpchen (cf. Druse, Dros Ablg); *Sor.* 1. ruzwa, ruzliczka; *Sr.* 2. gruzla. Lepsza trochę gruzełek ziemi bez bojaźni, niż szerokie buyne pola trwogi pełne. *Warg. Wal.* 230. Sucha chwila niedobra ku oraniu, bo w ten czas ziemia się spiecze, a tak suche gruzły nie mogą się zdrobić. *Cresc.* 88. Prostą gruzłę wypaloną zamienił Demokryt w szmaragd *Pilch. Sen. list.* 3, 72. Sodoma leży w smolnych gruzłach i w kupach popioła. *Leop.* 4 *Ezdr.* 2, 8. (w smolnych bryłach. *Bibl. Gd.*). Gruzła soli, bryłka soli. *Włod.* Gruzła w wapnie, = kamyczek w wapnie. *Włod.* Gruzła mąki, ein Mehlklümpchen. Gruzła złota. *Pot. Jow.* 128. Kiedy się mamkom w piersiach mleko w gruczoły albo w gruzły zsiada... *Urzęd.* 28. Łobodę przyłożyó na twardość albo na gruzłę, tedy miękczy i ból uśmierza. *Spicz.* 10. GRUZŁOWY, - a, - e, w gruzłach, in Klümpchen (brušicht), klümperig. Sól gruzłowa w beczkach się przedaie. *Vol. Leg.* 3, 455. okruchy soli rumowey). GRUZŁOWACIEC, - iał, - ieie, *niiak. ndk.* zgruzłowacieć, pogruzłowacieć *dk.*, gruzłowatym się stawać, w gruzły się skupiać, sich klümpern, klümperig werden. Mąka, gdy wilgotnieie, ztąd gruzłowacieie. *Rs.* ноздреватится, отмываро-жусь. GRUZŁOWATY, - a, - e, GRUZŁOWATO *adv.*, na kształt gruzeł, bryłkowaty. *Włod.* klümperig (brušicht). Mąka gruzłowata. Ziemię gruzłowatą z wielkim potem przewracali. *Warg. Wal.* 130., *Sor.* 1. ruzwaté. GRUZOŁ, GRUZOŁEK *ob.* Gruczoł, Gruczołek. GRUZOŁKA *ob.* Gruzełka, Gruzła. GRUZOWATY, - a, - e, gruzu pełny. *Cn. Th.* voll Schutt, schuttig. GRUZOWY, - a, - e, do gruzu, Graus-, Schutt-. Piasek gruzowy, *sabulum grossum*, grobkörniger Sand, Kies, Graus, Gruns, Grand, składa się z znacznych grubych i nierównych kamyków, zdatny do wysypania drog. *Kluk Kop.* 1, 254. (cf. grys, dziarstwo).

GRY, *Gr.* γρυ *minimum*: n. p. Ani gry, ani krty: μηδε γρυ φθεγγεται, *ne gry quidem loquitur*, milczący, ani be, ani me; słowa się na nim nie dopytasz. *Cn. Ad.* 5. er giebt auch nicht den geringsten Laut von sich; man kann nichts von ihm herausbringen.

GRYCHT, - u, *m.*, sztuka mięsa wołowego w ćwierci zadniey, pod pieczenią zrazową, ein Stück Rindfleisch aus dem Hinterviertel. GRYCHCIK, - a, *m.*, *zdrb.*, n. p. Możnaby mieć ćwierć, połowę, żeberka, grychciki. *Boh. dj.* 12.

GRYCZAK, - a, *m.*, gryzka, gryska, placek z gryzu abo z mąki pszeniczney pośledniey, *Włod.*, chleb czyli pirog z mąki pszenney podleyszey. *Dudz.* 39. ein Backwerk von Griesmehl, ein Griesbrot. §. człek nieulizany, borys, gbur, grądal, ein plumper Bauerkerl. §. Gryczak, gryczany placek, ein Buchweitzenkuchen, *Rs.* гре́шневикъ. GRYCZANKA, - i, *ż.*, słoma od gryki abo tatarki, Buchweitzenstroh. Gryczanka każdemu bydłu za siano się daie. *Kluk Rosl.* 3, 276., *Vd.* hedoushina. GRYCZANY, - a, - e, na Rusi Hreczany. *Dudz.* 29. hreczysny, tatarczany, Buchweitzen-, od gryki. - Mąka pszeniczna i hreczysna. *Stryik.* 148. Kasza hreczana czyli tatarczana. *Krup.* 5, 706., *Rs.* гре́шневый; *Crn.* ajdove). GRYCZANIK, HRECZANIK, - a, *m.*, n. p. Z mąki hreczaney gotuią dla czeladzi kluski i placki pieką, nazywane hreczaniki, *Ład. H. N.* 47., *Crn.* ajdovnek, Heidekornkloß, Heidekornkuchen *ob.* Hreczuszki.

GRYF, - a, *m.* (*Gr.* γρυψ, *lat.* gryps, gryphus, *lat. med.* griffus, *Angl.* griffon), der Greif. *Jllyri hanc auem Noh* albo *Nog vocant*, *cum aliae gentes fictae auis fictum nomen retinuerint*. *Cn. Th.* - *Boh.* Nóh; *Sor.* 1. Krawf; *Bs.* grif; *Vd.* graif, orloleu, jastreb; *Crn.* velsôr, cf. białozor), qvais; *Rg.* orolàv; *Rs.* гри́фъ; *Ec.* грvфъ (*Ec.* нóгпопка, орелъ великїй, иначе семпъ cf. sęp). Macie się strzedz orła, gryfa i t. d. 3 *Leop. Lev.* 11, 14. (*Noga 1 *Leop.*). Cudowna historya ptaka gryfa, o którym dawni wierszopisowie baią, że gniazdo swoie z szczerego robi złota. *Zab.* 12, 182. Niechay ci drudzy ślą podarki drogie, Którym na skrzyniach leżą gryfy srogie, A strzegąc czuynym licznych skarbów okiem, Nie zawrą sennym nigdy powiek mrokiem. *Nar. Dz.* 1, 126. GRYF *herb*, w polu czerwonym gryf biały. *Kurop.* 3, 18. ein Wappen. GRYF, - u, *m.*, *z Niem.* der Griff, das Griffbret an einer Violine, deszczułka na skrzypcach, na którey strony palcami przebieraią się. §. łapa, paznogieć, szpona, die Klaue. Bestya ta z płaskim ogonem, z czterema łapeczkami, i gryfów trzech gronem. *Zab.* 15, 181. GRYFA, - i, *ż.*, na podkowach koni ciągowych brodka, na przodzie się znaydująca. *Kluk Zw.* 1, 187. der Griff vorn am Hufeisen. *ob.* cele, ocele).

GRYGLINOWY, GRYALINOWY, - a, - e, *z Franc.* gris de lin, flachsblüthenfarben-. Tey klassy ludzie niech chodzą w gryglinowym kolorze. *Jabl. Tel.* 168.

Dyszer i gryalinowy kolor. *Comp. Med.* 705. podobny do kwiatu lnianego.

GRYKA, - i. *ż.*, mieyscami zowie się tatarka, a u Rusi Hreczka, der Buchweizen, *Rs.* греча, гречиха, дикуша; robią z niey kaszę pospolitą, odwarzaną i drobną, którą iedni Radomską, drudzy Krakowską nazywaią. Z mąki gotuią dla czeladzi kluski, i placki pieką nazwane hreczaniki. *Lad. H. N* 47. Zowią ią też poganką, *Bh. et Slo.* pohanka; *Sr.* 2. Heyda, pschußniza; *Crn.* ajda; *Vd.* höda; *Cro.* hajda, hajdina; *Hg.* hajdéna, tatárka, Heidekorn. Podług *Linn.* roślina ta iest gatunkiem rdestu, *Polygonum*, Wegetritt; rdest gryka, *Pol. fagopyrum*; rdest tatarka, *Polyg. Tataricum. Jundz.* 229. hreczka, *Polyg. conuolutus. Kluk Dykc.* 2, 214. W dawnych inwentarzach przed panowaniem Zygmunta Augusta o hreczce nic nie czytamy. *Czack. Pr.* 2, 246. (*ob.* hreczkosiéy). §. Sokola gryka *ob.* gnidosz. - Gryka dzika Syberyyska *Rs.* курлукъ.

GRYLOWAC *cz. kont.*, *z Franc.*, smażyć, suszyć w kuchni, rösten, dörren, pregeln. Zaczął kuchta smażyć, warzyć, grylować, tratować. *Teat.* 33 *d*, 83.

GRYMAS, - u, *m.*, *z Franc.*, dziwaczne twarzy krzywienie, dziwaczne miny, dziwactwo, die Grimasse, *Rs.* ужимка, ужимки. Lud prosty widząc grymasy, i łamania się, z wielości robaków w człowieku pochodzące, sądzi go bydź opętanym. *Perz. Lek.* 196. Lepiéy ieszcze kiwać głową; właśnie tu te grymasy potrzebne. *Teat.* 33 *b*, 43. Te grymasy iuż wywołano z Polski. *ib.* 7 *d*, 15 *Cztr.* Prawda, że ma grymasy, ale te piękney twarzy przystoią. *Teat.* 36, 53. GRYMASNIK, - a, *m.*; *w rodz. żeńsk.* GRYMASNICA, - y, *ż.*, dziwak, dziwaczka, ein Grillenfänger, eine Grillenfängerinn, wunderliche Heilige. Grymaśnica, iakiéy w świecie nie znaydzie. *Teat.* 36, 51. GRYMASNY. - a, - e, - *ie adv.*; dziwaczny, wunderlich, grillenhaft. Trzeba koniecznie grymasne obyczaie płci żeńskiéy poprawić. *Gaz. Nar.* 1, 23. GRYMASOWAC *ob.* Dziwaczyć.

GRYPSNĄC *cz. idnt.*, smyknąć, ukradkiem porwać, grapsen, mausen, *Ross.* грабаздать. зграбаздать. *Gall.* gripper, cf. *Gr.* γρῖπος. GRYPSIEWICZ, - a, *m.*, imię patrona. *Teat.* 30 *c.* cf. Wydrwigrosz, Łapcap.

GRYS *ob.* Grys. GRYSKA *ob.* Gryczak. GRYSOWY *ob.* Gryzowy.

GRYSZPAN, GRYNSZPAN, - u, *m.*, *Bh.* grynšpan, rez zelená, rez měděná; *Vd.* grienspet, grienspot, selenina is bronza; *Ross.* мѣдянка, ярь мѣдянка; podoccian miedzi, w handlu pod nazwiskiem grynszpanu *viride aeris* znany, sól z podkwasu octowego i z miedzi złożona. *Sniad. Chem.* 2, 158., *z Niem.* der Grünspan, rdza miedziana, sztucznie z miedzi wywabiona. *Kluk Kop.* 2, 525., *Sleszk. Ped.* 411. Gryszpan abo rdza miedziana. *Urzęd.* 401. GRYSZPANOWY, - a, - e, od gryszpanu, Grünspan=. Woda gryszpanowa, inaczéy zwana kolor wodny, iż służy na mappie do oznaczenia wód. *Zabor.* 269.

GRYSZFORT, - a, *m.*, n. p. Przyszedłszy tam, warcaby iuż przed niemi znaydę. Gryszforta zda mi się grali zawiłego, Jeden iak kostkę rzucił, J gniewał się i smucił. *Kochow.* 60.

GRYWAC, GRAWAC, - ał, - a, *częst. verbi* Grać, zu spielen pflegen. Szuler ten grywał, wygrywał, przegrywał całe życie. *Mon.* 66, 205., *Bh.* hráwám, hragi.

GRYZ, - u, *m.*, GRYZETKA, - i, *ż.*, gryzowa mąka, mąka pszenna. *Comp. Med.* 668. pośledniа. *Cn. Th.*, *Włod.*, *Dudz.* 31. Griesmehl, grobkörniges, griesiges Weitzenmehl, Aftermehl. Otręba z pszenicy bardzo iest czyszczącą, ale mało tuczy iéy gryz. *Cresc.* 157. Grys, = szrot mielszy mąki orkiszowéy abo pszeniczney. *Syr.* 953., *Crn.* strémęn. - Prażona abo przypiekanego ięczmienia mąka, którą drudzy grys zowią, *polenta*, geröstet Gerstenmehl. *Syr.* 979. Gatunek pęcaku i ięczmienia drobny. *Syr.* 953. Grys z ięczmienia przypiekanego abo prażonego. *Cn. Th.*, *Dudz.* 39. Gries, grob gemahlnes Getreide, z. B. Gerstengries. - §. 2) gryz *ob.* gruzowy piasek, gruz. *Tr.* Griessand.

2) GRYZ, - u, *m.*, gryzienie, *phys. et mor.* gryzota, zgryzota, das Nagen, Beißen, nagender Kummer, Kränkung, Herzeleid. Z różnych gryzów, zrzędów, boiaźni, rożnych też w ciele nabywamy humorów. *Haur Sk.* 439., *Cro.* griz; *Vd.* gris, vgris = ukąszenie. §. Grys, pokost do złocenia albo malowania marmuru. *Tr.* eine Art Firniß *Gall.* mordant. GRYZAWKA, - i, *ż.*, GRYZBA, - y, *ż.*, gryzienie n. p. w brzuchu, das Nagen, Beißen; im Leibe, das Schneiden. Bywaią gryzawki u dzieci z żółci zieloney, którą miewaią z matek. *Syr.* 292. Wiatry gryzbę ciężką około pępka i ból srogi wzbudzaią. *Czia. Pr. C.* 1., *ib. B* 3. Wino to gryzawki i morzyska w żywocie układa. *Syr.* 120., *Vd.* grisha, grisenje, savijenje trebuha; *Cro.* griz, grysa = dyssenterya). GRYZC, Gryźć, gryzł, gryzie *cz ndk.*, zgryźć *dk.*, *Bh.* hryzti, hryzl, hryzu, zhryzti, zhryzl, hlodati; *Slo.* hrizt; *Cro.* grizti, grizem, griszti; *Bs.* gristi, hrristati, briditi, ujidati; *Rg.* gristi, grizem, ugrizati, gloghjatti; *Vd.* gristi, grisèl, grisem, ripiti; *Crn.* gristi, grisem, grusti, gruditi, grudèm; *Sorab.* 1. bréptam; *Rs.* грызть, грызу, угрызть, угрызать (cf. *Sax. Jnf.* gräsen kruszyć, *Gall.* ecraser); zębami ściskać, głodać, nagen Nie gryź rzemienia. *Burl. A* 3. nie czyń, co się na nic nie zda). Suchy lukrecyowy korzeń dawać dzieciom do gryzienia, gdy im się zęby kłuć nie chcą. *Perz. Cyr.* 2, 192. - Jakże markotny, iakże wargi gryzie, Nim wiersz wymęczy. *Min. Ryt.* 3, 302., *Slo.* hrize pisfi. Stał zamyślony, gryząc wargi. *Teat.* 52 *b*, 47. Lata po izbie, paznokcie gryzie. *ib.* 29, 3. pioro gryzie. *ib.* 34 *b*, *i i.* er kaut an der Feder. - §. Gryźć dla lepszego połykania, przegryzać, żuwać, zerbeißen, aufbeißen, kauen, beißen. *pr. et fig.* Małe winy gryziemy, wielkie całkiem połykamy *Cn. Ad.* 470. Gryzie orzechy. *Teat.* 12, 128. Nie gryź z czartem orzechów. *Rys. Ad.* 42. Junak okiem orzechy gryzie, wąsem muchy ścina. *Kochow.* 50. (odkazuie się zuchwale). Gryzłem iakom mógł kości (tłumacząc Horacyusza). *Lib. Hor. A.* 4. (walczyłem z trudnościami). Gryź, ieżeli masz twardsze zęby, Jeżeli niemasz, nie psuy sobie gęby. *Lib. Hor. A.* 4. (lepiéy pot afisz, zrób; nie potrafisz, nie porywaj się). Nawiedz go, i pomoż mu gryźć tak twardego mola. *Pot. Arg* 39. (strawić, znosić). - *Prov. Slo.* dáwat temu liskowce, ktery gich hrizt ne móže, dawać temu orzechy czyli chléb, który go iuż gryźć nie może; łyżka po obiedzie, le-

karstwo po śmierci). - §. Gryźć ziemię, = legnąć, poledz, ins Gras beißen, umkommen. Dam Bachusowi ucztę z kozłem białym, Że gdy mię drzewo uderzyło w ciemię Nie gryzłem ziemi. *Hor.* 2, 80. *Min.* Pod iego niezwyciężonemi barki, wielu z mężnych nieprzyiaciół popiół gryzło. *Stas. Num.* 2, 14. Rycerstwo za nim gryzłoby kamień. *Rys. Ad.* 61. Ziemię gryzie, upadłszy. *Bard. Tr.* 47. Już on gryzie ziemię. *Teat.* 45 *d*, 65. iuż w grobie). §. Gryzieniem bolu nabawiać, kąsać, uiadać, beißen, durch den Biß verwunden oder Schmerzen machen *propr. et fig.* Nayokrutnieyszy taki, co gryzie a pieści. *Aras. Bay.* 111. Na deszcz, muchy strasznie gryzą, die Fliegen stechen. *Ld.* Gdy koń kogo gryzie, rana bywa bardzo niebiezpieczna. *ib.* Żeby żona przestała mi gryźć głowę. *Teatr* 52 *d*, 25. (kłócić, suszyć głowę, den Kopf warm machen). *Glicz. Wych. Q.* 1 *b. Teat.* 19 *c*, 96. Gryzą mię wnętrza moie. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 34. trapią mię. 3 *Leop.*). Gryźć i martwić cię będzie, że umrzesz ze złości. *Teat.* 52 *d*, 45. Każdy ma swego mola, co go gryzie. *Min. Ryt.* 3, 327. jeder Mensch hat seinen Kummerwurm, der ihn im Herzen nagt. Jednego to, drugiego owo gryzie. *Cn. Ad* 339. martwi, trapi, den einen nagt dieß, den andern jenes. Zafrasowany krol Panom opowiedział, co go gryzło. *Papr. Ryc.* Kto dobiera nie podług stanu swego żony, Ten albo sam gryźć musi, albo bydź gryziony *Nar. Dz.* 3, 123. beißen, zanken, geifern, kränken. Sumnienie go gryzie. *Prot. Kont. C* 2 *b*, *Vd.* vjest mene teshi, peshe, *Slo.* hrize do Swedomí. - Wszystko gryzę w sobie, i nikt nie wie, co ia cierpię. *Teat.* 14, 73. (taię w sobie, połykam, frasuię się. - §. *tr.* pieprz i t. d. gryzie, piecze, der Pfeffer u. s. w. beißt, *Vd.* ripiti. cf. *Vd.* grishik, esih, kisulz = ocet). *fig.* Zbytek pokoy pospolity, iak rdza żelazo gryzie i traci. *Falib. Dis. E.* 1. nadwątla, nad weręża. - §. Gryzie w brzuchu, rznie, es schneidet im Bauche. GRYZC się *recipr.* §. Dzieci choruią, gdy się im zęby gryzą. *Cresc.* 577. gdy się kluą die Zähne brechen durch; die Kinder zahnen. - §. *Moral.* frasować się, trapić się, martwić się, sich kümmern, härmen, *Rg.* gristise, *Cro.* jaditise; *Bs.* ghrrilitise, jaditi, sgjaloftitise; *Crn.* tahtam; *Rs.* скорбѣть, скорблю, пригорюниться *Ec.* оскорбѣти, скорблю, опечалиться. Giedymin gryzł się na umyśle swoim bardzo, widząc oyczyznę; tak srogo od Krzyżakow zburzoną. *Stryk.* 344. Ocuciwszy się, wpadł mu sen, ktory miał, w myśl, i gryzł się długo, coby się przez to znaczyło. *ib.* 354. Gryząc się sam w sobie na niewdzięcznego kniazia, przemyślał, iakoby go uśmierzyć. *ib.* 475. Gryząc się darmo, zdrowie sobie psuiesz. *Past. Fid.* 82. Na drugich się gniewać, a siebie gryźć. *Teat.* 6 *b*, 49. Gryzący się, zgryziony, *Ross.* прискорбный, кручинный. Drzyy się za łeb, gryź ze złości, chcę, żebyś pękł z zazdrości. *Teat.* 56 *c*, 42. Nie powinieneś się iuż niczym gryźć, ani niczego wstydzić; bo to, za co człowiek w świecie wstydzić i gryźć się może, iużeśmy obadwa poczynili. *Targ. Bibl.* 15. Tankred się z gniewu wielkiego nie czuie, Gryzie się srodze, i zębami zgrzyta. *P. Kchan. Jer.* 492. Gryźć się z kim o co, = swarzyć się, na udry z kim iśdź, mit einem zanken, beißen, *Rs.* Ѣсться съ кѣмъ. Zawsze się i z sobą i z drugiemi gryzłem. *Boh. Kom.* 1, 323 (GRYZETKA *ob.* Gryz). GRYZIENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Boh* hryzenj, kąsanie, głodanie, żuwanie, dokuczanie, das Beißen, Kauen, Nagen, Zusetzen, Peinigen. Gryzienie w żołądku, morzenie, żarcie w kiszkach, das Bauchgrimmen. *Cn. Th.*, rznięcie, *Bh.* ženj; *Cro.* griz, grisa, grizenye, madron; *Dl.* grizd, grizna; *Bs.* grizenje, grisgja, serdoboglja, sardoboglja, srridoboglja; *Vd.* gris, grisha, grisenje, savijenje trebuha; *Carn.* klanje; *Ec.* грыжа. GRYZIGŁOWA, - y, *m.*, głowę gryzący, kłopocący, ein Kopfwarmmacher, *Bh.* hryzacz; *Rs.* сбѣдуга (*Rg.* grizliza, grisiza *curculio*). On iest straszny gryzigłowa dla mnie. *Teat.* 24 *b*, 18., *Mon.* 75 589 GRYZIKOŁEK, - łka, *m.*, zrzęda, ein Murrkopf, *Rs.* огрыза, огрызенъ. Ona ma męża iakiegoś gryzikołka niezgrabnego. *Teat.* 15, 108. GRYZIKRUPA, - y, *m.*, skněra, liczykrupa, ein Grützzähler, ein Knauser. A czyż djabli znowu niosą tego gryzikrupę! *Teat.* 30, 90. GRYZIMA *herb*, w czerwonym polu trzy liszki białe; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 18. ein Wappen. GRYZIPACIERZ, - a, *m.*, liziobrazek, świętoszek, nabożniczek, ein Heiligenfresser, ein Andächtler. Owże gryzipacierz, wilk w baraniéy skórze, Co kościanemi gałki pobiia na sznurze. *Nar. Dz.* 3, 118. GRYZISŁAW *ob.* Gryzosław. GRYZLIWOSC, - ści, *ż.*, gryzienia przymiot, skłonność do gryzienia, bądź drugiego, bądź siebie, uraźliwość, die Bissigkeit, das Beißen, die Kümmerlichkeit, Hang zum Kummer, oder auch zum Zanken mit andern; zänkisches Wesen, *Bsn.* bridkost, bridenje; *Rs.* ѣдкость, ѣду́честь. GRYZLIWY, GRYZNY, - a, - e, Gryźliwie *adv.*, gryzący, markotny, beißend, empfindlich, *Vind.* griseozh, grisezh, vgrisliu, vjedliu, vgrisezhen, ripezh, serbezhen; *Crn.* grisęzh, saſklyvne, osſklyvne; *Cro.* ugrizavecz (grisau = dysenteriacus); *Bs.* bridak, gljút; *Rs.* ѣду́чій, ѣдкій, ѣдокъ (*Rs.* грыжный artrytyczny). Pretor, co gryźliwe ludowi wyroki wydawa. *Zab.* 8, 351. *Kossak.* Gryźna nowina; gryźliwy frasunek. *Tr.* Gryźliwe kłopoty. *Przyb. Luz.* 305.

(GRYZMOLIC, - ił, - i, *czyn. niedok.*, zgryzmolić *dk.*, bazgrać, schmieren, klecken, schlecht schreiben. Gdybym choć trochę umiał gryzmolić na papierze. *Teat.* 33 *c*, 66. Umiał gryzmolić. *ib.* 15, 84. Węglem niezgrabne twarze gryzmoli po ścianie. *N. Pam.* 19, 100. GRYZMOLICIEL, - a, *m.*, GRYZMOŁA, - y, *m.*, bazgracz, ein Schmierer. Owi gryzmoliciele nie wiedzą, co podać milczeniu, a co objawić. *Kras. List.* 2, 114. Gryzmoła, pisarz. *Teat.* 13, 96. GRYZMOŁY *liczb. mn.*, bazgranina, Geschmiere, Gekritzle. Zaden przypadek polityczny gryzmołami nie był tak przyćmiony, iak ten. *Pam.* 85, 1, 116).

GRYZOMIR, - a, *m.*, n. p. Wieku szóstego, kiedy myszym władał Gryzomir berłem, częste naiazdy czyniły łasice. *Zab.* 15, 48. imię króla myszego w Myszeidzie Krasickiego. (GRYZONY, - ów, *liczb. mn.*, Rzplta Gryzonów, sprzymierzona z Szwaycarami. *Dyk. G.* 1, 253. Graubündten, *Bh.* Rhetsko, *Rhaetia*). GRYZOSŁAW, GRYZISŁAW, - a, *m.*, sławny przez gryzy, dokuczanie drugim, ein berühmter Zänker. Prawo to nie mogłoby się podobać rozpustnikowi; przytłumiłby

go chciał, rządu i sprawiedliwości gryzosław. *Oftr. Pr. Kr.* 1, 12. Gryzisław, sławę gryzący, obmówca. *Chmiel.* 1, 60. GRYZOTA, - y, *ż.*, zgryzota, frasunek, **Gram, Kummer, Harm, Herzeleid, Kränkung.** Wnętrznemi zażarte ku sobie gryzoty Wzaiemucy dobywali potęgi na zgubę. *Nar. Dz.* 1, 203., *Vd.* samersa, samers; *Rs.* прискорбïе.

Pochodz. *dogryźć, nagryzać, nagryźć, ogryzać, ogryźć, ogryzek, odgryzać, odgryźć, odgryzek, pogryzać, pogryźć, podgryzać, podgryźć, przegryzać, przegryźć; przygryzać, przygryźć; rozgryzać, rozgryźć; ugryzać, ugryźć, ugryzek; wgryzać, wgryźć, wygryzać, wygryźć; zgryzać, zgryźć, zgryzły, zagryzać, zagryźć.* 2) *grzytać, grzytnąć, zgrzytać, zgrzytnąć, zgrzyt.*

GRYZOWATY, - a, - e, - *o adv.*, na kształt gryzu, **griesartig.** Chléb gryzowaty otrębifty, ludziom delikatnym nieftrawny. *Syr.* 938. GRYZOWY, GRYSOWY, od gryzu, **Gries=, von Griesmehl.** Grysowa kasza tuczy, ale nieftrawna. *Syr.* 954. Chléb pszeniczny z śrzotowanego zboża, abo nader grubéy a otrębiaftéy mąki, iakiego chłopi używaią, zowią grysowy. *Syr.* 936.

GRZAĆ, - ał, - eli, grzeie *czyn. niedok.*, zgrzać, ogrzać *dk.*, *Bh.* **hřiti, hřil, hřegi, hřati;** *Slo.* **hrát, hřegi, hřegam;** *Sr.* 1. **hrewu, tewu;** *Rg.* griati, zgriati; *Vd.* greti, griem, sgreti, sgrejati, ogreti, sagreti, pregrejati, vrezhiti; *Crn.* grẹti, grejẹm; *Bs.* griati, topliti, zgriati, uzgriati, ftopliti, utoplitti, pogriati, mlaciti, omlaciti, ciniti mlako; *Cro.* greti, grejem, topiti, topim; *Ross.* грѣть, грѣю, угрѣть, угрѣвать, согрѣть, согрѣвать cf. *Hbr.* חרר charar *arsit*; האיר heir *accendit*, cf. gorzeć), ciepłości nabawiać, ciepłym robić, **wärmen, warm machen;** *propr. et fig.* Skoro dobry humor grzeie, Niech śnieg pada, niech wiatr wieie, Gdy radości coraz rosną, Zimno ciepłem, zima wiosną. *Kras. Lift.* 2, 148. Łeb grzeie wino mocne. *Bard. Tr.* 74. Tak prosi, i te swe wzdychaniem grzeie Prośby. *P. Kchan. Jer.* 565. I w Hiszpanii hetman grzał buntowników. *Chrość. Fars.* 348. w ciasny kąt ich zaparł, **er machte ihnen warm.** Chłopczyka rączka świerzbiała, gdy iey w cudzey kieszeni nie grzał. *Dwor. K.* gdy w cudzéy kieszeni nie polował, nie łowił, gdy nie kradł). – Grzać kogo, zagrzewać, zachęcać, **anfeuern.** Patrokl tak ieszcze żwawo grzeie woiowniki. *Dmoch. Jl.* 2, 105. Tak łaie gnuśnych, mężnych grzeie woiowników. *ib.* 1, 96. Prożno kondlów pafterze do natarcia grzeią. *ib.* 2, 185. (podszczuwaią). GRZAĆ się *zaimk.*, *Bh.* **hřiti se,** ciepła większego nabywać, **sich wärmen.** Służebnicy ogień uczyniwszy, bo było zimno, grzali się. Był też i Piotr z niemi ftoiąc i grzeiąc się. *Budn. Joan.* 18, 18. Grzał się u ognia. *Sekl. Mar.* 14. Kto bliżéy ieft ognia, lepiey się grzeie. *Hrbft. Odp. U u* 2 *b.* *fig.* zapalić się, **sich erwärmen, erhitzen.** Miłość się tym bardziey grzeie przeszkodą. *Zat. H. T.* 31. Tak mówił, i tak gniewem zapalony Grzał się sam w sobie Czyrkaszczyk zuchwały. *P. Kchan. Jer.* 291. §. grzać się, o zwierzętach, mianowicie o psach *appetere Venerem*, **läufisch seyn** (*ob.* ciekać się, biegać się). Pochodzące pod słowem: *Gorzeć.*

GRZĄDKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* Grzęda (*Et.* rząd, rzęd), lecha, leszka w ogrodzie, **ein Gartenbeet,** *Sr.* 2. **lecha.** Wszedł do ogrodu między grządki wonnych zioł. *Radz. Cant.* 6, 1. (zagonki. *Bibl. Gd.*). §. grządki, cf. *Ger.* **Grendel,** małe grzędy w kurnikù, są to położone i umocowane łafki, na których kury siadać maią. *Kluk. Zw.* 2, 118. **die Hühnerstange.** Już dosiadł Cezar równey z Pompeiuszem grządki. *Chrość. Luk.* 161. równéy rangi, równego ftopnia, **gleiche Staffel.** §. Grządki ku wieszaniu szat. *Cresc.* 5 1. **eine Aufhängestange, eine Querstange,** *Rs.* грядка, грядочка. GRZĄDZIEL, *Grądziel*, - a, *m.*, pługowy dyszel. *Cn. Th.* **die Deichsel am Pfluge.** *Otw. Wirg.* 382. cf. **Grendel, Gründel,** *Bh.* **hřidel** *scapus aratri.*

GRZANIE, - ia, *n.*, *subft. verbi* grzać, **das Wärmen, Erwärmen.** GRZANKA, - i, *ż.*, GRZANECZKA, - i, *ż. zdrbn.*, kromka chleba suszona, zraz chleba ogrzany, który śpikiem abo masłem nasmarowawszy iedzą za przysmaczek. **eine geröstete Brotscheibe, wie man sie mit Mark oder Butter zu essen pflegt,** *Bh.* **toppinka;** *Vd.* vresiza, naresek, shnita, ozvirk, tinjak pogazhe). Chleb dwa razy pieczony zowią *biscoctum*, to ieft, grzanką. *Urzęd.* 348. *ob.* bifkokt). Jużeś móy Stanisławie zasiadł przy kominie, A przed tobą z grzankami spory kufel ftoi. *Opal. sat.* 70. Zdechł niedźwiedź; więc o ziemię dudy i multanki, Spadło masło, iak mówią, niedźwiednikom z grzanki. *Pot. Pocz.* 184. zyfk im przepadł, **die Butter fiel ihnen vom Brote, ihr Verdienst gieng in die Bilze.** Spadło mu z grzanki, z chucha w garść; iak gdyby mu psi objad zjedli, omyliła go nadzieia. *Cn. Ad.* 785. **der Bissen ist ihm entgangen.** Zebyć z gęby i ręku grzanka nie upadła. *Jag. Wyb. C* 4 *b.* (cf. kęs, kąsek; cf. łyżka od gęby odpadła). Grzanka go ta minie. *Chrość. Luk.* 206. Stary iak kruk, nie daie nic i nie umiera, Przecię się niezła człeku upiekłaby grzanka. *Zabł. Fir.* 20. nie ladaiaka korzyść, **kein schlechter Bissen, kein kleiner Gewinn.** Nie zła tam będzie ekzekutorowi grzanka. *Gorn. Dw.* 196. Abym ia tylko moię grzankę upiekł. *Teat.* 8 *c*, 5. (żebym swego dokazał, pożytkował). GRZANY, - a, - e, *part. perf. verb.* Grzać, **gewärmt, erwärmt.** Grzane wino, **glühender Wein.**

Pochodz. *pod słowem Gorzeć.*

GRZĄSKI, GRZĘSKI, GRZĘZKI, GRZĄZKI, *HRUSKI (z Rufka), - a, - ie, gdzie grązną, lgniący, błotny, **sumpfig, morastig zum Versinken,** *Rs.* грязный, грязноватый, вязкïй, топучïй (грузный obładowany, piiany; грузкïй ciężki); *Ec.* тинный. грязный. Naprowadzono naszych na mieysca grząfkie i bagnifte, które obszernych łąk i paftwifk powabny czyniły pozór. Nakoło tych topielifk ftali nieprzyiaciele. *Nar. Hft.* 3, 350. Rzeka Morawka grząfka, kałużowata, i szeroko się rozlewaiąca. *Krom* 523. *limosus).* Grzęfkie ieziora. *Zimor. Siel.* 185. pole mokre, grząfkie. *Papr. W.* 1, 368. Przyszło im się przeprawić przez mieysca bardzo *hrufkie* abo lgniące. *Papr. Ryc.* 123. (cf. hrazifty), *Rs.* топь (*ob.* topielifko), вязь. Wywrócił się, i zasnął twardo w błocie grzęfkim. *Węg. Org.* 26. GRZĄSKOŚĆ, - ści, *ż.*, błotniftość, kałużyftość, **Sumpfigkeit, Morast,** *Rs.* вязкость. Rzeka ta, nie tak dla głębokości, iako dla lgniącéy grząfkości, trudna do przeprawy. *Krom.* 142. Grząfkość mieysc. *Nar. Tac.* 3, 90. GRZĄSKOWATY, - a, - e, - *o adv.*, grząfki, bagnifty, **sumpfig.** Hetmani nieumieiętni na mieysce grząfkowate, gdzie sposobnie koniem obrócić

trudno było, szeregi rozwiedli. *Krom.* 602. *limosus. Ec.* грязовидный; *Rs.* грязноватый. GRZĄZNĄC *ob.* Grążnąć.

GRZBIECISTY, - a, - e, grzbiet mocny maiący. *Włod.* pleczysty, einen starken Rücken habend, breitschultrig.

GRZBIET, *CHRZYPT, - a, - u, *m.*, GRZBIECIK, - a, *m. zdrbn.*, *Bh.* hřbet, hřbetek; *Slo.* chrbet, hrbet; *Sr.* 1. kribet, kriebet; *Sr.* 2. kschebat, chrebat; *Bs.* herbat, hrribat, plechja, harbat, leghja; *Sla.* legja; *Rg.* harbat, lêghja, ledi (*vulg* harptina *spina dorsi*); *Cro.* herbet; *Dl.* harbat; *Vd.* herbet, plezhje (hrib, hriber, reber = gorka); *Carn* hèrbt (herbovina = garb; herbti he, herbtanz *spina dorsi*); *Rs.* хребетъ pacierze, спинка grzbiecik); *Etym.* garb). Tylna część piersi iest grzbiet z pacierzami, zaczyna się od karku. *Kirch. Anat.* 3. *Zool. Nar.* 67. der Rücken. cf. plecy, krzyż). Na grzbiecie leżeć *Rs.* лежать на спинѣ. *Prov. Slo.* lahnut si na bruchο, a chrbtom sa prikrit *male iacere, carere lectisterniis*, leżeć na brzuchu, a grzbietem się przykryć. *Slo.* chrbtom ge k ohnu, a bruchom k stolu grzbietem ku ogniowi a brzuchem ku stołowi *est fortunatus*, dobrze ma być). Czcty gory, lasy, mosty, chcieszli mieć grzbiet prosty. *Rys. Ad* 7. chcieszli zdrów bydź). Nie chodź na pijanego, żal mi grzbieta twego. *Bratk. J* 3 *b.* Nie powiaday tego, bobym zapewne dostał po grzbiecie. *Teatr* 29, 93. Godzienbyś za to dostać po grzbiecie. *Teat.* 26, 52. w skórę wziąć, auf den Rücken, auf das Fell auf den Pelz kriegen Kiedy Pan o co słusznie po *chrzepcizni* albo po grzbiecie wzbierze służącego, ma milczeć. *Haur Ek.* 178. Swierzbi go grzbiet, = goni na guz. *Cn. Ad.* 119. załawia, der Buckel juckt ihn, er will Schläge haben. Swierzbi mię grzbiet, = świerzbią mię uszy, potka mię dziś coś. *ib.* der Buckel juckt mir, heute setzt es was. Grzbietem przypłacić =, skórą, mit dem Rücken büßen. *Slo.* kdo mešec trati, néch chrbtom platí. O grzbiet się boi, = boi się plag, er ist um seinen Buckel besorgt. Trafi-li kędy na mocnieysze wstręty, To też umyka i grzbietu i pięty. *Jabł. Buk. M* 2. cofa się, ustępuie z boiaźni). Przed laską pierzchaią Psi, ba i czasem gburzy *chrzyptów umykaią. *Achow. Fr.* 14. Lepiey na cudzym, niż na swoim grzbiecie, drapieżnego konać niedźwiedzia. *Psalmod.* 87. (lepiey kogoś, niż siebie narażać). - Uczy mego Pana maniery Francuzkiey, spodziewaiąc się, że za to cokolwiek na grzbiet oberwie. *Boh. Kom.* 1, 300. na okrycie grzbietu lub ciała, sukni, daß er dafür was auf den Leib kriegen wird, ein Kleidungsstück erkapern wird. Drugi na szańc szczęścia i wszystko wysadzi, iedno to iego, co na grzbiecie a na szyi zostanie. *Rey Zw.* 158 *b.* wie er geht und steht. Co w brzuchu, nikt nie widzi, co na grzbiecie, na to wszyscy oko maią. *Dwor. E* 3. iak cię widzą, tak cię piszą. - Grzbiet, = tył, plecy, die hintere Seite, der Rücken. Jeśli z nieba nam co użyczono Dobrego na grzbiet ono Nie bacząc zarzucamy. *Ryb. Gęsl. D. b.* wir werfens hinter Rücks. Smierć z swym dekretem, u młodych ludzi chadza, i stawa za grzbietem, U starych zaś przed wzrokiem bywa. *Kulig. Her.* 284. - Grzbiet mu trzyma. *Rys. Ad.* 67. *tergum tuetur*, er hält ihm den Rücken. hält ihm die Stange, cf. plecy. Nie spodziewałem się po iego przyiaźni, aby on miał grzbiet trzymać głównym moim nieprzyiacielom. *Ossol. Boh.* 149. Wstręt Turkom dali Węgrzy, którym Montekukuli grzbiet trzymał. *Kłok. Turk.* 240. Grzbiet opatruię, waruię, ubezpieczam, *tergoro. Cn. Th.* den Rücken versehen. - Musieli się na dysputacye gotować prywatne i publiczne, chcieli-li im grzbiet dzierżeć. *Birk Dom.* 13. nie ustępować, nie ulegać, utrzymywać się, odpierać, sich behaupten, nicht weichen. - Na słowo: iam iest! grzbietem wstecz bieżą, J tak na pował po ziemi leżą. *Miask. Ryt.* 56. tył podali). *fig.* grzbiet rzeczy nie żyiących, tył, tylec, der Rücken an leblosen Dingen. Grzbiet nożowy, tylec *Vd.* noshni herbet, telabez, telab). Książka z napisem złotym na grzbiecie. *Cn. Th.* - §. Część ta, którą co dźwigaią, der Rücken, der Nacken. Aby byli powolni, trzeba na ich grzbiecie ieździć. *Teat.* 44, 9. (osiodłać, opanować, ujarzmić ich). *Slo. Prov.* wäc si wzal na chrbet, než uneś't môžeš; (na kark, na barki). Krol August w most obwarowany Uiął grzbiet Wisłny niepohamowany. *Groch. W.* 432. W Afryce góry głównieysze od niektórych pisarzow grzbietem świata zwane. *Stas. Buff.* 109. wierzch). (Grzbiet iesiotra, wyża *Rs.* вязига). GRZBIETOWY, - a, - e, *Boh.* hřbetowy, hřbetnj (hřbitow cmentarz); *Sr.* 1. kribetné; *Crn.* herbtęn, herbtove; *Rs.* хребтовый, спинный (*Rs.* хребетный pacierzowy); od grzbietu, Rücken=, Rück=. Grzbietowa kość złożona iest z wielu kostek pacierzami zwanych. *Kluk Zw.* 1. 47. der Rückgrath, *Vd.* herbtanz, herbtenja, herbtishe). Dwanaście środnych pacierzów grzbietowemi zowią. *Krup.* 1, 102. - Dworzanin po Lubelskim żartowny ratuszu Przechodził wśród lata w grzbietowym kontuszu. *Pot. Jow.* 176. t. i. z grzbietów lisich, z krzyżaków, von Kreutzfüchsen. Pochodz. *pochrzept*, *pochrzypcizna*; ob. *garb*.

GRZEBEŁKO, - a, *n.*, *demin. nom.* Grzebło, das Striegelchen, ein kleiner Striegel. Grzebełko mu dadź w rączkę, ubędzie mu pieszczot. *Falib. Dis. J* 3. GRZEBIĘ *ob.* Grześć. GRZEBIELEC *ob.* Grzebło. GRZEBIEŁUCHA, GRZEBIOŁUCHA, - y, *ż.*, iaskółka brzegówka, która tylko po brzegach rzek przesiada. *Ład. H. N.* 52. Grzebiełucha, *hirundo riparia*, gatunek mnieyszey iaskołki, koloru popielatego, z gardzielem i brzuchem białym. *Zool. Nar.* 231. Jaskołki, które się lęgą w skałach albo gorach przykrych, zowią grzebiołuchy. *Sienn.* 298. *Spicz.* 151.; *Rs.* стрижъ (cf. strzyżyk); die Uferschwalbe. GRZEBIEN, - ia, *m.*, *Bh. et Slo.* hřeben; *Hg* gereben, gereblye; *Cro.* greben, chesely, cheshel (cf. czesać; *Cro.* grebenim, chessem; *Hg.* gerebellek); *Sr.* 1. tžesak, czesak; *Sr.* 2. zebak; *Sla.* greben, csshalj; *Bs.* cescjagl, grebeni (2. *Bs. et Dl.* grebeni = śpiczasta skała, *scopulus*); *Rg.* cescjàgl (*Rg.* grebglje, zubaccja, grebuglja *rastrum* grabie; grèben *scopulus*); *Vd.* glounik, glaunik (greben, grable = grabie; *Vd.* grebien; *Crn.* grebèn *spina*; *Vd.* grebien, grebenize *traduces* łozy winne do przesadzenia); *Crn.* grebenik, glavnik (grebenesh = kraty żelazne, spust); *Rs.* гребень, гребешокъ, гребёнка, гребёночка; *Ec.* чесало, гребень; der Kamm. Grzebienie do czesania włosów bywaią bukszpanowe, bzowe, słoniowe etc. *Kluk Rosl.* 2, 159 der Kamm zum Kämmen. Łysemu nie służy grzebień. *Birk. Exorb. E* 4 *b.* Włos kawalerski czesał grzebieniami.

Bardz. Tr. 135., *Hul. Ow.* 87. Grzebień rogowy *Rs.* роговикъ. Włosy w górę przypiąć grzebieniem. *Teat.* 19 *c*, 3. Grzebień do czesania lnu i t. d. *Prządz.* 16., *ob.* gręplа, **die Hechel**; *Carn.* grebęn, ahel, ahla; *Vd.* grebien, greben, dersei, derei; *Cro.* greben, jahlya; *Hg* gereben. hehel; *Sr.* 2. **hochliza**; *Bh.* **wochle**; *Ross.* мыканица, мыканка. Grzebień u smuklerza iest dębowy do proftowania osnowy. *Mag. Mfk.* §. Narzędzie katowskie, **ein Marterinstrument.** Bicze, osęki, piłki, grzebienie, pale i inne do męczenia naczynia. *Skarg. Zyw.* 1, 13. Grzebieniami srogiemi ciało ich targać, i po nim iako brózdy czynić rozkazał. *Skarg. Zyw.* 1, 43. §. W młynie grzebień żelazny. koło z zębami. *Solfk. Arch.* 102. **das Kammrad in der Mühle.** - §. 2) Mięsistość wyrastaiąca na głowie u koguta. *Zool. Nar.* 72. **der Hahnenkamm, der Kamm.** Kogut ma mieć grzebień na głowie czerwony. *Haur Sk.* 118., *Sr.* 2. **greben**; *Crn.* grebęnz, grebęn: *Vd.* petelinou graben, greben). - *fig. tr.* Grzebień podnieść; : pysznym a nadętym być *erigere cristas. Mącz.* **sein Haupt emporheben, stolz werden.** Niewdzięcznik teraz ieszcze tym więcey podnosi grzebienie. *Pot. Arg.* 11. Skoro przyszedł do siły czub mu zaraz i grzebień wyrastał. *ib.* 548. - §. Grzebień na dachu dla wyścia dymu. *Torz. Szk.* 14. kurek, kaptur, **eine Art Schornsteinkappen.** - §. Grzebień podszyyny u kura, broda, podgardlek, *palea. Mącz.* **das Hahnenläppchen, der Hahnenbart.** §. *Anat.* Grzebieniem kura nazywaią wynie sienie na niższéy kanału korzeniowego stronie, wewnątrz kości sitowatéy. *Krup.* 2, 138-44., *Kirch.* 99. **der Hahnenkamm, der inwendige Fortsatz des siebförmigen Beines.** §. 3) grzebień, pław morski, **die St. Jakobsmuschel, die wie ein Kamm aussieht,** *Bosn.* gavun.

GRZEBIENIARZ, - a, *m.*, narzędzie do schowania grzebieni, **das Kammfutter.** Podatek ten płacą od rękawic, pończoch, grzebieniarzów. kapeluszów. *Vol. Leg.* 4, 80. §. grzebieniarz, grzebiennik, *Bh.* **hřebenář**; *Cro.* grebenàr, chesaravecz, cheslar; *Hg.* gerebellö; *Sla.* grebenar, csesljàr; *Rs.* гребеночникъ, гребенщикъ; rzemieślnik, który grzebienie robi, **der Kammmacher.** Rogi bydlęce odmiękczone wyrabiaią grzebieniarze. *Kluk Zw.* 1, 239. Iglarze, grzebiennicy. *Vol. Leg.* 3, 592. *W rodz. żeńsk.* GRZEBIENIARKA, **die Kammmacherinn,** *Bh.* **hřebenářka**; *Cro.* grebenaricza, cheszravka; *Hg.* gerebelöne. GRZEBIENIARSKI - a, - ie, od grzebieniarza, **Kammmacher=,** *Bh.* **hřebenářský.** Grzebieniarskie rzemiosło : GRZEBIENIARSTWO, -a, *n.*, **die Kammmacherey,** *Bh.* **hřebenářstwí.** GRZEBIENEK, - enka, *m.*, GRZEBIONEK, - onka, *m.*, GRZEBYSZCZEK, - yszczka, *m.*, *dem.*, **ein kleiner Kamm,** *Bh.* **hřebýnek**: *Rs.* гребешокъ, гребенка, гребеночка. GRZEBIENIEC, ńca, *m.*, GRZEBIENICA, - y, *ż.*, *Cynosorus Linn.* **der Kerbel,** rodzay trawy. *Kluk Dykc.* 1, 177. grzebienica grzebieniasta, *cristata. Jundz.* 124. **der Nadelkerbel,** *ob.* czechrzyca; *Rg.* ocescglikka. GRZEBIENIASTY, GRZEBIENISTY, - a, - e, o grzebieniu, **mit einem Kamme versehen,** *Bh.* **hřebenatý**; *Vd.* grebenast, grabenast, kopash, pernizhast, kukmast (*Bs. et Rg.* grebenit *scopulosus*); *Rs.* гребенчатый. Kogut grzebieniasty. *Przyb. Milt.* 226. Kur stróż grzebienisty. *Groch. W.* 32. Ptak grzebienisty. *Otw. Ow.* 457. GRZEBIENIOWY, - a, - e, od grzebienia, *Rs.* гребеночный; **Kamm=.** Grzebieniowe zęby. *Ld.* Cewy grzebieniowe. *Solfk. Arch.* 102.

GRZEBIENOWATY, - a, - e, na kształt grzebienia, **wie ein Kamm,** *Ec.* гребеновидный. GRZEBŁO, - a, *n.*, GRZEBIELEC, - lca, *m.*, *Boh.* **hřbelec, hřbelce, hřbjlko**; *Slo.* **hrbelec, possstrobač, strášadlo, česadlo**; *Sr.* 2. **schropa, schrosa, konske drapadwo, drapadlizko**; *Vd.* strugalu, kefa, konjska shzhet, sherbalu, zhesalu; *Sla.* cseshagia; *Cro.* chèszalo; *Bsn. et Rag.* cessallo; *Ross.* скребница (гребло, гребокъ strychulec, wiosło); szropa. grzebień do czesania koni, czyli do cudzenia, zgrzebło, **der Striegel.** Grzebło, cudzidło, drapaczka, szropa. **Dyka. L.** 457. Nalazł djabeł grzebło. *Rys. Ad.* 46. ma teraz czém dokuczać). - §. W hutach, żeby kopyto doskonalszą miało figurę, aby iego węgieł był znacznieyszy, przeciągaią przez brozdę kosior drewniany trzygraniasty, grzebło zwany. *Os. Rud.* 106. (*Bh.* **hřeblo** *rutrum*) ożog huciany, **ein dreyeckiger Schürstock in den Schmelzhütten.** GRZEBYSZCZEK, GRZEBYK *ob.* Grzebienek (cf. zgrzebie, gręplа, grabie, grześć).

GRZECH, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* **hřjch**; *Sr.* 2. **grech**; *Sr.* 1. **hrech, rech, rjch, hrich, riech**; *Cro.* greh, pregreška, fallinga. *Dl.* greska, szagreha; *Vd.* grieh, pregreha, pregreshka, *Crn.* gręh, greih, pregreha; *Sla.* grih; *Rag.* grjèh, grjehotta; *Bs.* grjeh, grih, grjehota; *Rs.* грѣхъ (cf. *Lat.* horreo, *Ger.* **grauen**, cf. groza); grzech iest odstąpienie od rozumnéy a duszнéy woli, a za grzechem idzie wstyd i sromota. *Skarg. Zyw.* 1, 133. **die Sünde.** Grzech, przestąpienie przykazania bożego, sercem, słowem i uczynkiem. *Hrbs. Na. h.* 5 *b.*, *Mon.* 73, 551. Wszelaka nieprawość grzech iest. *Budn.* 1 *Joan.* 5, 17. Te słowa: nie godzi się, grzech, są wypędzone z Warszawy. *Teat.* 15 *c*, 82. Jakiś skrupulat, wszystko się u niego nie godzi, grzech. *Teat.* 19 *c*, 79. Kto czyni grzech, ten ze djabła iest. bo djabeł od początku grzeszy. 1 *Leop.* 1 *Joan.* 3, 7. Tych, którzy takowy grzech płodzą, wodą karać. *Glicz. Wych. D* 7 *b.* Niepodobnać, kto się człowiekiem urodził, bez grzechu być. *Psalm.* 34. Kiedy się człowiek tey kalkulacyi zbędzie, zdaie się, iak gdyby grzechów pozbył. *Teat.* 16 *b*, 49., *Eccl.* предсогрѣшенiя *Gr.* προημαρτημένα *praeterita peccata.* - Grzech ciemności szuka. *Cn. Ad.* 276. Grzech, djabła śmiech. *Zegl. Ad.* 82. Grzech dobrowolny, karania godny; grzech nad wolą odpuszczenia godny. *Cn. Ad.* 276. **eine muthwillige Sünde - eine unwillkührliche Sünde.** *Slo.* **každi hřich má swogu pokutu** (cf. każda choroba ma swoie lekarstwo). Grzech nieznany, nie bywa karany. *ib.* 277. Grzech zamyślany smakuie. co popełniony katuie. *ib.* Grzechu poznanie, z niego powstanie; grzechu wyznanie, iest iego zgładzenie. *ib.* Grzechy trzeba strofować, ale osobom folgować. *ib.* - Grzech nieczysty, : cielesny grzech, **eine fleischliche Sünde.** Grzech przyrodzony, który się na nas rodzeniem samym wylewa. *Skarg. Kaz.* 472. **die Erbsünde.** Grzech o pomstę do nieba wołaiący. *Teat.* 30 *b*, 7. **eine himmelschreyende Sünde,** *Sr.* 1. **nekmanstwo.** Grzech śmiertelny. **eine Todsünde.** Jeden dla swéy kochanki, by z nią tylko siedział, J siedmby na się grzechów śmiertelnych powiedział. *Zab.* 7, 309. *Nar.* Cudzołożnica dość nie maiąc na tym, grzech grzechem goni. *Jabł. Ez.* C 5

sie häuft eine Sünde auf die andere. - Gdy co prawda, to niegrzech. *Zab.* 16, 400. Płacz utrapionemu niegrzech. *Past. Fid.* 16. Niegrzech *indelictum. Cn. Th.* 502. Za niegrzéch wszystko poczytaiąc, naywiększą zbrodnią wypełnić gotow. *Gor. Dz.* 80. eine Unsünde, unschuldige Sache.

Pochodz. *Grzechowy, grzeszek, grzesznik, grzesznica, grzeszny, grzeszyć, bezgrzeszny; iawnogrzesznik, rozgrzeszyć, zgrzeszyć* (Rs. грѣхолюбецъ *grzecholubnik;* грѣхолюбивый; Ec. любогрѣховный *grzecholubny;* Rs. грѣховодникъ *grzechozwodziciel;* грѣховодничать, *do grzechu zwodzić;* грѣховодство *grzechozwodnictwo.*

GRZECHOCĘ *ob.* Grzechotać. GRZECHOŁKA, - i, *ż.*, iaskołka, która się gnieździ w kratach okien, gniazdo osobliwszym sposobem sobie buduie z ziemi, w pyszczku niesionéy, które sianem i piórami wyściela. *Ład. H. N.* 52. die Fensterschwalbe. cf. Jerzyk). GRZECHOTAĆ, GRZEGOTAĆ, KRZEKOTAĆ, - ał, - oce, *cz. ndk.*, cf. rzegotać, gruchotać, klekotać, klappern, mit einer Klapper. *Bh.* hřehtám, hřehcy, řehtám, řehcy; *Slo.* rapocy; *Sr.* 2. schcżerkotasch; *Cro.* skrobóchem, skrebechem, skergutam; *Hg.* zörgök, tsergetek; *Vd.* ropotati, ropotezhem, shkrepetati; *Crn.* ropotshem; *Rs.* дребезжать. Grzegżołka grzegoce. *Banial. J.* 4. t. i. gruchawka grucha, die Turteltaube trommelt. Kokosz krzekocze. *Dudz.* 21. (cf. krekorać). §. Wlasne żaby, które Faraona karały, codzień tu krzekotaią przeciwko prawdzie chrześciańskiéy; poydźże ieno z temi grzegotkami na światło kościoła ś. *Birk. Exorb.* 7. (cf. skrzeczeć, krzektać, *Bh.* křehotám, křehocy, křehotati, *Ger.* knarren; *Rg.* karkocchjatti. GRZECHOTANIE, GRZEGOTANIE, - ia, *n.*, *Vd.* ropot, ropotanje, klopot, das Klappern, Geklapper; *Sr.* 1. zcżerkot. Krucy wzbiwszy się z wielkim krzekotaniem, bili na okręt. *Kosz. Cyc. D* 2. cf. skrzekotać. GRZECHOTKA, KRZEKOTKA, GRZEGOTKA, RZEGOTKA, - i, *ż.*, gruchotka, die Klapper, *Bh.* chřestačka, hrkawka; *Slo.* rapotačka; *Sr.* 2. schcżerkawa; *Sr.* 1. zcżerkawka; *Vd.* ropotula, ropotuliza, klepetula, ropotez, klopotez, sraka, shkrepetniza, shkerblíza, bernka; *Crn.* ropotúla, ropotuleza, klepetúla; *Bs.* gnakara, frricjaglka; *Rg.* zvarcjóka, klepetallo; *Cro.* skrobotálka, skrablyicza, skrebetalyka, klepetalo, klopotecz, skreblicza; *Hg.* tsergettyű; *Rs.* гремушка, трещотка, щелкушка; *Ec.* стрѣкало. Bywaią niewesołe czasy owe trzy dni wielkopostne, kiedy ustaią dzwony, a na ich mieysce odzywaią się grzegotki. A to w dzień ś. *Grzegorza* iuż się gotuią grzegotki. *Swad.* 1, 118. W Wielki Piątek u nas nic nie słychać, prócz niewdzięcznego głosu rzegotek i klekotek. *W. Post. W.* 254. Grzegotka wielkotygodniowa. *Chmiel.* 1, 1189. Grzegotki, któremi chłopcy w Wielki Czwartek Judasza wyganiaią. *Haur Sk.* 286. Wrzaskliwe grzegotki. *Kras. Mon.* 26. Krzekotki, wyganiania Judasza. *Smotr. El.* 39. GRZECHOTNIK, - a, *m.*, *crotalus*, rodzay wężów, maiący ogon chrząstkami stawowatemi zakończony, który gdy się rusza, chrzęst na kształt grzechotki wydaie. *Zool. Nar.* 200. die Klapperschlange.

GRZECHOWY, GRZECHOWNY, - a, - e, od grzechu, Sünden-. Zmaza grzechowa. *Groch. W.* 90. Nadgrody świętéy cnoty, zapłaty grzechowe. *Pot. Arg.* 225. Niemaiący kwasu grzechownego. *Smotr. Ap.* 153.

GRZECZNIE, *adverb. adj.* Grzeczny, *1) grzeczy, ku rzeczy, do rzeczy, *czyście, należycie, dobrze, *Rs.* чинно, ganz gut, ganz artig, zweckmäßig, zur Sache. Może grzecznie kto malować, nie będąc malarzem. *Petr. Et.* 99. Konie grzecznie ubrane. *Warg. Wal.* 150. Wyspy te Henryk grzecznie zmocnił. *Boter* 2, 86. *oppos.* niegrzecznie, niegrzeczy, nie ku rzeczy, nie do rzeczy, nic do rzeczy; n. p. Tym sposobem place domów budowania niepożytecznie i niegrzecznie do gospodarstwa będą wydzielone. *Petr. Pol.* 104. - §. 2) dwornie, obyczaynie, uniżenie, höflich, artig, *Rs.* гладцою. Ja mu iak naygrzeczniéy odpowiedziałem, a on się uraził. *Ld.* Z grubiianami trzeba się grzecznie obchodzić. *Zab.* 4, 157., *Rs.* благопривѣтствовать. GRZECZNIŚ, - ia, *m.*, uniżony, przesadzaiący w grzeczności, ein gar zu höflicher Mensch, ein Komplimentenschneider. *Rs.* учтивецъ. Z grzecznisiów albo offertowniczków nayprędsza pokazuie się zdrada. *Fred. Ad.* 68. GRZECZNIUCHNY, - a, - e, - *ie adv.*, *intens. adj.* Grzeczny, gar sehr artig. W zwierciedle żona patrzy się młodziuchna: Snać pochlebuie, rzecze żem grzeczniuchna. *Bratk. O* 3 *b.* *GRZECZNOLUBIĄCY umysł, *animus generosus. Fred. Ad.* 93. edeldenkend. *GRZECZNOPOCZCIWY, - a, - e, - *ie adv.*, pełen pozornéy cnoty i grzeczności, voll Höflichkeit und Ehrlichkeit. Człowiek grzecznopoczciwy, kiedy kraśdź i zdradzać Nakaże okoliczność, zdradzi i okradnie. *Kras. sat.* 21. GRZECZNOUPRZEYMY, - a, - e, - *ie adv.*, z uprzéymością grzeczny, von einnehmender Artigkeit. Francuz grzecznouprzéymy świegotliwy, gadacz. *Kras. W.* 61. GRZECZNOŚĆ, - ści, *ż.* *§. zdatność ku którey rzeczy. dorzeczność, zdolność, stosówność, die Fähigkeit, Tauglichkeit. Pierwszy do godności stopień, nie wiedzieć swoiey do siebie grzeczności. *Pot. Arg.* 444. *§. piękność, krasa, die Schönheit, Artigkeit. Znacznéy grzeczności dama. *Tr.* t. i. urody. - §. obyczayność, Höflichkeit, Artigkeit, *Bh.* zdwořilost; *Crn.* perlizhnost; *Vd.* zhednost, fletnost, perludnost; *Ross.* добронравїе, вѣжливость, вѣжество, благопривѣтливость, привѣтство, учтивость, сговорчивость. Grzeczność i przyiemność iest obyczaynością ciała. *N. Pam.* 18, 376. wyrażeniem lub naśladowaniem cnot towarzyskich, *ib.* 13, 44. po fr. politesse. *Mon.* 76, 421. Grzeczność na tym, abyśmy nic nie czynili ani mówili, tylko co się innym podobać może, a to sposobem miłym, poważnym i delikatnym. *Zab.* 4, 145. Grzeczność, okrasa obcowania ludzkiego, umie każdemu dogadzać. *Mon. a.* 65, 145. Grzeczności powinnością znosić grubiiaństwo. *Zab.* 4, 156. Z grubiianami grzecznie; bo niegrzeczność drugiego nie usprawiedliwia naszéy. *Zab.* 4, 157 - Był nam rad bardzo, tysiąc grzeczności uczynił. *Teat.* 36 *b*, 80., *Rs.* угожденїе usługa, przysługa, Gefälligkeit, *Sla.* ljubav; *Rs.* удружить чѣмъ кому. grzeczność świadczyć. GRZECZNY, - a, - e, §*. do rzeczy będący, stosówny ku rzeczy, dorzeczny, *comme il faut*, w należytym stanie, zdatny (*oppos.* niedorzeczny, niedorzeczny, tauglich, gehörig, tüchtig, brav. Zbudował

tam zamek grzeczny, obawiaiąc się praktyk potaiemnych. *Boter* 82. Hiszpanii nie schodzi na portach grzecznych. *ib.* 4. Tam iest grzeczna forteca. *ib.* 6. Miasto po prawéy ręce rzéki ma grzeczny przyiazd. *ib.* 42. Osadziwszy miasto, przecię ieszcze w pole do 15000 ludzi grzecznych, do boiu godnych, przebrało się. *Łośk. Mscr.* 55. Balicki, acz był w leciech zeszły, ale na sercu grzeczny, śmiały i mężny. *Gwagn.* 646. Każdemu grzecznemu każda kraina szczęśliwa. *Past. Fid.* 254. *oppos.* niegrzeczny, *niekrzeczny, *nickrzeczny, *niedorzeczny, od rzeczy, **nicht zur Sache gehörig, untauglich, unnütz**. *Futiles causas dicis*, nic krzecznego nie powiadasz. *Mącz.* Niekrzeczny, *nicnemny, małoważny, *friuolus, nullius momenti. Mącz.* – *§. piękny, krasny, pozorny, **schön, hübsch, artig**, *Rs.* хорошій, чинный. Woysko krola było ozdobne, konie i chłopi grzeczy, piechota też grzeczna. *Bielsk. Kr.* 721. Kto nad Eurypida grzeczniéysze tragiedye pisał? *Warg. Wal.* 95. Nie cieśli, ani kowalowi przypisuią grzeczne budowanie domu; ale temu, który kształt iego wynalazł. *Petr. P.* 48. Pokoiowi Sułtańscy grzeczni, na urząd wybrani, aby z nich żaden szpetny nie był. *Star. Dw.* 24. Tam obfitość grzecznych ryb. *Boter.* 4. Nie bez szkody zdrowia swego niebezpiecznéy Szukaią przez okrutne rany śmierci grzecznéy. *Otw. Wirg.* 462. *pulchram mortem.* – §. grzeczny, obyczayny, ulizany, **höflich, artig**, *Bh.* **zdworný, zdwořilý** (*ob.* dworny); *Rg.* dvoran. *Sla.* ljubazan, uljudan; *Vd.* zheden, fletn, fleten, vluden, perluden; *Crn.* perlizhn, salûdn. perludn; *Rs.* привѣтливый, благопривѣтливый, вѣжливый, добронравный, учтивый очестливъ, поклонный, сговорчивый, привѣтственный Grzeczniéyszym z zagranicy do domu wróci, kto był grzecznym doma. *Pot. Arg.* 9. Pompilia na tych igrzyskach bydź chciała; nadto grzeczny Pompiliusz razem z nią poszedł. *Stas. Num.* 1, 18. *trop complaisant.* – Grzeczny człek z niego, trzyma się pięknie. *Gemm.* 96. Lepiéy bydź mniéy grzecznym, a czynić dobrze. *Kras. Pod.* 2, 212. Za moich czasów i grzeczność Nie taka iak teraz była, Duma, potwarz i wszeteczność W posiedzenia nie wchodziła, A iednakże grzeczni byli, A iednakże się bawili. *Kras. List.* 124. Nie iest teraz rzecz grzeczna modlić się, a zwłaszcza kiedy nie w kościele. *Kras. Pod.* 2, 212. Proszę cię, iakeś grzeczny, uczyńże mi to, *Rs.* пожалуй, **ich bitte dich bey deiner Artigkeit.** – Grzecznyś, żeś to uczynił. = łepskiś, **du bist ein braver Kerl, daß du ...**

GRZECZY = grzeczy, k rzeczy, ku rzeczy, do rzeczy, należycie, *czyście, słusznie (cf. gmyśli, gwoli), **zur Sache, der Sache entsprechend, passend, schicklich, erforderlich, gehörig, recht, brav.** Jestli to słuszna, i iestli to grzeczy? *P. Kchan. Jer.* 111. Letkomyślnym wszystko nie grzeczy się widzi. *Kłok. Turk.* 103. Toby wielkie niekrzeczy było. *Petr. Ek.* 117. O iak wielkie niegrzeczy, o sprawa żałosna. *Pot. Arg.* 639. To iest wielkie niegrzeczy. *Petr. Pol.* 98. *absurditas.* To ieszcze większe niegrzeczy. *ib.* **Abgeschmacktheit, Unschicklichkeit.** Cóżby to za grzeczy, nauk głębszych szukać, a ięzyka swego zaniedbać! *Now. Char.* Coż to za grzeczy, aby poganie nie mieli bydź zwyciężeni? *Jan. Lig. H. b.* iaki to rozum, iaka racya? *Slo.* **smecl** *quadrat.* Było co chwalić; woysko ozdobne i niemałe było; więc konie i chłopi grzeczy; piechota też grzeczna. *Boh. Zam.* 128. Grzeczy, grzecznie, iak przymusnął, iakby go wymalował. *Cn. Th.* **schön, hübsch.**

GRZĘDA, – y, *ż.*, Grządka *demin.* (brózda), zagon brózdami określony (*Etym.* rzęd) (**eine Furche**), **ein Beet, ein Gartenbeet**, *Slo.* **hrada**; *Vd.* grad, greda; *Crn.* gręda; *Cro.* grèda *porca*; *Sla.* slog; *Rs.* грядà; *Ec.* грудіе, мѣсто праздное въ саду между деревьями. Grzędami, zagonami *Rs.* погрядно (cf. rzędami). Zagony drugdzie grzędami zowią. *Cresc.* 302. Wyglądaiąc rozwinienia się kwiatka, od grzędy do grzędy przechodzi. *Karp.* 5, 72. W tym czasie grzędy w ogrodach ryć i gnoić trzeba, w których na przyszłą wiosnę sadzić zioła. *Zaw. Gosp.* Grzęda kwiatowa *Rs.* цвѣтникъ, цвѣтничекъ, różowa *Vd.* roshishe). Pan masz dwa miasta i wsi na Ukrainie, a my tam nie mamy i grzędy. *Teat.* 26, 32. – §. żerdź, drąg, baleczka, **eine Stange**; *Sor.* 2. **grěda**; *Sor.* 1. **riada, ráda**; *Cro.* greda, tram, szlem; *Bs.* greda, cjabrun; *Dl.* greda; *Hg.* gerenda; *Sla.* grèda, grede, rûda; *Rag.* grèda = belka); *Ross.* смόпка. cf. *Germ.* **Grendel, Gründel Adlg.** cf. grządziel. W szczególności grzęda do siedzenia kurom. *Dudz.* 23. siadło, **die Hühnerstange**, *Crn.* gręda; *Boh.* **hrada**; *Vd.* kurnjak, kotez; *Rs.* насѣсть, насѣстка. Aby pawiom liszki nie szkodziły, przeto na ostrowiech albo na *grządziech między wodami ie osadzać. *Cresc.* 575. (w kurnikach, w koycach). Dobrze kurowi na grzędzie. *Kochow.* 292. Dano kurowi grzędę, a on wieży chce. *Budn. Ap.* 90., *Opal. sat.* 80. cf. na ćwierć mu popuścisz, to on się domyśli na łokieć). Jak stąd wyiedziem (Cezar mówi) złożywszy urzędy, Wzleci z kogutem Antoni do grzędy. *Chrość. Fars.* 60. t. i. głowę podniesie). – Kury na grzędę idą. **die Hühner setzen sich, gehen schlafen.** Kury z grzędy spędzić. – §. drążek do zawieszania szat. *Włod.* **eine Kleiderstange, eine Stange, Kleider darauf zu hängen.** Grzęda z szatami u gospodarza *Klon Wor.* 3., *Rs.* грядка, грядочка.

GRZEGOCĘ *ob.* Grzechotać.

GRZEGORZ, – a, *m.*, *Gregorius*, imię męzkie, Grześ, – ia, *m. zdrb.*, **Gregor.** Grzegorz S. dziatki z niewoli odkupował a do szkoły dawał, a stąd w iego dzień dawaią dzieci do szkoły. *Biel. Sw.* 96 *b.*, *ob.* Gregoryanki, Gregoryanek).

GRZEGOTKA *ob.* Grzechotka. GRZEGZOŁKA *ob.* Gżegżołka.

GRZEIĘ *ob.* Grzać. GRZEIĄCY, – a, – e, *part. act.*, ciepło robiący, **wärmend, erwärmend.** Grzeiące trunki.

GRZĘPA, – y, *ż.*, drobne kamienie na miałkiéy wodzie. *Mag. Msc.* **kleines Gesteine in einer Untiefe** (cf. Pryka). Miasto to Neptun sam tróyzęby Wywiódł, spoiwszy ślepe w morzu grzępy. *Miask. Ryt.* 2, 135.

GRZES, Grześ, – ia, *m.*, *demin. nom.* Grzegorz, **Jürge, kleiner Gregor.** *ob.* Grzesiowa.

GRZESC, Grześć, grzebł, grzebie, grzebię *cz. ndk.*, *Bh.* **hrabati**; *Slo.* **hrabem**; *Sr.* 2. **risch**; *Sr.* 1. **riebacż, hrjebu**; *Cro.* grabati, greszti, grèbem, cheperlyam, cheperlyati; *Bsn.* grebsti, ogrebiti (*Vd.* grebati; *Crn.* grębam = śnieg łopatą zrzucać; *Rs.* гресть, грести, гребу grabić, грестися usiłować o co, drzeć się do czego, *Ec.* гребу веслόмъ *remigo*, гребу сѣно grabię siano, гребу

умер-

умéршаго, погребаю pogrzebuię). cf. grabić, grabarz, grob; cf. *Dan.* grave, *Suec.* grafwa, *Gr.* γράφειν, *Ger.* **graben, scharren im Sande, wühlen**, gmerać w ziemi, n. p. Widzi nadobne dzieciątko, a ono w piasku grzebie, by małe kurczątko. *Rey Wiz.* 126., *Rag.* ceparglljatti; *Vd.* praskat, derskati, derkati; *Bh.* **popelit. se** (cf. popiol). Koń dzielny nogami ziemię grzebie. *Cresc.* 525. Chłopi nasi chlebodawcy, gdy grzebią dla nas ustawicznie w ziemi. *Leszcz. Gł.* 100. Niemasz łaskawych nam iuż bogów; fortuna wszystko oślep grzebie. *Bardz. Luk.* 120. bróździ). Grzebią temu za uchem cyrografy długi. *Rey Wiz.* 68 *b.* niespokoyny o długi). Za uchem mu to grzebie: frasuie go, **es geht im im Kopfe herum**, *Tr.* - §., grześć: chować umarłego, **begraben.** *Bs.* sagrebsti, zakopati, ukopati, stavit ù zemglju, zadubsti, zaghrrinuti; *Sla.* ukopati; *Cro.* pokapati, zakopati; *Vd.* pokopati, podsemluvati, h' semli perpravit; *Rg.* vkopatti, zakopatti, zaklopitti ù grób; *Ec.* гребу умéршаго, погребаю. Niema kto trupów grześć. *Birk. Kant. A* 4 *b.* Grzebła niewiasta męża swego. *Warg. Radz.* 300. Nie hydzić choremi, nie stronić od grzebienia ciał zmarłych. *Bzow. Roż.* 108. Coż daley żądasz? równa dla wszech stanów Ziemia, tak grzebie ubogich, iak panów. *Hor.* 1, 298. Dopuść mi grześć oyca mego, *Sk.* Niechay umarli grzebią swe umarłe. *W. Luc.* 9, 59. (pogrześć. *Bibl. Gd.*) Grzebiąc szlachcica, co się starym białym koniem Pieczętował, sila ksiądz dyszkurował o nim. *Pot. Jow.* 108. (na iego pogrzebie). NB. Ze *Tobiasz*, pomimo zakazu Despoty Pogańskiego, sekretnie ziomkow zabitych chował; ztąd żyda grześć: coś taiemnego knować (**einen Juden begraben) etwas heimlich schmieden.** Kiedy kto co kryiomo robi, grzebie żyda. *Pot. Zac.* 76. Nie darmo to; coś to tu iest; żyda tam iakiegoś grzebią. *Cn. Ad.* 568. Powiedz prosto, a nie grzeb' po próżnicy żyda. *Pot. Arg.* 85. Sam tylko grzebie Eumenes żyda, Ze on winnieyszy, sumienie go nęka. *Pot. Syl.* 329. Wprzód iednak, niż się z iawną rebellią wyda, Chce fortelu pomacać, chce trochę grześć żyda. *Pot. Arg.* 172. Wymawiay ty go iak chcesz, grzeb' dla niego żydy. *Morszt.* 136. - *§. Coż czynicie? wstyd grzebiecie. *Bardz. Luk.* 58. podgrzebacie, wykorzeniacie). §., Grześć się *zaimk.*, bydź pochowanym, pochować się, **begraben werden, sich begraben lassen.** Nakłonił poddanych, żeby się pod kościołem nie grzebli. *Xiądz.* 233. Pan był pochowany obrzędem, z iakim w Palestyńskim kraiu Grześć się żydowie miewali w zwyczaiu. *Odym. Sw.* 2, *Kk* 3 *b:* - §., *fig.* grześć się do czego, gramolić się, drapać się, drzeć się, przedzierać się, usiłować o co, **wonach ringen, streben, hinarbeiten.** *Rs.* гресться. On grzebłby się do tego, by snadź i pod lodem, Aby iedno oglądać, co roskoszy płodzi. *Rey Wiz.* 22 *b.*

Pochodz. *cf. grob, gruba, gróbarz, grabarz, grabarka, grabić. - Grzebielucha; grzebło, grzebień; dogrzebać, dogrześć; nagrzebać, nagrześć, niegrzebny; pogrzebać, pogrześć, pogrzeb, pogrzebny, pogrzebowy, obgrzebać, obgrześć, odgrzebać, odgrześć, rozgrzebać, rozgrześć; wygrzebać, wygrześć, zagrzebać, zagrześć, zagrzebany.*

GRZESIOWA, - y, *ż.*; żona Grzesia t. i. Grzegorza, **des Jürgen Frau.** Bartosowa i Grzesiowa stara, ieżdżą na łysą górę. *Teat.* 28. *b*, 151.

GRZĘSKI *ob.* Grząski.

GRZESZEK, - szka, *m.*, *Demin. Nom.* grzech, **eine kleine Sünde.** GRZESZNICA, - y, *ż.*, pełna grzechów, **die Sünderinn.** *Boh.* **hřjšnice**; *Sor.* 2. **greschniza, greschnizka**; *Sor.* 1. **rjschnica, hrjschnica, reschnicza**; *Rg.* gresniza; *Bs.* gresniça; *Cro.* greshnicza; *Crn.* greshnèza; *Vd.* grieshniza, pregrieshniza; *Ec.* грѣшница. Z wielkim strachem przyszła do pana, bo była poganka, a wielka grzesznica. *Rey Pst. N.* 1. Pierze kurse godzi się na poławie ku siedzeniu pani grzesznicy. *Cresc.* 583. GRZESZNICZY, - a, - e, od grzesznika, **Sünder**=. *Cro.* gresnichki; *Rag.* grescnicni; *Ross.* грѣшничïй. GRZESZNIK, - a, *m.*, *Boh.* **hřjšnjk**; *Slo.* **hriš'nik**; *Sr.* 2. **greschnik**; *Sr.* 1. **reschnik, rjschnik, hrjschnik**; *Cro.* greshnik, gresnik; *Vd.* grieshnik, pregrieshnik; *Crn.* greishnik; *Sla.* grishnik; *Rg.* grescnik; *Bs.* grescnik, grjecnik, grecnik; *Rs.* грѣшникъ, грѣхотворникъ. pełen grzechów, grzeszący, **der Sünder.** Ja się obciążonym wielkiemi grzechami bydź znam, i daymy to, żeś i ty grzesznym iest, ale ia większy grzesznik, bo ia swoie i cudze grzechy noszę. *Skarg. Żyw.* 1, 158. Wiele iawnych i taynych grzeszników, siedziało z nim. 1 *Leop. Marc.* 2, 15. *ob.* *iawnogrzesznik). GRZESZNICZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.* **das Sünderchen.** *Sr.* 2. **greschnizk.** GRZESZNOSC, - ści, *ż.*, *Boh.* **hřjšnost**; *Vd.* grieshnost, greshlivost, na hudu nagnjenost, hudobitnost). podległość grzeszeniu, skłonność do grzeszenia, grzeszne przyrodzenie, **die Sündhaftigkeit.** cf. bezgrzeszność. GRZESZNY, - a, - e, - *ie adv.*, grzeszeniu podległy, grzeszący, grzechów pełny, **sündig, sündhaft.** *Bh. et Slo.* **hřjšný**; *Sr.* 2. **greschni**; *Sr.* 1. **rjschny, réschniwé, hrjschny**; *Sla.* grishni; *Cro.* gresni, gressen; *Rg.* grèscni; *Vd.* grieshni, grieshen, pregrieshen, grieshliu, pregrieshliu, na hudu nagnien, hudobiten; *Rs.* грѣшный, грѣховный, *Ec.* погрѣшный; (согрѣшный въ котороль можно грѣшить, согрѣшательный). Mniemacież, że oni nad wszystkich innych grzesznieyszemi byli, iż takowe rzeczy ucierpieli? *W. Luc.* 13, 2. GRZESZYC, - ył, - y, *czyn. ndk.* zgrzeszyć *Dok.*; *Bh.* **hřessiti, hřessim**; *Sr.* 2. **gresschisch**; *Sr.* 1. **réschu, rjschu, hrjschu**; *Cro.* greshiti, gresiti, gressim, zagresšujem; *Dl.* szagressujem; *Rg.* grjèsciti, sagrjesciti, sagrjescivati; *Bs.* grjesciti; *Vd.* grieshiti, greshit, pregrieshiti, pregrieshuvati, se sagrieshiti (cf. *Vd.* grieshati, griesham, sgreshim, *desiderare*, potrzebować a nie mieć); *Crn.* greishiti, greshim, sgreshim, sgreshim, spèzhâm sê; *Rs.* грѣшить, грѣхопáдать, согрѣшить, согрѣшàть; *Ec.* законопрестуиать, (cf. *Hbr.* פשע rascha *peccavit*; *Gr.* ἁμαρτάνω, *Lat.* reus, *Ger.* **rasen**). grzech popełniać, **sündigen.** Kto czyni grzech, ten ze djabła iest, bo djabeł od początku grzeszy. 1 *Leop.* 1 *Joa.* 3, 7. Jeszcze lepiey nie grzeszyć, niźli pokutować. *Pot. Arg.* 443. Dwa kroć grzeszy, kto się grzechu nie wstydzi. *Cn. Ad.* 217. Gdzie grzeszących wiele, trudno karać śmiele. *ib.* 236. *abo*: gdzie wielu grzeszy; tam nikt karany nie będzie. *Przestr.* 113. Gdy występków nie karzą, grzeszyłby, ktoby dobrze czynił. *Psalmod.* 33. Kiedy płużą występki i swe mieysce maią, Grzeszy, kto dobrze czyni, iako powiadaią. *Gaw. Siel.* 367. Na grzechy się gniewa, nie na grzeszące. *Pilch. Sen.* 245. czołem biię osobom, ganię

obyczaie). Przez co kto grzeszy, przez to będzie karan. *Pot. Arg.* 234. *Wad. Dan.* 144. Przez co kto grzeszy, w tęż miarę Sam potym odbiera karę. *Jakub. Bay.* 217. *Smotr. Ap.* 144. Grzeszenie *Rs.* грѣхотворство płodzenie grzechów. - Panie nie day mi zgrzeszyć, niegodna iestem takiéy matki, iak ia. *Teat.* 30 *b*, 18. nie poczytuy mi za grzech). - Milczeć obiecuie, i nie zgrzeszyć w słowie. *Jabl. Tel.* 40. nie chybić, nie zdradzić, nie wydadź). GRZESZYSKO, - a, *n.*, *pogardl.*, szpetny grzech, häßliche Sünde. Swych własnych wielkich a sprośnych grzeszyfk i złości nikt widzieć nie chce. *W. Post. W.* 11, 103.

Pochodz. *pod słowem* Grzech.

GRZEYSKARB, - a, *m.*, (*ob.* grzać) liczykrupa, smindak, fkąpiec, ein Knicker. W kim umysł wspaniały, iuż ten w trosze swoiéy Większy pan, niż grzeyfkarb, co o grosz płacz ftroi. *Ryb. Gęśl. C* 4.

GRZĘZNĄC *ob.* Grząznąć. - GRZĘZY *ob.* Grąz, gręzy, grędzidło.

GRZMIEC, grzmiało, grzmi, *bezob. ndk.*, *Boh.* hřmiti, hřmělo, hřmi, hřmiwati, hřmjwa; *Slo.* hřměti; *Sr.* 2. ße grimmaſch, ße grimmotaſch; *Sr.* 1. rimozo, rima, ßo zima; *Vd.* germeti, germati, germim, gormi; *Crn.* germęti, germy, garmy, germim, grumim, gromim (*ob.* gromić); *Bs.* garmiti, ghermiti, ghrrimiti, mugniti; *Rg.* garmietti, gromitti; *Sla.* gèrmi; *Cro.* gërmeti, gërmi; *Rs.* грянуть, громъ громить, cf. *Hebr.* רעם raam: *tonare*, *strepere*, cf. *Gr.* ὁρμή, Niederſ. grommen). Grzmi, gdy piorun chmury przedzieraiący, grzmot robi, donnern. Zachmurza się, grzmieć będzie. Téy nocy ftrasznie grzmiało. - Grzmi mi w uszach = szumi mi w uszach, es ſauſet mir in den Ohren. Grzmi mi we łbie *phys. et moral.* Od guza tego ftrasznie mu grzmi w głowie, es ſauſt ihm im Kopfe. §., grzmieć *Person. neutr.*, huk wydawać, donnern, krachen, *Rs.* гремѣть, гремлю. Niebo grzmi. *P Kchan. Orl.* 1, 236. Bruki grzmią i ulice od karoc i koni. *Tward. Wład.* 157. Tłuką w paiże grzmiące mosiądzowe. *ib.* 6. Bębny grzmią i działa. *Tward. Wł.* 137. Grzmiały piersi od pięści. *Bardz. Tr.* 444. Piersi grzmiały z ciężkich razów. *ib.* 526. - §., *Activ. Grzmić*, piorunować, grzmotu narabiać, donnern. Wzbudzi chmurę grzmiący Jupiter na powietrzu dżdżyftą. *Tward. Wład.* 193. Kaius Cesarz sprawił sobie taką machinę, którą niby na przekor grzmotom, grzmił, i przeciw piorunom piorunował. *Pilch. Sen.* 171. GRZMIENIE, - ia, *n*, *Boh.* hřmění, *Sr.* 2. grimane; *Sr.* 1. rimanj; *Crn.* germenje; *Cro.* germlyavicża. *Subst. Verb.*, grzmot, das Donnern, der Donner. Z pary ziemney ftawaią się wiatry, grzmienia, pioruny. *Zebr. Zw.* 1. Dały się słyszeć grzmienia. 1 *Leop. Ex.* 19. Grzmienie w uszu, = szum das Sauſen in den Ohren. *Tr.* GRZMILAS, - a, *m.*, miano ogarów. *Kniaź Poez.* 3, 120. ein Name der Stäuberhunde, (Waldbonner). GRZMOCIC *ob.* Grzmotnąć. GRZMOT, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* hřmot, *Sr.* 2. pogrim; *Sr.* 1. rimot, rimeno, rimotano, reſſot; *Bs.* garmgljavina, ghrrimgljavina; *Vd.* grum; *Cro.* gërm, germlyavicza; *Rs.* громъ grom, huk ftraszny, pospolicie za piorunem naftępuiący. *Wyrw. Geogr.* 56. Łoskot wzbudzony na powietrzu z parowania cząftek siarczyftych, w atmosferze nagle zapalonych. *Dykc. Med.* 2, 448. der Donnerknall, der Donner. Z otrącania się chmur o chmury, łyfkawice i grzmoty pochodzą. *Otw. Ow.* 250. *Boh. Djab.* 171. Donnerwetter, Gewitter. Grzmot uderza po grzmocie, błyfk razi po błyfku. *Dmoch. Il.* 251. ein Donnerſchlag nach dem andern. Bez grzmotu pioruny ftraszliwsze. *Pot. Arg.* 617. Z takiego grzmotu trzaśnie piorun. *ib.* 496. - §., bałuch, łoskot, trzafk, grom, Getöſe, Donner. Z wzaiemnego między sobą dwu ciał twardych uderzenia, grzmot bywa. *Sak. Pr.* 61. Grzmot woienników. 3 *Leop. Jer.* 47, 3, (chrzęszczenie 1 *Leop.*) Grzmot końfki usłyszeli. *P. Kchan. Orl.* 1, 106. (tentent). Grzmot od bębnów miedzianych, od trąb, od ruśnic, od zbroy i od dział. *Zbil. Chrzc. A.* 2. Czołny płynęły, z głośnym grzmotem wioseł. *Warg. Cez.* 189. Obie ftronie z wielkim grzmotem i krzykiem się potkały. *Stryik.* 35. - §. Byle nie zaczął od grzmotów po fkórze moiey. *Teat.* 9 *b*, 17. od grzmotnienia w fkórę, od plag). - §. Z oczu iego same grzmoty wyglądaią. *Teat.* 29. 4. groźny, ftraszny). GRZMOTAC, - ał, - a, *czyn. ndk.*, grzmieć, piorunować, grzmotu narabiać, donnern, ein Getöſe machen. *Sr.* 2. ße grimmolaſch; *Sr.* 1. rimotam; *Rg.* gromignattise). Grzmotay iak chcesz, przewładny Jupiter, Ja nie zblednieię. *Zab.* 9, 35. *Zabł. ob.* Grzmotnąć. GRZMOTLIWY, - a, - e, - *ie adv.*, trzafkliwy, łoskotny, donnernd, krachend. Okryty laurem kaznodzieyfkiey pracy, Podniosł grzmotliwy głos Ociec Pankracy. *Kras. Antim.* 38. GRZMOTNĄC, - ął, - ie: *czyn. iedntl.*, Grzmocić *ndk.*, z trzafkiem uderzyć, gruchnąć, palnąć, *Vd.* povrezhi, silnu vrezhi, ſchmetternd ſchlagen, einen ſchmetternden Schlag geben. Podnosząc nogę pan Ogierowicz, ochotnie z całey siły iak wilka grzmotnie, z paszczy narobił bigosu. *Zab.* 13, 277. *Trēb.* Jak go posłyszycie, grzmoćcie kiymi należycie. *Teat.* 56 *c*, 106. Kiedy u flaszy dno przeźrzoczyfte obaczył, grzmotnął flaszę o ziemię. *Offol. Str.* 1. er ſchmetterte die Flaſche gegen die Erde. *Rg.* gromignattise, *in praeceps ruere*, bùbnuti ò tlé, lupnuti, hrupnuti. GRZMOTNY, - a, - e, *Bh.* hřmotný, grzmotliwy, trzafkliwy, donnernd, ſchmetternd, krachend. Piorunem grzmotnym mszcząc się za niebo, razę hardość tłumu. *Hul. Ow.* 100. GRZMOTOWŁADNY, - a, - e, gromowładny, donnerregierend. Wchodzą w złotem lśniącą salę, Grzmotowładnemu poświęconą. *Zab.* 14, 166. GRZMOTOWŁADZCA *ob.* Gromowładzca. GRZMOTOWY, - a, - e, od grzmotu, Donner=. Sposoby liczenia oparzelizn grzmotowych. *Dykc. Med.* 2, 550. Umarli w tym samym położeniu, w iakim ich zaftał cios grzmotowy. *ib.* 550.

Pochodz. *pod słowem*: Grom.

*GRZONĄC *czyn. iedntl.*, grześć, garnąć, gmerzeć, ſcharren, kratzen (*ob.* odgrzonąć, podgrzonąć). Raz dwóch sporych wężów pod piękną dąbrową sprzęgłych, lafką był grzonął, *baculi violauerat ictu.* *Zebr. Ow.* 64. (cf. grzmotnąć).

GRZYB, - a, lub, - u, *m.*, GRZYBEK, - bka, *m.*, *Dem.*, *Bh.* hřib; *Sr.* 2. grib; *Sr.* 1. rieb, rib; *Vd.* goba, gliva (cf. gąbka, gębka) (*Vd.* hrib, hriber = pagórek cf. garb); *Slo.* huba; *Hg.* gomba; *Sla.* gljiva; *Cro.* gliva, herchek; *Dl.* kłobùchacz, pechurak; *Bs.* ghgliva, pecjurka, ghrrigljak, sargnacja; (*Rg.* hreeb, hrék *caudex*); *Rs. et Ec.* грибъ, грибокъ. (cf. garb, *Bh.* hrb). *boletus Linn.*, der Bilz

na spód dziurkowaty; bedłka *saś*, *agaricus Linn*, pod spodem iest błonkowata. *Jundz.* 562, *et* 554. Grzyb prawdziwy, *bovinus Linn.* ma trzon gruby, głowę okrągłą, mięsistą, brunatnoczerwonawą, rośnie w suchych lasach; iest to ieden z nayużytecznieyszych grzybów; zażywaią go świeżego, suszonego lub w maśle chowanego; pospólstwo wszędzie go *borownikiem* zowie. *Jundz.* 563. *Rs.* боровикъ, коровикъ, коровичёкъ. Grzyb korkowy, *suberosus*; czerwony, *cinabarius*; wonny, *suaveolens*; mieniony, *versicolor*; czarnogłowy, *fuscus*; skórkowaty, *perennis*. Tu należą także: maśluk, podosowik abo podosinnik, ślniak abo podbrzeźniak lub borowik; siedź abo chorosz; hupka. *Ld.* W pospolitém używaniu te są grzyby: Kozakowie, biele, rydze, posadki albo podsadki; smarze albo piestrznice, olszowki, hołubki. *Syr.* 1394. cf. Kustrzebki, Karpiele. – Jeleni grzyb albo ielenia bedłka. *Lad. H. N.* 47. cf. prochówki, wężówki, muchomory; cf. *Bh.* daubrawnjk, daubrawnjček, hřjžech, trzapácie; *Vd.* mlezhniza, kugmak. – §. *Phras.*, *dicter.*, *proverb.* Grzyby, ryby, łąka, mąka. *Wol.* dobre mienie). Powiadaią, gdy się grzyby zrodzą, chleba mało. *Kluk. Rosl.* 3, 99. Wiersze spore, lecz podłe, rodzą się iak grzyby. *Hor. Sat.* 141. Jeśliś grzyb, leźże w kożub. *Fred. Ad.* 65. Skóroś się rodził grzybem, do kobiałki grzybie. *Zabł. Amf.* 6. ieśliś szewc, patrz swego kopyta Schuster bleib bey deinem Leisten. W Turczech nie ieden z podłego stanu, w iednym momencie wyrasta, ni grzyb na wiosnę. *Klok. Turk.* 58 er steigt empor, wie ein Pilz im Frühjahre. *cf.* sporo iak konop' rośnie). Poszedł do lasa na grzyby. *Rys. Ad.* 54. umknął, zwędrował). Idź Pan na grzyby z takim szlachcicem. *Teat.* 28 *b*, 76. (kryj się do kąta, pod ławę;. Poślemy Pana Czesława na grzyby, *jb.* 31, 6. Osieł w iedwabiu, a człek w prostéy przędzy, Arystotelów na grzyby odeślą. *Wad. Dan.* 28. (cf. na dziady, pod płot). Kiedy tak łżysz, nie ma więcey pardonu, póydziesz na grzyby. *Zabł. Dziew.* 113. in die Pilze gehen przepadłeś. – §. Grzyb = zgrzybialec, starzec, strych, z *urąganiem*, spöttisch, ein alter Knaster, *Vd.* gerbazh = marszczysty); *Rs.* хрычъ, хрычёвка, старый хрѣнъ, остарокъ. (cf. tedyż rówien grzybu, ia starzec będę siedział bezczynny? *Pot. Arg.* 805.) Ze trzy dni wytrway stary grzybie, A sama cię śmierć bez mey pomocy przydybie. *Morszt.* 116. Siedźże tu grzybie, aż cię djabeł zdybie. *Rys. Ad.* 62. Zarzuca ci żonka, że zębów w gębie nie masz, żeś grzyb na pół zgniły. *Opal. Sat.* 15. Grzybowie ważyli się namawiać Zuzannę. *Bies. D.* 3. – *Femin.* Zjściły nieba, czegom żądał, Lico, Zjściły, grzybeś wszetecznico. *Hor.* 2, 280. *Kniaź.*, *fis anus*, babsko, ein verschrumpftes altes Weib. *ob.* grzybieć, zgrzybiały. – §. Nieruchawy, nieczuły, ein Kloß, ein unbehülflicher, fühlloser Mensch. Mniemał, żeby grzybami albo pniami byli, nie żeby który z nich wyrozumieć miał zdradliwe rady iego. *Baz. Hst.* 86. – §., grzyb morski, *tethea*. *Plin. H. N.* 32, 9. ein gewisser Meerfisch, *holothuria Rs.* губышка, die Seeblase, eine Art Schleimwürmer. – §., *Chirurg.* nazwisko to daią mięsiwom gąbczastym, miękkawym i ślamowatym czyli oślizłym, które się wznoszą z głębi rany lub wrzodów, lub które wyrastaią w otworze zadnim, w częściach przyrodzonych płci oboyga, po spółkowaniu nieczystym. *Dykc. Med.* 458. cf. dziwe mięso, wildes Fleisch, der Schwamm, ein schwammigter Fleischauswuchs in den Wunden; Feigwarzen cf. figi). Często dzikie mięso, grzybki różne wyrastaią na ranach, niechcących się żadnym sposobem goić. *Krup.* 5, 399. Gdy cyrulik widzi, że żadne grzybki z rany nie wyrastaią, niech ią co trzeci dzień tylko opatrzy. *Krup.* 5, 400. Póydzie wkrótce i miłe zdrowie bez pochyby, Bo mu iuż pysk wędrowne ukrasiły grzyby. *Nar. Dz.* 3, 55. franca, dworska ospa). – §. grzyb, grzybek = na knocie u lamp i świec, żużel; *Graeci et Latini translato* (fungus) *utuntur*, *cur non et nos? fungi vero iam emuncti* ustrzyżyny. *Cn. Th.* der brennende Theil des Lachtes, die Schnuppe, Rose. – *W hutach* czasem w wyższym leyku pieca zbieraią się wielkie kawały materyi, w szkło odmienionéy, zwane grzybami. *Os. Rud.* 111. Glasschlacken. §., grzybek, *contemptim*, kapelusz płaski, do grzyba podobny, ein breiter flacher Huth. *ob.* birlet. *Cn. Th.* 32. – §., *oua frixa ad fungi similitudinem diducta. Cn. Th.* ein Eyerkuchen in Gestalt eines Pilzkopfes. GRZYBIA *ob.* Grzybień. GRZYBIASTY, – a, – e, szeroki wzgórę iako grzyb. *Cn. Th.* flaschköpfig. 2) iak grzyb miękki, dziurkowaty. *ib.* schwammig cf. gąbczasty, *Sor.* 1. ribogitė, *Sło.* hubatý; *Ross.* грибоватый, грибовидный. GRZYBIEC, – iał, – ieie *niiak. ndk.*, zgrzybieć *Dok.*, zgrzybiałym się stawać, starzeć, alt oder krumm werden, zusammenschrumpfen. *Rs.* одряхлѣть. Szukaiąc takiego męża, nietylkoby zestarzeć się, ale i calę zgrzybieć musiała. *Mon.* 68, 1011. Już świat grzybieie; iuż się te stare gmachy walą. *W. Post. W.* 15. Kto się rozkoszami bawi, zgrzybieie przed czasem. *Birk. Zyg.* 21. Wieku teraźnieyszego człowiek staie się w 30 lat zgrzybiałym. *Zab.* 3, 158. *Hul. Ow.* 55. *Past. F.* 7. (GRZYBIEŁUCHA *ob.* Grzebielucha). GRZYBIEN, – ia, *m.*, GRZYBIENIE, abo wodna lilia. *Sienn.* 112. *Bh.* leknjn, lekno, *Nymphaea Linn.* die Seeblume, rośnie w rzekach i wodach, z białym i żółtym kwiatem zażywa się w lekarstwie. *Kluk. Rosl.* 2, 221. Żółte grzybienie od żółtego kwiatu rzeczone. *Syr.* 773. *Rs.* грибовница, кувшинчики, одолень, кубышечки. – §., grzybienie mnieysze *ob.* Podbiał. – GRZYBIENIOWY, – a, – e, n. p. grzybieniowy korzeń, łotr sprzedał mi miasto pokrzyku. *Gorn. Dw.* 218. Seeblumen=; *Bh.* leknowý. GRZYBOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt grzyba, pilzicht, pilzenähnlich; pełen grzybów, wyrostków, schwammig, voll Schwämme und Auswüchse. Ponarastałe i grzybowate dziąsła. *Perz. Cyr.* 2, 193. GRZYBOW, – a, *m.*, okolica iedna w Warszawie, eine Gegend in Warschau (*Sr.* Gribowna folwark ieden w Luzacyi). Na podeyrzane mieysca, na Grzybow i Nalewki chodzisz. *Teat.* 1 *b*, 70. GRZYBOWY, GRZYBKOWY, – a, – e, od grzybów, od grzybków, Pilz=, Schwamm=. Grzybowa polewka eine Schwamm= (Schwämmerl=) suppe. *Sr.* 1. ribowé; *Rs.* грибный, грибовный. Grzybkowy sos. *Wol.*

GRZYMAŁA *herb*, trzy wieże z otwartą bramą; na hełmie także trzy wieże i pięć piór strusich. *Kurop.* 3, 18. ein Wappen. GRZYMISŁAW, – a, *m.*, imię, niby głośny iak grzmot sławą. *Chmiel.* 1, 60. ein Name, Donnerruhm.

GRZYMKA, – i, *ż.*, Posłuszeństwo, więzienie, grzymka, ciemnica. *Saxon. Rej.* gatunek więzienia, eine Art Gefängniß.

GRZYT, – u, *m.*, zgrzyt, głośne zębów do siebie przycie-

ranie, das Knirschen mit den Zähnen; skrzypienie, das Klirren, das Geklirre. Zabiiać, pastwić się z grzytu kaydan, ścinać głowy obywatelów. *Pilch. Sen.* 83. GRZYTAC, - ał, - a, *czyn. cztl.*, Grzytnąć *iedntl.*, zgrzytnąć *Dok.*, zębami głośno przycierać, mit den Zähnen knirschen. *Slo.* zubami skřipim; *Sr.* 1. ze zubami kšipu; *Rs.* скрежетать зубами. Z wielkiey boleści grzytał zębami. - *fig.* Bronie zgrzytały. *Otw. Ow.* 650. chrzęszczały, klirren. GRZYTANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Knirschen, Geknirsche, Klirren, Geklirre.

GRZYWA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* hřjwa; *Sr.* 1. riba, riwa; *Sr.* 2. griwa; *Vd.* griva, grive, gribe; *Crn.*, *Cro.*, *Rag.*, *Bs.* griva; *Rs.* грива. cf. grzebień). die Mähne. Na karku u niektórych zwierząt, n. p. u konia, wołu, lwa, rośnie włos dłuższy grzywą zwany. *Zool. Nar.* 67. Zwierz grzywę abo kosę na szyi maiący. *Otw. Ow.* 625. Targnął mię za włosy, iak konia za grzywę. *Teat.* 51 *b*, 53. Grzywy dolna część *Rs.* загривокъ. Lew naieżoną Grzywą potrząsa, kiedy się sroży. *P. Kchan. Jer.* 220. §. Owi grzywowie, co czupryny w tyle noszą, przód podgoliwszy, iak grzywy kobyle. *Jeż. Ekon. E.* 1. ludzie niby grzywiaści, Mähnenmänner. GRZYWACZ, - a, *m.*, *Boh.* hřiwnač = *columba torquata*, daupnaček *col. lign.*); *Crn.* grivnek; *Cro.* gerlach, *Dl.* grimach, grimis; *columba lignorum, palumbus Klein.* die Holztaube, większy od pospolitego gołębia. *Zool. Nar.* 227. dziki gołąb', *Ład. H. N.* 42. grzywacz, *palumbus* die Wald-Taube, gołąb' leśny, większy niźli dziki albo domowy. *Sienn.* 293. die Ringeltaube. *Krup.* 5, 68. Są i mnieysze grzywacze, które prostactwo hukaczami nazywa. *Kluk. Zw.* 2, 298. Grzywacze huczne. *Banial. J.* 3. grzywacze huczały. *ib. B.* 4 *b.* Słyszysz, iak wzdychaią trukawki, gruchaią grzywacze. *Zab.* 12, 373. §. *tr.* ten grzywacz siwy, ten grzyb stary. *Pot. Arg.* 815. der alte Knaster. GRZYWACZY, - a, - e, od grzywacza, Holztauben=. Gniazdo grzywacze. §., koloru gołębiego, *colombin Tr.* colombinfarbig. GRZYWIASTY, - a, - e, *Bh.* hřjwnatý; *Slo.* hriwatý; *Sr.* 1. riwaté; *Cro.* grivaszt; *Rg.* grivast; *Rs.* гривистый. grzywę maiący, mähnig, mit einer Mähne, bemähnt.

GRZYWNA, - y, *ż.*, GRZYWIENKA, - i, *ż.*, *zdbn.* *Bh.* hřiwna; *Rs.* гривна teraz 10 kopiiek; гривенка, гривенникъ, гривняга dziesięciokopiyník; *Ec.* гривна = мнасъ funt, b) honorowy alszbant, łańcuszek śrebrny lub złoty). die Mark, ein Gewicht von 16 Loth; auch eine Rechnungsmünze. Grzywna, *marca*, była waga całkowita pewney liczby granów, czyli ziarn kruszcowych. Słowo to w Słowiańskim dawnym ięzyku znaczyło toż samo, co waga we Francyi i w Niemczech, nazwana *marca*, *libra*, *pondo*, na którą się waży po mennicach bądź topione srebro w sztukach, bądź pieniądze wybite na monetę. *Nar. Hst.* 5, 290. Dwoiakim tedy sposobem dawniey brała się grzywna; raz za grzywnę śrebra; drugi raz za grzywnę pieniędzy. Naypowszedniey iednak brano ią za grzywnę liczalną. *ib.* 293. Pókiśmy samych groszy Polskich zażywali, liczyliśmy summy na grzywny, w którey było 48 gr. Praskich, a wynosiło to właśnie na grzywnę śrebra. *Sum. A.* 4 *b.* Samo słowo, w Polskim grzywna, w Czeskim, Ruskim do siebie podobne, okazuie, że téy wagi używali Słowianie. *Czack. Pr.* 154. Grzywna liczalna, 48 groszy. *ib.* 156. Trzy grzywny Słowiańskie, to iest, sześć i trzydzieści szelągów. *Chełm. Pr.* 6. Cztery grzywny Pruskie czynią trzydzieści szelągów. *Chełm. Pr.* 21. Rachuiemy w grzywnę Pruską po dwudziestu groszy, z których każdy czyni ośmnaście pieniędzy. *ib.* 21. *Poena* sześć grzywien, *alias sex scotorum. Vol. Leg.* 1, 35. Za głowę szlachcica przedtym iedno 30 grzywień płacono. *Herb. Stat.* 249. Przed laty trudniey było o grzywnę, niż teraz o sto złotych. *Gorn. Dz.* 114. Czynsze stare wybieraią, grzywnę na dwadzieścia złotych i ieden rachuiąc. *Star. Ref.* 169. - Grzywna soli czyni sześć miarek soli drobney. *Herb. Stat.* 104. Podług ustawy 1764 R. grzywna ma łotów 16. *Vol. Leg.* 7, 331. W całych Niemczech, i u nas, śrebro i złoto ważą na grzywnę Kolońską, która podziela się na 16 łotów. *Jak. Mat.* 1, 89. W monecie naszey grzywna Kolońska czystego śrebra warta 80 złotych. *Jak. Mat.* 1, 90. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 313. Teraznieysze narody niemal wszystkie, grzywnę czynią miarą swey monety. *Wyrw. Geogr.* 434. Grzywna Polska śrebrna = 4169 assów Holleuderskich. *Łęsk.* 2, 101. Grzywna mincarska a złotnicza śrebra, złota, uncyi 8, a skoycy 24, połłocie. *Cn. Th.* *§. W przekładach biblii grzywna = talent n. p. dałeś mi pięć grzywien; otożem drugą pięć urobił. 1 *Leop. Math.* 25, 20. (talentów. 3 *Leop.*) Dwie *grzywnie (*dual.*) *ib.* 25, 22. dwa talenty. 3 *Leop.*) Srebra sto grzywien. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 13, 15. sto talentów. 3 *Leop.* - *§. pieniądz, pieniążek, pieniądze, grosze, grosz, ein Stück Geld, ein Stückchen Geld; Geld. Miły oycze, nie godzi się którą grzywienkę chować dla potrzeby? *Hrbst. Nau. B.* 7. - §. Grzywny, iako kara pieniężna, Marken, als Geldstrafe. Ma bydź karan na skórze, albo grzywnę ciężką, to iest, dwadzieścia i sześć szelągów położy. *Szczerb. Sak.* 332. Strona stronie płaci grzywien dwoie czternaście. *Mon.* 76, 142. W kłótni między żydami grzywny, alias przesąd, nie do sędziego, ale do W. Xięcia należą. *Czack. Pr.* 94. Sąd mię niewinnie grzywnami obłożył. *Teat.* 15, 55. na pieniądze skarał, eine Geldstrafe auflegen. To trąci grzywnami wielkiemi. *Teat.* 11, 103. GRZYWNIASTY, - a, - e, grzywny przynoszący, Marken bringend. Przecięż to grzywniasta sprawa? zapytał burmistrz. *Mon.* 76, 142. GRZYWNOWY, GRZYWIENNY, - a, - e, grzywnę ważący, *Cn. Th.* eine Mark schwer; od grzywny, Marken=, Mark=. Waga grzywienna Francuzka. *Łęsk.* 2, 101.

G U.

*GUBERNACYA, - yi, *ż.*, rząd, die Regierung. W sprawowaniu abo gubernacyi poddanych, srogość z wielką słodkością miarkował. *Wys. Aloy.* 242. GUBERNATOR, - a, *m.*, rządzca imieniem wyższego, wielkorządzca, der Gouverneur, der an eines andern Stelle einen Bezirk regiert. *Ross.* игемонъ, областеначальникъ, областникъ, градоначальникъ, градоправитель, мѣстоначальникъ, намѣстникъ; *Ec.* правельщикъ, правитель, управлятель. Gubernator był w Prusiech niegdyś urząd naywyższy, po oswobodzeniu téy prowincyi z iarzma Krzyżackiego. *Kras. Zb.* 1, 340. *2) Jan z Melsztyna dany był w młodości za gubernatora Kazimierzowi wielkiemu. *Warg. Cez. praef.* C 2. za guwernera, Gouverneur, Hofmeister. GUBERNATORKA, - i, *ż.*,

wielkorządczyni, die Gouverneurinn, die eine Provinz regiert. Ludwik Węgierski matkę swoię Elżbietę gubernatorką na swym mieyscu w Polszcze zostawiwszy, i wszystkę iey sprawę koronną zleciwszy, do Węgier powrócił. Stryk. 414. GUBERNATORSKI, - a, - ie, od gubernatora, Gouverneurs-. Ross. намѣстничїй, намѣстниковъ, намѣстническїй. Gubernatorski urząd; GUBERNATORSTWO, - a, n., die Gouverneurschaft. Ross. намѣстничество, градоначальство, градоправительство; Ec. мѣстоначалство. Nie uszanowano go, i gubernatorstwo mu wzieto. Warg. Radz. 349. - §. Collect. gubernator z żoną, der Gouverneur mit seiner Gemahlinn. GUBERNER, GUBERNANTKA ob. Guwerner. GUBERNIUM indecl., GUBERNIA, - ii; ż., kraina pod gubernatorem, das Gouvernement. GUBERNIALNY, - a, - e, od Gubernii, Gubernial-. Radzca gubernialny.

*GUBAC się, GUBIC się, zaimk., attollere pallium, ugabać się. Cn. Th. den Rock oder Mantel aufheben, um sich nicht zu beschmutzen, podkasac się; cf. przegub cf. gibać, gibki, giąć; (Vd. gubati; Bs. ghibati, prigibati; Rag. zghibati; Cro. gibati, guzati, = fałdować; Vd. et Crn. guba = fałd; Crn. gubne = fałdzisty.

GUBIC, - ił, - i, czyn. ndk., zgubić Dok., Bh. hubiti, hubjm; Sr. 1. zhubu, zubiu, zuvim (cf. hubené biedny, hubenstwo calamitas); Vd. sgubiti, sgublati, sgublen; Cro. gubiti, zgubiti, zgubivam; Dal. stetiti; Rag. gubitti, izgubitti; Bs. gubiti, izgubiti; Sla. izgubiti; Ross. губить, гублю, сгубить (cf. гибнуть, гибну. гибло ginąć); Ec. губителствую, гублю. cf. Hebr. גוע deficere, Arab. perire). utracać, tracić, verlieren. Dawali znać, co komu zginęło; bo ieden zgubił pas, drugi rękawiczki; mało ich było, którzyby w téy przygodzie czego nie zgubili. Baz. Hst. 59. W tym dniu fatalnym dla mnie, wszystko razem gubię. Teat. 44, 18. Gubi za niespodziewaną chmurą swą dziewkę kochaną. P. Kchan. Orl. 1, 222. - §., Chory febrę gubi. Krup. 5, 566. t. i. pozbywa się iey, er verliert das Fieber. §. zatracać, wytracać, niszczyć, zu Grunde richten, verderben, vernichten, vertilgen. Zgubi ciebie bóg, iż nas niewinnie gubisz. Skarg. Zyw. 2, 169. Często człowieka iednego dowcip, miliony ludzi gubi albo ocala. Stas. Num. 1, 160. Ufaiąc mocy swey gubili innych, Bóg ich osądzi i skarze iak winnych. Chrość. Job. 130. Woyna ludzi nie rodzi, ale gubi. Birk. Podz. 10. Wino nie iednego zgubiło. Boh. Kom. 11. 20. Często gubiąc w wnętrznościach płod, i sama ginie. Hul. Ow. 160. Gubić sługę u pana = czernić Tr. einen anschwärzen, um den Kredit bringen. GUBIC się zaimk., sich verlieren. Nie podlegam bynaymniey tym chęciom szalonym, Ani się moia żądza w proiektach nie gubi. Zab. 16, 191. Węg. GUBIENIE, - a, n., Subst. Verb., Zgubienie, zguba, das Verlieren, der Verlust. Cro. gublenye). Gubi za chmurą swą kochankę, i głosem co go staie, za oném zgubieniem napełnia pola, lasy iey imieniem, P. Kchan. Orl. 1, 222. Gubiciel, -, m., który co gubi, der Verlierer; Boh. hubitel, cf. zgubiciel; Ross. губитель.

Pochodz. dogubić, nagubić, pogubić, wygubić, zagubić, niezagubiony; zgubić, zguba, zgubny.

GUBKA ob. Hubka cf. gąbka.

GUCZY herb, albo Zytynian; tarcza liniią szeroką przedzielona na ukos, od prawey ku lewey; po obu stronach po róży czerwoney. Na hełmie trzy pióra strusie. Kurop. 3, 19. ein Wappen.

1) *GULA, - i, ż., z łac., żarłoczność. die Gefräßigkeit. Gula, pani iakaś utratna, a na wszystkim strawna, Bo w iedney ręce picie nosi, a w drugiey iedło, Wszystko je, nie przestaiąc iako inne bydło. Rey Wiz. 26. W Turczech trzeźwość, i mierność i porządek płuży, a naszym Gula, Bachus i Wenera służy. Paszk. Dz. 109. Tylko Bachusa, gulę, roskosz uiąć w wodze, Nie umrze głodem żołnierz i w Tatarskiéy drodze. Stryik. Turk. L 3. Miara swych uczy nie tracić dóbr gulą, zbytkiem szalonym, ani w kręgle kulą. Stryik. Gon. B 2.

2) GULA, - i, ż., Guz znaczny z uderzenia. Rydel. die Beule. cf. Slo. gulka, pokrutka bochenek. *GULKA, - i, ż., klocek, pieniek, ein Knorren, Knollen Holz. Krzesi ogień, i suche z wyszulcem z podstrzesza prowadzi gulki, które zdrobiwszy pod kociełek sadzi. Zebr. Ow. 209. ramalia arida. GUŁKA ob. Gołka.

GULDYNKA, - i, ż., strzelba, fuzya: ein Schießgewehr, ein Rohr. Odyńca trzeba z guldynki gwintowney albo z tarczowey ruśnicy dobrze sparzyć. Haur. Sk. 294. aus einem gezogenen Rohre.

GULTSZLAGIER, GULDSZLAGIER, - a, m., z niem. der Goldschläger złotarz. - Płatkowe złoto i śrebro *gultślagierowie na książeczki biią. Haur. Sk. 359. Weź złota czystego od guldszlagera kilka tabliczek. Sienn. 485. GULTSZLAGIERSKI, - a, - ie, płatkowy, Goldschlägerisch. Gultszlagierski fayngolt. ib. 375.

GUMA, - y, ż., z Greck. κομμι, das Gummi. Vd. gumei, pilpuh, smola; Rs. гумми, камедь. Guma, kley roślinny wysuszony. N. Pam. 6, 317. Sniad. Che. 1, 351. Kleykość soku roślinnego, gdy iest bez smaku, i w wodzie rozczynić się daie, gumą się nazywa. Bot. Nar. 24. cf. żywica, liposok. ob. Gumować.

GUMIENCZYSKO, - a, n., klepisko, boiewisko. Sekl. Math. 3. der Tennenboden. GUMIENKO, - a, n., demin. nom. gumno, Rag. gùmniza, Ross. гуменцо (2. Ross. = pless, korona na głowie). ein kleiner Scheunenplatz, eine kleine Scheune. Na potrzebę samę wystarczy gumienko. Warg. Wal. 230. Patrz kmiotecżka nędznego, choć każdy dzień robi, Jak mu bóg ubożuchny kącik iego zdobi; Ma pełno i w gumienku, w oborze i w skrzyni, To wszystko miła cnota z uprzeymości czyni. Papr. Pr. F. b. - - §., gaik na ptaki, stanowisko ptasznika, der Vogelheerd. Bh. humence; Vd. titzniza, tizhanishe, tizhenza; Crn. tizhènza; Cro. gaypa, gaypicza, kerletka; Rs. токъ, птицеловня. Gumienka powinny bydź w gaiu zasadzone, bo gdy ie na gołym polu zasadzą, ptaki rade przelatuią i miiaią te naprawy. Haur. Sk. 280. Gumienko, abo nęcisko do łowienia ptaków. Cresc. 625. *GUMIENNICA, - i, ż., *§., Córka Babylońska iako gumiennica, czas młócenia iey. Leop. Jer. 51, 33. boiewisko. Bibl. Gd. Tenne, Luth.) §., gumiennica, dozorczyna gumien lub gumienna, die Scheunenaufseherinn. GUMIENNIK, - a, m., GUMIENNY, - ego, m., Subst., dozorca gumien, przełożony nad gumnem, der Scheunenaufseher, Bs. gumnaç; Cro. gumnacz; Crn. skèdnâr; Ross. гуменщикъ; (rycb гуменникъ gęś dzika). Przy folwarkach powinien bydź gumienny przysięgły, który, ieżeliby pisać nie umiał,

przynaymniey na karbach wszystko należycie utrzymywał. *Kluk. Rosl.* 3, 226. Komissarzowi Ekonom, podstarości, zgoła aż do gumiennego każdy opłacić się musi. *Kras. Pod.* 2, 32. Urzędnik, urzędniczka, gumiennicy, pacholicy, drą nędznego chłopa. *Mon.* 75, 13. Przysięgły gumienny czyli karbownik w folwarku. *Torz. Szk.* 121. GUMIENNY, - a, - e, od gumna, Scheuer=. *Bh.* humenský; *Rs.* гуменный. GUMNO, - a, *n.*, *Bh. et Slo.* humno; *Dl.* gumno; *Rg.* gûmno, gûvno; *Bs. et Cr.* gumno, guvno; *Sla.* arman; *Vd.* gemnu, gumnii, skeden, parna, pod, stueg, kasha, gomnu, gumnishe, podalajniz; *Crn.* gumnu, skedn; *Cro.* sheden; *Sr.* 1. huno, wuhno, brojna, jitna wuba, jitnicza; *Sr.* 2. brojna, tla (gumno = ogród); *Rs.* гумно, мокb. cf. *Germ.* Kumpf, Adlg. cf. komnata, Kammer komora) plac we śrzodku zabudowania stodołowego, der Scheunenplatz, welchen die Scheunen, Schoppen, Feimen einschließen. Do gumna należą stodoła, brogi i styrty. *Tr.* - §., pospolicie używa się za iedno ze słowem stodoła, die Scheune, die Scheuer. Nie trzeba zboża do gumna zwozić, aż należycie wyschnie. *Kluk. Rosl.* 3, 222. *Vd.* vskednjati, parnati, sparnati. - *Fig. tr.* Do nowych gumien drzwi nam otworzono. *Pam.* 83, 478. nowe drogi dowozu). - *Bh. Prov.* giž gest nepřjtel za humny iuż iest nieprzyiaciel na karku. *§., *Boh.* humno *area:* klepisko, boiewisko, gumno w stodole, na którym młacaią. *Mącz.* gumno młoci. *Gorn. Wt. M. b.* die Tenne in der Scheune.

GUMOWAC, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, zgumować *Dok.*, gumą przyprawiać, mit Gummi zurichten, gummiren. Tafta gumowana. *Teat.* 20 *b*, 65. *Vd.* gu...ejast. Gumowanie, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Gummiren. GUMOWY, - a, - e, od gumy, Gummi=. Gumowa woda.

GUNIA, - i, *ż.*, GUNKA, GONKA, - i, *ż.*, przykrycie abo koc prosty, na obie strony kosmaty abo kudłaty, *Amphimalla. Mącz.* eine grobe zottige Decke, eine Kotze. *Bh.* haune (haunatý kosmaty); *Slo.* hune; cf. kunek: *Rs.* гу́ня gałgany); *Hg.* gyékény; *Bs.* gúgn, gugnina *vestis vilis rusticana*, gúba, guberiça, *Rg.* gûgn (zaguguast = kosmaty; gugnaviti, zagugnastiti = kosmacieć); *Cro.* guny *cento*, *coopertorium*; *Dl.* guba; *Crn.* fáręsha, janka, jankara); *Ec.* гу́ня, *Lat.* gausape, gaunace, caunace; *Gr.* καυνακη. Koniczka cudzimy, wycieramy, guńkami przyodziewamy; ale też koniczek musi za to skakać, kiedy mu każą. *Rey Zw.* 95. Obmywszy stadnika, prześcieradłem i guniami przykryć trzeba. *Hipp.* 17. Bydło z wierzchu guniami nakryć, abo czym podłym. *Syr.* 980. Co za naszych oyców była gunia, to teraz kilim, derha, *Dwor. G.* 4. Od tuzina guniek Gdańskich pstrych .... *Vol. Leg.* 6, 135. - §., suknia gruba z guni, ein grober zottiger Rock. Tyżeś to Paskwalinó w tey wzgardzoney guni! *Tward. Pasq.* 3. w tak bezecney guni. *Tręb. S. M.* 86. Prześpiy się na ziemi; guńką się odziey, którą starzy Rzymianie *gausape militare* zwali. *Star. Ryc.* 37. Czuhay wziąwszy Ruski, i gońkę i postoły, drogi się tey podeymuie. *Tward. W. D.* 77. Po co ślesz co rok babo do Torunia? Dobry szary płaszcz, dobra drugiéy gunia. *Groch. W.* 414. - §., *tr.*, chłopstwo, gburstwo, czerń, das gemeine Bauernvolk. Nie tylko miłość w pańskim łągnie się bławacie, Znaydziesz ią czasem w guni i ubogiey chacie. *Zimor. Siel.* 166. Ręka twoia nie na gunie, nie na chło-

pstwo piiane, ale na bohatyry się rodziła. *Pot. Arg.* 82. cf. siermięga). GUNIECZKA, - i, *ż.*, *Demin.*, eine kleine zottige Decke. Przywiodł mu konia białego, gunieczką nakrytego. *Papr. Gn.* 108.

GURA, GURKA *ob.* Góra.

GURDZIEL, KURDZIEL, - a, *m.*, wrzód, który się koniom na ięzyku czyni, *Hipp.* 128, ein Geschwür der Pferde auf der Zunge. Gurdziel iest wrzód, który się koniom na ięzyku czyni. *Lek. Kon.* 62, *Comp. Med. Append.* Od karmi ostréy, bydłu się kurdziele na ięzyku przydaią. *Haur. Sk.* 57. *ib.* 471.

*GURGOLE należą do stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 7.?

*GURMANA, - y, *ż.*, suknia z grubego sukna, ein grober Tuchrock; n. p. w gurmanie. *Pot. Arg.* 77.

GURT, - u, *m.*, *z niem.*, der Gurt, pas. GURTOWAC, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, zgurtować *Dok.*, opasywać gurten. GURTOWY, - a, - e, o pasach, Gurt=. Gurtowe łożko = na pasach, ein Gurtbette. *Tr.*

Pochodz. *odgurtować*, *rozgurtować*, *ryngort*.

*GUSŁA, - y, *ż.*, GUSŁA, *G.* Guseł *plur.*, *Bh.* kauzlo, kauzla, kauzly (cf. *Bh.* hausle, *Cro.* guszle, guszli = gęśle, skrzypce), czarownicze kuglarstwo, Hexerey, abergläubische Gaukeley. Czary i gusła w wschodnich kraiach panuią; naywięcey ich żony na zepsowanie płodu iedna drugiey używaią. *Klok. Turk.* 186. Odeymę zabobony z ręki twoiéy, i gusła albo praktyki, nie będą więcéy w tobie. 1 *Leop. Mich.* 5, 12. Czarnoksiężnicy zabobony stroią szeptaniem, gusłą, gdy na ból zębów każą nowy nóż w ścianę wbić. *Petr. Pol.* 2, 87. Prawa zakazuią nauk czarnoksięzkich, iako guseł i zabobonów. *ib.* Mistrzowie guseł i zabobonów. *Syr.* 495. GUSLARKA, - i, *ż.*, kugluiąca czarownica, eine Schwarzkünstlerinn, *Boh. et Slo.* kauzedlnice, čarodégnice; *Sr.* 1. kozlarecza, kozlarcza, kusmawicza, kobola; *Rs.* кудесница; (*Bs. et Cro.* guslaricza *fidicina* cf. gęśle). Guślarki i zabobonnice, niemowlętom impressye zdrowiu szkodliwe wzniecaią. *Mon.* 72, 424. Gusłów niech się gospodyni nie ima; lepiéy dla niey bydź u guślarek prostaczką. *Haur. Sk.* 65. GUSLARSKI, - a, - ie, kuglarski, schwarzkünstlerisch. *Bh. et Slo.* kauzedlnický; *Sr.* 1. kuzwarski (*Rg.* gûslarski *lyricus*). O guślarskich czarach, ludziom na zdrowiu szkodzących, tu napiszemy. *Haur. Sk.* 452. GUSLARSTWO, - a, *n.*, kuglarstwo czarodzieyskie, Schwarzkünstlerey; *Bh. et Slo.* kauzedlnictwy; *Sr.* 1. kuzwarstwo. GUSŁARZ, GUSLARZ, GUSLNIK, GUSMAN, GUZMAN, - a, *m.*, *Bh.* kauzedlnik; *Sr.* 2. goslowaŕ, kuzwar, kusmiar, kozlar *ab hirco, quod hirco diabolo servit. Frenz. De cultu capri apud Slavos v. Hartknoch de festis veterum Prussor.*); *Rs.* кудесникъ (cf. *Bh.* hadač, *Sr.* 1. hudak *vates*; *Bh.* hausłař skrzypek; *Cro.* guszlar; *Bs. et Rag.* guslár *fidicen*; *Ec.* гусленикъ, который на гусляхъ играетъ *ob.* gęśle): kuglarz, der Schwarzkünstler, Tausendkünstler. Niech się u ciebie nie znaydzie pytaiący się guślnika, czarnoksiężnik, i pytaiący się martwych. *Budn. Deut.* 18, 2. guslarz. *Bibl. Gd.* Ktoby chciał tak konterfetować ludzi, z rozdzieraniem gęby, z wyszczynieniem ięzyka, nie uszedłby też, iedno za guzmana. Bo wżdy guzmanowi, iż to iest iego rzemiesło, takowy sposób trefnowania przystoi. *Gorn. Dw.* 151. Pan Jakób w pomietlech tylko obermanem U kmotra i żony, własnym guzmanem. *Klon. Wor.* 60. Ilekroć się pysznisz, tyle-

kroć się ſtawasz błaznem i guzmanem u boga. *Weresz. Regl.* 84. GUSLIC, - ił, - i, *czyn. ndk.*, kuglować, czarować, ſchwarzkünſteln, hexen. Niech zginie, któryby guślił i czarował. *Biał. Poſt.* 121. *Bh.* kauzliti (oklauzliti, očarowati oczarować); *Sr.* 1. kozlim, ſtuzuyu; (*Rg.* gùditi, gùſti ù gusle; *Cro.* guditi, gusslati *fidibus canere* cf. gęśle, cf. gędzić). GUSLNY, - a, - e, kuglarſki, od gusł, zabobonny, Hexen =, Zauber =, abergläubiſch. Pogańſkich ludzi guslne obrazy. *Jan. Lig. C.* 3. GUSŁOWATY, - a, - e, - o *adv.*, zarywaiący guseł, etwas ſchwarzkünſtleriſch. Sposoby te leczenia, których baby używaią, często coś gusłowatego w sobie maią. *Perz. Cyr.* 2, 206. GUSŁOWIERNY, - a, - e, wierzący w gusła, zabobonny, an Zauberey glaubend. W to tylko wierzyć mogą gusłowierni. *Syr.* 594. Pochodz. *naguślić*, *zaguślić*.

GUST, - u, *m.*, *z łac. Fr. Włoſk.*, smak, der Geſchmack. *Rg.* okuscjallo; *Ec.* cxy'cb, вку'cb. smak, rozsądek przenikaiący istotę piękności, i dobre iakiey rzeczy ułożenie. *Mon.* 67, 600. die Fertigkeit des Gefühls des Schönen oder Häßlichen, der Geſchmack. Guście, sędzio dzieł ludzkich, darze niebios drogi, Bez którego w ozdoby sam dowcip ubogi. *Dmoch. Szt. R.* 1. Ubranéy guſt wysoki uwielbiam w ubiorze. *Hul. Ow.* 123. Ma dobry guſt. *Zab.* 15, 140. Dobry guſt w naukach, przymiot duszy, czniący ukontentowanie z wyboru myśli, lub sposobu pisania, odrazę, gdy w nim niedoſkonałość poſtrzeże. *Mon.* 72, 341. Dobrego guſtu ludzie. *Teat.* 3 *d*, 70. Tych wieków sąd o guſtach (*plur.*) ieſt zupełnie do dam przeniesiony. *ib.* 34 *b*, *b ii.* Znasz teraznieyszy świat i guſt; do mody ſtósować się należy, żeby uchodzić za ludzi umieiących żyć, i za ludzi du bon ton. *ib.* 19 *b*, 7. Twóy guſt nietrudny, z prawą naturą się zgadza, Bez wykwintów na samey prawdzie się zasadza. *Jakub. Bay.* 44. O guſtach dysputować się nie godzi. *Kras. Podſt.* 1, 19. Łatwiey ieſt uczuć, co ieſt abo nie ieſt w dob ym guście, aniżeli tenże sam guſt opisać. *Gol. Wym.* 62. Boalemu winna Francya ten czyſty guſt, który od wieku Ludwika XIV., do tych czas, zaleca tylu pisarzów Francuzkich. *Teat.* 45 *c*, 3. Zaczyna guſt brać górę; iednak tu i owdzie sarmatyzm przebiia się. *Teat.* 19 *c*, 11. (cf. polor, cywilizacya). - §., upodobanie, kochanie się w czym, smak, der Geſchmack, den man an etwas findet, das Wohlgefallen, Vergnügen an etwas. Rożne są w ludziach guſta. *Teat.* 21, 76. Każdy ma swoy guſt, swe chęci, Nie iedno nas wszyſtkich nęci. *ib.* 53, 4. Ten ma guſt w auce, ten w muzyce, ten w polowaniu, ten w gospodarſtwie. *Gol. Wym.* 62. W knieiach Cefal guſt złożył, i w zwierzu zabitym. *Zab.* 13, 378. *Druzb.* Do roskoszy guſt wziąłem. *Hul. Ow.* 176. J lasy ciemne, guſty w téy muzyce miały. *Jabł. Tel.* 21. Położył się wcześnie, lecz nie mógł guſtu żadnego mieć we śnie. *Wad. Dan.* 141. Potrawy choć mniéy smaczne, głodnemu przypadaią do guſtu. *Pilch. Sen. Liſt.* 128. Bardzoś mi do guſtu przypadła. *Teat.* 7 *c*, 30. Widziała przed sobą ładnego chłopca do guſtu swego. *ib.* 14 *c*, 6. Coż to Wc Pani w moim dyſkurſie nie do guſtu? *ib.* 26, 46. Jeżeli ten kapelusz nie w guście Wc Panny, to iéy trudno dogodzić. *Teat.* 17, 125. Z tey nowiny guſt będzie miał dziwny. *Bardz. Luk.* 24. ukontentowanie, radość, uciechę). GUSTOWNOSC, - ści, *ż.*, przymiot dobrego guſtu, die Eleganz. *Rg.* urèdnos, ugljudnos, ghizda. GUSTOWNY, a, - e, - *ie adv.*, dobry guſt wydaiący; *Rg.* ghizdav, geſchmackvoll. Guſtowna kamizelka. *Teat.* 33 *d*, 74. Zawsze on bardzo guſtownie i wspaniało ubrany. *Teatr* 17 *b*, 7. Guſtownie ufryzowany. *Mon.* 66, 282. Suknia guſtowna. *Teat.* 24 *c*, 58.

*GUTA, - y, *ż.*, Zachwat, sen tak ciężki, że całek za martwe leży; zachwyceniem drudzy zowią, niektórzy gutą. *Sienn. Wykł.* cf. letarg) Todesſchlaf, Entzückung.

GUWERNER, GUWERNOR, - a, *m.*, dozorca i wychowywacz młodych ludzi, ochmiſtrz, ein Gouverneur, Hofmeiſter junger Perſonen. Przydano mi guwernera grzecznego Francuzkiego, iak sam powiadał, Markiza. *Mon.* 65, 213. Już my z żoną wyrośli z guwernorów. *Mon.* 66, 246. (mamy swóy rozum). GUWERNANTKA, - i, *ż.*, ochmiſtrzyni, die Gouvernante. (cf. pani ſtara).

GUWNO *ob.* Gówno.

GUZ, - a, *m.*, nabiegłość na ciele, z uderzenia, abo z nabiegłéy zepsutey materyi, die Beule. *Hg.* gusa = wole; *Cro.* guza = fałd; guzati = marszczyć); *Moraw.* hrbol, hrbolec; *Bh.* baule, hrčka, hlíza, ſkal; *Slo.* gomba; *Hg.* gomb; *Sr.* 1. wuro; *Vd.* tvur, gumpa, mehier; *Crn.* mehiur, gumpa, bula; *Cro.* gùmb, fùga, fúnta, fúchka, gomb, herga; *Dl.* gucze; *Rs.* вахлякъ, желвакъ, валдырь, волдырь, шишка (cf. szyszka); *Ec.* пу'гвица. Guz łoiowaty na ciele, *ſteatoma. Cn Th.* das Speckgewächs, die Speckgeſchwulſt. Nabrzmiałość, maiąca materyą do łoiu lub sadła podobną, nazywa sie guzem łoiowym, *tumor ſteatoma. Perz. Cyr.* 1, 127. Guz zaſkórny twardy bez bolu, = koſtka martwa, eine harte Drüſengeſchwulſt. Na wole i martwy guz lekarſtwo. *Sienn.* 519. O wolach na gardle, i indzie, które martwemi guzmi abo koſtkami zowią *ib.* Woda Drużbacka kręi guzy twarde zmiękcza. *Petr. Wod.* 16. Guz w gardle przyrodzony, wypukły, iabłko, grdyka, ogryzek, *Sr.* 1. kerkowné wořech, *Ger.* der Adamsapfel, der Krebs, der Wirknoten. Szkrofuły, to ieſt, bolączki pod gardłem, zowią świnie guzy, bo świnie tym wrzodem częſto niemogą. *Urzęd.* 154. Są guzy łagodne, czyli proſte, znane pod imieniem gruczołów; są inne zjadliwe, iſtotne powietrzne, weneryczne, trędowate. *Dykc. Med.* 2, 477. Nabrzmiałość maiącą w sobie materyą do papki podobną, nazywamy guzem mączanym, *atheroma*; maiącą zaś materyą do przaśnego miodu podobną, guzem miodowym *meliceris. Perz. Cyr.* 126. Guz pulsowy, *anevrysma*, nabrzmiałość z obrażoney żyły pulsowey pochodząca. *Perz. Cyr.* 2, 120. Guz niecierpiętliwy, *Gall.* loupe, nabrzmiałość zaſkórna w komorkach tkaniny sadliſtey. *Dykc. Med.* 2, 492. §. Guz na drzewie = *tuber arboris. Cn. Th.* ein Knorren am Baume. §., Guz z pchnięcia, uderzenia, eine Beule von einem Stoße, Schlage. Drzwi były tak nizkie, iż lubom się ledwie nie pół zgiął, wszedłem z guzem na czele. *Kras. Pod.* 2, 18. Zwaliła mię kością w łeb, aż mi guz nabiegł. *Teat.* 22 *b*, 55. - *Metonym.* guz, guzy, cięcie, plaga, cios; ból, szkoda, rany, bicie, bitwa, Beulen, Schläge, Wunden, Schlägerey. Nie potrzebać po guzy ieździć na Podole. *Alb. n. W. B.* w lada karczmie guza doſtanie. - Pogańſki synu, ty widzę guza szukasz. *Boh. Kom.* 1, 356. du ringſt nach Schlägen, du willſt Schläge haben. Karól V. wcale niepotrzebnie guza szukał przy

brzegach Afryki. *Zab.* 6, 345. Widzę, że guza szukasz, i łacno go u mnie znaleźć możesz. *Boh. Kom.* 1, 92. Samochcąc szukaliście guzów. *Teat.* 18 *b*, 27. Szukaiąc guza, szkaluie i huczy. *Kniaz. Poez.* 3, 116. Załawia, goni na guz : świerzbi go grzbiet. *Cn. Ad.* 1119. Rad się wadził; na guz gonił. *Glicz. Wych. L* 8 *b*. Na guzy ni z kim nie gonię, Lecz kto chce bić, skóry chronię. *Ryb. Gęsl. B.* 2, *b*. O toż tobie Klimku, Guzy w upominku. *Bies. Roz. A* 4. zarobiłeś kiiem po grzbiecie). Guza oberwiesz (doczekasz się). Kto guz na sobie odniesie, ten go w zysku swego poiedynku sam i nosi. *Smotr. Ex.* 27. Patrz, żebym nie skończyła umizgów na guzie. *Zabl. Amf.* 77. Drżę cały, kiedy sobie wspomnę na guzy, które nas tam czekaią. *Teatr.* 29, 110. Była skóra w strachu, a ia strasznie nie lubię guzów. *ib.* 22, 85. Czy to, ześ nieprzyiacioł ukrócił, toś powinien i nam liczyć guzy! *Bardz. Luk.* 31. Srebrny, złoty guz nie boli. *Cn. Ad.* 765. od dobrodzieia nie boli; niech łaie, kiedy daie). Pilnemu słudze zawzdy rośćie guz na brzuchu, a leniwemu na grzbiecie, *Rey Zw.* 26. albo: Rączemu guz na brzuchu rośćie, a leniwemu na grzbiecie. *Rys. Ad.* 59. pierwszy ma dobry byt, drugi weźmie po grzbiecie). §., guz, wielki guzik do zapinania sukni, ein großer Knopf. Szata z guzami. *Tr.* - - §., Guz, karzeł, pigmeyczyk, pędrak, der Knipps (Knirps), ein kleiner Mensch. Karła łaiąc, wrzeszczy: guzie niecnotliwy! *Banial. E* 2 *b*, guz, mały, karzeł, zapęziały. *Cn. Ad.* 476. *Pot. Jow.* 193. - - (GUZDRAC się *zaimk. ndk.*, gramolić się, niesporo się wybierać, zaudern, tändeln, langsam machen. A długoż ty się tam ieszcze guzdrać będziesz? nie uprzykrzyłoć się ieszcze spać? *Teat.* 1, 16) - - GUZICA, - y, *ż.*, huzica, gastrzyca, rząp, hustryca, kuper, der Bürzel, der Steiß der Vögel. *Rag.* guzizza; *Cro.* guzicza, rit; *Sla.* guzica; *Rs.* гузно *ob.* huzno : zadek), *Cro.* kusak; *Sr.* 1. ptaczija wostkubana wopuich; *Rs.* гузка. Guzica kapłunka, półrzytek. *Mącz.* *clunis.* Kość ogonowa lub guzica, leży pod kością kuprzastą. *Krup.* 1, 115. - §., Guzica, gżegżołka, *coccys.* *Cn. Syn.* 191. *Sr.* 1. kokula, *Gr.* der Kukuk; *Rs.* гузица, трясогузка *ob.* trzęsiogonek. GUZICZKA, - i, *ż.*, *Demin.*, das Bürzelchen. Lędźwica u kokoszy, guziczka, *cluniculus.* *Mącz.* GUZICZEK, - czka, *m.*, *Dem. Nom.* guzik, guz, : gruczołek, ein kleines Knöpfchen, Höckerchen. Włosy wyrastaią z guziczków w skórze będących. *Zool. Nar.* 69. *bulbilli.* Sol z oliwą rozpędza guziczki i każde wzdęcie bolące. *Spicz.* 153. GUZICZKOWY, - a, - e, od guziczka, Knöllchen :, Höckerchen :, Knöpfchen :. *Rs.* запоночный. GUZICZNY, - a, - e, od guzicy, kuprowy; Steiß :. *Rs.* пуговочный. Kość guziczna lub ogonowa, związana iest z kością biodrową, przez związek biodrokuprzasty i guziczny. *Krup.* 1, 10. GUZIK, - a, *m.*, *Dem. Nom.* guz, eine kleine Beule. *n. p.* Guzik twardy na palcach nóg, rąk, na podeszwach, goździowi podobny, *clavus.* *Cn. Th.* cf. brodawki, nagniotki, odciski, Hühneraugen, Leichdorn, Warze. *condilus* trzpień, oścień, kłykieć, guzik. *Perz. Cyr.* 1, 149. *Rs.* шишешка. cf. szyszka; *Sr.* 2. buglin. Guziki w gardle : ślinne iagody, die Mandeln im Halse. Guzik abo gałka u kutasów, *Ec.* гапелка, пуговица. Koronki wyszywane w guziki, : gałki, Knötchen, Knöpfchen. *Tr.* Guziki u sukni do zapinania, Knöpfe am Kleide. *Slo.* gomba; *Hg.* gomb; *Crn.* gumpez; *Bh.* knoflik, knoflicek; *Vd.* glaviza, knofizh, gumpish (*ob.* knaflik); knof, gump; *Cro.* gumb; *Sla.* dugmetah; *Rs.* пуговица, пуговка, пуговочка. Guzik u koszuli *Rs.* запонка, запоночка *ob.* zapinka). Garnitur guzików *Rs.* порпище. Fraczek z dużemi guzikami. *Teat.* 22, 14. W guzikach u szlafroku grosze pozaszywane były. *Teat.* 22 *b*, 12. Guzik u szmuklerza iest rozmaity, Angielski, Maszynowy, Hollenderski, chłopski. *Mag. Msk.* Guziki do sukien toczone, bywaią lipowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Guzik u laski *Rs.* набалдашникъ. GUZIKARZ, - a, *m.*, który guziki do sukien robi, der Knopfmacher. *Bh.* knoflikař; *Cr.* gumbar; *Ross.* пуговочникъ. GUZIKARKA, - i, *ż.*, die Knopfmacherinn, *Bh.* knoflikařka. GUZIKARSKI, - a, - ie, od guzikarza Knopfmacher :. *Bh.* knoflikařský. Guzikarskie rzemiesło abo GUZIKARSTWO, - a, *n.*, das Knopfmacherhandwerk, *Bh.* knoflikařstwj. GUZIKOWATY, - a, - e, - *o adv.*, na kształt guza zakończony, vorn mit einem Knopfe. Pociąg kości guzikowaty lub gałeczkowaty, *processus condyloideus.* *Perz. Cyr.* 1, 177. Nóż krzywy z końcem tępo guzikowatym, potrzebny cyrulikowi do różnych operacyy. *Czerw. Narz.* 29., *Vd.* gumpast, voslast. GUZIKOWY, - a, - e, od guzika, Knopf :. Guzikowa dziurka. *Lesk.* 190. das Knopfloch, *Rs.* петлица (cf. pętlica. GUZISKO, - a, *n.*, wielki szpetny guz, eine häßliche Beule, ein häßlicher Knopf. *Ross.* шишмоля, шишмолка. (GUZMAN *ob.* Gusman). - GUZOWACIEC, - iał, - ieie, *niiak. ndk.*, GUZOWACIC się *zaimk.*, zguzowacieć *Dok.*, guzowatym zostawać, guzów nabierać, dostawać, Knoten bekommen, knotig, knorrig werden. *Bh.* baulowatěti. Ciałto ustawnie mieszać trzeba warząc, by się nie guzowaciło. *Sienn.* 532. GUZOWATOSC, - ści, *ż.*, nabrzmiałość zatwardziała, Knotigkeit, Knorrigkeit. Sok ten pomaga cierpiącym ociekłość twarzy, i którym guzowatość na twarzy narasta, iakoby trądem wielkim. *Sienn.* 284. GUZOWATY, - a, - e, o guzie, pełen guzów, beulig, höckerig, knotig. *Bh.* bulatý, baulowatý, hlizowatý; *Cro.* hergau; *Vd.* tvurn, gumpast; *Rs.* желвасиный, шишковатый. Proch ten zatwardziałe mieysca i guzowate miękczy, a zołzy rozgania. *Spicz.* 45. *Sien.* 285. - *fig.* Przełożę tu pokolenie narodu Wołoskiego, ieżeli ieszcze co pewnego z tak guzowatey gmatwaniny będzie się mogło wywikłać. *Krom.* 359. sękowatey, zawiłey).

Pochodz. *zaguzikować*, może też: *giza*, *giczel*, *cf.* *goździk*.

G W.

GWAIAK, - u, *m.*, *Guaiacum officinale Linn.* drzewo wysokie, ale niegrube, w Jamaice, zażywane w lekarniach. *Kluk Dykc.* 2, 33. Franzosenholz, Indianisch Holz. Sok z tego drzewa wywarzony pić daią przeciw francy. *Urzęd.* 347. GWAIAKOWY, - a, - e, od gwaiaku, Franzosenholz :. Owoc gwaiakowy. *Oczk. Pr.* 22.

GWAŁCIC, - ił, - i, *czyn. niedok.*, zgwałcić *dk.*, gwałt wyrządzać, gwałtownie traktować co, gewaltthätig behandeln, Gewalt anthun, mit Gewalt ausrichten, durchsetzen, *Bh.* kwaltowati; *Vd.* sgvauti, posiliti, presiluvati

vati, obsiluvati, permurat, pertruzhat; *Sr.* 1. złepßuyn, pośwabu; *Cro.* szilim, szilujem, oszilújem; *Bs.* usillovati, sillovati; *Rs.* насильничать, насильствовать, насилую. Mogący bydź gwałconym *Sor.* 1. zranenité *violabilis.* Umowę tę oni zgwałcili. 3 *Leop. Jer.* 31, 32. (znikczemnili. 1 *Leop.*). Nigdy przysięgi moiéy gwałcić nie będę. *Teat.* 5, 35. (łamać, brechen). Pana Boga się zaprzeć, ślub z nim złamać, przymierze zgwałcić. *Wiśn.* 375. Prawa gwałcić, den Gesetzen Gewalt anthun. Gwałcą się (*passive*) często prawa, pozorem obrony. *Teat.* 45, 5. (gwałt im się dzieie). Gwałcą wzrokiem wszetecznym poyrzenie wstydliwe. *Klon. Wor.* 58. Dla ciebie Chrystus umarł, dla ciebie w dzień trzeci Gwałci grób z martwych wstawszy, smierci kosę łamie. *Pot. Zac.* gwałtem lub mocą otwiera, przełamuie, er durchbricht das Grab. Gwałcić kobietę, einer Gewalt anthun, sie schänden, *Sr.* 1. z moczu złeham, z moczu zonstu powahlu, zranu; *Vd.* po sili skurbati, krienz silnu odvzeti, osramotiti, keshniti sheno; *Rg.* ozkvarnitti). Kto pannę albo białogłowę gwałci, ten iéy też czystość i wstyd wydziera. *Szczerb. Sax.* 147. GWAŁCENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, wyrządzenie gwałtu, die Gewaltübung, die Schändung, gewaltsame Behandlung, *Rag.* ozkvarnos, silnu osramotenje; *Rs.* насилованїе, насильствованїе. GWAŁCICIEL, - a, *m.*, GWAŁTOWNIK, - a, *m.*, usilca, gwałtu wyrządziciel, der Gewaltthätigkeiten ausübt, ein gewaltsamer Ruhestörer, *Bh.* násylník; *Crn.* silnèk; *Bs.* usilnik, posilnik, usionik; *Cro.* szilnik, oszilitel *Sor.* 1. kepsał, zranicżer; *Ross. et Eccl.* насильникъ, растлитель, нагледъ. Gwałtownik pokoiu. *Szczerb. Sax.* 139. *ib.* 158. *Zygr. Pap.* 291. Gwałtownik ten żyie ieszcze bez karania? *Pot. Syl.* 345. Nie mógł gwałt tam bydź żaden, przeto kniaź gwałtownikiem zwan bydź nie może. *Gorn. Dz.* 90. Gwałciciel prawa. *Teat.* 48 *b*, 28. Praw gwałtownik. *Warg. Wal.* 313. Heretyków, którzy kościoł pański pustoszą, w statuciech oycowie nasi gwałtownikami mianuią. *Star. Ryc.* 6. Sądzący z własnych postępków gwałtownik, wśród siebie iest przeświadczony, o co innych ma karać. *Mon.* 65, 58. Gwałtownik mieysca, = wyłupiciel. *Cn. Th.* ein gewaltthätiger Räuber, Einbrecher; gwałciciel przymierza: przerywacz. *ib.* der den Bund gewaltthätig bricht. Gwałciciel białychgłów, = sromotnik, ein Weiberschänder. Mierza odbiegł gwałtownik w trwodze, Gdy na pomoc lud szedł mnie krzyczącéy. *Bardz. Tr.* 162. *Sr.* 1. powahlał; *Vd.* silni skurbar; *Rs.* растлитель. GWAŁCICIELKA, - i, *ż.*, gwałt wyrządzaiąca, die Gewaltthäterinn. GWAŁT, - u, *m.*, z *Niem.* die Gewalt, Gewaltthätigkeit, *Dan.* Gewalt, *Suec.* Wåld, *Angl.* weald, welde), = usilstwo, przemoc przymuszaiąca, nagląca, przesił, *Bh.* kwalt, pych, násyli; *Sr.* 1. zmocżnosćź (*Sr.* 1. hawtwano rozruch); *Vd.* gvauth, gvavt, posilje sila; *Crn.* silnost; *Cro.* szila; *Bs.* silla, usilnóst, koja se cini drugomu; *Rs.* насилїе, насильство; нужда; *Eccl.* напрасность. Gwałt kto uczynić chce, trzeba, iżby silnieyszy był, niż ten, komu gwałt stać się ma; albowiem gwałt nic innego nie iest, iedno moc a zhołdowanie kogo nad iego wolą. *Gorn. Dz.* 89. Czyniliby nam iakie *przezprawie (bezprawie) abo gwałt, będziemy się bronić; a zwłaszcza gdyby w wierze gwałt czynili. *Biel. Hst.* 210., *Sr.* 1. zraneno. U nas tu gwałtów nie znamy, żyiemy pod rozsądném sprawiedliwego króla panowaniem. *Teat.* 9, 32. (cf. krzywda). Prawo, przez lat tyle wolne i całe, gwałt odniosło, wymazano go. *Warg. Wal.* 313. - Gwałt białéygłowie uczyniony. *Cn. Th.*, *Boh.* pobaw, gwałcenie, zgwałcenie, die Nothzüchtigung. - Gwałtem, = gwałtownie, mit Gewalt, gewaltig, gewaltthätig. Trzech braci pozabiiawszy, oycu truciznę dawszy wypić, sam się gwałtem uczynił panem Selim. *Star. Dw.* 53., *Crn. et Vd.* posili; *Sla.* sillom; *Ross.* насильно, насильственно, отвѣномъ; *Eccl.* понуждённо. Gwałtem łzy, podobne dżdżowi, Rzuciły się człowiekowi. *Groch. W.* 359. Gwałtem wziąć może, ale dadź nie może. *Rys. Ad.* 14. Miał Herod przyczynę do boiaźni nowego króla; bo za gwałtem panował w królestwie. *Biał. Post.* 161. przez gwałt, przez gwałtowne środki). - Gwałtu wołać, = rata, Gewalt schreyen. gwałtu! = rata! Gewalt! Gewalt! rettet! Héy Janie, Macieiu, Michale, héy na pomoc, gwałtu! *Teatr* 30, 24. Gwałtu! cóż to iest? czy mię chcecie zabić? *Teat.* 29 *b*, 74. Gwałtu! gwałtu! ratuycie, kto w boga wierzy. *ib.* 21, 65. Nań gwałtu zawołała, mówiąc: przybądźcie do mnie rychło siostry obie, on to dziki wieprz. *Otw. Ow.* 134. Jeśli mię będziesz zatrzymywał, to gwałtu zawołam. *Boh. Kom.* 5, 91. Bronię się, i gwałtu wołam. *Boh. Kom.* 3, 233. Dla boga, gwałtu! *Teat.* 18 *b*, 9. Gwałtu! skóra w strachu. *ib.* 15, 40. Gwałtu woła po potrzebie. *Mat. z Pod. A* 1. - Na gwałt wołać, dzwonić, na trwogę, Allarm machen, Lärm schlagen, die Sturmglocke ziehen. Kiedy na gwałt wołaią we wsiach Tyńcowi należących, tedy krzyczą: starza, starza. *Papr. Ryc.* 11. Spytał go, któregoś herbu? powiedział, nie wiem ci, iak go maluią; ale gdy na wsi na gwałt wołaią, tedy go pomieniaią: Pułkoza, pułkoza. *Papr. Ryc.* 190. *Pokazuie się ztąd, że dawniéy po wsiach miano herbu dziedzicznego było godłem gwałtu.* - Na gwałt ogniowy bić w dzwon był zwyczay. *Tward. Wł.* 20. Feuerlärm. Na gwałt uderzono dzwonem. *Wad. Dan.* 106. Miasto Kraków dla zabicia Tęczyńskiego, gwałtu zwołanie utraciło. *Papr. Ryc.* 704. wolność bicia na trwogę). Ku gwałtowi, gdy kogo obwołaią; każdy powinien bieżeć; a w mieściech, gdy zadzwonią na gwałt, ku gwałtowi bieżeć maią. *Sax. Art.* 28. - Na gwałt, gwałtem, gwałtownie, z całéy siły, na łeb na szyię, co żywo, auf Gewalt, aus allen Kräften, mit aller Macht. Pędzi poganin na gwałt swoie rzesze. *Jabł. Buk. R.* 3., *Rs.* стремить, стремлю, nawalnie). Suknie na gwałt szyć kazałem. *Teat.* 24 *c*, 58. - Tęczyński z nieiakim płatnerzem zaczął kontrowersyą, z któréy potym na gwałcie przyszedł o śmierć. *Papr. Ryc.* 18. gdy przyszło do gwałtów, als es zu Gewaltthätigkeiten kam. Ktoby zabił gwałtownika, nie przewini, gdy dowiedzie, że to na gwałcie uczynił. *Szczerb. Sax.* 158. Nothwehr. - §. Prócz pańszczyzny chłopi odbywaią tłoki, gwałty, szarwarki. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 52. Nothhülfen, Notharbeiten. Ta powinność istotnie nazwana gwałtem, bo ludzie na odbycie iéy pędzeni, wołaią gwałtu. *Mon.* 66, 198. Gwałtów bywa kilka, lub co tydzień przez całe żniwo. Na te, gdy poddanych pędzą, gdyby i 10 osób było w chałupie, tylko

iednę zostawuią, a wszystkich wypędzą. *Mon.* 66, 198. – §. gwałt, gwałtowne położenie, ostateczność, niewola, konieczność, przycisk, ucisk, eine gewaltsame Lage, Gedränge, Noth, *Vd.* potrieba, sila, terdoba). Kiedy czuią gwałt iuż Turcy ostatni, okrutnie się biią. *Leszcz. Class.* 76., *Vd.* silo terpeti). Książe Opolski, nie maiąc gwałtu żadnego, poddał się królowi Czeskiemu. *Gwagn.* 59. Żeby żołnierz pod czas woyny wszystko miał od Rzpltéy w domu, nie kłaniaiąc się, kiedy gwałt, po Gdańskach nikomu. *Star. Vot. D.* 4. Rzymianie, gdy im gwałt był od wielkości, raczéy na placu umierali wszyscy, niżeliby uciekać mieli. *Star. Ref.* 18. Poddali się w Smoleńsku, żadnego gwałtu nie maiąc, gdy i prochów i żywności w zamku był dostatek wielki. *ib.* 21. Węgrowie, uważaiąc gwałt woyny Tureckiéy, uradzili wziąć Władysława na królestwo. *Stryik.* 557. – Dziś gdy przeminął ów dawny wiek złoty, Ludzie gwałtem nie chcą lubić cnoty. *Groch. W.* 586. koniecznie nie, mit Gewalt nicht, durchaus nicht, schlechterdings nicht. – §. gwałt, = przemoc, moc, die Macht, Uebermacht, Gewalt. Gwałtowi ustąpić trzeba. *Tr.* Scypio Hiszpańskie państwa znowu gwałtem odebrał. *Warg. Wal.* 61. mocą). Fulwiusz Kapuę przez gwałt wziął. *ib.* – §. mus, przymus, der Zwang, die Gewalt. Gwałt sobie prawie czyniąc, opuściłem tak miły dom. *Kras. Pod.* 2, 15. Przez gwałt zamrużał powieki z ckliwości. *Wad. Dan.* 141. Gwałt naturze saméy tyrańskie ich sprawy czynią. *Teat.* 44, 30. Nasz ięzyk zda się trudny, a iakby człowiek całą gębą a gwałtem mówił. *Gorn. Dw.* 50. Przyrodzenie, choć z gwałtem nieiakim, poprawić iednak można. *Mon.* 65, 110. Namiętnościom swoim gwałt uczynić trzeba. *L.d.* – §. 2) gwałt, wielka liczba czego, chmura, ćma, tłok, tłum, mnogość znaczna, eine gewaltige Menge, eine große Zahl. Gwałt trupa leży, stawiaią żałoby na grobach groby. *Bardz. Tr.* 352. Bulgarowie bydła gwałt chowaią. *Kłok. Turk.* 244. Koni miał dwieście, gwałt Odalików, sto sług, szeraiό, sześć. *Zab.* 14, 251. *Szym.* Pełne wszystkie piwnice wszelakiego trunku, Ludzi gwałt, tak do kuchni, iako do szafunku. *Pot. Arg.* 808. Tym sposobem *zebrało się gwałt pieniędzy. *Petr. Ek.* 41. Znałem takowego, co pacierzy gwałt mówił, a odrwił każdego. *Opal. sat.* 47. Drzewo wierzch w niebo niosło, a na rozłożystych Gałęziach pomarańczy gwałt miało złocistych. *Nar. Dz.* 3, 200. Gwałt mamy w głowie, ale w mieszku mało. *Wad. Dan.* 91. więcéy huku, niż puku). *GWAŁTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, gwałcić, gewaltthätig behandeln. Cesarz gwałtuiąc prawo narodów, chciał Polskie posły topić. *Krom.* 485. verletzen, brechen. Gwałtowanie pokoiu. *ib.* 460. gwałcenie, die Verletzung. GWAŁTOWNICTWO, - a, *n.*, wyrządzenie gwałtu, die Gewaltthätigkeit, Gewaltthat. Gdzie piiaństwo panuie, snadnie się tam dopuszczą gwałtownictwa. *Star. Ref.* 48. GWAŁTOWNIE *adv.*, gwałtem, przymuśnie, mit Gewalt, gewaltsam, *Vd.* silnostnu, oblastnu; *Bs.* usilno, silno, sillom; *Rs.* насильно, насильственно, нагло; *Ec.* понужденно, понуждïе. Smiech częstokroć gwałtownie się wydaie, mimo woli śmieiącego się, tak iż drugi musi ięzyk i wargi sobie pokąsać, sam na siebie zły będąc. *Zab.* 12, 277. *Dudz.* Mogłaś się zatrzymać, a nie tak gwałtownie wpadać, iak gdyby się dom palił. *Teat.* 22 c, 75. raptownie, z trzaskiem). Gdy obaczyli, bydź woysko gwałtownie wielkie, ięli się modlić bogu. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 4, 30. niezmiernie, okropno, ogromno). GWAŁTOWNIK *ob.* Gwałciciel. GWAŁTOWNIKOWY, - a, - e, od gwałtownika czyli gwałciciela, Gewaltthäters. Pan wyswobodzi niedostatecznego od miecza ich, i z ręki gwałtownikowéy ubogiego. 1 *Leop. Job.* 5. 15. GWAŁTOWNOSC, - ści, *ż.*, skłonność do używania gwałtownych sposobów, łatwość wyrządzenia gwałtu, gwałt wyrządzaiący się, lub doświadczony; *Sr.* 1. zmocznosć; *Bs.* posilnost; *Vd.* silnost, sila, oblastnost, persilnost, permuranost, vganiozhnost; *Ross.* наглость, стремительность, устремлéнïе; *Ec.* напрасство, звѣрность; die Gewaltsamkeit. Nie śmiał Maryus z Cymbrami zaraz się potykać, czekaiąc, ażby się ona popędliwość i gwałtowność ich uśmierzyła. *Stryik.* 32. Już daléy gwałtowności Punickiéy odpierać nie mogli. *Warg. Wal.* 211. Cielesności a łakomstwa dziwnie usilną gwałtowność, ludzie wielcy od siebie radą i rozumem odpędzili. *Warg. Wal.* 120. Prędzéy spokoyność wykona, Niż gwałtowność natężona. *Jakub. Bay.* 158. W rzékę pędem wskoczył, i tam upracowany w gwałtowności i głębokości rzéki utonął. *Warg. Cez.* 80. Gwałtowności w tym kraiu nie są cierpiane. *Teatr* 36 *b*, 73. GWAŁTOWNY, - a, - e, forsowny, gwałtownie postępuiący, gwałtownie uskuteczniony, gewaltsam, *Boh.* násilný; *Sr.* 1. zmóczné (*Sr.* 1. hawtwarski, hawtuvne buntowniczy); *Vd.* silen, silnosten, vganjozhen; *Bsn.* sillan, usilan, posilni; *Rs.* насильный, насильственный, устремительный, порывистый, стремительный, наглый; *Ec.* нужный, напрасный, напрасливый, понуждáтельный звѣрный. Nie swoią zéyść śmiercią, znaczy śmierć gwałtowną. *Pilch. Sen. list.* 2, 141. Czuię dobywaiące się gwałtowne westchnienie. *Teat.* 51 *b*, 76. Co gwałtownego, długo trwać nie może. *Pot. Arg.* 115. Nie myślę bydź tak gwałtownym sobie samemu nieprzyiacielem. *Teatr* 29, 10. Achillu, z królem nie bądź tak gwałtowny. *Dmoch. Jl.* 1, 14. (cf. a ciszéy z panią matką). Zła sprawa z gwałtownym człowiekiem. *Tr.* Każdy tu widzi, że to gwałtowny wykład tego tu słowa. *Bial. Post.* 113. – §. mocny bardzo, stark, fest, gewaltig. W Łukomlu znać, iż tam kiedyś był zamek wielki i gwałtowny, bo to wały i kopiec szeroko wysypany świadczą. *Stryik.* 442. Spadł deszcz gwałtowny. *Tr.* Szum gwałtownych wód. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 17. (*ob.* nawalny). – §. gwałtownie pilny, nalegaiący, dringend, dringend nothwendig. Interes gwałtowny przymusza mię odiechać stąd. *Teat.* 23, 42. Gwałtowniéysze transakcye Rzpltéy senatorowie i urzędnicy swemi podpisami utwierdzać zwykli. *Nies.* 1, 98. – §. znacznie wielki, liczny, gewaltig groß, zahlreich, ansehnlich, beträchtlich. Węgrowie starostwo w Rusi Lubartowi, wziąwszy od niego gwałtowną summę złota, poddali. *Krom.* 390. *magna vi auri.* Są tu omyłki drukarskie, ale niegwałtowne. *Ryb. Gęsl.* Przed sobą widzieli woyska pogańskie gwałtowne. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 4, 7.

Pochodz. *zgwałcić*, *zgwałcenie*, *niezgwałcisty*, *pogwałcić*, *pozgwałcać.*

1) GWAR, - u, *m.* (cf. gawor, *Bh.* howořiti *ob.* gaworzyć; *Sr.* 1. hara *rixa*, *Syr.* חרה *litigauit*, *Hebr.* גער *increpuit*); szmer, zgiełk, z gadania wielu razem, das Gemurmel, das Geschwätz mehrerer zugleich durch einander. Wśród gwaru nayśilnieyszy głos ustawać zacznie. *Dmoch. Jl.* 2, 194. Kto do prawego szczęścia dąży, niech zatknie uszy na gwary ludzkie. *Pilch. Sen. list.* 253 Ci skotarze całą noc z sobą trawią na bezsennym gwarze. *Zab.* 9, 233. Posłyszawszy z gwarów o iego przyieździe, czyni przygotowania na przyięcie. *Tward. Wład.* 168. z pogłoski). Gwar w uszach *ob.* dzwonienie w uszach, szum.

Pochodz. *gwara*, *gwarzyć*, *rozgwar*, *rozgwor*, *rozhowor*, *rozhoworca*.

2) GWAR, - u, *m.* (*lat.* guaranda, guarandia, warandia, *Angl.* wary, *Anglos.* waere, ware cf. *Gall.* guarantie), die Wahr, Wahrschaft, Gewährschaft, Angelobung der Gewähr, Sicherheitsstellung für die Fortsetzung der Klage vor Gerichte. Gwar w tem iest, iż aktor objecuie, że pozwanego chce bronić i zastąpić od wszelakiego przenagabania w tém, o co sam nań żałuie. *Szczerb. Sax.* 165. Rękoiemstwo, które od sądu pochodzi, iest, kiedy kto ręczy o dostanie prawa. To w prawie istotą albo gwarem zowią. *ib.* 355., *ib.* 143. *et* 166 *et* 6 *et* 164. Gwar iest nieiakie wedle prawa rękoiemstwo, albo zastąpienie, na żądanie pozwaney strony od powodu uczynione, dla uwiarowania iakiey szkody. *Sax. Porz.* 85. Kiedy sędzia skaże, iż powód ma podnieść gwar znamieniem palca, uczyni to, podniosłszy palec wielki prawey ręki, uwiniony w rękaw, tak iżby go było dobrze widać. Potym skaże sędzia, iże czas iest spuścić gwar wedle prawa. Powód potym już nie może swey żałoby poprawować, ani odmieniać; owszem pozwanego, ieżeliby go kto inny o tęż samę rzecz gabał, zastępować będzie powinien: lecz obręczenie gwaru niepotrzebnie iest wymyślone. *ib.* 85-6. Dosyć, iż gwar uczynią ręką prawą podniesioną, a palcem wielkim ukazanym, a wzgórę podniesionym. *Dub.* 93.

Pochodz. *gwarancya*, *gwarować*, *gwarunek*, *cf. warunek.*

GWARA, - y, *m.*, brzechayło, przechera, *ob.* gwar 1.), ein Zungendrescher. Filip kazał im milczeć, i gwarę onego nieokrzesanego, bez naymnieyszego obrażenia wolno puścić. *Pilch. Sen.* 338. Nie Sofistę, nie gwarę, nie szumnego żaka, Lecz zdatnego niech kształcą dla Polski Polaka. *Zab.* 10, 236. Czemuż ty nie miałbyś mówić, choćby się też głupi gwara nawinął? *Pilch. Sen. list.* 306. Nieprzesłuchany gwara. *Hor. sat.* 123. Złośliwy gwara, naygłośnieyszego przeydzie szczekaniem ogara. *Hor. sat.* 253. Gwary nieustanna i uprzykrzona wielomówność. *ib.* 119. - *§. Gwara, *ż.*, mowa (*ob.* gawor), ięzyk, die Rede, die Sprache. Swey się niebogą gwary lękła. *Zebr. Ow.* 21. *pertimuit sonos.* Póki mowa służy, i w uściech dostaie gwarze przechodu, słowa to na wiatr podaie, *ora praestant vocis iter. Zebr. Ow.* 228. By prośbą i modłą nie mogła nic sprawić, gwarę iey odstrychnęła, *posse loqui eripitur. ib.* 42.

GWARANCYA, - yi, *ż.* (cf. gwar 2.), *z franc.* die Garantie, termin prawa politycznego lub narodów, znaczący ubezpieczenie possessyy przymierzem zadanych, albo zachowanych, przez insze potencye, równie wchodzące w przymierze. *Kras. Zb.* 1, 342. GWARANT, - a, *m.*, der Garant. GWARANTKA, - i, *ż.*, die Garantinn. Katarzyna była gwarantką rządu Polskiego, od niey samey narzuconego. *Jez. Wyr.* GWARANTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zagwarantować *dk.*, garantiren, *Vd.* vshlishati, dovoliti, dobru stati, perrezhi). Rządy, gdy ieden drugiemu weźmie iaką krainę, to trzeci mu gwarantuie, że ta iego na zawsze będzie własnością. *Jez. Wyr.*

*GWARDAIN, - a, *m.* (*lat.* guardianus, *Ital.* guardiano, *Gall.* guardien, *Germ.* Guardein), der Wardein, Münzwardein. Urzędowny probierca monety i kruszców myncarskich, cf. gwarek). Komissarze ci maią się znosić z *gwardainami, i tak ligę i gwicht pieniędzy postanowić. *Vol. Leg.* 5, 351.

GWARDYA, - yi, *ż.*, *z franc.*, są to półki piechoty i iazdy, składaiące straż osoby królewskiey, i królewskiego domu. *Jez. Wyr.* nazwisko żołnierzy straż monarchów maiących. *Kras. Zb.* 1, 342. die Garde. Gwardya dawna Carska рында (cf rónt). Jeśli królom potrzebna rzecz, gwardyą chować? *Petr. Pol.* 329. Partykularnym nienależyta utrzymywać ludzi woyskowych, na swym żołdzie, pod imieniem gwardyi nadworney. *Leszcz. Gł.* 117. *b) orszak, poczet, das Gefolge. Kazimierz córkę do Frankfortu do oblubieńca w pozorney gwardyi sześci set konnych, i w porządnym dostatku posłał. *Krom.* 756. Przyiechał biskup z wielką gwardyą sług i przyiaciół swoich. *ib.* 472. Nie uyrzeli tam gwardyi dworzan zbroynych i świetno ubranych. *Dambr.* 74. GWARDYAK, - a, *m. pogardl.* żołnierz od gwardyi, ein Gardesoldat. GWARDYSTA, GARDYSTA, - y, *m.*, ieden z gwardyi, ein Gardist; *Rs.* гвардеецъ, тѣлохранитель.

GWARDYAN, - a, *m.*, *lat. med.* guardianus, tytuł przełożonego w niektórych zakonach, n. p. u Bernadynów, Franciszkanów, *Sla.* gvardian, der Guardian in einem Kloster. Niż bydź złym gwardyanem, lepiey prostym mnichem. *Pot. Pocz.* 113. Choć w kościele wszyscy iednym kielichem, Kiedy ofiary czyniem bogu winem, A wzdy nad prostym iest gwardyan mnichem. *Zab.* 15, 273. GWARDYANSTWO, - a, *n.*, urząd i władza gwardyana, die Guardiansstelle, das Amt eines Guardians. GWARDYANSKI, - a, - ie, od gwardyana, Guardians=.

GWAREK, - rka, *m.*, posiadacz żupy abo kopalni, *Tr.* der Bergherr, Herr eines Bergwerks. O gwarkach, iak maią utrzymywać spólne roboty, iaki między gwarkami i ich zwierzchnikami stosunek, iaki podział zysku. *Czack. Pr.* 2, 200. Urzędnicy gór ołównych i żelaznych: żupnik Olkuski, podżupek; Gwarkowie, którzy kruszec biorą; bogatsi płacą po zł. 15., ubożsi po 6 poboru. *Vol. Leg.* 5, 176. Z Korony żadnych towarów nie maią wywozić, kromia ołowiu gwarkowie, albo ci, którzy ołowiem kupczą. *Herb. stat.* 320. - §. górnik, kopacz górny, der Bergmann, Bergknappe. Gwarek, w górach złota szuka. *Chrość. Luk.* 112. Kray ten ma góry srebrne, i gwarków też nie mało, co koło nich chodzą. *Star. Dw.* 40. Dzisiay dla złota gwarek ziemię warzy z wierszów. *Pot. Syl.* 29. Już niech nie tęskni upragniona dusza Do ziemnych gwarków pełnego Olkusza. *Ko-*

chow. 68. Co za cera owych W górach gwarków skalistych Hemowych. *Tward. Misc.* 101. GWARECTWO, - a, *n.*, towarzystwo kopaczów. *Czack. Pr.* 2, 199, *et* 200. eine Bergwerksgesellschaft, Kurcompagnie.

GWARNY, - a, - e, gwar robiący, gwarzący, murmelnd, *Bh.* howorný. To skoro rzekł Anchizes, Sybelę i syna Wiedzie do nowéy ciżby do gwarnego gmina. *A. Kchan. Wirg.* 173. *turba sonans).* Cichym lis krokiem między tłuszcze gwarne (gęsi) wpadaie J naypierwszego w stadzie trupem wodza kładnie. *Zab.* 15, 416. die schnatternden Heerden der Gänse.

GWAROWAC, GWARUNEK *ob.* Warować, Warunek.

GWARZYC, Gwarzyć, - y, *cz. ndk.*, *ob.* gaworzyć, niezrozumiale razem z drugiemi gadaiąc zgiełk czynić, murmeln, durch einander reden, *Sr.* haruju *rixor: Syr.* חרה *litigauit; Hbr.* גער gaar *obiurgauit)*; *Bh.* howořiti, howořjm, howořiwam. *propr. et fig.* Ptastwo małe gwarzy. *Dudz.* 21. - §. z *przyganą*: gadać, mówić, verächtlich: reden, schwatzen, schnattern. Co gwarzysz nierozumny! *Zab.* 5, 330. *Kossak.* Uszy maią, a nie słyszą; nie gwarzą gardły swemi, *Budn. Ps.* 115, 7. (nie wołaią gardłem swoim. *Bibl. Gd.*). Starość ma to w sobie z przyrodzenia, iż rada długo gwarzy. *Budn. Cyc.* 27. Lubi gwarzyć, iak sroka *Mon.* 70, 758., *Węg. Mar.* 3, 282.

GWAZDZIC, Gwaździć, - ił, - i, *cz. ndk.*, mazać, bazgrać, gryzmolić, schmieren, klecken. Lecz do czego rym gwaźdżę tą podłą gawiedzią! *Zab.* 9, 117. *Zabł.*, *ob.* nagwaźdżać).

*GWEKSY, - ów, *plur.*; n. p. Malarze cudnych gweksów uczą ziołka. *Klon. Fl. D* 3 *b.* guexi *sunt orificia tabularum*, może z Niem. Gewächs roślina. ? GWEKSY, *vexations Tr.* Vexiererey, Schererey, draźnienie, żartowanie z kogo.

*GWENT, - u, *m.*, n. p. Zaczyna malarz swoie dzieło; wszelkie narody W gwenty wedle oyczystéy pędzlem stroi mody. *Min. Ryt.* 2, 298., *not.* gwenty, fałdy, załamania, zagięcia u sukni, termin malarski. - z Niem. das Gewand, szata, odzież, okrycie; *Vd.* guant, oblazhilu, obliek; *Crn.* gvant. cf. gment, kment.

*GWESNY, *GWIESNY, - a, - e, z Niem. gewiß pewny). n. p. Było gweśne a doskonałe zdanie. 1 *Leop. Rut.* 4, 7., pewne 3 *Leop.*). Byłby iuż pan gweśne a pewne uczynił króleſtwo twoie. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 13, 13. Gwiesna a pewna rzecz. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 8, 30. gruntowna 3 *Leop.*).

GWIAZDA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* hwězda; *Sr.* 2. gwězda; *Sr.* 1. vezda; *Crn.* svęsda, svejsda; *Vd.* svesda, sviesda, snisde; *Cro.* zvézda; *Sla.* zvizda; *Rg.* zvjězda (cf. *Rg.* ghizda *venustas*); *Bs.* zvjezda, zvjzda; *Rs.* звѣзда cf. świecić); promienisto błyszczące ciało niebieskie, der Stern. Gwiazdy, albo światła niebieskie, dzielą się na gwiazdy nieporuszone i na planety. *Wyrw. Geogr.* 50. Gwiazdy stałe, nieruchome, przez się światło, zdaiące nam się nie mieć żadnego własnego biegu, *fixae*; gwiazdy błąkaiące się, planety albo komety, maiące swóy własny bieg. *Sniad. Jeo.* 5. Błędne gwiazdy. *Pot. Arg.* 246. gwiazdy osobno chodzące. *Cn. Th.* die Irrsterne, Planeten. Tu się przypatrzył planetom błędliwym J gwiazdom niebłędnym. *Bardz. Luk.* 151. gwiazdy spółchodzące. *Cn. Th.* Fixsterne. cf. planeta). Miéysce, w którém gwiazdy widziemy, nazywa się niebem gwiazd. *Boh. Pr.* 7. der Sternenhimmel. Gwiazdy wiecznie w niebo wprawione. *Otw. Ow.* 56. *fixae.* Gwiazdy stałe, *fixae. N. Pam.* 19, 65., *Hub. Mech.* 476. Gwiazda zaranna, = iutrzenka, Wenus, der Morgenstern, *Lucifer. Cn. Th.*, *Sr.* 1. yutna vezda. Dzień gdy się przybliża, iutrzenką gwiazdą iuż się niedaleki bydź pokazuie. *Biał. Post.* 48. Gwiazda iest każda iasna z przyrodzenia swego, ale gwiazda iutrzenna, iuż co daléy to iaśniéysza, aż do wzeyścia słońca. *Rey Apoc.* 33. - Gwiazda wschodzi, śliczna gwiazda iutrzenna, Ta to gwiazda słońce wodzi. *Pieśn. Kat.* 44. - Gwiazda wieczorna, Wenus, iutrzenka, *Hesperus. Cn. Th.* Wieczernica. *Mącz.*, *Otw. Ow.* 158., *ob.* zwierzynka, *Boh.* zwjtedňice, zwjřetnice; *Sr.* 1. wětšorna vězda, wětšornica; *Vd.* svezherniza; *Crn.* vezhęrnéza, mrakanos, mrazhniza, der Abendstern. Gwiazda ś. Jakuba, palicska, *orion*, *iugula. Mącz.* der Jacobsstab, der Gürtel des Orion. Siedm gwiazd, *Pleiades*, baby. *J. Kchan. Dz.* 10., *Herb. Art.* 42., *Otw. Ow.* 129. pospólstwo zowie nasiadkę ze swemi kurczętami. *Mącz.* kwoczkę z kurczętami. *Chmiel.* 1, 175., *Budn. Job.* 9, 9., *Sr.* 2. baby, *Sr.* 1. cjecjeranz, *Crn.* gostosę i zhezhi, *Rg.* vlascichi; *Rs.* седмизвѣздіе, баба, das Siebengestirn, die Gluckerinn. - *Canicula*, *signum caeleste*, psia gwiazda na niebie; też psianką zowią. *Mącz.* der Hund. *Procyon*, gwiazda psia mniéysza, kanikuła, psianka, psia głowa. *Mącz.* der kleine Hund. Gwiazda żeglarska abo morska, polarna, der Polarstern, *Crn.* hërvór, buroush, wurovsh; *Vd.* buroush, hervor, mała medvedniza). Gwiazda morska iest na niebie, gwiazda świata wszystkiego iest N. P. *Pieś. Kat.* 44. - Nauka około gwiazd dziwnie iest ucieszna, ale nie iest dana na wieżdżby. *Skarg. Kaz.* 518., *ob.* gwiazdarstwo, astronomia cf. astrologia). - Po gwiazdach chodzić, iechać, = za świecenia gwiazd, przy świetle gwiazd, beym Sternenlichte. *aliter* po gwiazdach iechać, żeglować, = znamionuiąc się niemi, nach Leitung der Sterne. Żeglarze gwiazdę żeglarską mieli za dyrektorkę dróg swoich na morzu. *Chmiel.* 1, 983. Trzéy królowie przybyli nawiedzić Jezusa za gwiazdą do Jeruzalem. *Zyw. Jez.* 35. (cf. Gwiazdka). Stąd *fig.* gwiazda, = powoduiący, przewodnik, der Leitstern, Führer. Prawda niechay zawsze będzie ci gwiazdą w drodze twoiéy. *Ld.* - Jeść o gwiazdzie; czas wieczerzania w wilią Bożego narodzenia. *Wol.* - §. *Fig.* od blasku, rzecz znamienita, człowiek drugich celuiący, der über die andern hervorsticht, ein ausgezeichneter, berühmter Mann. Zgasły, na których siła zależało, Gwiazdy Koronne. *Groch. W.* 562. Przyszedł czas, kiedy te dwie gwiaździe (*Dual.*) przedziwne (S. Cecylia z Waleryanem), Swiatłem swym rozganiały ciemności przeciwne. *ib.* 302., *P. Kchan. Orl.* 1, 176. Adieu, gwiazdo moia! adieu panienko! *Teatr* 29, 20. Gwiazda świata wszystkiego N. P. *Pieś. Kat.* 44. Oczy, co nazywałeś wdzięcznemi gwiazdami, Teraz są żalu i płaczu źrzódłami. *Past. Fid.* 112. - §. Gwiazdy, pewne położenie gwiazd, das Gestirn, Sternbild; *Slo.* hwezdnatost; *Sor.* 1. zwezdjeno; *Vd.* svesdishe, sviesdje, ker je veliku svesd vkúpaj; *Crn.* svejsde; *Cro.* zvezdische, zvézdje; *Rg.* zvjezdostanisćte; *Rs.* созвѣздіе, свѣтило, *ob.* gwiazdozbiór. Gwiazda

narodzenia abo żywota sprawna, *natalitium*. *Cn. Th.* der Geburtsstern. Fałszywie powiadaią, że każdy ma gwiazdę, pod którą się rodzi, która pokazuie, ieśli szczęśliwy albo nieszczęśliwy będzie. *Biał. Post.* 160. Gwiazd położenie czasu narodzenia czyiego, *s.* konstellacya, die Konstellation. Stąd gwiazda, często zamiast losu, das Schicksal, der Glücks- oder Unglücksstern, die Sterne. Znam ia, znam, co mi gwiazda prorokuie, Moiego życia, i co mi gotuie. *Past. Fid.* 16. Dlategom tu przyszła, żebym ci odkryła, Co o tobie łaskawa gwiazda uradziła. *P. Kchan. Orl.* 1, 38. Zła gwiazda cf. nieszczęśliwa godzina, *Crn.* hudournèk, *Vd.* hudovurnik, nesgoda, nesrezha; Vura je nesrezhna bila, ker je mati me rodila, Unstern. Na toż mnię cię dziś srogie gwiazdy dały, Aby me ręce twą krew wylewały! *Past. F.* 296. Z gwiazd wróżyć *Ec.* звѣздословити. Gwiazd szkoda winować, Każdy zwykł sobie swe szczęście budować. *Past. F.* 215. - *Prov.* Nie dbam o gwiazdy, kiedy księżyc świeci. *Rys. Ad.* 42. Mniey dba o gwiazdy, komu słońce świeci. *Pot. Pocz.* 606. wolę się głowy trzymać, niżli nóg). Znasz się na tym, iak wilk na gwiazdach. *Cn. Ad.* 735. iak koza na pieprzu. - §. *translate* o różnych rzeczach, w kształcie do gwiazdy podobnych, Sachen, die die Gestalt eines Sternes haben. Noszenie przypiętey gwiazdy do sukni, wzięło początek we Francyi od R. 1351. *Nar. Hst.* 2, 156. der Stern auf einem Kleide. Talenta i cnota mogą zgasić gwiazd błyskawice. *Mon.* 76, 82. Gwiazda wiatrowa, *Rhombus nauticus*. *Solsk. Geom.* 3. die Windrose. Gwiazda, narzędzie artyleryczne do próbowania wagomiaru i rowności kanału armatnego. *Jak. Art.* 3, 294. ein Kanonenmesser in der Artillerie. - Gwiazda, ryba, *stella*, formę gwiazdy promienistey w pływaniu pokazuiąca. *Chmiel.* 1, 627. der Sternfisch. Gwiazda, u konia na czele we środku, plama biała, strzałka, der Stern; die Blässe, z. B. auf der Stirne eines Pferdes, *Ross.* пѣжина, пѣжинка. Gwiazda znaczy wesołego konia. *Hipp.* 11. - Piłę opatrzyć korbą abo gwiazdą. *Solsk. Geom.* 3. t. i. korbą z ramionami, lub gwiaździstą, eine Sternkurbe, mit Armen in die Runde. - W gwiazdę, *s.* na kształt gwiazdy, in Gestalt eines Sterns. W gwiazdę wał usypuią. *Bardz. Luk.* 45.

*GWIAZDARNIA, - i, *ż.*, obserwatoryum, eine Sternwarte, *Bh.* hwězdarna; *Crn.* svęsdârna, svęsdogledarna; *Vd.* sviesdarna, svesdogledarna, sviesdogledalishe; *Rs.* наблюдалище. *Gwiazdopatrza. *Stas. Buff.* 12. *Gwiazdouważnia. *N. Pam.* 20, 223. GWIAZDARSKI, - a, - ie, od gwiazdarza, astronomiczny, *Boh.* hwězdarský; *Rs.* звѣздословный, звѣздочётный, die Sternkunde betreffend, astronomisch. Dla Astrologii i gwiazdarskiey praktyki z kościoła wyznaczony. *Skarg. Dz.* 80. Gwiazdarska nauka, GWIAZDARSTWO, - a, *n.*, *Bh.* hwězdářstwj; *Crn.* svęsdognednost; *Cro.* zvezdoznanztvo, zvezdoznanye, zvezdomerztvo; *Rg.* zvjezdoznanje (*Dl.* gonetanye); *Vd.* sviesdna sastopnost, svesdaria, svesdna vmetalnost, sviesdoglednost *Ec.* звѣздословїе, звѣздозаконїе; *Rs.* звѣздоблюстительство, звѣздословїе, звѣздочётство, die Sternkunde. Astrologia (Astronomia), gwiazdarstwo. *Biał. Post.* 156. GWIAZDARZ, GWIAZDOWIDZ, GWIAZDOWNIK, GWIAZDMISTRZ, GWIAZDOPIS, GWIAZDOWROG, GWIAZDOWIESZCZBIARZ, GWIAZDOWIESZCZARZ, - a, *m.*, GWIAZDOZORCA, - y, *m.*, *Boh.* hwězdář; *Vd.* sviesdar, kiri na sviesde gleda, sviesdosnanez, sviesdni sastopnik, na sviesde vuzhen, sviesdogledes, sviesdni kasauz; *Crn.* svęsdarnek, svęsdoględs; *Cro.* zvezdar, zvezdoznanecz, zvesdogledecz, svezdomerecz; *Sla.* zvizdoznanac; *Bs.* zvjezdosnanaç; *Rg.* zvjezdosnannaz, zvjezdogledalaz; *Rs.* звѣздоблюститель, звѣздоволшебникъ, звѣздозритель, звѣздословъ, звѣздочётъ; *Eccl.* звѣздозаконникъ, звѣздочётецъ, звѣздочтецъ; który gwiazd pilnuie, patrzy astronom, astrolog, der Sternenseher, Sternkundige, Sterndeuter. NB. *iak w Polskim ięzyku, tak i w innych dyalektach Słowiańskich, w tworzeniu nowszych tych słów, nieściśle zachowano różnicę między* astronomem *gwiazdopisem*, a astrologiem *gwiazdowieszczbiarzem*, *między astronomią a astrologią*, *atoli naydacniey do wytykania podług Rs. et Ec.* звѣздозритель gwiazdowidz, Sternseher, звѣздословъ gwiazdopis Sternkundiger, звѣздочётъ gwiazdowieszczarz Sterndeuter). Niechay ci teraz poradzą gwiazdarze, którzy patrzali na gwiazdy, i rachowali księżyce, aby ci powiedzieć przyszłość. *W. Post. Mn.* 59. Sewerus astrologom albo gwiazdarzom iurgielty postanowił. *Kosz. Lor.* 106. Gwiazdmistrzów, geometrów i t. d. żegluiące narody szanuią. *Jabł. Tel.* 36. Wiem, żeś ty gwiazdmistrz, a nie chrześcianin. *Skarg. Zyw.* 2, 307. Gwiazdozorcę, astronoma, matematykiem też niektórzy zowią. *Mącz.*, *Cresc.* 106. Z Rzymu wygnani gwiazdarze abo matematycy. *Skarg. Dz.* 39. Oycowie Niceńscy zlecili biskupowi, aby z temi gwiazdowniki, których naywięcey i nayuczeńszych w Egipcie było, znalazł takie koło, w którymby Wielka Noc nie chybiała. *Skarg. Dz.* 195. Panie gwiazdowidzie! *Zebr. Zw.* 176. Astrolog, gwiazdowidz. *Klecz. Zd.* 74. Gwiazdmistrz. *ib.* Astronom, gwiazdopis. *ib.* Twierdzą gwiazdopisowie, że się pod Marsem Marcyaliftowie rodzą, odważni i nieustraszeni. *Susz. Pies.* 3 *Q.* Gwiazdowieszczarze chcą zgadywać z ruchu planet o losie ludzi. *Czack. Pr.* 2, 228. Gwiazdowieszczbiarze. *ib.* 2, 96., *Ec.* рожаницы rodowieszczki). Prognostyki gwiazdowrógów płonnych. *Zab.* 9, 206. GWIAZDECZKA, GWIAZDKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* hwězdička; *Sr.* 2. gwesdka; *Sr.* 1. weżka; *Vd.* sviesdiza; *Cro.* zvezdicza; *Rs.* звѣздка, звѣздочка, das Sternchen. Oczki iak gwiazdeczki. *Groch. W.* 360. Pocałuiemy oczki gwiazdeczkom podobne. *ib.* 328. Gwiazdki drobne niedoyrzane. *Susz. P.* 3, *N* 5. Bądź zdrowa, gwiazdeczko polarna. *Teat.* 28 *b*, 116., *ob.* gwiazda. - §. Znaczek, który się robi w książkach, *asteriscus*, ein Sternchen, ein Merkzeichen in den Büchern, *Rs.* звѣздка, помѣточка, отмѣтка, отмѣточка. Gdzie gwiazdeczki uyrzysz, wiedz, żem sam od siebie pisał, nie wziąwszy tego z żadnego exemplarza. *Szczerb. Sax. pr.* - §. gwiazdeczka, kamień drogi, *asteria*. *Plin. H. N.* 37, 9. der Sternstein, ein Edelstein. Gwiazdeczkowy kamień, *astroites*, w nim wydaią się zewsząd gwiazdeczki czarniawe. *Lad. H. N.* 63. - §. *Botan.* gwiazdeczki, ziele dymieniczne, gawęda, iskierki, ziele maiące kwiat na kształt gwiazdy, das Sternkraut, *aster*, die Sternblume. *Syr.* 1444. iskierki, dymionne ziele. *Urzęd.* 41., *Bh.* hwězdička; *Rs.* звѣз-

дочникъ. – §. *Gwiazdka*, *s* godowy podarunek. *Tr.* ein Weihnachtsgeschenk, der heilige Christ. Jeśli mi gwiazdka co włoży, ieśli godowy podarunek dostanę. *Ern.* 106. (zwyczay ten u Ewanielików tylko się zachowuie cf. Kolenda). – §. *Botan.* Gwiazdki wodne, *Callitriche*, rodzay dwóch gatunków, są wiosnowe i iesienne. *Kluk Dykc.* 1, 94., *X. Jundzill.n.k.* 85. to ziele zowie gwiazdosz, *qu. v.*

GWIAZDECZKOWY kamień *ob.* gwiazdeczka kamień. GWIAZDECZNY, – a, – e, od gwiazd, Sternen=. Niebo gwiazdeczne naywyższe, ogarnęło sobą inne siedm nieb planetów. *Otw. Ow.* 52. der Sternenhimmel. W nauce gwiazdeczné nieco rozumiemy. *Sienn.* 417. z *Spicz.* 191. Mąż *gwiazdoczny, *sidereus coniux. Zebr. Ow.* 281. GWIAZDMISTRZ *ob.* Gwiazdarz. GWIAZDNICA *ob.* Gwiazdownica. *GWIAZDNIK, – a, *m.*, *Cro.* zvezdenik, zvezdogled, zvezdomera; *Rg.* zvjezdnik, zvizdogled *astrolabium*, narzędzie mierzenia wysokości gwiazd. GWIAZDNY *ob.* Gwiazdowy. GWIAZDOZBIOR, – u, *m.*, *constellatio. Hub. Wst.* 288. das Sternbild, *Slo.* hwezdnatost; *Sr.* 1. zwezdzeno; *Vd.* svezdishe; *Rs.* созвѣздїе. GWIAZDOK *ob.* gwiazdzisty zaszaniec. GWIAZDOLITY, – a, – e, *poet.*, z samych szczerych gwiazd, von Sternen. Przed olbrzymami drżał stary Saturn w gwiazdolitym gmachu. *Hor.* 1, 248., *Dudz.* 19., *Mon.* 75, 594. Biczem ogniste Juno zacina rumaki, Te lecą, i szybkiemi suwaiąc kopyty, Szlak wśrzod ziemi i nieba mierzą gwiazdolity. *Dmoch. Il.* 1, 140. GWIAZDONOSNY, – a, – e, gwiazdy noszący, sternentragend, *Cro.* zvezdonoszni;. n. p. gwiazdonośny okrąg nieba *stellifer orbis. Mon.* 75, 592. Gwiazdonośnego stworzycielu koła. *Bardz. Boë.* 18. *Gwiazdnośne koła. *ib.* 111. GWIAZDOPIS, GWIAZDOPISARSKI, GWIAZDOPISARSTWO, GWIAZDOUMSTWO *ob.* gwiazdarz, gwiazdarstwo. *GWIAZDORUCHY, – a, – e, gwiazdy poruszaiący, sternenbewegend. Nieznacznym mkną obiegiem nocy gwiazdoruche osie. *Zab.* 15, 159. *Kniaź.* GWIAZDOSIĘZNY, – a, – e, do gwiazd sięgaiący, bardzo wysoki, bis zu den Sternen reichend, sehr hoch. Na karku gwiazdosiężnych Alpów. *Nar. Dz.* 1, 160., *Dudz.* 19. *GWIAZDOSWITNY, – a, – e, gwiazdami oświecony, sternenbeleuchtet, *Ec.* звѣздосїятельный. GWIAZDOSZ, – a, *m.*, *botan.* U *X. Jundz. n. k.* 85. *callitriche.* – §. *alchemilla*, ieden tylko u nas gatunek, przywrotnik; ziele w aptece używane. *Kluk Dykc.* 1, 20. cf. *Jundz.* 140. przywrotnik, gęsie łapki, der Löwenfuß, der goldne Gänserich, die gemeine Alchemille, *Bh.* husnjcżka. – §. Gwiazdosz, Granicznik, porost, płucnik, *pulmonaria*, Lungenkraut. *Syr.* 1350. GWIAZDOWATY, – a, – e, na kształt gwiazdy, sternicht, wie ein Stern gestaltet. Rośliny gwiazdowate, *stellatae*, u niektórych autorów osobną składaią gromadkę. *Bot. Nar.* 202., *Rs.* звѣздчатый. GWIAZDOWIEC, *m.*, gatunek koralu w kamień obrócony, achatowy lub marmurowy. Grunt pospolicie biały, gwiazdy na nim pospolicie ciemne. *Kluk Kop.* 2, 68. der Sternsäulenstein. GWIAZDOWNICA, GWIAZDNICA, – y, *ż.*, roślina, *stellaria. Linn.* das Sternkraut. *Kluk Dykc.* 3, 101. Gwiazdnica gaiowa, *nemorum*; dwudzielna, *dichotoma*; leśna *holostea*; trawna *graminea. Jundz.* 245., *Rs.* костенѣцъ. GWIAZDOWROG *ob.* Gwiazdarz. GWIAZDOWY, GWIAZDOWNY, GWIAZDNY, – a, – e, od gwiazd, gwiazdeczny, Sternen=, *Sr.* 1. zwězdne, wezdowé; *Cro.* zvezdeni; *Ross.* звѣздный. Dzień gwiazdowy, przeciąg czasu między dwoma momentami górowania gwiazdy iakiéy nad poziomem. *Sniad. Jeo.* 81. Miesiąc gwiazdowy, w którym księżyc powraca do iakiéy gwiazdy stałéy. *Hub. Mech.* 476. Rok gwiazdowy. *ib.* 510. Niebo gwiazdowne. *Bzow. Roz.* 44., *Ec.* небо звѣздное. Gwiazdowny maiestat. *Bzow. Roz. pr.*, *ob.* gwiazdzisty. GWIAZDOZOR, – a, *m.*, *uranoscopus*, der Himmelschauer, ein Seefisch, ryba morska, ztąd rzeczona, iż iéy oczy wzgórę sterczą, a na dół spoyrzeć nie może. *Sienn.* 319. GWIAZDOZORCA *ob.* Gwiazdarz. GWIAZDZIC, Gwiaździć, – ił, – i, *cz. ndk.*, ugwiaździć *dk.*, gwiazdami osadzać, besternen, mit Sternen besetzen. Nocy ugwiaździone czoło. *Otw. Ow.* 605. Argus ugwiaździony, stem oczy głowę maiący nasadzoną. *Otw. Ow.* 38. GWIAZDZISTY, GWIEZDZISTY, – a, – e, pełen gwiazd, gwiazdami osadzony, gestirnt, mit Sternen besetzt, *Bh.* hwězdnatý; *Sr.* 1. wezbo-pité; *Vd.* sviesdast, svesdat, sviesden, svesdishan, poun sviesd; *Crn.* svęsdat; *Bs.* zvjezdan; *Rg.* zvjezdat, zvjezdni, żvjezdovit; *Ec.* звѣздистый. Wielbię boga tak długo, póki nieodmiennym Kołem póydzie gwieździsta noc za światłem dziennym. *J. Kchan. Ps.* 209. Niosą go aniołowie na wspaniałym tronie, Głowa iego w gwieździstéy świeci się koronie. *Dmoch. Sąd.* 52. – §. na kształt gwiazdy, gwiazdowaty, sternicht, wie ein Stern. Ziemne iaszczurki gwiaździstemi zowią. *Syr.* 1015. Ruda gwiaździsta, która się w kawałkach nienadto wielkich znayduie. *Os. Zel.* 31., *Os. Rud.* 7. (*oppos.* obłazgowa). Gwiaździsty zaszaniec abo okóp = gwiazdowaty, eine Sternschanze gwiazdok. *Tr.* – GWIAZDZISTOSC *Bh.* hwězdnatost.

GWICHT, – u, *m.*, z *Niem.* das Gewicht, waga szalna, n. p. funty, uncye, skoyce, łóty. *Dudz.* 39., *Bh.* wáha; *Sr.* 2. wichta; *Vd.* gviht, tesha, vtesh, teshina; *Crn.* gviht; *Bs.* otezallo, jaje od kantara; *Rs.* вѣсъ, гиря. Wszędzie na komorach maią mieć gwichty do ważenia złota. *S. Grodz.* 2, 134. Teraz gwichtami ważą; ale przedtym kamieniami a kamyczkami ważono. *Budn. Prov.* 16, 11. *not.*). Miéycie szale i gwichty sprawiedliwe; nie będziesz miał w worku twoim różnych gwichtów, większego i mniéyszego. *Dambr.* 691. – *Fig. i tr.* słowa opatrznych gwichtem będą ważone. 1 *Leop. Syr.* 21, 28. szalami. 3 *Leop.* Przedsyna sprawiedliwość tam ugina szali, Gdzie złoty gwicht, lub groźny błyska miecz ze stali. *Nar. Dz.* 1, 5. Nie tak iest licha krwi ziomków opłata, By ią gwicht lekki marnéy dumy cenił. *Nar. Dz.* 2, 75. Skutek iest gwichtem dobroci rad i zamiarów ludzkich. *Nar. Hst.* 5, *praef.* Wy, którym stwórca dał prawo udzielne, Byście nosili zasług gwicht mierniczy. *Zab.* 14, 101. *Nar.* Już ziemia w płody i żyzność bogata Osiadłszy, śrzedni gwicht uięła świata. *Zab.* 16, 316. równowagę). GWICHTOWY, – a, – e, od gwichtu, Gewichts=, zum Gewichte gehörig, gwichtowe abo funtowe części. *Cn. Th.*

*GWIESNY *ob.* Gwesny.

GWINT, GWIND, – u, *m.*, z *Niem.* das Gewinde, Schraubengewinde, der Schraubengang (*Ross.* винтъ szruba, винтовальня szrubsztak). Rówki na szrobie wyrznięte, kręcone nakształt ślimaka, gwintami zowie-

my. *Rog. Dośw.* 2, 388. - §. *c* szróbka, ein Schräubchen. *Tr.* - §. w ciągnioney ftrzelbie, cug, der Zug im gezogenen Rohre. *Tr.* GWINTOWANY, GWINDOWANY, - a, - e, o gwindach, mit Gewinden. Rura gwindowąna, = ciągniona, ein gezogenes Rohr. *Tr.* Macica gwintowana, die Schraubenmutter. GWINDOWKA, GWINTOWKA, - i, *ż.*, gwindowana ftrzelba, ein gezogenes Rohr. *Tr.* GWINDOWNICA, GWINTOWNICA, - y, *ż.*, narzędzie do wyrzynania gwindów, der Schraubenbohrer, das Gewindeisen. GWINDOWAC, GWINTOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, gwinty wyrzynać, Gewinde schneiden. GWINDOWY, GWINTOWY, - a, - e, od gwindów, Gewinde-. *Fig.* Wy pochlebce gwintowego pyfka, Idźcie odemnie w dalekie siedlifka. *Zab.* 10, 163. *Zabł.* ftosownego do okoliczności. -

GWIZDAC, Gwizdać, - ał, - a, *cz. kontyn.*, Gwizdżeć, - żdżał, gwiżdże *cz. ndk.*, Gwizdnąć, gwizdnął *et* gwizdł *dk.*, *Bh.* hwizdawati, hwizdati, hwizdnauti (hwizdeti laksować), ficeti, ficjm; *Dl.* zvidati; *Cro.* fuchkati, svisgam, zvisgam, zvisgati (fuczati = gniewać się cf. fukać); *Rg.* zvixdati, zazvixdati; *Bs.* zvjesgdati, zvjezdati; *Vd.* shvishgat; *Crn.* shvishgam; *Sla.* fichkati, svirati (*Rs. et Ec.* звиздати, позвиздати ksykać); *Ross.* свистать; świstać, pfeifen (mit dem Munde). Gwizdać sobie piosnkę. Gwiźdniy na chłopca. Koniom piiącym gwiżdżą. *Tr.* Makolągwy gwiżdżące. *Banial. J.* 5. Od północnego oftry Boota Gwiżdże wiatr w uszy i śnieg i miota. *Nar. Dz.* 2. 189. Wiatry gwizły twórcy chwałę. *Przyb. Abel* 12. Wey wey wey, cóż to znowu za figle niewieście, Nauczę ia te baby gwizdać po kościele. *Tręb. S. M.* 44. Zakazał ksiądz, żeby chłop chłopowi nie powiadał: łżesz! lecz żeby miafto tego gwiznął; Gdy tedy w kazaniu raz ksiądz niepodobnego coś powiedział, chłop co ma pary, gwiźnie; ztąd ftaroświecka przypowieść, dayże pokoy, nauczą się gwizdać w kościele. *Pot. Jow.* 115., *Slo.* naučim ho na koſtole hwizdat *docebo illum mores).* Głupi rękoma kleszczą dla oznaczenia swoich applauzów, a mądrzy szydząc gwiżdżą. *Mon.* 70, 830. - §. Gwiznąć kogo, w rubasznym sposobie, zamalować, uderzyć należycie. *Włod.* einen Riß geben. GWIZDANIE, GWIZDZENIE, - ia, *n.*, GWIZD, - u, *m.*, świftanie, świft, das Pfeifen (mit dem Munde), *Boh.* hwizd, *Rag.* svixd); ftraszny był gwizd ksykaczów w Plutonowfkiéy sali. *Przyb. Milt.* 321. GWIZDZ, Gwiźdź, - ia, *m.*, imię choroby końfkiéy, która go w 24 godzinach umorzyć może. Pochodzi z ochwatu lub gwałtownego w pracy przynaglenia. *Kluk Zw.* 1, 196. die Feifel, eine Pferdekrankheit (*Bh.* hwižd orzech robaczywy). GWIZDACZ, - a, *m.*, świftacz, ein Pfeifer, *Vd.* shvishgavez, shvishgar; *Cro.* svisgavecz; *Rg.* zvixdalaz). *w rodz. żeńfk.* GWIZDACZKA *Vd.* shvishgarza, die Pfeiferinn. GWIZDAWKA, - i, *ż.*, narzędzie od gwizdania, eine Pfeife; *Rg.* zvixdak). *Mon.* 74, 496. *GWIZDOTCHNĄC *intrans. idnt.*, odetchnąć z gwizdaniem, pfeifend athmen. Pomaga to wino tym, którzy gwizdotchną. t. i. szyię wyciągnąwszy, a ufta otwórzywszy, ciężko i gwiżdżąc tchną. *Syr.* 95. Gwizdotchnącym, t. i. szyię wyciągnąwszy a ufta otwarzywszy, powietrza chwytaiącym. *ib.* 59. Gwizdotchnący *orthopneicos. Syr.* 217. engbrüstig.

Pochodz. *zagwiznąc, przegwiznąć, pogwizdać, wygwizdać, wygwiznąć.*

*GWOLI = g woli, k woli, ku woli, = wedle woli, ftosównie do woli, dogodnie, dogadzaiąc, zu Willen, zu Gefallen (cf. *grzeczy, *gmyśli). Gach ią namawiał, aby mu była gwoli. *Budn. Apopht.* 142. Ia żadnemu kwoli chwalić tego nie będę, co mi się nie podoba. *Gorn. Dw.* 5. Nie sobie gwoli kucharz potrawy zaprawuie. *Rys. Ad.* 44. *gulam domini debet habere coquus*, nie według swego guftu, nicht nach seinem, sondern nach des Herrn Geschmack. Człowiek nie sam sobie gwoli żyć ma, ale naprzod gwoli naywyższego Boga, potym kwoli oyczyznie a nakoniec i kwoli bliźniemu swemu. *Gośt. Gor. praef.* Przyiaciele chcąc nam czynić gwoli, a nie patrząc czasu, ani ieśli ono ieft ku naszemu dobru, często tyle szkodzą co nieprzyiaciele. *Gorn. Sen.* 81. Wszyftkiemi gwoli i uciesze swéy nakładami, bogactw swych przebrać i przetrawić nie mogą. *Pilch. Sall.* 42. wedle woli i uciechy, nach Lust und Belieben. - Przyimek *gwoli* znaczy iedno co *dla*; w ftarych książkach znayduie się często położony po imieniu, n. p. uftąpił żołnierzom gwoli. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 185. *nayczęściéy iednak przed imieniem, a to z trzecim przypadkiem*, = *a* przyczyny, z powodu, w zamierze, dla). Dał bóg człowiekowi ten wszyftek świat gwoli. *W. Post. W* 2, 303. t. i. dla człowieka, für den Menschen. Prowadzić go myśli W iaki dom, gwoli wczasowi lepszemu. *P. Kchan. Jer.* 521. dla wczasu lepszego, mehrerer Bequemlichkeit willen (halber). Tu mamy zginąć, nie wiem gwoli czemu? *P. Kchan. Jer.* 349. dlaczego? na co? warum? zu was Ende? Gwoli handlów swoich, miał w drogę odieżdżać. *Chełm. Pr.* 149. Tytyrze, w rozłożyftym ty bukowym cieniu, Dmiesz w fuiarę, wieyfkiemu gwoli siadłszy pieniu. *Nag. Wirg.* 483. dla wieyfkiego pienia ein ländliches Lied zu pfeifen. Wykrzykniycie w słodkim pieniu Gwoli Pańfkiemu imieniu. *J. Kchan. Ps.* 92. (chwale. *Karp.* 5, 176.), na cześć, na honor P. imienia, zu Ehren des Namens des Herrn. Andrzeiowi bramy otwieraią Haliczanie, rozumieiąc, że on kwoli Włodzimierzowi, a nie kwoli sobie zaciąg ten podéymował. *Krom.* 195. *eum non suam rem agere*, że *dla* Włod., nie *dla* siebie. - Aż za bramę, gwoli więtszéy uczciwości, Litewfkie Pany wyprowadzili. *Krom.* 575, *honoris causa*, größrer Ehre wegen. Pośpiesza Kazimierz do Korczyna; a to gwoli seymowi. *ib.* 663. *ad comitia*, - Bifkupi msze obrzędowne, kwoli obecności posłów odszczepieńfkich zapowiedzieć chcieli. *Krom.* 694. z przyczyny, aus Ursache, wegen.

GWOZDZ, GWOZDZIEC *ob.* Goźdź, Goździec. - GWOZDZIC *ob.* Zagwoździć.

G Z.

GZEGZOŁKA, *GRZEGZOŁKA, - i, *ż.*, GZEGZOŁECZKA *dem.*, kukułka, kukawka, *Cn. Th.* gužica, der Guckguck, *Bh.* žežhule, žežhulka; *Sr.* 1. kokula; *Vd.* kukouza, kukoviza, kukaliza; *Cro.* kukuvacha; *Rs.* кукушка, кокушка (гжигохка, трясогузка trzęsiogon). Tu wdzięczne śpiewaią słowiki, A tam głośne po gibkich kukaią głegżołki gałęziach. *Kulig.* 123. Grzegżołka przegoce. *Banial. J.* 4. W ciemnym liściu grzegżółki ku-

kaią, Grzywacze ſkrzydły żartkiemi tarkaią. *Tward. Daf.* 26. Gżegżołki gorące. *Banial J.* 3. Już ſkowronek na górze pięknie przepioruie, Słowiczek we krzu krzyczy, gżegżołeczka kuie. *Rey Wiz.* 34. Nocna gżegżołka zawsze dzienną przekuka. *Rys. Ad.* 50. GZEGZELICA, - y *ż.*, der weibliche Gucguck. Gżegżelica w cudzym gnieździe odprawuie połogi. *Klon. Wor.* 60. •Gżegżelia. *Ezop.* 100. GZEGZOŁCZY, - a, - e, kukułczy, Guckguck≈, *Rs.* кокушечій, кокушкинъ.

GZEMS, GZYMS, XEMS, - u, *m.*, das Gesims. *Vitruv.* cymatium (*Isl.* sams = ozdoba cf. *Ger.* Sims); ſterczący okray na około iakiego mieysca, żeby na nim co kłaśdź albo poſtawić, lub też dla ozdoby, *Bh.* podwlaky, gzyms, rjmſa; *Vd.* rema, poliza, okrainik, opaſs, opasje, vienz sverha sida, prekrou; *Carn.* poliza; *Ross.* карнизъ, карнизъ. W ſtawne gzemsy. *Morszt.* 38. Z łuczaſtych gzemsów wiszą lampy promieniſte. *Przyb. Milt.* 30. Gzemsy, kornesy. *Cn. Th.* koronowanie, wyższa część słupa. *Callit.* 6. das Karnieß. Balkowanie trzy części w sobie zawiera, nadsłupie czyli spodobelk, tablicę albo śrzodobelk, xems czyli górnokryw *coronix*, co kray oſtatni dachu nam pokazuie. *Rog. bud.* 25. Xems, koronowanie kolumny. *Chmiel.* 1, 77. GZEMSIK, - a, *m.*, *dem.*, *Rs.* карнизецъ, część podsłupia, *cimatio. Callit.* 7. das Fußgesims. GZYMSOWKA, - i, *ż.*, cegła do wysadzania gzymsów, ma wycięcia w formie wyrabiane. *Kluk Kop.* 1, 302. die Gesimskachel, der Gesimsziegel. GZYMSOWY, - a, - e, od gzymsu, Gesims≈, *Rs.* карнизный.

GZIC, Gzić, - ł, - i, *cz. ndk.* (*Etym.* gies), kąsać mocno, (biſſen), heftig ſtechen (cf. *Rs.* ксишь, кукшу trzeć sobie oko świerzbiące). Bący i gzicy gżą bydło. *Tr.* - §. *fig.* bośdź, podzić, popędzać, iątrzyć, wzbudzać, ſpornen, treiben, reitzen, rege machen. Bodźcami ślepemi serce zwarszy, zbeſtwiałą gziła po wszéy ziemi. *Zebr. Ow.* 24. *profugam terruit).* Tu miękkie łóżko, gdzie matka gziła Kupidynów. *Bardz. Luk.* 2, 50. Nie tak Cybele gzi szalone serca, Jako gniew ludzki. *Hor.* 1, 90. *Nar. quatit mentem.* GZIC się *zaimk.*, n. p. Bydło się gzi, srożeie i biega od bólu rany zadanéy od giesa abo gzika. *Lad. Hſt. N.* 40. das Rindvieh läuft und tobt, (biſſet) vom Stiche des Biſſewurms (*Crn.* beslâm *petulari more vitulorum*; *a sono tabani* bès bès cf. gies, gzik, *quem pueri imitantes vaccas exagitant, et salire faciunt.* - *Sr.* 1. cźelcźu, cźelcźim, cźelcźkam *cursito, de vaccis vitulisque discurrentibus, cum sol urit).* Paſterze pilnować maią, gdy się bydło w lecie gzi, aby iedno drugiego nie poraziło. *Haur Sk.* 53. - §. *Catuliunt canes, quando venerem appetunt* gżą się. *Mącz.* ſie ſind (läufiſch) läufig. cf. grzać się). Krowa gżąca się. *W. Ozeas* 4, 16. (iałowica nieokrócona. *Bibl. Gd.*). *Vd.* gusati = trzeć); se jesditi. - §. O ludziach: pałać miłością, von Liebe entbrannt ſeyn, brünſtig ſeyn. Wierne kochania różną poſtać mienią: Gżą się, weselą, drżą, blédną, rumienią. *Zab.* 9, 170. *Cro.* hinczatisze. *Remotissima femina a viris*, poczciwości pilnie ſtrzegąca; nie gżąca się, *dworſkie mówienie. Mącz.* GZENIE, GZENIE się *subſt. verbi*, (gies 2.), szalone bieganie, buianie, das Herumtoben, das Biſſen. GZIK, - a, *m.*, robak *ob.* gies 1., der Biſſewurm, eine Art Bremſen, *Sr.* 1. tźecźk; *Crn.* brenzel; *Rs.* оводъ. cf. owad). Pierzchaią Trackie potkawszy się ſkrzydła, Popędzonego gzikiem na kształt bydła. *Susz. Pieś.* 3 *K.* Bydło trzeba w lecie w chłodnéy oborze zamykać, by ich robacy nie iedli abo gzikowie, którzy ie pod ogonem szczypiąc do lasa wyganiaią. *Cresc.* 548. - §. czas gżenia się bydła, bekowiſko, gżenie się, gies, *pr. et fig. tr.*, = waryacya, szaleńſtwo z zbytniego kochania lub radości, die Biſſezeit, Brunſtzeit, Brunſt; Toben, Raſen, Tollheit, Streiche. Już czwarty raz nasze gzik żniwa dogrzewał, Jakom nie chciała słuchać iego pienia. *Zab.* 12, 35. *Gawdz.* kanikuła). Bydło ma wszyſtkie cztery świata ſtrony, Lecą na gzik, dźwignąwszy do góry ogony. *Pot. Pocz.* 141. Wolność, którą u Wenery miał, gziki w nim drażni. *Zab.* 14, 50. Lud go uyźrzawszy, ledwo żyw z pociechy, Radośne ſtroi huczki, gziki, śmiechy. *Zab.* 12, 77. krotofile, Kurzweil, Streiche). Gzik ma *Vd.* norz ga lomi, er kriegt den Raps. Wezyr za prawo maiąc gzik swéy woli, może Baszom życie wydrzeć kiedy zechce. *Zab.* 15, 71. bodziec, Reitz, Stachel). GZIWY, - a, - e, gzić się lubiący, zu verliebten Streichen geneigt. Była żywą miłośniczką, przytém gziwą młodką. *Zab.* 15, 192. *Nagl.*

GZŁO, - a, *n.*, Giezłko *demin.*, czechło, *Sor.* 2. ſglo, ſgelko koszula; *Bh.* cźechlik *indusium nocturnum.* cf. *Gr.* χαλασσα chalassis, calasis; *Vd.* janka, interſat, koza, zhoka, kikel, zhikel, sraiza; *Crn.* kikla, robazha, *Rs.* понька, понява; lniane przeſtrone odzienie, osobliwie kobiece, ein Leinwandkittel. Tawta cienka, którą miała, odpadła ią, że tylko w samym gzle zoſtała, Które tak wszyſtkich członków kryło taiemnice, Jako lilie kryią przéyrzyſte śklenice. *P. Kchan. Orl.* 1, 176. Kapłani w lniane gzła przybrani. *Otw. Ow.* 46. Owa we gzle kmiotówna, śpiewaiąc robotę sobie czyni miłą. *Gorn. Dw.* 69. *not.* „gzło ieſt odzienie czyli suknia dziewcza." Łańcuch nie zdobi, ani kanak szyi, Grubego tylko gzła koło niéy płaty. *Chrość. Luk.* 47. W długich gzłach Parki. *Tward. Pasq.* 37., *Tward. Daf.* 32. - §. *fig.* zasłona, die Decke, Hülle figürl. Prosi ze drżeniem o spokoyność bogi, Wśrzód flagi morſkiéy, żeglarz pełen trwogi, Skoro gzło mgliſte księżyc mu zaciemi. *Hor.* 1, 282. *Kobl. atra nubes*). Kiedy czarnym noc się gzłem zamroczy, Niebo zaś iasne kagańce roztoczy. *Zab.* 9, 11. cf. płaszcz). Tu bez zapon szkarłatnych i chlubnéy pozłoty, Spokoyność z czoła otrze gzło czarnéy zgryzoty. *Hor.* 2, 193. *Kniaź.*

GZYGZAK, - a, *m.*, liniia złożona z kątów na kształt Łac. *Z*, *Gall.* sicsac, der Zickzack. Przy każdym kącie załamanego gzygzaka robią się przedłużenia na drugą ſtronę, nazwane hakami. *Jak. Art.* 2, 346. W prowadzeniu koszokopu, liniią ſkładać się może z wielkich gzygzaków. *Jak. Art.* 2, 345.

GZYMS *ob.* Gzems.

H.

H.

H, h, *litera ósma w alfabecie łacińskim; ale nie tak litera, iako raczéy aspiracya abo* spiritus asper *Greków.* Kras. Zb. 1, 345, 1) *Od dawnych pisarzów często gęsto wcale niepotrzebnie używana:* thego : *tego;* thylko : *tylko* Budn. Apopht. 17., Swięthey : *swiętey.* Rey Apoc. 20., kthóre : *które.* ib. 24., przethoż : *przetoż.* Radz. Job. 33, 1., zasthaw się : *zastaw się.* ib. 5., otho : *oto.* ib. 10. haptekarska *robota* : *aptekarska.* W. 2 Paralip. 16, 14. - 2) *z początku często opuszczona, gdzie ią teraz kładziemy:* ultay : *hultay;* ańba : *hańba.* Radz. Deut. 22, 21. 3) *Dawni często piszą* hnet *zamiast* wnet. Mącz. 4) G *nasze, w Czeszczyznie i w innych dyalektach Słowiańskich, zastępuie* h: *gadać* hadati, *głowa* hlawa; *gnida* hnida; *gotowy* hotowý. *Toż i w naszych niektórych krainach się dzieie; tak* Bogatków, *gdy się z Mazowieckiego do Litwy przenieśli*, Bohatkami *nazywano.* Nies. 1, 129. *To służy do objaśnienia etymologii słowa* hańba, haniebny *od zrzódłowego:* ganić Boh. haněti. Hubka, *gubka, od źrzódłowego gąbka, gęba; pohaniec : poganiec, z łac:* paganus. 5) *Teraz w obcych nawet słowach przyswoionych, po literach* r, t, *nie piszemy* h, *bo go też nie wymawiamy, n. p. Retor, Ateny, Ateński.* Kpcz. Gr. 2, p. 261. 6) *Greckie* ph *wyrażamy przez* f, *n. p. filozofia.* 7) H *nie wchodzi w żadne zakończenia ani czasowania, ani formowania.* 8) *Często zamiast* h *piszemy i mówiemy* ch: *habina, chabina; chaba, haba.*

HA! *Interj.* zadziwienia, ha! Ausdruck der Verwunderung. Barwierz do niego: ha! chłopie, więcbyś chciał mieć dwie oczy, iak i szlachcic? *Dwor. J.* 2. - §., *ha ha!* śmiechu, Ausdruck des Lachens Ha ha ha, pocieszna nowina. *Boh. Kom.* 1, 132. Oy będziesz się śmiał ha, ha, ha. *Teat.* 54 32. Dziecię w śmiech, ha ha, co raz powtarzaiąc. *Groch. W.* 353. Z wielkim śmiechem przybiega, ha ha! *Boh. Kom.* 1, 238. Z tonu śmiechu: ha ha, he he, hi hi, ho ho, hu hu, Szwaycar *Weiss* wyprowadzał charaktery ludzkie. *Principes philos.* - §., urągania des Spottes. On nieraz rękami katowskiemi bity, Człowiek ha ha znamienity. *Petr. Hor.* 2, *N.* 3 *b.* Ha zapewnie nie za swoie zboże zebrał tyle pieniędzy? *Teatr* 17 *c*, 7. Ha cóż, nie zgadłem, he? *Teat.* 29, 16. - §., *Ex abrupto* dobrze! ha! nun! gut! Ha! wiem co uczynię. *Teat.* 54, 23. Ha! mnieysza o to, potym się wyspowiadam. *Boh. Kom.* 1, 65. §., pobudzenia, zachęcenia, anzuspornen, aufzumuntern: *Ha ha* po lesie wszędzie się rozlega, Już sam bury wilk wybiega. *Kchow.* 25. t. i. głos szczwaiących das Ha Ha der Jagenden erschallt im Walde. Haże, ha, (macha ręką), wycięło się dawniey w pysk komu z igraszki. *Teat.* 43 *c*, 11. Woł, gdy ma ciągnąć, wołaią nań: *ha ho! Haur. Sk.* 50. gdy zaś do pośpiechu *ha hoy!* i zatnie go byczyskiem. *ib.* cf. chala. - §., ha ho! ha ho! krzyk myśliwczy, kiedy iuż zwierz ubity : cf. do harapu! *Tr.* ho ho! Jägergeschrey, wenn das Wild gefällt ist. - §., ha la, ha la la, hu hulala, ulala, głos w spotykaniu na woynie. *Włod.* Kriegsgeschrey beym Angriff. Wypadli Kozacy, hala krzycząc, hala. *Tward. W. D.* 30. §., głos w szczwaniu psa: *Włod.* die Hunde anzuhetzen. Po takim psie polnéy gonitwy próżno się spodziewać, J ulala pokrzyknąć, i trąbą mu śpiewać. *Bielaw. Mysl. C b.* Ono zaiąc, ulala, biegay Serafinie! *ib. D* 4 *b.* Ulala! to dopiero prędko ruszyć koniem, Bo ieżli się zatrzymasz, będzie wnetże po nim (po zaiącu). *Bielaw. Mysl. D* 4 *b.* Doieżdżacz ruszaiąc ku temu mieyscu, gdzie psi maią póyść, ma zaraz głosem do nich mówić: nuże do lasa, hu la la! *Ost. Mysl.* 51. Lepszy harap, niż hu la la. *Cn. Ad.* 449. cf. lepsze chwała bogu, niż da - li bóg); *ob.* hul, hul la la.

HABA, CHABA, - y, *ż.*, grube sukniśko białe, grobes weißes Tuch. *Cro.* haba, aba, *pannus Thessalonicensis; Rs.* габа z Tureck. (cf. gunia, siermięga, parć). Haby od sztuki. *Inst. C. Lit.* Grube owe przyoblokszy haby. *Pot. Arg.* 83. Znam cię, królewno, choć mię widzisz w chabie. *Pot. Syl.* 409. Przynaymniey łepszą suknią wdziey, a nie chodź w chabie. *Pot. Pocz.* 24. Na którego nie posłał twardy kiryś karku, Bardzo dobrze mu w habie pilnować folwarku. *Zegl. Ad.* 89. - *Fig.* Coż mi po lamie, kiedy wewnątrz chaba? *Pot. Syl.* 429. bieda, nędza, ubostwo, Noth, Elend, Armuth. (HABANINA *ob.* Kabanina). HABIANY, - a, - e, z haby, z grubego sukniska białego, von groben weißen Tuche. Opończa habiana. *Inst. Cel. Lit.* Siermięgi habiane. *Pot. Arg.* 121.

HABDANK *ob.* Abdank. - HABELEK *ob.* Abelek. HABER *ob.* Chaber, Chabrek. HABINA *ob.* Chabina.

HABIT, - u, *m.*, z *Łac.* szata, którey mnisi z przepisu reguły swoiey, lub z zadawnionego zwyczaiu używaią. *Kras. Zb.*, 346. *Slo.* habit; *Bh.* hazuka, flanda, planda; *Vd.* kuta, minihnu oblazhilu, der Ordenshabit, die Ordenskleidung. Habit Krzyżacki, suknia czarna i płaszcz biały z krzyżem czarnym. *Nar. Hst.* 4, 213. Wkrótce przyięło S. Dominika habit sto dwadzieścia Czechów. *Skarg. Zyw.* 2, 48. Przyszedł mi na ratunek ieden w habicie. *Zab.* 11, 165. zakonnik). Habit, iak mówią, nie czyni mnicha. *Nar. Dz.* 3, 204. *Slo.* habit ne robi mnicha cf. broda iak u proroka, hayduckie sumnienie cf. wewnątrz wilk. - *§. Rożne stany niech habit różny noszą, aby znano co senator, a co dudzista. *Star. Vot. E* 4 *b.* odzież, ubiór, Kleidung, Habit.

HACZEK, - czka, *m.*, HACZYK, - a, *m.*, *Demin. Nom.* hak, ein kleiner Haken, ein Häkchen, Häklein (Hakl). *Bh. et Slo.* háček, háklík, *Crn.* akel, akelz, akek, jèklès, kavélz; *Rg.* kópcize, *barb.* sponne, cf. szpona); *Rs.* крючекъ, крючечикъ cf. kruczek). Cyrulicki haczek dwoiaki dla podnoszenia arteryi przy zwięzywaniu. *Czerw. Narz.* 15. haczek tępy do trzymania przy rznięciu gardzieła służący. *ib.* 22. haczek do trzymania przy odrzynaniu piersi skancerowanych. *ib.* 23. Zaczepiwszy w ostrym haczku nętkę, Wabi na zdradną chciwe ryby wędkę. *Zab.* 9, 17. Haczek, haczyk do zapinania, który się esy trzyma, ein Häkchen zum Zuhaken. Uczynisz pięćdziesiąt haczków, i zepniesz opony iednę z drugą haczkami. *Bud. Exod.* 26, 6. haczyków. *Bibl. Gd.*). - Haczyk z antabką u drzwi, das Thürkettel. *Tr.* Thürhakchen. Póydę maćka szukać, a ty zamkniy się tu na haczyk z izby. *Teat.* 14 *d*, 10. - Haczki u konia : łańcuszek abo podbrodek u munsztuka. *Tr.* die Kinnkette. Wyiąć koniowi haczki, die Kinnkette abnehmen; haczkami spiąć konia die Kinnkette anlegen. *Tr.* Haczki do bótów, kruczki, *Rg.* nasuvnik. HACZKOWATY, - a, - e,

na kształt haczka zakończony, hakicht, wie ein Häkchen zugekrümmt. Żelazko haczkowate. Hipp. 56. Rs. крюковатый. HACZYC, - ył, - y, czyn. ndk., (zahaczyć Dok., qu. v.) haken, mit dem Haken fassen, Rs. цѣпляить, hakiem chwytać, zakładać; (Bs. fkuciti, nakriviti, Rs. крючишь adunco). HACZYSTY, - a, - e, - o adv., iak hak zakrzywiony, hakig, wie ein Haken gekrümmt; Slo. hákowatý; Bd. klikatý; Sr. 1. hokuwaté, na kopow zhibnené, hóczkowité; Vd. haklast, klukast; Crn. klukaſt, krçvlaſt). Kotwice wyrzucone, gdy w morzu dno schwycą w swe haczyſte szpony, Trzymaią okręt prawie niewzruszony. Mon. 73, 269. U mięsożernych ptaków dziob pospolicie ieſt haczyſty. Zool. Nar. 24. Zerdziami go zaczapia haczyſtemi. Brud. Oſt. D. 3 b. inuncatis.

*HADERLĄB, - a, m., z niem. Haderlump, zbieracz gałganów do papierni, wołaiąc po ulicach: haderlump lap lump. Tr.; Bh. hadra galgan, łachy.

HADIACZ ob. Hadziacz.

*HADKO Adv., brzydko. Dudz. 31. häßlich. Rs. гадкій brzydki, гадкосшь brzydkość.

HADROWAC, HADRUNKOWAC, - ał, - uie intrans. ndk.; z Niem: hadern, zanken, streiten. Sr. 1. hadruju so, hazuju, cżeru zwadu; Sr. 2. hadrowaſch; Crn. ardram; Syr. הדר litigauit cf. Gr. ἔρις rixa). Hadrować a swarzyć się z kim, verba cum aliquo commutare. Mącz.; Jurgo wadzę się, swarzę się, hadrunkuię z kim. ib., cf. pieniać. HADROWNIK, - a, m., zwadzca litigator. Mącz., Sr. 1. hadruwawcż; Ger. der Haderer, Zänker, pieniacz, kłotnik. HADROWNICZKA, - i, ż., zwadzicielka, prawuiąca się, litigatrix. Mącz. die Haderinn, Zänkerinn, pieniaczka, kłotniarka. HADRUNEK, - nku, m., poswarka, concertatio. Mącz. Hader, Streit, Zank. Sr. 1. hadriwa, zwada, hara; Sr. 2. hadra; Crn. ardrya; Vd. ardria (Bd. hadrunk, hakanak do gory nogami). Tak z królem iak z szlachcicem wielki hadrunk bywa, Nic iednemu takowa granica tęſkliwa. M. Bielſk. S. N. 17. Gdy będziesz miłował bliźniego swoiego, iuż żadnéy zwady, iuż żadnego hadrunku, iuż żadnego kłopotu, nie *używiesz świata tego. Rey Pſt. pp 2. Smotr. Lam. 69.

HADYNA, - y, ż., (cf. gadzina) słowo Ruſkie, które znaczy gadzinę bardzo iadowiłą i lataiącą, wielkości kaczki, dziób ma zielony, ięzyk i nogi czarne, ſkrzydła podobne nietoperzym, ogon iaszczurczy, przydłuższy i zaoſtrzony iak ſtrzała; podlatuie, biega po polach i lasach, a czasem pływa po wodzie. Ład. H. N. 48. sam przypadkiem iednę w lesie widziałem, na Polesiu. ib. ein ganz besonderes giftiges kriechendes Thier in Reußen, das auch etwas aufliegen kann.

HADZIACZ, - a, m., miasto w woiewództwie Kiiowſkim, sławne komissyą tu mianą pod Janem Kazimierzem. Dykc. Geogr. 1, 262. do *Hadziaka. Vol. Leg. 4, 761. eine Stadt in der Woiw. Kiiow. *HADZIACKI, - a, - ie, von Hadziatſch. Komissya *Hadiacka (Hadziacka) w obozie pod Hadiaczem (Hadziaczem) z woyſkiem Zaporozkim traktowała. Vol. Leg. 4, 637.

HAFT, *HAWT, - u, m., z Niem. der Haft, Heft). Załatwa cyrulicka, der Heft, die Wundnath der Wundärzte. Gdzie się obeyść może bez krwawych haftów, to ieſt igłą i nicią, raźéy lipkiemi plaſtrzykami by rana haftowaną była przeſtrzegać. Perz. Cyr. 1, 71. §., przetykana robota, Stickerey. Bh. halje, zápona; Bs. vez). Arachne była sławna hawtami i przędzeniem wełen drogich. Otw. Ow. 214. Haft sukien modny i nowy. Jabł. Tel. 170. Haft wiodła, pingebat acu. Zebr. Ow. 127. Kobiety tam zabawne są, wzory robić na hafty, i haftować. Jabł. Tel. 34. Zatrudniaią ręce przez śliczną robotę, A na wyścigi hafty wyrabiaią złote. Przyb. Luz. 170. Posadzkę Jacynt, szafran i fiołek społem, W gęſte nasady haftem wieńczyły wesołem. Przyb. Milt. 123. HAFTARKA, - i, ż., umieiąca przetykaną robić robotę. die Stickerinn. Cro. ſtikaricza; Vd. ishivarza, shteparza; Rs. швея. Szwaczki, praczki, haſtarki i insze takowe warsztatniczki. Sien. 465. Susz. Pieś. 3, G. b. HAFTARSKI, - a, - ie, od haftowania, Sticker-, zum Sticken gehörig. Urobił humerał ze złota, robotą haftarſką. 3 Leop. Ex. 39, 2. krumperſką. 1 Leop.) Vd. shteparſku delu). Haftarſka igła, Vd. shtepna jigla, shtepanza. HAFTARSTWO, - a, n., zatrudnienie haftowaniem, die Stickerarbeit, sztuka przetykania, die Stickerkunst. Krawiectwo, *hawtarſtwo. Glicz. Wych. H 1 b. HAFTARZ, *HAFTERZ, - a, m., HAFTARCZYK, - a, m. zdrbn., acupictor, wyszywacz, *hawtarz niektórzy mówią. Mącz. der Sticker. Hafterze. Paszk. Dz. 119. Bs. vezitegl, koji veze i cini rasplit; Cro. ſtikar; Vd. ishivauz, shtepar, shtepavez; Rs. швецъ, швалъ; Haftarz złotem, Sla. zlatoshioe). Haftarczyk. 1 Leop. 2 Reg. 21, 19. - §. *aftarze, którzy nikczemne niewieście fraszki przedaią. Kosz. Lor. 104. szmuklerze, handluiący haftkami, śpilkami, igłami i t. d. Heftelkrämer. - - HAFTAYZ, - u, m., z Niem. das Hefteisen narzędzie w hucie szklanéy używane, ein Instrument in der Glashütte. Haftayz, pręt żelazny, na który się bierze szkło, oderwawszy go od piszczała. Trz. Szk. 35. Kawałki szkła, które się zbieraią od haftayzów. ib. 126. HAFTKA, - i, ż., kolce, knafel, das Haftel, Heftlein, Heftchen. Bh. ſpinadlo, zapona, ſponka, připonka; Sr. 1. zpinka; Crn. afkel, ded; Vd. sadershniza, hopzha, sapeniza, primzhik, kampiza, samiza, knupa, perjemik; Bs. kovce, kopcja, asgjuliça ombretta, zapinac, petglja; Cro. pripinyacha, zapinyacha, kapcha; Hg. kapots); Srebrną haftką, na nogach kształtny koturn spina. Dmoch. Jl. 2. 100. Na białą nogę obuw kształtny wciąga, Który śrebrnemi haftk iak naymocniéy sprząga. ib. 1, 74. Ucsynisz haftek miedzianych, ktoremiby pętlice były zapinane. W. Exod. 26, 11. (haczyków. Bibl. Gd.). Derwisze opasuią się pasem rzemiennym, u którego przy haftce, co go zawściąga, przyszywaią kamień iaki lśniący. Kłok. Turk. 170. Haſtki i kobyłki mosiężne. Tr. cf. esy. - Haſtka brylantowa do kapelusza agrafe, Tr. eine Spange. HAFTKARZ, - a, m., robiący lub przedaiący haftki (ob. haftarz), der Heftelmacher, Heftelkrämer; Crn. afklar; Vd. kampizhar; Cro. kopchar; w rodz. żenſk: HAFTARKA Crn. afklarza. HAFTOWAC, HAWTOWAC, - ał, - uie, czyn. ndk., zhaftowac, uhaftować, Dok., heften, (Suec. haefta, Jsl. hefta, Holl. hechten). §., haftować ranę: zszywać, eine Wunde heften, zusammen nähen. Haftowanie rany igłą, nazywa się haftowaniem krwawym. Perz. Cyr. 2, 145. Haftowanie rany lipkim plaſtrem, nazywa się haftowaniem suchym. ib. 145. Rany się haftuią, abo igłą, abo lipkim plaſtrem. Perz. Cyr. 2, 45. - §., przetykać, wyszywać, ausnähen, ſticken. Vd. shtepati,

ishivati, popriemati; *Crn.* shtępam; *Cro.* nassvavam, ftíkam. vézem; *Dl.* navez. jem; *Sla.* vézti, navézti; *Rg.* vèsti, vèzem; *Bs.* vefti ighlom, navefti, cinit rasplit). Napiersnik udziałasz robotą haftowaną. 3 *Leop. Ex.* 28, 15. szachowaną. 1 *Leop.*). Haftowany, przetykany, wyszywany, **ausgenäht, gestickt.** Woreczki złotem haftowane. *Star. Dw.* 42. Na złotem *aftowanych (haftowanych) oponach iedwabnych, Były pięknie wytkane woyny Greków dawnych. *Zbil. Dr. G* 3. Sukaia haftowana w złote i śrebrne liście. *Gaz. Nar.* 2, 75. Co tam sukien, iedwabiow *ha.towanych złotem? *Groch. W.* 179. Od haftowanych ręczników złotych trzy, co ieden sześć sług trzymaią. *Lekarftw. C.* 2 *b.* Ciżba przy dworach haftowanych i galonowanych suto nieboraków. *Kras. List.* 2, 43. t. i. w hafty abo haftowane suknie ubranych). Bóg przyozdobił, iak mu było trzeba, Górne gwiazd świetnych, aftowaniem nieba. *Chrość. Job.* 96. przetykaniem, upftrzeniem, **die strahlende Sternenstickerey am hohen Himmel.** Bóg uhawtował niebiosa gwiazdami. *Groch. IV.* 290. *Pieś.* 157. *Kanc. Gd.* 287. *Odym. Sw.* 2, *Hh* 4 *b.* HAFTOWANIE, - ia, *n.*, czyn i dzieło samo, **das Heften, das Sticken, das Gesticke, die Stickerey,** *Bs.* véz, rasplit; *Rs.* вышивка.

HAHO! *ob.* Ha ho. - HAI - *ob.* Hayno.

1) HAIA *ob.* Chaia.

2) HAIA, - i, *ż.*, Rodzay trzeci gadu pływaiącego, zawiera w sobie *haie*, *squalus*, bardzo żarłoczne, wszyftko połykaiące, nawet ludzi. *Kluk. Zw.* 3, 43. *Boter.* 93. tu należy *ludoiad*, **der Hay, eine Art großer Seefische.** *Rs.* акула, мокой.

HAIDUK *ob.* Hayduk. HAIWO *ob.* Hayno.

HAK, - a, *m.*, Haczek, haczyk *Demin.*, *ob.* kluka, **der Haken**, *Bh.* **hak**; *Sr.* 1. **hóka, kopow**; *Crn.* ak, kavel, krèvel; *Vd.* hakel, kvaka, kluka; *Cro.* hákely, chaklya, machka, czaklya. kvaka, drákmar, czenkin; *Hg.* matſka (cf. macek, kot, kotew); *Dl.* kvuka; *Bs.* kukka, kucjaliça, kgljun, kgljukka, drrikmar, ganaç, cenkin, drakmar, darkmar; *Rg.* tarkmár, cenkijn, kúcjaliza; *Ross.* (*Inst.* гакъ). крюкъ, рожнецъ; *Ec.* багоръ. (*Dan.* hage, *Suec. et Isl.* hake, *Anglos.* hoc, *Angl.* hook; *Norm. et Picar.* acq, acque, eich, cf. *Hebr.* חח, *Gr.* ογκος, αγκυλη, αχη. *Lat.* uncus) narzędzie na końcu zakrzywione do chwytania i trzymania czego: n. p. Chymicy haków używaią z żelaza robionych. *Krumł. Chy.* 59. Haki, w które złoczyńce wrzucaią, **die Haken, worein ein Missethäter geworfen und so gespießt wird.** Komu po dziś dzień przy Trackim Bosforze, Hak twóy nieznany, Sarmacki Hektorze! Kto idąc tędy, nie ściśnie ramiony, Żeś tam umierał, trzy dni zawieszony? *Tward. Misc.* 60. Będziesz na haku, miey pewną nadzieię. *Tręb. S. M.* 110. zginiesz przez katowskie ręce. - Day mię na haki, nie powiem. *Tr.* **du kannst mich in die Haken werfen lassen und ich sage doch nichts aus,** cf. pytki) - Hak rybacki, którym ryby biią, **der Fischerhaken,** *Rs.* багоръ, подбагренникъ. Hak do ognia, **ein Feuerhaken**, *Sla.* oxog, vatrálj (*ob.* ożog.); hak kuchenny **ein Kesselhaken**; hak dwóyzęby **ein zweyzackiger Haken.** Hak woienny, **ein Enterhaken, ein Sturmhaken.** Hakami spinam. *Cn. Th.* Bosak, hak fkrzywiony do przyciągnienia batów i łodzi do brzegu, **Boshaken.** Prędzéy bracia ku téy ftronie, Daycie liny albo haka, Ach, ratuymy nieboraka, Jnaczéy pewnie utonie. *Teat.* 53 *b*, 4. - Haki zawias u drzwi, **die Thürhaken, die Thürangeln.** Jak się drzwi obracaią na hakach, tak leniwiec na łóżku swoim. *Radz. Prov.* 26, 14. (na zawiasach. *Bibl. Gd.*). - *Méton.* Już ftępiał hak orłowi, nie dziobie, nie kłuie, Kogo złota do fkały łakomftwo przykuie. *Pot. Pocz.* 11. haczyfty dziób, **Hakenschnabel, spitziger gekrümmter Schnabel.** Twardą ziemię ftalny hak lemiesza czyści. *Hul. Ow.* 257. śpica, oftrze, **die stählerne Spitze.** *Vd.* hakel *rastrum.* - *§. Siedm tysięcy z haki ogniftemi Mofkwy ftało, potężnie ich odftrzeliwaiąc. *Tward. Wład.* 231. z hakownicami, cf. połhak, **mit Hakenbüchsen.** - §. hak ryba, ma długi bardzo nos zakrzywiony, wielkości ieft łososiów, z którémi z morza wchodzi do słodkiey wody; poławia się w Prusiech w rzéce Brda zwanéy; do iedzenia niesmaczna. *Ład. Hst. N.* 49. **ein Fisch mit einer langen krummen Schnautze.** - §. Haki, gruczołki ślinne przy gardzieli, **die Mandeln beym Schlunde.** *Tr.* - §., piasek pod wodą ftatkom niebezpieczny, **eine Sandbank, ein Häger, eine Klinge.** Hak nazywaią mieysce, gdzie piasek ieft wodą nieco przykryty. *Mag. Mſk.*, *Vd.* piefkna klop, pieshna poliza, ladnji fkol, morfki naterzhik; *Sla.* prûd; *Rs* отмель cf. odmiel, miela, mielizna). Day pokoy frochtom, wyftrzegay sie haku, Zaniechay tych szkut. *Klon. Fl. C* 3 *b.* „*not.* flis zowie piasek hakiem." Okręt ten wpadł na haki, łomał się i rozbił. *Pot. Arg.* 196. *Wad. Dan. prz.* - *Fig.* hak, = oftatnie niebezpieczeńftwo, szańc, zły raz, **die äußerste Gefahr, das Aeußerste, die äußerste Noth.** Na oftatnią przyszło; o reszt idzie; przywiódł go o hak. *Cn. Ad.* 536. Do oftatniego haku i ciężkości przywiedzieni. *Fal. Fl.* 108. Woli przyiść na hak oftatni, a niż kark swóy iarzmu poddać. *Birk. Chod.* 16. Ach nie słuchaymy więcey zdradnych myśli, które nas na hak żeną. *Morszt.* 121. Nam ieszcze nie przyszło na taki hak, abyśmy mieli tak bardzo ubogiemi bydź. *Star. Pob. B.* 4. Na hak go wiodło, że nie dotrzymał wiary. *Czachr. Tren. G.* 2. (na szubienicę). Kto może wszyftkie sztuki, wszyftkie haki, którémi chłopi na białegłowy idą, wyliczyć? *Gorn. Dw.* 286. Pokaże się twoia poczciwość na haku. *Teat.* 32 *b*, 74. Teraz przyśliśmy na hak nieprzyiacielfki. *Biel. Hst.* 30. Przyiaciele nie roftropni przywodzą nas często na tenże hak, na który, żebysmy przyszli, pragnęli tego nieprzyiaciele nasi. *Gorn. Sen.* 81. Przywiódł Krzyżaków na taki hak, że ich znacznie poraził. *Papr. Ryc.* Tego nam trzeba dowiedzieć się pierwéy, wiele ieft nieprzyiaciół, co myślą? abyśmy iako na hak nie byli przywiedzieni, i gardł swych, by nieme bydło, marnie nie dali. *Gwagn.* 153. Proszą Panowie króla, aby na potym i siebie i Rzpltey na taki hak nie przywodził. *Krom.* 127. Dobrze mi sie podoba, kiedy kto, nad mniemanie tych, którzy słuchaią, na hak kogo przywiedzie. *Gorn. Dw.* 187. - §. *Fortif.* Przy każdym kącie załamanego gzygzaka robią się przedłużenia na drugą ftronę, nazwane hakami, *crochet. Jak. Art.* 2, 346. **die Haken, hervorstechenden Enden des Zickzacks in der Fortific.** - §. *Gospod.* Hak ziemi, *uncus*, ten ziemi pomiar ieft wzięty ze zwyczaiów Duńfkich, a czyni dwudziestą część morgu. *Nar. Hst.* 7, 85. *Vol. Leg.* 3, 49. **ein Haken Landes, so viel man mit einem Ackerhaken in einer gewissen Zeit bestellen kann.** (cf. **Hakenhube** Adlg.) *ob.* Socha. HAKOWAC, - ał, - nie, *czyn. ndk.*, zhakować *Dok.*,

radlić, oraną iuż ziemię radłem na ukos przerzynać, **hakenpflügen, mit dem Hakenpfluge querüber pflügen**, *Bh.* **hakowati**. Radlonki odwracania abo hakowania lemieszem doyrzéć potrzeba, aby sobie nie używali podniesieniem radła abo lemiesza. *Haur. Sk.* 26. HAKOWATY, - a, - e, *unciformis. Perz. Cyr.* 184. na kształt haku, **hakenförmig**. HAKOWIEC, *ob.* szakłak, *krzew.* HAKOWITY, - a, - e, na kształt haku krzywy, *uncus. Mącz.* haczysty, **hakig, wie ein Haken gekrümmt.** HAKOWNICA, - y, *ż.*, *Bh.* **hakownice**; *Rs.* гаковница; rodzay strzelby długiéy, wagomiaru kilkołótowego, osadzonéy na klocu drewnianym; dawniéy po fortecach w mocnym były używaniu. *Jakub. Art.* 294. **die Hakenbüchse, der Doppelhaken, der Haken.** cf. półhak. - Działa brzmią i hakownice. *Chelch. Poprz. A.* 4. *HAKOWNIK, - a, *m.*, wyrobnik hakiem pracuiący, *Rs.* крючникъ, **der mit dem Haken, Boshaken arbeitet.**

HALA, HALALA *ob.* Ha.

HALA, - i, *ż.*, imie różnych miast Niemieckich, sławnych kopalniami solnemi, n. p. Hala w Magdeburſk. *Dyk. G.* 1, 255. **die Stadt Halle**, *Bh.* **Dobrosol**, *Sr.* 1. **Halſka**. cf. Halerz.

HALABARTA, - y, *ż.*, HALABART, ALABART, - u, *m.*, *Boh.* **halapartna**; *Sr.* 1. **helporta**; *Slo.* **ſſtarpant**; *Crn.* elemparta, sterôpel, braduiza, preddûrz, duperniza *quasi* dvojna peretniza *bipennis*, samojstra; *Vd.* halaparda, helporta, darda, dvoinooistru oroshje. *Hg.* alabárd, dárdás; *Cro.* halapárda, oströper; *Dl.* oströperacz; *Rs.* алебарда, бердышъ; *Suec.* hallbard, *Dan.* hellebard, *Angl.* halberd, *Gall.* hallebarde, *Ital.* alabarda, cf. barta, bardysz, berdysz, bardyzana), *Ger.* **die Hellebarthe**, kopia z okszą osadzoną). Woysko zbroynych ludzi z harkabuzami, z łuki, z halabartami. *Baz. Hſt.* 221. *Siem. Cyc.* 230. Niemasz ci tam oddźwiernych, niemasz halabarty. *Pot. Jow.* 49. On dla wzgardy swey zabił Pentea hardego, Likurga halabart pyszny noszącego. *Otw. Ow.* 137. Obracał w ręku swoich halabart dwopióry. *Otw. Ow.* 182. HALABARTNIK, - a, *m.*, który nosi halabart. *Włod.* **der Hellebardier**, cf. harcerz, drabant, *Bh.* **halapartnjk**; *Cro.* halapardnik, *Cro et Dl.* oströpernik, *Rs.* алебардщикъ. HALABARTNY, - a, - e, od halabarty, **Hellebarthen**=. zbroyny halabartem, = HALABARTONOSZY n. p. Arkad. *Otw. Ow.* 317. Twą rękę halabartny czuie Likurg *bipenniferum Lycurgum mactas*, *Zebr. Ow.* 79.

HAŁABURDA, - *m.*, hałaśnik, krzykliwy burda, **ein lärmender Händelmacher.** Wielki brutal, zły, zazdrosny, hałaburda, który ścina i pali. *Teat.* 56 *c*, 12. *Cro.* hałabuka *tumultus. Bh.* **haraburdy** rupieci.

HALAC, - ał, - a, *czyn. ndk.*, hałkać, bełkotać, iak dzieci czynią. *lallare. Mącz.* **ſtammeln, lallen.** *Boh.* **halam, ſpim** śpię).

HAŁAS, - u, *m.*, *(Etym.* głos, *Boh.* **hlas)** zgiełk. *Dudz.* 23. krzyk, tartas, **Lärm, Getöse.** *Boh.* **powyk**; *Cro.* halozvanya, halabuka, halabura; *Dl.* talabuka; *Bs.* bukka, treska, talabukka; *Vd.* hrup, larma, tertranje, (buka, halabuka, rozruch; *Rs.* шумъ, тревога. (cf. *Hbr.* שלו alas *exultauit*). Bardziey mię miesza hałas, niżeli trzask iaki i chrobotanie, *Pilch. Sen. liſt.* 2, 5. Mówmy bez hałasu. *Teat.* 29, 100. Cóż to za hałas? idź zobacz. *ib.* 17, 81. Białe głowy w hałas, uięły się za swoim lekarzem. *Zab.* 15, 63. zaczęły krzyczeć. Nie wytrzymam, i hałasu narobię. *Teat.* 15, 49. Hałasy z niemi wielkie stroią. *Glicz. Wych. J.* 7 *b.* Otwieraią się drzwi więzienia z smutnym hałasem. *Węg. Mar.* 1, 160. (skrzypem). - §., rodzay sukni zwłaszcza nauczycielów publicznych bierze się też za naramiennik kościelny. *Włod.* płaszcz albo epomida. *Dudz.* 23. opończa, *ib.* 39. *lacerna Cn. Th.* **ein Regenmantel, ein Oberkleid.** §., Hałas, miano psów gończych, **ein Name der Hetzhunde.** HAŁASIC, - ił, - i, hałaszę *et* HAŁASOWAC, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, hałasu, krzyku, zgiełku narobić, **lärmen, toben.** *Cro.* halovanyiti, halabuchiti, halaburiti, larmati, *Dl.* talabuchiti; *Crn.* haluvati; *Vd.* hrupati, tertrati, larmati, halabukati; *Rs.* барабошить, шумѣть. Jeszcze hałasuie; ale iuż nie tak bardzo. *Węg. Marm.* 121. Proszę cię, nie hałasuy. *Teat.* 18 *b*, 7. Ow skrzydlaty piorun, co hałasił wściekle ... *Przyb. Milt.* 12. Hałasować na kogo *Tr.* **einen ausſchelten.** Hałasić kogo = przestraszyć go, **ihn in Schrecken und Verwirrung ſetzen.** Wedrze się zbroyno w obóz, i tak ich hałasi, że do szyku przyiśdź nie mogli. *Pot. Pocz.* 482. HAŁASZENIE, HAŁASOWANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, **das Lärmen, Toben.** Psy piekielne wydaią wark okropny, z ogromnym hałaszeniem. *Przyb. Milt.* 57. HAŁASNIK, HAŁASOWNIK, - a, *m.*, który rad hałasuie, **ein Lärmmacher.** Postać ma hałasnika właśnie wieków przeszłych. *Teatr* 49 *b*, 77. hałaburda, burda, iunak. *Hałasnicki. *Mon.* 70, 131. *w rodz. żeńsk.* HAŁASNICA, - y, kobieta hałasowna, kłótnica, **eine Zänkerinn, Schreyerinn, Lärmmacherinn.** Z niéy wielka pyszałka, okrutna złośnica, i niemiłosierna hałaśnica. *Mon.* 69, 622. HAŁASOWNY, - a, - e, - *ie adv.*, krzykliwy, **lärmend.** Konwersacya razem wszystkich hałasowna. *Xiądz.* 215.

HALASPAS, - u, *m.*, lusztyk (może z *Niem.* **Spaß** składane) **luſtiges Leben, Scherz und Spaß.** Bydło nasze swoiego zażywało wczasu, J nam chętka nadeszła zażyć halaspasu J lubey krotochwili. *Gaw. Siel.* 382. Syn, żyć zwyczayny wolnym halaspasem, Dom miał oycowski więzieniem, tarasem. *Min. Ryt.* 3, 283. A tom przecię w próżnowaniu Nie tracący czasu, Smak utopił w tym śpiewaniu Miasto halaspasu. *Kochow.* 377.

HAŁASTRA *ob.* chałastra. HAŁASZ *ob.* szałasz. HALCYON *ob.* Zimorodek.

*HALEC od sta ... *Inſtr. Cel. Lit.?*

HALERZ, - a, *m.*, HALERZYK, - a, *zdrbn.*, *Bh.* **halik**; *Sr.* 2. **hallař, ſcharabatka**; *Sr.* 1. **halerk**, *Vd.* poubelizh, poubelizha, boshjak (*ob.* biela) *Crn.* węlezh, węz, shkofeza. *Rs.* рѣзань, пу́хо; **der Häller.** Król Wacław bił też drobnieyszą monetę, po sztuk dwanaście na ieden grosz większy szeroki. Nazywali ie *denarii Halenses*, dla podobieństwa bitych w Hali w Saksonii, dla czego ich w Polszcze halerzami nazwano. *Nar. Hſt.* 5, 294. *Czack. Pr.* 119. Szczęśliwy halerzu, w imię boże dany, za który królestwa wiecznego dostanie. *Psalmod.* 55. Nie spodziewa się żebrak więcey wziąć, iedno halerzyk iaki nędzny. *Birk. Syn. K. B.* 4 *b.*

HALICZ, - a, *m.*, miasto w Galicyi, która od niego ma imię swoie. *Dyk. G.* 1, 265. **Halicz in Gallicien**; *Bh.* **Halice.** HALICKI, - a, - ie, od Halicza, **von Halicz.** Pod Leszkiem VI. ustało królestwo Halickie. *Dyk. G.* 1,

265. *Bh* halicancky. HALICZAIN, - a, *m.*, z Halicza rodowity, ein Haliczer, *Bh.* Halićan. *w rodz żeńsk.* HALICZANKA, die Haliczerinn.

HALIER *ob.* Elier.

HALINA, - i, *ż.*, HALKA, - i, *ż.*, Elznsia, *Demin. Nom.* Elżbieta, Elisabeth, Liesch̄en. Moia mila Halino. *Zab.* 11, 370. *Zabł.* Bartosz z Halką *Zab.* 13, 178.

HALLELUIA, ALLELUIA, wyraz duchowney radości w pieniach i obrządkach kościelnych. *Kras. Zb.* 1, 71. słowo hebrayskie, rozumie się: chwalcie boga. *Budn Apoc.* 19, 1. *not.* Wesołego alleluia! winszuiąc świąt Wielkonocnych.

*HALKAC, - ał, - a, *Act. ndk.*, *ventilare*, w ręku przebierać, grać, i tam i sam i owak kołysać, halkać. *Mącz.* herumschlankern, herumwerfen. HALKOWAC *czyn. ndk.*, kołować na wodzie statkiem, auf dem Wasser umfahren, herumschiffen um etwas. Buchtowanie, halkowanie albo kołowanie, kiedy flisi w trylu idąc na poboczną natrafią rzekę, albo na iaką odnogę, to w koło idąc ciągną. *Haur. Ek.* 175. cf. holować.

*HALMEM, dostatkiem, hurmem wszystkiego, *Zegl. Ad.* 85. reichlich, voll auf. cf. *Rs* гáлeнекъ pewna miara płynnych rzeczy. HALOM! nuże, ruszay! *Gall.* allons! vorwärts, frisch! By znowu iakiey nie doczekać się przeszkody, halom na pewne po śliczne oczęta. *Teat.* 32 *b*, 80. HALOWAĆ *ob.* Holować. HALSBANT, HALSBANCIK, HALSBANECZEK *ob.* Alszbant.

HALSKI, - a, - ie, od Hali miasta, Hallisch, von Halle. Akademia Halska. - *Sr.* 1. Halski = Halczyk, ein Hallenser.

HALSZKA, HALSKA, - i, *ż.*, *Demin. Nom.* Elżbieta, *Elisabeth. Jabł. Her.*, *ob.* Halina; *Sr.* 2. Hilza, Halschbetha.

HALSZTUK *ob.* Alsztuk.

HAŁUN *ob.* Ałun.

HALZOWAC *cz. ndk.*, zahalzować *dok.*, *co ob.*

*HAMAŁ, - a, *m.*, drągarz, ein Träger, Lastenträger. Kupa hamałów, do ciągnienia beczek z piwnicy zgromadzonych. *Petr. Pol.* 84. Im będą hamali do dźwignienia między sobą równieysi, tym rychley kufy dźwigną. *ib.*

HAMBURG, - a, *m.*, miasto Niemieckie Anzeatyckie w Cyrkule Niższey Saksonii, *Dykc. Geogr.* 1, 266. die Stadt Hamburg. HAMBURCZANIN, - a, *m.*, rodem z Hamburga, der Hamburger, Hamburczanie są w Niemczech to, co Hollendrzy w Europie. *Wyrw. Geogr.* 211. HAMBURSKI, - a, - ie, od Hamburga, z Hamburga, Hamburger=.

HAMER, *CHAMER, - mru, *m.*, HAMERNIA, - i, *ż.*, z *Niem.* der Hammer, das Hammerwerk, der Eisenhammer, Kupferhammer. młoternia, huta do żelaza, miedzi i t. d. (*Sr.* 1. hamorik, młotek, hamor młot. hamornik blacharz); *Vd.* fishina, kladilstvu, fishinaria, kladvishe; *Rs.* молотовáя, завóдъ; *Bh.* hamry. Na huty, kuźnie i *amernie w lasach drwa rąbać. *Haur Ek.* 161. Zadne kuźnie na świecie, żadne zgoła chamry, tak mocnego nie zrobią ogniwa. *Pot. Pocz.* 247. Surowa wytopiona miedź idzie w sztukach do hamerni, gdzie ią przetapiaią, i młotami, od wody pędzonemi, przerabiaią na różne blachy. *Kluk. Kop.* 2, 188. Belty Jowisza w hamerniach Lipary taiemnych ukrzepione tęgim hartem. *Nar. Dz.* 3, 188. §. *Flis.* Hamry, na końcach lasek, które flisy przykładaią do ramienia, kiedy niemi pchaią. *Mag. Mśc.* die Enden der Stoßstangen bey den Bootsknechten.

HAMO *ob.* Jmisław.

HAMOWAC, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, uhamować *Dok.*, *Niem.* hemmen, *Suec.* haemma, hamma, hamla; *Dan.* hemme, *Angl.* hem, *Bh. et Slo.* hamowati, hamugi; *Cro.* zavreti. zaviram; *Vd.* savreti, vstaviti, vdershati, sabranuvati, muditi; *Crn.* savęram; *Sr.* 1. zawobaram, wuzaperam, zpinam; *Rs.* запорможишь, *Ec.* синнанмн, препонюю ѡынь. (*Sla.* hamovi = szory); = prędkość dalszego biegu powściągać, *proprie* o kołach hamulcem, die Räder hemmen. Darmo hamować, gdy się koła rozbieżą. *Opal. Sat.* 57. Hamuy koła z góry, a ochronisz skóry. *Cn. Ad.* 1127. *fig.* powściągać, zatrzymywać, hemmen, zurückhalten, Einhalt thun. Tego hamuy, co się porywa do miecza, nie tego, co do mieszka. *Rys. Ad.* 68. Hetman iął hamować uciekaiące, i sprawił huf ku potkaniu, i tak oparł się nieprzyiacielom. *Bielsk. Kr.* 121. Day to, iż nie hamował cię odźwierny; ale ty miałeś to wiedzieć, w iakim odzieniu chodzą ludzie na gody. *Hrbst. Lek. G.* Kto żądze swe hamuie, niczego nie potrzebuie. *Cn. Ad.* 385. miarkuie). Kogo wstyd nie hamuie, niech boiaźń uskromi. *Min. Ryt.* 4, 157. Rozpustę zmysłów munsztukiem rozumu hamuią. *Gorn. Dw.* 406. Rzymianie sta owili prawa hamuiące wolą zwierzchności. *Kłok. Turk.* 83. tamuiące, określaiące. - b) *Jurid.* hamować rzeczy czyie = aresztować, przytrzymywać, ciążyć, mit Arrest belegen, arretiren, anhalten. *Tr.* Cudzoziemskie piwa Wrocławskie maią bydź hamowane. *Lekarst. C.* 2. HAMOWAC się *zaimk.*, powściągać się, sich hemmen, mäßigen, enthalten. Sami się od złych uczynków hamuią. *Karnk. Kat.* 244. Kto się w małych rzeczach nie hamuie, w wielkie upada. *Skarg. Żyw.* 1, 275. Aleyd sam się uhamuie. *Bard. Tr.* 504. HAMOWANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb. Act.*, das Hemmen, die Hemmung, *Sr.* 1. zawobrotzo; karność żołnierska srogim a okrutnym hamowaniem żyie. *Warg. Wal.* 55. *Vd.* sakliepa, saklenja, vstavlenje, udershanje. - *Jurid.* aresztowanie, przytrzymanie, das Arrestlegen, Beschlagen, der Beschlag. Hamowanie się *Subst. Recipr.*, powściągnienie, powściągli ość, das Enthalten, die Enthaltung, die Mäßigung, Enthaltsamkeit. HAMOWNIK, - a, *m.*, ktory co hamuie, powściąga, der etwas hemmt, der Hemmer; aresztuiący drugiego, der den andern arretirt, anhält, einstecken läßt. Zostawszy wolnym, u krola skargę położył na one hamowniki i szarpacze swoie. *Papr. Ryc.* 35. HAMOWNY, - a, - e, - ie *adv.*, mogący bydź hamowanym, powściąguionym, powściągliwy, hemmbar, der sich hemmen läßt, oder hemmen kann. Co to iest tych hamownych białychgłów na swiecie? mało nie wszystkie boiaźń abo wstyd na wodzy trzyma. *Gorn. Dw.* 269. Skarz ich niehamowne złości. *Ryb. Ps.* 111. *Zab.* 7, 150. *Węg.* (HAMRY *ob.* Hamer). HAMULEC, - lca, *m.*, narzędzie do hamowania, wstrzymywania lub powściągania kół, woza lub koni, die Radesperre, Hemmkette, *Wlod.*; *Bh. et Slo.* hamowny řetěz, zawjrka; *Cro.* zavor, zavornya, zapornicza; *Sr.* 1. zapěradwo, zapiradwo, wolnik; *Crn.* savòra, savornèza; *Vd.* savretniza, savretnik, savara, savernza, sapenilu; *Rs.* унóка, тормáзъ; *Ec.* хранило. Hamulec, łańcuch, którym hamuią się koła; do niego czasem dla ochrony dzwon, bywa przykuty drewniany kło-

bek, na którym suwa się kolo. *Jak. Art.* 3, 294. Służący ma koniom w górę zfolgować; z góry zaś przykréy hamulcem zahamować. *Haur. Ek.* 178. – *Fig.* Powściąg, wodze, wszystko co hamuie i wstrzymuie n. p. żądze i namiętności, Zwang, Zaun, z. B. der Begierden, Leidenschaften. – ȝ., Dlisow, hamulec, drąg od rudla, którym sternik kieruie, w skrzyni osadzony. *Mag. Mśc.* die Steuerstange. Kazałem się chwytać czymprędzey lądu, wyskoczył llis z hamulcem, ale nie dosiągł lądu. *Teat.* 16 *b*, 53.

Pochodz. *pohamować*, *uhamować*, *zahamować*, *niepohamowany*, *nieuhamowany*, *cf. chomolec, chomulec*.

HAN *ob.* CHAN, CHAM.

HANBA, – y. *ż.*, *Boh.* hanba, hana; *Slo.* hanba, potupa; *Sr.* 1. haniba, hanuba, schámp, schump (harba, hanbuwano wstyd, hanidba nagana, hanbitoscż wstydliwość); *Bs.* prikor, prrikos, sramota; *Rg.* prjekor, pogarda, *Vd.* sramota, pogerda, pogerdstvu; *Crn.* hùba, hamba; *Rs.* безславіе, заворъ, образа, позоръ, поносъ; *Ec.* гаждѣ, cf. ganić, *Bh.* hanĕti cf. gańba; *Dan.* Hann, *Suec.* han, *Ger.* Hohn, Ottfr. honida, *Gall.* honte; *Gr.* ὄνειδος; *Ger.* Schande.) wstyd, zelżywość, die Schmach, die Schande. Na złodzieia przyidzie hańba sromotna. *Bibl. Gd. Syr.* 5, 17. Co za hańba, uwieść kobietę dobréy familii takim podeyściem! *Teatr* 29, 89. Interess ten podły, mnie i familii całéy wieczną przyniesie hańbę. *ib.* 64. Pogarda i hańba, kontempt, łaianie i gańba. *Kulig. Her.* 16. *ańba. *Radz. Deut.* 22, 21. Jako tył podał Moab z hańbą, i iest teraz pośmiewiskiem wszystkich! *Bibl. Gd. Jer.* 48, 39. *Sr.* 1. hanba wo pudet, wstyd iest. *Slo* bolí hanba. HANBIARZ, HANBICIEL, – a, *m.*, haniebnik, omówca, szcowník, przechera, *vitiligator. Mącz.* der Schmäher, Schänder; *Bh.* hánce; *Vd* sasramuvauz, osramotavez, smirjavez. – *w rodz. żeń/k.* HANBICIELKA, die Schmäherinn, Schänderinn. HANBIC, – ił, – i, *czyn. ndk.*, zhańbić *Dok.*, sromocić, łżyć schmähen, schänden, schimpfen, beschimpfen; *Bh* zhanobiti, hanobim; *Slo.* hanjm, čest oʒajmam; *Sr.* 2. hromosćisch, honnowasch; *Cro.* ozkruniti, ozkrunujem, rúsim; *Vd.* osramuvati, sasramuvati, smirjati, sramotiti, ogerditi; *Ross.* позорить, опозорить, безславить. Śliczne miłości dowody, tak hańbiące mieć o mnie podeyźrzenie! *Teat.* 29, 79. Począł ich na harc wyzywać, hańbiąc Jarosława i rycerstwo iego. *Stryjk.* 153. szkaluiąc). Jest oyca tego pisanie do krola, gdzie Mahometańskie błędy hańbi. *Skarg. Dz.* 860. HANBIENIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb.*, sromocenie, łżenie, das Schänden, Beschimpfen. Hańbienie, ostatnie karanie. *Glicz. Wych. G.* 4. – Hańbić się *zaimk.*, sromocić się, szpecić się, sich schänden. *Bh. et Slo.* hanbiti sa, hanbjm se; *Sr.* 1. hanbupu ßo wstydzę się.

Pochodz. *haniebny; pohańbić, pohańbienie, zhańbić, zhańbiony*, ob. *ganić i t. d.*

HANDEL, – dlu, *m.* HANDELEK, – lku, *m. zdrbn.*, z *Niem.* der Handel, Kaufhandel, das Handeln, die Handlung, kupczenie, kupiectwo, kupia; *Bh.* handl, kupectwj, obchod; *Sr.* 2. handel; *Sr.* 1. kupcżżeno; (*Crn.* andl *actio*), *Crn.* kopzhya, terguvanje; *Vd.* kupzhnia, barantanje, barantanstvu; *Cro.* térstvo, tersenye, tergovina, terztvo; *Sla.* tergovina; *Bs.* targ, targovina, trrigovina, tergouina, trrigouanje; *Rs.* торговля, торгъ; *Ec.* купля, прикупованіе, купечество, купона, промыселъ (cf. przemysł). Handel zowiemy odmianę rzeczy za rzecz inszą, iako gdy za zboże daię pieniądze, albo inszy towar. *Petr. Ekon.* 126. Potrzeba przyciąga ludzi do handlu, aby sobie tego wzaiemnie użyczali, co im brakuie. *Zab.* 6, 106. *Minas.* Mospanie Kupiec, iak się mu na handlu powodzi? *Teatr* 52, 21. Nieiaki kupiec, chciał zacząć niciakiś handelek. *Mon.* 75, 531. einen kleinen Handel. Maiąc tysiączek, włożyłem go w handelek. *Kras. Pod.* 2, 144. Lepiéy pilnować swego handlu, niźli tych miłostek. *Teat.* 15, 37. Ludzie luźni, przez odprawowanie rożnych handlów, mieszczanom żywność odeymuią. *Vol. Leg.* 3, 26. durch mancherley Arten von Handel, den sie treiben. Prowadziłem ia handel, szczęściło mi się, zbogaciałem. *Zab.* 13, 10. *Ec.* гостьбу дѣяти. Drobny handelek prowadzić *Ross.* колотырить, колотырничать. Gwoli handlów swoich miał w drogę odjeżdżać. *Chełm. Pr.* 119. seiner Handelsgeschäfte wegen. Ligurczykowie Alpeńscy, przeymuiąc towary, handle Włoskie, Hiszpańskie, Francuzkie powszechnie niszczyli. *Zab.* 3, 14. (im Deutsch. den *Sing.*, den *Pl.* Sp. Fr. Handel). Rok się skończył; perceptę gdy z expensą liczył, Poszedł handel z intratą, i ieszcze pożyczył. *Kras. Sat.* 49. Poszła w handel nauka, kramnicą drukarnie, Głód kładzie pioro w rękę, zysk do pisma garnie. *Kras. Wiersz.* 11. sie ist ein Handelsartikel geworden. Handel spólny: spółkupczenie. *Cn. Th.* Compagniehandel, Maskopeyhandel, *Ec.* гостиная сотня. – §. *tr.* Z rad swych drogi handel prowadziła. *Pest. F.* 108. kupczyła niemi, przedawała ie, sie trieb mit ihren Rathschlägen einen einträglichen Handel). Zły to handel spokoyności na kłopoty. *Teat.* 52, 17. *ob.* frymark, Tausch, Tauschhandel). Handelkiem się zasilać. *Teat* 6, 105. szachrem, szachraystwem *ob.* szachrować. (HANDFAS *ob.* Antwas). HANDLARZ, – a, *m.*, z *przyganą* kupczysko, tandeciarz, przekupień, kramarz, ein kleiner armer Krämer; *Bh.* handlíř, kupčjř; *Vd.* barantauz; *Crn.* barantavz, barantazh; *Rg.* targovaz, targovcich.; *Cro.* tergövecz, tersecz, štaczunar; *Bs.* tergouaç, trrigouaç; *Rs.* торжникъ; *Ec.* торговецъ, лазеникъ, торгашъ, худый промышленникъ. Propinacyą powierzaią żydom i niszczą poddaństwo przez sztukę i namowy tych handlarzów. *Nigdz.* 95. Młody koń dostał się staremu handlarzowi. *Teat.* 52 *c*, 26. *Handlers. *Kanc. Gd.* 78. HANDLARSKI, – a, – ie, od handlarza, kramarski, Krämer=, Handels=. *Rg.* targovacki, targovni; *Bs.* tergouacki). Duch i umysł handlarski. *Mon.* 68, 506. HANDLARSTWO, *HANDLIRSTWO, – a, *n.*, kupiectwo, der Handelstand, der Handel. Od kupieckiego handlirstwa niedawno się na stan duchowny udał był. *Krom.* 628. *a mercatorio quaestu.* HANDLOWAC, – ał, – uie *czyn. ndk.*, kupczyć, handeln, Handel treiben; *Bh.* handlowati; *Sr.* 2. handlowasch; *Vd.* hantlat, andlati, kupzkovat, barantati, barantuvati, douguvati (*Crn.* andlam (*go*) *Crn.* kopzhujem, barantâm; *Cro.* terguvati, tergujem, tersim, szenymujem (cf. seymować); *Dl.* pazarim (cf. bazar); *Sla.* pazàriti; *Bs.* tergouati, trrigonati; *Rg.* targovatti; *Ross.* торговать; *Ec.* куплиствовати, куплю дѣяти, купечествовать. (*Anglos.* handlian, *Angl.* handle, *Suec.* handla, *Etym.* Hand *Germ.* ręka). Kupiec ten ludźmi handlował, iedne przedawał i drugie kupował. *Jabł. Ez. A.* 4. Pan iak widzę pieniędzmi handluie: *Boh. Kom.*

4, 82. Rzpltą handlować, ieſt to rzecz nietylko haniebna, ale i niecnotliwa. *Koszut. Cyc.* 157. szachrować). Dla łakomſtwa rządy zaniedbali, sprawiedliwością tylko handlowali. *Leszcz. H. S.* 243. Dobra rzecz z buyną ziemią handlować, mówicie Kiedy cokolwiek w rolą nasienia wrzucicie. *Zimor. Siel.* 134. Handlować z kim = spółhandlować. *Cn. Th.* **in Compagnie mit jemanden handeln, einen Maskopeyhandel führen.** §., Handlować z kim, handlować się z kim, zamieniać, frymarczyć, **tauschen.** Choć z mięsem iecie, naszego zdrowia, daleko bardziey sumnienia i duszy, z wami nie handlowalibyśmy. *Teat.* 19, 54. Jeżeli to ma bydź wasz rozum i nauka, nie handlowałbym się z wami na głowę. *Teat.* 19 c, 17. HANDLOWNICZY, - a, - e, od handlownika, kupiecki, **Kaufmanns=, Kaufmännisch.** Handlownicza zamiana. *Mon.* 74, 443. *HANDLOWNIK, - a, *m.*, **der Handelsmann, Kaufmann.** Kupcy i handlownicy. *Budn.* 2 *Chron.* 9, 14. (ktorzy handluią. *Bibl. Gd.*) 1 *Leop.* 3 *Mach.* 3. Krzyżacy do Gdańſka woyſko pomknęli, właśnie na ten czas, gdy był naywiętszy tłum handlownika na iarmark zjechał się. *Krom.* 517. HANDLOWNOSC, - ści, *ż.*, handel kwitnący, **blühender Handel;** *oppos.* niehandlowność, brak handlu, **Mangel des Handels.** Dla niehandlowności kraiu naszego, włości niszczeią. *Oſtr. P. P.* 1, 56. HANDLOWNY, - a, - e, handel prowadzący, mówi się o kraiach, miaſtach, narodach. **Handel treibend, von Ländern, Städten, Nationen. Handels=.** Miaſto Dubno ieſt dosyć handlowne. *Dyk. Geogr.* 1, 176. **treibt ziemlichen Handel, ist eine ziemliche Handelsſtadt.** Ze wszyſtkich miaſt Tureckich, Smyrna ieſt nayhandlownieysza. *Wyrw. Geogr.* 272. *Vd.* tershnu meſtu, barantanſku meſtu, **ist die gröſte Handelsſtadt, treibt den gröſten Handel.** Sposoby do uczynienia państwa handlownym. *Mon.* 74, 102. HANDLOWY, - a, - e, od handlu, **Handels=.** *Vd.* barantanſki; *Rs.* торговый, коммерческій. Francya między narodami handlowemi niepoślednie trzyma mieysce. *Wyrw. Geo.* 510. **unter den (Handelsnationen) handelnden Nation n.**

Pochodz. *dohandlować się; nahandlować się, pohandlować, przehandlować, wyhandlować, zahandlować; spółhandlować.*

HANDZIAR *ob.* Andzar.

HANETA, - y, *ż.*, HANECZKA, - i, *ż.*, *Demin.*, imię białogłowſkie, *Janeton*, **Anna, Hannchen.** cf. Hanka, Hanuśka, Hanusia. - Żądza ma daley mię unosi, Jak tylko zoſtać sługą Hanety. *Zab.* 14, 365. Błędney nad brzegiem Wiſlnych topieli Zdało się chodzić moiey Hanecie. *Zab.* 10, 207. *Zabł.* W tym też Haneczka na wonney błoni Ulęże ciałkiem, sen iey wzrok zaſklepia. *Zab.* 10, 207. *Zabł.*

*HANGOWAC, - ał, - uie, *Act. ndk.*, górnicki wyraz, z *Niem.* **hängen, in den Schacht herablassen,** spuszczać po linie do szybu n. p. drzewo. HANGOWAC się *Recipr.*, spuszczać się do lochu po linie, **sich in den Schacht herab hängen, herabfahren.** *Tr.*

HANIEBNIE *Adverb.*, *Boh.* **hanebně;** *Sr.* 1. **hanbne, hanbizjne;** *Ec.* гаждательнѣ; *Sla.* hergjavo). hańbę przynosząc, sromotnie, **schändlich, schimpflich.** Haniebnie zdradzono Polaków. *Oppos.* niehaniebnie *Ec.* неосужденнoй. *§., ogromnie, ſtrasznie, okropnie, **scheußlich, gräßlich, überaus groß.** Jałmużnę tam haniebnie wielką co dzień rozdawano. *Star. Dw.* 75. Tatarowie okrzyk haniebnie wielki uczynili. *Bielſk. Kr.* 137. Z obu ſtron tak haniebnie się z sobą bili, że nie wiedzieć czyia wygrana była. *ib.* 173. HANIEBNIK, - a, *m.*, hańbiarz, omowca, szacownik, przechera, *vitiligator. Mącz.* **der Schänder, Schmäher, Lästrer,** hańbiciel, łżyciel. HANIEBNOSC, - ści, *ż.*, *Boh. et Slo.* **hanebnost,** sromota, sprosność, *Vd.* gerdoba, spornuſt, **die Schändlichkeit, Schimpflichkeit;** *Sr.* 1. **hanbitoſcj,** wſtyd, wſtydliwość. HANIEBNY, - a, - e, *Boh. et Sla.* **hanebny hanliwy** *criminosus; Sr.* 1. **hanibbovite (hanbite, hanb cjne, hanbitoczjiwe** wſtydliwy; *Vd.* sasramoten, sasramliu, smirjezhen, gerdoben, oguden; *Rg.* prikorni; *Cro.* gerdoba; *Ross.* посмыдный, порочный бранный, зазорный, безславный; *Ec.* позорный, sromotny, **schändlich, schimpflich.** Haniebny ten poſtępek zaćmił sławę przeszłego życia iego. - *Anat.* Część niższa okolicy podżołądkowey zowie się okolica haniebna. *Krup.* 2, 14. *pubes* **die Schamtheile, die Schamglieder, die Scham.** *§., ſtrasznie wielki, ogromny, okropny, **gräßlich groß, schrecklich.** Zaraz haniebna wielkość ludzi zbroynych urodziła się z siewu Kadmeusza, *Otw. Ow.* 105. Haniebna rzecz ryb. *Wez. Zap. B* 3. Z żup Bochnieńſkich haniebne bałwany solne z pod ziemi na wierzch windują. *Krom* 261. *ingentes*). Haniebna tam bitwa była, i wiele ludzi z obu ſtron padło. *Bielſk. Kr.* 109. Pościnawszy na brzegu haniebne sosny, w rzekę ich nawalili. *Krom.* 416. *ingentes*). Haniebne koszty i wielkie wydatki czyniła *P Kchan. Jer.* 418. Ze dżdżem haniebnym spadł tak wielki grad iak kokosze iayca. *Gwagn.* 271. Okrutna powódź pola zalawszy, haniebną drogość przyniosła. *Krom.* 691. *permagnam.*

HANKA, - i, *ż.*, *Demin. Nom.* Haneta Haneczka, Hanusia, **Hannchen.** Hankamci ia, Matyasza Hanka, A tyś mniemał, że woiewodzanka. *Rys. Ad.* 16. Piaſtunka Hanka. *Rey Wiz.* 57. Cóż z moią Hanką zrówna w urodzie? *Zab.* 10, 204. *Zabł.*

HANREY, - eia, *m.*, rogal, któremu żona rogi przypięła, z Niem **der Hahnrey.** Pewnemu Jmci, w bractwie hanreiów będącemu, zginęła młoda gładka żonka. *Mon.* 73, 741.

1. HANSKI, - a, - ie *ob.* Chańſki.

2. HANSKIEGO sukna od poſtawu. *Jnſtr. Cel. Lit.?*

*HANSLAK, *HANSZLAK, HANSZLAG, - u, *m.*, fortel, sztuka, z Niem. **der Anschlag** koncept, **ein Kunstgriff, Kniff.** Pochlebnicy dziwnych sztuk a hanszlaków w tym swoim rzemieśle używaią. *Rey Zw.* 50 *b.* Łakomſtwa ludzkiego dziwne fortele i hanslaki. *Weresz. Rgl.* 21. Nadobny ono była hanszlak na łakomce Semiramis uczyniła, gdy ... *Rey Zw.* 48 *b.* (toż temiż słowy. *Weresz. Rgl.* 96.) Nowy hanszlag. *Baz. Sk.* 240. - *HANTWOS *Szczerb. Sax.* 125. *ob.* Antwos.

HANUSIA, HANUSKA, HANULKA, - i, *ż.*, *Dem. Nom.* HANETA, Hanka, Haneczka, **Hannchen.** *Rey Wiz.* 57. *Boh.* **Ance, Ančička, Andula, Andulka.** Wybacz mi Hanulko. *Teat.* 54 *c*, *ii.*

HANYZ *ob.* Anyż. HAP *ob.* Chap. HAPAC *ob.* Chapać.

HARACZ, - a, *m.*, danina na niemahometańſkich w Turczech mieszkańców włożona. *Mik. Obs.* 65. *Kłok. Turk.* 22. **der Tribut, den die Nichtmuselmänner den Türken**

zahlen; *Turc.* chaerag; *Cro.* harách; *Rg.* harâc; *Bs.* haraç, çarrina; *Arab.* חרג, *Chld. Talm.* כרגא. *HARACZNIK, - a, *m.*, haraczowi podległy, ein Zinsbarer, *Cro.* harachnik, predavecz, podharachen; *adj. B...* haraçni *tributarius*; *Rg.* haracjâr *publicanus*; *Rg.* uharâciti *vectigal imponere.*

*HARA HARA. n. p. Pahuba rusz młody, a ty popraw stary, Harap świat wola, a t.. *hara hara. Bratk. F.* 4. (*Rag.* hàrati, sharati *perdere aliquem*). *ob.* haru haru, *ob.* harować.

HARAMZA, - y, *ż.*, HARANDZIA, - i, *ż.*, gawiedź, Gesindel. Córkę królewską na koniu, a ieszcze bez siodła Nieszczęśliwa pogańska haramza uwiodła. *Pot. Pocz.* 338. Szydzą z niego żołnierze, możeli nazwana Zydowska bydź haramza. *Pot. Zac.* 175. W monasterze z swoią harandzią się wiedzie. *Białob. Odm.* 15.

HARAP! HERAB! HERAP!, *Jnterj.* głos myśliwych, poszczuwaiących psy, przy zwierzu poymanym. *Włod.* (z *Niem.*. Herab) der Ruf der Jäger auf die Hunde, wenn sie ihnen das Wild abnehmen. *Hg.* harapas *morsus*, *Hg.* harapom = gryzę; *disting. Cro. Crn.* harap = Arab). Myśliwy, gdy się obłowi, Psom herab mówi. *Klon. Fl. E.* 2. Lepszy harap, niż hulała, *Cn. Ad.* 449. cf. lepsza chwała bogu, niż, da - li bóg, besser ein hab ich, als zwey hätte ich. - §., herap, - u, *m.*, *Subst.* łowy, polowanie, die Jagd, das Jagen. Siła miewa przypadków herap nieszczęśliwy, Zaiącowi śmierć niosąc, aż łowczy nieżywy. *Kochow.* 242. Zaiąc uchodzi do wiadomey kniei przed harapy. *Pot. Pocz.* 24. - §., Już po herapie. *Rys. Ad.* 18. niewczas, nierychło, iuż po czasie. *Cn. Ad.* 668. es ist schon vorbey, es setzt nichts mehr, das Lied hat schon ein Ende, die Freude hat schon ein Ende, es ist schon gar. Już po harapie tam było. *Tward. W. D.* 2, 273. Już zastał po harapie. *Teat.* 24. Wszystka iuż była gotowość na Pani wesele, Jedna lalka przyieżdża, wpada mu w oczy - iuż po harapie. *Zab. Dziew.* 88. Kto pierwszy dobieży do harapu, tego zwierz. *Chmiel.* 1, 80. Ubiedz kogo do harapu, = uprzedzić go do łupu, ubiedz go w zysku, przechwytać mu go *praeripere, intercipere. Mącz.* einem etwas wegfischen, ihm zuvor kommen. Pochowawszy oyca, sami do sukcessyi iako do herapu. *Psalmod.* 51. iak do łowu, do zdobyczy). Podać miasto wzięte w harap = na łupież abo plondrowanie żołnierzom. *Tr.* die eingenommene Stadt den Soldaten (zur Plünderung) Preis geben. HARAPNIK, HERAPNIK, - a, *m.*, bicz myśliwych z krótkim biczyskiem a długim bardzo sznurem, die Hetzpeitsche, *Ross.* арапникъ. Szczwaczom trzeba wielkiéy pilności, aby Pański harapnik koło grzbieta abo uszu niedbałego nie uwiiał się. *Haur. Sk.* 339. Psa tak skropił harapnikiem, że aż skowyczeć począł. *Boh. Kom.* 5, 63. Zeby się koń w tył nie cofał, chodzić będzie za nim człek z harapnikiem, który go za każdym zastanowieniem się postraszy, i na przód popędzi. *Kaw. Nar.* 385. HARAPOWY, HERAPOWY, - a, - e, uszczwany, gefällt, erlegt. herapowy zaiąc. *Tr.* Trąbienie na uszczwanego, abo herapowe. *Ostr. Mysl.* 50. - *Pochodz.* odherapić.

HARAS, HARASOWY *ob.* Aras, Rasa.

HARC, - u, *m.*, *Cro.* harcz; *Dl.* haracz; *Hg.* harcz, hartzolás; cf. *Jtal.* arciere *cf. Gr.* χαρμη, χαρις, χαριζεσθαι), początek bitwy i pierwszy skok żołnierzy i kosztowanie się z kim, *Włod.* utarczka, szarmucowanie, ugon, uganianie się, poiedynek przed bitwą, poiedyncze ucieranie się przed potyczką walną, das Scharmützel, das Vorspiel vor der allgemeinen Schlacht, der Zweykampf vor der Schlacht. *Vd.* pip, boi, bitje, boina prejigra; *Rr.* схватка. Hetman począł ich na harc wyzywać, hańbiąc i sromocąc, Jarosława i rycerstwo iego. *Stryik.* 153. Nie nowina mu, nie tylko uscem na nieprzyiaciela natrzeć, ale i poiedynków abo harców na placu, ktory obozami swemi okrył nieprzyiaciel, szukać. *Birk. Sym. K. C* 3. Rycerze ci na harc często wyieżdżaią. *Teat.* 29, 132. Jedni harcami szczęścia próbowali, Drudzy gotowcem do potkania stali. *Paszk. Chor.* 43. On kilku ich na harcu z konia zbodzie. *Gorn. Dw.* 271. Jeden z Horacyuszów został zwycięscą na harcu. *Mon.* 75, 620. Na woynach bywaią iezdni lekcy, którzy na harce i na utarczki wyieżdżaią. *Baz. Hst.* 191. Dzień, którego chcieliście koniec wnętrzney woyny, Już przyszedł; więc tu strawcie harc sił swoich stroyny. *Bardz. Luk.* 118. gotuycie potyczkę silną rozstrzygaiącą). - *Fig.* na harc czym wyieżdżać, *Gall.* debuter, teraz mówiemy, opuszczaiąc słowo harc: wyieżdżać z czym, na popis wyieżdżać, wystąpić, sich womit sehen lassen, mit etwas herausrücken, mit etwas angestiegen kommen. Każdy tam z swoią sztuką wnet na *herc wyiedzie. *Paszk. Dz.* 102. Te gry rozmowne, gdziebym ia z niemi na harc wyiechał, w śmiechby się obróciły. *Gorn. Dw.* 5. - §., harce na koniu stroić = korwety, susy, ein Pferd wacker herum tummeln. Szalony pachołek na trzyletnim zrzebięciu harce po bruku stroi. *Hipp.* 30. - §., *harc*, - a, *m.*, zwadzca, zuch, iunak, ein Bramarbas, ein Eisenfresser. Harc to swarliwy. *Tr.* HARCERSTWO, - a, *n.*, służba harcerska, der Hatschierdienst. Niewolniki z domów przednich wziął, i na harcerstwo i straż swoię obrócił. *Warg. Wal.* 341. HARCERZ, HERCERZ, - a, *m.*, halabartnik. *Cn. Th.* der Hatschier, der Leibtrabant, (*Jtal.* arciere, *Gall* archier). Krol ten przez całe swoie panowanie nie chował harcerzów, ani żadnych stróżów zdrowia swego. *Petr. Pol.* 2, 68. *Arcerz *satelles. Urs. Gr.* 159. Panie day zwyciężyć te harcerze srogie. *Kanc. Gd.* 265. harcowniki, woiowniki). Nieposledni hercerz. *Smotr. Kam.* 197. HARCERSKI, - a, - ie, od harcerza, Hatschier=, Trabanten=. Służył potym ten żołnierz królowi harcerską (służbę). *Bielsk.* 713. (HARÇIC, HARCONY *ob.* Hartować, Hartowany). HARCOWAC, *HERCOWAC, - ał, - uie *intrans ndk.*, bić się poiedynczo przed szykiem. *Dudz.* 39. *Vd.* predbojuvati, popreimezhuvati, sharmizirati, pipatise; *Ec.* предподвизатися. scharmutzieren, vor der Schlacht Zweykämpfe oder kleine Scharmützel liefern. *Cro.* harczuiem, harczujemsze *velitor*; *Hg.* harczolny *confligere*, hartzolok *dimico*, meghartzolok *digladior*). *Charcuiąc na koniu, wypadł przed wszystkiemi. *P. Kchan. Orl.* 1, 351. §., harcować sobie na koniu = biegać na nim tam i sam *Włod.* ein Pferd tummeln, auf= und abtraben, *Bh.* harcowati. Chłopiątko hercuie na chroście, wieyskie domy boczkiem objeżdża. *Zab.* 9, 373. *Bysym.* - *Fig.* Staraycie się, aby złych praw poprawiono, a na rozpustność wszędzie harcuiącą munsztuk włożono. *Modrz. Baz.* 558. t. i. buiaiącą, brykaiącą, unoszącą się, die überall herumschweifende Ausgelassenheit. Wiem iak hercuie po Adryyskiey srodze Wicher odnodze. *Hor.* 2, 178. *Kniaź.*

Kniaź. Kiedy suknia aż do samey ziemi Przedsię mi wiatr około goleni. Nie tak harcuie. *Rey Zw.* 58. Przeciwnik rozpustnie po téy pobożnego mego pielgrzymowania zbawienney intencyi *hercuie. *Smotr. Ex.* 6. HARCOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, poiedynkowanie lub szarmyclowanie przed bitwą, **das Scharmuzieren vor der Schlacht, das Scharmützeln.** Letka kawalerya używa się do ustawicznego harcowania nieprzyiaciela. *Jak. Art.* 2, 463., *Cro.* harczuvanye. - §. bieganie na koniu, ćwiczenie konia. *Wlod.* **das Tummeln des Pferdes.** HARCOWNIK, - a, *m.*, ten co harcuie, albo który pierwszy wybiega z obozu na danie zaczepki. *Wlod.*, *Vd.* popreimeshuvauz, predboinik, predbojuvauz; *Ec.* предподвижникъ, **der Scharmutzirer.** Harcownik się po polach tam i sam uciera. *Bardz. Tr.* 419. *Monomachus*, harcownik, który się sam a sam potyka, *Mącz.* - §. co harcuie na koniu, cf. kawalkator. *Cn. Th.* **der Pferdetummler.** HARCOWNY, - a, - e, od harcu, utarczkowy, **Scharmützel**=. *Tam iedno harcowne porażki były. *Biel. Sw.* 236 *b.*

HARCZEC, HARCZENIE *ob.* Chrachać, Charkać.

*HARD, HARDY, - a, - e, *Bh.* **hrdý** *superbus*, **hrdinský** bohatyrski; *Slo.* **hrdý** *gloriabundus*, **hrdinský** *magnanimus*; *Sr.* 1. **hordé, horbosciiwé** *gloriosus*); *Sr.* 2. **gardi** dumny cf. gardzić; *Rs.* гордъ, гордый, гордынный, горделивый. *Ec.* высокосердечный, гордый, величавый, который много о себѣ думаетъ cf. *lat.* arduus, *Gr.* καρτερος, καρτα; *Germ.* **hart** w dawnym znaczeniu mocy, wielkości, męstwa; *Suec.* hardt, *Dan.* haard, *Isl.* hardur, *Angl.* heard, *Ulphil.* hardus, cf. *Ger.* **Herz** 2. **Adlg.**; cf. *Gall.* hardi); dumnie imponuiący, **gebieterisch stolz, stolz, hoffärthig,** *Vd.* klubeten, terdoglaven). Byłeś nam na urzędzie hard; teraz kłaniać się nam musisz. *Skarg. Kaz.* 337. Nie wiem, czy większéy litości, czy wzgardy Godzien iest człowiek ubogi i hardy. *Boh. Kom.* 4, 358. Przed zginieniem idzie pycha; a przed upadkiem hardy duch. *Budn. Pr.* 16, 18. (wyniosłość ducha. *Bibl. Gd.*). Kto nie iest hardy, nie znie wzgardy. *Cn. Ad.* 387. Fortel na hardego, nie dbać nic o niego. *Rys. Ad.* 13. Na hardego dołek, a na rączego kołek. *ib.* 42. Ja póydę statecznością, choć mną Egle gardzi, Słuchywałem, że nizko upadaią hardzi. *Sim. Siel.* 39. Hardego cięższy upad. *W. Post. Mn.* 154. Lubo kto skarby, lub kto hard dzielnością, Wszyscy przed Bogiem padną z uczciwością. *J. Kchan. Ps.* 66. - *Fig. tr.* Baszta tak twardą, że i burzącym działom harda. *Miask. Ryt.* 144. (że i tym się opiera cf. *Germ.* **hart**). Na hardą kazać, = pysznie się odgrażać, nie ulegać, **sich stolz widersetzen, hoffärtig trotzen.** Piecingowie w sprawie zszykowani stoiąc, a na hardą każąc, wysłali swego zapaśnika na plac naznaczony. *Stryik.* 126. Jamci chciał z nim z początku postąpić łaskawie, Ale że dumy iego tak na hardą każą, weźcie go pod strażą. *Morszt.* 134. *Similiter:* Tak się na hardą przy fortunie wbiie, iż zelży boga. *Wad. Dan.* 209. Wsadzić kogo na hardego, lub na hardą, = cf. na *barzego wsadzić, ieszcze dumnieyszym go robić, **einen nur noch stolzer und trotziger machen.** Tym krokiem wsadzilibyśmy go bardziéy ieszcze na hardego. *Pot. Arg.* 515. Ta, którą panowie od pierwszych królów wzięli władza, Teraz królom uwłacza, ich na hardą wsadza. *Pot. Arg.* 519. Wiem ia, co wsadza ią na hardą. *Morszt.* 308. HARDO *ob.* Hardzie. *HARDOMOWCA, - y, *m.*, *Ross.* гордословецъ wyniośle mówiący, **ein stolz Sprechender.** *HARDOMOWNOSC, - ści, *ż.*, *Ross.* гордословіе, **Großsprecherey.** HARDOMYSLNY, - a, - e, - *ie adv.*, myślący hardo, **stolzdenkend** *Ross.* гордомысленный. HARDONOSY, - a, - e, dumny, wyżéy nosa gęba, **stolzierend, hoffärtig.** Hardonosa buta. *Zab.* 9, 105. *Zabł.* HARDOSC, - ści, *ż.*, *Bh.* **hrdost**; *Ross.* гордость, гордыня, горделивость; *Sor.* 2. **gárdosci**; *Ec.* высокопарство, хупавость, гордость, гордостные помыслы (*Sr.* 1. **hordosci** *gloria*, **hordoscika** *gloriola*); *Vind.* klubet, klubu, terdokornost; *Dal.* oholya; *Croat.* gizdozt), duma imponuiąca, **gebieterischer Stolz.** Wysokolotna hardość, w niebie cześć straciwszy, w piekielne nizkości przepadła. *Smotr. Lam.* 50. Był to pan pyszny, i hardości takiéy, Że się bydź bogiem na świecie rozumiał. *Auszp.* 27. Honor na hardość wsadza. *Zegl. Ad.* 90. HARDOSZ, - a, *m.*, hardzina, pyszniec, dumca, **ein Stolzer.** Jeżeli umiem karać występce, umiem korzyć hardosze. *Stas. Num.* 2, 10. HARDOWYNIOSŁY, - a, - e, pyszniedumny, **aufgeblasen stolz.** HARDOWYNIOSŁOSC, - ści, *ż.*, **aufgeblasener Stolz.** HARDZIC, Hardzić, - ił, - i, *czyn. ndk.*, zhardzić *dk.*, hardym czynić, napuszać, **stolz machen.** Pycha go zhardziła. *Chrośc. Job.* 73. HARDZIE, HARDO *adv.*, *Bh.* **hrdě**; *Sr.* 2. **garze** (*Sr.* 1. **horbžecžne, tžepczžowné** chełpliwie), dumnie, **gebieterisch stolz.** Co to za dobrodzieystwo, kiedy hardzie mi dano, albo rozgniewawszy się, ledwie nie w twarz mię uderzono. *Gorn. Sen.* 5. HARDZIEC, Hardzieć, - iał, - ieie, *niiak. ndk.*, zhardzieć *dk.*, *Bh.* **hrdnauti, hrdnu, hrditi se, hrdim se** (*Sr.* 1. **hordžu** chełpić się); *Rs.* гордѣть, гордиться, горжусь, возгордиться, разгордиться; *Eccl.* разгордѣться, дмитися, высоковыиствую, вызитися, надыматися; hardym się stawać, hardości nabierać, **gebieterisch stolz werden.** Ztąd takem zhardział, iż com miał pod nogi Boga mego paść nizko, tom nastawiał rogi. *Kulig. Her.* 24. Sługa prędko zhardzieie, gdy pan z nim się towarzyszy. *Petr. Ek.* 10. Daryusz z wielkiéy fortuny począł hardzieć, a okrutnym być. *Biel. Sw.* 24. Po zwycięztwie tak zhardział, że żadnego z pánów swoich do namiotu puścić nie chciał. *Warg. Wal.* 526. Dobywał miasta mocno, zhardziawszy z swém męstwem. *Stryik. Tur. J.* Bacząc pańską łaskę, zhardział królowi. *Biel. Sw.* 180 *b.* wierzgnął. *HARDZINA, - y, *m.*, człowiek hardy, hardosz, **ein Gebieterischer, Stolzer.** Niechay i każdy hardzina wie, żeś Pan sprawiedliwy. *Ryb. Ps.* 129., *Bh.* **hrdina** bohatyr; **hrdinský** bohatyrski; **hrdinstwi** bohatyrstwo.

HARENDA *ob.* Arenda.

HARFA, ARFA, - y, *ż.*, instrument pewny muzyczny o strunach napiętych, **die Harfe;** *Bh. et Slo.* **harfa**; *Hg.* hárfa; *Sr.* 2. **harffa**; *Sr.* 1. **tarakawa**; *Crn.* arfe; *Vd.* arpha, plunka, zitre; *Dl.* prigúdnicza; *Rs.* арфа, гусли; *Ec.* пѣвница; *Lat. med.* harpa). Szukali dla Saula męża, umieiącego grać na arfie. *Budn.* 1 *Sam.* 16, 16. Arfy i gęśle natychmiast zabrzmiały. *Kras. Off. D* 2. Oto niezwykłym nastroioną tonem, Składam ci arfę

przed naywyższym tronem. *Kniaz. Poez.* 2, 257. Grał na harpie. *Leszcz. H. S.* 253. — §. *Oecon.* narzędzie do czyszczenia zboża, eine Kornfege, eine Harfe. Zboże aby było piękne, przez sita, arfę albo młynek chędogo wywiać. *Haur Ek.* 171. Arfy żelazne, młynki i przetaki Czynią coraz piękniéyszych ziarn potrzebne braki. *Tomasz. Roln.* 93. HARFECZKA, — i, *ż. zdrbn.*, das Harfenet, Härfchen. *Mącz.* HARFISTA, — y, *m.*, na harfie graiący, der Harfist, Harfenist, *Bh.* harfenjk; *Hg.* hárfás; *Vd.* plunkavez, zitravez; *Rs.* арфистъ, гудецъ, гусельщикъ. Arfista ten był chłop iak dąb, ale grał ładaiako. *Budn. Ap.* 31. HARFISTNY, — a, — e, od harfisty, Harfisten=. Młotek harfistny, *plectrum*, *Mącz.*, *Rs.* гусельный.

HARKABUZ *ob.* Arkabuz. HARKAWY *ob.* Chrachać. HARŁAK *ob.* Charlak. HARLEC *ob.* Charleć. HARMATA *ob.* Armata. HARMAZYN *ob.* Karmazyn.

HARMIDER, — u, *m.*, gwar, hałas, wrzawa, tartas, zamieszanie, niepokoy, Unruhe, Lärm, Verwirrung. W tym harmiderze nie mogłem dopilnować wszystkiego. *Teat.* 33 *d*, 86.

HARMONIA, — ii, *ż.*, z *Greck.*, powszechnie znaczy zgodę abo składność części rozmaitych; w szczególności zaś co do Muzyki, oznacza skutek rozmaitych tonów, zgadzaiących się z sobą, i czyniących dźwięk ogolny. *Kras. Zb.* 1, 356. die Harmonie, *Crn.* sloshnost. *Vd.* sloshnost, skupglasnost, enakeshnost; *Cro.* glaszoszlosnozt; *Rg.* skladnoglasie, skladnopjenie; *Rs.* благозвучность, стройность, согласїе, согласность, сладкопѣнїе; *Ec.* сладкогласїе. W muzyce harmonia, taka dobranych przyzwoicie różnych od siebie głosów zgoda, która wchodząc razem w uszy nasze, przyiemne im sprawuie brzmienie. *Mon.* 67, 451. *zgłośność. HARMONICZNY, HARMONIYNY, — a, — e, — *ie adv.*, zgodliwy, *zgłośny, harmonisch, *Crn.* sloshn (cf. składny). *Rs.* благозвучный, доброзвучный, стройный, складный, согласный; *Ec.* сладкогласный. Poezya piękna, harmoniyna. *N. Pam.* 1, 65. Grać harmonicznie, *Ec.* согласити, согласовать.

*HARNASZ, — a, *m.*, pancerz, der Harnisch. Ow harnasz i pana i konia gniecie. *Rey Wiz.* 72.

HAROWAC, HOROWAC, — ał, — uie, *cz. ndk.*, usilnie i ustawicznie ciężko pracować, schwer und sauer arbeiten (*ob.* haru harų! cf. *Ger.* harren, hart). Każdy z nas iak wół haruie, Pan sam z tego pożytkuie. *Jakub. Bay.* 90. Sługa, aby też miał odpoczynek, żeby i we dnie i w nocy nie harował. *Petr. Ek.* 109. Kupcy dla zysku dniem i nocą haruią, zabiegaią. *Bals. Swięt.* 2, 412. Haruie, pracuie, a lada bies weźmie. *Zegl. Ad.* 86. Ustawicznie harować i ięczyć w znoiu. *Jakub Bay.* 33. Na te rzeczy, których chciwie pożądamy, ciężko horuiemy. *Pilch. Sen. list.* 1, 381. Gdy zarówno ciągnąć będziemy, iednemu za wszystkie horować nie przyidzie. *Gorn. Dw.* 71. — §. *transitiv.* horować komu, kim, kogo, mordować go; pędzić go do pracy, einen anstrengen, strapaziren. Około tego zawodu, iak się ludzie pilnie karaią, iak szkapy haruią iak ie po kresu wodzą, dziwnie stroią. *Rey Zw.* 129 *b.* Także ty masz siedzieć by pani, a bez wszego przestanku tak harować nami! *Papr. Kot. A.* 3 *b.* Staremu folguy, młodym haruy. *Cn. Ad.* 1090. Hetman nie chciał nikomu dopuścić harcować, Trzeba, żebyście dzień ieden wytrwali, Cóż? ustawicznie mam wami horować? *P. Kchan. Jer.* 527. Nie utyskuie na mię Juno, ni ciężko muą z waśni horuie. *Zebr. Ow.* 217. *omnis abest iussorum poena laborum.* HAROWANIE, — ia, *n.*, *subst. verb.*, ustawiczna ciężka praca, das Büffeln, unausgesetztes schweres Arbeiten. Dla wielkich utrat i dawnego w wielkiey nędzy horowania. *Nar. Chodk.* 1, 169. Szczodrobliwością go ku dalszemu w podobnych razach horowaniu wesprzeć raczył. *ib.* 171. — §. Kiedy psi zatyią, źle niemi pracować, przeto im harowanie uczynić, zacieraiąc im raz abo dwa żytnemi otrębami. *Ostror. Myśl.* 17. ?

*HARPA, — y *ż.*, *Lac.* harpe; miecz na kształt sierpa, ein sichelförmiges Schwert. Perseusz Cylleńską harpą uzbroion. *Chrość. Luk.* 308. tą obosieczną harpą Pallas sama siecze. *ib.*

HARPIA *ob.* Drapieżnica.

HART, — u, *m.*, hartowanie, z Niem. die Härtung des glühenden Eisens im kalten Wasser, przyczynienie twardości żelaza rozpalonego przez nagłe ostudzenie, w zimnéy wodzie; *Rs.* закалъ, закалина, закалка (*Eccl.* калило, каленое желѣзо, укладъ, сталь stal). Niechay będą dwa oszczepy iednakiego hartu, przecię wiele na tym należy, ieśli iednym oszczepem ze wszystkiey mocy strzelono, a drugi ladaiako wypadł z ręki. *Gorn. Sen.* 60. Niedźwiedź skórę ma tak dużą, iż ledwie wymyślonego hartu oszczep iąć się iéy może. *ib.* 117. — *Fig.* zatwardzenie, uczynienie twardszym, nieczulszym, mocniéyszym, die Abhärtung, die Härtung. Ukrzepcie giętkich umysły synów Hartem ostrego wychowu. *Hor.* 2, 160. *Nar.* Hart mężnéy duszy rozkoszami rozwolnił. *Nar. Hst.* 2, 452. die Kraft, die Spannkraft, der Stahl. Waleczne serce spuściwszy z woiennego hartu, rozlało się na nierządy. *ib.* 5, 260. — §. harty, z groty hartowne, oręże, bronie, *fig.* Pfeile, Spieße, Waffen, Geschütz. Dyże Boże, aby Dalmaty swoie harty przeciw bisurmańcom obrócili. *Gwagn.* 713. Łuk w ręku raz napięty z niezłomną cięciwą, Puszcza z siebie raz po raz hart z trucizną żywą. *Pasz. Dz.* 15. — §. hart, w górnictwie, cienki popioł, którym glettę od śrebra odłączaią. *Tr.*, *Haur Ek.* 177. der Test, feine Asche, worauf die Glätte vom Silber abgesondert wird. — Pochodz. *hartować, hartowny, hartowność, hartownie, hartnie, odhartować, zahartować.*

HARTFUL, — a, *m.*, drążek zaciosany, który przybiwszy do lądu wbiiaią maytki, i na nim statek cumuią. *Mag. Msc.* może z Niem. der Erdpfal, der Pflock, an den das Flußschiff angebunden wird. HARTFULNIK, — a, *m.*, flis hartfula pilnuiący, der Bootsknecht, der mit dem Pflocke zu thun hat.

HARTKI, HARTKO *ob.* Zartki.

HARTNIE *ob.* Hartownie. HARTOWAC, — ał, — uie, *cz. kontyn.*, HARCIC, — ił, — i, *czyn. niedok.*, zhartować *dok.*, żelazo rozpalone nagłym w zimnéy wodzie studzeniem twardszym robić, Eisen härten, *Sr.* 2. härtewasch; *Rs.* калить, закалить, закаливать. Rozrucha po kuźni; sam się Wulkan poci, Skwirczą harcone w stygu brudnym szyny. *Nar. Dz.* 1, 117. — *fig.* Każą dźwigać iarzmo dla nich zhartowane. *Teatr* 46, 11.

ukute, geſchmiedet. - §. Pióro hartować, = przeciągaiąc przez popiół gorący, lub nad świecą, twardszym robić, eine Feder abziehen, ziehen. Pióro hartowane, eine gezogene Feder. Tr. - Fig. zatwardzać, verhärten, abhärten. Kogo nieszczęśliwość długo prześladuie, hartuie na oſtatek. Oſſol. Sen. 3. indurat. - §*. Hartować w co, lub w czém, uderzywszy w co utkwić, worin picken bleiben, hinein dringen und ſtecken bleiben. Grot pierwszy darmo szedł puszczony, drugi za nim, by był szedł siłą miarkowaną, hartować miał we grzbiecie, visa eſt haesura. Zebr. Ow. 199. Oszczepem uderzył prawie na tarcz; lecz żelaza nie przebił, bo grot nie hartował w pawęźę niedobytą. J. Kchan. Dz. 56. HARTOWANIE, - ia, n., subſt. verb., das Härten. Hartowanie ieſt, żelaza rozpalonego w wodzie zimnéy nagłe ſtudzenie. Os. Rud. 572. HARTOWANY, HARTOWNY, - a, - e, przytwardzony, gehärtet. Achill w Stygu hartowny. Hor. 2, 234. Min., Rs. закалённый. HARTOWNIE, HARTNIE, adv. hartowanym, przytwardzonym sposobem, niemiękko, gehärtet, geſtählt. Hartniéy zaoſtrzasz głód ſkłonności wrodny. Zab. 14, 158. HARTOWNOSC, - ści, ż., niemiękkość, ſtalność, die Abhärtung, die Ausdauer.

HARU HARU! interj. pracuy pracuy. Dudz. 39. (cf. harować), büffle und arbeite! Uſtawicznie haru haru, Non eſt otium seruis. Cn. Ad. 1216. *HARUMPALCATNIK, - a, m., fuſtuarius, który rad na ludzi ach kiia 'odchodzi, to ieſt biie. Mącz. der den Arbeitern Stockſchläge giebt (cf. przyſtaw, podſtaroſci).

HARUS ob. Arus.

HAS, - a, m., rodem z Hassyi, Haſki obywatel, ein Heſſe. Dykc. G. 1, 278.

HASAC, Hasać, - ał, - a et hasze intrans. ndk, o koniach: ochoczo podſkakiwać; potym i ogólniey pląsać, eigentlich von den Pferden: ſpringen, Sätze machen, ſetzen; dann überhaupt: hüpfen, herumſpringen, ſpringen: Bh. gasati vl. ſati. (cf Germ. äſchern, äspern, abäſchern); Bh. házati nohama calcitrare. Niecierpliwy rumak na powietrzu hasa, gryzie żelazo... Stas. Num. 1, 99. Pod nim hasze wałach wiatronogi. Kochow. 7. Przed iałowicami buhay sobie hasze. Iward. Misc. 110. Dzień i noc hasał, a iednak się nie ſtrudził. Pilch. Sall. 51. Niegodnyś z kołem naszym tańczyć koło dzbana, Bo słychać tak hasasz, iak sroka zpętana. Zab. 9, 338. Zabł. - §. trans. konia zhasać, hasaniem zmordować, mit Springen müde machen. Było po co konia zhasać. Teat. 20 b, 222. HASANIE, - ia, n., subſt. verb., ſkakanie osobliwie końſkie, pląsanie, das Springen und Setzen der Pferde; das Hüpfen, Springen. Lekkim zrywaniem może konia do korwetów, pląsania, hasania applikować. Haur Ek. 149.

HASER, - u, m., Górniczy wyraz, śniadanie. Tr. das Frühſtück (bey den Bergleuten).

HASKA, - i, ż., ſkóra iedna lub więcéy, która się kładzie na wierzchu kopyta. Mag. Mſk. wyraz szewſki, Leiſtenleder.

HASKI, - a, - ie, od Hassyi, Heſſiſch. Landgrabſtwo Haſkie w cyrkule Renu górnego. Wyrw. Geogr. 208. Tygle Haſkie od dawnych czasów wiadome są chymikom. Kruml. Chy. 46.

HASŁO, - a, n., Bh. heſlo; Slo. heſlo, rowáš; Hg. ravás; Crn. gêslu; Vd. znaminje, losanje; Rs. лозунгъ; Ec. оьзжелецъ; godło woienne, znak albo cichy w rzeczy iakiey widoméy n. p. na sukniach, albo głośny w słowie iakim, którym się ieden obóz różni od drugiego. Włod. die Loſung, das Loſungszeichen, Loſungswort. Hasło, parol, słowo iakie, ktore dawane bywa w woyſku, dla rozeznania swoich od nieprzyiaciół. Jakub. Art. 3, 294. Na woynie hasła daią, aby się znali, i swoi i obcy. Skarg. Dz. 26. Głośnym hasłem nazywaią słowa, które ſtraż odprawuiącym, lub do potyczki daie hetman, często ie odmieniaiąc, aby i nieprzyiaciel hasła nie wiedział, i ſpieg prędzéy się wydał. Półgłośny znak dawano dawniéy na trąbie, waltorni lub rogu, z którego zrozumiewał żołnierz, ieśli ſtać lub iśdź, gonić lub wrócić się należało. Nieme znaki są chorągwie, proporce, bandery, które w iaką ſtronę widział ruszone żołnierz, tam iśdź musiał. Oprócz tego na koniach, sukniach, orężu kładną znaki, po którychby swóy swego mógł rozeznać. Papr. W. 1, 79. Gdy hasło będą wytrębować, aby każdy szedł do trębacza się wywiedzieć; kogoby poimano, a on hasła nie wie, ma bydź do hetmana przywiedzion. Vol. Leg. 2, 1701. Gdy nieprzyiaciele niedawno byli posnęli umordowani, niespodzianie trębacze razem wszyſtkiemi trąbami hasło dali. Pilch. Sall. 293. Dawszy swoim hasło „bóg zwycięstwo", uderzył w nocy na obóz. Bibl. Gd. 2 Mach. 13, 15. - fig. Płacz pierwszym hasłem rodzących. Oſſol. Sen. 35. omen; odezwa, die erſte Loſung der Neugebohrnen iſt das Weinen. Hasło woyny było przeszkodą wszyſtkim amantom. Węg. Mar. 89. ogłoszenie woyny. Kto się do hasła zna Dymitrowego, Biy, siecz, wiąż, łapay hołdownika iego. Paszk. Bell. A 3 b. do iego chorągwi, woyſka. Fahne, Heer. - §. Theol. Hasło wiary, symbolum fidei, przez które by rozeznanemi byli wierni od inowierców. Smotr. El. 22. Chryſtus hasło widome symbola visibilia nazwiſkiem ciała i krwi uczcił. Zygr. Pap. 218. HASŁOWY, - a, - e, od hasła, Loſungs=. Hasłowe trąbienie; hasłowy znak. - Theol. O znakowym i hasłowym ciele w eucharyſtyi, de typico symbolicoque corpore. Zygr. Gon. 256. ſymboliſch. HASŁOWY, - ego, subſt. m., hasło rozdawaiący, der die Loſung auszutheilen hat. Cn. Th.

HASSYA, - yi, ż., Landgrabſtwo w cyrkule wyższym Renu. Dykc. G. 1, 278. Heſſen, die Landgr. (cf. Has, Haſki), Bh. Heſy; Sla. Hesia.

HATA ob. Jata. HATŁAS ob. Atłas.

*HATLIC czyn. niedok., matlić, gmatwać mieszaiąc, zuſammen miſchen und kneten, vermiſchen, verwirren. Trzebać tu rozdzielić zakon Moyżeszow na trzy części, abyś wszyſtko w kupę nie hatlił. a różnych rzeczy nie mieszał. Hrbſt. Odp. P 8 b. Kto w kupę hatli rzeczy różne, ten dobrze uczyć nie może. ib. B. bb, 4. W iednę kupę wszyſtko hatląc, rzecz od rzeczy przyſtoynie nie dzielą. ib. O. 3., ib. N b.

HAUBICA ob. Granatnik. HAU ob. Hey, chap. HAUPAC ob. Hapać, chapać. HAUPTWACH ob. Odwach.

HAUSKNECHT, - a, m., z Niem. der Hausknecht ſtróż domowy, Rs. дворникъ; Bh. nádwornjk. Zdatniéyszy on na hausknechta, co dom umiata; niż na *uczyciela. Petr. Ek. 98. Wwiązali się w łoża, w maiętności

pańskie hausknechci. *Pasek. Bell. B.* 3. *Usnacht. *Pot. Jow.* 63. *Husnacht. *ib.* 63. stróż domowy, usnacht, sergiel. *Cn. Th.* 1077. Z usnachty kucharki. *Jeż. Ek. F.* 3.
*HAUST, – u, *m.*, z Łac. = łyk, połknienie, der Schluck. Kieliszek z winem na dwa przełupawszy hausty wypił. *Mon.* 69, 1042.
HAW! *ob.* Hap, Chap.
*HAWERZ, – a, *m.*, z *Niem.* der Hauer, Hacker, Gräber; *Bh.* hawyř. Kopacze abo hawerze. *Stryik.* 19. Z ziemi naypierwéy szańce ,w nocy więc działaią, Potym stołę hawerze pod parkiem kopaią. *M. Bielsk. S. N.* 33. saperowie). Z hawerzmi smówiwszy się, ukazali, iako mieli kopać pod zamek, a prochy zasadziwszy zapalić. *Biel. Sw.* 291. Hawerz wielkie skarby w ziemi nalazł. *Biel. Sw.* 142. Głupi hawerz, któryby chciał drewnianą motyką twardą skałę łamać. *Rey Zw.* 144 *b.*, *Boh.* hawířský górnicki; hawířstwo górnictwo.
HAY, HAYDA *ob.* Hey!
HAYDAMACKI, – a, – ie, od haydamaków, rozboyniczy, Haydamakisch, einem verlaufnen Kosaken zustehend, räuberisch. Dym z haydamackich samopałów nie zwykł sukien naprawiać. *Teat.* 24, 96. *Czrt.* Ponura owa i haydamacka namiętność, złe wszystko za sobą wiedzie, miecz i ogień. *Pilch. Sen.* 382. Junacy pierzchliwość swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim stroiem nadstawiaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Haydamacka fantazya, czoło bezwstydne, i hultayskie postępki. *Mon.* 72, 747. HAYDAMACTWO, – a, *n.*, *collect.* haydamacy, gawiedź haydamacka, Haydamakengesindel. W ciężkim Ukraina była upale, otoczona zewsząd zhukanym haydamactwem. *Vol. Leg.* 8, 214. – §. łotrostwo, dzikie gwałtowne życie, Räuberey, rohes, wüstes Leben (cf. de hayda *pod* hey). Miał wyryte haydamactwa herby na gębie. *Boh. djab.* 3, 114. paragrafy, szramy). HAYDAMACZKA, – i, *ż.*, zdziczała kobieta, iunaczka, ein verwildertes, rohes Weib. Haydamaczki, przywdziawszy na siebie płci męzkiéy odwagę, modestyą uznawaią za słabość płci swoiéy. *Mon.* 72, 424. HAYDAMACZYC *intr. ndk.*, po haydamacku postępować, łotrować, haydamakisch, räuberisch, liederlich leben. Haydamaczyć się *pass.*, stawać się łotrem, liederlich werden. Gospodarz ma dogadzać gościom swoim, ale zatym nie idzie, iżby się z piiakiem upił, z burdą haydamaczyć miał. *Kras. Pod.* 2, 60. HAYDAMAK, – a, *m.*, HAYDAMAKA, – i, *m.*, właściwie Kozak Zaporozki, łotrostwem żyiący; łotr, rabuś, ein Haydamak, Zaporoger Kosak; ein Straßenräuber, ein Räuber (cf. de hayda, *pod* hey). Haydamak ma dosyć rozumu do rabowania, kradzieży, wykrętarstwa. *Mon.* 75, 44. Strasznieśmy zubożeli, gorzéy iak gdyby nas haydamacy zrabowali. *Teat.* 8, 55. Gdy chłop zubożeie, nie maiąc się czego chwycić, w haydamaki się zabiera. *Perz. Lek.* 260. do haydamaków, do rozboyników się zaciąga, er geht unter die Straßenräuber. – Tyś to haydamaka! *Teat.* 43 *c*, 10. *Wyb.* do Szerepetki), włóczęgo, łotrze, Herumtreiber. HAYDUCKI, – a, – ie, HAYDUCZY, – a, – e, od hayduka, Heiducken. Nań wszystkie tłumy biią i ciężary, Weń ugadzaią piechoty hayducze. *Chrość. Luk.* 178., *Rg.* hajducka cetta *armatorum copia.* – Służę hayducką (służbę), = służę piechotą, w piechocie iestem. *Włod.* Heiduckendienste thun, zu Fuße dienen. – *Fig.* Nie wierzę, ani ufam takowéy twarzyczce, W któréy to postać święta, hayduckie sumnienie. *Opal. sat.* 47. łotrowskie, barbarzyńskie, ein letzes Gewissen. HAYDUCTWO, – a, *n.*, życie i stan haydućki, Heiduckenleben, Heiduckenstand. *zbiorowo* hayducy, Heiducken. Na piędź bez hayductwa, kozactwa nie stąpiemy. *Falib. A.* 2. Kozactwa, hayductwa, nie na co dobrego trzymaią, ieno na skwierk ludzi. *ib. U.* HAYDUCZKA, – i, *ż.*, żona hayduka, die Heiduckinn cf. lokayka. – §. chata, chałupa, die Hütte. Ona ubogusienka co hayduczka była, mieni się w zacny kościół *vetus casa. Zebr. Ow.* 210. Zawszeć śmierć za pasem, byś też dobrze nigdy na woynie nie był, tylko w lichéy gdzie hayduczce leżał. *Jan. Oksz. F.* 2. HAYDUCZYSKO, – a, *m.*, hayduk przerosły, niezgrabny, cf. lokaisko, ein ungeschlachter Heiduck. Hayduczysko, gdyby wielbłąd uwiał się. *Teat.* 16, 54. HAYDUK, – a, *m.*, HAYDUCZEK, – czka, *m. zdrbn.* (*z Węgiersk.*), piechotnik letko zbroyny, drab, der Heiduck, ein leicht bewaffneter Infanterist. Hayduki, rodzay piechoty, którą z Siedmiogrodu Stefan Batory Zygmuntowi Augustowi przysłał, a potym będąc krolem Polskim doskonalił; mieli samopały, a za pasem siekierkę. *Czack. Pr.* 234., *Hg.* hadakozo = boiownik; hadakozni = woiować; hadi = woienny; had = woyna; *Cro.* hayduk, haramia, *miles confiniarius pedestris, levis armaturae*; hayduk, tolvay *latro, praedo*, hajdukich *demin.*); *Rs.* гайдукъ, пѣшїй воинъ. Hayducy, to iest piechota, używaią berdyszów i rusnic. *Papr. W.* 2, 270. Hayducy, którzy dla obrony zamku Kamieńca są. *Vol. Leg.* 3, 175. – *§. Naypierwéy *hayduki wynalazł Kwintus Newi, przebieraiąc z piechoty udatnieysze, siedm oszczepków każdemu daiąc, i tak ich ćwicząc, żeby i prędko bieżącym konnym i wracaiącym się zdołać mogli. *Warg. Wal.* 40. – Bóg serca czyni wielkie nie tylko królom, ale i hayduczkom nędznym. *Birk. Chmiel. A* 4. naylichszemu poddanemu). – §. haydukowie, hayducy, tak zwać możem *nomades*, ludzi nie maiących pewnego mieszkania, tylko się z bydłem tam i sam tłuką, małe chałupki z sobą wożąc. *Mącz.* herumstreifendes Gesindel. Przychodzą haydukowie albo hayducy, iako ich pospólstwo zowie, wielkiemi kupami na rozboy z Siedmiogrodzkiéy ziemi, z Multańskiéy, z Węgier i innych stron. *Kłok. Turk.* 246. U Polaków Kozacy są toż samo, co Węgrzy zowią haydukami, Dalmatowie uskokami. *N. Pam.* 10, 39. Nabrali na niego hultaystwa, hayduków. *Bzow. Roż.* 67. – §. służący po haydućku ubrany, ein Bedienter in Heiduckenkleidung. Pies dobry, stoi za hayduka. *Cn. Ad.* 840. Hayduków za sobą nie ma, pocztów nie prowadzi. *Falib. Dis. O.* 2. Lokaie *apud nos prope evanuere, nam eorum vicem supplent passim velites pedites* hayducy. *Cn. Th.* 367., *Vd.* haiduk, stranostopnik; *Crn.* haramósh, orjak). Hayduk z strzelcem za kolaską. *Teat.* 5, 76. – *Prov.* cera iak u dworaka, cnota iak u hayduka. *Fredr. Ad.* 119. człowieka dzikiego, nieczułego, er hat die Miene eines Hofmanns, und die Tugend eines Heiducken, eines wilden, rohen Menschen.
HAYDY, HAYDYSZ! *ob.* Heydysz. HAYN, HAYNO *ob.* Haywo. HAYNAŁ *ob.* Eynał.
HAYSTRA, – y, *ż.*, ptak ieden z większych, koloru sza-

rawego, żyie połowem ryb iak czapla po rzekach Polskich. Niektórzy niesłusznie nazywaią hayftrami bociany czarne. *Lad. H. N.* 49. eine Art Fischreiger.

HAYTA, HAYTUS *indeclin.*, słowo dziecinne od mamek używane: na hayta, na haytuś, *z* na spacer, na przechadzkę, spaziern. Mamkę też z piaftunką przyftroy miłośniczkę, Coby sobie na haytuś z panięciem chodziła. *Rey Wiz.* 67.

HAYTOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, termin hutnicki, popiół przepalać. *Torz. Szk.* 31. in der Glashütte, die Asche überbrennen. Te rośliny każesz dobrze haytować i w czyfty przepalić popioł. *ib.* 291. *ib.* 153.

*HAYW, *HAYWO, *HAYN, *HAYNO, *HAI, *HAIN, *HAINU, *HAIW, *HAN, *vulgar.*, tu, tędy, sam, hier, hierher, *Sr.* 2. haw, how, hów, hówko, hówkor (*Sr.* 1. hai tak ieft, ztąd, Hajak, Hättschak Sorab z wyższéy Luzacyi); *Sr.* 1. tuh hew, tuh sem. Wynidź ftamtąd haiwo. *Sekl. Jan.* 11. Poydźże hayw do mnie. *Radz.* 1 *Sam.* 17, 44. *ayw. *Hrbft. odp. Aaa* 4. *et aaa b.* Nie chodź hayw blizko. *Radz. Exod.* 3, 5. (nie przyftępuy sam. *Bibl. Gd.*). Ieśliby hayw od nas chcieli do was, iuż nie mogą, ani też od was ztamtąd do nas. *W. Poft. W.* 2, 67. Jeden tam chce, a drugi hayw za rękaw wlecze. *Rey Wiz.* 71 *b.* Wftąpcie hayw do mnie. *Rey Apoc.* 94. Przyidź haywo, że cię poślę do króla. *Budn.* 2 *Sam.* 14, 32. (przyidź sam. *Bibl. Gd.*). Ale na nasze szczęście, idzie hayn ktoś do nas. *Rey Wiz.* 43. Ouoż hayno, widzę go chodząc *eccum incedere eum video. Mącz.* - §. hain, haino, *Slo.* hen; *ob.* heń; *opp.* haiwo, *z* tam, dort. Haiwo, abo oto haino. *Sekl. Luc.* 17. *not.* tu abo tam). Przeydź ftąd haino. *ib. Math.* 17. Oto tu, oto hainu Chryftus. *ib. Mar.* 13. Będą wam mówić: oto tu, i oto hayn, nie chodźcie. *Leop. Luk.* 17, 23. (oto tu, abo oto tam. *Bibl. Gd.*). Powiedzą wam: owo tu ieft Chryftus, abo ono hain, nie wierzcie. *Leop. Math.* 24, 23. Znali mię hai w Węgierfkiéy ziemi. *Czachr. Fr. C.* 2. Idzie han ktoś piechotą. *Mat. z Pod. A.* 2.

HAZARD, AZARD, - u, *m.*, *z franc.*, przypadek, los, der Zufall, das Ohngefähr, der Hasard. Lepiéy hazard częftokroć niż praca usłuży. *Kras. Wiersz.* 58. Różnym się szczęście kołem i hazardem toczy. *Zab.* 14, 152. Co hazard u ftarożytności, U nas to rząd opatrzności. *Jak. Boy.* 65. Na *azart *Kras. Lift.* 2, 120. na los, na szczęście, na przypadek, auf gut Glück. - §. Hazard, zbytek rezolucyi, płód niedonoszony nadziei, nieprzyiaciel roftropności, sposób oftatni i nadzieia rozpaczy. *Mon.* 70, 283. *hazardowność*, hazardowanie, puszczenie na hazard, das Hasardiren, Wagen auf gut Glück. Hazardowność w woynie ma prawo dopominać się nadgrody. *Teat.* 47, 15. HAZARDOWAC, AZARDOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zhazardować *dk.*, na los puszczać, na azard, hasardiren, blindlings etwas wagen. Kupiec roftropny nigdy całego maiątku nie azarduie. - *Transl.* Nie raz hazardował dyfkurs bez uwagi. *Zab.* 14, 67. awansował, *debuter*). HAZARDOWNY, AZARDOWNY, - a, - e, - *ie adv.*, Hazarduiący, na los puszczaiący, *Rs.* азартный, hasardirend, auf gut Glück wagend. Dziś owi azardowni panowie iuż porobili wota, więcéy na swoie nie grywać pieniądze, iedno na cudze, *Zab.* 15, 215. Lubię zawsze przedsię brać hazardowne zamiary. *Teatr* 36 *b*, 95. Grać grę równą, niezazardowną. *ib.* 19 *c*, 78. Gry hazardowne zakazane. *Pam.* 85, 1, 865. Hasardspiele. *Fig.* Hazardowna byłaby to gra, iść za niego. *Teat.* 1, 130.

*HAZUKA, HAZUCKA, - i, *ż.*, AZUSTA, - y, *ż.*, *Bh.* hazuka habit), *praetexta*, hazuka Rzymfka, długa szata do pięt, szarłatem obramowana. *Mącz.*, *praetextatae virgines* panienki hazuczki noszące. *ib.* W szubach, w hazukach, w kaftaniech chodzą. *W. Poft. W.* 2, 103. hazuczki z gorsetami. *Comp. Med.* 705. Zonki krotofilne na swe adryany, na wolanty, ażufty, saki i robrany, wyciągnęły z spichlerzów korce. *Mon.* 70, 79. Żydzi wyglądaią, rychło się ferezye, kontusze, hazuki i żupany im doftaną w zaftawę. *Opal. sat.* 102., ein langes Oberkleid.

HE.

HE! *interj.*, słowo urazę wyrażaiące. *Wlod.* he! Ausdruck des Unwillens. Nie zaprzeftaniesz tych sztuczek? he? odpowiaday niecnoto! *Teatr* 29, 94. Czy mi nie każesz kapelusza zdiąć, he? *Teatr* 17 *c*, 6., *Sr.* 1. hey; *Rs.* гей, эй; *Lat.* eho. - §. Zadziwienia, zapytania n. p. He... co mówisz! *Teat.* 54 *b*, 19. Wc Pan coś masz twarz ponurą... he! .. *ib.* 1 *b*, 48. ey co to znaczy!) - §. wołania: he! he! słyszysz? - §. *indiffer.* n. p. Noc całą nie spać, to nie bardzo zdrowo. *R.* He co tam, to nie szkodzi. *Teat.* 36 *c*, 6. HĘ! *interj.*, wzdychanie lub ftękanie n. p. chorego. *Cn. Th.* Ach! ach! Ausdruck des Schmerzes.

HEBAN, - u, *m.*, *Crn.*, *Bs.*, *Cro.* eban; *Rg.* èban; *Tur.* ebenus, ebenos, abenos; *Lat.* Ebenus, *Ital.* ebano, *Pers.* ebanus, cf. *Hbr.* אבן); drzewo czarne, maiące pień gałęzifty, niewysoki; oyczyzną iego właściwą Kandya. *Kluk. Dykc.* 1, 196. der Ebenbaum, das Ebenholz. HEBANISTA, - y, *m.*, ftolarz robiący w drzewie hebanowym, ein Tischler, der in Ebenholz arbeitet, Ziertischler. *Teat.* 37, 275. HEBANOWY, - a, - e, z hebanu, von Ebenholz, Eben=. Drzewo hebanowe. *Kluk Dykc.* 1, 196., *Vd.* ebanou liess; *Slo.* hebenowé drewo; *Rs.* черное, гебеновое дерево. HEBANOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, drzewo tak przyprawić, żeby się zdawało bydź hebanem. *Sleszk. Ped.* 309. Holz schwarz beizen, wie Ebenholz.

HEBDOMARZ, - a, *m.*, *z Greck.*, oficyant abo urzędnik dotygodniowy w kościele, w klasztorze. *Cn. Th.* der Wöchner in Kirchen und Klöstern, der eine Woche lang sein Amt verrichtet.

HEBE, *Greck.*, bogini młodości; *Bh.* Mláda.

HEBEL, - bla, *m.*, *Boh. et Slo.* hoblik, obřezák; *Sor.* 2. hebel; *Sr.* 1. hibel, hiblik; *Vd.* hoblo, oblo, pogladilnu, ftrugalu, raunik, gladnik, ftrugalka, hobeu; *Crn.* ubl, tôsman; *Cro.* hoblich; *Dl.* plana, sztrug; *Bs.* gladillo, plagna, plagniça; *Rs. et Ec.* гебель, струть, стружокъ, строгало, пазило, пазникъ, дощаникъ, зубарь, рубанъ, рубанокъ, заутoрникъ, cf. *Dan.* hovel, *Suec.* höfwel, *Island.* hefill), der Hobel. Narzędzie ftolarfkie do gładzenia desz zek. - Heble ftolarfkie bywaią osadzone w gruszkę, w klon. *Kluk Rosl.* 2,

159. Hebel, *planula*, którym gładzą a pociosują drzewa. *Mącz.* Do gładzenia tych puftów używa się osobnego *hybla. *Jak. Art.* 1, 302. Pogładzić nierówności heblem. *Miaſk. Ryt.* 23. Hebel na łąki, **der Wiesenhobel, die Wiesenschleppe, der Raupenpflug**, którym się kretowiny lub inne na łąkach wyniosłości równają, ma trzy sztuki drzewa dębowe, na trzy oftrza wyrabiane. Takowy hebel od koni po łące ciągniony, równa ią. *Kluk Rosl.* 3, 121. HEBELKOWY, - a, - e, *Botan.*, na kształt hebla; dłotowy, **hobelartig, meißelartig.** Liście hebelkowe, *dolabriformes*, mięsiſte, spłaszczone, na końcu okrągławo zaoftrzone, spodem zaś wypukłe. *Bot. Nar.* 62. (HEBER *ob.* lewar). HEBLOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, poheblować, zheblować *dk.*, heblem pogładzać, **hobeln**, *Bh. et Slo.* **hoblowati, hoblugi**; *Sr.* 1. **heblowaſch, hublowaſch**; *Sr.* 1. **hiblupu**; *Vd.* hoblat, pohoblat, hobvati, ftrugati, lieſs poglajati; *Crn.* ublam; *Cro.* hoblati; *Bs.* djellati, djagljati, plagnati; *Dl.* planati, dilati; *Rs. et Ec.* геблюю, стружить, стругать, строгать, сосковлить, соскабливать, сглáдить, сглáживать. Stolarz tarcice hebluie. *Rey Wiz.* 84. Drzewo sorbowe godzi się na ſkrzynie i na insze naczynie, które bywa ku heblowaniu. *Cresc.* 445. Heblowane trzaszczki z leszczyny. *Syr. Ziel.* 175. Uczyń sobie korab' z drzew heblowanych. 1 *Leop. Genes.* 6, 14. z drzewa heblowanego. *Wuiek.*, z drzewa lekkiego. 3 *Leop.* 9. - §. *transl.* Waść może naywięcey piechotą bruki Warszawſkie hebluiesz. *Mon.* 74, 67. bruki wycierasz, **ausweßen, abweßen.** - §. *fig.* Heblowałem cię przez proroki, 3 *Leop. Oze.* 6, 5. ciosałem cię. 1 *Leop.*). krzesałem, okrzesywałem, **einen poliren, schleifen, hobeln.** HEBLOWINY, - in, *plur.*, od hebla ftrużyny. *Włod.* wióry, **Hobelspähne**, *Vd.* hoblavina, hoblovina, hobvanje, ftrugalna troshiza; *Crn.* ublanze; *Bs.* djelotine; *Sr.* 1. **rćż**; *Rs.* стружки, оскобокь. HEBLOWY, - a, - e, od hebla, **Hobel-**, *Vd.* ftrugarſki, ftrugalni.

HEBRAYCZYK, - a, *m.*, *Vind.* hebrear; *Ross.* еврей, евреинъ; *Ec.* евреанинъ; żyd, **der Hebräer, der Jude.** HEBRAIANKA, HEBRAYCZANKA, - i, *ż.*, **die Hebräerinn.** *W. Exod.* 1, 16. HEBRAYSZCZYZNA, - y, *ż.*, język, obyczaie i wszyſtko co ieſt Hebrayſkiego, **Hebräische Sprache, Gewohnheiten ꝛc., das Hebräische.** Naieżeni mędrcy swą hebrayszczyzną, greczyzną, łaciną. *Zab.* 5, 53. Hebrayczyzny zarywam *Ec.* еврействую *ebraizo.* HEBRAYSKI, - a, - ie, **hebräisch**; *Vd.* hebrearſki, hebraiſki; *Rs.* еврейскій. HEBREUSZ, - a, *m.*, z urąganiem, żydowina, **ein Mauschel, Jude.** Zaſtawił płaszcz u hebreusza. *Tr.*

HECEL *ob.* Hycel.

HECIA! Na woły, miaſto *od siebie*, na prawą rękę, wołaią: hecia! *Haur Sk.* 50. **so wird auf die Ochsen gerufen, wenn sie sich rechts wenden sollen.** HECIAK, - a, *m.*, proſtak, gbur, cham, wołarz, **ein Bauerkerl.** HECIEPECIE, *z* hetki, szkapſka, chude lecz biegliwe, *żart.* **unansehnliche Pferdchen, die dennoch laufen.** Każ Pan zaprządz co prędzey swoie heciepecie. *Teatr* 43 *c*, 51. HECO *indecl.* (cf. *Germ.* **heßen** szczwać), tak się woła uyrzawszy zaiąca, **so wird auf die Hasen gerufen**, ſtąd tytuł książki: *Cezarego* heco, abo polowanie na zaiące. - §. *Fig.* Heco, miód siedzi, świat tu woła heco, A tu piiany kupą, na łeb lecą. *Bratk. J.* 4. kuraż! żwawo!) J o tychby się pisać należało pewnie co, Nie samo bowiem poiedź, nie samo im heco należy. *Pot. Pocz.* 338. nie samém polowaniem się bawiſi. *HEC, - u, *m.*, *HECA, - y, *ż.*, *z Niem.* **die Heße** szczwalnia, *Boh.* **ſtwa, ſtwačka, ſtwanice**; *Crn.* drashba; *Vd.* huſkanje, drashba, huſkalishe; *Rs.* травля.

HECOWAC, ECOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, nahecować, wyhecować *dk.*, gryzącą cieklizną napuszczać dla wyżerania, *z Niem.* **äßen.** Zelaza ecowanie, t. i. wyżeranie iakich form. *Sien. Rej.* Na rękoieści miecza miał hecowaną kwadrygę. *Warg. Wal.* 28., *Rs.* травить, травлю, стравливать, дубить, дублю. - §. Polerować, chędożyć, wecować, **poliren, weßen.** *pr. et fig.* Hecuie szyszaki i zbroie. *Rak. Pob. A iii.* Szyszak hecowany. *P. Kchan. Jer.* 141. Tu Kupidowie z oczu dziewiczych się snuią, Tu na udatnych wargach ſtrzały swe hecuią. *Zimor. Siel.* 327. Rodzice maią synów tak zawsze hecować, żeby mniey o sobie, niż ieſt rozumieli. *Petr. Ek.* 96. Przedsięwziąłem to dzieło, abym potomnym ludziom grubey mowy hecowania przyczynę podał. *Petr. Ekon. praef.* Amor gdy nie zwalczył cnoty Narcysa, ogniem nieuiętey, Gnuśnym byſtre żywiołem (wodą) *nahecował pręty. *Nar. Dz.* 3, 75. HECOWNY, - a, - e, polerowny, wecowny, zaoſtrzony, **zu poliren, polirbar, weßbar, polirt.** Lwica na ciebie zęby pooſtrza hecowne. *Hor.* 2. 135. *Nar.*

HEFTLADA, - y, *ż.*, *z Niem.* **die Heftlade**, u introligatora, lada z haczykami i sztyftami, maiąca dwie szruby, służy do wszywania książek. *Mag. Mſk.*

*HEGUMENIA, *z Greck.*, ſtarsza czyli przełożona nad zakonnicami. *Stebel.* 123., *ob.* ksieni.

HEIACH! *interj.* heydysz! **Juhe!** głos ochoty, **Ausdruck der Muthigkeit.** Gdy trąbią, krzyczy rumak heiach, a z daleka czuie bitwę. *Budn. Job.* 39, 23. Rozdziewili na mnie uſta swoie, mowiąc heiach, heiach, oglądało oko nasze. *Budn. Ps.* 35, 21. (ehey ehey. *Bibl. Gd.*). HEIZE *ob.* Hey.

HEKATE, bogini piekła, *Bh.* **Wila, Wyle**; *Crn.* Vila, Vilna (cf. szaławiła).

HEKTYK, - a, *m.*, na hektykę chorniący, **ein Hecticus.** HEKTYKA, - i, *ż.*, *z Greck.*, opaduienie z ciała, z gorączką małą długą, na noc zawsze oczywiście ieyszą złączona. *Krup.* 3, 570. **die Hectik**; *Crn.* jetéka; *Vd.* jetika, nedeha, suha boliesen. HEKTYCZNY, - a, - e, **hectisch**, *Crn.* jetèzhn.

HELASZ od lądu, nie żałuiąc wiosła, Zećby komięga iak nayśpiesznicy poszła. *Kochow.* 176. cf. heydy!

HELENA, - y, *ż.*, HELENKA, HELUSIA *zdrb.*, imię kobiece. Jolenta. *Steb.* 3, 35. **Helena**, *Rg.* Jella, Jeliza; *Cro.* Jela, Jelicza; *Rs.* елена. - §. *Botan.* Helena *ob.* Oman, *ob.* Aloes.

HELIER *ob.* Elier.

HELIKON, - u, *m.*, góra w Beocyi, niedaleko od Parnasu Apollinowi i Muzom poświęcona. *Kras. Zb.* 1, 360. **der Berg Helikon.** HELIKONSKI, - a, - ie, od Helikonu. **helikonisch.** Z góry Helikońſkiey wytryſkało sławne źrzodło Hipokreny. *ib.* Helikońſkie dziewki, - Muzy.

HELLESPONT, cieśnina morſka pod Carogrodem, *Rag.* Zaigradſko more.

HELM, HEŁM, - u, *m.*, **der Helm** szyszak, *Lat. med.*

helmus, elmus; *Ital.* Elmo, *Gall.* heaume, *Dan* hiälm, *Islând.* Gialmur, *Suec.* hjelm, *Lat.* galea; *Gr.* γαλεη; *Bh.* helm, lebka, kapalin; *Slo.* lebka, ssišak; *Hg.* sisak; *Sr.* i. jeljzne kwóbek, *Hg.* kaziga, *barb.* sciscjak; *Crn.* zhelada; *Vd.* zhelata, shelesna pokri a; *Rs.* шапка, мисюрка *ob.* misiorka). W dawnych turnieiach, iż w zawartych helmach gonili, miał każdy na helmie znak iaki. *Gorn. Dz.* 58. Wsiaday ie iezdni, stoycie w helmiech, obłoczcie się w pancerze. 1 *Leop. Jer.* 46, 3. w przyłbicach. 3 *Leop.*). - §. helm, wierzch herbu, to iest szyszak lub korona na nim, i znak iaki na nich. *Wiel. Her.* 17. der Helm, die Krone auf einem Wappenschilde, *Rs.* шлемъ. - §. helm, *herb*, szyszak husarski caly, na ktorym dwa rogi wołowe i ogon wołowy. *Europ.* 3, 20. ein Wappen. - §. Helm, kapelusz alembikowy n. p. Helm albo kolbę z rurą na alembik włożyć. *Syr.* 270., *Rs.* колпакъ, калпакъ, der Hut eines Destillirkolbens. HEŁMATY, - a, - e, w helm ubrany, behelmt, mit einem Helme. Bog deptał po ich helmatych głowach. *Przyb. Milt.* 205. HELMIK, CHEŁMIK, - a, *m.*, *Botan.* gatunek tarczycy, *scutellaria galericulata Linn.* eine Art des Schildkrauts. *Kluk Dykc.* 3, 60., *Jundz.* 312.

HELMOW, - u, *m.*, górniczy wyraz, odpoczynek wieczorny po pracy dzienney, der Feyerabend, bey den Bergl. *Tr.*, może z Niem. Hör auf.

HELUNIA. *Teat.* 24, 102., *ob.* Helena. HELZBIETA. *Papr. Ryc.*, *ob.* Elżbieta.

HEMOROIDALNY, - a, - e, od hemoroid, hämorrhoidisch, hämorrhoidal:, *Rs.* почечуйный. Zyly hemoroidalne są wewnętrzne lub zewnętrzne. *Dykc. Med.* 2, 541.

*HEMOROIDY, *Gen.* hemoroid, z *Greck.*, krwawnice, krwotok, złota żyła, die Hämorrhoiden, die goldne Ader, rozdęcie zciekłe żył hemoroidalnych, lub też płynienie tychże żył. *Dykc. Med.* 2, 141., *Krup.* 2, 62. hemoroidy, to iest krwi z zadku cieczenie. *Cresc.* 428. złote żyłki w stolcu. *Syr. Rej.*, *Bsn.* scjugli nemocch; *Ross.* почечуй.

HEN! *interj.*, wey! oto! schau! siehe! *Slo.* hen, *ob.* hayw, hayn, = tam, dort. Ku oneyeśmy prosto udali się ziemi, Którą daleko widzisz hen oczyma swemi. *Otw. Ow.* 56. Co ono od drugich widzisz inszą stroną daleko hen. *ib.* 328. Patrzcie hen wrony i zuch ale sroki Jeżdżą po owcach i skubią im boki. *Jabł. Ez.* 101.

*HENDIADYS *Greck.*, używanie dwóch rzeczowników zamiast przymiotnika z swoim rzeczownikiem, *Slo.* gednodwogitta.

HENRYK, - a, *m.*, imię męzkie, Heinrich. HENRYS, HENRULKO *zdrbn.*, *Bh.* Gindrich, Gindrissek Ferdynasiu, Henrysiu, porzekaycie. *Boh. Kom.* 4, 181. Oteż i Henryś móy kochany idzie. *ib.* 114. HENRYKA, - i, *ż.*, imię kobiece n. p. Twe tkliwe serce co czuie, luba Henryko? *Teat.* 55 *e*, 18.

HEPAC *intransit.*, głośno się odbiiać, rzygać, rülpsen. Odrzygiwanie głośne i hepanie, gdy się babie starey i ponurey trafi, tedy ią zaraz mdią za opętaną, rozumieiąc, że djabeł przez nię tak hepa. *Perz. Lek.* 126.

HEPATYKA, - i, *ż.*, z *Greck.*, żyła wątrobna, die Leberader *Dykc. Med.* 2, 559.

HERALDYKA, - i, *ż.*, wiadomość herbów, imię pochodzi *ab heroibus*. *Jabł. Her.* die Heraldik, die Wappenkunst.

HERAP *ob.* Harap.

*HERASZ! *quod bene vertat*, *herasz, boże day szczęście. *Mącz.*

HERB, - u, *m.*, *Bh.* erb, znamení, wladyctwj (*Sr.* 1. herba, dobytek, dobiernik = dziedzic; *Crn.* erb, irb = dziedzic; *Vd.* erbi, jerbi = potomstwo); *Crn.* wópn; *Vd.* bapen, slachten snaminie, pismo (*Cro.* erbich = dziedzic); *Cro.* czimer; *Hg.* tsimer; *Bs.* arma, bigligh od rodda; *Dl.* rodnozlamenye, rodni schitek; *Rs.* гербъ. cf. *Germ.* Erbe dziedzictwo, *lat.* arvum, *Gr.* ἔρα, *Anglos.* Yrfe, Arf, *Suec.* Erue), cf. kleynot. das Wappen. Herby, znamiona, którem szlachetni od nieszlachetnych różnią się, z Łac. herba. *Chmiel.* 1. 373. Znak osobliwy nadany familiom, za piętno szlachectwa. *Kras. Zb.* 1, 363. Znamiona dzieł rycerskich na tarczach rysowane, czyli herby, były znakiem naprzod ludzi w służbie woyskowey celuiących, potym ich potomstwa. *Nar. Hist.* 7, 73. Tarczę, zaszczytem piersiom nasi nosili dziadowie, Na tarczach mieli herby, żeby każdy brata Szlachcica znał, przyidzieli zawołać nań rata. *Pot. Pocz.* 328. Rządki herb u nas, któryby krzyżyka nie miał w sobie, ztąd niektorzy rozumieią, żeby z wiarą chrześciańską dopiero u nas i szlachectwa i herby nastały; ale były iuż herby, lecz bez krzyżyków. *Bielsk. Kr.* 35. W Polszcze nazwiska pozostałe herbow znaczą pierwszy szczep domów; dzielnice od włości etymologią wzięły. Topor to ie od herbu. a od włości Tęczyńscy, z Ossolina Ossolińscy. *Kras. Zb.* 1, 286. Herby są znaki szlachectwa, ale nie szlachectwo. *Orzech. Tarn.* 31. Nie piszą sławnij a wielkich cnot a rozumów ludzie, których herbów byli; ale wypisano cnoty ich, zacności ich, one wielkie rozumy ich, one sprawy ich. *Rey Zw.* 103 *b.* Wilk szlachcic, by miał herby. *Rey Wiz.* 100. - Herb, = rod, dom, das Wappen, das Stammhaus, die Familie. Herb Guzmanow krole i cesarze rodził. *Birk. Dom.* 131. U żydow nikt kapłaństwa sprawować nie mógł, iedno z herbu, iako mówiemy, i pokolenia Aarona idący. *Skarg Żyw.* 347. HERBARNIK, - a, *m.*, herbopis, der Heraldiker. Sławny herbarnik Paprocki. *Jabł. Her.* -- 1 HERBARZ, - a, *m.*, opisanie familii i herbów szlacheckich, iakie są Paprockiego, Okolskiego, Potockiego, Niesieckiego. *Kras. Zb.* 1, 363. ein Wappenbuch, *Rs.* гербовникъ. Zaleca filozofią to naybardziey. że w herbarze nie zagląda. *Pilch. Sen. list.* 328., *ob.* herbowy etc.

2) *HERBARZ, - a, *m.*, z *łac.* herba; = zielnik, das Kräuterbuch, *Cro.* roshnishe, *Bh.* bylinář. Herbarz lub zielnik *Syreniusza*. HERBATA, - y, *ż.*, z *łac.* *herba* et *Thee*, części roślinne, drobno pokraiane, osobliwie liście, kwiaty, wrzucone w gorącą wodę, gdzie się nakrwaią, bez dalszego gotowania. Po kilku minutach zlana woda gorąco się piie. *Kluk Dykc.* 1, 14. der Thee. Herbata, *Thea Linn.* krzew Chiński, którego liście ususzone parzą się wodą, i ta woda zażywa się pod imieniem herbaty. *Kluk Dykc.* 3, 111. der Thee, der Theestrauch, die Theestaude, *Vd.* te, teina trava; *Rs.* чай. Herba-thée, po Rossyysku Czaja. *Mon.* 74, 37. Herbata Chińska nayprzednieysza *Rs.* жулань. The,

które u nas herba-The zowią, iest drzewo Japońskie, Chińskie. *Chmiel.* 1, 643. Przetacznik ziele, zupełnie zastąpić może *herba The*, i dlatego herbatą Europeyską się zowie. *Kluk Rosl.* 2, 247. Czekolata rozkosz Hiszpana, herbata rozrywka Angielczyka. *Zab.* 5, 67. Herbata bzowa, Hollunderthee. *Krup.* 5, 544. HERBATNY, - a, - e, od herbaty, Thee=, *Ross.* чайный. Herbatny imbryczek чайникъ, чайничекъ, самоваръ. Herbatna puszka чайница. HERBORYZACYA, - yi, *ż.*, n. p. Chodzić na zbieranie roślin czyli herboryzacyą . . . *Bot. Nar.* 214. das Botanisiren. HERBORYZOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, rośliny po botanicznemu zbierać, botanisiren.

HERBOPIS, HERBOPISARZ, - a, *m.*, herbarnik, der Heraldiker, Wappenbeschreiber. *HERBOUM, *HERBOWIEDZ, - a, *m.*, znaiący się na herbach, der Wappenverständige, Heraldiker. HERBOWAC się, - ał, - uie, *zaimk. ndk.*, używać herbu iakiego, ein Wappen führen. Woiewodztwo Kaliskie przedtym samą się szachownicą herbowało. *Nies.* 1, 124. - Zherbowane puklerze. *Przyb. Milt.* 260. herbem znaczone, mit dem Wappen bezeichnet. HERBOWNICZY, HERBOWNY, HERBOWY, - a, - e, od herbów, Wappen=, *Bh.* erbownj; *Sr.* 1. herbwanski; *Rs.* гербовый, Nauka herbownicza. *Jabł. Her.* Gdy herbowne przeswiska nie rodzą się z znaków herbów, urodzić się musiały z iakiéy przygody. *Orzech. Tarn.* 6. - §. w herb opatrzony, bewappet, mit Wappen oder Ahnen versehen, ahnenreich. Urodził się zacnym z herbownego domu. *Bies. B.* 2., *Rs.* гербовая бумага stęplowany papier). - §. herbowny, - ego, *subst.*, do tegoż herbu należący, ein Wappenbruder, Wappenverwandter, von demselbigen Wappen. Slężacy bracia i herbowni nasi. *Star. Pob. A* 2 *b.* Sieciech z starostą Wrocławskim miał porozumienie, bo to iego był herbowny. *Bielsk. Kr.* 69. Obyczaiem starych Polaków, wszyscy się herbowni, choć różnego nazwiska, pod iedenże znak zaciągali. *Nies.* 1, 114.

*HERBUARZYSTA, *HERBULARZYSTA, *HERBULARZ, zielnikarz, botanista, koło zbierania ziół chodzący, der Kräutersammler. Ziele Ostryż herbularze nasi Rayską Trawą zowią. *Syr.* 25. Herbuarzystowie. *ib.* 315. Herbularzystowie. *ib.* 321.

HERCERZ, HERCOWAC *ob.* Harcerz, Harcować.

HERETYCKI, - a, - ie, - o *adv.*, kacerski, ketzerisch, *Bh.* kacířský; *Rg.* poluvjerni, poluvjerski; *Vd.* krivoveren; *Cro.* krivoverni; *Hg.* eretneki; *Rs.* еретическій, зловѣрный, кривовѣрный, раскольническій, раскольничій; *Ec.* ересный. Anglia wpadła we wszystkie heretyckie niewierności. *Skarg. Kaz.* 220. Załuie go, że po heretycku wierzy. *Birk. Exorb. G* 2 *b.* Tenże skrybent Zyzani bardzo heretycko pisał. *Sak. Persp. Rej. D* 4. Znieważyli heretycko sakramenta. *Smotr. Ap.* 18. HERETYCTWO, - a, *n.*, kacerstwo, die Ketzerey, *Rg.* poluvierstvo, poluvéernos; *Bs.* poluvjerstvo; *Cro.* eretinsztvo, krivoverasztvo, heretichanasztvo; *Hg.* eretnekség; *Dl.* poluverastvo; *Crn.* krivovira, krivovirstvu; *Vd.* krivovera, krivoverstvu, krivovernost; *Rs.* ересь, еретичество, зловѣріе, зловѣрство, разврать; *Ec.* кривовѣріе, расколъ. Cokolwiek przeciw prawdzie mądrzeie, to będzie heretyctwem. *Zygr. Gon.* 71. Flandrya heretyctwy i woynami zniszczona. *Skarg. Kaz.* 220. Dionyzyusz Oryginesowi heretyctwo zadaie. *Skarg. Dz.* 122. - §. *collect.* heretycy, kacerze, die Ketzer. Długoż wzdy oczu nie otworzysz mizerne heretyctwo! *Skarg. Kaz.* 231. HERETYCZĘ, - ęcia, *n.*, *demin.*, *z urąganiem*, Ketzerlein. Hardość i chytrość tych heretycząt. *Skarg. Zyw.* 229. HERETYCZEC, - ał, - eie, *niiak. ndk.*, herezyą się zarażać; zheretyczeć *dk.*, ketzerisch werden, von Ketzerey angesteckt werden. Dania i Szwecya zheretyczała. *Skarg. Kaz.* 220. Między heretykami mieszkaiąc, nie heretyczeią. *Birk. Exorb. G.* Zheretyczały Mazepa. *Pimin. Kam.* 124. HERETYCZKA, - i, *ż.*, kacerka, kobieta zheretyczała, die Ketzerinn. *Birk. Exorb.* 18., *Rs.* зловѣрка, еретица, кривовѣрка. Powiadaią, żem kacerka; ia mówię, żem nie iest heretyczka. *Baz. Hst.* 74. Białegłowy niewiernéy, albo heretyczki poymować za żonę, nie godzi się. *Szczerb. Sax.* 224. HERETYCZYC kogo *cz. ndk.*, oheretyczyć *dk.*, zarażać heretyctwem, einen mit Ketzerey anstecken. Sam w herezye wpadł, i nas oheretyczył. *Smotr. Ap.* 96. HERETYK, - a, *m.*, nie ten, który wątpi w wierze, ale który to, co źle wierzy, upornie broni przeciw nauce kościoła powszechnego. *Karnk. Kat.* 67. kacerz, der Ketzer; *Sla.* heretik; *Crn.* krivovirnek, krivovirz; *Vd.* krivoviernik, krivovierz; *Hg.* eretnik; *Cro.* heretnik, krivoverecz, eretnik, neverecz; *Dl.* poluvernik, szublaznik; *Bs.* poluvjernik; *Rg.* poluvjeraz, poluvjernik (glavopoluvjernik = arcykacerz, kacermistrz); *Rs.* еретикъ, кривовѣръ, зловѣръ, раскольникъ, раскольщикъ. Ty iesteś heretyk niewierny. *Sowit.* 68. Nie będzie tam niewierników, ani *złowierników, heretyków i schizmatyków. *Sax. Persp. pr. C* 2 *b.* HERETYKOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, heretykiem kogo łaiać, einen verketzern, ihn Ketzer schelten. Niewinnie go hańbisz, sromocisz, heretykuiesz. *Zebr. Zw.* 96. Z miast ie wygnano, gdy ich heretykowano. *Kanc. Gd.* 191. Prześladuią nas, i o to heretykuią, że się słów twoich trzymamy. *ib.* 68. Drugiéy strony, która tak nie twierdzi, nie heretykuiemy. *Sak. Dusz.* 111. Gwałtu wołać przeciw zpohańczonemu, zheretykowanemu i zpożydziałemu biskupowi, *Zygr. Ep.* 12. zheretyczałemu.). HERETYZOWAC *intrans. ndk.*, heretykiem bydź, heretyctwa uczyć, Ketzerey lehren, ein Ketzer seyn, *Rs.* еретичествовать; *Ec.* раскольничествовати. Któż tu z tych dwu heretyzuie? ów który z nich wiarę Chrystusową bluźni. *Smotr. Ex.* 49. *HEREZOSIEWCA, - y, *m.*, rozsiewacz herezyi, der Ausstreuer von Ketzereyen. Cerkiew ta się na swych skrybentach herezosiewcach ufundowała. *Smotr. Ex.* 19. Wysłanie z kraiu tych herezosiewców Zyzaniów. *Smotr. Nap.* 13. HEREZYA, - yi, *ż.*, kacerstwo, z Greckiego, od wybierania herezya nazwana iest; bo w niéy każdy sobie to obiera, co mu się lepszego bydź zda. *Skarg. Zyw.* 1, 238. iest to zaparcie się istotnych niektórych wiary chrześciańskiéy artykułów. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 96. die Ketzerey, *Sla.* herexia; *Rs.* еретичество, зловѣріе, разврать; *Ross.* расколъ; *Ec.* расколеніе, кривовѣріе.

HERGIEWET, HERGWERT, HERWEGIET, - u, *m.*, z *Niem.*

z *Niem.* das Heergewette, *arma bellica*, rzeczy ku wyprawie woienney służące, które wdowa dziedzicowi po mężu wydadź musi. *Sax. Tyt.* 11., *Szczerb. Sax.* 167., *Groi. Obr.* 292. Hergwert i gierada iuż nie maią bydź osobno wydzielone, iedno wszystek statek po zmarłym, bądź po mężczyznie albo białeygłowie, ma iśdź w równy dział między potomki. *Dub.* 100. *Zygm. Aug.* Herwegiet. *Cn. Th.* - §. *Synecd.* Sam twóy hergwet strei turnieie. *Zebr. Ow.* 313. *clypeus*, pawęża, tarcza, szczyt. HERGWETOWY, - a, - e, od hergwetu, Heergewette=, Waffen=. Cokolwiek rzeczy woiennych albo hergwetowych. *Szczerb. Sax.* 123. *et* 107.

HERHELE *ob.* Cherchele.

HERKULES, - a, *m.*, bohatyr Grecki, syn Jowisza i Alkmeny, po śmierci w poczet bogów policzony. *Kras. Zb.* 1, 364. der Griechische Held Herkules. Jeremiasz Wiśniowiecki, Herkules Polski. *Ossol. Boh.* 1, 458. - 2) *Botan.* Herkules, Herkulea, *ziele*, *ob.* Léczywrzód.

HERMAGORAS, imię męzkie, *Crn.* Mohar.

HERMAFRODYT, - a, *m.*, *Rg.* dvospolnik, polucjovjek, poluzena, polumuzko, poluxensko, *f.* dvospólniza; *Dl.* dvoyszpolnik; *Crn.* obojnak; *Ec.* мужоженъ, мужеженскій; *ob.* Mieszaniec.

HEROICZNY, - a, - e, - *ie adv.*, bohatyrski, Helden=, heroisch, Heroen=. Poema epiczne abo heroiczne. *Teat.* 24, 9. HEROINA, - y, *ż.*, *z Greck.*, bohatyrka, die Heldinn. Twóy wzrost dawnych heroin wyrówna ozdobie. *Hul. Ow.* 123. Czytały bayki panienki, i chcą bydź heroinami. *Kras. Pod.* 2, 247. Ona to była heroiną tego nocnego romansu. *Teatr* 50 *b*, 45. HEROIZM, - u, *m.*, bohatyrstwo, umysł bohatyrski, wspaniałomyślność der Heroismus, der Heldensinn. Do takiego stanu przyszły rzeczy, iż co miało bydź łatwą powinnością, teraz iest prawie heroizmem. *Mon.* 65, 117. Miło służyć oyczyznie, miło dla niéy ginąć, Ale cierpieć bez zysku, i nieszczęściem słynąć, Ale czuć się niewinnym, a bydź w złéy maszkarze, Ale służyć niewdzięcznym i znosić potwarze, To heroizm prawdziwy. *Kras. List.* 2, 60. Heroizm poświęca się dobru publicznemu. *N. Pam.* 24, 327.

HEROLD, *ARALD, - a, *m.* (*lat. med.* heraldus, *Ital.* araldo, *Gall.* herault), der Herold, *Bh.* hlasatel, zwěstowatel; *Slo.* posel pokoge; *Crn.* erold; *Vd.* osnamuvauz, poslan, sel; *Cro.* miraposzel; *Rs.* провозвѣститель, провозвѣстникъ, проповѣдникъ, герольдъ, *fem.* проповѣдница, герольдія; *Rg.* glasnik, navjeestnik; *Sr.* 1. bericż; poseł który przymierze przynosi, *caduceator Mącz.*, poseł do nieprzyiaciela o pokóy. *Cn. Th.* (cf. rozhoworca. *Stat. Num.*). Już się obadwa rycerze byli zmordowali, W tym araldowie dway na plac wjechali, Którzy ie rozwieść i rozwadzić chcieli. *P. Kchan. Jer.* 146. HEROLDSKI, - a, - ie, od herolda, Herolds=, *Slo.* heralský; *Sr.* 1. bericżki. Heroldska różga abo laska, którą pokoy abo przymierze znamionowano, *caduceus. Mącz.* der Heroldsstab. *HEROLDSTWO *Cro.* miraposzelsztvo; *Dl.* pokliszarstvo.

HERST, HERSZT, - a, *m.* (cf. *Ger.* Herrscher, Herr), wódz, głowa złych ludzi abo sprawy złéy. *Cn. Th.* pryncypał niecnot. *Gemm.* 98. der Rädelsführer; *Cro.* redovod; *Vd.* verstnik, napelauz, sazhetnik, banditar, smotnjavez, spreda, ludstva podhustnik; *Crn.* spręda, sazhętnèk; *Ec.* народоводитель. Sam herst odszczepieńców, Aryusz. *W. Post. W.* 229. Herstom nie wierzyć, gdyż rozumieią, iż maią nad insze réy wodzić. *Gost. Gor.* 118. - §. *in bonam partem* S. Piotr namiestnik boga i herszt apostołów. *Op. Jer.* 74.; *ob.* książę apostołów. HERSTOWAC, HERSZTOWAC, - ał, - uie, *intrans. niedok.*, do czego, abo w czym; réy wieśdź. *Cn. Th.* den Rädelsführer abgeben, der Anführer seyn, *Ec.* народоводствую. Herstowanie народоводствованіе.

HERWEGIET *ob.* Hergiewet. HESPER *ob.* Wieczernica.

*HESTER, - stra, *m.*, rodzay koni w Litwie, szczególniéy na Żmudzi. *Czack. Pr.* 1, 214. eine Race Pferde in Samogitien.

HET! *interj.* hen! ot! siehe da! schau! het idzie. *Tr.* - §. pobudzaiąc konia, vorwärts! die Pferde anzutreiben. *ob.* hetka.

*HETEROGIEN, *z Greck.*, odmiennego rodzaiu; *Rg.* drogovarstni, innovarstni = *innorodny.

HETKA, - i, *ż.*, szkapsko, eine elende Mähre. cf. *Turc.* jedek cf. iechać). Przekładaią ieździć korabiem i starym i brzydkim, sześcią hetkami, niżeli ładną karetą, a parą końmi dobremi. *Mon.* 65, 420. Litwin ieden, parą hetek, choć w łatanéy szacie, Urazil się, żem mu rzekł, Mości Panie bracie. *Pot. Pocz.* 24. Suknia łatana, bóty dziurawe, koń hetka. *Pot. Jow.* 67., *Rs.* фурсикъ. - §. o człowieku, wietrznik, ein windiger, leichter Mensch. Lada gdzie, lada iż tak mówić można hetka, chłystek, co ledwie w gębie obrócić może to słowo król, gada na króla. *Mon* 73, 378.

HETMAN, - a, *m.*, (*Bh.* heytman; *Slo.* hegtmann; *Hg.* hadnagy; *Cro.* hadnàgy; *Vd.* auptman, hautmonn; *Crn.* avtmant *centurio*, cf. *Niem.* Hauptmann, co w dawnéy Niemczyznie przełożonego naywyższego nad całym woyskiem oznaczało; cf *Rs.* атаманъ naczelnik Kozacki; herszt rabusiów; гетманъ naywyższy naczelnik Kozacki). Hetman nazywał się naypiérwéy każdy głowny naczelnik woyska. *Czack. Pr.* 1, 230., *Vd.* voiskovnivodar, voiskazh, voishak, kardelnik; *Sla.* zapovidnik; *Rs.* полководецъ, военачальникъ; *Ec.* игемонъ, народовождь); w Polszcze urząd naywyższy woyskowy. *Kras. Zb.* 1, 366. der Feldherr. *Chmielewski* wywodzi z Łac. *haec manus. Chmiel.* 1, 57. Hetman Wielki Koronny i Litewski, każdy woyska swego narodu naywyższą ma komendę. *Papr. W.* 2, 234. der Kron=Großfeldherr, und der Großfeldherr von Litthauen. Hetmani polni, die Unterfeldherren, to iest, hetman polny koronny, der Kron=Unterfeldherr, i hetman polny Litewski, der Litthauische Unterfeldherr, wzięli swóy początek, od wodza woysk granicznych, z któremi w polu stoiąc granic pilnowali, mianowicie przeciw Tatarom. Użyci potym do komendy woysk, innych w niebytności hetmanów wielkich. *Papr. W.* 2, 234., *Chmiel.* 1, 81. cf. graniczny, podhetmani). - §. Abimelech i *woiewoda* iego. *Budn. Genes.* 21, 22. *not.* „niektórzy (n. p. *Bibl. Gd.*) tłumaczą: *hetman*; ale iż to cudzoziemskie słowo, woleliśmy własne, bo woiewoda właśnie ten iest, który *woie* abo woyska wodzi"). Hetmani familiy. 1 *Leop. Num.* 7. głowy czyli oycowie familiy, die Familienhäupter. - *Prov.* Hetmanem woysko stoi. *Cn. Ad.*

279. Jaki hetman, taki żołnierz. *Birk. Exorb.* 4. Lepsze woyſko ieleniów pode lwem hetmanem, niż woyſko lwów pod ieleniem. *Cn. Ad.* 451. auf den Feldherrn kommt alles an. – §. Hetman woyſka wodnego, = Amiral, der Admiral. *Cn. Th.* Kapitan Basza u Turków hetman morſki. *Star. Dw.* 55. – Hetman w miaſtach, kapitan abo ceklmiſtrz, ſtarszy nad ceklarzami. *Cn. Th.* der Rumorhauptmann, Policeycapitain. Hetman nocny, iakoby burmiſtrz, u którego o kopę, albo mało co więcéy lub mniéy, i o krzywdy słowne, iako o łaianie, zelżenie, zwłaszcza gdy bywa między osobami podłemi, pozywaią się. *Petr. Pol.* 399. (cf. podwóyt), der Grundrichter. *HETMANCZUK, – a, *m.*, kreatura hetmańſka, ſtronnik hetmańſki, eine Creatur vom Feldherren. Nie myślcie, że sam motłoch bez ducha i siły, Przeciw wam się uzbraia, są tam hetmańczuki, duchy owe zuchwałe. *Teat.* 45 *c*, 66. *Wyb.* HETMANIC, – ił, – i, *intrans. niedok.*, HETMANOWAC, – ał, – uie, *kont.*, naywyższą komendę mieć, iako hetman woyſko sprawować, das Oberkommando haben, als Feldherr kommandiren, *Eccl.* гетманю игемонствую. Zambry, który hetmanił część woyſka Eli, zbuntował się przeciwko niemu. *Zat. Teſt.* 207. Na woynie téy sam Zwingliusz hetmanił. *Zygr. Pap.* 256. *Fig.* Między Perypatetykami hetmani Aryſtoteles. *Petr. Et.* 276. W boiu dowcip hetmani. *Pilch. Sall.* 4. przewodzi. HETMANIENIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, komenderowanie naywyższe, das Oberkommando, das Kommandiren einer Armee. HETMANKA, – i, *ż.*, naywyższą komendę sprawuiąca, die Feldherrinn, *Bh.* hegtmanka; *Slo.* hagtmanka. HETMANOWA, – y, *ż.*, żona hetmana, des Feldherrn Gemahlinn. HETMANSKI, – a, – ie, od hetmana, Feldherrn=, *Bh.* heytmanſký; *Rs.* гетманскій, атаманскій, атамановъ, полководцевъ, военачальническій. U nas buława znakiem była władzy hetmańſkiéy. *Jez. Wyr.* Jemu tylko tryumfy a hetmańſkie klawy w myśli były. *Tward. Misc.* 44. PO HETMANSKU, als ein Feldherr. po hetmańſku ubrany. HETMANSTWO, – a, *n.*, urząd hetmańſki, die Feldherrnwürde; cf. buława. *Slo.* hagtmanſtwo, heytmanſtwi, kapitanſtwo; *Sr.* 1. hawtmanſtwo; *Hg* hadnagyság; *Rs* гетманство, атаманство, полководство, военачальство; *Ec.* игемонство, народоводство. Zerbina chciał mieć na hetmańſtwie. *P. Kchan. Orl.* 1, 203. – §. hetmanienie, das Oberkommando, das Kommandiren als Feldherr. Starodub za hetmańſtwem Tarnowſkiego pod państwo Polſkie ieſt wzięty. *Latos Kom.* *A* 3 *b*. Za hetmańſtwa człowieka wielkiego i zacnego, Jana Tarnowſkiego. *Jan. oksz. C.* 4 *b*. – §. cnoty i przymioty hetmanowi potrzebne, Feldherrntugend, die einem Feldherrn nöthigen Tugenden. Wielkie się wydawało w Zamoyſkim hetmańſtwo. *Tr.* HETMANSZCZYZNA, – y, *ż.*, dobra hetmańſkie, Feldherrngüter. – §. tak nazwani Kozacy Małorossyyscy. *Kras. Zb.* 1, 481. die Klein=Reußischen Kosaken.

HEWAR, – a, *m.*, narzędzie do ciągnienia wina z kufy. *Cn. Th.*, z *Niem.* der Heber, Weinheber. *ob.* Lewar; *Sr.* 2. hebar; *Sla.* teglica, nategacja.

HEXAMETER *Slo.* ſeſtóradec, ſeſtoradek.

HEY! HAYZE, HAYDAZ, *interj.* pobudzaiąc, wzywaiąc, heh! frisch! *Slo.* heg, hegſa, hegſaſa; *Sor.* 1. hey, heyßa; *Vd.* hop, hoi, vop; *Crn.* hajdi (*Sla.* hajdemo = chodźmy), *Lat.* heus. *Mącz.* Hey słońce w progu, Leniwcze powſtań z barłogu. *Dar. Lot.* 26. Hey Janie, Macieiu, hey na pomoc, gwałtu! *Teatr* 30, 24. Hey dziewczyno, przynieś mi móy surdut. *Teatr* 52 *d*, 47. Hey ieſt tam kto? *Teat.* 34 *c*, 83. Hey, rzecze rycerz, co bądź to bądź, nacieraymy. *Pot. Arg.* 296. Zkłopotawszy się temi myślami, hey rzecze, niefortuna, ale bóg nad nami. *ib.* 704. Hey zaś też nie to w was, co w przodkach męztwo, cnoty, dzielności, o sławne rycerſtwo! *Stryk. Gon. X.* 2. Hey! komu zemną umrzeć miło, krzyknie na ochotnika, do mnie bracia, do mnie. *Tward. W. D.* 59. Hey towarzysze, sieci rzućcie w ten las swoie, Widziałem tu w nim lwicę i z nią szczeniąt dwoie. *Otw. Ow.* 164. Hey mądry doktorze, mów kiedykolwiek prawdę. *Zebr. Zw.* 132. Hey cóż m eszkacie? oto noc nadchodzi! *Tward. Daf.* 83. Hayże w tany. *Teat.* 22 *b*, 26. Widząc, że ginie, haydaż po grodach, po trybunałach. *Teat.* 54 *b*, *B ii*. Kuferek w korzyk wrzuciwszy, hayże za granicę. *Teat.* 52 *b*. 24. na łeb na szyię, umykay!) – §. *de hayda* = łap cap, gwałtownie, porwanym sposobem (cf. haydamak), erwischt, geraubt, perfas, nefas, an ſich gerissen. Te popędliwe iunaki, co *de hayda*, a choć nie *de iure*, wsiądą mi na ſkórę. *Teat.* 43 *c*, 144. *Wyb.* Otóż to ieſt rozumnie, tak trzeba było zaraz, a nie tam de hayda. *ib.* 149. na biy zabiy, auf Mord und Todschlag). Pan Bóg mnie ſtworzył pięknie, człowiek *de iure i de hayda*. *ib.* 15 *c*, 26. do wszyſtkiego zdatny, *opp.* ani do rady, ani do zwady). – §. HAY, HEY, HAI, HEYDA, CHOYDA, HAYZE, HEIZE; HEYDYSZ, HEYDASZ! błogo! dobrze! *Hbr.* הדד *hedad*; *Crn.* hojsha; *Sr.* 2. hej, juch, hejſa! *Ger.* hey! juchhe! ein Freudenausruf. *Evan* heyda, heyda, albo heydasz, heydasz, iako nasi Polacy mówią, hey, hey! *Mącz.* Hayże, hay, dobra nasza, wiedzie nam się wyśmienicie. *Teat.* 24, 105. Niechay nie mówią w sercach swych hay hay, toć się dobrze ſtało. *Wrob.* 81. *euge*). Ci którzy mi mówią hai hai! *Wrob.* 36. *not.* „którzy zemnie naśmiewaią się"). Heiże sługo dobry i wierny. *Sekl. Math.* 25. *not.* dobrze"; ey du frommer und getreuer Knecht Luth. *Sekl. Luc.* 19. Hayże pułkownisiu, wszyſtko tobie sprzyia. *Teat.* 1, 105. By się urodzaie nie zawiodły, Byłożby gumno i plon hey niepodły. *Jabl. Fz.* 227. Rzekł nieprzyiaciel na was hey ach! że *wyszki wieczne doſtały się nam w dziedzictwo. *Budn. Ezech.* 36, 2. hey hey! *Bibl. Gd. ib.* – *Euohe! vox bachantis*, heydasz heydasz, bru bru. *Mącz.* Heydyż iuż po ſtrachach, Biesiadujmy wesoło, *euax. Brud. Oſt. G.* 4. Choyda, świeżym zamętem włosy mi się trzęsą, A ręce Bachowego daru pełne plęsą, Choyda pofolguy Bache, rozgą złotą groźny, Bym się nie potknął iako nieoſtróżny. *Petr. Hor.* 2, *C* 4 *b*. Wino z kadzi zagubiłem; nie będzie winiarz śpiewał: heydasz heydasz. *Budn. Jer.* 48, 33. – – §. Narzekania, ſtękania, cf. hę! ach! ey! Hey hey nad świątynią moią, iż splugawioną ieſt. 1 *Leop. Ezech.* 25, 3. Hey hey, uciekaycie z ziemi. 3 *Leop. Zach.* 2, 6. hau hau. 1 *Leop.*) Heu Panie Jehowa, zmiłuy się nademną. *Farnov.* 34.

Heu bieda, heu bieda, heu biedaż mnie Panie móy. 1 Leop. 4 Reg. 6, 5. HEYDAC, - ał, - a, *intrans. niedok.*, heydasz wykrzykać, juchhe! rufen, jauchzen. Wino z kadzi zagubiłem, nie będzie winiarz śpiewał heydasz heydasz, nie będzie heydał. *Budn. Jer.* 48, 33.

HEYNAŁ *ob.* Eynał. HEZEM *ob.* Hyzem.

H I.

HI HI! głos śmiechu (*ob.* chych, chychotać, ha ha), Hi hi hi, das Lachen auszudrücken, *Sr.* 1. chi chi chi. Jakże to go dziwi hi hi hi. *Teat.* 54 *b*, 25.

HIACYNT *ob.* Hyacynt. HIBERNA *ob.* Hyberna. HIBKI źle zamiast Gibki. *Dudz.* 29. HIDZIC *ob.* Hydzić.

HIERARCHIA, - ii, *ż.*, *z Greck.*, rząd duchowieństwa kościelny, die Hierarchie. *Kras. Zb.* 1, 368., *Rs.* ïерáрхïа, священноначалïе, священноначалство. *Boh. Djab.* 313. HIERARCHA, - y, *m.*, *Ross.* ïерархъ, священноначалникъ (cf. episkop). Hierarcha nietylko iest piérwszy między presbyterami, ale i nad presbyterami. *Smotr. Ex.* 53. HIERARCHALNY, - a, - e, n. p. Wielkie hierarchalne ruszą się sztandary. *Przyb. Milt.* 165. do hierarchii, rządu kościelnego należące, a tu, ponieważ mowa o aniołach, anielskie.

HIERONYM *ob.* Jarosz. - HIEROZOLIMA *ob.* Jerozolima.

HILARYA, - yi, *ż.*, imię białogłowskie, *z łac.* hilaritas. n. p. Rzeźwą cię ochrzczono, kiedyć imię Hilarya dano. *Burl. B.* 3. Hilaria, ein Weibername. HILARENKA, - i, *ż.*, *demin.*, Hilarenko, zażywam słowa subtelnego, Chcąc przeniknąć przez ciałko do serca samego. *Burl. B.* 3.

HIMN, HYMN, - u, *m.*, *HYMNA, - y, *ż.*, *z Greck.*, Ody, poświęcone czci bozkiéy himnami zowią. *Gol. Hym.* 413. der Hymnus, die Hymne. Pieśń wielbienia; rytmom kościelnym naświsko to naywłaściwiéy służy. *Kras. Zb.* 1, 383., *Slo.* chwálospew; *Rs.* гимнъ, гимнъ; *Ec.* славословïе, богохвалéнïе. *Hymna wielkonocna iutrzenna. *Groch. W.* 74. Hymn mały na cześć Swiętego iakiego *Ross.* кондáкъ. Hymnami uwielbiać *Eccl.* славословими, славословлю. HYMNISTA, - y, *m.*, śpiewak hymnu, der Hymnensänger. *Zim. Siel.* 196. HYMNOPISEK, - ska, *m.*, piszący hymny, der Hymnendichter. Wierzymy to z apostołami, z świętemi cerkiewnemi hymnopiskami. *Smotr. Ap.* 35.

HIPOKRAS, - u, *m.*, *vinum Hippocraticum*, wino przyprawne *Włod.*, *mulsum*, picie nieiakie z miodu a z wina uczynione, klaret. *Mącz.*, ein von Wein und Meth zusammengemischtes Getränk.

HIPOKRYTA, - y, *m.*, *z Greck.*, obłudnik, *licemiernik, ein Heuchler. Nazywał świętego męża hipokrytą, obłudnikiem. *Skarg. Żyw.* 2, 433. HIPOKRYTKA *ob.* obłudnica, *licemiernica. - HIPOKRYZYA, - yi, *ż.*, obłuda, Heucheley. Hipokryzya iest, gdy nabożeństwo nie zmierza ku chwale bożéy, ale żeby patrzący, nas poważali. *Kras. Pod.* 2, 213.

HIPSYMOWAC *ob.* ipsymować.

HIS *ob.* Hyz.

*HISKAC, - ał, - a, *czyn. niedok.*, n. p. Szedł zgubionego pierścienia *hiskać. *Papr. Gn.* 1191. szukać, *ob.* iskać.

HISTORYA, - yi, *ż.*, *z Greck. łac.*, (albo istorya, iak pospolicie wymawiaią. *Cn. Th.*) opis dzieiów. *Kras. Zb.* 1, 369. die Geschichte, *Boh.* hystorya; *Sor.* 2. histerija; *Sr.* 1. historija; *Dl.* szkazanye; *Cro.* pripovezt; *Sla.* dogadjaj; *Rs.* бытнописанïе. Historyą piszę *Ec.* ïсторичествую. Historya na to iest, iżby rzeczy, tylko godne wiedzenia podawała ku wiadomości. *Kras. List.* 2, 124. - §. historya, scena, przygoda, awantura, Historie, Auftritt, Spectakel, wunderliches Zeug. Nie czyń tych historyy w domu cudzym. *Teatr* 43 *c*, 85. Jak się móy ociec dowie o téy historyi, zginąłem. *Teatr* 29, 90. Ona mi odkryła całą historyą. *Teatr* 29, 118. Abyś znow iakiéy dzikiéy nie zrobił historyi, iak niedawno z żoną moią. *Teatr* 50, 108. Idź mi z oczu, bo się tu z tobą wielka historya stanie. *ib.* 28, 116. Jutro taż sama będzie historya. *ib.* 15, 55. W okrutnéy iestem passyi, i zapewne straszną bym tu historyą z nim zrobił. *ib.* 24, 145. *Czrt.* Zona wielkie historye wyrabia, płacze, ryczy, rozwodem grozi. *ib.* 22 *b*, 79. - Historya! w potoczném rozmowie tyle co: rzecz osobliwsza! *Wolsk.* unerhört! - §. Historya naturalna, nauka opisu natury, die Naturgeschichte, *Vd.* naturosnanstvu. HISTORYCZNY, - a, - e, - *ie adv.*, od historyi, historisch, *Bh.* hystorycký; *Sr.* 1. historiyski; *Vd.* pergodinski, sgodouni; *Ec.* исторïáльный, историческïй, повѣствовательный, повѣдателный, словописный. Prawda historyczna, *Teat.* 22 *b*, 83. HISTORYIKA, - i, *ż.*, *demin.*, ein Geschichtchen. Tysiąc on historyek wypłatał. *Teatr* 29, 90. Jam ciekawy téy historyiki. *ib.* 28, 125. (téy awanturki, sceny). Lekkomyślne żarciki, historyiki nieużyteczne, większy szacunek maią, niż gruntowne do cnoty pobudki. *Mon.* 66, 598. HISTORYK, - a, *m.*, dzieiopis, *Klecz. Zd.* 74. der Geschichtschreiber, *Rs.* бытнописáтель, повѣствователь; *w rodz. żeńsk.* повѣствовательница. - §. znaiący dzieie lub historyą, der Geschichtkenner, Historiker. Historyk karczemny, przy kuflu szykuie woyska, znosi. *Gemm.* 68. konwisarz polityczny, ein Kannengießer.

HISZPANIA, - ii, *ż.*, *Boh.* Espanyeli; *Sla.* Shpanjska; *Vd.* Spanska deshèla, Shpaniolska deshela; *Cro.* Spanyolszko kralevsztvo, Spanyúrszki orszag; *Hg.* Spanyol ország; *Bs.* Scpagna; *Rs.* испáнïя, гишпáнïя; *Ec.* спáнïа; *Hisp.* Espanna, *Gall.* Espagne, Spanien, znaczne królestwo Européyskie, styka się z Portugalią, i z górami Pyreneyskiemi. *Dykc. Geogr.* 3 *b*, 10. HISZPAN, - a, - *m.*, rodowity z Hiszpanii, *Bh.* Espanyel, Espanhel; *Cro.* Spanyolecz, Spanyúr; *Hg.* Spanyol; *Sla.* Shpanjol; *Bs.* Scpagnuo, Scpagnul; *Rs.* испáнецъ; der Spanier. Hiszpani są górni, i górno gadaią i górno o sobie rozumieią, i górno, choć po nizkim padole stąpaią. *Dwor. C.* 3. Kogut skakał iak Hiszpan po ławie. *Jabł. Ez.* 21. Nie bez guza, Hiszpan widzi Francuza. *Tr.* HISZPANKA, - i, *ż.*, która się urodziła w Hiszpanii, die Spanierinn, *Bh.* Spanyelka; *Rs.* испáнка. - §. tabaka Hiszpańska, Spanischer Tabak. HISZPANSKI, - a, - ie, od Hiszpanii, Spanisch, *Bh. et Slo.* Espanyelský; *Vd.* shpaniol, shpaniolski, shpanski; *Sla.* shpanjski; *Ross.*

испанскій Polacy mieli niegdyś Hiszpanów za tak dzielnych, iakby trudno było odebrać im krainy raz zdobytey. Ztąd ono przysłowie: Franca Hiszpańskiey natury kogo raz opanuie, nie ustępuie. *Dwor. C.* 1. J to: hetman ma mieć nogi Hiszpańskie, aby gdzie ie raz włożył, nie ustąpił. *Dwor. B.* 3. Zamki Hiszpańskie, *Chateaux en Espagne*, napowietrzne, uroione proiekta, **Schlösser in der Luft.** Człowiek nabudowawszy zamków Hiszpańskich, zaledwie na schyłku dni swoich przyidzie do possessyi biedney chaty, gdzieby mógł spocząć. *Mon.* 70, 181. - Hiszpańska mucha *ob.* Kantaryda. - *Po Hiszpańsku adv.*, Hiszpańskim ięzykiem, Hiszpańskim sposobem, obyczaiem i t. d. **Spanisch.** Cervantes pisał Don Kiszota po Hiszpańsku, t. i. Hiszp. ięzykiem. HISZPANSZCZYZNA, - y, *ż.*, *collect.*, wszystko co na Hiszpana wychodzi, gust, obyczaie, mowa, ięzyk Hiszp., **das Spanische; Sprache, Geschmack, Sitten u. s. w. der Spanier.**

*HLADON, - a, *m.*, n. p. Jeździł na białym hladonie. *Pot. Arg.* 648. ?

*HLEDZIC, *Hledzić, - ił, - i, *cz. ndk.*, *Bh.* **hleděti;** *Rs.* глядѣть, glądać, słowo Ruskie, u poetów używane. *Dudz.* 32. patrzeć, widzieć, **sehen.** Koziorożec krzywym okiem hledził, Kiedy się z rzeką mokry Wodnik biedził. *Petr. Hor.* 2, *C* 3 *b.*

HLUT *ob.* Glot.

*HNEK, *HNET, HNETKI (*Cresc.* 62.), *CHNET *adv.*, Wnet, natychmiast, **bald, gleich, sogleich,** *Boh.* **hned, hnedle.** *E vestigio* wnet abo hnet. *Mącz.*; *cito*, prędko, skoro, hnek. *ib.* Wydaycież go nam, odciągniemy hnet od miasta. *Leop.* 2 *Reg.* 20, 21. Zaczęli serce tracić, alić zasię hnet uspokoienie wielkie. *W. Post. W.* 85. Gdym podrósł hnet mieczem uczono szermować Każdéy sztuki Marsowéy musiałem skosztować. *Modrz. Baz.* 441. Z ostrym sierpem wyciąga hnet rękę co żywo. *Kołak. Wiek. B.* 4. Baranki po odsadzeniu chnet maią bydź ostrzyżone. *Cresc.* 561.

HO.

HO! *interj.* zastanawiania, **ho! ho ho! wenn man bey etwas Anstand nimmt,** *Cro.* ho ho). Ho odrwiłeś mię, ty pogański synu! *Jabł. Ez.* 42. Ho ho ieszcześ to o duszy wiele mówić. *Boh. Kom.* 1, 14. Ho bylić też to ludzie, co te prawa ustawili. *Sekl.* 126. Ho ho, wilk rzecze, ia się ieść wyrzekam mięsa! *Jabł. Ez.* 100.

HOBOISTA, - y, *m.*, graiący na hoboiu, **der Hautboist.** HOBOY, OBOY, - oiu, *m.*, *Tr.*, OBOIA, - i, *ż.*, *z franc.* hautbois, **die Hautbois,** muzyczne narzędzie.

HOCHMISTRZ *ob.* Ochmistrz.

HODOWAC, - ał, - uie, 1) *verb. neutr.* = godować, biesiadować, **schmausen.** Obchodzili to święto, całe dwie niedziele piiąc i hoduiąc. *Stryik.* 311., *Rs. et Ec.* годовáть, прегодую, годъ переживаю *peranno.* - 2) *cz. ndk.*; *dok.* zhodować *F.* zhoduie, cf. godować kogo (*Bh.* **hodowati**), czestować, **einen tractiren, bewirthen, aufnehmen.** Gości dobrze hodować. *Min. Ryt.* 2, 191. - Karmić, **nähren, unterhalten,** *Rg et Bsn.* goitti; *Cro.* goiti; cf. goić). Litwa na zgliskach węże karmili i hodowali, iako bożki domowe. *Stryik.* 357. Litwa ludzie małe, iako aniołki ziemne czczą i pokarmami hoduią, na pewne czasy w święta ich, stół w gumnie postawią i zastawiaią, wzywaiąc ich na cześć. *ib.* 146. Ztąd: *hoduię, wychowuię. *Dudz.* 31. piastuię, pielęgnuię, **pflegen, warten, erziehen, groß ziehen.** Jam ciebie zhodowała macierzyńskim łonem, Jako matka, co kocha sercem niezmyślonem. *Zab.* 13, 409. Rodzice błogosławieni przez dzieci, które choduią. *Stas. Num.* 1, 6. *Crn.* godim, goduim; *Vd.* oskerbeti, strezhi. obstrezhi; *Ec.* хождý; hodowanie, pielęgnowanie ходьба, хожденіе. Chcę zawdzięczyć ich dobroć, że mię na swe ręce Przyiąwszy, hodowali me dni niemówlęce. *Dmoch. Jl.* 2, 50. Hodowałem cię w równi z moim synem. *Teat.* 18, 14., *ob.* spółhodowny). Jestem i ia tego narodu cząstką, tu rodzony, tu mlekiem karmiony, tu hodowany zostałem. *Mon.* 65, 195. Oto dom, gdzieś się niemowlę hodował. *Zab.* 8, 377. *Kossak.* Smutnego hodowałam owoce zamężcia. *Teat.* 45 *c* 24. Starość iéy hodować i wspierać będziesz twoiéy pomocą młodości. *Teat.* 42 *b*, 10. - §. Hodować bydło, = karmić, wykarmiać, trzymać wychowuiąc, **Vieh halten, Vieh ziehen,** *Crn.* glajshtam). Hodowanie bydła, **die Viehzucht;** *Vd.* shivinoreja, govedaria, govedarstvu; *Ross.* скотоводство; *Ec.* скотопитáніе. Hoduiący bydło *Rs.* скотовóдецъ. *Similiter* hodowanie drzew, **die Baumzucht.** *N. Pam.* 12, 276. - §. *tr.* Święte ołtarze hoduią, *colunt. Zebr. Ow.* 78. utrzymuią). Ołtarze wonnym ogniem choduie *placat. ib.* 392. - *fig.* Po owéy wielkiéy radości i swawoli, którą długi pokoy zhodował, gwałtowny wszystkich smutek obleciał. *Pilch. Sall.* 56. wypielęgnował, urodził, **der Uebermuth, den der lange Friede erzeugt hatte.**

*HODY *interj.*, *ob.* hey! n. p. Gdy baie, uszu napręż, gdy chce bydź chwalonym, Póki, hody! rąk w górę podniosłszy nie powie... *Zab.* 12, 101. *Jżyck.* Pożartuię bezpiecznie i w żartach znam hody. *ib.* 8, 330. *Jżyck.*

HODYNIEC *ob.* Odyniec.

HOHA! *interj.* pobudzania, **Haho! aufzumuntern.** Hoha świat trąbi, ogary zaciekli Szukaią drugiéy czary ni psi wściekli. *Bratk. F.* 4. cf. ha ha.

HOLA! *interj.* zastanawiania, zadziwienia, **Ausruf des Aufhaltens, der Verwunderung, des Anstandes, den man wobey nimmt;** *Vd.* lei ga, vidish ga, sherdei; *Sor.* 1. **hola.** Hola hola, ktoż cię to takich morałów nauczył! *Teat.* 15 *c*, 15. **hola! sachte!** Hola hola, nie dobry to taniec, proszę o Czerkaskiego. *Teat.* 8, 74. Hola nie rozpaczay. *Torz. Szk.* 76. Hola hola, co się ma dziać, cicho, stoycie! *Zab.* 15, 183., *Mon.* 75, 64. Hola Mospanie, nie odchodź. *Teat.* 17 *b*, 41. - §. radości, ukontentowania: heyza! **juchhe!** Hola hola radości, Jo! *Brud. Ost. F. b.* - §. wezwania, wołania, = he! słyszysz! **he!** Hola! iest tam który? *Teat.* 8 *b*, 67. Hola! stołków! *ib.* 52 *d*, 77. Woła na lokaia: hola! *ib.* 47 *b*, *D* 2.

*HOŁACZEK, - czka, *m.*, gołotka, **ein abgerißner, nackter Mensch.** Naleźli iakichsi hołaczków kilku; ale zaś puścili, gdy się nie było nad kim pastwić. *Gwagn.* 545.

HOLANDER *ob.* Hollender.

HOŁD, HOLD, - u, *m.*, (*Niem.* **die Hulde, Holde** cf. **huldigen),** *Bh.* **hold;** *Sr.* 1. **hówdwano;** *Vd.* sviestuvanje

(cf. *Crn.* aldov *sacrificium*). Hołd, homagium, akt uroczystego kontraktu między hołdownikiem, a panem naywyższym kraiu przez hołd użyczonego. *Kras. Zb.* 1, 5-. die Huldigung. - §. Lenna poddanność, die Lehnspflicht. Ręka pracowitych panować będzie, zaś zdradliwa będzie hołdem *Budn. Prov.* 12, 24. (będzie dań dawała. *Bibl. Gd.*). będzie hołdowniczą, sie wird huldigen müssen, sich unterwerfen und Tribut geben müssen. Wnet nasi prawowiercy wymknęli się z hołdu. *N. Pam.* 22, 111. - *Fig.* uleganie, poddawanie się, czołobitność, die Unterwürfigkeit, tiefe Verehrung, Huldigung. Hołdy niewolnicze zasługuią więcéy na wzgardę, iako na dobre przyięcie. *Uft. Konft.* 2, 238. Przyimiyże hołd wdzięczności, któryć niesiem za twoie tak wielkie dobrodzieyftwo, die Huldigung der Dankbarkeit. (HOŁDA, - y, *ż.*, kupa ziemi, kruszec ieszcze w sobie maiąca, przy robocie na gromadę rzucona, *gorn.* ein Haufen Erde, worin noch Erz ist, den die Knappen bey der Arbeit gemacht haben *Tr.*). HOŁDOWAĆ, *OŁDOWAĆ, - ał, - uie, *niiak. niedok.*, hołd fkładać, danniczym komu bydź, einem huldigen, unterwürfig und tributair seyn, podlegać mu, poddanym bydź *propr. et fig.* - *Bh.* holdowati; *Vd.* sviestuvati (cf. *Cro.* alduvati; *Hg.* aldozom *sacrificare*). Król obrany ma hołdować rzeszy. *Szczerb. Sax.* 188. Hołduią im, daiąc dań na każdy rok. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 8, 5. Słaby mocniéyszemu hołduie. *Bzop.* 115. Ręka mocarzów panować będzie; ale która osłabiała, ta hołdować będzie. 1 *Leop. Prov.* 12, 24. Lud miasta otworzy ci bramy, i będzieć hołdował i służył. *Bibl. Gd. Deuter.* 20, 11. Z musu, nie z chęci, bezprawiu hołduie. *Bardz. Luk.* 57. Mniéy wieśniaków, niż panów, medykowi hołduie. *Oczk. Pr.* 22. W duszy mniéysze nayduią się władze, Co hołduią iak głowie rozumu powadze. *Przyb. Milt.* 144. Nad pieniądzmi hołdować masz, nie im hołdować. *Min. Ryt.* 4, 155. Sam sobie wolen, inszym nie hołduie, Drzwi i pałaców Pańskich nie pilnuie. *Zaw. Gosp.* Naymniéysza w świecie liczba iest tych, którym fortuna hołduie. *Gol. Wym.* 438. - §. Hołdować kogo *cz. ndk.*, zhołdować *dk.*, podbiiać sobie *propr. et fig.* sich unterwürfig machen, sich zinsbar machen. Wsiędzie na woźniki hołdować świat. *Groch. W.* 12. Człowiek rozumem hołduie pod moc swoię wszystkie zwierzęta. *Biał. Post.* 211. Gospodarz rolą swą niepłodną, pracą i naprawą zhołduie i uczyni płodną. *Gorn. Sen.* 576. Dobrego człeka na złe zhołdować, żadna siła, żaden mus nie potrafi. *Pilch. Sen. list.* 275. zniewolić). HOŁDOWNICZY, - a, - e, zinsbar, unterwürfig, *Sr.* 1. dahwkowné; *Crn.* mitne; *Bsn.* podharacen; *Cro.* ftibrèni). Hołdownicze państwa, które oprócz przysięgi wierności, płacą każdego roku daninę, i obowiązane są pod czas woyny służbę odprawować woienną. *Wyrw. Geogr.* 125. Przysięga hołdownicza, der Huldigungseid, der Lehnseid. Prawo hołdownicze, das Lehnsrecht. HOŁDOWNICTWO, - a, *n.*, hołd, lenna poddaność, die Zinsbarkeit. b) *collect.* hołdownicy, die Lehnsleute, die Vasallen. HOŁDOWNIK, - a, *m.*, który hołduie drugiemu, leman. *Chelm. Pr.* 28. der Lehnsmann, der Vasall, *Cro.* ftibrènecz; *Ec.* данникъ. Król może sądzić o dziedzictwo swego mana albo hołdownika. *Szczerb. Sax.* 227. Wszyscy znayduiący się w tym mieście, będą tobie *ołdowniki (hołdowniki) i będą ci służyć. *Budn. Deut.* 20, 11. (każdy będzieć hołdował i służył. *Bibl. Gd.*). HOŁDOWNY, - a, - e, §. *passive* hołdowniczy, zinsbar, unterwürfig. Zygmunt August książeciu Pruskiemu poddaie w hołdowne używanie ziemie Pruskie, i przez podanie chorągwi go wwięzuie. *Gwagn.* 395. Oyczyzna nasza z łaski bożéy od początku swego nigdy hołdowną nie była. *Star. Pob. B* 2 *b.* Hołdowni. *Boter.* 123. hołdownicy, Vasallen. - §. *active* sobie hołduiący, podbiiaiący, sich unterwürfig oder zinsbar machend, sich unterwerfend. Kazimierz Wielki na Rusi aż pod sam Krzemieniec miecz hołdowny rozwodzi. *Krom.* 346.

HOLLANDYA, - yi, *ż.*, Rzeczpospolita Hollenderska, z siedmiu złączonych kraiu złożona. *Dykc. Geogr.* 1, 283. die Republik Holland, *Bs.* Olanda; *Rs.* голландïя. b) Hollandya, naysznacznieysza z tych siedmiu prowincyy. *ib.* die Provinz Holland. HOLENDER, - dra, *m.*, rodem z Hollandyi, *Rs.* голландецъ, der Holländer. *in plur.* hollendrowie, hollendrzy, hollendry. *Dudz.* 11. *holandry. *Birk. Zyg.* 13. Hollendrzy, dobrzy są gospodarze, prowadzą wielki handel, a ztąd bardzo bogaci. *Dykc. Geogr.* 1, 283. b) produkt Hollenderski, n. p. czerwony złoty hollenderski, = hollender; sér hollenderski, = hollender, ein Holländisches Product, ein Holl. Dukaten, ein Holl. Käse, ein Holländer. Nad tym głowę suszę, iak się dorwać holendrow, tych bestyiek. *Teatr* 43 *c*, 19. *Wyb.* - §. U nas osadników z Hollandyi sprowadzonych, chowem bydła naywięcéy bawiących się, Hollandrami, Hollendrami, Olandrami, Olędrami, Olendrami zowią, *ob. Vol. Leg* 3 388. die Holländer (nicht Hauländer), (ursprünglich) Holländische Kolonisten in Polen, die sich vorzüglich mit der Rindviehzucht beschäftigen. Te grunta daleko lepiéy uprawne, które posiadaią chłopi wolni, iakich my nazywamy Holendrami, i którzy pewną tylko płacą summę pieniędzy na rok. *Mon.* 73, 772. Włoki puste, które naymuią *Holandrowie na paszę. *Vol. Leg.* 5, 50. - § Wisła corocznie brzegi przerywaiąc, to w *Holendry*, to w Zuławy bieg swóy odwraca. *Vol. Leg.* 5, 391. t. i. w osady hollenderskie, Holländische Kolonien. cf. Olendry kępa). Bydło na Hollendrach u prostych chłopów daleko lepsze. *Teat.* 19, 20. Stada na Holendrach piękne. *ib.* HOLLENDERKA, - i, *ż.*, z Hollandyi rodzona, die Holländerinn. - §. osadniczka Hollenderska w Polszcze, eine Holländische Kolonistinn. - §. tabaczka Hollenderska, Holländischer Schnupftabak. Któréy zażyłeś tabaki? bo Hollenderkę mam w kieszeni. *Teat.* 9, 18. HOLLENDERNIA, - i, *ż.*, die Holländerey, osada Hollenderska, folwark przez Hollendra osiadły, gdzie się naywięcéy doiwem i nabiałem bawią, die Kuhmelkerey. HOLLENDERSKI, - a, - ie, od Hollandyi abo Hollandrów, Holländisch, *Sla.* hollandski; *Rs.* голландскïй. Hollenderskie bogi cuda czynią na świecie. *Teatr* 36 *c*, 109. (dukaty). Pensyonarz Hollenderski iest to właściwie minister Rzpltéy. *Pam.* 37. Sławne są Hollenderskie sery, masło, płótna, sukna i dukaty. *Dykc. Geogr.* 1, 282. Chować będę 200 krów doynych sposobem Hollenderskim. *Xiądz.* 23.

HOŁOBLE, - i, *plur.*, dyszle podwóyne poboczne, w które konia do poiedyńczego wózka wprzęgaią, die Dop-

pelte Deichsel, Gabel, Gabeldeichsel, Klabdeichsel, in deren Mitte das einspännige Pferd eingespannt wird; *Ross.* оглобля, оглобелька. Hołoble u konia iednokonnego bywaią brzozowe. *Kluk Rosl.* 2, 159. Drzewo co się zeydzie na żerdź, na koły i na hołoble. *Stat. Lit.* 315. Nil Egiptski płynie między groble Uięty prawie, iak między hołoble. *Klon. Fl. G.* 1. – *Prov.* Gdy konia nie może, bije po hołoblach. *Rys. Ad.* 49. *Momus, cum Venerem carpere non posset, sandalium eius carpsit). Pot. Arg.* 729., *Pot. Syl.* 392. (cf. *Ger. vulg.* er schlägt auf den Sack und meynt den Esel).

HOŁOBOK, *herb*, na tarczy półłososia przeciętego w polu czerwonym; toż w hełmie. *Kurop.* 3, 20. ein Wappen.

HOŁOTA *ob.* Gołota, Hołysz.

HOLOWAC *cz. ndk.*, flisowski termin, holować abo iść w holu, znaczy, gdy flisy idąc po na brzegach lądu w szelkach statek linką do góry ciągną. *Mag. Msc.*, *Gall.* haler, cf. *Ger.* hohlen Adlg., das Flußschiff gegen den Strohm ziehen, strecken; *Rs.* бечевать. Jeden chłop tylko przy sterniku na warudze zostaiący, woła na tryluiących flisów: holuy, albo nie holuy, t. i. ciągniy albo nie ciągniy. *Haur Ek.* 174.

*HOŁOWIENKA, - i, *ż.*, z Ruska gołąbek, rybka, serce, pieszcząc się, Herzchen, Täubchen, Schätzchen. One iedwabne słówka: moy braciszeńku, moia hołowienko. *Klon. Wor. dedyk.*, *ob.* hołubek.

HOŁOWNIA *herb*, litera wielka T w czerwonym polu; w hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen.

HOLOWNIK, - a, *m.*, miara dziesięciogarcowa smoły. *X. Jabl.* 5, 25. *Bndtk.* ein zehn Garnicz Maß Theer.

HOLSZTYN, - u, *m.*, księstwo HOLSZTYNSKIE, kray Niemiecki należący do króla Duńskiego. *Wyrw. Geogr.* 205. *Holszaty. *Stryik. Gon. K.* das Herzogthum Holstein. HOLSZTYNSKI, - a, - ie, Holsteinisch. Holsztyński obywatel = HOLSZTYNCZYK, - a, *m.*, der Holsteiner. *N. Pam.* 14, 186.

*HOŁUBEK, - bka, *m.*, HOŁUBKA, - i, *ż.*, po Rusku = *gołąbek (Bh.* holaubek), pieszczenie: serduszko, rybko, Täubchen, Herzchen, Schätzchen (cf. hołowienka). Od wielkich mię przygod w nieszczęśliwéy chwili Kameny, wdzięczne hołubki, broniły. *Petr. Hor.* 2. *E* 2 *not.* słowo w Rusi wymyślone, iakoby do pochlebstwa i zalotów: móy *hołubuńku*, móy koraliczku". – Alboli czasem kochana hołubka Smierć nagle prędką poda tobie z kubka. *Brath. K* 3 *b.* pani duszka. – §. Szkutnicy potrzebuią drzewa na hołubki do kręcenia – *Kluk Rosl.* 2 169.? – §. hołubek, gołąbek, gatunek bedłki, *Bh.* holaubek. *Syr.* 1334. eine Art Schwämme. HOŁUBEC, - bca, *m.*, taniec Ruski, *Rs.* голубёнокъ, голубéцъ taniec pospólstwa, przy którym śpiewaią pieśń, gdzie się często голубéцъ powtarza), ein Reußischer Tanz. Po graniu lutnistki w tany Pohasał i hołubca zaciął iak nalany. *Zab.* 8, 330. Ja na lutni hołubca przebieram palcami powoli, A słowik toż powtórzył na wierzchu topoli. *Zimor. Siel.* 127. (*Rs.* голубéцъ błękit).

HOŁYSZ, - a, *m.*, gołysz, człowiek goły iak Turecki święty, odartus, gołota, ein nackter, abgerißner Mensch, *Vd.* berazhna zota, zunga, prepezhka; *Ec.* смѣсникъ. Ow Pegaz, co się dosiąść niekiedy pozwala, Laurowego hołysza wiezie do szpitala. *Kras. Wiersz.* 26. Nieznośna gdy hołysz spanoszeie. *Min. Ryt.* 4, 217. Co? ten hołysz ma bydź moim bratem? *Tręb. Syn. M.* 138. Dla hołysza nie iest dyshonor, że go łaydakiem zowią. *Teat.* 2 *b*, 97.

HOMAGIUM *ob.* hołd, hołdowanie. HOMILETA, wykładacz textu pisma S., *Rs. et Ec.* бесѣдовникъ. HOMILIIA, - ii, *ż.*, *Rg.* vanghjeluiza, razgovor visce vanghjeglja; *Ec.* бесѣда.

*HONCA, - y, *m.*, *HONIEC, - ńca, *m.*, ? - Poczekayże iedno mało, a doczekay końca, Uyrzysz, żeć się wybodzie z tego stroiu (żony) hońca. *Rey Wiz.* 28 *b.* Stryi iego był ćwiczony w Rzeczypospolitéy, A wuy zasię nieboszczyk hońca znamienity. *ib.* 97 *b.* Gdyż to iest ostateczny wszech kłopotów koniec, Kiedy się sam za siodło wybodzie tym honiec. *ib.* 94 *b.* (cf. goniec).

HONOR, - u, *m.*, z *Łac.*, cześć, uczciwe, uczciwość, *Slo.* čest; *Sla.* poshténje; *Cro.* postenye, glasz; *Hg.* tisztelet, tisztesség, die Ehre. Honor zewnętrzny oznacza godności, tytuły, znaki powierzchowne; honor wewnętrzny gruntuie się na prawdziwych zasługach, na cnocie i mądrości. *Mon.* 76, 561. Honor zawiera w sobie chwalebne uczynki, bardziéy z cnoty dobrowolnéy, niżeli z obowiązku pochodzące. *Mon.* 66, 703., *N. Pam.* 11, 219. Nie chciéy czernić mego honoru. *Teat.* 29, 68. (*ob.* dobre imię). Gdzie honor, tam pożytek. *Stas. Num.* 2, 227. *nihil utile, nisi honestum).* Chyba też nie zna poczciwości, honoru i wstydu. *Teatr* 29, 123. Taki naywiększy powinien mieć honor u wszystkich. *Pam.* 84, 701. konsyderacyą, stymę, szacunek, poważanie). Dla iakowegoś niby honoru życie stracić. *Teat.* 18 c, 4. Wielki mieliśmy z nim interes honoru. *Boh. Kom.* 4, 200. eine Ehrensache. Punkt honoru = *point d'honneur* Gall., mniemane uczciwe, n. p. Zakładaią sobie punkt honoru w tym, aby coś nad ludzi pokazać się. *Lub. Roz.* 240. Zawsze ludzi omamia płochy punkt honoru. *Kras. Bcy.* 57. – Słowo honoru, das Ehrenwort. Zaręczam słowem honoru, iż com powiedział dowiodę. *Gaz. Nar.* 1, 151. Parol honoru. *Teat.* 19 *b*, 57. Na honor, = iakem poczciwy, auf Ehre, bey meiner Ehre. Przyrzekam na móy honor, wiernym bydź narodowi. *Gaz. Nar.* 1, 214. – Mam honor, poczytuię sobie za honor, za zaszczyt, ich habe die Ehre, halte es mir für eine Ehre. Mam honor powiedzieć, że ... *Teat.* 9, 14. Jakże mam honor zwać? Ř. iestem Szczerzecki. *Boh. Kom.* 1, 29. – Od honorów Dama. *Mon.* 69, 589. *dame d'honneur.* Anna de Boulen była panną honoru królowéy. *Niemc. Kr.* 2, 168. – Honory woienne, die Kriegsehren. Wszędzie posłowi honory woyskowe czyniono. *N. Pam.* 21, 258. Anglikom dozwolono woiennych honorów, i zasłano ich do Madras. *Pam.* 83, 425. – Wino honoru, der Ehrenwein, podarunek, który magistrat wolnych miast przeieżdżaiącym wielkim Panom zwykł uczynić, n. p. Przysłało miasto Gdańsk przeieżdżaiącemu posłowi naszemu wino honoru w dwunastu dzbanach. *Gaz. Nar.* 2, 225. – §. honory, godności, dostoieństwa, Ehrenämter. Pamiętay, że ociec móy nie miał tych honorów, których ia dzielnością swoią nabyłem. *Boh. Kom.* 4, 353. Honory odmieniaią obyczaie. *Radz. Z. P.* 49. Honory zwykły częstokroć w ludziach odmieniać humory. *Zab.* 14, 42. Honory są często nieznośnym ciężarem barkom tych,

którzy ie dźwigaią. *Zab.* 5, 31. - §. Honor, miano chartów; ein Name der Windspiele. - §. w niektórych grach w karty Honory, Sekwensy. *Mon.* 76, 728. die Honneurs im Kartenspiele. HONORARIUM, zapłata, n. p. literatowi, das Honorarium. Honorarium czyli nadgroda patronowi. *Teat.* 25 c, 3. HONOROWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, czcić, uczcić, beehren. Takich trzeba honorować, Co swéy nie chcą krwi żałować. *Kochow.* 276. HONOROWY, - a, - e, od honoru, Ehren:, *Vd.* zhaften, pohten; *Rs.* почётный. Długi honorowe. *Teat.* 22, 35. przegrane). Kara honorowych futer dla źle naganionych sędziów. *Czack. Pr.* 1, 130.

HOP! *ob.* Hup!

HORDA, ORDA, - y, *ż.*, po Tatarsku i po Turecku, Arab., *ordu* = obóz, że zaś Tatarów część naywiększa żyła pod namiotem i byli koczuiącym narodem, obozem nazywali zgromadzenie i siedliska swoie. *A. Czart. Mscr.* eine Tatarische Horde (cf. *Germ.* Heerde, *Pol.* trzoda), *Cro.* shereg; *Rs.* орда. Horda Tatarska, zgromadzenie wielkości ludu na iedno miéysce; do iednego pułku, iakoby do iakiego miasta abo prowincyi. Są rozmaite te hordy, a każda ma swe nazwisko osobliwe, między któremi są Nahayskie, Zawolskie, Altrachańskie, Przekopskie etc. *Gwagn.* 598. Witold gniazdo iedno Tatarskie, abo pokolenie, co oni ordą zowią, odegnał. *Krom.* 428. - §. horda, = Tatarowie, die Tatarn. Póki Polacy miecze, pałasze i kordy Nosili, póty nie były straszne im hordy. *Pot. Pocz.* 417. - §. zgromadzenie ludzi, kupa, orszak, zgraia, tłuszcza, tłok, tłum, rzesza, ein Haufen Leute, eine Schaar Menschen, *Crn.* kardèle, buhta). Choć wielkiemi ordami na początek kazania Janowego gromadzili się ludzie, przecię potym mała pamięć była na naukę iego. *Biał. Post.* 40. Tobie i hordzie twoiéy to się nie podoba. *Sowit.* 66. Horda nań uderzywszy, zabiia go. *Sekl.* 19. - §. horda, - y, *m.*, *Fig.* Tatarzyn, barbarzyniec, iunak, ein Eisenfresser. Nie do korda, panie horda. *Rys. Ad.* 44. HORDOWID, - a, *m.*, HORDOWINA, - y, *ż.*, rodzay drzewka bardzo giętkiego, którego kora rudawa niby otrębami mącznemi posypana. Z tego drzewa naywięcéy robią cybuchy do palenia tutuniu. *Ład. H. N.* 49., *Urs Gr.* 125. *Viburnum Lantana Linn.* der Mehlbaum, der Mehlbeerbaum, der Faulbaum. Ztąd *hordowe* cybuchy, *hordowidowe*, Pfeifenröhre von diesem Holze. HORDYNIEC, ORDYNIEC, - ńca, *m.*, ieden z hordy, Tatarzyn, ein Tatar. Usiadł sułtan pod baldakinem, porwanym z kościoła świętokradzką ręką iego hordyńców. *Birk. Kant.* A 4. Umie się hordyniec na koniu ułożyć. *Tward. Wład.* 201. On pierw nie zeydzie, aż we mściwéy zbroi Słusznym hordyńce mordem zaspokoi. *Zab.* 15 387. Ordyniec raz ucieka, a znowu przypada. *Bardz. Luk.* 7. HORDYNKA, ORDYNKA, - i, *ż.*, szabla tatarska, ein Tatarischer Säbel. Turczyn z krzywą ordynką. *Min. Ryt.* 2, 299. Miarkuiąc po krzywéy ordynce przy boku uwiązanéy, rozumiałem że pół obręczy wisi mu u pasa. *Teat.* 22 b, 99 HORDYNSKI, ORDYNSKI, - a, - ie, Tatarski, Tatarisch. Straszne oyczyznie ordyńskie kaydany, Straszne żelazne pęta. *Kochow.* 29. Nie po wygolonéy ordyńskiéy czuprynie ma bydź poznawan prawdziwy szlachcic; ale po cnocie. *Star. Ref.* 32.

HOR LA LA *ob.* Ha la la. *HORELICA. *Sak. Sob.* A 2 b. *ob.* Gorzałka. *HORĘZ, *Twor. Wie.* 62., 1 *Leop. Hier.* 3., *ob.* Oręż.

HORKAC, HORKAWO *ob.* Chrachać.

HORNO, - a, *n.*, Naczynia gliniane pospolite wypalaią się w piecach garncarskich *horno* zwanych. *Kluk Kop.* 1, 314. ein gemeiner Töpferofen.

HORNOSTAY, HORNOSTAYKOWY *ob.* Gronostay.

*HOROD, - u, *m.*, Słowiańskie, po naszemu grod. *Nar. Hst.* 2, 387. die Burg, *Rs.* городъ miasto, die Stadt *ob.* grod). Mowi Ruś: szto horod, to norow, zwyczay tam taki, i tu taki bydź może. *Pim. Kam.* 20. każdy kray, ma swóy zwyczay). Lada co, ni k *sełu ni k horodu pleciesz. *ib.* 220. ni w pięć, ni w dziewięć). HORODNIA, - i, *ż.*, grod prawny, das Burggericht. Góra ta na Polesiu, gdzie horodnie swoie szlachta miewali. *Vol. Leg.* 5 595. HORODNICA, - y, *ż.*, n. p. Zamek Grodzieński ze wszelkiemi zabudowaniami horodnica zwanemi. *S. Grodz.* 85. plac grodowy, Burgplatz. HORODNICTWO, - a, *n.*, *Rs.* городничество, HORODNICZOWSTWO, *Czack. Pr.* 1, 212. urząd miéyski w prowincyach W. X. L., którego obowiązkiem pilnować zamków stołecznych lub województw. *Kras. Zb.* 1, 575. in Litthauen, eine Burgvoigtey, Schloßhauptmannschaft; wyszogrodztwo). Horodnictwo Połockie. *Vol. Leg.* 3, 966. HORODNICZY, - ego, *m.*, od straży grodów czyli zamków warownych imię ma. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 213., *Star. Lit.* 88. cf. starosta grodowy, *Rs.* городничей. Zamek ten będzie w zawiadywaniu horodniczego Wileńskiego. *Vol. Leg.* 3, 199. ein Schloßhauptmann, Burgvoigt in Litthauen. Wyszogrodzki albo Horodniczy, gdzie taki urzędy są, będą mieć sobie od starostów więźnie poruczone; a gdzie Wyszogrodzkich abo Horodniczych niemasz, tam podstarości. *Stat. Lit.* 151. (HORODOWY, - a, - e, może Ordowy, od Ordy, n. p. Wszystkiemu woysku naszemu Zaporozkiemu, tak Nizowemu, iak i Horodowemu. *Vol. Leg.* 5, 55.). HORODZISZCZE, - a, *n.*, plac grodu, na którym zamek stoi, der Burgplatz, der Schloßplatz. Zamek Giedotry zawisna starożytność dawnych czasow zniszczyła, iż dziś ledwo horodziszcze znać. *Stryik.* 306. Erdziwił kilka zamków na starych horodziszczach znowu wyniosł i zabudował. *ib.* 227.

HOROWAC *ob.* Harować. HORTOWAC *ob.* Hurtować.

HORYL, HORYLKA *ob.* Oryl, Orylka.

*HORYLICA, - y, *ż.*, HORYŁKA, - i, *ż.*, gorzałka, der Branntwein. *Zimor. Siel.* 237, Lubihorylka. *Pot. Jow.* 72. der Branntweinsäufer.

*HORWACKA ziemia, = Kroacya. *Czach. Tr.* B 4. Kroatien, *Vd.* Hrovashku, Hrovashka deshela.

HORYZONT, - u, *m.*, z *Greckołac.*, der Horizont, widokres, poziom, *Vd* horisant, do ledna okroglina, dokrajar). Horyzont widzialny iest tą częścią świata, którą na około siebie widzieć możemy. *Kras. Zb.* 1, 376. Horyzont racyonalny, który się tylko myślą ludzką określa, cyrkuł dzielący sferę na dwie hemisfery. *ib.* Horyzont Warszawski. *Mon.* 76, 149. HORYZONTALNY *ob.* poziomy, płaskoprosty.

HOSANNA! *hebrayskie*, to iest: zawitay Panie, albo Panie zbaw' nas, wspomoż nas, day szczęście. *Biał. Post.* 13., *Sekl. Math.* 21.; *Cro.* Zvelichinasz.

*HOSPODAR, - a, *m.*, Hospodar znaczy w Słowiańskim gospodarza; tytuł ten był dawany Panuiącym w Litwie.

Czack. Pr. 1, 179. *Seigneur*, *Sire*; Sapieha w dedyk. krolowi statutu Litewskiego pisze: „Były te czasy, Nayiaśnieyszy Miłościwy Hospodaru Królu". Tamże Król tak się tytułuie: „My hospodar, znaiąc bydź powinnością swoią, żebyśmy państwom naszym wolność ich trzymali"; a na drugim mieyscu: „Maiestat nasz Hospodarski"; tamże na k. 2. „Sam hospodar pan nasz żadney zwierzchności nad nami zażywać nie może, ieno tylko, wiele mu prawo dopuszcza". *Hospodi Pim. Kam.* 106., *ob.* Pan). (cf. gospodarz, *Bh.* hoſpodář; *Vd.* hospodar); *Rs.* господарь, tytuł książąt Wołoskich i Multańskich. *Kras. Zb.* 1, 379. der Hoſpodar der Wallachey und Moldau. HOSPODARSTWO, - a, *n.*, *Rs.* господарство. W Turczech są dwa hospodarstwa, Wołoskie i Multańskie, nad którémi panuiący zowią się Hospodarami albo Woiewodami. *Wyrw. Geogr.* 122. Titel der Herzogthümer Moldau und Wallachey, Hoſpodarſchaft. *HOSPODARYNI, *ż.*, pani, die Frau, Gebieterinn, n. p. królowa iako Hospodaryni ma wiedzieć, co się w domu iéy dzieie. *Birk. Zyg.* 48. *HOSPODSKI *ob.* pański.

HOSTYA, - yi, *ż.*, opłatek poświęcony, die geweihte Oblate, die Hoſtie, *Slo.* hoſtiga, oplatek; *Hg.* ostya; *Vd.* hostia, oblat; *Rg.* svèdba, pricés). W religii Chrześciańskiéy słowo hostya uwielbione iest znaczeniem ofiary bezkrwawnéy ciała i krwi zbawiciela. *Kras. Zb.* 1, 380. Podali mu patynę i hostyą abo opłatek, który ciałem bożym zowią. *Baz. Hst.* 24. Na żertowniku pop wyrzezawszy zpośrzodku proskury hostyą albo ahnęc, kładzie na patynie. *Sak. Per.* 16., *Pim. Kam.* 74.

HOWAD *ob.* Owad.

HOWEIU! HOWEIU! poczęli wzdychać żydzi, nasz Pan Ayzyk, iako tam cierpi. *Dwor. K.* Ey wei! Ey weih! jüdiſche Lamentation, żydowskie szlochanie, stękanie, narzekanie.

HOY! *interj.* ochoty, Juch he! hoy! Naie się, zagrzeie się i rzecze: hoy! zagrzałem się. *Budn. Jes.* 44, 16. (ehey. *Bibl. Gd.*). A ten głos, gdy to, hoy tryumfie będzie, Hoy, hoy tryumfie na ięzykach siędzie. *Petr. Hor.* 2, *K b.* Hoy siostrzyczki zamną, sam zamną, krzyknęła. *Zebr. Ow.* 77. *io!*) *ob.* hey! - Hoy poczekay, nigdy ci tego nie daruię. *Teat.* 55 *e*, 51. he, poczekayno, ey! HOYDA! *interj.*, *ob.* heyda, heyza, friſch! Hoyda hoyda, do kieliszka, nie do korda. *Mon.* 73, 440. Odprawiwszy to okrucieństwo, przyszli do niego ieszcze z rękoma świeżo ukrwawionemi, wykrzykaiąc, i on głos zwykły hoyda! hoyda! po powietrzu roznosząc. *Gwagn.* 553. cf. hoyże).

HOYNIE, HOYNO, *adv. adj.* hoyny, *Bh.* hogně; *Sla.* blagodarno; *Rs.* тороβо, торовато; szczodrze, obficie, reichlich, überflüſſig. Będzieszli miał wiele, hoynie daway; ieśli mało będziesz miał, też mało z chucią udzielay. 1 *Leop. Tob.* 4. 8. Używał na każdy dzień hoynie. 5 *Leop. Luc.* 16, 20. okazale. 1 *Leop.*). Skąpo wieczerzać, hoynie na objad ieść. *Petr. Wod.* 34. Kto hoynie sieie, hoyne żniwo miewa. *Patr. Jał.* 7. Ci co przedtym z tobą hoyno przestawali, Nie tobie, ale twemu szczęściu się kłaniali. *Pieś.* 165. *affatim.* HOYNOLETNY, - a, - e, n. p. Pokoiu móy drogi, pokoiu szlachetny, Piękney zgody synu hoynoletny. *Ryb. Gęsl. B* 3 *b.* hoyne lata zdarzaiący). HOYNOROSŁKA, HOYNAROSŁKA, - i, *ż.*, *Botan.* krzaczek, maiący wiele rózg z korzenia pochodzących, *harmula*, *ruta altera sylvestris*, Hermelraute, eine Art Bergraute. *Syr.* 550. HOYNOSC, - ści, *ż.*, szczodrość, die Freygebigkeit, der Aufwand, *Bh. et Slo.* hognoſt; *Dl.* obilnoszt; *Bn.* blagodarstuo; *Vd.* darotliuost; *Sor.* 1. raddahwacżnoſcź; *Cro.* dareslivozt; *Rg.* blagodarnos, obijlnos, blagotvorstvo; *Rs.* щедролюбїе, тиβость, подáтливость, подáтность, торовáтость. *Ec.* великодáрство, великодáрїе. Gdzie wiele chleba, hoyności trzeba; gdzie wielki dochód, wielki rozchód. *Cn. Ad.* 240. Hoyność prawdziwa, nie zaluie tam, gdzie trzeba; skoro zacznie na rzeczy niepotrzebne tracić, przestaie bydź hoynością, i staie się marnotrawstwem. *Boh. Zam.* 318. Łacna hoyność z cudzego. *Papr. Ryc. ob.* cudzy). - *§. Dano im hoyność pokarmów. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 6, 23. obfitość, mnostwo, siła, wiele). HOYNY, - a, - e, *Boh. et Slo.* hogný; *Sr.* 1. dahwacżné, dahruwacżné, raddahwacżné; *Vd.* darotliù, darouiten, radodajezh; *Bs.* prôst, obilan, blâg, blagodarnik; *Rg.* blagodarni; *Sla.* blagodaran; *Rs.* даровитый, благоподáтливый, великодаровитый, торовáтый, подáтливый, подáтный, щедролюбивый, тивый, несавистный; *Ec.* даровательный, общительный, богатодáрный, гобзовáтельный, гобзистый; szczodry, freygebig. Nie każdy iest prawdziwie hoynym, kto rozdawa. *Gorn. Dw.* 384. Cnotliwy książe powinien mieć rękę hoyną. *Kołak. Cat. C.* 3. Więcéy hoyne dokażą ręce, niż oszczędne. *Zab.* 6, 384. On dziwnie każdemu układny, hoyny, wspaniały, iako pan z panów. *Boter A.* 4. Skępiec iest iako na skale iagody, Ludziom nic po nich, ieno wronom gody, A hoyny zasię iako groch przy drodze, Kto się nie leni, ten go idąc glodze. *Rey Zw.* 217. Hoynym bydź *Bs.* blagodariti; *Ec.* щедрить, ущедрить; богатодáрствую, любочéствуюся. - §. obfity, reichlich, überflüſſig. Woda ta niedobra w napoiu, dla wapna w niéy *choynego. *Petr. Wod.* 14. - - (*Slo.* hnogotliwe meno *collectiuum* zbiorowe imię).

HOYZE, *interj.* ochoty, Juch! he! Hoyże hoyże pokrzykniesz, Każdą duszkiem wynicuiesz. *Lib. Sen.* 16. *ob.* hey.

HOZDOWNIA *ob.* Ozdownia.

HOZY, CHOZY, hoży, choży, - a, - e, - *o adv.*, wzrostu dobrego, czerstwy, krzepki, żywy, von gutem Wuchſe, friſch, munter, lebhaft. Często niezgrabny płód, choć matka hoża. *Kras. Monach.* 61. Takiego chciała kawalera, Któregoby bohatyrska cera hożym czyniła. *Jabł. Ez* 6. Panna hoża, kształtna, piękna i młoda. *Teatr* 7 *c*, 13. Choży ruchawy pachołek. *Opal. sat.* 36. Udatna figura, wzrost choży, talia piękna. *Teat.* 22 *b*, 37. Hożo! *Jabł. Tel.* 241. Osieł zwierze niehoże. *Jabł. Ez.* 144. (*Bh.* hoch, hoſſek młodzieniec).

HR.

HRABIA, - i, *m.*, HRABIA, - iego, *m.*, dawniéy Grabia, Grof, Graf, *z Niem.* der Graf, *Bh.* hrabě; *Slo.* hrabě, graf, gróf; *Hg.* gróf; *Sr.* 1. hroba; *Sr.* 2. grobba; *Sla.* groff; *Crn.* grôf, knish, starostaik; *Cro.* grof, groff, knéz; *Dl.* knez; *Vd.* grof, knes; *Bs.* knéz; *Rg.* knéz; *Rs.*

Rs. графъ. Według ftaréy Safkiéy Niemczyzny to słowo Groff albo Grabia znamionuie sędziego. *Szczerb. Sax.* 69. *ib.* 152. Hrabia, Grabia, od słowa *Gród*, *grad*, iakoby rządca zamku, *comes caftellanus.* Hrad pawęź u dawnych Czechów znaczyło obrońcę. *Dobner Hagec* 7, 176. U nas maiętny szlachcic, choć urzędu dwornego nie miał, hrabią się pisał, obyczaiem Niemieckim, gdy miał znaczne dobra. *Nar. Hft.* 7, 73. U nas w aktach hrabiowie nasi Rzymskiego pańftwa, tytułu tego zażywać nie mogli. *Kras. Zb.* 1, 380. Z *Grophami powinowactwo. *Kosz. Lor.* 69 *b.* HRABIĄTKO, *n.*, *zdrb.*, *Teat.* 55 *b*, 27. Gräfchen, *Crn.* grofizh. HRABIANKA, - i, *ż.*, córka hrabiego, des Grafen Tochter. HRABINA, - y, *ż.*, die Gräfinn, *Bh.* hrabenka, hrabinka; *Slo.* grofka; *Sr.* 2. grobbina; *Crn.* grafina, knishya; *Vd.* kneshiza, kneshinja; *Cro.* groŭicza, knegina; *Dl.* knegina; *Sla.* groffica, groffca; *Rg.* kneghigna; *Bs.* kneghigna, knezoua; *Rs.* графиня. Do hrabiny należący, *hrabinny, *Ross.* графининъ. HRABSKI, - a, - ie, od Hrabiego, gräflich. *Bh.* hrabécý, *Crn.* knishke; *Vd.* kneshen; *Rs.* графскій, графовъ. HRABSTWO, - a, *n.*, *Bh.* hrabstwj; *Slo.* grofftwo; *Crn.* knishya, ftaroftya; *Vd.* kneshnia, kneshtvu; *Cro.* varmegya, groffia, knezia; *Bs.* knezstvo; *Rs.* графство. W prawie dawnym Niemieckim grabftwo, iurysdykcya grabiego czyli sędziego. *Szczerb. Sax.* 152. tak daleko, iak się iednego sędziego władza ściąga, *ib.* 69. cf. gograbftwo, margrabftwo, burgrabftwo). Godność hrabfka der gräfliche Rang. W Polszcze są niektóre familie hrabftwem pańftwa Rzymfkiego ozdobione. *Kras. Zb.* 1, 380. §., dobra hrabfkie, die Grafschaft. Hrabftwa Niemieckie samemu tylko są cesarzowi i ftanom Rzeszy podległe. *Wyrw. Geogr.* 121. - *fig.* Pszczoły rowno i spólnie po hrabftwie plondruią zielonym. *Zcb.* 13, 230. t. i. po krainie. §., Hrabftwo = hrabia z hrabiną, Graf und Gräfinn, Między cudzoziemcami przybyłemi do Rzymu, znayduią się hrabftwo Zamoyscy z synami. *Gaz. Nar.* 1, 19.

HRAMOTA *ob.* Ramota. HRAPOTA *ob.* Chrapota.

*HRAZISTY, - a, - e, hrufki, grząfki, grzęfki, sumpfig. Jeft to brzeżyfta rzeka i piaszczyfta, Nad nią zaś ziemia chroftem porosła hrazifta. *Stryik* 729. *Bh.* hraz grobla).

HRECZANY, HRECZYSNY *ob.* Gryczany. HRECZKA *ob.* Gryka. HRECZKOSIEY, - eia, *m.*, który grykę sieie, *poet* zamiaft rolnik, der Buchweitzensäer, *poet.* der Säemann, der Landmann. cf. hryc). U mnie hreczkosiey, mieszczan u ciebie szczęśliwy. *Zab.* 8, 329. Bieda! kiedy to człowiek na kawałku roli, musi bydź hreczkosieiem. *Zab.* 11, 189. HRECZUSZKI, RECZUSZKI, *plur.*, *Kras. Sat.* 77. placki hreczane, Buchweitzenkuchen. *ob.* gryczak, gryczanik.

HRONOSTAY *ob.* Gronoftay.

HRUBY *ob.* GRUBY. *Dudz.* 29. HRUSKI *ob.* Grząfki.

HRYC, - a, *m.*, n. p. Proftym wylągłszy się frycem, Czy u następnych wieków mam bydź proftym hrycem? A nie raczey imię me i zabawki kmiecie, Przyiemnemi pieśniami rozgłosić po świecie? *Zimor. Siel.* 130. Jeśli zabił niedźwiedzia, choć się rodził hrycem, Leda wziąwszy przezwifko, zoftanie szlachcicem. *Pot. Pocz.* 186. cf. hreczkosiey.

*HRYDNIA, - i, *ż.*, Ruś Biała zaraz z pola znosi wszelkie zboże do izb czarnych, które oni hrydniami zowią, i tam ie suszą. *Gwagn.* 335. Inflantczyki i Litwa, pierwey w hrydni, to ieft w izbie czarney gorąco napalonéy, zboże wysuszą w dymie, a potym w gumnie na boiowifku młócą. *ib.* 414. eine Rauchstube zum Trocknen des Getreides. Na Rusi Białey te hrydnie też iawiami zowią, *ib.* 335.

HU.

HU! *Jnterj.* krzyku, wołania, Hu! He! *Rs.* Ay! Kloryndzie! hu hu! Ach nie ozywa się, Ani go móy głos dosięga płaczliwy, Ja ciebie, a ty mnie podobno szukasz. *Tward. Daf.* 31. Zamknyicie oczy, i nie patrzcie, aż zawołam hu! *Teat.* 11, 89. *ob.* huczeć. - §., ochoty juchhe! hey! Chłopfkie hu hu w karczmie zabrzmiało. *Tr.*, *ob.* hey. §., wzdrygania od zimna (cf. chuchać). Hu hu zimno! hu hu! es ist kalt. Hu hu hu, przemokłem, ani suchey nitki nie mam na sobie. *Teatr* 8, 6 Hużeno bracie, rozgrzéy się. *Teat.* 36 *c*, 7. huże no). - §., hu, huzia! szczwania psów, die Hunde zu hetzen, huy. Dojeżdżacz, ruszaiąc ku temu mieyscu, gdzie psi maią póyśdź, ma zaraz głosem do nich mówić: nuże do lasa, albo hu do lasa, hu lala. *Oftror. Mysl.* 51. *Bh.* hus, hus. §., hu! sowi głos. *Cn. Th.* uhu hu ho, das Heulen der Eule, *ob.* puhacz.

HUBA, - y, *ż.*, z Niem. die Hube, Hufe łan, cf. włoka, *Vd.* huba). Rachuią na hubę 24 morgów. *Pam.* 84, 551. cf. *Vd.* hubar = kmieć.

HUBKA, GUBKA, - i, *ż.*, (cf. gąbka, *Boh.* hauba; *Slo.* huba; *Hg.* gomba; *Sla.* gubba, trúd; *Cro.* guba (2. *lepra*; *Dl.* guba, guber *tegmen*; *Crn.* gliva; *Rs.* губа на деревѣ, трутъ, жáгра. Hubki na drzewach rosnące, osobliwie wierzbowe i osowe, służą przy krzesaniu ognia. *Kluk. Rosl.* 2, 182. hubka grzyb, *alneus igniarius*, *Linn.* der Feuerschwamm, w ługu wymoczona i wybita ogień bardzo łatwo chwyta. *Jundz.* 562. Hubka cyrulikowi potrzebna do zatrzymania krwi uchodzącey. *Czerw. Narz.* 7. Hubki, gębki albo żagwie na dębach, sosnach, bukach, brzozach rosną; naylepsze iednak są modrzewiowe. *Urzed.* 14. HUBCZASTY, - a, - e, z hubką, mit Feuerschwamm. *Hupczafte ruśnice. *Pasz. Bell. B* 4. HUBKOWY, - a, - e, od hubki, Feuerschwamm=. *Bh.* hubný, *Slo.* hubatý, n. p. przedawca *Ec.* губопродáвецъ *spongiator.*

HUCIANY, - a, - e, od huty n. p. żelazney, szklaney, Hütten=. Piece huciane wapienne. *Kruml.* 24.

HUCZEC, Huczeć, - ał, - eli, - y, *intrans. ndk.*, HUKAC, - ał, - a, *czszt.* HUKNĄC, *iedntl.*, gruby krzykliwy głos wydawać, cf. hu, einen groben schreyenden Ton von sich geben. *Bh.* hučeti, hučjm, hučjwam, hlučeti, hlučjm, hlučjwam, hukakam, hluka, křjk dělam, weyskati; *Slo.* hlučim; *Sr.* 2. huskasch, juskasch; *Sr.* 1. wuskam, wuskano; *Bs.* hukati, bukkuciniti; *Vd.* ukati, yukati, vuzhem, juzkati; *Crn.* hukam, hauchen *imitatur sonum cum spiratione iunctum*, ukam *iubilo* jauchzen; *Cro.* hukati, czuvikati, húfkati *cucubare*; *Rg.* húkati *suspirare*, *gemere*, *bubulare*, húcjati *sibilare*; *Rs.* гýкнуть, гýкать, гикнуть, аýкнуть, аýкать, заaýкать; *Ec.* гучу, гонемую cf. *Gr.* ἰάχειν, ἰαχχάζειν, *Ger.* jauchzen, juch he! cf. kuczyć. §., o ludziach: krzyczeć, laut schreyen, mit starker Stimme. Każdy z nich huknie, allalah wołaiąc. *Paszk. Dz.* 73. Lud tak huknął, że nie dał mu całe domówić. *Jabł.*

Tel. 75. Wołaiąc i hucząc za nim, utlukli go. *Zygr. Pap.* 153. - Z radości tryumfuiąc, jauchzen. Ale móy przyiacielu, nie hucz tak, nie hucz, To pierwsza gra, zobaczym daley, kto skorzysta. *Zabl. Firc.* 33. Huczcie sprawiedliwi w Jehowie, szczérym przystoi pochwała. *Budn. Ps.* 33, 1. (weselcie się. *Bibl. Gd.*) Huczący *Crn.* ukavz; *Vd.* juskar, juzkavez; *Ec.* рóйникъ, гоиствитель. Huczeć spólnie z radości, okrzyk czynić, *Rs.* симкоестмовамъ. - Z piiaństwa ochoczo krzyczeć, juchzen, juchheyen, in trunknem Muthe. Wolno u nas pić, huczeć, strzelać, wadzić się. *Petr. Ek.* 92. Piiany chodził hukaiąc i tańcuiąc po ulicach. *Haur. Sk.* 511. - Huczeć na kogo = wrzeszczeć nań, fukać, gromić go, grzmotać, auf einen loswettern, losdonnern, Już na nich zewsząd naród nasz iako na wilki huka. *Smotr. El.* 11. - §. 2) o niektórych zwierzętach, osobliwie, ptakach, heulen, von einigen Thieren, besonders Vögeln, z. B. Eulen, Uhu. Osieł i muł huczeli. *Banial. J* 2 *b.* ryknęli). Puacze w nocy hukaią, abo trukaią. *Haur. Sk.* 278. Grzywacze huczeli. *Banial. B* 4 *b.* (cf. Hukacz). Sowy huczały. *ib. J* 3 *b.* Sowa często na dachu siedząc, hukała żałośnie. *A Kchan. Wrg.* 103. Sowa gdzie z wysoka hukała w nocy na nasze domy. *Tward. Daf.* 40, *Cro.* chuk chuvika. - §. 3) o nieżyiących rzeczach, grzmieć, brzmieć, von leblosen Dingen; heulen, brausen, sausen. Huczą działa. *Dudz.* 20. Huczy ogień w hucie, *Cn. Th.* Wiatr, grzmot, piorun, morze huczy, n. p. Żeglarz, gdy morze huczy, styrem robić się nauczy. *Teatr* 46 *c*, 24. Powietrze huczące, Knallluft, złożone z iednéy części gazu kwasorodnego, i dwóch części wodorodnego. *Sniad. Chym.* 102. - §. 4) huczeć, huknąć *Verb. Neutr.*, rozlegać się, odbiiać głosem huczącym, *Vd.* glasiti, shumeti, ertönen, erschallen. Krzyczy, a ogromny głos iego po całym obozie huczy, *Stas. Num.* 1, 143, *retentit Gall.* Na to słowo huknęło wszędzie rozjadłości echo. *ib.* 115. *il se fait entendre.* - §. Huczeć czym, szumno pysznić się czym, womit laut prahlen. Biskup ten nigdy nie uczy, lecz tylko gwardyą stroynego żołnierza huczy. *Zygr. Ep.* 89. - §. Hukać się *zaimk. ndk.*, zhukać się, rozhukać się *dk.*, bestwić się, wild werden, scheu werden, verwildern. Twóy pan panią rozkomosił, i to niewiniątko za nią się zhuka. *Teat.* 10, 19. - §., o świniach: kiernozić się (cf. chuiec) sich belaufen, von den Schweinen. Nie dopuszczać tego, aby się świnie przed pięcią kwartałami hukały. *Wolszt. byd.* 131. HUCZEK, - czka, *m.*; *Demin Nom.* huk; szum, szmer, Geräusch, Naymnieyszy huczek wielką trwogę w obozie sprawował. *Kłok. Turk.* 243. - §. radosny albo swywolny krzyk, Jauchzen, Jubeln, Lud to uyrzawszy, ledwo żyw z pociechy, Radosne stroi huczki, gziki, śmiechy. *Zab.* 12, 77. Ci nie tak, iako chciano huczki stroią, Bo się możnieyszych fakcyi słusznie boią. *Chrość. Fars.* 6. Czemużby nie miała cnota bardziey, aniż pochlebne huczki zalecać dobréy rady? *Lub. Roz.* 435. Strzeż się zatym tak lubych mu przerwać momentów, Żeby ci za te huczki nie kazał na reszcie Wyliczyć, iuż to naymniey basów dwieście. *Zabl. Amf.* 84. Nocne huczki. *Mon.* 76, 726. Na kiermassu *pitma rad w huczku piiał. *Pim. Kam.* 332. Ucichną te niedługo huczki i szumy, Poydą na wiatr pysznych dumy, *Kochow.* 297. 2) HUCZEK, - czka, *m.*, człowiek krzykliwy, ein Schreyhals. Sąd Grodzki w ręku ekonoma abo huczka. *Przestr.* 156. HUCZNIE, HUCZNO *Adv.*, z trzaskiem, głośno, *Fig.* chełpliwie, mit Geräusch, laut prahlerisch. Huczno śpiewam sobie. *Teatr.* 52 *c*, 3. Używaymy hucznie wszystkiego. *Teatr.* 7, 23. Huczno, buczno, a w pięty zimno. *Zegl. Ad.* 90. Prahlerey und nichts dahinter, cf. buczno, a w mieszku pusto. HUCZNY, HUKLIWY, - a, - e, huk wydaiący; głośny, heulend, schellend, tönend, brausend, sausend. *Bh.* hlučný; *Rs.* громкій. Grzywacze huczne. *Banial. J* . Brzegi szumią od wody hukliwéy. *A Kchan. Wirg.* 313. *Dmoch. Jl.* 2, 192. Żołnierze znaki rozwiną i w surmy zagraią, Po wszystkim mieście głosy huczne trąby daią. *Bardz. Luk.* 7. cf. huk.

*HUDAK *ob.* Chudak. *HUDO *ob.* Udo.

HUF, UF, - a, *m.*, HUFIEC, *UFIEC, - fca, *m.*, (*Bh. et Slo.* hauf, hromada, stádo, zástup, gromada, *Germ.* der Haufen, *Anglos.* heape, hype, *Angl.* heap, *Dan.* hob, *Suec.* hop, cf. *lat* copia, *Pol.* kupa) = gromada, kupa, ein Haufen, eine Schaar. Rozdzielił lud swóy, i drob, i bydło na dwa hufy. *Budn. Genes.* 32, 7. na dwa hufce. *Bibl. Gd.* na dwa *hufca (*Dualis*) *Wuiek.* Pytał Jezus ducha nieczystego: iako cię zowią: on odpowiedział: zowią mię hufem, abowiem nas iest wiele. *Radz. Marc.* 5, 9. (ćma *Leop.*, woysko. *Bibl. Gd.*, Legion, Luth.) Zaszły mu drogę ufce niezliczone duchów z otchłani. *Odym. Sw. Oo b.* Nie z ufy, ani z woyski. *Rey Pst. Uu* 1. Miał z sobą wozy i iezdne, i było tego niemały huf. *Leop. Genes.* 50, 9. (poczet. *Bibl. Gd.*) - §., huf, kolumna, pewna część woyska, zamkniętemi czyli ściśnionemi szeregami do attaku uszykowana. *Jakub. Art.* 294. eine in Schlachtordnung stehende Kolumne. Skanderbeg wywiódł huf przeciwko nieprzyiacielowi. *Baz. Sk.* 170. To w tę, to w owę stronę szablą błyska, A przed nią w kupę huf się czarny ściska. *J Kchan. Sz.* 96. Niech się szykuią wszystkie djabelskie hufy. *W. Post. W.* 84. Wyzwał on was piérwey przed huf, a my go teraz wyzowmy wszystkim hufem. *Baz. Sk.* 170. §., hufiec, liczba żołnierzy, złożona z kilku lub kilkunastu rot. *Jakub. Art.* 3, 294. ein Haufen Soldaten von einigen Rotten. Hufcami = rotami. *Cn. Th.* Rottenweise; *Slo.* haufně *glomeratim.*

HUF! HUFF! *Jnterj.* pewne szczekanie psów gończych, cf. hap, huff huff! ein gewisses Bellen der Hetzhunde. Za dzikiem psy iak do szturmu idą, skomląc huff huff huff. *Haur Sk.* 339. Zagray piérwszy odezwał się huf huf huf! za nim inni taf taf taf! *Teat.* 19 *b*, 72.

*HUFAC *ob.* Ufać.

HUFIK, - a, *m.*, HUFECZEK, - czka, *m. Demin. Nom.* huf, hufiec niewielki, *copiola. Mącz.* eine kleine Mannschaft, ein kleiner Haufen; *Bh.* haufec (cf. kupka, garstka). Wyszły ku potkaniu z obozu trzy hufiki. *Leop.* 1 *Reg.* 13, 16.

HUFNAL, - a, *m.*, z *Niem.* der Hufnagel gwóźdź podkowny, n. p. Zabiciu hufnalem za żywe, lekarstwo. *Syr.* 918.

HUK, - u, *m.*, huczenie, hukanie, trzask, łoskot, das Heulen, Getöse, Geschrey, der Hall, Knall, Schall. *Boh.* hluk; *Slo.* huk; *Bs.* hukka, bukka, talabukka, treska; *Vd.* pok, ropot, lusk; *Rg* hùk; *Ec.* гукъ, гуканіе. Morskie boginie się bały Z armat huku, ktory i skały Przechodził. *Zbil. Drog. E* 3. Huk armaty woienney w pustyniach słyszano. *Bardz. Luk.* 15. Ziemia huk wydaie,

pod nogami rozpędzonych koni. *Węg. Marm.* 1, 41. Dał się słyszeć dźwięk bębna i huk bąka, dud. *Otw. Ow.* 584. - §., huk, hukanie, fukanie, gromienie, Wettern, Toben, Schelten, Geschelte. Ona przyuczona do huku, musi słuchać rozkazu oycowskiego. *Teat.* 22, 112. Krzyk tam i huk był wielki. *Petr. Ek.* 43. Day za prośbą, bo musisz dadź wszytko z przynuki; Czego prośba nie może, mogą huki puki. *Zegl. Ad.* 2. Huku puku za talar, roboty za szóstak, abo: większy huk, niż puk. *Rys. Ad.* 70, Huk, stuk, puk, daley nic. *Zegl. Ad.* 91. *Bh.* mnoho wřesku, malo wlny; *Slo.* mnoho wiceřkow, malo wlni; mnoho prat, málo wéšát; wetši dim, nejli pecenka, wsecko do dimu ide; *Vd.* velik ropotiz, pak malu mele; vezhi slava, kaker krava, *Rg.* vele skvikke, à mallo vunnee, viel Geschrey und wenig Wolle. Więcey u Turków huku niż puku; licznieysze woysko na papierze, niż w obozie. *Klok. Turk.* 209. - Z hukiem wesele bydź miało Jakiego dawno w tey wsi nie bywało. *Jabł. Ez.* 103. szumne, eine laute prächtige Hochzeit. Pan wina hukiem dawał, nie żałował, i często częstował. *Jabł. Ez.* 89. szumnie, obficie, reichlich. Wspaniale dzisiay częstować będzie, wszystkiego będzie hukiem. *Teat.* 7 *c*, 15. Zaprasza mię do siebie; wchodzę, stół nakryty. Hukiem potraw wybornych z legumin i mięsa. *Zabł. Zabb.* 1. co niemiara, unermeßlich viel. Czerwonych złotych hukiem iest u nas. *Teat.* 7 *c*, 7. *Pam.* 85, 1, 908. Ze wielkie przygotowania czynią, gości ma bydź hukiem. *Teat.* 6 *b*, 79. *Bh.* hluk *turba populi*). Pieniędzy huk, zboża pełno, bydła dostatkiem. *Teat.* 26 *b*, 4. mnóstwo, zbytek Ueberfluß. HUKAC *ob.* Huczeć. HUKACZ, - a, *m.*, gołąb' Grzywacz *qu. v.* HUKLIWY *ob.* Huczny. HUKNĄC *ob.* Huczeć.

Pochodz. *zhukać*, *rozhukać*, *rozhukany*, *przehukać*, *zahuczeć*, *zahukać*.

HUL! HULALA! *Interj.* krzyk na wilka, huß, huß, wenn man auf den Wolf heßt. Wilcy wyią za gumnem w nocy, Gospodarz pociąga rohatynki, w oknie hul hul woła. *Rey Wiz.* 12. Gdy wilka pasterze zoczą, powstawa na niego okrzyk na powietrzu: hulala, póki nie uciecze do lasa. *Haur. Sk.* 3, 12. cf. ha, ha lala. - HULAC, - ał, - a *v. trans. ndk.*, hultaysko żyć, huczno szumiąc marnotrawić, (juchheyen) schlemmen, schwelgen, prassen (ludern). *Bh.* hewřiti (*Bh.* hulákám, hrzmot dělám, hluka delam, hukam); *Rg.* huliti, pohuliti, pohuglivati *contemnere*, *vituperare*; hule *sus*, *porcus*; oholo *arrogans*); *Bs.* hulliti, kudditi = gardzić); *Rs.* гулять spacerować, włóczyć się, proźnować, rospustnie żyć; забулдыжничать; *Ecc.* блудити, блужу, непотребствовати cf. *Lat.* helluari cf. kulig *Rs.* раскуликаться). Jął się ladaiakiey kompanii, hulał z niemi, i marnował poki mu stało. *Haur. Sk.* 203. Hulay duszo, piekło gore. *Zegl. Ad.* 91. *Teasr* 43 *b*, 32. Aż nad to hulaliśmy. *Teat.* 43 *c*, 98. *Wyb.* Kiedy hulać, to hulać. *Teat.* 22, 43. HULAKA, - i. *m.*, HULAK, - a, *m.*, marnownik szumny (ein Juchheyer) ein Schlemmer, *Bh.* heysek; *Rs.* гуляка, (гуляльщикъ brukownik). Hulak, co nań doma nie orzą, musi łupić, drzeć, bo żołd iego zbytkowi nie zdoła. *Falib. Dis. N.* 2. Ale co tobie w głowie? ty taki hulaka, Trzpiot, libertyn, a ona nabożnica taka! *Zabł. Firc.* 96. *Tręb. S. M.* 58. Ieden z iego synów był hulaka, utracyusz, kostera, *Tręb. S. M.* 73. (HUŁAN *ob.* Ulan). HULANKA, - i, *ż.*, lusstyk, eine jubelnde Lustbarkeit. *Vd.* arshiulenje); *Rs.* гулянка = wolna godzina, гуляніе przechadzka; перегулъ hulanka, забулдыжность. Chcę tu wydadź hulankę z uroczystościami Wszystkiemi, z maszkaradą, z koncertem, z tańcami. *Zabł. Firc.* 48. Od wczorayszey hulanki iestem iak stłuczony. *Teatr* 43 *c*, 96. *Wyb.* Znów na kredens potoczył się z hulanki, i wszystkie potłukł szklanki. *Teat.* 43 *c*, 76. *Wyb.* podchmieliwszy sobie, berauscht, im Rausche). Szlachta staroświeccy pospolicie lubią hulanki. *Teat.* 24 *c*, 64. ley wzley). HULASZCZY, - a, - e, hulaiący, schwelgend, schwelgerisch. On rozrzutny, hulaszczy, łykayko wyśmienity. *Mon.* 73, 592. Epikur hulaszczy filozof. *ib.* 70, 783. *Rs.* гуляшій день wolny od roboty dzień.

HULETKA, - i, *ż.*, *Gall.* houlette, = laska pasterska, Schäferstock, *Boh.* hůlka laska, laseczka). Dałem iuż wstążkę dziś moiey Lizetce, By ią przy swoiey nosiła huletce. *Zab.* 9, 97. Nie razem się gniewała na niego, on przecię; W świeże codzień huletkę moię stroił kwiecie. *Zab.* 12, 35. *Gawdz.*

HULTAY, *ULTAY, - aia, *m.*, tułay, tułacz, łożny człek, szubrawiec, łazęka. *Cn. Th.*, *cf.* hołota, gołota, *Cro.* tepecz, markaj; ein Herumtreiber, ein Thunichtgut, ein Taugenichts, ein Halunke. Hultaie, którzy nikomu dorocznie nie służą, iedno się tylko na tydzień naymuią, abo też nic nie robią, płacą po 12 groszy. *Vol. Leg.* 2, 665. Hultaie rozumieć się maią, co domów swoich nie maią, ani dorocznie służą, wyiąwszy rzemieślników, tacy pogłównego płacą po złł. 4. *Vol. Leg.* 3, 382. Hultaie tułaiąc się po wsiach i miasteczkach, poddanych naszych niszczą, na robotę drogo się naymuią. *ib.* 589. cf. bandos). Hultaie, przez nieopatrzność, żywność długiego czasu za krótki czas trawią, a potym biorą sobie przyczynę od swych własności tułania, a tak tułaiąc się cudzych rzeczy łapać nie boią się. *Herb. Stat.* 363. - §., ogólniey, człek nierządny, łaydak, ein liederlicher Kerl. Niemało wielkich ludzi znaydziemy, którzy z młodu wielkiemi hultaiami byli. *Boh. Kom.* 5, 36. ultay. *Opal. Sat.* 156., *P. Kchan. Jer.* 117. Hultaiu, nie pokazuy się na oczy. *Teatr.* 33 *c*, 68. Syn móy marnotrawca, hultay i kostera. *ib.* 7 *c*, 75. HULTAYKA, - i, *ż*, n. p. Taką przy sobie trzyma hultaykę, która nayszkodliwszemi radami, w nieochybną ią wtrąci przepaść. *Teat.* 7 *c*, 4. Ah cóż to, hultayko! *Teat.* 29, 84. liederliche Vettel. Filutko, hultayko! *ib.* 28, 71. *ib.* 3, 85. *§., Zyiąc tak tedy, długo hultaykę klepałem. *Teat.* 30 *b*. 37. po hultaysku żyłem, iak hołota, liederliches Leben). HULTAIC SIĘ, - ił, - i *zaimk. ndk.*, zhultaić się *Dok.*, hultaiem się stawać, liederlich werden. Hultaić mi się matka pozwoliła. *Jabł Ez.* 152. - §., hultaić się, hultaić *intransit.*, żyć po hultaysku, włóczyć się, sich herumtreiben. Tobie, piiaku, o tey porze powracać do domu! hultaić się noc całą! *Teat.* 10 *b*, 94. Trzeba będzie hultaić, i torbę włóczyć bez żadnego zapasu. *Teat.* 19 *c*, 67. HULTAYSKI, - a, - ie, nierządny, liederlich. Gdy kto swoie przemarnował przez hultayskie życie. . *Haur Sk.* 248. Hultaysko *Adv.*, nierządnie, liederlich. Wolno potomkowi maiętność tyrać, hultaysko z nierządnicami żyć. *Petr. Ek.* 92. - Hultayski bigos, bigos z różnych mięsiw z kapustą. *Ossol. Wyr.* Ragout von mancherley Fleischsorten mit Kraut. Dla mnie nie trzeba, iak zrazów, bigosu

hultayſkiego. *Teatr* 33 *d*, 20. HULTAYSTWO, - a, *n.*, życie hultayſkie, liederliches Leben, Landstreicherey. Sludzy od panów swych umyślnie na hultayſtwo uciekaią, a rządzić się dorocznie nie chcą. *Vol. Leg.* 2, 1405. Piiaństwa więcey i hultayſtwa, niźli gospodarſtwa pilnowali. *Teat.* 54 *c*, *C ii.* §., *collective* hultaie, chałaſtra. *Cn. Th.* liederliches Gesindel, Lumpenpack, *Rs.* самовольщина.

HUM! wyraz zaſtanowienia, hem! hm! Bedenklichkeit auszudrücken. Hum! wszyſtko mi się zdaie, że iednakowo dobrze o tym wie. *Teat.* 24, 110.

HUMA, - y, *ż.*, naczynie iakie na ſtatkach, ein Geschirre oder Geräthe auf den Flußschiffen. *Haur. Ek.* 171.

HUMAN, - ia, *m.*, miaſto w Bracławſk. *Dyk. G.* 1, 288. eine Stadt in der Ukraine. HUMANSKI, - a, - ie, od Humania, n. p. rzeź Humańſka. *ib.* HUMANSZCZYZNA, - y, *ż.*, dobra do Humania należące, die Güter von Human.

*HUMANISTA, - y, *m.*, ludzki pan, popularny, ein menschenfreundlicher Herr. Pan ludzki, przyiacielom chętliwy, ubogich podeymuiący, humaniſta ieſt. *Petr. Ek.* 115. Bełzecki, senator mądry, humaniſta szczodry, pan bogoboyny. *Nies.* 1, 70.

HUMEN, - a, *m.*, z Grecko., *Ross.* игу'менъ opat greckiego obrządu, ein Abt vom griechischen Ritus. Władykówie, Humenowie, popi wszyscy, w Rusi z osiadłych rol płacą po złotemu. *Vol. Leg.* 3, 52. HUMENICA, - y, *ż.*, *Rs.* игуменья, ksieni Greck. obrz., eine Aebtissinn. Humenowie i Humenice, każdy i każda po zł. 15. *Vol. Leg.* V, 169.

HUMERAŁ, - u, *m.*, naramiennik kapłańſki, das Achselhemde. Naramiennik abo humerał Aarona był złotemi łańcuchami i drogiemi kamieniami ozdobiony. *Skarg. Żyw.* 1, 347, naramnik. 1 *Leop. Ex.* 28, 12. przyramek 3 *Leop.* Ephod.

HUMOR, - u, *m.*, z *łac.* - §. *Medic.*, słowo humory, które możemy zwać rozciekami, oznacza wszyſtkie subſtancye płynne, rozpłodzone w ciele ludzkim trawieniem pokarmów. *Dyc. Med.* 2, 566. die Säfte des menschlichen Körpers. cf. sok, miazga, krew, chil). Humory w ſtanie naturalnym są łagodne, figurę okrągłą maiące, gęſtość do naczyń proporcyonalną. *Krup.* 5. 8. Humory katarowe. *Comp. Med.* 45. - §., *moral.* ſkłonność, sposób myślenia, guſt, smak, wola, cf. fantazya, die Laune. Humor zdaie mi się bydź iakoby zwyczaiem umysłu zadawnionym, albo że tak rzekę nałogiem. *Mon.* 69, 100. *Bh.* rozmar. Humor mój ieſt wesoły. *Teat.* 36 *b*, 92. Pan zawsze pan, ia sługa; słowa zatym moje Przyimiesz podług humoru, iaki ci przypadnie. *Zabł. Amf.* 40. Coś w nim pociesznego poſtrzegł do humoru swego. *Dar. Let.* 15. Honory zwykły częſtokroć w ludziach odmieniać humory. *Zab.* 14, 42. Coż to, Pan nie w swym humorze! *Teatr* 48 *c*, 7. *Wyb. Kul.* Coż to, Pana w tak kwaśnym zaſtaię humorze! *ib.* 40 *b*, 83. *Vd.* on ni dobre wole). Nie w dobrym humorze, = nie w dobrym sosie, bey übler Laune. Może to humor iey ułagodzi. *Hul. Ow.* 74. zły humor, *Dl.* chemer, *Hg.* cheümeür; *Cro.* zlovolynoszt; cf. *Cro.* zlovolimsze *moerore conficior*). Trudno iéy humorom i chimerom dogodzić. *Teat.* 24 *c*, 7. Złego dzisiay ieſtem humoru. *Mon.* 76, 89. Niepodobna ieſt bydź zawsze dobrego humoru. *Teat.* 50 *c*, 53. Jak myślę o niéy, zaraz mię to w dobry humor wprowadza, i tańcowałbym chętnie. *Teat.* 52 *c*, 46. Humoruś pełny, ſtąpasz okazało, Dosyć poſtawy, ale wątku mało. *Zegl. Ad.* 90. *Niewieſk.*, dumy, Eigendünkel, Stolz. HUMOREK, - rku, *m.*, zły humor, kaprys, üble Laune, Capricen. Coż to ieſt humorek? zmartwienie, niespokoyność! *Bh.* Tak ieſt, zmartwienie bez przyczyny. *Teat.* 37, 100. Kobietki miewaią swe humorki, trzeba im wybaczać. *ib.* 34 *b*, 6. HUMOROWATY, - a, - e, pełen humorów, kaprysów, voll Humeurs, Capricen, capricieus. Humorowate i niespokoyne narody. *Pot. Arg.* 100. Twarz ogromna, surowa, humorowata. *ib.* 275. marsowata.

*HUNĄC *cz. iedntl.*, n. p. Nakazał Cesarz synod; Metropolita na to ani *hunął, bo ſkarać go władzy nie miał. *Smotr. Ap.* 58.? cf. trunąć.

HUNCFOT, - a, *m.*, z Niem. Hundsfott kiep. - *Prov. Slo.* tak pan boh ſelmow treſce, abi ſa huncwuti karhali, iednego karanie, dziesiątego *kaianie). §., Huncfoty u botów, ſkórki w tyle na pięcie, na pódparcie oſtrogi cf. ſkórka na bóty.

*HUNEK, - nka, *m.*, (może od guni) proſtak, gbur, ein Bauer. Z onych wzgardzonych hunków, koziarzów, rolników, Namnożyło się wodzów, ſtrzelców, pułkowników. *Zim. Siel.* 244.

HUP! - HOP! *Interj.* pobudzaiąc do przeſkoczenia hop! hop ſa! (beym Springen). *Vd.* hop, hoi, vop = hey!) Jeździec do konia, przesadzaiąc rów, zawoła hop! *Kar. Nar.* 380. Nie iużże ten przeſkoczy, co sobie hup! powie. *Pot. Arg.* 655. Nie mów hup! aż przeskoczysz. *Budn. Ap.* 47. *Jabł. Ez.* 78. (cf. Jeszcze nie wykrzykay, Nie tryumfuy przed czasem, Triumphire nicht vor der Schlacht. *Slo.* newiſtag, ne hwizdag, eſcej' ne preſtočil. Szkoda ſkok uprzedzać, iako mówią, hupem. *Pot. Arg.* 655.

1) HUPAC *ob.* Haupać, Hapać, hap.

2) HUPAC, - ał, - a *cz. ndk.*, ſkakać przez co, hinüber springen. *Tr.*, *ob.* hup, chop, chopnąć.

HUPIESZEC *niiek. ndk.*, pleśnieć, schimmeln. Księgi by od wilgoci hupieszały. *Chmiel.* 1, 233. trupieszały.

HUPKA *ob.* Hubka.

HURMEM, Churmem *Adverbialiter*, tłumem, gromadno, in einen großen Haufen, in einer Schaar, schaarweis, haufenweis. *Crn.* trûma *caterva*). Hurmem się tam cisnęli krewni, przyiaciele. *Przyb. Luz.* 136. Wszyscy oraz hurmem poszli. *Haur. Sk.* 320. Hurmem, iak na gwałt. *Zegl. Ad.* 91. Wyciągnęli *hurmą, lud bardzo wielki. *Leop. Jozue* 11, 3. Hurmem wszyſtkiego, doſtatkiem, ryczałtem, po pańſku. *Gemm.* 97. reichlich. (cf. hukiem). - Kupy chłopſtwa *pod hurmem* się iego ściągali. *Tr.* pod hufem, in seinem Haufen, in seiner Kolonne.

HURSKA ziemia = Horwacka ziemia. - *Bielſk. S. Maj.* B 4 *b.* o Węgrach tam mowa ieſt.

HURT, HORT, URT, - a, *m.*, HURTY, - ów, *plur.*, z *Niem.* die Hürde (*lat. med.* hurdicium, *Gr.* κοςδυλη, *Angl.* hurdle, cf. Pol. grodza, hrodza) płot przewoźny ruchomy do ogradzania na polu owiec, bydła. *Slo.* koſſina, korba, *Bh.* lésa, liſka; *Sr.* 2. buchti; *Rs.* ry'ґмb, денникъ. (юрma namiot Tatarſki). Urty dla owiec grodzą się sztukami z chroſtu łozowego i kołów dębowych. *Kluk. Rośl.* 2, 167. Swobodnych hurtów nienaiemni ſtróże, Leżąc na pował, różnorymnych pieśni Uczą swe fletnie. *Hor.* 2, 276. - *Metonym.* ſtado, trzoda, owce, Vieh, Heerde. Chcę pędzić w ſtronę tłuſte barany, Lecz że zwykłego na się wołania Hurt nie usłyszał trudno się zgania. *Zab.* 15, 47. HURTEM, na hurt, *Adverbial.*, ryczałtem, in Bausch und Bogen. (*Bh.* hurtem, z hurta z prędka); *Bh.* weſmés, an:

kolem, aufhrukem, zahrnkem, smahem; *Vd.* vkupsklad, vkupsloshik; *Rs.* гуртомъ, оптомъ, вäломъ, сряду, сподвäлъ, сплошь. Całe stado szkap, i wszystkie wozy przefacyendówałem hurtem. *Teat.* 19 *b*, 8. Towary tam leżą hurtem, t. i. bez liczby, wagi i miary. *Gal. Cyw.* 3, 74. Dowiezione do miasta ze wsi trunki, nie na kieliszki, kwarty abo garce, lecz hurtem przedawane bydź maią. *S. Grod.* 2, 101. na hurt. *Hor. Sat.* 74. cf. hurtownik. HURTOWAC, HORTOWAC, URTOWAC, ORTOWAC, BURTOWAC, - ał, - uie *cz. ndk.*, w hurtach na polu bydło trzymać, in Hürden das Vieh halten, oder auf dem Felde einhürden. *Rs.* гуртинить, гурчу obrączkować n. p. dukaty). Hortowanie owiec iest to, kiedy latem na noc nie zapędzaią się do owczarni, ale nocuią na ugorze, ogrodzone sztukami płotu, do przewożenia zdatnemi. Podobnym sposobem hortować można rogaciznę. *Kluk. Rosl.* 3, 173. b) hurtować rolą, gnoić ią takim hurtowaniem, den Acker hürden, durch Hürden düngen. Owczarzów powinność, aby pola ortowali abo burtowali, z mieysca na mieysce pomykaniem się. *Gost. Ek.* 126. *ib.* 124. O urtowaniu i nagnoieniu roli. *Haur. Ek.* 178. Owcami urtuią role i ogrody; ale też i rogatym bydłem. *ib.* Owce, gdzie są stadami, pola niemi burtować, t. i. co trzeci dzień z mieysca na mieysce pomykać. *Haur. Ek.* 19. Bydłem swoie hurtuią pola, z mieysca na mieysce coraz pomykaiąc się. *Haur Sk.* 63. Gnóy owczy użyteczny do hurtowania czyli sprawiania roli. *Zool. Nar.* 362. - HURTOWNIK, - a, *m.*, HURTOWNY kupiec, hurtem kupuiący i przedaiący, ein Grosshändler, *Bh.* autolnjk. Zydzi hurtownicy wódki do Warszawy przywożący, te w magazynach mieyskich dla bezpieczeństwa od ognia, składać maią. *Gaz. Nar.* 2, 67. HURTOWY, - a, - e, od hurtów owczych, bydlęcych, Hürden=. *Rs.* гуртовый stadowy, trzodowy. - §., ryczałtowy, im Grossen, im Ganzen, en Gros. *Bh.* wesemný, wesměsný; *Rs.* оптовый. Hurtowy, hurtowny handel *Ross.* валовóй торгъ.

HUZAR, HUSAR, - a, *m.*, z *Węg.*, nazwisko iazdy Węgierskiey w woyskach cudzoziemskich. *Kras. Zb.* 382. der Husar, ein leichter Ungrisch gekleideter Reuter. *Hg.* husz z dwadzieścia, z dwudziestu wybraniec; *Bh. et Slo.* husar; *Vd.* husar, rogerski jesdazh; *Sla.* katana; *Cro.* huszar, *Dalmatini* za tolvaja y razboynika dërse; drugi za viteza, konyanika (*disting.* guszar *anserarius*); *Bs.* gusar, *pirata*, gusariça *nauis piratica*; gusariti *facere piraticam*; *Rag.* gusàr, gùsa *praedator*, gusàriti *praedari*; *Rs. Ec.* гусáръ z Litewsk. zbroyny woiak, maiący pod sobą pieszego nazwanego янычаръ. Przeciw powszechnemu mniemaniu, że Husary wyszły z Węgier, z Cymbryyskiego *dussar* albo *dursar* olbrzym, wywodzi *Czacki. Pr.* 1, 215. HUSARKA, - i, *ż.*, żona husara, lub husarską służąca, die Husarinn, *Boh.* husarka. Husarka Wenus żonom hetmaniła. *Tward. Daf.* 45. HUSARZ, USARZ, - a, *m.*, kopiynik, nazwisko kawaleryi autoramentu Polskiego, rożniący się od chorągwi pancernych, nie tylko w ubiorze, ale i w rynsztunku. *Kras. Zb.* 1, 382. ein polnischer Husar. Usarz Polski z kopiią. *Susz. Pieś.* 3, G 3 *b*. *Chmiel.* 1 82. Co przedtym mówiono, że więcéy skrzypek na smyczek, niż husarz na kopiią weźmie, to teraz słuszniéy rzec, że więcéy maiący za pieniądze kupi, niż odważny żołnierz krew leiący wysłuży. *Psalmod.* 78. - §., iunak, ein Bramarbas. Husarz ostro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć wąsem muchy ścinać. *Kochow.* 50. Nie to husarz, co groźny humor ma w pokoiu, nie ten co wąsem trząsa, kiedy przy napoiu Kandyiskim posiedziawszy, puhary rychtuie. *ib.* 51. HUSARSKI, - a, - ie, od Husarza, Husaren=. *Rs.* гусарскiй. Husarskie albo Kozackie półki слободскiе полки. R. 1503 przyiechawszy Alexander z Litwy, złożył seym w Lublinie, na którym uradzili służebne przyiąć; i przyięli obyczaiem Husarskim, albo Rackim, z drzewy a z tarczami. *Biel. Sw.* 259. Husarskie znaki zkąd maią początek *ob. Czack. Pr.* 1, 215. Z husarskiego siodła ręką albo nogą, a z Kozackiego szyią przypłacaią. *Rys. Ad.* 80. Husarska pieczenia suto z cebulą. *Teat.* 43 *c*, 64. *Wyb.*; *Bratk. T.* 4. Ci, którzy po Usarsku służą, powinni na koń wsiadać do potrzeby z kopiią, we zbroi, w zarękawiach, w szyszaku z krótką rusznicą, z koncerzem, albo pałaszem. *Vol.* 2, 1064. HUSARYA, - yi, *ż.*, *collect.*, die Husaren=Reuterey, die Husaren. *Husarstwo*, cf. *Bs.* gusarstwo *piratica*.

*HUSKA, - i, *ż.*, Sól warzona zlewa się do figur konicznych, z których uschła wyrzuca się w sztukach, Huski po Rusku nazwanych. *Nar. Hst.* 4, 289. ein konisch geformtes Stück gesottnen Salzes, wie es aus dem Solzkorbe kommt, *Boh.* hauska *panis oblongus triticeus* strucla; *Rs.* гуска, гуска gąska, *ob.* gęś żelazna.

HUSNACHT, USNACHT, *ob.* Hausknecht.

HUSTAC *ob.* Chustać.

*HUSTEM, *HUSTO *Adverb.*, (*Boh.* husté) gęsto, obficie, reichlich. Nie inkaustem, ale łzami pisała, leiąc ie hustem. *Pot. Arg.* 828. Dzisiay lusztyk, dzisiay husto, A w śpiżarni potym pusto. *Kochow.* 190. Nie wczas daią chleba husto, Kiedy zębów w gębie pusto. *Rys. Ad.* 48. cf. hukiem, hurmem.

HUTA, - y, *ż.*, (*Boh.* hut, *Crn.* utta, *Vd.* hutta, steklenisa, spusharia, spushavishe; *Cro.* shottor; *Rs.* заводъ; *Anglos, et Gall.* hutte, *Angl.* hut, *Dan.* hytte, *Germ.* Hütte *Suec.* hydda, *Lett.* guta, *Finn.* Cota, cf. *Gr.* κεύθειν' *Polon.* chata, iata). Hutą w języku Polskim pospolicie nazywaią fabrykę, w ktorey robią szkło. *Lad. H. N.* 49. die Glashütte, *Boh.* sklenna hut., Mieysce zabudowane, gdzie się szkło robi, nazywa się hutą. *Kluk. Kop.* 1, 320. Na utach około szkła robieą. *Haur. Sk.* 246. - Huta od żelaza die Eisenhütte (*Boh.* železna hut). Huty, gdzie kruszce zlewaią. *Syr.* 242. huta kruszcowa, die Schmelzhütte. Huta solna z żupa. *Wlod.* die Salzkothe, karbarya. HUTARSKI, HUTNICKI, - a, - ie, HUTNICZY, HUTNY, - a, - e, od huty. Hütten=, Schmelzhütten=, Glashütten=. *Bh.* hutnj, hutský. Mówić z kim hutnickiemi terminami. *Torz. Sz.* 37. Język hutny. *ib.* Drzewo dobrze zwiędłe, terminem hutnym mówiąc, szyty. *ib.* 17. Musieli się tych tysięcy w hucie nauczyć, bo tam 52 za 100 liczą, a toż i posagi są teraz hutne; z daleka hucżą, a z blizka nie brząkaią. *Dwor. B.* 2. die Brautschätze werden jetzt nach der Hüttenrechnung ausgezahlt, denn in den (Schmelz=, oder Glas=) Hütten wird 52 für 100 gezählt. HUTARZ, HUTNIK, - a, *m.*, w hucie robiący, lub szkło, lub kruszce topiący, der Hüttenarbeiter, der Glasmacher, der Metallschmelzer. *Boh.* hutnjk. *Ferramentarius*, ten który żelazo czyni, hutarz, hutnik *Mącz.* Co to u nas lasów spalaią ci prości hutnicy. *Torz. Sz.* 214.

Rąbanie drew nie powinno się pozwolić hutnikom, podług upodobania. *Kluk. Kop.* 1, 321. Hutarz dęciem szkło w rozmaite kształty utwarza. *Pilch. Sen. list.* 3, 72. - *fig.* *Chu nik piekielny szatan. *Pot. Zac.* 156. der Hüttenmeister der Hölle, der Satanas. HUTMAN, - a, *m.*, w *górn.* dozórca, wizytator, der Aufseher in einem Bergwerke, Huthmann. Urzędnicy żupni, pisarze, ważnikowie, hutmani. *Vol. Leg.* 5, 176. Miley mi z tobą w zgodney żyiąc sforze, Dom i czeladkę swą trzymać w dozorze, Niż włości maiąc, słyszeć, ono fuka Hutman na pana i lud na przyłuka. *Kochow.* 211.

HUZE, HUZENO, HUZIA! *ob.* Hu.

HUZICA *ob.* Guzica

1) HUY! *Interj.* ochoty Huy! Nie mów huy, aż przeskoczysz. *W. Post. W.* 3, 419., *Pot. Jow.* 2, 61. (cf. Hup)! 2) Huy, - ia, *m.*, krzykayło, ein Schreyhals. Woli się huiami a wykrzykami, by zabiiakami grodzić, niż ludźmi godnemi a porządnemi. *Glicz. Wych. M.* 8. - 3) Huy *ob.* Chuy.

*HUZNO, - a, *n.*, *Rs.* гузно zadek, der Hintere. Swoię własną głowę zowie huznem. *Pot. Jow.* 2, 30.

H Y.

HYACYNT, HYACENT, HIACYNT, - a, *m.*, HIACENTY, - ego, *m.*, Jacynt, imię męzkie, *Hyacinthus* ein Mannsname. Jacek ś. abo Hyacynt z familii Odrowążów, pierwiastki zakonu Dominikańskiego w Polszcze założył. *Kras. Zb.* 1, 385. - §., kleynot, od innych daleko lżeyszy, mniéy więcey przeźroczysty, wieloboczny, czerwonawożółtego koloru. *Kluk. Kop.* 2, 42. *Dl.* czenvak der Hyacinth, ein Krystall. §., hyacynt, iacynt, kwiat marcowy, *Hyacinthus Linn.* korzeń iest cebula. *Kluk. Dykc.* 2, 44. *Syr.* 1355. śpilcowe ziele. *Otw. Ow.* 400. śpiloe. *Otw. Ow.* 522. die Hyacinthe, ein Blumengewächs. *Bh.* hyacynt, březnowý kwet; *Sr.* 1. hiwacžint; *Crn.* zinta, jazhin, błęgijazh; *Vd.* hiazint, haizint; *Rg.* zarev svjèt, zarevak. *Cro.* czarev czvet, czarevąk; *Rs.* іакинѳъ, гіацинтъ. Prześliczny kwiat Hyacynt maści brunatney, maści niebieskiey. *Birk. Gł. K.* 19. Gatunek pewny hyacyntów *Crn.* zepnesina, falôn, pashpertant. HYACYNTOWINY, - in *plur.*, imieniny Hyacentego, das Namensfest des Hyacint. *Otw. Ow.* 400. Hyacentowiny sprawiać.

HYBEL *ob.* Hebel.

HYBERNA, - y, *ż.*, z *Łac.* danina pieniężna, którą poddani dóbr królewskich i duchownych, do skarbu publicznego daią. Ze zaś w czasie zimowym woysku ztąd żołd udzielony bywa; przeto hyberną ten rodzay kontrybucyi nazywamy. *Kras. Zb.* 1, 367. die Kriegssteuer zu den Winterquartieren der Soldaten. cf. chleby zimowe). Zakazuiemy, aby żaden żołnierz, wybrawszy hybernę, która na całe trzy ćwierci roku się rozciąga, po wysłużonéy pierwszey ćwierci, nie ważył się służby wypowiadać. *Vol. Leg.* 5, 232. HYBERNOWY, - a, - e, od hyberny, n. p. Komissya hybernowa. *Vol. Leg.* 5, 767. die Winterkriegssteuer-Kommission.

HYBKI *ob.* Chybki. HYBLOWAC *ob* Heblować.

HYCEL, CHYCEL, - cla, *m.*, sługa mistrzowski, który psy biie, cf. hec, cf. hyd), *Bh.* Ras; *Sr.* 2. Drez; *Rs.* живодёръ, der Hundeschläger, der Schinder. *pr. et fig.* śmiele śmierć mogę nazwać i chyclem i katem, Jednako bierze człeka i z tronu i z gnoiu, Jednako psa u iatek, iako na pokoiu. *Pot. Jow.* 92. *Hecel naydzie sługę, co psa za ogon pod sukienicą wlecze. *Rey Zw.* 65 b. trafił djabół na poganina). Bezbożny chycel świętokradzką dłonią Jezusa w twarz uderzył. *Pot. Zac.* 50. HYCLOWSKI, - a, - ie, od hycla, Schinder-. *Rs.* живодёровъ, живодерный. Hyclowski plac, gdzie ścierwo ze skóry zdziera, der Schindanger, *Rs.* живодерня.

HYD, - u, *m.*, ohydzenie, ohyda, Scheusal, Abscheu. W takiéy łachmanie osądzi mię każdy uprzywileiowanym uczciwszy uszy, hydem tego miasteczka. *Teatr* 30 c, 4. (cf. hycel). HYDLIWY, HYDNY, - a, - e, obrzydliwy, häßlich, abscheulich, ekelhaft, (cf. hydzić), *Bh. et Slo.* ohyzdný; cf. *Gall.* hideux. Nie chcę tu wyłuszczać hydliwych skutków tego postępowania. *Koll. List.* 1, 88. Samowładztwo Rzpltey nayhydliwszym zgwałcili sposobem, że zgraię podłą nazwali reprezentantami narodu. *Ust. Konst.* 2, 163.

HYDRA *ob.* Siedmiułbica.

HYDRAULIKA, - i. *ż.*, z *Greck.* nauka, w któréy się uważaią ciała płynne w biegu. *Os. Fiz.* 267. die Hydraulik. HYDROGRAFIA, - ii, *ż.*, opisanie samey wody, rzék, morza, iezior *etc.* na ziemi. *Wyrw. Geogr.* 6. die Wasserbeschreibung. HYDROGRAFICZNY, - a, - e, hydrographisch. HYDROSTATYKA, - i, *ż.*, nauka uważaiąca ciała płynne spoczywaiące, na wadze się utrzymuiące. *Os. Fiz.* 267. die Hydrostatik.

HYDZIC, HIDZIC (*Cn. Th.*) CHYDZIC, - ił, - i *cz. ndk.*, ochydzić, schydzić, zhydzić *Dok.*; *Boh.* hyzditi *turpare*, *deformare*, *Slo.* hydjm *dedecoro*; *Sr.* 1. hidžicj *inuidere*, hidzić co komu = obrzydzać Ekel, Grauen machen, verekeln. Karanie srogie zwierzchność poddanym hidzi. *Cn. Ad.* 331. Romulus iuż dawno Sabinczykom schydzony, omierzł i własnemu ludowi. *Stas. Num.* 2, 153. Zeno chce nam piiaństwo zhydzić. *Pilch. Sen. list.* 2, 359. §., hydzić kogo do kogo = obrzydliwym go robić, psuć mu, czernić go, einen bey jemanden anschwärzen, verhaßt machen. Pana do poddanych hydzili, a poddanych na pana iątrzyli. *Smotr. Lam.* 6. Kąsa tego, co go do niego hydzi. *Weresz. Rgl.* 107. Zydzi na sławę Jezusa się targali, Samarytanem go zowiąc, i do wszystkich ludzi hydząc. *Skarg. Kaz.* 33. Poeta obyczaie złe u chłopiąt widząc, Począł się na nie sierdzić, do ludzi ich hydząc. *Groch. W.* 580. HYDZIC SIĘ czym = brzydzić się, vor etwas Abscheu haben, sich ekeln. Zadnemu nie było przykro nań patrzać, żaden się nim nie hydził. *Birk Gł. K.* 26. Do iaicy pogrążysz mię; będą się mną hydzić szaty moie. *Budn. Job.* 9, 31. (brzydzić się mną będą. *Bibl. Gd.*) Nie hydzić się ani ubóztwem, ani choremi, nie stronić od grzebienia ciał zmarłych. *Bzow. Roz.* 108. Nie hydził się Jezus żłobem plugawym. *ib.* 53. Takich się maią pilnie strzedz i onemi się hydzić. *Weresz. Rgl.* 105. HYDZENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, brzydzenie, Ekel, Abscheu.

Pochodz. *hydliwy*, *ohyda*, *ohydzać*, *ohydzić*.

HYENA, - y, *ż.*, wielkości wilka, zwierz srogi, nigdy się nie oswaia, W niedostatku zdobyczy, wygrzebywa trupy i chciwy iest mianowicie ciała ludzkiego. Zyie w Afryce, w Azyi. *Zool. Nar.* 308. die Hyäne.

HYGROMETR *ob.* Wilgoćmiar.

HYI! *Interj.* pobudzaiąc konie do ciągu, jüh! hot jüh! Na słoconym wozie z biczem się posadzi, Au! zakrzyknie naypierwey, wnet hyi! zawoławszy, Zatnie biczem. *Ryb. Gęśl. C b.*

HYL, - u, *m.*, cypel ziemi w wodę wychodzący, eine Erdspitze. Matko tak wielu królow, bohatyrów tylu, Których kości pod niebem na wietrze, na hylu. *Min. Ryt.* 1, 52. na otwartym mieyscu, auf einem offnen Platze. - *fig.* Spokoyny w swoich kątów uchylu, Nie będę wielkim panom na hylu. *Zab.* 9, 543. *Zabł.*

HYMEN, - a, *m.*, bożyszcze małżeństw i nowożeńców. *Kras. Zb.* 1, 383. Hymen, der Gott der Ehen. - §. W pochwie maciey znayduie się hymen, lub krąg błonisty; iest to błona wyciągniona na kształt półksiężyca; bytność iey znakiem nienaruszonego panieństwa. *Krup.* 2, 162. das Jungfernhäutchen. Hymen, zamek panieństwa. *Perz. Gr.* 1, 156. c) hymen *poet.* wesele, małżeństwo, Hochzeit, Ehe. Wiersz na hymen Jmość Pana Starościca etc. HYMENEUSZOWY, - a, - e, *poet.* weselny, Hochzeits=. Wiersz hymeneuszowy.

HYMN *ob.* Himn. HYPERBOLA *ob.* przesada, *Slo.* zwisowatelka; *Crn.* svishatnost; *Rg.* nadoſtavka. HYPERBOLICZNIE przesadnie, *Ec.* превосходительно.

HYROGLIF, - u, *m.*, z *Greck.*, die Hieroglyphe, pisanie osobliwemi znamionami i wyobrażeniem rzeczy; używany był ten sposób pisania od Egipcyan, i dotąd na ich obeliſkach i posągach wyryte widzieć się daią. *Kras. Zb.* 1, 368.

HYPOKONDRYA, - yi, *ż.*, z *Greck.* śledzionowa choroba. *Zab.* 7, 104. *ob.* *ciężkoserceść *Vd.* teshkoserzhnost, tesnoumnost, britkomislenost, teshaunost, die Hypochondrie, die Milzsucht. Ludzie hypokondryą lub zamuleniem śledziony cierpiący. *Krup.* 2, 105. HYPOCHONDRYCZNY, - a, - e, *ciężkosercy, *ciężkomyślny, *Vd.* teshkoserzhen, tegoten, britkomislen, tesnoumen. hypochondrisch. HYPOCHONDRYK, - a, *m.*, der Hypochonder, der Hypochondrist; *w rodz. żeńsk.* HYPOKONDRYACZKA *Boh. djab.* 3, 85.

HYPOKRAS, HYPOKRYTA *ob.* Hipokras, Hipokryta.

HYPOTEKA, - i, *ż.*, z *Greck.* W hypotece czyli zaſtawie dóbr nieruchomych, bezpieczeństwo wierzycielowi na dobrach zapisuie się, do których on dopiero, nie pozyſkawszy na terminie swego kredytu, prawa possessyi nabywa. *Oſtr. Prz. Zyw.* 1, 252. die Hypothek. *ob.* iſtota.

HYPOTENUZA, *ob.* Przeciwproſtokątna. HYPOTEZ *ob.* Mniemanie, domysł. HYPOZEUGMA *Slo.* zadowázalka. HYSTERON PROTERON *Slo.* halmatilka, mispatelka. HYSTORYA, HYSZPAN *ob.* Hiſtorya, Hiszpan.

1) HYZ, CHYZ, HEZ, - u, *m.*, wiatr biiący proſto w żagle, *termin flisowſki*; wiatr pomyślny, (cf. chyżo cf. hyzować, cf. *Vd.* hisa *vapor.*) günstiger Wind auf dem Wasser. Hys, wiatr pomyślny dla ſtatków, idących do góry, który wieie z tyłu; przy ciągłym hysie idąc pod żaglem upłynąć można w iednym dniu mil 20. *Mag. Mſk.* Widzę szkuty z Gdańska pod dobrym hisem ſtanęły. *Teat.* 1, 76. Pod hysem iść, płynąć pod czas hysu z podniesionym żaglem. *Mag. Msc.* Na hyss, gdy wiatr dobry ku górze, aby do góry żagiel ciągnęli. *Haur. Ek.* 174. Gdy żagiel umoknie, aby nie gnił, za pierwszą pogodą na hysz go wyciągnąć. *ib.* 174. - *Fig. tr.* Teraz moie interessa pod dobrym zoſtawuię hyzem. *Teat.* 16 *b*, 23. Kto pieniądze ma, hyzem niech bezpiecznie płynie. *Min. Aus.* 20. Ze twym fortuna żaglem sprzyia hysem, Ukośnym na to zazdrość patrzy zyzem. *Min. Ryt.* 3, 358. - §. *Hezem go chłusnął miodownikiem. *Bies. A.* 1. żwawo, chyżo friſch).

2) *HYZ, *CHYZ, - u, *m.*, *CHYZA, - y, *ż.*, *CHYZYK, - a, *m.*, *et* *CHYZECZEK, - czka *m. zdrbn.*, dom, chata, chałupa, ein Haus, eine Hütte. *Bh.* chys, chyſſe pokoy, chyſſka, baudka, chalaudka; *Sr.* 1. cheiza, kheiza dom; *Vd.* hisha = izba, dom; hishen, domazhen = domowy; hishnik, haushuvauz = gospodarz domu; pohiſtvo = domoſtwo; nahiše = poddasze; *Crn.* hisha, kajsha; *Cro.* hisa, kucha = dom, pokoy, izba; *dem.* hisicka, hisicza; *Hg.* ház, házatſka, haziko; *Dl.* hixa; *Bs.* hisgja, hisgiça; *Rg.* hixiza; *Rs.* хижа, хижина, хижинка, *Jnf. Sax.*, *Suec.*, *Dan.*, *Tatar.* hus, *Ger.* Haus; *Lat.* casa cf. kucza); Chyżyk mały i proſty, chałupka, *gurguſtium. Mącz.* Chyżeczek, chałupeczka. *ib.* Pewną zawzdy śmierć blada we drzwi biie nogą, To pałaców wysokich, to w chyżę ubogą. *Mioſk. Ryt.* 2, 155. Lampy po wszyſtkim chyzie ogień puszczaią spory. *Zebr. Ow.* 91, *aedes.*) Oparli się chyż który, i wydołał wszyſtkie ſłosy wytrwać.., *Zebr. Ow.* 10, *si qua domus mansit).* Pyszne głowy, co ubogą cnotę maią za iednę swych chyżów sromotę. *Susz. Pieś.* 1 *c*, 2. Król cierpieć teraz musi siła, W obozach pod gorącym i pod niebem zimnym, Na deszczach raz w namiocie, drugi w hyzie dymnym, *Pot. Arg.* 49.

HYZOP *ob.* Izop.

HYZOWAC, HYSOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.* whyzować *Dok.*, z Niem. hiſſen, die Segel aufziehen hysować znaczy podnosić żagiel, gdy się hys zrywa. *Mag. Mſk.* (*Gall.* isser, hausser, *Angl.* hoise, *lat. med.* haucire, *Suec.* hissa, *Dan.* hiſſe). Whyzowawszy reję w wierzch masztu do góry, Chwytali rącze wiatry w żagiel pełnosznury, *Otw. Ow.* 452, Tarefem żagiel do góry hysuią, *Mag. Mſk.*

HYZY *ob.* Chyży.

I.

I, I, *litera dziewiąta według abecadła łacińſkiego.* Kras. Zb. 1, 384. *Między* i *krótkim, a* y *ypsylon, oczywiſta wydaie się różnica, gdyż na pierwsze gardło ściskamy, na drugie bardziéy go otwieramy.* Kpcz. Gr. 1, p. 24. *Różnica ta, tak ieſt wielka, że prawdziwa wymowa* y *nie mniey ieſt* Szybolet, *to ieſt, narodowością gardła Polſkiego, iak* i, *a uchybienie tego od razu cudzoziemca wydaie. Czechy pisząc* pycha *pycha,* zwyſkat *zyſkać, daią znać, że dobrze czuią tę różnicę Słowiańſkiego* y *od* i. *Tak i my piszemy:* obeydzie, *zamiaſt* etymol. obeidzie, *co się ieszcze w* Seklucyanie *i innych dawnieyszych naydzie; tudzież* przeydzie, *zamiaſt* przeidzie: *ale* przyidzie, wyidzie *dotąd piszą, a dogodniey etymologii, niż* przyydzie,

wyydzie; *Todzież* przyimuie *lepiey odpowiada srzodłu swemu*, *niż* przyymuie; *ale* poimuie, prseimuie, *iak u* Seklucyana *czytamy*, *iuż nikt nie pisze*, *iedno* poymuie, przeymuie. – *Słowo* ociec, Boh. **otec**, *że* in Genit. *skrócenie mówi się* oyca, *zamiast* ocieca, *ztąd też i* in Nom. *piszą* oyciec.

Po spółgłoskach: f, g, k, l, *nigdy* y, *zawsze* i *nastąpić musi; a ma-li po* g *i* k *nastąpić* e, *tedy* i *ieszcze się wkłada*, *n. p.* gier *zamiast* grów, Genit. plur. *słowa* gra. *Dawni toż czynią nawet po spółgłosce* l, *pisząc;* ku chwalie, przeliewam. Mącz.

Po spółgłoskich r, ł; *tudzież* ż, rz, cz, sz, *nigdy* i, *zawsze* y *następuie. Niektórzy atoli z dawnych, a między niemi,* Jan Kochanowski *za tym byli*, *żeby ile można ochraniać* y *dla skromnieyszego pisania; woli tedy pisać* rim, wszitko, dim, *niż* rym, wszytko, dym. Now. Char. *lecz tego przypuścić nie można*, *ponieważ tym iedynie niektóre słowa od siebie się różnią*, *n. p.* bił *a* był.

Reszta spółgołsek znacznie odmieniaią swoię naturę według tego, *gdy* i *lub* y *po sobie mieć maią*, *tak że przed pierwszym miękkiemi*, *przed drugim twardemi się staią. Ztąd wypada potrzeba na końcu słów*, *gdzie się* i *nie pisze*, *ale podrozumiewa*, *oznaczać te spółgłoski kréską od prawéy na lewą: n. p.* koń, *bo mówiemy* konia, sieć *bo* sieci. *Tym sposobem wytyka się rożnica między słowem:* łup' Imperatiu. *a* łup, *łupu* Subst., *wab'* Imper. *a* wab, *wabu* Subst. – *Dawni zachowuią tę kréskę*, *będącą ἐφελκυστική) bez potrzeby nawet tam*, *gdzie się* i *wyraźnie pisze*, *n. p.* w śieciach, *zamiast* w sieciach.

Jeżeli przed spółgłoską maiącą po sobie i, *poprzedza* c, s, z, *te także staią się miękkiemi, i znaczą się kréską; ztąd piszemy:* ćmić, śmiać źmiia.

Wtrącaią dawni i, *gdzie my go teraz nie piszemy*, *n. p.* ośimnaście, ośimnasty. Mącz. *zamiast* ośmnaście, *ośmnasty.*

Znayduiemy w niektórych pismach j *długie*, *nazwane* jota (*ale fałszywie*, *bo u Greków* jota *znaczy* i *krótkie*, *przed samogłoskami. To* j *iest spółgłoską*, *i nie może się bez następuiącéy samogłoski wymówić* Kpcz. Gr. 1, p. 24. *My piszemy* j *długie zamiast* i *krótkiego w ten czas tylko*, *gdy się łączy z poprzedzaiącym* z, w, *gdy te głoski maią brzmieć twardo*, *n. p.* zjem, *dla różnicy od słowa* ziem, *ziemia;* wjazd, w jedney, z jedney. ib. 2, p. 242. – Januszowski *tam*, *gdzie się trafia dwoie* ii *wespół*, *iako* piie, biie, *a ostatnie oczywistym się staie konsonantem*, *woli pisać:* bije, pije, Now. Char.

Czechy od dwóch wieków zarzucili j jota, *pisząc na to mieysce* g, *n. p.* **gakyž** *iakiś*, **geden** *jeden*, **gesstě** *ieszcze; atoli w oudzoziemskich imionach* jota *zachowuią.*

Przed spolgłóskami na początku słów, i *nasze wyraźnie słyszeć się daie*, *iak gdyby pisano* ji; *czemu też Czeskie pismo przyświadcza: n. p. ikra* **giftra**, *inny* **giný**, *iskra* **giskra**, *izba* **gizba**. *Ztąd też w dawnych, n. p. w* Seklucyanie *często* i, *zamiast* gi, *to iest* go. *W etymologii* jota *nasze na początku uważać należy iako przydatnią aspiracyą*, *iako* spiritus asper, *n. p. porównywaiąc* iest *z Łacińskim* est; iabłko *z Niem.* **Apfel**.

Jachna, Jaga *z Łac.* Agnes; Jacenty *z Hyacynt*; iachtel *z Niem.* **Achtel**.

J. abbreuiatura. *a*) *Jego*, – *n. p. J. K. M.* = *Jego Królewska Mość.* – *J. C. Mość* = *Jego Cesarska Mość. JM Pan* = *Jego Mość Pan.* – In Plur. *J. J.* = *Jchmość.* – *J. J. Panowie* = *Jchmość Panowie.* – *b*) *J. W.* = *Jaśnie Wielmożny*; in Plur. *J. J. W. W.* = *Jaśnie Wielmożni* n. p. *Pracowali koło edukacyi Narodowéy J. J. W. W. Chreptowicz*, *Potocki*, etc. Zab. 16, 172. – *J. O.* = *Jaśnie Oświecony*; in Plur. *J. J. O. O.* = *Jaśnie Oświeceni* n. p. *J. J. O. O. Xiążęta Jchmość Poniatowski*, *Czartoryski General* etc. Zab. 16, 121.

I, i, *Conjunct.*, *Boh.* **y**; *Slo.* **y**, **i**; *Sla.*, *Rg.*; *Dl.* i; *Bs.* i, ter, tere; *Cro.* y, i, ter; *Hg.* is, és; *Vd.* inu, nu, jenu, ter, tar; *Crn.* inu, jenu, jenoj, tèr; *Ross.* **и**. Dla wygody prędszego napisania, spoynik *i* piszemy przez *i* krótkie, nie przez ypsylon; bo też *i* brzmi pospolicie. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 243. *cur y scribendum sit, non video. Cn. Th.* – §., wiąże słowa, frazesy i całe peryody, **und**. – Nie iedneyeśmy matki i nie iedney żądze, Ty wolisz przyiaciela, a drugi pieniądze. *Simon. Siel.* 32. cf. a) I co za tym idzie, *abo* i tak daley, *abbrev.* i t. d. *et caetera*, **und so weiter**. I owszem *ob.* owszem. Ba i bardzo, bay bardzo, *ob.* ba. Często osobliwie u dawnych, *i* zbytecznie się dokłada do prepozycyi z. n. p. Jechał z Brześcia król i z żoną na księstwo Litewskie, a potym do Piotrkowa na seym i z królową Boną. *Gorn. Dz.* 12. – §., i – i =, nie mniey to - iak tam to, razem to i owo, **sowohl – als auch**. I biie, i głaszcze. *Gemm.* 99. I chce, i nie chce. *ib.* I śmie, i nie śmie. *ib.* Kto zdepce to prawo, niech będzie i od bogów i od ludzi zbrzydzony. *Jabł. Tel.* 164. Rzadkie to szczęście, i Panu i poddanym razem podobać się. *Boh. Zam.* 98. Chryst s z panny narodził się, i pra y człowiek i prawy bóg. *Skarg. Zyw.* 255. Starosta, iak tylko może ciągnie intratę ze wszystkiego, i z żydów, i z chłopów, i z mieszczan. *Przestr.* 153. Rzadki ten, co i dobrze i prędko napisze. *Dmoch. Szt. R.* 18. Szczególne i powszechne doświadczenie przeczy, iżby można bydź wielkim i prędko i łatwo. *Kras. W.* 51. Często iednoż serce i mężne iest w wielkich cnotach, i słabe w małych niedostatkach. *Skarg. Zw.* 1, 229. I to i owo *ob.* owo. I tam i sam *ob.* sam. – §., *Continuat.* Zawsześ i ładna i ładna. *Teat.* 48 *b*, 13. iak ł. tak ł., wciąż ł., nieodmiennie, **in einem fort**. – §. 2) także; niemniey też, **auch, gleichfalls auch**. Grecy temu są przeciwni, iż duch święty pochodzi i od syna. *Skarg. Zyw.* 237. O pochodzeniu ducha świętego i od syna, tak iako od oyca, napisał iednę księgę Anselm. *ib.* 237. I my też byli iak narod drugi, Kiedyś i Polak był panem. *Karp.* 2, 102. I bogi maią oczy, i ich miłość piecze. *Hul. Ow.* 203. – §. 3. także nawet, **auch sogar, selbst**. Cnotę i w nieprzyiacielu miłuiemy. *J. Kchan. Dz.* 193. Władysław, nietylko żeby się miał o obranie Aleksandra gniewać; ale i pochwalił Polaków, iż Litwę znowu do siebie tym przyłączyli. *Stryik.* 665. I z dobrych oyców źli się synowie rodzą. *Skarg. Zyw.* 2, 33. I – nie, = także i – nawet nie, **selbst – nicht einmal**. Pieniędzy i w drodze nigdy z sobą nie nosił. *ib.* 2, 90. **selbst auf der Reise trug er nicht einmal Geld bey sich, oder pflegte er nicht einmal Geld bey sich zu haben.** Król pierwéy przez posłów traktował, ale

Car i słuchać nie chciał. *Papr. W.* 2, 58. er wollte auch nicht einmal hören. I nie śniło mi się o tym. *Gemm.* 105. Nie chcę go i widzieć iuż więcey. *Teatr* 29, 54. Niemasz tam nikogo, i psa w domu niemasz. *Cn. Ad.* 617. Kłamty i prawdę mówiącemu nie wierzą. *ib.* 547. I tylka nie dam, = nic, bynaymniey. *Cn. Th.* auch nicht so viel = nichts. Do mnie nie powiedział i słowa. *Teat.* 7, 25. *Czart. Kaw.* - §. 4) i z zapytaniem *indirecte*, eine indirecte Frage auszudrücken. I śmiałeś tam sieść? Du hast es gewagt, dich dort hinzusetzen? I śmiałżebym tobą kłamać? I także to ma bydź? I także to mię szanuie? I mamże ia to mimo się puścić? I na ciebież to przyszło? *Cn. Th.* I na toż to nieba z tak wielu nas przypadków wyrwały, Zeby nas w te przepaści tak straszne oddały? *Jabł. Tel.* 80. I nie mogłoż bydź inaczey? *Gemm.* 102. - §. 5) zadziwienie wyrażaiąc, eine Verwunderung auszudrücken. I ia błazen, i ia głupi wierzyć! *me ineptum, qui credidi! Cn. Th.* o ich Thor! I to sprawa, rozum, rząd! das ist mir eine Ordnung! I to bieda, = Co za nieszczęście! *Cn. Th.* I to też żołnierz. *Cn. Ad.* 283.

2) J, j, = gi, = go, *ob.* gi *et* go, *ob.* On.

IA *pronom. primae person.*, *Bh.* gá, já; *Slo.* gá; *Sr.* 1. ja, ja; *Sr.* 2. ja; *Rg.* já; *Cro.* ja, mene, me; *Sla.* ja, mè; *Bs.* ja; *Hg.* én; *Vd.* jest, jes, mene, meni, mi; *Crn.* jêst; *Rs.* я, азъ, *Ec.* áзъ, язъ, іа. *Ind.* aham, *Ital.* io, *Gall.* je, *Hisp.* y, *Dan.* jeg, *Suec.* jag, *Isl.* eg, *Angl.* i, *Anglos.* ik, *Tatar.* ich, *Lat.* ego, *Gr.* ἐγω, *Böot.* ἰωγα, ἰωγε, *Lett.* es); ich. *Gen.* mnie, meiner; *Dat.* mnie *et* mi, mir; *Acc.* mnie *et* mię, mich, *Instr.* mną, *Loc.* o mnie. - *Plur.* my *qu. vide.* - §. Ia, dwie litery, składaią wyraz, którym oznacza się rozumienie siebie samego. *Jez. Wyr.* Któż tam iest? *Resp.* Ia! Coż a ia? *Resp.* Ia! *Zabł. Amf.* 17. wer ist da? Ich? Was für ein Ich? - Ich! - Przyiaciel dobry iest drugi ia. *Budn. Apophth.* 60. ein andres Ich. Tyś iest mnie drugi ia, a zaś ia z tobą iednom iest. *Petr. Ekon.* 71. Twarzą tak iest do mnie podobny, że trudno wyrazić; ia a ia. *Teat.* 35, 122. czyste drugie ia). Jak ty mnie, tak ia tobie. *Cn. Ad.* 294. wie Du mir, so ich Dir. Więc mi się dziś samego siebie zaprzeć trzeba, I dozwalać, że ieden, kto wie, może złodziey, Mną się mieni, i w obec mnie, za mnie uchodzi. *Zabł. Amf.* 25. I mnie ludzie znaią; i na mnie król łaskaw. *Cn. Ad.* 281. Ia w tym, dayże to na mnie. *Gemm.* 106. moia w tym głowa). Co mi po mędrcu, co sam żyie sobie? *Zab.* 15, 37., *ob.* po). - *Przed* Verbum, ia *kładzie się tylko, gdzie osobę wyraźniey i odbitniey wytykać wypada; inaczey samo zakończenie Verbi na* - m abo - ę, in Perfecto na - łem, - łam, - łom, *o osobie znać daie; n. p. Ia robię, a drugi się z tego ma dobrze.* Cn. Ad. 284. *Iam siał, a drugi żnie.* ib. *Odpowiedział: owo ia iest.* 1 Leop. Gen. 22, 11. *oto iestem.* 3 Leop.). *Znasz Pana Boguckiego? R. Iabym go nie znał!* Teat. 35 c, 16. - *Opuszcza się też* Verbum, *n. p. Ia o Pawle, a on o Gawle.* Cn. Ad. 284. *t. i. mówię*, ich (rede) von Aepfeln und er von Birnen. - *Przymuie też* enclitica: -ć, -ci, -ż, -że. *Nie iać to, on ci to winien.* Cn. Ad. 599. *I iam-ci taki.* ib. 280. *dodatkowe* m *pochodzi od opuszczonego* iestem). - Datiuus mi *cf.* Lat. *mihi*, contr. *mi*, *częstokroć* pleonastice *się kładzie: ach iak się mi masz?* Zab. 8, 198. Mi, *haec quasi particula apud Polonos saepe additur orationi plenae, emphaseos causa, cum aliquid praecipimus, prohibemus, vel nobis displicere significamus, ut*: naydziy mi go! szanuyże mi go! Rusz mi się iedno! Niech mi tu nie popasa abo nie postoi! A będziesz - że mi tu stał? *In his locutionibus omisso* mi, *idem sensus est et plenus, sed vis illa abest. Cn. Th.* 398. Tak dobrze mi wyglądasz. *Teat.* 14, 53. Jakże ci się powodzi, i iakże mi się miewasz. *ib.* 30 *b*, 73. Zginę ia, albo ona nie będzie mi żyła. *Teat.* 45, 67. To mi człowiek szczęśliwy, co pańskiey pewien obrony. *Ryb. Ps.* 288.

2) JA *ob.* Jehowa.

IA IAY! Na zaiąca psy z niemałym krzykiem wydaią głosy: a ia iay, a ia, iay a ia, iay. *Haur Sk.* 339. das Anschlagen der Hunde auf den Hasen auszudrücken.

IĄ *ob.* On.

IABŁCZANY, IABŁECZNY, - a, - e, od iabłek, Aepfel=, Apfel=, *Bh.* gablečný; *Vd.* jabuken; *Ross.* яблочный, яблошный. Drzewo iabłczane pełne owocu. *Otw. Ow.* 234. Wina iabłczane, śliwczane. *Krup.* 5, 693. IABŁCZASTY, - a, - e, *IABŁCZYSTY, do iabłka podobny, einem Apfel ähnlich *Sr.* 1. yabułwaté (*Slo.* gablčnatý *bullatus*). Melon iabłczasty, to iest kształtu iabłka. *Syr.* 1184. Melony iabłczyste, albo dynie okrągłe, Rund=Pheben. *ib.* 1186. - §. Iabłczysty, pełen iabłek, voll Aepfel. By ziemia z siebie nasienie dawała i drzewo iabłczyste. 1 *Leop. Gen.* 1. owocne. 3 *Leop.*). IABŁECZNIK, - a, *m.*, likwor robiony z iabłek rozcieranych i poddanych prasie. *Dykc. Med.* 2, 624., *Kruml. Chy.* 1548. der Aepfelmost, Aepfelwein, Cider; *Crn.* jabuzhnek; *Rs.* яблоновка (*Bh.* gablečnjk; *Rg.* jabuccjar; *Rs.* яблошникъ *pomarius*). Iabłecznik, sok z iabłek, przez fermentacyą winną na tęgi napoy przerobiony. *N. Pam.* 6, 311. Wina nie piła, iedno iabłecznik. *Skarg. Zyw.* 2, 100. Anglicy piią iabłecznik, iako kraiową produkcyą. *Kras. Podst.* 1, 22. IABŁECZNY *ob.* Iabłczany. IABŁKO, - a, *n.*, *Boh.* gablko, gablko; *Sr.* 1. yabuko, jabluko; *Sr.* 2. jabluko; *Vd.* jabuku, jabouka, jabouzhe; *Crn.* jabelku, jabuku; *Cro.* jabokû, jabuka, jablan; *Rg.* jábuka; *Sla. et Bs.* jabuka; *Ross.* яблоко (*Gr.* ἄπιος, *Chld.* יבול jebhul *prouentus*, אבב *protulit fructus*; אנב ibba *fructus recens; Hbr.* אב ebh *arbor*); *Tatar.* apel, *Lith.* obelis, *Anglos.* Apl, Aeepple, Epl, *Angl.* Apple, *Holl.* appel, *Dan.* Aeble, Abild, *Suec.* Aeple, *Sax. Inf.* Appel, *Irland.* Aval), der Apfel. Iabłka są owocem, rosnącym na drzewie, które zowią iabłonią. *Dykc. Med.* 2, 625. Rozmaite są gatunki iabłek, iako to: słodkie, winne, winniczki, windyczki, bursztowki, deporty, szczecinki, renetki, balsamki. *Ład. H. N.* 50., *Dykc. Med.* 2, 625. iestonki, cyganki, wanatki, wierzbówki, maryyki, pierzgnięta. *Ld.* Rozmaite gatunki iabłek w Kraińsk.: zunovke, mesniki, kosmàzh, losarne, dolunzhèze, helzhèze, pazkâne, jevzègar; *Rs.* плодовитка (*Vd.* repla = rzepne iabłko). Iabłka rayskie, czyli ś. Jańskie, że na ten czas doyrzewaią, iedne są białe, drugie żółte. *Ład. H. N.* 50. Paradiesäpfel, Johannisäpfel. Iabłka pieczone, gebratne Aepfel, zdrowsze są, niżeli surowe. *Dykc. Med.* 2, 625. Z iabłek

robią kompoty, marmelady. *Ład. H. N.* 50. Iabłka duszone *Crn.* sheshâne. Iabłka polne, Holzäpfel, wyśmienite są do kwaszenia na zimę kapusty. *Kluk Rosl.* 2, 40. Iabłko leśne kwaśne, *Vd.* le niza, lesnika; *Rs.* кислушки. *Prov.* Stłucze mię na iabłko leśne. *Teat.* 41 *b*, 177. na miazgę). Wiem ia, gdzie Waści za to uszyię bóty, i zaproszę na kwaśne iabłka. *Mon.* 69, 733. poczestuię cię czémsiś niesmaczném). Czerwiwe iabłka z drzewa lecą. *Otw. Ow.* 283. złe nietrwałe). Iabłko robaczywe, z wierzchu ładniuchne, wewnątrz djabła warte. *Teat.* 51 *b*, 13. nie wszystko złoto, co się świeci z góry). Oneć to iabłko, które Parys gładki, mimo cnotliwsze, Wenerze przysądza: Dla iabłka Adam raiowe dostatki Stracił. *Zab.* 15, 214. Iaki szczep, takie i iabłko, *aqua aquae similis*. *Mącz.* cf. iaka matka, taka córka). Nie daleko iabłko od iabłoni pada. *Hipp.* 13., *Rys. Ad.* 42.. *Birk. Zyg.* 54., *Glicz. Wych. E* 1 *b.* der Apfel fällt nicht weit vom Stamme; *Slo.* ne daleko od stromu gablka padagu: zlého krawca zlé wagca; *Sr.* 2. to iabluko daloko wot bohma ne padno; *Vd.* kar mazhka rodi, radu mishi lovi; *Cro.* što machka rodi, Vsze misse lovi; kay kauran vali, tomu merha fali; kakov rod, takov plod). Tuż przy oyczystéy doyźrzałe iabłoni Popadaią iabłka. *Tward. Misc.* 63. - Wysłani iesteśmy na robotę koło dusz; a my co inszego zbieramy; posłano nas po iabłka, a my liście niesiemy. *Skarg. Żyw.* 2, 340. - Pełen ludzi dziedziniec, iabłkobyś mógł po głowach taczać. *Pot. Arg.* 589. so voll Leute, daß kein Apfel zur Erde fallen konnte. Na rynku iabłko po ludziach potoczy. *Pot. Syl.* 84. t. i. pełniuteńko). W tym tumulcie taka wielkość ludzi była, żeby był mógł wszędzie po ulicach iabłko po ludziach potoczyć. *Gwagn.* 574. - I kwaśne iabłko robak gryzie. *Cn. Ad.* 283. cf. i w kapicy wełna, Sauertöpfe sind oft die größten Heuchler. - §. Iabłko miłości, gatunek psianki, *Solanum Lycopersicum, Kluk Dyks.* 3, 88. eine Art Nachtschatten. - 2) iabłko, kula złota z krzyżem, oznaka naywyższéy zwierzchności, der Reichsapfel. Naostatek przy koronacyi arcybiskup królowi iabłko złote, okrągłość świata wyrażaiące, w lewą; a w prawą rękę berło daie. *Gwagn.* 191. Król siedzi na maiestacie, dzierżąc w prawéy ręce berło, a w lewéy iabłko z krzyżykiem. *Bielsk.* 170., *Podw. Syon. H. 6.* - §. Iabłka piżmowe *ob.* iabłuszka. - 3 iabłko Adama, *pomum Adami*, der Adamsapfel an der Kehle, der Krebs, das Gröbschel, maluczki pagórek albo ugryzek przy gardle; bywa on większy u osoby męzkiéy, niż u białéygłowy. *Kirch. Anat.* 44. - 4) W złączeniu uda z kolanem przymocowana iest kość okrągława *rotula*, iabłkiem zwana. *Zool.* 57. der Knieapfel, die Kniescheibe. Iabłko nakolenne, *patella*. *Perz. Cyr.* 1, 21. W wywichnieniu wybite iabłko, wyskoczywszy z swéy solniczki, na iéy brzegu stanie. *Perz. Cyr.* 99. - §. Iabłko oka. *Krup.* 4, 9. źrzenica, der Augapfel. IABŁKORODNY, - a, - e, n. p. kray. *A. Kchan. Wirg.* 207. Iesień iabłkorodna. *Tot. Saut.* 78. Aepfel erzeugend. IABŁKOWITY, - a, - e, n. p. koń. *Hipp.* 7. ein Apfelschimmel, maiący na maści plamki niby iabłka). Iabłkowita sierść, gatunek gniadéy sierści. *Lek. Koń.* 4., *Bh.* gabkowitń, iabkowitý. IABŁKOWY, - a, - e, z iabłek (*Bh.* gablkowy n. p. kolać), Aepfel=, von Aepfeln, Apfel=, *Sr.* 1. yabnkowé. IABŁON, - i, *ż.*, drzewo iabłka rodzące, der Apfelbaum, *Bh.* gablon, jablon, gablonka, gablunka; *Sr.* 1. jablon, yabuna; *Sr.* 2. jablon, jabwon, jabown; *Cro.* jablan; *Vd.* jabouka, jabouzheno drevo, jabuka, jabouzhina; *Crn.* jablâna; *Sla.* jabukovo dèrvo jablàn : czarna topola); *Bs.* jabuka; *Rs.* яблонь, яблонька. Iabłonie lubią czarną i wilgotną ziemię; nie dorastaią pospolicie wysokości grusz. *Kluk Rosl.* 1, 14. Iabłon leśna, der wilde Apfelbaum, Holzapfelbaum, iest drzewo miernéy wielkości; pień iego rzadko prosty; kwiat pospolicie czerwony, owoc mięsisty, okrągły. *ib.* 2, 39. *Prov.* Nie zbiia gołąb' kaczek, orzeł much nie goni, Nie daleko spadaią iabłka od iabłoni. *Zab.* 2, 265., *ob.* iabłko). Głupi kto na niepłodnéy staréy iabłoni patrzy iabłek. *Petr. Ek.* 74. IABŁONINA, - y, *ż.*, *collect.* iabłka, Aepfel, Früchte. Przez szczepienie niepłodne iawory noszą iabłoninę. *Otw. Wirg.* 399. IABŁONKA, - i, *ż.*, *Bh.* gablonka, mała iabłoń, *dem.*, ein Apfelbäumchen. Iabłoń rodzi iabłko, z którego potym urodzi się iabłonka. *Petr. Ekon.* 54. 2) iabłonka *ob.* Gruszczyczka. 3) iabłonki *ob.* szparagi. *cf. M. Urzęd.* 38. IABŁONKOWY, - a, - e, od iabłoni, Apfel=, Apfelbaum=; *Bh.* gablonowý; *Rs.* яблонный. Drzewo iabłońkowe nie iest tak twarde iak gruszko e; ale przecię stolarskim i tokarskim robotom dogodne. *Kluk Rosl.* 2, 39. das Holz des Apfelbaums. IABŁUNKA, IABŁONKA, - i, *ż.*, w górnym Szląsku Austryackim forteca nad granicą Węgierską. *Wyrw. Geogr.* 238. eine Festung in Oberschlesien. IABŁONNY, IABŁONOWY, - a, - e, od iabłoni, Apfelbaum=. Iabłonny sad, *Sr.* 1. yabuntzina; *Sla.* jabucsnjak; *Bs.* jabuciscte. - Iabłonny sadownik *Bs.* jabucjar. IABŁUSZKO, IABŁUSZECZKO, - a, *n.*, *demin.*, das Aepfelchen, *Boh.* gablićko, gablečko; *Sr.* 2. jabluschko; *Sr.* 1. jablucżko; *Bs.* jabuciça; *Rg.* jabuciza; *Cro.* jabuchicza; *Rs.* яблочко. Iabłuszkiem mąż na żonę, brat na siostrę ciska Z razu, potym czym twardszym, aże do kamyka. *Pot. Jow.* 23. Dla iabłuszka tylko Adam grzech na nas włożył. *Falib. Dis. S.* 2. Ty zaś trzymasz dziecineczko Złote w rączce iabłuszeczko. *Groch. W.* 346. - §. Odeymie Pan córkom Syońskim piżma. *Budn. Jes.* 3, 19. *not.* insi o iabłuszkach złotych dziurawych rozumieią, w których piżmo abo inne wonności białegłowy noszą (iabłko piżmowe. *Bibl. Gd.* die Bisamäpfel. Luth.).

IABYM, *ob.* Ia.

IĄC, Iąć, iął, ięli, imie, imę, *cz. niedok.*, *Boh.* gat, giti, gal, gmu, gimati, zgimam; *Sr.* 1. jacź, jimacź, yimam, yaté; *Cro.* jemati, jemlyem; *Dl.* yati, uhititi; *Crn.* jim *praes. obs.*, jęl *coepit.* jęl, - a, - u, *Particip.*, coeptus; *Crn.* jemâti, jèmlem *capere*; *Vd.* jemati, jemlen, jemat, vset, vsamem *capio*; jemem *incipio*; *Bsn.* jamiti, vzeti, odniti *capere*; jati, poceti *incipere*; *Rg.* jematti *vindemiam facere*; *Rs. et Ec.* ять, ями, ялъ, емлю; яхъ, їахъ : я поималъ, взялъ яхомъ, ямъ поимахи; яша : взяли, поимали; емяши, емлю : беру, ловлю, взимаю; спояши, споемлю brać z sobą cf. spoić; внятїе, вниманїе wzięcie na uwagę, uwaga; емствовани obéymować *ob.* imać cf. *Lat.* emo, emtus, *Ger.* nehmen, genommen, *Isl.* nima cf. patrimonium, matrimonium, imienie, cf. mieć, maiątek, imię,

cf. *Lat.* sumo, sumtus, *Hebr.* שום sum *posuit*, cf. *Gr.* *πορίζομαι*). - §*. wziąć, chwycić, nehmen, greifen, fangen. Chcieli go poimać, a nikt go nie iął. *Sekl. Jan.* 7. *not.* „nie wrzucił nań ręki; nikt się nań z rękoma nie targnął"). Zona Potyfara ięła Józefa za płaszcz. *Biel. Hʃt.* 16. - §. zacząć, począć, *Cro.* pricheti, prichimlyem cf. *Lat.* principium), anheben, anfangen. Głośno ięła wołać. *Wys. Kat.* 449. cf. wziąć). Oſkarżony iął się sprawować. *Warg. Cez.* 165. Ięła też myśleć, co to widzenie znaczyło. *Wys. Kat.* 450. Oszpecony chorobą, iął melankoliczeć. *Oczk. prz.* 12. Zatym iął mówić Pan Kryſki. *Gorn. Dw.* 28. - - IĄC się czego, = chwycić się czego, chwycić co, *propr. et fig.* etwas ergreifen, fassen, aufassen, anpacken, *Sr.* 1. pʃiyimam ßo netzoho; *Vd.* basati, bashom). Iąć się rzeczy ukradzioney *ob.* licować). Każda w wieńcu różanym, i wzaiem klaſkały Rękoma, i iąwszy się kołem tańcowały. *Sim. Siel.* 117. Tak się go to imie, iak groch ściany. *Rys. Ad.* 67. tak weń się wrazi, tak utkwi, es wird einen solchen Eindruck auf ihn machen). Kogo się raz nieszczęście imie, nielacno mu się wywinie. *Cn. Ad.* 352. Nie czyń złych rzeczy, a nie imą się ciebie. *W. Syr.* 7, 1. (nie potka cię złe. *Biel. Gd.*). Mocno się łopaty i motyki iąć. *Kłok. Turk.* 245. Czegoż się chwycić, iakiego się iąć sposobu. *Teat.* 17 *b* 19. Za Zygmunta Augusta ci, którym dał bóg więcey umieć, ięli się rzeczy poważnych pisać ięzykiem Polſkim. *Gorn. Dw. praef.* sie legten sich darauf; sie beeiferten sich. Ten chłop duży Tatarzynaby się iął. *Dwor. K.* 2. na niegoby się rzucił, er würde einen Tatar anpacken. Nie lisy, nie zaiące same, ale się iął chart ten też samego wilka. *Pot. Jow.* 92. Siekiera nie chce się iąć sęku. *Pot. Pocz.* 149. *ob.* brać, die Art will den Knorren nicht fassen. Mniemali ſkoro poczną sieć iawory, że ichże samych imą się topory. *Chrość. Luk.* 83. Chciała nauczyć żołnierza takiego fortelu, że ciała iego żadne oręże nigdy iąć się nie miało. *Krom.* 329. 2) iąć się za co, uymować się za co, obſtawać, sich einer Sache annehmen; *Ross.* вступаться за кого. Rzecz ta królowi wdzięczna była, i chciwie się za nią iął. *Gwagn.* 422. Narymunt obesłał bracią młodszą, ſkarżąc się na Downanta, prosząc, aby się ięli za krzywdę iego. *Bielſk. Kr.* 128.

Pochodz. *ięcie*, *ięty*, *ielca*, *ieniec*, *ieńſtwo*, *imać*, *imować*, *imanie*, *imany*, *imaniec*, *imeńſtwo*, *iama*; *doymować*, *doiąć*, *doięty*, *doić*, *doiwo*, *naymować*, *naymacz*, *nayniciel*, *naiąć*, *naięty*, *naiem*, *naiemnik*, *przenaymować*, *przenaięty*, *odnaymować*, *odnaięty*, *przynaymować*, *przynaięty*, *roznaymować*, *obeymować*, *objąć*, *objęty*, *objętny*, *objątek*, *nieobjętny*, *oboiętny*, *oboiętność*; *odeymować*, *odjąć*, *odjęcie*, *odjątek*, *odjemny*; *poymować*, *poiąć*, *poięcie*, *poięty*, *niepoięty*, *niepoiętość*; *spoić* Ec. споѧти, споємлю; *pas* Ec. пояѕъ. *podeymować*, *podjąć*, *podjęty*. *przeymować*, *przeiąć*, *przeięty*, *przeiemca*, *przeymacz*, *uprzeymy*, *uprzeymość*; *przyimować*, *przyiąć*, *przyięty*, *przyiemny*, *przyiemność*, *cf. przyiaciel*; *rozeymować*, *rozeym*, *rozeymowy*; *rozjąć*, *rozjęty*, *rozmaity*, *rozmaitość*; *uymować*, *uyma*, *uymacz*, *uiąć*, *uięcie*, *uiątek*; *rozum* (*cf. Ross.* умъ), *rozumieć etc.*, *umieć*, *umieiętny*; *sumnienie*; *wyimować*, *wymię*, *cf. miąć*, *wymiąć*; *wyiąć*, *wyięty*, *wyiątek*, *wyiemny*, *wyiętny*; *zeymować*, *zjąć*, *zjęty*; *ziemia*, *ziemny*; *zima*, *zimno*, *zimny*; *zięć*; *seym*, *seymik*, *seymować*, *seymikować*, *przedseymowy*; *zaymować*, *zaiąć*, *zaięty*, *szcząt*, *szczętu*; *szczęście*, *szczęśliwy*; *wziąć* (*cf. brać*), *wzięcie*, *wzięty*, *wziątek*; *wzaiem*, *wzaiemność*, *wzaiemny*; *zwzjąć*, *zwzjęty*; *zawziąć*, *zawziątek*, *zawzięty*; *żąć*, *pożąć*, *żnę*, *żniwo*, *żniwiarz*; *użąć*, *użątek*; *przedsięwziąć*, *przedsięwzięcie*, *przedsięwzięty*; *uwziąć*, *uwzięcie*, *uwzięty*; *zdeymować*, *zdjąć*, *zdjęty*; *rękoiemca*, *rękoiemſtwo*, *rękoiemſki*; *rękoieść*. - §. *mieć*, *mam*; *maiątek etc. imię*, *imienie* (Eccl. неимущество ubóztwo); *cf. pomnąć*, *pominać*, *przypomnieć*, *przypominać etc.*; *pamięć*, *pamiętać*, *wzmianka*.

IACEK, - cka, *m.*, Hyacynt *qu. v.* IACHAC, IACHANIE *ob.* Iechać.

IACHNA, - y, *ż.*, Iaga, Iagnieszka, Agnieszka, Iagusia, Agueczka, *Agnes*, imię białogłowſkie. *Jabl. Her.* - *Crn.* Nęsha, *Vd.* Nesha; *Rs.* агаѳія.

IACHTEL *ob.* Achtel. IACWIZE *ob.* Iazygowie.

*IACY, *adverb. obsol.*; tylko; iedno, nur; *Sr.* 1. yacʒ *demum*). Pierwey przysięgał, że iacy pięć, a teraz sześć. *Bies. A.* 1. Pożytek koz iacy w ſkórze, w mleku, a w koźlętach. *Cresc.* 564. Wysiekł wszyſtkie obywatele miaſta, nie zaniechał w nim iacy co drobnieysze oſtatki. *Leop. Joz.* 10, 28. Niech iedno przyſtąpi pilność, niech iacy będzie rozum powodem. *Modrz. Baz.* 31. Od dwu koni trzy groszy, a gdzieby chciał mieć posłaniec iednego iacy konia do wozu, tedy ... *Vol. Leg.* 2, 673., *Farnov.* 74.

IACYNA *herb*, na tarczy w polu czerwonym podkowa, w którey śrzodku półtora krzyża. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen.

IACYNT *ob.* Hyacynt.

IAD, - u, *m.*, *Bh.* ged; *Sr.* 1. jed, yed; *Sr.* 2. gad; *Bs.* jid, otrov, cemer; *Cro.* jád, chemer, otrov, ſtupa; *Dl.* otrov, jid (*Rg.* ijèd = gniew, żółć, *furor*; jadditi *misere viuere*; *Vd.* jesa *ira*); *Vd.* giefft, ſtrup, otrova; *Crn.* gift ſtrup (yht = gniew); *Rs.* отрава, ядъ (cf. язва, *Ec.* язя raną); *Ec.* їадъ (*Ec.* ядъ iadło, iedza) cf. ieść cf. *Gr.* *ἰός*; cf. *Rs.* Ѣдокъ, Ѣдкїй kąsaiący); *Etym.* ieść cf. *Anglos.* geof, gife, *Dan. et Suec.* Gift), das Gift der Thiere, Pflanzen u. s. w. Iad ieſt, który gadzina, drzewa, zioła, zwierzęta maią (*diſting.* Trucizna); ślina niektórych zwierząt, zranione od nich na śmierć zabiiaiąca, n. p. Węże iad swóy zębami wypuszczaią. *Żad. H. N.* 181. Tatarowie serca ludzkie wybrawszy z nich, w *iadziech (w iadach) wielkich moczyli, i do wody kładli; a którzy tę wodę pili, zarazili się. *Gwagn.* 57. Tam z czarnem samoboyſtwem szaleńſtwo się łączy, Oſtry sztylet, trucizny iad śmiertelny sączy. *N. Pam.* 2, 214. iadowitość zabiiaiąca trucizny). Hannibal, iż nie mógł uyść ręku Rzymian, zadał sobie *iad. *Biel. Sw.* 34. truciznę; ſtruł się). *Botan.* Strzali iad, ziele *ob.* ſtrzali. - *Fig.* rzecz szkodliwa, zaraźliwa, etwas Schädliches, Gefährliches, ein Gift. Romanse takowe zawieraią iad, nieznacznie zarażaiący umysł, truiący obyczayność. *Kras. Pod.* 2, 247. *Slov. Prov.* wic gedu, nej medu. Pychą świata tego nadęty, i iadu okrutności napełniony. *Wys. Kat.* 306. b) furya, zaiadłość, iadłość, wściekłość, *Rs.* Ѣдучесть, Zorn, Wuth, Gift. Srogi był iad oney macochy bezbożney, iako drugiey Fedry. *Skarg. Dz.* 107 . .

576. I iad i wstyd ią piecze. *Tward. Wład.* 236. Wychodzi, groźną postać na się bierze, Oczy mu iadem pałaią. *Kras. Off. D* 2 *b.* Iad mu się iskrzy w oczach rozżarzónych, lęczy nad mnóstwem rycerzów straconych. *ib. G.* 2. Nieprzyiaciel nań iad ma nieugaszony. *Skarg. Kaz.* 74. Car rozgniewał się, i z iadem okrutnym do niego rzecze: .. *Gwagn.* 521. - - IADAC, - ał, - a, *cz. czst.* słowa Ieść, **zu essen pflegen**; *Slo.* **gedáwat.** Chleb twóy z potrzebnym i łaknącym iaday. *Protas. Jal.* 3. Ieden séra nie iada, drugi marchwi, trzeci wszystko iada. *Petr. Et.* 189. - - IADANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, **das Essen, die Mahlzeit.** Po wieczerzy iuż inszego iadania nie bywa. *W. Post. W.* 2, 75. IADACZ, - a, *m.*, który iada, lub ie, iedzący, **der Esser**, *Bh.* **gjdce, gedljk**; *Vd.* jedez., jednik, shpishar, pojedush; *Cro.* iedúchi, jelecz; *Dł.* blagovalacz; *Rs.* ѣдокъ, ѣдунъ; *Ec.* ѣдца; *w rodz. żeńsk.* IADACZKA, *Bh.* **gedlice**; *Rs.* ѣдунья. Iadacze trzew ludzkich, a pożerce krwi. 1 *Leop. Sap.* 12, 5. IADALNIA, - i, *ż.*, izba od iedzenia, iadalny pokoy, **das Speisezimmer**, *Bh.* **gjdelnice, gjdárna, gjstba**; *Slo.* **gedatelna, gedarna, gedáren**; *Sr.* 1. **yednencza**; *Crn.* jestnishe, jędishe, gostnishe; *Vd.* jedishe, jestnishe, gostouniza, preddurje; *Cro.* jedalnicza, kussalnicza, palacha; *Hg.* ebédlö; *Rs.* столовая, вытальница *ob.* wieczernik, refektarz. IADALNY, - a, - e, od iadania, **Speise**=. Sala iadalna w zamku Warszawskim wspaniale ozdobiona malowidłami, rzeźbami. *Kniaź. Poez.* 2, 244. **der Speisesaal.** Pokóy iadalny był pięknie ustawiony do objadu. *Xiądz.* 22. Iadalna izba, w któréyśmy iadali. *Warg. Radz.* 148. Sala iadalna. *Pilch. Sen. list.* 4, 98. - §. do iedzenia, mogący bydź iedzonym, **eßbar** (*ob.* śniedny), *Bh.* **gedlý**; *Vd.* jedliu, k' jedi; *Rg.* jediv, jestiv; *Rs.* ядный, ядомый, съѣстный; *Ec.* ядный, что ѣсть можно, брашный. *Gidny. 1 *Leop. Ex.* 30, 9. *iedny. 3 *Leop.*

*IADAM *ob.* Adam. IADE *ob.* iechać. IĄDERKO *demin. nom.* Iądro *qu. v.* *IADKI *ob.* Iatki.

IADŁO, IEDŁO, - a, *n.*, *Bh.* **gjdlo**; *Slo.* **gedlo, gjdlo**; *Mor.* **gezywo**; *Sr.* 1. **yédź, jydź**; *Sr.* 2. **jej**; *Crn.* jęd, jędba, jestnina; *Vd.* jied, jedba, jestvina, koshta, shivetje, spisha; *Cro.* jedilo, jelis, brasno, pizha, jesztvina, jegyek; *Dl.* jedivo; *Sla.* jillo; *Bs.* jestojska, pichja, jezbina; *Hg.* étel, eledel; *Rs.* ѣства, харчъ; *Ec.* яства, ястїе, ежа, пища, ядь, снѣдь, *Gr.* ἔδεσμα, *Lat.* esca cf. ieść, iedzą). *Rg.* jescja, jestivo, jestvina); iedzenie, t. i. sam czyn iedzenia, i co się ie, pokarm, strawa, żywność, *pica, spiża, **das Essen, das Speisen; die Speise, das Essen, die Nahrung, Lebensmittel.** Agitacya ma bydź, abo przed iedłem, abo nierychło po iedle, aby gdy ciało iest napełnione, iedło za zbytnią pracą niestrawione nie zepsowało się. *Modrz. Baz.* 41. Kładźcie sierpy, kupami do iadła siadaycie. *Simon. Siel.* 113. Gdy się iadło z wetami pierwszemi kończyło, drugie wety niesiono. *Gaw. Siel.* 371. Mógłci bóg takiego człowieka stworzyć, żeby bez iedła i picia mógł bydź żywy, ale chciał żeby iedła i picia do pożywienia potrzebował. *Modrz. Baz.* 208. Ktoby się takim iedłem splugawił . . . *W. Levit.* 7, 18. Moie, powiada Iezus, iedło iest, czynić wolą oyca mego. *W. Post. W.* 59. Nabywaycie sobie, nie tego iedła, które ginie; ale które trwa wiecznie; lecz co to za chléb? *Skarg. Kaz.* 152. Posłał mu 40 wozów z iadłem rozmaitym. *Skarg. Dz.* 607. Starowni o dostatki, zbiór iadła, napoiów, Więcéy piwnic, śpichlerzów maią, niż pokoiów. *Kras. List.* 2, 147. IADŁOSC, - ści, *ż.*, zaiadłość, **der Grimm, die Wuth.** Oszczerca iest chytry, pod pozorem nayprzyiaźniéyszéy twarzy, tai się naywiększą iadłość iego. *Mon.* 65, 590., *Rs.* ѣдучесть. *IADOMY, - a, - e, Cebuli iadoméy beczka dwadzieścia groszy. *Stat. Lit.* 395. iadalny, śniedny, *Rs.* ядомый, **eßbar.** IADOWIC się, - ił, - i, *zaimk. ndk.*, zawziąć się, zasrożyć się, **wider einen giftig werden, gegen ihn ergrimmen**; *Vd.* v'deujat; *Bs.* jadovitise, razgljutivatise, izjiditise, izjadatise cf. zaiadły; *Bs.* jadatise = gryźć się, frasować się; *Crn.* yhtem se = gniewam się). Iadowią się na zwierze gęby krwią polane. *Myśl B.* 2 *b.* Gdy mu Trybun broni skarbu szczérze, Okrutniéy iadowi się, i za szablę bierze. *Bardz. Luk.* 38. Żołnierzu, coś się na mnie dopiero iadowił, Nie widząc mnie, masz nagie piersi, do ran skłonne! *Bardz. Luk.* 79. IADOWIC *cz. ndk.*, Uiadowić *dk.*, iadowitym uczynić, iadem zaprawiać, **giftig machen, vergiften, mit Gift anmachen.** Żołądek ludzki z kłów sinych zebraną Lwa sierdzistego uiadowił pianą. *Hor.* 1, 90. *Nar.*, *Bh.* **zgjzwiti.** *IADONOSY, - a, - e, iad maiący, **Gift tragend.** Tak wiele teraz stay przytłacza swym iadonosym brzuchem Piton. *Otw. Ow.* 27. IADOWICIE *adv. adj.* Iadowity, **giftig, giftiger Weise.** Nieprzyiaciele prawie iadowicie iéy szukali. *Warg. Wal.* 87. Opuść mię, czemu mię iadowicie depcesz? *Zygr. Pap.* 149. zaiadle). IADOWICIEC *niiak. ndk.*, zjadowicieć *dk.*, stawać się iadowitym, **giftig werden.** Ziele Pępawa od zagnicia przyrodzonych wilgotności, i od zjadowicenia ich iest lekarstwo. *Syr.* 310. Wino dzięglowe francę zjadowiczoną léczy. *ib.* 96. Darcie w kiszkach z picia rzeczy surowych, albo zostrzałych, i zjadowiczonych wilgotności w nich zgromadzonych. *ib.* 145. IADOWITOSC, - ści, *ż.*, zarażenie iadem, **die Giftigkeit.** 2) zaiadłość, **Grimm, Wuth, Gift, Galle**; *Bh.* **gedowatost**; *Rg.* jedovitos; *Bs.* jadovitóst; *Vd.* jesa, serdituost; *Rs.* язвительность, ядовитость. IADOWITY, - a, - e, *Bh.* **gedowatý, gjzliwý**; *Sr.* 1. **yedoyité, yedwaté**; *Cro.* jadovit, chemeren, jadoven; *Dl.* jadan (*Cro.* jadòven; *Dl.* jadan *aerumnosus*); *Bs.* cemeran (jadovitti, sarditti *rabiosus*; jadan, jadovan, sgjalostan = żałosny); *Rag.* otróvni (jedovit *rabidus*; gàdni *nauseolus*); *Sla.* otrovan; *Vd.* strupen, otroun, strupovit, gifften (jesan *atrox*); *Crn.* zhmèrn, strupęn; *Rs.* ядовитый, отравный, язвительный; *Ec.* їадовитый, їадовержный, їадоиспущатель-ный; iad maiący, iadém napuszczony, **giftig.** Smiertelna wina moia iadowitsza nad Hydry i Bufonów iady. *Kulig. Her.* 621. Iadowitą truciznę piłem, skutki czuię. *Zab.* 5, 344. *Kossak.* Groty w iadowitéy zmaczali truciznie. *Przyb. Luz.* 25. Iadowitego co, *Bh.* **gedowatina.** - §. szczypiący, kąsaiący *fig.*, **beißend, lästernd.** Język iego iadowity nikomu nie przepuszcza. Nie zapomnę nigdy słowa tego iadowitego. Iadowity szyderca *Ross.* язвитель. - §. zaiadły, **ergrimmt, giftig.** Porwali się na niego iako psi iadowici. *W. Post. W.* 268. Ma pies głos iadowity, kiedy nie rozkładaiąc głos wydawa, ia-

koby naszczekiwał. *Ostr. Myśl.* 44. IADOWŁADNY, - a, -e, nad iadami moc maiący, Gift beherrschend, mit Gift schaltend. Coć iadowładne baby pomogło naiąć? *Petr. Hor.* 2, *R.*

IĄDRO, - a, *n.*, IĄDRKO, IĄDERKO, - a, *n.*, *demin.*, *Bh.* gadro, gadérko; *Sr.* 1. ġadro, jadro; *Sr.* 2. jedro; *Slo.* gádro; *Crn.* jedèrze, jedru; *Vd.* sdernu, derzhe, jedre, jederze; *Rg.* jèzgra od oraha; *Cro.* jederko *nucleus*, izjederchim *enucleo* (*Cro.* jadro = żagiel); *Bs.* jezgra; *Rs.* ядро, ядрышко (2. kula armatna 3. treść; ядрило ładunek okrętowy; maszt; *Ec.* narzędzia okrętowe i woienne), der Kern. Iądro, iąderko orzechowe, migdałowe, pod łupiną, które iedzą, der eßbare Kern, z. B. einer Nuß, Mandel. Chcesz uznać dobre iądro, orzech przegryź; przez skorupę nie uyrzysz. *Petr. Pol.* 2. *fin.* Dopiero poznasz, co ma iądro, co robaczy, Zgryźlszy orzech, nie w każdym iest na wierzchu dziura. *Pot. Pacz.* 349. - *Transl.* To są konie iak iądro. ℞. W samey rzeczy bardzo dobre konie. *Teat.* 30, 34. iak orzech, iędrzne, dzielne, tęgie, frisch, wacker, tüchtig. - b) Iądrko iabłek, gruszek, winney iagody, wiśni, śliwki, = pestka, der Stein, der nicht eßbare Kern der Weinbeeren, Kirschen u. s. w. Z wnętrza iabłka dobywszy skórek zbledniałych, Zeźwała usty swemi siedm iąderek małych. *Otw. Ow.* 206. Ochędoż pigwy z wierzchu z łupin, a wewnątrz z iądrek i z fachów, *Sienn.* 532. Iakie iąderka siać trzeba. *Zaw. Gosp.*, *Bh.* zrna; *Dl.* grozd; *Hg.* geresd; *Rg.* pizza; *Bs.* paiça, piççá. - §. Iądra męzkie, lub świadki natury męzkiey, *testiculi*, leżą w worku od ciała wiszącym, między nogami będącym, przez przegrodę błonistą przegrodzone. *Krup.* 2, 128. Są one złożone z maluczkich i niezliczonych pęcherzyków, które w sobie trzymaią nasienie. *Kirch. Anat.* 62., *Rs.* ядра, die Hoden, die Geilen, die Geburtsgeilen. Kozie iądra *ob.* Kozie iayka. Boby abo iądra kurów. *Ząbk. Mt.* 331. Rodzenia władza ma *stolec swóy w iądrach; bo gdy komu iądra wyrzną, nie ma mocy rodzenia. *Petr. Et.* 80. *Coleus*, podołek, iądro w mosznach męzkich. *Mącz.* Zwierzęcia, któreby miało wyrznione iąderka, nie będziecie ofiarować. *Leop. Levit.* 22, 24. rzezanego. *Bibl. Gd.*) cf. stroie, iayca). Iądra białogłowskie, *ovaria*, *vel testes muliebres*, są dwa, które leżą w brzuchu przy bokach macicy. *Kirch Anat.* 68. der Eyerstock. *ob.* iaieczniki. - §. sam wybór czego, fundament, grunt, istota, treść, der Kern, das Beste einer Sache. Uczonych zachęcać, aby szukali w rzeczach iądra. *Gorn. Sen.* 396. IĄDROWNIK, - a, *m.*, moszny worek, *scrotum.* *Dykc. Med.* 2. 663. der Hodensack. IĄDROWY, - a, - e, od iąder, Kern=; Hoden=. Iądrowy worek. *Wey. An.* 89. iądrownik). IĄDRZYSTY, - a, - e, iądr pełny, abo iądr wielkich. *Cn. Th.* vielkörnig, voll Körner, großkörnig. Pochodz. *Iędrny*, *iędrzny*, *iędrzność.*

IADWABNIK *ob.* Iedwabnik.

IADWICHNA, - y, *ż.*, IADWISZKA, - i, *ż. zdrbn.*, poduszeczka od kobiet szyiących do zatykania śpilek używana, das Nadelküssen. *Tr.* Suknia na kroy w kawalce pod modę idąc, ledwo potym córkom na iadwiżkę przydadź się może. *Mon.* 69, 592.

IADWIGA, - i, *ż.*, Hedwig, *Sr.* 2. Hada, Iadwiga, króla Ludwika córka, przez zamęźcie z Iagiełłą, Polskę z Litwą złączyła. *Kras. Zb.* 1, 385. *Adwiga. *Biel. Sw.* 131. - §. Iadwiga, statek pewny niewielki, do którego potrzeba ludzi 4, 6, 8; łasztów bierze 10, 16. *Mag. Msc.* ein kleineres Flußfahrzeug.

IADZWINGOWIE *ob.* Iazygowie.

IAGA, - i, *ż.*, Iachna, *Agnes. Jabł. Her.*, *Teat.* 54 *c, a ii.*; *ob.* Iagnieszka, Agnieszka, Iagusia.

IAGIEŁŁO, Jagello, *iuż do pierwszéy, iuż do drugiéy deklinacyi należy. Zmiękczmy to imię, i na kształt cudzoziemskich, powiększmy ie końcową głoską* n, *pisząc i mówiąc, podług dobrego dawniéyszych ksiąg zwyczaiu* IAGIELLON, Gen. IAGIELLONA, *skąd dobrze wypłynie przymiotnik* IAGIELLONSKI, - a, - ie, *lub* IAGIEŁŁOW, - a, - e. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 110. Jagellonisch. Władysław Iagiełło, Wielki książę Litewski, przyiąwszy chrzest, stał się małżonkiem Iadwigi, i Wielkie Xięstwo Litewskie z koroną Polską złączył. *Kras. Zb.* 2, 578. IAGIELLONCZYK, - a, *m.*, syn Iagiellona, Sohn des Jagello. Władysław i Kazimierz Iagiellończyk. *Kras. Zb.* 1, 386. IAGIELLONIA, - ii, *ż.*, z domu Iagiellońskiego pochodząca, eine aus dem Jagellonischen Hause. Annie Iagiellonii, żonie Batorego, rękę ś. Katarzyny przywieziono. *Bals. Swięt.* 2, 572. IAGIELŁONSKI, *IAGIEŁŁOWSKI, - a, - ie, Jagellonisch. Iagielloński dom Polską rządził aż do Zygmunta Augusta. *Kras. Zb.* 1, 386. Wspaniały synu piękney Rakuszanki (Ianie Kazimierzu), A Iagiełłowskiéy krwi prawie ostatki. *Kochow.* 263. Iagiełłowska postać Kazimierza. *ib.* 262 Serce twoie kocha się w Iagiellońskiéy akademii. *Birk. Kaz. Ob. G* 3 *b.* w Krakowskiéy.

IAGIENKA, - i, *ż.*, Iagnieszka, Agnieszka, Agneschen. Spiewaiąc pełniliśmy duszkiem miodek słodki, Ten za zdrowie Iagienki, tamten za Dorotki. *Zab.* 1, 187. *Nar.*, *Teat.* 24 *c*, 38.

IAGLANY, - a, - e, od iagieł, von ausgeschlagnen Hirsekörnern, Hirsen=; *Bh.* gahelný. Kleiek iaglany w febrach bardzo iest pożyteczny. *Lad. H. N.* 137. Hirsenschleim. Iaglana kasza *Bh.* gahelna kasse, tłucze się z prosa. *Kluk Rosl.* 3, 143. Hirsengrütze. Iaglany placek *Bh.* gahelnjk. - IAGLASTY kamień, *cenchrites. Plin.* 37, 11. ein gewisser hirsenähnlicher Edelstein. *Cn. Th.* Liszaie iaglaste albo krupiate, pomykaiące się, ciało szpecące, maść ta spędza. *Syr.* 244. do iagieł podobne, hirsenähnlich. IAGŁY, *Gen.* iagieł *plur.* (*iagła* źle zamiast *iagły*. *Dudz.* 29., *Bh.* gahly, *Gen.* gahel; *Sr.* 2. jagli, pschoso; *Sr.* 1. jały, ġahwa = proso; *Cro.* jagli; proszena kassa, kashicza; *Vd.* jeglizhi, prosen = proso; jaglizhi = kasza; *Sla.* prosena kasha; *Rs.* пшено. Prosiane kaszywa iagłami zowiemy. *Syr.* 1006. Proso, gdy będzie otłuczone iagłami mianuiem, drudzy kaszywem prosianym, inni pszonem. *Syr.* 1005. Iagły robią się z prosa, przez otłukanie w stępach. *Kluk Rosl.* 3, 265. ausgeschlagne Hirsenkörner, Hirsengrütze. Iagły tłuczone w stępach piękniéysze będą, aniżeli po młyńskim kamieniu. *Haur Sk.* 13. Gdy będzie proso, będą i iagły smaczno się iadły. *ib.* Przyszedł czas, iuż twe proso na iagły się zmełło. *Pot. Pocz.* 22. Rzekłbyś, że iéy kto iagły na podołku praży, Tak ią miłość zażegła, *Pot. Arg.* 393.

IAGNIAK, - a, *m.*, baraneczek, iagnię samiec, das Bocklamm. Wilkowi odpowiada iagniak szczérze, Iu się ieszcze u macierze. *Jakub. Bay.* 22. Iagniak iary. *ib.*, *ob.* iarlik. IAGNIĘ, - ięcia, *n.*, IAGNIĄTKO, IAGNIĄTECZKO, - a, *n.*, *demin.*, *Bh.* gehně, gehňátko *f.* gehnice; *Slo.* gehn'a, gehně, gehnice; *Sr.* 2. jagne, jagnetko; *Sr.* 1. jahnio, yeno, jahniatko, yenicza; *Vd.* jagne, jagnizh, agnjize, jagnizhe, agnje, *Crn.* jagné, bizhk, *f.* jagniza; *Cro.* janchez, agnecz, janye, janyecz, janychecz, janye, berko; *Dl.* jaganacz, jauacz, janye (yayacz = baran); *Sla.* jagnje; *Bs.* jagagnaç, jagne, jagancicch; *Rg.* jagnaz, jagnich, jagniza, jagne; *Ross.* агня, агнецъ, ягнёнокъ, *f.* агница; *Eccl.* агня, агня, агнчикъ, ягнёночекъ (*Hg.* júh, juhotska *ouis*; *Hg.* baranyka *agnellus*; *Lat.* agnus, *Ital.* agnello; *Gr.* ἄμνος, αγνιον, *Chld.* עִנְבָּא ana), das Lamm. Owca, gdy się okoci, urodzone młode zowie się iagnięciem. *Kluk Zw.* 1, 255., *Bh.* gehnj se, bahnj se koci się owca; *Rs.* ягниться, объягниться. Kotna owca *Rs.* суягная. Iagnię dwuletnie *Bh.* zubak. Owca częstokroć po parze iagniąt razem rodzi. *Ład. H. N.* 124. Naymłodsze z moich owiec iagniątko wybiorę. *Przyb. Ab.* 122. Napastował wilk srogi iagniąteczko młode. *Zab.* 9, 31. *Zabł.* Teraz ze lwa iagniątkiem się staie. *Skarg. Dz.* 884. Wdzięczną łaskawością są podobni iagniątku. *Brud. Ostat. H.* 3., *Ec.* агница tytuł Bogarodzicy i SS. Męczenniczek. (cf. baran, baranek). IAGNIĘCY, - a, - e, od iagnięcia, Lamms=, Lämmer=, *Boh.* gehněcj; *Sr.* 1. yenacze; *Crn.* jaguetov, drobenske; *Vd.* jagneshen, jagneten, jagneshо; *Bs.* jagneti; *Cro.* janyèchi, janchev; *Rg.* jagnetni; *Rs.* агнчій, ягнячій. Pierwsze ośm zębów, które się iagniętom przez dziąsła przerzynaią, nazywaią się mléczne albo iagnięce zęby. *Wolszt.* 106. Iagnięce mięso niestrawne. *Sien.* 273. Sok mięsa iagnięcego iest bardzo tuczący. *Dyk. Med.* 2, 634. IAGNIĘCINA, - y, *ż.*, *Bh.* gehnetina; *Vd.* jagnetina, jagnezho mesu; *Cro.* janyetina (*Bs.* jagnettina *pellis agnina*); mięso iagnięce, Lammfleisch (cf. baranina). W lecie zdrowsza iagnięcina, w zimie wołowizna. *Sak. Probl.* 147. - IAGNIESZKA, - i, *ż.*, Agnieszka, Agneczka, Iaga, Iachna, *Agnes*, Iagusia *dem.*, Agnes. IAGNIESZCZYNY, - a, - e, od Iagnieszki, Agnes=. Iagnieszczyna reguła nastała R. 112. *Teof. Zw.* 34. - *IAGNIONOSZ, *Ec.* агценосецъ *Gr.* ἀμνοφόρος. *IAGNIOPASTERZ *Eccl.* агнепастырь. *IAGNIORZEZACZ *Ec.* агнцерѣзецъ, *Gr.* ἀμνοτόμος.

IAGODA, - y, *ż.*, IAGODKA, IAGODECZKA, - i, *ż.*, *Bh. et Slo.* jahoda, gahoda, gahodka, gahudka; *Sr.* 2. jagoda, jagwoda; *Sr.* 1. yahodka; *Bs. et Rg.* jagoda, jagodiza; *Sla.* jagode; *Vd.* jagoda, jagodiza, jagode, bobeka, sernu; *Crn.* jagoda; *Ross.* ягода, ягодка; *Ec.* ягодица. Iagoda, *bacca*, die Beere, iest okrycie soczyste, maiące w sobie ziarna gołe, bez innego okrycia, iak agrest, porzeczka, winogrono. *Botan. Nar.* 127. Bzowe iagody *Bh.* kozynka, gahudky bezowé, bezynka, bzynka; *Sr.* 1. bojanki; *Sr.* 2. básowki. Nie każda iagoda malina, Bywa czasem i smrodynia. *Dwor. F.* 2. Nie wiesz, że z słodkich iagod rozynki bywaią? I róży, chociaż uschnie, przecięż używaią. *Simon. Siel.* 47. I iagodąby się z nim rodzielił, = i iaia bez niego nie zje. *Cn. Ad.* 280. auch den letzten Bissen theilt er mit ihm. - Iagody czerwone, = poziomki, Erdbeeren. - *§. Iagody *śliwne (śliwki) mało tuczą człowieka. *Cresc.* 391. Iagodom *brzoskwiniowym iaką pomoc dawać, aby nie opadały. *ib.* 394. brzoskwinie). Naymilszego syna swego tak gorzką iagodą częstuiesz. *Bzow. Roż.* 65. gorzkim trunkiem, kielichem). - *Botan.* Wilcze iagody *ob.* wilczy, *ob.* pokrzyk. - Listna iagoda, = ięzyczkowe ziele, *bis lingua*, das Zapfenkraut. *Syr.* 1457. Iagoda babia, *ziele*, *laurus Alexandrina*, das Hauckblatt. *ib.* 1460. - §. No moia iagodo, moia droga perełko. *Teatr* 43 *c*, 83. rybko, gołąbku, Täubchen, Herzchen. - §. Dała sobie zebrać panieństwa iagodę. *P. Kchan. Jer.* 410. cf. wieniec, kwiat, das Kränzchen der Jungferschaft. - §. Slinne iagody, *tonsillae*, składaią się z wielu gruczołków i odłączaią wiele flegmistéy wilgoci. *Weych. Anat.* 179., *Bs.* zavratak. - 2) iagody, = policzki, die Wangen, die Backen. cf. *Gall.* joue, *It.* gote; *Bh.* líce, lícko; *Slo.* líce; *Vd.* liza, zhelust, lyze; *Cro.* licze, zhelust; *Rg.* obraz; *Sla.* obrazi; *Rs.* щека, щока, скулà; *Ec.* ланита (*Rs.* ягодицы pośladki). Myszka czworograniasta i myszka trębacz z vana, formuią policzki abo iagody. *Kirch. Anat.* 119. Krople łez sierotek z iagodeczek ich pochop wzięły aż do nieba. *Birk. Kant. A* 3 *b.* Uważam iagody iéy skropione łzami. *Teatr* 30 *b*, 68. Iagodki twe okrągluchne, I usteczka rumieniuchne. *Groch. W.* 360. Iagódki się uśmiechaią, i twarzyczka się wypogadza. *Teat.* 10 *b*, 49. Gdzież ów alabastr czoła? gdzie iagód róże? *Mon.* 70, 383. - §. Iagodka, *coccus*, Scharlachwurm, Kermes, Schildlaus, rodzay owadu, którego poczwarki przy korzonkach roślin, na kształt iagodki, przyczepione bywaią, iak na przykład nasz czerwiec. *Kluk Zw.* 4, 78. IAGODNIK, - a, *m.*, *Rs.* ягодникъ, sok z iagod. Erdbeersaft. Po objedzie od pragnienia używałem gruszowników, iabłeczników, i iagodników. *Xiądz.* 77., *Bh.* gahodnjk zbieracz iagod; trawa poziomkowa, *Sla.* jagodna trava. IAGODNY, - a, - e, do iagod, Beeren=, *Rs.* ягодный. Iagodny owoc iest mały, miękki i soczysty, maiący w sobie drobne ziarna lub pesteczki. *Kluk Rosl.* 2, 12. Tameśmy się przez iagodne krzewy przedzierali. *Przyb. Ab.* 55. IAGODORODNY, - a, - e, *baccifer. Cn. Th.* Beeren erzeugend, *Rg.* jagodorodan. IAGODOWY, - a, - e, Trauben=. Błonka iagodowa w oku, *uvea*, któréy przednia część w środku dziurawa. *Kirchh. Anat.* 83., *Sak. Pr.* 26. Iagodowe drzewo. *Mon.* 74, 763. - §. licowy, obliczny, Wangen=, *Bh.* lícnj; *Ec.* ланитный. IAGODZIANY, - a, - e, co zwłaszcza z winnych gron iest, *uveus. Mącz.* von Beeren, Weinbeeren. *IAGODZINA, - y, *ż.*, *cum emphasi*, grono, die Traube. Tu kłosy zbóż iak woyska, wstały na równinie, Tam nizkie iagodziny na dół głowy kiną. *Przyb. Milt.* 222., *Bh.* gahodina krzew poziomkowy, borówkowy. IAGODZISTY, - a, - e, rzęsisty, pełny iagod, beerenreich, traubenreich, traubig, *acinosus. Cn. Th.*, *Crn. et Rg.* jagodast). Iagodziste a słodkiego owocu drzewa staray się mieć, gdzie masz pszczoły. *Cresc.* 596.

IAGUSIA, IAGUŚKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* Iaga, Iachna, Iagnieszka, Agnes. Niemasz tu tych przykrych mizgusiek, Młodych o siwym włosie Iagusiek. *Zab.* 9,

347. *Zabł.* Iagusia pokoiowa. *Teat.* 24 c. 36., *ib.* 46, 26. Ciszey Iagusiu. *ib.* 54 *d*, 23.

*IAIAK, - a, *m.*, - *Enchiridion*, rękoieść abo co inszego, co się w ręku nosi, książeczki małe; też kordzik, *iaiak, deczka. *Mącz.* cf. tasak.

IAIE, - ia, *n.*, *in plur.* iaia *lub* iayca, *Gen.* iaiec. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 161., *Bh. et Slo.* wegce; *Sor.* 2. jajo; *Sor.* 1. yeyo, jajo; *Vd. et Crn.* jaize, aize; *Cro.* jajcze; *Bs. et Sla.* jaje; *Rag.* jùje; *Ross.* яицо, das Ey (*Holl.* Ey, *Suec.* Egg, *Dan.* Aeg, Eg, *Isl.* egg, *Anglos.* aeg, *Angl.* egg, *Gall.* oeuf, *Ital.* occo, *Hisp.* hueue, *Lat.* ouum, *Gr.* ᾠόν); białe raki, = iaia. *Teat.* 16 *c*, 68. Iaie kurze *Rs.* кока, cf. kokoszka). Iaie składa się z żółtka i białka, cienką plewką powleczonego, co wszystko zamyka skorupa wapnista. *Zool. Nar.* 214. Iaie czcze, ein Windey, *Cro.* slapertek, slepertek; *Dl.* humchyak). Iaie śmierdzące *Bh.* pukawec. Iaie pod kokosz *Bs.* polosgiak, jaje, koje se drrisgi na ghgnizdo). Iaia szeroki koniec *Rs.* пýга. Iaie miękkiey skorupy abo w plewce, ein weichhäutiges Ey, ohne harte Schale. Iaie zaległe *ob.* zapartek. - Iaia miękko warzone, w rozmoczki, w rozmaczki *qu. v.*, *Sla.* jaja na umàk, weich gekochte Eyer. Iaia twardo gotowane dobrego potrzebuią do trawienia żołądka. *Krup.* 5, 86., *Sla.* jaja na tvèrdo). Szkoda chłopu świeżego iaia, bo mu zdrowsze twarde. *Sak. Pr.* 166. takiemu takie; dobra Matyaszowi płotka, szkoda psu białego chleba). Iaia sadzone gesetzte Eyer *ob.* srumszmalc. - Iaia na wodę puszczane *ob.* pertuta. - Iaia smażone *ob.* frytata. - Iayca przewarzane. *Syxt. Szk.* 210. Pustelnicy ci samemi ptaszemi iaycy (iaycami) żyią. *Warg. Cez.* 77. Dał mi ieść iaia bez soli, Kto zemną przy stole siedzi bez żartu. *Pot. Jow.* 162. I iaia bez niego nie zje. *Cn. Ad.* 280. cf. i iagody bez niego nie zje, er theilt jeden Bissen mit ihm. Wyprawił Kniaź do Olgierda posły buczne, obiecuiąc go w Wilnie przywitać szablą i ogniem, abo krasnym iaiem na przyszłego roku wielki dzień abo wielka noc. *Stryik.* 379. bo zwyczay Rossyan, w wielkanoc darować iaie malowane, upstrzone, całuiąc się, mówiąc: Chrystus zmartwychwstał, *ob.* pisanka; *Vd. et Crn.* pirh, velikonozhnu jaize, erdezhu jaize). Olgierd Kniazia przywitał w cerkwi iaiem wielkonocnym. *Stryik. Gon. Q.* - Wszystko mu smarownie idzie, iak po iaiu. *Opal. sat.* 29. cf. iak po mydle, iak po stole. - Okręt iuż chwieie się iak iaie. *Chrość. Luk.* 33. - Woynę domową rozbiycie na iaiu. *Chrość. Luk.* 33. t. i. nimby wybuchła, w kolebce, *in herba*, erstickt den Bürgerkrieg in der Wiege. Mędrsze dziś iayca, niż kokosze. *Rys. Ad.* 39. kurczątka niż kury, *Rs.* яица курицу учать, das Ey ist heut zu Tage klüger als die Henne. Iużci dziś nietylko kury mądre, ale też i same iayca. *Glicz. Wych. P.* 4 *b.* Cóż lepsze, kokosz czyli iaie? *Chrość. Luk.* 163. Z niemi się z iednego iaia wylągł. *Kosz. Lor.* iędnéy menicy). Stać za iaie, abo: nie stać za iaie, = za nic nie bydź mianym, nic nie wartać, für nichts geachtet werden, nichts gelten, keinen Werth haben. Siły w swéy młodości nie maią za iaie. *Prot. Kont.* C 4. Serce, męztwo, uroda, dzielność obyczaie, Te rzeczy w niedostatku nie stoią za iaie. *Czachr. Tr. B.* 1. Cnota dziś u nas, widzę, nie stoi za iaie. *Błaż. Tr. B.* 2 *b.* Tytuł w chorobie nie stoi za iaie. *Bies. A.* 3. Zwierzchność o swych niedbała, nie stoi za iaie. *Gwagn.* 66. Musi zmienić postawę, musi obyczaie, Bowiem statek z powagą stoi tam za iaie. *Rey Wiz.* 27 *b.* Praw i sprawiedliwości powaga za iaie. *Ryb. Gęsl.* C 3. Póki dość wełny skąpéy Prządce staie, Smierć nam za iaie. *J. Kchan. Dz.* 122. - Iako iaie iaiu podobne, tak nauka Mahometska do Samosetańskiéy. *Biał. Post.* 82. cf. kropla kropli; kubek w kubek. - 2) iaie, miarka aptekarska. *Cn. Th.* das Maaß einer Eyerschaale, Weź iay sześć soku iabłecznego. *Tr.* - 3) iayca, iądra, die Hoden, die Geilen. Wykupiłby się iako bóbr nawet iaycami, Nie tylko ręką, nogą, by iedno możua. *Opal. sat.* 75. IAIECZNICA, - y, *ż.*, omlet *z franc.*, iaia smażone, różnym sposobem. cf. frytata. *Wiel. Kuch.* 407. gerührte Eyer, *Bs.* priganiça; *Cro.* czvertje; *Sla.* jaja na tavi; *Vd.* zvertje, zvrzha, osvrietje; *Crn.* zvèrk; *Rs.* яичница. IAIECZNIK, - a, *m.*, *Boh.* wagečnjk; *Vd.* jaizhnjak, jaizhnik; *Rs.* яичникъ (2. przekupień iaieczny). U ptaków samiec iest iaiecznik, *ovarium*, der Eyerstock, gdzie na słupeczku iaia iak ziarneczka osadzone w czasie rosną. *Kluk Zw.* 2, 5. Iaieczniki czyli iąderka kobiece, są ciałeczka białawe, przyczepione do boków spodu macicznego. *Dykc. Med.* 2, 639. - §. kołacz z iaiec, grzybek, ein Eyerkuchen, *Bh.* świtek; *Crn.* jajnèk; *Rg.* jaajnik. IAIECZNY, - a, - e, od iay, Eyer=, *Bh. et Slo.* wagečný; *Rs.* яичный. Iaieczna czyli iaykowa skorupa; *Ec.* зáпортокъ, скорлупа яичная cf. zapartek). Iaieczne figury. *Boter* 34. iaykowatéy, *Rs.* яицеобрáзный. Iaieczna kasza. *Haur Ek.* 86. iaykiem zaprawna). Gniazda iaieczne, lub iaieczniki, iądra białogłowskie, *ovaria. Krup.* 2, 163. (*Crn.* jajzhnost = obfitość w iaia). IAIOWY, - a, - e, od iaia, Ey=, iaiowa figura, owata, ein Oval, eine eyförmige Figur. *Tr.*, *ob.* Iaykowaty. IAIUSZKO, - a, *n.*, *dem.*, n. p. małe iaiuszka. *Wey. An.* 103. Eychen.

Pochodz. *iayko*, *iaykowy*, *iaykowaty*, *iaykorodny*, *iaykonośny*.

IAK, IAKO *adverb.*; cf. *adj.* iaki (od dawnych i teraźnieyszych, nawet i w dyalektach, *iak* i *iako*, bez różnicy używane, wyiąwszy chyba iedno znaczenie przysłówka iako, *qua*, *prout*, o czym niżéy. Atoli teraz zwyczayniéy piszą i mówią: *iak*, *Bh.* jak, gak, gako, kterak; *Slo.* gak, gako, gakožto, gakžto, gakobi, kterak: *Sr.* 2. ak, ako, kak, ka, kakj, kadga; *Sr.* 1. jak, jako, yako, ako, hako, tak, tak, kaj, kaſch, kaiſch, na kayke waschno; *Vd.* kaku, kaker, koku, kader (*Vd.* jak = wyborny); *Crn.* koku, kèd, koker, lihkoker; *Cro.* kàk (jàk *fortis*), jako; *Dl.* kako, kakko; *Sla.* ako, kako (jàk = mocny); *Rg.* jaknó, kakko, kakkono, koo, na nàciu; (jàk *validus*); *Bs.* jako, kako, kakono; *Ross.* каковò, какъ; *Ec.* кáко, яка, якоже, cf. *Gr.* καθὸ, *Hebr.* כ ka, ke, איך, איכה ech *quomodo*). §. proste zapytanie: iak? = iakimże sposobem? na iaki sposób? do którego stopnia? dokąd? wie? Iak to? *Resp.* oto tak? *Teat.* 29. 6. Iak się masz? iakoć się powodzi? *quomodo tibi res se habet? Mącz.* Pytali go: iako się wyspał téy nocy? *Sk. Żyw.* 193. Iakby się miał? pyta się chorego lekarz. *Zab.* 16, 361. Iak wiele? ile, siła? *Vd.* kuliku, kolkain? *Cro.* kuliko); Iak daleko? *Vd.* koku delezh?)

Iak wielki? *ob.* ili, ilki). Ale iak to teraz będzie? *Teat.* 54 *c, d ii.* *Cum enclit:* No! iakże mi się masz? *Teat.* 68. **was machst du denn?** To macie tam dwór osobny? *Resp.* A iakże? *ib.* 19, 40. iak inaczéy? nie inaczéy! **wie anders? freylich!** – *Indirecte:* Nie iak wiele patrz, ale iak dobrych. *Cn. Ad.* 599. Nie na tym zależy, co mówisz, raczéy na tym, iako mówisz. *Zab.* 12, 262. *Dudz:* Iako to wielkie dygnitarstwo, iako wysokie dostoieństwo, iakiego człeka potrzebuie, cudnie pokazował. *Warg. Wal.* 112. Co szczęśliwy, to szczęśliwy, tylko nie wiem, na iak długo. *Teat.* 22 *b*, 5. W każdéy sprawie siła na tym należy, iako się co albo mówi, albo czyni. *Gorn. Sen.* 59. Ma chęć ukraść; ale nie wie iako; wszystko pobrałby ludziom, by iako mógł. *Karnk. Kat.* 352. – *Narrando:* Doniesiono hetmanom, iako hardzie Aryowist mówił, iako nam z Francyi wyieżdżać kazał, iako ią sobie przywłaszczał, iako iego konni na nas natarli. *Warg. Cez.* 31. – *Admir:* Oto iako wielki ogień! 3 *Leop. Jac.* 3, 5. oto ilić ogień, 1 *Leop.*). Iakoż się tu dziwować! *Gorn. Sen.* 562. – Iak, nie? = czy sposób, nie? n. p. Owoż to Hanulka moia; iak to iéy nie kochać? *Teat.* 54 *c, d ii.* czyż można iéy nie kochać, **wie ists möglich? ists wohl möglich? kann man anders? als** ... O dobry narodzie! iak ciebie nie kochać! *Dyar. Gr.* 294. *Stan. Aug.* – *Affirm.* i iak, = iak naymocniéy, **und wie! = aufs stärkste!** Czy ią kocha ieszcze? *Resp.* oy! i iak kocha! *Teat.* 22 *c*, 29. Dobrze to powiedziano; I iak dobrze! odpowiedział. *Kras. Pod.* 2, 140. arcydobrze, nie można lepiéy). Wszak go Wc Pan znasz? *Resp.* i iak ieszcze! *Teat.* 47, 20. Ma-ż on służącego? *Resp.* i iak ieszcze żywego chłopca, nie mazgaia! *Teat.* 46 *b*, 64. – *Cum encl.* a iakże? = iak inaczéy? = iużci! **wie anders? freylich!** A iakże? to iest nayistotniéysza potrzeba. *Teat.* 17 *b*, 48. – §. *Comparando* iak, iako, takim sposobem, iakim –, tak – iak, na kształt, **wie, als, so wie.** Iak świnia się w prochu walał. *Jabł. Ez.* 144. Za rozrywkami, iak dzieci za motylem uganiaią się. *Teat.* 19 *c*, 21. (Iak piorun, iak ptak poleciał, *wyraża się też per Instrumentalem:* poleciał piorunem, ptakiem. *Id.* n. p. Przysłany Młocki gońcem z tą nowiną. *Tward. W. D.* 2, 116. **als Kourier.** Wieczerzał on gościem na pewnym miéyscu, z drugiemi proszony. *Gorn. Sen.* 191. iako gość, **als Gast**). Mówisz to, iako człowiek poczciwy, niech cię ucałuię. *Teat.* 30, 26. Iakoby na łotra wyszliście z mieczmi poimać mię. *Sekl. Mar.* 14., *Rs.* акн, акнвы. **Dobrześ** to rzekł; że iakoby, bo niewłaśnie tak było. *Pimin. Kam.* 362. Iak na urząd *ob.* urząd. Iak na wybór *ob.* wybór). Oczki gwiazdom podobne, Usta iako koralowe. *Groch. W.* 343. Iak swe iedyne dobro cię miłuie. *Past. F.* 139. Wszyscy Iana iako proroka maią. *Sekl. Math.* 21. za proroka, **sie halten ihn einem Propheten gleich, oder für einen Propheten.** Ieden iako drugi; na iedno kopyto wszyscy. *Cn. Ad.* 307. Chłop chłopa pobił, Pan wziął do kalety, Chłopom przykazał: milcz ty, iako i ty. *Brath. J.* 2 *b*. Bali się przedtym Turcy, iako żadnego na świecie potentata bardziéy, króla Perskiego. *Kłok. Tur.* 118. Ludwik kochał Węgrów, iako dziedziczny ich król, Polacy mu byli *iak* obcemi. *Nar. Hst.* 7, 2. na kształt obcych, *quasi*). – *Mathem.* Kropka oddzielaiąca dwa wyrazy każdego stosunku, znaczy: *ma się do*; a dwie kropki (:), oddzielaiące dwa stosunki, znaczą *iak*, n. p., 7 . 9 : 12 . 14 siedm ma się do dziewięciu, *iak* 12 do 14, albo 7 iest do 9, *iak* 12 do 14. *Jak. Math.* 1, 138. – *Cum Conjunct:* iakby, iakoby, = tak iak, prawie iak, niby tak iak, **als wie, als ob, als wenn, so gut als ob.** Zubr kształtem iakoby byk wielki. *Warg. Cez.* 142. Hey kto nie był na téy skale, iakby nigdzie nie był. *Karp.* 7, 45. Iakby go na Tureckiego konia wsadził. *Gemm.* 110. tak wesoły). On czynił, iakoby nie słyszał. *Bibl. Gd.* 1 *Sam.* 10, 27. Nierychło chcieć, iest to iakoby nie chcieć. *Gorn. Sen.* 59. Iakby trzech zliczyć nie umiał. *Gemm.* 111. Każdy rzewnie narzeka, iakby iuż zginął. *Jabł. Tel.* 144. Iestem, iakbym nie była. *Teatr* 25 *b*, 6., *Ross.* бу́дто. *Cum indicat:* Xiądz żegna się, i puści cugle z ręku, Koń wierzgnie, a xiądz iak nie był na lęku. *Pot. Jow.* 132. tak szybko zleciał, iak gdyby wcale na koniu nie był siedział). NB. *W poprzedniczych przykładach wszędzie dorozumiewa się* tak; *w następuiących przykładach wyrażone znayduiemy* tak, *bądź przed* iak, *bądź po nim:* Iak cię widzą, tak cię piszą, ieśliś w aksamicie, toś Miłościwy, ieśli masz pieniędzy wiele, to iuż prawie Iaśnie Wielmożny. *Papr. Ryc.* 2. Iako cię widzą, tako cię piszą. *Gorn. Dw.* 114. Niedarmo rzeczono: iako kto z kim, wzaiem mu tak będzie płacono. *Gaw. Siel.* 391. Iako się rzemieślnicy około naczynia swego obieraią; tak też gospodarz obiera się około naczynia gospodarskiego. *Petr. Pol.* 37. Niemasz w śmierci wierz mi, tak strasznego Nic, iak myśl sama zgonu ostatniego. *Past. F.* 219. – §. Iak, = podług tego iak; według tego iak, **wie, je nachdem wie, je nachdem.** Wolno u nas, iak kto chce, niech każdy żyie podług swego widzi mi się. *Teatr* 29 *c*, 16. Miesiąc bierze od słońca światłość, podług tego, iako blizko od niego abo daleko chodzi. *Gorn. Dw.* 410. Czy ia go kocham? iak czasem! *Teatr* 25, 118. Nieść każdemu z niewolników każe ciężary, iak kto był mocny, iak młody i stary. *Jabł. Ez. A* 4. Iak kto może, = według przemożenia. *Cn. Th.* Iako możemy, nie iako chcemy. *Cn. Ad.* 302. Iako cię mogę, ieśli nie siłą, tedy przez nogę. *Cn. Ad.* 299. cf. lisia skóra). Iako kogo staie, iako kto przemoże. *ib.* 301. Iak powiadaią. *Teatr* 26, 75. Będzież tu sto snopów? *Resp.* iako do snopa, = według tego iaki snopek, **je nachdem die Garbe ist.** – §. *Caussale:* n. p. Bolesław Krzywousty, iako był miłosierny, rozkazał swoim, aby przestali czynić okrucieństwa. *Bielsk. Kr.* 72. **zu Folge seines mitleidigen Herzens.** Gnóy gołębi, iako ze wszystkich naytłustszy, pod rok suchy zbyt ziemię wysusza. *Przędz.* 6. Iako człowiek mądry, baczny. *Cn. Th.; pro tua prudentia).* Iako to ia, który sobie nic lekce nie ważę, *utpote qui. ib.* Ludwik kochał Węgrów, iako dziedziczny ich król. *Nar. Hst.* 7, 2. – §. Iak – tak, = zarówno – iak, **eben so gut – als.** Gwałtem wszystkich śmierć bierze, tak z konia, iak z wozu, Tak z łóżka, iako z krzesła. *Pot. Pocz.* 477. – §. iak – tak, *przy powtórzonym verbum*, wyraża iednostayny ciąg czynu, **drückt die gleichmäßige Fortdauer der Handlung aus.** Osieł wlazłszy w zboże, iak ie, tak ie. *Jabł. Ez.* 144. **er frißt und frißt, in einem fort.** Poszła gdzieś, a te krosienka, iak stoią, tak stoią. *Kniaź. Poez.*

Poez. 3, 210. Połmędrków rodzay zjadły z blizka i z daleka, Gdy nie może ukąsić, iak szczeka, tak szczeka. *Kras. W.* 15. Pioruny, iak biią, tak biią. *Teat.* 26, 4. Iak nie widać, tak nie widać. *Zab.* 16, 150. er war nicht zu sehen und war nicht zu sehen. Żołw' iako może, iak idzie tak idzie; a zaiąc śpi. *Jabł. Ez.* 52. – *Z opuszczonym Verbum*: Nowy rok po ftarym idzie, Wszyscy iak w biedzie, tak w biedzie. *Zabł. Z. S.* 34. sie stecken nach wie vor in Noth und Elend. Iak dobrze, tak dobrze. *Cn. Ad.* 289. Iak źle, tak źle. *ib.* 295. (t. i. wciąż się dobrze lub źle powodzi). *aliter* Iak się kto urodził, tak się urodził, dosyć, że żyie. *Teat.* 54, 6. (wszyftko iedno, iak się urodził, gleichviel wie). – §. Iak – tak. Iako – tako, = iakokolwiek, iakimkolwiek sposobem, choć nie naylepiéy, atoli; *Sla.* tako tako; *Vd.* taku taku, eno sriedmo dobo, per sriedi, sriednu, so so; nicht zum Besten. Musiałem iako tako wywinąć się. *Teatr* 33 *d*, 38. Domy iako tako mieszkalne. *N. Pam.* 9, 267. U mnie trochę ci. sno, ieszcze iak dla mnie iako tako, ale dla niego. *Teatr* 26, 72. *ib.* 22 *c*, *ii*. Aby granice były iako tako opatrzone, tysiąc żołnierzy do Rusi wyprawiono. *Bielſk. Kr.* 533. Gdy dzieci iuż iako tako to będą umiały, tedy . . . *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 249. Okręt miotany wiatrami, Szedł iako tako w pośrzod nawałności. *Niemc. Dum.* 128. Nowy rok przyszłości dziwne maluie obrazy, niepewne nadal kleiąc iak tak losy. *Zab.* 16, 411. §., *Licząc*: iak, iako, iakby, iakoby, = około, na, *, beym Zählen: gegen, auf, an, *Slo.* gakoby. Zbito w onym potkaniu iako cztery tysiące mężów. *Leop.* 1 *Reg.* 4, 2. (około czterech tysięcy. *Bibl. Gd.*) Było tych, którzy iedli, iakoby cztery tysiące. *Leop. Marc.* 8, 9. Niosąc przyprawy mirry i aloes, iako fto funtów. *Groch. W.* 216. Iakoby dziesięć, iakoby mila, = bez mała. *Cn. Th.* Godzina była iakoby szófta. *Sekl. Jan.* 4. iakoby dziesiąta. *ib.* 1. I ftało się iakoby w miesiąc potym, że . . *Leop.* 1 *Reg.* 11, 1. – §. Iakoby, nieiako, prawie, ledwie nie, gewissermaßen, fast, beynahe. Iego dzieie takie są, że iakoby i nad wiarę wychodzą. *Warg. Wal.* 83. – §., wyraża cały wymiar czasu, miéysca, ftopnia wielkości, das völlige Maaß der Zeit, des Raums, des Grades der Größe auszudrücken: Iako Polſka ieft Polſką, nigdy większych zbytków nie było. *W. Poſt. W.* 2, 61. so lange Polen Polen ist, so lange als nur Polen steht, waren . . . Iako od wieku Polſka tu osiadła, Na nię takowa obelga nie padła. *Kochow.* 6. Iak żyie, nie miał podobno muzyki u siebie. *Teatr* 33 *d*, 81. Iako mię matka porodziła, nigdym lepszey nocy nie miał. *Skarg. Zyw.* 1, 195. Będąc bardzo wesoły, pił tak wiele wina, iż iak żyw nigdy go więcey nie pił. *Skarg. Zyw.* 2, 337. in seinem ganzen Leben hatte er noch nicht so viel getrunken. Iako żywo, *vel* zawsze tak było, *poſt hominum memoriam. Cn. Th.* Polacy żadnego trybutu cesarzom nie dawali, iako żywi. *Bielſk. Kr.* 47. in ihrem ganzen Leben; niemals. Iakom żyw, iako pamiętam. *Cn. Th.* Bohdan hufce swe rozłożył, Iak tylko oko zamierza. *Niemc. Dum.* 134. tak daleko iak tylko, so weit nur immer das Auge reicht. A w tym ciemna noc, pod płaszcz rozciągniony, Swiat iako wielki wszyftek zasłoniła. *P. Kchan. Jer.* 213. die Welt, so groß sie nur immer ist; die ganze große weite Welt. Pełno twey sławy, iak ieft kray szeroki, Słyniesz z wielkiego rozumu i cnoty. *Zab.* 13, 15. *Zabł.* Bezsenny, iak długa noc ftrawiłem całą. *Hul. Ow.* 9. Cały ftół, iak długi i szeroki, liczbą zapisał. *Ossol. Str.* 3. – §., *Cum superlatiuis*: ieftem iak nayniższy sługa Wc Pana, der (gar) allerunterthänigste. Opiszę, iak naykrócey będę mógł aufs allerkürzeste. Niech ci to bóg nadgrodzi iak nayobficiey. *Ld.* Iak =, tak prawdziwie iak, gatunek przysięgi, so wahr als. Nie byłem tam, iak ieftem żywy, iakem poczciwy. *Kniaź. Pocz.* 3, 129. so wahr als ich das Leben habe, so wahr ich ehrlich bin. Iakom szlachcic, daię ci słowo na to. *Teatr* 29 *c*, 13. Iak mię kochasz, nie psuy mi mego przedsięwzięcia. *Zabł. Zbb.* 87. so wahr du mich lieb hast; wenn du mich anders lieb hast. Iakeś officyer, powiedzże szczerze. *ib.* 52 *d*, 26. Iakom dobry żołnierz, że cię na sztuki rozsiekam, ieśli nie oddasz. *Cn. Th.* Często słyszałem to słowo: iakom poczciwy, i rozumiałem, że ludzie w Warszawie poczciwsi, niż indziey bydź muszą. *Mon. a.* 65, 452. Mówże mi teraz iakeś poczciwy i mądry, prawdę. *Boh. Kom.* 1, 394. *Crn.* permejviri). Iak boga kocham, iak sobie dusznego życzę zbawienia, niech mi tak bóg miłościw będzie. *Mon.* 73, 347. Iak bóg w niebie. *Teat.* 8, 67. Iak ci bóg i zbawienie twoie ieft miłe. *Smotr. Ap.* 90. Iakeś grzeczna, nie wspominay nic. *Teat.* 15 *c*, 18. Próżno się broni młodzian nieszczęśliwy, Zginie iak żywy. *Karp.* 1, 122. pewnie). Iako żywo, przeciwnie wszyftko- *Boh. Kom.* 1, 395. *ob.* żywo). Każdy ma nadzieię co usłyszeć od niego; iako żywo nic. *Zab.* 3, 257. wcale nic, auch nicht das geringste. – §., między powtórzonym słowem, = mnieysza o to, zwischen dem wiederhohlten Namen drückt es Gleichgültigkeit aus. Ieszcze moia iak moia, ale pomyślcie o swoich. *Teatr.* 52, 9. Uroda iak uroda, ale rozum w głowie. *Bies. D* 3. mnieysza to uroda, ale . . Schönheit wie Schönheit, aber der Verstand . . . von der Schönheit will ich gar nichts einmal sagen, aber . . . Słowa iako słowa, *verba dum sint Mącz.*. – §., *Adverb. Temporis* iak, iak tylko, iako ſkoro, = gdy, kiedy, ſkoro, wann, sobald, da, als, sobald als. Iak iey mąż umrze, zaraz się wyprowadzić powinna. *Star. Dw.* 50. Niemasz nad trzy dni, iak przyiechał. *Teat.* 52, 15. Trzy miesiące odtąd minęły, iak go oczy moie nie widziały. *Teat.* 9 *c*, 10. Będziesz z nim mówił, iak ia odeydę, *ib.* 20, 105. Iak póydę za mąż, czyż nie będę panią swoiéy woli? *ib.* 14, 58. Iak prędko tak się rzeczy maią . . . *ib.* 34 *c*, 18. Iak tylko ieden Romulus zaczął szukać chwały; miliony ludzi ftraciły szczęśliwość i pokoy. *Stas. Num.* 1, 55. Weidewut, iako ſkoro od pospólftwa maieftatem królewſkim był odłączon, wodza pszczoł naśladował. *Stryik.* 45. Szermierz iako rychło broń w rękę weźmie, tak wnet poznać, ieśli co umie. *Gorn. Dw.* 42. *Cum emphasi*: Podnosząc nogę ogier, ochotnie z całey siły, iak wilka grzmotnie, z paszczy narobił bigosu. *Zab.* 13, 277. *Tręb.* ſkoro ieno). *§., Takich w woyſku wiele, Co *iakże gdy ich chrzczono, nie byli w kościele. *Alb. z W.* 21. aż od tego czasu, gdy . ., bis von der Zeit an. *§., iako =, ieśli, wenn, wofern. Przegrażał Grekom tyraństwem, iako nie namowią Rusi, aby się od nas odftrzelili. *Birk. Ex. C* 2 *b*. – §., *Adverb. Loci*, iak, = gdzie, którędy, wo. Bramy Stambulſkie są na kształt Rzymſkich, oso-

bliwie owéy, iako ieżdżaią do kościoła S. Sebastyana. *Star. Dw.* 10. – *Not. Złe teraz piszą:* „ia nie mam o nim, iak tylko wysokie zdanie". *Czemu nie*: mam o nim wysokie zdanie; *na co to:* iak tylko? *Francuzczyzna! Gol. Wym.* 209. Ona nie ma iak lat 23. *Teat.* 38, 74. Zapewne nie czynił to, iak tylko przez swóy charakter. *ib.* 35 *b*, 120.

Pochodz. *Iaki*, *Iakikolwiek*, *iakiś*, *iakmiarz*, *iako*, *iakoż*, *iakoś*, *iakże*; *iakość*, *iakowy*, *iakować*, *iakokolwiek*, *nieiaki*, *niiak*, *kak*, *ki*; *iakowość*, *iednakowy*, *iednaki*, *iednakość*, *dwoiak*, *troiaki*, *czworaki*, *pięcioraki*, etc. *iedynak*, *iedynaczek*, *iedynaczka*; *półtorak*, *troiak*, *czworaczka*.

IĄKAC się, *IĘKAC się, - ał, - a, *zaimk. ndk.*, IĄKAC *cz. ndk.*, Iąknąć *idntl.*, momotać, blekotać, stammeln, stottern. cf. ięk, ięknąć). zaiąkać się, zaiąknąć się *dk.*, *qu. v.*) *Sr.* 1. walotacż; *Bh.* koktám, zagikam se; *Slo.* zagachtáwám se; *Vd.* seslatí, jezati, ezlati, shaklati, keklati; *Crn.* jezati, ezlati, ezlâm, berbotâm, berbôzhem; *Dl.* jeszkati, barboriti; *Rg.* jezkati, zajezkivati; *Bs.* zajeçkivati, tepati; *Cro.* berbotati, bledeszti, tepeszti, tlapiti; *Rs.* заикнуться, заикаться, лепетать, гугнивѣть, блекотать, алалакать, *Ecc.* гугнивствую. Była iedna kraina, gdzie każdy się iąkał. *Zab.* 15, 201. Któryż z nas i iednym słowem choć iąknął, oznaymuiąc o tym narodowi! *Smotr. Nap.* 11. cf. ani pisnął). Iąkanie, das Stammeln, Stottern, Gestammle, Gestottre. *Sr.* 1. walotano; *Crn.* ezlanje; *Cro.* jezkanye; *Rs.* косноязычіе. Powiedz tylko bez iąkania. *Teat.* 46, 41. IĄKACZ, IĘKACZ, – a, *m.*, IĄKAŁA, – ły, *m.*, Iękot, blekot, momot, der Stotterer, Stammler; *Sr.* 1. walotawcż; *Bs.* zajeçkivaç, tepaç; *Rg.* jezkalo, zajeskivalaz; *Dl.* jezkalo, jezkavacz, tepav, tepalo, kuszavacz, barbora; *Cro.* berbotlyivecz, berblyivecz, bledécz; *Crn.* ezlavz, jezavez; *Vd.* keklazh, shaklauz, ezlauz; *Rs.* заика, лепетунъ; *w rodz. żeńsk.* лепетунья, *Crn.* ezlavka; *Vd.* keklauka, ezlauka). Często się zaciął, iakoby iąkała, Chociaż go myśl szczęśliwa właśnie w ięzyk żgała. *Zab.* 14, 55. IĄKALSTWO, - a, *n.*, iąkanie, IĄKLIWOSC, - ści, *ż.*, das Stottern, Stammeln, Gestammle, Gestottere. *Cro.* berbotlyivoszt; *Rs.* гугнивость. W krainie téy to iąkalstwa miano, za obyczayność uchodzi i za prawo mody. *Zab.* 15, 201. IĄKAWY, IĄKLIWY, - a, - e, iąkaiący się, stammelnd, stotternd. *Bh.* zagikawý, koktawý, *Rs.* блекотливый, заикливый; *Ec.* косноязычный, гугнивый. Iakże ci podziękuią śmiertelni iąkawi? *Przyb. Ab.* 112.

IAKI, - a, - ie, *Boh.* gaký; *Slo.* gakí; *Sr.* 2. kaki, *Sr.* 1. kaikí, kayki; *Crn.* kak, kajsen, kakershn; *Vd.* kakershni; *Sla.* kakvi; *Dl.* kakovi; *Cro.* kakov; *Rg.* ikakav, ikakva, ikakvo, kakav, kakva, kakvo, kva, kvo; *Bs.* kakau, kakui, kakov; *Rs.* какій, экій, эдакой, кой; *Ec.* кій cf. ki, cf. *Lat.* qui, qualis (*disting. Rag.* jâk, jâki, *Crn. et Cro.* jak, *Bs. et Sla.* jaki *fortis*, *strenuus*, *robustus*). – 1) pytaiąc *directe etc. indirecte*: iakiż, iakowyż? co zacz? was für ein? was für einer? Iaką ci mam dadź książkę! O iakimże to mi mówiłeś malarzu? Ieżeli to zrobię, iaką wezmę nagrodę? Iaki, iak wielki *ob.* ilki? *Bs.* kolicjak). Nie chciał mi powiedzieć, iaką o tey bitwie miał wiadomość. Iaki kto ieſt, to w iego mocy; iak o nim rozumieią, w cudzey. *Cn. Ad.* 296. Wiesz iaki to lud w naszym kraiu. *Teat.* 47 *c*, *A.* 2 *b*. Po iakiemu ubrany, *ib.* 19 *c*, 26. iakim sposobem, kroiem). Spiewa, djabli wiedzą po iakiemu. *ib.* 30 *b*, 16. *Rs.* покаковски. – *Admir. Exclam.* Cóż to za oczki, iakaż twarz, cóż to za lice, Iakże gładkiego toku ciało tey rybaczki! *Zab.* 15, 189. Wczora w iakim tumulcie zostawałem, Co za burze we mnie passye wzniecały! *Teat.* 9, 86. §., iaki *porownywaiąc*, *bądź to z wyrażonym*, *bądź z opuszczonym* taki, wie einer, so einer; ein solcher, dergleichen; wie - so. Iaki pan, taki kram. *Gorn. Dw.* 107. wie der Herr (beschaffen ist), so ist auch der Diener (beschaffen). Dowcip taki, iakiego trudno znaleść. *Teat.* 17 *b*, 21. Iaka praca, taka płaca. *Cn. Ad.* 286. Iaka rola, takie i nasienie, iakie kwiatki, takie i barwy, iaki robotnik, taka i robota, iaki oracz, takie i oranie. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 17. Iaki ieſt u drzewa korzeń, taki owoc na nim roście. *Skarg. Kaz.* 269. Iakim kto ieſt, i iakim bydź chce, do takich woli, i w takich się kocha. *ib.* 306. Iaki pan, taki sługa. *Boh. Kom.* 4, 18. *Pilch. Sall.* 179. Iaki pan, taki kram, iaki ociec, taki syn. *Gliez. Wych. E* 1 *b*. Iaki pan, budynku trzeba mu takiego. *Gaw. Siel.* 365. Iaka matka, takie będą dziatki, *Kulig. Her.* 14. Iaka matka ieſt, taka też ieſt i dziewka. *Radz. Ezech.* 16, 44. *Slo.* gaká matka, taká katka, cf. iabłoń). Dzieci są takiemi, iakiemi ich mieć chcą rodzice. *Zab.* 15, 298. *Vd.* kar mazhka rodi, radu mishi lovi). Takim sam się ſtawa, z iakim kto przeſtawa. *Zab.* 14, 63. *Slo.* taký chlap, gaký kamarát. Z iakim kto żył, zawsze był miewan za takiego. *Simon. Siel.* 62. Iaki kto sam, za takie ma i drugie. *M drz. Baz.* 262. kto sam w piecu lega, drugiego ożogiem maca). Z iaką niechęcią niemasz nikogo ku sobie, taką przyczytasz bratu swemu. *Ossol. Sen.* 35 *quem nemo adversus te animum gerit*, *eum esse tu credis fratris tui*. Szczęśliwość, o iakiey podobney ani ucho słyszało, ani takiey oko widziało. *Lach. Kaz.* 1, 39. Iakie uczucie ta deklaracya w nas królu i ſtanach seymuiących sprawiła, dzielicie ie zapewne wszyscy obywatele. *Gaz. Nar.* 2, 259. – §., nie wiedzieć iaki, *s.* niech będzie iaki chce, es sey auch noch so groß, stark, fürchterlich *etc.* Zeby też nie wiem iakie woyſko było, możemy się obronić. *Warg. Cez.* 109. Wielkie te prace, któreby nie wiem iakiego olbrzyma zmordować mogły. *Wys. Jgn.* 64. – §., iaki *s.*, który, ieden, *indeterminate* cf. iakiś, cf. *drugi, ein. Porwał lwa Samson, i rozdrapał go, iako iakie koźlę. *Skarg. Zyw.* 2, 1, wie ein Böckchen. Nic boiaźni nie miała, tak iakby iaki anioł w ciele onym była. *Skarg. Zyw.* 2, 50. Wszyscy iako lwi iacy do szturmu pośpieszyli. *Ustrz. Kruc.* 3, 153. wie Löwen gleichsam. Zamyka mię, iak niewolnicę iaką. *Teat.* 30 *a*, 26. Iak się tylko wyruszy z woyſkiem, ucieka od niego iaka 14 lub 15ta część. *Pam.* 85, 1, 123. prawie, około, ledwie nie). Wyspa Cypr na iakie ſto mil od Syryi. *Ustrz. Kr.* 2, 356. około ſto mil, ohngefähr, etwa 100 Meilen. – – §., iaki taki *s.* iakikolwiek, irgend einer, irgend welcher, so so, wie auch immer beschaffen, *Sr.* 1. kaykizlem, *Vd.* kakerboden, *Rs.* какóвскій, *Ec.* онсица (cf. ono). Iaka taka rozgadawszy się mocno, trzepie, bluzga. *Mon.* 74, 141. Z drogi, z drogi iaki taki, bo idzie Iaśnie Oświecony. *Teat.* 53 *b*, 14.

ktokolwiek z gminu. cf. taki owaki). Za Witenesa Nowogrodzanie, acz Litwie poddani, ieduak iakich takich wolności używali. *Stryik.* 340. sie genoßen doch einiger Freyheiten. Nie zeyidzie wam nic na iego ludzkości, I opatrzy was iakim takim wczasem. *P Kchan. Jer.* 363. mit einiger Bequemlichkeit. To czynili bogowie ich iacy tacy, atoli czynili. *Birk. Kaw. Malt. B* 4 *b.* Obleżeni umyślili, póki siły iakie takie, wycieczką się bronić. *Warg. Cez.* 201. so lange sie noch einige Kräfte hätten. Scypio ftarał się, aby za wiersze Enniusza iakim takim do wiadomości potomności przyszedł. *Warg. Cez. praef.* irgend wie. Zniewoleni cierpieć tego papieża, woleli iaką taką głowę iednę, niżli dwie z rozerwaniem. *Skarg. Dz.* 873. sie wollten doch schon lieber ein einiges Oberhaupt, wäre es auch gleich so so beschaffen. Nie czuiąc się mocną do zrobienia gwałtu, umyśliła fakcya Moskiewska wszcząć w izbie iaki taki tumult, któryby był niby śladem przemocy. *Ust. Konst.* 1, 146. irgend einen Tumult. Iaka taka pomoc cf. lżey iść przy koniu. *Cn. Ad.* 287. einige Beyhülfe, irgend einige Erleichterung. Naylepiey na swym iakim takim przestawać. *Skarg. Kaz.* 22. O wodę tam trudno, a wino iakie takie. *Skarg. Żyw.* 2, 384, ledaiakie, der Wein ist so so. - §., iaki taki =, ieden i drugi, einer und der andere, dieser und jener. Iaki taki łamał sobie głowę nad domysłem; ten ucho, ten oko do drzwi przykładał. *Ossol. Str.* 3. Iaki taki się koło damy kręci. *Tr.* IAKIKOLWIEK, Iakakolwiek, Iakiekolwiek; IAKISKOLWIEK, Iakaśkolwiek, Iakieśkolwiek, *Boh.* gakykoli, *Slo.* wolagaki; *Sr.* 1. niekaikizkuli, kaykizlem; bądź iaki chce, wie immer beschaffen, irgend einer, was nur immer für einer. IAKOKOLWIEK, IAKKOLWIEK, *adv.* wie auch nur immer, es sey, wie es wolle, irgend, auf irgend eine Art, *Bh.* gakkoli, gakkoliwék; *Cro.* kakgòd, kak tak; *Slo.* kterakkoli; *Sr.* 1. kajlém; *Rg.* kakkomudrago; *Bs.* kakogod). Czyńcie dobrze wszystkim ludziom iakieykolwiek są religii. *Stas. Num.* 2, 118. von welcher Religion sie auch immer sind. Komuż iakakolwiek oyczyzna nie miła? *Tward. Wład.* 18. Nie chciéy ukrywać taiemnego udręczenia swego, a może iakąźkolwiek dam ci uciechę. *Teat.* 53 *d*, 32. *Iakiekoli, *Cresc.* 565 z Czeska zamiast iakiekolwiek). Iakiéyżkolwiek nam bóg władzy udziela, niech ludzkie dobro pierwszy nasz cel będzie. *Zab.* 13, 322. Com, prawi, raz rzekł, iakie to kolwiek iest, iuż tak niechay będzie, a nie inaczey. *Gorn. Sen.* 319. Iakimkolwiek sposobem auf irgend eine Art. To samo, że mi moich ziomków chwalić miło, Głos mój w piersiach iakkolwiek słabych ożywiło. *Przyb. Luz.* 170. Iakożkolwiek bądź, ia mego stroiu nie porzucę. *Teat.* 27 *b*, 14. Guzman, iakożkolwiek iest srogi, iakożkolwiek iest okrutny, iakożkolwiek nieubłagany, powinien bydź wspaniały. *Teat.* 50, 78. chociaż nie wiedzieć iak). IAKIS, - aś, - ieś, IAKISIS, iakasiś, Iakiesiś. *Boh.* gakys; *Slo.* gakisi; *Sr.* 1. kaykij; *Rs.* нѣкій. nieiaki, pewny, ein gewisser, ein. Iakiś Turczynek zaprosił nas do swoiéy galery. *Boh. Kom.* 1, 157. O moim oycu słyszałem, że to miał bydź iakiś garbarz. *Teat.* 27 *b*, 48. Serce twoie skrytym iakimś przerażone iest żalem. *ib.* 9 *c*, 6. Listy iakieś mam do pana, *ib.* 27 *c*, 35. Briefe, des lettres). Ona płacze, patrzy na miesiąc, lada do obłoków, Wzywa iakichsić cieniów, iakichsić wyroków. *Niemc. P. P.* 3. §., iaki taki, irgend ein. Daymy rolnikom iakąś oyczyznę, a bić się za nię będą wraz z nami. *Karp.* 7, 104. (*Iąkliwy ob.* Iąkać, Iąkawy). *IAKMIARZ *Adv. obs.*, cf. nadmiarz *adv.*), bez mała, prawie, ledwie nie, fast, beynahe, ohngefähr. Za sławą iakmiarz zawsdy człowiek zdanie swe pędzi. *Gorn. Dw.* 22 *et* 60. Szli za Dawidem iakmiarz sztery sta mężów, a dwieście zostało przy rzeczach. *W.* 1 *Reg.* 25, 13. *W. Post. W.* 2, 357. (około czterech set. *Bibl. Gd.*) *Fere*, *malem; niektórzy mówią *iakmiera. *Mącz.* Iakmiarz ustawicznie obfite łzy z oczu iego płynęły. *Wys. Aloy.* 61. *Gil. Kat.* 314 *et* 302. *Zrn. Pst.* 3, 787 *b.* - §., Iakmiarz = tylko. *Kucz. Kat.* 145. = natychmiast. *ib.* 3, 157. (*Bh.* gakomèř tak rzekąc, tak mówiąc, niby). (IĄKNĄC *ob.* Iąkać. IAKO *Adv.*, oprócz znaczeń pod *iak* wytkniętych, ma szczególne, wyrażaiące *łac.* qua, prout, t. i. w pewnym względzie, als, betrachtet als, angesehen als. Iako twóy komendant przebaczam ci; zaś iako twóy szwagier przyciskam cię do mego serca. *Teatr* 47, 96. Atoli nawet i w tym znaczeniu *iak* i *iako* często zarówno się kładą; *ob. wyżey* iak. - IAKOS, Iakoś, *Adv.*, nieiako, nie wiedzieć iak, skąd, iakimsiś sposobem, zufälliger Weise, ohne zu wissen woher, wie. Iakoś koło apteczki przeszedłem nie chcący, Hanyżek mnie zaleciał; trochę nie zawadzi. *Kras. Sat.* 55. Butelka nieznacznie iakoś się wysusza. *ib.* 57. Po ich śmierci prędko się iakoś popsowało. *P. Kchan. Orl.* 1, 417. Ześmy się, choćby na to tylko, żeby nam czas iakoś zszedł. *Teat.* 3, 115. iako tako). Czytałem iakoś wolnego dnia komedyą iednę ... *Zab.* 12, 260. Naturalnie iakoś niewiasty nie kochaią iedne drugich. *Zab.* 16, 287. - §., Dla wielkiego zatrudnienia nie przyszło im aż o szóstey iakoś zeyść się z sobą. *Lub. Roz.* 54. tak koło szóstey ohngefähr um sechs Uhr. §., Iakoś = iako iesteś, *ob.* Iak. IAKOSC, - ści, *ż.*, iakowość, *Bh.* gakost, jakost, gakowost; *Slo.* gakotnost; *Sr.* 1. kaykosćź; *Vd.* kakeshnost, bitnost, sadershnost, sadershanje; *Crn.* kakershnost, ushafanje, pant; *Rg.* vàrsta, rûka, bitje; *Ross.* качество. (*dist. Crn.*, *Bs.*, *Rg.*, *Cro.* jakóst, jakozt *robur*, *vis*, *vigor*). = *obyczay, forma, kształt, sposób rzeczy iakiey, *qualitas. Mącz.* die Eigenschaft eines Dinges. Przypadek iakiey rzeczy któreykolwiek, od którego ią taką abo owaką zowiemy, białą, czarną, gorzką, lekką, ostrą, słabą, ciężką, prędką etc. Iakość iest słowo własne, acz nieutarte. *Cn. Th.* Białość, żółtość, i t. d. iakości zmysłowe. *Cyank. Log.* 12. Iakości pierwiastkowe ciał są grubość, figura, liczba, ułożenie i ruch. *ib.* 62. Spór o dawność powinności bywa miarkowan z rozmaitości uczynków, z iakości osób, i z inszych podobieństw. *Szczerb. Sak.* 66. Powściągliwość nie należy w iakości pokarmów, ale ieśli ich w mierze używasz. *Zrn. Pst.* 103. Iakość duszy, *Baz. Hst.* 29. IAKOTAKO *ob.* iak tak. IAKOWAC, - ał, - uie *cz. ndk.*, nadawać rzeczy którą iakość. *Tr.* einer Sache eine gewisse Eigenschaft geben. IAKOWOSC, - ści, *ż.*, zbiór przymiotow, die Beschaffenheit, die Eigenschaften, iakość, die Eigenschaft. *Boh.* gakowost; *Vd.* kakeshnost, sadershnost, sadershanje). Uważywszy iakowość gruntów, ieszcze uważać należy ich położenie. *Kluk. Rosl.* 3, 74. *Qualitates* Polskim ięzykiem iakowości, pierwsze: *primariae*, wilgotność, su-

chość, gorąco i zimno; drugie *secundariae* ciężkość, lekkość; miękkość, twardość, ślizkość, chropowatość. *Sak. Pr.* 89-90. Nie iakowość położył, lecz istotę, nie rzekł grzesznym, lecz grzechem. *Zygr. Gon.* 105. cf. przymiotnik, rzeczownik). *Sak. Pr.* 56 *et* 239. *Syxt. Szk.* 101 *et* 216. *Syr.* 1236. Wielkość, iakowość i poruszania morza. *Bot.* 1. IAKOWY, - a, - e, iakich przymiotów, iaki, **von welchen Eigenschaften, wie beschaffen;** *Rs.* яковый, каковъ, каковый. Iakowykolwiek, iakikolwiek, niech sobie będzie iaki chce, **wie auch immer beschaffen.** Smierć iakowakolwiek każdemu niemiła. *P. Kchan. Orl.* 1, 403. IAKOZ *Adv.*, *Bh.* **kakoż;** *Slo.* **kakžto;** *Sla.* takòjer; *Vd.* kakor, koker, lihtaku). w samey rzeczy też, **und in der That auch, und allerdings, wie auch wirklich.** Z ciekawości król chciał mię widzieć; iakoż mię w dziwney łaskawości przyimuie. *Jabl. Tel.* 20. Spodziewał się, że ściśnione mrozami bagnifka ułacnią mu przystep do fortecy. Iakoż, skoro tylko ukazały się lody, pomknął się bliżéy ku miastu. *Nar. Hst.* 3, 43. Obiecał, iż wkrótce nazad przyidzie; iakoż niedługo bawiąc powrócił. *Kras. Pod.* 2, 238. Iuż daley niż od 60 lat Czechowie nie mieli króla koronowanego, iakoż od Wratysława. *Bielsk. Kr.* 96. *scilicet*, **nämlich.** Demokrytusowi się zda, że słońce iest wielkie, iakoż to człowiekowi uczonemu, *quippe homini erudito. Mącz.* IAKOZKOLWIEK *ob.* Iakikolwiek, Iakokolwiek. IAKZE *Adv.*, pytaiąc *directe et indir.*, **wie?** *ob.* iak. Dorozumiewa się nayczęściey: *inaczey*, **wie anders?** Pisałżeś do brata? a iakże? (nie miałem pisać) **wie hätte ich denn nicht schreiben sollen.** Czy będzie iaka uroczystość w rocznicę imienin Cesarskich? a iakże! **das versteht sich; freylich!** cf. Iużci.

IAKUB, IAKOB, - a, *m.*, imię męzkie, **Jakob.** *Demin.* Kuba); *Bh.* **Jakub;** *Rg.* Iakob, Iâko, *w rodz. żensk.* Iàka, Iakoviza, Iakuscja; *Rs.* Іаковъ. Iakub patryarcha; ś. Iakub, którego mnieyszym zowiemy, brat *powinny Pana Iezusa. *Skarg. Dz.* 47. Iakub, nazwany większy, syn Zebedeusza. *Kras. Zb.* 1, 386. - *Astron.* Gwiazda ś. Iakuba, Iakubowa paliczka, *orion, iugula. Mącz.* cf. kosa, kosy) *Vd.* palize na nebi, **der Jakobsstab, der Gürtel des Orion,** laskomir, promieńmir. - ś. Iakuba droga, *lacteus orbis. Mącz.* **die Milchstraße.** IAKUBIEC, - iał, - ieli, - ieie *niiak. ndk.*, zjakubieć *Dok.*, głupieć, **dumm werden.** Tak zgłupiał, tak zjakubiał przy oney swey damie, Ze dwa razy niedźwiedzie użytsze są w iamie. *Pot. Pocz.* 182. IAKUBOWKI, gatunek gruszek. *Ład. H. N.* 46. **Jacobsbirne.** *Bh.* **Jakubinka.** §. Wezbranie wody na Wiśle zwyczayne na S. Iakób, **das Jakobiwasser.** IAKUBINY *licz. mn.*, uroczystość imienin Iakubowych, **das Jakobsfest,** *Vd.* shentjakopelza. (*Cro.* Iakopovchak = miesiąc Lipiec, *Hg.* szent Iakob hava).

IAŁMUZNA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* **almužna,** *Bh. obs.* **chudobar;** Sr. 1. **ghamožna;** *Hg.* alamisna; *Crn.* almoshna, wugejmę; *Vd.* boshi dar, almoshna, almoshtvu; *Cro.* almustvo, almostvo, zadůstvo; *Dl.* zadubina, zadustvo; *Rg.* zaduxbina, *barb.* almùštvo, limozina, zadusobina, dobro djello ucigneno za duscja; *Rs.* подаяніе, милостыня, милостинька, *Suec.* almosa, *Dan.* almisse, *Angl.* aelmes, *ital.* limosina, *Gall.* aumone, z *Grecko-łac.* eleemosyna) **das Almosen.** Iałmużna, poratowanie człowieka, datek niemaiącemu zwłaszcza sposobu do życia. *Pilch. Sen.* 99. *Miłosierdzie dziś wolą zwać iałmużną. *Budn. Bibl. praef.* Kiedy czynisz miłosierdzie. *Budn. Matth.* 6, 2., *not.* teraz to po Niemiecku iałmużną przezwano," gdy czynisz iałmużnę. *Bibl. Gd.*) Owym biegunom nie maią bydź dane żadne iałmużny. *Star. Vot. E* 2. Chodząc do meczctu Sułtan rzuca po ziemi pieniądze, aby kto znaydzie, miał to od niego za iałmużnę; a w Piątki posyła znaczną iałmużnę ubogim na wspomożenie. *Star. Dw.* 49. Iałmużna nędzę człowieczą ratuie. *Hrbst. Odp. Rr b.* Dawać iałmużnę *Vd.* boga jime dati, *Cro.* blagodaruvati). Ten daruie, ów bierze, ten prosi iałmużny. *Zab.* 14, 68. Żyć z iałmużny, iest to nosić barwę opatrzności. *Zab.* 5, 42 (cf. prze bóg prosić, prze bóg dać, brać). On to był, co na iałmużnie siadał u drzwi kościelnych. 1 *Leop. Act.* 3, 9. żebrał tam). IAŁMUZNICA, - y, *ż.*, IAŁMUZNICZKA, - i, *ż.*, kobieta, co wielkie iałmużny daie, **eine Almosengeberinn.** Bardzo była nabożna, i iałmużnica wielka. *Skarg. Zyw.* 1, 183. Wdowa ta była iałmużniczką wielką. *W. Post. W.* 3, 463. Bądź męzka, bądź żeńska płeć, wespół łzy swe znoście, A sobie iałmużnice swey płakać pomożcie. *Groch. W.* 526. cf. dobrodzieyka). IAŁMUZNICTWO, - a, *n.*, urząd iałmużnika, **das Almosenpflegeramt.** Zawakowało wielkie iałmużnictwo we Francyi. *Zab.* 11, 361. IAŁMUZNICZY, - a, - e, iałmużnę daiący, **Almosen gebend.** Iuż ubyło ubogim iałmużniczéy ręki. *Kmit. Tr. C.*; *Vd.* boshjodarski, almoshtni. IAŁMUZNIK, - a, *m.*, *Boh.* **almužnik;** *Rg.* zadùxbenik, *barb.* almùštnik; *Cro.* almusštnik, almusnik; *Hg.* alamisnaadó; *Dl.* zadusbenik; *Ec.* милостыникъ. który iałmużny daie. *Dambr.* 348. **der Almosengeber.** Piast był człowiek prosty, sprawiedliwy, ludzki, iałmużnik. *Krom.* 48. *beneficus in egenos.* Iezus z Zacheusza łakomego wielkiego uczynił iałmużnika, iż mówił: oto połowicę dóbr moich daię ubogim. *Skarg. Kaz.* 392. Ian Aleksandryyski patryarcha dla wielkiego iałmużny czynienia iałmużnikiem nazwany. *Skarg. Zyw.* 63. - §., urzędnik, iałmużnik n. p. we Francyi, duchowny, szafuiący iałmużnami, **der Almosenier, Almosenpfleger.** Iałmużnik będzie powinien chodzić do panów starszych, aby się dowiedział o braci chorey podubożałéy. *Bzow. Roż.* 127. - §., 2) *iałmużnik, iałmużnę biorący, **der ein Almosen erhält.** Krzyżacy zapomnieli dobrodzieystw, które zawsze znali od królów Polskich, których własni iałmużnicy byli zawsze i są. *Bielsk. Kr.* 175.

IAŁOSZKA *ob.* Iałowica.

*IAŁOWATY, - a, - e, n. p. Nie po kontusie iałowatym ma się dadź poznać szlachcic, ale po cnocie. *Star. Ref.* 32. może żółtawy. IAŁOWCOWY, - a, - e, od iałowca, *Boh.* **galowcowý;** *Slo.* **borowičkowi;** *Crn.* brinove; *Cro.* borov, borovichni; *Dl.* szmrekov; *Rs.* можжевеловый, можжевельный; *Ec.* смерчїй. (*Cro.* jalov *abiegnus*) **Wachholder=.** Drzewo iałowcowe delikatne, lekkie, przyiemnie czerwone i pachnące. Rzeczy z niego zrobione tak są nieśmiertelne, iak cedrowe; ztąd go niektórzy karłowym cedrem zowią. *Kluk. Rosl.* 2, 40. Iałowcowe iagody **Wachholderbeeren.** *Ład. H. N.* 51. *Vd.* branzhur, brinavo serno; *Rs.* можжевелина, можжевелинка, можжуха, можжушникъ. Iałowcowa wodka *Crn.* brinovz). Zywicę iałowcową Sandarakiem zowią. *Sienn.* 359. IAŁOWICA, - y, *ż.*, IAŁOWKA, IAŁOWI-

CZKA, IAŁOSZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Boh. et Slo.* galowice, galowička, galuwka, jalowice, jalowička; *Sr.* 2. jalojza, jalojzka; *Sr.* 1. vawovcza, vawovczka. *Vd.* jalovina, jeniza; *Crn.* jalovza, jalovina; *Rg.* jaloviza, junizza; *Cro.* junicza, telicza, jalovicza, jalova krava; *Bs.* jaloviça, juniça, jalouiciça; *Ross.* яловица, телица, нетель; die Kalbe, ein Färsenkalb im zweyten Alter, eine junge Kuh, welche noch nicht gekalbt hat, eine Schälbe, eine Färse. U wołow, samica ieszcze nie rodząca, krowa. *Kluk. Zw.* 1, 202. *oppos.* płoducha). Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. W pola zielone woli twoia chodzić Iałówka, gdzie iey przykry upał; chłodzić To w rzekach miło, to igrać z ciołkami. *Hor.* 1, 209. *Min.* Iałoszka, młoda krowka, *iunix. Mącz.* Szuka swego ciołka iałoszka troskliwa. *Zab.* X, 59. *Kossak.*; *Hor. Sat.* 198. IAŁOWICZY, - a, - e, od iałowicy, Kalben=, Kuh=. *Ross.* яловочный. .Nie będą ze psiéy skory iałowicze bóty. *Rys. Ad.* 49. Mięso iałówicze. *Petr. Ek.* 94. IAŁOWIĘ, - ięcia, *n.*, *Demin.*, Lat szkotskich wtory stopień iest iuńców albo iałowiąt. *Cresc.* 686. młodych iałowiczek, junge Kalben; *Vd.* jalonje Galdvieh. IAŁOWIEC, Iałowieć, - iał, - ieie *niiak. ndk.*, iałowym bydź, nierodzącym, unfruchtbar seyn, gelt gehen. *Bh.* galowěti, zgalowěti. Po dobrym byku rzadko która krowa iałowieie. *Kluk.* Zw. 1, 206. Bywa, że i naylepsze pszczoły iałowieią. *ib.* 4, 264. t. i. nie roią się. IAŁOWIEC, - owca, *m.*, *Boh. et Slo.* galowec jalowec; *Sr.* 1. jachlowz, vaworcz, lablonz, lezchibiern; *Hg.* gyalog fenyö; *Vd.* brinje, shmolje, smolni germ, prinje, serne prinjasto, smolovez; *Cro.* bor, borovichno drévo, czmrèk; *Dl.* szmrek; *Sla.* smrika; *Rg.* smrjêk, smrekka; *Bs.* smricka, smrjek; *Rs.* вересъ, можжевельникъ, можжевельничекъ; *Ec.* смерчїе, мождевельникъ, der Wachholder. drzewo niewielkie, którego chróścikowate niedorosłki często widzimy. Rodzi iagodę czarną, która służy na lekarstwo, na kadzenie. *Kluk. Rosl.* 2, 40. - 2) ś. Iałowiec: *Iuniperus. Birk. Chmiel. B* 2 *b.* imię, ein Name. IAŁOWKA *ob.* Iałowica. IAŁOWNIK, - a, *m.*, IAŁOWIZNA, - y, *ż.*, bydło młode ieszcze pożytku nie przynoszące, iałowice, cielęta, Jungvieh. *X. Kam.* (*Vd.* jalovar = pasterz iałowiczny). IAŁOWOŚĆ, - ści, *ż.*, niepłodność, die Unfruchtbarkeit. *Vd. et Crn.* jalost, jalounost (*Cro.* jalnost *negligentia*; *simulatio*). Uważać naprzod trzeba żyzność albo iałowość gruntu. *Wyrw. Geogr.* 1. Wielkość roślin rożna podług buyności albo iałowości ziemi. *Syr.* 238. - §., Iałowość śmiechu, udawanie Verstellung *ob.* iałowy śmiech. IAŁOWY, - a, - e, IAŁOWO *Adv.*, *Bh.* galowý, *Vd.* jàl, jalou, jelou; *Crn.* jàl, jalov (jalovy se *abortire*, *Cro.* jalovitisze; *Bs.* jalovitise, izialovitise). *Germ.* gelt, *Suec.* gall, *Dan.* gold). niepłodny, unfruchtbar. Gdzie pastwy mało, krowa ma wtórego roku bydź cielna, żeby w przod ieden rok była iałowa. *Cresc.* 549. *Cro.* jalova krava, - jalovicza; *Bs.* jalova kraua; *Rs.* яловая; *Vd.* krava jelova hodi *opp.* cielna) *Prov. Slo.* i galoweg krawe tela bi vodstrčil *etiam ex innocente faceret nocentissimum*). Wina we Włoszech niektóre przez wiele lat bywaią płonne a iałowe. *Cresc.* 296. Nie rodziło się żadney tam iezierney trzciny, Iałowych pokrzyw i ostrey sitowiny. *Otw. Ow.* 153. niezdatnych, nieużytecznych, unnütz. *Slo.* galowé wagca iałowe iayka *oua irrita.* Na séry nie zbyt podbierać śmietany, aby twaróg nie był iałowy; bo gdy sér tłusty, każdemu do smaku przypadnie. *Haur. Ek.* 129. chudy, suchy, mager, trocken). Obietnice w nadzieie brzemienne, a w sam skutek iałowe. *Kulig. Her.* 184. czcze, próżne, leer. Zamiast liczb, iałowe cyfry. *Nar. Dz.* 1, 193. Będzieli grzeczny na ciele, to w głowie iałowy. *Pot. Arg.* 524. Teś z krzywdą puszczał od siebie, a owych Precz odganiałeś w prośbie swey iałowych. *Chrość. Jow.* 80. bez skutku prośb ich). Tam iałowe cnoty rycerskie bywaią kędy chciwość złota panuie. *Starow. Ref.* 111. Ludzi było siła tych, których obietnica iałową karmiła nadzieią, bo na potym w samym oszukała skutku. *Kulig. Her.* 184. Nie ruszył się Aga z mieysca przeciwko Wezyrowi; ale tylko wysłał oficyera z dosyć iałową ceremonią. *Kłok. Turk.* 17. Mowa Turecka, będąc przez się bardzo iałowa, Perską i Arabską nadstawia się i zdobi. *ib.* 35. Maniery iego były iałowe, choć skromności i poszanowania pełne. *Tr. Tel.* 265. Królom pochlebstwem skażonym, swobodne i poczciwe postępki, iałowe i surowe się zdaią. *ib.* 265. Masz iednak śliczna muszko (utonąwszy) choć nieco iałową Pociechę ztąd, że zchodzisz śmiercią Ikarową. *Zab.* 10, 193. Iałowo, próżno, czczo, daremnie, leer, eitel, vergeblich. Iałowo tam cnoty rycerskiey, kędy mieszka łakomstwo. *Birk. Kaw. Malt. B.* 3. Zwierzył mu się ze wszystkiem, tak nie trzymał iałowo o nim. *Chrość. Fars.* 467. blaho, licho). §., płacz iałowy, zmyślony; płacze choć mu się nie chce, płacze, gdy kto patrzy. *Cn. Ad.* 855. *crocodyli lacrymae*, verstelltes affectirtes Weinen. *Cro.* jalitisze *simulare*, jalnik *simulator*, jalnoszt *negligentia*; *simulatio*; jalen *inuidus, negligens*; jál *inuidia*. Iałowy śmiech, *Sardonius risus. Cn. Th.* ein verstelltes Lachen. Powiedział on to z śmiechem, lecz śmiech był iałowy. *Pot. Arg.* 270. szalony gorzki śmiech. *Mącz.* ein bitteres heimtückisches Lächeln. Uważasz iak on chodzi, ogladaiąc się to na tę, to na owę stronę, a iakimsi iałowym śmiechem powabiaiąc, aby kto przed nim zdiął czapkę! *Gorn. Dw.* 116. - §., bez zaprawy, surowy, unbereitet, roh. Iałową iada kapustę lub kaszę. *Tr.*

IAMA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* gáma, jama, gamka; *Sr.* 2. jamma, jamka; *Sr.* 1. vama, vamka, proznencza, zeme proznencza; *Vd.* jama, jamiza = gruba, grob, jamina, jamovina = rów; skalna jamina = iaskinia; berlog = jama cf. barłog). *Crn.* jama, jameza, jamenza *fossa*; dupla, duplina = iama, cf. dup'). *Cro.* jama. jamicza *foramen*, *specus*; jamichati, *Dl.* jamam *fodio*, *scrobes facio*; szperam *speculor*; *Cro.* berlog *antrum*; *Dl.* gyama; *Sla* jama, jamma = dziura; *Bs.* jamma, jammiça, spiglia, spilla; *Rg.* jamma, jammina, spilla; *Ross.* яма, ямйнка, ямка, ямочка, dół, dołek; (ямъ stacya, poczta, stoyka); вертепъ, канура (*ob.* nora), пещера, печера (*ob.* pieczara); *Ec.* яма, долъ, язвина, вертпъ, коліа, берлогъ. (cf. *Gr.* χηιή cf. imać, iąć). nora, łoch zwierzęcia w ziemi, n. p. lisów, krolików, raków, gadzin; łożysko ich, das Loch, die Höhle eines Thieres in der Erde. Iamniki łażą w borsukowe iamy. *Kluk. Zw.* 1, 392. Kazał pokopać wilcze iamy, lisie nóry, Drzewo zwalać umyślnie .. *Zabł. Firc.* 77. Radabym tam siadła iak liszka w iamie. *Pot. Syl.* 299. Iuż maią w iamie lisa. *ib.* 502. - §., wilcza iama = wilczy dół eine Wolfsgrube. Iamy wilcze cembruią się dyłami sosnowemi. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Wilczek wpadł w iamę. *Boh. Kom.* 2, 491.

§., *Anatom.* Iamy oczowe, w których oczy leżą. *Krup.* 1, 71. *ob.* iamka, die Augenhöhlen. Iama piersi, die Brusthöhle, składa się z tyłu z pacierzów grzbietowych, z przodu z kości piersiltey, z dołu z mys:ki przegrodowey ... *Krup.* 2 238. Serce dzieli się na dwie iamy (komory Herzkammern, żołądkami serca, *ventriculi cordis* nazwane, to ieſt na iamę przednią abo prawą, i na iamę tylną albo lewą. *Krup.* 2, 240. IAMNIK, - a, *m.*, IAMNICZEK, - czka, *m. zdrbn.*, rodzay psów, które zowią taxami, są nizkie, cienkie, długie, z krzywemi nogami; z któremi poluią na borsuki, wlazłszy bowiem w iamę, daią znać, gdzie się borsuk znayduie. Można ich użyć i na kuny. *Ład. H. N.* 51. der Dachshund. Niedźwiedzie iamniczkami saszczuł. *Mon.* 66. 386. IAMKA, - i, *ż.*, *Boh.* gamka, *Demin.*, eine kleine Höhle, ein kleines Loch. Węglę w doły, czyli iak dawniéy nazywano, w iamki kładziono. *Czack. P.* 2, 179. Myszy polne kryią się w iamkach po rolach. *Ład. H. N.* 113. Kot długo koło myszéy iamki chodził. *Czach. Tr. G* 4. - *Anat.* iamki oczne, są to dwie wklęsłości koniczne, w kształcie leyka, obeymuiące okrąg oczny. *Dykc. Med.* 2, 645. die Augenhöhlen. *ob.* Iama. IAMISTY, - a, - e, lochowaty, voll Löcher und Höhlen, *Vd.* jamaſt, jamoviten; *Rs.* пещерный, вершенистый, ямистый. - *Anat.* iamiſte ciałka, *corpora cavernosa.* *Dykc. Med.* 2, 646. Subſtancya iamiſta kości sitowatey, lub labirynt nozdrzy. *Krup.* 1, 76. (IAM-LI *ob.* Ia). IAMNY, - a, - e, od iam, w iamach mieszkaiący, Höhlen=, in Höhlen und Löchern wohnend. Takay idą w nóry na zwierze iamne, iako to na lisy, borsuki *etc.* *Zool.* 306. IAMALNY, IAMOWY. *Tr.* - *IAMOSŁAW, - a, *m.*, mysz τρωγλοδυτης. *Przyb. Batr.* eine Maus in der Batrach. cf. *Rs.* верменникъ.

IAMROZ *ob.* Ambrozy.

IAMUŁKA, IARMUŁKA, - i, *ż.*, czapeczka, zwłaszcza ludzi kościelnych, mycka. *Włod.* tudzież doktorów, ludzi ſtarych, chorych, ein Mützchen, besonders für Patienten, alte Leute; für Doktoren; bey den Geistlichen das Priesterkäppchen, die Kalotte. cf. piuſka). Chuſtę w troie zwinąwszy, dopiero na to włożyć iamułkę, w któréy zioła będą przeszyte. *Syxt. Sk.* 297. Czepce albo iamułki. *ib.* 405. Porząc oracz ziemię pługiem Wyorywa saydaki, ſtrzały, włócznie rdzawe, Nayduie i szczałbatki i iarmółki krwawe. *Stryik.* 717. Prałat ieden, gdy mu duchowny przyiaciel iego mawiał, czemu iamułki nie nosi, rzekł: nosiłbym, gdyby iamułki były z swoiey natury poświęcaiące *Mon.* 65, 40. Szyszak wdział, miaſto Doktorſkiey iamułki. *Pot. Pocz.* 671. Sposobcie się w peruki proszę i w iamułki. *Pot. Jow.* 65. Iamułką odział swoię łysinę. *ib.* 186. Iamułki, w których ſtarzy ludzie chodzą. *Łącz. Zw.* 23. Lubo iedna iamułka na wszyſtkie trafia się głowy, przecięż każdy twierdzi, iż nie ieſt uszyta, tylko na sąsiada. *Teatr* 49 *d*, 44. kaptur błazeńſki, die Narrenkappe). Lepid dwadzieścia i dwa maiąc pułki I walną iazdę, nasunął iamułki. *Chróśc. Fars.* 434. cf. czapkę na ſtole położyć, hardzie kazać, imponować).

*IAMURLACH, - u, *m.*, Towary Tureckie, kołdry, iamurłachy. *Vol. Leg.* 4, 82. z Tur. iagmurlyk = oddeszczuik; burka, opończa. *A. Czart. Mscr.* ein Regenmantel. cf. Iarmułuk.

IAN, - a, *m.*, imię męzkie, Johann. *Bh.* Jan, Janek, *f.* Janka; *Slo.* Jan, Janíček; *Hg.* Janos; *Sr.* 2. Jahn, Hansko, Hansko, Hanscho; *Sr.* 1. Jan, Hanusch; *Crn.* anshè; *Vd.* Ianshe, Ianshek; *Sla.* Ivan, Ioan, Iovicza; *Cro.* Ivan, Ive, Ivicza (*Cro.* Ivanschak; *Hg.* szent Iván hava = miesiąc Czerwiec); *Bs.* Ivan; *Rg.* Ivàn Ivo; *Ross.* иванъ. юоаннъ. Ian, wykłada się wdzięczuym. *Rej Pſ. ddd* 5. Ian ś. chrzciciel, syn Zacharyasza. *Kras. Zb.* 1, 387. *Vd.* kriefs, svetega kerſtnika gud, kresni svetik; *Crn.* kręs *solſtitium*). W dzień S. Iana bylicą się opasywać, całą noc około ognia ſkakać zwykli. *Rej Pſ. pp* 5. Ktoby komu sanki posłał o S. Ianie, mianoby go za niemądrego. *Gor. Sed.* 38. Patrzay iak wiele imion masz z iednego Iana: Ianusza i Hanusa, Iwana, Isztwana, Ionka, Iaśka, Iasinka, Iacha i Iasiątko; Ieden ród wołek, ciołek krówka i cielątko *Kochow. Fr.* 67. Deminutiua tak idą: Ianek, Ianuś, Ianusiek, Iaś, Iasiek, Iasieczek, Iachneczek, Iasinek, Iasineczek. - §. Xiądz Ian abo Pop Ian w Abyssynii. *Kłok. Turk.* 69. der Priester Johannes. *Boter* 224. W kącie Afryki na południe dzierży króleſtw na 60 Pop Ian, zowią go *Gyan*, t. i. mocny, a nasi obrócili z *Gyana* Iana. *Biel. Św. C* 3 *b.* - §., *Botan.* Iana ś. szarańcza abo ś. Iana chleb, *Ceratonia*, rodzay z pomieszanemi płciami; tylko ieden gatunek nam znaiomy z owocu, t. i. z ſtrąków, które kupuiemy na ſtół od Ormian. *Kluk. Dykc.* 1, 115. Johannisbrot *ob.* słodki ſtrąk. *Rs.* овечьи рожки. Iana ś. pas, Babi mur, Lwia abo Niedźwiedzia łapa, ziele, by ſtrony abo ſtryczki iakie kosmate po ziemi się wzdłuż pnące. *Syr. Ziel.* 841. der Johannisgürtel, der Bärlapp. Iana ś. ziele, Panny Maryi Dzwonki, Dzwonek Matki Bożéy, Dzwonek czerwony, Dziurawiec, *Hypericum perforatum. ib.* 827. Johanniskraut, Grundheil. *Urzed.* 171. cf. dzwoniec). Iana ś. kwiat, gatunek Wołowego Oka, *buphthalmum Linn.* Rindsauge, Ochsenauge. *Syr.* 780. *Sr.* 1. S. Jana kwětk. cf. Swiętoiańſki). S. Iana głowa *ob.* djablik. - §. Robaczki S. Iana, co w Czerwcu lataiąc, w nocy świecą. *Syr.* 1344. *Vd.* kresniza *ob.* słotnik, Johanniswürmer. - §., Pieniądz albo grosz S. Iana, Swiętoiańſki grosz, zadatek. *Cn. Th.* 689. das Handgeld. *ib.* 1365. Pieniążki S. Iana, *denarii Romani. Sum. A.* 4. IANAC, Ianać komu, *burl.*, Ianem go nazywać, einen Johann rufen. Nie tak ci mnie zowią; Nie Ianayże mi; nie Piotray mi, bom ia - *ſki* abo .. *cki*, Iego Mość, Pan Staroſta. *Cn. Ad.* 664.

IANCZAR, - a, *m.*, IANCZARYN, - a, *m.*, *Stryik. Tur. C* 3. Infanteryą Turecką Ieniczery, Ianiczarami, to ieſt, nowym żołnierzem zowią. *Mik. obs.* 104. Po Spahach naymocnieysza podpora państwa Ottomańſkiego są Ianczarowie; zowią ich nowym woyſkiem, lubo początek swóy wiodą od Ottomana I; ale że im Amurat III. nadał wielkie przywileie; służą pieszą. *Kłok. Turk.* 226. *Rag.* jagnicjar. (*Ec.* янычаръ pieszy dodany huzarowi). der Janitschar. IANCZARKA, - i, *ż.*, ruśnica ianczarſka, eine Janitscharenflinte. Nietylko z ianczarek nośnych gęſto szyią, ale w sieki się rąbią. *Leszcz.* 76. Para ianczarek. *Inſtr. C. Lit.* Leży na wylot z ianczarki przeszyty. *Susz. Pieś.* 3. *J.* 3. IANCZARSKI, - a - ie, Janitscharen=. Ianczarſka muzyka. IANCZARSTWO, - a, *n.*, ſtan ianczarſki, ianczarowie, der Janitscharenstand; Janitscharen. Dzieci chrześciańſkie na ianczarſtwo biorą.

Paszk. Dz. 50. *Stryik. Tur. C* 3. IANCZARYCHA, - y, *ż.*, IANCZARYCZKA, - i, *ż.*, niewola na kształt Tureckiéy u ianczarów, tyrania, Sklaverey, Tyranney. Patrzeć nie mogę na tych płacsliwych ludzi, co tu uciekać będą z téy ianczarychy. *Teat.* 53, 13. Sąsiedzie, do wszystkich ci, iako widzę, krzywo, Ieśliċ mieszkać z sąsiadem o miedzę ieſt ckliwo, Radzęć na Ianczaryczkę albo na Drzypole. *Pot. Jow.* 173. cf. Beściad). *IANCZYK, - a, *m.*, n. p. Horda ta umie ubraċ konie od fozy gdzieś ſtaréy w kozubalſkie dywdyki, ianczyki, czołdary. *Tward. Wład.* 201. może gatunek czapraków, eine Art Schabraken.

IANEK *ob.* Ian.

IANINA *herb.*, brunatna tarcza w polu czerwonym, na hełmie pawie pióra. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen. IANISKO, - a, *m.*, niezgrabny Ian, häßlicher Hans. *Sr.* 1. Janiſko.

*IANITOR, - a, *m.*, z *Łac.*, *Wys. Aloy.* 196. wrotny, odźwierny, der Thürhüter.

IANKIELNIA, - i, *ż.*, w hutach ſklanych, łopata żelazna, podobna do tych, co przy kominach do brania żaru zażywaią; lecz daleko większa, bo można w nię kwart trzy surowéy nabrać materyi, i w tygiel wsypać. *Torz. Szk.* 34. *ib.* 171. die Schöpfkelle, in der Glashütte.

IANOW, - a, - e, od Iana, Johanns-, *Rs.* ивановъ. Pan rzekł Piotrowi: Szymonie Ianow, miłuiesz mię? *Biał. Poſt.* 110. t. i. synu Iana Johanns-Sohn, Ianowic). Niedowiarſtwo uczniów Ianowych. *ib.* 44. der Schüler Johannis. IANOW, - a, *m.*, znaczne miaſto w cyrkule Lwowſkim. - Tegoż imienia miaſto w Brzeſkim Litewſkim. Także w Woiew. Trockim; i inne ieszcze tegoż imienia w Woiewództwie Podolſkim. *Dykc. Geogr.* 1, 293. Name verschiedner Polnischen Städte. *Bh.* Janow Genua, Janowſky knež Maltańczyk. - IANOWCOWY, - a, - e, z ianowca, Genisten-. IANOWIC, - a, *m.* Iwanowic, *z Ruſka*, syn Iana, Johannsſohn. IANOWIEC, - wca, *m.*, *Boh.* janowec; *Sr.* 1. žołte kocżaſte bjecżel; *Rg.* zúkka, zúkkovina; *Bs.* sgjukka, sgiukovina, berneſtra; *Crn.* hanshoft; *Geniſta Linn.* die Geniſte, krzew niewielki, kwiat ma grochowy, potym ſtrączki. Chodząc koło niego, iak koło lnu, prząść się daie. *Kluk Rosl.* 2, 65. Ianowiec albo kręczynka. *Sienn.* 72. Ianowiec ſtrzałkowy, *sagittalis* die wilde Geniſte. Farbierſki, *tinctoria*, die Färbegeniſte, Färbepfrieme, *Jundz.* 367. *Rs.* дрокъ. Ianowiec kolący, *spinosa, Germanica*, Pfriemenkraut, zdatny do obsiania samorodnych płotów. *Kluk Rosl.* 2, 66. - 2) Ianowiec, - wca, *m.*, miaſto w Gnieźnieńſkim, nad Wisłą. *Dykc. Geogr.* 1, 293. eine Stadt in der Woiw. Gnesen. IANOWINY, *in plur.* imieniny Ianowe, das Johannisnamensfeſt. *Sla.* Ivanje; *Bs.* Ivagndàn; *Cro.* Ivanye; *Rs.* ивановъ денъ. IANSKI, - *ż.* Iańſki *ob.* Swiętoiańſki.

IANUS, u Rzym. bóg czasu; *Crn.* Prosenz. (*Crn.* Prosenz 2) = Styczeń *Ianuarius*; Prosénisa = święto Ianusowe; 2) prosiana słoma).

IAPONCZYK, - a, *m.*, rodem z Iaponii, *Rs.* японецъ. ein Japaner. Iapończykowie są mali, ogorzali, swięźli i bardzo szpetni. *Dykc. Geogr.* 1, 293. IAPONIA, - ii, *ż.*, Japan. *Rs.* японія. Oſtatnia kraina wschodnich króleſtw przy Azyi; wszyſtka ieſt na wyspach. *Skarg. Żyw.* 2, 385. IAPONSKI, - a, - ie, od Iaponii, Japaniſch. *Rs.* японскій.

*IAPRAL, - a, *m.*, n. p. Towary, Tureckie, kobierce, *iapraliy. *Vol. Leg.* 4, 82.

IAPURT, PURT, - a, *m.*, iabłoń leśna, rodząca wielkie iabłka niesmaczne. *Włod. e Cn. Th.*, *ilicem aliqui reddunt inepte.* eine Art von wilden Apfelbäumen. - *Mącz.* tłumaczy *platanus* iapurt, iawor; *plataninus* iapurtowy, iaworowy Ahorn.

1) *IAR, - u, *m.*, *IARZ, - a, *m.*, IARO, - a, *n.*, *Boh.* garo; *Slo.* gar, podleti; *Crn.* jaru (jarz = iarlik) cf. *Gr.* ἔαρ, *Lat.* ver, *Ger.* Jahr, Niederſ. jaral latosi; cf. Yiar. *Czack. Pr.* 1, 86. wiosna, der Frühling. Na zimę trzeba gęściey, a na iar rzedszey siać. *Haur. Sk.* 10. Pola na iarz albo na wiosnę osiewane. *Cresc.* 76. Pan inwentarz ma doyzrzeć, iako zasieią na iarz. *Haur Ek.* 100. - §., iare zboże, Sommergetreide, Sommerſaat. *Bh.* gař, gařj, geř, geřice, gaře obilj; *Vd.* letnu shitu, jariza, jarina, jare shitu; *Rs.* яровой хлѣбъ, ярица; *Ec.* ярь, жито всякое весною сѣяное. Na rzepiſku nie siać żyta ozimego; takie pole na iar lepsze, na ięczmień, na pszenicę, na groch, na konopie. *Haur Sk.* 10.

Pochodz. *iarka*, *iarlik*, *iarkisz*; *iarmuż*, *iary*, *iarzyna*, *orkisz*, *cf. iarmark*, *cf. ugor* Slo. rolj z gara orana.

2) *IAR, - u, *m.*, iaruga, dół, wądół, eine Grube, ein Graben. *Cro.* jarëk *vallis*: *Rs.* яръ brzeg przykry, ſkaliſty 2) głębia). W okolicy fortecy są znaczne rowy, iary, Wzgórki, i inne tym podobne mieysca. *Jak. Art.* 2, 361. W kałużach gleiowatych i w iarach głębokich grząznął. *Birk. Kant. C.*

IARCZAK, - a, *m.*, z *Tatarſk.* letki gatunek kulbaki. *A Czart. Mscr.* ein leichter Tatariſcher Sattel. *Rs.* арчакъ, лука łęk siodłowy). Moſkale uzdeczki małe i siodła na to sposobne, iarczaki lekkuchne maią, aby się w nich i tam i sam obracaiąc na każdą ſtronę uwiiać mogli. W iarczakach tych, iako i Tatarowie, krócinchno siedzą, aby się z razu kopii i drzewca zemknąć na bok mogli. *Gwagn.* 518. Stanąwszy na iarczakach swoich, krzepko się obracali, ſtrzelali z łuków. *Birk. Chmiel. B* 4. Przed Carzem Tatarſkim wodzą kilkanaście koni podwodnych w iarczaki pięknie osiodłanych. *Bielſk. Kr.* 576. Swiętosław książę na gołey ziemi siadał; także siodło lub iarczak pod głowę włożywszy legał. *Stryik.* 120. Na ławie się położywszy, iarczak pod głowę włożywszy. *Bies. B.* 2. Przodkowie dalekie drogi konno, na twardych siedząc iarczakach, odprawowali. *Mon.* 71, 6.

IARKI, - a, - ie, iary, wiosienny, teyże wiosny, Frühjahrs-, frühjährig, von dieſem Frühjahr. Na iarkim słońcu ziele to suszyć. *Syr.* 349. (cf. iare słońce. cf. iaręcy). Iarko *adv.*, gorąco, krzepko, heiß, hitzig, friſch, munter. Uchwycili się obadwa, iarko w pasy. *Stryik.* 126. *ob.* iaro). §., Zelazo iarkie = kruche. *Os. Zel.* 36. mürbes Eiſen, das leicht bricht. - *W rodz. żeńſk.*, IARKA, - i, *Subſt.*, cokolowiek ieszcze z teyże wiosny, ieszcze młode, alles Frühjährige, noch Junge. Iarka krówka, tegoroczna, *ob.* iałówka. Iarka pszczołka *ob.* jara, die Jungfernbiene. Iarka owieczka, *Iarlaczka*, *Sr.* 1. pericża, *Slo.* garka, dwouletá owce *bidens*; *Rs.* ярка, ярочка. Sposób iako młode poznać owce; sitowki, iarlaczki znać, kiedy dwa zęby naprzód u spo-

du maią. *Haur Ek.* 126. Iara kokoszka *Crn.* jarzêca; *Crn.* jaricza, kokos jednoga lëta). Marchew, ktorą sieią w wilią S. Iana, nazywaią iarką. *Haur. Sk.* 75. **Sommergelberüben.** *W szczególności zaś* iarka, iarkisz, iara pszenica, krochmalna *pszenica, samopsza. *Syr.* 956. *Cn. Th.* 235. **der Sommerweitzen.** *Bh.* **garka, garina** (cf. iarzyna); *Cro.* jarecz, jaracz, jari jachman; *Dl.* jarich; *Va.* jariza, jarina, jare shitu; *Ross.* ярица, яровой жлѣбъ; *Ec.* ѧрь, жито всякое веснию сѣяное. – *W rodz. męzk.* IARLIK, - a, *m.*, IARLICZEK, - czka, *m.*, *Demin.*, wyraz owczarski, oznaczaiący iagnię tegoroczne. *Nag. Wirg.* 492., *Dudz.* 40. cf. latoś, łoñszczak, roczniak cf. nazimek). **ein Jährling, ein Jährlingslamm, ein Jährlingsbock.** *Bh.* **garnjk.** (*Rs.* ярецъ bóbr roczniak). Zacznijmy iuż wesołe na przemiany pienia, Dość dla naszych iarliczków, dla krowek spocznienia. *Zab.* 9, 249. *Eyss.* – Niemasz nigdzie tak miękkiey na iarlikach wełny. *Zab.* 6, 332. Czekaią nim ich spuszczą koziołek z iarlikiem, Drżącym do matki każde odzywa się krzykiem. *Zab.* 10, 58. *Kossak.*; *Crn.* jarz: kozieł; jarzham *foecundare* cf. iary, cf. iurny). *Bs.* jarać, iarcich, jarre; *Cro. et Dl.* jaracz, oven *mas ouium ad foetum relictus*; *Sla.* jarac; *Rg.* jaraz, jare, jarcich.

*IARMAK, - u, *m.*, gatunek ubioru, *n. p.* Pierwey chodził chędogo, a dziś iuż w iarmaku. *Rey Wiz.* 93. Pani z krawcem na wiotchy dawno iarmak chodzi, Już tam wierę w żupicy musisz nieboraku Przechodzić się do czasu, źleć było w iarmaku? *ib.* 92 *b.*

IARMARCZNY, IARMACZNY, IARMARKOWY, - a, - e, od iarmarku, **Jahrmarkts**=. *Bh.* **jarmarečnj**; *Sr.* 1. **wikowné**; *Cro.* szejemszki;) Przywiley iarmarczny. *Kras. Pod.* 2, 166. Iarmarkowego miasteczka, ani wsi osadzać żaden nie może, bez przyzwolenia sędziego, *Szczerb. Sax.* 168. Iarmarkowy dzień *Crn.* smajne dan). Zydek iarmarkowy. *Teat.* 24 *b*, 21. Odpustowa, kiermaszowa, iarmarczna publika. *Mon.* 69, 590. Wstydź się, tak iarmarkowa tylko robi tłuszcza. *Zabł. Amf.* 23. – §., *Iur:* Iarmarcznym prawem nazywaią ono przywłaszczenie sądzenia ludzi z pod inney iuryzdykcyi. *Saxon. Art.* 52. IARMARCZNE, IARMARKOWE, - ego, *n.*, *Subst.* płaca od iarmarku, **Jahrmarktsgeld, Standgeld für die Jahrmarktszeit**, podarunek iarmarczny, **ein Jahrmarktsgeschenk, ein Jahrmarkt.** I tyś stary, i dar twóy starey będzie mody, Lepsze mi iarmarkowe kupi Mirtyl młody. *Zab.* 236. *Zabł.* IARMARCZYC, - ył, - y, *cz. ndk.*, kupczyć zwłaszcza na iarmarku, potym ogólnie frymarczyć, handlować, szachrować, **jahrmarkten, handeln, einen Handel machen.** *Bs.* pazariti; *Cro.* szejmújem). Nie raz pragnęli, abym z onemi iarmarczył, A szczęście moie za nic z niemi przefrymarczył. *Kulig. Her.* 257. IARMARK, - u, *m.*, IARMAREK, - rku, *m.*, *zdrbn.*, z *Niem.* **der Jahrmarkt**, roczny targ *nundinae. Mącz.* zjazd przedawaiących i kupuiących. *Kras. Pod.* 2, 366. *Bh.* **jarmark, weyročnj trh**; *Sr.* 1. **wulke wiki**; *Crn.* sejmn (cf. seym), semejn, smejn; *Vd.* jarmark, seim, tergovina, lietnu tershishtvu (cf. targowisko); *Bs.* sajam, trrig, pazar (*ob.* bazar), panajur, scjokodol, trrigh; *Rg.* pazâr, pazariscte; *Sla.* pazár, vásar; *Dl.* szajam, pazar; *Cro.* szenyem, szejem, szajam; *Rs.* ярмонка; *Ec.* ѧрманка, ярманкъ, торжество, торжище. Na iarmarku, albo na targu pospolitym, kto co kupi, ten zarazem ma zapłacić. *Szczerb. Sax.* 168. Kupiec twóy iedwab' wykładał na iarmarku twoim 1 *Leop. Ezech.* 27, 16. na targu twoim. 3 *Leop.*) Każdy iarmark zły skąpemu, rownie jako ubogiemu. *Cn. Ad.* 17. W ten czas zły iarmark, kiedy na iarmarku Piianemu często nadcinaią karku. *Brati. K.* 2. Na piiaństwie zawsze kończy sie iarmark. *Zab.* 9, 145. Po iarmarku zły targ. *Rys. Ad.* 57. **nach dem Jahrmarkte folgt ein schlechter Wochenmarkt.** Zywot ludzki poczytali sobie za iarmark pożyteczny, iż zkąd mogą zysk sobie czynią. *Budn. Sap.* 15, 12. Zkąd się wziął kupiec bez iarmarku? *Pot. Zac.* 9. Rożnemi iezykami gadaią, gdyby na iarmarku. *Teatr* 33, 75. - Iarmark, wrzawa, zgiełk, hałas, gwar, **Gelärme, Getöse**, *Prov. Slo.* **dwe, tri ženi garmak robá.** – §., Ociec obiecał iarmark ci kupić, obiecował Gdy się do miasta wyprawował. *J Kchan. Fr.* 21. iarmarkowe, podarunek iarmarczny, **ein Jahrmarktsgeschenke, ein Jahrmarkt.** *Glicz. Wych. M* 5 *b.* IARMARKOWY, - a, - e, *ob.* Iarmarczny. IARMARKOWY, - ego, *m. Subst.*, *sc.* kupiec; *nam* iarmarcznik (*Bh.* **jarmarečnjk**) *durum est.* *Cn. Th.* **ein Jahrmarktskaufmann, der den Jahrmarkt besucht.** *Sr.* 1. **wikownik**; *Bs.* panajurlia, trrigovaç od panajura.

*IARMOŁKA, *ob.* Iamułka.

IARMUŁUK, - a, *m.*, podwoyny barkan *Tr.* **doppelter Barcan.** cf. Iamurlach.

IARMUZ, Iarmuż, - u, *m.*, *quoduis germen tenerum oleris. Cn. Th.* **Kohl, Kraut überhaupt.** *Etym.* iar). Nasienie gorczyczne mnieysze iest ze wszego nasienia, lecz wsiane w ziemię, stawa się wszech iarmużów większe. *Sekl. Math.* 13. *et Marc.* 4. *not.* „rzeczy ogrodnych". – 2; iarmuż abo czarna kapusta. *Haur. Sk.* 460. Iarmuż rozmaity odmianą iest kapusty ogrodowey, *brassica oleracea. Jundz.* 340. **der eigentliche Kohl.** *Sr.* 1. **kal, kaw**; *Cro.* kel, vukret; *Vd.* okrat, vukret, saferlanu sele; *Sla.* vèrza). Pospolity iarmuż iest kędzierzawy, zielony i granatowy. Im lepiey przemarznie, tym słodszym staie się. *Ład. H. N.* 51. Sabaudzki żołty iarmuż, **Karmiuatkohl**, zimowy **Winterkohl** *etc.* *Kluk Rosl.* 1, 216. Iarmuż drobno posiekany, *Rs.* кромево. W starym zakonie nieieden iarmuż iadał, co cięższego cierpiał, przecię iednak wielkie ofiary Panu bito. *Sekl.* 124. leguminy, prosty pokarm). IARMUZOWY, - a, - e, od iarmużu, **Kohl**=, *Rs.* щаный. Iarmużowe serce, czyli listki, ze środka puszczaiące się, uszczyknąć trzeba, żeby iarmuż nie wyrastał w wielkie liście. *Ład. H. N.* 51. Iarmużowy podczos, głąb' iarmużowy, *qu. v.* – Iarmużowa polewka *Rs* щи, щей. cf. szczaw. IARO *Adv. Adj.* Iary. IAROSŁAW, - a, *m.*, imię męzkie, niby iary sławą, czerstwy. *Chmiel.* 1, 60. **ein Mannsname.** 2) Iarosław, miasto w woi. Ruskim. *Dyk. G.* 1, 294. **eine Stadt in Gallicien.**

IAROSZ, - a, *m.*, imię staropolskie męzkie *Hieronymus. Nies.* 1, 103. *Kochow.* 225. *Jabł. Her.*, *Herbst. Odp. yy* 2 *b.* Ieronym. *Kucz. Kat.* 3, 241. *Rg.* Ierolim, Iero.

*IARUGA, - i, *ż.*, *Cro.* jaruga *fossa profunda hians*; *Bs.* jarugar, loqua, barra, *palus, stagnum*; *Rs.* яруга, овраг водоł, iar). Pobili nieprzyiacioł że muszą w błota z iarugi. *Tward. W. D.* 2, 146. Sliskie uboczy, iarugi i

duże

dnie Brzeg opasały téy góry kałuże. *Morszt.* 30. Dolinę, między temi co leżą górami, Błotniste przedtym kryły błota ia ugami. *Bard. Luk.* 99. ein tiefer Sumpf.
IARY, - a, - e. IARO *Adv.*, *Boh.* garí, garn; *Crn.* jar (*Sor.* 1. jere ostry, srogi, jara, jaru wielce, bardzo; *Ec.* ярый, ярѣ żarliwy, porywczy; *Rs.* яркій, яркѣ płomienisty, iasny, żywy, brzmiący, głośny; ярѣ przykry skalisty brzeg, ярyга iaruga, пріяркій trochę przykry, zawiesisty, ярусѣ piętro, warsta) *Pol.* od iaru, to iest wiosny, wiosienny, letni, Frühlings:, Sommer:. Iary, latosi. *Dasyp. B b*, 3. Iare zboża sieią się na wiosnę, i zbieraią się tegoż lata. *Syr.* 913. *Kluk. Rosl.* 3, 128. Sommergetreide. *Boh.* garní obilj, gař, gařz, gařina *ob.* iarzyna; *Sr.* 2. jariza; *Vd.* jariza, jarina, jare shitu, letnu shitu; *Rs.* ярица, яровой хлѣбѣ, *Ec.* ia ь. жи по всякое весною сѣяное. W Marcowych dniach sieią żyta albo zboże iarce, iako owies, ięczmień, groch, pszenicę, też i reż iarą. *Cresc.* 691. (*Cro.* jarecz, jaracz, jari jachmen; *Rg.* jarich; *Dl.* jaricz, yaracz yecsmen *hordeum exasticum*). Pszenica iara *zea*, mniéy pożywia, niż zimowa. *Krup.* 5, 54. *ob.* iarka, iarkisz, samopsza). Marchew' siana koło S. Iana, gotowa na iesień, zwana iara marchew'. *Cresc.* 258. *ob.* iarka). W ciepłych stronach w Wrześniu sieią len który zowią jary. *Cresc.* 698. (*Rg.* grah jàrich, jàrich, *Bs.* grah jari, jarik *cicercula*). Deszcze oziminę urodzayną znosiły, a nasienia iarego w ziemię rzucać broniły. *Krom.* 222. Tam naprzód widzieć ranych kwiatków pierwociny, Łakocie iare, fruktów *skorożrych nowiny. *Zimor. Siel.* 136. Iara rola *Bh.* měsota; *Vd.* letna gniva, gniva sa jarino, *Rs.* яровая пашня. Iara welna, którą w lecie strzyżono die Sommerwolle. *cf. Ross.* поярокѣ; (*Ec.* ярина welna biała). Iara pszczoła, iarka, die Jungferbiene młodka, *Ec.* ярыя пчелы. Iary wosk, iarzęcy, pierwszy młodego roiu, das Jungfernwachs, *Ec.* ярый воскѣ. Iary miód iarzęcy; lipiec, der Jungfernhonig, który pszczoły na wiosnę robią, biały, iasny kl rowny. - §., iary iasny, czysty, rein, hell. Woda iara. *Spicz.* 26 Naypierwszeyiesza sól kopalna iest iara albo oczkowata białe w pół przeźroczysta; ale iey nie wielka obfitość. *Kluk. Kop.* 1, 168. das weiße reine durchsichtige Steinsalz. - Słońce iare = nie zachmurne, die helle unumwölkte Sonne. Im dzień z rana pięknieyszy, im iest słońce iarsze, Tym się potym zachmurzy barzdziey. *Pot. Arg.* 35. Gile, skowronki, słowiki i dziońce, Iarsze witaią przy swym wschodzie słońce. *Zab.* 10, 17. Tak Brutusowey cnoty promień iary, Kwitnie w potomność, choć go śmierć obała. *Chrość. Fars.* 314. - Iaro *Adv.*, iasno hell. Lampy te goreią tak iaro, Iak niebo świat gwiaździstą iasniące kotarą. *Przyb. Milt.* 30. - §., krzepki, czerstwy, frisch, rasch. Stary, ale iary. *Rys. Ad.* 64. *Slo.* star', ale garí *senex sed recens.* (*Rs.* ярига skóra twarda). Lubię patrzeć, kiedy stary Skacze iako młodzik iary. *Anakr.* 63. Iestem siwy, iestem stary, Alem czerstwy, alem iary. *Zabł. Bal.* 17. cf. iurny, iędrny). §., *Botan.* Iary mlecz, ziołko niewielkie, *peplus esula rotunda*, runde Wolfsmilch. *Syr.* 1496. Iary mlecz poziemny, *Chamaesyce* kriechende kleine Hundsmilch. *ib.* 1497. IARZ, IAR, - u, *m.* IARO, *Boh.* gař, garo, *ver*, *Gr.* ἔαρ. cf. *Germ.* Jahr) der Frühling. *Dudz.* 40. wiosna *ob.* *Iar. 1)
IARZĄB, - ębu, *m.*, *Boh.* geřab, *sorbus Linn.* drzewo mierney wielkości, kwitnie biało, i rodzi iagody okrągłe czerwone. *Ład. H. N.* 52. *Kluk. Dykc.* 3, 92. der Sperberbaum. - §., Iarząb, IARZĄBEK, - bka, *m.*, *Boh.* geřabek; *Slo.* garábek, garábka, gerabka; *Sr.* 2. jerop; *Vd.* jereb, polski jereb, lieshni jereb; *Crn.* leshnékar, horopka, katôrna, fultran; *Rs.* рябчикѣ, *f. Cro.* jerebicza, térchka; *Sla.* jarebica (cf. *Bh.* geřab, *Slo.* garab, gerab, rerab *grus* żóraw'; - *Slo.* garabica, *Crn.* jeręb, jerébiza, *Vd.* jereb, jerebiza, jerebizh, *Rg.* jareb, *Bs.* jarebiça, *Cro.* jerebicza, *Dl.* jareb, jarebicza, *Ec.* рябка, куропáтка = kuropatwa cf. *Ger.* Repp), *lagopus attagen Linn.* das Haselhuhn, ptak nieco większy od kuropatwy, do iedzenia nad inne zachwalony, gdyż mięso ma białawe, kruchsze i zdrowsze od kuropatwy. Tuczy się iagodami iarzębiny. *Kluk. Zw.* 2, 291. *Ład. H. N.* 52., *Zool. Nar.* 240. *tetrao bonasia.* - *Prov.* Iarząbka może iednego dadź Panu, a kuropatw trzeba parę. *Rys. Ad.* 20. Iarząbek Pański ptak, a chłopska potrawa. *ib.* 20. W dzień Wielkonocny, kto święconego nie ie, a kiełbasy dla węża, chrzanu dla płech, *iarząka dla więzienia, iuż zły chrześcianin. *Rey Pst. Pp* 5. IARZĘBATY, - a, - e, piérza pstrokatego, gesperbert, bunt gefiedert. Przy kokoszce iarzębatey, Podryguie kur włochaty. *Teatr* 21, 49. Ah kokoszka iarzębata, kokoszka moia włochata. *Kniaź.* 3, 207. Litwini bożkowi, który deszcz spuszcza, rozmaitey barwy kurzyce, białe, czarne, iarzębate ofiarowali. *Stryik* 144. IARZĘBI, - ia, - ie, od iarzębu, Sperberbaum:. iarzębie śliwki abo iagody Sperbeeren, *ob.* Iarzębina. IARZĘBIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, pstrzyć, sprenkeln. - *fig.* Łodka ta zdatna, kiedy morza nie iarzębią wiatry. *Pot. Arg.* 265. t. i. nie kłocą, brożdżą. wann die Winde das Meer nicht umwühlen, nicht schäumen machen. IARZĘBINA, - y, *ż.*, *Bh.* geřabina, řeřabina, oskeruše, woskeruše; *Slo.* břekyně; *Hg.* berekenye; *Sr.* 1. verebina; *Sr.* 2. jerebina, herebina; *Vd.* jerebika, ribika, kneblovez; *Cro.* cskorus; *Bs.* jarzebina, oskuruscja; *Rs.* рябина, рябинникѣ, drzewo iarzębinowe, *sorbus.* Sperberbaum, Sperberholz, drzewo twarde, i ztąd do różnych mocnych robot zdatne. *Kluk. Rosl.* 2, 41, Iarzębina leśna, Iudaszowe drzewo. *Cn. Th.*, iarzębina dzika, *sorbus sylvestris, aucuparia*, iarzębina ptaszników, der Elsebeerbaum. *Dykc. Med.* 2, 647. - §., iarzębina, (*Bh* geřabina; *Sr.* 1. verebinowé pwod, verebinka; *Vd.* jerebitzhie, ribikje, zvibje, zvibovje, kneblovje). owoc iarzębi, iagody, którémi ptaki łowią, które na konfekt smażą, których w lekarstwach używaią. *Dykc. Med.* 2, 646. *Ład. H. N.* 52. *Kluk. Rosl.* 2, 41. die Sperbeere, Sperberbeere, Speyerling. IARZĘBINOWY, - a, - e, Iarzębi, Sperber:. *Bh.* geřabowý, woskerušowý; *Rs.* рябиновый. Ptasznicy iagod iarzębinowych na łowienie rozmaitego ptastwa w iesieni i w zimie zażywaią. *Jundz.* 266. Likwor iarzębinówy, *Ross.* рябиновка.
IARZĘCY, - a, - e, (cf. iary), wiosienny, w wiośnie abo lecie zrobiony, Frühlings:, Sommer:. Ranę tę léczyć trzeba oleiem, z iarzęcym woskiem rozpuszczonym. *Hipp.* 106. Wosk iarzęcy zowią *virginea cera.* *Urzęd.* 437, *Ec.* ярый воскѣ, Jungfernwachs. iarzęcy = lipowy miód. *Włod.* Jungfernhonig. *Sien.* 291. - §., Iarzęca świeca, = z iarego lub iarzęcego wosku ulana, czysta, ia-

ona, eine Kerze von Jungfernwachs, eine reine, klare, helle Wachskerze. Rs. ÿліи, яровѣ płomieniity, iasny, Ec. ярый, яро żarliwy; ярина wełna biała). Tam na cześć boga iarzęce świece Czyftym goreią zapałem. Kniaź. Poez. 1, 142. Już nie główne smolne, lecz świece gotuią do łożnicy iarzęce. Uftrz. Klaud. 41.

IARZMIANKA, IARZMIONKA, - i, ż., ziele kruszcze, Helleborine Epipactis. Cn. Th. serapias Linn. die wilde Nieswurz. iarzmionka długoliścia, longifolia; szerokolistna, latifolia; wielokwiatowa, lancifolia; czerwona rubra. Jundz. 441. IARZMO, - a, n., Bh. gho, Slo. gho, gármo; Mor garmo; Hg. járom, iga; Sr. 2. jabr; Sr. 1. pjaḣ, Crn. jarm, jug; Vd. jarem, jarm, jigo, jigu; Cro. járem; Rg. jåram; Bs. jaram; Dl. yaram; Rs. ярмо, иго; Ec. яремъ, супруѓъ, cf. Ger. Harm). das Joch für die Ochsen zum ziehen. Iarzma do sprzęgania wołów bywaią lipowe, iesionowe; wici zaś dębowe, czeremchowe. Kluk. Rosl. 2, 159. Woł w iarzmie chodzi. Zool. Nar. 358. §. fig. ciężar, niewola, Last, Joch, Dienstbarkeit, Knechtschaft. Kto w iarzmie z młodych lat chodzi, Dobrze mu się to z czasem nadgrodzi Chrość. Job. 191. Wielkie iest iarzmo wielkie szczęście. Ossol. Sen. 37. servitus. On wypuftoszy przeciwniki twoie, Którzy nie przyimą iarzma, porzuciwszy zbroie. Groch. W. 468. Wybić się z pod iarzma; zrzucić iarzmo das Joch abwerfen, abschütteln. - Próżno karkiem miotać, raz go w iarzmo włożywszy. Pot. Arg. 222 Dźwigał iarzmo nieszczęścia. Teatr 47 c. 12. - §., spoienie cieśli, kształt iarzma maiące. Tr. ein Zimmerband in Gestalt eines Jochs. - §., Samnitowie woyfko Rzymfkie pogromili, i przez iarzmo sromotnie przepędzili. Warg. Wal. 153. iugum cf. socha). - §., iarzmo wołów = para wołów, ein Joch Ochsen, ein Paar Ochsen. Pięć iarzm wołów kupiłem. Budn. Luk. 14, 19. IARZMOWATY, - a, - e, na kształt iarzma, jochartig. - Anat. Pociąg kości iarzmowatey, processus seu apophysis iugalis. Perz. Cyr. 3, 67. *IARZMIC ob. podiarzmić. IARZMOWY, - a, - e, Sr. 1. pjaźné; Rs. яремный, od iarzma, Joch =, zum Joche gehörig. Łoże iarzmowe, echebreum. Cn. Th. das Jochgestell. iarzmowe wici, coum. ib. die Jochwiede. Iarzmowy rzemień, Vd. hosh, gosh ob. gążwy). - Anat. Kość iarzmowa lub iądra, leży w boku twarzy, os iugale. Krup. 1, 66. §., iarzmowy =, podjarzmy, podjarzmowy, sprzężayny, który w iarzmie rabia, subiugalis. Mącz., Ross. яремоносный, подъяремный, Joch =, im Joche arbeitend. Iarzmowy woł ein Jochochs.

*IARZYC cz. ndk., Ec. ярю żarzyć, iątrzyć, gniewać. *Iarzyć się Rs. ярится, ярюсь wściekać się z gniewu). cf. iurzyć się. IARZYCA, - y, ż., (Etym. iar). Sor. 2. jariza; Vd. jariza, jarina; Rs. ярица. Żyto iare na Rusi pospolicie zowią iarzycą. Gwagn. 334. Sommerroggen. Owsa po cztery kopy; iarzycy po trzy kopy morg w wiązania. Stat. Lit. 217. IARZYNA, - y, ż., tym wyrazem pospolicie oznaczaią rośliny ogrodowe, kuchenne, = ogrodna strawa, Gemüse, Gartengewächse, Küchengewächs, Küchenkraut; niekiedy także nadaią to nazwisko nasionom roślin zwanych roślinami iarzynnemi. Dykc. Med. 2, 648. trockenes Gemüse, Hülsengemüse. iarzyna ziarnista, warzywo polne, nasiona iarzynne, których naybardziey używaią, są bob bagnisty, bob mały, groch, słonecznik straczysty, wyka. ib. Roślinom abo ziołom ogrodowym kuchennym, dosyć często daią nazwisko legumin. Dykc. Med. 2, 648. Iarzyny ogrodne zowiemy te, co w ogrodach sieią, iako są pietruszka, rzepa, kapusta, po łac. olera. Iarzyny polne, ale słuszniey zbożnemi zowiemy legumina, iako groch, krupy i innych wiele, co z ziarna przyprawuią; Niemcy zowią Zugemüse; ale nierozdzielnie, bo tak ogrodne, iako zbożne iednako zowią; acz się ta nieostropność i niektórych Polaków trzyma. Sienn. wykł. Leguminy lub iarzyny zowiemy, które można bez sierpa zbierać ręką, lub bez kosy, n. p. bob, groch, soczewica. Krup. 5, 154. Groch iest iarzyna biała a okrągła. Cresc. 167. Tatarka i ryż więcey między iarzyny krupiaste, aniżli zboża poczytane. Syr. 1004. O polnych iarzynach, albo radniey o kaszywie. Syr. 999. Cwikła, iarzyna ubogich. Syr. 1120. Filozof ten samemi żyie iarzynami, Węg. Mar. 1, 245. - Sr. 1. wařeno, kaw, jeło; Vd. strozhje, kasha mozhnik; Cro. zelye, szochivo; Bs. socivo, kakokti grah, bob etc. cf. soczewica; Ecc. овощь, жито, лощики, всякой овощь огородной, или что лущить можно n. p. горохъ, бобы. Ogród na iarzynę warzywną. Haur. Sk. 42. ein Küchengarten. §., iarzyna, zboże iare. Dudz. 40. Sommergetreide. Bh. jařina, jařka, jař, jaří; Sr. 2. jariza; Vd. jarina, jariza, jare shitu, letnu shitu; Cro. letina; Rs. ярица; Ec. ярь, жито всякое весною сѣяное. iarzyny, oziminy. Kluk. Rosl. 3, 209. IARZYNNY, IARZYNOWY, - a, - e, od ogrodowin, Gemüse =. Sr. 1. kawowé, zełowé; Cro. szochivaszt; Rs. зелень, огородный. Iarzynny rynek Gemüsemarkt. Iarzynny ogród, Cro. zelische; Rs. огородъ. Iarzynny ogrodnik Bh. zelenář, zelinář, zelnik, f. zelenářka, zelinářka; Sr. 1. kalnik; Rs. огородникъ. b) zboże iarzynne. Ostr. Pr. C. 2, 432. t. i. iare, Sommergetreide.

IAS, Iaś, - ia, m., IASIEK, - śka, m., IASIO, IASIUNIO, - ia, m., IASINEK, - nka, m., IASIĄTKO, a, m., IASICZEK, IASINECZEK, - czka, m., IASIENKO, - a, m., Demin. Nom. Ian, Johannchen, Hänsel. Bh. Jeniček; Sr. 2. Hanscho, Hanschko, Hanschizko. Rey Wiz. 57. Kochow. Fr. 67. Gdzie się obracasz móy Iasiuniu miły? Zab. 14, 265. Iasieńko móy kochany. Teatr 53, 26. Ustawicznie gada o Iasiu swoim. Kras. Pod. 2, 61. Iasio naydowcipnieysze ze wszystkich dzieci. Kras Pod. 2, 61. Obaczysz Iasiu, żeś sobie kłopot kupił. Teat. 24, 168.

IASEŁKA ob. Iaslka.

IASIEK, - śka, ob. Iaś. - §., gatunek poduszki, eine Art von Küssen. Iasiek puchem wytkany. Tr.

IASIEŃCZYK herb. w polu błękitnym klucz złoty do góry stoiący; na hełmie pięć piór strusich. Kurop. 3, 21, ein Wappen.

IASIENIEC, - ńca, m., botan. Centaurium minus, Tausendgüldenkraut, tak zwan, że ma liście iak na iasionowym (iesionowym) drzewie. Syr. 655. Rg. jassenak). centurzya, ziele rosnące na mieyscach piaszczystych, niziołko niewysokie. Iasieniec wielki, Centaureum maius, Großtausendgüldenkraut, rośnie po pagorkach. Kluk. Rosl 2, 222. Dykc. Med. 2, 649. IASION ob. Iesion. IASIO-

NEK, - nka, *m.*, *Iasone Linn.*, rodzay rośliny; owcom i pszczołom przyiemny, rośnie na piaſkach. *Kluk. Dykc.* 2, 54. *Iundz.* 429.

IASKIER, - u, *m.*, żabiniek kwiat, *Bs.* sgjabokrek trava; *Rg.* xabokrek, *Sr.* 2. lokaſchina, hokaſchina; *Sr.* 1. ropow=nik; *Crn.* slatiza; *Cro.* vratich; *Rs.* завздочникъ cf. *Lat.* alter). *ranunculus Linn.* rodzay dosyć liczny, zwany od iaſkrawości kwiatków swych lśnących, a pryszczenicą od ſkutkow. *Syr. Ziel.* 876. *et* 874. *Ross.* прыщенецъ. *Asiaticus* Ogrodniczy, dla kwiatów swoich ieden z ulubionych w ogrodach zabawnych. *Kluk. Dykc.* 3, 1-8. **der Ranunkel, der Hahnenfuß.** Iaſkier wodny, *aquatilis*; mały, *flammula*; włoczący się, *reptans*; wielki, *lingua* (leśny Opich. *Syr.* 874.); trędowy, *ficaria*; Kaszubski, *Cassubicus*; złoty, *auricomus*; iadowity *sceleratus*; głowkowy, *bulbosus Rs.* жабинецъ; rozesłany, *repens*; wielokwiatowy, *polyanthemos*; ostry, *acris Rs.* лютикъ, чечина, купальница.; kosmaty, *lanuginosus*; polny, *arvensis. Jundz.* 299. IASKIERKI, - ów, *plur.*, Iſkierki, gwiazdeczki, ziele dymieniczne, gawęda; kwiaty iego ciemnéy nocy lśną się iak iſkierki. *Syr.* 1144. **kleines Sternkraut.** IASKIEROWY, - a, - e, od iaſkieru, **Ranunkel=.** Iaſkierowe liście *Syr.* 875.

IASKINIA, - - i, *ż.*, *Boh.* **geſkyně**: *Slo.* **geſkina, geſkyně**; *Bs.* jazuina, ruppa od zvjera; *Rg.* jazvina, jamma, spilla ruppa, *Cro.* ſkulya, spilya; *Vd.* ſkalua jamina, votlorina, votlovishe; *Ec.* язвина (cf. iaźwiec), вертепъ, вертевъ, пещера (*Rs.* язвина, язва *Ec.* язя rana). wielka iama, **eine (große) Höhle.** Niemaszli iakiey iaſkini, gdziebym się schowała przed pogonią? *Teat.* 52 *c*, 43. Z pod ziemi wychodzi iaſkinia zarosła krzaczkami. *ib.* 56 *c*, 88. Wiem sekretną w ziemi iaſkinią, przez ktorą do wieży wnyść można. *ib.* 56 *c*, 89. Iaſkinia łotrów, **eine Mördergrube.** *Teat.* 20 *b.* 14. IASKINIATY, - a, - e, *cauernosus. Mącz.* **höhlig, voll Höhlen.**

IASKOŁCZĘ, IASKOLĘ, -ęcia, *n.*, *Demin. Nom.* Iaſkołka, **ein junges Schwälbchen.** Młode iaſkołczęta. *Haur Sk.* 58. Iaſkolęta. *Cn. Th.* Iaſkolęciu oczy wyięto *Spicz.* 131. IASKOŁCZY, - a, - e, od iaſkołki, *Boh.* **laſſtoči**; *Sr.* 1 **waſtovcziji**; *Cro.* lasztovichni; *Rs.* ласточкинъ, **Schwalben=.** Iaſkołcze gniazdo, *Bh.* **laſſtowčí hnjzdo**, na ktorym młode inż odchowały się iaſkołczęta kadzone, służy bydłu do zdrowia. *Haur Sk.* 58. - Iaſkołcze ziele, *Boh* **laſſtowičník, laſſtowník, celidon**: *Sr.* 1. **krawnik**; *Vd.* laſtouka, ermena drasniza, faroneka; *Crn.* slatish, nishtamisl; *Bs.* rosopaſt; *Rs.* чистотѣлъ, чистякъ. *Chelidonium, Celidonia Linn.*, znaiome w sztuce lekarskiey iest wielkie (złotnik), i małe, (mysze iayka, pszonka. *Syr.* 889) albo wielka i mała roztopaść. *Dykc. Med.* 2, 652. **das Schellkraut; die große und kleine Schwalbenwurz, wovon die kleine auch Feigwarzenwurz heißt.** Iaſkołcza mać, mówią, tym zielem leczy oczy swym dzieciom. *M. Urzed.* 90, dla wielkiey tey iego mocy na uleczenie oczu, zowią też boży dar. *ib.* 91. *Syr.* 896. Iaſkołczy kamień, *Chelidonius lapis. Plin.* 2, 37. **der Schwalbenstein**, ma się naydować w żywocie młodych iaſkołcząt. *Sienn.* 328, *Rs.* косатикъ. IASKOŁECZKA, - i, *ż.*, *Demin.*; *Bh.* **laſſtowička**); **das Schwälbchen.** Iaſkołeczko, inżeś się na świat ukazała, Iużeś ożyła! Iużeś z wody wyleciała? *Simon. Siel.* 103. A ty cyganeczko, wiedź białoszyie siostry iaſkołeczko. *Zab.* 16, 318.

IASKOŁKA, - i, *ż.*, *Bh.* **laſſtowka, laſſtowice, laſſtowička, wlaſſtowka**: *Slo.* **laſtowica, laſtowička**; *Sr.* 1. **waſtovcza, waſtaiza**; *Sr.* 2. **jaſtoliza, waſtoliza**; *Crn.* glaſtovza, laſtovza, laſtovka, laſtoviza; *Vd.* laſtouza, glaſtouza, laſtoviza; *Cro.* lasztovicza, laztovicza; *Bs.* laſtoviça; *Rg.* laſtova, *dem.* laſtoviza; *Sla.* laſtavica; *Rs.* ласка, ласточка (cf. ласа, ласочка plama obdłużna, ласточица, ласповка cwykiel koszuli pod pachą); *Ec.* ласточища, ласповица (cf. ласточка, ласица łasica). **die Schwalbe.** Iaſkołka domowa, **die Hausschwalbe**; *Bh.* **giřička**, ma ogon znacznie widlasty, żywi się owadem, gnieździ się przy domach. *Zool. Nar.* 231. Iaſkołka dymówka, **die Rauch=, oder Küchenschwalbe**, *hirundo rustica* gnieździ się w kominach, czasem przy krokwiach pod dachem. *Kluk Zw.* 2, 227. Kominna iaſkołka. *Ban. J* 3. - Iaſkołka grzechołka, *hirundo apus* **die Fensterschwalbe**, gnieździ się w kątach okien, w zabudowaniach murowanych. *ib.* murowa, ierzyk, łazi po murach, gniazdo zawiesza po murach i ſkałach. *Ład. H. N.* 52 *et* 57. **die Mauerschwalbe**, *Bh.* **rorejc**; *Sla.* brigunica; *Ross.* косатка, косаточка. Brzegówka abo grzebielucha **die Uferschwalbe**, *Rs.* стрижъ cf. strzyż). Iaſkołka morſka *sterna*, **die Meerschwalbe**, *Vd.* hudovurniza; *Rs.* качарка, нарошника, чаграва; *Slo.* **wodna laſtowica, čayka** *vanellus* cf. czayka). Zgodnie z kosem iaſkołka piſkoce. *Banial. J* 4. *Bh.* **Sswebolití.** Iedna iaſkołka nie czyni lata; nie czyni miasta iedna chata. *Rys. Ad.* 20. *Pot. Arg.* 605. *Birk. Kaz. Ob.* 36. **eine Schwalbe macht keinen Sommer**; *Slo.* **gedna laſtowička gar ne robi; geden ſtrom ne robi háj**, *Cro.* laſtowicza iedna ne chini protuletje. §., iaſkołka, ryba morſka, *Chelidon Plin.*, *piscis marinus quatuor alis instructus membranaceis, quibus supra aquas facile euolat. Cn. Th.* **ein fliegender Seefisch.**

IASKRAWOSC, Iaſkrawość, - ści, *ż.*, (*Etym.* iskra) barwa rażąca, kolor rażący, **schreyende Farben.** Te farby, ktore ſkromnie, i z cieniowaniem użyte, wydałyby piękne malowanie; iaſkrawością i gęstością swoią rażą. *Pir. Wym.* 339. §., Oko iey nie biało na wszystkie strony; ani zbyt pierzchliwą iaſkrawością uprzedzało cudze spoyrzenia. *Kras. Dos.* 57. rażące spoyrzenie, **Katzenäugigkeit, Katzenblick.** IASKRAWY, IASKRY, - a, - e. oczy rażący blaſkiem swoim, **blendend, ſchimmernd, das Auge beleidigend.** Oczy mu ogniem iaſkrawym pałaią. *Kras. W. Ch.* 70 Piorun słuch gromem, iaſkrym razi blaſkiem oko. *Zab.* 14, 162. Oczy ma straſznie iaſkrawe. *Teat.* 24 *c*, 72. kocie, **glasäugig, katzenäugig**, cf. iſkrzasty. Iaſkrawy koń = maiący białe oczy. *Dudz.* 40. **ein glasäugiges Pferd.** albo też: *glaucomate s. leucomate laborans. Cn. Th.* **das einen Flecken auf dem Auge hat.** - §. *Moral.* Ostrowidzu zbyt iaſkrawie Przypatruiesz się każdéy cudzéy sprawie. *Mon.* 74, 467. zbyt surowo, nienawistnie).

IASŁA, IASŁY, *Gen.* iaseł *plur.*, 1) nosidło podróżnych, *aerumnulae. Cn. Th.* **das Tragereff, Wandelreff**, naręczdzie do noszenia ciężarów w podróży. *Wlod.*. - 2) IASŁA, IASŁKA, - słek, IASEŁKA, - sełek, IASŁECZKA, - eczek *Demin.*; *Boh.* **geſle, geſličky**; *Slo.* **geſle, geſlički**; *Hg.* yazlo, jászol; *Dl.* yaszlo; *Rg.* jasli, jasle; *Sla.* iasle; *Bs.* jasle, jasli; *Cro.* jaszlo, jaszlę, jaszelcze; *Vd.* jasle, jaslu, jasli, jaselze; *Crn.* jasle, jaslèze; *Rs.*

ясли (*Rs. obs.* яселничей koniuszy nadworny). z desek zbite na kształt ryny, naczynie, w którym ieść daią bydłu, die Krippe, das Kripplein. Izalić będzie chciał iednorożec służyć, albo będzie nocował u iasli twoich? *Bibl. Gd Job.* 39, 12. Gdzie niemasz wołów, nie ma nic w iasłach. *Budn. Prov.* 14, 4. (żłób iest próżny. *Bibl. Gd.*) Nie w miękkiey kolebce, ale w iasłach Iezus leżał. *Biał. Post.* 77. Widzieli Pana w iasłkach leżącego, i w pieluszki uwinionego. *W. Post. Mn.* 34. *Pieśn. Kat.* 23. Włożyła go do *iasliszek. *Gil. Kaz. C. c.* Do twych się iasłek dziecinnych ciśniemy. *Groch. W.* 339. Trzey królowie się temu ciału w iasłeczkach leżącemu pokłonili. *Skarg. Kaz.* 286. - §., Iasełka, figurki wyobrażaiące narodzenie Chrystusa w stajence. *X. Kam.* Christkripplein, Krippenspiel. - §., kolébka, die Wiege. W miękkie pieluchy powiwszy dziecię, Włoży w ciepłe do iasełek puchy. *Pot. Arg.* 552. IASŁOWY, IASELNY, - a, - e, od jaseł, Krippen-. *Rs.* ясельный.

IASMIN *ob.* Dzielsimin.

*IASNIA, *Iaśnia, - i, *ż.*, iasność, iasne mieysce, iasnota, iaw'; *Cro.* jàsz, jasznoszt; *Bs.* jàs, svjesloit. die Helle, helles Licht, Tageslicht, Lichte. Prawda każdemu iawna i iasna była, iako ta, która nie kąty miluie, ale iaśnią. *Zrn. Pst. A* 5 *b.* Na ,,oli i na iaśni go postawił. *Bud. Cyc.* 66. na widoku). Przyrodzenie twarze nasze na goli i na iaśni postanowiło. *Kosz. Cyc.* 82. Nic nie iest tak skryte, aby się na iaśnią nie okazało, gdy potrzeba. *Radz. Marc.* 4. 22. (coby na iawią nie wyszło. *Bibl. Gd.*) das nicht an den Tag käme. Za czasem na iaśnią to pokażę ludziom, *Czachr. Tr. A* 3. Ia rzeczy te wedle możności moiey umyśliłem odkryć, a na iaśnią pokazać. *Modrz. Baz.* 23. Księgi swiatu na iaśnią wydadź. *Rey. Wiz. praef.* Te książki na iaśnią wszystkiemu światu, nie lituiąc pracy, podali i okazali. *Baz. Sk.* publikowali, publicznie wydali). Bibliia kilka razy na ięzyk Polski przełożona i na iaśnią wydana iest. *Radz. praef* t. i. na świat wydana, cf. na iawią, ans Licht gestellt, herausgegeben, in den Druck gegeben. IASNIACH, IASNACH, IASNOCH, - a, *m.*, imię męzkie, *Lucidus. Nies.* 1, 14. *Kras. Zb.* 1, 54. *Jabł. Her.* Iaśniach, pierwszy biskup Kuiawski. IASNIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, iasnym czynić, hell und glänzend machen. *Bh.* gasniti; *Bs.* jasniti, vedritti; *Cro.* jasznim); Oleiek, który iaśni i żółci włosy. *Slezk. Ped.* 4. Niebo świat gwiaździstą iaśniące kotarą. *Przyb. Milt.* 30. IASNIE, IASNO, *Adv. Adj.* Iasny, *Boh.* gasně; *Sr.* 1. jasno; *Sr.* 2. bitschne; *Sla.* vedro; *Ec.* маяснѣ, наружѣ, открыто, на яви, исповѣдуемо, hell, licht, klar, deutlich. *propr. et fig.* *oppos.* ciemno). Swieca iasno się pali. Włożył ręce na oczy iego, i począł widzieć, i przywrócon iest ku zdrowiu, tak iż iaśnie widział wszystko. 1 *Leop. Mar.* 8, 25. Widziałam to iaśnie, iż dobrze poięła moię myśl. *Teat.* 38, 266. Iaśniey nad dzień pokaznie się tu. *ib.* 9 *b*, 81. Pszczoły maią krola innego rodzaiu, tak iż go iaśnie znać między drugiemi. *Gorn. Dw.* 355. Nieiaśnie, niewyraźnie, *Rs.* нѣмо. Kiedy przyidzie przed sędziego, niechay iaśnie powie przyczynę długu. *Chełm. Pr.* 137. Niektóre dobrodzieystwa maią bydź dawane iaśnie w tłumie ludzi, a niektóre taiemnie. *Gorn. Sen.* 63. t. i. iawnie, publicznie, öffentlich, sichtbarlich. Iasno, pogodnie, niepochmurno, hell, klar, unbewölkt. Po smętku wesele, a po wielkim zaburzeniu, rado iasno bywa. *Rey Post.* S 6. *Przy tytułach:* Iaśnie Wielmożny u nas, to co gdzie indziey zowią Wasza wyborność. *Kraj. Pod.* 113. Ew. Excellenz, Hochgebohren, ein gräflicher Titel; *Cro.* Vassa preszvetloszt; *Ross.* ваше превосходительство; *adj.* превосходительный. Iaśnie Wielmożna Pani Dobrodzieyko. *Teat.* 54. 20. Co u nas Iaśnie Oświecony, to gdzie indziey zowią Wasza Wysokość. *Kraj. Pod.* 113. Ew. Hoheit, Erlauchter Fürst. *Vd.* Svetlust, Svetli, Svietel, Presvietel; *Rs.* свѣтлѣйшїй, пресвѣтлѣйшїй, всепресвѣтлѣйшїй, сїятельный, сїятельнѣйшїй, (сїятельство Wasza Xca Mść). Metropolitom: высокопреосвященный; высокопреосвященство. Bolesno patrzeć na iaśnie oświeconych, iaśnie wielmożnych żebraków. *Kras. Pod.* 2, 237. IASNIEC, - iał, - ieli, - ieie, *niiak. ndk.*, iasnym bydź, błyszczeć, lśnić się, *propr. et fig.*, hell seyn, leuchten, glänzen. *Sr.* 1. našnu so, *Bh.* gasniti se; *Bs.* jasniti, sjatti, svitlitise; *Crn.* jasne se. *Cro.* jasznisze, vedritisze; *Rg.* jasnitise; *Ross.* яснѣть, прояснѣть, свѣтлѣть, посвѣтлѣть, *Arab.* נהב, נהב *luxit* cf. *Ger.* Schein). Po zmartwychwstaniu iasnością ciała świętych, iak słońce iaśnieć będą. *Kucz. Kat.* 1, 237. W młodości swoiey iaśniała tysiącem wdzięków. *Teatr* 36 *b*, 12. Iaśniałem niegdyś, iak światłość promienia, Zniknąłem iak wiatr... *Kras. Ofs. F.* 2. Iaśniała skóra na twarzy Moyżeszowey z onych rozmow z bogiem. *Radz. Exod.* 34, 35. (lśniła się. *Bibl. Gd.*) Synu, w którym widzę, że pełnie iaśnieie Chwała moia. *Przyb. Milt.* 166. Zawsześ wolał własnemi ozdoby iaśnieć, niż cudzą szatą bydź odzianym. *Zab.* 12, 5. Ten iaśnieie urodą, a tam ten rozumem. *Hul. Ow.* 124. W kompanii iaśniał podług zwyczaiu swoim dowcipem. *Niemc. Krol.* 1, 176. Iuż minęły te czasy, świat otworzył oczy, Mało iaśnieć poczyna, kto w krwi tylko brodzy. *Zab.* 5, 337. Na młodym Ianie zaraz znać było, że wielką na świecie miał iaśnieć świątobliwością. *Zał. H. T.* 137. IASNIUCHNY, - a, - e, IASNIUSKI, IASNIUSIENKI, IASNIUSIENIECZKI, - a, - ie, *intens. Adj.* Iasny, recht sehr hell und klar, sonnenklar, *candidulus. Mącz.* Rodzay gron, które tylko po iednym iądrku miewa w iagodzie, iaśniuśkie miewa iagody. *Cresc.* 295. *Rs.* яснёнькїй. Wino przetoczone podstoi się, iż będzie iaśniuczkie. *Cresc.* 344. Powiedział te iaśniuchne słowa. *W. Post. W.* 373. Obrał sobie Dawid pięć iaśniusienieczkich kamieni z potoku. *W.* 1 *Reg.* 17, 40. (gładkich. *Bibl. Gd.*) IASNO *ob.* Iaśnie. IASNOBARWY, - a, - e, farby iasnéy, hellfarbig. *Ross.* свѣтлоцвѣтный. IASNOBIAŁY, - a, - e, lśniącey białości, hellweiß. Anioł iasnobiałemi szatami odziany. *Odym. Sw.* 2, *L l* 3 *b.* IASNOBRUNATNY, - a, - e, hellbraun, *Vd.* svietloerjan, *Rs.* свѣтлобурый. IASNOBRWI, - ia, - ie, wypogodzonego czoła, fröhlichen Blicks. Cnotliwi starcy w mlekopłynne rzeki iasnobrwi wglądali. *Ryb. Gęsl. C* 2 *b.* IASNOCISAWY, - a, - e, hellbraun. Iasnocisawa sierść, prawie nie czerwona, rzadko dobrego konia znamionuie. *Lek. Kon.* 4. IASNOCUDNY, - a, - e, pięknie się świecący, schön glänzend. Iasnocudna gwiazd rota. *Hor.* 2, 110. *Nar.* IASNOCZERWONY, - a, - e, hellroth, *Rs.* алый. IASNOGWIADY, - a, - e, *Rs.* свѣтлогнѣдый. hellfahl. IASNOGORĄCY, - a, - e, brennendhell, flammend płomienisty n. p. Blask iasnogorący słońca. *Ryb. Gęsl.* B *b.*

Zbierać to ziele czasu iasnogorącego, niechmurnego, niewilgotnego. Syr. 333. Nasuwień szarłatowy rumienił się na nim iasnogorącym złotem. Otw. Ow. 527. IASNOKLAROWNY, - a, - e, hell, durchsichtig. IASNOKRUSZ, - u, m., kruszec iasnosiwy, obfity w żelazo. Kluk Kop. 2, 214. hellgrauer Eisenstein. IASNOMODROSC, - ści, ż., das Hellblau; die hellblaue Farbe, błękit. IASNOMODRY, - a, - e, błękitny, hellblau. *IASNOROST, - u, m., iasnotka. Cn. Th. (cf. iasnotka) *aglaophotis. Plin. H. N.* 24, 17. *herba portentosa admirabili coloris splendore*, ein glänzendes Zauberkraut. IASNORUMIANY, - a, - e, wysoko czerwony, hochroth. Na to się on zapłonął, iako gdy kto białem Szarłat iasnorumiany pokropi nabiałem. Zimor. Siel. 167. IASNORUSY, - a, - e, lisowaty, hellblau, Rs. свѣтлорусый IASNOSC, - ści, ż., Boh. gasnost, gasno, patrnost; Slo. gasnost; Cro. jász, jasznoszt; Rg. jasnós; Vd. jasnost, vedrina, vedrust, ozhitnost, svitoplivost; Rs. видность, ведреность, ведряность; Ec. ведромъ. ведромá. *oppos.* ciemność) die Helle, Heiterkeit, Klarheit. *propr. et fig.* Do iasności słońca nic się nie przyrowna. Iasność pokoiu, dnia, nieba. Fd. - iasność = sława, świetność, der Ruhm, der Glanz. Iasność imienia domu tego iest wielka. - Przysięgam królowi panu memu bydź wiernym, i starać się o iego iasność, cześć ... Herb. Stat. 301. - ztąd: Iasność = dawny tytuł, pierwey Monarszy, późniey książęcy, właśnie tak iak w Niemieckim, pierwey nim Durchlauchtig i Durchlaucht wprowadzono, mawiano klar, lauter, Klarheit, Lauterkeit, Ew. Klarheit, Ew. Lauterkeit, *Serenus, Serenitas.* - Za tak uprzeymą życzliwość Iego Iasności Cesarskiey (Sołtana) wielce dziękuiemy. Gwagn. 136. zamiast: Iego Cesarskiey Mości). Zygmunt August król do Xcia Pruskiego tak przemawia: My Z. A. poddaiemy Iasności twoiey w hołdowne używanie ziemie Pruskie; i Iasność Twą przez podanie trey chorągwi wwięzuiemy. Gwagn. 395. - Iasność pisma, mowy = zrozumiałość, die Deutlichkeit, Klarheit, Verständlichkeit. Iasność pierwszy (pisania) przymiot; to iuż źle oznacza, Kiedy dla zrozumienia potrzeba tłumacza, Dmoch. Szt. R. 16. - *§., na iasność księgi wydawać, *ob.* na iaśnią, na iaw', publikować, n. p. Grekowie pisali mądre rzeczy, na iasność ludziom dawaiąc, aby się uczyli. Biel. Hst. 25. ans Licht stellen, heraus geben. IASNOSIWIEC, - wca, m., *Antilope Capensis* die Antilope, koziorożec ieleniowi naypodobnieyszy. Kluk. Zw. 1, 89. IASNOSIWY koń, Rs. свѣтлосѣрая лошадь, ein Lichtschimmel. IASNOSLICZNY, - a, - e, pięknie świecący, schön leuchtend, glänzend, schön. Słońce, twe światło iasnośliczne, Ni u kogo niepożyczne. Groch. W. 340. IASNOSWIETNY, - a, - e, światła iasnego, helleuchtend, hellglänzend, strahlend. Rs. свѣтоявлéнный, свѣтозрачный, свѣтолучный. Iasnoświetne gwiazdy. Otw. Ow. 258. Bzow. Roż. 60. Iasnoświetna iutrzenka powstawszy z noclegu. Hul. Ow. 152. Kłos iasnoświetnym złotem żółcieiący. Otw. Ow. 381. W nocy za iasnoświetnym ogniów powodem ciągneli. Bardz. Luk. Praef. IASNOTA, - y, ż., iasność, iaśnia, istność iasna, helles Wesen, die Helligkeit, Klarheit, der Glanz Ukryta pod cieniem człowieczeństwa bozka iasnota. Przyb. Milt. 44. IASNOTKA, - i, ż., *botan. lamium Linn.* pospólstwu pod imieniem pokrzywy głuchéy czyli martwéy znana. Jundz. 307. die taube Nessel. *ob.* Swietliczka). Rs. волшебная крапива, голованы пѣтушьи. *IASNOTKANY, - a, - e, n. p. głowę swoię iasnotkaną koroną oświeciła. Bzow. Roz. pr. z samego swiatła złożoną, *licht gewebt, aus Licht gewebt). IASNOWATOSC, - ści, ż., pochodzenie na iasność, eine geringere Helle, Rs. ясноватость, *adj.* ясноватый. IASNOWŁOSY, - a, - e, włosów iasnych, blond, lisowaty, hellblond. Ustawicznie się przenosi od czarnobrywéy do iasnowłoséy. Teat. 3, 6. IASNOZĄB, - ęba, m., Otw. Ow. 111. miano psa gończego, Name eines Stäuberhundes, Weißzahn. IASNOZIELONY, - a, - e, hellgrün; Rs. свѣтлозеленый. IASNOZŁOCISTY, - a, - e, świetnie ozłocony, hellvergoldet, goldglänzend. Wieku w iasnozłociste nędze okazały! Zab. 11. 303. IASNOZŁOTY, - a, - e, hellgülden. Iasnozłote palce Kalliopy. Hor. 2, 40. Nar. Iasnozłoty okrąg słońca. Dudz. 19. IASNOZOŁTY, - a, - e, hellgelb, Rs. свѣтложелтый. IASNY, - a, - e, Boh. gasny, jasný, patrný; Slo. gasný; Sr. 1. ÿaßne; Rg. jasni; Cro. jaszën; Bs. iasni, svitli, vedri; Dl. yassan (*sonorus*), vedriv: Crn. jasn, vedru; Vd. jasen, veder, jasnu; Rs. яркій, ярокъ, ведреный, ведряный; Ecc. провидный, ясный, блещащійся, ведрый. *oppos.* ciemny). świetny, hell, glänzend, klar, *propr. et fig.* Iasne słoneczne promienie Rwą nocne mroki i cienie. Groch. W. 40. Iasny, żywy szarłat. Cn. Th. Iasne farby helle Farben. Iasna mąka = biała, bielutka helles weißes Mehl. W iasny dzień, za białego dnia, bey hellem Tage. W burzliwéy kupie wszyscy w iasny dzień uciekaią. Tward. Wł. 90. Iasny dzień = pogodny, ein heiterer heller Tag. Iedne dni były iasne, a drugie ciemne, w ktorych słońca widać nie było. Skarg. Dz. 893. Nocy były tak iasne, grosz by był znalazł. Falib. Dis. U. 2. widne). Zeby was iasne pioruny biły. Teat. 24 c, 45. ib. 30, 104 et 24 c, 66. rażące, zabiiaiące). - Medic. Iasna ślepota, *gutta serena*, kiedy oczy są iasne, żadnéy naymnieyszey zasłony na nich nie będzie a przecię nie widzą. Syr. 382, Ross. темная вода, der schwarze Staar. - §., Dzień iasny =, świetny, uroczysty, ein feyerlicher Tag. Dzień, który króla uwieńczył koroną, Był zawsze u was iasnym, uroczystym. Zab. 4, 384. - §., iasny = sławny, świetny, berühmt, glänzend. Ieszcze przed narodzeniem Chrystusa w kilku set lat Roksolanów imię iasne było. Stryik. 109. Iasna Góra, *Clarus Mons*, Częstochowa, miasto w Krakowskim wsławiowione cudami Panny Maryi, ktorey tu kościoł i obraz bardzo bogaty. Dykc. Geogr. 1, 155. - §., Tytuł królewski i Rzpltey; Nayiaśnieyszy, Allerdurchlauchtigster. Posłowie zagraniczni w mowach i listach swoich dawać powinni Rzeczypospolitey tytuł Nayiaśnieyszey. Skrzet. Pr. Pol. 1, 94. (cf. p rzeczny). Do Nayiaśnieyszego Stanisława Augusta, Krola Polskiego, W. X. Lit *etc.* Nayiaśnieyszy Panie ... Zabor Geom. dedyk. Seiner Majestät, St. A. K. v. P. ... Allerdurchlauchtigster Herr. Dawniey: Przywiley Iasnego książęcia i Pana Kazimierza króla Polskiego. Herb. Stat. 295. Gniewu Bozkiego wicher w momencie Iasne Wielmożności pogasi. Psalmod. 39. Chociaż ich i wielmożnemi nie można sprawiedliwie nazwać, dopominaią się iednak Iasney Wielmożności. Mon. 66,

461. - §., w oczy wpadaiący, łatwy do spostrzeżenia, poięcia, zrozumiały, klar, deutlich, verständlich, einleuchtend, in die Augen fallend. Iest to prawda tak iasna, iak słońce bez plamy, iak to, że tu stoiemy, iak to, że dzień mamy. *Zabł. Amf.* 43. To są rzeczy tak iasne, iako środ biała dnia słońce. *Jan. Lig. B* 4 *b.* Rzecz ta od słońca iaśnieysza. *W. Post. Mn.* 268. Iasna rzecz! i ślepyby uyrzał, rozsądził. *Cn. Ad.* 303. Iasney rzeczy dowodzić, *soli lumen inferre. Cn. Ad.* 304. Iasney rzeczy przeć, przeczyć, nie wierzyć, nie rozumieć *ib.* - *Podobnież o głosie.:* Ton głosu Pani Mara iest bardzo iasny, wyraźny i wskroś przeymuiący *Pam* 83, 2, 187. - Wyobrażenie iasne iest, ktorego rozum ma zupełne i oczywiste poięcie. *Cyank. Leg.* 77. eine klare Vorstellung. - §., Kozacy nas w dzień i noc ustawicznie trapili, a zawsze iasney potyczki się chronili. *Petr. Pol.* 2, 395. t. i. iawney, walney; ein offenbares allgemeines Treffen. Więcey im szkodziły ślepe rowy i przysute reduty, niżli Mars surowy w polu iasnym. *Tward. Wł.* 181. w polu otwartym cf. iawny, szczerny, cf. iaśnia).

Pochodz. *doiaśnić, objaśniać, objaśnić, przeiaśnieć, rozjaśniać, rozjaśnić, rozjaśnieć, wyiaśniać, wyiaśnić, zaiaśnieć.*

IASPID, IASPIS, - u, *m.*, *Rs.* Іаспись, яспись, яшма; *Hebr.* ישפה, *Pers.* Iasep, *Gr.* ἴασπις; der Jaspis kamień kwarcowaty, mocny, o stal uderzony ognia daiący, polor przedni przyimuiący, zielony przeźroczysty. Na zielonym tle często bywaią kropki żółte, błękitne, białe i czerwone. *Kluk Kop.* 2, 61. *Ład. H. N.* 53. *Prov. Ec.* что лучше злата? Іаспись. что Іасписа? добродѣтель. что добродѣтели? богъ. что божества? ничто. IASPIDOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.* pstrzyć kropkami zielonemi, czerwonemi *etc.* grün, roth u. s. w. sprenkeln. IASPISOWY, - a, - e, od iaspisu, Jaspis=. *Rs.* яшмовый.

IASSYR, - u, *m.*, *vulg.* *Tat.* jasyr *captiuus; Arab.* esir, *Turc.* isar *captiuatio*, esr, esir *captiuare;* (*Rs Syber.* ясакъ podatek dań, ясачникъ poborca; объясачить nałożyć podatek). Iassyr, plon, iefice, lud zabrany na woiennéy expedycyi czyli przy wpadnieniu w kray iaki Beute, Gefangne. Ias yr mnogi zabierać. *A. Czrtr. Msk.* - Branie w niewolą, ieńctwo, niewola, Sclaverey. Wpaść w iassyr, wpaść w niewolą nieprzyiacielską. *A. Czrt. Msk.* Tatarskie mrowiska rozpierzchnęły się na zwyczayne morderstwa i iassyry. *Nar. Chodk.* 2, 392. Han wysyłał swoie hordy na iassyr i pożogi w kraie Polskie. *ib.* 403. Wstydby był Andromasze, wyznam sercem szczérym, Gdyby się dostać miała Pyrrhowi iassyrem. *Min. Ryt.* 2, 57. Sto serc wiózł iassyrem Idalskiéy macierzy. *Mon.* 76, 4.

IASTER, - u, *m.*, *botan.* rodzay rośliny, *aster Linn.* die Sternblume; u nas znaiome są te dwa gatunki. iaster soczysty, *tripolium*; i iaster gawęda, *amellus. Kluk Dykc.* 1, 60. *Jundz.* 421.

IASTRYCH *ob.* Astrych.

IASTRZĄB', - ębia, *m.*, *Boh.* gastřab, gestřab, gestřabek; *Slo.* gastrab, gestrab *miluus* kania); *Sr.* 2. jatscheb, jasstcz b; *Vd* jastran, jastreb, habih, sekolicsh (= kania, sokoł, sęp, gryf, krogulec); *Crn.* jastrab, sêkólz; *Cro.* jasztrèb; *Dl.* yaztreb, kragulyacz; *Sla.* jastrèb; *Rg.* jastreb; *Bs.* jastrèb; *Ross.* ястребъ, ястребокъ; *Eccl.* іастребъ cf. *Lat.* asterias, *Ital.* astore). ptak, *accipiter*, der Habicht, wielkości kury., śmiały, gniewliwy, drapieżny. Z młodu można go unosić do pola na kuropatwy i przepiorki. *Zool. Nar.* 275. *Ład. H. N.* 53. Gatunek iastrzębi *Crn.* piulék; *Rs.* гаевникъ, *Ec.* выпелица. Gniewliwe iastrząby. *Banial. J* 2 *b.* Na co stary iastrząb' godzi, Tym się łowem bawią młodzi. *Zab.* 2, 266. *Nar.* Miasto pomocy i miasto obrony, Skubie on te nędzniki, iako iastrząb' wrony. *Rey W iz.* 123. Trudno bez krwi, gdzie się dway iastrzębi Głodni do iedney posuną przepiórki. *Sot. Syl.* 407. Pies ten bardzo dobry pod *iastrząba. *Pot. Jow.* 138. - Iastrząb' wielki przedni, *asterias. Plin.* 10, 60. eine Art Reiher. *Cn. Th.* - §. *Fig.* Miłość, żal, gniew, wstyd, serc ludzkich iastrzębie. *Pot. Arg.* 747. 2) iastrząb' albo falkonéta, gatunek dawney strzelby, ósma część kolunwryny. wyrzuca 2 1/2 funta. *Archel.* 10. das Falkonett, eine kleine Falkaune. IASTRZĄBEK, - bka, *m.*, *Bh.* gestřabek; *Rs.* ястребокъ, *falco palumbarius Klein*, też gołębnikiem zwany; mnieyszy od iastrzębia, nayiwększym iest nieprzyiacielem dzikich gołębi. *Kluk. Zw.* 2, 305. *Ład. H. N.* 53. der Taubenhabicht, Taubenfalk. Bezpieczne iastrząbki. *Banial. J.* 3. IASTRZĘBI, - ia, - ie, *IASTRZĘBOWY, - a, - e, od iastrzębiów, Habichts=. *Bh.* gestřabi; *Rs.* ястребовъ, ястребиный. Szósty i ostatni rzęd ptaków iest iastrzębi. *Zool. Nar.* 217. Iastrząbowe okrucieństwo. *Ezop.* 10. Iastrzebi, orli nos *Vd.* saferlan nuss). Iastrzębi kamień, *hieracites. Plin.* 37, 10 *et* 11. *lapis pretiosus dictus a colore simili. Cn. Th.* der Habichtsstein. IASTRZĘBIATY, - a, - e, na kształt iastrzębi pazurowaty, wie ein Habicht, Habichts=, habichtartig. Palce zaostrzone, iastrzebiate, z pazurami ostremi. *Boh. Djab.* 136. IASTRZĘBIEC, - bca, *m.*, *cf.* Kudbrzyn, Bolesżycz, Kaniowa, *herb*, w polu błękitnym podkowa złota, w środku iey krzyż; nad koroną iastrząb', na nogach dwie pęciny maią. y. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen. - 2 *botan.* iastrzębiec, *Hieracium Linn.* das Habichtskraut, rodzay rośliny, którego gatunki są: gorny, *alpinum;* brodawnikowy, *taraxaci*, kosmaczek, *pilosella*; wątpliwy *dubium*, Mysze uszko *auricula*; podokolkowy, *cymosum*; kłosowy, *praemorsum;* murowy, *murorum*; błotny *paludosum;* wielokwiatowy *sabaudum*; baldaszkowaty *umbellatum. Kluk. Dykc.* 2, 40. *Jundz.* 395. *Bh.* gestřabina *galega.* IASTRZĘBIEC, Iastrzębieć, - iał, - ieie *niiak. ndk.*, zjastrzębieć *Dok.*, iastrzębią naturę przyymować, zum Habicht werden, seine Natur annehmen. Kiedy sowa zjastrzębieie (albo zkobuzieie) wyżey lata niż sokoł. *Fredr. Ad.* 35. t. i. pan z nędznika cięzki. *cf. Cro.* chuvay od nosa ostroga, Ios boly od musa chasztnoga; *aliter:* Goszpon od pluga, ostraje kuga. - *IASTRZĘBNIK, - a, *m.*, myśliwiec iastrzębiami poluiący, *Ross.* ястребникъ.

1) IASZCZ, - a, *m.*, ryba *ob.* Iaźdź.

2) IASZCZ, - u, *m.*, (IASZCZEK, - szczka, *m.*, *Demin. ob.* Iaszczyk) naczynie na masło, na bryndzę, powidła, eine Butterbüchse.

IASZCZUR, - a, *m.*, (*Boh.* gesstěr, *Slo.* gasšcer *vipera; Rs.* ящуръ *mus avellanarius* cf. szczur; *Rg.* jàštog *locusta marina*, gùscter, zelembaak *lacertus viridis*; *Bs.* skuscja,

wrinut). Rodzay iaszczurów, *Manis*, wcale zębów nie maią, **als Geschlechtsname, Schuppenthiere, schuppige Eidechsen, Formosanische Teufelchen.** Iaszczur pięćpalczysty, którego długość do trzech łokci dochodzi, w kłąb cały zwinąć się może, od powierzchniego do iaszczurki podobieństwa tak nazwany. *Zool. Nar.* 298. **der Pangolin, das kurzschwänzige Schuppenthier.** - §., dawni iaszczu a kładą za ... srogi, iadowity, zarówno ze źmiiami **in alten Schriften: ein scheußliches, giftiges Gewürm, so schrecklich als die Otter.** On tak grzeczny kawaler, stał się nam iaszczurem, Smiertelne dawszy sercom naszym rany. *Pot. Syl.* 63. Iaszczur śmiertelnym żądłem iadowity. *Kochow.* 91. Taka w tobie srogość, żeś iuż nad samego Nieprzyſtępnieysza iaszczura głuchego. *Paſt. Fid.* 13. - §., iaszczur ryba morſka, łbem iaszczórce podobna, *lacertus. Plin.* 32, 2. *Rs.* макьѣль, **ein der Eidechse ähnlicher Seefisch.** *Cn. Th.*; cf. iaszczorka ieziorna. IASZCZURA *ob.* Iaszczurka. IASZCZURCZĘ, - ęcia, *n.*, *demin.*, młoda iaszczurka **das Junge der Eidechse, eine junge Eidechse.** (Dawne mniemanie iż) iaszczurczęta, gdy się maią wylęgnąć, wygryzaią się z żywota matki, tak że ona zdechnie. Dlatego odzicoboycy zaszytemu w wór, przydawano prócz psa, kura, i iaszczurkę. *Sax. Porz.* 149. *Pot. Zac.* 101. IASZCZURCZY, IASZCZORCZY, - a, - e, od iaszczurki; źmiiowy, *Rs.* ящерицынъ. **Eidechsen=, Ottern=.** Iaszczurczy kamień, *saurites Plin.* 37, 10. *gemma in ventre lacertae viridis. Cn. Th.* Iad iaszczurczy. *Skarg. Kaz.* 543. Tatarzy ſtrzały swe iaszczurczym iadem napuszczaią; *vipereo felle. Paszk. Dz.* 15. Serce nieużyte, iaszczórcze, wężami obwiedzione. *Teat.* 11 *b*, 92. Chléb iego w żołądku obróci się w żółć iaszczórczą. 1 *Leop. Job.* 20, 14. w żółć zmiiową. 3 *Leop.*) Oyca ci boga zowią, iaszczurczym się płodem Z wnętrzności miłosierdzia wygryzuią wrzodem. *Pot. Pocz.* 252. *ſtąd moraln.* iaszczurczy = niewdzięczny, złośliwy, **undankbar, boshaft.** Rodzaiu iaszczurczy. *W. Math.* 12, 34. *not* narodzie źmiiów, **Otterngezüchte. Luth.** Iaszczurcze plemie *Leop. Luk.* 3, 7., *Bibl. Gd.* - Z miłością umknie zgoda, a iaszczurcze plemię Własną matkę z oyczyſtey precz wypędza ziemie. *Zab.* 6, 180. *Min.* Konſtantyn Kopronim, syn Leona, rodzay iaszczurczy, który złością i niewiernością abo z oycem zrównał, abo oyca przechodził. *Skarg. Dz.* 708. Bardziey niż iaszczurczéy krwi się tego chroni. *Lib. Sen.* 17. - *Botan.* iaszczurcze ziele *ob.* wężownik, - Iaszczurczy mech *ob.* Smoczy mech. IASZCZURKA, - i, *ż. Bh.* **geſterka, geſ'terica;** *Slo.* **gaſćerica, gaſ'cerka, gaſterka;** *Sr.* 2. **jaſchczer;** *Sr.* 1. **jeſczerza;** *Cro.* guscher, kuscher. zelembak, guschericza, kuscherinecz; *Vd.* kushar, kusharizh; *Crn.* martinz, mertinz, mazharôl; *Cro.* guscher; *Dl.* guschyericza; *Bs.* guscteriça; *Sla.* gushter; *Rg.* gúscteriza, guscterieiza, krjes, *barb.* cjarcjak; *Rs.* ящерица; *Ec.* ïащерка, ïащерица, cf. *Gr.* σαυρα), rodzay rozmaite gatunki zaymuiący, iako krokodyle, bazyliszki *etc. Zool. Nar.* 207. **Eidechse, als Geschlechtsname.** Iaszczurka pospolita, **die gewöhnliche Eidechse,** ieſt niewielka, ma 4 nogi krótkie, ogon długi z kółeczków złożony, oſtremi łuſkami okryty. Są zielone, siwe. *Ład. H. N.* 63. (cf. ſkrzeczek), *Bh.* **wrjtenice;** *Rs.* веретённица; *Rg.* gúscter, zelembâk: *Bs.* zelenbak, guscter zeleni). Iaszczurka ziemna, *tarantula. Sleszk. Ped.* 412, Iaszczurka ogniowa, kroſtawa = salamandra. *Cn. Th.* Iaszczórka mieniąca barwę, wiatrożyła, abo wiatrożył, *Chamaeleon. Cn. Th.*; *Rg. Prov.* tkoga zmia uie, i guscterizese boji cf. kto się na gorącém sparzył). - §., iaszczurka, iaszczura, iako zwierz nayiadowitszy, nayniewdzięczniyszy, nayzłośliwszy, tyle co i źmiia, *Rs.* желтопузъ желтопузикъ, **als das giftigste, boshafteste, undankbarste Thier.** *Dawne mniemanie*, iaszczurka samiec, gdy się z samicą zchodzi, głowę swoię w iey uſta włoży, którą potym samica w sobie ugryzie. *Sax. Porz.* 149 cf. iaszczurczę. - Iedna tylko iaszczurka, niewdzięczne ſtworzenie, Dlatego szarpie żywot matki ładowicie, Ze iey cząſtki udziela, że iey daie życie. *Zab.* 8, 224. Zoſtałoby się iaszczurek plemię, Co własney matki toczą wnętrzności. *Zab.* 15, 165. *Sekl.* 10. Nie ieſt to rzecz bezpieczna, gdy przy twoim dworze Chowasz iaszczurkę, która bokiem się wyporze. *Morszt.* 283. Słodka ona iako chrzan, dobra iak iaszczura. *Zegl. Ad.* 95. - §., źmiia, **die Natter, Viper.** (cf. *Boh.* **geſſtér** *vipera*). Kleopatra iaszczurki przysadziła sobie przeciwko sercu, aby od napuszczonego iadu tych beſtyy umarła. *Petr. Hor. F.* 4 *b. Fig.* Między świętemi iaszczurki i węże znalazł. *Skarg. Dz.* 315. c) Iaszczurka ieziorna, *salmo saurus*, ryba na ſtopę długa, okrągła, iaszczurce podobna, tylko że nóg nie ma. *Kluk. Zw.* 3, 185. 2) Iaszczurka, małe działko, wyrzucaiące 5 uncyi żelaza. *Archel.* 10. **ein ganz kleines Falkonett.** Zewsząd na wałach kule nas raziły z dział nieprzyiacielſkich i nośnych iaszczurek. *Tward. W. D.* 58. IASZCZURNIK, - a, *m.*, *Botan. ob.* Wołowy ięzyk biały. IASZCZURZYSKO, - a, *n.*, szpetne iaszczurzyſko. *Rey Wiz.* 110. **eine häßliche abscheuliche Eidechse.**

IASZCZY, - a, - e, od iaszcza czyli iażdża ryby, **Kaulbärsen=.** 2) od iaszczu do masła, **Butterbüchsen=.** IASZCZYK, - a, *m.*, *Rs.* ящикъ, ящичекъ = ſkrzynia, szuflada). puszka czyli naczynko, w ktorym się masło na ſtół daie, **die Butterdose.**

IASZCZYC się *zaimk. ndk.*, cieszyć się, z ukontentowania podſkakiwać, **vor Freuden hüpfen.** Wąż ten od niektórych podróżnych ucieka: naprzeciwko innym wybiega, iaszczy się, radnie, i z radości około ciała ich okręca się. *Boh. Djab.* 2. 316.

IATA, CHATA, - y, *ż.*, IATKA, CHATKA, - i, *ż.*, *Demin.*, chać, kuczka, **eine Hütte.** *Rg.* pojatta, kuchjarizza, pljevniza; *Sr.* 1. **jeta, kheja, kheika, cheija, keija**; *Cro.* hutta, shottor, koliba (*diſt. Cro.* jata, chreda, *Rg.* jatto = ſtado *grex*;) *Crn.* wajta, kajsha, hôtla, kôzha, kozhûr; *Vd.* huta, hutiza, hishiza, kozha, kozhiza; *Hg.* ház, házatſka; *Rs.* хата; *Ec.* куща. cf. *Pol.* huta, *Germ.* **das Koth, die Kathe,** *Lat.* casa cf. *Pol.* hyza, *Ger.* **Haus** cf. *Pol.* kucza, kuczka, *Suec.* **hydda,** *Dan.* **hytta,** *Gr.* κευθειν) iakiekolwiek schronienie od powietrza, budka, n. p. Spuſtoszeie Syon, iako iatka przy winnicy, i kuczka przy ogrodzie. *Skarg. Kaz.* 310. Iatkę sobie rogożą pokrytą uczyniwszy, w niey się ode dżdżu i upalenia bronił. *Skarg. Zyw.* 2, 280. - Iata, namiot, nakryty plac albo ſtanowiſko, *scena. Mącz.* **ein Zelt, ein bedeckter Standort,** *Rs.* колиба, коливица. Warsztat ciesielſki, iata pod którą robi *materiaria fabrica. Mącz.* **die Zimmermannshütte.** - Górnicy, gdy rudę na wierzch wywinduią, ſkładaią ią w szopy nakryte, zwane iaty, a za drogi

dobrey z iat przewożą ią do pieców wielkich. *Os. Rud.* 7. die Kaue, die Erzhütte, wo die Metallerde zusamm n gefahren wird. Ptaszniey czynią sobie z zielonego gałęzia iatkę małą, tak iżby ią z mieysca na mieysce mogli na sobie nosić *Cresc.* 635. cf. gać, gaik, gaiewisko). - §. Iatki, kramy przekupniow, gdzie mięso, ryby, iayca i insze żywioły przedaią; *macellum. Mącz.* Höckerbuden. *Eccl.* лавка торговая, tasza). Iatki rozmaite chlebne, garbarskie, rzeźnicze. *Sax. Tit.* 83. Cokolwiek w *iadkach przedawaią, iedzcie. *Zygr. Gon.* 360. Mamy doma ten dostatek, że się obeydzie bez iatek. *J Kchan. Dz.* 270. Wadzą się iak w iatkach, = iak baby na trecie sie zank n sich wie die Höckerweiber (die Fratschlerweiber, Dest.) Wydał się na iatki, *misit se in ora populi. Cn Ad.* 1277. na ludzkie ięzyki, er hat sich ins Gerede gebracht. Wstyd wydała na iatki. *Hor.* 1, 207. *Min.* cf. psu oczy przedadź, preis geben. Mięsne iatki = rzeźnicze, die Fleischbank; *Boh.* gatky, gatka; *Sr.* 1. mjasne yetki; *Sr.* 2. sbarne; *Vd.* mesniza, mesarniza; *Crn* mesniza; *Cro.* mesznicza, meszarnicza; *Hg.* mészárszék; *Sla.* mesarnica; *Bs.* komarda; *Ec.* мясопродажище, мясный рядъ. Iatki, w których za miastem bydło biią. *Star. Dw.* 14. szlachtuz, das Schlachthaus). Iak psi się od iatki do iatki włóczą, kości gniotąc. *Falib. Dis. X.* 2. On tam wszystko iako pies pod iatkami leży, A gdy mu kość wyrzucą, porwawszy precz bieży. *Rey Wiz.* 28 *b.* Wieczerza bez iatek = wieczerza z iarzyn. *Cn. Th.* 1245. - Wydadź się na mięsne iatki = *wprawić się w niebezpieczność, *securi cervices subiicere. Mącz.* narażać się, sich in Lebensgefahr stürzen, auf die Schlachtbank liefern. Gryfowie z bitwy z Prusakami uciekli i drugie na mięsne iatki wydali. *Bielsk. Kr.* 120. Wszystko radniey cierpieć, aniżli Rzpltą na iatki wykładać, wolimy. *Krom.* 172. *Vd.* ubijalishe, umorjalishe). Krwawe łzy wylewały matki, patrząc na dziatki, które gwałtem dadź musiały na mięsne iatki. *Pieś. Kat.* 39. Hetman od posiłków opuszczony, prawie na mięsne iatki wydany był. *Bielsk. Kr.* 447. *Rev Zw.* 37 *b.* - §. Chata. Iata, Chatka = chałupa chłopska, eine Bauerhütte, ein elendes Bauernhaus. *Bh.* katrče, katrč (cf. kotara); *Sr.* 1. pas; *Sr.* 2. waja; *Cro.* hutta, koliba; *Dl.* cherga; *Bs.* scevariça; *Rs.* лачуга, лачужка, олачуга, булдырь. Stachowi z Basią chata iuż iest wyznaczona Z gruntem i z całym dobytkiem Na nowe gospodarstwo. *Kniaź. Poez.* 3, 226. Niech on siedzi pyszno w pałacu, a ia w małey chacie. *Bard. Tr.* 429. Chaty z słomy i ziemi uklepane. *Pam.* 83, 635. Mogę biedę przyrównać mą do oney chaty, Ktorą sklecił na piasku kmiotek niebogaty Z błota i z piany abo z słomy, a plewami Pokrył. *Kulig. Her.* 79. Iedna iaskołka nie czyni lata, nie czyni miasta iedna chata. *Cn. Ad.* 309. Chatki na wsiach. *Lib. Hor.* 52. Straszna śmierć, którą nogą w nizkie chatki wchodzi, Tąż w wyniosłe królewskie pałace ugodzi. *Lib. Sen.* 14. Tatarzy chatki stawiaią na wozach, Które z sobą wszędzie przeciągaią. *Lib. Hor.* 82. (*Papr. Herb.* 107. pisze chadki cf. chodzić). IATCZY, IATKOWY, - a, - e, od iatek, Kramladen=, Buden=, Höckerbänke=. *Slo.* gatkowy. Rynek iatczy. *Mon.* 71, 796. der Höckermarkt, Fleischmarkt, Brotmarkt. IATNIK, - a, *m.*, *topiarius*, który umie iaty i letnie siedzenie w ogrodach przyprawiać. *Mącz. scenofactor*, namiotnik, który namioty robi. *ib.* der Hütten=, Lauben=, oder Zeltmacher. §., w *iarie czyli chacie mieszkaiący, der Hüttenbewohner. *Eccl.* кущникъ.

*IĄTREW, - trwi, *ż.*, IĄTREWKA, - i, *ż. zdrbn.*, bratowa, die Brudersfrau, die Schwägerinn; *Bs.* jetrina sgena diverova; *Cro.* jeterva; *Hg.* jetarva, жена djeverova *Ec.* ятровь, сноха, деверняя жена cf. snocha, cf. żełw' cf. *Rs.* единоутробный iednowątrobny, t. i. iedney matki, ятро wątroba, nerka). *Saxon. Porz.* 132., *Mącz. fratria.* Uczynił umowę z swoią iątrwą, iżby on, iako brat iey męża, opiekał się iey syny. *Baz. Hst.* 357. Wszedł do iątrwi, aby wskrzesił nasienie braterskie. *ib.* 20. Dowmant widząc iątrew i bratową swoię, księżnę Narymuntową, wziął ią sobie gwałtem za żonę. *Stryik.* 310. Ieśliby dziewierz nie chciał poiąć iątrwi swey ... *Budn. Deut.* 25, 7. (bratowy. *Bibl. Gd.*). Łona iątrewki twey nie odkryiesz, bo sromota brata twego iest. *Leop. Levit.* 18, 16., *Radz ib.* (żona brata twego. *Bibl. Gd.*). IĄTRZNICA, - y, *ż.*, IĄTRZNICZKA, - i, *ż.*, *Bh.* gitrinice, gitrnička, gatrnice; *Sr.* 1. yaternicza, yatrowa kówbas; *Sr.* 2. jetschniza, jetschinza; *Crn.* jeternèza; *Vd.* jeterniza, jeterna klobasa; *Cro.* jeternicza, devenicza; cf. *Bh. et Slo.* gátra; *Cro. et Bs.* jetra; *Sr.* 1. iatra, yatra; *Vd.* jetre; *Crn.* jętra = wątroba; *Ec.* ятро nérka; *Sr.* 1. yatro ropa cf. *Ger.* Eiter, *Gr.* ἦτρ); kiszka nadziewana krwią i tłuszczem. *Włod.*, *farcimen. Mącz.* eine Leberwurst, Blutwurst; *Bh.* dudik; *Sla.* divenica; *Sr.* 1. krawa kowbas. - *§. kiszka w ciele ludzkim, ein Darm. Z ślazu klistera w stolcowey iątrznicy bole uśmierza. *Syr.* 1102. IĄTRZNY, - a, - e, ropisty, eiternd. Wzdryga się iątrzny ból dotknięcia ręki. *Zab.* 15, 362. cf. *Bh.* gatrnj; *Sr.* 1. yatrowé wątrobny; *Sr.* 1. ycdmowité: *Vd.* gnoinoranast. IĄTRZYC, - ył, - y, *cz. ndk.*, ziątrzyć *dk.*, *Bh.* gitřiti, zgitřim, zgitřowati; *Slo.* zgetřim; *Sor.* 2. jetschisch; *Sr.* 1. woperosciam; *Bosn.* oranaviti, *Dalm.* izranivam; *Croat.* izprischujem, izprishiti); ropić, gnoić n. p. ranę, eitern machen, schwären machen. Wzdryga się serce iątrzyć rany podgoione. *Ossol. Str.* 8. Iątrzący albo ropiący n. p. plastr, *Rs.* нарывный. Krosty białe, iątrzące, nieszto wicami przodkowie mianowali. *Syr.* 1119. *Fig.* iątrzyć kogo, = żarzyć go. *Cn. Th.* einen erbittern, reitzen, aufbringen, *Bs.* vrighiati, ozlediti; *Vd.* sjesiti, pohuskati, drashiti, podbodati, *Rs.* сердить, сержу, задорить, горячить, огорчить; *Ec.* їарю, преогорчеваю. Zbyt sprawiedliwym gniewem pała moie wnątrze, Wiem, że ciebie samego, gdy wysluchasz, ziątrzę. *Przyb. Luz.* 177. Iątrzący, bolesny, *Ross.* огорчительный. IĄTRZYC się *recipr.*; ropić się, *Bh.* gitřiti se, gitřjm se; *Vd.* gnojiti se, otiekuvati, heitrati, otezhi, otvuriti; *Sor.* 2. še talujisch; *Sr.* 1. podyetju so, noyu so, zacżekam, ycdmu so; *Rs.* нарвѣть, нарывать; schwären, eitern. - *fig.* srożeć, żarzyć się, erbittert werden, sich erzürnen. IĄTRZENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, ropienie, *Sr.* 1. yeženo; *Bs.* niçina, die Eiterung, das Eitern. Iątrzenie się czyli otoku zbieranie. *Perz. Lek.* 220. - *Fig.* das Erbittern, Erzürnen. IĄTRZYCIEL, - a, *m.*, iątrzący drugiego, gryzą-

gryzący, der Erbitterer, Aufbringer; *Vd.* drashnik, pohuſkavez, podbodnik; *Ross.* огорчитель, *f.* огорчительница; *Ec.* прогнѣватель.

Pochodz. *doiątrzyć*, *naiątrzyć*; *poiątrzyć*, *przeiątrzyć*; *rozjątrzyć*, *zaiątrzyć*, *zjątrzyć*.

IAW *s.*, tylko w tych sposobach mówienia: *na iaw'; na iawią; na iawiu; na iawie*, *na iawi*; *Bh.* zgewné, gewo, na gewo; *Rs.* явь, въ явь, явѣ, на яву, въ явѣ; otwarcie, publicznie, widocznie, iaśnie, offen, offenbar, öffentlich, ſichtbarlich. Nic niemasz taiemnego, coby nie miało bydź objawiono; ani się ſtało co ſkrytego, aby na iawią nie wyszło. *Bibl. Gd. Marc.* 4, 22. (aby się na iaśnią nie ukazało. *Radz.*) daß es nicht offenbar würde, nicht an den Tag oder ans Licht käme. Wszyſtkie przywary przez pewne znaki na iaw wychodzą. *Pilch. Sen. liſt.* 404. Nie trzeba świadectwa wiele, Same rany świetne w ciele Zmartwychwſtanie Pańſkie sławią I podawaią na iawią. *Groch. W.* 111. Lud nań, gdy na iaw wyszedł z pałacu, wołał sarkaiąc. *Skarg. Dz.* 295. t. i. gdy na świat publicznie wyszedł, als er aus seinem Pallaste unter die Leute gieng. Nie mówię tobie, żebyś się ſtawił na iawią, *ut te prodas in publicum*. *Zygr. Gon.* 298. Staraniem moim było, żeby się dla pospolitego dobra sprawy ś. Aloyzego wydały na iawią. *Wys. Al.* 2. na świat w druku, daß sie ans Licht geſtellt, öffentlich herausgegeben würden. Iuż teraz cała iego zdrada na iawiu, ſie iſt offenbar. - §. na iawie, *s.* pod niebem, n. p. naczynie to zakopuią nie pod dachem, ale na iawie. *Cresc.* 388. unter freyem Himmel (*Rs.* явка, явленїе objawienie 2) scena w komedyi; неявка niewidok). - §. IAWA, - y, *ż.*, *oppos.* sen); na iawi, na iawie, *oppos.* przez sen), das Wachen, im Gegensatze des Träumens, Schlafens *adverbialiter* wachend, *oppos.* träumend, ſchlafend. Dziwi się, patrzy i oczy przeciera, Nie wie czy iawa, czy też mu się marzy. *Zab.* 14, 242. *Szym.* er weiß nicht, iſt (es Wachen) er wachend, oder träumt es ihm. Sen to czy iawa? w krainę podziemną Szedłem był drogą i głuchą i ciemną. *Kniaz. Poez.* 1, 252. war es Traum oder Wachen? Zapewne się to Wć Panu śniło, i zdaie ci się, że to rzecz na iawie. *Teat.* 15, 58. Co na iawie, to we śnie; utaiona cnota I przez zamknione zmysły ma otwarte wrota. *Zab.* 1, 102. *Nar.* womit man ſich wachend beſchäftigt, das kommt einem im Traume vor. Czego kto pragnie na iawi, To mu sen przed oczy ſtawi. *Rys. Ad.* 8. Com tylko w myśli układał na iawie, To śpiąc iakby w iſtotnéy widziałem poſtawie. *Szym. S. W.* 56. Z radości we śnie, na iawie smutek. *Kniaz. Poez.* 3, 175. Ledwom mógł z początku wierzyć, że to, co widziałem i czułem, było na iawie. *Kras. Dośw.* 249. ich konnte kaum glauben, daß mir das wachend widerführe. Poetom śni się czasem i na iawie. *Kras. Antim.* 62. die Dichter träumen oft wachend. On cicho szepce i pod nosem prawi, Słuchacze drzymią; a on sam na iawi Czy przez sen mówi, nie wie; lecz ſtrwożony Recytuie pens doma nauczony. *Opal. Poet.* 6. (*IAWIA, - i, *ż.*, n. p. Ruś biała zaraz z pola znosi wszelakie zboże do izb czarnych, ktore oni iawiami zowią, i tam ie suszą. *Gwagn.* 335. cf. Hrydnia, eine Rauchkammer, das Getreide zu trocknen).

IAWIC, - ił, - i, *cz. ndk.*, zjawić, uiawić *dk.*, *Bh.* gewjm, zgewiti, zgewowati; *Rg.* jâviti, jâvgljati, objaviti; *Cro.* javlyam, objavlyam; *Sor.* 1. ſjawici; *Sor.* 2. ſjawiſch; *Rs.* явить, являть, изъявить; zjawiać, iawnym czynić, offenbaren, bekannt machen. Im więcéy iawisz grunt serca swoiego, tymeś szanowniéyszy. *Teatr* 33 *d*, 76. Gdy każdy z nich z téy sobie nienależnéy szaty rozebrany bywa, *iawia się na nim piętno, po którym łacno poznany bywa. *Smotr. Ex.* 1. Bóg swych i w mroku iawi. *Chodk. Koſt.* 89. Te rady dotąd taić należało, Które wam teraz, cne rycerſtwo, iawię. *Chrość. Fars.* 96. IAWIC się *recipr.*, zjawiać się, *paſſiv.* ſich offenbaren, ſich zeigen, erſcheinen; *Rg.* jâvitise, objâvitise; *Sr.* 1. wozjewam ſo (*Crn.* javla se *colligitur* wnosi się, wywięzuie się; *Bs.* javitse, zuatti, datti glás *s* odzywać się; javitise komu *adire aliquem*). Otóż iawi się głupſtwo. *Teat.* 18 *b*, 26. wynurza się, przebiia się, pokazuie się, wydaie się). Iawią się świeczki w nocy, odzywaią echa. *Pot. Arg.* 429. Nie żartuy ze mnie proszę, że ci chcę sny prawić, Wiele się ich iawiło i może uiawić. *Zab.* 16, 298. zjściły się, ſind eingetroffen. IAWISKO, - a, *n.*, co się zjawiło, widowiſko, widzenie, eine Erſcheinung. Widziałem te iawiſka, co zwykli za cuda mieć lekkowierni. *Przyb. Luz.* 149. Zaſtępowały Cheruby gleytami świetnémi, Slizgaiąc się, iak polne iawiſka po ziemi. *Przyb. Milt.* 402. IAWNIE, IAWNO, *adverb.*, niekryiomo, publicznie, offenbar, öffentlich; *Bh.* nagewo, zgewné; *Slo.* zgewné; *Sr.* 1. zjawné, wozjawne; *Sr.* 2. ſjawne; *Vd.* ozhitnu; *Dl.* ocsito; *Rs.* явно, явственно, явственнѣ, наружу; *Ec.* исповѣдуемо, наяснѣ, народнѣ. Iawnie odmówiwszy, w osobności pozwolić; przy drugich obraziwszy, cicho przejednać. *Cn. Ad.* 304. Iuż daléy nie przez przypowieści mówić wam będę; lecz iawnie o oycu moim oznaymię wam. *Bibl. Gd. Joa.* 16, 25. Chryſtus opowiadał słowo boże niepokątnie, ale iawnie. *Dambr.* 457. Mniéy szkodzi ten, co iawnie szkodzi. *Min. Auz.* 121., *Boter* 4, 89. Woiewoda Wołoſki królowi iawnie pokłon wyrządziwszy, chorągiew' pod nogi iego rzucił. *Krom.* 478. *publice.* Kromer z przywileiów Koronnych, z pisarzów ktemu iawnie przez ręce idących, wiadomości dochodził. *Błaz. Kr.* 480. Gdzie ludzie iawnie chodzą abo ieżdżą, tam nikomu nie ma bydź wolno ciſkać kamieniami, ani ſtrzelać. *Chełm. Pr.* 195. Iawnie zgrzeszył, iawnie też pokutował. *Karnk. Kat.* 243. Iawno to wszyſtkim czyniemy, *s* wiadomo, kund und zu wiſſen. Iawno to, *s* wiadomo, es iſt weltkundig, bekannt (*opp. Rs.* безъявочно). *IAWNOGRZESZENIE, - ia, *n.*, publicznych wyſtępków pełnienie, öffentliche Laſterhaftigkeit; *Eccl.* явногрѣшїе. Ewanieliſta tak zacny nie byłby był Mateusz, który przełożonym nad iawnogrzeszniki był, kiedyby z iawnogrzeszenia iego był zaraz ſkaran. *Białob. Poſt.* 254. *IAWNOGRZESZNIK, - a, *m.*, publicznie grzeszący, ein öffentlicher Sünder; *Bh.* zgewný hřjſſnjk, weřegnjk; *quidam sic reddunt lat.* publicanum *inepte. Cn. Th.* - n. p. Zaś tego i iawnogrzeszníicy nie czynią? *Leop. Matth.* 5, 46. (celnicy. *Czechow.*, *Bibl. Gd.*), die Zöllner und Sünder. *Luth.* Gdy Pan siedział w domu, wielu grzeszników i iawnogrzeszników przychodząc, siedli z nim. *Leop. Matth.* 9, 10, (grzeszników i celników. *Bibl. Gd.*,

Czechow.). Zacheusz iawnogrzesznik. *Skarg. Żyw.* 1, 120. – 2, 257. Licemiernik i iawnogrzesznik. *W. Post. Mn.* 231., *Posiéy.* 14. – *w rodz. żeńsk.* IAWNOGRZESZNICA, n. p. Marya Magdalena. *Rey Pst. T. u.* 3. *IAWNOGRZESZNY, - a, - e, publicznie grzeszący, öffentlich sündigend. Niewiasta iedna iawnogrzeszna. *W. Post. W.* 3, 293. Mędrcy zakonni rozumieli o Chrystusie, że był przyiacielem iawnogrzesznych. *Białob. Post.* 9. IAWNOSC, - ści, *ż.* (*oppos.* skrytość, ukrytość), die Offenbarheit, die öffentliche Bekanntheit; *Ross.* явносmь, явcmвенносmь. Księgi, które popisał, a na świat albo iawność wydał. *Mącz.* die Schriften, die er ans Licht gestellt hat, herausgegeben hat. – §. Trzeba uważać, ktore ziele na iawności się kocha, a które w cieniu rośćie. *Cresc.* 506. pod otwartém niebem, unter freyem Himmel. IAWNY, *IAWIEN, - a, - e, *Boh. et Slo.* zgewný; *Sr.* 1. zyawné, zromadnicżki; *Sr.* 2. sjawni; *Vd.* oberlih, ozhitnu, vieden, resdenjen, resopert, bielodanski; *Sla.* očsit; *Rg.* occit; *Rs.* явный, явсmвенный, всенарóдный; nieskryty, publicznie wiadomy, nietaiemny, öffentlich, bekannt. Tak przyrodzenie nasze sprawiło, abyśmy z iawnych i wiadomych nam rzeczy, postępowali ku rzeczom taiemnym i niewiadomym. *Orzech. Qu.* 63. Gdy ten sędzia zasiędzie, wszelka skrytość iawna będzie. *Piesn. Kat.* 172. Wiele iawnych i taynych grzeszników siedziało z nim. (*a Leop. Mar.* 2, 15., *ob.* iawnogrzesznik). Iawny uczynek troiaki iest: naprzód, iż zaprzeć uczynku nie może, bo iest tak iasny, iakoby się go ręką dotykał; powtóre, kiedy kogo w uciekaniu poimaią; potrzecie, kiedy u kogo kradzioną rzecz naydą. *Szczerb. Sax.* 169. Iawny, albo świeży uczynek, iest to, kiedy się co świeżo stanie. *ib.* 169. cf. gorący; cf. *Rs.* явочной doniesiony; явочная doniesienie). Iawnym bydź *Ross.* явсmвовamь. Iawna to rzecz :, wiedzą to i baby na trecie abo w śpitalu. *Cn. Ad.* 304. eine allbekannte, weltkundige Sache. – §. pod otwartém niebem, unter freyem Himmel. Rzepa kocha się na roli iawnéy, bowiem cień a niedochodzenie słońca iéy szkodzi. *Cresc.* 195. na otwartéy przestrzeni, na wolném powietrzu. – §. Iawny, : publiczny, öffentlich. Po wszystkich mieyscach iawnych i osobnych, zwłaszcza gdzie sądy bywaią. *Herb. stat.* 161. Przylepienie pozwu na ratuszu albo na innym iakim iawnym mieyscu. *Sax. Porz.* 55. Na iawnéy drodze, gdzie się ludzie tam i sam przechodzą, człowieka zabito. *Chełm. Pr.* 195. auf öffentlicher Straße. Swoich pobratymów spotwarzenia, i w iawnéy radzie gęste i głośne złorzeczeństwa, umysłem spokoynym przyymował. *Pilch. Sen.* 235. na obradach publicznych, in der öffentlichen Rathsversammlung. Podał swe zdanie przez druk pod iawny każdego rozsądek. *Grod. Dis. A* 2., *ob.* na iaw', na *iaśnią wydawać). W domu tym iawne bywały wieczerze. *Op. Jer.* 20. publiczne). Osoba iawna :, urzędnik publiczny, eine öffentliche Person, ein Beamter *persona publica.* Pisarz mieyski iest osoba iawna, przysięgą obowiązana. *Sax. Porz.* 18. Testament uczynił przy pisarzu iawnym. *Klon. Wor.* 70. Iawne pisarze i prokuratory Będziesz bogacił, daiąc im pobory. *Klon. Fl. G* 4. Iawny list iest, który ręką iawnego pisarza pisany albo pieczęcią urzędowną zapieczętowany. *Sax. Porz.* 84. *oppos.* *osobliwy, prywatny. – §. Szyia pełna okazała, Piersi iawne, ręka biała. *J. Kchan. Dz.* 268. t. i. wydatne, ein (hervorstehender) gewölbter Busen. c) pozwolenie iawne i nieiawne, : wyraźne i niewyraźne. *Tr.* ausdrücklich.

Pochodz. *objawić*, *objawiać*; *objawienie*, *objawiony*; *poiawić*; *rozjawić*; *uiawić*; *wyiawiać*, *wyiawić*; *zjawić*, *zjawienie*, *zjawiony*, *cf. ziewnąć.*

IAWOR, - u, *m.*, *acer Linn.* der Ahorn, drzewo między pierwszemi co do wielkości, rośnie prosto i bez gałęzi bardzo wysoko; korę ma gładką siwopopielatą. Wierzch iak naygęściey zarasta. *Kluk Rosl.* 2, 21. cf. klon). *Sla.* javòr; *Bh.* jawor, gawor, gawurek; *Sor.* 1. yawor; *Slo.* gawor; *Hg.* juhar-fa (*Slo.* gawor, habr *ornus*; *Hg.* gyertyán-fo *ob.* iesion); *Cro.* javòr *acer*, *ornus*, *lorber*; javorika, lorvrika; *Hg.* borostyán *laurus*; *Cro.* makljen *acer montan.*; *Dl. et Hg.* yavór *laurus*; *Rg.* jàvor *platanus*; *Bs.* javor *platanus umbri*; *Crn.* gâbr, javor *acer montan.*; bòr *acer*, worovz *acer pinus*; *Vd.* javor (2. *carpinus be'ulus*; gaber, gabrovez-*id.*; javorika, lovrika : laur, wawrzyn; borouz, borovu drevu, besg *acer*; *Ross.* явopъ, pенина *platanus orientalis*, чинápъ; *Arab.* יער *platanus acer*; *Hebr.* יער jaar *sylva* cf. *Hebr.* אבר *robustus fuit* cf. *Ger.* Ahorn). Wysoka sosna, modrzew i dąb trwały, Iawor i buk okazały. *Past. Fid.* 8. Iawor chwiejąc się wznosi. *Dar. Lot.* 11. – Iawor prawy cudzoziemski, platan, *platanus. Cn. Th.* Platanbaum, Platanus. Wodny iawor, wodoklon, *platanus*, Wälscher Ahorn, listem swoyskiemu podobny. *Sienn.* 152. Iawor wschodni, pospolicie klon iaworowy, *platanus orient. Kluk Dyk.* 2, 205. der morgenländische Platanus. IAWOR, - a, *m.*, miasto i księstwo znaczne w Słązku niższym. *Dykc. Geogr.* 1, 295. Jauer in Schlesien, rzeczone od iawora drzewa. *Stryk.* 69. IAWOROW, - a, *m.*, miasto Polskie w Woiewodztwie Ruskim. *Dykc. G.* 1, 69. eine Stadt in der Woiw. Reußen. IAWOROWY, - a, - e, od drzewa iaworu, Ahorn :; *Slo. et Bh.* gaworowý; *Bs.* javorni; *Vd.* javorn; *Sr.* 1. jawornÿ; *Cro.* javorichni; *Rg.* javorni, javorov, lepénski; *Rs.* яворовый. Gałąź iaworowa *Rs.* явóрина. Z iaworowego drzewa stolarze robią różne sprzęty. *Ład. H. N.* 54. Iaworowy gaik. *Cn. Th.*, *Bosn.* javorisćte *platanetum*; *Crn.* worje *aceretum*.

IAY A IAY *ob.* ia a iay. IAYCA *ob.* Iaie.

IAYKO, - a, *n.*, *demin. nom.* Iaie, ein Eychen, ein kleines Ey; *Bh.* wagečko; *Sr.* 2. jajko; *Cro.* jajcze; *Rg.* jàjze; *Rs.* яичко. Nie zawsze złote iayka kokosz niesie. *Zegl. Ad.* 178. Lepiéy było po iayku codziennie ieść, niż zjadłszy kokosz głodem mrzeć. *Pot. Jow.* 95. *Slo. Prov.* dawa wagce, abi wola dostal. ne slusi za wrabcem wagce hádzat. zleho krkawca zlé wagca (daie iayko, żeby wołu dostał. Nie należy za wroblami iaykami ciskać. Złego kruka złe iayko). *Cro. Prov.* jaycze od jedne vure, kruh od jednoga dneva, priatel od trideszet lét, jaszu tri dobra dugovanya, t. i. Iayko od iedney godziny, chléb od iednego dnia, przyiaciel od trzydziestu lat, są trzy dobre rzeczy). Są i tacy, żeby się drugi odrzekł datku, Wymawiaiąc, dałem ci, dałem iayko dziadku! *Pot. Pocz.* 221. (cf. babko, dałem ci szeląg). Święconego iayka! winszuiąc komu Świąt Wielkonocnych, szczęśli-

wego Halleluja). - §. Iayka abo pęcherzyki, z których iądra białogłowskie złożone napełnione są humorem białkowi iayka podobnym. *Krup.* 2, 172., *Kirchh. Anat.* 68. die Warzen des Eyerstocks. *Botan.* mysze iayka *ob.* myszy (cf. Lisie iayca). Kozie iayka *ob.* kozi; ielenie iayka *ob.* ieleni grzyb. IAYKOWATY, - a, - e, na kształt iayka, oval, eyförmig. Iedwabnik, maiąc się stać poczwarą, zasklep sobie przędzie iaykowaty iedwabny. *Zool. Nar.* 144. Kształt iaykowaty oguiska pieców chymicznych naywygodnieyszy, *figura elliptoidea*, *parabolica.* *Krumł. Chy.* 20., *Sr.* 1. na yeyo podobnie; *Rg.* naobli; *Crn.* jajzhnè; *Vd.* jaizast, jaizu podoben; *Ross.* яицеобразный, круглопродолговатый.

IAZ, - u, *m.*, plecienie przez rzekę dla wstrzymania i łowienia ryb, ein Wehr, eine Flechte durch einen Fluß, die Fische aufzuhalten; *Bh.* gez, gezek; *Sor.* 2. Swės (gat itaw); *Crn.* jęs, jęsa *septum*, gatshe *septum in fluu o rapido*, gàtim *farcire*, *ob.* gacić, gać; *Crn.* sajesim = jaz założyć; *Vd.* jess *agger*; gas, pregas = bród; gas, stezda = ścieżą; *Cro.* gata *ponticulus vimineus stramine coopertus* gać 2) gata, zajazenye, zagatenye *septum per fluuium*; zàjez *interclusio aquae*, zajezàjem *intercludo aquam*, gatiti, zajeziti, *conşepere*, *aquam retinere*; jëz, sztiszka *septum*; gaziti = brodzić; gaz, gazische, brod *vadum*, gazliv *vadabilis*; *Hg.* gázlóhely = bród; *Bs.* gàt, zajazenje od vode; gatiti, zajazti *aggero*; gaziti, prigaziti *vadere*, gazisćte *vadum*; jáz, propást *hiatus*, *terrae discessus*; zajaziti, uciniti pomarklo *offusco*; *Rg.* jàz, jéz *agger circa molas*; jàz *profunditas*, jazni, jazovit *profundus*, gaziti *vadare*, gaz, gazisćte *vadum*); *Rs.* перепруда, перебойка, ко́мни, учугъ, городьба. Kyudtwyi plotą z trzciny i chrostu iazy z ciasnémi dziurami, albo wychody wodnemi; tamże one więcierze zastawiaią w dziurze, aby ryby za wodą idąc, prosto wlazły w więcierz. *Cresc.* 645. Większą część rzek naszych zamykaią iazy i płoty: więcey sobie uważamy łowienie ryb, aniż pospolite dobro. Zakazuiemy tedy, aby przepłyswaiący nie byli przymuszeni ku zapłaceniu myta albo nadgrodzie szkody, zwłaszcza dla rozerwania iazu; gdyż nie pl ty, ale sieciami ma bydź łowiono. Wszakże gdy komu miły iest pożytek iazu, niech w nim uczyni wrota szerokie, któremi przeieżdżaiącym wolne pływanie niech dadzą. *Herb. Stat* 542. Iaz abo siedza iesiotrza. *Stat. Lit.* 217. der Störfang. Iaz na węgorze, der Aalfang. - §. az, grobla zwracaiąca wodę na koła młyńskie, n. p. bić iaz, bić tamę, groblę. *X. Kam.* der Mühldamm.

IAZ, Iaź, - i, *ż.*, IAZICA, - y, *ż.*, *cyprinus ieses*, *Hg.* jász-keszek; *Slo.* gelsawka; *Crn.* jęs, jęsa; *Rs.* язь, шерешпёръ, шерехъ; *Cro.* arbún, das Rothauge, eine Art Weißfische, ryba niewielka, cztery lub pięć calów szeroka. *Kluk. Zw.* 3, 173.

IAZ, Iaż, ja - ż, *ob.* Ia.

IAZDA, - y, *ż.*, *IEZDA. *P. Kchan. Jer.* 18. (*Etym.* ieździć, iechać). - §. ieżdżenie, das Fahren, das Reiten, die Fahrt, die Reise, der Ritt; *Bh.* gizda, gizdba, geti, gezd; *Slo.* gizda; *Sr.* 1. yezdżeno; *Vd.* jesd, dirk, jezda, pelanje, vosenje; *Crn.* jęsha, dirk; *Ross* ѣзда, ѣздъ; *Eccl.* всадничество. Z Krakowa do Wieliczki dwie godziny iazdy, man hat zwey Stunden zu fahren, zu reiten. Insza iest dar, a insza darowanie; insza ten co iedzie, a insza sama iazda. *Gorn. Sen.* 397. Takież serce do iazdy masz w dalekie strony? *Zebr. Ow.* 281. Iazdę sobie do boga Klaryiskiego złożył. *Zebr. Ow.* 280. *parat ire*). Z Rennów iazda, z nich pokarm, z nich odzienie. *Kluk Zw.* 1, 297. die Rennthiere dienen zur Fahrt. - §. W szachach iazda, ciąg, ciągnienie bierką, ein Zug, ein Gang im Schachspiele. Turczyn stawia szachy; zaczyna się gra, on ma pierwszą iazdę, bierze za szach, iedzie nim, gdzie trzeba. *Pam.* 85, 1, 93. Iazda nawą, = żeglowanie. *Cn. Th.* die Wasserfahrt. Iazda, = poiazd z końmi. n. p. Nie maiąc iazdy, bieżeli piechotą. *Auszp.* 78. ekwipaż, die Equipage. *b)* iazda, = iezdni żołnierze abo ludzie wierzchem iadący, konica, kawalerya; *Sr.* 1. konacżé; *Vd.* jesdazhi, jisdishi, jesdazha shounirshina. jesdarska drushba, jesdaria; *Bs.* jezdiçi, kogniçi; *Cro.* konyanichtvo; *Hg.* lovashad, die Reiterey, die Kavallerie. Konna służba zawsze była u Polaków zacnieysza, i sami ią szlachta czynili; zkąd w ieździe wszystkę moc woyska pokładano. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 390.

*IAZDOW, - a, *m.*, (dziś *Uiazdow*). Iazdow nad Warszawą, gdzie na teatrze grano „odprawę Posłów Greckich". *J. Kchan. Dz.* 60. IAZDOWY, - a, - e, od iazdy, iezdny, Fahrt=, Ritt=, Reise=, Reiterey=; *Rs.* ѣздовый.

IAZGARZ, - a, *m.*, IAZDZ, IASZCZ, - a, *m.*, *Cn. Th.* kolperz, der Kaulbars; *Crn.* jeshęvka; *Bh.* gezdjk; *Bs.* orhan, podlaniça; *Cro.* evràt, lovrat; *Rs.* ёршъ. Iazgarz, *perca cernua*, ryba rzeczna mała z iedną pletwą na grzbiecie, okoniowi podobna; ogon ma widlasty; głowę względem ciała wielkości ogromną. *Zool. Nar.* 181., *Lad. H. N.* 54. IAZDZIK, Iaździk, - a, *m.*, *demin.*, ein kleiner Kaulbars. Rybitw nic nie ułowił, prócz drobnych iaździków. *Tward. Pasq.* 53. IAZIEC, - źca, *m.*, *capito fluuiatilis*, der Bratfisch. Ryba rzeczna i stawowa, łuskę maiąca szeroką i białą, oczy i skrzele czerwone, bywa na cztery piędzi wielka. *Sienn.* 307.

IAZŁOWIEC, - wca, *m.*, miasto w Woiew. Podolskim, zkąd dawna familia Iazłowieckich. *Dykc. Geogr.* 296. eine Stadt in Podolien.

IAZMIN *ob.* Dzielzimin. IAZMINOWY *ob.* Dzielziminowy.

IĄZWICA, Iąźwica, - y, *ż.*, ryba, n. p. Kleniów tu niemasz, ale są iąźwice, Uiął ich kucharz aż do połowice. *Myśl. F.* 2., *Rs.* колюшка, *gasterosteus aculeatus*, der Stichling. IAZWIEC, - źwca, *m.*, *Bh.* gezwec; *Slo.* gazwec; *Sr.* 2. jahs; *Sr.* 1. Swincż; *Crn.* jasbez (jasbine, eshbinje, = iaskinia); *Vd.* jasbez, jasbiz; *Cro.* jazvècz; *Dl.* jazavacz; *Hg.* borz; *Sla.* jazavac; *Rg.* jàzavaz; *Bs.* jazvaç, jazouaç (jazvina rúppa od zujer = = iaskinia); *Rs.* язвецъ, язвикъ cf. zbik; *Ec.* язвина iaskinia); borsuk, der Dachs, podobny co do kształtu do niedźwiedzia małego. *Kluk. Zw.* 1, 365. *ob.* borsuk. IAZWCOWY, - a, - e, od iaźwca, borsukowy, Dachs=, *Vd.* jazbizhni; n. p. skóra jaźwcowa, *Vd.* jasbezhov'nna (*Sor.* 2. *Prov.* won lazi doma, ako jahs jere łazi do swego domu, iak iaźwiec do swoiéy dziury).

IAZYG, IACWIZ, IADZWING, IAZWING, - a, *m.*, Iazyges po Grecku, po Słowiańsku Iaźwingami od zwierza iaźwca zwano, że iego skór do okrycia używali, i że po dołach i iaskiniach iak iaźwce mieszkali. *Klecz. Zd.* 25. Greccy autorowie część Scytów Iazygami na-

zywaią, że się około wołów i uprawy roli bawili; ponieważ Iazyg zawiera w sobie Greckie słowo ζυγον, znaczące iarzmo. *Nar. Hſt.* 324. Iadźwingowie abo Iaćwiże iednego z Litwą ięzyka, iednych obyczaiów i wiary iedney zażywali; a ku południu na brzegach lasów Litewſkich, z Polſką o granicę mieszkiwali. *Krom.* 249. cf. Podlasie. die Jazygen, eine Scythische Nation, Nachbarn der Litthauer.

IB - C - D.

IBA *ob.* bocian cudzoziemſki, *Rs.* ибинъ.

ICH *gen. et acc. plur. pron.* On, *Bh.* gegich. Wszyſtkie *ieich (ich) chory. *Auszp.* 111. ICHMOSC, - ści, *plural. nom. Jegomość, Jéymość,* mówiąc o ludziach znacznieyszego ſtanu, die hochgeehrten Herren, oder Damen. Czy ieszcze i z temi Ichmościami zgromadzenie prawodawcze powinno wchodzić w negocyacye? *Gaz. Nar.* 2, 52. Ichmość Panowie, Ichmość Państwo, die gnädigen Herren, die gnädige Herrschaft. cf. Iegomość, Iéymość, Mość, Miłość). Nasi panowie będą dziś na objedzie u Ichmość Państwa Zacniewſkich. *Teat.* 22 *b*, 31. *Znaycie się na tych Ichmościach kobiety, a będziecie mniey nieszczęśliwe. *ib.* 22 *c*, 19.

ICYK, - a, *m.*, zwyczayne żydom imię, ſkąd za żyda się kładzie, ein bey den Juden gebräuchlicher Name, daher ſtatt Jude, im Scherze. Połowny Icyk przedał dyament ten z wielkim zyſkiem w ręce Ormianina. *Zab.* 13, 249. *Nar.* cf. Abram.

IDĘ *ob.* Iśdź. IDEA *Bh.* widka; *ob.* wyobrażenie, obraz, wzór. - IDENTYCZNOSC *ob.* tosamość, iednorodność. IDENTYCZNY *ob.* tosamy, Iednorodny.

IDYLLA, - i, *ż.*, *z Greck.*, rodzay wierszów, w których się opisuią pola, łąki, lasy i wszyſtkie wieyſkiego życia wdzięki i rozkoszy. *Kras. Zb.* 1, 396. po naszemu mówiąc: sielanka, paſterka, das Hirtengedicht.

IDYOTA, - y; *m.*, *z Greckołac.*, nieuk, ein Idiot, ein Unwissender. Był idyotą, czytać i pisać nie umiał. *Falib. Dis. M.*, *Sak. Persp.* 7. IDYOTYZM, - u, *m.*, właściwość mówienia, sposób mówienia iakiemu ięzykowi lub dyalektowi właściwy, *Crn.* lèſtnorezhnoſt; *Slo.* wlaſtenečnoſt, wlaſtenka, wlaſtnorečnoſt.

*IDYSZ = idziesz *ob.* Iść.

IDZI, - iego, *m.*, *Egidius.* *Skarg. Zyw.* 2, 163. Aegidius *Bh.* Gilgi.

IE.

IE *ob.* On. 2) *ob.* Ieść.

IEBAC, Iebać, - ał, - a, *cz. kont.*, Iebie *ndk.*, *Boh.* gebati. - *obscoen.*, złączać się cieleśnie, obłapiać, ſich fleiſchlich vermiſchen; *Cro.* mresztimsze (*Bh.* gebak członek wſtydliwy; *Sr.* 1. gebak, yebacz oszuſt, yebaczné *falsus*, yebam *fallo*; *Crn.* jebât = zdarzyć się, udadź się). Dla ułagodzenia w potoczney mowie mówią: iechał go pies, iechał go sęk, kat; coby miało bydź: iebał go pies, n. p. Aż on ſtaroſta: o iebał, *redde quod debes;* krzywać łacina, ale dekret sprawiedliwy. *Falib. Dis. M.* Iechał cię pies, wolę iuż tak umrzeć, niż żebyś mię miał dobić swoią medycyną. *Opal. sat.* 68. Iechał tam sęk i Włochy i wasze kaſtraty, I basy i dyszkanty, tańce i aryie. *Zabł. Firc.* 74. Iechał go sęk. *Teat.* 54 *b*, 75. Moſkale klną: iebiona mać. IEBUR, - a, *m.*, tęgi do kobiety.

Pochodz. *naiebać się*, *wyiebać się.*

IECHAC, Iechać, *IACHAC, *Iachać, iechał, *iachał, iedzie, iadę, iadą, *intr. ndk.*, poiechać, poiechał *F.* poiedzie *dk.*, *qu. v.*, ieździć, - ił, - i, *czſtl.* - *Bh.* gethi, geti, gel, gedu, pogedu, gezdjm, gezdjwam; *Slo.* gezditi; *Sr.* 2. jìsch, jìhl, jìhdu, jìhjem; *Sr.* 1. jyci, jezdjem, yezdzu; *Vd.* jesditi, jesdariti, jesduvati, jesdim; *Crn.* jesditi, jęsdariti, jahati, jâham; *Sla.* jashiti; *Rg.* jahati, jezditi; *Bs.* ja ati, jezditi; *Cro.* jahati, jassem; *Dl.* jezdim; *Ross.* ѣздить, ѣзжу, ѣхать, ѣхалъ, ѣду, ѣдешь; *Ec.* язжу, ѣждю, ѣду, cf. *Turc.* jedek *desultorius equus)*, iechać na wozie abo wozem, fahren; *Sla.* na kolih ichi, vozitise; *Cro.* pelatisze; *Vd.* se pelati, vositi se); iechać na koniu, konno, wierzchem, *Sla.* na konju ichi (cf. pishicè ichi = pieszą iść), reiten. Kto nie iedzie na koniu, z niego nie spadnie. *Fredr. Ad.* 110. - Iechać po wodzie, w nawie, łodzi, wozić się, płynąć, zu Wasser fahren, reisen, zu Wasser gehen. Iadąc iednego czasu do Sycylii w maluckiey bacie, poyman był od Murzynów. *Gorn. Dw.* 252. Zamyślał okrętem iachać przez morze. *Otw. Ow.* 449. er gedachte ſich zur See einzuschiffen. Iechać morzem, zur See gehen, zur See reisen. Iechać lądem, zu Lande reisen, zu Lande gehen. Chory do doktora iedzie, ſkoro ozdrowieie, odieżdża od niego. *Birk. Exorb.* G 2 *b.* Iechać pocztą, mit der Poſt reisen, mit der Poſt gehen. Iechać furmanem, mit dem Fuhrmanne gehen, reisen. Iechać dyligencyą, mit der Deligence gehen. Iechać polem, lasem, kraiem iakim, = przez pole, las, kray, ein Feld, einen Wald, ein Land paſſiren, durchfahren, durchreiſen. Słązkiem kilka poczt iechałem, nimem się doſtał do Morawy. *Kras. Dośw.* 94. Niedługo bawiąc w Metzu, iechałem proſto szczęśliwym kraiem, gdzie się wino Szampańſkie rodzi. *ib.* 97. Iechać w drogę, reisen, verreisen. Iechał nie wiem dokąd w drogę. *P. Kchan. Jer.* 121., cf. *Rs.* ѣзжалый który woiażował, ieździł, kraie zwiedzał). Ia i ty *iachałaśma (*Dual.* = iechaliśmy) społem. *Budn.* 2 *Reg.* 9, 25. wir reiſten, fuhren oder ritten gemeinſchaftlich, mit einander, in Geſellſchaft. Iechać dniem i nocą, Tag und Nacht reisen, fahren oder reiten. Iechałem nie wiedząc gdzie iechałem a iechałem. *Oſſol. Str.* ich fuhr und fuhr; oder: ich ritt und ritt, ohne Ende, in einem fort, ... Iuż iedzie, = przyieżdża, zbliża się iadąc, er kommt gefahren. Braciszek iedzie, braciszek iedzie, braciszek iedzie! *Teat.* 19, 6. - Kto smaruie, ten iedzie. *Teatr* 24 *c*, 82. poieżdża dobrze, wer ſchmiert, der fährt. Iadę po woli *Crn.* zisam. 2) iechać na co, na kogo, = wybierać się nań, gegen einen zu Felde ziehen. Iechali na Francuza. - *w myśliſtwie:* iechać na co, auf etwas Jagd machen, ausgehen, gegen ein Wild ausziehen, zu Felde gehen. Kto iedzie na niedźwiedzia, niech sobie łóżko gotuie, a kto na wieprza, grob. *Rys. Ad.* 23. - *Fig.* iechać po ſtawkę, *we grze* = na ſtawkę grać, auf den Einsatz des Spieles ſpielen. *Tr.* Stawia szachy, sam ma pierwszą iazdę, podnosi rękę, bierze palcami

za szach, iedzie nim gdzie trzeba. *Pam.* 85, 1, 93. ciągnie, ſtawi, er zieht, er ſetzt den Schachſtein, er fährt mit ihm. Iechać na co, *ogólnie* = godzić na co. mierzyć do czego, auf etwas zielen, auf etwas ausgehen, hinarbeiten. Wiem ia, co się świeci, widzę na co on iedzie. *Tr.* Boday sam zginął, kto na gardło iedzie czyie. *Simon. Siel.* 121. Z dobytą mu szablą śmiele iedzie w oczy. *P. Kchan. Orl.* 1, 303. - Iechać na kogo, = nacierać nań, powstawać nań, bić nań, auf einen losgehen, losfahren. W sprosnéy swéy nadętości iedzie tak hardzie na mnie. *Ryb. Ps.* 17. Swiadectwem tym na nas iedzie. *Zygr. Pap.* 308. Przecz tak świat na pana iedzie, i świętéy prawdzie iego nie sprzyia? *Zrn. Poſt.* 34 *b.* Pan bóg na rozkosz iedzie, i złości nierad widzi. *Glicz. Wych. H* 2 *b.* Wszyscy na mię iadą, kraczą, iak wróble na sowkę na mię biią. *Cn. Ad.* 1269. - Iechać na kogo pieniędzmi, obietnicami, = kusić go. *Tr.* auf einen mit Geld, mit Verſprechungen losgehen, ihn verſuchen, zu verleiten ſuchen. Gdy namową nie wskórali, iechali nań podarunkami i przenaięli go. - §. Iechać swoią głową, trzymać się swoiéy głowy, nach ſei nem Kopfe verfahren, ſ. K. folgen. Każdy swoią iedzie głową i własne swoie ma niezgodności i zazdrości. *Tr. Tel.* 224 3) iechał go sęk, kat, pies *ob.* iebać. IECHAŁO się, IEDZIE się, = Iechali, iadą, man fuhr, man fährt. Którędy tu iedzie się do Warszawy? dawniéy iechało się od siebie; ale teraz dla lepszéy drogi iedzie się ksobie. *Ld.* Kiedy mróz tęgi, dobrze się iedzie wszędzie. IECHANIE - ia, *n.*, *ſubſt. verb.*, das Fahren, Reiten, Reiſen; *Bh.* getj; *Ross.* ѣзженїе; *Eccl.* яжденїе.

Pochodz. *iazda*, *iezda*, *iezdny*, *ieździć*, *ieżdżać*; *ieździeć*; *doieżdżać*, *doiechać*; *naieżdżać*, *naiechać*, *naiazd*, *naieźdźca*, *nadjeżdżać*, *nadjechać*, *objeżdżać*, *objechać*, *objeżdżacz*; *odjeżdżać*, *odjechać*, *odjazd*; *poieżdżać*, *poiechać* *poiazd*, *poiazdowy*, *poiezdny*; *podjeżdżać*, *podjechać*, *podjazd*, *podjezdek*; *przeieżdżać*, *przeiechać*, *przeiażdżka*, *przeiazd*. *przeieżdżacz*; *przyieżdżać*, *przyiechać*, *przyiazd*; *rozjeżdżać*, *rozjechać*, *rozjazd*; *uieżdżać*, *uiechać*. *uiazd*, *uieżdżony*, *nieuieżdżony*; *wjeżdżać*, *wjechać*, *wjazd*, *wjezdny*; *wyieżdżać*, *wyiechać*, *wyiezdne*, *wyiazd*; *zaieżdżać*, *zaiechać*, *zaiazd*, *zaiezdny*; *zjeżdżać*, *zjechać*, *zjazd* (*cf. iść*).

IĘCIE, - ia, *n.*, *ſubſt. verbi* Iąć, *Bh.* getj, *cf.* imanie, das Nehmen, Gefangennehmen. Nie miał Iezus odpoczynania, Od ięcia aż do ſkonania. *Pieśn. kat.* 61. Iezus na to się urodził; By nas przez śmierć wyswobodził Od piekielnego ięcia. *Kochow. Roż.* 14. t. i. niewoli). Ięcie się wędy, zakąszenie ryby, *Rs.* клёвъ, das Anbeiſſen, der Anbiß. IĘCTWO, - a, *n.* *ieńctwo*, *ienſtwo*, poimanie, niewola, Sclaverey, Knechtſchaft, Gefangenſchaft; *Bh.* zagetj; *Sr.* 1. jaſtwo, vaſtwo, więzienie, vimano; *Vd.* jezha, vjetnoſt, preseluvanje; *Cro.* szusánsztvo; *Rg.* suxànſtvo; *Rs.* нятїе, плѣнничество. Opowiadał Messyasz niewolnikom wybawienie z ieńctwa. *Biał. Poſt.* 8. Wyprowadził bóg z ięſtwa i niewoli Faraońſkiéy swóy lud. *Skarg. Dz.* 179. Iużeś ięctwo wyzwolił ludu Iakobowego. *Wrobl.* 202. *captivitas*). W samym ięctwie ieszcze wściekłość swoię okazowali. *Fal. Fl.* 233. Lata tutéyszego naszego ięctwa a więzienia. *W. Poſt. W.* 186. Gdy byli w onym ięctwie.. *Leop. Genes.* 40, 5. (w domu więzienia. *Bibl. Gd.*). 2) *collect.* ieńcy, poimańcy, niewolniki, die Gefangenen. Poraziwszy nieprzyiaciół, wiódł z sobą ięct.o poimane. *W. Poſt. Mn.* 245., *Smotr. Ex.* 36.

IĘCKI *ob.* Ieńſki. cf. Ieniec.

*IĘCY, - a, - e, do iedzenia przyiemny, angenehm zu eſſen. Siano zbyt uschłe będzie nie ięce i brzydkie bydłu. *Cresc.* 483. cf. iedny, śniedny, iadalny cf. iedzący).

IĘCZEC *ob.* Ięknąć.

IĘCZMIEN, - ia, *m.*, *Bh.* gečmen, gečmynek; *Slo.* gačmen, gečmen; *Sr.* 2. jazmen (Jazmeniſki miesiąc Sierpień); *Sr.* 1. jacimen, yecimen; *Vd.* jezhmen; *Carn.* jèzhmén, jęshprén; *Bs.* jecian, ozimaç, jecjam; *Sla.* jecsam; *Cro.* jachmèn; *Dl.* jechyam, yecsmen, yaracz (*ob.* iary, iarka); *Rg.* jècjam; *Ross* ячмéнь, жúто (*Ger. Lus. et Misn.* Gehen); die Gerſte, zboże, maiące źdźbło niższe od pszenicznego i żytnego, gęſto kolankowate; kłos oſtro ościſty; ziarna z obudwu końców oſtre. *Kluk Rosl.* 3, 134. w swoim rodzaiu ma troiaki gatunek: plaſkur, die zweyzeilige Gerſte *hordeum diſtichum Linn.*, czwartak, die vierzeilige, sześciorak, die ſechszeilige. *Haur Sk.* 15. Ięczmień Francuſki, ochędogim zowią. *Syr.* 965. Teraz kędyśmy buyne posiali ięczmieny (ięczmienie, *plur.*), Kąkol brzydki panuie, abo owsik płony. *Simon. Siel.* 115. Ięczmień otłukany *ob.* pęcak, Gerſtengraupe, cf. krupki. - §. ięczmień myszy, abo wyczyniec, *hordeum murinum Linn.* die Mäuſegerſte, das Mäuſekorn, Taubkorn, Jungferhaar. *Jundz.* 127. *Syr.* 1336. - §. ięczmień nagi abo pszeniczny, *zeopyrum*, *hordeum nudum*, Weitzenſpelz, ziarna ieſt ięczmiennego, w szupinkach nietwardo siedzącego, nagiego iak pszenica. *Syr.* 985. cf. orkisz. - §. ięczmień *ob.* ięczmyk. - §. ięczmień drobny, *Sr.* 2. drobnik, abo proszek kapucyńſki, *cedavilla s. hordeolum*, należy do ziół wszawych. *Dykc. Med.* 2, 673. das Kapuzinerpulver, ein Läuſekraut. IĘCZMIENISKO, - a. *n.*, pole abo rżyſko ięczmienne, das Gerſtenfeld, der Gerſtenacker; *Boh.* gečniſſtě. Na grochowiſku, na rzepniſku, na ięczmieniſku siewaią ozimią pszenicę. *Haur Ek.* 32. Na ięczmieniſku co siać. *Haur Sk.* 9. *IĘCZMIENNIK, - a, *m.*, n. p. Dawni pasownicy, szermierze, mieli ięczmień w ustawicznym używaniu; dla czego, iak *Plin.* 18. pisze, zwano ich (*hordearii gladiatores*) *ięczmiennikami*, to ieſt, ięczmiennemi żarłokami. *Syr.* 966. Gerſtenfreſſer. IĘCZMIENNY, - a, - e, od ięczmienia, z ięczmienia. Gerſten=, von Gerſte; *Boh.* gečný, gečmenný, gečný; *Slo.* gačmenný, gečmenný, gečny; *Sr.* 1. yecjné, yecimenowé, jacjny; *Crn.* jezhmęnov; *Vd.* jezhmenou; *Cro.* jachméni; *Sla.* jecsmovi; *Rg.* jecmen; *Bs.* jecmeni, ozincjani; *Ross.* ячмéнный, ячный, ятный, жúтный. Ięczmienny chléb *Rs.* жúтникъ. Piwo z ięczmiennego i owsianego słodu. *Syr.* 946. Ięczmienna braha, *curmi*, ein Gerſtentrank. *ib.* IĘCZMIONKA, - i, *ż.*, słoma ięczmienna, Gerſtenſtroh. *Pam.* 84, 378., *Vd.* jezhmeniza, jezhenza. IĘCZMYK, - a, *m.*, ięczmień na oku, wrzódek na powłoce, das Gerſtenkorn auf dem Augendeckel; *Bh.* gečmýnek; *Sr.* 1. yecjne zorno nad wokom; *Crn.*

jeshmęnz; *Cro.* jachmenöcz; *Dl.* jechmicz; *Rg.* jecmîz; *Bs.* jaçmęgnak, jecmegnak, frricjùgh). *Comp. Med.* 60. ięczmyk, abo wrzedzienicę oczną, iak léczyć. *Sienn.* 357.

IEDEN, - dna, - dno, *Bh. et Slo.* geden, gedna, gedno; *Sr.* 1. jéden, jéna, jéne, yeden, yena, yene; *Sr.* 2. jaden, jadna, jadno; *Vd.* eden, edna, ednu; edn ena, enu; en, *Crn.* eden, edn, en, ena, enu; *Cro.* jedén, jedèn, jedan jedna, jedno, jednu; *Sla.* jedan, jedna, jedno; *Rg.* jèdan; *Bs.* jadan; *Rs.* одинъ, однà однò; еди́нъ, единый, *Anglos.* aene., *Angl.* one, *Holl.*, *Dan.*, *Sax. Inf.* een, *Suec.* en, *Isl.* eirn, *Gr.* εἷς, ἕν, *lat.* unus, *Gall.* un); einer, eine, ein. 1) licząc, iako *Numer. Cardinalis.* uprzedza dwa, znacząc to co *raz*. im Zählen: eins, zwey, drey ꝛc. Liczba *ieden* miana była za początek wszyſtkich rzeczy. *Boh. Djab.* 2, 236., *Bh.* gednička; *Rs. et Ec.* единица. NB. mówiemy *dwóyka*, *tróyka* i t. d., czemuż nie za wzorem Czechow i Rossyan, iedenka, die Eins? cf. iednoſtka, oko). Nie naliczywszy iednégo, nie będziesz miał dwoyga abo dziesięciu. *Fredr. Ad.* 39. erſt muß man eins haben, ehe man zur Zwey kommt. Praczka liczyła chuſtki: iedna, dwie, trzy ... Przeliczył swoie talary: ieden, dwa, trzy ... (raz, dwa, trzy). Ieden kroć, ieden raz; *Rs. et Ec.* единожды, единицею, единократно, однажды, единою, одинъ разъ; *Vd.* enkrat, enobart. Ieden z dwóch; *Vd. et Carn.* obêdn *uter*, *alteruter*, einer von beyden. Ieſtem ſilutem, albo poczciwym człowiekiem, iednym z dwoyga bydź muszę. *Teat.* 36 *b*, 76. eins v. b. (*oppos.* żaden z dwóch *Vd et Crn.* nobedn *neuter*). - §. ieden, nie więcéy, einer, nur einer, nur ein einziger. Tenże Kryſtus iednym będąc, nigdy się nie dwoi, aby miał tak uczyć, to czynię ile człowiek, a owo ile bóg. *Wiśń.* 586. Izrael nie może być rozumiany samotną tylko iedną osobą; bo to imię, chociayże ieſt, *singulare*, znaczy iednak *multitudinis collectionem*. *Salin.* 2, 322. (cf. *Ec.* инок puſtelnik, mnich, samotnik 2) odyniec cf. *Gr.* μονιος; инокиня samotnica. Ieszcze nie ieden dzień ciepły czyni wiosnę po zimie. *Rey Wiz.* 53. Iedna iaſkołka wiosny nie urodzi, tak ani ieden rok nauki. *Birk. Kaz. Ob.* 36. Iedna iaſkołka nie czyni lata, nie czyni miaſta iedna chata. *Cn. Ad.* 309., *Cro.* laſtovicza iedna ne chini protuletje; *Slo.* gedna laſtowička gar ne robi, geden ſtrom ne robi hág, iedno drzewo nie las). Ieden nie wiele może, nie wszyſtkiego baczy; Ieden iako nic *ib.* 308. Iednym nie wiele przybędzie abo ubędzie. *Cn. Ad.* 315. Ieden dzień wiele odmieni; iedna godzina siła sprawi. *Cn. Ad.* 306. Iedna mała wada piękną rzecz oszpeci. *Cn. Ad.* 310. Lepsze iedno dziś, niż dwoie iutro. *Rey Zw.* 37 *b. bis dat, qui cito dat*). Ieden ale dobry. ieden dobry ſtoi za wielu złych; Ieden mądry ſtoi za dziesięć głupich. *Cn. Ad.* 308. Ieden ſtary wół więcéy zdoła, niż dziesięć młodych kozłów. *ib.* 308. Ieden za dwa ſtoi, drugi ani za pół iednego. *ib.* 309. Iedna owca parszywa wszyſtko ſtado zarazi; ieden zły wielu dobrych zepsuie. *ib.* Iedno słońce dość na niebie. Panowanie towarzysza nie lubi. *Cn. Ad.* 316. Iednéy maści, farby, = iedną farbą farbowany. *Cn. Th.* einfarbig, nicht bunt. Iednego patrzeć trzeba, iednego się trzymay, na iednym przeſtań. *Cn. Ad.* 312. Prawa rzetelnie bronią, aby nikt *ieden więcéy krom iednego urzędu nie trzymał. *Krom.* 729. Obalił się dom i wielką liczbę heretyków przytłukł, a katolicka iedna naymnieysza osoba w tym trzęsieniu ziemi nie zginęła. *Skarg. Żyw.* 1, 59. żadna). Co ludzi na pogrzebie iéy było, nie był ten ieden, któryby z suchemi oczyma wyszedł. *Gorn. Dw.* 281. ani ieden taki). - Iedna nędza nie dokuczy. *Rys. Ad.* 17. *nulla calamitas sola.* Iedna bieda człeku nigdy nie dobodzie, Zal się zawsze do żalu, szkoda ma ku szkodzie. *Pot. Arg.* 363. Zwyczaynie złe iedno złym iednym się nie kończy. *Zab.* 6, 152. *Min.* ein Uebel kommt nie allein, es bringt noch mehrere mit ſich. Snadniéy dojść sprawy z iednym, niżeli z dwoma. *Kołak. Turk.* 53. Siła złego, dwóch na iednego. *Teat.* 19 *b*, 76. Dość złego ieden. *Jabł. Ez.* 53. - Lepiéy, iż cię ieden dobry chwali, niż wielu złych. *Budn. Ap.* 61. Iednym pociſkiem kilka wróblów zabić. *Cn. Ad.* 219. iednym machem dwu ściąć; dwie *robocie razem zrobić. - Dobrze o iednym ogniu dwie pieczenie upiec. *Oſſol. Str.* 3. Iednym dobrodzieyſtwem dwu sobie zniewolić; iednym bankietem dwoie wesele odprawić; iednym kłopotem dwu odbyć. *Cn. Ad.* 313. Za iedną nogę dwie wrony ułapić. *Pot. Arg.* 714. mit einem Schlage zwey Fliegen treffen. Iednym ſtrzeleniem dwa ptaki ubić. *Teat.* 24, 92. *et* 45 *b*, 22., *Slo.* z gednu ſeſtru dwoch ſwagrow doſtat, *una fidelia duos inalbare parietes* cf. bańka). Masz-li iednym koniem do piekła *iachać, wolisz dwiema. *Sal. Kal. E* 3 *b.* ma-li bydź kwaśno, niech będzie ocet; gorzko-żółć; kiedy wisieć, to za obie nogi). Na iednéy nodze, igraiąc, żartuiąc, n. p. Panowie, mogąc i na iednéy nodze, iak mówią, rzecz iaką odprawić, przecię dzień na dzień odkładaią. *Budn. Ap.* 155. Kończcież iuż teraz resztę, a na iednéy nodze. *Teatr* 43, 157. *Wyb.* Nie iednemu pan bóg wszyſtko dał, ale wszyſtkim wszyſtko. *Rys. Ad.* 43. Nie za ieden dzień Kraków zbudowano. *ib.* 42. Iednym słowem, = krótko mówiąc, mit einem Worte. cf. trzema słowy). Iedną razą padnie, = od razu, mit einem male. Iednym razem, razem, duszkiem wypić. *Cn. Th.* iednym ciągiem; *Cro.* na jenput; *Ec.* заедино купно. - Do iednego, = wszyscy bez wyiątku. alle mit einander, ohne Ausnahme alle, bis auf den letzten Mann. Bóg dobry, ale my są nic dobrego, Zgniewaliśmy go wszyscy do iednego. *Groch. W.* 570. Pomorzanie, co na zasadzce byli, zaſkoczyli naszych, i pobili do iednego. *Bielſk. Kr.* 148. Płakali wszyscy do iednego. *Zab.* 15, 270. Przeciwników swoich do iednego słowa odprawił. *Zrn. Pſt.* 3, 683 *b.* Po iednemu, po iednéy, = nie więcéy na raz iak ieden, iedna, nicht mehr als einer, eine, eins auf einmal. Skoro sobie czoła kęs potarli, a drudzy, iako powiadaią, po iednéy do siebie wypili, potym znowu się bili. *Biel. Kr.* 265. - §. nieieden, = więcéy niż ieden, kilka, mehr als einer, eine, eins, = mehrere. Nieieden dziś Polakom wymawia, że się poduszczeniom zbyt lekko uwieść dali. *Uſt. Konſt.* 1, 88. Nie pierwszy rok iuż siedzieć tutay mi się zdarza, Nie u iednego ia mszą miewałem ołtarza, Nie iednego pogrzebłem na cmentarzu trupa, Nie iednego widziałem z wizytą biſkupa. *Węg. Org.* 19. - §. ieden, = iedyny, resztę wyłączaiący, sam ieden, der einzige, die einzige, alleinig, einzig und allein. *W liczb. mn.* iedni, = sami, (ſie) allein. Ia

człowiek ieden tylko iestem do rady; kto do mnie się udał, zawsze mu na dobre wyszło. *Teat.* 54 *b*, 46. Oni iedni są rozumni i oświeceni *Ust. Konst.* 2, 32. Wszystko było w głębokim uśpione milczeniu, Słowik ieden miłosną nucił swą tęsknotę. *Niemc. Krol.* 4, 119. Tylko mi cię iednego żal. *Jabł. Tel.* 38. Miłość tylko iedną ucieczką się zwycięża. *ib.* 96. Iednych kościołów trzysta było w Kiiowie. *Biel. Sw.* 168. Zyy móy Szymonie! o ty ieden z wielu Szczery, poczciwy, dawny przyiacielu. *Kniaź. Poez.* 2, 2 :4. Na niczym mu nie schodziło, tylko mu iednych nie dostawało dzieci. *Zał. H.* 7. 28. Tatarowie iednych *samych dziewek na dwadzieścia tysięcy narachowali, gdy się zdobyczą dzielili. *Bielsk. Kr.* 165. – §. Ieden, = tenże, ten sam, iednaki, **der nämliche, derselbe, einer mit jenem, einerley.** Przodkowie nasi prawowali się, na iednym wózku siedząc, i z iedney miski iedząc, i z dzbanka iednego piiąc. *Sekl.* 22. na iednym *koczczym do sądu na roki ieździli. *Petr. Pol.* 99. Nie ieden wiatr zawsze wieie. *Cn. Ad.* 600. nie iednakie zawsze szczęście). Nie iedną wszystkim iest natura matką, Tym się bić dała, innym pisać gładko. *Zab.* 11, 300. *Nar.* Iedną śmierć nogą biie w chłopskie chaty, I królów pałace. *Hor.* 1, 24. *aequo pulsat pede*). Myśmy wszyscy iedney natury, z iednego oyca, ieden i iednaki na sobie obraz boży nosim. *Sk. Kaz.* 365. Nie iedneyeśmy matki i nie iedney żądze, Ty wolisz przyiaciela, a drugi pieniądze. *Simon. Siel.* 32. Iedney matki *Ec.* единомашерній; iednego oyca единоошеченъ, единоошечный; iednego stołu единонищенъ, spółstołownik). Iedney, teyże maści, farby z drugim. *Cn. Th.* **von der nämlichen Farbe.** Iedney miary *ob.* *iednylki). Iednego wieku, rówiennik *Rs.* одногодки. Nie wszyscy z iednym szczęściem na ten świat się rodzą, Szerzey iedni niż drudzy swoie płoty grodzą. *Hor.* 2, 2. Nie zawsze się iedna sztuka powodzi; nie zawsze iedno służy. *Cn. Ad.* 732. Zawsze świat pewnie ieden, iedni ludzie żyli. *Teatr* 43 *c*, 31. *Wyb.* Zawsze iedno; ustawicznie toż powtarzać. *Cn. Ad.* 1306. Zawsze iedno prawisz. *Teat.* 22, 118. cf. taż baba na tychże kołach). Iedno wszystko na świecie, *idem per diversa.* *Pot. Jow.* 53. Iedna, = *scil.* rzecz, = iedno, równo, iednako. – Wszystko to iedna. To iedna). Iedno rozmaicie udadź może. *Cn. Ad.* 316. – Walczyli przeciwko Iozuemu pospołu iedną myślą i iedną wolą. *Leop. Joz.* 9, 2. (iednomyślnie. *Bibl. Gd.*). Na iedno *scil.* wychodzi, **es kommt auf eins hinaus.** Na iedno to dla człowieka, Czy w śrzodku swoiego wieka, Czyli pełen lat umiera, Obom śmierć wszystko zabiera. *Karp.* 7, 5. Pięciuset talerów od niego żądano; było to iedno, gdyby mu w sercu 500 sztyletów utkwiono. *Teatr* 36 *b*, 110. – Przyiaźń wszystko czyni między nami spólne; niemasz między nami ani powodzenia, ani nieszczęścia poiedynkowego; żyiemy za iedno. *Pilch. Sen. list.* 362. iak iedna osoba w dwóch ciałach). Za iedno, = *scil.* stoi; równo, iednako, **einerley, gleich viel.** Tobie to wszystko za iedno. *Cn. Ad.* 475. *Cro.* zajedno = w ciąż; *Eccl.* заедино, купно = razem). Głupiemu służyć, w nocy ieździć, w karczmie gospodarować, wszystko niemal za iedno. *Rys. Ad.* 16. – Ieden, Iedenże, Iednaż, Iednoż Ieden i tenże, Iedna i taż, Iedno i toż, **Ein und eben derselbe, Eine und eben dieselbe, Ein und eben dasselbe.** Iednegoż, abo tegoż stanu, kondycyi; kompan. *Cn. Th.* **von gleichem Stande, ein und eben desselben Standes.** W iednym i tymże grzechu może bydź grzeszącego złość iednego większa niż drugiego. *Skarg. Żyw.* 1, 54. Gdyż pod iednym książęciem i iedną głową iedenże lud różnych praw nie miałby mieć, aby nie był iakim dziwem, maiąc różne głowy; iest to tedy pożyteczne Rzeczypospolitey, aby iednym i iednakiem prawem wszyscy używali, gdyż iest iedno książe wszystkich i ieden pan. *Herb. Stat.* 438. Iednaż droga z Krakowa do Warszawy, która z Warszawy do Krakowa. *Birk. Kaz. Ob. C.* Z tobą upadła, ostatni dzień miała Ten ieden, Troia, który był i tobie. *Bard. Tr.* 188. – Tegoż to abo iednegoż to płotu kół; iedna to bursa; iedney kuźni misice. *Cn. Ad.* 310. *et* 315. **von gleichem Schlage.** cf. iedney faryny). Ieden iako drugi. *Cn. Ad.* 307. na iedno kopyto). Iedna to dusza, iednym duchem tchną. *Cn. Ad.* 311. Iakiego kto sobie przyiaciela obrał, z kim za iednego żyie, taki i sam bydź musi. *Pilch. Sen.* 294. t. i. iak iedna dusza, **mit dem er wie ein Herz und eine Seele lebt, in der engsten Freundschaft lebt.** – §. Ieden – drugi, = ten – tam ten, **der eine – der andere; dieser – jener.** Woyska Rzymskie stanęły, z iednę stronę Oktawiego, Cesara i Antoniego; z drugą Brutusowe i Kassyuszowe. *Warg. Wal.* 19. Ieden sasa, drugi do lasa. Ieden to lubi, drugi to. *Gemm.* 113. Iednemu się to podoba, drugiemu nic. *ib.* Iednemu szydła golą; drugiemu brzytwy nie chcą. *ib.* 115. Dziś iednego, iutro drugiego. *Birk. Kaz. Ob. E b.* Iedna, gdy iey unikasz, w drugą wiedzie wada, Z iednego nierostropny błędu, w drugi wpada. *Kor. Hor.* 4. Ieden na drugiego patrzy, a żaden nic nie robi. *Cn. Ad.* 307. Ieden drugiego broni. *ib.* 306. cf. kruk krukowi oka nie wykluie). To co do cnoty nas budzi, iednym uchem do głowy nam wpada, a drugim, iak drzwiami, wypada. *Jabł. Ez.* 80. Iednemu gody, drugiemu głody. *Cn. Ad.* 314. Iednemu się zmiele, drugiemu się skrupi. *ib.* Iedną ręką głaszcze, drugą policzkuie. *ib.* 310. Ieden szyie, drugi porze; ieden buduie, drugi psuie; ieden tak, drugi owak, ieden robił, drugi trawi. *Cn. Ad.* 308. Ty iedno wiesz, a ia drugie. *Rys. Ad.* 67. Iedno porzuci, drugie weźmie. *Gemm.* 116. Iednoś upuścił, drugiegoś nie dostał. *Cn. Ad.* 316. Iedno wschodzi, *drugie schodzi. *ib.* 317. Iedon bez drugiego nie, iedno do drugiego. *Gemm.* 116. Iedno ku drugiemu, iedno drugiemu pomaga. *Cn. Ad.* 315. – Iedno za drugim, **eines nach dem andern.** – Ieden w drugiego. *Gemm.* 114. cf. chłop w chłop, **einer so wie der andere, einander gleich.** W iedno, łącznie, spólnie; *Rs.* соединительно. Iedno w drugie rachuiąc, = hurtem, **eins ins andere gerechnet, in Bausch und Bogen.** – Zabiiali sami siebie, dla *ieden drugiego miłości. *Petr. Ek.* 64. dla wzaiemney miłości iednego ku drugiemu). *Plur.* Iedni – drudzy =, ci – tamci, **die einen – die andern; einige – andre**; *Vd.* eni, enkatiri). – §. Co za ieden? = co zacz, **was für einer?** Cóż ty za ieden iesteś? powiedzże mi przecię. *Trgb. S. M.* 67. Cóż to ia za ieden iestem, którego uszy słowem iakim obrazić wielką niegodziwoś ią iest! *Pilch. Sen.* 341. – *§. ieden =, iaki, który, *drugi, **ein**, *Articul. Indefin.*, *im Plur.* **ohne**

allen Beysatz. Popiel II. iako ieden Sardanapalus, w rozkoszach żył. Gwagn. 25. wie ein Sardanapal. Na ostatek boiaźń i tysiąc innych rzeczy, ktore pod czas i iednę święcicę ze stateczności zwiodą. Gorn. Dw. 413. Niemasz tego iednego dnia, tey iedney godziny, kiedyby mężczyzna, zamiło awszy, nie był pilen, iako ieden pies, drzwi tych, które polubił. ib. 284. Prosiła Kunegunda, aby tak, iako iedna mniszka uboga pogrzebiona była. Skarg. Zyw. 1, 155. (cf. iako drugi zakonnik), wie eine arme Nonne. Nie zażywał Moyżesz dworzan do posługi; na wszystkim, iako ieden pospolity człowiek przestawał. ib. 332. Bałwany twoie mam sobie za ieden gnóy. ib. 409. Niepotrzebne baśnie, tak wiele ważą, iak ieden sen właśnie. Bard. Tr. 201. Wstyd ieden, że słońce to widzi. Birk. Chmiel. A 3 b. Stałem się teraz za moim niezdrowiem Iedną im piosnką i iednym przysłowiem. Chrość. Job. 110. Puściła się między nieprzyiacioł, biiąc ich, iak ieden żołnierz naylepszy. Petr. Et. 63. iak który naylepszy żołnierz). Dochodami kościelnemi powinnych swoich bogacić, za iedno świętokradztwo sobie miał. Skarg. Zyw. 1, 286. Twoi ludzie naszym poddanym szkody działali, iako iedni nieprzyiaciele. Stryik. 673. wie Feinde. - §. Iakiś, pewny, ein gewisser, ein; Był ieden człowiek bogaty, który się obłóczył w bisior. 1 Leop. Luc. 16, 20. człowiek niektóry. 3 Leop.). Powiem ci iednę rzecz. Teat. 15, 71. coś). - *§. Ieden każdy, Bh. gedenkaždý; Slo. gedenkaždi; Sr. 1. yedenkajdé; każdy z osobna, wszelki, unusquisque. Mącz. ein jeder, jedweder. Ieden każdy boy się oyca i matki swéy. Leop. Levit. 16, 3. każdy. Bibl. Gd.). IEDNA IAGODA, herba Paris, wronie oko, Einbeer, rośnie w lasach ciemnych i chłodnych w Maiu; nosi ieden kwiat, a z niego potym iednę iagodę brunatną. Kluk Rosl. 2, 223. IEDENASCIE, - ftu, n., Iedennaście, numer. card., Bh. gedenáct; Slo. gedenácte, gedenást; Sor. 2. jadnascżo, janascżo; Sor. 1. jydnacże, jidnacżo; Crn. enajst; Vd. ednaist; Sla. jedaneest; Cro. jedënnáyszt, jedenajzt; Bs. jedanaeste, jedanaest, jednaes; Rs. одинадцать; ieden nad dziesięć. Elem. 107. eilf. IEDENASCIORO, - rga, n., eilf Stück. Oyciec z iedynaściorgiem dzieci (t. i. różnéy płci). IEDENASCIORAKI, - a, - ie, Bh. gedenácterý; Sr. 2. jadnascżeraki; iedynastu różnych gatunków, eilferley. IEDENNASTEK, - stka, m., liczba iedenaście zamykaiąca. Wlod. eine Zahl von eilf Stück; Rg. jedanaesterizza. IEDENNASTKA, - i, ż., Bh. gedenactka; liczba iedenaście wyrażaiąca, die Eilf. IEDENASTOKĄT, - a, m., ennecangulum, figura o iedenastu kątach i ścianach równych. Solsk. Geom. 3. das Eilfeck. IEDENASTOGRAN id. - IEDENASTOLETNI, - ia, - ie, Bh. gedenactiletý, lat iedenaście maiący, eilfjährig. IEDENASTOŁOKCIOWY, - a, - e, łokci iedenastu, eilfellig. Dzida iedenastołokciowa. Dmoch. Jl. 1, 214. *IEDENKAZDY ob. Ieden. IEDENNASTNY, - a, - e, iedenaście razy tylki, eilffältig. Ziarno wydaie iedenastny owoc. IEDENASTY, - a, - e, num. ordinal., w porządku liczby między dziesiątym a dwunastym będący, der eilfte; Boh. gedenáctý; Slo. gedenásti; Sor. 2. jadnasti; Sor. 1. yednaté, jydnaty; Vd. ednaisti, enajsti; Crn. enajstè; Cro. jedënnayszti, jedennajeszti; Sla. jedanaesti; Bs. jedanaesti; Rg. jedanaèsti; Rs. одиннатцатой, первыйнадесять, первыйнадесять, первоенадесять. Iedenasta biła, scilic. godzina, es hat eilf (Uhr) geschlagen. IEDENZE, IEDNAZ ob. Ieden.

Dalszy ciąg pochodz. pod słow: Iednać.

IEDLCA ob. Ielca.

IEDLA ob. Iodła. IEDLINA, - y, ż., Bh. gedle; Vd. jedlovina, jeuni liesa, jedlou liesa, jev'shje; Bs. jelovina; Rg. jelovina, cesvina, cesviniscte; Cro. jelje, jelische, jelovische); drzewo iodłowe. Kluk Rosl. 2, 24. Tannenholz, Tannen, Weißtannen. IEDLINKA, - i, ż., demin., das Tannenbäumchen; Vd. jeuka, hoika; Cro. jelvicza, jalvicza). Miła iedlinko, wszak się me oko nie zwiodło, Znalazłem cię, ach rośniy, kiedyś będziesz iodłą. Zab. 9, 379. Eysym. 2 iedlinka abo Kamfora, ziele do iodły podobne, zapach Kamfory maiące, Selago Camphorata, Campherkraut. Syr. 612. abo ziele kamforne. ib. IEDLINOWY, - a, - e, Iodłowy, od iodły, iedliny, Tannen=, Vd. jedlou, jeuni, jenshen, jelou; Cro. jalòv, jelov; Ec. еловый; Gr. ἐλάτινος.

IEDŁO ob. Iadło.

IEDNA ob. Ieden. IEDNAC, Iednać, - ał, - a, czyn. ndk., zjednać dk., Bh. gednati, zgednati; Bs. stecchi, dobitti; Vd. ediniti, sediniti, enakiti, enakuvati, vdinjati; Rs. удобрять, удобривать; Ec. единю, Gr. ἑνόω, lat. unio). 1) pogadzać niezgodne, ausgleichen, vergleichen. Lepiéy złe pany wadzić, niźli iednać. Ezop. 132. Gdy się wadzili, iednał ie w pokoiu, mówiąc: iesteście bracia, czemu ieden drugiemu bezprawie czyni? 1 Leop. Act. Ap. 7, 26. b) iednać czeladnika = naymować, umawiać, przyymować do służby, Vd. pogoduvati, vunvseti, vdinjati, povdiujati, vjetuvati, savdinjati; Gesinde in Dienste nehmen, miethen, sich mit ihnen um den Lohn vertragen. Gospodarz wyszedł rano iednać a zmawiać robotników do winnicy swoiéy. 1 Leop. Math. 20, 1. Mamkę iednała. Glicz. Wych. D 5 b. - §. uymować sobie, für sich einnehmen, gewinnen. Ile słabość ludzka zdoła, Iednay sobie wszystkich zgoła. Jakub. Bay. 63. Iednać sobie co, = wyrabiać sobie, sich bewerben, für sich zu bewirken suchen, sich zu verschaffen suchen, bewirken, verschaffen. U Iana Lubomirskiego, oprócz pobożności, insze rzeczy nie zwykły nikomu chęci i miłości iednać. Boter. A 4. IEDNAC się recipr., pogadzać się; umawiać się, sich vergleichen. Kto z kim miał nienawiść iaką, iednali się i przepraszali. Star. Ryc. 46. Iednaymy się, a pokóy wieczny między sobą ułożmy. Biel. Hst. 15. Tak trzeba sługom służyć, iako się iednaią. Starow. Ref. 136. IEDNANIE, - ia, n., subst. verb., pogadzanie, umowa, die Ausgleichung, Aussöhnung, das Vergleichen, der Vergleich. Trudne z głupim a chciwym iednanie. Białob. Odm. 9. Bez wina wesele, chrzciny, iednanie bydź nie może. Star. Ref. 40. IEDNANY, - a, - e, part. perf., pogodzony, ausgesöhnt, ausgeglichen. Iako żyd chrzczony, iako wilk chowany, Tak iest niepewny przyiaciel iednany. Pot. Arg. 26. Iednane n. subst., zapłata za pogodzenie, Versühngeld, Sühngeld. Strony mogą się z sobą godzić, wszelako strona, która zasłuży na karę, po-

powinna do skarbu zapłacić należność, pod imieniem iednane. *Czack. Pr.* 2, 71. Pochodz. słowa *iednać: naiednać, poiednać, przeiednać, przeiednany, nieprzeiednany, uiednywać, uiednać, wyiednać, zaiednać, zjednać.* *IEDNĄC *adverb.*, iedną razą, raz ieden raz, **einmal**; *Cro.* jednóch, jedenkrat; *Sor.* 1. **yónu, junu**; *Rs.* единицею, единожды. Będzie się modlił nad rogami ołtarza iednąc w rok. 1 *Leop. Ex.* 30. i to tylko iednąc w rok. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 1. Gdy iednąc zatrąbisz, zeydą się do ciebie hetmani. *ib. Num.* 10, 4. raz. 3 *Leop.*). *ib.* 3 *Mach.* 6., *ib. Act. Ap.* 26, 4., *ib. Math.* 19, 8. IEDNACKI, - a, - ie, od iednacza, rozjemczy, **schiedsrichterlich**. Skazanie iednackie. *Sax. Porz.* 113. Od dekretu iednackiego appellacya się nie godzi. *Szczerb. Sax.* 67. Dekreta iednackie z pilnością maią być strzeżone. *ib.* 171. IEDNACZ, - a, *m.*, pogodziciel, rozjemca, **der Schiedsmann, der Versöhner, der die Streitenden aussöhnt**; *Bh.* **gednatel**. Iednacz stron sądowny, urzędowny, kompromissarz. *Cn. Th.* **der Schiedsrichter**. Apellacya nie idzie od sentencyi iednaczów, ktore sobie strony z spólnego zezwolenia biorą. *Sax. Porz.* 112. Iednacz, którego, ani prawo, ani przysięga wiąże, gdzie chce obrócić wolą swą może, komu chce przyda, komu chce uymie, i skaźń swoię, nie tam, gdzie prawo albo sprawiedliwość każe, ale tam, gdzie go ludzkość albo miłosierdzie pędzi, nakieruie. *Gorn. Sen.* 148. Pośrzednik a iednacz boga i ludzi Chrystus Iezus. *W. Post. W.* 209. Iednacz między bogiem a człowiekiem. *Biel. Hst.* 19. **der Mittler und Versöhner**. Iednacz kupca, kupi, roitrucharz, stręczyciel. *Cn. Th.*, *Tarn. Ust.* 90., *Bh.* **gednatel**; *Vd.* savdinjavez, vdinjavez; *Sr.* 1. **dowiswar**; *Bs.* opravilaç; *Ec.* своди́тель, посре́дственникъ въ торговлѣ; **der Unt. rhändler** negocyator). Iednacz, machlerz. *Volck.* 764. IEDNACZKA, - i, *ż.*, rozjemczyni. pogodzicielka, pośrzedniczka, *Bh.* **gednatelkyne**); **die Aussöhnerinn, Versöhnerinn, Vermittlerinn, Unterhändlerinn.** N. Panna, pośrzedniczka i iednaczka świata. *W. Post. W.* 3, 336. Zdrowa bądź pośrzedniczko przenaychwalebnieysza, i wszystkiego świata iednaczko. *Skarg. Zyw.* 1, 79. *IEDNACZYĆ, *Iednaczyć *cz. ndk.*, iednakim lub iednakowym czynić, równać, **gleich machen, gleichen**; *Cro.* jednachiti; *Bs.* ujednaciti, sjednaciti sravniti; *Dl.* szyednacsiti; *Rg.* jednàciti. IEDNAK, Iednakże *adv.*, *Bh.* **gednak**, *partim, ex parte*; *fere, ferme*); *Sr.* 1. **tohlapak**; *Slo.* **nicméneg, nis'tméneg**; *Cro.* niftarmèuye, podpunoma; *Ross.* однако, однакоже atoli, wszelako, przecię, iednakowo, **gleichwohl, dennoch**. Iednakże ięzyki ludzkie wiele mogą. *Boh. Kom.* 4, 81., *Kucz. Kat.* 3, 357. Iednak to dobrze Iowiszem zostać, Choć rządzić światem mozoła. *Knioź. Poez.* 1, 91. IEDNAKI, - a, - ie, IEDNAKOWY, - a, - e, iednegoż rodzaiu, równy, nieodmienny, **einerley, gleich**; *Bh.* **gednaki**; *Slo.* **gednaki, gednort, gednasobni**; *Sr.* 2. **jadnaki**; *Sr.* 1. **jenaki, yenaki, yenuiski**; *Vd.* enakshen, enák, enakushen, enakomeren; *Crn.* enak; *Cro.* jednak; *Sla.* jednák. - a, - o, jednostruk; *Dl.* yednak; *Bs.* jednak, jednostrukki, ugnuli; *Rg.* jednaak, jednomjerni; *Rs.* одинакій, единакій. 1) od siebie samego nieodmienny, iednostayny, sobie równy, **sich gleich bleibend, gleich, unverändert**. Nieiednakie zawsze szczęście. *Cn. Ad.* 600. Iednaki pomniy umysł mieć na pieczy, Czyć dobrze pôydą, czy opacznie rzeczy. *Hor.* 1, 194. *aequam mentem.* Te słodkie rozmowy, chociaż zawsze były iednakie, przecięż nam się zdawały odmienne. *Stas. Num.* 2, 60. Iednym a iednakim głosem prawo ma do wszystkich mówić. *Modrz. Baz.* 288. - §. 2) z drugim iednaki, iednakowy, tegoż z nim gatunku, iemu równy, **einem andern gleich, mit ihm einerley**. Zycie rożne, grob iednaki. *Zab.* 15, 170. Panowie i żebracy Po śmierci iednacy. *Bratk. P.* Myśmy wszyscy iednéy natury z iednego oyca, ieden i iednaki na sobie obraz boży nosim, iednakośmy krwią Iezusową odkupieni. *Skarg. Kaz.* 365. Biegi iednakowego kierunku, czyli iednostronne. *Hub. Mech.* 2. Oba bliźnięta, a tak iednakowi, Ze się rodzice sami omylali. *P. Kchan. Jer.* 231. I w iednym ptak się gniaździe nieiednaki lągnie. *Pot. Jow.* 76. Na iednakowe występki iednakowe kary wymierzane bydź powinny, bez osób różnicy. *Gaz. Nar.* 1, 278. - §. 3) iednaki, iednakowy komu, = oboiętny dla niego, **für einen gleichgültig, ihm einerley**. Sprawiedliwemu każda śmierć iednakowa. *Skarg. Zyw.* 2, 296. Małym się schylał; większym zaś iednakowym się stawił. *Skarg. Zyw.* 1, 384. IEDNAKO, IEDNAKOWO *adverb.*, równo, nie różniąc się, iednym sposobem, nieodmiennie, iednegoż gatunku, **auf einerley Art, unveränderlich, ohne Unterschied, gleich, auf gleiche Art**; *Bh.* **gednako**; *Sr.* 2. **jadnak, janak**; *Sr.* 1. **yenak, pjezyedne**; *Bs.* jednako; *Sla.* jednâko; *Rs.* единáче, одинáково; *Ec.* единáко, единáково. Nieiednako się zawsze powiedzie. *Cn. Ad.* 600. Iednako wszystkich leczyć; iedną receptą na wszystkie choroby. *ib.* 312. Nieiednako bóg daie, iednemu gęś, drugiemu iaie. *Rys. Ad.* 43. Wszyscy i naymożnieysi królowie iednako iako i kmieci się rodzą. *Skarg. Kaz.* 615. Iednaki na sobie obraz boży nosim, iednakośmy krwią Iezusową odkupieni. *Skarg. Kaz.* 365. Niezbedna śmierć iednako bez wyboru skacze, Tak do chałup ubogich, iak w pańskie pałace. *Petr. Hor. A* 4. Równo się sądźmy i pospólstwo i wy, Iednako niechay cierpi, kto iest krzywy. *Zab.* 15, 273. Iednako karać, kto iednako broi. *Bratk. S* 3 *b.* Iednako to nas boli; tak to mnie, iak ciebie dokucza. *Cn. Ad.* 311. Nie wszystko wszystkim iednako się widzi. *Rys. Ad.* 48. I wielcy i mali Wszyscy iednako niech prawa słuchaią. *P. Kchan. Jer.* 115. Nie wszystko iest iednako wszędzie, każde kraie Maią swoie ustawy, swoie obyczaie. *Min. Ryt.* 3, 311. - §. Iednakowo *ob.* Iednak, atoli, wszelako. IEDNAKOSC, IEDNAKOWOSC, - ści, *ż.*, równość, iednostayność, nieodmienność, **die Einerleyheit, die Gleichheit**; *Bh.* **gednakost**; *Sr.* 1. **yenakost**; *Crn.* enakost, enakomernost; *Cro.* jednachtvo, jednakoszt; *Dl.* yednastvo; *Rg.* jednaakos, jednákos, jednovàrstnos, jedonaravnos; *Bs.* jednaçnóst, jednącenstuo). Iednakowość łacno tęsknicę rodzi. *Birk. Dom.* 111. Sprzykrzyła mi się ta nieustanna iednakowość. *Teatr* 30 *b*, 29. Z iednakowości przyczyn równe skutki. *Czack. Pr.* 199. *IEDNAKOTRZYMAŁOSC, *IEDNAKOUSTAWICZNOSC, - ści, *ż.* iednostayność, *tenor*, tak może bydź zwana. *Mącz.* **die Unveränderlichkeit, das Gleichbleiben.** IEDNAKOWIC,

Iednakowić *cz. ndk.*, *iednaczyć, iednakim lub iednakowym uczynić, gleich machen, gleichen; *Rg.* jednačiti; *Dl* yednacsiti). Ieslibyście swoię liturgią z Rzymską chcieli iednakowić, tedy... *Sak. Persp.* 30. IEDNAKZE *ob.* Iednak. IEDNAM, IEDNANIE, IEDNANY *ob.* Iednać. IEDNAZ, Iednaż *ob.* Ieden. 1) IEDNO, IEDNOZ, IEDNOZE *ob.* Ieden, - dna, - dno. 2) IEDNO, IENO, *adverbial.*, tylko, *Bohem.* gednau, gednom, gedne, gediné, genom, gen; *Slo.* gen, len, len: tolko (cf. li); *Sorab.* 1. jeno, yeno, yacz (yónu, junu raz *semel*); *Sorab.* 2. jadno, jano; *Vind.* samuzh, samu, ko tu, ko, le (*Vd.* jenu, inu, *Crn.* jenu, jenoj = i, *et*); *Bs.* listom, istom, samo; nur. a) niewięcéy tylko, einzig, nur, nichts mehr Na objedzie u Wezyra zwyczaynie nie bywa, ieno dwanaście mis. *Klok. Turk.* 61. Nie chciał pogan mieć w swym woysku, iedno same chrześciany. *Star. Ryc.* 44. Iedno też to umiesz. *Cn. Ad.* 316. On się zaprzał, iż nie umiał iedno tylko po Polsku. *Paszk. Dz.* 25. Uciechy inszéy nie macie, iedno ielenie, iedno gładkie łanie z łuczków po górach strzelacie. *Tward. Daf.* 8. Tu niemasz ani miasta, ani wsi, ale iedno drzewo a kamienie, iedno liście a trawa. *W. Post. W.* 2, 131. Sakrament bierzmowania nie *iedno zaniedbany być nie ma, ale z wielką pobożnością przyimowany. *Kucz. Kat.* 2, 372. nietylko"). - §. Cnotami, co ich iedno iest, wszystkiemi ozdobiony. *Zbil. Drog. F*, t. 1. żadnéy niewyiąwszy, wszystkiemi a wszystkiemi, so viel es nur immer deren giebt. U niéy wszystko w ład idzie, co *ien kolwiek czyni. *Gaw. Siel.* 370. t. i. cokolwiek iedno abo tylko, alles was sie auch immer thut. c) Iedno, = zawsze a zawsze, ustawicznie, nichts als, immer nur. Iedno daway, iedno naleway przez cały dzień. Iedno robić, robić. d) kondycya, za którą co nastąpi, nur, die Bedingung auszudrücken. Możesz bydź zbawionym, iedno miéy posłuszeństwo, a coć każę, to uczyń. *Skarg. Zyw.* 2, 366. Iedno Boga, *adde aliquid* żyto, żniwo *etc.* iedno boga, *Agricolarum dictum: Faveat modo Deus, messis erit uberrima. Cn. Ad.* 305. cf. da - li bóg, geliebt es Gott, mit Gottes Hülfe. Oy dziewczę, niechby ia ieno matką twoią była! *Teat.* 30 *b*, 112. By iedno to prawda. *Cn. Th.* Nie maszli go tam iedno. *ib.* By iedno tam nie był. *ib.*, *Sor.* 1. jeno nij. By się iedno nie wygadał, wenn er sich nur nicht verschnappt hat. Uczyń iedno, uyźrzysz, coć się stanie. *Gorn. Sen.* 182. thue es nur. Sprobuy iedno. = abo *króciéy:* sprobuyno cf. *enclyticon* - no. Słuchay ieno, = słuchayno. Day go djabłu, iak hardzi, patrzaycie ieno. *Teatr* 8, 115. - d) iedno =, nie inaczéy tylko, es ist nicht anders (sondern). Któż ci pokazał, żeś nagi; iedno żeś iadł z drzewa. *W. Genes.* 3, 11. (izaliś nie iadł? *Bibl. Gd.*) es ist nicht anders, du hast von dem Baume essen müssen; es kann nicht anders seyn. - e) Iedno, *adverb. temporis*, nur. Iednom uszedł, iednom zsiadł z woza, = ledwiem *vel* tylko com, *vel* dobrzem zsiadł z woza, aliści ... *Cn. Th.* cf. *źle*), ich war nur vom Wagen gestiegen; kaum v. W. g.; nur erst v. W. g. Iedno go nie widać, = tylko co go nie widać, er muß gleich kommen; er soll jeden Augenblick kommen, er kann nicht lange mehr bleiben. Gdyśmy się gotowali w drogę, i iedno było wsieśdź na okręt, boskie zrządzenie nieiakie trudności przynosiło. *Warg. Radz.* 17. IEDNOBARWY, - a, - e, iednofarby, iednéy barwy, t. i. farby, einfarbig; *Vd.* enofarben, enakes ne farbe; *Rs.* одноцвѣтный; *Eccl.* единоцвѣтный. IEDNOBOCZNY, - a, - e, - *ie adv.*, z iednego boku, von einer Seite, einseitig cf. iednostronn.). Brat dwuboczny miał dwóch spólnych przodków, iednoboczny połowę tylko liczy. *Czack. pr.* 2, 17. *IEDNOBYTNY, - a, - e, *Rag.* iednobitni, iednosucni, *consubstantialis*, iednego bytu, *Rg.* jednobitje, jednosuccjanstvo, jednobitnos *consubstantialitas*, *ob.* spólistny, społistność.

IEDNOCHODA, INOCHODA, IEDNOCHODZA, - y, *ż.*, *Bh.* mimochod, drysslak; *Rs.* иноходь; pewny chod koński, prędszy od kłusaka, *mollis glomeratio cruum alterno explicatu. Cn. Th.* der Zelt. der Zeltergang, der Paß, der Antritt, der Dreyschlag eines Pferdes. Ieden urodził się z krzywemi, drugi z prostemi nogami, Więc ieden inochodą, drugi idzie grędą. *Rey Wiz.* 128. Między ptaki widamy różne natury, ieden waśniwy, drugi pokorny, ieden rychły, drugi leniwy, ieden grędą, drugi inochodą. *Rey Zw.* 67 *b.* Patrz, iż mu się nadęła gęba, iako szkapie Gdy się owo z bystrości inochodą z łapie. *Rey Wiz.* 173. *tolutim. Cn. Syn.* 885, *Sr.* 1. potacjne. Niechay chodzi kłosem, a nie iednochodą. *Papr. Pr. E* 2 *b.* - §. na iednochody =, prędko schnell, eilends. Oni gdy z woyskiem szli na iednochody z niebezpieczeństw ie dalszych oswobodzą. *Chrość. Luk.* 317. - §. Zbił go z iednochody, *prosperum eius rerum successum impediuit. Cn. Ad.* 843. zbił z pochopni; *Ross.* сбишь сь пахвѣ, cf. pomylono mu szyki; pomieszano koncepty. man hat ihn aus dem Gleise gebracht, ihm das Concept verrückt, einen Strich durchgezogen. Zdrayce, przed którym się, żyć zacząwszy, kryiesz, W krótkim czasie synu moy, z iednochody zbiiesz. *Pot. Arg.* 550. Zbiię tę iego pychę z iednochody. *Pot. Arg.* 136. Wyrzuć cugle igranéy fortunie, Ufay, że ią tym samym zbiiesz z iednochody. *Pot. Arg.* 35. Duma pogańska ze swoiéy iednochody strącona. *Leszcz. Class.* 97. *Ec.* въ тупикъ приmmu. Truchleie w sercu, coraz z iednochody spuszcza. *Pot. Syl.* 295. *cf.* z kwinty spuszczać, den Muth sinken lassen. IEDNOCHODNIK, INOCHODNIK, - a, *m.*, IEDNOCHODNICZEK, - czka, *m.*, *demin.*, koń iednochodą idący, cf stępak, *Boh.* mimochodnik; *Sr.* 1. tupotak, hustoho stupa kon; *Crn.* jahôn, *Cro.* pruszècz; *Rg.* jorga, prusaz, dobronosaz; *Rs.* машмакъ, машмачокъ, иноходецъ; *Dl.* prusszacz; *Hg.* poroczka; *Vd.* cetter, hiter koin); der Zeltgänger, Paßgänger; *equus gradarius Mącz, tolutarius. id.* hiszpański inochodnik, *asturco, equus generosus hispanus. id.* Iednochodnik *latiores passus facit et minus placide fert sessorem, quam* stępak. *Cn. Th.* 1066., *Mon.* 75, 589., *Dasyp* Z 4 *b A a.* Niedbały Woiewoda w exekucyi naszego statutu, za winę téy niedbałości inochodnika nam dadź ma, tyle, ilekroć się niedbalstwa dopuści. *Herb. Stat.* 177. *J. Olbracht.*, *equum ambulatorem Vol. Leg.* 1, 271. Za tę summę, nie lada konia, ale i iednochodnikabym wziął. *Alb. n. W.* 16. Do dobrego trudno o kłusaka, a do złego iednochodniczek iak tu był. *Rys. Ad.* 10. Naydzie się do złego wnet inochodnik

doiczek, Ale gdy do dobrego, musi iść piechotą, bo i o szkapę trudno, gdy iechać za cnotą. *Rey Wiz.* 22. Na inochodniczku się przeieździć. *ib.* 164.
IEDNOCHWILNY, - a, - e, iednego czasu, **zu gleicher Zeit.** Ot do dwóch razem tleie ogniem iednochwilnym. *Hul. Ow.* 144. IEDNOCIAŁNY, - a, - e, o iednym ciele, **einleibig.** IEDNOCIENNY, - a, - e, n. p. Iednocienni mieszkańcy, którzy rzucaią cień zawsze w iednę stronę. *Sniad. Jeo.* 140. *IEDNOCTWO, - a, *n.*, zjednoczenie, iedność, **die Einheit.** Tu o władzę zwierzchności i iednoctwa lub oddziału idzie. *Smotr. Lam.* 56. IEDNOCZESNIK, - a, *m.*, rowiennik co do czasu, wieku, iednego z drugim czasu, spółczesnik, *Ross.* единовременникъ, **ein Gleichzeitler.** IEDNOCZESNY, - a, - e, iednego czasu, **gleichzeitig,** rowienniczy, *contemporaneus. Mącz.*, *Znosk. Kond.* 21., *Sr.* 1. **penakoho tjaßa;** *Rg* jednodóbni; *Rs.* единовременный. *IEDNOCZĘSTNY, - a, - e, iednę część zamykaiący, *Eccl.* единочастный, **eintheilig.** *IEDNOCZŁONNY, - a, - e, o iednym członku, **eingliederig, einsätzig, aus einem Satze;** *Rs.* одночленный. IEDNOCZYC, Iednoczyć, - ył, - y, *cz. ndk.*; zjednoczyć, uiednoczyć *dk.*, ściśle połączać w iedno, **vereinigen, verbinden;** *Bh.* **sgednotiti, sgednocowati;** *Slo.* **sgednocugi;** *Sr.* 1. **zjednosciu, pjezjednoscjam, pjezjednosćjeno;** *Vd.* edinazhiti, esdinuvati, enakuvati, enakiti; *Crn.* edinem, ediniti, edinuvam, edinujem, edinuvati, edinuvanje, edinazhènje; *Cro.* jediniti; *Rg.* jednâciti, jednacivati, sjednaciti, jednaacim, sjediniti *Bs.* jednaciti, siednaciti, ujedniti, sjediniti; *Ross.* соединить, соединять, присоединить, сообщить, сообщать. Te dwa mocarstwa, acz o uiednoczoney sił potędze, zachować się nie zdołały. *Zab.* 16, 133. Ociec niebieski zjednoczył nas w iedno ciało pod synem swoim, głową naszą. *Baz. Hst.* 154. cf. wcielić). Poiął Witold umarłej żony swoiey ciotkę; ktore małżeństwo biskup Włocławski iednoczyć ważył się. *Krom.* 481. *iunxit*). Niebiescy mieszkańce z ziemskiemi się iednoczą, i rzecz się ied a z widomych i niewidomych staie. *Skarg. Zyw.* 1, 426, *Ec.* единствоватися. *Smotr. Nap.* 52. Iednoczący *Ross.* единительный. IEDNOCZYCIEL, - a, *m.*, łączyciel w iedno, **der Vereiniger;** *Rs.* соединитель; *w rodz. żeńsk.* IEDNOCZYCIELKA соединительница. *IEDNODARNY, - a, - e, *Ec.* единодарный, *Gr.* μονόδωρος *una cum donatione.* *IEDNODASZY, - a, - e, *Ec.* единокровный, *единокровельный, *Gr.* μονόροφος, *uno culmine tectus.* IEDNODNIOWY *obacz* Iednodzienny. *IEDNODUSZNY, - a, - e, - ie *adverbial.*, duszy iedney, iednomyślny, **ein Herz und eine Seele habend, einmüthig, einträchtig;** *Vd.* enodushen, enovolen; *Rs.* единодушный; *Ec.* единодушный, *Gr.* ὁμόψυχος *unanimis*; согласодушный, у котораго душа или сердце съ кѣмъ согласно. *Verb. neutr.* единодушствую *Gr.* ὁμοψυχέω. *Subst.* единодушіе, *Gr.* ὁμοψυχία; *Vd.* enodushnost, enovolnost; *Rag.* jednoduscnos *sympathia.* IEDNODWORZEC, - rca, *m.*, *Rs.* однодворецъ, **Einhöfner, Höfner.** W Rossyi iednodworców imię nosi klassa ludzi podobieństwo maiąca do boiarów w Litwie, pośrzedniczego stanu między szlachtą a chłopami. *Czack. Pr.* 1, 306. **Mittelstand zwischen Edelmann und Bauer.** *IEDNODWOILKA, *Slo.* **gednodwogilka** *hendiadys.* IEDNODZIENNY, IEDNODNIOWY, - a, - e, dzień ieden trwaiący, *Vd.* enodanski, enoga dnu, **einen Tag dauernd, eintägig.** Cokolwiek w sobie ma ten świat odmienny, Wszytko przemiia, iako iednodzienny Kwiat, ktory pięknie się rozwinie Rano, a w południe zaginie. *Zimor. Siel.* 319. Iednodzienny robaczek, *hemerobion. Cn. Th.* **ein Wurm, der nur einen Tag lebt;** *Boh.* **gepice.** Gorączka iednodzienna. *Dyk. Med.* 2, 342. Iednodniowy deszcz. *N. Pam.* 9, 272., *Ec.* единоденство, *Gr.* μονημέριον *unius diei duratio.* IEDNODZIERZ, - a, *m.*, ktory sam ieden państwo dzierży, despota, **ein Despot;** *Ross. et Ec.* единодержецъ monarcha; единодержавствовать monarchą bydź). Dumny iednodzierż swoiemi woynami przeszło milion ludzi wytracił. *Przestr.* 289. cf. iedynowładzca, samowładzca. IEDNODZIERZTWO, - a, *n.*, despotyzm, **die despotische Regierung;** *Rs.* единодержавіе, единодержавство monarchia, единодержавный monarchiczny. *IEDNODZWIERNY, *IEDNODRZWICZNY, - a, - e, o iednych drzwiach, **einthürig;** *Eccl.* единодверный, *Gr* μονόθυρος. *IEDNODZIETNY, - a, - e, o iednym dziecięciu, **mit einem Kinde;** *Eccl.* единочадный, *Gr.* μονότεκνος. IEDNOFUNTOWY, - a, - e, iednego funta, **einpfündig;** *Vd.* funten, eno librast. IEDNOGARBY, - a, - e, o iednym garbie, **einbucklig;** *Ross.* одногорбый. IEDNOGŁOSNOSC, - ści, *ż*, zgodne na iedno głosy, **die Einstimmigkeit, einhellige Stimmen;** *Vd.* enoglasnost, enovolnost, enosaltopnost, enakoglasnost; *Rs.* единогласіе, согласіе (= harmonia, akord). Materya status iednogłosnością może się tylko stanowić. *Dyar. Grodz.* 132. cf. iednomyślność, cf. większość). IEDNOGŁOSY, IEDNOGŁOSNY, - a, - e, IEDNOGŁOSNIE *adv.*, równie brzmiący, **gleichtönend, einstimmig;** *Vd.* enakoglasen, enoglasen; *Sr.* 1. **yednowóßné;** *Rg.* jednoglasno; *Rs.* единогласный, согласно. Taykroć te stada ptaków na powietrzu krzyk iednogłosy dawszy, dzieliły się na dwa woyska. *Otw. Ow.* 535. IEDNOGŁOWY, - a, - e, o iedney głowie, **einköpfig;** *Cro.* jednoglav; *Rs.* одноглавый; *Ec.* единоглавый. IEDNOIĘZYCZNY, - a, - e, n. p. Słowianie naród iednoięzyczny. *Nar. Hst.* 2, 3. iednego między sobą ięzyka, **von einer Sprache.** IEDNOIMIENNY, - a, - e, iednegoż imienia, lub też o iednym tylko imieniu, **einnamig;** *Rs. et Ec.* единоименный, одноименный *Gr.* ὁμώνυμος, συνώνυμος. *Subst* единоименство *Gr.* ὁμωνυμία. IEDNOISTNOSC, - ści, *ż.*, teyże istoty istność, **gleiches Wesen;** *Cro.* jednobitje, jednobitnoszt; *Dl.* jednoszuchansztvo; *Ross.* единосущіе, единосущность; *Ec.* единоестественность. Wyznania iednoistności Chrystusa z oycem mocno bronił Hilaryusz. *Skarg. Zyw.* 1, 34. IEDNOISTNY, IEDNOISTY, IEDNOISTOTNY, - a, - e, **von gleichem Wesen, gleichen Wesens;** *Sr.* 1. **yedneye substancje;** *Cro.* jedinoszobsztven, jednobitén, jednobitni; *Dl.* jednoszuchni; *Ec.* единосущный, единоестественный (*oppos.* иносущный). Syn boży z oycem swym iednoistny. *Hrb. Art. D* 2. homousios *ob.* spolistny, *iedynoiestestwenny). Syn boży iednoistny oycu. *Skarg.*

Zyw. 1, 40. Syn boży iednoistotny oycu. *Skarg. Dz.* 143. Duch oycu z synem iednoisty. *Groch. W.* 834. *Consubstantionalis patri*, to iest, iednoistotny z oycem; którego słowa, choć w piśmie niemasz, ale rzecz iest. *Skarg. Dz.* 194. Iednoistna Troyca. *Hrb. Art.* 118. - IEDNOKŁĄCZNY, - a, - e, klącza iednego, **mit einem Strunke.** Slaz iednokłączny abo iednoprętny. *Syr.* 1103. IEDNOKŁYKTY, - a, - e, o iednym kłykciu, iak wielki palec, **einknöchelig, einknöbelig, nur einen Knöbel habend, wie z. B. der Daumen.** *IEDNOKOLENNY, *IEDNOKOLANKOWATY, - a, - e, o iednym kolanie lub kolanku n. p. zdziebło, *Rs.* однокол̂ѣнный, **einknieig, einknotig.** *IEDNOKOŁKA, - i, *ż.*, cokolwiek o iednym kole, **ein *Einräder, etwas mit einem Rade**; *Rs.* однокóлка *cabriolet* karyolka. IEDNOKOŁNY, - a, - e, o iednym kole, **einräderig**; *Rs.* однокóлый. IEDNOKONCZATY, - a, - e, o iednym końcu, iednośpiczasty, **einendig**. *Rs.* одноконéчный. IEDNOKONNY, - a, - e, o iednym koniu, **mit einem Pferde, einspännig.** Fury iednokonne. *Aig. Ceg.* 17. *IEDNOKORYTNY, - a, - e, (*Rs.* однокорытный n. p. pies, z iednego koryta z drugim iadziący). IEDNOKORZENNY, - a, - e, o iednym korzeniu, **einwurzelig**; *Ec.* единокорéнный. IEDNOKSZTAŁTNY, - a, - e, tegoż kształtu, **von einerley Gestalt. gleich gestaltet**; *Vd.* enovishen, enofurmen; *Sor.* 1. **yednojtawtné**, *Rg.* jednovarstan, jednonarávni; *Rs.* единообрáзный; *Ec.* единовúдный. Ruch iednokształtny, *uniforme*, w którym ciało rucha się w sposób statecznie iednakowy, że zawsze iednakową rozległość mieysca w iednakowym przeciągu czasu przebiega. *Jak. Mat.* 3, 229. cf. *Sniad. Alg.* 29. IEDNOKSZTAŁTNOSC, - ści, *ż.*, iednakowość **die Gleichförmigkeit, gleiche Gestalt**; *Sr.* 1. **yednojtawtnoscj**; *Vd.* enovishnost, enofurmnost; *Rg.* jednovàrstnos, jednonaravnos; *Rs.* единообрáзïе. IEDNOKUPSTWO *ob.* Iedynokupstwo, samokupstwo (*Rg.* jednokupni *concors*). IEDNOKWIETNY, - a, - e, o iednym kwiecie, **einblumig**; *Ec.* едно оцвѣтный, *Gr.* μονανθής. IEDNOLETNI, - ia, - ie, *Cro.* jednolètni; *Rg.* jednoljetni, jednogodni = iednoroczny, **einjährig**), iednych lat, iednego wieku, **von gleichen Jahren.** IEDNOLIST, - u, *m.*, *Bh.* **gednolistek**, *Unifolium*, ziele tak rzeczone, że tylko ieden list na obdłużnéy stopce obiéy z korzonka naprzód wyrasta. *Syr.* 1310. **Einblatt.** IEDNOLITNIE *adv.*, z iednéy sztuki ulany, **aus einem Stücke gegossen.** Uczynisz dwa cherubiny złote iednolitnie. *Budn. Ex.* 25, 18. z ciągnionego złota. *Bibl. Gd.*). IEDNOMIESIĘCZNY, - a, - e, - *ie adv.*, iednego miesiąca, **einmonatlich, eines Monats**; *Rg.* jednomjesècni. *IEDNOMLECZNIK, - a, *m.*, *Rg.* jednomljeonik, jednodojen, jednodoyni brat, jednodojëk *collactaneus*, który z drugim iedne piersi ssał, **der Milchbruder**, frere de lait cf. spółwychowaniec; w *rodz. żeńsk. Rg.* jednomljecniza. IEDNOMOWNOSC, - ści, *ż.*, *tautologia. Fredr. Ad. praef.* - §. iednogłośne zeznanie, **die Uebereinstimmung, Gleichlautigkeit.** IEDNOMOWNY, - a, - e, IEDNOMOWNIE *adv.*, iednogłośny, **einhällig, einstimmig.** Za iednomówną przeszłych wieków powieścią. *Nies* 1, 103. IEDNOMYSLNOSC, - ści, *ż.*, *Boh.* **gednomyslnost**; *Sr.* 1. **yednomoßnoscj, pjezyednosćj**; *Cro.* jednodusnoszt; *Vd* enodushnost, enoumnost, enakomieneshnost, enakovolnost; *Crn.* enumislènost, edinuvolnost, edinuvolshena; *Rs.* единомыслïе, единомы́сленносшь; *Ec.* единоу́мïе, присѣдательство, прилѣпленïе или единомыслïе (единоу́дрïе, *Gr.* ὁμοφροσύνη); powszechna zdań zgoda, **die Einmüthigkeit** *unanimitas*, równy zamysł wszystkich do iednego zamiaru. *Jez. Wyr.* Jednomyślnością lub większolicznością stanowione prawa. *Gaz. Nar.* 2, 131. Pod nazwiskiem praw kardynalnych takowe mieć chciano w rządzie ustawy, któreby iednomyślnością tylko na seymie zmienionemi bydź mogły. *Ust. Konst.* 1, 120. W materyach status iednomyślność była potrzebna, a pod większość głosów pociągane bydź nie mogły. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 70. IEDNOMYSLNY, - a, - e, IEDNOMYSLNIE *adv.*, *Bh. et Slo.* **gednomyslný**; *Sr.* 1. **yednomóßné, pjezyednosćjné**; *Sr.* 2. **hobjadno, hobjano**; *Vd.* ene misli, ene volje, enoumen, enovolen, enodushen, enakomienezhen, enakovolen; *Crn.* enumislen, enakumislen, edinuvôlne; *Cro.* jednovolyën, jednodussen; *Rg.* jednodušcjan, jednokupni; *Rs.* единомы́сленный; *Ec.* едяноумный, **einmüthig.** Dusze wasze są iednomyślne; a iednomyślność iest nayścislèyszym węzłem przyiaźni. *Teat.* 48, 25. Iednomyślnie się zgodzić na co, *Ec.* comудрствовать, счленословитися, согласитися многимъ во едино; единоумствую, единомышлю *Gr.* ὁμογνωμονέω; единому́дрствую *Gr.* ὁμοφρονέω. *Iednomyślnik, iednéy z drugiemi myśli będący, *Rs.* единомышленникъ *assecla*; *Ec.* сму́дренникъ, одного съ кѣмъ мнѣнïя. *IEDNONIOS, - a, *m.*, n. p. Gdy głowa z karku odleci Pompeiusza, Achilles chce bydź iéy sam iednoniosem. *Chrość. Luk.* 269. t. i. sam ieden ią Ptolemeuszowi zanieść chce **er allein wollte das Haupt des Pompeius überbringen.** IEDNONOGI, - a, - ie, o iednéy nodze, *Bh.* **gednonohý**; *Cro.* jednonôg; *Rg.* jednonôgh, jednonoxaz; *Rs.* единонóгiй, одноно́гiй, **einbeinig, mit einem Beine.** Iednonogi stół, *monopodium. Cn. Th.*, *Chmiel.* 1, 104. *IEDNOOBYCZAYNY, - a, - e, tychże obyczaiów, **von gleichen Sitten oder Gebräuchen**; *Rs.* единонрáвный. IEDNOOKI, - a, - ie, o iednym oku, *Bh. et Slo.* **gednooký, gednooký, blikawý**; *Sor.* 1. **yednowokatj, yednohwokacj**; *Crn.* enaoke, ovish; *Vd* enuoken, enuozhen; *Cro.* jednookdörlyaszt, sperlyaszt, choravez; *Rg.* chjorók, chjoraz, chjoro, gverok; *Sla.* choràv; *Ross.* единоóкiй, окривѣлый; *Ec.* одноóкiй, единоóкiй, **einäugig.** Ieśli cię oko twoie gorszy, wyłup ie; lepiéy tobie iednookim wniść do żywota, niżeli obie oczy maiąc, bydź wrzuconym do piekła. *Bibl. Gd. Matth.* 18, 9. Mówią też, że człowiek iest iednooki, gdy tylko na iedno oko widzi. *Dykc. Med.* 2, 664. Iednookim się stawać *Ross.* кривѣть, окривѣть. Iednookim kogo czynić *Rag.* ogvèriti tkoga *eluscare*. - *Fig.* O ślepe losy, o gwiazdy wysokie, Skrytych taiemnic sklepy iednookie. *Pot. Arg.* 252. IEDNOOK, - a, *m.*, *subst.*, n. p. Polifem iednook, Cyklop, zbóyca, który przeieżdżaiącym po drogach zastępował. *Otw. Ow.* 544. cf. okrągłook, **ein Cyklop, z. B. Polyphem.** IEDNOOKIENNY, - a, - e, o iednym oknie, **mit einem Fenster.** W hucie piec iednookienny. *Torz. Szk.* 42, o iednym otworze). *IE-

DNOPIENNY, *IEDNOPNIAKI, - a, - ie, iednego pnia, einstämmig; *Vind.* enodeblou, enodeblaft. IEDNOPLEMIENNIK, - a, *m.*, tegoż plemienia, *Rs.* единоплеменникъ, gleichen Stammes. *adj.* iednoplemienny, *Rs* единоплеменный. *IEDNOPŁODNY, - a, - e, płod ieden wydaiący, *Bc.* единоплодный *Gr.* μονόκαρπος *unum tantum fructum ferens.* *IEDNOPUŁKOWY, - a, - e, tegoż pułku, gleichen Regiments; *Rs.* однополчанинъ. *IEDNOPRAWNY, - a, - e, - *ie adv.*, tychże praw używaiący, gleichen Rechts, gleicher Gesetze *Eccl.* единозаконный *Gr.* συννομος. IEDNOPRĘTNY, - a, - e, o iednym pręcie, einruthig, eine Gerte habend. Slas iednokłączny albo iednoprętny. *Syr.* 1103. *IEDNORADEK, - dka, *m.*, n. p. Trzebaby tę sukienkę kusą Po sucić, bo w statecznych szatach chodzić muszą, Co przy kościele służą; ktemu masz wytarte Szarawary, co gorsza szpetnie w tyle zdarte. Trzebaćby sobie sprawić iednoradek iaki, Coby był za kolana, albo giermak taki, Iakiś na woynie zgubił *Alb. z Woy.* 34. surdut, ein Oberrock. IEDNORAKI, - a, - ie, iednego gatunku, einfach, von einer Gattung, gleichförmig: *Slo.* gednorký, gednaforbní; *Vd.* enoverften, enoguben; *ob.* iednakowy, iednaki. IEDNORAMIENNY, - a, - e, o iednym ramieniu, einarmig. - *Mechan.* dźwignia iednoramienna. *vectis homodromus*, gdzie na samym iey końcu iest punkt nieruchomy, a oba ciężary na iedney stronie wiszą. *Hub. Mech.* 77. cf. dwuramienny. IEDNORĘKI, - a, - ie, o iedney ręce, *Bh. et Slo.* gednoruký, gednoruki; *Sr.* 1. wednorucżné, wednorukatj; *Cro.* jednorùk; *Rg.* kgljaft; *Ss. et Ec.* единорукій, однорукій; mit einer Hand, einhändig. Ieśli cię ręka twoia gorszy, odetniy ią, lepiey tobie wniść do żywota iednorękim, niżeli dwie ręce maiąc, wrzuconym bydź do piekła. *Sekluc. Math.* 18. 8. (ułomnym. *Bibl. Gd.*). Broń iednorękiego. *Radz.* 4 *Ezdr.* 2, 21. (tego, co iest bez ręki. *Bibl. Gd.*). *ob.* mańkut. IEDNOROCZNY, - a, - e, o iednym roku, einjährig *Slo.* gednoročí, gednoročnj; *Vd.* enuliеten, enega leta; *Rg.* jednoljetni, jednogodni; *Rs.* единолѣтный. Dziatki iednoroczne będą mówić głosy swoiemi. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 21. IEDNORODNY, - a, - e, Iednorodzony, iedynak, *Bh.* gednorozený; *Slo.* gednorození; *Sr.* 1. wednohrodżené; *Vd.* edinorojen; *Crn.* edinurojen; *Bs.* jedinorogheni; *Rs.* единородный, eingeboren. Wiekuista niechay będzie Oycu cześć niezmiernemu, Synowi równie rozliczna chwała iednorodnemu. *Groch. W.* 85. Spieway cie iednorodnemu Chrystusowi synowi bożemu. *Pieśń. Kat.* 34. Widzieliśmy chwałę iego, iako iednorodnego od oyca. 1 *Leop. Joa.* 1, 14. iednorodzonego. 3 *Leop.*). b) Części ciała iednakowe i niczym się nie różniące, nazywamy iednorodne, *homogenae. Rogal. Doś.* 1, 65. Ciało składane z części iedney materyi, zowiemy ciałem iednorodnym, *Hub. Wst.* 385. Cząstki iednorodne, cząstki podobney natury. *Sniad. Chy.* 2. Atmosfery iednorodne oddalaią się od siebie. *Scheidt* 57. cf. różnorodny, *heterogen*). Zrównanie iednorodne *aequatio homogenea*, *Sniad. Alg.* 1, 123. IEDNORODZCA, - y, *m.*, iednego z kim rodu, plemiennik der mit einem von gleichem Stamme entsprossen ist, der Stammbruder; *Rs.* одноро́децъ. Naród Iaćwingów, pobratymów i iednorodzców Litewskich, przez Polaków do wyniszczenia zbity. *Stryik.* 181. IEDNOROG, - u, *m.*, rodzay armat polowych z stożkowemi komorami, od herbu wynalazcy ich *Szuwałowa* tak zwane. *Jakub. Art.* 3, 294 eine Art Feldstücke. IEDNOROGI, - a, - ie, *Cn. Th.* IEDNOROŻNY, - a, - e, *unicornis Mącz.* einhörnig, mit einem Horne; *Bh.* gednorohý; *Vd.* enorogat, enorogen; *Cro.* jednorog. *Rg.* jednoróxni, jednorogh, jednoroxaz; *Bs.* jednoròg, inoròg; *Ross.* одноро́гій; *Eccl.* единорогій, инорогъ. Obroń mię bystrym zwierzom iednorogim. *Kanc. Gd.* 86. IEDNOROZEC, - żca, *m.*, das Einhorn; *Bh. et Slo.* gednorožec; *Sr.* 1. wednorohatj, wednorohacj; *Vd.* enorogazh, samorogazh; *Crn.* samorogazh, samurogázh, wyrjot; *Cro.* jednorog, jednorosich; *Bs.* jednorog, inorog; *Sla.* inorok; *Rs.* единорогъ. Kwestya iest między autorami, czy są na świecie iednorożce. Dawni opisuią ich, że to zwierz do konia podobny, tylko kark do ieleniowego podobny maiąc; na czele mu róg ieden wyrasta dwa - abo trzyłokciowy. *Nies.* 1, 142. Iednorożec bystry. *Bonial. J.* 2. Izali możesz zaprządz iednorożca w powróz swóy do orania? *Bibl. Gd. Job.* 39, 13. Iednorożec ieden tylko róg ma; a więcey nim sprawi, niż kozieł, niż baran, którzy po dwoygu maią. *Birk. Ex. B.* 4. 2) ryba morska, *monodon Linn.* der Narwall, das Einhorn, długa na łokci iedenaście; w wyższéy szczęce ma dwa zęby wystawaiące, na pięć łokci długie. szrubowate, z których się często ieden tylko zostaie. *Zool. Nar.* 395., *Chmiel.* 1, 629. IEDNOROZCOWY, - a, - e, od iednorożca, Einhorns-. Iednorożcowe cielęta. *J. Kchan. Ps.* 38. IEDNOROZCZĘ, - ęcia, *n.*, *demin.*, das Junge des Einhorns. *P. Kchan. Jer.* 428. Iednorożczęta małe. *Birk. Krz. K.* 17. - IEDNORZĄDCA, - y, *m.*, iedynowładca, der Alleinherrscher; *Rs.* единоначальникъ. Wodzem i iednorządcą życia ludzkiego iest rozum. *Pilch. Sall.* 120. cf. Jednodzierż, iednowładzca. IEDNORZĄDNY, - a, - e, - *ie adv.*, iednowładny, alleinherrschend; *Ross.* единоначальный. Iednorządnym bydź единоначальствовать. IEDNORZĘDNY, - a, - e, o iednym rzędzie, lub tegoż rzędu, einreihig derselben Reihe, derselben Ordnung; *Ec.* единочиновный. *Gr.* ὁμόταχτος. *IEDNORZEMIESLNY, - a, - e, tegoż rzemiesła, von einem Handwerke; *Rs.* единохудожный. IEDNOSC, - ści, *ż.*, *Boh. et Slo.* gednota iednota; *Sr.* 1. wednosćj; *Vd.* ednost, edinost; *Crn.* odinost, edinstvu. *Bs.* jedinstvo, sjedignenje; *Rg.* jediniftvo (= *pax*); *Rs.* единость; *Ec.* единеніе, единство, согласіе; niekładaność, die Einfachheit, Einheit. Podług Leibnica wszystkie ciała składaią się z proszków, które ani żadnych części, ani długości, ani szerokości, ani głębokości nie maią, i które nazywa *Monades*, iedności; tak iako każda liczba, by naywiększa, składa się z iedności. *Rog. Doś.* 1, 12. iedność liczebna *ob.* iednostka, ein Einer, im Rechnen. Każda rzecz z tych, które liczemy, wzięta poiedynczo, nazywa się iednością. *Lesk.* 2, 4., *Jak. Mat.* 1, 2. - §. ścisłe złączenie w iedno, die Einheit, genaue Vereinigung. Organiczna iedność, cała ożywiona część naszego świata. *Sniad. Teo.* 181. Syn boży przyiął w iedność swéy postaci człowieka, *Gil. Kaz. Cc.* Litwa z

Polską w iedno złączona; a w takie iedno, iż nietylko w iednę myśl, w iednę zgodę, w iednę miłość, w iednę spolną przyiaźń, ale też ktemu w iedno ciało a ciało nierożne, nierozdzielne spoione są. A zatym w iednę Rzeczpospolitą iednego ludu, ktory się przez związek i spoienie dwu narodow w iedność iednostayną i nierozdzielną spoił; tak iż iuż iako te państwa nie są *dwie *ciało, tak też dwie Rzeczypospolite bydź nie mogą. Zatym spolne seymy i rady mieć zawżdy maią pod iednym krolem i pod iedną głową. Ale iako w iednym nierożnym ciele każda iednak część i każdy członek osobną powinność i sprawę własną ma; tak też w téy iednéy Rzeczypospolitey ma naród Polski i Litewski zwyczaie swoie niektóre, sądowne prawa i przywileie, ktore iednak téy iedności abo téy unii nie wadzą, ani wadzić będą. *Herb. Stat.* 671. Witay w Tróycy iedność święta. *Brud. Ost. F.* 9. Troiaka iedność, żądana w sztukach teatralnych, iedność miéysca, iedność czasu, iedność rzeczy. *Teat.* 34 *b*, *D ii* - §. *moral.* zgoda, iednomyślność, Eintracht, Einigkeit. Iedność nade wszystko od nas powinna bydź żądana; ta iedność w domu pomyślności nasze zagruntuie, zewnątrz nas zabezpieczy. *Gaz. Nar.* 1, 339. Nieiedność i wewnętrzne rosterki zawsze klęsk były naszych przyczyną. *Gaz. Nar.* 1, 149. Uneinigkeit. Zgoda i iedność. *Wiśn.* 151., *Pociéy* 259. IEDNOSCIENNOSC, - ści, *ż.*, *Zab.* 14, 60. spólnictwo iednéy ściany. cf. ościenność), die Gemeinschaft einer Wand, einer Seite. IEDNOSCIENNY, - a, - e, iednę ścianę spolną maiący, eine gemeinschaftliche Seite habend cf. iednoboczny, iednostronny. *IEDNOSERCY, - a, - e, serca iednego, eines Herzens, *Crn.* enuserzhen *concors.* *IEDNOSIERCI, - ia, - ie, pod iedną siercią, nietarantowaty, niepstrokaty; lub też téyże z drugim maści czyli sierci, von einerley Haar, einfarbig; *Rs.* одношерстный. IEDNOSKŁADNY, - a - e, - *ie adv.*, raz składany, einmal zusammen gesetzt; *Vd.* enosloshen. IEDNOSŁOWNY, - a, - e, co do słowa się zgadzaiący, gleichlautend, einstimmig. Iednosłowne dworu Wiedeńskiego, Petersburskiego i Berlińskiego w R. 1774 deklaracye. *Vol. Leg.* 8, 2. Iednosłowne prawie narodu całego głosy wielbią ten wybór. *Dyar. Gr.* 164. - *Math.* Ilość nazywa się iednosłowną, dwusłowną, trzysłowną, *monomium*, *binomium*, kiedy się składa z iednego, z dwóch, trzech wyrazó.. *Jak. Mat.* 2, 7. *IEDNOSŁUPIE, - ia, *n.*, *Ec.* единостолпїе z stolik na iednym słupie. IEDNOSOBNY, - a, - e, od iednéy osoby, für eine Person, einmännisch. *Tr.* Iednosobny wozek. - Iednosobne łożko abo IEDNOSOBNIK, - a, *m*, ein einspänniges Bett, *Tr.*, *Slo.* gednáfobní poiedynczy. IEDNOSPRZĘZNY, - a, - e, - *ie adv.*, poiedynczy co do zaprzęgu, einspännig; *Vd.* enovpreshen, enovpreshliu, na enega konja, cf. iednokonny. IEDNOSTAYNOSC, - ści, *ż.*, *Bh.* gednostegnost; *Slo.* gednostagnost; *Rs.* равнообразїе, равнообразность; równość iednego do drugiego, die Gleichheit, Gleichförmigkeit mehrerer Sachen. Zgodna wszystkich stanów iednostayność. *Tr.* - §. nieodmienność téyże rzeczy, die Gleichständigkeit, Unveränderlichkeit einer Sache. Iednostayność umysłu w szczęściu i nieszczęściu. IEDNOSTAYNY, - a, - e, IEDNOSTAYNIE *adv.*, *Bh.* gednostegny; *Slo.* gednostegní; *Sr.* 1. stayné, yednowaschnowé; *Rs.* равно-разный; z drugim zgodny, gleichförmig, gleichmüthig. Iednostaynym wszystkich głosem obrany. Wiara iednostayna wiąże serca ludzkie, a przeciwna rozrywa. *Tr.* Tak obliczni, iako niebytni, iednostaynie byli trapieni. 1 *Leop. Sap.* 11, 12. równo, zarówno). *Fatum* nic innego nie iest, tylko porządek iednostaynych przyczyn, które się tak dzierżą siebie, iak ogniwo ogniwa w łańcuchu. *Gorn. Sen.* 241. - §. sobie równy zostaiący, nieodmienny, unveränderlich, gleichständig. Mądry w sobie iest zawsze iednostaynym, zawsze Sobie we wszem podobnym, umysłu iednego I iednéyż stateczności, iednakiego serca. *Opal. sat.* 124. Kapłan ma być stateczny albo iednostayny. *Glicz. Wych. O.* 6. - Co do koloru, iednostayny, pod iedną farbą, niepstry, von einer Farbe, nicht bunt. Owca iednostaynéy wełny, miała być Labanowa, a która zaś pstra, Iakubowa. *Biel. Hst.* 15. Stado iednostaynéy barwy, t. i. białéy albo czarnéy wełny. *Leop. Gen.* 30, 35. - Swiat iednostaynym gościńcem chodzi, Nie występuiąc z kolei. Co było starym, znowu się młodzi, A co nowego starzeie. *Zab.* 13. 237., *Prov. Slo.* ne każdemu sa gednostagne zwédlo *varium et mutabile quid fortuna.* Wszelka siła, ktorey się ani wielkość ani kierunek nie odmienia, nazywa się iednostayną. *Hub. Mech.* 65. Wszystkie takie biegi, w których prędkość ustawicznie się odmienia, nazywane bywaią nieiednostaynemi *inaequabiles. Hub. Mech.* 23. Iednostayny bieg, gdy ciało w równych czasach przebiega drogi równe. *Sniad. Jeo.* 11. Bieg iednostaynie przyśpieszony, *aequabiliter acceleratus. Hub. Mech.* 22. iednostaynie opóźniony. *ib.* 50. - *§. całkowity, z iednéy sztuki, aus einem Stücke. Kolumna iednostayna. Skorupa ślimaka iednostayna. *Tr.* - §. Nauka o rzeczach iednostaynych, które Łac. *simplicia* zowią, nie dla prostości, ale dla szczegolności, iż każde samo przez się może ku lekarstwu służyć. *Sienn.* 312, einfache Arzneymittel, Simplicia. IEDNOSTKA, - i, *ż.*, liczba poiedyncza tylko skazuiąca tyle, ile sama z siebie znaczy, iedynek, poiedynek, der Einer, im Rechnen. Iako dziesiątki składaią się z iednostek; tak sta składaią się z dziesiątków. *Elem.* 109. Dziesięć iednostek trzeba na ieden dziesiątek. *ib.* 111. IEDNOSTOPNY, - a, - e, iednę stopę wynoszący, einen Fuß betragend. IEDNOSTRONNOSC, - ści, *ż.*, parcyalność, n. p. sędziego *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 376., *Vd.* enostranost, enopartiunost, partiastnost; *Rg.* iednostranos, die Einseitigkeit, Partheylichkeit. IEDNOSTRONNY, - a, - e, - *ie adv.*, na iednę stronę przechylony *phys. et mor.* einseitig, parcyalny partheyisch, *Vd.* enostranen, postranen, enostranski, enostranosten (*ob.* stronny). - §. ku iednéyże i téyże stronie, nach ein und eben derselben Seite hin. Biegi iednakowego kierunku, czyli iednostronne. *Hub. Mech.* 2. - §. iednéyże spólnéy strony, von einer gemeinschaftlichen Seite. Kąty zewnętrzne iednostronne, zewnątrz po iednéyże stronie siecznéy przypadaią *Jak. Mat.* 1 *b*, 27. - §. o iednéy stronie czyli strunie lub cięciwie, einsaitig, mit einer Saite. Narzędzie iednostronne, *monochordum*, na którym strona iednostaynéy grubości, zawsze równą siłą natęża się. *Hub. Mech.* 147. IEDNOSTRZYZKA, - i, *ż.*, Owce się albo raz tylko

na rok strzygą, i taka wełna zowie się iednostrzyżka; albo dwa razy, i to jest dwustrzyżka. *Kluk Zw.* 1, 27. die einschurige Wolle. IEDNOSWORNY, - a, - e, - *ie adv.*, iedney swory, iednosprzężny, zgodny, *Bh.* gedno-swornį), von einer Kuppel, einem Gespanne, einträchtig. *Sorb. Bh.* gedenoswornoj. IEDNOSYLLABNY, - a, - e, - *ie adv.*, einsylbig, *Slo.* gednoslowkowité slowo, gedno-slowka; *Vd.* enosilben, enosloshen; *Rs.* односложный; iednozgłoskowy, n. p. Wyciągasz, żeby iednosyllabnym słowem: tak! nie! cały ten interes zakończyć. *Teatr* 17 *b*, 6. IEDNOSZATY, - a, - e, *Rs.* единоризный *Gr.* μονοπεπλος, *una veste indutus.* *IEDNOSZYBY, - a, - e, ciągiem szybuiący, in einem Rucke schiebend. Orzeł doń przepadnie iednoszybym lotem. *Zab.* 15, 159. *Kniaź.* *IEDNOSZYĆ obacz Iednoczyć. IEDNOTA, - y, *ż.*, *Boh. et Slov.* gednota, iedność, die Einheit. Stać przy starych zwyczaiach a iednocie kościoła. *Rey Apoc.* 66. Zgromadziliśmy tu te rzeczy, które sobie w iednocie podobne były, iako lekarstwa członka którego. *Sienn.* 618. Od iednoty kościoła wyłączać kogo, von der Gemeinschaft der Kirche ausschließen. Ludzie społem z sobą bywaiąc, utwierdzali się bydź iednotą oną ludu bożego, iednemi członkami w iednym ciele pod iedną głową. *Gil Kat.* 105. Niemasz doskonalszey iednoty, iako kiedy kto z kim równy iest. *Salin.* 77. IEDNOTLIWY, - a, - e, Słowa, *verba*, iednotliwe, na przykład spać, iść, ieść; częstotliwe, *frequentativa*, sypiać, chodzić, iadać. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 197. die einfachen Zeitwörter, zum Unterschiede von den Frequentativen. IEDNOTNIK, - a, *m.*, *Individuum. Cyank. Log.* 90. IEDNOTNY, - a, - e, iednoczący, w iedno wcielaiący, einigend, vereinigend. Przyczyny, któreby nas miały do iednotney zgody przywodzić. *Gil. Pst.* 182 *b*. *IEDNOTWARZY, - a, - e, iedney twarzy, iedney i teyże twarzy, mit einem Gesichte, von einem oder einerley Gesichte; *Eccl.* единоличный, *Gr.* μονοπρόσωπος. IEDNOTWÓRCA, - y, *m.*, n. p. iednotwórca naywyższy. *Hipp.* 2. der einzig wahre höchste Schöpfer. IEDNOUCHY, IEDNOUSZY, - a, - e, o iednym uchu, *Bh.* gednouchý; *Ec.* одноухъ, *Subst* iednouch. IEDNOUSTNY, - a, - e, - *ie adv.*, z iednych ust, aus einem Munde, einhällig. Iednomyślnie i iednoustnie. *Zygr. Gon. A* 3. IEDNOWIECZNY, - a, - e, - *ie adv.*, iedney wieczności, gleich ewig; Rg. jednovjecni. IEDNOWIEKI, - a, - ie, równego wieku, *Bh.* gednowěký *coaeuus*, gleichen Zeitalters, gleichen Lebensalters. IEDNOWIERCA, - y, *m.*, iedney z kim wiary, *Rs.* единовѣрецъ, einer von gleichem Glaubensbekenntnisse, ein Glaubensgenosse. Pospolitwo obrzędu Greckiego z hospodarem i dnowiercą swoim gotowe złączyć się było. *Nar. Chodk.* 1, 59. IEDNOWIERSTWO, - a, *n.*, iedna z drugim wiara, lub też zbiorowo wyznawey iedney wiary, gleicher Glaube; Glaubensgenossen; *Ross.* единовѣрїе; *adj.* единовѣрный *iednowierny, *oppos.* różnowierny. IEDNOWIOSŁOWY, - a, - e, o iednym wiośle, einruderig: *Rs.* едновесельный. IEDNOWŁADZCA, IEDNOWŁADZTWO *ob.* Iedynowładzca. IEDNOWOLCA, - y, *m.*, Iednowolcy, kacerze siódmego wieku, którzy trzymali, że w Chrystusie iedna tylko wola była; inaczey *Monotelitowie. Skarg. Dz.* 640. ein Monothelit *Eccl.* единовольный *Gr.* μονοθελητής, cf. *Cro.* jednovolynoszt, jednoduszноszt = iednomyślność. IEDNOWROTNY, - a, - e, o iednych wrotach, einthorig, mit einem Thorwege; *Ec.* единовратный. IEDNOZAKONNY, - a, - e, iednegoż zakonu, von einem Orden; *Ec.* единозаконный *Gr.* συννομος pod temże prawem żyiący. IEDNOZĘBY, - a, - e, o iednym tylko zębie, einzahnig, mit einem Zahne. Młodziuchney Floi smakowne powaby Na iednozębe nie przystoią baby. *Hor.* 2, 111. *Nar.*, *Eccl.* единозубый. IEDNOŻENIEC, - ńca, *m.*, *monogamus. Cn, Th.* który się raz tylko ożenił, der nur einmal geheyrathet hat. *Dasyp. L l.* 4. - §. iednę tylko żonę maiący, der nur einer Frau Mann ist. IEDNOŻEŃSTWO, - a, *n.*, niepowtórzone małżeństwo, *Rs.* единоженство, единобрачїе, единобрачность, die nicht wiederhohlte Ehe, da man in seinem Leben nur einmal sich verehlicht hat. b) małżeństwo z iedną osobą, das eheliche Leben mit einer einzigen Person, im Gegensatze der Polygamie cf. wielożeństwo). Między pogańskiemi Rzymiany przed Chrystusem ieszcze iednożeństwo kwitnęło. *Skarg. Kaz.* 47. IEDNOZNACZNY, - a, - e, n. p. Wyraz iednoznaczny, który więcey nad iednę rzecz nie znaczy. *Kpcz. Gr.* 3, 3. nur eine Bedeutung habend cf. wieloznaczny). - §. tegoż znaczenia, rownoznaczny, gleichbedeutend, synonym. IEDNOŻONATY, - a, - e, iednę żonę maiący, lub który się raz tylko ożenił, ein Weib habend, einmal beweibt; *Sr.* 1. gednoh jenité *Ec.* единоженный; *Rs.* единобрачный. Potrzeba być biskupowi iednożonatym. *Hrbst. Odp.* Tt 5 *b*. eines Weibes Mann. Luth. IEDNOŻONY, - ego, *m.*, *subst.*, *ob.* iednożeniec. IEDNOZOWNY, - a, - e, iednegoż imienia, gleich benamt oder genannt, eines Namens. Dom Fabiuszów sam przez się iednozownym orszakiem oyczyznie służył. *Dyar. Gr.* 293. *Stan. Aug.*, *Pam.* 84, 1006. (*IEDNY *ob.* Iadalny, Sniedny). *IEDNYLKI, *IENYLKI, - a - ie, równy *Cn. Th.* gleich, gleicher Art. Wszystkie opony iednylkie były. 1 *Leop. Ex.* 36, 9. iedney miary. 3 *Leop.*), *ib.* 36, 16. Kąty te, iż są równe, i linije, między któremi leżą, ienylkie maią, przeto i trzecia linija trzeciey musi bydź równa. *Grzep. Geo. G.* 4 *b*. Kliny dwa z ienylkiemi kątami. *ib. O.* 3.

Pochodz. oprócz wytkniętych pod słowem iednać: *iedurny*, *iedyny*, *iedynak*, *iedynaczka*, *iedynaczek*, *iedyniec*, *odyniec*, *iedynowładny*, *iedynowładztwo*, *iedynorządztwo*, *iedyność*, *iedynostwo*; *poiedynek*, *poiedynkować*. - *S.* *żaden*. - *S. cf. innv.*

IĘDRNIĆ, IĘDRZYĆ, Ięrdnić, Iędrzyć, - ił, - ył, - i, - y, *cz. ndk.*, iędrnym czynić, czerstwić, krzepczyć, *Etym.* iądro, kernig machen, erfrischen, stärken. Wino cierpiące iędrni ciało z gorąca letniego. *Sleszk. Ped.* 390. Smacznego puhar wina Słodkotłoczną iędrzy rosą. *Kras. List.* a, 8. IĘDRNIEĆ, IĘDRZNIEĆ, Iędrnieć, Iędrznieć, - iał, - ieli, - ieie, *nliak. ndk.*, naiędrnieć, ziędrnieć *dk.*, iędrnym, czerstwym, krzepkim zostawać, krzepczyć się *propr. et fig.* kernig, kräftig, frisch werden; *Bs.* jedritise, punnitise *maturescere*; *Rs.* ядрѣнѣть, ядрить ся, оядрѣть, наядрѣть. Iędrzeie masło. Młodź iędrznieie. *Tr.* Rosą w rozkwitłych łąkach tra-

wa naiędrznieie. *Kchow. Fr.* 20. Zboża po wielkiéy suszy potrzebuią deszcza dla naiędrznienia. *Haur Sk.* 16. Póki nie naiędrnieie śmietana, póty nie zrobi się masło. *ib.* 65. Sylen w leciech swych coraz ięędrnieie. *Zebr. Ow* 367. *semper iuuenilior*. *Pot. Arg.* 475. IĘDRNOSC, - ści, *ż.*, *Bh.* gadrnost (*Slo.* gadrnost, wigadritelnost *emphasis*); *Rs.* ядреность, krzepkość, iarość, czerstwość; świeżość, die Kernhaftigkeit, Kernigkeit, Frischheit. Owoce przez kunszt wcześnie wydane, doyźrzewaią prawda prędzéy; nigdy iednak tego smaku i ięędrności mieć nie mogą, iaki iest w tych, co o właściwéy porze wychodzą. *Kras. List.* 75. IĘDRNY, IĘDRZNY, - a, - e, Ięędrnie *adv.*, *Bh.* gádrný; *Sr.* 2. jederne; (*Vd.* jedern, jadern *velox*; *Crn.* jedernu *subito*, jedernek = biegun; *Rg.* jedar *corpulentus* parola bassa; *Bs.* jedro, punno *pjeno*, *come il grano*); *Ross.* ядерный, ядрёный; krzepki, świeży, czerstwy, kernig, kräftig *propr. et fig.* Zboże ięędrne. Ięędrne mięso, iabłko. Roszczki te odcięte wodą pokrapiaią, aby ięędrne były. *Birk. Zyg.* 50. Zdroie trzeba zasłaniać od słońca, aby woda zawsze ięędrna była. *Kluk Kop.* 1, 124. Co wieczor rozmaryn ięędrną wodą chłodziłem. *Zimor. Siel.* 175. Wino z beczki ięędrniéysze, niż z flaszy. *Petr. Wod.* 31., *Glicz. Wych. C.* 1 *b.*

IĘDRZEY, ANDRZEY, - eia, *m.*, imię męzkie *Andreas*. *Hg.* András; *Slo.* Ondreg; *Ross.* андрей (первозванный). Ięędruś *zdrbn.*). - Dawano, nie chciał - Panie Ięędrzeiu, Nie gore czapka na wielkim złodzieiu. *Zab.* 14, 363. - *Andrzey Zamoyski*, exkanclerz, wydał Zbiór prawa Polskiego. - *Andrzey Kochanowski* przełożył Eneidę. - §. *Decusso* na ukos rozkładam, albo na kształt gwiazdki, albo krzyża świętego Andrzeia. *Mącz.*, das Andreaskreutz.

*IĘDRZNY *ob.* Ięędrny. IĘDRZYSTY *ob.* Iądrzysty.

*IEDURNY, - a, - e, sam ieden, iedyny, szczególny, einzig, einzig und allein. Ubogi nic innego nie miał, chyba iedurną owieczkę. *Leop.* 2 *Reg.* 12, 3. (iednę. *Bibl. Gd.*). Tyś nam iedurny został ze wszech ludzi, iako port zachowan od burzy. *Leop.* 4 *Ezdr.* 12, 42. (ciebie samego ieszcze mamy. *Bibl. Gd.*). Sama iedurna śmierć mnie z tobą rozłączy. 1 *Leop. Rut.* 1, 17.

IEDWAB', - iu, *et* - ia, *m.*, *Boh. obs.* hedwabj; *hodie* hedbawj *Sr.* 2. jűźe; *Sr.* 1. jida; *Vd.* shida, svila, shidovina; *Crn.* shida; *Sla.* svila; *Rg.* svila; *Cro.* szvila; *Hg.* selyem; *Bs.* svjela, svila; *Rs.* шелкъ) przędza robaczka iedwabnika, którą snuie naokoło siebie samego pyszczkiem, nakształt pęcherzyka, wielkości gołębich iay. *Lad. H. N.* 55. die Seide (*lat. med.* seta, *Ital.* seta, seda, *Gall.* soye, *Hb.* משי). Sawka *alias* iedwabia sztuka. *Instr Cel. Lit.* Panicz sługom barwę od iedwabiu daie. *Petr. Ek.* 97. Iedenże iedwab' mówią w kitayce więc bywa Iako i w aksamicie; a przecię ten droższy Niż kitayka. *Opal. sat.* 25. Iedwab' kręcony, Drehseide, Zwirnseide. iedwab' darty, geschlossene Seide (*Cro.* kadif, vellút; *Bs.* barscjun, belud, kadifa *holosericum villosum*; *Rs.* сырецъ iedwab' surowy, сырцовый z iedwabiu surowego, cf. Czerwiec, bękart). Iedwab', Iedwabie *in plur.*, = iedwabne materye, Seidenzeuge. Nie pomogą babie, Ni farbiczki zamorskie, ni gładkie iedwabie. *Nar. Dz.* 3, 52. W iedwab' się miękki nie ubiera. *Bard. Tr.* 467., *ob.* bławat). Znać co iest iedwab', a co paięczyna. *Wad. Dan. K* 6. - Boiąc się, słowa swe w iedwab' obwiia. *Zab.* 14, 117. cf. w bawełnę, er drückt sich verblümt aus, cf. iedwabne słówka, *oppos.* naga prawda. - b) iedwab' polny, kania przędza, kanianka, wyłup' swoyski, *Cuscuta Linn.* ziele, które się pnie po krzakach iak prządziono, das Seidenkraut, Flachskraut, die Flachsseide. *Syr.* 1514. IEDWABIARNIA, - i, *ż.*, fabryka iedwabna, eine Seidenfabric. Iedwabiarnia Lugduńska. *N. Pam.* 21, 324. IEDWABIC, Iedwabić, *cz. ndk.*, uiedwabić *dk.*, w iedwab' obwiiać, in Seide einhüllen, *fig.* Iuż cię zapewne zdradziecko oszwabi, Kto w miękkie słowa dyalekt iedwabi. *Mon* 71, 796. IEDWABIOROBI, - ia, - ie, IEDWABIORODNY, - a, - e, iedwab' z siebie wydaiący, Seide erzeugend, Seide gebend. Tak subtelnie prząść nie potrafią iedwabiorobie robaczki *Pot. Arg.* 709. Robacy iedwabiorodni w metyle się obracaią. *Otw. Ow.* 622. IEDWABISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen iedwabiu, seidig, voll Seide. Łodyga iedwabista, *caulis sericeus*, bardzo miękkim leżącym włosem iest pokryta. *Jundz.* 2, 14. IEDWABNICA, - y, *ż.*, bławat, materya iedwabna, Seidenzeug. Suknie z iedwabnicy uczynione subtelnéy. *Boter* 30. Tam płótna, iedwabnice, bawełnice przedaią. *Star. Dw.* 12. Iedwabnicy czarnéy sztuka. *Instr. Cel. Lit.* - §. szata iedwabna, zasłona, ein Kleidungsstück von Seide, ein seidner Schleyer. Pewniebym, maiąc na to pozwolenie, Wolała zbroię, niż tę iedwabnicę. *P. Kchan. Jer.* 156. Miękkie szaty, abo iedwabnice, mężczyznie za hańbę poczytuią. *Eraz. Ob. B.* Rozwiia ona twarz nadobną z cieńkiéy iedwabnicy. *Pot. Arg.* 213. Panny cienkie iedwabnice łzami napoiły. *Banial C* 2. Potym ramoty miękką iedwabnicą zawite, które przed królem z miednicą niosł Referendarz Litewski, oddano stoiącéy Moskwie. *Chełch. Poprz. A.* 4. 2) Iedwabnica, Iedwabniczka, - i, *ż.* robaczek. *Cn. Th.*, *ob.* iedwabnik, der Seidenwurm. IEDWABNIK, - a, *m.*, IEDWABNICZEK, - czka, *m. zdrbn.*, *phalaena mori*, der Seidenschmetterling, der Seidenwurm: *Slo.* hedbawoprad, hedbawni červik; *Sr.* 1. jidżanski tjerwik; *Vd.* shidanik, shidni zherv; *Crn.* shidanik; *Sla.* svilna buba; *Cro.* bubba, szvilopredecz; *Bs.* bubba; *Rg.* bubba, zàrv; *Rs.* шелковой червь, шелковичный червь. motyl nocny, wylęga się z iaia gąsienicy, która maiąca się stać poczwarą, zasklep sobie przędzie iaykowaty iedwabny. *Zool. Nar.* 144. Iedwabniki, albo w pospolitym mówieniu, iedwabne robaki. *Kluk Zw.* 4, 295. Wizerunek iedwabniczka, w swoiéy robocie zasklepionego. *Teat.* 11 *b*, 59. - 2) iedwabnik, *Bh.* hedbáwnjk, *f.* hedbawnice; *Vd.* shidodelnik, svilar; *Cro.* szvilar, szvilotkanecz, szviloterszecz, szvilostikar; *Hg.* selyemszövö, selyemtakáts; *Bs.* svilar, koji tka svilu, koji prodava svilu; *f.* svilariça; *Rg.* svionik; *Sla.* svilotkalac), rzemieślnik lub kupiec koło iedwabiu chodzący. *Cn. Th.* ein Seidenweber, Seidenspinner, ein Seidenhändler. *ob.* bławatnik. - §. iedwabniki, należące do stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 7., *ob.* iedwabnica. - §. *Iadwabnik, człowiek miękki, zniewieściały, niewieściuch, ein Weichling. *Glicz. Wych. E.* 4 *b.*

IEDWABNICZY, - a, - e, od iedwabnika, Seidenwurms;

nurms :. *Cro.* bubbin,. Suszą się orzechy iedwabnicze w piecu przez dzień ieden. *Przędz.* 73. IEDWABNORODNY, - a, - e, iedwab' płodzący, seidenerzeugend. *Psalmod.* 11. - IEDWABNIKOWY, - a, - e, n. p. kwas *chem.*, znayduie się w motylach, *acidum bombicum. Sniad. Chem.* 2, 33. IEDWABNY, - a, - e, *Bh.* hedbawný, hedwabný; *Sr.* 1. zidané, zidzané; *Vd.* shidan, svilu, shidni, shidanski; *Cro.* szvilni, szvilyen, barsonski; *Hg.* bársonyos; *Rg.* svioni, svijlni; *Bs.* svilni, svilan; *Ross.* шелковый, (шелковичный morwowy). od iedwabiu, Seiden :. Iaykowate saskiepy gąsienicy iedwabnika, nazywamy orzechy iedwabne. *Zool. Nar.* 145. Seideneyer, *Cocons.* Iedwabne robaki : iedwabniki. Iedwabna nitka, *Rs.* шелковина, шелковинка. Iedwabne pończochy. Iedwabne materye : iedwabnice, iedwabie, bławaty. - *Fig. tr.* Lepszy żywot łyczany, niż iedwabna śmierć. *Cn. Ad.* 453. przymawia sposobowi Tureckiemu odebrania wielkim panom życia iedwabnym sznurkiem; besser elend leben, als prächtig sterben. Raczey mamy cierpieć wszelakie męki, niźli zabiiać się, iako ieſt przysłowie: Lepszy ieſt żywot łyczany, niźli iedwabna śmierć. *Petr. Et.* 239. - Iedwabna n p. poſtawa, : delikatna, pieszczona, ein delikates Figürchen. Owa iedwabna poſtawa, słowa pieszczone, zemdlona mowa, komuby się podobać mogła? *Gorn. Dw.* 28. Twarz iedwabna. *Bal. Sen.* 16. Rzemiosła iedwabne, a subtelne. *Glicz. Wych. H* 1 *b.* pieszczone, delikatne). W zbytku, iakoby iedwabno żyć. *Kosz. Cyc.* 66, miękko, zniewieściale, delikacko). Roskosznie, a prawie iakoby iedwabnie żyć. *Budn. Cyc.* 49. Iedwabne słowka : łagodne, pieszczące, pochlebnicze, słodkie, süße Worte. Szkodliwsza taka zdrada, która iadowity Umysł pod iedwabnemi słowki ma zakryty. *Simon. Siel.* 97. Czyni wymówki, zdobiąc swoie łakomſtwo iedwabnemi słowki. *Prot. Jał.* 9. Miodowe albo iedwabne słówka tworzyć, a co naygorszego być może, myślić. *Kosz. Lor.* 49 *b.* Wyſtępków obrońcy iedwabna wymowa odbieży. *Psalmod.* 31. Prosił o córkę, iedwabnemi słowy chęć matki do siebie garnąc. *Gorn. Dz.* 68. Słowki temi iedwabnemi swoie psie sztuki pokrywa. *Paſt. Fid.* 113. Kto chce u kogo mieć łaskę, musi iedwabnych słów używać, a coraz mu pożytków przybawiać. *Budn. Apoc.* 127. Dyspensa, by nie wiem iak miękko w iedwabne płaty uwiniona, zawsze rana praw. *Birk. Exorb.* 22. - §., Sliwki iedwabne czerwone albo czarne. *Syr.* 978. Seidenpflaumen. - §., Iedwabny ogon, ptaszek, iemiołuszka, *turdus criſtatus Klein*, mnieyszy od kwiczoła. *Kluk. Zw.* 2, 331 der Seidenschwanz (Buserle), *Bh.* chocholaus; *Rs.* свирисмель.

Pochodz. *półiedwabie*, *półiedwabny*, *uiedwabić*.

*IĘDYCZĘ, *IĘDYK *ob.* Indyczę, Indyk.

*IEDYKUL. n. p. Chociaż uporny Herod klucze ściſka czule, Nie doczekał Piotr iutra w iego iedykule. *Pot. Pocz.* 115.

IEDYNACZKA, - i, *ż.*, *Bh.* gedenáctka, iednorodna córka, die einzige Tochter. Ofiaruie mu wielkie dobra z córką swoią iedynaczką. *Mon.* 66, 259. *Psalmod.* 21. *Rs.* одиначка poiedyncza sztuka czegokolwiek. IEDYNAK, - a, *m.*, IEDYNACZEK, - czka, *m. Demin.*, iednorodny syn, der einzige Sohn. *Bh.* gedináček; *Bs.* jedinac; *Rg.* jedinaz: *Ec.* единочадный, (*Crn.* edinzhezh : sierota). *Cro.* jedinek; *Dl.* jedinacz). Byłem synaczkiem młodziuchnym u oyca mego, i iedynaczkiem u matki moiey. *Skarg. Kaz.* 511. Ieſtem nauczycielem młodego panięcia, uczeń móy iedynak, a tym samym pieszczony. *Monit.* 65, 90. Nie byłby iedynak. *Rys. Ad.* 48. - §., Wieczyſty Fenix, iedynak w swym rodzie. *Hul. Ow.* 129. iedyny, der einzige seiner Art. Bóg nie ieſt *iedynak, albo tak samotny, ale ieſt troiaki w personach. *Gil. Kat.* 196. IEDYNASTOKĄT, - a, *m.*, *endecagon*, iedynaście boków maiąca figura. *Jak. Mat.* 1, 25. ein Eilfeck. IEDYNASTY *ob.* Iedenaſty. IEDYNEK *ob.* poiedynek liczba. IEDYNIE *Adverb.*, tylko, więcey nic, einzig und allein, *Bh.* geDiné, gedné, gedno, gednom, genom, gen (*ob.* iedno, ieno); *Slo.* gedine; *Sr.* 1. yednuzcze; *Bs.* jedino; *Ec.* мо́чїю. O tym iedynie myśli, żeby siebie bogacić. b) iak naymocniey, naywyśmieniciey, innig, aufs stärkste. Iedynie on go kocha. Iedynie to powiedział, niemożna było lepiéy. *IEDYNIEC, - yńca, *m.*, odyniec, der Hauer, der Keiler. Rozkopał tę latorośl, dziki wieprz z lasa, a iedyniec spasł ią. *W. Ps.* 80, 14. zwierz polny. *Bibl. Gd.*) *Rs.* одинецъ poiedynczy człowiek, samotny bez familii. *IEDYNOIESTESTWENNY, - a, - e, iednoiſtny, iednego ieſteſtwa, iednéy i téyże iſtoty, *Ec.* единоестественный, единосущный. *homousios*, *consubſtantialis*, gleichen Wesens. Iezusa Chryſtusa *iedynosuszcznym i iedynoieſteſtwennym bogu oycu wyznawamy. *Smotr. El.* 25. IEDYNOKUPTWO, -a, *n.*, Iednokupctwo, *monopolium*. *Skarg. Dz.* 10. IEDYNOKUPIEC, IEDNOKUPIEC, - pca, *m.*, maiący monopol, der ein Monopol hat. IEDYNORZĄDZCA, - y, *m.*, iedynowładzca, monarcha, ein Alleinherrscher, Monarch, *Vd.* samokraluvanz, samoblaſtnik. IEDYNORZĄDZTWO, IEDYNORZĘDZTWO, - a, *n.*, iedynowładztwo, samopańſtwo, monarchia, die Alleinherrschaft, die Monarchie. *Vd.* samokralſtvu, samoblaſtvu, samogospodſtvu; *Ec.* единоначалїе. Monarchia abo iedynorzędztwo ieſt, gdzie ieden nad wszyſtkiemi zwierzchność ma. *Skarg. Kaz.* 212. Rzplta Rzymska była w iedynorządztwo przemieniona. *Zab.* 2. 3. *Alb.* IEDYNORZĄDNY, - a, - e, - ie *adv.*, monarchiczny, samowładny, alleinherrschend, monarchisch. *Vd.* samokralski, samoblaſten, samogospodezhen; *Ec.* единоначальный. IEDYNOSC, - ści, *ż.*, IEDYNOSTWO, - a, *n.*, ścisły w iedno związek, die Einheit, genaue Vereinigung, *Vd.* edinoſt, enakoſt; *Cro.* jedinoszt, jedinsztvo; *Ross.* одиначество; *Eccl.* единачество. Ian wysławia boga Oyca, Syna i Ducha ś., aż przedsię iedynością tę świętą troiakość nieiako związał, powiadaiąc: iemu samemu niech będzie cześć. *Rey Apoc.* 7. *Gil. Kaz.* B b 4 *b.* W małżeńſtwie trzeba uważać iedyność dwóch osób; która iedyność nie dopuszcza rozdzielenia. *Petr. Ek.* 87. Pilnuycie zachowywać iedynoſtwo ducha w związaniu pokoiu. *Budn. Ephes.* 4, 3. iedność. *Bibl. Gd.*) *IEDYNOSPADKOWY, - a, - e, *Ec.* единопадежный, *Gr.* μονόπτωτος, *unum tantum habens casum*, *indeclinabilis*, *ob.* nieforemny. *IEDYNOSUSZCZNY *ob.* Iedynoieſteſtwenny, iednoiſtny, spółiſtny. IEDYNOURODZONY *Salin.* 30. *ob.* iednorodny. IEDYNOWŁADCA, IEDNOWŁAYCA, IEDYNOWŁADZCA, IEDNOWŁADCA, - y, *m.*, IEDYNOWŁADEC, - dca, *m.*, samowładca, monarcha, der Allein-

herrscher, Selbstherrscher, Monarch, *Vd.* samokraluvauz, samoblastnik; *Ross.* единовластный лезь, единовластникъ, единоначальникъ. Iedynowładec Rufki. *Psalmod.* 14. Po śmierci Mścisława, począł się Iarosław iedynowładzcą, albo monarchą i Carzem wszystkiey Rusi pisać. *Stryik.* 160. Oktawiusz August, pierwszy monarcha abo iedynowładca państwa Rzymskiego. *Skarg. Dz.* 67. Boski iednowładyca, *divum rex. Zebr. Ow.* 311. *Inowładzca. Otw. Ow.* 571. *W rodz. żeńsk.* IEDYNOWŁADCZYNA n. p. serca moiego. *Teatr* 33 *d*, 54. Selbstherrscherinn. IEDYNOWŁADNY, IEDNOWŁADNY, - a, - e, - ie, *adv.*, monarchiczny, monarchisch, (eigenwillig, tadelt Adl g.), rząd iedynowładny, gdy władza naywyższa zamyka się w samey iedney osobie, ale umiarkowana prawami. *Wyrw. Geogr.* 112, *Vd.* samokralſki, samogospodezhen, samoblasten; *Ross.* единовластный, единоначальный. Iedynowładnym być *Rs.* единоначальствовать. IEDYNOWŁADZTWO, IEDNOWŁADZTWO, - a, *n.*, IEDYNOWŁADNOSC, - ści, *ż.*, samopaństwo, die Monarchie, (*Eigenwille). *Vd.* samokralſtvu; samoblaſtvu, samogospodſtvu; *Rs.* единовластіе; *Ec.* единоначаліе. Naylepszy rząd ieſt iedynowładztwo; ieden ieſt bóg, wszyſtkiego świata rządca, ieden archanioł, wszyſtkich niebieſkich woyſk sprawca. *Smotr. Ex.* 56. Po śmierci Henryka poczęli Polacy radzić, iakoby z wielu księſtw polſkich iedno króleſtwo i monarchią, albo iedynowładztwo uczynili. *Stryik.* 326. Włodymierz księſtwa Ruſkie rozszarpane, w monarchią albo iedynowładztwo poſtaremu znowu przywiodł. *ib.* 184. *Mon.* 75, 589. Iedynowładność. *ib.* 73. 447. IEDYNY, - a, - e, *Bh.* gedinný, gediný; *Slo.* gediný, gedini; *Sr.* 1. yedunjki; *Crn.* edin; *Vd.* edin, enak, ensam; *Cro.* jedini; *Sla.* jedini; *Bs.* jedin; *Rg.* iedijni; *Rs.* единъ, единый, единственный; ieden w swoim gatunku, einzig. Uniey humor iedyny, serce szczére. *Teatr.* 17 *c*, 16. Dobre serce i rozsądek są to iedyne zalety. *Teatr* 19 *c*, 86, naywiększe, naylepsze). Iedyna żono. *Zbil. Lam. B* 1. - *mea tu* miła rodzona, miła iedyna. *Mącz.* nieoszacowana). *§., Pomyśl człecze, żeś ieſt *iedyna nikczemność, cień przemiiaiący, ziemia i popiół. *Pociey* 8. iſta, szczéra, ein pures Nichts).

IĘDZA, - y, *ż.*, die Furie, höllische Furie. *Iądz, piekielnych bogiń, Eumenid, które dręczą potępieńców, trzy, Megera, Tyzyfona, Alekto. *Otw. Ow.* 161. *Kras. Zb.* 1, 305, *Boh.* Ostuda, dracice, ljtice, sanje, sanietj; *Sr.* 1. te hälske zwóbotnicze; *Crn.* drashèna, drashnize, ſtrashnize; (*Crn.* jęsa, *Vd.* jesa *ira*; *Crn.* jęsn, *Vd.* jesan, jesn *atrox*); *Rg.* Sarda). Warkoczowęże iędze. *Otw. Ow.* 247. Iako iędza do nas przybieżała. *Simon. Siel.* 110. zła baba, djablica, jędza, ein Höllenweib, eine böse Sieben. Czegoż chcesz iędzo nieubłagana? *Teatr* 94 *b*, 97. Cicho, ty iaszczurcza gębo, djablico, iędzo z samego piekła. *Teat.* 27, 132. Tak bardzo to cieszy męża, iż o swoiey iędzy zapomina. *Wys. Kat.* 210.

IEDZA, - y, *ż.*, IEDZENIE, - ia, *n.*, co się ie, iadło, pokarm, die Nahrung, das Essen. *Bh.* gedenj; *Sr.* 2. jej; *Vd.* jed, jedba, ieſtvina; *Rg.* iezba, iedivo, jeſtivo; *Sla.* jiltje, rucsak; *Cro.* jesztvina, jedénye; *Dl.* jezba, jezbina, blaguvanye, gyilis, gydenye, pichya; *Hg.* etek; *Ross.* ѣдá, ѣжа, ѣства, ѣдéніе; *Ec.* ядéніе, яства, ястіе, ядь, ежа, пища. Iedzenie oznaczaią wyrazem darów bożych. *N. Pam.* 16, 39. Iedzenie iuż ieſt na ſtole. *Teatr* 6 *c*, 29. Auguſtyn S. mówi, na tamtym świecie będą mogli ieść; ale iedzy nie będą potrzebować. *Dambr.* 234. Nie zabawili dłużéy, tylko ile trzeba, do złożenia iedzy. *Pam.* 83, 2, 139. Pilno doglądać trzeba, ieśli też bydło w iedzenie dobrze opatrzono. *Cresc.* 37. Bydlęta, które przeżuwaią iedzę. *Budn. Deut.* 14, 7. Nie *trwam (dbam) o iedzę, kiedy dobrze siedzę *Rys. Ad.* 49. - 2) iedzenie, czyn iedzenia, das Essen, Genießen der Speise. Cebula wzrok mdli, nie tylko iedzą, ale i zapachem. *Syr.* 1224. Człowiek bez iedzy i picia bydź nie może. *W. Poſt. Mn.* 52. Podałeś nas iako owce na iedzę. *W. Ps.* 40, 12. na żér. *Bibl. Gd.*) Iagnięce mięso nie ieſt ku iedzy słuszne, bo nieſtrawne. *Sienn.* 270. Macieli co ku iedzeniu? *Sekl. Jan.* 21. *not.* „ *zniadłego „ *ob.* śniedny). Gdy komu powiedzą, że iutro ma umrzeć, odeydzie chęć do iedzy. *Gorn. Wl. G b.* Nie gęba twoia, ani iedza twoia, ale słowo boże czyni ten proſty chléb ciałem bożym. *W. Poſt. Mn.* 273. IEDZĄCY, - a, - e, (*Part. Act. Verbi* Ieść *qu. v.*) *2) *edilis*, to co dobre ieſt ku iedzeniu, co się ieść godzi. *Mącz.* eßbar, *ob.* śniedny, iadalny. IEDZONY, - a, - e, (*Part. Pass. verbi* Ieść. *§., Zadnych podkanclerzy nie wziął upominków, okrom *iedzonych rzeczy i pitych. *Gorn. Dz.* 48. do iedzenia, śniednych, iadalnych.

IEGO *Genit. et Accus. Masc. Sing. Pronom.* On: cf. *lat.* eius, seiner; *Bh.* geho; *Ec.* егóвъ, егова, ег во, *ob.* iegoyſki). Zna bóg, ktorzy są iego. *Biel. Poſt.* 120. którzy należą do niego, die sein sind, die ihm angehören. Bóg prędko zdraycę ſkarał; bo ieden *iegoż z tych, co o wszyſtkim wiedzieli, głowę mu uciął. *Warg. Kurc.* 35. *unus e consciis eius*, cf. On, ona, ono. IEGOMOSC, - ści, (dawniey *Iego Miłość* cf. Miłość, *et* Mość. -) *Bh.* Gemnost, pan swoiey woli, niepodległy, sobie pan, sein eigner Herr; ztąd tytuł ludzi wolnych, als Titel: gnädiger Herr, hochgeehrter Herr, Herr. Na ſtrasznym sądzie niewiem mocny Panie, Czyli Iegomość przed poddanym wſtanie. *Bratk. X b.* ob der gnädige Herr auch eher als der Bauer von den Todten auferstehn wird. Teraz każdy Iegomość wysoko uczony. *Teatr* 43, 3. Iaki Iegomość! *ib.* 22 *c*, 64. Zły humor i ta słabość Iegomości Kochankę żalem przeięła. *Kniaż. Poez.* 3, 105. Iużci ten siedzi, widzę, spokoynie, przykładnie, Coż to ieſt za Iegomość? to sławny iuryſta. *Kras. Wiersz.* 41. was iſt das für ein hochgelahrter Herr? - *Per excellentiam* pan domu, gospodarz, u ludzi średniego ſtanu, der Herr, der Herr vom Hause, der gnädige Herr, bey Leuten vom Mittelstande. Mnie się zdało, służąca mówi, że móy Iegomość wchodzi. *Teatr* 43 *c*, 128. *Rs.* хозяинъ. Iegomość! *in Vocatiuo* (cf. Mości!) *Rs.* сударикъ, сударчикъ, сударь. W Warszawie Ieymość modną żonką, a Iegomość modnym mężem zoſtaią, i iak Ieymość koadiutora, tak Iegomość koadiutorkę dobiera. *Teatr* 22, 113. Iegomość nadto dobry, Ieymość zbyt rozjadła, A kiedy Ieymość dobra, Iegomość iak iędza. *Kras. Wiersz.* 55. - NB. *Przed słowem* Ksiądz *nie kładzie się* Pan, *lecz* Iegomość, n. p. Iegomość Ksiądz biſkup - *Złącznie z słowem* Pan: Iegomość Pan, *Bh.* Gemnostpán, (Gemnostčet *dem.*, *ob.* Iespan, cf. Wasz Mość Pan, Wac Pan).

Ieſtem w domu nieboszczyka Dobrzeckiego, i służę u syna iego, Iegomość Pana Hrabiego. *Teatr* 22, 29. - §., W mowie dzieci lub z dziećmi o oycu, Iegomość = oyciec, der Herr Papa. Nieboszczyk Iegomość nie żałował na naszę edukacyą; a opiekun wcale nas zaniedbuie. - §. *Złącznie z słowem* Dobrodziéy, *dla większéy wagi*, Gnädiger Hochgeehrter Herr. Paniątko ledwie wie, że żyie, iuż wiedzieć zaczyna, że Pan, że Iegomość Dobrodziey. *Mon.* 65, 87. A to co za Iegomość? Iegomość Dobrobrodziey, On nie tak, iak to drudzy i gada i chodzi. *Kras. Wiersz.* 49. - §., Iego Królewſka Mość (dawniey: Miłość) *abo:* Król Iegomość, Se. Majeſtät der König. Doniosł ſtanom Marszałek: że król Iegomość mówić będzie. *Dyar. Gr.* 291. Przed Iego Królewſką miłośc (Mość) taki ma bydź pozwan. *Vol. Leg.* 2, 606. Iego Książęca Mość, = Xiążę Iegomość Se. Durchlaucht der Fürſt. - 2) do drugiey osoby *Verbi* dodaie się Iegomość, Iegomość Dobrodziey; znacząc toż co: Pan, Pan Dobrodziey, mit der zweyten Perſon des Zeitworts: Ihro Gnaden. Czy Iegomość Dobrodziey tak każesz? Czy Iegomość tak chcesz, żeby było? - I tu także używa się trzecia osoba *Verbi:* Czy Iegomość Dobr. tak każe? - *Pluralis*: Ichmość. *Femin.* Icymość. IEGOMOŚCINY, - a, - e, należący do Iegomości, dem (gnädigen) Herrn gehörig, od Iegomości, des (gnädigen) Herrn. Komissarz dobra Iegomościne objeżdżać powinien. *Kras. Pod.* 2, 23. Baliki iuż nie od woli Iegomościney, ale od Ieymościney zależeć będą. *Teat.* 22, 57. Nie miałem szczęścia otrzymać aprobacyi Iegomościney, a to dlatego, że ta sztuka nie ieſt Iegomościną. *ib.* 34 *b*, 64 *ii.* Otóż to taka przyiaźń Iegomościna. *ib.* 22 *b.* 102. *IEGOYSKI, - a, - ie, do niego należący ihm gehörig, ſein. *Cn. Th.* 214. *Ec.* eróвъ, eгова, eгово.

IEHOWA, - y, *m.*, Iehowa, a ſkrócone *Ia*, iedno z rozmaitych imion bożych w ſtarym Teſtamencie; znaczy tego, który zawsze ieſt. *Budn. Ps.* 68, 4. Jehova. IEHOWIN, - a, - e, boży, des Jehova, Gottes. Rzekł Moyżesz: kto Iehowin, do mnie! *Budn. Exod.* 32, 26. kto Pańſki. *Bibl. Gd.*) Aza tu iuż niemasz proroka Iehowinego. *Budn. Reg.* 2, 6.

*IEK, - a, *m.*, Pani sioſtra z swoiéy życzliwości Ieka ślepego narai Waszmości. *Bratk P.* 2 *b.* cf. *Ger.* Geck ſircyk.

IĘK, - u, *m.*, iękanie, ſtękanie, das Seufzen. *Bh.* geſtot *ſtrepitus*, *fremitus*, *echo*; *Hg.* jajgatás *eiulatio*; *Vd.* jok, jokanie, jeka, jek, sdih; *Crn.* jôk = płacz; *Cro.* jauk. *Bs.* jaukanje, tusgba, vaj; *Rg.* jauk, jauci, jék, jekka, jektjenje; *Rs.* визгъ, визжанïе (ikoma szczkawka). Lęk po ięku z piersi gwałtem się wyrywa. *Dmoch. Jl.* 251. Były słyszane gwałtownych razów trzaſki, i częſte, nie wiedzieć od kogo, ięki, pęki, ſtęki. *Stryik.* 301. IĘKAC *ob.* Ięknąć. IĘKAC SIĘ *ob.* Iąkać się. - IĘKACZ, IĘKOT, IĘKAŁA *ob.* Iąkacz. IĘKLIWY, - a, - e, IĘKLIWIE *Adv.*, płaczliwy, narzekaiący, ſtękaiący, klagend, ſeufzend, *Vd.* jezhaſt; *Ross.* визгливый. *Subſt.* визгунъ, *F.* визгунья; *Bs.* jaukavaç). Na wpół z liścia wierzbach obnażonych Iękliwe swoie cytry zawiesiły. *Karp.* 2, 87. Ona iękliwie uczonym swoim palcem wzrusza ſtrony. *Hul. Ow.* 123. IĘKNĄC, - ął, - ie, *cz. iedntl.*, Ięczeć *ndk.*, Iękać *kontyn.*, ſtękać, narzekać, ſtöhnen, ächzen, ſeufzen, *Bh.* ſeſteti, ſeſtim *fremere*); *Sr.* 1. jachliſch; *Vd.* jezhati, jezhim, jokat (jokatise, płakatise = płakać); *Crn.* jézhati, jéshmi (jokati = płakać); *Cro.* jechati, szkuchim, jaukati, jaúchem, guchem, gukam; *Dl.* yaukati, rikati; *Hg.* yaygatni, jajgatok; *Rg.* jeszati, jécjati, jaukati, jektitti; *Bs.* jecjati, jeççati, jaukati, tusgitise; *Rs.* ахнуть, ахать, заахать, ухнуть, жукнуть, охнуть, охать, охаю, хныкнуть, хныкаю, хнычу, клохтать, визжать. Nędznego ratować, gdy ięczy. *Teat.* 44, 31. Zawsze na nowo trzeba płakać, ięczeć, wzdychać. *ib.* 44 *c*, 29. Ięczał, wzdychał i chlipał. *Jabł. Tel.* 318. Częſto ięczała nad iego zapalczywością. *Teat.* 47, 79. Ięczeć zdaie się iawor okropny i ſtary, Gdy nań natrze moc wiatrów, chwieiąca konary. *Kras. Oss. H* 3 *b.* Tur ięczał, zaiąc wrzeszczał. Ban. *J* 2 *b.* Których na mękę ſkazywał, zasadzonym kneblem uſta im zawierano, iżby ani ięknąć nie mogli. *Pilch. Sen.* 328. Poznała puklerz miłego, Wzięła w rękę i zbladła, nie rzekła słowa żadnego, lęknęła, i martwa padła. *Kras. Oss. B* 3 *b.* Słuchaycie rycerze młodzi, Załosney lutni ięczenie. *Niemc. Dum.* 132. Niewolno im uſkarżać się przed nikim, tylko w cichym ięczeniu przed samym bogiem. *Mon.* 66, 210.

*IĘKORYMY, - a, - e, elegiczny elegiſch. Iękoryma wena. *Nar. Dz.* 1, 96. IĘKOTANIE, - ia, *n.*, zaiękiwanie się, blekotanie, das Stammeln. IĘKOTLIWY, - a, - e, blekotliwy, momotliwy, ſtammelnd.

Pochodz. *iąkać się*, *iąkała*, *iąkacz*, *wyiękiwać*, *wyięknąć*, *wyiąkać*, *wyiąkiwać*, *zaiękiwać się*, *zaiąkać się.*

IEŁ *ob.* Ił.

IELĄTKO, - a, *n.* *zdrbn. rzczwn ieleń*, das Hirſchchen. Snieżna łani na kwieciſtey błoni, muſka piękne ielątko. *Zab.* 15, 16. *Kniaz.*

IELCA, IEDLCA, *G.* ielec *plur.*, to wszyſtko, co do obrony ręki należy przy rękoieści korda, szpady, szabli *etc.*, krzyż, kratka, blacha albo obłąk. *Cn. Th.* das Stichblatt u. ſ. w. an einem Degengefäße. *Boh.* gilce, *Slo.* ruċka, rukowět, poriſko, cf. rękoieść); *Sr.* 2. griff, mètjowa kwótka; (*Sr.* 1. jela, jewa sworzeń); *Vd.* selze, helze, jelze, jegla, perrozi, rozhnik, primik, balanga; (*Vd.* helze, *Crn.* helze, elze = nożowy trzonek, *Cro.* else, balangya, préruch, ruchicza; *Rg.* rukobràn, rucizza; *Sla.* balcsak; *Rs.* эахвать. (*Jtal.* elza, elsa, ferro che arma il manico della spada). Utopił w brzuchu sztylet krzywy po ielca. *Bardz. Luk.* 52. Swięty kiy, by miał ielca. *Rys. Ad.* 63. (cf. furdyment). IELEC, - lca, *m* ryba, *Cyprinus dobula*, rzadko większa nad wielkiego śledzia, któremu bardzo podobna. *Kluk. Zw.* 3, 180. der Döbel, Weißfiſch.

IELEN, - ia, *m.* *Boh.* gelen; *Slo.* gelen; *Sr.* 1. jelén, yélen; *Sr.* 2. jôlen, hôlen; *Vd.* jelen, rogazh; *Crn.* jêlen; *Cro.* jelèn; *Dl.* yelin; *Rg.* jelin, jeljen; *Sla.* jelin; *Bs.* jegljen, jelin, jeglin; *Rs.* олень; *Ec.* еленъ (cf. *Hebr.* איל *aijal*, *Gr.* ἔλαφος, *Gr.* Elend, Elendthier, *Crn.* elen, elzen, *Lat.* alce; cf. *Rs.* ланъ daniel, cf. łani). Zwierz znaiomy w naszym kraiu, którego rogi dzielą się na gałęzie, co rok liczniejsze; srogości nie ma żadney, wyiąwszy czas parzenia się, czyli bekowiſka. *Zool. Nar.* 369. der Hirſch. Samica zowie się łani. *Kluk. Zw.* 1, 341. Młody ieleń, *Vd.* mlad jelen, lietnjak; *Cro.* silorog je-

len *subulo*. Kaukafki ieleń *Rs.* маралъ. (*Crn.* Iélovs *Acteon*). Ieleń i sarna piszczały. *Banial.* *J* 2. Ieleń fkrzydlonogi. *Hor.* 2, 102. *Nar.* Groźnieysze ieft woyfko ieleni przy lwie hetmanie, niż woyfko lwów przy hetmanie ieleniu. *Kosz. Lor.* 153. *Stryik Gon. T* 3. z Plutarcha). Ieleń psy łowi, *cervus canes trahit; quando praepofterum aliquid significamus*. *Mącz.* verkehrte Welt. Ia tego iak ieleń zrzódła pragnę. *Teat.* 24 *b*, 48. iak kania dżdżu). - Ieleń brodaty, *tragelaphus*. *Cn. Th.* der Brandhirsch. Ieleń zamorfki północnych kraiów, *rangifer*. *Cn. Th.* das Rennthier, *Rs.* олень сѣверной. cf. renifer. - Ieleń kosmaty, mieniący farbę, *tarandus*. *ib.* der Auerochs cf. tur. IELENEK, - nka, *m.*, *demin.*, ein Hirschchen. Podobny ieft miły mój sarnie abo ielenkowi. *Budn. Cant.* 2, 9. *ob.* ielonek. IELENI, - ia, - ie, *Boh.* geleni; *Slo.* geleni, geleni; *Sr.* 1. yelenacźe; *Cro.* jelénszki, kossutni; *Rg.* jeligni, jelinfki; *Bs.* jegljegni, jelinov; *Vd.* jelenou, jelenfki; *Crn.* jelęnov, jelęnovfke, jelęnfke; *Rs.* олéній; *Ec.* елéній; Hirsch=. Mięso ielenie kto ie, niełatwo febry miewa. *Urzęd.* 439. *ob.* ielenina). Rodzay ieleni ma rogi pełne, gałęzifte, corok na nowo odraftaiące. *Zool. Nar.* 368. das Hirschgeschlecht. Rogi ielenie, Hirschgeweih, daią znać lata ielenia. Dawnych czasów ie po ścianach wieszano, na znak, wiele kto ieleni ubił. *Ład. H. N.* 144. Choćby przetrwała trzyftoletne dziady, I wiek ieleni, i lata Pallady. *Kmit. Tr. B* 5 *b.* cf. kruk. - §. *Botan.* Grzyb ieleni, ielenie iayka, ielenia bedłka, ielenia gębka, łaniż, *Bh.* geleni hub, *Sr.* 1. porchawa, porchaweza, *phallus impudicus Linn.*, der Hirschschwamm, Hirschling, die Hirschbrunft, rośnie po lasach, gdzie ieft wiele ieleni. W tym mieyscu, gdzie ieft ukryty w ziemi, ielenie przedniemi nogami kopią, bo go węchem czuią, dla zapachu przeraźliwego. *Ład. H. N.* 49. *Syr.* 1235 *et* 911. *ob.* smardz śmierdzący. *Jundz.* 566. - Ieleni ięzyk, *Phyllitis*, Hirschzunge, ziele bez łodygi i kwiatu, ma tylko liście długie, iak ięzyki, a w nich nasienie. *Kluk. Zw.* 2, 224. *Urzęd.* 40. *Syr.* 694. *Sr.* 1. yelenacźe yazek. Ieleni korzeń czarny, ielenie oko, serdecznik, serdeczny korzeń, *Syr.* 135. *cardiaca*, Hirschgespann, Hirschwurz. Ieleni ogon abo korzeń biały, Weißhirschwurz. *ib.* 132. *Tordylium* cf. gorzysz). Ieleni ogon Kreteńfki, Kretischer oder Candischer Sesel, *seseli Creticum*. *ib.* 142. Ieleni szczaw, *Hemionitis*. *ib.* 777. eine Art Milzkraut, Hirschzunge. Ieleni trank *ob.* sierpik. - Ieleni trut albo truć *ob.* Wilcza knieć. - Ielenie oko *ob.* Łania broń. *Syr.* 132. IELENICA, - y, *ż.*, *1) łani, die Hirschkuh. Syna Gargorala ielenica wychowała piersiami swemi. *Stryik.* 355. *Chodk. Koft.* 20. *Kosz. Lor.* 86. §., *Lycoperdon Cervinum*, gatunek bedłki kulkowey, nayduiącey się w lasach w ziemi. *Kluk. Dykc.* 2, 102. die Hirschtrüffel cf. ieleni grzyb). *§. *Bh.* gelenice *pellis cervina*, fkóra ielenia lub łania, die Hirschhaut, *Vd.* jellennov'nna, *Crn.* jelęnovna. IELENIĘ, - ięcia, *n.* IELENIĄTKO, - a, *n. Demin.*, młode ielenia das Junge des Hirsches, cf. ielonek). *Teat.* 55 *c*, 15. *Crn.* jelękę, jelęnzhek. IELENINA, - y, *ż.*, ielenie mięso, Hirschwildpret. *Bh.* gelenina; *Slo.* gelenina; *Vd.* jellenina, jelenina, erdezha divjina, sverenina, sverinfku mesu; *Crn.* jelénina; *Cro.* jelenina; *Rs.* оленина (= fkóra ielenia). Na każdy dzień ukusiły nieco ieleniny, a za długi czas febry nie miały. *Urzęd.* 439. *IELENIOŁOWIEC, - wca, *m.*, łowiący ielenie, der Hirschjäger, *Eccl.* еленоловимецъ, *Gr.* ἐλαφοβόλος.

*IELISTY *ob.* Iliity.

IELITO, - a, *n.*, *Boh. et Slo.* gelito, *Bs.* jelito, *farcimen botulus*. *Sr.* 2. jelito brzuch, cf. *Lat.* ile, ileum, ilium, ilia). kiszka, der Darm. Ielita w człowieku, *ilia*, po Polsku kiełbaśnice. *Urzęd.* 30. Gdy komu ielita wychodzą, przykładay tego ziela na *ftolec, tedy ielito daley nie będzie wychodziło. *Spicz.* 11. Mastdarm; *Crn.* ritn, cf. rzyć). Ielita zadkowego wychodzenie iak leczyć. *Sleszk. Ped.* 215. - Ielita = wnętrza, trzewa, das Eingeweide, *Sr.* 1. cźrówo; *Vd.* drob, zhrevu, zhreuje, drueb; *Cro.* chréva, drobecz, votroba, vtroba). Krzyżacy dostawszy ftarszego Prusaków, przywiązali go do drzewa, i wytoczyli z niego ielita. *Bielfk. Kr.* 120. - *Fig.* Kufer czczony dla złotych ielit. *Zab.* 10, 159. *Zabł.* IELITA *herb*, trzy kopiie złote, ułożone na kształt gwiazdy, w polu czerwonym; w hełmie z korony półkozła wyfkakuiącego. *Kurop.* 3, 21. ein Wappen. - Kurze ielito *ob.* Kurzy. IELITKO, - a, *n. Demin.*, (*Bh.* gelitko) Ielitko małe, *hila*. *Mącz.* ein kleiner Darm. IELITNY, - a, - e, od ielit, Eingeweide=, Darm=. Ielitne kłócie kolikę zowią. *Sien. Rej.*

IELONEK, - nka, *m.*, młody ieleń; *Bh* gelinek *Rg.* jelinak; *Crn.* koshutnek; ein junges Hirschchen. Mięso łani i ielonków bardzo ieft smaczne. *Zool. Nar.* 369. *Sienn.* 284. §., ielonek, *Lucanus ceruus*, der Hirschkäfer, Hornkäfer, naywiekszy gatunek chrząszcza, maiący szczęki gałęzifte, na podobieńftwo rogów ielenich. *Zool. Nar.* 163. *Sr.* 2. yalwaka; *Vd.* klieshar; *Rs.* олень лемучій, еленецъ, рогачъ. *Ec.* еленецъ. §., Ielonek, *Agaricus esculentus*, gatunek bedłki, rośnie w lasach, ieft mięsifty i bywa używany. *Kluk. Dykc.* 1, 14. der Hirschschwamm, cf. ielenia bedłka, ielenica.

*IEŁOWIZNA *ob.* Ił, Iłowizna.

IEM *ob.* Ieść. *IEMI - zamiaft *Niemi ob.* On, ona.

IEMIEL, - a, *m.*, IEMIOŁA, - y, *ż.*, IEMIOŁKA, - i, *ż.*, *IEMIOŁO, - a, *n.*, *Bh.* melí, gmélí; *Bs.* imela; omela, vesàk; *Cro.* oméla, imela; *Vd.* ohmetje; *Ross.* омéла. die Mistel, *viscum Linn.* roślina pasorzytna, która się w korze różnego gatunku drzew, iako to gruszek, iabłoni, leszczyny, kasztanu, śliwki, orzecha Włofkiego, pigwy, oliwy, lipy *etc.* krzewi; nade wszyftko zaś na dębach rozmaitego gatunku. *Dykc. Med.* 2, 666. Iemioło rośnie na drzewie dębowym; dębowe iemioło ieft naylepsze. *Spicz.* 116. (*Cro.* omelujem *visco*). Iemioła pospolita, *album Linn.*, die weiße Mistel, rośnie na brzozach i dębach, iagody iey kwiczołom ulubiony pokarm, a ziarna nieftrawione z gnoiem ich w nayodlegleysze ftrony roznoszone i rozsiewane bywaią. Ptasznicy używaią iagod do robienia lepu. *Jundz.* 494. Druidowie osobliwszym sposobem czcili dęby; obciążone iemiołkami, iako poświęcone, iako lekarftwo drogie przeciwko truciźnie i na powiększenie płodności zwierząt. *Dykc. Med.* 2, 668. *IEMIELNICA, - y, *ż.*, gatunek krofty, eine Art Ausschlag. Proszek ten ospicę i iemielnicę dzieciom pokazuiące się wymiatuie prędko z wnętrzności na wierzch. *Syr.* 104. IEMIOŁOWY, - a, - e, od iemioły, *Cro.* omelen, Mistel=. W wielkim głodzie R. 1440,

w Polszcze ludzie z liścia, y korzenia ledniakiego i lepu iemiołowego, który Miechowiusz *viscum* zowie, chleb działali. *Stryk.* 561. Miſtelleim, Vogelleim. IEMIOŁUCHA, - y, *ż.*, *turdus visciuorus*, Miſteldroſſel, Miſtelziemer, Miſtler, Schnarre, Schnarrdroſſel, Zuſel, *Bh.* truſkawec, *Bs.* priſkaviç, *Crn.* zarar; *Rs.* рябина. drozd większy od drozda wędrowca, nazywa się od iemioły, którą lubi; naywięcey iednak żyie iałowcem i dlatego mięso iego wydaie zapach iałowcu. *Kluk. Zw.* 2, 284. *Ład. H. N.* 57. Iemiołuchy łakome, *Banial.* iemiołuchy ſkwierczą. *ib. J.* 3 *b.* IEMIOŁUSZKA, - i, *ż.*, Ledwabny ogon, *turdus criſtatus Klein.* der Seidenſchwanz, die Haubendroſſel, ptak mnieyszy od kwiczoła, na głowie ma czubek. U nas się pokazuią wielkiemi gromadami w iesieni. *Kluk. Zw.* 2, 331. *Ład. H. N.* 57.

*IEN *ob.* Ienż. IENCTWO *ob.* Ięctwo. IENERAŁ *ob.* Gienerał.

IENIEC, - ńca, *m.*, iętca, poimaniec, który ieſt iętym (*Etym.* iąć), ein Gefangner. (cf. iętka). *Bh.* gatý; *Crn.* jetnik; *Vd.* ietnik, vjet, sushen; *Cro.* szusèny; *Sr.* 1. pozadnenez, z wójnu habo z rúbenſtwom popadnené. *Ross.* плѣнникъ, пололеникъ, военноплѣнникъ, колодникъ.

IENNA, - y, *ż.*, imię białogłowſkie, *Anna. Jabł. Her.*

IENO *ob.* Iedno.

IENSKI, - a, - ie, od ieńców, *Sr.* 1. paſtwówſki; *Vd.* vjetliu; *Rs.* плѣнническій, военноплѣнный, колодническій; *Ec.* поимный. Gefangen=, den Gafangnen zuſtändig. Ieńſkiemi pęty ſkrępowany. *Zab.* 15, 13. *Kniaż.* IENSTWO, - a, *n.*, *ob.* ięctwo, poimanie, niewola.

*IENYLKI *ob.* Iednylki.

*IENZ, *IENSZ, *IENZE, *IEN, *Bh.* genž, genžto; *Slo.* ktet; Sr. 2. kenž, kotarý; *Ec.* иже, яже, которая, еже, которое, cf. *Lat.* is, ea, id). który, welcher *Pron. relat.* ien trafnie odpowiada *Pronomini Demonſtrativo: ten, tenże*). Fundamentu innego nikt nie może założyć, mimo leżący, iensz ieſt Chryſtus. *Budn.* 1 *Cor.* 3, 11. (który ieſt *Bibl. Gd.*) Ienże wywodzi wiatry, ienże pobił pierworodności Egiptſkie. *Wrobl.* 310. *qui*). Tyś ieſt, ienżeś mię wywiódł z żywota. *Wrobl.* 47. Oycze nasz, ienżeś ieſt w niebiesiech. 1 *Leop. Math.* 6, 9. któryś ieſt. 3 *Leop.*) Bóg pokoiu, iensz znowu przywiódł z martwych paſterza wielkiego. *Budn. Hebr.* 13, 20. (który *Bibl. Gd.*) I rzekł słuchacz powieści bożych, ienż widzenie wszechmocnego widzi. *Budn. Numer.* 24, 4. (który. *Bibl. Gd.*) Urodził się dla nas syn boży, Ienże trudy cierpiał bezmierne. *Bielſk. Kr.* 19. z *bogarodz.* - Usłysz głosy, napełniy myśli człowiecze, słysz modlitwę, ienże cię prosimy. *ib.* - Ci iensz mieli ſtrzały. 1 *Leop. Gen.* 49, 23. którzy mieli. 3 *Leop.*) Ien *Spicz.* 247.

IEOMETRA *ob.* Gieometra.

IER, - a, *m.*, *ob.* Ir. IERCHA *ob.* Ircha.

IEREMIASZ, - a, *m.*, prorok. *Zał. Teſt.* 292. der Prophet Jeremias.

*IEREY, eia, *m.*, *Gr.* ἱερεύς, ksiądz, kapłan, der Prieſter. архіерей arcybiſkup) *IEREYSKI, - a, - ie, kapłańſki, księży, prieſterlich. Odzienie iereyſkie. *Smotr. Ex.* 15 *et* 14. IEREYSTWO, - a, *n.*, kapłaństwo, das Prieſterthum. Cerkiew iereyſtwo mi podała, i paſterzem mieć zezwoliła. *Smotr. Ex.* 14. Poświęcenie na iereyſtwo. *ib.* 15.

IEROZOLIMA, HIEROZOLIMA, - y, *ż.*, *Ieruzalem*, ſtolica Paleſtyny. *Wyrw. Geogr.* 261. - Ieruzalem. *Bial. Poſt.* 14 *et* 48, *Rs.* Іерусалимъ. IEROZOLIMSKI, HIEROZOLIMSKI, *abbrev.* SOLIMSKI, - a, - ie, Jeruſalemiſch. Pomnożył Rzymu władzę chwalebnym zaszczytem Solimſkich wież pogromca, z nieodrodnym Tytem. *Zab* 10, 321. *Kniaz.* IEROZOLIMIANIN, IEROZOLIMITANIN, - a, *m.*, mieszkaniec Ierozolimitańſki, der Jeruſalemer. Roskazano to Ierozolimitanom. 1 *Leop. Jez.* 36, 7. Wychodzili do niego wszyscy Ierozolimianie. *ib. Mar.* 1, 5.

IERSZANY *ob.* Irszany.

IERYCHO, dawne i znakomite miaſto Azyatyckie w Paleſtynie. *Dykc. Geogr.* 1, 299. die Stadt Jericho. IERYCHONSKA róża, *anaſtatica Linn.* przewożna roślina od brzegów morza czerwonego, die Roſe von Jericho, Róża z Ierycha niewiaſtom dla łacnieyszego porodzenia, pożyteczna. *Warg. Radz.* 127. *b*) Ierychońſka róża, *Lonicera caprifolium Linn.* das Geißblatt, die Speckliŝe, die uneigentliche Roſe von Jericho, tuteysza i w lasach się nayduie; cudzoziemſka, ktorey chmielina zdaie się bydź przez liście przewleczona. *Kluk. Rosl.* 1, 267.

IERZY, - ego, *m.*, imię męzkie *Georgius. Skarg. Zyw.* 1, 254. *Boh.* Giřj, Řjehoř; *Slo.* Gur; *Hg.* György; *Cro.* Iuraj; *Vd.* juri; *Sr.* 1. Jurj; *Sr.* 2. Juro, Jurroj. Dwóch ma Ruś śś. Ierzych; iednego święto na iesień, drugie w przednowek na wiosnę przypada, ztąd u nich przysłowie: dwóch Ierzych mamy, ieden niedobry, a drugi nielepszy, ieden *chołodzien, (chłodny) a drugi *gołodzien (głodny). *Dwor. E* 2. IERZYK, *GIERZYK, - a, *m.*, *Demin. Nom.* Ierzy, cf. Grześ, Iuraś, Georgchen, *Bh.* Giřjk, Giřka, Giřjček; *Sr.* 2. Jurko: *Prov. Slo.* čo Gurko ne pochopj, temu ſa Guro ne nauči *a teneris assuescere debemus*). Bartosz na Gierzyka, a Gierzyk na Bartoszą każe. *Herbſt. Nau. lb. et m* 5 *b.* - §. Ierzyk, *hirundo apus*, iaſkołka koloru czarniawego, gnieździ się w ſtarych murach. *Zool. Nar.* 231. die Mauerſchwalbe, *Boh.* giřička, rohljk, rohljček, roreyc, roreyk; (*Slo.* giřice, čwrcala *ficedula*); *Crn.* bręgule cf brzegówka); *Cro.* bregula, roray; (*Cro.* jurichicza, *Bh.* giřice, giřjček *linaria* konopnik); *Bs.* argicch, ciopa, roraj, roreis; (*Ross.* юрокъ zięba). Powietrzne ierzyki. *Ban. J.* 3. IERZYNA, - y, *ż.*, *Rubus vulgaris*, roślina, którey owoc są morwy lisie. *Dykc. Med.* 2, 668. die Bocksbeere, Fuchsbeere. IERZYSKO, - a, *n.*, niezgrabny Ierzy, ungeſchickter Jürge; *Slo.* Gurisko; *Sr.* 1 *et* 2. Jurisko.

IEŚĆ, IESDŹ, - iadł, - iedli, - ie, - iem, iedzą, *cz. ndk.*, (zjeść, *F.* zjem *Dok.*, Iadać *czstl.*, qu. v.; *Boh.* gezti, giſti, gedl, gim, gidam, gidáwám; *Slo.* geſt, gem, gim; *Hg.* eszem, *Sr.* 2. jeſcź, jedł, jem, je; *Sr.* 1. yeſcź, jyſcź, jydl, yem, jydem; *Vd.* jeſti, jeiſti, jedil, jem, jiem, jedbati, jeduvati; *Crn.* jęſti, jędl, ję, jęm; *Rg.* jeſti, jem, ijem; *Cro.* jezti, jeszti, jel, jèm, jedem, obrokujem, hranimsze *Dl.* gyszti, blagovati; *Slo.* jiſti; *Bs.* jeſti, jiſti, blagovati, mummati; *Rs.* ѣсть, ѣлъ, ѣмъ, кушать; *Ec.* ясти, ѣсть, ѣлъ, ѣмъ, ямъ; *Kero* ezzan; *Isidor* ezssan; *Ottfried* ezen; *Isl.* eta; *Sax. Inf.* eten, *Goth.* itan; *Anglos.* etan, *Suec.* aeta, *Dan.*

äde, *Angl.* eat, *lat.* edere; cf. esca; *Gr.* ἔδειν, ἔσθειν, *Ind.* admi; *Turc.* yemek; *Ger.* essen, speisen, zażywać pokarmu za pomocą żucia). Chleb i mięso iedzono. *Skarg. Kaz.* 191. Ieść chcą chléb, nie pić krew nieprzyiacielską. *Chmiel.* 1, 427. 3 *Leop. Gen.* 43, 25. Wstydź się kraść, a nie ieść. *Cn. Ad.* 360. Iédz chleb, nie spluskasz się. *Cn. Ad.* 317. Nie dlatego żyy, abyś iadł; ale dlatego iedz, abyś żył. *Modrz. Baz.* 38. Poszczą w ten dzień, nie iedząc aż w wieczor. *Star. Dw.* 68. Będzie dziś z mięsem iadł. *Teat.* 19, 25. *similiter* z masłem, z oleiem, z postem, ieść; mięsne, maślne, oleyne, postne potrawy). Ieść i pić. *Cn. Ad.* 317. *Charadrii vita*). Nikt ieść za drugiego nie może. *Skarg Kaz.* 191. Gdzie iedzą, iedz gdzie robią, nie zawadzay. *Cn. Ad.* 237. *in inertem, mensae, non operis socium.* *Rys. Ad.* 16. Iédz coć daią, rób coć każą. *Wolski.* Gdyby kto listy od woźnego odiął i zdrapał, albo woźnego listy te ieść przymusił, pozwany o to będzie. *Stat. Lit.* 128. - Będziesz iadł z starą panią, *satur eris fabulis, cantu, saltu, spectaculis. Cn. Ad.* 13. cf. kto nie rychło chodzi, ten sobie szkodzi). - Ieść powoli, *Vd.* merlisgati). Ieść, stołować, objadować, *Ec.* трапезовати. Za oyców naszych król sam iadł na śrebrze; wszyscy insi na cynie. *Opal. Sat.* 32. auf Silber, auf Zinn speisen. W ten czas naylepszy czas do iedzenia, kiedy się chce. *Boh. Kom.* 2, 57. cf. łaknąć, głodnym bydź). Ciężka boleść, gdy się chce ieść, wenn man eßlustig ist, wann man hungrig ist, ieszcze cięższa, kiedy iedzą, a nie dadzą. *Rys. Ad.* 5. *Prov. Slo.* keď sa gesť chce, nebiwagu weseli cf. głodnemu śpiewać). W pracy nie mieć co ieść, niesłuszna rzecz. *Petr Ek.* 9. nichts zu essen haben. I koń na konia patrząc, kiedy nie ie, schnie. *Rys. Ad.* 76. cf. oczy paść). - §., *Subst.* Ieść, iadło, iedzenie, to co się ie, potrawy, das Essen, die Speise, die Speisen, *Vd.* jestu, jedje, jed). Mało ieść iey daią, by nie zatyła. *Rey Wiz.* 191. sie geben ihr wenig zu essen. Iuz ieść na stole. *Teatr* 36, 72. Ieść gotować. *Swith. Bud.* 304. Essen kochen. - §., Ie się: iedzą, man ißt. W lecie daleko mniey się ie, niż w zimie. *Rog. Doś.* 1, 109. - §., ieść, kąsać, beißen, stechen. Bydło trzeba w lecie w chłodney oborze zamykać, by go robacy nie iedli. *Cresc.* 548. - §., *fig.* ieść kogo, albo siebie: niszczyć, gubić, ruiniren, ins Verderben bringen, aufreiben. Ruskie państwa w przeklętey niezgodzie same się iadły, i psowały. *Stryik.* 228. Książęta po śmierci Włodzimierza sami się między sobą wnetrznemi woynami iedli i wybiiali. *Stryik.* 378. *Fund.* 33. *Rs.* ѣсться съ кѣмъ gryźć się, kłócić się. Pochodz. *iedzenie, iedzony, iadło, iedło, iedza, iadać; iad, iadowity, iadowić się; gad, gadzina; iędza; biesiada, chleb iedzca, darmoiad, dziecioiad, figoiadka, ludoiad; doiadać, doieść, niedoiadki; naiadać, naieść się; objadać, objeść; objad, objedny, przedobjedny, poobjedny: objata, objadować; pojeść, podjadać, podjeść, podjadek; przeiadać, przeieść; przyiadać, przyieść, rozjadać, rozjeść, rozjadły; śniadać, śniadanie, śniadny, śniedzy, śniednik; samoiedź; uiadać, uieść; wjadać się, wjeść się; wyiadać, wyieść; zaiadać, zaiadły, zaieść, zjadać, zjeść, zjadły.* §. *zaiąc.* §. *izba.*

IESIEŃ, - i, *ż.*, *Boh.* podzym, podzymek, ošeń, ošenj (ošenj *seges*); *Slo.* geseň, podzimek; *Sr.* 2. nasimma (Nasimski: Wrzesień); *Sr.* 1. nazehmski tzas; *Vd.* jessen, jesen, predsima; *Crn.* jèsęn; *Sla.* jesén; *Cro.* jeszèn, podzimek; *Dl.* yessen, podzimak; *Rg.* iessen, podzimak; *Bs.* jesen, jessen, podzimak; *Hg.* ösz; *Ross.* осень; *Eccl.* есень. cf. osiany, osiać; cf. Wiosna, wsiany, wsiać). Część roku pośrzednia między latem a zimą. *Kluk. Rosl.* 3, 82. der Herbst. W iesieni przechodzi słońce wagę, niedźwiadka i strzelca. *Sienn.* 436. Na ś. Bartłomiey pospolity człowiek liczy pierwszy dzień iesieni. *Zaw. Gosp.* (cf. wiosna). Iesień pomiarkowana, Tak wielą fruktów przybrana. *Dar. Lot.* 19. - *Fig. tr.* trzecie dwadzieścia lat wieku iest iesienią życia. *Mon.* 66, 253.

IESIENINA, - y, *ż.*, drzewo iesionowe, *Rg.* jassenovina, Eschenholz. Drągi pod karyolki naylepsze są z iesieniny. *Kluk. Rosl.* 2, 22. *Torz. Szk.* 5. IESIENNY, - a, - e, Herbst:, *Bh. et Slo.* podzymnj; *Vd.* jesenski, predsimski; *Crn.* jèsęnske, *Hg.* öszi, *Rg.* jessenski, jessegni; *Cro.* jeszenszki; *Bs.* jessenski; *Rs.* осенный; *Ec.* есеннїй. Deszcz iesienny, który bywa w iesieni. *Budn. Jer.* 5, 24. cf. wiesienny). Drzewa iesienne, które na ostatku iesieni kwiaty wypuszczaią. *Birk. Exorb.* E 4. Febry iesienne są, które panuią od miesiąca Lipca albo Sierpnia aż do Stycznia. *Krup.* 5, 535. Przykrzyła się woysku iesienna bieda. *Jabl. Buk. R.* - *Cro.* jeszenstvo *autumnitas*; *Vd.* joseniti, jesenjati, *Cro.* jeszeniem, *Hg.* öszölok *autumno.* (IESIETRZY *ob.* Iesiotrzy). *IESION, - u, *m.*, *Bh.* gesen, iesen, gasan; *Slo.* geseň; *Sr.* 2. jasen, waßen; *Sr.* 1. yaßen; *Crn.* jèsén, dob, zer; *Vd.* jasen; *Bs.* jasen; *Rg.* jassen; *Sla.* jasin; *Cro.* jeszèn, jeszenovo drevo; *Rs.* ясень, пàдубъ; *Ec.* чресмѝна, ель, ясень, cf. *Lat.* esculus, *Anglos.* aesc; *Holl.* esch (cf. *Gr.* ἰσχύς cf. *Hbr.* אשל cf. *Lat.* esca). *fraxinus*, die Aesche, drzewo pierwszey wielkości; pień ma zawsze prosty, korę gładką, popielatą. *Kluk Rosl.* 2, 22. IESIENIEC, - ńca, *m.* IESIONKA, - i, *ż.*, *fraxinella*, weißer Dyptan, *Crn.* jèsénåk; *Cro.* jeszenyak; *Bs.* jasenak; *Ross.* ясенецъ. Dyptan biały, liście do iasienowego drzewa podobne ma, stąd iesieńcem abo iesionką, i małym iesieniem mianowany. *Syr.* 106. IESIONOWY, - a, - e, Aeschen:. *Boh. et Slo.* gesenowý; *Cro.* jeszenov; *Rg.* jassenov; *Ross.* ясенный. Drzewo iesionowe bardzo od stalmachów używane bywa. *Kluk. Rosl.* 2, 22. Iesionowy łasek, *Rg.* jasenisćte; *Rs.* ясѐнникъ.

*IESIORY, - ów, *plur.*, rybie kości, Fischgräten. *Tr.*

IESIOTR, - a, *m.*, *Bh.* gesetr; *Slo.* ostrij, gesetr; *Crn.* kęzha; *Vd.* kezha, kezhiga, shter; *Sla.* bucika; *Cro.* kèchiga riba, tók; *Dl.* tůk; *Bs.* sturium, nosviça; *Ross.* осётръ, шипъ, чалобишъ; *Gall.* esturgeon, *Hisp.* esturion, *Angl.* sturgeon, *Ital.* storione, sturiome, *Suec.* styria, stör, *Holl.* steur, der Stör, ryba morska; *accipenser sturio*, znaczney wielkości, niekiedy, do kilku łokci długa. Wychodzi czasami z morza do rzék wielkich; a u nas do Wisły, Dniepru, dla wody słodkiey. *Zool. Nar.* 192. styr. *Tr.* IESIOTROWY, IESIOTRZY, IESIETRZY, - a, - e, Stör:. *Ross.* осетрій, осетровый. Mięso iesiotrze iest białe, smaczne i posilne. *Zool.* 192. Z ikry iesiotrowéy robią kawiar. *Lad. H. N.* 58. Siedza iesietrza. *Stat. Lit.* 217. IESIOTROWINA, IESIOTRZYNA, - y, *ż.*, mięso iesiotra, Störfleisch, das Fleisch von Stören, *Rs.* осетрина. Od beczki iesiotrzyny po gr. 10. *Vol. Leg.* 2, 989.

IESLI *ob.* Ieżeli.

*IESNY, - a, - e, iedzący, pożerny, gefräßig. Wszystko iesny czas trawi, choćby co w żelezie Rznięto; to przecię potrwa, co na papier wlezie. *Pot. Arg.* 281.

IESPAN, - a, *m.*, n. p. Kto? ia, ia? Rp. Waszeć Iespan! *Tręb.* *Syn. M.* 114. t. i. Iegomość Pan, hochgeehrter Herr. Iespan Iowisz mogłby się zdadź na aptekarza. *Zabł. Amf.* 102. Nie troszcz się, moie dziecię, Iespan medyk mówi. *Zab.* 13, 277. *Tręb.* Iespan brat. *Chmiel.* 1, 569. cf. Supan, Zupan) *Hg.* ispan *villicus*; *Cro.* gozpan, gozpau *dominus*; *Vd.* k'span *socius*). Iespani żona = Ieymość Pani żona die hochgeehrte Frau Gemahlinn. *Vd.* K'spaninja *socia*). IESPANNA córka. *Zabl. Z. S.* die hochgeehrte Jungfer Tochter.

*IESSA, - y, *m.*, Chwaliły narody Słowiańskie między innemi za boga Iowisza, nazywaiąc go Iessą. *Krom.* 55. *Bielsk. Kr.* 34. Mazurowie Iowisza, którego oni zwali Iessa, chwalili za wszechmocnego i za dawcę wszech dobr. *Stryik.* 136. Iesze. *W. Post. W.* 3, 185. Jupiter bey den Slaven.

IESI, - u, *ob.* Gieśt. - IEST, IESTEM *ob.* Bydź, być.

IESTESTWO, IESTENSTWO, IESTWO, - a, *n.*, IESTNOSC, - ści, *ż.*, bytność, das Daseyn, die Existenz. *Rg.* bivstvo; *Cro.* jesztvo, bichye, szubsztvo; *Rs.* сущесmвование. сущносmь (есmесmво przyrodzenie, przymiot; *Ec.* сущесmвїе, сущносmь, осущесmвїе (есmесmво, природа 2) сущесmво). Początek czasu uprzedziłeś bytmością twoią; a niepoięte iestestwo twoie iest pomiarem wieczności. *Psalmod. a. b.* Iestestwo mieć, exystować *Ross.* вещесmвоваmь, сущесmвоваmь. Iestestwo daię *Ec.* осущесmвляю, существо даю, *Gr.* ουσιόω. Duch święty ma od syna bytność, albo iak starzy Słowacy przełożyli, iestestwo. *Skarg. Zyw.* 1, 8. Dowody iawne o iestności boga. *Zab.* 6, 100. *Min.* Nasz rozum, nasze zmysły przekonywaią nas o iestności tey istoty, którey wszystkie inne swą iestność są winne. *Zab.* 5, 63. Wynaydować chce ślady rzeczy, iuż iestestwa pozbawionych. *Zab.* 8, 149. Iestwo mieszczaństwa dlatego iest uformowane, aby w narodzie handel, rzemiosła i kunszta kwitły. *A Zamoy.* 78. - §., istność das Wesen. Aryanie wiarę o iestestwie abo substancyi oyca z synem równey, na on czas tak wyznali, iż od Katolików nie odstępowała, to iest, że substancyą abo iestestwo wspólne ma syn z oycem. *Skarg. Dz.* 238. Aryusz iestestwo abo iestność w bóztwie dzielił. *Skarg. Dz.* 143. Iesteństwo abo istność duszy. *Petr. Pol.* 78. Iesteństwo abo substantia. *Petr. Et.* 14. *ens.* Scigaymyż te piękności, i doświadczmyż sami, Czy one iestestwami są, czy obłudami. *Przyb. Luz.* 282. *IESTESTWIENNY, - a, - e, od iestestwa, do iestestwa należący, istotny (cf. istny), wesentlich. Te własności nigdy iestestwienne, ale zawsze personalne nazywaią się. *Smotr. Lam.* 99. IESTNY, - a, - e, iestestwo maiący, bytny, będący, exystuiący (cf. istny); *Eccl.* осущесmвованный, воспрїявшїй существо. Płakać szczęśliwego, zazdrość; płakać nieiestnego szaleństwo. *Ossol. Sen.* 39. *nullus*).

IESTONKA, - i, *ż.*, gatunek iabłek, eine Art Aepfel. Wymarzły rayskie iabłka, iapurty, iestonki. *Zimor. Siel* 148.

IĘSTWO *ob.* Ięctwo.

IESZCZE *Adv.*, *Bh.* geſſte, eſſte; *Slo.* geſſte, eſće; *Sr.* 2. hischcżi, hischcżer, hischcżen; *Sr.* 1. hyscżcże, hischcże, hieſcżje, jiscże, tuh, tomu; *Vd.* she, *Crn* shêsdej, shê; *Cro.* iszdà, ische, josceh, josh (cf. iuż); *Dl.* jos, josche, jostere, yoschye; *Sla.* josh; *Bs.* josc, joscter; *Rg.* joscte, josc, josctera; *Hg.* eddig; *Rs. et Ec.* ещё, *Gr.* ἔτι, cf. *lat.* etiam, cf. *Angl.* yet, *Anglos.* get, geta. *cf. Ger.* jetzt). wyraża, 1) trwaiący ciąg czasu lub czynu iakiego, ieszcze, dotąd ieszcze, noch, bis jetzt noch, bis dahin. Matka moia ieszcze żyie. - Tak długo iuż robi, a ieszcze nie skończył. Ieszcze nie *Sr.* 1. hieſchcże nij; *Ec.* неу. Ieszcze się ten nie urodził, któryby wszystkim dogodził *Boh. Kom.* 4, 80. Co do beczki złota, wszak iey ieszcze nie macie! Rp. Oh iakbyśmy ią iuż mieli. *Teat.* 22, 33. Ieszcześ ty nie szczwany. *Gemm.* 117. Ieszcze nie począł. *Cn. Ad.* 319. Ieszcze się nie urodziło, a iuż się ochrzciło. *ib.* Ieszcze się był nie urodził Eduard, a iuż za króla obrany był, ieszcze na ziemię nie wszedł, a iuż ziemskim panem został. *Skarg. Zyw.* 1, 29. Ieszczeć broda nie urosła; Nie wylatuy, ieszczeć skrzydła nie urosły. *Cn. Ad.* 19. Ieszcze przed sprawą, a iuż tryumfuiesz, Zboże nieżęte, ty wory gotuiesz. *Bratk. N.* 4 *b.* Ieszczeć to nic, dopiero to początki. *Cn. Ad.* 320. Ieszcze to nie Amen. *ib.* 116. Ieszcze nie do krwi. *Cn. Ad.* 320. Nie poymuię, iak mogą żyć na wsi; ieszcze lato, daruię; ale zima, oszaleć trzeba. *Teat.* 19 *c*, 10. mnieysza o to w lecie). Ieszcze moia, iak moia; ale pomyślcie o swoiey *Teatr.* 52, 9. - §., Ieszcze = ieszcze nie, noch nicht. A co? przyszedł? Rp. ieszcze, noch nicht. Skończyłeś? Rp. ieszcze. - §., o dawności ieszcze, = iuż schon (noch). Iakob ieszcze w żywocie matki od boga umiłowany. *Skarg Zyw.* 1, 244. Iam mu ieszcze w dziecińatwie była przeznaczoną, On mnie miał być małżonkiem, a ia iemu żoną. *Teatr* 44 *d*, 13. W dziecinnym ieszcze sercu iego obywatelstwo wszczepiono. *Karp.* 4, 37. Swiętą Katarzynę bóg do statku ieszcze z młodości prowadził. *Skarg. Zyw.* 1, 184. Trudno wymówić, iak ochotną ś. Małgorzata, i iak z młodu ieszcze gorącą była do modlitwy. *ib.* 112. *Drzewiey niżli stanęły granice świata, pierwey niżli wiały zebrania wiatrów, przedtym niż huczały głosy gromów, ieszcze niż się oświecały iasności łyskawic, tedym ia myślił. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 1. - §., ieszcze =, ieszcze daley, ieszcze więcey, noch weiter, noch mehr, ferner noch. Ieszcze się, ieszcze ściskayta miluchno. *Groch. W.* 342. Bóg zapłać, day ieszcze. *Cn. Ad.* 29. cf. kto wziąwszy pilno dziękuie, ten się znowu wziąć gotuie). W Psalmach często one słowa brzmią: „rano o tobie rozmyślam"; i ieszcze: „uprzedziły oczy moie poranek", i ieszcze: „wspomnę od początku dziwy twoie". *Skarg. Kaz.* 32. Mowię wam, że iest starostą, i starostą, i ieszcze starostą. *Teatr* 33 *c*, 46. (i ieszcze raz, i trzeci raz, i po trzecie ieszcze, und noch einmal. A ia mówię wam, że iest podstolim, i podstolim, i ieszcze podstolim. *ib.* - §., Ieszcze, nad to, do tego ieszcze, und noch dazu; oben ein; ja was noch mehr ist, ja! Ma-ż on służącego? *Resp.* I iak ieszcze żywego chłopca! *Teatr* 46, 64. Wszak go Wc Pan znasz? *Resp.* I iak ieszcze! *ib.* 47, 20. A iestże bogata? *Resp.* I iak ieszcze! *ib.* 43 *b*, 5. Nieprzyiacielom idącym w odwroty, Pobuduy most ieszcze złoty. *Jabł. Buk. P.* 3. - §. Iro-

nice: Ieszczeby iéy toż tego nie dostawało. Teatr 30 b. 65. Ieszczeż tego do moich kłopotów nie dostawało. ib. 21, 87. - §., Ieszczeż, dopieroż, cóż dopiero, was erst! und nun erst! und wie noch dazu! Kościoł, gdy budował Zorobabel, w iedney ręce trzymali kielnią, w drugiéy szablę. To kościół, który na pokoy raczey, niż na woynę poszedł; ieszcześ na woynie z Turkiem, było bez broni po trawę dla szkap ieździć! Birk. Podz. 12.

*IĘTCA, - y, m., ieniec, poimaniec, (etym. iąć) der Gefangene. Rs. плѣнникъ, пољоленникъ, колодникъ. Położenie król Assyryyski iętce Egiptskie. Leop. Esai. 20, 4. (więźnie. Bibl. Gd.) Ięce bóg rozwięzuie związane. Wrobl. 330. Kucz. Kat. 141. *IĘT, IĘTY, - a, - e, Partic. Verb. Iąć, poimany, wzięty, gefangen, uięty, eingenommen, hingerissen. Nieprzyiaciele podeptał; nad ięcemi się zmiłował. Pieśń Kat. 82. Ięte więznie w łańcuch włożyć, catenas captiuis indere. Mącz. Iudit, gdy przyszła przedeń, natychmiast był ięt w swych ocsu Holofernes. Leop. Judit. 10, 17. Ięt w ogroycu iako podeyrzany. Pieśń. Kat. 64. IĘTO Gerund. verbi Iąć - IĘTKA, - i, ż., W stodołach nad klepiskami wysoko maią bydź zasłane ięki na zboże niedosyć sucho zwiezione. Kluk Rosl. 3, 226. in den Scheunen, Stangen, die über der Tenne einen Boden formiren, die feuchten Garben darauf zu trocknen. - §., iętka, libellula ephemera Linn. der Haft, das Uferaas, die Eintagsfliege, owad maiący cztery skrzydełka, z których tylne bardzo są małe. Po przeobrażeniu się z gąsienicy ledwo dzień żyie. Zool. Nar. 134. Rybacy na iętkę ryby łowią wędką. Ład. H. N. 58. Ięką oblokłszy wątkę, to płocica, kiełb', okuń, porwie, gdy cienka zdzewnica. Mysl. J. 4.

IEWA, IEWKA, IEWIN ob. Ewa.

IEY Genit. Sing. Femin. Pronom. On, ona, ono, ihr, von der dritten weiblichen Person; Bh. gegi. Włożył koronę na *ieiey (iey) głowę. Auszp. 43. (cf. iego). IEYMOSC, - ści, ż., (cf. Iegomość, Mość, Miłość) pani znaczniey-szego stanu, die hochgeehrte oder gnädige Frau (vom Mittelstande). Ieymość odbiera pieniadze; a Iegomość na nie pracuie. Teat. 22 c, 28. Iegomość nadto dobry, Ieymość zbyt rozjadła, A kiedy Ieymość dobra, Iegomość iak iędza. Kras. W. 55. - Względem dzieci znaczy: matkę; die Frau Mama; względem domowych: panią domu, die Frau vom Hause, Rs. хозяйка, хозяюшка. Dobrzeby się działo i po Pańskich domach, gdyby Iaśnie Oświecone, Iaśnie Wielmożne Ieymości nie wstydziły się śpiżarni. Kras. Pod. 2, 70. In Vocat: Ieymość! cf. Pani! Rs. сударыня. cf. Mościa Dobrodzieyko. W rozmowie dodaie się Ieymość, Ieymość Pani, Ieymość Panna, (cf. Iespanna), Ieymość Dobrodzieyka, do trzeciey lub też do drugiey osoby Verbi. Czy Ieymość iuż o tym słyszała? - Iak Ieymość Dobrodzieyka każesz. Bh. Gemnostpanj, Gemnostsleczna. IEYMOŚCINY, - a, - e, od Ieymości, *paniny, der (gnädigen) Frau gehörig. Rzeczy ieymościne. Kras. Pod. 2 116. Karety i baliki iuż nie od woli Iegomościnéy, ale od Ieymościnéy zależeć będą. Teatr. 22, 57. von dem Willen der (gnädigen) Frau. Idź Wc Panna za radą Ieymościną. ib. 22, 57. Ieymości, matki swoiéy, der Frau Mama).

IEŹ, - a, m., Boh. et Slo. gež, gežek; Morav. gehlák; Sr. 2. jež; Sr. 1. jež, węż; Crn. jęsh (cf. Crn. jęsa ira); Vd. jesh, iesh; Cro. jes; Dl. jex; Sla. jèx; Bs. jesg; Rg. jex, jeex, jexina; Rs et Ec. ёжъ, Gr. ἐχῖνος. cf. Germ. Ege, Adlg.) erinaceus Europaeus, der Igel, zwierzę wielkości miernego królika, pokryte kolcami koloru siwego; straszony ież w kłąb się zwiia, nastroszaiąc kolce. Zool. Nar. 334. Miły ieżu, nie kol. Nie do korda Panie Horda, Nie tak hardzie abo srogo. Rys. Ad. 40. bona verba quaeso, ich bitte gelindere Saiten aufzuziehen. Aleksander nie chciał Wasila drażnić, i owszem bystrze zapalczywy gniew swóy, iako one mówią: miły ieżu nie kol, uśmierzyć. Stryik. 678. cf. serdyt a nie duż). - Ieża po drożdże posłać = po śmierć go posłano. Cn. Ad. 320. erinaceus tardus in motu, et sola poma in spinis portare potest, liquidum nihil: man hat ihn nach dem Tod geschicket, er bleibt lange aus. - §., Ież cudzoziemski, hystrix. Cn. Th. ieżowiec, das Stachelschwein. Bs. puha, morska svigna; Rs. дикобразъ. - §., Ież morski, echinus marinus. Sienn. 317. albo ieżokrab, der Meerigel, Seeigel. Bh. gežbjk; Crn. wodizijes; Vd. pobodliva svina, morsku svine, svinja jeshoveh shetin; Sla. buljesn; Cro. jes morszki; Dl. jexina, jesicza, ieseuka; Rs. ежъ морской. Ież, ryba, kolcami iako ziemski ież, uzbroiona. Chmiel. 1, 625. - §., Ież herb, w polu czerwonym ież w kłębek zwiniony. Kurop. 3, 22. ein Wappen.

Pochodz. ieżę, -ęcia; ieżyć, naieżyć, wzjeżyć; ieżyna, ieżowiec, ieżowka, ieżysty.

IEZDA ob Iazda. IEZDECKI, - a, - ie, IEZDECZNY, - a, - e, Boh. et Slo. gezdecký; Ross. всадниковъ, всаднический всаднический. (cf. wsiadać) od ieźdźca, Reiters-, Bereiters-, Reit-, sławny mistrz w nauce iezdeckiey. Hipp. 9. in der Reitkunst. Przemysły iezdeczne służą sztuce żołnierskiey. Petr. Et. 2. IEZDNY, IEZNY, - a, - e, IEZDNO Adverbial. od iazdy, do iazdy należący, sposobny; konny; wozowy, Bh. et Slo. gizdný; Sr. 1. jězdné; Rg. jezdiv, jasuv, jahav, jasciv; Rs. ѣздовый, zum Reiten oder Fahren gehörig, geschickt, beritten, befahren, n. p. Kray iezdny. Oppos. nieiezdny, inequitabilis do ieżdżenia abo iazdy niesposobny. Cn. Th. 503. Co lżeysze ludzie iezne wyprawował przed woyskiem. P Kchan. Jer. 22. Iezdny, konny posłaniec, Rs. ѣздовой. Hunowie iezdni tylko, a do pieszey bitwy niesposobni. Skarg. Dz. 422. Przez pośrzodek roli droga ma bydź słuszna, ktorąby piechotą albo iezdno mogli ku każdey stronie przystęp mieć, z wozem albo wołmi robotnemi. Cresc. 502. t. i. wozem, lub wierzchem, zu Fahren und zu Reiten. Iuż niepieszo, iak przedtym, ale iezno przybywa. Dambr. 3. IEZDNY, - ego, m., Subst. Vd. jesdazh, koyianik; Rg. kognik). kawalerzysta, konny, ein Cavallerist. Dobry koń iest połowicą zdrowia iezdnego. Cresc. 519. Iezdny, drugiego konia próżnego wiodący, powodnik. Cn. Th. 804. - §., w szachach iezdny albo rycerz. J Kchan. Dz. 86. der Springer im Schachspiele. IEŹDZIC, - ił, - i, cz. cztl. et ndk. *IEŹDŹAĆ, *IEŹDZIWAĆ obsol. Frequ., często iechać, oft und anhaltend fahren, oder reiten. Bh gjzditi, gezdíwam; Vd. jesditi, jesdariti, jesduvati; Ross. ѣздить, ѣзжу, ѣжденіе; Ec. ѣждю, ѣду, язжу, всадничествую, ижденіе. Ieździć karetą, wozem, anhaltend fahren. Teatr. 22, 26. ieździć wierzchem, konno, na koniu, zu reiten pflegen, anhaltend reiten. Z ciałom

Swia-

Swiatoroga i konia żywotnego, na którym sam ieździwał, spalono. *Stryik.* 297. By kto nie rozumiał, że ieżdżę na trzcinie. *Kmit. Spir.* daß ich auf einem Steckenpferde reite. Chłopcy na kiiu ieżdżący. *Mon.* 72, 332. Czarownice ieżdżą na łysą górę. *Teatr* 28 *b*, 151. na ożogach, miotłach). – W mieście widziałem cuda, skarby, ieżdżące pałace. *Zab.* 9, 304. *Byss.* karety, poiazdy, fahrende Paläste. Ieździć wodą, na łodzi, morzem, = płynąć, zu Wasser fahren, zu Wasser gehen, zur See gehen. Rzeki te, tak bystre, że ieździć po nich nie można. *Warg. Radz.* 39. W krzywonosey łodzi ieździ, i pogania onę wiosłami długiemi. *Otw. Ow.* 19. – §. Ieździć na kim, na grzbiecie czyim, kołki na iego głowie ciosać, auf einen herumreiten, ihn tournieren wie man will, nach Belieben mit ihm schalten und walten. Ludzie na tym dzikim świecie, aby byli powolni, trzeba na ich grzbiecie ieździć. *Teatr.* 44, 9. – §., *Ieżdżony, unieżdżony, zugeritten. Nieieżdżona szkapa łeb kryie, zadem ciska, wspina się, krzyczy, chrapa. *Pot. Arg.* 296. – *Gynaecratamenos*, który da po sobie niewieście ieździć, t. i. którym żona rządzi. *Mącz.* einer, der unter dem Pantoffel steht. – §. Ieździć n. p. za granicę, = zwiedzać kraie, woiażować, reisen. Pan nasz teraźnieyszy ieździ po cudzych kraiach. *Kras. Pod.* 2, 30. *Bh.* gezdiłi, który woiażował, gereist, n. p. gezdili lide. Tatarscy posłowie corok do Moskwy po trybut ieżdżali. *Tward. Wł.* 9. udaią się tam, sie begeben sich dahin, reisen dahin. IEŻDŻENIE, – ia, *n.*, *Subst.Verb.* (anhaltendes) Fahren, Reiten, Reisen. Ieżdżenie na koniu, das Reiten, może bydź bardzo pożyteczne zachowaniu lub odzyskaniu zdrowia. Poruszenie, które iazda konna robi, sprawuie, że krew może wolniey krążyć. *Dykc. Med.* 2, 670. Ieżdżenie szłapią, das Schrittreiten, służy ludziom słabym. *ib.* 670. Ieżdżenie truchtem das Trappreiten, służy hypochondryakom. *ib.* 671. IEŻDZIEC, – zca, *m.*, *Bh. et Slo.* gezdec; *Crn.* jęsdèzh; *Vd.* jesdar, jesdazh, jesdnik, jesdez. koinik, konjanik; *Sr.* 1. drab; *Bs.* kognik, *Cro.* konyanik. *Dl.* konynik; *Hg.* lovagos, lovvagh; *Rs et Ec.* ѣздокъ, всадникъ. który ieździ, lub na wozie, *vector Cn. Th.*, der Fahrer, der herumfährt, lub na wodzie, wodny ieździec, żeglarz, der Herumsegler, lub na koniu, der Reiter. Żeglarza na suchym, ieźdzca nie poznasz bez konia *Fredr Ad.* 56. Sławny powietrzny ieździec Pan Blanchard. *Gaz. Nar.* 1, 201. der Luftsegler, Luftschiffer.

IEŻĘ, – ęcia, *n.*, młode ieża, das Junge eines Igels. Tam miał iamę ież, i wychował ieżęta. *Leop. Jes.* 34, 15.

IĘŻĘ, – ysz, – y, *vid.* Ieżyć.

IEŻELI, IEŻLI, IEŚLI, *IESTLI. (*Cresc.* 607.) *Conj.*; *Boh. et Slo.* gestli, gestlize; *Etym.* ieść *et* – li; *Sr.* 1. jeli, hohli, schli (Hsli *quam*); *Sr.* 2. lež; *Cro.* jeli, jezili, ako; *Vd. et Crn.* zhe, aku, kader; *Sla.* ako, da samo; *Bs.* ako; *Rg.* isctom, akko; *Ross.* ежели, ѣще, естьли, ежелибы, коливы, буде (cf. *Hbr.* אלי illi *si*, *Hbr.* לו lu *si*; cf. – li). wyraża warunek, kondycyą, wenn, wofern. W obietnicy iest warunek zawsze, chociaż się słowy nie wyraża, to iest: ieśli będę mógł. *Gorn. Sen.* 322. Mądry nie uda się do żadney rzeczy bez pewnego warunku, temi słowy: ieśli co z strony nie przyidzie, coby przeszkodziło. *ib.* 309. Bodayby to twoie *ale ieżeli* djabli porwali. *Teatr* 7 *c*, 58. to wahanie, tę wątpliwość). Ieżeli zostanę żywą, twym się dobrodzieystwem stanie; ieśli zginę; ty za to bogu odpowiadać będziesz. *Skarg. Żyw.* 2, 167. Dałbym sobie oko wyłupić, ieśli nie tak. *Cn. Ad.* 140., *Sor.* 1. hiezhli, niezili; *Sor.* 2. nělij, nejli (cf. niż, niżeli); *Vd.* samuzh; *Cro.* néli; *Rg.* jèli, njèli). Ieżeli macie, do czegoż ta boiaźń? ieżeli nie, na cóż ta zazdrość? *Teat.* 19 *c*, 105. Ieśli się tak nie powiedzie, więc owak; ieśli nie tędy, tedy owędy. *Cn. Ad.* 318. gehts nicht so, so gehts vielleicht anders. Ieśliś pan, siaday na kobiercu. *ib.* Ieśliś *szwiec, patrz swego kopyta. *ib.* Ieśli kiedy, to teraz się popisz. Mądry on, ieśli który, abo ieśli kto, = iako kto może bydź. *Cn. Th.* wenn jemand gescheut ist, so ist ers; Er ist so klug, als es nur ein Mensch seyn kann. – §. wyraża zapytanie *indirecte* z nieiaką niepewnością: czy? ob. Zobaczę, ieśli iuż przyszedł. Pytay, ieśli tam niemasz iakich do mnie listów. – *§. Co za skutki tey komety będą, *ieśli w ludziach, czyli w inszéy materyi. *Latos Kom.* C 3. bądź w ludziach, bądź . . ., es sey, – oder.

IEZIERNA, – y, *ż.*, mieysce w Mazowieckim, niedaleko Warszawy, sławne swoią papiernią. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine berühmte Papiermühle ohnweit Warschau. Sławne także poiedynkami, które się tu zwykły odprawować, der Ort ist auch durch die vielen Duelle berühmt. Apellacya pod Iezierną. *Teat.* 12, 72. wyzywanie na poiedynek). – §. miasto w cyrkule Lwowskim. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine Stadt im Lemberger Kreise. IEZIERNY *ob.* Iezíorny. IEZIERZA *herb*, w polu czerwonym krzyż kawalerski; na nim iastrząb w pysku pierścień trzyma. Na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IEZIERZYSKO, – a, *n.*, *z przyganą* iezioro szpetne. ein sumpfiger häßlicher Landsee. Zdrayce zawiedli naszych na błota i iezierzyska ległące. *Bielsk. Kr.* 98. Tu śniegi gór Ryfeyskich, kałuże, bagniska, I które w świecie leżą, sprowadź iezierzyska. *Bardz. Łuk.* 56., *Boter* 32. IEZIORNY, IEZIERNY, – a, – e, od iezíora, Landsee =, See =; *Bh.* gezerný; *Crn.* jeserske; *Vd.* jeserski; *Rs.* озерный; *Ec.* ѣзерный. Woda iezíorna, *lacustris*, w iezíorach po części stoi, po części płynie. *Kluk Kop.* 1, 90. Iezierne brzegi. *Otw. Ow.* 232. Przybrzeża iezíernych zielsk pełne. *ib.* 558., *Szyt. Szk.* 18. IEZIORO, – a, *n.*, IEZIORKO, – a, *n. zdrbn.*, *Bh.* gezero; *Slo.* gezero, pleso; *Sr.* 1. jesor, hezor, hezorcik; *Sr.* 2. jasor; *Crn.* jęséru, jiséru, jeserishe; *Vd.* jeséru, jesera, isara, jesiera, jeserishe, jeserinna; *Sla.* jezero; *Rg.* jèzero *lacus*, jezer, jezero *gurges*; *Cro.* jezero, jezerische; *Hg.* gödör (2. jezero = tysiąc); *Dl.* yezero *abyssus*; *Bs.* jezero 1) uelika barra 2) broj od deset tissuchja, 3) propast = 1) wielkie błoto 2) 10,000, 3) przepaść); *Ross.* озеро, озеркó; *Eccl.* єзеро; der Landsee, iest to wielkie mieysce zalane wodą stoiącą, i nigdy nie wysychaiącą. *Kluk Zw.* 3, 235., *Dykc. Geogr.* 1, 300. Iezioro iedno, ani przyimuie, ani wylewa rzeki, drugie wylewa rzeki a nie przyimuie; trzecie przyimuie, ale nie wylewa; czwarte iedną stroną przyimuie, a drugą wypuszcza rzekę. *Ład. H. N.* 59. cf. Iezioro święte; Iezioro Lubikowskie; Iezioro Żarnowieckie; Gopło). Morze śrzodziemne, mimo łączenia się z Oceanem, tylko iezíorem nazywać się powinno. *Stas. Buff.* 251. Małe ieziorko. *P. Kchan. Orl.* 1, 185. IEZIOROŻCE,

- a, *n.*, miasto w Woiew. Wileńskim. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine Stadt in Litthauen. **IEZIORYARCH, - a, *m.*, żaba λιμνησιος, *Przyb. Batrach.* der Name eines Frosches in der Batrachom. IEZIORZYSTY, - a, - e, kałużysty, sumpfig. Doł ieziorzysty. *Leop. Jer.* 38, 6. Błota ieziorzyste. *Vol. Leg.* 2, 1273. sumpfige Pfützen. Woda czysta, niekalna, nieieziorzysta. *Syr.* 937. Miéysca wilgotne *iezierzyste w lesie. *ib.* 1326. IEZIORZYSZCZE, - a, *n.*, miasto w Woiew. Połockim z starostwem. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine Stadt im Polozkischen.

IEZNY, IEZNO *ob.* Iezdny.

*IEŻOKRĄB *ob.* Ież morski; ztąd *adj.* Ieżokrabowy, n. p. skorupy ieżokrabowe. *Sien.* 377. Meerigel:.

IĘZOR, - a, *m.*, (ozor), ięzyk, *z pogardą i przyganą*, die Zunge (verächtlich). Pochlebnym Cerber powiiał ogonem, A z trąby ięzor wywlokszy potroyny, Sięgaiąc stopy polizał dostoynéy. *Hor.* 1, 308. Tróyny Cerbera ięzor toczy z krwawéy trąby Pieniste kłąby. *ib.* 2, 98. *Nar.* Smok czubem i trzema stroyny ięzorami. *Zebr. Ow.* 165. Z pokrzykiem sporym straszliwie dwóyranistym szermował ięzorem. *ib.* 219. Pysk iego szalbierstwem samym nadziewany, Ukrywa płytką w ięzorze szablicę. *Zab.* 10, 158. *Zabł.* Swistaki te ięzorem tną za okopy i wyśledzaią zaięcze tropy. *Zab.* 9, 346. *Zabł.*

IEŻOWIEC, - wca, *m.*, *hystrix cristata*, długość dochodzi łokcia. Rozgniewany wydaie głos podobny świniemu, straszony zwiia się w kłęb, iak ież. *Zool. Nar.* 336. das Stachelschwein. - §. *botan.* ieżowiec, *echinops Linn.* roślina, maiąca pręt białowełnisty, liście białokosmate. *Jundz.* 429., *Rs.* шароглавъ, die Kugeldistel. IEŻOWKA, - i, *ż.*, *Diodon*, rodzay gadu pływaiącego, kolcami ruchomemi cały na kształt ieża okryty. *Zool. Nar.* 196., *Kluk Zw.* 3, 50. der Stachelfisch. - §. ieżowka Włoska, drzewo, przełkotnica, *Arbutus unedo*, *Sien. wykł.* (*Crn.* jóshize *calix glandis*); *Cro.* sipek, mogran; *Bs.* maghigne, meghigne, planika, stablo, koje raghja meghigne), der Erdbeerbaum. Ieżówki, *iżuwki, owoc tego drzewa, Beeren des Erdbeerbaums. Smiało szukaią iżuwek po lesie, Idą bezpieczne, bez mężów swych kozy. *Hor.* 1, 94. IEŻOWKOWY, - a, - e, od ieżowki drzewa, Erdbeerbaums:. Ieżowkowy owoc. *Krup.* 5, 151. IEŻOWY, - a, - e, od ieża, Igel:; *Bh.* gežkowý; *Crn.* jęshov; *Rs.* ежовый. Ieżowa skóra *Rs.* ежовина.

IEZUICKI, - a, - ie, od Iezuitów, jesuitisch, Jesuiter:; *Rs.* їезуитскїй. Iezuicki zakon od Ignacego Loyoli ustanowiony. *Kras. Zb.* 1, 397. der Jesuiterorden. cf. poiezuicki). IEZUITA, - y, *m.*, der Jesuit; *Rs.* їезуитъ. Ksiądz Skarga Iezuita, sławny Stefana i Zygmunta kaznodzieia. *Kras. Zb.* 1, 498. IEZUITKA, - i, *ż.*, die Jesuiternonne. Iezuitki, zgromadzenie białychgłów w Flandryi i we Włoszech; od Urbana VIII zniesione. *Kras. Zb.* 1, 397.

IEZUS, - a, *m.*, Jesus; *Slo.* Gežiš; *Hg.* Jézus; *Sla.* Isukèrstje; *Rs. et Ec.* Їисусъ. Imię Iezus zbawiciela znaczy, i iest właśnie temu dane, który iest bogiem i człowiekiem, a nie z trafunku, ale z woli bozkiéy: „nazwiesz imię iego Iezus." Wielu ludzi tym imieniem nazywano, syna Nawę, syna Iozodecha, syna Syracha; iednak daleko słuszniéy zowiemy tym imieniem zbawiciela; dlaczego to imię Iezus iest przednie i własne zbawiciela naszego. *Karnk. Kat.* 25., *Kucz. Kat.* 61., *Hrbst. Nauk.* C 5 *b.* W Warszawie wielki i wspaniały szpital, imieniem Dzieciątka Iezus nazwany. *Mon.* 68, 114. Wierzę w *Iezu *Chrysta (zamiast: w Iezusa Chrystusa). *Biał. Post.* 3. *Vocat.* o Iezusie, *s* o Iezu. IEZUSEK, - ska, *m. zdrbn.*, Skoro dziecię na świat wyidzie, wnet mu krzyżyki na szyię, wnet szubeczki i koszulki, iakoby iakiemu Iezuskowi, pisane a zepstrzone. *Glicz. Wych. F.* 3. - §. Iezusek, świętoszek, liziobrazek, ein Heiligenfresser. IEZUSOWY, - a, - e, Jesu:. Umrzeć gotow iestem dla imienia Pana Iezusowego. *Biał. Post.* 146. Ignacy z Loioli fundator zebrania Pana Iezusowego. *Wys. Loy.* 3. t. i. zakonu Iezuickiego, der Gesellschaft Jesu.

IEŻYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, (naieżyć, wzjeżyć *dokon.*, *Etym.* ież), *Bs.* sjesgiti; *Vd.* sjesiti, sjesati *s* iątrzyć, sierdzić; ieshati *s* wzburzać, fermentować; jesa *s* gniew; jesn *s* gniewny; jesiti *s* tamować; jies *s* tama, grobla cf. jaz); *Rg.* jèxiti (*Rg.* jèxgna *horror*); *Rs.* хмурить, хмурю; storczyć, strożyć, etwas spitziges, wie die Stacheln des Igels sind, in die Höhe richten, emporsträuben, sträuben, emporstreichen, emporheben. Włosy na głowie ieżą dzisiéysze przypadki. *Teat.* 42 *c*, 57. Darmo nie ieżcie płochéy czupryny, Bo z téy iesteście, co i my gliny. *Zab.* 9, 345. *Zabł.* Niezliczonemi promieńmi rycerze Iaśnieli, ieżąc dzidy, szyszaki, puklerze. *Przyb. Milt.* 178. Ta marna ohyda tak nas bardzo ieży. *Paszk. Dz.* 116. iątrzy, gniewa, sroży, aufbringen, in Harnisch jagen). IEŻYĆ się *recipr.*, *Boh.* gežim se; *Ross.* ежиться, свежиться, свеживаюсь, щетинитьса; strożyć się, powstawać, o włosach, sich in die Höhe sträuben, zu Berge stehen, in die Höhe stehen. Włosy się na głowie wszystkim z strachu ieżą. *Stryik.* 201. Iak u ieża morskiego na łbie się iéy ieży Włos, albo iak szczecina na dziku, gdy bieży. *Hor.* 2, 329. *Min.*, *horret capillis asperis*). *Pilch. Sen.* 265. Z gniewu i z okropności drżę, włos mi się ieży. *Min. Ryt.* 2, 236. Plenny kłos ku niebu się ieży. *Dar. Lot.* 7. Ieżyć się, *s* srożyć się, sierdzić się, sich entrüsten, unwillig werden, in Harnisch kommen, aufgebracht werden; *Boh.* gežiti se, zpaużyti se; *Vd.* se jesiti (cf. vunsjesuvatise *s* do końca wydziwiać, udobruchać się); *Crn.* jesim se; *Rg.* jèxitise; *Rs.* взерошиться, взерошиваться. W młodzieży Kreteńskiéy Mars srogi się ieży. *Jabł. Tel.* 162. Pan się na sługę za żywota ieży, Po śmierci równo z nim w kośnicy leży. *Rys. Ad.* 57.

IĘZYCZASTY, - a, - e, na kształt ięzyka, ięzykowaty, zungenförmig. Ryba ięzyczasta morska, ma kształt ięzyka abo podeszwy, *solla*, der Zungenfisch. *Krup.* 5, 72., *ob.* ięzyk ryba). IĘZYCZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* ięzyk, *Bh.* gazyček, gazýček; *Sr.* 1. yazecžk; *Vd.* jesizhek, jesizhik, jesizhiz; *Crn.* jesizhk; *Cro.* jëzichëcz; *Bs.* jezicjaç; *Rg.* jezicjaz; *Rs. et Ec.* язычёкъ; das Züngelchen, das Zünglein. Iam ci nożeczki i stopki prostował, I w ustach ślicznych ięzyczek kierował. *Past. Fid.* 195. Ten pan kawaler ma długi ięzyczek, boię się, aby tego sekretu nie wydał. *Boh. Kom.* 4, 381. gadatliwy, świegot, nie trzyma ięzyka za zębami). - §. ięzyczek podniebionowy, *uvula*, małe ciało, z myszek i z gruczołków zrobione, figurę kliniastą maiące, w śrzodku

zasłony podniebionowéy wiszące. *Krup.* 2, 338. ięzyczek, czopek w gardle, w połyku. *Sienn. Rej.*, *Sr.* 1. ſchipné tžopık; *Rg.* jezicjaz; *Vd.* zhepizh, jesizhek, zapfel; *Crn.* zipzhék, gerzhanik; *Bs.* resa, jezicjaç od ghrrilla; *Sla.* resa, das Zäpfchen hinten am Gaumen. - §. ięzyczek w wadze, die Zunge an einer Wage; *Crn.* jèkèlz, perhaj; *Rs.* сторожокъ, стрӑжикъ, стрѣлка. Mguienie ięzyczka u wagi. 1 *Leop. Jes.* 40, 15., *ib. Sap.* 11, 23. Dziś górą idzie, iutro ziemi sięga waga, i wieczyſtą koleią kołysząc się sobie, Nigdy w ściśléy ięzyczka nie poſtawi klobie. *Zab.* 12, 252. Ięzyczek na kompasie, = indeks, ſkazówka, der Zeiger an der Sonnenuhr. Ięzyczek w sprzączce, die Zunge in einer Schnalle. - §. ięzyczek u żałobnego kornetu, który z pod kornetu na środ czoła wychodził, die Zunge, das Züngelchen an einem Trauerkopfzeuge. W drugim miesiącu wdówka iuż w żałobie coś odmieniać poczyna, W bieliznie, w głowy ſtroiu, ięzyczka przyrzyua. *Jakub. Bay.* 234. - §. *Botan.* Ięzyczki psie, *Cynogloſſum Linn.* Hundszunge, nazwane od podobieńſtwa do ięzyka psiego. *Syr.* 1299.; *Rg.* tarpút), kraiowe nasze rosną przy płotach, maią korzeń bardzo soczyſty, liście długie wełniſte; nasienie sukna się chwyta. *Kluk Rosl.* 2, 224. gatunek oſtrzenia. *Jundz.* 153. - Pacierzyczka, psi ięzyczek, *Myosotis Lappula Linn.* Hundszunge, eine Art des Mäuseöhrchen. *Jundz.* 155. - Ięzyczki ziele, *plantago lanceolata*, Schafzungen, Wegebreit. *Cn. Th.* babka lancetowata. *Jundz.* 137. - Ięzyczki siwe, *Leontopodium*, der Löwenfuß, Bärlapp. *Syr.* 1300. Smocze abo wężowe ięzyczki, *Arisarum tertium*, die kleine Pfaffenbinde, das dritte Aaron. *ib.* 636. Ziele Szpacze ięzyczki, ma liſteczki na kształt ięzyczków szpaczych, *lingua paſſerina*, Spatzenzunge. *Syr.* 597. wroblę ięzyczki, = sporysz. *Sienn.* 26. IĘZYCZKOWATY, - a, - e, na kształt ięzyczka, wie ein Züngelchen geſtaltet. Korona kwiatów ięzyczkowata, *lingulata*, którey bok ieden kraiu znacznie ieſt przedłużony i do ięzyczka nieco podobny. *Botan. Nar.* 103. IĘZYCZKOWY, - a, - e, od ięzyczka, Zünglein=. Ięzyczkowe ziele, iagoda liſtna, *bis lingua*, das Zapfenkraut. *Syr.* 1457. pomocne przeciw spadnieniu ięzyczka. *Urzęd.* 316. *IĘZYCZNOŚĆ, - ści, ż., świegotliwość, gadatliwość, die Plauderhaftigkeit, Geschwätzigkeit; *Rg.* jezicnos, govornos; *Vd.* jesizhnoſt, pladrazhnoſt, jesizhenje, jesikanje; *Cro.* jezichyansztvo, jëzichenye; *Dl.* yazicsanztvo; *Bs.* jezicjenje, tlapa. IĘZYCZNY, - a, - e, IĘZYKOWY, od ięzyka, Zungen=; *Sr.* 1. jazéłwaté; *Rg.* jezicni; *Rs.* язычный. Ięzyk przez żyłkę ięzyczną związany ieſt z kościami krtani. *Kirch. Anat.* 86. Ięzyczne schowanie albo zamknienie, *linguarium*. *Cn. Th.* 248. ein Maulkorb, Zungenzwang (cf. knebel). Ięzyczne księgi, iako partesy, *liber linguae similis*, *linguatus*. *Cn. Th.* 443., *ob.* ięzykowaty, ięzyczaſty. - §. co do mowy, ięzyczny, = świegotliwy, niepowściągliwego ięzyka; nie zatrzymujący słowa, Zungen=, Sprache=, Zadał mu kilka ciosów ięzycznych. *Mon.* 66, 213. Grzechy ięzyczne, kłamſtwo, krzywoprzysięſtwo, swary, bluźnienie, przeklinanie. *Wrobl.* 91. plauderhaft, schwatzhaft; *Bh.* gazykotepec; *Crn.* jesizhliv, jesizhni, jesizhnek (2. jesizhnék = bożek *Ajus*; *Vd.* jesizhnik, jesizhuvauz, zhienzhavez, jesizhen, jesikaſt, pladrazhen, quantazh; *Bs.* jezicjan, jezicnik; *Cro.* jëzichen, jezichlyiv; *Rg.* jezicjan, govorni, jezicnik *f.* jezicnica; *Ec.* глагольскїй, язычный, язычникъ. Ięzycznego słowo: nie powiaday nikomu; a sam powiada każdemu. Ięzyczny nie zatrzyma taiemnicy. *Cn. Ad.* 321., *Zrn. Pſ.* 124 *b.* Wino niewiaſty ięzycznieysze i mowniéysze uczyni. *Petr. Ek.* 81. Ięzycznym, gadatliwym bydź, *Crn.* jesizhiti, jèsizhem, jesizhuvati, jesizhujem; *Vd.* jesizhiti, zhieuzhati (jesizhuvati = odmrukiwać); *Rs.* язычничать pleść, plotki robić. - §. Osobliwie: potwarny, obmowny, läſternd, verläumderisch. Człowiek ięzyczny nie będzie poszczęścion. *W. Ps.* 139, 12. *not.* złomówca, potwarca, *Rs.* злоязычный, язычникъ. Ięzyczni ludzie, iednegoż i chwalą i ganią. *Ezop.* 43. Kiedy kto blizko mieszka ięzycznego człeka, Nie trzeba psa, lepiéy go i z domem oszczeka. *Pot. Jow.* 139. - §. ięzyczna wina, ięzyczne pieniądze =, kara za świegotliwe obmowy, wina pieniężna lekkomówności, Läſtergeld, Strafgeld für loſe Reden. Szkodą tą skarżę się sam, abym drugi raz oſtróżniéy mówił, a będzie ta danina iakobym też ięzyczną zapłacił winę. *Gorn. Sen.* 313. - §. *żartem:* ięzyki posiadaiący, Sprachengelehrt, mehrere Sprachen beſitzend; *Rs.* словесникъ, язычникъ. Ięzycznemu dobrze kraie zwiedzić, bo wszędzie się rozmówi.

IĘZYK, - a, *m.*, *Bh.* gazyk; *Sr.* 1. jaſyk; *Sr.* 2. jeſik; *Vd.* jesik; *Crn.* jèsik; *Slo.* gazik; *Bs.* jazik, jezik, jeziek; *Cro.* jazik, jezik; *Rg.* jezik; *Sla.* jezik; *Ross.* языкъ; *Ec.* ïазыкъ, орудïе глаголанïя. cf. ięzor, ozor); ieſt to mięsiſta część w uſtach, do dolnéy szczęki iednym końcem umocowana, która się za pomocą różnych muszkułów różnie poruszać może. Wszyſtkim zwierzętom służy do uczucia smaku, a ludziom i do gadania. *Kluk Zw.* 1, 47. die Zunge. Ięzyk przerabia pokarm śliną. *Zool. Nar.* 25. Ięzyk narzędzie zmysłu smakowania. *ib.* 53. W ukuszeniu naczyniem ieſt ięzyk. *Sak. Pr.* 85. Ma dobrego sługę, co w kuſlu ięzyka nie moczy. *Mon.* 76, 770. bynaymniéy nie piie). Koniec ięzyka, die Zungenſpitze, ieſt część, która przednie zęby dotyka. *Krup.* 2, 339. Ięzyk komu urznąć, wywlec, *elinguare*. *Cn. Th.* einem die Zunge ausschneiden, herausreißen. Ięzyk ſtaie się przez swoię układność i szybkość sposobnym do różnego działania, iako to do mówienia, śpiewania, żucia i połykania; i ieſt nayprzedniéyszym narzędziem smaku. *Wey. An.* 182. - W licznych sposobach mówienia ięzyk osobliwie uważany bywa, iako narzędzie *mowy*; In sehr zahlreichen Redensarten wird Zunge besonders als Werkzeug der Sprache betrachtet. Któż mówcą bez ięzyka będzie? *Psalmod.* 57. Tłumacz rozumu, ięzyk z swemi słowy. *Susz. pieś.* 1 B 2. Nie ieſtem mąż mowny, bo ciężki ięzyk mam. *Budn. Ex.* 4, 10. ciężką mowę lub wymowę). Ukąsić się w ięzyk, wſtrzymywać się od gadania, n. p. Lepiéyby mi się było w ięzyk ukąsić, niż tak prędko wygadać. *Teat.* 21 *b*, 78. Poſtrzegłszy zdradę, w ięzyk się ukąsiła. *Pot. Arg.* 10. t. i. zamilkła, ſie biß ſich in die Zunge; verſtummte; brach ab. - Co na sercu u trzeźwego, to na ięzyku u piianego. *Rys. Ad.* 5. piiany świegotliwy, Betrunkne haben das Herz auf der Zunge. Ięzyk nieoſtróżny prawdę skrytą wyiawi. *Cn. Ad.* 522. Ięzyk bez pamięci, taie-

mnicy nie ſtrzyma. *ib*, 323., *Slo.* čo kdo ma w komore, to widáwá do kuchině, co na sercu, to i na języku. – Plecie, co mu ślina na język przynosi, *Slo.* čo na gazik pride. Plotło mi się w uściech, siedziało mi na końcu języka, *versabatur mihi in labris prioribus. Mącz.* ochapiało mi się, es schwebte mir auf der Zunge. *Cn. Ad.* 530. *Slo.* na gaziku ſa mi pleté. – Na końcu języka *scil.* mieszka, *s* dopytasz się, naydziesz, *quisquis habet linguam, poterit pertingere Romam. Cn. Ad.* 531. Na końcu języka droga. *Rys. Ad.* 49. Ia nie wiem, gdzie go mam szukać. By. Nie wiesz? na końcu języka! *Boh. Kom.* 4, 233., *Rs.* языкъ и до Кїева доведетъ; mit Fragen kommt man weiter. – Miéy język za zęby; pierwéy się w palec ukąś, niźli co masz rzec, t. i. milcz; *digito compesce labellum. Mącz.* halte deine Zunge im Zaume; *Slo.* gazik za zubami mat; *Sla.* jezik za zube, ſtisni zùbe). Dobrze mieć, iako mówią, język za zębami. *Simon. Siel.* 109. Język za zębami choway, uydziesz kłopotu. *Opal. sat.* 121. Umiała język swóy dobrze zamykać, i taiemnice powierzone sobie dobrze taić; nie, iako krewkość niewieścia zwykła, z językiem wylatała, ale mądrze milczała, sama w sercu boga, a w języku miarkowanie słów swoich maiąc. *Skarg. Żyw.* 1. 381. Gdyby nie ieden miał język za zęby, Pewnieby nie miał wyciętéy gęby. *Jabł. Ez.* 156. Żadna kobieta za językiem sekretu nie mieści. *Teatr* 46 *b*, 68. wygaduie się). Ma długi język, *=* gadatliwy, n. p. Wiem, iż tak długi masz język, iuż więcéy ci nic nie powiem. *Teatr* 33 *b*, 50., *Rs.* у него языкъ долгъ; *Slo.* ma dobrí gazik. Plotkaś, masz język długi, usłyszysz słowo, przyłożysz dziesięć. *Mon.* 70, 586. Nayniegodziwszy gatunek ludzi z długim językiem. *Teat.* 10, 73. Nie przepuszczaią naymniéyszéy rzeczy nabożne dewotek języki. *Pam.* 85, 1, 603. Nie prędzéy chodzi koło, iak u niéy język. *Teat.* 28, 108., *Slo.* ide geg, gako koleſo mlinſké. – Za język kogo ciągnąć, *=* wybadywać z niego, wciągać go, żeby koniecznie gadał i wygadał się, n. p. Kiedy mnie ciągniesz za język, iuż ci muszę powiedzieć. *Teat.* 57, 218. Zle gadał o panu przed domowcmi, aby ich za język wyciągał, a potym donosił. *Mon.* 66, 54. Kiedy kogo, co nic nie wie, za język ciągną, żeby koniecznie coś powiedział, powie to, czego nie wie. *Ossol. Str.* 1. einen (an der Zunge ziehen) zum Reden zwingen, ihn ausforschen, ihn aushorchen, ausfragen. – Bardziéy boli od języka, niż od miecza. *Cn. Ad.* 10., *Slo.* ujiwá gazika meſto meča; rana się zgoi, słowo się nie zgoi, die Zunge verwundet oft schmerzlicher, als ein Schwert. Nie mogąc tego dowieść, na co się byli nasadzili, mszczą się złym językiem. *Gorn. Dw.* 272., *Rs.* злоязычїе; *Ec.* языковредїе, potwarz, obmowa; *Verb.* злоязы́чествую obmawiam). – Ah język, nayszkodliwsza sztuka u człowieka. *Simon. Siel.* 26. Język naygorszy i naylepszy, słowem obrazisz; słowem zleczysz. *Cn. Ad.* 322. Język nasz, ieſt to ów pan woźny, co wszyſtko obwoływa złe i dobre, ieſt to członek nad wszyſtkiemi członki i naszkodliwszy i napożyteczniéyszy. *Rey Zw.* 140 *b*. Wymowiwszy swoie, com miał na języku, Znowu ieſtem Wac Pana przyiaciel od serca. *Zabł. Zbb.* 10. co miałem na sercu, was ich auf dem Herzen hatte. Serce moie we łzach tonące, języka tamuie mowę. *Skarg. Żyw.* 1, 144. – *Titubo*, obawiam się, zaiąkam się, na trepkach mi język chodzi, źle wymawiam. *Mącz.* ich stammele, stocke vor Schrecken. – Przyiść na języki, ludzkie dać powod ogadania siebie; n. p. Przyszliście ludziom na język i na osławę u ludzi. *Radz. Ezech.* 36, 3. *not.* t. i. ludzie z was szydzą). Przyszliście na język i na obmowiſko ludzkie. *Bibl. Gd. ib.* ihr seyd den Leuten ins Maul kommen und ein bös Geschrey worden. Luth. Wzięli was na język i za osławiony lud. *Budn. ib.* Swiat wielki idzie na języki, bo nań wieśniacy kraczą, gdyby wrony. *Teat.* 42 *c*, 16. Na języki padnie, i palcem go pokazywać będą. *Opal. sat.* 30. ins Gerede kommen. Senat królewſki na języki pospolite przypadał, iakoby od Krzyżaków zfałszowany. *Krom.* 442. *male audiuit*). Wzaiemnie sobie językami docinały obie. *Mon.* 76, 7. przymawiały, przycinały *ob.* przycinek). – Językiem siecze; nieleda żołnierz. *Cn. Ad.* 323. mit dem Maule ist er ein großer Held. Kto wiele mówi, mało uczyni). Widzę, żeś tchórz i bardziéy językiem, niż żelazem umiesz szermować. *Boh. Kom.* 4, 244., *Teat.* 42 *b*, *D.* Językiem się wysiec. *Cn. Ad.* 321. wygryźć się, wyplątać się, sich herausbeißen, sich herausreden aus einem verworrnen Handel. Język broń niepoślednia; Język iaka taka obrona. Od czego język? *ib.* wozu hat man denn das Maul? Umieią śpiewać, mleć językiem. *Przyb. Milt.* 368. pleść, świegotać). Iuż oparty o ścianę młynkuie językiem, oczyma przewraca. *Mon.* 68, 205. język mu iak w pantoflach chodzi). Nie zaboli język od dobrego słowa, łaſkawe słowo znaydzie łaſkawe ucho *Rs.* отъ учтиваго слова языкъ не отсохнетъ. Językiem ludzi odbędziesz, lecz sumnienia nie pozbędziesz; językiem sumnienia nie oczyści. *Cn. Ad.* 323. das Gewissen läßt sich nicht betäuben. Aleć ów ieſt Mirtyl; więc miłości Wléy wszyſtkie w język móy teraz grzeczności. *Paſt. Fid.* 161. w usta moie, w mowę moię, in meinen Mund, in meine Rede. – W wolnéy Rzpltéy trzeba tego, aby był język wolny. *Budn. Apopht.* 88. głos wolny, by wolno było gadać, daß man frey sprechen dürfe. Nie Cesarſka rzecz, wolne języki zabraniać. *Skarg. Dz.* 321. Nie ma język kości, ni gęba pana. *Pot. Arg.* 254. (*oppos.* martwy język *Slo.* má mrtwi gazik *nihil loquitur*). – §. *personif.* *Zły język* n. p. mię udał u Wc Pana. *Teatr* 21 *c*, 70. t. i. obmówca, eine böse Zunge, ein Verleumder. Ieſt wiele złych języków; a on ieſt człowiek łatwy do wierzenia. *Boh. Kom.* 4, 81. Zyy oszczędnie; łakomyś, zły język powiada. *Min. Auz.* 59. – b) *Milit.* język, *=* wiadomość, doniesienie n. p. o ſtanie nieprzyiaciela (cf. pod lud chodzić), die Kundschaft, Nachricht, z. B. von der Lage des Feindes. Tym czasem z językiem ktoż przybieży, że w kilku nieprzyiaciel milach iuż widziany. *Tward. W. D.* 83. Myśmy języki świeże zawsze mieli o pogańſkich zamysłach. *Tward. Wład.* 65. Zasiągnąwszy języka, że wiatry oyca mego w Sycyliyſkie zapędziły ſtrony, poſtanowiłem tam popłynąć. *Tr. Tel.* 9. – Osobliwie zaś rozumie się: poimaniec z nieprzyiacielſkiéy ſtrony od którego się wywiadywać można; ein Gefangener, durch den man Auskunft erhalten kann. Konne roty wysłał dla języka, aby o zamysłach nieprzyiacielſkich mógł wiedzieć. *Warg. Cez.* 216. Do hetmana język przywiedziony, Skoro w namiecie dla pytania ſtawa, O wszyſtkim słuszną

relacyą dawa. *Jabł. Buk. N. 2 b.* Te mi nowiny ięzycy powiedzieli, że się okopnią Turcy. *Jabł. Buk. O 5 b.* Na tych czatach dostał czterech chorągwi i ięzyków żywych pięciu, od których wiadomości zasięże o następuiącym nieprzyiacielu. *Zward. W. D.* 83. Pieczinigowie, usłyszawszy wieść od Ruskich ięzyków, iakoby się na nich Swentosław przybliżał, odciągnęli od Kiiowa. *Stryik.* 121. Chcąc mieć iaką wiadomość o nieprzyiacielu, kazał się starać rotmistrzowi o ięzyk. Dostawszy więźniow rotmistrz, wrócił się. *Papr. Ryc.* 340. - *Fig.* Szli mędrcy, miasto ięzyka Maiąc gwiazdę przewodnika. *Groch. W.* 60. t. i. miasto uwiadomiciela, prowadziciela. - §. 2) mowa, którą się narod od narodu różni, die Sprache einer Nation; *Sr.* 2. rez, sprocha; *Sr.* 1. yazék, rieczj, tez; *Vd.* jesik, govor, shpraha, sreka, besseda). My Polacy, iako i inne Słowiańskiego ięzyka ludzie, mowę swą z Greckiego ięzyka mamy wziętą; tego się dowiecie od każdego Polaka, który ieno Grecki ięzyk rozumie. *Orzech. Qu.* 112. Nasz ięzyk nie iest sam w sobie stary, ale urodził się niebardzo dawno z Słowiańskiego. Albowiem wszystkie te ięzyki Polski, Czeski, Ruski, Charwacki, Bośnieński, Serbski, Racki, Bulgarski i inne, były pierwéy ieden ięzyk, iako i ieden naród Słowiański. Z tego tedy narodu, kiedy iedni tam, drudzy sam siedliska swe przenieśli, przyszło i to, iż z iednego ięzyka wiele się ich urodziło różnych. *Gorn. Dw.* 46. Nieżywe ięzyki, todte Sprachen, są, albo tylko nieżywe, nie maiące iuż własnego kraiu, przecięż z pism uczone, iak Łaciński; albo wcale umarłe, iak Gotski. *Kluk Zw.* 1, 59. Uznana teraz powszechnie ięzyków, iak zowią, nieżyiących potrzeba. *Mon.* 65, 231 Często kroć na nasz ięzyk płocho narzekamy, Iest to skarb bardzo wielki; ale go nie znamy. *Dmoch. Szt. R.* 17. *Theol.* Dar ięzyków, gdy kto z informacyi bożéy cudzemi ięzykami, nie uczywszy się ich, mowi. *Birk. Dom.* 46., *Cro.* jezikoznanztvo *philologia.* - *Fig.* Każda namiętność swego używa ięzyka. *Dmoch. Szt. R.* 53. t. i. swego sposobu mówienia, jede Leidenschaft hat ihre eigene Sprache. Nie miłuymy słowem tylko, albo ięzykiem, ale skutkiem i prawdziwie. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 18. mową, tak że się na gadaniu kończy). - *b) ięzyk, = naród, ein Volk; *Ec.* ꙗзыкъ, племѧ, родъ *Gr.* ἔθνος *gens, natio.* ꙗзыческїй pogański). Patrzmy na królestwa wschodnie, patrzmy i na ięzyki one królestw Słowiańskich, w iakiéy zgubie i niewoli siedzą! *Skarg. Kaz.* 345. Nie wdawał się z niewiernemi i pogany i obcego ięzyka ludźmi. *Skarg. Dz.* 875. Zakon Maltański składa się z siedmiu narodów, które nazywaią ięzykami. *Wyrw. Geogr.* 200. die sieben Zungen des Malthesser-Ordens. - §. od podobieństwa kształtu: a) ięzyk, = klin ziemi w morze wychodzący, die Erdzunge, Landzunge; *Ross.* перешеекъ. Sycylia trzema ięzykami ku morzu wychodzi, to iest trzema klinami długiemi. *Otw. Ow.* 542. - §. ięzyk, ryba w Dnieprze, ięzyczasta ryba, z czarnego morza przychodnia podłużna, płaska, *pleuronectes linguatula Linn.* der Zungenfisch, die Zunge. *Kluk Zw.* 3, 168., *Boter* 22. - §. *Botan.* psie ięzyki *ob.* ięzyczki. Psi ięzyk *ob.* Ostrzeń - Wołowy ięzyk *ob.* Miodunka. - Ieleni ięzyk *ob.* ieleni. *IĘZYKOBOLENIE, - ia, *n.*, *Ec.* ꙗзыкоболїе, ꙗзыковредїе, ꙗзычная болѣзнь, *Gr.* γλωσσαλγια, Zungenschmerzen. *IĘZYKOOGNIOKSZTAŁTY, - a, - e, kształt ognistego ięzyka maiący, iak płomyki na głowach apostołów w dzień Świąteczny, feuerzungengestaltet; *Ec.* ꙗзыкоогнеобразный, *Gr.* γλωσσοπυρσόμορφος *linguignifurmis.* IĘZYKOWATY, - a, - e, IĘZYKOWATO *adv.*, na kształt ięzyka, zungenförmig. Ku południowi każdy ląd kończy się ięzykowato. *Stas. Buff.* 149., *Rs.* языкообразный. IĘZYKOWY, - a, - e, ięzyczny, od ięzyka, Zungen=. Kość ięzykowa. *Krup.* 2, 339. Nerwy ięzykowe, ięzykiem ruchaiące. *Krup.* 3, 181. Duch święty przybył w ogniowych dziwnych *kształciech ięzykowych. *Groch. W.* 82. Obmowisko ięzykowe. 1 *Leop. Job.* 5, 21. Śmierć i żywot w ięzykowéy mocy. *ib. Prov.* 18, 21.

Pochodz. *dwuięzyczny.*

IEŻYNA, - y, *ż.* (*Etym.* ież, cf. ostrężyny), *Rubus fruticosus Linn.* gatunek maliny; iagodami téy krzewiny wina farbuią. *Kluk Dykc.* 3, 29. die Brombeere, der Brombeerstrauch; *Sla.* kupinje; *Vd.* stroshniza, stroshenza, ostroshenza; *Cro.* rubida; *Bs.* kupinna, draccja; *Rs.* ежевика (*Rg.* jezina = chudość, schnienie). Chróst, ciernie i ieżyny gęste. *Gęb. Hym.* 317. Ieżyną i cierniem zarosłe pola. *Tr. Tel.* 244. Ieżyny, iagody, owoc, *Bs.* kupignaccja, Brombeeren. Weźmiy ieżyn iagod czyście uźrzałych, a niezgniłych, .. *Sienn.* 482. Chcesz li mieć ocet bardzo ostry, weźmiy ostężyn albo ieżyn, które po polu rosta. *Crese.* 362. Ta orzechy przynosi, ta słodkie maliny, Ta dożrzałe poziomki ta czarne ieżyny. *Zbil. Zyw. B.* 2. - §. Drzewna ieżyna, morwa, *Sienn.* 104. die Maulbeere. IEŻYNKA, - i, *ż.*, *rubus caesius Linn.* mnieyszy od ieżyny krzew, iagody nosi błękitne, rośnie w zaroślach i na trzebieżach. *Jundz.* 271. die Traubenbeere, kriechende Brombeerstaude. IEŻYNOWY, - a, - e, od ieżyny, Brombeer=. Ieżynowe iagody, *mora rubi. Sleszk. Ped.* 412. Z ieżynowego prącia kosze pleść. *Otw. Wirg.* 386. Kierz ieżynowy. *Klon. Fl. D.* 1 *b.*, *Sla.* kupinjak. IEŻYSTY, - a, - e, strożący, sterczący, szorstki, in die Höhe sträubend, empor stehend. Otaczały go w koło Serafy ogniste, Podnosząc świetne herby i dzidy ieżyste. *Przyb. Milt.* 52. Ow lew z ieżystą grzywą. *Przyb. Ab.* 47. Włosy nam na głowach z wylękuienia ieżysto powstały. *Przyb. Luz.* 155., *Rs.* ежевать szorstki, krnąbrny).

*IFLANTY *ob.* Inflanty.

I G.

IGIEŁKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* Igła, *Bh.* gehlička; *Slo.* ihelka, ihlica; *Sr.* 1. yohliczka; *Vd.* jigliza; *Rg.* ighlizza; *Crn.* jegliza; *Cro.* iglicza; *Bs.* ighliça; *Rs. et Ec.* иголка, иголочка; ein Nähnadelchen, eine kleine Nähnadel. Publiczną kieruię całość raczéy, niżeli nikczemną igiełkę. *Leszcz. Class.* 27. - Igiełka magnesowa, strzałka magnesem natarta. *Solsk. Geom.* 1. IGIELNICA, - y, *ż.*, IGIELNIK, - a, *m.*, IGIELNICZEK, - czka, *m.*, IGIELNICZKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* gehelnik, gehelniček; *Vd.* jiglauniza; *Rg.* jegùglisrte; *Rs. et Ec.* игольникъ; puszka igielna, krubeczka, das Nadelbüchschen. Kupił iéy igielniczek, będzie miała w czém szpilki chować. *Teat.* 12, 128. Igielniki toczą się z gruszy, z

trzmieliny. *Kluk Rosl.* 2, 159. - §. Igielnica, ryba, *acus. Chmiel.* 1, 622. der Nadelfisch, *ob.* Iglica. 2) Igielnik, który igły robi. *Petr. Et.* 25. iglarz, der Nadler; *Bh.* gehlař; *Cro.* iglar, *Sla.* iglár; *Vd.* jiglar, jiglizhar, haftlar; *Crn.* afklar; *Rs.* игóльщикъ, булáвочникъ; *Ec.* иглодѣ́ля. IGIELCZANY, - a, - e, od igiełki, von kleinen Nähnadeln. Igielczane końce. *Sien.* 528. IGIELNY, IGLANY, - a, - e, od igły, Nähnadel-, Nadel-; *Bh.* gehelnj, gehličnj; *Rg.* jegugluí; *Rs.* игли́нный, иго́льный. Łacniéy linę przewlec przez igielne ucho. *Rey Apoc.* 88. ucho iglane. *Prot. Jal.* 3o., *Bial. Post.* 217. das Nadelöhr. Fórtka do nieba równa z dziurką igielną. *Brud. Ost.* 4. Strzelców miał doświadczonych, którzy, gdy strzelali, Nie w pierścień, ale w ucho igielne trafiali. *Kmit. Spit. A* 4. Zalecić damom igielne roboty. *Mon.* 72, 65o. IGŁA, - y, *ż.*, *Bh.* gehla; *Slo.* ihla, gehla, yhla; *Sr.* 1. jehla, yóhwa; *Sr.* 2. gla; *Vd.* jegla, jigla, shivaniza, shivanza; *Crn.* jègla, shivanka, shyvanka; *Cro.* igla, shivanka; *Rag.* ighla; *Bs.* igla, jigla; *Dl.* yagla; *Sla.* igla, shiváchka; *Ross.* игла̀, cf. *Gall.* aiguille, *Gr.* ἀκή, ἀκεστρα, *Lat.* acus, *Angls.* egle, *Turc.* Igne. *A. Czart. Mscr.* cf. *Ger.* Igel, Achel, Stachel), narzędzie stalne do szycia, die Nähnadel, die Nadel. Za igłą szyć, przed igłą szyć, u krawców i szwaczek, sposób szycia, zszywaiąc materye lub płótna; za igłą szyć, t. i. wracać się z nitką za ścieg; przed igłą szyć, prosto szyć, bez zakładania nitki. *Magier Msk.* Kto w špilce odrwił, oddadź mu na igle. *Morszt.* 98. Krawiec igły szukaiąc, za grosz świecy spalił. *Rys. Ad.* 27. cf. Nie waż wiela dla mała, nie stoi za to, cf. suknią zastawił, koszulę wykupił). Iglębyś iuż nalazł, tak długo szukaiąc. *Cn. Ad.* 323. Rozświeciło się tak, żeby igłę nalazł. *ib.* Takim słowkiem prędzéy się panna obrazi, niż na igle. *Dzwonk. A.* 3. Ostróżny, iak na igłach bacznie chodzi. *Zab.* 14, 53. cf. na špilkach, na brzytwach). Iam cię teraz doszła iak po igle. *Morszt.* 73. cf. po nici kłębka). Próżno skakać, kiedyście na igle. *Pot. Arg.* 491. na wędce, złowieni). Dam ci dwie symfoniki nowiuténkie, iak z igły zdjęte. *Boh. Kom.* 1, 212., *Vd.* zielunou, kosedsin, shiſtunou, nagelnen. To to iak z igły zdjęte dopiero ich stadło, Owoż nowość, niedosyt, rozdraźnione chuci *Żabl. Amf.* 5. - Igłą mu w głowie układano. *Cn. Ad.* widłami, = nie dostaie mu klepki, es rappelt in seinem Kopfe. - *Igły do robienia pończoch, droty *Rs.* вязальныя иглы. - b) Igły probierskie, próbki, są to blaszki małe kruszcowe, obdłużno czworograniaste, zrobione według rożnego umiarkowania srebra. *Kruml. Chy.* 61. Probiernadeln. Igły chirurgiczne do zszywania ran, bywaią proste, krzywe, okrągłe, tróykątne, baczkowate etc. *Dykc. Med.* 2, 684. die Nadeln der Wundärzte. Igła do wiązania arteryi ranionéy przy rznięciu kamienia, *acus pro liganda arteria. Czerw. Narz.* 29. Igła do palenia zębów. *ib.* 32. - §. *Botan.* wilcze igły *ob.* żorawie noski, *Geranium Linn.* Storchschnabel. *Syr.* 711. IGLANY *ob.* Igielny. IGLARZ, - a, *m.*, co igły robi, igielnik, der Nadler; *Bh.* gehlář; *Sla.* iglár; *Vd.* jiglar, jiglizhar, haftlar; *Crn.* jeglizhar, afklar, *f.* afklarza; *Cro.* iglar; *Rs.* игóльщикъ, булáвочникъ; *Ec.* иглодѣ́ля. Iglarze. *Vol. Leg.* 3, 592. IGLARSKI, - a, - ie, od iglarza, Nadler-. Iglarskie rzemiesło abo IGLARSTWO, - a, *n.*, die Nadlerey, das Nadlerhandwerk. IGLASTY, - a, - e, do igły podobny. *Wlod.* nähnadelförmig, nadelförmig; *Rs.* игольчатый. Ziele to nasienie swoie ma w długich a iakoby w iglastych strączkach. *Syr.* 1199. IGLAW, - a, *m.*, mocne miasto w Morawii, stolica cyrkułu. *Dykc. Geogr.* 1, 3oo. die Stadt Iglau; *Bh.* Gihlawa. IGLAWSKI, - a, - ie, *Bh.* Gihlawsky, *Ger.* Iglauer-. IGLICA, - y, *ż.*, *Bh.* gehlice, gehlička; *Rs.* иглица (*Rg.* ighlizze *lanugo; le prime penne degl' uccelli.* Ighlicejar *uccello di prime penne*), wielka igła, eine große Nähnadel; špilka podwoyna do włosów, eine Haarnadel; drót do robienia pończoch, *Rs.* вязальныя иглы, eine Stricknadel. Magnesowa iglica. *Susz. pieś.* 1, *F* 4 *b.* die Magnetnadel strzałka). Naczynił iglic miedzianych, któremiby się spinało przykrycie przybytku. *Leop. Exod.* 36, 18. (haczyków. *Bibl. Gd.*), Oehsen. - §. Iglica, naczynie podkopnicze, służące do kucia w skale, czyli krótki kończaty koł żelazny. *Jak. Art.* 3, 294. ein Minierpflock. - §. Iglica tkacza, czołnko, das Schiffchen, die Schießspuhle, der Schütz bey den Webern, narzędzie pospolicie drewniane, na które nawiiaią się nici na wątek, i przerzucone przez podłużną przędzę, rozciągnioną na nawoiach, z nią się mieszaią. *Otw. Ow.* 216. - §. Iglica ryba, *Crn.* bulesh, *esox bellone Linn.* der Hornfisch, die Meernadel, ma głowę na kształt iglicy; łowią ią na brzegach Bretanii i Normandyi. *Lad. Dykc.* 1, 271., *Sla.* jegulja, *Rg.* jegùglja *anguilla* węgorz). - §. Iglica, *syngnathus*, Nadelfisch, rodzay gadu pływaiącego, maiący pysk do walecżka podobny, ciało stawowate, wężykowate. *Zool. Nar.* 196., *Kluk Zw.* 3, 53. - §. Iglica, grzebienica, nasienie ma w długich iglastych strączkach. *Syr.* 1199. żórawie noski. *Sien.* 131. *scandix pecten Linn.* gatunek trzebuli, rośnie między zbożem, ma na ziarnach długie dziuby. *Kluk Dykc.* 3, 57. der Nadelkerbel, Hechelkamm. Iglica Włoska, od liścia ostrokolącego, zowie się też mysza wiecha, *qu. v. Syr.* 610. *ruscus aculeatus*, ruszczek, mirt dziki, der Mäusedorn, rośnie w lasach, w gaiach i między płotami. *Dykc. Med.* 2, 682. IGLISTY, - a, - e, pełen igieł, voll Nadeln; *Rs.* иглистый; cf. игловáтый špilkowaty.

IGNACY, - ego, *m.*, IGNAŚ, - ia, *m. zdrbn.*, imię mezkie, u dawnych Zegota. *Dudz.* 17., *Bh.* Hynek; *Rs.* игнáтiй; Ignatius, ein Mannsname. Ignacy z Loioli, fundator i ociec zebrania Para Iezusowego. *Wys. Loy.* 3.

*IGRA, - y, *ż.*, krotochwilna zabawka, ein kurzweiliges Spiel, Spielerey, Zeitvertreib, (cf. gra); *Sla.*, *Bs.*, *Rg.*, *Cro.* igra; *Vd.* jigra, igra; *Crn.* jegrá; *Rs.* игра *toż znaczy co Polskie* gra; *Hg.* ugrás = taniec). Po robocie szukamy odpoczynku, igry i ochłody; niechay się rodzice starają, aby igry dziecinne die Kinderspiele były uczciwe, niechay sami przy dziecinnych igrach będą. *Modrz. Baz.* 4o. Nie urodziliśmy się na igry, albo na krotochwile rozkoszne; ale więcéy ku pracy, a ku sprawom statecznym. *Cresc.* 494. Na arfie taką igrę miał Dawid prorok... *Wrobl.* 72. Iegomość X. Biskup obierze ku igrze tę grę, która się iemu naylepsza będzie widziała. *Gorn. Dw.* 8. Bywały i insze zabawki królewskie, iako igry na koniach, ciskanie z koni piłkami.

Gorn. Dz. 47. Zazwyczay w igrze, djabeł oczy wydrze. Teat. 22 b, 55. Zapowiedziano, aby te igry, które komedye zowią, czynione nie były, gdyż igra iuż się obróciła w gniew. Eraz. Jęz. J. 4 b. Przy żadnych igrach komedyach bydź się im nie godziło. Glicz. Wych. C. 5. (ob. igrzyſko). - *§. igra, = gra, das Spiel. Nieuczciwi, którzy się igrą kołłek bawią. Bud. Cyc. 79, Gil. Post. 185. IGRAĆ, - ał, - a, intrans. ndk., IGRYWAĆ, - ał, - a. czſtl., krotochwilnie się bawić (cf. grać), Kurzweil treiben, spielen, tändeln; Vd. jigrati, igrati, zhazhlati, shpilati; Crn. jegràm; Cro. igratisze (igrati = grać muzycznie); Bs. igratti = grać; Rg. igratti, vzigratti, igrattise; Sla. igratise (igrati = tańcować, Hg. ugrom; Rs. играть, игрывать = grać). Dzieciom trzeba pozwolić igrać, po domu biegać; bo takie igrzyſka pomocne są do zdrowia i chyżości. Petr. Ek. 94., Bh. dectowati, párat ſe. Psy igraią Vd. pesi se gulijo. - Igrać iak cielęta Vd. telezhiti, teletuvati). Igra na łące bydełko zielonéy, Lib. Hor. 78. Igraiący Bh. hrawý; Vd. jigrazheu, igrazhki, jigraun). Kot tak długo z szczurkiem igra, aż mu się uprzykrzy. Przyb. Orl. 189. Swiszcz igrywaiąc, głos wydaie iak szczenięta. Zab. 12, 187. Igraiąc co robić, żartuiąc, ob. na iednéy nodze, Ec. игрушкою, игрателно. Smiały się łąki, kwiaty, lasy, doły, wały, Przy pieniu ſkocznym Dafny zalotnie igrały. Zab. 8, 307. Nar. Sliczne iéy oczy promieniem miłości igrały. Past. Fid. 67. (błyſkały). Niechay nie igra z szczęściem, kto ma w domu swóy chléb. Klon. Fl. C 3. niech nie żartuie z nim). Bóy krwawy z gardłem igra. Birk. Kaw. Malt. C. 3. Bóg z ludźmi w żadnéy obietnicy nie igrał słowy. Farnob. 28. Przegra kto, wygra, Z torbą lub z trzosem, Los z nami igra, Igraymy z losem. Kras. List. 2, 127. Igrać przed potkaniem, proludere. Cn. Th. harcować, ſcharmuziren, den Tanz anfangen vor dem Kampfe. - *§. Pochlebuy synowi swemu, a uczyni się boiaźliwym, *zjgraway się z nim, a zasmuci cię. 1 Leop. Syr. 30, 9. żartuy z nim). W tym *księżycu z pannami się dobrze *wzjgrawać. Spicz. 196 Będzie się igrało dzieciątko nad dziurą żmiiową. 3 Leop. Jes. 11, 8. - *§. Transitiv. Co więc dziecię z młodu igra, na ſtarość się ktemu miewa. Biel. Sw. 150. IGRANIE, - ia, n., subst. verb., das Kurzweilen, Spielen, Tändeln. Kot czyni igranie z szczurkiem. P. Kchan Orl. 1, 89. igraszkę, igrę). Zwyczaynie się ku gniewu igranie pomyka. Pot. Jow. 23. - IGRACZ, - a, m., krotochwilnik, ein Kurzweiler, Tändler, der gerne spielt und tändelt; Sor. 1. jhracż; Vd. jigrazh, jigrauz, jigraz, spilar; Crn. jigrez, jegravz = gracz); Cro. igrach, igrash; Rg. igrâc, igralaz, igraz, igarz; Bs. igraç, igrallac (Sla. igrâca = tanecznik; Ec. игратель. игрецъ. Igracza nie widziałem większego. Tr. - Igracz teatralny, = aktor. Tr. der Acteur. w rodz. żeńſk. IGRACZKA, która igra, die Spielerinn, Tändlerinn, Kurzweilerinn; Sr. 1. jhraczo-wa; Vd. jigraniza, jigrauka; Bs. igraciça; Rg. igraliza. IGRACZKA, IGRASZKA, - i, ż., IGRZYSKO, - a, n., igra, zabaweczka, krotochwilka, Zeitvertreib, Kurzweil, Spiel, Tändeley; Bh. hraćka, hřička, paradlo, ti-tërky; Vd jigrazha, kilakala, zhazharia; Crn. jegrâzha; Rs. игорка, игорочка, игрушка, игрушечка łątka); Ec. игралище, русалїе. Z ślepą miłością igrzyſka się dzieią. Przyb. Luz. 159. Igraszki i śmiechy. N. Pam. 9, 362. Staliśmy się zhańbieni, sąsiadom na igrzyſko i na pośmiewiſko. 1 Leop. Ps. 78, 4. Człowiek boże igrzyſko, dii homines ut pilam habent. Rys. Ad. 4. Wiesz, iakie ci potym igrzyſka wyprawował, iak wiele przeciw tobie knował. Pilch. Sen. list. 321. figlów, psich sztuk). Nie nadała się wilkom Polſka wełna, Czochrać się bowiem trzeba nie z igraszką. Jabł. Buk. J 4. nie żartem). - Igrzyſka męzkie rozmaite, gonitwa, zapaſki, szermierſka, ludi. spectacula. Cn. Th., Ross. игрище wielka gra), öffentliche Spiele, Schauspiele, Wettrennen ꝛc. Młodź tam nie w cytry i w lutnie dzwoni po bruku, Ale z młodu zwyczai zaraz się do łuku, I woyſkowych igraszek. Tward. Wład. 216. Igrzyſka Emir cały tydzień doma ſtroił. Warg. Radz. 173. U Rzymian między innemi igrzyſkami, nayprzednieysze były igrzyſka szermierſkie. Nag. Cyc. pr. 21. Ieden Rzymianin bogaty Sławne igrzyſko był sprawił. Kniaź. Poez. 3, 106. Igrzyſk sprawca, rządca, sędzia, płayca, Munerarius. Cn. Th. Igrzyſk mieysce, Rg. igriscte; Crn. jegrishe; Vd. jigrishe, jigralishe; Ec. игралище. cf. dziwowiſko. gonitwa der Schauspielplaß, wo die Spiele gehalten wurden. - §. Fig. Wciągnąwszy Wojewoda do Rusi, iak nayoſtróżniéy postępował, wiedząc, iż z chytrym nieprzyiacielem igrzyſko zaczął. Stryik. 292. mit was für einem ſchlauen Feinde er das Spiel (den Tanz) angefangen hätte. Smiał się Mars na te igraszki i wzaiemne gony. Jabł. Buk. N 2 b. cf. taniec Tatarſki). *IGRASZKARZ, - a, m., robiący lub przedaiący igraszki, łątkarz Rs. игрушечный. IGRZYSKOWY, - a, - e, od igrzyſk, Schauspiel =, Spiel =; Ec. игралищный. *IGRZYWY, - a, - e, igrać lubiący, gern spielend, tändelnd; Rs. игривый swawolny (Rs. игральный, Ec. игрательный lusorius gierny, grawalny).

*Ii, = j, = gi; zamiaſt go, iego, accus. pronom. On; n. p. W. Exod. 37, 11., Sekluc. wszędzie. cf. gi, ihn.

JJ abbrewiacya, n. p. JJOO. = Iaśnie Oświeceni. JJ. W. W. = Iaśnie Wielmożni. cf. J. abbrew.

*IIEM ob. ieść, iem.

IKRA, - y, ż., Bh. giten; Sr. 1. jerk, nerk, nerch; Vd. ikra, ribje jaize; Crn. ikra, ykre (2. glandula gruczoł); Cro. ikre, jaycza ribja, barb. ikre, ikaraa; Bsn. ikre, jaja od ribbe; Sla. ikre; Rs. икра (2. kawiar, 3. łytka; Ec. крà или икра ледяная на водѣ kra crusta; cf. Gr. ἴχωρ); iaia rybie. Zool. Nar. 75. der Rogen der Fische, der Fischrogen. - §. łytka. Tr. die Wade; Hung. ikra; Ross. икра. IKRASTY, IKRNY; IKRZNY, - a, - e. ikrę w sobie maiący, Rogen =, Rogen habend; Bh. gikrnatý; Crn. ikraſt, ikren, ykraſt, ykrat, ykrên (2. gruczołowaty); Vd. ikraſt, ikren; Cro. ikraszt, Hg. ikrás glandulosus); Rs. икристый, икряный. Karpie, trzy ikrne, a mleczne dwa, należą do sadzenia. Zaw. Gosp. Mleczna ryba ieſt samcem, a ikrzna samicą. Haur Sk. 143. IKRORODNY, a, - e, ikrzny, Rogen erzeugend. ikrorodna ryba, ouipara. Cn. Th., Ec. икрородный. IKRZAK, - a, m., ikrna ryba, der Rogner; Bh. gikrnač (Rs. икрянникъ kawiarnik, co kawiar robi). U samic ryb, abo u ikrzaków leży w po-

dłuż brzucha ſk piona ikra. *Kluk Zw.* 3, 84. *oppos.* mleczak. IKRZYĆ się, - ył się, - y się, *zaimk. ndk.*, o *rybach* trzeć się. *Włod.* von den Fiſchen ſtreichen; *Rs.* икриться. *Fig.* ikrzyć się, = wydawać się na co, trawić się, cf. wyikrzyć się. zjkrzyć się, ſich ausbeuteln, ſich ausgeben. IKRZYCA, - y, *ż.*, *albo* IKRZYSTY kamień, *oolithus*, der Rogenſtein, kamień wapnisty, z wielu okrągłych ziarek spoiony, nakształt ikry rybiéy albo ziarek grochu. Było kiedyś mniemanie, że to ikra skamieniała. *Kluk Kop.* 2, 94.

IŁ.

IŁ, - u, *m.*, *Bh.* gil; *Slo.* g'lug, lepka země; *Sr.* 1. tẽmeno, tonidwo; *Crn.* ilu, ilovza, jilu, jilovza; *Vd.* jiou, glina, glen, ilouza, let, berna; *Cro.* ilovácha; *Dl.* gnilla; *Rs.* рухлякъ (илъ szlam, cf. *Gr.* ἰλὺς, ἄργιλος, cf. *Lat.* uligo, cf. wilgi, wilgoć), *argilla pinguis*, der Letten, rodzay gliny naytłuścieyszéy. *Kluk Kop.* 1, 252. Z rodzaiów morſkich obszerne opoki kréty, marmuru, iłu i wapiennych kamieni powſtały. *Stas. Buff.* 148. *marne*, der Märgel. - Odmieniaią się iako ił, gdy go pieczętuią. *Budn. Job.* 38, 14. (glina. *Bibl. Gd.* wie Leimen. Luth.). Tam łzy mych braci znaydziecie, I krew ich zmieszaną z iłem. *Karp.* 1, 113., *ob.* iłowaty).

ILE *adv.*, iak wiele, ſo viel, wie viel; *Bh.* geſikoż, kolik; *Slo.* kolko (*Sr.* 1. jeliſo ieśli); *Sr.* 1. wotakwele, wotajwele; *Crn.* kolkajn, kolku, kulkaju; *Vd.* koliku; *Cro.* kuliko, koliko; *Rg.* koli; *Bs. et Sla.* koliko; *Rs.* коль, колико, сколь, сколько; *Ec.* коль, колми, елико, елижды. Powiadamy to, *ilechmy doświadczeniem doszli. *Ząbk. Mł.* ileśmy). Ile pamiętam. Ile baczę. Ile rozumiem. Ile ze mnie ieſt. *Cn. Th.* ſo viel von mir abhängt. Wszyſtko, ile możności czynić będę. *Teatr* 7, 81. Dał mi, ile mogł. Ile ma mocy robi. - §. Ile - tyle, = iak wiele, - tak wiele, wie viel, - ſo viel; ſo viel - als; *Rg.* koliko toliko; *Ross.* поелику. Ile włosów na głowie, tyle utrapienia. *Gemm.* 117. Ieſt to na tuzie czerwiennym pisano: ile głów, tyle sposobów myślenia. *Kras. Mysz.* 71., *Vd.* koliker ludi, toliku zhudi, ſo viel Köpfe ſo viel Sinnen. *Sla. Prov.* koliko talirah, toliko priateljah = ile talerzy, tyle przyiaciół). Szczęśliwy, komu bóg łaſkawy z nieba Dał tyle, ile do życia mu trzeba. *Hor.* 2, 117. *Min.* - b) pytaiąc: iak wiele? wie viel? Ileż ich tam ieſt? - §. ile, = z któréy miary, = iak wiele należy, *Vd.* takudelezh, natelku, dotle, do tiſteh dob, inſofern, inſoweit, inwiewcit. Ludziom nie ieſt miły grzech, ile grzechem ieſt. *Zach. Kaz.* 1, 201. Kryſtus iednym będąc, nigdy się nie dwoi, aby miał tak uczyć, to czynię ile człowiek, a owo ile bóg. *Wiśń.* 586. Ile duch w niebo wſtępuię, Ilem trup ziemi pilnuię. *Dar. Lot.* 2. Do tego ieſt obowiązan z dwoiakiéy przyczyny, ile ieſt człowiekiem, potym, ile ieſt chrześcianinem. *Bals. Niedz.* 1, 395. b) iako, als, *qua.* Ile ociec, ſtaram się iak naylepsze dadź wychowanie dzieciom moim; ile obywatel, podatki daię; ile maiętny, uboższych wspieram. *Kras. Hiſt.* 99. - §. ile, zwłaszcza, *Cro.* pokehdob, na tuliko da, zumal. Odludność mu milsza była, niżeli życie między ludźmi, ile dworſkiemi. *Skarg. Zyw.* 2, 349. Poſtanowiłem nocować u niego, ile że mnie był o to prosił. *Kras. Pod.* 2, 42. - §. ile tyle, = małoli wieleli, ilekolwiek, es ſey viel oder wenig. Wszakże, ile tyle żył, ktory rzeczy wielkie Zyiąc czynił, dosyć żył, przetrwa wieki wszelkie. *Gaw. Siel.* 27. Nade wszyſtko uważać to sobie, Że ileż tyleż żywszy leżeć w grobie. *Bratk. R* 2. Z tego liſtu nadzieie ile tyle chwyci. *Pot. Arg.* 730 iako tako, ſo ſo. ILEKOLWIEK *adv.*, *Bh.* koliſkoli, o liczbie, *quotquot. Cn. Th.* ſo viel nur, ſo viel oder wenig auch immer. - §. o wielkości, *quantumcunque*, ſo groß oder klein auch immer. ILEKROĆ *adv.*, *Bh.* kolikrát; *Slo.* kolkokrat, kolkorazi; *Vd.* telkaibarti, telkukrat; *Eccl.* колькраты, елижды, еликожды, колижды; pytaiąc i niepytaiąc: iak wiele razy, wie vielmal? als Frage. - ohne Frage: ſo oft als. Ilekroć na dzień iada? - Ilekroć się na świat ukażę, tylekroć się w czym nakażę. *Cn. Ad.* 323. ILEKROĆKOLWIEK *adverb.*, *quotiescunque. Cn. Th.* ſo oft auch nur immer; ſo häufig oder ſparſam als auch immer. ILEKROTNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Ec.* коликогубый, колькратный, wie vielmalig. ILI, ILKI, - a, - ie, *Sr.* 1. kelki, kak wnehoteré; *Bh.* koliký, kolikatý, kolikerý; *Rg.* kolik, kolicjak; *Bs.* kolicjak; *Cro.* kolichyák, kolih, kulik; *Rs.* сколкій; *Ec.* еликій, коликій (*Sla.* ili = czyli *ob.* li), iak wielki, pytaiąc i nie pytaiąc, wie groß? Oto ilić ogień, naywiększy las wypali! 1 *Leop. Jak.* 3, 5. iak wielki ogień!) - ohne Frage: ſo groß als. Z szeroko rozpadłéy ziemi wypadł nagle Achilles tyli, ili gdy był żyw, zwykł bywać. *Otw. Ow.* 526. ILI TYLI = ILKIKOLWIEK, Ilkakolwiek, Ilkiekolwiek *quantuslubet*, iakikolwiek, co do wielkości, ſo groß, ſo klein, ſo häufig, ſo ſparſam als auch nur immer. Ia acz ili tyli ſtanem, rozumem niższy od Lucyla, przecięż... *Zab.* 10, 336 *Jżyck.* cf. Iłuczki. (*ś.* ILIA *ob.* Eliasz. ILISTY *ob.* Iłowaty). ILKOŚĆ, - ści, *ż.*, wielkość albo małość czego, miara wielkości, małości. *Cn. Th.* die relative Größe oder Menge. Ilkość rzetelna własna, die poſitive Größe, nierzetelna, cudza, die negative Größe. *Rog. Dośw.* 1, 166., *Uſtrz. Alg.* 3., *Krup.* 5, 200., *Zrn. Pſ.* 3, 86 *b.* Łamane ilkości czyli frakcye. *Uſtr. Alg.* 49. - §. Ilkość słów, *quantitas*, to ieſt przyzwoite syllab przeciągnienie albo ſkrócenie. *Klecz.* 79., *ob.* Iloczas.

ILKUSZ *ob.* Olkusz.

ILLACYA, - yi, *ż.*, słowna do sądu proſba. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 48. wniesienie do sądu. *Oſſol. Wyr.* das Einkommen, Anbringen bey Gericht.

ILM, - u, *m.*, ILMA, - y, *ż.*, wiąz, die (Ilme) Ulme, der Ulmbaum. *Cn. Th.* 1241., *Ursin.* ILMICZKA, - i, *ż.*, ILMOWNA, - y, *ż.*, kozia broda, ziele, *spiraea ulmaria Linn.* Geißbart, Johanniswedel. *Syr.* 1487. ILMINA, - y, *ż.*, drzewo więzowe, Ulmenholz. Nabierze cieśla ilminy, dębiny, i obierze co naylepszych drzew z lasa. *Radz. Jes.* 44, 13.

ILOCZAS, - u, *m*, *Gram.* wyraz nowy, *quantitas*, = długość czasu, który się łoży na wymówienie zgłoſki iakiéy. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 3. das Sylbenmaß, die Sylbenlänge. *ob.* ilkość słów. (*ILOP *ob.* Iulep). IŁORAKI, - a, - ie, - o *adv.*, ilu gatunków, von wie vielerley Art; *Eccl.* коликогубо, коликократно, колижды.

колишество. ILORAKOŚĆ, - ści, ż., ilość gatunków die Vielerleyheit, Mannigfaltigkeit. ILOŚĆ, - ści, ż., ilkość, iakość względem liczności, wielkości, Slo. kolkotnost, Bs. kolikost, kolicina; Rg. kolikós, kolicina; Cro. kulikócha, kulikósst; Ec. єлнчєство. die Beschaffenheit in Rücksicht der Menge oder Größe, die Quantität. Ilością zowie się wszystko, cokolwiek daie się zwiększyć lub zmnieyszyć. Rozległość, przeciąg, waga etc. są ilości. Jak. Mat. 1, 1. quantitas. Mnogość wynikaiąca z miąższości ciała przez szybkość, nazywa się ilością ruchu tego ciała. Jak. Mat. 3, 253. Są takie ilości, quantitates, ktore dokładnie w liczbach wyrażone bydź nie mogą. Geom. Nar. 1, 100. cf. niespołmierny).

IŁOWATY, *GIŁOWATY, ILISTY, - a, - e, od iłu, rędzinny, Letten=, lettenartig, lehmig. Bh. gilowatý; Sr. 1. temenoyité; Cro. ilovachászt; Dl. gnillaszt; Crn. ilovnast, ilóvnat, ilovzhast; Vd. glinast, iven, jiun, jiunast, iloushen, ilounast, iloushast; Ec. илисшый, илова́шый, бре́нистый; Rs. рухляковый. Glinę iłowatą mieli miasto wapna, Radz. Genes. 11, 3. Bibl. Gd. id. Te rzeczy dał ulać w równi u Iordana na *giłowatéy ziemi. Radz. Reg. 7, 46. iłowata ziemia glis. Mącz. rędzina). *Nieieliżty srebrny zdróy prześlicznéy wody. Zebr. Ow 67. niekalny). Iłowatym się stać, IŁOWACIEĆ niiak. ndk. lettig werden, leimig seyn. Tłuścieie ziemia, iłowacieie, gliscit. Dasyp. Z. 4 b. Sr. 1. jehelušo. IŁOWIZNA, - y, ż., ziemia ilista, Lettenerde, Leimerde. Bh. gilowatina. Rękami i nogami iezioro mieszaią, *iełowizny ruszaiąc ode dna samego. Zebr. Ow. 148. mallem limum). IŁOWATOŚĆ, - ści, ż. iłu obfitość, die Lettigkeit, Leimigkeit. Rs. иловáтость, szlamowatość. IŁOWY, - a, - e, od iłu, z iłu, Letten=. Crn. ilove, ilovn; Ec. иловый.

ILUCZKI, - a, - ie, iak naymnieyszy, garz klein, winzig. - §., pytaiąc: iak maluchny? wie klein?

ILUKSZTA, - y, IŁUKSZT. - a, m., miasto Semigalii, ozdobne zamkiem. Dykc. Geogr. 1, 301. eine Stadt in Semgallen.

ILUMINACYA, - yi, ż., objaśnienie światłem, die Illumination. Crn. svęzhàva. ILUMINOWAĆ, - ał, - uie, cz. ndk., objaśniać ogniami, światłem, beleuchten, illuminiren. - §., objaśniać farbami, kolorami, mit Farben illuminiren. Po skończonym rysowaniu mappa illuminuie się. Lesk. Miern. 115. ILUMINISTA, - y, m., trudniący się iluminowaniem, der Illuminirer. Sposobu tego iluminowania używał nayslawnieyszy illuminista, na imię Ewanielista. Sien. 589.

IŁZA, IŁŻA, - y, ż., miasto biskupie w Sandomirskim, osiadłe garncarzami. Dykc. Geogr. 1, 301. eine Stadt im Sandomirischen. - §., Rosciek sprężysty zamknięty wewnątrz iłży fusée, rozszerza się z szybkością proporcyonalną sile sprężystości. Jak. Mat. 4, 98. IŁŻECKI, - a, - ie, z miasta Iłży, von Ilsa. Złote wieki minęły, a ledwo Gliniany nam dziś został, i to nie Iłżecki. Opal. Sat. - Placida pultas, metuis credo, ne fores Samiae sint, Plaut., Iłżeckie drzwi podobno, nostro more. Cn. Th. 288. gliniane, słabe.

IM.

1) IM Dativ. Plur. Pronom. On. *2) w dawnych piasmach Instrumental. Sing. zamiast nim. *3) im adverb. zamiast nim Adverb., póki nie, bis, als bis. Niech poczeka, im przyidę, Tr., póki nie przyidę. - Nie odchodź, im się wrócę.

4) IM Adverb., z następuiącym tym, cum Comparat. Adverbii abo Adiectiui; Vd. koliker, koliku; Ec. колмѝ. je - desto. Im wyżéy kogo szczęście postawiło, tym słabiéy stoi. Gorn. Sen. 463. Im więtsza wieża, tym cięższy upadnie. Petr. Hor. 2, A 4 b. Im kto na wyższym mieyscu siedzi, tym bliższy do upadku bywa. Skarg. Zyw. 2, 25. Im czego bardziey zakazuią, tym bardziey tego pragną. Gemm. 118. je mehr - desto mehr. Im bardziéy kto szkła szanuie, tym ie więc rychléy zepsuie. Cn. Ad. 324. Im kota bardziéy głaszczesz, tym bardziey ogon wznosi. ib. Im daley w las, tym więcey drzew. Gemm. 128. Rzéczka, im zrzódła bliższa, tym iaśnieyszą ma wodę. Skarg. Zyw. 2, 249. Im większą miał w rozumie i naukach sławę, tym się za niższego na sercu miał. Skarg. Zyw. 1, 295. Brzemię im między więcey bywa rozdzielone, tym łacniéy bywa znoszone. Herb. Stat. 343. Im był słabszy i chorszy, i bardziey sam bez pomocy, tym się zdało, że był mocnieyszy. Wys. Loy. 68. Im kot starszy, tym ogon twardszy. Cn. Ad. 324. Im kto głupszy, tym śmielszy, a im mędrszy, tym boiaźliwszy. ib. Im prędzey, tym lepiey. Gemm. 119. je eher, je lieber. Im daley, tym gorzey ob. Co daley, to gorzey, je länger, je ärger.

IMAĆ, - ał, - a, cz. ndk., IMOWAĆ, - ał, - uie, czstl. et ndk., (Etym. iąć qu. v. - Bh. gjmati, Sr. 1. jimacj, jimaсj, jacj; Crn. jemáti, jémlem = brać; Vd. jemem = zaczynam); Cro. jemati, jemlyem, prijemlyem = brać, przyimować (distg. imeti = mieć); Rg. imatti (jematti vindemiam facere); Bs. jamiti, vzeti, odniti; (jemati vindemio; Ec. имáти, емати, éмлю, внимаю, емсмвовати cf. Lat. emo, emtum, cf. Gr. νέμομαι, cf. Lat. sumo cf. Hebr. שום sum; Sla. uzimam = wezmę). łapać, chwytać, poymować, greifen, fassen, fangen, gefangen nehmen. Zrzebiec ma bydź imowan dnia chłodnego, gdyż w dzień ciepły łatwieyby się mógł zbestwić, albo spłoszyć niezwykłym imowaniem. Cresc. 518. Zrzebiec dopiero po trzecim roku ma bydź imowan i óbjeżdżan; a od czasu iego imowania ma mu bydź dawana tylko sama tłucza przez dziesięć dni. ib. Imaycie nam liszki, które nam winnicę psuią. Budn. Cant. 2, 15. (połapaycie. Bibl. Gd.) Ryby imować: Cresc. 612. t. i. łowić). Iak ryby wędą imuią, a ptaki sidłem łowią, tak też w zły czas imani bywaią ludzie. 1 Leop. Ec. 9, 12. Szli za nieprzyiacielem, bili, *gimali (imali); *pogimawszy hetmana, przysłali go krolowi. Papr. Gn. 1185 et 1192. Zewsząd ogarnion, gdy próżno dotrzymał placu, dopiero da się imać. Tward. Wład. 60. W tym zamku trzyma więźniów, które ima. P Kchan. Orl. 1, 86. Łotr imowan był. Ezop. 118. Ludzie biegnąc do ognia, złodzieia ujmali. Budn. Apopht. 143. t. i. złapali; Dokon). Kiedy złodzieia imuią... Sax. Porz. 118. - *§., O duszy, o grzeszney, sam bóg pieczą *ima, djabłu ią *odeyma, a gdzie sam przebywa, tam ią ku sobie *przyima. Bielsk. Kr. 19. z Bogarodz.; sam się pieczy o niey podeymuie, er nimmt die Sorge auf sich. IMAĆ się, IMOWAĆ się Recipr. a) czego, = chwytać się czego, uymować się czego, etwas ergreifen, phys. et mor. Roszczka się winna tyki ima. Groch. W. 342. Imać się

słupa. *Cn. Th.* Ima się czego ogień. *ib.* Ima się go łakomstwo. *ib.* Odstąp od złego, cnoty się *im. *Zygr. Gen.* 296. Co sięgamy o tym przykładów dawnych, a nie bliskich, *immy się też bliższych a teraźnieyszych. *Glicz. Wych. C 3 b.* Trudno tego się nie imać, na co człek zawsze patrzy. *Skarg. Dz.* 854. t. i. nie udawać się za tym, **es ergreifen, sich darauf verlegen.** Słuchaiąc my mistrza naszego, *immy się nieprzyiacioł naszych miłować. *Sekl.* 22. zacsniymyż). *Intrant ursus venabula*, wchodzą w niedźwiedzie włocznie, to iest, imuią się ich, iako my mówimy. *Mącz.* **die Spieße greifen ein, dringen ein,** cf. brać. Imać się czego u kogo, iako swego, wpierać się w co; przywłaszczać sobie, **etwas als das Seinige pfänden, sich eine Sache als die seinige anmaaßen, sie zurückfordern.** Kto się czego imui, albo co licuie, musi dowieść samotrzeć, iako mu to ukradzione albo wydarte. *Szczerb. Sax.* 151. Imuie się kto konia, albo inney rzeczy sobie ukradzioney, ma się iąć urzędownie z dozwoleniem sędziego. Imować się tylko można rzeczy, które w sobie różność maią, iako bydlę, szata; ale gdzie różności niemasz, iak w pieniądzach, tych imować się nie można. *Sax. Porz.* 118. – §., imać się z czym, = wdawać się, **sich mit jemanden einlassen.** Z innemi grzechy może za pasy chodzić, a wręcz się z niemi bić; ale z cielesnym się grzechem nie imay; z daleka go uyrzawszy uciekay, bo z bliska przegrasz. *Skarg. Żyw.* 2, 412. – §., Imować się za co, = uymować się za co *Cn. Th. Crn.* rinkam). Pan się imie za krzywdę utrapionego. *Ryb. Ps.* 280. **sich um eine Sache annehmen; sich einer Sache annehmen.** IMANIE, – ia, *n.*, *Subst. Verb. Act.*; *Bh.* **gimanj, gjmka**; *Sr.* 1. **ɥimano**; *Bs.*, *Rg.*, *Cro.*, jematva = winobranie; *Ec.* имство, имѣнство konstytucya ciała, kompleksya; cf. неимущество niedostatek). ..chwytanie, poimanie, łapanie, **das Greifen, Haschen, Gefangennehmen, Arretiren.** Napełniła się cała Polska wzaiemnemi imaniami, i zaboystwami. *Nar. Hst.* 7, 264. IMANIE się czego = chwytanie się czego, **das Ergreifen**; wpieranie się w co, przywłaszczanie, **das Anmaaßen einer Sache, das Zueignen, der Anspruch.** Imanie się ryb wędy, *Rs.* клёвъ, **das Anbeißen.** IMACZ, – a, *m.*; imuiący się czego, lub kogo; chwytacz; przywłaszczaiący sobie, **der Greifer, Ergreifer, der sich eine Sache anmaßt.** *Cn. Th. assertor*, *Vd.* jemauz, jemlovez; (*Bs.* jamaç = rękoymia; *Rg. et Dl.* jemâc, jemacz *vindemiator*; *Eccl.* емцъ, порука *fideiussor*; *Ross.* емцъ daiący się przekupić.

Pochodz. *pod słowem*: iąć:

IMAGINACYA, – yi, *ż.*, IMAGINATYWA, – y, *ż.*, *Crn.* mislènost; *Rg.* râzmniva, mnègne); dzielność umysłu, przez którą człowiek stawia sobie w wyobrażeniu rzeczy poięte. *Kras. Zb.* 1, 399. **die Einbildungskraft, die Einbildung** cf. fantazya, wyobraźnia, malownia). Imaginacya iest moc umysłu naszego, którą widzimy rzeczy nieprzytomne. *Boh. Djab.* 2, 72. Imaginatywa w naturze zwierząt wiele może. *Lub. Roz.* 14. Tak sobie posłuszną uczynił imaginatywę swoię, iż nigdy żadna myśl insza nie wtrąciła mu się. *Wys. Aloy.* 229. Chciałbym by mowa moia przez imaginatywę zapalała was. *Bals. Niedz.* 1, 367. – §., uroienie, ubrdanie, **Einbildung, Chimäre.** Nie wierz temu, to czysta imaginacya, przywidziało mu się, co powiada. *Ld.* Daremna go uwodzi imaginatywa. *Tr.* IMAGINACYYNY, IMAGINALNY, – a, – e, od imaginacyi, **Imaginations=, Einbildungskrafts=.** Imaginacya, chociaż od zmysłów wzięła początek, bez zmysłu iednak widzi, nie zmysłową, ale imaginalną swoią władzą. *Bardz. Boe.* 167. IMAGINOWAĆ, – ał, – uie *cz. ndk.*, zimaginować, *dk.*, wystawiać sobie na umyśle, *Rg.* razmhivati, vargljatti; *Rs.* мечтать. **sich vorstellen.** Imaginuiemy sobie częstokroć rzeczy gorsey, niż są w samey istocie. – Imaginuy sobie na przykład wielki dom, a w nim maluczkie okienka.

IMANIEC, – ńca, *m.*, ieniec, poimaniec, **der Gefangene.** *Rs.* плѣнникъ, пoлoненикъ, военноплѣнникъ, колодникъ. Imańców naszych, ktorzy się poddali, Tym ręce opak trokami związali. *Petr. Hor.* 2, *E* 4. IMAŃSTWO *ob.* Ieństwo.

IMBIER, – u, *m.*, *Amomum Zingiber Linn.* *Slo.* **dumbger, zázwor**; *Hg.* gyömbér; *Sr.* 1. **jumber, bimber**; *Sr.* 2. **imber**; *Bs.* zinziber; *Sla.* gjumbir; *Cro.* gyumbér, sumbèr; *Vd.* ilemberg; *Crn.* limberg; *Rs.* инбирь; *Turc.* zingefil, *Gr.* ζιγγίβερις *et* λιγγίβερι; *Dl.* gyungyiber; *Rg.* zenzer; *Lith.* imbieras, *Angl.* ginger; *Holl.* gember; *Bh.* zázwor) **der Ingber**; roślina w Indyach rosnąca; korzeń iey ostry, iest imbierem zażywanym do przyprawy potraw. *Kluk. Dykc.* 1, 30. I imbier robak toczy. *Cn. Ad.* 283. i kwaśne iabłko robak gryzie; i w kapicy wełna. **auch Sauertöpfe sticht der Haber.** Kto prawdę komu powie, iakby mu w oczy z solą nasypał imbieru. *Pot. Jow.* 94. prawda w oczy kole). Dmuchały sobie w oczy imbierem. *Rey Pst. D d d* 5.

IMBRYK, – a, *m.*, IMBRYCZEK, – czka, *m.*, *zdrbn.* z Turc. Ibrik. *A Czart. Mscr.* – *Paszk. Dz.* 134. ibryk = kubek; *Hg.* ibrik *guttus*; *Cro.* ibrik, kotlich; *Crn.* ibrèk; *Vd.* kandva za te; *Sla.* kotlich; *Ross.* самоваръ, чайникъ, чайничекъ. naczynie stołowe do kawy, herbaty, **eine Kaffeekanne, Theekanne.** Srebra stołowe, wanny, konwie, imbryki, miednice, *Tward. W. D* 33. Do kawy nam trzeba imbryczków, łyżeczek, tac, .. *Kras. Pod.* 2, 135. *Teatr.* 36 *c*, 20. Wodę gotuią w imbrykach glinianych lub blaszanych. *Torz. Szk.* 181.

IMĆP *abbrewiacya*, = Iegomość Pan. *Kpcz. Gr.* 7, *p.* 29. *Mon.* 69, 582.

*IMI, = *Instrum. Plural. pron.* On, zamiast *niemi* **ihnen, mit ihnen.** Zwada się zaczęła między nami a *imi. *Bielsk. Kr.* 119. Poimał Kazimierz woiewodę Poznańskiego z iego bratem, aby swego woiewodę Kuiawskiego *imi odkupił. *ib.* 150.

IMIĘ, – ienia, *n.*, (*IMIONO, – a, *n.*); *plur.* imiona; *Bh.* **gmé, gméno**; *Slo.* **méno**; *Sr.* 1. **meno**; *Sr.* 2. **mé**; *Crn.* ime; *Vd.* jime; *Cro.* ime; *Dl.*; *Rg.*, *Bs.* imme; *Rs.* имя, *obsol.* мена, менм; cf. miano, cf. *Gr.* ονομα, *lat.* nomen; *Pers.* nam; *Hbr.* נאם naam *dixit*, נאם neim *dictum*); *Ger.* **der Name.** – §., nazwisko każdey rzeczy, **der Nahme, die Benennung eines Dinges.** Imiona wszystkie pospolicie z trefunku bywaią wkładane, tak iakoby rzeczy same wyrażały. *Star. Ben. A* 4 *b.* Ieśliby kto kogo pozwał o dług, tedy powinien powiedzieć przyczynę, i mianować imię długu. *Chełm. Pr.* 130. Rodzay Bodziszków ze wszystkiemi swemi gatunkami, pod imieniem bocianich nosków, żórawich nosków iest znaiomy. *Jundz.* 351. Iehowa przelicza liczbę gwiazd, wszystkie na imię zowie. *Budn. Ps.* 147, 4. każdą z nich imieniem iey nazywa. *Bibl. Gd. ib.*

Rozumieią, że domy ich wiecznie stać będą; nazywaią imiony swemi ziemię. *Budn. Ps.* 49, 11. nazywaią przybytki swe od imion swych na ziemi. *Bibl. Gd. ib. ob.* imienie). Ptolomeusz pomienia różne narody Illiryyskie, Szkordyszki, Trybulle etc., których imion nazwiska nic spólnego z ięzykiem Słowiańskim nie maią. *Krom.* 7. Arcybiskup Lwowski, na imię Słomowski. *Birk. Sk. C.* Wszystkie akta publiczne pod królewskim iśdź powinny imieniem. *Gaz. Nar.* 1, 170. *z Konst.* 3 *M.* – §., imię chrzesne, *Vd.* predjime, predjimenik, der Taufnahme, Vornahme, (*oppos.* przezwisko, der Geschlechtsnahme, der Zunahme). Ochrzczonemu imię daią, które od tego człowieka, który dla pobożności został świętym, brać się godzi. *Kucz. Kat.* 2, 369. Przystoi na chrzcie ludziom dawać i brać imiona od świętych. *ib.* 148. Imię mi chrześcianin, a przezwisko Katolik; iedno mię mianuie, drugie ukazuie. *Skarg. Kaz.* 267. Pytał się chłopca: zkądeś, iak ci imię? *Zab.* 13, 83. Pytał Iezus opętanego: co za imię masz? a on mu powiedział; *dzieią mi ćma! *Leop. Mar.* 5, 9. Iest w Piotrawinie i do czasu tego Kościół na imię Tomasza świętego. *Groch. W.* 255. Dano mu na imię Paweł. *Tr.* Po imieniu mię wołał. *Jabl. Tel.* 81. bey meinem Vornahmen. Imię mi Piotr, ich heiße Peter. Nie mianuie go po imieniu. *Stebel.* 138. nie wytyka go, nie wymienia). – – §., reputacya, sława, der Ruhm, der Nahme. Czasu zażywał, przez takie zabawy Imienia sobie szukaiąc i sławy. *Past. Fid.* 259. Nosząc do chluby serce pochopne Szukałem z nauk imienia. *Zab.* 13, 232. *Nar.* Poczciwe imię, służy mi za naywiększe bogactwo. *Teatr* 8, 45. Wielkie imię wielką pracę przynosi. *Lub. Roz.* 206. Lepsze iest imię dobre, niż wielkie bogactwa. *W. Prov.* 22, 1. *Slo.* dobre méno, dobra powést, ſláwa; *Vd.* dobru jime, slava; *Cro.* dobro ime). Dobre imię u drugich, iest maiętność druga. *Min. Ryt.* 4, 126. *Slo.* dobré méno wic ſtogí, nej wſecké bohatſtwa. – §., *Gramatycznie* wzięte, *imię* znaczy pierwszą i nayprzednieyszą część mowy, *nomen. Kpcz. Gr.* 1, *p.* 58. das Nennwort, der *Nahme; *Slo.* méno; *Vd.* jimenska besieda; *Crn.* imęnska besęda; *Bs.* imme, riec; *Ec.* имя. Imię istotne, *Subst. Tr.* rzeczownik. *Kpcz.* Imię dodane *Adiect. Tr.* przymiotnik. *Kpcz.* 2) *figurycznie*: a) w imię *theol.* ufaiąc w pomocy, im Nahmen. W imię Pańskie i w boży czas, może to wyiść ku dobremu Rzpltey. *Wersz. Rgl.* 135. Idę na cię obrzymie w imię Pańskie, to iest z panem Bogiem. *Skarg. Zyw.* 2, 158. Z pod Worończy ruszył się król w imię Pańskie pode Pskow. *Bielsk. Kr.* 720. Iedźmy w **imiono* boże na te złe paduchy. *Rey Wiz.* 69. Chociaż niepobożnie i niesprawiedliwie, przecię każdy mówi: Pan Bóg mi pomoże, a wszyscy mówią, w *imiono boże iedziemy. *Rey Pst. M.* 5. – *W imieniu id.* Wszystko czyńcie w imieniu Pana Iezusa, dziękuiąc bogu i oycu przezeń. *Bibl. Gd. Coloss.* 3, 17. W on dzień w imieniu moim prosić będziecie. *ib. Joa.* 16, 26. Chrzczący ma powiedzieć te słowa: ia ciebie chrzczę w imię oyca, i syna, i ducha ś. *Karnk. Kat.* 117. *Kucz. Kat.* 163. na wyznanie i wiarę w niego). Udaią, iakoby oni krzcili, nie w imię, ale przez imię Oyca ... *Smotr. Lam.* 27. – Wszyscy narodowie chodzić będą, każdy w imieniu boga swego; ale my chodzić będziemy w imieniu Pana boga naszego. *Bibl. Gd. Mich.* 4, 5. – *Excl.* W imię oyca! co ia widzę! czy się me oczy mylą! *Boh. Kom.* 1, 72. Ia Figlacki! w imię Oyca! ey day mi Wc Pan pokóy! co to iest? nie mogę się odżegnać od Wó Pana! *ib.* 90. – §., W imię boże, w imię Pańskie, = za bóg zapłać, darmo, um Gottes Willen, für einen Gotteslohn, umsonst. Właśnie iak gdybyśmy w imię boże, co nam kto da, brali. *Dow. A* 2. By bogatych oyców dziatki, w imię Pańskie, to iest, darmo, nie napierały się uczyć. *Glicz. Wych. M.* 6 *b.* – §., w imię czyie, imieniem czyim, na imię czyie, = za niego, z iego ramienia, in jemandes Nahmen, für ihn. Ia przyszedłem tak moim, jako i kolegi moiego imieniem, prosić o zapłatę. *Boh. Kom.* 1, 450. Na imię Pańskie wybrał u kupców rożne towary na borg, = na rejestr abo na rachunek Pański. Odebrał wieś na imię Pana swego. *Tr.* – §., imieniem, na imię, = pozornie, na pozor, dem Nahmen nach. Są niektórzy, co imieniem tylko są przyiaciele. *Budn. Syr.* 37, 1. Bywa przyiaciel imieniem tylko. *Bibl. Gd. ib.* Wielu iest ludzi tylko na imię. *Kosz. Cyc.* 66. – §., na zgubne imię, = na wieczne nieuchronne zniszczenie, gänzliche Vernichtung. Plato pokazał ludziom zacność ich rodzaiu, iuż się więcey nie mieli za istoty na zgubne imię stworzone, *Zab.* 4, 18. *Ossol.* Iak trzeci raz złodzieia złapią, Iuż go na zgubne imię do więzienia dadzą. *Klon. Wor.* 38. Ieśliby ieden drugiemu dobra swe w zgubne imię zafantował, tym sposobem, ieśliby ich na czas pewny nie wykupił, aby mu ie było wolno przedać abo zastawić, ... *Szczerb. Sax.* 133. *à fond perdu).* – *§. Imieniem, mianowicie, nahmentlich. Wszystkim w obec i każdemu z osobna, Woiewodom, kasztelanom, imieniem wszelkim poddanym naszym *Vol. Leg.* 2, 670. *Zyg. Aug. Ec.*именемъ, имянно, *ob.* imiennо. IMIENIE, – ia, *n.*, *plur.* imienia, *imiona; *Bh.* gmenj; *Crn.* imęnje, *Vd.* jimenjnje, imanje, bogastvu, imanstvu; *Sla.* imanje, dobro; *Cro.* imetek, imanye; *Rg.* imanje; *Bs.* imanje, mahra *armentum)*; *Rs.* имущество, имѣнїе (*Ec.* неимущество ubóstwo, niedostatek, безъимѣнeнъ ubogi); *Sr.* 1. *et* 2. kublo. *proprie gentilitia et haereditaria possessio, nomen maiorum alicuius referens. Cn. Th.* ein Familiengut, Stammgut, Erbgut. Ieśliby który szlachcic imienie swe przedawszy, a w mieście mieszkaiąc, z lichwy żył .. *Stat. Lit.* 85. Przedał imienie, a kupił rzemienie. *Rys. Ad.* 55. Grachus chciał wnieść, aby równo imienia, t. i. role, grunta, były każdemu wymierzone. *Biel. Sw.* 20. Polacy i kupowali w Czechach imiona; i teraz siła Polaków iest, którzy w Szląsku imiona maią. *Gorn. Wl. c b.* Założył klasztor, do którego kupił imienia, za 50 tysięcy złotych. *Bielsk. Kr.* 117. Bywałeś ty kiedy przy prawie Niemieckim, gdy ieden drugiemu imienie przedaiąc, sądownie rózgę wzdawa? *Orzech. Qu.* 150. Skarżył się na Bolesława, iż go złupił z imienia, i w więzieniu go chował. *Bielsk. Kr.* 84. – §., Połowicę imienia moiego daię ubogim. *W. Post. W.* 213. t. i. maiętności, maiątku, mienia mego, die Hälfte meiner Habe, meines Vermögens. Lepiey iest mało mieć sprawiedliwemu, niżli mieć wiele imienia grzesznemu. *Wrobl.* 85. *diuitias multas).* Iakie my gardłowania podeymuiemy, dla trochy tego imienia doczesnego. *Hrbst. Nauk. D.* 8, IMIENNICA, – y, *ż.*, IMIENNICZKA, – i, *ż.*, *Sr.* 1. znamschowa, kobieta tegoż z drugą imienia, die Nahmensverwandte, die mit einer andern gleichen Nahmen hat. *ob.* Imiennik. IMIENICZKO, – a, *n.*, *Demin. Nom.* imienie; folwarczek, *praediolum. Mącz.* ein Landgütchen. Poszedł ku imieniczku swemu. 1 *Leop. Lev.* 25. IMIEN-

114 . .

NICZY, - a, - e, tegoż imienia, gleichen Nahmens. Ecc. вкупноименный, соименный, тезоименный, единаго съ кѣмъ имени. Miasto Brześć z imienniczą prowincyą. Nar. Hist. 4, 89. Chciał Nakło z imienniczym iego powiatem opanować. ib. 220 IMIENNIK, - a, m., który z kim tegoż imienia, der Nahmensverwandte, Nahmensbruder, Nahmensvetter. Bh. gmenec, gmenowec, gmécek, gmjček; Sr. 1. znamsch, trjek, yenakoho mjena; (Crn. iménik = katalog, Rg. imménik album, matricola); Ross. тезка, тезоименитый, тезоименный, соименный, тождеименный, равноименный; Ecc. скупноименный, соименный, единоименный. (Eccl. равноименїе isonomia). Chociaż się tak zowie iak ia, to nie iest z moiey familii; tylko móy imiennik. IMIENINY, - in, plur., rocznica imienia chrzesnego, der Nahmenstag. Vd. jimena den, god; Cro. godovni dan; Rs. именины, имянины, день моего ангела, тезоименитство. Imieniny obchodzący, solennizant Rs. именинникъ, имянинникъ; w rodz. żensk. именинница, имянинница. Gala w dzień imienin Królewskich. - *§., Od nieiakiego Alabandy *imieninys woie zabrał herb Alabanda. Nies. 1, 14. imię, nazwisko, miano, denominacyą, seinen Nahmen, seine Benennung. IMIENNO adv., imieniem, po imieniu, mianowicie, nahmentlich, mit Nahmen, bey Nahmen; Rs. именно, поименно; Ec. именемъ, имянно. Przed wielą imienno Zyzaniego, Filaletowe, Ortologowe i Klerykowe skrypta ganiłem, i heretyckie bydź ie mieniłem. Smotr. Nap. 6. Gromadka ta na palcach imienno wyliczyć się może. Veryf. 66. Król na to imienno w przywileiach patryarchę wyraża. Obr. 68. Nahmens =, nahmentlich =. IMIENNY, - a, - e, od imienia, wyrażaiący imię, mianowity (ob. bezimienny). Slo. menotliwí, menetsti; Vd. jemeniten; Ec. именитый, имянитый. Imperator tylko, lub ukaz iego imienny, zawiesić może rozkazy senatu. N. Pam. 23, 220. IMIESŁOW, - u, m., wyraz nowy, znaczący w Gramatyce tę część mowy, która ma własność iuż imienia, iuż słowa (Verbi), dla czego też po łac. participium zwana. Kpcz. Gr. 1, p. 58. das Mittelwort. (cf. uczęstnik). Slo. ucastliwec, ucastenec, ucastonec; Crn. posrędna beseda; Vd. sredliua beseda; Sr. 1. téla metja; Rs. причастїе. IMIONODAWCA, IMIONOTWÓRCA, - y, m., nazywacz, który rzeczom imiona nadaie. Włod. der Namengeber, Benenner. Zawsze iakaś okoliczność musiała bydź imionodawcy przyczyną nadania tego, a nie innego rzeczy nazwiska. Kpcz. Gr. 3, p. 69. Ec. имянователь.

Pochodz. bezimienny, zaimek, przyimek, miano i t. d. cf. imać, i iąć; cf. mieć.

IMISŁAW, - a, m. nazwisko Imisława znaczy tego, który się ima za sławę. Stryik. 102. ein Mannsnahme, etwa: Ehrhard. Imisław vel Hamo, tak Paprocki., Jabl. Her.

*IMO ob. Mimo. IMOPŁAW ob. Mimopław.

IMOWAĆ się, ob. Imać się.

IMPERATOR, - a, m., cesarz; Rs. императоръ; zwyczaynie Carowi Moskiewskiemu ten tytuł daią, der Kaiser (besonders vom Russischen). IMPERATOROWA, - y, ż., Cesarzowa; Imperatorowa Rossyiska = Carowa die Russische Kaiserinn. Rs. императрица. IMPERATORSKI, - a, - ie, cesarski, kaiserlich. Rs. императорскїй.

IMPERYAŁ, - a, m., talar twardy abo bity; zdaie się że nazwisko to tylko w Polszcze dane było talarom z Niemiec przychodzącym, z łac. imperialis Nummus. Kras. Zb. 1, 401. ein Reichsthaler, ein harter Thaler. Rs. имперїалъ złoty pieniądz 10 rubli wartości). Na masz trzy imperyały, żeś się tak dobrze sprawił. Teatr 28, 87. ib. 19, 9. IMPERYALNY, - a, - e, od rzeszy, Reichs =, dem Deutschen Reich zuständig. Stany imperyalne. IMPERYUM, n. rzesza Niemiecka. Kras. Zb. 1, 401. das (Deutsche) Reich.

IMPET, - u, m., zapęd, nawał, der Anfall, die Heftigkeit, Hitze. Mniey szkodzi impet iawny, niźli złość ukryta. Kras. Bay. 69. Nie byłem panem pierwszego impetu radości. Kras. Doś. 89.

IMPORTUN ob. natręt, n. p. Obawiam się, żebym nie był importunem, i nie przerwał Wc Panom kompanii literackiey. Boh. Kom. 4, 146. Zebym nie przeszkadzał; nie chcę bydź importunem. Teat. 30 c. 17.

IMPRESSYA, - yi, ż., wrażenie, der Eindruck. Te słowa Ambrożego wielką na nim uczyniły impressyą. Bals. Niedz. 1, 41. Słowa moie wielką w sercu iego uczyniły impressyą. Zab. 5, 201. - *§., wtargnienie w cudzy kray, ein feindlicher Einfall. Tr. - *§., Impres n. p. Na wolą ludzką żaden *impres gwiazd nie padnie. Zebr. Zw. 167. wpływ, Einfluß. - *§., Impres, druk, sztuka drukarska, der Druck, die Buchdruckerkunst. Pism dawnych poginęło wiele, i ostatekby był zginął, by było w Niemczech impresu nie wymyślono. Biel. Sw. 155.

IMPREZA, - y, ż., (Ital. impresa, Gall. entreprise) zamysł, przedsięwzięcie, die Unternehmung. Wygrać czy zginąć przyidzie, iednak nie należy Przedsięwziętéy sromotnie odstąpić imprezy. Zab. 8, 355. Kossak. *IMPREZISTA, - y, m., ein Projektenmacher. Tr. proiektant:

IMUIĘ, Imować ob. Imać.

I N.

INACZEY, *INAK Adverb., Bh. gınacé; ginak, ginau, ginač, gьc; Slo. inác, ginác, inakšeg; Sr. 2. hinnaze, hinnak, hinakšche, howak, howaz, howaze; (cf. owak); Sr. 1. hewak, ynak, hinak; Vd. vunaku, drugazhi, sizer, sizei; Crn. drugazhi, drugaku, dergâzhi, sizer, szer; Sla. drugacsíe; Cro. inache, drugach; Dl. innache, drugako, gynako; Rg. innako; Bs. inda, innada, innako, drugako, akoline; Rs. инако, инакъ, инаково, иначе. (cf. Eccl. инокъ mnich pustelnik, что инакъ долженъ весьма жизнь свою отъ мїрскаго поведенїя. inszym odmiennym sposobem, nie tak, anders, auf eine andre Art. Inaczey to będzie; Nie tak to ma bydź; Pomieszam ia to, wywrócę na nice. Cn. Ad. 317. es soll schon anders werden. Inaczey teraz gębę nosi; inszy iuż teraz. ib. 316. Inaczey ludzie o nas rozumieią, niż my o sobie. ib. 315. Dziś tak, iutro inaczey ucsą. Birk. Exor. E. 3. Człowiek tak, a bóg inaczey. Rys. Ad. 5. Człowiek tak, bóg inak. Zegl. Ad. 55. My tak, a Pan Bog wszystko obrócił inak. Bielsk. Kr. 940. I nie mogłoż bydź inaczey? Cn. Ad. 281. Czy do prawdy? Resp. Nie inaczey! Teat. 7, 46. ib. 36 b, 23. To inaczey nie będzie. ib. 15, 69. Będziecie uciekać nie inak iako przed mieczem. Radz. Levit. 26, 37. Te rzeczy, nie mogę inaczey rzec, iedno iż są wielkie a ważne, Górn. Dw. 384. Poznaiemy to

dobrze, co szkodzi, a przecię Inaczey myśląc, żyiem inaczey na świecie. *Nar. Dz.* 3, 91. Inaczey mówi, inaczey myśli; inaczey uczy, inaczey żyie. *Cn. Ad.* 325. Czy nie do mnie masz co? *Resp.* Nie inaczey! *Teatr* 43 *b*, 4. iuści, freylich. INACZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, zjnaczyć *dk.*, (przeinaczyć *dk.* qu. v.; *Bh.* ginačiti, zginačiti, zginačowati; *Slo.* ouditi; *Vd.* drugazhiti) odmieniać, verändern. Gdy zobaczy, że wszystko iedno, nic się nie inaczy, nie powrócił drugi raz do niego. *Jabł. Ez.* 84. Rozum móy zjnaczył mi się. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 30. *Ec.* инаќествительный, который одну вещь примѣняетъ въ другую. Zjnaczony, инаќествуемый. - - INĄD, *Bh.* ginady, ginudy, ginam; *Slo.* ginam, inde, indeł; *Cro.* inam, inamo, drugam; *Dl.* ginamo; *Crn.* dergam; *Bs.* innamo, innudo; *Rg.* innud, innuda, innude, inud; *Ec.* инуда, инудѣ, инамо, въ иное мѣсто. : : indziey, skąd inąd, : z inszego mieysca, wo anders her. *Sr.* 1. hdndże hew; *Rg.* od innuda; *Cro.* od drugud). Gdzie inąd = gdzie indziey, wo anders. cf. inędy). *INAKOŚĆ, - ści, *ż.*, *Sr.* 1. vinakosci, inszy sposób, odmienność, różność, die Abänderlichkeit, Verschiedenheit. INAKSZY, - a, - e, *INAKI, - a, - ie, inszego gatunku, *Bh.* ginakssi, ginači, ginačegssi; *Slo.* inakssi; *Rs.* инакій, инаковый. Kwestye coraz zadaie mu inakie. *Jabł. Tel.* 276. von einer andern Art, andere. Soli są rozmaite, inaksza iest morska, inaksza, którą z wody warzą. *Urzęd.* 416. Dla postanowienia inakszego sposobu w czynieniu sprawiedliwości. *Vol. Leg.* 3, 208. cf. inny, inszy). Od affektu spokoynego *wstrzymięźliwości, do drugiego nie inakszego, w uczciwości prawie mu równego, nieco przecię goręczszego idę, do miłości małżeńskiey. *Warg. Wal.* 135.

INAMATOR, - a, *m.*, ślepo w czym zakochany, ein zum Blindseyn Verliebter. Zedrę maskę i pokażę oczom ślepych inamatorów, co iest, za czym się tak usilnie ubiegaią. *Bals. Nies.* 1, 173. INAMOROWAĆ SIĘ *ob.* rozkochać się, verliebt werden, sich verlieben. Co Polifefemus Galacie darował, Kiedy się w Nimfie téy inamorował. *Jabł. Ez.* 123.

INAUGURACYA, - yi, *ż.*, obrządek, którego zażywaią przy koronacyi cesarzów, królów, konsekracyi biskupów etc. *Kras. Zb.* 1, 461. die Inauguration; *cf.* installacya.

INCEPTA, - y, *ż.*, nadawanie tonu w muzyce die Anstimmung des Tons, das Intoniren. Domownik piszczałką dawał inceptę. *Cn. Th.* Inceptę podaię, *tonum do. ib.*

INDAGACYA, - yi, *ż.*, inkwizycya, eksaminowanie sprawy oskarżonego, die gerichtliche Untersuchung; *Vd.* zashlishuvanje, sashlush, sbarenje; *Rg.* izisk̃ivanje; *Ross.* истязаніе, взысканіе, возсужденіе, распросъ, расправа, слѣдованіе, розыскъ. INDAGACYYNY, - a, - e, od indagacyi, Indagations-, Examinations-. *Ross.* обыскный, слѣдственный. Izba indagacyyna *Vd.* poshlushalniza, sashlishalnishe, sprashuvalishe. (cf. sluchalnia). INDAGATOR, - a, *m.*, eksaminator sprawy, der Untersucher, Examinator; *Rg.* izisk̃ivalaz, protrésalaz; *Rs.* допрощикъ, обыщикъ, *obs.* сыщикъ; *Ec.* возсудитель, испытникъ. INDAGOWAĆ, *cz. ndk.*; inkwirować, eksaminować sprawę, untersuchen, examiniren. *Rg.* izisk̃ivati, protrâsati; *Vd.* sashlishuvati, sbarati, sbarkuvati, sprashuvati; *Ec.* истязати, истязывати.

INDEKS, = u, *m.*, skazówka zegarkowa, der Zeiger an der Uhr. *Slo.* ukazatel, ukazowatel, ruka na hodinach; *Sr.* 1. pokaziwacźl; *Bs.* kazallo; *Vd.* vurni kasauz, sagar; *Cro.* kazilo, kazalo, kazëcz, czegar; *Dl.* kazalo; *Rg.* kâzalo, skâzalo; *Rs.* указатель. W zegarku ruch indeksu od ruchu wewnętrznych kołek pochodzi. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 47. Oczy podobne są do indeksu, czyli skaziciela zegarkowego. *Bals. Niedz.* 1, 356. Ruch ciał porównał z obrotem zegarkowych skazowek, czyli indeksów. *Ustrz. Alg.* 109. Indeks kompasowy *Crn.* stenidlu. - §., Indeks, rejestr księgi, *Rs.* оглавленіе; *Ec.* правилница. - *§., Indeks, drugi palec. *Sak. Pro.* 111. der Zeigefinger. INDEKSOWY, - a, - e, n. p. kołko indeksowe w zegarku. *Solsk. Arch.* 117. das Weiserrad in der Uhre.

INDEMNIZACYA, - yi, *ż.*, nagroda za szkodę uczynioną. *Kras. Zb.* 1, 402. die Schadloshaltung, Entschädigung. cf. basarunek, cf. odwet).

*INDERAK, - u, *m.*, spodnica, z Niem. der Unterrock. Gdy zastał żonę w inderaku tylko chodząc po domu, bo na ten czas brzemienna była, uderzył ią o to. *Bielsk. Kr.* 726. Piękniey gdy dziewka iedzie na koniu z saydakiem, Niż kiedy się ociągnie ciasnym inderakiem. *Bielsk. S. N.* 20.

INDERLAND *ob.* Nyderland.

INDERMACH, - u, *m.*, z *Niem.* das Hintergemach, tylna część domu, der hintere Theil des Hauses. Mąż iey iest stróżem, i za lada plotką W indermach wsadza i zamyka kłódką. *Morszt.* 47. *Warg. Radz.* 93. - *fig.* Z olszyny robi sobie bóbr indermachy, I dziwne gmachy. *Klon. Fl. D.* 4. budynki, *ob.* bobrownia. - §. *tr.* Brzoza zdatna do zamiatania indermachu rozpustnéy młodzi. *Haur. Ek.* 167. cf. sepet, chałupa, cymbał, stara pani, zadek, das Hintercastell, der Hintere.

INDOR *ob.* Indyk.

*INDUCYE, - yi *plur.* rozeym, armistycyum, przymierze na czas, der Waffenstillstand, zawieszenie broni.

INDUKT, - u, *m*, INDUKTA, - y, *ż.*, wprowadzenie albo opowiedzenie pierwsze sprawy przed sądem. *Kras. Zb.* 1, 403. die Einleitung des Prozesses. Po zaspokoionych accessoryach przystępuie strona powodowa do wywodu sprawy swéy albo indukt, co się właściwie rozprawą nazywa. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 158. - 2) cło od towarów wprowadzonych, Einfuhrzoll. - §., towary wprowadzone, eingeführte Waaren. *Tr.*

INDULT, - u, *m.*, w prawie duchownym znaczy łaskę udzieloną od naywyższey władzy. *Kras. Zb.* 1, 403. die päbstliche Gestattung einer sonst unerlaubten Sache, der Indult. Szukanie indultów czyli dyspens od zapowiedzi. *Xiądz.* 236. *Pimin. Kam.* 301.

INDUSTRYA *ob.* Przemysł.

INDYA, - yi, *ż.*, Indien. Indya wschodnia Ostindien w Azyi; Indya zachodnia w Ameryce Westindien. *Dyk. Geogr.* 1, 302. mówiemy też *in plural.* Indye wschodnie, Indye zachodnie. *Vd.* India; *Rs.* индія. - §., w Kamieńcu Podolskim podziemne więzienie nazwane Indye. *Czack. Pr.* 2, 100. *INDYAN, INDYANIN, INDYYCZYK, - a, *m.*, rodem z Indyi będący, *Boh.* Indyán; *Vd.* indianar; *Rs.* индіянецъ, индѣецъ; der Indianer. Indyan perły zbiera przy morzu głębokiem, Arabczyk się bogaci balsamowym sokiem. *Zimor. Siel.* 149. INDYAN-

KA, - i, ż., z Indyi rodzona, die Indianerinn. Ross. индїанка. Mon. 73, 685. INDYCHT, - u, m., der Indig, Indigo, Vd. indik, indih; Rs. индигъ, крутикъ, кубовая краска, бруско́вая кра́ска. Farba granatowa, Indyg. Cn. Th. INDYCHTOWE ziele, Indigofera, die Indigpflanze, roślina Indyyſka, z któréy pochodzi farba Indychtem zwana, do błękitnego farbowania. Kluk. Dykc. 2, 58.

INDYCZĘ, *IĘDYCZĘ, - ęcia, n., piſklę Indyków, ein junges Kalekutisches Hühnchen, Truthühnchen. Slo. morča, morčátko. Indyczęta trudne są do wychowania. Zool. Nar. 238. Haur. Ek. 134. INDYCZEK, *IĘDYCZEK, - czka, m., młody samiec indyczy, ein junger Truthahn, ein Truthähnchen. Crn. purzh. INDYCZKA, *IĘDYCZKA, - i, ż., samica indycza. die Truthenne. Slo. morka; Sr. 1. torkowſka kokosch; Crn. pura; Cro. pùra, puka, pòka; Rg. indiòka, indjotta, tukka; Sla. purra; Rs. индѣйка, индейская курица, калку́нка; Vd. kaura, indianſka kokush, pura; Bh. kruta, krutka; Moraw. morka. Indyczka pospolicie raz na rok niesie iaia, w liczbie kilku. Zool. Nar. 238. - §., Dworackie szabelki nazywały się za Kazimierza Iagiellończyka indyczkami, od podobnéy do szyi indyków formy. Czack. Pr. 1, 217. eine Art Säbel. INDYCZY, *IĘDYCZY, - a, - e, od indyków, Truthühner=, Bh. krutj. Rodzay indyczy ma głowę i podgardle okryte ſkórą flakczyſtą, czerwonawą, zmarszczoną. Zool. Nar. 237. Pokazuie na sercu żal nosem indyczym Po tak kochaney sieſtrze, iakby sercem szczérym. Pot. Pocz. 179. Indyczy chléw Vd. purjek. INDYCZYĆ się, *IĘDYCZYĆ się, - ył, - y, zaimk. ndk., zaindyczyć się, nzindyczyć się, dok., komosić się, sich entrüsten. Czemu sie tak Waścina powaga *ięḍyczy? Tręb. S. M. 118. Day go katu, *naięḍyczyłaś się, iak księżna iaka. Teatr 17 c, 7. Już tylko się nie indycz, a weź ięzyk w kluby. Teatr 43 c, 157. INDYYSKI, - a, - ie, z Indyi, Indianisch. Bh. indianſký; Vd. indianſki; Ross. индїанскїй, индейскїй. Indyki, że z Indyi przyszły, dlatego ie też kurami Indyyſkiemi zowią. Haur. Sk. 126. Zaw. Gosp. Indyyſkie zboże ob. Maiż. - - INDYK, *IĘDYK, - a, m., rubasznie INDOR, Meleagris gallopavo der Truthahn, der Calecutische Hahn (Kalkuhn; Oestrr. der Indian; Bh. indyan, krocan, krutak; Slo. Indik, morák; Moraw. morák; Vd. purman, kaurei, morak, indianſki petelin; Crn. puran, purman; Hg. pulyka, pujka, póka; Rg. jndiotta, tùk, tukaz; Sla. purán; Cro. purán; Dl. tuk; Rs. индейской пѣтухъ, калку́нъ. z ptaków domowych nayiększy, ma wyroſtek nad dziobem miesiſty czerwony, na cal długi. Zool. Nar. 237. Indyk ogon roztacza, i gołgocze ib. 238. erkollert, haudert. Kucharz niechay gęsi, indory piecze. Teat. 43 c, 63. Za sprawę o kura, wymagać *ięḍyka! Teat. 11, 105. cf. za kaczora gęsiora.

INDYGENA ob. tubylec. INDYGENAT, - u, m., przypuszczenie obcey szlachty do społeczności szlachectwa kraiowego. Mon. 65, 524. Przez indygenat cudzoziemiec, wypróbowawszy szlachetne swoie urodzenie w obcym kraiu, mocą ſtanów na seymie, przyięty ieſt do równości szlachectwa. Kras. Zb. 1, 403. die Aufnahme eines fremden Adelichen in den inländischen Adelsstand. - §. fig. Dawać indygenat słowom cudzoziemſkim. Teatr 54 d, 7.

INDZIE, INDZIEY Adv. loci, = insze gdzie), na insze mieysce, na inszym mieyscu. anderswo, wo anders, anders wohin; niby to: insze gdzie; Bh. gjnde, gjndy, gjndá; Slo. jndé, inděl; Sr. 1. nědže druhdže; Sr. 2. hinźi, winźi, hinźo, winźo; Vd. keihinde; Crn. dèrgi, dèrgám: Cro. drugde (ob. *drugdzie); Dl. gyndi; Bs. indi; Rg. indje, inudje, innudje; Rs. индѣ. Tu mierzy, a indzie uderzy; Tu ſtoi, a indzie swe broi. Cn. Ad. 1157. Czego doma mieć nie możesz, tego indziey szukasz. Birk. Dom. 79. Krom ciebie, nie mamy indziéy ucieczki. Kanc. Gd. 329. Swoich twierdzeń nie mogą z pisma okazać, a indzie wołaią, że nie mamy nic przyimować, czego w piśmie niemasz. W. Poſt. Mn. 201. Zrn. Pſt. 7 b. W iednym kraiu nie znaydziesz wszyſtkiego; indzie ieſt złoto, indzie śrebro, indzie miedź. Petr. Ek. 27. Chcesz tego, co cię dręczy pozbyć, nie potrzeba, abyś był gdzie indziéy, ale trzeba, abyś był inny. Pilch. Sen. Liſt. 3, 339. gdzie indziey). - Nigdzie indziey an keinem andern Orte, nirgends. - §., Kiedy indziéy, inegdy, inszego czasu, zu einer andern Zeit. Sr. 2 hinga; Slo. giný čas, ſyc ginac; Crn. podergôd; Cro. drugda, drugi put; Ec. овогда̀, иногда, въ иное время.

INDZIENIER, INŻENIER, - a, m., znaiący się na budownictwie woiennym, der Ingenieur. Inżenier znaczy żołnierza, do którego należy robić ognie woienne, i nabiiać granaty, bomby, ... Dobry inżenier powinien umieć Geometryą, Perspektywę, Geografią, Fizykę. Papr. W. 1, 473. cf. sztukmaiſter). Zeby bydź dobrym indzinierem, uczęszczać trzeba do szkoły, gdzie uczą fortyfikacyi. Leszcz. Gł. 116. Kazał krainę tę swym indzienierom na papiér przenieść. Mon. 65, 477. INDZIENIERYA, - yi, ż., das Ingenieurwesen.

INEDY, INEGDY Adv. temporis. (Bh. gindy = insze gdy, ob. *ingi). inszego czasu, inszego dnia. Cn. Th. zu einer andern Zeit, ein andermal, sonst. Zawsdy inedy. Gorn. Dw. 107. Pana boga na każdy czas czcić przyſtoi, ale w szczęściu dobrze więcey, niż kiedy inedy. Gorn. Dw. 374. Smotr. Ap. 8. Kosz. Lor. 90 b. INĘDY Adv. loci; Bh. ginudy; Slo. indil; Sr. 1. hěwak; Rg. innamo; Cro. drugam, drugud) = inszą ſtroną, inszą drogą. anders woher, anders wohin, auf einem andern Wege. Kto nie wchodzi przeze drzwi, ale wchodzi inędy, ten ieſt złodziey. W. Jan. 10, 1. Bibl. Gd. id.; Zrn. Pſt. 259.

INFAMIA, - ii, ż., uszczerbek sławy prawnie za karę winowaycy uczyniony. Kras. Zb. 1, 403. das Infammachen. 2) bezeceńſtwo, eine Infamie, infamer, schelmischer Streich. Co to za infamia, wſtydźże się przedsię! INFAMIS, - a, m., bezecnik, ein Infamer, Geächteter; ein Schelm. Nie mogę w iednym domu żyć z tym infamisem. Pot. Pocz. 499. Eccl. обезчестный, обезчещенъ. INFAMOWAĆ, - ał, - uie cz. ndk., zinfamować Dok., bezecścić kogo, einen infam machen.

INFANT, - a, m., królewic, ein königlicher Prinz. INFANTKA, - i, ż., królewna, eine königliche Prinzessinn. Konſtytucya 3 go Maia ogłasza elektorownę Saſką za infantkę Polſką.

INFANTERYA ob. piechota. INFANTERZYSTA ob. piechotnik, piechur.

*INFEROWAĆ, Pimin. Kam. 121. wnosić. *INFESTOWAĆ. Bach. Ep. 22. napadać.

INFEUDACYA, - yi, ż., lenność, das Lehen. Pisał papież do legata w Polszcze będącego, ażeby Polaków przeciwko wszelkim zagranicznym gwałtownikom bronił; a ieśliby iakie infeudacye przez króla Rzymskiego uczynione znalazł, tedy one za nieważne uznał. *Nar. Hst.* 5, 24.

INFIMA, - y, ż., nayniższa klassa w szkole, die unterste Schulklasse. Ofiarą ich gniewu chyba paść może żaczek z infimy, skazany na pieniek. *Zab.* 11, 405. INFIMISTA, - y, m., żaczek z infimy. *Kulig. Her.* 25. ein Schüler der untersten Klasse.

INFIRMARYA *ob.* Chorownia, pokoy choruiących w klasztorach, das Krankenzimmer in den Klöstern. *Boh. et Slo.* nemocnica; *Sr.* 1. khorenza; *Rg.* bolnostaniscte, bolniscte; *Vd.* bounikounishe, bounikalishe; *Rs.* больница, врачебница; *Ec.* цѣлебница, врачалище. INFIRMARKA, - i, ż., pilnuiąca choruiących zakonnica, die Krankenwärterinn bey den Nonnen. INFIRMARZ, - a, m., pilnuiący chorych zakonników, der Krankenwärter bey den Mönchen.

INFLAMACYA *ob.* zaognienie, zapalenie.

INFLANCZYK, INFLANTCZYK, *IFLANCZYK, - a, m., *Rs.* лифляндецъ. der Liefländer. Lotyhali albo Lotwa, które dziś Liviones, to iest Inflantczykami zowiemy, od Litwona pospołu z Litwą nazwisko swe wiodą. *Gwagn.* 222. *cf.* Litwa, Liwonia). *w rodz. żeńsk.* Inflantka, *Rs.* лифляндка, die Liefländerinn. INFLANTSKI, *IFLANTSKI (*Herb. Stat.* 740), - a, - ie, *Rs.* лифляндскій, Liefländisch. Liwonia albo ziemia Inflantska ze wschodu słońca przy granicy Ruskiey, od południa z Zmudzią i z Litwą graniczy. *Gwagn.* 405. Len Inflantski, główna handlu Ryskiego zasada. *Jundz.* 199. INFLANTY, *G.* Inflant, *plur.* (*IFLANTY *Herb. Stat.* 740. *Gost Gor.* 52). *Sla.* Livonia, *Rs.* лифляндія. Liefland, znaczna prowincya nad morzem Baltyckiem, którą naprzód dzierżeli Krzyżacy, potym Polacy, Szwedzi, a dotąd Moskwa. *Dykc. Geogr.* 1, 303. Kawalerowie mieczowi w Inflanciech. *Wyrw. Geogr.* 576.

INFLUENCYA, INFLUKS, - u, m., wpływ, der Einfluß. Influencya, skuteczność abo sprawa niebios, gwiazd na ziemi. *Cn. Th.* Polskiéy natury to iest sprawa, i influks niebieski, iż tu u nas tak żywioły sprawuie, że acz nam nie dała lekarstw zamorskich, dała nam te, które nam potrzebne. *Urzęd.* 15.

INFORMACYA, - yi, ż., uwiadomienie, nauczanie, nauka; *Vd.* podvuk, das Unterrichten, Berichten. INFORMOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, zainformować *Dok.*, uwiadomiać, nauczać, *Vd.* podvuzhit, berichten, belehren. INFORMOWAĆ się *Recipr. ndk.*, dowiadywać się, sich erkundigen. Zainformować się *Dok.*, dowiedzieć się, sich belehren, erfahren. Nie dziwuy się, iż się tak informuię o familii iego, ponieważ mocno mię interessuie. *Teatr* 23 *b*, 69.

INFUŁA, - y, ż., czapka biskupia, die Inful, der Bischofshut. *Vd.* infula, shkofova kapa; *Sr.* 1. infula, biskopska mecza. Infuła papieska, die päbstliche Krone. INFUŁAT, - a, m., INFUŁOWANY, - ego, m. (*Krom.* 703), prałat, któremu wolno używać zaszczytów biskupich, ein infulirter Prälat. INFUŁATA, - y, ż., probostwo infułowane, eine infulirte Probstey. Probostwo albo infułata Ołycka. *Tr.*

INFUZYA, - yi, ż., *Medic.* kształt medykamentu wewnętrznego cieknącego lub rzadkiego, bez wrzenia przysposobionego. *Krup.* 5, 247; *Rs.* настой. napoy czyli lekarstwo, które robią, mocząc rośliny w iakim likworze, końcem wyciągnienia z nich cnot i skutków lekarskich, i to iest, co my nazywamy wymoczeniem. *Dykc. Med.* 2, 689. das Ausziehen der Pflanzenkräfte durch Einweichen.

INGAR, - u, m., u bednarza, narzędzie z ostrzem do robienia uszu do statków różnych. *Mag. Mecr.* ein Werkzeug der Böttcher.

*INGERNINA, - y, ż., Nastały teraz dziwne w stroiach maniery, z cudzoziemskich alamod: Krymki, Szwedki, Noceaty, Ankry, Ingerniny. *Tward. W. D.* 2, 151. może stroy iakiś z *Ingryi.* INGRYA, - yi, ż., Ingermannland, prowincya Rossyyska w głąb golfu Finlandskiego. *Dykc. Geogr.* I, 303.

*INGI. n. p. Dawid grał rękoma swemi, iako *ingi* na każdy dzień. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 18, 10. inegdy.

INGROSSOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, wwodzić w księgi in die Gerichtsbücher eintragen, wpisywać. *Cn. Th.*

INGRYCHT, - u, m., z *Niem.* das Eingerichte, das Gewirre, die Besatzung in einem Schlosse, owe w zamku przegrodki, które przechodzą brodkę klucza otwieraiącego. - stąd. INGRYCHTOWE zamki u ślosarza. *Klon. Wor.* 2. Schlösser mit einem Eingerichte.

INGOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, termin kucharski, namazać tłustością, masłem rozpuszczonym etc. in der Küche, mit Fette, Butter u. s. w. schmieren. Inguy rybę masłem, oliwą. *Tr.* tyngować. *Tr.* 2464.

INJEKCYA, - yi, ż., *Med.* kształt medykamentu cieknącego, który sikawką w rożne dziury ciała wciśniony bywa. *Krup.* 5, 291. das Einspritzen, wstrzykiwanie. *Dykc. Med.* 2, 692. *cf.* klistera, enema.

INKARNAT, - u, m., iasnorożowy kolor, Incarnat. INKARNATOWY, - a, - e, iasnoczerwony, hochrosenroth.

INKAUST, *INKAŁUST, - u, m., *Boh.* inkaust; *Dl.* ingvaszt, czarnopisz, czarnillo; *Cro.* chernillo; *Vd.* zhernina, zhernilu, tinta; *Rg.* jnevàs; *Ital.* inchiostro, cf. *Grech.* εγκαυστον, *Lat.* *incaustum*) po teraznieyszemu atrament, czernidło pisarskie, die Tinte. Satyryk pióro nie w *enkawście (w inkauście), ale w iadowitey truciznie maczał. *Bas. Modrz.* 309. Inkaust ku pisaniu bardzo dobry, iak robić. *Sleszk. Ped.* 289. Koszula inkaustem zapluskane iak wyczyścić. *Haur. Sk.* 355. *Inkałust purpurowy był używany od cesarzów Carogrodzkich. *Czack. Pr.* 1, 21. Na końcu ustawy pisali kilka słów *inkałustem zielonym. *ib.* 21. INKAUSTOWY, - a, - e, od inkaustu, atramentowy, Tinten=. Inkaustowe mazy iak z sukień gubić. *Sleszk. Ped.* 260.

INKLINACYA *ob.* skłonność, n. p. ieśli W Pan nie masz iakiey inklinacyi, oszli iak to nazywaią miłostki. *Teatr* 59, 282.

INKLUZ, - a, m., INKLUZA, - y, ż., z łac. *inclusus*, zamknięty w iakim narzędziu mniemany duch czyli wróg, zabobonnikom pomocny, cf. *Crn.* skrytek, shkratel; *Rg.* mazzicch, tintilin, mazarúo, ein in einem Geräthe eingeschloßner den Hexenmeistern dienstbarer Geist. (Spiritus *pleb.*): Przyznał mi się, iż ma inkluzę, dla którey go żadne nie bierze żelazo. *Boh. Kam.* 1, 562. Czarodzieyowie mentale nosząc, i inkluzy, z pomocą djabelstw dzi-

wy robi. *Zabł. Amf.* 89. Ia myślę, czy inkluza nie ma, którym nęci I teraz, że szcześć w nim się kocha bez pamięci. *Zabł. Firc.* 16. INKLUZOWY, - a, - e, od inkluza n. p. Iabym nie rad dadź tey złotówki, ieſt to inkluzowa sztuka. *Teatr.* 30, 58.

INKORPOROWAĆ, *ob.* wcielać; INKORPORACYA *ob.* wcielenie.

INKRUSTACYA, - yi, *ż.*, powłoka marmurowa, gipsowa, **die Bekleidung von Marmor oder Gyps.** INKRUSTOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, powlaczać marmurem, gipsem, potynkować, **mit Marmor oder Gyps bekleiden, übertünchen.** *Tr.*

*INKUBA, ieſt ta niemoc, gdy człowiek przez sen widzi, iakoby spał z białą głową, sprawuiąc z nią rzecz cielesną. *Sienn.* 120. *cf.* pollucya, upław; cf. mara.

INKWATERUNEK *ob.* Kwaterunek.

INKWIROWAĆ *cz. ndk.*, inkwizycyą czynić, indagować, dochodzić sprawy oſkarżonego, roztrząsać, **inquiriren, untersuchen.** *Rg.* iziſkivati, protrêsati; *Sr.* 1. **dopotuyu;** *Vd.* sashlishuvati, sbarati, sbarkuvati, sprashuvati; *Rs.* допросить, допрашивать, разыскать, разыскиваю, слѣдовать (cf. śledzić); *Eccl.* истязать, истязывать.

INKWIZYCYA, - yi, *ż.*, ſkrutynium, rugi, badanie, indagacya, **die gerichtliche Untersuchung, Inquisition;** *Rg.* iziſkivanje *Sr.* 1. **dopotwano;** *Vd.* sashlishuvanje, sashlush, sbarenje, pôshlushalniza, sashlishalnishe, sprashuvalishe; *Rs.* истязаніе, взысканіе, расправа, распросъ, слѣдованіе, розыскъ, допросъ, возсужденіе, слѣдствіе, тайная, благорасмотрѣніе. wywód przez świadków tego, co dowodami przez pismo wywiedzione bydź nie mogło. *Kras. Zb.* 2, 404. Na klętego i po śmierci może bydź badanie albo inkwizycya. *Szczerb. Sax.* 75. Roku 1592. odprawił się sławny seym pod imieniem inkwizycyi, na ktorym sprawy i liſty króla Zygmunta III. tyczące się Auſtryaków, roztrząsano. *Nar. Chodk.* 1, 193. - §., inkwizycya, urząd w Hiszpanii i we Włoszech od Dominikanów piaſtowany na kacerzów, **das Inquisitionsgericht.** INKWIZYCYYNY, - a, - e, od inkwizycyi, **Inquisitions=.** *Rs.* допросный, слѣдственный, обыскный. INKWIZYTOR, - a, *m.*, *Rg.* iziſkivalaz, protrêsalaz; *Sr.* 1. **dopotwar;** *Rs.* обвищикъ. допрощикъ, допроситель, *obs.* сыщикъ; *Ec.* испытникъ, возсудитель. roztrząsacz prawny, indagator, **der gerichtliche Untersucher.** 2) duchowny urzędnik, przełożony sądu inkwizycyynego, **der Ketzerrichter, Inquisitor.** INKWIZYTORSKI, - a, - ie, od inkwizytora, n. p. Urząd *inkwizytorſki* zaczął się za Grzegorza IX. *Birk. Dom.* 137. **Inquisitor=.**

*INNOBARWY, - a, - e, inney barwy, **von anderer Farbe.** *Ec.* иноцвѣтный; *oppos.* Iednobarwy. *INNOGŁOSY, - a, - e, głosu innego, **von einer andern Stimme,** *Ec.* иногласный *Gr.* ἀλλόφωνος. INNOIĘZYCZNY, - a, - e, -ie *adv.*, ięzyka innego, **von einer andern Sprache, *anderszüngig;** *Rs.* иноязычный obcy; *Subſt.* иноязычникъ. *INNOISTNY, - a, - e, -ie *adv.*, iſtności rożney, **verschiedenen Wesens.** *Ec.* иносущный. *opp.* Iednoiſtny. *INNOKSZTAŁTY, - a, - e, kształtu innego, **andersgestaltet.** *Rs.* инообразный; *Ec.* иновидный, инозрачный; *adv.* инообразно innym kształtem.

*INNOMĄDROŚĆ, - ści, *ż.*, *Ecc.* иномудріе, *Greck.* ἑτεροφροσύνη *aliarum rerum sapientia*; иномудрствую *Gr.* ἑτεροφρονέω. *INNOMYŚLNY, - a, - e, -ie *adv.*, myśli inney, **andersgesinnt.** *Ec.* иномысленный *Gr.* ἑτερογνώμων, ἑτερόδοξος. иномысліе *Greck.* ἑτερογνωμοσύνη, иномыслю *Gr.* ἑτερογνωμέω *aliam opinionem habeo*; cf. iednomyślny. *INNOPLEMIENNIK, - a, *m.*, który innego plemienia, **einer von einem andern Stamme oder Geschlechte.** *Rs. et Ec.* иноплеменникъ, инокольнникъ; *F.* иноплеменница; *adj.* иноплеменничій, иноплеменный. INNOŚĆ, - ści, *ż.*, różność, odmienność, **die Verschiedenheit, die Abweichung.** *Rg.* innost. *INNOSTRONNY, - a, - e, z inney ſtrony pochodzący, **von einer andern Seite her.** *Rs.* иностранный obcy. *Subſt. Rg.* innoſtranaz; *Bs.* innoſtranac, tughj inać; *Rs.* иностранецъ, *f. Rg.* innoſtranka, *Rs.* иностранка; cf. cudzoziemiec. INNOWIERCA, - y, *m.*, INNOWIERNIK, - a, *m.*, różnowierca, inney wiary, **ein Andersgläubiger;** *Bh.* **ginowěrec;** *Ross.* иновѣрецъ. Zoſtawałeś między inowiercami, t. i. między heretykami. *Smotr. El.* 22. Iak prawowiernych rozeznawać od inowierców. *ib.* Inowiernikiem bydź. *Sak. Sob. B* 2. Inowiernik. *Sak. Ok.* *INNOWIERSTWO *Rs.* иновѣріе; *adj.* иновѣрный. *INNOWKA *Slo.* **Inowka, Inotagitelka** allegorya. *INNOZIEMIEC *Bh.* **ginozemec,** *f.* **ginozemkyně** *ob.* Cudzoziemiec.

INNY *ob.* Inszy. INOCHODNIK *ob.* Iednochodnik. INOKULACYA *ob.* Szczepienie, wszczepienie. INOWŁADZCA *ob.* Iednowładzca. INOWŁODZ, - a, *m.*, miaſto i powiat w Łęczyckim ze ſtaroſtwem. *Dykc. Geogr.* 1, 503. **eine Stadt in der Woiw. Lentschitz.** INOWROCŁAW, - ia, *m.*, *Vladislavia* **Jungenleslau,** znaczne miaſto Polſkie, ſtolica swego województwa. *Dykc. Geogr.* 1, 303. INOWROCŁAWSKI, - a, - ie, Inowrocławſkie Województwo dawniey zwano Gniewkowſkie, *palatinatus Vladislaviensis. ib.*

INSEKT *ob.* Przewiąz.

INSKRYPCYA, - yi, *ż.*, napis, **die Aufschrift.** Na grobowcu taka była inſkrypcya: tu leży ... *Skarg. Zyw.* 1, 307. *§., zapis, **die Verschreibung.** *Tr.*

INSPEKT, u, *m.* INSPEKCIK, - a, *m.*, *zdrb.*; *Sla.* gjubrenjak; *Rs.* парникъ, парничёкъ, *parnik). Inspekta są zagony gnoiem przeciwko mrozom opatrzone. *Kluk. Rośl.* 1, 191. **das Treibbeet, Mistbeet.** Na inspekcie wszyſtko prędzey dożrzewa; ale owey iędrności nie nabywa. INSPEKTOWY, - a, - e, od inspektu, **Treibhaus=, Mistbeet=.** *Rs.* парниковый, паровый. INSPEKTOR, - a, *m.*, dozorca, dozieracz, **der Aufseher.** - §., Inspektor, urzędnik woyſkowy, przed którym woyſko popisy swoie odprawować zwykło. W Polszcze dwóch ich było, ieden iazdy, drugi piechoty, w autoramencie cudzoziemſkim. *Kras. Zb.* 1, 406. **der Generalinspektor einer Armee.** - §., Na Wartſkim seymie dane inspektory pewne królewſkim synom, aby się tym lepiey ćwiczyli. *Bielſk. Kr.* 294. t. i. ochmiſtrze, **Oberhofmeister.**

INSPIRACYA, - yi, *ż.*, natchnienie, termin teologii, do wywodzenia świętości ksiąg biblii, iako z ducha ś. piszący oneż byli natchnieni. *Kras. Zb.* 1, 406. **die Inspiration, die Eingebung.** INSPIROWANY, natchniony, *Ec.* богоносный.

INSPI-

INSPISOWAĆ *cz. ndk.*, gotować czyli warzyć aż do zgęstnienia, dick einkochen, dicksieden. Przecedzony dekokt inspisuy, to iest, gotuy aż się stanie gęstość extraktu. *Krup.* 5, 35.

INSTALLACYA, - yi, *ż.*, akt publiczny, przez który nowy urzędnik na urząd swóy uroczyście wprowadzony bywa. *Kras. Zb.* 1, 407. die Installation, Amtseinführung. INSTALLACYYNY, - a, - e, od installacyi, Installations=. Installacyyne pismo *Eccl.* ставильное писанїе, ставленная грамота.

INSTANCYA, - yi, *ż.*, termin prawny, który się używa o iurysdykcyach sądowych, n. p. ziemstwo iest pierwszą instancyą, trybunał drugą i ostatnią. *Kras. Zb.* 1, 407. die Instanz, der Gerichtsstand. 2) instancya za kim do kogo uczyniona, = przyczyna, przyczynienie się, orędowanie, zalecenie kogo, die Fürbitte für einen andern; *Vd.* predproshnja, saproshnja, doproshnja, sabeseduvanje; *Rs.* ходатайство; *Ec.* припоьѣданїе. Instancyą czyniący, zanoszący, orędownik, *Vd.* predproshnik, sabesednik, proshnik, besednik, *Rs.* ходатай, *f.* proshniza, besedniza; *Rs.* ходатайца. INSTANCYALNY, - a, - e, przyczynny, zalecalny, zaletny, rekomendacyyny, Fürbitte=, Empfehlungs=; *Bh.* přimlnwný. Prawo zabroniło wszelkich do trybunału instancyalnych listow. *Skrzet. Pr. P.* 2, 388. INSTANCYOWAĆ *ob.* przyczyniać się za kim, *Vind.* sabeseduvati, priedprositi, doprositi; *Rs.* ходатайствовать, замолвить; *Ec.* пропоьѣдати; eine Fürbitte für jemanden thun, sich für ihn verwenden.

INSTRUCYA, - yi, *ż.*, miasto w Prusiech wschodnich. *Tr.* Insterburg.

INSTRUKCYA, - yi, *ż.*, nauczanie, nauka, der Unterricht; *Bh.* instrukce; *Sr.* 1. pjihutzwano; *Kg.* náredba). Instrukcya iest pomocą edukacyi człowieka. *Zab.* 14, 192. Instrukcya, iest to oświecenie umysłu, którem szczególniey rząd zatrudniać się powinien. *N. Pam.* 1, 16. Rozrządzeniem instrukcyi kraiowey służyć będziem oyczyznie. *Zab.* 14, 189. Kiedy za grunt instrukcyi dobre nałogi wpaiane nie będą, wyniknąć musi złe użycie nauki. *Zab.* 14, 190. - §. instrukcya, przepis postępowania; *Sla.* upútjenje, die Vorschrift für ein gewisses Geschäft, die Instruction, die Anweisung. Instrukcya w Polszcze nazywa się instrument ten, który na seymiku układaią dla posłów na seym. Instrukcyą się nazywa też zlecenie dane posłom za granicę wysłanym. *Kras. Zb.* 1, 408., *Czack. Pr.* 1, 307. INSTRUKTARZ, - a, *m.*, n. p. celny, owa to miara, wiele od czego do skarbu oddawać się należy. *Dyar. Gr.* 258., *Vol. Leg.* 4, 730. der Zolltariff. INSTRUKTOR, *Sr.* 1. pjihutzwař; *Crn.* podvis, poduzhenik; cf. poduczyć.

INSTRUMENT, - u, *m.*, INSTRUMENCIK, - a, - u, *m.*, narzędzie iakiekolwiek, *propr. et fig.* ein Instrument, Werkzeug. Używanie miernego maiątku za lepszą rzecz kładę, niżeli bydź osadzonym we złoto instrumentem pychy despotyczney. *Kłok. Turk.* 9. - §. Instrument muzyczny. ein musikalisches Instrument. Granie na instrumentach muzycznych. *Kras. Pod.* 2, 248. Derwisze muzykę piszczałki żałosną tak daleko wydoskonalili, iak może znieść instrument. *Kłok. Turk.* 171. Kapela iuż instrumenta stroi. *Teat.* 6 *b*, 80. Instrument, klawicymbał, klawikord. *Cn. Th.* 280. Bardzo lubię głos melodyyny tego małego instrumenciku. *Mon.* 68, 287. - 2) instrument prawny, moniment, list urzędowny. *Farr.* 604. ein gerichtliches Instrument, ein Dokument, eine Urkunde. Instrument ten, który na seymiku układaią dla posłów na seym, nazywaią instrukcyą. *Kras. Zb.* 1, 408. INSTRUMENTALNY, - a, - e, n. p. muzyka *ob.* Narzędziowa, *Bh.* nástrogný.

INSTYGACYA, - yi, *ż.*, *ob.* foldrowanie na kogo. INSTYGATOR, - a, *m.*, foldrownik, der bestellte Instigator. Co w innych państwach prokuratorowie królewscy, to w Polszcze instygatorowie znaczą. Oni są dochodzicielami krzywd Rzpltéy wyrządzonych. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 205. Instygatorowie są urzędnicy w Koronie (Kroninstigator), i w W. X. Lit. (Litthauischer Instigator), ktorzy mieysce po generałach inspektorach w porządku urzędów maią. *Kras. Zb.* 1, 407. Instygator sądowych iuryzdykcyy, Gerichtsinstigator, postanowiony od sędziego, przestrzega bezpieczeństwa sądow, zapozywa gwałcicielów iego. *Kras. Zb.* 1, 407. - *Censores Rom.* szacunkarze albo instygatorowie wielcy. *Fal. Fl.* - §. *Prov.* Sumnienie złe, wielki instygator. *Zegl. Ad.* 243. ein böses Gewissen ist ein großer Ankläger. INSTYGOWAĆ na kogo o co *ob.* foldrować, auf jemanden anklagen, instigiren.

INSTYNKT, - u, *m.*, zachętka wewnętrzna, der Antrieb, Instinct. O skłonności człowieka przyrodzoney, albo o iego instynkcie. *Mon.* 70, 164. Nie wiedząc trędowaty do iakiéy się rady uciec miał, z natchnienia bożego ten instynkt odebrał, aby chustką ś. Makaryusza się potarł. *Skarg. Zyw.* 1, 227. Matce Konstantyna W. podał bóg do serca instynkt, aby widzieć mogła krzyż, na którym przybity był Iezus. *ib.* 273.

INSTYTUCYA, - yi, *ż.*, w prawie duchownym obrządek uroczysty, przez który kościoł lub beneficyum władzą urzędowną powierza się duchowney iakiey osobie. *Kras. Zb.* 1, 407. die feyerliche Einsetzung in ein geistliches Amt. Inwestytura. *Farr.* 603. Przyięta została prezenta, dana mi od kollatorów, i moia nastąpiła instytucya. *Xiądz.* 87. - §. Instytucya, Instytut cf. Urządzenie, das Institut. INSTYTUOWAĆ komu proces, = czynić z nim prawnie, einem den Prozeß machen.

*INSUŁA, *Petr. Pol.* 276., *Biał. Post.* 69., *ob.* wyspa.

INSZOŚĆ, - ści, *ż.*, odmienność, różność, die Verschiedenheit. Węgrzy nietylko językiem, ale i zwyczaiow inszością od siebie się różnią. *Wyrw. G.* 497., *ob.* inność. INSZY, INNY, - a, - e, *Bh.* giný, ginsſí, ginačegſſí; *Slo.* ini, ins'i, giný, giný; *Cro.* ini; *Dl.* gyni; *Rg.* inni, ionak; *Bs.* inni; *Sla.* samár; *Rs.* иный, иной; *Ec.* инъ; nie ten, ein anderer, nicht der. Boga syna iest insza i różna istność od istności boga oyca. *Salin.* 2, 57. By-ć mi to kto inszy mówił! *Cn. Ad.* 50. *nisi pater esset*). Kto inszy do harapu. *Gemm.* 138. cf. ten sieje, a drugi żnie). Kto inszy nie zniosłby tego, ein anderer, jemand anders. Na co maią zemną inni cierpieć niewinni! *Zab.* 13, 141. drudzy, andere). Stołowe szkło, żeby było równey roboty, żeby nie była każda sztuka niby z inszéy wsi. *Torz. Szk.* 124. O kim inszym mó-

wi, a o sobie myśli. *Cn. Ad.* 632. Inszy mąż dla Izabelli bydź nie może nademnie. *Teatr* 21, 66 *b.* nikt prócz mnie). Insze mówi, a insze myśli. *Cn. Ad.* 93. **er spricht anders, als er denkt.** Inszą mi rzecz móy rozum, a inszą gniew radzi, Widzę co iest lepszego, lecz czynię co wadzi. *Modrz. Baz.* 24. Insza mina dla podwik, insza dla ołtarza. *Zabł. Amf.* 6. Wierzcie, że i inne oczy tak dobre, iak wasze. *Zab.* 15, 185. Porzućże iuż tę mowę, zaczniy o czym inszym. *Teat.* 22, 118. Z inszéy beczki poczniymy, *:* co inszego mówmy. *Cn. Ad.* 1331. Inszą teraz śpiewa (piosnkę). *ib.* 327. **er singt jetzt aus einem andern Tone.** Inszą mu zagrano, *:* pomylono mu szyki. *ib.* 893. cf. z iednochody go zbito). - *Inszy, : insza, : insze :*, Co inszego, **etwas anders.** Insze się iéy dziś podoba, insze iutro. *Petr. Ek.* 67. Iuż to nic inszego, iedno on ten figiel zrobił. *Teatr* 29, 95. nieinaczéy, koniecznie czyli pewno tak, **es ist nicht anders.** Insza kmieć, insza żeglarz, nie wespoł to chodzi. *Opal. sat.* 7. Inszy król, inszy Pan Baranowski. *Opal. sat.* 31. Insza umieć, insza czynić. *Cn. Ad.* 327. Inna to rzecz słyszeć, a inna widzieć. *Teat.* 55 *c*, 14. Insza słyszeć, insza widzieć, doznać. *Cn. Ad.* 665. Im insza, mnie insza. *Alb. z Woy.* 30. **mit ihnen ists etwas anders, mit mir auch.** - Inszy a inszy, *:* co raz to inszy, **jedesmal ein anderer.** Pili tam z kubków złotych, i na inszych i inszych naczyniach wnoszono potrawy. *W. Ester.* 1, 7. (w naczyniu coraz innym. *Bibl. Gd.*); - b) zupełnie odmieniony, do siebie niepodobny, **ganz verändert, ein ganz andrer.** Inszy iuż teraz. *Cn. Ad.* 326. poprawił się, **er ist anders (besser) geworden.** Ieśli się chcesz tego, co cię dręczy, pozbyć, nie potrzeba, abyś był gdzie indziéy, ale trzeba, abyś był inny. *Pilch. Sen. list.* 3, 339. Inszy teraz świat. *Cn. Ad.* 328. Ale teraz inszy świat, insza moda, insze obyczaie. *Boh. Kom.* 1, 61. Inszy wiek, insi ludzie, insze obyczaie. *Teat.* 43 *c*, 32. Wszystko z następstwem czasu mieni się, i z wiekiem, Człowiek coraz to innym staie się człowiekiem. *Dmoch. Szt. R.* 75. cf. Insza to przedtym było. *Gemm.* 120. Insze teraz lata moie. *Cn. Ad.* 328. - 2) insze, *:* drugie, reszta, **die übrigen, die andern.** Te książki tu zostaw, a insze odday księgarzowi. Insze potrawy day nazad do kuchni. *Tr.*, *Vd.* ti drugi, huni. - §. Inszą razą, nie tą razą, drugą razą, **ein andermal**; *Vd.* eno drugobart, drugomau; *Cro.* drugda, drugóch. NB. *Chociaż zdaie się, że między* inny *a* inszy, *ta zachodzi różnica, że pierwsze różnicę osobistą, drugie gatunkową wyraża, atoli z przykładów tu przytoczonych pokazuie się, że się ta różnica ściśle nie zachowuie.*

Pochodz. *inaczéy*, *inaczyć*, *przeinaczyć*, *inak*, *inakszy*, *inąd*, *zjnąd*, *indzie*, *inedy*, *inegdy*, *inędy*, *innowiernik*, *Inowłodz*, *Inowrocław i t. d.*

INTENCYA, - yi, *ż.*, zamiar, koniec, zamysł, **die Absicht.** Zła intencya, błąd czyni; ale omyłka uwalnia od winy. *Zab.* 14, 354. Na *intent tego, który co pisze, patrzeć trzeba. *Smotr. Ap.* 116. Ieśli intencyi piszącego nie poymiemy, wiele niesworności popaść możemy. *ib.* Oko duszy naszéy iest dobre serce abo intencya. *Skarg. Kaz.* 648. Dobra czasem intencya złe skutki przyniosi. *Kras. Pod.* 2, 181.

INTENDENT, *:* dozorca, *cf.* Superintendent.

INTERCYZA, - y, *ż.*, urzędowny zapis, **eine gerichtliche Verschreibung.** Oy tak tak, komu miłość szczera w sercu wlizie, Nie pomni o posagu, ani intercyzie. *Zabł. Zbb.* 17. Cięższy ożenić się, niżeli intercyzę napisać. *Teat.* 3 *b*, 89.

INTERDYKT, - u, *m.*, zapowiedź, klątwa. *Farr.* 605. używa się tylko w prawie duchownym. *Kras. Zb.* 1, 409. **der Kirchenbann.** Posłał Władysław do papieża, aby w Polszcze przestał interdykt, to iest, wielka klątwa na kościoł. *Gwagn.* 38., *Biel. Sw.* 174 *b.*

INTEREGNUM *ob.* Bezkrólewie.

INTERES, - u, *m.*, *INTERESSE *obsol.* *1) procent, pożytek słuszny z *pożyczku. *Cn. Th.* prowizya, *Cro.* interesh, **Interessen, Procent.** *Interesse brać. *Cn. Th.* - *Fig.* Za pożądanym bitwy téy sukcessem Nieprzyiaciel to wraca z interessem. *Chrość. Fars.* 275. - 2) prywata, prywatny pożytek, chciwość prywatnéy korzyści, *Vd.* lasten prid, lasten dobizhek, interess, tress, **der Eigennutz.** Podły interes wziął miéysce kochania, Wzgardzona piękność i dobre przymioty, Godniéyszym wszyscy swego starania I swéy miłości sądzą bałwan złoty. *Zab.* 14, 382. Boday w swym życiu nie doznał wesela, Kto interesa wynalazł na świecie, Kto dla potrzeby tracąc przyiaciela, Serce na zbycie ma, iak na tandecie. *Zab.* 16, 118. *Nar.* Bez interesu rzadko się może znaleźć przyiaciel. *Jabł. Ez.* 128. Chętnie ci usłużę, mam i ia w tym swóy interes. *Teatr* 49, 96. Interes teraz wszystkich naybliższy krewny. *ib.* 22, 21. Interes dzisiay iest przyiaźni celem, Gdzie korzyść błyśnie, tam śpieszą z weselem. *Min. Ryt.* 2, 163. Wszyscy swego *interesse (interesu) i swych pożytków szukaią. *W. Post. W.* 200. Każdego swóy interes i swoia prywata Rządzi, tak było od początku świata. *Pot. Zac* 59. Interes wzaiemny wiąże ludzi. *Lub. Roz.* 182. Komissarze bardziéy swego, aniżeli Pańskiego szukaią interesu. *Zab.* 16, 4. - §. interes, *:* sprawa, rzecz interessuiąca kogo, *Sr.* 1. **Schaft, predkmetjo, wobujnosci**; *Vd.* opravilu, oprava, opraulenje, djanje; *Rg.* poso, oprava, possào, cignenje; *Bs.* posal, poso, posao; *Ec.* deńb, **die Angelegenheit, das Geschäft.** Wesprzyy interes, który wspolna czułość składa. *Hul. Ow.* 73. Zołnierze zabiiaią i zabiiać się daią, za cudzy interes. *Teat.* 20 *b*, 219. Widziałem ich z sobą się kłócących; chciałem dociec, w iakim owa sprzeczka interesie. *Zab.* 14, 145. Mnie tylko sama słuszność bodzie sprawy, Cały interes iest twóy Apollinie. *Zab.* 14, 171. Minister interesów zagranicznych, (spraw zagr.). Ia prawie iuż iestem w drodze, Mam interes pilny srodze, Nie mogę się zatrzymywać. *Jakub. Bay.* 98. **ein sehr dringendes Geschäft.** Dotarłem interessu, i iuż rzecz cała iest zakonkludowana. *Boh. Kom.* 4, 328. Patrz swoich interesów. *Teat.* 36, 104. Kilka minut chłop nie bawił, I dobrze interes sprawił. *Zab.* 15, 57. Poiechał do Hollandyi dla pieniężnych interesów. *Teatr* 7 *c*, 17. Idę do niego, bo mam do niego pewny interes. *Teatr* 17 *c*, 65. Wyiechał w bardzo pilnym interesie, *abo* za bardzo pilnym interesem). O wielki szło interes honoru. *Boh. Kom.* 4, 200. **eine große Ehrensache.** Poułatwiawszy swoie interesa, wyiechałem ze Lwowa. *INTERESSANT, - a,

m., człowiek interesowany, swego pożytku iedynie patrzący, **ein interessirter Mensch.** Chciwy nie może bydź tylko interessantem; interessant nie może bydź dobrym radzcą. *Lub. Roz.* 431. INTERESIK, - a, - u, *m.*, *dem.*, sprawka, **eine kleine Angelegenheit, ein kleines Geschäft.** Pewny interesik. *Teatr* 7, 44. Okoliczność ta interesikom waszym szyki połamie. *Teatr* 7 *c*, 35., *Sor.* 1. **Schaftzik**; *Kg. et Bs.* posalak; cignegnize; *Ec.* вещица. INTERESOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, obchodzić kogo, **interessiren.** To nas naybardziey interesować powinno, z czego chléb mamy. *Teat.* 22, 118. Młody ten chłopiec mocno mię interesuie. *ib.* 20, 38. - *§. interesować co do czego, = przymięszać, przywięzywać, **einflechten, hinein ziehen.** Honor Pański do naymnieyszego mankamentu interesuią. *Kłok. Turk.* 57. INTERESOWAĆ się do czego *albo* przy czym, = nieoboiętnie wchodzić w co, wdawać się w co, **sich für etwas verwenden, mitwirken.** Do koronacyi krolów Halickich interesowali się biskupi Krakowscy. *Nies.* 1, 27. Ci się wielce do twoiey interesują osoby. *Niemc. Krol.* 2, 139. Sprawuy się iak naylepiey; a my zawsze interesować się będziemy do dalszych losów twoich. *Teat.* 20 *b*, 43. Interesowanie się Wc Pana względem mnie bardzo mi iest podéyrzane. *Teat.* 14 *b*, 37. Interesuię się za nim w pewnym interesiku. *Teatr* 7, 44. INTERESOWANY, - a, - e, którego co obchodzi, należący do czego, **interessirt bey etwas, theilnehmend.** Należy uczynić stan mieyski interesowanym do konstytucyi kraiowéy. *Gaz. Nar.* 1, 105. - §. interesowany, INTERESOWNY n. p. człowiek, swoiéy bardzo korzyści patrzący, *Vd.* lastnodobizhen, lastnega prida shelen, intresiran; *Rg.* korisnijk *f.* korisniza. *Rs.* корыстолюбивый, мшелоимный, стяжательный, *Subst.* мздолюбецъ, корыстолюбецъ, прибыщикъ; *Ec.* мшелоимецъ (cf. bierny), **eigennützig, interessirt.** Sprawiedliwy i nieinteresowany człowiek. *Zab.* 16, 250. cf. bezinteresowny). INTERESOWNOŚĆ, - ści, *ż.*, prywata, chciwość zysku, bierność, **interessirtes Wesen**; *Vd.* dobizhkoshelnost; *Rs.* мшелоимство, корыстолюбіе, **Eigennützigkeit.** Niejeden opiekun podéyrzenie o interesowność i oszukaństwo na siebie ściągał. *Gal. Cyw.* 1, 106. Nieinteresowność. *Pam.* 85. 1, 117.

INTERJEKCYA *ob.* wykrzyknik, *Slo.* **predhadzka, predhodítka, medzihadcka**; *Sla.* medjumetak; *Rg.* meghjumetak; *Vd.* v'mesbeseda; *Rs. et Ec.* междометіе.

INTERMACH *ob.* indermach.

INTERNUNCYUSZ, - a, *m.*, nuncyusz czyli poseł tymczasowy, **der Internuntius**; *Slo.* **mezyposel.** INTERPUNKCYA, - yi, *ż.*, kładzienie znamion pisarskich, kommatów, kropek czyli punktów w pismie należyte, **die Interpunction**; *Sorab.* 1. **pzedepkuwano.** INTERROGATORYE, - yi, *plur.*, termin prawny; spisane porządnie pytania, które pod czas wyprowadzenia inkwizycyi wedle okoliczności sprawy układaią, i stawionych przed siebie świadków, porządnie wypytuią. *Kras. Zb.* 1, 409. **die Interrogatorien, das Zeugenverhör.**

INTONOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zaczynać pieśń, **intoniren, anstimmen.** Wesoło ten tańcuie, komu szczęście intonuie. *Cn. Ad.* 1228. *abo* przyśpiewuie.

INTRATA, - y, *ż.*, dochód, *Ital.* intrada, entrata, **die Einnahme, das Einkommen, die Einkunft.** Lepsza intrata z rozumu, niż z folwarku. *Dwor. G.* 3. Naywiększa intrata oszczędność. *Fred. Ad.* 42. Urząd bez intraty, nie pożytek. *Pot. Jow.* 208. Szpetnyś, zły, głupi, ale żeś bogaty, Piękny, i dobry, i mądry z intraty. *Pot. Jow.* 188. Czysta intrata. *Mon.* 74, 152., *ob.* czysty). INTRATKA *zdrbn.*, n. p. staraią się żony także mieć swoie intratki. *Teat.* 14, 133. INTRATNY, - a, - e, intratę czyniący, **ergiebig, einträglich.** Intratne rzeczy w gospodarstwie, woski, łóy, wełna etc. *Solsk. Arch.* 28. Sposób uczynienia folwarków intratnieyszemi. *Zab.* 16, 16., *Vd.* sdajezh, donesliu. INTRATNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Vd.* sdajezhnost, **die Einträglichkeit, Ergiebigkeit.**

INTRODUKCYA, - yi, *ż.*, w prawie, pierwsze wprowadzenie i zaczęcie sprawy. *Kras. Zb.* 1, 410. **die Einleitung eines Prozesses.** *INTROIT. *Pim. Kam.* 112., *ob.* wstęp, wchód.

INTROLIGATOR, - a, *m.*, *Bh.* **knihwazač, wazač, knihař**; *Slo.* **knjhař**; *Sr.* 1. **knihow wjazaczeř**; *Sla.* knjigovezac; *Cro.* knigar, knigovez, knigoscivecz; *Hg.* könyvkötő; *Vd.* bukvivesar, puhpintar; *Crn.* buquavęsz; *Rs.* переплётчикъ księżnik. *Cn. Th.* oprawiacz książek, *księgoprawiacz, **der Buchbinder.** Klaystr dla introligatorów do wiązania ksiąg. *Syr.* 918 INTROLIGATORCZYK, - a, *m.*, czeladnik introligatorski, **der Buchbindergeselle, oder Bursche.** INTROLIGATORKA, - i, *ż.*, **die Buchbinderinn.** INTROLIGATORSKI, - a, - ie, od introligatora, **Buchbinder**; *Bh.* **knihařský**; *Rs.* переплетный. Introligatorski warsztat *Rs.* переплётная. INTROLIGATORSTWO, - a, *n.*, rzemiosło introligatorskie, **die Buchbinderey, das Buchbinderhandwerk**; *Bh.* **knihařstwj.** *INTROLIGOWAĆ, = oprawiać książkę, wiązać, *Rs.* переплесть, переплетать.

INTROMISSYA *ob.* wwięzowanie, wwiązanie. INTRUZ, - a, *m.*, *Ross.* самозванецъ, wdzierca, wlaz w iaki urząd. - Ci samosłańcy bez boskiego posłania fałszerzami się i wtrętami czyli intruzami pokazuią. *Skarg. Żyw.* 2, 173., *ob.* wtręt, wtręcień.

INTRYGA, - i, *ż.*, chytrość fortelna, praktyka, sztuka podstępna, podstęp, dołek, **eine Intrigue.** Intrygi, praktyki, *Rg.* zaprjecize, zapletegna; *Rs.* каверзы, крючекъ, крючокъ, крючкотворство, проискъ, пройски. - *Poet. dramm.* Intryga, zamięszanie, które w akcyi dramatyczney sprawuią zdarzenia ułożone misternie. *Teat.* 24, 13. INTRYGANT, - a, *m.*, INTRYGANCIK, - a, *m. zdrbn.*, intrygą nadrabiaiący, **der Intrigant**; *Ross.* крючкотворецъ; *w rodz. żeńsk.* INTRYGANTKA, n. p. intrygantka ta, przy podłém pochlebstwie tchnie duchem panowania nad słabością umysłu twego. *Mon.* 75, 704. INTRYGOWAĆ *intr. ndk.*, intrygi czyli podstępy robić, dołki kopać, sieci stawiać, sidła kłaść, **Intriguen machen**; *Rs.* крючкотворствовать, пронырствовать, пронырить.

INTYMACYA, - yi, *ż.*, termin prawny, przez intymacyą zatrzymuie się eksekucya dekretu pierwszéy instancyi przez pozew wydany do wyższego sądu. *Kras. Zb.* 1, 410. obwieszczenie pismem. *Cn. Th.* 582. **die gerichtl-**

liche Intimation. INTYMOWANY, - a, - e, obwieszczony, intimirt.

INWALID, - a, *m.*; niezdatny dla niezdrowia do dalszéy służby, ein Invalide; *Sla.* invalid, nemochnik.

INWEKTA, - ów, *plur.*, indukta, wprowadzone do kraiu towary, Einfuhrwaaren. Cło od inwektów. *Tr.*

INWENCYA, - yi, *ż.*, wynaydowanie, wynalazek, die Erfindung. Potrzeba iest matką inwencyi. *Kras. Hist.* 201.

INWENTARZ, - a, *m.*, INWENTARZYK, - a, *m. zdrbn.*, rejestr, spisek, ein Verzeichniß, ein Inventarium, das *Findebuch, *Fundbuch; *Bh.* Inwentař; *Vd.* fantora; *Rs.* данная, роспись. Inwentarz praw X. Załuskiego, Ładowskiego, Wagi, Ostrowskiego, Gesetzregister. Inwentarz, urzędne popisanie rzeczy nalezionych na dziedzictwie, abo w pomieszkaniu zmarłego lub dłużnika. *Sax. Porz.* 121. ein gerichtliches Inventarium, Verzeichniß vorgefundner Sachen. Inwentarz gospodarski, spisek rzeczy gospodarskich, das Wirthschaftsbuch. Poszukay inwentarza tutéyszego klucza. *Teat.* 28 *b*, 125. Inwentarz ma bydź spisany. *Gal. Cyw.* 1, 91. Do inwentarza folwarcznego należą owce, woły, krowy, wieprze, drobiazg etc. *Switk. Bud.* 54. Ztąd inwentarz znaczy: rzeczy zwyczaynie w inwentarzach gospodarskich pospisywane: bydło folwarczne i ruchomości do gospodarstwa należące, das Wirthschaftsinventarium, die zu einem Grundstücke gehörigen beweglichen Dinge, die Hofwehre, das Hofgewehr: Vieh, Geräthschaften u. s. w. Dla szczupłości paszy straszniе mało w całéy Polszcze inwentarza. *Przestr.* 196. Lepiéy iest dla każdego inwentarza większy nieco postawić budynek. *Switk. Bud.* 91. INWENTARSKI, - a, - ie, do inwentarza należący, zrejestrowany, spisany, Inventariums-, zum Inventario gehörig, mit verzeichnet, eingetragen. Płatni inwentarscy przyiaciele Moskwy, którzy u nas dwór posła Moskiewskiego składali. *Ust. Konst.* 1, 66. Był to brawura prawdziwie inwentarski. *Mon.* 65, 360. zaprzedany, cechowy. INWENTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zjnwentować *dk.*, wynaydować, erfinden. b) do inwentarza wpisywać, inventiren, eintragen; *Vd.* fantirati, fantiruvati). Dziedzic, ieśliby po uczynieniu inwentarza, inne rzeczy, których opiekun nie zaraz dał inwentować albo wpisać, postrzegł, tedy opiekun podéyźrzany. *Groi. Obr.* 18. August zostawił księgi, gdzie wypisał dochody Rzymskie, zjnwentował woienne okręty. *Klok. Turk.* 86. INWENTURA, - y, *ż.*, inwentowanie, spisywanie inwentarza, die Inventur. Inwentura na tém zależy, ażeby dokładne spisanie wszelkiego maiątku nastąpiło. *Gal. Cyw.* 1, 91.

INWESTYGOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, indagować, dochodzić, untersuchen.

INWESTYTURA, - y, *ż.*, termin prawny, zażywany do ceremonii lenności, to iest nadania władzy nad kraiem w lenność danym. *Kras. Zb.* 1, 410. die Investitur, Verleihung eines Lehens.

- - INY *terminatio pluralium*, *exprimens ideam* obchodu, aktu *e. gr.* chrzciny, akt chrztu; poślubiny, imieniny, urodziny, oględziny etc.; *Ger.* - Feyer, - Act, - Handlung, - Begängniß.

INŻENIER *ob.* Indzienier.

IO.

J.O. *abbrewiatura*: J.O. Mści Xżę, = Iaśnie Oświecony Mości Książę. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 30. Erlauchter Fürst.

IOACHIMIK *b.* taler. IOASIA, imię białogł. *Teat.* 56, 30. ein Weibername.

IOB, *IOP, - a, *m.*, *Rs.* Іовъ; między wschodniemi bogaczami ieden z naymaiętniéyszych. *Chrość. Job.* 6. Hiob, der reiche Hiob. Ztąd w przysłowiu: oto Iob, = to wielki bogacz). Przykład cierpliwości S. *Iopa. 1 *Leop. Tob.* 2, 12. Ioba 3 *Leop.*). IOBOW, *IOPOW, - a, - e, Hiobs=. Iobowa cierpliwość. *W. Jakub.* 5, 11. *Iopowa. 1 *Leop.* Niemcy maią przysłowie: Iobowy posłaniec: eine Hiobs=Post o doniesieniu smutnym nieszczęśliwym.

IODŁA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* gedle, gedlička; *Sr.* 1. wedla, jedla; *Vd.* jödla, jedla, jela, jeu, jeuka, hoika, jödlovo drevo, smreka; *Crn.* jèdla, jela, jelovka, jevka, jèlu, hoja, hojka; *Dl.* yela; *Bs.* jela, jelovina; *Sla.* jèla; *Rg.* jeela, cesvina; *Cro.* jalva, jelva, jalvicza, jelvicza; *Rs.* ель, ёлка, ёлочка, пихта; *Eccl.* ель, *Gr.* ἐλάτη; cf. iedlina) *abies*, die Tanne, Weißtanne, drzewo pierwszéy wielkości, maiące pień prosty, korę brunatną, rosnące na kształt piramidy. *Kluk Rosl.* 2, 24. Są tam buki, są sosny, są *iedle (iodły). *Pot. Jow.* 2. Miła iedlinko, wszak się me oko nie zwiodło, Znalazłem cię, ach rośniy! kiedyś będziesz iodłą. *Zab.* 9, 379. *Eys.* IODŁOWY, - a, - e, iedlinowy, od iodły, Tannen=; *Bh. et Slo.* gedlowý; *Sr.* 1. wedlane; *Rg.* jelov; *Crn.* jèlov, jedlov; *Vd.* jedlou, jeuni, jeushen, jelou, hoini; *Cro.* jalòv, jelov; *Ross.* еловый, елевый, пихтовый; *Ec.* елевый. Iodłowy gay, *Cro.* jelje, jelische, jelovische; *Vd.* jeuna gosda, jedlou goisd hojishe; *Rs.* пихтовникъ. Iodłowa szyszka *Vd.* jeuni zhurzhel, jedlou shtarsh, skorsh, zhersh) Z drzewa iodłowego dobre bywaią dyle i tarcice i maszty. *Kluk Rosl.* 2, 24.

IOŁDASZ, - a, *m.*, z Tureck., kamrat, towarzysz. *Czart. Mscr.* *IOLENTA *ob.* Helena.

IONAK *ob.* Iunak. IONEK. *Teat.* 8, 7., *ob.* Ianek, Ian.

IONKWILA, - i, *ż.*, z *Franc.* jonquille, gatunek narcysów.

IOTA, - y, *ż.*, das Jota, *ob.* pod literą *J.* - *Fig.* naymniéysza kropka w pismie, *Rg.* slòvze, das kleinste Jota, der geringste Punkt einer Schrift. Do ostatniéy się ioty pisma pełnić muszą. *Pot. Zac.* 47. Co do joty wypełnię twe rozkazy. *Teat.* 14, 89. Prawo iest tak święta rzeczą, że i iedną jotą nie powinno bydź odmienione. *Dyar. Grodz.* 347. On na twe skargi, żale i sprawoty, Nie odpowiada iednéy nawet joty. *Chrość. Job.* 124.

IOWIAŁ, - a, *m.*, IOWIALISTA, - y, *m.*, wesołek, żartobliwego humoru, ein jovialischer, lustiger Mensch. Iowialistom rzadko się szczęści po ich woli. *Fur. Uw. J.* 2 *b.* Nie źle, gdy pora, bydź iowialistą, byle nie trefnikiem. *Mon.* 75, 720. b) Iowiała psa do suki puszczać, a melankolika chyba bardzo dobrego. *Ostror. Mysl.* 10. einen muntern, lustigen Hund. IOWIALIA, Iowialitates; na przykład Wacława Potockiego: = żarty, facecye, burleszki jovialische, launige Schriften.

IOWISZ, - a, *m.*, Jupiter; *Slo.* Kralomoc; *Bh.* Kralo-

moc, Perauu, Peron, Petun; *Vd.* kralomozh; *Crn.* Bosh.k, B rôn, Kraylomozh, Gromâsh; *Ec.* зевесb (*ob.* lupin, *ob.* Iessa. Iednak to dobrze Iowiszem sołtać, choć rządzić światem mozoła. *Kniaź. Poez.* 1, 91. Iowisz gromoboyca. *Klon Wor.* 1. gromowładzca. *Otw. Ow.* 78. ociec gromowłady. *Zab.* 16, 89. *Tręb.* Gromowładua Iowisza prawica. *Zab.* 8, 380. *Koffak.* cf. piorunowładny; piorunowładzca. *Otw. Ow.* 13. - §. *Chy.* broda Iowisza *ob.* broda. *Krumł. Chy.* 403. - §. Iowisz, gwiazda na niebie, der Jupiter, der Planet. Gwiazda Iowisz zwana, ieſt glob półtora tysięcy razy większy od naszéy ziemi. *Leſk.* 2, 52. IOWISZOWY, - a, - e, od Iowisza, Jupiters:. Orzeł Iowiszowy.

IOWITER, - a, *m.*, w hucie ſklanéy robotnik, co ſkło na kamyki przerabia, in der Glashütte, der Steinschneider, der die Glassteine macht, może z słowa iubiler). Gdy ta kompozycya oſtygnie, szlufierz tygielki od massy ma oszlufować piaſkiem, którą massę kamieniarze czyli iowiterowie na kamyki porzną. *Torz. Szk.* 307.

IÓZAFAT, - a, *m.*, Dolina Iozafat, w Paleſtynie dolina między Ierozolimą i górą Oliwną. Iż zaś słowo Iozafat znaczy sąd boży, wnieśli sobie niektórzy, iż w tey dolinie ma się odprawić sąd oſtateczny. *Dykc. G.* 1, 305. das Thal Josaphat, das jüngste Gericht. Zgromadzi wszyſtkie narody, i sprowadzi ie na dolinę Iozafat. *Pociey* 52.

IÓZEF, - a, *m.*, IOZEFEK, - ſka, *m.*, IUŚ, IUSION *zdrbn.*, imię męzkie Iozef, Joseph; *Bh.* Jozef, Jozyfek; *Slo.* Gozef; *Cro.* Josef; *Rs.* Іосифъ. Iózef małżonek Maryi panny. *Kras. Zb.* 1, 414. Iozefek mały. *Teat.* 52, 6., *Zab.* 15, 152. IÓZEFKA, - i, *ż.*, imię białogłowſkie, Josephe. *Teat.* 1 c, 14. *Demin.* IUSIA, - i, *ż.*, IUSIUNIO, - i, *ż.* - §. gatunek ſtroiu białogłowſkiego: sołtany, iozefki. *Haur Sk.* 519. IOZEFOW, - a, *m.*, miaſto w Gallicyi. *Dyk. G.* 1, 305. eine Stadt in Gallicien. IOZEFOW, - a, - e, do Iozefa należący, Josephs:. Chryſtus był mnieman syn Iozefow. *Biał. Poſt.* 127.

IPSYLON *ob.* y, i.

*IPSYM, - u, *m.*, n. p. Was ieszcze gorszym kiedyś napoią ipsymem. *Pot. Zac.* 150. Pigwy ku chowaniu w ipsymie albo w baſtardzie obwarzaią. *Cresc.* 413. IPSYMOWAĆ, HIPSYMOWAĆ, n. p. Wino hipsymowane bardzo obraźne ieſt, a przecię tak się kochaią w małmazyi hipsymowanéy. *Urzęd.* 457. Winiarze wina ipsymuiąc, białkuiąc, siarkuiąc, na lagry muszkatelowe, małmazyowe, baſtertowe, i innych win dobrych leiąc, psuią. *Syr.* 1219.

IR, IER, - a, *m.*, ptaszek podobny do wróbla, tylko że większy. *Ład. H. N.* 60. Okrutny iaſtrząb wziął malutkiego iera, *Pot. Syl.* 259. Irowie, czyżykowie, ziąbki i szczygłowie. *Rey Wiz.* 103. Ierowie ſkrzypiotały. *Banial. J* 4. der Wiesensperling. cf. Ierzyk.

IRCHA, IERCHA, IRZCHA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* gircha; *Hg.* lagy irha; *Sr.* 1. barwana koza; *Crn.* jerh, erh, irh, jerhovna, erhovna; *Rs.* ирха, равдуга (cf. *Ger.* gerben, *Sr.* 2. garowasch); zamesz, Sämisch Leder. pellis ouina depilis. *Cn. Th.* Od ſta ierchy. *Vol. Leg.* 4, 360. Worek Iudaszowy z rozmaitéy ierchy uszyty. *Klon. Wor. praef.* Z ludzi ſkórę iak ierchę ciągną. *Haur Sk.* 143. IRCHARZ, - a, *m.*, *Bh.* girchař; *Crn.* erhar, irhar, jerhar; *Sr.* 1. barwař; białoſkornik, zamesznik, der Weißgärber, Sämischgärber. IRCHOWY, IERSZANY, IRSZANY, - a, - e, od irchy, z irchy, sämisch; *Bh.* girchařſky; *Crn.* erhar, irhar, erhaſt, irhaſt; *Rs.* ирховый, равдужный. Rzemienny, ierszany abo leszowy mieszek. *Sleszk. Ped.* 420. *scorteus sacculus.* Irszana ſkóra *Crn.* jerhovna). Irchowe garbarſtwo *Bh.* girchářſtwj.

IRLANDYA, - yi, *ż.*, wyspa Anglią ſkładaiąca, Irland; *Rs.* Ирландія. IRLANDCZYK, - a, *m.*, z Irlandyi rodowity, der Irländer; *Rs.* Ирландецъ; *w rodz. żeń.* IRLANDKA, die Irländerinn n. p. poiął Irlandkę za żonę. *Pam.* 85, 1, 570. IRLANDSKI, - a, - ie, z Irlandyi, od Irlandyi, Irländisch; *Rs.* ирландскій.

*IRMOS, - a, *m.*, *Rs.* ірмосъ, krotki wiersz w kancyonałach Ruſkich, nad pieśnią się znayduiący, którèy treść zawiera, der Inhaltsvers über dem Liede. Irmosy podobieńſtwo tonu śpiewaiącym intymuią. *Pim. Kam.* 263, melodyą oznaczaią, die Melodie über einem Liede.

IRONIA, - ii, *ż.*, sposób wyrażenia myśli swoiéy przeciwnemi słowy; *Slo.* usmiwka, usmiwalka, usmiwatelka; *Rg.* innoslovka). W ironii krol Zygmunt był nayosobniéyszy. *Gorn. Dw.* 136. IRONIZOWAĆ *intr. ndk.*, używać ironii, ironisch sprechen. *Smotr. Ex.* 2. cf. przymawiać, przycinać.

IRRYTOWAĆ *cz. ndk.*, zirrytować *dk.*, iątrzyć, wzburzać, reitzen, aufbringen. Rzecz ta Turki irrytowała. *Tward. Wł.* 57.

*IRTNICA, n. p. irtnicy od funta. *Inſtr. Cel. Lit.*

*IRZEĆ, - ał, - eli, *irzę *ob.* źrzeć, zierać; obeyrzeć, spoyrzeć i t. d.

IS.

ISĆ, IŚDŹ, szli, szedł, szła (*szedła. *Kniaź. Poez.* 152.), idzie, idę *intrans. ndk.* póyść, poszli, poszedł, *F.* póydzie, póydę *dk.*, - Chodzić *frequ. et continuat.* - *Bh.* giti, ſſel, gdu, pugdu; *Slo.* iſt, idém, gdu; *Sor.* 1. hicż, schol, schla, schle, dżem, hdu, du, hdżem, dżiech, chodżim, chodżu, hdu, ponhdu, ponhdżem; *Sr.* 2. hisch, schel, schla, schlo, ja du, ja żom, tu żosch, ja żech (se hisch dżdżyć); *Vd.* jiti, jeti, poiti, shàl, sheu, shla, shlu, poidem, grem, gresh, gre (cf. *Lat.* ingredi), hoditi; *Crn.* jidti, jitti, jidem, grem, grędem, pojdem, shl, shal, shla, shlu, pojdem; *Cro.* iti, ishel, jdem, shetuvati, shetujem; *Sla.* ichi, ishao, ishla, ishlo, idé, idesh, idem; *Rg.* itti, idem, hoditti, pôchi; *Bs.* iti, otiti, pocchi, idem, grem; *Rs.* итти, шелъ, иду, пойду; *Ec.* ити, грясти, гряду; cf. *Lat.* it, is, eo, iuit, itare, ititare; *Gr.* φοιτᾶν, *Jon.* φοιτεῖν; cf. *Gr.* δύω, δύνω, *unde* ἄδυτος, *Aeth.* אר *circumiuit*, *Arab.* גור *reuersus fuit*; cf. *Hebr.* שוב *uersit*; *Tatar.* gien, *Dan.* gaon, *Suec.* ga, *Holl.* gaen, *lat.* eo, *Ger.* gehen) : za pomocą nóg miéysce odmieniać, *Sla.* pishicè ichi : pieszą czyli piechotą iść; (*Sla.* na konju ichi : na koniu iechać; *Sla.* na kolih ichi : wozem iechać. cf. *Gall.* aller à cheval *etc.*). Iść po woli *ob.* telepać się). Mimo iść, przeyść, *Ec.* мимоитти, мимогрясти, мимоходить,

нижоходжу. Idąc, po drodze, im Gehen, auf einem Gange, unterwegens *Vd.* grede, griede, med potam, grieda, gredeozh. Idąc wstąpię do Teresy *Teat.* 28, 125. Iść po kogo, nach einem gehen, einen hohlen gehn, einen hohlen; *Vd.* po kaj jiti). Idź poń *accerse illum*, geh ihn hohlen. *Cn. Th.* 240. Idący, chodzący, iść mogący, *Ec.* шествовательный. Iuż teraz na gwałt nocny żaden nie narzeka, Idzie każdy, a łotrów się nie lęka. *Groch. W.* 467. W oktawę ciała bożego, *szto z processyą od fary do kościoła ciała bożego. *Hrbst. Nau. K* 5 *b.*, *Gerundium Jmperfecti Praeteriti* zamiast szli, cf. chodzono). Iść przeciw komu, naprzeciw komu, einem entgegen gehen. Idę przed kim, poprzedzam kogo *qu. v.*). Idę za kim *ob.* naśladuię kogo, *ob. niżéy*). Idę z kim, *comitor*, ich begleite jemanden *cf.* assystuię). Iść na –, wyraża zamiar w którym się idzie, n. p. Iść na spacer, iść przeyść się, spatzieren gehen. Iść na łowy, na polowanie, auf die Jagd gehen. Iść na ryby, na raki, na ptaki, na grzyby, t. i. iść ryby łowić, raki chwytać, ptaki łapać, grzyby zbierać; *ob.* na). Iść gdzie, czyli raczéy dokąd, wohin gehen. Idź tylko sobie do domu. *Teat.* 15, 61. Gdzie każesz iść, tam póydę, odważnie i z chęci. *Bardz. Luk.* 10. Choćby przeciw strzały szli, idź. *Paszk. Dz.* 49. – Udadź się gdzie, sich wohin wenden, wohin gehen. Idąc do wóyta, oba się *boyta. *Cn. Ad.* 305. Tam idzie człowiek, gdzie go podobieństwo prawdy wiedzie. *Gorn. Sen.* 306. – Iść spać. *Zab.* 14, 129. schlafen gehen iść się kłaść). Temu, ktory poziewa, powiedziałbym idź spać. *Teat.* 20, 95. Nigdy wcześnie spać nie idzie. *ib.* 35 *b*, 2. – Iść, z uwagą na kierunek oddalenia, cf. odeyść, gehen, weggehen, sich entfernen. Idź, gdzieś się obiecał; jakoś przyszedł, tak idź. *Cn. Ad.* 305. cf. z kwitkiem póyść). Szedłbyś swoią drogą. *Teat.* 11, 50. Idź precz gapiu! *ib.* 30, 58., *Eccl.* иди прочь, или пропади, рѣчь гнѣва *abi in malam crucem.* Idź sobie mówię, day mi pokóy! *Teat.* 41 *c*, 333. Idź mi do djabła. *ib.* 36, 49. Idź do kata, do złego, do djabła, do choroby, bodayeś się więcéy nie wrócił! *Cn. Th.* 240. Idź z bogiem, *ob.* z bogiem, z panem bogiem, zbywaiąc kogo, *pod sł. bóg.* – *Cum enclit:* idźże, o idźże, iużże idź; idzieszże, idźże idąc, idźże na nogach, idźże obiema nogami, idźże dziś, idźże masz-li iść, = ruszayże się. *Cn. Th.* 240. – Iść z kim w taniec, stawić się z nim do tańca. mit einem tanzen gehen, zum Tanze auftreten. Na weselu szła z nim, iako i z kim drugim w taniec. *Gorn. Dw.* 274. *Similiter* iść w karty, w szachy, w kręgle i t. d., brać się do kart i t. d., zu einem Spiele schreiten, ein Spiel anheben. Iść na pałasze, na szpady, na pistolety, brać się na siebie do pałaszów i t. d., auf einander mit dem Pallasch u. s. w. losgehen, losschlagen. Nie przestaią spotkania, na pałasze idą. *Dmoch. Jl.* 2, 108. – Iść w zakład, iść z kim o co, zakładać się o co, wdawać się o co, grać o lepszą, eine Wette, einen Wettstreit eingehen, sich einlassen. I z nią o sztukę iść się ia podyimę, I karanie, przegram-li, iakie każe, przyimę. *Otw. Ow.* 215. – §. Iść wodą, płynąć, zu Wasser gehen, schiffen, schwimmen. Szkuty do Gdańska idą. Morzem iak *idysz tak *idysz, dobrał się iednéy wyspy. *Leszcz. Cl.* 39. płynąc a płynąc). – Krew idzie, = ciecze, Blut kommt. Krew iść nie chciała. *Teat.* 31 *b*, 52. das Blut wollte nicht kommen, nicht fließen. Krew mu z nosa idzie, es blutet ihm die Nase. Deszcz, grad, śnieg idzie, zaczyna ciągle padać, es fängt an anhaltend zu regnen, zu hageln, zu schneyen. Deszcz szedł, ciągle padał, es regnete anhaltend. Duże ustawicznie szły a szły przez całe lato. *Biel. Kr.* 369. Począwszy od wiosny, aż przez wszystkie lato, ustawicznie deszcz szedł. *ib.* 80. *Podobnież:* Nie mogli się wrócić do brzegu, bo morze szło, a burzyło się na nie. *W. Jon.* 1, 13. im daléy, tym bardziéy burzyło się. *Bibl. Gd.* es wurde immer ungestümer. Z murów strzelba gęsta szła na obegnańce, aby ich z blanków spędzić. *Biel.* 81. Idzie płaca, żołd. *Cn. Th.* ciągle dochodzi, die Löhnung bleibt nicht aus. Z prowincyi tych służba sułtanowi ustawicznie idzie. *Paszk. Dz.* 107. Pracy moiéy ten koniec, aby sławie bozkiéy było dobrze, aby iego służba szła, i chwała się iego rozszerzyła. *Sk. Kaz.* 470. aby nie ustała, owszem postępowała, daß der Gottesdienst guten Fortgang hätte. – Idzie co, n. p. zegar, nie stoi, w ruchu iest, die Uhr geht. *W hucie:* piec idzie, gdy w piecu ruda topnieie; przeciwnie stoi, gdy w nim ognia niemasz, gdy ruda nie topnieie. *Os. Zel.* 80. Pisarze rudni donoszą, ile tygodni piec idzie albo stoi. *Os. Zel.* 62. Nasze piece rzadko dłużéy nad 40 tygodni idą; przytrafiło się iednak, że niektóre szły dłużey. *ib.* 44. der hohe Ofen geht, er feyert nicht. Nie miał iako swego kupna obwarować, ponieważ sądy nie szły. *Warg. Wal.* 30. nie odprawiały się. es wurde kein Gericht gehalten. – Iść, kierunek mieć, obroconym bydź, podawać się położeniem, wychodzić dokąd, wohin gehen, gerichtet seyn. Z prawéy strony idą drzwi do pokoiów panny Teresy, z lewéy do generała. *Teat.* 48, 6. Że Francya wszystka na północ idzie, prędka bywa zima. *Warg. Cez.* 83. Widać tam rożne pagorki, które idą do morza. *Boter* 245. ciągną się). Droga ta idzie do Warszawy, = prowadzi, wiedzie. – Wino w głowę idzie. *Teat.* 7, 56. biie do głowy, der Wein steigt in den Kopf. Nie śmiał pić napoiów, które idą w głowę. *Gorn. Dw.* 350. – W oczy co idzie, w oczy wpada, biie, es fällt oder springt in die Augen. Szukać przykładów nie trzeba; same historye idą w oczy. *Birk. Zyg.* 21. – §. Iść, z szczególną uwagą na przybliżanie, zbliżanie, = przychodzić, *venire*, kommen. Ale też iuż idzie. *Teat.* 30 *b*, 68. Patrzcieno, iak nam dostatki same do rąk idą. *Teat.* 20 *b*, 206. Za czasem wszystko idzie, wiek wszystko przynosi. *Min. Ryt.* 4, 66. Idę spać; sen mi na oczy nie idzie, Myślę i mówię o piękney Filidzie. *Zab.* 14, 129. Z oczu wiele idzie do serca. *Karnk. Kat.* 108. Ku tobie rano z hymnami A w wieczor idziem z prośbami. *Groch. W.* 51. – Iść, nadchodzić, następować, kommen, herbey kommen, im Anzuge seyn. Koniec idzie wszem rzeczom, samemu człowieku. *Groch. W.* 308. Wiek idący, i co teraz stoi Spólnym was prosi głosem, Ci się chcą w wolności rodzić, a ci umierać. *Bardz. Luk.* 119. Wierz mi, żeć idzie godzina, kiedy ani na téy tu górze, ani w Ieruzalem będziecie boga chwalić. *Sekl. Jan.* 4. – §. Iść, o monecie, kursować, bieżeć, vom Gelde, gehen, im Curse seyn, circuliren. Ieśliby taler szedł po zł. 5, toby czerwony złoty iść miał po zł. 5.

Grod. Dis. F 4 *b.* Taler aby nie szedł, ieno po półzłotego nowey monety. *Star. Mon. A* 3. Czerwony złoty szedł groszy 14. *Czack. Pr.* 128. Bankowe cedułki szły zamiast pieniędzy. *Pam.* 84, 749. Był gotów płacić srebrem, albo pieniędzmi na ten czas idącemi. *Szczerb. Sax.* 80. kurs maiącemi). *Podobnież:* Idzie po temu zboże, ś przedaią. *Cn. Th.* Zapłata każdéy rzeczy podług czasu idzie, raz drożey, drugi raz taniey. *Gorn. Sen.* 427. Ustawiono prawa o zabicie, aby głowa za głowę szła. *Biel. Sw.* 3. żeby życie życiem płacić). *Fig.* iść, płacić, walor mieć, uchodzić, znaczyć, ważyć. angehen, hingehen, mitgehen, passiren, gelten. Nie chcieli, żeby w tym iść miała iaka wymowka. *Gor. Sen.* 537. Widzę, że u tych rozboyników żadne nie idą wywody. *Pot. Arg.* 198. Mogłaby im ta racya iść, gdyby dusza bez ciała żyć nie mogła. *Sak. Dusz.* 149. Nic pomału ich to obruszało, że im ten dowód nie szedł. *Zrn. Pst.* 3, 668. Ale mu ta wymówka, ani dowody nie szły. *Gorn. Dw.* 110. Brat na brata powstaie, sąsiad na sąsiada, Płazem idą bezprawia, bo rząd słabo włada. *Zab.* 10, 299. für genossen hingehen. Wydzierstwa i nabycie zdradzieckie w ofiarę bogu nie idą. *Krom.* 320. nie godzą się). – §. Iść, wieść się dobrze lub źle, zdarzać się, udawać się, powodzić się, (gut oder schlecht) gehen, (guten oder schlechten) Erfolg haben, von Statten gehen. A coż? iak się udało? iak interes idzie? *Teat.* 48 *b*, 83. Widzę, że nie źle rzecz idzie. *ib.* 31. 84. W Hiszpanii źle rzeczy szły. *Sk. Dz.* 729. Gniewa się, iż rzeczy źle idą. *Kras. Pod.* 2, 53. To, gdy mu nie szło, iął grozić, potym i bić. *Gorn. Dw.* 283. Chciał żyć spokoynie, co mu iednak iść nie mogło. *Warg. Cez. d.* 3. Nie zna w swéy pracy szczęścia mistrz uczony, I umieiętność iakoś mu nie idzie. *P. Kchan. Jer.* 294. nie kleí mu się). Nasze fabryki żelazne tak dobrze idą, iak zagraniczne. *Os. Zel.* 59. Wszystko w ten czas piękną szło robotą, Gdy rząd swóy sprawowała bogoboyność z cnotą. *Zab.* 6, 175. *Min.*, *Rs.* сходиться, сойдеться. Nie szła mu sztuka, którą chciał wyprawić nad nią. *P. Kchan. Orl.* 1, 53. Dawny to fortel, ale nie zawsze idzie. *Budn. Ap.* 109. W hucie, iak poznać, ieśli piece są dobre, czy ogień w nich dobrze idzie? *Torz. Szk.* 115. Z płomienia naywięcéy wnoszą kuźniacy iak piec idzie, czyli iak ruda w piecu topi się. *Os. Rud.* 260. wie der hohe Ofen geht, wie es mit ihm steht. Czytaiąc odpuść, gdzie słabo mowa idzie *Sk. Dz.* 245. gdzie upada, gdzie się wlecze, wo die Rede schleppend wird). Pustelnik się go pyta: iakże świat idzie? izali się bardzo nie odmienił? *Zab.* 6, 353. co się tam dzieie na świecie, iak się tam wiedzie). Co się mamy o rządach frasować? niech sobie rządy tak idą, iak idą. *Boh. Kom.* 5, 254. niech sobie będą, iak chcą). Przepraszam, u nas inaczéy rzeczy idą. *Boh. Kom.* 4, 101. inaczéy się odprawuią, inaczéy się maią). – §. Iść, postępować, sprawować się, trzymać się czego w postępowaniu. gehen wonach, sich halten, verfahren, handeln, sich verhalten. Idę porządkiem alfabetu szlacheckich imion w dziele moim. *Nies.* 1. Iść czym, trzymać się czego w sprawowaniu się, einen Weg des Verhaltens einschlagen. Kochałem honor, nigdy nie szedłem podłością. *Teat.* 25, 82. Iść prawdą a bogiem, niech się dąsa kto chce, bogu i sumnieniu swemu dogadzać. *Dambr.* 554. Prośbą iść, niżli gwałtem wolał, *precibus uti. Zebr. Ow.* 158. Bóg mi świadkiem, że prawdą, a nie fałszem idę. *Zimor. Siel.* 247. Dobrze iść miarą, co nie ma miary w sobie, ale gwałtownie idzie, trwać nie może, *Gorn. Wl. C.* 4. Idąc z wami zgodą, w Sycylii mieszkała. *Ustrz. Tr.* 39. zgody pilnuiąc). Iak napaścią zemną idziesz! *Teat.* 17 *c*, 5. napastliwie, gwałtownie się obchodzisz). Witold obraził się do Krzyżaków, że z nim nieszczérze szli. *Biel.* 234. Iść dzierżawą, arendą, dzierżawami, arendami, *obierać się dzierżawieniem, arendowaniem, sich mit Güterpachten abgeben. Nie kupuie wcale gruntu, ale idzie na arendę. *N. Pam.* 22, 91. lub arendą). – §. Iść na kogo, nachodzić, zachodzić nań, następować, nacierać, napastować, auf einen losgehen *propr. et fig.* Idźmy z ochotą na nieprzyiaciela, Kto w bogu ufa, śmierci się nie boi. *Kras. W. Chy.* 55. Kto idzie na niedźwiedzia, łóżko według staréy Nagotuy przypowieści, kto na dzika, mary. *Zegl. Ad.* 117. Iść na kogo pieniędzmi, praktykami, sztuką, dołki pod kim kopać, sztuki zażyć. *Cn. Th.* 239. *cf.* kusić się o kogo). Cesarz, obaczywszy, iż nań sztuką szedł, odmówił. *Bud. Ap.* 91. Kto może wszystkie sztuki wyliczyć, któremi chłopi na białogłowy idą. *Gorn. Dw.* 286. Iść za łby *ob.* łeb. Iść za pasy *ob.* pas. Iść na udry *ob.* udry. – §. Idzie co, n. p. intrata, na kogo, albo komu, przychodzi mu, przypada, die Einnahme, die Einkünfte gehen auf einen, kommen ihm zu, gehören ihm. Winy tey połowica sądowi, a połowica aktorowi iść ma. *Vol. Leg.* 3, 54., *Cro.* to me ide = to mi się należy, to mi służy). Wszystkim tym mistrzom płaca idzie z intraty kollegium. *Star. Dw.* 17. Od tego wszystkiego, cokolwiek cła daią, to wszystko idzie na intratę do meczetu. *ib.* 16. Idzie mi tyle z maiętności, przychodzi mi tyle. *Cn. Th.* 240. tyli mam dochod, ich habe so viel Einkünfte. – §. Iść w co, coraz daléy postępować w czym, coraz większy postępek brać, posuwać się, zapędzać się, weiter gehen, hinauf rücken, fortschreiten, weiter kommen. Młody ten pan szedł z cnoty w cnotę. *Sk. Dz.* 724. Czym daléy człowiek idzie w lata, tym bardziéy umysł się iego wydoskonala. *Mon.* 76, 246. Wiek w lata idzie. *Teat.* 18, 45. Idę w lata, starzeię się. *Cn. Th.* 1064. Im daléy w lata idąc, czerpam w zrzódle doświadczenia, tym mniey sobie ufam. *Gaz. Nar.* 1, 185. Idzie co w górę, góruie, górę bierze, es steigt. Wszystkie nauki i kunszty, idąc w górę, iak po stopniach, między ludźmi, do wielkiéy doskonałości przyszły. *Mon.* 65, 374. Familiie iedne wysoko idą, drugie na dół *Birk. Ex.* 27. góruią, steigen in die Höhe, kommen empor, und andre fallen, sinken. Młody koń w pieniądze idzie, stary z pieniędzy wychodzi. *Cn. Ad.* 357., *Rys. Ad.* 40. coraz staie się droższym, coraz więcéy wart). Idzie *wzgórę cena, zboże, = drożeie. *Cn. Th.* 240. – §. Iść skąd, pochodzić skąd; wszczynać się skąd, początek mieć skąd, woher kommen, entstehen. Wielkie rzéki z małego idą zrzódła; wielkie drzewa z małego szczepu. *Lach. Kaz.* 1, 293. Iednemu z sukcessorów z niego idących, summę tę zostawił. *Teat.* 27 *c* 70. Gdyby kto grunt od rodziców idący i dziedziczny, drugiemu darował ... *Chel. Pr.* 65. Kapłaństwo i króléstwo z iednego źrzodła,

t. i. od boga idą. *Sk. Dz.* 523. Z twoiéy ręki boże idą woyny, klęski, zwycięztwa. *Birk. Chod.* 12. Zapach ambrozyi z iéy włosów rozpuszczonych idzie. *Jabł. Tel.* 538. wybucha). – §. Iść w co, wchodzić w co, składać co, należeć do czego, mit hinein gehen, dazu gehören. Idzie w liczbę co. *Cn. Th.* 240. Nie idzie to w liczbę, nie rachuię tego. *ib.* 503. W wiersz tragiczny nie mogą iść komiczne sprawy, ni w komiczny tragiczne. *Kor. Hor.* 7. – Iść w co, obracać się w co, przechodzić w co, przeistaczać się, przeobrażać się, worein übergehen, dazu werden, sich darein verwandeln. Ceix i Halcyone szli oba w ptaszki, *mutantur. Zebr. Ow.* 291. Iedni przed czasem schodzim, drudzy w sługi Idą przez długi. *Groch. W.* 563. staią się z panów sługami). Patrzcie, w co wasza idzie ziemia starodawna, Słabość ią z ręku roni, złość szarpie bezprawna. *Nar. Dz.* 1, 5. I dobra w niwecz idą, i intraty upadaią. *Kras. Pod.* 2, 52. Dąb od pioruna uderzony w trzaski drobne idzie. *Birk. Kant. B.* 3 *b.* spada się). Nie ten iest zdrowszy, który wiele iada; ale ów, który to w się bierze, co mu w sytość idzie, i tyle ile trawi. *Pilch. Sen. list.* 3, 372. Co Chrystus cierpiał, nam to idzie w pożytek. *Karnk. Kat.* 245. es kommt uns zu Gute. – Iść w zapomnienie, bydź powoli zapominanym, in die Vergessenheit kommen, vergessen werden. One staropolskie cnoty w zapomnienie idą. *Psalmod.* 78. Iść w smak, przypadać do gustu, einem schmecken, wohl schmecken, behagen, nach seinem Geschmacke seyn. Cudzołożnikowi ono kazanie nie idzie w smak, gdzie iego cudzołóstwa dotkną. *Biał. Post.* 294. Iść w posłuch, słuchanym bydź, Gehör finden *ob.* posłuch. Iść w pośmiewisko, w żarty, obracanym bydź w pośmiewisko, w żart, *ob.* pośmiewisko, żart. – Idzie to na szaleństwo, zarywa to sz leństwa, wychodzi na to, pochodzi na to, es kommt darauf hinaus. – §. Iść pod co, podpadać czemu, podlegać, pociągnionym bydź, worunter kommen, unterworfen seyn, unterliegen. Wszystko pod obrót czasów i fortuny idzie. *Min. Ryt.* 4, 80. Pod miecz iść te wszystkie maią, które do tego należały. *Past. Fid.* 153. – §. Iść do pewnego kresu, dochodzić, dociągnąć, rościągnąć się do, sięgnąć aż do, bis wohin gehen, reichen, sich erstrecken. Woda mi do pasa idzie *ob.* pas). Ziemica ta wzdłuż na 124 krokow szła, a wszerz na 180. *Warg. Cez.* 4. – Iść za co, uchodzić za co, mianym bydź, uważanym bydź, für etwas gelten, dafür passiren, gehalten werden. Ierozolima szła za naypiękniéysze miasto całego wschodu. *Ustrz. Kr.* 1, 272. – §. Iść, upływać, uchodzić, miiać, dahin gehen, vergehen, verfliessen. W tak słodkim życiu szły dni raptownie. *Kras. Dos.* 26. Długoż nam tego czekać? kto miléy nowiny Czeka, dni idą rokiem, miesiącem godziny. *Sim. Siel.* 60. dni staią mu się rokiem, cf. ciągnąć się, wlec się). – §. Iść za mąż, męża wziąć, w małżeństwo z mężem wstępować, o kobietach, cf. żenić się, einen Mann nehmen, heirathen (blos vom Frauenzimmer), *Sr.* 1. wudahwam so cf. wydanie, na wydaniu; *Vd.* vdati se, vdajati se, omoshiti se, obmoshiti se; *Crn.* moshim). Niewiasta, idąc za mąż, zaślubia sobie oraz wszystkie iego powinności. *Zab.* 16, 261. Grzeczny z niego chłopiec; i cóż? chcesz iść za niego? *Teat.* 17 *b*, 8. willst du ihn heirathen? Stradawszy męża, nie chciała iść za drugiego. *Bud. Ap.* 141. Zacnych książąt córką będąc, szłam w książęcy dom zacnę. *J. Kchan. Dz.* 66. ich heirathete in ein fürstliches Haus. – *Satyrycz.* Gdy ubogi idzie za bogatą (żeni się z bogatą, bierze bogatą), białogłowa poymuie męża, nie mąż żonę. *Petr. Ek.* 58. cf. mąż spodnicę nosi). – §. Iść, następować, gehen, folgen. Mówiłem dotąd o herbach kapituł; idą iuż herby woiewódzkie. *Nies.* 1, 97. Wszystko to pokazuie się z wyższych słów i z pozad idących. *Salin.* 5, 6., *ib.* 46. Wiersze te Łacińskie, tak idą w Polskim.. *Warg. Wal.* 306. tak brzmią, iak następuie, sie lauten, wie folget). Iedno idzie za drugim, iedno następuie po drugim. *Teat.* 20 *b*, 40. eins folgt dem andern, eins folgt nach dem andern. – Iść za kim, gonić, ścigać za kim, einem nachgehen, nachsetzen, ihm folgen, ihn verfolgen. Idzie pomsta za grzechem policzonym krokiem. *Pot. Arg.* 153. – Naśladować, trzymać się, einem nachfolgen, sich an ihn halten, ihm folgen. Uczniowie idą za przykładem mistrza. *Kłok. Turk.* 120. Turcy idą za nauką Mahometa. *Star. Dw.* 56. Koza za kozami idzie; za drugiemi idzie; mówi co i drudzy. *Cn. Ad.* 360. *imitatorum pecus).* Poddany idzie za pany. *ib.* 297. iaki pan, taki kram, albo sługa). Wielki świat idzie za modą. *Teat.* 23 *b*, 91. Za panowaniem ięzyk idzie. *Sk. Dz.* 10. stosuie się do dworu). Sam przeciw sobie nauczam, żywot za ięzykiem nie idzie. *ib.* 600., *Sr.* 1. pozcjehuju; *Vd.* nahajati, nastopuvati, nasleduvati, naperhajati, nadohajati, na tu, po tem, za tem gre kai drugega; *Cro.* szlediti (cf. śledzić); *Rs.* слѣдовать, послѣдовать, послѣдствовать; *Ec.* спослѣдствовати, вслѣдствовать, и пити за кѣмъ, послѣдовать кому. – §. Idzie co za czym, wywięzuie się z czego, iako wniosek z racyi, es folgt eins aus dem andern, es fliest daraus, es ergiebt sich, wie Folge und Grund; *Rs.* слѣдуетъ. Wiązanie rzeczy posobne, gdy co za czym idzie, *consequentia. Cn. Th.* 240. Gdyby iedno imię zamykało w sobie trzech, tedy szłoby zatym, że matka iednego, musiałaby bydź matką wszystkich trzech. *Boter* 4, 104. Ieśli słowo iest bóg, koniecznie to iść musi, iż iako ociec iest wieczny, tak też i syn iest wieczny. *Zrn. Post.* 27. – Iść za czym, iako skutek za przyczyną, es folgt eins aus dem andern, eins nach dem andern, wie Wirkung und Ursache. Za dobrym wychowaniem wiele dobrego idzie kościołowi bożemu. *Sk. Kaz.* 420. Daruy złoty pierścionek, a kto się zna na tym, Otrzymasz czego żądasz, bo to idzie za tym. *Burl. B.* 4. Urzędy za złotem i korupcyami idą. *Kłok. Turk.* 253. – §. Iść za czym, chodzić koło czego, ubiegać się za czym, wonach laufen, streben, trachten, ringen, ihm nacheilen, nachgehen. Idę ia za chlebem, za żołdem, za obrywką; kto dał, ten dał, by iedno dał. *Birk. Ex. H* 2. To szczęście, to iest dobro nasze, za tym idziem. *Groch. W.* 306. Idą za szczęściem, iak iaskołki za latem. *Klon. Wor.* 55. Gmin za szczęściem iść przywykły. *Nar. Hst.* 5, 284. – §. *Bezosob.* n. p. dopiero iéy na szesnasty rok idzie. *Teat.* 24, 110. *Czrt.* dopiero ona na szesnasty rok idzie, es geht mit ihr ins 16te Jahr; sie geht ins ...). – Idzie o co, gra idzie o co, es geht um etwas, es ist darum zu thun, das Spiel geht darum, es steht auf dem Spiele. Mam serce strapione; iutro idzie o całą moię substancyą. *Teat.*

Teat. 9, 56. O cóż wy się kłócicie, o co idzie? *ib.* 17, 83. Idzie im o rzecz. *Wad. Dan.* 27. Iakby mu o głowę, o nie wiem co, szło. *Cn. Ad.* 287. cf. iak bożego grobu tego broni). Potkano się z obu stron zapalczywie, Niemcom szło, aby łupy odbili; Litwie zaś, aby ich i sami siebie obronili. *Stryik.* 403. O nas samych gra idzie. *Star. Pob. B* 2. Rozumiemy, o coć gra idzie. *Biel.* 48. dokąd mierzysz, co zamierzasz). Poczęli bydź w trwodze, gdyż o nie gra szła. *ib.* 161. — §. Idzie się *zaimk.*, można iść, daie się iść, idą zwyczaynie, n. p. po twardey ziemi idzie się skorzey, niż po piasku. Tędy idzie się do Krakowa, **es geht sich, es läßt sich gehen; man geht.**

Pochodz. *iście*, **ście*. *ścieg; ścieszka*, *cf.* Bh. **cesta;** *doyść*, *doszły; nayść*, *naszły; nayde*, *nayduię*, *znayduię (cf. należć. leżć)*; *nadeyść*, *nadeszły; obeyść; obeyście*, *obeszły*, *obeszłość; odeyść*, *odeście*, *odeszły; poyść*, *poszły*, *poyście; podeyść*, *podeyście*, *podeszłość*, *podeszły*; *przeyść*, *przeyście*, *przeszły*, *przeszłość; przyiść*, *przyiście*, *przyszły*, *przyszłość; rozeyść*, *rozeyście*, *rozeszły; uyść*, *uyście*, *usta*, *usteczka (cf.* Lat. *ostia*, *os*), *ustka*, *ustny*, *ustowy; uszły; weyść*, *wniyść*, *weszły*, *weyście*, *wniyście; wyiść*, *wyiście*, *wyszły; zayść*, *zayście*, *zaszły; zeyść*, *zeyście. cf. soiusz* Ross. союзъ, coyзъ); *zeszły*, *zeszłość; wzeyść*, *wzniyść*, *wzeyście*, *wzeszły.* — §. 2) *szedł*, *szła*, *cf. szlad*, *ślad*, *oszlada*, *śledzić*, *cf. szlak*, *szlakować.*

ISCIC, - ił, - i. *cz. ndk.*, uiścić, zyścić *dk.*, *Bh.* **gistiti, zgistiti;** *Slo.* **gistim**, potwierdzać. zapewniać, *istym t. i. pewnym czynić, zaręczać **vergewissern, versichern, zusichern, bestätigen, verbürgen.** Iszczą cię o tym pisma. *Rey Psf. Kr* 4. Opowiadać im to święte miłosierdzie boga, a iścić ie pewnemi a istemi słowy od niego. *Rey Psf. U.* 5. Opowiedzieć nam rzeczył, iszcząc nas istotnie, iż to żadnego nie minie, kto wierzy weń. *ib. P p.* 2. Te obietnice iścił wszystkim. *ib. K.* 6. Wielkim zaklinaniem iszczą go sobie, aby o tym milczał. *Eraz. Jęz. D.* 8. Szedł król tam, gdzie bogu ofiary oddaią dobrzy chrześcianie; przymierze iści i przysięga na nie. *Chelch. Poprz. A.* 2. Ieśliby ieden drugiemu zastawił dobra, iszcząc dług i obiecuiąc go zapłacić na pewny czas... *Sax. Tyt.* 82. — §. Uskutecznić, dopełnić, uiszczać, **erfüllen, wahr machen.** Zaraz tedy niechay iści każdy, kto co obiecał. *Gorn. Sen.* 56. Ciebie wyznawam boże móy, ty iścisz me prośby. *J. Kchan. Ps.* 81. wysłuchasz, **du erhörst).** Nie będziesz krzywoprzysięgał, ale będziesz oddawał a iścił Panu przysięgi twoie. 1 *Leop. Math.* 5, 33., *Kucz. Kat.* 3, 66. Insza iest świadczyć, a insza iścić; kto iści w nas łaskę bożą, ten ią istotnie daie. *Hrbst. Odp. Ee* 5. Ci co pożyczaią, gdy im nie płacą a nie iszczą, tedy iuż nikomu potym nie wierzą. *Eraz. Jęz. O.* 4., *ob.* uiszczać się komu, **einem gerecht werden** : Iścić się komu, n. p. ieśliby się kredytorom nie chciał iścić, ani rękoymi pewnego stawić, sądy miały kredytorom pomodz. *Warg. Wal.* 207. — *Passiv.* iścić się, uskutecznić się, **wirklich werden;** *Rs.* сверши̑ться; *Eccl.* сбы́ться, сбыва́ться. Iakie niepoięte skutki iszczą się w buchaiących ogniem górach *Stas. Buff.* 171. — §. Iścić kogo, wyobrażać, naśladuiąc wyrażać, **einen nachahmen, ihn treffend nachmachen.** Małpy kochaią się w człowieku, i iszczą radę ludzie. *HaurSk.*325. cf. wyiścić (*dlst.* iskać, iszczą). ISCIE *adv. adj.* Isty, *Bh.* **gisté;** *Slo.* **iste;** *Bs.* istinom, istinito, za isto; *Dl.* gysztino; *Rg.* istinito, istinom, vistinu; *Crn.* bashti, arzi; *Sr.* 1. **wěstje, zawěstjo;** *Rs.* еи̑; zaiste, pewnie, niewątpliwie, **fürwahr, gewiß, sicherlich, sicher.** Gdyby pan móy był u tego proroka, iścieby go uzdrowił. *Leop.* 4 *Reg.* 5, 3. (pewnieby go uzdrowił. *Bibl. Gd.*). Nic iście nie iest poczciwie, ieśli nie sprawiedliwie. *Budn. Ap.* 117. Rzekł Iezus: wierzycie, iż wam to mogę uczynić? Odpowiedzieli: iście Panie! *W. Math.* 9, 28. (owszem Panie. *Bibl. Gd.*). Godzien ten iście bóstwa w niebie. *Otw. Ow.* 586. O chciałabym iście, By go tenże, co mnie, żegł ogień rzeczywiście. *ib.* 407. Cyrus państwo Iońskie, tedy iście szczęśliwe, zniszczył. *Kurc. Warg. praef.* b) iście, = wprawdzie, *quidem*, **zwar, freylich.** Godyć iście są zgotowane, ale którzy byli proszeni, nie godni. *Leop. Matth.* 22, 8. (weseleć wprawdzie iest gotowe. *Bibl. Gd.*). Każeć iście Pan Iezus oyca prosić, ale nie wyłączaiąc sam siebie, ani ducha świętego. *W. Post. Mn.* 232. Przyiaciele iście wierni; ale niepotrzebnie pilni, strwożyli cię. *Warg. Kurc.* 22. (2. ISCIE, - ia, *n.*, *Sr.* 1. **hitžo;** *Sr.* 2. **hische;** *Ec.* ше́ствїе, *subst. verbi* iść *qu. v.*). ISCIEC, *G.* iśca *albo* *istca, *m.*, isty, to iest, prawdziwy właściciel, **der rechte, wahre Eigenthümer;** (*Bh.* **gistec, gistce** rękoymia, dłużnik; *Rg* istaz *filius legitimus*; *Rs.* истецъ, истинкъ powód, skarżyciel). Gdy kto rzecz znalezioną u kogo kupi, a iściec się o tym dowie, tedy maią wrócone bydź pieniądze, a iścizna oddana. *Haur Sk.* 232. gdy zaś kto co znaydzie, a iśca nie słychać... *ib.* — §. 2) istny, prawdziwy wierzyciel, kredytor. *Sax. Porz.* 70. **der (wahre) Gläubiger.** Lepiéy bydź iścem, niźli dłużnikiem. *Petr. Et.* 2, 6. Są iścowie, tym mamy oddawać powinne długi *Zrn. Psf* 2, 434. Za poratowaniem przyiaciół, mógł dług zapłacić, iścowi dosyć uczynić. *Petr. Pol.* 70. Miasto obowiązało się iścom lichwę płacić, ażby długi popłaciło. *Petr. Ek.* 33. 3) istny dłużnik, **der wirkliche Schuldner;** *Bh.* **gistec gest dlužnjk ten, genž rukogemstwjm placenj gistj.** Iściec znaczy w dawnym prawniczym Polskim ięzyku dłużnika. *Czack. Pr.* 2, 152. Iściec zaprzał się długu. *Tarn. Ust.* 88. Pożyczaiący nazywa się wierzyciel; ten zaś, który z pożyczki korzysta dłużnikiem albo istcem nazywa się. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 245. Każdemu stanowi długów swych na istcu i na potomkach iego dochodzić wolno. *Stat. Lit.* 261. Ktoby na imieniu dług miał pierwey urzędownie zapisany, póki ieszcze było nie przedano, a milczałby po przedaży trzy lata, takowy nie ma na tym imieniu długu patrzyć, ale na istcu swych pieniędzy szukać. Wszakże ieśliby wierzyciel dawności takowey nie omieszkał, tedy ten, co będzie w dzierżeniu, zapłacić ma, a sam tych pieniędzy doiskiwać się na istcu. *Stat. Lit.* 260. Rękoymia powinien temu zadosyć czynić, co sam iściec uczynić miał. *Sax. Art.* 23. 4) iściec, pryncypał, od którego co istnie albo rzeczywiście pochodzi, prawdziwy zastawca, przedawca, **der wahre Autor, von dem etwas herrührt, der wahre Verkäufer, Versetzer.** Iściec albo obrońca nie ten iest, który dowodzi, iż rzecz ona pierwey iego była, a teraz iest moia; ale ten iest prawdziwym iścem, do którego się

ciągnę o rzeczy przedane albo darowane, których u mnie kto inny dochodzi. *Szczerb. Sax.* 277. Iesliby kto, maiąc od kogo zastawę, w większéy summie komu inszemu zastawił, a dziedzic summę przed prawem położył, rzecz swoię ma wziąć; a ten, który nad cudzą rzecz większą summę dał, na istcu sobie tego niech patrzy, coby nad wspomnioną summę dał. *Stat. Lit.* 268. Ktoby komu imienie przedał, a potym toż komu inszemu przedał, tedy ten co pierwéy kupił ma to odzierżeć, a ten, który poślednieý kupił, ma pieniędzy swych na istcu patrzyć. *Stat. Lit.* 257. Zaprowadził wskrzeszonego Piotra, ś. Stanisław do króla, mówiąc: oto masz samego istca, którému tę wieś zapłaciłem. *Skarg. Zyw.* 1, 287. Zyd gdzieby kościelne rzeczy kupił albo w zastawę wziął, a nie mógł istca mieć, tedy ma bydź osądzon iako złodziéy. *Sax. Porz.* 33. Ktoby zaś dowiódł, że kradzioną rzecz kupił, ieśli nie istcem, tedy litkupniki ... *Sax. Art.* 29. Poimany na świeżym uczynku z rzeczą kradzioną, do iśca się brać nie może, t. i. żadnego człowieka obwinić nie może, aby onę rzecz od niego miał mieć. *Szczerb. Sax.* 171. - 4 b) iściec, *Bh.* gistec, warownik, zastępca, ewiktor. *Cn. Th.* der Gewährsmann. Iesliby się kto brał o iaką rzecz na żyda, biorąc go sobie za iśca, tedy go żyd inaczéy zastąpić nie może, ażby prawo odmienił. *Szczerb. Sax.* 535. Rzecz sprawował przez istca. *Tarn. Ust.* 36. Zamiast istca zastaw dał. *Gal. C w.* 2, 109. 5) iściec testamentu, *s* wykonywacz, exekutor, der Testamentsvollzieher. Kazimierz W. istcą abo opiekunem testamentu Iana Strzeleckiego przełożył. *Krom.* 366. *executionem commisit*). Iadwiga namieniła w testamencie istćmi woli swéy ostatecznéy Iana Tęczyńskiego i Piotra biskupa. *ib.* 430. *executores.* 6) iściec, *s* świadek, der Zeuge. Księżyć iściec na niebie niepłonny. *J. Kchan. Ps.* 132. Oto niewinność spraw mych iściec znakomity Bierze pukle z z wiernego dyamentu bity. *Zab.* 3, 400. *Nar. not.* świadek u *Kochan.* IŚCIZNA, - y, *ż.*, ista prawda, rzetelność, die Wirklichkeit, Realität, Wahrheit; *Ross.* истина, истинна. Fałszywe miewasz omamienia, gdy ślepo nie iścizny, lecz się imasz cienia. *Toł. Saut.* 14. - §. własność, das Eigenthum. Każdy swoiéy iścizny iest własnym panem. *Haur Sk.* 252. Gdy kto rzecz znalezioną u kogo kupi, a iściec się o tym dowie, tedy maią wrócone bydź pieniądze, a iścizna oddana. *Haur Sk.* 232. - §. summa główna. *Cn. Th.* das Capital, das Hauptgeld, der Hauptstuhl; *Bh.* gistina; *Vd.* glauni imetik, kapital). Iścizny ledwie zapłaci połowicę. 1 *Leop. Syr.* 29, 8. Iścizna, ani zakład, nie był odpuszczony. *Papr. Kot. T.* 3. IŚCOWY, - a, - e, od iśca, *ob.* iściec (*Rs.* истцовый powodowy, skarżycielowy).

ISIORA *herb*, tarcza wzdłuż przedzielona: po lewéy stronie krzyż: nad nim gwiazda; po prawéy sępie skrzydło. Nad helmem sępie skrzydło. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

ISKAĆ, - ał, iska *et* iszcze *cz. ndk.*, *§. szukać, suchen; *Vd.* jiskati, jishat, jiszhem; *Crn.* iskati, ishem, yskati, yshem; *Rg.* iskatti, izifkivati (iskatti, isctem *postulare*); *Cro.* izkati, ischem, zizkavati; *Bs.* iskati; *Ross.* искать, ищу (*Rs.* искъ indagacya, розыскъ inkwizycya); *Pers* giüsten *cf. etymologice* szukać). Szedł zgubionego pierścienia *hiskać. *Papr. Gn.* 1191. - §. w szczególn. szukać wszy, wszy wybierać, wszy bić, lausen; *Bh.* wiskati; *Crn.* ushûjem). Zimie przy piecu drzymie, a lecie na słoniu Przeciąga się, poziewa, isz ze wszy na błoniu. *Klon. Wor.* 33. Konteut, iakby go bocian nosem iskał *Jabł. Ez.* 15. krzywi się). Iszcząc stara żona letniego męża, czarne włosy mu z głowy wybierała. *Ezop.* 77. ISKAĆ SIĘ *recipr.*, sich lausen; *Rg.* iskat se, pûghjatise). Gdy baby się na słońcu iszczą, muisi włóczą, Panny całuią, pewnie deszcze świat opłóczą. *Pot. Jow.* 206.

Pochodz. *doiskać*, *doiskiwać*, *przeiskać*, *wyiskać*.

ISKRA, *SKRA, - y, *ż.*, ISKIERKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* giskra, giskricka; *Slo.* giskra, iskra, giskricka; *Sr.* 1. schkra, schkriczka, zkreczka, zkreczizka; *Sr.* 2. schkriza, schkrizka; *Hg.* szikra, szikraiska; *Cro.* izkra, iszkra, iszkricza, izkricza, kreszanka, kresznicza, kreszalka; *Crn.* iskra, iskrèza; *Vd.* jiskra, iskra, sherjau; *Rg.* iskra, izkriza; *Bs.* iskra, iskrriça: *Rs.* искра, искорка; *Ec.* искорка, искрица; naymnieysza część ognia, lub iego początkiem lub też cząstka oddzieloną, wypryskuiąca, *propr. et fig.* der Funken, das Fünkchen. Iskra rzecz iest mała, ale gdy na suchą rzecz trafi, miasta wielkie gubi. A tak iskrę, wnetże skoro się ukaże, gasić potrzeba, aby dom wszystek nie zginął. *Skarg. Zyw.* 2, 214. Iskra elektryczna. *Scheidt* 10. der electrische Funken. Szablą na dowód ognistey miłości, iskry pod prog kochanki moiéy sypać będę. *Teat.* 32 *b*, 63., *ob.* krzesać). Teraz moię i twoię zgubę widzisz iaśnie, Zła iskra i dom spali i sama zagaśnie. *Karp.* 1, 188. Siarki dotknione małą *skrą prędko wymiatuią mury. *P. Kch. Orl.* 1, 271. Ztąd się *skry wypierzchnione miecą, Ztąd kule i kamienie porywane lecą. *Tward. Wł.* 126. Z małéy iskierki czasem wielki płomień. *Hipp.* 27. Mała iskierka wielkie pożogi wznieca. *Cn. Ad.* 467., *Slo.* z maleg iskri mnohokrát welki oheň sa strhol albo z maléj iskri častokrát welki oheň powstal, cf. z małéy chmury wielki deszcz). W żagwi *skrę chować. *Oczk. Przym.* 8. cf. węża w zanadrzu chować). Namacał go po skrach. *Rys. Ad.* 44. doszedł kłębka po nici). W które serce raz iskierka miłości wpadnie, iuż tam sprosna myśl i nikczemność nie może popasać. *Gorn. Dw.* 289. Tylko iskierki cnot daie nam natura, które ieśli się nie poddymaią, gasną. *Skarg. Kaz.* 420. Ieśli iaka iskierka iest mądrości w tobie. *Birk. Kant. B* 4 *b.* cf. krztyna). Ten człowiek nie miał zupełnéy wiary w sobie, iedno małą iskierkę. *Rey Pst S. s.* 6. Uwiadomiony król o rebellii, postanowił ią przygasić w samey iskrze. *Nar. Hst.* 4, 78. *in herba* w samych początkach, in der Wurzel. 2) *botan.* iskierki, iaskierki, *ob.* gwiazdeczki, gawęda, dymieniczne ziele. ISKRAWY *ob.* Iskrzaty. ISKROBITNY, - a, - e, iskry wydaiący, funkenschlagend. Wrąpodkow iskrobitnych po bruku łoskoty, A tu krętych na osi kół sztabistych grzmoty. *Zab.* 9, 365. *Fysym.* *ISKRODMY, - a, - e, ogniem tchnący. *Dudz.* 19. funkensprühend. Iskrodme zwierzę. *Petr. Hor.* 2. *C* 3 *b.* t. i. chimera, ktoréy z gęby iskry padaią. ISKRZATY, ISKRAWY, ISKRZĄCY, ISKRZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, iskry rzucaiący, pełen iskier, Funken werfend, sprühend funkelnd; *Boh.* giskrnatý; cf. *Ross.* искрь, искренній szczéry, uprzeymy; *Cro.* iszkèrni, blisnyi; *Ec.* искренній *proximus*); *Rs.* искристый. Pięknieć

się koron dyamenty żarzą, Drogie iskrzysto rozciskaiąc blaski. *Mon.* 71, 74. Więcéy oświeci iedno słońce nieba, Niż kiedy tysiąc gwiazd iskrzysto wzniydzie. *ib.* 71, 548. W koło wylewy dymu na owę i na tę Snuiąc się, rozpuszczały płomienie iskrzate, *Przyb. Milt.* 202. iskrzysty. *Cn. Th.* Gdy iskrzaty ogień nagle się poiawi, Suche strzechy lepianek wieyskich z trzaskiem trawi. *Przyb. Luz.* 82. Oczy iskrzaste kotów. *Sak. Pr.* 34., *ob.* iaskrawy). Picie tam maią z muszcza na kształt miodowego Na poyrzeniu iskrawe. *Paszk. Dz.* 125. ISKRZYĆ, *SKRZYĆ, - ył, y, *cz. ndk.*, *Bh.* giſkriti, giſkrjm, giſkrjwam; *Slo.* giſkrjm ſe; *Hg.* szikrázom; *Crn.* iskrim se, skręti, miglàm (cf. migać); *Vd* jiskrati, jiskruvati; *Cro.* kreszim, izkrimsze, kresszimsze; *Rag.* sjèzzati; *Ross.* сверкнуть, сверкать; *Ec.* искрюся, искроиспущаю, огнесвѣтитися; błyszczeć czym, mit etwas funkeln, blitzen. Stalney blaskiem iskrzyć broni. *Hul. Ow.* 223. Te oczęta ogniem skrzące. *Teat.* 55 *b*, 34. cf. iaskrawe). ISKRZYĆ SIĘ *recipr.*, iskry z siebie rzucać, *propr. et fig.* funkeln, Funken werfen. Iskrzą się im we łbie oczy. *Stas. Num.* 1, 133. Oczy im się *skrzą, gdyby kotowi. *Teat.* 55 *b*, 26. cf. iaskrawy). Odwaga i męztwo skrzyło się w iego oczach *Stas. Num.* 2, 50. Z radości prałatowi oczy się iskrzyły, Gdy taką liczbę wiernych przyiacioł zoczyły. *Węg. Org.* 5. W bolach oczu i w iskrzeniu lub w miganiu się przed niemi, piiawek używaią. *Perz. Cyr.* 2, 131. Dla nas się niebo iskrzy, i ziemia zieleni. *Węg. List.* 9. Przygaszona na Szląsku domowa woyna zaczęła się iskrzyć w saméy Polszcze. *Nar. Hst.* 3, 359. Wino Szampańskie iskrzyło się w kieliszkach. *Węg. Mar.* 1, 262. ISKRZYK, - a, *m.*, *pyrites*, krzemień od ognia iskrzącego się nazwany, albowiem bardzo wiele ma w sobie cząstek ognistych. *Ład. H. N.* 60. der Feuerstein, Kieselstein. *N. Pam.* 6, 318., *Cro.* sivecz; *Sr.* 1. kjeſadnik; *Rs.* колчеданъ. - §. kamień drogi, karbunkuł, der Karfunkel. *Sienn.* 328. ale iskrzyk też iest wrzód zapalisty. *ib. wykł.* pierwszy go tłumacz węglikiem nazwał. *ib. Rej.*

Pochodz. *wyiskrzyć*, *zjskrzyć*, *krzemień*, *krzesić*; *cf. kra.*

*ISPAŚ *ob.* *Spaś.

*ISPINA, - y, *ż.*, n. p. Upusty stawowe chrostem gibkim, ispiną albo młodocianą dębiną opleść. *Haur Sk.* 146.

IST, ISTY, - a, - e, - o *adv.*, pewny, niewątpliwy, gewiß, nicht zweifelhaft *Bh.* giſtý; *Slo.* iſtí; *Sr.* 1. wěſtě, wjeſcżi; *Sr.* 2. wěſti; *Bs.* isti, ighjer, istiniti; *Rg.* istin, istinjt; *Hg.* ez, az *ob.* iest). Tam dopiero możesz bydź ist o wieczerzy, ieśli się na objedzie dobrze sprawisz. *W. Post. W.* 2, 282. Ieśli się tak modlisz, możesz bydź ist tego, że wysłuchan będziesz. *ib.* 264. Bądź ist téy pocieszliwéy nowiny, iakobyś ią w uszy swoie słyszał. *Rey Post. Tt* 4. Chocia mnie oczyma widzieć nie będziecie, iednak bądźcie tego iści, iż ia zawzdy z wami będę. *ib. N.* 6., *Rey Zw.* 5 *b.* Cośmy kolwiek postanowili z wami, to pewno a isto bądź. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 13, 38. Myśli ludzkie boiaźliwe i nieiiste są. 1 *Leop. Sap.* 9, 14. niepewne. 3 *Leop.*). Proś iakiego znaku, abyś był ist od pana o wysłuchaniu swoim. *Rey Post. H.* 8. Stóymy przy tym i bądźmy iści, że wszystko tak będzie. *Rey Apoc.* 73. Przez zmartwychwstanie Chrystusowe stališmy się iści naszego zbawienia. *W. Post. W.* 326. Ieżeli się tak sprawuiecie, możecie bydź isto, że wielkiéy pociechy od boga dostaniecie. *W. Post. W.* 320. Za istą wam prawdę powiadam. *Leop. Matth.* 8, 10. Przysiężcie mi, że się z nami łaskawie będziecie obchodzić, i daycie mi tego isty znak. *Leop. Joz.* 2, 12. (znak pewny. *Bibl. Gd.*). Iuż isty a pewny dowód tego mamy. *Sax. Post.* 23. To ista iest (rzecz), że im córek naszych nie możemy dadź. *Leop. Judic.* 21, 18. das ist eine ausgemachte Sache. - 2) Isty, *isterny, ten isty on isty, = tenże sam, eben derselbe, der nämliche; *Slo.* ten iſtí; *Vd.* tisti, testi, teisti, letisti, teloulen sam, *Cro.* izti, izta, izto, iszti; *Rg. et Sla.* isti; *Bs.* isti; *Ital.* istesso, stesso; *Ross.* истый cf. *Lat.* is, iste ipse). Nie dobrze zgoła ten isty Krancyusz i tego dowodzi. *Krom.* 11. Rzekł Iezus: wstań! natychmiast stał się zdrowym on isty człowiek. *Leop. Joan.* 5, 9. Pokazuiąc rany i blizny, utwierdził Iezus swoie zmartwychwstanie w tymże istym ciele. *W. Post. Mn.* 204. Przysiągłby każdy, że to ten isty. *Pot. Arg.* 79. Poręcznicy swych szkod na imieniu tego, po kim ręczyli, posyskują; a ieśliby ten isty na gardło skazany, za poręką będąc, powodową stronę o śmierć przyprawił, tedy poręcznicy sami gardłem będą karani. *Stat. Lit.* 368. Ta ista rzecz *Ec.* истовина, такаяже вещь. - §. To w istéy prawdzie inaczéy się ma. *Gorn. Dw.* 75. t. i. w saméy czystéy prawdzie). Isty łotr, = wierutny; Isty błazen, cały błazen cf. *czysty). Gdzie się z ziemi o wschodzie słońca mgła pokazuie, pewna rzecz iest, iż tam niegłęboko woda ista *Cresc.* 27. prawdziwa woda. 3) isty, = ten, dieser, der. Łokietek, królem możnym i sławnym będąc, pewna ista, iżby u mordercy Witensa, córki swemu synowi za żonę nie wziął. *Stryik.* 341. to pewna).

ISTLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, istotny, rzeczywisty, in der That, wirklich Szukaliście z nim pokoiu, oto go istliwie macie. *Jabł. Tel.* 152. ISTNĄĆ, - ął, istnie *niiak. ndk.*, bytność mieć, exystować, existiren, vorhanden seyn, da seyn; *Rs.* веществовать, существовать. Naywyższa moc i władza istnie w narodzie. *Przestr.* 11. ISTNOŚĆ, IESTNOŚĆ, - ści, *ż.*, bytność, byt, exystencya, das Daseyn; *Bh.* bytoſt, bytnoſt, bytidlnoſt. *Slo.* bitnoſt; *Cro.* jesztvo, bichye, bitje; *Rs.* существо, сущность; *Ec.* осуществїе. cf. *Hg.* istenség = bóstwo); *Rg.* bivstvo, succjanstvo). Nim istność wzięły światów miliony Tyś ie w przedwiecznym umyśle policzył. *Kniaź. Poez.* 258. Uważał narod ten seym, iako epokę odrodzenia się, a na prawodawców swoich, iak na tworców nowéy istności Polski poglądał. *Ust. Konst.* 1, 192. - 2) istność, ISTOTA, - y, *ż.*, natura czyli przyrodzenie rzeczy exystuiącéy, das Wesen, die Natur eines Dinges; *Slo.* bitnoſt, podſtata; *Sr.* 1. ſubſtancza, wobſtahtznoſcż; *Vd.* lastnust, pripruſt; *Cro.* szobsztvo; *Ec.* естество, природа, истинность; *Rs.* вещественность, вещество. Żelazo w ogień włożone rozpali się, i chociaż nie traci istności swéy, bo przecię żelazem iest, iednak zda się, iakoby ogień był. *Karnk. Kat.* 97. Bóg ieden iest w istności; iednak w tym iednym bóstwie są trzy osoby spół-istne. *Kat. Gd.* 55. Aryusz isteſtwo abo istność w bóstwie dzielił. *Skarg. Dz.* 143. Essencya bóstwa, to iest, istność. *Rey Ap.* 68. Istność i

przyrodzenie za iednę rzecz kładzie. *Farn.* 65. **Iſtność** chleba, abo wina po poświęceniu w sakramencie, nie zostaie się. *Karnk. Kat.* 181. Chryſtus bóg ieſt z iſtności oyca zrodzony przed wiekiem, Tenże z iſtności matki ſtał się też człowiekiem. *Groch. W.* 22. Niechayże się ciało rozsypie w proch, pierwszego początku swego iſtotę. *Psalmod.* 101. - §. 2) iſtota, *s* grunt rzeczy, sama rzecz, **das Weſentliche einer Sache.** Często co złe z pozoru, dobre ieſt w iſtocie. *Kras. Bay.* 98. **es iſt weſentlich gut, im Grunde wirklich gut.** Czy tak myślisz w iſtocie? rozumiem, że nie mówisz tego z serca. *Teat.* 20 *b*, 210. W samey iſtocie, *s* w samey rzeczy, **in der That.** Zoſtaw mi choć ten sen drogi, kiedy odmawiasz iſtoty. *Teat.* 54, 89. Powiem ci iſtotę liſtu iego, *s* treść, **das Weſentliche.** Wyciągnąć z zioła iſtotę iego, *s* duch iego, **den Geiſt, die Kraft ausziehen.** Z korzenia tego może bydź tym sposobem iſtność abo dusza wyciągniona. *Syr.* 280. iſtność wyciągnioną alchymiści *quintam essentiam* zowią. *ib.* 532. *3) *Bh.* **giſtota**, *certitudo*, *cautio*, *satisdatio*, **die Gewißheit, Bürgſchaft, Sicherſtellung, Verſicherung.** Rękoiemſtwo, kiedy kto ręczy o doſtanie prawa, to w prawie iſtotą albo gwarem zowią. *Szczerb. Sax.* 355. Gwar albo iſtotę opiekuni za białegłowy obiecać powinni.. *ib.* 164. *et* 25. Fant, zakład, zaſtawa, iſtota. *Sax. Rej.* - *NB.* we wszyſtkich innych dyalektach *certitudo*, *veracitas*, *verum*, n. p. *Rg.* iſtinós, iſtinitos; *Bs. et Sla.* iſtina; *Cro.* isztina, isztinoszt; *Dal.* isztinoszt; *Hg.* igazság; *Rs.* истина, истинна, извѣстность; *Ec.* благоизвѣстность, *Sr.* 1. **wěſtoſcż.** Daliście na się cyrografy i mocne iſtoty. *Rey Poſt. Qq.* 4. zapisy, szuldbryfy). Weź liſt iſtoty twoiey, a napisz 80. *Rey Poſt. Kk.* 1., *Leop. Luc.* 16, 7. Dobra sierocińskie opiekunowie powinni pod pewną iſtotą *sub certa hypotheca et satisdatione* sprawować. *Groi. Obr.* 15. - *§. maiętność, maiątek, **das Habe, das Vermögen.** Dam wszyſtkę iſtotę miaſta tego w ręce nieprzyiaciół. 1 *Leop. Jer.* 20, 5. maiętność 5 *Leop.*) *ib.* 1 *Ezdr.* 1, 6. - §. 4) iſtność, iſtota, *s* rzecz bytność maiąca, **ein Ding,** *ens. Cn. Th.* 255. Wszyſtko o czym ludzie myśleć mogą, nazwiymy iſtnością. *Kpcz. Gr.* 3, 6. Iſtność w swey mocy bez ciała bydź może, Bo iſtność, masz właśnie zwać, co ieſt, choć nie widzisz. *Rey Wiz.* 112. Iſtota niezłożona lub proſta, którey pierwiaſtki nie są ieszcze wiadome. *Mier. Mſk.* Żadna materya nie nie szczeie; iſtoty od nicości odległość ieſt nieskończona. *Zab.* 11, 196. Wszyſtko nam zdać się musi cieniem lub iſtotą. *Przyb. Milt.* 57. *ISTNOSTNY. *Smotr. Lam.* 95. *et* 99., *ob.* ieſteſtwienny. ISTNY, - a, - e, - ie *adv.*, zawieraiący coś rzetelnego, bytność maiącego, **etwas weſentliches enthaltend.** Wszyſtko o czym ludzie myśleć i mówić mogą, nazwiymy iſtnością, a ztąd wszelki wyraz zowię się iſtnym. *Kpcz. Gr.* 3, 6. Kwas z roślin odłączony, w kształcie krysztalowym, nazywa się solą iſtną *sal essentialis*. *Kruml. Chy.* 117. - §. 2) rzetelny, prawdziwy, **wahr, wirklich, weſentlich**; *Sor.* 1. **wobſtahtżnowé**; *Bs.* iſtinit, acto ne pomamkaje; *Cro.* isztinit, isztinzki, szobsztvèn; *Sla.* iſtinit; *Rg.* iſtin, iſtini, iſtinit, iſtinik, iſtinom, u iſtinu (cf. *Hg.* iſten *s* bóg; iſteni *s* bozki); *Ross.* истинный, истиненъ (истинствовати prawdę mówić, szczérym bydź); вещественный, извѣстный; *Ec.* истовый, истовые. исто, сый (рече богъ къ Моисею: азъ есмь сый); благоизвѣстный, истинно, сущо, вѣдѣ, извѣстно, подлинно, воистинну, поистиннѣ (*cf.* iſty). Szatan rzekł; i zamyślony kształt za iſtny uda, I kogoż nie oszuka zdradziecka obłuda? *Przyb. Milt.* 96. Iſtną prawdę bez larwy poſtrzegam. *Teatr* 46 *d*, 16. Ho co to! to iſtna prawda. *Teatr* 8 *b*, 81. Pies Ezopowy rzecz iſtną dla cienia z pyſka upuścił. *Mon.* 70, 289. Nayczyſtsze dusze, bez naymnieyszey ſkazy, Mogą się samych bogów zwać iſtne obrazy. *Hor. sat.* 81. Malarze, gdy obraz z obrazu malują, a żywey twarzy nie widzą, od samey rzeczy iſtney prędko odſtępują. *Skarg. Zyw.* 1, 13. ISTOCZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, uiſtoczyć *dk.* (cf. przeiſtoczyć), tworzyć, formować, kształcić, iſtotę dawać, **ſchaffen, erſchaffen, bilden.** Bóg pierwszy materyą różnym kształtem odział, Zrobiwszy w iſtoczeniu martwych rzeczy podział, A rzeczom żywym różne ſtopnie życia nadał. *Przyb. Milt.* 158. Bóg wszyſtkim, które chce, rzeczom dać może bytność i uiſtoczenie. *Mon.* 71, 413. Mnożą się zwierzęta, iſtocząc w sobie ieſteſtwa z mnieyszemi przymioty. *Przeſtr.* 5. Szabla kraie rozpościera, Ale pióro ie iſtoczy, Moc dzierży, wzmacnia, zabiera, Lecz rozum otwarza oczy. *Kras. Liſt.* 2, 48. (*ISTORYA *ob.* Hiſtorya). *ISTOŚĆ, - ści, *ż.*, pewność, iſtota, rzetelność, **die Wirklichkeit, Gewißheit.** *Hrk. Odp.* 0. 6 *b*. ISTOTA *ob.* Iſtność. ISTOTNY, - a, - e, ISTOTNIE *adv.*, *Bh.* **giſtotný, podſtatný**; *Rs.* существенный, естественный; do iſtoty rzeczy należący, **weſentlich.** Co ieſt cząſtką wyobrażenia ogólnego, ieſt iſtotną cząſtką rzeczy, bez którey nie może się mieścić pod tym gatunkiem. *Cyank. Log.* 103. Siły duszy człowieczey iſtotnie się różniące. *Smotr Lam.* 96. W porządku rzeczy od iſtotnie potrzebnych zaczynać należy. *Kras. Podſt.* 1, 24. Iſtotne imię, *s* *Iſtotimię *Tr.* rzeczownik *Kpcz.*; *Subſtantivum*; iſtotnik, imię iſtotne, rzeczownik. *Mon.* 80, 155. - §. 2) w samey iſtocie tak będący, prawdziwy, **wahr, wirklich.** *Arithm.* ilości iſtotne, *reales. Alg. Nar.* 208. Wymacał iſtotną przyczynę. Iſtotna to prawda. *Tr.* Przy pracy iſtotnie szczęśliwy. *Teatr* 52, 29. Gdyby to było iſtotnie! *Teatr* 47 *c*, 4. S. Ian iſtotnie prorokiem był. *Sekl. Mar.* 11. krom pochyby *not.*). Iſtotnie a pewnie się tego dowiedział. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 4, 33. - *§. Iſtotny liſt, liſt *iſtoty, iſtotą, cyrograf, **eine Schuldverſchreibung;** Brali cyrografy a iſtotne liſty. *Rey Poſt. R. r.* 2. ISTY *ob.* Iſt. (ISTYK *ob.* Styk. *ISZ *ob.* Iż). 1) ISZCZĘ *ob.* Iścić. 2) ISZCZĘ, iſkam, *ob.* Iſkać.

I U.

IUBILAT, - a, *m.*, prałat, który się dosłużył emerytury, **ein jubilirter Prälat.** Godnością iubilata srodze naieżony. Niedzielny kaznodzieia wrzeszczy iak szalony. *Węg. liſt.* 3. Po śmierci nie znać, która głowa iubilata, a która proſtego brata. *Comp. Med.* 706. - §. Tyle pieniędzy w karty przegrał! trafił on widzę na iubilatów. *Teat.* 55 *e*, 6. na ćwików, **erfahrne Spieler,**

Sonnet). IUBILEUSZ, - u, *m.*, Słowo Iubileusz żydowskie iest; jobel w żydowskim wykłada się rog skopowy, ponieważ ona trąba, ktorą opowiadano przyszły rok miłościwy, była z rogu skopowego. *Hrbst. odp. A a a* 8 *b.* Miłościwe lato, abo iubileusz, Bonifacyusz VIII R. 1300 ustawił obchodzić. *Str.ik* 328. das Jubiläum. Iubileusz iest odpust zupełny, wielkie przywileie nadane sobie od papieża maiący. Teraz co lat dwadzieścia pięć zwykł się odprawować. *Kras. Zb.* 1, 417. cf. święty rok, *Rg.* veliko prosctègne; *Rs.* юбилей. IUBILEUSZOWY, - a, - e, od iubileuszu, Jubel=, Jubeljahrs=.

IUBILER, - a, *m.*, *lat. med.* iocalarius, *Gall.* Jouaillier, *Bh.* jubilír; *Vd.* jubelirar, dragokamenjar, koraudar; *Crn.* tósar; *Cro.* biszernik, biszerotersecz, gyungyar; *Rg* biseroznanaz; *Rs.* алмазникъ *Ec.* бисерникъ, der Juwelier, kamienie drogie oprawuiący i niemi handluiący; n. p. Wypadł kamień z swéy folgi, lecz temu poradzi, Ieśli cały, znowu go iubiler osadzi. *Pot. Pocz.* 544. - *Fig.* Znam się na miłości, byłem ia swego wieku w téy sztuce iubilerem. *Teatr* 21, 56. maystrem, ćwikiem, ein Meister worin, ein Erfahrner.

IUCHA, IUSZYCA, - y, *ż.*, Iuszka *zdrb.*, *Bh.* gícha, gisska; *Sr.* 1. juschka; *Sr.* 2. jucha; *Vd.* juha, polivka, shupa, mezhilu, zhorba, sok (cf. *Vd.* jushje = odmięcz; jug = wiatr południowy); *Crn.* juha, zhòrba, plundra; *Cro.* júha; *Sla.* júha, csorba; *Rg.* júha, jusciza; *Bs.* juha, insciça; *Rs.* уха, ушица, ушка, жижа; *Ec.* юха, ухà, жижа, жижица, ужица; *Lat.* ius, iusculum, cf. succus; *Sax. Jnf.* Juche, Jüche, *Ger.* Gauche, Jauche). - *§. polewka, sos, sok, Suppe, Brühe, Sauce, Saft. Mięsa w różnych iuchach przyprawione. *Oczk. Prz.* 423. Polewki albo iuchy z kur pożywać z żółtkiem iaiecznym. *Spicz.* 185. Przyprawne iuchy zachować na inszy czas. *Petr. Wod.* 43. Pieczonego mięsa iuszyca. *Sak. Pr.* 164. Gęś w czarnéy iusze uwarzona. *Pot. Jow.* 129. Iucha albo sok z gruszek. *Cresc.* 388. - §. *dziś z pogardą* krew, posoka, otok, verächtlich: Blut, Eiter, Gauche. Takem zbił Bartka, że aż się iuchą oblał. *Teat.* 54 *c, i i.* Każdy zaprawić szablę w iusze pogańskiéy życzy. *Leszcz. Class.* 79. Nieprzyiaciel z wielką swoią szkodą porażony, A Pontus iuchą sciekł zmieniony. *ib.* 18. Mustego nie tracą; ale go włożą w moździerz, tłuką i wiercą tak długo, aż się i kości i mięso w iuchę obrócą. *Klok. Turk.* 136. t. i. w miazgę, sie stampfen ihn zu einem Brey. - §. *Vitup.* psia iucha *ob.* psi. - §. Podéyrzanych w karności i swoiéy *iusze trzymał. *Warg. Cez.* 61. w ryzie, w rygorze, im Zaume halten, in guter Zucht. - §. Rzadko dobry, kto skusi żołnierskiéy iuchy. *Alb. n. W.* 4. żołnierskiego chleba, stanu). IUCHOWATY, - a, - e, n. p. iuchowata, a nieznośnego smrodu surowica, zaczęła się sączyć z części zaognionéy. *Perz. Cyr.* 1, 118. ropowata, eiterig; *Bh.* gichowatý *iurulentus ob.* iuszny.
Pochodz. *iuszyć, rozjuszać, zajuszać, rozjuszony, zajuszony.*

IUCHTA, - y, *ż.*, *Bh.* juchta, guchta; *Vd.* juhtovina, juhtina; *Rs.* юфть; skorka barania lub cielęca czerwono farbowana. *Włod.* der Juchten (Juften). *Falib. Dis. F.* 3., *Pam.* 83, 614 *et* 675. IUCHTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, wyiuchtować *dk.*, skórę na iuchtę zaprawiać, Juchten gerben. *Tr.* b) *fig.* skórę komu łoić, garbować, einen durchgerben, durchprügeln. *Tr.* IUCHTOWY, - a, - e, z iuchty, Juchten=. Włożył iuchtowe na nogi bóty. *Zab.* 15, 46., *Rs.* юфтяный; *Bh* guchtowý.

IUCZNY, - a, - e, (cf. iuki), *Bh.* saumarský; *Vd.* tovoren, teshonoshen), = tłomokowy. *Cn. Th.* uiuczony. *Dudz.* 40. Saum=. Koń iuczny, ein Saumthier, Packpferd, Saumpferd. *Bh.* Saumar, *Crn.* musha, tovorneske koju; *Vd.* tovorski konj, klusa; *Rg.* sehsâna); *Turc.* juklii-at. *Czart. Mscr.*, *ob.* iukowy. IUCZYĆ *cz. ndk.*, oiuczyć, uiuczyć *dk.*, iuki wkładać, iukami obładować, mit dem Saumsattel belegen, säumen, bepacken; *Vd.* tovoriti; *Cro.* tovòrim; *Rs.* вьючить, вьючу. Gdy osła ciężarem od krzyża do grzywy uiuczą, spuszcza uszy.. *Hor. sat.* 121. Wielka moc wielbłądów zbożem uiuczonych. *Nar. Tac.* 2, 305. IUCZYCIEL, - a, *m.*, ładownik iuków, *Vd.* tovornik, shamar, tovorni barantaus, kobilzhar.

IUDA, - y, *m.*, imię patryarchy starozakonnego, syna Iakóbowego, skąd imię ziemi *judowskiéy, lub iak Polacy napsowawszy słowa, mówią, żydowskiéy. *Sekl.* 5. der Patriarch Juda. *Prov.* Symona święto i Iudy, Nabawi cię pewnéy grudy. *Cn. Ad.* 112. (cf. Spyta cię Luty, ieśli masz bóty). IUDASZ, - a, *m.*, imię męzkie, ein Mannsnahme, Judas. Iudasz Iskaryota Pana swego zdradził *Kras. Zb.* 1, 417., *Bh.* Gidaš, Gidášek, *Sr.* 2. Judasch; *Rs.* Іуда. Ztąd: Iudasz: łakomy zdrayca, z łakomstwa wszystkiego się dopuszczaiący, ein Judas, ein habsüchtiger Verräther, der aus Geldgeitz alles zu thun fähig ist. I międzу apostoły były Iudasze. *Teatr* 43 *c,* 148. i w kapicy wełna). Tym Iudaszom przewodnikiem była do przedaży oyczyzny przeklęta mamona. *Birk. Exorb. B* 3. Był ieden lichwiarz i skępiec tak straszny, Żebyś rozumiał, że był Iudasz własny, To iest, żeby był przedał pana boga, Taka w nim była żądza złota sroga. *Jabł. Ez.* 46. Kto dyamenty darował, był pewny wygranéy, Sam Iudasz został kanonizowany. *Zab.* 13, 250. *Nar.* Kto z ludźmi nieszczérze, Iudaszem go witay. *Klon. Wor. praef.* Pocałowanie braterskie częstokroć iest pocałowaniem Iudasza. *N. Pam* 16, 28, Bruderkuß, Judaskuß. - W trzynastéy liczbie Iudasza się boią. *Kras. Podst.* 1, 298. Wyganianie Iudasza, *Smotr. El.* 39. Oćiec roskochany, syna, rudego Iudasza, szafrańcem zowie. *Zab.* 13, 64. IUDASZOWY, - a, - e, IUDASZOWSKI, - a, - ie, Judas=. Żydzi z Iudaszowskiemi brodami. *Teat.* 33, 81. rude). Czeka go Iudaszowskie myto. *Psalmod.* 33. zguba). Ieślibym to złamał, niechay będę ucześnikiem Iudaszowym. *Szczerb. Sax.* 337. niech mi na dobre nie wyidzie). Co za Iudaszowski postępek. *Teatr* 36, 54. zdradziecki, verrätherisch. Iudaszowskie pocałowanie. *Zegl. Ad.* 106. ein Judaskuß. - Iudaszowe drzewo *ob.* Iarzębina leśna. - Iudaszowe ucho, gatunek trzęsidła, *tremella auricula. Kluk Dykc.* 3, 121. das Judasohr. *IUDOWINA, - y, *m.*, żydowina, cf. żyd, ein Jude. Te iudowiny, którzy się wrócili z więzienia. *Budn.* 3 *Ezdr.* 6, 28. (*IUDYCYE, - yy, *plur.*; *Calendaria*, kalendarz, minucye, iudycye. *Mącz.*). - - IUDZKI, - a, - ie, 1) od

prowincyi *Judaea*, Jüdäisch. Od Roboama zaczął się ów długi podział Iudzkich i Izraelskich królów. *Zał. Test.* 204. Könige von Juda und Israel. - *§. *Iudzki, *Iudowski, żydowski, jüdisch. Ziemia Iudowska; takby ią właśnie przyszło zwać od Iudy patryarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowski miasto *iudowski*, a lud téy ziemi zowią żydami, co mieli zwać iudami, iak insze ięzyki. *Sekl.* 5. Ian ś. na puszczy Iudzkiéy mieszkał. *Biał. Post.* 34. Antyochus wielkie spustoszenie uczynił królestwu iudzkiemu. *Skarg. Kaz.* 5. Ziemia iudzka. *Skarg. Żyw.* 1, 176. IUDZTWO, - a, *n.*, żydostwo, das Judenthum, państwo żydowskie, das jüdische Reich. Ieruzalem, które iest w Iudztwie. *Leop. Ezdr.* 1, 2. Iuż się wali Ieruzalem a Iudstwo upadło. *ib. Jes.* 3, 8. (Iuda się wali. *Bibl. Gd.*).

IUGO *indcl.*, u maytków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przyprawione. *Mag. Msk.* das Holz am Ende des zweyzackigen Ankers.

IUIUBA, - y, *ż.* *Łac. iuiuba*, krzewik mierny tarniowaty, którego iagody wchodzą w lekarstwa. *Dykc. Med.* 2, 707. *Rhamnus zizyphus Linn.* iuiubowe drzewo. *Urzęd.* 350., *Bh.* iujuby; *Bs.* cicimak, der Brustbeerbaum. - §. iuiuba, iuiubowa iagoda, owoc tego krzewu, czerwienieie doyrzewaiąc, i ma smak łagodny. *Dykc. Med.* 2, 707. die Brustbeere. Sliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1033.

IUKI, - ów, *plur.* (cf. *Bh.* gho = iarzmo, = *Ger.* Joch, *lat.* iugum), *Turc.* Juk, torby skórzane, które się z sprzętami kładą na konia iucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Packsattel, der Saumsattel, die Saumtaschen; *Crn.* tovor, klęshtra; *Vd.* hoprug, tovornu sedlu, tovor *Cro.* tòvor; *Bs.* samár; *Rs.* вьюкъ. Ułożył w iuki, co miał na doręczu pieniędzy. *Kłok. Turk.* 29. IUKOWY, - a, - e, iuczny, od iuków, Saum=, Saumsattel=. Bydło iukowe *bête de somme*. *Jak. Art.* 2, 313. t. i. koń abo muł, na którego pakuią się obłogi. *ib.* 3, 294. *ob.* iuczyć, naiuczyć, oiuczyć, poiuczyć.

IULEP, - u, *m.*, IULEPEK, - pka, - u, *m.*, *dem.*, **ilop*, **ulep*, **ulepek*, *Crn.* julép; *Rg. et Dl.* gilep; *Cro.* julip; *Arab.* giuleb, *Gr.* ζυλαπιον, *Lat.* iulepus, iulapipium, *Ital.* giuleppe, *Gall. et Angl.* julep; der Julepp, kształt medykamentu wewnętrznego cieknącego bardzo czystego przeźroczystego, farbą i smakiem przyiemnego. *Krup.* 5, 259. Iulepy mieszaią się z wodek, syropów i soków. *Kluk Rośl.* 2, 274. Iulep fiołkowy. *Urzęd.* 511. Kozacy często gorzałki miasto iulepu biorą. *Hipp.* 6. *Ilop. *Pot. Zac.* 165. *Iulipek posilaiący aptekarski. *Haur Sk.* 445. Rzecz tę można za *ulep abo konfekt zażywać *Haur Sk.* 300. Muchy do *ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

IULIACKI, IULIACEŃSKI, - a, - ie, n. p. Xięstwo Iuliackie w cyrkule Westfalskim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. das Herzogthum Jülich. IULIAKA, - i, *ż.*, stolica księstwa Iuliaceńskiego. *Dykc. Geogr.* 1, 313. die Stadt Jülich.

IULIANA, IULITA, IULICHNA, - y, *ż.*, imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia Wc Pana Iulichna? *Teat.* 30 *b*, 15. Gdy się w stan małżeński zabierasz, Iulitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* IULUSIA *zdrbn.*, Julchen. Iulusia odemnie piękniéysza. *Teat.* 30 *b*, 26. Moia kochaneczko, moia Iulusiu. *ib.* 24, 97.

IULIUSZ, - a, *m.*, Włoski Iuliusz, poczwórny grosz, licząc w koronat 40 groszy; licząc 50 będzie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Julier, eine Italiänische Münze, ein Vier= oder Fünf=Groschenstück. Srebrna dragma Rzymska bez mała iak teraz Iuliusz. *Summar A* 4. IULIUSZOWY rok, = 365 1/4 dni. *Lęsk.* 2, 33. das Julianische Jahr.

IUN ryba *ob.* Wiun.

IUNACKI, - a, - ie, od iunaka; *§. młodociany, od mołoyca, jugendlich. *Flos aetatis* iunackiéy prawéy statości wiek. *Mącz.* - *§. mężny, bohatyrski, tapfer, heldenmüthig; *Vd.* junazhen, junazhki, junaken, serzhen, serzhliu, velkoserzhen; *Crn.* junashkè; *Cro.* junachki, viteski; *Rg.* iunaacki; *Bs.* junacki, vitescki). Piersiami swemi iunackiemi nieprzyiacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. - §. fanfaroński, eisenfresserisch, bramarbassisch. Iunacka wystawność. *Fred. Ad.* 44. Wysmukłe z iunacka opasanie. *ib.* Iunackich zażywali expressyy w spokoynym osobliwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. IUNACZYĆ, - ył, - y, *§. *cz. ndk.*, do męstwa pobudzać, anfeuern, anspornen zum Muth und zur Tapferkeit; *Vd.* vjunazhiti, naserzhiti, poserzhiti). Obieżdżaiąc swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę *iónaczy. *Chrość. Fars.* 493. IUNACZYĆ się *recipr.*, *a) zaostrzać w sobie męstwo, seinen Muth reitzen, sich selbst erhitzen, anfeuern; *Ross.* ụподбодриваться. Widziałem twych kompanów, wszyscy nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą mężną się iunacząc. *Min. Ryt.* 2, 247. b) iunaczyć się, *et* IUNACZYĆ *neutr.*, iunaka stroić, odgrażać się, strasznym się okazywać, śmiałkować, bunczuczyć się, fanfaronować, renommiren, bramarbasiren, den Helden machen, dräuen, schnauben, pochen, den Eisenfresser machen. On szumiał, iunaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby zręczniéy strach pokryć, przeto się iunaczy. *Zabł. Amf.* 17. Obadwa się iunaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 33, 23., *ib.* 43 *c*, 76. odgrażaią się, odkazuią się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, iunacząc się, cały ich ród w pień wyplenić. *Ossol. Bay.* 1. W pokoiu dobrze radzą, na woynie iunaczą. *Pot. Pocz.* 374. tchórzami są, sind sie Hasen.

IUNAK, *IONAK, - a, *m.*, IUNACZEK, - czka, *m. zdrbn.*, *Bh.* ginoch, gonák, gonacek *iuuenis*; antiqui Romani *Junis* pro iuuenis generosus; *Pers.* gevon = młody, cf. *Germ.* jung cf. *Pol.* iuniec; *Bh.* ginochstwj *iuuentus*; *Cro.* junachtvo, od dvadeszet petoga do dvayszet i oszmoga leta =, od 25 do 28 roku); mołoiec, młody czerstwy chłop abo żołnierz, ein junger rüstiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeźwy ionak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z woyskiem poszedł szukać Dawida i iunaków iego. *Budn.* 1 *Sam.* 24, 2. (mężów iego. *Bibl. Gd.* David sammt seinen Männern Luth.). Posłano do książęcia Ostrogskiego, aby był pogotowiu z swemi iunaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 283. - b) iunak z Tatarskiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerskich częsta bywa wzmianka, nazwanoby po Polsku siedmią iunakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüstiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o

miły synu wielkiego iunaka. *Jabł. Tel.* 154. Ten nie iunak, kto z śmiercią nie chwyta się żwawie. *Bardz. Luk.* 12., *Vd.* junak, jenak = bohatyr, szermierz; *Crn.* junàk = bohater; jenâk = obrzym; *Sla.* junák; *Rg.* junak *haeros*; *Cro.* junak *heros*, *miles*; *Bs.* junák, *vites strenuus*). - §. *naganne*: = śmiałek, śmielec, ſtałogryz, językiem szermuie, grożno się odkazuie a tchorzem podszyty, fanfaron, ein Eiſenfreſſer, Renommiſt, Bramarbas. (Iunak) oſtro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Wąs ową fozą nową Bałłabańſką, Jeśli chce brody, niechay ma Katańſką. *Kochow.* 60. Szumny iunak zasadza sławy pozyſkanie na mocnym fordymencie i grubym kaftanie. *Mon.* 67, 67. Iunacy, co w kącie szablą wiatry kroią, pierzchliwość swoię, powierzchowną zuchwałością i haydamackim ſtroiem nadſtawiaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 287. Dumną teraz opisze iónaków poſtać, i prawtym miannie Ich różne fechty, które wywieraią W rozmowach albo gdy się napiiaią, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Liczą, a bóg wie, że częſtokroć drugi Woyny nie widział. *Opal. Poet.* 7. Śmiać się potrzeba z trefnéy brawaryi, Z hardych słów i zbyt płonnéy fantazyi, Kiedy się czyni bohatyrem w boiu, Ze miąższo gada, a coś mieni w ſtroiu. *ib.* 8. Ieſt to ieden z tych iunaków na urząd, z tych żwawców krésami pokrytych, których naymilsze wyrazy są: sciąć, rozsiekać, rozpłatać; którzy nie więcéy skrupułu maią do zabicia człowieka, iak do wypicia ſklanki wina. *Teatr* 36 *b*, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce bydź iunakiem. *Kras. Bay.* 116. Przywiedźmy do posłuszeńſtwa tego młodego iunaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi iunaczkowie. *Mon.* 70, 732. (*ob.* delia, deliiunak); *Crn.* arga; *Vd.* lenjazh, slaboserzhnik, arga; *Ross.* янька, драчу́нъ, драчъ.

IUNAKIERYA, - yi, *ż.*, IUNACTWO, - a, *n.*, fanfaronada, ieſt to lub odkazywanie się chełpliwe uczynienia, lub też możności czynienia rzeczy iakiéy, bądź ta możność iſtotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eiſenfreſſerey, Bramarbaſſerey, Prahlerey mit Heldenmuth und Heldenthat; śmiałkowanie *qu. v.*, *Crn.* junashtvu *vis roboris* czoło bohatyrów; *Vd.* junakoſt, junaknoſt, velkoserzhnoſt; *Cro.* junachtvo, hrabrenoszt *ſtrenuitas*, *fortitudo*; *Rg.* junáctvo, delinſtvo *praeclarum facinus*). Chcąc okazkę swoiéy uczynić iunakieryi, przytłumili w sobie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi ſtrzelić? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z takim, któryby się twoiéy lękał iunakieryi? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 375. (IUNATY, - ów, *plur.*, gatunek futra, eine Art Pelzwerk. *Ld.*). IUŃCZYK, - a, *m.*, *herb*, dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. IUNIEC, - ńca, *m.*, IUNCZYK, - a, *m.*, młody byk, ein junger Stier; *Bh. et Slo.* gunec; *Vd.* junz, junzhék, junzhik, *f.* jeniza, juniza, kraviza; *Crn.* junz, junis, *f.* juniza; *Cro.* junëcz, telecz, junchecz, *f.* junicza, telicza; *Rg.* jûnaz, jûne, *f.* junizza, *vitula lacte depulsa* cf. iałowira); *Bs.* june, junaç, juncicch, juniça, jaloviça, teliça; *Ec.* юнецъ, юница; *Lat.* iunix *iuuencus*; *Hg.* iinö). Lat szkotſkich drugi ſtopień ieſt iuńców albo iałowiąt. *Cresc.* 686. Chyżo ſkoczy iuniec wyprzężony Z iarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Iarzmo kładzie na iuńca nieugłaſkanego. *Groch. W.* 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się ku iałowkom iuńca przypuszczać. *Cresc.* 549. Iunczyk. *Zebr. Ow.* 278., *Sr.* 1. wołolcz, wołolcżk. IUNOSZA *herb*, baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafbock im rothen Felde; *Ec.* юноша, юноша, юношка młodzian). Herb Barana zowią Iunoszą, że rycerz owego herbu, idąc po swoię oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyiacioł, z pocztem swoim pogromił ich. A *Junosza* po Mazowiecku znaczy po naszemu *pana młodego*. *Papr. Gn.* 1097. im Maſoviſchen Dialekte bedeutet Iunosza den Bräutigam. *Prov.* Iunosza, ogień w dom wnasza. *Rys. Ad.* 18. cf. *Bh.* ginoch *iuuenis*; *Ec.* юностъ *iuuentus*, юношескїй *iuuenilis*; юношествовати, младымъ бытъ.

IUNO bogini, sioſtra i małżonka Iowisza, *Crn.* Slavina.

IUNY, gatunek ryb *ob.* Wiun.

IUPA, - y, *ż.*, IUPKA, IUPECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, die Jope; *Sr.* 2. jopa; *Sr.* 1. mapka; *Crn.* jôpa, jopèza; *Vd.* joppa, jopeza, jopiza, janka, oplezhek; *Bh.* jupice, kytle, kytlice; *Rs.* юбка, юбочка, cf. *Germ.* Juppe, Jepe, *lat. med.* iupa, gipo, iappa etc., *Angl.* gippo, jub, iumb, *Gall.* jupe, jupon, *Ital.* giubba, giubbone, gabbano, *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba), korset, kamizelka białogłowſka, das Corſet, ciasnocha. *Ern.* 537. Iupeczka wcięta. *Teatr* 36 *c*, 34. Żona moia nieodbitą miała potrzebę iupki, *Mon.* 66, 124. Moia żona kupiła iupkę dla siebie. *ib.* 68, 124. Ze wszyſtkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą iupki, a białki kontusze. *Nar. Dz.* 3, 164. IUPCZYNA, - y, *ż.*, nienaylepsza iupa, eine elende Jope. Pani Macieiowa w leciuchnéy iupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaź Poez.* 3, 116.

*IUPIN, - a, *m.*, rubasznie: dobry Iowisz, n. p. Grzmotay sobie iak chcesz przewładny Iupinie, Ia nie zblednieię od ſtrachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

IUR *ob.* Iuryſta.

IURACHA *herb*, iedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

IURAŚ, - ia, *m.*, *demin. nom.* Ierzy, Görgel, Georgchen. IURGA, *zgrubiałe* = Ierzy, n. p. Ten hultay Iurga, zaręczył się z iakąś Magdą. *Teatr* 30 *c*, 11.

IURGIELT, - u, *m.*, z *Niem.* das Jahrgeld, die Penſion, der Jahrgehalt, cf. obrok); *Hg.* yargalas; *Vd.* plazhilu, obdershba, shivitek, mesda); płaca roczna. *Wlod.* Miał Macieiowſki około siebie zacne i uczone ludzie, wielkiemi iurgielty wzywaiąc ie. *Gorn. Dw.* 3. Król mu iurgielt na każdy rok do swéy śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 332. er ſetzte ihm eine Penſion aus. Kazał krol, by dawano płat i iurgielt wszyſtkim, co miaſta ſtrzegli. *Budn.* 3 *Ezdr* 4, 56. (żołd *Bibl. Gd.*). Ławnikom ma bydź iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytaiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarſtwa swego omieszkiwaiąc. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię. *Kras. Pod.* 2, 56. Móy brat służy na wsi za iurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo doſtarczy. *Teat.* 19 *b*, 35. Na iurgielcie u kogo bydź. *ib.* 19, 85. Poſtąpić komu iurgielt. *Baz. Sk.* 413. Fałszywie mi

iurgielty albo naymy zadawaią: wiedźcie, żem miał tak od duchownych, iako i od świeckich panow iurgieltów nie mało; alem ie potracił wszystkie. *Orzech. Qu.* 55. *Fig.* Że obżercy żołądek sobie psuią, iurgielt to pewny za grzech. *Oczk. Prz.* 31. nagroda, zapłata, IURGIELTNIK, - a, *m.*, pensyonista, który od kogo iurgielt bierze, obrocznik, der einen Jahrgehalt bekommt, ein Pensionist. Dał się przekupić Eszynes w Macedonii, i powrocił iurgieltnikiem Filippa. *Nag. Fil.* 236. Przyszedłem do Xiędza Kanclerza sługą, iuż królewskim iurgieltnikiem będąc. *Gorn. Dz.* 133. IURGIELTNY, IURGIELTOWY, - a, - e, od iurgieltu, iurgielt biorący, płatny, Jahrgehalt=, Pension=, pensionirt. Prokurator iurgieltny. *Ex.* 50.

IURNOŚĆ, - ści, *ż.*, skłonność do nieczystoty, cielesności, wszeteczność. *Włod.* die Geilheit; *Boh.* wilnost, chlipnost; *Sr.* 1. zcjełwosćj, zwolozarstwo, zwolozkownosćj; *Vd.* hotlivost, shelje, nazhistost; *Crn.* hotlivost; *Rs.* похоть, похотливость, сладострастїе. Ziele to często iedzone, czyni skłonność ku iurności. *Sienn.* 62. Wieprze dzicy bardzo są waleczni, czasu iurności. *Sienn.* 271. IURNY, IURLIWY, *IURZNY, - a, - e, (cf. iędrny, *etym.* iądro), IURNIE *adverb.*, psotliwy, wszeteczny, lubieżny, do cielesności skłonny, geil; *Bh.* wilný, chlipný; *Slo.* chlipný, smilný; *Sor.* 1. zcjełwé, zwolozarski, zwolozné; *Crn.* hotliv; *Vd.* nazhist, hotliu, nezhist, nasladen; *Ross.* похотливый, сладострастный cf. *Rs. vulg.* юрить, заюрить śpieszyć się). Iurny kozieł. *Zab.* 14, 278. cap iurliwy. *Hor.* 2, 103. *Min.*, *Mon.* 70, 295. Stali się iako buynemi końmi a iurnemi. *Radz. Jer.* 5, 8. *Lasciuus* rozpustny, *iurzny. *Mącz. Procaciter* wszetecznie, *iurznie, rozpustnie. *ib.* Iurnym być, *Bh.* chlipěti (*Crn.* hotęti, hozhem, hôtshem, *de mulis*, *coitum appetere; subst Crn.* hotnik *pellicator*, *f.* hotniza. cf. Iurzyć się. 2) męsiwo iurne, = dziko cuchnące iak od kozła, byka, bockend, bockenzend. Iurne mięso z byka starego iest czerwone. *Tr.*

IURYDYKA, IURYSDYKA, - i, *ż.*, *iudicium nobilitatis, cui praeest regius praefectus, vulgo Capitaneus generalis, vel absolute Generalis dictus, sed hoc in quibusdam locis tantum fit*; *alibi* roki Grodzkie *hoc iudicium vocatur. Cn. Th.* ein adeliges Burggericht, unter Vorsitz des Starosten. Iurydyka, poroczki, roki. *Ern.* 1140. Księgi sądowe iuryzdyk mieyskich. *S. Grodz.* 2, 106. Iuryzdyki świeckie i duchowne pod iuryzdykcye magistratur mieyskich poddaiemy. *Gaz. Nar.* 2, 13. - 2) nauka prawa, *Ec.* праведнословїе, die Rechtsgelehrsamkeit. IURYDYCZNY, - a, - e, prawniczy, juristisch; *Vd.* pravduvanski, praudarski; *Ec.* праведнословный. IURYSTA, IURZYSTA, *IURYSPRUDENT, - a, *m.*, - *na ostatek* IUR, - a, *m.*, prawnik, *Vd.* praudavauz, doktur, ein Jurist. Iurystowie (iuryści), ludzie w prawie biegli. *Petr. Pol.* 410. O tym iurysprudentowie dostatecznie uczą. *Petr. Et.* 394. Każdy z nich wywodzi swóy proces o owę ostrygę, Myśli iurzysta, pokażę wam figę. *Jabł. Ez.* 4. Im kto kłamliwszy, tym lepszym iurystą. *Zab.* 15, 254. Do kogoż to on myśli mówić, ten iur przeklęty. *Teatr* 17, 127. Wykrętny iur. *Teatr* 21, 58. Połamać stronie szyki, sprawiedliwość omamić, żaden iur do tego nie iest sposobnieyszym nademnie. *ib.* 11, 99. Iur sprawę skręci, i ieszcze się śmieie. *ib.* 22 *b*, 37. kauzyperda). (cf. patron, mecenas, palestra). IURYSTOWSKI, - a, - ie, po IURYSTOWSKU *adv.*, juristisch. Styl iurystowski bywa przewlekły i niegładki. Po iurystowsku się wywikłał. IURYSTOWSTWO *ob.* prawnictwo. IURYSDYKCYA, - yi, *ż.*, prawo na kogo, moc na sądzenie i karanie kogo. *Cn. Th.* die Gerichtsbarkeit; *Sr.* 1. hubokoscżna prahwizna; *Rs.* область, вѣдомство. Iurysdykcya bierze się za trybunał lub zgromadzenie urzędników sądzących. Naypowszechnieyszy podział iéy na duchowną i świecką. *Kras. Zb.* 1, 419. die geistliche und weltliche Gerichtsbarkeit.

IURZYĆ się, - ył, - y, *zaimk. ndk.*, indyczyć się, komosić się, *Etym.* iurny; sich aufbähen, sich entrüsten. Po téy karmi paw' będzie się lepiéy iurzył, ogonem trząsał. *Haur Sk.* 131. Ofiaruię ci kozielka; próżno się tryksa, próżno się iurzy. *Hor.* 2, 103. *Min.* Na kogoż Wść się iurzysz? *Zabł. Zb.* 35. Znowu proszą, lecz bardziey się iurzy. *Min. Ryt.* 4, 40.

IURZYSTA *ob.* Iurysta.

IUŚ, - ia, *m.*, IUSIUNIO, - ia, *m.*, *demin. nom.* Iózef *qu. v.*

IUSZ *ob.* Iuż.

IUSZKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* Iucha, Iuszyca *qu. v.*, eine Brühe, besonders von Blut, eine schwarze Brühe. *Jus nigrum* czarna iuszka. *Mącz.* IUSZNO *adv.*, pełno iuchy, mit reichlicher Brühe. Bardziéy iuszno, niż rybno. *Rys. Ad.* 2. mehr Brühe, als Fische. IUSZNOŚĆ, - ści, *ż.*, soczystość, die Suppigkeit, Saftigkeit. Rzepę podługowatą wodnicą mianuią. dla zbytniey iuszności iéy. *Syr.* 1041. IUSZNY, - a, - e, pełen iuchy, soczysty, suppig, saftig; *Bh.* gichowatý; *Sr.* 1. ruschkojte; *Cro.* jussen; *Rs.* ушный. Dynie wodniste męsiwości bardzo iusznéy. *Syr.* 1188. Ogórki, żeby zbytnie iuszne i wodniste nie były, gdy maią bydź sadzone. *Syr.* 1183. IUSZYĆ, - ył, - y, *cz. niedok.*, uiuszyć *dok.*, krwią pomazać, zakrwawiać, blutig machen. Swoie pałasze w nich dobrze iuszyli. *Leszcz. Class.* 77. Paszczęki w nim iuszą, Aż on żałośnie ryknie *Miask. Ryt.* 2, 110. Siną krwią zjuszony. *Otw. Ow.* 564. Z niego, iako z wołu zjuszonego Krew ze wszystkich ran strumieniami ciecze. *Odym. Sw.* 2 *Hh* 2 *b.* Darmo ręce iuszyli swoie. *Bard. Tr.* 480. Zabiwszy wiele bydła, nad trzodami stawa, Krwią paszczę uiuszywszy. *Bard. Tr.* 327. Uiuszoną maiąc paszczękę. *Otw. Ow.* 447. Uiuszywszy ręce. *Zebr. Ow.* 268. Nic łatwiey nie przyidzie wilkom, niedźwiedziom, lwom, iako iuszyć się krwią naszą. *Gorn. Sen.* 269. sich mit unserm Blute besudeln. b) *fig.* Pierwsza zaprawa ta Przemysła do spraw walecznych iuszyła. *Krom.* 279. t. i. zaostrzała, sie feuerte ihn zu Heldenthaten an; *Boh.* żurim se, zpauzím se. 2) Iuszyć *verb. neutr.*, krew z siebie utracać, bluten. Zastrzelony dzik, ieśli się daléy ruszy, łacno go wszędzie dóydziemy, bo iuszy. *Pot. Syl.* 28. er schweißt, fascht. b) Kąta niemasz pod słońcem, tak się wszystek wzruszył, Tak się zapalił, żeby krwią ludzką nie iuszył. *Pot. Pocz.* 438. żeby nie pełnym był krwi, er trieft vom Blute. IUSZYCA *ob.* Iucha. IUSZYSTY, - a, - e, iuszny, pełen krwi, voll Blut, blutig. Iuszysty ozor. *Zebr. Ow.* 56.

IUTA, – y, ż., imię białogłowskie *Judith. Jabł. Her.*
IUTERBOK; – a, *m.*, miasto Saskie na granicach Luzacyi Niższey, tak nazwane od *Iutroboha*, czyli bogini iutrzenki, którą Serbowie liczyli między swemi bóstwami. *Nar. Hst.* 2, 151.
IUTRO, – a, *n.*, *Subst.*, *et* Iutro *Adverb.*, dzień po dzisieyszym następuiący, dnia następnego pod dzisieyszym, morgen, der morgende Tag. *Bh.* gjtro *mane* ranek; morg ziemi; zeytra *cras*, zeytrak *dies crastinus*; *Slo.* zitra, zaitra, *gutro, gitra, zeytra, ziterek; *Sr.* 1. juzi, ju=tje; *Sr.* 2. jutscho *mane*), sajtscha, zaitscha, witsche iutro; *Vd.* jutre (sjutra, sjutro, objutro = rano; saitra = iutro rano; jutru, iuterni zhass = poranek; *Crn.* saitro *cras*, saitro, sgodai, objutru, sajtru *mane*; *Cro.* sutra *cras*; jutro *mane*; jutross = dziś rano; *Rg.* sutra, sjutra, saútra *cras*, jutro *mane*; *Dl.* zayutra; *Sla.* sutra *cras*, jutro *mane*, u jutro = z rana; jutròs = dzis rano; dobro jutro = dobry dzień; *Bs.* zautra, sjutra, sjuttra; jutro, izutra *mane*; jutros, sega jutra = dziś rano; *Rs.* завтра, завтре iutro; утро ranek, poranek; *Ec.* заутра, заутра, *утріе, *Gr.* ἄυριον; (*Ec.* утро, утреннее время, утренная poranek). Co mnie dziś, tobie iutro. *Cn. Ad.* 96. Dach zepsuty, deszcz przezeń kapie na twe łoże, Iutro mówisz, iutro się naprawić to może. *Zab.* 16, 219. Nie odkładay do iutra do nauk ochoty, Bo od iutra do iutra czas upływa złoty. *Min. Ryt.* 4, 189. Nie mów przyiacielowi, idź, iutroć dogodzę, kiedy zaraz dadź możesz. *Patr. Jał.* 4. Lepsze iedno dziś, niż dwoie iutro. *Rey Zw.* 37 *b.* Dziś to nasz czas własny, iutro iuż nie nasz. *ib.* 66 *b.* Iutro nie nasze. *Teat.* 19 *c*, 67. Dziś iest nasze, a iutro tego, kto wie komu się dostanie. *Kłok. Turk* 179. Dziś nasz dzień, a iutra się spodziewać nie mamy. *Lib. Hor.* 21. Iakże długo będziemy z tą naszą tęsknicą Paść się twego przyszłego iutra obietnicą. *Zab.* 16, 220. Coć dziś da fortuna, iutroć to wziąć może. *Pieś.* 165. Czas ucieka, a żaden nie zgadnie, Iakieć szczęście o iutrze przypadnie. *J Kchan. Dz.* 224. My bardzo krótko żyiemy, I nic o iutrze nie wiemy. *Karp.* 1, 192. Na cóż rozpaczać, kiedy nie zgadniemy, Co przyciylnieysze iutro nam przyniesie. *ib.* 4, 47. Ze złego dziś, może bydź iutro dobry. *Hrbst. Nauk. M.* 6. Co ma bydź iutro, nie pytay się tego, Bóg to w nieścigłym zostawił zakresie. *Hor.* 1, 50. *Kniaź.* Iutro niepewne. *Cn. Ad.* 329. O iutrze nie myśl, nie frasuy się o iutro. *Cn. Ad.* 778. Tak od iutra do iutra wlecze się rzecz ona. *Rey Wiz.* 123. ode dnia do dnia, von einem Tage zum andern, *Lat.* procrastinare, *Siem. Cyc.* 30. Od iutra do iutra, aż śmierć zaydzie. *Cn. Ad.* 765. *cf.* doiutrek, *cf.* co dziś opuścisz, iutro nie dogonisz). Przysłowie karczmarzów: dziś za pieniądze, a iutro darmo. *Wolsk.* Nie iutro cię to spotka; Nie iutro z martwych wstać. *Rys. Ad.* 45. nieiutro zaraz, nie tak prędko, poczekayno ieszcze, nicht gleich morgen, mußt länger warten. cf. należysz się w grobie. – §. *Iron.* Daycie rózeg na tego złośnika! *Resp.* Tak rózeg! iutro o tym czasie. *Teat.* 24 *c*, 32. iutro rano, nie dziś, nie doczekacie się tego). cf. poiutrze, zaiutrze, pozaiutrze, nazaiutrz. IUTRZENKA, – i, ż., zwierzynka, gwiazda zaranna, der Morgenstern. *Bh.* dennice, *Vd.* sjuterna sviesda, sgadna deniza, daniza, juterniza (*Crn.* sajtreniza = śniadanie); *Crn.* juternèza, danìza (jutrina = podarunek weselny; *Cro.* zornicza, danicza zvezda; (juterniczа *matutinum*; *Bs.* zorniça, daniça (jutergna, jutrrigna *gallicinium*); *Rg.* zvjèzda jutargna, danizza; *Rs.* денница; *Ec.* свѣтоносецъ. Iutrzenka iasna wszedłszy świeci aż do białego dnia. *Dambr.* 538. Rano, skoro iutrzenkę różodłonią zoczym ... *Dmoch. Jl.* 1, 174. Dzień, gdy się przybliża, iutrzenką gwiazdą iuż się niedaleki bydź pokazuie. *Biał. Post.* 48. Iutro kiedy iutrzenka palcy różowemi Wschód słoneczny otworzy drzwiami złocistemi. *Jabł. Tel.* 41. – §., Iak się masz, moia iutrzenko? *Teat.* 29, 11. gwiazdo, słońce, serce, rybko, meine Sonne! *IUTRZENNY, – a, – e, poranny, Früh =, Morgen =. *Bh.* gitrnj; *Rg.* jutargni, jutrrigni; *Cro.* juterni; *Crn.* sajtrén, jutrén; (*Vd.* juterni = wschodni, wschodowy); *Ec.* утренный. Gwiazda iest każda iasna z przyrodzenia swego; ale gwiazda iutrzenna (iutrzenka) iuż co daley, to iaśnieysza, aż do weścia słońca. *Rey Ap.* 330. Lucyfer, abo gwiazda iutrzenna. *Birk. Kaz. Ob. F* 2 *b.* Gwiazda wschodzi śliczna gwiazda iutrzenna, która słońce wodzi. *Pieśn. Kat.* 44. Iutrzenna bogini = zorza poranna. *Otw. Ow.* 534. Iutrzenna zorza. *ib.* 290. die Morgenröthe. Wstawał w nocy, aby na godzinach mógł bywać iutrzennych. *Birk. Dom.* 160. *ob.* iutrznia). Za światła iutrzennego, to iest z zaranku. 1 *Leop. Mich.* 2, 1. Iutrzenna światłości, oświeć te nasze ciemności. *Groch. W.* 41. Hymna albo piosnka iutrzenna. *ib.* 38. ein Morgenlied. *Rs.* камавасія. 2) *Iutrzenny = IUTRZEYSZY, – a, – e, następuiącego dnia po dzisieyszym, *Bh.* zeytreyssj; *Slo.* zajtregssj; *Sr.* 1. jutsischi; *Vd.* jutern, jutershni, saiterni, jutreshni, saitreshni; *Cro.* zutrâsni; *Bs.* zautrascgni, sjutrascgni, sjuttrascgni; *Rg.* sjùtrascgni; *Rs.* завтрешній; *Ec.* утренъ, утрїй, der morgende. Nie frasuy się o dzień iutrzeyszy. *Birk. Gł. K.* 17. Dzień iutrzeyszy, *Ec.* наутріе, наутрен cf. nazaiutrz. IUTRZNIA, – i, ż., *Bh.* gitrnj; *Sr.* 1. jutnicza; *Vd.* metina (juterniza = pieśń ranna cf eynal; *Bs.* jutergna, jutrrigna *gallicinium*; *Rg.* jutreniza *cantio matutina*, jutargna *preces matutinae*; *Ross.* утрення, заутреня. *preces ecclesiasticae nocturnae, officium matutinum. Cn. Th.* die Mette, der Gottesdienst vor Anbruch des Tages. Nabożeństwo, które odprawuie kościoł zaraz po pierwszym, abo według czasu po wszystkich trzech nokturnach, zowiemy iutrznię. *Groch. W.* 51. Każda iutrznia poczyna się psalmem 94, w ktorym pobudza prorok ludzi ku nabożeństwu: poydzcie, raduymy się, śpiewaymy P. Bogu. *Wrobl.* 225. W nocy Pan iest poiman, stąd nocna urosła iutrznia. *Hrbst. Odp. Pp* 4. *Wrob.* 295. Na iutrznią nabożny, Na mszą pyszny, na nieszpor piiany przychodzi. *Rys. Ad.* 49. – §., Sławna w historyi okropna iutrznia S. Bartłomieia. *Xiądz.* 37. rzeź, die Bartholomäusnacht. IUTRZYNA, – y, ż., *Bh.* gitro, 2) *iugerum*) das Jauchert, Juchart, Dwadzieścia stay albo iutrzyn, *iugera. Mącz.* cf. morg.
*IUWANT, – a, *m.*, pomocnik, der Helfershelfer. Tak iuwant niepoczciwy tyie cudzą szkodą, Iako towarem iakim, handluie urodą. *Kłon. Wor.* 62.
IUŻ, IUSZ, *Adv.*, *Bh.* giż; *Slo.* giż, uż; *Sr.* 2. huj, hujo, juj, jujo; *Sr.* 1. już, jużno, nét, nétko, hijo, hijom, cf. chyży (już, jum kiedy, raz, z czasem); *Vd.* she, shie, shì, shaisi, seda, li sdai; *Crn.* shę; *Cro.* júr, ure, vrè

(cf. *Cro.* josh, ische, *Dl.* jos, josche, goschye = ieszcze); *Dl.* jur; *Sla.* jurve, veche (*Sla.* josh = ieszcze); *Bs.* jur, jurue, vecch; (*Bs.* josc, joscter = ieszcze); *Rs.* уже (ужò potym); *Ec.* ужѣ, у́же. wyraża nagłość następuiącego, lub prędkość upływaiącego czasu, **schon**. Iuż czas, = czas uchodzi. *Cn. Ad.* 329. Po małéy chwili obeyrzysz się, a iuż go nie obaczysz. *Psalmod.* 39. Ieżeli weydzie w społeczność z facyendarzami, iuż po nim. *Teatr* 19 *b*, 26. zgubiony natychmiast, przepadł!). Iuż po obiedzie, po kazaniu, po lekcyi. *Cn. Th.* Iuż koniec, iuż po wszystkim. *Cn. Th.* **es ist schon alles aus, alles vorbey.** Iuż nie więcey, *Rs.* уже не. Iuż tego więcéy nie będzie czynił. *Glicz. Wych. G* 4. Iuż ia was więcey nie oglądam, Iuż czas mi iest umierać. *Zab.* 15, 325. List ten królowa krótko iuż przed śmiercią swoią napisała była. *Niemc. Krol.* 2, 107. A iużby też temu czas, idźże precz! *Resp.* Iuż idę, iuż, iuż. *Teat.* 8, 20. A iuż to! iużto póydziesz! *L.* Iuż to nierychło. *Gemm.* 121. iuż to zapóźno, **es ist schon nicht mehr Zeit.** Iuż się straszliwe poczyna potkanie, Iuż pola nie znać, iuż sie pomieszali, Iuż się na skrzydłach bitwa poczynała, Iuż się za iezdą piechota ruszała. *P Kchan. Jer.* 535. Iuż trzy dni nie widziałem go. *Cn. Th.* Iuż tydzień deszcz nie był. *ib.* – §., Iuż, ieszcze, co do upłynionego czasu, n. p. w czwartym roku iuż umiał po Łacinie, lub w czwart. r. ieszcze umiał p. Ł. *ob.* ieszcze. b) Iuż iuż, Iuż tuż, *Rg.* jùr, jùr, sàd, sàd, = iuż w tymże okamgnieniu, natychmiast, **schon schon, schon in in dem Augenblicke, gleich, sogleich.** Abraham tak boskiey obietnicy uwierzył, iakoby ią iuż iuż miał, i na nią patrzył. *Skarg. Kaz.* 146. Oto iuż tuż są dni ucisków; ale i z tych wybawię was. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 16, 75. Wiele mi nagadał przy pienistym trunku, Iak iuż iuż wart pożerał okręt bez ratunku. *Hul. Ow.* 152, cf. o włos. – §. iuż – iuż, = bądź – bądź, = częścią – częścią, **bald – bald**; = **theils – theils.** Utopienie ś. Iana wraz wydały niebieskie cuda, iuż pływaiące po wierzchu ciało, iuż słyszana na powietrzu muzyka, iuż zapalone swiatło, i pięć gwiazd nad ciałem się unoszące. *Skarg. Zyw.* 1, 307. Był więcey trzydziestu lat iuż rotmistrzem, iuż półkownikiem, iuż podhetmanim, iuż hetmanem. *Pilch. Sal.* 115. Ketler widząc rozszarpane przez różne potencye, iuż Moskiewskie, iuż Szwedzkie, iuz Duńskie, Inflanty, Zygmuntowi się poddał. *Nies.* 1, 198.. – §., nie iuż = ieszcze nie, **noch nicht.** Nie iuż koniec; Nie iuż to wszystko. *Cn. Ad.* 604. Nie iuż ostatnia abo stracona. *ib.* Nie iuż to ieść. *ib.* – §., nie iuż, = nie tylko, **nicht bloß, nicht allein, nicht nur.** Ci trzey, iako pracowitości około zbawienia ludzkiego, tak nie iuż samego Xawerego pragnienia korony męczeńskiey, lecz otrzymania oney uczestnikami. *Skarg. Zyw.* 2, 390. – §., Iuż nie = ledwie co nie, prawie, **fast, beynahe, es fehlt nicht viel.** Tylko mu, że iuż nie przyiść do rozpaczy. *Zab.* 15, 241. Ale że Ieymości nie widać! *Resp.* iuż też tylko co iéy nie widać. *Teat.* 36 *c*, 28. – §., Iuż nie, nie więcey iuż, **schon nicht mehr.** Iuż ci się też kłaniać nie będę. *Gemm.* 121. – Tylko iuż, ieszcze tylko, **nur noch.** Tylko iuż tę wypiiemy butelkę, a resztę z sobą weźmiemy. *Teat.* 55 *e*, 45. – §., iuż iedno bróy, iuż ty bróy, *age, perge porro insanire. Cn. Th.* **fahre nur fort Unfug zu treiben.** – §., wyraża wielkość stopnia, **die Größe des Grades zu verstärken.** Za te huczki on ci każe na reście Wyliczyć, iuż to naymniey kiedy basów dwieście. *Zabł. Amf.* 84. **das ist schon das allerwenigste, zweyhundert; oder: zum aller=, allerwenigsten zweyh.** Iuż krola takiego nigdy Egipt nie znaydzie. *Jabł. Tel.* 24. Iuż tego żadna nie użyczy sztuka Czego natura komu nie dozwoli. *Kniaź. Poez.* 3, 132. t. i. iuż to pewna, że tego ...) Iuż co to, to prawdziwie zmiękczyć by cię powinno. *Teatr* 36 *b*, 58. Dostałem się do pana, i iuż go do śmierci nie opuszczę. *ib.* 22 *c*, 66. Iuż też nie dziś żyię, ale w podobney nigdym nie był awanturze. *Teatr* 43 *c*, 127. *ob.* też). Iuż też co szczęśliwy, to szczęśliwy. *ib.* 22 *b*, 5. Mylić się nie mogę, ten iest pewnie, iuż ten iest, iużem go poznała. *P. Kchan. Orl.* 1, 25. Iuż co w tym, to mi wybacz. *Zabł. Zbb.* 82, tylko w tym iednym). Iuż to nie przelewki. *Gemm.* 121. Iuż to źle, kiedy wilk wilka zrze. *Cn. Ad.* 329. **das ist schon sehr übel, wann ein Wolf den andern frißt.** – §., *Minando.* n. p. a iuż gadasz, abo: a iuż będziesz gadał; a iuż będziesz rządził. *Cn. Th.* 2, gadayno, sprobuyno. – §., *Conniv:* Iuż ia ci kupię kornet, tylko mi powiedz to. *Teat.* 22 *c*, 58. nie turbuy się, kupię-ć, *ob.* iużci). – §., wyraża ciąg myśli, związku, wniosku, = daléy, więc, tedy. **nun, ferner.** Słowa są niby ciałem mowy, a myśl iest niby duszą iey. Iako *iuż* zupełna człowieka znaiomość na poznaniu i ciała i duszy zawisła, tak zupełna znaiomośc mowy, na poznaniu wyrazów należy. *Kpcz. Gr.* 3, p. 2. **wie nun die vollständige Kenntniß ..** – IUŻCI *Adverb.*, §., aliś i iuż, oto iuż, **und siehe schon; und schon; gleich darauf; und sogleich.** Krótko żyię, ledwiem się zjawił, iużci ginę. *Zac.* 16, 188. Choć się w iednym zapamiętale kochaj byle drugiego zobaczyła, iużci tamtego porzuca. *Teatr* 22, 115. – §., iużci =, iuż w ciąż, **schon in einem fort.** Iużci świat opak póydzie. *Cn. Ad.* 328. **die Welt wird nur immer noch verkehrter.** – §., iużci, = naturalnie, **natürlich, ganz natürlich.** Iużci kiedy chodzi po Niemiecku, tym samym musi bydź mędrszy od drugich. *Teatr* 18 *b*. 18. Iużci to żyć po pańsku, i iabym lubiła, i iabym się stroiami, balem nie brzydziła. *ib.* 48 *b*: 14. Iużci to nas dosięga, co się inszym stało, Któż w tym może upewnić, iże uydziem cało. *Paszk. Dz.* 117. Iużci nic po cyrografie, kiedy długi popłacone. *Biał. Post.* 143. – §., przynaymniéy n. p. ktoż oycu to powiedział? *Resp.* iużci nie ia, bom o tym głupstwie ani wiedział. *Zabł. Zbb.* 6. **ich wenigstens nicht.** – §., wprawdzie, **zwar, freylich.** Iużci on nałaie, ale nie uderzy. Iużci on mówi, ale nie uczyni, *obiurgat quidem, sed non ferit.. Cn. Th.* **er wird freylich schelten, aber doch nicht schlagen. Er redet freylich, aber thut nichts.** – §., *affirmatiue* **freylich, natürlich.** *Sr.* 1. **schakhai, wieszji**; *Crn.* kajpakde, tsévęde; *Vd.* sariesen, tu je, ja, saterdnu; *Cro.* nekajda). Czy rozumiesz, że kobiety pięknemi się stajemy, kiedy się modnie ubierzem? *Resp.* a iużci. *Teat.* 30 *b*, 26 **ey freylich.** Ale czy szczérze, czy też nie? *Resp.* a iużci szczérze. *ib.* 22 *c*, 58. Czy bywaią oni na komedyach? *Resp.* iużci zapewne nie na kazaniach! *ib.* 19 *c*, 112.

IUZIA, – i, imię białogłowskie *zdrbn.*, Iozefka, **Josephinchen.** *Zab.* 8, 122. Moia Iuziu! *Teat.* 36, 6. IUZIO, – ia, *m.* *zdrbn.* imienia Iozef, **Josephchen.** Iasiu, ia ciebie kocham, Iuzia, Kasi, Marysi nię lubię. *Mon.* 71, 756.

IUŻYNA, – y, *ż.*, **das Jausen (Oesterr.)**, podwie-

czorek, das Vesperbrodt. Oraczowi daią obiad, iużynę, wieczerzą. *Haur. Sk.* 48. *Rg.* ùxina, uxiniza, rûcjak (ùxinati = podwieczorek ieść; *Bos.* usgina (usginati *anteeoeno; Dl.* uxina; *Hg.* osona, uz'onna, ozsouna; *Cro.* jusina (jusinati = ieść po obiedzie); *Vd.* jushina, vushina, kosilu = obiad; mala vushina, maushina = podwieczorek; *Crn.* jushèna, malèza; *Rs.* ужинѣ wieczerzą, náужина, náужинокѣ podwieczorek, полдникѣ, *Eccl.* ужина, вечера.

I W.

I. W. P. *abbrewiacya:* Iaśnie Wielmożny Pan. *Kpcz. Gr.* 1. *p.* 30.

IWA, - y, *ż.*, *Salix caprea Linn.* drzewo miernéy wielkości, kwiat ma zupełnie podobny do wierzbowego; rośnie na wilgotnych gruntach, przy brzegach rzék. *Kluk. Rosl.* 2, 52. *Jundz.* 491. die Sahlweide. *Crn.* iva; *Bs.* iva, vrriba; *Rs. et Ec.* ива, ивушка, ивка, ивица; *Gr.* ἰτέα. 2) IWA, IWINKA, - i, *ż.*, ziele powietrzne, suchotne. *Syr.* 832. *ajuga Linn.*; *Bh.* ywa; *Ger.* Schlagkraut, Erdpinn, Feldcypreß. Iwinka piżmowa, *Iua Moschata*, edel Gamanderlein, od wdzięcznego zapachu rzeczona. *Syr.* 835. IWINA, - y, *ż.*, drzewo iwowe, der Sahlweidenbaum. Pod którymeś drzewem ią widział? pod iwiną. *Radz. Suz.* 58. (pod świdwą. *Bibl. Gd.*) *Ec.* ивина, ивникѣ *salicetum*, *Rs.* ивнякѣ. IWOWY, - a, - e, od iwy, Sahlweiden=. *Ross.* ивовый; *Ecc.* ивный. (*Crn.* yvje *algor arborum; Vd.* jiva, muzovez = palma ta, któréy się gałązki święcą w Kwietnią Niedzielę).

IWAN *ob.* Ian.

IX *abbreviatura* Iegomość Xiądz.

***IY**, = gi, ji, *ob.* go, gi. - *IYŁ *ob.* ił.

I Z.

IŻ, **IŻE**, *ESZ (*Eraz. ież. K b. et L.*), *Conj.*, że, *ut*, daß. Powiadał mi, że od brata słyszał, iż ociec dziś przyiedzie. Słyszał, iż mówiono, że bitwa przegrana. Kocha syna tak dalece, iżby gotów wszystko dlań poświęcić. *Ld.* Natury Polskiey ta ieſt sprawa, że acz nam nie dała lekarstw zamorskich, iż nasze ciała nie potrzebowały ich, tylko nam dała te, które nam potrzebne. *Urzęd.* 15. *Iżby*, = żeby, aby. - - IZA, IZALI, IZALIŻ *Adv.*, azali, czy? *Slo.* zdali, čili, zdažby? *Hg.* az-é. etwa? Ze bez chleba żyć nie można, izali wszyscy rzucić się maią do orania? *Zab.* 1, 57. *Alb.* sollen etwa deswegen alle den Pflug ergreifen. Co mię od ciebie odstraszyć może, iżali ucisk iaki i nędza? izali głód i nagość? izali iaka niebezpieczność? izali iakie prześladowanie, izali miecz i śmierć? *Skarg. Zyw.* 1, 56. etwa Drangsal und Noth? etwa Hunger und Blöße? *etc.* Ktoż nas odłączy od miłości Chrystusowey, izali utrapienie? izali prześladowanie? izali głod? *Radz. Rom.* 8, 35. (czyli? *Bibl. Gd.*) Izali człowiekowi czas nie zamierzony na ziemi? *Budn. Job.* 7, 1. Gdyby tam pobożnych było piećdziesiąt, izali dla nich wszystkim nie przepuścisz? *Skarg. Zyw.* 1, 204. Izam też przez imię twoie Panie, czartów nie *wypędzał? *Sekl. Math.* 7. habe ich denn nicht...

IZABELA, - i, *ż.*, imię białogłowskie, Isabelle. Izabella, t. i. Elżbieta królewna, córa króla Zygmunta. *Biel. Sw.* 292 *b.* - b) kolor brunatnożółty, Isabellfarbe. IZABELOWY, - a, - e, masłowaty isabellfarbig.

IZAIASZ, - a, *m.*, pierwszy między czterema większemi prorokami. *Zał. Test.* 290. *Ezaiasz. *Kucz. Kat.* 166. Jesaias.

IZBA, - y, *ż.*, *Bh.* gizba, gistba, gizdba, (w szczególn. iadalnia, *Etym.* ieść; lecz cf. bić, zbić, izbice), swetnice *ob.* świetlica; *Sr.* 2. schpa; *Sr.* 1. jstwa, stwa, drewno; *Vd.* jispa, staniza, hisha, hram, kasha; *Crn.* hisha (jispa *profusorium*; *cubile, tecta;* cf. spać, sypać, sep); *Cro.* hisa (*ob.* hyza); *Sla. et Bs.* sobba (cf. osobny, cf. pokoy); *Rg.* izba = piwnica; *Bs.* izba, pivniça, konoba, sctragn *cella vinaria, coenaculum*; *Rs.* изба, горница; *Ec.* клѣть. (cf. klétka); *Ger.* die Stube, *Sax. Inf.* Stave, *Belg.* Stoven, *Gall.* estuve, *It.* stufa, *Hisp.* estufa, *Angl.* stew, *Gr.* σόα, cf. *Hbr.* שבת schebbeth *habitatio*, ישב jaschab *habitauit*). Pokoie po staroświecku izby. *Kras. Hist.* 2, 147. Ieżeli nie ma mieszkania, to w téy próżnéy izbie niech sobie stoi. *Teatr* 30 *b*, 93. Zamkniy się tu na haczyk z izby. *Teat.* 14 *d*, 10. von innen, in der Stube. Izba czeladna = czeladnica.*Switk. Bud.* 55. czeladnia, die Gesindestube. Izba dziecinna, *Rs.* дѣтская. Izba iadalna, iadalnia, *Rs. et Ec.* витáльница cf. witać). Izba wielka przestronna, *Rs.* хоромина cf. chronić). Izba skazanych winowayców *Rs.* покаянная, die arme Sünderstube. Izba czarna, *fumarium. Cn. Th.* die Rauchkammer; cf. brydnia, iawnia. *Izba sądowa* die Gerichtsstube, *Rs.* судейская, która raz na zawsze wyznaczona ieſt do sprawowania sądów. *Kras. Zb.* 1, 422. Seym dzieli się na dwie izby, na *izbę* poselską, die Landbothenstube, i na *izbę* senatorską, die Senatorenstube. *Gaz. Nar.* 1, 158. z *Konst.* 3 *M.* Izba senatorska, w którey senatorowie przy królu porządkiem przez prawo wyznaczonym zasiadaią. Izba poselska, w którey posłowie woiewództw z wybranym od siebie marszałkiem zasiadaią. *Kras. Zb.* 1, 422. W izbie swar próżny i głosy żarliwe, Tylkoż o wolność, ach! w tym nieszczęśliwe, Ze przez nie giniem. *Tward. Misc.* 167. IZBICA, *IZDBICA, - y, *ż.*, skrzynie tróywęglaste przy mostach dla utrzymania pędu wody i lodu. *Wlod. Rs.* быкѣ, der Eisbock. *Crn.* ispize, jespiza 1) *cubile* 2) *agger ad ripas, septum*). Grobli i izbic dla szkody aby pilnowali i wcześnie zaprawiali. *Haur. Ek.* 142. - W ogólności izbice, zbite drzewa, wręby, fugowania, zusammengefügte Bäume, Balken, Gebälke, Fugen. Uczyń sobie archę, i pobuduy izdbice w niéy. *Radz. Genes.* 6, 14. (przegrodki. *Bibl. Gd.* Kammern *Luth.*). Zamek był dosyć mocny, zwłaszcza że z drzewa dębowego w izbice zrąbiony, i przetoż mu kule mało co wadziły. *Bielsk. Kr.* 519. w izdbice zrąbiony. *Biel. Sw.* 291. Zamek Smoleński, położeniem mieysca i ścianami, blankami, ktemu izbicami z dębu zrobionemi, a ziemią nafasowanemi, dobrze opatrzony. *Stryik.* 721. Zbudował naprędce zamek Suliniec, przywiózłszy z sobą gotowe izbice z drzewa. *Bielsk. Kr.* 154. (IŻBY *ob.* Iż). IZDEBKA, IZDEBECZKA, - i, *ż.*; *Boh.* gizbicka; *Sr.* 2. schpizka; *Sr.* 1. stwicżka; *Vd.* jespiza, jispiza, hishiza, spalniza, kamerza = gabinet); *Crn.* shtibèz; *Rs.* избушка, клѣтушка, горенка, mała izba, pokoik, ein Stübchen. Siedział nadobny Dafnis w

swéy chatce ubogiéy, Płomień suchego szczepu wzniesiony wesoło, Rozszerzał miłe ciepło po izdebce w koło. *Cho Ges.* 15. Źle pod namiotami, lepiéy w izdebce. *Star. Vot. C b.* W *izdepce abo w gmaszku. *Glicz. Wych. K* 6. – §., Izdebka lekarzów, smarownia, gdzie francę léczono, *locus, in quo lue Venerea correpti unguntur. Cn. Th.* 1029. Wiele bezżeństwa rozpustnego izdebką przypłacaią *Gil. Pst.* 323. Włoskie łamanie, sprosne bolączki, izdebkami, drzewy, salsami wyganiaią. *Gil. Pst.* 54. Był mu nos padł w niemocy w izdebce, iak pospolicie mawiać zwykli, *morbum gallicum* lecząc. *Papr. Rys.* 261. Slinogorz głupie do izdebki pędzi, a tam bywa gorzey, bo zabiia u głupiego lekarza. *Sienn.* 519. – §., *Musaeum*, mieysce, gdzie księgi rozłożone są, *zdepka*, komora abo gmaszek do uczenia. *Mącz.* – §., Więzienie, izdebka, ciemnica, kaźń *etc. Sax. Rej.* **Kämmerchen, Stübchen, einen einzusperren.** IZDEBNY, – a, – e, od izby, **Stuben**:. *Boh.* **swětnicný**; *Sr.* 1. **stwjny**; *Vd.* jispni; *Crn.* hishne; *Ross.* изобный, палатный, горничный. Izdebna klamka. *Pot. Jow.* 150. Izdebna, – ey, *ż.*, *Subst.*, pokoiowa. *Min. Ryt.* 4, 256. **das Stubenmädchen, die Kammerjungfer.**

IZERA, – y, *ż.*, rzéka w Niemczech. *Wyrw. Geogr.* 21. **der Fluß Iser.**

IZOP, HYZOP, – u, *m.*, *Gr.* ὕσσωπος; *Hebr.* אזוב, *hyssopus Linn.*, *Boh.* **yzop**; *Sr.* 2. **hisopipa**; *Sr.* 1. **hejobke**; *Vd.* isop, ishop, jisop, isopna trava; *Crn.* ishop, yshop; *Cro.* isòp: *Dl.* szipant; *Bs.* scipant, sipant; *Rs.* иссопъ, звѣробойсиній, одхѣкъ; **der Isopp**, ziele ogrodowe, udaie się w każdey ziemi, tylko nie w mokrey. *Kluk. Rosl.* 1, 219. lekarski izop u nas się utrzymuie w ogrodach; ma balsamiczny zapach. *Kluk. Dykc.* 2, 53. hyzop ma moc czyszczącą. *Kluk. Rosl.* 2, 222. IZOPEK, – pka, *m.*, wino izopowe, *hyssopites* **Isoppwein.** *Syr.* 466. *Crn.* yshopin. IZOPOWY, – a, – e, od Izopu, z Izopu, **Isopp**:. *Sr.* 1 **hejobkowé.**

IZOWKA *ob.* Ieżowka.

IZRAEL, – a, *m.*, **Israel**, nazwisko dane Iakubowi od anioła; potym narod żydowski tym sie nazwiskiem zaszczycał, osobliwie zaś 10 pokolenia od Iudy oddzielone. *Kras. Zb.* 1, 423. – b) *burlesq.* zamiast żyda, **ein Israelit, ein Hebräer, ein Mauschel, ein Jude.** Nie ieden dłużnik fanty swe nie bez wesela Wykupuie z lichwiarskich ręku Izraela. *Zab.* 15, 403. *Rs.* израильтянинъ. IZRAELCZYK, – a, *m.*, z królestwa Izraelskiego, żyd, **ein Israelite, ein Jude.** Niech się w tworcy swym chełpią Izraelczycy. *J Kchan. Ps.* 213. *Groch. W. A* 3. IZRAELSKI, – a, – ie, od Izraela, **Israelitisch**; *Rs.* израилевый.

K.

K w *Łacińskim abecadle nie znayduie się, zastąpione przez* c. Kras. Zb. 1, 423. *Że my zaś* c *zawsze wymawiamy iednakowo* c, *więc nam wypada w przyswoionych wyrazach, gdzie* c *brzmi iak* k, *także* k *pisać, n. p. Konsul; nie Consul.* Kpcz. Gr. 2, p. 261. *Mimo tego pokrewieństwo bardzo ściśle zachodzi u nas między* c, cz, *a* k, *tak że w deklinacyach, w stopniowaniu, i konjugacyach, iedno w drugie się przemienia: n. p. piéc, piekł, piecze, piekę; płakać, płacze; mąka, w mące; gorzki, gorzczeyszy.* – §. 2. *Po literze* k *nigdy a nigdy nastąpić nie może* y; *ieno* i; *czym się różnimy od Czechów, u których zawsze* y *po* k *następuie.* – §. 3. *Po* k *nigdy nie może nastąpić* e *bez poprzedzaiącego* i; *ztąd piszemy:* Kiedy, *chociaż się pisze* kędy. *Jeżeli zaś* e *nastąpi, to nie należy do słowa, ale iest oderwane od* Verbum *zakończenie* personae *n. p.* iakem *poczciwy; zamiast:* iak *iestem poczciwy*; *zaś:* iakiem *ci poczciwe dawał rady; bo tu* iakie *iest spadek adjectiwi.*

K. *abbrewiacya:* = Król; n. p. K. Jmć = Król Jegomość, b) K. = Królewski; n. p. J. K. Mść = Jego Królewska Mość.

K, = skrócone *ku*, przed słowami zaczynaiącemi od spółgłoski, **abgekürzt statt** *ku*, **vor einem Worte, das mit einem Consonanten anfängt** (cf. *g.*) n. p. k myśli, kwoli; *albo* g myśli, gwoli, to iest: ku myśli, ku woli. Parczowski seym nie k myśli był ludziom; i tak nie k myśli, że co sam krol akcyy uczynił, chcieli izby w niwecz poszły. *Gorn. Dz.* 103. **er war nicht nach ihrem Sinne.** Ja żadnemu kwoli chwalić tego nie będę, co mi się nie podoba. *Gorn. Dw.* 5. **niemanden zu Gefallen.** cf. ku. – Przyszedł k nim; przyszedł k niemu = ku nim; ku niemu, = do nich; do niego.

*KA, = iaka. Tak się mówi *ki* = iaki, n. p. *Ki* Djabół, *ta* bestya!

KABACIK, – a, *m. demin. Nom.* Kabat, kaftanik, kamizolka, **ein Wams, ein Futterhemde.**

*KABAK, – a, – u, *m.*, *Rs.* кабакъ, tak się w Moskwie nazywaią karczmy, w których szynk trunków na skarb publiczny idzie. *Kras. Zb.* 1, 423. Panowie, dla powiększenia intrat żydów wprowadzili, i kabaki założyli *Papr. W.* 2, 89. Po kabakach lada szewłuch dziś się mustrnie ze swemi. *Tward. W. D.* 2. Nieczyste śkła na naczynie do kabaków obrócić trzeba. *Torz. szk.* 125.

KABAŁA, – y, *ż.*, z *hebr.* cabbala; taiemne kunsztowanie liczbami, znakami, kartami, **die Cabale, geheimnißvolles Künsteln mit Zeichen, Karten.** Nauka pełna taiemnic u żydów, którey początki kładą od ustnéy rozmowy Bozkiey z Moyżeszem na górze Synai. Nazwisko kabały przeszło teraz do wieszczb, czyli przez guślarstwo z przyczyn oboiętnych skutki konieczne formuiące, czyli z kombinacyi rachunków klécące iakoweś odpowiedzi i wyroki. *Kras. Zb.* 1, 423. *Mon.* 70, 787. *Vd.* kabala, skriunu islosheni̇e). Kabała, z Hebr. tradycya, podanie, teologia sekretna, umieiętność podnosząca umysł do rozważania rzeczy niebieskich i obcowania z duchami przez poznanie natury bozkiéy, hierarchii i urzędów aniołów, liczby niebios, proporcyi między elementami, dzielności ziół i kamieni, instynktów zwierząt i myśli nayskrytszych ludzkich. *Boh. djab.* 2, 227. Cały dzień nic nie robi, ieno kabałę ciągnie, chcąc się dowiedzieć przyszłego losu swego. *Ld.* – §. b) spisek, partya, intryga, **eine Cabale, geheime intrigante Verbindung, Intrigue.** Idźże teraz, wykręć się z tey kabały iak możesz. *Teatr* 29, 94. Jestem pewny, że iakąś przeciw tobie robią kabałę. *Teatr* 39, 145. Wy

członki niedołężne, ty gminie niestały, Przeydź w stan obywatelstwa, i zrzecz się kabały. *Zab.* 9, 114. *Zabł.* NB. *Rs. et Ec.* кабала заёмная запись cyrograf, skrypt; urzędowne zaświadczenie własności; *Ec.* закабалити podbić sobie kogo, niewolnikiem go robić; *Rs.* кабальный cyrografowy, spisowy, tabularny; niewolniczy). KABALICKI, - a, - ie, KABALNY, - a, - e, od kabały, **cabalistisch, Kabalen**-. Pytasz się, ruszywszy swoię kabalicką mądrość, skąd to wzięli taką tradycyą o rozdzieleniu na syllaby hostyi? *Pimin. Kam.* 74. *Vd.* kabalnou, sastopen, skriunega isloshenja. KABALISTA, - y, *m.*, trudniący się kabałą, **ein Cabbalist.** Wdałem się w rozmowę z iednym wróżkiem czyli kabalistą. *Mon.* 76, 518. Kabalistowie słowa wywracaią. *Boh. djab.* 2, 228. *Pim. Kam.* 60. *Vd.* kabalar, skriuni isloshnik; *w rodz. zeńsk.* Kabalistka. KABAŁOWAĆ, - ał, - uie *intrans. ndk.*, intrygować, **Cabalen schmieden.** Mamy przeciw sobie dwóch starców i syna, Za którym kabałuie prawnicka drużyna. *Treb. S. M.* 124.

*KABANINA, - y, *ż.*, (Habanina *X. Kam.*) n. p. Musiał kabaninę z Tatary iadać, a on szkapiny iak żyw, nie rad iadał. *Dwor. K.* zdaie się że tu *kabanina* = *szkapina*, **Pferdefleisch**; atoli *Rs.* кабанина mięso dzika, dziczyna; кабанъ dzik.

KABAT, - u, *m.*, KABACIK, - a, *m. zdrbn.*, *Bh.* **kabat** *toga*, *Sr.* 1. **kabat** *thorax; Dl.* kavad *toga; Bs.* kaban, kabaniça *mastruca*; *Rg.* kabanizza, kabaan, kapênak *mantello da viaggio; Sla.* kabanica, plashch = płaszcz cf. *Aeth.* כבר *ornatus*, cf. *Ger.* **Kapot, Kappe**). kaftan, suknia spodnia, **das Unterkleid.** *Thorax* toiw piersi, kaftan, *kabath. *Urs. Gr.* 182. Rozebrawszy się do koszuli, gorzey skoczył, niż póki skakał w kabacie. *Gorn. Dw.* 16. *Slo Prov.* **dlužšá Sobota než Neděla; dlussa košela, než kabat** *ordo inuersus*). Ow sobie dał urobić kabat porzezany. Ten pludry iako wory, ten zaś przeszywany teléy. *Zbyl. A.* 3 *b.* Dla niego krawce szyią telety, kraią złotogłowy, a z nich *kabaie (kabaty), kontusze. *Opal. sat.* 115. Ażeby się kabaty cudzoziemskie zdały, Za sobą sznurować ie damy kazały. *Łącz. Odm.* 30. Książę Brunświcki za kabatem się mieć listy mienił; ale ich nie ukazował. *Bielsk. Kr.* 557. Sprawiła sobie rubron, a córce kabak (kabat). *Ossol. Str.* 7. Kiedyśkolwiek w domu, to w zwyczayney szacie, Bądź to w dołomanie, bądź w Niemieckim kabacie. *Star. Vot. d.* (*Bh.* **kabátnjk** rak w nową skorupę odziany). 2) kabat złoczyńców, odzienie z smolnych i tłustych rzeczy, sposobne do zapalenia się. *Włod.*, *tunica molesta. Cn. Th.* **das Marterhemde für Missethäter.** 3) kabat, więzienie, ciemnica, posłuszeństwo. *Sak. Rej.*, cf. kaźń, **das Kämmerchen, der bürgerliche Gehorsam, Arreststube, Gefängniß.** Często z nienawiści ubogich zaraz dadzą do więzienia, mówiąc: biegay wskok po tego chłopa, a prosto z nim do kabata. *Sax. Porz.* 105. Z chłopkiem do kabata, albo do gąsiora. *Falib. Dis. S.* 2. Urzędnik powinien mieć w dworze instrumenta gotowe, w któreby na prędce więźnia wsadzić mógł, t. i. łańcuch, kabat abo gąsiora, i kunę. *Haur. Ek.* 1. cf. gąsior, **die Fiedel.**

Pochodz. *kabacik*, *przekabacić.*

KABŁĄCZASTY KABŁĄCZYSTY, - a, - e, *Zool. Nar.* 18., *ob.* kabłąkowaty, skrzywiony na kształt łuku, **bogenförmig, gekrümmt.** Motyka kabłączysta, zwana od postaci zakrzywionego ostrza w kabłąk. *Jak. Art.* 3, 302. KABŁĄCZEK, - czka, *m. Dem. Nom.* kabłąk, **ein kleiner Bogen.** n. p. *lunula digiti* półmiesiączkowaty kabłączek u paznokciów. *Perz. Cyr.* 1, 158. KABŁĄK, *KABŁUK, - a, *m.*, (*Etym.* łuk, cf. łęk) krzywość miesiączkowata na kształt łuku, **eine bogenförmige Krümmung, ein halber Mond.** *Zool. Nar.* 18. cf. kobłuk) *Boh.* **klika;** *Ross.* дужка (каблучокъ kapa sokołowa; abzacek; каблукъ abzac). W małéy chatce nie widać ani kabłąków *arcus*, ani podsłupiów. *Rog. Bud.* 17. Oczapiony *kabłukiem, do monasteru odwieziony został. *Nar. Chod.* 1, 404, kapicą mniszą **Mönchskappe** (*Rs.* каблукъ kaptur sokoli *ob.* kobłuk, kłobuk). Gdy mielerz dogoreie, grabiami zwanemi kabłąk, węgle z niego wygarniają *Os. Rud.* 582. **mondsförmige Rechen.** cf. obłąk. KABŁĄKOWATY, - a, - e, miesiączkowaty, skrzywiony na kształt łuku, **bogenförmig, mondsförmig, gekrümmt, sichelförmig;** *Bh.* **klikaty, klikowatý.** Żebra będąc kabłąkowate, czynią wypukłość boków. *Zool. Nar.* 67. Bieg kuli z moździerza wystrzeloney iest kabłąkowaty. *Rog. Doś.* 2, 4. *parabolicus.* Ptaki rzędu sroczego maią dziób kabłąkowaty. *Zool. Nar.* 217.

KABLION, KABLON, - a, *m.*, (*Holl. et Sax. Jnf.* Kabeljau, *Gall.* cabeliau, *Dan.* **Kabliau**, *Lat. med.* Cabellauwus, Cabelgensis) **der Kabeljau, der Dorsch**, *Ross.* треска, *gadus morhua Linn.*, ryba bardzo mnożna, żywi się muszlami i rakami morskiemi. Znayduie się w Oceanie, szczególnie przy Norwegii i Jrlandyi. Solony kablon iest znaczną częścią handlu kraiów północnych. *Zool. Nar.* 178. Sztokfisz i kablion iest taż sama ryba, ale na różnych łowiona mieyscach, i różnym solona sposobem. *Wyrw. Geogr.* 425.

KABRYOL, KAPRYOL, - u, *m.*, z Fr., sus, skok, podskok, **Cabriole, Sprung, Hüpfen, Gehüpfe.** Coż znaczą te migi, śmiechy i kapryole, które wyskakuiesz? *Teat.* 53, 17. Już też z radości babinka tysiąc kabryolów narobi. *Teat.* 10, 52. KABRYOLET, gatunek karyolki, kolaski, **ein Kabriolet.**

KACERKA, - i, *ż.*, heretyczka, **eine Ketzerinn;** *Bh.* **kacyřka;** *Rs.* кривовѣрка, зловѣрка, раскольница: раскольщица. Powiadaią, żem kacerka; aleć ia mówię, żem nie iest heretyczka. *Baz. Hst.* 74. KACERMISTRZ, - a, *m.*, arcykacerz, *haeresiarcha*, głowa kacerzów czy kacerstwa. *Włod.*; **ein Erzketzer, Haupt einer Ketzerey.** *Rg.* glavopoluvjernik; *Rs.* схимоначальникъ; *Ec.* ересеначальникъ. Nie bog, ale djabół kacermistrzów posłał. *Zygr. Pap.* 224. Kacermistrz niezbożny Marcyon. *Skarg. Dz.* 87. Powstał kacermistrz nowy z Manicheuszowego gniazda. *ib.* 150. KACERSKI, - a, - ie, *KACERNY, *KACZERNY, - a, - e, od kacerzów, **ketzerisch**, heretycki. *Bh.* **kacýřský;** *Rg.* poluvjerni, poluvjerski; *Rs.* зловѣрный, кривовѣрный, раскольничїй, раскольническїй; *Ec.* ересный, еретическїй. Oxonia była przyiaciołką Wiklefowi, przeto była kacerską nazwana. *Baz. Hst.* 3. Kacerne grzechy. *Birk. Ex. B* 2. Kacerne zbrodnie. *Zebr. Ow.* 16. Jadem go kacernym nadycha. *ib.* 51. Same do pomsty gniew budzi kacerny. *Pot. Syl.* 58. niszczący, zgubny, szkodliwy, **schädlich, verderbend.** Kacerna ręka. *Zebr. Ow.* 191. *scelerata.* Kaczerna Erynnis.

ib. 8. *fera.* Plemię kaczerne. *ib.* 6. *violens.* KACERSTWO, - a, *n.*, herezya, die Ketzerey. *Bh.* kacyřstwj, kacýřstwo; *Slo.* kacírstwo; *Sr.* 1. khecžarstwo; *Rg.* poluvierstvo, poluviernos; *Bs.* poluvjerstvo; *Vd.* közaria; *Crn.* krivovira, krivovirstvu; *Cro.* heretachansztvo, krivoversztvo, eretinsztvo; *Hg.* eretnekség; *Dl.* poluversztvo; *Rs.* зловѣ́рство, зловѣ́рїе, разврáтъ, раскóлъ, скúпъ; *Ec.* раскольнїе, расколъ, злославїе, кривовѣрїе. Kacerstwo iest to, co się przeciwi nauce boskiey. *Baz. Hst.* 251. Filozofia zdrowa nie raz była kacerstwem. *Zab.* 16, 79. Kacerstwa, mężoboystwa, niezgody. *Birk. Zbar. B* 3 *b.* - §., kacerstwo *collect.* = kacerze, Ketzer. Niekiedy kacerstwa przenosiły liczbę wiernych pańskich. *Biał. Post.* 247. KACERZ, - a, *m.*, (*lat. med.* cazerus, gazarus; *Suec.* kaettare, *Dan.* kiätter cf. *Ital.* gazuro; *Gr.* καθαρος, der Ketzer, *Bh.* kacyř; *Slo.* kacír; *Sr.* 2. kázar, kázor; *Sr.* 1. khecžar; *Vd.* közar, vuter; *Crn.* krivovirnek, krivovirz; *Cro.* eretnik, krivoverecz; *Dl.* poluvernik, szublaznik; *Hg.* eretnek; *Rg.* poluvjeraz, poluvjernik; *Bs.* poluvjernik; *Rs.* кривовѣ́ръ, зловѣ́ръ. Kacerzem ma bydź miany, nie ten, który w wierze pobłądzi; lecz który powagą kościelną wzgardziwszy, bezbożnych zdań upornie broni. *Kucz. Kat.* 176. Kacerzem iest, kto fałszywe zdania w wierze lub wynayduie, lub się za onemi udaie. *Mon.* 76, 513. - 2) kacerz, *gazarus* Gelenio, *γαζαρινος, equus indomitus. Cn. Th.*, cf. *Holl.* ketmerie, ein wildes unbändiges Pferd. 3) kacerz (ale *Knapski* pisze *kaszerz*) czerp do łowienia ryb der (Hebekäscher *Lusat.*) Tauchbärn, der Senkhamen, die Taupel (Oest.) *Crn.* kajzha, *Sax. Jnf.* Kesser, Kescher; *Dan.* katse, *Finl.* katisa; *Bh.* keser. Kacerze wielkie do łowienia ryb są iedne iak płachta; drugie na kształt skrzyni. Małe tylko służą na wybieranie ryb z sadzów, nie są właściwie siatkami do łowienia ryb. *Kluk. Zw.* 5, 248. der Fischhamen. Na wodę abo do *kaszyrza wrzucić kilka tych ziarn, zaraz się do tey paszy ryby skupią. *Syr.* 424. Kacerz zowią ów to sak, co nim ryby łowią; Co dusze ludzkie łowi, kacerzem też zowią. *Kochow. Fr.* 123. KACEROWAĆ, KACERZOWAĆ, *cz. nd.*, kacerzem czynić, przezywać, zum Ketzer machen, verketzern. *Bh.* kaczeczowati, kaczerczugi. Takich kacerzuią, co kościoł zaklęty naśladuią. *Kanc. Gd.* 181. Prawdę zbawienną wespół z iey opowiadaczami kaceruią. *Zrn. Pst. Ab.* (*Eccl.* расколничествовати heretyczeć).

KACHEL, - chla, *m.*, źle mowią *kafla. *Dudz.* 29. **kafel*, *Bh.* kachel, kachlík; *Slo.* kachel (kachle piec); *Hg.* kályha; (*Sr.* 1. kachlie piec; khachlicza *cacabus*, cf. *Hebr.* קלחת kallachata *lebes*, *ahenum*, *Gr.* χαλκεῖον; *Sr.* 2. kachle piec; kachlinck dzban); *Vd.* kahla, pezhnjazhek, pezhna kahla, modonniza (kahla = urynał); *Crn.* kahla, shkridla, modelnesa, moduvnèsa (kahla = urynał); *Cro.* kahla, kahlicsa, pechnyak; *Rs.* изразе́цъ, израсчикъ). cf. *Suec.* kakel, *Jtal.* coccia, *lat. med.* cugnolius) die Kachel, die Ofenkachel, glina w pewney formie wypalona do składania pieców, n. p. Kachel prostych pieców z wierzchu łochowaty, *columbaria. Cn. Th.* Hohlkachel. Piec z kachlów abo kachłowy. *Switk. Bud.* 295. *Vd.* kahlena pezh, ein Kachelofen. - §., otwor pieca kachlami wyłożony, die Röhre, die Kachel in einem Kachelofen. W zimie, gdy w kafeł nieostróżnie co włożą, bywa swąd. *Haur. Sk.* 347. Ziewa tylko, wąsy ciągnie; a coraz do kachla siągnie. *Pot. Jow.* 162. - *§., Srebro wypalone w kachlu glinianym. *Budn Ps.* 12, 6. w piecu glinianym. *Bibl. Gd.*) KACHLANY, KACHLOWY, *KAFLANY, *KAFLOWY, - a, - e, *Ross.* израсцо́вый израсчатый, z kachlów, Kachel=. Kachlowy piec. *Switk. Bud.* 295.

KACHNA, - y, *ż.*, *demin. Nom.* Katarzyna, *Boh.* kača, kačena. *Kochow. Fr.* 18.; *J Kchan. Fr.* 11. Katharinchen, Käthchen. Była to iedna staruszka w Warszawie, Miała dwie służebnice, Magdeczkę i Kachnę. *Zab.* 13, 278. *Trft.* Kachna siedzi przy kądzieli. *Teat.* 8, 3.

KACHOLONG, - a, *m.*, kamień biały do opalu nieco podobny. Gatunek agatku. Znayduie się w rzece Kach. Kałmucy nazywaią kamień chalong: ztąd tedy imię iego. *Kluk. Kop.* 2, 68. der Kacholong, eine Art Opale.

KACIK, - a, *m. demin. Nom.* kat, *propr. et fig.* der Henkersknecht. Kacikowie w Niemczech dobrze umieią pey leżyć. *Haur. Sk.* 342. - §., *Fig.* Dekretem żadnym nie będąc zdani, od ciebie młodego kacika zginęli. *Warg. Wal.* 194. - §., *Hist. nat.* Kacik, ryba, po wielu ieziorach w Prussiech i w W. Polszcze znayduie się, ma dwa kolce na grzbiecie, i tyleż po bokach; ktoremi, będąc od żarłocznych ryb pożarta, wnętrzności ich katuie i rozdziera. Tych ryb nie iedzą, ale tłustość z nich na tran wywarzaią. *Ład. H. N.* 61.

KĄCIK, - a, *m.*, kątek, *demin. nom.* kąt, *Rg.* kutich; *Cro.* kutecz; cf. *Lat.* canthus). das Winkelchen. Maiąc iuż swóy kącik, gdzieby konia mógł roskulbaczyć, uczynił do rodziców swéy panny odezwę. *Boh. Ossol.* 223. Życia spokoyny sposob, kącik ubogi. *Bardz. Luk.* 84. Bestyom nawet miły Kącik, w którym się rodzili. *Teat.* 46 *c*, 80. W cichy kącik, gdy się skryię, Wdzięczněy swobody zażyię. *Bard. Tr.* 510. Bezpiecznie w małym sobie usiędziesz kąciku. *ib.* 578. - Szczérze powiem, co tylko mam w serca kąciku. *Teat.* 46, 22. cf. taynik). *Anatom.* W złączeniu niższey i wyższey powieki, pokazuią się kąciki w oku, *oculi canthi*; z których ten kącik, co iest podług nosa, większy iest, niż drugi, który leży koło skroni. *Kirch. Anat.* 82. die Augenwinkel; *Rs.* куть. Po oku abo kącikami patrzeć na kogo. *Erazm. Ob E iij.* z boku, nazierkiem, dumno, nienawistnie. KĄCISKO, - a, *m.*, ubogi mizerny kąt, ein elender Winkel. Nowy strumień wyniknie, Ten sławą swoie stare zrównawszy *kęczysko (kącisko), Szerokim po koronie morzem się rozleie. *Pot. Jow.* 43. KĄCISTY, - a, - e, KĄCISTO *Adv.*, kąty maiący. *Cn. Th.*; *Cro.* kutlyiv, winkelig, voll Winkel.

KACZĘ, - ęcia, *m.*, *demin. nom.* kaczka, *Bh.* kače; *Rs.* утя, утёнокъ, утеночекъ, ein junges Aentchen. Kaczęta, iak skoro się z iaia wylęgły, wnet biegaią. *Sienn.* 274. *Spicz.* 147. *Haur. Ek.* 134. Do kacząt źle zażywać kwoki. *Pot. Syl.* 161. KACZECZKA, - i, *ż.*, *anaticula. Mącz.*, ein Aentchen. (KACZERNY *ob.* Kacerski). KACZKA, - i, *ż.*, *Bh.* kachna, kachnička, kačka, kačenka, kačena, lička (kačeti se taczać się); *Slo.* kačica; *Hg.* kátsa, rétze; *Sr.* 2. kaza, kazka, husché; *Sr.* 1. kacžka; *Vd.* raza (*Vd.* kazha = wąż; kazhinka = węgorz); *Crn.* raza; *Cro.* racza, patka (kacha = wąż); *Dl.* plovka; *Sla.* patka; *Rg.* patka, plovka, utva, patcisa, utvіza; *Bs.* utya, plovka, patka, plovciça, utriça; *Ross.*

utka, utoczka, selezniҡa, kriakwa, kriakuszа, *Sibir.* ąklei (*Rs.* kaczka taczanie, wahanie, kaczkii wahaiący się); *Ec.* kaczka mużeskъ, gusyna. die Aente; (in der Gegend um Danzig, die Hatſche). Kaczki mnieysze od gęsi, kształt zaś ledwie nie ze wszyſtkim do gęsi podobny. *Kluk. Zw.* 2, 160. Kaczka domowa die zahme Aente, wielkiego użytku w gospodarſtwie; utrzymywanie łatwe, bo się żywi owadem, korzonkami. Samiec się nazywa kaczor. *Zool.* 253. Kaczka wodna, *Crn.* piûl. Nurek kaczka *Vd.* pandirh. Dzikie kaczki, wilde Aenten, są wielorakiego gatunku; naypospolitsze w wielkosci domowym się rownaią. *Kluk. Zw.* 2, 320. *ob.* cyranka. - Na Polesiu są czarne dzikie kaczki, które po Ruſku nazywaią *Ukle. Ład. H. N.* 62. Kaczka morſka, die Seeänte, Meeränte, *Crn.* posavka; iedne czarniawe z białym brzuchem; inne białe czubate, na tyle czarne; przylatuią czasem od morza, i błąkaią się między naszemi dzikiemi. *Ład. H. N.* 62. Kaczka czarna, *Rs.* turpanъ, turpanczikъ; górna *anas marila* nagołka; *clangula* gogolь; zimowa, *hiemalis, glacialis* sawka; *penelope* swiщъ; *tadorna* kargalъ; *acuta* szilochwostъ; piżmowa *moschata* szipunъ; *erythropus* kazarka. - Kaczka szaropiora na ſtawie. *Tward. Wład.* 245. Kaczki karmią, w koycach ie maiąc. *Lek. Koń.* 2, 14. Chlewy na kaczki takie się ſtawiaią, iakie na gęsi. *Kluk. Zw.* 2, 165. Kaczka kwaka. *Dudz.* 21. *Tol. Saut.* 89. *Cro.* racza roga; *Crn.* knâka; *Bh.* kachati, knakati; *Rs.* kriaknutь, kriakatь, *Ec.* utka kwakaetъ. - *Prov.* piiany krzywo chodzi, kręci się iak chmiel po tyce, tacza się, kaczki zagania. *Dwor. D* 4. er treibt die Aenten ein; er taumelt, torkelt. Trawi iak kaczka, *ſtruthionis ventriculum habet. Cn. Ad.* 1172. dobrze trawi, zawsze głodny, obżarty). *Cro. Prov.* szrechen, komu je racza ú rukah; szczęśliwy, kto ma kaczkę w ręku). Witay mi kaczko nie brodząc. *Rys. Ad.* 71. *Pot Arg.* 757. *ob.* brodzić). Jak się złożę, iak wytnę do nich, wszyscy czterzey z koni, iak kaczki. *Teat.* 26, 57. od razu). Jak z kaczki woda opadnie, *de eo, qui admonitionem negligit. Cn. Ad.* 295. er ſchüttelt den Leviten ab. Jako kaczki się płóczą, długo się myią niewiaſty. *Cn. Ad.* 696. - §. b) kaczka, deſka przywiązana nad matnią niewodu, która daie poznać, czy ſkrzydła iego równo idą. *Rydel.* das leere Gefäß oder Bret am Grundgarne, woran die Fiſcher erkennen, wie das Garn ſchwimmt. KACZKOWATY, - a, - e, na kształt kaczki, Aentenähnlich. Już oyciec Przeor kaczkowatym głosem, Wprzód odkrząknąwszy, perorę zaczynał. *Kras. Mon.* 33. KACZKOWY, - a, - e, od kaczki, kaczek, Aenten=. Rodzay kaczkowy należy do rzędu gęsiego. *Zool. Nar.* 253. (KACZMARZ *ob.* Karczmarz). KACZNIK, - a, *m.*, koyciec kaczy, *nessotrophium. Cn. Th.*, der Aentenſtall. KACZOŁOWSTWO, - a, *n.*, der Aentenfang, łowienie kaczek dzikich. KACZOR, - a, *m.*, *Bh.* kacer; *Sr.* 2. kazor; *Sr.* 1. kaczjor; *Vd.* razhnik, razman; *Crn.* razmàn; *Rs.* selezenь (cf. *Ec.* selezenь, selezenka śledziona). der Aenterich. Kaczor ieſt samiec; kaczka samica; kaczęta są młode. *Kluk. Zw.* 2, 160. Kaczor poznaie się ztąd, że w ogonie śrzednie pióra ma do góry zakręcone. *Ład. H. N.* 61. - *Slo. Prov.* dawa wagce, abi wola doſtal daie iayko, żeby wołu doſtał; cf. *Pol.* kto chce wygrać kaczora, musi ſtracić gąsiora, *Necesse eſt facere sumptum, qui quaerit lucrum. Lek. D* 2 *b.*, *Rys. Ad.* 30. Kto chce wygrać gąsiora, trzeba ważyć kaczora. *Cn. Ad.* 372. cf. bez dołu grobla nie będzie). Kto chce dochodzić prawem kaczora, zatkniy za pas gąsiora. *Falib. M.*, cf. szukaiąc igły, świecę spalił). - Ni to kaczor, ni to kaczka. *Rys. Ad.* 45.; cf. ni w pięć, ni w dziewięć, cf. barszczyk, weder kalt noch warm, weder gehauen noch geſtochen. KACZOREK, - rka, *m.*, *Boh.* kacjrek, *demin.*, ein kleiner Aenterich. Wſkok ubili kaczorków piąci. *Myśl. E* 3. KACZOROWY, - a, - e, od kaczora, Aenterichs=. kaczorowy kolor, *couleur de pigeon, couleur changeant. Tr.* eine ſchielende Farbe. *Rs.* selezenew, zelezniewyi kaczorowy; *verd de cane* cf. zielony. KACZUCHNA, - y, *ż.*, *Demin.* malutka kaczka, ein kleines Aentchen. *Tr.* KACZY, - a, - e, od kaczek, kaczkowy, *Bh.* kacicj, kachnj; *Sr.* 1. kaczji, kacżkowe; *Vd.* razhij, razhni; *Crn.* razhje; *Cro.* raczji, raczin; *Hg.* rétzéból; *Rg.* patcin, patcij, utven; *Bs.* patkino; *Rs.* utkinъ, utinyi, uticzii. Aenten=. Jaia kacze są większe od iay kur pospolitych. *Kluk Zw.* 2, 163. Ja nie wiem pewnie, co się z iego ſtało nosem, Nie gada iako człowiek, ale kaczym głosem. *Nar. Dz.* 3, 55. Kaczy paſtuch, *anatarius. Cn. Th.*, *Bs.* patkar, utvar, plovkar, koji cjuva plovke. KACZYCA, - y, *ż.*, ſtara kaczka *Tr.* eine alte Aente. KACZYNIEC, - ńca, *m.*, *taraxacum* kniat, knieć, podbiał trzeci, śmirgiel, der Schmergel, die Butterblume, Dotterblume, ziele znaiome dla kwiatu swego żółtego, od ktorego maiowe masło żółtawe sie ſtaie. *Kluk. Rosl.* 2, 225. Gdy kwitnie, zbieraią go z zielem i suszą, a parząc, po garści codzień i z paszą krowie daiąc, przez całą zimę będzie maiowe masło. *Ład. H. N.* 62. - §. 2. Łotacz drudzy kaczyńcem zowią. *Kąck. Pas.* 15. *tussilago* der Huflattich, *Bh.* kacinec. (2. kacinec chlew kaczy.

-- KĄD; skrocone od słowa *kędy*; w ſkładanych: dokąd, poniekąd, pokąd, zkąd. - wyraża kierunek mieyscowy, i może należy do iednego źrzódła z słowem *kąt*.

KĄDEL *ob* Kundel.

KADENCYA, - yi, *ż.*, - 1) czas przypadania n. p. gaienia sądu, der Termin, da die Gerichte ihre Sitzungen anheben. Kadencye w roku dla sądów Assessorſkich tylko dwie naznaczamy; to ieſt, iednę przez May, Czerwiec, Sierpień; a drugą przez Liſtopad, Grudzień, Styczeń i Luty. *Vol. Leg.* 7, 425. Role są troiakie, iedne na ozimine, drugie na iarzynę, trzecie na ugor, według kadencyi, iak na który rok przypadną. *Haur. Ek.* 18. - §. 2) kadencya, ſkład, rym, w wierszach, zawieraiący w sobie półtorey iednakiey zgłoſki. *Kpcz. Gr.* 3, 89. *Rg.* ròmon, pjetnomjerje, der Reim eines Verſes. W dawnych częſte się znayduią kadencye iednosyllabne, n. p. Potym on ſtarzec mrucząc poszedł od niey precz, Bo mu się nic po myśli nie zdała ona rzecz. *Rey. Wiz.* 29. Kadencye Częſtochowſkie *ob.* Częſtochowſki. - §. 3) kadencya w muzyce, w tańcu, takt, die Cadenz in der Muſik, der Takt. KADENCYYNY, - a, - e, podług kadencyi, Cadenz=. Naród Grecki znał kadencyyną miarę kroku. *Leſz.* 2, 212.

*KADERA *ob.* Katera,

KADET, - a, *m.*, KADECIK, - a, *m. zdrbn.*, der Cadet. Nazwiſko z francuzkiego znaczące młodszych, nadane zgromadzeniu woyſkowemu zebraney młodzieży dla ćwiczenia się w trybie woyſkowym. Na to uſtanowiona była w Warszawie

szkoła Rycerska czyli dom Kadetow R. 1766. - Kadeci w autoramencie Polskim i cudzoziemskim nazywaią się, którzy sposobią się do dzieł woiennych; ci, lubo noszą mundur, w reiestr iednak płacę biorących nie wchodzą, ale się expektatywą mieysca za pierwszym zawakowaniem kontentuią. *Kras. Zb.* 1, 424. *Vd.* slahtnizh, shlahten mladenzh); Kadet morski, *Rs.* мичманъ. KADECKI, - a, - ie, od kadetów, Cadetten :. Koszary Kadeckie.

KADKA, *KATKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* kadź, ein kleiner Zober, Ständer, Bottich. *Rs.* кадка, кадочка, кадушка, кадушечка. *cadus* kadka, stągiew'. *Mącz.* Dla łacnieyszego gatunkowania ryb, trzeba mieć wanny, katki, cebry. *Haur. Sk.* 142.

KADŁUB, - a, *m.*, cf. pałub) naczynie z iedney sztuki drzewa wydłubane lub wydrożone. *Włod.*, ein aus einem Stücke ausgehöhltes hölzernes Geschirr. (cf. Rumpf, Harzrumpf. Adlg.) - §., kadłub, kazub *qu. v.*, der Rumpf, Baumrinde zu Erdbeeren, *Rs.* кузовъ. - 2) *Milit.* kadłub *carcasse* w mostołodzi, nazywa się krata drewniana, zrobiona w postać łodzi, na którą przybiia się blacha miedziana: *Jak. Art.* 5, 294. am Ponton, das hölzerne Gitter oder Gerippe in Form eines Nachen, worauf das Kupferblech genagelt wird. Kadłub z żelaznych obręczy, otaczający karkassy. *Jak. Art.* 3, 294. das Gerippe an den Carcassen; *Bs.* kalup : forma, modelusz; *Cro. barb.* kalup *forma fusoria* (*Sla.* kalupczia : co modele robi). 3) *Anat.* kadłub, *truncus* der Rumpf, nayznacznieysza część zwierzęcia, bywa różnego kształtu; części iego są grzbiet, piersi, boki, żebra, brzuch. *Zool. Nar.* 67. tułub. - §. b) ciało ludzkie się dzieli na kadłub czyli tułów z głową, *in truncum capitatum*, i na ręce i nogi. *Perz. Cyr.* 1, 17, der Rumpf mit dem Kopfe, der Körper ohne Hände und Füße. Kadłub się składa z głowy i z szyi, potym z piersi czyli wyższey części kadłuba, i z brzucha czyli niższey części kadłuba. *ib.* KADŁUBEK, - bka, *m.*, *zdrbn.*; Jak to dobrze kochać ładny kadłubek. *Niemc. Krol.* 2, 162. ładną figurkę, ein niedliches Figürchen. 2) Kadłubek, *Nom. propr.* biskup Krakowski, umarł R. 1223, pierwszy historyą narodu swoiego pisał. *Kras. Zb.* 1, 424. der älteste Polnische Geschichtschreiber. KADŁUBIASTY, - a, - e, ausgehöhlt, gerippt. Kadłubiaste kule, karkassy, die Carcassen, Rippenkugeln, kule ogniste, na któ e robi się kadłub z obręczy żelaznych; ten obszywa się drelichem, a wnętrzna próżność wypełnia się zaprawą umyślnie do tego przygotowaną. *Jak. Art.* 3, 294.

KADR, - u, *m.*, kwadrat lub czworogran, das Quadrat. Tytuł planty może bydź zamkniętym czworobocznym kadrem, z iedney cieńkiey, drugiey grubszey linii, mosiężnym piórem wyciągniętemi. *Lesk. Miern.* 244. *et* 114.

KADUCZNIE *Adv. Adj.* kaduczny; : opętanie, szalenie, djabelnie, verzweifelt, verteufelt, teuflisch. Ey Błażku, skoczyliście kadu cznie do głowy po rozum. *Ossol. Str.* 1, Lękam się kadu cznie. *Teat.* 3 *d*, 17. KADUCZNIK, - a, *m.*, kaduk biorący, *caducarius*. *Cn. Th.* der caduke Güter an sich reißt. *Kaducznikowi* : Cudze dobra pobrałeś kadukiem bez sromu, Za to i sam w cudzym się poniewierasz domu. *Kochow. Fr.* 77. KADUCZNY, - a, - e, chory na kaduk czyli wielką chorobę, *Vd.* opadliu, padliu, epileptisch, mit der hinfallenden Sucht behaftet. Przestraszony na ziemię upadł, i iakoby kaduczny, trzęsienie członków uczuł. *Skarg. Dz.* 1127. Czyni się niemym, ślepym i kadu cznym, A on łotrem wierutnym i przecherą sztucznym. *Klon. Wor.* 50. Przykład kunsztownego udawania kaducznych konwulsyy. *Pam.* 84, 304. 2) djabelny, fatalny, verteufelt, fatal, verhenkert. Kaduczny mi się trafił przypadek. On ma kaduczne szczęście. *Ld.* KADUK, - a, *m.*, *złac.* a) maiętność opuściała, odumarłe dobra, *Cn. Th.* 265. caduke Güter, niederfällige Güter. Wziętoby kaduk po moiéy śmierci; bo iestem ostatni z linii; wolę tedy zapisać za życia. *Teat.* 27 *c*, 70. Po Mustym nieledaiaki na nas spadnie kaduk. *ib.* 55 *e*, 22. *Bh.* odumrt. - §., kaduk, prawo kadukowe, das Caducrecht, *Bh.* odumert. Kiedy dziedzictwo próżno zostaie, tak iż się go, niż rok i sześć niedziel minie, nikt nie upomina, tedy na króla przypada, to iest, do onego sądu należy, któremu podległo ono dziedzictwo, i takowe prawo kadukiem bywa zwane. *Chełm. Pr.* 96. Rudolf ziemi Rakuskiey na Ottokarze dochodził, powiadaiąc, że pomienione ziemice prawem spadkowym albo, iako więc zowią kadukiem, na dobra Cesarskie przypadły. *Krom.* 283. - 2) kaduk, choroba rzucaiąca, wielka niemoc, boża kaźń, *Cn. Th.* die schwere Krankheit, die fallende Sucht, wielka ni moc, padaczka, świętego Walentego niemoc, *morbus caducus*. *Sienn.* 353. *Oczk. Prz.* 206. cf. paduch). epilepsia. *Perz. Lek.* 145.; *Skarg. Żyw.* 2, 17., *Boh* bożec, psotnik; *Sr.* 1. padawa khoroscj; *Sla.* goropad, velika nevolia; *Rg.* padaviza, zavratanie; *Crn* boshja; *Vd.* padaviza, padnost, svetega Valentina boliesen, slied, skernina; *Cro.* opadaricza; *Ross.* черная немощь, умынь, припадокъ, пострѣлъ. Kaduk dzieci, gdy im się szyby kluią, родимецъ, родимчикъ. Gdy kaduk kogo rzucił, zrywano seymy; dla czego choroba ta nazwana seymowa, *comitialis*. *Bdh. djab.* 2, 194. *Wad. Dan.* 189. Lekarstwo przeciw wielkiey niemocy, to iest, kadukowi. *Sleszk. Ped.* 403. Ktorych zwykł kaduk porwać, wcześnie miarkuią, że się niemoc zbliża. *Pilch. Sen.* 303. *Improp.* Muzo! ty to wypowiesz, ducha w się zatchnąwszy i kaduków Febowych. *Tward. Wład.* 53. - Kaduk koński albo słonecznik, das Hinfallen der Pferde, die Fallsucht, der Koller, kiedy koń idąc w drodze abo stoiąc na mieyscu, głową pocznie trząsać, oczy wytrzeszczać, nogami tępać, i wszystkim ciałem tak drżeć, że aż na ziemię upadnie, nogi wszystkie rozciąga, wszystek się mięce, a czasem mu i z nozdrza i z gęby piana płynie. *Lek. Koń.* 20., *Hipp.* 106. - 3) kaduk, kat, czart, bies, djachel, *Rs.* пострѣлъ, der Henker, der Guckuck, der Deutscher. Dali bóg ci, kaduk go tu przyniosł. *Teatr.* 53, 19. Otóż do nas Regienta iakiś kaduk niesie. *Tręb. S. M.* 108. Swargocze, kaduk wie iakim tam ięzykiem. *Teat.* 30 *b*, 16. Kiedyż tam poiedziemy u kaduka! *ib.* 55 *b*, 50. Zjedzże kaduka, kiedyś taka. *ib.* 54 *b*, *B ii.* KADUCZEK, - czka, *m. zdrb.*, Takiego rodzaiu panicze, są nasze kaduczki. *Teat.* 19 *b*, 19. dręczyciele, djabołki. KADUKOWY, - a, - e, kadukiem spadkowy, Caduk :, niederfällig, n. p. kadukowe prawo, kadukowe dobra, *Bh.* odumrtnj.

KADŹ, - i *ż.*, *Bh.* kad, kadečka; *Slo.* kad; *Hg.* kád, kaad (*Hg.* kádár, pintér : bednarz); *Sr.* 1. hat; *Vd.* kad, shirok shkaf (kaduine : koryto); *Crn.* kad, bedn, treshof; *Cro.* kácza, kád, bedeny, lodricza, beden, brenta; *Dl.* kád, kacza, csabar, kasza; *Bs.* kad, ejabar; *Sla.* kaca; *Rg.* xetak, podstavizza, badagn;

dagu; *Rs.* кадь (2. miara zbożowa czterech czetwertów), спу'сшникЪ; *Ec* ватЪ, кáдь, *Hb.* כד kadh *vasis nomen generale*, *Gr.* κάδος, κάδδος, *Lat.* cadus (cf. *Rs.* окашишь, окачивашь oblać); cf. *Ger.* Sätze), kadka *dem.*, cf. pólkadek, przykadek), faſa, ſtągiew, kufa, do cieklizn naczynie otwarte, ein Zober, ein Ständer. Kadzie bywaią sosnowe. *Kluk R sl.* 2, 159. - *Prov.* Póki piwo na kadzi, Pić go nie zawadzi. *Teatr* 29 *c*, 80. cf. łyka drzeć, kiedy się daią). Fortuna tamtemu daie kadzią, a temu czarką. *Pot. Syl.* 51. Głupi iak sadło, brzuchaty iak kadź. *Mon.* 70, 177. Niech teraz dozna, co w sobie zawiera Małżeńſki związek, i niechay z téy kadzi Trunku ſkosztuie, *Morszt.* 97. Deszcz leie iak z kadzi. *Pot. Arg.* 424. cebrami). *Transl.* Belowe wnuczki bez przeſtania muszą wod odmiennych Nadaremno dodawać do kadzi bezdennych. *Otw. Ow.* 160. - §. w hucie, kadź, dziura, przez którą ogień z niższego do wyższego wchodzi ſklepu. *Torz. Szk.* 34. im Hüttenofen, das Feuerloch aus dem untern in den höhern Stock cf. kadzić).

KADZIĆ, - ił, - i, *intrans. ndk.*, zakadzić *dk.*, *Bh.* kaditi, cjaditi (*ob.* czad), kadjm, kadjwám *Slo.* kadim; *Sr.* 1. kadzicż, kadzu, kadzim, kad, dem = dym; *Cro.* kaditi, dimiti; *Vd.* kaditi, dimiti; *Crn.* kadyti, kadim = dymić, kurzyć; *Vd.* se kadi = kurzy, dymi się; *Bsn.* kaditi (*Bs. et Sla.* kád = dym); *Rg.* kâditi; *Rs.* кадишь, каждý', *vulg.* кажý' (cf. чадишь swądzić, чадЪ swąd *ob.* czad; *Ec.* кадю cf. *Hb.* קדח kadach *accensit*.; wonne rzeczy palić dla naprawy zapachu, räuchern (einen Rauch machen *Oest.*). Człowiek w głupich zapędach w rząd się z bogiem sadzi, I mniema, że mu dymem świat ofiarnym kadzi. *Zab.* 9, 110. *Zabł.* - §. *burlesq.* kadzić, = smrodzić, bździć, stänkern, fisten. Pies kadzi *Myśl. B.* 3. Królowi trzeba alliantów, ieśli mu kto w kaszę pluć chce, i pod nos kadzić, żeby się ſtawić. *Pot. Arg.* 635. - *Fig.* kadzić, = pochlebiać komu, *Rg.* kaditi tkoga, einem Weyhrauch streuen. Pochlebſtwo ziemſkim bogom zwykło kadzić, gdy nad ludzi Wynosząc ſtan ich boſtwem mniemanym ich łudzi. *Zab.* 4, 379. *Minas.* Przez pochlebſtwa królom uſtawicznie kadzą. *Jabł. Tel.* 320. Rozalia ieſt dziwaczką, ale iéy pochlebiaią, kadzą i wychwalaią. *Teat.* 37, 80.

KADZENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, *Cro.* kadenye, das Räuchern. Kadzenie suche, kiedy chorzy dymem, mokre, kiedy parą się kadzą. *Kluk Rosl.* 2, 276. das Bähen, die Bähung. - b) kadzenie, = materya kadzenia, kadzidło, das Rauchwerk. Kadzenie palili, ognie nieciili, iawnie biesiadowali. *Skarg. Dz.* 571. KADZICIEL, - a, *m.*, który kadzi, der Räucherer; *Bh.* kadina (*Vd.* kadiuz, kadivar, kadivauz, dimaspushavez = dymiciel). *Fig.* pochlebca, der Weihrauchstreuer, Schmeichler; *w rodz. żeńſk.* Kadzicielka, die Räucherinn. KADZIDLARZ, - a, *m.*, KADZIDLNICA, - y, *ż.*, KADZIDLNIA, - i, *ż.*, KADZIDLNIK, - a, *m.*, naczynie do kadzenia, das Weihrauchfaß, Rauchfaß; *Bh.* kadidlnice, kaditedlnice, kuřidlo; *Slo.* kadidlnia, kadidlnice, kaditelnica; *Sr.* 1. kadzidlo, kadzedlnica, kadzenk (kadzob *vaporarium*); *Vd.* kadilnik, kadilnjak, kadiunik, kadiuniza, kadilnesa, rau fas; *Crn.* kadilnèk, kadilnèza; *Cro.* kadilnicza; *Dl.* kadilnik, kadionik; *Bs.* incensir, kadilnik, kadiovnik, kadillo; *Rg.* kadilniza, kadioniza, kadionik, okadillo, kadillo; *Sla.* kadionik; *Ross.* кадильникЪ, кадильница, курильница, курильенька, өумїямникЪ, ладонница. Kadzilnica, na któréy ogień kładziemy, i kadzidło wkładamy, i przed ołtarzem kadząc bogu ofiaruiemy. *Gal. alf.* 123. Kadzidlnik, turybularz, kościelne naczynie, którym kadzą. *Mącz.* Pochwyciwszy kadzidlniki, nakładli w nie ognia, i kadzidła na wierzch włożywszy, ofiarowali przed Panem. *Leop. Levit.* 10, 1. kadzidlnice. *Radz. ib.* każdy wziąwszy kadzidlnicę swoię. *Bibl. Gd. ib.* Wyſtawił kościoł wielki i bogaty, Tamże wniósł wszyſtkie ſtoły i ołtarze, Czołuki, kadzidlnie i turybularze. *Odym. Sw. G* 2 *b.* Pochlebſtwo sypie swe wonie w kadzidlarz obłudy, któremi mami króle i książęta. *Zab.* 10, 156. *Zabł.* - §. 2) kadzidlnik, co kadzidło zbiera, przedaie, *thurarius. Cn. Th.* der Rauchwerksammler, Weihrauchhändler. KADZIDLNICZKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* kadzidlnica, eine kleine Räucherpfanne. Laterniczka, albo raczéy *kadzilniczka (kadzidlniczka) blachowa, w każdéy pasiece ma bydź dla wykurzania pszczół z ulów. *Kąck. Pas.* 12. KADZIDLNY, - a, - e, od kadzidła, Rauchwerks:, Weihrauchs:; *Ec.* доλóнный; *Rs.* кадильный, ладонный, курильный, куришельный; *Sr.* 1. kadzidly, kadzitwy *n. p.* na ołtarzu *kadzilnym (kadzidlnym). *Bud.* 1 *Chron.* 6, 48. kadzenia. *Bibl. Gd.).* Kadzidlne otręby, *olibanum vel manna thuris*; dziś tym imieniem kadzidło białe, a niektórzy pospolicie wszyſtko tak zowią, u ſtarych same otrociny kadzidlne tak zwano abo szczérobiałe kadzidło, Weihrauchsmehl oder schlechter Weihrauch. *Sienn. wykł.* KADZIDŁO, - a, *n.*, *Bh.* kadidlo, kuřidlo; *Slo.* kadidlo; *Sr.* 1. kadzenſtwo, woruch, wuruch; *Vd.* kadillu, kadilſtvu; *Crn.* kadilu, virh; *Cro.* kadilo, kad, temján; *Dl.* kaad, kadilo, tamyan; *Hg.* temyen; *Bs.* tamjan, miris, vogniç; *Rg.* tamjan; *Rs.* кадило, пахлуНЪ, ладонЪ, ливанЪ, өумїамЪ; *Ec.* доλонь, длань, ладонь, *thus*, der Weihrauch, żywica wonna; ieſt samiec i samica. Samiec naprzód się bieli, potym czerwienieie i żółknieie; samica tłuściéysza ieſt, miękka, prędko gore. *Sleszk. Ped.* 413. Kadzidło białe, *olibanum. Krup.* 5, 130. - b) *fig.* kadzidło, pochlebſtwo, Schmeichelehen, Weihrauch. - §. 2) kadzidło, kadzenie, das Räuchern, der Weihrauch, das Rauchwerk. Po śmierci kadzidło; po obiedzie łyżka, *poſt bellum machinas adferre. Mącz.* Nie pomoże krukowi mydło, ani umarłemu kadzidło. *Cn. Ad.* 638., *Rey Poſt. B b* 3. - §. 3) kadzidło, *ziele*, *meliſſa sylveſtris. Ursin.*, Waldmeliſſe. KADZIDŁONOŚNY, - a, - e, niosący, przynoszący, rodzący kadzidło, weihrauchbringend, weihrauchtragend; *Cro.* temjanonoszni *thurifer.* Kadzidłonośne ſtrony, *gentes odoriferae. Zebr. Ow.* 85. KADZIDŁOWY, - a, - e, *Bh. et Slo.* kadidlowy, od kadzidła, Weihrauch:; *Rs.* ливановый. Rozpuściwszy korzenie przez ſkiby, zarazem Rózga się kadzidłowa z ziemi pokazała. *Otw. Ow.* 149. kadzidłowa latorośla *Radz. Syr.* 50, 8. latoroślka Libańſka. *Bibl. Gd.* Kadzidłowe drzewko, der Weihrauchstrauch. Kadzidłowe iądrka, Weihrauchkörner. Teraz na głowie nosić wieniec kadzidłowy, z kwiatow wypuszczonych z ziemi. *Lib. Sen.* 14. t. i. wonny). Kadzidłowemi karmi się kroplami. *Otw. Ow.* 624. *aromati-*

cus wonnemi). Kadzidłowy kamień, *libanochros. Plin.* 37, 10. ein weihrauchfarbiger Edelstein, Kadzidłowe ziele *ob.* kadzidło ziele.

Pochodz. *dokadzić, nakadzić, okadzić, pokadzić, przekadzić, przykadzić, rozkadzić, ukadzić, zakadzić, zkadzić.*

KĄDZIEL, - i, *ż.*, KĄDZIOŁKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* kužel, kužełka *conus;* kaudel *stupa*); *Slo.* kužel; *Ilg.* guzaly: *Sr.* 1. kubžel; *Sr.* 2. kužel, kužela, kružel; *Crn.* koshęl (kodęla *stupa*); *Vd.* koshiel, koshel, spuela, spuva, presliza, pres·lza *ob.* przęsliza; *Cro.* kudela, kudèlya, kudelicza, preseniz, presel, poveszmo (kudelya proszta *stupa*); *Dl.* szebicza; *Bs.* kudiglja, kusgegl; *Rg.* kudjeglja, kuxegl, kudjègliza; *Rs.* кудѣль, кудѣля, кудѣлька, прядство, самопрялка; *Ec.* кроки, умокъ шкаческой, кудѣль, почамокъ. cf. *lat.* colus, conus, *lat. med.* concula, *Wallis.* cogail, *Vetus Gall.* connoille, conoinguole, coloigne, quelogne, *Fr.* quenouille, *Ital.* conocchia, die Kunkel, der Rocken, der Spinnrocken, der Wocken; *Bh.* obáslo, drewno okrągłe podługowate iak kręgiel, z którego len na około obwiniony, się przędzie, n. p. Na nici przędzie się albo na kądzieli domowéy, albo na kołowrotku. *Kluk Rosl.* 3, 328. Wdowę chcąc wygnać z imienia, postawili iéy przed domem stołek z kądzielą, chcąc ią gieradą odprawić. *Szczerb. Sax.* 465. - b) len abo wełna obwiniona koło tego drewna, der Flachs oder die Wolle auf der Kunkel, die Kunkel, der Rocken. Kądziel oprząść *pensum conficere*, to iest tak wiele przędzy, iako na iednę kądziel czynią. *Mącz.* den Rocken abspinnen. Pallas żonom wymyśliła prząść kądziel, i płótno tkać. *Biel. Sw.* 8 *b.* Gnuśni w kącie zasiędą, I prząść kądziel z żoną będą. *Susz. Pieś.* 3 *Q* 2. Z niewiastami kądziołki prządali albo wzorki szyli. *Rey Zw.* 23. W Indyi szarłatne kądziele przędą niewolnicę po warsztatach słoniowych. *Tward. Wł.* 220, przędzę, nici, włokno). *Slo. Prov.* za funt kudéle ne wáši *flocci penditur*). Do kądzieli twoia rzecz. *Zegl. Ad.* 64. Dobrze tobie kądziel prząść. *Cn. Ad.* 192. cf. dobrze tobie pierze drzeć; *abo* do śpitalu między baby, du taugst in die Kunkelstube, zu den alten Weibern. Narsesowi Cesarzowa Zofia kądzielą groziła, iż go między niewiastami posadzić miała. *Skarg. Dz.* 564. Proszę, odpuśćie szlachta, iest niewiast tak wiele Co się do miecza rodzą, mężów do kądziele. *Pot. Pocz.* 52. Bayki to kądzieli godne. *Birk. Dom.* 21. babskie). - §. 2) kądziel, = liniia białogłowska; *oppos.* miecz, die weibliche Linie, die Kunkel, cf. Spillmage) (cf. *Fr.* quenouille et lance). Krewni z matki, albo iak u nas mówią, po kądzieli. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 176. Choćby mężczyzną był kto, a byłby mi krewnym po matce, siestrze, albo którcykolwiek białogłowie, tedy mi iest blizkim po kądzieli, albo po wrzecienie. *Szczerb. Sax.* 136. W Pawle biskupie Wileńskim skończyli się książęta Holszańscy męzkiéy sukcessyi; ale ieszcze po kądzieli, żeńskiéy płci potomkowie ich są w wielu domach panów Litewskich. *Stryik.* 306. - §. 3) kądziel, szafran plonny, dziki krokos, przęślica. *Syr.* 561. die Spillendistel *atractylis.*

KĄDZIELNICZKA, - i, *ż.*, prządka, die Spinnerinn. Już mi też, mówił Leszek dziesięć lat maiąc, *teszno między temi kądzielniczkami siedzieć; wolę bydź między chłopy czystemi, a uczyć się spraw rycerskich. *Biel. Kr.* 110.

KĄDZIELNY, - a, - e, od kądzieli, Kunkel=, Rocken=; *Rs.* кудельный. Holofernes hetman ręki dzielney W utarczkach, zginął w łożu od ręki kądzielnéy. *Kulig. Her.* 206. t. i. kobieceý, er fiel durch eine Weiberhand. Odkąd świat światem, Nie był takiemu nigdy ni kądzielnym, ni rzemiennym bratem. *Zab.* 14, 262. t. i. ni po kądzieli, ni po mieczu, weder Spill=, noch Schwertmage.

KADZILNY, KADZILNICZKA *ob.* Kadzidlny, kadzidlniczka.

KADZIOWY, - a, - e, od kadzi, Zober=, Ständer=; *Sr.* 1. hatowé; *Rs.* кадочный *ob.* cebrowy.

KAFAR, - u, *m.*, KAFAREK, - rka, *m.*, *demin.*, winda stoiąca, baran, w któréy baba wzgórę i na doł idąc pale wbiia, der Rammblock, die Ramme. Barany czyli kafary do wbiiania palów na mosty. *Rog. Doś.* 2, 70. Baba przy kafarze. *Kluk Rosl.* 2, 157. Kafar do bicia palów w ziemię, bywa sosnowy. *Kluk Rosl.* 2, 160. Słupy kafarem w wodę wpuścił. *Warg. Cez.* 81. Gardzim ziemią, ogromnym moszcząc głazem wody, A z lasów w nowe siadło kafar pędzi kłody. *Hor.* 2, 8. *Nar.* Kafar mularski, górniczy, studzienny. *Solsk. Arch.* 7. Kafar k mały. *ib.* 27. - *§. skała w morzu, kafar. *Bardz. Traj.* 437. eine Felsenspitze im Meere. Miałki bród zdradliwy, kędy skały pod nurtem bystrym kafar kryie. *Bardz. Tr.* 266. (*not.* skała na morzu, kafar). KAFARNIK, - a, *m.*, który robi kafarem, der mit dem Rammelblocke arbeitet; co winduie. *Dudz.* 40. KAFAROWY, - a, - e, od kafara, Ramme=, Rammeblocks=. Walec kafarowy. *Solsk. Arch.* 32.

KAFEL *ob.* kachel. *KAFFA, - y, *ż.*, n. p. Od sztuki tabinu wązkiego, i kaffy złł. 3. *Vol. Leg.* 6. 133.?

KAFFENHAUZ, - u, *m.*, z *Niem.* das Kaffeehaus, kawiarnia, gdzie kawę gotuią i przedaią, *Hg.* kávéshaz; *Rs.* кофейный домъ, Kawodom. *Pam.* 84, 483. Porządek iaki ma bydź w kaffenhauzach, garkuchniach, austeryach *S. Grodz.* 2, 82. Rozkazano, ażeby Paryzka gazeta w żadnym tuteyszym kaffenhauzie nie znaydowała się odtąd. *Gaz. Nar.* 1, 256., *Teat.* 7 *d*, 14. KAFFENHAUZNIK, - a, *m.*, KAFFENHAUZNICZEK, - czka, *m.*, *demin.*, co przesiaduie w kawiarniach, ein Kaffeehäusler, der immer in den Kaffeehäusern liegt. 2) kaffenhauznik, co kawiarnią trzyma, der Kaffeesieder, Coffetier. KAFFENHAUZOWY, - a, - e, od kaffenhauzu, Kaffeehaus=, Politycy ogrodowi i kaffenhauzowi. *Gaz. Nar.* 1, 128.

*KAFIZMA, - y, *ż.*, *w Rusk. cerk.*, iedna z dwudziestu części, na które psalmy dzielą, *Rs.* каѳисма. Wieczernia bywa wszystka niemal śpiewana, krom części psalterza, która się kafizmą nazywa. *Pimin. Kam.* 305. einer von den 20 Theilen, worein der Psalter getheilt wird.

*KAFLA, *KAFLANY, *KAFLOWY *ob.* kachel.

KAFTAN, *KAWTAN 1 *Leop. Sap.* 8, 19., - a, - u, *m.*, KAFTANIK, - a, *m. demin.*, (*Turc.* kaftan *A. Czart. Mscr.*, *Turc.* kaftanlyk *tela vel pannus pro veste interiori. Menin.* kaptan. *Paszk. Dz.* 134., *Crn.* kaftan, *Ital.* caffetano, caftano cf. *lat. med.* cabanus, capa, *Suec.* kafta, *Gr.* καππατια), der Caftan, ein morgenländischer Rock ohne Falten. Turcy na koszuli noszą suknią na kształt szlafroku z lekkiéy materyi, która od szyi

spada aż do kostek; na téy maią drugą równego kształtu, ta zowie się kaftanem. *N. Pam.* 1, 42. Kaftan u Turków, szuba albo delia, którą cesarz posłom cudzoziemskim i urzędnikom przednim państwa swoiego na znak dystynkcyi rozdaie. *Kras. Zb.* 1, 425. Po bankiecie Ciausz Baszy prowadzi posła i kilku iego ludzi do osobnego pokoiu, gdzie na nich kładą kaftany złotogłowowe pstre z różnemi figurami ptaków i innego zwierza na znak łaski. *Kłok. Turk.* 106. - 2) u nas znaczy spodnią suknią, na którey noszą kontusz, das Polnische Unterkleid; *Bh.* kaftan, kaftánek, kabat, kabátek; *Cro.* podhalicza, zobun, jecherma, podstavlyenicza (*Rs.* кафтанъ suknia). Żołnierz grosze swoie zbiera do kaftana. *Grod. Dys. B.* 4. - *Prov.* Dobra w chomąto słoma, a w kaftan bawełna. *Fredr. Ad.* 21., *Petr. Ek.* 107. cf. szkoda psu białego chleba, *abo* nie miotay pereł przed świnie, *abo* dobra psu mucha; dobra Matyasowi płotka, man muß Perlen nicht den Säuen vorwerfen; oder was nützen der Kuh Muskaten, wenn sie Haberstroh hat. Ciepléy, niż z bawełną w kawtanie, z monetą. *Jag. Gr. B* 2 *b.* Kazałem sobie uszyć kaftan łosi, któryby i nayplytszemu pałaszowi dał odpór. *Mon.* 69, 402. Kaftan do potyczki, *lorica linea. Cn. Th.*, das Panzerhemd. - b) kaftan, kaftanik, kamizolka spodnia, n. p. nocna, das Futterhemd. *Urs. Gr.* 182., *Crn.* arnosh, persnèza; *Sr.* 1. khozlec, kabat; *Ec.* кафтанъ, кавтанъ; *Rs.* душегрѣя, душегрѣйка, тѣлогрѣя, тѣлогрѣйка, тѣлогрѣечка, фуфайка. Brzydkie kaftaniki. *Teat.* 54 *b*, 21. Kaftanik bagazyowy na nim. *Birk. Ob. Kaz. F.* 7 *b.*

KAFTYREK, - rka, *m.*, imbryk od kawy, eine Kaffeekanne. *Tr.*, *Cro.* kaferka *pocillum testaceum.*

KAGANIEC, - ńca, *m.*, narzędzie na kształt koszyka żelaznego, kładący się zuchwałym bestyom na pysk, aby się kaiały abo króciły, der Maulkorb, Beißkorb; *Bh.* krabusska, náhubek; *Vd.* koinski saklep, gobzhni korb, vustni satik volouja kladiza; *Sor.* 1. rězadwo, zciipadwo, prémza. Muły, że rade koło siebie kąsaią, daią im się na pyski kagańce. *Kluk Zw.* 1, 191. Strzedz będę ust moich kagańcem. *Budn. Ps.* 39, 1. *not.* „insi tłumaczą munsztukiem; ty o tym kagańcu rozumiéy, iaki kładą na srogie konie." - J niedźwiedź musi w taniec, wziąwszy na nos kaganiec. *Pot. Pocz.* 182. - b) kaganiec, Kaganek, - nka, *m.*, z koszyk podobny żelazny od ognia, na kształt lampy żelaznéy; a w ogólności lampa, eine eiserne Lampe, ein eisernes Lampenbecken, Feuerbecken, eine Pechpfanne, Pechlampe, Feuerpfanne, Lampe; *Bh.* kahanec gliniana lampa). W kaganku tak długo się świeci, pokąd ma dostatek oleiu abo szpiku. *Syxt. szk.* 162. Jego urzędem było, chędożyć i narządzać lucerny abo kagańce pospolite po kurytarzach. *Wys. Aloy.* 278. lampa, to iest kaganiec oleiowy. *Cresc.* 28. Którzy kagańce gotuią, zwykli ich od spodu wodą napełniać, a na wierzchu oleiem; woda oléy trzyma, a oléy światło karmi. *Birk. Chod.* 23. Ogród kagańcami oświecony. *Teat.* 13, 39. Posępne i blade światło kaganka. *Teat.* 18, 29. Wyszedł z karczmy z kagankiem w skorupie żyd. *Kras. Pod.* 2, 18. Szczupły kaganek błyszczał po namiecie. *Chrośc. Fars.* 222. Sprawisz też nożyczki do lichtarza, i kaganki, gdzie knoty zgaszone. *Radz. Exod.* 25, 38. - *§. *Fig. tr.* W piersiach podartéy sukni Niezgody, świeci się niemiły krwawy **kagan, a ona wesi drżącą ręką biie. *Bardz. Luk.* 2, 8. Między woyski obiema tłucze się Bellona Biiąc w *kagan śmiertelny. *ib.* 2, 32. - §. *Fig.* kiedy czarnym noc się gzłem zamroczy, Niebo zaś iasne kagańce roztoczy. *Zab.* 9, 11. t. i. gwiazdy. KAGAŃCOWY, - a, - e, od kagańca, t. i. lampy, Pechpfannen=, Lampen=. Gdy żelazo pozłocisz, okurzże ie nad ogniem kagańcowym, abo nad siarczanym. *Sienn.* 596. Pochodz. *okagańczyć.*

KAHAŁ, - u, *m.*, *Hbr.* קהל *coetus*, żydowski zbór lub zgromadzenie, eine Judengemeinde. Żydzi Parafianie do kahałów swoich pogłówne oddawać maią. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 79. Bodaybyś summy miał na kahałach! *Przyb. Kob.* 91. KAHALNY, - a, - e, od kahału, zborowy, von der Judengemeinde. Za pogłówne do kahału oddane od dwóch starszych kahalnych, parafianie kwity odbierać maią. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 79. Starsi kahalni. *Vol. Leg.* 7, 44.

KAIAĆ się, kaiał się, kaie się *et* kaia się *recipr. niedok.*, ukaić się *dok.*, *Bh.* kati se, kagi se; kagicnost *poenitentia*; *Slo.* pokáin; *Sor.* 1. kacj, hlapu so, kajem; *Sor.* 2. nahuměsch; *Cro.* kajatisze, kajamsze; kajanye *Dl.* kayba z żal); *Bs.* kajatise, kajanje; *Rg.* kajatise, pokajatise, pokajanje, kaiba (*Sla.* pokajljiv z żałuiący; kajási z wodze); *Vd.* se kassati; *Crn.* kajam se, kèsâm se, kèsanje; *Rs.* каяться, покаяться, взкаяться, казниться (*act.* каять, каю napominać; *Ec.* окаяваю *miserum reddo*, *lugubriter deploro*, окаянный nędzny; cf. *Hbr.* קוץ kuz *taedere*); żałować występku, błędu, einen Irrthum, ein Vergehn bereuen, Reue und Leid tragen. Żydowie kilku chrześcian na swą wiarę zwiedli, i ażeby się tego nie kaiali, do Węgier wysyłali. *Gwagn.* 293. Lukrecya pierwéy na grzech zezwoliła; którego się potym kaiąc, sama siebie zabiła. *Skarg. Zyw.* 1, 93. Po uczynku daremne bywa kaianie. *Cresc.* 3. cf. po szkodzie mądry). Biskup Prazki wziął z sobą do Czech Gryfinę, aby się zasię rozmyśliwszy nie kaiała. *Bielsk. Kr.* 168. Już fortuny nie wini, iuż szczęściu nie łaie, Tego mu żal, że milczał, i tego się kaie. *Pot. Arg.* 312. Może się ieszcze ukaie buntownik téy roboty. *Pot. Arg.* 156. Kaiał się Jehowa, że uczynił człowieka i żałował. *Budn. Genes.* 6, 6. żałował i bolał w swym sercu. *Bibl. Gd.*). Jeśli się kaiecie z powinowactwa wziętego, *piget. Mącz.* Nie chcemy się uznać, nie chcemy się kaiać. *Orzech. Qu.* 180. wir wollen nicht in uns gehen. Kaie się grzechów swoich, żałuie za nie, i spowiada się z nich. *Gal. Al.* 275. Kto się grzechu swego kaie; Za karnie mu to staie. *Cn. Ad.* 395. cf. kto grzechu swego żałuie, Każdy się nad nim zlituie). Będzie wesele w niebie nad grzesznym, który się złości kaie. *Sekl. Luk.* 15. Kaycie się grzechów, upominamy, kaycie. *J. Kch. Ps.* 149. Ale wprzód wszyscy grzechów się swych kaymy, Ani porożem hardzie potrząsaymy. *Groch. W.* 567. Już nam czas, godzina, grzechów się kaiać, Bogu chwałę dawać, ze wszystkiemi siłami iego miłować. *Bielsk. Kr.* 19. z *Bogarodz.*, die Sünden bereuen. Kaycie się za grzechy wasze, a na potym bądźcie ostróżniéyszemi. *Baz. Hst.* 244. - W kaiącym żywocie żyć. *Sekl.* 58. w pokucie). - b) kaiać się, litować się, zmiłować się, żałować kogo, udobruchać się, sich erbarmen. Bóg iest

cierpliwy i mnogiego miłosierdzia i kaiący się nad złością. *Leop. Joel.* 2, 3., *W. ib.* (żałuiący się złego. *Bibl. Gd.*). Bóg kaiał się wedle mnóstwa miłosierdzia swego. *Budn. Ps.* 106, 45. Zima się kaie, rozchodzi się, *senescit. Mącz.* **der Winter läßt nach, wird gelinder.** - c) kaiać się, = strzedz się, wystrzegać się, chronić się, **sich in Acht nehmen, sich hüten, vorsehen.** Wy, co kwiat szczykacie, Kaycie się o chłopięta, wąż się zakradł w trawie. *Nag. Wirg.* 495. - §. 2) kaiać się czym, = karać się czym, przestrogę sobie brać z czego, bać się kary z cudzego przykładu, **sich woran spiegeln, sich ein Beyspiel daran nehmen, es sich zur Lehre dienen lassen.** Cudzym się przypadkiem kaiać, mądrość. *Cn. Ad.* 113., *Zegl. Ad.* 47. cf. sąsiedzka trwoga, twoia przestroga). Przypadek nam powinien bydź nauką cudzy; Co się stało iednemu, niech się kaią drudzy. *Min. Ryt.* 4, 88. Mówił sędzia: wnet zabity będziesz, aby się inni tobą kaiali. *Skarg. Żyw.* 2, 83. Kara za zbrodnie iest dla drugich kaianie się od podobnych czynności. *Zab.* 15, 287. **ein warnendes Beyspiel vor dergleichen Handlungen.** cf. Jednego skaranie, wielu postrach; iednego przygoda, wielu przestroga; karanie iednego, uskromi dziesiątego).
Pochodz. *ukaiać się, zkaiać się, pokaiać się;* może ztąd: *pokuta, pokutować.*

KAIFASZ, *KAJAFASZ, - a, *m.*, *Sekl. Jan.* 18. imię żydowskiego naywyższego kapłana, za którego Jezusa ukrzyżowano, **der Hohepriester Kaiphas.** Odesłał Jezusa Annasz związanego do Kaifasza. 1 *Leop. Joan.* 18. ztąd przysłowie: od Annasza do Kaifasza *ob.* Annasz. KAJAFASZOW, - a, - e, *adj. posseſſ.* n. p. Annasz był cieść Kajafaszow. *Sekl. Jan.* 18.

KAIK *ob.* Czayka.

KAIM, KAIN, - a, *m.*, imię naypiérwszego bratobóycy, **Kain.** Kain bratobóyca życie wziął Ablowi. *Przyb. Ab.* 260. *KAIMCANIN, - a, *m.*, wierutny łotr, niby to Kaimowski potomek, arcyzłośnik, **ein Kainssohn, ein Erzbösewicht.** Namnożyło się Kaimcanów, którym miło iest miłośnice mieć, a z niemi w sweywoli i w psocie mieszkać, niżeli swą własną oddaną z boga a ludzi dzierżeć. *Glicz. Wych. B.* 7. KAIMOWSKI, - a, - ie, od Kaima, **Kains**=. Na krew własnych braci kaimowska konspiracya. *Mon.* 69, 578. Kaimowskim sercem własny swóy naród do ohydy przyprawił; *Pimin. Kam.* 76., *ib.* 15. cf. bratobóyczy.

KAIR, - u, *m.*, wielkie miasto Afrykańskie, stolica Egiptu. *Dykc. Geogr.* 2, 4. **Cairo in Egypten.**

*KAK, *Tr.* zamiast *iak*, **wie**, *qu. v.*

†KAK, - u, *m.*, (słowo niższéy Niemczyzny, *Holl.* kake, *Suec.* kak, *Dan.* **kaag**), pręgierz, **der Pranger.** *Tr.*

KAKAĆ, - ał, - a, *intrans. ndk.*, srać, feydać, *Boh.* **kakati**; *Crn.* kakam, *Vd.* zhenati; *Lat.* cacare, *Gr.* κακκαν, *It.* cacare, *Angl.* cack, *Dan.* **kakke**), **kacken.** Gdzie trzeba papać, tam trzeba i kakać. *Rys. Ad.* 15., *Pot. Jow.* 2, 28. Tatarzy takiemi się słowami przeklinaią: O bodayeś na iednym miéyscu tu mieszkaiąc Dzień w dzień, iak chrześcianin, a pod się kakaiąc, Do sytości się smrodu nawąchał swoiego. *Paszk. Dz.* 11.

KAKAO *indecl.*, owoc drzewa Amerykańskiego, **der Cacao, die Cacaobohne.** Kakao iest nayprzedniéysza część do złożenia czokolaty wchodząca. *Krup.* 5, 112., *Vd.* kakauni oreh.

KĄKOL, - u, *m.*, *Bh.* **kaukol, wosstep**; *Vd.* kokala, kokaliza, kokoil; *Crn.* kòkal, repelja, lulèka, mushz; *Sla.* kúkoli; *Cro.* kukòly, lyulka, drach; *Hg.* konkoly; *Dl.* lykuly, livuly; *Rg.* kùkogl, grâscjak, gljùgl, uràt, vraat; *Bs.* gljugl, vràt (kukogl *vicia*); *Ross.* кукoль; *Ec.* плѣвелъ, куколъ; *Angl.* cockle; *Gall.* coquiole; *Ital.* gioglio, loglio cf. *Gr.* κοκκαλος) *lolium Linn.* **der Lolch;** *Sr.* 1. **neplek, pjanka,** rodzay właściwéy trawy, na paszę koniom tylko zdatnéy; kąkol roczny, *temulentum*, **der Schwindelhafer, das Taubkorn, die Trespe,** rośnie między wszelkim zbożem, ziarna iego ludziom i zwierzętom szkodliwe. *Kluk Dykc.* 2, 95. Snietrz. *Zab.* 14, 170., *Rs.* головня, kąkol trwały, *perenne*, rośnie na łąkach; i ten to iest gatunek trawy, którą zagraniczni gospodarze pod imieniem Raygras, **Rietgras,** na formowanie kunsztownych łąk zalecaią. *Junds.* 125. *Proverb. et fig.* Między pszenicą znaydziesz kąkol. *Opal. sat.* 161., *Rys. Ad.* 56. Na iednéyże ziemi pszenica i kąkol roście. *Cn. Ad.* 165. cf. Dobre rzadko bez złego; złe z dobrym zmieszane iest cf. nic bez ale). Odmieniła się pszenica w kąkol. *Birk. S. Kor. B* 2 *b.* Do czasu kąkol rośnie i z pszenicą. *Wad. Dan.* 169. Gdy pszenicy nie sieią, nie będzie kąkolu. *Pot. Jow.* 2. Próżna rzecz mléć mąkę z kąkolu. *Min. Ryt.* 3, 353. cf. szukać gruszek po wierzbie; abo fig na głogu). *Fig.* kąkol, = rzecz czcza, nieużyteczna, szkodliwa, **etwas unbrauchbares, untaugliches, schädliches;** = **Unkraut.** Patrzy z pilnością po świecie szerokim, Co godne chwały, a co się nie godzi, Gdzie ziarno dobre, gdzie się kąkol rodzi. *Groch. W.* 431. Kąkol ten przeklęty miał od sędziego pokóy, bo się był tak wmieszał w pszenicę, że nie mógł bez wielkiéy szkody bydź wyplewiony. *Birk. Exorb.* 3. Tak się zagęścili darmopyszkowie i samochlubcy, iż zdaie się, że niema miéysca, gdzieby ów kąkol buyno nie rodził. *Mon.* 73, 103. Wiele kąkolu heretycy nasiali, podpieraiąc swoie błędy i wymysły. *Skarg. Dz.* 28. Niektórzy, chociaż znaią iawnie, że to dobre iest, co widzą; iednak sadzą się gwałtem na to, aby w tym tam kąkol naleźli, abo co podobnego do kąkolu. *Gorn. Dw.* 85. wady, nagany, makuły, ale, **Fehler, Mängel, Makel, Tadel.** Między nasze domy chciał nasiać kąkolu. *Treb. S. M.* 115. nienawiści, kłótnie, zwady, c. kość rzucić, **den Samen der Zwietracht.** Chcę zły kąkol z twego wykorzenić wnętrza. *Przyb. Ab.* 21. gniew, nienawiść). Widziałem iedno książe tu pod zamkiem w polu, Ano się za nim włóczy dziwnego kąkolu. *Rej Wiz.* 75. t. i. chałastry, faryny, **Gesindel, Geschmeiß.** KĄKOLEC, - ał, - eie, *neutr. ndk.*, zkąkoleć *dk.*, KĄKOLIĆ się, skąkolić się *zaimk.*, w kąkol się obracać. *Cn. Th.* **zu Lolch werden, sich darein verwandeln;** *Ec.* плевелю *pr. et fig.* Wiarę błędami tak zaplewili, że iuż niemal w *poły skąkolała. *Smotr. Ap.* 60. Choć czyste ziarno sieiesz na naylepszéy roli, Jedno ciernie zagłuszy, drugie się zkąkoli. *Pot. Pocz.* 359. KĄKOLIK, - a, *m.*, *Lychnis Coronaria*, **Marienröslein, Himmelsröslein,** firletka; w ogrodach zowią kąkolikiem, dla kwiatu kąkolowi podobnego. *Kluk Rosl.* 2, 219.

§. Kąkolik, Kąkolnik, człowiek niedobrego, wierutny grzesznik, kacerz, ein grober Sünder, ein Unkraut. Gdy przyidzie ono wieczne plewidło, wierę kąkoliku, dopiero się obaczysz, iż się było lepiéy iakim głąbem albo czarną kapustą urodzić. *Rey Zw.* 100. Dopuść tym kąkolnikom aż do żniwa rość. *Birk. Ex.* 18. Szatan kłamcą i mataczem i kąkolnikiem iest. *Zrn. Pst.* 245 *b.* KĄKOLISTY, - a, - e, pełen kąkolu, voll Lolch; *Cro.* kukolyaszt; *Hg.* konkolyos; *Sr.* 1. pjankowité. KĄKOLNICA, - y, *ż.*, *Agrostema Linn.* der Raden, u nas iéy tylko ieden gatunek iest, czarnucha żytna, *Githago Linn.*, *Kluk Dykc.* 1, 16. KĄKOLOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kąkol pochodzący, do niego podobny, lolchartig, wie Unkraut. Pszenica na mokradłach kąkolowata bywa. *Cresc.* 154. KĄKOLOSIEWCA, - y, *m.*, wysiewacz kąkolu, chwastu, zielska, złości, kacerstwa, der Unkrautsäer. Paszą złych kąkolosiewców owce Chrystusowe, pasterstwu waszemu powierzone pasiecie. *Smotr. Ap.* 109. Lud zawaśniony przez podobne naszym kąkolosiewce. *ib.* 118. KĄKOLNY, KĄKOLOWY, - a, - e, od kąkolu, Lolch=, von Lolch; *Cro.* kukolyni, lyulchen; *Hg.* konkolyi; *Sr.* 1. pjankowé. Kąkolowe ziarno służyć może do gorzałki. *Haur Sk.* 36.

KAŁ, - u, *m.*, błoto, szlam, Koth, Mist, Schlamm; (*Bh.* kal, drojdj, drożdże; kal winny lagier); *Bh.* okalek, zaplawa; *Slo.* kal, zmuťina; *Bs.* kàl, kao, kalusgja; *Cro.* kal, kalusina; *Rg.* kal, halla *sordes*; *Vd.* klat, klatje = łayno); *Crn.* gojla; *Rs.* калъ, *Alb.* ggjoll, *Lat. med.* golla, golena, *Ger. vulg.* Golle, Obd. Gallen cf. *Crn.* kovn *turbidus* kalny, *Angl.* gloom, *Sax. Inf.* glum, Obd. Glum *limus* cf. glina; *Turc.* kalün = gęsty). Leżą w grzechach, by w kale wieprze. *Gil. Kat.* 309. Deszcz z domów glinianych spada z kałem i z błotem. *Boter* 206. Ziemia, ten kał, to błoto szpetne, udziela z siebie te wszystkie dobra, których się od niéy dopominamy. *Zab.* 6, 102. *Min.* Kał od ognia się zsiada wosk się pławi. *Nag. Wirg.* 518. Ponurzony iest rozum nasz w kale tym ciała grubego. *Petr. Pol.* 81. Jak dusze przyszły do tego kału ciała ludzkiego, wszystkiego zapomniały, co przedtym umiały. *Petr. Et.* 19. - §. Zatwardzenie kału bardzo dla konia niebezpieczne. *Hipp.* 117. t. i. łayna, des Mistes, des Kothes.

KALAĆ, - ał, - a, *cz. kontyn.*, kalić, - ił, - i *ndk.*, zkalać, ukalać, pokalać *dk.*, błocić, walać, brudzić, mazać, szpecić, *Bh.* kaleti, kaliti, zkaliti, ukaliti; *Crn.* kaliti, kalim, skalim; *Vd.* kaliti, skaliti, obmotiti; *Rg.* kàliti, hallaviti, ohallaviti, okaliti; *Sr.* 1. wopamazam, woneschwarnu; (*Rs.* калить rozpalać, hartować żelazo, suszyć w piecu), *propr. et fig.* (bekothen), beschmutzen, besudeln, beflecken. Koszulę częściey odnowić potrzeba, zwłaszcza u tych chorych, którzy zbytecznie się pocą, lub uryną i exkrementami koszulę kalają. *Krup.* 5, 367. Ugrzęzłe i ukalane w błocie leżą. *Pilch. Sen. list.* 3, 169. Wisła przez potop swóy żyzny złotym mułem zkalała pola. *Tward. Wł.* 273. nagnoiła, düngen. Liczne plamy skalały młodość iego; ale te wymawiać trzeba wiekiem. *Gaz. Nar.* 1, 131. splamiły). Filip rzadkie cnoty, niesłychanemi skalał występkami. *Nag. Fil.* 83. poszkaradził). Nie chciéy łoża małżeńskiego kalać. *Chrość. Ow.* 243. Ztąd macie dowód skalania się iego nayszkaradniéyszemi zbrodniami. *Nag. Fil.* 66. Jam swą zupełnie wolność ocalił, Ani występkiem żadnym nie skalił (skalał). *Zab.* 9, 348. *Zabł.* Grzech usterkiem i błotem i kali i wala. *Pot. Pocz.* 262. Filozofowie, przestańcie owych sporów, które kalą przedziwny wszystkich nauk zamiar. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 14. Czemu Pompéy, odległy i zawsze spokoyny Egipt cudzemi zaboiami kala? *Chrość. Luk.* 262. Swiętość prawodawstwa nie ma bydź kalaną pieniactwem. *A. Zamoy.* 8. Występkiem żadnym się nie skalił. *Zab.* 9, 348. *Zabł.* Dusza w grzechach ukalana, *volutata. Zygr. Gon.* 300. uwalana). Jak wieprze w grzechach się kalaią. *Gil. Kat.* 267. Przysiągłém, że pochlébstwem ust mych nie ukalę. *Przyb. Luz.* 226. Cna iego ręka domową się krwią kalać nie chciała. *Warg. Warg.* 72. Duszę barziéy ieszcze kalaią i kopcą, niżeli ciało. *Pilch. Sen. list.* 3, 169.
Pochodz. *kałuża*, *kałużany*, *kałużysty*, *pokalać*, *pokalany*, *niepokalany*, *niepokalaność*; *kalisko*, *kalina*, *kalinowy*; *Kalisz*.

KALAFIOR, - u, *m.*, *Ital.* Cavolo fiore, *Helv.* Kardiwol, *Germ. Sup.* Carfiol; *Rs.* цвѣтная капуста, цвѣтнуха; *Dl.* czvëtni kupusz; *Vd.* kalfior, zvietnu sele; *Crn.* karfijola; der Blumenkohl, należy do ogrodowin, których się kwiaty zażywaią; naylepiéy się udaie na nowinach. *Kluk Rośl.* 1, 219. - Wolę zraz pieczeni spory, niżeli kalafiory. *Pot. Jow.* 117.

KALAFONIA *ob.* Kolofonia.

KAŁAMARZ, - a, *m.*, KAŁAMARZYK, - a, *m. zdrb.*, *Bh.* kalamař; *Slo.* kalamař, nádoba k černidlu; *Hg.* kalamáris; *Bs.* kalamar; *Cro.* kalàmár, chèrnilnicza, tintenicza; *Rg.* tâpagn, inqvasctenisa, pisalo; *Vd.* kalimar, posodva h' tinti, tintni sod, roba sa zhernilu, posoda sa zhernilu, pisarda, zhernilishe; *Crn.* pisarda; *Sr.* 1. tintowa bleschka; *Rs.* чернильница, *Ital.* calamajo); naczynie od atramentu, das Dintenfaß. Kałamarz z macice perłowéy sztucznie zrobiony, komorki miał z kości słoniowéy, a szufladki z rozmaitych kamieni. *Warg. Radz.* 161. Szoci z kałamarzykami tylko do nas przyszli, a teraz wielkie domy maią. *Gost. Gor.* 116. Pismo to kopiiami tylko, z błędami naygrubszemi, z kałamarza do kałamarza przechodziło. *Nar. Hst.* 7, 148. z pióra do pióra, od kopisty do kopisty). Komedya bez miłości, iest to samo, co pióro bez kałamarza. *Teat.* 34 *b*, *i i.* - *Metonym.* Blady kałamarz, = blady atrament. *Cn. Th.* - §. 2) kałamarz, *kałamarka*, - i, *ż.*, czernica, pław morski, *sepia loligo Linn.* der Tintenfisch, sepa. *Cn. Th.* 988., *Crn.* kalamara, hebétonza; *Vd.* kalamara; *Cro.* kolomár, ligan; *Bs.* ligugn, uligugn, lichna, olighna, sippa; *Rs.* волосатка червь. Kałamarz ryba na kształt raka, postrzegłszy sieci, puszcza z siebie iakiś czarny likwor, żeby w zamąconéy wodzie ocaleć. *Chmiel.* 1, 633.

KALAMAYKA, - i, *ż.*, (*lat. med.* Calamancus, *Gall.* calamanque), der Calamank, materya wełniana. KALAMAYKOWY, - a, - e, z kalamayki, calamanken, von Calamank. Panowie rano w kalamaykowych sukniach chodzą. *Teatr* 36, 4.

*KALANDER, - dra, *m.*, ptak dzierlatka, *Bs.* kalandra; *Ital.* calandra, die Haubenlerche. Nie macie ieść kalandra i iastrzęba. 1 *Leop. Lev.* 11, 18. soyki 3 *Leop.*

KALANDRA, KALANDROWAĆ *ob.* Kalendra, Kalendrować.

*KAŁANTYR, - a, *m.*, n. p. Żebrak wlazłszy pod drzewo do cienia odpoczywał, zjąwszy z siebie kałantyry z mantyką. *Ezop.* 35. ?

KALARAPA, - y, *ż.*, *Ital.* Cavolo rapa, *Angl.* Rape Cole, *Gall.* Choux rave, der Kohlrabi; *Vd.* kalarabi; *Crn.* koloraba; *Sla.* vèrżinaripa; *Rs. et Ec.* бръдовка *brassica gangylodes Linn.*, należy do kapusty ogrodowey. Są kalarapy z białemi, z czerwonemi i pstremi głowami. *Kluk Rosl.* 1, 214.

*KAŁARASZY n. p. Z djabła kałaraszy Wielu omami, wielu od szturmu odstraszy. *Pot. Pocz.* 467. ?

KALARYFA, - y, *ż.*, *Haur Ek.* 170. U flisów kalaryfy nazywają się cztery liny idące od byka, za które ciągną, gdy żagiel podnoszą. *Mag. Mst.* Segeltaue.

*KAŁAUZ, - a, *m.*, z Tureckiego: przewodnik, oprowadzający. *A. Czart. Mst.* der Wegweiser, der Führer; *Cro. barb.* kalaús, harambassa, voditel; *Bs.* kalauz, vodic; *Sla.* kulauz, voditelj; *Hg.* kalauz *praeuius*; *Crn.* kashpôt (*Bh.* kalaus, kalausek *otus* sowa *łężna). Kto złego ma kałauza, w drodze błądzi. *Pot. Arg.* 380. Kałauz zdrayca zaprowadził nas na tak przeklęte werteby. *Tward. W. D.* 9. Rzekł, a wszyscy z okrutną poświadczą ochotą, J iak za kałauzem idą za niecnotą. *Pot. Arg.* 79. J on z poiedynku nie uszedł bez guza, Owszem do progów piekielnych miał zemnie kałauza. *ib.* 685. *KAŁAUZOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, przewodniczyć, den Wegweiser abgeben, den Weg weisen. *A. Czrt. Mst.*, *Cro. barb.* kalauziti, kalauzim; *Bs.* kalauziti, voditti). Tessalczycy związali się z Macedoniuszem, kałauzując mu do naiachania kraiu Attestkiego. *Nag. Fil.* 181. Podniosą laskę do góry, aż ta marszałkuie, Spuszczą na dół, aż ta ślepym kałauzuie. *Kochow. Fr.* 13.

KALCEDON, - u, *m.*, *chalcedonius*, kamień drogi. *Cn. Th.* ein Edelstein, der Calcedonier; *Rs.* халкедонъ.

KALCYNACYA, - yi, *ż.*, z *Łac.*, metalu iakiego albo przez ogień albo serwaser w popiół, proch lub ziemię obrócenie. *Os. Rud.* 2, 308. spopielenie, die Calcinirung, Verkalkung. KALCYNOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ukalcynować, zkalcynować *dk.*, popielnić, calciniren, verkalken. Metale kalcynują się albo w ogniu, albo w serwaserze, albo innym iakim sposobem. *Kluk Kop.* 1, 319., *Os. Rud.* 50. Ziołko *kalcenować, to iest zaszpuntowawszy w garncu spalić. *Sienn.* 234., *Spicz.* 99. Ukalcynowany. *Kluk Kop.* 1. 314: Potaż kalcynowany, czyli kotłowy. *Pam.* 84, 763.

KALDESZAN, - u, *m.*, drobianka winna, z Niem., die kalte Schale, Weinkalteschale. Zrobiono z wina pewną mieszaninkę, którą pospolicie kałdeszan zowią. *Mon.* 73, 356.

KAŁDUN, - a, *m.*, *Sr.* 2. kálduna, cáldunk; *Boh.* *kaldaun; *cf. Vetus Ital.* chaldume, *lat. med.* calduna, *Ger.* Kaldaunen, Katunen, Kalden, Klunen; *Dan.* kaldun, *cf. Gr.* χολας, cf. *Bh.* hltan, hlton *rumen*, hltati chlastać; cf. *Crn.* kaldujem, kalduvam *victimas macto*; kaldovniza, kaldovnishe z stół ofiarniczy; *Vd.* kaldovina z bita ofiara; *Vd.* kalduvanz, kalduvaunik, saklaus, sakôlovez = rzeźnik), błonka kiszki pokrywaiąca, *omentum, epiploon. Krup.* 2, 13., *Kirch. Anat.* 25. die Netzhaut (Oberd. Schlemm); *Bh.* bránica, mazdrzika tučná okolo žaludka; *Sr.* 1. kutwo; *Crn.* męsra, męsdra, mejsdra; *Vd.* mrena; *Bs.* opnića, mrjesgića od utrobe; *Rg.* opna, òpniza; *Dl.* opna; *Cro.* rechicza; *Rs.* сычугъ. - §. 2) trzewa, das Eingeweide. Kałdun wołem ładuią. *Brud. Ost. E.* 10., *Vd.* zhrieva, zhrevu). Ktoby ciała często przerabiać a ćwiczyć zaniedbywał, brzuchem iako kałdunem drogę sobie do wszystkich spraw zawali. *Ocz. Prz.* 39, iak banią, beczką). - §. 3) obżarty, żarłok, pasobrzuch, ein Vielfraß, ein gefräßiger Mensch, brzuchacz, ein Wanst, ein Dickbauch. *Dudz.* 23. leyba. KAŁDUNIASTY, - a, - e, grubych kałdunów, brzuchaty, wanstig, dickbäuchig. Starać się do chowu o świnie długie, szerokoboczne i kałduniaste. *Wolszt.* 130. KAŁDUNOWY, - a, - e, od kałduna, Kaldaunen-, zur Netzhaut gehörig; zu den Gedärmen gehörig.

KALECIATY, - a, - e, kaletę maiący, einen ledernen Beutel mit sich führend. Powstanie na owych piecuchów, na owych flisów kaleciatych. *Pot. Arg.* 512. fryorem do kalety garnących, die durch den Wasserhandel ihren Beutel füllen.

KALECTWO, - a, *n.*, stan skaléczenia, niedołężność, niecałość, die Verkrüppelung, Verstümmelung, körperliches Gebrechen. W smutne kaléctwo ślepoty wpadłem. *Teat.* 42 *d, B.* KALECZEĆ, - ał, - eie, *niiak. ndk.*, skaleczeć *dk.*, kaleką zostawać, rannym, nadweręźonym na zdrowiu, niedołężnym, zum Krüppel werden, lahm werden. skaleczał na ręce. *Ld.* W miedzianym wole Falarysa, potępiony kilka godzin *kaleczał. *Pot. Pocz.* 255. męczył się, konał). KALECZNY, KALECZY, - a, - e, KALEKI, - a, - ie, nadwątlony, nadweręźony, niedołężny, *Bh.* mrzaćký; *Vd.* kernjast, okernjen, stuzhast, perstuzhen, perriesan; *Cro.* knyaszt, chuklyaszt, chuklyav; *Dl.* klyaszt, szakat; *Rg.* kgljâst, *barb.* sakàt; *Sla.* kljast (cf. kłykieć); *Bs.* kglâst, uzet, magagnan; *Rs.* калѣчный, культяный; *Ec.* бѣдный, усѣченъ, обрубленъ, уломный, (an der Gesundheit) geschwächt, verletzt, krüppelig, gebrechlich. Kaleczne zdrowie. *Pot. Pocz.* 276. Kalecze stworzenie. *Jabl. Ez. A.* 4. Do wszystkiéy skazy kaleczego ciała, Fortuna Ezopowi rodzić się kazała. *Jabl. Ez. ib.* Kalékie osoby bywaią starania naszego celem. *Xiądz.* 124. KALECZYĆ, *KALICZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, skaleczyć, okaleczyć *dk.*, kaleką czynić, ranić, na zdrowiu nadweręźyć, zum Krüppel machen, krüppeln, lahm machen, verletzen, verstümmeln, verwunden; *Bh.* mrzačiti; *Sr.* 2. chrommisch; *Crn.* okruliti; *Vd.* oshtuzit, perkratit, presekuvati, okerniti, prereshuvati, okerhati, sakerhati, okerhuvati; *Bs.* magagnati; *Rg.* kgljastiti, okgliastiti; *Rs.* калѣчить, окалѣчить, изувѣчить, увѣчить. Już miecz ma tępy, przecię siecze ani Przestawa, choć iuż kaleczy, nie rani. *Chrośc. Luk.* 178. Chciałem mego rywala skaléczyć przynaymniey, ale ... *Teat.* 28, 143. - Gdzie cząstki są gwałtownie odcięte, tam reszta skaleczona nie może wystawiać całości. *N. Pam.* 13, 94. Cóż ieśli nas śmierć na dzieciach kaleczy, Mdleć i włosów rwać, nie będziesz się wstydał? *Pot. Syl.* 2. osierocić, pozbawiać dzieci, wenn uns der Tod unserer Kinder beraubt. Kaleczyć sławę czyię *Tr.*, nadweręźać, naruszać, jemandes guten Namen schmälern. - *Kaleczyć

się, męczyć się, sich martern. Lecz czego nieszczęśliwa życzę Na co się próżno nadzieią kaliczę! *Chrość. Ow.* 20. KALEKA, - i, *m. et f.* niedołężny, chromy, ślepy, którému na wolnym używaniu iakiegokolwiek członka schodzi, kliszawy, ein Krüppel, ein Lahmer, Blinder; so auch im *feminino*; *Bh.* mrzák, *f.* mrzácka; *Vd.* krulovez, trupizh, amoshen; *Bs. et Rg.* kgljast; *Ross.* калѣка, колека; *Ec.* бѣдникъ; *Gr.* χωλις, *Hb.* ... *debilis fuit*). Staruszek ieden ubogi kaleka, prosił iéy o iałmużnę. *Teat.* 38, 7. Kaléka żołnierz *ob.* inwalid). Lew na trzech nogach, czwartą kalekę zkrwawioną nosił. *Jabł. Ez.* 213. (kaleczoną, kaleczą). - §. nędzny, charlak, ein Elender, Armer. Z kaleki pan, z klechy pleban. *Rys. Ad.* 77. cf. sowa, gdy zjastrzębieie).

Pochodz. *nakaleczyć*; *okaleczyć*, *skaleczyć*.

KALENDARZ - a, *m.*, rozmiar czasu na miesiące, tygodnie i dnie, składaiące rok; nazwisko wzięte *a calendis. Kras. Zb.* 1, 420. der Calender. cf. minucye, rachunkowe księgi, komput, cyzyoianus, *Bh. et Slo.* kalendář; *Hg.* kalendáriom; *Crn.* kalendr. kolèndr, pratèka (cf. praktyka); *Vd.* kolender, pratika. *Sr.* 1. protika, pratika; *Sr.* 2. pratija, colandař; *Cro.* redodnèvnik, redoletne knyige, meszechnik; *Dl.* szvëtodanik; *Rg.* sfetodanik; *Rs.* календáрь, календáрецъ, мѣсяцословъ. Kalendarz, od Łac. sło..a *calendae*, które znaczy pierwszy dzień miesiąca. *Pilch. Sen. list.* 1, 110.; *Ec.* священномѣсячіе *calendae*, cf. kolenda). Roku 1582 kalendarz w Rzymie za Gregorza XIII poprawiono. *Bielsk. Kr.* 730. Za panowania Zygmunta Augusta kalendarz odmieniono, dziesięć dni wyrzucono, co wszystkie kościoły przyięły, oprocz Greckich. *Gwagn.* 177. cf. starokalendarzanin). Wychodzą kalendarze gospodarskie, historyczne, polityczne; za cóż nie mogą bydź i moralne? *Mon.* 68, 3. *Prov.* Podług swego kalendarza żyią. *Alb. z Woy.* 23. t. i. nienabożni, nie wiedzą, kiedy święto, sie leben nach ihrem Calender, in den Tag hinein, wissen nichts von Sonntag oder Feyertag. KALENDARZNIK, - a, *m.*, wydaiący kalendarze, der Calendermacher. Jakiéyże większey żądać po kalendarznikach pewności, kiedy mówią to co się stać ma, i kiedy staie się to, co mówili? *Sir. Quinct.* 259. Kalendarznicy są szczęśliwsi nad innych autorów. *Mon.* 68. 3. KALENDARZOWY, - a, - e, od kalendarza, Calender=; *Rs.* календáрный. мѣсяцословный. KALENDARZYK, - a. *m.*, *demin.*, almanak, ein kleiner Calender, ein Sackcalender, Almanach. Kalendarzyk narodowy R. 1792 zawiera ustawę rządową trzeciego Maia. *Gaz. Nar.* 2, 6. Wybrał ich z kalendarzyka, podkréślaiąc imiona ich. *Niemc. Bibl.* 5., *Mon.* 68, 3.

KALENDRA, KALANDRA, - y, *ż.*, machina od gładzenia materyy, der Kalander, ein Walzenwerk zum Glätten; *Rs.* площильня. O maglu i kalendrze. *Przędz.* 94. Dokładność kalendry zawisła od stołu dolnego, po którym się walec toczy, od stołu górnego, który walec przyciska, i od samego walca. *Przędz.* 97. KALENDROWAĆ *cz. ndk.*, kalendrą gładzić, kalandern, glätten; *Rs.* катать, катывать, площить, плющить. Płótna zbyt maglowane i kalendrowane słabe są. *Przędz.* 95. Zdanie o kalendrowaniu i maglowaniu płócien. *ib.* 94.

KALENICA, - y, *ż.*, nakrycie zwyczayne z pérzu, wzdłuż poszycia chałup na samym ostrzu, do lepszego złączenia iednéy i drugiéy strony snopków poszycia. *Ryd.* eine Bedeckung von Queckengras längs der Kante des Strohdachs.

KALETA, - y, *ż.*, KALETKA, - i, *ż. zdrbn.*, mieszek rzemienny na pieniądze, der Seckel, ein lederner Geldbeutel; *Ec.* калитà *crumena*; *Rs.* калитà, киса, кулёкъ; *Hg.* kalitka *transenna*; *Vd.* moshna, dönshak, harshat; *Rg.* scpágh; *barb.* xèp, gèp (*Rs.* калúшка fórtka). Jezus zwolenników swoich posłał bez mieszka i bez kalety. *W. Post. IV.* 188. Prywatne nasze zamysły ze zgubą oyczyzny wykonać usiłuiemy, iedno żebyśmy upatrzony pożytek do kalety naszéy przywiedli. *Star. Ref.* 22. Testamentem zostawił Doktor Rosz, Że nasza matka kaletka, ociec grosz. *Jag. Gr. B.* . Kędy dway za łby chodzą, do kalety trzeci. *Pot. Pocz.* 172. wenn sich zwey raufen, nimmt der dritte den Beutel (die Advocaten spicken ihren Beutel). Mądry za kaletę ch..yta. *Jabł. Ez.* 4. Srodze go karano, i kiimi i po kale..ie. *Star. Dw.* 13. cf. na grzywnach). Ma w kalecie, = ma dzięgi, er hat Pfennige. *Włod.* Kaleta mu moia wadzi, = załawia na mię, że cz..ie u mnie. *Cn. Ad.* 336. *interdum fortuna pro culpa fuit. Senec.* Za kaletę kogo wodzić, wytrząsać komu kaletę, oszukiwać go w pieniądzach. *Włod.* einem den Beutel fegen. cf. kaleciaty. KALETKA, - i. *ż.*, *demin.*, ein kleiner lederner Geldbeutel. Kaletka żółciowa, *cista fellea. Kruml. Chym.* 338. die Gallenblase. *Botan.* kaletki, tobołki, *ziele*, gatunek tasznika, *bursa pastoris. Linn.*, die Hirtentasche, das Säckelkraut, Taschenkraut, ma listki iakoby kaletki albo taszki, a przeto rzeczona iest kaleta pasterska. *Sien.* 26. Strączki iego maią na koło z szeroka błonkowatą obwódkę. *Jundz.* 334., *Urzęd.* 64. KALETNIK, - a, *m.*, co kalety robi, der Täschner, mieszník, tasznik, *marsupiarius. Mącz.* Kaletnicy. *Vol. Leg.* 3, 592. Kaletnik abo miechownik. *Baz. Hst.* 37., *Hrbst. Nauk. K.* 5.

KALIBER, - bru, *m.*, wagomiar. *Jak. Art.* 3, 294. z Franc., a to z Łac. *aequilibrium, Menage.* Jest to wielkość dziury strzelbowéy przy samym iéy uściu. *Papr. W.* 1, 251. der Caliber. - §. 2) *kalibrą* zowią też ten instrument, którym mierzą wielkość wylotu działa lub średnicy kuli. *Lesk.* 2, 241. KALIBROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, wagomierzyć. *Jak. Art.* 3, 321. calibriren. KALIBROWY, - a, - e, podług kalibru, calibermäßig. strzelba kalibrowa. *Archel.* 2, 65.

KALIĆ *ob.* Kalać. KALICZYĆ, KALIKA *ob.* Kaléczyć, Kaleka. KALIGRAFIA, - ii, *ż.*, z Gr., piękne pisanie, die Caligraphie; *Slo.* peknopísebnost; *Ec.* доброписáніе. KALIGRAF, - a, *m.*, *Eccl.* доброписецъ, pięknopiś.

KALINA, - y, *ż.*, *Viburnum opulus Linn.*, Schles. die Kalinkenbeere; *Bh.* kalina; *Rs.* калúна, калинка, гóрдъ (*Cro. et Crn.* kalina. kalinje *ribes*; *Bs.* kagl, omela *viscus*), der Hirschholunder. Krzew miernéy wielkości, rodzi iagody czerwone, soczyste, kwaśne, które takie skutki czynią, iak bez. *Kluk Rosl.* 2, 53. - Kalina Włoska, *berberis*, Berberis, Erbselbeere; *Bh.* wanjárý, *Ger.* Weinschädling, krzew mierny, kolczysty i gęsty, sok iego cytrynowy zastąpić może. *Kluk Rosl.* 2, 225. gatunek

kwaśnicy. *Kluk Dykc.* 1, 67. ciernie białe. - §. Len moczy się, poką́d włokno od kaliny albo kiſtry zupełnie się nie oddziela. *Przędz.* 103. Len doſtatecznie wymokły, gdy kilka kalin uderzone o wodę, oddzielaią się od włókna. *ib.* 105. może łodyga, kłącze, Stengel. KALINOWA, *herb*, ſtrzała biała rozdarta u spodu w polu czerwonym, żelezce złote; przy końcach gdzie rozdarta, gwiazdy. W hełmie trzy pióra ſtrusie, poprzek ſtrzałą przeszyte. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. KALINOWY, - a, - e, od kaliny, Wachholunder=; *Rs.* калиновый, гордовый. Drzewo kalinowe nie bardzo do czego zażywane bywa. *Kluk Rosl.* 2, 53. Kalinowy krzak *Rs.* калинникъ. KALISKO, - a, *n.*, kałużyſko, błocko, brud, Koth, Unflath. Wrócił się iako świnia do kaliſka swego. *W. Poſt. Mn.* 196., *Rey Pſ. R.* 2. KALISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen kału, błotniſty, ſumpfig, kothig; *Rg.* kaluxan, kalovit). Rzeka ta kaliſta bardzo szkodliwa mieszkańcom. *Boter* 57., *ob.* kalny. KALISZ, - a, *m.*, miaſto Polſkie, ſtolicą Woiew. *Kaliſkiego*, leży wśrzód bagien. *Dykc. Geogr.* 2, 7. Kalisch. *Prov.* Przyiechawszy do Kalisza, w piec. *Rys. Ad.* 57. suszyć się trzeba).

KALIWEK, - wka, *m.*, n. p. Nawet z naytłuſtszych drzew zdjęty kaliwek Nie tak przyiemny iak domowa iarzyna. *Hor.* 2, 312., *Zab.* 4, 268. ?

KALK, - u, *m.*, wapno, der Kalk. Kalk taki, który gipsem zowią. *Cresc.* 425.

KAŁKAN, - u, *m.*, z Tureck., tarcza okrągła. *A. Czart. Mscr.*, pawęża, ein runder Schild. Wszyscy kałkanem zbroyni i paiżą, Szable przy bokach, na ręku pawęże. *Chrość. Fars.* 228. Na tym placu, gdzie wiódł bóy, bezpiecznie pod swoim spoczywa kałkanem. *Pot. Pocz.* 32). *Susz. Pieś.* 3, *Tb.* Długoż te kopce, mogiły i szańce Nieprzełamanym będą im kałkanem? *Chrość. Fars.* 280. On z świetnolitym kałkanem ze śpiże Gromi Tatary i bitne Jaćwiże. *Kochow.* 268.

KALKANCISTA, - y, *m.*, *z Łac.*, który u organów miechowe drągi depce, der Balgentreter, Calcant. KALKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, deptać miechy u organów, die Balgen treten. Baba do kalkowania. *Wег. Org.* 3.

KAŁKUŁ, - u, *m.*, KALKULACYA, - yi, *ż.*, *z Łac.*, rachunek, rachuba. *Rs.* смѣта, смѣтка, сложносшь, смѣчанїе, der Calkul, die Berechnung. Kałkuł obrotu gwiazd. *Pam.* 83, 564. Chorował Hieron na kałkuł. *Zab.* 6, 378. na mieszek, er war beutelkrank. - §. 2) *medic.* Kałkuł, = kamień w ciele, der Stein, die Krankheit. *Dykc. Med.* 2, 733. - §. 3) kreſka głoſkowa, głoſka. kamyczek wyrok sędziów oznaczaiący, das Votum, der Loosſtein, Mahlſtein, Stimmſtein. Prezyduiący trybunału wrzuci w wazon tyle kałkułów, ile będzie deputatów. *Gaz. Nar.* 2, 83. KALKULATOR, - a, *m.*, rachuiący, rachmiſtrz *pr. et fig.* der Calculator, Rechner; *Rs.* смѣтчикъ. cf. liczykrupa, liczygrosz. *wradz. żeńſk.* kalkulatorka. KALKULOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, rachować, porachować, berechnen; *Rs.* смѣтить, смѣчать.

KAŁKUS, - u, *m.*, KAŁKUSEK, - ſka, *m.*, *demin.*, *z Niem.* die Kalklauge, Seifenſiederlauge, ług wapienny, mocny, oſtry, iako mydlarzów. *Cn. Th.* O kałkusie, abo o ługu. *Haur Sk.* 370. Dzięgiel na popioł spaliwszy, kałkus abo ług z niego uczynić. *Syr.* 94. Weźmiy wapna niegaszonego, wléy wody, a gdy się uſtoi, wléy on kałkusek; *Sienn.* 589. W kałkusie moczyć, in die Beitze legen. *Fig.* Z łez kałkusu nacedzić, przeſtać złego czynić, Jąć się dobrego, tak śnieg będzie z karmazynu. *Pot. Pocz.* 148, Thränen, so beißend wie Lauge. - §. b) łużyny, zoła, popioł lub wapno, z którego iuż oſtrość wyługowano, die Laugenasche, Beuchasche, Seifenſiederasche. *Cn. Th.*

KAŁMUK, - a, *m.*, der Kalmuck; *Rs.* калмыкъ, калмычокъ, *f.* калмычка. Kałmuki, naród Azyatycki w Tartaryi Wielkiéy między Mongułem i Wołgą. Podzielony on na różne hordy, które swych maią hanów. *Dykc. Geogr.* 2, 8. Jeſt ich prawie zawsze na żołdzie Moſkiewſkim kilka tysięcy. *ib.* Kalmuccy Tatarowie bliſko morza Kaspiyſkiego, od włosów wielkich, których nigdy nie ſtrzygą, kalmukami są nazwani. *Gwagn.* 601. KALMUS *ob.* Tatarſkie ziele.

KALNIK, - a, *m.*, miaſto Polſkie w Woiew Bracławſkim. *Dykc. Geogr.* 2, 8. eine Stadt in Litthauen. KALNY, - a, - e, *Bh.* kalny; *Slo.* kalný, brodawý; *Crn.* kovn; *Vd.* kalen, kauen, koun, moten; *Rg.* kalni, kaon, kalùxni, kalovit, kalùxan; *Bs.* kalovit; *Ross.* кальный (*Turc.* kaliin = gęſty), *etym.* kał), pełen kału, błotny, kothig, ſchlammig, ſchmutzig. Nieznośne cuchy z ulic kalnych. *Gaw. Siel.* 361. Wbieżawszy do miéysca kalnego umazał się. *Papr. Kol. T.* 4. Woda czyſta, chędoga, niekalna. *Syr.* 937., *Bh.* kalokrewný *kałokrewny, *melancholicus*, kalokrewnoſt *kałokrewność, *melancholia.* KALNOSĆ, - ści, *ż.*, mętność, plugawość, *Vd.* kalnoſt, kounoſt, motnoſt; *Crn.* kovnoſt, die Schlammigkeit.

KALOFONIA *ob.* Kolofonia.

KAŁUŻA, - y, *ż.*, KAŁUGA, - i, *ż.*, błoto, dół błociſty, eine Lache, Kothlache, Pfütze; *Bh* kaluže, kaliſſtě, kalużina, tratiwod; *Slo.* kaluža, mláka; *Sr.* 1. kaža; *Rg.* kaluxa, kaluxina, kalina; *Bs.* kalusgja, kál, kao, ghlib; *Cro.* kalische, szvinye gdesze kalé; kalusa, voda mutna, vino etc., mlaka; *Sla.* mlakka; *Vd.* kalishe, lusha, lushje, mlaka; *Crn.* kàlishe, lù ha, lushe-za, bèrég, bèrézhina, mlàka, mlakùsha; *Rs.* калужина, лужа, ржавецъ, лыва; *Ec.* калопрїятелище, шимъ̆нїе; cf. *Suec.* lag, *Lat.* lacus, *Ital.* lago, *Gall.* lac, *Germ.* Geluch. *Scot. et Irl.* lug, log, *Gr.* λακκος, cf. ląg, ług, ługowiſko *ob.* Lusche Ablg. Pomyie tam do kałuży płynie. *Star. Ref.* 49. W kałużach, osobliwie w gruncie gliniaſtym, zawsze woda ieſt ziemią pomieszana. *Kluk Kop.* 1, 90. cf. trzęsawica). Przy gnoynikach dobrze miewać moczydła, chociaż kałuże z wody deszczowéy. *Cresc.* 84. Robią też po folwarkach, gdzie wody brak, kałuże, czyli niby ſtawki małe do poienia bydła. *Swith. Bud.* 356. Czynili kałuże ku łowieniu ryb. 1 *Leop. Jes.* 19, 10. sadzawki 3 *Leop.*). Nieſkalaną nogą przeszła kaługę. *Susz. Pieś.* 2 *B. 6.* - O wiatry proszą, byleby się morze wzruszyło J nie ſtało kałużą, ale morzem było. *Bardz. Luk.* 82. nieruchome). - §. Kaługa, Koługa, miaſto w Rossyi, eine St. in Rußl. *Bielſk. Kr.* KAŁUŻNY, KAŁUZIANY, KAŁUŻANY, - a, - e, od kałuży, Lachen=, Pfützen=; *Rg.* kalùxan, kalùxni). Kałużna woda, *ciſternina aqua*, która nie ma zrzódła. *Mącz.* Kałużna głębia. *Otw. Ow.* 232. Woda kałużna dawa drzewu wilgotność. *Cresc.* 79. Miéysca, gdzie wi-

asów

szów kałuzianych siła *foeta paluſtribus uluis. Zabr. Ow.* 530. Kałużany, co się w kałuży wala abo karmi. *Cn. Th.* n. p. wieprz. KAŁUŻOWATY, - a, - e, maiący kałuże, **ſumpfig.** ziemia kałużowata. *Krom.* 438. *KAŁUŻYASZ, - a, *m.*, żaba *βοϱβοϱοκοιτης. Przyb. Batrachom.* **der Pfützen-ucker, ein Froſch in der Batrach.** KAŁUŻYSKO, - a, *n.*, paſkudna kałuża, bagniſko, **eine häßliche Pfütze.** Nieprzyiaciół przez nieznaiome Polakom lasow i błotnych kałużyſk ścieszki uchodzących, nie śmiał gonić hetman. *Stryik.* 313. KAŁUŻYSTY, - a, - e, błociſty, *Vd.* blateu, blatjaſt, mlakaſt; *Rg.* kalovit). **ſumpfig, voll Lachen.**

*KALWAKATA, źle zamiaſt *Kawalkata. Dudz.* 29.

KALWARYA, - yi, *ż.*, gora niedaleko Jerozolimy, na którey Jezus ukrzyżowany. *Kras. Zb.* 1, 435. **der Berg Golgatha, die Schedelſtätte.** *Vd.* Kalvari, meſtu mertouſkeh glau; *Ec.* лóбное мѣсто; крáнïево мѣсто. Wyszedł Jezus na to mieysce, które zowią Kalwarya, a po żydowſku Golgota. *Groch. W.* 201. 2) klasztor Bernardyńſki w Woiew. Krakowſk. *Dykc. Geogr.* 2, 8. **ein Bernhardinerkloſter ohnweit Krakau.** 3) miaſto Litewſkie w Woiew. Trockim. *ib.* **eine Stadt in Litthauen.** - §., W używaniu zwyczaynym kość głowy człowieczey kalwaryą nazwaną bywa. *Kras. Zb.* 1, 435. czaszka, czaibatka, **der Hirnſchedel.** Trzymaiąc kalwaryą, chcieli umarłego przymusić do powrócenia do żyoia. *Boh. djab.* 3, 56. - §., W processyach ſtacya, wyrażaiąca Jezusa na krzyżu na górze, **die Station der Kreuzigung.**

KALWIN, - a, *m.*, Jan Kalwin, **Calvinus,** wódz sekty iego imię noszącey. *Kras. Zb.* 1, 435. - §. 2. reformowany, należący do kościoła ewanielicko - reformowanego **ein Calviner, Calviniſt) Reformirter,** *Slo.* **Kalwin**; *Sla.* kalvin; *Hg.* kálamiſta. KALWINIĆ się, - ił, - i, *zaimk. ndk.*, zkalwinić się *Dok.*, kalwinem zoſtać, **reformirt werden, zum reformirten Glauben übergehen.** Pewien ieſtem, że moi synowie w Anglii ani się zlutrzą, ani zkalwinią; i tylko co ieſt dobrego u Anglików przeymą. *Mon.* 65, 241. Jeszcze się nieprawie zkalwinili. *Hrbſt. Odp. B.* 5. KALWIŃSKI, - a, - ie, ewanielicko - reformowany **(calviniſch), reformirt.** Wiara kalwińſka panuie w Anglii, Hollandyi i w wielkiey części Szwaycaryi, *etc. Wyrw. Geogr.* 138. Zyie po kalwińſku. *Mon.* 70, 80. KALWIŃSTWO, - a, *n.*, wiara kalwińſka, czyli ewanielicko - reformowana, **der Calvinismus,** *Slo.* **kalwinſtwo.** Fałszywie nas kalwińſtwem i luterańſtwem potwarzaią. *Pim. Kam.* 381.

*KAM, *Boh.* **kam** *quo, quorsum ob.* nikam, cf. kędy, - **kąd,** dokąd.

*KAMAŁDUŁ *ob.* Kameduł.

*KAMARYNA, - y, *ż.*, n. p. Mądrze to na ten czas Kazimierz uczynił, że tym początkom złym w czas zabieżał; aczci kamaryny, iak ono mówią, ruszył, i kłopotu niepotrzebnego z Węgry sobie nabył. *Bielſk. Kr.* 105. cf. dzwonka ruszyć.

KAMASZE *ob.* Czechczery.

KAMBIERSKI, - a, - ie, KAMBIALNY, - a, - e, od kambierza, wexlarſki **Wechſel=**. Wexelbryf, to ieſt kartka kambialna. *Grod. Dysc.* C b. Handel kambierſki zamienia pieniądze, daiąc one na iednym mieyscu dla odebrania na drugim, *Wyrw. Geogr.* 437. KAMBIERSTWO, - a, *n.*, wexlarſtwo, handel wexlowy. *Wyrw. Geogr.* 430. **Wechſelhandel, Wechſelgeſchäfte.** KAMBIERYA, - yi, *ż.*, bank, kram wexlarſki abo odmieniacza pieniędzy. *Dudz.* 40. **die Wechſelſtube, Wechſelbank.** KAMBIERZ, - a, *m.*, *z Włoſk.*, odmieniacz pieniędzy, wexlarz, **der Wechsler, Geldwechsler.** *Dudz.* 40.

KAMCHA, - y, *ż.*, materya iedwabna Turecka, **ein Seidenzeug.** (*Cro.* kamuka *pannus damascenus*). *Rs.* камка iedwabna materya Chinſka. Władysław na woiewodę Wołoſkiego podatek roczny włożył, ſto koni i tak wiele sztuk materyi iedwabney, co pospolicie kamchą nazywaią. *Krom.* 541. cf. koſtyr *Bielſk.*, bayborak *Gwagn.* - Niechay niewola w kamchach, albo i w złotogłowach na dzianetach hardzie ieździ; zawsze niewolą będzie. *Orzech. Qu.* 128. Soboli, kunic, z kamchy szat i złotogłowu Nabrał się chudy drabik, iż z łotra pan znowu. *Stryik.* 730. b) suknia iedwabna, **ein seidnes Kleid.** Dobywszy liſtów z kamchy. *Pot. Arg.* 812.

KAMEDUŁ, KAMAŁDUŁ, - a, *m.*, KAMEDUŁA, - y, *m.*, Kameduli, zakon puſtelniczy od świętego Romualda fundowany. *Kras. Zb.* 1, 436. **ein Camaldulenſer.** *Camaldoli*, Kameduł, wieś w Toſkanii, gniazdem ieſt mnichów KAMEDULSKICH. *Dykc. Geogr.* 1, 109. Kamedulſki zakon, **der Camaldulenſer Orden.** *Kamalduenſki zakon naſtał we Włoszech, R. 1030. *Teof. Zw. B.* 4.

KAMELA, - i, *ż.*, KAMELOR, - u, *m.*, włos z *kamelu*, to ieſt z kozy Angolſkiey Azyatyckiey, **das Kamelshaar.** Krawcy kamelorem dziergaią dziurk i u sukni. *Mag. Mſk.*

KAMENA, - y, *ż.*, Muza, poezya, **die Muse, die Poesie.** Moie *Kameny* Nie będą miały u was nigdy takiey ceny, Jakiey są fraszki tylko poety wielkiego. *Star. Vot. A* 3.

KAMERA, - y, *ż.*, magiſtratura do pilnowania dochodów kraiowych (*diſtg.* komora), **die Kammer z. B. Domainen=Kammer.** KAMERALNY, - a, - e, od Kamery, **Kammer=**. *Rs.* казéнный. KAMERDYNER, - a, *m.*, KAMERDYNEREK, - rka, *m. zdrb.*, pokoiowy, **der Kammerdiener** *ob.* *Kamerarz). *Sr.* 2. **Cammerdienar**; *Hg.* kamarásur; *Cro.* komornik; *Rg.* loxnicjar *ob.* łożniczy); *Vd.* jispni shrishaunik; *Ross.* камердинеръ (*спря́чей). U nas ieſt prawie kamerdyner naypodleyszą osobą między lokaiami; w Niemczech idzie on zaraz po marszałku, i zaſtępuie częſto mieysce sekretarza. *Pam.* 85, 1, 768. Skoro panicz z rąk piaſtunek wyszedł, nadano mu kamerdynera Francuza. *Kras. Pod.* 2, 46. *Zab.* 7, 159. Przyſtał za kamerdynera do młodego pana. *Teat.* 24, 94. KAMERDYNERKA, - i, *ż.*, KAMERDYNEROWA, - y, *ż.*, sprawuiąca służbę kamerdynerſką, lub też żona kamerdynera, **die Kammerdienerinn.** Jesień szczyci się bydź kamerdynerką czyli szatną ziemi. *Mon.* 71, 203. cf. garderobianka). Dobrzeby było, gdybyś kamerdynerową Pana Hrabiego zoſtała. *Teat.* 22, 47. KAMERDYNERSKI, - a, - ie, od kamerdynera, **Kammerdiener=**. *Rs.* камердинеровъ, камердинерскïй. KAMERDYNEROWAĆ *intr. ndk.*, bydź kamerdynerem, **kammerdienern.** By mi nie przyszło kamerdynerować albo lokaiować. *Teat.* 22, 43. KAMERDYNERSTWO, - a, *n.*, służba kamerdynerſka. *Teatr* 35 c, 75. **der Kammerdienerdienſt.** KAMERSZTUKI, *Niem.* **Kammerſtücke,** ładunkowe działa. *Archel.* 27, *et* 3, 1. komorowe działa. *Jak. Art.* 3, 296. *KAMERYER, *KAMERARZ, - a, *m.*, *z Włoſk.* ieden

z pierwszych dworzan der Kämmerer. *Tr.* podkomorzy *n. p.* Padniewſki, będąc tylko kamerarzem taiemnym pokoiowym, przecię w całym państwie papieſkim miał tę wolność, którą posłowie miewaią. *Warg. Wal.* 307. – §, *Kamerarz*, pokoiowy, der Kämmerling Kamerarze ſtali przede drzwiami, aby go do łoża rozebrali i położyli. *Wys. Aloy.* 84. Gdy rano kamerarz go ubierał... *ib.* 55.

KAMERYZOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, kamyczkami drogiemi wysadzać, *z franc.*; *Bs.* pobiseriti; *Rg.* pobiserriti; *Rs.* обнизать, обнизывать, осыпать, осыпный, унизать, унизывать, вынизать, вынизывать. mit Edelsteinen besetzen. Wisiały rzędem zegarki kameryzowane. *Kras. Doś.* 69. Jnni widzą w miesiącu plamy; on widzi w nim kameryzowaną buławę. *Niemc. Bibl.* 15. (cf. szamerować). Kameryzowanie *Rs.* унизка, унизыванїе, вынизка, вынизыванїе.

KAMFORA, - y, *ż.*, *Laurus Camphora Linn*, *Bh.* kafr; *Sr.* 1. khampor; *Crn.* kafra; *Cro.* kafra; *Rs.* канфора; *Hebr.* Copher, *Arb.* Caphur, *Gr.* καφυρα) der Campher, drzewo Japonſkie, z którego mamy owę żywicę mocnego zapachu, *Kamforą* zwaną. *Kluk. Dykc.* 2, 75. kamfora jeſt żywica roślinna bardzo lekka, biaława, przeźroczyſta, którey dobywaią z drzewa, rosnącego w Japonii, w Chinach, i w niektórych okolicach Jndyy Wschodnich. *Dykc. Med.* 2, 736. Zniknie zebrane pospolſtwo, kiedy ma przyiść do bitwy, nie inaczey iak kamfora. *Pot. Arg.* 116. es verschwindet wie Kampfer. 2) kamfora, ziele, iedlinka, ziele do iodły podobne, zapach kamfory maiące, *camphorata*, Kampferkraut. *Syr.* 612. KAMFORNY, KAMFOROWY, - a, - e, *Crn.* kafren, *Rs.* камфорный. od kamfory, Campher=. Kamforowy plaſtr, *emplaſtrum camphoratum*, *Perz. Cyr.* 2, 312. Jedlinka, zielem kamfornym nazwana od zapachu. *Syr.* 612. KAMFOROWANY, - a, - e, kamforą napuszczany, mit Kampfer angemacht. Dziś patrzą cudzych żonek muſkanych, i kamforowanych. *Klon. Wor.* 58.

KAMIANKA *ob.* Kania. KAMIANKA Włoſka *ob.* Kanianka.

KAMIEĆ, - iał, - ieie *niiak. ndk.*, zkamieć *Dok.*, *ob.* kamienieć, w kamień się obracać, kamieniem zoſtawać, versteinern, zu Stein werden. *Włod.* Musiałbym równo ſkamieć iak Niobe. *Kmit. Tr. C* 2. KAMIEŃ, - ia, *m.*, *Bh.* kamen, kamma (cf. kmen *truncus*); *Slo.* kamen'; *Sr.* 1. kamen; *Sr.* 2. kamen'; *Hg.* kő, keü (kemencze = piec; kemeny = twardy); *Cro.* kamen, kimnik; *Dl.* kaman; *Vd.* kamen, pezh, kammen, piezh, pezhouje; *Crn.* kamen; *Rg.* kam, kammen, ſtjèna, kùk; *Sla.* kamèn; *Bs.* kamen, ſtina (cf. Stein cf. ściana); *Rs.* камень, cf. *Lat.* caementum, cf. gemma, cf. *Ger.* Kamm, Kamin cf. komin, *Jt.* camino; cf. *Gr.* χαμαι *humi*, cf. καμινω). der Stein. Kamienie niczym nie są, iedno ſtwardniałą ziemią. *Kluk. Kop.* 1, 237. Kamienie rodzą się w ten czas, gdy woda niosąc sok petryfikuiący, łączy cząſtki ziemi, a potym gdy z massy wysącza się, albo przez wyziewy gorące nikuie, massa owa powoli twardnieie, i w kamień się obraca. *Ład. H. N.* 64. Łąki trzeba zrównać, kamienie wymiotawszy, aby żadna górka nie zoſtała. *Cresz.* 482. Kamienie wybieram *elapido*. *Cn. Syn.* 320. *Sr.* 1. wukamenuju. Z możdzierzów rzucać się zwykło także kamieniami. *Jak. Art.* 2, 103. Kamień żywy = opoka, ein Felsen. Tam miał iaſkinią wielką kamień żywy, Którą wykował król ieden bogaty. *P. Kchan. Jer.* 259. Kamienie łamać *Rs.* бутить, набутить. Kamień łamany, *Ross.* бутъ, бутовый камень. Kamienie drogie, Edelsteine, *Hg.* draga kö; *Vd.* shlahten kamen; *Slo.* drahý kamen; wielkiego są szacunku dla swoich osobliwości i piękności. *Ład. H. N.* 63. Kamień ikrzaſty, gwiazdeczkowy, ormiański, ſkliſty, Ruſki, Moſkiewſki, dziarſtwiſty, łuszczaſty, ſupny, ślazowy, dziurkowaty, rurkowaty, orli, żydowſki, ciosany, nieciosany abo orcla, przekorzarny, przekogniſty, *vide suo loco*. – Scypio iuż nie od trzeciego kamienia, ale w same bramy Kartaginy tłukąc szturmował. *Fal. Fl.* 79. *a tertio lapide*, t. i. kopiec). – Kamień młyńſki der Mühlstein. *Ład. H. N.* 64. *Bh.* žernow cf. żarna) Kamień probierſki, der Probierstein, rodzay czarnego marmuru, na którym złotnicy biorą próbę śrebra. *Ład. H. N.* 65. *Slo. Prov.* kamen' zlato probuge, zlato ludi *ob.* próbować). *fig.* Kamień probierſki cnoty, przyiaźni, wiary. *Wol.* – Nie zoſtał i ieden kamień na kamieniu. *Kulig.* 75. cegła na cegle, es ist kein Stein auf dem andern geblieben. Kamień na kogo włożyć, *buſtum alicui facere*. *Mącz.*, t. i. grobowy, einem den Leichenstein setzen. – *Prov.* Kamień częſto poruszany, mchem nie obrośćie, *Cn. Ad.* 330. częſta mieysca odmiana niepożyteczna). Ten kamień, którego częſto z mieysca poruszą, nierad mchem obraſta rychło. *Glicz. Wych. L.* 2 *b.* *Vd.* goſta slushba, riedka suknja, *Slo* kamen', kteri ſa čaſto z meſta hýbe, ne obroſte mochom. Kamień za chleb = za moie żyto, ieszcze mię ubito. *Gemm.* 122. Undank ist der Welt Lohn. Z kamienia prawie chce naczynić chleba sobie. *Rey Pſ. Oo* 4. *Slo.* tažko s kamena oleg wytlačit. – Jakby kamień w wodę wrzucił = ani widać ani słychać, bez śladu, weder zu sehen noch zu hören, als wenn er ins Wasser gefallen wäre; *Slo.* gakobi kamen' do wodi uhodil. Coś mi powiedział, tak dobrze, iakby kamień w ſtudnią wrzucił. *Teat.* 10 *b.* 17. nikt się nie dowie). Niech to będzie, iak gdyby kamień w wodę wpuścił. *Teat.* 8 *b*, 85. sekret). – §. *Osobliwie ze względem na twardość*; *moral. i fiz.*, mit besonderer Rücksicht auf die Härte. *Hg.* kemeny = twardy). Jlew o twardy kamień popsuie pazury, *Pot. Arg.* 818. Onby i kamienia z głodu ukąsił. *Falib. Dis. S.* 2. Trafiła kosa na kamień; ia kamień, on kosa. *Zabł. Zbb.* 111. hart auf hart, die Sense auf einen Stein. Na kamień z tą kosą trafili. *Wad. Dan.* 22. cf. *Vd. Prov.* dva ognjika jiſkre delata; *Slo.* trefila koſa na kamen *reperit patella operculum*. Natury wyrok dawnym zwyczaiem Wilka z baranem nie zgodzi Tak i mną między a tobą wzaiem Kamień a kosa zachodzi. *Hor.* 2, 328. Człowiek nie kamień, a iako się ſtawi Fortuna, takich myśli nas nabawi. *J. Kchan. Dz.* 123. Człek nie kamień, co miło, choć szkodzi, przypuszcza. *Jag. Wyb. B* 3. Teraz ludzie tak twardzi iak kamień, niczym ich nie poruszysz. *Teat.* 22, 106. nieczuli). Kamień byłbym, żebym ciebie nie kochał. *ib.* 54 *c*, *li.* ſkamieniałym). Kamieńby był, coby go nie miłował. *Cn. Ad.* 76. *Praeparcus*, bardzo ſkąpy, twardy iako kamień, rychleyby kamienia ruszył. *Mącz.* Twardy do płaczu; iak z kamienia łza nie kanie. *Cn. Ad.* 857. Upominał go, ale on się ſtawił nieużytym kamieniem i nakowalnią. *Skarg. Dz.* 467. „Ma się sprawiedliwie wrócić, co czyiego"; iednak słowa kamieniom. *Tward.*

Wład. 36. głuchym uszom, cf. groch na ścianę). Na takie urazy kamienie mówić muszą. *Falib. Dis. A* 11. On twardy kamień Astulf król Lombardski, użyć się nie dał. *Skarg. Dz.* 617. - γ. *Z szczególnieyszym względem na ciężkość*, n. p. Poczuł, że był uwolnion z żałow swoich, iakby kamień z piersi zdjął. *Jabł. Tel.* 257. Ten interes, iak był przedtym kamieniem młyńskim dla mnie, tak teraz mniey mnie zatrudnia. *Teat.* 15 *c*, 96. - Z kamienia im wszystko idzie. *Mon.* 69, 515. z trudnością, opoką, oporem, iak po grudzie, *oppos.* iak po mydle, po stole, schwierig, schwer. Nam niesporo, wszystko iak z kamienia, Więcey kłopotu, niż dobrego mienia. *Wad. Dan.* 92. Wiersz twardy i niesktadny, szedł mu iak z kamienia. *Hor. Sat.* 141. chropawo). Polska często Kamena idzie iak z kamienia. *Mon.* 76, 367. - Siedzieć iak kamień, kamieniem, nieruszaiąc się, sitzen, ohne sich zu rühren, wie ein Stein, wie angekittet. Pięcio-, lub sześciogodzinne kamieniem przy stole siedzenie. *Mon.* 71, 92. Jakeśmy wczoray rano, iak kamień zasiedli do pracy, tośmy nie wstali aż dziś rano. *Teat.* 22, 33. - §. b) kamienie do grania, warcaby, bierki. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 135. die Damensteine, Spielsteine. - §. c) kamienie w owocach, w śliwkach, w wiśniach: pestki, die Steine im Obste. - §. d) kamienie w niektorych zwierzętach, n. p. iaskółczy kamień, kapłuni, rakowy, bezoar, (wężowy kamień *ob.* kobra), Steine die in manchen Thieren gefunden werden. - §. e) Kamień piekielny, *lapis infernalis*, der Höllenstein, tak nazywaią sol zrobioną połączeniem kwasu saletrzanego z śrebrem. *Dykc. Med.* 2, 745. Sole iстne, które powstaią z rozcieków kiszeniu winnemu podległych, oznaczaią się imieniem winnego kamienia, *tartarus. Krumt. Chym.* 119. Gdy dziwe mięso na ranach się pokazuie, toż kamieniem piekielnym zcieraią. *Kruſ.* 5, 399. - §., Mniemany kunszt przemienienia kruszców w złoto, kamieniem filozoficznym nazywaią. *Kras. List.* 2, 118. der philosophische Stein, der Stein der Weisen. Za pomocą kamienia filozoficznego chcą adepci wszystkie metale w złoto obrócić. *Kluk. Kop.* 1, 59. - - §. 2. kamień, choroba, kałkuł, zrośnienie kamieniste w ciele ludzkim. *Dyk. Med.* 2, 733, *Vd.* kamenzhna bolesen, pieseknina, piesekninost; *Cro.* kamenecz; *Rg.* flànak, kamen, der Stein, die Krankheit. Lekarstwo przeciw kamieniowi, tak nerkowemu, iako i pęcherzowemu. *Sezk. Ped.* 191. Narzędzia cyrulickie do wyrzynania kamienia z macherzyny. *Czerw. Narz.* 28. Pieniądze miał, ale zdrowia nie miał, kamień go męczył i katował. *Skarg. Dz.* 874. Kamień cierpiący, na kamień choruiący, *Rg.* kamenobolni, kamenobolnik, kamenoboleſtan. - §. 3. kamień, waga, popolicie 32 funty zawieraiąca. *Jak. Art.* 3, 294. der Stein, das Gewicht von gewöhnlich 32 Pfunden. Trzydzieści i dwa funtów maią ważyć kamień ieden; a pięć kamieni maią ważyć ieden centnar. *Herb. Stat.* 178. Hirkanus z grobu Dawidowego wziął trzy tysiące talentów abo kamieni złota. *Skarg. Dz.* 19. KAMIENIARZ, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* kamenař; *Vd.* kamenar, kamenjar, klepauz (*ob.* kamiennik); *Crn.* kamenâr; *Cro.* kamenár *lapicida*, *Rg.* kammenár, kammosjecjaz; *Dl.* kamenar = mularz); *Bs et Sla.* kamenar) robiący co z kamieni. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. der in Stein arbeitet, der Steinschneider, der Steinschleifer. Gdy ta kompozycya ostygnie, szlufierz tygielki ma oszlufować piaskiem od massy, którą kamieniarze czyli iowiterowie na kamienie lub kamyki porżną. *Torz. Szk.* 307. KAMIENIARCZYK, - a, *m.*, uczeń kamieniarza, *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. der Steinschneiderburſche oder Geselle. KAMIENIARKA, - i, *ż.*, *Bh. et Slo.* kaměnářka, żona kamieniarza. *ib.* die Steinschneiderinn, Steinschleiferinn. KAMIENIARNIA, - i, *ż.*, mieysce roboty koło kamieni. *ib.* die Steinschneiderwerkstatt. KAMIENIARSKI, - a, - ie, *Bh.* kamenarſky, należący do kamieniarza lub kamieniarstwa, *ib.* Steinschneider=. *KAMIENIARZOWY, - a, - e, *Boh.* Kamenaŕůw) należący do kamieniarza. KAMIENIARSTWO, - a, *m.*, *Bh.* kamenarſtwj, umiejętność robienia z kamieni, *ib.* die Steinschneiderey. KAMIENIASTY, - a, - e, kamieniom podobny. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 135. *Vd.* kameniten, terd kaker kamen. KAMIENIĆ *cz. ndk.*, skamienić *dk.*, w kamień obracać *pr. et fig.* (cf. kamienieć *niiak.*) in Stein verwandeln, versteinern; *Rs.* окаменить, окаменять. Kamieniąca Gorgona swey twarzy widokiem. *N. Pam.* 22, 107. KAMIENICA, - y, *ż.*, *demin.*, dom z kamieni. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. ein gemauertes Haus, Steinhaus (*obsol.* der Stein) cf. *Germ.* Kemnate, *Sax. Inf.* Kemenade, (*Pol.* komnata), *lat. med.* caminata; *Slo.* kamenica; *Cro.* zidanicza; (*Slo.* kamenička *lautumiae*, *Vd.* kammenishe; *Hg.* kemencze = piec; *Cro.* kamenicza, kamenarnicza *lapicidina*; *Bs.* kameniça = naczynie kamienne; koncha, ostryga; *Rg.* kammêniza *id.*; *Ec.* каменница въ мыльнѣ *vaporarium*, kamionka). Targować się iak o kamienicę, wie um ein Haus dingen. KAMIENICZNY, - a, - e, od kamienicy, Haus=, (Steinhaus). Kamieniczne bogate kaczmarki. *Jeż. Ek. F.* 3. t. i. kamienice maiące, Häuser besitzend. *KAMIENICZNY, - ego, *m.*, *Subst.*, ten który kamienie ciesze, kamienny cieśla, *lapicida. Mącz.*, der Steinarbeiter, Steinmetz, *ob.* kamiennik, kamieniarz. KAMIENIE, - ia, *n.*, *Collect.*, *Boh.* kamenj, kamenčí, kameniſſtě, *Slo.* kameni; *Vd.* kamenje, kameniten kup, pezhouje, kamenishe; *Rr.* ка́меж́никъ. kilka razem kamieni, Steine, mehrere Steine, Gestein. Wziął kamień z onego kamienia, które tam leżało. 1 *Leop. Gen.* 28. Na Orfeusza gędzienie rzeki stawały, a kamienie skakało. *Biel. Sw.* 10. Rzecz, aby to kamienie chlebem się stało. *Leop. Math.* 4, 3. Przez to kamienie z dawna Wiślny upór Przedarł sobie tor. *Klon. Fl. F.* 4. Ku sadzeniu wina piaszczysta ziemia, i gdzie się kamienie tacza, i może bydź ruszano po roli, nie iest bardzo zła. *Cresc.* 300. KAMIENIEC, - ńca, *m.*, *Crn.* Kamènek *Lythopolis*; *Sr.* 1. Kamenz; *Ger.* die Stadt Kamenz in der Oberlausitz;)*Bh.* kamenec ałun). Kamieniec Podolski, wielkie i iedno nayobronnieysze miasto Polskie, w twardym a niedobytym borodziszczu położone, a od kamienney skały nazwane. *Stryik.* 376. die Festung Kamieniez in Podolien. Kamieniec do Polski klucz. *Łącz. Zw.* 5. *Kamieniecki* starosta iest Generałem Podolskim. *Dykc. Geogr.* 2, 9. - §. 2. Kamieniec Brzeski, w Woiew. Brzeskim, miasto dosyć znaczne ze starostwem. *Dykc. Geogr.* 2, 9. Kaminiez in Litthauen. *3) mieysce kamieniste, ein steinichter Ort. Tak Delfin Aryona na grzbiecie, tak w ksieńcu Proroka gdzieś wieloryb stawił na kamieńcu. *Pot. Arg.* 598. *ob.* kamionka. KAMIENIEĆ, *contr.* KAMIEĆ, - iał, - ieli, - ieiesz *niiak. ndk.*, zkamienieć, zkamieć *Dok.*, *Boh.* kameněti, kamenjm, zkameněti; *Vd.* kamenitise, okamenitise; *Crn.* kamenim; *Rg.* okamenitise,

omramoritise; *Rs.* каменѣть, окаменѣть, (*Hg.* keményedni *durescere*, *rigescere*). obracać się w kamień, stawać się twardym, nieużytym. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. **versteinern, zu Stein werden, hart (unbeweglich) wie ein Stein werden oder seyn.** Rzeczy właściwie skamieniałe są te, które się w prawdziwy kamień obróciły, ale przecięż przeszły swóy organiczny skład zachowały. *Kluk. Kop.* 2, 106. Skamienieć przykładem Nioby. *Groch. W.* 352. Zebym tu na mieyscu skamieniał, ieżeli - - - *Teat.* 33 *b*, 90. Ociec z żalu zbytecznego kamienieie. *Jabł. Tel.* 61. Nałogi ich z zwyczaiem zkamieniały, i obróciły się w naturę drugą. *Birk. Zyg.* 16. Na moie prośby co raz kamienieiesz, Co raz uporem surowie srożeiesz. *Past. Fid.* 141. Daruy panie, daruy proszę, niechciey bydź tak skamieniałym. *Teat.* 55, 94. cf. zakamiały, zakamiałość. *KAMIENIOMIOTNY, *KAMIENIORZUTNY, - a, - e, rzucaiący kamienie, **steinwerfend.** *Ec.* камено-мётный. KAMIENIOTWORNY, - a, - e, tworzący kamienie, **steinerzeugend.** *Ec.* каменотворный. Meduzy łeb kamieniotworny, *saxificus vultus. Zebr. Ow.* 111. *ob.* kamionoczynny. KAMIENISTY, - a, - e, *Boh.* **kamenitý**; *Slo.* **kamenitý, kamenatí, kamenowití**; *Sr.* 1. **kamenané, kamenwaté**; *Crn.* kamenit, kamenitne; *Vd.* kameniten, kamenaviten, kamenjast, pezhoujast, poun kamenja; *Cro. et Sla.* kamenit; *Rg.* kammenit; *Bs.* kameniui; *Rs.* каменистый, камнистый. pełen kamieni. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. **steinig, voll Steine.** Mieysce było kamieniste z ostrych kamieni, z ktorych to iedyne drzewko wydarło się. *Gorn. Sen.* 390. rola kamienista. *Kluk. Zw.* 2, 245. Gruszka kamienista, = pełna pestek. KAMIENNICZY, - a, - e, do kamienia służący. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. od kamiennika, **Steinmetz=, Steinbrecher=**, *Rs.* каменосѣчный, n. p. kamiennicze narzędzie; kamienniczy młotek. KAMIENNICZEK, - czka, *m.*, drozd, *turdus saxatilis*, ptak wielkości wywielgi. *Kluk. Zw.* 2, 286. **die Steindrossel.** Kamienniczek, muchołówka, błękitnogrzbiet, *muscicapa cyanaea*, ptak kraiowy, który przecię u nas podobno własnego nie ma imienia. Na rolach kamienistych, gdzie się kamienie na kupy rzucaią, znayduie się, wielkości dzierlatki. *Kluk. Zw.* 2, 245. **die Steinschnepfe.** KAMIENNIK, - a, *m.*, łamiący w górach kamienie. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. **der Steinbrecher, Steinhauer**, okrzesujący kamienie, **der Steinmetz.** *Bh.* **kameník**; *Sr.* 1. **kameni rubatí**; *Rg.* kammenár, kammosjecjaz; *Vd.* kamenar, kamnalomez, kamenjar, klepauz, pezhouni sdeluvauz, stamz, stamiz, kamnashagavez, kamenski tesresauz; *Cro.* kamenorezecz; *Crn.* kamenja resar; *Ross.* каменосѣкъ, каменосѣчецъ, каменотесъ, *Ec.* каменодѣлатель. Dali pieniądze kamiennikom i murarzom. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 3, 7. tym co kamień łamali, 3 *Leop.*; *Rs.* каменоломъ, каменоломщикъ. *W.* 1. *Ezdr.* 3, 7. *not.* „tym, którzy kamienie ciosali"). Poczynił z nich kamienniki, aby ciosali kamienie, i gładzili na budowanie domu bożego. 1 *Leop.* 1 *Par.* 22, 2. murarze; *Leop.*) Zaiąca na marmurze, który trawę skubie Dłotem na herb szlachecki kamiennik wydłubie. *Pot. Pacz.* 502. - §., Co kamienie drogie rzeże, śnicerz. *Cn. Th.* **der Steinschneider.** - 2) *milit.* kamiennik, moździerz, z którego rzucaią się kosze kamieńmi wypełnione, osobliwie na przykopuiących się do fortecy nieprzyiacioł. *Jak. Art.* 3, 294. **ein Steinstück.** Dawniey zwłaszcza u Niemców nazywano kamiennikami albo kamiennemi kartanami, **Steinkartaunen**, działa komorowe krótsze i cieńsze od armat, z osobnemi komorami na ładunki, z których strzelano kamieńmi lub koszami. *Jak. Art.* 3, 295. - §. 3. *botan. ziele*, *acrostichon marantae Linn.* gatunek paprotnika, rośnie w Krakowskim na opokach. *Kluk. Dykc.* 1, 7. gatunek podkolana. *Jundz.* 512. **Steinfarnkraut.** 4) kamiennik chrząszcz, *cerambyx alpinus* właściwie się w Szwaycarach znayduiący. *Kluk. Zw.* 4, 58. **der Felsenkäfer.** KAMIENNY, - a, - e, z kamieni złożony. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 135. z kamienia uczyniony, od kamieni; *Boh.* **kamenný**; *Sr.* 1. **kamenty, kamenané, kamenwaté, kamenowé**; *Rg.* kamenski; *Vd.* kameneu, kamenat, kamnu, kamenu; *Rs.* каменный, **steinern, von Stein, Stein=.** Kamienny parkan, wał, kamienna grobla. *Cn. Th.* Góry kamienne **Steinbrüche.** *Lad. H. N.* 64. Góry kamienne, kamienna *tyszarnia, *lapicidina. Volck.* 459. *Slo.* **kamenicka, lom, lomnica**; *Sr.* 1. **kameni wamanсza**; *Vd.* kammenishe, kamenarje, kamnalom, kamernіniza; *Cro.* kamenicza, kamenarnicza; *Rs.* каменоломня, *adj.* каменоломный. Młynarskie kamienne góry, **Mühlsteinbruch**, *Bh.* **žernownice** *ob.* żarna). Książki kamienne *ob.* książki, tabliczki. Kamienne działo. *Archel.* 3, 1. **ein Steinstück**, *ob.* kamiennik 2), to iest, do rzucania kamieni służące). Węgle kamienne. *Kruml. Chym.* 26. *Vd.* perst̄en vogel, oglin, pezhounu vogle, **Steinkohlen.** Kamienny oley *ob.* oley. Kamienna żużel, *pumex. Sleszk. Ped.* 413. **der Bimsstein.** Kamienna sól, *Rs.* сокольи соль *ob* sól). Kamienny orzech *Vd.* koshjak, koshiauz. - §., między kamieńmi się chowaiący, **unter den Steinen sich aufhaltend**, n. p. kamienny drozd *ob.* kamienniczek). Bob kamienny *ob.* wyka, paluik. Rząsa skalna abo kamienna *ob.* Rzęsa). Kamienne ziele, *Alyssum*, rodzay rodzący strączki; u nas są te dwa gatunki: górne kamienne ziele i pyleniec. *Kluk. Dykc.* 1, 27. sadliczka. *Jundz.* 352. **Alyssen.** - §., *Fig. tr.* kamienny, zkamieniały, **versteinert.** *Hg.* kemény = twardy). To usłyszawszy matka tak się zadumiała, Ze się wszystka kamienną właściwie bydź zdała. *Otw. Ow.* 264. b) twardy, nieczuły, surowy, **hart, streng.** Siła iest białychgłów kamiennego serca, które gwałtowniey się miłości przeciwiaią, niż która w morzu skała nawalnym *wełnom. *Gorn. Dw.* 288. *Ec.* каменосердечный, жестокосердый. Błyskawice puszczał na kamienne umysły niezbożnych. *Birk. Dom.* 121. To iakoś kamienna dusza. *Teat.* 8, 69. Poczytałbym go za kamiennego, gdyby tego nie żałował. *Nag. Cyc.* 93. Został mistrzem w filozofii po długim i kamiennym, iako sowią, eksaminie. *Skarg. Zyw.* 2, 76. - §. 5. Kamienną niemoc maiący, *calculosus. Mącz.* **der den Stein hat** cf. kamień choroba. KAMIENOWAĆ *ob.* Kamionować. KAMIŃSKA góra pod Sandomierzem, z wielu znakow pokazuie, iż ma w sobie rożne kruszce. *Lad. H. N.* 43. **ein Berg bey Sandomir.** KAMIONECZKA, - i, *ż.*, gatunek borowki. *Vaccinium vitis Jdaea Linn.* **die Preusselbeere.** *Kluk. Dykc.* 3, 145. *Rs.* костяника, *adj.* костяничный. KAMIONKA, - i, *ż.*, kupa kamieni. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 136. kamienie, **Steinhaufen, Gestein**, *Bh.* **kamenisstie.** Kamionka w łaźni pocilnica, *vaporarium. Cn. Th.* **das Schwitzbad, Dampfbad.** *Kamienka w łaźni. *Ern.* 153.

Rs. каменка; *Ec.* каменница въ мылнѣ. Leie iak na kamionkę. *Cn. Ad.* 841. gęba u niego iak cholewa, kufel mu tkwi z gęby, er zecht wacker. *Slo.* pige, gako duha wodu. 2) *botan.* kamionka, *arbutus procumbens*, gatunek chrościny iagodney, rośnie w lasach, zawsze zieloniem; do garbowania skór zdatna. *Kluk. Dykc.* 1, 47. die Sandbeere. mącznica *Jundz.* 237. Kamionki, *oxicoccus*, Moosbeere, w lasach nizko rosnące iagodki kwaśne. *Kluk. Rosl.* 2, 225. *KAMIONOCZYNNY, - a, - e, n. p. Kamionoczynna twarz Meduzy. *Otw. Ow.* 188. patrzaiących na nią w kamień obracaiąca, *ob.* kamieniotwórny. KAMIONOWAĆ, kamienować - ał, - uie *cz ndk.*, ukamienować *dok.*, *Bh.* kamenowati, kamenugi. *Sr.* 1. kamenuwu; *Vd.* kamenuvati, s'kamenjam posipati, vbijati, posuti, okamenuvati; *Crn.* kamenuvâti, kamenujem; *Cro.* kamenuvati, kamenujem; *Bs.* kamenovati; *Rg.* kammenovati; *Ec.* камену́ю. kamieniami zabiiać, steinigen. W starym zakonie bóg kazał kamionować cudzołożniki. *Karnk. Kat.* 347. Zydzi z miasta wyrzuciwszy Szczepana ukamienowali go; a kamienowali go, wzywaiącego boga. *Biał. Post.* 107. KAMIONOWANIE, KAMIENOWANIE, - ia, *ż.*, *Subst. Verb.*, *Vd.* kamenuvanje; *Ec.* каменéнїе, каменова́нїе, каменопобїéнїе. die Steinigung. U żydów nie było między gwałtownemi śmierciami pospolitszey nad kamienowanie. *Zach. Kaz.* 35. KAMIONOWANY, UKAMIONOWANY, - a, - e, *Part. Perf.* gesteinigt. KAMIONOWNIK, - a, *m.*, ktory kamionuie, *Sr.* kamenswat; *Vd.* kamenuvauz; *Rg.* kamenovalaz, *f.* kamenovaliza; *Ec.* каменнобїица. der Steiniger. S. Szczepan prosił boga za kamionowniki swe. *W. Post. W.* 308.

Pochodz. *kamyk*, *kamyczek*, *okamieć*, *zukamiały*, *zakamiałość*, *skamieć*, *skamiały*, *skamiałość*.

KAMIZELA, KAMIZOLA, KAMIZELKA, KAMIZOLKA, - i, *ż.*, (cf. *lat. med.* camisiale, *Gr.* καμισον, *Ital.* camiciuola, *Gall.* camisole) cześć ubioru mezkiego, das Kamisol, die Weste. *Sr.* 1. *et* 2. camsol; *Sla.* kamizól; *Crn.* kamshóla; *Bs.* kamisgjola, zabuncicch; *Vd.* jopizh, podjopiza; *Rs.* камзо́лъ, камзо́лецъ, камзо́ликъ, камзольчикъ; *Ec. obs.* óхобенъ. Kamizole, robdeszany, suknie. *Comp. Med.* 705. Jak gustowną miał kamizelkę! *Teat.* 33 *d*, 74. W axamitnych kamizelach. *Falib. Dis. M.* 3. KAMIZOLISKO, - a, *n.*, szpetna kamizela, *Rs.* камзолишко, eine häßliche Weste.

KAMLOT, - u, *m.*, *Vd.* kamlot; *Rs.* камлотъ; *Ital.* camelotto, *Gall.* camelot, der Camelot, materya z włosów kozy Angolskiey, albo też i z wełny. KAMLOTOWY, - a, - e, z kamlotu, *Rs.* камлотовый, camloten. Szkotowe albo Kamlotowe woreczki. *Jak. Art.* 1, 361. Skąpiec w kontuszu i żupanie kamlotowym i w bardzo przetartey niegdyś karmazynowey bekieszce. *Zab.* 13, 198. *ob.* czamlot.

*KAMOMILA *ob.* Rumianek.

KAMPANA, - y, *ż.*, naczynie szklane, na kształt dzwona, n. p. u machiny pneumatyczney, die Campane z. B. der Luftpumpe. KAMPANA, KAMPANKA, *KOMPANKA, - i, *ż. zdrbn.*, *ob.* dzwonek: - §., Kampanki, kutasiki dzwonkowate. Trôdeln wie Glöckchen. Galony, kampanki, do stroiu należą. *Boh. Kom.* 3, 383. Otóż iest różowe domino z srebrnemi kompankami. *Zabł. Bal.* 75.

KAMPANIA, - ii, *ż.*, czas każdego roku, kiedy trzymaią woysko w polu, lub w kupie i stanie do odporu, lub następowania na nieprzyiaciela. *Papr. W.* 1, 473. die Campagne. KAMPAMENT, - u, *m.*, zakładany obóz, die Aufsteckung des Lagers. Gdzie ma bydź kampament lub obóz zakładany. *S. Grodz.* 2, 143. Musieliście kiedy widzieć woyska na kampamentach. *Bals Niedz.* 1, 215.

*KAMPSON. n. p. Jeszcze był młody, ieszcze kampson w szkole. *Pot. Syl.* 464.

KAMPUST, KANPUST, - u, *m.*, z *Łac.* compositum, *Ger.* Komst, gelabte Milch, kanpust, maślanka, mleko kwaśne. *Dasyp. R r* 3. Nic to u nich, kiedy się rozigraią, ieden drugiemu oczy zalać, kampustem albo czym tłustym gębę zamazać. *Rey. Zw.* 72 *b*, *Ecc.* камбосша, зеленая капуста.

KAMRAT, - a, *m.*, z fr., towarzysz, spólnik, Camerad. *Rs.* клевретъ. Jeden zły sługa może popsuć wszystkich swoich kamratów. *Zab.* 16, 9. Dziękuię ci, móy kamracie za to przywiązanie. *Teat.* 54, 79. *ib.* 15, 89.

KAMYK, - a, *m.*, KAMYCZEK, - czka, *m.*, *KAMUSZEK, - szka, *m.*, *Demin.*, z kamień mały. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 137. das Steinchen; *Bh.* kamjnek, kamenek, kamenicka; *Slo.* kamenček, kamének; *Sr.* 2. kamuschk; *Sr.* 1. kamušk; *Vd.* kamzhizh, kammenzhizh, kamenez, kamenzhez; *Cro.* kamenécz, kamenchez; *Dl.* kamnak, kamicsacz; *Bs.* kamencják, kamicjak; *Rg.* kammenak, kamicjak, stjenizza, *Rs.* камешокъ; *Ec.* камыкъ. Zamiast brylanta Czeski mi się tylko dostał kamyk. *Teatr.* 29 *b*, 39. *Grosm.* Ma szateczkę szarłatną, w złoty wzór robioną, Kamykami drogiemi, perłą osadzoną. *Groch, W.* 369. Nieoszacowany kamuszek karbunkuł. *Smotr. Lam.* 15, Kamyki morskie. 3 *Leop. Jes.* 48, 19. głaziki. 1 *Leop.* Smaczno brzmiące strumyczki, Gdy o drobne kamyczki Płynąc się odtrącacie, Słodki dźwięk działacie. *Groch. W.* 352. Dzień on z wielkim pragnieniem oczekiwany, i złotym kamykiem naznaczony. *Gwagn.* 143. arcyszczęśliwy). - *Bot.* kamyczki, przełomikamień, kropidło, teaznik, *ziele* rother Steinbrech. *Syr.* 735. *Boh.* tujebnik. KAMYCZKOWATY, - a, - e, na kształt drobnych kamyków, dziarstwisty. grobkörnig, wie kleine Steinchen. *Sr.* 1. kamuškowné, kamuškwaté. Zdatne są do szkła piaski kamyczkowate. *Kluk. Kop.* 1, 316. Ziemia chuda od piasku kamyczkowatego. *Cresc.* 655. Glina kamyczkowata, *Aign* 19.

KAMŻANS, - u, *m.*, nadedrzwie, gzems nade drzwiami. *Włod.* Floresy wyrzynane. *Dudz.* 40. das Gesims über der Thüre. Kolumny tam są z krzyształu rzezanego, iako i listwy w samym pokoiu, abo kamżans na wierzchu słupów marmurowych. *Star. Dw.* 27. Przypatrowali się budowaniu kościelnemu, Widzą kamżansy i podwoie ryte. *Odym. Sw.* 2, *Q.* 2 *b*. Ganki Cyterskiey świątyni maią z każdey strony nad tramem i kamżansem wysoko wypuszczone szczyty, na których wpół wypukła robota pięknie się oku pokazuie. *Tr. Tel.* 68.

KANĄĆ, - ął, - ie, *niiak. nied.*, skanąć *Dok.*, kapnąć, kroplami spadać, tröpfeln, triefen, in Tropfen herabfallen. *Bh.* kanauti; *Crn.* kaniti, kanem; *Ross.* кануть, капнуть, капать, укану́ти, (кануть nagle zniknąć). Ja też strumieniem zalewam się rzewnie, Jey ani kroplą kanie z oczu pewnie. *Min. Ryt.* 2, 143. Twardy do pia-

czu; iak z kamienia łza nie kanie. *Cn. Ad.* 857. Nie kanęła kropla żadna krwi tey darmo. *Twad. Pasqu.* 87. Lampa pełna oliwy przewrócona była, z którey ani kropla kanęła. *Birk. Dom.* 88. - §., *activ.*, w kroplach spuszczać, in Tropfen fallen lassen, tröpfeln, vergießen. Któżby łzy nie ukanął, patrząc iak Pen dziki Swobodne cisnął ręce, w tył krętemi łyki! *Hor.* 2, 56. *Nar.* Komuż z tak głuchey serce los wyciął opoki, Aby łzy nie ukanął na twe smutne zwłoki! *Nar. Dz.* 3, 75. Porzucił ich nie bez łzy ukanienia. *Tward. W. D.* 16. *Bh.* kancjm, kanjm, *Ger.* kleckern.

Pochodz. *okanąć*, *odkanąć*, *przekanąć*, *wykanąć*.

KANADA, - y, *ż.*, nowa Francya, wielki kray Ameryki półn. *Dyk. G.* 2, 10. Canada. KANADEYCZYK, - a, *m.*, mężczyzna z Kanady, der Canadier. Kanadeyczykowie. *Dyk. G.* 2, 11. KANADEYSKI, KANADENSKI, - a, - ie, od Kanady, Canadisch. Krolowie Kanadeyscy. *Dyk. G.* 2, 11. Terebintyna Kanadeńska. *ib.* Moraz albo świszcz Kanadeński. *Zab.* 12, 196. cf. świszcz, bobak.

KANAK, - u, *m.*, KANACZEK, - czka, *m.*, *demin.*, (z Tureckiego. *A Czart. Mscr.*) aldzbant kobiecy kosztowny, ein kostbares Weiberhalsband. Choć mąż szeląga nie ma, żona koniecznie chce mieć kanak nową robotą. *Star. Ref.* 43. Żona uboga ubogiego męża Nie ma na szyi kanaku drogiego. *Bard. Traj.* 467. Płacić maią od zausznic, maneli, kanaków. *Vol. Leg.* 4, 80. Poganie, gdy trupa palili na stosie, w ten czas na znak pamięci, kleynoty, kanaki w ogień rzucali. *Bals. Sw.* 2, 474.

KANAŁ, - u, *m.*, KANALIK, - a, *m. zdrbn.*, *lat.* Canalis, *Gall.* Canal, Chenal, *Ital.* canale, *Angl.* Chanel, Kennel, *Boh.* kanal, *Vd.* uesh, shlieb, shlebiz (cf. żłob); *Rg.* vodotòcje; *Dl.* vodotechje; *Cro.* slép, slèb, xgljeb; *Bs.* cjatrrigna, zgljeb; *Rs.* каналъ, каналецъ, прорывъ, *vulg.* канава; *Ec.* водотеча. der Canal. rów, rura, trąba, rynna dla iakiey ciekłizny. *Solsk. Geom.* 3. Rów wykopany dla złączenia morz albo rzek. Tak kanał wielki Piński czyli port Ogiński w Brześciu Litewskim Pinę z Muchawcem łączy, a przeto Prypeć z Bugiem. *Dykc. Geogr.* 2, 11.; *Vol. Leg.* 7, 845. We Francyi kanał Languedocki, lub Królewski, łączy morze iedno z drugim. *Dyk. Geogr.* 2, 10. Kanałem przednie nazwana cieśnina morska między Anglią a Francyą, *la Manche*, der Kanal, die Meerenge zwischen E. u. Fr. *Dykc. Geogr.* 2, 118. - §., Szczególniey zaś u nas po wsiach kanałami zowią rowy, napełnione wodą, które maią szerokości nie więcey nad cztery sążnie, długości iak tylko oko zasięga. Tę daią się około dworów, ogrodów. *Swirk. Bud.* 379. auf dem Lande, ein Wassergraben, der nicht über 4 Klafter Breite hat, und dessen Länge man mit dem Auge absehen kann. cf. sadzawka. - Kanały w miastach: rynsztoki, kloaki, któremi plugastwa do kałuży idą, die Gußsteine, die Cloaken in den Städten. - §., Kanały w ciele zwierzęcym, die Canäle im thierischen Körper. Naczynia, kanały, w których części cieknące w ciele się ruszaią, pomykaią, i z iednego mieysca do drugiego przechodzą. *Krup.* 1, 16. Dwa kanały moczowe, z których od każdey nerki ieden urynę wyprowadza. *Krup.* 2, 116. Kanał piersisty, *ductus thoracicus*, kanał materyą mleczną w krew wprowadzaiący. *ib.* 2, 64. Kiszki niczym innym nie są, iak długim, rożnie pokrzywionym kanałem skórzanym. *Weych. Anat.* 69. Kanał powietrzny, *larynx*, należy do robienia głosu, die Luftröhre. Pory są kanały pot wyprowadzaiące. - §., kanał, wnętrzne wydrożenie każdego działa. *Jak. Art.* 3. 295. die Seele eines Geschützes. Kanał daie się w armacie dla włożenia weń pocisku i wypędzenia go przy pomocy prochu. *ib.* 1, 139. Kanał ten odwierci się, iak wyciąga proporcya. *ib.* 3, 110. - *fig.* Raguza stała się niby kanałem, przez który wszystkie towary Weneckie i całych Włoch do Turek przechodzą. *Klok. Turk.* 82. KANAŁOWY, - a, - e, od kanału, *Cro.* slèbni (cf. żłobny) Canal :.

KANALIA, - ii, *ż.*, z franc. słowo gminne zelżywe, Canaille, *Sr.* 2. Cannalé, Carnala. Kanalia iestem, ia im tego nie daruię nigdy, chyba żyć nie będę. *Mon.* 71, 512.

KANAPA, - y, *ż.*, KANAPKA, - i, *ż.*, siedzenie, niby stołek szerszy dla kilku razem osób, z franc.; *Crn.* vajkshenishe; *Rs.* канапе, das Canapé. Wygodniey siedzieć na kanapie. *Teat.* 6, 62. Pańskiemi wszystkie szkarłatne wzorami szyte kapy Błyszcząc się okrywały słoniowe kanapy. *Zab.* 9, 325. Małpa poplamiła kanapy, potłukła zwierciadła. *Zab.* 16 62. Po ogrodach daią się kanapy, Ruhebänke, w altanach, na krytych ulicach; wysypuią się z ziemi i okładaią darniną. *Kluk. Rosl.* 1, 78.

KANAPARZ, - a, *m.*, szafarz, śpiżarny, piwniczny klasztorny, *Crn.*, *Cro.*, *Dl.*, konobar, *Ital.* canovajo *cellarius*, *pincerna*, *Cro.*, *Dl.*, *Bs.* konoba : piwnica, *Ital.* canova). *Rs.* келарь; *Ec.* трапезникъ. Rok będę czosnkiem śmierdziała, piwem przeszła, iak habit laika kanaparza. *Teatr.* 43 c, 85. *Wyb. Kulig.* Ledwo czytelnych książek foliały Oyciec kanaparz lepiey dysponował, Co przedtym próżno na pulpitach stały, On tam ozory, szynki uszykował. *Kras. Mysz.* 15.

KANAR, - u, *m.*, KANARYA, - yi, *ż.*, wyspa na oceanie przy Afryce leżąca, naywiększa z Kanaryyskich, obfitnie w trzciny cukrowe, w wino etc. *Dykc. Geogr.* 2, 11. die Insel Canaria bey Afrika. Więcey w Kanarze cukru, niż w Tatarzech mąki. *Cn. Ad.* 1232, cf. więcey u niego rozumu w pięcie, niż u drugiego w głowie). 2) kanar cukier, Canarienzucker. Słodki kanar z trzcin zbieram. *Dar. Lot*, 23. Korzenie, haniż, cukier, kanar płacą tenże podatek. *Vol. Leg.* 4, 81. Nad Hamburskie kanary słodsze twe słowo. *Zimor. Siel.* 323. Wolno bogu iako Panu, Kanar urobić z chrzanu. *Chrość. Job.* 3. Nie dba na żądła brzmiącéy (pszczół) chałastry Chłop, podcinaiąc z kanaru plastry. *Nar. Dz.* 2, 188., *Zab.* 1, 191. *poet.* zamiast z miodu, Honig. 3) Kanar wino, kanar sek, Canarienwein, Canariensect. *Ec.* канарь віно. Wina, które morzem przychodzą, Alikanty, Madery, Kanary. *Vol. Leg.* 2, 1253 *et* 3, 564. Bóg żegnay muszkatele i was kanar seki, Upewniam, że się bez was nie stęsknę na wieki. *Pot. Jow.* 156. (*KANARCHAĆ *cz. ndk.*, może śpiewać? n. p. Jakbyś przedtym nigdy dia kiem nie bywał, i Tryody *świtney nigdy nie czytał, i z nich nie kanarchał. *Pim. Kam.* 223.) KANAREK, - rka, *m.*, (*KANARKA, - i, *ż.*, *Cn. Th.* Kanarzyca, samica); ptaszek, przywieziony z wysp Kanaryyskich, należący do rzędu wróblego, łatwy do wyuczenia się wdzięcznego śpiewania. *Zo l. Nar.* 222. *passer canarius Klein*, der Canarienvogel. *Bh.* kanár, kanarek; *Slo.* kanárik, kanárik; *Vd.* ka-

narfka tiza; *Cro.* kanalecz; *Rs.* канарéйка, канарéчка; *Ec.* канáрка. Kanarek w uszach ich drogi pifk zoftawia. *Banial. J.* 4. Kanarki kosztowne, *ib. J.* 3. Kanarek mieszaniec **der Canarienbastard.** KANARKOWY, - a, - e, od kanarka, **Canarienvögel**=, **Canarien**=, *Rs.* канарéечный. Kanarkowa trawa, *phalaris Canariensis, Linn.* **das Canariengras**, gatunek myszego bru, którego nasienie nayulubieńszym ieft pożywieniem kanarków. *Kluk. Dykc.* 2, 175. KANARYYSKIE wyspy, **die Canarischen Inseln**, przy Afryce, tak zwane od naywiększey z nich. *Dykc. Geogr.* 2, 12.

KANAWAC, KANAWAS, KANAFAS, - u, *m.*, (*lat. med.* canabacium, od słowa *canabis* konopie, *Jtal.* cannevaccio, *Gall.* cannevas, *Angl.* canvafs; **der Cannevaß**, właściwie płotno konopne, albo też lniane nieblechowane tęgie do podkładania pod suknie, ale też znaczy materyą bawełnianą lub iedwabną z prążkami, cf. dyma, *Rs.* канифасъ, (cf. канфа). Cło to płacą od kitaiek, felp, kanawac. *Vol. Leg.* 4, 84.

KANCELARYA, - yi, *ż.*, pisarfka izba. *Mącz.* pisarnia, pisownia, **die Kanzelley.** mieysce, na którym są zachowane archiwa i protokuły aktów iurysdykcyi sądowey, do którey należy. *Kras. Zb.* 1, 437. *Bh.* **kancelař, pjſowna**; *Sr.* 2. **Kánzlija**; *Vd.* canzlia, kanzlia, pisarniza; *Crn.* pisarna, spisirna; *Cro.* piszarnicza; *Rs.* канцелярія, прикáзъ. *cf.* kanclerz, podkanclerzy. KANCELARYYNY, - a, - e, od kancelaryi, **Kanzellcy**=. kancelaryiny pisarz *Boh.* **kancełlařſký**; *Rs.* канцелярскій, прикáзный. KANCELARZYSTA, KANCELARYSTA, - y, *m.*, pisarz kancelaryyny, **der Kanzellist.** Kancelaryfta, pisarz. *Dasyp. A a b. Vd.* kanzlift, kanzliftar; *Crn.* pisarnek; *Rs.* канцеляристъ, повытчикъ, прикáзной, *adj.* повытческій. Kto chce bydź patronem, powinien wprzód przy którym sądzie przez lat trzy bydź kancelarzystą. *A. Zamoy.* 34. KANCELOWAĆ, - ał, - uie, *ndk.*, wymazać. wypisać, *przekreślić. *Farr.* 482. **ausstreichen, durchstreichen.**

*KANCER, - u, *m.*, rak, choroba, wrzód ciało wyiadaiący, **das Krebsgeschwür, der Krebs.** *Crn.* mramor, shén; *Ec.* каркінъ, болѣзнь ракóвая. Gdym się przypatrzył chorobie, przyszedłem w to mniemanie, iż był kancer. *Wys. Al.* 428. KANCEROWAĆ, - ał, - uie, *ndk.*, fkancerować *Dok.*, rakiem lub kancerem zarażać, **mit dem Krebse anstecken**, *fig.* zarażać **anstecken.** Słowa ich prędko kancerują i na zarazę sąsiedzką zachodzą. *Skarg. Kaz.* 77. - Kancerować się *Recipr.*, w kancer się obracać, **krebsartig werden, sich in den Krebs verwandeln.** Rady się kancerują zaniedbane wrzody. *Pot. Arg.* 146. KANCEROWATY, KANKROWATY, - a, - e, od kanceru, **Krebs**=, **Krebsartig**=. Bolączki czarne kankrowate. *Urzęd.* 131. kankrowate krosty. *Urzęd.* 399. Wrzód kancerowaty *ob.* zkancerowany.

KANCLERSKI, - a, - ie, od kanclerza, **Kanzler**=. *Rg.* kangilljeerfki; *Rs.* канцлерскій, кáнцлеровъ. Kanclerfkie sądy, assessorfkie, zadworne, królewfkie, sąd naywyższy dla mieszczan Królewfkich, królewszczyzn, ftaroftw etc. Niegdyś sami kanclerze wyrok w nich ftanowili; późniey przydano im za assessorów Referendarzów, Regentów kancellaryi, sekretarzów wielkich, i pisarza dekretowego. *Vol. Leg.* 7, 423. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 344. *Kras. Zb.* 1, 122. **das Kanzler**=, **oder Oberhofgericht.** KANCLERSTWO, - a, *n.*, urząd i władza kanclerza, *Rg.* kangilljerftvo; *Vd.* **kanzelarftvu**, kanzlarfku shlushilu., **die Kanzlerwürde.** W Litwie kanclerftwo iako i podkanclerftwo przez samych świeckich było sprawowane. *Kras. Zb.* 1, 436. KANCLERZ, - a, *m.*, **der Kanzler**; *Bh.* **kancléř**; *Sr.* 1. **Khenczler**; *Vd.* canzler, kanzlar, kanzelarnik, snamenilfki vajih, hranuvauz snamika, snaminuvauz, snamenilar; *Bs.* kancelir, pisaç; *Rs.* кáнцлеръ; *Ec.* сумагохранитель, *Gr.* χαρτοφύλαξ. Kanclerze albo od pieczęci pieczętarze, **Siegelbewahrer**, w Koronie i w Litwie są miniftrami kraiowemi i ftróżami praw Rzpltéy. *Kras. Zb.* 1, 436. Urząd ten w Koronie długo był piaftowany przez samych duchownych; za Zygmunta I. dopiero ftanęło prawo, ażeby ieden z kanclerzów bywał duchowny, a drugi świecki; a zachowuie się między niemi alternata do pieczęci wielkiéy. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 178. Kanclerz Wielki Koronny, **der Krongroßkanzler.** Podkanclerzy Koronny, **der Kron**=**Unterkanzler.** Kanclerz Wielki Litewfki, **der Litth. Großkanzler.** Podkanclerzy Lit. **der Litth. Unterkanzler.** Kanclerz kapituły katedralney i kollegiackiey. *Kras. Zb.* 1, 437. **der Kanzler eines Domkapitels.** KANCLERZANKA, - i, *ż.*, corka kanclerza, **des Kanzlers Tochter.** Bukiet w dzień urodzenia J. O. Księżnicski Amelii Sapieżanki, Kanclerzanki *W. X. L. Zab.* 14, 356. KANCLERZYC, - a, *m.*, syn kanclerfki, **des Kanzlers Sohn.** KANCLERZYNA, - y, *ż.*, *KANCLERZOWA, - y, *ż.*, żona kanclerza, *Rg.*, kangilljêrsctina, **die Kanzlerinn, Gemahlinn des Kanzlers.** Pani Kanclerzyna. *N. Pam.* 16, 17.

KANCYONAŁ, - u, *m.*, KANCYONALIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, książka zawieraiąca zbiór pieśni nabożnych, cf. Kantyczki, pieśnioksiąg, **das Kirchengesangbuch, das Gesangbuch.** *Slo.* **Spewná knižka**; *Vd.* piesemne bukve; *Rs.* пѣсенникъ. „**Die Polen nennen die polnischen Gesangbücher** kancyonały, kancyonaliki, **und wenn es Römischcatholische sind** Kantyczki, **aus dem** Lat. cantate. **Verträge** 1, 213. NB. kantyczki bez względu na wyznanie, ściąga się tylko do formatu mnieyszego. *Kancyonał* albo piesni nabożne według obrządkow kościoła ś. Katolickiego w Krak. 1794. Nie wolno bez pozwolenia synowców J Kochanowfkiego nikomu tegoż wiersze przedrukować; ani pod pretekftem kancyonalików na małą frakturę wydawać. *J Kch. Dz.* 315.

KAŃCZUG, - a, *m.*, z Tatarfk., bicz z rzemion spleciony, cf. korbacz, **der Kantschu, eine aus Riemen geflochtene Peitsche.** *Sla.* kanczia, kangyia, hangyia, = bicz). Tatarowie kańczugami się w poiedynku tną. *Haur. Sk.* 229. Kańczugi osadzaią się w świdwę, kalinę, czeremchę. *Kluk. Rośl.* 2, 160. Kto godzien tylko rózgi, nie trzeba żeby mu okrutnym grzbiet kańczukiem był szarpany. *Zab.* 13, 69. KANCZUGOWY, - a, - e, od kanczuga, **Kantschu**=.

*KANDOR, - u, *m.*, szczerość, **die Aufrichtigkeit.** U dworu niemasz kandoru, *ob.* dwor.

KANDYA, - yi, *ż.*, *Creta*, znaczna wyspa Europeyfka na morzu śrzodziemnym. *Dykc. Geogr.* 2, 13. **die Insel Candia oder Creta**, *ob.* Kandyyfki.

KANDYDA, - y, *ż.*, imię kobiece, *zdrb.* Kandysia, n. p. ty nayukochańsza Kandysiu. *Teat.* 13, 66. **ein Frauenzimmername.**

KANDYDACKI, - a, - ie, od kandydata, Candidaten: *Tr.*, *Rs.* спиабленическій. KANDYDACTWO, - a, *n.*, KANDYDACYA, - yi, *ż.*, stan kandydacki. *Tr.* der Candidatenstand. KANDYDAT, - a, *m.*, który się stara o iaki urząd. *Kras. Zb.* 1, 179. der Candidat; *Bh.* cjekanec. Kandydat dziekaństwa, probostwa *Rs.* спиабленикъ. Koronny kandydat, der Kroncandidat. *w rodz. żeńsk.* KANDYDATKA, *Bh.* cjekanka, cjakanka.

KANDYYSKI, - a, - ie, z Kandyi, Candisch, Cretisch, von Candia. Wina wnet przyniesiono co naymocniéyszego, Kywuł, Malmazyi, także seku Kandyyskiego. *Ban. E.* 3.

KANDYSBROT, - u, *m.*, chléb cukrem polewany, Zuckerbrot. W twarz się poufałym czyni bratem, a z tyłu sięga puinałem; usta tak iak kandysbrot słodkie, A wewnątrz na otrułę arszenik gotuie. *Kulig.* 239. KANDYSCUKIER, - kru, *m.*, krysztalowany biały cukier, Candelzucker. KANDYZOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, skandyzować *dk.*, cukrem powlekać lub glasserować, *Ital.* candire, candiren. Póki się owoc w cukrze nie zasklepi i skandyzuie. *Tr.*

KANFORA *ob.* Kamfora.

KANI, - ia, - ie, od kani, *Sr.* 1. kanacže; *Cro.* kanyev, Hühnergeyer:. *Kanie, - iego, *n.*, *subst.*, n. p. Ten tak szlachetny sokoł narodu ludzkiego Mogąc buiać wysoko, wlecze się kaniego. *Rey Wiz.* 65 *b.* sposobem kanim, iak kania). - Kania przędza, *Cassuta Linn.* Flachsseide; *Bh.* kokotice, orobanka; *Crn.* férpolân, kokorik, kokotiza; *Rs.* повилица; kanianka, kanka, wyłup, luborycz, jedwab' polny; nie ma własnego korzenia, i należy do roślin podszewniczych, które się żywią z innych; pnie się po lnie, pokrzywach etc. iak przędziono; służy w lekarstwach. *Kluk Rośl.* 2, 225., *Kluk Dykc.* 1. 173., *Urzęd.* 111., *Jundz.* 140., *Sienn.* 36. Kania noga *ziele ob.* Wronia noga. - Kani pazur *ziele ob.* Miłosna. KANIA, - i, *ż.*, *falco milvus*, der Hühnergeyer, ptak drapieżny z rodzaiu iastrzębiów; naybardziéy skrada się na kurczęta i gąsięta po folwarkach. *Ład. H. N.* 66., *Zool. Nar.* 275., *Sr.* 1. *et* 2. kana; *Bh.* kán', káně sęp, luňák *miluus*; *Slo.* kan'a; *Hg.* kánya *vultur*, *Slo.* gestrab, luňák *miluus* (*Slo.* kaněc, *Hg.* kan *verres* wieprz); *Cro.* kanya, kanyacz, pilyuh *miluus*, kavyuh *vultur* cf. *Cro.* ukanyujem *decipio*, ukanyliv *deceptiosus*, kanim *intendo*, *propono*; *Bs.* kaniti, nukkati *hortari*, kanitise *deliberare*); *Dl.* pilyuh; *Bs.* pigljugh, pigljusgina, gljunna; *Rg.* pigljugh, pighljuxina; *Vd.* kajna, jastran, sakolzh *vultur*; pishetnik, luin *miluus*; *Crn.* kajna, pishzhénèk, lvyn, piulćk; *Rs.* ікшинъ, коршунъ, цыплятникъ (*Rs.* канюкъ, пилюкъ *strix scops*); *Ec.* канюкъ, пилюкъ *miluus*; cf. *Lat.* gauia; cf. *Gr.* χαίνω *inhio*). O karliku iednym powiadaią, że go raz kania porwała miasto kurczęcia; i nieprędzéy go puściła, - aż na nię długo wołano. *Gorn. Dw.* 183. Kanie nieśmiałe. *Ban. J.* 3. Ah! iak kania dżdżu, pragnę ciebie. *Teatr* 29, 20., *ib.* 24 *b*, 48. *Joan. Tzetzes scribit, milvum solas aquas pluuias bibere, ideoque exspectare dum pluat. Cn. Ad.* 127., *Rys. Ad.* 8. Chochyś zły grosz usrebrzył, iest iak owa panna, Co sama przez się kania, z farbiczką Dyana. *Jag. Gr. B.*, szpetna, bladawa iak kania. - §. 2) kania, ryba morska, *miluus Plin. H. N.* 9, 26. ein Seefisch.

KANIANKA *ob.* Kania przędza. KANIASTY, - a, - e, na kształt kani, rozczepierzony, wie ein Hühnergeyer, ausgespreitzt, n. p. Kaniasta czapka, *caussia*, która promieni słonecznych do twarzy broni. *Mącz.* Kaniasta czapka = kapelusz. *Cn. Th.*; *Kaniasty*, n. p. człowiek, w kapeluszu, *Cn. Th.* einer im Hute, *petasatus*.

KANIKUŁA, - y, *ż.*, gwiazda iedna w konstellacyi wielkiego psa, wschodzi w Lipcu, a trwa przez sześć niedziel czasu naygorętszego *Kras. Zb.* 1, 438. Psianka, psia gwiazda, psia głowa, *Crn.* kuslàk; *Cro.* peszozvezo; *Rs.* каникулы. Kanikuła, dni *kanikularne*, czas w lecie naygorętszy, psie dni, psie czasy, psia grań, *Vd.* pesji dni; *Crn.* pasji dnevi, die Hundstage. Kanikuła szkoły zamyka. *Cn. Ad.* 331. Raduią się niemądrey kanikuły szkoły. *Pot. Pocz.* 111. Nie iednego nikczemna żądza tak otruła, Że mu przez cały żywot zawsze kanikuła. *ib.* On widzę cierpi skutki kanikuły; czy mu się w głowie organa popsuły? *Teatr* 43 *b*, 32, *Drozd.*, cf. gzik).

KANIÓW, - a, *m.*, miasto w Woiew. Kiiowskim ze starostwem. *Dykc. Geogr.* 2, 13. eine Stadt in der Woiw. Kiow. KANIOWA *herb*, *ob.* Kudbrzym.

KANIUK, - a, *m.*, ptak drapieżny, na skowronki się skradaiący, ein Lerchenfalk. *Tr.*, *Ross.* канюкъ *strix scops* (канючить = wymodz, wymęczyć). cf. Kania. - 1) KANKA *ob.* Kania przędza.

2) KANKA, - i, *ż.*, rureczka u sikawki, das Sprißenröhrchen, z. B. bey der Clistirsprițe. Do dawania enemy używa się znaioméy wszystkim kanki kościanéy, i pęcherza. *Perz. Cyr.* 2, 6.

KANKROWATY *ob.* Kancerowaty.

KANON, - u, *m.*, z *Greck.*, reguła, przepis, der Canon, die Regel, Vorschrift. - §. 1) pisma święte, zebrano w ieden rejestr, który zwano *kanon*, daiąc znać w tym przezwisku, iż cokolwiek się w nich zamyka, iest pewny zakon, którego się trzymać mamy. *Budny Bibl. Apocr.* der Canon der biblischen Bücher. - §. 2) przepis prawa duchownego, ein Canon des geistlichen Rechts. *Kras. Zb.* 1, 438. Kanony Apostolskie, od ś. Klemensa spisane, których iest 50, przyimuie kościoł, że Apostolską nauką wonieią; drudzy ich więcéy przydaią. *Sk. Dz.* 70. Kanonów Apostolskich 70 rachuią. *Kras. Zb.* 1 438. die Apostolischen Canonen. Prawidło albo kanon apostołów SS. tak mówi... *Pimin. Kam.* 277., *Obr.* 5. Kanony pokutne. *Kras. Zb.* 1, 438. die Bußregeln. W Zborach powszechnych, tak w materyi wiary, iako i porządku hierarchii, kanony wykładane są. *ib.* kirchliche Decrete, Schlüsse der Concilien. - §. Kanony albo *molebny, które w cerkwi według czasu i potrzeby odprawowane bywaią. *Pimin. Kam* 309. gatunek modlitew cerkiewnych, *Rs.* канонъ. - §. przepisany podatek gruntowy, die vorgeschriebne Grundabgabe. Emfiteuta nad kanon i inne dań iny w kontrakcie wyrażone, nic więcéy nie płaci. *A. Zamo*). 149. Prowenta ordynaryyne Rzpltéy, kwarta, składne, winne, fordan, kanon Pruski. *Vol. Leg.* 4, 102. - §. Munsztuk każdemu młodemu koniowi ma bydź przybierany, kanon albo dęty nazwany. *Hipp.* 41. eine Art Pferdegebiß. (KANONADA, strzelanie z dział czyli armat, działobicie (cf. działobitnia); *Rs.* пеpeпалка). KANONIA, - ii, *ż.*, godność kanonicza, beneficyum. *Cn. Th.* das Canonicat. *Bh.*

Bh. **kanowniętwj**; *Bs.* kalonikat; *Rg.* nadpopovstvo). - §. b) mieszkanie kanonicze. *Cn. Th.* **die Canonicatswohnung, Wohnung eines Canonicus, die Canonie.** KANONICZKA, - i, *ż.*, zakonnica podług kanonów żyiąca, **die Canonissinn**; *Crn.* Chorarza. KANONICZNY, - a, - e, KANONICKI, - a, - ie, od kanonów, **canonisch**; *Bh.* **kanownicki**; *Vd.* kanonski, redni, poredni); n. p. prawo kanoniczne, **das Canonische Recht**, albo kościelne, czerpa się z pisma, z podania, z wyroków zborów i dekretów papieskich. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 8. (*Rs.* кормчая книга prawo kanoniczne Nikona). Księgi kanonne. *Sak. Per.* 7. KANONICZY, - a, - e, od kanoników, *Crn.* chorarske, **Canoniken-, Domherren-.** Kanoniczą ulicę w Krakowie pospolicie Kanonią ulicą zowią. - Słabość, którą to, albo naygrzeczniéyszéy w Europie nacyi imieniem (francą), albo kanoniczym zowią katarem, *Mon.* 65, 217. cf. ospa dworska, kwarciana. (KANONIER *ob.* Działowy). KANONIK, - a, *m.*, *Bh.* **kanownik**; *Slo.* **kanonik, kapitulský pan**; *Hg.* kanonok; *Sr.* 1. **kanonik**; *Cro. et Sla.* kanonik; *Vd.* kanonik, tumski gospud, kanonikar; *Crn.* chorar; *Bs.* kanonik, kalonik; *Rg.* nadpop; *Rs.* канонникъ (*distg.* канонникъ kancyonał iutrzenny i nieszporny); **der Canonicus, Domherr**, to nazwisko początek swóy bierze *a canone*, albo od reguły, iakoby oznaczało społeczność duchowną, osobnemi przepisami albo regułą obowiązaną, przy kościele katedralnym lub kollegiackim osadzoną. Kanonicy są radą biskupa, obowiązani rezydować przy kościele i pilnować choru. *Kras. Zb.* 1, 438. Kanonikami zwać należy tych, którzyby się w kanonach, to iest w naukach biblii naywięcéy ćwiczyli, a z nich i spor o wiarę wykładali, i heretyctwa hamowali. *Modrz. Baz.* 524. *KANONIKA, - i, *ż.*, księga kanoniczna, **ein canonisches Buch.** Jan Ś. w kanonice swéy tak mówi ... *Rey Pst. A a. b.* KANONISTA, - y, *m.*, biegły w prawie kanonicznym, **ein Canonist, der das canonische Recht versteht**; *Ec.* правильникъ, сказатель или изложитель правилъ церковныхъ. KANONIZACYA, - yi, *ż.*, KANONIZOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, **die Canonisation**, uroczysty obrządek, którym papież po uznaniu cudów osoby beatyfikowanéy, onéy tytuł świętego nadaie. *Kras. Zb.* 1, 438. Kanonizowanie, poświęcenie, gdy który człowiek bywa powyższon, albo w liczbę świętych wzięt. *Mącz.* Kanonizowanie naszych świętych, nie zaraz po śmierci ich, za pilną examinacyą, iest sprawione. *Hrb. Nauk. L.* 6 *b.* Ociec S. odprawił niedawno trzy kanonizacye. *Pam.* 83, 2, 203. KANONIZOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, uroczyście świętym ogłaszać, **canonisiren**; *Vd.* kanonisirati, med svetnike postaviti; *Bs.* kanoniçati; *Ec.* упреподобствити, почеть святымъ кого. Innocencyusz czwarty kanonizował, to iest, opowiedział bydź uwielbionego od boga ś. Stanisława, przez znaki dowodne. *Bielsk. Kr.* 145., *Biel. Sw.* 198. Derwiszowie Egipscy kanonizowali konia ś. Jerzego, i postawili w raiu z osłem, na którym Chrystus iechał, z wielbłądem mahometowym i psem siedmiu śpiących. *Kłok. Turk.* 173. Kanonizowany, - a, - e, *part. perf.*, **canonisirt.** *KANONNY *ob.* Kanoniczny.

KANPUST *ob.* Kampust.

KANT, - u, *m.*, (cf. *Ital.* canto, cantone, *Gall.* coin, *Suec. et Dan.* kant), **die Kante, die Ecke** róg, bok śpiczasty. *Tr.* Wałkowym czopom przydano w końcu wyskok w kanty. *Jak. Art.* 2, 20. Dwie deski na kant zbite. *Mag. Msk.* Sam ostry kant w wyprawie na winklach, nazywa mularz dratem. *ib.*

KANTAR, - u, *m.*, z *Tureck.*, n. p. Kupowali Turcy kantar chleba suchego, iakby trzy kamienie nasze, po ośmdziesiąt i cztery czerwonych złotych. *Bielsk. Kr.* 578. waga trzechkamienna, **ein Gewicht von drey Steinen**; *Bs. et Cro.* kantar *trutina*, *statera*. 2) Kantar, gatunek munsztuku. *Kluk Zw.* 1, 184., *Hipp.* 80. **eine Art Pferdezaum**; *Slo.* **kantár**; *Hg.*, *Cro.*, *Bs.* kantár *camus*, *capistrum*, *frenum*). Rozhukanym koniom nietylko uzda, munsztuk, ale i kantary ledwo dadzą rady. *Haur Sk.* 50. Woźnica aby szory, uzdeczki i kantary naprawił. *Haur Ek.* 178. Kantarek, - rka, *m.*, *demin.* - (cf. *Lat.* cantharus).

KANTARYDA, - y, *ż.*, *meloë vesicatorius Linn.*, Hiszpańska mucha, *Bs.* pop zlatar, **die Spanische Fliege**, owad maiący rożki paciorkowate, grzbiet okrągławy. Niektórych tylko lat roiem do nas przylatuie, i daie się czuć przez wonią przykrą na kształt uryny. Zebrane suszą i trą na proszek, którego używaią na plastry do wesykatoryów. *Zool. Nar.* 169. - §. b) plastr taki, wezykatoryum, **Spanisch Fliegenpflaster.** Doktor kazał choremu kantarydy przyłożyć. *Gaz. Nar.* 1, 131.

KANTON, - u, *m.*, pewna określona okolica kraiu, kraina, **ein Canton, ein Bezirk.** Przednie nazywamy kantonami 13 prowincyy, na które się dzieli Szwaycarya; *ob. Dykc. Geogr.* 3, 95. **die Cantonen der Schweitz.** - §. *milit.* okolica, w któréy się daie spoczynek woysku po wsiach od siebie blizkich. Woyska poszły na kantony, znaczy, że poszły na leże, czyli na kwatery. *Papr. W.* 1, 473. **die Kantonirungsquartiere.** - §. okolica, którą sobie ma reiment oznaczoną do wybierania rekrutów, **der Canton, Werbbezirk eines Regiments.** KANTONISTA, - y, *m.*, żołnierz na kantonach lub leżach będący, **der Cantonist, der cantonirende Soldat.** Do kantonu rejmentowego należący n. p. kantoniści. *Perz. Lek.* 2, 4. **ein Cantonpflichtiger.**

1) KANTOR, - a, *m.*, śpiewak kościelny, co intonuie, **der Cantor, der Vorsänger**; *Vd.* kantnar, peuz; *Sla.* pivács; *Rs.* устáвщикъ, *obs.* дьякъ; kantor klasztorny головщикъ. Dzwoniarz, niezły kantor, przy kościele Farskim. *Zebr. Zw.* Kantory młodzieńce w nauce muzyki ćwiczyć maią. *Modrz. Baz.* 525. Caciy kantorze mistrza, czciy klecho plebana. *Rys. Ad.* 9. t. i. starszy godniéyszy; Pierwszy wóyt niż ławnik, **Ehre, dem die Ehre gebührt.** Kantor, urząd duchowny w kapitułach, którego obowiązek mieć baczność nad choralnym śpiewaniem i choralistami. *Kras. Zb.* 1, 439. **der Cantor eines Stifts.** KANTOROWAĆ *intransit. ndk.*, intonować, zaśpiewać, **cantoriren, die Stimme erheben, zu singen anfangen.** Gdy kruk począł kantorować, ser mu wypadł z gęby. *Ezop.* 6., *ob.* trelować, przepiorkować. KANTORSKI, - a, - ie, od kantora, *Ross.* устáвщицкій, **Cantors-.** KANTORSTWO, - a, *n.*, urząd kantora, **das Amt eines Cantors, die Cantorstelle.**

2) KANTOR, KONTOR, - u, *m.*, pisarnia iakiéy expedycyi, osobliwie kupieckiéy gazeciarskiéy i t. d. *z Franc.* comtoir, **das Comtoir, Comtor.** - §. Kantor, *Kantorek*, - rka,

m., biórko, schowanie na papiery, stół do pisania, ein Büreau, ein Schreibepult (*ob.* bióro). Szukay pod kantorkiem. *Teat.* 20, 101. KANTOROWY, KANTORKOWY, - a, - e, od kantoru czyli kantorka n. p. klucz, Comtoir:.

KANTOWAĆ się, - ał, - uie, *zaimk. ndk.*, Chwiał się, kiwał się na koniu, kantował się na wszystkie cztery wiatry. *Ossol. Str.* 9. na bok przechylać się, sich auf die Seite überbiegen. KANTÓWKA, - i, *ż.* strzelba maiąca rurę graniastą abo w kanty, eine Flinte mit einem kantigen Laufe. *Tr.*

KANTYCZKI, - czek, *plur.*, *ob.* kancyonalik, ein Gesangbüchelchen; *Rs.* пѣснопѣнїе, пѣснословїе. Składa chorowe piosnki, iak do kantyczek. *Teat.* 20 *b*, 184.

*KANUŁA *ob.* Kanikuła.

*KANZON - u, *m.*, Fr. *chanson*, pieśń, śpiewanie, der Gesang, das Lied. Nie nowina mi śpiewać przy szemrzącym flecie, Nie nowina kanzony grywać na kornecie. *Zimor. Siel.* 276. Siedzę we krzu słuchaiąc, co kwili za tony (słowik), Aż on niezwykle śpiewać poczyna kanzony. *Kochow.* 14.

1) KAP *ob.* przylądek, przedgórze, góra nadmorska, pomorska, stert.

2) KAP! odgłos kapania, der Schall des Tröpfelns (*Vd.*, *Crn.*, *Cro.* kap = okap). Hucz szumnie, chociaż bieda kwik, ryk, kap kap od oka. *Mon.* 70, 190. rzęsiste łzy).

KAPA, - y, *ż.*, *Bh.* kapě *velamen*; *cucullus*; *Sr.* 1. Chapa, kapa *pilei genus*; *pallium*, *abolla*; *Vd.* kappa *pileus*, auba = czepek; *Sla.* kappa = czapka, czepek; *Cro.* kapa, naglavëk *capucium*, *capitis tegmen*; kapa *Sla.* kalpak *pileus Jllyricus longior ex panno*; *Cro.* kopka = czepek; *Cro.* kepernek = płaszcz Kroatski; *Bs.* kapenak, plàsct zapùt; *Rg.* kapênak, kabanizza *paenula*, *Jt.* gabbane; *Dl.* kapa, *Jt.* capuzzo, *Lat.* capitium, *Hg.* kaapan; *Dl.* kapenak, *Hg.* keüpeñek; *Rs.* кáпарь (*obs.* кáпа = czapka; cf. *Lat.* capo, capa, *Jtal.* cappa, *Angl.* cap, *Suec.* kappa, *Dan.* kaabe, *Gr.* καππα, *Lappon.* cappod; *Aeth.* קבע, *Hbr.* קובע kobha *tiara*, *Arab.* קבע *texit caput* cf. caput cf. κεφαλη), die Kappe, zwierzchnie przykrycie, die äußerste Bedeckung oder Bekleidung. Pańskiemi wszystkie szarłatne wzormi szyte kapy Błyszcząc się okrywały słoniowe kanapy. *Zab.* 9, 325. Drugi nie stoi za bóg zapłać szkapa, A na nim *Turska złotem szyta kapa. *Rak. Pob. Bii*, deka). - *Sr.* 2. kappa surdut; *Rg.* Kabanizza, kabaan, = vestimento, che si porta sopra le altre vesti, das Oberkleid, der Oberrock, Oesterr. Capott. Król ubran w ornat, albo w kapę, z złotogłowu na kształt kapłana Rzymskiego. *Strylk. Henr. C.* 3. Zwierzchnią swolę suknią, którą kapą zowiemy, święty Dominik po wodzie rozciągnął. *Birk. Domin.* 163. Chodziwszy po ranu w kapie Włoskiéy, w wieczor chodzą w Tureckiéy falszurze. *Modrz. Baz.* 201. Swięci na kapie lub zakonnéy sukni przeszli na drugą stronę rzeki. *Warg. Wal.* 33., *ob.* habit; *Bs.* kapuç fratarski; *Bh.* kutna, planda, hazuka. Kapa kościelna, kapłańska, pluwiał. *Cn. Th.* der Regenmantel, die Regenkappe. Kapa, którą bractwa nabożne w processyach noszą, sak, wór. *ib.* ein Processionsrock, eine Andachtskutte. Wielkopolskie kapy. *Teat.* 11 *b*, 97., *ob.* kapnik). Kapa żałobna, ein Trauerrock, eine Trauerkappe. Umrze kto, to trzeba zadusne msze, ofiary, kondukty czynić, ubóztwu kap dadź, stypę uczynić. *Gil. Pst.* 212 *b.* Swiec i kap potrzeba, ale bryzów i szkap nie trzeba. *Hrbst. Nau. E* 7 *b.* Kapa kobieca, eine Weiberkappe; *Sla.* kapa. - §. Kapa, sklepienie wierzchne szklarskiego pieca. *Torz. Szk.* 34. die Kappe am Schmelzofen in der Glashütte. Co się tycze pieca, a osobliwie kapy, ta że wierzch okrywa, o nię największa dzielność opiera się ognia. *Torz. Szk.* 73., *ib.* 51. - §. *2) Gdy widzę, damę wiozą sześć ogromne szkapy, Mniemałem bałwan soli, czy ołówne kapy. *Kochow. Fr.* 68. ?

Pochodz. *kapica*, *kapota*, *kaptur*, *kapturek*, *kapturzyć*, *kapucya*, *kapnik*.

KAPAĆ, kapał, kapa *et* kapie *verb. neutr. ndk.*, Kapnąć, kapnęło, kapło, *F.* kapnie *iedntl.*, ukapnąć *dok.*, *Boh.* kapáti, kapi, kapám, kapáwam; *Slo.* kwapkati, kwapati, kwapkám (kapati *interire* cf. skapać); *Hg.* chepegni, tsepegni; *Sr.* 1. kapam; *Vd.* kapati, kaplem, sousiti, kapluvati, zhaishati; *Crn.* kapam, kaplem; *Cro.* kapati, kaplyem, czuzeti; *Rg. et Bs.* kappati, kappiti; *Rs.* кáнуть, капнуть, капать, каплю, капаю, укануги. *Aeolice κάππεσε decidit)*; kroplami się spuszczać, kanąć, kroplami spadać, tröpfeln, tropfen. Kropla wody, kapaiąc ustawicznie, naytwardszy kamień zdziurawi. *Gorn. Dw.* 287. *gutta cavat lapidèm, non vi, sed saepe cadendo.* Często kapiąc miękka woda, naytwardszy kamień wygłoda. *Cn. Ad.* 1217. (*cf.* ustawiczność wiele może. Częste naleganie za gwałt stoi). Kapiący, *Boh.* kapalíčný. Letko kapiące krople. *Otw. Ow.* 581. Gdyby iaka kropla mleka ukapnęła na grzywę koniowi, tedy miał to zlizać. *Biel.* 425. - Łzy kapały z iéy oczu. *Teat.* 55 *b*, 59. - Przez dach kapie, zacieka, es regnet ein. *Slo.* wprsseti, naprsseti, nadssiti *impluere*, přeprsseti *perpluere.* Dziury w dachu nie zatka, gdyby nie kapało *Pot. Arg.* 637. Na ubogiego wszędy kapie. *Cn. Ad.* 543., *Sekl.* 18. *cf.* chudobie wszędy piskorz; Na pochyłe drzewo i kozy skaczą). Wszędzie na błazny kapie. *Rys. Ad.* 72. W dziurawéy karczmie za szyię mu kapie. *Pot. Zac.* 13. - *§. Dam im malutko ratunku, a nie będzie *kapać gniew mój na Jeruzalem przez rękę Sesaka. *Leop.* 2 *Paral.* 12, 7. (nie wyleie się. *Bibl. Gd.*). *2) *Activ.* kapać kroplami, kapnąć kapkę, kroplę spuścić. *Cn. Th.* eintröpfeln, tropfenweise fallen lassen. Kapnął abo kapł trzy krople tego soku w kieliszek. *Tr.*

Pochodz. *kapanie*, *kapałka*, *kapanina*, *kapalny*, *kapany*, *kapia*, *kapka*, *kapeczka*; *okap*, *skapać*, *kapieć*, *skapieć*, *wykapać*, *zakapać*; *ukapać*, *kanąć*, *ukanąć*; *ukapki*; *cf. kipieć* cum deriuat.

KĄPAĆ, *KĘPAĆ, - ał, - ie *et* kąpa *cz. ndk.*, skąpać *dk.*, *Bh.* koupati, koupáwám; *Vd.* kopáti; *Crn.* kôpáti, kôpàm, kôplem; *Sla.* kùpati; *Rg.* kûpati; *Bs.* kupati, okupati; *Cro.* kupati; *Rs.* купáть, выкупать, банить, выбанить; w wodzie nurzać dla obmycia, baden. Przyszła się *kępać do rzeki. *Radz. Ex.* 2, 5. W wodzie się myć i w niéy *kępać. *Sienn.* 352. W studni się trochę skąpał. *Teat.* 55 *e*, 37. Kąp się iako chcesz, nie wyplócesz nigdy Téy, którą odniosł od ciebie Pan

krzywdy. *Groch. W.* 199. - *Fig.* Kąpią się pola we krwi. *Bardz. Luk.* 2, 32. - *transl.* kury się w piasku kąpią. *Cn. Th.* die Hühner baden sich im Sande grzebią.
Pochodz. *kąpanie*, *kąpanka*, *kąpany*, *kąpiel*, *kąpioleczka*, *dokąpać*, *nakąpać się*, *odkąpać*, *przekąpać*, *skąpać*, *wykąpać się*.

KAPAK, - a, *m.*, naczynie ogrodowe do przykrywania roślin, eine Glasglocke, womit Pflanzen bedeckt werden. Kapaki, którémi w ogrodach naszych flance nakrywaią. *Torz. Szk.* 177.

KAPALIN, - a, *m.*, (*Bh.* kapalin *galea*, *cassis*), szyszak, die Sturmhaube. Puklerzyk, albo kapalin, albo inne naczynie żelazne. *Sienn.* 601. Żelazny mu kapalin otoczywał głowę, A pancerzem okryły brzuch kolca drotowe. *Stryik.* 503. Zabiła go, przeciąwszy na nim stalony kapalin. *Gwag.* 465. *Biel. Sw.* 141. U ołtarza podawano znaki rycerskie umarłego; synowiec iego niósł kapalin świecami oblepiony. *Orzech. Turn.* 118. cf. szczyt). Husarzy mieli kapaliny pozłociste na głowach, a przy nich pierze w szkofiach. *Biel. Hst.* 328.

*KAPALKA, - i, *ż.*, serwatka, *Ern.* 848. die Molken; *Sr.* 2. kapaliza; *Sr.* 1. kapalcza. KAPALNY, - a, - e, kapalićny, daiący się w krople obracać, das sich tröpfeln läßt. KAPAM *ob.* kapać.

*KĄPAM *ob.* kąpać.

KAPANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.* kapać, zcieczenie kroplami, n. p. z dachu, z drzewa, das Abtröpfeln, das Träufen. Kapanie z rury alembikowéy. - Kapanie abo cieczenie z dachu sąsiedzkiego na móy grunt, *stillicidium*. *Cn. Th.* das Traufrecht, das Dachrecht, die Traufe; *Cro.* kapanye; *Rs.* капéль, кáпельникъ, cf. okap.

KĄPANIE, SKĄPANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.* kąpać; obmywanie ciała całego w wodzie, w rzéce, w łazience, w wannie, das Baden. Nie pomoże wronie kąpanie. *Rys. Ad.* 49. Kąpanie drugiego n. p. dziecięcia, das Baden, das man an einem andern, z. B. einem Kinde verrichtet. Kąpanie się, kiedy kto sam się kąpie, das Baden seiner eigenen Person. Kąpanie się w rzekach, w stawach, i w łaźniach. *Perz. Lek.* 264. Przez siedmioro skąpanie w Jordanie uzdrowił Elizeusz Naamana. *Biał. Post.* 215.

KAPANINA, - y, *ż.*, to co nakapało, zusammen geträufelte Feuchtigkeit; *Vd.* kapnina, podzhepnina, podzhepinze, wino odkapane; *Vd.* kapniza = woda skapana). Kapaniną płaci, = kapkami, po troszce, er läppert seine Schuld ab, zahlt nach und nach in kleinen Posten. *Tr.*, cf. kapieć. (KĄPANKA *ob.* niecka). KAPANY, - a, - e, *part. perf. verb.* kapać; kapaniem uczyniony, *stillatitius*. *Cn. Th.* getröpfelt, eingetröpfelt, zusammen getröpfelt; *Rs.* кáпельникъ *stalactites*.

KĄPANY, - a, - e, *part. perf. verb.* kąpać, gebadet. Bardzoś gorąco kąpany w téy mierze. *Pot. Arg.* 188. bardzoś prędki, porywczy, hißköpfig, heiß vor der Stirne cf. gorączka). Nie trzeba bydź gorąco kąpanym. *Rys. Ad.* 51. Gorąco kąpani byli, prędko wyskoczyli, ze dżdżu pod rynnę trafili. *Birk. Kaz. Ob. k.*

KAPAREK, - rka, *m.*, krzewik, którego owocem są *kaparki*, które niczym innym nie są, iak pępuszki czyli pączki kwiatów téy rośliny. *Dykc. Med.* 3, 9. der Caperstrauch. KAPAROWY, KAPARKOWY, - a, - e, od kaparów, od kaparka, Capern-. Kora kaparkowa iest dobrym lekarstwem rozwalniaiącym. *Dykc. Med.* 3, 9. Kolor kaparowy. *Teat.* 30 *c*, 19. ciemnozielony, capernfärbig. KAPARY, KAPARKI, - ów, *plur.*, *capparis Linn.*, *Sr.* 1. kapérka; *Vd.* kaparą, vozhe; *Cro.* kapàre; *Sla.* kapare; *Bs.* kappara; *Hg.* kaporna. *Rs.* кáперсы, *Gr.* καππαρις. *It.* càppari, *Gall.* capres, Capern. Rodzay rośliny. Nam tylko znaiome są te kapary, które kupuiemy do kuchni. *Kluk Dykc.* 1, 100. Stanie za limonią i za kapary, ona wdzięczna przeieżdżka z miłym towarzystwem. *Rey Zw.* 26.

KAPCIE, - iów, *plur.*, obuwie chłopskie zimowe ze skóry kozieý na iednę stronę wyprawne. *Dudz.* 40. Latschen, Ziegenlatschen, Bauernschlarfen von Ziegenfell. Kapcie *sunt quasi* przykopycie, *sed separatim a caligis*. *Cn. Th.* 875. *soccus, imum caligarum* kapcie, szkarpetki. *Cn. Th.* 1171., *Cro.* kopicza, mesztva, kopitëcz; *Hg.* kaptza *soccus, sculponea*; *Hg.* kapcza; *Dl.* kopitcza = pończocha; *Sla.* kalchina; *Bs.* kalcine, navlake, nazuvke (*Sla.* kapci = okiennice). Pan młody zmylił skoki, nie zczosał czupryny, Ani kapci nie zazuł, iuż dziś iako iny. *Papr. Pr. E.* 2. Ktokolwiek się do zwady porywa, Ten nayprędzéy na kapcie obrywa. *Dwor. H.* 3 *b.* cf. na bóty, na czerwone bóty, t. i. plagi, cięgi na nogi, w pięty, bastonada, Streiche auf die Fußsohlen. - §. 2) Wchodząc Turczyn do bożnicy, zostawił papucie przede drzwiami, a szedł boso abo w kapciach. *Starow. Dwor.* 58. meszty, spodnie wnętrzne obuwie, die innere Schuhsohle, über die die Türken den Pantoffel ziehen.

KAPCON, KAPCONIEĆ *ob.* Kapson.

KAPCZUK, - a, *m.*, (*Tatar.* kipczuk. *A. Czart. Mscr.*), torba, worek na tutuń, ein Rauchtabacksbeutel.

KAPECZKA *ob.* kapka.

KAPELA, - i, *ż.*, (cf. *Lat.* capa, capella, *Du Fresne*). *1) kaplica, die Capelle; *Bh.* kaple. Rano w drogiéy kapeli mszy słuchali cesarstwo. *Tward. Wład.* 148. - §. 2) zbiór muzyków, (muzyka 2), *Vd.* godzi, musikashi, die Musikanten, die Gesellschaft von Tonkünstlern, die ein großer Herr zu seinem Vergnügen hält, die Capelle. Mam kapelę liczną, z dobrych zebraną muzyków. *Mon.* 73, 761. U naszych panów muszą bydź kapele dobrane, liberye bogate. *Zab.* 13, 210. Kazał na tę uroczystość kapelę sprowadzać. *Kras. Podst.* 2, 32. Będzie grała domowa kapela. *Teat.* 24 *c*, 59. Kapela rznie, uważam, kto z kim tańcuie. *Zab.* 13, 212. Obrady nasze można przyrównać do kapeli, ktora przy instrumentach niestroynych, głuszy słuchaiących przykrą dysharmonią. *Lesz. Gł.* 67. Kapela brzmi z cymbały. *Teatr* 43 *c*, 58. Ustały wdzięczne chory i kapele, Które więc brzmiały w tym świętym kościele. *Chrość. Job.* 203. muzyki). - *fig. tr.* Czy wszystkie zakończyła natura wesela, Ze wdzięczna ptaszą leśnych ustała kapela? *Zab.* 8, 306. *Nar.* śpiewanie). - §. kapela, naczynie gliniane u złotników, dla próbowania złota lub srebra. *Mon.* 71, 24. die Capelle der Chymiker. Srebro próbowane na kapeli. *Złot. B.* 3 *b.* - - KAPELAN, - a, *m.*, KAPELANIK, - a, *m. zdrbn.*, *Bh. et Slo.* kaplan; *Hg.* káplány; *Sr.* 2. caplon; *Vd.* kaplan; *Crn.* koplân; *Sla.* capellan; *Cro.* kapelan, kaplan; *Lat.* capellanus, der Capellan. Kapłani zawiadywanie kaplicy przy kościele maiący, nazywaią się kapelani. Tak mianuią się też kapłani, czyli w domach pry-

watnych dla odprawowania nabożeństwa zostaiący, Hauscapelláne, iako też i ci, którzy przy woysku zostaią, Regiments=capelláne, Feldprediger, Feldcapelláne. *Kras. Zb.* 1, 439. Ksiądz kapelan półkowy mszą powinien miewać, żołnierzy spowiadać, chorych w ś. sakramenta opatrywać. *Kawal. Nar.* 215. Młody i obrótny kapelanik prezenty chwytał. *Xiądz.* 57. - *2) Elektor Moguncki z tym się coraz odzywał, że iest nayniższym sługą i kapelanem Waszéy Krolewskiéy Mości. *Boh. Offol.* 2. 150. cf. bogomódlca). KAPELANIA, - ii, *ż.*, *Boh.* kaplanka, pomieszkanie kapelańskie, die Capellaney, Wohnung eines Capellans. KAPELAŃSKI, - a, - ie, od kapelana, Capellans=. KAPELAŃSTWO, - a, *n.*, urząd kapelański, das Amt eines Capellans, die Capellaney; *Crn.* koplanya. KAPELISTA, - y, *m.*, muzykant należący do kapeli, ein Musikant von der Capelle. Kapelisty ma minę z temi włosami. *Teat.* 19 *c*, 28. KAPELMEYSTER, *KAPELMAGISTER, KAPELMISTRZ, - a, *m.*, przełożony nad kapelą muzyczną, *Vd.* musikui predstoinik; *Rs.* капельмейстеръ, der Capellmeister. Ten co iednę pieśń śpiewa, tylko iest śpiewakiém, a nie kapelmagistrem, co rządzi orszakiem muzyków innych wszystkich. *Jabł. Tel.* 312. Moiéy kapeli daię barwy z galonami, a kapelmistrzowi bogatą suknią. *Mon.* 73, 761. KAPELLOWANIE, - ia, *n.*, próbowanie metalów na kąpeli chemiczné y, das Capelliren, *capellatio*. *Krumł.* 530.

KAPELUSZ, - a, *m.*, KAPELUSIK, - a, *m. zdrbn.*, *Jtal.* capello, *Wall.* kappella, *Gall.* chapeau; *Bh.* klobauk, klobaucek; *Sr.* 2. klobuk; *Sr.* 1. klobuk, kwobek; *Vd.* klobuk, klobuzhik, buzhei; *Crn.* klobúk; *Cro.* klobúk, klobuchècz, kapa, kapicza, skerlyak, skrilyák; *Bs.* klobúk, klobucjaç, strihaç; *Rg.* klobùk, klobucich, klobùcjaz; *Sla.* sheshir (klobuk = Węgierski kapelusz); *Rs.* шляпа, шляпка; nakrycie głowy pilśniane, kaniasta czapka. *Cn. Th.* der Hut. Pierwszy, co kapelusza zjawił używanie, Płci mężkiéy okazałe i piękne ubranie, Nosił go biało, maiąc opuszczone kraie. *Zab.* 12, 60. der erste, der mit kühner Hand, des Mannes Schmuck, den Hut erfand. Gellert. Drugi dziedzic przy swoiéy śmierci naybliższemu Trzyrożny kapelusz zostawił krewnemu. *Zab.* 12, 61. Skronie kapelusz odziewał bobrowy, Który miał za sznur rząd świetnoperłowy. *Chełch. Poprz. A* 2 *b.* ein Biberhut. Bez kapelusza, = z odkrytą głową, unbedeckt, im bloßen Kopfe. Bok kapelusza, kręga, *Cro.* perváz kape, die Krampe. Kapelusz w oczy wcisnąć; *Rs.* нахлобучить, нахлобучивать. *Prov. Sla.* trefuge sa, gako yancncha za klobuk iak piędź do oka). - *Botan.* kapelusz *pileus*, górna mniéy lub więcéy talerzowata część grzyba, na trzonku osadzona. *Jundz.* 2, 51. der Hut eines Pilzes. - §. 2) nagana, strofowanie, *kapitulum*, strofowanie w zakonach publiczne, przed wszystkiemi zgromadzonemi; *inepte* kapelusz *vocatur*. *Cn. Th.* 264. On żądał reprehensyy iawnych i kapeluszów w refektarzu. Ze tedy czasem nie uważał, kiedy go drudzy pozdrawiali, w iednym tych kapeluszów był w tym upomniony. *Wys. Alby.* 343. ein öffentlicher Verweis vor dem ganzen Klosterpersonale cf. *Ger.* Capitel, *ob.* kapitulum, kapitułą, łacina, kazanie; *Sor.* 1. won mi dobru kapu dal *reprehendebat me valde* cf. bura. KAPELUSZNIK, - a, *m.*, *Bh.* klobaucnjk; *Vd.* klobuzhar; *Crn.* klobzhâr; *Cro.* klobuchár; *Hg.* kalaptsináló; *Sla.* klobucsár; *Rg. et Sla.* klobucjâr; *Rs.* шляпошникъ; co kapelusze robi, der Hutmacher. Sierści królików potrzebuią kapelusznicy do swoich fabryk. *Ład. H. N.* 82. - §. 2) futerał do kapelusza, das Hutfutteral; *Rs.* шляпникъ. KAPELUSZNICZEK, - czka, *m.*, czeladnik kapelusznikowy, der Hutmachergeselle. KAPELUSZNICZKA, - i, *ż.*, żona kapelusznika, lub też robiąca kapelusze, die Hutmacherinn; *Bh.* klobaucnice. KAPELUSZNICTWO, - a, *n.*, rzemiosło kapelusznicze, *Boh.* klobaucnictwj; *Vd.* klobuzharja, die Hutmacherey, das Hutmacherhandwerk. KAPELUSZNICZY, - a, - e, od kapelusznika lub kapelusznictwa, Hutmacher=; *Bh.* klobaucnický; *Sla.* klobucsarski. KAPELUSZOWY, - a, - e, od kapelusza, Hut=; *Vd.* klobukni, klobuken, klobuzhen; *Rs.* шляпный, шляпошный. KAPELUSINA, - y, *ż.*, nędzny, ubogi kapelusz, ein elender Hut; *Rg.* klobuccina (*Crn.* klobzhina = pilśń kapeluszowa). KAPELUSISKO, - a, *n.*, *z przyganą*, brzydki paskudny kapelusz, ein ungeschlachter Hut; *Crn.* klofernisa, kloftiza, klofuta; *Vd.* musa, klamusa.

KĄP', KUMP', KOMP', - ia, *m.*, udo wieprzowe, szynka, ein Schweineviertel, ein Schinken. W powszedne dni nie iadłem, oprócz iarzyn z kąpiem, albo z świeżym sadłem. *Hor.* 175. Cena rzeczom domowym strawnym. Za kump dwa grosze. *Stat. Lit.* 395. Pożytki z ukarmionych wieprzów, mięso, słonina, szynki, kiełbasy, kiszki, kompie, schaby. *Ład. H. N.* 185. Spoyrzę, aż wiszą na żerdzi dwa kąpie. *Kniaź. Poez.* 2, 182. Kawaler on nielada; gdy koń pod nim stąpie, Łytki mu się kołacą, iak na żerdzi kąpie. *Nar. Dz.* 3, 155.

KAPER *ob.* rozboynik morski *Rs.* каперъ. KAPIA *ob.* Kapka.

KAPICA, - y, *ż.*, kapa abo habit mniszy, eine Mönchskutte, Mönchskappe, Kutte *ob.* kapa; *Vd.* kuta, minihnu oblazhilu; *Crn.* kapèza; *Bs.* skapnç; *Rs.* кукуль, клобукъ. Kłobuki albo kapice takie nasi czerńcy albo zakonnicy noszą. *Pimin. Kam.* 281. (cf. kaptur). Chcąc między mnichy w habicie mniskim żyć, prosił, aby mu habit abo kapicę papież przeżegnał. *Skarg. Dz.* 1164. Aby nikt mniskich szat i kapicy na się nie brał, z nadzieią, iż opatem bydź ma. *ib.* 1040. Wór abo kapicę niechędogą na się wdział. *ib.* 384. Rowmunt, który był został czerńcem, zrzucił z siebie kapicę, a zbroię wdział. *Bielsk. Kr.* 128. Kapicę zrzucić, *apostatare a regula. Mącz.* den Habit abwerfen. Komża i kapica nic prawdy podeprzeć nie może. *Rey Pst. B b b* 4. Azaż ci wszyscy święci, co chodzą w kapicy? *Rey Wiz.* 141. I w kapicy wełna. *Opal. sat.* 162. auch unter den Heiligen findet man Tadel; Naydzie i w kapicy sukno. *Budn. Ap.* 6. skazuie to hardych pod skromnością. - §. 2) Obicie, które oś u poiazdu z wierzchu nakrywa, aby się nie starła, zowie się kapicą. *Archel.* 3, 62. die Kappe an der Achse. KAPICZNIK, - a, *m.*, który w kapicy chodzi, mnich, *cucullatus. Mącz.* ein Kuttenträger, ein Mönch. Widząc mnichy, wołali: biymy te kapiczniki. *Skarg. Dz.* 1114., *Eraz. ięz. Y.* 8 *b.*, *ib. Z.* 8., *Zrn. Pst.* 2, 351 *b.* cf. kapnik.

KAPICELA, - i, *ż.*, n. p. Płaci się cło od kitaiek, kanawac, kapicell. *Vol. Leg.* 4, 81. materya, ein Zeug.

KAPIĘ *ob.* Kapać. **KĄPIĘ** *ob.* Kąpać.

KAPIEĆ *niiak. ndk.*, ſkapieć *dk.*, niszczeć, marnieć; *Rg.* kopnitti *paullatim confici*; *Vd.* kapniti, kopneti, ſkopniti = taiać), vergehen, ſchwinden, nach einander verſchwinden, untergehen; *Slo.* kapu, kapati *interire*, *Aeol.* καππεσε *decidit*). Kapieie życie w nędzy i ohydzie. *Mon.* 70, 90. Przez twą zbytnią dobroć kapieiesz powoli. *Mon.* 70, 174.

KĄPIEL, - i, *ż.*, *Bh. et Slo.* kaupel; *Sr.* 1. kupawa; *Sr.* 2. kupela'; *Vd.* koppela, kopeu, kopel; *Crn.* kop, kopva, kopuv (kopliza = wanna); *Cro.* kùpel; *Dl.* kupely, kupalo, kupalische; *Rg.* kûpalo, kupaliscte; *Bs.* kupegl, bagn, kupallo; *Rs.* баня (*Ec.* купелъ = ſtaw, sadzawka, крестильница chrzcielnica); w czym się kąpaią, das Bad, der flüſſige Körper, worin man ſich badet. Na kąpiele biorą się zioła kwiaty, korzenie etc. te się gotuią w wodzie, a w téy kąpie się chory. *Kluk Rosl.* 2, 276. Kąpiel sucha, parna. *Sleszk. Ped.* 413. sucha wanna. *Dyk. Med.* 3, 103. - Pismo zowie chrzeſt kąpielą odrodzenia i omyciem grzechów. *Kat. Gd.* 31. - Kąpiel dla koni, = pływaczka. *Cn. Th.* die Pferdeſchwemme. - *Fig.* Ten się iak urodził, że z téy kąpieli wypuszczony na moment. *Zab.* 13, 192. = z téy łaźni, = tego odmętu, ambarassu). Dziecię w kąpieli ieszcze to powiedzieć może. *Glicz. Wych. K* 8 *b.* i niemówlęta to wiedzą, rzecz powszechnie wiadoma). - §. 2) *Chym.* kąpiel Maryi, *balneum Mariae*, ieſt dwoiakie naczynie, w którym cieklizny grzeią albo parzą przy ogniu; z których większe pełne bywa wody gorącéy; a drugie lekarſtwa, maiącego bydź parzonym; tym sposobem, żeby mnieysze naczynie było w większym. *Sleszk. Ped.* 413. das Marienbad, Frauenbad. **KĄPIOŁECZKA**, - i, *ż.*, *demin.*, Jużli dla dzieciąteczka Gotowa kąpiołeczka. *Groch. W.* 361.

***KAPIONA** na słocie od łokcia . . . *Jnſtr. cel. Lit.*

KAPITAŁ, - u, *m.*, **KAPITALIK**, - a, *m.*, *dem.*, główna summa, od któréy procent idzie, das Capital, die Hauptſumme; *Bh.* giſtina *ob.* iścizna; *Vd.* glauni imetik, kapital; *Rs.* капиталъ. Choć prowizye wielkie; ale kapitały niepewne. *Teatr* 21 *b*, 4. **KAPITALISTA**, - y, *m.*, bogacz w pieniądze, der Capitaliſt; *Rs.* капиталистъ. Kapitaliſta nigdzie pożyteczniéy nie rozumie ſkładać swoie pieniądze, iak na lichwę. *Xiądz.* 168. Ty teraz człowiekiem bogatym Słyniesz w dobra, i pierwszym w grosz kapitaliſtą. *Nar. Dz.* 3, 167. Gdyby milionowy kapitaliſta zagraniczny całą tę summę w naszym kraiu lokował . . . *Mon.* 65, 322. **KAPITALKA**, - i, *ż.*, u introligatora, obszycie iedwabiem, lub niciami nad brzegiem grzbietu książek. *Mag. Mſk.* die Capitalnath beym Buchbinder. **KAPITALNY**, - a, - e, **KAPITALNIE** *adv.*, *Rs.* капитальный; główny, Haupt=, hauptſächlich. Odebraliśmy wiadomości, które kapitalnie obchodzą bezpieczeńſtwo oyczyzny. *Gaz. Nar.* 1, 145. *Stan. Aug.* - Kapitalna liniia, = przekątna liniia. *Jak. Art.* 3, 295.

KAPITAN, - a, *m.*, oficer, komenderuiący kompanią. *Papr. W.* 1, 473. der Hauptmann; *Boh.* heytman (*ob.* hetman), ſetnik (*ob.* setnik); *Slo.* hagtman; *Cro.*, *Sla.* kapitan; *Vd.* poglavar, glavar, ſtuinik; *Hg.* kapitány; *Rs.* капитанъ, сотникъ, сотенной голова. (Teodor Alexiewicz przemienił tytuł setnika na kapitana).

KAPITANOWA, - y, *ż.*, żona kapitana, die Hauptmänninn. **KAPITANKA**, - i, *ż.*, komenderuiąca kompanią, die Capitäninn; *Boh.* heytmanka, ſetnice; *Slo.* hagtmanka; *Rs.* капитанша. **KAPITANÓWNA**, - y, *ż.*, córka kapitańſtwa, die Hauptmannstochter. **KAPITANOWICZ**, - a, *m.*, syn kapitańſtwa, der Hauptmannsſohn. **KAPITAŃSKI**, - a, - ie, od kapitana, Hauptmanns=; *Rs.* капитанскій, капитановъ, сотничей. **KAPITAŃSTWO**, - a, *n.*, ranga kapitańska, die Hauptmannſchaft; *Slo.* hagtmanſtwo, kapitánſtwo; *Vd.* poglavaria, glavaria. - §. *zbiorowo* kapitan z kapitanową, der Hauptmann und ſeine Gemahlinn. **KAPITELA**, - i, *ż.*, **KAPITEL**, - u, *m.*, naywyższa z trzech części słupa, *Jtal. capitello*, synonym: głowica. *Callit.* 6. Kapitel u kolumny, po Polſku głównica, *Lat. capitellum. Chmiel.* 1, 77., *Crn.* nadglavje; *Ross.* капителъ; *Ec.* окружліе, das Capital oder Capitäl einer Säule; słupów śnicerſkich nagłowek, makowica. *Cn. Th.* Kapitelów na słupach śnicerſkich, albo na liſtwach drzewianych, kamiennych, gipsowanych, na gzemsach, nadproszkach, fugowanie esowate, na kształt litery S miałko ſkrzywionéy *Cymation. ib.* der Wulſt unter dem Kranzleiſten, der Kropfleiſten. Pięć słupów z *kapitélliami ſch. 1 *Leop. Ex.* 36. *Kapitelle abo makówki na słupach były miedziane. *ib. Jer.* 52, 21. - §. 2) Kapitela, czapka alembikowa. *Comp. Med.* 665. Nakrywa się macharzyna miedziana kapitelą czyli głowicą dzióbem obdarzoną. *Krup.* 5, 20. die Haube, der Helm der Diſtillirblaſe. Dekokt ten w korbasie szyi krzywéy, nakrywszy kapitelem albo helmem, piaſkiem obsypawszy, warzyć. *Syr.* 152. - - **KAPITUŁA**, - y, *ż.*, zgromadzenie osób duchownych przy katedrze lub kollegiacie, którzy się kanonikami nazywaią. *Kras. Zb.* 1, 440., *Slo.* kapitula; *Hg.* káptalam, kaptolom; *Cro.* kaptol, kaptołom; *Bs.* kapitno; *Dl.* nadpopovchina; *Rg.* nadpopovsctina; *Sr.* 1. kapitél; *Vd.* tumſki kapitel, sbor ali spravishe duhounikov, das Capitel, die Verſammlung der Canoniken eines Collegiats. - §. Mieysce takowéy schadzki kanoników. *Cn. Th.* die Capitelsſtube. Zgromadzenie osób iednego abo wielu klasztorów, die Verſammlung der Ordensgeiſtlichen. Na kapitułę abo synodzie zakonu swego, który na ten czas odprawowano w Bononii. *Birk. Domin.* 34. Dominik złożył seym walny zakonu swego, a to była pierwsza kapituła generalna. *Birk. Dom.* 54. Generalcapitel. - §. *2) Kapituła, = Kapitulum, *indecl. n.*, rozdział, das Capitel eines Buchs, die Abtheilung. Jzaiasz w kapitule wtóréy w wierszu trzecim. *Biał. Poſt.* 8. Początek tego kapitulum tak się poczyna. *Radz. Eſter* 15. W trzecim kapitulum Danielowym. *ib. pag.* 550., *W Poſt. Mn.* 275. etc. Pokazawszy to w piérwszych kapitulach. *W. Poſt. W.* 2, 277. Jan ś. w trzecim kapitulum Ewangelii. *Biał. Poſt.* 36. „Krakowſki tłumacz (Leopolita) zowie rozdziały *kaputami*; a Brzescy *kapitułami*; lecz *kapituła* są księża Kanonicy, a *caput* słowo Łacińſkie; ia ie wolałem zwać tedy *rozdziałami*; moglibyśmy ie też z Łacińſkiego *głowami* zwać." *Budn. Bibl. praef.* Jeremiasz w siódméy kapitule. *Rey Wiz.* 184. (ale przecię wiersze swoie *Rey* nie na *kapituły*, lecz na *rozdziały* podzielił). *Capita in libris*, kapitula, *rozdzielenie*, księg, n. p. w szóſtym *rozdzieleniu* ewangelii ś. Jana; *Mącz.*

- §. 3) kapituła, upominanie, strofowanie, Łacina, kapelusz, kapitulum, n. p. Jakże mu wyśmienicie wytarł kapitułę! *Teatr* 52 *d*, 80. Dobrzeście uczynili, żeście mu trochę kapitułę wytarli *ib.* 8, 101. er hat ihm das Capitel gelesen; *Slo.* wic'tal mu kapito'u; cf. *Rs.* перетряхнуть, перетряхивать, щунять, дать кому цѣнку cf. попырка, напрягай, потычка; *Slo.* zasulil kapitolu *reprehensionem*. - - KAPITULACYA, - yi, *ż.*, rokowanie, die Capitulation; *Vd.* spraulenje, pogodenje, spraulishtvu; *Rg.* uvjet, ugovor. §. 1) akt publiczny, który cesarz nowo obrany czyni, na kształt paktów konwentów. *Kras. Zb.* 1, 440. die Wahlcapitulation. - §. 2) Ugoda, którą czynią obleżeni z nieprzyjacielem, gdy mu miasto abo fortecę poddaią. *ib.*, *Papr. W.* 2, 473. die Capitulation mit dem Feinde. *Mon.* 73, 44. KAPITULARZ, - a, *m.*, mieysce kapituły zakonnéy, die Capitelsstube der Mönche. Ukazał mu kapitularz, gdzie się bracia schodzą. *Skarg. Żyw.* 2, 91. KAPITULNY, - a, - e, od kapituły, Capitels=; *Slov.* kapitulski; *Vind.* tunski; *Croat.* kaptolomszki; *Hung.* kaptolomi). Na obradach kapitulnych nayftarszy w urzędzie prezyduie. *Kras. Zb.* 1, 440. KAPITULOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. niedokon.*, kapitulacyą poddania się poczynać, rokować, capituliren; *Vd.* kapitulirati, sa mir spraulatise; *Sla.* pogádjatise. KAPITULUM *ob.* kapituła 2). - §. 2) kapitulum *et aeque inepte* kapelusz, klasztorne słowo, strofowanie w zakonach publiczne przed wszystkiemi zgromadzonemi. *Cn. Th.*, *ob.* kapelusz 2), ein Verweis, der einem öffentlich vor den versammelten Mönchen gegeben wird. *ob.* kapitułę komu dawać. KAPIUSZON, - u, *m.*, *z Fr.*, kapica białogłowska z kapturem, ein Capouchon. Kapiuszony wasze widziałem na osobach staroświeckiéy sztukateryi. *Mon.* 73, 36.

*KAPIY, n. p. Zrzuć tę larwę, niebożę, lepiéy się umieści Kapiy na twoiéy głowie, lub kornet niewieści. *Nar. Dz.* 3, 156., *ob.* kapa, kapica.

KAPKA, - i, *ż.*, *KAPIA, *KAPLA, - i, *ż.*; KAPECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Boh.* kapka, kapička; *Sor.* 1. kapka, kwapka, krepka; *Slo.* krupeg; *Sla.* kàp; *Vd.* kap, kapla, sraga, kapliza, kapelza; *Crn.* kapla; *Cro.* kaplya, kaplyicza (kap = deszcz); *Rg.* kapglja, kapgliza; *Dl.* kaplya; *Bs.* kapglja, kapgliça; *Hg.* chep, tsepp, cheüp; *Rs.* капля, кáпелька, *Etym.* cf. kipieć), kropla kapiąca, der (fallende) Tropfen. Po kapce tylko spada, = kapkami, es träufelt, fällt tropfenweise; *Vd.* kaplu,ezhnu, po kapli; *Cro.* kaplyuch; *Slo.* kapawé; *Ec.* капелно. Niebo niech na was dżdżu kapią nie kanie. *Gęb. Hym.* 309. Na kapi mléka przeltaie. *Kanc. Gd.* 51. Tak ssie kieliszki, Że się i iedna kapka nie ostoi. *Pot. Arg.* 720. Ta mleka kapka. *Pot. Jow.* 54. Upragnieniem schnące łazarze kapki od was nie wzięli. *Brud. Ost. C.* 3. Żądać lędziecie wody iednéy kapli z bogaczem w piekle upragnionym. *Kulig. Her.* 212. (*Bs.* kapglja 2. nemocch, guccjula, *It.* goccia, *Lat.* apoplexia cf. *dna, denna choroba).

KAPŁAN, - a, *m.*, (*forte a* Capellano *cf.* kaplica, kapelan, *nisi velis ducere a* kapłun, *ut insinuetur sacerdotalis abstinentia. Cn. Th.*), ksiądz, der Priester, Meßpriester; *Sr.* 2. caplon, merschnik; *Sr.* 1. měschnik; *Vd.* meshnik, mashnik, far, duhounik (*Vd.* kaplan, podrushnik, odhudnik *diaconus*); *Crn.* mashnèk; *Cro.* kapelan, redovnik; *Hg.* káplán, pap (*Rg.* kaplàn *leopardus*); *Sla.* misnik; *Bh.* kněj; *Rs.* священникъ, їерей, богослужитель; *Ec.* чиститель, святитель, священнослужитель, священнопредстоятель. Kapłan, po Łac. *sacerdos*, iakoby poświęcony, po Grecku *presbyter* czyli starszy, po Polsku inaczéy ksiądz, osoba duchowna, maiąca kapłańskie święcenie, uprzywileiowana do odprawowania mszy i sprawowania sakramentów. *Karnk. Kat.* 267., *Kucz. Kat.* 2, 624. Greckie słowo ἱερεύς tłumaczę ia *ofiarownik*; a nie przez ono Włoskie słówko od Polaków zepsowane *a capella capellanus* kapłan. *Czech. praef.* Co insi *kapłanem* zowią, to ia *ofiarnikiem*, *ofiarownikiem*; bo prostak słysząc *kapłana* n. p. Samuela, rozumie takiego, iakowi teraz kapłani Rzymscy. *Bud. Bibl. praef.* Chrystus ofiarował siebie samego; przeto kapłanem albo ofiarownikiem nazywan bywa. *Sal.* 4, 323. Błogosławienie przez kapłana, a po naszemu (po Rusku) przez świeszczenika. *Sak. Pr.* 153. Kapłan męczennik *Rs.* священнострадалецъ. Nazywaią kapłana pomazańcem, względem ześcia nań ducha Ś., które się w piśmie Ś. pomazaniem nazywa. *Pim. Kam.* 161. Kapłanem zostać, = oświęcić się. *Cn. Th.* ein Priester werden. Kapłan pogański, ofiarnik, *Rs.* жрецъ. Naczynili sobie kapłanów, i postanowili ie w kościołach bałwańskich. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 17, 32. Kapłanem (bałwańskim) bydź, жречествовать. - §. 2) kapłan w szachach, = pop. *J. Kchan. Dz.* 92. der Laufer im Schachspiele. KAPŁANICA, - y, *ż.*, KAPŁANKA, - i, *ż.*, duchowna niewiasta, die Priesterinn; *Sr.* 2. caplonka; *Boh.* kněžina, kněžowka; *Rs.* жрица. Niewiasty nie maią bydź kapłanicami. *W. Post. W.* 2, 274. Uźrzał kapłankę abo mniszkę bogini Dyany. *Kosz. Lor.* 67 *b.* (*Sr.* 2. Kaplanki ziele bronatek, ostrożki). - *KAPŁANISZCZE, *KAPŁAŃCZE, - a, *m.*, *z przyganą*, pop, ein Pfaff. W Antyochii zwano Juliana do wzgardy służącemi przezwiskami, kapłaniszczem pogańskim, Grekulusem, małpą w purpurę obleczoną. *Skarg. Dz.* 253. Nowotnym kapłańczom wino z popiołem dawali pić. *Biel. Sw.* 102 *b.* *KAPŁANICZEK, - czka, *m. zdrbn.*, n. p. naymniéyszy i nayprostszy kapłaniczek to potrafi. *Teof. Zw.* *B.* 5. *KAPŁANNIK *id.*, n. p. kapłanniki z czworgiem święcenia. *Zrn. Pst.* 3, 100. KAPŁANOWY, - a, - e, od kapłana, Priesters=. Kapłanowa córka. 1 *Leop. Lev.* 21, 19. KAPŁAŃSKI, - a, - ie, od kapłana abo kapłaństwa, Priester=; *Sr.* 1. měschnicżki; *Rs.* їерейскїй, священническїй, священниковъ (жрецовъ, жреческїй); *Ec.* священнослужительскїй, чистительскїй, святительскїй, священическїй; *Sla.* misnicski; *Vd.* meshnikou, duhouski; *Cro.* szvetnichki, meshnichki; *Hg.* papi, paphozváló). Święcenie kapłańskie. *Karnk. Kat.* 267., *Vd.* meshni shegen, meshnikovu shegnuvanje, die Priesterweihe, *ob.* księży). Jest urząd kapłański, P. bogu czynić ofiary i sakramenta rozdawać. *Kucz. Kat.* 2, 627. Godziny kapłańskie odprawował. *Warg. Radz.* 293. Ziemia kapłańska. 3 *Leop. Gen.* 47, 22. imienie księże. 1 *Leop.*). Trzecie księgi Moyżeszowe, *Leuiticus*, my możemy zwać księgi kapłańskie. *Leop. Bibl.* KAPŁAŃSTWO, - a, *n.*, das Priesterthum; *Bh. et Slo.* kněžstwj; *Hg.* papság; *Sr.* 1. měschnicz-

two; *Vd.* meshtvu, farſtvu, duhouſtuo, meshnishtvu, meshnikuſtvu; *Crn.* mashtvu; *Cro.* szvetnichtvo, meſsnichtvo, redovnichtuo; *Rs.* iерейство (жречество; *Ec.* частительство, священїе, священство, священничество. Stopień duchowieńſtwa, po naszemu inaczéy *księſtwo. Porządek święcenia, daiący się przez biſkupa diakonowi, włożeniem rąk i świętym namaszczeniem. *Karnk. Kat.* 268., *Kucz. Kat.* 2, 624. *et* 610. die Prieſterweihe. Zwyczay ieſt o atorſki, kapłańſtwo nazywać pomazaniem. *Pim. Kam.* 161. Do przyięcia kapłańſtwa abo sprawowania go niegodność, niesposobność, *irregularitas. Cn. Th.* die Unfähigkeit zum Prieſterthume. Kapłańſtwo w ſtarym zakonie, = ofiarnictwo, ofiarownictwo *qu. vid.*

*KAPLIERZ, - a, *m.*, oboyczyk *humerale. Mącz.* zdaie się z *Łac. veſtis scapularis*, ſkąd szkaplerz (cf. naramiennik). *KAPLERZYK, - a, *m.*, *muraenula* kołnierz albo oboyczyk okołoszyyny, albo insze przyochędożenie, kaplerzyk, obręcz. *Mącz.* Uczynił szatę naramiennika z hiacyntu, i kaplerzyk na wierzchu iéy przeciw środkowi, i bram około kaplerzyka tkany. *W. Exod.* 39, 21. (kolce *Bibl. Gd.*), Spange, Halskette.

KAPLICA, - y, *ż.*, KAPLICZKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Boh.* kaple, kapla, kaplice, kaplička (2. kaple sakryſtya); *Slo.* kápla, kaplice, poſwatnice, koſtelík; *Hg.* kápolna; *Sr.* 1. khapala, khapawka; *Crn.* kapęla; *Vd.* capèla, capeliza, kapela, kapeliza; *Sla.* kappella; *Cro.* kapéla, kapelicza, czirkvicza; *Bs.* kapella, capelliça, crriquiça; *Dl.* otarnicza; *Rs.* часовня, часовенка, придѣлъ, крестовая церковь; *Ec.* церквица (*ob.* kapela), kościołek mały, die Capelle; mieysce bogu poświęcone, w którym obowiązki kościelne za zezwoleniem zwierzchności odprawować się mogą. *Kras. Zb.* 1, 429. Zbudowawszy i ozdobiwszy kapliczkę przy pałacu, tam położył obraz krucyfixa. *Birk. Gl. Kun.* 72. *Prov.* Przy kościele ma djaboł kaplicę. *Rys. Ad.* 16. między pszenicą kąkol). KAPLICZNY, - a, - e, od kaplicy, Capellen=; *Ross.* придѣльный, часовенный. Sprzęty kapliczne. *Warg. Wal.* 7. (*Bh.* kapelnjk sakryſtyan).

KAPŁON, KAPŁUN, - a, *m.*, KAPŁUNEK, - nka, *m.*, *dem.*, *Bh.* kapaun, kapaunek; *Slo.* kapún, kopun; *Hg.* kappan; *Sr.* 2. kaplan, kaplank; *Sr.* 1. khapon, wurědzené honak; *Vd.* kapun, riesan petelin (kapun, kopun, resanik = rzezaniec); *Crn.* kopûn, resanz; *Cro.* kopun; *Dl.* kapûn, koppun; *Bs.* kappun, koppun; *Sla.* kopùn; *Ross.* каплунъ; *Jtal.* capone, *Angl.* capon, *Dan.* kappun, *Gall.* chapon, *Lat.* capo, der Kapaun (Kapphahn). Kapłunem zowią koguta, któremu członki rodzayne wyrzynaią się dla większéy tłustości i smaku lepszego. *Kluk Zw.* 2, 129. Kurczęta młode, gdy oprawisz, będą z nich kapłuny. *Cresc.* 533. Zkąd kur chudszy niż kapłon? bo kur, co wygrzebie Tym swe karmi kokoszki, kapłon zaś sam siebie. *Kochow. Fr.* 20. Niedobry obiad, gdzie sztuki mięsa i kapłuna niemasz. *Teat.* 24 *b*, 48. KAPŁUNI, - ia, - ie, od kapłuna, Kapaunen=; *Vd.* kapunou; *Rs.* каплунїй; mięso kapłunie. *Kluk. Zw.* 2, 130. kapłuni kamień, kamień kokoszy albo kurowy, w żołądkach kapłunich nalezion bywa. *Sienn.* 325. der Kapaunenſtein. Kapłunie klóſki *Vd.* kapunjak, buzelni. KAPŁONIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, okapłunić *dk.*, na kapłuna oprawiać, kappen, kapaunen; *Vd.* resati, ſkopiti; *Cro.* kopím; *Sr.* 2. kaplaniſch. Kogutki naysdatnieysze są do kapłunienia trzechmiesięczne. *Kluk Zw.* 2, 129. nieumieiętność kapłonuiącego, kury zabiia. *ib.* Gdy kogut po trzech leciech bywa okapłuniony, albo oprawiony, a po okapłonieniu przez siedm lat żyie, tedy w nim się rodzi kapłuni kamień. *Sienn.* 325.

KAPNIK, - a, *m.*, w kapę ubrany biczownik, ein mit einer Kappe angethaner Geißler, Flagellant. W Krakowie we wszyſtkich siedmiudziesiąt kościołach nie przebierało się kapników. *Oſſol. Str.* 3.

KAPOTA, - y, *ż.*, surdut, swierzchnia suknia, der Oberrock. Kawalerki, kapoty, weſty, mantolety. *Łącz. Zw.* 30., *Gall.* capot, *Jtal.* capotto, der Oberrock, Peſter, Capot. Ubrany w kapocie. *Teat.* 9, 59. - §. Kapotka na głowę, gatunek kapelusza kobiecego.

KAPRAL, - a, *m.*, *Slo.* kapral; *Sla.* kapral; *Vd.* korprol, desetjak; *Crn.* desetàk, desetàr (cf. dziesiętnik); *Hg.* káplár; *Rg.* nadbojnik; *Rs.* капралъ. cf. *Gall.* caporal, *Jtal.* caporale, *Lat. med.* corporalis, caporalis. *Du Fresne.*, der Corporal; unteroficyer piechoty, do którego należy saprowadzać i zmieniać szylwachy, odbierać hasło rontu, przeſtrzegać gemeynów, co maią czynić. *Papr. W.* 1, 474., *Pam.* 84, 706. KAPRALKA, - i, *ż.*, służbę kapralſką czyniąca, lub też żona kaprala, die Corporalinn; *Slo.* kaprálka (*Bh.* kapralka laſka kapralſka); *Rs.* капральша. KAPRALSKI, - a, - ie, od kaprala, Corporal=; *Crn.* desetarſke; *Rs.* капральскїй, капраловъ. KAPRALSTWO, - a, *n.*, mieysce kapralſkie, die Corporalſchaft; *Ross.* капральство, взводъ. Gdybym był umiał czytać i pisać, promowałbym się był na kapralſtwo. *Zab.* 3, 185. Kapral powinien wydzielonych do iego kapralſtwa doyrzeć, *Kaw. Nar.* 17.

KAPRARY *ob.* Kapary.

KAPRAWY, - a, - e, KAPRAWEŃKI, - a, - ie, *intensiv.*, triefäugig, Gdy łzy przez punkciki łzowe nie osiękaią proſto do nosa, ale raczéy po twarzy spływaią, nazywaią się takowe oczy kaprawemi, *oculi lacrymantes. Perz. Cyr.* 2, 167. das Triefauge, Thränauge, Rinnauge. Kaprawy ptasznik. *Min. Ryt.* 4, 73. Bielmookiego synaczka ociec zowie Kaprawenkim. *Zab.* 8, 350.

KAPRYOL *ob.* Kabryol.

KAPRYS, - u, m., KAPRYSIK, - a, *m.*, chimera, grymas, myśl dziwaczna, z *Franc.*, die Grille, Caprice; *Rg.* samovoglja; *Rs.* причуды. Czyń coć się podoba; i ia także podług moiego kaprysu rządzić się będę. *Teat.* 52 *d*, 83., *Rs.* на обумъ. Ma ona też czasem swoie kaprysiki. *Teatr* 4 *b*, 152. KAPRYSNIK, - a, *m.*, pełen kaprysów człowiek, grymasnik, *Rag.* sveevoglnik, ein capricieuſer Menſch; *w rodz. żeńſk.* KAPRYSNICA. - KAPRYSNY, - a, - e, - ie *adv.*, dziwaczny, grymasny, capricieus; *Rg.* samovogljan). Co za umysł kaprysny! bodayby wyświſtali podobnych dziwaków. *Teat.* 23, 154.

KAPSA, KAPZA, - y, *ż.*, KAPSECZKA, - i, *ż.*, KAPSUŁKA *demin.*, *Bh.* kapſa, kapſyčka, sacculus; *Sr.* 2. kapſa; *Sr.* 1. ledka; *Bs.* kopcegh, ſkrigna, kopcesgicch, ſkrigniça; *Lat.* capsa, capsula, capsella, die Kapſel, okrywka, kapa n. p. Z drogich materyy dzielaią kapzy, w których potrzeby do ołtarza maią. *Alb. z Woy.* 30. Noszą za nami kapsę z księgami. *Hrbſt. Na. A.* 5. Le-

witowie złożyli archę i kapseczkę, która była przy niéy. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 6, 15. ſkrzyneczkę 3 *Leop.*). *Mantica* biesagi, mantyka, kapsa, to ieſt mieszek takowy, który i na zad i na przod od szyi wisi. *Mącz.* Biesażki, kapseczka, mantyczka. *ib.* Patrzay iako iałmużna władzy bardzo możnéy, Czemuż ſkąpy nie włoży co do kapsy próżnéy? *Patr. Jał.* 5. do worka, do karbony). *Prov. Slo:* geſtli ge žebrák ſiti, ale kapſa neni *mendici pera insatiabilis.* KAPSARZ, - a, *m.*, rzemieślnik od kaps, mieszoik, miechownik, der Säckler, Täschner, *Boh.* kapſař. - §., Oni są naszemi kapsarzmi, bo noszą za nami kapsę z księgami. *Hrbſt. Nau.* *A* 5. kapsonosze Kapſenträger. KAPSON, - a, *m.*, podupadły, zubożały, spuścił na kwintę, ein arm gewordner der herab gekommen iſt und die Courage verloren hat (cf. kawecan). KAPSONIEĆ *niiak. ndk.*, ſkapsonieć *dk.*, podupadać, ubożeć, spuszczać z basu na kwintę, verarmen, herunter kommen, den Ton ſinken laſſen, die Flügel hängen laſſen.

KAPSZCZYZNA, - y, *ż.*, czopowe, *Etym.* kapać, die Trankſteuer. Poddani dóbr naszych, maiący wolność pędzenia wodek i piwa, aby kapszczyzny dworom wypłacali. *Vol. Leg.* 7, 504. Wyswobodzamy ſpitalny dom Wileńſki od płacenia kapszczyzny do ſkarbu naszego, iak miodowey, tak i piwney. *Dub.* 121.

KAPTACYA, - yi, *ż.*, uymowanie sobie kogo, das Bemühen iemanden für ſich zu gewinnen. KAPTOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, ſkaptować *Dok.*, uymować sobie kogo, iemanden zu gewinnen ſuchen; iemanden gewinnen, einnehmen. Całą fortunę ſtracił na ſkaptowanie sędziów na swoię ſtronę. *Teat.* 14, 157 *et* 8 *c*, 31. Mnieyby czart wſkórał, aczby rozum ſkaptował, gdyby pamięć nie po iego ſtronie była. *Bals. Niedz.* 1, 145.

KAPTUR, - a, *m.*, KAPTUREK, - rka, *m.*, *demin.*, cf. kapa; *Cro.* kapúcz, kapicze; *Ross.* кáпоръ, капишонъ. *lat.* Caputium; *Angl.* Capuch, *Gall.* capuce) przykrycie głowy, od deszczu, zimna *etc.* die Capuze, eine Bedeckung des Hauptes gegen die Witterung, die Kappe. W czasy słotne może sobie czeladź kaptury zszywać, boty łatać. *Cresc.* 40. Kaptur pospolity paſtuchów górników, podróżnych, żeglarzów, *capitium.* *Cn. Th.* Kaptur, odzienie głowy, oznaczaiące odłączenie myśli od rzeczy widomych, pokazuiące człowieka osobno zaiętego rzeczami nieba; i dlatego mnichy i puſtelniki używali naypierwsi zakapturzenia głowy. Od tego użycia kaptura, przyſtąpiono potym przyszywać go do opończ i płaszczów, przeciw wiatrom i słotom chroniąc głowy i uszu. Płeć żeńſka naypóźniey przyſtąpiła u nas do noszenia kapturów przy swoich salopach. *Jez. Wyr.* U szlachcianek kornet téy ieſt własności, co u mieszczek kapturek czyli czapka, a u wieyſkich kobiet czepiec. *Teat.* 24 *b*, 34. Kaptur od salopy z głowy iey spada. *Teat.* 21, 119. Capouche, Capuſchon. Pasiecznik koło pszczoł bez kaptura i sitka chodzić nie ma. *Kącz. Pas.* 23. Bierzmy na się kaptury i żałobne ſtroie, A drudzy po ramionach puśćmy włosy swoie. *Groch. W.* 546. Trauerkappen oder Capuzen, *ob.* kapy żałobne). Woleli w grubym kapturze S. Benedykta, niżeli w purpurze królewſkiéy chodzić. *Star. Ben.* *B* 3. *ob.* kapa, habit. Kaptur mniſki. *Cn. Th.* eine Mönchskapuze, an der Kutte. Jabym się radził nie wſtydać rewerendy, ani kaptura miſtrzowſkiego; ieśli nie podniesie, pewnie nie poniży żadnego. *Falib. Dis.* *P* 2. doktorſka ferezya Doctormantel). Kapturek błazeńſki. *Syr.* 759. die Narrenkappe. - *Fig.* kaptur komuś szyią; knuią coś, *mala alicui suunt.* *Cn. Ad.* 331. cf. bóty szyć, sidła ſtawiać, einem eine Falle ſtellen, Fallſtricke legen; *aliquid monſtri alunt.* *Rys. Ad.* 65. *Ulcus tangere* ruszyć kogo w sadno, t. i. przyrznąć kapturka, przymówić komu, wyrzucić mu na oczy, dadź mu winę w czymkolwiek. *Mącz.* przykroić kapturka, przyciąć komu głowy. *ib.* - Oblec kogo w kapturek. *Cn. Ad.* 748. ubrać go w maszkarę; ogon mu przyszyć, gębę podmazać; szydzić z niego rzeczą, *Cro.* prissiti komu rep, mit einem ſein Geſpötte treiben, einem etwas anhängen. 2) Kaptur, Kapturek, nakrycie głowy lub oczu niektorym zwierzętom, Kappe, Haube, Augenklappen, die einigen Thieren über den Kopf gezogen werden. W młynach koniom na oczy przywięzuią kapturki, które im bronią od kurzu. *Solſk. Arch.* 89. Kaptur sokołowy *Rs.* каблучокъ. Przyzwyczaiać trzeba sokoła do kaptura na głowę. *Kluk. Zw.* 2, 207. *Rs.* коблученитъ do kaptura przyuczać). Kapturek wdziać ptakowi, einen Vogel hauben oder häubeln, ihm die Kappe aufſetzen. Kapturek mu zdjąć, ihn enthäubeln, ihm die Kappe abnehmen. 3) okrągławe nakrycie różnych naczyń i narzędzi, die rundliche Bedeckung verſchiedner Geräthe. Kaptur kominka. *N. Pam.* 11, 2. *manteau.* Kaptur nad kominem powinien bydź wyniesiony i proſty, nie pochyły i krzywy. *Switk. Bud.* 201. der Eſſendeckel, Eſſenmantel. Wszyſtkie kluby nieruchome, bywaią osadzone w iednym kapturze, a znowu wszyſtkie ruchome w drugim. *Jak. Mat.* 4, 245. der Flaſchenzug, die Klobenſcheibe. Kaptur u pompy, ieſt to kawał rury na półłokcia wysoki, w którey się pompa wpuszcza. *Switk. Bud.* 346. der Pumpendeckel. Na alembiku kapturek. *Haur. Sk.* 394. der Helm oder Deckel, die Haube des Deſtillirkolbens. Kaptur u olſtra, die Holſterkappe, der Holſterdeckel. Kapturek u piſtoletów, u fuzyi =, blachy, w które głowa osady oprawna, die Kappen, Bleche an den Piſtolen = und Flintenkolben. Kapturek u pałasza officerſkiego = blacha pokrywaiąca ielca, die Kappe an dem Griffe eines Officierpallaſches. Kaptur u cepów, abo gązwy, *qu. v.*, ſkóry łączące biiak z dzierżakiem, die Kappe am Dreſchflegel. 3) *botan.* kaptur, ziele *Cucullata*, Kappenkraut; kwiat iego ma kształt błazeńſkiego kaptura. *Syr.* 1455. II. *polit.* spiknienie ſtanów po śmierci krolewſkiey na obronę króleſtwa, rządu i sprawiedliwości. *Cn. Th.* das außerordentliche Interregnumsgericht, das nach eines Königs Tode die gewöhnlichen Gerichtsbarkeiten einſtweilen aufhob und vertrat. Konfederacya po śmierci króla Ludwika nazwana była *kapturem*, czy to dla okazania smutku, w którym Rzplta po śmierci panuiącego zoſtaie, czyli dla oznaczenia, iż obywatele pod związkiem i zasłoną iedności w czasie bezkrólewia zoſtaią dla bezpieczeńſtwa własnego. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 311. Kaptury, nazwiſko iurysdykcyi w Polszcze, nazwaney *a libera captura* każdego mieszaiącego spokoyność publiczną pod czas bezkrolewia. *Kras. Zb.* 1, 440. Naznaczony dzień i mieysce elekcyi przyszłey, Zaczym *lauda* woiewództw i surowe wyszły Po Grodach ich kaptury. *Tward. Wł.* 191.

KAPTURAĆ *ob.* Kapturzyć. KAPTUROWY, - a, - e, od kaptura, Kappen =, Hauben =, Kapuzen =. 2) Dawniey

przed

przed seymem konwokacyi na seymikach obierano sędziów *kapturowych*, którzyby wszelkie kryminały w przeciągu bezkrólewia sądzili, na mieyscu sądów, ustaiących śmiercią krolewską. Ale konstytucyą R. 1768. sądy *kapturowe* są zniesione, i wszelkie iuryzdykcye utrzymywaią się. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 270. die Capturgerichte, Zwischenreichsgerichte. *ob.* Kaptur II). KAPTUROWATY, KAPTURKOWATY, - a, - e, na kształt kaptura czyli kapturka na głowie, gehäubelt, gleichsam mit einer Haube auf dem Kopfe. *Sr.* 1. khapaté. Kawki kapturowate. *Banial. J* 3., *Pot. Jow.* 184. Liście kapturkowate, *f. cucullata*, serduszkowate, których dwie dolne klapy tak na siebie zachodzą, iż kapturek formuią. *Jundz.* 2, 33. KAPTURZYĆ, - ył, - y, KAPTURAĆ, *cz. ndk.*, okapturzyć, ukapturzyć, ukapturować, zakapturzyć *Dok.*, w kaptur wdziewać, verkappen, hauben, häubeln, eine Haube, Capuze etc. aufsetzen. Płacz, żałuy, kapturay się. *Zebr. Ow.* 289. *lugubria indue.* Okapturzony, w kaptur ubrany, *palliolatus. Mącz.* Okapturzony sokoł niesie się na ręku. *Kluk. Zw.* 2, 207. (cf. odkapturzyć). Ukapturowawszy się, otworzył ule. *Kąck.* 34. Głowę sobie w kray szaty swoiey ukapturzywszy. *Tr. Tel.* 175.

KAPTYWUS, - a, *m.*, gra dziecinna, gonitwa o więźnia; iedni uciekaią, drudzy gonią, i schwytanych w niewolą biorą. *Dudz.* 40. łapanego, gonionego, das Haschen, das Haschespiel (Diebpack). 2) złapany w tey grze, der Gehaschte. *Tr.*

KAPUCYN, - a, *m.*, der Capuziner. Kapucyni, zakon świętego Franciszka, reformowany R. 1528. *Kras. Zb.* 1, 440. Cnot tyle ma, iak kapucyn. *Teatr* 43 *c*, 19. KAPUCYŃSKI, - a, - ie, Capuciner=. Generał kapucyński. *Kras. Zb.* 1, 440. Kapucyńskie obuwie. *Vd.* opanki). Kapucyński proszek. *Wolszt. byd.* 112.

KAPUŚCIANEK, - nka, *m.*, *noctua brassicae*, motyl nocny, mnożący się na listach kapuścianych. *Kluk. Zw.* 4, 376. der Kohlschmetterling; *ob.* kapustnik. KAPUŚCIANY, - a, - e, od kapusty, z kapusty, Kohl=. Krytyk to iest spraw ludzkich i censor surowy, On sam wszystko, a drudzy kapuściane głowy. *Min. Ryt.* 1, 310. KAPUŚCIĆ się *zaimk. ndk.*, w kapustę się rozrastać, in den Kohl schießen, in das Kraut schießen, Kraut bekommen. Rozsadę, gdy się kapuścić będzie, okopywać. *Haur. Ek.* 40. KAPUŚCISKO, - a, *n.*, bezecna kapusta, häßlicher Kohl. Dwie misy nalali barszczyskiem ze śledziami i kapuściskiem. *Teat.* 19, 29. - §., ziemia, na którey kapusta rośnie, das Kohlfeld, der Kohlacker. Na kapuścisku siewaią marchew. *Haur. Ek.* 40. KAPUSTA, - y, *ż.*, KAPUSTKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Boh.* kapusta, zelj; *Slo.* kapusta; *Hg.* káposzta; *Sr.* 1. kaw; *Crn.* kapus; *Vd.* kapuss, sele; *Cro.* kupúszt, zélye, kapuszta; *Dl.* kapust, kupuss; *Rg.* kupùs; *Sla.* kupus zèlje; *Bs.* kapusta, kupus, vrasct, brosqua, rasct; *Ross.* капуста, вилокъ (*Ec.* комбостa, зеленая капуста cf. kampust); *Ital.* capuzzo, *Lat. med.* gabusia, *Ger.* Kabißkraut, cf. *Lat.* caput). der Kohl. Kapusta wieloraka iest, biała głowiasta, *Bs.* kupus glauati, *It.* caulo capuzzo, *Ross.* кочанная капуста, Weißkohl, Kopfkohl; czerwona głowiasta, rother Kopfkohl; Włoska abo Hollenderska, rauna i późna. *Kluk. Rosl.* 1, 214. Kapusta dzika, *Brassica campestris Linn.*, wilder Kohl, Feldkohl; kapusta rzepak, *napus*, Kohlrüben; kapusta rzepa, *rapa*, Rübenkohl; kapusta ogrodowa, *oleracea*, Gartenkohl; rozmaite iey odmiany sztuka ogrodnicza tworzy i utrzymuie, zielona, iarmuż rozmaity, kalafior, kalarapa, brukiew. *Jundz.* 340. Kapusta czarna = brzoskiew ogrodna. *Cn. Th.* Schwarzkohl. Jest rodzay czarney kapusty, który wielkierz zowią. *Cresc.* 206. Kapusta gładka. *Cn. Th.* Blattkohl; Kapusta kędzierzawa. *ib.* krauser Kohl. - Rzepna kapusta, *Caulorapum*, Kalarapa, Rübenkohl, Kohlrabi, tak rzeczona, że liście ma kapustne, a korzeń rzepny. *Syr.* 1116. Szczawik lub kapusta zaięcza, *acetosella. Krup.* 5, 162, der Hasenklee. Kapusta się wiąże na głowy, *Ec.* вьется капуста. Słodek z kapustką, to gotowiec prędki. *Rey Wiz.* 62. Nieiednego bóg wprowadził na papiestwo, co kapustę sadził. *Jabl. Ez.* 12. Właśnieś tu tak potrzebny, iak kozieł w kapuście. *Zabl. Zbb.* 88. cf. iak Piłat w kredzie; iak djaboł w Częstochowie). O swawolą, o rozpusty, Pod czas o głowę kapusty, U Rzymian żołnierza na życiu karano. *Groch. W.* 506. *Rs.* кочанъ, кочень. Dobywszy pałasza, zaraz go chlust w łeb, iak w kapustę. *Boh. Kom.* 1, 360. Kwaśna kapusta, Sauerkraut, *Vd.* kiselu sele; *Bh.* kysele zelj. - Pomieszać co, iak groch z kapustą. *Pimin. Kam.* 69. do góry nogami, wie Kraut und Rüben. KAPUSTNIAK, - a, *m.*, supa kapuściana, eine Krautsuppe. KAPUSTNIK, - a, *m.*, kapustowy ogrodnik. *Tr.* der Kohlgärtner. 2) kapustnik, *papilio brassicae. Zool. Nar.* 140. *ob.* kapuścianek). *Lad. H. N.* 110. der Kohlraupenschmetterling. - §., kapuścisko, Kohlfeld, Kohlstück. Jednę część naybliższą od dworu obrócić na trawnik i kapustnik. *Pam.* 84, 824. *Vd.* kapusna gniva. KAPUSTNICA, - y, *ż.*, n. p. W głąb ćwikłany, iako i kapustny, może bydź szczepiona latorośl drzewa rodzaynego, która przyiąwszy się wzrasta; a głąb' *pod *czasem obraca się w korzeń drzewowy; a ztąd mniemam są w naszych stronach gruszki, które kapustnice zowią albo rzepnice. *Cresc.* 225. die Kohlbirne, Krautbirne, Rübenbirne. KAPUSTNY, - a, - e, od kapusty, Kohl=. *Bh.* kapustny; *Rs.* капустный, щáнуый, вилочный. Kalarapa liście ma kapustne. *Syr.* 1116. Nie kapustna u mnie głowa. *Cn. Ad.* 605. nie dla stroiu głowę noszę, ich bin kein Krautkopf.

KAPZA *ob.* Kapsa. KAPZON *ob.* Kapson.

1. KARA, - y, *ż.*, *KARZA *Ex.* 38.; karanie, ukaranie, *Bh.* karanj; *obsol. Ger.* Ker, Karr, = die Strafe. *Boh.* trest; *Slo.* trestánj (*ob.* 'tresktać; *Sr.* 1. straffa, ztrafa (*ob.* sztrof); *Sr.* 2. schtroffa; *Sla.* kashtiga; *Bs.* globa; *Rg.* podèpsa; (*Rg.* kár, káranje *rixa, iurgium*). *Cro.* kastiga *ob.* kaźń); *Dl.* pedepsa (*Dl.* kara = swár; *Hg.* kár, *Cro.* kvár = szkoda; *Crn.* shtrafènga, pęna; *Vd.* shtrafa, kashtiga, pena, osoda, birshag; *Rs.* кáра, оштрафованïе, раздѣлка; *Ec.* казнь, глоба, наказанïе; (*Chald.* כרך *dolere, molestum esse*). Kara iest nieszczęście, którém prawodawca grozi tym, którzyby zamyślali gwałcić prawa iego. *Mon.* 75, 286. Kara na czci *Crn.* pósa; kara pieniężna cf. grzywna, *Cro.* birshag, *Rs.* штрафъ (*ob.* sztrof); Kara publiczna *Ross.* торговая казнь, торговое наказанïе. Kary kościelne. *Steb.* 41. *ob.* klątwa), Kary godny, strafwürdig, *Bh.* trestance; *Vd.* poshtrafliu, posvaritliu, shtrafliu; *Rs.* виновный. Wziąć karę. *Bardz. Tr.* 213. bydź karanym, cf. wziąć chłostę,

plagi, kiie). *Prov. Slo.* kdě n'en'i kázně, tu ně blwá bázně, gdzie kary niemasz, tam boiaźni niemasz). Kara na iednego, ſtrach na wszyſtkich. *Papr. P.* 1, 78. Idź stąd, mówię, proſtaku, ieśli nie chcesz Marsyasza kary. *Boh. Kom.* 4, 151. bydź z ſkóry zdartym). Komu kara, temu i wina. *Fred.* 9. Kara Pana Boga z tym półgłowkiem; bóg mię nim ſkarał; bieda z nim). – §., kara : karność, groza, Mannszucht, Disciplin. Inspektorowi w karze kaź mieć chłopię. *Opal. sat.* 5. Wszyſtko to przyszło z swywoli i niekarý żołnierſkiey. *Tward. W. D.* 38. *Tward. Pasq.* 83. Na ten czas odrzucona była wszelka kara i porządek żołnierſki. *Krom.* 715. *disciplina.* Chodkiewicz zdał się karę żołnierſką naprawić, która znacznie była z ſtarożytnych terminów wykroczyła, *Tward. Wł.* 97. KARA, *herb. ob. Aksak.*

2. KARA, – y, *ż.*, *Bh.* kára; *Slo.* kary; *Sr.* 1. kara: *Sr.* 2. karra; *Rg.* karra; *Vd.* gare, zakerl, vosizh, dviekoliesni vus; *Cro.* taliga (*ob.* telega; *Hg.* talyiga; *Sla.* taljuge; *Bs.* teglighe; *Rs.* возило, роспуски, ломка; *Ec.* кречелы). *lat.* carrus, *Ital.* carro, *Suec.* kaerra cf. lat. currus, *Gall.* char) der Karren, ein Fuhrwerk auf zwey Rädern. Kara, czyli wóz o dwóch nizkich a mocnych i grubych kołach, maiący ſkrzynkę wierzchem. *Switk. Bud.* 31. *Szczerb. Sax.* 49. para kół na iedney osi, albo też i wóz doſtatkowy, czy to drabiniaſty, czy wasągowy, ale tylko na dwóch kołach. *Jak. Art.* 3, 295. Bagagekarren. *poet.* Murow tych Amfiona ręka ludzka nie robiła, pod niemi się kara wożąc nie pociła. *Bardz. Traj.* 428. Z głębokiego morza w czerwonéy karze wyiechała zorza. *Groch. W.* 363. *KARABŁOTNIK, – a, *m.*, der Dreckkärner. *Tr. ob.* karnik.

KARABELA, – i, *ż.*, KARABELKA, – i, *ż.*, *demin.*, szabla bez kabłąka, ein Säbel ohne Bügel, ein Tatarischer oder Kosakensäbel. Karabela, szabla, którey używali Polacy do ozdobnieyszego ſtroiu; rękoieść iéy bywała zwyczaynie z kamienia drogiego, iaspisowa, agatowa, ametyſtowa, złotemi lub szmelcowanemi gwoździkami spaiana bez kabłąka. *A Czrt. Mſk.* Czy słowo karabela od wschodnich ięzyków słownika brać mamy, niewiem. Erazma Ciołka liſt R. 1516. daie nieiakie wyiaśnienie: „*Nicolaus de Pawęino cum Simia frameae, quam* Karabel *ante* 20 *annos in aulam introduxit, defendere se conatus, Czack. Pr.* 1, 217. Musi mi oddadź karabelę. *Boh. Kom.* 1, 139. Pókiśmy miecze, pałasze i kordy Nosili, nie baliśmy się ordy; Aż gdy z karabelkami naſtąpią czeczugi, Nie orzą w Ukrainie i w Podolu pługi. *Pot. Pocz.* 417. karabella. *Min. Ryt.* 3, 356. cf. ordynka.

KARABIN, – a, *m.*, *Boh.* karabina; *Rs.* карабинъ; *Vd.* karabinar, jesdazhova risaniza; *Gall.* carabine, *Ital.* carabino, *Angl.* carabin; der Carabiner, zwyczayna broń kawaleryi, krótsza od piechotnéy. *Jak. Art.* 3, 295. KARABINIER, – a, *m.*, iezdny żołnierz karabinem zbroyny, der Carabinier, *Rs.* карабинеръ. KARABINOWY, – a, – e, od karabina, *Rs.* карабинный. Carabiner:, Haczyk karabinowy.

KARAĆ, – ał, karze, karzę *cz. ndk.*; zkarać, ukarać, *Dok.*; *Boh.* karati, karáwám *obiurgare, castigare*; treſtati, ztreſati, ztreſcy *punire* ob. treſktać); *Slo.* kárám *redarguo*; treſtati *punire*; *Sr.* 1. chaſtawam, ztrafuyu; *Vd.* karati : ganić; *Vd.* shtrafati, kashtigati; *Crn.* kashtégam, pôsam, shtrafam, spremsam; *Cro.* karam *obiurgo*; karamsze, czargamsze *rixor*; kaſtigati, kaſtigam, kaſtigujem, pedèsam *punire*; *Dl.* karati *arguere*, karatiſse : wadzić się; pokarati, pedeszati; *Rg.* kârati, pedepsatti; kâratise *rixari*; *Bs.* karati, podepsati, globiti, oglobiti; *Sla.* karati : łaiać; kashtigati : karać; *Hg.* káromkodom : łaiac; karomlanni : karać; *Ross.* карáть, покарáть, наказать, наказывать; *Ec.* казáть, показать, кажу cf. kaźń) cf. *Arab.* קהר *subegit*, cf. korzyć, korcić, karcić). za naganny poſtępek przypuszczać na kogo kary lub kaźni, einen ſtrafen, beſtrafen. Kogo rodzice nie karzą rózgą, tego kat mieczem karze. *Rys. Ad.* 30. Powinień król każdy, iako dobrych miłować, tak złych karać. *Birk. Zyg.* 15. Panie, nie racz mię karać w zapalczywości twoiey, ani w gniewie twoim *karzy (karz) mię. *Leop. Ps.* 6, 1. ſtrafe mich nicht in deinem Zorn, und züchtige mich nicht in deinem Grimm. Luth. Srodzeby go karano, i kiymi i po kalecie. *Star. Dwor.* 13. Kogo miłuie pan, tego karze. *Radz. Hebr.* 12, 6. *Prov. Slo.* koho Pán Boh potreſtat chce, najprw mu rozum wezme, kogo bóg ukarać chce, rozum mu odbiera). Karać kogo na zdrowiu, na honorze. Karać na mieszku, na pieniądzach, o grzywny, *Cro.* birshasiti; Karać na ciele, cielesnie, *Rs.* выпоротъ, выпáрывать. Karze go bóg na tym, na owym, n. p. na potomſtwie. *Cn. Th.* Bóg cię ſkarze; nie uydziesz karania. *Cn. Ad.* 26. Boday go bóg ſkarał. *Teat.* 24 *b*, 19. Czy mnie djabli ſkarali. *ib.* 10 *b*, 30. Niech mię bóg ſkarze, ieżeli. *ib.* 28 *b*, 13. U tego narodu mężowie maią moc, żony i dzieci na garle karać, abo nim darować. *Warg. Cez.* 138. die Macht am Leben zu ſtrafen. Karać gardłem, *Rs.* казнить. Karać kogo gardłem, wygnaniem, szubienicą. *Cn. Th.* Nie rozumiey, iż naszey nieukaranie zbrodni, innych pogorszy. *Zab.* 11, 113. przepuszczanie, darowanie). b) karać słowami, ſtrofować, upominać, mit Worten ſtrafen, verweiſen, einen Verweis geben. Króla wszyscy karali z iego zbytniéy śmiałości, rozwodząc mu rozmaite przygody. *Biel. Sw.* 178. Nie karz nikogo z grzechu tego, którym sam grzeszysz. *Ezop.* 35. Któż mię z was o grzech przewodzi abo karze? *Sekl. Jan.* 8. w grzechu być okazać może? *ib.* Obawia się każdy wolnie mówić, a karać tak z przeſtępków pana, iakoby swoię równią, karał. *Gorn. Dw.* 323. – c) karać : powściągać, wſtrzymywać, hamować, krócić, bändigen, hemmen. Wędzidło takie koniowi sałamuie kark, dziąsło karze, i ięzyk zadzierżywa. *Hipp.* 92. Karzę ciało moie i zniewalam, bym innym każąc słowo boże, nie ſtał się sam zganionym. 1 *Leop.* 1 *Kor.* 9, 27. KARAĆ SIĘ *zaimk.*, samemu na siebie karę przypuszczać, *Rs.* наказаться, наказываться, ſich ſelbſt ſtrafen. Ten się iuż ukarał, który zgrzeszył. *Pilch. Sen. Gn.* 249. b) karać się kim : bać się podobnéy kary z cudzego przykładu, kaiać się kim, przeſtrogę sobie brać z niego, ſich an einem ein Beyſpiel nehmen, ſich an ſeiner Strafe ſpiegeln, ſie ſich zur Lehre dienen laſſen. Od nas nie uydziesz karania srogiego, Niech się dziesięty karze z wyſtępku twoiego. *Paszcz. Dz.* 26. *Prov. Slo.* tak Pán Boh Seſmow treſce, abi ſa huncwuti karbali. Szczęśliwy, kto się cudzą przygodą karze. *Rey. Wiz.* 158 *b*. Karać się masz, królu, poſtronnemi przykłady. *Gwag.* 115. – §., Karać się z kim, trudzić się iego karaniem, karceniem, mit jemandes Beſtrafung und Zucht

zu schaffen haben. Dziecię było bardzo dobre, tak że go nie potrzeba było nigdy bić, ani się z nim karać. *Glicz. Wych. F* 6 *b.* - §., upamiętać się, żałować za co, in sich gehen, bereuen, Reue und Leid tragen. Wtorą plagą karać się nieco począł Farao, i p osił, żeby od niego była oddalona. *Skarg. Żyw.* 1, 331. Nieukarany, niepoprawny, nicht mehr zu besser.n. Ludzie nieukaranych serc, w grzechu leżące. *Sk. Dz.* 1, 60. Pomście bożey cię oddaię, iako nieukaranego. *Biel. Sk.* 184 *b.*

Pochodz. *karanie*, *karany*, *karalny*, *karalnik*, *karzyciel*; *karny*, *karność*, *bezkarny*, *bezkarność*, *niekarność*; *skarać*, *skaranie*; *ukarać*, *ukaranie*; 2) *skarżyć*, *skarżenie*, *skarga*, *skarżyciel*; *naskarżać się*; *oskarżyć*, *oskarżony*, *oskarżyciel*; *uskarżać się*. §. *cf.* *karcić*, *korcić*, *krócić*.

KARACENA, - y, *ż.*, *Rs.* карацынъ; zbroia w łuskę zrobiona. *Włod.*, eine schuppige Rüstung, ein Panzer, wie Fischschuppen gearbeitet. Pauzaniasz sam widział pancerz Sarmatki, z rogów, kopyt końskich, na kształt karaceny albo łuski smokowéy uczyniony. *Stryik.* 106. Miał na głowie hełm miedziany, a karacenę na sobie w łuskę. *Radz.* 1 *Sam.* 17, 5. w karacenę łuszczastą ubierał się. *Bibl. Gd. ib.* Oblokł Saul Dawida w szaty swoie, i dał hełm na głowę iego, i oblokł go w karacenę. *Budn.* 1 *Sam.* 17, 38. (w pancerz. *Bibl. Gd.*) Nierychło ta karacena puści, Którey złota szwayca nie przebodła. *Birk. Kaw. Malt. B* 3. (toż samo temi samemi słowami, w *Star. Ref.* 111.) Bohatyrski synie, Co to chodzisz w karacénie. *Czach. Tr. L* 2. *(przedrwiwaiąc).* Tetys prosiła Wulkana, żeby Achillesowi tarcz, przyłbicę, i karacenę, i nakolanki przystoyne wykował. *Otw. Ow.* 516. Pień odziewa się twardą skórą, która iak karacena szczep młodociany od krzywd powietrza zasłania. *Zab.* 6, 108. b) karacena pokutuiących, ein Bußhemde von Drath. Nie iest koniecznie potrzeba, abyś żelazne karaceny nosił. *Bals. Niedz.* 1. 404. Nie mniemaycie, abym wam kazał dręczyć się niespaniem, włosienicą, karaceną. *ib.* 34. - 2) łuska twarda, iak u krokodyla. *Dudz.* 40. harte Schuppen. KARACEŃNIK, - a, *m.*, który karaceny i insze zbroie robi, der Waffenschmid, *Tr.* Panzerschmid. KARACZAN, - a, *m.*, *blatta*, owad krajowy płaski, podługowaty, czarny, maiący cztery skrzydła błonkowate, kryie się w szparach. *Zool. Nar.* 151. *Kluk. Zw.* 4, 62. wielkości chrząszcza pospolitego, podługowaty, czarny, lataiący. *Ład. H. N.* 67. der Schabkäfer, *Oest.* Schwabe.

KARAFIAŁ, - u, *m.*, n. p. Właśnie mi drogi karafiał iego córka. *Teat.* 24 *c*, 84. specyał, cf. kalafior, ein Leckerbissen.

KARAFINA, - y, *ż.*, KARAFKA, KARAFINKA, KARAFINECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.* śklana flaszka z wązką szyią; *Sla.* karafin, *Ross.* графинъ, карафинъ, карафинчикъ. (*Ital.* caraffa, carafina; *Gall.* caraffe) die Caraffine, eine gläserne Flasche mit einem engen Halse. Butelki, karafki. *Teat.* 28 *b*, 112. Karafineczkę z winem przed kim postawić. *Mon.* 68, 88.

KARAFIOR *ob.* Kalafior.

KARAIM, - a, *m.* (*z Hebr.* קראים *vocati*, *electi*). *Karaimowie* abo *Karaitowie*, sekta żydowska, odrzucaiąca nietylko tradycye, ale nawet księgi niektóre starego testamentu, iedynie się ksiąg Moyżeszowych trzymaiąc. Teraźnieysi Karaimowie, iacy się i w Polszcze znayduią, wiele innych ieszcze obserwacyy do dawnych przydali, i wcale się rożnią od żydów przydatkami wielu zabobonów i nieiakim zbliżeniem się do mahometanizmu. *Kras. Zb.* 1, 441. *Ec.* караимъ, караимы. Wszyscy żydzi i karaimy oboiey płci, po złł. 2 corocznie pogłownego płacą. *Vol. Leg.* 7, 44. KARAIMSKI, - a, - ie, od karaimów, n. p. w mieście Łucku większa liczba dymów iest karaimskich i żydowskich. *Gaz. Nar.* 2, 1. KARAIMOWE, - ego, *n.*, podatek od karaimów, n. p. Zygmunt I. żydów Łuckich od płacenia dwunastu kop za Rabinowe i Karaimowe uwolnił. *Czack. Pr.* 1, 109.

KARAKTER *ob.* Charakter.

KARALNIK, - a, *m.*, karzyciel, karzący, der Bestrafer, Züchtiger. *Tr.*; *Rg.* pedepsnik; *Cro.* pedepsznik. KARALNY, - a, - e, mogący bydź ukaranym, strafbar. - §. od karania, karaniu służący, Straf-, die Strafe betreffend. KARANIE, SKARANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.* karać; obkładanie karą, das Strafen, Bestrafen; kara, die Strafe. *Bh.* karanj łaianie, karanie). Gdy o wszystkim sprawę wziął, chciał mu dadź karanie. *Wys. Aloy.* 36. Fałeczny świadek nie uydzie karania. 1 *Leop. Prov.* 19, 5. bez pomsty nie uydzie. 3 *Leop.*) To właśnie karaniem zowią, kiedy kogo na ciele, albo na członku karzą; ale kiedy na pieniądzach, winą zowią. *Szczerb. Sax.* 431. Karanie słuszne, lekarstwo duszne. *Rys. Ad.* 33. Karanie iednego, ukromi dziesiątego. *Cn. Ad.* 313. cf. iednego przygoda, wielu przestroga). Karanie nie ma bydź pomsta, ale złości hamulec. *Cn. Ad.* 332. Ha! skaranie boże! *Teatr* 30 *c*, 90. bóg mię skarał! - KARANY, - a, - e, *Part. Perf. ndk.*, ukarany, skarany *dok.*, gestraft, bestraft. Stara przypowieść prawdziwa, Że karany lepszy bywa. *Bies. Roz. E* 3. cf. nieszczęście rozumu nauczy, cf. ieden bity za dwóch niebitych). Przez co kto grzeszy, przez toż też bywa karan. *Radz. Sap.* 11, 17.

KARAŚ, - ia, *m.*, KARASEK, - ska, *m.*, *Dem.*, *Boh.* karas, karásek; *Sr.* 2. karraß; *Crn.* kurésél; *Cro.* karâss; *Sla.* karas; *Hg.* kárász; *Rs.* карасъ, *Lat.* charax, *carassius Linn.*, *cf. Gr.* κοραξ; *Dan.* karuse; *Germ. Sup.* Garusse, Gareiß; *Sax. Inf.* krutze) die Karausche. Ryba w miarę długości znacznie szeroka, podobna do małego karpia; znayduie się w wodach błotnistych. *Zool. Nar.* 189. Karaś morski, *coracinus Plin.* ein Seefisch. 2) karasek wyciąć, karasek pokazać, : zabawka dziecinna, gdy kamykami po wodzie na odbitkę rzucaią. *Tr.* das Prellwerfen, Mäuschenwerfen, so daß der Stein mehrere Male von der Oberfläche des Wassers abprellt; *Crn.* fuzhkem. KARASKAĆ się z kim *zaimk. ndk.*, nie mogąc się zbyć biedzić się z kim, jemanden auf dem Halse haben, ihn nicht los werden. Gdyby Neryna na ulicę wybiegła, musiałbym się z nią nieco karaskać. *Teatr* 11, 115. *ob.* odkaraskać się, skaraskać się.

KARAT, - u, *m.*, *Rs.* крата, каратъ; *Ital.* carato, *lat. med.* caracta, caractis, ceratio, chirat, *Arab.* alkerat, cf. *Gr.* κεράτιον) das Karat. 1) stopień czystości złota, der Grad der Güte des Goldes. Złoto czyste dzieli się niby na 24 części, karatami zwane. Czyste więc iest 24 próby, albo dwudziestoczwartokaratowe; ieżeli złota części iest 23, a iedna śrebra lub miedzi, złoto będzie 23 proby, albo dwudziestotrzeciokaratowe. *Kluk. Kop.* 2, 156. Stopień dobroci złota ceni się podług karatów. Karat

złota iest 24 część iakieykolwiek ilości złota. *Jak. Mat.* 1, 87. *Lesk.* 2, 85. 2) karat, waga złota, **ein Karat, als Goldgewicht.** Karat ieden złota zamyka w sobie 12 granów. *Ustrz. Alg.* 161. - 3) Należy rozróżnić karat złota od tego, na który ważą się dyamenty i insze kleynoty, **Karat, als Gewicht für die Edelsteine.** Ten ostatni waży 4 ziarna, cokolwiek lżeysze od ziarn grzywiennych Francuzkich. *Jak. Mat.* 1, 87. Karat wyrównywa 3 6/7 granom. *Kruml. Chym.* 65. Kleynoty ważą na grany i karaty; cztery grany czynią karat ieden. *Kluk. Kop.* 2, 23. KARATOWY, - a, - e, od karatu, **Karat=.**

KARAWAKA, - i, *ż.*, n. p. W sercu bóg krzyża patrzy; nasze karawaki Jedne piątna, iedne są u chrześcian znaki. *Pot. Zac.* 141. Nie pomogły pałki, paciórki, karawaki, książki i obrazki. *Pot. Jow.* 123. Karawaka na to potrzebna, aby się na niéy modlili. *Haur. Ek.* 167.

KARAWANA, - y, *ż.*, *Rs.* караванъ, *Arab.* kairavan, *Turc.* kervan) **die Karavane**, towarzystwo podróżnych w wschodnych kraiach, dla większego drogi bespieczeństwa kupiących się). Z Stambułu ustawnie idą karawany, to iest kompanie do Meki. *Starow. Dw.* 64. *Boter.* 250.

KARAWARA, - y, *ż.*, n. p. Postaw na kóminku karawarę albo bańkę szklaną o długiéy szyi, wodą napełnioną; włóż do niey cebulę. *Boh. Djab.* 90. karafinę na kwiaty, **eine Blumenflasche.**

KARAWUSZ, - a, *m.*, n. p. nocowałem w Bałcie z chłopem, iadącym z karawuszem dla naięcia się do Benderu. *Torz. Szk.* 94. *Rs.* кáрбасъ gatunek poiazdów.

KARAZYA, - yi, *ż.*, sukno proste grube, **grobes gemeines Tuch.** *Crn.* karash *pannus Carisianus* Hiszpańskie sukno; *Cro.* karasia szukno *pannus Carisanus*, *Carsanus*, *pannus Carisia* (cf. karwasz; *Ross.* кáразéя; *Ger.* **Kersey, Cherisay, Kirsat, Kirsey, Kirschey**; *Angl.* kersey; *Suec.* kersing; *Ital.* carisea; *Gall.* carisée, creseau). Przodkowie nasi o szarłat nie dbali, Woiewodowie więc w szarzy chadzali, Dziwna rzecz karazyi teraz iuż nie znaią. *Jeż. Ek. E* 1. Żołnierze staropolscy powierzchne rzeczy lekce ważąc, w karazyi i w szarym suknie chodzili. *Star. Ref.* 111. Na heyduki karazyi. *Gost. Gor.* 87. Sukna Szląskie pospolite, schifftuchy, karazye, kiery, pończochy. *Gost. Gor.* 106. Karazyi Szląskiéy od postawu... *Instr. Cel. Lit.* Sukiennicy, co falendysze i karazye robią, *Vol. Leg.* 3, 592. Niemasz ci iedno iako nasza karazya. *Rys. Ad.* 50. Posag obiecuią iakiś tam rzęsisty; Nie frasuy, stąpi się to, iako karazya. *Opal. Sat.* 25. Nie zna się iuż do karazyi. *Cn. Ad.* 326. inaczey iuż teraz stąpa abo gębę nosi; nie zna się iuż do kapusty. KARAZYIOWY, - a, - e, z karazyi, **von groben Tuche**; *Ross.* каразейный. Wnet będzie flis ú swoich w sukmanie swey nowey Karazyiowey. *Klon. Fl. H* 2 *b.* Na ow czas ieszcze żołnierze nie chadzali w bławatach, ieno w karazyiowych kurtach. *Star. Ryc.* 44.

KARB, - u, *m.*, **die Kerbe** (*Dan.* **karv**, *Angl.* kerf, *Sax. Inf.* **karve**) *Bd.* **krb** *focus cubicularis*); kreska wrzynana w iaką rzecz, kreska narznięta, nacięcie, n. p. Węzełki, karby i kreski, u prostactwa po dziś dzień trwaiące, są pewnym śladem pierwszego pisania. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 26. Chcesz, aby się index wrócił dziesięcią karbów albo stopniów? 1 *Leop.* 4 *Reg.* 20, 10. - §., karby na ciele; na twarzy z zmarszczki, blizny, szramy, **Runzeln, Narben, Schrammen.** *Vd.* gerbast, gerben *z* marszczysty), Babskiemi karby czas zorał oblicze iey zmarszczone. *Otw. Ow.* 557. Jak spadną te bielidła i nietrwałe farby, Znać po gębie gęste karby. *Kochow.* 176. W bronieniu Amaryllі ząb za ząb zacięty, Miał też dla niéy karb duży od berdysza wzięty. *Zab.* 9, 235. *Eysym.* Junak ten dawny teraz naywięcey się wstydzi swoich karbów i ciosów wyhaftowanych po gębie. *Mon.* 65, 360. Karby są tych walecznych żołnierzy, i spraw ich rejestra. *Gorn. Sen.* 305. - §., Uderzył go kiiem w szyię, aż mu karby spadły. *Stryik.* 737. aż mu się kark złamał; cf. kręgi. - 2) *fig.* ryza, kłoba, porządek określony, okreszenie, **die vorgezeichnete, vorgeschriebne Ordnung, das Gleis, regelmäßige Gränzen, Schranken.** Bolesław, chcąc w lepszy karb i porządek te kraie wprawić, urzędników postanowił. *Nies.* 1, 98. Nałóg w karby swoie wraca, Ni strach, ni wstyd go nie skraca. *Jak. Bay.* 101. Wzruszenie umysłu wypycha nad karby iego. *Mon.* 65, 135. - *§. Jak w karbie bydź może doskanałość bozka z iednym rozumem ludzkim. *Lach. Kaz.* 1, 206. t. i. w równowadze, w balansie, **im Gleichgewichte.** §., Kusił się Katylina, a nietylko o swe rodaki, ale iakiegożkolwiek bądź karbu ludzi. *Pilch. Sall.* 70. t. i. gatunku, faryny, mynicy, **gleich viel von welcher Gattung, Sorte, von welchem Schlage.** Przybrał sobie wszystkich naypodleyszego, że tak rzekę, karbu obywatelów. *Nag. Cyc.* 26. Zbrodniów iakiegożkolwiek karbu. *ib.* 37. Juliusz Cezar iednego prawie z Katyliną był karbu. *Pilch. Sall.* 6. - 3) karb z, karbowa laska, **der Kerbstock, das Kerbholz**, *Bh.* **wrub, wraubek** (cf. wrąb); *Ross.* бирка (cf. bierka); *talea* karb, rozerznione drzewo, na którym karbuią. *Mącz.*; ztąd: rejestr, rachunek, inwentarz czy nakarbowany czy spisany, **das Verzeichniß, die Rechnung.** Pasterzowi oddadź trzeba karb wszelakiego bydła. *Zaw. Gosp.* - Na karb czyy z na iego rejestr, rachunek, stratę lub zysk, **auf jemandes Rechnung.** Nic o tym wiedzieć nie chcieli, że co czynił, na swój karb czynił. *Bielsk. Kr.* 503. Wielkie iest po mieście na twoy karb szemranie. *Teat.* 30 *b*, 45. Nie odpuści im bóg tego, bo czynią na miłosierdzie iego, iako na karb. *Glicz. Wych. E* 3 *b.*

Pochodz. *karbarz*, *karbnik*, *karbieniec*, *karbować*, *karbownik*; *dokarbować*, *nakarbować*, *okarbować*, *pokarbować*, *przekarbować*, *rozkarbować*, *zkarbować*, *wykarbować*, *wkarbować*, *zakarbować*. - NB. *Skarb* deriuand. *a Kryć*, *ut* Moscovitica vox сохровище docet.

KARBACZ, KORBACZ, - a, *m.*, *Bh.* **karabač**, **karabáč** *Weleslawin*; *Slo.* **korbač** (*Bh.* **bubky**); *Hg.* korbáts; *Bs.* kerbaç. krribaç; *Sr.* 1. **kharbatža, z bocžžeye kože paptja**; *Sr.* 2. **carbatscha**; *Vd.* erjemenska jishla; *Cro.* korbach; *Sla.* kangyia, *Rs.* бичь, плеть; *Dan.* krabask, *Suec.* karbas; *Pers.* kyrbac) **die Karbatsche**; cf. **Koranzen Ablg.**) rzemień do bicia. *Włod.* bicz rzemienny, n. p. Korbaczem mu się dostało. *Vol. Leg.* 5, 4. Mówią o Alcydzie, że się karbacza boiąc, kochance swéy upada pod nogi. *Chrość. Ow.* 119. Do rozgi ociec się bierze, abo do korbacza na dzieci nieposłuszne. *Pot. Syl.* 369. Niecnoty niepohamowanéy złości, potrzebuią bicia i korbacza, ieśli nie pomagaią napominania. *Petr. Ek.* 62. Gdzie nie zechce dobrowolnie sługa robić, korbacz go do roboty przymusi. *ib.* 109. Korbacza na niego trzeba. *Zegl. Ad.*

113. Korbaczem kogo budzić, *Alb. n. W.* 5. Ilekroć który od celu ustąpi, Tylekroć go tam korbacz surowy dostąpi. *Paszk. Dz.* 59. 2) wołowy korzeń, bykowiec, der Ochsenziemer. Jam korbacz, kto mnie nie zna, com cielęta płodził, A skoro mię z tey pracy rzeźnik wyswobodził, Muszę znowu te, które iuż wyrosły z pęta, Ćwiczyć, żeby nie były cielęta chłopięta. *Pot. Jow.* 2, 54. KARBACZYK, KORBACZYK, - yka, *m.*, *demin.*, *Boh.* karabáček) ein Karbatschchen. KARBACZNIK, - a, *m.*, *Boh.* karabáčnik, który karbaczem bije, ein Karbatscher, der mit der Karbatsche schlägt; z przytykiem: podstarosta. KARBACZOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, *Bh.* karabáčowati; *Slo.* korbáčugi; *Sr.* 2. korbatschowaschu; *Vd.* tepsti, tepem); karbaczem okładać, karbatschen.

KARBARYA, - yi, *ż.*, solna huta. *Cn. Th.*, officyna, gdzie sól gotuią: żupa, gdzie sól kopią lub składaią. *Dudz.* 40, die Salzkothe. cf. karbnik.

KARBARZ, - a, *m.*, który karbuie, der Kerbenschneider. Postanowił ich Jozue *karbarzmi drew. *Budn. Joz.* 9, 27. (aby rąbali drwa. *Bibl. Gd.*) - §., Karbarze w gumnie pilnować maią młoćby. *Haur. Ek.* 32. karbowniki, karbowi der Bauernvogt. KARBIENIEC, - ieńca, *m.*, trawa od znacznego karbowania liścia swego rzeczona; drudzy wodną konopią zowią, *sideritis prima Mathioli*, *marrubium aquaticum*, wilder Hahnenkamm. *Syr.* 1316. KARBNIK, - a, *m.*, ieden z urzędników żupnych. *Herb. Stat.* 106. może rachmistrz żupny, cf. karbownik, einer von den Beamten des Salzbergwerks. cf. karbarya.

KARBONA, - y, *ż.*, KARBONKA, - i, *ż.*, (*KORBONA; *Boh.* karbun faryna *taberna sortium*) puszka kościelna do zbierania iałmużny, die Kirchenbüchse, cf. skarbunka, skarbuszka. *Sr.* 1. boži kajčj; *Bh.* trabice, trabička, trabuška; *Vd.* branſka pukshiza, shparavez, branoviza; *Rs. et Ec.* корвáнъ, ко вана, зéпь, влагалище. Wystawione po kościołach karbony napełniały się iałmużnami na krucyaty; gdy tym czasem sam kray wsparcia potrzebował. *Nar. Hist.* 5, 106. Nie godzi się kłaśdź tey krwi zapłaty do *karbony. *W. Matth.* 27, 6. (do skarbu. *Bibl. Gd.* in den Gotteskasten. Luth.) *not.* do skarbnicy abo do skrzyni kościelney, którą po żydowsku *karbona* zowią, że do niey kładziono dary boże, bo karbon (קרבן *munus, oblatio*) iest dar po żydowsku." - Karbona wielką kłotką zamknięta, na boku wchodząc do kościoła. *Xiądz.* 32. Miłosierna karbona kościoła. *Zab.* 16, 161. Karbony abo skarbnice pełne były zawsze gotowych pieniędzy, nie na żebraki publiczne i bieguny, ale na ubogie *strzemięźliwe. *Skarg. Dz.* 29. - *Fig.* Miano tę świętycę za ucieczkę i karbonę dusz czyścowych. *Boh. dja.* 3, 99.

KARBOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, skarbować *Dok.*, *Bh.* karbowati; *Sax. Inf.* karven; *Dan.* karve, *Suec.* karfwa, *Lett.* kerpa, *Gall.* carve, *Angl.* ceorfan; cf. *Gr.* κείρειν, *Hebr.* חרף, *Ger.* kerben, karbów narzynać; *Bot.* Liście karbowane, *f. crenata*; gdy ząbki liścia piłkowatego tępe, do nerwu środkowego prostopadle osadzone. *Jundz.* 2, 28. Ziele to listki ma skarbowane. *Sien.* 138. wycięte). - §., na karbowéy lasce narzynać, ins Kerbholz schneiden, einkerben. Urzędnik nie powinien się na pamięć spuszczać; lecz regestra pisać, karby także, aby chłopy rządnie chowali i sprawiedliwie karbowali. *Haur. Gos.* 34. - §., na rejestrze nanotować, spisywać, registriren, aufmerken, notiren. Ten dar, który karbuią, albo na rejestr piszą, traci wszystką wdzięczność. *Gorn. Sen.* 82. Poszło to na sprosną lichwę, chcieć to karbować albo kłaśdź na pamiętnik, co się dla kogo uczyniło dobrego. *Gorn. Sen.* 12. - §., karbować drzewa; szczepić Bäume pfropfen. Karbowanie także iest sposób rozmnożenia drzew, podobny do kożuchowania. *Kluk. Rosl.* 1, 110. - c) karbować, marszczyć, broździć *fig.* runzeln, falten. Już iey starość czoło karbuie. 2) *ogólnie* rzezać, siekać, schneiden, hauen. Żołnierze wszystkich bili, siekli, i na sztuki karbowali. *Gwagn.* 535. Natchnięci duchem kapłani Cybele Odpowiadali, karbuiąc się śmiele. *Chrość. Luk.* 25. KARBOWANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Kerben. *tr.* słów karbowanie czyli abrewiacya w pisaniu. *Pilch. Sen. list.* 3, 67. *ob.* tytłami pismo). b) *pass.* to co iest karbowanem, karb, die Einkerbung, Kerbe. Karbieniec nazwany iest dla znacznego karbowania liścia swego. *Syr.* 1316. KARBOWANY, - a, - e, *Part. Perf.* gekerbt, narzynany. KARBOWNY *id. contracte*, n.p. Baba karbowna laty. *Hor.* 2, 111. *Nar.*, t. i. zmarszczona, zfałdzona, voll Runzeln. KARBOWNIK, - a, *m.*, KARBOWY, - ego, *m.*, *Subst.*, który na wsi w gospodarstwie rolniczym reiestr na karbach utrzymuie, der auf dem Lande die Rechnung auf dem Kerbstocke führt, der Bauernvogt. Przysięgły gumienny czyli karbownik w folwarku. *Torz. szk.* 121. Możesz wyiść na karbowego w swoim czasie. *Teat.* 19, 93. KARBOWY, - a, - e, od karbów Kerb:, n. p. karbowa laska, z- karby, das Kerbholz, der Kerbstock; *Sr.* 1. karbowcz.

KARBUNKUŁ, - u, *m.*, *Lat. med.* Carbunculus; po Polsku: iskrzyk kamień. *Sienn.* 328. kamień drogi ognisty, der Carbunkel, ein Edelstein, eine Art Rubine. *Bh.* karbunkl, uhlik cf. wąglik; *Crn.* oglink, kushnek; *Vd.* karbunkel, dragi, svietli kamen, rubin; *Bs.* cir; *Rs.* карбункулъ. Karbunkuły, gatunek rubinów, wydaiące się bydź, iak rozżarzone węgle. *Kluk. Kop.* 2, 30. Wielka w nim nad inne cnoty pokora, iak karbunkuł iaki między perłami iaśniała. *Skarg. Żyw.* 2, 124. Pałac iakby promieniem, karbunkułem ognistym świecił się kamieniem. *Otw. Ow.* 48. - §., karbunkuł, wrzód ognisty, ein sehr gefährliches Geschwür, po Polsku iskrzyk, wrzód zapalisty; pierwszy go tłumacz węglikiem zwie. *Sienn. Rej.*, wąglik. *Syr.* 541. Karbunkuł wrzód iest bardzo zły i niebezpieczny. *Haur. Sk.* 444. nadbiegłość zdradliwa, zapalaiąca, twarda, na wierzchu kończasta. *Dykc. Med.* 3, 16; *Sla.* mihur pekúchi, mozúli.

KARBUZ *ob.* Arbuz.

KARCIANY, - a, - e, od kart do grania, kartowy, Karten:, Spielkarten:. *Vd.* kvartni; *Ross.* кáрточный. Długi karciane. *Teatr.* 27, 84. KARCIARZ, - a, *m.*, kartownik, robiący karty lub graiący w karty szulerz, der Spielkartenmacher, Kartenfabricant; der Kartenspieler; *Cro.* kartar; *Vd.* koartavez; *Ec.* кáртникъ. - §. kartuiący iaką rzecz, intrygant, wichrzyciel, ein Intriguenmacher; *w rodz. żeńsk.* karciarka.

1. KARCIĆ, - ił, karci, karcę *cz. ndk.*, skarcić *Dok.*, pohamować, zawściągać, krocić, bändigen, zähmen. *Rg.* karscitti, skarscitti *coercere*, *frangere*; *Arab.* קרץ *subegit*). Giętkie brzozy rózgi karcą dzieciuków swawolą. *N. Pam.* 19, 108. Naymnieysze w nim karci defekta. *Mon.* 69, 807. (cf. karać). Ciężko iuż słowy karcić dzieci, wy-

sie z rózgi. *Zab.* 14, 27. Kaznodzieia z ambony bluźnierców *karczył i łaiał. *Haur. Sk.* 56. Ten przykład nowy ſkarci płeć naszę. *Teatr* 42 *c*, 69. Chcę ią karcić i nauczyć, iak ma Jegomości szanować. *ib.* 18 *b*, 37. Karć go sobie, przerabiay go zawczasu na swoie kopyto. *ib.* 13, 7. dressuyże go, wprawiayże go sobie. *ob.* Nakarać. 2. KARCIĆ, ukarcić *ob.* Kartować.

*KARCIĘ, - ięcia, *n.*, n. p. Często się przypatruiąc, w karcięta się wprawi. *Klon. Wor.* 34. w karteczki, Spielkärtchen.

KARCIOF, KARCZOF, KARCIOCH, KARCIOK, KARCZOCH, - a, *m.*, *Bh.* artyčok, *Slo.* zahradnj kanlus; *Hg.* ártitsóka; *Crn.* ardézhovka; *Vd.* artishoka; *Cro.* artichovka, sztrichak pitomi, šefshiga; *Bs.* karcjofoa, kardun pitomi; *Sla.* articseke; *Rs.* артишокъ; *Ital.* carciocco *et* articiocco, die Artischoke, *Cynara Linn.*; Karczofie, karczoki, arcioki. *Syr.* 668.; oset cudzoziemſki. *Cn. Th.*, roślina bardzo smaczna, rośnie w ogrodach na dobrey ziemi. Krakowſkie karczochy są sławne na całą Polſkę. *Ład. H. N.* 68, *Kluk. Rosl.* 1, 210, *Kluk. Dykc.* 1, 176. - §. 2) Posągi, dzbany, karciochy, kule. *Solſk. Geom.* 3, 7. muszą bydź iakieś ozdoby architektońſkie. KARCIOCHOWY, KARCIOFOWY, KARCZOCHOWY, - a, - e, od karciofa, Artischocken=. Dno karczochowe zażywa się różnie przyprawione na pokarm bardzo zdrowy. *Kluk. Dykc.* 1, 176. der Boden, der Käse der Artischocke.

KARCZ, - u, *m.*, korzeń i odziemek pozostały drzewa ściętego, das Stammende nebst der Wurzel von einem gefällten Baume, der Strumpf, der Strunk. *Boh.* krč; *Sr.* 1. kurc, kusk, zdonk, penk; *Cro.* kërch, izkërchenye *extirpatio*, *rudetum*; *Ec.* кáрча, кóпань, карша, пéнь съ кóренемъ отсѣчéнъ, cf. *Hbr.* קרץ *incidit*; cf. *Gr.* κορσιον; cf. karpa). W szkole nie uczą rąbać drew, albo karczów kopać. *Glicz. Wych. J.* 8 *b*. Wysiecz, wykopay karcz, popal korzenie, nie będą bory, ani gór odzieią lasy. *Gorn. Sen.* 200. Poimanych Litwinów kazał w pługu zaprzągać, i niemi orać, ſtarzyzny karcze na nowinach uprzątać. *Stryik* 198. J karcze i drzewa ſkórę z niey szarpią. *Morszt.* 69. *Rg.* kàrsc, karscivo mjeſto *locus ferus*, karscitti = męczyć). On bezpiecznie motyką każe uderzyć, J na szerokie łany gęſte lasy zmierzyć. *Papr. Try. B.* Usiadła za gęſtym karczem. *Niemc. Krol.* 2, 90. - §., gatunek ſkoków końſkich, eine Art von Pferdesprung. Lekkim zrywaniem może konia do szlapi, korwetów, pląsania, do hasania i do karczów applikować. *Haur. Gos.* 149. - §. *2) karcz, ospa albo parza dla psów. *Tr.* Hundefutter.

KARCZĘ *ob.* Karcić.

KARCZEK, - rczka, *m.*, *dem.* słowa kark, ein kleiner Nacken, ein kleines Genick. *Cro.* vrátecz; *Boh.* krček. Gąsięta chciwie trawę ſkubiąc, by sobie nie nadwerężyły karczków. *Haur. Sk.* 124. Smierć za karczek założywszy kosą, Podcięła móy za trzecią świeży kwiatek rosą. *Miaſk. Ryt.* 2, 159.

KARCZEMKA, - i, *ż.*, *Dem. nom.* karczma, *cauponula. Mącz.* eine kleine Schenke; *Cro.* kerchmicza, kerchmarnicza; *Hg.* kortsomatſka. KARCZEMNIK, - a, *m.*, który po karczmach lega, ein Schenkenläufer, Bierbänkler, der immer in der Schenke liegt. *Bh.* krčemnjk, genž w krčmach sedj; *Ec.* корчмить, пïяница, кто по кабакамъ ходитъ. Karczemnicy, którzy po karczmach siedzą. *Sienn.* 567. opilec, karczemnik. *Rey. Wiz.* 3 *b*. Otoż wam biesiadnikom, mięsopuſtnikom, rozpuſtnikom, karczemnikom, przyidzie bieda wiekuiſta. *Biał. Poſt.* 176. Łaie nas, iako karczemnik iaki. *Ex.* 11. KARCZEMNY, - a, - e, KARCZEMNIE *Adv.*, od karczmy, Schenken=, Bierschenken=. *Bh.* krčemný; *Rs. et Ec.* корчéмный, кабачный, кабацкïй. Karczemny parobek, karczmarzyk *Rs.* чумакъ. Długi karczemne. *Teatr.* 54 *b*, 27. - §. *meton.*, iak w karczmie bywa, niechluyny, kłótliwy, plugawy, wie in der Schenke, unflätig, pöbelhaft, von der Bierbank. Skromnie zażyway szczęścia, karczemnie nie ſtawiay w kostki. *Morszt.* 49. Zacnemu imieniowi twemu lada klécha karczemne słowo zada. *Smotr. Nap.* 6. Jeden drugiemu ni z tego ni z owego słow szkaradnych nasadzi, a miaſto dobry dzień, owo karczemne powie. *Gorn. Dw.* 131. Słowo karczemne, *iniuriosum*, *inhoneſtum*, *vel probrosum verbum*; *mendacium etiam sonat.* Karczemna gęba = wyparzona, ein Schandmaul. Karczemne, - ego, *n.*, *Subſt.*, płata od karczmy, das Schenkengeld. KARCZMA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* krčma; *Hg.* kortsoma, korcsma; *Sr.* 1. korčzma; *Crn.* kerzhma; *Vd.* kerzhma, taberna, goshtarja; *Cro.* kërchma, karchma; *Dl.* goztilnicza; *Bs.* kercma, krrricma, krrisma, karcma; *Rg.* karcma; *Sla.* kèrcsma; *Rs. et Ec.* корчма, кружáло, кабакъ, шинокъ, питейной домъ, стачюнъ; ztąd *Germ.* der Kretscham cf. korczak, kora); die Schenke, das Wirthshaus, dom szynkowny. *Star. Dw.* 13. Kiedyby wszyscy równi sobie bydź mieli, byłby taki rząd iako w karczmie, kiedy wrzeszczą: wszyscy pany; każdy mówi: wolno mi tu za móy grosz. *Falib. Dis. T.* 2. W karczmie niemasz pana. *Rys. Ad.* 72. Jak w karczmie taki trzaſk, grzmot. *Cn. Ad.* 294. cf. iak w kieracie, iak w młynie). Kto w karczmie służy, temu w browarze płacą. *Dwor. F.* 3. *Rys. Ad.* 23. piy czegoś nawarzył; iaka praca, taka płaca). KARCZMARCZYK, - a, *m.*, zdrb. rzeczown. Karczmarz, ein kleiner Schenkwirth; chłopiec karczmarſki, der Schenkenjunge. KARCZMARKA, Kaczmarka, - i, *ż.*, *Boh.* krčmařka; *Sr.* 2. kazmarka; *Slo.* hoſtinſká; *Crn. et Vd.* kerzhmariza; *Cro.* kerchmaricza; *Hg.* kortsmárosné; *Bs.* karcmariça, krricmariça; *Rg.* karcmariza, goſteniza, goſtitegliza; *Rs. et Ec.* корчемница. która w karczmie szynkuie, die Schenkwirthinn, Wirthinn cf. szynkarka). Bogate kamieniczne Kaczmarki. *Jeż. Ek. F.* 3. KARCZMARSKI, - a, - ie, od karczmarza, Schenk=, Wirths=. *Cro.* kerchmarov; *Hg.* kortsmához; *Rs.* корчемниковъ, корчемническïй. KARCZMARSTWO, - a, *n.*, *Bh.* karčmarſtwj; *Rg.* karcmarſtvo, goſtionictvo; *Rs.* корчéмство, корчемничество, die Schenkwirthschaft, Schenkerey. ſtan karczmarza. - §., karczmarz z karczmarką, der Schenkwirth und seine Frau, die Wirthsleute. KARCZMARZ, - a, *m.*, *Bh.* krčmař, hospodſký; *Slo.* krčmař, hoſtinſký; *Hg.* kortsomáros; *Sr.* 1. korczmar; *Sr.* 2. kazmar; *Crn.* kerzhmar; *Cro.* kërchmár; *Dl.* karcsmar; *Bs.* krriemar, karcmár; *Rg.* karcmar, goſtionik, *barb.* konakcia; *Rs.* корчéмникъ, корчмáръ, кабáтникъ; *Ec.* гостинникъ, харчевникъ; gospodarz karczmy, der Schenkwirth, der Wirth. Karczmarz powinien przeſtrzegać bezpieczeńſtwa osób i rzeczy gości popasaiących lub nocuiących. *A. Zamoy.* 85. Karczmarz musi gościa odrzeć. *Cn. Ad.* 332. *caupo, nisi spoliet, praevaricatur.*

KARCZMARZYĆ, - ył, - y, *intrans. ndk.*, karczmarzem bydź, einen Schenkwirth abgeben. *Bh.* krčmariti; *Slo.* krčmáriti; *Hg.* kortsmárlani, kortsmárlok; *Cro.* kerchmariti, kerchmarim; *Rg.* karcmariti, gosteoniti; *Rs.* корчемствовать, корчемничать. KARCZMISKO, - a, *m.*, brzydka karczma, eine elende miserable Schenke. *Crn.* kerzhmarishe: grunt, na którym karczma). Gościńca blisko stało opustoszałe i stare karczmisko. *Pot. Arg.* 186. Szydził ci z niego Likas, spiwszy się w karczmisku. *Zab.* 11, 385. *Zabł.*

KARCZOCH *ob.* Karczof.

KARCZOWAĆ, KORCZOWAĆ, *cz. ndk.*, skarczować, wykarczować *dk.*, karczow dobywać, roden, ausroden; *Vd.* gorsorati, vdelati; *Cro.* kërchim; *Hg.* kiirtom; *Dl.* korepim, izkorenivam; *Bs.* krriciti; *Rg.* karcitti, skarscitti, karcim, razkarcitti, karcenje, razkarcenje; *Sr.* 1. robnju, nowe polo tžinu; cf. *Hebr.* כרע *incidit*); *Rs.* раздраблять. Wykarczują się chrosty, to jest, z korzeniami wykopią. *Kluk Rosl.* 3, 287. Można poznać w lasach nowo korczowanych, czy te pola były kiedy korczowane. *N. Pam.* 13, 72. Z nowin, po zakończoney swobodzie, czyli czasie zwyczaynym, w ktorym korczujący odbiera nagrodę swego trudu, należy się dziesięcina. *Czack. Pr.* 1, 320. *N. Pam.* 12, 351. KARCZOWANIE, KORCZOWANIE, - ia, *n.*, KORCZUNEK, - nku, *m.*, *Rs.* разработка, das Roden, Ausroden. Lasy do korczowania. *Czack. Pr.* 1, 250. Właściciel lasu ma wolność korczunku. *ib.* 2, 188. Gdzie fundator o przyszłych korczunkach nie wspomniał, trzeba zważyć, jakie po funduszu przybyły grunta. *ib.* 1, 320. *N. Pam.* 12, 351. KARCZOWATY, KARCZOWISTY, - a, - e, pełen karczów, strunkig. KARCZOWISKO, - a, *n.*, mieysce pełne karczów, lub do karczowania, czyli już wykarczowane, ein Rodeplatz. KARCZOWNIK, - a, *m.*, który karczuie, der Roder, Ausrodet.

KARCZYSTY, - a, - e, tęgiego karku, dicknackig, starknackig, szyia karczysta. *Otw. Wirg.* 422.

KARDBENEDYKT, - u, *m.*, ziele, chaber kosmaty, *Centaurea Benedicta Linn.*, roślina początkowo obca, w ogrodach często utrzymywana pod imieniem *carduus benedictus. Jundz.* 426. Cardobenedicten.

KARDA, - y, *ż.*, *Cynara Carduncululus*, gatunek karczochu. *Kluk. Dykc.* 1, 176. eine Art Artischocken.

KARDAMOMA, - y, *ż.*, *Amomum Cardamomum; Ross.* кардамонъ, roślina wschodnich Jndyy, gatunek Amomku. Ziarn owocu iey zażywamy i do kuchni i do lekarstw. *Kluk Dykc.* 1, 30. die Cardamome.

*KARDUSZ, - u, *m.*, n. p. On przy nielękłym starca animuszu, Na swoim własnym unosi Karduszu. *Chrość. Luk.* 2, 63. *Kardasz. *Birk. Chmiel. C* 2 *b.* ?

KARDYAKA *ob.* Kordyaka. KARDYBAN *ob.* Korduan.

KARDYNAŁ, - a, *m.*, der Cardinal. *Sr.* 1. khardinal; *Vd.* kardinal, erdezhjak; *Sla.*, *Cro.* kardinal; *Rg.* stoxernik; *Rs.* кардиналъ; *Ec.* гординалъ. Kardynałowie ztąd się mianuią, że blizko przy papieżu bydź mieli, i radą go wspierać, iako zawiasy *cardines* drzwi wspieraią. *Skarg. Dz.* 729. Papież kardynałów kreuie, a z ich zgromadzenia oycic święty wybrany przez ichże wota bywa. Oni są radą iego we wszelkich interessach. *Kras. Zb.* 1, 441. *cf.* szarłatnik. *Baz. Hst.* 20. KARDYNALNY, - a, - e, - ie *adv.*, fundamentalny, główny, Haupt=, Grund=. Prawa kardynalne Reichsgrundgesetze, które składaiąc sposób rządu i panowania, nigdy odmienione bydź nie mogły. (a. 1768.) *Vol. Leg.* 7, 595. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 42. *Vd.* gruntua postava). Pod nazwiskiem praw kardynalnych, takowe mieć chciano w rządzie ustawy, któreby iednomyślnością tylko na seymie zmienionemi bydź mogły. *Ust. Konst.* 1, 120. (a. 1790). Cnoty kardynalne: zawiasiste. *Bals. Przyg.* 3. Kardynalna liczba *Slo.* prednopočetne méno. KARDYNALSKI, - a, - ie, od kardynała lub kardynalstwa Cardinals=, *Rg.* stoxerski; *Vd.* kardinalski; *Rs.* кардинальскій. Pierwszy z Polaków ozdobiony był purpurą kardynalską Zbigniew Oleśnicki. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 106. KARDYNALSTWO, - a, *n.*, godność kardynalska, die Cardinalswürde, *Rag.* stoxerstvo); Królowie Polscy maią prawo, równo iako i inni monarchowie, mianowania do kardynalstwa. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 106. Na kardynalstwo go królowa wyniosła, *N. Pam.* 18, 323.

KARECIANY, - a, - e, od karety, Kutschen=. *Vd.* guzhinski; *Rs.* каретный. Karecjany koń, ein Kutschpferd. *Dyk. Med.* 3, 265. *ob.* Kolebczane woźniki. *Mącz.* - §. 2, w karecie, karetą, poiazdem, in der Kutsche, zu Wagen. Wyszliśmy ochotni, Kareciani, wozkowi, konni, i piechotni. *Kras. List.* 192 KARECISKO, - a, *n.*, licha paskudna kareta, eine elende Kutsche.

KARĘGA *herb*, dwa pola białe, dwa szare, kształt warcabnicy; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 23. ein Wappen.

KARENCYA, - yi, *ż.*, z *Łac.* karanie kogo na obroku, dochodzie. *Cn. Th.* die Schmählerungsstrafe, da man einem den Unterhalt, die Einkünfte zur Strafe schmählert oder einzieht.

KARES, - u, *m.*, z *Franc.* umizg, Caresse, Liebkosung. Ah zapewne w tysiącznych karesach oświadczył iey tę miłość. *Teatr* 52 *d*, 55. KARESSOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, pokaresować *Dok.*, umizgać, caressiren, liebkosen. Ten się z nią karessuie, Ten ią w nóżkę całuie, Ten trzeci, kto wie, co robi. *Teatr* 52 *d*, 99. Miasto kary karessuie go, głaszcze, *Jabł. Ez. C.* 3 Jnnego czasu pokaresuiesz się zemną, bo teraz śpieszno. *Teat.* 54, *a.*

KARETA, - y, *ż.*, KARETKA, - i, *ż. zdrbn.*, (cf. *Jtal.* carretto, *Łat.* carreda, *Germ.* Carrete, cf. kara; *Sr.* 1 khoreta; *Sr.* 2. carrejta, scheisa; *Vd.* guzhia, gosposhki vus; *Bs.* kociiçe (cf. kosz); *Cro.* hintòv, sèza; *Hg.* hintó; *Rs.* карета, каретка; *Ec.* корьта; karoca, kolebka, poiazd o czterech kołach z pudła i spodu osobnego złożony, die Kutsche. Karetka, dezobliżantka, na iednę osobę. *Mon.* 74, 367. Karetą iadący *Ec.* колесничникъ, ѣдущій на колесницѣ. Jeymość karetą ieździ, a Jegomość piechotą chodzi. *Teatr* 22 *c*, 28. Zbrygani, muszą mieć bez dna karetę. *ib.* 22, 122. piechotą przyszli po błocie). Widziemy często człowieka z pakłaku do bławatu, z kozłów do karety przeniesionego. *Zab.* 1, 28. W złotey karecie ieździłbyś po ulicach, gdyby nasz wiek uczynił zasługom twym sprawiedliwość. *Boh. Kom.* 4, 147. Po obiedzie wsiada Jeymość do karety. *Zab.* 16, 43. Mości Dobrodzieiu, kareta zaiechała, *Teatr* 4, 5. Jednego roku pudło do karety, drugiego wasąg. *Teatr* 19 *b*, 48. po kawałku, nie razem). A moia

kareta gdzie? tam gdzie ią konie zawiozły! *Rys. Ad.* 1; (*Ross.* карéтникъ ſtelmach; *Ec.* корѣтники kareciane konie).

KARF *ob.* karw.

KARK, - u, *m.*, Karczek *Dem.*, *Boh.* krk *collum*; *Slo.* krk, ſiga *collum*; Sſige, tik *ceruix*; *Sr.* 1. kérk, kyrk, *guttur* krtań, gardło; tylo, téwo *ceruix*; *Sr.* 2. til, tilo, tnika; *Vd.* kragen, gerlu, vrat, savratnik, satanz, satovis; *Crn.* shinjek, satilnek, sativnek; *Cro.* kéik, vràt *collum*; vrat, savratnyak, :atilnik, zatilek *ceruix* (karika *circulus*); *Dl.* vraath; *Sla.* vrát, *Rg.* zavràtak; *Bs.* zatilak; *Rs.* загорбокъ, загривокъ, затéекъ, затéйка; *Ec.* выя; (cf. *Ger.* Kragen); tylna część szyi, kark albo kręgi, *ceruix. Kirch. An.* 3. Krczyca; *w liczb. mn.* karki, kręgi. *Volck.* 440. das Genick, der Nacken. Część szyi od grzbieta. *Zool. Nar.* 67. Upadł między nie na karki. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 14, 45. Wziąć za kark tę kazał słośnicę, I warcie rzucić prędko w głębokie ciemnice. *Jabl. Tel.* 109. Kark komu ſtrącić. *Cn. Th.* Bodayeś tam był kark ſkręcił. *Teat.* 51 *b*, 7. Kark złamać *Bs.* vrat lomiti). Ja biedny ze ſkały na łeb zrzucony, ledwom sobie karku nie złamał. *Zab.* 4, 17. *Ossol.* Bodayeś kark złamała na wschodach. *Teatr* 52 *d*, 15. Próżno karkiem miotać, raz go w iarzmo włożywszy. *Pot. Arg.* 222. Człowiek w szczęściu zadarłszy karku przeciw niebu bryka. *Mon.* 71, 346. Twardego to karku lud, niechay gniew móy obrócę na nie. *Radz. Exod.* 32, 9. „*not.* to ieſt odporni, krnąbrni; podobieńſtwo od wołów, które na się iarzma włożyć nie dopuszczaią", von hartem Genicke oder Nacken, = halsſtarrig. O ludzie twardego karku, wy się zawsze sprzeciwiacie duchowi Ś. *Dambr.* 554. - Nad karkiem, na karku, nad kręgami, na kark, = cf. nad głową, na gardle, na gardło; wyraża bliskość dociéraiącéy rzeczy, über dem Nacken, auf dem Nacken, auf dem Halse, über dem Haupte. Jugurcie zguba nad karkiem wisi. *Pilch. Sall.* 237. Chociażby też oczywiſta zguba nad karkiem wisiała, wolałby iednak w kroku ſtanąć, niżli swoich na rzeź wydadź. *ib.* 305. Chłopy podwiódł, aby siedli na karki panom swoim *Birk. Exorb.* 10. Mnie biednemu żona, dzieci, podatki, żołnierz na karku. *Jak. Bay.* 33. Mam czworo dzieci na karku. *Teat.* 18 *b*, 6. Bakałarza ci wsadzę na karki. *Morszt.* 73. Tym grzechom, kto na karki naſtąpi, a zwłaszcza prawem koronnym i exekucyą ſkuteczną, własny będzie tryumfator u mnie. *Birk. Zbar. B.* 3 *b*. Numancya i Kartaina prawie na kark państwu naszemu naſtępnią, by z tego świata precz wypchnąwszy, kto mu z gardła duszę wydarł. *Warg. Wal.* 159. Płoche szczęście wynosi często ludzi nikczemnych, i wsadza na karki tym, którzy ich przed tym w nizkości doyrzeć nie mogli. *Klok. Turk.* 59. Z radością czytam, iak Zygmunt ieździł na karkach Szwedom. *Teat.* 32, 50. Pochodz. *karczek*, *karczyſty*, *karcić*, *karko*- *krzyca*, *cf.* Cro. *karczam* onero; *cf.* barczyć, bark.

KARKAS, - u, *m.*, (z *Włoſk.* carcasso = żebrzaſtość, ein Gerippe; *Dl.* karkas = saydak; *Cro.* karkas, tok *theca e. g. pennaria.* - 1) karkassy do kornetow białogłowſkich, drócianę niby żebra, na których się kornet formuie, die Carcaſſen zu den Weiberhauben. - 2) milit. karkas = kadłubiaſta kula *quod vid. Jak. Art.* 3, 295. die Brandkugel, die Carcaſſe. Z uſt iey biią pioruny, a z oczu karkassy. *Jabl. Tel.* 93.

KARKOŁOMCA, - y, *m.*, łomiący kark drugiemu *pr. et fig.* ein Genickbrecher, Halsbrecher. *N. Pam.* 239. *Bs.* vratolomaç *praeceps*; *Cro.* vratolom *collifragus*, *f.* vratolomka; *Bs.* vratolomi, suvrati *praeceps* *karkołomny; *Bs.* vratolomſtvo, suvratanſtvo, *Cro.* vratolòmnoszt *collifragium*, *praecipitantia*; *Bs.* vratolomno *praecipitanter.*

*KARKONOSZY, - a, - e, cf. *Boh.* Krkonoſſe = *Montes Sudeti*, das Riesengebürge olbrzymie gory na Szląſku.

KARKOSZ, - a, *m.*, n. p. Gdy zayrzy gąsek ſlis, iego tożniwo, Wnet się ukradnie rzkomo po łuczywo, Lecz widzi mi się ſlisie, zakurzy się ta *Karkosz w misie. *Klon. Fl. E.* 4 *b*.

KARKOWY, - a, - e, od karku, *Cro.* vratni; *Rs.* замышный. Nacken=, Genick=. Karkowa sztuka bitego bydlęcia, das Halsſtück eines geschlachteten Viehes.

KARLĘ, - ęcia, *n.*, *demin. nom.* karzeł, pigmeyczyk, das Zwerglein. Zawsze ktoś musiał bydź przy tym karlęciu, żeby go bronić od żórawiów. *Haur. Sk.* 331. - 2) karlę, drzewko owocowe, sztuką w nizkości utrzymywane, *Rs.* каракуля, der Franzbaum. KARLEĆ, - ał, - eie *niiak. ndk.*, *Bh.* krnjm, zakrňjm, zakrněti, karłem zoſtawać, karłem się ukazywać, zum Zwerge werden, wie ein Zwerg erscheinen. Przed iego ręką sami karleią olbrzymi. *Tr.* KARLICA, - y, *ż.*, kobieta karłowatego wzroſtu, die Zwerginn. *Bh.* trpaſlice; *Sr.* 1. lutkowka; *Rs.* кáрла, карлица, карлачка. KARLIK, - a, *m.*, *dem. nom.* karzeł, *Bh.* trpaſljček; cf. karlę, ein Zwerglein. Długa suknia na karlika się nie przyda. *Skarg. Zyw. praef.* Nie trzeba się karlikowi z olbrzymem równać. *ib.* 2, 254. Tak się więc na olbrzyma karliczek porwie. *Birk. Zamoy.* 33. - 2) *botan.* karlik, *acroſtichum Jlvense*, gatunek paprotnika, rośnie u nas na opokach. *Kluk. Dykc.* 1, 7. podkolan karlik. *Jundz.* 513. KARŁOWATY, - a, - e, małego wzroſtu, *pumilius. Cn. Th.* zwergartig, von kleinem Wuchse. *Ec.* карловáтый. Na mieysce Alwara wydano iakieś krótkie i karłowate gramatyczki. *Mon.* 73, 130.

KARLSBAD, - u, *m.*, miaſto w Czechach, sławne cieplicami. *Dykc. G.* Carlsbad; *Bh.* Karlowary, Karlowy wary. KARLSBADSKI, - a, - ie, Carlsbader=; *Boh.* Karlowarſký. Karlsbadſkie wody. *Krup.* 5, 210.

KARM *ob.* Karmia.

KARMASYR, - a, *m.*, u bednarza nóż szeroki krótki, na kształt tasaka do zacinania karbów, lub przecinania obręczy. *Mag. Mſk.* ein kurzes breites Meſſer der Tonnenbinder.

KARMAZYN, - u, *m.*, *Boh.* Karmazjn, cżerwec; *Crn.* karmésin, grana; *Vd.* karmasina, karmesin, karmesinſka farba; *Cro.* karmasin; *Sr.* 1. rożintjerwena barba; *Rs.* кармазинъ, cf. *Ec.* чéрменъ, чермный czerwony; *Gall.* cramoisi, *Hisp.* carmesi, *Ital.* chermisi, *lat. med.* carmesinus, *Arab.* kyrmyzy, kermes, *Turc.* kirmizi *cf.* alkermes, cf. czerwiec), der Carmeſin. *Cochenille* po naszemu karmazyn, ziarka czerwone, które na zielu Kosmaczek rosną. *Pam.* 84, 158. Karmazyn, farba czerwona bardzo śliczna z ziarnek czerwcowych uczyniona. *Syr.* 1343., *Sla.* karmasinſka boia, Carmeſinfarbe. - §. 2) karmazyn, materya abo szata karmazynem farbowana.

wana. *Cn. Th.* Carmesinzeug. Rzeczy iedwabne, które farbuią czerwcem Polskim zowią *kermezyn, iakoby po naszemu czerwcem farbowany, a w Wenecyi, nie mogąc wymówić naszego ciężkiego ięzyka, przewrócili obiecadło, mówiąc *k* miasto *c*, a miasto *w*, *m*, tak iż mówią *kermes* za *czerwiec* abo szkarłat. *Urzęd.* 333. Pas z karmazynu. 3 *Leop. Ex.* 39, 26. z iedwabiu rożyczkowego iasnoczerwonego. 1 *Leop.*). Szlachcic w karmazynie. *Pot. Pocz.* 400., *ob.* §. 4). - §. 3) karmazyn, chróścinka abo drzewko, wężożołd szarłatnych iagod, *ilex coccifera*, der Scharlachbeerbaum. *Syr.* 1342., *Bsn.* çrrinika; *Bh.* Swjda - §. 4) *Prov.* Mówią, nie karmazyn, gdy choć w karmazynie Niepewny szlachcic między starych się zawinie. *Pot. Pocz.* 400. kein ächter Edelmann. Syn twóy z Woiewodow familii pannę Poymuie, a sam słyszeć, nieprawy karmazyn. *Opal. sat.* 25. KARMAZYNEK, - nka, *m.*, *chermes*, rodzay, zamykaiący drobny owad, żywiący się wysysaniem liści, lataiący i skaczący. *Kluk Zw.* 4, 77. die rothe Schildlaus, Johannisblut, wilde Kochenille. KARMAZYNOWY, - a, - e, koloru pięknie czerwonego, *Bh.* karmazynowý; *Vd.* karmesinou, karmesinski; *Cro.* karmasinszki; *Rs.* карьмазинный, малиновый, carmesinroth. Farba karmazynowa bywa wywarzona z czerwcowych ziarnek. *Syr.* 1343. Owad czerwiec, przed wynalezieniem koszenili, iedyną był karmazynowego koloru zasadą. *Jundz.* 238. - §. Ziarnka karmazynowe, abo czerwiec, w naszych północnych kraiach pospolicie się znayduią, i niczym nie są różne od szarłatnych, iedno mieyscem i sposobem rośnienia. *Syr.* 1344. die Kermesbeeren. Karmazynowy konfekt *ob.* Alkiermes.

KARMEL, - u, *m.*, wysoka góra w Palestynie, sławna mieszkaniem Eliasza proroka i klasztorem Karmelitów. *Dykc. Geogr.* 2, 18. der Berg Carmel in Syrien. (KARMELEK, - lka, *m.*, cukierek w tabliczkę ulany, Karmelzucker). KARMELITA, - y, *m.*, KARMELITANIN, - a, *m.*, der Carmeliter. Nastał zakon karmelitów w ziemi świętéy na górze Karmel. *Skarg. Dz.* 1184. Karmelitowie w czarnych kapicach nastali R. 1175. *Teof. Zw.* 4. Karmelici trzewikowi abo kalceaci, die beschuheten Carmeliter. Karmelitanie bosi, zakon reformowany przez świętą Teresę. *Kras. Zb.* 1, 442. die barfüßigen Carmeliter. KARMELITAŃSKI, - a, - ie, KARMELICKI, od karmelitów, Carmeliter=. Karmelitański kościoł, Karmelicki zakon. KARMELITKA, KARMELITANKA, - i, *ż.*, die Carmeliternonne. Zakonnice karmelitanki tymże sposobem, co i zakonnicy, podzielone są. *Kras. Zb.* 1, 442.

KARMIA, *KARM, - i, *ż.*, *Bh.* krmě, krm, *dem.* krmička; *Slo.* krmě *edulium*; *Crn.* karma, kérma *pabulum*, futr, eshbizhje, ręja; *Vd.* reja, reditje, rejenje, koj, redishtvu, shiulenje, kasma, pizha (cf. *pica), spisha (*ob.* spiż), jied; *Cro.* kerma, hrana, hranenye, pizha, brashno; *Bs.* hrana; *Dl.* pitchya, brasno; *Rs.* кормъ, брашно; *Ec.* живопитанїе; pokarm, iedło, die Speise, die Nahrung, das Futter. *propr. et fig.* Jedwabników robaków morwa istotna karm'. *Przędz.* 63. Bez karmi swéy ziębnieie skóra. *Gaw. Siel.* 366. Ptaszyna karmią w swoim dziobie ptaszętom przynosi. *Stas. Num.* 2, 178. Większa liczba ubogich była, niżli *karmie, co się im zrobiła. *Prot. Jał.* 25. Wielu to materyy otchłanie ogniem buchaiące na swoię potrzebuią karmią. *Stas. Buff.* 177. Łzy moia karmia, potrawy płacz wieczny. *J. Kchan. Ps.* 60. - §. KARM, - u, *m.*, Karmy, sztuki prawdziwie czystéy rudy, iakie są kamienie. *Os. Zel.* 47. reine Erzstücke, Stufen. KARMIASTY, - a, - e, Ruda karmiasta, która nie idzie ciągło plastkurami, lecz bywa w kawałach, w których niemasz gliny, ani ziemi. *Os. Zel.* 82. Reinerz, Stückerz. *ib.* 37. KARMIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, zkarmić, ukarmić *dk.*, *Bh.* krmiti, krmjm, krmjwám; *Slo.* krmjm; *Sr.* 1. kormu, złubuyu, kublacj; *Sorab.* 2. karmisch tuczyć, kublasch żywić; *Vind.* rediti, jesti dati, pizhati, shpishat, shivit, pitati, tiplati, kojiti; *Crn.* rédim, pitam, shpisham; *Crn.* kermiti *pabulari*; *Cro.* kermiti, kermim, karmim, hraniti, pitati, goiti; *Dl.* pitati, hraniti; *Rg.* goitti; *Bs.* goitti, toviti, pittati, hraniti; *Rs.* кормить, кормлю, питать, упитать; *Ec.* ухлѣбити; dawać karmią, iedło, pokarm, ieść i pić dawać, nähren, füttern, speisen. Na zabicie bydło dobrze karmią, ale dobréy strawy śmiercią przypłacaią. *Skarg. Kaz.* 130. tuczą, mästen. Maiąc myśl karmić bydlęta, trzeba mieć obfitą dla nich paszę. *Kluk Zw.* 1, 230. Naywiększym celem chowania wieprzów, iest ich w czasie ukarmienie. *Kluk Zw.* 1, 287. das Mästen. Zdaie mi się, iakbym ia sam iadł, kiedy konie karmię. *Teat.* 7, 63. die Pferde füttern. - §. Karmić piersiami, dawać ssać; u dawnych: *doić dziecko, *Bh.* kogiti, přikogiti, přikageti cf. koić; *Sr.* 1. cjeschu, czecz dabwam cf. cyc; *Vd.* dojit, amiti, zisei dati; *Crn.* dojim, amèm; *Cro.* doiti; *Bs.* dojiti, zadojiti, podojiti; *Rg.* doitti, zadoitti; *Rs. et Ec.* доити, воздоити, грудью кормить, ein Kind stillen, säugen, ihm die Brust geben. Mleko białéygłowy chłopię karmiącéy. *Syr.* 892. O matko dobra, co za dawnym wiekiem Jdziesz, choć iesteś i młoda i ładna, Żona poczciwa, rozumna i miła, Smiesz sama karmić to coś urodziła! *Kras. List.* 160. Matka twoia, która karmiła cię na łonie swoim. *Teatr* 49 *e*, 1. Maryna karmi swemi piersiami dziecię. *Mon.* 68, 372. Kamień dzieciom bywa z tego, kiedy plugawa mamka złym mlekiem karmi. *Oczk. przy.* 424. Piersi przeczystéy Panny ciebie ukarmiły. *Groch.* 373. Biada brzemiennym i karmiącym. *W. Marc.* 13, 17. piersiami karmiącym. *Bibl. Gd.* den Schwangern und Säugenden. - §. *Fig.* utrzymywać, przymnażać, nasycać, nähren, unterhalten, sättigen. W kagańcu oléy światło karmi, co iesli wszystkę oliwę płomień spasie, zaraz zgaśnie. *Birk. Chod.* 23. Dusze nasze ciałem Chrystusowym bywaią karmione, ożywione i posilone. *Baz. Hst.* 139. O złośliwi dobrodzieie, Co próżno karmiąc nadzieie, Biednym wiele przyrzekacie, A w ciężkim razie zdradzacie. *Zab.* 15, 59. Karmiemy nadzieią serca w szczęściu tęskliwe. *Past. Fid.* 29. mit Hoffnung nähren. Nadzieia karmi, alę nadzieia nie tuczy. *Min. Ryt.* 3, 238. Dzikie to do niéy przywiązanie wstydem i żalem mię karmi. *Teatr* 49. 67. Gorzkim się żalem karmi, łzy leiąc bez miary. *Groch.* 273. Niech nas tego wydzierstwa pożytek nie mami, Wszak się nie godzi karmić nieszczęsnego łzami! *Tręb. S. M.* 49. Pismem świętym karmić słuchaczów potrzeba. *Skarg. Dz.* 328. On tylko syllogizmami słuchacze karmił. *ib.* 270. Jak się kto ukazał,

z gospody kamionowano każdego, i karmiono despektami. *Birk. Zbar. D.* 2. Połowczyki Ruskie grunta pustoszyli, i niezmiernym strachem ostatniego zginienia wszystkich prawie karmili. *Krom.* 96. *implerunt.* O który mię karmileś dawniéy tęsknotą A dziś żalem napawasz, troski, zgryzotą! *Hor.* 1, 74. KARMIĆ się *recipr.*, *Bh.* krmit se; *propr. et fig.*, sich nähren, sich speisen. Nikt, biedą się karmiąc, nie utyie. *Morszt.* 33. Rzecz ona okrutna zastraszyła wszystkich, a rodzice, trudno wymówić, iakim się płaczem i smutkiem karmili. *Skarg. Zyw.* 2, 292. Wszyscy iuż lepszéy myśli, krom saméy swawoli Ta się rozpustą karmi, ta niepokóy woli. *Groch. W.* 602. KARMICIEL, - a, *m.*, ktory karmi, der Nährer, Ernährer, Fütterer, Mäster; *Sr.* 1. kubelnik, kubuwak; *Vd.* pizhar, futrar; *Dl.* karmitely; *Bs.* gojitegl, hranitegl; *Cro.* kërmitel; *Rg.* goitegl; *Rs.* питатель (кормилецъ *obsol.* piastun młodego człowieka; opiekun; *vulg.* dobroczyńca, кормичикъ, дядька piastun chłopięcy); *Ec.* живопитатель, кормитель, кормилецъ (кормникъ wychowaniec). Lubo mię chcesz mieć karmicielem lub oycem. *Bardz. Traj.* 64. KARMICIELKA, - i, *ż.*, która karmi, die Nährerinn, Ernährerinn rc.; *Cro.* kërmitelicza; *Sr.* 1. kubuwarka, kubelnicija; *Bs.* hraniteglica, gojiteglica; *Rs.* питательница (кормилица mamka, *vulg.* dobrodziéyka). Ziemia, stara ta nasza karmicielka. *Węg. Marm.* 101. Ziemia Juby, lwów karmicielka. *Hor.* 1, 107. *Min.* Gdy się kto na ten świat rodzi, karmicielki i mistrza potrzebuie. *Kucz. Kat.* 2, 326. Karmicielka piersiami, die Säugerinn. Sama była karmicielką córki swóiéy. *Zab.* 14, 330. KARMIENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, das Nähren, Ernähren, Füttern, Speisen; *Vd.* jestidanje, pitanje, tiplanje; *Rs.* кормленіе, выкормка (2. кормленіе ziemia od monarchy za zasługi dana, cf. chléb zasłużony, cf. starostwo; кормленіе съ боярскимъ судомъ starostwo Grodzkie). *propr. et fig.* Leszek wtóry w karmieniu i ponoszeniu ciała osobliwie był pomiarkowanym. *Krom.* 41. *victu cultuque corporis.* Karmienie piersiami, das Säugen. Mamek nierządnych aby rodzice w karmienie nie przyimowali. *Glicz. Wych.* D 5 *b.* Karmienie się, das Nähren seiner selbst, die Nahrung. (KARMIN, - u, *m.*, Mączka karmazynowa przezornie suszona, stanowi piękny gatunek farby, która się karminem zowie. *Kruml. Chy.* 492. Carmin cf karmazyn). KARMIONY, - a, - e, *part. perf.*, Frant, iako mówią, karmiony szpakami. *Jabł. Ez.* 163. Ta dziewczyna szpakami, iak widzę, karmiona. *Teatr* 36 *b*, 19. O chytrych mówią, że są karmione wronami. *Cn. Ad.* 15. cf. wrona, szpak). KARMNIK, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* krmnjk, krmnicek (2. wieprz karmny); *Sr.* 1. Swinacźe khóbr; *Vd.* pitounèk, pitounjak; *Bs.* brrilog cf. barłog); *Ross.* кормовище okolica w paszę bogata; *Crn.* eshbishe *pabulatorium*; *Ec.* кормникъ, питомецъ, вскормленикъ, воспитанникъ wychowaniec); chlew od karmienia, der Maststall. Świnie, ieżeli się w domu karmią, po rozepchaniu rozsadzaią się do karmnika. *Kluk Zw.* 1, 288. Młotem wieprze w karmniku tuczono. *Min. Ryt.* 3, 284. - §. *botan.* karmnik, *sagina*, rodzay roślinki, iednéy z naymniéyszych, na nieurodzaynych błotnych pastwiskach rosnącéy. *Kluk Dykc.* 3, 37. Mastkraut. Karmnik stoiący, *erecta*, leżący, *procumbens.* *Jundz.* 143. das aufrechte und gestreckte Mastkraut. KARMNO *adv.*, tuczno, syto, niegłodno, nahrhaft, mästend, satt, nicht hungerig. Niemało takich, co iść w niebo uczą Ogłodzonego ciała umartwieniem, Sami się karmno chowaią i tuczą. *Mon.* 71, 794. KARMNOŚĆ, - ści, *ż.*, posilność, sytość, die Nahrhaftigkeit; *Ross.* питательность. KARMNY, - a, - e, karmiący, sycący, nahrhaft, nährend; karmny piersiami, säugend; *Bh. et Slo.* krmný, krmený; *Vd.* pitoun, rediten, tezhni, redijozhen, reditliu; *Crn.* rêjen, mastne; *Rs.* кóрмный, кормовый, питательный (*distg. Rg.* karmegliv *lippus*, karmeglstvo *lippitudo*). Już zaschły usta u pragnących dziatek, Pali się mleko w piersiach karmnych matek. *Zab.* 12, 409. *Koffak.* - §. karmny, tuczny, gemästet, feist. Koń spasły, a wieprz karmny. *Zab.* 15, 411. Stąpa z partesów na kształt karmnego prałata. *Zab.* 13, 276. *Tręb.*

Pochodz. *dokarmić*, *nakarmić*, *okarmić się*, *odkarmić*, *pokarmić*, *pokarm*, *podkarm*, *podkarmić*, *przekarmić*, *ukarmić*, *wykarmić*, *skarmić*.

*KARNAL, - a, *m.*, n. p. Godzien ten iastrząb', żeby w karnalu złotolitym siedział, Kiedybym też o gniaździe iego i ia wiedział *Pot. Pocz.* 120. ?

KARNAT, - u, *m.*, n. p. Karnaty u flisów zowią się 6 sznurów, po 3 z każdéy strony, którémi iest maszt od budy umocowany; pierwszy z nich wiatrowy, drugi środni, trzeci masztowy. *Mag. Msk.* Mastseile, Masttaue. *Haur Ek.* 170.

KARNAWAŁ, - u, *m.*, *z Franc.*, mięsopust, zapusty, Carneval, Dester. Fasching; *Sla.* Poklade; *Rs.* сыропустъ, сыропустїе, сырная недѣля, сыропустная недѣля. Twarz była wesoła, można było z niéy karnawał malować, *Teat.* 10, 5.

KARNEOL, - u, *m.*, *z Łac.*, kamień drogi; *Rs.* сардїй, сердоликъ, der Carneol, ein Edelstein; *Bh.* karnyol.

KARNIE, KARNO *adv. adj.* karny, ukrócenie, skromnie, züchtig, züchtiglich. Bodayby wszystkie rodzice tak karno chowały swoie dzieci. *Teat.* 8, 101. KARNIK, - a, *m.*, karzyciel, karzący, *Ross.* каратель; *Eccl.* казнитель, der Bestrafer, der Züchtiger. Za Ludwika Węgierskiego uczęszczały łotrostwa, że nikt karnikiem łotrostwa nie obierał się. *Krom.* 383. - §. 2) karnik, od kary, furman, *carrucarius. Mącz.*, *Bh. et Slo.* karnik; *Vd.* garlovez, vosnik, der Kärrner.

KARNIOLA, - i, *ż.*, znaczna prowincya Austryi. *Dykc. Geogr.* 2, 18. Krain; *Bh.* Kraňsko; *Sla.* Kràujska; *Crn.* Kraynsku, Kraynska semla; *Vd.* Kranja, Krainska deshela, Krainsku (sellu); *Bsn.* Kragnska zemglja; *Cro.* Kranyszka zemlya. KARNIOLSKI, - a, - ie, Krainski, z Karnioli, Krainer-; *Bh.* Kraňský (cf. Ukraiński); *Vd.* krainski, po krainsku; *Cro.* Kranyszki. KARNIOLCZYK, - a, *m.*, mężczyzna rodem z Karnioli, Krainczyk, ein Krainer; *Vd.* Krainz; *Cro.* Kranyécz. KARNIOLKA, - i, *ż.*, kobieta rodem z Karnioli, eine Krainerinn; *Vd.* Krainjiza; *Cro.* Kranyicza.

KARNO *ob.* Karnie.

KARNÓW, - a, *m.*, *Lat.* Carnovia, Jägerndorf, piękne miasto i zamek w Szląsku górnym Austryackim. *Dykc. G.* 1, 290. KARNOWSKI, - a, - ie, od Karnowa, Jägerndorfer; Księstwo Karnowskie ze stolicą Karnowem.

Wyrw. Geogr. 238. *Karnowego (Karnowſkiego) sukna poſtaw . . . *Jnſtr. cel. Lit.*

KARNOŚĆ, - ści, *ż.*, rząd pod grozą, **die Zucht, Mannszucht, Disciplin;** *Bh.* **čub, cub;** *Sr.* 1. **cżahnidba.** Karność żołnierſka srogim hamowaniem żyie. *Warg. Wal.* 55. Pod czas woyny ſtraszliwa ieſt w woyſku karność; naymnieysze prześtępſtwo karze śmierci podpada. *Teatr* 21, 160. Zawsze mię trzyma w karności, nawet nie pozwala, ażebym z mężczyznami rozmawiała. *Teatr* 7 *d*, 24. *Czart. Kaw.* Szkodliwe ieſt przeyrzenie wyſtępku, karność czyni, aby się ludzie chronili złości, aby się zuch alſtwo nie mnożyło. *Goſt. Gor.* 124. Niekarność pobudka do złego. *Cn. Ad.* 606. Karność zachować. *N. Pam.* 24, 291. wſtrzymywać się od złego). Karność zakonna, **die Kirchenzucht, Ordenszucht.** - §. karanie, kara, **das Strafen, Beſtrafen, die Strafe.** Nayszkodliwsza Rzpltéy, gdy niektórzy możni nie podéymuią karności od niey włożonéy. *Modrz. Baz.* 386. Rodziców i nauczycielów karność tak przyimować należy, iak incyzyą od lekarza. *Pilch. Sen.* 240. KARNY, - a, - e, od kary, **Straf≈, zur Strafe gehörig.** Karny ogień piecza buntownicze duchy. *Przyb. Milt.* 8. Ofiarami karnemi Marsa błagano, ilekroć trafiło się co przeciwko niemu wykroczyć, to ieſt, blizkich, krewnych, braci, synów własnych śmiercią, abo zelżeniem. *Warg. Wal.* 52. Niekarny grzech, gdy wszyscy w iednéy grzeszą mierze. *Bardz. Luk.* 78. gdzie wszyscy grzeszą, niemasz kary). - §. karny, karą poprawny, **züchtig, der ſich ziehen läßt, verbeſſerlich;** *Sr.* 1. **cżahnidbené, cżahnidbenité;** *Bh.* **čudný.** - §. ſkromny, powściągliwy, **mäßig, beſcheiden, züchtig, ehrbar.** Pod karną iey piersią. *Hul. Ow.* 26.

*KAROCA, - y, *ż.*, kareta, **die Kutſche, Carroſſe** (*Jtal.* carrozza, *Gall.* carosse); *Rs. obs.* колымага. Jechałem na karocy cesarſkiéy na audyencyą. *J. Oſſol. Boh.* 1, 421. Kto się w karocy po mieście sześcią końmi wozi, a processya sług przed nią idzie, złotych dziesięć zapłaci. *Lekarſt. C.* 4. Wiedeńſka karoca. *Pot. Jow.* 192. Zatym w karoce wszyscy powsiadali, A kawalkata osobno chodziła. *Auszp.* 19. Zapadł Kazimierz w chorobę, iednak nie tak gwałtownie, iakoby na karocy do Krakowa nie mogł był iechać. *Krom.* 366. Młoda żonka ſtaremu, iak Włoch mówi, karoca do nieba, *Opal. sat.* 14. Wysiadł z karocy. *Wys. Aloy.* 316.

*KAROFIAŁ, - u, *m.*, n. p. W wieńcu tym są karofiały białe, są też i czerwone. *Auszp.* 5. ?

KARÓL, - a, *m.*, KARÓLEK, - lka, KARLUŚ, - ia, *m.*, *demin.*, imię męzkie, **Karl,** u dawnych *Karzeł* qu. v., *Dudz.* 17., *Sr.* 2. **Carlo, Carlko, Carlżiżko.** - §. Karolek *botan. carum*, rodzay rośliny, maiący kwiaty w okołkach; u nas na łąkach czyni paszę bydłu bardzo zdrową. *Kluk Dykc.* 1, 111. Nasienie iego zdrową przyprawą ieſt potraw nadymaiących. *ib.* Kmin polny. *Jundz.* 194. karuy, **der Feldkümmel, Wieſenkümmel.** KAROLINA, - y, *ż.*, KAROLINKA, - i, *ż. zdrbn.*, imię kobiece, **Caroline.** *Teat.* 53 *b*, 55. KAROLKOWY, - a, - e, *botan.*, od karolku, karuiowy, **Feldkümmel≈.** Prości ludzie piią gorzałkę karolkową. *Kluk Dykc.* 1, 111.

KAROSIWY, - a, - e, *Rs.* сивожелѣзная лошадь karosiwy koń, **ein Eiſenſchimmel.**

KAROTA, - y, *ż.*, *Jtal.* carotta, **die Carotte, Beete, Mangold,** głuchy paſternak, marchew' Włoſka. *Syr.* 1058. Paſternaki wiéyſkie karotami od łacinników mianowane. *ib.* 1054.

KAROWAĆ *cz. ndk.*, drzewo wywozić na ląd. *Wolſk.* **das Holz aus dem Waſſer karren.** Karowanie, ≈ KAROWKA, - i, *ż.*, **das Holzkarren.** KAROWNIK *ob.* karnik 2). *Tr.*, **der Kärrner.** KAROWY, - a, - e; od kar, **Karren≈.** Magazyn karowy w Warszawie.

KARP', - ia, *m.*, *Bh.* **kapr, kapřjk, kapříček;** *Slo.* **kaper;** *Sr.* 1. **karp, kharp;** *Crn.* karf; *Vd.* karp, karf; *Cro.* kràp, šaran; *Sla.* sharan; *Rs.* karp, scjaran *ob.* szaranki; *Rs.* карпъ; cf. korop'; *łat. med.* carpio, *Jtal.* carpa, *Gall.* carpe, *Angl.* carp, *Dan. et Suec.* **karpe,** *cf.* Cyprinus, κυπρῖνος, carpa, **der Karpfen,** ryba ſtawowa, iezierna, rzeczna, bardzo smaczna, szczęki maiąca bez zębów, długości sześciu ćwierci, żywi się robakami i roślinami wodnemi. *Zool. Nar.* 188. Narybek karpi, króczki, ſtopniki, słuszne karpie, ćwiki. *Haur Sk.* 141. szarany, szaranki *qu. v.* Gatunki karpia *Rs.* сазанъ, сазанчикъ, синецъ, сапа, вырезубъ *ob.* karpiołosoś, wyroząb. Karp' karaś, **der Karauſchenkarpfen.** Karasie pewne, bardzo podobne do karpi, karp'karasiami nazywamy, są to mieszańce z karpi i z karasi. *Kluk Zw.* 5, 158. - U karpia głowa naysmaczniéysza, u szczuki ogon. *Zegl. Ad.* 260. *carpionem a capite lauda.* KARP' *herb.* trzy gwiazdy w polu błękitnym. *Kurop.* 3, 23. **ein Wappen.**

Pochodz. *karpik, karpię, karpi, karpiowy, karpiówka, karpiówkowy, karpiołosoś.*

*KARP *Haur Ek.* 168., *ob.* Karb.

KARPA, - y, *ż.*, w rzéce, w ſtawie, w sadzawce kłodzina, karcz, łom, o który się sieć, albo czołn, łodź zawadza. *Cn. Th.*, *retae*, virgulta et arbores, quae ex ripis fluminum eminent, aut in alueis eorum exſtant, et praetereuntes naues irretiunt et impediunt, *Rs.* карша; *Cro.* szversje, penovje, **ein Strunk oder Klotz im Waſſer, woran Netze und Kähne hängen bleiben.** Rysia trzeba pilnować, aby się w ziemi nie zagrzebł, albo pod iaką karpę, albo pod korzeń drzewa iakiego nie ſkrył. *Haur Sk.* 340. Łuczywo całą karpą zbite, czyli na drzazgi poszczepane, zażywa się do podpalenia. *Kluk Rosl.* 2, 182. cf. karpić). KARPĘTNY, - a, - e, pełen karp, n. p. Przebieżał góry oſtre i karpętne. *Paſt. Fid.* 81., *ob.* karpowaty, **ſtrunkig, ſtolprig.**

KARPACKIE góry, nazywaią się od góry iednéy naywyższéy, śniegiem zawsze okrytéy, *Karpak* nazwanéy; niektórzy ie zowią *Tatrami*, że się aż ku Tartaryi ciągną. Strona iedna gór Karpackich należy do Węgier, a północna należała do Polſki, która pod Nowym Targiem *Magora*, pod Drużbakami *Krępak*, a pod Gorlicami *Beszkid* nazywa się. *Lad. H. N.* 43. **die Karpathen, das Karpathiſche Gebürge** *ob.* Krępak.

KARPI, - ia, - ie, od karpia, karpiowy, **Karpfen≈.**

KARPIĆ, - ił, - i, *intrans. ndk.*, dukwić nad czym, kawęczyć. *Wlod.* siedzieć nad czym, leżeć nad czym, umierać nad czym, *Cn. Th.* 271. cf. karpa; *Rg.* karpiti *sarcire*), **über etwas liegen und brüten, nicht vom Flecke kommen.** KARPIĆ się *recipr.*, n. p. Gdy ziemia po deszczu przy kapuście zbyt mokra, nie trzeba ią na ten czas okopywać, aż przeschnie, aby się nie karpiła. *Haur Sk.* 75. żeby nie bryłowaciała, gruczołowaciała.

KARPIĘ, - ięcia, *n.*, młody karpik, **ein junges Karpf≈**

122 . .

chen. Na wiosnę szczublęta, karpięta i wszelaki drób łowić, a stawy tym rybić. *Haur Ek.* 68.

KARPIEL, - a, *m.*, rodzay brukwi, znayduiący się na Spiżu, bardzo smaczny. *Ład. H. N.* 69. **eine Art Kohlrüben, im Zipsischen.**

KARPIK, - a, *m.*, *demin. nom.* karp', **das Kärpfchen;** *Bh.* **kaprik, kapříček.** Karpik Chiński, *cyprinus auratus*, **der Goldfisch**, kadłub ma złotawego koloru, który podług lat iego odmienia się, i bywa czerwonawy, białawy lub ciemny. Rybę tę dla osobliwości przywożą z Chin do Europy, i chowaią w małych sadzawkach. *Zool Nar.* 189. KARPINA, - y, *ż.*, biedny chudy karp', **ein elender Karpfen.** *Jak. Bay.* 129. KARPIOLESZCZ, - a, *m.*, **der Brassenkarpfen**, trzyma środek między karpiami i leszczami, maiąc kształt pierwszych, a kolor drugich. *Kluk Zw.* 3, 150. KARPIOŁOSOS, - ia, *m.*, *salmo Cyprinoides*, **der Lachskarpfen**, ryba morska w rzéki wchodząca; w Dnieprze się znayduie, gdzie ią *wyrozębem* zowią, *Rs.* вырезубъ. Podobna iest do karpia. Po całym ciele ma wiele białych twardych kropek, ztąd u Niemców perłową iest nazwana, **der Perlfisch.** *Kluk Zw.* 3, 168. KARPIÓWKA, - i, *ż.*, **Biberschwanz, Zunge, Flachziegel, eine Art Dachziegel.** Karpiówki, dachówki płaskie; lepsze są od wyginanych, nie obciążaią tyle dachu, i prędzéy ie można wytłoczyć. *Kluk Kop.* 1, 304. KARPIÓWKOWY, - a, - e, na kształt karpiowek, **biberschwänzig, schuppicht.** Liście karpiówkowe, *imbricata*, kiedy ieden liść zachodzi na drugi, iak łuszczka na rybie. *Botan. Nar.* 30. KARPIOWY, - a, - e, karpi, od karpia, *Vd.* karfou, karpni, **Karpfen=.** Mięso karpiowe łatwe do strawienia. *Kluk Zw.* 3, 150.

KARPOWATY, KARPOWY, - a, - e, karpętny, pełen kloców zagrężnionych, zawadzisty, n. p. Rzeka karpowata. *Tr.*, **ein Fluß voll Baumstöcke.** Karpowe gwoździe, służą do przyciągania zymbratów do wręgów. *Mag. Mſk.* **Balkennägel.** Miéysce karpowate *Ross.* каршовникъ. KARPOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, karpą zawadzać, zatrzymywać, n. p. Rzéka ta często łodzie karpuie. *Tr.* **mit Baumstöcken unter dem Wasser aufhalten.**

KARTA, - y, *ż.*, KARTKA, KARTECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* **kart, ſſkarta, ſſkartička;** *Sr. 2.* **kohrta;** *Vd.* karta, kvarta, kvartiza; *Crn.* qvarta; *Cro.* harta, paperus, séda, czedula, sédicza; *Dl.* karta; *Bs.* hartia, karta = papier; *Rs.* карта, карточка; *Ec.* хартинка (*Rs.* хартія papier); *lat.* charta, *Germ.* **Karte**). - §. 1) karta papieru, oprócz ksiąg leda iaka, *Cn. Th.* **ein Blatt Papier.** Apostołowie nie na kartach, ani czernidłem, ale na tablicach serc ludzkich symbolum swoie napisali. *Skarg. Dz.* 27. Tobie niechay ta karta będzie poświęcona, Zacny Hrabio z Tęczyna, którego kwapiona J niespodziewana śmierć ludzi zasmuciła. *Papr. Ryc.* 23. - §. b) Karta iedwabiu szmuklerskiego płaci zł. 1, od pólkarty gr. 15. *Vol. Leg.* 6, 133. **von einem Blatte Seide, so viel Nähseide, als in ein Blatt gewickelt wird.** - §. karta w księdze, **das Blatt in einem Buche.** Wszystkie karty książki kłamstwy napełnił. *Skarg. Dz.* 273. W następuiących kartkach do ważniéyszych zarzutów przystąpię. *Mon.* 68, 810. W księdze świata niektóre czytałem kartki. *Teat.* 9, 84. Ziemia, powietrzna sala, niebieskie okręgi, Naypierwsze to są u mnie, o trzech kartach księgi. *Zim. Siel.* 312. - NB. Karty w dawnych księgach, gdzie nie obiedwie strony pisane, tylko cała kartka się liczy, *listami* się zowią, n. p. w *Herburcie.* Teraz zaś, przytaczaiąc pisarza n. p. *Naruszewicza Dzieła*, na *karcie* 102, rozumie się *pagina*, poiedyncza stronica karty pisanéy. - §. Gips łuszczący się, niby w kartki ułożony. *Torz. Szk.* 199. w listeczki, **in Blätter.** - §. forma, kształt księgi, **das Format eines Buchs**, n. p. Jak wielkiéy karty księga? na iaki kształt księga, na iakie modum (*inepte*)? Regałowéy karty, półarkuszowéy, ćwierćarkuszowéy. *Cn. Th.* 443. - §. karty, z ksiąg, papier, **die Bücher, das Papier.** Nie będą, gdy co dobrze czynisz, milczeć karty, Będzie ten twóy czyn, w ludzkiéy pamięci zawarty. *Petr. Hor.* 2, *L* 3. - §. karta kraiopisarska *ob.* mappa. - §. 3) karta pisana oprócz ksiąg, kartelusz, ceduła, skrypt, **ein beschriebenes Blatt, ein Zettel.** Karty dłużne, które na siebie daie iaki bogaty człowiek, tyle ważą u kredytorów, iak pieniądze. *Pam.* 84, 866. **Schuldbriefe.** Do szeląga, co tylko kartę uyrzał, zaraz nam wypłacił. *Teat.* 42 *d*, *d.* Zgrał się, musiał się fantować, i karty wydawać. *Teat.* 19 *b*, 33. Wiele narobił długów na kartę posagu méy córki. *ib.* 34, 76. na zapis posagowy). Odebrał od niego srebro, oddawszy kartę iego ręczną. *ib.* 42 *d*, *b.* skrypt własnéy ręki, cyrograf). Kartą się obowiązać. *ib.* 12, 43. na piśmie). Słowo wiatr, karta papier. *Min. Ryt.* 3, 319. Słowo wiatr, karta grunt. *Teatr* 29 *c.* 64. cf. czarne na białym, **Worte sind Worte, Schrift ist Schrift; schriftlich etwas haben ist besser, als mündlich.** Ja poczciwemu na słowo wierzę, a złemu i na kartę niegotowem wierzyć. *Boh. Kom.* 1, 356. Trzebaby żeby mi na to karteczkę dano. *Boh. Kom.* 1, 220. Za kartami użyczał pieniędzy. *Kras. Podst.* 2, 21. za assygnacyami, **gegen Reverse, Schuldscheine.** Nie wiem, iakim sumnieniem oi panowie za zasługi kartami kontentować mogą. *Teatr* 49 *c*, 2. Zawiedzionym od tylu Jchmości, którzy zamiast pieniędzy karty mi tylko podawali. *ib.* **statt Geld Papiere, Schuldscheine, oder auch Anweisungen.** Wexelbryf, to iest kartka kambialna. *Grod. Dys. C 4 b.* Zastawiał się kartką kambialną. *ib.* **mit einem Wechsel.** Trudność przewożenia pieniędzy, była powodem do ustanowienia we wszystkich prawie rządnych narodach, kart zamiannych, *lettres de change*, czyli wexlów. *Ustrz. Alg.* 299. - Jakie szczęście, trzy razy na dzień słodkie odbierać karteczki! *Teatr* 39, 7. bileciki, **Liebesbriefchen.** Wybierał się do odwidzenia znaczniéyszych w mieście osób, i liczbę kartek spisać kazał do oddania, gdyby kogo nie zastał. *Mon.* 65, 303. **Visitenbillete, Visitenkarten.** Regestra nieprzepisane, w raptularzu tylko, na karteczkach. *Teat.* 19 *b*, 49. na świstkach, **auf losen Blättern, Zetteln.** Wotowanie ma bydź, albo gałkami, albo kartkami dawane. *Bzow. Roz.* 120. - §. 4) karty do grania, *Vd.* karte, trapule, kvarta, kvartni list; *Bs.* karte od igre, **Spielkarten, Kartenblätter, Karten.** Zaczynam karty rozdawać, każdemu pięć rozdawszy, wyrzucę iednę kartę, alić dzwonka zaświeciła. *Boh. Kom.* 2, 279. Co robić? trzeba w karteczki pograć. *Mon.* 65, 40., *Bh.* **kartim, kartiti;** *Vd.* kartat, quartat; *Crn.* qvartam). Graymy więc: ia daię karty. *Teat.* 52 *d*, 104. Na iednę kartę więcéy stawia pieniędzy, niż na

cały rok ma intraty. *ib.* 8, 33. Gra w karty *Rs.* хар- мёжb. Z téy sumki wiele smarnotrawił, a resztę w karteczki przegrał. *Zab.* 13, 204. Podłość kartuie karty każdemu wielkiemu panu, który gra umysłem wygrania. *Zab.* 5, 57. Pamiętaią ludzie, iakeś i sam w karteczki zacinał. *Boh. Kom.* 1, 114. Woli się karteczkami zabawiać, niż książką. *Falib. Dis. L* 2. Gry w karty: chapanka, trysetka, tryszaczek, farao, kwindecz, weinteiu, oznzedmi. *Teat.* 24 *b*, 7. dodaj: kasztelan, maryaż, cf. *Rs.* ерошки. Kart tasowanie *Rs.* тасовка. Karty iednéy maści *Rs.* пирусb. Z głupim w karty, z mądrym w żarty. *Rys. Ad.* 81. Kto grywa w karty, ma grzbiet i łeb odarty. *Zegl. Ad.* 116. - *Fig.* Dobrze w karty weyrzeć im trzeba. *Goſt Gor.* 28. pilnować ich kroków, man muß ihnen in die Karte sehen, ihnen wohl auf die Finger sehen. - §. 5) *botan.* Szczotki niegdzie kartami zowią, ieſt to oset, który umyślnie sieią i przesadzaią, aby tym twardsze i oſtrzéysze były ku drapaniu sukna, bowiem tego sukiennicy potrzebuią. *Cresc.* 284., *Lat.* carduus; *Dipsacus fullonum Linn.*, die Kardendiſtel, die Karde, Weberkarde. Pchdz. *kartować*, *kartownik*, *kartowy*, *kartelusz*, *nakartować*, *pokartować*, *przekartować*, *ukartować*, *zakartować*. KARTACZ, KARTECZ, KARTUSZ, - a, *m.*, *Vind.* kartazha; *Rs.* картéча, картéчка: *Gall.* cartouche, *etym.* charta), die Kartätsche. Pocifkiem do armat używanym są też kartecze, to ieſt pewna liczba kul drobnych albo siekanego żelaza, ułożona w worku iakim abo pudełku téyże śrzednicy co kula, i na miéyscu iéy w kanał nabita. *Jak. Art.* 1, 253. cf. gronowe kartecze). Kartacze. *Papr. W.* 1, 269. KARTACZOWY, KARTECZOWY, - a, - e, od kartaczów, *Rs.* картéчный, Kartätschen=. Sztucce karteczowe, Kartätschenröhre, gatunek broni bardzo krótkiéy, wagomiaru obszerniéyszego nad zwyczay, dla ſtrzelania z nich kartaczami. *Jak. Art.* 2, 397.

KARTAN, - a, *m.*, KARTANA, - y, *ż.*, KARTAUNA, (*Lat. med.* cartouwe, *Suec.* kartow, cf. quartana), die Karthaune; *Vd.* voiſkna ſtrelniza, kortauna, shoudnu ſtrielashtvu); kartan abo murołom nazywała się armata wielka, niosąca kulę 48funtową. *Jak. Art.* 3, 302. Dupelkartauny obudzaiącemi, albo mur burzącemi, pospolite kartauny śpiewakami, piszczkami, półkartauny burzycielami, małe kusicielami zowią. *Archel.* 8. Działa i kartany ich nie huczą, ale wyią. *Psalmod.* 67. Mury z kartanów kruszyli. *Leszcz. Claſſ.* 89.

KARTECZKA *ob.* Karta. KARTEL, - u, *m.*, (*Jtal.* cartello, *Gall.* cartel, *Angl.* cartel), das Cartell, ugoda między dwoma mocarſtwami na wymianę lub wykupno niewolników i zbiegów. *Papr. W.* 1, 474. - §. Kartel, KARTELUSZ, pisana wyzwa na poiedynek, die ſchriftliche Ausforderung zum Duell. Trafiło mi się w pewnym domu widzieć kartelusz drukowany. *Mon.* 65, 200. Kartelusza poiedynkowego od nieprzyiaciela nie przyimiesz, nikczemnikiem będziesz miany. *Birk. Gl. Kun.* 18. - §. Kartele, karty, pisma, Blätter. Kartele, ramoty. *Smotr. Lam.* 175. Wiesz, iakem wzraſtał przy książce i pism karteluszach. *Zab.* 12, 326. *Eyſſ.*

KARTOFEL, - fla, *m.*, KARTOFELEK, - lka, *m. zdrbn.*, (*z Niem.* die Kartoffel), der Erdapfel, *Bh.* brambor, zemce; *Rs.* картофель; iabłka ziemne (ziemiaki), roślina bardzo pożyteczna i posilna. *Ład. H. N.* 69. Żadnéy zamorſkiéy rośliny tak nagle w Europie nie rozmnożono, iak kartofle, które z Ameryki pochodzą. *Kluk Rosl.* 3, 356. są czerwone i białe. *ib.* 1, 209. KARTOFLARZ, - a, *m.*, lubiący iadać kartofle, der Kartoffelesser; *w rodz. żeńſk.* kartoflarka.

KARTON, - u, *m.*, *Jtal.* cartone, *Gall.* carton; wielka karta papieru tęgiego do rysowania, malowania. *Jak. Mat.* 1, 300. der Carton; *Rs.* картузная бумáга. *Łęſk. Mier.* 132.

KARTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, pokartować, zkartować, ukartować, ukarcić *dk.*, karty do gry mięszać, die Karten miſchen, karten; *Sr.* 2. kohrtowaſch (*Vd.* kvartati *z* grać w karty). Podłość kartuie karty wielkiemu panu, który gra umysłem wygrania. *Zab.* 5, 57. - §. *Fig.* knować, układać, rozporządzać, kierować co, etwas karten, abkarten, einleiten. W tym zamęcie przez siebie ukarconym, obłowił się znacznie. *Kur. P.* 57. Ukartowano móy maryaż. *Teat.* 49, 34. Wielka rzecz w polityce, wiedzieć, czy rzeczy tak są ſkartowane, że się czego dobrego z nich można spodziewać. *Lub. Roz.* 108. Gwardyą sobie z nich ukartowawszy, ciągnął ku Rzymowi. *Chrość. Fars.* 102. uformowawszy). - §. Kartować się *zaimk.*, układać się, in Ordnung kommen. Skartowały się pomieszane piechoty. *Leszcz. Cl.* 77. Na tym seymie senat się Polſki z Litewſkim pokartował. *Nies.* 1, 248. porozumiał się). KARTOWIESZCZBIARZ, - a, *m.*, wróżący z kart, ein Kartenwahrſager. Stanąłem przed tym kartowieszczbiarzem, radząc się go względem wypadków przyszłych. *N. Pam.* 2, 167. KARTOWNICA, - y, *ż.*, KARTOWNICZKA, - i, *ż.*, graiąca w karty, kartom oddana, szulerka, die Kartenſpielerinn; *Rs.* картёжница. Zalotnice, kartownice, próżniaczki, ſtroynisie, zbytnickie. *Mon.* 71, 609. Znayduią się w białéy płci, nie śmiem mówić, kartowniczki, gdyż to słowo ieſt bardzo podłe dla nich, które zbyt są przywiązane do gry. *ib.* 68, 164. KARTOWNIK, KARCIARZ, - a, *m.*, KARTOWNICZEK, - czka, *m.*, który karty do gry robi, *Bh.* kartař, kartářſký miſtr; *Vd.* kvartodelauz; *Crn.* qvartavz, qvartàzh; *Cro.* kartar; *Rs.* кáрточникb; *Ec.* кáртникb, der Kartenmacher. Klayſtr dla kartowników i introligatorów. *Syr.* 918. Iglarze, grzebiennicy, kartownicy. *Vol. Leg.* 3, 592. - §. gracz karciany, ein Kartenſpieler; *Crn.* qvartopirz, qvartazh; *Vd.* kvartavez; *Ross.* картёжникb. Kartownik, graiąc wszyſtkie życia chwile. *Mon.* 65, 99. Koſtera, kartownik, próżniak. *ib.* 561. Kartownikiem nie ieſtem, ale kart nie odrzucam. *Kras. Podſt.* 1, 187. Nieszczęście do filozofii przyprowadza; a kartownik wszyſtko przegrawszy, wraca się do pierwszéy miłości. *Zab.* 7, 84. KARTOWY, - a, - e, karciany, od kart, Karten=; *Bh.* karetni, kartařſký; *Vd.* kvartni; *Ross.* кáрточный. Każdy dobrze urodzony człowiek żadnych innych, nad iedne kartowe, płacić nie powinien długów. *Mon.* 65, 216. *Nies.*

KARTUN, - u, *m.*, materyyka bawełniana, *Gall.* coton; *Malabar.* kartum, der Kattun; *Sla.* kartun; *Ross.* выбойка. KARTUNOWY, - a, - e, z kartunu, Kattun=; *Rs.* выбóйчатый.

KARTUNA *ob.* Kartana.

KARTUSZ, - a, *m.*, §. 1) kartacz *qu. vid.* - §. 2) naboy,

die Ladung, die Patrone. *Tr.*, *Ross.* карманъ pakiet; kapelusz podróżny). - §. 3) kartusz, brzegi ozdobne, któremi rysowanie planty lub mappy otaczaią, die Cartusche, zierliche Einfassung einer Zeichnung (*Gall.* cartouche). Wszelkie kartusze należą do rzeczy, bez których obeyść się można na planie, a wyciągaią, ieżeli dobrze maią bydź zrobionemi, wiele czasu. *Lęsk. Miern.* 245. Wszelkie przyozdobione kadry, rysowane i malowane kartusze, wcale są niepotrzebnemi na plantach, i iuż nie w modzie. *ib.* 113.

KARTUZYA, - yi, *ż.*, kartuzya wielka, *Chartreuse Grande*, miasto w Delfinacie, zkąd *Kartuzyański* zakon wywód swóy ma. *Dykc. Geogr.* 1, 127. Chartreuse, eine Stadt im Delphinate. - §. 2) KARTUZYA, die Carthause, klasztor kartuzyański, ein Carthäuserkloster; *Vd.* kartausha, kartaushtvu; *Bh.* kartauz, kartauzy. KARTUZYANIN, KARTUZ, - a, *m.*, zakonnik kartuzyański, der Carthäuser, Carthäusermönch; *Vd.* kartaushar, kartaisar). Kartuzowie nastali od Bruna Koleńskiego R. 1095. *Teof. Zw. B.* 4. Generał kartuzyanów w Kartuzyi Wielkiéy przemieszkuie. *Dykc. G.* 1, 127. List Ludwika króla do oyców *Chartuzów (Kartuzów). *Skarg. Dz.* 1105. KARTUZYANKA, - i, *ż.*, zakonnica kartuzyańska, die Carthäusernonne. KARTUZYAŃSKI, - a, - ie, od Kartuzyan, Carthäuser=; *Bh.* kartauzský. KARTUZEK, - zka, *m.*, kartuzki, gatunek goździków, których liście iak haki się zakręcaią. *Kluk Rosl.* 1, 262. *dianthus Carthusianorum Linn.*, die Carthäusernelke. *Jundz.* 242.

KARUIOWY, - a, - e, od karuia abo kminu polnego, karolkowy, Feldkümmel=, *ob.* karuy.

KARUK, - u, *m.*, u Kozaków karkul; *Ross.* карлукъ, вѣлужей клей; *Crn.* alkur; *Vd.* hroftoves, die Hausenblase. Karuk, iest to przedni kléy, z wywarzonych błonek i tylnych kości wyzowych. *Pam.* 85, 617. Z pęcherza, skóry i trzewów gotowanych wyza, robią kley karukiem, *ichtyocolla*, zwanym. *Zool. Nar.* 193. Szkło gorące do żelaza rozegrzanego chwyta się, iak karuk. *Torz.* 129. mocno się spaia). Karuk nie iest tak do farb sprawny, iak kley pargaminowy. *Haur Sk.* 569. Co karuk robi *Rs.* клейщикъ. - §. *Poet.* Piękna Semiramis mury dziwne klei Asfaltyckim karukiem. *Tward. Misc.* 119.

KARUPIEL, KARUPIEŃ *ob.* Miętka Grecka. *Ursin.*

KARUY, - uia, *m.*, z Łac. *Carum*, kmin polny, anyż polny. *Syr.* 414. karolek, der Feldkümmel. *adj.* karuiowy.

KARW, - u, *m.*, (cf. krowa), wół stary leniwy. *Włod.* ein alter fauler Ochs (cf. *Rs.* одрань, одёръ; cf. odartus; cf. *Rg.* karvnik *carnifex*). Robi nim ustawicznie, iako iakim karwem, albo grubym osłem. *Rey Zw.* 157. Gnuśny karw siodła sobie, źrzebiec iarzma życzy. *Zab.* 8, 331. Mknie *karf z pod pługa szyię zamuloną. *ib.* 15, 356. Już oni twoi słudzy teraz (po śmierci) cię dźwigaią, Jako onego karwu, co go łupić maią. *Rey Wiz.* 84. Brzuch wywaliwszy, siedzi iak tłusty karw, który nie wie, kiedy mu w róg dadzą. *Rey Zw.* 159 *b.* Pátrz, co potym te karwy (o krowach, widzianych od Jozefa przez sen) na Egipt przywiodły. *Rey Wiz.* 120. - §. *etiam de aliis animantibus*, *et de homine dicitur*, *Cn. Th.* ein alter Faulenzer. *adj.* Karwi.

KARWACKI, - a, - ie, *Bh.* Charwatský; *Vd.* Hrovashki; *Cro.* Horvatszki); Kroacki, Croatisch. Ziemia Karwacka, Croatien; *Bh.* Charwaty; *Vd.* Hrovashku (sellu); *Cro.* Corvatia *a Corvino Messala*; *Sla.* Horvátska; *Bsn.* Hrrivaçia, Hervarska zemglja, Hervatia); część ziemi Słowiańskiéy; królestwo świeżéy pamięci oyców albo dziadów naszych znamienite było. *Krom.* 23. Wisi tu iego portret w ubiorze z Karwacka. *Kras. Pod.* 1, 242. po Karwacku, Croatisch gekleidet; *ob.* Karwat.

*KARWASER; n. p. Aukus Hostyą założył, iakoby wróżąc, że osada ta, nieiakim pomorskim karwaserem bydź miała Rzymowi, w którymby wszystkiego świata dostatki przyimować się miały. *Fal. Fl.* 9. raczéy *farwaser*, z Niem. Fahrwasser pod Gdańskiem.

KARWASZ, - a, *m.*, (cf. *Ital.* corazzo, *Lat.* coratium *et* coriaceus, *Pol.* kiryś, *Germ.* Küraß), *brachiale militum e lamina ferrea. Cn. Th.* naramiennik żelazny. *Włod.* die eiserne Armschiene am Panzer. Słudzy iego karwasze żelazne na ręku mieli. *Star. Ref.* 81. Jak płatał karwasze z naszych żołnierzy Hektor. *Min. Ryt.* 1, 81. Towarzysza pancernego Karwasze demeszkowe. *Chmiel.* 1, 82., *Teat.* 44, 88. - §. *2) gatunek sukna abo materyi. *Tr.* eine gewisse Art von Tuch oder Zeug. cf. karazya). Co dawniéy była łata, to dziś karwasz. *Dwor. F.* 2. Myślę o karwaszu na suknią, bo się łokcie wkrótce wykluią. *Tr.*; cf. karwatka). Tychby to powieszać, co owo z karwaszami do skarbu przystaią, a teraz kilkadziesiąt tysiącami liczą. *Opal. sat.* 87. - §. *3) krótka szabla, ein kurzer Säbel. *Tr.* Ciął go karwaszem. *Tr.* cf. karwat, *kawat.

KARWAT, - a, *m.*, mężczyzna z Karwackiey ziemi rodem, Kroata. *Włod.* ein Croat. *Cro.* Horvát; *Vd.* Hrovat; *Dl.* Harvat; *Hg.* Horvát; *Sla.* Horvát; *Bs.* Harvat, Hrrvat, Hervat, Hrrivat; *Crn.* Hrovât; *Sr.* 1. Krobota. - §. Karwat, miano charta. *Bielaw. Mysl. B.* 4 *b.* Name eines Windhundes. - §., gatunek szabli, eine Art Säbel. cf. *Karwasz; *Kawat). Złoto Marsa rwie do siebie blaty, Płytkie bez niego nie sieką karwaty. *Mon.* 71, 391. Grozi mu karwatem. *Hor. Sat.* 78. *KARWATKA, - i, *ż.*, Kroatka, eine Croatinn, *Cro.* Horvaticza. - §., Karwatka, Karwateczka, *chlamydula. Mącz.*, gatunek sukni, eine Art Kleider. Polacy chociaż karwatki i insze stroie odmienili, przecię Polaki zostali. *Tworz. Ok. D.* (cf. *karwasz). Ociec nierad się wyda synowi na ubiory, sprawiwszy mu *sarawary a karwatkę. *Glicz. Wych. F.* 3 *b.* - §., miarka pitych rzeczy, ein Trinkmaß. Większy iest kocieł, niżeli karwatka. *Mon.* 72, 544. Gorzałkę karwatką pić, ale nie kwartą oraz. *Haur. Sk.* 512.

KARWI, - ia, - ie, od karwu, wołowy, Ochsen=. Wyście czary karwich płomieniów przygasili snadnie *taurorum flammas. Zebr. Ow.* 166.

KARWIA, - i, *ż.*, figomorwa, sykomor, figa Egiptska. *Włod.* eine Egyptische Feige.

KARY, - a, - e, sierści ciemnéy, von schwarzem Haar, von schwarzer Farbe (von den Thieren). Wieleby kto bobrów ubii, tedy ma płacić za czarnego bobra cztery kopy groszy, a za karego dwie. *Stat. Lit.* 313. Kary koń, ein Rappe. *Warg Radz.* 57., *Rs.* карий, к. ренъ. *Turc.* kara = czarny *qu. v.*, cf. *Hbr.* שחר schachor *niger* cf. szary); *Rs.* каракула gniady koń).

KARYNTYA, - yi, *ż.*, prowincya Austryacka z tytułem Księstwa. *Dykc. Geogr.* 2, 19. Kärnth, *Crn.* Koroshku, Korathan; *Vd.* Koroshka deshela, Koratanje, Koroshku; *Sla.* Korinthia; *Cro.* Karintia, Koruška zemlya, Korotan, Korotanszka; *Hg.* Karintia). Wyższa Karyntya *Vd.* Sverhnokoroshku. KARYNTSKI, - a, - ie, od Karyntyi, Kärnthner:; *Crn.* Koroshke; *Vd.* Koroshki; *Cro.* Korotanszki). W Wiedniu Karyntska ulica, die Kärthnerstraße. KARYNTCZYK, - a, *m.*, mężczyzna z Karyntyi, ein Kärnthner; *Bh.* Korytan; *Crn.* Koroshès, Koróshs; *Vd.* Koroshis, Korotans, Koroshes; *Cro.* Korushecz, Korossecz, Korotanin, Koretánecz, Korussecz; *Sla.* Korotánac). Z wyższéy Karyntyi *Crn.* Gorena, *Vd.* Sgornokoroshis, ein Oberkärthner cf. góral). KARYNTKA, - i, *ż.*, kobieta z Karyntyi, die Kärnthnerinn; *Crn.* Koroshęla, Koroshiza); Z wyższéy Karyntyi *Vd.* Sgornokoroshiza.

KARYOLKA, - i, *ż.*, KARYOLECZKA, - i, *ż. zdrbn.*, gatunek lekkich poiazdów, *z Franc.*, die Carriole, das Carriol (cf. *Rs.* одноколка). W karyolkach i na koniach Angielskich przeieżdżali się. *Teat.* 19 *b*, 3. Niechże karyolkę założą. *ib.* 19 *b*, 67.

KARYSTYA, *Mon.* 71, 214. brak, niedostatek.

*KARZA, *Ex.* 38., *ob.* Kara. KARZĘ *ob.* Karać.

1) *KARZEŁ, *G.* Karla, *m.*, Karol, Carl (cf. Kerl), imię męskie, n. p. Osmy *Karzeł, król Francuski, na końcu wieku piętnastego. *Krom.* 432., *Oczk. prz.* 7. Cesarzowa Marya, córka *Karla piątego. *Wys. Aloy.* 94. Leszek miał bydź zabit od woyska *Karla Wielkiego. To może bydź, że *Karzeł Wielki walczył z tym Leszkiem. *Bielsk. Kr.* 27. *Karzeł Wielki. *Petr. Pol.* 193. Cesarz Karzeł. *P. Kchan. Orl.* 1, 3. Przysiągł się zemścić na cesarzu *Karle. *ib.* 1, 1. *Karzeł Cesarz zebrał woysko przeciwko Leszkowi wielkie. *Gwagn.* 21. - §. *2) karzeł, karla, *z Niem.* der Kerl, chłop, n. p. Jeymość sobie rosłych *karlów chowa, pod pretekstem usługi. *Opal. sat.* 45. - §. 3) KARZEŁ, *nanus*, mały krótki mężyk, by pieniek. *Mącz.*, der Zwerg, cf. pędrak, pigmeyczyk, pęcherz, *Bh. et Slo.* padimužik, pidimužik, pidimužjček cf. piędź, trpaslik, krček; *Crn.* mergólin, paglovz, paglovzhek; *Sor.* 1. ludk, lutk cf. ludek;; *Vd.* zuergel, klop; *Cro.* magasz, magás, tisfirich; *Dl.* patulyak; *Rg.* patùgljak, màgnak, zapàrtak, cf. zaparstek; *Bs.* çlouicjaç, nanicch; *Rs.* карла, карликъ. Często olbrzyma chcą przerobić karłem. *Pot. Syl.* 78. Karłowie u Turków wychowuią się z pokoiowemi. *Kłok. Turk.* 44. Czyż na pniu karzeł że wysokim stoi, Już iest olbrzymem? *Zab.* 15, 375. Nie iest karłem, kto iest od olbrzyma niższy. *Klecz. Zd.* 87. - §. karły, nisko wychowane drzewa, z których owoce wszystkie stoiąc na ziemi oberwane bydź mogą. *Kluk Rośl.* 1, 149. Franzbäume, Zwergbäume. cf. karlik, karliczek, karlę, karleć. karlica.

KĄSAĆ, - ał, - a, *cz. kont.*, kąsi, kąsze *praes.*, skąsać, ukąsić *dk.*; *Bh.* kausati, kaussi, kausam, kausáwám; *Slo.* kausati, kúsat, kusam; *Sr.* 2. kußaſch, kußiſch; *Sr.* 1. kuſacż, kuſnem, kuſnu, kuſam; *Vd.* kausati; *Crn.* kavsam, kavsnem; *Bs.* husnuti (cf. *Bs.* hús = gąsienica); *Rs.* кусаю, укусить, кусаю (cf. kusić кушать, *Talm.* קוס *manducauit*, *Chld.*, *Syr.*, *Samar.*, *Arab.* קוץ *secuit*, *discidit*); zębami gryźć, beißen. Nie chce się głaskać tego, co kąsa. *Fred. Ad.* 112. Nie każdy kąsa, co to patrzy srogo. *J. Kchan. Frag.* 17. Nie każdy kąsa, co na drugiego wąsami potrząsa. *Jabł. Ez.* 125. Pies, co bardzo szczeka, nie bardzo kąsa. *Cn. Ad.* 402. (o psach *Vd.* popasti). Z bolu zęboma kąsze ziemię. *Tward. Wł.* 235. Kąsałbym go zębami. *Cn. Ad.* 332. ich möchte ihn mit Zähnen zerreißen. Jako ty śmiesz w swéy gębie świętą szablę nosić, A tyś skąsał zęboma swych chrześcian dosyć. *Biel. S. M. A.* 4. zniszczył ich). - *Caue hunc, niger est* Strzeż się przed tym, rad kąsa, to iest, zchytrzy cię. *Mącz.* - §. o owadzie: pszczoły muchy, komory, kąsaią, die Mücken ic. stechen; *Vd.* pikniti; *Bs.* pekniti, ujesti). Komor kąsa. *Jabł. Buk. M. b.* - §. pieprz, chrzan kąsa, = szczypie, der Pfeffer u. s. w. beißt. Ma to w sobie gorczyca, że w oczy kąsa, i łzy z nich wyciska. *Dambr.* 111. Korzenie to przyrodzenia iest ciepłego, która ciepłość czyni kąsanie iego. *Syr.* 187. Korzenia tego żaden człowiek, przez iego kąsanie, ieść nie może. *Sien.* 80. Kąsaiący *Bh.* kausawý; *Vd.* vgrisliu, vjedliu, vgrisezhen, popadezhen; *Rs.* кусливый, едкой, кусучій. KĄSAĆ się *recipr.* proprie, sich beißen. Domowe sobaki, dopiero się kąsały, a zaraz się liżą. *Cn. Ad.* 199. - *Fig.* kłócić się, gryźć się wzaiemnie, sich zanken, sich mit einander herum beißen. Jest u nas przypowieść dawna: ey chłopiec to udatny, mógłby się ze djabły kąsać. *Gwagn.* 574.

Pochodz. *kąsanie*, *kąsany*, *kąsek*, *kęs*, *gąsienica*; *kęsy*, *kusy*, *kusza*, *kusić*, *kusić się*, *kuszenie*, *kusiciel*, *psikus*, *pokusić*, *pokuszenie*, *pokusa*; *niekuszony*; *niepokuszony*: *ukusić*, *nieukuszony*; *zakusić*, *zakuszony*: *rozkusić*; *skusić*; *nakęsywać się*; *odkęsywać się*; *okąsać*, *okęsywać*, *pokęsywać*; *przekąsać*, *przekęsywać*, *przekąszenie*, *przekęsywanie*; *przykęsywać*, *przykąsać*; *rozkąsać*, *rozkęsywać*; *ukąsać*; *skąsać*, *wkąsać*; *zakąsać*, *zakus*.

KASAĆ, - ał, kasa *et* kasze *intrans. ndk.*, *et* KASAĆ się *recipr.*, *Bh.* kassi, kasam, kasam se, kasati se, *accingere se*, podkasywać się, *Rg.* izadjèvati, zadjeevam, priruciti, sich aufschürzen; cf. *Rs.* касаться, коснуться tknąć się czego; *Cro.* kaszàm, kassem *succutio*; *Vd.* kassan = gnuśny; *Dl.* kaszan = późny). Wądoł ten kasanéy uciecha Dyany. *Zebr. Ow.* 59. *succinctae* podkasanéy, gegürtet, geschürzt, aufgeschürzt. Szablę przypasał, I ogromną postawę, by trzech miał bić, kasał. *Papr. Pr. D.* iunaczyć się, odkazywać się, zuchwale się stawić, sich keck stellen, verwegen trotzen, stolz worauf seyn. Uporny, a niespokoyny Swidrygayłło hardzie kasał, a do przymierza z Polaki nawieść się żadnym sposobem nie dał. *Stryik.* 543. Nie kasz zbytnie w nadzieię, szczęściu nie wierz, radzę; Nadzieia oszukiwa, to w swéy nie trwa wadze. *Gaw. Siel.* 586. cf. *kazać na co hardzie). - §. kasać się na co, wspinać się na co, wzbijać się, porywać się chciwie do czego wysokiego, trudnego (cf. *Lat.* accingere se), wonach trachten, streben, ringen. Ani się na wielkie nazbyt kaszę rzeczy, Ani się ia nad rozum wysadzam człowieczy. *J. Kchan. Ps.* 192., *Kanc. Gd.* 280. Na wielkie rzeczy się kasać. *Petr. Pol.* 213. Komu czego natura nie dała, próżno się na to ma kasać. *Ezop.* 7. Opatrzność rządzi sprawy ludzkie, chociaż się ludzie na co inszego kaszą. *Bas. Hst.* 276. Używay tego, co zda-

rzyły nieba; Nie kasz się na to, co twoim nie będzie. *Kniaz. Poez.* 3, 242. Udawano woiewodę Płockiego do książęcia Mazowieckiego, iakoby on się na iego państwo kasać miał. *Bielsk. Kr.* 118. Szkort plugawy kasał się na panoszę nad niemi. *Birk. Zyg.* 53. Na wysokie się stolice kasali; i ieden drugiego dostoynością uprzedzać chcieli. *Zrn. Pst.* 3, 665. Na wysokie stolice się kaszemy, a do wyniosłości tego świata ieden drugiego ubiegamy. *ib.* 22. Przyrodzenie nieszczęsne nasze na wysokie się stolice zawzdy kasze. *ib.* 2, 309. Swowolne niewiasty, gdy się na co kaszą, miary nie maią. *Petr. Ek.* 69. Ah stóy Panie, ręką twa się kasze, Tak okrutnym przerazić dziełem oczy nasze! *Min. Ryt.* 1, 84. Teraz niechay się durny buntownik nie kasze. *Pot. Arg.* 272.

Pochodz. *okaska*, *okasywać*, *podkasywać*, *podkasać*, *podkasany*, *zakasywać*, *zakasany*.

KASAKINA *ob.* Kazakina. KASANAT *ob.* Kaszanat.

KĄSANIE, - ia, *n.*, *subst. verbi* kąsać, *Vd.* gris; *Cro.* gris *ob.* gryzienie, **das Beißen, das Stechen.** *Anat.* Marszczki końców trąb macicznych kąsaniem djabła zowią, *morsus diaboli*, **Teufelsbiß.** *Krup.* 2. 175. *KĄSAWOŚĆ, - ści, *ż.*, zwyczay kąsania, **die Bissigkeit**; *Bh.* **kausawost**; *Sr.* 1. **kußacżnoscż** *mordacitas.* *KĄSAWY, - a, - e, zwyczayny kąsać, gryzliwy, *Bh.* **kausawý**; *Vd.* vgrisliu, vjedliu, vgrisezhen, popadezhen; *Rs.* Бдкій, Бдокъ, *mordax*, **bissig.** *Subst.* кусáка rad kąsać. KĄSEK, - ska, *m.*, KĄSECZEK, - seczka, *m.*, *Bh.* **kausek, kausticek, kausjček**; *Slo.* **kausek, kúsek**; *Sr.* 2. **kußk, kußazk, horuß, horußk, bitscha**; *Sr.* 1. **kusk, kußk, kußl**; *Rg.* kùsak; *Cro.* kuszich, falatecz; *Vd.* kosiz, kosez, vgrislei, vgrisek, gris; *Bs.* ùkrifka, zalogaj, załogajicch; *Ross. et Eccl.* кусòкъ, кусочикъ; *dem. nom.* kęs, **ein kleiner Bissen, ein Bißchen.** *propr. et impr.* Po smacznym mówią kąsku, i wodę pić miło. *Kras. sat.* 54. Zawsze smaczny kąsek drogi. *Simon. Siel.* 123. specyał). Kto miłuie tłuste kąski, nie zbogaci się. *W. Prov.* 21, 17. Co wino radzi piiaią, a tłuste kąski iadaią, Nie zbiorą tacy pieniędzy, Owszem zawsze będą w nędzy. *Rys. Ad.* 7. Nie twoiéy to gęby kąsek. *Cn. Ad.* 685. cf. dobra psu mucha, Matyaszowi płotka; szkoda psu białego chleba). Ten smaczny kąsek na czyie insze przyszedł zęby. *Teat.* 13, 22. Tysiąc dukatów, smaczny to kąsek. *ib.* 8 *c*, 18. Nieobiecany kąsek, i z gęby wypadnie. *Pot. Jow.* 70. cf. spadło mu masło z grzanki; cf. często od samey gęby łyżka odpadnie; *aut* i łyżka często nie trafia w zęby; cf. Daleko gęba od potrawy). - §. Kąsek, kawałek, cząstka, **ein Bissen, ein Stückchen.** W Sakramencie pod każdym kąskiem iest zupełny Chrystus. *Karnk. Kat.* 181. Język iest osobny kąsek ciała człowieczego. *Gil. Pst.* 65 *b.* członek, cząstka). - §. kąsek, trocha, troszeczka, **ein Wenig, ein Bißchen, etwas Weniges, Geringes.** *Tantillum* maluczko, kąseczek, naymniéy. *Mącz.* Lepszy iest kąsek z boiaźnią Pańską, niżli wielki skarb z kłopotem. *Radz. Prov.* 15, 16. (lepsza iest trocha. *Bibl. Gd.*). Drudzy kiedy *kąszczek w czym nielaskę baczą, to się zaraz bardzo gryzą. *Gorn. Dw.* 102. Nie miała iedno *kąszczek oleiu w bańce swoiéy. *W. Post. W.* 188., *Rey Post. O.* 5. Kąsek żółci beczkę miodu popsuie. *Burl. A.* 4 *malum ex minima causa*). Dziecięciu nie godzi się dawać lekarstw, iedno kąsek abo nic. *Urzęd.* 16. Kąseczek wytrwać nie może. *Czach. Tr. B.* 4. Dyogien Aleksandra o nic więcéy nie prosił, iedno aby mu kąsek z słońca ustąpił. *Warg. Kurc.* 7. Opaczne to mniemanie, *kąszczek niżéy zbiia ewanielista. *Zrn. Pst.* 26. - §. *W kąski*, w kawałki, w drobne części, **in Stücke.** Ociec łatwie się da dla syna by więc w kąski rozebrać. *Sekl.* 28. - §. a) *Po kąsku*, *z* trochę, po trosze, **ein wenig.** Niektórzy poetowie w wierszach swych tykaią po kąsku głębokich rzeczy; a w głowie ich bardzo tam tego nie wiele było. *Gorn. Dw.* 133. Siła iest chudéy szlachty, co po kąseczku ziemi maią. *Gorn. Wl. S.* 4 *b.* po drobnym kawałeczku, **ein winziges Stückchen jeder.** - §. b) *po kąsku*, *z* po kawałku, po trosze, po woli, **allgemach, stückchenweise.** Krainy ich burzył; po kąsku mu ustępowali, aż też do ostatnich pustyń przyszli. *Warg. Wal.* 170. Do sprosności pogańskiéy ludzie nie *zarazem, ale po maluczku a po kąsku postępkiem czasu przyszli. *Zrn. Pst.* 3, 556. Rozbierali tam sobie po kąsku Wszystkie przeciwne rzeczy tego związku. *Pot. Syl.* 166. - *Ni kąska*, *z* bynaymniéy, bynaymniéyszéy cząsteczki, **auch nicht ein Bißchen, auch nicht das Geringste, auch nicht im Geringsten.** Tatarzynowi szkapiny sztuka ni kąska nie wadzi. *Ocz. prz.* 32. Namci to ciężko; ale tobie podobno ni kąska ciężko nie iest. *Gorn. Sen.* 551. Urody dosyć, rozumu ni kąska. *Cn. Ad.* 248. Wszystko im to ni kąska nie pomoże. *W. Post. W.* 46. Król swego zdania nie odstąpił, pokazuiąc, że go te wielkie nieprzyiacielskie siły ni kąska nie obchodziły. *Bielsk. Kr.* 493. - *O kąsek*, *z* o włos, **um ein Haar.** O kąsek nie zginęła. *Zab.* 13, 284. *Tręb.* *Do kąska*; *z* do szczętu, ze wszystkim, **ganz und gar, völlig.** Kabat się był oblepił do kąseczka błotem, Stał mi za dobrą zbroię, kiedy usechł potém. *Mat. z Pod. A.* 3. do nitki). Zwiedził całą Europę do kąska. *Pot. Jow.* 70.

KASIA, KAŚKA, KASIULA, (*Teatr.* 52 *c*, 6.) KASIUNIA, KASINKA, KASIECZKA, KASINECZKA, - i, *ż.*, KASINIUCHNA, KASIUCHNA, - y, *ż.*, *Demin. Nom.* Katarzyna, **Katharinchen (Käthchen, Käthe, Katherle, Trine, Trienchen**; *Boruss.* **Kasche, Kaschchen.** cf. Kachna; *Bh.* **Kača, Kačenka.** Kocham Kasię, i iestem od niéy kochany. *Zabł. Bal.* 15. Eyże Kasiu, nie gnieway mnie. *Teatr* 52 *c*, 11 Kasi, Marysi nie lubię. *Mon.* 71, 756. Kasia choć w sekrecie Kokietką iest przecię. *Teat.* 52 *c*, 5. Szczęściem cię spotykam Kasińku. *ib.* 29 *c*, 4. Może tam sam Kasiuni pokłonię. *Teatr* 43 *b*, 16. Nie chce poswowolić iść za mąż Kasieczce. *ib.* 6 *b*, 67. KASIN, - a, - e, *Bh.* **Kačin**, od Kasi, **Käthchens**. Ja iestem Kasin kochanek. *Teatr* 52 *c*, 60.

KASKADA, - y, *ż.*, *z Franc.* spadek wody, **der Wasserfall.** Fontany, kaskady. *Świrk. Bud.* 376. wodoskok.

KASKARYLLA, - i, *ż.*, roślina na dziesięć łokci wysoko wyrastaiąca. Kora tego drzewa iest ową sławną w aptekach naszych kaskaryllą. *Kluk. Dykc.* 1, 139. *Cutia Eluteria Linn.* **die Cascarille.**

*KĄSKOŁAP, - a *m.*, mysz w Batrachomyomachii Homera Ψιχάρπαξ *Przyb.* **Bröckeldieb.** KĄSKOWY, - a, - e, od kąska. kąskami, kawałkami, **Bissen**. *Rs.* кусóвый.

KASOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, skasować, zakasować, *Dok.*, nieważno czynić, znosić, *Vd.* kasirati, **cassiren, auf-**

aufheben. Pan dał ten wyrok, którego kasować i nazad cofać nie będzie. *Wiśn.* 139. Kasowanie das Cassieren. Kasowany, Skasowany, - a, - e, *Part. Perf.* cassirt. cf. zakasować, pokasować.

KASPER, - pra, *m.*, KASPEREK, - rka, *m. zdrbn.*, imię męzkie, Caspar. *Sr.* 2. Kapo.

KASPIYSKIE morze *ob.* Chwaleńikie morze.

KASSA, - y, *ż.*, franc. skarbnica, skład pieniężny, skrzynia na pieniądze, die Casse. *Bh.* penežnice; *Vd.* kasa, denarska hranva. *Rs.* казна (cf. kiesa, kieska, kassyer) Nic nie potrzebuie pieniędzy, i owszem ma cóś dadź nam do kassy. *Teat.* 19 *b*, 57. KASSOWY, - a, - e, od Kassy, Cassen=. *Rs.* казённый. 4 2/3 talarów kassowych pieniędzy, czyni 5 talarów w złocie, bo tak się maią pieniądze kassowe do pieniędzy w złocie. *Leśk.* 2, 94.

KASSYA, - yi, *ż.*, *cassia Linn.* drzewo Jndyyskie w lekarniach bardzo użyteczne. *Kluk. Dykc.* 2, 75. die Cassia; *Rs.* кассія. Kassya w laskach, *fistula Linn.* Rohrcassien. *Dykc. Med.* 3, 30. Kassya pospolita, prosta, nieprawdziwa, unächte Cassien.

KASSYER, - a, *m.*, skarbnik, der Cassirer. *Vd.* kasirar, denarskohranavar; *Rs.* казначей. KASSYERSKI, - a, - ie, od kassyera, Cassierer=. *Rs.* казначейскій, казначеевъ. Pokóy kassyerski казначейская.

*KASTEL *ob.* Kasztel, twierdza.

KASTOR *ob.* Lela. KASTRAT *ob.* rzezaniec. KASTROWAĆ *ob.* rzezać, trzebić, kleśnic, skopić, wałaszyć, kapłunić.

KASTROL, - u, *m.*, gatunek panwi kuchenney, z *Fr.* casserole, *Rs.* кастроля, кастрюлька, die Casserolle, das Kastrol.

*KASYRZ *ob.* Kacerz 3).

KASZA, - y. *ż.*, *Boh. et Slo.* kaſſe, *puls*, *communi nomine litteralis linguae aliarumque dialectorum. ex Oriente in Europam a maioribus nostris translata videtur, confer Arab. Kisch. Durich* 1, 363., *Cro.* kassa, kasha; *Hg.* kása; *Bs.* kascja, krinciça; *Rg.* kàscja; *Crn. et Vd.* kasha, mozhnik, podmet, meshta, poshgana, tripa, jaglizhu, pshenu, ushênu (*distg. Vd. et Crn.* kasha, kashta, koesht, kashza *granarium;* kasha, hram = izba); *Rs.* каша; cf. kąsać, kusić, *Crn.* kosti, kôsém *prandere*, *Slo.* kauſati, *Ross.* кусать, кушать. *1) gąszcz, gęsto uwarzone iedło, der Brey; *Sor.* 1. wuſmuj, wuſmuik. Na morzysko warz żyto w wodzie, aż pocznie na kaszę rozwierać. *Syr.* 915. Ludzie starego wieku, póki chleba nie używali, grysu z ięczmienia otłuczonego, samopszy i pszenicy używali; potym za znaiomością chleba opuścili tę potrawę, dla chorych ią lekarzom zostawiwszy, którą potym kaszywem i kaszą nazywano. *Syr.* 954. - §. 2) kasza, zboże, grubiey lub miałko, ale nie na mąkę zmielone i od plew oddzielone. *Kluk Rosl.* 3, 263. (cf. gruca), die Grütze. Na kaszę się zdadzą, ięczmień, tatarka, owies, pszenica, żyto i groch. *ib.* Kasza tatarczana, Buchweitzengrütze, ięczmienna, Gerstengrütze; *Sla.* jecsmova kasha; pszeniczna, Weitzengrütze; *Vd.* pshenizhna kasha, pshenizhni sdrob; *Cro.* kassa psenichna, griez; *Ross.* пшенникъ; owsiana, Hafergrütze, żytna, Roggengrütze. *Zaw. Gosp.* Kasza iaglana, tatarczana, pszenna, grochowka, soczewiczna i t. d. *Cn. Th.*, *Haur Ek.* 86. Jaglana kasza, *Sla.* prosena kasha). Nowa kasza, = kasza z żyta niedoźrzałego. *X. Kam.* Około Radomska osobliwie robią z gryki kaszę pospolitą, odwarzaną i drobną, którą iedni Radomską, drudzy Krakowską nazywaią. *Ład. H. N.* 47. Kasza perłowa, z ięczmienia, tak nazwana od białości swoiéy, nie różni się od pęcaku tylko tym, że dwa lub trzy razy przechodzi przez stępę. *Dykc. Med.* 2, 673. Perlgrütze. Kasza gotowana, die gekochte Grütze, die aus Grütze gekochte Speise, iest pokarmem ludzi. *Kluk Rosl.* 3, 263. Pod czas na stole będzie mleczna kasza. *Łączw. Zw.* 27. Z kaszy téy, która sama dla siebie warzyła Jęczmiennéy, iéy polewki słodkiéy udzieliła. *Otw. Ow.* 202. Kasza dziecinna, kaszka drobna, rzadko uwarzona, *Athora, Cn. Th.* dünn gekochte Grütze; *Rs.* размазня. Kasza tarta, przecierana przez durszlak; kremor, gruca ięczmienna, *sorbitio. Cn. Th.* kleiek, der Gerstenschleim, Haferschleim *etc.* - *Prov.* O iakaż z ciebie gorąca kasza! *Boh. Kom.* 3, 47. cf. gorączka, was du für ein Hitzkopf bist. *Slo.* koho raz popali kaš'a, wjdicki gu fuka kto się na gorącém sparzył; i na zimne dmucha), - Kasza, wysługa nasza. *Rys. Ad.* 25. licha nagroda). Nasi, co potonęli w kaszy. *ib.* hołota, chudeusze). Kasza w Niedzielę, kasza w Poniedziałek; my do szkoły, kasza za nami; my do domu, kasza za nami. *Ossol. Wyr.* t. i. zawsze iedno. cf. chleb a chleb, immer einerley). *Rodere famam alicuius*, przeciwko czyiéy dobréy powieści mówić, plwać w kaszę, w przypowieści. *Mącz.* einen verlästern. *Maledicus in omnes* nie dzierża ni o kim dobrze, wszystkim w kaszę pluie, bywa też mowiono. *ib.* Jakby czucia nie mieli, Pluń im w kaszę, zmieszay z błotem, Jednakowoż weseli. *Brud. Ost. A.* 5. *ferunt convicia.* Naplwać komu w kaszę, namówić zelżywie, sromotnie. *Rys. Ad.* 47. einen herunter reißen, derb ausschimpfen. Królowi trzeba mieć alliantów, ieśli mu kto w kaszę plwać chce, i pod nos kadzić, żeby się sławić. *Pot. Arg.* 635. Patrz iak mu gra na gębie, iak mu w kaszę pluie. *Pot. Arg.* 60. Posna Jéymość, że nie dam sobie dmuchać w kaszę. *Zabł. Fir.* 80. Nie zjesz mnie Wc Pan w kaszy. *Mon.* 68, 723. nie dam się tak łatwo, nie lękam się). - §. Kasza, gra, *ob.* kaszka. Pochodz. *Kaszany*, *kaszka.*

KASZANAT, KASSANAT, - u, *m.*, rosół do ryb chowania, z octu, pieprzu białego i ziół różnych zaprawiony; także do mięsa, pieczonych kuropatw, iarząbków. *Wiel. Kuch.* 403. Marinieressig; cf. marynata.

KASZANY, - a, - e, od kaszy, Grütz=; *Cro.* kasni; *Hg.* kásai; *Rs.* кашной. Garniec kaszany, od kaszy, *Rs.* кашникъ, кашничекъ. Kaszany kuchta *Rs.* кашеваръ, *f.* кашеварка, co kaszę warzy). Kaszana supa *Rs.* кашица. Kaszana kiszka *Crn.* kashnàta klobása, kashnéza. *KASZARZ, - a, *m.*, kaszę robiący, przedaiący, der Grützhändler; *Crn.* kashar *alicarius.*

KASZĘ się *ob.* Kasać. *KĄSZCZEK *ob.* Kąsek.

KASZEL, - szlu, *m.*, *Bohem.* kaſſel; *Sorab.* 1. kaſchel, kaſchelk; *Crn.* kashl; *Vd.* kashel, kashlanje; *Cro.* kashel, kashely, kasselÿ, kasslyecz, kasslyek; *Sla.* kashalj; *Bs.* kascjagl, kascgliç; *Rg.* kàscjagl, kascglijz; *Rs.* кашель, *Sax. Jnf.* Kaschel), der Husten, poruszenie taiemne, brzmienne, spokoyniéysze lub gwałtowniéysze, które się odbywa za pośrzednictwem narzędzi oddychania, gdy się przytrafi, iż iaka, rzecz utrudza płu-

ca, a natura chce się iéy pozbawić. *Dykc. Med.* 3, 36. Kaszlem ſtara się przyrodzenie oſtrą lub zbyteczną kleykowatość lub flegmę z wiatrociągu uprzątać. *Perz. Lek.* 219., *Cziach. C.* 2. Kaszel piersi, der Brusthusten, żołądka, der Magenhusten, gardła, der Keichhusten. *Dyk. Med.* 37. Kaszel mokry, der feuchte, suchy, der trockene Husten, der Schafhusten. *ib.* 41. Kaszle spazmowe, ktore naywięcéy dzieci napadaią, długo trwaią, zowiemy też kaszlem zwierzęcym dla wielkiego gwałtu, który sprawuią. *Krup.* 5, 660. der Keuchhusten, das Hühnerweh, der Kinderhusten; Koklusz *Rs.* кокл́юшъ. Lekarſtwo na nowy i ſtary kaszel. *Sleszk. Ped.* 81. Kaszle z gorącości albo z zaziębienia pochodzą. *Haur Sk.* 396. - §. *Prov. Phras.* Kaszlem zaciera, co nieforemnie wyrzekł. *Cn. Ad.* 333. er will ſich mit Husten heraus helfen. - Miał nas z kaszel. *P. Kchan. Jer.* 79., *Papr. Ryc.* 332. Mam go z kaszel, mam z nim co czynić, mam co od niego cierpieć, silny mi ieſt. *Cn. Th.* 384. daie mi się w znaki, ich habe daran zu kauen, zu nagen). *Rey Pſ. L l.* 4. Ma Przekopſkiego z kaszel i Nahayſkich, Szwed go też trapi. *Stryik. Gon. T.* 3.

Pochodz. *kaszliſko*, *kaszliwy*, *kaszlać*, *kaszlnąć*, *nakaszliwać się*, *odkaszlać*, *pokaszlać*, *pokaszliwać*, *przekaszlać*, *wykaszlać*.

KASZERZ *ob.* Kacerz, czerp.

KASZKA, KASZECZKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* kasza, *Bh. et Slo.* kaſſicka; *Vd.* kashiza, mozhizh; *Cro.* kassicza; *Rs.* кашка (w drukarni: finalna wigneta), das Grützchen. Kasza dziecinna, rzadko uwarzona drobna, kaszka. *Cn. Th.* ein dünnes Grützchen für Kinder, Schleim. Wódka z ſtosiarnu dzieciom dychawicznym do kaszek i papinków ich bywa przylewana. *Syr.* 731. Ryba woda, kaszka fraszka, chléb trawa, mięso tylko samo dobra potrawa. *Haur Sk.* 507. - §. b) kaszka, gra ſtudencka w piłkę *Rydel*, eine Art Ballspiel. Owo, gdy inaczéy bez kaszki tu nie wygrać, ochynąć się raczéy o tego poganina i ważyć nań śmiele. *Tward. Wład.* 127. t. i. bez utarczki, rozprawy, ohne zu ſpielen, kann man nicht gewinnen.

KASZKIET, - u, *m.*, KASZKIECIK, - a, *m.*, gatunek szyszaka czyli helmu, z Fr., das Casquet. Kaszkiet na głowę włożył. *Teat.* 24 *c*, 96.

KASZLAĆ, - ał, - eli, kaszle *intransit. niedok.*, KASZLNĄĆ *idntl.*; *Bh.* keſſlati, kaſſlt, kaſſlám, kaſſláwám; *Slo.* kaſlat; *Sor.* 1. kaſchluyu, kaſchliu, kaſchlim; *Vd.* kashlati; *Crn.* kashlam, wręham; *Cro.* kashlyati, kashlyem; *Sla.* kashliati; *Bs.* kascgljati; *Rg.* kascgljatti; *Rs.* кашлять, кашлянуть: cf. *Ger.* kolſtern, küſtern, *Rabb.* שעול schiul *Arb.* سعال, سعل, cf. *Lat.* quasso), husten. Kaszle iak baba, usiadłszy w kącie. *Comp. Med.* 400. Już dzisiay i wszy kaszlą. *Rys. Ad.* 18., *Prov. Rg.* ni mi ſtaro kascglje, ni mi mlado placce: ani mi ſtary kaszle, ani mi młody płacze: samotny ieſtem, osierociały). Kaszle; nie darmo to, czegoś chce. *Cn. Ad.* 333. *tussis dulcia poſtulat. Martial.* - Kaszle, zmylił, kaszlem zaciera. *Cn. Ad.* 333. er will ſich mit Husten heraushelfen. Krwią kaszlać, Blut auswerfen. Kaszlnąć na kogo, : cf. mrugnąć nań, einem zuhusten, durch Husten ein Zeichen geben. KASZLANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Husten. Dlaczegoby nas czyie kaszlanie abo kichanie w gniew wprawiać miały? *Pilch. Sen.* 235.

KASZLACZ, - a, *m.*, ein Huſter; *Vd.* kashlavez, kashlar; *Rg.* kascglivaz; *Cro.* kaſslyavecz, kaſslivecz. KASZLISKO, - a, *n.*, fatalny kaszel, ein häßlicher Husten. Gdzie balsam na te kaszliſka nieuśmierzone, Z ktoremi lecą zęby wprawione! *Zab.* 9, 348. *Zabł.* KASZLIWY, - a, - e, kaszlący, mit Husten verbunden, von Husten begleitet. Ciężkość w połykaniu z oddechem kaszliwym i szepietliwym, zły znak zdrowia. *Krup.* 5, 522., *Sr.* 1. kaſchliwy; *Cro.* kaſslyev, kaſsliv; *Rag.* kàscgliv; *Bsn.* kascgliv). KASZLOWY, - a, - e, od kaszlu, Husten-; *Rs.* кашельный.

KASZOW, - a, *m.*, miaſto Węgierſkie, Kaſchau; *Bh.* Kaſſow, Koſſicze.

KASZTA, - y, *ż.*, cf. kaſt, ſkrzynia, z Niem. der Kaſten; *Sr.* 2. kaſchcj. (*Vd. et Crn.* kashta, kasha, koesht, kashza. *granarium*). Kaszty drukarſkie, ſkrzynie z przegródkami na charaktery, die Druckerkäſten, Setzerkäſten. - §. w górnictwie kaszty, podpory utrzymuiące wydrożone doły, die Stützen der Bergſtollen. Przeſtronnych komor kaszty podpieraią, Które z miąższego drzewa układaią. *Kchow.* 301.

KASZTAN, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* kaſſtan; *Sr.* 2. koſtanś; *Sr.* 1. kheſtena; *Crn.* kóſtajn; *Vd.* koſtain, koſtanja; *Cro.* kosztany, koztanye; *Hg.* gesztenye; *Dl.* koſstany; *Bs.* koſtagna; *Rg.* koſtagn; *Sla.* keſten; *Rs.* каштанъ; *It.* caſtagna *ab urbe Theſſaliae Caſtana* Κασανα. §. 1) drzewo kasztanowe, der Kaſtanienbaum. Tu palma, tam cytryna, tu kasztan kosmaty. *Pot. Arg.* 210. Kasztan dziki, der Roßkaſtanienbaum, lubo drzewo nie ieſt dziko rosnące, dla owocu iednak do iedzenia niezdatnego, tak nazywa się. *Ład. H. N.* 69. - §. 2) kasztan, KASZTANEK, - nka, *m.*, owoc drzewa kasztanowego, die Kaſtanie, Oeſterr. Käſte. Kasztany iedne są dzikie i gorzkie, drugie słodkie, na ſtołach używane. *Kluk Rosl.* 1, 157. Przekupień kasztanów *Cro.* kosztanyar; *Sla.* kesztenar). Dzikiego drzewa kasztanowego owoc ieſt mięsiſty z kolcami, a w nim ieden lub dwa kasztany znayduią się. *Kluk Rosl.* 2, 43. Z owocu abo kasztanów tych piękny się robi krochmal. *ib.* Z niedbalſtwa włodarzów, bydło czasem ma niby kasztany, przyschłe łayno. *Haur Sk.* 44. - §. b) Kasztanek. *pumila*, drzewo Amerykańſkie, do kasztanów podobne, którego owoc ieszcze ieſt przyiemniéyszy. *Kluk Dykc.* 2, 3. der Amerikaniſche Kaſtanienbaum. - §. c) kasztany ziemne, Peperlein, korzeń maią smaku słodkich kasztanów. *Kluk Rosl.* 1, 209. Kasztanki ziemne, gatunek cybory, *cyperus esculentus*, Cypernwurz; główki korzenne téy rośliny są słodyczy kasztanom podobnéy, a dobrym pokarmem dla ludzi. *Kluk Dykc.* 1, 178. Zowią to ziele ziemnemi kasztankami dla korzonków smaku kasztanowego. *Syr.* 1234. Migdałki lub kasztanki ziemne, Erdmandeln. *N. Pam.* 17, 202. Swini orzech albo kasztan, *Bulbocaſtanum*, Erdkaſtanien, z kształtu orzecha naszły sobie imię, iako świni orzech albo kasztan od świni. które osobliwie tuczy. *Syr.* 1235. Wodne kasztany abo orzechy, kotewki, Waſſernüſſe *ib.* 1273. - §. 3) kasztan, koń, pies kasztanowaty, ein kaſtanienfarbenes Pferd (ein Fuchs), oder ein ſolcher Hund. Póki gonił zaiące, póki kaczki znosił, Kasztan, co chciał, u pana swoiego wy-

prosił. *Kras. Bay.* 22., *Chmiel.* 1, 582., *N. Pam.* 23, 185. - §. trzcina Hiszpańska kasztanowego koloru, ein Spanisches Rohr. Znaydę co, to ten móy kasztan na tobie się potrzaska. *Teat.* 30, 34. mein Brauner). - §. kasztan *poet.*, = kasztanowy kolor, Kastanienfarbe. Lekka mgła rozlała się na iéy czarne oczy, A bladość ćmiła czoło z kasztanem warkoczy. *Przyb. Abel* 16. KASZTANOWATOŚĆ, - ści, ż., podobieństwo koloru do kasztanów, die Kastanienfarbe. Ruda gnieździsta w niektórych mieyscach kolor ma szafraniasty, w innych ma kasztanowatość. *Os. Zel.* 41. KASZTANOWATY, - a, - e, KASZTANOWY, koloru kasztanom podobnego, cisawy, kastanienfarbig; *Bh.* hřebjčkowý; *Vd.* kostanjast, kostanjskoerjau; *Cro.* kosztanyaszt, halataszt; *Rs.* cycый, русоватый. Kolor kasztanowaty, *Sla.* kestenova boja, *Cro.* koztanyeve farbe). Klacz kasztanowata. *Teat.* 24 c, 35. Owce kasztanowate. *Pam.* 84, 674. Koń kasztanowaty. *P. Kchan. Orl.* 1, 398. kasztan, ein Fuchs. - §. KASZTANOWY, - a, - e, od kasztanów, *Bh.* kasstanowý; *Crn.* kostajnov; *Cro.* kosztanyèv; *Sla.* kesztenov; *Rs.* каштановый, Kastanien=. Smak kasztanowy. *Syr.* 1234. W południowéy Europie całe są lasy kasztanowe. *Kluk Dykc.* 2, 3. Las kasztanowy, *Cro.* kosztanyevëcz, kosztanev.e; *Sla.* kesztenye; *Hg.* gesztenyés; *Bs.* kostagniscte). Kasztanowe drzewo, *Vd.* kastanjovu drevu; *Sla.* kestenovo dèrvo, der Kastanienbaum. Kasztanowa łuska koląca; Kasztanowa łuska gładka, łupinka. *Cn. Th.*

*KASZTEL, *KASTEL, - u, *m.*, z *Łac.*, twierdza, *Slo.* kaſt'l, kastel, palota; *Hg.* kastély; *Vd.* gradishtvize, voiskni gradizh; *Bs.* kasctio, kula; *Cro.* kastel; *Dl.* metericz, eine Citadelle, ein Castell. Mieczysław, gdy go nie chcieli puścić na zamek Krakowski, kastel zbudował, aby ich dobywał. *Bielsk. Kr.* 105. Wszelkie okopy, które szańcami albo kasztelami zowią, iak zrysować na tablicy. *Solsk. Geom.* 2, 112.

KASZTELAN, - a, *m.*, der Kastellan, Burgvoigt; *Sr.* 1. hrodjanski předstojniczer; *Crn.* grashinar, grashinovz; *Bs.* dizdar; *Cro.* porkulab gradechki; *Hg.* kastelybéli, varbéli, porkoláb). Miasta warowane murem i wałem, nazywała Łacińska starożytność *castra*; mieszkańcy tych miast nazywali się *castellani*. Poźniéy żołnierzy, postawionych na obronę tych miast, nazywano *milites castellani*, a tego co miał naywyższą straż zamku *castellanus*. *Nar. Hst.* 2, 253. Nabudowawszy pierwsi książęta Polscy tyle miast i zamków, oddawali one pod straż kasztelanow, których powinność za Piastów prawie też sama była, co potym starostów grodowych, albo co w Niemczech *burgrabiów. ib.* 255. Burggrafen, Burgvoigte. Chrabry każdemu woiewództwu przydał kasztelanów, to iest niby Wicewoiewodów; bo taż iest ich funkcya pod niebytność ich, która i woiewodów. Z dawna zaś kasztelanowie iedni byli więksi, albo krzesłowi, Kastelane erster Ordnung; drudzy mnieysi, zweyter Ordnung. Zowią się zaś kasztelanami od kasztelów i ich ziem; nie żeby w nich państwo iakie albo iurysdykcyą mieli, lubo ich tak pospolicie nazywamy, na przykład *Pan* Poznański, *Pan* Woynicki; ale że pod czas expedycyi generalnéy każdy swoię ziemię do boiu przywodził. *Nies.* 1, 102. Kasztelan Krakowski woiewodę Krakowskiego przewyższa, od czasu zdrady Skarbimiersa woiewody, *Krom.* 145., *Gwagn.* 195. - Kasztelan tedy iest senatorem, ktorego obowiązkiem wraz z woiewodami, prowadzić rycerstwo ziemi swoiéy, na seymikach prezydować, na seymach mieysce w senacie zasiadać. *Kras. Zb.* 1, 444. Większi kasztelanowie na krzesłach, i ztąd *krzesłowemi* swani; a mnieysi na ławkach za pierwszemi siedzieli. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 165. cf. drążkowy). Prokuratorów w wielkiéy *poczciwości maią, czczą, raczą, by więc pany *kastelany. *Glicz. Wych. N.* 4. - §. 2) kasztelan (*Trotz* woli *kastalon*), pewna gra w karty, gap', ein Kartenspiel, etwa Hahnrey, Matsch. Jeszcze mieyscami po głębokich prowincyach, pikieta i *kasztelan* utrzymuie dawne tuzy i pamfile, przybrane w feresye stangreckie. *Kraj. Pod.* 50. Cieszyli się dawni Polacy Po szelągu kart graiąc albo więc warcabów o *kasztelański* stołek, którego tysiąc kroć godnieysi byli, niż ci teras *kasztelani* warcabowi. *Opal. sat.* 72. = warcabowa gra, eine Art Spiel in der Dame. Dway towarzysze wyzywali się w warcaby o *kasztelanią*, iako graią pospolicie, aż ieden z nich o swoiéy doskonałości w téy mierze siła trzymaiąc, pocznie się chełpić i mówić drugiemu, że ty mię żadną miarą nie uczynisz *kasztelanem*, Matsch, zum Schneider; On też, trudno, mówi, i z błazna Pana i z głupiego uczynić *kasztelana*. *Dwor. B.* 4. KASZTELANIA, - i, ż., kasztelaństwo, urząd, władza kasztelańska, die Kastellanenwürde. KASZTELANIC, - a, *m.*, syn kasztelana, des Kastellans Sohn. Dzień weselny W. J. P. Felixa Olędzkiego, kasztelanica Chełmskiego. *Zab.* 12, 55. KASZTELANKA, - i, ż., córka kasztelańska, des Kastellans Tochter. Szlachcianka chce bydź kasztelanką, woiewodzanką. *M. Bielsk. S. N.* KASZTELANOWA, - y, ż., żona kasztelania, die Kastellaninn. KASZTELAŃSKI, - a, - ie, od kasztelana, Kastellans=. Kasztelański stołek. *Opal. sat.* 72. krzesło. KASZTELAŃSTWO, - a, *n.*, kasztelaniia, godność kasztelańska, die Kastellanenwürde. - §. 2) kasztelan z kasztelanową *collect.*, der Kastellan und die Kastellaninn. Rezydencya państwa kasztelaństwa. *Gaz. Nar.* 1, 256.

KASZTY *ob.* Kaszta.

KASZUBA, - y, ż., w hucie szklanéy piec, w którym tafle rozprawiaią, aby były gładkie, równe i płaskie. Początek tego słowa iest z Niem., bo się kończy na Ofen, lecz syllaba *kasz* coby była nie wiem, bo taki piec zowie się po Niemiecku Stückofen, co się znaczy piec rozprawuiący. *Torz. Szk.* 35., *ib* 32.

KASZUBY, - ub, *plur.*, część woiewództwa Pomorskiego, leżąca przy księstwie Wendeńskim nad morzem Baltyckim. *Dykc. Geogr.* 2, 21. die Landschaft Kaschuben. część Pomeranii z téy strony rzeki Persanty i Kolberge. *Nar. Hst.* 2, 239. KASZUB, - a, *m.*, KASZUBITA, - y, *m.*, mężczyzna z Kaszub rodem, ein Kaschube. Z nazwiska dawnych Kizynów, narodu Lutyków, i z Niemieckiego Hube, pewny wymiar gruntów znaczącego, mogło w czasie urość nazwisko Kiszubów czyli Kaszubów; lubo Bogufał ie od fałdowanych sukien wyprowadza. *Nar. Hst.* 4, 13. Kaszubitowie byli rodu Słowiańskiego. *ib.* 2, 239. Pomorczyki, Kaszubity. *Min. Ryt.*

2, 11. *Kaszubianie. *Stryik. Gon. U.* 3. KASZUBKA, - i, *ż.*, kobieta z Kaszub, **eine Kaschubinn**. KASZUBSKI, - a, - ie, z Kaszub, **Kaschubisch**.

KASZYSTY, - a, - e, na kaszę zdatny, kaszę daiący, **grützgebend, grützartig**. Tatarka na rolach sprawnych, iako inne zboże, iarzyny kaszyste, roście, w ciepléyszych kraiach dwakroć do roku może bydź siana. *Syr.* 1004. KASZYWO, - a, *n.*, leguminy, **grützartige Frucht, Hülsenfrucht, woraus sich Grütze machen läßt**. O polnych iarzynach, albo o kaszywie. *Syr.* 999. Pliniusz się myli o Niemcach, żeby kaszywa żadnego innego nie mieli okrom z owsa. *Syr.* 988. rozmaitego kaszywa dosyć maią. *ib.* Proso, gdzie będzie otłuczone, iagłami mianuiemy, drudzy kaszywem prosianym, inni pszonem. *Syr.* 1005. Galenus ryż między kaszywa poczytuie. *ib.* 999.

KAT, - a, *m.*, *w liczb. mn.* kaci *et* kacia; *zdrb.* Kacik; *Bh.* **kat, raś**; *Slo.* **kat**; *Sr.* 1. **kat, dręz, wowbischer, cżwelu war**; *Vd.* rabel, obieshavez, fraiman, rablin, hagar, trinog, martravez, pesout, kervaunik; *Crn.* rabèl; *Cro.* háhar, kérvnik, henkar, maningolda; *Hg.* hóhér; *Dl.* karunik, boja, uboicza, manigod, moracz, czoczun; *Bs.* karvnik, krrivnik, çoçan, manigod (z Włosk.); *Sla.* vishàr, kèrvnik, henkàr; *Rs.* палачъ, истязатель; *Ec.* чиготъ, заплечный мастеръ, мучитель, спекулаторъ, паличникъ, бирчїй, кровотворецъ, главосѣчецъ (cf. *Hbr.* חטף chataph *diripuit*); osoba nad złoczyńcą sprawiedliwość skutkiem okazuiąca. *Sax. Porz.* 30. **der Henker, der Nachrichter, der Halbmeister**. Katowie, oprawcy, ceklarze w wielkiéy nienawiści u ludzi bywaią. *Sax. Porz.* 30. Kat, ostatni urząd. *Rys. Ad.* 33. Dwa kaci (kacia) w iednym miasteczku się nie pożywią. *Cn. Ad.* 217. Tak mówi kat; a sędzia dekretem nakaże: *Małodobry*, skarż go tam, iako prawo każe. *Klon. Wor.* 40. *not.* „kata z starego zwyczaiu zowią małodobrym" cf. mistrz, hycel). Złodzieia gonić nie chcą, czyniąc wymówkę, że się im nie godzi na kata gonić. *Stat. Lit.* 387. t. i. dla kata, na pomoc katu). Nie chciało mu się woiować z rozboyniki, Wolał między woyskowemi szyki, Na sławę robić, niż brać katu kopy. *Pot. Syl.* 138. pozbawić kata zarobku). Nie zabił rozboynika, nie kata dóydzie obiecana kopa. *Pot. Arg.* 421. cf. katukopa). Sumnienie gorsze (od) kata, gryzie, choć w skrytości, Nie tylko ciało psuie, wysusza i kości. *Bies. A.* 2. Wenus zdradliwa, choć rozkosz cukruie, Wkrótce nad kata ciało morduje. *Comp. Med.* 407. - §. 2) okrutnik, morderca, **der Peiniger, Quäler, Henker** *fig.* Prawda doznana, iak pono świat światem, Duższy słabszemu bywa często katem. *Jabł. Ez.* 181. cf. wielkie ryby małe żrą). Ci katowie, którzy go męczą, bogu za to odpowiedzą. *W. Post. W.* 265. - §. 3) *Proverbialiter* a) *Loco particulae* co *Poloni usurpant multas alias ut:* dyaskaś tam miał czynić? kata ty wiesz, i. e. co ty wiesz, **den Henker weißt du**; Kat mi po nim i. e. co mi po nim, **den Henker ist mir daran gelegen**: Katać nie wie i. e. coć nie wie, **zum Henker, er weiß es wohl**. *Sic* u kata iest, *pro* gdzie. *Latini usurpant malum. Cn. Th. Loco Pronominis* kto, *supponunt Poloni varia nomina* ki, kąt, djasek, pokusa, *ut*: ki kat, **wer zum Henker**, ki djasek, ka pokusa? katci kazał, **der Henker hat dichs geheißen**, *pro* ktoć kazał! *quid hoc sceleris* ki to kat? *Cn. Th.* 332. A kat tobie po tym. *Zab.* 11, 325. **das geht dich den Henker was an**. Wie go kat, komu wierzyć. *Burl. A.* 3. **das weiß der H.**, **wem man mehr trauen darf**. Piękna edukacya, dzieciom, kat wie czym, głowę zawrócić. *Teat.* 19, 65. Kat mi po tym, dla niéy w długi zachodzić. *Opal. sat.* 9. **ich habe den H. davon**. - §. kat, zła rzecz, kaduk, djasek, licho, **Henker, Deutschker, schwere Noth, Unglück**. Niech go kaci weźmą. *Teatr* 43 *c*, 122. Niech go wszyscy kaci weźmą. *Teat.* 18 *c*, 4. Niech Wac Pana trzy sta katów weźmie. *ib.* 43 *c*, 57. Niechay kat mu wierzy. *Pot. Syl.* 397. Czy go kaci na moie tu przynieśli licho? *Zab.* 7, 203. cf. choroba). Ale czy kaci nadali? że teraz ociec powrócił. *Boh. Kom.* 4, 43. Zjedzże sto katów. *Teatr* 33, 40. Mówi, że to samo czeka i Wc Pana, ale zje kata. *Boh. Kom.* 1, 40. Zje kata, kto mię zwiedzie, mam pewne prawidła, Że mię żaden pan młokos w swe nie zwabi sidła. *Zabł. Bal.* 69. J ty także pustakiem chcesz bydź, day go katu! *Tręb. S. M.* 47. Day go katu, iakież duże kamienie. *Teat.* 1, 58. cf. iechał go sęk). Day go katu, co to ma znaczyć? *Boh. Kom.* 4, 66. **daß dich der Henker**. Day go katu, chcesz, żebym ia ustawnie milczał. *ib.* 1, 20. - Porwoneś iuż katu *Past. Fid.* 235. **daß dich der T. hohle**. Jdź do kata, **gehe zum H...** A do stu katów! day mi pokóy. *Teatr* 36 *b*, 72. Nim miną lata, to iuż wszystko póydzie do kata. *Teat.* 22, 43. przepadnie, póydzie z dymem). Tam do kata, to niegrzeczny postępek. *Teat.* 18 *c*, 13., *Vd.* sherdei! shmenta! *Crn.* shirzejte! shirzkejte! *Sr.* 1. **k cżepnlep!** Prawdziwie, do kata wolności w barłogu się tarać. *Dwor. K.* 2. - Na kataż przydadzą się łakome twoie zbiory. *Pot. Pocz.* 116. - A cóż to u kata? iuż to i z polityki wyszło! *Boh. Kom.* 1, 272. **beym Henker!** A to iak u kata? *ib.* 4, 12. Cóż on u kata robi? czym on iest? *ib.* 4, 11. Chłop słysząc, mówi, co tam u kata, Tak strasznie woła: gwałtu, gwałtu! rata! *Jabł. Ez.* 27. Co to u stu katów? *Boh. Kom.* 1, 69. Cóż u kata, oni się widzę porwą za łby. *Zabł. Zbb.* 12. Potrafię ia iemu usłużyć, bo iestem za katy serca śmiałego. *Boh. Kom.* 2, 418. t. i. djabelnie, kaducznie). Potrzebne byłyby dukaty, Ociec ma ich, to prawda, lecz skąpiec, ze katy. *Zabł. Zbb.* 6. Mocną ma ze katy głowę, wszystkich przepiia. *Teat.* 33, 73. Za katy szybko pędzi. *ib.* 52 *d*, 80. O Muscie Turcy rozumieią, iż naysprawiedliwiéy nad wszystkie sędzie osądzi, a bywa przecię po kacie często. *Starow. Dw.* 50. kata warto, **es taugt den Henker**. Dopieroż bywa mówiemy po kacie, kiedy pan iak bela umoczony. *Wad. Dan.* 116. Kata ci da, pewnie nic nie da, **er wird dir den Henker was geben; gewiß nichts geben**. Kata tam to były żarty. *Teat.* 30, 82. Kata prawda, ta okoliczność nie nadto nam posłuży. *ib.* 11 *b*, 15.

Pochodz. *kacik*, *katowczyk*, *katowka*, *katowski*, *katownia*, *katować*, *pokatować*; *katusz*, *katukopa*.

KĄT, - a, *m.*, *dem.* kątek, kącik; *Bh.* **kaut, kautek, kauteček**; *Slo.* **kaut**; *Sr.* 1 **kut**; *Vd.* kot, sakotek; *Crn.* kòt; *Cro.* kút, kutecz, vugel; *Hg.* kůt, kutich; *Bs.* kut, nugao; *Dl.* kuth; *Rs.* кутъ; cf. *Ger.* **Koth, Kathe** cf. chata, cf. *Ger.* **Kante**, *Dan. et Suec.* **kant**, *Jtal.* cantone, *Gall.* coin; *Gr.* κανθος; cf. *Pol.* kędy *et* - kąd, skąd, dokąd). Otwartość między zbiegaiącemi się z sobą dwiema liniiami, nazywa

się kąt, *angulus*, węgieł. *Jak. Mat.* 1, 11. **der Winkel.** Kąt może bydź prosty, **ein rechter W.** rozwarty **stumpfer**, albo ostry, **spitziger W.** *Geom. Nar.* 1, 33. cf. kąt prostokryślny, *rectilineus*, krzywokryślny, *curvilineus*, różnokryślny, *mixtilineus*. *Jak. Math.* 1, 11. Anguł kąt, tryangul tróykąt, pentagon pięciokąt, poligon wielokąt. *Klecz. Zd.* 75. - *Arith.* kąt spólnéy liczby, iest położenie albo miéysce liczby, od którego idzie się tak po kolumnie liczb ku górze albo na dół, iako i wierszem ną bok prawy albo lewy. *Solfk. Geom.* 3, 78. **der gemeinschaftliche Zahlenwinkel, in der Rechentafel.** - Kąt w pokoiu, w domu, = gdzie się schodzą ściany, mury, **der Winkel in einem Gebäude.** Pustki doma, cztery kąty, a piec piąty. *Cn. Ad.* 985. Niema iuż czym z kąta myszy wywabić. *Klon Wor.* 56. cf. psa z pieca). Złodziéy bywszy w domu, kąty zostawi; a ogień kiedy przyidzie wszystko pobierze. *Rys. Ad.* 80. Wszystkie cztery kąty Radby obmiotł, iak mówią, nawet i piec piąty. *Zab.* 14, 52. Zrzędny gospodarz z kąta w kąt chodzi. *Tent.* 29 *c*, 3. *Undique conquirere* wszędzie szukać, każdy kąt smacać. *Mącz.* Szukam, przewracam izby cztery kąty, i nic znaleźć nie mogę. *Teatr* 43 *c*, 3. W każdy kąt zayrzę. *ib.* 30, 34. Tak go będę czestował, że go będzie w każdym kącie dosyć. *Cn. Ad.* 333. piiany będzie bluł i t. d.). Martwy kąt w fortyfikacyi, nie maiący z nikąd żadnéy obrony. *Jak. Art.* 3, 301. **ein todter Winkel, der nicht gedeckt ist.** - §. b) kąt, miéysce skryte, **ein verborgner Ort, ein Winkel.** Nadzieia się w kąt skryła. *Brud. Ost. F.* 1. Niech się przed nim wszyscy w kąt schowaią. *Ossol. Str.* 3. Człowiek stateczny w kąt. *Teat.* 14 *c*, 41. na bok, pod ławę). Cnota się w kącie nie tai, lecz na widoku stawa. *Pilch. Sall* 265. Pod ezas dowcip wyborny w kącie leży. *Rys. Ad.* 7. Siedź w kącie bałamucie! *Falib. Dis. O.* 2. Na oku sprawiedliwi, lecz po kącie zbroią. *Wad. Dan.* 221. Kto z kąta mierzy, pewniéy i bardziéy uderzy. *Cn. Ad.* 1346. cf. złość skryta szkodliwsza. - Ano cię sobie teraz z kątów, śmieiąc się, ukazuią. *Falib. Dis. R.* 3. W waszym to kącie, szacowne wioski, słodkie przepędzam chwile. *Zab.* 14, 4. W każdym świata horyzoncie są ciekawi ci, co w kącie, iż się im rzadko zdarzy mieć wiadomości. *Kras. List.* 173. W każdym kącie świata, ma cnota swoich czcicielów. *Kras. Hst.* 45. Gdyśmy w ten kąt wleźli, Dzikiśmy naród wielce znaleźli. *Jabł. Tel.* 137. Muszą się od kąta do kąta tułać. *Falib. Dis. F.*, *Bh.* **kautkowati, okautkowati** *delitescere*). To sam to tam, z kąta w kąt, tak statek na świecie. *Burl. B.* 3. - *§. *Meton.* kąt, ludzie pokątni, ludzie z kąta, **Winkelleute, Leute im Winkel, im Verborgnen.** Kąt Donatowéy wiary oskarżył Cecyliana. *Herb. Art.* 142. *pars Donati*). - §. Kąty. dziecinna gra, *astragulus*. *Mącz.* **ein Kinderspiel, Versteckeu.** - *§. w *kącie leży pani, (**w kautě leżet** *puerperio cubare*), zległa, w połogu leży, **sie liegt im Kindbette;** *Bh.* **do kauta přigit** do *kąta przyiść *parere* zlegnąć, **ins Kindbette kommen.** - §. c) kąt, = ciasne miéysce, ciasnina, **ein enger Ort, ein Winkel.** W ciasny kąt kogo wegnać, przymusić, *compellere in angustias*. *Mącz.* **einen in die Enge treiben.** *Angustiis teneri* w ciasnym kącie bydź. *ib.* Nieprzyiaciela w tak ciasny kąt zaparł, iż całą swą nadzieię w ucieczce pokładać musiał. *Pilch. Sall.* 213. w kąt garnąć, = na iedno ciasne miéysce, na kupę, **in einen Winkel zusammen pfropfen, zusammen stopfen, zusammen häufen.** Jako to iest rzecz sprosna, gdy kto traci marnie, Także iście nie mniéysza, gdy wszystko w kąt garnie. *Rey Wiz.* 191. Choć wszystko zniszczy, i w ieden kąt zbiie, Kto mu się oprze, kto podniesie szyię? *Chrość. Job.* 43. Kąty kim pocierać, nieszanować, do podłych posług obracać, *Cn. Th.* 333. **jemanden wie einen Schuhputzer behandeln, ihn zu den niedrigsten Diensten brauchen.** Lepiéy się ztąd wyprowadzić, niż kąty pocierać. *Pot. Arg.* 744. W pośrzód nieznaiomego ludu cudze kąty pocierać muszę. *Teat.* 54 *c*, *ii.* - §. kąt, za całe pomieszkanie, osobliwie z wyrażeniem mierności iego, abo ustronia, **enge abgelegene Wohnung, Winkel.** Kąta się swego trzyma, cudzych nie nawiedza. *Bach. Epikt.* 64. Wszystkich pobili, którzy się byli do swych kątów sprowadzili. *Warg. Cez.* 76. Wstydem się zalewali przed swych *sąsiad wroty, Nie raz nędzne, gdy cudze kąty pocierały. *Łączw. Zw.* 4. Cztery kąty odpowiedzą mi za twoie postępki. *Teat.* 7, 113. więzienie, areszt, koza. - §. Kąty kapelusza, przeguby, **die Hutfalten.** Kapelusz iuż był stary i wniwecz znoszony, Kąty się rozpadały i psuły się strony. *Zab.* 12, 68.

Pochodz. *cf.* *kędy*, - *kąd*, *odkąd*, *pokąd*, *niekędy*, *zkąd*, *nizkąd*, *dokąd*, *poniekąd*; *kątek*, *kącik*, *zakąt*, *zakątek*, *zakącik*, *zakącie*; *kącisty*, *kątnik*, *kątny*, *kątnica*, *kątomierz*, *kątomiar*, *pokątny*, *pokątnie*. *czterokąt*, *czworokąt*, *czworokątny*; *dwunastokąt*, *dwunaściokąt*, *dwunaściopięciokąt*, *dziesięciokąt*, *krzyżokąt*, *prostokąt*, *przekątny*, *prawokąt*, *równokąt*, *różnokąt*, *trzykąt*, *tróykąt*, *tróykątny*. *NB.* u nas żaden *czasownik (verbum)* od rzeczownika *kąt* nie pochodzi; w Czeskim iest **kautkowati, okautkowati** *delitescere*.

KATAFALK, - u, *m.*, *z Franc.*, KATALET, - u, *m.*, *z Włosk.*, rusztowanie ozdobne, na którym ciało zmarłego znakomitego kładą, **das Leichengerüste.** Skoro naznaczonego przyszedł dzień pogrzebu, na prześwietny katafalk ciało podniesiono. *Tward. Wład.* 96. Przystąpowali do onego kataletu, na którym ciało umarłego było położone. *Wys. Aloy.* 402. - *Fig.* Wezyr z urzędu swego katafalku pompy, czasem powoli zstępuie na mały urząd. *Kłok. Turk.* 57.

KATALOG, - u, *m.*, KATALOŻEK, - żka, *m.*, rejestr spisanych rzeczy, zwłaszcza książek cf. inwentarz, **der Catalog;** *Crn.* iménik, verstopis; *Vd.* sasnamin, sarifs; *Rg.* immenik; *Sla.* vêrstopis; *Rs.* роспись; *Ec.* прячень.

KATAPLAZMA, - atu, KATAPLAZM, - u, *m.*, z Greck., *Chirurg.* pewne lekarstwo miéyscowe zewnętrzne, złożone z liści, kwiatów, owoców, mąk, oleyków, tłustości lub z gum, rozrobionych na papkę. *Dykc. Med.* 3, 49. **der Umschlag;** *Rs.* припарка, okładanie.

*KATAN, - a, *m.*, *Bh.* **katan** katownik, męczyciel). może starzec, ćwik, drab; n. p. Z Susanny niewinnéy kaydany Zrzuciwszy, na potwarne kładą ich *katany. *Kochow.* 93. Za wczasu opowiadam, że dobrych nie ganię Żołnierzy, którzy wiedzą, co szkoła rycerska, Ani starych *katanów tykam i odważnych Koronnych bohatyrów, dawnych woiowników. *Opal. sat.* 96. KATANKA, - i, *ż.*, sukienka krótka kusa, **ein kurzes Röckchen.** Gdzie suknia nie dopędzi kupra, iak katanka goralska, tam niedostatek niezmierny. *Mon.*

69, 601. Mowa upstrzona na kształt arlekińskiéy katanki. *ib.* 73, 213. *KATAŃSKI, - a, - ie, n. p. Junak ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać, Wąs ową fozą nową Bałłabańską; Jeśli chce brody, niechay ma *Katańską. *Kochow.* 50. długą i siwą starych drabów.

KATAR, - u, *m.*, *KATARRUS, *z Grech.*, ryma z kasslem, sapka, *nieżyt, *Bh.* oʒřhiwka cf. wozgrza, wozgrzywość; *Slo.* náthá; *Hg.* nátha; *Vd.* katar, nahad, nashiftje, doltok; *Sla.* hunjavica; *Cro.* hropot; *Bs.* hropot, hropotina, nastid, nastida; *Rg.* nâzeba), der Katharr. Pigułki z mirry są dobre naprzeciw katarowi, t. i. nieżytowi albo sapce. *Sienn.* 224 naprzeciw *katarrusowi, t. i. nieżytowi albo sapce. *Spicz.* 127. Przypadaią z katarów kaszle. *Haur Sk.* 396. Nasienie babki na rymy z fluksu, *kataruзy, które cieką z głowy, zstępuiąc w którykolwiek członek, bardzo pomocne. *Urzęd.* 36. Ma katar, i nic ni złego ni dobrego Węchem nie czuie. *Jabł. Ez. a.* 2. Wiatr mu każdy szkodzi, J dla kataru z izby stopą nie wychodzi. *Pot. Arg.* 184. Czy z choroby, czy z *katarrusu głowy niewiem, obie oczy straciła. *Birk. Dom.* 106. - *§. Słabość, którą to albo naygrzeczniéyszéy w Europie nacyi imieniem (francą), albo kanoniczym nazywaią katarem. *Mon.* 65, 217. cf. dworska ospa, die Lustseuche. Pochodz. *kataralny*, *katarowy*, *zakatarzyć*, *zakatarzony.*

KATARAKTA, - y, *ż.*, *z Grech.*, spadek rzéki bystréy, któréy bieg w korycie skałami zaprzątniony, uwolniwszy się od nich z góry na dół spada z wielkim szelestem. *Wyrw. Geogr.* 16. der Wasserfall. U Rusinów porohy. *Kluk Kop.* 1, 88., *ob.* prog, Zaporogi). *Improp.* Bóg kazał się otworzyć kataraktom czyli upustom niebieskim. *Mon.* 76, 828. - §. katarakta w bramach, *s* spust, krata żelazna spadaiąca, das Fallgitter in einem Thore. *Tr.* - §. *Medic.* oka zaście, bielmo, łuszczka, der graue Staar; choroba oczu, w któréy źrzenica traci przeźroczystość swoię, i nabiera koloru niekiedy żółtego, niekiedy popielatego, błękitnego lub rdzawego. *Dykc. Med.* 3, 74. u bydła zaciąg, zawłoka.

KATARALNY, KATAROWY, - a, - e, od kataru, Katharr *s*; *Bs.* hropotivi; *Sla.* nátkowý. Kaszel katarowy. *Krup.* 5, 659. Zkąd się humory katarowe rodzą, różnych autorów, różne są zdania. *Comp. Med.* 45. *KATARRUS *ob.* katar.

KATARZYNA, - y, *ż.*, KATARZYNKA, - i, *ż. zdrb.*, imię białogłowskie, *z Grech.* καθαρινος czysty, *Bh.* Kateřina, Kateřinka, Kacenka, Kacena, Kača; *Sr.* 1. Katerna, Kata; *Sr.* 2. Cathrina, Kascha; *Vd.* Katra, Katarinzha; *Cro.* Katta, Kate; *Rg.* Kâte, Katta; *Ger.* Katharina. Katarzyny świętéy order, der Katharinenorden, od Piotra wielkiego ustanowiony dla dam. *Kras. Zb.* 1, 446. - *Deminutiva:* Kachna, Kasia, Kaśka, Kasiunia, Kasińka, Kasieczka, Kasineczka, Kasiuchna, Kasinuchna, Kasiula. - §. Katarzynki, gatunek pierników Toruńskich, podléyszy od Norymberskich, eine Gattung Thorner Pfefferkuchen (*Boh.* Kateřinka fenik na Szląsku R. 1542.). - *§. Katarynka, szarmant *Katrynka laterna magica* iarmarczników, ein Guckkasten; *Rs.* раёкъ. Głową, rękami tak rusza, iak szeyne (schöne) Katrynka na sznurkach. *Mon.* 73, 325.

KATECHISTA, - y, *m.*, uczyciel katechizmu, der Katechet: *Vd.* kershanski vuzhenik; *Ec.* огласитель. KATECHIZM, - u, *m.*, *z Greckołac.*, znaczy krótką przez pytania i odpowiedzi naukę religii. *Kras. Zb.* 1, 446. der Katechismus; *Sr.* 2. catkismus; *Vd.* katehisem, kershanski vuk; *Ross.* катихизисъ. Katechism, summa wiary S. chrześc. dla ćwiczenia dzieci. *Kat. Gd.* 1. katechizm, książka od takiéy nauki, iako na przykład iest *Karnkowskiego*, der Katechismus, das Buch. - Katechizm lub katechizacya, dawanie nauki o religii, pytaiąc i słuchaiąc odpowiedzi, das Katechisiren, die Katechisation, die Kinderlehre. Nie wyciągam, aby miewała pani dla czeladzi katechizmy lub kazania. *Zab.* 16, 5. Nauczyciel ma dzieci na katechizm do kościoła prowadzić. *Pir. Pow.* 125. Lubo dobrze w nauce wiary są wyćwiczone dzieci nasze, posyłamy ie iednak co niedziela i święto na katechizm. *Kras. Podst.* 1, 64. KATECHIZMOWY, - a, - e, KATECHETYCKI, - a, - ie, od katechizmu, Katechismus *s*. Nauka katechizmowa. *Pir. Pow.* 125. Katechetyckie kazania. *Pim. Kam.* 2. KATECHIZMOWAĆ, KATECHIZOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, nauczać wiary przez pytania i odpowiedzi, katechisiren. *Kathechizować, t. i. *kathechismu nauczać. *Sak. Persp. pr. B.* 4. Katechizować komu. *Tr.* W katechizmowaniach dawano tylko dogmatykę niezrozumiałą dla młodzi. *N. Pam.* 9, 299., *Rs.* оглашеніе. - §. *transitiv.* Kapłani za kilka dni pokatechizowali wszystek on lud. *Bot.* 4, 173. katechizmu go nauczyli, sie brachten ihm den Katechismus bey. KATECHUMEN, - a, *m.*, w pierwszym kościele był chrztu czekaiący, i do niego się przyprawuiący. *Skarg. Zyw.* 2, 320., *Zqbk. Ml.* 405. ein Katechumen cf. nowowiernik, nowonawrócony, *Ec.* оглашенный. Lub *ohłaszennych albo katechumenów niemasz; a przecię ektenią o *ohłaszennych w cerkwi odprawuią. *Pim. Kam.* 108.

KATEDRA, - y, *ż.*, *z Greck.*, miéysce nauczycielów, zkąd w szkołach swoie lekcye daią. *Kras. Zb.* 1, 446. der Katheder (die Katheder), der Lehrstuhl; *Vd.* viksna sedalniza, vuzhenishni stol, kanzel; *Bs.* pirgula; *Cro.* prisztolje; *Rg.* pripovjedalisćte, pripovjedálniza). Jak z katedry dyktowała swoie wyroki. *Teat.* 10, 85. Przez katedrę abo stolec Moyżeszow, rozumie się miéysce, kędy pisma samego Moyżesza nauczano, i czytano ie na każdą Sobotę. *Sekl.* 107. Katedra kaznodziéyska, *s* ambona, kazalnica. - *Metonym.* professorstwo, nauczycielstwo, die Lehrstelle, die Professur. Wszyscy, którzy o iaką katedrę zabiegaią, muszą się stawić i na pytania dyrektorom odpowiadać. *Pam.* 85. 1, 700. - §. *b) Począł Jezus wymiatać przedawce i kupce z kościoła i stoły bankierskie, i *katedry tych, którzy przedawali gołębice przewracał. *Leop. Marc.* 11, 15. (stołki *Bibl. Gd.*), die Stühle. - §. 2) Katedra, tum, die Kathedralkirche, der Dom, das Hochstift; *Rs.* соборъ; pryncypalny kościoł dyecezyi, przy którym biskup szczególnicy wraz z kanonikami osadzony iest. *Kras. Zb.* 1, 446. Kościoł obchodzi święto fundowania katedry Antyocheńskiéy od Piotra ś. *Skarg. Dz.* 23. Katedrę przeciw katedrze postawić. *Karnk. Kat.* 73. władzę przeciw władzy. KATEDRALNY, - a, - e, od katedry, t. i. tumu, *Rs.* соборный, Kathedral *s*, Dom *s*. Kościół *katedralski (katedralny). *Skarg. Dz.* 403., *Crn.* stolna zirkuv; *Rs.* соборная церковь.

KATEGORYA, - yi, *ż.*, *iurid.* punkt poiedynczy, arty-

knf; *Vd.* odstavik, artikel; *Rs.* статья, ein einzelner Punkt, ein einzelner Artikel einer Verhandlung; część iedna sprawy, którą strony promowuią w sądzie iakowym, tak dalece, iż się trafiać może, że iedna strona iednę wygra kategoryą, a drugą druga strona. *Kras. Zb.* 2, 446. Punkta pozwu nazywaią się kategorye, albo różne powoda do strony pozwanéy pretensye. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 41. Na seymach zwyczayne było decydowanie proiektów przez kategorye. *Ust. Konst.* 1, 54. nach einzelnen Punkten, Artikeln, Abschnitten Proiekta odtąd nie kategoryami, ale całkowicie przyimuiemy albo odsuniemy. *Gaz. Nar.* 1, 63., *Ust. Konst.* 1, 107., *Ross.* постатейно, статейный.

KĄTEK, - tka, *m.*, kącik, *zdrb. rzczwn.* kąt, *Rg.* kutich; *Cro.* kutecz, das Winkelchen. Chciał gdzieś wleźć w kątek; lecz musiał w publicznym domie i na publicznéy stanąć ulicy. *Teat.* 19 *c*, 4. Kupić sobie iaki spokoyny kątek. *Mon.* 72, 773.

KATERA, - y, *ż.*, *Turc.* kadere, miecz długi prosty, wzdłuż konia do kulbaki przywiązany; należał do rynsztunku towarzysza husarskiego, który siadaiąc na koń, miał katerę na lewym boku. *A. Czart. Mscr.* ein langes gerades Schwerdt, das die Husaren mit sich führten.

KATKA *ob.* Kadka

KATETER, - u, *m.*, narzędzie chirurgiczne, które zapuszczaią w pęcherz, końcem dowiedzenia się, ieżeli zamyka w sobie kamień. *Dykc. Med.* 3, 84. ein chirurgischer Katheter.

KĄTNICA, - y, *ż.*, ielito kątne, kątna kiszka, der blinde Darm; Kiszka prosta abo kątnica, *intestinum rectum. Krup.* 2, 37., *Dasyp. G g* 4 *b.* Jelito w człowieku *monocolon* albo *intestinum coecum*, po Polsku kątnica. *Urzęd.* 30. - §. 2) wielka kiszka do iedzenia. *Tr.* eine große Wurst (*Boh.* kautnice, ssestinedělka położnica). KĄTNIK, - a, *m.*, człowiek pokątny, einer aus dem Winkel, ein Unbekannter, ohne Ansehn. Swięci doktorowie, których naukę kątnicy ganią, z kościołem trzymali powszechnym. *Hrbst. Nauk L b.* Wszedłeś w dzierżawę, nie iako pan, lecz iako kątnik. *Pilch. Sen. list.* 2, 9. (*Vind.* kotnik, koteshnik = trzonowy ząb). - §. kątnik *ob.* kątomiar. KĄTNY, - a, - e, od kąta, Winkel-; *Rg.* kuutni; *Cro.* kutni.

KATOLICKI, - a, - ie, od katolików, katholisch; *Boh.* katolický; *Sr.* 2. catholski; *Sr.* 1. katholski, wschichzromadnicżki, podjanski; *Vd.* katolshki; *Rs.* католическій; *Ec.* соборный, вселенскій, повсемственный, всеобщій. Katolikos iest słowo Greckie, i znaczy powszechny albo soborny. *Fund.* 71. Prześladownik katolicki *Skarg. Dz.* 475. t. i. katolików). Katolickich rodziców córka. *Groch. W.* 574. Wiara chrześciańska Rzymskiego kościoła wzięła sobie od naydawnieyszych czasów tytuł katolickiéy, t. i. powszechnéy. *Kras. Zb.* 1, 447. Cerkiew ś. katolicka, ze wszystkich narodów i języków zebrana. *Birk. Gł. K.* 6., *Rs.* соборная церковь. Ferdynand Arragoński król Hiszpański od Juliusza II. papieża, tytuł króla katolika czyli katolickiego otrzymał. *Skarg. Dz.* 706. - *Wuiek* postyllę swoię nazywa **katoliczną.* - *Katoliczny (katolicki) kaznodzieia. *W. Post. W.* 2, 77. *Katolicko, po katolicku *adv.*, n. p. Po katolicku mówiąc. *Tors.* 276. Niekatolicko wierzyć i uczyć. *Smotr. Ap.* 19. - §. *Medic.* extrakt katolicki, *catholicum. Krup.* 5, 56. KATOLICTWO, - a, *n.*, wiara katolicka, der katholische Glaube, Katholicismus; *Sor.* 1. podjanstwo. Książęta Ruscy, potłumiwszy religią Rzymską, ledwo ślady katolictwa przy małych plebaniach zostawili. *Nar. Hst.* 7, 49. Przyodziali się katolictwa szatą. *Smotr. Ex.* 2. KATOLICZKA, - i, *ż.*, wyznaiąca wiarę katolicką, die Katholikinn; *Bh.* katolička. Z katolickich rodziców, katoliczka sama. *Groch. W.* 574. Królowy Heleny nie chciano koronować, bo nie była katoliczką. *Czack. pr.* 1, 83. KATOLIK, - a, *m.*, wyznawca wiary katolickiéy albo kościoła Rzymskiego, der Katholik; *Slo.* katolik; *Vd.* katolshnik; *Sla.* katholik; *Cro.* Rimzkokatolichanzki; *Hg.* papista; *Sr.* 1. podjan *quoniam sacramentum coenae sub una specie accipit; Rs.* католикъ. Ten iest katolikiem, który z kościołem Rzymskim trzyma. *Skarg. Żyw.* 2, 404. Katolików zwano też Rzymianami, papistami. *Skarg. Dz.* 443. cf. papieżnik); Jmię mam chrześcianina, a przezwisko katolik. *Skarg. Dz.* 26. Prawi katolicy, którzy w kościele powszechnym, pod posłuszeństwem naywyższego pasterza biskupa Rzymskiego żyią. *Star. Ryc.* 6. Z tego że obcym kto mówił ięzykiem, Wątpiono, dobrym by był katolikiem. *Zab.* 16, 79. Słuchaycie wy *katolikowie malowani. *W. Post. W.* 258. - *§. *Phras.* Jakem katolik, tak prawda. *Teat.* 28 *b*, 7. iakem dobry chrześcianin, iakem poczciwy, na sumnienie, so wahr ich katholisch bin, ein guter Katholik bin. *KATOLIKA, - i, *ż.*, wiara katolicka, der katholische Glaube. Mniemane błędy w Rzymskiéy katolice. *Gil. Kat.* 6.

KĄTOMIAR, - u, KĄTOMIERZ, - a, *m.*, *graphometrum*, der Winkelmesser, pół koła, zrobione z mosiądzu, podzielone na 180 gradusów. *Jak. Mat.* 1, 245. służy do mierzenia kątów. *ib.* różni się od przenośnika wielkością i przydanemi prawidłami z celownikami. *Geom. Nar.* 1, 257. *astrolabium. Zabor. Geom.* 178., *Rs.* ерунокъ.

KATOPTRYKA, - i, *ż.*, *z Greck.*, część optyki, wiadomość daie o zwierciadłach i obrazach w nich. *Hube Wst.* 228. die Katoptrik. Nauka o widzeniu przez promienie odbiiaiące się. *Krup.* 2, 315. cf. optyka, dyoptryka.

KATOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ukatować, skatować *dk.*, skatowywać *czstl.*, okrutnie zabiiać, mordować *pr. et fig.* henkermäßig, grausam behandeln, martern, übel zurichten; *Sr.* 1. katupu; *Cro.* hahariti; *Vd.* martrati, pesuvati). Tak bardzo ciało iego skatowane, Jakby nożami było pokraiane. *Odym. Sw.* 2 *F f* 4 *b.* Łotrowsko ukatować kogo, *insidiosissime tractare. Mącz.* Pięknież to tak skatować kobietę; pewna śmierć lub choroba na kilka tygodni. *Teat.* 11 *b*, 85. Rusacy nasze ieńce okrutnie skatowywali. *Krom.* 517. KATOWA, - y, *ż.*, KATOWKA, - i, *ż.*, des Henkers Weib, die Henkerinn; *Bh.* katowka, rasowka. - §. *Fig.* Katówka, katuiąca drugich, eine Grausame. KATOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, okrutne mordowanie, zabiianie. *Cn. Th.* grausames Hinrichten, Grausamkeit. KATOWANY, - a, - e, *part. perf.* męczony, geplagt, gemartert. KATOWCZYK, - a, *m.*, podkaci, der Henkersknecht. *Dudz.* 93. (cf. kacik). *Odym. Sw.* 2 *E e. b.* KATOWNIA, - i, *ż.*, *Bh.* katowna, rasowna; *Sr.* 1. katwanę; *Crn.* pęsirna; *Vd.* marterni stol; *Cro.* hahárnicza, kervarnicza; *Rg.*

karvârniza); męczarnia, katusz, die Marterstube, Henkersstube. Będąc iuż w katowni i w męczenicy podziemney, do którey złoczyńce tylko przedtym na gardło osądzone, spuszczano. *Birk. Kun.* 43. – §. męka okrutna, grausame Marter. A kto kiedy widział takową katownią, boleści zaraz i sznupek pełną? *Groch. W.* 131. Ociągasz się uchodzić, przed katowniami, sprawiedliwie przed tobą wiszącemi. *Nag. Cyc.* 19. KATOWNIK, – a, *m.*, katuiący, męczyciel, der Martyrer, Henker; *Rs.* плоторазтерзатель. KATOWSKI, – a, – ie, od kata, *Bh.* katowský; *Cro.* hahàrszki; *Dl.* karunichki; *Rs.* палачéвскій, палачóвъ, Henkers=. *propr. et fig.* grausam. Za takie męstwo mieczem katowskim płacą. *Boh. Kom.* 4, 223. Uczynił katowskie dzieło nad swoimi on przymuszony braniec. *Birk. Oboz. f.* t. i. pozabiiał ich). Po katowsku, *katowske *adv.*, henkersmäßig. Katowsko mu zadarto karku. *Czach. Tr. L.* 1. KATOWSTWO, – a, *n.*, *Sr.* 1. katstwo; *Bh.* katowstwj; *Crô.* haharia, hakarsztvo; *Dl.* karunichko delo); katowskie rzemiesło, das Henkerhandwerk.

KĄTOWY, – a, – e, kątny, od kąta, Winkel=. Łóżko w kątowym pokoiu postawili. *Teat.* 19, 6. KĄTOWATY, – a, – e, – o *adv.*, w kąty ułożony, winklicht, in Winkel eingetheilt. Łodyga kątowata, *caulis angulatus*, wielokątna, płaszczyzny rynienkowate; od liczby kątów zowie się tróykątna, czworokątna i t. d., a od ostrości lub tępości kątów, ostrokątną, tępokątną. *Jundz.* 2, 16. cf. kącisty.

KATRYNKA *ob.* Katarzyna.

KATUKOPA, – y, *m.*, wisielec, obieś, hultay. *Mon.* 75, 589. Galgendieb. Idźże iuż kiedy masz iść katukopa. *Pot. Arg.* 500. cf. kopa, cf. kat. KATUSZ, – y, *ż.*, KATUSZA, – y, *ż.*, katownia, męczarnia, die Marterstube, Peinstube; *Rs.* застѣнокъ. Sklepienia katusz tyrana tego, były podawane tak sztucznie, że co tylko w nich mówiono, to słyszał. *Pam.* 83, 2, 286. – §. męka, die Marter. Dla złych iest to naywiększą, wierzay mi katuszą, Kiedy szkodzić nie mogą, i dobrzy bydź muszą. *Zabł. Zbb.* 83.

KAUKAZ, – u, *m.*, wielkie pasmo gór Azyatyckich rozległych od morza Czarnego aż do Kaspiyskiego. *Dykc. G.* 2, 22. Turcy około góry *Kawy* abo Kaukazu mieszkaiący. *Skorg. Dz.* 1020. Kaukazkie góry, der Caucasus.

KAULEFIOR *ob.* Kalafior. KAULRAPA *ob.* Kalarepa.

*KAUSZYK, – a, *m.*, czarka, das Schälchen. Prussowie byka na ofiarę bożkowi, krew wypuściwszy w uszatek, czerpaią kauszykiem albo czarką. *Stryik.* 148.

KAUTERYUM, *n.*, *z Greck.*, apertura czyniona, dziura w skórze przepalona, na odbyt wilgotności. *Cn. Th.*, *Rg.* proxiga, proxganizza, ein Fontanell. *cf.* apertura, fontanella). Wszystko ciało iego okryte było kauteryami, aby tym sposobem ustawicznie zbywał wilgotności owey zepsowaney krwi, które go prawie zalewały. *Ustrz. Kruc.* 2, 318. – Nazwisko kauteryów daią bez różnicy wrzodom kunsztownym, zrobionym dla wypływu materyi chorobney iakieykolwiek, iako też i materyom, które robią takowe wrzody. *Dykc. Med.* 3, 86. das Fontanell und auch Fontanellpflaster, Fontanelleisen, Brenneisen. Kauteryum tedy zowią też żelazo rozpalone, którego używaią do uleczenia wielu chorob, paląc po chorym ciele, *ib.* żegadło. *Cn. Th.* Kauterya są też wszystkie plastry i lekarstwa palące, które mogą zrobić ranę lub strupek. *ib.* Fontanellpflaster. KAUTERYZOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, po ciele kauterya porabiać, cauterisiren, Fontanelle setzen.

KAUTOR *ob.* rękoymia, poręcznik, ręczyciel.

*KAUZA, – y, *ż.*, sprawa sądowa, ein Rechtshandel, eine Rechtssache, ein Proceß. Kauzy przesłuchawszy, dekret udziałał. *Warg. Cez.* 13. Sprawy abo kauzy rozmaitemi limitacyami sądow bywaią uwikłane. *Modrz. Baz.* 361. Wygrał kauzę. *W. Post. W.* 3, 226., *Petr. Pol.* 396. Kauzy odprawować, stawać w kauzach, practiciren, advociren. *KAUZYPERDA, – y, *m.*, z Łac., iur, ein Rechtsverdreher.

1) *KAWA, – y, *ż.*, – KAWKA, – i, *ż.*, KAWECZKA, – i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* kawka, kráká; *Slo.* kawka, sogla (cf. soyka); *Sr.* 1 kawka, kauka, modra rona; *Sr.* 2. kawka; *Vd.* kauka, tola; *Crn.* kavka (cf. *Crn.* gavek, *Lat.* gavia = czayka); *Cro.* kavka, kauka, chavka, choka; *Sla.* csàvka; *Hg.* tsóka, choka, szayko; *Dl.* szoyka; *Bs.* cjavka, chjola, kutta, vranna (cf. wrona); *Rs.* гáлка, галочка; *Ec.* кавка, гáлка (cf. gałka); *Holl.* kaw, kae, *Norw.* kaa, kaye, kaage, *Dan.* kaae, *Helv.* Alpkachle, *Germ. Sup.* Gauch, Jacke, Kae, Kayken, *Angl.* Chauh, Jay, Daw, Jackdow, *Gall.* gay, choucas), die Dohle, *corvus monedula*, cała czarna, prócz tyłu głowy i nieco szyi siwawey. *Zool. Nar.* 261. kawka, ptak wrzaskliwy. *Ład. H. N.* 70. Kawka kwacze. *Tol. Saut.* 89., *Cro.* káuka kàuka; *Crn.* kavkam *crocito*; *Ec.* гáю їако врáнъ. Kawki kwakanie *Rs.* гáй. Plegotały kaweczki. *Ban. J.* 3 *b.* Kawa mówi, a przecię nie może bydź zwana człowiekiem. *Petr. Et.* 130. Rychley wysłucha kawy i papugi, niż przyiaciela. *Pot. Arg.* 430. Widzę cię, żeś piiany, bredzisz iak kawa. *Pot. Pocz.* 81. Wieszczka przykrey słoty, kawka okopcona. *Tol. Saut.* 70. Pewny gatunek kawki *Rs.* клýша, клýшка. Biała kawka, biały kruk, czarny łabędź, coś rzadkiego lub wcale niepodobnego, *n. p.* snadniey o kawkę białą, niżli o sługę poczciwego. *Tr.*, *Sr.* 2. zarne ako schwon, béle ako ron); *Slo.* w nocy wsecke kawi su černé w nocy wszystkie koty bure). – §. kawy, = banialuki, głupstwa, ni w pięć ni w dziewięć. Strohzeug, weder gehauen noch gestochen, leeres Geschwätz. Skoro co wydrukuią, choć plotki, choć kawy, Zaraz im wiarę daią. *Pot. Arg.* 250. On naywyższe w młodości zwiedziwszy urzędy, Widział, że wszystko próżność, drwa, kawy i błędy. *ib.* 218. *cf.* kawić, pokawić, drwić głową. – §. poszło w kawy =, przepadło, es war umsonst, vergeblich, es gieng in die Bilze. Uciekałem od życia moiego poprawy, Z krukiem wołaiąc: *cras, cras*; a tak wszystko poszło w kawy. *Kulig.* 176. Już on dopiął tey wakancyi u króla, a nasze głosy póydą w kawy. *Opal. sat.* 78. W iednego gdy surowość pokażesz osobie, Wszystkim iak dał po uchu, wszyscy póydą w kawy, Co się wiążą do buntu i niesłuszney sprawy. *Pot. Arg.* 154. Gdybyśmy odpowiedzieli, coby nie grzeczy było, takbyśmy poszli, iako mówią, w kawki albo we drwa. *Eraz. Dw. C.* poszlibyśmy na knów, głupców, zadrwiliby z nas. – §. kawka, pani duszka, fryerka, die Buhldirne. Drugi ma piękną żonę, a uda się w kawki, Biegaiąc po ulicach,

nie

nie maiąc tam sprawki. *Rey Wiz.* 41. - 2) kawa w piśmie, z plama, żyd, *Bh.* **tawka**, *Jt.* chiosa; (*Cro.* Kauka *in clericis corona*, *prima tonsura* plesz); **ein Kleck, ein Dintenkleck.** Tablicę kompasową pisząc, ochędoftwo zachować potrzeba, bo iako kawa pismo szpeci na papierze, tak wrona nie ozdobi tablicy kompasowey. *Haur. Sk.* 190. *Bh.* **tawcim, tawčiti,** kawić, pisząc żydów narobić, **klecken.** - §., kawka, narzędzie iakieś muzyczne, **ein musikalisches Instrument.** Jest innych przy nim wiele puzanów i sztortow, Kawek i z grubym głosem trafiaków, pomortów. *Banial. A* 2 *b.* II. Kawy, w niektórych krainach zowią przykrycie na słupach bez ścian, tak że od spodu tylko po dwa lub trzy drzewa na przyciosach położone bywaią; a to służy na schowanie siana, zboża; różniąc się tym od brogu, że ma raczey kształt stodołki. *Rydel.* **ein langer bedeckter Feim, in Gestalt einer Scheune, doch ohne Seitenwände.** Stodoły wyprzątać trzeba, ile kto nie ma na dwuletnią krescencyą stodoł albo kawy. *Haur. Ek.* 39. (cf. *podrum). - §., w górnictwie kawy, wydrożenia. *Czack. Pr.* 2, 199. **Hohlungen, Höhlen** cf. *Łac.* cavus.

2. KAWA, - y, *ż.*, KAWKA, - i, *ż. zdrbn.*, **der Kaffeh;** *Bh.* **tafe**; *Vd.* kofe, turski bob; *Sla.* arabski bob, kava; *Rs.* кофей, кофе; *Turc.* cauhe, cahueh). Ziarno, które w Europie znamy pod nazwiskiem kawy, albo raczey *kaffy*, iest owocem drzewka bardzo pospolitego w Arabii. *Dykc. Med.* 3, 91. Ziarno to palą, trą na proszek, i poddaią go w tym stanie wrzeniu na mały kwadrans, aby wyciągnąć z niego tynkturę, także *kawą* zwaną. *ib.* 93. Kawę palą, mielą, gotuią i piią z cukrem, z mlekiem lub bez mleka. *Kluk. Dykc.* 1, 143. Kawa z śmietaną nie tak rozgrzewa, iak kawa czarna. *Dyk. Med.* 3, 96. Z rana zażywanie kawy z mlekiem naylepsze; po południu lepiey bez mleka filiżankę czarney kawy się napić. *Krup.* 5, 117. Kawa, lub bob Turecki albo Arabski. *ib.* 114. Korzeń cykoryi, podróżnika, na kawę wielkie ma zalety. *Lad. H. N.* 70. na zastąpienie kawy). Hey stołków, niech dadzą kawę! *Teat.* 52 *d*, 79. Achilles, Cezar, wielcy ludzie byli, Jednakże kawy z śmietanką nie pili. *Kras. List.* 2, 150. - §., Kawa, mieysce gdzie kawę piią, gdzie kogo kawą czestuią, posiedzenie kawowe, lub też kaffenhaus (cf. *Francuzk.* au caffé) n. p. będę się znaydował tu blisko na kawie. *Teat.* 32, 9. Codzień figurował po obiadach, kawach, assamblach. *ib.* 24, 94. **Kaffehvisite, Kaffehhaus.** cf. kawowy, kawiarnia, kawiarka, kaffenhauz, kaffenhauzowy.

3. KAWA, góra *Kaukaz* qu. v.; *Skarg. Dz.* 1020.

KAWAŁ, - a, *m.*, *KAWALEC, - lca, *m.*, KAWAŁEK, - łka, KAWAŁECZEK, - czka, *m. zdrbn.*, (cf. *Germ.* **Kabel Abl g.**) sztuka czego, część czego, **das Stück von etwas.** *Bh.* **tawal, tawalec;** *Slo.* **kausek** cf. kąsek, kęs); *Sr.* 2. **hokuß, hokußk;** *Sr.* 1. **kruch, kruschk** cf. kruszyna; *Vd.* kos, falat, drob, shkriz, kofetel, shtukel, druft, drum, falatez, okerhek, odresek, krajez, kraishish; *Crn.* falât, kofêtel; (*Crn.* kavel, z hak); *Bs.* fallat, figlja, landa, komad; *Sla.* komàd, komadich; *Hg.* falat, falka, falatotska, darab (cf. drob); *Cro.* falat, falachecz, falatecz, komád, paradgyik, landa, landiza, kuszich (*Cro.* chaval *slauus*); *Rs.* клокъ, клочокъ, жеребеекъ, ломоть, ломмикъ (cf. łom, ułomek), лоскутъ, лоскутокъ, лоскутошикъ. Okręty iego wnet będą skruszone w kawały. *Przyb. Luz.* 299. Rozumiałem, że na nim w kawałki suknią podrą, tak go każdy kredytor do siebie ciągnął. *Zab.* 15, 208. Od nas do miasta iest kawał, *albo* dobry kawałek (sc. drogi) **es ist ein hübsches Stück von uns bis nach der Stadt.** Ma on kawał fortuny; t. i. dosyć wielką fortunę, **er hat ein hübsch Stückchen Vermögen.** Niech on bierze naszę siostrę; iego kawałek fortuny i iemu i nam wystarczy. *Boh. Kom.* 4, 184. Ciężko pracowałem na kawałek chleba. *Teat.* 33, 6. **ich habe mirs sauer werden lassen um einen Bissen Brot.** Kto więcéy mieć nie pragnie, iak kawałek chleba, Temu barzo niewiele do życia potrzeba. *Pilch. Sen. list.* 4, 8. - Po kawałku, kawałkami, nierazem, **theilweise, stückweise;** *Vd.* po kosi, na drobnu, na falate, kosovitnu). Nierazem dom przybierać, ale po kawałku; żeby iednego roku pudło do karety, drugiego wasąg. *Teat.* 19 *b*, 48. - §., Kawałek, trocha, cokolwiek, cf. kąsek, **ein Bißchen, ein wenig.** Wszystko będzie dobrze, tylko trzeba kawałek mieć cierpliwości, *Boh. Kom.* 5, 276. Co za głupstwo! on podobno ma kawałek manii, *ib.* 2, 184. zarywa manii). Kto zwątpił o wszystkim, ma sobie za wielki zysk, gdy mu się kawałek okroi. *Fred. Ad.* 122. Czy masz sumnienie i kawałek cnoty? *Teat.* 28, 71. choć bynaymniéy). Niemasz kawałka sensu w tém. *ib.* 20 *b*, 67. by naymnieyszego sensu niemasz). - *Iron.* byle tylko przyszedł, zadamy mu kawałek roboty. *ib.* 15, 28. będzie-ć miał co do roboty, t. i. dosyć, dużo). Kawałek człeka, *Tr.* karlik, pigmeyczyk, **ein kleines Menschchen, ein kleiner Wicht, ein Stückchen oder ein Gedanke von einem Menschen.** - §. Kawałek = figiel, sprawka, wypadek, **ein Stückchen, ein (kleiner) Streich, ein (kleiner) Umstand.** Coż to iest za nowy kawałek? *Teat.* 30, 54. Prawda, że to są grube kawałki. *Teatr* 21, 61. Oto śmieszny kawałek. *ib.* 33 *c*, 45. Tak to on zawsze ma swoie kawałki. *Teatr* 21, 172. żarciki, psikusy, koncepta, **er ist immer voll Schwänke.** Ma iednak grzeczne kawałki. *ib.* 36 *b*, 117. Z tego ważny wyniknie kawałek. *ib.* 30, 62.

KAWALER, - a, *m.*, (*Gall.* cavallier, Chevalier, *Ital.* cavalliero, *Hisp.* cavallero, *z Łac.* caballus) *1) żołnierz konny. *Cn. Th.*, iezdny, kawalerzysta, **ein Reuter, ein Cavallerist.** Kawaler z Włoch, rozumie się ieździec na koniu, iako u nas *eques Polonus. Star. Ryc.* 36. - 2) znakomitego rodu, szlachcic, rycerz, osobliwie młodszego wieku, panicz, **ein Edelmann, ein Cavalier, ein junger Herr,** *Sla.* gavalir; *Rs.* кавалеръ. Każdy porywczy do zapalczywości iedna sobie imię kawalera; ot to lepski, to mi kawaler! *Mon.* 73, 3. Fraczkowi kawalerowie, co to po ulicach gwiżdżą. *Teat.* 14, 129. Odebranych ze szkół kawalerów, pospolicie za granicę wysyłamy. *Mon.* 65, 217. Tak kawaler bez serca, iak sługa bez wiary. *Morszt.* 160. - §., nieżonaty, **ein Unverheuratheter.** Pytano się córki iego, którémuby z kawalerów serce swoie oddadź zamyśliła? *Zab.* 2, 247. Przestarzały kawaler, **ein Hagestolz.** - §., rycerz pasowany, orderowy, *Vd.* vites, **ein Ordensritter.** Król go rycerzem albo kawalerem, order mu daiąc, czynił. *Skarg. Żyw.* 2, 207. Trzeba gdzie indziey rość przez wielkie zasługi, aby został kawalerem. *Leszcz. Gl.* 55. - §., *Fortific.* Kawaler, szaniec wysoki,

na który po wielu wschodach wstępować trzeba. *Jak. Art.* 3, 295. der Cavalier im Festungsbaue, eine hohe Schanze mit Stufen, kopiec dzielny. *Tr.* 3, 321 *et* 633. KAWALERKA, - i, *ż.*, dama orderowa, eine Ordensdame. - §., amazonka, suknia białogłowska, ein Amazonenkleid. Kawalerki, kapoty, mantolety. *Łacz. Zw.* 30. *Comp. Med.* 705. - §., Białegłowy, które nierządem się bawią, nazywaią *kawalerkami*, iż ieżdżą na głowie amantów, iak na ośle; bo to z Włosk. *caballo* koń, z łac. *caballus*; iak tedy rycerz koniem, tak te nierządnice kochankami swemi rządzą. *Star. Ryc.* 36. fryierka, gamratka, pani duszka, eine Maitresse, Buhldirne. KAWALEROWY, - a, - e, do kawalera należący, Cavalliers:; einem Ordensritter zuständig. KAWALEROWA *ob.* Kawalerka. KAWALERSKI, - a, - ie, od kawalera, Cavalier:. - 1) iezdecki, Reut:. Pierwszego siedzenia na koniu uczą się w kawalerskich szkołach. *Kluk. Zw.* 1, 185. t. i. w reytszulach. - §., kawalerski, szlachecki, rycerski, od ludzi znakomitego rodu, *Rs.* кавалерскій, adelsmäßig, rittermäßig, Ritter:. Nie oszczędzali i życia, pokazali, iż są ludzie kawalerskiego serca, umieiący czynić sobie sprawiedliwość za krzywdę. *Mon.* 73, 3. Niekawalerskie dzieło, zażyć kogo zdradą. *Morszt.* 337 Radby się pomścił, radby o to zaczął zwadę, Ale po kawalersku, ale nie przez zdradę. *ib.* 352. Hektor, drwiąc z ciebie, kawalersko stawał. *Bardz. Tr.* 197. mężnie). Po kawalersku wytnę się dziś z bratem Izabelli. *Teatr.* 29, 122. Wszystko traktuią letko po kawalersku. *Zabł. Roz.* 119. z pańska). - §., kawalerski, nieżonaty, ledig, unbeweibt; stan kawalerski *ob.* kawalerstwo. - §., orderowy, Ordens:. Kawalerski zakon ś Jana Chrzciciela z Jeruzalem. *Birk. Kaw. Malt. A* 2. KAWALERSTWO, - a, *m.*, stan kawalerski: - 1) zaszczyt orderowy, rycerstwo, die Ordenswürde. Pasowanie na kawalerstwo abo rycerstwo. *Wyrw. Geogr.* 338. - 2) bezżeństwo, die Ehelosigkeit, eheloser Stand, (von Männern). Powiedział mi Pan Miłosz, tydzień temu trzeci, Że też nakoniec przyszło zamyśleć Waszeci Po długim kawalerstwie o małżeńskim stanie. *Nar. Dz.* 3, 161. - §. *collect.* kawalerstwo = kawalerowie, die Ritter, die Ordensritter, ehelose Männer. KAWALERYA, - yi, *ż.*, roty żołnierzy konnych. *Kras. Zb.* 1, 446. die Cavallerie, Reuterey. - §. order kawalerski. *Tr.* der Ritterorden. *Ross.* кавалерія. KAWALERZYSTA, - y, *m.*, iezdny, konny, der Cavallerist. KAWALKACYA, - yi, *ż.*, iezdecka nauka, die Reitkunst. Exercycya w Paryżu miałem te: kawalkacyą, lutnią etc. *J Ossol. Dyar.* 30. (wydoskonalił się w Paryżu w przystoynym na koniu siedzeniu. *Boh. Ossol.* 1, 37.) KAWALKATA, - y, *ż.*, źle *KALWAKATA. *Dudz.*, iazda, die Reiterey. Zatym w karoce iedni powsiadali A kawalkata osobno chodziła. *Auszp.* 19. KAWALKĄTOR, - a, *m.*, objeżdżacz koni, der Bereiter. Kawalkator, co konie dobrze ćwiczyć umie, chyżo dosieść, kształtnie koniem toczyć, Kołkiem iść abo też poskoczyć. *Alb. z Woy.* 24. Jeśli płacim drogo kawalkatorowi, co nam konie ćwiczy, a czemuż nie mistrzowi, który mi syna uczy? *Starow. Vot. C.* 3. Teraz syn szlachecki musi się we Włoszech u kawalkatora uczyć. *Star. Ref.* 172. *Hipp.* 33. *Pot. Arg.* 297. KAWALKATORSKI, - a, - ie, od kawalkatora, Bereiters:, nauka kawalkatorska. *Hipp.* 48. iezdecka, die Bereitkunst. KAWALKATURA, - y, *ż.*, kawalkatorska abo iezdecka nauka, die Reitkunst. Trzeba aby szlachta też szermierstwem, kawalkaturą, pikami bawiła się. *Petr. Ek.* 101. KAWALKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, Skawalkować *Dok.*, ieździć na koniu, reiten. Szkoła kawalkowania, Reitschule, to iest, uczenia się ieździć na koniu. *Petr. Pol.* 2, 190. - *Fig.* Dał szlachcic żydkowi na rękę trzymać iastrzębia; ten go szczypie, a żydek przed szlachcicem kawalkuie. *Pot. Jow.* 140. skacze, cwała, krzywi się, er springt herum, macht Bocksprünge. - §., Kawalkować konia = uieżdżać, objeżdżać, ein Pferd zureiten. - §., zawściągać, ukracać, podbiiać, bändigen, überwältigen. Rozum człowieczy szalone nawet morze kawalkuie. *Pot. Pocz.* 87. On ubogiego zniszczył, zkawalkował, Dom wydarł, co go nigdy nie budował. *Chrość. Job.* 72. Bóg, który pyszne duchy skawalkował, Od ciebie siły będzież potrzebował? *ib.* 95. Jezus piekło skawalkował, śmierć skruszył. *Pot. Zac.* 57 *et* 109.

*KAWAT, - a, *m.*, szabla na kształt noża *Tr.*? ein Säbel in Gestalt eines Messers. cf. karwat, karwasz.

KAWCZY, - a, -, od kawki, Dohlen:. *Bh.* kawčí.

KAWECAN, KAWECON, - u, *m.*, (*Ital.* cavezzane, cavezzone, *Angl.* cavessan, *cf. lat. med.* capsana, der Kappzaum. Kawecan dla źrzebców bywa z powroza; dla podrosłych koni z rzemienia. Przyprawuią rożne do niego na nos łańcuszki, dla umiarkowania noszenia głowy i pohamowania burzliwości końskiey. *Hipp.* 33. Faeton rumiany, W lot dzianetom wypuścił złote kawecany. *Kul. Her.* 266. t. i. cugle, er ließ ihnen die Zügel schießen. *Fig. tr.* hamulec, der Zaum, der Zügel. Człowiek zawiedzie w kawecan niedźwiedzie. *Mon.* 71, 901. Uiął paszczękę iey mocną kawecami dużemi. *Tward. W. D.* 2, 155.

KAWĘCZEĆ, - ył, *et* ał, - y, *et* - e, *Med. ndk.*, skawęczeć *Dok.*, karpić, dukwić nad czym, siedzieć nad czym, umierać nad czym, beständig über etwas liegen oder sitzen. *Cn. Th.* 271. Przy nim trzy lata kawęczy, różne przymówki cierpiąc i niesmaki. *Pot. Syl.* 154. - §. kapieć, nikczemnieć, vergehen, elend werden, abnehmen. Z więzienia wypuszczony, iuż nie mógł wiecey wskórać, lecz z nienagła zawsze truchleiąc, wychorzały skawęczał; *lento morbo consumptus est. Krom.* 304. Gryzieniem o mężobóystwo w domu marnie skawęczeć miał, *contabuisse dicitur. ib.* 36. Na żałosnym wygnaniu mizernie skawęczeć musiał. *Krom.* 170. Niechay w tych bolach dłużey nie kawęczy, Nie zgrzeszy, gdy mu na on świat pomoże. *Pot. Syl.* 56. Jak to może bydź dobrze, kiedy koń zawsze w takich pętach kawęczyć musi? *Hipp.* 34. Stuka; zamknięto! u drzwi on pieskiem kawęczy, *Zab.* 5, 333. *Kossak.*

KAWECZKA *ob* Kawa, Kawka 1).

KAWENCYA, - yi, *ż.*, kancya, ręczenie, die Bürgschaft. Za kawencyą rekomenduiących. *Vol. Leg.* 7, 512.

*KAWERNA, - y, *ż.*, *poet.* iama, die Höhle. Grobowa kawerna. *Kochow.* 83. Z dziećmi, z żonami w lochy i kawerny Kryć się poczęli, o tym usłyszawszy. *Chrość. Fars.* 123.

KAWIA, - ii, *ż.*, świszcz Bahamski. *Zab.* 12, 196. *ob.* świszcz, eine Art von Murmelthier.

KAWIAR, KAWIOR, - u, *m.*, (z Włosk. caviale, cavia-

ro, cavialo, *Bs. et Rg.* kaviar; *Cro.* kaviar, ikre szlanëh rib; *Rs.* икра; *Lat.* garum; der Caviar. Kawiar z ikry iesiotra sporządza się z octem, pieprzem etc. Jest kawiar Wenecki, Turecki. *Wiel. Kuch.* 403. z ikry czeczugi, wyża. *Zool. Nar.* 193. *Pam.* 83, 615 *et.* 85, 1, 210. cf. putarga). *Kluk. Zw.* 3, 60. Prasowany kawiar *Rs.* паюсная икра; z kawiaru supa, калья, Co kawiar zaprawia икрянникъ.

KAWIARKA, - i, *ż.*, KAWIARECZKA, - i, *ż. zdrbn.*, która gotowaną kawę trzyma, lub też sługa kafenhauzowa, die Caffehsiederinn. *Bh.* kafirnice; *Sla.* kavecxijnica). Kawiarka się przysięga, że to djaboł, nie człowiek *Teatr* 29 *b*, 112. Kawiareczki w salopach. *ib.* 14, 10. KAWIARNIA, - i, *ż.*, kaffenhauz, kawodom, gdzie gotowaną kawę trzymaią, das Kaffehhaus, *Boh.* kafirna. W kawiarniach, traktyerniach, redutach, gdyby gospodarz w gry hazardowne grać dopuścił... *A Zamoy.* 206. KAWIARZ, - a, *m.*, kaffenhauznik, który kawiarnią trzyma, der Kaffehsieder; Kaffehschenk; *Bh.* kafirnik; *Sla.* kavecxija; *Rs.* кофешенкъ, буфетчикъ. - §., lubiący kawę pić, ein Liebhaber vom Kaffeh, ein Kaffehtrinker. Wielki z niego kawiarz; czasem po cztery razy na dzień kawę piie. KAWIARSKI, - a, - ie, od kawiarza, Kaffehschenken:. *Rs.* кофешенковъ, кофешенскій.

KAWIĆ, - ił, - i, *intrans. ndk.*, pokawić *dk.*, drwić głową, poszkapić się, głupstwa popełnić, cf. kawa, kawy, drwa, dumme alberne Streiche machen, Böcke schießen. Naylepszy rzemieślnik po piianu kawi. *Pot. Pocz.* 271. Na końcu kawi, choć co dobrze zacznie. *Wad. Dan.* 91. Prawa ich żadne nie sądzą, choć kawią, Dotąd aż swoię funkcyą odprawią. *Chrość. Fars.* 33. Nie iednego nauczysz, kto na winię kawi, Ze rozumu na wodzie, lecz poźno poprawi, *Pot. Pocz.* 81. - §., brédzić, iak kawka, pleść, albernes Zeug schwatzen. Posłuchayże, iakie cuda ten nie pisorym, ale pochlebca kawi. *Pot. Arg.* 396. Jedna, co naybliżey stała, One swoie wymysły kawić poczynała. *ib.* 374. - §., kawić z kawami, żydami poszpecać, czernić, paskudzić, poplamiać, beklecken, anschwärzen, beflecken, besudeln, *Bh.* kawćiti. Tryumfuy ziemsto moia, niech się w krwi ich spławią Te obelgi, ktoremi dostoyność mą kawią. *Min. Ryt.* 2, 215. KAWKA *ob.* Kawa. KAWODOM *ob.* Kafenhauz.

KAWON, - u, *m.*, Arbuz, *cucurbita citrullus Linn.* utrzymuie się w kosztownieyszych ogrodach, pospolicie pod imieniem kawonu. *Jundz.* 467, die Wassermelone.

KAWOWY, - a, - e, Kaffeh:, *Rs.* кофейный. Kawowy imbryczek кофейникъ, кофейничекъ. Kawowa puszka кофейница (2., kawowieszczbienie). Po filiżance kawowey rosołu dawać choremu. *Krup.* 5, 369. eine Kaffehtasse. - §. Kawowy kolor, do kawy podobny.

*KAWTAN *ob.* Kaftan.

KAYDAN, - u, *m.*, KAYDANEK, - nka, *m. zdrbn.*, Kaydany, Kaydanki *plur.*, pęta, die Fesseln, Fußschellen. *Rs.* кандалы, желѣза, (*ob.* żelaza) верига; *Ec.* колоды, узы, пута, пленица *ob.* więzy cf. plon; *Rg.* gâitan *laqueus*; *Ec.* гайтан, снурокъ, тонкая верvица: sznurek). - W Kaydany okuć. *Teat.* 49, 44. Jeśli się będzie ociągał, każ go wziąć w kaydany. *ib.* 33 *c*, 70. Bierze w kaydany nieprzyiaciół swoiéy oyczyzny. *Mon.* 69, 358. Łańcuchy rozwiązał, kaydany rozerwał. *Kucz. Kat.* 3 *b*, 280. (*ob.* odkaydanić). Niedźwiegnione wbił mi kaydany. *Chrość. Job.* 189. Zgładzić iednego między tak wielu tyrany, Byłoby do połowy nadłamać kaydany. *Min. Ryt.* 2, 244. J w kaydanach na wsparcie rodziców pracował. *Teat.* 49, 83. *Bogusł.*, choć więzień). Bogactwa, są to kaydany złote, co do nich przykuta dusza brząka dla zabawy. *ib.* 6 *b*, 38. - §., *Kaydanik*, u smuklerza dwoiaki, ieden do odwrocików, drugi do robienia na palcach. *Mag. Mſk.*

KAZAĆ, - ał, każe *Act. ndk.*, rozkazać *Dok.*, Kazywać *Frequ.*, *Bh.* kázati, kazal, káži, kazáwam rozkazywać; kazanie mieć; *Slo.* kázat, kázem *mandare*, kaži kazanie prawię; *Sr.* 1. kafacź, pżikafacź, kazem; *Sr.* 2. kasaſch *iubere*; *Vd.* kasati, kashem, pokazati: ſkazywać, okazywać; *Crn.* kasâti, kâshem *monſtrare*; *Cro.* kazati, kasèm, izkazati: pokazać; *Dl.* ukasujem, kasujem *oſtento*; *Bs.* kasati, kazivati *oſtendere*, *demonſtrare*, kazatise *simulare*: *Rg.* kâzati *demonſtrare*, *oſtendere*, *narrare*, *declarare*, *explicare*; *Sla.* kazati: pokazywać, opowiadać, powiedzieć; *Ross.* казать, кажу mówić, powiedzieć; *Ec.* кажю, явлю, сказую *oſtendo*; казании, казую, наказывати, поучать, наставлять. cf. *Ger.* heißen Adlg.) rozkazywać, befehlen. *Bh.* weleti, weljm cf. wolić, wola; *Cro.* velim, velęvam, zapovdujem, zapovędati (cf. zapowiedzieć); *Vd.* vkasati, šapovedeti, vkashuvati, zarozhiti; *Sla.* zapoviditi; *Sr.* 1. kneżu cf. kniaź); *Ross.* велѣть, повелѣть; воведительствовать, завѣщать. Co każą razem król, naród, starszyzna, To każe naród, to mowi oyczyzna. *Kras Woy. Ch.* 27. Jedz, coć daią, rób, coć każą. *Wolſki.* Kazał pan, a musiał sam. *Rys. Ad.* 28. solls gethan seyn, mußt du's selbst thun. - Kazać z następuiącym trybem bezokolicznym, *c. infinit.*, befehlen, heißen, lassen. (cf. *dadź) Kazał tego świętego cesarz dwom senatorom wziąć pod straż, mówiąc: każcie mi go schować. *Skarg. Zyw.* 1, 191. Kazał im milczeć. *ib.* 218. Kazałem sobie granatowy surdut robić machen lassen, *faire faire* Gall.) Był tu, i kazał się Wc Panu kłaniać. *Teat.* 22 *b*, 10. er läßt sich Ihnen empfehlen. *Z spoynikiem* by, aby, n. p. Każ aby konie do karety zaprzężono. *Teat.* 15 *c*, 30. - *Elliptice.* Kazać z opuszczonym trybem bezokolicznym drugiego słowa, n. p. Kazać po kogo, : kazać przywołać kogo, einen hohlen lassen. Odebrawszy tę wiadomość, zaraz *kazał* król *po* posły, którzy gdy przyszli, powiedział im wszystko. *Bielſk. Kr.* 309. er ließ sogleich die Gesandten hohlen. Wyperswaduią krolowi, że każe po wróżka. *Pot. Arg.* 241. - Kazać do iakiego mieysca, albo na iakie mieysce, : rozkazywać by tam się udać, wohin beordern, befehlen sich dahin zu verfügen, dahin gehen heißen. Pisarzom a księży *kazał* król *do* obozu; a rycerstwo sam iął upominać, aby każdy śmiele czynił z nieprzyiacielem. *Gwag.* 74. Helizeusz Naamanowi *do* Jordanu po uzdrowienie trądu *kazał.* *Skarg. Kaz.* 41. Ledwo się trochę zdrzymiesz, aż *każą do* koni, J tak niespana w tropy noc czuyny dzień goni. *Kochow.* 184. Potym *do* spoczynku żołnierzom *kazał.* *Zab.* 3, 68. Czayki wprzód przed Sułtanem idą, które *każą na* stronę wszystkim statkom, żeby się z Sułtanem nie potykały. *Star. Dw.* 43. *Każesz* mi *na* wygnanie, cóżem krzywa komu? *Bordz. Traj.* 81. Na ustęp wszystkim nienależnym kazawszy. *Pilch. Sall.* 39. Przeląkł się tak, że

zaraz kazawszy na odwrot, okopał się na pagorku. *Ustrz. Kruc.* 2, 260. er gab Befehl zum Rückzuge. - Król *kazał* posłom *przed* się (*sc.* przyiść). *A Kchan.* 187. er ließ sie vor sich kommen. - *Kazać* komu *precz*; kazać mu iść precz, cf. odeyść, odkazać, won, einen gehen heißen. Jednemu słudze, kiedy pan *precz kazał*, przyiaciele powiedzieli: a cóż on nieborak oycu swemu powie, dlaczego mu *precz* kazano? *Gorn. Dw.* 189. Mąż żonie poczciwość odeymuie, gdy iey od siebie *precz każe*. *Gorn. Dz.* 100. *Kazawszy* temu *precz*, kazał przyiść drugiemu. *Leop. Dan.* 13, 55. (odwiódłszy go. *Bibl. Gd.*) - §., *Fig. transl.* Milcz, tak interes kazał. *Boh. Kom.* 1, 272. t. i. wymagał, żądał, so habens die Umstände erfordert, geheißen, erheischt. Musiałem mu dogadzać, tak potrzeba kazała. - §., kazać czym, = rządzić czym, mit etwas schalten und walten. Umiem białą płcią kazać. *Zab.* 11, 81. *not.* rządzić. - §., kazać, hardzie kazać, kazać na co, = z zbytecznego zaufania dumą się unosić, dumnie się odgrażać, *Vd.* klubetuvati, koshiti, koshatiti; stolz gehen, trotzen, übermüthig trotzen. Jakby iuż nas w niewoli miał, durno kazał. *Jabł. Tel.* 146. Że nie każę zbyt durno nad utrapionemi, Pokazałem to światu przykłady moiemi. *Bardz. Tr.* 84. Poznawszy, iak bardzo nieprzyiaciele życzyli pokoiu, wyżéy sobie kazać począł. *Lub. Roz.* 103. Francuzi za przybyciem posiłków, wysoko kazali. *Warg. Cez.* 219. sprechen aus einem hohen Tone. Nie każ hardzie na szczęście. *Pot. Arg.* 31. W sprawie zszykowani stoiąc, a na hardą każąc, wysłali swego zapaśnika. *Stryik.* 126 Jamci chciał z nim z początku postąpić łaskawie, Ale że dumy iego tak na hardą każą, Weźcie go pod strażą. *Morszt.* 134. Nie każ na hardą, i nie śmiey się z méy głupości. *Sim. Siel.* 29. Książę Smoleński, za namową Rezańskiego, począł nowe rozruchy wzniecać, i hardzie przeciw Witołdowi kazać. *Stryik.* 474. Na samę wiarę niektórzy każą, iak na trzy tuzy. *W. Post. W.* 429. Iużem śmiele kazała, iako na trzy tuzy, Uyrzawszy pożądane okiem Syrakuzy. *Pot. Arg.* 366. Odległy cel zakłada na sto lat, iak na trzy każe tuzy, choć daléy od nosa nie widzi. *Pot. Arg.* 150. Wiele iuż takich było, co szyię łamali, Co Tureckiemi końmi na pewne kazali. *M. Bielsk. S. N.* 30. cf. iakby na Tureckim koniu siedział, cf. na *barszego kogo wsadzić). Nie trzeba ubogiemu konwoiu w drodze, w domu straże, Na swoię nędzę, iako na trzy tuzy każe. *Pot. Jow.* 37. Rano kazał na tysiąc, a w wieczór spadł z stołu. *Pot. Arg.* 602. Co ma ten żywot, na coby bezpiecznie człowiek mógł kazać? *J. Kchan. Dz.* 248. Niedługi czas temu, a każ na to śmiele Że znacznie poraziss swe nieprzyiaciele. *J. Kchan. Ps.* 26. - Resztą kazać, = ostatnim gonić, resztą gonić, *Tr.* das äußerste und letzte wagen. - §., kazać, = kazanie prawić, rzecz do ludu mieć z ambony, predigen, eine Predigt halten. *Bh.* kazati; *Sr.* 1. preduju, pjedżowam; *Sr.* 2. prátkowasch; *Vd.* predigati, predigvati, prödigat, prödugvat cf. predykant); *Cro.* prodekuvati; *Dl.* pripovidati, pripovèdam cf. przepowiedzieć); *Hg.* predicalauni; *Bs.* predikati, pripovidati; *Sla.* pripovidati; *Ec.* проповѣдати. Każe nasz ksiądz z ambony, przyznać mu, że ładnie; Ale coż potym? kiedy nie żyie przykładnie. *Pot. Pocz.* 372. Przed papieżem maiąc kazać, spisane pilnie miał kazanie, którego się na pamięć nauczył. *Skarg. Żyw.* 2, 235. Wstępowało dzie-

cię na mieysce iakie wyższe, mówiąc: patrzcie, iako ia będę kazał! I rozmaicie rękami, twarzą, słowami kaznodzieyskie sprawy odprawowało. *ib.* 218. Kazał ksiądz około boiaźni, słuchali tego kazania różni Panowie. *Orzech. Tarn.* 113. Biskup przed nim mszą miał, i kazał; którey mszy i kazania on na stołku siedząc słuchał. *ib.* 106. Teraz gdy przyidzie kto do kościoła, nuż na księdza, że długo każe. *Biał. Post.* 175. Śmieią sobie przywłaszczać urząd kapłański; chrzczą, każą i t. d. *Weresz. Regl.* 19. Nie godzi się w domach kazać słowa bożego zgromadzeniu iakiemu. *Glicz. Wych. L.* 1. opowiadać, prawić, predigen, verkündigen. W wielu krainach Samarytańskich kazali ewanieliią. 1 *Leop. Act.* 8, 25. Gdziekolwiek tę ewanieliią będą kazać a powiadać, będzie powiedziano i to, co uczyniła. 1 *Leop. Math.* 20, 13. (*KAZAK *ob.* Kozak. KAZAKINA, KASAKINA, - y, *ż.*, KAZAKINKA, - i, *ż. zdrbn.*, gatunek sukni, ein Casakin; *Rs.* козакинъ; *Gall.* casaquin; *Ital.* casachino cf. *Gr.* κασος). Przekładam srokę w pstréy kazakince, kiedy umie gwarzyć, nad papugę w płaszczyku, kiedy nic nie umie gadać. *Mon.* 71, 148.) KAZALNICA, - y, *ż.*, katedra kaznodzieyska, ambona, die Kanzel. *Boh.* kazatedlnice, kazatelna, kazatelnice; *Slo.* kazatelnica, kazatedelnica, kancel; *Sr.* 2. prátkarna; *Vd.* predikalnisa, lisher, kansel, kanslia, predishuiża; *Cro.* pradekàlnicza; *Hg.* prédikallószék; *Sla.* pridikaoniza; *Dl.* stolicza; *Rs.* проповѣдалище. Papież wydaie processa świętych kaznodzieiom, by one z kazalnic swoich ogłosili. *Bals. Niedz.* 1, 84. Ksiądz pleban z kazalnicy głosił. *Pot. Pocz.* 269. By nie postylle, nie pokwapiłbyś się krasomówco na kazalnicę, i gęby rozdziewić nie umiałbyś. *Smotr. Ex.* 6. (*KAZAN źle zamiast nietoperz. *Dudz.* 31; lecz *Ross.* казанъ kocioł). KAZANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verbi* kazać; *qu. v.*, das Befehlen, das Predigen. *Vd.* kasanje, megnenje, namiganje = migi; *Crn.* kasanje *monstratio*; *Bs.* kazanje *indicium, demonstratio*; *Rs.* казанїе pokazywanie). Postanowili poganie nie dopuszczać kazania żadnego ewanielii. *Birk. Dom.* 40. W drugim roku Jezus kazania swego przyszedł na drugą wielką noc do Jeruzalem. *ib.* 15. uczycielstwa swego seines Lehramts. - §., kazanie rzecz o religii do ludu, die Predigt. *Bh.* kázanj; *Slo.* kázeň; *Sr.* 1. wozpewene; *Sr.* 2. prátkowane, prátkowanste; *Vd.* prediga: *Crn.* pridèga; *Sla.* rics boxja, predika; *Cro.* prodeitvo, prodèchtvo, prodèka; *Dl.* pripovidanye; *Rg.* pripovjèdanje; *Bs.* pripovist, predica; *Rs.* проповѣданїе, проповѣдь. *проповѣдника; казанїе съ Польскаго языка, проповѣдь слова божїя. Kazania w cerkwi pospolicie *słowy* zowią. *Smotr. Ex.* 7. Młody ksiądz wielkich talentów wyborne miał kazanie w kościele farskim. *Zab.* 13, 89. Nie wszystko to prawda, co ksiądz na kazaniu powie. *Rys. Ad.* 43. was er in der Predigt sagt. Ksiądz dwa razy kazania nie mówi. *Zegl. Ad.* 280. Pospolicie takiego, co na kazaniach bywa, nazywaią nabożnikiem, lisiobrzskiem, próżniąkiem. *Boh. Kom.* 1, 57. Jak na Niemieckim kazaniu tam siedziałem. *Cn. Ad.* 290. nie zrozumiałem nic es waren für mich Böhmische Dörfer. On oczy wytrzeszczywszy, iakby na kazaniu Niemieckim, w srogim tego słucha zadumaniu. *Pot. Arg.* 734. Gdy pisarz Zygmunta króla Węgierskiego naszym iego dekret niemieckim ięzykiem czytać zapoczął, zaraz przemawiaią, w

mowie tey nieukami będąc, na niemieckim kazaniu my siedzieć nie powinni. *Krom.* 444. Ona widzę kazanie zacznie prawić. *Teat.* 22, 57, moralnie a nudno się rozwodzić). Kazanie, łacina, kapituła, *kapelusz, Strafpredigt, Kapitel, Lection, Levite. Jak główne dawałem mu nagany, iakie mu kazania prawiłem! *Teat.* 36 *b*, 29. Do każdego z nich swe osobne miał kazanie. *Stebel.* 2, 216.

KAZANNY, - a, - e, od kazania, Predigt=. Przepowiadaniem kazannem mocnił wiernych. *Chod. Kat.* 43. *Rs.* проповѣдный.

Pochodz. *kazywać; kaznodzieia, kaznodzieystwo, kaznodzieyski; dokazywać, dokazać, dokaz: nakazywać, nakazać, nakaz; okazywać, okazać, okaz, okazały, okazałość; odkazywać, odkazać, odkaz, pokazywać, pokazać, pokaz; przekazywać, przekazać, przekaz, przykazywać, przykazać, przykaz, przykazanie; rozkazywać, rozkazać, rozkaz; skazywać, skazać, skaz cf. kaźń, skazanie; ukazywać; ukazać, ukaz; wskazywać, wskazać; wykazywać, wykazać; zakazywać, zakazać, zakaz*; (distg. *kazić* etc.

KAZARNIE *ob.* Koszary.

KAŹCA, - y, *m.*, który kogo kazi, przyszczuwacz, poduszczyciel, *administer cupiditatum. Mącz.* skaziciel, der Verderber, der Sittenverderber, Verführer. W nich widzę kaźców moiey sławy. *Przyb. Luz.* 1181. uwłaczaią mi).

KAŻDODNIOWY, KAŻDODZIENNY, - a, - e, codzienny, *Bh.* každodenny; *Vd.* vsakidanski, vsakdani, vsedaini, vsedneuni, täglich, alltäglich. Kwotydyana abo febra *każdegodniowa (każdodniowa). *Syr. Rej.* Zimnica z gorączką *każdegodniową. *ib.* 45. Febrę każdodzienną cierpiał. *Chodk. Kost.* 86. Na każdy dzień się ofiarmi każdodniowemi oczyszczał. *Zygr. Gon.* 285. Me każdodzienne trunki, Łzy zmieszane z frasunki. *Ryb. Ps.* 198. Na rekreacyach każdodniowych zawsze były rozmowy o rzeczach duchownych. *Wys. Aloy.* 300. Zbytki każdodzienne. *Nag. Fil.* 111. bankiet każdodzienny. *Pot. Syl.* 173, umiera smutkiem każdodziennym. *Chrość. Fars.* 475. Wolskowie byli Rzymowi każdodzienni nieprzyiaciele. *Fal. Fl.* 22. - (*Bh.* každodennjček *diarium* dziennik). KAŻDOROCZNY, - a, - e, coroczny, *Bh.* každoročnj, *Ec.* повсялѣтный, что ежегодно бываетъ. alljährig. *Hor.* 2, 302. KAŻDOTYGODNIOWY, - a, - e, cotygodniowy, allwöchentlich. KAŻDY, *KOŻDY, *KUŻDY, - a, - e, *Bh.* každý; *Slo.* každi; *Sr.* 2. kuždy, kuždé, wschjezki, wschy; *Crn.* vsak, vsakatir, slędn, slehern: *Vd.* vsaki, vsakoteri, sledni, vsaktri, vsakeshen, vezhihern; *Rg.* svakki, svakkojàki; *Sla.* svaki; *Bs.* svakki, svak, svi; *Cro.* vszaki (cf. wszak, cf. wszelaki, wszelki; *Hg.* kiki; *Ross.* каждый, кїйждо, коийждо, кождо, каяждо, кождо, вснкїй; *Ec.* кїиждо, кождо cf. ki, ktory, cf. *Gr.* καθεις, cf. *It.* ciascheduno, cf. *Gall.* chacun, chaque). wszelki, jeder, (*caret Plurali*; a zastępuie go: Wszystek, - stka, - ko). Używał na *każdy dzień okazale. 1 *Leop. Luc.* 16, 20. na każdy dzień. 3 *Leop.* co dzień). *Każde drzewo, które nie czyni dobrego owocu, będzie wycięte. 1 *Leop. Math.* 3, 10. każde 3 *Leop.*) Bóg nie iest brakarzem osób, ale w każdym narodzie i stanie, każdy taki bogu iest przyiemny, który sprawiedliwość miłuie. *Zrn. Pst.* 3, 620 *b*. Co potkało iednego, może każdego. *Cn. Ad.* 96. Każdemu po iednemu. *Gemm.* 124. *singulis*). Nikt z każdey strony Błogosławiony. *Lib. Hor*, 53. z wszech stron). Każda ręka piękna, która daie. *Cn. Ad.* 334. Każdemu swoia choroba naycięższa. *ib.* 336. Każda liszka swóy ogon chwali; każdemu się swoie podoba. *ib.*, *Slo.* každi swogu hrá. Każdy kray, ma swóy obyczay. *ib.* 238. Każdy dudek ma swóy czubek. *ib.* KAŻDYKOLWIEK, każdakolwiek, każdekolwiek, : wszelki bez różnicy, *Ec.* кїждо, jeder, wer nur immer, wer es auch sey, ohne Unterschied. KAŻDZIUTEŃKI - a, - ie, *id.*, n, p. Bóg upatruie czule Dobra każdziuteńkiego stworzenia w szczególe. *Przyb. Ab.* 111. Każdziuteńkie ziarnko. *Torz.* 229. *Bh.* každyčký.

1. KAŻĘ, - e, - zać *ob.* Kazać. 2. KAŻĘ, - i, - ić *ob.* Kazić.

*KAZEATA, - y, *ż.*, n. p. Chléb, szpérka, sér na łęku, dobre dla przygody, Kazeatę uczynisz z sera, chleba, z wody. *M Bielsk. Ş. N.* 31. t, i. drobiankę serową, Käsebrey, z łac.

KAZEMATY *ob.* podwale.

*KAŻEMIAK, - a, *m.*, *Cerdones vulgo* każemiacy, garbarze, białoskórniki. *Dub.* 158. cf. bołtusznik, *Rs.* кожевникъ garbarz; cf. kuśnierz.

KĄZERNIE, KAZERNY *ob.* Koszary.

KAZIĆ, - ił, - i, każe *cz. ndk.*, skazić *Dok.*, *Bh.* kaziti, kazyl, kažým, (kaz skaza *vitium*); *Slo.* kazjm; *Sr.* 2. kazisch; *Sr.* 1. kaſych, kaſyej, zkaju, zkajem; *Crn.* kasim; *Rs.* казить, кажу, psować, niszczyć, nadwerężać, nadwątlać, verderben, vernichten, zerstören. Co się stało prawom przeciwnego, to my psuiemy i kazimy tym listem naszym. *Herb. Stat.* 7. Obrzezanie skazili swym dekretem Apostołowie. *Sk. Kaz.* 362. znieśli). Oracze dobrzy skiby albo bryły wielkie, zwykli kazić albo młoty rozbiiać. *Cresc.* 89. Nieprzyiaciel postronny nie uczynił tak wielu szkod królestwu naszemu, iak Zbigniew przez wnętrzne walki; i skaziłby go był do końca, by się było go z pośrzodka nie wygładziło. *Bielsk. Kr.* 90. Słońcę szkła nie kazi, gdy promienie puszcza. *Zyw. Jez.* 25. Ja skażę kościół ten ręką uczyniony, a po trzech dniach drugi zbuduię. *W. Post. W.* 275. (rozwalę ten kościół. *Bibl. Gd. Jan.* 2.) - b) zarazą psować, zarażać, anstecken, verschlimmern. Skażona potrawa. *Papr. Ryc.* 660. (trucizną zaprawna). Jedna owca parszywa całą kazi trzodę. *Min. Ryt.* 3, 309. Jabłko zkażone drugie sobą kazi. *Kochow.* 132. - c) *Fig.* pokalać, powalać, beflecken, entweihen. Nie kaźmy ust, któremi Pan ma bydź wielbiony. *Przyb. Ab.* 44. Weźcie mi to życie, Co waszą zbrodnią sromotnie kazicie. *Teat.* 44 *b*, 89. Cnota prawdziwa, gdy ią kto raz zgubi, Do serca skażonego wracać się nie lubi. *Hor.* 2, 54. *Min.* KAZIĆ SIĘ *Recipr.*, psować się, zarażać się, schlimmer werden, verderben, Schaden nehmen, sich Schaden thun, sich anstecken. Gdy się korzeń skazi, gałązki się psuią. *Birk. Chod.* 22. Rychléy da się dobry skazić, niźli zły naprawić. *Skarg. Zyw.* 107. W Węgrach będąc skaził się Jagiełło bawolim serem, iż go niemało iadł, tak iż mu gorączka z tego przypadła. *Bielsk. Kr.* 271. er verdarb sich den Magen. I rozum skazić się może. *Pot. Arg.* 95. uszczerbkowi podpadać, kann Schaden nehmen, Mieczysławowi głowa się skaziła. *Papr. Ryc.* sein Verstand litt. Chłop, co mu

się głowa kaziła, wołał: na swe złe iedziecie. *Bielſk. Kr.* 436. *Fanaticus* szalony, któremu się kazi głowa. *Mącz.* Tym, którym się głowa kazi, i od rozumu odchodzą, a zgoła szaleią, lekarſtwo to bywa ratunkiem. *Syr.* 455. Kazi się głowa, widzę, temu miniſtrowi. *Birk. Exorb.* 12. Oszalałeś, i kazi-ć się głowa. *P. Kchan. Orl.* 1, 401. Potym, iak się tego ważył, kaził mu się rozum, i z frasunku i żałości umarł. *Warg. Wal.* 9. KAZIENIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, das Verderben, Vernichten, Verſchlimmern. *KAZICHLĖB, - a, *m.*, *Bh.* kazichléb *paniperda* cf. darmoiad. KAZICIEL, - a, *m.*, lub *ſkażca. Budn. Zach.* 11, 7. *ob.* kaźca, ſkaźca, ſkaziciel, der Verderber, Verſchlimmrer, *Boh.* kazyć. Patrzayże, iako ci dzisieysi kaziciele nowi, od nauki Chryſtusowey daleko odſtąpili. *W. Poſt. W.* 3, 249. *W rodz. żeńſk.* Kazicielka, *Boh.* kazycka ſkazicielka. (*Ec.* каженикъ trzebieniec). KAZIMIERZ, KAZIMIR, - a, *m.*, *Boh.* Kazymir, imię męzkie *Casimirus*, Kaſimir. Jmię *Kazimierza* zmieniło się w używaniu iedną literą *i*; po ſtaremu bowiem z słowianſka mianowało się *Kazemir*, to ieſt, rozkazuie pokóy, nie *Kazimir*, iakoby *kazić* abo psować pokoy. *Skarg. Żyw.* 1, 139. *Kazimierz*, niby *kazimir*, albo psuie pokóy; lepiéyby zwać *Każemir*, t. i. rozkazuie pokóy, iako Polscy królowie *Kazimierze* ledwie nie wszyscy czynili. *Chmiel.* 1, 60. KAZIMIREK, - rka, *m.*, *demin.*; *ob.* Kazmirek. - §., Kazimierz, miaſto w Lubelſkim; miaſto w Kaliſkim; przedmieście Krakowa. *Dykc. G.* 24. ein Name verſchiedner Ortſchaften. KAZIMIERZANIN, - a, *m.*, mężczyzna z Kazimierza, ein Kaſimirer. Kazimierzanie pod Krakowem. *Stryik. Hen. B.* 3. KAZIROD, KAZIRODNIK, - a, *m.*, KAZIRODZIEC, - dzca, *m.*, co kazirodztwo popełnił, *Rg.* roddozquarnaz, ein Blutſchänder. Dawida syn Ammon, niecnotliwy kazirod. *Kulig.* 214. Cudzołożnicy, kazirodowie, mężoboycy. *Skarg. Dz.* 313. Kazirodnik obrzydły nieczyſty. *Bardz. Traj.* 410. - *w rodz. żeńſk.* KAZIRODNICA *Birk. S. Kor. B* 2 *b.* die Blutſchänderinn. KAZIRODZIĆ *intr. ndk.*, kazirodztwo popełnić, Blutſchande treiben. Sam dziki zwierz chroni się kazirodzić. *Bardz. Tr.* 163. KAZIRODZKI, - a, - ie, KAZIRODNY, - a, - e, od kazirodzców lub kazirodztwa, kazirodzący, blutſchänderiſch. Kazirodna matka. *Przyb. Milt.* 325. W kazirodzkim żywocie poczyna z tego, co go zrodziła bezbożność matczyna. *Bardz. Tr.* 576. KAZIRODZTWO, - a, *n.*, *Rg.* roddozquarnos; *Rs. et Ec.* кровосмѣшенïе, кровомѣшство, grzech cielesny z osobą powinowatą. *W lod.* Z bratem swoim kazirodztwo popełniła. *Skarg. Dz.* 815. Blutſchande. Z matką własną dopuścił się kazirodztwa. *Poćiey* 23. *KAZITELNY *ob.* Skazitelny. *KAZIWINO, - a, *n.*, *Bh.* kaziwino *viniperda*, psuiący wino, lub też niewart go pić, ein Weinverderber. KAZIWSTYD, - a, *n.*, *cinaedus. Brud. Oſt. E* 9. nierządnik, ein unkeuſcher Menſch, der ſich preis giebt.

KAZMIREK, - rka, *m.*, Kazimirek, zdrbn. imienia Kazimierz, Kaſimirchen. Jednak móy Kazmirek ieſt dobry chłopiec. *Teat.* 14, 36. - 2) KAZMIREK, - rku, *m.*, materyyka wełniana, Caſimir, ein Zeug. KAZMIRKOWY, - a, - e, z kazmirku, Caſimir-, von Caſimir, caſimiren.

KAŹŃ, i - *ż.*, *Bh. et Slo.* kázeň *disciplina* karność; *Sr.* 2. kazna wyrok; *Sr.* 1. *et* 2. kaſu, kazna przykazanie *lex*); *Croat.* kaſtiga; *Vd.* kashtiga = kara; *Ross.* казнь kara śmierci; plaga bozka; казнить gardłem karać, казниться kaiać się; *Ec.* казнь, глоба, наказанïе kara; казнитель karacz, казать karać); kara. *Cn. Th.*; *Wad. Dan.* 137. die Strafe. Z bolem rozważa bezrzdéy na swawolą *niekaźni* przykłady. *Zab.* 9, 46. *Zabł.* niekarności, Straſloſigkeit. *Slo.* kde neni kázné, tu ne bywá bázné). - §., Boża kaźń, wielka niemoc, choroba rzucaiąca, padaczka, kaduk. *Sienn.* 353. das böſe Weſen, die fallende Sucht. - §., kaźń sędziego, ¿ wyrok, ſkaźń, ſkazanie, das Urtheil, Strafurtheil. *Tr.* - §., *Sub banno regio* sądzić, rozumie się sąd władzą królewſką zagaiony, co po Polſku snadniéy iedno *kaźnią* króleſką na wano być trudno może. *Szczerb. Sax.* 177. Pod kaźnią królewſką sądzić, żadnemu się nie godzi, iedno temu, kto tę władzę od króla przyimie. *Szczerb. Sax.* 177. Ktoby pod kaźnią albo zagaieniem królewſkim sądził, a téy władzyby nie miał, ięzyk traci. *ib.* 178. - 2) kaźń, więzienie, ciemnica. *Sax. Rej.* das Gefängniß, der Arreſt. Wsadzony do kaźni, gdyby się wyłamał. *Sax. Porz.* 136. Dali go wsadzić do kaźni. 1 *Leop. Num.* 15. Więzień był dan do kaźni mieyſkiéy pospolitéy, aby tam był zatrzyman. *Szczerb. Sax.* 406. Dway dworzanie z ſtrażą mieyſką chodzili, a kogo znaleźli wyſtępnego, *dworſkie* ludzie *dworzanie* do swey *kaźni*, a ſtraż *mieyſka* do swey *turmy* ludzie *mieyſkie* brali. *Gorn. Dz.* 47. - 3) kaźń, sekretne schowanie, geheime Verwahrung. Kredencerz służbę z królewſkiéy ſtawia na ſtół kaźni, *Morszt.* 39. Kleynoty z Carſkiéy ſtarożytnéy kaźni do Polſki pobrano. *Tward. Wład.* 18. Wyrabowawszy kaźni Carſkiéy oſtatek. *ib.* 43.

Pochodz. *ſkazić*, *ſkaźca*, *ſkaziciel*, *ſkazitelny*, *nieſkazitelny*, *ſkaza*; *nakazić*, *nakazienie*, *nienakaziony*, *nieſkaziony*; *przekazić*, *przekaźca*; *prawokaźca*, *zakonokaźca*, *cf. Kazać*, *cf. Kazić.*

KAZNODZIEIA, - iei, *m.*; *KAZNODZIEYCA, - y, *m.*; *Etym.* Kazanie *et* dziać; *Boh. et Slo.* kazatel, (*Slo.* kazatedelnik qui *audit concionem*); *Sr.* 1. wozpewenik, prědař; *Sr.* 2. pratkař, pretkař; *Vd.* predigar, predishnik, duhouni besednik; *Crn.* pridegar; *Cro.* prodekator; *Dl.* pripovidalacz; *Bs.* pripovidavaç, koji predicançe čini; (*Bs.* kazalaç *demonſtrator*); *Rg.* pripovjèdavaz, pripovjèdalaz (*Rg.* kazaz = drugi palec *index*); *Sla.* predikatur; cf. predykant; *Rs.* проповѣдатель, священнопроповѣдникъ; *Ec.* казнодѣй съ польскаго; казатель: учитель. który kazania miewa, der Prediger. Kaznodzieia prawdę mówiący, nie ma przygany. *Cn. Ad.* 545. Kaznodzieia badziéy przykładem kazać, niż słowem powinien. *Zab.* 5, 34. Dziwna świętobliwość ſtarych *kaznodzieyców. *Hrbſt. Odp. Kk b.* Gdy osoba iedna ieſt i lekarzem i kaznodzieią, właśnie mówią: lekarz każe i kaznodzieia léczy. *Skarg. Kaz.* 536. Kaznodzieia nadworny, der Hofprediger. - §., *impr.* Jaki mi kaznodzieia! *Mon* 68, 197. iaki moraliſta)! KAZNODZIEIĆ *intrans. ndk.*, kazania prawić, kaznodzieią być, den Prediger machen, predigen. Zyzani rozumiał, że tak łacna ieſt rzecz dobrze o wiary dogmatach *wyprawować, iak nie ieſt rzecz trudna ladaiako *kaznodzieić. *Smotr. Ap.* 96.

KAZNODZIEYKA, - i, *ż.*, kazania miewaiąca, die Predigerinn. *Ross.* проповѣдательница. Jedna fałszywa

prorokini kaznodzieyką się uczyniła. *Skarg. Dz.* 799. Heretycy sami się kaznodzieymi i żony swe kaznodzieykami i kapłanicami ku naszey zelżywości poczynili. *W. Poſt. IV.* 3, 394. KAZNODZIEYSKI, - a, - ie, od kaznodziei, Prediger:. *Rs.* проповѣдничей, проповѣдническій. Dziecię wſtępowało na mieysce iakie wyższe, mówiąc: patrzcie, iako ia będę kazał; i rozmaicie rękami, twarzą, słowami, kaznodzieyſkie sprawy odprawowało. *Skarg. Zyw.* 1, 218. S. Dominik zakonu kaznodzieyſkiego autor. *Birk. Dom.* 1. dominikańſkiego). O ty mi widzę zaczynasz prawić po kaznodzieyſku. *Teat.* 52 *d,* 27. auf Prediger Art, wie ein Prediger, im Prediger Ton, moralizować, ſtrofować). KAZNODZIEYSTWO, - a, *n.*, sprawa lub urząd kaznodzieyſki, das Predigtamt, Predigergeschäfte; *Vd.* predishnu slushilu, predigarſka slushba;. On w kaznodzieyſtwie przodkuie. *Groch.* 514. Póydźże teraz kaznodzieo, i kaznodzieyſtwo odprawuy. *Birk. Dom.* 32. Ksiądz Skarga z młodu gorąco serce swe obrócił do kaznodzieyſtwa. *Birk. Skarg.* 11.

*KAZUALNIE *Adv.*, przypadkowo; zufälliger Weise. W tym kazualnie ieden za piec zayrzawszy, znayduie tam pana komissarza. *Zab.* 13, 192; *ob.* kazus.

KAZUAR, - a, *m.*, *Struthio Casuarius Linn.*, der Casuar, ptak mnieyszy od ſtrusia, niezdatny do latania; z daleka zdaie się raczey włosami niż pierzem okryty; znayduie się w Azyi i w Afryce. *Zool. Nar.* 243.

KAŻUB, KOŻUB, - a, *m.*, KAŻUBEK, KOŻUBEK, -bka, *m.*, *Dem.*, *Rs.* кузовъ, кузовокъ, кузовенька, кузовище, kadłubek, naczynie z łubku, z kory drzewney. *Cn. Th.* ein Gefäß oder Geschirr, Büchse, von Baumrinde. cf. kadłub). Nieraz-em i ia złotowierzbym łubkiem Nieraz wybornych malin obsyłał kożubkiem. *Tward. Daf.* 44. *Loculamentum* nieiaki kosz albo każub ku gnieżdżeniu ptakom dobry. *Mącz.* Każub ptaszy, kosz, zachowanie. *Volck.* 493. *Fig.* Łacno doma dyſkursy na kożubie odprawować. *Rys. Ad.* 34. na gnieździe, za piecem, auf dem Neste, hinter dem Ofen. Dziś każdy w swą, do murów, kożubów, albo gdzie kto może. *Falib. Dis. U.* 2. cf. a nasi w chroſt). Białegłowy włosy umyślnie pokudławszy, nie czesząc i nie plotąc, samych się kożubów na głowie, iako nietrudno się włosom kudłać i lepić, nabawiaią. *Petr. Wod.* 21. gniazd, kołtunów *ob.* kożubaty, kożubieć.

*KAZUS, - a, *m.*, z Łacińſk., nauka do dobrego rządu, sumnienia i żywota, *Cn. Th.* ein Gewissensfall, eine Gewissensfrage. - §., przypadek, zdarzenie, ein Zufall, Vorfall. Trafił się taki kazus. *Cn. Th.* Kazusy chociaż śmieszne, całe iednak są osobliwe. *Xiądz* 220. cf. kazualnie. - §., *Grammat.* spadek *Wlod.*, przypadek *Kopcz. Gr.* KAZUISTA, - y, *m.*, biegły w nauce kazusów sumiennych czyli ſkrupułów, ein Casuist. Kazuiści. *Pam.* 83, 2, 199.

*KAZYA, - *ż.*, n. p. Tam fiołki, tam kazye w kwiaty się ozdobne przesadzaią. *Tward. Pasq.* 11.

KAZYATKA, - i, *ż.*, kaftanik, *chemisette. Tr.* das Futterhemde.

*KAZYTELNOŚĆ, *Kazitelność *ob.* ſkazitelność.

KAZYWAĆ, - ał, - a, *cz. czstl. Verb.* Kazać, (*Bh.* kazawati; *Rg.* kazovatti, kazuvatti *declarare, narrare*); kazania lub rzecz o religii do ludu miewać, zu predigen pflegen, predigen. Przez lat 19 kazywał Dominik ś. *Birk. Dom.* 9. Wolno dyssydentom sakramentami adminiſtrować, w iakimkolwiek ięzyku kazywać. *Vol. Leg.* 7, 575. Zakonnicy Mahometańscy nie maią powinności, iedno kazywać kazanie na każdy Piątek. *Star. Dw.* 18. Swięty ten na obrok duszom często kazywał. *Groch. W.* 550. Tam począł Chryſtus publicznie kazywać, J do pokuty, iak Jan wszyſtkich wzywać. *Leszcz. H. S.* 562. Ezechiel kazywał w ziemi Babilońſkiey żydom. *Zał. Teſt.* 296. *Mon.* 74, 334.

KCIEĆ, kciał, kcieli, kcie, kste, kcę *Intrans. ndk.*, zakcieć *dk.*, *ktać *kontyn.*, *Cro.* kliczati). pączki czyli kiełek puszczać, *Sr.* 1. kezeci, kcju, kčiem, chcju, chcjem, *Hbr.* ץיץ ziz *effloruit.* keimen, hervorsprossen, *Tr.* *In diebus Eliae* kiedy zakſtą kiie. *Rys. Ad.* 17. na S. Nigdy, na S. Adam).

*KCIUK, - a, *m.*, wielki palec. *Syr.* 875. der Daumen.

*KCZEMU, k - czemu, ku czemu *ob.* ku.

KĘ.

*KĘBŁAĆ, - ał, - a, *cz. ndk. n. p.* Gdy iuż będą od matek odsadzone iagnięta, trzeba ie kębłać i z niemi się pieścić, aby tak za matkami nie *tążyły. *Cresc.* 562.

*KĘCZYSKO *ob.* Kąciſko.

KEDER (Kieder), - dra, *m.*, rodzay modrzewia na Pokuciu. *Kluk. Rosl.* 2, 28. eine Art des Lerchenbaums.

KĘDY *Adv. loci*, *Bh.* kudy, kady, kde, kdež (cf. gdzie, gdzież), kam; *Slo.* kam, kadě; *Vd.* kei, kai, kam, kier; *Crn.* kjė, kam, kòd, koder; *Cro.* kadë, kam, kúd, kuda, kamo; *Dl.* kamo; *Sla.* kuda; *Rg.* káuro, kùda, kúd, kammo; *Bs.* kammo; *Rs.* куда̀, куды; *Ec.* кудѣ, куды̀, ка́мо, а́мо cf. *Gr. Jon.* κῶ. *Etym.* -kąd, cf. kąt) a) *interrog. in loco*; wo? = gdzież? n. p. Janie! kędy cię bies! niemaszże żadney beſtyi? *Mon.* 63, 541. - a *b*) *ad locum* = dokąd, wohin? Kiedy myśl błądzi, naylepiey iść kędy traf wiedzie. *Bard. Tr.* 247. Lecz co inszego kędy, co inszego dokąd. *N. Pam.* 22, 104. - b) *sine interrog.* wo. Kędy płaczą tam cieszyć; kędy smutno, tam bawić. *Dzwonk. Stat. A* 4. Co ieſt chwalebną kędy indzie cnotą, Tam ieſt wyſtępkiem. *Paſt. Fid.* 262. - Kędy niekędy, mieyscami, tu i owdzie. hier und dort, stellenweise, *Bh.* onde y onde; *Rg.* kadgodi. KĘDYKOLWIEK *Adv. loci*, *Bh.* kudykoli, kadykoli, kamkoli; *Slo.* kadělkolwek; *Crn.* koderkoli, kjerbodi; *Vd.* kamerbodi, kamerkoli, kamdergam, kambodi; *Cro.* kudgod, kudagoder, kamgoder, kamgod; *Dl.* kadigoder; *Rg.* kudgodir, kudgodi, kamogòdir; *Rs.* куда̀ нибу́дь, куда ниесть, куда амбо; *Ec.* аможе аще; gdziekolwiek. α) *in loco*, wo nur immer. Kędykolwiek ieſt, znaydę ia go. β) *ad locum*, dokądkolwiek, wohin nur immer. Kędykolwiek idziesz, póydę ia z tobą.

KĘDZIERZAWIĆ, - ił, - i, KĘDZIERZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, ukędzierzawić *Dok.*, *Bh.* kadeřawiti, kadeřiti; *Slo.* kučeřawim; *Sr.* 1. kruju; *Crn.* krishpam, kodram, ferkòzam; *Vd.* kraushati, porudati, narugati, naferkati; *Cro.* rugati, rugàm; *Bs.* ruditi, naruditi; *Rg.* rûditi, narûditi, zarûditi; *Sla.* nacifrati, nakovêrciti; *Rs.* кудрявить, курчавить; kędzierzawą czynić, kräuseln, kraus machen. Nie wſtyd Bacha, że z młodu włosy kędzierzawił. *Bard.*

Tr. 25. cf. fryzować). Włos iéy z przyrodzenia ukędzierzawiony, Puszczony na wiatr, w pierścienie się wiie. P Kch. J. 85. Włosy nosił w pierścienie ukędzierzawione. P. Kch. Orl. 1, 185. Głowa ukędzierzawiona. Past. F. 44. Woda w wysokie góry ułożona Spadła i tylko grzbiet kędzierzawiła. P. Kchan. J. 379. KĘDZIERZAWIĆ SIĘ Recipr., sich kräuseln. Patrz, iak mu się włosy kędzierzawią. - Woda na prądzie się kędzierzawi. Klon. Fl. E 3 b. KĘDZIERZAWIEĆ, - iał, - ieie, niiak. ndk., zkędzierzawieć Dok., Boh. kaděřawěti; Rs. кудрявѣть, окудрявѣть, курчавѣть, окурчавѣть, сучиться; kędzierzawym się stawać, krause werden. KĘDZIERZAWIEC, - awca, m., Slaz, który ma liście szerokie kędzierzawe. M Urzed. 22. malua crispa Linn. die krause Römische Pappel, oder Malva. KĘDZIERZAWINKA, - i, ż., chmielinka kędzierzawa iakiey rośliny, die krause Zaser einer Pflanze. Wodna lilia we śrzodku ma piórka drobne abo kędzierzawinki. Syr. 770. KĘDZIERZAWIUCHNY, - a, - e, intens., crispulus. Mącz. ganz kraus. KĘDZIERZAWO Adv., kręcąc się, kraus. KĘDZIERZAWOŚĆ, - ści, ż., Boh. kaděřawost; Ross. кудреватость, кудрявость, курчавость, kręcenie się włosów, die Krause, das Kräuseln. KĘDZIERZAWY, - a, - e, Bh. et Slo. kaděřawý, kučerawý, Sr. 1. kudźerawé, Vd. kodrast, kraushast; Crn. kushtr; Sla. kudràv, kovèrcsit; Cro. kukurjav, rudàsat; Rg. rúd, rudokosan, rudan; Bs. rúd, kukurav, najesgen; Rs. кудреватый, кудрявый, курчавый, курчаватый; kręcący się, wiiący się, kraus. Krainy ciepłe czernią i kędzierzawe mnożą włosy. Cresc. 14. Nad kędzierzawe główki rączki łamią małe, beczące iego dzieci. Przyb. Ab. 228. Kędzierzawe włosy, wichrowate myśli. Rys. Ad. 33. Kędzierzawe liście, folia crispa, gdy są w proporcyą śrzodka nazbyt obszerne, tak iż w nieforemne gęste fałdy składać się muszą. Jundz. 2, 33. KĘDZIERZE, - y, abo - ów plur., Boh. kaděře; Sr. 1. kudźeranćze, krujenćze, Cro. rudèssi; Dl. rudętine; Bs. rudesgi, rudine, rude kosse; Rs. кудри. loki naturalne, włosy w loki się wiiące, cf. kosa, natürliche Locken, in Locken sich kräuselnde Haare. Kędzierze iego kępiaste, a czarne iako kruk. Budn. Cant. 5, 11. (włosy iego kędzierzawe. Bibl. Gd.) KĘDZIERZYĆ ob. Kędzierzawić. KĘDZIOR, - u, m., Bh. kadeř, kučera; Slo. kadeřina; Sr. 2. kujera; Crn. kòdr, kodrésh, kravshel, kita, ferkòzel; Cro. kika, perchin; Vd. kodra, krausha, kukurjavi lasi, narugani lasi, ferkani lasi; Rs. кудерь. kędzierzawość włosów, kędzierzenie się włosów, gekräuseltes Haar, Haarkrause. Włosy ciepłym żelazem przypiekane, utrzymuią kędzior; lecz włos kędzior porzuca, gdy świeżego soku naciągnie, Perz. Lek. 15. - 2) kędzior, *kędzierz, kędziorek, - rka, m. dem., : lok, włosy w pierścień skręcone, cf. kosa, eine Haarlocke, worin sich das Haar kräuselt. Cn. Th. Włosy iey kręcone wdzięcznemi kryią skronie kędziorami. Past. Fid. 68. - §., kędziorek, Bh. kadeřawek; Sr. 1. kudźerawcźk; Vd. kraushnik, kodrovez); człowiek maiący włosy kędzierzawe, ein Krauskopf. KĘDZIORNIK, - a, m., barbierz, co włosy trafi. Cn. Th. perukarz, niepolskie. Włod. der Haarkräusler, fryzer, Crn. ferkòzar (cf. warkocz); w rodz. żeńsk. ferkozarza. KĘDZIORNY, - a, - e, od kędziorów lub kędzierzenia, zum Haarkräuseln gehörig. Kędziorny drot calamister. Cn. Th. ein Kräuseleisen, Brenneisen, Wickeleisen; Cro. rugalcze selescze; Vd. rugalze.

*KENTOPORY quatuor tempora ob. Suchedni, kwatembra.

KĘPA, - y, ż., KĘPINA, - y, ż., KĘPINKA, KĘPKA, - i, ż., demin., kupka razem zrośniętych roślin, włosów, sierści, ein zusammen gewachsenes Büschel Zweige, Haare u. s. w. Rs. гроздокъ; - Ec. купина, кустъ, кустарникъ kierz, krzak; Vd. kepa, dern : gruda; Crn. kępa : pigulka śnieżna; kępam, : ciskam pigułkami). Orzechy laskowe rosną zwyczaynie z korzenia całą kępą; trzeba ie więc poobcinać. Kluk Rosl. 1, 152. Maliny rozszerzaią się w ziemi w kępki. Kluk Rosl. 1, 152. Pagórki na trzęsawicach wystawaiące, kępiny. Kluk Kop. 1, 89. Łąki zrównać trzeba, kamienie wymiotać, aby żadna górka ani kępa nie została. Cresc. 482. Liczba kwiatów w kępki różnym stroiem pstrzona. Przyb. Ab. 58. Do góry téy włosiste boki zamknęły dostępy Borowato i dziko krzewistemi kępy. Pryb. Milt. 106. Koziel ma pod dolną szczęką kępkę włosów, brodą zwanych. Zool. Nar. 363. - §. Wyspę na Wiśle (na rzekach) kępą *rzekaią taką, gdzie chrost abo piasek, i drobny lasek. Klon. Fl. E 3 b. die Schütt, der Werder, eine Flußinsel, von Sträuchern und Büschen bewachsen. cf. Germ. Kamp. Adlg. Wyspa na Wiśle, gdzie dębowe drzewo z topolowym z dawna porosło, zowią ostrowem. Klon. Fl. E 3 b. Kępa zowie się ląd na około wodą oblany. Mag. Mscr. Kępa Bazar naprzeciwko Torunia. Vol. Leg. 8, 918. Nie z atomów się poformowało co iest na świecie; tyle tysięcy lat świat stoi, i kępinka z nich nie urosła. Chmiel. 1, 1146. (KĘPAĆ się ob. Kąpać się). KĘPIASTY, - a, - e, KĘPIASTO adv., kępkami abo kupkami zrosły, buschig, in Büscheln (Vd. kepast, kosen. grudast : grudzisty). Mieszkaiący na mieyscach opoczystych włosy miąższe miewaią a kępiaste. Cresc. 653. Stopy mu krzak paprociny uwikła kępiasty, Co go kolące ciernie przerosły i chwasty. Przyb. Milt. 107. Jemioł na iedlinie kępiasto wyrasta. Haur Sk. 286. Kędzierze iego kępiaste a czarne iako kruk. Budn. Cant. 5, 11. Kępiastéy głowy, pansa, Cn. Th. 194. der einen flachen, platten Kopf hat. - §. rzeka kępiasta, : pełna wysep, voll Flußinseln, voll Werder. Tr. KĘPINA, KĘPKA ob. Kępa.

*KERMES, *KERMEZYN ob. Karmazin, Czerwiec. KERSZTRANK ob. Kiersztrank.

KĘS, - a, m., Bh. kus, zausto, sausto, kusa; Slo. kus; Sr. 1. kuß; Sr. 2. kuß, hokuß, bitscha; Crn. kòs, kòss, kavsel, grishlej; Vd. koss, kos, shtukel, grislei, sagrislai, salushai; Cro. kúsz, gritz, salogay, zalosàj, falat, snita; Dl. kuufs, landa, zalogay; Hg. koncz, falat; Bs. kús; Rg. kús, komád, paragìk, peccja; Sla. ujidac; Rc. кусъ, гломокъ. cf. kąsek dem., ukąszenie, tyle ile się da na raz ukąsić, ein Bissen. Przynieś mi kęs chleba przekąsić. Skarg. Zyw. 2, 194. cf gleń, glonek). Tak smaczny kęs, nie chce się go stracić. Rey Wiz. 102. Lepszy kęs chleba z weselem, niźli dom pełen z swarem. W. Prov. 17, 1. Klasztor nie miał iedno troie chleba, kazał opat dadź braci po kęsu. Skarg. Zyw. 2, 126. jedem einen Bissen. ztąd ogolnie: trocha, mało, ein Wenig, ein Bißchen. Wydzierasz sąsiadom ubogi kęs lichéy substancyi. Opal. sat.

sat. 6. Trzeba mieć pilność, aby między zagony żaden kęs ziemi cały nie został. *Cresc.* 657. Kęs do kęsa dodaiąc, siła się robi. *Fred. Ad.* 20. Polak, by iedno kęs z domu wyiechał, wnet nie chce inaczéy mówić, tylko tym ięzykiem, gdzie troszkę zmieszkał. *Gorn. Dw.* 42. - O kęs, kęs, = o trochę, o włos, um etwas Weniges, um ein Haar. Z chęci małżeństwa O kęs co tylko nie zarwał szaleństwa. *Zab.* 16, 337. Stękam od bolu, czuiąc iad smoczy, Serce mi z piersi kęs nie wyskoczy. *Anakr.* 59. Mię pień fatalnym na głowę wywrotem Kęs nie osadził za piekielnym błotem. *Hor.* 1, 292. *Nar.* Aleksander nie rozumiał się bydź kęs ieden Achilla podleyszym. *Gorn. Dw.* 66 *et* 238. Ni kęsa, = ni krty, bynaymniéy. *Wlod.* auch nicht ein Bißchen, nicht das Geringste. Z tego wszystkiego nie rozumiem kęsa. *Tręb. S. M.* 110. Po kęsu, = po trosze, in kleinen Theilen, theilchenweise. Postronni kupcy pod czas iarmarku przedawaią po kęsu na funty, kamienie, łokcie. *Herb. Stat.* 3 2. Jeśli po kęsu naprawować monetę, iako się po kęsu psowała; czy oraz ią na stare pieniądze reformować? *Summar. C.* 3. stopniami, allgemach, stufenweise, allmählich. Po kęsu się nieprzyiaciel z lasu ukazywał. *Warg. Cez.* 103. Po mału się psować zaczął, i ukradaiąc po kęsu, przyszedł do takiéy rozpustności, iż się towarzyszył z rozboyniki. *Skarg. Zyw.* 2, 428. - W kęsy, na kęsy, = w drobne kawałki, in kleine Stückchen. Przeczytawszy wyrok sądu, plunął nań i zdrapał go w kęsy. *Skarg. Zyw.* 1, 23. Rozrąbał w kęsy Samuel króla Agag. *Radz.* 1 *Sam.* 15, 33. rozsiekał go w kęsy. *Bibl. Gd.*

*KĘSKA, - i, *m.*, *succinctus*, wskasany, krótki, kęska niektórzy mowią. *Mącz.* *Curtus* krótki, podkasaniec, kęska. *ib.* ein Kurzrock, oder ein Aufgeschürzter, *ob.* kusy. *KĘSY, - a, - e, (*Bh.* kusy kusy), KĘSO *adv.*, bez ogona, odcięty, ohne Schweif, gestutzt, abgestutzt; *Sr.* 1. kuschi *mutilus.* Liszka urwała sobie ogon, a iżby nię sama tylko była *kęsa*, radziła inszym, aby sobie także ogony *pokęsiły. *Ezop.* 61. Kęsego psa poimali, a szarka zabili. *Rey Wiz.* 7 *b.* Na ów czas nie było łbów tak sprośnie wygolonych, J szat kęso wymyślonych. *Groch. W.* 489. Daleko kęsy zaiąca. *Rys. Ad.* 9. Podali mu pstrą sukienkę kęsą. *Rey Wiz.* 53. - §. *ogólniéy:* krótki, kurz, abgekurzt. Pytasz się, czem te wiersze tak są kęse drugie? Dobre-li; dosyć długie! złe-li; nazbyt długie. *Kchow. Fr.* 61. - Niedostateczny, niezupełny, niedoważny, unvollständig, unzureichend, mangelhaft. Były i złote mnieysze, po groszy 28, ktore *kęsémi* zwano; podobieństwo od *kęsych* czerwonych złotych, iakie są Francuzkie koronaty, pistolety Hiszpańskie, dukaty Włoskie, które dwoma granami mniéy nad Węgierskie ważą. *Summar. B.* Wiadomość rzeczy uczciwych *kęsa* iest, ieśli do niéy staranie ku wykonaniu tych rzeczy nie przystąpi. *Modrz. Baz.* 30. Mądrość ta byłaby *kęsa* a niedostateczna, która nie iest pożyteczna ludziom *Koszut. Cyc.* 98.

KĘTNAR, - u, *m.*, KĘTNAREK, - rka, *m. zdrbn.*, *w liczb. mn.* KĘTNARY, - ów, = tragary, legary, *pce w piwnicach pod beczki. *Cn. Th.*, *Dudz.* 40., *Bh.* kantnjř; *Crn.* kantnar, gantnar; *Cro* gantar, gantari, zkladnyi; *Bs.* kantiri, *Lat.* cantherius; *Vd.* podlog, podstava; *Rs.* подкладина; Oberd. der Ganter; der Kellerbaum, Lagerbaum. Kętnary, koryto pod beczki, kiedy piwo lub wino wyrabia. *Ryd.* das Bierlager, Weinlager. KĘTNAROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, beczki pokładać na kętnarach, die Fässer auf die Lagerbäume legen. *Tr.*, Oberd. gantern. Kętnarowany, na kętnarach położony. auf das Kellerlager gebracht (gegantert). *Tr.* KĘTNAROWY, - a, - e, od kętnarów, Lager=, zum Kellerlager gehörig cf. Legary.

KI.

*KI, ka, kie, *c. encl.* Kiż, *vulgare pro* iaki, iakiż, który, ktoryż? was für ein? *Bh.* ký; *Slo.* ki, kteri; *Sr.* 1. kij, kotryj; *Cro.* koj ki, koteri; *Hg.* ki, kitsoda; *Rs. et Ec.* кїй, кой, кóего, кая, кóе; cf. *Lat.* qui, *Gall.* qui, que, quel). Cóż to iest, czy ki djabeł nagle mię zaślepił? *Tręb. S. M.* 109. Kiż djabeł za bóg znowu w żywe niesie gmachy Tantala! *Bard. Tr.* 291. A kiż wszyscy djabli, cóż to iest! *Teatr* 30 *c*, 42. Kiż kaduk, żeby dla kobiety nie miał względu? *ib.* 11 *b*, 77. A to, kiż djabeł tak do nas kołacze? *ib.* 1 *b*, 55.

KIBEL, - bla, *m.*, *Hg.* köböl *m dius;* *Crn.* kibl, kibov, kibla, *Angl.* kive, *Lat.* cubella), kubeł górniczy, ein Bergkübel, Kübel, worin das Erz aus den Bergwerken gezogen wird. Rudę zwiezioną do dziury, w kubłach albo kiblach na wierzch winduią. *Os. Rud.* 7. U nas mierzą rudę kubłami zwanemi kible, których póliedynasta rachuią na wóz rudy, *ib.* 65. Wóz rudy bierze 7 kiblów, kibel zawiera garcy teraznieyszych 12. *Os. Zel.* 48.

KIBIĆ, - i, *ż.*, *CHYBIĆ, cf. chybić, chybać), stan wzrostu, talja, die Taille, der Wuchs. (*Crn.*, *Vd.*, *Cro.*, *Bs.*, *Rg.* kip, kipa *statua*, *statura*, *persona*, *figura*, *simulacrum*, *idolum*, kipocjastje *idololatria*; *Hg.* kep *effigies).* Koń odlewanéy chybici. *Pot. Jow.* 91. Suknia w miarę hożey zrobiona kibici. *Szym. Sw.* 29. Kibić iéy była hoża *ib.* 12. Postrzega Junonę, Pogodne czoło, kibić iéy wspaniała. *Kniaz. poez.* 3, 100. - §. kibić, kibitność, gibkość, die Geschmeidigkeit, Gelenkheit (*Crn.* hibun, kibun = wahanie, chybanie). Człowiek, którego skład członków ma szykowność, pełny iest przyiemności, kibić i ruszenie iego miłe i powabne. *Pir. Wym.*, 336. - §. Kibić w wadze, *vectis*, rodzay drąga żelaznego, na ktorego ramionach wiszą szale. *Jak. Art.* 2, 296. der Wagebalken. - §. kibić, trzęsidło do stroiu głowy, gibkie, ruchliwe, Zitternadeln, Zitternadeln. *Tr.* KIBITKA, - i, *ż.*, gatunek powozu Moskiewskiego letkiego, *Rs.* кибитка, *Crn.* hibla *pilentum*, ein leichter Russischer Reisewagen. KIBITKOWY, - a, - e, od kibitki *Rs.* кибиточный. KIBITNOŚĆ, - ści, *ż.*, smukłość stanu, gibkość wzrostu, die Geschmeidigkeit des Wuchses, Schlankheit, Gelenkheit; *Bh.* hybawost *mobilitas.* KIBITNY, - a, - e, - ie *adv.*, smukły, wysmukły co do stanu, gibki, schlank, geschmeidig (*Bh.* hybawý *mobilis;* *Cro.* kipen, *pulcher*, *magnus statura*; *Bs.* kipan). Wąż kibitny. *Pot. Arg.* 668. Niczego mu; chłop wysoki, zwięzły, kibitny. *Boh. Kom.* 4, 202. Siewacz powinien mieć rękę pomiarkowanie *chybitną do rzucania nasienia rzadzéy lub gęściéy. *Kluk Rosl.* 3, 193. giętką, porzutną.

KIC, - i, *ż.*, kotuś, *dem. nom.* kotka, *Rs.* киса, киска,

cf. maciek, die Kitze im gem. Leben, die Katze. Kici, kici! na koty wołaią, kitz, kitz! Rs. кйсЪ, кйсЪ. Ki ci ci! ki ci ci! hey maciek ki ci ci! *Teatr* 14 *d*, 4.

KICHAĆ, *CZYCHAĆ, - ał, - a, *intrans. kontyn.*, kichnąć *idntl.*, *Bh.* kychati, kychnauti, kycham, kýchám; *Slo.* kychám; *Sr.* 1. khicham, porskacž cf. parskać); *Vd.* kihat, zhihati; *Crn.* kihniti, kihnem, kiham; *Cro.* kihati, kiham, kissem; *Rg.* kihnuti, kihati; *Bs.* kihnuti, kihati, kahnuti; *Sla.* kihati; *Rs.* чхну́ть, чихну́ть, чихать, чихаю, чхаю; *Ec.* чишу̀, cf. *Ger.* keichen, cf. *Suec.* kiikna), niesen. Kichamy, ile rasy co ostrego i uer..y drażniącego w nos nam wpadnie; kichamy w katarze dla wyrzucania ostréy kléykowatości, w nosie się zgromadzaiącéy. *Perz. Lek.* 219. Biedny kataru dostał, i co moment kicha. *Zabł. Z. S.* 16. Kicha abo czycha. *Sak. Probl.* 56. Pod czas czytania psalmów, aby żaden ani *czchnął (*czychnął, = kichnął), ani kaszlnął. *Pim. Kam.* 337. Raz po raz, iak kicha tak kicha. *Kras. Mysz.* 68. Poczuie go nos świerzbić, który ucieraiąc kichnął. *Skarg. Żyw.* 1, 367. Kiedy kichnę, on mówi, że przytykam na niego. *Pilch. Sen.* 234. Roku 590 takie było powietrze, iż skoro kto w nim kichnął, zaraz umarł; i dlatego kichaiące pozdrawiamy: bożeć day zdrowie, zur Genesung! ale dawniéyszy to obyczay, o którym ieszcze Pliniusz napisał. *Skarg. Dz.* 587. cf. na zdrowie, wiwat). Gdy kto w chorobie kicha abo *czicha, wszyscy pospolicie mówią, że mu na zdrowie póydzie. *Sak. Prob.* 55. - *Prov.* Będziesz kichał w Niedzielę. *Teat.* 20, 47. poczuiesz, da ci się w znaki). KICHANIE, KICHNIENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Sla.* kihanje; *Ec.* чханїе, das Niesen; iest to konwulsyyne poruszenie muskułów, które służą do wydechu. *Dykc. Med.* 3, 109. Dymy w mózgu kichania abo parskania czynią. *Sak. Pr.* 56. KICHACZ, - a, *m.*, KICHAŁA, - y, *m.*, często a mocno kichaiący, der Nieser, der oft und stark nieset. KICHAWIEC, - awca, *m.*, ziele smaku i zapachu tak ostrego, że kichanie swą wonią pobudza, *achillea ptarmica Linn.* wilder Bertram. *Syr.* 619. zowią go też pierzeń *qu. v.* - gatunek złotnia. *Kluk Dykc.* 1, 4., *Cro.* tarkùn; *Ross.* чахо́мная трава. KICHAWKA, - i, *ż.*, *Bh.* kýchawka, kychawka; *Cro.* kihavicza; *Rg.* kihaviza; *Sla.* kihavica, kihauje; *Bs.* kihauiça; *Eccl.* чихо́ма, чханїе, чохЪ; kichanie częstotliwe, das öftere Niesen. *Cn. Th.* - §. lekarstwo kichaiące, lub na kichania poruszenie. *Cn. Th.* ein Niesepulver; *Vd.* kihaviza, kihauni prah, kihna shtupa; *Bh.* kychawka *helleborus*; *Rs.* чихо́мка, чемерица.
Pochodz. *dokichać się*, *nakichać się*, *odkichnąć*, *pokichać*, *przekichać*, *rozkichać się*, *wykichać*.

KICHLARZ, - a, *m.*, z *Niem.* der Küchler, Pfefferküchler, piernikarz). Od beczki miodu nierozsyconego, którego kichlarze abo miodownicy na miodowniki wyrabiaią, po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 1649.

KICIASTY, - a, - e, na kształt kity lub pioropusza, wie ein Federbusch gestaltet. Ogon wiewiórki kiciasty. *Zool. Nar.* 352. KICZ, - y, *ż.*, KICZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* kytka (cf. kita), *fasciculus florum*, *Cro.* kechka *coma*, *cirrus*; *Dl.* kich *tudes*), węzeł witek. *Włod.* węzeł związanych z sobą rokicin gibkich. *Dudz.* 40. Knoten von geschmeidigen Reisern; snopek podwóyny krótki do strzechy. *X. Kam.*, ein Garbenbündel zum Dachdecken. Maty, kiczki, kułki, gwoździe maią parobcy robić, kiedy naywiększa noc. *Zaw. Gosp.* Z zabobonu wiią kiczki z brzeziny. *Klon. Wor.* 48. Iż we Wtorek wielki kiczką w łeb, aż oko wylézie, nie weźmie, to iuż nie uczynił dosyć powinności swoiéy. *Rey Post. Pp.* 5. - §. 2) *claua* buława, maczuga, też kiczka abo pisatyk i kiiec. *Mącz.* (*Bh.* kyta *femur posterius*), ein kurzer Kolbenstock. - §. 3) kotki na trzcinie, na leszczynie, der Kolben an dem Schilfe, an den Haselstauden. *Tr.*

*KIDAĆ, - ał, - a, *cz. ndk.*, *Bh.* kydati, kydawam, hnuj kydat *purgare stercore*; *Sr.* 2. chittasch rzucać; kidasch, kidnusch wsypać, wrzucać; *Crn.* kidam *defluo*, *extraho*; *Cro.* kidam *stercora eiicio*; *Bs.* kidati ghnoj *purgare stabulum*; *Rs.* кида́ть, ки́нуть rzucać cf. kinąć, cf. *Gr.* κεδάννυμι, κιδω, κεδαιω), miotać, rzucać, wyrzucać, mianowicie gnóy, werfen, herauswerfen, besonders den Mist; misten. Wykidam ostanki domu tego, iako kidaią gnoy. *Budn.* 1 *Reg.* 14, 10. (iak wymiataią gnóy. *Bibl. Gd.*). Panu samemu nie przystoi zamiatać domu, kidać gnoiu. *Petr. Ek.* 103. Na wieś do chłopa, pomoż gnoiu kidać. *Dzwonk. Stat. A.* 2. Wolałbym był świnie paść, albo gnóy gdzie kidać. *Mat. z P. A.* 2. Ty gnóy od krów kidasz, szlachcicem będąc. *Pot. Pocz.* 538. Brzuch mu się sadłem przez pas kida, Skóra ledwie nie pęknie. *Pot. Pocz.* 256. *cf.* Kinąć).

*KIDE u dawnych Słowian znaczyło chróst, zarośle. *Nar. Hst.* 2, 120. ein Gebüsch.

KIEBEL *ob.* Kibel.

*KIEBY *vulg.*, = kiedyby, gdyby *condition.*, wenn, wofern. Srodzebym przeciwnikom swoim wygodziła, *Kiebym* ztąd odjechawszy dopiero się mściła. *Morszt.* 336. - §. b) *comparat.* iakoby, właśnie iak, als wie, gleich wie. Właśnie trafiła, *kieby* kulą w płot. *Teatr* 52 *c*, 36.

KIECA, - y, *ż.*, KIECKA, KIETKA, - i, *ż.*, suknia płócienna wiéyska białych głów. *Włod.*, *Dudz.* 40., *Cn. Th.* ein leinener Kittel der Bauerweiber. Cóż to, ia twoia żona, chodzić mam o dwu fałdach w staroświeckiéy kietce? *Papr. Przyk. C* 4. Boskiéy chwały nie pytay, nabożeństwu oczy łupią; słówna też wiara w zdartéy kiecce kroczy. *Ryb. Gęsl. C.* 3. Znamci ia, że nie bardzo rad się brzydzisz kiecką. *Zab.* 9, 337. *Zabł.* cf. podwika). Teraz służby śrebrne, teraz kiece sobole, tabinami złotemi podszyte. *Star. Ryc.* 41. - §. 2) kieca, = koc, gunia, eine Kotze (*lat. med.* cotzia), eine zottige Decke. Służący iego, noc strawiwszy w karty, Jeszcze się rozciągaią po kiecy wytartéy. *Pot. Arg.* 84. Przykrywszy kiecą trawy albo kocem, Już nocleg będzie. *Pot. Syl.* 27. KIECZA, - y, *ż.*, (cf. *Ital.* cotta, *Gall.* cotte), suknia sukienna na zbroię. *Włod.*, *Dudz.* 40., *Cn. Th.* ein Tuchrock über den Panzer zu ziehen. Towary Tureckie, kobierce, kilimy, kiecze. *Vol. Leg.* 4, 82.

*KIEDAYSZY, - a, - e, *interrog.*, iak dawny, iak wiele czasu temu? *Włod.* seit wie lange, seit wann? wie alt? - *sine interr.* nie wiem kiedayszy. *Cn. Th.* ich weiß nicht, wie alt; seit wann.

KIEDY *adv.*, *Bh.* kdy cf. gdy; *Slo.* keď; *Sr.* 1. hdy, gdy, kdy, hdež, hdě; hdežéj; *Sr.* 2. di, diga, ga, gabga; *Vd.* kdei, obkai, kdai, kedér, kadai, kadar, ker, ke, keda; *Crn.* kedaj, kadaj, kadar; *Cro.* kàd, kàda, gdà; *Sla.* kada, ako; *Bs.* kàd, kadà; *Rg.* kàd, ikada, ighdar,

docjém; *Rs.* когда, внегдà, коли; *Hbr.* כדי kedi, kdi *quum*, כ ka, ke *sicut* cf. *It.* che, *Lat.* cum, quando). *temporis interrogat.* wann którégoż czasu? - To kiedyś widział, i kiedy słyszało Człowiecze ucho, co mnie dziś potkało? *Paſt. Fid.* 30. *Emphatice cum enclitico*: kiedyż? kiedyżże? = kiedy przecię? wann = einmal? Kiedyżże ia to zrobię? Kiedyż to mieć będę? *Zab.* 15, 187. *Nagl.* - *Indirecta interr.* Będzie, będzie, a nie wiedzieć kiedy. *Cn. Ad.* 12. Nie pamiętam, na kiedy się obiecał. *Ld.* - §. 2) *sine interrogat.* a) *temporis definiti* =, na ów czas, gdy, alsdann wann; gerade dann, wann; da. Kiedy trwoga, to do boga. *Gemm.* 132. Kiedy naypilniéy, odszedł. *Cn. Ad.* 345. Pamiętamy, kiedyś pieszo chodził. *Cn. Ad,* 570. Kiedy pieſka biią, lewek się boi. *Gemm.* 129. Kiedy robić, to robić. *Teat.* 15 *c,* 51. Wszemu czas ma bydź słusznie upatrowan, kiedy orać, więc orać, kiedy pląsać, więc pląsać, kiedy się bić, więc się bić. *Rey Zw.* 113 *b.* - *Cum Futuro exacto idem significat, quod Gerundium verbi:* kiedy przyidziesz między wrony, tak kracz iak i ony, = przyszedłszy między wr.... Kiedy się chłop przepości, nie szuka w chlebie ości. *Gemm.* 130. = chłop się przepościwszy.... - §. b) *temporis indefiniti* kiedy, = α) kiedyś, = iakiegokolwiek czasu przyszłego, w czasie, einmal, irgend einmal; *Sr.* 1. junu, jnj, néhdé vacz, tobj vacj; *Cro.* drugda, drugi put). Co ma bydź kiedy, niech będzie dzisiay. *Teatr* 33 *d,* 15. Będzie też kiedy lepiéy. *Cn. Ad.* 13. Będzie też kiedy słońce przed naszemi wroty. *ib.* Dobre są płótna, sukna i kożuchy Polſkie, Jako kiedy Kolońſkie, Moſkiewſkie i Włoſkie. *M. Bielſk. S. N.* 23. so wie nur immer. Ledwie kiedy słówko do siebie przemawiaią. *Teat.* 34 *b, E.* ledwie czasem. β) iakiegokolwiek czasu przeszłego, kiedyż tedyż, je, jemals. Nie przypominam sobie, abym go kiedy znać miała. *Teat.* 29 *b,* 28. Terazby, ieśli kiedy, płakać na nieszczęście. *Groch. W.* 532. Żal mi, żem cię o co kiedy prosił. *J. Kchan. Dz.* 64. - §. 3) *tempus, conditionem et causam exprimens*, ieśli, ponieważ, gdy, wenn, da, weil. Kiedy ma bydź kwaśno, niechże będzie iak ocet. *Gemm.* 128. Kiedy masz pokóy, dayże pokóy. *ib.* 129. Cóż nam po tym, kiedy to iuż nie dziś? *Stryik.* 514. Kiedy nie może bydź iak chcemy; iako bydź może, chciéymy. *Cn. Ad.* 346. - §. Kiedy też Błażéy ani zapłakał, że mnie poſtradał. *Teat.* 53 *c,* 49. boday to! - Kiedyby *conditional.* by, gdyby, wenn. Dałbym, kiedybym miał. *Cn. Th.*, *Bh.* kdj; *Slo.* kdiżbi, kebbi, o kebi, keb. = oby! gdyby! -- II. *Kiedy tedy, Kiedyż tedyż* a) po długim oczekiwaniu przecięż, *tandem*, endlich, endlich einmal. O iuż też chwała bogu, moia ſtara maci, Żeć kiedy tedy przyszło w grobie *spoczywaci. *Gaw. Siel.* 400. O tę rzecz, któréy ſkutek ieſt niepewny, często się kusić potrzeba, aby się kiedyż tedyż powiodła. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 314. Bym kiedyż tedyż po méy długiéy tesce, W twéy sobie lubą miał gościnę wiosce. *Zab.* 15, 391. Przecię kiedyż tedyż iuż ieſt wolny. *Oſſol. Sen.* 40. *tandem*). Bogowieć ſkłonili, abyś kiedyż tedyż pokóy sobie raczéy, niżli woynę obierał. *Pilch. Sen.* 298. Doczekałem przecię kiedyż tedyż tego momentu, którego wyidę z téy niewoli. *Teat.* 35 *c,* 54. - §. b) iakiegokolwiek przyszłego czasu, irgend einmal. Kiedy tedy przyidzie nam z Turki za łeb chodzić. *Pasz. Dz.* 122. Przez nierząd Polſka kiedyż tedyż zginie. *Rak. Pob. B iii.* Lepiéy to zaraz odprawić, co kiedyś tedyś ma bydź. *Cn. Ad.* 445. Złościwego pewnie nie minie kiedy tedy, co złemu obiecano; a dobremu Pan troſki iego kiedy tedy sowitemi pociechami nadgrodzi. *Rey Ap.* 5. Bóg nie zarazem, ale przecię kiedyż tedyż zemści się téy krwi niewinnéy. *Bielſk. Kr.* 184. -- III. *kiedy niekiedy*, = od czasu do czasu, czasami, von Zeit zu Zeit; *Slo.* lecikedi; *Sr.* 2. gajlim, wottargi, wotterga, wottergi, zasi; *Vd.* kai keda, she zhasi, kirobart, kirikrat, kiredobe; *Rg.* drughda (cf. *drugdy), kád i kád, kadgod, gnjeghda i ghnjeghda; *Cro.* negda, kadkad, kàd y kàd, gda y gda; *Sla.* kadkada; *Bs* ghja ghja, kad i kad, nighda i nighda, ja ja; *Ec.* овогдà. Starałem się kiedy niekiedy odezwać z moiém zdaniem. *Mon.* 68, 35. Już nie tak wciąż ſtrzelano, tylko kiedy niekiedy huk słychać było. *Ld.* - IV. *ellipt.* kiedy, = czas wolny, (*Bh.* kdy *otium*), Zeit, Muße. Kupcy nie mieli *kiedy* ſkładać towarów. *Warg. Cez.* 149. Była taka czasu krótkość, że przyłbic wdziewać, nie było *kiedy.* *ib.* 48. - §. *Kiedykolwiek, Kiedyżkolwiek adv. temp.*, *Boh.* kdykoli; *Bsn.* kadgod, kadgodir; *Rg.* kàdgodi, kadgòd; *Vd.* kaderbodi, kaderkoli; *Cro.* gdagod, kadagod, gdagodër; *Dl.* kadagoder; *Rs.* когданибудь, когданиесть, когда либо. Dałby to bóg, żebyśmy się poſtrzegli kiedykolwiek. *Xiądz.* 181. = któregokolwiek bądź czasu, zu irgend einer Zeit, gleichviel wann. Do niego możesz poyśdź kiedykolwiek. - §. a) iakiegokolwiek bądź czasu przyszłego, irgend einmal. Każdy wie, że mu kiedyżkolwiek umrzeć przyidzie. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 266. Nieszczęście to spotka go kiedykolwiek. *Ld.* - §. *b) czasami = *Tr.* bisweilen. Kiedykolwiek on dobry. *ib.* KIEDYŚ *adv. temp. indefin.*, *Bh.* kdys, kdysy, gednau; *Sr.* 2. kuli, negdi, nega; *Sla.* ikada; *Rg.* ikadar, ikada, gnekada, ighda, ighdare; *Cro.* igda, ikad, ikada, jenput; *Crn.* kedej; *Vd.* keda, tanekeda, nekeda, enkrat, enobart; *Rs.* однáжды, одновà. §. a) iakiegokolwiek przeszłego czasu, niegdyś, einmal, einst (von der Vergangenheit); *Sr.* 1. zastara, zastarosćje, nehdé dawno. Byłeś też kiedyś, iako i my. *Cn. Ad.* 570. Byli nasi Turkom groźni kiedyś, A cóż potym, kiedy to iuż nie dziś? *Stryik.* 514. - §. b) iakiegokolwiek przyszłego czasu, einmal in der Zukunft. Będziecie wy kiedyś żałować tego. *Teatr* 17 *c,* 59. Maytek ufa w bogu, iże mu przecię pomyślny kiedyś wiatr zawieie. *Zab.* 13, 266. *Szoſt.* doch einmal, doch endlich einmal. - *Kiedyś niekiedyś*, = podczas, czasami, von Zeit zu Zeit, bisweilen, dann und wann. KIEDYŻ *ob.* kiedy.

KIEŁ, kła, *plur.* kły (*etym.* kłóć). 1) u człowieka kły, *dentes canini*, pośrednie między śrzedniemi zębami i trzonowemi; dłuższe od innych, z okrągła kończaſte, służą do szarpania. *Zool. Nar.* 24. die Spitzzähne, Winkelzähne. W niższéy czeluści zowią się kły psie, Hundszähne, w wyższéy kły oczne, Augenzähne. *Krup.* 1, 103. - §. b) kły, które maią wilcy, psi, wieprze. *Petr. Ek.* 48., *Crn.* rysel; *Rs.* клыкъ, клыки, клычокъ (cf. kłykieć), die Hauzähne; die Hauer. Dzik ma 4 kły, któremi tnie w górę. *Lad. H. N.* 34. Porodziła syna, który miał kły wieprzowe. *Ząbk. Mt.* 416. - *Fig.* On co

nayświętszego ma Polska w korzyści, Podłą uwłaczał duszą, kłem ciął nienawiści. *Teat.* 45 *d*, 65. - §. *c)* u konia *dentes columelares* kłami nazywamy. *Hipp.* 25. (abo kielcami), die Hakenzähne oder Haken der Pferde; *Cro.* kalyak; *Bs.* kagljak, zúb od kogna, *It.* scaglione *dens caninus equi*, *quinto anno nascens*; *Rs.* колъ (cf. kol). Naycięższa, kiedy koń na kieł bierze. *Hipp.* 54. *scil.* wędzidło, bo na ów czas niepohamowanie srożeie i wydziwia, wenn das Pferd (das Gebiß) auf die Haken nimmt und ausreißt. Koń próżno spienionym cofany wędzidłem, Wziąwszy na kieł, w okropną przepaść z panem godzi. *Hul. Ow.* 146. Biorą na kieł, woźnice swego nie słuchaią, Wespną się, aż na koniec ciężaru zbywaią. *Bardz. Tr.* 171. Dziecię ze zbytniego pieszczenia w swą się wolą uda, i będzie brał na nię, iako kiedy koń na kły, gdy mu się na nie uzda zawadzi. *Glicz. Wych. E* 4 *b.* Ztąd ogólniey: głowę podnosić, nieposłusznym bydź, wydziwiać, upierać się, nieuhamowanie srożeć, widerspänstig werden, auffäßig werden, den Kopf aufsetzen, sich widersetzen. Łacno na kieł weźmie chłop, gdy mu raz pofolguiesz. *Petr Ek.* 111. Rokoszanów iak nie pokarzesz, porwą na kieł, i iako szkapy szalone, i siebie, i ciebie królu, w niwecz obrócą. *Birk. Zyg.* 20., *Zab.* 15, 270., *Cn. Ad.* 530., *Rys. Ad.* 72. Czemużeś swoiey żenie dał tak na kieł (*scil.* wziąć)? *B. Papr. Przyk. C.* 3. pozwolił tak wygórować?). - §. 2) kły *contemtim* zęby, die Zähne. Na Smoleńsk Moskwa iuż nie dopiero kły ostrzyła. *Kur. Pet.* 24. II. *botan.* kieł, *Kiełek*, - łka, *m.*, *demin.*, ta część ziarna, która całą w sobie iak nayściśléy zwiniętą zamyka przyszłą roślinę. *Bot. Nar.* 133. cf. *Ger.* Kiel). *Bh.* klíčka, ztąd klíčiti se *germinare*; *Morav.* klj, kleg; kleti, klel, klegi *germinare*; *Sr.* 2. kel, kmen, še kléšch; *Cro.* klicza; kliczati *germinare*; *Bs.* kliça; kliçati, prokliçati, uciniti kliçu; *Rg.* klizza, mlàdizza, vrjéx; klizzati; *Crn.* kal, kalbrin, zima; zimim *germinasco*; *Vd.* zima, zimetje, kliza, zviet; zimeti, nikniti, zime, klize spushati; *Rs.* ростóкъ, пýпышъ, der Keim eines Samenkorns. Ziarna gniiąc w ziemi, puszczaią z siebie kiełki. *Zab.* 6, 107. *Min.* Siemię, co tylko kły puszczać zacznie, razem z kłem na wierzch wychodzi. *Przędz.* 37.

Pochodz. *kłysty*, *kiełzno*, *chełzno*, *chełznać*, *kiełznać*, *chełznąć*, *kiełznąć*, *okiełznąć*, *ochełznąć*, *odchełznąć*; *pochełznać.*

KIEŁB', - ia, *m.*, KIEŁBIK, - a, *demin.*, *cyprinus gobio Linn.* der Gründling, Obd. die Kresse, mała ryba, trzyma się na dnie rzék. *Zool. Nar.* 188., *Boh.* hřiz cf. grząznąć; *Slo.* hrúž, hrúžik, plž; *Sr.* 2. drúšk; *Crn.* kapel, frigelz, grundèl; *Vd.* greslenk, globozhek; *Cro.* oblis, peszák; *Sla.* mrenica; *Ross.* кóлба, снятокъ. Kiełb morski, *gobio Plin.* 9, 57. - §. *Prov.* Ma kiełbie we łbie, *foenum habet in cornu. Rys. Ad.* 38. O chytrym mówią: ma we łbie, *addunt aliqui* kiełbie, *ob solum rythmum puto*, *nam in re nulla est convenientia. Cn. Ad.* 25. cf. wronami abo szpakami karmiony, er ist nicht auf den Kopf gefallen, er hat Grütze im Kopfe. cf. ma olćy w głowie.

KIEŁBASA, - y, *ż.*, KIEŁBASKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* klobása, klobáska; *Slo.* klobása; *Sr.* 2. kałbaß, kawbaß; *Sr.* 1. kówbas; *Vd.* klobassa, messiena; *Crn.* klobàn, klobasiza (*Crn.* basam *farcio*); *Cro.* klobaszicza, klobaszichicza; *Hg.* kolbász, kolbaszotska; *Dl.* kobasicza; *Sla.* kobasica; *Bs.* kobasiça, jelito, diveniça; *Rg.* kobassa, kobassizza; *Rs.* колбасá, сосиска, сосисочка; iuż to w ogólności kiszka nadziewana, iuż w szczególności naszę kiełbasę po dyalektach oznacza; cf. Klopps Adlg.); die Bratwurst. Kiszki wieprzowe napełniaią różnemi wynalazkami, i tak węższe obracaią na kiełbasy; do Włoskich zaś kiełbasek biorą kiszki baranie. *Kluk Zw.* 1, 290. Nie dla psa kiełbasa. *Teat.* 24 *b*, 44. cf. szkoda psu białego chleba; dobra psu mucha). One złote abo tłuste lata, kiedy z kiełbas płoty pleciono, a połciami i gomołkami domy pobiiano. *Podw. Wroż.* 24. (cf. postronki). Gdzież się one czasy podziały. Kiedy kiełbasy po świecie latały? *Cn. Ad.* 345. Tak to prawda, iako kiedy żywe kiełbasy po świecie latały. *Rys. Ad.* 67. cf. gołębie pieczone. *Pim. Kam.* 359. *Prov. Slo.* wic dnes, než klobás *non omnia hodie* schoway na iutro). Krátká modlitba, dlúhá klobáska, *breuitas delectat* (*Vd.* klobasuje = plugawe mowy). - §. *Fig. tr.* Te wielkie peruki, te kiełbasy z włosów poskręcane. *Teat.* 51 *b*, 73. loki wiszące u peruki. KIEŁBAŚNICA, - y, *ż.*, kiszka od kiełbasy, *Tr.* der Darm zu einer Bratwurst. - §. b) ielito w człowieku *ilium*, po Polsku kiełbaśnica. *Urzęd.* 30. der krumme Darm. KIEŁBAŚNIK, - a, *m.*, *Bh.* klobásník; *Vd.* klobassar, ke klobasse nareja; *Crn.* klobasar; *Rg.* kobassicjár; *Cro.* klobaszichàr, devenichàr; *Hg.* kolbasztsinálo, kolbasz - készitö; *Bs.* kobasicjar; *Rs.* колбасникъ, który kiełbasy robi, przedaie. *Cn. Th.*, *Włod.* der Wurstmacher, Bratwurstmacher. Wrzask kiełbasników i garkuchmistrzów, towar swóy stosównym do kupli tonem zalecaiących. *Pilch. Sen. list.* 2, 4. - §. b) narzędzie od robienia kiełbasek. *Tr.* das Wurstleisen, der Wursttrichter. KIEŁBASNY, KIEŁBASOWY, - a, - e, od kiełbas, Bratwurst=; *Rs.* колбасный.

KIEŁBIK *demin. nom.* kiełb', *qu. v.*

KIELEC, - lca, *m.*, kieł końki, der Hakenzahn der Pferde. Wyiąć koniowi dwa zęby z odspodniey czeluści, które *kielcami* abo *wilczemi zębami* zowią, gdyż te bardzo wędzidłom zawadzaią. *Cresc.* 523. - §. b) *contemtim* ząb, kieł, der Zahn. Smoczym on mię ukąsił kielcem. *Pot. Syl.* 404. Złamawszy mu kielce. *Pot. Jow.* 79. KIELCE, - lec, miasto w Sandomir. z pałacem biskupim. *Dyk. G.* 2, 27. eine Stadt im Sandomir: KIELECKI, - a, - ie, od Kielec, von Kielez. Biskupstwo Tarnowskie, teraz Kieleckie. KIELCZAK, - a, *m.*, prosię, które przy cycu będąc, kiełczęta iuż ma. *Rydel.* ein Spanferkel, das schon Hauzähne bekommt. KIEŁCZĘ, - ęcia, *n.*, *demin. nom.* kieł, ein kleiner Hauzahn. Kiełczęta, gdy się u prosiąt znaydą, co prędzéy potrzeba te zęby nożyczkami do szczętu wystrzyc, boby onych maciorka dla gryzienia niemi, odchować nie mogła. *Haur Sk.* 60. KIEŁEK *demin. nom.* kieł II. - §. Kiełki morskie wonne, *Ursin: ungues odorati*, *testae odoratae conchylii Indici. Cn. Th.* wohlriechende Indianische Seemuscheln. Kiełki morskie, kiełki wonne, riechende Schnecklein. *Sien. Wykł.*

*KIELEYNY, - a, - e, *Rs.* келейный, od celi (*Ross.* келья), Cellen=, die Celle betreffend. Czerńcy po mo-

dlitwach cerkiewnych i *kieleynych, czytaią księgi SS. Oyców. *Pim. Kam.* 89.

KIELICH, - a, *m.*, *Bh.* kalich; *Slo.* kalich; *Sr.* 2. kelnch, kchelnch; *Vd.* kölih, kelih, pahar; *Crn.* kęlh; *Hg.* kehely, kely, pohár; *Cro.* kelih, smuly; *Sla.* kalex, kaleis; *Bs.* kalesg, sgmul; *Rs.* сосудъ, потиръ, *Lat.* calix, *Gr.* κύλιξ, *Ger.* der Kelch, naczynie do picia, cf. *Hbr.* גביע gillah *lecythus.* - a) kościelny kielich, der Kirchenkelch, der Kelch. Choć księża wszyscy iednym kielichem ohary bogu czynią winem, a wżdy nad prostym iest gwardyan mnichem. *Zab.* 15, 273. - *Metonym.* kielich, = wino święcone w sakramencie, der Kelch im Abendmale, der gesegnete Wein. W katolickim kościele laikom nie daią kielicha. - §. b) spory kieliszek, śklenica, puhar, ein großes Trinkglas, ein Kelchglas. Zaczęły się zdrowia, kielich za kielichem lata. *Zab.* 13, 213. ztąd: kielichy, = koleyne picie, piiatyka, das Zechen, Herumzechen. Niebawiąc zaczęły się kielichy; po wszystkich kątach piią zdrowie gościa. *Zab.* 13, 198., *ob.* kieliszek. - §. 2) *Botan.* kielich, krużliczek. *Syr.* 1484., *Crn.* korzhèk; *Ec.* плюска; *Rs.* цвѣточная чашечка, ta część kwiatu, która go przed rozwinieniem ze wszystkim okrywa, a po rozwinieniu stoi pod samą koroną. *Bot. Nar.* 95, der Kelch einer Blume. KIELICHEWICZ, - a, *m.*, *irrid.*, kielisznik, łupikufel, wytrzęsikufel, moczywąs, moczymorda, ein Zechbruder. Pan Kielichewicz rad gościom u siebie. *Mon.* 66, 79. KIELICHOWATY, - a, - e, - o *adv.*, do kielicha podobny, kelchartig, kelchförmig. Porost kielichowaty *alga pyxidata*, kształt ma kieliszków. *Jundz.* 2, 40. KIELICHOWY, - a, - e, od kielicha, Kelch=; *Sr.* 1. kchelnchowe.

KIELIMKA, - i, *ż.*, tygielek gliniany lub żelazny z rączką, w którym iaia i inne potrawy smażą lub pieką. *Wiel. Kuch.* 403. ein Küchentiegel, ein Rain.

KIELISZEK, - szka, *m.*, KIELISZECZEK, - eczka, *m.*, *dem. nom.* kielich, *Bh.* kalissek; *Sr.* 1. kchelusckk; *Vd.* kelih, kelhiz; *Sla.* kupiza; *Rs.* рюмка, рюмочка, ein Spitzglas, Obd. Stängelglas. Ze śkła czystego białego trzeba kazać robić kieliszki stołowe. *Torz.* 125. Ze śkła glancownego robią lampeczki, kieliszki wyciągane i t. d. *ib.* 125. Kieliszek iest tylko trzecią częścią śklenicy, równey wysokości i szerokości u wierzchu. *Solsk. Geom.* 284. Gdy gorzałkę, kieliszki, gdy szynkował marce Obłudne kwarty miewał, zfałszowane garce. *Pot. Jow.* 67. Przynieś wina, i pomyy kieliszki. *Teatr* 52 c, 16. Pić z kieliszeczka iego Będę się ważył u niego. *Groch. W.* 370. Niech nam przy kieliszku dobréy wódki to pismo przeczyta. *Teatr* 30, 6. Zwyczay, po skończonym poiedynku w kieliszki uderzyć. *Teatr* 28, 119. albo w kieliszki bić, die Gläser anstoßen. - §. b) tyle, ile obéymuie kieliszek, ein Spitzglas voll. Wina dobrego kieliszeczek maleńki wypić, doktor pozwala. *Krup.* 5, 653. kieliszka wina nie zabrania. *ib.* 543. Wódki kieliszek wypiwszy. *Mon.* 66, 94. Po pierwszych przywitaniach, co prędzéy z apteczki Po kieliszku cukrowéy wniesiono wódeczki. *Węg. Org.* 29. Od kieliszka do kieliszka tak się popili, iż się poswarzyli. *Teatr* 7 d, 42. *Czart.* Raz się filozof z przyiaciołami Począł rozrywać gęsto kieliszkami. *Jabł. Ez. B* 4. t. i. piciem, cf. lampeczka, kielich). - §. Zwyczay nadał czasem częściom pola śmieszne nazwiska, n. p. *kieliszek* pola, t. i. 128 część łanu. *Czack. Pr.* 1, 223. KIELISZKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt kieliszka, kelchartig, wie ein Kelchglas, Spitzglas. Kształt kwiatu tego iest kieliszkowaty. *N. Pam.* 13, 65. KIELISZKOWY, - a, - e, od kieliszka, Spitzglas=; *Rs.* рюмочный. KIELISZNIK, - a, *m.*, kielichewicz, łupikufel, ein Zechbruder. - §. 2) *theol.* kielisznik, sektarz kielich w sakramencie utrzymuiący, ein Calixtiner, ein Hussite; *Bh.* kalissnjk, *Ger.* Kelchner. Kielisznicy poczęli swą sektę z rozlaniem krwi, iako Zyszka w Czechach, o osobę wina. *W. Post. Mn.* 149., *Hrbst. Odp. Ee* 8 *b.* KIELISZYSKO, - a, *n.*, srogi kielich, ein fürchterlicher Pokal. Kazawszy sobie podadź iakieś straszne kieliszysko, wlewa doń całą butelkę. *Mon.* 66, 84.

*KIELKA *ob.* Kilka.

*KIELLA, KIELNIA, - i, *ż.*, *Sr.* 1. khela; *Vd.* kela, zhebla, lopatiza; *Rg. et Bs.* kaccja, kaciça, kacciça; *Rs.* лопатка, смирка; mularskie narzędzie, die Kelle, die Mauerkelle. Kielnia służy mularzowi do brania nią wapna, lub do narzucania nią wapna na ścianę do wyprawy. *Mag. Mskr.* Stoi na murze potynkowanym, a w ręce iego kiella *murarska. *Leop. Amos.* 7, 7. Kto gmachy stawia, tego dzieie mularze kielnią piszą. *Zab.* 5, 92. Stalszéy pamiątki trzeba na tym grobie, Niż twe są dzieła, kielnio, pędzlu, dłoto! *Zab.* 9, 198. - §. 2) kuchenna czerpaczka. *Wlod.* die Küchenkelle, Schöpfkelle. *urceus* wodne naczynie *killa, wiaderko. *Mącz.* - §. 3) kielnia wozowa, = skrzynia na wozie, der Wagenkasten, die Kelle. Nie wszyscy na wóz, drudzy w kielnią. *Rys. Ad.* 42. Na zadniéy kielni wózka, imię i przezwisko żółtemi ćwiekami wybite było. *Teat.* 22 *b*, 79. - §. Chłop rąbał drwa na kielni, Do pieców i do cegielni. *Jak. Bay.* 124. na drewutni, kolni, natoniu, Holzstall.

*KIELO *ob.* Kilka.

KIEŁZNĄĆ, CHEŁZNĄĆ *cz. idntl.*, Kiełznać, Chełznać *ndk.* (cf. kieł); munsztuk wkładać, hamować, krócić, zäumen, bändigen, hemmen. Koń niechełznany. *Ban. J.* 2. Kiełznay gniew nayściśléy. *Min. Auz.* 45., *ob.* w kleszcze wziąć). Chociaż młodość wzburzy, rozum kiełzna żądze. *Teat.* 43 *b*, 100. *Drozd.* Od tego czasu poczęto kiełznać sektę Mahometańską. *Boter* 3, 195. Samęć fortunę chełzna serce śmiałe. *Pot. Arg.* 130. =niewala). - §. II. *Kiełzać*, Kiełznąć się, kiełzać się, śkiełzać się, pokiełznąć się, śkiełznąć się, suwać się, śliżgać się, pośliznąć się, potykać się, utykać, powinąć się, upadać, straucheln, stolpern, anstoßen, fallen *fiz. et mor.*, *Bh.* poklesnauti; *Cro.* zklizamsze, cf. śliżgać się). Jehowa nie daie się kiełzać nogom moim. *Budn. Ps.* 66, 9. powinąć. *Bibl. Gd.*). Mnie kiełznęły się były nogi moie. *Budn. Ps.* 73, 2. potknęły się. *Bibl. Gd.* Na całe życie człowieka trzeba mieć wzgląd, a nie iuż, ieśli się ięzyk w czym śkiełznie, karać. *Baz. Modrz.* 326. Obrócon będzie nieprzyiaciel móy nazad, pokiełzną się i poginą przed tobą. *Budn. Ps.* 9, 3. Nawróć się do boga, boś się pokiełznął na nieprawości twéy. *Bud. Hos.* 14, 2. Z napoiów rozkosznych niemierność rośnie, która snadno śkiełza się do pieszczoty. *Modrz. Baz.* 452. przewraca się, przechyla się). KIEŁZNO, - a, *n.*, munsztuk, hamulec, kawecan, *fig.* der Zaum,

das Gebiß. Więcéy dokazał, kto wziął w kiełzno mowę, Niż gdyby z karku zmiotł Meduzie głowę. *Mon.* 71, 901. Świat w kiełzno wzięli dla mężnéy dzielności. *ib.* 71, 351. w kleszcze; opanowali go).

*KIEŃ, - ia, *m.*, kłodziny sztuka, kloc; *hinc* knować. *Cn. Th.*, *Dudz.* 43. ein Kloß, ein Block; *Bh.* kmen.

KIEP, *G.* kpa, *m.*, cf. *Ger.* Kebs-, Kebse; *Boh.* kubena nałożnica, cf. *Suec.* kofsa = nierządnica; cf. *Sr.* 1. kep= kuny, złiinu neito braschne *vitio* psuię; cf. *Gr.* κωφος, cf. *Turc.* kabin, kebin, kubin). - *§. *obscoen.* członek wstydliwy kobiecy, die weibliche Schaam; *Boh.* funek; *Sr.* 1. kurriza cf. kurwa; *Crn.* zifa; *Vd.* shienski sram, kuna, pisda). Między kolany u niewiasty kiep. *Pot. Jow.* 2, 48. We Włoszech żelaznym blachem Mąż piękney żony kiep kryie przed gachem. *Pot. Jow.* 2, 32. - §. 2) zelżywe słowo, Hundsfott (das niedrigste Schimpfwort); *Vd.* loter, pesja luknja, sanikarnik, pesji tat (cf. psubrat); *Crn.* zifa; *Sr.* 2. kurriza. Jak to może kiep (kobieta) we kpa odmienić człowieka! *Pot. Jow.* 40. Ja was Jaśnie Wielmożni w tey przestrzegam mierze, Niech kiep kasztelanii Krakowskiéy nie bierze. *Pot. Jow.* 60. Na kpa go wystrychnął. *cf.* cztery litery k. i. e. p. (cf. *Lat.* trium literarum). n. p. Za cztery litery czy mię Wc Pan masz? *Teat.* 43 *c*, 47. za kpa). Nos i uszy obciąć gotów, gdyby mu kto iakieś słowo, ze czterech liter składaiące się, powiedział. *Mon.* 65, 456. Zaklina go na przyiaźń, miłość, na boga, na cztery litery. *ib.* 73, 141. Pod kpem mu przyrzekł, t. i. że będzie kpem, ieżeli nie dotrzyma). Wypadnie co komu z rąk, aż ona i przy stole wykrzyknie: kie-eś. *Mon.* 74, 362. kiepeś). KIEPEK, - pka, *m.*, *demin.*, cf. półgłowek, cf. barszczyk, zaięcze łayno. KIEPSKI, - a, - ie, lichy, hundsföttisch, schlecht. Kiepsko *adv.*, *Vd.* pesoviten, sanikarn, kuslarski. *KIEPKOWAĆ, - ał, - uie, *czyn. ndk.* kogo, = kpić z kogo, przekpiwać kogo. *Tr.* einen zum Narren haben. cf. kpać kogo). KIEPSTWO, - a, *n.*, kiepska rzecz, Hundsfötterey, albernes Zeug; *Vd.* pesisaria, kuslaria, sanikarnost; *Bh.* pestwi, pestwo. Gdy teraz nic nie schowam, kiepstwo będzie zemną potym. *Mat. z Pod. C.* 1. Tym mnie nie rozgniewasz sobie, Że się me wiersze kiepstwem zdadzą tobie. *J. Kch. Fr.* 12. Twego kiepstwa iuż daléy słuchać nie mogę. *ib.* 29.

Pochodz. (*cf. kobyła*, *kobza*, *kobiel*, *kobeznik*, *kobieta*, *łobuz*); *kpać*, *nakpać*, *przekpać*, *wykpać*, *zekpać*; *kpić*, *kpica*, *kpiwać*; *nakpiwać się*, *okpiwać*, *okpić*; *odkpiwać*, *odekpić*; *przekpiwać*, *przekpić*; *zakpiwać*, *zakpić*.

*KIER; n. p. Kiedyśmy na rozdroże abo wpadli na kier. *Pot. Pocz.* 94, cf. kierz. 2) KIER *ob.* Kir. 3) KIER *ob.* Kra.

KIERAT, - u, *m.*, (cf. *Lat.* ergata cf. *Germ.* Kehrrad), winda, którą co z dołu wyciągaią. *Dudz.* 23. das Tretrad, Trittrad, Krahnrad, das Gangrad (Gehrad), wodurch Lasten in die Höhe gewunden werden; koło wielkie poziome z cewami, na wale leżącym, który liną wielkie ciężary z głębizny wyprowadza. *Solsk. Arch.* 156. wał kołem obłożony, iako w młynach do ciągnienia i ruszenia ciężarów. *Chmiel.* 1. 225. W koło to wchodzą chłopy, a depcąc wewnątrz po iego cewach lub szczeblach, obracaią ie. - §. *Prov.* Sprawami świeckiemi tak się uplełli, iż zawsze, by w kieracie chodzą. *W. Post. W.* 2, 369. głowa się im zawraca, der Kopf geht mit ihnen in die Runde, sie gehen wie im Taumel. Cóż po tryumfie nad nieprzyiacielem, ieśli kto w własnym domu pod kieratem? *Pot. Syl.* 274. Dla Xantyppy żył Sokrates zawsze by w kieracie. *Petr. Ek.* 55. Jak w kieracie abo młynie tam grzmot, trzask. *Cn. Th.* 294., *Chrośc. Fars.* 1. ein Höllenlärm, ein schreckliches Getöse. Tym czasem w mieście, iakoby w kieracie, Wszyscy się na dom Dauletow obrócą. *Pot. Syl.* 64. bunt durch einander, drunter und drüber. Furye mściwe łupią go po boku, Sumnienie rozruch czyni iak w kieracie. *Chrośc. Luk.* 236. - §. 2) kierat, gdzie więźniowie robią, albo w górach kamiennych, kruszcowych. *Cn. Th. ergastulum*, ein Zucht- und Arbeitshaus, ein Gefängniß, worin gearbeitet werden muß. Obciążony ustawicznemi pracami, iakoby był na galerach albo w kieracie, albo w Babilonii, albo w Egipcie. *Gil. Kat.* 306. Kara dzieci, aby nie była kieratem, to iest ustawiczną. *ib.* 115. - *Fig.* Ereb głęboki otwiera kieraty, Z piekielnym światłem Parki wybiegaią. *Bard. Tr.* 353.

KIERCA, - y, *ż.*, *z Niem.* die Kerze (cf. Ablg.); *Hg.* gyertya; *Bs.* krilat); świeczniki wielkie, które się noszą w obchodach kościelnych. *Włod.* lichtarze duże drewniane. *Dudz.* 41. postawnik, große Wachskerze. *Cn. Th.* 790.

KIERCHOW, KIRCHOW, - a, *m.*, *z Niem.* der Kirchhof, cmentarz, osobliwie dyssydentski, grobowisko, *Bh.* krchow, hřbitow; *Sr.* 1. kerchow. Pomieszkanie niech będzie dalekie od kierchowów. *Sienn.* 478. Dusze grzeszne przy smutnych grobach siedzą, na sprosnym kierchowie. *Bardz. Luk.* 2, 41. Czarownica ta przy grobach mieszkała na kierchowach. *ib.* 1, 103. *ob.* Kierkot.

KIERDA, - y, *m.*, kiernoz, knur, der Hauer, der Eber, der Keuler. Przy sośnie co rok z kościstą czeczugą Kierda ci ołtarz krasną zbroczy strugą. *Hor.* 2, 145. *Nar.* kiernos. *ib. Min.*

*KIERDASZ, - a, *m.*, Tatarsk. n. p. Brześcia, Mielnika, Drohiczyna dostał, Kierdasza Zawolskiego z hordą schwostał. *Stryik. Gon. O.* 3. Z małego wielkie państwo męstwem rozszerzyli, A Kierdaszów Tatarskich często by krwawili. *ib. N.* 2.

KIERDELA *herb*, tarcza wzdłuż podzielona, ku prawéy stronie trzy lilie, iedna nad drugą w prost, w polu błękitnym; na drugiéy pole czerwone próżne. *Kurop.* 3, 23. ein Wappen.

KIEREIA, - ei, *ż.*, KIEREYKA, - i, *ż.*, *dem.*, surdut futrem podszyty, ein mit Pelz gefütterter Oberrock. Kiereia z srogich niedźwiedzi, W którey Pan Podczaszy siedzi. *Niemc. Po. P.* 127. Chodź zdrów w kiereyce, gdyś zabił turczyna. *Bratk. C.* 4 *b.* zażyway łupów). Ale to bieda, na drugim kiereyka; W boiu nie widział Turczyna od wieka. *ib. D.* Kiereykę Turczyn, Tatar burkę nosi. *Jabł. Buk. K* 4 *et S* 2 *b.*

*KIERESZOWAĆ *cz. ndk.*, n. p. Poznał, czy w Piątek, czy w Sobotę, czy w Niedzielę go kiereszowano. *Sal. Kal. D* 2 *b.*

*KIERKOT, - u, *m.*, cmentarz żydowski, ein Judenkirchhof. Bagno za kuźnią i cekaus mógł czytać, Trzcinę za cmentarz, groby i kierkoty. *Chrośc. Fars.* 127. cf. kierchow.

KIERMASZ, KIERCHMASZ, - u, *m.*, *z Niem.* die Kirchmesse (Kirmse), das Kirchweihfest; *Bh.* poswjcenj; *Sr.* 1.

kermuſche; *Cro.* ssvetilische cziakveno, posavetilische; *Rg.* prikarsctenje; *Crn.* zhegnanje; *Vd.* zirkouni obhod, sehod, sem, semeni, senjem (cf. seym); *Rs.* храмовый праздникъ; rocznica poświęcenia kościoła. *Włod.* Praźnik iest prawdziwe Słowiańſkie słowo, ale tylko samey Rusi właściwe; więc lepiey iuż słowa kiermasz, niżeli tego używać. *Klecz. Zd.* 76. Kiermasz albo odpuſt. *Czack. Pr.* 2, 227. Czymże cię na tym kierchmaszu, albo na tym praźniku czeſtować będę? *Orzech. Qu.* 91. Z dzwonicy chorągiew' wywieszaią, będzie kiermasz, Gdzie na gorzałkę z kościoła i piwo Po ſkończeniu mszy świętey, sciąga co żywo. *Pot. Pocz.* 391. Na wesela, na kiermaszy i sjazdy wielkie, pospolicie ſtroią się z wielkim kosztem białogłowy. *Petr. Ek.* 18. - §. *ogólniey:* uczta, biesiada, **ein Schmaus, ein Traktament.** Uczy nas Aryſtoteles czasem dla sług kiermaszy czynić, aby byli w pracach ochotnieysi. *Petr. Ek.* 108. KIERMASZOWY, - a, - e, od kiermaszu, **Kirchweih**=. Odpuſtowa, kiermaszowa, albo iarmarczna publika. *Mon.* 69, 590. Kiermaszowy chléb, *Crn.* potisa.

KIERMES *ob.* Karmazyn, alkiermes, czerw', czerwiec.

*KIERNOWY, - a, - e, n. p. Kiernowe sukno. *Tr.*; z *Niem.* **Kerntuch**, iędrne, dychtowne, gruntowne sukno). Nazbyt drogo poſtaw sukna kiernowego zacenił. *Ern.* 123.

KIERNOZ, KIERNOS, - a, *m.*, KIERNOZEK, - zka, *m.*, *demin.*, *Boh.* **kanec, kančik**; *Slo.* **kanec**; *Hg.* kan; *Sr.* 2. **kandroš**; *Sr.* 1. **kondroz, kundroš**; *Crn.* mèrjasz; *Vd.* neresiz, neriesan prasez, prashizh; *Cro.* nerosztecz, biczko (cf. byk); cf. *Cro.* kërmak *sus* (cf. karmia), kernyak, praszecz skoplyen *maialis*; *Dl.* kärmak *sus*; *Bs.* krrimak, *Sla.* kèrmak, *f.* kèrmacça; *Rg.* nehrás; *Rs.* нόрозъ, бόровъ, боровόкъ (*Rs.* корносый, курносый krótkonosy); wieprz cały czyli samiec. *Ład. H. N.* 70. knur, kierda, **der Eber.** Gdy prosięta trzebią imiona też mienią, i z *kiernozów wieprzami* ie zowią. *Cresc.* 567. Swinia, samica; kiernoz, samiec cały; wieprz pokładany. *Kluk Zw.* 1, 284. Kiernosy, aby się ſtały sdatne do karmienia, wałaszą się. *Zool. Nar.* 382. Od Grudnia począwszy, przypuścić kiernosa do świni. *Zaw. Gosp.* Kiernoz, gdy iuż podſtarzeie, trzeba się o młodego poſtarać *bachura. Haur Sk.* 61. Kiernoz krząka. *Dudz.* 21. - *Prov.* dla wełny kazał ſtrzydz kiernoza. *Pot. Jow.* 2, 8. cf. z kozła wełny patrzyć). KIERNOZI, - ia, - ie, *Cn. Th.* od kiernoza, **Eber**=; *Sor.* 1. **kondrozowé**; *Bh.* **kancowý.** KIERNOZIĆ *albo* KIERNOZOWAĆ *intransit. ndk.* ślinić się, krzekać, *subare*, *eſt porcorum*, *cum libidinem appetunt. Mącz.* hukać się, **ranzen, brähnen, brünſtig seyn, von den Ebern;** *Boh.* **kaukam se;** *Vd.* kernohati, kerlonkati, kermati.

KIEROWAĆ, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, ſkierować *dk.*, z *Niem.* **kehren, wenden, lenken, leiten,** dyrygować, powodować, proſtować, ſterować, obracać, nawracać, *pr. et fig.*, *Bh.* **uhnauti**; *Sr.* 1. **regerowu, nawodźowu, pomernoſczu**; *Crn.* visham; *Vd.* nagniti (cf. naginać); *Bs.* upùtiti, upraviti, ispraviti cf. *put, *putny, wprawić); *Rag.* vpûtiti, vsvjeſtiti; *Eccl.* окормляю, управляю. Hetman ma hufy tak sprawić, aby żadnym hufem nie kierował, ale by się każdy, gdyby rozkazano, na mieyscu obrócił. *Tarn. Uſt.* 250. **umkehren, umwenden.** Kierować wozem, okrętem, **wenden.** Szyper z ſtrachem woła, że więcey nie poradzi, ni kierować zdoła. *Jabł. Tel.* 80. ſterować, ſterem obracać, **das Steuer lenken, ſteuern.** Pozwól mi łodzią kierować, obaczysz, że cię do dobrego przywiodę lądu. *Teatr* 12 *b*, 59. Poważną swoią mową i pełną mądrości Kierował rzeczy wszyſtkie do sprawiedliwości. *Groch. W.* 126. Godność i władza Józefa do pożytecznego końca ſkierowana była. *Bals. Nied.* 1, 132 *et* 317. Mądrość sędziego ma kierować prawo ku zdrowiu tych, którzy do sądu przychodzą. *Gorn. Wt. J.* Widząc piękne córki Wc Pana przymioty, do niey móy affekt ſkierowałem. *Boh. Kom.* 4, 176. Strach na mnie biie, nie wiem, gdzie fata kieruią? *Bard. Tr.* 355. Kieruycie interessa wasze, iak wam się będzie zdawało. *Teat.* 17 *b*, 5. Proszę, żebyś interessa me swoim rozumem kierował. *ib.* 56 *b*, 20. Interessiki nasze ſkierował nie naygorzey. *Teat.* 43 *c*, 157. Kiernie nim, iak chce, = ma go do woli, obraca go iak chce. *Cn. Th.* **er lenkt ihn nach Belieben.** - §. kierować kogo zkąd, = rugować, wymiatać, wypędzać, wyganiać, wykurzać, **einen verdrängen, vertreiben.** Szwedów z Polſki kierowano. *Tr.* II. KIEROWAĆ się *recipr.*, obracać się, **ſich wenden und drehen.** Oy wy chłopcy, djabelnie się teraz kierować umiecie; nie uderzy żaden tam, gdzie mały posag zwącha. *Teatr* 36, 68. KIEROWANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, obracanie, obrót, dyrekcya, *Vd.* nagnenje, nagnitje; *Ross.* склоненіе, **das Kehren, Wenden, die Wendung, Richtung.** Kierowanie wiatru, czyli w którą ſtronę wiatr wieie, z ciągnienia obłoków *etc.* poznaią. *Hub. Wſt.* 148. Ciało na powierzchni krzywey biegące, uſtawicznie odmienia kierowanie. *Hub. Mech.* 113. KIEROWNICA, - y, *ż.*, liniia kierowna, oś, *directrix. Sniad. Alg.* 2, 8. **die Richtungslinie.** KIEROWNIK, - a, *m.*, kieruiący czym, dyryguiący, dyrektor, **der Kehrer, Lenker, Wender**; *Sr.* 1. **pomeruoſczer**; *Crn.* vishar; *Bs.* ispravitegl; *Rg.* vpùtitegl, vsvjeeſtnik, ispravnik; *Ec.* окормитель; *w rodz. żeńſk.* Kierownica, **die Lenkerinn**; *Sor.* 1. **nawodźwarka**; *Rg.* vpuutiteglisa. KIEROWNOŚĆ, - ści, *ż.*, dyrekcya *ob.* kierunek, **die Richtung.** Dwie siły równe, a w zupełnie przeciwney sobie kierowności działaiące, byłyby w równoważności. *Hub. Mech.* 68, *cf.* 55. KIEROWNY, - a, - e, od kierowania, dyrekcyyny, **Richtungs**=. Nazywamy drogą kierowną, *lineam directionis*, kresę proſtą, którą sobie ſtawiamy w myśli, prowadzoną od zbioru ciężkości iakiey bryły, aż do środka ziemi. *Reg. Doś.* 2, 28. - §. daiący sobą kierować, **lenkbar.** KIERUNEK, - nku, *m.*, *directio lineae. Jak. Mat.* 1, 83, kierowność). Stolik mierniczy tak w kierunku uſtawić, aby punkt na nim wyznaczony zgadzał się z punktem odpowiadaiącym na ziemi. *Zabor.* 96.

Pochodz. *dokierować*, *nakierować*, *odkierować*, *pokierować*, *przekierować*, *ukierować*, *wkierować*, *wykierować*, *zakierować*, *zkierować.*

KIERSZTAK, - u, *m.*, kotwiczna lina. *Tr.* **das Kabeltau, Ankertau.**

*KIERSZTRANK, *KIESTRZANK, KIERSTRANK, - u, *m.*, z *Niemieck.* **Kirſchtrank, Kirſchwein,** wiśniak). Wiśnie czarne maią blizkość z winem czerwonym; przeto niezłe picie kiersztrang, które wymyślili w Polszcze. *Urzęd.* 332. Baryła kierſtrangu. *Vol. Leg.* 2, 666. Kieſtrzank i malinnik. *Vol. Leg.* 5, 58.

KIERZ, *G.* krza, *m.*, *Bh.* keř, kře, kere; *Slo.* ker; *Hg.* koro; *Sr. 2.* keř; *Sr. 1.* kerk; *Vd.* germ, arazhje (*Vd.* nakerkniti = narosnąć, nakrzewić się); *Crn.* gèrm, germoje, germuje; *Dl.* popona; *Sla.* sbushnjak; *Rs.* ёрникъ, кусшъ, кусшарникъ, купина, cf. Kerlich Adlg. *cf.* krzew, krzewie, krza). *Kierzek*, - rzka, *m.*, *demin.*, krzak, krzaczek, der Busch, das Gebüsch, Gesträuch. We krzu się ptak lęże. *Cn. Th.* Jagody głogowe na ostrych krzach zbierali. *Otw. Ow.* 8. Sowa ze krza, a dwie w kierz. *Rys. Ad.* 64., *Iward. Daf.* 13. Kierz ognisty Moyżeszow. *Gorn. Dwor* 425. Ukazał się Pan Moyżeszowi w płomieniu ze środka krza; kierz pałał, a przedsię nie zgorzał. *Leop. Ex.* 3, 2., *Gil. Kat.* 40., *Bzow. Roz.* 71., *Kucz. Kat.* 1, 80. Gałęzie gęste rozpuściwszy, w pośrzodku krze i ciernie rozłożywszy, by mur iaki uczynili. *Warg. Cez.* 45. Kuropatwa, co się tai w kierzku. *W. Post. W.* 2, 170. W każdym boginią bydź kierzku wierzy. *Zebr. Ow.* 229. Kierz różany. *Dambr.* 437. - Ze krza na potyczkę patrzeć, = z mieysca bezpiecznego, z zapieca, z chrostu, aus dem Strauche, hinter der Mauer hervor, der Schlacht zusehen. Polak nie zwykł się ze krza bić, lecz w polu iawnie. *Stryik. Gon. L* 2. W kierz póyść, = w chrost, uciekać, w nogi; cf. w kawy póyść, Reißaus nehmen, nicht Stich halten. Wloką elekcyą; ale i oni w kierz póydą, gdy górne uderzą wiatry, które ich koncepty rozniosą. *Opal. sat.* 79.

Pochodz. *krzaczek*, *krzaczysty*, *krzak*; *krzew*, *krzewie*, *krzewina*, *krzewić*, *rozkrzewić*, *zakrzewić*.

*KIERZE ziele *Tr.*, *ob.* Kurze ziele. KIERZEK *ob.* Kierz. 2 Grzegorz. *X. Kam.*

KIERZNIA, - i, *ż.*, KIERZANKA, maślnica *Tr.* das Butterfaß, zum Buttern. KIERZOWATY, - a, - e, - o *adv.*, krzakowaty, na kształt krzaku, buschig; *Boh.* kerowatý; *Rs.* кусшовый.

KIEŚ, - i, *ż.*, *Windę* (*Windawę*, *Dykc. Geogr.* 3, 192.), zamek i miasto w Kurlandyi, po Polsku Kiesią nazywaią. *Gwagn.* 411. Windau in Kurland.

KIEŚCIEŃ, KIŚCIEŃ, - ia, *m.*, (*Turc.* kieszkin = broń. *Paszk. Dz.* 139.), *Rs. et Ec.* кистенъ (cf. *Gr.* κέστρον, *Lat.* cestrum), broń Tatarska; sztuka ołowiu, albo kości, na rzemieniu przy toporzysku uwiązana. *Otw. Ow.* 183. *sculponeae. Cn. Th.*, *caestus plumbo ligati. Fulgent.* ein Streitkolben mit einem daran hängenden Stücke Bley, cf. *Slo.* furka. Pospolita broń Moskwy łuk, bardysz, szabla i kieścień, który Polacy basałykiem nazywaią. *Gwagn.* 518. Te lubie i kieścień do tego Daruięć z łupu Tatarskiego. *Alb. z Woy.* 16. Kozak mię do naga Obłupiwszy, kiścieniem iak smaga tak smaga. *Zimor. Siel.* 240. Moskale kieścieńmi albo *knuczem biią. *Biel. Hst.* 430. Poczęli go kieścieniami przykładać, aż mu broń z ręki wypadła. *Papr. Ryc.* 145. Bito nas kieścieniami za szyie, gnano nas iako bydło. *Birk. Kant. C* 4. Kieścieniami męże nieprzezwyciężone. *Otw. Ow.* 183.

KIESA, - y, *ż.*, KIESKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Sla.* kesa; *Croat.* késza; *Rag.* chjessa, chjessiza. *cf.* kassa, Casse Adlg.), worek od pieniędzy, der Geldbeutel, der Beutel. Opanowawszy Sobieski obóz Turecki, wziął 2000 kies gotowych pieniędzy, licząc każdą kiesę po 500 talerów. *Papr. W.* 2, 136. Weź tym czasem tę kieskę z 30 czerwonych złotych. *Boh. Kom.* 1, 36. (KIESTRZANK *ob.* Kiersztrank).

KIESZEŃ, - i, *ż.*, KIESZONKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Kieszynia*, mieszek, wacek. *Volck.* 493., *Boh.* kapsa, kapsička; *Cro.* sèp; *Sla.* cxep cf. sep, sypać); *Vd.* deushak, harshat, arshak, laushak. deushizh; *Ec. et Rs.* кишень, кишеня, чпаrъ, карманъ, корвнъ, кошелка, карманецъ, карманчикъ, сумка, сумочка, зепь; *Etym. cf.* kiszka), worek do sukni przyszyty, die Tasche, der Sack, Schubsack. Nać bracie, włoż to do kieszeni. *Teatr* 8, 109. schoway, in die Tasche stecken, einstecken; *Vd.* vharshatuvati). Jeymość odwięzuie kieszenie, przywiązane pod robronem, i dobywszy kładzie na stoliku. *ib.* 24 *b*, 18. Zamyka drzwi, i chowa klucz do kieszeni. *ib.* 14 *d*, 3. Kieszeń oporządził pod czas woyny dobrze złotem. *Teatr* 4 *b*, 87. er hat sich befackt. Figę w kieszeni pokazywać. *Gemm.* 80. *secreto irasci*, Nasenstüber in der Tasche schlagen. Rączka go świerzbiała, gdy iey w cudzey kieszeni nie grzał. *Dwor. K.* gdy nie kradł). Z moiey kieszeni, = moim groszem, kosztem, nakładem, aus meinem Beutel. -). Kieszeń karecianа *Rs.* сумка каретная. - *Anat.* kieszonka Glissona, *capsula Gliss.* pokrywa wszystkie naczynia w wątrobę idące. *Krup.* 2, 74. KIESZENNY, KIESZONKOWY, - a, - e, od kieszeni lub kieszonki, Taschen =, Sack =; *Bh.* kapsecný; *Slo.* wačkowi; *Rs.* карманный, сумочный. Kalendarzyk kieszonkowy, ein Taschencalender. Kieszenny zegarek. *Kluk Zw.* 4, 355., *Vd.* persebinoshna vura, harshatna, deushakna vura). Kieszonkowe krocice. *Teatr* 11 *b*, 21. Nóż kieszonkowy *Vd.* sjemnjenjk, sklepomnik, shkerbez, sgenjenik, britelza, popkarza). Złowiony kieszonkowemi pryncypałki wdzięki. *Teatr* 42 *c*, 7. dzięgi, pieniążki. grosze). *Anat.* Ścięgna kieszonkowe, *ligamenta capsularia*, od iedney kości zaczynaiąc się końcem się swoim na drugiey kości przypinaią. *Krup.* 4, 154.

w KIETCE, = w kiecce *ob.* kiecka.

KIETER, - tra, *m.*, KIETEREK, - rka, *m.*, z *Niem. Sax. Inf.* der Köther, ein Bauerhund, gatunek psów chłopskich *Tr.*

KIIACZEK, KIIASZEK, - a, *m.*, *zdrb. rz.* kiy. das Stöckchen, Ruthchen.

*KIIANIA, - i, *ż.*, KIIANKA, - i, *ż.*, *demin.*, (*etym.* kiy) krotki gruby kiiek do otłukania, ein Bläuel, ein kurzer dicker Knüttel. *Bh.* kyganka; *Slo.* kyjanice; *Sr. 1.* kipenca, wotepacik; *Crn.* trepâvnek (cf trzepaczka), falkél, perúls, perivnek, prályka (cf pralnik), perilnèk. *Ec.* бѣлильное древо, песшь или валѣкъ. Len umoczony, gdy iuż dobrze uschnie, ma bydź otłuczon *kiianiami. *Cresc.* 189. kiiankami. *Lek. Kon.* 2, 53. *Cresc.* 188. Len wymlacaią z nasienia *kiianką. *Przedz.* 10. W Polszcze rudę przepaloną tłuką młotami ręcznemi, zwanemi *perlik* albo kiiania. *Os. Rud.* 51. Uderzył iawnym machnieniem *kiianią w głowę cielęcia. *Otw. Ow.* 87. Kiianka praczek = Pracz, praczyk, pralnik, der Waschbläuel. Żaba rodzi się na kształt kiianki czyli praczyka, a ta kiianka dopiero przeobraża się w żabę. *Zool. Nar.* 80. Z iaia żabiego robi się naprzód kiianka, *gyrinus*, der Froschwurm (Nieders. Küllpogge); to iest bez nog i ma podobieństwo do ryby; téy kiiance potym wyrastaią nogi, ogon odpada, i zupełną bierze postać

ſtać żaby. *Zool. Nar.* 204. - b) kiianka, *cottus gobio*; rybki na 4 cale długie, z bardzo wielką głową. *Kluk. Zw.* 3, 183. *Ład. H. N.* 70. **vier Zoll große Fischchen, mit einem großen dicken Kopfe.** - §. *2. kiiania, = klin, **der Keil.** Z gałęzi migdałkowych bywaią palice abo maczugi, a z odziemków kule albo *kiiani (kiianie) ku szczepaniu i rozbiianiu wszelkiego twardego drzewa, *Cresc.* 400. Z więzu mogą bydź *kiiani ku szczepaniu drzewa. *ib.* 458. KIIAS, - a, *m.*, kiy gruby mocny niezgrabny, **ein Knüttel.** KIIEC, kiyca, *m.*, cf. *Bh.* **kepta**; *Cro.* kihacha; *Vd.* kiz, kizhiz, zhiz; *Dl.* tolyga). buławka żelazna z krótką rękoieścią. *Wlod.*; *Cn. Th.* **ein eiserner Schlägel an einem kurzen Stiele.** Mazurów broń przedtym była pociſki i kowane kiyce. *Tward. Wład.* 108. Póydzieć i Mazur wasz mężny brat miły, Z szarszunem, z kiycem ſkosztuie swéy siły. *Stryik. Gon. U.* 3. Smierć go, by kiycem, ni sam *wzwie, ugodzi. *Rey. Wiz.* 131. *Kmit. Spyt. A.* 4. Zacną maiętność ſtracił; dano mu było, iako mówią, kiiec za siekierkę. *Falib. Dis. G* 3. Kiycami ołowianemi kazał go bić. *Skarg. Zyw.* 1, 357. cf. kieścień, basałyk. - *§., Nie umie inaczey mówić, iakoby mu rogate *kiycze z gęby *pirzchały. *Rey Zw.* 139 *b.* chropowato, niezgrabnie, cf. drwa, cf. kiy). KIIEK, kiyka, *m.*, *Sr.* 1. **kiyezk**; *Bh.* **hůlka**, *demin. nom.* kiy, **ein kleiner Stock, ein Stecken.** Nie miałem iak tylko kiiek; ale i ten mi z garści wydarto, *Teat.* 54 *c*, *B i i.* *KIIOCHA, - y, *ż.*, rubasznie: kiiaszek, pręt, **ein Stecken, Stöckchen, eine Gerte.** Osieł ciężko dźwiga, a nadto go iescze chłop *Kiiochą* uśmiga. *Prot. Jal.* 29. KIIOW, - a, *m.*, wielkie i znaczne miaſto pod panowaniem Rossyyſkim. *Dykc. Geogr.* 2, 28. **die Stadt Kijow.** Niegdyś głową całéy monarchii Ruſkiey, założone od książęcia Kiia. *Stryik.* 352. *Bielſk.* 36. - *Prov. Rs.* языкъ и до Кïева доведетъ cf. ięzyk do Rzymu doprowadzi. KIIOWANIE, - ia, *n.*, wezbranie kogo, *fuſtuarium Mącz.*, = kiie, **das Schlagen oder Prügeln mit Stöcken, Stockschläge.** *Sr.* 1. **kiyuwano, z kiyami bitżo.** *KIIOWAN bywam, bit bywam, *vapulo Mącz.* **ich bekomme Stockprügel.** KIIOWIANIN, - a, *m.*, mężczyzna z Kiiowa, **ein Kiiower, Kiiowianer.** KIIOWSKI, - a, - ie, od Kiiowa, **Kiiower, von Kiiow.** Księſtwo Kiiowſkie; woiewodztwo Kiiowſkie; powiat Kiiowſki. *Dyk. Geo.* 2, 28. KIIOWSZCZYZNA, - y, *ż.*, kraina Kiiowſka, **das Kiiower Gebiet, das Kiiovische.** *Stebel.* 1, 63. KIIOWY, - a, - e, od kiia, **Stock=**. *Boh.* **hulkowý**; *Rs.* пáлочный. Krom pieniężnéy winy, 60 plag kiiowych. *Paszk. Dz.* 88. **Stockschläge.** Kiiowe go przywitanie potka, że się opoźnił. *Klok. Turk.* 58. **Willkomm mit dem Stocke.** Kto chodzi po nocy, szuka kiiowey niemocy. *Rys. Ad.* 23. **eine Prügelsuppe**, *Slo.* **kdo chodi po noci, hledá kigowég nemoci.** - Dobrzy źli być przeſtawaią z cnoty, Zli zasię czasem z kiiowéy roboty. *Rey. Zw.* 221 *b.* Ten interes może ściągnąć na mnie iaki kiiowy piorun. *Teat.* 25 *c*, 81. (cf. grzmoty, grzmotnąć). Karania kiiowe i pieniężne na wyſtępnych zakładał. *Skarg. Dz.* 188. **Leibesstrafen (mit dem Stocke) und Geldstr.** Kiiowy kołacz, rodzay chleba, pieczonego na rożnie. *Wlod.*, *obelia Cn. Th.*, **ein runder Kuchen, der auf einem Stock am Feuer gebacken wurde, ein Zapfenkuchen, Stangenkuchen, Baumkuchen.** Od kiiowego kołacza niech płacą złotych dwa, gdyż nadzienie iego nieſtrawne. *Leharſt. C.* 2.

KIKUT, - a, *m.*, reszta pozoſtała odciętey ręki, lub palca odciętego, **der Stumpf, der Stümmel von einer verlornen Hand, oder von einem verlornen Finger.** *Cn. Th. Rs.* кулы́шя (cf. mańkut). Przysięgaiący rękę ma położyć na świątości; a ieśliby ręki nie miał, aby to kikutem uczynił. *Sax. Tyt.* 59. Będzieli tępanie pulsu chybkie, iakoby *kikutem *palca dotykał, kolerę znamionuie. *Sienn.* 399.? - §. 2. będący bez ręki lub bez palca, kaleka, **ein Verstümmelter, mit einer verstümmelten Hand oder Finger**, cf. kliszawy; także *w rodz. żeńſk.* n. p. Królową Elżbietę, któréy szlachcic ieden rękę uciął, nazywali nasi *kikuta*, to ieſt bez ręki. *Nar. Hſt.* 5, 457. *manu manca. Długos.* 1, 1005. KIKUTAĆ *intrans. ndk.*, z kalectwa kuleć, chromym bydź, chramać, **hinken, lahm seyn.** Pies kikuta na trzech nogach. *Bndtk.*

*KILA *ob.* Kilka.

KIŁA, - y, *ż.*, *Bh.* **kepla**, **průtrž**; *Slo.* **kýla**, **protrž luna**; *Cro.* killa; *Bs.* killa; *Sla.* kille; *Rg.* killa, pridor; *Dl.* pridor (cf. przedarcie); *Crn.* kila, reswytje cf. rozwicie); *Vd.* pok, lom, respok, reslom, vlomek; *Sr.* 1. **pjeklinéno, pjepuklina, pjepuknene, pjepuknenosćj**; *Rs. et Ec.* кила, килка, *Gr.* κηλη, cf. *Hbr.* חלש *debilis fuit).* puchlina macharzyny abo iądrek, wypuklina, *hernia Cn. Th.* **der Hodenbruch**, ruptura łonowa. *Krup.* 4, 73. Przepuklina w mosznach, czyli kiła, gdy wnętrzności za zbytecznym zwolnieniem i obwiśnieniem błony otaczaiącey w mosznа opadaią. *Perz. Cyr.* 2, 227. Dymienica kształtem swoiey podługowatości różni się od kiły, czyli ruptury. *Perz. Lek.* 2, 15. - b) ogólniey kiła czyli usunienie, wypadnienie z mieysca swego części ciała miękkiey; prócz kił ingwinalnych w słabiznie krokowey, są tedy kiły biedrzne w fałdzie ud, **der Leudenbruch**; pępkowe, *Vd.* popekna kila, popezhen pok, **der Nabelbruch**, brzuchowe, *Vd.* zhreunu preterganje, **der Darmbruch**, *etc. Dyk. Med.* 3, 114. Nóż krzywy do rznięcia kiły. *Czerw. Narz.* 24. - *2) kroſty złe na wſtydliwych członkach oboiéy płci *kiłą* zowią. *Syr. Ziel.* 1033. cf. figi, fiszki, **Feigwarzen.** - Kiła ieſt wrzód łon zobopolnych z nieczyſtego złączenia ludzi sprosnych. *Sienn.* 553. **Bubonen.** *Sleszk. Ped.* 204. Kroſty kiłowe pospolicie prostacy zwykli zwać zwierzchnią kiłą. *Sleszk. Ped.* 209. Wnętrzna kiła, *gonorrhaea foetida. ib.* trypa, rzeżączka, **der Tripper.** KIŁAWY *ob.* kiłowaty.

*KILCZYBORU *n. p.* funt. *Inſtr. C. Lit.* Od kamienia kilczyboru. *ib.*, cf. *Vol. Leg.* 4, 360. *et* 6, 135.?

*KILI, *KILKI, - a, - ie?, iak wielki, iak mały? *Cn. Th.*; *Wlod.*, **wie beschaffen? in Ansehung der Größe, wie groß? oder wie klein?** cf. tylki). *Sr.* 1. **kelki** *quotus.*

*KILIATA, - y, *ż.* n. p. W obozie Tureckim kupowano kiliatę mąki za 20 czerw. złł; a kiliata ieſt iako półkorca Krakowſkie, *Gwagn.* 610. *Bielk. Kr.* 578. **ein halber Scheffel Krakauer Maßes.** *Sla.* kila = 120 oka po 2 1/2 funta.

KILIM, KILIN, - a, *m.*, KILIMEK, - mka, *m. zdrb.*, *Ec.* килимъ, ковéръ, *inſtratum equi densum ex pilis. Cn. Th.*; *Turc. Sla.* chilim = obicie, **eine härne Pferdedecke.** kobierzec **ein Teppich.** Co za oyców naszych była gunia, to teraz kilim, derha. *Dwor. F.* 2. Towary Tureckie, kobierce, kilimy. *Vol. Leg.* 4, 82. Kilim Gurſki, = podleyszy kilim. *Tr.* **eine schlechte Decke von dieser Art.**

KILIMKA *ob.* Kielimka.

KILKA, *G.* -u, *D.* -om, *A.* kilku *et* kilka, *I.* kilką, *L.* w

kilku, *KILA, *KILAS, *KILO, *KIELKO, *Bh.* kolik, několik; *Sr.* 1. nekelko; *Dl.* nikoliko; *Sla.* nikoi, nikoja, nikoje; (cf. nieco, *niekilka); *Bs.* nikoliko; *Rg.* gnikoliki; (koli *quoties*, koliko *quot.*); *Cro.* nekaliko *Vd.* enkatiri; *Crn.* doltir; *Rs.* нѣкоторые. cf. *Gall.* quelque), *numerus indefinitus* od trzech do dziesięciu, einige, mehrere (bis auf zehn). - a) więcéy niż dwa, mehrere, etliche. Kilka *oczy (oczu) więcey obaczą, niż iedno, *Hipp.* 38. Mahometanie po kilka żon maią. *Haur. Sk.* 240. Miał z sobą *kilaś (kilku) młodzieńców. *Skarg. Zyw.* 2, 384. O mil kilka ztąd mieszka. *Kras. Pod.* 2, 232. Kilkiem ran przekłóty, umarł. (kilką ranami). *Stryik.* 183. Z nim miluchno rozmawiasz godzin w noc kila. *Zimor. Siel.* 318. Kila cudów. *W. Post. W.* 39. Kielko ziarnek nasienia tego w ziemię społem wsadzić. *Cresc.* 509. Sekt było kilaś bardzo znacznych. *Skarg. Dz.* 2. Day mu się napić tego lekarstwa *kielo razów *Spicz.* 47 kilka razy, kilkakrotnie). Wypiwszy po kilku, nizko się skłonili. *P. Kchan. Orl.* 1, 175. *sc.* kielichach) - §., niewiele, nieznacznie, kilka tylko, nur einige, etliche, einige wenige. Dla kilku nie potępiaymy wszystkich. *Kll. List.* 1, 135. Niedługo tego czekać, lat kilka to pokaże. *Warg. Cez.* 21. Te kilka iuż może lat życia mego, przepędzać będę w słodkiéy spokoyności. *Gaz. Nar.* 1, 187. *St. Aug.* Niewiele ten wygra, kto kilkiem lat (kilką latami) dłużéy żyw. *Gorn. Dz.* 87. Zraniony, w kilku dni potym umarł. *Stryik.* 183. Prawa nie iednemu, nie kilom (kilku), ale całéy Rzpltéy maią służyć. *Petr. Pol.* 235. Szkoda wielom, pożytek kilkom. *Gost. Gor.* 64. Przeciętą kiszkę niech stara się przyhaftować kilkoma (kilką) ścigami iglanemi *Perz. Cyr.* 2, 27. Palemon przyiechał z żoną, z dziećmi i kilkiem osób przyiaciół. *Bielsk. Kr.* 123. Jedno sam z kilkiem osob został, między wielą tysiącmi ludzi zginęłych. *Rey. Post. S* 5 *b.* - **Kilkadwadzieścia*, = dwadzieścia kilka, = między dwudziestą a trzydziestą, zwanzig und einige, einige zwanzig. Jeszcze był żyw kilkadwadzieścia lat potym *Birk. Zyg.* 20. Przed lat kilkunastą albo kilku dwadzieścia. *Zlot. A.* 2 *b.* Okazało się, że ledwie kilkadwadzieścia metropolitów było. *Sowit.* 10. KILKADZIESIĄT, *KILADZIESIĄT, *G.* kilkudziesiąt; = między dziesięcią i stem, zehn und einige; einige über zehn bis hundert. Po wsiach bywa naymuiących się po kilkadziesiąt kosarzów, żeńców. *Mon.* 66, 202. Ja nayniższy służebnik Waszey Królewskiey Mości od kilku dziesiąt lat i kilku. *Gwagn.* 403. Kilka dziesięć kroć, *aliquoties decies*, etliche zehn, zwanzig, dreyßig u. s. w. mal; *adj.* Kilkadziesiąt krotny. - Kilkadziesiąt tysięcy = między dzięsięcią a krociem tysięcy, n. p. Wirydarz, który kosztuie kilkadziesiąt tysięcy. *Falib. Dis. N.* 2. zehn und etliche tausend (bis hundert tausend). KILKA KROĆ, *Kila kroć, = dwa, trzy, cztery razy i t. d. aż do dziesięciu, mehrere mal, mehrmals, *Slo.* několkokrát, nekolkorazi; *Vd.* enebarti, enkatirobart, kirebarti, enkatirikrat; *Ec.* КОЛИКОЖДЫ. Kilka kroć ziewnąwszy, ducha bogu oddał. *Birk. Zbar. D* 3 *b.* = kilka razy *ib.* Cymbrowie posłali do Maryusza *kilo razów, aby się z niemi potykał. *Stryik.* 35. Kilka kroć sto tysięcy, = kilka razy wzięte sto tysięcy, aż do miliona, mehrere hundert tausend, bis Million. Dla ludzi kilku, kilka kroć sto tysięcy nie powinni szkody ponosić. *Gost. Gor.* 24. Pałac kosztowny, który kosztuie kilka kroć sto tysięcy. *Falib. Dis. H.* 2. KILKANAŚCIE, **Kilanaście*, **Kilonaście*, *G.* kilkunastu, *numerus indefinitus* od dzięsięciu do dwudziestu, zehn und etliche, etliche über zehn bis zwanzig. Wieku lat kilkanaście, niecnoty za trzydzieści. *Fred. Ad.* 12. Kilonaście dni nie wychodzić. *Sienn.* 355. Tę książkę trzeba było wydać przed lat kilkunastą. *Złot. A* 2 *b.* Przez kilanaście mil. *Papr. Gn.* 1186. Kilkanaście kroć = powtórnie od dziesięciu do dwudziestu, etliche mal über zehn bis zwanzig. Kilkanaście krotny, - a, - e, *adj.*, mehrmalig (bis zwanzig, denn dann heißts kilka dwudziestokrotny). Cyrus kilkanaściekrotnemi przekopami podzielił rzekę. *Bals. Niedz.* 2, 337. KILKANASTOLETNI, - ia, - ie, nieco lat nad dziesięć aż do dwudziestu przechodzący, mehr als zehnjährig, gegen zwanzigjährig. Po kilkanastoletniéy niebytności, chciała znowu maiętność swoię odwiedzieć. *Kras. Pod.* 2, 214. Kilkanaście tysięcy = między dziesięcią a dwudziestą tysięcy, zehn und mehrere Tausend, zwischen zehn und zwanzig Tausend. KILKANAŚCIORAKI, - a, - ie, dziesięcioraki sposób przechodzący do kilkadwudzieściorakiego, zehn = und mehrfach, bis gegen zwanziger = ley Art verschieden. KILKASĄŻNIOWY, - a, - e, o sążniach kilku, von etlichen Klaftern. Dół kilkasążniowy. *Torz.* 10. KILKODNIOWY, - a, - e, przez wiecéy niż dwa, trzy *etc.* dni do dziesięciu, durch mehr als zwey, drey *etc.* bis zehn Tage. Pieniądze kilkodniową pracą zarobione. *Teatr.* 46 *b*, 11. Podobnież *kilkonastodniowy*, *kilkodwudziestodniowy*, *kilkosetnodniowy*. KILKOGODZINNY, - a, - e, przez nieco godzin aż do dziesięciu, mehrstündig. Kilkogodzinnym z rana zabawiłem się nabożeństwem. *Zab.* 11, 161. Podobnież *Kilkonastogodzinny*, *kilkodwudziestogodzinny*. KILKORO, - rga, *n.*, wielorako do dziesięciu, vielfältig, mehrfältig. Chustka w kilkoro złożona. *Perz. Cyr.* 1, 118. KILKORAKI, - a, - ie, wieloraki do dziesięciu, etlichfältig, auf verschiedne, mancherley Art. Kilkorako *adv.* - Podobnież kilkonastoraki, kilkodwudziestoraki, kilkotrzydziestoraki *etc.*, kilkosetnoraki, kilkotysięcoraki. KILKOROLETNI, - ia, - ie, kilka lat maiący, mehrere Jahre habend. KILKORONAŚCIE, - stu, = między trzynastą a dwudziestą sztuk, etliche Stück zwischen 13 bis 20. KILKOWYRAZOWY, - a, - e, *polynomios*. *Sniad. Alg.* 1, 55. mehrnamig.

*KILLA *ob.* Kiella, kielnia.

*KILOBY *adv.*, tylkoby, ienoby, byleby, wenn nur, wofern nur. Nic wam na tym, kiloby wam wełna została. *Rey. Post. Ff* 2. Nic się nie lękaią boga, kiloby tail się przed ludźmi. *ib. E e* 6., *ib. J* 5.

KILOF, - a, - u, *m.*, rodzay obucha, nadziaka, *Włod.* czekan, ein Fausthammer, Streithammer. *Sr.* 1. khilop, khilopk, zpitzita motika. Węgrowie dziurę niemałą do zamku uczyniwszy, nawet kilofami mur kowali. *Bielsk. Kr.* 724. Jedni tłukli ciężkiemi fórtę taranami, Niektórzy dziurawili ściany kilofami. *Zimor. Siel.* 236. Aby żaden nie ważył się z ruśnicami, z czekanami, z kilofami, z broniami niezwyczaynemi chodzić. *Vol. leg.* 5, 646. Ten obrotnym w kołeczku kieruie wałachem, Ten kilofem wycinka. *Banial. C* 3 *b.* - 2) Kilof abo koniec cieńszy młotka. *Os. Rud.*

die Hammerspitze, das spitzige Ende des Hammers. - *3) dziób żorawi, bociani. Tr. der Schnabel eines Storchs, Kranichs.

KIŁOWATY, KIŁAWY, - a, - e, kilę cierpiący, hodenbrüchig, den Bruch habend. Cn. Th., Slo. kylowatý, protržný; Bh. protržný; Rg. killav, killavaz, (okillaviti rumpi); Bs. killauaç, killavi; Cro. killay, killavecz; Dl. hillav, pridart, hillavecz (killavem, okillujem, okilavam rumpor); Crn. kilov, kilovz; Vd. lomliu, pokliu, pokjou, slomen; Rs. килаcтый, киловáтый, килякъ, Ec. единояѣрный iednoiay; cf. Gr. κηλητης. KIŁOWY, - a, - e, od kiły, Bruch=. - §., dymieniczny, Bubon=. Uleczenie wrzodu kiłowego na członku męzkim. Sleszk. Ped. 204. Krosty kiłowe pospolicie prostacy zwykli zwać zwierzchnią kilą. ib. 209.

KIM ob. Kto. KINA ob. China.

KINĄĆ, - ął, F. kinie Jntr. et Trans. ndk., skinąć dok., Gr. κινειν obracać, skłaniać, wenden, bewegen, neigen. - α) Jntrans. kinąć, = obracać się, skłaniać się, sich wo= hin schwenken, wenden, wohin neigen. cf. Bh. kinauti, zky= nauti fermentari, efferuescere). W iakową tedy sarneczko masz stronę kinąć! Zab. 15, 209. Kniaź. Jak fortuna minie, J przyiaciel i sługa każdy w stronę kinie. Gaw. Siel. 361. - β) kinąć się Recipr., id.; n. p. Nie wie czego się trzymać, nie wie gdzie się kinąć. Pot. Arg. 259. Swięto wielkie było; za czym się z okolicznych wsi co żywo kinie do miasta. ib. 77. t. i. kipi, sypie się, das Volk strömt nach d. St. - 2) Transit. kinąć co, rzucić, miotać, werfen. Zagon otwarł, i ludzkie nasienie zęby, sobie kazane, w ziemskie kinął spary. Zebr. Ow. 57. - §., Kinąć dokąd, śpiesznie wyprawiać, pchnąć dokąd, eiligst absenden. Kinął Szach kilkanaście Kozaków na straż. Bielsk. Kr. 696. wyprawił, wysyłał, detaszował ich, er schickte sie dahin ab. Chcesz li delikacika na woynę kinąć? ani pytay. Opal. Sat. 55. zum Kriege emploiren. - α) kinąć czym, = obracać czym, kiwać czym, etwas bewegen, neigen, wenden. Gdzie koń obraca, i gdzie mieczem kinie, Leżą na pował i piesi i konie. P Kchan. Jer. 537. wo er sein Schwerdt hinwendet. Ma w sobie wszelką godność, kto tysiącem kinie. Papr. Gn. 1201. wem Tausende zu Gebote stehen. - β) kinąć, = kiwnąć, kiwaiąc znak dawać, winken. Bh. kinauti, kynauti; Rs. манитъ cf. machnąć). Skinęli na towarzysze w inszey łodzi, aby im przyszli na pomoc. W. Post. W. 2, 106. Głowami waszemi skińcie, a przyzwolcie. Sk. Dz. 94. Mądremu dość skinąć, ostatka się domyśli. Cn. Ad. 461. Kinęła nań ręką pani, aby do niéy przyszedł. Zygr. Pap. 145. 1 Leop. Act. 13, 16. Kinął na sługę. Eraz. Jęz. M 8 b. Jeśli się Sułtanowi która sprawa nie podoba, kinie ręką, daiąc znać, iż ią trzeba inaczey odprawić. Star. Dw. 23. Gram ci, że każesz; iak kiniesz, przestanę. Zab. 14, 138. Tylko czas ogonem kinie, Sława ich zarazem minie. Lib. Sen. 10. B) Kinąć co na stronę, = odrzucać, odsuwać, porzucać, wegwerfen, fahren lassen. Choć wołam i we łzach tonę, Modlitwę moię kinął na stronę. Chrość. Job. 190. Kinąwszy rzeczy swoie, bieżał zemną. Pot. Arg. 3. Wy, których cnota grzeie, kińcie łzy niewieście, A przez nurt się Hetrurski ztąd co żywo nieście. Hor. 2, 356. Min. Kińcie nadęte i wyniosłe twarze. Bard. Tr. 320. Porzuć marne nadzieie, kiń liche boiaźni. Bardz. Boe. 10. KINIENIE, - ia, n., Subst. Verb., obracanie, das Neigen, Schwenken, Wenden, Lenken, Werfen. - §., skinienie Cn. Th., skin, das Winken, der Wink. Gotów pełnić naymnieysze iego skinienie; a gdyby można i same myśli. Kłok. Turk. 10. Na skinienie oka od wszystkich słuchany. Jabł. Tel. 190. - §., pusula kinienie chleba, gdy iuż na bochny *szczynią, albo przylepka. Mącz. das Gähren, Aufgehen oder Emporsteigen des Teiges, Bh. kynutí fermentatio). Zyme kwas, kwaśne, *kinione albo kwaszone ciasto. Mącz. Sauerteig.

KINAL, - a, m., niźnik czerwienny lub żołędziowy, der Eichelunter. cf. Gall. quinola). Kiedy trwała chapanka między kartowniki, Bił kinal z pancerolą tuze i wyżniki. Zab. 14, 364. Słusznie niźnik czerwienny a kinal z nazwiska Uczczony matedorstwem. Kras. Sat. 103. Na mieysce panfilów, kinałów, kralek, nastały asy, damy, walety. Kraj. Pod. 50. - §., Kinal człowiek, nieokrzesaniec, ein ungeschickter Tölpel, hölzerner Peter. Dostanę męża według swego gustu, nie takiego kinala albo dryblasa. Mon. 70, 14. cf. Hg. kinalo propinator.

Pochodz. cf. chynąć; kiwnąć, kiwać; odkinąć, przekinąć, perekińczyk, pokinąć, skinąć.

*KINDIAK, - u, m., n. p. Dery, gunki, kindiaki, siermięgi. Tward. W. D. 26.

KINDYBAŁ, - a, m., grundychwał, gbur, kinal, ein Klotz, ein Ungeschliffener. Kindybał nieforemny. Mon. 70, 172.

KINETU sztuka. Jnstr. C. Lit., gatunek kamlotu, eine Art Kamlot.

KINGA, - i, ż., imię białogłowskie, Kunegunda. Jabł. Her.; Dudz. 17.

*KINIA, - i, ż., kot. Tr. Mietz, Katze. cf. kic, kici.

KINIENIE ob. Kinąć.

KINKINA, KINAKINA. Krup. 5, 402. Dykc. Med. 3. kora drzewa Amerykańskiego, China, die Fieberrinde, China.

KIOSK, - u, m., Tureck.; altanka ogrodowa, dachem na słupach pokryta, po bokach otwarta, ein Kiosk, ein Tür= kisches Lusthaus. Weszli do ogrodu, a przyszli do bardzo pięknego kiosku, z którego widok był na iezioro pod sam ogród podstępuiące. Kras. List. 2, 19. Kras. sat. 80. W zwierzyńcu dwie altany, kioski czyli kościołki. Teat. 20 b, 187.

KIPIEĆ, - iał, - ie et kipi, kipię Jntrans. ndk.; skipieć, wykipieć dok., (cf. Germ. kippen). warząc się wzburzać i przelewać, aufsieden, siedend wallen, überwallen, über= laufen, im Sieden. Bh. kypěti; Slo. kypěti, kypím; Hg. kibudjami; Cro. kipeti, kipim, urèm; izkipujem; Dl. urim; Bs. kipiti; Rg. kipiti; Vd. kipim, zhipim, vreti, svirati; Crn. kipim, kèpim, kupim, kepęti, skèpim, kupim, kupęti; Rs. кипѣть, кипятитъ, вскипятить, укипѣть. Warząc tę potrawę pilnie strzedz, aby nie kipiało. Haur. Sk. 371. Wrzało lekarstwo, i kipieiąc w kotle się bielało. Otw. Ow. 265. Z kotła tłustość kipi. Bard. Tr. 328. Już ukrop kipi. ib. 294. Nakładź ogień pod on garniec, niechay wre kipiąc. Radz. Ezech. 24, 5. aby to wrzało i kipiało. Bibl. Gd. (laß es getrost sieden Luth.). Kipieć nie dopuszczam, mieszam, wykipieć nie daię, zalewam. Cn. Th. Aby kucharzom za odeyściem z garków nie skipiało. Haur. Sk. 343. Similiter szedwaszer od gliny kipi. Torz. 76. wzburza się, es braust. - b) fig. de non fluidis wysypać się, sypać się, hervor wimmeln, hervor brudeln. Rs. кишѣть, закишѣть, кaпышится, копышиться. Kipi z niego robactwo. Cn. Th.

scatet vermibus. Mrowisko kipiało, sypały się mrówki. *ib.* Kipi się z miasta lud. *Dudz.* 22. - *§., Duch ś. mowił w apostołach; duch ś. *kipiał w *prorocech. *W. Post. W.* 3, 69. przemówił przez nich). KIPIENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, **das Wallen, Uebertwallen, Ueberlaufen, Ueberſieden.** *Vd.* kip, kipanje vode. (*Ross.* кипенъ ukrop, wody cieplicznе). Kipienie robaków, sypanie się, *Vd.* miglanje, vervretje; *Rs.* кипѣнiе.

Pochodz. *okipieć, odkipieć, przekipieć, wykipieć, odkipki, wykipki;* Vd. *kipnianki : kłóski na drożdżach*); *cf. kapka, kapnąć.*

KIR, KIER, - u, *m.*, sukno liche, *leuidensia*, *Cn. Th.*; *Włod.*, **ſchlechtes, leichtes Tuch.** (*oppos.* kiernowe). Sukna Slązkie pospolite, schifftuchy, karazye, kiery. *Gost. Gor.* 106. - §., czarna żałosna gaza, **Trauerflor.** Biała łabędzi gromado poczerniy z żalu, Wszak kir iest przywoitą żałobie paradą. *Tol. Saut.* 36.

KIRCHOW *ob.* Kierchow.

KIRŚĆ, - ści, *ż.*, łopatka dolna w ciele ludzkim. *Włod.* ścięgno, *Cn. Th.*; *Bh.* **kyčla, kyčel;** *Slo.* **kicla, klubo;** *Vd.* kolp, stegno; *Bs.* steghno *coxa*, *coxendix*, lędźwie abo kirść, za którą ubranie zachodzić ma. *Mącz.* **das Hüftbein.** (*Bh.* **kyčelnice** *malum ischiadicum*, kulszowy ból.

KIRYK, - a, *m.*, *Cyrillus.*, *Jabl. Her.*

KIRYŚ, - ia, *m.*, *Bh.* **kyrys;** *Gall.* cuirace, *Ital.* corazzo, *Lat. med.* coratium, curassia; *Vd.* shelesni persnik; *Rs* кирасъ; **der Küraß,** zbroia na całego człowieka. *Włod.*, bechter). Gatunek dawnych kirysiów мереклѧные кирасы. *KIRYŚNICZEK, - czka, *m.*, *burl.* dukat, czerwony złoty, **ein Dukaten.** *Tr.* KIRYŚNICZY, - a. - e, KIRYSIERSKI, - a, - ie, kiryśnikom należący. *Cn. Th.* **Kürassier :** *Rs.* кирасирскiй. KIRYŚNIK, KIRASYER, KIRYSIER, - a, *m.*, *Bh.* **kyrysar;** *Crn.* kyrasirar; *Vd.* oklopnik, shelesnjak, jesdazh se shelesnem persnikam; *Sla.* oklopnik; *Cro.* seleznyák, oklopnik; *Rs.* кирасиръ. raytar, iezdny odziany zbroią. *Papr. W.* 1, 474. **der Küraſſier;** teraz husarz, lubo to słowo przedtym znaczyło kopiynika i żołnierza przedniego. *Włod.* Obiecuie bóg zwycięstwo, nie przez konie, nie przez kiryśniki. *Birk. Podz.* 14. - 2) Kiryśnik ryba morska, *cornuta*, *Plin.* 32, 11. **ein Meerfiſch.**

KISAĆ, - ał, - a, *niiak. kont.*, Kisnieć *ndk.*, Kisnąć *idntl.* ukisnieć, ukisnąć *Dok.*, Ukisić się *Rec.*, *Bh.* **kysaty, zkysati;** *Sr.* 2. **kiſaſch, kiſam, kiſcham;** *Sr.* 1. **kiſam, zakiſchnyu;** *Vd.* kvasitise, kvasuvatise, vkiselitise; *Cro.* kissem, kiszam; *Rg.* kissetise, uskisnuti, okisnuti, kisnem, (kisnuti, okisnuti : zmoknąć od deszczu); *Bs.* ukisnuti; *Rs.* кисл҃ѣть, покисл҃ѣть, киснуть, кисну, укиснуть, укисáть, скиснуться, скисаться; kwaśnieć, (*cf. Ger.* **Giſch** . fermentować, wzburzać się, **ſäuern, gähren,** burzyć się, przewracać się, robić, o napoiach. *Włod.* Jako on ma bydź zdrów? a w nim piwo kisa. *Rey Wiz.* 66. W piiaka brzuchu zawsze iak w beczce kisa. *W. Post. W.* 2, 256. Wodkom różnym żeby dadź ukisieć, trzeba im dadź w gnoiu stać, iżby ukisiały. *Spicz.* 105. Nie ukisi chléb taki w żadnéy się dzieży. *Pot. Zac.* 155. Placki chleba ukisłego. *Bud. Levit.* 7, 13. (**ausgegohren, geſäuert**). Glina kisnąca, *fermentans*, czerwona, w złotę się podnosi nad wilgotnym gruntem; twardą skorupą okryta; chodzący po niey przebiwszy tę skorupę, utonąć muszą. *Kluk Kop.* 1, 252. - *fig.* gnić, **faulen, verfaulen.** Ziemia nasza od lat tysiąca nie pomnaża się; ale tylko kiśnie na niéy kilka milionów ludzi. *Przestr.* 186. Nie chcę próżnuiąc darmo w domu kisać. *Pot. Syl.* 154. - §., *transit.* kisić, kisać : zakwaszać, **gähren machen, einſäuern,** *Bh.* **kyſeliti.** *Rs.* кисить. *Kisanie*, *Kiszenie*, *Kisienie*, *Kiśnienie*, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, fermentacya, ruch wewnętrzny w ciałach wzniecony, przez który rozkładaią się ich początki. *Kruml. Chy.* 539. **das Gähren; die Gährung.** Kiszenie winne, kiszenie octowe, kiszenie topne. *Dykc. Med.* 3, 148. *Kruml.* 540. - *activ.* kisanie, kiszenie : kwasienie, **das Säuern, Einſäuern.** Sposób kiszenia koniczyny w beczkach, na kształt kapusty. *Pam.* 84, 1173.

Pochodz. *nakisnąć, odkisnąć, odkisać, okisły, kisiel, kisły; niekisiałość, wykisnąć, zakisić, zakisać, zakisnąć. cf. kwas.* (Rs. кислица *berberys*; - Vd. *kiseliza*, *kisleza : szczaw*: Bs. *kisséliça : drożdże;* Cro. *kiszati : kwasić;* Sr. 1. **kiſſalo**, Vd. *kiselz*, Ec. кислина *: ocet*).

KIŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* **kytka** *sertum*, *Sr.* 1 **kiſcż, kitj, kitle** grono, winogrono; *Rs.* кисть, кисгика, кисточка szypułka winogronowa, winogrono; kutas; pędzel; ręka po przegub; cf. kutas, cf. *Germ.* **Quaſt Adlg.**) 1) kiść pomywalna kuchenna, *cento*, *fasciculus ex panno aut linteo vili, ad vasa tergenda compactus.* *Cn. Th.* narzędzie w kuchni do umywania, kiy z nawiązaną szmatką. *Włod.* **Niederſ. der Quaſt, ein kleiner Beſen von Heidekraut (ein Scheuerwiſch das Küchengeräthe damit zu reinigen. Adlg.** (**der Heidequaſt**). - b) Kiść mularska, : pędzel mularski, *Cn. Th.*, po rusku *kwacz.* *Włod.*; *Dudz.* 41. **der Pinſel der Tüncher, in Niederſ. der Quaſt Adlg.** Kiść do smarowania wozów. *Wol.* **Theerpinſel.** - 2) *botan.* kiść, *kiſtka*, - i, *ż.*, *demin.*, pierzysko. *Cn. Th.* **die Riſpe, der Strauß,** (**Raspe**) *Rs.* кольба; *Sr.* 2. **loſch;** *Rg.* kittiza, kitiza). Kistka, wierzchołek prosa lub trzciny. *Włod.* Kwiat iest ułożony w kiść, *panicula Linn.*, kiedy kwiatki są rozrzucone na szypułkach, różnie się dzielących. *Bot. Nar.* 121. Manny same kiści abo pałki obrzynaią ku młoceniu. *Cresc.* 186. Rutewka w wierzchu gałązek, nie okołki abo kiści, iako wielosił, ale strączki wydaie. *Syr.* 304. W gęstych sypie się kiściach ciągle szron obfity, Bielą się nim doliny, i gór wielkich szczyty. *Dmoch. Jl.* 1, 324. Winnica wydawała nie powóy i liście Jałowe, ale grona gęste iako kiście. *Zimor. Siel.* 259. Nie tykay chciwie zielonéy iagodki, Przyidzie czas, kiedy sok w nią słodki Doyrzała iesień, a pomiędzy liście Wytknie szkarłatem ukraszone kiście. *Hor.* 1, 211. grona. Z lepszym się widzę to pożytkiem wróci Kiedy niesytey zapęd wściągnę chuci, Niż gdybym Kreza i Cyrusa trony W iednę kiść miał z ży̌znemi Migdony. *Hor.* 2, 123. *Kniaź.* w iednę równiankę, w iednę pakę, w iednę garść, **in ein Büſchel.** - 6. Kiść ogona, włosy na samym końcu ogona, n. p. bykowego, urosłe, **das Querbüſchel am Schwanzzipfel z. B. des Ochſen.** Jeleń przeciw bąkom kiść ogona wodzi. *Mon.* 71, 550. KIŚCIASTY, - a, - e, KIŚCIASTO *Adv.*, na kształt kiści, *Cro.* ułaten, (**quaſtig**) **buſchig.** Bobownik na obdłużnych stopkach kwitnie kiściasto. *Syr.* 1134. *Rs.* кистистый gronisty.

Pochodz. *kutas, kutasek, kutasowy; kwacz; cf. kita, cf. kinąć.*

KIŚCIEŃ *ob.* Kieścień.

KISIEL, - u, *m.*, *Bh.* kyſelo; *Cro.* kisselicza, juha ugerszka *iusculum fermentatum*; *Rs.* кисѣлъ, киселѣкъ; cf. kwas, cf. chołodziec, boćwina) *farina mellica fermentata. Cn. Th.*, potrawa z mąki rzadka. *Wtod.* eine Mehlsuppe von Sauerteig und Honig. Z reszty żywności kazano dwie kadzi Kisielu rozczynić. *Stryik.* 125. W pyſk im leią zamiaſt wina dziekciowego kisielu. *Brud. Oſt. E* 3. Zgłodniałych oblężeńców pod nieprzyiacielem Naszym żurem a Ruſkim obżywił kisielem. *Pot. Pocz.* 465. *Rs.* кисельникъ trudniący się robieniem kisielu. KISIEL *herb*, namiot biały otwarty, na wierzchu kapa biała, na gałce krzyż złoty; na hełmie trzy wieże. *Kurop.* 3, 23. ein Wappen. KISŁY, - a, - e, kwaszony, gesäuert. *Crn.* kissel; *Vd.* kisèu; *Sla.* kiseo; *Bs.* kisselo, uſkisnuto; *Cro.* kiszel; *Dl.* ukisznut; *Rs.* кислый, кислъ. Mieli Litwini boga kwaśnych i kisłych potraw Ruguczys. *Stryik.* 144. (*Boh.* kyſelický *= acidulus*, *Ross.* кисловатый *kisłowaty *=* kwaskowaty; *Subſt.* кисловатость kwaskowatość; кислость, кислота kwasność, *Cro.* kiszelocha, кисляти́на kwas. - *Cro.* kiszelyak *oxigulacieus caseus.* KISNĄĆ *ob.* Kisać.

KISTKA *ob.* Kiść.

KISTRA, - y, *ż.*, łodyga lnu, konopi, der Flachsstengel, Hanfstengel. Len niedłużéy moczy się, tylko poką włókno od kaliny albo kiſtry zupełnie nie oddziela się. *Przedz.* 103.

KISZKA, - i, *ż.*, *Rs.* кишка, кишечка, cf. Niederſ. Kut, Kuttel) der Darm. Kiszki, *Crn.* rajshèlz, *Vd.* drob, zhrevu, zhreuje; *Cro.* chréva, *inteſtina*, das Gedärm, ieſt to błonkowaty długi kanał, do krysek po części przyrosły, tu i owdzie w brzuchu snuiący się, poczynaiący od żołądka, a w mieyscu odchodu kończący się. *Zool. Nar.* 27. *Kluk. Zw.* 1, 41. *Perz. Cyr.* 1, 47, *Weych. An.* 69. *Kirchh. An.* 20. cf. ielita, trzewa, kałduny, flaki). Dzielą się na kiszki cieńkie, *Cro.* naraszlicza, dünnes Gedärm, i grube, dickes Gedärm. *Krup.* 2, 37. Kiszka próżna, wietrzna albo czcza, *ieiunum* der leere Darm, potrawy w sobie nie zatrzymuiąc, prędko daléy prowadzi. *Wey. An.* 72. Kiszka ślepa, *caecum*, którey dno zamknięte. *ib.* 73. der blinde Darm, kątnica, abo kiszka kątna. *Urzed.* 30. Kiszka kolkowa, gdzie kolka choroba bywa, kobielaſta, miąższa, tłuſta, *colon. Cn. Th.*, kiszka kołkowata. *Krup.* 2, 37. *Kirch. An.* 23. morzyskowa. *Perz. Cyr* 48. der Grimmdarm. Kręta kiszka czyli kosa *ileon. Perz. Cyr.* 1, 157. Kiszka oſtatnia dolna odbytowa, *inteſtinum rectum. Bh.* konečnjk; *Vd.* ritniza, touſta zhrieva, velika zhrieva. - 2) Kiszka nadziewana, die Wurſt; *Bh.* gelito, gelitko (cf. ielito); *Sr.* 2. jetſchinza, jetſchnija; *Slo.* ſtrewo (cf. trzewa), klobaſa (cf. kiełbasa); *Hg.* kolbász; *Sla.* kobasica; *Crn.* klobâsa; *Rg.* djevenizza, nadjevenizza (cf. nadziewać); *Bs.* nadiveniça, diveniça; *Cro.* devenicza; *Rs.* колбаса, сосиска. Kiszki wieprzowe mnieysze obracaią się na kiełbasy, Bratwürſte, większe zaś na właściwe *kiszki*, które są prócz pospolitych kaszanych Grützwürſte, mózgowe Hirnwürſte, Cervelate, wątrobne, Leberwürſte, krwawe Blutwürſte, *Bh.* budjk. *Kluk. Zw.* 1, 291. cf. podgarlane, iątrznica, maciek, dorotka). Kiszka wielka gruba *Bh.* bachor cf. bachur) Pewny gatunek kiszek *Crn.* shûbel). Mięsopuſtna kiszka. *Rey Zw.* 157. Lis nie mogąc kiszki dosiąc, rzekł odchodząc, powróz - ci też był. *Bys. Ad.* 38. - b) Kiszka ſkórzana przy sikawkach ogniowych. *X. Kam.* Sprützenschlauch. *Artyl.* kiszka zapalnicza, die Zündwurſt, woreczek długi wązki, napełniony ſtrzeleckim prochem, który się prowadzi od komory zasadzoney w podkopach, aż na to mieysce, gdzie ią podkopnik bezpiecznie zapalić może. *Jak. Art.* 3, 295. - §., Kiszka, gatunek poiazdow, ein Wurſtwagen, eine Wurſt, *Ross.* линея, линейка. KISZKOWY, - a, - e, od kiszek, *Rs. et. Ec.* кишечный (cf. *Ec.* кишень kieszeń) Darm=. Żyła kiszkowa lub dwunaſtopalcowa, *vena duodenalis ſ. inteſtinalis. Krup.* 3, 85. der Zwölffingerdarm. Kość kiszkowa lub ſtrzewna das Darmbein. *ib.* 1, 117. - §., od nadziewanéy kiszki, Wurſt=.

1. KIT, - u, *m.*, KITA, - y, *ż.*, *z Niem.* der Kitt kley mularſki, kamienniczy, maść ſklarſka, *Sr.* 1. kit; *Vd.* kelje, vot, votilu; *Rs.* олифа, цементъ. Szyby w drzewo na kit osadzone. *Kluk. Rosl.* 2, 104.

Pochodz. *kitować*, *przykitować*, *ſkitować*, *zakitować*.

2. KITA, - y, *ż.*, KITKA, KITECZKA, - i, *ż. zdrbn.*, (cf. *Bh.* kytka, *Slo.* kitka, kitečka, kitička bukiet; *Sr.* 1. kitj, kitka grono; *Crn.* kita *cirrus* cf. *Gr.* χαίτη, *Hbr.* כתר; *Vd.* kita, zhita = warkocz; kitiza = wiązanka; *Dl.* kita = gałązka; *Cro.* kita, kitta *frons*; *capilli compti*; *ramus vitis, palmes*; *Bs.* kitta *fasciculus florum*, kittiça *lemnisci*, kittiti, nakittiti *orno*, *insignio*; *Rg.* kitta *flocculus*, nakittiti *flocculis ornare*, kitje = gałęzie; kittiza, kiticiza = kiść, kiſtka rośliny; kitta gljudij *corona populi*; *Sla.* kitte = pendent; *Ec.* кичиться, надыматься nadymać się; (*Etym*, kinąć, kiwnąć) w Polſk. znaczy federpusz, pióropusz; czub przy szyszaku, kapeluszu, czapce, *Sla.* pérje, der Federbusch z. B. auf dem Helme. Kita szyszaku za dęciem lekkich wiatrów pióra roztaczała. *Min. Ryt.* 3, 299. Wiśniowiecki pod kosztowną znakomitszy kitą, Ogromnie klawą trzęsie złotolitą. *Tward. Misc.* 69. Przed lat czterdzieſtą kit czaplich nasi Polacy używali. *Star. Ref.* 45. Za kapeluszem cudna kita była, Przy niéy zapona iasno się nieciła. *Chełch. Poprz. A* 2 *b.* Kity z zaponami, a serce zaięcze, *Star. Ryc.* 42. Wół rozdrażniony ku górze toczy ogon, kicie podobny. *Tward. Wład.* 70. - §. Kita *herb*, w polu czerwonym ręka - zbroyna kitę czarną trzymaiąca. W hełmie także ręka. *Kurop.* 3, 28. ein Wappen. - §., kita, wiązanka, snopek, *Rg.* kitta, ein Bündel, cf. *Bh.* kytka *sertum*, cf. *Ger.* Kaute, cf. kiść). Wziąć kitkę iednę grochowin, i na ziemi zoſtawić, świerki do grochowin przyidą. *Haur. Ek.* 116. - §., w szczególności kita lnu, konopi, i t. d., wiązanie lnu, konopi, ein Bund Flachs, Hanf von 12 Garben, ein Kloben Flachs von 12 Kauten oder Reiſten. *Ec.* кипа льна или кеpöъ. Len doyrzały, powybierawszy w snopki, wiązać na zagonie, rzędem iako płotem rozſtawić i porachować, wiele będzie kit, który ma bydź w dwunaſtu wiązkach abo snopkach związany. *Haur. Sk.* 81. Kita konopi. *Obiad. Poſt. A* 2.; *ob.* kiteczka.

KITAY, - aiu, *m.*, bawełnica, płotno bawełniane cienkie glansowne Chińſkie, Chineſ. Baumwollenzeug. cf. *Rs.* китай = China kray; китайка Chinka, китаецъ Chinczyk; китайка, китаечка nankin, китайчетый nankinowy; китайскiй Chinſki) *Kituyka*, - i, *ż.*, tafta, materya iedwabna, der Taffet. *Bh.* tyfyta; *Sr.* 2. taffent; *Cro.* tafúta, tafet; *Vd.* tafant, tofat, kamuka; *Crn.* kamúka; *Rg.* svilenizza; *Rs.* тафта. Atłas w ſklepie z kitaiu żartował do woli, Kupił atłas Pan Sędzic, kitay Pan Podſtoli; A że trzeba

pieniędzy dadź było kupcowi, Kłaniał się bardzo nizko atłas kitaiowi. *Kras. Bay.* 104. Kitayki duple łokieć po 2 złote, prostéy po gr. 10. *Vol. Leg.* 3, 370. - §. Kitayka *ob.* nasiekaniec. KITAYCZANY, KITAYKOWY, - a, - e, z kitayki, Taffeten=. *Bh.* tykytowý; *Rs.* мафтяный. Kitayczana wstęga, ein Taffetband. *KITAYCZYK, - a, *m.*, *Ross.* китаецъ Chińczyk, der Chineser. *N. Pam.* 20, 229.

KITECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kita; n. p. do zapalniczka przy pomocy zawleczonych nitek, przywiązać na krzyż cztéry kiteczki zapalniczego przędziwa. *Jak. Art.* 1, 433. kupki, związki, Bündelchen, Quästchen.

KITEL, - tla, *m.*, KITLIK, - a, *m.*, KITLICZEK, - czka, *m.*, *dem.*; *Bh.* kytle, kytlice, kytlička; *Vd.* kitla, janka, interfat; *Crn.* kitlya; *Hg.* kitlin; (*Hg.* kitöl = cwelich); *Rs.* свитка, балахонъ, балахонецъ, балахончикъ). z *Niem.* der Kittel. płócienna sukinia, na przykład żołnierska, staienna. *Dudz.* der Leinwandkittel. *Sagum* opończany saian albo kitlik u Rzymian. *Mącz.*; *Sagulum* kitliczek *ib.* ein Feldkittel, Reisekittel. Ubiory są rozmaite, delia, płaszcz, letnik, kitlik. *Petr. Pol.* 337. Potrzeba dzieciątku piękney sukienki, kitliczka, szubeczki. *Hrbst. Nau.* O. 3. Kobiecy kitel, ein Weiberkittel. U cór Syońskich na mieyscu kitliczka będzie wór. *Radz. Jes.* 3, 24. (miasto szerokiey szaty, opasanie worem. *Bibl. Gd.* für einen weiten Mantel ein enger Sack. *Luth.*). Znać było służałe ich białogłowy, od kitlika, ściegaczki i płci rańtucha przyzwoitéy. *Mon.* 69, 597. Kitlik = kształcik, oboyczyk *mammilare. Cn. Th.* ein Mieder, ein Leibel.

KITOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, skitowac *Dok.*, kitem spaiać, zlepiać, kitten, zusammen kitten, *Vd.* keliti, votati, svotati; *Ross.* олифить. Kitowanie, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Kitten. Kitowany, - a, - e, gekittet.

KIWAĆ, - ał, - a, *cz. ndk.*, Kiwnąć *idntl.*, *Bh.* kýwati, kýwnauti, *Crn.* kimam (Kimovz = Wrzesień) *Rs.* кивнуть, кивать, покивать; (cf. *Gr.* κειμάω *dormire facio*); *Ec.* киваю; cf. kinąc, *Gr.* κινειν); ruszać czym i tam i sam, mit etwas wackeln, wedeln, schlenkern. Uważay, żeby koń głową nie kiwał, ale ią trzymał spokoynie. *Koń. Lek.* 76. Pies zbliżał się, radość kiwaniem ogona okazuiąc. *Teatr* 4 *b.* 27. mardaniem, machaniem, das Wedeln mit dem Schwanze. Hey fortuno matko, Przynaymniey teraz kiwniy ogonem, a gładko! *Zabł. Fir.* 26. *Mon.* 75, 64. bądź łagodną, sprzyiay). Kiwam ręką chodząc, cholebię rękoma idąc, abo nogami siedząc. *Cn. Th.* mit den Händen oder Füßen schlenkern, schleudern. Zwierzęta ruszaią i kiwaią uszyma, a człowiek nie. *Sax. Pro.* 67. cf. strzydz uszyma). Smierć nieuchronnym grotem kiwa. *Brud. Ost.* A 4, *torquet spiculum* schwenkt den Spieß. - §., Kiwać na znak komu, nicken, winken. *Sr.* 1. kiwam, kiwam so; *Slo.* klutim se; *Cro.* kimàm, nakimamavam, namigavam, kimam glavum; *Dl.* klimam, kimati; *Bs.* kimmati, klimmati glavom, kinuti; *Rg.* klimati, kimati; *Rs.* качать, качнуть, качивать. cf. *Hebr.* חוה chivvah *indicavit*). Przyszedłem do wszech niemal ludzi w ohydę, Głową widzę kiwaią, gdziekolwiek idę. *J. Kchan. Ps.* 167. sie nicken, schütteln mit dem Kopfe, schütteln das Haupt. Bluźnili go, kiwaiąc głowami swoiemi, rzeknąc . . *Sekl. Math.* 27. ruszaiąc głowy, *ib.*) Zdziwi się bardzo, i będzie pokiwał głową swoią. 1 *Leop. Jer.* 18, 16. będzie kiwał gł. s. 3 *Leop.*). Kiwnęła głową, że przyidzie na obiad. *Teat.* 53 *b*, 53. Palcem nań kiwa, by za nią poszedł. *Mon.* 71, 118. Oczyma kiwam *Sr.* 1. z wocziima kiwam, mikam; *Vd.* megniti, namegniti cf. migi). Głową kiwał na drugie, palcem groził, i ustawicznie spluwał. *Mon.* 66, 207. Pozwolił mi kiwnieniem, gdym nań okiem rzucił. *Jabł. Tel.* 65. er erlaubte es mir durch einen Nick, durch Nicken. - b) kiwać ręką, laską = grozić, einem mit der Hand, mit dem Stocke drohen. *Cn. Th.* KIWAĆ SIĘ *Recipr.*, *Bh.* kýwat se; *Sr.* 1. kiwkam so; *Ec.* сообращáтися. wahać się, wanken, schwanken, wackeln. Ciało niekrzepkie, tylko się kiwa, A zęby ledwo zdolne do mléwa. *Anakr.* 78. *Kiwanie*, *Kiwnienie*, - ia, *n.*; *Subst. Verb.*, *Sr.* 1. kiwneno. - *Deriuata* pod słowem Kinąć.

KIWIOR, - u, *m.*, KIWIOREK, - rka, *m.*, *zdrb.*, *petasus*, wysoka a szeroka czapka, kaniasta czapka, też kołpak albo kiwior może bydź zwana. *Mącz.*; *Rs.* кúверъ. Turecki zawóy, ein Türkischer Bund, *Volckm.* 1008. *Papr. Kot. C. b. Stryik. Tur. h.* 2. Hetman ubrał kilkanaście w kiwiory, chcąc Turki oszukać; straż, gdy ich obaczyła w kiwiorach, dali znać, że idą coś za ludzie, wszakoż znać, że nasi. *Papr. Ryc.* 254. Kobiety Inflantskie czasem płaszczem onym fałdownym, na kształt kaptura abo kiwiora, i głowę i czoło zasłaniaią. *Gwag.* 415 - 2) *botan.* kiwior, ziele, gatunek paproci, *polipodium Lonchitis*, *Linn.* Fahrenkrautweiblein. *Kluk. Dykc.* 2, 16. *Jundz.* 513, ziele grot, abo włócznia, na wierzchu rózg ma kwiecie ciemnoczarne zieiące, na kształt czapek błazeńskich, iakich w komedyiach starzy używali, abo Tureckich kiwiorów. *Syr.* 817. - b) kiwiorkami zowią chochoły do przykrywania brogów, *Ryd.* der bauschige Huth auf einem Feime.

KIY, - iia, *m.*, *Morav.* kyg; *Boh.* keg, kyge, kygik, hul, hulka; *Slo.* kyg, druk, hul; *Sr.* 1. kiy, kij, ptenczel; *Sr.* 2. kij; *Crn.* wyavz, porajkel, rajkel, bavta, povirk, podvirk (*Crn.* kij *vectis* drąg); *Vd.* kol, kou (cf. koł), paliza, (*ob.* palica) pazel, podvirk, zepez, hlod, hlodez, kolovez; (*Vd.* ky, kyz, kladiuo = szlaga); *Cro.* bòta, bòtta, schap, terlicza, palicza, chùszkia; *Dl.* stáp; *Rs.* дубúна, ослóпъ, ослопúна; *Ec.* пáлица, дрекóліе) *lat.* cala, *Gr.* καλον cf. *Gr.* κέω *findo*, cf. *Gall.* queue = kiy bilardowy). drewno od palicy mnieysze, od laski grubsze, der Stock. Nie kiy, ale drewno, *eadem per diuersa. Cn. Ad.* 609. Nie kiiem, ale pałką. *Gemm.* 186. *Mon.* 73, 353. nie biały chléb, ale zemla, nicht weiß Brot, sondern Semmel (Obd. wie gehüpft, so gesprungen). *Slo.* trefil sem s kiga na palicu poprawił się z pieca na łeb; z deszczu pod rynę). Kiy w kącie, na deszcz, stoi. *Pot. Arg.* 251. gdy się co w rozumowaniu nie klii, iedno za drugim nie idzie, wniosek do założenia iak pięść do oka, iak owo Niemieckie: weil der Löwe ein grimmiges Thier ist, so sollen wir in einem neuen Leben wandeln). Poczekay, przesadzę ia cię przez kiy. *Zabł. Bal.* 29. cf. nogę komu podbić, einem ein Bein unterschlagen. Chciał go zbydź co prędzéy i przez kiy przesadzić. *Pot. Arg.* 524. Na kiiu ieździć, Steckenpferd reiten. Uczeni muszą naukę swą nieiako zniżać, i na kiiu po dziecinnemu ieździć z Sokratesem, stosuiąc się do poięcia ucznia. *Pilch. Sen. list.* 271. Chłopcy na kiiu ieżdżące. *Mon.* 72, 352. Tańcował, wyciągnąwszy szyię, nie zginaiąc się nigdzie, ia-

koby kiy połknął. *Gorn. Dw.* 39. sztyfny, cf. koł, ganz steif. Jak gdyby w kiy trąbił. *Cn. Ad.* 851. *de ingrato cantu vel sermone*). In diebus Eliae, kiedy *zakſtą kiie. *Rys. Ad.* 17. na S. nigdy). – U *flisów* kiy, drzewo na wodzie ſterczące. *Mag. Mſk.* ein Baum, der im Flusse hervorragt. – §., kiy, którym się podpieraią, der Stock, der Stecken, der Stab, auf den man sich stützt. Kiiu móy, ty ſtarości méy wierna podporo, Prowadź mię, iuż w tym wieku bez ciebie nie sporo, *Zab.* 1, *Nar.* Chwieiący się o kiiu ſtaruszek. *Zab.* 8, 396. *Koryt.* ein am Stabe wankender Greis. O kiiu, iak ślepy dziad, gdzie iść macaiący. *Bardz. Tr.* 377. (cf. o kuli). O kiiu chodzę *Crn.* shtoklâm). Jakób o iednym kiiu z domu wyszedł, a powrócił z trzodami. *Lach. Kaz.* 1, 337. er hatte nichts als einen Stock. – O kiiu chodzić = od domu do domu chodzić, iałmużny prosić, żebrać, w dziady poyść, betteln gehen. Wielu o kiiu poszło, ſtraciwszy doſtatki, Wyrzekłszy się oyczyzny, braci, oyca, matki. *Zab.* 5, 351. *Kossak.* Bóg zapłać za opiekę, Mści Panie ſtryiu, Kiedy muszę psy drażnić, chodzący o kiiu. *Pot. Jow.* 203. Szlachcic u dworu służy, a doma mu kiy roście. *Rys. Ad.* 64. gospodarſtwo upada, tak że mu przyidzie o kiiu chodzić t. i. żebrać. – §., kiy do bicia, ein Stock, ein Prügel zum Schlagen. Nietrudno o kiy, kto chce psa uderzyć. *Rys. Ad.* 34. *Pot. Syl.* 449. *Jabł. Ez.* 122. łacno wilk na barana naydzie przyczynę). Kiy na chłopy, żelazo na szlachtę. *Rys. Ad.* 33. Będzie kiy w robocie. *Cn. Ad.* 13. der Stock wird was zu thun kriegen, es wird was setzen. Nie leź pod kiy, = nie nawiiay się. *Zegl. Ad.* 161. Wywodzi hetman woyſko, gdzie z swoią impreszą Turcy pod szable Polſkie, świnie pod kiy leżą. *Pot. Pocz.* 682. Kręcą się, i szukaią sami na się kiia. *Pot. Zac.* 205. Kiiem grozi oycu synek, którego ociec krayką biiał. *Dwor. K.* Ey kiia! *Zab.* 13, 134. Nie żałuy kiia na swoiego syna. *Boh. Kom.* 1, 264. Prożno się na wrzeszczących za tobą żaków do kiia porywasz. *Zab.* 13, 70. Chłop nasz pracuie uſtawicznie pod kiiem. *Leszcz. Gł.* 102. pod grozą). Kiiem w nogi; leniwemu mowią. *Cn. Ad.* 347. Chociaż wziął kiiem, nie dbał nic na plagi. *Jabł. Ez.* 49. Wziąłby kiiem, gdyby tego nie uczynił. *Pasz. Dz.* 50. Kiiem wziął rozgrzeszenie. *Zygr. Pap.* 321. ſkórą odpokutował). Tylko co uyrzy kiy pies, iuż raz bity, zamruczawszy nań, na ſtronę ucieka. *Jabł. Buk. N b.* Już pies czuie o kiiu, ſkoro ruszy sadła. *Pot. Arg.* 290. cf. zjadł pies sadło). Uraża się na przyiacioł, że ich odpowiedź iako kiiem w błoto, że przyzwoicie z nim się nie zwierali, Lecz tylko w swych go mowach potępiali. *Chrośc. Job.* 119. – §., *Metonym.* Kiy, kiie, = plagi kiiowe, bicie, basy, batogi: *Vd.* s'palizo tepenje, palizhkanje, palizhuvanje; *Ec.* па́личество, біенїе палками, Stockschläge, Stockprügel. Piérwszy był niewinnym uznany, drugi ſkazany na kiie. *Pam.* 84, 431. Brali na cmentarzu każdy z nich po kilka kiiów. *Pam.* 85, 1, 1043. Ani się chybi, ſto kiiów od niego. *Teatr* 24 *c*, 81. Bić kiiem *Vd.* palizhkati). Sto kiiów, dwieście batogów, poszło w przysłowie. *Mon.* 65, 199. Gadayże, bo ſto kiiów! *Teatr.* 43 *c*, 42. Wszelkie pogroźki, kiie nawet, które pozwolił sobie dadź żydowi, nie poruszyły żyda. *Gaz. Nar.* 1, 47. Kto chleba nie chce, kiia godzien. *Cn. Ad.* 372. Uſtaną słowa, gdy przyidzie do kiia. *Skarg. Zyw.* 2, 410. To kiiem pachnie. *Pot. Jow.* 106. – §., żelazo na szyię, abo pęta na nogi, kiy, w który wsadzaią, *neruus. Mącz.* – *ob.* kłoda, der Stock, in den die Gefangenen gelegt werden. – §., Kiy, = gatunek kielichów do picia, n. p. Kogożby nie zmogły te przeklęte *kiie*; Bo iuż szklanki, kielichy, herbowne kufelki, Choć z nich każdy ledwo nie garniec miary wielki, Ale iednak do picia łatwieysze mym zdaniem; Lecz piiąc z tych *kiiasów*, za każdym łykaniem Sztuki nowéy potrzeba, a oſtróżnie z nosem. *Teatr* 43 *c*, 78. *Wyb.* Kiy, który mi Jan zdłabił, był pięć łokci długi; Coż to tam za rznięcia, to floresy, to rodzay wszelkiego zwierzęcia, A na spodzie, iak wisiała ta bańka kończata. *ib.* ein langer schmaler gläserner Pocal.

Pochodz. *Kiiaczek, Kiiania, Kiiunka, kiiec, kiiek, Kiiow, Kiiowſki, Kiiowszczyzna, Kiiowianin; kiiowy, kikut.*

KIŻ, *ob.* Ki, iaki.

KIZ, -a, -u, *m.*, KIZEŁ, -zła, *m.*, z *Niem.* Kies, Kiesel, Kieselstein. Kizy. *pyrites*, kamienie abo kamyczki różnego koloru, maiące ciężar większy od innych kamieni; o ſtal uderzone ognia daią. *Kluk. Koſt.* 1, 190. Mineraliſtowie te wszyſtkie kamienie różnego gatunku nazywaią *kizłami*, które oſtrza swoie utraciwszy, ſtały się okrążonemi. My *kizłami* zowiemy owe bardzo znaiome kamienie, które pospolſtwo nazywa *zanokcicami*, kamienie pośrzednie między ciemnemi a przezroczyſtemi; miększe od krzemienia. *Kluk. Kop.* 2, 58.

KIZINEK *herb*, trąba myśliwſka czarna, po iéy grzbiecie trzy lilie; nad hełmem dwie trąby krzywe proſto z korony wychodzące; na każdéy boku takież trzy lilie. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen. – 2) Kizinek *herb* szachownica z żółtemi i czerwonemi szachami. *ib.*

KIZOWY, -a, -e, od kizu, Kies=. Ruda siarczana kizowata, *pyritosa. Krumt. Chy.* 384.

KL.

KŁĄB, -ębu, -ęba, *m.*, Kłębek *demin.*; *Boh.* klubko; (klub *discus*; klaub klaubek *artus, articulus* członek; *Sr.* 2. klub, klubk, klump; *Sr.* 1. klubaik; *Crn.* klovzhizh; *Vd.* klonzhiz, kvonzhizh, kvonzh, klupka, kepa; *Cro.* klupko, namotay. klupchècze; *Dl.* klupasce, navojâk, namotâk; *Bs.* klupko (klup = ława); *Rs.* клубъ, клу́бокъ, клубо́чикъ; (клубни́ка poziomka truſkawka); *Ecc.* клу́бъ. шаръ; *Hg.* gombolyák; cf. *lat.* glomus, globus; *Germ.* Klumpen, cf. Obd. Kleuel, Niederſ. klouwen; *Anglos.* clowe, clywe; *Angl.* clew); = nici w kulkę zwinięte, *Cn. Th.* der Knäuel. *Transl.* paczka, zwitka, ein Päckchen, ein Bündel. Kłąb płótna. *Miask. Ryt.* 102. W iednym kłębie ciągnie cała wyprawa artylleryczna. *Jak. Art.* 2, 310. w kupie). – *Klomb* słowo Angielſkie, grono drzew sadzonych czyli rosnących razem; literalnie tłumacząc, możnaby niemal powiedzieć, że po Polſku ieſt to *kłąb* drzew, i to słowo naylepiéy wyobraża ten sposób sadzenia. *J. Czrt. myśl. ogrod.* 15. – W kłęby, czyli w kłąb zwiiać, = do kupy zwiiać, zusammen knäueln, zusammen winden, in einen Klumpen zusammen binden, *propr. et fig.* Kiedy na swóy kłąb każdy zwiiać będzie, Nie przestrzegaiąc pasma społecznego, Tak na poſtawę nie doſtanie *przędze. *Wad. Dan.* 62. cf. na swoie koła ciągnąć). W śliſkie kłęby zwiia wąż szmelcowną pierś smoczą. *Przyb. Milt.* 227. Wąż rychléy ukąsi, gdy się w kłąb zwinie. *Stryik.* 207. Trzy kroć głową zatrzęsła w gęſte witą kłęby. *Hul. Ow.* 186. *Chrość.*

Job. 75. Ktoś mu, nim uchylił gęby Straszny wyciął policzek, aż się zwinął w kłęby. *Pot. Jow.* 118. aż się skurczył, skrzywił, zgarbił). - §., Niechay nurt Adryacki szumne rzuca kłęby. *Hor.* 1, 135. *Kniaź.* wały, fale, Wogen. Troyny Cerbera iężor toczy z krwawey trąby Pieniste *kłąby. *Hor.* 2, 98. *Nar.* Kuchnia kłęby dymów wyrzucała. *Pilch. Sen. list.* 2, 63. - 2) Kłąb u konia, grzywa powstaiąca na karku, *Włod.*; *Cn. Th.*, włosy między uszyma nad czołem. *Tr.* der Widerrist, Rist, Widerborst des Pferdes. Kłąb, wszelka wypukłość kości większych; szczególn., kość przy karku bydląt, od którey się kark i grzywa zaczyna. *X. Kam.* Koń ma bydź karku wyniosłego, kłębu dużego, uszu maluczkich. *Hipp.* 12. Maźć ta bydłu na starcie kłębu, i inne choroby ratunkiem. *Syr.* 249. Przydawa się koniom odciśnienie na piersiach przy kłąbie, z którego twardnieie mięso, podniosłszy się równo z kłąbem. *Cresc.* 541. Kłąb się nad szyię byka wydał z łopatek. *Otw. Ow.* 99. KŁĄBOWY, - a, - e, od kłębu, Knäuel=. Kość kłąbowa, *os coxarum. Weych. Anat.* 23. cf. *Slo.* klubo, kicla *coxa.*

*KLĄĆ, KLNĄĆ, klął, *klnął, klęli, klnie, klnę, *Act. ndk.; Bh.* kljti, klil, klegi, kljwám, klnauti, klnu; *Slo.* klát', klagem; *Sr.* 2. klesch; *Sr.* 1. klu, zaklu; *Vd.* kleti, klet, klel, klevem, kovhunem, kounem, kliem, preklinjat; *Crn. obs.* klęvem, klinam: *Cro.* klèti, klel, kuni, kunèm, preklinyam; *Rg.* klèti, kunem, kleosam; *Bs.* kleti, kunem, kunesc, proklinati; *Ross.* клясть, кляну, кляну; przeklinać, złorzeczyć, fluchen. Krzyczał, klął, aż się na reszcie udobruchał. *Teatr* 29, 61. Kiedy nie klnę i hałasuię, nic się dobrego nie dzieie. *Teatr* 30, 40. - Kląć kogo abo komu, einem fluchen. Tyran ten złego robił ludziom siła, A że źle robił, ludzie go też klęli. *Jabł. Fz.* 119. Klnie rolnik woły, ziemię, i stan swoy nieszczęśliwy. *Zab.* 14, 235. Kto kogo niesłusznie klnie, sam siebie klnie. *Szczerb. Sax.* 179. - §., kląć kogo, klątwą go obłożyć, den Bann auf einen werfen, jemanden in den Bann thun. O każdy grzech mógł papież Cesarza i każdego innego kląć. *Szczerb. Sax.* 44. Żaden biskup bez pewney przyczyny grzechu, kląć nikogo nie ma *ib.* 128. - §. Kląć się *Recipr.*, *Bh.* klit se; *Rg.* klètise; *Bs.* kletise, rotitise; *Vd.* sadushitise; *Ross.* кля́сться, вы̂бажиться; *Ec.* клятися, кленуся, божитися, ротиться, рочуся; klnąc przysięgać się, sich verschwören (oder verfluchen), schwören. Klął em się na wszystkie roty djabelskie. *Teatr.* 37 *d*, 37. Na honor, na życie klął się, że mię kocha. *ib.* 43 *d*, 45. *Drozd.* Piiacy często klną się: żeby mię djabli porwali, ieżeli wrócę więcey do szynkowni. *Teatr* 52 *c*, 26. Często się klniesz, boday mię zabito! *Pot. Jow.* 2, 38. Naywięcey w ten czas szalbierstw, gdy się klniecie wiele. *Teat.* 42 *c*, 42. Jeśliby się kto klął kościołem, nic nie iest; ale ktoby się klął złotem kościelnym, winien. *Bud. Matth.* 23, 16. ktoby przysiągł na kościoł.. *Bibl. Gd*).

Pochodz. *klęcie*, *klęty*; *klątwa*; *naklinać*, *nakląć*; *oklinać*, *oklnąć*; *odklinać*, *odkląć*; *przeklinać*, *przeklęty*, *przeklęcie*, *przeklęctwo*; *wyklinać*, *wykląć*, *wyklęty*, *wyklęcie*, *wyklinacz*; *zaklinać*, *zakląć*, *zaklinanie*, *zaklęcie*, *zaklęty*.

na KŁACH *ob.* Kioł.

KLACZ, *KLACZA (*Cn. Th.*; *Hipp.* 26.), - y, *ż.*, KLACZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, *Boh. et Slo.* klisna, kobila; *Sr.* 2. kobula, grawa; *Hg.* kantza; *Ec.* кляча; (*Ross.* кляча, клячка, клячонка marcha, szkapa, cf. *Vd.* klusse, koin = koń); kobyła, *świerzopa, die Stutte. Klacz rodzi iedno zrzebię na rok. *Zool. Nar.* 378. W woysku Xerxesowym *klacza urodziła zaiąca. *Warg. Wal.* 18. Na klaczy ieździ, a klaczy szuka. *Cn Ad.* 62. KLACZĘ, - ęcia, *n.*, młoda klacz, ein junges Stuttchen. Dwanaście młodych klacząt spłodził. *Dmoch. Jl.* 2, 219.

KŁĄCZE, - a, *n.*, łodyga, pręt ziół, na którym rosną, der Stiel oder Stengel eines Krautes. *Brzost. duch.* 3 *et* 5. Anyż tak kłączem abo rózgą, iako liściem, opichowi podobny. *Syr.* 403. Leży róża niestetyż, z swego spadłszy kłącza. *Pot. Pocz.* 397. Więdnie uszczkniony z swego każdy kwiatek kłącza. *ib.* 403. KŁĄCZYSTY, - a, - e, kłącze maiący, stengelig, Stengel oder Stiele habend. Kłączystych maków kwiaty, *Zab.* 9, 351. *Zabł.*

*KŁAD, - u, *m.*, *Bh.* klada *trabs*, *Carn.* klâda, *Gr.* κλάδος; drewno, drzewo, klocek, kłoda, ein Stück Holz, *ob.* kładka). Ogień bez kładu zagaśnie w popiele. *Chrość. Luk.* 80. Ule w pasiekach maią stać na kładziech, nad ziemią cokolwiek podniesione. *Kąck. Pas.* 17. - b) *kład, pokład, depozyt, n. p. Ktoby się ku takiemu naydzieniu kładu znać nie chciał; a ten ktoby tego szukał, brał się do przysięgi.. *Stat. Lit.* 303. KŁADĘ *ob.* Kłaść. KŁADEK, - dka, *m.* (*Tr.*) KŁADKA, - i, *ż.*, *Boh.* láwka, kladka, klábba, klétba = belka iakakolwiek; *Sr.* 1. pjeswohdne wawa (*ob.* ława, ławka); *Cro.* berv, mostizh, werou; *Crn.* weruv; *Rs.* кладь, мостки (кладка kładzienie; stos czego). belka abo ławka nad rzeczką położona, der Steg über ein Wasser. Na strumieniu była położona kładka, Dla pieszych tylko, i wązka i gładka. *Jabł. Ez.* 123. *Teat.* 16 *c*, 44. Jest to bohatyr po ulicach rzadki, Co każe w błoto ustępować z kładki. *Kniaź. Poez.* 3, 116. Kto po kładkach mądrze stąpa, Ten się rzadko w błocie kąpa. *Rys. Ad.* 30. *non de ponte cadit*, *qui cum sapientia vadit.* KŁADZIENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.* Kłaść; *Tarn. Ust.* 294., *Rs.* кладка, кла́жа. KŁADZIONY, - a, - e, *Part. Perf. Verbi* Kłaść.

KLAGIENFURT, - a, *m.*, miasto stołeczne Karyntyi. *Dykc. G.* 2, 30. *Vd.* Zelovez. KLAGENFURTCZYK, - a, *m.*, *Vd.* Zelouzhan.

KLAISTR *ob.* Klayster.

KŁAK, - u, *m.*, KŁAKI, - ów, *plur.*, odchodki ode lnu, konopi lub wełny czesaney, zgrzebne abo paczesne, *Slo.* klky; *Bh.* kluky, klučícek, kaudel; *Crn.* kodęla; cf. kądziel); *Sla.* sukia; (*Bs.* klâk, japno, wapno). der Werg. Jeśli ciecze Woda w okręt, kłakami utykaią szpary. *Pot. Arg.* 61. Kłak z wełny, którym mieysca te zatykaią, *Os. Rud.* 173. *fig.* kłaki = kudły na głowie, Haarzoten, zusammen geworrene Haare, cf. *Germ.* die Klatte A d l g. Mucha paś! lwu w szyię między kłaki, On się rzuca iak szaleniec iaki. *Zab.* 13, 282. *Tręb.* Jam ią za kłaki trzymał sromotne. *Past. Fid.* 184. - Poydzie to w kłaki, w grzyby, w łachy, das kommt ins alte Eisen, ins Gerülle.

KŁAM, - u, *m.*, też, kłamstwo, łgarstwo, die Lüge; *Bh.* klam, lež; *Slo.* klam. Nie wierz mu, bo kłam w uściech nosi. *Kulig. Her.* 241. Ukarany był Ananiasz za kłam powiedziany. *ib.* 52. Języka kłam wszeteczny. *Brud. Ost. O.* 7. Człowiek płonny kłam urodzi. *J. Kchan. Ps.* 8. Potwarz w kłam wymowna. *Nar. Dz.* 2, 21. Gruby to

to kłam, ale rymownie słożony. *Gorn. Dw.* 152. Urąga kłam beszczelny na cnotliwego szkody. *Zab.* 15, 235. *Nar.* *Oszukawaią, a tracą ludzi swym kłamem. *Eraz. Jęz.* *N* 8. Za fałsz, za kłam, za matactwo pismo S. mieli. *Zrn. Pst.* 3, 623. (*KLAMA *ob.* Klamra). KŁAMAĆ, - ał, kłamie *cz. ndk.*, kłama, kłamam *praes. kontyn.*, skłamać *dk.*, *Bh.* klamati, klamám, zklamati, lhati; *Slo.* klamam; *Crn.* klamiti, klamem *fallere, decipere*; *Ross.* схвáстимаю; *Eccl.* лжеслóвствовати; łgać, matać, nieprawdę powiedzieć wiedząc, lügen. Szlachcicowi kłamać nie przystoi. *Birk. Chmiel. A* 3 *b.* Rzemieślnicy skłamać bardzo radzi, Lecz szewc swoiemi kłamstwy ich wszystkich przesadzi. *Zab.* 16, 366. Kłamca wielki; na iedney nodze stoiąc, dziesięć razy skłama. *Cn. Ad.* 347. Jeżeli kłamię, bodaiem się udawił, bodaiem skonał *Teat.* 50, 33. Kapłanami się bydź kłamaią. *Skarg. Kaz.* 298. Wolno bez świadka kłamać o umarłym. *Pot. Syl.* 78. Nieprzyiaciele boży kłamali *są iemu. *Wrob.* 197. (cf. bydź). Kiedy widzą, tedy kłam; kiedy nie widzą, tedy knam. *Rys. Ad.* 25. - §. Kłamać kim, oszukać kogo, n. p. Trzykroć mną skłamał, a nie chciał prawdy powiedzieć. *W. Judic.* 16, 15., *Bud.* 1 *Reg.* 13, 16. Zygmunta Cesarza do tego przywiedziono, iż zkłamał Janem Husem. *Zygr. Pap.* 314. Jeszczeż ze mnie szydzisz, a kłamasz mną? *Radz. Jud.* 16, 13. Nie skłamałem Dawidem, iż plemię iego będzie trwało na wieki. *Wrobl.* 213. - §. kłamać kogo, = kłamliwie udawać się zań, jemandes Person spielen, sich für jemanden ausgeben. Towarzysz nasz, prawdziwego Rusina kłamaiąc, szczęśliwie dobrał się do króla. *Tward. W. D.* 77. KŁAMACZ, - a, *m.*, KŁAMCA, - y, *m.*, łgarz, matacz, der Lügner; *Bh.* klamař; *Crn.* lęshnik, lashnik (klâma = bałamut); *Rs.* врýнъ; *Ec.* лжеслове́сникъ. Kłamcy, i prawdę mówiącemu, nie wierzą. *Zegl. Ad.* 110. Kłamca, magazyn wiatru. *Zab.* 5, 32. Kłamcy dobréy pamięci potrzeba. *Cn. Ad.* 347. KŁAMCZYNA, - y, *ż.*, *Ross.* врýнья, łgarka, kobieta kłamliwa, die Lügnerinn. Nie wierz iéy, to wielka kłamczyna. *Mon.* 74, 452.

Pochodz. *kłamliwy, kłamstwo, nakłamac, okłamać.*

KLAMERKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* klamra, eine kleine Klammer; klamerkami spięto deszczułki. - §. b) drukowe klamerki, = nawiasy, Klammern, Haken, Parenthesen; słowa dwiema klamerkami uięte. *Tr.* KLAMERKOWATY, - a, - e, na kształt klamerki, wie eine kleine Klammer gestaltet. *Tr.*, *Rs.* скóбчатый.

KLAMKA, - i, *ż.*, KLAMECZKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* klika, klička, petlice; *Sor.* 2. klinka; *Crn.* kluka; *Vd.* kluka, saletauka, sapirniza, karjize; *Cro.* kvaka, zapadavicza; *Rs.* ощéлка, отпирка, захлестка, щеколда, щекóлдочка, die Klinke, ein fallender Riegel, der in den Klinkhaken greift; die Schnalle, Thürschnalle; auch der Drücker. Części, z których się zamek składa są, rygiel, klamka, zasuwka, deka, sprężyna. *Teat.* 6 *c*, 58. W rurmusie klamka służy do otworzenia i zamknięcia na przemian przechodu dla wody. *Jak. Mat.* 3, 407. Spuścić klamkę *Rs.* защелкнýть. - *Prov.* Zapadła nędznym klamka. *Bardz. Luk.* 157. = iuż za poźno, iuż się skończyło iuż się stało, es ist schon einmal geschehen, es ist vorbey. Zapadła klamka, musisz póyść na szubienicę. *Boh. Kom.* 2, 126. Uprzedzić trzeba, nim klamka zapadnie. *Pot. Syl.* 304. ehe die Thüre zuschnappt; so lange es noch Zeit ist. Zapadnie klamka, trudno się nawracać. *ib.* Trudno, gdy klamka zapadnie, By wstecz iść miały niebieskie wyroki. *Kochow.* 136. Klamka miłosierdzia bozkiego ieszcze nie zapadnie. *Pot. Zac.* 42. - *oppos.* Jak śmierć pięścią trąci w domy, Wnet i klamka odpadnie. *Brud. Ost. A.* 9. drzwi się otworzą, die Thüre springt auf. - *Meton.* Żem u drzwi moich nie opatrzył klamki, Wykradły córkę mi niecnotliwe mamki. *Zab.* 15, 254. żem się nie pilnował lepiéy). Zawsze nam powinność marę wystawia honoru, Żeby się u wielkiego klamki trzymać dworu. *Zabł. Amf.* 12. Szlachcic ledwo odsadził synala od mamki, Już go uczył, iak pańskiéy miał się trzymać klamki. *Teatr* 43 *c*, 142. iak załawiać faworów Pańskich).

KŁAMLIWY, *KŁAMNY, - a, - e, KŁAMLIWIE *adv.*, łżywy, zmyślony, lügenhaft; *Bh.* klamawý, lžiwý; *Slo.* klamáwagjcý; *Sla.* laxljiv; *Crn.* lashniv (*Crn.* klamast *bliteus*); *Rs.* лжи́вый, лжеглагóлывый. Jeśli mi powiesz ieszcze co kłamliwie, Zapłacisz mi to swą szyią prawdziwie. *Past. F.* 295. Otwierasz usta; słowa są kłamliwe. *Past. Fid.* 55., *Ryb. Ps.* 22. Do cesarza kłamliwą sprawę o tym, co się działo, wypisał. *Skarg. Dz.* 405. Twarz kłamna zwodnicza. *Teatr* 10 *b*, 49. Kłamna prorokini. *Bard. Tr.* 274., *Zebr. Ow.* 276. Nieprzyiacioły moie ięzyki swemi kłamliwie czynili. 3 *Leop. Ps.* 5, 11. łżywie i zdradliwie. 1 *Leop.*). Im kto kłamliwszy, tym lepszym iurystą. *Zab.* 15, 254. Co serce czuie, toż twierdzą niekłamliwe usta. *Zab.* 12, 106. niezwodnicze, prawdomówne). Nadzieia zawsze bywa kłamliwa. *Teat.* 51 *c*, 49. zwodnicza). Kłamliwy stróy niewieści, gdy się farbuią, maluią, brwi czernią. *Petr. Ekon.* 68. Ślęzacy, kłamliwą monetę kuiąc, o niemałą ztąd szkodę Polski przywodzili. *Krom.* 545. zfałszowaną). KŁAMLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, łżywość, nałog kłamstwa, fałszywość, die Lügenhaftigkeit; *Rs.* лживость.

KLAMER, - mru, *m.*; KLAMRA, *KLAMA, - y, *ż.*, KLAMERKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* klamr; *Slo.* klambra; *Sr.* 2. klamra; *Crn.* klamfa, klaka; *Vd.* kvanfa, narba, kvaka; *Cro.* zpona (cf. szpona); *Bs.* asgjula, asgjuliça, ombretta, kovce; *Rs.* пробóй, пробóецъ, пробóйчикъ, укрѣпа, скрѣпа, крѣпь, скоба, скобки (cf. skobel). z *Niem.* die Klammer, żelazo do spaiania drzewa, zacięcie w drzewie do budowy; n. p. Przybiiał klamry drzewo, żeby w prawą abo w lewą Nie uchodząc leżało pod toporem drzewo. *Pot. Pocz.* 248. cf. ankra). Klamra, sprzączka u pasów, pendentów, *X. Kam.* Duchowni mocniey iak klamrem niezgiętym, wiarą tron umacniaią. *Teat.* 45 *d*, 1. - §. klama, = kleszcze, eine Zange. Złotnikowi trzeba też mieć *klamę ku wyimowaniu węgla z tyglów. *Sienn.* 602., *Sleszk. Ped.* 343. - §. kawałek belki abo tarcicy, przybitéy od iedney ramy do drugiéy, żeby cymbrowanie trzymało się tym mocniéy, tak w galeryach, iak w studniach. *Jak. Art.* 2, 220. der Klammerbalken, das Klammerbret. KLAMRY, *herb*, klamry dwie na krzyż złożone. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen. Różne są tego herbu odmiany i nazwiska cf. cholewa). KLAMROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zklamrować *dk.*, klamrami spaiać, zusammen klammern (cf. ankrować); *Sor.* 1. zklamrujn, zklutju; *Vd.* kvanfati, snarbati, skvakati. KLAMRO-

WY, - a', - e, od klamry, Klammer=; Rs. пробойный, скобочный, скобяный. KLAMRZYSKO, - a, *n.*, niezgrabna klamra, eine ungeschickte, unförmliche Klammer. Na piersi nosi szerokie klamrzyſko. *Zab.* 9, 83. *Jżyck.*; *not.* orderzyſko.

KŁAMSTWO, - a, *n.*, kłam, łeż, łgarſtwo, die Lüge. Już przyuczyli ięzyk swóy mówić kłamſtwa. 3 *Leop. Jer.* 9, 5. mówić łeż. 1 *Leop.*). Kłamſtwo z prawdy nie ieſt. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 2, 21. Starzy Polacy zawsze byli miłośnikami prawdy, przetoż i samo imię kłamſtwa u nich w nienawiści było, i mieli ie sobie za godne na rękę wyzwania. *Wéresz. Regl.* 119. Kłamſtwo, iak szydło w worze, niedługo się zatai. *Cn. Ad.* 348. A iuż też żywe kłamſtwo. *Boh. Kom.* 4, 248. Zawsze się kłamca swym kłamſtwem pobiie. *Zab.* 12, 301.

KŁANIAĆ, KŁANIAĆ się, - iał, - ia, *zaimk. niedok.*, ukłonić się, pokłonić się *dk.* (*Etym.* kłonić się), *Boh.* klaněti se, klaniwam se, *corpus inclinare*, *adorare*. klanění *veneratio*; *Sr.* 2. ße kla'nasch upaśdź; *Sr.* 1. kwonu ßo *ingeniculor*; *Crn.* klajnam se; *Cro.* klanyatisze; klanyanye = pokłon; *Dl.* klanyatyſse; *Bs.* klagnatise, poklonittise *colere*, *venerari*; *Rg.* klagnatise *vereri*; poklonitti, klagnam *munerare*, poklon *donum*; *Rs.* кланяться, поклониться (2. *vulg* w podarunku ofiarować, darować); schylać się ciałem na znak uszanowania, sich verbeugen, sich neigen, eine Verbeugung machen. Nachylali się i kłaniali się Jehowie twarzami do ziemi. *Bud. Nehem.* 8, 6. Kłanianie ieſt zwierzchnia poſtawa uczciwości i poddaności. *Gil. Poſt.* 67 *b.* Na imię Jezus ma się kłaniać każde kolano. *Hrbſt. Nauk. H* 2 *b.* - §. a) kłaniać się bogu, przed bogiem, = czcić boga, adorować go, anbeten. Panu Bogu kłaniać się i służyć iemu będziesz. *Skarg. Kaz.* 286. Daiąc chwałę Chryſtusowi, albo kłaniaiąc się przed nim, wołali *Salin.* 2, 10. Bałwochwalcy czartom się kłaniaią. *Star. Ryc.* 45. Musiał się kłaniać w kościele Remnon, gdy i on się kłaniał a modłę dawał na tym mieyscu. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 5, 18. - §. b) kłaniać się, = ukłon swoy robić, chylić się dla komplimentu, eine Verbeugung, ein Kompliment machen. A pfe! Wc Panna się kłaniasz nogą, iak parafianka; damy wielkiego świata kłaniaią się biodrami. *Zabł. Bal.* 31. Kłania się z szaſtaniem. *Teat.* 19, 8. - §. c) kłaniać się słównie, uſtnie lub liſtownie, = służby swe zalecać, pozdrawiać słownie, polecać się, mündlich oder schriftlich sein Kompliment machen. Wchodząc mówi: kłaniam się Waszeć Mościwemu Panu Dobrodzieiowi. *Teatr* 7 *d*, 21. ich mache Ihnen mein Kompliment, oder etwa: unterthänigster Diener (wenn man zu jemanden kommt). - *Odchodząc:* Pani moiéy kłaniam iak nayniżéy. *Teatr* 21, 80. (Uniżeniéy: upadam do nóg, ściſkam nożki), im Weggehen: ich empfehle mich unterthänigſt; ich bin Ihr gehorſamſter Diener. Ale darmo! czasu nie mam. kłaniam Wc Panu. *Boh. Kom.* 4, 79. Kiedy tak! kłaniam. *ib.* 1, 391. wenns so iſt, - gehorſ. Diener. Podnożek Pański! *R*. Kłaniam, kłaniam, szczęśliwéy drogi życzę Wc Panu. *Teatr* 52 *d*, 37. Nie naprzykrzam się, i kłaniam. *Boh. Kom.* 1, 392. *Liſt lub bilet kończąc:* kłaniam, = polecam się, am Ende eines Briefes oder Billets: ich empfehle mich. Kłaniać się przez kogo, seinen Empfehl vermelden lassen, sein Kompliment machen lassen. Odebrałem liſt od niego; kłania Wc Panu. Kazał mi się kłaniać Wc Pani, er läßt sich Ihnen (durch mich) empfehlen. Kłaniać się od kogo, jemandes Kompliment ausrichten, seinen Empfehl vermelden. Kłaniayże się Panu swemu odemnie, oświadcz mu chęć moię widzenia się z nim. *Teat.* 22 *b*, 7. W polu, gdy kłosy głowy swe schylaią Zda się, że mi się od ciebie kłaniaią. *Zab.* 14, 265. - §. c) kłaniać, wizytę oddawać, seine Aufwartung machen. Ponieważ Wc Pan Dobr. tak każesz, ſkoro się ułatwię, zaraz będę kłaniał. *Teatr* 30, 60. - §. 3) *ogolnie* kłaniać się komu: dobre słowo dawać, pokorzyć się przed nim, nadſkakiwać, zabiegać mu, przypochlebiać, czapkować, den unterthänigsten Diener von jemanden machen, ihm aufspringen, aufwarten, aufpassen. Ty im się będziesz kłaniał? nie są warci tego. *Teat.* 44, 90. Już teraz, żebyś mi się i kłaniała, to cię nie wezmę. *ib.* 54 *c*, *B* ii. Kłaniać się niegodnemu, ciężko uczciwemu. *Cn. Ad.* 348. Chce, aby mu się kłaniano. *ib.* 56. Niech w każdą Niedzielę chodzą do posła, i niech go proszą o urzędy i promocye, i kłaniaią mu się. *Niemc. Bibl. T.* 5. Kto nad zwyczay się kłania i przyiaźni ściśléy, Jeśli już nas nie odrwił, pewnie odrwić myśli. *Zabł. Zbb.* 3. KŁANIACZ, - a, *m.*, czapkownik, pochlebniś, nadſkakuiący komu, ein Schmeichler, Komplimentenmacher; *Rag.* klagnalaz; *Cro.* klanyavecz; *Dl.* klanyalacz *adorator*). Staracie się, aby iak naywięcéy kłaniaczów mieliście. *Bals. Niel.* 1, 3.

Pochodz. pod słowem: *kłonić.*

KLAP! KLAP! odgłos uderzenia, cf. kłaſk, plaſk! klapp! klapps! cf. klepać). Ja go za piersi hap; a on o ziemię klap! *Mon.* 67, 723.

KLAPA, - y, *ż.*, KLAPKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* klapka, klop, poklop, klopec, poklopec; *Vd.* zhesgernilu, sertje; *Ross.* клапанъ, клапанчикъ, замычка. z *Niem.* die Klappe. a) die Ventilklappe, die Klappe in der Pumpe. Pompa ſkłada się z rury, z klapy, z ſtępla. *Os. Fiz.* 323. Wiadro w ſtudni musi mieć na dnie dziurę, która wewnątrz się zamyka pewną klapką, powleczoną spodem ſkórą lub suknem. *Switk. Bud.* 343. - §. 2) klapy, klapki, *kłapcie u rękawów, die Aufschläge auf den Aermeln, die Klappen; *Rs.* отвороть. Suknia zrobiona po Angielſku, z klapami i bulionami. *Teat.* 58, 297. Ten z opiętym kołnierzem, ów z podwóyną klapką. *Zab.* 9, 364. *Eysym.* Pikowany żupan, i kłapcie u rękawów, oznaczały człowieka, który się dawnych zwyczaiów trzymał *Kras. Pod.* 1, 142. - §. 3) klapka ucha, das Ohrläppchen. Zewnętrzne części ucha są, muszla i wiszące klapki, *lobuli.* *Kluk Zw.* 1, 44. KLAPAĆ, KŁAPAĆ, - ał, - a *et* - ie *intrans. ndk.*, klepnąć *idntl.*, *Bh.* klapati, klapnauti, klapl, klapnu; *Sr.* 2. klapasch; *Sr.* 1. klapu, klapem, klapotam, kwapu, kwapem, kwapam; *Dl.* klapati; *Bs.* klappati, kuççati, klapitati, glomotati; *Rs.* хлопать, хлопнуть, cf. *Gr.* κολάπτω, *Arab.* כלף, קלב, *Gr. Lat.* colaphizo cf. *Pol.* klepać, kłopotać, kołatać); uderzaiąc odgłos klap wydawać, klappen, klappern, klapsen. Klaſka, plaſka, kłapa nogami *displodit.* *Cn. Th.* 279. mit den Füßen klappen; *Cro.* klapati, klapàm *gradior ad passus singulos declinando caput*). Bócian klapa, klekota, klaſka, der Storch klappert. Bocian kłapaiący nosem klekotliwym. *Zebr. Ov.* 139., *Sr.* 1. klapotam kaj bacjen). Sęp pazurowaty miaż-

szym klapał głosem. *Banial. J 3 b.* - Kłapać zębami; szczękać zębami, mit den Zähnen klappern; *Bh.* gektati; *Rg.* sokotatti zùbina; *Crn.* klepetàm). Ukąsiła się w rękę, i tak mocno kłapała zębami, iż ią było słychać za drzwiami. *Pam.* 85, 1, 185. Scinało się w mróz powietrze, dygotałem i kłapałem zębami. *Ossol. Str.* 3. Pies zębami kłapie. *Pot. Arg.* 66. Pies próżno kłapa zębem na muchy. *P. Kchan. Orl.* 1, 293. W tym na burego wilka wpadaią; Rwie go chart morąg; on zębem kłapie. *Zab.* 9, 346. *Zabł.* Zębami kłapaią. *Jabł. Ez.* 11. Usiłuie przemówić, lecz kłapiące wargi Nie zdolą słów wyderzyć; naostatek szepluni. *Przyb. Ab.* 159. W rękę kłapnąć. *Haur Sk.* 284. *zamiast* klasnąć, in die Hände klatschen (klappen Adlg.). - §. Sklapać, poklapać, kłapiąc zwalać, beschlumpern. n. p. Niechluia, co się błotem sklapie po kolana, pięknością zowią zaniedbaną. *Zab.* 9, 33. *Zabł.* KLAPANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, das Klappen, Klappern. KLAPACZKA, - i, *ż.*, choroba owcza, eine Krankheit der Schafe, der Drehling, Ringel. Na klapaczkę owcom co dawać. *Haur Sk.* 468. - §. cf. klepaczka, *Rs.* хлопушка pukawka dziecinna. KLAPIERNIA, - i, *ż.*, ein Kaninchengehäge. Maiący w królikach upodobanie, robią im klapiernie, czyli umyślne mieszkania w ziemi, gdzie na wolności rozmnażaią się, będąc płotem ogrodzone od zwierza drapieżnego. *Lad. H. N.* 82. KLAPKA *ob.* Klapa. KLAPKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, podobny do klapki, klappenartig. Liście klapkowate, *f. lobatum*, od okrągławego obwodu, aż do połowy na rozwarte klapy podzielone; są listy dwuklapowe, trzyklapowe. *Jundz* 2, 27. *s* KLAPKOWY, - a, - e, n. p. Liście klapkowe, *lobatum f.*, kiedy liść rozdziela się na kilka części okrągławych. *Botan. Nar.* 56. Blätter wie Klappen gestaltet. KŁAPONOGI, - a, - ie, tęt nogami czyniący. *Dudz.* 41. *sonipes. Cn. Th.*, *Urs. Gr.* 161. Kłaponogi koń. *Dasyp. L l l* 3., *Sr.* 1. tupotak, z nohami tupotawé kóń; *Germ.* klappfüßig, mit dem Fuße tönend, schallend auftretend. KŁAPOUCHY, - a, - e, obwisłych uszu, klappöhrig, który zawiesiste uszy ma, *flaccidus. Mącz.*, *Boh.* klepouchý; *Slo.* klopouchý; *Vd.* klopovushen; *Cro.* vuhoklapaszt, vuhoklasz; *Rs.* вислоухій. Osieł kłapouchy. *Pot. Pocz.* 233. *Kniaz.* 3, 75. Swinia kłapoucha. *Pot. Pocz.* 154. Ogarzy kłapousi. *Pot. Syl.* 22. - *Fig.* Przy minie kłapouchéy nam dobra siermięga. *Teatr* 45 *b*, 12. *Drozd.*, cf. mina cienka, cf. spuścić na kwintę; *Bh.* klepim uſſi, chlipiti, ochlipiti zwiesić uszy); *Crn.* klopouh *qui dissimulans audit*). KLAPSNĄĆ, - ął, - ie *niiak. dk.*, upaść z trzaskiem, klappsen, hinklappsen, hinstürzen. KLAPSTRA, - y, *ż.*, twarzysko, ein Fratzengesicht (*vulg.* Obd. Gefräß, Gefriß). Łeb dziwacki u drugiego, Klapstra na bok iak fasa. *Brud. Ost. B b. vultus tortuosus.* - §. Klapstra, *s* rozlasła nieochlndna kobieta, dziewczyna, eine Schlampampe.

KLAR, - u, *m.*, cf. *Germ.* klar, *Gall.* clair, *Angl.* clear, *Lat.* clarus, *Gr.* γλαυρος), iasność *propr. et fig.*, die Kläre, Klarheit, Helle. Trunek robiący, gdy się uspokoi, klar odbiera. *Os. Rud.* 259. Po niepogodzie klar nastawa. *Chelch. Poprz. A* 2., *Rg.* bistros, bistrina *cf.* bystrość; *Bs.* bistrost; *Cro.* bisztrocha, bisztrina, bisztroszt; *Crn.* bistrust, bistrina; *Vd.* bistrust, svetlust, svietloba; uternost; *Ross.* свѣтлость, чистота. - §. W klar, *s* iasno, widocznie, deutlich, hell, offenbar, sichtbarlich, *oppos.* skrycie). Że kocham Kleopatrę Nie taię się z tym, owszem w klar się pokazuię. *Min. Ryt.* 1, 118. Krótko powiem, a w klar. *Opal. sat.* 46. Umysł szczery, albo w klar czyniący. *Fred. Ad.* 93. Z nim nikt nie mógł, chyba w klar traktować, bo go zaraz wytropił. *Lub. Roz.* 119. KLARET, - u, *m.*, klarowny trunek, *z Franc.* clairet, Claret), ein klares, nicht trübes Getränk. 1) klaret wino, *heluolum. Cn. Th.* ein bloßer klarer Wein. - §. 2) Wino przyprawne; n. p. iak robić wino tak oczyścione, że go dla iego iasności klaretem zowią. *Sienn.* 626. ein gewürzter Claretwein, Claret (*lat. med.* claretum). Natłukłszy nasienia skoczkowego, uwarzyć w miedzie, potym zmieszać z winem; a ma się ustać, aż będzie klaret. *Cresc.* 281. O winiech lekarskich, klaretami zwanych, dla ich iasności. *Sleszk. Ped.* 397. *Murina* korzenne wino, korzeniem przyprawione, klaret. *Mącz. cf.* hipokras). *Melicraton* pity miód, lipiec, klaret. *ib.* *KLARET, *s* klarynet. n. p. Zatrąbcie w trąbę w Gaban, a na klarecie w Rama. *Radz. Oseas* 5, 8. (w trąbę. *Bibl. Gd.*). KLAROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, czyścić, iaśnić, klar machen; *Bs.* bistritti; *Vd.* bistruvati, obistriti, sbistriti, iszhistiti od droshja; *Rg.* zbistriti, razbistriti, bistrim). Wino w Włoskiéy ziemi tak klaruią: wezmą trześnie i w wino wleią i t. d. *Haur Ek.* 97. Odcedzenie rozcieku z piany, która wiele plugastwa z niego odłącza, zowią klarowaniem, *clarificatio. Krumt. Chy.* 117. - Klarować się *recipr. ndk.*, uklarować się *dk.*, ustawać się, czystym, iasnym się stawać, *Cro.* biztritise; *Crn.* bistry se, klar werden. Uskliić się i uklarować. *Mon.* 69, 587. Po 6 Niedzielach miód klarować się pocznie. *Haur Ek.* 141. KLAROWNY, - a, - e, KLAROWNIE *adv.*, iasny, czysty, klar, hell; *Sr.* 2. klorni; *Bh.* čistý; *Crn.* bistr; *Vd.* bister, svetl, svietel, utern, ozhiten; *Sla.* bistar; *Rag.* bistar, sklèn; *Bs.* bistar; *Cro.* bisztër, bisztro; *Ross.* свѣтлый, ясный. Piwo lekkie i klarowne. *Kras. Pod.* 2, 109. Klarowna woda *Crn.* bistrèza; *Vd.* svetla voda). Klarowne niebo. *Tr.* Klarowny głos, który pies wydaie bez zadzierania; chrapliwy, którym zadziera. *Ostr. Myśl.* 44. t. i. gładki, eine reine, klare Stimme. KLARYFIKOWANY, - a, - e, przeczyszczony, przeiaśniony, geläutert, klar gemacht. Sok przewarzony i klaryfikowany. *Syr.* 280.

KŁAŚĆ, KŁAŚDŹ, kładł, kładzie, kładę *czyn. niedokon.*, kładnąć *idntl.*, (cf. łożyć *ndk.*, położyć *dk.*), *Bh.* klásti, kladl, kladu; *Sr.* 2. klasćì; *Sr.* 1. klasćì, kladu, kwadu; *Vd.* kladati, loshiti, poloshiti (*Vd.* kladivati *s* kuć; kladilu, kladvu *s* młot; klat *s* bit; *Crn.* klatiti *s* zbić; wałęsać się; klasti, kladem *pabulari*; *Cro.* klădem *tudiculo*; kladivo *s* młot; *Bs.* klasti, kladiti *tudiculo*; vrrichi *s* kłaśdź); *Rs.* класть, клалъ, кладу, поклалъ, покладу; покласть, положить; cf. *Arab.* כלף *accumulauit*, cf. *Ger.* laden, Lade); legen. 1) pokładać, postawić, położyć, legen, hinlegen, hinsetzen, hinstellen. Jak ten, co kładzie kamień na gromadę Merkuryuszową; tak ten, co wyrządza poczciwość niemądremu. 3 *Leop. Prov.* 26, 8. przykłada. 1 *Leop.*). Nie kładź słomy blizko ognia. *Skarg. Żyw.* 109. Czyta, okulary kładąc

na nos. *Teatr* 30, 12. er setzt die Brille auf die Nase. Lekarz plastru na ranę kłaść nie może, aż pierwéy głębokości obaczy. *Baz. Hst.* 72. Pflaster auflegen. Hrabina siada przy gotowalni, i kładzie sobie róż. *Teatr* 37, 312. Od południa do wieczora, ciągle kładłem i zdeymowałem sukuie. *N. Pam.* 11, 144. cf. oblec, zewlec, ubierać, rozbierać). Swięcić kogo, czyli ręce nań kłaść. *Skarg. Dz.* 446. od obrządku kościelnego kładzenia rąk przez poświęcaiącego na poświęcanych, die Hände auf jemanden legen, ihn einweihen. Kładli koronę na głowę iego, sie setzten ihm die Krone auf. Kłaść co w co, wkładać, einlegen. Jak kładziesz cukier? czy przed nalaniem, czy po nalaniu kawy? *Teatr* 36 *c*, 20. Doktory niemało kosztuią; za każdą ich poradę, trzeba im djabelnie kłaść dukaty w rękę. *Teatr* 34 *c*, 62. cf: smarować ręce). Kłaść do kieszeni, in die Tasche (ein) stecken. Kładę potrawy na stół, = stawiam, daię na stół. *Cn. Th.* – Obóz kłaść, stawiać, ein Lager abstecken. Oboźnik ma doglądać, gdy obóz kładą, aby z kolei woźnice nie występowali. *Tarn. Ust.* 298. Sposób kładzenia obozu. *ib.* 294. – Kłaść kogo spać abo leżeć, einen zu Bette bringen, einen ins Bett legen. Kładę kogo leżeć; każę spać. *Cn. Th.* – Kłaść co w mowie, w piśmie, na obrazie, = umieścić na którym ich mieyscu, einen Ort anweisen, placiren, stellen, setzen. Mówca mocnieysze dowody na początku i ku końcowi kładzie; słabsze między nie w środku. Malarz wie, gdzie którą farbę kłaść. – Kładę co wprzód. *Cn. Th. praepono.* Kładę co na widoku, = wystawiam. *ib.* Kłaść co na rejestrze. – Kładę kogo między, = policzam, wkładam. *Cn. Th.* wozu rechnen. Między tym gruchotem, który myśli méy przerwy nie czyni, kładnę kołat przebiegaiących wozów. *Pilch. Sen. list.* 2, 5., *Zygr. Pap.* 258. – Sidła kłaść, sidła stawić, Schlingen legen, Fallen stellen. Temum ptakowi nie kładła sidła, a widzę, że się wnet uło wi. *P. Kchan. Orl.* 1, 369. – §. 2. *Fig.* a) powiadać, podawać do wiadomości, vorbringen, berichten, sagen, melden. Mnie się tak zda; ieśli kto co zdrowszego kładzie, Ja przy swoiéy upornie nie będę stał radzie. *Pot. Arg.* 155. Kładą dzieiopisowie, iż kościoł ten dziewięć kroć sto tysięcy złotych czerwonych kosztuie. *Gwag.* 450. Kładę za pewną, = supponuię. *Cn. Th.* – §. b) kłaść skargi, = *żałobę swoię podawać, zanosić skargę, klagbar einkommen, seine Klage einreichen. Troiacy ludzie, którzy prawem czynić i skargę kłaść *potrzebnie powinni, *Szczerb. Sax.* 2. Dla odprawowania skargi kładących, ustawiamy, aby ... *Herb. Stat.* 31. Gdy na Jezusa kładli skargi swe, nic nie odpowiadał. *W. Post. W.* 286. – §. c) kłaść na kogo, = zwalać nań, zadawać mu, zarzucać mu winę, einem die Schuld zuschreiben, ihm etwas zum Vorwurf machen, auf ihn etwas schieben. Smieli to nań kłaść, o czym nigdy nie myślił. *Skarg. Dz.* 1093. – §. c b) *oppos.* w dobrym znaczeniu, przypisywać, przywłaszczać komu; einem beymessen, zuschreiben. Cudzą na Cesarza sławę kładli pochlebcy. *Skarg. Dz.* 55. – §. c d) zdawać na kogo, einem heimstellen, es ihm überlassen. Do zwady nie bądź prędki, możnali rzecz, nigdy; Na Boga i na prawo raczéy kładź twe krzywdy. *Groch. W.* 553. – §. c e) Dzwony biskupy żegnaią, i imię na nie którego świętego kładą. *Skarg. Dz.* 879. imię im daią, sie legen ihnen den Namen bey. Rzymianie oczyszczali chłopięta dziewiątego dnia, którym imiona tamże kładli. *Tarn. pr.* – §. c f) Żeby która strona nie przysięgła krzywo, kładąc pomstę bożą za krzywoprzysięstwo na całe woysko – – *Gorn. Wl. L. b*, ściągaiąc, przynosząc, die Rache über die ganze Armee bringen, der ganzen Armee die Strafe des Himmels zuziehen. – §. d) kłaść komu na oczy, przekładać, wystawiać, vorstellen, vorlegen. Stanisław Bolesława od grzechu odwodząc, kładł mu na oczy pana boga i gniew iego, utratę zbawienia, zgorszenie poddanych. *Skarg. Zyw.* 1, 286. – §. e) kłaść liczbę z kim, = rachować się z nim, słuchać rachunków, mit jemanden Rechnung halten, Rechnung von ihm abnehmen, sich mit ihm berechnen, *oppos.* dadź liczbę). Król chciał kłaść liczbę z sługami swemi; a gdy począł liczbę kłaść, ieden był winien, dziesięć tysięcy talentów. *Skarg. Kaz.* 423., 1 *Leop. Math.* 18, 23. – §. f) kłaść, = cenić, ważyć, schätzen, achten. Chociaż was garść widzę, tak was sobie kładę, iakobyście w dwunastu tysięcy koni przybyli. *Gwagn.* 150. Kładę kogo równo z kim, = równam. *Cn. Th.* Widzę, że mię podło kładziesz. *Gorn. Wl. H* 3. Ono dobrodzieystwo lekko sobie kładąc, ięli przemyślawać, iakoby miasto pod swoię władzą wziąć. *Warg. Wal.* 137. Powiedział król Czeski konsyliarzowi, który Polaki lekce zawsdy kładł przed nim, że abo ich dobrze nie był świadom, abo to z waśni na nie mówił. *Bielsk.* 378. – §. f b) rozumieć, sądzić, mieć za co, mniemać, dzierżyć, trzymać o czym, zdania iakiego bydź, dafür halten, erachten, meynen. Gdy żaden dzieiopis o téy wyprawie wzmianki nie czyni, tak kładę, że mi opuszczenie iéy za złe poczytane nie będzie. *Ustrz. Kruc.* 1, 402. Wsadził go do wieży, kładąc, że go ociec drogo okupi. *Jabl. Tel.* 31. – Kłaść co czym, kłaść za co, poczytywać za co, dafür ansehen, halten. Czynił bez równi zbytki i wydatki, I szczęściem to kładł, gdy trwonił dostatki. *Min. Ryt.* 3, 283. Przed lat czterdziestą liczne plagi za istotną część edukacyi kładziono. *N. Pam.* 4, 74., *ib.* 4, 66. Kłaść ciało ramieniem swoim, t. i. pokładać nadzieię w samych ludzkich siłach swoich. *Salin.* 2, 554. Używanie miernego maiątku za lepszą rzecz kładę, niżeli bydź osadzonym we złoto instrumentem pychy despoty. *Kłok. Turk.* 9. – §. W nogach iuż tylko kładli wszystkie swe obrony. *P. Kchan. Orl.* 1, 371. nadzieię w ucieczce położyli, seine Hoffnung worauf setzen, zasadzać). – §. g) kłaść, = łożyć na co, odważać, odżałować, poświęcać, dran setzen, dahin geben, aufopfern, in die Schanze schlagen. Kłaść na niepewne pewne, rzekę śmiele, Głupstwo iest wielkie, i na trochę wiele. *P. Kchan. Jer.* 46. Zdrowie za bliźniego kłaść mamy. *Skarg. Kaz.* 399. Chrystus dał za nas zdrowie swoie; i my też ie dla braci kłaść mamy. *ib.* 600; że on duszę swą za nas położył; my takież mamy kłaść duszę swą za bracią. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 16. Duszę moię kładę za owce moie. *ib. Joan.* 10, 15. das Leben lassen. Cnota uwieńcza pożądane blizny Tych, którzy życie kładą dla oyczyzny. *Kras. Woy. Choc.* 45. Dla przymówki lub fraszki Kładą życie za fraszki, Częstokroć i nie kładą, a natychmiast rozlanie krwi winę zastępuie. *Kras. List.* 13.

Zdrowie nawet na szanc kładli, aby cnoty ochronili. *Birk. Exorb. G. b.* KŁAŚĆ się *recipr.*, pokładać się, sich legen, sich hinlegen, niederlegen; *Vd.* obleshati, doulezhi; *Ec.* низклонитися. Wół miał obyczay kłaść się na roli. *Cresc.* 551. Dziwuie się nieszczęsny oracz, że wpół roli Woły się iego kładą bez wszelkiéy niewoli. *Otw. Ow.* 281. Od dessczu zboże się kładzie. *Tr.* Kłaść się, = o człowieku, położyć się na ziemi, na trawie, na ławie, na łożu, sich hinlegen, hinstrecken. Zmordowany kładzie się na trawie. - Kto się zaraz w początkach choroby kładzie i szanuie, ten prędko przychodzi do siebie. *Perz. Lek.* 541. Widziałem Henryetkę, iak się kładła od śmiechu. *Teat.* 41 *b*, 214. *Per excell.* kłaść się, kłaść się spać, sich schlafen legen. O swoich godzinach kładziemy się i wstaiemy. *Mon.* 69, 443. Już do łóżka szedł, a kłaść się miał. *Kosz. Lor.* 123 *b.* Powróciwszy z balu, kładzie się ukontentowana z przepędzonego dnia. *Zab.* 16, 44. Gdy się naiedli, gdy się iuż kłaść maią, Zboycy dom ich otaczaią. *Leszcz. H. T.* 219. Gospodarzowi trzeba rano wstać, a pośledz się kłaść. *Petr. Ek.* 13. Gospodarz pierwéy niechay wstawa, a naypóźniéy się niechay kładzie, *primus cubitu surgat, postremus cubitum eat. Mącz.* Gdy się spać kładę na łoże, bezpiecznie odpoczywam. *Ryb. Ps.* 4. - §. 2) *Fig.* kłaść się komu, = pokorzyć mu się, sich vor jemanden demüthigen. Nabożny list do papieża pisze, i nisko mu się kładzie. *Skarg. Dz.* 521. - §. 2 b) kłaść się czym, = wydawać się, chcieć bydź mianym za co, sich für etwas halten, sich dafür ausgeben. Job nieszczęśliwym iednak się nie kładzie, Choć nieprzyiaciel tyle na nim wydziwia. *Chrość. Job.* 13. Kładzie się ich starszym bratem. *Tr.* - *Kłaść* się *passiv.*, gelegt, gesetzt, gestellt werden. Słowo to kładzie się tu w przenośnym znaczeniu, es ist oder wird hier figürlich gebraucht.

Pochodz. *(cf. łożyć)*, *kład*, *kładka*; *dokładać*, *dokład*, *dokładny*, *podokładać*; *nakładać*, *nakład*, *nakładny*, *ponakładać*; *okładać*, *pookładać*, *obkładać*, *poobkładać*, *odkładać*, *poodkładać*, *odkład*; *pokładać*, *pokład*, *podkładać*, *podkład*, *popodkładać*; *przekładać*, *poprzekładać*, *przekładanie*, *przekład*: *przykładać*, *poprzykładać*, *przykład*, *przykładny*, *przykładność*; *rozkładać*, *porozkładać*, *rozkład*, *rozkładacz*; *składać*, *składacz*, *skład*, *składowy*, *składny*, *składany*, *nieskładany*, *poskładać*, **poskładu*; *układać*, *poukładać*, *układ*, *układny*, *nieukładny*, *układacz*; *wkładać*, *wkład*, *powkładać*; *wykładać*, *powykładać*, *wykład*, *wykładacz*, *dwuwykładny*; *zakładać*, *zakład*, *zakładnik*: *pozakładać*.

KLASK, - u, *m.*, klaskanie, kleszczenie, klęskanie, klaśnienie, das Klatschen; *Sr.* 1. klikot, klesk; *Bh.* tlesk, tlesot. Kogutów pieniem i skrzydeł poruszone klaskiem Słońce wschodzi. *Zab.* 10, 73. *Kossak.* Gałuszą lud wrzaskiem, powrozy tarkotem, wodą klaskiem. *Zebr. Ow.* 283. Klaskanie rękoma od radości, = oklask. das Klatschen in die Hände vor Vergnügen, das Beyfallklatschen. - *Klask! interj.* plask! trzask! *Cn. Th.* klatsch! klitsch! *Sr.* 2. klatsch; *Sr.* 1. klesk; *Bh.* tlesk. KLASKAĆ, KLESKAĆ, *KLĘSKAĆ, KLĄSKAĆ, - ał, - a, *cz. kont.*, klasnąć *idntl.*, sklasnąć *dk.*, kleszczę *ndk.*, cf. *Gr.* κλάζειν), głośno w plask uderzyć, einen klatschenden Schall machen, klatschen; *Bh.* tleskati, tlesknu, pleskati; *Sr.* 1. kleskacj, zklesknu; *Sr.* 1. klesotam; *Crn.* luskam; *Vd.* luskati, s' rokami pleskati; *Cro.* plèszkam, plòszkam, plosznuti, klikùjem; *Rg.* klikkovati; *Bs.* pleskati; *Rs.* сплеснуть, сплескивать, шлепнуть, шлепать. Wody klaskaią w morskie brzegi. *Zebr. Ow.* 2. Poczet ptaków wzlatuie, i skrzydły kleszcząc wiosła oblatuie. *Zebr. Ow.* 563. *plausis alis).* Kogut klaszcząc skrzydły, różowéy iutrzni przyzywa. *Zab.* 10, 46. *Kossak.* trzaska). Bocian klaska, klapa, klekoce. *Cn. Th.* Bocian klekocym sobie nosem klaskał. *Otw. Ow.* 218. er klapperte. Nogami klapa, trzaska, klaska. *Cn. Th.* Trzasnąć, klasnąć biczem. *ib.* J rozgniewał się Balak i sklasnął rękami swemi. *Bud. Num.* 24, 10. Sklasnęli nad tobą dłoniami, świstali i chwiali głową. *Bud. Tren.* 2, 15. Głową będzie chwiał, a ręką klaskał. 3 *Leop. Syr.* 12, 19. pląsał. 1 *Leop.* Klasnąć włożywszy list z ziela, z drzewa, na lewą rękę, a prawą uderzyć, że klasnie. *Cn. Th.* - §. *per excell.*, w ręce bić z ukontentowania, *Rs.* рукоплескать, vor Vergnügen in die Hände klatschen. Wszyscy narodowie klaskaycie rękoma, wykrzykaycie bogu głosem wesela. *Bibl. Gd. Ps.* 47, 2. Lud temu klaszcze w wieczór, komu gwizdał rano. *Węg. List.* 3. Zwycięzcy rękami z radości klaskaią. *Bardz. Luk.* 96. W okrzykach i klaszczącym tłumie, Bohatyr się chlubił, Że ludzi zgubił. *Kniaź. Poez.* 1, 83. Dziecięciu wdzięcznie się śmieiącemu i rączkami kleszczącemu. *Groch. W.* 357. Kleszczę w ręce. *Ząbł. Roz.* 86. Głupi rękoma kleszczą dla oznaczenia swoich aplauzów, a mądrzy szydząc gwiżdżą. *Mon.* 70, 830. Za nim się lud wesołym rąk klęskaniem porwał. *Warg. Wal.* 68. Wyszło przeciw niemu pospólstwo, w ręce kleszcząc, okazuiąc radość. *Stryik.* 382. Kleszczmy rękoma wszyscy zgodliwie, Wszyscy śpiewaymy, Panu chętliwie. *J. Kchan. Ps.* 68. - §. 2) klaskać gębą, klask gębą wydawać; einen Schnalzer mit dem Munde machen, Klaskać, kląskać gębą iedząc, iako prosięta, świnie. *Cn. Th.* mlaskać, schmatzen, wie die Säue, im Essen. Jedząc, iakoby wieprz kląskać. *Eraz. Ob. E iii.* Koń melankolik kląska. *Haur Ek.* 159. - §. kląskać na co, mruczeć, murren. Woyna ta, iż iest daleka, Każdy z was kląska na nią i narzeka. *Chrość. Fars.* 166., *ob.* klęska. - §. 3, *verb. neutr.* klasnąć. głośno się rozlegać, erschallen, klatschen. Tak w rękę uderzyć, że klasnie. *Cn. Th.* Kichnął, że w izbie klasło. *Tr.* KLASKANIE, KLAŚNIENIE, *KLĘSKANIE, KLESZCZENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, klask das Klatschen; *Sr.* 1. kleskanj; *Vd.* uskanje, klopotanje). n. p. day mi przez okno znak klaśnieniem w rękę. *Teat.* 53 *b*, 29. KLASKACZ, - a, *m.*, który klaska, kleszcze, der Klatscher; *Vd.* luskavez, pleskavez; *Rg.* klikkqyalaz; *Rs. et Eccl.* плескатель, рукоплескатель.

Pochodz. *klesk*, *kleskacz*, *kleszczę*, *kleszczki*, *kleszczyki*, *kleszczowiny*; *oklaskać*, *oklask*; *poklaskać*, *poklask*; *wyklaskać*. - *klęska*.

KLASSA, - y, *ż.*, rzęd, porząd, die Classe; *Bh.* trjda; *Vd.* resdielstvu, redstvu, shula; *Rs.* классь, сшатья. Królestwa natury starali się umieiętni na iakoweś porządne oddziały lub klassy podzielić. *Kluk Zw.* 1, 23, cf. gromada). Klassa szkolna, oddział w postępku nauk,

do którey uczeń należy; *transl.* pokóy, gdzie się lekcya daie, słuchalnia, die Schulclasse, die Classe. KLASSYFIKACYA, – yi, *ż.*, rozgatunkowanie, das Eintheilen in Classen. W klassyfikacyi zwierząt uważa się na serce, krew' i oddychanie powietrzem. *Kluk Zw.* 1, 24. KLASSYFIKOWAĆ, = rozgatunkować. KLASSYCZNY, – a, – e, KLASSYCZNIE *adv.*, *Rs.* классический; inszych celuiący, classisch. Klassycznemi autorami zowią się ci, którzy w iakiey materyi pisali księgi wyborne. *Kras. Zb.* 1, 138. KLASSYYNY; KLASSOWY, – a, – e, od klass, Classen=; *Rs.* клáссный.

*KLATER *ob.* Latr.

KLASZTOR, – u, *m.*, KLASZTOREK, – rka, *m. zdrb.*, *Bh.* klášter; *Sor.* 1. klojter; *Vd.* kloshterz, kloshter, menashtvu, duhov'nishe; *Crn.* klôshtr, duhovnishe, menihovshe; *Cro.* kloster, zapor redovnichki; *Dl.* klostar; *Hg.* kalastrom; *Bs.* klostar, kolusetar, opatia, manastir; *Rg.* manastijr; *Rs.* монастырь, лавра, ставропигія, монастырéкъ; z *Łac.* claustrum cf. klauzura); pomieszkanie zakonnicze, das Kloster. Kto nie był dobry w klasztorze, Nie będzie lepszy przy dworze. *Cn. Ad.* 1352. Klasztor panieński, ein Frauenkloster. Dziś ieszcze póydziesz do klasztoru; niema innego środka, dziś przy ołtarzu, albo za kratę. *Teat.* 28, 37. – Był tam niewielki klasztorek zakonu S. Augustyna. *Warg. Wal.* 299. KLASZTORNICA, – y, *ż.*, zakonnica, eine Klosterfrau; *Bh.* klášternice; *Rs.* монастырка. KLASZTORNIK, – a, *m.*, zakonnik, ein Klosterbruder, ein Mönch; *Boh.* klášterník. Klasztornicy, mniszy. *Baz. Hst.* 5 *b.* KLASZTORNY, – a, – e, KLASZTORSKI, – a, – ie, od klasztoru, Kloster=; *Vd.* kloshterski, minishki; *Crn.* menishke; *Rs.* монастырскій, лаврскій. Prosiła o odzienie klasztorne. *Teat.* 46, 4. o habit. Klasztorne towarzystwo. – Po klasztorsku, Po klasztornemu, nach Kloster Weise. *Tr.*

KLATCZANY, – a, – e, od klatki, Käfich=, Vogelbauer=, Bauer=; *Rs.* клѣточный. Klatczane więzienie. *Tol. Saut.* 64. Nieklatczany ptak, podworny, podworzowy. *Cn. Th.* 750, powietrzny.

*KLĄTEWNIK, – a, *m.*, wyklinaiący, klątew' rzucaiący, wyklinacz, der Banner, der in den Bann thut. Mało niestetysz pasterzów mamy; ale wiele klątewników. *Zrn. Pst.* 1, 261 *b.* KLĄTEWNY, – a, – e, od klątwy, Bann=; *Rs. et Ec.* клятвенный przysięźny.

KLATKA, – i, *ż.*, KLATECZKA, – i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* klec, klece; *Slo.* klétka; *Sr.* 1. ptacžija klétka; *Vd.* kletka, sabush, sobvash, serboush; *Crn.* foglovsh, besgovnèta; *Hg.* kalyitka; *Cro.* kèrletka, gayba, kobacha; *Dl.* kosicz, kaypa, hayba; *Rg.* kaipa, hajba, kajpiza; *Bs.* gajba, kajba; *Sla.* pastulja; *Rs.* клѣтка, клѣточка, садóчикъ cf. kleć, klecić, klétka. Klatka ptasza, der Käfich, der Bauer, Vogelbauer. Klatki na kanarki naylepsze są owe dróciane okrągławe. *Kluk Zw.* 2, 216. Piérwéy potrzeba się postarać o klatkę, dopiero łowić ptaszynę. *Mon.* 73, 649. Przyleci ptaszek i wpadnie do siatki, Złapany poszedł do klatki. *Kniaź. Poez.* 3, 87. Ptak w klatce, nie tak wesoło śpiewa. *Cn. Ad.* 985. Wielka klatka, a ptaków mało. *ib.* 1240. cf. Wielka stodoła, a zboża pusto, cf. miasta ludźmi stoią, nie murami, czyli domami). Kapłuny w klatkach. *Haur Ek.* 17. w koycach). Trzyma ią, iak ptaszka w klatce. *Teat.* 17, 142. pilnuie) Jak Turcy w seraiu ia żonę trzymać będę, iak ptaszka z klatki nie wypuszczę nigdy. *ib.* 52 *d*, 8. Owo i ptaszkowie W klateczkach krzyczą swe pieśni. *Groch. W.* 337. Jakbyś moczonego w klatce widział śledzia. *Pot. Jow.* 71. tak dziwno, tak nadzwyczaynie cf. ogorek w latarni). Tamerlan Baiazetta w żelazney *kliczy (!) zamknąwszy, woził po świecie na dziwy. *Birk. Exorb.* H 3 *b.* – §. b) ogólniéy: więzienie, koza, das Gefängniß, der Käfich *propr. et fig.* Klatka żelazna w rynku Warszawskim. *Mon.* 68, 222. Piianego trzeba karać winą, Karać ignominią, iako w Niemczech klatką. *Opal. sat.* 145. Trillhäuschen. *Adlg.* Choć wiersz piszesz gładki, Za takową swawolę musisz poyść do klatki. *Dmoch. Szt. R.* 37. Już na cię z Eolskiéy wypuszczone klatki gniewliwe wiatry. *Zab.* 12, 242. Klatka na zwierza, *catabulum. Cn. Th.* ein Thierkäfich. I zaiąc w ten czas śmiały, kiedy lew w klatce. *Boh. Kom.* 4, 262. – Klatka, niewola, n. p. Byłem wolny, dziś w klatce, i dlatego płaczę. *Kras. Bay.* Klatka, w któréy uporne konie kuią. *Tr.* der Nothstall für die Pferde. *ob.* lisica. – §. klatka, = łapka, *pr. et fig.* eine Falle. Sztuczną klatkę narządził w mowy syllogizmie. *Zab.* 14, 61. Upewniam, Turczyn wpadnie nam do klatki. *Jabl. Bul.* W. 2. – §. 2) *nugae* klatki, baśnie, nikczemne świegotanie, wymysły. *Mącz.* plotki, Possen, Albernheiten, Geschwätze, Klatscherey. By o niéy klatek nie pleciono. *Glicz. Wych.* B 1 *b.*, *Sekl.* 56.

*KŁATOWSKI, – a, – ie; n. p. Pardubickie rucznice, Klatowskie sery. *Rys. Ad.* 56. ?

KLĄTWA, – y, *ż.*, *Bh.* kladba cf. *Durych.* 1, 549., *Etym.* kląć; *Sr.* 2. klěsche; *Sr.* 1. klětzo, zakletzo, tamanstwo; *Vd.* kletva, preklinenje, preklinja, kletvina (2. łaianie); *Crn.* klętva, kletvina, preklętje, preklętstvu; *Rg.* kleetva, zakleetva; *Cro.* kletva, kunenye, preklinanye; *Bs.* kletua *maledictum*, *iuramentum*; *Ross.* клятва; *Eccl.* божба, божéніе cf. bożyć); przeklinanie, przeklęctwo, przysięga, der Fluch, der Schwur. Popiel zwyczay klątwy miał: niech mię myszy zjedzą. *Min. Ryt.* 2, 10. Pod klątwą sobie przyrzekli, ani ieść, ani pić, ażby go zamordowali. *Radz. Act.* 23, 21. klątwą się zawiązali. *Bibl. Gd. ib.* Zaślubili to sobie pod klątwą. 1 *Leop. Act.* 23, 12. sprzysięgli się. 3 *Leop.*). – §. b) klątwa kościelna, wyklinanie, der Bannfluch, der Bann; *Vd.* zirkounu prekletje, preklestvu, spreklinstvu, sprekletje; *Crn.* pana; *Cro.* proklinyanye, prokletztvo; *Rg. et Bs.* proklêstvo.; *Rs.* извержéніе, отлученіе. Klątwa iest dekret sędziego duchownego, który skazuie przeciwko duszy tego, którego występek iest dowiedziony. *Szczerb. Sax.* 179. Kto w klątwę wpadnie, iest wyłączony od społeczności chrześciańskiéy. *ib.* 179., *Sekl. Jan.* 9. Papież na Aryany klątwę puścił. *Skarg. Dz.* 242. rzucił). Arcybiskup Władysława od kościoła i od obcowania z ludźmi cnotliwemi odcina, i głowę iego i towarzyszów iego srogą klątwą zakłada. *Krom.* 168 Gdyby kto stawił świadki zaklęte, a naganiono ie tym, że są w klątwie; iakoby, ieśliby nie mógł inszych świadków mieć, ten co ie klnie, ma im klątwy podnieść. *Tarn. Ust.* 90. Proszono papieża, aby w Polszcze przestał interdykt, t. i. wielka klątwa na kościoł. *Biel. Sw.* 174 *b.* Klątwę

z kogo znieść, abo z klątwy kogo wypuścić. *Cn. Th.*, *ob.* odklinać). Nie tyka się tego, iak rzeczy zakazaney klątwą srogą. *Hor. sat.* 188. daleko ſtroni od tego).

KLAUSTRALNY, - a, - e, klasztorny, **Klauſtral=, klöſterlich, Kloſter=**. Konſtytucya o opatach klauſtralnych i plebanach ordynaryynych. *Dyar. Gr.* 111. KLAUZULA, - i, *ż.*, termin prawny, zawarcie pewnego warunku w iakim akcie. *Kras. Zb.* 1, 450. cf. paragraf, **die Clauſel, die Bedingung.** Abyś nic bez klauzuli nie ſtanowił. *Teat.* 35 *b*, 23. KLAUZURA, - y, *ż.*, zamknięcie domów zakonnych, za które wychodzić nie wolno. *Kras. Zb.* 1, 451. **die Kloſter = Clauſur**; *Vd.* sapir, sapirſtvu, sapira (*Bh.* **klauza** cieśnina n. p. **morſka**). Nawet z za klauzury panienki wykradaią. *Teatr* 21 *b*, 61. z klasztorów). - §. b) klauzura u ksiąg. *Cn. Th.* **die Clauſur, der Beſchlag an den Büchern.** Klauzury do ksiąg robił w wolnych godzinach. *Birk. Sk.* 31.

*KLAWA, - y, *ż.*, z *Łac.*, maczuga, **die Keule.** Herkules ponaszpilawszy bodnych w klawę głogów, Nemeyſkie z ſtrachu uwalnia koszary. *Mon.* 71, 154. - §. buława, **der Kommandoſtab, Feldherrnſtab, das Feldherrnkommando.** Jemu tylko tryumfy a hetmańſkie klawy w myśli były. *Tward. Misc.* 44. *cf.* 47. *ob.* buławnik). On piaſtował polną klawę. *Chrość. Fars.* 156. Tyle narodów chce mieć pod swą klawą. *Chrość. Luk.* 206.

KLAWIATURA, - y, *ż.*, u organów, u regała, tanienty, *Cn. Th.* **die Taſtatur, die Claves.** Klawiatura u inſtrumentów muzycznych bywa dębowa ... *Kluk Rosl.* 2, 160. KLAWICYMBAŁ, KLAWICEMBAŁ, - u, *m.*, (*Ital.* clavicembalo; *Bs.* klavocimbao), inſtrument muzyczny, **das Clavecin**; *Rs.* клавикинбъ. Metr klawicembału dopiero co z nią zaczął godzinę. *Teatr* 14, 49. Manualną muzyka, t. i. pandora, lutnia, teorba, arfa, cytara, przy nich klawicymbał. *Warg. Wal.* 306. Klawicymbały, szpinety ... *Petr. Pol.* 2, 325. KLAWICYMBALNY, - a, - e, **Clavecin=, Flügel=**; *Ross.* клавикинный, KLAWIKORD, KLAWIKORT, - u, *m.*, mnieyszy od klawicymbału inſtrument muzyczny, **das Clavier**; *Vd.* klavir, orgle na shepizhe, shepizhne orgelze; *Rs.* клавикордъ. Wyżey brał na oktawę klawikordu. *Mon.* 65, 521. Granie klawikordów. *Spicz.* 187. Gdybym ią uczył grać na klawikorcie, byłoby dla mnie ukontentowaniem, prowadzić palce iey subtelne po klawiszach. *Teat.* 9 *b*, 38. KLAWIKORDOWY, - a, - e, *Ross.* клавикордный, **Clavier=**. KLAWISZ, - a, *m.*, tanient klawikordu, klawicymbału, organów *etc.*, **der Clavis eines Claviers u. ſ. w.** Zaraz siadł przy organach, i rusza klawisze. *Węg. Org.* 3.

KLAYSTR, KLAYSTER, - ſtru, *m.*, z *Niem.* **der Kleiſter**, *cf.* kléy, kleić; *Crn.* pop; *Vd.* popje, kelje, shlihta cf. ślichta; spopad, shidak, lipniza, zaza; *Ec.* клеение b, клей изъ муки составленый. Lepie, za pomocą których spaiamy nawzaiem iedno z drugim, naypospoliciey nazywamy klayſtrami. *Krumł. Chy.* 68. Klayſtr z mąki rżaney bywa czyniony od introligatorów do wiązania ksiąg. *Syr.* 918. Mole psuią okładki kleione klayſtrem; naylepiey tedy, gdy się kleią kleiem a nie klayſtrem. *Ład. H. N.* 22. - §. b) klayſtr *burl.* gówno. *Tr.* KLAYSTROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, kleić, klayſtrem spaiać, pomazać, **kleiſtern**; *Vd.* popati, keljati, perlipiti, seshlihtati, szuzati, spopaduvati, lipiti, zazati, s' limaſtnem mortam masati, obzazati; *Rs.* клейстеромъ клеить. stąd: naklayſtrować, oklayſtrować, poklayſtrować, zaklayſtrować. KLAYSTROWKA, - i, *ż.*, *vibrio anguillula*, robaczek w klayſtrze ſtarym z mąki uczynionym się pokazuiący. *Kluk Zw.* 4, 417. **die Kleiſtermade** cf. chlébojad chrząszcz.

KŁĘBEK, - bka, *m.*, KŁĘBECZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* kłąb, *Boh.* **klaubek** *articulus*), **klubko, klubićko**; *Sr.* 2. **klubaſchk, klubk**; *Vd.* klupka, kvonzh, kvonzhizh; *Cro.* klupko, klubchérze; *Dl.* klubko, klupasce, navojäk; *Hg.* gombalyag *Rg.* klùpko, namòtak, klupascze, navòjak; *Rs.* клубокъ, клубочикъ, клубчище, **ein Knäuel**, nici w kłkę zwinięte). *Hipp.* 2. Przyidzie wić po nici kłębki. *Pot. Syl.* 263. Po nici kłębka doydziesz. *Cn. Ad.* 894. **die Spur verfolgen, dem Faden nachgehen.** *Lub. Roz.* 100. A iuż też po długiéy nici kłębka będziemy dochodzić. *Stryik.* 72., *Slo.* **po niti klubka dogděſ.** Po nici zdradnéy Doszedł kłębka Tezeusz pięknéy Aryadny. *Tward. Wład.* 26. Wszyſtko snuie się iak z kłębka. *Teat.* 28 *b*, 18. idzie smarownie, udaie się, zdarza się wyśmienicie, nie urywa się, gładko, cf. mydło). Oſtatni sposób Jowisza deszcz złoty; Szło mu iak z kłębka; pękały ſtraże. *Kniaż. Poez.* 1, 91. Choć się bez związku co, bez kłębka snuie, Przecięż gmin pewne rzeczy prorokuie. *Zab.* 14, 158. Wszyſtko iak z kłębka wywinę, i całą hiſtoryą powiem. *Teat.* 28, 52. ciągłym pasmem wyłuszczę). Zbierz to na kłębek. *Paſt. Fid.* 128. do kupy razem). *KŁĘBIĆ *cz. ndk.*, w kłąb zbierać, **knäueln, in einen Knäuel winden**; *Vd.* kvonzhiti, nakvonzhiti; *Ec.* клублю, клублю, клубомъ чиню. Kłębić się клубитися, клублюсъ; kłębiący się клубящійся. KŁĘBOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt kłęba, **knäuelartig**; *Rs.* клубоватый sferyczny; *Ec.* шароокруглый, на мячь или клубъ похожій, круглостію. KŁĘBUSZEK, - szka, *m.*, kłębeczek, **ein Knäuelchen.** *tr.* kiełek, **ein kleiner Keim.** Nayslabsze ziołko, naymnieysze warzywko, zawiera w swym kłębuszku ziarno, a w nim płód tego wszyſtkiego, co potym wybuia w naywyższe szczepy. *Zab.* 6, 109. *Minas.* KŁĘBNY, - a, - e, w kłąb się zwijaiący, **ſich ringelnd, ſchlängend**; *Bh.* **klaubni** *articulatus*). Ziemię swym iadem kłębne ſtrosszą żmiie. *Hor.* 2, 357. *Min.* cf. wężykowaty.

KLEĆ, - i, *ż.*, (kletka *demin.*) - *Bh.* **klec** klatka, *ſtiua*; *Vd.* kliet, hram; *Cro.* klét = piwnica; *Ec.* клѣть; cf. *Gr.* καλιος; cf. klecić, cf. kleić, cf. klatka); kleione z gliny budowanie, lepianka, **ein Leimhaus, von bloßem Leime zuſammen geklebt** cf. lamus). Kleć, budowanie wyſtawione na czas. *Wlod.*; *Cn. Th.* Z puſtéy kleci sowa wyleci. *Pot. Jow.* 26. Jeśliby kto u kogo złożył w kleci, albo w iakim schowaniu, rzeczy swe ... *Stat. Lit.* 272. Nie dopuścił w domu swym kradzieży szukać kleci i inszego domowego schowania nie otworzył. *ib.* 403. cf. kleta). *Fig. tr.* rzeczy źle z sobą się wiążące, mowy nie kléiące się, gdzie iedno drugiego się nie trzyma, **Stümperey, Elendigkeiten, Erbärmlichkeiten, Geſchwätz.** To on tu na podparcie swoiéy kleci przywiodł. *Pim. Kam.* 231. Czemuż go ſtraszne mary tak napaſtuiecie? Przyydźcie rozkoszne *klecie! abyście mu snuły Wątek do-

słowych swobod i przyiaźni czułéy. *Przyb. Ab.* 140. t. i, sny, **Träume.**

KLECHA, - y, *m.*, klecha, mazgay. *Ern.* 1135. partacz. *Tr.* **ein Sudler, ein Pfuscher, ein Stümper.** - §. szczególn. *contemtim* miftrz szkolny na wsi, bakałarz na wsi. *Dudz.* 41. **ein Dorfschulmeister** (cf. **Glöckner, Küster**). Klecha *scholasticus. Zygr. Pap.* 199. Nie było tam komu godziny odprawować, gdzie przy iednym księdzu ieden tylko klecha bywa. *Pim. Kam.* 301. Kiedy słowik zaśpiewał czysto, Zgasł iak klecha przed organistą, Gil w swym krasnym odzieniu. *Nar. Dz.* 3, 204. Kilkadziesiąt ubogiéy lat był sługą fary, Tu umarł, tu pogrzebion klecha leży stary. *Pot. Jow.* 95. Czasem i klecha Salomonem bywa między rataiami. *Zab.* 12, 84. Klecha naymędrszy między rataiami. *Mon.* 71, 549. - *Prov.* Ciężki z kaleki pan, z klechy pleban. *Fred. Ad.* 26. cf. sowa, gdy zjastrzębieie). KLECHDA, - y, *ż.*, *Chlechda znaczy tradycyą; słowo to nietylko w północnych pisarzach dostrzedz można, ale *Macpherson* w wydaniu, *Denis* w tłumaczeniu *Ossyana* używa. Kiedy iak wiadomo, *ch* brano za *k*, chlechda brano za klechda. Klektanie starych bab, ieszcze do tych czas iest znane za tradycyą. W tragedyi piérwszéy w Polszcze *Pamela* za Zygm. I. wydrukowanéy, mówi Pamela: „klechdy starych bab nauczyły, iak lubowników przez powietrze sprowadzać." *Czack. Pr.* 1, 12. (cf. *Crn.* klek : schadzka czarownic), **eine (alberne) Tradition,** cf. klatka : płotka, **etwas Erdichtetes, Componirtes, eine Fabel.** Klechdy czyli podania albo tradycye przenosiły sławę, obyczaie i rozkazy przodków. *N. Pam.* 6, 300. KLECHOWSKI, - a, - ie, od klechy, **schulmeisterisch.** szkolny, kwartałowy. *Cn. Th.* cf. żakowski.

KLECIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, uklecić, sklecić *dk.*, sklecać, iako tako polepić z gliny, iako tako budować, *cf.* kléy, klatka, kleć), **Lehmhütten bauen, schlecht, elend bauen;** *Rs.* збомамь. Wiele tylko z piany a słomy kleci, a bardzo mało z trwałéy a twardéy materyi budynki stawia. *Kłok. Turk.* 145. Kto muruie, buduie; kto z drzewa kleci, ogień nieci. *Cn. Ad.*, *Rys. Ad.* 29. - §. b) *ogólnie*: kleić, partolić, robić, składać mizernie, **stümpern, pfuschen, zusammen basteln, mit Mühe und Noth zusammen bringen, zusammen flecken.** Klecić, mazgać, sudeln. *Ern.* 1135. Pracuy, kleć w dzień i w nocy, człecze niespokoyny, Kryśląc w głowie z twych trudów zyski coraz nowe. *Nar. Dz.* 1, 193. Z komora prędko sobie słonia uklecí. *Birk. Kaz. Ob. K* 2 *b.* Ministrowie wasi tę wiarę wam uklecili. *Birk. Ex.* 7. Sny kleci Kasyan, a nie demonstracyą. *Pim. Kam.* 2. baie, plecie, bzdurzy). *ob.* kleć. Jest to na iawie marzyć, co się frasować snami, które się w nocy kleciły. *Zab.* 5, 145. Sądziłem, że mi sen coś kleci. *Teatr* 43 *b*, 61. *Drozd.* Pokóy, kiedy się iakokolwiek skleci, nie trwa więcéy, tylko ile trzeba do odetchnienia. *Ustr. Kr.* 1, 163. Co ta baba kleci? *Kniaź. Poez.* 2, 235. baie, plecie, **was schwatzt sie?** J to, co teraz odemnie czytasz, przyznam ci się szczérze, Ledwo myśl gwałtem skleci na papierze. *Zab.* 15, 355. Czytał sklecone od siebie wiersze, które chciały bydź miłosne. *Mon.* 65, 523. Uklecił kilka dziesiąt wierszyków. *Xiądz.* 56. Wierszyki klecić staroświeckim gustem. *Mon.* 70, 2, Jak to ciężko dyskursa klecić, kiedy kto nieszczérze gada? *Teat.* 10, 52. Słowacy na miéysca Wandalów nastąpiwszy, tak dalece ięzyki pomieszali, że z onych dwu trzeci sklecili. *Krom.* 11. Z małych się rzeczy wielkie sklecaią i wznoszą. *Kras. sat.* 47. - Grunt kładzie w słowach, w rzeczy kleci. *Mon.* 71, 796. bzdurzy, bałamuci). - §*. klecić, : *fiz.* płodzić, **erzeugen, zeugen.** Po płodzie baran może bydź poznan, ieśli cudne baranki kleci. *Cresc.* 559. KLECIBAIA, KLECIBAYKA, - i, *m. et ż.*, baiarz, baiarka, co baie, baśnie rozsiewa, **ein Fabelhanns,** *masc. et fem.* Pospólstwo nazywa tego Jmści klecibayką. *Teat.* 28 *b*, 65.

Pochodz. *kleć*, *kleta*, *klatka*, *klecha*, *naklecić*, *poklecić*; *klatka*, *klateczka*, *cf. kleić*, *kléy*; *cf. pleść*, *płotę*.

KLĘCZALNIK, - a, *m.*, miéysce do klęczenia, ławka, gdzie się klęczy, **der Kniestuhl, die Kniebank, Betbank;** *Rg.* klecionih, klècjalo; *Vd.* klezhalu, pruka; *Cro.* klecsalo; *Sla.* klecalo). W kościele znalazła dla siebie osobny klęczalnik. *N. Pam.* 9, 269., *Bh.* **klekadlo, klekadlo.** KLĘCZEŃ, - cznia, *m.*, człowiek klęczący, **ein Knieender.** Widziano męża iednego sędziwego nad obozem klęczącego, widziany był ten święty klęczeń od pięciu godnych wiary mężów. *Birk. Podz.* 9. Widział Kraków posły Tatarskie; a oni klęczniowie przed królem naszym pokoiu żebrzą. *Birk. Zam.* 33. - §. b) *Astron.* pełne gwiazdy na niebie w figurę Herkulesa klęczącego ułożone. *Dudz.* 41. **das Sternbild, der knieende Herkules.** Klęczeń i wężownik są gromady pewne gwiazd na niebie. *Otw.* 307., *Zebr. Ow.* 194. Nie daleko od głowy okrutnego węża, Widać żałosny wyraz poklękłego męża. *J. Kchan. Dz.* 5. Przy lewym kolanu klęcznia lutnia zawieszona. *J. Kchan. Phaen.* 17. KLĘCZKIEM, : na KLĘCZKACH, na *klęku, : klęcząc, na kolanach, **knieend, auf den Knieen.** *Włod.* Ledwie nie na klęczkach cię o tę łaskę prosi. *Teatr* 7 *b*, 42. Na klęczkach proszę o moment rozmowy. *ib.* 38, 125. Poważny starzec zuwał się na klęku. *Przyb. Luz.* 219. Na klęczki, - na kolana, **auf die Kniee.** Do nóg Wenery na klęczki przypada. *Morszt.* 95. Rozum przed miłością na klęczki upada. *ib.* 132. Klęczkiem go położywszy, : na kolana go postawiwszy. *Cn. Th.* KLĘCZEĆ, - ał, - y, *med. ndk.* (klękać, klękiwać *Freq.*, klęknąć *idtl.*; *qu. v.*), *Bh.* **klečiti, klečeti, klečim, klečiwam;** *Sr.* 1. **klaczecż;** *Crn.* klezhim; *Vd.* klezhet, klezhim; *Rg.* klèciati, kleknuti; *Cro.* klechati, klechim; *Rs.* на колѣнахъ становиться, стамь; - na kolanach leżeć, **auf den Knieen liegen, knieen.** *Klęczwa (Klęczmy) przed dziecięciem tym. *Groch. W.* 335. KLĘCZENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Cro.* klechanye, **das Knieen.** *2) KLĘCZYĆ *cz. ndk.*, sklęczyć *dk.* (cf. łąk), w kabłąk pokrzywić, zgiąć, **krümmen, krumm beugen.** Sklęczyć gałąź iak łuk, a drugi iéy koniec tak ziemią przysypać. *Cresc.* 309. Koń maiąc grzbiet na dół sklęczony ku ziemi, w piersiach ma urazę. *Cresc.* 685. Sklęczy się iak łuk wypięty. *Cresc.* 510. NB. Pochodz. pod słow: *klękać.*

KLEIĆ, KLIIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, skleić, ukleić, pokleić *dk.*; *cf. Germ.* **kleben, kleiben;** *Bh.* **klijiti, klijim;** *Morav.* **klegjm;** *Slo.* **klegugi;** *Sr.* 1. **klijn;** *Vd.* keliti, limati, popaji, keljati, lipiti *ob.* lepić; *Crn.* kliniti, klinem, limam; *Crn.* keliti, kelim, pàpam; *Dl.* lipim; *Rs.*

Rs. клеить, клею, склеить, склеивать, уклеить, уклеивать; *Ec.* клею, склею, cf. *Gall.* coller, gluer, *Lat.* gluten, *Gr.* κολλάω, κολλή). Ikleiać, kleiem spaiać, **leimen**. Jak naczynie ftłuczone sklane kleić. *Slesak. Ped.* 337. *Fig.* Rzucił gniew pufty, J z swemi ufty Skleił pafterki uftka pieszczone. *Zab.* 11, 268. *Zabł.* połączył ie ściśle). Dwoch myśli fkleić z sobą nie mógł. *Teat* 20 *b*, 108. – 2) *Transl.* spaiać, knować, snować, **anknüpfen, anzetteln, schmieden**. Kto wie, co fortuna kléi. *Pot. Arg.* 82. – *Kleić się pr. et fig.* spaiać się, **zusammenbacken, sich zusammenkleben**. Nasiona w ziemi obumieraiące i kliiące się widzimy. *Zrn. Pft.* 3, 748 *b*. Kleiąc się iuż powieki na sen, *Ossol. Str.* 7. Mgła mi iakowaś ciężyła nad czołem, Oczy się razem fkleiły, zasnąłem. *Kniaź. Poez.* 2, 80. Rzéki te mile szemrząc, me na sen fkleiaią powieki. *Zab.* 9, 201. *Koss.* – b) zgodnie się wiązać, snować, **zusammen hängen, zusammen passen, bündig seyn**. Bayka to iest, ani się może kleić ładem. *Pot. Pocz.* 365. Rozmowa ich nie bardzo się kleiła. *Niemc. Krol.* 4, 135. Cokolwiek nie kleiącego się, *Rs.* несвязица, нескладица. Nie fklei się to. *Cn. Ad.* 23. (z piafku bicz nie będzie). – §. powodzić się ciągle, **anhaltend glücken, gedeihen**. Niedobrym świeckie się szczęścia kliią. *Skarg. Kaz.* 130. Wszyftko się klei i pomyślnie dzieie: *Paft. Fid.* 92. Ach! nie klei mi się, zginąłem. *Teat.* 27, 144. Jak się tam klii to wesele córki Pańfkiéy? *Teat.* 6 *b*, 42. KLEICIEL, – a, *m.*, lepiciel, kléiący co, **der Leimer**; *Cro.* kelitel; *Dl.* lipitel, szklialacz; *Rs.* клейльщикъ. *w rodz. żeńsk.* kleicielka *pr. et fig.* – KLEIEK, KLIEK, – eyka, *m.*, *dem. nom.* kley, **der Schleim**. Niektóre rośliny, gdy się wodą polewaią, albo z nią gotuią, znaczną iey ilość lipkawą czynią, bez znacznego iednak iey zafarbowania, albo nadania oney smaku; taka woda ftaie się potym iftotą półpłynną, półprzeźroczyftą, trzęsącą się, nazwaną kleykiem, *mucilago*. *Krumł. Chy.* 167. Kleyki z krupek ięczmiennych **Gerstenschleim**, z grucy owsianéy **Haberschleim**, daią się chorym do picia. *Krup.* 5, 706. *Bs.* inkasc). Kleik z prosa **Hirseschleim**. *ib.* 53. Zołądek, co ftaremu ftrusi służył zdawna, Teraz mu kleiek, rosoł, ptyzana nieftrawna. *Zab.* 8, 390. *Kossak.* KLEIENIE, – ia, *n.*, *Subft. Verb.* kleić, **das Leimen, Kleben**. KLEIONY, – a, – e, *Part. Pass.*, fkleiony *dokon.*, **geleimt**. – §., kleiem napuszczany, kleiowy n. p. papier, : pisarfki, na którym pisać można, **planiertes, geleimtes oder Schreibpapier**, *oppos.* wodny czyli drukowy, **Druckpapier**. KLEIOWATOŚĆ, KLEISTOŚĆ, – ści, *ż.*, *Bh.* **klihowatost**; *Rs.* клейкость; *Ec.* лепкость, глеватость, вязкость. lipkość, **klebriges Wesen, die Klebrigkeit, der Schleim**. *cf.* kleykowatość. W roślinach kleiftość *viscositas*, sok gęfty kleifty. *Jundz.* 2, 46. Wyciąganie kleiftości ze zwierząt, *gelatinarum extr.*, *Krumł. Chy.* 170. Kleiowatość mączki. *N. Pam.* 6, 308. KLEIOWATY, KLEISTY, – a, – e, KLEIOWATO, KLEISTO *Adv.*, *Bh.* **klihowatý**; *Slo.* **klegowatý**; *Sr.* 1. **klipité**; *Rs.* клейкій, клеёкъ, клейный, клейстый; *Ec.* клеевитый, клеёный, ползкій, вязкій, лепкій. od kleiu ledaiakiego. *Cn. Th.* **leimicht, klebrig**. Kliiowate gliny. *Otw. Ow.* 621. *Brzoft. duch.* 120 – §., od kleiu drzewnego. *ib.* **harzig, Gummi-**, żywiczny. – §., kleiowaty *impr.* gęfty, **dick**. Kleiowate piwo. *Tr.* kleiowate mięso, kleiowata pieczenia : żyłowata, niekrucha *Tr.* **zähes Fleisch**. – §., kleifty, do kleienia, **leicht zu leimen**. Niekleifty, nie do kleienia. *Cn. Th.* 503. KLEIOWY, – a, – e, z kleiu, **Leim-**. *Boter.* 31. *Rs.* клейльный. Kleiowy papier, : kleiony **geleimtes Pap.** Z kleiu drzewnego, żywiczny, **harzig, gummig**. *Kliiowny. Sak. Pr.* 33.

Pochodz. *pod słowem* kley.

KLĘK, – u, *m.*, kozica, *Cn. Syn.* 138. *bura, buris*, drzewo u radła krzywe; samorodne albo uczynione, we środek iego wprawione bywa ciężadło t. i. dyssel, a w końcu radlica. *Urs. Gr.* 389. **die Pflugsterze**. *Bh.* **klec** *ftiua*. – §., gatunek ptaków, **ein gewisser Vogel**. Trzcinne klęki, z szkodnemi nikomu dzierzbami. *Ban. J.* 3 *b*.

na KLĘKU, na klęczkach *ob.* Klęczeć, klęczki.

KLĘKAĆ *intrans. cont*; Klękiwać *czftl.*; Klęknąć *idntl.*; uklęknąć *dk.*, uklękać *kontyn.* cf. klęczeć; *Bh.* **klecžiwati, klečeti**; *Sr.* 1. **klaknez**; *Vd.* kleshet, pokleknit, dolpoklekniti; *Cro.* kleknuti, poklekam; *Rg.* klèknuti, klèciati; *Bs.* kleknuti; *Rs.* пасть на колѣни, колѣна приклонить *cf.* kolano), padać na kolana, **auf die Kniee fallen, hinknieen, niederknieen**. Turczyn klęka na modlitwę, choć też na mieyscu nie bardzo chędogim. *Kłok. Turk.* 192. Na kolana przed nim klękiwał, gorąco boga błagaiąc. *Birk. Dom.* 87. Klękiwał, a modły sprawował. *Chodk. Koft.* 39. Uklękniy na kolana. *Teat.* 33 *b*, 92. Do twoich nóg uklękam. *Birk. Dom.* 129. *Uklękawaiąc przed nim na kolana, naigrawali go. 1 *Leop.* *Math.* 27, 29. uklękaiąc 3 *Leop.*) Klękam na swe kolana do oyca Pana naszego J. C. 1 *Leop. Efez.* 3, 14. modlę się klęcząc). Uklękły, pokl[ę]kły *partic.* : klęczący, n. p. żałosny wyraz poklękłego męża. *J. Kchan. Dz.* 3. Wół uklękły, gwiazdozbiór, *ib.* 20.

Pochodz. *klęczeć, klęczkiem, na klęczki, na klęczkach, nakłękać się, oklęknąć, przyklęknąć, poklękać, uklękać.*

KLEKOTAĆ, – ał, – a, *et* klekoce *intrans. ndk.*, brząkać, glegotać, cf. blekotać, bełkotać. **klappern** *Bh.* **klekotati, kleptati, klepati** (**klok** klafk ięzykiem); *Slo.* **klekcem**; *Vd.* klokotati, klokozhem; (*Rg.* klikovati *dicere*, glogotatti : o indykach glegotać; *Rs.* кликать krzyczeć, *Ec.* клокочу, хлохощу, *Gr.* κοχλάζω *bullio*). Bociany nosem klekotały. *Ban. J* 8 *b*. Bocian *klekocym sobie nosem klafkał. *Otw. Ow.* 218. klekotaiącym). Pszczółki póty klekocecie, Aż snem od was związany Spi człek, iak zarzezany. *Groch. W.* 353. t. i. brzęczycie, **sumsen**. Klekotać (cf. klektać), świegotać, paplać, **plappern, schnattern**. *Vd.* keklat; *Crn.* keklâm; *Rs.* калякать, морочорить; *Cro.* chęplyuszkati. KLEKOTKA, – i, *ż.*, brzękadło, grzegotka, **die Klapper**. W wielki Piątek nic u nas nie słychać, okrom niewdzięcznego głosu rzegotek i klekotek. *W. Poft W.* 254. Klekotki wołom przywięzuią, sosnowe, dębowe, olszowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Ptaki zapłaszay klekotkami albo kołatkami. *Cresc.* 600. Płaczącym dzieciom daiemy iabłka abo klekotki, aby się bawiąc niemi umilkły. *Petr. Pol.* 461. **Kinderklapper**. Wielomówny, świegotliwy, iak klekotka. *Cn. Ad.* 1116. – ztąd *Fig.* KLEKOT, KLEKOTACZ, – a, *m.*, *blatero*, wielomowny, klekot, niektórzy mówią. *Mącz.* **ein Schwätzer, ein Klappermaul, ein Plapperhans**, *w rodz. żeńsk.* KLEKOTKA, – i, baba świegotliwa, **eine Schwä-**

zerinn. *Dudz.* 22 *et* 41. Klekotacz uporny, i sobie wzgardzenie i ludziom zatrudnienie rychléy zjedna, niż co dobrego. *Rey. Zw.* 139 *b.* Klekot nadęty. *Smotr. Lam.* 25. *Slo.* klewetný *dicax*; *Vd.* keklazh; *Crn.* klepétavz, jezavez; *Cro.* czakolim, klafurim; *Ross.* буеслóвецъ, болтýнъ *f.* болтунья. - §. *botan.* klekotka, klekoczka, *ziele* n. p. klekoczkowe paciórki. *Teat.* 32 *b*; 11. *ob.* Kłokoczka. KLEKOTANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, brząkanie, das Klappern, Papeln, Plappern, das Geplapper. *Bh.* gekot; (*Bh.* klokotem woda wrže glegoce); *Ross.* калякы, морошóрка. Niech djabli wezmą to klekotanie; czyż iuż i czterech wierszy spokoynie napisać nie można? *Teat.* 7 *d*, 5. *Czart.* KLEKOTLIWY, - a, - e, - ie, *adv.*, klekocący, klappernd, schnatternd. Bocian kłapiący nosem klekotliwym. *Zebr. Ow.* 139. KLEKTAĆ, - ał, klekce *cz. ndk.*; Contracte zamiast Klekotać. : brzękać, świegotać, klappern, plappern, schwatzen. *Boh. et Slo.* kloktati gargaryzmować, kloktačka gargaryzm, *Rg.* klikauti : przemówić; *Rs.* клегтать, клегчу o orłach, krzyczeć). Klekce iak bocian. *Rey zw.* 62. Pijany raz zamruczy, a drugi raz szepce, A czasem iako bocian zjadłszy żabę klekce. *Rey Wiz.* 30 *b*. Mniszka sama nie wie, co iako kaczka klekce. *ib.* 39. Godny, aby klektał w śpitalu między swarliwemi baby. *Nar. Dz.* 3, 116. Klektał pleban modlitwy ftrzeliste. *Węg. Org.* 3. *Fabulor* baię, klekcę o kim. *Mącz.* Drwię z baiek, co ie klekcą od powicia świata. *Zab.* 11, 388. *Zabł.* Klektanie ftarych bab ieszcze do tych-czas iest znane za tradycyą. *Czack. Pr.* 1, 12. *ob.* klechda; cf. oklektać, oklektany). Kto milczeć nie chce, ten próżno klekce. *Rys. Ad.* 30. - *2) Niech rękoma społem *klekcą. *Wrob.* 230 *plaudent manu*, klasną, kleszczą, in die Hände klatschen.

2. KLEKTAĆ, - ał, - a, *cz. ndk.*, z *Niem.* klecken; pomazać, powalać. *Tr.* besudeln; uklektać się : powalać się. *Tr.* 2) klecić, ładaiako budować *ib.* leicht und schlecht bauen.

KLEŃ, - ia, *m.*, KLENIEC, - ńca, *m.*, (*Ety.* klin) ryba biała, klinowata, długości ćwierci łokcia. *Kluk. Zw.* 3, 180. *cyprinus alburnus*, ein Weißfisch, der Gangfisch, die Blicke. *Lad. H. N.* 71. Kléniow tu niemasz, ale są iaźwice. *Myśl. F.* 2. Kontent, gdy ma płocicę, kleńca, szczukę, lina. *Klon. Fl. A* 3. *Cro.* klèn riba, : *capito.*

KLENINA, - y, *ż.*, klonowe drzewo, Maßholderholz. *Torz.* 3.

KLĘPA, - y, *ż.*, zelżywe słowo: kobieta flęytuch, świnia, niechluyna, nieochędożna, eine Schlampe, Schlampampe, Schlumpe. *Bh.* klepna *garrula*). Oboie beszta; tam : tę klępą zowie, Tego też także iakoś, co zła ślina powie. *Zab.* 9, 66. *Jżycki.* - Klępa, krowa gnuśna, ociężała, eine faule träge Kuh. - §., Niech będę klępa, mańkut, byle tylko głowa zdrowa była, *Jak. Bay.* 32.

KLEPAĆ, - ał, - a, *cz. kont.*, klepie *ndk.*; naklepić, uklepić *dk.*, płaskać, czym płaskim uderzać, (*Germ.* klappen) mit etwas flachem aufschlagen, klopfen. *Boh.* klapati, klapnauti, klapl *ob.* klapać, klepati, klepáwám, kleptati, bauchati, bauchnauti cf. buchnąć; *Slo.* klopám; *Sr.* 1. klapacż, klapacż, klapu, klapem, kwapu, kwapem; *Vd.* klepati, oklepati (oklopiti : w. pancerz uzbraiać); *Crn.* klepsti, klęplem, klepezhem, sklęplem, sklepujem, (klępam, klenkam *per ictus campanam pulsare*); *Rg.* klappati, klepetatti; *Bs.* klepetati; *Cro.* klepetati, klepechem, klopàm; (*Hg.* kalapáts : młot); *Ross.* хлопнуть, хлопать bić, trzaskać cf. chłop; *Ec.* клепáти, клепáю, клепаю, звоню dzwonić, w deskę bić, ztąd клепало, било, przed wynalezieniem dzwonów dawno znak do kościoła biciem w deskę; *Sk. Dz.* 626. cf. *Gr.* κολάπτω, *Arab.* קלף, cf. *lat.* colaphus; cf. kłopotać). Chceć się widzę żartowania, Więc cię za to ręka klepie. *Past. Fid.* 129. Klepie go w ramię. *Teatr* 36 *c*, 51. Klepie mu paluszkami po napuchłych wargach. *Zab.* 15, 194. *Nagł.* Klepie lubieżnie krasne twarzy iego wdzięki I głaszcze ie ceckaniem pożądliwéy ręki. *Zab.* 12, 320. *Nar.* Za głowę się chwytał, i w czoło klepał. *Mon.* 71, 45. Kosę klepać, szurgać, die Sense dengeln, durch das Hämmern mit dem Dengelhammer schärfen. Widzę, iak on tam na mnie kosę klepie. *Pot. Arg.* 398. Ziemię klepać : ubiiać ziemię na klepisko. *Dudz.* 41. die Erde oder den Boden gleich stampfen. Chaty ze słomy i ziemi uklepane. *Pam.* 83, 635. ukleeone). Srebro cieniuchno uklepane. *Sien.* 605. Naklepali blaszek złotych, i nastrzygli z nich nici. *Bibl. Gd. Ex.* 39, 3. nabreytowali. *Radz.* - b) klepać (*Bh.* klepati *garrire*) klektać, świegotać, plappern, schwatzen; *Crn.* klàfam, *Dan.* klaffe; *Gor.* klaffen, Geklaffe; *ap. Notker.* chlaffot : wrzawa; *Slo.* klewetný świegotliwy; *Ross.* взклепать что на кого potwarzać, obmawiać). Aż do uprzykrzenia będzie mi klepał. *Tr.* Klepał głowę swemu panu, i mózg mu suszył. *Teat.* 24 *b*, 40. męczył go, suszył mu głowę, er machte ihm den Kopf warm. Chciał mię o to klepać; ia mu nie odpowiedziałem. *Szczerb. Sax.* 217. głowę mi suszyć, przykrzyć mi się *cf.* kłopotać. Klepie nowiny. *Tr.* - c) *Fig.* klepać biedę *etc.*, ciągnąć biedne życie, ein elendes Leben führen, Noth leiden. Kto nic nie umie, czasu przygody musi biedę klepać. *Bud. Ap.* 24. nędzę będzie klepał. *Leop. Prov.* 22, 16., subożeie *Bibl. Gd.*). Mogąc się mieć dobrze, nędzę klepie. *Cn. Ad.* 459. ma, a nie zażyie). Cierpliwie biedę klepię, bom zaraz od młodu Przywykł do niedostatku, niewczasu i głodu. *Trąb. S. M.* 61. Niech nędzę klepie, niech usycha w głodzie. *Pot. Syl.* 22. *W. Post. W.* 3, 57. Zyiąc tak tedy długo hultaykę klepałem. *Teatr* 30 *b*, 37. - §. 2) zęby klepie zmyśliwszy zimnicę. *Zab.* 2, 232. *Nar.* klapie, er klappert mit den Zähnen. KLEPACZ, KLEPAK, - a, *m.*, zła moneta miedziana, eine schlechte Kupfermünze. Gdyby kto sztukę wynalazł, żeby klepacze i szelągi na lepszą przemienić monetę. *Haur. Sk.* 90. KLEPADŁO, - a, *n.*, czym się klepa, kloc, kula do ubiiania ziemi, brogów, sąsieków, ein Stampfer, Klopfer; die Patsche, der Pauschel, der Tennenschlägel. *Bh.* klepadlo, klepač, klepačka, klapec; *Sr.* 1. klepak, klapaž, klepa, placzawa; *Sr.* 2. klápaž młot); *Crn.* klepétula, klepavnek; *Vd.* klepetula, klepi, klepansku orudje; *Bs.* klepetallo, klepesallo, frricjaglka; *Cro.* klepetalo, klopotecz; *Rs.* убивáлка; (*Ec.* клепáло, било, w szczególności кампанъ, колоколъ dzwon, deska w którą przed używaniem dzwonów bito, na znak do kościoła). Klepisko gliniane iak nayrówniey uklepić trzeba klepadłem. *Kluk. Rosl.* 3, 225. *Slo.* kyganice, kterauž podlahu neb humno nabigegi. - §., klepadło, osełka lub młotek od klepania kosy, der Dängelstein, Dängelhammer. Do żniwa

potrzebne są sierpy, kosy, klepadło do kosy. *Haur. Gos.* 22. - §., cokolwiek klapa, grzegotka, etwas Klapperndes, eine Klapper. Wąż ten w ogonie nosi dzwonek czyli klepadło, albo kołatkę. *Chmiel.* 1, 600. Klepadło, dzwon zły. *Dudz.* 41. eine schlechte elende Glocke. KLEPARZ, - a, *m.*, przedmieście Krakowa, sławne targami. *Dykc. Geogr.* 2, 31. i błotem, eine Vorstadt von Krakau. Słudzy iego swawolnie na kleparzu żyli, i pieniądze i barwy z siebie potyrali. *Petr. Ek.* 109. Chudzino z kleparza, Niech ci bóg przysparza. *Rys. Ad.* 6. alluzya ad phrasin: nędzę klepać. - 2) Będziecie się chełpić z śkiełkiem swoim, z kleparzem swoim, z iskierką swoią. *Bals. Nied.* 101.? KLEPARZANIN, - a, *m.*, mieszkaniec Kleparza, ein Einwohner vom Kleparz bey Krakau. *Stryik. Henr. B.* 3. KLEPARSKI, - a, - ie, z Kleparza, Klepar:. KLEPISKO, - a, *n.*, ziemia uklepana, mieysce uklepane, boiewisko; na Rusi tok. *Włod.* die Scheunentenne, Dreschtenne. Klepiska, na których się młóci, w pospolitych stodołach daią się prosto wrot. *Kluk Rosl.* 3, 225. Klepisko iak naytwardsze i nayrównieysze bydź ma, daie się abo z gliny, abo z drzewa. *ib.*; *Switk. Bud.* 22. Klepisko wysłane tarcicami. *N. Pan.* 17, 217. KLEPIEŃ, - pnia, *m.*, Ryba, którą zowią *Las, podobna iest *ku łososiowi; ale ma czeluść odspodnią zakrzywioną iako orzeł, a ma dziurę w niéy, którą ciągnie pokarm w żywot. Mięso iey czerwone, i nie tak dobre iak w łososiu; po naszemu zowią Klepień. *Sienn.* 304. der Hakenlachs, *ob.* klepniarz. KLEPKA, - i, *ż.*, KLEPKI, - ek, *plur.*, deski, które wybiiaią z mnieyszych sztuk dębu, z których robią beczki i inne naczynia drewniane. *Ład. K. N.* 70. Klappholz, Faßtauben, Pipenstäbe, Pfeiffholz; *Crn.* dòlga, *Sla.* dugga). Klepki dębowe są iedne oxeftowe, drugie półoxeftowe; pławią ie na belkach, balach etc. za granicę. *Kluk. Rosl.* 2, 178. cf. Wanczos). *fig.* Pusta głowa, piątéymu klepki nie dostaie. *Teatr* 21, 166. nie wszyscy doma, es ist in seinem Kopfe nicht richtig, er hat nicht alle fünf Sinnen. Znać po mowie twéy nierozsądnéy, iż ci piątéy klepki w głowie nie dostaie. *Teatr* 1 *b*, 57. Zgadłem, chaos w głowie, Za naylepszeby stała krople i ulepki Szlaga bednarska, bo mu brzknie piątéy klepki. *Zabł. Zbb.* 99. Przydałyby się dla nich i klepki. *Teat.* 33 *d*, 20. - §., Klepka, kobieta świegot, plotka, eine Schwätzerinn. *Gil. Kat.* 221. KLEPKOWY, - a, - e, od klepek, Klappholz:. klepkowy popioł, *ob.* potasz. *Torz.* 218. *KLEPNIARZ, - a, *m.*, *piscanus ichthyopola*, der Fischverkäufer. *Dasyp.* rybak *ob.* klepień.

Pochodz. *doklepać, naklepać, oklepać, oklep, oklepiec, poklepać, przeklepać, przyklepać, rozklepać, uklepać; paklepie.*

KLEPSYDRA, - y, *ż.*, zegár wodny abo piaseczny, eine Wasser- oder Sanduhre. Wszystko z czasem niewrotnym upłynie, przepada, Jako w znikomey piasek klepsydrze. *Zab.* 13, 416.

KLERYCKI, - a, - ie, od kleryków, duchowny, geistlich. Po klerycku *adv.*, nach Art der Geistlichen, po duchownemu, po księżemu, *n. p.* Głowa po klerycku golona. *Tr.* Kleryćki stan albo KLERYCTWO, - a, *n.*, duchowny stan, der geistliche Stand. - b) *collect.* klerykowie, die Geistlichen, die Geistlichkeit, die Klerisey, *kler *Rs.* клиръ, *Gall.* clergé, *Ec.* клиричество (*dist. Rs.* клиросъ, крылосъ chor kościelny). Módlmy się panu za wszystek *kler i lud. *Pim. Kam.* 106. KLERYK, - a, *m.*, (z *Greck.*; oppos. laik) nazwisko w powszechności duchownego, der Geistliche; w szczególności zaś tych osob z duchowieństwa, które iescze wyższych święceń nie dostąpiły. *Kras. Zb.* 1, 452. ein Geistlicher der ersten Weihe. *Slo.* klerik, mladiknaz; *Rs.* клирикъ niższy sługa kościelny (клиросникъ, крылошанинъ chorowy żak, choralista, *Ec.* дїакъ церковный. cf. pierwsze strzyżenie kapłańskie). Duchowni, kiedy przez ostrzyżenia włosów Bogu poślubieni bywaią, więc iakoby się im przyiście do sakramentu kapłańskiego otwiera; bo to imię kleryk *clericus*, które na ten czas mu daią, stąd iest wzięte, iż Boga dziedzictwem swoim mieć poczyna; (*Gr.* κλῆρος *sors*; *hereditas*) strzygą wiec włosy na podobieństwo korony. *Kucz Kat.* 2, 614. Kleryk, z Greckiego na Polskie, rozumie się, iakoby trafunkiem a losmi wybrany, bo kapłani z woli i przykazania bozkiego wybrani. *Kesz. Lor.* 116 *b*. - §. Na Kleryki go postrzygł: na dudka go wystrzygnął. *X Kam.* KLERYCZEK, - czka, *m.*, *demin.*, ein junger Geistlicher. Trafiło się iednemu młodemu kleryczkowi, który z ciekawości wstąpił do kaplicy exorcyzmów... *Mon.* 65, 356.

KLEŚCIĆ *ob.* Kleśnić.

KLESK, - a, *m.*, (*Etym.* klaskać); *Loxia* rodzay ptaków rzędu wróblego, maiący dziób kabłąkowato ostrokrągły. *Zool. Nar.* 218., *Rs.* клестъ, клестовка der Kernbeißer *cf.* grubodziób, krzywonos, grabołusk, gil, dzwoniec; po Rusku kostochruz, *ossifragus*. *Włod.*; *Bh.* kostilowka, dlask; *Mor.* dlesk.

KLĘSKA, - i, *ż.*, *KLĘSTA, - y, *ż.*, porażka, pogrom, niszczenie, zguba, plaga, cios, raz, eine große Niederlage, ein großer Verlust. *Bh. et Slo.* nezest; *Sv.* 1. boro, hubenstwo; *Crn.* pomorstvu; *Ec.* сѣчь. Wziął wielką klęskę a porażkę na woysku swoim. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 8, 35. Zwyciężony cesarz wziął wielką klęskę i był porażony. *P Kchan. Orl.* 1, 17. Naywiększą Polska odniosła klęskę od Tatarów za Bolesława. *Mon.* 70, 389. Duńczyki wielką klęską pobił, i ono ich woysko srogie skruszył. *Sk. Dz.* 838. Król Francuski papieża zbił wielką klęską. *P. Kchan. Orl.* 1, 73. Żaden lud nie wziął taką *klęstę, taki upadek od Jehowy, iak Israelski. *Farn.* 30. Nie mógł tego przeniknąć, że przez krwawe boie, Miał klęskami przywalić i Greki i Troię. *Dmoch. Jl.* 1, 30. Zginęłam! widzę iakby przed sobą klęskę. *Teat.* 42 *d*, *B* 3. W ostatniéy klęsce, gdy grad wszystkiego nas pozbawił żniwa. *ib.* 54 *d*, 27. *ob.* klęsnąć, kleszczeć, klaskać). KLĘSKACZ, - a, *m.*, klaskacz, co na widokach plaska rękoma na znak wesołości. *Włod.*, der Klatscher, Zuklatscher. KLĘSKANIE *ob.* Klaskanie, das Klatschen.

KLĘSNĄĆ, klęsnął, klęsnie *Neutr. ndk.*, sklęsnąć, sklásł, *Dok.*, *Bh.* klesnauti, klesati *se demittere*; klesly *collapsus*; klesnauti potykać się, utykać, klesawy utykaiący; *Slo.* klesnu *succido*, klesám *labasco*; *Cro.* oddúvamsze, izduvamsze, oplahnújem *detumeo*, *Bs.* zdimatise, izduttise, isphinuti). puszczać z nadętości, tęchnąć, zusammen fallen, einfallen, einsinken, wie z. B. eine mit Luft gefüllte Blase, sobald sie durchstochen wird. Klęsną bez wiatru miechy, bez tchu dudy. *Min. Ryt.* 3, 352. Wór rzemienny nadęty wiatrem, skoro w nim lada dziurkę

tności, sklęśnie. *Skarg. Żyw.* 2, 556. - §., *transl.* miessek mu skląsł abo sklęsnął. *Pot. Arg.* 439., fein Beutel ist leer. Skląsł księżyc *Tr.*, spełzł, hat den Glanz verloren, *ob.* Klęska; wklęsły, wklęsłość, *Sr.* 1. pzekluß= neno kiła, ruptura).

KLEŚNIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, KLEŚCIĆ, *kontyn.*, Okleśnić *dokon.*, trzebić, pokładać, czyścić zwierzęta, a to przekręcaiąc im muda rozszczepionym drewnem, *vid.* leszczotka, durch Verdrehung des Zeugungsgliedes wallachen. *Bh.* klestiti, oklestiti *putare, resecare, castrare*; *Sr.* 2. chroschisch, lschoschisch; *Crn.* kleshtâm *truncare, Vd.* kleftiti; *Rs.* холостить, охолостить, холощу (cf. chłostać) кладеніе, кладеный, кладка *ob.* pokładany; *Ec.* клашу, холощу; *Rg.* kljeactiti *forcipe torquere*). Baranki naylepiey kleśnić, albo trzebić na schodzie miesiąca. *Sienn.* 269. Z frasunku okleśnił samego siebie. *Otw. Ow.* 394. Że był kleśnionym, nie mógł mieć dzieci. *Biel. Hst.* 16. Kleśnienie albo czyścienie cielców nie ma bydź przed dwoma latami. *Cresc.* 550. Baran niekleśniony, nieczyszczony, *arus. Mącz.* Co iest kleśnione, tego nie ofiaruycie. *Budn. Levit.* 22, 24. rzezane *Bibl. Gd.*). Cielcowi kleszczonemu nie dadź zbytnie ieść. *Cresc.* 550. - b) *transl. Fig.* Okleśniwszy pańską z pieniędzy kozicę, Uszedł bez opowiedzi zdrayca za granicę. *Nar. Dz.* 3, 122. Rzezimieszek między ludźmi w cieśni, Kaletę rewiduie, kieszenią okleśni. *Klon. Wor.* 36. wypróżni, wyplundruie). KLEŚNIEC, - śńca, *m.*, ziele, *Rs.* клещинецъ, *Arisarum*, klein Aron, korzeń iego plastrowany wstydliwy członek zwierzętom zepsuie, i nikczemne ie do rodzenia czyni. *Syr. Ziel.* 636. Hodenzehrer. *Sienn. Wykł.* KLESZCZ, - a, *m.*, - *1) ryba leszcz, der Brassen. *Pisces, qui Germanice Brassen, Polonice kleszcz vocantur. Vol. Leg.* 1, 544. - 2) kleszcz, *leptura* rodzay chrząszczów, maiący wązkie ogonki, i pokrywy na skrzydłach miękkie. *Kluk. Zw.* 4, 58. *Rs.* клещакъ, der Afterbockkäfer; *Vd.* kleshar, rogazh). Kleszcz, *acarus*, naydrobnieyszy z owadu, wpiia się w skórę zwierząt, podobnie iak wesz. *Zool. Nar.* 110.; *Kluk. Zw.* 4, 366. *Kleszczyk, hippobosca*, bardzo podobny do wszy, dokucza bydłu. *Kluk. Zw.* 4, 365. die Zecke, die Zäcke, die Hundslaus. *Bh.* klist; *Slo.* klest, klist, wssi owčj; *Hg.* kollánts; *Sr.* 2. klěschcz; *Crn.* klôsh; *Vd.* klosh, oushja vush; *Bs.* karpuseja, krripuscja; *Rg.* karpùscja, karpegl; *Dl.* karpel, karpussa, chepela; *Cro.* klop; *Rs.* клещъ, клещикъ (скнипы wszoły). Kleszcza robaczką inni ślepiem zowią; iest to mucha, która lecie koniom, krowom, psom, tak się przypiia, aż się krwią ich nasyci, że się rozpuknie, *Syr.* 1487. *Lad. H. N.* 70. KLESZCZE, - ów, kleszcze, *plur.*, *Bh.* klesste, klisste; *Slo.* klisste; *Sr.* 2. klescze, klesćje; *Vd.* kleishe, klieshe sa ogenj; *Sla.* kljishte; *Bs.* kliscte, kliscti, kgliscte; *Cro.* klésche; *Dl.* kléschya; *Rg.* kljêscta, kgljêscta; *Rs.* клещи, щипцы; *Ec.* клещи, щипцы, куски, *cf.* leszczotka; gatunek obcęgów, die Zange. Kleszcze kowalskie. *Jak. Art.* 3, 295. die Schmiedezange. Kowal na to ma kleszcze, aby go nie ugarzało. *Rys. Ad.* 9. Na to kowal chowa kleszcze, żeby rąk nie sparzył. *Xiądz* 237. *Slo.* na to drží kowáč klesce, abi sa sam ně pálil. Gdy kleszcze osłabieią, musi kowal zmylić, By się też swym misterstwem chciał naybardziey silić. *Rey Wiz.* 119. O kowalać mi tylko idzie, nie o kleszcze. *Cn. Ad.* 562. nie tyś mi straszny). Kleszczów rożnego gatunku używamy do wyymowania z pieców większych tyglów. *Kruml. Chy.* 58. Kleszcze zagięte w obłąk, dziubowemi nazywaią. *Ib.* 59. Kleszcze do rwania zębów. *Czerw. Narz.* 32. die Zahnzange *ob.* kleszczyki. - Są też kleszcze długie płaskie, któremi zwykli kowale ściskać wargę koniowi, także i uszy w kowaniu. *Hipp.* 57. Kleszcze na wyprężoną ścianę, spona. *Cn. Th.* die Zwinge. Na szkutach kleszcze, dwie belki szerokie i łękate, które maszt przy zamku utrzymuią. *Mag. Mscr.* krumme Balken, die den Mastbaum unten fest halten. *Fig.* w kleszcze uiąć. *Ryb. Ps.* 80. : w kluby, in die Enge treiben, zu Paaren treiben. Może i do tego przyiść, że na morzu będą Polskie okręty; a zatym miasta nad morzem w kleszczeby uięte były. *Gorn. Dz.* 152. - §. 2) *Fortif.* wał z przedpiersieniem, wysypany w rowie fortecznym przed zasłoną, załamany niby w postać kleszczów otworzonych. *Jak. Art.* 3, 295. das Zangenwerk, die Zange. KLESZCZĘ *ob.* kleśnić - 2) *ob.* Klaskać. KLESZCZENIEC, - ńca, *m.*, *Boh.* klesstenec, řezanec; rzezaniec. *Cn. Th.* ein Verschnittner. *Włod.*; *Dudz.* 41. (*Rs.* холостый bezżenny, *Subst.* холостякъ; *Ec.* холостецъ, скопецъ trzebieniec). KLESZCZKI, KLESZCZYKI, - ów, *plur.*, *dem. nom.* kleszcze, *Bh.* klisstky; *Sr.* 1. klěsćžiki; *Bs.* klisctice, škarice, nosgice; *Rg.* kljêsctichi; *Ec.* клещики, клещицы, ein Zängelchen, Zänglein, eine kleine Zange. Kleszczyków robionych w kształcie obcęgów zakrzywionych dentyści używaią do wyrywania zębów. *Dykc. Med.* 3, 149. *Ec.* зубоводило, зубоволило. Kleszczyki barwierskie, włosówki. *Cn. Syn.* 936. *Sr.* 1. zubate klěsćžiki. Przytyka stalowe do twarzy kleszczyki, aby z miękkuchnych iagód wzrastaiący mech wyskubać. *Mon.* 70, 384. Kleszczki do orzechów, : orzechołomiec *Cn. Th.*, der Nußknacker. KLESZCZOWINA, - y, *ż.*, ziele, *Bh.* klocowy strom; *Cro.* pochiszt; *Rs.* клещевина, konop' Włoska, słonecznik gronisty; skoczek większy, słupie, *Ricinus Linn.* od kleszcza robaka zwana, der Wunderbaum, Kreuzbaum. *Syr.* 1487 *et* 225. KLESZCZOWINNY, KLESZCZOWINOWY, - a, - e, Kreuzbaum : *ib.*

KLESZEK, - szka, *m.*, *dem. nom.* klecha, ein Dorf-Schulmeisterlein. Chudzi kleszkowie opuszczaią pod czas kościół swóy stary, Przenoszą się na odpust do lasa od fary. *Klon. Wor.* 47.

KLETA, KLITA, - y, *ż.*, kleć, sklecone budowisko, schlechtes Bauwerk. *Slo.*, *Sr.* 1. kletka, *Vd.* kletka, *Bs.* kalitka, *Rs.* клѣтка : klatka; cf. kleć; *Rg.* klit *cubiculum*; *Vd.* kliet, *Cro.* klet : piwnica; *Ec.* клѣть izba, komora, *Curland.* die Klete). Pompeiusz przez wał ranie się i sztakiety, Aby pokazał, że się oswobodzi, Wszystkie złamawszy Cezarowe klety. *Chrość. Luk.* 175. - b) klita, : świegot, klekot, n. p. Na poczciwość żenię się! *P.* Idź klito, dziwaczysz. *Zabl. Fir.* 45. *ob.* klepka, plotka, Plapperhans. KLETKA, KLITKA, - i, *ż.*, *demin.*, sklecony podły domeczek, ein elendes Lehmhäusel. *Ross.* клѣтушка komorka). Słowacy i Antowie w kletkach niebudownych daleko od siebie mieszkiwali. *Krom.* 10. - *fig. transl.* W ułómney kletce żeglarz łakomy Nie dba na flagi zatopne. *Hor.* 2, 160. *Nar.* ; : nawa).

*KLĘTY, *KLĘT, - a, - e, (*Etym.* kląć) wyklęty, mit dem Banne belegt. Klęt żaden bydź niema, tylko

śmiertelny grzech. *Szczerb. Sax.* 178. Klęty w iednym kościele, iest klętym we wszystkich. *ib.* Cesarz od papieża mógł bydź klęt o kacerstwo. *ib.* 44. Nie żyie z ducha Chrystusowego schysmatyk, nie żyie klęty. *Herb. Art.* 26. Klęty, abo z kościoła wyłączony. *Ząbk. Mt.* 3. Od sądu klęte odganiaią. *Szczerb. Sax.* 178. O niedopuszczeniu klętego do prawa. *Vol. leg.* 2; 625.

KLEY, *KLIY, - eiu, - *iiu, *m.*, *Boh.* klih, kleg, klj; *Sr.* 1. klij; *Crn.* klęg, klęgje, lim, glejk; *Vd.* kelje, kley, klegje, vot, votilu, lim; *Cro.* kelje, pàpa; *Dl.* klia, lip, lipnicza, szarokfsa; *Bs.*, *Rag.* klia; *Sla.* mâz; *Ross. et Ec.* клей, cf. *Gr.* Klev, *Inf. Sax.* klegg, *Holl.* kley, *Gall.* colle, *Gr.* κόλλα, κολλη, cf. γλια, gley, *Brzost. Duch.* 105. lep do spaiania czyli kleienia służący, der Leim. Z chrząstek i żył bydlęcych gotuią kléy stolarzom potrzebny. *Kluk. Zw.* 1, 239. Koszyczek wziąwszy, obmazała go kliiem a smołą. 3 *Leop. Ex.* 2, 3. *okligyła *gi i zasmoliła. 1 *Leop.*). Ustowy kley, *Lesk.* 116. Mundleim. Kléy ziemny, smolny, żydowski. *Syr.* 541. Erdpech, Judenleim, Judenpech. Kléy ognisty, mokry, rzadki. *Cn. Th.* Naphtha, Bergöhl, *Sor.* 1. wiβelna lina; *Crn.* ogrilza, pilpóh). Kley złotniczy, zażywany do malarstwa i lekarstw. *Lad. H. N.* 71. szefergryn, der Leim der Mahler, Goldleim, *Crn.* skokóvnèk, shokovt; *Ec.* златоклей. Kley albo liposok, gummi. *Sienn.* 222. Baumharz, Gummi. *Comp. Med.* 532. Kléy roślinny, *mucillage. N. Pam.* 6, 316 *et* 320. Kléy, część roślinna, z wodorodu, kawasorodu i węglika złożona. *Sniad. Chem.* 351. Kley rybi, = karuk, Fischleim, Hausenblase. Kley ryb, gdy się trą. *Cn. Th.* Fischlaich. Kley żabi, = krzek Froschlaich. *Fig.* Kliiu, dla boga, kliiu do tego kazania, Zwiąż kto tę miotłę witką. *Opal. sat.* 166. *cf.* nie klei się, cf. cegła bez wapna. - §. 2. Czasem się koniom na wierzchu u samego kleiu kopyto rozpada wzdłuż ku połowicy kopyta. *Hipp.* 122. ? - KLEYKI, - a, - ie, - o *adv.*, *Rs.* клейкій, lipki, kleberig, leimig. Trzyma ptaszynę lep kleyki, silnieyszy od niéy. *Tot. Saut.* 65. KLEYKOŚĆ, - ści, *ż.*, *Rs.* клейкость. Sok w niektórych roślinach ma cokolwiek więcey kleykości, *mucilago. Botan. Nar.* 24. Leimigkeit lipkość. KLEYKOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, flegma, smarki. *Perz. Cyr.* 1, 159. *Perz. Lek.* 188. Schleim.

Pochodz. *kleić*, *kleiek*, *kleiowatość*, *kleistość*, *kleiowy*, *kleisty*, *niekleisty*; *dokleić*, *nakleić*, *nadkleić*, *okleić*, *odkleić*, *pokleić*, *przekleić*, *przykleić*, *skleić*, *wkleić*, *wykleić*, *zakleić*; (Rs. клеёнка cerata).

KLEYNOT, - u, *m.*, KLEYNOCIK, - a, - u, *m.*, *dem.*, *Bh.* klénot, klinot; *Cro.* kinch, blago, smuk, gyungy; *Hg.* gyöngy; *Vd.* dragustvu, dragotinstvu; błagotina, blagust, kinsh, dragi kameni, koraule; *Fc.* узорочїе; *Rs.* драгоцѣнная вещь; z Niem. das Kleinod, ochędostwo kosztowne bądź z drogich kamieni; bądź z kruszców drogich). Przez kleynoty kamienie drogie i prawdziwe perły rozumieią się, czasem też i granaty, korale i inne do stroiu przeznaczone kosztowności. *Gal. Zyw.* 2, 209. Kleynoty do nadzwyczayney ceny wyniesione, są to kamienie różnego koloru, bardzo wielkiey twardości, umiejętnie szlifowane, iasne od siebie rzucaiące promienie. *Kluk. Kop.* 2, 21. kostbare Edelsteine. Do kleynotów też należą łańcuch złoty, manele; nausznica, pierścień, zaponka, naramiennik *etc. Cn. Th.* Dam iéy śreberka, dam iéy kleynociki, Wraz do szkatułki mieć będzie kluczyki. *Teat.* 10 *c*, 38. Bym miał, nie wiem iaki drogi kleynot, i tenbym darował. *Groch. W.* 372. Kleynot z Nieniemieckiego (klein mały) mała potrzeba, że mało potrzebne te skarby. *Dwor. J* 3. - *Fig.* rzecz bardzo kosztowna, eine große Kostbarkeit, ein Kleinod. Naydroższy kleynot białey płci, wstyd. *Bud. Ap.* 142. Monarcha nie powinien powierzać drogiego kleynotu powagi swoiey tylko tym, coby go na iego sławę zażywali. *Kłok. Turk.* 32. Akademia Krakowska, zacny kleynot korony Polskiey. *Falib. Dis. L* 3. Rola kleynot drogi, kto iey umie pilnować nie będzie ubogi. *Jeż. Ek. B* 4. Dobra noc, móy kleynociku. *Teatr* 55 *d*, 18. moia perełko, rybko). - b) kamień drogi z herbem rzniętym, sygnet, pieczątka, der Petschierring, ein Edelstein mit dem darauf eingegrabnen Wappen. Padniewski Akademii Rzymskiey zostawił kleynot swóy, którym listy pieczętował. *Warg. Wal.* 7. - b) herb., das Wappen. Jagiełło nadał Litwie kleynoty Polskie, co zowiemy herby. *Bielsk. Kr.* 271. Balduin używał kleynotu, który zowią Ramult; ma ten herb pięć roż białych. *ib.* 84. - 2) U armaty pierwszy na przedzie kraniec zowie się kleynotem. *Archel.* 3, 60. der erste Reif vorn an einer Kanone. KLEYNOCIĆ się, *Recipr.*, pieczętować się, herbu iakiego w pieczęci używać, im (Siegel) Wappen führen. Polska orłem się kleynoci. *Nies.* 1, 3. KLEYNOTNY, i. q. herbowny, *Nies.* 1, 69. Wappenbruder, der zu einem Wappen gehört. KLEYNOTOWY, - a, - e, od kleynotu, Kleinodien-. *Ecc.* узорочный.

KLĘZARZ, - a, *m.*, górnik, który ziemię od kruszców dzieli. *Tr.* der Bergarbeiter, der die Erde vom Erze gräbet. cf. *Boh.* klizeni expurgatio. cf. *Germ.* Klinse). KLĘZOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ziemię dzielić od kruszcu, die Erde vom Erz scheiden.

*KLICZA *ob.* Klatka. *KLIDT *ob.* gleyt. KLIENT *ob.* opiekalnik. KLIIĆ *ob.* Kleić. KLIIOWATY *ob.* Kleiowaty. KLIY *ob.* Kley.

KLIKLINA, - y, *ż.*, imię białogłowskie u Długosza. *Jabł. Her.* ein Weibername.

KLIMA, - atu, *m.*, z *Greck.* znaczna odmiana powietrza stosówna do położenia różnego mieysc, das Klima. *Vd.* klima, podnebje; *Crn.* nanębje, podnebje; *Rg. et Cro.* podnebje; *Rs.* климатъ. Względem roślin ośm się wyznacza klimatów: Indyyskie, Egipskie z Arabskim, południowe, śrzodziemne, północne, wschodnie, zachodnie i gór Alpes. *Kluk. Rosl.* 3, 78. - Kray świata, abo dział ziemi od południa na północy takiey szerokości, która półgodziny odmiany we dniu abo w nocy uczyni. *Cn. Th.* 315. *Vd.* semlishe, shtriem semle.

KLIMAKTERYCZNY, - a, - e, n.p. rok, z podeyrzany dla zabobonów. *Włod.*; *Cro.* premeneletni, ein Stufenjahr. Astrolodzy liczą siódmy a siódmy rok po narodzeniu aż do dziewiątego razu, a ostatnia siódma liczba, czyniąca 63 lat, ma bydź nayniebezpiecznieysza, bo w ten czas ludzie abo umieraią, albo w wielki upadek przychodzą. *Mącz.* Ten co zdrowo przeżyie siódmy klimakteryk, Może się nie zarzekać dwunastego dożyć. *Pot. Jow.* 56. *Climacteres* tytuł historyi *Kochowskiego*, niby to znakomite Epochy dzieiów oyczystych.

KLIMEK, - mka, *m. dem. nom.* Klimunt, kleiner Clemens. Ten wianeczek piękna Greta wiła, Aby weń nadobnego Klimka przyſtroiła. *J. Kchan. Fr.* 27. - *Prov.* A toż tobie Klimku, guzy w upominku. *Bies. Ros. A* 4. takiemu takie). KLIMKOWAĆ, *KLINKOWAĆ, - ał, - uie, *cz ndk.*, zklimkować *dok.* zmyślić wykrętnie, erſinnen, erdichten, Dreherereyen machen. Powiadać, prawić, zmyślić co, żartować, ſtroić poſtawę, obiecać, ſklimkować. *Kchow.* 287. Jakeś się ty bezwſtydnie na inszych mieyscach wyżéy ważył klinkować, tak i tu niezbożnie Wileńſki trebnik potwarzasz. *Pim. Kam.* 315. Złote góry obiecuią, Ołowianych nie ſklimkuią. *Bies. B.* 3. KLIMUNT, - a, *m.*, imię ſtaropolſkie, *Clemens. Jabł. Her.* Pisał do Klimunta VIII. *Birk. Ex. C* 4 *b.* Za żywota Oyca S. Klimunta. *ib.* KLIMUNTOW, - a, *m.*, miaſto w Sandom. *Dyk. G.* 2, 32. eine Stadt in Sandomir.

KLIN, - a, *m.*, *Boh.* kljn *gremium*, *sinus*; *cuneus*; *Slo.* klin, tromf; *Sr.* 1 *et.* 2. klin; *Crn.* klin, sagojsda; *Vd.* klin, shela, ziepilu, sagoisda (klun = dziób); *Cro.* zagoòzda (klin = gwoźdź drewniany, *ob.* kliniec; klyun = dziób); *Bs.* klin, zaglavak, civia, (kgljun = hak; *Sla.* kljùn = dziób); *Rg.* klin, zaglavak, zagvozdje; *Ross.* клинъ; cf. *Ger.* Klinke, Klinge Adlg.) der Keil, cf. kiian). ieſt to drewno lub żelazo troykątne, spiczaſte z iednego końca, które zasadza się w szparę, dla pomnożenia rozszczepu, albo dla zaſtanowienia go w pewnéy otwartości. *Jak. Mat.* 4, 354. *Art.* 3, 295. *Rog. Doś.* 2, 364. Kliny do szczepania kloców bywaią dębowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Klin w drzewo wciśniony, części iego tak daleko rozpycha, ile sam ieſt gruby. *Os. Fiz.* 135. Klamry drzewo ściſkaią, klin płata na poły. *Pot. Pocz.* 635. Klinami zabiiać, verkeilen *Vd.* kliniti, klinjati; *Crn.* gojsdem; *Bs.* zaglaviti, zabitti klin; *Cro.* guozditi; *Ec.* заклиняю, *Rs.* клинитъ klinem rozszczepać). *Prov.* klin klinem wybić. *Cn. Ad.* 348, złym złego zbyć, einen Keil mit dem andern vertreiben; Gewalt mit Gewalt vertreiben. *Cro.* klin z klinem zbiti; *Rs.* клинъ клиномъ выбивашь. Klin klinem wybić; upiłeś się wczora, ieślić głowa faluie, Piy znowu, będziesz zdrów. *Bies. C.* 2. Klinem mu tego z głowy nie wybiiesz. *Gemm.* 133. nie wyperswaduiesz mu). Wolno ſtrugać każdemu kliny na twéy głowie. *Mon.* 70, 172. koły ciosać, kłopotać go). Chociażby kliny na głowie ciosała, słówka pisnąć nie trzeba. *Teat.* 16 *b*, 8. Klin w głowie = frasunek, mól, trudna rzecz do myślenia. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 91. sęk, ein Wurm im Kopfe, Kummer, Sorgen, die im Kopfe wurmen. Klin mu w głowę wbił. *Rys. Ad.* 24. Wasza Podſtolina Kaducznego mu w głowę zasadziła klina. *Zabł. Fir.* 16. Zydzi chcąc Piłatowi klin wbić, udawali, że trybutu nie każe Jezus płacić. *Pot. Zac.* 78. Zona tą prośbą trochę mężowi w głowę przyczyniła klinu. *ib.* 125. Trudną kweſtyą zabił im klin w głowę. *Wad. Dan.* 39. Klin oſtry utknął mocno im w głowie, Gdy ich tak młodzi laicy w księgach przeszli. *ib.* 26. Temu znowu iakiś klin w głowę zasszedł. *Teatr* 48, 12. Otóż nowym klinem zagwoździłes mię, nie wiem, iak się tu będzie wymykać. *ib.* 27, 87. O żebym z serca zbyć mógł tego klinu, który w płacz obraca wszyſtkie moie pociechy. *Pot. Jow.* 29. Swoie przehulawszy mówią, żoną ten klin wybiiem. *Falib. Dis. P.* poprawimy los. - 2) rzecz klinowata, keilförmige Körper, Figuren. Każda figura z klinów się ſkłada, i na kliny się dzieli. *Grzęps. Geom. J* 3. - *Matem.* klin cyrkułu, *sector*, wycinek, część, którą dwa połdyametry wespół z lunetą zawieraią. *Solſk. Geom.* 216 *et* 280. der Ausſchnitt des Cirkels. Klin w sukni, w koszuli, w pończochach, *Rs.* стрѣлка, der Zwickel, Niederſ. der Keil. Posyła Jeymość do kramu po przydatek do szlaku, na kliny albo falbany. *Mon.* 69, 588. *Sr.* 1 *et* 2. klin nadro, žiwotné klin łono; *Rs.* клинъ. Klin ziemi, = ięzyk, przesmyk, eine keilförmige Erdzunge. Leży Stambuł iakoby na iednym klinie ziemi, morzem z obu ſtron oblanym. *Star. Dw.* 1. Grunt klinem między morze wsunięty. *Mik. Obs.* 41. wie ein Keil, keilförmig. To grabſtwo idzie między dwa kliny gór Pireneyſkich. *Boter.* 7. Klin, gromada piechoty, maiąca szyk na przodzie węższy, potym szerszy. *Papr. W.* 1, 110. eine keilförmige Schlachtordnung. Dwanaście tysięcy zbroynych, hufcami i klinami szli po równinie. *W. Joz.* 4, 13. - *3) klin, choroba dzieci, gdy w ich moszenka iaka materya gruba flegmiſta wpada, zwłaszcza na te żyły, na których iąderka wiszą. *Syr. Ziel.* 779. eine Kinderkrankheit, die Hodengeſchwulſt. KLINBURTA, - y, *ż.*, na szkutach, bal na burcie, po którym się chodzi. *Mag. Mſk.* der Bordballen auf den Gefäßen. KLINIEC, - nca, *m.*, drewniany gwoźdź, kołek, ein Keilpflock, Pflockkeil, hölzerner Nagel; *Cro.* klin *clauus ligneus*, *quo ligna connectuntur*; *Rg.* klinaz; *Sla.* klinac, csavao = gwoźdź). Na szkutach szplinty albo klińce są na kształt klinikow żelaznych, którémi dunale i sworznie w ſtępki bywaią zabiiane. *Mag. Mſk.* Klińce do pokrywania dachów bywaią osowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. KLINIK, - a, *m.*, *demin.*, *Boh.* kljnek, (2. kljnek, prutrj kiła; *Sr.* 1. klinczk; *Rg.* klinich; *Cro.* zagvozdicza; *Rs.* клинчикъ; *Ec.* клинышекъ (*Rs.* клинокъ głównia szpady). ein kleiner Keil. Zeby się glina ścian mocniéy czepiała, zabiiaią pierwéy w ściany kliniki. *Kluk. Kop.* 1, 306. Oczko w ulu bywa klinikiem przedzielone takim, coby ledwie do połowicy oczka abo dziury doszedł, z dwora zaoſtrzony, w oczku szerszy. *Kąck. Pas.* 7. - §. Klinik bywa u trzewika damſkiego pod piętą; robi się z drzewa lipowego. *Mag. Mſk.* abzac, der Abſatz am Frauenzimmerſchuh. KLINIASTO, KLINOWATO *Adv.*, na kształt klina, w klin, keilförmig. Kliniaſto czynię = klinem puszczam. *Cn. Th.* Nerw kliniaſto - podniebieniowy, *Krup.* 3, 156. Klinowato tam się schodzą ku wierzchowi dachy. *Paszk. Dz.* 122. Klinowato ściosane łaty. *Switk. Bud.* 59 KLINIASTOŚĆ, KLINOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, kształt klina, die Keilförmigkeit. *Tr.* KLINIASTY, KLINOWATY, - a, - e, *Rs. et Ec.* клиноватый, клинчатый, клинистый. maiący kształt klina, keilförmig. Są ptaki, których pióra ogonowe wszyſtkie równo niby w klin się kończą, i takowe ogony zowią się klinowatemi. *Kluk. Zw.* 2, 11. Klin ieſt sztuka drzewa kliniaſtey poſtaci. *Jak. Art.* 3, 295. Liście klinowate *folia cunei formia*, gdy wierzch liści ieſt ucięty, rozszerzony, a nasada zwężona. *Jundz.* 2, 25. Kość gruntowa lub kliniaſta, *os sphoenoides* das Keilbein. *Krup.* 1, 38. Grundbein. KLINISKO, - a, *n.*, gruby nieforemny klin, ein unförmlicher Keil. *Rs.* клинище.

Pochodz. *zakliniać*, *zaklinić*.

*KLINKOWAĆ *ob.* klimkować.

KLISTERA, KRYSTERA, - y, *ż.*, *Crn.* kershtira; *Vd.* kriſtir, kriſtira, sadisvhverkanje, odpir telesnega sapertja; *Hg.* kriſtély; *Cro.* kliſtèr, kriſter; *Bs.* krriſtir, krriſter, srriçaliça; *Rs.* клистиръ, промывательное), naczynie lekarſkie, macharzyna z rurką; sikawka cynowa, miedziana. *Włod.* die Cliſtierſprütze. - b) lekarſtwo, które tłoczą przez taką rurę. *Cn. Th.* das Cliſtier. Kryſterę iak sprawić. *Haur. Sk.* 447. *cf.* enema. Oleick ten robaki morzy, daiąc go kryſterą, abo w kryſterze. *Syr.* 357. *Comp. Med.* 487. KLISTEROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, kliſterę komu dawać. *Syr.* 875. *Vd.* kriſtirati, sadivshverkati, telu odpirati, cliſtieren, Cliſtier ſetzen. KLISTEROWY, - a, - e, od kliſtery, Cliſtier=. *Rs.* клистирный. *KRYSTERARZ, - a, *m.*, z przytykiem; imię cyrulika. *Teat.* 35, 113.

KLISZAWY, - a, - e, n. p. Jeśli ręka twa przywodzi cię ku grzechowi, odetniy ią; bo lepiey ieſt tobie wniyść do żywota kliszawym, niż maiąc obie ręce bydź wrzuconym do piekła. *Radz. Marc.* 9, 43.; *Budn.*; ułomny. *Bibl. Gd.*) *ob.* kikut, *cf.* mańkut.

KLITA, KLITKA *ob.* Kleta, Klétka.

KLIWIIA, - ii, *ż.*, miaſto i księſtwo w Weſtfalii. *Wyrw. G.* 209. Cleve. KLIWEŃSKI, - a, - ie, od Kliwii, Clevisch. *Dykc. G.* 2, 32.

KLIZAĆ, - ał, - a *cz. ndk.*, ieść po mału, iako chorzy. *Dudz.* 41. knaupeln, langſam mit kleinen Biſſen eſſen, klaubeln, klabeln, klabern, kiebeiſſeln. KLIZACZ, - a, *m.*, który kliza, der Klauber.

KLNĘ *ob.* Kląć.

KLOAKA, - i, *ż.*, z *Łac.*, prewet, dół prewetny, odciek, ściek, die Cloak, Schleuße, Oeſter, Mehrung; *Bs.* klaoka; *Ec.* гноилище, нуждникъ, гноепріемлище. Ztamtąd iak z kloaki rozszerzyła się za krótki czas zaraza. *Boter* 4, 6. Drogi kleynot do rzéki wrzucił, lub szpetnéy kloaki. *Hor. Sat.* 203. Pieniądze drugim tak w ręce wpadaią, iak gross do kloaki. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 431.

KLOBA *ob.* Kluba.

KŁOBUK, - a, *m.*, KŁOBUCZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*, kapelusz, *Bh.* klobauk; *Sr.* 1. klobuk, kwobek; *Crn.* klóbùk; *Cro.* klobuk, klobuchècz, globussecz; *Hg.* golyobisotſka; *Sla.* klobuk; *Rg.* klobùk, klobùcjaz; *Bs.* klobùk, klobucjaç; (*Rs.* клобукъ kapica zakonna, cf. головка, головушка główka, cf. kołpak; *Dl.* klobuchacz, pechurak z pieczarka). Jak brzdęknął iunak w kałużę, kłobuk gdzieś o ſtaie odleciał. *Ossol. Str.* 2. *Syr.* 1427. Z ich kłobukami zdeymuy łby Moſkiewſkie. *Paszk. Bell. B.* 2 *b.* - §., kłobuki albo kapice czerńców. *Pim. Kam.* 281. Mönchskappen. - §., pączek roży nierozkwitłey. *Włod.* die Knoſpe, der Knopf, z. B. der Roſe; *Vd.* neresvita rosha, roshni popek; *Sr.* 1. knópk. Pączek roży, póki się ieszcze nie rozwinie kwiat, gdy wyrwiesz, będzie kłobuczek. *Urzęd.* 267. Kwiat sam róży, gdy się rozkwitnie, od słońca nabywa inszey mocy od kłobuka albo pąkowia *ib.* Kłobuczki z pod róży polney koralami zowią. *Comp. Med.* 440. KŁOBUCK, - a, *m.*, miaſto w Krakowſk: *Dyk. G.* 2, 32. eine Stadt im Krakauiſchen. KŁOBUCZNIK, - a, *m.*, ziele Lępieżnik, liścia wielkiego iak kłobuk nayszerszy, *galerus, petasites* Peſtilenzwurz. *Syr.* 1427. (*Bs.* klobuciaç trava *umbilicus Veneris* rzęsa).

KLOC, - a, *m.*, Klocek *dem.*, *Boh.* klacek, ſpalek (kloc, klocek, klucek lata, gałgan, szmata, łachmanina); *Crn.* zhok, têslu; *Vd.* shtor, terzhek, penj (*ob.* pień), plok, natan, naten (*ob.* natonie); *Rs.* плаха, обрубокъ, отрубокъ, чурбанъ, чурка, стулъ; kawał drzewa przygrubszego, pniak, sztuka kłodziny, der Klotz. (Adlg.) Kloce przerzynaią na sztuki do szczepania w mierze długości do pieców, kominów. *Kluk. Rośl.* 2, 149. Kloc uważaią iako rownoległościan, maiący 2 sążni wysokości, i 36 calów kwadratowych w podſtawie. *Jak. Mat.* 1, 209. Kloc u poſtumentu, *Chmiel.* 1, 78. *ob.* podſtawa). Kloc kuliſty, *truncus sphaericus*, *Geom. Nar.* 2, 215. Izaż się mam kłaniać klocowi drzewa? *Radz. Jes.* 44, 19. bałwanowi)? Insza dzielność korzenia, insza gałęzi, insza kloca samego. *Sak. Dusz.* 6, *ob.* pień). Kloc na którym rąbią. *Cn. Th.* der Hackeſtock. Kloc, który przywięzuią bydlęciu zuchwałemu lub więźniowi *ib.* der Block, der den Gefangenen an das Bein gehängt wird, cf. kłoda, kłodzina). - §., Kloc zwierzęcy, człowieczy, tołub, tułów, der Rumpf. Gdy naydą iaki kloc bez głowy we krwi swéy ukalany, przypadnie na nie boiaźń. *1 Leop. Jud.* 14, 4. pień 3 *Leop.*) - §., co do nieruchawości, niezgrabności, Klotz, (Unbehülflichkeit, Klotzigkeit). Jak kloc iaki siadłszy do stołu, apetytowi dogadza. *Teat.* 30 *b*, 96. Tyle pracy sobie daię, abym z ciebie, iak z kloca iakiego co wyciosać mogła, *ib.* 30 *b*, 55. - Kloc, grundychwał, gbur, nieokrzesaniec, olszowy Marcin, ein Ungehobelter, Ungeſchliffner, ein Bauer, Lümmel; *Bh.* klacek; *Vd.* oshich, satepilu; *Rs.* чурбанъ, чурка. Jakiż to kloc nieociosany, do tych czas ieszcze się kłaniać nie umie. *Teat.* 6, 11. Jéy matka taki kloc, iak i ona, *ib.* 22, 56.

KŁOC, - i, *ż.*, gardlina, słoma *kłociaſta*, proſta, wymłocona. *Cn. Th.*, snopek słomy proſtéy, rowney, równianka. *Włod.* gerades Stroh, zu Strohſeilen; auch ein Strohſeil. *Bh.* klocz gałgan, szmata.

KŁOĆ, kłół, kole, kolę *cz. ndk.*, kolnąć, *indtl.*, ſkłóć, ukłóć *dk.*, *Bh.* klati, klal, koli, kules; *Slo.* pichám; *Sr.* 2. kloiſch, kałaſch (2. szczepać); *Sr.* 1. kloci, kałaci, kawam, zkawam, kału, kolu, kawaci, kwoci, kwociciu, kwocicim, klociu, klocim; *Vd.* klati, klal, kójlem *mactare*, *scindere*; *Crn.* klàti, kôlem *id.* (kłóć, kolnąć *Vd.* pikniti, pehniti, pikati, boſti; *Cro.* kolyèm, klati, klal, kolem *mactare*, kalati *scindere*; *Rg.* klatti, kogljem *iugulare*; *Rs.* кольнуть, колоть, калывать, колю kłóć, bić rzeź; szczepać; cf. kolnia; (*Ec.* колйтва rzeź; cf. *Celt.* klaa *scindere* cf. *Ger.* klieben, Kleben, Keil, cf. *Gr.* κλάω, cf. *Hbr.* חלל chalal *confodi*). oſtrym czymsiś bośc, ſtechen. Kłóli go żelaznemi rylcami. *Pilch. Sen.* 51. Głowa ciernieniem ukłóta, twarz krwią ściekła. *Sk. Kaz.* 173. Jakby mię raz kolnął szpadą w brzuch, odjąłby mi życie. *Teat.* 34 *c*, 100. Gdy iuż trupem prawie leży, nad sobą przecię Turków kole. *Susz. pieś.* 3 *G.* 4. Ptak kłół rękę moię rozdrażniony. *Toł. Saut.* 82. *ob.* kluć, klwać). Tego co robić nie chce, mąka w ręce kole. *Rys. Ad.* 65. - Kole mię w boku *Rs.* спрЂлъемъ. Kolący *Crn.* ſklyvn). Kłóć płótno z dziurawić, dziurki sztuczne wykalać, ausſtechen, durchlöcheln. Krawcy, którzyby iedwabne rzeczy kłóli, rzezali, maią dawać złotych 60. *Lekarſt. C.* 2. - *Fig.* dadź się boleśnie uczuć, wehe thun, ſchmerzen, ſte=

chen. Wątpliwość, iak ież, kole i uciska. *Wad. Dan.* 37. Słowko to, widzę, kole cię i gniecie, *Jabl. Tel.* 158. korci, piknie). Kole prawda naga. *Tręb. S. M.* 22. Jeśli czyia mowa nie kole, ale słuchacze łechce i cieszy, ta mowa nie iest mądra. *Birk. Oboz. J.* Zkol boiaźnią ciało moie. 1 *Leop. Ps.* 118, 120. przebodź *3 Leop.*) Czemuż człeka skąpego chudy w oczy kole? *Protas. Jal.* 29. razi oczy iego). Idź, a nie kol w oczy książąt Filistyńskich. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 29, 7, nie świeć się przed niemi). Prawda w oczy kole, *Falib. Dis. X* 2. *Mon.* 75, 612. *Slo.* prawda oči kole; powec prawdu, prebigu ti hlawu. Nie w oczy, źle to mówią, w serce prawda kole. *Pot. Pocz.* 575. Miłyś mi, iak sól w oku; kolesz mię w oczy. *Cn. Ad.* 499. Lepiey się ztąd wyprowadzić, niżli kogo kłóć w oczy. *Pot. Arg.* 744. Dłużnik cię pono w oczy kole. *Zabl. Fir.* 29. – §., Kłóć drzewo, szczepać, łupać, rozszczepywać, (*ob.* kolnia, *ob.* kloc) Holz spalten. Jasieniina, choć zmarzła, iednak dobrze się kole. *Torz.* 20. läßt sich gut spalten. Drzewo wilgotne w piecu trzaska się i kole. *ib.* 157. – §. *Recipr.* n. p. zboże z pod śniegu się kole. *Chodk. Ges.* 15. dobywa się, es sticht hervor, sticht sich durch, *ob.* kluć, klwać).

Pochodz. *kłocie*, *kłóty*; *kolec*; *kloc*, *klocek*; *dokłóć*; *nakłóć*, *pokłóć*, *przekłóć*, *przykłóć*, *skalać*, *skłóć*, *w skłoś*, *wykalać*, *wykłóć*, *zakalać*, *zakłóć*: *cf. kluć*, *klwać*, *cf. kol*, *klin*, *kolnia*, *kielnia*; *cf. kieł*, *kiełek*, *kłos*, *cf. skała*; *cf.* Crn., Vd. *klun*, Cro. *klyun*, Rs. клювъ = *dziób*; *Ross.* колюшка *iaźwiec ryba.*

KLOCEK, – cka, *m.*, *dem. nom.* kloc, *Bh.* klacek, špalik, špalíček; *Vd.* klodez, kolei, kolish; *Rs.* обрубочекъ, отрубочекъ. das Klötzchen. Dęby w zimie wycięte porznięto na klocki. *Jak. Art.* 3, 166. Jabłko rayskie może bydź mnożone zakopaniem klocka, albo też sztuki szczepnéy. *Cresc.* 414. – §., napiętek, korek u trzewika. *Tr.* der Absatz am Schuh. – §., Klocek do robienia koronek *Tr.* 2. ein Spitzenklöppel. *Ross.* коклюха, коклюшка, коклюшечка. Klocki u smuklerza, do nawiiania nici, iedwabiu i t. d., do robienia sznurków i plecionek. *Mag. Mfk.*

KŁÓCIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, skłócić *dok.*, *Bh.* klatiti *quatere*; *Vd.* klotiti, *Rs.* колотить, колочу; *Ec.* колочю kołatać; *Rs.* клочить kudlić). mieszać, ruszać, wzruszać, wstrzęsać, umrühren, durchrühren, schieren, umschütteln. Gotuią czokoladę w wodzie lub mleku, kłócąc ustawicznie, ażeby się rozpłynęła. *Krup.* 5, 112. Smietana, aby oddzieliła część swoię maślaną, przymusza się przez znaczne kłocenie. *Kluk. Zw.* 1, 223. Skłócony napóy. *Bach. Ep.* 64. Wino z gruntu skłócone, nie żaraz się ustoi. *Tward. W. D.* 1, 160. Tyś zdróy, wilk rzekł, skłócił w toku. *Jak. Bay.* 22. – *Fig.* mieszać, niepokoiu nabawiać, mącić, smęcić, umrühren, aufrühren, unruhig machen, verwirrt machen, beunruhigen. *Rs.* смутить, смучу. Kłocą powietrze ptaszkowie leśni. *Karp.* 1, 7. Któż znow nadchodzi osobność mą kłócić? *Niemc. Pow. P.* 44. Nie bóy się, złe cię myśli kłócą. *Jabl. Tel.* 174. Miłość raz ucieszy, a częstym kłóci niepokoiem. *Zab.* 14, 151. Co mi tam zawsze głowę kłócić? *Teat.* 22, *b*, 62. den Kopf warm machen. Jeżeli mu będziesz kłócił głowę temi interesami, zabiiesz go. *Teatr* 30 *c*, 49. Żądzą woiowania kłócony. *Stas. Num.* 1, 58. Buntownikowi do skłócenia Rzpltéy niedostatek powodem był. *Pilch. Sall.* 35. Sprzysięgli się oyczyznę skłócić. *Pilch. Sall.* 100. Kłócić kogo z kim = poduszczać ich wzaiemnie na siebie. einen gegen den andern aufhetzen. *Crn.* sabavlam; *Rs.* ссорить, ссорю, смутить, смущаю, забіячить, колотырить, колотырничать. Będę go kłocił póty z siestrzeńcem, aż sobie dziedzictwo wykłocę. *Boh. Kom.* 2, 188. – KŁÓCIĆ się *Recipr.*, Kłóci się piwo w niepełnym statku, = chełba się, tłucze się, wietrzeie. *Cn. Th.* mąci się, sich aufrühren, trübe werden. *Vd.* klotiti se, plasiti = tłuc się, włóczyć się). – W kucie, żeby pod czas roboty dym się nie kłócił. *Torz.* 14. – §. *Fig.* uniespokaiać się, sich beunruhigen, unruhig seyn. W myślach się swoich nieco zaczął kłócić. *Hor. sat.* 124. Nie może znaleźć pokoiu, biedzi, kłóci się sam z sobą. *Stas. Num.* 1, 225. Od samego ranka Kłocę się; zwarzyła się dwa razy śmietanka. *Niemc. P. P.* 1. To tupnie, to mruknie pod nosem, kłóci się sam, tak i nie tak. *Mon.* 73, 723. – c) Kłócić się z kim, = wadzić się, swarzyć się, sprzeczać się, przemawiać się, koty drzeć, sich mit jemanden zanken. *Bh.* hrncowati (cf. garniec); *Slo.* zebrem; *Sr.* 1. zadżeram so, ztretupu, zawojam so, na-retjupu so; *Vd.* se sprekarjat, sprebarkuvat, se ardrati, kregat, prepirati se, pipat, se hudvat; *Crn.* besędèm se, ardram, ravsam, prepiram se, kręgam; *Crc.* trikratimsze, karamsze, czargamsze, vadimsze; *Dl.* prigovaramsze, inadimsze, karatisse; *Bs.* natiçatise, pricjatise, karatise, skaratise, srjecitise, prirecchise, gombatise; *Sla.* hisititise; (*Ross.* колошматься będę klepać); размолвиться, поссориться, ссориться, ссорюсь, сутяжить, сутяжу, состязаться, стязаться, сдорить, вздорничать, браниться, браниваться, побраниться, которяться, раскоторяться, буянить, жилить. Gryzą się codzień, kłócą ustawicznie, rzadko się przepraszaią. *Teat.* 14, 64. Maią zwyczay kilka razy na dzień kłócić się i godzić się. *ib.* 24 *b*, 51. Umyślnie na końcu roku kłóci się z ludźmi, aby ich od siebie bez zasług wypędzić. *Teatr* 7, 64. O cóż wy się kłócicie, o co idzie? *ib.* 17, 83. Tak się z sobą skłocili, że się wyzwali na poiedynek. *Teat.* 37, 208. Nie kłóć się nigdy iak więc czynią żaki, Ale spokoynie swe wyrażay zdanie. *Zab.* 15, 408.

Pochodz. *kłotnia*, *kłótnik*, *kłotliwy*; *nakłocić się*, *pokłócić*, *przekłocić*, *wykłocić*.

KŁÓCIE, – ia, *n.*, *subst. verb.* kłóć, = kolenie czym ostrym, *Sr.* 1. kwótjo; *Vd.* poh, vbod, pobod, sabod, bus, das Stechen, der Stich. Sztych *est actus transiens*, kłócie *durans*. *Cn. Th.* 1125. Kłócie w ciele, ból, das Stechen in einem Theile des Leibes. Jelitne kłócie, = kolika. *Sienn. Rej.* die Colik. Kłócie w boku *Sla.* sanczie). – §. 2) kłocie *ob.* Kłucie.

KLOCOWY, – a, – e, od kloca, Klotz=, Stock=. Moździerze, osadzone na pełnym drewnianym klocu, nazywaią się moździerzami klocowemi. *Jak. Art.* 2, 25.

KŁODA, – y, *ż.*, KŁODKA, – i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* kláda, kládek, kladka; *Crn.* klàda, hlód; *Vd.* klada, penj, kol, hlod; *Crn.* klàda, kladina; *Hg.* kaloda; *Rs.* колода, колодка; *Ec.* клада, кладь, cf. *Gr.* κλάδος, *Germ.* Lade,

Lade, Kloß, *Angls.* hladan, cf. *Ec.* кладь или сокровище скрытое въ землю cf. kłaść; cf. *Lat. med.* gloa = kloc); pień, pniak odciętego drzewa, odziemek, das Stammende eines abgehauenen Baumes (der Kemel). Sękate i kręte drzewa na kłodki krążyć. *Torz.* 19. Olchowe kłodki, w których dołki wyrobione, w hucie tafelnikom potrzebne. *ib.* 32. Łacno przy kłodzie ogień niecić. *Rys. Ad.* 34. Zawsze łatwieyszy ogień przy gotowey kłodzie, Są pieniądze, i żołnierz będzie w tym narodzie. *Pot. Arg.* 515., *Zegl. Ad.* 13. Nie godzi się kłody przez pień walić. *Rys. Ad.* 48. cf. nie drewno, lecz kiy). Scinay w mym dziele, coć się zda, nie uczynisz szkody. Jednak cię w tym przestrzegam, nie wal przez pień kłody. *Pot. Jow.* 2. Dzieci nie maią na mieyscu iako kłoda leżeć; ale potrzeba ich kołysać, i ruszaniu przyuczać. *Petr. Ek.* 94. Stary pniak spuchły iak kłoda. *Zab.* 8, 90. *Tręb.* iak bela). - Kłoda u petardy, das Petardenbret. *Tr.* - *§. kłoda zwierzęca, kloc, tułów, der Rumpf. Kłodę baranią oraz z potężnemi soki, w kocieł wiedma wwaliła. *Zebr. Ow.* 170. - §. b) kłoda, walec do równania ziemi, die Wallbreche, Walze, das Erdreich zu ebnen. - §. 2) pień wydrożony, ein ausgehöhlter Kloß. W stayni dla krów powinna bydź kłoda do parzenia mieszaniny na paszę dla nich. *Kluk Zw.* 1, 220. - §. b) kłoda, = fasa na chowanie tak suchych iako i mokrych rzeczy. *Cn. Th.* ein Faß, Schlagefaß. Faski, wiadra, kłody, i inne statki bednarskie, bywaią dębowe, sosnowe, bukowe. *Kluk Rosl.* 2, 159. Kmieć do młyna, nabiwszy kłodę, iedzie. *Haur Gosp.* 25. Wsypał wszystkę mąkę w kłodę. *Ern.* 194. Tomirys głowę Cyrusową w kłodzie, napełniwszy pełno krwią człowieczą, pogrążać rozkazowała. *Glicz. Wych.* D 4. - §. c a) kłoda, pewna miara mokrych rzeczy, statek, beczka, ein bestimmtes Maß flüßiger Dinge, eine Tonne. Od każdey kłody albo beczki piwa po cztery grosze. *Vol. Leg.* 2, 666. - §. c b) miara suchych rzeczy, iako zboża; macą w Rusi zowią, ma cztery korce abo ćwierci w sobie, półmiarków 8, macek 16, półmacków 32; ale rozmaita iest, mała i większa; półmiarki także, macki *etc.* Jarosławska ma garcy 160, a półmiarek iey abo półkorca garcy 20; Przemyska garcy 130, a półmiarek iey garcy 16 1/4. *Cn. Th.* ein bestimmtes, obgleich nach den verschiednen Gegenden verschiednes Getreidemaß, etwa eine große Metze, ein Maß von vier Scheffeln. Kłoda, iaka była miara nie wiem; w nadaniu kościołowi Przeworskiemu R. 1394 czytamy: *duos truncos, vulgariter* kłoda *frumenti. Czack. Pr.* 1, 292. cf. *Rs. obs.* колода 100 millionów. - §. d) kłoda, pniak drzewa, w który poddanych we wsiach na karę za nogi wsadzaią, der Stock, der Block, ein ausgehöhlter Kloß, worein der Verbrecher mit den Füßen gesetzt wird; *Bh.* kláda; *Sr.* 1. kwoda; *Sr.* 2. kloda; *Vd.* klada, jezha, terliza, ploh; *Crn.* shtok; *Cro.* kláda, kladda; *Bs. et Rg.* kladde; *Ec.* клада, кла́дь, просто коло́да ножная; *Rs.* колодка. Wsadzono ich do kłody, nogę od nogi rozkraczoną do czwartey dziury kładąc. *Skarg. Zyw.* 114. Wieść go do ciemnicy i mocno mu w kłodzie nogi cisnąć kazał. *ib.* 357. Chłopa kłodą i znaczną winą ukarali. *Zebr. Zw.* 179. Do więzienia byli posadzani; w kłodę nogi ich były pozamykane. *Gil. Pst.* 296 *b.* - *§. *Cippos*, gałęzie z kor odarte, maiące wierzchy przycięte, a z grubsza zaostrzane, których Rzymianie dla warowania mieysc obronnych używali, kłody, koziołkami abo drewnianemi niedźwiadki zwać możem. *Warg. Cez.* 197-8. cf. pallisady, izbice, czosnki). KŁODAWA, - y, *ż.*, miasto w Łęczyck. *Dyk. G.* 2, 32. eine Stadt im Lenczyckischen. KŁODAWSKI, - a, - ie, od Kłodawy, Klodauer=. Starostwo Kłodawskie. *ib.*

2) KŁÓDKA *ob.* Kłótka. KŁODNY, - a, - e, od kłody, od więzienia, *Bh.* kladnj), Kloß=, Stock=, Stockhaus=, Gefängniß=. Stróż kłodny. *Gil. Pst.* 269 *b.* cf. *Rs.* колодникъ niewolnik, ieniec; cf. *Bh.* kladnice siekiera). KŁODZINA, - y, *ż.*, kłoda, pniak po odciętym drzewie pozostały. *Włod.*, odziemek, der Stürzel, Strumpf, Stumpf, das Stammende eines gefällten Baumes. Kłodziny, i rzeczy duszy nie maiące. *Otw. Ow.* 460. - Kłodzina w rzece, *ob.* karpa). Kłodziny urząd, do kłodzin należący, *caudicalis provincia. Cn. Th.* das Forstamt. KŁODZINOWY, - a, - e, z kłodziny *caudicarius. Cn. Th.* von Blöcken gemacht.

KLOFTA, - y, *ż.*, z *Niem.* die Kluft, ein großer Scheit Holz; *Bh:* klufta; szczepa, drzewo szczepane abo do szczepania. *Włod. Discuneata ligna*, szczepy, klinem rozdarte drwa, klofty. *Mącz.* Nie zagasi tego ognia, choćia nań uderzy kloftą z wierzchu dosyć grubą. *M. Biel. S. N.* 35.

KŁOKOCINA, - y, *ż.*, KŁOKOCZKA, - i, *ż.*, Klekoczka, *Bh.* klokoč. Kłokoczka, drzewo cienkie, twarde i giętkie, kory brunatney, rodzi owoc w strąkach, z którego robią paciórki. Rośnie na Ukrainie. *Ład. H. N.* 72. *staphylea*, wilde Pistacien, Pimpernuß, drzewo iesionowi bardzo podobne. *Cresc.* 469. Kłokocina leśna. *Sienn. Wykł.* - Kłokocina ogrodna *pseudosycomorus*, der unächte Maulbeerfeigenbaum. *ib.* Kłokocina Włoska, = KŁOKOTKA, - i, *ż.*, *pistacea, Ursin.* Pistacien. KŁOKOCZKOWY, KLEKOCZKOWY, - a, - e, n. p. klekoczkowe paciórki. *Teat.* 32 *b,* 11. von Pimpernuß.

KŁOMIA, KŁOMLA, - i, *ż.*, KŁOMELKA, - i, *ż.*, *demin.*, rodzay sieci na kabiąku do łowienia ryb. *Włod.* eine Art Fischernetz an einem Bogen, der Tauchbärn cf. kacerz). Kłomla, gatunek sieci pomnieyszych na ryby; iest podwoyna, iest i poiedyncza. *Kluk Zw.* 3, 247. Kłomelka, poiedyncza mała kłomla. *ib.*

KLON, - u, *m.*, (*Bh.* klenice, klenka, klen, gawor welikolistný *acer platanosus; Vd.* klen, brilovu drevu, borouz, borovu drevu, besg, meklen; *Crn.* bôr, meklên shpinzél; *Sr.* 2. lom; *Sla.* klinovina; *Rg.* makgljen; *Rs.* кле́нъ *acer plantanoides; Ger.* Leine, Lenne, па́кленъ, не́кленъ *acer Tatar.*, черноклёнъ klon krzewowy, cf. *Gr.* κλων *ramus*; *Sr.* 1. klon *ornus*; *Cro.* maklyen *acer montanus)*; Pol. klon *acer vulgi*, der gemeine Ahorn, Masholder; *Bh.* břek, babika; drzewo dwoiste iest; iedno pierwszey wielkości, ma liście z wierzchu iasno zielone, od spodu białe; drugie średniey wysokości, z liściem po gałązkach parami wiszącym. *Kluk Rosl.* 2, 25. - §. Jawor wschodni, pospolicie *klon iaworowy, platanus orientalis. Kluk Dyk.* 2, 205., *Rs.* чина́ръ, яворъ.

Pochodz. *klonowy.*

**KŁONIĆ, = nakłaniać. *Włod.*, schylać, chylić, neigen; *Bh.* kloniti; *Sr.* 1. kwonu, klinu, kliu; *Crn.* klônem; *Rs.* клони́ть, клоню́; *Gr.* κλινω, *Lat.* *clinare, in-

klinare, *Jt.* chinare). Wnidź do zamknienia, do skrytości, i kłoń się ku modlitwie. *Zrn. Pst.* 3, 761. Czoła smutne karby, powabnie serca nie kłonią. *Teat.* 44 c, 11. Wspieray mię synu dłonią, Bo łyty drżąc z radości ku ziemi się kłonią. *Przyb. Ab.* 32.

Pochodz. *kłaniać, kłaniać się, kłaniacz, dokłaniać, nakłaniać, nakłonić, odkłaniać, odkłonić, pokłaniać, pokłonić, pokłon; ukłaniać, ukłonić, ukłon, skłaniać, skłonić, skłonny, skłonność, skłonienie; kłonica, łon; kolano; klęczeć, klęknąć.* (*Cro.* klanyecz, klanychècz; *Dl.* klanacz, klanchacz *vallis* dolina).

KŁONICA, - y, *ż.*, *Bh.* klanice; *Sr.* 2. kloniza; *Sr.* 1. klojnica; *Cro.* klin; *Sla.* chivia). iedno ze czterech drzew, które połkoszki lub drabiny wozu utrzymuią. *Włod.*, eines von den Seitenhölzern, die den Wagenkorb oder die Leitern auf dem Wagen einschließen. Kłonice u prostych wozów bywaią brzozowe, dębowe, grabowe. *Kluk Rosl.* 2, 63. Dobywszy z woza kłonicy. *Klon. Wor.* 35. Chłopi do karczmy nie maią chodzić z maczugami, z kłonicami. *Haur Sk.* 228. Kłonice są te drążki u windy, któremi winduią. *Mag. Msk.*

KŁONINA, -y, *ż.*, *Ross.* кленина, кленовина, drzewo klonowe, Maßholderholz. KLONOWY, -a, -e, od klonu, von gemeinem Ahorn, Maßholder-; *Bh.* klenowý; *Crn.* mèklenov; *Rs.* кленовый. Kora klonowa w occie gotowana ból zębów uśmierza. *Ład. H. N.* 72. Klonowy las *Rs.* кленникъ.

KŁOPOT, - u, *m.*, cf. *Sr.* 1. klepot *sonitus molae molentis*, klipot *grandinis fenestram quatientis, crepitus*; *Vd.* klopozhenje, klopotanje, klopot, klopotalstvu = brzękanie, chrobot; *Cro.* klopot *crepitus*, klopotecz, klepetalo *crepitaculum*; *Hg.* kalapáts = młot; *Rs.* хлопотня stukanie, klepanie); niespokoyność, frasunek, troska, zgryzota, Unruhe, Kummer, Sorge; *Bh.* lopota, trampota; *Sr.* 2. hobusa, hore; *Vd.* samersa, samers; *Ross.* хлопотà, хлопоты. Kłopoty, albo właśnie tumulty, gdy poddani powstawaią naprzeciwko swoiéy zwierzchności. *Gil. Pst.* 173 b. Mam dosyć swego kłopotu we sobie, nic mi do cudzego. *Rey Wiz.* 3). Co tych kłopotów na świecie! iedna nędza drugą goni. *Dambr.* 691. Bez kłopotu żaden na świecie bydź nie może, ale spokoynym bydź może. *Lub. Roz.* 319. Ah chęć śmierci wymusza pamięć twéy niecnoty, O dziewczyno, stworzona na moie kłopoty! *Hul. Ow.* 114. Nie miała baba kłopotu, kupiła sobie parszywe prosię. *Rys. Ad.* 42., *Pot. Jow.* 190., *Pot. Arg.* 159. świerzbiał cię pokóy). Kłopot z pieniędzmi, ale gorszy bez nich. *Jag. Gr. A.* 4. Zawsze żonaty w kłopocie. *Bach. Epikt.* 7. Siła ludzi nie chcą brać żony, żeby sobie tym kłopotem głowy nie obciążać. *Kłok. Turk.* 186. Kłopoty czarne na twarz iego pomarszczoną występuią. *Jabł. Tel.* 31. Przyidzie za laty Kłopot zębaty. *Zim. Siel.* 313. - §. Kłopocie! *interj.*, = niestetyż! *Włod.* Ach! weh! kłopocie, biedaszku, niestetyż! *Cn. Th.* 529. KŁOPOTAĆ, - ał, - ota, *cz. kont.*, kłopocze, kłopoczę *Praes. ndk.*, kłopocić, kłopocił, kłopoci *ndk.*, skłopotać, zakłopotać, ukłopotać *dk.*, (cf. *Sr.* 1. klipocu, klipocem, *Germ.* klippern brzękać; *Rg.* klopotatti = stukać; klepetatti = klepać; *Cro.* klopachem, klopatam, klopam *crepito*; cf. *Ger.* klopfen, *Bh.* klopeytati *offendere, labi*; *Hg.* kalapátsolom *malleo*; *Rs.* хлопнуть, хлопать trzaskać, bić cf. chłop); gryźć kogo, frasunku go nabawiać, einem Unruhe, Sorgen, Kummer machen. Czemu się zasmucasz duszo moia, czemu mię kłopocesz? *Wrob.* 100. *conturbas me*). Ciebie on nigdy żadnym gniewem, ani smętkiem zakłopoce. *Zyw. P. Jez. B. b.* To naygorzéy *kłopie (*contr.* zamiast kłopoce), J nayokrutniéy dręczy ich i pali, *Chrość. Luk.* 113. KŁOPOTAĆ się, Kłopocić się *recipr.*, *Bh.* lopotugi se; *Rs.* хлопотать, хлопочу, горевать, суетиться, суечусь, sich Sorgen machen, sich kümmern. Kto chce mieć sen spokoyny, niech się nie kłopoci o to, co iutro nastanie. *Zab.* 13, 73. Nie kłopoć się o to. *Teat.* 11, 143. Serce moie kłopotało się we mnie. *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 27. zatrwożyło się. *Bibl. Gd.*). Jak mnie ta iego skłopotana mina bawi. *Teat.* 33 d, 78. (ambarassowana, verlegne Miene). Ukłopoconemu sen się przydarzył. *Pilch. Sall.* 238. Smętna, żałosna, ukłopotana. *P. Kch. J.* 98. Duch Pański przepowiadał ukłopotanym odpuszczenie. *Zrn. Pst.* 2, 326 b. Zmiłuy się móy Panie, w tym sfrasowaniu i ukłopotaniu. *Ryb. Ps.* 54. Ukłopotani około niebezpieczeństwa nad sobą i Rzpltą. *Nag. Cyc.* 82. - §. Kłopotać się z kim, = wzaiemnie się frasunku nabawiać, gryźć się ieden drugiego wzaiemnie, sich wechselseitig Noth und Kummer machen. Władysław w rozerwaniu kłopocących się z sobą papieżów, wszystkiego dokazał. *Krom.* 472. Ustawicznie się z nim kłopotali. *Bielsk. Kr.* 447. Żonę często napominać, rzadko iéy łaiać, a nigdy się z nią biciem nie kłopotać. *Petr. Ek.* 61. KŁOPOTARSTWO, - a, *n.*, stan kłopotny, Kummer, Sorge, Plackerey, liebe Noth. Gospodarstwo kłopotarstwo. *Rys. Ad.* 15., *Teat.* 24 b, 63. KŁOPOTARZ, - a, *m.*, biedak, ein armer Schlucker. W miasteczku, gdzie podwoda, gdzie burmistrz furmanem, Już będzie kłopotarzem, nieborakiem, panem. *Klon. Wor.* 14. *Rs.* хлопотникъ, хлопотунъ zbyt teskliwy). KŁOPOTLIWY, KŁOPOTNY, - a, - e, - ie *adv.*, pełen kłopotu, *Bh.* lopotný; *Rs.* хлопотливый, хлопотный, kummervoll, unruhig. Pomyślnych trudno zażyć szczęśliwości Bez kłopotliwéy pracy i trudności. *Past. Fid.* 224. Nikt dobra kłopotliwego nie może użyć wesoło. *Pilch. Sen. list.* 110. Śmiało ponosi troski kłopotliwe. *Szarz. Pies.* 2 T 2. Przodkowie nasi raczéy się w kłopotnym Marsie, aniż w spokoynych Musach kochali. *Bielsk. Kr.* 7. - *§. Do kogo rzecz kłopotna bywa podana, sowie się depositarius. *Sax. Tyt.* 126. t. i. sprzeczna, o którą spór czyli sprawa, die strittige Sache.

KŁOS, - a, *et* - u, *m.*, *Bh.* klas; *Slo.* klas; *Hg.* kalász; *Sr.* 2. kloß; *Sr.* 1. kwoß; *Crn.* klàs; *Vd.* klass, lat; *Rg. et Bs.* klàs; *Cro.* klász, lát (klassën meszëcz = Czerwiec; klasz = zdziębło); *Dl.* klass; *Rs.* колосъ; *Ec.* класъ, cf. *Gr.* καλαμος; cf. kieł, kiełek cf. kłoć), die Aehre. Kłos iest kwiatostan, w którym wzdłuż ogólnéy poiedynczéy szypułki, wiele bezszypułkowych lub krótkoszypułkowych kwiatów iest osadzonych. *Jundz.* 2, 59. Bóg pierwéy daie trawę, potym kłos, potym pełną pszenicę na kłosie. *Skarg. Zyw.* 2, 378. Daleko stąd do kłosu; pierwéy będą kwiatki niż ziarno. *Pot. Jow.* 54. W szczęściu on po gardło brodzi, Jemu siedm kłosów iedno ziarno rodzi. *Zab.* 11, 9. *Kossak.* - *Prov. Slo.* dobře se pri kope klásti zbírat *bonum est penes capitale oeconomizare*, dobrze przy kopie kłoski zbierać; *Rg.* páljétkovati kláse *spicas legere*. Kłos puszczać, *Syr.* 927. wypu-

szczać. *Cn. Th.*, *Sr.* 1. **twóß dobéwam, lału so**; *Rg.* klaзattise, izklasàttise, proklizati ú klás; *Cro.* klaszimase; *Vd.* latuvatise, latdelati; *Rs.* колоситься, околоситься, **Aehren gewinnen, schossen.** Kłosów zbieranie, pokłosie, pograbianie po żeńcach. *Cn. Th.*, *Vd.* klasobranje, pobiranje klasou od sheniz ostanele, sadnia shetva, napobiranje, drugobranje, paperkuvanje; *Cro.* klassobranye, klasznobranye, klaszuvanye; *Dl.* paletkovanye; *Rs.* збиранie колосовъ, **die Aehrenlese.** Cerero plennym kłosem w koło głowy spięta. *Hul. Ow.* 234. - *§. pewna waga: n. p. R. 1536 denar ieden był równy kłosom 6, kłos ziarnom 9. *Ostr. Pr. Cy.* 2, 302. cf. strączek). - §. Kłos Celtycki, ziele, kwiat Maryi Magdaleny, Spika Celtycka, kozłek, **Celtischer Spicanard.** *Syr.* 37. (KŁOS, KŁOSAĆ, KŁOSAK *ob.* Kłus, Kłusać). KŁOSARZ, - a, *m.*, zbieracz kłosów, **der Aehrenleser.** Nie widzieć tam wesołych kłosarsów, coby śpiewaiąc za rolnikiem, okruszone kłosy zbierali. *Stas. Num.* 1, 57., *Cro.* klaszobèr, *fem.* klaszobrachicza; *Dal.* paletkovalacz, *f.* paletkovalicza; *Rg.* paljètkovalaz; *f.* paljetkovaliza; *Ec.* класнемвующiй, собирающiй класы. KŁOSEK, - ska, *m.*, *Bh.* **Klásek**; *Sr.* 2. **kłosk**; *Vd* latis; *Rs.* колоссокъ, колосочикъ; *dem. nom.* kłos, **eine kleine Aehre.** Pszenicy wielokłosistéy każdy kłos wydaie z siebie kilka innych kłosków. *Syr.* 927. (2. KLOSEK *ob.* Kluska). KŁOSIE, - ia, *n.*, *collect.*, = kłosy, **die Aehren**; *Vd.* klasje, klasouje, latouje; *Crn.* klåsovje (klastje, klastnina *pabulum*, klasti, kladem *pabulari*); *Rg.* klåsje). Nie zbieray na innéy roli kłosia, tylko na moiéy. *Biel. Hst.* 55. KŁOSIANY, - a, - e, z kłosia, **Aehren=, von Aehren**; *Sr.* 1. **kwóßné**; *Cro.* klaszni, latni; *Rs.* колосяный, *Ec.* клáсяный. Tobie kwoli w kłosianym wieńcu lato chodzi. *Kanc. Gd.* 13. Stała Ceres bogini w marmurze ciosanym, Promienistą kłosiana skroń korona skryie. *Pot. Arg.* 144. Wieniec kłosiany żyzność znaczy; tego więc używaią żeńcy, zebrawszy z pola. *Petr. Hor.* 2, *R* 3 *b.*, *Otw. Ow.* 49., *ob.* wyrzynki, obrzynki, wieńczyny, okrężne). KŁOSIĆ się *rec. ndk.*, wykłosić się *dk.*, sypać się, wysypać się, n. p. żyto się kłosi, iuż się wykłosiło, z kłosków dostaie, dostało. *X. Kam.*, **ähren, Aehren bekommen.** KŁOSIENNICA, - y, *ż.*, ziele, *limosella Linn.* wodna *aquatica. Jundz.* 322. **Sumpfkraut.** (*Rs.* колосеница komora, do ktoréy wymłócone kłosy rzucaią). KŁOSIENICZKA, KŁOSNICZKA, - y, *ż.*, *Serpentina* ziele, którego prątki na wierzchu kłoski maią, w których nasienie. *Syr.* 1143. **Schlangenzwang**; *Bosn.* schjer, sctir, schjur. KŁOSISTY, - a, - e, pełen kłosów, **voll Aehren**; *Cro.* klaszazt, klasznaszt; *Rg.* klaзast; *Rs.* колосистый; *Ec.* класáтый, класистый, клáсный. Modlą się, aby się żyto gęste, kłosiste a niewysokie zrodziło. *Sz. Sielk.* 144. Żeńcy kłosistemi wieńcy obwodzą dziś sierpy. *Zab.* 9, 17. *ob.* kłosiany). Pszenica *kłosokłosista abo wielokłosista, któréy każdy kłos wydaie z siebie kilka innych kłosków. *Syr.* 927. KŁOSORODNY, - a, - e, - ie *adv.*, rodzący czyli noszący kłosy, **Aehren erzeugend**; *Cro.* klaszorodni; *Rg.* klasorodni. KŁOSOWAĆ *czyn. niedok.*, przekłosować *dok.*, podmłócić; co większy, co suchszy lub doyźrzalszy kłos obić, co z większa omłócić. *X. Kam.*, **von oben abdreschen.** KŁOSOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt kłosów, **Aehren ähnlich, wie Aehren.** Ostryż ma nasienie kłosowate. *Syr.* 25. Pszenica *kłosokłosowata abo kłosekłosista, wielokłosista. *ib.* 927. KŁOSÓWKA, - i, *ż.*, *ziele*, którego wiecha kwiatowa w kłos nieco ściśniona, *holcus Linn.*, *Jundz.* 502. KŁOSOWY, - a, - e, od kłosów, **Aehren=, Halm=.** Kłosowe zboża, których ziarna w kłosach rosną. *Kluk Rosl.* 3, 128. Kłosowa ość *Sr.* 1. **kwostowé koscej**; *Vd.* klasna shpiza, naboda.

KŁOSZĘ *ob.* Kłusać,

KŁÓTKA, KŁÓDKA, - i, *ż.*, KŁOTECZKA, - i, *ż.*, *demin.*; *Cro.* lokòt, lokotècz; *Sla.* chivit, chilit; *Ross.* висячiй замóкъ; *Vd.* lokotez, kluzheniza; *Sr.* 2. **puschzo.** zamek zawiesisty, cf. *Etym.* kłoda, **das Vorhängeschloß, Vorlegeschloß.** Wszystkie zamknięte były śpiżarnie, kłódki wszędzie i zapory. *Kniaz. Poez.* 2, 185. Wazon ten będzie zamknięty na trzy kłodki. *Vol. Leg.* 8, 85. Żonę swoię pod kłotką zamyka. *Teatr* 36 *c*, 78. Zamykasz Wc Pan na kłódkę? *ib.* 17 *b*, 47. na 6 kłótek Moskiewskich. *Teat.* 51 *b*, 39. Wypiie dziedzic stem kłotek zamknione, Nad cię godniéyszy, wina zostawione. *Lib. Hor.* 52. Będziesz miał, stłuczeszli kłotkę, Szubienicę pewną ciotkę. *Rey Zw.* 237 *b.* Choć usta na kłótki sama uczciwość mieć im zawarte kazała, Odporna przyrodzoność to prawo zmazała. *Zab.* 14, 56. *Nagl.* Kłotka Salomonowa składa się z kołek na drocie wiszących, które sztucznie tylko zdiąć można. *Solsk. Arch.* 112. **das Ringelschloß, Ringe auf einen doppelten Drath gefädelt, die sich bloß auf eine gewisse künstliche Art abnehmen lassen.** - §. 2) lada, skrzynka, **die Lade, die Büchse, der Kasten.** *Tr.* Kłotka zegarowa, w któréy sprężyna zamknięta. *ib.* Zbić deskę na kłótki do tłoka. *ib.* kłótka lewarowa. *ib.* KŁÓTKARZ, - a, *m.*, co robi kłótki, **der Vorhängeschloßmacher.** *Tr.*, *ob.* zamkarz, szlósarz.

KŁÓTLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, zwadliwość, swarliwość, skłonność do kłócenia się, **die Zanksucht**; *Vd* nemirnost, prepirnost; *Crn.* sabavlivost, prepirnost; *Rs.* ссóрливость, любопрѣнiе, сварливость, сутяжничество, привязчивость, вздóръ. Kłótliwość prawna. *Mon.* 65, 505. pieniactwo, **die Processirsucht.** KŁÓTLIWY, - a, - e, KŁÓTLIWIE *adv.*, zwadliwy, swarliwy, sporny, do kłótni skłonny, **zanksüchtig, zänkisch**; *Sr.* 1. **ztratwarski, wuretzwarski**; *Crn.* kregliv, prepirliv, prepirn; *Vd.* nemiren, prepirn, prepirski, prepirliu, praudliu, praudavatliu; prepirarski, pipazh; *Cro.* karliv; *Rg.* kargliv; *Sla.* inadljiv; *Rs.* любопрúтельный, задорливый, привязчивый, прѣтельный, бранливый, ссорливый, сдорливый, вздóрливый, состязáтельный, сутяжливый, вздóрливый, вздóрный, придирчивый; *Ec.* которливый, сварливый. *Cro. Prov.* od hise kaplive y od sene karlive, oszlobodi nasz bose. KŁÓTNIA, - i, *ż.*, (*Etym.* kłócić; cf. **Klatte Adlg.**), poswarek, swar, zamięszanie, burda, rostyrk, zwada, spór, **Unruhe, Zank, Streit**; *Bh.* **tahanice**; *Slo.* **Swáda, ţehránj**; *Sr.* 2. **hadra**; *Sr.* 1. **ztrét, zawojba, wuretzwano**; *Vd.* kreg, kreganje, sprekarjanje, krech, prepiranie, prepir (*ob.* *prza); *Crn.* kręg, ravs, ardrya, tir, prepir, prepirenga, sdråshba; *Cro.* karka, czarganye; *Dl.* karba, kara. kar, inada, pretenye, nadgovaranye; *Rg.* kár, kargna, karanje; *Bs.* párba, prirecenje, karanje; *Rs.* котора, ссора, распря, размóлвка, состязáнiе, раздóръ, задоръ (cf. zadrzeć), ножевщúна, стычка, схвáтка, сутяжничество; *Ec.* котора (cf. koty drzeć),

pem. Upiwszy się, kłotni i zwady szuka, naprzykrzaiąc się naywiększym swym przyiaciołom. *Mon.* 66. 686. Gdzie naywięcéy kłótni, tam naywięcéy miłości. *Teat.* 22 *b*, 74. was sich liebt, das neckt sich. KŁOTNIARKA, - i, *ż.*, KŁOTNICA, - y, *ż.*, baba kłotliwa, eine Zänkerinn; *Boh.* wadilka; *Crn.* prepiravka; *Cro.* karachicza, harlivka, *Rg.* kargliviza; *Bs.* karaciça; *Rs.* смýтница. Kłótnica napełni goryczą dni męża. *Teat.* 35 *b*, 22. Podczaszyna, nayzawołańsza kłótniarka całéy okolicy. *Kras. Pod.* 1, 219. cf. pieniaczka. KŁÓTNIARSTWO, - a, *n.*, życie kłotliwe, ein zänkisches Betragen, Zanksucht. Jakież bydź mogą pobudki do ustawicznego kłótniarstwa? *Kras. Pod.* 1, 221, cf. pieniactwo. KŁÓTNIARZ, KŁÓTNIK, - a, *m.*, kłótliwy, zwadzca, warchoł, ein Zänker, Unruhestifter; *Bh.* wadil; *Sr.* 1. zadjerak, ztretwar, wuretzwar *Vd.* prepiravez; *Cro.* karlivecz, karavecz, pregovarjavecz; *Dl. et Rg.* karalacz; *Bs.* karaç, natiçalaç; *Rs.* задорщикъ, ссорщикъ, придирщикъ, состязатель, бранько, буянъ, сутяга, смутникъ (cf. męt, odmęt, mąciciel); *Ec.* раздоротворецъ. Kłótnik lubi się i sam kłócić, i drugich kłóci. *Teat.* 53 *c*, 65. Po wielu zwycięstwach natrafiła na większego ieszcze kłótniarza. *Kras. Pod.* 1, 219. Ostrzegam Wc Pana, że on wielki kłótnik. *Boh. Kom* 1, 301. Krescencyusza przemożnego w Rzymie kłotnika, Otton obwiesić kazał. *Nar. Hst.* 2, 96. cf. wichrzyciel, pieniacz). - §. Idź społem i z kłotnikiem, gdzie trzy matedory Niezawodne do garści galą luidory. *Mon.* 76, 727. może iakaś karta we grze.

KŁÓTY, - a, - e, *part. pass. verb.* kłóć, gestochen. W brzuch kłótą ranę mu zadał. *Skarg. Dz.* 582. sztychową; *oppos.* cięty). I cięte mu, i kłóte razy zadawaią. *P. Kchan. Orl.* 1, 351.

KLOZA, KLUZA (*Cn. Th.*), - y, *ż.*, (z *Łac.* clausus cf. *Germ.* Klause), więzienie, zamknięcie, osobliwie szalonych (cf. kłoda), ein Gefängniß, ein wohl verwahrtes Narrenstübchen. Wieść kogo do klozy. *Sax. Porz.* 151. cf. koza). Przybyłeś, i mnieś wywiódł z téy klozy przeklętéy. *Kanc. Gd.* 223. Szalonych trzeba w pęta i do klozy dadź. *Petr. Pol.* 56., *Petr. Ek.* 49. Szaleńszy on niż ów, którego w klozie chowaią. *Gorn. Dw.* 6. Do klozy z nim, co prędzéy, szkoda z nim żartować, iako to z głupim. *Birk. Exorb.* 12. Darmo wściekła potwarzy z twéy klozy ponuréy Grozisz mi, trzęsąc na ibie brzydkiemi iaszczury. *Zab.* 3, 394. „*not.* więzienie, dół, iama." koza.

KLUB, - u, *m.*, z *Angielsk.*, towarzystwo, der Clubb, *Pam.* 84, 139. Klubista *Bh.* schudce.

KLUBA, KLÓBA, - y, *ż.*, KLUBKA *dem.*, z *Niem.* der Kloben; *Sr.* 2. kloba; *Sr.* 1. kijpa, kitpa; *Vd.* preziep; *Cro.* klůba, vitel, chiga, *Rg.* kluba, vitlo; *Rs.* обойминца, обнимальница, моторя, скоба. 1) kluba, krążek w silniach winduiących, maiący na okoł okręgu rowek wydrożony na linę, i sworzeń żelazny przechodzący przez środek. *Jak. Art.* 5, 295. eine Blockrolle, ein Kloben, z. B. im Flaschenzuge. Kluba abo klubami ciągnąć. *Cn. Th.*, *Chmiel.* 1, 225. Kluby, klubki, pytki, na statkach. *Haur Ek.* 171. Kluba ruchoma, kluba nieruchoma. *Jak. Mat.* 4, 238. - §. b) kluba, = puzdro klubne, der Flaschenzug, der Kloben. Kluby bywaią abo o iednym kołku, albo naywięcéy o trzech. *Solsk. Arch.* 9. - §. c) klóba do ciągnienia złoczyńców. *Cn. Th.* 284. der Folterkloben, ein Torturinstrument. Proba nacznie rozmaite do ciągnienia złoczyńców, kluba, kołowrot, drabina, skrzypiec. *Cn. Th.* 821. - §. 2) kluba u wagi, u szal, gdzie ięzyczek stanąć ma w mierze. *Cn. Th.* das Wagegericht, die Scheere, der Kloben an einer Wage. *Libella* mała ważka, też ołówna ważka albo klobka ciesielska. *Mącz.* die Schrotwage, Bleywage. - §. *Fig.* kluba, kres, karb, okres, porządek, szranki, granice, miara, pomiar, Schranken, Gränzen, Ordnung, Maß und Ziel. Dobre to postanowienie, kiedyby w swoiéy klubie stało. *Petr. Pol.* 41. W téy klóbie stoię, że się odmiany nie boię. *Ryb. Ps.* 51., *Rey Zw.* 18. Prawie żadna rzecz w swéy klubie nie została. *Kucz. Kat.* 3, 57. „w swym porządku"). Wszystko iuż prawie szwankuie, Nic niemasz całego, z kluby wszystko występuie. *Kanc. Gd.* 267. Wszystko w swoiéy klóbie i w swym porządku zatrzymano bydź ma. *Falib. Dis. A* 2. Ormianie iuż się od Unii rwać poczęli; aż za pracą biskupa znowu w prawowierną klubę wpadli. *Nies.* 1, 95. Moc posłów wzmagała się, aż za Zygmuntów w tę klubę wpadła, że bez konsensu ich żadne prawo stanowione bydź nie może. *Nies.* 1, 278. Weź ięzyk w kluby. *Teatr* 43 *c*, 157. Co z kluby wyidzie, nawróć do porządku. *Fred. prz.* 444. Karność obozową, w swąwolą obróconą, do własnéy klóby trochę surowiéy przywodził. *Warg. Wal.* 329. Wkrótce woysko w klobę przywiódł. *Pilch. Sall.* 197. Za czasów moich wszystko iuż z kluby wychodziło. *Zab.* 6, 354. W ścisłe wziąć kogo kluby, = w kleszcze, *Tr.* einen eintreiben, einschränken. Uiąć się z kim w kluby, *tirer au court baton avec quelqu'un.* *Tr.* mit einem über'm Knie gespannt seyn. - §. 3) kluba, = staw w ciele. *Cn. Th.* *Slo.* klubo, kicla *coxa*; *Bh* klaub *artus*, lat. med. *globa*), das Gelenk. Ręka z kluby wypadła. *Tr.* wywichnęła się. - §. 4) pęk lnu lub konopi pewnéy miary, ein Kloben Flachs, Hanf. Lnu i konopi kluba albo kopa garści. *Przędz.* 109. KLUBNY, - a, - e, od kluby, Kloben-. Puzdro klubne, Flaschenzug, pewna liczba klub osadzonych niby w puzdrze w sztuce drewnianéy lub metalowéy. *Jak. Art.* 3, 13., *Jak. Mat.* 4, 238. Ciało w iunkturach niby w klubną szrubę sprostował. *Wad. Dan.* 183.

KLUĆ, kluł, kluie *et* KLWAĆ, klwał *cz. ndk.*, ukluć, uklwać *dk.*, kloć, kolnąć, *Boh.* klubati, klubám; *Crn.* kluvâti, kluval, klujem; *Vd.* klunjati, kl kati (klun, klunizh = dzioh, dziobek; *Cro.* klyujem, klyuvati klyun = dziób); *Rg.* kgljuszati (kgljún = dziób); *Bs.* kgljuvati, (kgljua *rostrum*); *Rs.* клюнуть, уклюнуть, клюю, клевать (склевать *zzobać, клёвъ zakąszenie, ięcie się wędy, клювъ dziób); *Sr.* 1. kwocżiżu, kwocicżim. dziobem bość, dziobić, bicken, mit dem Schnabel hacken. Ptaszę, gdy się iuż dostoi w iaiu, tedy pok.rmu szukaiąc, w skorupę kołace, i kluie noskiem. *Sak. Pro.* 179. Same kuroznęta kluią i wydziobuią się z iaia; kura tylko rozłupane wyrzuca skorupy z gniazda. *Kluk Zw.* 2, 109. Pożrą ie ptacy klwaniem iadowitym. *Leop. Deut.* 32, 24., *Wuiek.* Prometeus uklwany żąda pokoiu. *Petr. Hor.* 2, *R b.* Krucy po śmierci ścierwu doiadaią; ale pochlebcy ieszcze za żywota bardzo kluią, a oczy łupią każdemu. *Rey Zw.* 49. - §. b) Wylęgać; *dk.* ukluć, ausbrüten *prop.* Kury kluią też iaia innego rodzaiu, aż

przykład, gęsie, kacze. *Reg. Doś.* 1, 123. Zepsuła iuż ukłuty w sobie ciężar brzemienia. *Hul. Ow.* 158. - §. c) *Fig.* kluć, kłóć, bośdź, stechen, wehe thun. Ciężka im to rzecz, i oczy im kłuie. *Morszt.* 137. KLUĆ się *re-cipr.*, wzaiemnie się dziobać, sich herum hicken. Kury się same między sobą klwały. *Ezop.* 54. Klwali się dway koguci, któryby z nich miał bydź wodzem kokoszom. *ib.* 70. - §. b) z iaia się dobywać dziobiąc, wylęgać się, sich aus dem Ey hervor hicken, hervor kriechen, brüten (*neutr.*). Samo kurczęta się kluią i wydziobuią z iaia. *Kłuk Zw.* 2, 109. Teraz powyzdychały świnie i prosięta, Ani się gęsi, ani się kluły kurczęta. *Sim. Siel.* 111. Strusie iaia czy wysiadywaniem, czy ciepłem słońca się kluią, nie wiadomo. *Zool. Nar.* 243. - §. 2) *trsl.* o zębach, = kluć się, dobywać się, puszczać się, rzezać się, von den Zähnen, durchbrechen, hervorbrechen; *Eccl.* зуботю, зубаmbю *ob.* zębacieć). Suchy lukrecyowy korzeń dawać dzieciom do gryzienia, gdy im się zęby kluć nie chcą. *Perz. Cyr.* 2, 192. W ciężkim kluciu się zębów dzieciom za uszami pijawki stawiać. *Perz. Cyr.* 2, 132. wenn Kinder schwer zahnen; *Ec.* зубоиспусканїе, зубопренїе, зубороожденїе. - §. 3) *Fig.* Na Olimp, gdy się zapatruię Z uwagą, niesła rada cóś się w myśli kluie. *Min. Ryt.* 1, 279. knuie się, kuie się, roi się, snuie się, es brütet in meinem Kopfe kein unebner Gedanke. Kluie się rzecz. *Teat.* 26 *c*, 15. ieſt w robocie). Bunty kluiące się. *Nag. Cyc.* 27.

Pochodz. *dokluwać*, *doklać*, *nakluć się*, *pokluć*, *przekluć*, *przekluwać*, *wykluwać*, *wykluć*; *klukas*.

KLUCH, - a, *m.*, KLUCHA, - y, *ż.*, wielka i niezgrabna kluska, ein ungeschlachter Mehlkloß. *Bndt.* - §. fleytuch, niechluy, *m. et ż.*, ein Unreinlicher, eine Unreinliche *ib.*

KLUCHTA, - y, *ż.*, z *Niem.* die Kluft, eine Spalte in den Felsen, Bergen. rozpadlina, skadlubina w gorach, skałach, n. p. Góry puste maią w sobie kluchty i też iamy wielkie, pełne pary i wilgoty. *Cresc.* 135. Przy kamieniu czerwonym obfita woda bywa: a wszakoż trzeba obaczyć, aby ta nie wchodziła w skały abo w lochy, albo iako górnicy zowią w kluchty nieiakie. *Cresc.* 27. = NB. *Trotz* tłumaczy kluchty, = kleszcze ogniowe.

KŁUCIĆ *ob.* Kłócić.

KLUCZ, - a, *m.*, kluczyk *zdrbn.*, *Boh.* klič, klíček (2. kiełek); *Slo.* klúč, klíč; *Sr.* 1. kluci, kluti, klutzik; *Sr.* 2. kluz; *Vd.* kluzh (kluzhanza = zamek; kluzhenizhar = ślusarz): *Crn.* klush. *Cro.* klyuch kluch; *Hg.* kuch, kúlts, kólts; *Sla.* kljucs; *Bs.* kgljuç; *Rg.* kgljûc; *Ross.* ключъ, ключикъ; *Dl.* klyvoç; *Lat.* clavis; *It.* chiave; *Hbr.* כלא kala = clausit; *Dor.* κλαξ, *Gr.* κλεις, κλειω, cf. schließen Abl. : narzędzie, którym zamek i kłódkę otwieraią. *Petr. Et.* 330. der Schlüssel. Główny klucz, der Hauptschlüssel *Cro.* odpirach). Dziurka od klucza. *Teatr* 23 *b*, 7. das Schlüsselloch. Wielki dziw, że mnie mąż dziś na klucz nie zamknął. *ib.* 27 *b*, 16. einschließen. Cukier i kawę pod kluczem trzyma. *ib.* 24, 134. unter dem Schlosse, unter dem Beschlusse, Verschlusse; *Vd.* sklenishe, sklep, sklenik). Wychodził drzwiami, które ma za swoim kluczem. *Teatr* 33, 41. Kazała drugą taką kupić kłódkę, aby tym łatwiey klucza dobrać. *ib.* 52 *d*, 29. Cnotliwéy szafarce wzięto z ręku klucze. *Falib. Dis. X.* 2. t. i. szafarstwo). Żony rzecz ieſt w domu nabytemi rzeczami szafować, pod kluczem chować. *Petr. Ek.* 6. - *Prov.* Mały klucz przestronne otwiera gmachy. *Fred. Ad.* 103. Przed kim było klucze kryć, temu w ręce dano. *Rys. Ad.* 56. cf. Kozła ogrodnikiem robić). Klucze do rąk, drabkę na szubienicę. *Rys. Ad.* 31. okazya robi złodzieia). - Kluczem wróżenie *Rs.* ключевол-хвованїе. - §. Klucz do stroienia muzycznych instrumentów, stroynik. *Tr.* 1, 62., *Rs.* строеглáсица. *Aliter* klucz muzyczny, pewny znak w notach muzycznych; ten ieſt inny skrzypcowy, inny klawikordowy, inny dyszkantowy, inny basowy i t. d. *Mag. Msk.* der Schlüssel, Musikschlüssel, der den Werth der Noten bestimmt. - §. Klucz w sklepieniu, swornik, zamykaiący sam środek sklepienia. *Jak. Art.* 3, 296. der Schlußstein, der Schluß eines Gewölbes. - §. Klucz zębowy, śrzoba, którą się zęby zacięte otwierać zwykły. *Perz. Cyr.* 2, 189. die Zahnschraube. Klucz Angielski do zębów wyrywania. *Czerw. Narz.* 31. der Englische Schlüssel, Zähne auszureißen. - §. 2) *Fig.* cokolwiek wstęp do czego ułatwia, der Schlüssel, der Zugang. Kamieniec do Polski klucz. *Łączw. Zw.* 5. Wiara nasza ieſt kluczem królestwa niebieskiego. *Zygr. Gon.* 327. Klucza od serca nie daway im twego. *Jabł. Tel.* 329. Prędko znaleźli klucz do serca iego. *ib.* 222. Otworzył Pan apostołom zmysł, i dał im klucza umieiętności. *Dambr.* 234. Próżne ich były usiłowania w znalezieniu klucza do téy allegoryi. *N. Pam.* 4, 72. *et* 13, 102. - § Klucze *theolog.*, moc apostołom dana rozgrzeszenia. *Zygr. Gon.* 324. die Schlüssel des Himmelreichs. - §. klucz, = kluczka, sidło, łapka na kogo, *Fig* eine Falle, eine Schlinge. Ona chce iéy szkodzić, lecz tak kluczę składa, Że w cnotę i w życzliwość obraca się zdrada. *Pot. Arg.* 149., *Vd.* klupa, klank, progla, mresha. - §. 3) klucz zaiąca, *Ross.* сметка, der Absprung des Hasens. Zaiąc klucz dwoiaki czyni, albo w zad, a dopiero stamtąd w bok, albo zaraz w bok. *Ostror. Mysl.* 9. - §. 4) pewna gruntu i małętności miara, na przykład, klucz Siewierski, klucz Bożecki, klucz Iłżecki. *Petr. Et.* 330. włość, ciąg dóbr (cf. kluczem ; *Bs.* sgjupa, sgjupania (cf. żupan); eine Herrschaft, eine Reihe von Landgütern. Klucz droższy niż kamień; kamień młyński czasem kilka tysięcy czyni; zaś klucz, który go zawiera, musi bydź droższy. *Dwor. J.* 3. - §. 5) pewna kość pod gardłem poprzek do ramion końcami położona. *Petr. Et.* 330., *ob.* kluczyk, kluczka, kość kluczowa, das Schlüsselbein. KLUCZEM *adv.*, ciągiem, stadem, zugweise, heerdenweise. Baby wiodą się na stypę, by dzikie gęsi kluczem, iedna za drugą. *Mat. z Pod. C.* 1. KLUCZKA, - i, *ż.*, *Bh.* klička; *Crn.* kluka; *Bs.* kgljukka, kgljun, kukka, *Lat. med.* cliquetus; *Gall.* cliquet, cf. *Gr.* λυκος; żelazko we drzwiach, za którym klamka zapada. *Dudz.* 41. po teraznieyszemu skubel. *Włod.* der Klinkhaken. - §. 2) uszka z węzłów związane, do chwytania czego, eine Schlinge. Kluczka Angielska tak się robi, że iednym końcem zadzierga się kluczka; potym przeciąga się dalsza część tegoż końca, tak iż w drugim przeciągu koniec przechodzi po nad kluczkę; naostatek robi się druga kluczka. *Jak. Art.* 3, 46. cf. węzeł). Pasiecznik ma mieć drabin dwie, żeby roiów nie trząsł kluczkami, ale po niełaził na drzewo. *Kąck. Pas.* 12., *ob.* leziwo, lezy). Kluczki z swoichże włosów porobiwszy, na drzewach się powieszały Cymbryyskie żony. *Fal. Fl.* 124. Wić zakłada się na kluczkę. *Jak. Art.* 1, 372. - §. Kluczka, = narzędzie do wyciągania

siana z szopy. *Włod.* – Kluczka, rososzka o dwoch samorodnych ramionach do ręcznego kręcenia powrozow; *item* żerdź długa z nosem do zrywania owoców. *X. Kam.* ein Spaltstock, eine Spaltstange. – §. *Fig.* kluczka, = sidło, łapaczka, sztuczka na kogo, fortel, ein Fallstrick, eine Schlinge, ein Kunstgriff, eine Falle; *Bh.* ljčka. Sam pryncypał dostał mu się w kluczki. *Jabł. Buk. F* 4. Kluczkę iaką umyślnie nań naydą, aby się z nim pogniewać. *Gorn. Dw.* 310. *Suspectum est mihi hoc* obawiam się iakiéy kluczki w tym. *Mącz. Imminere rebus alicuius* czyhać, godzić, przyczyn szukać, kluczki zakładać na kogo. *ib.* – §. 3) kluczka, klucz, kość kluczowa, kluczyk, rososzka, das Schlüsselbein. Kość umieszczona poprzecznie w wyższéy części piersi z obudwóch stron, podobna do klucza starożytnych. *Dykc. Med.* 3, 151. *in avibus dicitur:* sanki, ostróżki. KLUCZKOWAĆ, - ał, - uie, *intr. ndk.*, kluczyć, różne skoki poczynić, żeby się wywikłać, wywinąć, sich heraus zu drehen suchen, Ausflüchte suchen. Że ten go spotkał niespodziany, trudno było kluczkować, powiada mu tedy, że do króla był posłan. *Pot. Arg.* 227. – §. Skluczkować kogo. *Pot. Syl.* 76.; *transit. dk.*, osidlić, einen bestricken. KLUCZNICA, - y, *ż.*, szafarka klucze pod sobą maiąca, die Beschließerinn, Ausgeberinn, Wirthschafterinn, Schäffnerinn; *Bh.* klíčnice; *Sr.* 2. zastojniza, ausgabarniza; *Orn.* kluzhariza; *Vd.* kluzharza, shliesarza, sapirarza: *Rs.* ключница; *Cro.* klyucharicza (cf. klyuchenicza, *Vd.* kluzheniza, *Crn.* kluzhanza = zamek). Żony nie powinny płatnéy klucznicy lub wielkorządczyni, rządu domowego powierzać. *Zab.* 16, 3. Maluśka u księżny Holhy była w fraucymerze klucznica, z którą miał Swentosław syna. *Stryik.* 121. KLUCZNIK, - a, *m.*, KLUCZNY, - ego, *m.*, co klucze trzyma, der Schließer, dem die Schlüssel anvertraut sind; *Bh.* klíčník; *Slo.* klíčník, klučak; *Sr.* 1. klutzownik; *Hg.* kultsár, költsár; *Crn.* kluzhâr (kluzharem = gospodaruię; kluzhanzar = szlósarz); *Vd.* sapervez, sapiravez, saklenovez; *Rg.* kgljucjâr; *Cro.* klyuchar, kluchar, kluchonosz (2. klyuchar = szlósarz); *Dl.* konobar *ob.* kanaparz; *Rs. et Ec.* ключáрь, ключникъ. Klucznicy miasta, odmykaią i zamykaią miasto według potrzeby, maią oko na opatrzenie murów. *Petr. Pol.* 2, 196. die Thorschließer. Odźwiernych abo kluczników od rozmaitych komor. *Star. Dw.* 34. Klucznik ma klucze mieć w kilku węzłach, osobno od domów gościnnych, osobno od piwnicy. *Haur Gos.* 21. Wchodzi do refektarza klucznik, i rozdaie braci po bochenku chleba. *Pim. Kam.* 342., *Ec.* хранителникъ. Klucznika urząd *Ross.* ключарство. Kluczny nieba, *claviger. Brud. Ost. F.* 6. Pan nie mówi, mam klucznika, powierzyłem ten klucz komu; ale mam klucz od piekła i od nieba. *Rey Ap.* 16. Piotra Pan klucznikiem kościoła swego uczynił. *Skarg. Kaz.* 304. Moskale kniazia wielkiego klucznikiem pokoiowym i exekutorem woli bożéy bydź wierzą. *Gwagn.* 524. – §. 2) klucznik, przełożony nad włością, kluczem dóbr, der Vorgesetzte einer Herrschaft. Głowszczyzny ciwunom, klucznikom, woytom, starcom, ławnikom miéyskim: = Jeśliby czeladnik oyczysty w którym z tych urzędów był, tedy tylko połowę téy głowszczyzny; a ieśliby w kluczach abo woytostwie szlachcic był, takiemu głowszczyzna według stanu szlacheckiego. *Stat. Lit.* 372. KLUCZOWY, - a, - e, od klucza, Schlüssel-; *Vd.* klushen; *Rs.* ключевый. Przez dziurkę we drzwiach kluczową widział ią. *Teat.* 54, 51. *Anat.* kość kluczowa, *clavicula. Krup.* 1, 14. *et* 173. das Schlüsselbein cf. kluczka, klucz, rososzka. KLUCZYĆ, - ył, - y, *intrans. ndk.*, odskoki lub klucze robić, Absprünge machen. Już idą *Pąda, bor od głosów huczy, Tu sarna myli, tam zaiączek kluczy. *Kochow.* 324. Zaiąc z miéysca na miéysce przed myśliwcem klucząc, miesza swoie tropy. *Lub. Roz.* 36. – §. *transit.* kluczyć, krzywić, krümmen, beugen. Niewiasta zgarbiona, skłuczona abo skrzywiona, nie mogła się podnieść. *Sekl. Luk.* 13. KLUCZYK, - a, *m.*, KLUCZYCZEK, - yczka, *m.*, *demin.*, das Schlüsselchen, ein kleiner Schlüssel; *Sr.* 2. klužk; *Sr.* 1. klutzik; *Rg.* kgljucich; *Cro.* kluchecz, kluchichek; *Hg.* költsötska; *Ross.* ключикъ. Kluczyczek mały zameczki one otwierał. *Pot. Arg.* 812. – §. Kluczyk do wyimowania świderka z korony trepanu. *Czerw. Narz.* 16. – §. Kluczykiem zegarek nakręcić. *Haur Sk.* 184. Uhrschlüssel. – §. 2) *Anat.* kluczyk *ob.* kość kluczowa, kluczka, klucz, das Schlüsselbein. – *Botan.* Kluczyki, - ów, *plur.*, paraliżowe ziele, Himmelschlüssel, *primula*, ma liście podługowate, kędzierzawiące się i na prątku w początek wiosny kilka kwiatków żółtych wiszących, nieco pachnących. *Kluk Rosl.* 2, 226.

Dalszych pochodzących słowa klucz *niemasz w Polsk., w innych dyalektach są: n. p.* Ec. отключаю, отмыкаю *odmykam*; сключить, сключать *łączyć, związać*; сключéніе *wiązanie*, *cembrowina*; ключáется *przygadza się*, *przypada*, ключимый *przypadaiący*, *stosowny*, ключимствую *przystosowuię*; Ross. включать *przyłączyć*, *zamknąć w czym*, *zawrzeć*; выключить, выключать *wyłączyć*, *wykluczyć*, выключéніе *wyłączenie*; Bs. *kgljukkati*, *ukgljukati* intrudo; Bh. klíčím se germino *cf. kiełek.*

KLUKA, - i, *ż.*, hak, ein Haken; *Crn.* kluka; *Bs.* kgljukka; *Rs.* клюка. Kluką ciągnie i szarpie drzewo na doł żelazną. *Chmiel.* 1, 1100.

KLUKAĆ, - ał, - a, *intrans. ndk.*, (*Bh.* kloktati charkać, gargaryzmować; *Vd.* klukati = *Ger.* flocken, tokować, 2. = klwać; *Rg.* kgljucciati, klokugnatti, glogoghjatti, *It.* bollire gorgoliando *ob.* głogotać; *Crn.* klôkam *chocito*, *Dan.* klukke, *Gr.* κλώζω; *Crn.* klukam = kołatam). – W brzuchu kłuka, kruczy, warczy. *Dudz.* 20. es kollert im Bauche; *Rs.* урчать, проурчать, заурчать.

KŁUKAS, - a, *m.*, (*Etym.* kluć), dziób długi, iak n. p. bociani, ein langer Schnabel, wie der des Storchs. *Tr.* cf. *Crn.* etc. klun = dziób). – §. kłukasy, bazgranina, bazgrota, mazanina, schlechte Schrift, Geschmiere, Krähenfüße; *Vd.* krazanje, burnu pisanje.

KLUNIACKIE gruszki *ob.* Koniakowka.

KŁUS, *KŁOS, - a, *m.*, *Bh.* klus, trocht, ryść, rześcia, gręda, der Trab, das Traben des Pferdes; *Vd.* dirja, dirjanje, konjski sriedni hod; lohkokorak; *Rs.* грýнь, сыпýнь развалъ, развáлецъ. Uyrzał przed sobą rycerza *kłosem wielkim poieżdżaiącego. *P. Kchan. Orl.* 1, 327. Sporym kłosem uciekł. *Teat.* 24, 132. Do kłusa, iako z przyrodzenia trudniéyszego, naprzód źrzebce wprawować trzeba. *Hipp.* 40. Do kościoła trzeba kłusem, a z kościoła iednochodą. *Rys. Ad.* 11. Niechay chodzi kłosem, a nie iednochodą. *Papr. Pr. E.* 2 *b.*, *ob.* iednochoda). Bardzoś prędki; móy rozum kłósem nie biega.

Boh. Kom. 1, 192. Koń dziki będzie w początkach śkakał i rzucał się; ale zmordowawszy się cokolwiek w kłus wpadnie. *Kaw. Nar.* 385. KŁUSAĆ, KŁOSAĆ, - ał, - a, kłuszy *et* kłusze; Kłósać się *recipr.*, *Bh.* **klusati, klusáwam**; *Sr.* 1. **kowsam**; *Bs.* kassati, drussati, prussati, jako hoditi; *Vd.* lohkokorazhi, lokokoraknu jesditi, dirjati; *Rs.* рыскать, рыщу, рыскаю (cf. ryść), грунцою ѣхать. 1) kłusem chodzić, **den Trab gehen, traben**. Konie pod orlemi ogromne forgami W szorach kłoszą złoconych, szumno przepryskuiąc. *Tward. Misc.* 162. - §. 2) Kłusem ieździć, **traben, den Trab reiten**. Na koniu kłósał. *Lek. Koś.* 75. Ku obozowi niemieszkanie kłuszą. *Jabł. Buk. C.* 3. Za Ocean albo Niepr uciekaćby musiał, J gdzieś z Polski daleko się za Tatry kłusał. *M. Bielsk. S. M. B* 2 *b.* - *Fig.* Tyraństwo, które teraz kłusze, Wnet zostanie na placu bez dusze. *Pasz. Bell. B* 4. - §. 2) *transl.* trupać się, tłuc się, **hinten drein trotteln, nachtraben, hintraben, nachlaufen**. Ubogi kłosaiąc się często za dworem, nałoży na prokuratora cały maiątek. *Sax. Porz.* 116. Dobry on człowiek oskarżony, na trybunał kłósać się musi. *Gorn. Wl. M.* 4. Dzisiay o naymnieyszą rzecz każdy na seym ruszy, A ty za nim ubogi ziemianinie kłuszy. *J. Kchan. Dz.* 33. Duszy istność iedna, lubo w rożne postaci się kłusze. *Zebr. Ow.* 380. *migrat*). KŁUSAK, - a, *m.*, koń ciężko noszący. *Cn. Th.* **ein Traber, Hochtraber**; *Bh.* **klusák**; *Sr.* 1. **tupotak, kowsak** (cf. Kozak); *Crn.* klusa *clitellarius mannus*; *Vd.* kluse, klise, kłusina, klusa, koin, konj = koń (dirjavez, dirjar = kłusak; *Cro.* klyusze, jorga *mannus*, klussina = kobyła; *Rg.* kgljuse, kgljusina *equus ignauus*; kogn kgljusavaz *caespitator*; *Bs.* kgljusc, kogniç *mannus*; drussaç, kogn kassavaç, prusaç kogn, koji jako hoddi = kłusak; *Ec.* клюся, малая лошадь, иначе konik; *Rs.* рысакъ, рысачекъ kłusak; cf. *Arab.* רכּץ *celeriter incessit*). Na kłusaku pancernym harcuie Mykita. *Zab.* 16, 123. *Nar.* - §. kłus, **der Trab**, kłusaka uderzyć. KŁUŚ, KŁOŚ, - ia, *m.*, KŁUSIĘ, - ięcia, *n.*, *demin.*, szkapsko ciężkie, **eine hochtrabende schlechte Mähre**. Bodayby mię bóg był od tego kłosia uchował. *Ossol. Str.* 7. Sknery miasto iednego pięknego konia, parę ze szkodą maciorki kłusiąt nikczemnych mieć wolą. *Hipp.* 22. Kto komu kłusię zabiie, ma dadź za nie 4 grzywny, a za źrzobka 3. *Tarn. Ust.* 142.

KLUSKA, - i, *ż.*, KLOSEK, - ska, *m.*, *Cn. Th.*, KLUSECZEK, - czka, *m. zdrbn.*, z *Niem.* **der Kloß, das Klößchen zum Essen (Ob d. Knödel**, *Bh.* **knedlík, knedlíček**, *ob.* knysz; *Mor.* **šiška** (cf. szyszka) (*Slo.* **hluka** *glandula*); *Rs.* галу'шка, клецка; gałka z mąki zrobiona do iedzenia, n. p. Niech mi zgotuie z dwa kłóski, że ieść będę z ręki iey. *Budn.* 2 *Sam.* 13, 6. „*not.* insi tłumaczą placki; ale placki pieką, a te tu warzyła Tamar, i potym ie nalała, a placków ci nie nalewaią"). Chłopi z pośladami krup lub grubych klusków zażywaią. *Haur Sk.* 507. Sér, który w winie i w kłóskach warzą. *Urzęd.* 435. Z mąki hreczaney gotuią dla czeladzi kluski, i placki pieką, nazywanie hreczaniki. *Ład. H. N.* 47. Pacyenci maią się wystrzegać iadania lemieszki czyli klusek prażonych. *Perz. Lek.* 149. Kassą i kluseczkami dorobiliśmy się chleba. *Teat.* 26 *b*, 4. Klóski mięsne *Crn.* polpetè; *Rs.* клецки. Klosek, którym nadziewaią gęsi, kaczki. *Cn. Th.* **Stopfnudeln, Stopfklöße, Gänse u. s. w. zu stopfen**; *Rs.* мѣсишка.

*KLUTKA, - i, *ż.*, *Institas mercimoniales circa praetorium in medio fori sitas, dictas vulgariter* klutki. *Dub.* 29. kramy, budki, cf. kletka.

KLUZA *ob.* Kloza. KLWAĆ, KLWANIE *ob.* Kluć. KŁY *ob.* Kieł.

KŁYKCIASTY, - a, - e, maiący kłykcie, *Cn. Th.* **mit Knöcheln versehen** cf. iednokłykty palec (*Boh.* **klikatý** *aduncus*, *Sla.* kljast = kulawy). KŁYKCIOWY, - a, - e, od kłykciów, **Fingerknöchel**. KŁYKIEĆ, - kcia, *m.*, *condilus* trzpień. oścień, guzik palca. *Perz. Cyr.* 149. **der Knöchel am Finger**; *Crn.* zlink; *Cro.* schépczi; *Bh.* **član**. - (*Bh* **klika** klamka; *Ross.* клыкъ, клыки, клычокъ = kieł). - §. 2) kłykieć, = guz kłykciowy, **eine Kopfnuß, ein Schlag mit der Faust**. Wielem kłykciów od niego odniosł. *Cn. Th.*

*KŁYS, - ia; *m.*, chłystek, **Schlucker, Gelbschnabel**. Przto Kłysiu, oto pień. *Ryt. Ad.* 58. ? ?

KŁYSTY, - a, - e, w kły opatrzony, **mit Hauern versehen**; *Rs.* клыкастый. W kłystego odyńca oszczepem ugodzić. *Zab.* 5, 345. *Kossak.*

K M.

KMENT, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* **kment**. Bisior płótno cienkie białe, teraz kmentem zowią. *Bud. Apoc.* 18, 12. cf. gwent. KMENTOWY, - a, - e, bisiorowy, z kmentu, *Bh. et Slo.* **kmentowý**.

KMICIC albo Radzic *herb*, w polu czerwonym kotwica, uchem do góry; przy uchu po obu stronach gwiazdy dwie. *Kurop.* 3, 24. **ein Wappen**.

KMIEĆ, - ia, *m.*, *Bh.* **kmet** *senecio* zgrzybiałec), *Bh.* **cely lánik**; *Sr.* 1. **bur**; *Vd.* kmet, polski zhlovek, pauer, purizh, arazh, hubar; *Crn.* kmet, kmeth, kmetizh, gruntar; *Cro.* kmèt, podlosnik, delopolecz, szelnik; *Rg.* kmèt; *Bs.* kmet, segljanin, *Gr.* κωμητης. Poddanych gruntu, siedzących na pańskiéy roli, a z niéy do czynszu i innych powinności ręcznych obowiązanych, nazywała naydawnieysza starożytność, iak i teraz zowiemy Kmieć, *emetho. Nar. Hst.* 6, 355., *Vol. Leg.* 1, 9. **der Bauer, der eine Haupthufe besitzt, Haupthüfner, Hüfner, der Ganzlöhner, der Pferdebauer, Ganzhüfner, Vollspänner, Anspänner, Pferdner, Vollmeier**. Kmiecie, rolnicy siedzący na gruncie pańskim. *Nar. Hst.* 2, 292. Rolnicy nasi, iedni maią znaczne gospodarstwo, iako to szołtysi, okupnicy, kmiecie; drudzy połową mnieysze, iako to półrolnicy, **Halbhüfner, Halbmeyer**, zagrodnicy; inni ledwo maią iakie, iako to chałupnicy, komornicy, **Kothsaßen, Hintersaßen**. *Switk. Bud.* 441. Jak kmiecia całego osadzić. *Haur Sk.* 42. - §. *ogólniéy*: chłop, siodłak, rolnik, włościanin, **der Bauersmann**. Gdy o sysk idzie, często kmieć od roli Lepiéy wymyśli niż mędrek uczony. *Zab.* 14, 245. *Szym.* Jednych losów ugodą i zbroyny oprawca W tymże grobie polęże, i kmieć chlebodawca. *Zab.* 13, 238. Użytecznięy iest mieć więcéy kmieci, niźli pachołków. *Petr. Et.* 14. Szlachectwo bez bogactwa w kmiecie idzie. *Skarg. Kaz.* 489. To cały kmieć widzę, tysiąc razybym go w pole wywiodła. *Teat.* 15 *c*, 94. gbur, nieokrzesaniec, głupi, tępy). - §. Kmieć, =

poddany, ein Unterthan. *Fig.* Każdy człowiek kmieć iest i poddany boga swego. Na robotę Pańską posłan iest, na pana robić kazano. *Skarg. Kaz.* 469. Adamie, ty boży kmieciu, Ty siedzisz u boga w wiecu (*Bogarodz.*). *Bielsk.* 19., *Nar. Hst.* 6, 355. KMIECY, - a, - e, (*Bh.* kmetcy *emphiteuticus*); *Crn.* kmetushke; *Vd.* kmetizhki, kmeteshki, kmeten, kmetinski, purouski; *Rag.* kmetski); od kmiecia, Bauers=, Bauer=. Folwark kmiecy czyli okupny. *Switk. Bud.* 442. Kmiecy potomek barki w złoto stroi, A możnych książąt krew u cepa stoi. *Zab.* 12, 121. *Nar.* Łan kmiecy większy, z którego kmiecie dzień w tydzień podług prawa robić maią, liczy łokci kwadratowych 362,880; mnieyszy 115,200. *Zabor.* 297-8. die Bauernhufe. Kmieca tam miłość, gdzie przy ludziach sobie łaią, bez ludzi się obłapiaią. *Rys. Ad.* 29. Kolumella osobliwy mistrz w sprawach kmiecych. *Orzech. Qu.* 62. t. i. w rolnictwie, Landwirthschaft, Feldbau. Po KMIECKU *adv.*, po *kmiecemu* iak kmieć, bäurisch, ländlich. Z prostoty i po swemu, iakoby po kmiecku, mówim do boga, zbudowaliśmy tobie domeczek. *Skarg. Kaz.* 454. KMIECTWO, - a, *n.*, rolnictwo, *Vd.* kmetnia, polsku obdelanje, kmetinstvu, kmetezhnia, kmetstvu; *Carn.* kmetztvu, der Ackerbau. *Obire opus rusticum* kmiectwem się obchodzić. *Mącz.* - §. 2) Folwark kmiecy, kmiectwo. *Switk. bud.* 444. ein Bauergut; *Crn.* kmetje; *Cro.* kmetchina.

Pochodz. *kmiotaszek*; *kmiotek*, *kmiotowic*, *kmiotowka*, *kmiotowna*. Cro. *kmetim*, Crn. *kmetarem*, *kmetujem* agros colo.

KMIN, - u, *m.*, KMINEK, - nku, *m.*, *Boh.* kmín, 2. kmjn = oszust; kmjnjm oszukuię); *Slo.* kmjn, rasca; *Hg.* köméný; *Sor.* 1. khimewka, khimelcza, kumeliza; *Sor.* 2. kostrowka *ob.* kostrzew); *Vd.* komin, kumina, zhimina; *Crn.* kumina, kimel; *Cro.* komin, csimin; *Bs.* cimin, kominicch; *Rg.* kumin; *Sla.* khim; *Rs.* кминъ, тминъ, тмонъ; *Ec.* кминъ, кропъ; *Gr.* κυμινον, *Lat.* cuminum, *Hbr.* כמון *kammon*; der Kümmel. Kmin kramny, ogrodny abo siany, der Kramerkümmel, Gartenkümmel. *Syr.* 430. Kmin strączysty, *sylvestre alterum* Waldkümmel, trzeci leśny. *ib.* 442. cf. kręciszek). Kmin leśny, świniak, chłupaczki, polny kminek albo hanyż, Mohrenkümmel, Bärenfenchel. *ib.* 438., *Sor.* 1. baby duschka, kmin Tebayski *id. ib.* 439. Aminek, kmin polski, biały kmin, nasienia bielszego od kramnego, weißer Kümmel. *ib.* 448. cf. *Urzęd.* 22. Kmin koński, gatunek wieprzyńca, *Peucedanum Silaus*, rośnie na mieyscach wilgotnych. *Kluk Dyk.* 2, 174. Roßkümmel, Silau, Bärwurz. Kmin polny *ob.* Karuy. KMINKOWY, - a, - e, z kminu abo kminku, Kümmel=; *Bh.* kmjnowý; *Vd.* kumenou; *Rs.* тминный, тмонный; *Ec.* кроповый. Kminkowa wódka.

KMIOTASZEK, - szka, *m.*, *żałuiąc.* biedny kmiotek, ein guter armer Bauer. Kmiotaszek ubogi. *Klon. Wor.* 77. KMIOTEK, - tka, *m.*, KMIOTECZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.* rzeczw. kmieć, = chłopek, ein (kleiner) Bauer, ein armer Bauer; *Crn.* kmętèzh; *Vd.* kmetizh, arazhizh; *Cro.* kmetich; *Bs.* kmeticch). Wielka kupa kmiotków ubogich na przewóz oczekiwała. *Birk. Gł. K.* 10. Ubodzy kmiotkowie. *Lib. Hor.* 51., *Haur Ek.* 72. Patrz kmioteczka nędznego, choć każdy dzień robi, Jak mu bóg ubożuchny kącik iego zdobi, Ma pełno i w gumienku, w oborze i w skrzyni, To wszystko miła cnota z uprzeymości czyni. *Papr. Pr. E b.* KMIOTKA, - i, *ż.*, *Cn. Th.*, kmieca żona, die Bauersfrau; *Crn.* kmetèza; *Rg.* kmettiza, *Cro.* kmeticha; *Bs.* kmetiça. KMIOTKOWAĆ *intr. kont.*, kmieciem bydź, Bauer seyn. Ty będąc wolnym szlachcicem, iuż kmiotkować musisz. *Smotr. Lam.* 77., *Cro.* kmetim *colonicale obsequium exhibeo*; *Crn.* kmetujem, kmetarem *agros colo.* KMIOTOWIC, - a, *m.*, chłopowic, kmiecy syn, ein Bauerssohn. Żaden kmiotowic tak się nie urodził, aby go matka w żłobie położyć miała. *Skarg. Kaz.* 489. KMIOTOWKA, - i, *ż.*, kmiotka, kmieca żona, die Bauersfrau. Wiele tysięcy szlachty, kmieciów, szlachcianek i kmiotowek i dziateczek prowadzono do hordy. *Birk. Kant. C.* 4. KMIOTÓWNA, - i, *ż.*, córka kmieca, die Bauerstochter. Jeśliby ławnik kmiotownę albo chłopkę poiął dzieci z niey oycu w wargielcie rowni będą. *Szczerb. Sax.* 367. Z róży czerwoney na wsiach kmiotowny wieńce wiią. *Spicz.* 165., *Rey Zw.* 148 *b.* Przydało się kmiotownie iedney, że iednym porodzeniem trzech synaczków miała. *Papr. Gn.* 1055.

KMITA, albo chorągwie Kmitów, *herb*, dwie chorągwie złote w polu czerwonym. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen.

KMOCHA, KMOCHNA, KMOTRA, - y, *ż.*, KMOSIA, KMOSZKA, - i, *ż. zdrb.*, *Bh.* kmotra, kmotřička; *Sr.* 1. kmotra; *Slo.* kmotra; *Hg.* koma asszony; *Vd.* kotra, kotrinja, koterza, gota, gotiza botra; *Cro.* kuma; *Rs.* кумушка. *Ec.* куменіца, кума; kuma, która dziecię do chrztu trzymała, matka chrzestna, die Gevatterinn, die Pathe. Na krzcie dosyć ieden kmotr, a iedna kmotra. *Biel. Sw.* 51 *b.* Ledwie którą babę w kmoszki sobie uprosić może. *Zrn. Post.* 2, 458 *b.* Żaden kmoszki swoiey poiąć nie może, zwłaszcza gdyby się iuż w małżeństwie swoim kmoszką stała. *Szczerb. Sax.* 224. Z kmoszką, i duchowną powinnością złączoną, mieszkać nie godzilo się. *Karnk. Kat.* 576. - §. *in peior. part.* kmoszka, plotka, gadulska, wścibska, eine Plaudertasche, Klatsche, Klätscherinn. Wdowa zaraz kmoszek porządnych z gębami dostanie. *Jeż. Ek. G* 1. Wszędywścibskie kmochy. *Węg. List.* 18. Kmochy wiarołomne. *Hor.* 1, 158. *Nar.* Prawiem iuż widział one ciemne lochy, Sprosne potwory, wężokręte kmochy. *ib.* 1, 260. KMOS, - ia, *m.*, *dem.*, *pochlebiaiąc*, Gevatterchen; *Bh.* kmotříček, kmossek; *Mor.* kmocháček, kmossek. On powinien kmoszkę nadobnie przeprosić, Aż rzecze *Kmosiu* iuż dosyć. *Dzwonk. Stat. B* 4. KMOTERSKI *ob.* Kmotrowski. KMOTERSTWO, KMOTROWSTWO, - a, *n.*, *Bh.* kmotrowstwj; *Slo.* kmotèrstwo; *Sr.* 2. kmotschojstwo; *Vd.* kotrina, botrina; *Crn.* botrina; *Ec.* кмотрство, кумовство; *Cro.* kumstvo); chrzestne powinowactwo, die Gevatterschaft. Trzecia krewność iest kmotrostwo, które za krztem przychodzi; a iest bliskością duchowną, która pochodzi z oddawania sakramentu, także z świadectwa i trzymania przy nim. *Szczerb. Sax.* 184. Co do świadków uważać trzeba i kmoterstwa. *Haur Sk.* 227., *Sk. Dz.* 576. KMOTR, - a, *m.*, kum, chrzestny ociec lub chrzestny powinowaty, *Bh.* kmotr, *obs. Bh.* kmoch; *Slo.* kmoter; *Hg.* koma; *Sr.* 1. kmotr; *Sr.* 2. kmotsch; *Vd.* koter, kotrei, koterz, gotei boter, katrei; *Crn.* bòtr; *Cro.* kum; *Ec.* кмотръ, кумъ, воспріемникъ,

кмнкъ, cf. *It.* compatre, comadre, comáre, *Lat.* compater, commater), der Gevatter, der Pathe. Kmotry niedarmo zowiecie oycami krzesnymi dziatek waszych; wielka ma być miłość tak od was, iako od dzieci waszych przeciw kmotrom i krzesnym oycom i matkom. *Hrb. Nau. T* 3 *b.* W tym mieyscu wspomina kmotrów czyli chrzesnych oyców. *Skarg. Żyw.* 2, 241. Był kmotrem Cesarskim, bo mu dwu synów chrzcił. *Skarg. Dz.* 728. Między kmotrami do bierzmowania, tak iak między kmotrami, którzy na chrzcie bywaią, nie może bydź porządne małżeństwo. *Karnk. Kat.* 156 O móy Panie kmotrze. *Teat.* 55 *e*, 51. W kmotry lub w kmosski zaprosić. *Zrn. Pst.* 2, 458 *b.* w kumy). KMOTROWSKI, KMOTERSKI, - a, - ie, chrzesny, Gevatter-; *Boh.* kmotrowský, kmotrin, kmotrnw; *Vd.* kotrinzi, botrinzi, koterni). *Ustawiono, aby się kmotrowskie dzieci nie poymowały. *Biel. Sw.* 70. Kmotrowska osoba. *Karnk. Kat.* 138. Kmoterską powinność z sobą mieli, bo ieden drugiemu syna ze chrztu podniosł. *Skarg. Dz.* 588.

KMYSLI, = ku myśli, = gmyśli, = wedle myśli, wedle upodobania, pomyślnie, nach jemandes Sinn und Gefallen. Seym ten nie kmyśli był ludziom, i tak nie kmyśli, że co tam król akcyy osądził, chcieli, żeby w niwecz poszły. *Gorn. Dz.* 103. Chciéy to Panie duszy naszéy kmyśli uczynić. *J. Kchan. Ps.* 14. cf. kwoli, gwoli, grzeczy). *KMYSLNY, - a, - e, - ie *adv.*, stosówny do myśli czyiéy, do życzenia, pomyślny, pożądany, erwünscht, nach Wunsch. Człowiek to tylko, co iest podobnego, kmyślnego, krzecznego, lubego, to pozwala i pochwala. *Gil. Pst.* 113.

K N.

*KNĄBRNY *ob.* Krnąbrny.

KNAFEL, - fla, *m.*, KNAFLIK, KNEFLIK, - a, *m.*, KNAFLICZEK, KNEFLICZEK, - czka, *m. zdrb.*, *Bh.* knoflik, knoflíček; *Vd.* knof, gump, vosel, knofizh, gumpish, *z Niem.* der Knopf zum Zuknöpfen, guzik u sukni. *Dudz.* 41. Kneflik, *offendix*, *ligaturae nodus*, *quo apex retinetur.* *Mącz.* - *Infibulo* zapinam kneflikami kogo. *ib.* (cf. pętlica). Hayduk kiedy na się sukienkę ze śrebrnemi knaflami wdzieie, iuż go więcéy do roli nie przybiiesz. *Falib. Dis. E.* 3. Dyamentowe u koletów nie knafliki, ale knafle noszą. *Gorn. Sen.* 519. Kray tak zapyszniały, że w nim wszystko miłościwi panowie, by ieno kęs bobru do zawoyka przyszył, a knafel u szyi powiesił. *Rey Zw.* 17. Spange, Halsspange. Nie *więżysz synowi nazbyt z młodu knefliczków, bryżyczków, pstrych sukienek. *Rey Zw.* 7. Kleynoty złote poczynimy sobie i z knaflami śrebrnemi. *Rad. Cant.* 1, 10. (z nakrapianiem śrebrnym. *Bibl. Gd.*) Nie czyń z łyżki knaflika, Byś nie przyszedł na łyka. *Rey Zw.* 239. nie stroy się zbytecznie w śrebrne pętlice, byś nie subożał). Odeymie Pan corkom Syońskim ozdoby trzewików, i knafliki i łańcuchy i manele. *W. Jes.* 3, 19. - *Fig.* Wstaie piianica, knafle mu wiszą na brodzie, co z nosa płynęły. *Rey Wiz.* 31. niby to sople). KNAFLAK, - a, *m.*, abzac u trzewika. *Ern.* 22. der Absatz am Schuhe; *Bh.* kramflik, špalíček; *Vd.* nastavik; *Crn.* obsèz; *Rs.* каблукъ, коблукъ, каблучекъ. - §. b) Wędzidło z knaflakami śpiczastemi. *Hipp.* 95. z guzami, kuleczkami). - *§. Macaiąc go, i obracaiąc wszystkie mu *knafliki powywracali. *Wag. Radz.* 339. manatki, sprzęty, rzeczy iego). KNAFLAKOWY, - a, - e, od knaflaka, abzacowy, Absatz-; *Ross.* каблучный. *KNAFLAKNIK, - a, *m.*, *Rs.* каблучникъ, abzacnik, co knafliki robi, der Absätzemacher. KNAFLICZKA, - i, *ż.*, *botan.*, ziele, mszyca, *blattaria*, na rózgach swoich ma gołoweczki, iak na lnie. *Syr.* 1422. Mottenkraut, Schabenkraut. - *NB. Dalsze pochodz.* Bh. knoflikář *guzikarz*, f. knoflikářka; adj. knoflikářský; knoflikářstwj *guzikarstwo.*

KNAP, - a, *m.*, *z Niem.* der Knappe, Tuchknappe, Tuchmacher, sukiennik, *lanarius* rzemieślnik, który wełną robi. *Mącz.*, *Bh.* knap; *Vd.* knap (2. *Vd.* knap, rudokopauz = rudnik, kopalnik, górnik, Bergknappe). Paiąk uczy prząść, rodząc z siebie włókno; Z niego poiął knap osnowę na sukno. *Klon. Fl. D.* 4., *Petr. Hor.* 2, *G* 3. Knapi nauczyli się iuż sukno wyciągać. *Grod. Dis. E* 3., *Eraz. Ob. B.* - §. *ogóln.* tkacz, der Weber. Płótna, gdy knap na swoim robi warsztacie, to ie, aby gładkie było, ślichtuie. *Haur Ek.* 178. KNAPSKI, - a, - ie, sukienniczy, Tuchmacher-. Mydło farbierskie, blecharskie, knapskie. *Radz. Mal.* 3, 2. Knapskiéy nauki koniec iest sukno. *Petr. Et.* 46. KNAPSTWO, - a, *n.*, sukiennictwo, Tuchmacherey. - §. *coll.* knapi, Tuchknappen, *Bh.* knapstwj.

*KNAST, - a, *m.*, n. p. Drudzy, to trefno, się poubierali W pludry, a na to żeby zaciągali Knastów, albo tych, którzy drą a gonią. *Opal. poet.* ?

KNEBEL, KNYBEL, - bla, *m.*, KNEBLIK, - a, *m.*, *dem.*, *z Niem.* der Knebel, knutel, krótki gruby kiy; *Sr.* 2. knebel, kniža; *Crn.* kembel; *Bh.* raubjř, raubjček; *Vd.* zepez, vustni zapir; *Rs. et Ec.* кляпъ, кляпецъ, кляпникъ. Wić ta ma bydź kręcona na kluczkę, albo w ręku, albo knyblem, ieżeli iest przygrubsza. *Jak. Art.* 1, 372. Których na mękę skazywał, zasadzonym kneblem usta im zawierano, iżby ani ięknąć nie mogli. *Pilch. Sen.* 328., *ob.* knutel). Na doręcziu nie miano knebla; kazał nędznych kraiać szaty, i suknem usta zapychać. *Pilch. Sen.* 329. Knyble cyrulickie, szróby do krwi hamowania. *Perz. Cyr.* 2, 6. *et* 122. KNEBLOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, kneblem zatykać, kneblen, mit dem Knebel verstopfen; *Sr.* 2. knöblowaśch. Kneblowaniem można do czasu krew powściągnąć. *Perz. Cyr.* 2, 155. KNEBLOWY, - a, - e, od knebla, Knebel-. Żęte zboża wiążą się w snopy albo znaczne, iak nazywaią kneblowe, albo mniéysze zwyczayne gospodarskie; pierwsze wiążą się nie powiąsłami, ale wiciami. *Kluk Rosl.* 3, 217.

*KNECHT, - a, *m.*, *z Niem.* der Knecht, Kriegsknecht, Soldat; *Sr.* 2. knócht; żołnierz woyska Niemieckiego, osobliwie Pruskiego, Krzyżackiego, n. p. Dragany i knechty wodzimy, żebyśmy na nich zarabiali, po szostaku chłopu na miesiąc daiąc, a po złotych iedynastu ze skarbu na niego biorąc. *Star. Ref.* 18. W tym do mieczów żwawo, rwą się knechci królewscy. *Bard. Luk.* 144., *Rey Zw.* 86 *b.*, *Weresz. Regl.* 57. Pióro zatknie za czapkę tu prawie na czubie, Powiada, iż knechtowie taką barwę maią. *Rey Wiz.* 90., *Smotr. Ex.* 16. Mam znaiomość z tym starym knechtą syndykiem Skąpskim.

Teatr 33, 69. KNECHTOWSKI, - a, - ie, od knechtów, **Kriegsknechts**. Co w woyfkach Niemieckich służywali, niezbożną owę dumę knechtowfką śpiewaią: iam rycerz prawy, nie chcę umierać na łożu. *Star. Ryc.* 47.

KNEFLIK *ob.* Knaflik.

KNEPLERKA, - i, *ż.*, co koronki kneplnie. *Tr.* **die Spitzenknöpplerinn**. KNEPLOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, (*z Niem.* **knüpfen**), **klöppeln**, koronki wiązać. *Tr.* KNEPOWAĆ. - ał, - uie, *cz. ndk.*, (*Bh.* **knepp** *scalprum*, *Germ.* **kneipen, kneifen**), zabiiać, wbiiać, karbować, **einhauen, einschneiden**. Zwykli cieśle siekierą ulżywać drzewa; ale że mu przez to szpetne rany zadaią, nie trzeba im tego *knepowania* pozwalać, ażby przywiązali do spodu belki iaką ftarą defkę, w ten czas niech *knepuią* zdrowi siekierą. *Solfk. Arch.* 50.

*KNESAĆ *cz. kont.*, kołysać, wzruszać, wzburzać, **schaukeln, bewegen**. Auftrami Charybdys knesana. *Zebr. Ow.* 192. *agitata.*

KNEŻ *ob.* Kniaź.

KNIAT, - u, *m.*, KNIEĆ, - i, *ż.*, *ziele*, kaczyniec, podbiał trzeci, smirgiel, *caltha paluftris*. *Syr.* 710., *Jundz.* 291. **die Dotterblume, Butterblume, Maßlieben**; *Sr.* 1. **wuknasch**. cf. wielki kwiat). Knieć wilcza, *Pseudoaconitum*, **Großfeigwarzenkraut**. *Sienn. Wykł.* Knieć błotna *caltha paluftris* *Rs.* калужница.

*KNIATYRA, - y, *ż.*, lecha albo kilka grządek, na których zioła w ogrodzie. *Tr.* **ein Quartier im Garten, ein Blumenstück**, kwatera.

KNIAŹ, - ia, *m.*, KNEŻ, *Bh.* **knež** *sacerdos*; *Boh. obs. princeps*, **knjže** książe; *Sr.* 1. **knez, knes** *herus*, *dominus*, **duchowne knez** *clericus*; *vocabulo* **knez** *Bohemi et Lusati inferiores sacerdotem notant*, *sed dominum Sorabi Lusatiae Superioris*; *Sr.* 2. **knes** pan; *Vd.* knes, grof: hrabia *comes*; *Crn.* knish, *alias Slavis quemvis virum nobilem ab equite usque ad principem inclusiue denotauit*; *Cro.* knés; szada vszaki goszpodichich imenujesze *dominus*, à ù sztaro negdasnye vrême, szamo groffi piszaliszusze y zvali Knezi; *Dl.* knez: hrabia; *Rg.* knéz *comes, praetor*; *Bs.* knéz *comes*; *Rs.* князь książę (князь nadprożnik) cf. *Gr.* γνήσιος; *Hbr.* נשיא nasi *princeps* cf. *Hbr.* כהן kohen *sacerdos, dominus*; cf. *Ger.* **Knecht**; tym nazwifkiem Słowacy książę i kapłana, księdza, mianuią. *Krom.* 739., *Jabł. Her.* **der Fürst (teutsche Fürst) und auch der Priester**. Kniaź, knees, kniez, w różnym Słowiańfkim dyalekcie znaczyło książęcia, czyli iednę z pierwszych osób. *Czack. Pr.* 77. Od czasów Ruryka wszyscy niemal książęta Ruscy nie innego tytułu, ieno Wielkich Kniaziów Włodzimirfkiego, abo Nowogrodzkiego, abo Mofkiewfkiego używali, aż do Wasila. *Gwagn.* 522. Wasil, chociaż iuż przyięty był tytuł cara abo króla, przecię do króla Polfkiego pisząc, zawsze się Wielkim Kniaziem mianował. Jwan, i do króla Polfkiego pisząc, carem się mianuie; ale go król Polfki przecię po ftaremu Kniaziem Wielkim zowie. *ib.* 523. Litwa, przeiąwszy tytuł ten od Rusi, Giedymina Kniaziem Wielkim Litewfkim nazywali. *Krom.* 328 - §. b) z *pogardą* kniaź, różniąc go od książęcia, **ein Reußischer Fürst, weniger als ein Litthauischer**. Dziś książęta na kniazie, a ci w szlachtę proftą póydą, i podobno iuż pióra nie odroftą. *Pot. Pocz.* 24. Jeśli nad nami górę wezmą Perekopy, Jako w kniazie książęta, szlachta póydzie w chłopy. *ib.* Szołtysi, Woytowie, kniaziowie, boiarowie, tak nasi królewscy, iako duchownych i świeckich, każdy płaci z włoki po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 1301. *Zyg.* 3. cf. boiar). KNIAZIK, - a, *m.*, *dem.*, carzyk, małe książę. *Włod.*, **ein kleiner Reußischer Fürst**. Syn kniazi, **der Sohn eines Knias**; *Ec.* княжичь; *Rs.* князекъ, княжичъ, *sic vocabis ducem Scytharum lub Tartarorum*. *Cn. Th.* - §. 2) ryba morfka bardzo piękna, *Julis*; *Plin.* 32, 9. **ein gewisser sehr schöner Seefisch**. *Cn. Th.* KNIAZKI, - a, - ie, od kniazia, **einem Knias zuständig**; *Slo.* **knežský** księży, kapłańfki; *Vd.* kueshen, *Crn.* knishke: hrabięcy; *Sr.* 1. **kneji, knežacžé** pańfki; *Eccl.* княжій książęcy). Poddani kniazcy, pańscy, szlacheccy. *Stat. Lit.* 87. (KNIEĆ *ob.* Kniat). *KNIECHYNIA, *KNIEHYNIA (*Petr. Ek.* 65.), - i, *ż.*, księżna, **die Fürstinn**; *Bh.* **knežina, knežowka** kapłanka; *Sr.* 1. **kneni** pani; *Vd.* kneshiza, kneshinja, kneshia: hrabina; *Rg.* kneghigna; *Cro.* knegina, groffiza; *Dl.* knegina; *Bs.* kneghigna, knezoua: hrabina; *Rs.* княгиня księżna). Godzieneś, aby cię leśne Oready J Napeyfkie kniechynie brały do biesiady. *Zimor. Siel.* 167. (cf. książę, ksiądz).

KNIEIA, - iei, *ż.*, pewna określona część lasu, **der Forst, das Forstrevier**; *Bh.* **léč**; *Crn.* worsht; *Vd.* meja, borje, borsht, liess; *Rs.* лѣсная дача, засѣка. Las na knieie podzieliwszy, każda knieia w około otoczy się zoraną i zawleczoną granicą dla poznania śladu. *Kluk Zw.* 1, 384. Zwierza szukasz w kniei. *Pot. Arg.* 289. Osadźcie wszędy po lasach knieie. *Nag. Wirg.* 508. *claudite nemorum saltus*. W *knieichiniach. *Susz. Pieś.* 3, R 2. - §. 2) Na wielkim iezorze łowią ryby niewodem albo *knieią*. *Cresc.* 643. **das Zuggarn, ein Fischernetz**.

KNIEMU, z ku niemu *ob.* ku.

KNOD, - u, *m.*, KNODYSZEK, - yszka, *m.*, *dem.*, kolanko w chroście, drzewie, trzcinie, w zielu. *Dudz.* 41. z *Niem.* **der Knoten an den Pflanzen, Halmen, der rundliche Absatz, der die Schüsse von einander absondert**. Knodyszki, kolanka, które są we źdźble, *geniculi*. *Mącz.* po knodyszkach, *geniculatim*. *ib.* **knotenweise**. KNODOWATY, - a, - e, - o *adv.*, pełen knodów, *geniculatus*. *Mącz.* **knotig**. Pałki, ziele, korzeń maią niemały knodowaty. *Syr.* 733. prątek twardy, do przełomienia trudny, knodowaty. *ib.* 5.

KNOT, - a, *m.*, KNOTEK, - tka, *m.*, *demin.*, *Boh.* **knot, knůtek**; *Sr.* 1. **wozer, knjow**; *Sr.* 2. **schulzog, knuzog, schurzog**; *Crn.* fushil; *Vd.* fushèl, taht, ftenj, tusha, svezhilu, sviezhni nitnik, luzhna dusha; *Cro.* fushel, sztény vu szvechi: *Bs.* ftign; *Rs. et Ec.* кнотъ у свѣтиль, свѣтильня. fkręcone nici do świecy, lampy, **der Docht**. Świeca iarzęca, chociaż ma knot zdrowy, Płomieniem zżarta, perz z niey popiołowy. *Burl.* A 2. Póty knot, póki łóy gorący, maczać, Bo fkoro fkrzepnie daremna robota, Zepsuiesz, słomiesz, a nie wetkniesz knota. *Pot. Syl.* 385. cf. łyka drzeć, cf. żelazo kuć, póki rozpalone). W czas kurzący się knotek zalać i zadmuchać. *Pot. Arg.* 316. Knoty świecom uciersią. *Mon.* 70, 829. Knotek w lampie. *Birk. Chod.* 24. - *Artyll.* Knotki zapalnicze, pasma zrobione z nitek zwyczaynie bawełnianych, wygotowane w saletrze, obsypane mączką prochową i wysuszone, służące do podania prędkiego

ognia materyom zapalnym. *Jak. Art.* 3, 296. *et* 1, 429.; *Archel.* 3, 47. Zünder, Brände, Lunten; *Bh.* knot. cf. kiszka zapalnicza, lunt). - §. 2) *chirur.* fleytuch skręcony, ein Büschel Charpie, eine Wieke; *Ec.* кнотъ къ ïазвѣ годный. Barwierz wpuścił knot między załatwy, przyłożył plastr i zawinął. *Gorn. Dw.* 208. - *§. wziął śrebro i złoty knot. *Leop. Jos.* 7, 24. pręt złoty. *Bibl. Gd.* gűldene Zunge. Luth.). (KNOTEL *ob.* Knutel). KNOTNICA, - y, *ż.*, ziele, gatunek dziewany, gorzyknot, *Verbascum Thapsus Linn.*, Königskerze, Kerzenkraut, używana do kagańców miasto knotów. *Syr.* 1420. cf. Firletka). KNOTNIK, - a, *m.*, ziele, należy do klassy skrytopłciowéy, *Bryum Linn.*, Knotenmoos. *Jundz.* 526, wylicza 18 iego gatunków.

KNOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, Uknować, Uknuć *dk.*, (*Etym.* kień), drzewo obrąbać. einen Baum behauen *contruncare. Cn. Th.* - §. 2) *transl.*; *z* kować, kuć *Fig.* prząść, gotować, układać, roić, stroić, schmieden, dichten, sinnen auf etwas, ersinnen, erdichten. Co umie zdradę knować, umie się bać zdrady. *Min. Ryt.* 4, 151. Gama się nie domyśla, że sternik knuł szkody. *Przyb. Luz.* 30. Ci szkodę maią, którzy drugim knuią. *Jabł. Ez.* 112. *cf.* dołki kopać). Nie zawsze tak bywa, iak kto sobie w głowie uknuie. *Zolk. Mscr.* 33. ubrda, uroi). Uknuty przez pychę proiekt. *Teat.* 47 *c*, 57. Uknute przeciwko oyczyznie zdrady. *A. Zam.* 183. Spisek na zgubę oyczyzny uknuty. *Zab.* 16, 167. Któżby to sobie uknował, By lew szczura potrzebował? *Jak. B.* 63. (któżby sobie imaginował, wer hätte sichs wohl eingebildet). Jak sobie kto w głowie uknuie, tak mu wszystko smakuie. *Cn. Ad* 511. Zysk sobie w głowie uknował. *Grod. Dis. C* 2 *b.* (uprządł, ułożył). Ustaw siła knuią podług głów różnych mózgów. *Gośt. Gor.* 66. Knowali i łamali prawa iako chcieli. *Bardz. Luk.* 6. Lada na co knuiem konstytucye, a do skutku nie przychodzą. *Falib. Dis. F* 3. Ciężko on pracuie, Gdy wiersze knuie. *Lib. Hor.* 93. Trudną rzecz wprawdzie knuię; wszakże idę kędy Unoszą mię wyższego natchnienia zapędy. *Zab.* 5, 436. Bogu przypisuiecie wszystkie zbrodnie wasze, autorem go knuiąc wszystkich pożądliwości. *Birk. Exorb.* 15. cf. *Ross.* клянузить, кляузничать, каверзить, накаверзить, злоумышлять; *Ec.* злоухищряю, злоухитрствую, злокозненствую, слукавновати, злоковарствую (ковствую *diffideo*, ковъ rozruch). *KNOWACZ, - a, *m.*, knuiący co, der etwas schmiedet, im Sinne führt; *Rs.* умышленникъ. KNOWANIE, - ia, *n.*, czyn, i to, co się knuie, podstęp, intryga, das Sinnen, Schmieden, die List, Falle, Schlinge, Machination. Knowania twoie iuż są odkryte. *Nag. Cyc.* 2., *Rs.* ковъ. KNOWIE, - ia, *n.*, zdziebłko suche. *Cn. Th.* 1414. ein trockner Halm. - §. *plur.* collect. sztuki źdźbła. *Cn. Th.* 284. Strohsplitter.

KNUR, - a, *m.*, kierda, kiernoz. *J. Kras.*, *Pieczynk.* der Eber, der Hauer. - KNURY, - ów, *plur.*, *z Niem.* Knauer, w gornictwie, siwe i białe kamienie, samę iałową ziemię bez kruszców zawieraiące, *Tr.* graue und weiße Steine, die bloße Erde ohne Erz enthalten, taube Steine.

KNUT, - a, *m.*, *KNUCZE, - a, *n.*, kańczug Moskiewski, *Rs.* кнутъ, кнутище. *ob. Coxe Voy.* 2, 286. die Russische Knute. Moskale *knuczem biią, leda ocz, bez wszelakiéy litości. *Bielsk. S. N.* 32., *Biel. Hst.* 430. KNUTEL, KNÓTEL, KROTEL, - tla, *m.*, *z Niem.* der Knüttel, kiiek. *Dudz.* 41. kołek drewniany. *Włod. paxillus. Cn. Th.* Niedobry zwyczay owoc obiiać z drzew żerdziami abo knotlami. *Cresc.* 379. żerdziami abo krotlami. *ib.* 402. *et* 399. Orzech Włoski, im więcéy krotlami ciskaiąc obiiaią, tym lepiéy zawsze obradza. *Ezop.* 120. Wziąwszy chłop knotla, iął się krzywdy swéy mścić. *Ezop.* 4. Knutel mu w gębę włożył. *Bzow. Roz. pr.*, *ob.* knebel. KNUTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. kont.*, knutem bić, tęgo okładać, mit der Knute schlagen, stark schlagen. Chartom często przebaczą, a kundla knutuią. *Brath. S.* 3 *b.*

KNYSZ, - a, *m.*, kłusek, kluska. *Stobiecki.* ein Mehlkloß. Tylko ieszcze prosiemy o wety. *M.* To podobno o knysze abo o pasztety? *B.* Nie naszą rzecz przewoźne iadać parmezany. *Zimor. Siel.* 211. Gospodarz kazał na żarnach mąki na knysze, na kołacze i na chléb namléć. *Perz. Lek.* 259. KNYSZYN, - a, *m.*, miasto w Podlaskim, eine Stadt in Podlachien. KNYSZYŃSKI, - a, - ie, n. p. starostwo Knyszyńskie. *Dyk. Geogr.* 2, 33.

K O.

KOADIUT, - a, *m.*, *z Łac.*, wsparty pomocą koadiutorską, der einen Adjunct hat, durch die Beyhülfe eines andern unterstützt wird. *Kras. Zb.* 1, 454. KOADIUTOR, - a, *m.*, pomocnik, der Gehülfe. Jestem zdrów iak koń; dlatego nie chcę mieć koadiutora do moiéy żony. *Teatr* 52 *d*, 80. - §. *W szczególności* koadiutor, którego osoba duchowna dla podeszłości wieku, lub dla słabości przybiera, wyznaczaiąc po śmierci swoiéy następcę na urzędzie. *Kras. Zb.* 1, 454. der Adjunct eines Geistlichen. Koadiutor biskupi, der Coadjutor eines Bischofs. Mogą mieć biskupi koadiutorów; ale ci nie są senatorami, aż skoro na miéysce swoich Koadiutów nastąpią. Cel obrania koadiutora, i sam wyraz, oznacza potrzebę pomocnika do spraw duchownych, podeszłemu w lata biskupowi. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 149. Koadiutor w zakonach, konwirs, *rei domesticae in monasterio curator. Cn. Th.* ein Layenbruder, der die Klosterwirthschaft besorgt. KOADIUTORKA, - i, *ż.*, pomocnica, die Coadjutorinn. Teraz iak Jéymość koadiutora, tak Jegomość koadiutorkę sobie dobiera. *Teat.* 22, 113. KOADIUTORSKI, - a, - ie, od koadiutorstwa, die Amtsbeyhülfe betreffend. KOADIUTORSTWO, - a, *n.*, miéysce lub godność koadiutora, die Stelle eines Coadjutors.

*KOBEL, - a, *m.*, *Rs.* кобелъ pies samiec, ein männlicher Hund. Wyżeł się w kobele na łące zasłonił. *Myśl. B* 3 *b.*?

KOBELICA *ob.* Kobylica.

KOBEŻNIK, - a, *m.*, co grywa na kobzie, lutnista, der Lautenist. Zdobądźmy się na rymy, zwłaszcza przy Danielu Kobeżniku Podolskim, który dobrze wiersze Rozumie. *Zimor. Siel.* 1 7. cf. 127 *et* 128., *ob.* kobza.

KOBIAŁKA, - i, *ż.*, *dem.* rzeczwn. KOBIEL, - i, *ż.*, (cf. *Bh.* koblicha *pastillus in sartagine frixus*; *Crn.* kobêl *sessio furcata*; *Germ.* Kobel Adlg.); niby to koszyk, z łyka abo wioi zrobiony, ein Korb; *Sr.* 2. kobełaj

Sr. 1. kobel; *Vd*. kotez, tupash). Straciliśmy tyle, a przecię to nas nie boli; iakby to rāk z kobieli wypadł. *Star*. *Ref*. 5. Co bóg dał, do kobiałki. *Jabł*. *Ez*. 143., *Zegl*. *Ad*. 38., *Cn*. *Ad*. 86., *Rys*. *Ad*. 4. cf. bierz Michale, coć bóg daie). Trudno wyiętéy z wody pływać rybie, J ty w kobieli nie urośniesz grzybie. *Bratk*. *O*. 4. Owo iabłuszka w koszałce, Sinogarlice w kobiałce. *Groch*. *W*. 337. Umizga się iak czapla w kobieli. *Mat*. z *Pod*. *C*. 3., *Rey Zw*. 19 *b*. miłosiernie wygląda). – *Fig*. *tr*. Żywot ludzki trafunków rozlicznych *kobiela. *Pot*. *Arg*. 732. zbiór, kupa, ściek). Srogie przykrości morze ma kobielą. *Pot*. *Syl*. 33. kupą, licznie, co niemiara). – §. kobiel, = zewnętrzna wypukłość okręgu, die auswendige Krümmung eines Bogens. cf. kabląk). Księżyca kobiel, =.księżyca nowego abo uſtaiącego okrąg. *Włod*. die krumme Geſtalt des erſten und letzten Mondviertels. Wiszą żagle; skąd tylko Zefir kołowrotem kiuie, Czyniąc anfrakty, odmie i kobiele. *Pot*. *Arg*. 469. Kobielą co leży, = ſtroną wypukłą ku górze. *Dudz*. 41. mit der Bogenkrümmung nach oben. KOBIELE, - a, *n*., miaſto Lit. w woiew. Trockim. *Dyk*. *G*. 2, 33. eine Stadt in Lith. KOBIELIĆ, - ił, - i, *cz*. *ndk*., wypukło robić, halb rund machen. *Tr*. Kobielić się, wypukłym się robić, ſich bauſchen (von Kleidern). Kobieli się szata, zasłona, fałdy się robią na nich, garbi się. *Włod*., *Cn*. *Th*. marszczy się. *Dudz*. 41. KOBIELISTY, KOBIELASTY, - a, - e, - o *adv*., wypukły, łoniſty. *Włod*., *Dudz*. 41., *Cro*. zavlat, in halbe Bogen gekrümmt, bauſchig. cf. buchaſty). Kiszka kobielaſta, kiszka kolkowa. *Cn*. *Th*. der Grimmdarm. KOBIELITOŚĆ, KOBIELISTOŚĆ, - ści, *ż*., wypukłość, die Krümmung, die Bucht, erhabne Rundung. Kobielitości czołowe, *sinus frontales*. *Krup*. 1, 21. Uszka sercowe i kobielitości. *ib*. 2, 241. KOBIELNE, - ego, *n*., l'entablement d'un ordre de colonne, Hauptgeſims einer Säulenordnung. *Tr*.

KOBIEC, - bca, *m*., kobus, der Lerchenfalk. *Rey Wiz*. 171., *Kmit*. *Spit*. *C* 3 *b*.

KOBIECARZ, - a, *m*., człowiek za kobietami szaleiący, ein Weiberkerl, Weiberfreund; *Bsn*. sgenhar, bludnik; *Rg*. xénhar; *Cro*. sènolyub; *Rs*. бабикъ, женолюбивый; *Eccl*. любожéнственный, женонеистовый. Zasłużył na imię grzecznego, który niewart iak imienia kobiecarza. *Mon*. 76, 422. Trzeba aby sługa był nie opoy, nie gracz, nie kobiecarz. *ib*. 70, 790. Kobiecarzem ieſtem *Ec*. женонеистовствую *Gr*. γυναικομανῶ. KOBIECARSTWO, - a, *n*., szaleńie za kobietami, Weibertollheit *Ec*. женонеистовство, *Cro*. senolyubnoszt. KOBIECINA, - y, *ż*., *żałuiąc*, lub *pieszcząc się*: a) biedna kobieta, ein armes bedauernswürdiges Weibchen. Biedną kobiecina ledwie nie na klęczkach cię prosi. *Teatr* 7 *b*, 42. cf. 17 *b*, 13. – §. b) kobietka, ein Weibchen, ein Weibel, ein gutes liebes Weib. Jeſt to miluchna kobiecina, wielbicielka węgrzyna, a miłośnica miodu. *Zabł*. *Bal*. 60. Matka Wc Panny tak dobra była kobiecina, żem iéy nic odmówić nie mogła. *Teatr* 29, 42. Stoi tu przed drzwiami Pańſkiemi ładna kobiecina. *Teatr* 36 *c*, 13. Los do wszech wygod śliczne nam przydał kobieciny. *Teatr* 43 *b*, 56. *Drozd*. KOBIECISKO, - a, *n*., *Bh*. robiſko, niezgrabna szpetna kobieta, ein häßliches Weibſtück. KOBIECY, - a, - e, białogłowſki, niewieści, Weiber=, weiblich; *Sr*. 1. zonkowne, zonſke, zonacże; *Cro*. sènszki; *Rg*. xeńſki; *Bs*. sgenſki; *Rs*. женскïй (cf. żeńſki). Sekreta kobiece. *Teatr* 46, 29. W tych tygodniach dni kobiecych do grabienia 4, a dni kobiecych do sierpa 3. *Mon*. 66, 206. Kobiece przyrodzenie *Sr*. 1. zonacznoſcż, zonanoſcż. Kobiecéy twarzy *Ross*. женообрáзный. Rząd kobiecy женодержавство.

KOBIEL *etc*. *ob*. Kobiałka.

KOBIERCZYK, - a, *m*., *dem*. *nom*. Kobierzec, ein kleiner Teppich. *Cn*. *Th*. KOBIERNICKI, - a, - ie, KOBIERNICZY, - a, - e, od kobiernika, Teppichmacher=. Kobiernicza robota. *Tr*. KOBIERNIK, - a, *m*., co kobierce robi, *Boh*. koberečnjk; *Ross*. ковéрникъ, der Teppichwirker. Niewolnik ten od złotnika przedan był do kobiernika. *Paszk*. *Dz*. 27., *Czack*. *Pr*. 2, 212. KOBIERZEC, - rca, *m*., *Bh*. *et Slo*. kobérec; *Dl*. kobereca; *Hg*. kárpit; *Crn*. karpôt; *Cro*. szak, szág (kober *ſtragulum lineum*); *Bs*. ságh; *Sla*. sâg; *Vd*. popetna, tebih, nagernilu; *Sr*. 1. tebich; *Rs*. ковéръ, кóвринъ, коврище, полáвошникъ; deka kosztowna do nakrycia ſtołów, ścian, posadzki,, der Teppich. Jeśliś Pan, siaday na kobiercu. *Rys*. *Ad*. 18. Z nieba na ten padoł wygnani, izaliż nie zſtąpili na rogoż z kobierca? *Zab*. 14, 65. *Nagł*. Kobierce Adziamſkie możecie doma zoſtawić. *Birk*. *Zyg*. 26. Perſiſche Teppiche. cf. Adziamſki. – §. *szczególniéy* kobierzec od ślubu, *Rs*. подножки, der Teppich, auf dem die zu kopulirenden bey der Trauung ſtehen (cf mit einer Perſon auf dem breiten Teppiche ſtehen; Adlg.). Około trzydzieści lat na kobierzec wſtąpił. *Glicz*. *Wych*. *P*. 3 *b*. Dziś gdyście przysięgli sobie na kobiercu, Drugie ociec, żona ma pierwsze miéysce w sercu. *Zabł*. *Zbb*. 90. Wſtępuie na kobierzec w kosztownym ubierze, Polecaiąc się Bogu, z młodzieńcem ślub bierze. *Groch*. *W*. 274. Ztąd wszyſtkie człecze fortuny zawisły, Z złąli czy dobrą na kobiercu ſtanie. *Pot*. *Syl*. 468. t. i. ślub weźmie, ſich trauen läßt. Już dziś po chęciach i dobrym sercu, Skoro na świętym przysiągnie kobiercu. *Zab*. 14, 375. Często się przy ślubnych kontraktach rozchodzą z kobierca. *Teat*. 6 *b*, 36. Miaſto kobierca pono na rogoży przyidzie Brać ślub, a posag miaſto tysięcy grzywnami. *Opal*. *sat*. 26. Póydź zemną na kobierzec, z kobierca na łoże. *Pot*. *Pocz*. 217. KOBIERCOWY, - a, - e, od kobierca, Teppich=; *Ross*. коверный.

KOBIETA, - y, *ż*., (słowo w dawnych pismach rzadkie, od Knapſkiego opuszczone, w Słowiańſkich słownikach się nie znayduiące; pierwiaſtkowo wzgardliwe), białogłowa, niewiaſta; *Sr*. 1. zonſka, zonka; *Vd*. zhloveckina, shenisa, sheniſtvo; *Cro*. sèna; *Bs*. sgena, sgenſka glava; *Rg*. *et Sla*. xena; *Rs*. женщина, cf. żona, żeńſki), das Weib. Mogąc męże przezywać żony kobietami, Aleć też nie do końca maią rozum sami. *M*. *Bielſk*. *S*. *N*. 4. Męże nas zowią białogłowy. prządki, Ku większemu zelżeniu kobietami zowią. *ib*. 3. KOBIETKA, - i, *ż*., *demin*., KOBIETECZKA, *Tr*., ein junges Weibchen; *Cro*. sènchicza; *Bs*. sgeniça). Lubię kobietek niewinne pieszczoty. *Zab*. 12, 32. *Nar*. Mam przy sobie portret bardzo ładnéy kobietki. *Teatr* 52 *d*, 91. Mniéy sprzyiaią kobietki milczeniu. *Mon*. 65, 84.

KOBLON *ob.* Kablion.

*KOBŁUK, - a, *m.*, *ob.* kabłuk, kabłąk, kłobuk (*Ross.* каблучокъ kaptur sokoli), kapica zakonna, die Mönchs-kappe. Śmierć oycowska tego czerńca tak przeraziła, że zamieniwszy kobłuk na przyłbicę, chciał bydź iéy mścicielem. *Nar. Hst.* 5, 182.

KOBOLT, - u, *m.*, der Kobalt (może z Czesk. kow = kruszec Adlg.), pospolicie za półmetal, od niektórych za ziemię metalową poczytany, koloru iest bladego. *Kluk Kop.* 2, 247., *Pam.* 83, 408. KOBOLTOKRUSZ, - u, *m.*, Kobaltglanz, kruszec koboltowy. *Kluk Kop.* 2, 248.

KOBRA (*Coluber Naia*) kamień Wężowy, przyłożony na ranę wszelki iad wyciąga, i iest pewnym lekarstwem od ukąszenia węża lub zmii. *Ład. H. N.* 72. der Schlangenstein; Wężownik. KOBRYN, - a, *m.*, miasto w Woi. Brzeskolit. *Dyk. G.* 2, 32. eine Stadt in Lithauen.

KOBUS, KOBUZ, - a, KOBIEC, - bca, *m.*, *Sla.* kobac (cf. *Sr.* 2. kibut, *Ger.* Kibitz czayka; *Sr.* 1. kabiwa *picus*; *Sr.* 2. hobuša kłopot); *Crn.* skópz; *Rs.* кобчикъ, кобчикъ, кобецъ, жаборонникъ; cf. *Gall.* soubouse; cf. *Gr.* κόπτω *scindo*, *lacero*); *falco leury*, z drapieżnych ptaków naymnieyszy. *Kluk Zw.* 2, 306. Dziób ma krotki, i od głowy zaraz zakrzywiony, a na końcu bardzo ostry. *Ład. H. N.* 72. der Lerchenfalk, Weißback. Rącze kobuzy. *Ban. J* 3 *b.* Kobuz na wróble, = cyt! Pan idzie! *Cn. Ad.* 852. - §. Wszyscy przed sąd swe poniesiem karby, Każdy sam na się będzie miał *kobuza. *Zab.* 15, 220. oskarżyciela, prześladowcę. KOBUSEK, - ska, *m.*, *falco vespertinus*, ieszcze mnieyszy od kobuza; przed wieczorem dopiero, gdy drobnieysze ptastwo o noclegu myśli, wpada między skupione. *Ład. H. N.* 72., *Kluk Zw.* 2, 306. KOBUZI, - ia, - ie, od kobuza, Lerchenfalken=. Nie postań nigdy w méy chacie, Z kobusim nosem głodny panie literacie. *Nar. Dz.* 5, 45. cf. orli nos). *KOBUZIA, - i, *ż.*, n. p. Zdumią się zakonnicy, że w kraiu tak odległym, w pół tamtéy *kobuzi słyszą swóy ięzyk. *Pot. Arg.* 774. może: półsferze, cf. kobiel, Halbkugel. KOBUZIEĆ, - iał, - ieie, *neut. ndk.*, skobuzieć *dk.*, przewierzgnąć się w kobuza, sich in einen Lerchenfalk verwandeln, seine Natur annehmen, Kiedy sowa skobuzieie, wyżéy lata niż iastrząb'. *Gemm.* 131. c. zjastrzębieć, cf. *Rg.* sokolittise, = *Ital.* paoneggiarsi; cf. ciężki z sługi pan, z klechy pleban). - Skobuzieć, osowieć, posępnym się stać, finster und düster werden, niedergeschlagen seyn. Wszyscy chodzą, iak pomarszczeni, skobuziali iak sowy, mało co mówią, ustawnie płaczą. *Teat.* 53, 13. Śliczne Wc Pana oczęta skobuziały. *Teat.* 33 *d*, 41. Od ciebie każdy ucieka, boś skobusiał, i zdanie dziwne cię uwiodło, że o twych ziomkach wszystkich trzymasz nazbyt podło. *Mon.* 70, 156.

KOBYŁA, - y, *ż.*, *Bh.* kobyla, klisna; *Slo.* kobyla, kobila, klisna; *Sr.* 1. kobola, kobwa; *Sr.* 2. kobbula, grawa; *Crn.* kobila; *Vd.* kobila, shrebizhna zisa, plasa, mora; *Cro.* kobila, bedovia, klussina; *Dl.* kobila; *Hg.* kobola, kabala; *Rg.* kobilla, bedevia (*ob.* *bedew; *Rg.* kopile, kopilni sijn = bękart); *Bs.* kobila; *Sla.* kobila; *Rs.* кобыла, кобылица; *Eccl.* клячa; cf. *Lat.* caballa, caballus, *It.* cavalla, *Gr.* καβάλλης, *Germ. obs.* Kobel, *Ger. kod.* Gaul, cf. *Rs.* кобель pies samiec); klacz, die Stutte. Na kobyle ieździ, a kobyły szuka. *Rys. Ad.* 46. Umieli z kobył strzelać. *Zimor. Siel.* 239. Wyrwał się, iak z łysą kobyłą na targ. *Kozik.* Hayduk, drab, szuia, lepszy gdzieś kobyły łupi. *Pot. Zac.* 51. t. i. hycel lepszy od nich). - §. łaiąc: marcha, babsko głupie, niezgrabne. *Tr.* ein dummes, ungeschicktes Weibstück. - §. 2) gatunek śliw, n. p. Prócz cudzoziemskich mamy śliwki Węgierki, kobyły, Lubaszki etc. *Ład. H. N.* 157. eine Art Pflaumen, Roßpflaumen. *KOBYLARZ, - a, *m.*, *Bh.* kobylak, kobylkak; *Crn.* kobilzhar *clitellarius homo*; *Vd.* kobilar, kobilni moister, kiri pastuha k' kobili pusha = dozorca kobył lub stada, Stuttenmeister; *Bs.* kobilar, koji kobile cjuva; *Cro.* kobilár *pastor equarum*. Kobylarzom pastuchom dobytek pasiecie, a Jéymość krowy doi. *Falib. Dis. C.* 1. KOBYLENIE, - ia, *n.*, KOBYLICA, KOBELICA, KOBYLINA, - y, *ż.*, drzewo pełne kołów ostrych w bramach dla przeszkodzenia wiazdu, *Dudz.* 41. rogatki, der Schlagbaum; *Rg.* kobillina; *Vd.* kobilize; *Sla.* těrklje; *Ec.* кобыла древяная, подкладная. Poczynił kobylenia i płoty z surowéy sośniny i z dębiny około zamków, iż nieprzyiaciel do nich przystępu nie mógł mieć z żadnéy strony. *Stryik.* 457. Z trzaskiem przełomili kobyliny, i zaskoczyli straż. *Papr. Gn.* 1235. Uciekać nie będę, tu przy kobyleniu z kosą stać będę. *Falib. Dis. U.* 2. Kobylenie osękowate. *Cn. Th.* Spanischer Reiter. - §. Kobylica, = kozły, podpory drewniane, *Vd.* druvni kosel, Holzböcke. Żeby drzewo wygodniéy z wozu spuścić, podstawić podporę iakąś, którą kobelicą rzemieślnicy nazywaią. *Rogal. Doś.* 3, 52. Mosty stawiane na kobylicach, do przebycia wielkich kanałów i rzék. *Jak. Art.* 2, 300. KOBYLI, - a, - e, od kobyły, Stutten=; *Sr.* 1. köblacżé; *Rs.* кобылей, кобылій, кобылячій. Kobyle mléko Tatarom iest naywdzięcznieysze picie. *Stryik.* 633. Milszy tobie syn kobyli, aniżeli bozki. *Skarg. Dz.* 655. milszy koń, niż człowiek. Nie żart Panie Poznański, o iednego kobylego syna, dwanaście cyganów wisi. *Rys. Ad.* 47. Gnóy kobyli *Slo.* kobilinec. - §. *botan.* kobyli kopr, kobyla miętka, kobyli szczaw *ob.* kopr, miętka, szczaw. KOBYLA GÓRA, miasto w Kalisk. *Dyk. G.* 2, 33. eine Stadt im Kalischschen. KOBYLIN, - a, *m.*, miasto w woj. Kalisk. *Dyk. G.* 2, 33. eine Stadt im Kalischschen. *KOBYLINA, - y, *ż.*, mięso kobyle, końskie, Stuttenfleisch, Pferdefleisch; *Rs.* кобылятина. Odzienie Tatarów kożuchy, żywność kobylina; Wilk, lis w polu zabity, to u nich zwierzyna. *Paszk. Dz.* 3. - §. 2) *ob.* kobylenie. KOBYŁKA, - i, *ż.*, *Bh.* kobylka; *Slo.* kobilenka; *Sr.* 1. koblicza; *Crn.* kobilesa; *Cro.* kobilicza; *Rg.* kobilliza, ohmizza; *Bs.* kobiliça; *Rs.* кобылица, кобылка; *demin.* *nom.* kobyła, = klaczka, eine junge Stutte, ein Stuttchen. Wszemnie się kobyłki cieszą. *Rey Zw.* 39. ręka rękę myie). - §. koniczek trawny, robaczek czworoskrzydły, das Heupferd; *Bh.* kobylka *locusta*; *Slo.* kobilka; *Sla.* kobileca, skakavac; *Vd.* kobiliza; *Crn.* kobilesa; *Cro.* kobilicza; *Dl.* prúg, kriez; *Rs.* кобылка. *Cantharis* robak na drzewie rosnący, wszystek zielony, *miekce się po nim, iakoby złoto, a w nocy się świeci, kobyłkami niektórzy zowią. *Mącz.* Kobyłki polne *locustae sine pennis*, *astracos vel onos*, hüpfende Heuschrecken. Kobyłkami też niektórzy szarańczę zowią *locustae volatiles*, *Sienn. Wykl.* fliegende Heuschre=

den. Drzewo to zakwitnie i kobyłka mu będzie ciężka. *Radz. Eccles.* 12, 5. (szarańcza. *Bibl. Gd.*). Rozbieżenie kobyłek po zbożu. *Bud. Jes.* 33, 4. „*not.* abo szarańczy“). Pożywać możecie każdego rodzaiu kobyłek i koniczkow. *Radz. Levit.* 11, 22., 1 *Leop. Levit.* 11, 22. koniczek. 3 *Leop.* skoczki. *Bibl. Gd.*). Człowiek świegotliwszy nad kobyłkę, która świerkoce ustawicznie. *Eraz. Jez.* D 6 *b.* Pawiętom dawaią szarańczę abo kobyłki, oberwawszy im nogi. *Cresc.* 577. - §. 3 Kobyłka u pętlic, haftek. *Cn. Th.* das Oehr zum Haken an den Kleidern. - §. 4) kobyłka, węzeł do rozwiązania łacny, *opp.* zadzierzg. *Cn. Th.* eine Schlinge, ein Knoten, den man leicht aufziehen kann, cf. kluczka. - §. 5) *Bh.* kobylka *ponticulus*, *Vd.* kobiliza; *Ross.* кобылка; mostek na skrzypcach, nad którym strony się rozpinaią, der Steg auf der Violine. - §. Kobyłka, wieś w ziemi Warszawskiéy. *Dyk. G.* 2, 33. ein Dorf bey Warschau. KOBYLNA, - y, *ż.*, *Kotelna*, miasto w woj. Kiiowsk. *Dyk. G.* 2, 33. eine Stadt im Kiiowischen.

KOBZA, - y, *ż.*, *pandura*. *Cn. Th.* cf. bandurka, *Boh.* kobze, kobzyčka; *Ross. et Eccl.* кобза, пѣнія органѣ троестру́нный, staroświecka lutnia czyli lira, ein altes der Laute oder Leyer ähnliches Instrument, narzędzie do grania o trzech stronach. *Włod.* Ja ona kobza sławna, z dereniu zrobiona, Z cnoty nad cytry swemu panu ulubiona; Dziś dla lutni wrzucona w kąt, brzęczę z świerczkami. *Gaw. Siel.* 395. Kozacy z wielkiéy radości niewymówne sztuki pokazywali, Strzelaiąc, śpiewaiąc, na kobzach graiąc. *Papr. Ryc.* 107. Zagrawszy skoczno w kobzę Ukraińską, Ucieszysz się z paniami, iak cytrą Hiszpańską. *Jeż. Ek. D.* 3. Skoro rano, to w kobzę dumy sobie graią. *Mat. z Pod. B* 2. Zda mi się, że Amyntas kochanéy Testyli Dumy tysiącoletnie na méy kobzie kwili. *Zimor. Siel.* 129. Łatwiéy na kobzie dwie stronie nastroić, niż trzy, żeby się z sobą zgadzały. *Gorn. Dw.* 119. *cf.* Kobeźnik).

KOC, - a, *m.* (*lat. med.* cotzia), die Kotze cf. Adlg. *Sr.* 1. khocza, kosmacj, kosmaté wobjewk; *Vd.* koz, koza, deka, zhoka; *Crn.* kóz; *Bs.* kostret, cf. *Ger.* Koth, *Hbr.* כסה przykryć); *Dl.* bily, bilyacz; *Bh.* haune cf. gunia; *Ross. obs.* полсть, по́лстка, по́лстница (cf. pilśń). sukno grube kosmate na obie strony, *gausape*, *Mącz.* zottiges Tuch. Miękkiéy pościeli nigdy nie używała, na ziemi na kocach odpoczywała. *Skarg. Żyw.* 1, 99. Naczynisz koców z sierści koziéy dla przykrycia wierzchu przybytku. *Leop. Exod.* 26, 7. (opony. *Bibl. Gd.*) cf. gunia. - §. 2) koc na sądach, pieniężna kara o niesłuszne zapozwanie; przedtym zaś *futra* sędziom dawano. *Dudz.* 41., *Cn. Th. originem vocis suspicor, quia olim Poloni, qui inique prouocabant, pendebant iudicibus pelles. Cn. Th.* 286. (n. p. kto nagani skazanie kasztelana, dadź mu ma kożuch gronostaiowy. *Herb. Stat.* 174., *Vol. Leg.* 1, 36.), die Geldbuße für eine unrechtmäßige Citation vor Gericht, die ehedem in Rauchwerk abgeführt wurde. *NB.* czy też słowo *koc*, **kocz*, nie zepsute zamiast *kaucya*, t. i. złożone w sądzie pieniądze, które przegraiący stracił, n. p. *Pars appellans ponendo vadium alias* kocz *apud iudicium, non tenebitur in comitiis aliud vadium reponere. Vol. Leg.* 1, 575. Winy, które *kocami* pospolicie zowiemy, wolno sędziom zaraz przy odprawie akcyi odbierać. *Vol. Leg.* 3, 193. Kaucy te, które były za *kocmi*, nie maią bydź praktykowane, ale pierwéy pisarz *koce*, które były *ad depositum eius* dane, przed sądem położy; a ieśli kauza będzie approbowana, tedy koc *iudici praesidenti aequaliter cedet.* A ieśli będzie retraktowana, tedy stronie zaś ma bydź *integre* wrocon. *Vol. Leg.* 2, 630. cf. 1406. cf. peresud). Grodzki koc taler, a ziemski trzy grzywny. *Vol. Leg.* 2, 1511. Postanawiamy, aby koce sędziom woiewodzym należały, a trybunał, żeby ich nie odbierał. *ib.* 1520. (*ob.* Kocowy).

KOCANKI, KOCENKI, - ów, *plur.*, *botan.* (*Crn.* koczen, *Rs.* ко́чанѣ, кóченѣ *caulis*). 1) swoyskie, *gnaphalium*, Ruhrkraut, *Bh.* auplawicnik, plesniwec; rosną w lasach, wzrostu małego, kwiatki na prątkach skupione na kształt guziczków; skuteczne na biegunkę czerwoną. *Kluk Rośl.* 2, 226., *Krup.* 5, 152., *Ład. H. N.* 72. Szarota błotna, *gnaphalium uliginosum Linn.*, rodzay ten u wielu Polskich roślinopisarzów kocankami nazwany, pospólstwu na niektórych miéyscach pod nazwiskiem: suche ziele, iest znaiomy. *Jundz.* 410. Kocanki zamorskie *ob.* ukwap. *Syr.* 718. Kocanki Arabskie, lawenda szyszkowa, *lauendula Stoechas Linn.* Stöchenskraut, Stöchasblume, lawendzie bardzo podobne. *Syr.* 468. Kocanki żółte, *elichnisum*, Rainblume. *Kluk Rośl.* 2, 226., *Syr.* 1354. KOCANKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, knodowaty, knotig. Wilżyna gałązki swe gęsto kocankowate abo sękowate puszcza. *Syr.* 674.

KOCHAĆ, - ał, - a, *transit. ndk.*, ukochać *dk.*, (w dawnych pismach zwyczaynieysze słowo: *miłować*, *Knapski* położył tylko następuiące *recipr.*, tak iak iest w Czeskim), lieben; *Bh. et Slo.* milowat; *Sr.* 1. lubuyu cf. lubić (*Sr.* kuschn, koschan *osculor*, cf. *Gr.* κύω, κυσω, *Ger.* küssen); *Sr.* 2. lubowasch; *Crn.* shtemâm; *Vd.* lubim, lubit, sa lubo met; *Cro.* lyubiti; *Bs.* gljubiti; *Rg.* gljùbiti; *Sla.* ljúbiti; *Rs.* любить, люблю́; *Ec.* рачу́, рачи́тельствую cf. rad, raczyć). Wierz mi, iak cię kocham z duszy. *Zab.* 15, 181. Jak boga kocham. *Mon.* 73, 347. Niech mię bóg tak kocha. *Teat.* 42 *d*, *a.* Uczyńże mi tę łaskę, iak mię kochasz. *ib.* 22 *b*, 96. Toś mi człek poczciwy; kocham cię za to. *Teatr* 7 *c*, 80. Moia nayukochańsza matuleńka. *Teatr* 30 *b*, 55. Kochać uprzéymie *Rs.* возлюбить, возлюблять. - §. *per excellentiam* miłośnie kochać, verliebt seyn, lieben. Czy ia go lubię? ia go kocham z całego serca. *Teatr* 30, 50. Że cię kocha, rozumiem przez to, iż się w tobie zakochał, mowiąc po Polsku, że wzdycha do ciebie, że ty iesteś celem sekretnym iego miłości. *Teatr* 17, 131. Kocham cię, kocham, rzekła, Milonie. *Chod. Ges.* 8. Kocham, to słowo w ustach kobiety bardzo ważne, i żadne inne, choćby i tyle znaczące, zastąpić go nie zdoła. *Teatr* 27 *c*, 13. Już cię kochać przyrzeka, lecz pragnie w zamiany Bydź kochaną, wszak kochać powinien kochany. *Zab.* 12, 57. *Gawdz.* Nie bądź tyranką, pamiętay tego, Ktory cię kocha, kochayże iego. *Tward. Daf.* 85. *NB. ten tu iest naydawniéyszy, który mi się wyśledzić zdarzyło, przykład używania słowa* kochać *active, w miłosnym znaczeniu*). Już nikt nie kocha, iak kochano wprzódy, Sama amantów dziś odmiana bawi, Wcale stateczna miłość wyszła z mody. *Zab.* 14, 382. KOCHAĆ SIĘ, *recipr.* (*Bh.* ko-

chati ſe *delectari cf.* koić); upodobanie mieć, upodobać sobie. §. a*) kochać się z czego *ndk.*, ſkochać się, ukochać się *dk.*, ucieszyć się, **Wohlgefallen an etwas haben, ſich daran ergötzen.** Człowiek mądry niewszetecznie się kochał z szczęścia; ale łaſkę fortuny w podeyrzeniu miał. *Kosz. Lor.* 149 *b.* Uyrzawszy rycerſtwo, że w przyſbicach piłę grało, kochał się z tego, dziwuiąc się. *ib.* 118 *b.* Nazaiutrz kochaiąc się z tego swego zwycięztwa, co inszego przedsięwziął. *Baz. Sk.* 90. Jeśli z głupſtwa z tego się kochaią, iż wysoko nad inne siedzą, pytaymy ich, co im z tego przybyło. *Skarg. Kaz.* 592. Kochał się nie pomału z sługi takiego, patrząc na dzielność iego wielką. *Skarg. Zyw.* 1, 321. Bóg się kocha z powściągliwości i dobrych uczynków. *ib.* 2, 346. Dał mi bóg syna, tedy kochałam się z tego bardzo, i ia sama i mąż móy. *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 45. (byłam mu bardzo rada. *Bibl. Gd.*). Prosiłem boga, aby się nigdy nie kochali zemnie nieprzyiaciele moi. 1 *Leop. Ps.* 37, 17. Którzy się kochali z upadku twego, będą ſkarani. *Leop. Baruch.* 4, 31. którzy się weselili z u. t. *Bibl. Gd.*). Messalina matrony uczciwe w oczach mężów do cudzołoztwa przymuszała, i z tego się kochała. *Petr. Ek.* 69. Examinował go przez dwie godziny, z czego wielce się ukochał. *Wys. Al.* 116. Z iego grzeczności wszyscy ukochali się. *Star. Zad. C. b.* – §. *Actiue*, W pismie S. zawsze znaydziesz co nowego, coby cię ukochało. *Zrn. Pſl.* 20. (ucieszyło, ukontentowało, udelektowało), **ergötzen, erfreuen.** – §. a b) kochać się w czym *idem*, *n. p.* Będę się kochać w przykazaniach twoich, którychem się rozmiłował. *Bud. Ps.* 119, 47. Tak się to książę w uczonych ludziach kochało, że i iurgielty od niego wielkie miewali. *Warg. Wal.* 234. Przodkowie nasi w Hiszpańſkiéy sukni się kochali; my teraz Francuzką bardziéy szacuiemy. *Mon.* 66, 44. Srebnik ziele gęsie zowią, iż gęsi ie rade iedzą i w tym się kochaią. *Urzęd.* 253. – §. a c) *absolute* Kocha się pani matka, kiedy knaſlików nawiesza u panięcia, *Rey Wiz.* 88. t. i. cieszy się, **ſie ergötzt ſich daran, ſie freut ſich.** Będzie się kochało dzieciątko od piersi nad dziurą żmiiową. 1 *Leop. Jes.* 11, 8. igrało. 3 *Leop.*). Bardzo się kochał klęczeć na ziemi. *Wys. Aloy.* 32. t. i. lubił, upodobanie miał, rad to czynił, **er hatte ſeinen Wohlgefallen daran.** – §. b) kochać się, o roślinach, polubiwszy sobie grunt iaki dobrze się przyymować, **von den Pflanzen, auf einem Boden gut fortkommen, bekleiben.** cf. wykochać się). Przy rzékach byſtrych bardzo rzadko kocha się drzewo płodne. *Cresc.* 84. Jęczmień więcéy kocha się na błoniu, niźli w cieniu. *ib.* 161. Gdzie słońce nie dochodzi, na takowéy roli trudno się ma zboże kochać abo szczepie domowe. *ib.* 92. Drzewa, które nasienie wielkie dawaią, lepiéy się z niego kochaią, niźli z gałązek sadzonych. *ib.* 664. Na dnie rowu zbytnie się ſkochały gibkie wikła. *Zebr. Ow.* 199. rozmnożyły się). – §. kochać się miłośnie, *Rs.* миловаться, **verliebt ſeyn, lieben.** Dafne lubo piękna była, atoli ieszcze się nie kochała. *Zab.* 11, 88. Nikt się bardziéy nie kochał nad tego paſterza, Cóż gdy pasterka sroższa była od zwierza? *Zab.* 12, 381. *Szoſt.* Poſtanowił iuż więcéy nie kochać się. *Węg. Marm.* 1, 34. Musiałaś się z nim kochać moia panno, że go tak bardzo żałuiesz. *Teatr* 21, 162. Trzeba się kochać, słodka Rozyno, Na to ci serce i piękność dana, Żebyś kochała i była kochana. *Karp.* 4, 9. Miałbyś litość nademną, gdybyś się w któréy tak kochał, iak ia kocham Marysię. *Teat.* 54 *o, D ii.* Zdaie nam się, że kogo kochamy; siebieć to, nie kogo, kochamy w téy osobie, *Mon.* 70, 185. Ponieważ z serca idzie miłość i zakochanie, otóż rzecz każdą ukochaną i umiłowaną, do kochaiącéy i miłuiącéy przyłączamy, i ztąd owo mówią: z serca się w nim kocha. *Sak. Pr.* 117. Ciężko czekać na tego, kogo się kocha. *Teatr* 22 *c*, 44. Kocha się w tym, iak ubogi w prosięciu. *Cn. Ad.* 549. W czym się kochamy, to nam często szkodzi. *Rys. Ad.* 72. co kto lubi, to go gubi). Kochać się w sobie *placere sibi.* *Cn. Th.* **in ſich ſelbſt verliebt ſeyn.**

KOCHAN, – a, *m.*, imię ſtaropolſkie *Amadeus.* *Jabł. Her.* *KOCHAN, – a, *m.* (*Cn. Th.*), KOCHANEK, – nka, *m.*, *Sr.* 1. **lubcz**; *Vd.* lublenik, lubesnik, perjasnik, perjatel, lubi; *Crn.* lubé, lubéz, lubizhk, lubzhèk; *Cro.* snubazh, dragi (cf. drogi); *Rg.* gljubovnik, gljubi; *Bs.* gljubovnik; *Sla.* ljuparnik, dragi; *Rs.* любовникъ, любимецъ, любимчь, полюбовникъ, возлюбленникъ, милостникъ, напéрсникъ, временщикъ; ukochany, kochanie czyie, luby, **der Liebling.** Stanisław Reszka dla nauki głębokiéy był kochankiem Stefana króla. *Petr. Et.* 307. – §. miłosny kochanek, amant, **der Liebhaber**, Ona ma tyle kochanków, ile dni w roku. *Teatr* 30 *b*, 124. – §. c) pieszczotliwie: móy kochanku, bądź ták grzeczny i t. d. **mein Lieber, mein Herz, mein Schatz.** *Kochan, proszę się. *Cn. Th.* 434. móy ty, móy miły, móy duszko, móy drogi. *ib.* 433. cf. rybko, gołąbku. KOCHANECZEK, – czka, KOCHANIEC, – ńcia, KOCHAŚ, – sia, *m.*, *dem.*, **Liebſter, Liebchen.** O dziecię źrzódło wdzięczności, O dusz naszych kochaneczku. *Gorn. W.* 355. Sen zamrużyć oczy młodego kochańca nie może. *Stas. Num.* 1, 88. My kochańciu, ieżeli się kiedy z sobą pokłócimy, to tylko żartem. *Teatr* 22 *b*, 64. Przedam wszyſtko, a pieniądze tobie oddam kochasiu. *ib.* 25, 49.; 11, 52. KOCHANIE, – ia, *n.*, *subſt. verbi ndk.*, ukochanie *dk.*, *Bh.* **kochanj** *delectatio*; *Rs.* любленïе; *Ec.* раченïе, рачительство. *1) upodobanie, uciecha, **das Wohlgefallen, Vergnügen, Ergötzen.** Jakie wesele i kochanie oni mieli z towarzyſtwa Pana Jezusowego! *W. Poſt. W.* 190. Staraliśmy się o to, aby ci, którzyby chcieli czytać, mieli nieiakie bez tęſkności kochanie. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 2, 26. Mam uciechę abo kochanie z liſtu iego. *Cn. Th.* Z tym opuścił Wiennę, nie bez żądzy iakiéy Dłuższego z nią kochania. *Tward. Misc.* 48. Wodzów ich walecznych miał w osobliwym kochaniu u siebie. *Star. Ryc.* 7. W wielkim a rozkosznym *kochaniu był u rodziców swoich. *Glicz. Wych.* E 5 *b.* bardzo się w nim kochali). – Bez poznania dobra, do nałogów ukochanie mieli. *Xiądz.* 274. ſkłonność). – Chléb z nieba miał w sobie wszelkie *kochanie, i chuć a smak wszelakiéy wdzięczności. 1 *Leop. Sap.* 16, 20. przyiemność, delikatność). – §. b) o roślinach, z dobre przyymowanie się, **das gute Fortkommen, Bekleiben (von den Pflanzen).** Gnoie końſkie bardzo służą ku żywności i kochaniu drzew. *Cresc.* 76. Wiatr z południa dawa buyność i kochanie iagodom winnym. *Cresc.* 669. – §. c) miłosne kochanie, miłość, **das Lieben, die Liebe.** Już wyszły z mody dawne kochania, J na cóż w iednéy mam ſtękać

niewoli? *Zab.* 14, 266. Ślubny związek zjednoczył kochanią. *Paft. Fid.* 253. Ten co zdolny czuć w sobie porządne kochanie, Albo iuż ieft uczciwy, albo się nim ftanie. *Tręb. S. M.* 22. Ty mnie w to kochanie plątałeś! *Teat.* 14, 74. w tę miłość, in diese Liebschaft). Kochania godny, liebenswürdig; *Sr.* 1. lubozne; *Vd.* lubesni vrieden; *Sla.* ljubezljiv; *Rs.* любезный, любезенъ. Godność kochania, die Liebenswürdigkeit; *Sr.* 1. lubosnosz. - §. 2) przedmiot kochania, upodobana, ukochana rzecz lub osoba, der Gegenstand des Wohlgefallens, die Liebe, Lust, Vergnügen. Porzuciła drogie ubiory i inne świeckie kochania. *Skarg. Żyw.* 109. Ergötzlichkeiten. Zginie tobie wszyftko zebranie, i wszyftko kochanie twoie. *Rey Apoc.* 37. Kochanie Symona i pociechy, których czekał, nie były żadne prywatne, iedno pospolite. Kochanie iego było sława boża i szczęście ludu swego. *Skarg. Kaz.* 526. - Kochanie, = kochana osoba, kochanek, kochanka, die geliebte Person, Liebling, Geliebter, Geliebte. Jdźcie me kochania (Mentorze z Telemakiem), a odpuście tak słuszne po sobie wzdychania. *Jabł. Tel.* 324. Tu leży Fiłuś swéy pani kochanie, Ten co w przymiotach przeszedł wszyftkie koty. *Kras. Mysz.* 39. Dobry dzień, me kochanie, szafirku, tulipanku. *Teat.* 11, 10. *KOCHANICA, - y, *ż.*, KOCHANKA, - i, *ż.*, KOCHANECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, amantka, osoba, w któréy się kto kocha, die Geliebte; *Sr.* 1. lubka; *Sla.* ljúba, millostnica, drága; *Vd.* lublenisa, lublenka, luba, lubísa, perjasniza, perjatelza (cf. przyiaciołka); *Crn.* luba, lubèza; *Rg.* gljubovniza, gjúba; *Bs.* gljubovniça, gliubitegliça; *Rs.* любовница, любимица, полюбовница, возлюбленница, милостникъ. Jędzą ftraszną i oczy i myśl zaftrzeliła Argolfkiéy *kochanice, *pellicis. Zebr. Ow.* 24. cf. gamratka, fryierka, dusza, duszka). Gach ślepy na przywary swoiéy *kochanicy, Ba czasem iéy nie hydzi, choć świadczą źrzenice. *Zab.* 8, 329. *Jżyck. - Fig.* Sława i cnota wieków są kochanki. *Jabł. Buk. T* 4 *b.* - §. pieszczotliwie wołaiąc: kochanko! kochaneczko! liebes Weibel! Liebchen! meine Liebe! Zaczekay trochę kochaneczko, trzeba nam się rozmówić. *Teat.* 28, 101. KOCHANKOWY, - a, - e, od kochanka, Liebhabers; *Rs.* любовниковъ, любимцевъ. Korzyftanie z kochankowego worka. *Mon.* 74, 123. KOCHANY, - a, - e, *part. paff.*, geliebt; *Rs.* любимый, возлюбленный. Kochać, a nie bydź kochanym, Nayniesczęśliwszym ieft ftanem. *Zab.* 12, 367. *Szoft.* Niemasz większego szczęścia pod niebem i w niebie, Jako czuć się kochanym dla samego siebie. *Trębecki.* Już cię kochać przyrzeka, lecz pragnie w zamiany Bydź kochaną; wszak kochać powinien kochany. *Zab.* 12, 37. *Gawdz.* - §. Ziele to u nas w kochańszych pańfkich ogrodach znayduie się. *Syr.* 1014. w faworytnych, pielęgnowanych. KOCHLINA, - y, *ż.*, białogłowfkie imię u *Długosza. Jabł. Her.* ein Weibername.

Pochodz. *nakochać się*, *odkochać*, *pokochać*, *przekochać*, *rozkochać*, *ukochać*, *wykochać się*, *zakochać się*.

KOCHLUSZ, Koklusz, - a, *m.*, z *Franc.*, gatunek kaszlu, der Keichhusten; *Rs.* коклюшъ.

KOCHMAN, - a, *m.*, miano charcie, Name eines Windspiels. Spuść Kochmana z Sokołem, a day pokoy Locie. *Myśl. E.*

KOCI, - ia, - ie, *KOTCZY, - a, - e, od kotów, *Bh.* kočičí; *Crn.* mazhken, mazhkov; *Bs.* mackin; *Rs.* кошечей, Katzen-. Rodzay koci należy do rzędu zwierząt drapieżnych. *Zool.* 310. Trudno naturę kocią zwyciężyć. *Jabł. Ez.* 132. Wędzidło z *kotczą nogą. *Hipp.* 95. *cf.* podkówka). Ptasznik tam kładzie sowkę, albo *kotczy łeb, dla spłoszania ptaftwa. *Cresc.* 635. - §. Kocie złoto, Katzengold; *Rs.* кошечье золото, rozciera się kolorem żółtym, czerwonawym, zawsze iednak iak złoto lśniącym. Kocie śrebro, Katzensilber, *Rs.* кошечье серебро, rozciera się kolorem śrebrnym; ale ani złota ani śrebra w sobie nie maią. *Kluk Kop.* 2, 96. Opale, kocim okiem zwane, ku światłu obrócone, świecą się iak oko u kota. *Kluk Kop.* 2, 44., *Rs.* кошечей глазъ, Katzenauge, eine Art von Opal. Koci ogon, *phalaris phleoides*, gatunek mysiego bru. *Kluk Dykc.* 2, 176., oftrzyca brzankowa. *Jundz.* 109. Katzenschwanz. Kocie ziele, *Teucrium Marum*, Katzenkraut, gatunek ozanki, ma zapach mocny, za którym koty się gwałtownie ubiegaią. *Kluk Dyk.* 3, 109. Kocia miętka, *nepeta*, rodzay rośliny. *ib.* 137. kłzecina, kocia mięta. *Jundz.* 311. koty się rade po niéy walaią. *Syr.* 499. Katzenmünze, *Bh.* kočičí nik; *Rs.* кошечья мята. Koci pyfk, *galeopsis Linn.*, das Katzengesicht, die Hanfnessel, rodzay rośliny, rośnie u nas dziko. *ib.* 2, 18, badyl *Jundz.* 308. Kani albo kotczy pazur *ob.* Miłosna. Kocia ftopa *ob.* Owieczki ziele. Kotcza szanta *ob.* serdecznik. Kocie łapki *ob.* szarota. KOCIANKI, - ów, *plur.*, *Bh.* kočičky, włosifte kosmate kiftki niektórych drzew n. p. wierzby, die Kätzchen, Lämmerchen, z. B. an den Weiden. *Tr.*, *ob.* kotki. KOCIĆ SIĘ *recipr. ndk.*, okocić się *dk.*, *Boh.* kotiti se; *Rg.* kotitti, nakotitti, fkotittise, okotittise, izkotittise, razkotittise; *Rs.* котиться, окотиться (*Rg. vulg.* kocitise *sese oftentare*); o niektórych zwierzętach: płod rodzić, werfen, Junge bekommen (bloß von einigen Thieren). Kotka, gdy się koci, wydaie razem kilkoro kociąt. *Kluk Zw.* 1, 303. Kotka w śrzodku dębu Znalazłszy loch, okociła się. *Mn. Ryt.* 4, 23. Kozy się kocą. *Chrość. Job.* 153. zickeln, *Bh.* kozliti se. Owce się kocą. *Cresc.* 559., *Bh.* gehnj se (*ob.* iagnię), bahnj se; *Rs.* ягниться, объягниться. Owca, kotka, niedźwiedzica, zaięczyca kocą się. *Dudz.* 21. niedźwiedzica, zaięczyca okociła się. *Dudz.* 21. die Häsinn setzt. Swiszcze raz do roku kocą się. *Zab.* 12, 194. cf. oszczenić się, ocielić się). Żaba okocona *ob.* żaba. KOCIĘ, - ęcia, *n.*, KOCIĄTKO, - a, *n.*, *Bh.* kotě, kotiátko *Sr.* 2. kosche, koschetko; *Vd.* mazhle, muniza; *Cro.* macze, machichi; *Rs.* котя; młode kotek, das Junge der Katzen, ein junges Kätzchen. Małe myszątko gdy się przechodziło, Kocięta za nim fkoczą. *Groch. W.* 354. Pierwsze kocięta za płot. *Haur Sk.* 317., *Ryś. Ad.* 38., *Teatr* 35 *b*, 33., *Vd.* ta perva obrieft (zyfk) gre za duri sieft). Kocię zaięcze, *mysliw.* ein junges Häschen cf. kot polny.

KOCIEC, KOIEC, koyca, *m.*, sadz, klatka karmna na kury, *Bh.* kotec, kukané; *Slo.* kurenec; *Vd.* kotes, kotiz, kurnjak; *Bs.* kotaç, kokoscignak; *Rs.* курятникъ, *ob.* kurnik) (cf. Niedersf. Kott, *Ger.* Kothe), eine Hühnersteige, Steige, ein Käfich, Federvieh darin zu mästen. Tatarowie, kiedy iedno chcą, po was chodzą, iako po kury do koyca. *Gorn. Wl. S* 4 *b.* Śmierć nie sna

zna złota i drogiey purpury, Mknie po iednemu iak z koyca kury. *J Kchan. Fr.* 14. Nie trzeba było wypuszczać kury z koyca. *Chrość. Ow.* 380. Sieci kazał na ptaki nagotować, I kociec, gdzieby ich miał schwytawszy pochować. *Papr. Kot. P.* Uciekłszy się do kościoła, nie śmieli wyyrzeć, iako kury z koyca. *Chrość. Fars.* 69. Modne panny wiedzą co gotowalnia, a nie znaią, co koiec. *Kras. Pod.* 2, 146. Jak w iednym koycu dwa sokole, tak w iego sercu nie postoi żadna pospołu z Męropą. *Pot. Syl.* 270. Kociec kaczy ; kacznik, der Aentenstall; kociec gęsi der Gänsestall. W świat nas wyrzuca, iak cielęta z koyca. *Chrość. Ow.* 196. cf. chlewik. – *Dicteric.* Wmawiali w niego, iż zjadł kotek kociec. *Gorn. Dw.* 148.

KOCIĘCY, - a, - e, od kociąt, Kätzchen:. *Ross.* котячий.

KOCIEŁ, *KOCIOŁ, *G.* kotła, *m.*; KOCIEŁEK, KOCIOŁEK, - łka, *m.*, *demin.*, *Bh.* kotel, kaczlik; *Slo.* kotel; *Sr.* 1. kotow, kachlenk, *Sr.* 2. kotl; *Vd.* kotel, koteu, kotlizh; *Crn.* kótl, kotlizh, fozhân, ibrèk; *Sla.* kotao, kotliich, *Cro.* kotël, kotlic; *Dl.* kotal, lopis, kotov, bakrach, bakrachich, tengericza; *Bs.* kotó, kotal, kotao, bakrač; *Rg.* kotoo, *G.* kotla; kotlich, kotleniza, tengera, bakrâc; *Rs.* котёлъ, кóтликъ, котелóкъ; *Ger.* der Kessel; *Angl.* Kettle, *Dan.* kedel, *Suec.* kettil, *Finl.* katila, *lat. med.* cedellus, catillus; *Gr.* κοτύλη) naczynie wypukłe wyklepione do warzenia; n. p. W kotle wodę grzeią. *Haur. Sk.* 213. Kocieł gorzelny *Rs.* казанъ, казанецъ. Niektórzy hultaie, u żyda kotłem robiąc, pod ławą w gałganach i piiani umieraią. *Perz. Lek.* 260, gorzałkę w kotle paląc). Kocieł, żeleźnik, panew'. *Sleszk. Ped.* 414. Nie wozili śrebra do obozów, dość było mieć kociełek miedziany, a rożen żelazny. *Star. Ryc.* 41. kociełek miedziany. *Stryyk.* 106. *Crn.* bakrâzh; *Sla.* bakracs). Nie trzyy się o stary kocieł, bo się usmolisz. *Rys. Ad.* 45. Kocieł garcowi przygania, a oba smolą *ib.* 21., ein Esel heißt den andern Langohr; *Slo.* kotel hrncu záwidi; pes psu blchi wibira. Co za towarzystwo ma kocieł z garncem, kiedy w się uderzą, stłucze się. *W. Syr.* 13, 3. W sercu ludzkim dziwnie zawsze miesza się, by w kotle. *Rey Wiz.* 71. *Podw. Wr.* 39. cf. iak w kieracie). Nie człek, lecz kocieł z mięsem, kufa z winem Tu leży, poszła dusza w otchłań z dymem. *Wad. Dan.* 15. Gdy człowiek młody, niebo się kotłem widzi. *Gorn. Dw.* 74. – §., Wytrzeć komu kociełek, : zmyć kogo. *Cn. Ad.* 1359. Wyszorował mu kociełki. *Rys. Ad.* 71. cf. wytarł mu kapitułę, einem den Kopf waschen. – §., Kocieł studzienny, w który się zewsząd woda sączy, powinien bydź iak naygłębszy. *Switk. Bud.* 334. der Brunnenkessel. – §. 2) kotły, w które biią, die Pauken, Kesselpauken. *Bh.* wlaské bubny; *Crn.* pauke, bobnize; *Vd.* kotelna pauka; *Sr.* 2. pauka; *Ross.* литáвра; *Ecc.* тимпанъ. Biiący w kotły, der Paukenschläger; *Crn.* bobnizhar; *Rs.* литáврщикъ; *Ec.* тимпанница. Tubalne kotły już ucichły. *Pot. Jow.* 51. *KOCIELNIK, - a, *m.*, *Faber ahenarius. Mącz.*, Kotlarz, der Kessler. Pochodz. *kotlarz*, *kotlarczyk*, *kotlarski*, *kotlarstwo*, *kotlina*.

KOCIERPKA *ziele*; *apud Ursin.*, *meluis* pocierpka, bo po niey cierpko, *ob.* Smrodynia. *Cn. Th.*

KOCIK *ob.* Kucik.

KOCIMÓZG, - u, *m.*, *Mon.* 75, 589. półgłowek, ein Schaafskopf.

*KOCIOŁ, źle zamiast *Kocieł. Dudz.* 29. 1) KOCISKO, KOCOWISKO *ob.* Koczowisko.

2. KOCISKO, - a, *n.*, kot szpetny niezgrabny, eine häßliche Katze; *Rs.* котища. Otoż przyszło to biedne kocisko, darmom go tak daleko szukała. *Teatr.* 14 *d*, 30. raczéy: biedna *Kocina*, arme Katze.

KOCIUBA, - y, *ż.*, KOCIUBKA, - i, *ż.*, *zdrb.*, w hucie śklanéy narzędzie do mieszania massy śklanéy, in der Glashütte, der Querl, Rührlöffel. Przysadę sypią w oszów, i tam ią często przewracaią, i kociubą przemieszywaią. *Torz.* 153. Kociubka dobrze polerowana do wygładzenia tafel. *ib.* 48.

KOCIUR *ob.* Koczur.

KOCK, - a, *m.*, miasto w Lubelskim. *Dyk. G.* 2, 34. eine Stadt im Lublinischen.

KOCOWY, - a, - e, z koca. *Cn. Th.* Katzen:. *Rs.* полстяный, полстевый, – §., KOCOWE, - ego, *n.*, (cf. koce sądowe) pieniądze złożone od ruszaiącego do wyższego sądu, Cautionsgeld. Jakoż ten wzdy zachowa zdrowe prawo, Który ledwie wie, co to iest kocowe? *Błaz. Ft. B.* 4 *b.* KOCYK, - a, *m.*, *dem. nom.* koc, gunka, ein kleiner Kotz, eine kleine zottige Decke. Miasto pościeli kocyka używał. *Skarg. Żyw.* 2, 17. – 1) *KOCZ. *ob.* Koc sądowy.

2. KOCZ *ob.* Kotcz.

KOCZARGA, - i, *ż.*, pogrzebaczka, szurulec, pociask, *rutabulum*, *quo ignis proruitur in pane coquendo. Cn. Th.*; *Ross.* кочерга; *Vd.* podgrinjalu; pezhna grebelza, kreula, krieula, (*Rs.* кочерыга głąb kapustny). die Backofenkrücke; cf. ożog, kosior.

*KOCZĘ się *ob.*; Koczyć się.

*KOCZKA, - i, *ż.*, n. p. Fanatyk, któremu koczki drą we łbie, albo mu się muchy roią w głowie, niektórzy mówią. *Mącz.*; *ob. kotek* mu we łbie kreśli, es rappelt in seinem Kopfe. *Rs.* кочка mogiłka kretowa.

KOCZKODAN, - a, *m.*, gatunek małp, kot morski. *Syr. Ziel.* 542. die Meerkatze. *Vd.* vopeza, morska mazhka; *Rs.* мартышка (cf. *Slo.* kodkodácí kwokać, *Vd.* kokkodakam : gdakać). Wiele małp i koczkodanów na tey wyspie. *Otw. Ow.* 561. Ludzie tak iak małpy i koczkodanowie swoich przyrodzonych rzeczy zapomniawszy, cudze na się biorą, i tak oszukani bywaią. *Syr.* 1266. Piękny's iak koczkodan. *Cn. Ad.* 833. t. i. bardzoś szpetny, schön wie eine Meerkatze, : abscheulich. Koczkodan : szpetny do ostatniego stopnia, ein Fratzengesicht, eine abscheuliche Figur. Cóż mi to wadzi, że koczkodan stary, Albo ż ią biorę? broń boże! talary! *Zabl. Bal.* 70. Dzisiay tylu koczkodanów, przenoszą nad ładnych paniczów. *Teatr* 52 *c*, 51. Kobiety piękne maią mężów wierutne straszydła; mężowie piękni maią znowu koczkodany. *ib.* 24 *c*, 42. Jaka mi Jéymość, śłądra, koczkodan. *ib.* 21, 14. Przedwieczne koczkodany. *Wtg. list.* 118.

KOCZOT, - a, *m.*, *nummus minimus*, pieniądz. *Cn. Th.* ein Scherf, ein Heller. *Obolus* pieniądz drobny, koczot, halerz. *Urs. Gr.* 358. (*Rs.* кочетъ : kogut). – §., rafian, rayfura, ein Kuppler, ein Zubringer. Panicz, gdy mu się zachciało, po dziewkę posyłał koczota. *Pot. Jow.* 2, 49. Uwiódł się miłości łakotą, Więc z nią przez swoie

traktuie koczoty. *Zab.* 15, 239. J ſkładem swoim i swoim obrotem, Zaraz się wydał, że bywał koczotem. *Pot. Syl.* 15. Jaż mam za drużbę bydź, czy za koczota? *Pot. Syl.* 296. Tak iednemu z swych koczotów rzecze, Widzisz, ach widzisz, co mię w sercu piecze. *Zab.* 15, 241. Odźwierny odźwiernym, koczot koczotem, żołnierz żołnierzem niech będzie. *Opal. sat.* 83. Pot im z czoła ciecze, Obiegaiąc odźwiernych, koczotow królewſkich. *ib.* 63. Leżał przy Hesperyyſkich niwach ſtrzegąc złota Smok bezsenny, nie mrużąc wzroku na kształt koczota. *Min. Ryt.* 3, 23. KOCZOTKA, - i, *ż.*, rufianka, rayfurka, **die Kupplerinn.** Urząd bardzo uczciwy i luby i słodki, A pfe! iabym się miała zniżyć do koczotki? *Zabł. Amf.* 7.

1. KOCZOWAĆ, - ał, - uie *intrans. ndk.*, obozem ſtawać (cf. kosz Tatarſki) **campiren, gelagert seyn, sich lagern, sein Lager aufschlagen.** *Ross.* кочевать, кочую **nomadisiren.** Koczowali Kozacy nie w domach, lecz pod kotarami. *Zim. Ziel.* 251. Badamy, coby o pogańſkiego woyſka wielkości, i gdzieby koczowało, miał za wiadomości. *Tward. Wład.* 76. Mąż móy kędyś w Troiańſkim okopie w lichéy kotarze koczuie. *Chrość. Ow.* 175. Wysoka w wodzu cnota, który sam koczuie na piaſku. *Bard. Luk.* 171. Czuy przed wrotami, koczuy noc niespaną. *Min. Auz.* 19. cf. *Gall.* bivouaquer. - §., *transl.* przemieszkiwać, **sich aufhalten, wohnen.** Koczuią na twych ſkroniach węże, sroki, wrony, Jakobyś siostrą była ſtrasznéy Persefony. *Łączw. Zw.* 23. Owieczki mléko słodkie wydaiąc szczodrze, pokazuią Pożytkiem, iże w dobrych paſtwiskach koczuią. *Bach. Epikt.* 62. Kiedy śnieg, znać zaraz po tropie, gdzie zaiąc koczował. *Haur. Sk.* 298. t. i. nocował, **wo er über Nacht gelegen ist.** KOCZOWANIE, - ia, *n.*, *Subſt Verb.*, obozowanie, kampowanie, **das Campiren, Lagern.** *Rs.* кочовка, кочеванье, **das Nomadisiren.** - §. 2. KOCZOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, wykoczować *dok.* (koczołować; bo mówiemy wykoczołowanie) obcego poddanego do cudzéy służby wyprowadzać, **einen Unterthanen in einen fremden Dienst wegführen.** Gdyby chłop cudzego poddanego wykoczował, i w nocy wywiózł. *Haur. Sk.* 253. Djabeł czyha, aby duszę wykoczował, ku potępieniu wiecznemu. *Orzech. Qu.* 190. Juliuszowie do obcego woyſka rekrutów koczuiący. *Kur. Pet.* 302. Był kray nasz dotąd otwarty dl Juliuszów, do obcego woyſka rekrutów koczuiących. *Gaz. Nar.* 1, 147. Koczowanie, wykoczowanie, wykoczołowanie, - ia, *n.*, koczowanie termin prawny, odmówienie poddanych z cudzéy wsi. *Kras. Zb.* 1, 455. **das Abreden und Wegführen eines leibeignen Unterthanen.** Za wykoczowanie iest akcya prawna ukrzywdzonemu, na krzywdzącego zaś oprócz reſtytucyi kara wyznaczona. *ib.* *Expleiatio*, termin prawa Polſkiego, pospolicie mianowany wykoczołowanie, to iest odmówienie poddanego z cudzey włości. *ib.* 1, 282. - KOCZOWISKO, KOCOWISKO, *KOCISKO, - a, *n.*, obozowiſko (cf. kosz Tatarſki) **das Lager, der Lagerplatz,** *Ross.* кочевище, кочевье, **der Ort, wo ein Nomadenvolk herumzieht.** Tatarowie z wielkim łupem do dzikich koczowiſk swoich za Dniepr powrócili. *Nar. Hſt.* 5, 236. Wiele ukradał przeieżdżaiących Turków i Tatarów do zwyczaynych koczowiſk. *Tward. Wład.* 64. Choćby nam Tatarſkich koczowiſk zażywać, Choćby nawet i piaſki Libiyſkie przechodzić, Póydziem z

chęcią. *Bard. Luk.* 10. Na kociſka i leżyſka Połowców uderzyli, i ich pogromili. *Stryik.* 173. Połowcy około Wolgi kociſka swe mieli. *ib.* 167. - §., Koczowiſko zwierząt: leżyſko **das Lager eines Thiers, das Nachtlager.** Tam się beſtye dla koczowiſk kładą. *Chrość. Luk.* 2, 38. Bóg dał ich zamki na kocowiſka, abo na legowiſka niedźwiedziom. *Weresz. Kij.* 6.

*KOCZPERGAŁ, n. p. Gdyby nad kupą pierza ten koczpergał Owoż szturmował, rozpierzchłoby się od owego gromu. *Klon. Fl. H.* 1 *b.*??

KOCZUR, - a, *m.*, *Boh.* **kocaur,** kot samiec, **der Kater.** Wielki koczur bury. *Pot. Jow.* 179. Kotki i koczurowie. *Syr.* 499.

KOCZY *ob.* Koteczy.

KOCZYĆ się, - ył, - y, *Recipr. ndk.*, przewracać się. *Tr.* **sich herumdrehen, herumwerfen.**

*KOCZYDŁO, - a, *n.*, n. p. *Nadgrobek furmanowi;* uwiązłem, ey uwiązłem w głębokim *koczydle.* *Pot. Jow.* 65. może to *Cocytus.* *KOCYTOWY, - a, - e, 1 *Leop.* *Job.* 21, 32. piekielny 3 *Leop.*

KOCZYK *ob.* Kotek.

KODŁUCH, - a, *m.*, Pierze z gęsi na pościel dobre; kodłuchy twarde na pióra pisarzom, a co z nich oberwiesz do ſtrzał się przygodzi. *Cresc.* 579. pieńki piór, **die Spulen, die Posen, die Kiele der Federn.**

*KOFIA, - ii, *ż.*, n. p. sztuczkę płotna z *kofii albo czepka na bok choréy przyłożył. *Wys. Jgn.* 156. cf. szkofia.

KOFLIK, - a, *m.*, KOFLICZEK, - czka, *m. dem.* (*Boh.* **koflik, koflicek,** cf. kufel) kubek, **der Becher.** Koflik śrebrny nadobny przed niemi poſtawił. *Rey Wiz.* 131. koſliczek. *ib.* 132. cf. kuſlik.

KOFTYR, Koftér, - a, - u, *m.*, materya kosztowna iedwabna Turecka, **ein kostbarer Türkischer Seidenzeug.** Dawał Wołoſki Woiewoda królowi na każdy rok dwieście sztuk koftyra na szaty. *Bielſk. Kr.* 310. kamcha. *Krom.* bayborak. *Gwagn.* Tu bisior, tu koftéry, tu Włoſkie zaponki, tu połatłasie. *J. Kchan. Fr.* 70.

KOGO, KOGOŻ *ob.* Kto.

KOGUT, - a, *m.*, *KOKOT (*Syr.* 587); KOGUTEK, - tka, *m. zdrb.*, KOGUCIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, pietuch, kur, samiec kokoszy, *Bh.* **kohaut, koleš, kohautek,** *Slo.* **kohut, kohaut;** *Hg.* kakas, *Sr.* 1. **kokot, honak, honaci;** *Sr.* 2. **kokot;** *Vd.* kokot, petelin, peteln; *Crn.* petélin, petelinzhek; *Cro.* peteh, pevécs, kokòt, peteo, kokotich, kokotchek, penchich; *Sla.* oroz; *Rg* kokót, pjéteo, pjevaz; *Bs.* kokot, piteo, pitteo, pivaç, kokoticch, pivcicch; *Rs.* кочетъ, пѣвень, пѣтухъ, пѣтушокъ; *Ec.* пѣтелъ, пѣмелъ, пемыхъ; cf. kokosz, kwokać, cf. *Gall.* coq). *Kluk. Zw.* 2, 95. Kur albo kogut ma mieć grzebień na głowie czerwony. *Haur. Sk.* 118. Grzebieniaſty kogut. *Przyb. Milt.* 226. ptak grzebieniſty. *Otw. Ow.* 457. Kogut, gdy ma śpiewać, ſkrzydłami się biie, aby był ku śpiewaniu ochotnieyszy. *Sienn.* 290. Koguty pieniem swoim pory nocy, tudzież odmiany powietrza oznaczaią. *Zool.* 234. Kogut zegar wieyſki. *Ład. H. N.* 73. Gatunek kogutów walczących *Rs.* зуй, зуекъ. Matki Bożéy włoſki, ziele, czyni koguty śmiałemi do boiu; co żaczkowie wiedząc, daią im tego w dzień ś. Gawła, gdy ie spuszczaią, używać. *Syr.* 587. *Slo.* **kohut na swém smetisſku smelſi** cf. na swych śmieciach). Znalazł kogut perlę. *Rys. Ad.* 50. cf.

szkoda psu białego chleba). Jak dway koguci tu się rozeprzeć chcą. *Pot. Syl.* 407. Krzywo na się, iako dway patrzaią koguci. *Pot. Arg.* 330. *Slo.* **dwa kohuti na ge dnom smetissu nesrownáwagu sa.** Źle, kędy kogut na grzędzie milczy, pieie kura. *Pot. Jow.* 26. *Slo.* **nešťastný ge ten dom, kde kohut mlčí, a slépka spiwa,** cf. kędy krowa dobodzie wołowi, cf. stokłosa, cf. donica). Ow co inszego robiąc, szóstak tylko rzuci, Aż mu biali na wieży zapicią koguci. *Pot. Jow.* 171.? (*Sr.* 2. **zerwonego kokota na kischsche stajisch** : dom podpalić). KOGUCI, - ia, - ie, od koguta, **Hahnen**:. *Vd.* petelinou, petelinski, petelni; *Cro.* kokotni; *Rs.* пѣтушїи, пѣтухо́вый. *Prov. Sr.* 2. **tu sčă kokotu nogu jedl,** milczeć nie umiesz, kogucią nogę iadłeś.

KOIAŃ *ob.* Kuian.

KOIARZYĆ, - ył, - y, *(*intrans. ndk.*, sprzyiać komu, **einem günstig seyn.** *Tr.* Fortuna mu koiarzy. *ib.*) - *transit.* koiarzyć, skoiarzać *ndk.*, skoiarzyć *dok.*, łączyć, zwięzywać, **vereinigen, verbinden, knüpfen.** Zyfk małżeństwa koiarzy, żartem iest przysięga, Lubieżność spaia węzły, niestatek rozprzęga. *Kras. Sat.* 15. Nieba mi dały talent osobliwy do koiarzenia maryażów. *Teatr* 8 *c*, 16. Dwa nowo skoiarzone stadła. *Teatr* 56 *c.* 129. Tak dobrze skoiarzony związek. *ib.* 3 *b*, 87. Gdzie przymus lub interes koiarzy małżeństwa, rzadko pomyślne skutki. *Teatr* 6 *b*, 39. Dobrych tylko, i sobie podobnych, prawdziwa przyiaźń skoiarza. *Pilch. Sen. list.* 277. - Koiarzyć co z kim : kleić, klecić co z nim, n. p. Niewolą Polaków z ministrami cudzoziemskiemi koiarzył. *Przestr.* 100. - §. Koiarzyć się, kleić się, zdarzyćsię, **gelingen, gedeihen.** Co pocznie m, to nam się nic nie koiarzy. *Wad. Dan.* 92. KOIARZONY, *nied.*, SKOIARZONY, - a, - e, *dok.*, *Part. Perf.*, złączony, związany, **verknüpft, verbunden, vereint.** Gdy tak będzie wzaiemna pomoc skoiarzona, Łacniéy i pewniéy ciężkie dźwigniemy brzemiona. *Przyb. Ab.* 45. Skoiarzony pokoy, : zawarty. *Tr.* **abgeschlossen, geschlossen.**

KOIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, skoić, ukoić *dok.*, *Boh. et Slo.* **kogiti,** : piersiami dziecię karmić, dadź ssać; ztąd **kogna** mamka, *nutrix*; - b) **kogiti** : **chlacholiti,** głaskać, udobruchać; **kogit se** *delectare* cf. kochać; *Cro.* koyti *nutrire*; *Crn.* kojim *alo*, *erudio*, koj *alimentum*; *Vd.* kojiti, skiveti : żywić; cf. *Gall.* coi : spokoyny) - *Pol.*, : błagać, łagodzić, dobruchać, *Rs.* угомонить, угомонять, **stillen, besänftigen.** Otrze-ć łzy z oczu naszych, skoi-ć żal głęboki. *Przyb. Ab.* 21.

Pochodz. *pokóy*, *pokoiowy*; *przedpokoy*; *spokoyny*, *niespokoyny*, *spokoyność*, *uspokaiać*, *uspokoić*, *zaspokoić*, *zaspokaiać*; *cf. kaiać*, *ukaiać się.*

KOIEC *ob.* Kociec. KOIEN *herb*, pas przez środek tarczy na ukos od prawéy k lewey idący; we środku na pasie pieniek, z obu stron trąby myśliwe. *Kurop.* 3, 24. **ein Wappen.**

KOKAĆ, - ał, - a, *intrans. ndk.*, KOKCIELEĆ, kwokać, tokować, **glucken, gluckſen.** Grali cietrzewie, a ich cieciorki kokały. *Banial. J.* 3 *b.* Pardwa kokciele, *Banial. J.* 3 *b.*

KOKCYNELLA, - i, *ż.*, **Cochenille,** czerwiec Amerykański. *Zool.* 161. Kokcynella, czyli czerwiec Francuzki znayduie się w Prowancyi. *ib.* 162.

KOKIETKA, - i, *ż.*, Umizgalska, Przylepka, n. p. Nasze prababki były umizgalskie, a ich prawnuczki są kokietkami. *Mon.* 66, 29. Kasia choć w sekrecie Kokietką iest przecię. *Teatr.* 52 *c*, 5. Gładka kokietka. *Zab.* 13, 249. Kokietki są to zalotne kobietki, czyli umizgalskie. *Mon.* 76, 417. KOKIETERYA *Teat.* 35 *b*, 45. *ob.* zalotnictwo. KOKIETOWAĆ *ob.* umizgać się, zalecać się.

KOKLUSZ *ob.* Kochłusz.

KOKORYKAĆ, KOKOREKAĆ, - ał, - a, *intrans. nied.*, *Bh.* **kokrhati, kokrháwám**; *Slo.* **kokrhati, kodkodákati, gak kohaut zpiwati**; *Hg.* kukorikolni; *Sr.* 1. **klukam, klukotam, kaz pata**; *Cro.* kukurichem, kukurikam, kukurikanye; *Rg.* kukurjêkati (2. waryować); *Bs.* kukurikati; *Rs.* кукорекаю; *Ec.* петухъ кукорѣкаетъ, журавль курлыкаетъ), *cucurire*, **krähen.** Kur kokoreka abo pieie *Mącz.*, *Cn. Th.* Kokoryku! *cucurientis galli vox. ib.*, *Cn. Th.*, *Ger.* **kikiriki!** *Rg.* kukurjek; *ob.* kukuryku.

KOKORYCA *ob.* Kukurcyca, Kukurudza, Turecka pszenica.

KOKORNAK, - u, *m.*, ziele, *Aristolochia*, *Linn.*, **Hohlwurz, Osterluzey,** dwoiaki iest, ieden ma liście okrągławe pachnące, kwiat biały; drugi ma korzeń długi. *Kluk. Rosl.* 2, 227. *Sienn.* 12. *Urzęd.* 34. Kokornak okrągły, *rotunda*, długi *longa*, powoiowy, *clematitis.* *Jundz.* 444. *Bh.* **podražec**; *Ross.* кирказо́нъ, пхиновникъ. KOKORNAKOWY, - a, - e, od kokornaku, **von Osterluzey.** KOKORYCZ, - a, *m.*, KOKORZYK, *fumaria Linn.*, **Erdrauch.** *Ross.* земляной дымъ, дымянка, *Sr.* 1. **kokulinka**; ziele skuteczne w lekarstwach. *Kluk Rosl.* 2, 6. kokorycz główkowy, *bulbosa*, górny, *capnoides*, lekarski, *officinalis*, czepiący się *capreolata*, kłosowa *spicata.* *Jundz.* 357. *Kokorzek. *Volck.* 849. KOKORYCZKA, - i, *ż.*, ziele, krówka, babikrówka, liczydło, *sigillum Salomonis*, rośnie w lasach, skuteczne w lekarstwie. *Kluk. Rosl.* 2, 228. **Weisswurz, Salomons Siegel,** *convallaria polygonatum Linn.*; *Jundz.* 206. *Kluk. Dykc.* 1, 150. *Bh.* **Kokořik, ličidlo;** *Bs. et Rg.* pardêgl; *Rs.* купенà, купѝнà.

KOKORYKAĆ *ob.* Kokorékać. KOKORZYK *ob.* Kokorycz.

KOKORZYKA, - i, *ż.*, *kurzyka, młody kurek, *sabelek, *pullaster. Mącz.* **ein junger Hahn.**

KOKOSZ, - y, *ż.*, *Bh.* **slepice**; *Sr.* 2 *et* 1. **kokosch**; *Sla.* kokòsh; *Hg.* kakas; *Crn.* kokush; *Vd.* kokush, kura, putiza; *Cro.* kokosh; *Bs.* kokosc; *Rg.* kokósc; *Rs.* курица; *Ec.* кокошъ, cf. *kokot, kogut) **die Henne.** Kura, kwoka, kwoczka, samica kogutowa, iayca niesie przez wszystek rok, wyiąwszy dwa *księżyce, gdy słońce stawa. *Sienn.* 290. Kokosz kwoka, gdacze, krzekocze, wabi, gdy kurczęta wodzi. *Dudz.* 21. *Cro.* kokoš krakori, *gracilat*, kokodache *cacalissat*; *Crn.* kokadashkam; *Vd.* kokotati, kokodashkati; *Ec.* кокошъ квóчетъ, или комычетъ. Kokosz krekorze, żóraw krera. *Tol. Saut.* 89. Kurczęta rodzą się bez nasadzenia kokoszy, w piecach pomiernie zagrzanych. *Boter* 218. Kokosze danne, które chłopi do folwarku oddaią. *Haur. Gosp.* 72. Sokrates cierpiał żonę zrzędną, a ty nie cierpisz w domu kokoszy gdaczącéy? *Bud. Apoc.* 4. Biada téy kokoszy, na którey łowią iastrzębia. *Czach. Tr. J* 2.; *Cn. Ad.* 23. Wplątał się, iak kokosz w zgrzebie, która im się więcéy graboli z nich, tym się bardziéy pląta. *Sowit.* 16. Swiatum po-

święcił kokoss, bogu zgniłe iaie. *Kul. Her.* 173. *deteriora Deo*). Tam w polu i ptaka uyrzy kokosz goniąc. *Paszk. Dz.* 17. Umarła kokosz, która mu złote iayca niosła. *Bud. Ap.* 98. I czarna kokosz białe iayca niesie. *Cn. Ad.* 804. ociec zły dobrego syna pod czas urodzi). Z trafunku ślepa kokosz na ziarno napadnie. *Syxt. Szk.* 200. Szpetnie gdy za łeb kokosz kura wodzi. *Zegl. Ad.* 15. *Niewieſki.* Mędrsza kokosz niźli iaie. *Pot. Syl.* 244. Widać z twarzy tych rabusiów ochotę spotkania się z wieyſkiemi kokoszami. *Mon.* 65, 425. cf. Kokosza woyna). Na szaleńſtwo czarną kokosz na dwoie rozdarłszy co prędzéy na głowę przyłożyć. *Haur. Sk.* 399. ztąd przysłowie: wart czarnéy kury; z to ieſt oszalał. – Na duszną chorobę iedno co rychléy łapać trzeba czarnéy kokoszy. *Rey Wiz.* 79. – (cf. kurzyca, nasiadka, kwoczka). – *Prov. Dl.*, *Rg.* zna gdë kokoſs ja e noszi *ob.*, gdzie kozy gnano; Kokosc vodu pije, å na boga gleda, z zwierzęta wdzięcznieysze ſtworcy niż ludzie; Bolye je danass jaje, nego sutra kokoſs, z lepsze dziś iayko, niż iutro kokosz. KOKOSZKA, - i, *ż.*, *demin.*, das Hennchen. *Sr.* 2. kokoſchka; *Sr.* 2. kokoſchka, mobzicżka; *Cro.* kokoſka; *Crn.* jarshèza; *Rg.* pìpliza; *Ec.* кокошечъ. Kokoszka wodna (błotna. *Cn. Th.*) *Fulica Klein.* gnieździ się na wodzie między trciną. *Zool.* 246. das Wasserhuhn, *ob.* łyſka. KOKOSZNIK, - a, *m.*, *curator gallinarum. Mącz.* der Hennenwärter, cf. *kurzytata, *Crn.* kokushâr; *Bs.* kokosciar; *Rg.* kokoscjàr, *f.* kokoscjarizza; *Dl.*, *Cro.*, kokoſsàr, *f.* kokoſsaricza (*Rs.* кокошникъ, кокошничекъ ſtrój chłopek na głowę). *KOKOSZOWY, KOKOSZY, - a, - e, od kokoss, *Sr.* 1. kokoſchacźe; *Bs.* kokoscgni; *Crn.* kokoshârſke; *Cro.* kokoſsin; *Rg.* kokoscgni; *Ec.* кокошей; Hennen=. Iż R. 1537. wyprawa na Wołoszyna na pośmiech wyszła, tę woynę *kokoszową nazwano. *Bielſk. Kr.* 522. Niedawnych czasów była kokosza woyna, Hühnerkrieg (Zweſchpenkrieg, Kartoffelkrieg, Rummel); ale iż karność iescze była nie zginęła, nie brano gwałtem ludziom tylko kokoszy, i ztąd przezwiſko kokoszéy woyny urosło. *Gorn. Wł. S.* 4. ztąd *kokosza woyna* ogólniey *de expeditione militari irrita, in qua nil amplius caedis fit, quam quod gallinae (adde boues, sues, oues) ruſticanis licentia militari mactentur. Cn. Ad.* 352. Widzę, że to woyna nie kokosza. *Jabł. Buk. P.* 2 *b.* Weszła liszka do kokoszego chlewa. *Ezop.* 74. do kurnika, *Rg.* kokoscignàk; *Cro.* kokoſsinyàk; *Bs.* kokoscignak, kotaç *ob.* koieo). – §., Kamień kokoszy, albo kurowy, kapłuni kamień, *qu. v.*, *Sienn.* 325. der Kapaunenſtein. KOKOSZYĆ się, - ył, - y, *Recipr. ndk.*, pawić się, ſtupurczyć się, podpierać boki. brać się pod boki, uprząść postawę, nadymać się, nadrabiać miną, fanfaronować, gorgolić się, *Crn.* koshatim sè; *Vd.* napihuvati se, gernspersuvati se, ſich brüſten, ſtolziren. (*Gr.* πτερυγίζειν *de pullis adhuc implumibus alas motitantibus, Cn. Ad.* 353.). Kokoszy się z tego, iak nie wiem z czego. *Cn. Ad.* 352. Będąc proſtemi żakami, kokoszą się, by kokosz sama nad swemi iaycy. *Glicz. Wych. L.* 6. Tak się ty bardzo ze swemi kontradykcyami kokoszysz, iakoby ich nikt nie rozumiał, tylko ty sam. *Twor. Wie.* 110. Król Assyryyſki się kochał a kokoszył w niepoliczonych zaſtępach. 1. *Leop.* 3. *Mach.* 6. Krezus się był wielce wieliczył a kokoszył. *Glicz. Wych. F.* 1 *b.* Bezwſtydnice kokoszyły się nie raz, że ſtu familiy żywność w iednéy biesiadzie schłonęły. *Stas. Num.* 2, 123. *faisoient gloire*). Darmo się kokoszysz przeciw niebu. *Pot. Arg.* 109. Kokoszył się z wiarą heretycką, powiadając, że prawdziwa. *Birk. Exorb. C.* Sięgasz do worka, a nie masz ni grosza, kokoszysz się przed ludźmi panie bracie. *Bies. B.* 1. Które kęs krasy na swey twarzy widzą, zwykły się kokoszyć. *Budn. Ap.* 51. Tak bardzo się na szlachectwo wasze kokoszycie. *Petr. Et.* 302. Cóż mi potym (mówi Wenus) bydź Jowiszową corą, Na co się synem wszechmocnym kokoszę! *Morszt.* 7. *KOKOT, - a, *m.*, kogut, kur. *Syr.* 587. der Hahn. (*Rs.* кокотъ głos koguta załęknionego; кокотать, кокочу; *Rg.* kokochjatti, kvosati cf. kwokać). KOKOTLIWY, - a, - e, o kogucie, co rad się z drugimi biie. *Włod.* kampfſüchtig, von den Hähnen; *ogólniey* gniewliwy, sierdziſty, swarliwy. *Cn. Ad.* 260. zankſüchtig, jähzornig cf. iak osa iadowity; rozgniewa się, by mu palec zakrzywił; by mu na nos mucha padła.

KOKOWE DRZEWO, rośnie we wschodniéy Indyi; drzewo iedno z naypożyteczniéyszych; osobliwie zaś owoc. *Kluk. Dykc.* 1, 142. der Cocosbaum.

*KOKTAN, - u, *m.*, *lat. cotoneum, coctanum.* Pigwy, które wydaią owoc większy, a liście maią mnieysze, zowią koktany; drugie zaś właściwiey pigwami. *Cresc.* 411. die Aepfelquitte.

KOKTURA, - y, *ż.*, z łac., mieysce gdzie sól warzą, die Salzſiederey. Sól Ruſka, po kokturach wszyſtkich, kędykolwiek ią przedaią.... *Vol. Leg.* 3, 607.

KÓŁ, - u, *m.*, *Bh.* kůl, hůl, kolj, kolík, kolíčko; *Sr.* 2. kol; *Sr.* 1. kow; *Vd.* kol, koll, kolje, kou, hlod, zhok, ſteber, kau, planka, ranta, dilla, ploh; *Crn.* kol, hlòd, ivęr, iveręja, zhok; *Cro.* kòl, kolècz, proszteca, peny; *Bs.* kolaç, *Sla.* kolac; *Rg.* kòlaz; *Rs.* колъ, кольикъ, *Ec.* колокъ, дреколіе; (2. *Rs.* колъ kieł końſki cf. kieł, cf. kłóć z szczepać; cf. *Germ.* Kenle Adlg.) pal, żerdź, w ziemi utkwiona, ein Pfahl, ein Pflock. Koły do grodzenia płotów bywaią dębowe, sosnowe, osowe, szakłakowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Wbiwszy kół w ziemię, uwiązała osła u niego. *Leop. Jud.* 16, 13. Koły bić *Vd.* kole sabijati, sasajati, koliti, koljati, nakoljati, ſtebrati, ſtebre ſtaviti). Kół oſtry, zaciosany, żelazem nasadzony. *Cn. Th.* Kół żelazny, naczynie podkopnicze, drąg żelazny kończaty do wybiiania dziur w ſkałach i w ziemi. *Jak. Art.* 3, 296. – Przeniosł nad swoie dzieci kół cudzego płota. *Bard. Tr.* 546. cudzy wydarty maiątek). *Prov.* Tegoż to płotu kół. *Cn. Ad.* 1158. iedna to bursa, iednéy faryny, von einem Schlage, eines Gelichters. Koły komu na głowie ciosać. *Cn. Ad.* 272. *cf.* kliny na głowie ciosać; grać komu na gębie, Holz auf einem hacken. Jeśli mu z przodku swey woli dopuścisz, iuż go potym nie uhamuiesz, byś mu dobrze na głowie iego i koły oſtrzył *Orzech. Tarn.* 49. – §., Parcie wielkie w boku, iako mówią pospolicie, że iako kół utknął. *Comp. Med.* 276. dokuczliwy, nieprzezwyciężony). Przydało -liby się też upaść z apoſtołem, Niech nie czekam koguta (iak ś. Piotr), niech nie ſtoię kołem. *Pot. Zac.* 57. t. i. iak kół, iak drąg nieruchomy). Co widzę! pobladł, oczy ſtanęły mu kołem, Coż ci ieſt? *Zabł. Z. S.* 47. w słup). Język mu kołem ſtanął. *Ossol. Str.* 9. zdrętwiał). *Rs.* ко-

zbnis z zimna drętwieć), Jak w koł: zgadłeś ; zgadzaią się summy, rachunki dobre. *Cn. Ad.* 295. die Rechnung trifft auf ein Haar.

Pochodz. *kołek*, *kołeczek*, *kolina*.

KOŁACĘ *ob.* Kołatać. - 1) KOLĄCY *ob.* Kłoć, 2) KOLĄCY *ob.* Kolić.

KOLACYA, - yi, *ż.*, *z Łac.* *1) składka, das Zusammenlegen, Zusammenschießen. Każdy według swego ku oyczyznie affektu szkatuły swoiey ofiary uczynił, a przedni panowie od siebie poczynali tę kollacyą. *Tward. W. D.* 39. - §., za składkowe pieniądze sprawiana uczta, piknik, ein Picknick, ein Schmauß, wozu jeder von den Gästen seinen Beytrag giebt. Nie byway na biesiadach pijanic, ani na kolacyach tych, którzy mięso na iedzenie znaszaią, bo ci, którzy się składaią, niszczeią. *W. Prov.* 23, 21. - §., *ogolnie*, KOLACYA bankiet, biesiada, uczta ein Tractament, ein Banket, ein Schmaus. *Sr.* 2. kollazeja uczta chrzciuna). Poganie, gdy ofiarowali bogom swoim, kolacye albo bankiety czynili na sługi swoie z tych ofiar. *Petr. Ek.* 11. Tam pod cieniem siadać, I ranne kolacye zwyczay bywa iadać. *Tward. Misc.* 116. Tegoż dnia sprawowali kolacye, i weselili się. *Radz. Ester* 9, 17. (uczty i wesela. *Bibl. Gd.*) Ten dzień obchodzą zawsze z weselem i z kolacyami. *Radz. Est.* 9, 19. (z ucztami i z dobrą myślą. *Bibl. Gd.*) z biesiadami. *ib.* 22. - *§., kolacya, *per excell.* wieczorna kolacya, niepolskie, ani łacińskie, lecz z Włoska = składana wieczerza, pośnik *Cn. Th.* 786. ein Nachtschmauß, wozu jeder seinen Beytrag giebt, ein Nachtpicknick. - §., dziś Kolacya, *Kolacyyka zdrbn.*, ogólnie toż co wieczerza, das Abendessen, Nachtessen, Nachtmal (*oppos.* obiad). Miłuią pierwsze mieysce na kolacyach. *Sekl. Math.* 23. „na wieczerzach *not.*" Wieczerze abo kolacye. *W. Post. W.* 231. Zdrowiu szkodzi czytanie dłuższe po wieczerzy czyli kolacyi. *Krup.* 5, 644. Zaprosił mię na kolacyą koło osméy godziny. *Xiądz.* 78. Daymy mu kolacyykę dziś u siebie. *Teatr* 19 c, 3. Nie raz nam ładne kolacyyki dawał w téy sali. *ib.* 4, 51. W wieczor wprzód przed zażyciem lekarstwa nazaiutrz, bardzo mało na kolacyą ieść potrzeba. *Krup.* 5, 191. - §. 2) Kolacya, w prawie duchownym, = przywiley prezentowania zwierzchności osoby do osiągnienia wakuiącego beneficium. *Kras. Zb.* 1, 456. podawanie. *Cn. Th.* das Recht zur Vergebung einer Pfründe. KOLACYONOWAĆ, *cz. kont.*, składaiąc, porównywaiąc, znosząc iedno z drugiém, weryfikować, collationiren *Vd.* kolazionirati, spruthvati, popruthvati; *Ross.* свѣрять, свѣрить, сличить, сличать. Kolacyonowanie свѣреніе, свѣрка, сводъ.

KOŁACZ, - a, *m.*, *Bh.* kolač; *Slo.* koláč, pogačik, *Hg.* kaláts, pogátsa; *Sr.* 1. kolacj, kowacj *panis rotundus, sphaerita*; *Sr.* 2. kolazk bocheneк; *Sla.* kolács = tort; *Cro.* kolách, koh; *Crn.* kolàsh = wielkonocne ciasto; pogàzha; *Vd.* pogasha, potiza, krapniza, gibaniza; *Bs.* kólaç (2. *praemium*; 3. *palmarium*), pogaccja, pitta, oblia (cf. obły); *Rg.* kolàc *strena*; kolacich = kołacz; *Rs.* калачъ; *Ec.* кола́чь. *etym.* koło) ciasto okrągławo upieczone, ein runder Kuchen. Kołacz twarożny *Rs.* зашрушка. Pisma iego były fundamentem wielkanocnych kołaczy. *Mon.* 72, 319. poszły na placki). Kto chleba nie chce, nie godzien kołacza. *Cn. Ad.* 372. Kto zemną ieść nie chce chleba, ia z nim nie będę kołacza. *ib.* 404. Zjadłszy kołacz do chleba. *ib.* 1349. Dobry chleb, gdy kołacza nie masz. *ib.* 183. Bez prace, nie będą kołacze. *Rys. Ad.* 2.; *Slo.* bez práce ne bjwagu koláče; žaden bez práce, ne ge koláce; nagprw wlátá, potom platá. Bez prace on ma kołacze *ficus cadunt in os comedentis. Mącz.* Kołacz kiiowy *ob.* kiiowy). KOŁACZEK, - czka, *m.*, *demin.*, *Bh.* kolaček; *Rg.* kolacich; *Bs.* kolaciech; *Cro.* sgànczi); placuszek; ein kleiner Kuchen. Przeciwko rzezakowi trociczki, to iest, kołaczki. *Sienn.* 377. Kołaczek aptekarski. *Cn. Th.* ein Apothekerküchel, ein Zeltlein, z. B. Brustzeltlein. KOŁACZNIK, - a, *m.*, *Boh.* kolačník; *Slo.* koláčnjk; *Hg.* kaláts-sütö; *Rg.* kolacjàr; *Cro.* kolachàr, pogachàr; *Rs.* калачникъ; *Ec.* кола́чникъ; łakotnych rzeczy piekarz. *Mącz.* kołaczowy piekarz. *Cn. Th.*, ciaściarz, der Kuchenbäcker; - *w rodz. żeńsk.* KOŁACZNICA, *Bh.* kolačnice) die Kuchenbäckerinn. KOŁACZNIKOWY, - a, - e, do kołacznika należący. *Tr.*, dem Kuchenbäcker gehörig. KOŁACZOWY, - a, - e, od kołaczów, Kuchen=: Kołaczowa podeszwa. *Cn. Th.*, dno kołaczowe). Kołaczowe listki. *ib.* Kołaczowy kraniec zagięty, wyniosły. *ib.*

KOLANKO, - a, *n.*, *dem. nom.* kolano, *Bh.* kolínko; *Bs.* koljenaç; *Rg.* koljenze, kogljenak, koljenaz; *Cro.* kolencze; *Dl.* kolinacz; *Rs.* колѣнцо, колѣнко, ein kleines Knie. Ładniuchne kolanka. - §., kolanka, knody we źdźble, w chroście, w rózgach, drzewie, w korzeniach ziemnych. *Cn. Th.* die rundlichen Absätze oder Knoten der Pflanzen. *Bh.* ćilanek; *Slo.* uzlíky, stawky na obili; *Sr.* 1. swómaczé stabwczk; *Rg.* kogljonak, koljenaz, zjev; *Rs.* колѣно. - §., kolanko kapłuna dałem chłopięciu. *Pot. Jow.* 151. udko, die Keule vom Kapaun u. s. w. - §., U szewca kolanko, drewienko, które podkłada na kolanie do przeszywania trzewików. *Mag. Msk.*, das Knieholz der Schuster. KOLANKOWACIEĆ, - iał, - ieie, *niiak. ndk.*, zkolankowacieć *dok.*, w kolanka rosnąć. *Cn. Th.*, *geniculare*, Knoten schießen, in runden Absätzen wachsen. KOLANKOWATY, - a, - e, KOLANKOWATO *Adv.*, knodowaty, knotig, in rundlichen Absätzen gewachsen, wie die Halme. *Slo.* uzlowatý; *Rg* koljenast; *Rs.* колѣнчатый. Korzeń kolankowaty, *articulatus*, niby z wielu członków złożony. *Botan. Nar.* 50. członkowaty). Kolankowata łodyga, z formalnych członków złożona. *Jundz.* 2, 17. KOLANKOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, *Cn. Th.* knodowatość, członkowatość, die Knotigkeit, der Knotenwuchs ἐναρθρωσις. KOLANKOWAĆ, - ał, - nie, *cz. ndk.*, kolankowatym lub knodowatym czynić, kolanka lub knody na czym porabiać. *Tr.* Absätze od. Knoten an etwas machen. Kolankować się *Recipr.*, *ob.* kolankowacieć. *Tr.*

KOLANO, - a, *n.*, *Bh.* koleno; 2. pokolenie); *Slo.* koleno; *Sr.* 1. koleno; *Sr.* 2. kolėno; *Cro.* kolèno; *Sla.* kolino (2. pokolenie); *Rg.* koljeno; *Bs.* kogljeno, kolino, kolieno; *Vd.* kolenu; *Crn.* kolęnu; *Rs.* колѣно, колѣнко (2. колѣно pokolenie) cf. *Hibern.* glune, cf. *Gr.* κλίνω, cf. klonić, kłaniam, cf. *Hbr.* כנע cana *incurvavit*, cf. *Gr.* γονυ, cf. *Ger.* Knie, cf. *Pol.* koło). das Knie, środnie przegięcie nogi, z iedney strony wypukłe z kością ruchawą, z drugiey strony wklęsłe. *Kluk Zw.* 1, 49. *Weych. An.* 52. Czaszka na kolanie. *Comp. Med.* 38. die Kniescheibe. Głowę ogolić, iak kolano. *Teat.* 35 *b*, 136.

goluteńko). Ci, u których głowy iak kolano bez włosów, bardzo nie trafni są. *Sak. Pr.* 4. Bić przed kim kolanem. *Hul. Ow.* 143. cf. bić czołem). Mniemał, że mu rano i w wieczor dwa kroć trzeba uchylić kolano. *Zab.* 12, 248. **das Knie vor ihm beugen.** Ja niepodległy nikomu, przed możnym nie gnę kolana. *Zab.* 14, 5. *Swiętorz.* Dopomoż mi w tym, na kolanach cię o to proszę. *Teatr* 2 *b*, 75. na klęczkach). Od kolan naszych Chrystusowi dania, wykładam słowo kolęda. *Hrbst. Nauk. N.* 5. Cerkiew modlitwy, iako sowią, kolano pokłonne, odprawuie. *Pim. Kam.* 260, *Ec.* колѣнопреклонныя молитвы, которыя читаются въ церкви ставши на колѣна. - Kolana go bolą. *Cn. Ad.* 353. pyszny, nienabożny, nie chce mu się giąć kolana). Codzień siedm kroć na kolana upaść. *Star. Dw.* 59. Na obie *kolenie (*dualis*, - kolana) poklęknął. *W.* 3, *Reg.* 8, 54. 1 *Leop. ib.*, *Eraz. Ob. E iij.* Mnie dusza wlazła iuż w kolana. *Teat.* 43 *c*, 104. cf. łytki drżą). Smiele sobie poczynać mogli, aby im nie pikało, iak mowią pospolicie, pod kolany. *Glicz. Wych. K* 7 *b.* żeby się nie zalękli). - *Virus amatorium*, trunek miłości, poydź za mną sowią niektórzy, albo zadanie z kolana. *Mącz.* - §., *transl.* kształt kolana, **eine knieähnliche Figur.** Morze w Persyą kolanem wchodzi. *Tr.* odnogą). Prypeć, mniéy wiadoma starożytność, kolanem albo odnogą Dniepru nazywała. *Czack. Pr.* 1, 7. (*Sla.* kolan = popręg). KOLANOWY, - a, - e, od kolan, **Knie=**, *Sr.* 1. **kolenowé.** Kość kolanowa *patella*, **die Kniescheibe.** *Krup.* 1, 112.

Pochodz. *podkolanek*, *nakolanki*, *pokolenie*; *klękać.*

KOLASA, - y, *ż.*, *Bh.* **kolés**; *Sr.* 1. **kholeßa (koleßo** kołko); *Sr.* 2. **caleßa**; *Vd.* kolés; *Crn.* kolêsel; *Cro.* kóla, vòz; *Dl.* kolessa; (*Hg.* taliga *ob.* teleyka); *Bs.* kola, kolacie, kolasiçe; *Rg.* kolla, *G.* kollaa; *Rs. et Ec.* колесница, колымага, *ob.* kolimaga. *Etym.* koło; *cf.* Scythe vehitur crepitante *Kolossa*, Hoc verbum currum vocat. *Ovid. Trist.*) wóz chłopski wieyski. *Cn. Th.* **die Calesche.** cf. **Adlg.** Kolasa nazwana od kół iak kolebka i kołyska od kołysania się na pasach. *Klecz. Zd.* 56. Ruska kolasa skrzypiąca. *Haur. Sk.* 348. U Zmudzkiey kolasy oś nigdy mazi nie uzna, dlatego koła dziwnie wrzeszczą; takież i na Rusi, i ztąd ona przypowieść: skrzypi by Ruska kolasa, *Gwagn.* 429. Tatar dom swóy wędrowny wozi na kolesie. *Hor.* 2, 151., *Groch. W.* 560. KOLASKA, - i, *ż.*, *demin.*, **ein Kaleschchen, eine saubere ordentliche Kalesche.** *Bs.* kolasiçe; *Rs.* коляска, колясочка, колымажка. Jnsza kolaska, insza ze złotem karoca. *Opal. sat.* 42. Kotsze Wiedeńskie choć droższe, ale od kolasek modnieysze. *Zab.* 13, 210. Komisarz nie ma mieć więcey ekwipażu nad kolaskę i wózek, w kolasce cztery, w wózku koni dwa. *Kras. Pod.* 2, 200. *Teatr* 5 *c*, 6. *ob.* koleśnia, koleśnik.

KOŁAT, - u, *m.*, odgłos kołatania, stuk, puk, *Vd.* terk, poterk, tliek; *Rs.* колотокъ. **das Klopfen, das Geklopfe, Gepolter, Geklapper.** Słyszeli kołat wielki wioseł. *Warg. Cez.* 189. Zlękła się kołatu laski drabanckiéy. *Fal. Fl.* 49. Trąb wrzawa, szczęk broni, szum, kołat wozów, krzyk i rżenie koni. *Kniaz. Poez.* 2, 19. *Pilch. Sen. list.* 2, 5. Straszny młotów i kowadeł kołat. *Tr. Tel.* 29. KOŁATAĆ, - ał, - ata, *et* - ace *Act. Nied.*, (*Bh.* **kolotati** *se fluctuari*); *Rag.* klappati, kuzati; *Bs.* kucçati; *Cro.* kuchiti, buhati, kuchlm; *Dl.* kuczam; *Crn.* klukam, terkam; *Vd.* kluhat, klotit, klubetuvati, poklukat, terkat, poterkat; *Ross.* хлопнуть, стучать, колотить, колочу; *Ec.* колочу. 1) czym kołatać, kołatać co, = rzucać czym gwałtownie i z trzaskiem, **gewaltsam hin und her schleudern.** Fala okrętem kołace. *Tr.* Wiatr ich porwał, i trzy niedziele po morsu kołatał. *Warg. Radz.* 108. Kiedy fałsz świata insszemi kołace, Mędrzec śmieie się gdzie płaczą, gdzie śmieią się płacze. *Karp.* 7, 21. U wilka dowód na owcę, że zębami kołace. *Zebr. Zw.* 129. *ob.* klapać, klepać, **klappern).** - b) kołatać czym w co, abo co = uderzać z trzaskiem, stukać, **schlagen, pochen, klopfen, anschlagen.** Zamek obleżeniem obwodzić, i strzelbą kołatać poczęto. *Krom.* 747. **man fieng an das Schloß mit Geschütz zu bestürmen.** Tak ia kołatam ieszcze w starą moię lutnią. *Zab.* 15, 336. **ich schlage noch die alte Laute.** Niegdyś kołataniem w deski lud do kościoła zwoływano. *Skarg. Dz.* 626. *ob.* klepać). W Turczech na iutrznią kołatano w tablice, bo dzwony zakazane. *Warg. Radz.* 121. Dla zysku kołatamy morza. *Pilch. Sen.* 15. *scil.* wiosłami, t. i. żegluiemy). Kołatać we drzwi, do drzwi kołatać, stukać, **an die Thüre klopfen, anklopfen.** *Sr.* **klapacį, kwapam.** Gdy zamkniony dom nalazłszy długo kołatał, rzekł mu ktoś, a ty po co tak długo kołaceszs? *Gor. Sen.* 551. Słyszę kołatanie; zobacz kto tam. *Teatr* 24 *c*, 14. Kołaćcie, a będzie wam otworzono. *W. Luk.* 11, 9. Kołacącemu otworzą. *Leop. ib.* - c) *Fig.* kołatać do kogo, = zapukać *transl.* **bey jemanden anpochen, anklopfen.** Proroki kołatali iako młotem do uszu ludu. *Rey Ap.* 2. Mamy wielu, którzy tylekrotnie kołatali do względów Rzpltey. *Koll. List.* 1, 79. - d) kołatać kogo = α) bić, porazić go, **einen derb schlagen.** Kiiem kołatał kucharza po głowie. *Papr. Kol. S.* 2. Witust z Lachy Prusów kołatali. *Stryik. Gon. R.* Rycerzom tym nie nowina Moskwę kołatać po głowie. *Papr. Gn.* 1073. - β) *fig.* uniepokoić kogo, **einem keine Ruhe lassen, ihm zusetzen.** Nie przestawał go różnemi pochlebstwami, podarkami i namowami kołatać, póki mu księstwa nie ustąpił. *Nar. Hst.* 5, 393. Przodkowie nasi sąsiedzkiemi niespokoynościami zawsze kołatani byli. *Tors.* 95. - §., Kołatać na kogo, następować na niego, zachodzić na niego, **auf einen losgehen.** Winują Judasza, i kołacą na niego, iż Chrystusa przedał. *Gil. Kat.* 218. - 2) *Jntrans.* kołatać = pukać, bić, **klopfen, schlagen.** Z tak wielkiego udręczenia aż mi coś w głowie kołace. *Teat.* 56 *c*, 126. Przyłożyłem mu do serca rękę, i poczułem, że ieszcze kołace. *Stas. Num.* 2, 75. KOŁATAĆ się *Recipr.*, a) wzaiemnie się niepokoić, sobie dokuczać **sich wechselseitig beunruhigen, zusetzen.** Książęta Sląscy woyną domową między sobą kołatali się, *Krom.* 699. *inter se decertabant.* - b) niewygody wielkie n. p. w drodze, ponosić, **sich herumstoßen, auf der Reise.** Biedny kupiec, iak się kołace po drogach. *Protas. Jał.* 30. Schronił się, a po pustych, się górach i bardzo niewczesnych mieyscach kołatał. *Skarg. Zyw.* 1, 41. Pochodz. (Etym. *cf. kłócic*), *dokołatać*, *dokołatać się*; *nakołatać*, *nakołatać się*; *okołatać*, *odkołatać*; *pokołatać*, *przekołatać*, *skołatać*, *skołatać się*; *ukołatać*, *ukołatać się*; *wkołatać się*, *wykołatać*, *zakołatać.* KOŁATACZ, - a, *m.*, który kołace, **der Klopfer.** *Vd.* poterkaves, na-

terkavez. KOŁATANINA, - y, *ż.*, ruszanie gwałtowne czym, chybanie, *Cro.* kuchenye, das Schütteln, Rütteln. Po długiey kołataninie ftanęło na tym, aby sąsiada wezwać. *Krom.* 593. *re diu agitata.* KOŁATEK, - tka, *m.*, drewniak; *termes pulsatorium*, bardzo maleńki owad, ukryty w ścianach, wydaie głos niby wiszącego zegarka kieszonnego. *Kluk. Zw.* 4, 355. *ob.* świdryk, der Wandschmid, der Holzwurm, die Todtenuhr. KOŁATKA, - i, *m.*, czym kołacą, der Klopfer. Ptaki szkodzące pszczołom zapłaszay klekotkami abo kołatkami. *Cresć.* 600. Wąż Brazylijski w ogonie nosi dzwonek, czyli klepadło albo kołatkę. *Chmiel.* 1, 600. *Vd.* nabijazh, terkelzh; *Ross.* колотушка, колотушечка.

KOLATOR, - a, *m.*, podawca kolacyi czyli beneficium, der Vergeber einer Pfründe. Dziesiątek kolatorów iedney było iary. *Pot. Jow.* a, 6. Była mi dana prezenta od moich kolatorów. *Xiądz.* 87. KOLATURA, - y, *ż.*, podawania prawo. *Cn. Th.*, Kolacya, das Recht eine Pfründe zu vergeben.

*KOLATURA, - y, *ż.*, rzecz pokłóta, od słowa kłóć, kolę. *Tr.* etwas Zerstochenes.

KOLBA, - y, *ż.*, z *Niem.* die Kolbe. *Vd. et Crn.* kòlba, kolbiza *clava*; *crus altilium*; *Turc.* kulb *ansa*) wyraża rozmaite rzeczy grubookrągławo zakończone n. p. Kolba u fuzyi, z przykład. *Tr.* die Flintenkolbe; *Bh.* ftenek (cf. trzonek); *Crn.* shôba, bavta; *Vd.* butiza, robatiza, zepez; *Sla.* tepeluk; *Rg.* kundàk; *Ross.* прикладъ. Żołnierze stuknęli razem kolbami w podłogę. *Teatr* 52 *b*, 94. Sposobem dragańskim kolbą go uderzył. *ib.* 32 *b*, 76. Na koronacyi Zygm. II. rozmaite krotofile sprawiane, zwłaszcza gonitwy, kolby mifternie przyprawione, kuresaty puszkarskie. *Biel. Sw.* 289. *Bh.* tolba gonitwa, turnieie). Kolba siodła. *Niemc. Krol.* 1, 122. die Sattelkolbe, der Sattelknopf. Grona albo się tłoczą kolbami albo depcą się nogami. *Kluk. Rosl.* 3, 344. kiiami, pałkami mit Kolben, Keulen. Hełm albo kolbę z rurą na alembik włożyć. *Syr.* 270. Blasenhut, Helm, Hut der Destillirblase, (Destillirkolbe). Kolba z nosem albo z rurą na alembiku. *ib.* 71. Slepa kolba alembikowa. *ib.* 170. der blinde Helm. KOLBIASTY, - a, - e, - o *adv.*, krotko a grubo okrągławy, kolbig. *Bh.* palickowatý. Kolbiasty maiż, *ber. Kluk. Rosl.* 3, 128.

*KOLCE, - a, *n.*, obrączka z kruszcu do pociągania służąca, *Etym.* Koło, *Dem.* Kolczyk; *distg.* kolec), ein Ring von Metall zum Ziehen. Kolce u szuflad, u drzwi, do pociągania z antaba. *Cn. Th.* der Ring an einem Schubkasten, an einer Thüre, przyciągacz, n. p. Skrzynia przymierza miała cztery kolca złote u czterech końców. *Dambr.* 785. Nie wyymowano drążków od kolców złotych skrzyni przymierza, aby zawsze gotowa była do noszenia. *Birk. Zam.* 6. Kolce, które niedźwiedziowi w nozdrze wprawiaią, i za nie go wodzą. *Cn. Th.* der Nasenring z. B. für die Bären. Wyciągniesz że wędą wieloryba? izali zawleczesz kolce przez nozdrza iego? *Bibl. Gd. Job.* 40, 21. *Fig.* Azyi tyranom Aleksander kolca owe zarzucił. *Tward. Wład.* 104. cf. kawecan, pęta, kaydany, er legte ihnen den Zügel an, unterjochte sie. - Ciskanie do kolców, das Ringwerfen, *Rs.* свайка, свайчка. Kolce w łańcuchu z ogniwo. *Cn. Th.* der Ring, das Glied in einer Kette. Kolca abo ogniwka w pancerzu, *ib.* die Ringe, aus denen ein Panzer zusammengeschlungen ist. Kolca u szaty, z haftki. *ib.* die Oehren, an den Kleidern zu den Häkeln. Kolca do opon, do kobiercy. *Cn. Th.* Ringe an den Decken, Teppichen.

2\. KOLCE, - ów, *plur.* rzeczownika Kolec *qu. v.*

KOLCHOWKA, - i, *ż.*, z Kolchów miasta rodowita. *Otw. Ow.* 267. die Kolcherinn, aus Kolchis.

KOLCOBRZUCH, - a, *m.*, rodzay gadu pływaiącego, kolcobrzuchy, u których brzuch kolcami okryty. *Kluk. Zw.* 3, 49. *Tetrodon.* Stachelbauch. KOLCOWOY, - oiu, *m.*, *smilax*, rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 3, 84. Stechwinde.

KOLCOWANY *ob.* Kolczy.

*KOLCZA, - y, *ż.*, bieganie do kolca czyli do pierścienia, das Ringrennen. Dworzaninowi trafia się czasem w gończey abo w kolczey, abo w turnieiu bydź. *Gorn. Dw.* 88. cf. kolczy). Dawamy to Niemcom, iż w kolczy nikt lepiey nad nie, tak dużym siedzeniem, iako i fortelmi. *Gorn. Dw.* 52. KOLCZAK, - a, *m.*, *hydnum Linn.* gatunek rośliny, którego głowa ze spodu kolczasta. *Jundz.* 565. iest dachowkowaty *imbricatum*, wycinany, *repandum*, połówkowy *auriscalpium*, pasorzytny *parasiticum*. *ib.* Stachelschwamm.

KOŁCZAN, - u, *m.*, *Tataric.* pochwa na strzały. *A Czart.* cf. łubie); ta część saydaka, w którey strzały bywaią. *Otw. Ow.* 319, futerał na strzały. *Dudz.* 41. der Köcher für die Pfeile, cf. taftuy, tuł; *Bh.* taul, taulec; *Crn.* tol, samojstra, tul; *Vd.* ftrelni tulz, ftrelotok, noshnize za ftrele, kanier, ftoz ftrelni; *Cro.* sztrelo - tok; *Rg.* tùl, tùliza, tarkàc; *Bs.* tuliça, terkesc; *Rs.* колчанъ, калчанъ; *Ec.* колчанъ, тулъ; *Sr.* 1. twokowna, twokowna towowa. Kładzie się ogólnie za saydak: n. p. Kołczan z lewego boku wisiał pełnostrzały. *Otw. Ow.* 316. Na łuki cięciwy świeże nawięzuią, Hartownemi kołczany strzałami ładuią. *Bard. Luk.* 113. Kołczan pełnostrzały. *Kras. Ossy. G* 2 *b.* Med kołczanem różnowzorym stroyny. *Hor.* 1, 280. Kozak z spisą, z kołczanem murzyn, tatar z dzidą. *Kras. Wiers.* 61. KOŁCZANIK, - a, *m.*, *dem.*, *Tward. Pas.* 95. *KOŁCZANONOSZ, - a, *m.*, der Köcherträger; *Ec.* тулоносецъ.

KOŁCZEĆ, - ał, - eie, *Neutr. ndk.*, skołczeć *Dok.*, drętwieć iak kół, starr werden, erstarren. Dopiero będziesz na mróz narzekał, kiedy brwi i wąsy szronem omarzną, nogi skołczeią na mrozie. *Teatr* 8, 6.

KOLCZUGA, i, *ż.*, pancerz kolcowy, ein Ringelpanzer. *Rs.* кольчуга pancerna koszula z kolców; n. p. Trzos nasuty złota pod stalną bierze kolczugę. *Pot. Syl.* 54. Lemiesz na miecz, pługi przekował na hartowne kirysy i gięte kolczugi. *Pot. Arg.* 117. Nieprzyiaciel za parkanem swoim i stalistą ową kolczugą (liczne oszczepy ukosem ku naszym w ziemi utkwiwszy), bezpiecznie swoie pociski puszczać mógł. *Nar. Hst.* 3, 150. - §., Pancerz nayiepszy z kolczugi Weneckiéy. *Chmiel.* 1, 82. z kolców, kolcowany, Ringelarbeit. KOLCZY, KOLCOWANY, - a, - e, kolcowy, z kolców, Ringel-, von Ringen zusammengesetzt. Były na rynku gonitwy w kolczych zbroiach. *Gorn. Dz.* 58. (cf. kolcza, kolczuga). Bechter kolcowany. *Chod. Kost.* 13. - W kolczugę ubrany, pancernik *Rs.* кольчужникъ. KOLCZUŻNY, - a, - e, od kolczugi, Panzerhemde-, *Rs.* кольчужный. KOLCZYK,

- a, *m.*, *dem. nom.* kolce, ein kleines Ringel. *Ross.* кольцо, серга, сережка. Kolczyki od uszu wiszące, Ohrringe.

KOŁCZYNA, - y, *ż.*, koł słaby, nic nie wart. *Tr.*, ein elender schwacher Pfahl.

KOLCZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, z kolcami, pełen kolców, stachlich, voll Stachel. *Sr.* 1. kocżżowité. Łodyga kolczysta, *caulis aculeatus*, kolcami iest osadzona, n. p. tarnina. *Jundz.* 2, 15.

KOŁDRA, - y, *ż.*, *Bh.* koltra; *Vd.* kouter, odeja; *Crn.* koltr, kovtr, gubr, Decter. Golter; Ndrsch. Kolte; *lat. med.* cultra, culcitra; *Ital.* coltr, der Kolter (Adlg.), eine Decke. *Cro.* vankufsnicza, poplun; *Sla.* pokrivács, jorgan; *Bs.* bigl, bigliça, velença, lelsata; *Sr.* 1. pwacżta. Do gierady należą przykrycia łóżne albo kołdry. *Szczerb. Sax.* 135. Na noc przykryć się pierzynką albo kołdrami. *Urzęd.* 349. Przykryciu naylepiey służy kołdra nie zbyt ciężka, ani zbyt cienka. *Krup.* 5, 366. Pierzat mu iest kamieniem, a kołdra cetnarem, J nayiżeysze nieznośnym odzienie ciężarem. *Zab.* 8, 397. *Koryt.* Nie maszli czym płacić, wezmąć kołdrę z łoża twoiego. *Leop. Prov.* 22, 27. Łoże moie przykryłam kołdrą. *Radz. Prov.* 7, 16. *Chrość. Fars.* 174.; *Bud. Ap.* 85. Łożeczko kołdrą Turecką wzorzystą pokryte. *Birk. Zyg.* 26. Towary Tureckie kobierce, kilimy, kołdry. *Vol. Leg.* 4, 82. Ucsynisz i kołdry z sierści koziéy. 1 *Leop. Ex.* 26, 7. z koców. 3 *Leop.* - §., Kupił mu płaszcz abo kołdrę; zdała mu się ta na iego skromność kosztowna; nie chciał tak drogich szat używać, i posłał onę kołdrę abo płaszcz na targ. *Skarg. Zyw.* 1, 65. ein Mantel. KOŁDERKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Sr.* 1. pwachtżicżka; *Bs.* velençica, eine kleine niedliche Decke. Łożko stoi chędogie, a kołderka na nim. *Rey Wiz.* 65. Dziecię nowonarodzone położyć na chustach miękkich, okrywaiąc ie w koło małeńką kołderką wełnianą. *Mon.* 69, 907.

*KOLE, - a, *n.*, *collect.*, = koły, Pflöcke. Grodza płotowa z chrostu a z koła. *Cresc.* 143.

KOLĘ, kole, *ob.* Kłóć. KOLĘ, - i, *ob.* Kolić. w KOLE *ob.* Koło.

KOLEANDER *ob.* Kolędra.

KOLEBAĆ, CHOLEBAĆ, - ał, - a *cz.'kont.*, kolebie *Praes. ndk.*, *Bh.* kolibati, kolibawati; *Sr.* 2. kolébasch; *Sr.* 1. kolebacż, kolebam; *Crn.* sibâti, siblem; *Vd.* sibeti; *Cro.* zibati, ziblyem; *Rg.* koljevkati, zûgljati koljeuvku, scikati, zibati; *Bs.*, *Dl.* kolibati; *Rs.* колебнуть, колебать, поколебать, качнуть, качивать, зыблю шатнуть, шатать. kołysać, wiegen, z. B. ein Kind in der Wiege. Mamka dzieci koleba. *Haur. Sk.* 58. Kolebmyż w sercu to dzieciątko dziwne. *Miask. Ryt.* 28. - §., *w ogóln.* wahać, chwiać, pochwiewać czém, schaukelnd bewegen, schütteln, hin und her bewegen. Figowe drzewo opuszcza swe figi niezrzałe, gdy ie wielki wiatr cholebie. 1 *Leop. Apoc.* 6, 13. - Kolebać się, kołysać się, wahać się, sich hin und her bewegen, schaukeln, schwanken; *Ec.* позыбаюся, колеблюся. Postanowiono pasterzów, abyśmy iuż nie byli małemi, cholebiąc się, i żebyśmy się nie dali unosić wszelakiemu wiatrowi nauki. 1 *Leop. Efez.* 4, 14. Niebo się trzęsie, abo cholebie. *Bot.* 5, 15. Kolebanie, kolebanie się, wahanie, schaukelnde Bewegung, Wiegen, Schwanken; *Rs.* колебаніе, колеблемость, качаніе, зыбленіе, скачка. (непоколебимость, niewzruszoność, *adj.* непоколебимый). Perpendykułów cholebanie się tym rzeźwieysze iest, im powietrze rzadsze; tym leniwsze, im gęstsze. *Boh. Pr.* 264. KOLEBKA, - *ż.*, KOLEBECZKA, - i, *ż. zdrbn.*, (iakoby *Cholebka*. *Cn. Th.* 289. *Boh. et Slo.* kolibka, kolébka, koliba; *Sr.* 1. kolebka, koliepka; *Sr.* 2. kolebka, kolébki; *Crn.* kolinka, sibel, sibuvka, *Rg.* koljevka, zibka; (*Slo.* koliba, chalupa, *Hg.* kalyiba *casa* chałupa); *Dl.* kolibka, zibka; *Cro.* zibel, zibka, *Sla.* beshika; *Bs.* kolibka, zibka, kolivka; (*Bs.* koliba: 1) chałupa 2) kuchnia); *Vd.* sibel, sibeu, sibeli; *Rs.* колыбель, колыбелка, качалка, люлька, зыбка, (колиба, колибица chata, namiot); *Ec.* зыбка; (колиба, куща, палатка, шатерь, намѣть, сѣнница); kołyska dziecinna, die Wiege, Kinderwiege. Byłem w kolebce dzieckiem, teraz starością pochylony chodzę. *Psalmod.* 39. W kolebce ieszcze Herkul węże dławi małemi ręczynami. *Leszcz. Class.* 58. Obstąp'cie w koło kolebeczkę małą, A śpiewaycie dziecięciu. *Groch. W.* 356. Już się to dziecię w żłobie należało, Kolebeczkę swą trzeba żeby miało *Groch. W.* 355. Od kolébki ieszcze do niéy był przywiązanym. *Teat.* 11, 84. z dzieciństwa). *Fig.* Aleksander z kolebki Minerwy przez Arystotelesa wzięty. *Warg. Cez. praef. C.* 2. Kraków kolébka wolności Polskiéy. *Gaz. Rząd.* - *Prov.* W łóżko mały, a w kolébkę wielki. *Rys. Ad.* 74. z chłopca wyrosł, męża nie dorosł). - *§. 2. Kolebka, kołyska, poiazd na pasach, od kołysania się maiący własność kolebki; aże się na kołach toczy kolaską nazwany. *Klecz. Zdan.* 56. ein Wagen auf Gurten, ein Hängewagen, eine Kalesche. *Crn.* hibla; *Slo.* kolimaha; *Hg.* kotsi; *ob.* kotcz. Pierwéy proste wozy i rzadkie kolebki na łańcuszkach zawiesiste między szlachtą bywały. *Star. Ref.* 40. Wiszący wóz, *pilentum Mącz.* Te białegłowy Polskie końca swoiéy pychy nie maią; iedna drugiéy nie ustąpi w szacie, w kolebkach, w sześci koniach i służebnicach. Pychę tę poniży bóg pogańską niewolą, w któréy was miasto złotych kolebek na kolasach powlóką. *Skarg. Kaz.* 580. Król na koń, a królowa do kolebki wsiadła. *Gorn. Dz.* 57. - §., kolébka = lektyka. *Volck.* 467., *Cn. Th.* eine Sänfte, ein Tragesessel. *Ss.* 1. nosch'encja, *Cro.* kolibka). Łożko noszące, my zowiemy kolebką *lectica*. *Mącz.*; *Lecticula kolebeczka. ib.* *KOLEBCZANY, - a, - e, karecianny, Kutsch=, n. p. woźniki kolebczane. *Mącz.* KOLEBKOWY, - a, - e, od kolebki dziecinnéy, Wiegen=. *Bh.* kolebnj; *Rs.* колыбельный. Kolebkowy anioł dziecięciu dobrze urodzonemu dawać będzie podszepty. *Mon.* 65, 191. anioł stróż kolébki, der Wiegenschutzengel. Obwiązka kolebkowa *Crn.* sibarnèza, das Wiegenband.

KOLEC, - lca, *m.*, co kole, śpica koląca (*ob.* kłóć), ein Stachel, eine Spitze, etwas Stechendes (*Bh.* kolec szermierz *pugil*); *Rs.* игла, жало. Kolec *spina* iest twarda, ostra, koląca część rośliny, która z pnia wyrasta, i z korą wraz zedrzeć się nie daie, n. p. tarnina. *Jundz.* 2, 46. Kolce *aculei* są części rośliny kolące, z samego wyrastaiące drzewa, i przez korę się przebiiaiące. *Bot. Nar.* 83. cf. ciernie). Mur wysoki, i ostremi kolcami osadzony. *Teat.* 41, 13.

KOŁECZKO, - a, *n.*, *dem. nom.* kołko, koło, ein kleines Rädchen, Rädlein, ein kleiner Kreis; *Sr.* 1. kolesko; *Rs.* кольцо. Robią w aptekach różne konfekcye dla

różnéy

różnéy figury różnie nazwane, iako kołeczka, tabliczki. *Krup.* 5, 285. Obrotnym w kołeczku kierujie wałachem. *Banial.* C 3 *b.*

KOLĘDA, - y, *ż.*, *Cro.* kolèdo, dar koisse na mlado lètto daje; koledo *cantilena sic dicta a Calendis Januarii, quo tempore canitur, et antiphonae in Cathedrali Zagrab: decantari solitae ultimis diebus aduentus* (cf. heynał; *inde prov. Cro.* kadàsse Kolido popéva, Blizùsze Bosich povéda; *Bs.* kołenda, koja se dava prrivj dan godiscta *ſtrena*; popiukigna, koja se pjeua prid besgicch, al prid mlado lito; *Crn.* kolęda *antiphona; Flora;* cf. *Ec.* колядa, каледà imię bożka Kiiowſkiego, który był mianym za boga świata, iak *Janus* u Rzymian; w Kiiowie świątkowano mu 24go Grudnia z weselem i biesiadowaniem, czego iesscze ślady w igrach, tańcach, pieśniach. *Popow.* 194. *cf. Lat.* calendae = *Ec.* священномоѣсячїе); *Gr.* τα καλανδικα *calendalia*, cf. *Germ.* die Kalende Abl g. lecz otoż inszy wywód: „od *kolan* naszych Panu Chryſtusowi *dania*, możemy snadnie wykładać słowo *Kolędę. Hrbſt. Nauk. N.* 5. - Kolendy od pogan poszły. *Zrn. Pſt.* 42 *b.*; dar a upominek nowego lata, *ſtrena. Mącz.* koło bożego narodzenia, ein Geschenk zum neuen Jahre, ein Neujahrsgeschenk; *Bh.* koleda, kolemgda; *Bs.* naljesgja; cf. pani gwiazdka), heilige Christgeschenk. Mamy tyle czeladzi, każdy chce kolędy, Trzeba wszyſtkim coś wetknąć, taki zwyczay wszędy, Rok też na to czekali, raz w gody tą łaſka. *Zabł. Z. S.* 10. Kolędy w kościele na kazaniach już nie rozdaią, co przedtym rzecz arcymiła była, kiedy to dowcipnie temu pieluszki, temu żłobek, temu ſtaienkę za kolędę dawano. *Mon.* 73, 143. Już tu chodzić nie będę, Ani po nowe lato, ani po kolędę. *Groch. W.* 428. Kolęda, nowe lato i szczodry dzień. *ib.* 408. Za chęci twoie godzienbyś drogich darów i złotéy kolędy. *ib.* 409. - *Fig.* Synowie boiarscy częſto od W. Kniazia kiiową kolędę odnoszą. *Gwagn.* 524. poczeſtowanie dębowe). - §. Po kolędzie chodzić, za kolędą chodzić, = chodząc z powinszowaniem nowego roku zbierać podarki, Neujahr wünschen und Neujahrsgeschenke einsammeln. *Prov.* Z wilczęty albo z wilczą ſkórą po kolędzie biega, *oſtiatim circumfert, ſtipem aliquam obtinens. Cn. Ad.* 887. einen ausgestopften Wolf zur Schau herumtragen und dafür Neujahrsgeschenke einsammeln. *transl.* po kolędzie co nosić abo kogo nosić, pokazować co wszyſtkim za nowinę albo za dziw, *divulgare, diffamare. ib.* zur Schau herumtragen, unter die Leute bringen; *Boh.* na odiw. Biega z nim, by z wilczą ſkórą po kolędzie. *Rys. Ad.* 2. Z więźniem tym iako z wilczą po kolędzie ſkórą Włóczą się. *Pot. Zac.* 78. Włóczy się, iako z wilkiem chodząc po kolędzie. *Rey Wiz.* 16. Ludzie noszą nas po kolędzie. *Morszt.* 130. obmawiaią, brali na języki). Gdy kto zasłużony zbłądzi, nie już z tym po kolędzie biegać, i onego na sztych podawać; ale raczéy to umorzyć przyſtoi. *Bud. Ap.* 114. Co większa, żeś mię dał tym po kolędzie, Z pod których ręki trudno powſtać będzie. *Chrośc. Job.* 180. Wszyſtko zniszczało, wszyſtko w iednym pędzie Wziął nieprzyiaciel, iako po kolędzie. *ib.* 12. po kolei, iedno po drugim). - §. Nogi mu chodzą po kolędzie, a przedsię na drugiego woła, o Janie, zamieszkałeś czyſtéy biesiady. *Rey Zw.* 61. plączą mu się, tacza się podpiły, die Füße schwanken, straucheln. KOLĘDNY, - a, - e, od kolędy, noworoczny, zum Neujahrsgeschenke gehörig, Neujahrs=. Kolędne wiersze. *Groch. W.* 410. KOLĘDOWAĆ, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, *Cn. Th.* kolędę zbierać, Neujahrsgeschenke einsammeln. *Mon.* 71, 171. po kolędzie chodzić, *Bs.* kolendati *canere cantiunculam ante natiuitatem Domini, vel Calendis Januarii*; *Cro.* koledújm *cantilenam aduentus cano*, koldújem, petlyam *mendico*, koldus *mendicus*, kolduſtvo *pauperies*; *Crn.* kolęduvam *cantilenam nati Domini canto*, koleduvovz *antiphonarius*, kolędva *chorus canentium*). - §. b) kolędować komu, kolędować kogo czym, = obdarzać go podarunkiem z okoliczności nowego roku, lub godów, einen zum neuen Jahre beschenken, ihm h. Christ geben. Aż do samych gromnic kościoł kolęduie dzieciątku nowo narodzonemu. *Hrbſt. Nauk. N.* 5 *b.*

KOLEGA, KOLLEGA, - i, *m.*, spólnik, spółurzędnik, der College, Amtsgehülfe; *Rg.* drùgh, druxbenik; *Vd.* tovarh, spremnik, povodnik; *Eccl.* содѣйствитель, слиќовникъ, товарищъ, спутникъ, клеврешъ, единаго съ кѣмъ лика. *KOLEIIAT, - a, *m.*, *Cn. Th.* 290. *id.* uczeſtnik iakiego towarzyſtwa, spółurzędowy. *KOLEIIUM, KOLLEGIUM, *indecl.*, *n.*, kollegia *plur.*, społeczeńſtwo, towarzyſtwo; ſtan albo sposób życia spólny, spólność na urzędzie. *Cn. Th.* 290., *Bh.* kolej; *Ross.* коллегїумъ, ein Collegium, eine Gesellschaft, Gemeinschaft; zgromadzenie ludzi iednaki cel pracy maiących. *Kras. Zb.* 1, 210. Kollegia ludzi uczonych fundować, aby potrzebnych a poczciwych nauk dobrze i pilnie uczono. *Sekl.* 35. - §. b) mieszkanie kolegów. *Cn. Th.* 290. miéysca uprzywileiowane do nauk, maiące sobie ze ſkarbu wydzielone dochody; i dotąd akademie na kolegia według różności nauk się dzielą. *Kras. Zb.* 1, 210. ein Facultätsgebäude, ein Collegium oder eine Stiftung für eine gewisse Facultät. Jadwiga w Pradze dla Litewſkich pacholąt w naukach wyzwolonych ćwiczenia, zbudowała *kollegium*, dwór wielki, i nadała; bo iesscze w Krakowie kollegium nie było. *Stryik.* 481. cf. bursa). To kollegium pospolicie królowéy domem nazwane było. *Krom.* 430. Roku 1401 w Krakowie kollegium dwoie wyſtawiono, iedno dla nauk pospolitych, drugie dla prawa. *Bielſk.* 249. - §. b) Przez kollegia lekarſkie rozumiem schadzki nayuczeńszych lekarzów. *Mon.* 65, 616. gelehrte Gesellschaft. - §. c) akademia, *uniuersitas*, eine Universität. Gregorz XIII. i król Stefan kollegium Wileńſkie prawy i wolnościami takowemi nadali, których inne akademie używaią, i aby w poczet akademiy było policzone, przywileiem opatrzyli. *Gwagn.* 296. KOLLEGIACKI, - a, - ie, od Kollegium, akademicki, akademisch. Studnia Kollegiacka w Krakowie. *Petr. Hor. G. b.* KOLEGOWAĆ *intrans. ndk.*, kolegą czyim bydź, jemandes College seyn. Znaiomy mi ten lokay, bo u przeszłego pana kolegował ze mną. *Teat.* 10, 27. *Pochodz.* *koleżańſtwo*, *koleżanka*.

KOLEIĄ *ob.* Koley. KOLEISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen kolei, voll Wagengleisen; *Rs.* колеистый.

KOŁEK, - łka, *m.*, *Bh.* kolik, kolicek; *Sr.* 1. kolik, kuslecik; *Crn.* klins, bashnik; *Cro.* kolecz, prosseteca, klin, truplo, kladje (koloszek *sylva palifera*; *Rg. et Bs.* ko-

ciech; *Rs.* ко́лышъ, коло́къ, ко́лышекъ, cf. *Ger.* Keil; *dem. nom.* koł, ein kleiner Pfahl, ein Pflock, ein Pflöckchen. Kołek do zawieszania czego. *Cn. Th.* Póty wisi na kołku, póki nowe sitko. *Pot. Arg.* 147., *Zab.* 14, 44. *Nagl.*, *Slo.* nowi klobuk na klin zawesugu (póki nowy, póty go szanuią). Suknia na nim, iak na kołku wisi. *Zab.* 13, 63, buchasto, nieopięto). Gość na iednę noc w cudzym domu zostawszy, kołek w ścianę biie. *Rys. Ad.* 16. nie będziesz tu wiekował). - *Milit.* Broń na kołki! Broń z kołków! *Kaw. Nar.* 369. - *Fig.* na kołku wisieć, bydź odstawionym, odwleczonym, am Nagel hängen, zurückgesetzt oder aufgeschoben werden. Prawda tam zawsze w téy sprawie na kołku. *Rey Wiz.* 40. Gdzie pan hardy a chléb twardy, ktemu piwnica na kołku, Biada tam chudemu pachołku. *Rys Ad.* 15. - §. Kołkiem stawać, drętwieć, erstarren. Mospanie, ięzyk mi kołkiem staie. *Teat.* 28, 30., *ob.* kołem stanąć). - §. Kołki lub koły na głowie ciosać, grać na gębie, na nosie, Holz auf einem hacken. Gdy na głowie ciosali spolne sobie kołki, Jeden pod drugim sztucznie podkopywa dołki. *Zab.* 14, 37. *Nagl.* Nie wiemy iaki kołek fata strugą. *Jabł. Ez.* 121. t. i. co knuią, was das Schicksal schmiedet. - §. Kloc dzielą na 12 części stopami zwane, stopę znowu dzielą na 12 calów, a cal na 3 części, nazwane kołkami. *Jak. Mat.* 1, 209. ein Holzpflock, der dritte Theil eines Zolls. - Od kołka do kołka, = *a capite ad calcem*, od małego do wielkiego. *Cn. Ad.* 764. do szczętu, ze wszystkim, alles, sämmtlich, ganz und gar. J kołka na świecie nie ma, = nie ma nic właściwego, nie ma gdzie głowy skłonić, er hat gar nichts eignes. Lubo mu rodzice zostawili trzos dobrze napakowany, nie zostawili przecięż własnego kołka. *Off. Str.* 3. cf. kąt. - Kołek gra abo kołki *cindalismus Cn. Th.*, das Pflockenspiel, das Werfen nach einem Pflocke. - §. Kołki u lutni, u skrzypców, goździki. *Cn. Th.* 290., *Rs.* коло́къ, колки́, bunty, pachołki, die Wirbel an einer Laute, an einer Violine. Podstawek albo kołek u łapki, sidła, klatki ptaszéy, którego ruszywszy ptak się abo zwierzułowi. *Cn. Th.* 747. das Pflöckchen, worauf der Deckel einer Falle lehnt.

KOLEKTA, -y, *ż.*, składanie iałmużny na ubogich. *Sk. Dz.* 29. eine Collecte. Na każdą niedzielę schodząc się czynili kolekty, to iest, składali się, co kto mógł, na pomoc ubogiéy braci. *ib.* 29.

KOŁEM *ob.* Koło, *ob.* Koł.

KOLEŃCZYK *herb*, *ob.* Zdan.

KOLENDRA, KOLĘDRA, - y, *ż.*, Koryander, ziele, der Koriander; *Sr.* 1. khoriwander; *Vd.* koriander. sladku malu okroglu sernjizhe; *Bs.* korianduła; *Rs.* коріандръ, кишнецъ, кишнечное сѣмя; sieie się na wiosnę, w każdym gruncie udaie się. *Kluk Rosl.* 1, 226., *Syr.* 449.

1) KOLENIE *subst. verb.* kłóć, = kłócie, das Stechen. 2) KOLENIE *subst. verb.* Kolić, = krążenie, das Herumdrehen im Cirkel, kołowanie. 3) na obie *kolenie: 1 *Leop.* 3 *Reg.* 8, 54., *Braz. Ob. E iii.*; *dualis rzeczown.* Kolano.

KOLERA, - y, *ż.*, CHOLERA, *z Greckołac.*, wilgotność w ciele wszelkim, iedna z czterech. *Cn. Th. cf.* żółć, die Galle, die bittere Feuchtigkeit im thierischen Körper. Szkodzi często żołądkom słodkość i cholerę rodzi. *Zab.* 16, 266. Trunek ten krew wychędaża z oboiéy kolery, czarnéy i żółtéy. *Syr.* 1459. - §. 2) kolera, choroba, gwałtowne humorów cholerycznych ostrych i zepsowanych, przez womit, oraz i przez stolec odchodzenie. *Comp. Med.* 186. die Gallensucht. *Krup.* 5, 732. Cholera sucha i wilgotna. *Dykc. Med.* 1, 407. - §. 3) *transl.* gniewliwość, sierdzistość, Jähzorn, Aergerlichkeit, Zorn; *Bh.* horkokrewnost, penokrewnost; *Cro.* jèz, zlatenicza, lyutina, lyutoszt). Chodkiewicz, często się wydawał z niepomiarkowaną cholerą, nie umieiąc powściągać pierwszych gniewu zapędów. *Nar. Chod.* 2, 452. Przychodzi z rozgniewaną cerą, z większą niż Marsa cholerą. *Kulig.* 306. W niezmiernéy cholerze, Rozjuszeni rycerze, Dla przymówki lub flaszki, Kładą życie za fraszki. *Kras. List.* 13. - §. *personif.* cholera, = koleryk, gorączka, sierdzisty, ein Hitzkopf. Jakżeś cholera! *Teatr* 43 *c*, 153. KOLERYCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, od kolery, Gall=; *Crn.* zakernęl; *Vd.* nagloserden, tegoten; *Ec.* холерическій, *Bh.* horkokrewný; *Cro.* zlatenichav, berszolyut, szerdit). Humory choleryczne. *Comp. Med.* 186. Człowiek koleryczny, = kolery siła maiący, abo kolerę chorobę cierpiący. *Cn. Th.* ein gallsüchtiger Mensch. Człowiek iest choleryczny, gdy wszystkie znaki powierzchowne dowodzą, iż w nim żółć obficie się odsącza. *Dyk. Med.* 1, 414. KOLERYK, - a, *m.*, ein Cholericus. Ludzie, w których kolera panuie, to iest, kolerycy. *Siénn.* 122. Snadnie koleryka poznasz i po sierści, bo się urodzi czarno. *Rey Zw.* 6 *b.* Cholerycy maią postanowienie ciała gorące a suche. *Petr. Et.* 139, a bywaią gniewliwi, iadowici. *Petr. Pol.* 2, 302. - §. ztąd *moraln.* iadowity, gniewliwy, gorączka, sierdzisty, osa, ein Jähzorniger. Kto koleryk, lada co takiemu na nosie zawadzi. *Haur Sk.* 179. Poczciwy człowiek, lecz koleryk; pochlebiać mu toż samo u niego, co złorzeczyć. *Pilch. Sen.* 297. Koleryk wnet z myślą swą wzgórę wyleci, wnet chce bydź hetmanem; a choć nic nie ma, przedsię się sobie panem zda. *Rey Zw.* 3 *b.*

KOLEŚNIA, - i, *ż.*, warsztat koleśniczy czyli stelmachski, die Stellmacherwerkstatt. Koleśnia, kuźnia, szopa. *Kluk Zw.* 1, 178. Stelmachy, kołodzieie potrzebuią drzewa rozmaitego na swoię koleśnią, kobylice... *Kluk Rosl.* 2, 169. KOLEŚNIK, - a, *m.*, który kolasy robi, stelmach, *carpentarius faber. Mącz.* der Stellmacher. kołodziéy *Cn. Th.* der Rademacher. *Torz.* 28., *Sla. et Cro.* kolar; *Rs.* колымажникъ. KOLEŚNICZY, - a, - e, stelmaszy, Stellmacher=; *Ec.* колесничный, колымажный. n. p. колымажной дворъ staynie i wozownie Carskie.

KOLET, - u, *m.*, *z Włosk.* coletto, das Collet, Reitcollet, oboyczyk, *amiculum. Mącz.* Krótka suknia iezdziecka skórzana). Gdy na się wdzieiesz kolet, kolet z skóry łosiéy, Lub z inszéy, którą dziki zwierz na sobie nosi... *Kochow. Fr.* 18. Ci do zbroi, owi do łosich kołetów. *Jabł. Buk. H* 3 *b.* Kapoty, wésty, mantolety, Reytroki, manty i kolety, *Łączw. Zw.* 30. Naydzie większą stateczność przy naszych kobietach, Niźli przy panach radnych, co chodzą w koletach. *Bielsk. S. N.* 4. Wziął mu kolet z pieniędzmi. *Papr. Ryc.* 36. czy nie: kaletę?

KOLEY, - ei, *ż.*, *Bh.* koleg, potadka; *Slo.* koleg; *Sr.* 1. kolijna, kolia; *Sr.* 2. gleisa; *Vd.* glieshna, kolotezhina,

koleanina, kolovos, kolotszha, verfta, shreda; Crn. kolovos; Cro. vágas; Rg. brázda; Bs. vagasc, put od kola; Rs. колесовина, колея; Ec. колїя, cf. koło, cf. Ger. Gleis), ; brózda, którą poiazdy na ziemi wycieraią, das Geleise, das Fahrgeleise, das Wagengeleise. Gdy w lesie miiaiąc ubite koleie z drogi zjeżdżaią ludzie, ten w prawy bok iedzie, drugiego w lewą stronę podobnyż błąd wiedzie. Hor. sat. 182. Masz doglądać, aby z kolei woźnicę nie występowali, iedno koleią szli. Tarn. Ust. 298. (Rs. коломило, chropawo, grudzisto, gdy pozamarzały koleje). U Flisów w kolei iść, kiedy kilka statków idą razem, lub za ipdnym rotmanem. Mag. Mstr. Swiat iednostaynym gościńcem chodzi, Nie występuiąc z kolei, Co było starym znowu się młodzi, A co nowego starzeie. Zab. 13, 237. Nar. - Fig. koley, : porządek, kres, kłóba, szranki, ryga, die gewöhnliche Ordnung, die Schranken, das Geleise. Nawróćcie się do kolei dawnéy, exorbitantowie, proszę. Birk. Exorb. 18. Nalegać będę, aż wniydzie w koley, to co z niéy wypadło. Zab. 15, 273. - §. b) koley, : obrot porządnego następstwa, die Folgereihe, die Ordnung, in der etwas erfolgt (die Zeche 3. Abtg.), die Reihe; Vd. verſta, shreda; Rs. очередь; Ec. череда. Zważ krąg rzeczy coraz do siebie powracaiących, a uyrzysz, że nie na tym świecie ostatecznym nie ginie zgonem, lecz koleią zapada i wstaie. Pilch. Sen. list. 289. na przemiany, abwechselnd; Sr. 1. porabu, splochi, spochi, pospochi; Sr. 2. po rebu; Vd. poverſti, poredi, poredama, rednu; Ross. et Eccl. рядомъ, рядкомъ, порядку, поочередно, почину. Po smutku radość, po téy ten idzie w kolei, Żyiem zawsze w niepewnéy boiaźni, nadziei. Min. Ryt. 3, 202. Szczęście z nieszczęściem koleią chodzą, nie trzymaiąc się żadnego pewnego czasu, ani porządku. Pilch. Sen. list. 4, 173. lózuią się). Po smutku ukontentowanie wzaiemną przychodzi koleią. Teat. 1 c, 44. Dzień po nocy, noc po dniu w wieczną chodzi koley. Pot. Art. 35. Swiatło i ciemnota w wiecznéy przemianie Przyiemne dla nas w chwilach sprawuią koleie. Przyb. Milt. 175. Z kolei rzeczy następuiących iedne po drugich, za zwyczay koniec iednego zbytku, bywa początkiem zbytku przeciwnego. Gaz. Nar. 1, 127. Wszystko się z czasu odmieni koleią. Zab. 12, 16. Szost. Przerwała kongressu tego dzieło niespodziana woiennych spraw koley. Ust. Konst. 2, 183. t. i. obrot, der Wechsel, die Wendung der Kriegsereignisse. Przyszła koléy na nią grać swoię rolę. Zab. 1, 100. die Reihe kam an sie. Na cię koley Cn. Ad. 525. an dir ist die Reihe. Klucznik ma mieć na pieczy stróże, kiedy stróża koley na kmiecia. Haur Ek. 39. Koley na mnie Vd. na me shreda pride). Ten, na którego koley Ec. очередный. Kiedyż na mnie koley picia przyydzie? Teatr 8, 43. wann wird denn der Becher zu mir kommen? Kielich szedł koleią. Pam. 85, 874. er gieng in die Runde. - §. ztąd per excell. koley, : koley picia, porządek pełnienia w koło, der Rundtrunk, das Trinken, Gesundheitstrinken nach der Reihe rund herum, die Rundzeche. Zaczęły się koleie kielichów z przysłowiami, z żarcikami, z maksymami. Kras. Pod. 2, 11. Koléy tak dobrze iuż była chodziła, Iż iuż ku reszcie likwor się naebyłał. Kras. Antim. 71. - §. 2) iamy oczowe, czyli koleie. Krup. 2, 282. die Augenhöhlen. KOLEYKĄ, instrum. adverbialiter, koleią, w koło, reih herum, umzech. Czasza, którą ieden drugiemu na biesiadzie koleyką piiąc podawał. Gorn. Dw. 566. - §. b) odmiennym porządkiem, alternatą, in ordentlichem Wechsel, in wechselnder Ordnung. Na cudnym tym teatrze tu wieczną koleią Chodzi płacz za radością, rozpacz za nadzieią. Zab. 12, 217. KOLEYNOŚĆ, - ści, ż., porządny obrot następstwa, die Ordnung der Reihefolge. Bóg narodzin koleyność przeplataiąc zgonem, Pan iest życia i śmierci. Zab. 15, 9. Kniaź. KOLEYNY, - a, - e, od kolei, Geleise: . koleyny ślad. - §. po sobie następny, w koło idący, Reih herum gehend; Ross. очередный; Ec. чередный. Koleyne picie, ein Rundtrunk. Z koleynego kubka pić. Eraz. Ob. F. ztąd Koleyna, - y, ż., subst., id. - n. p. Lecą koleyne w obie strony strychem. Pot. Syl. 228. Żaden na zdrowie koleyny nie miia. Wad. Dan. 154. Szczęście, iest to iako koleyna; pierwsi poczynaią, A ostatnim zaś czasem lepiéy dolewaią. Bach. Epikt. 20. - §. odmienny, abwechselnd, unbeständig. Za koleynym lecą ludzie światem. Pot. Syl. 479. KOLEYNĄ adverbial., KOLEYNO adv., w koło, koleią, koleyką, (umzech), einander ablösend, abwechselnd. Kmieć musi podróż, strożą, koleyną odprawiać. Haur Sk. 42.

KOLEŻAŃSTWO, - a, n., (Et. kolega), społeczeństwo, osobliwie urzędu, die Amtsbrüderschaft, Genossenschaft. Miło mi, żeś poseł zemną razem z iednego powiatu, bo stąd udziela się zaszczytu, i powiatowi z obrania, i mnie z koleżaństwa. Dyar. Gr. 14. ogólniéy: towarzystwo, obcowanie, przestawanie, die Kameradschaft, der Umgang. Jak się tylko od koleżaństwa wiechowego uchylił, a z ludźmi zacnemi zaczął przestawać, stał się między niemi równie zacnym. Mon. 65, 360. KOLEŻANKA, - i, ż., społtowarzyszka, die Colleginn. Kompania z kolegami i z koleżankami wyśmienita. Teatr 19 c, 67.

KOLIBRYK, - a, m., KOLIBRYCZEK, - czka, m., dem., ptaszeczek bardzo piękny Indyański; suszonych używaią Indyanie na zausznice. Zool. 271. der Kolibri, trochilus; Bh. medowec.

*KOLIBYK, - a, m., Centaur, Otw. Ow. 482 et 484. chłopokoń, chłopoogier. - *§. Kolibyk, rzeźnik. Mon. 75, 589.

KOLIĆ, - ił, - i, intrans. ndk., kołować, krążyć, w koło obiegać, im Kreise herum laufen, b) einen Umweg nehmen; Rs. околесить; околешу. Cały gmach iéy furyi nie znosi, bieży, koli, postawa. Bard. Tr. 448. - §. b) Musiałem kolić, i objeżdżać dla niebezpiecznych przeiazdów. Ossol. Boh. 2, 47. Głupi, kto mogąc prosto doiechać, długo po morzu koli. Skarg. Kaz. 69. KOLENIE, kołowanie, nieprosta droga, der Umweg. Boter. 211., Rs. околесина, околесная. *KOLICA, - y, ż., poet. zamiast okolice, die Gegend umher. Obiegam wszystkie lepianki kolice. Stas. Num. 2, 107.

KOLICZNY, - a, - e, od koliki, Kolik: . Koliczna choroba z ciężką obstrukcyą go mordowała. Tward. Wład. 27. Koliczne boleści cierpiał. Sk. Dz. 592.

KOLIGACIĆ się, - ił, - i, recipr. ndk., połączać się, swięzywać, osobliwie przez małżeństwa, pokrewnić się,

poszwagrować się, mit einander in Verbindung treten, besonders durch Heirathen. W przemowie przed ślubem księdz zamiast wyprowadzenia genealogii koligacących się domów, zamknął istotne obowiązki stanu małżeńskiego. Kras. Pod. 2, 73. Tęczyńscy się często z książętami Szląskiemi koligacili. Wiel. Her. 1, 195. KOLIGACKI, – a, – ie, alliantski, sprzymierzeński, alliirt, Bundes:. Koligackie woysko w marszu iuż było. Jabł. Tel. 215. KOLLIGACYA, – yi, ż., w ięzyku Polskim znaczy spokrewnienie, ale też przenośnie sprzymierzenie, n. p. przez seym colligationis za Jana I. miała się stać kolligacya Polski z Austryą. Jez. Wyr. Verbrüderung, Verschwägerung, przymierze, allians, die Allianz, der Bund. Jak król reputacyi u sąsiad nabędzie, Jego koligacya pożądana będzie. Jabł. Tel. 200. KOLIGAT, – a, m., słączony z kim, ein mit jemanden Verbundner. a) przez przymierze, der Bundesgenoß. Koligaci Idmena uyźrzawszy w osobie, Poczęli ognie wzniecać iuż woienne w sobie. Jabł. Tel. 154. – §. b) przez małżeństwo, szwagrostwo, spokrewniony, ein Verschwägerter.

KOLIKA, KOLKA, – i, ż., niemoc cięźka od colon ielita, iątrznicy, zwana. Urzęd. 30., Rg. zavarta, zavianje; Cro. zavijavicza; Sla. nástup; Crn. ezin, wodlaj; Vd. trod, zhrievogries, die Kolik, kłócie, bole w kiszkach. Krup. 5, 676. darcie w kiszkach. Syr. 345. Jelitne kłócie. Sienn. Bej. parcie w żywocie. Comp. Med. 14. et 201., Sleszk. 144. et 179. Kolika, kłócie w boku gorsze iest, niźli obrażenie nogi o kamień. Petr. Et. 366. W srogą i ostrą kolikę wpadła. Wys. Ign. 165., ob. Koliczny. KOLIKOWY, KOLKOWY, – a, – e, od koliki, Kolik:. lekarstwa kolikowe, z przeciw kolice służące, na kolkę, Arzeneyen für die Kolik. Kiszka kolkowa, gdzie kolka choroba bywa, colon. Cn. Th. der Grimmdarm, kołkowata. Krup., Kirchh.

KOLIMAGA, – i, ż., essedum, nieiaka forma wozowa, kara, kolimaga, iako niektórzy mówią. Mącz., Rs. колымáга kolaska.

KOLINA, – y, ż., kołczyna, koł słaby, ein schwacher untauglicher Pfahl. Tr.

KOLISTOŚĆ, – ści, ż., okrągłość, cf. kulistość, die Rundung. Tr. 1) KOLISTY, – a, – e, okolisty, w krąg idący, zirkelnd, zirkelförmig, gerundet. Na tę wieżę wchodzi się kolistemi schodami. N. Pam. 11, 165. Wendeltreppen. Strzała wystrzelona w kolistym nasuwniu zawisła, in sinuosa veste. Zebr. Ow. 106. cf. buchasty). Tyś z czarnéy wywiódł nocy świetnych gwiazd orszaki, By kolistemi krążąc świat wiązały szlaki. Dmoch. Sąd. 13. Niebo gwiazdy swym obrotem Prowadzi, i prowadzi swym kolistym lotem. Otw. Ow. 51. Księżyc z słońcem wiecznemi toki Niech znaczą dni i nocy i koliste roki. Przyb. Milt. 222. – §. b) okrągły, cf. kulisty, rund, gerundet, kugelförmig. Powierzchnia wod morskich iest kolista. Hub. Wst. 4. Pod czarnéy nocy kolistą zawłoką. Przyb. Milt. 92.

2) KOLISTY, – a, – e, koło maiący, kołkowaty, na kołach. Cn. Th. beräbert, mit Rädern versehen.

1) KOLKA ob. Kolika.

2) KOLKA, – i, ż., (od kolenia, kłócia), ość rybia. Cn. Th. eine Fischgräthe. – §. b) główka koląca na oście, na łopianie etc. Cn. Th. ein stachliches Samenköpfchen, z. B. der Kletten. – §. c) herald. Topor w żółtym i błękitnym polu pospolicie nazywaią kolkami. Bielsk. Kr. 23. ein Wappen.

KOŁKO, – a, n., KOŁECZKO, – a, n., demin. nom. koło, Bh. kolko, kolečko; Sr. 1. kolko, kowko, kolesko, kolesko; Vd. kolesze, kouzhe; Bs. kolaseçe; Rs. колѣсо, колечко, ein kleines Rad, ein Rädchen. Nie czas, gdyż kołka iuż się rozbiegały. Bard. Tr. 415. Kołko, koło ząbkowate, iako u zegarów, w młynach, rurmusach. Cn. Th. das Rad in einer Uhr, ein Zahnrad. Kołka do kuchni wymyślono, dla wygodnieyszego pieczenia mięsa na rożnach. Rog. Doś. 2, 537. t. i. zegar kuchenny, der Bratenwender. Koła bez szprc, całkowate, iako u skrzyń, u taczek. Cn. Th. ein Scheibenrad. Kołko, na którym chodzi lina czyli sznur u windy. ib., kluba, der Kloben, das Rad in der Winde. Kołko czcze wewnątrz, iako cyrklem napisane, obręcz, krążek. Cn. Th. ein Kreis, ein Cirkel, ein Reiffen. Jagiełło, niźli z domu wyszedł, dla zabobonów pierwéy nogą kołko zakreślił. Bielsk. Kr. 305. Kołko abo obrączka na głowę do noszenia ciężarów. Cn. Th. ein Reif oder eine Scheibe, worauf Lasten auf dem Kopfe getragen werden; Vd. svitek; Bs. kotrrigl, oglaunik, naglavnik, koji se ne stavgljaju na glavu za nositi teszku stvari; Cro. podvítek, szvítek, naglavnik). – Kołko, kolce, ein Reifring, ein Reif, ein Ring. Włożę kołko w nozdrza twoie, a kryg w usta twoie. 1 Leop. Jes. 37, 29., Rs. бeлзýгъ; Bh. kotauč, kotaučel. Kołko złote, mosiężne do szaty, kolce. ib. ein Ringel an den Kleidern. Kołko w pancerzu. Tr. Kołko do stroiu białogłowskiego. Tr. poduszeczka, którą kładą pod kornety, der Wulst unter dem Kopfzeuge. – Kołka plur. (Bh. kolečko), taczki górnicze. Tr. der Schubkarren der Bergleute. – §. b) kolczyki. Tr. Ohrringe, Ohrgehänge. – w KOŁKO adverb., w koło, in die Runde, in einen Kreis. Oto po całym się morzu ryby wiią, w kołko płyną. Bardz. Tr. 261. KOŁKIEM adverbialiter, kołem, w koło, im Kreise, rund herum, in die Runde. Rzymianie kołkiem stanąwszy, bronili się. Warg. Cez. 89. Umie on chyżo dosieść konia, a kształtnie nim toczyć, kołkiem iść albo też poskoczyć. Alb. z Woy. 24., Bh. kolkowati kołkami otaczać, okrążać, ründeln. KOŁKOWATY, – a, – e, – o adv., na kształt kołka, rund, gerundet; Sr. 1. koleskowaté; Bh. kolečkowitý, kolečkowaný; Rs. колесообрáзный. Cn. Th. – §. kiszka kołkowata colon. Krup. 2, 37. der Grimmdarm, idzie prosto do wątroby, a potym się nagina i przechodzi pod żołądek. Kirch. Anat. 23. KOŁKOWY, – a, – e, od kołek, Rädchen:; Rs. колёчный.

KOLKOWY ob. Kolikowy. KOLLACYONOWAĆ, KOLLATOR ob. Kolacyonować, Kolator.

KOLNĄĆ, – ął, – ie, cz. idntl., pieknąć, ukłóć, stechen. Nie tak mię kolnie hodziec, nie tak pożar srogi Dopiecze, iak te żałów wewnętrznych pożogi. Zab. 9, 242. Eysy.

KOLNIA, – i, ż., gdzie drzewo kolą, szczepsią, łupią, rąbią, drewutnia, natonie, der Holzstall, (Sr. 1. kolne,

kolnicka krużganek). Lecą wietche domy, chlewy, kolnie, kossary, bez ratunku spłonie cała wieś. Tward. W. D. 73.

KOŁNIERZ, - a, m., Bh. kolar; Sr. 1. khornak, schiwne wobwask; Sr. 2. kopka, kopki; Vd. kolier, koller, kolar, oshfatel, ogerlash, rob, saroblenje (cf. rąb, obrąbić); Crn. kreshels, pirkels; Cro. golér, ovratek, ogerlin, vratnyak, kolarin, kolaina (golér, golerecz s alsztuk); Dl. kolarin; Hg. gallér; Bs. kolar, kolarin, oghrrliicch, oghrrilicch; Rs. воротъ, отворотъ, знакъ, мн. воротокъ, ожерелокъ; Ec. гапликъ, оченїе, ошейникъ; lat. med. golerium, der Koller, der Kragen, Halskragen, przyszywek do sukni, z tyłu na plecy spadający). Przodkowie nie przesadzali się na kołnierze rysie i sobole. Star. Ryc. 41. Komu kołniers nie stoi, Niech tych żartów nie stroi, W stroynych dziś się kochaią. Dwor. K. 3. kołnierz stoiący był w modzie i znakiem modnych). Kołnierz opięty. Zab. 9, 364. Ejff. Nie czynią zdolnym doktorskie kołnierze. Zab. 7, 261. Nar. cf. biret). Kołnierze z przednicami, kołnierze opadłe, części stroiu białogłowskiego. Sax. Tyt. 7. Nie zbroi i tarczy, lecz pieszczocie kwoli Kołnierze od ferezyy iużeśmy odproli. Pot. Pocz. 328. Czy delia przy kołnierzu, czy kołnierz przy delii ma zostać? Sakow. Okul. 15. Węża w zanadrzu, wesz za kołnierzem, wilka mamy w oborze. Pot. Pocz. 714. W kołnierzu łowić. Tr., wszy szukać, iskać, Läuse suchen. Ta rzecz naybardziéy w kołnierz mu się wplące. Pot. Arg. 728. Takli wszędy mi go wsadzi nieszczęście w kołnierz? Pot. Syl. 436. cf. w napiętki wlać). Pycha drugiemu sięga do kołnierza, Wylicza swoie odwagi i cnoty. Jabł. Buk. L 4 b. - J Waszeć za kołnierz nie leiesz. Teatr 43 c, 137., Zegl. Ad. 189. wypiie-ć, er schüttet nicht neben bey, trinkt seinen guten Stiefel weg. KOŁNIERZYK, - a, m., dem., ein kleiner Kragen; Boh. kolárek; Ross. воротничекъ, воротничекъ, ожерелочекъ. Wyciąga mu kołnierzyk z za szyi, i postawia wiszący. Teatr 7 d, 20. Czart. Przed napełnieniem każdą bombę wprzód opatrzyć, obłamać i wygładzić kołnierzyki, gdyby iakie na niéy pozostały. Jak. Art. 3, 318. wąsiki, chropowatości. KOŁNIERZOWY, KOŁNIERZYKOWY, - a, - e, od kołnierza lub kołnierzyka, Kragen-.

KOLNIK, - a, m., Bh. kolnik, kolníček; Sr. 1. robinczek; Rzepa słodka, którą kolnikiem ogrodnym abo domacym, nasi w powiecie Krakowskim bytomką zowią, Napus, die Steckrübe. Syr. 1043., ib. 1041. - §. b) Płonny abo dziki kolnik, płonna rzepa, campanula rapunculus Linn., gatunek dzwonka. Kluk Dyk. 1, 96., Syr. 1044., Krup. 5, 58.; Sienn. 149. Rapunzel, eine Art Glockenblume; Vd. kusmorka, motoviuz, leshnjazhezh.

KOLNO, - a, n., miasto nad Renem znamienite. Gwagn. 448. die Stadt Köln. Tę nową Kolonią ieszcze i dziś zowią Coloniam Agrippinam; a po Polsku Kolno. Wereszcz. Kij. 32. Kolno tak wielu świętych mnóstwem ozdobione. Auszp. 125. - §. stąd Kolończyk, Koloński.

KOŁO, - a, n., demin. kołko, kołeczko, Bh. kolo; Slo. kolo, koleso, kolečko; Sr. 1. kolo, kówo, kolesko, kolesko; Sr. 2. kolasko; Vd. kolu, koliese (kula, kôlâ s wóz); Cro. kòlo, kolcze (kola s wóz); Bs. kollo, koleso od kocia; Rg. kollo; Sla. koleso (kolàh s wóz); Hg. kolys s karetà); Rs. колесо, колесцо; Ec. коло; Hbr. גלל galal rotauit, עגל agol rotundum esse, cf. Gr. κυλίω, κύκλος; cf. Ger. Kolbe Adlg.); ze szpic i dzwon na piaście złożony obrotny okrąg u wozów, das Rad. Koła takowe były, iakie pospolicie bywaią u wozu; i osi, i śpice, i piasty i *zwona wszystko lane. 1 Leop. 3 Reg. 7, 33. Silnie kołami skiby porozieżdżane były. Zebr. Ow. 143. (Sla. na kolih ichi = na *kołach iśdź, = iechać wozem cf. Gall. aller en voiture). Dzwona w kole nie ruszaią się, aźby się wszystko koło ruszało. Petr. Ek. 82. Wozy o czterech kołach. Warg. Wal. 28. Jeśli koła w czas nie zahamuiesz, z góry rozbieżą się wszystkie. Czach. Tr. C 2. Na ów czas ieszcze się były koła tak bardzo nie rozbiegały, ieszcze żołnierze nie chadzali w bławatach. Star. Ryc. 44. Oglądaj się na poślednie koła. Falib. Dis. F., Slo. ohlež dag sa na zadn'é kolesa. Boga miéy za cel twych chęci, A ostatnie koło w pamięci. Dar. Lot. 73. Taż bąba, też koła. Zab. 15, 269. zawsze iedno, toż samo, die alte Leyer. Kto weyźrzy w rzeczy, podobno taż bąba na tych *kolech będzie. Podw. Sion. N 4 b. J z nas samych niektórzy na tychże kołach siedzą. Sękl. 46. w tymże się znayduią położeniu). - Jak piąte koło. Cn. Ad. 292., Slo. co páteho kolesa k wozu potřeba? cf. potrzebny jak Piłat w Kredzie, iak djabeł w Częstochowie, das fünfte Rad am Wagen. Chodził, iako piąte koło między ludźmi. Rey Zw. 20 b. - Co szpetnego, to i złego; im gorsze koła, tym bardziéy skrzypią. Glicz. Wych. P. 8 b. cf. im więcéy krowa ryczy, tym mniéy mléka daie). - §. Koło, na karczmie zawieszone, znaczy u nas prawo taksować przeieżdżaiących, pod pretekstem naprawy dróg, grobel, mostów. Kras. Pod. 1, 279. ein Rad, das an den Wirthshäusern heraushängt, wo das Wegegeld entrichtet werden muß. - §. koło na złoczyńce, das Rad zum Rädern. Rozboynik, łupieżca ma bydź w koło wpleciou. Sax. Porz. 141. aufs Rad geflochten. Gdyby prawo skazało kogo w koło pleść, a sędziaby go ściąć kazał, niesłusznie czyni. Szczerb. Sax. 174. Jak haydamaków ich łapano, na kołach wyciągano. Obr. 39. Którzy pieniędzy dawać nie chcieli, ciągnieniem ich na kole wymęczono. Veryf. Pr. 3. Więzicie nas, na koła rosciągacie. Smotr. El. 29. aufs Rad spannen, auf die Folter spannen. Kołem bić, kołem tłuc, rädern; Vd. s' kolesami lomiti, treti, Rs. колесовать; kołem bicie, tłuczenie, das Rädern; Cro. koloterenye; Rs. колесованїе; kołem bity колесованный. Złoczyńca taki kołem zostanie zabity. 4. Zam. 103. Na kole wygładził swoię zbrodnią. Zab. 13, 290. W obrotne koło wplecion Jxyon za zdrady przewrotne. Kul. 317. Któryby towarzysz się ważył pożyczyć komu konia, siedzeniem na kole ma bydź karan. Vol. Leg. 2, 1698. - §. d) koło, w którym ludzie abo bydło chodząc ce obraca. Cn. Th. kierat, das Tretrad, Trittrad, Krahnrad. - §. Koło w klasztorach, iak n. p. u dzieciątka Jezus, ein Drehrad. Koło tam iest wielkie, iakie pospolicie bywa u panien klasztornych, gdzie się codzień odbieraią rozkazy. Teat. 41, 16. - §. e) koło młyńskie, ein Mühlrad; Rs. баклуша, шестерня. Koła wodne u młynów bywaią sosnowe. Kluk Rosl. 2, 159. Koła palczaste, dębowe. ib. 160. Młynarze od kół zakupnych, tak walnych iako korcowych, łodziastych, ważnych, od każdego po groszy 24; a od dorocznych kół po gr. 12. Vol. Leg. 3, 51

et 6, 99. Każdy młynarz na swoie koło wodę prowadzi. *Rys. Ad.* 22., *Mon.* 76, 866. cf. na swóy kląb zwiiać, na swóy młyn wodę obracać, na swoie zwiiać motowidło). Na swe koło wodę ciągnie, *ogólnie*: o człowieku szukaiącym swego pożytku. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 91., *Cn. Ad.* 343., *Pot. Arg.* 161. er lenkt das Wasser auf seine Mühle, er ist auf seinen Nutzen bedacht. Każdy zwykł napierać na koła swe wody. *Tward. Wład.* 12., *Chrość. Fars.* 40. Każdy z możnieyszych o oyczyznę szkodę Nie dbaiąc na prywatne koło ciągnie wodę. *Pot. Pocz.* 4. Podobnych sobie na swe koło przeciągnął. *Pilch. Sall.* 40. na swoię ſtronę, na swoie kopyto przerobił). – Rurmusowe koło, koło w rurmusie z kubełków złożone. *Cn. Th.* das Rad in einer Wasserleitung. – §. koło fortuny *poet.*, das Glücksrad. Nie chcę i myśleć o fortuny kole, Byłem na górze, byłem i na dole. *Kras. Wiersz.* 66., *Lib. Sen.* 58. Szczęście w kole swoim nieſtateczne. *Pasz. Dz.* 2. Raz w górze, drugi raz na dole koła. *Wad. Dan.* 127. cf. dzwono). – §. nazywa się też kołem sama płaszczyzna okręgiem obwiedziona. *Jak. Mat.* 1, 9. die Cirkelscheibe, krąg, okrąg, *Bs.* kollobar, okrúgh; *Kg.* okolisc, krugh; *Cro.* kolobar; *Rs.* круговина, кругове́нька; *Ec.* кружи́ло. Przecięcie kuli od płaszczyzny, przechodzącéy przez iéy środek, nazywa się wielkim kołem; od nie przechodzącéy przez iéy środek, małym kołem. *Geom.* 2, 195. Koło do ciſkania w igrzyſku, krąg. *Cn. Th.* die Scheibe *discus*). – §. koło zduńſkie czyli garncarſkie, krąg, die Töpferscheibe. Drzewo heblem kształt bierze, kołem gnuśna glina. *Nar. Dz.* 2, 61. Anacharsis wynalazł koło garncarſkie, którego toczeniem robią się naczynia. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 71., *Vd.* lonzharſku kolu, lonzharjou kolorat. – Koło sznurkowe u smuklerza, o dwunaſtu hakach do różnego kręcenia sznurków. *Mag. Mſk.* das Drehrad der Posamentierer. – §. koło ſtołowe, prawda, der Schüsselkranz, die Schüsselscheibe. Prawdziccy koło owe, co na ſtół ſtawiaią, za herb nosili. *Bielſk. Kr.* 146. – §. Koło, figura okrągła czcza wewnątrz. *Cn. Th.*, cyrkuł, der Kreis, der Zirkel; *Bh.* wůkolj; *Sr.* 1. kolesso; *Bs. et Dl.* kolo; *Ec.* ко́ло. Koło, liniia krzywa, zamykaiąca się w sobie. *Sniad. Jeo.* 14. Koło miesięczne. *Kanc. Gd.* 44. Koło iasne w koło księżyca abo słońca. *Cn. Th.*, der Hof um den Mond, um die Sonne. Koła, gwiazdy, planety. *J. Kchan. Dz.* 18. obroty niebieſkie, die Himmelskreise. Koło zwierzęce, zodyak. *Otw. Ow.* 50. der Thierkreis. Koła wrębne, koła wielkie, przez bieguny świata i przez punkta równonocne i ſtanowiſka słońca przechodzące. *Sniad. Jeo.* 103. Koła na niebie słonecznego biegu w szerzą; kresy, *tropici circuli. Cn. Th.* zwrotniki, die Wendekreise. Letnie nawrotne koło, *tropicus cancri*, ozime nawrotne koło, *capricorni. Otw. Ow.* 53. Znamię *arctici poli*, Nordpol, Kozacy Słowiańſkim imieniem *żelaznym kołem* zowią. *Paszk. Dz.* 14. Tatarowie w ciągnieniu gwiazdami się rządzą, a zwłaszcza znamieniem *poli arctici*, które Słowiańſkim ięzykiem żelaznym kołem nazywaią. *Gwagn.* 594. Koł albo obrotów niebieſkich konterfekt rzezany, malowany, drukowany. *Cn. Th. sphaera*, eine astronomische Sphäre. Koło gwiazdowników, *cyclus. Skarg. Dz.* 195. die goldne Zahl. – Koło, w którym konia taczaią, der Kreis, worin ein Pferd herumgetummelt wird. Koła wielkie i średnie są dla młodych koni; małe zaś należą samym koniom wyprawnym. *Hipp.* 41. Słaby koń w lekkim kole biedz nie zdoła. *Hul. Ow.* 258. Letki iego rumak ciasne koła To na tę czyni, to na owę ſtronę. *P. Kchan. Jer.* 186. Koniowi to popuszcza, to nim w koła kręci. *P. Kchan. Orl.* 1, 89. Wziąwszy Etolſkiego rumaka dzielnym kołem toczy. *Hor. sat.* 149. – Koło, miéysce do igrzyſk u Rzymian, gonitw miéysce. *Cn. Th.* der Rennkreis, die Rennbahn. Koło tańcuiących *Rg.* kollo. – Krzywe koło, pewna ulica na ſtarym mieście w Warszawie, das krumme Rad, eine Straße in der Altstadt von Warschau. Patron móy mieszka na krzywym kole w mieście samym. *Mon.* 70, 61. *ob.* krzywy. *może to tu nie bez przytyku*). – §. *transl.* koło, zgromadzenie ludzi, gromada, grono ſkupione, *corona*, ein herumstehender Kreis, eine Versammlung; ztąd oznacza czasem zjazd obywatelów rycerſkiego ſtanu, czyli to na seymikach, w miéyscu obrad, czyli na seymie w izbie poselſkiéy. *Kras. Zb.* 1, 457. eine Versammlung des Ritterstandes. Koło senatorſkie, Senatsversammlung, ieſt naywyższą Rzpltéy radą, pospolitego dobra ſtrożem. *Modrz. Baz.* 98. Wszyscy senatorowie wyższego koła iednoſtaynie to przyięli. *Baz. Hſt.* 210. wyższéy rangi). W woyſku Polſkim towarzysze mieli swoie zjazdy naradzenia się o wewnętrznym porządku, które nazwano koła. *Czack. Pr.* 1, 215. Tak on do koła ſtarców Tyru, i rządców i kapłanów woła. *Jabł. Tel.* 107. Baltazar opasan kołem książąt, żon i podłożnic. *Kulig.* 177. By wszyscy poczciwi byli w wyższym kole, nieyby się kołysała ta łodź Rzpltéy. *Gorn. Dw.* 318. Trybunał Koronny koła świeckiego. *S. Grodz.* 2, 147. (*oppos.* trybunał duchowny. *ib.* 177.), die weltlichen Appellationsdeputirten. – §. b) koło znaczy też ztąd, termin naznaczony popisu woyſka, przed oficyerem onoż luſtruiącym. *Kras. Zb.* 1, 457. der Versammlungstermin zur Musterung. – *Adverbialiter:* do KOŁA, w KOŁO, KOŁEM, na około, herum, rund herum, im Kreise herum; *Ross.* круго́мъ, вокру́гъ, круговиною. Cytryny opadaią, owoce do koła drzew leżą. *Zab.* 16, 219. Zamek miał wał i przykop do koła. *Tward. W. D.* 24. Równinę wysokie góry otaczaią, iak wieniec do koła. *Mon.* 70, 816. Jak piiany do koła się kręci. *Teat.* 12, 119. Jak na ląd wysiadł, z onéy żeglugi, świat z nim chodził do koła. *Pot. Arg.* 1., Wszyſtko chodzi do koła: z człowieka gnóy, z gnoiu trawa się zaś rodzi, Trawę wół ie, człek wołu, wszyſtko w koło chodzi. *Pot. Jow.* 149. Głowę zmordowaną na ręce wspartą ku ziemi pochyli, W koło z nim wszyſtko chodzi. *P. Kchan. Jer.* 496., *Slo.* hlawa mu kolom chodí *habet magnas curas*). Las czarny w koło i około Frankonii idzie, by mur przyrodzony. *Gwag.* 454. – W koło płota chodzić, z nieproſto, nieszczérze poſtępować. *Teatr* 43 *c*, 137. Goffred był twarzy w koło piękněy. *Kruc. Uſtr.* 1, 59. to ieſt, okrągłéy, ein rundes schönes Gesicht. W koło obracaiący, kręcący *Ec.* кругоноси́тельный. Padła nań ciemność, i kołem się obracaiąc, szukał, ktoby mu ręce podał. *Birk. Kaw. B.* 2. Leciał z ſkały kołem iak z procy. *Jabł. Tel.* 204. Zakwitnie Polſka; wszak to kołem chodzi, Bo pokoy woynę, woyna pokoy rodzi. *Kochow.* 261. koleią. – §. KOŁO *praepositio reg. Gen.*, około, *Sr.* 1. kowo; *Sla.* oko, okolo, um, herum. 1) *iuncta loco*

vel rei, um, herum, um - herum. Pan siedzi w szlafroku, a kamerdyner koło głowy mu poprawia. *Teat.* 10, 3. Już daléy nie depcąc piórem koło płota Pytaymy się, coli to taka za robota? *Łączw. Zw.* 6. w koło, um den Zaun, um den Brey herum gehen. Nie wiesz, co się koło ciebie dzieie. *Teat.* 18, 164. Był on łagodny, kiedy było ciężko koło niego; okrutny zaś, kiedy się widział w bezpieczności. *Ustrz. Kruc.* 2, 182. wann es schlecht mit ihm stand. Źle koło mnie. *Cn. Ad.* 1337. es steht schlecht mit mir. Tak się koło roli krzątaią, że aż miło spoyrzeć. *Teat.* 54 *c, ii.* Przyiaciel ten koło moich interessów ma staranie. *ib.* 15 *e*, 81. Chodzić koło czego, z staranie mieć koło czego, trudnić się czym, pracować, robić koło czego, krzątać się, um etwas Sorge tragen, sich damit beschäftigen, damit abgeben, zu thun machen. Chodził ustawnie koło Rzeczypospolitéy, W pośrzód obywatelskich trawił czas swóy trudów. *Niemc. P. P.* 49. Tak chętnie chodziłem koło tego, iż w dni kilka wszystko iuż było po gotowiu. *Kras. Doś.* 199. Umiał gospodarz ów koło się chodzić. *Jabł. Ez.* 103. - §. 2) *praep. adiuncta tempori*, um - herum, ohngefähr um (in Ansehung der Zeit). Koło Wielkiéy Nocy odebrałem od niego list. Będzie teraz koło dziesiątéy godziny. Koło świętego Marcina, nie wiem czy dobra, czy zła zwierzyna. Koło godów wilcy stadem chodzą. - §. 3) *numero* bez mała, prawie, *Bh.* as, asy; *Vd.* perpednu, perraimnu, nagodnu, ohngefähr gegen. Całego woyska było koło dziesięciu tysięcy; a nieprzyiacielskiego koło trzydziestu.

KOŁOBRZEGA, - i, *ż.*, Słowiańskie miasto w Pomeranii, Colberg in Pommern; nazwisko oznacza posadę około brzegu morskiego. *Nar. Hst.* 3, 101. KOŁOBRZEŻANIN, - a, *m.*, z Kołobrzegi rodem, ein Colberger. Postanowił król ukarać Kołobrzeżanów. *Nar. Hst.* 5, 121. KOŁOCZNE, - ogo, *n.*, podarunek na piwo górnikom. *Tr.* Trinkgeld für die Bergknappen. KOŁODYN *herald.*, litera wielka A, na niéy niby akcent, pole białe; w helmie pięć piór strusich. *Kurop.* 3, 25. ein Wappen. KOŁODZIEY, - ieia, *m.*, który koła *dzieie, to iest *działa, robi (cf. dziać), *Bh.* kolař (*Bh.* kolodeg, starý mladenec stary bezżeniec); *Sr.* 1. kowodźi, kowodźiy; *Vd.* kolar, kollár; *Cro.* kolár; *Bs.* kolar (z stelmach); *Ross.* колёсникъ *ob.* koleśnik; *Ec.* колымажникъ, der Rademacher. Brzoza osobliwie potrzebna kołodzieiom do kół wozowych. *Haur Ek.* 167. KOŁODZIEYKA, - i, *ż.*, żona kołodzieia, lub też kołodzieystwem się trudniąca, die Rademacherinn; *Bh.* kolářka. KOŁODZIEYSKI, - a, - ie, od kołodzieia. Rademacher-; *Boh.* kolářský. Swidro kołodzieyskie, iakim wiercą piasty w kołach. *Solsk. Arch.* 99. KOŁODZIEYSTWO, - a, *n.*, *Boh.* kolářstwj; *Vd.* kolaria, kolarstvu); rzemiosło kołodzieyskie, das Rademacherhandwerk. *Mon.* 75, 589.

Pochodz. nom. *koło: kołko, koleczko* (*cf. kol*), *kołatać, kołacz; kolano cf. kłaniać, kłonić*); *kolasa*; *kolić, kołować*; *kolce, kolczyk, kolnia; kolebać, cholebać, kolebka, kołysać, kołyska, ukołysać; kłus, kłusak, kłusać*; *koley, koleynosć, koleyny, kolisty, kolistość*; *kołkowaty*; *kołomaź, kołotok*; *kołowrot, kołowrotek, kołowy*; *około, okoł, okolica, okoliczny, okoliczność; półkole*; *zakołowrócić.*

KOLOFONIIA, - ii, *ż.*, żywica z terpentyny wywarzona, od wyspy Colophone tak zwana, *Vd.* kolfon, smola za łok, za gosle; *Crn.* pegla; *Hg.* kalafónia, gyanta; *Cro.* kolofón; *Rs.* канифолъ, das Colophonium, Geigenharz. Żywica topiona, któréy Muzycy używaią do nacierania smyczków. *Ład. H. N.* 74. Puszka od kolofonii *Rs.* канифольница. Skrobanie z drzewa kleiu albo kolofonii. *Haur Sk.* 67. tu się bierze za drzewną żywicę.

†*KOŁOKRĘTNY, - a, - e, w około kręcący się, in die Runde drehend. Wir kołokrętny. *Ryb. Ps.* 131.

KOLOKWINTYDA, - y, *ż.*, korb leśny, ośli ogorek, bania zamorska. *Cn. Th. Colocynthis Linn.*, *Bh.* tykwice; *Sr.* 1. kolokwinta, dźiwa korla; *Ross.* колоцинтъ, die Coloquinthe. *Dyk. Med.* 3, 217.

KOŁOMAŹ, - i, *ż.*, *Bh.* kolomaz, kolomast; *Slo.* kolomaz, sadlo; *Sr.* 1. kolmaza, kowmaza, kowmaz (*Sr.* 2. mabs smoła); *Vd.* kolomast, mast; *Crn.* kolomast; *Cro.* kolomàz, salov; *Ross.* кóломазь; smarowanie kół, maź. *Włod.* die Wagenschmiere, smarowidło, sadło). Przedaiący kołomaź *Bh.* kolomaznjk.

KOLONIIA, - ii, *ż.*, z *Łac.*, osada, die Colonie; *Rs.* колонïя, селенïе *ob.* sioło. - §. *Bh.* Kewnkolin, Kewna kolina, Kolno, wolne miasto nad Renem. *Wyrw. Geogr.* 208. Cöln am Rhein. KOLOŃCZYK, - a, *m.*, z Kolna rodem, ein Cölner. KOLOŃSKI, - a, - ie, od Kolna, z Kolna, Cölnisch. Grzywna Kolońska. *Jak. Mat.* 1, 90. Płótno Kolońskie. *Boh. Offol.* 12. Arcybiskupstwo Kolońskie. *Wyrw. Geogr.* 208. KOLONISTA, - y, *m.*, osadnik, ein Colonist; *Rs.* новоселецъ. Nawał wielki kolonistów. *Pam.* 84, 741. *w rodz. żeńsk.* Kolonistka, die Colonistinn *Rs.* новосѣлка.

KOLOR, - u, *m.*, barwa, maść, *Crn.* boja; *Cro.* colur; *Vd.* farba; *Bs.* boja, kolur, mást; *Sla.* boja; *Rs.* цвѣтъ; *Ec.* краска, мáрь, мáры, die Farbe, Couleur. Skórny kolor *Vd.* karbina, Lederfarbe. Kolor dawać, nanosić kolorem, u malarzów, ciągnąć lub nawodzić iednym kolorem. *Mag. Msk.* Gdy cię uyrzę, zaraz kolor mienię; Albo bledniеię, albo zbytnie się czerwienię. *Zab.* 16, 298. cerę, die Gesichtsfarbe. Sądzi, iak ślepy o kolorach. *Torz.* 133. Nadto przydawałeś kolorów temu portretowi. *Teat.* 22, 17. Człowiek rzecz częściéy nie z istoty, lecz ceni z koloru. *Teat.* 45 *d*, 19. z pozoru, z powierzchowności). (KOLORETKA, - i, *ż.*, aksabancik, z Fr. collier, ein Halsbändchen. Kilkunastu kmiotków, całoroczna praca poszła na koloretki i fontazie. *Mon.* 72, 506. Stroiła się w czepiec na głowę, i w koloretkę. *Węg. Mar.* 3, 117. Nagotuyże mi ten kornecik nowy, i koloretkę inszą mi dasz. *Teat.* 24, 121.). KOLOROWAĆ, KOLORYZOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ukolorować *dk.*, farbować, kolorem napuszczać, barwić, *Rs.* цвѣтинить, цвѣчу; *Ec.* мароншму, разцвѣчаю, маріо, färben, coloriren, beschönigen, einen Anstrich geben. Ukolorнie sobie brwi. *Teat.* 16 *b*, 100. Części koloruiące lnu. *N. Pam.* 6, 317.

KOLOS, - u, *m.*, słup wysoki kamienny. *Cn. Th.* ein Coloss, eine colossalische Säule, posąg, wysokością przechodzący wzrost przyrodzony. *Kras. Zb.* 1, 457. *Crn.* sohot; *Rg.* gorostasz.

KOŁOTOK, - u, *m.*, (*Etym.* koło, toczyć), kolistość, krąg, okrąg, cyrkuł. *Tr.* der Umkreis, Kreis, Cirkel, cf. koley).

KOŁOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, kolić, krążyć, *Cro.* kolobárim; *Vd.* krishuvati, ladjuvati; *Rs.* околесить, околешу, herumkreisen, sich im Kreise herum bewegen. Bożek lasów idąc w pląsy Z gronem Gracyi i Godzin kołuie radośnie. *Przyb. Milt.* 110. Woyska Rossyyskie w Polszcze ustawicznie kołuią po kraiu. *Kur. Petr.* 129. Kołuie daleko, aby wyszedł na Marsów granice. *Stas. Num.* 1, 101. obchodzi, objeżdża, er nimmt einen Umweg. Buchtowanie, hałkowanie albo kołowanie, kiedy lisi w trylu idąc na poboczną matrafią rzékę, albo na iaką odnogę, to w koło idąc ciągną. *Haur Ek.* 175., *ib.* 174. - §. kołować, do koła, do obrad się zjeżdżać, obrady składać, eine Kreisversammlung halten. *Chmiel.* 1, 83. - §. Kołowanie, objazdka, przyczynienie drogi, der Umweg; *Bh.* zápolí; *Rs.* околесица, околесная. KOŁOWACIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, skołowacieć *dk.*, w kol rosnąć, głąbieć, *Cn. Th.*; *Etym.* kol, holzig oder strunkig werden. *Medic.* drętwieć, niegiętym się stawać, starren, steif werden. Gdy ciało w tył zgięte skołowaciało, zowie się kołowatość tylna. *Krup.* 5, 635. KOŁOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, drewniałość, die Strunkigkeit, das holzige Wesen eines Gewächses. *Medic.* kołowatość iest ciała stwardnienie, *tetanus*. *Krup.* 5, 634, albo całego ciała, albo pewnych tylko części, *ib.* ściągnienie albo kołowatość szyi, czeluści, rąk, nóg etc. *ib.* 5, 145. - 1) KOŁOWATY, - a, - e, drewniały, holzig. *Cn. Th.* - *Medic.* zdrętwiały, erstarrt, starr, steif.

2) KOŁOWATY, - a, - e, (od koła), na kształt koła, okrągły, radförmig, rund; *Sr.* 2. kolesaté. Korona kołowata, *rotata*, u kwiatu, iest ze wszystkim talerzykowata, ale rurkę ma bardzo krótką. *Botan.* 102. radförmig, kreisförmig. *KOŁOWÓDZ, - a, *m.*, wodzący koło tańcuiących lub rzy, *Bs.* kollovoghja *choragus*, der Reigenführer. KOŁOWROT, - a, *m.*, *Bh.* kolowrat; *Vd.* kolovrat, kolorat, koretinu; *Crn.* koreteno; *Sla.* kolovràt; *Cro.* kolóvrat. (*Rs.* коловоротъ, коловратъ wir w rzéce, na którym się co obraca, iako młyn wietrzny, kobylenie krzyżowe. *Cn. Th.* die Spindel, die Welle, um welche herum sich etwas bewegt. Kołowrota części są walec i koło na nim osadzone. *Os. Fiz.* 122. Kołowroty przy studniach do czerpania wody. *Rog. Doś.* 2, 239. Kołowrot kuchenny. *Solsk. Arch.* 52. zegar, koło, der Bratenwender. Aby dla pieczystego ludzie się nie piekli, wynalezione są kołowroty kuchenne na obracanie rożnów. *Solsk. Arch.* 122. Kołowrot, kluba do ciągnienia złoczyńców dla wyciśnienia prawdy. *Cn. Th.* 821. Kołowrot do ciężarów, : winda stoiąca. *Cn. Th.* ein Wendelbaum, eine stehende Winde. Kołowrot szalny, od którego szale wiszą. *Tr.*, der Wagebalken; *Slo.* rowny wáhwajel. - Kołowrot, kołowrotek od przędzy, das Spinnrad; *Crn.* preśilza, kolovrat, *Sr.* 1. pjaßlen; *Vd.* koshiel, spuela, spuva; *Cro.* presenis, presil; *Bs.* presćjagl, prescgljen; *Rs.* самопрялка. *Prov.* Język mu iak na kołowrocie biega. *Cn. Ad.* 116. świegotliwy, das Maul geht bey ihm wie eine Breche, wie ein Mühlrad; *Slo.* ide geg gazik gako koleso mlinské. Gęba iéy lata iako kołowrot. *Opal. sat.* 40., *Teat.* 3 *b*, 24. Trzepie, paciórki, szczec kołowrotem. *Pot. Syl.* 216. U nich gęba iak kołowrot, a słowa sypią się iak z pytla. *Pilch. Sen. list.* 1, 304. Z przyrodzenia trzpiotem, na czas iakby wietrznym kołowrotem. *Zab.* 14, 50. *Nagł.* - §. 2) kołowrot, *pan de roue*, rękoczyn do wydobycia zaciętego koła od iakiéy mocnéy zawady, za pomocą linki tak do koła przymocnionéy, żeby ie z tym większą siłą obracać. *Jak. Art.* 3, 51. das Radkehren, wenn das Rad wo stecken geblieben ist. - §. 3) *transl.* kołowrot *revolutio*. *Jak. Mat.* 3. obrot znaczny gwałtowny, die Umwälzung. Przez różne musim przeyść kołowroty, Niż raz zostanie człowiek szczęśliwym. *Zab.* 16, 58. Biegłym wyśledzay okiem słońca kołowroty, J następne porządkiem chybkich gwiazd obroty. *Pilch. Sen. list.* 211. Człowiek obwinia górne kołowroty, A sam z powinnych obrębów wylata. *Zab.* 11, 31. *Nar.* - §. 4) *botan.* Ziele Romanek, że główki iego nasienne ze słońcem się obracaią, u nas kołowrot zwane. *Syr.* 1489. *euphorbia helioscopia Linn.*, Wolfsmilch, Eselsmilch; *Boh.* kolowratec; cf. Sosnka ziele. KOŁOWROTEK, - tka, *m.*, *demin.*, *Bh.* kolowratek; *Sr.* 1. pjaßlenzi; *Vd.* kolorstish); kołowrotek od przędzy. *Solsk. Arch.* 52, ein Spinnrad, Spinnrädchen. Prządzie nici na kołowrotku. *Teatr* 51 *b*, 3. Na kołowrotku sporniéysza robota, niż na kądzieli. *Kluk Rosl.* 3, 328. Kołowrotek do nici, : wiiadło. *Cn. Th.* die Garnwinde. Kołowrotek w ludwisarni, korbeczka krzyżowa, dana w głowie wrzeciona wzorowego, przy pomocy któréy obraca się wrzeciono na kozłach, pod czas roboty wzoru armatnego. *Jak. Art.* 3, 296. eine Kreuzkurbe. Kołowrotek u bednarza, korba do wiercenia dziur w statkach. *Mag. Msk.* Garncarz obraca kołowrotek swóy nogami. *Radz. Syr.* 38, 31. koło, *Bibl. Gd.* die Töpferscheibe, *ob.* koło garncarskie). KOŁOWROTNIK, - a, *m.*, rzemieślnik od kołowrotków, der Spinnradmacher; *Crn. et Vd.* kolovràtar. KOŁOWROTNY, - a, - e, - ie *adv.*, kołuiący, krążący, im Kreise herum bewegt; *Rs.* коловратный (2. niestały); *Ec.* коловратно *orbiculatim*. Drąg przyymuie ruch kołowrotny, to iest ruch sposobny do obracania się około punktu podpory. *Jak. Mat.* 4, 250. Bryły kołowrotne, które iakby powstały z ruchu linii krzyżowéy, obracaiącéy się w koło linii prostéy. *Jak. Mat.* 3, 114. - *Fig. tr.* Los kołowrotny Wyniosłszy w górę, potym na dół spuści. *Wad. Dan.* 163. Nic przystoynéy z ludźmi społeczności nie sprzeciwia się bardziéy nad ięzyk kołowrotny. *Mon.* 70, 588., *ib.* 75, 595. obrotny, chytry, świegotliwy. KOŁOWROTNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Rs.* коловратность, wahanie się, obrotność, niestateczność, die Beweglichkeit in die Runde; die Unbeständigkeit. *Verb. Ec.* коловращати w koło obracać. KOŁOWY, - a, - e, od koła, Rade:, Rad:, Cirkel:, Kreis:; *Sr.* 1. kolesné; *Ec.* колесный, колесовый; *Rs.* круговый (*Cro.* kolni : wozowy). Kołowa piasta, kołowe dzwono *ob.* piasta, dzwono). Rzéka kołowa, którą woda obracaiąca koło odpływa. *Os. Zel.* 59. Kołowy cyrkiel, narzędzie artyleryczne, ma nogi w pół koła, lub w inny łuk zakrzywione. *Jak. Art.* 3, 296. der Bogencirkel, mit krumm gebogenen Schenkeln. Liniia kołowa powstaje, gdy liniia prosta obraca się koło niewzruszonego punktu, który się nazywa środkiem koła. *Łęsk.* 6. Ruch kołowy, *motus rotationis*. *Hub. Mech.* 14. bieg kołowy. *Hub. Mech.* 415.

Ko-

Kołowe salty. *Wad. Dan. pr.* skoki, tańce w kółą). Kołowa siostra u zakonnic Wizytek. *Tr.* pilnuiąca koła klasztornego, Layenschwester bey den Visitennonnen. KOŁOWE, - ego, *n.*, *Substantive*, podatek od kół młyńskich *Tr.* die Steuer von den Mühlrädern, das Mühlradegeld. - §. 2. KOŁOWY, od koła, od kołow, Pflock:, *Rs.* ко́ловый. Kołowy płot, z kołów, *Rs.* частоко́лъ, частоко́ликъ, частоко́лецъ cf. częstokoł. KOŁOZĄB, - ęba, *m.*, który krzywe zęby ma, *falco. Mącz.* mit krummen Zähnen oder Hauern, n. p. kierda kołoząb.

KOŁPAK, - a, *m.*, *Hg.* kalap, kalapos - süveg; *Bs.* kalpak; *Sla.* kalpak; (*Ross.* колпа́къ, калпа́къ, колпачёкъ nocna czapka. hełm alembikowy; koperta zegarkowa); *Rs* кибе́ръ. (*ob.* kłobuk *Boh.* klobauk kapelusz). KOŁPACZEK, - czka, *m. dem.*, czapka wysoka ku górze kończata n. p. husarska, eine hohe Mütze, eine Husarenmütze etc. Mieszczanin bez soboléy czapki iuż się na ulicę nie ukaże; iuż za lisi kołpak wstydaiąc się. *Star. Ref.* 40. Dali Tatarom suknie z grzbietów a z głów swych kołpaki. *Zimor. Siel.* 250. Czy kto w mitrze, czy w prostym kołpaku, Kupid nań w swoim nosi grot saydaku. *Zab.* 16, 330. Zdrowa głowa kołpaka nabędzie. *Jag. Gr. A* 2. Jak prędko zbędzie kołpaka twa głowa, Takeś udatny, iako łężna sowa. *Bies. Roz. C* 4 *b.* Był Szachmat tey nadziei, że Tatarowie, skoroby kołpak iego uyrzeli, mieli się krzywdy iego nad Carem zemścić, *Gwag.* 270. - §., Kwiat tego ziela ma ksztalt czapki albo kołpaczka. *Syr.* 647. Przyszła Saseczka młoda w kołpaczku sutym. *Teatr* 36 *c*, 14. w czepcu, in einer reichen Haube. - Dziecię, zaczynaiące chodzić, powinno mieć kołpaczek na głowie, który mocno obciśnięty na przodzie, wypuszczony ma bydź daléy iak nos dziecięcia. *Mon.*69, 1065. czapeczka dziecinna, burlecik, axamitka, ein Kindermützchen, Fallmützchen. - §., *Chirur.* Załupek czyli krasny kołpak, *paraphimosis*, gdy obrzezek czyli przedskorek korzenia aż pod żołędzią czyli główką zessnurowanym i obciśnionym zostaie. *Perz. Gr.* 2, 242, cf. stuleyka, eine Art Krampf der Vorhaut. - §., *botan.* kołpaki brunatne, ziele *medium*, *Ursini.* - §., *Kołpak*, *poł - kołpaka*, *połtora kołpaka*; chcąc zatrudnić kogo w prędkiem wymawianiu. - *KOŁPACZNIK, - a, *m.*, rzemieślnik od kołpaków, der die Kolpake macht, ein Hutmacher cf. kapelusznik, *Ross.* колпа́шникъ, колпа́чникъ : czapnik. KOŁPAKOWY, - a, - e, od kołpaka, Kolpaks:. *Ross.* колпа́шный, колпа́чный czapkowy.

*KOLPERZ, - a, *m.*, ryba iazgarz, iażdż, iaszcz; *Ross.* ёршъ; der Kaulbärs.

*KOŁSTKA, - i, *ż.*, kolczyk, ein Ohrring, eine Spange. Dał iéy on mąż kołstkę złotą. *Budn. Genes.* 24, 22. (nausznicę *Bibl. Gd.*, *Budn. Hos.* 2, 12., 1 *Leop. Ex.* 32, 4. nauszki 3 *Leop.*). W nowym świecie niewiasty noszą u uszu takie rzeczy, iako u nas kołstki. *Biel. Hst.* 445.

*KOŁTAN *ob.* Kołtun.

*KOŁTRYNA, - y, *ż.*, kortyna, zasłona, der Vorhang. *Kmit. Spit. C* 2 *b.* Kołtryny, oponki, kobierce i t. d. *Szczerb. Sax.* 135.

*KOŁTRYŚ, - ia, *m.*, n. p. Dziś, gdy na kim kołtryś, barchan na kabacie, Popchną go iście nazad, odstąp' Panie bracie. *Rey Zw.* 26.? cf. kołdra.

KOŁTUN, *KOŁTAN, KOŁTON, - a, *m.*, wywiianie się goździca, der Weichselzopf, Alpzopf, *Rs.* колту́нъ (cf. колдунъ czarownik) węzeł włosów dobrowolnie uwity i skleiony na głowie i inszych mieyscach włosistych. *Dyk. Med.* 3, 222. *Perz. Lek.* 11 *et* 343. *Comp. Med.* 388. *Krzczyce, teraźnieyszych czasów kołtunami, drudzy *kołtkami zowią. *Syr.* 194. Dwie wielkie a nieznane choroby, które nieulutowane okrucieństwo nad narodem ludzkim tych wieków wykonywaią: iedna iest przymiot albo franca, a druga on nieszczęsny gościec abo kołtun. *Syxt. Szl.* 306. *Plica Polonica. Pam.* 87, 878. Z wód niezdrowych nabywaią ludzie kołtonów, ile przy nieochędostwie. *Haur. Sk.* 99. Wieszczyce abo Ruski kołtun. *Syz.* 674. - 2) kołtuny : kudły, kłaki, Haarzoten. Chciał hultaiowi ze łba ręką swą poszywać kołtuny. *Węg. Org.* 27. Głowa nieczesana i zrosła w spleśniałe kołtuny. *Hor. sat.* 190. U ludzi gozdcowatych włosy i *kołtany pokręcone wyrastaią. *Sak. Pr.* 112. - §. *Transl.* Na morze poszli po rano z kołtany złotemi. *Zebr. Ow.* 159. *nitido radians villo.* KOŁTUNOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Rs.* колтуноватый, kołtunów pełen, maiący kołtun, weichselzopfig, Weichselzopfs:. Chorobie kołtunowatéy bardziéy podpada lud ubogi i żydowstwo, niżli bogaci. *Perz. Lek.* 20. Trafiaią się też u konia grzywy kołtunowate, niekiedy aż do ziemi wiszące postronki. *Dykc. Med.* 3, 223. - *transl.* kołtunowaty birlet *Tr.* nierozczesany, niegładki, ein ungleicher, knotiger Filz. Kołtunowaty, - ego, *m.*, *Subst.*, maiący kołtun, einer mit dem Weichselzopf. Kołtunowata, - éy, *ż.*, *Subst.*, maiąca kołtun, die den Weichselzopf hat. KOŁTUNOWY, - a, - e, od kołtuna, Weichselzopfs:. Kołtunowe kędziory. *Dyk. Med.* 3, 226.

w *KOLUCHNO *adv.*, na około, rund herum. W koluchno gzymsów. *Mon.* 73, 36. w okoluteńko. KOŁUIĘ *ob.* Kołować.

KOLUMNA, - y, *ż.*, słup, posąg, *Callit.* 6. *Rs.* столпецъ, столбе́цъ, eine Säule. Kto chce bydź oycem oyczyzny nazwany, J na kolumnach tymże napisany, Zostań przy cnocie. *Groch. W.* 568. Kolumna w książce, : złamana karta, die Seite eines gedruckten Blattes, die Columne Orygenes do czterech przekładów Greckich biblii dwa texty żydowskie przydawszy, sześć kolumn albo rzędów na iednę kartę przyłożył, *hexapla*, a potym ośm rzędów, *octapla. Skarg. Dz.* 116. Kolumna liczby, rząd albo liniia liczb nad sobą stoiących. *Solsk. Geom.* 3, 78. die Kolumne, in der die Zahlen stehen. Kolumna woyska : huf, *Jak. Art.* 3, 296. die Colonne einer Armee. Kolumna iest korpus piechoty ściśnione i uszykowane w kwadrat podługowaty, którego czoło iest daleko krótsze niż boki. *Papr. W.* 1, 142. Marsz reimentu kolumną, która się formuie, gdy reiment zaydzie cugami w prawą lub w lewą. *Łęsk.* 2, 213. złamanie frontu do odmaszerowania, bądź cugami, bądź dywizyami, bądź półbatalionami, bądź też rotami. *Kaw. Nar.* 301. KOLUMNACYA, - yi, *ż.*, Kolumnada. eine Columnade. *Callit.* 6.

KOLUWRYNA, - y, *ż.*, działo wyrzucaiące kulę o 20 funtach. *Archel.* 10. (cf. smok, dupelkoluwryna, wąż, półkoluwryna). die Feldschlange; *Cro.* taraszka.

- - KOLWIEK *accessiuum indeterminatum hodie encliticum* Ktokolwiek, cokolwiek, gdziekolwiek, kędykolwiek, kiedykolwiek, dokądkolwiek, zkądkolwiek, jakikolwiek, którykolwiek, każdykolwiek, aczkolwiek, wer, was, wo *etc.* nur immer, cf. *Lat.* qualis, *Gall.* quel, *Hebr.* חול chul *com-*

mune; cf. *Lat.* -cunque; *Gall.* -conque): *Slo.* wolat, n. p, iakikolwiek wolagaki; *Bh.* koli, n. p. ilekroćkolwiek kolikrátkoli; *Sr.* 1. -žkuli, -skuli, -kuli; *Crn.* -god n. p. gdziekolwiek, *Crn.* gdegod cf. godzić, gody; *Dl.* -godar, n. p. kiedykolwiek *Dl.* kadagodar; *Rg.* -god, -godjer, -gòd, -drágo, n. p. iakokolwiek *Rg.* koigod, kakkogòdjer, kakkomudrágo; (*Rg.* kolik = ilki?); *Slą.* -godir, *et* drago (cf. drogo), n. p. ktokolwiek *Sla.* koigodir, kojagodir *vel* koimu drago, kojamu drago, kojemu drago cf. *Lat. quilibet; Bs.* -god, -godi, -godir, *et* drago n. p. gdziekolwiek *Bs.* ghdjegod, gdjemu drago, ghdjeti drago; *Rs.* нибудь n. p. iakkolwiek какъ нибудь. Kolwiek, *Kolwie *obs.* rozdzielnie, *n. p.* Będę mówił, co mi kolwie myśl poda. *Leop. Job.* 13, 13. Kto się kolwie w pijaństwie kocha, mądrym nie będzie. *Leop. Prov.* 20, 1. Zawzdym to czyniła, Kiedym się od królewny kolwiek ułacniła. *P. Kchan. Orl.* 1, 110.

KOŁYSAĆ, *KOŁYCHAĆ, - ał, - ysze, *cz. ndk.*, ukołysać *Dok.*, Kolebać, chybać, chuśtać, schaukeln, wiegen. *Bh* haupati, haupáwám; *Rg.* zibati, scikati, zûgljati koljeevku, koljevkati; *Bs.* zibati, kolibati djete; *Cro.* zibati, siblyem, nihalkam, niham; *Crn.* gugam, guglem; *Vd.* huizhati, gor inu dol poganjati; *Rs. et Ec.* колыхнуть, колыхàть, качать, качнуть, качивать, зыблю, зыбаю. Przez półgodziny to naczynie z likworem kłócić przez *kołychanie. *Torz.* 324. trząsanie). Kołyszę w kolebce dziecię. *Cn. Th.* Kołysząc śpiewam krotkie Pieśni dzieciąteczku słodkie. *Groch. W.* 368. Komu o iego skórę chodzi właśnie Chociażbyś go kołysał, rozumiem nie zaśnie. *Pot. Zac.* 35. Kogo nazbyt kołysze szczęście, głupim czyni. *Min. Ryt.* 4, 136. nazbyt mu pochlebia). Kołysać kogo = uspokaiać kogo, usypiać kogo, einen zu beruhigen suchen, einwiegen, besänftigen. Kołysać czym, = kiwać, ruszać czym, mit etwas wackeln. Kołysze sobie głową i tam i sam, siedząc. *Rey Wiz.* 167. Choć rozumem swoim to tam to sam, szwanku uchodząc, kołysze, wszędzie iednak o błąd przyprawiony iest. *Salin.* 2, 484. KOŁYSAĆ się *Recipr.*, cholebać się, sich schaukeln, wiegen. Wieśniacy, króle, książęta, Acz się dziećmi kołysali, Och tobą nadzieio święta, Kołysać się nie przestali. *N. Pam.* 5, 52, 125. *Fig.* prożną się kołysze nadzieią = pochlebia sobie, er schmeichelt sich mit der Hoffnung. Chwal ile możesz, niech się pochlebstwem kołysze. *Hor. sat.* 229. – §., kołysać się *Neutr.*, chwiać się, wahać się, kiwać się, sich schaukeln, wanken, wackeln, schwanken. Głowa się starcowi kołysze, iakoby dziwuiąc *Protas. Kont.* *A* 3. Dźwięk wydaie dzwon się kołyszący. *Auszp.* 26. By tacy wszyscy byli, mnieyby się kołysała ta łodź Rzpltey, niżeli kołysze. *Gorn. Dw.* 518. Lekkim tknięte wiatrem kwiaty się kołyszą. *Karp.* 1, 89. Ludzie się kołyszą iako trzcina od wiatru. *Rey Ap.* 66. W ciągu traktowania nieprzyiaciele o blizkim posiłku posłyszawszy, zaraz kołysząc się, co inszego myślili. *Tward. W. D.* 2, 129. KOŁYSANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Schaukeln, Wiegen, Wanken. *Rs.* зыбле́нïе, кача́нïе, ка́чка (cf. kaczka), ска́чка. Morskie kołysania sprawiły we mnie znaczną słabość. *Kras Doś.* 109. KOŁYSACZ, - a, *m.*, ktory kołysze, ein Schaukler, Wieger. kołysacz dzieci der die Kinder wiegt, *Ross.* каталыщикъ, качáльщикъ, качéльщикъ. KOŁYSKA, - i, *ż.*, KOŁYSECZKA *zdrb.*, narzędzie do kołysania. *Cn. Th.* chuśtaczka, die Schaukel, kołyska dziecinna, kolébka, die Wiege. *Slo.* kolýska, kolebka; *Bh.* haupačka; *Vd.* huizhaliza; *Crn.* guganza, gugovza; *Crp.* nihalka, nihalnicza; *Rs.* колы́ска, качéль. Niech tam grob móy będzie, gdziem wyszedł z kołyski. *Teatr* 46 *c*, 119. Od kołyski zacząwszy wychowaniec iść będzie przez stopnie do zamierzonego celu. *Zab.* 10, 238. *Kołyska od kołysania na pasach, kolaską lub kolebka. *Klecz. Zdan.* 56. eine Kalesche, ein auf Riemen hängender Wagen. – b) kołyska = kołysanie, das Schaukeln. Chociaż okręty kołwią zastanawiał, Tłukły się iednak kołyską w szeregu. *Chrośc. Fars.* 414. Tak na przeciwne wiatry w swey kołysce nie dba łodź. *Chrośc. Luk.* 161. KOŁYSNY, - a, - e, mogący się kołysać, kołyszący się, schaukelnd. Nie słychać ieszcze kwilącego ptaka z kołysnych czupryn drzewa. *Przyb. Ab.* 11.

KOMAGA *ob*, komiega. *KOMAŃSTWO, - a, *m.*, kompania, towarzystwo, komitywa, die Gesellschaft, das Gefolge. Krolowa Saba przyiechała do Jeruzalem z komaństwem a towarzystwem wielkim. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 10, 2. *KOMAR (*Bh.* komar) źle zamiast *Komor. Dudz.* 29. KOMAR *herb*, biała lilia wierzchem na dół obrócona; krzyż na niéy prosto stoi. *Kurop.* 3, 25. ein Wappen.

KOMEDYA, - yi, *ż.*, z *Greckołac.*, *Bh.* weselohra; *Vd.* komedia, goderska jigra, veseleshna jigra, oshitnu jigranje, goderska skasa, skasnutje, nagledalu, presha; *Rg.* prikaza; *Cro.* komedia, prikaza, zkazanye, glûma; *Ross.* зрѣлище; akcya dyalogiczna, wyobrażaiąca obyczaie ludzkie, śmiechem i żartem ie naprawiaiąc. *Kras.* 1, 457. *Bud. Ap.* 80. wymyślona rzecz, wzięta z obyczaiów a pospolitego zachowania ludzkiego; zwierciadło żywota ludzkiego, które bywa przez wywiedzienie gry, a sprawę person między sobą mówiących *Mącz.* die Comödie, das Lustspiel. Bohomulec początek uczynił Polskiéy komedyi. *Gol. Wym.* 425. Ustawiono za starego wieku, aby te *igry, które komedye zowią, czynione nie były, gdyż igra iuż się była obróciła w gniew. *Eraz. Jęz.* *J* 4 *b.* *Glicz. Wych.* *C* 5. – Mówił do swego stangreta: na komedyą! *Teatr.* 22, 22. do komedyalni, in die Comödie! – Komedye stroić, komedye grać, Comödien spielen. Nero komedye stroił, i między woźnicami ieździł. *Skarg. Dz.* 48. – §., *contemtim* krotochwile, błazeństwa, żarty, sceny, Possen, Kurzweil, Comödien. Błazen ten z ceremoniy chrześciańskich żarty i komedye czynił. *Skarg. Dz.* 162. Ważył się z ceremoniy naśmiewać, i one na błazeństwa i komedye obracać. *ib.* 805. Czyniły sobie z niego wielką komedyą. *Gorn. Dw.* 400. Nie chcę ia tu z siebie komedyi robić. *Boh. Kom.* 4, 98. Wielką komedyą mieliśmy z nim. *Teatr* 19 *c*, 78. wielką uciechę. KOMEDYALNIA, - i, *ż.*, mieysce komedyi, widowisko, das Comödienhaus, Schauspielhaus, *Bh.* herna. Kościoł w komedyalnią zamienił. *Przestr.* 538. KOMEDYANT, - a, *m.*, *KOMEDYARZ, KOMEDYYNIK (*Cn. Th.*), *Bh.* diwostrog; *Vd.* komediantar, goderski jigrazh; *Cro.* komediás, prikaznik, glumàch; *Dl.* glumacz, hlumacz, prikazalacz; *Rg.* prikaznik, prikâsalaz, *Ec.* козногласникъ (кознь podstęp, intryga) co komedyą gra, aktor, der Comödiant. Błaznom tylko i komedyarzom przystoi zbytni stroy. *Petr. Ek.* 75. kuglarz i *komedysta. *Skarg. Dz.* 45. KOMEDYANTKA, - i, *ż.*,

aktorka, die Comödiantinn, *Ec.* позорица, комедіанка, актрисса. KOMEDYANTSKI, - a, - ie, - o, *s* po komedyantsku *adv.*, od komedyanta, Comödianten :. *Vd.* komediantarski. KOMEDYYNY, - a, - e, od komedyi, Comödien:, n. p. aparat komedyyny. *Cn. Th.* KOMEDYOPIS, - a, *m.*, piszący komedye, der Comödienschreiber. Plautus stary komedyopis Łaciński. *Mon.* 71, 161., *ib.* 74, 535 *et* 75, 589.

KOMENDA, - y, *ż.*, termin woyskowy, oznaczaiący moc nad częścią woyska daną officyerowi. *Kras. Zb.* 1, 458. *Vd.* komanda, komandstvu, oblastvu; *Rs.* команда, начальство, военачаліе; *Ec.* чиноначаліе. das Commando im Kriegswesen. Król ofiarował mu naywyższą komendę. *Pam.* 84, 745. - b) komenda, *s* podjazd, część woyska wykomenderowana, *Rs.* отрядъ. der kommandirte Theil von einer Armee, das ausgeschickte Commando. Komendka *zdrbn.*, *Ec.* началце. - 2) komenda *s* doczesna administracya duchownego beneficyum, die zeitige Verwaltung einer Pfründe. Poznańska komenda, przez Bolesława szczodrobliwie fundowana, świadczy o życzliwości iego przeciw Kawalerskiemu zakonowi ś. Jana. *Birk. Kaw. Malt. A.* 2. - §., w komendę do niey przyiechał *s* w salety *Tr.* auf die Freye, Freywerbung. KOMENDANT, - a, *m.*, komenderuiący, der Commandant. *Ross.* командиръ, начальникъ, градодержатель, посадникъ. *w rodz. żeńsk.* komendantka, die Commendantinn. - §., kommendantka, gatunek wódki, eine Art abgezognen Brannteweins. KOMENDARZ, KOMENDATARYUSZ, - a, *m.*, maiący duchowną komendę, der eine Commende hat, ein Commendarius. Xiądz Kanonik księdzu komendarzowi zaarendował śluby, chrzty i pogrzeby. *Xiądz.* 47. *Posyła pleban po komendarza i po altarzystę. *Węg. Org.* 5. KOMENDEROWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, sprawować woysko, rządzić woyskiem, kommandiren. *Rs.* командовать, предводительствовать, градодержательствовать. *KOMENDERYA, - yi, *ż.*, nazwisko dóbr pewnych lennych applikowanych zakonowi Maltańskich kawalerów. *Kras. Zb.* 1, 458. die Commenthurey. KOMENDOR, KOMENDATOR, - a, *m.*, KONTOR, maiący komenderyą, der Commenthur, Comthur, Comter. obrońca praw i dóbr kościelnych. *Włod.*; *Cn. Th.* Komendator abo Kontor u Krzyżaków, był iako woiewoda przełożony nad powiatem. *Stryik.* 274. KOMENDORSTWO, - a. *n.*, komenderya, die Commenthurey.

KOMENICA *ob.* Komonica.

*KOMENT, - u, *m.*, wymysł, łgarstwo, n. p. Lada babskie komenty, lecz że rzeczy nowe, Musiały im dadź mieysce zbawienne i zdrowe. *Pot. Zac.* to są komenty dziecęce. *ib.* 15. Dichtungen, Erdichtungen. *KOMENTARZ, - a, *m.*, der Commentar, pismo tłumaczące i obiaśniaiące trudne wyrazy drugiego pisma. *Kras. Zb.* 1, 211. *Sr.* 1. wopisowna kniha.

*KOMES, - a, *m.*, *z łac.* n. p. W Bolesławowym przywileiu wspominaią wielu *komesów* Polskich, a woiewody ani kasztelana żadnego; zkąd się znaczy, iż *Komessowie* miasto woiewodów na ten czas w Polszcze byli. J nie co innego był w Polszcze pierwéy *Komes*, iedno to, co dziś palatyn albo kasztelan. *Orzech. Tarn.* 38. cf. hrabia. - w *KOMESZ *ob.* w Komysz.

KOMETA, - y, *m.*, *et ż.*, der Comet, der Schwanzstern. *Boh.* kometa, hwězda ocasatá; *Slo.* kométa, chwostnatá hwězda; *Sr.* 1. khometa; *Vd.* komet, repasta sviesda, lassata svesda, repazha, shtriemna sviesda; *Cro.* repácha zvezda (rep *s* ogon), trakácha zvezda; *Bs.* repatiça; *Sla.* repata zvizda; *Rg.* kobna zvjezda, repatiza, zvjezda repatta; *Rs.* комета. (Słowo to, że się kończy na *a*, iest rodzaiu żeńskiego; przez cudzoziemczyznę, to iest przez zwyczay Grecki, bywa rodzaiu męzkiego. *Kpcz. Gr.* 2, 24.) miotła na niebie. *Cn. Th.* rodzay gwiazdy, na kształt planety, pokazuiącey się na czas, i niknącey znowu niespodzianie. *Kras. Zb.* 1, 458. pożorzysta ogonista gwiazda. *Mącz.* Komety na weyrzenie są gwiazdy z nagła ukazuiące sie, leniwy bieg maiące, nie tak żywo iak inne gwiazdy świecące, a czasem światło na kształt warkocza, ogona lub miotły z siebie wyrzucać, i za sobą ciągnąć zdaiące się. *Boh. Prz.*; *Sniad. Jeo.* 5. Ogon komety, ciąg rozwlekły światła za kometą. *Sniad. Jeo.* 9. Roku 1680, był straszny a niezwyczayny na powietrzu kometa. *Haur. Sk.* 110. Świecący kometa. *Psalmod.* 60. Kometa na niebie wystąpiła, ośmnaście dni gościła. *Krom.* 218. Każda kometa. *Hub. Wst.* 330. Była kometa, która zastępowała trzecią część nieba. *Lat. Kom. D* 3 *b.*

KOMICZNY, - a, - e, - ie *adv.*, śmiesznozabawny, comisch (cf. komedya). Śpiewała w operach komicznych. *Pam.* 83, 2 185. W komedyach, aby rzecz szła przeplatano, po krasomowsku, komicznie i żartobliwie. *Pilch Sen. list.* 3, 292.

KOMIEGA, KOMIĘGA, KOMIENGA, KOMAGA, - i, *ż.*, komięga, *ratis*, *Graecis fere schedia; nauis temere subitoque compacta, pons tumultuarius. Klon. Fl. C.* 4. *caudicaria nauis. Cn. Th.*; ein Blockschiff, eine Flöße. *Rs.* комяга cf. коломенка. Komiega, statek czworograniasto budowany; do niego potrzeba ludzi 8 aż do 12; łasztów bierze 29-30. *Mag. Mlsk.*; *Cro.* vodoplavka). Pobrali Jagielle Kozacy szkuty abo komięgi na Wiśle. *Bielsk.* 248. Kędy po lodzie wóz przeiechał brzegi Naładowane pływaią komiegi. *Zimor.* 839. Po Wiśle trafty płyną i z zbożem komiegi. *Zbyl. Zyw. B* 2. Ładownemi rzeki ucisk ał komiegami. *Psalmod.* 38. Leniwe komiegi. *Zbyl. Drog. A* 4. - §., komaga, kufa, eine Pipe, ein großes Faß. Od komagi albo pipy win składnego po zł. 8. *Vol. Leg.* 3, 564. KOMIĘGARSKI, - a, - ie, od komięgi, Blockschiffs:, Floß:. Rzemiesła komięgarskiego koniec iest uczynić komięgi. *Pet. Et.* 1.

KOMIN, - a, *m.*, KOMINEK, - nka, *m.*, *dem.*, *Bh.* komin, komjnek, dymnjk (cf. kamna piec); *Slo.* komin; *Hg.* kémény, kementze; *Sr.* 2. dumniza; *Sr.* 1. swiecjenk, wuhen; *Vd.* camin, dimnik, dimnjak, sushek, rauhfang; *Crn.* dimnék; *Cro.* dimnyak, ror, dimnicza (cf. *Cro.* komen, ognyische *s* ognisko); *Sla.* komin, dimjak, ocxak, hogyak; *Dl.* dymnya, peech; *Rg.* dimgljak; *Bs.* komin, dimgljàk; *Rs.* труба cf. trąba) *z Greckołac.* caminus, cf. *Pol.* kamień). - 1) Owa część pieca, ktorędy dym i powietrze wychodzi. *Krumł. Chy.* 22, dymnik, wywiedziony dla dymu. *Cn. Th.*, der Schorstein, die Feuermauer, der Rauchfang, (Kamin O b d.). Kominy murowane, wywiedzione znacznie nad dach, i dymowi nie daią się rozpościerać, i od niebezpieczeństwa ognia bronią. *Kras. Pod.* 1, 95. Każdy komin swóy tak ma opatrzyć, aby iskry

lecąca, domowi sąsiedzkiemu nie szkodziły. Sax. Art. 41. Wzdychał Ulisses; o którąż godzinę Da z oyczystego dym uyrzeć komina! Nar. Dz. 1, 64. tęsknił do Greckich kominów. Zab. 15, 345. Na cudze kominy pogląda, nie maiąc co u siebie ieść. Boh. Kom. 4, 277. O niczym nie myśli, tylko gdzie się gęsto z komina kurzy. Teatr 22 b, 40. szuka, gdzie naylepszy obiad cudzy) - transl. Zwoź zboża suche, aby się komin w stodole nie pokazał. Haur. Sk. 17. aby się nie kurzyło, gdy się zboże rozpali). Kómin kowalski, die Schmiedeesse, die Esse. Kowal w gorącości komina pracuie. 1 Leop. Syr 38, 30. - Prov. Djabeł się pośmiewaiąc, na kominie pisze. Rey Wiz. 139. er schreibt es in den Rauchfang. - Fig. Im wyżey komin fortuna wybiie, tym głębszą przepaść pod nogami iego. Zab. 15, 264. t. i. podnosi kogo, je höher einen das Glück erhebt. Myśli tylko iakby wzbić swą władzę do góry kominem. Pot. Syl. 259. tak iak komin wysoko wywiedziony, grade in die Höhe. Niech chart móy kominka wybiia, uszarpnie zaraz zaiąca. Jak. Bay. 250. niech tylko podskoczy, nur einen Sprung in die Höhe. transl. Oni ieden kominek, a ia wybił drugi. Teatr 43 c, 8. oni wykrętu użyli a ia także (cf. trafił frant na franta) ein Absprung, eine Dreherey, ein Kunstgriff. Panicz napożyczawszy i narobiwszy długów, kominka prawnego wywinął. Teat. 22, 37. Tym trochę się zmięszał; wywinął natychmiast kominka, i skoczył do preiudykatów. Ossol. Str. 3. cf. kluczką zaięcza, kluczkować, kluczyć. - §. 2. komin, a zwyczayniéy kominek, w izbie, w sieni, w komorze dla palenia ognia bez pieca. Cn. Th., der Kamin in einem Zimmer, Crn. lèva; Rs. каминъ, камелёкъ, комелъ, комелёкъ. Kiedy zimno albo mglisto, komin naymilszy towarzysz; a przy nim marzy się. Kras. List. 2, 28. Kartę tę niech spali kominek. Bardz. Tr. 180. - §. 3. Kominek, którym swąd a zaduch wychodzi, abo gdzie gaszą świecę, pnigeus Cn. Th. eine Luftröhre, Dampfröhre; auch ein Lichthut, das Licht damit auszulöschen. KOMINIARZ, - a, m., *KOMINNIK, - a, m., Boh. kominik, kominjček; Mor. kominař; Vd. dimnikar, sainizhar, sajatrebnik, kashmar, dimnizhni ometoves, omietavez; Crn. kazhmar, krazhmar, dimnékar; Cro. szapstrusecz; Rag. cjaghjavaz, cjaghjar; Sla. dimnjakxja; Rs. трубочистъ. kopciuch, co chędoży kominy. Włod. der Essenkehrer, Rauchfangkehrer, Schorsteinfeger. Swiszcz będąc wyuczony, za kominiarza stanie. Zab. 12, 187. Nie możeszli bydź złotnikiem, nie bądź kominnikiem. Cn. Ad. 624. KOMINIARCZYK, - a, m., dem., czeladnik kominiarski, der Essenkehrergeselle oder Bursche. KOMINIARKA, - i, ż., żona kominiarza, lub też trudniąca się czyszczeniem kominów, die Schorsteinfegerinn; Boh. kominice. KOMINIARSKI, - a, - ie, od kominiarza, Schorsteinfeger=. Bh. kominický; Rs. трубочистный, трубочистовъ. KOMINIARSTWO, - a, n., rzemiesło kominiarskie, das Schorsteinfegerhandwerk; Bh. kominictwj. KOMINNY, - a, - e, od komina, Kamin=. Ross. каминный, трубный. Przy ciepłym piecu abo kominnym ogniu. Syr. 605. Kominne iaskołki. Ban. J. 3. z dymówki, die Rauchschwalben, Küchenschwalben. Kominne wroble. Falib. Dis. F., rady bawiące koło kominów.

KOMIS, - u, m., zlecenie od drugiego; Crn. porozhilu; Rg. nàredba, der Auftrag, die Commission. Teat. 52 c, 49.

KOMISSARZ, KOMISSYONARZ, - a, m., kupiecki sprawca, Sła. nastojnik, der Commissair eines Kaufmanns. Faktorowie i komissyonarze w handlu toż samo znaczą, co posłowie w materyach politycznych. Mon. 72, 53. Komisanci do handlow używani, powinni rzecz, w komis sobie powierzoną, podług zlecenia danego sprawić. A Zamoy. 84. Częstokroć sludzy posłów zagranicznych staią się komissantami i kupcami. Pam. 85, 1, 684. KOMISARZ, - a, m., osoba wyznaczona mocą prawną do sprawowania urzędu swego w komisyi. Kras. Zb. 1, 463. Vd. komesar, naporozhnik; Rg. naredbenik, pómnik; Cro. naruchnik, odregyenik, komissar; Dl. pomnik, naredbenik; ein (gerichtlicher) Commissarius, komisarz woyskowy, skarbowy, edukacyyny; komisarz królewski; powiatowy. - b) per excell. zawiadowca dóbr czyich, der Güterverwalter, der die Oberaufsicht über die Landgüter eines großen Herrn führt, der Commissair. Weszło w modę, że panowie do swoich interessów trzymaią komisarzów, a damy wielkorządczyny, któreby się zatrudniły gospodarstwem. Zab. 16, 4. Pilna baczność na niższych urzędników do gospodarstwa użytych, istotnym iest obowiązkiem komisarza. Kras. Pod. 2, 199. Komisarz i iakiegokolwiek nazwiska rządca dóbr. A Zam. 82. Jakiéykolwiek kondycyi komisarz, ekonom, administrator, podstarości. ib. 85. Na kontrakty iako komisarz nigdy się nie stawił, ale tylko iak specyalny plenipotent tam summ na blankiety nabrał. Zab. 13, 194. KOMISSYA, - yi, ż., termin prawny, wyrażaiący wyznaczenie od iuryzdykcyi w liczbie pewnéy osob do rozeznania iakiéy sprawy. Kras. ib. 1, 459. eine (ernannte oder niedergesetzte) Commission. Bywaią czasem komissye od iuryzdykcyi sądowych wyznaczone do rozpoznania sprawy iakiey; ale te są raczey kondescensyami; gdy zaś od stanów seymuiących są nakazane, maią nazwisko komissyi. Skrzet. P. P. 2, 424. Komissya edukacyyna narodowa. Zab. 14, 191. die Nationalerziehungscommission. Komissya woyskowa. Vol. Leg. 7, 351. Komissya skarbowa. ib. 322. Komissya boni ordinis abo porządkowa. Kras. Zb. 1, 459. die Policeycommission. - §., W komissyą dawać. Pam. 82, 2, 90. ob. komis.

KOMITYWA, - y, ż., z łac. comitatus, commeatus, comes; Rs. проводы, послѣдїе, послѣдъ, поѣздъ; idące z kim lub za kim towarzystwo, swita, die Begleitung, die Gesellschaft, das Gefolge. Prosił mnie na zamek, prowadząc mię z miasta z swoią komitywą. Warg. Radz. 331. Zostało dziecię Jezus w Jeruzalém, a rodzice rozumieli, żeby był w komitywie. Sekl. Luc. 11. „między inszym podróżnym towarzystwem"). Strzedz się grzechu i złéy komitywy To iest rostropność i rozum prawdziwy. Chrość. Job. 104. Mam i ia serce i rozum iak i wy, Anim podleyszy waszéy komitywy. ib. 45.

*KOMIZ, - a, m., napoiem Tatarów iest mléko końskie, ktore oni swym ięzykiem komis nazywaią. Gwag. 598. Komis Tatarom kobyle mleko. Paszk. Dz. 3. Stutenmilch, das Getränk der Tataren.

KOMMA ob. Przecinek.

*KOMMENSAŁ, - a, m., z łac., Volck. 1097. ob. spółiadaiący, spółżyiący.

KOMNATA, KOWNATA, - y, ż., Komnatka dem., Bh. komnata, komora; Crn. kamnata, zhunàta; Rs. комната, комнатка, чуланъ, чуланчикъ, чуланецъ.

Germ. Kamnate Ablg. cf. lat. caminata), kómora, eine Kammer, gabinet, ein Cabinet. Kanclerz dla odprawy listów salę porzucić, i do komnaty iść musiał. *Gorn. Dw.* 9. do gabineciku). Szaty potrzebuią komnaty suchéy, niewilgotney. *Petr. Ek.* 14. Utaiła się, z komnatki swéy nigdzie nie wychodząc. *Groch. W.* 237. Niezawsze rycerski człowiek w kownatach i w domach siedzieć ma. *Modrz. Baz.* 436. Z mężem zarażonym żona mieszkać nie może, ni obcować z nim w kownacie. *Petr. Ek.* 85. sypialny pokoik Schlafkabinet). Bela król kownatą był zabity, gdy nań upadła. *Stryik.* 165. - §., W herbie *suche komnaty* masz, wielka nowina, bo zwykle do nich chodzą wypróżnić brzuch z wina Wszyscy piiacy. *Pot. Pocz.* 560. t. i. do prewetu, retyrady, sekretu, transetu, a rasem alluzya do herbu. KOWNATNY, KOMNATNY, - a, - e, od komnaty, Kammer-, *tricliniaris. Mącz. Rs.* комнатный.

KOMONIAKA *herb*, strzała na dwoie rozdarta, części iéy na tarczy ułożone iak litera X, a trzecia część przez środek od dołu poprzek położona. *Kurop.* 3, 25; ein Wappen.

KOMONICA, - y, *ż.*, *ziele* lotus *Linn.*, *Jundz.* 374. der Steinklee. *Bh.* komonice (*Bs.* komonika, romonika *s* rumianek). Komonicą zówią też czartowe żebro, *ś.* Piotra ziele, łysinę, *morsus diaboli. Syr.* 883. Teufelsabbiß. Komonica spólna abo swoyska, drudzy Nostrzkiem, Nostrzykiem, przytulią, otylią, kozą, inni lipką mianuią *Melilotus nostras communis. Syr.* 516. gemeiner Steinklee. *Kluk Rosl.* 2, 228. Komonica Włoska *sertula campana* edler Steinklee. *Syr.* 514. Komonica pachnąca, konicz; ieden gatunek też nardusskiem ogrodnym mianuią Groß Steinklee. *ib.* 700. Komonica, drzewo, *alisaria* der Zirgelbaum *Tr.* - 2) Komonica, krowa, klacz, niepłodna, eine unfruchtbare Kuh, Stutte etc. Komonica, samica każdego zwierza, a mianowicie klacz, co płodem nigdy nie zachodzi. *Czrt. Msk.* KOMONICZNY, - a, - e, od komonicy Steinklee-. KOMONIK, KOMMONIK, KOMONNIK, KOMUNIK, - a, *m.*, *Bh.* komonstwo *comitatus, aulici,* poczet). - 1) komonikiem, iezdno, konno, z iazdą, mit Cavallerie, zu Pferde. *Rs.* комонъ w kupę; na kupę). W ciągnieniu wstępnym boiem, kommunikiem iść, alias bez wozów. *Chmiel.* 1, 82. - §. poczet iazdy uszykowanéy, eine Reuterescadron. Król ruszy nocą z obozu woysko kommunikiem. *Pot. Pocz.* 501. Czarnieckiemu kazano, żeby ztąd przebrany komonnikiem woyskowym w Polskę szedł głęboko, i pilnował żeby nieprzyiacielowi posiłki nie doszły. *Tward. W. D.* 2, 178. Pod słońce nachylone woysko uszykuie, Pokazawszy ogromne czoło samo z góry, A sam się komonnikiem godziny w noc wtórey Ku Włoszczowie obróci. *Tward. WD.* 2, 147. Król naygłównieyszą armatę obróci ku Wolborzowi, a sam tu komonnikiem nieprzyiacielowi póydzie w oczy. *ib.* 145. W Kappadocyą pchnie Kassyusz sam kommunikiem. *Chrość. Fars.* 199. Wiedząc o gotowym iuż nieprzyiacielu, Wielkim sercem hetmani przeciw się ważyli z niemi iść komonnikiem. *Tward. WD.* 2, 130. - §. 2. komonnik *s* iezdny, rycerz, kawalerzysta, der Cavallerist, der Reiter, Rittersmann. cf. elier). Naypierwéy kommunik się pławi, a potym pieszy łacniéy przeydzie w tropy. *Chrość. Luk.* 11. Ludzi Kurfirsztowych pięć set kommonika przebranéy raytaryi. *Tward. WD.* 2, 209. Kozacy z pomiędzy, siebie przebrawszy komonika, pod Trubeckim kniaziem na nas przyszli. *Tward. WD.* 2, 270. Nie zdało się z nim bić, aż posiłek przyidzie, Kommunik tylko harcami się bawił. *Chrość. Fars.* 122. Z Tessalów, z Traków, z Jlliryka Kilka tysięcy stanie kommunika. *ib.* 229. Naszaiutrz piesze, oraz kommuniki wywodzi. *ib.* 262. Po kilku pieszych rot przy kommuniku porosstawiał. *ib.* 277. Od swego wsparty kommunika. *ib.* 294. *equitibus eum adiuuantibus.* Czarniecki partyą zbiegł Wittenbergową z sześciu set kommunika. *Tward. WD.* 2, 146. *Lub. Roz.* 555. Już z tych kommunika dwunastu tysięcy, Którzy się tu zawarli, trzech nie było więcey. *Tward. WD.* 99. Chmielnicki przyszedł z Tatarskim spół i z swoim wszystkim kommunikiem. *Tward. WD.* 83. Zaraz w te tropy, zkąd Kozacki komonnik, ztąd uderzy horda w czoło swoim nawałem. *ib.* 65. Nie iuż sam komonnik przebrańszym wyborem Ale i czeladź, iakiéy kto dopadł broni, biią nieprzyiaciela. *ib.* 60. Hetman swoich, także więcéy przybrawszy komonnika, do trzech mógł tysięcy liczyć wszystkich. *ib.* 16. Poda poganin tył sromotnie Skoro nań skoczy kommunik ochotny. *Jabł. Buk.* J 6. Bóy harde pogany pogromił, wtecz Murzy i kommuniki obrócił. *Birk. Kant.* A 4. KOMONNY, KOMUNNY, - a, - e, KOMONNIE *Adv.*, iezdny, Reiter-, beritten, zu Pferde.. Chorąży czoło wziął ze swemi J tu teraz, i potym ludźmi kommonemi Pierwszy zawsze. *Tward. WD.* 57. Komonni boiarowie naymniey się nie wstydzili handlować. *Zimor. Siel.* 252. Król czoło wszystko woyskowe komunne przebrawszy, Tamże się sam wyprawi. *Tward. WD.* 2, 146. Kupido rycerz kommunny i poiedynkowy. *Tward. Daf.* 22. Sam tylko Czarniecki komonnie przebrany Był w Opocznie ze dwiema tysięcy swoiemi. *Tward. WD.* 2, 228. Król sam iako nayprędszemi mógł noclegami, owę swą komonnie przebrawszy wszystkę kawaleryą, nawet pozostawszy co ważnieysze armaty, pobiegł ku Warszawie. *ib.* 2, 171. letko, bez bagażów).

KOMOR, KOMAR, - a, *m.*, KOMAREK, - rka, *m.*, *dem.*, *Bh. et Slo.* komár, komárek; *Sr.* 1. kuntwora; *Sr.* 2. pschizza, mucka; *Vd.* komar, komarizh, muhiza; *Crn.* komár; *Cro.* komár, mushicza; *Rg.* komâr; *Sla.* komár; *Bs.* komár, çilinkuscja; *Rs. et Ec.* комаръ, комарикъ, схнипъ (*Gr.* κώνωψ *termes*). *culex* die Mücke, owad latający mały, maiący pysk długi z żądłem, którym krew z ciała wysysa. *Kluk Zw.* 4, 351. Komor śpiewa (brzęczy) kiedy leci. *Sienn.* 503. Komory brzękiem i kłóciem uprzykrzone. *Zool.* 117. Komor ugryzł mię w gębę. *Teatr* 56 c, 22. Brzękliwy komarku. *Zab.* 9, 381. Komor kąsa. *Jabł. Buk.* M b. Dosyć komora na to, aby się wół roshukał. *Zab.* 5, 154. Nie groź, lwa oślepiaią maluscy komorzy. *Pot. Arg.* 617. Tryumfuie, iako komor, lwiem ciałem okarmiony. *Zebr. Zw.* 104. Właśnie iak w komorze sadła. *Rys. Ad.* 74. *Cro.* malo je szala vu komaru, Malo hvale v-malom dáru.; *Slo.* o sablo komarowe n. p. kłócić się *de lana caprina.* Swarliwy z komora słonia czyni. *Birk. Exorb.* 13, *Furm. Uw.* G 3 b. Komora cedzą, a wielbłąda połykaią. *W. Post. W.* 282. *Radz. Matth.* 23, 24. cf. komorzyca.

KOMORA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* komora, komnata, *ob.* komnata; *Hg.* kamara, bolth; *Sr.* 2. kommorra; *Sr.* 1.

komora; *Vd.* kamra, h'ranva, kasha, hram, jispa; *Crn.* kamra, jespisa; *Cro.* komóra; *Dl.* komora, bulta, losnicza, sstanicza, krám; *Sla.* komora; *Bs.* kamara, losgniça, izhod; *Rs. et Ec.* камера, камара, клѣть, подклѣтица, хоромина; cf. *Aeth.* קמר, cf. *Gr.* καμάρα, *lat. Jtal.* camera, *Gall.* chambre, *Angl.* chamber, *Germ.* die Kammer, pokóy bez pieca, na mieszkanie abo schowanie, sekretnieyszy gabinecik, n. p. Skryta i od domowych robot oddzielona komora, do którćy się schodziła z czeladnicami na modlitwę. *Birk. Zyg.* 45. Zbudowała sobie taiemną komorę, w której ze służebnicami zamknąwszy się mieszkała. *ib.* 45. Uciekłszy, przyszedł do miasta, i skrył się do nayskrytszey komory, *Bibl. Gd.* 1 *Reg.* 20, 30. Pod czas większa komora, niż stodoła. *Cn. Ad.* 954. cf. droższy węzeł niż powróz, cf. Lepsze wety niż obiad). *Prov. Slo.* co kdo ma w komore, to wydáwa do kuchiné cf. śpiżarnia, *os ex abundantia cordis loquitur*). Komora sypialna = łożnica *Cn. Th.* die Schlafkammer. Witen był komornikiem na dworze Troydena w łożnicy i w komorze, a wszelką rzecz książęcą porządnie i chędogo chował i sprawował *Stryik.* 317.; *Bielsk.* 129. Blachami śrebrnemi komorę ś. Piotra, to iest, mieysce, gdzie ciało iego leży, obił. *Skarg. Dz.* 586. Wprowadził go w nayskrytsze komory świętych skarbów swoich. *Wys. Aloy.* 60. - §. 2. komora, naiemne mieszkanie *Cn. Th.* Wohnung zur Miethe, gemiethete Wohnung. Komora = komorniczy stan. żywot. *ib.* komorą u kogo mieszkać, = naymem zur Miethe wohnen, (cf. komornik). Kto własność swoię ma, temu nie trzeba komorą mieszkać. *Ern.* 190. - §. 3. *Milit.* Komory toczące się na walcach, pod których zasłoną warowni żołnierze na mur podstępowali. *Nar. Hst.* 3, 160. *Vineae* komory drewniane u dawnych, pod którémi żołnierz miasta dobywał. *Warg. Cez.* 463. Sturmdächer. - §., Komora w działach, nazywa się to mieysce kanału działowego, które zabiera naboy. *Jak. Art.* 3, 296, die Kammer eines Geschützes, einer Kanone, einer Haubitze. U spodu kanału w armacie iest komora, to iest mieysce, które zaymuie proch, którym się nabiia armata. *Lesk.* 2, 240. *ob.* komorowy, komorny. - b) komora w podkopach, die Pulverkammer in einer Mine, skrzynia drewniana z mocnych dylów, prochem napełniona. *Jak. Art.* 3, 296. - 4) Komora, mieysce wyznaczone od komissyi skarbowey do wybierania cła Rzpltey od towarów przechodzących. *Krac. Zb.* 1, 464. celnictwo, das Zollamt, die Kammer, Zollkammer, die Mauth; *Vd.* mutaria, aushlakaria; *Ross.* таможня, казначейство, кумеркарїа, приказъ. Prosto z furmanami na komorę poiechał, gdzie przy rewizyi towarów przywiezionych będzie. *Teatr* 7 *c*, 34. - b) komora miłosiernych abo potrzebnych *ib.* góra miłosierdzia. - 5) komora, przegroda *ob.* komorka, przegródka. *KOMORCZANY, - a, - e, od komorki skarbowéy miéyskiéy, *kamlaryyny, Cämmerey=, Jeden szafarz magistratowy, a drugi z pospólstwa prowenta komorczane będą odbierali. Do szafy komorczanéy nie będą mogli przychodzić, aż wszyscy szafarze razem. *Dub.* 205 cf. komorka mieyska. KOMORCZASTY. KOMORCZYSTY, - a, - e, *Sr.* 1. moschnaté, komorek abo przegrodek wiele maiący. *Włod.*; *Cn. Th.* voll Kammern, voll Fächer. (vid. komorkowaty). Komorczasty, dołkowaty *loculatus. Cn. Syn.* 540. komorczysty. *Dasyp.* Gg 3. KOMORKA, KOMÓRECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* komora, *Bh.* komůrka, komůrčička; *Cro.* komoricza; *Vd.* kamerza, jispiza; (*Sla.* komorica, dispenza = śpiżarnia; *Rs.* клѣтушка. kownatka, eine kleine Kammer, ein Kämmerchen, Kämmerlein. Do komorek ich osobnych zamykał, naukę i pokutę im dawał. *Skarg. Dz.* 1065. Białe głowy nasze ustawicznie iedzą, i ustawicznie też chodzą dla chłodu na komorkę. *Gorn. Dw.* 183. na retyradę. - b) Komorka prochowa u armaty. *Archel.* 1, 7. komorka w działu, gdzie się naboy kładzie. *Archel.* 3, 60. *ib.*, komora *milit.*) die Kammer in einem Geschütze, Pulverkammer. - 2) komorka = przegrodka. *Cn. Th.* eine Abtheilung, ein Fach, eine Kammer. Komora, komorka w kalerie. *Mącz. pascsolus.* Komorki w szkatule, w szafie, n. p. Kałamarz komorki miał z kości słoniowéy, a szufladki z rozmaitych kamieni osobliwie uczynione. *Warg. Radz.* 161. Komorki w plastrach miodowych die Zellen im Honigfladen. Komorki serdeczne. *Kluk. Zw.* 1, 24.; *Kirch. Anat.* 29. die Herzkammern. Dziury, w ktorych zęby osadzonemi siedzą, nazywaią się ulikami lub komorkami. *Perz. Cyr.* 1, 30. Sklepiki abo komorki mozgowe. *Syr.* 1086. Hirnkammern. W dziecińſtwie wszystkie komorki poięcia i pamięci, będąc próżnemi, można w nich do upodobania osadzić myśli. *Weg. Mat.* 3, 201. Komorki abo śrzodek iabłka *etc. Cn. Th.* das Kerngehäuse, der Griebs z. B. des Apfels. - 3) W Wilnie dway szafarze są do komorki mieyskiey, ieden magistratowy, a drugi z pospólstwa. *Dub.* 210. szkatuły mieyskiey, *kamlaryi, Stadtkämmerey. KOMORKOWATY, - a, - e, *cellulosus. Perz. Cyr.* 1, 148. pełen przegrodek *ob.* komorczasty, zellig, voll Zellen und Fächer. Korzeń komorkowaty *radix loculosa*, przegrodami poprzecznie na komorki podzielony. *Jundz.* 2, 6. Tkanina komorkowata. *Dyk. Med.* 3, 245. Tkankowata, komorkowata substancya. *Krup.* 5, 769. KOMORNICA, - y, *ż.*, KOMORNICZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* komornice, komorná; *Vd.* jispniza, *uxor famuli cubicularii*) kamerdynerowa, abo też pokoiowa, die Kammerdienerinn, die Kammerjungfer. - b) komorą lub naymem u kogo mieszkaiąca, eine zur Miethe Wohnende. *Bh.* podruhyné; *Sr.* 1. podrojnica; *Crn.* nokata; *Vd.* stanouniza, ofrava; *Bs. et Cro.* nokata; *Ross.* жилица. Komornicy i komorniczki w mieściech większych płacić maią poboru po 12 gr. *Vol. Leg.* 2, 984. *Stefan.* - *fig.* Woda zaraz po powietrzu iest iakoby iaka komornica, w ziemi się wszystka stanowi i zachownie. *Syst. Szk.* 32. *inquilina.* - b) Komornica na wsi, u kmiecia komorę maiąca, eine Beysaßinn, Insaßinn, Einliegerinn, Hintersaßinn. Ablg. KOMORNICZY, - a, - e, od komornika, den Kammerjunker, Kammerdiener, Miethsmann, Beysaßen betreffend. *Bh.* podrużský, hoferský, *Cro.* komorni; *Hg.* kamaròhozvaló; *Rs.* жилецкїй. жилецный. Lipnicki komornicą u króla Zygmunta służył. *Gorn. Dw.* 215. *scil.* służbę, t. i., był komornym czyli komornikiem, szambelanem, er war Kammerjunker. Pamiętne, podsędkowe albo komornicze. *Tarn. Ust.* 20. zapłata komornikom). KOMORNIK, - a, *m.*, KOMORNICZEK, - czka, *m.*, *zdrb.*, *Bh.* komorník, famulus cubicularius, *Sr.* 1. komornik; *Crn.*, *Bos.* komornik; *Hg.* kamarásur; *Dl.* tarnik, losnichyar; *Rs.* спальникъ; *Ec.* камарникъ, чертожникъ, постельникъ, постельничей, cf. pościel). sługa, który w komorze posługuie.

Mącz. der Kammerdiener. Komorników Sultan ma 5000. Star. Dw. 35. – Przełożony nad komorą Książęcą, Królewską, der Kammerjunker, Chambelan. ob. *kamerarz, kameryer). Komornicy królewscy, teraz szambelani. Nar. Hſt. 4, 37. Witen był komornikiem ſtarszym na dworze Wielkiego Księcia Troydena w łożnicy i w komorze; a wszelką rzecz książęcą porządnie i chędogo chował i sprawował; potym był marszałkiem naywyższym. Stryik. 317. Komornik z liſty od króla do biſkupa przyiechał. Gorn. Dw. 9. – 2) komornicy graniczni, są namieſtnikami i do pomocy podkomorzych po województwach. Kras. Zb. 1, 464. Landcammerherradjunct. W każdym powiecie podkomorzy ku pomocy swoiey ma obrać iednego abo też i dwóch komorników. Stat. Lit. 290. Podkomorzowie, iako sędziowie spraw granicznych, maią mieć swoich komorników tyle, ile powiatów pod sobą maią. A. Zamoy. 26. Na sądzenie spraw granicznych król wysyłał swoich dworzan, którzy, będąc przy komorze t. i. dworze króla, byli komornemi, komornikami. Cz. Pr. 2, 203. Landcammerherr. Komornik pańſtwa. ib. archicamerarius. – 3) komornik, komorą lub naymem u kogo mieszkaiący, der Miethmann, der Hauseinwohner. Bh. podruh, hofer; Slo. komornjk, podruh; Sr. 1. podrojnik; Cro. stanovnik; Vd. ſtanounik, ofar; Crn. goſtâsh; Rs. стоялецъ, стояльщикъ, постоялецъ, постояльщикъ. Gospodarz tego, ktoremu imienie albo dom naymuie, sowie komornikiem, albo czynszownikiem, albo naiemnikiem. Sax. Tit. 215. Komornicy i komorniczki w mieściech większych płacą po 12 gr. poboru. Vol. Leg. 2, 984. Stefan. Biedny ten móy komorniczek. Teatr. 15 c, 9. – §. komornik na wsi, ein Beysaß, Einlieger, Insaß. Rolnicy nasi iedni maią znaczne gospodarſtwo, drudzy połową mnieysze; trzeci ledwie maią iakie, iako to chałupnicy, komornicy. Switk. Budk. 441. Komornicy przy kmieciach i zagrodnikach osiadłych mieszkaią. Haur. Sk. 44. Komornicy, co bydła maią po gr. 8, a co bydła nie maią po groszu 2 płacą. Vol. Leg. 3, 51. – §., transl. fig. Komornicy Tureccy, Tatarowie. Birk. Zamoy. 5. Niech mówią, że i po śmierci iako komornik w iego grobie leżę. Skarg. Dz. 145. KOMORNY, – a, – e, od komory, Bg. komorni; Vd. kamerſki; Kammer=. Jacynt, komorny sługa Traiana. Skarg. Dz. 72. Komorna reſa armaty, żadnia, która ulana bywa za komorką armatną. Archel. 3, 60. der Kammerreif an einer Kanone. KOMORNY, – ego, m., Subſt., komornik, der Kammerjunker, Kammerherr; Slo. komornj. Podkomorzy Koronny był u dworu pierwszym komornym, który wprowadzał posłów do króla. Zwyczay zaś każdego szambellana czyli komornego nazywał podkomorzym. Czack. Pr. 2, 203. Witen był u Troydena ſtarszym komornym, to ieſt podkomorzym czy szambelanem. Nar. Hſt. 5, 182. KOMORNE, – ego, n., *KOMORNA, – y, ż., Subſt., płaca naymu od pomieszkania Cn. Th. der Miethzins, das Miethgeld, die Miethe. Ta komorna, na którą się ludzie ieszcze i z dawnych czasów bardzo skarżą, królowi każdemu naszemu omierzła. Weresz. Regl. 50. płata komornikom). KOMOROWE działo, rodzay ſtrzelby, który ma komorę osobną na naboy, mnieyszéy średnicy, niżeli iéy kanał. Jak. Art. 3, 291. ein Kammergeschütz, Kammerstück; ob. kamersztuki. *KOMORSTWO, – a, n., mieszkanie komorą, pomieszkanie naięte; die Miethwohnung. Boh. hoferſtwj, podruzſtwj, podruzi; Sr. 1. podrojniſtwo. – §., urząd komornego, Slo. komorſtwo; Vd. kamraria, die Kammerherrenstelle.

Pochodz. podkomorzy, podkomorzyna, podkomorzyc, podkomorzanka; przykomorek cf. kameryer, antykamera; czamara.

KOMOROWY, KOMAROWY, – a, – e, od komora, Mücken=, Crn. komarjov; Rs. комаревый, комаровъ.

*KOMORZYCA, – y, ż., samica komara, die Mücke fem., Mucha cały dzień, w nocy przykra komorzyca. Sim. Siel. 104.

KOMOSIĆ, – ił, – i, cz. ndk., skomosić dok., (Etym. może kmoszka). komośliwym robić, rozbeſtwiać, wild, scheu machen. Zrzebca dzikiego nie zryway, czym go bardziéy skomosisz. Tr. Skomoszona szkapa. Nar. Tac. 2, 501. skomoszone konie. Hor. 2, 182. Nar. KOMOSIĆ się Recipr., srożyć się, gniewać, rozhukanym i komośliwym bydź, toben, wüthen, schnauben. Cierpliwiem wszyſtko znosił, Choć się nademną srogi wrog komosił. Chrośt. Job. 19. On się na kredytora swoiego komosi, Że go albo procent, lub o summę prosi. Nar. Dz. 3, 124. Porzuć iuż toczyć, porzuć się komosić. Hor. 2, 181. Kniaź. Przeſtań się gniewać i komosić. Hor. 2, 177. KOMOŚLIWY, – a, – e, o koniach, dziki, rozhukany, rozbeſtwiony, wild, scheu, von den Pferden. Komośliwy koń. Kchow. 59. Komośliwego rumaka się boi munsztukiem krócić. Nar. Dz. 4, 168. Nie ieſt on cierpliwy na gniew, lecz iak koń srodze komośliwy. Bard. Tr. 573. – transl. Komośliwego kordyaka pochlebnisie żwawcem zowią. Zab. 13, 65. Komośliwe złości cnotą zowią. Bard. Pr. 456. Myśli komośliwe burzy żądza. ib. 145.

*KOMPAKTOR, – a, m., introligator. Solſk. Geom. 3, 204. der Buchbinder, książnik, wwiązacz, – ob. kompatura.

KOMPAN, – a, m., (Suec. et Isl. kompan, Gall. compagnon, *compain, Angl. chum, cf. Pol. kum) Vd. tovarshtnik; Cro. paydás; Dl. ortak; Rs. половинщикъ, сотоварищъ, собесѣдникъ, собесѣдователь, towarzysz, spólnik, iednego ſtanu, der Camerad, Compagnon. Miło smutnemu mieć żalu kompany, Miło gdy płaczem brzmią sąsiedzkie ściany. Bardz. Tr. 231. Chcą go mieć kompanem tych zabóyſtw, i sprawy uczeſtnikiem. Bardz. Luk. 2, 65. (*KOMPANA, *KOMPANKA ob. Kampana). KOMPANEK, – nka, m., dem., towarzyszek, das Kamerädchen. Wzgardzone przedtym od ciebie kompanki urągliwie z twoiego szydzić będą poniżenia. Monit. 65, 553. Owi kompanikowie, utratnieczkowie. Birk. Zyg. 25. Tośmy kompanika doſtali comitem. Zebr. Ow. 72. KOMPANIA, – ii, ż., KOMPANIYKA – i, ż., dem., schadzka gości, Sr. 2. podrużſtwo; Sla. drúshtvo; Rg. zâdruxba; Crn drushba, drushena, ommisje; Rs. сотоварищество, сообщество, Gesellschaft, Compagnie, Gäſte. Literaci więcéy osobnością, niż kompanią bawią się. Zab. 12, 263. Człowiek do kompanii nieoszacowany, zwłaszcza iak sobie podweseli. Mon. 66, 76. W tak słodkiéy kompanii nie może mi bydź czas długi. ib. 14. Trzeba od kompanii ſtronić, abo sobie podobną dobrać. Pilch. Sen. liſt. 262. Synom swoim kompaniiek rozpuſtnych pozwalaią. Bals. Nied. 1, 386. Kompaniiek się ſtrzegłem. Kras. Pod. 2, 145. Dobry sposób poſtępowania zachowuiemy w obcowaniu, na-

swanym dobra kompania. *Zabł. Roz.* 80. - b) towarzystwo, spólnictwo, spółka, die Gesellschaft, Gemeinschaft, Popełniaią w kompanii defekta, do którychby na osobności wielki wstręt mieli. *Zab.* 16, 13. Z kimże to i kędy kompanią chcecie czynić? *Birk. Exorb. H* 3. Dla kompanii dał się Niemiec obwiesić. *Gemm.* 62. zur Gesellschaft. Powiedzą, iż się wolno dla kompanii dadź obwiesić, dla kompanii i Wc Panna za mąż poyść możesz. *Teatr* 7, 25. Czy to prawda, czyli też przypowieść, że gdziesi Któś się dla kompanii z towarzystwem wiesi. *Pot. Zac.* 145. Miłość i panowanie nie chcą kompanii. *Pot. Zac.* 84. Wc Panów wszystkich proszę na kompanią. *Teat.* 12, 166. Idź do pokoiu kompanii. *ib.* 37, 205. Gesellschaftszimmer. Naypierwszy na kompanią przyiechał. *ib.* 7 *c*, 28. Będzie moiem naywiększem ukontentowaniem dopomódz Wc Panu kompanii. *ib.* 22 *b*, 15. *Rs.* сомовѣриществовать. Jak cię kocham, niepodobna mi teraz dotrzymać ci kompanii. *Zab.* 2, 35. Nadszedł ksiądz pleban, i ten dopomógł kompanii. *Kras. Pod.* 1, 18. Gesellschaft leisten. Kompania kupiecka, handlowa, eine Handlungscompagnie; *Rs.* компанія (компанейщикъ arendarz gorzalczany); *Ec.* гостиная. Niektore ważne kompanie handlowne, wielkie przynoszą kraiowi pożytki. *Pam.* 83, 214. Kompania Berlińska od drzewa budowlego i palnego, kupuie i przedaie drzewo. *ib.* Kompania robotników *Rs.* артель. - 2) *milit.* mały korpus woyska pieszego, którego liczba iuż mnieysza, iuż większa podług okoliczności. *Papr. W.* 1, 474. *Vd.* stutina shounirjou; *Ross.* póma cf. rota), сотня, спира. Kompania Cesarska składa się z 184 głów. *Pam.* 84, 706. Kompania uszykowana na roty i szeregi. *Łęsk.* 2, 210. eine Compagnie Soldaten. Kompaniami *Rs.* потиечно. KOMPANIĆ się, - ił, - i, *Recipr. ndk.*, skompanić się *dok.*, towarzyszyć się, mit jemanden Gemeinschaft machen. W Niemczech nam hetmanił Car; tu gdy nas złość równa, z nami się skompanił. *Bardz. Luk.* 79. KOMPANKA, - i, *ż.*, towarzyszka, die Gesellschafterinn. *Vd.* tovarshtniza; *Ross.* полвинщица, собесѣдница. Wac Pani i iey towarzyszki wygnane będą. *Teatr* 47, 5. - *§., kompanka *ob.* kampanka.

KOMPARACYA, - yi, *ż.*, przyrównanie. *Mon.* 66, 9. porównanie, das Vergleichen, der Vergleich, bez komparacyi; niemasz równego. - §., Komparacyi stopień w Gramm., wyższy stopień *Ec.* разсудительный степенъ.

*KOMPARS, - a, *m.*, Lokay wchodzi z komparsami muzyki *Teatr* 36, 74.?

*KOMPARTYMENT, - u, *m.*, *na herbie*; boki różnie w sztuki wyrzynane; te daią się, kiedy ze stanu mieyskiego do szlacheckiego kto przechodzi. *Wiel. Her.* 1, 5. eine Wappenverzierung für Familien, die aus dem Bürgerstande in den Adelstand erhoben wurden.

KOMPARYCYA, - yi, *ż.*, stawanie stron przed sądem i zapisanie sprawy w sądzie z porządku przychodzącéy do rozsądzenia. *Kras. Zb.* 1, 464. die Erscheinung vor Gerichte.

KOMPAS, - u, *m.*, a) morski kompas, der Compaß, Seecompaß, *Vd.* ladjousku kasilu, barkouski komposs. ladjarska shkatelza). Kompas magnesowy, busola, puszka maiąca na dnie zawieszoną igłę magnesową, wskazuiącą północ. *Jak. Art.* 3, 297. *Zab. Geom.* 87. *Papr. W.* 1, 379. Sternik, nie mogąc się oprzeć nawalności, puści się na fortunę, nie używaiąc więcéy ani styru, ani kompasu. *Gorn. Dw.* 346. - §., zegar słoneczny, albo tablica z rozmiarem godzin, które się poznaią od cienia słonecznego. *Kras. Zb.* 464, die Sonnenuhr, *Vd.* sonzhna vura, compass, sonzhni rink; *Cro.* kompôs; *Dl.* kompasst; *Rs.* солнечные часы. słonecznik. *Haur. Sk.* 188. Już słońce z kompasu. *Pot. Zac.* 13. - 3) kompasem zowią też miarę, któréy używaią niemieccy szewcy na obuwie. *Teat.* 36 *c*, 42 *et* 98. der Schustercompaß, womit sie zu den Schuhen Maß nehmen. KOMPASOWY, - a, - e, od kompasu, Compaß :. Kompasowy biegunek, żelazko magnetowane, według którego ustawiaią kompas, patrząc godziny, wiatru etc. *Cn. Th.* die Magnetnadel. Tablica kompassowa. *Haur. Sk.* 190. Sonnenuhrscheibe. Index kompassowy *Crn.* stenidlu.

KOMPASOWAĆ, n. p. Przecięż choć bayki swe kompasuie J zdrowy rozum i słuch krzyżuie. *Zab.* 9, 347. *Zabł.*

KOMPASSYA, - yi, *ż.*, litość, politowanie, miłosierdzie, użalenie się, das Mitleiden. Wzruszony miłosierną kompassyą. *Skarg. Zyw.* 2, 44.

KOMPATURA, - y, *ż.*, (cf. kompaktor) kopertura, pargamin do wszywania abo obwiiania ksiąg. *Cn. Th.* der Umschlag, den man über einen Bücherband macht.

KOMPAZEL, - a, *m.*, u smuklerza sznurek czworograniasty Węgierski, robiony na klockach. *Mag. Msk.* ein vierkantiges Ungarisches Schnürchen bey dem Posamentirer.

KOMPETYTOR, - a, *m.*, spółtarannik, der Mitbewerber. Acz królestwo Czeskie iuż był osiadł Władysław, było innych kompetytorów dosyć. *Bielsk. Kr.* 77.

KOMPIE *ob.* Kąpie.

KOMPILACYA *ob.* Spis.

KOMPLANACYA, - yi, *ż.*, akt prawny, zawieraiący umowę zgodną, między strony sprawę prowadzącemi. *Kras. Zb.* 1, 464. *A. Zamoy.* 163. die Ausgleichung eines Prozesses.

KOMPLEKSYA, - yi, *ż.*, postanowienie ciała, temperament, (ciałotwor. *Tr.*) Kompleksya, ciała przyrodzone postanowienie. *Oczk. prz.* 2. die Complexion, das Temperament, *Crn.* pant; *Vd.* pant, telesnu naprauliou, shivotnu vshatanje; *Ross.* тѣлосложеніе. *Ec.* вмество, имѣнство. Kompleksya krewna, koleryczna, flegmista melankoliczna. *Urzęd.* 400. Był on bez silnéy kompleksyi i dobrze postanowionego ciała. *Skarg. Zyw.* 2, 44. Cielesne utrudzenia łacnieysze były w onych stronach ciepłych i kompleksyach oney strony na to sposobnieyszych. Lecz mamy przykład ś. Jędrzeia, że Polska kompleksya toż wytrwała. *ib.* 1, 282. Kolerycy maią postanowienie ciała gorące i suche; flegmatycy zimne i wilgotne, a to zowiemy kompleksyą. *Petr. Et.* 139

KOMPLEMENT, - u, *m.*, KOMPLEMENCIK, - a, *m.*, *dem.*, kłanianie, ukłon, oświadczenie grzeczne, ein Compliment; *Rs.* поклонецъ; *Ec.* честнословіе. Niektórzy grzeczność rozumieią bydź częstym powtórzeniem niskich ukłonów, abo przeciągłych komplementów zbiorem. *Mon.* 65, 145. *cf.* czapkowanie). Jak to teraz pogodzić szczerość z grzecznemi oświadczeniami, które pospolicie komplementami czyli ceremoniami zowią. *Mon.* 74, 1. Powiedziałem do niey komplement tak piękny, że się zaraz uśmiechnęła. *Boh. Kom.* 4, 329. Do ciebie matka ten

ten komplimencik ſtroi. *Bard. Tr.* 425. – Przez komplement prosiłem go siedzieć. *Mon.* 71, 333. przez grzeczność). - §. 2) Komplement *mathem.*, *ob.* dopełnienie. KOMPLEMENCISTA, - y, *m.*, przesadzaiący w komplementach, ein Complimentenſchneider. Nasze dwory pełne są żartowników i komplemenciſtów. *Mon.* 73, 651. KOMPLEMENTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, n. p. kogo, : komplement do niego uczynić. *Tr.*, einen be: compliмentiren. Komplementować się komu, : kłaniać się komu, einem die Cour machen. Przez kiy nas przesadzono, gdyśmy się Jeymość Pannie Starościance komplementowali. *Teatr* 29 *c*, 28. Komplementować, komplementa ſtroić, *Rs.* чинитъся.

KOMPLET, - u, *m.*, zupełność naznaczonéy liczby, die volle beſtimmte Zahl (*oppos.* defekt). Człek ieſt służebnym żołnierzem w komplecie I naiemnicze dni iego na świecie. *Chrość. Job.* 29. Komisya edukacyyna do liczby osób dwunaſtu powiększona, do sądzenia naymniéy osób pięciu do kompletu potrzebowała. *Kras. Zb.* 1, 460. Właśnie będzie potrzebna do kompletu; iuż ich 499 mam zapisanych; ona będzie pięćsetna. *Teat.* 53 *b*, 25. KOMPLETA, - y, *ż.*, oſtatnia wieczorna modlitwa, die Complete, das Schlußgebet. *Groch. W.* 20., *Rg.* povecergna; *Ec.* повечерїе, *completorium, poſt coenam preces.* Siódme dzienne modlitwy, kompleta, bo pogrzeb Jezusowy był przed samym zachodem słońca sprawiony. *Hrbſt. Nau. P.* 5 *b.*, *Wrob. Zolt.* 295. W wieczor odprawiwszy kompletę, milczenie nakazował. *Birk. Dom.* 84.

KOMPONISTA, - y, *m.*, muzyczny ſkładacz, *Rs.* музыкосочинитель, der Componiſt. - *Włodek* tłumaczy: muzyk; a różni komponiſtę od *kompozytora*). Paisiello, ieden z nayprzednieyszych komponiſtów, których kiedy wydały Włochy. *Pam.* 84, 427. KOMPONOWAĆ, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, ſkomponować, pokomponować *dok.*, ſkładać, utwarzać, componiren. Nagrodźmy rymopisa, który ſkomponował tę pieśń ku chwale bogów. *Zab.* 11, 255. Cycero liſty swoie pisał, Pliniusz komponował. *Kras. Pod.* 2, 112. (cf. zmyślać). Liſt fałszywy, ſkomponowany. *Skarg. Zyw.* 2, 433. zmyślony. KOMPOZYCYA, - yi, *ż.*, KOMPOZYTURA, - y, *ż.*, ſkładanie, ſkładanego co, ſkład, ſkładanina, *Ross.* сочинение, die Zuſammenſetzung, Compoſition, n. p. pisanie szkolne dla ćwiczenia. *Cn. Th.*, ein Schulerercitium. Muzyczna kompozycya, : ſkładanie noty, eine muſicaliſche Compoſition. Złapawszy mizeraka (Marsyasza) odziera (Apollo) ze ſkóry, I ieszcze każe słuchać złéy kompozytury. *Hor. sat.* 58. Kompozycya aptekarſka, : recepta, przepisanie lekarza na lekarſtwo, opisanie lekarſtwa. *Cn. Th.*, das Recept. - Kompozycya, zmyślanie, das Erdichten, Ausdenken. - §. b) kompozycya, : rozprawa, ugoda. *Cn. Th.*, die Verhandlung, Beylegung eines Streites, der Vergleich, cf. komplanacya, *kompozyta*, n. p. dziesięciny, der Decemvertrag. Kompozyta o dziesięcinę snopową gruntuie się na bulli Urbana, przez Jerzego Ossolińſkiego otrzymanéy. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 204. KOMPOZYTOR, - a, *m.*, *ob.* Komponiſta. - §. zmyślacz, ein Erdichter; *w rodz. żeńſk.* Kompozytorka.

KOMPROMIS, - u, *m.*, sąd polubowny, który sobie ſtrony spór prawny prowadząc, same ſtanowią. *Kras. Zb.* 1, 464., *Vol. Leg.* 6, 490. das Schiedsgericht, die Niederſetzung selbſt erwählter Schiedsrichter. KOMPROMISSARSKI, - a, - ie, od kompromisarzów czyli polubownych sędziów, ſchiedsrichterlich, Schiedsrichters :. Dekret kompromisarſki téy ieſt mocy, co trybunalſki, że nie podpada appelacyi. *Kras. Zb.* 1, 465. KOMPROMISARZ, - a, *m.*, polubowny sędzia, superarbiter, arbiter, der Schiedsrichter.

KOMPUT, - u, *m.*, porachowany poczet, lub liczba, obrachunek, die Berechnung, berechnete Zahl, Reihefolge; *Bh.* ſaučet. Kładę tu komput wszyſtkich królów Polſkich według komputu lat. *Nies.* 1, 5. Komput i płaca woyſka koronnego. *Vol. Leg.* 8, 867. Komput kościelny, sposób rozłożenia świąt wedle biegu słońca i księżyca. *Włod.* - §. 2) komput, duszone iabłka, gruszki, obrane ze ſkóry, przekroione na części cukrem, cynamonem zaprawione. *Wiel. Kuch.* 403. eingezuckerte Birnen, Aepfel. KOMPUTOWY, - a, - e, od komputu, rejeſtrowy, zur Berechnung gehörig. Komputowy żołnierz, ein einrollirter Soldat.

KOMU *Dativ. Pron.* Kto.

KOMUNIA, - ii, *ż.*, *z Łac.*, społeczność; wyraża świątość ciała i krwi Pańſkiéy, że ta chrześcian iednoczy z Chryſtusem. *Karnk. Kat.* 163., *Bh.* přigjmánj; *Crn.* obhajilu; *Vd.* obhajanje, komuniziranje, bóshje mise vshivanje; *Cro.* pricheschenye; *Rs.* прїовщенїе, сообщенїе, причащенїе, die Communion. Sakrament ciała bożego zwany ieſt komunią, t. i. wspólnością, z miéysca apoſtolſkiego, gdzie mówi: Kielich błogosławieńſtwa, czyliż nie ieſt wspołeczne używanie krwi Chryſtusa, i chléb wspołeczne ciała Pańſkiego używanie? *Kucz. Kat.* 2, 402. Odprawiwszy komunią, abo pożywanie przenayświętszéy hoſtyi. *Skarg. Zyw.* 1, 115. Pieśń przed komunią, po Słowiańſku *Przyczaſten. *Pim. Kam.* 113., *Ross.* причастенъ. (KOMUNIK *ob.* Komonik). KOMUNIKACYA, - yi, *ż.*, udzielenie; die Mittheilung. Komunikacya w prawie, gdy sąd nakazuie, aby na pierwszym wſtępie wszelkie dokumenta ſtronie przeciwnéy były komunikowane. *Kras. Zb.* 1, 211. - §. *phys. et moral.* związek, der Zuſammenhang, die Verbindung, Communication. Klasztor ten miał z miaſtem komunikacyą przez podziemne przechody. *Tr.* Skrytą ma z nieprzyiacielem komunikacyą. *ib.* cf. kunszafty). KOMUNIKANT, - a, *m.*, przyſtępuiący do komunii czyli do świątości ciała i krwi Pańſkiéy, der Communicant; *Rs.* причастникъ. W kościele Rzymſkim w uſta daią komunikantom sakrament, a nie łyżką. *Sak. Persp.* 21. Nauczać *przyczaſtników albo komunikantów, iak maią do sakramentu przyſtępować. *ib.* 22., *ib.* 16., *Pim. Kam.* 59. - §. Komunikant, hoſtya, iaką komunikuiący z rąk kapłana pożywa; iak gdyby rzecz komunikuiąca się. *Wol.* die Hoſtie. KOMUNIKANTKA, - i, *ż.*, die Communicantinn; *Rs.* причастница. KOMUNIKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, udzielać, mittheilen. Królewic nic tak sekretnego nie miał, czegoby zemną nie komunikował. *J. Oſſol. Dyar.* 18. mnie komunikował. - §. b) *neutr.*, przyſtępować do komunii czyli świątości ciała i krwi Pańſkiéy, *Crn.* obhajam; *Vd.* obhajatise, komunizirati, k' boshjei misi jiti; *Cro.* pricheschatisze; *Ross.* причаститися, причащатися, прїобщатися, communiciren, das h. Abendmal genießen. Nie mógł iuż służyć mszy ś. iako kapłan; przecię na każdy dzień przy mszy ś. komunikował. *Birk. Sk. E.* 2. - §. *activ. trans.*, *Vd.* obhajati, spihati, kommunizirati; *Rs.* причаститъ,

приЧащать, прїобщи́ть, прїобщать; komunikować kogo, dawać mu komunią, einem die Communion reichen. Nie każe ich ciałem bożym komunikować, ale nieiakąś wodą święconą. *Sak. Persp.* 25. Pop proftego chleba wsypywa w kielich, i tym ludzi, miafto sakramentu komunikuie. *ib.* 16. KOMUNISTA, -y, *m.*, *plur.* Komuniści, *bartholomitae*, Bartoszkowie, kapłani świeccy, żyjący w zgromadzeniu, autorem ich Bartłomiey Holzhauzen. *Kras. Zb.* 1, 147., *ob.* bartoszek, Communiften, Bartholomiten, Fiałkowie.

KOMYSZ, - u, *m.*, chroft, gęftwina, Dickig, Gebüsch. Zwierz w swoie zabiegł komysze. *Karp.* 1, 146. Zwierz wylękły zabiega w komysz. *Kniaź. Poez.* 3, 124. Tak cienki drobny komysz, iako i kwitnące Zioła grubego była w pień ścina na łące. *Pot. Pocz.* 132. - §. W komysz, w *komesz, *Fig.* na uftęp, na bok, cf. w chróft, an die Seite. Kiedy ieft rozum pierwszym gospodarzem zdrowy W komesz idą chciwości i dzikie narowy. *Pot. Arg.* 786. Ja iak zaśpiewam, w komysz i Hermogenowi. *Zab.* 10, 349. *Jżyck.* pod ławę, er muß sich verkriechen, verstecken.

KOMŻA, -y, *ż.*, KOMESZKA, KOMŻYCZKA, -i, *ż. zdb.*, *Bh.* komže, komžička, półkoszula biała wierzchnia, którą księża przy nabożeńftwie wdziewaią, cf. alba, das Chorhemde; *Vd.* korfki kikel, korfka sraiza, korrekel; *Rs.* стихарь, стиха́рїй, фело́нь (*Cro.* kamsa, *Dl.* kamcza *superpelliceum, epitogium).* *Poder* u kapłanów ftarego zakonu z płótna białego sprawiona; podobno na kształt tego dziś komżą te iakoś przezywaią. *Rey Ap.* 13. Księża wyszli przeciw niemu w komżach i z krzyżami. *Skarg. Dz.* 838. Achor w białey komży siedział. *Bardz. Luk.* 181. Księża w różnym ubiorze i w dziwnym birecie W koszkach, w komżach, w płaszczykach. *Rey Wiz.* 161. Poftrzegłem X. Plebana przybranego w komżę i ftółę. *Xiądz.* 33. Komże lniane. *Baz. Hft.* 62. Komża i kapica nic prawdy podeprzeć nie może. *Rey Pft. Bbb* 4. Chłopiątko obleczone w komżyckę lnianą. *Leop.* 1 *Reg.* 2, 18. efiod). Rzekł onemu, który nad szatami był, przynieś komżę każdemu księdzu, i przyniesiono po komży. *Budn.* 2 *Reg.* 10, 22. Jaromir, książe Czefki, zrzuciwszy komżę z siebie, zbieżał do Bolesława. *Bielfk. Kr.* 55. porzuciwszy kapłańftwo). *KOMŻOSTROYNY, - a, - e, w komżę ftroyny, in ein Chorhemde gekleidet. Sławna bogini kupą komżoftroyną. *Zebr. Ow.* 25. *linigera turba.*

KOŃ, - ia, *m.*, *Boh.* kůň; *Slo.* kóň, kuň; *Sor.* 2. koň; *Sr.* 1. koň, kohn; *Crn.* kojn; *Vd.* koin, konj, kluse, klise, klusina, klusa *cf.* kłus, kłusak); *Cro.* kóny, parip (*ob.* parepa); *Dl.* kony; *Hg.* ló, loo; *Bs.* kogn, parip; *Sla.* konj; *Rg.* kogn (kgljusavaz *equus cespitator*, kgljusina *ignauus*, bedev *generosus*, *ob.* bedew); *Eccl.* конь; *Rs.* конь, лошадь *ob.* łoszak (*Rs.* конь = rzęd, granica, kopiec, *cf.* zgon, zagon; cf. gonić, cf. *Gr.* κονέω *feftino)*, das Pferd, ze wszyftkich zwierząt przy wielkim wzroście ma dofkonałość kształtu naywiększą. *Zool.* 377. Izali możesz dadź koniowi moc? izali rżaniem ozdobisz szyię iego? Chrapanie nosdrzy iego (cf. sapanie) ieft ftraszne. Kopie dół, a weseli się w mocy swéy, i bieży przeciwko zbroynym. Smieie się z poftrachu, ani nazad uftępuie przed oftrzem miecza. Choć na nim chrzęści saydak i błyszczy się oszczep, z grzmotem i gniewem kopie ziemię, a nie ftoi spokoynie na głos trąby. Między trąbami poryża, a z daleka czuie bitwę, krzyk książąt i wołanie. *Bibl. Gd. Job.* 39, 24. Koń ma bydź czuły, nóg pewnych, i gęby wolnéy. *Rys. Ad.* 52. Koń rzeźwy, pyszny, niespokoyny, Zwierzę natarczywe i lubiące woyny, *Karp.* 3, 18. Te konie siwe nie oszpeciłyby Pańfkiéy karety; głowa, iak u panny, pierś iak u wdowy, nóżka iak u dziecięcia. *Teat.* 15 *c*, 75. Koń cały, ogier (drygant); pokładany, wałach; samica klacz, świerzopa; młode od urodzenia zowie się źrzebię, źrzebiec, świerzobka. *Kluk Zw.* 1, 156. Koń gospodarfki czyli roboczy; koń ftadny; koń kareciany, woźnik; ciągowy, wierzchowy koń; koń ciężarowy, iuczny abo iukowy, *Vd.* tovorni, tovorfki konj, klusa, kluse, bashni konj, noshnu kluse). Koń pocztarfki, podwodny, *Cn. Th.*; cf. biegun). Rozsadzone konie, *n.p.* Biedz tam muszę w konie rozsadzone. *Teatr* 43 *c*, 17. mit untergelegten Pferden. Koń *oppos.* klacz, = samiec. *Hipp.* 15. das Pferd, im Gegensatze der Stutte. Koń *oppos.* wałach, = ogier, drygant, der Hengst. Koń Arabfki, Turecki, Angielfki, Duńfki; Fryz. *Dykc. Med.* 3, 260. *cf.* sekiel). Ukraińfki, Podolfki. *Ład. H. N.* 75. Konie Polfkie, mówi *Kromer*, dla swoiéy szybkości, mocy, pracowitości i gładkiego ftąpania, w dalszych nawet kraiach są szacowne. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 204. Koń dzielny, rumak, dzianet, bedew. Koń Zmudzki, Zmudzinek, hefter, mierzyn, koś, = mały konik, *Rs.* фу́рсикъ. Nikczemny koń, = szkapa, szkapfko, marcha, hetka, parepa, cf. heciepecie). Konie przerosłe, dryblasy, drabiny, bucefały. - Co do maźci lub sierści: koń buławy, kary, mrozowaty, murzynek, kasztanowaty czyli kasztan, tarantowaty, iabłkowity, biały lub siwy, siwosz, gniady, wroni. - Co do chodu: iednochodnik, iednochodniczek, szłapak, kłusak; koń potkliwy, niepewny na nogi; koń na poślednie upadaiący, włógawy. - Koń komośliwy, rozhukany, rozbeftwiony, wyuzdany; koń wziął na kieł *qu. v.* - Dziki koń *Ross.* тарпа́нъ. - Na koniu iechać, ieździć, reiten, *Sla.* na konju ichi (cf. iść, cf. *Gall.* aller à cheval). Konia czudzić, = zgrzebłem czesać; kulbaczyć, rozkulbaczyć; osiodłać, odsiodłać; zaprzęgać; odprzęgać; pławić; ouzdać, objeżdżać; krócić; podkować; - *Jn Accusatiuo* często zamiaft *konia* = koń; osobliwie u dawnych: n. p. Posłali mu koń dobry, siodło pozłocone. *Biel. Sw.* 125. konia dobrego). *P. Kchan. Orl.* 1, 77. Koń miał pod sobą, podobny do śniegu. *P. Kchan. Jer.* 245. (konia, podobnego). Koń miał tak rączy. *ib.* 464. Gdyby się tylko dowiedzieć mogli, gdzie dziś koń swóy (konia swego) rozsiodłać ma. *Gorn. Dz.* 87. gdzie nocować będzie). Dotąd mówimy: wsiadać na koń (konia), zu Pferde steigen, sich aufsetzen. Wsiadł na koń, i oftrogą zbodłszy w przepaść wfkoczył. *Warg. Wal.* 173. Wsiadłszy na koń, iedzie na polowanie. *Star. Dw.* 55. Hetman dopiero na koń, biega między roty. *Leszcz. Claff.* 75. scil. wsiada). Za Zamoyfkiego hetmana do Jnflant po złotych 15 na koń dawano. *Star. Ryc.* 20. auf ein jedes Roß wurden 15 Gulden gezahlt. Konie wyprawne, koń w koń okazałe, Niosą na sobie chłop w chłop ieźdźce śmiałe. *Groch. W.* 446. ein Roß so schön, wie das andere; alle gleich schön. Komenderuiąc: Na konie! lub na konia! (*scil.*

weiadayeie aufgesetzt!). Z koni!, lub z konia! (sc. zsiadayeie abgestiegen!). *Kaw. Nar.* 399. - Dwa *konia. *Kosz. Lor.* 66 *b. dualis).* Na koniu, s konno, wierzchem iadąc, zu Pferde (sitzend, reitend). Szukać na koniu żołnierskiego chleba. *Lib. Hor.* 93. *Proverb.* Na tym koniu wszyscy dziś siedzicie, z któregom ia wczoray spadł. *Czach. Tr. G* 2. wczoray mnie, dziś wam; kaycie się z mego przykładu). Kto bywa na koniu, bywa i pod koniem. *Rys. Ad.* 24., *Rey Zw.* 144. cf. bywa pod wozem). Koniec woyny niepewny, nie wiedzieć, kto na koniu albo pod koniem zostanie, kto wygra abo utraci, *communis belli Mars. Mącz.* Kiedy kto mniema, by był na koniu, to nań kłuczkę iąką naydą. *Gorn. Dw.* 310. Na koniu iedzie, a konia szuka, s o człowieku zapominaiącym się. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 91., *Slo.* koň'a hledá, a na nom sedí. Konia rączego chłustać nie trzeba, s Koniowi bystremu munsztuka, nie ostrog trzeba. *Cn. Ad.* 357. Nie zawadzi pod czas konia rączego zabość. *Glicz. Wych. A* 4. Konia duższego, częściey zacinaią. *Cn. Ad.* 357. Konie rządzimy wodzami, ludzie mądremi mowami. *ib.* Zbytek, pompa, rozpusta, wyuzdały konie. *Falib. Dis. X* 2. Tak właśnie był iak koń młody bez wędzidła. *ib. J.* 2. Pańskie oko konia tuczy. *Ossol Str.* 3., *Rg.* gospaarevo okko kògna pàse; cf. Naylepszy gnóy na rolą, Pańskich stop ślady). Koń młody w pieniądze idzie, stary z pieniędzy wychodzi. *Cn. Ad.* 357. Stary koń do gnoiu, Choć przedtym służył w boiu. *Cn. Ad.* 1088. Kto nie ma konia, niech piechotą chodzi. *Rys. Ad.* 25. - *Slo.* wůz 'tahne koně *ardo inuersus*). Koń nie muła, ale konia płodzi. *Fredr. Ad.* 32. Jakby go na koń Turecki wsadził, tak wesoł. *Cn. Ad.* 287. Wyznała, że mnie kocha, o! gdyby mnie kto na sto koni wsadził! *Teat.* 22 *b*, 28. Koniowi nogę kuią, a żaba też swoiéy nadstawia, *Rys. Ad.* 26, *optat ephippia bos piger. Cn. Ad.* 231, na człowieka nikczemnego, a dopominaiącego się zaszczytów, albo na puszącego się na wzór Panów. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 92. I koń mówią nad siłę nie skoczy. *Chrość. Fars.* 359. Koń cztery nogi ma, a przecię szwankuie (abo potknie się). *Gemm.* 135., *Slo.* nekdi i kůn' dobrý na s'tiroch nohách sa potkné, i uzonaný kon' pred ocasom idě; *Cro.* y konyusze prigodi na chetireh nogah popiknuti; s i naymędrszy błądzi). Wziąłeś konia, weźmiy i bicz. *Cn. Ad.* 1229. Kto kupił konia, bierze go i z uzdeczką. *Tr.* Będzie się o to targował, by o konia. *Glicz. Wych. M* 3. by, o dom). *Prov. Cro.* konya za svèglyuj dati, *plumbum auro commutare* cf. siekierkę za kiiek). Z cudzego konia i wśród błota zsiadaj. *Cn. Ad.* 1314. - *Slo.* S koň'a na osla přesedati, poprawił sobie z pieca na łeb). Darowanemu koniowi nie patrzą w zęby. *Cn. Ad.* 147., *Zygr. Gon.* 274., *Slo.* darowanemu koňowi né treba do zub hledět, *Rs.* дареному коню въ зубы не смотрятъ. Konie go zjadły, s psi go zjedli. *ib.* 357. Te go konie zjedzą, bo piane drogie. *Teat.* 10, 92. Na! koniowi owsa, kiedy idzie do psa. *Rys. Ad.* 48. łyżka po obiedzie; kadzidło po śmierci. - *Slo.* koné za owsom bežá, a osli ho dostáwagu. *imperiti eruditis fortunas praeripiunt*). Koń naniosł. *Rys. Ad.* 28. nagnoił). By koń o swéy sile wiedział, Żadenby na nim nie siedział. *Rys. Ad.* 4. Zdrów iak koń. *Teatr* 30 *c*, 40. iak byk, iak ryba. - §. b) koń drewniany; osieł żołnierski. *Tr.*, das hölzerne Pferd, worauf die Soldaten zur Strafe reiten müssen. - §. c) koń na niebie. *J. Kchan. Dz.* 8. ein Gestirn. - §. d) koń w szachach, rycerz. *J. Kchan. Dz.* 98. der Springer im Schachspiele. - §. 2) Koń morski, *trichecus rosmarus*, zwierz wielki, dochodzi niekiedy szesnastu stop długości, a ośm obwodu. Wydaie głos świniemu podobny, mieszka w morzu północnym. *Zool. Nar.* 295. das Seepferd, Wallroß, Meerpferd. - §. b) Koń rzeczny, *hippopotamus*, des Nilpferd, Flußpferd, podobny do słonia, w rzékach Afrykańskich, *Zool. Nar.* 385.

Pchdz. **koni*, *koniarz*, *konik*, *koniczek*; *końſki*, *konny*, *koniuszy*; *koniczyna*; *koniczewie*, *konikowie*, *konował*, *podkoniuszy*, *parokonny*, *dwukonny*, *czterokonny*, *konienka*, *koniopłoch*, *koniuch*. (Bh. koniti se equos tractare; Slo. kon'stwo *chowanie koni*).

KONAĆ, - ał, - a, *cz. ndk.*, skonać *dok.*, *Boh.* konati *agere*, *facere*, skonati, skonáwám *finire*, *mori*; *Slo.* konám *fungor*; cf. *Hbr.* כנן *perfecit*, קן chon *terminus*, קנה kanah *acquiesit*); dokonywać co, do końca doprowadzać. enden, beendigen, zu Ende führen, vollbringen, vollführen. Żem się iuż na to udał; tedy muszę to konać, com wziął przedsię. *Bielſk. Kr.* 419. Ty boży człowiecze, konay dobre szermierstwo wiary, a otrzymasz żywot wieczny. *Gil. Pſt.* 38. Żegna się z oycem, i biegnie konać urzędu powinność. *Stas. Num.* 1, 169. - §. konać kogo, s zupełnie go znieść, zniszczyć, zgładzić, einem den Garaus machen, ihn vollends aufreiben; *Rs.* конать, доконать. Wołał Wacław Władysława konać, niżeli nad Rusią mścić się. *Krom.* 310. Skarży Oktaw, że go Antoni krzywdzi, tłumi, kona. *Chrość. Fars.* 97. Uradzono, aby zdrayca woyną był konany. *Fal. Fl.* 116. Lepiéy na cudzym, niż swoim grzbiecie drapieżnego konać niedźwiedzia. *Psalmod.* 87. Sieciecha synowie Władysława, choć nad wolą oycowską, konać deklaruią się. *Krom.* 121. - §. 2) *verb. neutr.*, życia dokonywać, umierać; *Sla.* zaslupiti za smèrt, sanimiti; *Crn.* rinam is smertjo), cf. *Lat.* agonizo, mit dem Tode ringen, in letzten Zügen liegen, das Leben beschließen. Którzy letko konaią, nie inaczéy schodzą, iak gdyby usnął. *Bud. Ap.* 75. Jeden na drugim obadwa konaią, Oba krew i duch ostatni mieszaią. *P. Kchan. J.* 231. Doszła go wiadomość, że książę, iuż konać abo skonać miał. *Krom.* 301. *animam agere*, *siue adeo iam mortuum esse).* Konanie *praecedit et diutius durat*, das Ringen mit dem Tode, der Todeskampf; *skonanie est ipse finis ultimus vitae. Cn. Th.* 1006. das Verscheiden; - *ob.* skon, zgon; *Crn.* dushepust). Wolę raz umrzeć, niżli co moment konać. *Teat.* 6 *b*, 72. Mam więcéy śmiałości umrzeć, iak w ustawicznéy konać wzgardzie. *Teatr* 49 *b*, 81. Jeżeli kłamię, bodaiem się udawił, bodaiem skonał. *Teatr* 30, 33. (*Ec.* предскончаваюся *Gr.* προτελευτάω *prius mortem obeo*). **KONAŁOŚĆ. *Chodk. Kost.* 86 *et* 42, *ob.* doskonałość.

Pochodz. pod słowem: *Koniec.*

KONAR, - u, *m.*, gruba gałąź drzewa, *Slo.* konař *ramus*; *Sr.* 1. knorr; cf. *Ger.* Knorren Ast (g.); *Vd.* glieshnjak, kotnik, versh, sverg; *Rs.* шишка, ein dicker Ast. Wilgoć w drzewie przez zawiązki Ze pnia w konary, z konarów przesącza w gałązki. *Kras. Sat.* 91. W konary gałęzią urosło. *Kras. Wiersz.* 51. Upadł dąb

ßary, Połamał małe drzewka swoiemi konary. *Kras. Bay.* 70. Patrz na ten konar zielony, Tam samica wdzięcznie ięczy. *Zab.* 14, 231. *Szoft.* Łanie maią rogi trochę mniey;sze od ielenich, i w konarach płaskie. *Chmiel.* 1, 578. KONARZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen konarów, **knorrig**; *Rs.* шишковатый.

KOŃCEM *ob.* Koniec.

*KONCENT, - u, *m.*, *z Łac.*, harmonia, zgodność tonów, **der Einklang, die Harmonie.** Kto nieba do zgodnych koncentów nastroi? *Chrość. Job.* 152. Łącząc górne tony z niskiemi, rozmaite wydaie koncenty. *Zab.* 2, 25. W płacz mi się zmienił lutni dźwięk radośny, A głos organów w koncent dość żałosny. *Chrość. Job.* 113.

KONCEPT, - u, *m.*, KONCEPCIK, - a, *m.*, *demin.*, wymysł, myśl przypadaiąca, **der Einfall, ein zufälliger Gedanke, ein Schwank.** Kiedy myślą robię, Wpadł mi ten koncept nienaygorszy w głowę. *Past. Fid.* 105. W głowę się skrobie, konceptów dobywa. *Jabł. Ez. C* 3. Koncept taki w głowę mu przyszedł. *ib.* 88. Otoż burza nowa, Jam tylko dla konceptu powiedział dwa słowa. *Zabł. Zbb.* 14. Gdy z młodu bawiłem się rzemiosłem autora, Pomnę, że noc naylepsza do konceptów pora. *Zabł. Z. S.* 24. Dawniéy nie było tych subtelnych i wykrętnych konceptów. *Haur Sk.* 35. Kazanie miewał, konceptów subtelnością i w historyach biegłością wielce ozdobne. *Skarg. Żyw.* 1, 393. Darmo to ludzie, koncepty (koncepta) wywierać, Bóg nie da w swoich ordynansach szperać. *Kchow.* 260. Źle się myśli o głodzie, i snuią i marzą, Koncepta się nie roią, słowa nie koiarzą. *Kras. Wiersz.* 25. Po winie gładko koncept idzie. *Pot. Arg.* 99. Zdrowia wymyślać, koncepcikami pluskać. *Teat.* 10, 44. Wolą narażać damę, iak się nie popisać z koncepcikiem. *ib.* 27 *c*, 31. - §. ułożony ciąg myśli, zamiar, planta, **der Plan, Entwurf, das Concept**; *Rs.* умоначертаніе. Pomieszano mu koncepty. *Cn. Ad.* 893. cf. zbito go z iednochody; pomieszano mu szyki). Pysznemu skoro odéymiesz bogactwa, wnet niebożak zmieni koncepty i nos zwiesi. *Weresz. Regl.* 84. - §. c) snowanie myśli, zdolność miania konceptów, fantazya, **die Fähigkeit Einfälle zu haben, die Denkkraft, Einbildungskraft, Phantasie, Witz.** Konceptom ruszyć. *Zab.* 12, 84. **seinen Hirnkasten anstrengen.** Ruszali konceptem, iak martwe cielę ogonem. *Mon.* 71, 321. Do tych fraszek konceptu ci nie stało. *Teatr* 36 *b*, 26. KONCEPCISTA, - y, *m.*, sadzący się na koncepta, **ein Witzling.** Takich koncepcistów i trefnisiów dawniéysi panowie za pieniądze na dworach swoich chowali. *Teat.* 19 *c*, 60., *ob.* błazen nadworny. KONCEPTOWAĆ *intrans. kont.*, konceptem nadrabiać, konceptem ruszać, na koncepta się sądzić, plany sztuczne układać, **Schwänke suchen, auf listige, witzige Einfälle sinnen**; *Ross.* вздумать, ухищриться; *Eccl.* ухитрять, ухитряю, ухищряю. Pan plenipotent z panem Wydrwigroszem konceptuią. *Teat.* 19 *b*, 44.; *ob.* koncypować, wykoncypować.

KONCERT, - u, *m.*, KONCERCIK, - a, *m.*, *dem.*, gatunek większéy muzyki, **das Concert.** Chciałbym dziś w wieczor u siebie dadź koncercik. *Teatr* 56, 9. Daie dziś baliczek czyli koncercik z tańcem. *ib.* 5 *d*, 7.

KONCERZ, KONCYRZ, - a, *m.*, (*Bh.* **końcíř** *rudis, clava*, **das Rappier**). *Contus ferreus; telum totum ferreum.* *Cn. Th.*, *Rs.* кончаръ gatunek dawnych mieczów. z Tureck. abo z Greckołac. *contus.* Koncerz albo kopiia długa, dzida, którą wręcz z bliska na woynie bito się. *Chmiel.* 1, 459. Koncerz abo dzida, to iest włocznia Turecka. *Birk. Podz.* 13. **ein Türkischer Wurfspieß.** - §. b) gatunek szabli, miecz prosty i szeroki, do kulbaki przywiązany, na wsiadanéy stronie pod lewym udem leżący Usarskiego towarzysza. *Czrtr. Mscr.*, **eine Art Säbel.** Kaddere, pewna broń u Turków przywiązana podle siodła, iest to właśnie *koncerz* po naszemu; główina szeroka a prosta. *Kłok. Turk.* 219. Szlachcic powinien mieć rynsztunek wszytek, kopiią, zbroię, rodelę, szablę, koncerz abo pałasz. *Petr. Pol.* 454. Chybią się kopiiami; zaczym nasz iedną ręką koncerz wyrwie, a drugą Turka za barki pochwyci, tak że go w czoło prosto koncersem ugodzi. *Bielſk. Kr.* 589. Jeśliby wam z Niemiec i Węgier nic nie wożono, gdziebyście wzięli koncyrze, szable, zbroie, rusznice etc.? *Gorn. Wł S.* 2. Koncersem go przebił. *Papr. Ryc.* 145.

KONCHA, - y, *ż.*, muszla, małż, **eine Muschel**; *Rg.* kameniza; *Bs.* kamenica cf. kamienica). Dusza ludzka w ciele swoim zamyka się, gdyby to w konsze. *Bals. Swięt.* 2, 67. Koncha osobliwsza na tabakierkę. *Teatr* 8 *d*, 149. Konchy grzebieniaste, uszaste, ślimacze; konchy morskie; konchy ziemne. *Ład. H. N.* 76. - §. b) *Geom.* koncha, konchoida, z liniia ślimacza. *Tr.*, **die Muschellinie.**

KOŃCOWY, - a, - e, od końca, konieczny, **das Ende betreffend**; *Ec.* конечный, кончительный, окончательный, до конца принадлежащій.

KONCYLIUM *ob.* Zbór, sobór, obrada, schadzka.

KONCYPOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*; wykoncypować *dk.*, wymyślać, w myśli układać, *cf.* koncept, **entwerfen, ausdenken.** Koncypuiemy teraz nową facyendę. *Zabł. Amf.* 5.

KOŃCZAŚCIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, kończastym się stawać, **spitzig werden.** U brzemiennéy, gdy się ieden tylko płód w macicy nayduie, pępek więcéy się wynosi, kończaścieie. *Krup.* 2, 218. KOŃCZASTO, KOŃCZYSTO, KOŃCZATO, *adv.*, w koniec wychodząc, śpiczasto, **zugespitzt.** Smok *kończatokrzywemi* zębami straszny. *Otw. Ow.* 260. *Kończatokręty*, *intortus muricatim.* *Cn. Th.*, **spitzig zu gewunden.** *Kończatookrągły turbinatus.* *ib.*, **kegelförmig.** KOŃCZASTOKRĄG, - ęgu, *m.*, *conus truncatus.* *Rog. bud.* 20. KOŃCZASTOŚĆ, KOŃCZATOŚĆ, KOŃCZYSTOŚĆ, - ści, *ż.*, ostrość kończata, **die Spitze, die Spitzigkeit.** Kończatość nosa. *Teatr* 29 *b*, 127. Kończystość, *cuspis.* *Sniad. Alg.* 2, 11., *Torz.* 120. Nie ten miecz dobry, którego pochwę drogie krasą kamienie; lecz ów, który i ostrzem płata, i kończatością tarcze przeszywa. *Pilch. Sen. list.* 2, 246. KOŃCZASTY, KOŃCZATY, KOŃCZYSTY, - a, - e, w koniec wychodzący, śpiczasty, **spitzig, in eine Spitze sich endigend**; *Bh.* **končitý**; *Slo.* **končití**; *Sr.* 1. **končžité**, **špitšité**; *Vd.* oister, bodezh, oboistren; *Cro.* szlukav; *Dl.* sakucsast; *Rs.* остроконечный. Woły ugor i przeciągłe smugi W zagon krzywy kończystemi pługi. *Chrość. Job.* 9. ostremi). Nóżka mała, śliczna, kończasta. *Teatr* 56 *c*, 32. Ostro kończata piramida. *Psalm.*

93. Kąt prosty, kończaty, i tępy. *Grzep. Geom. C 3 b.* t. i. ostry). Kończata rzecz abo figura ku górze, iako brog, stog, kołpak *Cn. Th.*, kończata rzecz abo figura ku dołowi, iako cyga. *ib.* Kończata okrągłość *turbinatio. ib.* KOŃCZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, skończyć, ukończyć *dk.*, skończywać *czstl. et kontyn.*, *Bh.* **končiti, skončiti, koncowati**; *Slo.* **dokonáwám**; (*Sor.* 1. **złonczuwu, konzowacj** *interficere, enecare*; **končne** kończąc); *Vd.* konzhat, dokonzhat, konzhati, sklenit *finire*, 2. wytępić, wygładzić; *Crn.* konzhâm; *Bs.* skoncjatti, svarsciti, dospiti (cf. *Bs.* skuciti, nakriviti *aduncare*; *Cro.* zkonchati, zkoncham = zabić; *Ross.* кончить, кончаю, окончить, оканчивать, оканчиваю; *Ec.* скончать, скончавать, наконча́ти, наконча́ваю, кончу, верчу; cf. w *Kierze* kianton, keentan, w *Tacyanie* gienton, w *Otfrydzie* enton, w *Jzydorze* endon, *Angls.* endian, *Holl.* enden, *Suec.* aenda, *Dan.* ende, *Germ.* **enden**); koniec czemu czynić, konać, dokonywać, **endigen, beendigen.** Jeszcze swoię toaletę kończy, ale wraz będzie gotową. *Teat.* 19 *c*, 14. Gdy pogroziło niebo niepogodą, przyszło mu kończyć drogę. *Tward. Wład.* 161. Jan S. iuż żywot swóy skończywał, gdy Chrystus ewanielią swą zaczynał. *Biał. Post.* 35. iuż dogorywał, dokonywał żyoia). Na bliskim skończeniu wieku swego będąc, do syna tak mówił. *Falib. R.* 2. konaiąc). Na skończeniu świata Nie tylko przyiaciela, nienalazłbyś brata. *Pot. Pocz.* 574. - Nieskończony, nieograniczony, bez końca, bez granic, **unendlich, unbegränzt** *ob.* skończony. - §. *skończyć, pokonać, zniszczyć, wyniszczyć, **einem das Ende machen, den Garaus machen, ihn vernichten.** Z poranku do wieczora skończysz mię o Panie. *Groch. W.* 8. - §. *Neutr.* skończyć, umrzeć, życie skończyć, **endigen, sterben.** Matka naywięcéy ztąd się utrapiła, Która od żalu, że tam nie skończyła, Męstwem w tym wszystkich mężów przewyższyła. *Odym. Św.* 2 *Gg.* Ludwik II. skończył R. 857. *Sk. Dz.* 857. Jak żył, tak skończył. *Cn. Ad.* 296. Kończyć się *recipr. et pass.*, **sich endigen.** Życie kończy się przez śmierć. *Teat.* 23 *b*, 91. Miłość w małżeństwie bardzo prędko się kończy. *Teatr* 52 *d*, 78. Nigdy się żaden występek tam nie kończył, kędy początek wziął, ani na tym ustawa, od którego wprzód wyszedł. *Warg. Wal.* 312. Sprawy iego pewnemi się kończyły granicami. *Jan. Oksz. M* 3 *b.* zawierały się w pewnych granicach). Kończy się co okrągło, śpiczasto, = wychodzi w okrągłość, w śpiczastość. - §. Ty mnie chcesz, ia też ciebie chcę wzaiemnie, i skończyło się. *Teat.* 29, 20, i cała rzecz; i po wszystkim). KOŃCZYC *herb*, siedm piór strusich w polu czerwonym, i siedm takichże na hełmie. *Tr.*, **ein Wappen.** Strusią forgą z siedmiu piór, herb Kończyc się puszy *Pot. Pocz.* 434. KOŃCZYK *ob.* Koniuszek. *KOŃCZYNA, - y, *ż.*, *Bh.* **končina**; *Slo.* **končiny**; *Crn.* konzhize; *Rs.* кончи́на; koniec iakiéy krainy, granica, którą się kończy, **das Ende eines Landes, seine Gränze.** Głos ten brzmi aż na wszystkie kończyny świata. *Rey Ap.* 6. Chwała twoia na kończyny ziemi. *Leop. Ps.* 47, 11., *Rey Post. Ggg* 3., *Ryb. Ps.* 192. Wysłuchay nas nadzieio wszystkich kończyn ziemi, i na morzu daleko. *Leop. Ps.* 64, 6. Bóg patrza na kończyny ziemi, a wszystko, co iest pod niebem, widzi. *Radz. Job.* 28, 24. Królowie przyszli od kończyn ziemi. *Pot. Zac.* 181. *KOŃCZYSTOWICIE *adverb.*, *cuspidatim. Mącz.*, *ob.* kończasto, **spitzig, zugespitzt.** KOŃCZYSTY *ob.* Kończasty. *KOŃCZYTO *adv.*, kończasto, **spitzig.** Koł kończyto zaciosany do wtykania w ziemię. *Stroy. Staw. B.* 3.

*KONDAK, - a, - u, *m.*, *Ec.* кондакъ, *z Greck*, krótka pieśń na pochwałę tego świętego, którego dzień obchodzą, **ein kurzes Lied auf einen Heiligen.** Nietylko tropary, kondaki, ale i insze bywaią hymny. *Pim. Kam.* 112., *ib.* 223., *ib.* 113. KONDEK, - dka, *m.*, KONDUŚ, - ia, *m.*, *vulg. plebej.*, odrobina czego, kąsek, **ein Bißchen, ein Stückchen, ein Bröschen.** Konduś chleba, sera etc. *Ryd.*

KONDEL *ob.* Kundel. KONDYS *ob.* Kundyś.

*KONDELOWATE sukno; pewny gatunek sukna. *Tr.*, **eine gewisse Art Tuch,** może kundelowate, kosmate, **zottig.**

KONDEMNATA, - y, *ż.*, termin prawny, to, co w innych prawach kontumacya, nieposłuszeństwo w stawieniu się sądowi; ta, gdy iest na kim otrzymana, czyni go niesposobnym do wszelkich funkcyy, póki nie zaspokoi kary pieniężnéy *in constitutionem loci standi. Kras. Zb.* 1, 465 W Litwie były niestanne wyroki, w Polszcze kondemnaty; nieposłuszeństwo sądom każdy poczytał za winę; należało więc przestępstwo ukarać. *Czack. Pr.* 2, 81. Kondemnata iest wyrok sądowy, nic prócz winy stronie powodowéy na pozwanéy nie wskazujący. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 48. **die Verurtheilung der nicht erschienenen Parthey zu einer Geldbuße.**

KONDESCENSYA, - yi, *ż.*, zjazd sądu na grunt dóbr iakich, gdzie kontrowersya zaszła. *Kras. Zb.* 1, 466. **die Hinverfügung der Gerichtspersonen auf den strittigen Grund,** cf. na pień wyiechać). KONDESCENSORYALNY *ob.* zjazdowy.

KONDOLENCYA, - yi, *ż.*, oświadczenie dzielenia cudzego żalu, **das Beyleid, die Condolenz.** Niech mi się godzi złożyć kondolencyą moię; z wielkim albowiem żalem dowiedziałem się o tym nieszczęściu. *Teat.* 12 *c*, 15. Trzebaby pisać do niego list pocieszalny, zarywaiący na to, co zowiemy kondolencyą. *Kras. List.* 2, 72. cf. pocieszalny list.

KONDUITA, - y, *ż.*, sprawowanie się, zachowanie się, **die Aufführung, das Betragen.**

KONDUKT, - u, *m.*, pogrzebna pompa, **der Leichenzug, das Bestatten zur Erde**; *Bh.* **průwod**; *Crn.* kanduht; *Sla.* pratnja; *Rs.* вынось. Po kazaniu był kondukt, po kondukcie ciało do grobu schowano. *Orzech. Tward.* 116. Zgromadzenie Narodowe towarzyszyło żałobnemu konduktowi Miraba. *Gaz. Nar.* 1, 130. - §. Kondukt nad konaiącym mówić. *Baz. Hst.* 20. modlitwę śmiertelną, **Leichengebet, Sterbegebet.** KONDUKTOR, - a, *m.*, narzędzie elektryczne na ocalenie budowli od razów piorunowych. *Scheidt. Rapp.*, przewodnik. *Os. Fiz.*; *qu. v.*, **der Blitzableiter**; *Bh.* **hromowod, odwaděblo**; *Ross.* отводъ.

KONDYCYA, - yi, *ż.*, warunek w umowach, w kontraktach, iako to, gdy się pod kondycyą wyrażoną, kto do czego obowięzuie. *Kras. Zb.* 1, 466., *Vd.* vjetik, pogodba, **die Bedingung.** Pożyczę ci, ale z tą kondycyą, abo pod tą kondycyą, że mi iutro oddasz. - §. 2) stan, los, położenie, **der Stand, Zustand, die Lage**; *Ross.*

cmamвя. Kondycyi szlacheckiéy, miéyskiéy, wiéyskiéy. *Kras. Zb.* 1, 466. Różność fortun czyni różnicę kondycyi. *Zabł. roz.* 64. Kray nasz obfity w produkta, które i nayniższéy kondycyi ludziom, są istotnie potrzebne. *Pam.* 83, 389. Dzieci u Turków są dwoiakiey, iedne wolnéy, a drugie niewolnéy kondycyi. *Kłok. Turk.* 186. Chrystus, kiedy umarłym był, w téyże kondycyi był, w któréy wszyscy insi umarli są. *Smalc.* 104. Kondycyą ludzką Łazarz znosił. *Lach. Kaz.* 1, 344. Wielka była po śmierci Władysława cierpliwość Polaków, i nieiaka mizerna kondycya, iż ich tak Litwa za nos wodziła. *Bielsk.* 339., *Krom.* 573. Nieboszczyk ociec skromnie żył, a was teraz trzech braci na téy kondycyi siedzi. *Star. Ref.* 46. na téy maiętności, **das Gut, Erbgut, Vermögen.** - §. b) funkcya pożytek przynosząca. *Kras. Zb.* 1, 466. **die Function, Condition, der Stand.** Tymar u Turków może swéy kondycyi synowi ustąpić. *Kłok Turk.* 216. Któż iesteś? iak się zowiesz? iakiéy kondycyi? *Teatr* 41, 123.

KONDYKT, - u, *m.*, zmowa dwóch lub więcéy osób na uszczerbek trzeciego w postępku iakim prawnym. *Skrzet. P. P.* 2, 423. **das Verständniß zweyer oder mehrerer zur Uebervortheilung des dritten in seinem Rechtshandel.** KONDYKTOWE dekreta, albo raczéy zgodne, polubowe, umówione, które strony spór prowadzące po zaszłéy między sobą ugodzie, przypuszczaią w sądzie. *Skrzet. P. P.* 2, 423., *Kras. Zb.* 466. **Urtheilssprüche laut getroffener Uebereinkunft der streitenden Partheyen, durch richterlichen Ausspruch bekräftigte Ausgleichung.** Dekreta zgodnie między stronami umówione, *alias* kondyktowe. *S. Grodz.* 2, 154. dekreta kondyktowe *ad placitum* między stronami ferowane. *Vol. Leg.* 7, 406.

KONDYMENT, - u, *m.*, z *Łac.*, sos do pieczystego lub potrawy, iako to, kondyment cebulny z mlekiem i mąką albo solą, białym pieprzem, oliwą, octem. *Wiel. Kuch.* 403. **eine Sauce, Bratenbrühe.**

KONDYS, KONDYSI *ob.* Kundyś. *KONESSER, z *Fr.*, *ob.* Znawca.

KONEW', *KONWIA (*Tr.*), *Gen.* konwi, *ż.*, KONEWKA, - i, *ż. zdrbn.*, *Bh.* **konew, konwice, konwička, kon'wka**; *Slo.* **konew, kanew, kanwice, kanewka, kan'iwka**; *Hg.* kanna; *Sr.* 1. **kana, khana, khanka**; *Sr.* 2. **kanna**; *Vd.* kandla, kandva, bleaha; *Cro.*, *Dl.* kanta; *Bs.* kondir; *Rs.* кандейка; (*Ec.* коновъ kocieł, miednica, *cf. Lat. cantharus*, *Gr.* κυγχυς, *Ger.*) **Kanne**; *vet. Gall.* channée, *lat. med.* cana, canada), **die Kanne,** naczynie od cieklizn, drewniane, lub też z iakiego kruszcu, **eine Wasserkanne, Trinkkanne.** Przy ogniu ieden będzie z konwią, a dziesiątek z worem, ieden gasi, dway kradną. *Pot. Arg.* 430. Z konwi szpetnéy, kto pragnie, dobre wino pić może; konew' mu go nie obrzydzi. *Skarg. Kaz.* 216. Piianica wielki, w konew' czyście trąbi. *Cn. Ad.* 841, **er kann wacker zechen,** cf. kufel). Jak z konwi się deszcz leie, z iak z cebru, **es regnet, als wenn es mit Eimern gösse.** - §. do robienia wódki różanéy niektórzy miewaią konew' ołowną albo *cenową, którą zowią alembik. *Cresc.* 498. **Destillirkolben.** - §. b) konew', iako pewna naznaczona miara, ma 5 garcy. *Skrzet. Pr. P.* 2, 196., *Vol. Leg.* 7, 331. **ein Maß flüßiger Dinge, von 5 Töpfen.** - *§. rura wodna, **eine Wasserröhre.** *Tr.* konew' iest rura, cowa, z światłem. *ib.* KONEWKA, KONEWECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, **eine kleine Kanne, Trinkkanne.** Konewki blaszane, potrzebne ogrodnikom do polewania. *Kluk Rośl.* 1, 81. **blecherne Gießkannen.** U Prussów poganów ofiarnik konewkę postawi, wezmie ią zębami, i wypiwszy piwo, rzuca konewkę bez dotykania ręku przez głowę. *Stryik.* 147. Puhary na kształt konewek z nakryciem śrebrne, złote lub pozłacane. *Dwor. J.* 4. Pan piiał z koneweczki złocistéy. *Dwor. J.* 4.

Pochodz. *konwisarz.*

KONFEDERACKI, - a, - ie, od konfederacyi, **Conföderations** =. Marszałek konfederacki. *Kras. Zb.* 1, 467. Na seymach konfederackich większość głosów stanowi; *Skrzet. P. P.* 1, 253. *oppos.* wolny seym). Konfederackim szedł sposobem, podług przypowieści, ieśli nie chcesz dadź dobrowolnie, to ci wydrę. *Teat.* 32 *c*, 43. cf. de heyda). KONFEDERACIEĆ, - iał, - ie, *neut. ndk.*, skonfederacieć *dk.*, w konfederacyą się obracać, **sich konföderiren, in eine Conföderation verwandeln.** Co żywo u nas skonfederaciało, Tylko dlatego, by się dobrze miało. *Bies. D.* 4. KONFEDERACYA, - yi, *ż.*, w Polszcze znaczy ściśléyszy do czasu trwać maiący związek, bądź między wszystkiemi kraiu obywatelami, bądź tylko w części iakiéy onegoż skoiarzony, czyli na obronę własną, czyli na utrzymanie w kraiu bezpieczeństwa, czyli na zachowanie praw narodowych, czyli w innych iakich krytycznych dla narodu okolicznościach. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 310., *Kras. Zb.* 1, 466., *Bielsk.* 194. **eine Conföderation in Polen.** Konfederacya za legalną nie uznana, z spisek, rokosz. - §. Ustawy seymu konwokacyynego zowią się generalną konfederacyą stanów. *Skrzet. P. P.* 1, 270. KONFEDERAT, - a, *m.*, związkowy, **ein Conföderirter,** n. p. Barski konfederat. KONFEDERATKA, - i, *ż.*, gatunek czapek, **eine Art Mützen.** Konfederatka z kitą. *Teat.* 28 *b*, 162. KONFEDEROWAĆ się, - ał, - uie, *recipr. ndk.*, skonfederować się *dk.*, w konfederacyą się wiązać, **sich conföderiren, in eine Conföderation verbinden.** Państwa skonfederowane nie tylko łączą siły swoie na woynie; lecz rady i rządy maią spólne. *Wyrw. G.* 123. (cf. sprzymierzone).

KONFEKT, - u, *m.* a) konfekta, przyprawy aptekarskie, maiące stężałość nieco większą od stężałości miodu prańnego gotowanego. *Dyk. Med.* 3, 268. elektuarz *Krup.* 5, 281, **Arzeneyconfect, Apothekerconfect.** Bywa z ięczmienia konfekt albo elektuarz ku ochłodzeniu żołądka. *Cresc.* 163. - §. 2) konfekt cukierniczy, konfitury, *Bh.* **konfekt, pamlsek, pochautky.** *Vd.* kraik jedi, sladkoba, sladkovina, sadjovina. *Cro.* konfekt, **Confect, Confituren.** W konfekcie nasiona, skórki, korzenie i listki pokraiane, gorącym cukrem się powlekaią. *Kluk Rośl.* 2, 275. Konfekt iabłkowy, gruszkowy, śliwkowy. *Sleszk. Ped.* 114. Konfekta różne, iako to, wiśnie w cukrze smażone, cytryny etc. *Comp. Med.* 268. *cf.* wety.

KONFERENCYA *ob.* znoszenie się; *namową; obradą.

KONFESSATY, - sat, *plur.*, sposób prawny dochodzenia uczynku kryminalnego z własnego winowaycy wyznania; dlaczego nazywane są *libera confessata.* Dawniéy odsyłano winowaycę nie wyznawaiącego *ad confessata torturata. Kras. Zb.* 1, 468. **das Kriminalverhör, Kriminalexamen.** - *transl.* Wziął mię na takie konfessaty, że rad

nierad musiałem wszystko powiedzieć. *Teatr* 29, 61. **er hat mich so scharf examinirt.** Trzeba go tu na konfessaty wziąć. *Teat.* 24, 97. *Czart.* cf. pytki. KONFESSYA, - yi, *ż.*, wyznanie religiyne, wiara, **eine Confession, ein Glaubensbekenntniß.** Wiara dyssydentska nie sektą, nie herezyą, ale wiarą, religią czyli konfessyą odtąd nazwaną bydź ma. *Vol. Leg.* 7, 574. KONFESSYONAŁ, - a, *m.*, spowiedniczy stołek, *Skarg. Zyw.* 1, 393, spowiednica. *Birk. Gl. K.* 9., *Bohem.* **zpowédnice**; *Slo.* **Spowedelnica**; *Crn.* spovdnisa; *Vd.* spovedniza, spovedni stol, spoveidnizza; *Sla.* ispovidaluica; *Cro.* spovedaluicza, **der Beichtstuhl.** Xiądz Pleban siadł do konfessyonału, słuchać spowiedzi. *Xiądz* 35. KONFESSYONISTA, - y, *m.*, do konfessyi należący, *cf.* dyssydent, **ein Confessionsverwandter.** Już większa część tych konfessyonistow dzisiéyszych, nie wierzą, żeby co było w tym sakramencie, iedno prosty chléb a wino. *W. Post. W.* 233.

KONFETURY *ob.* Konfitury.

KONFIDENCYA, - yi, *ż.*, poufałość, *bezpieczność, *bezpieczeństwo, **die Vertraulichkeit.** Zbyteczna konfidencya grzbietowi szkodzi. *Zab.* 12, 270. *Dudz.* KONFIDENT, - a, *m.*, KONFIDENCIK, - a, *m.*, *dem.*, poufalec, wierniś, **der Vertraute.** Poufały iego konfident, spytał się go . . . *Skarg. Zyw.* 390., *Węg. Mar.* 1, 171. KONFIDENTKA, - i, *ż.*, poufała, wiernisia, **die Vertraute.** Bez konfidentki obéyść się nie może. *Teat.* 30 *b*, 8.

KONFIRMACYA *ob.* umocnienie, poprawienie, potwierdzenie, stwierdzenie.

KONFISZKACYA, - yi, *ż.*, KONFISKATA, - y, *ż.*, eksekucya wyroku prawem naznaczonego, gdyby osoba w przewinienie wpadła, wszystkie lub część dobra utraca, i te abo stronie dowodzącéy, lub też na skarb publiczny zabrane bywaią. *Kras. Zb.* 1, 468., *ob.* fiskus). Konfiskowanie, zabranie, pograbienie, grabież. *Cn. Th.*, **die Confiscation**; *Vd.* savjetje blaga; *Rs.* ОПИСЬ, описка, опианїе, описыванїе, опала. - §. konfiskata, maiątek skonfiszkowany, **confiscirtes Vermögen.** KONFISZKOWAĆ, - ał, - uie, *czyn. ndok.*, skonfiszkować *dk.*, zabrać do skarbu abo na pana. *Cn. Th.*, *Vd.* savjeti blagu sa krala; *Rs.* описать, описывать (cf. grabić, *dzieckować, ciążyć, zabrać), **confisciren.** Skonfiszkowany *Bh.* **propadený**; *Rs.* описный, описный, опальный. Skonfiszkowane rzeczy, *s* grabież, **confiscirtes Gut.**

KONFITURY, *Gen.* konfitur, *plur.*, czyli konserwy, robią się z ziołek, z kwiatów świeżych z cukrem zmieszanych. *Krup.* 5, 61. **Confituren**; *Crn.* slaftje; *Rs.* сласти (cf. słodyczy), заѣдки, овощи.

KONFLAGRATA, - y, *ż.*, wspomożenie pogorzelców, **Brandsteuer, Beytrag für die Abgebrannten, Brandkasse.** Biednéy choć nie miałem chaty, Wziąłem dukatów 1000 z konflagraty. *Teatr* 43 *c*, 143. - §. b) konflagraty, dobra pogorzałe. *Tr.*, **abgebrannte Güter.**

KONFORTATYWA, - y, *ż.*, rzecz wzmacniaiąca, **ein Confortativ.** Bob dla pawia wielką iest konfortatywą. *Haur Sk.* 131.

KONFRATER, - tra, *m.*, spolnik bractwa, zakonu, **der Mitbruder einer Brüderschaft, eines Ordens ꝛc.** Xiądz pleban się przyznaie, iż pomiędzy swemi konfratrami nie ma zachowania w sposobie iego myślenia i życia. *Xiądz* 195. KONFRATERNIA, - ii, *ż.*, towarzystwo, bractwo, **die Brüderschaft.** Konfraternie kupieckie. *S. Grodz.* 2, 112. cf. giełda. KONFRATERSTWO, - a, *n.*, a) konfraternia, **die Brüderschaft.** - §. b) *coll.* konfratrowie, **Mitglieder einer Brüderschaft.** KONFRATERSKI, - a, - ie, od konfratrów lub konfraternii, **Bruder=, Brüderschaft=.**

KONFRONTACYA, - yi, *ż.*, konfrontowanie, słuchanie strony lub świadka w przytomności drugiego, i wzaiemnie, **die Confrontation**; *Rs.* сводъ. KONFRONTOWAĆ *cz. kont.*, przytomne strony lub świadków razem słuchać i powieść ich znosić, **confrontiren**; *Vd.* konfrontirati, spruti postaulati; *Cro.* zochim (cf. zoczyć); *Ross.* сличить, сличать.

KONFUNDOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, skonfundować *dk.*, zawstydzać kogo czym, **einen womit beschämen.** Jeden młodzieniec słowami a to sprosnemi go konfundował. *Skarg. Zyw.* 1, 284. Chrześciańskie panny swoią go odwagą skonfundowały. *Sk. Zyw.* 2, 390. KONFUZYA, - yi, *ż.*, zamieszanie, odmęt, **Verwirrung.** W huku i konfuzyi ieden pcha drugiego J krzyczy, i boi się, chociaż nie ma czego. *Jabł. Tel.* 12. Co za nierząd, konfuzya, pomieszanie. *W. Post. W.* 229. - §. b) zawstydzenie, srom, **Beschämung, Schande.** W Japonii iednego niecnoty niewstyd, konfuzyą zakonowi chrześciańskiemu sprawił. *Skarg. Zyw.* 2, 390.

KONGREGACYA, - yi, *ż.*, powszechnie znaczy zgromadzenie; Kongregacye duchowne są toż, co bractwa duchowne. *Kras. Zb.* 1, 468. **eine Congregation, geistliche Gesellschaft.**

*KONI, - ia, - ie, Koński, **Pferde=**, n. p. Koni ogon. *Urzęd.* 78. KONIAKOWKA, - i, *ż.*, *Rs.* коняковка, ziele, *coronilla securidaca Linn.*, **Beilkraut, große Peltschen**, mniemaią, iż gdy kowany koń na nię nastąpi, wnet ona podkowa odpadnie. *Sienn. wykł.* - §. 2) rodzay gruszek, które Kluniackiemi także zowią. *Włod.*, **eine Art Birnen.** KONIARZ *ob.* Konniarz. KONIĄTKO, - a, *n.*, młode końskie, źrzebiątko, **ein junges Pferdchen.** Młode koniątko. *Hipp.* 25., *Mącz.* KONICA *ob.* Konnica. KONICZEK, - czka, *m.*, *zdrbn. rzeczwn.* konik, koń, **ein kleines Pferdchen.** Koniczek, źrzebię, *equulus. Mącz.* Koniczka nadobnie cudzimy, karmimy, wycieramy; ale też koniczek musi za to skakać, kiedy mu każą. *Rey Zw.* 95., *ib.* 28. - *§. Koniczek, kobyłka, owad. 3 *Leop. Levit.* 11, 22. cf. 1 *Leop.* KONICZYNA, - y, *ż.*, KONICZEWIE, KONIKOWIE, - ia, *n.*, KONICZ, KUNICZ, - y, *ż.*, 1) KONIK, - a, *m.*, *Bh.* **dětel, getel, getylek**; *Sr.* 1. **djeciel**; *Sr.* 2. **klej, buzkowina**; *Crn.* dętela; *Vd.* detela, detelza, detelnik, nokata; *Cro.* detelina, detely; *Bs.* djetelina, triprristaç; *Sla.* ditelina (cf. dzięcielina); *Rs.* дятлина, дятловина, буркунъ, донникъ, дятельникъ, гуньба, заячьи лапки, кроилo; ziele *trifolium*, **der Klee**, tak pożyteczna trawa, iak koziorożec, sieie się na łąkach sztucznych; Hiszpańska i Hollenderska są nayprzedniéysze gatunki. *Kluk Rosl.* 3, 306. Koniczyna łąkowa, *pratense*, **Wiesenklee.** *Jundz.* 371., *Kluk Rosl.* 2, 228. Mała konicz polna, owieczki, koteczki, kocia stopa, zaięcza noga. *Dykc. Med.* 3, 272, **der Hasenklee,**

(cf. nostrzyk, komonica, melitot). Smierć siecze bez respektu z kuniczem wiszary. *Pot. Pocz.* 321. KONICZOWY, KONICZYNNY, - a, - e, od koniczyny, Klee-; *Boh.* getelnj, getelný, getelowý; *Boh.* getelisstě pole koniczynne.

KONIEC, - ńca, *m.*, *Boh.* konec, záwěrek, posleż, posledek (cf. pośledz); *Slo.* konec, končina, končowina, poslednost (konča *ad, penes*); *Sor.* 1. kóncz, konz; *Sor.* 2. konz; *Vd.*, *Crn.* konz, konzhnost, dokonzhnost; *Cro.* konècz 1) *filum* 2) *finis*, *terminus*; *Bs.* konaç *filum*, *finis*; okon, suarha, surriha, svrriha, dospitak *finis*, *exitus* cf. wierzch; *Sla.* kòuci = nici); *Rg.* kònaz; *Hg.* kymenes; *Rs.* конецъ, послѣдокъ, скончанïе, край; *Hbr.* קין chon *terminus*, אפסי *fines*, קצץ *perfecit*); w co rzecz iaka wychodzi, abo na czym ustaie, *oppos.* początek, *loci vel materiae*, *temporis vel actionis*, das Ende. Każdy kiy ma dwa *końca (*dualis* zamiast: końce). *Petr. Et.* 122. U kiia dwa *końca, nie wiesz którym bić; sam kiy nie biie. *Cn. Ad.* 120. Uciekać na koniec świata. *Teatr* 36 *b*, 68., *ib.* 54, 40. Koniec śpiczasty, die Spitze; *Sr.* 1. żpiża, wotré koncżk; *Rs.* шпиль. Koniec pióra. *Nag. Cyc. pr.* die Federspitze. W drugim roku wyrastaią ieleniom rogi z dwoma końcami na kształt wideł, Zinken; w czwartym każdy rog bywa o trzech końcach; w piątym oba rogi po 8 lub 10 końców maią. *Ład. H. N.* 144. w szóstym iest końców 16. *ib.* - Koniec ięzyka, die Spitze der Zunge. Na końcu ięzyka droga. *Boh. Kom.* 4, 233. pytaiąc trafisz; *cf.* ięzyk). Wzgardę zewsząd odnosim, szyderstwa cierpimy Prawie wszystkim na końcu ięzyka siedzimy. *J. Kchan. Ps.* 63. na ięzyki, na zęby nas wzięli). - Od cienkiego końca co zacząć *ob.* Cienki). - §. *temporis vel actionis*, das Ende, der Ausgang; *Rs.* исходъ. Miłe złego początki, lecz koniec żałosny. *Kras. Bay.* 116. Dobrego końca nie miewa swywola. *Wad. Dan.* 1. Nigdy nie ma grzech końca dobrego. *ib.* 97. Złości końca nie maią dobrego. *ib.* 180. Nigdy tobie to ku dobremu końcowi przyiść nie może. *Rey Post. H* 5. Trudno aby to do końca dobrego przyszło, co ze złego początku wyszło. *Grod. Dis. S.* 4 *b.* Widząc, iż ta ustawa na gorszy się koniec obraca, uchylił iéy. *Rey Pst. K* 2. na złe się używa). Koniec dobry ledaiaką sprawę zaleca. *Cn. Ad.* 358. Koniec sprosny piękne rzeczy szpeci. *ib.* Koniec to pokaże. *ib.* Lepszy koniec, niż początek. *ib.* 452. Tym smutniéyszy iest koniec, im milsze początki. *Zab.* 14, 364. Koniec początku gorszy. *Otw. Ow.* 389. Day boże, abyśmy więcéy na taki nie przyszli koniec. *Teat.* 22 *b*, 13. Jeszcze nie koniec. *Skarg. Dz.* 94. *cf.* ieszcze to nie Amen, *Slo.* eśće ge daleko welki oltár cf. daleko ztąd do owąd). Podobno téy mowie ieszcze nie koniec. *Gorn. Dw.* 372. Jeszcze kłopotom onym nie koniec, a ieden po drugim większy nadchodzi. *Sk. Żyw.* 2, 196. Na niesprawiedliwéy woynie, trudno się spodziewać końca szczęśliwego. *Psalmod.* 97. W każdéy rzeczy patrz końca. *Rys. Ad.* 73. Czekay końca. *Cn. Ad.* 128. cf. nie chwal przed śmiercią, cf. nie mów hop, aż przeskoczysz). Końca nie czynił niecnotliwéy powieści. *Birk. Dom.* 91. Przywiedź do portu rzeczy opłakane, Niech koniec weźmą szkody nieoszacowane. *Groch. W.* 593. Na tym koniec. *Teat.* 2 *b*, 13. na tym się skończyło, stanęło). Już koniec, iuż po wszystkim, iuż klamka zapadła, *Vd.* je vun, es ist zu Ende, es ist aus. Szruba bez końca czyli ustawiczna, bez końca może bydź obracana. *Rog. Doś.* 2, 401. die Schraube ohne Ende. - Szary koniec, ostatki, braki, ein schlechter Rest, Ausschuß, Auswurf, Brak (cf. *Rs.* хазъ koniec materyi 2) bezczelnik, zuchwalec). Zginął nam wybor i przywódzca stary, A został iako mówią koniec szary. *Jabł. Buk. N* 2 *b.*, *Xiądz* 215. Ku końcu, ku końcowi, gegen das Ende. Miał odpowiedzieć kanclerz, ale że mu aż ku końcu mówić przychodziło, wszystek ten czas wotowania, zamyśliwszy się cicho siedział. *Gorn. Dz.* 105. Na końcu, na koniec, zuletzt, endlich; *Bh. et Slo.* naposledy (cf. pośledz). *Sr.* 2. naslêdku, na poslêtku; *Crn.* sadnezh cf. zad; *Vd.* nakonzi, h' konzu, h' slenimo, h' poslednimo; *Cro.* zadnyich; *Dl. et Rg.* nápokon; *Bsn.* nakon, poslie, nasvrrissi, najposlie; *Ross.* на конецъ. Na końcu ustaiesz. *Cn. Ad.* 531. Kto na końcu siada, ten polewkę iada. *Rys. Ad.* 25. ostateczny, naypóźniey, zuletzt. Kuryer tak długo oczekiwany, przyiechał na koniec. *Gaz. Nar.* 1, 208. - *Connivendo* na koniec, na ostatek, w reszcie, am Ende, übrigens; *Sor.* 1. néhdé vacż, tohż vacż. Koniec końcem, = koniec końców, = ostatecznie, finalnie, iednym słowem, das Ende vom Liede, das letzte Ende; mit einem Worte; kurz zu sagen; *Bs.* na kon kònça; *Cro.* na kònecz koncza). Koniec końców, dół w ziemi. *Kniaz Poez.* 3, 79. Zawsze tam zamieszanie, wrzawa, kłótnia, sprzeczki, A koniec końcem o cóż? oto o wór sieczki. *Zabł. Zbb.* 11., *Teat.* 16 *c*, 92. Koniec końców, żem miał z możniéyszemi sprawę. *Teat.* 43 *b*, 95. Koniec końcem Wc Pan Elizy nie dostaniesz. *Teatr* 33, 19. - Od końca do końca. *Cn. Ad.* 764 od przodku do ostatka, od koła do koła, od deszczki do deszczki, von Anfang bis zu Ende. Już ia widzę, że z tobą nie trafię do końca. *Zabł. Zbb.* 11. nie dokończę z tobą, nie ułożę sporu z tobą, ich kann mit dir nicht fertig werden, kein Ende finden. Do końca *exprimit etiam absolutam perfectionem status rei*, = ze wszystkim, zupełnie, do szczętu, völlig, gänzlich, vollkommen; *Bh.* dokonce; *Vd.* dokonzhnu; cf. doskonale). W tym nie do końca z Katonem trzymać trzeba. *Petr. Ek.* 19. Winnicy twéy nie do końca będziesz obrzynał gron, ale ich zostawisz nieco dla ubogich. *Radz. Lev.* 19, 10. do szczętu. *Bibl. Gd.*). Cwiczenie w zawód biegania za Zygmunta Augusta u dworu nie do końca ieszcze zagasło. *Gorn. Dw.* 32. Boiąc się król Czeski o Krzyżaki, aby ich Łokietek do końca nie zniszczył, wtargnął mu do Polski. *Bielsk.* 186. Kazanie po Łacinie uczynił Macieiowski którym tak wzruszył ludzi, iż i ci, którzy nie do końca rozumieli ięzyka Łacińskiego, musieli płakać. *Gorn. Dz.* 14. Nie do końca się świat zepsował, są ieszcze i ludzie cnotliwi. *Falib. Dis. O* 3. Mowy takie miéysce maią tylko u ludzi lekkomyślnych i nie do końca pobożnych. *Smalc.* 97. - §. b) koniec *per excell.* koniec życia, zgon, śmierć, das Lebensende, das Ende. Koniec wziął taki, że się obiesił. *Sk. Dz.* 170., *Groch. W.* 593., *Vd.* konz jemat, konz vseti, skonzhati se, poginiti, pokonzhat, skonzhan biti *perire*; konz, pokonzhanje, konzjemanje *pernicies*; *Sr.* 1. konczwżatżo, zakonczwano zguba, zakonczуpne zguby; *Ec.* престаленïе śmierć). Koniec Maksymiana. *Skarg. Dz.* 170. Tego roku Oktawianus koniec śmiercią miał.

miał. *Skarg. Dz.* 10. Gdy się na okrucieństwo udał, opuszczony iest, i zły koniec miał. *Skarg. Dz.* 877. Nie baday się, co groza wiedzieć, iaki czyli Mnie czy tobie bogowie koniec naznaczyli. *Hor.* 1, 54. *Min.* Zgubny koniec, ostateczna zguba, **das äußerste Verderben.** Przez różne nieszczęśliwe przypadki, na zgubny wyszli koniec. *Bals. Sw.* 2, 567. – 2) Koniec, do którego dążą, mierzą, cel, zamiar, zamysł, **der Endzweck, die Absicht, der Zweck;** *Vd.* zil, konz, nakonz, nagled, navidenje, navidba, (nakonzhati = zamierzać sobie); *Ross.* предѣлъ. Między inszemi i ten iest cyl i koniec śmierci Pańskiéy, abyśmy byli wykupieni od nieprawości. *Sal.* 4, 329. Wszystkie sprawy ludzkie pewny cel i koniec maią. *Petr. Et.* 4. Człowiecze rzeczy te trzy końce, abo ieden z nich, iako na cel przed sobą maią, to iest, potrzebę, pożytek i pociechę. *Gorn. Wł. G* 3 *b.* Każdy, który co uczynić chce, ma pewny koniec przed sobą, do którego zmierza. *Gorn. Dz.* 117. – Końcem *Ablativ.*, w zamiarze, dla, **aus Absicht, wegen, um.** Ja to cierpię tym końcem, aby niecierpliwością rzeczy nie pogarszać ieszcze. On to czyni końcem iednania sobie nieśmiertelnéy chwały. KONIECZNIE *Adv.*, (*Bh. et Slo.* **konečně**, *tandem, postremo*; *Rs.* заключительно.) – *1) do końca, ze wszystkim, ze szczętem, zupełnie, zgoła, **völlig, durchaus, ganz und gar.** Polibiusz, koniecznie dobry historyk. *Kosz. Cyc.* 232. Onemi podkopami odiął im koniecznie wodę. *Warg. Cez.* 236. NB. dziś więcéy używamy *negatiue* niekoniecznie, nie ze wszystkiém. – §., nieuchybnie, *owszeki, *Bh.* **naprosto**; *Vd.* bres odgovora, sploh, pezh; *Rs.* конче, (конечно, *Ec.* конечнѣ zaiście, rzeczywiście); *Ec.* всевсячески, всеконечно, понуждіе; **nothwendig, durchaus, ohnfehlbar, schlechterdings.** Koniecznie mi dziś potrzeba pieniędzy, żeby djabeł na djable, ia ie muszę mieć. *Teat.* 22, 40. Jużem powiedział, że niekoniecznie, ale podług iéy woli. *ib.* 22 *b*, 34. *KONIECZNIĆ, – ił, – i, *ndk.*, przymusić, **zwingen, in die Nothwendigkeit versetzen.** Ostróżność żale te w zakątach serca ukrywać konieczniła. *Zab.* 10, 265. KONIECZNOŚĆ, – ści, *ż.*, przymus, mus, nieuchronność, cf. ciasnota; **die Nothwendigkeit.** *Vd.* murebit nost, potrebota, persilnost; (*Vd.* kouzhnost, dokonzhnost = dokończenie); *Ec.* конечность. *Rs.* непреложность. Polska była w konieczności wzięcia się do ułożenia nowéy konstytucyi. *Ust. K.* 1, 9. KONIECZNY, – a, – e, *Bh.* **konečny** *finitus*, *Slo.* **konectowitj**. *Vd.* konzhen, dokonzhen; *Rs. et Ec.* конечный, окончательный кончителень, до конца принадлежащій (*Sr.* 1. **konczwarski** śmiertelny, zawity) od końca, końcowy, kończący, finalny. **End=, endigend, letzter, äußerster.** Po całey ziemi Egiptskiéy od ostatnich granic, aż do koniecznych granic iéy. *W. Genes.* 47, 22., aż do końca iéy. *Bibl. Gd.*). Dekret na przedanie dóbr pozwanego, nie iest dekret konieczny, ale pośrzedni, *non definitiua, sed interlocutoria sententia*, przeto może bydź wzruszon. *Szczerb. Sax.* 67. cf. zawity). – §., nieuchybny, **nothwendig**, n. p. Konieczna potrzeba, = niezbedna; *Bh.* **newyhnutedlný**; *Vd.* posilen; *Ross.* непреложный; *Ec.* нужный.

Pochodz. *kończyk, koniuszek, kończyna, kończasty, kończaty, kończysty, kończyć, dokończyć, dokonywać, pokończyć, pokonywać, skończyć, zakończyć, *zakonywać, skończenie, nieskończenie, nieskończoność. 2) konać, dokonać, dokonywać; pokonać, pokonywać, przekonać, przekonywać, przekonanie; skonać, skonanie, *skon, zgon, dozgonny, dozgonnie, dozgonność, doskonały, doskonałość, doskonalić, udoskonalić, wydoskonalić; wykonać, wykonywać, wykonany, wykonawczy. §. cf. gonić, goniec; cf. koń. §. zakon, zakonnik, zakonny, starozakonny.*

KONJEKTURA *ob.* wniosek, *Rg.* rasumgna.

KONIENKA, – i, *ż.*, ziele, *epithymum* **Stolzkraut.** *Tr.*

KONIK, – a, *m.*, (Koniczek, koniątko, koś, *Bh. et Slo.* **koník, koníček, kon'átko**; *Sr.* 1. **konik**; *Vd.* konjei, konjizh, kojnizhik, koinnizhek; *Cro.* konyicz, paripchecz; *Bs.* kognić; *Rg.* kogniz; *Sla.* konjic; *Hg.* lovatska; *Rs.* лошадка, лошадочка, лошадушка, (конекъ 2) łyżwa); *Ec.* конёкъ, клюся, лошадка, иниакъ). *dem. nom.* koń, **ein Pferdchen.** Trzeba mi konika pod wózek. *Boh. Kom.* 1, 143. Myśl i żądzą swoię, gdy go na konika miedzianego włożono, wyznał podpalacz kościoła Dyany. *Warg. Wal.* 301. (*Trotz* koniki, = gatunek tortury). Konik dziecinny, laska, trzcina, **ein Steckenpferd.** Więcey dziecięciu myśl o koniku, na którymby, uczyniwszy go sobie z laski, objeżdżał a toczył, niż o łacinie. *Glicz. Wych. J.* 5 *b.* – §. 2. konik, *cicada*, owad polny, brzęczący, ma skrzydełka na krzyż ułożone. *Zool.* 155. **das Heupferd, Graspferd,** skoczek, kobyłka, świerczyk polny; *Slo.* **koník, koníček, kobilka**; *Hg.* sáska; *Sr.* 1. **skotzk**; *Cro.* kobilicza, szkakavicza, cherchek, schyuricz; *Dl.* prûg, kriez; *Bs.* kries, cjarcjak, crricjak, crrcjak; *Rs.* конекъ. Ma podobieństwo do świrczów, abo szarańczyków, ale mieszka na drzewie, a osobliwie na iesionie. *Ład. H. N.* 76. Koniki albo kobyłki na polu śpiewaią bez przestanku, póki słońce świeci. *W. Post. M.* 539. Pszczoła rani, zła mrówka, szarańcza poraża, Konik uszy wrzaskliwym ćwierkaniem obraża. *Tol. Saut.* 4. Nie biią tych koników, choć głosem wrzaskliwym Ustawicznie się przykrzą uszom niecierpliwym. *ib.* 27. Lotne koniki. *Paszk. Dz.* 27. – §. 3. Konik ptak, abo źrzobék *anthus. Plin.* 10, 42. *Crn.* reshgotinz, **ein Vogel, der das Wiehern der Pferde nachmachen soll.** – §. 4. konik morski, ryba abo robak, *syngnatus hippocampus Linn.*, **das Seepferdchen, eine Seeraupe.** *Sienn. Wykł.* – §. 5. Konik, Konikowie, – ia, *m.*, i. q. konicz, koniczyna, **der Klee, Wiesenklee.** Konikowie siać. *Cresc.* 578. – §. 6. koniki, stołce, słupy dwa, na których trepy przy budzie szkutnéy prowadzą do rudla. *Mag. Msk.* **die beyden Balken oder Pfosten der Treppe des Steuermanns auf den Flußschiffen.** KONINA, – y, *ż.*, mięso końskie, **Pferdefleisch.** *Rs.* конина, коневина. Zachciało się lwowi koniny. *Ezop.* 15. KONIOBIEG, – u, *m.*, *hippodromos*, mieysce gonitw końskich. *Klecz. Zd.* 76, **das Pferderennen, der Rennplatz für die Pferde.** KONIOGON, – u, *m.*, ziele, *equisetum Linn.*, **Roßschwanz**, prząślka, wielką ma podobę z włosy koniego ogona. *Urzęd.* 78. (*Ec.* коненонитель stangret, woźnica). *KONIOMANIA, – ii, *ż.*, KONIOSZALEŃSTWO, – a, *n.*, przesadne lubienie koni, passya do koni, **die Pferdetollheit**; *Ec.* коненеистовство; *Gr.* ἱππομανία; *adj.* коненеистовый ἱππομανής; *verb.* коненеистовствую *Gr.* ἱππομανέω. KONIOPŁOCH abo KONISTRACH *ziele*, hippophobas, Achoemenis. *Plin.* 24, 17. **Pferdescheue, ein Kraut wovor sich die Pferde scheuen sollen.** *Cn. Th.* **KONIORYŚ, – ia, *m.*, *hippardium*, *Chmiel.* 1, 591. KONIOWY, – a, – e, od konia, koński, **Pferde=, des Pferdes.** Maść koniowa. *Cresc.* 683.

KONISKO, - a, *n.*, koń duży niezgrabny, drabina, bucefal, koń szpetny, szkapsko, ein häßliches Pferd; *Boh.* konisko; *Sr.* 1. konisko; *Sr.* 2. konisko, konischeio; *Rg.* kognina; *Rs.* лошадища. KONITRUD, - u, *m.*, ziele *gratiola*, Gnadenkraut; gdy go konie chciwie pożywaią, bardzo się trudzą i spracuią. *Syr.* 468. O zielu tym rozumieią, że przy nim konie stanąwszy, tak się pocą, iakby na nich kto biegał; ale raczéy stąd konitrudem nazwane, że go konie tak chciwie iedzą, że się aż utrudzą. *Chmiel.* 1, 645. konie od niego chudną. *Kluk. Dykc.* 2; 33. KONIUCH, - a, *m.*, stadny, stadowy parobek. *Cn. Th.* der Stallknecht, Pferdeknecht. *Bh.* konak (konirz rostrucharz); *Slo.* koniř, konak; *Hg.* lovász; *Sr.* 1. koniczek; *Vd.* konjar, koinski hlapez, koinik; *Cro.* konyár; *Dl.* konar, konuh; *Rg.* kognâr, kognuhar, kognuh; *Bos.* kognar, kobilar; *Sla.* konjár; *Ross.* конюхъ; (коновóдъ, коновóдецъ amator koni, *koniarz; 2) złodziéy końsk:. коновóдство kochanie się w koniach: *Ec.* конепитáтель, охотникъ лошадиной.

KONIUCZEK *ob.* Koniuszek.

KONJUGACYA: czasowanie, *Slo.* Stonawatelka, Spogitelka, spogugičnost, spogenost; *Vd.* prehodishe; *Rs.* спряженїе. KONJUGOWAĆ *ob.* czasować. *Rs.* спрáчь, спрягать. KONJUNKCYA, - yi, *ż.*, złączenie, ziednoczenie, *coniunctio grammatica* spoynik. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 65. das Bindewort. *Slo.* spogka, spogowka. KONJUNKTURA, - y, *ż.*, okoliczność przypadaiąca, der Umstand, Zeitumstand. Konjunktury u polityków, szyki rzeczy politycznych, zdarzenia. *Lub. Roz.* 462. KONJUNKTYW, w gramm. tryb łączący, *Rs.* сослагáтельное наклонéнїе.

KONIUSZANKA, - i, *ż.*, córka Koniuszego, des Stallmeisters Tochter. *Tr.* KONIUSZEK, - szka, *m.*, *dem. nom.* Koniec; kończyk, ein Endchen, Spitzchen. *Bh.* koneček; *Sr.* 2. konazk, hokuß, hokušk; *Rs.* кóнчикъ. *In angulos exire dicuntur folia*, w *koniuczki rość. *Mącz.* Koniuszki gałęzi obłamał. *Leop. Ezech.* 17, 4. Prosił tylko, żeby *koniuszczek palca w wodzie omoczył. *W. Post. Mn.* 279. das Aeußerste seines Fingers Luth., die äußerste Fingerspitze. *Koniuszczki. *Rogal. Doś.* 1, 16. Ucha niższa część, co wisi na dole, koniuszek uszny. *Kirch. Anat.* 84. das Ohrläppchen. Widzisz ten koniuszek nóżki, niby trafunkowo, w rzeczy zaś saméy umyślnie z pod sukni wymykaiący się? *Zabł. Bal.* 23. Koniuszki u ieleniego rogu *ob.* koniec, końce, die Zinken, Zacken am Hirschgeweihe. KONIUSZA góra, der Roßberg, pod Proszowicami w Krakowskim; Szreniawczyk, który mieszkał na tey górze, przedał konia do Węgier; i tenże koń w trzy lata zasię przyszedł do niego, i stado wielkie koni mu przywiódł. *Bielsk.* 62. KONIUSZKA, - i, *ż.*, miara dwóch garców. *Czack. Pr.* 1, 293. ein Maß von 2 Garniec. KONIUSZOSTWO, - a, *n.*, urząd koniuszego, das Stallmeisteramt. Koniuszostwo i Horodniczostwo Nowogrodzkie. *Czack. Pr.* 212. cf. breyterstwo. KONIUSZY, - ego, *m. Subst.*, nad końmi i stayniami przełożony, der Stallmeister. *Vd.* koinski vuzhenik, shtalni moister, konjarski predstoinik; *Cro. et Hg.* lovászmester; *Rg.* kognicjár, kognúscnijk; *Bs.* kognicjar; *Rs.* конюшїй, сталмейстеръ, *obs.* ясельничей, *ob.* iasla). Z strzelczyków i masztalerzów na łowczych i koniuszych awansowali. *Teat.* 19 *b*, 6. O koniuszym i podkoniuszym. *Hipp.* 37. Koniuszy Koronny; Koniuszy Litewski. KONIUSZOWSKI, - a, - ie, od koniuszego, Stallmeister:. *Ross. et Ec.* конюшескїй. KONIUSZYC, - a, *m.*, syn koniuszego, des Stallmeisters Sohn. KONIUSZYNA, - y, *ż.*, żona koniuszego, die Stallmeisterinn.

*KONKLAWE, pokóy na schadzkę Kardynałów, obrady Kardynalskie, das Conclave; *Rg.* zâtvor kardinalski.

KONKLUDOWAĆ, - ał, - uie, *Act. ndk*, wnosić co skąd, einen Schluß machen, schließen. KONKLUZYA, - yi, *ż.*, wniosek zkąd, der Schluß, die Schlußfolgerung; *Ross.* слѣдствїе, заключительность, выводъ *ob.* wywód). Konkluzya, termin prawny; Po wyprowadzonéy indukcyi sprawy, podaie patron konkluzyą iéy, w formie dekretu tego wszystkiego, co z informacyi wywiódł na pożytek strony swoiéy. To samo czyni patron z przeciwnéy strony. *Kras. Zb.* 1, 469. Konkluzya przypisana z pompatyczną do herbownego kleynotu allusyą, miło była przyięta. *Mon.* 65, 502. zamknięcie mowy, der Beschluß der Rede, *peroratio.*

*KONKORDOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, porównywać, znosić z sobą, mit einander vergleichen. Trzynaście latopiszców zgadzałem, konkordowałem, i w iedno mieysce dla wybadania prawdy znosiłem. *Stryik.* 58.

KONKURENCYA, - yi, *ż.*, zbieganie się ludzi, der Zulauf, das Zusammenlaufen der Leute. Liczna była obojéy płci konkurencya. *Tr.* - 2) ubieganie się o co, o urząd, o pannę w małżeństwo, das Bewerben um etwas, das Ansuchen. W konkurencyą się o ten urząd odezwał *Tr.* Kawaler zacnego urodzenia oświadczył mi się z konkurencyą do naszéy córki. *Teat.* 26, 88. KONKURENT, - a, *m.*, ubiegaiący się za czym, staraiący się o co, der Mitbewerber, der Ansucher. Odzywaią się różni konkurenci, Jaki taki się koło damy kręci. *Jabł. Ez.* 6. Freywerber, Freyer. Nauczę ia Waści Panie Konkurencie, co to iest, zemną do iednéy się umizgać panny. *Teat.* 28, 110. KONKURENTKA, - i, *ż.*, wspólubiegaiąca się, rywalka, die Mitbewerberinn, Concurrentinn. Póydę, niechay niezbożny Jowisz błąkaiącą widzi, J Juno niech z wypchniętéy konkurentki szydzi. *Ustr. Troj.* 41. KONKUROWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, wspól ubiegać się za czym, starać się o co spólnie sich um etwas mit bewerben. Nie iestże to rzecz dziwiąca, że syn razem z oycem konkuruie. *Teatr* 7, 91. KONKURS, - u, *m.*, zbieg ludzi, der Zusammenlauf der Leute, der Auflauf. Przy pogrzebie tyki był konkurs ludzi cisnących się, aby cokolwiek z relikwii świętego mieli, iż kościół zamknąć musiano. *Skarg. Żyw.* 1, 419. Nie widzieli mnie, ani z kim gadaiącego, ani konkurs ludu czyniącego. *W. Act.* 24, 12., buntuiącego lud *Bibl. Gd.*) - §. 2. *iurid.* Konkurs wierzycielów, der Concurs der Gläubiger. Przeładowane nad wartość długami dobra, podpadaią pod konkurs albo potioritatem hastae. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 250. Kupcy długów narobiwszy konkurs podnoszą, i w nogi są granicę. *Teatr* 21 *b*, 4. cf. bankrut. - §., Konkurs, konkurowanie, konkurencya, wspólubieganie się, das Concuriren, der Concurs, das Mitbewerben; *burlesq.* KONKURY, : wspólzaloty, *n. p.* Na wsi, niedługa ceremonia, przyiedzie w konkury, pokłoni się raz matce i oycu; dadzą córkę, dobrze; a nie, to

iedzie, zkąd przyiechał. *Teatr* 22, 115. Będę musiał wdziać frak z guzami, i *en chevalier* zacząć konkury. *ib.* 54, 21. *ob.* zaloty, umizgi.

*KONNESSER *ob.* znawca, poznawacz.

KONNICA, - y, *ż.*, iazda, kawalerya, die Reuterey. (*Bh.* konice stáynia końska ; *Sr.* 1. konacźe ; *Vd.* konjnazhi, jezdazhi, koniniki, jisdizhi, *Cro.* koguadia, konyanichtvo; *Hg.* lovashad; *Sla.* konjici, kavaleria; *Bs.* kogniçi, cetta kognika, jezdiçi; *Rg.* kognisi; *Rs.* конница. KONNO *Adv.*, wierzchem, na koniu, zu Pferde. Żaden na wozie nie siedział, ale wszyscy iechali konno. *Warg. Wal.* 251. *Ec.* конно, конемъ, на конѣ. KONNOLOTNY n. p. żołnierz. *Gwag.* 591. szybki na koniu, roßbeflügelt. KONNY, - a, - e, na koniu ieżdżący, reitend. *Cro.* konyanichki; *Hg.* lovagosi; *Sla.* konjnicski; *Rs. et Ec.* кóнный, конническiй. Książę ten, dwor tylko chował konny, gdy przypadała dokąd droga, żaden na wozie nie siedział, ale wszyscy iechali konno. *Warg. Wal.* 251. Poczta konna i wozowa. *S. Grodz.* 2, 78, die reitende und fahrende Post. Konna bitwa, eine Schlacht zu Pferde, mit der Cavallerie. Konny żołnierz = iezdny. Konne woysko = konnica, iazda, kawalerya. KONNY, - ego, *m.*, *Subst.* iezdny, ieździec, der Reiter. *Vd.* koinnazh, koninazh, koinik, shitnik, konjanik, jesdazh; *Crn.* kojnék; *Cro.* konyanik, katan; *Dl.* konik, konynik; *Hg.* lovas, lovvagh, lovagos; *Sla.* konjanik; *Bs. et Rg.* kognik; *Rs. et Ec.* конникъ, всáдникъ. Konnych było sześciu sechs Reiter oder sechs Mann zu Pferde. Konny, posłaniec konny, kursor, goniec, *Rs.* ѣздовóй, верховóй.

KONOP', - i, *ż.*, KONOPIE, - i, *plur.*, *Bh.* konopě, semenec (*ob.* siemię); *Sr.* 2. konope; *Sr.* 1. konepa, konepe, konepy; *Vd.* konopla, konople, (*Vd.* konop = powróz; konoplar = powroznik); *Cro.* konoplya (konòp = powróz); *Crn.* konople; *Dl.* konoplye; *Rg.* konopglje (konòp *funis*); *Bs.* konopglje, konopina, kanavaç, kudiglja; *Sla.* konopja; *Rs.* конопéль, конопля', конопéлька, конопли́, пенька, *ob.* pienka; *Graecolat.* cannabis, canapa, *Ital.* cannapa, *Pers.* cannab, *Lat. med.* canvum, chamoerum, *Gall.* chanvre, *Angl.* hemp, *Suec.* hampa, *Holl.* hamp, hennep; *Ger.* der Hanf, cf. Cannevas Adlg.) roślina przędzodayna; płotna z niéy nie tak przednie iak ze lnu, ale wielorako przecię zdatne. Prócz tego z konopi robią liny, powrozy, sznury, sieci, żagle. *Kluk. Rosl.* 3, 330. Konopie samica ma rózgi cieńsze bez gałęzi i nasienia, a te zowią *suszki* abo *płoskonki*; *Bh.* poskonná konopě; *Rs.* пóсконь, Fimmel, Bästling; samca zas, który nie kwitnąc daie nasienie, zowią głowaczkami, maciorami. (*Bh.* hlawatá konopě) *Syr.* 822. *Ład. H. N.* 76. der Saathanf. Właściwemi konopiami zowią głowaczki. *Kluk. Rosl.* 3, 330 Lnu i konopi kłuba albo kopa garści. *Przędz.* 109. Z nasienia wybiiaią oléy na różne potrzeby. *Ład. H. N.* 76. ztąd konopie wieyską oliwą chłopi zowią. *Ob. Posł. A* 2. Już nie pomoże rózga, ni konopie (postronek z konopi). *Burl. B* 3. Sporo iak konop' roście. *Cn. Ad.* 1081. cf. iak grzyby na wiosnę, er wächst so schnell wie der Hanf, wie die Pilze. Szczupły, szczury, cienki, glista, konop'. *Cn. Ad.* 1138. so dünn und dürr, wie ein Hanfstengel, *Bh.* konopatý wysmukły, smagły). - Ni ztąd ni z owąd, wyrwał się iak Filip z konopi. *Teat.* 33 *d*, 37; *ib.* 18 *b*, 10. *Mon.* 73, 51. cf. Filip); er wurde verlacht. - *Slo. Prov.* ne wí, kadě s konopí *non reperit rimam*, nie trafił). Oganiać konopie. *Rey. Zw.* 237. niepotrzebna robota). Junacy, są to straszydła w konopiach, które wewnątrz nie maią serca. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. więcéy huku niż puku). - §. 2. Konop' wodna *ob.* Korbieniec; Konop' Włoska *ob.* Kleszczowina. KONOPIATKA, - i, *ż.*, gatunek gruszek, die Hanfbirne. *Tr.* KONOPIATY, KONOPIASTY, a, - e, konopiasty koń, *alezan roux*, ein Rothfuchs. *Tr.* KONOPKA, - i, *ż.*, KONOPNIK, - a, *m.*, KONOPNICZEK, - czką, *m.*, *dem.*, *Bh.* konopka, konopásek, giřice, giřiček; *Slo.* konopka; *Hg.* kenderitze; *Sr.* 2. konnopaz; *Sr.* 1. konepacžk; *Vd.* konoplienka, sietenza; *Crn.* repnèk; *Cro.* jurichicza (*ob.* ierzyk); *Rs.* коноплянка, makolągwa, *fringilla cannabina*, mały ptak na grzbiecie rudawy, żywi się ziarnem konopnym, lnianym i makowym. *Zool.* 222. *Kluk. Zw.* 2, 256, der Hänfling, cf. dzwoniec. - 2) konopka, ziele, *Melica Linn.*, kosmata, *ciliata*, gładka, *nutans*, błękitna *caerulea*. *Jundz.* 115. Perlgras. Konopka ziele, *alisma*. *Cn. Th.* Froschkraut, angielski trank *Syr.* 827, Waldblume, zabieniec *Jundz.* 217. - *Rs.* конопéльникъ, грива кóнская *eupatorium cannabinum*, Wasserdosten, *ob.* sadziec, konopnica. - 3) konopnik, *Cro.*, *Rg.*, *Vd.*, *Bs.* konòp, = powróz konopny, ein Hanfstrick. Lecą pociski, głazy, i uwita Przyprawa ogniów w smolnym konopniku. *Chrośc. Fars.* 430. KONOPNICA, - y, *ż.*, *Eupatorium cannabinum Linn.*, sadziec konopnica. *Jundz.* 405. gatunek upatrku. *Kluk. Dykc.* 1, 211. Wasserhanf, Hirschklee, Wasserdost. *Rs.* коноpельникъ, грива кóнская. KONOPNIANY, KONOPNY, - a, - e, od konopi, Hanf=, von Hanf=; *Bh.* konopný; *Sr.* 1. konepacze; *Vd.* konoplen; *Rs. et Ec.* конопляный, конопéльный. Płótno konopniane, konopne płótno. *Przędz.* 28, *Crn.* konopnina. Nasienie konopne. *Zool.* 222. *ob.* siemię). Pole konopniane *Bh.* konopiště; *Rs.* коноплянникъ. *KONOPACZYĆ *cz. ndk.*, konopiami, kłakami konopnemi pozatykać n. p. skadłubiny w okrętach, calfatern; *Ross.* конопатить, конопачу, оконопáтить, оконопáчивать, выконопатить, выконопáчивать, переконопáтить, доконопатить, доконопáчивать.

KONOTATKA, - i, *ż.*, nanotowana rzecz, das Angemerkte, die Anmerkung, Note. Chcę przysięgą stwierdzić konotatki. *Teatr* 43 *c*, 48.

KONOWAŁ, - a, *m.*, der Reitschmid, Fahnenschmid, Roßarzt; *Bh.* koníř; *Bs.* kognuk; *Rg.* kognùh; *Rs.* коновалъ. Konował sztabowy ma razem i kowalstwo umieć; powinien znać lekarstwa i wszystkie defekta końskie, instrumenta konowalskie i kowalskie mieć. *Kaw. Nar.* 197. Konia łykawego żaden by z Włoch i z Hiszpanii konował nie wyléczył. *Haur Ek.* 149. KONOWALSKI, - a, - ie, od konowała, Roßarzts=. *Rs.* коновáловъ, коновáльный. W szkole konowalskiéy wszystkie konowały bieg nauki swoiéy odbyć są obowiązane. *N. Pam.* 15, 310. Instrumenta konowalskie. *Kaw. Nar.* 197. KONOWALSTWO, - a, *n.*, sztuka i nauka konowalska, die Roßarzeneykunst. *KONOWALIĆ bydlęta. *Wolski.* 26. léczyć, Thiere heilen.

KONRAD *ziele*, Kurdwan, Kunrad, poziemny bluszcz, Gunderreben. *Syr.* 613. *Sienn.* 59.

KONSEKRACYA, - yi, *ż.*, obrządek duchowny, przez

który pewna osoba bierze władzą pełnić obowiązki stanu swego. *Kras. Zb.* 1, 469. die Einweihung, die Weihe; *ob.* benedykcya.

KONSEKWENCYA, - yi, *ż.*, co za czym idzie, wniosek, skutek, die Folge, die Folgerung.

KONSENS, - u, *m.*, termin prawny, instrument od zwierzchności dany, zezwolenia na to, co podpada iéy szafunkowi. *Kras. Zb.* 1, 469. die Bewilligung, Einwilligung, Erlaubniß.

KONSERWA, - y, *ż.*, konfitury suche, robione z kwiatów, liściów i korzonków roślin, końcem zachowania ich od zepsucia. *Dykc. Med.* 3, 277. *Wiel. Kuch.* 403. trockne Confitur. KONSERWACYA, - yi, *ż.*, zachowanie, utrzymywanie die Erhaltung. KONSERWOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, skonserwować, zakonserwować *dk.*, zachowywać, utrzymywać, erhalten, bewahren. Rzecz na swoim mieyscu każda położona, koserwuie się dłużey. *Zab.* 16, 19. KONSERWATOR, - a, *m.*, zachowywacz; w szczególn: osoba duchowna, wyznaczona na obronę praw i przywileiéw zakonnych według prawa duchownego. *Kras. Zb.* 1, 469. der Ordensverfechter, der die Rechte eines Ordens zu vertheidigen hat.

KOŃSKIE, - ich, *n. Subst.*, miasto w Sandomirskim. *Dyk. Geogr.* 2, 40. eine Stadt in der Woiw. Sandomir.

KOŃSKI, - a, - ie, od koni, Pferde=, Roß=. *Bh.* kon'=ský; *Slo.* konský, konstí; *Bs. et Rg.* koguski; *Vd.* koinski, konjski; *Crn.* kojnske; *Sr.* 1. konacżé, koniazy: *Cro.* konyszki; *Rs.* кόнскїй, коневїй, лошадиный. Mięso końskie Tatarom smaczne. *Kluk. Zw.* 1, 189. *ob.* konina). Wczwartym roku dopiero źrzebcowi wyrastaią wszystkie zęby końskie. Końskie zęby są długie, szerokie, brudne, maiące dołki, bób końskí zwane. Zrzobięce są krótkie, białe, gładkie. *Kluk Zw.* 1, 157. Koński kupiec = rostrucharz, der Roßtäuscher. Końskie stado = stado koni, *Rs.* маб у́нъ, мабунéцъ, eine Stutterey. Koński targ, końskie targowisko, *Rs.* кόнная. Koński targ, czyli Królewska ulica w Warszawie. - Mucha końska *ob.* bąk). Staynia końska, koniarnia, *Vd.* konjarniza, shtala, konjarnishe; *Rag.* kognùscniza; *Ross.* конюшня. Koński ogon *ziele*, *ob.* koniogon. Koński kopr, *phellandrium*, rodzay i gatunek rośliny, nasienie lekarstwem dla koni. *Kluk. Dykc.* 2, 179. Pferdesamen, Wasserfenchel. Końskie, po końsku *adverb.*, nach Art der Pferde. KOŃSKONOGI, - a, - ie, nogę końską maiący, pferdefüßig. Ludzie końskonodzy, *hippopodes. Chmiel.* 1, 104.

KONSOLACYA, - yi; *ż.*, pocieszanie, der Trost. *Skarg. Zyw.* 2, 146. Konsolacya, uciecha, rozkosz. *Mon.* 67, 311. - §., *per. excell.* dzieci, dziatwa, cf. błogosławieństwo boże, Kinder. Jéymość Dobrodzieyka iak się ma? a godna konsolacya w iakim zdrowiu zostaie? *Zab.* 13, 198.

KONSONANS *ob.* spółgłoska; *oppos.* vocalis, samogłoska.

KONSPIRACYA *ob.* sprzysiężenie, spisek. cf. rokosz.

KONSTANTY, - ego, *m.*, imię męzkie, n. p. Konstanty *Wolski*, *Constans.* KONSTANTYN, - a, *m.*, imię męzkie, *Constantinus.* KONSTANTYNOPOL, - a, *m.*, Carogrod, Stambuł, stolica Turecka. *Dykc.* 2,40. *Ec.* констанінтінъ градъ, *Turc.* istambol, istanbol, *islambol, Kostantanije, Konstantinopel. W dawnych pismach: *Konstantynopole, n. p. *Stryik.* 702. *Birk. Gł. Kung.* KONSTANTYNOPOLANIN, - a, *m.*, Stambulczyk, rodem z Carogrodu, Carogrodzanin, ein Konstantinopolitaner. *Krom.* 478. *Ecc.* цароградецъ. KONSTANTYNOPOLSKI, - a, - ie, KONSTANTYNOPOLITAŃSKI, Konstantinopolitanisch. Konstantinopolski. *Stryik.*; *Krom.*; *Bielsk.* - *Pim. Kam.* 29.

KONSTELLACYA, - yi, *ż.*, Konstellacya iest pewna liczba gwiazd przyległych sobie, i od figury, którą ich czyni ułożenie, albo dla innych okoliczności, różnemi imionami nazwana. *Boh. Pr.* 8 *p.* gwiazdozbiór, die Constellation, *Slo.* hwězdnatost, *Sr.* 1. zwezdjeno; *Rs.* созвѣздïе. Całe niebo dzieli się na gromady gwiazd, czyli konstellacye. *N. Pam.* 19, 66. - §., gwiazd na niebie rozłożenie, czasu narodzenia czyiego, *aspekt*, pod którym się kto rodzi, *Cn. Th.*

KONSTRUKCYA, - yi, *ż.*, termin gramatyczny, znaczący ułożenie słów w mowie. *Kras. Zb.* 1, 473. die grammatische Construction. *ib.* szyk, składnia; *Vd.* besedesloshnost. KONSTRUOWAĆ, składać, szykować *Rs.* сочинишься.

KONSTUPACYA, - yi, *ż.*, zatwardzenie stolca. *Krup.* 5, 40. *Comp. Med.* 213 *et* 496. Leibesverhärtung.

KONSTYTUCYA, - yi, *ż.*, a) *polit.*, ustawa rządowa, *Vd.* postava, sarozhenje; *Rs.* уложéнïе, ein Reichsgesetz, eine Constitution, Verordnung. Za dawnych królów prawa, z radą tylko stanowione, nazywały się *statutami*; skoro zaś stany weszły w społeczność prawodawstwa, uchwalone prawa nazwane są konstytucyami. *Kras. Zb.* 1, 473. Od Zygmunta Augusta prawa konstytucyami przezwano, tó iest, uchwałami senatu i stanu rycerskiego przy boku królewskim. *Zab.* 5, 418, *Ossol.*; te iuż od tego czasu Polskim ięzykiem pisane były, *Skrzet. P. P.* 1, 6. Konstytucya 3*go* Maia R. 1791, pamiętna pod tytułem Ustawy Rządowéy. *Ust. Konst.* 1. - §. *ogolniey* prawo, przepis, Gesetz, Vorschrift. Znak pierwszy, a powiem to śmiele Zguby naszéy, konstytucyy wiele. *Tward. Mis.* 113. Podał fundator zakonowi regułę albo konstytucye, a w nich sposob życia świątobliwego. *Skarg. Zw.* 2, 432. - b) *phys.* konstytucya ciała, = kompleksya, die Leibesconstitution. *Vd.* telesnu napraulivu, shivotnu vshafanje; *Rs.* тѣлосложéнïе; *Ec.* имсшво, имѣ́нсшво. Wiek, konstytucya, choroba pacyenta, przepisuią lekarzowi gatunek i miarę i porządek lekarstw. *Pilch. Sen.* 57. KONSTYTUCYYNY, - a, - e, od konstytucyi, Constitutions=. Seym konstytucyyny roku 1791.

KONSUL, - a, *m.*, *Boh.* konsel radzca). u Rzymian miał naywyższą władzę do roku, a dwóch ich corocznie obierano, ein Römischer Consul. Teraz konsul, nazwisko ludzi autoryzowanych od monarchy, rezyduiących w miastach obcych, dla dozoru handlu kraiu swego. *Kras. Zb.* 1, 474. ein Consul in einer Handelsstadt. KONSULAT, - u, *m.*, KONSULOSTWO, - a, *n.*, urząd konsula, *Rs.* думнонача́лсшво. Konsulostwo we Francyi. *N. Pam.* 17, 262 *et* 18, 392

KONSYDERATKA, - i, *ż.*, kieszen u sukien kobiecych rogowych, eine Tasche an den Bügelröcken. Zaczęto mię ubierać; włożono mi sznurówkę, do tego przywiązano konsyderatki. *Teat.* 38, 52. Będziesz się śmiał, gdy ią obaczysz w brylantach, z różem i konsyderatkami. *ib.* 41, 59.

KONSYLIARZ, - a, *m.*, radzca, der Rath, Hofrath. *Konsultor, sowietnik. *Steb. pr.*; *Boh.* konsel, koncíř;

Slo. tádce; *Vd.* svitnik; *Crn.* svjetuvavs, posvjetuvavs; *Sla.* vichnik; *Cro.* szvétnik, tolnáchnik, véchnik; *Ross.* совѣтникъ. Naypierwszy, nayftarszy, prezyduiący konsyliars *Rs.* первосовѣтникъ. Dla nienawiści między konsyliarzami, zdrowa rada nie może bydź na placu. *Lub. Ros.* 433. Konsyliarz nadworny, appellacyyny i t. d. KONSYLIARSKI, - a, - ie, Raths:, Hofraths:. *Bh.* konfelsky; *Cro.* tolnachnichki, szvetnikov; *Rs.* совѣтничей, совѣтничїй, совѣтническїй. KONSYLIARZOWA, - y, *ż.*, żona konsyliarza, die Hofräthinn, Räthinn. *Cro.* tolnachnicsa, szvetnicza; *Rs.* совѣтница. KONSYLIARSTWO, - a, *n.*, godność konsyliarfka, die Hofrathsstelle. - §., *coll.* Jchmość Państwo Konsyliarftwo. *Teatr* 33 *d*, 65, konsyliarz z żoną, der Herr Hofrath mit seiner Gemahlinn. KONSYLIARZÓWNA, - y, *ż.*, córka konsyliarfka, die Hofrathstochter. Jeymość Panna konsyliarzówna, wysokiéy edukacyi dama. *Teat.* 8 *c*, 42.

KONSYSTENCYA, - yi, *ż.*, gęftość, miąższość, spoyność między częściami rzeczy, die Consistenz, natürliche Beschaffenheit der Theile eines Körpers. Ziemia urodzayna powinna mieć dobrą konsyftencyą; nie powinna bydź tęga, twarda, lecz ani zbytnie rzadka. *Kluk. Kop.* 1, 267. - §., konsyftencya nazywaią się mieysca wyznaczone lokacyi woyfka. *Kras. Zb.* 1, 474. Standquartiere der Soldaten. W miaftach, gdzie żołnierze maią konsyftencyą, rzadko który mąż ieft panem żony swoiéy. *Teat.* 15, 46.

KONSYSTORZ, - a, *m.*, (Konsyftarz. *Cn. Th.*) sąd duchowny, trybunał bifkupi i każdéy duchowney iurysdykcyi. *Kras. Zb.* 1, 474. das Consistorium, *Bh.* konfystoř; *Ecc.* тїунская изба, тїунской приказъ (cf. ciwun). Wolność zupełną maią dyssydenci uftanowić konsyftorze. *Vol. Leg.* 7, 576. Będziesz przyczyną, że się po konsyftorzach włóczyć będę za rozwodem. *Teatr* 21 *b*, 10. Konsyftorz naywyższy *Rs.* первопрестолїе. KONSYSTORSKI, - a, - ie, KONSYSTORYALNY, - a, - e, consistorial:. *Bh.* konfystořfky.

KONSZACHTY, KONSZAFTY, KUNSZAFTY, - ów, *plur.*, (cf. Germ. Kundschaft Abl g.) *Ross.* шашни (cf. Szachry, cf. szachrayftwo, cf. *Sr.* 1. schaft interes, schafzik interessik); taiemne z kim porozumienie i układy, *Rs.* подвохъ, geheimes Verständniß mit jemanden. Na co on się tak często do ciebie nawiia, co za konszachty twe z nim do kata? *Min. Ryt.* 1, 144. Czy i ty nie wchodzisz z nim w konszachty? *Teatr* 30 *c*, 12. Twoia kmoszka konszachtami swemi z tych labiryntów cię nie wyprowadzi. *Mon.* 75, 671. Jéy to konszachty. *Teatr* 11 *b*, 83. KONSZAFTOWAĆ się z kim *Recipr.*, *Ross.* шашничать, w poufałe porozumienie zachodzić, im vertrauten Verständnisse mit jemanden leben. Z panem się nie konszaftuy, ani żartuy z panią, Boć takowe żarty kiedyś zganią. *Kochow. Fr.* 53. cf. *bespieczny).

KONTEKST, - u, *m.*, rzecz w piśmie zawarta, der Inhalt, Inbegriff. *Tr.* - b) związek pisma. *ib.* der Zusammenhang.

KONTEMPLACYA, - yi, *ż.*, *Skarg. Zyw.* 1, 418. rozważanie, die Betrachtung n. p. uważanie natury bozkiéy, kontemplacya. *Klok. Turk.* 166, *ob.* bogomyślność, die Beschaulichkeit, das beschauliche Leben.

*KONTEMPT, - u, *m.*, *Star. Ref.* 22.; *Kulig.* 19. wzgarda, niecześć, hańba, pohańbienie.

KONTENT, - a, - o, (*Kpcz. Gr.* 2, *p.* 169.); kontentnieyszy *Compar.*, kontent z czego, z przeftaiący na czym, vergnügt, zufrieden mit etwas; *Crn.* sadovoln; *Vd.* dovojlen, sadovolen, sadovoljan, sadoftjen, sadoftliu; *Sla.* zadovoljni; *Cro.* zadovolyen; *Rs.* довольный; *Ec.* самодовольный. Z tych zwyczaynie ludzi naybardziey iefteśmy kontenci, co się z nas naylepiéy kontenci bydź zdawaią. *Zab.* 13, 72. Nigdy człek nędzny nie ieft kontent z swoiéy doli, Zawsze pragnie, a co ma w ręku, to go boli. *Nar. Dz.* 3, 49. Kto kontent z siebie, ten mędrzec prawdziwy. *Zab.* 15, 376. Bydź kontent sam z siebie, ieft to znak pewny złego guftu. *Zab.* 5, 71. Gdzież są ci ludzie, co z swoiéy własności tyle kontenci, że iuż więcéy pragnąć nie myślą? *Zab.* 8, 270. Nigdy nie kontent człowiek z swego ftanu. *Jabł. Ez.* 174. Błogosławiony, który z swego kontent. *Skarg. Kaz.* 468. Nie zawsześmy szczęśliwemi, ale kontenci zawsze bydź możemy. *Zab.* 13, 74. Kto kontent z mała, żyie bez mozołu. *Hor.* 1, 279. cf. to Pan zdaniem moiém; Kto przeftał na swoiém). - §., *cum Instrum.* J groszem kontenci, gdy z poczciwéy pracy, Użyymy dobréy chwili. *Kras. List.* 2, 100. - §., Kontent, = wesoły, dobrego humoru, nieposępny, wypogodzony, *Vd.* gmeten, vesiel, fröhlich, vergnügt. Kontent, iakby go bocian nosem ifkał. *Jabł. Ez.* 15. cf. bocian). KONTENTA, - ów, *plur.*, rzecz w czym zawarta, der Inhalt, treść, suma. *Tr.* KONTENTA, y, *ż.*, KONTENTACYA, - yi, *ż.*, uspokaianie żądań, zadosyć uczynienie, przeftawanie, das Befriedigen, die Befriedigung; *Vd.* sadoftnoft; *Cro.* zadovólnoszt, zadovolschina); - Miafto bratu przywraca; tylko co fkarb dla kontenty żołnierfkiéy (*in donatiua militum*) a dla kosztu woiennego wybiera. *Krom.* 70. By kto na ziemi wszyftko miał, nasycenia, kontentacyi i uspokoienia w tym niemasz. *Skarg. Zyw.* 2, 298. Łafka. J Kr. Mści każdemu z was przyftoyne kontentacye obmyśli. *Birk. Chod.* 10. nadgrody, Belohnungen). Arab dla bezpieczeńftwa miał nas przez tę drogę, za słuszną kontentacyą prowadzić. *Warg. Radz.* 117. - §., Kontentacya, łasztowe, w Gdańfku, płaca od każdego łasztu zboża przez kupca zakupionego, szyprowi. *List.* 139. ein Geldgeschenk von jeder Last Getreide. KONTENTECA, - y, *ż.*, ukontentowanie wielkie, uciecha, rozkosz, großes Vergnügen. Jm mniéy czasu bywa do uciechy, Tym w kontentecy większe są pośpiechy. *Chrośc. Ow.* 285. Przyiemną to im będzie kontentecą. *Zab.* 12, 28. *Kniaź.* Twóy to ieft żywioł, twóy domowe wrzawy, W nich kontentecy i swey szukasz sławy. *Pot. Arg.* 235. Serce mu się rozsiada, widząc tak dalece Okrutnych nieprzyiacioł swoich kontentece. *Pot. Zac.* 135. Ludziom popłaciwszy z ich kontentecą, odprawiłem ich. *Warg. Radz.* 350. tyle, że byli kontenci). KONTENTOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, ukontentować *dok.*, zadosyć czyniąc rozweselać, befriedigen, Genüge thun, vergnügen, *Vd.* sadovoliti, sadovoljati, sadoftiti, sasititi, smuetuvati, dopokojati, potolashiti, vtashiti, pomirnati; *Cro.* zadovólyujem; *Rs.* довольствовать, удовольствовать; *Ec.* довлить. Nie myślał tylko żądze swoie kontentować. *Jabł. Tel.* 25. Poety kontentuią lub ćwiczą umysły. *Kor. Hor.* 17. Jak to człowieka kontentuie, kiedy się co dobrze drugiemu czyni. *Teat.* 54 *c*, 11. We Panią widzę cudza bieda kon-

tentuie. *ib.* 5 c, 28. Kontentować się czym, = przeftawać na czym, sich mit etwas begnügen, damit zufrieden und vergnügt seyn. *Rs. et Ec.* удовлиться, удовольствоваться, довлѣюся. Częfto opuszczał obiady swoie, kontentuiąc się kawałkiem chleba i wodą. *Skarg. Żyw.* 2, 145. Statut Edwarda nakazuie, aby każdy naywięcey dwiema potrawami kontentował się. *Oftr. P. Kr.* 1, 219. Wielblądy małą rzeczą się kontentuią. *Haur. Sk.* 324. - b) ucieszać się czym, sich an etwas vergnügen, daran ergötzen. Beczką piwa dłużéy się może kontentować samodziesiąt, niżli garncem piwa samotrzeć. *Lekarft. C.* 2.

*KONTERFEKT, *KONTERFET, - u, *m.*, *z franc.*, odrysowanie, odmalowanie, wyrażenie czego z wizerunku, obraz przemalowany abo wyrysowany z drugiego, das Conterfeit, das Gemälde. Płacić maią od galonów, rzeczy haftowanych, konterfektów, szkatuł. *Vol. Leg.* 4, 80. Ten słaby a niedokładny na drobnéy tablicy wyrażony konterfekt tych dzieł. *Zab.* 4, 115. - *transl.* wzór, wizerunek das Muster. Straciliście nie panią, lecz konterfet żywy wszyftkich cnot. *Groch. W.* 526. Kuryusz, on fkromności Rzymfkiego ftołu przednie dofkonały konterfet. *Warg. Wal.* 122. KONTERFETOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, odrysować, odmalować, conterfeyen, abmalen, *propr. et fig.* Patrz, iako właśnie tę twarz nam konterfetuią. *Groch. W.* 585. Chryftus one ftraszliwe przygody Jerozolimie tak konterfetował, iak niekiedy prorocy, gdy przygody miaftom konterfetowali i opowiadali. *Biał. Poft.* 23. Co ludzie w kim przednie chwalą, tego naśladuy, i kształt czynienia konterfetuy. *Gorn. Dw.* 38.

*KONTEST, - u, *m.*, przyświadczenie, das Bezeugen, das Zeugniß. Tu było trzeba iawnym podeprzeć kontestem prawdę. *Pot. Zac.* 61.

*KONTO, z *Włofk.*, n. p. na moie konto. *Teat.* 24, 98. *ob.* rachunek, reieftr.

KONTOR *ob.* Komendor.

w KONTR *Adverbial.*, w brew, profto przeciw, gerade entgegen. Lecz cóż czynić, gdy bogów przeciwne ustawy Nieboć to w kontr nam, rzucać chce grom niełafkawy? *Min. Ryt.* 1, 98. Nie idę w kontr twym żalom, ni onych potępiam. *ib.* 148. Niebo ci się sprzeciwia, w kontr ci wszyftko czyni. *Teat.* 44, 36. KONTRADYKCYA *ob.* sprzeczność; *Rs.* разнорѣчїе.

KONTRAKCYA *ob.* fkrócenie, ściągnienie, *Slo.* fuzugícnost, fuzowatelka, ftahatelka.

KONTRAKT, - u, *m.*, Umowa iakaś, gdy ma pewne przezwifko, na przykład przedaży, kupna etc. nazywa się kontraktem, (inaczey ugodą). *Oftr. Pr. Cyw.* 1, 231. *Vd.* pogodba, spraulenje, zgliha, sprava, der Contract. Kontrakt słówny, kontrakt pisany. *Kras. Zb.* 1, 475. Słowo iego tyle waży, iak kontrakt. *Boh. Kom.* 4, 78. Powinności ludzi wieyfkich w kontrakty z dziedzicami zamieniać. *Uft. Konft.* 1, 116. Kontrakt porozumiany, wyderek. *Cn. Th.* *Pacta conventa* czyli kontrakt króla z narodem. *Gaz. Nar.* 1, 8. Małżeńfki kontrakt. *Boh. Kom.* 4, 73. Tego wieczora maią czynić kontrakt ślubny. *ib.* 168. KONTRAKTY, - ów, *plur.*, zjazd pewnego naznaczonego czasu do pewnego mieysca na czynienie wszelakich kontraktów, der Contraktenumschlag z. B. in Lemberg, Dubno etc. wo man zu einer bestimmten Zeit, wie auf die Messe oder den Jahrmarkt hinreiset, um Contracte verschiedner Art abzuschließen. Przypadki, iakie mi się zdarzyły na Lwowskich kontraktach, krótko opiszę. *Zab.* 11, 158. Kontrakty Lwewfkie tego roku mizerne były. *Zab.* 3, 204. Jak Dubno Dubnem, tak ieszcze takich nie było kontraktów; zjechała się moc ftraszna państwa pożyczać pieniędzy u chudych pachołków. *Zab.* 13, 187. Wysłani na kontrakty iuż plenipotenci; Ten przedaie wpół darmo; a wdzięczen ochocie Dał ułomek kradzieży kupiec w dożywocie; Ten zaftawia za bezcen; ów fałszuie akty; Tak to robią szczęśliwych zyfkowne kontrakty. *Kras. Sat.* 42. KONTRAKTNIK, - a, *m.*, *Cn. Th.*, kontraktuiący, der Contrahent. KONTRAKTOWY, - a, - e, od kontraktu, Contracts -. Kontraktowa forma, kontraktowa zmowa, *Cn. Th.* - Kontraktowe, - ego, *n. Subft.*, co się od wygotowania kontraktu płaci, Contractsgebühren. Kwitowe i kontraktowe po wielkich dobrach komisarzowi czynią znaczny kapitał. *Kras. Pod.* 2, 32. Aby odtąd komisarz kwitowego, kontraktowego, zgoła żadnego daru od urzędników i poddanych nie wyciągał, *ib.* 201. - §. od kontraktów, den Contractenumschlag betreffend. Informował mię, fkorom tylko przyiechał, o zabawach kontraktowych. *Zab.* 11, 160. Lichwiarz kontraktowy. *Teat.* 24, 67. KONTRAKTOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, kontrakt czynić, einen Contract machen n. p. z kim o co, Rożność kontraktowania wyraża wierszyk: *do, ut des; do, ut facias; facio ut des; facio ut facias. Kras. Zb.* 1, 475. Kontraktować o liwrunek, o pracą *Rs.* подрядить, подряжать.

KONTRASKARPA, - y, *ż.*, *ob.* Przeciwfkarpa. *Jak. Art.* 3, 297. wybieżka. *Tr.*, die Contrescarpe. KONTRAST, - u, *m.*, odbiianie się *Ross.* противообразность. KONTRASTOWAĆ *Ross.* противообразжать, противообразить *ob.* odbiiać. KONTRAWALLACYA *ob.* Przeciwkołokopy. *Jak. Art.* 3, 297. KONTRAWENCYA, yi, *ż.*, nieposłuszeńftwo w zadosyć czynieniu dekretom iuż zapadłym. *Kras. Zb.* 1, 475. Ungehorsam gegen bereits gefällte Decrete. KONTREFAKCYA, - yi, *ż.*, zfałszowanie n. p. pieniędzy, lub też przedrukowanie książek nieprawe, das Nachmünzen, Nachdrucken, der Nachdruck. Kontrefakcye robić *Rs.* поддѣлать, поддѣлывать. Co kontrefakcye robi, fałszerz поддѣльщикъ. KONTROLLA, - i, *ż.*, sposób sprawdzenia rachunków, raportów, die Controlle; *Vd.* prutipismu, prutirazhun. KONTROLLER, - a, *m.*, trzymaiący kontrolę; *Vd.* prutipisar, razhunavishar, raitingpelauz. KONTROLLOWAĆ, *cz. ndk.*, kontrollę trzymać, controlliren. *Vd.* prutipisati. KONTROWAĆ *niiał. ndk.*, w kontr iść, sprzeczać się, przeciwić się, sich widersetzen, widersprechen. W dyskursach, które nie raz kontruiąc mi wzniecił. *Jabł. Tel.* 189. KONTROWERSYA, - yi, *ż.*, wątpliwości o wierze roztrząsanie. *Cn. Th.*, Controversen, Glaubensstreitigkeiten. KONTROWERTOWAĆ z kim przed sądem, = spór wieść. *Pr. Chełm.* 44., einen Rechtsstreit führen.

KONTRYFAŁ, - u, *m.*, Zynek, u złotników szpianter albo kontryfał, półmetal. Konwisarze zamieszuią go do cyny, przez co się ma ftać dofkonalszą. *Kluk. Kop.* 2, 286. der Zink: der Spiauter; - cyna przednia, iak Angielfka englisch Zinn. W kącie siedząc fałszywe z miedzi, a kontryfału kuie talery. *Gorn. Wt. E* 4 *b.* Część z żelaza,

część z kontryfału. *A Kchan.* 225. - *§., Kontryfał. 1 *Leop. Ex.* 8, 2. bursztyn. 3 *Leop.*

KONTUMACYA, - yi, *ż.*, niestawanie u prawa, **das Nichterscheinen vor Gericht.** Pozwany ieśli na pierwszym roku nie stanie, będzie zdan w kontumacyi, to iest, w winie niestania. *Herb. Stat.* 468. - §., Kontumacya, kwarantana, przytrzymywanie podróżnych dla doświadczenia co do chorob zaraźliwych, **die Contumaz, Quarantaine.** Dom kontumacyi. *Pam.* 83, 2, 195. KONTUMACYALNY, KONTUMACYYNY, - a, - e, od kontumacyi, **Contumace**:. Zaoczne czyli kontumacyalne dekreta te są, które w niestawianiu się iedney, druga strona zyskuie. *Kras. Zb.* 1, 230. zaoczne lub kontumacyyne dekreta. *S. Grodz.* 2, 159.

KONTUSZ, - a, *m.*, KONTUSIK, - a, *m.*, *dem.* (*nom. Turc. et Tatar.* cf. Medorum *κανδυς*; ale Turecki kontusz, ma inny króy iak Tatarski i Polski. *A Czart. Mscr.* - *Cro.* kontuſs, kabanicza, zranszka, halya, = szlafrok; *Hg.* felső -kontős; *Cro.* kúntosc, = kożuch; *Hg.* kontős = rękaw); *Bs.* Kuntuscja, haglina gorgna; *Crn.* kandúsh, cf. *Rs.* кунтышъ długa suknia kobieca, кофта kontusz kobiecy, *Ger.* **Kantusch,** cf. *Lat.* contunculus). swierzchnia szata Polska, także ubior białogłowski, **das polnische Oberkleid; auch eine Weiber = Contusche.** *Sla.* haljina). Kontusze, żuki i czuhaie, wschodowe ubiory. *Tward. Wlod.* 201. Równie pod kontuszem, iak pod frakiem, znayduią się serca wspaniałe. *Teatr* 29, 25. w stroiu Polskim, iak we Francuskim). W kontuszu iuż tego wieku człowiekowi trudno żyć. *ib.* 15 *c*, 19. po staropolsku). Widzieliśmy ordery, całuiące i ściskaiące wytarte kontusze, żeby mogły pieniędzy dostać. *ib.* 28, 92. ubranych w dawnych kontuszach staropolaków). - §., Z wylotami kontusiki, stroy niewieści. *Comp. Med.* 705.

KONTUZ (*Cn. Th.*), KONTUZA, - y, *ż.*, teraz abucht, salsesan. mortadella. *Włod.* (z łac. contusus) wyciśniony sok z mięsa w moździerzu tłuczonego. *Wiel. Kuch.* 403. **eine kräftige Fleischbrühe von gestampften Fleische.** KONTUZYA, nagniecenie, **eine Quetschung;** *Crn.* bunka, pèrhnâk; *Rs.* пашинка.

KONTYNGENS, - u, *m.*, część, ktorą kto z repartycyi do składki przyłożyć się winien, **das Contingent.** *Vd.* pernoshba, donosek.

KONTYNUACYA, - yi, *ż.*, dalszy ciąg, **die Fortsetzung.** *Sr.* 1. **wobstawnoscżeno;** *Vd.* napreipelanje. KONTYNUOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, daley prowadzić, daley postępować, daléy ciągnąć, **fortführen, fortsetzen.** *Sr.* 1. **wobstawnoscżam;** *Vd.* napreistaviti, napreipelati, napreistaulati; *Ec.* пробавить, пробавлять. Trzeba nam kontynuować i skończyć to miłości oświadczenie. *Lach. Kaz.* 1, 249.

KONWALIA, - ii, *ż.*, *Bh.* **konwalinka;** *Crn.* shmarniza; *Vd.* mainikna rosha, rukalza; *Cro.* gumbelium, gumbelia; *Dl.* dragolyúb; *Bs.* carev cvjet, bokaricch; *Ross.* ландышь; *convallaria Linn.*, ziele znaiome z kwiatków białych, rośnie po lasach wilgotnych. *Lad. H. N.* 27. **die Mayblume,** kororyczka, liczydło, lanuszka są gatunki. *Jundz.* 206, liliyka, lanka, padolna lilia.

*KONWAS, - u, *m.*, antwas, **das Handfaß.** *Tr.*

KONWENCYA, - yi, *ż.*, wyraża kontrakt albo zaszłą umowę, nie tylko co do prywatnych aktów, ale też do publicznych między narodami. *Kras. Zb.* 1, 475. **die getroffene Uebereinkunft, der Vertrag.** - 2) Konwencya Francuzka narodowa, = zjazd pełnomocny narodowy, **der Nationalconvent.** KONWENCYYNY, - a, - e, - ie *adv.*, od konwencyi, podług konwencyi, **Conventions**:. Moneta konwencyyna. KONWENT, - u, *m.*, nazwisko domów zakonnych; Franciszkański zakon ma w szczególności tytuł *Conventualium.* *Kras. Zb.* 475. **ein Ordensconvent, ein Kloster.**

KONWERS, KONWIRS, - a, *m.*, nawrócony do wiary, **ein Neubekehrter, ein Conversus.** *Dudz.* 23. - §. 2. koadiutor w zakonach. *Cn. Th.* laik zakonny. *Dudz.* 23. **ein Layenbruder, ein Klosterlaye.** Laik klasztorny, zkąd się nazywa konwirszem? Od Pawła; mówiąc, że to on miał bydź naypierwszym. *Kchow. Fr.* 15. (*conversio Pauli*). Konwirszów abo laików wiele przyimował, aby posługi świeckie zastępuiąc, pokóy większy braci czynili, a z klasztora się bracia nie ukazowali. *Skarg. Zyw.* 2, 25. Był w klasztorze tylko konwersem, nie uczyniwszy profesyi zakonney. *Nar. Hst.* 7, 37. KONWERSKA, KONWIERSZKA, - i, *ż.*. nawrócona, **eine Neubekehrte.** - §. 2) zakonna konwierszka, **eine Layenschwester.** Osobliwą chęcią z konwierszkami rozmawiała, podłe za nich posługi ochotnie podeymuiąc. *Skarg. Zyw.* 1, 336.

*KONWERSACYA, - yi, *ż.*, obcowanie, przestawanie z kim, rozmowa, *Ec.* собесѣдїе, приятная бесѣда. **der Umgang mit jemanden.** Nie mogli się nasycić patrząc nań, gadać i zażywać z nim konwersacyi świątobliwey. *Wys. Aloy.* 353. *KONWERSOWAĆ z kim *Med. ndk.*, przestawać, obcować z kim, **mit jemanden Umgang pflegen, umgehen.** Wstawszy z martwych Pan konwersował z swemi wybranemi apostoły. *Kochow. Roż.* 53. Wiele mówiących wystrzegał się, i z niemi mało konwersował. *Skarg. Zyw.* 2, 46.

KONWIKCYA, - yi, *ż.*, KONWIKTA, - y, *ż.*, sądowne przekonanie, **die gerichtliche Ueberführung, Ueberzeugung.** Do konwikcyi prawnéy potrzeba trzech kondemnat. *Kras. Zb.* 1, 475.

KONWIKT, - u, *m.*, instytut edukacyyny, **ein Erziehungsinstitut.** Wszystkie akademie, szkoły, konwikty do zwierzchności komisyi edukacyynéy należą. *S. Grodz.* 2, 65. W piątym roku oddano go do konwiktu. *Teatr* 30, 16.

KONWIRSZ *ob.* Konwers.

KONWISARZ, - a, *m.*, *Bh.* **konwař, cynař;** *Vd.* kandvar, kandvovljiar, kositrar; *Cro.* koszitritel, czingefsar, koszitroslévecz; *Sla.* kalayzar, *Sla.* kositerckia; *Hg.* koszitertegl, kalais; *Rs.* оловянишникъ; który konwie cynowe leie, cynleynik, **der Zinngießer, Kannengießer.** Konwisarze z cyny różne rzeczy leią. *Kluk. Kop.* 2, 198. *Aerarius Faber* puszkarz, konwisarz, ten który dzwony, rusnice albo działa leie. *Mącz.* KONWISARKA, - i, *ż.*, żona konwisarza, *Bh.* **konwařka;** *Ger.* **die Zinngießerinn.** KONWISARCZYK, - a, *m.*, czeladnik konwisarski, **der Zinngießergeselle oder Bursche.** KONWISARSKI, - a, - ie, od konwisarza, *Rs.* оловянишниковъ, **Zinngießer**:. KONWISARSTWO, - a, *n.*, rzemiosło konwisarskie, **die Zinngießerey, das Zinngießerhandwerk.**

KONWOIOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, pod załogą żołnierską odprowadzać, **convoiren, eskortiren.** KONWOY, - oiu, *m.*, odprowadzaiący żołnierze, **der Convoy, die**

Begleitung mit Soldaten; *Sla.* pratnje; *Boh.* průwod. Konwoy do przeprowadzenia złoczyńcy. *Teat.* 53 *b*, 22.

KONWOKACYA, - yi, *ż.*, seym naybliższy po zaszłéy śmierci króla, za uniwersałem prymasa z rady nieuſtaiącéy złożony. *Kras. Zb.* 1, 475. W bezkrólewiu prymas wydaie uniwersały na seym KONWOKACYYNY, na którym o przyszłym obraniu króla radzą. *Skrzet. P. P.* 1, 269. die Zuſammenberufung, der Zuſammenberufungsreichstag.

KONWULSYA, - yi, *ż.*, a) *medic.*, choroba muszkułów i nerwów, zależy na ściągnieniu nagłym i mimowolnym, które przykraca części ciała, pociąga muszkuły i nerwy ku ich początkowi. *Dyk. Med.* 3, 285. *Ross.* дрягóмa, die Convulſion, Verzuckung. *Comp. Med.* 126. Ma konwulsyą, czyli wielką chorobę. *Teat.* 18 *b*, 66. Konwulsye mieć кобéнишь, кобéню. - b) *iurid.* konwulsya dekretów, wracanie się przeciw zapadłym iuż dekretom do tegoż sądu bez nowo wynalezionych dokumentów albo otrzymywanie podeyściem sentencyi przeciwnéy dekretowi. *Kras. Zb.* 1, 475. eine Rechtsconvulſion, Erneurung des Proceſſes mit Verachtung des ſchon gefällten Decrets.

KOOPERACYA *ob.* wspóldziałanie, spolnictwo *Rs.* содѣйство. KOOPERTA *ob.* Koperta.

KOPA, - y, *ż.*, *Bh.* kopa, 1, = 60; 2) kopa, kůpa kupa); *Sr.* 2. kopa, koppa; *Sr.* 1. kopen *aceruus ob.* kopiec); *Vd.* shop, shok (*Vd.* kopa = snop; kopa, kopiza = brog; kop = czub, wierzch; kopaſt = czubaty; *Crn.* kópa, kupiza = kupa; *Bs.* koppa, ſtógh od slamme; *Rs.* копà, копна, копéнка kupa *qu. cf.*) liczba sześciudziesiąt sztuk, *Ross.* шестьдесятъ, ein Schock, eine Zahl von Sechzig. Kopa w sposobie rachowania znaczy liczbę 60; ieſt ieden z wyrazów wielości, na które się w dawnych wiekach summy groszy śrebrnych rachowały, i tak kopa znaczyła 60; grzywna 48, złoty 30, ferto albo wiardunek 12; W prowincyi Litewſkiéy ieſt dotąd w używaniu rachunek pieniędzy na kopy. *Kras. Zb.* 1, 476. W języku Słowiańſkim kopa znaczyła liczbę sześćdziesiąt. Gdy Wacław grzywnę czyſtego śrebra podzielił na sztuk sześćdziesiąt, poczęła powoli uſtawać pamięć grzywny liczalnéy, a naſtępował rachunek przez kopy. , A lubo potym naſtępni królowie bili z grzywny po sześćdziesiąt cztery, siedmdziesiąt, ośmdziesiąt groszy, zoſtał iednak zawsze rachunek wprowadzony przez kopy. Wszakże kupuiący brali za sze za regułę ceny, wartość wewnętrzną, a kto za iednę kopę przedawał, nie patrzał wiele było sztuk monety w kopie; lecz wiele w nich było czyſtego śrebra, tyle wyrównywaiącego, ile go było w kopie Wacławowéy. *Nar. Hſt.* 5, 295. ein Schock Silbergroſchen, ſo viel als eine Mark Silbers; ſpäter hin wurden mehr als ſechzig aus einer Mark geprägt, und dann hieß Schock ſo viel, als aus der Mark gemünzt worden war. Liczba groszy sześćdziesiąt grzywnę liczalną ſkładaiąca, dała okazyą rachowania na kopy i pólkopki. *Oſtr. P. Cyw.* 2, 304. - W hucie śklanéy rachuią w kopę butelek, sztuk 20. *Torz.* 124. Kopa śkła u hutnika różnie się rachuie, podług zyſku, iaki ma z roboty. *Mag. Mſk.* - §. *per excellent.* kopa, = kopa groszy śrebrnych, ein Schock Silbergroſchen. W kancellaryi od zapisów pospolitych brane bydź maią dwie *kopie (*dualis* zamiaſt: kopy); od liſtów wiecznych na pargaminie pięć kop. *Herb. Stat.* 195. Daiś wóz drew za kopę, co był piérwey za groszy 4, *Falib. Dis. K.* Nie proſtak, kto kopą chce wygrać ſto złotych; wielki zaś głupiec, kto ſto złotych na kopę waży. *Gorn. Dw.* 110. Kopa kopę rodzi. *Jag. Gr. B.* U kogo kopa leży, druga do niego bieży. *ib. B.* Gdy począł handlować, nie miał maiętności za kopę, odumarł na ſto tysięcy złotych *Goſt. Gor.* 116. Swięty to grosz, co kopy ſtrzeże. *Rys. Ad.* 62. bo iak go ubędzie, iuż kopy nie będzie); *similiter.* Swięta to kopa, co dziesięciu ſtrzeże. *ib.* 62. *Torz.* 268. - Kopy, albo winy pieniężne, na ſtrony, prawo przeſtępuiące. *Vol. Leg.* 7, 511. grzywny, gerichtliche Geldſtrafen, die anfänglich nach Schocken Silbergroſchen oder Marken abgeführt wurden. Dawniey *lucra* alias kopy litygantóm sędziowie Trybunalscy podług upodobania nakładali. *ib.* 403. - *§. Kopa, = zapłata katu, za wykonany wyrok sądowy, die Bezahlung des Nachrichters für eine Execution. Nie zabił go, nie doydzie kata obiecana kopa. *Pot. Arg.* 421. Nie chiało mu się woiować z rozboyniki, wolał między woyſkowemi szyki na sławę robić, niż brać katu kopy. *Pot. Syl.* 138. ztąd: katukopa, = wisielec). Dzierż, goń, w oſtatku na mą kopę zabiy, Co gardła wrzeszczy Appi rozjedziony. *Zab.* 15, 260. na moię rzecz, na moię odpowiadalność). - §. *translate* kopa, = pieniądze, maiątek, Geld, Vermögen. Niemal wszyscy kopy szukaią, którzy z młodu nauczyli się żyć rozrzutnie. *Star. Zad. D* 2. Chcąc się zrównać doſtatkami drugim, wszelkich się niecnotważą, aby ieno kopy doſtać mogli. *Star. Ref.* 38 *et* 37. Chciał, żeby zawsze większa część dochodów szła do szkatuły, i była kopa po gotowiu, kiedy przypadnie gwałt iaki na oyczyznę. *ib.* 46. Zaden z przyiacielem szczérze się nie obchodzi; żaden kopą drugiego nie ratuie. *ib.* 82. Lepsza cnota niż kopa. *Dwor. G.* Lichwiarz mieszkać między myśli chłopy, Z lichwiarſkiéy swey nie żyiąc więcéy kopy. *Tward. Misc.* 110. Kopy goni językiem. *ib.* 108. - b) Prócz pieniędzy, kopa wszelakich rzeczy, kopa ksiąg, kopa owiec, kopa iaiec, sześćdziesiąt sztuk tego, ein Schock oder ſechzig Stück, was es immer ſey. Nie żalby bydź kopę lat uczącym się żakiem Aby się ſtać, iakim był Zdroiowicz (la Fontaine) proſtakiem. *Zab.* 8, 92. *Tręb.* Już kopa lat temu. *Teat.* 27, 139. dużo lat, dawne lata). Kopę djabłów. *ib.* 16, 18. *ob.* djabeł). Kopami, po kopie, kopą *Vd.* po shopu, ſchockweiſe, zu Schocken. Kopa ma w sobie cztery mandle. *Solſk. Geom.* 3, 136. Kopa zboża, = snopów, ein Schock Garben. Snopy, aby doſkonaley wysychały, aż do czasu zwożenia, ſkładaią sie na roli w kupy, mędle, kopy. *Kluk. Rosl.* 3, 218. Składać w kopy *Vd.* kopuvati, v' kope dievati, spraviti, deniti, vkopuvati *ob.* kopować. Kopa zboża, sześćdziesiąt snopków. *Haur. Sk.* 29. O kradzieniu zboża w kopach na polu. *Stat. Lit.* 414. - *Prov. Slo.* dobre ge pri kope ſkłoſki zbírat *bonum eſt, penes capitale oeconomisare.* - Kopa siana = *meta foeni.* *Cn. Th.*, brog z 60 wiązek złożony, ein Schober Heu von 60 Büſchel (*Bh.* kopa, kůpa *acervus foeni*: *Vd.* kopa, kopiza; *Sr.* 1. kopen; *Sla.* plaſt; *Rs.* копнà сѣна. - 2) kopa (kupa) zgromadzenie, gromada ludzi zwołana, die zuſammenberufene Gemeinde. Liczba 60, czyli *kopy*, była liczbą zgromadzenia w Litwie, które o wszyſtkim ſtanowiło, co do osady należało. Ta liczba kopy tak w Litwie, iak w niektórych częściach Polſki używaną była nawet na zgromadzeniach obrad; dla rozwagi wybrano wydział, ten nazywał się kopą. *Czack. Pr.* 2, 167. (cf. *Rs.*

(cf. *Rs.* колода). Skoro trup człowieka *przyieźdżego będzie znalezion, urząd ma obesłać wszystkich mieszczan, ludzi sielskich, a opyt uczynić po razy dwa. A gdzieby się na tych dwóch kopach o tym zabiciu dowiedzieć nie mogli, tedy trzecią kopę przysiężną ma urząd zebrać, na którey powinni będą stanąć wszyscy ci, którzy się na tey kopie powinni stanowić. A ieśliby którzy z tych kopników na przysiężney kopie nie stali, albo przysięgą odwieść się nie chcieli, tedy takowi główszczyznę zapłacą. A ta kopa ma bydź czyniona w około po dwie mile, ludzi na nię wzywaiąc przez woźnego, ogłaszaiąc na targach. *Stat. Lit.* 337. *cf.* okopować). Jeśliby ukrzywdzony złodzieystwem chciał szkody swéy dochodzić kopą; tedy wszyscy w téy okolicy w około na milę ze wszystkich czterech stron, maią kazać poddanym swym na kopę schodzić się; a to się ma rozumieć wprzód na te mieysca, gdzie do tych czas kopy nie bywały, które kopowiska podkomorzy w powiecie naznaczy, i wsi te, które się tam stanowić będą, opisze. A na Rusi i indziey, gdzie z dawna kopy bywały, tam maią bydź i teraz kopy odprawowane na starych kopowiskach, iako pierwey. A gdzie do tych czas kopy nie bywały, takowymże postępkiem kopy zbierane i odprawowane bydź maią, iako się na Rusi zachowuie. *Stat. Lit.* 407. Ktoby komu z ula pszczoły wydarł, a doszliby go kopą, albo iaką *osoką*, tedy zapłaci trzy ruble groszy. *ib.* 314.

Pochodz. *kopić*, *kopczyzna*, *kopowy*, *kopówka*, *półkopki* (*cf. kopiec*); Bh. kopuletý *sześćdziesiątletni*.

KOPAĆ, - ał, - a *et* kopie, *cz. ndk. et kont.*, *Bh.* kopati, kopám, zkopám; *Slo.* kopám; *Sr.* 1. kopacż, kópam; *Sr.* 2. kopasch; *Vd.* kopati, koplem; *Crn.* kópati, kópam, kóplem; *Cro.* kopati, kopàm; *Bs.* kopatti, trappiti; *Sla.* kopati; *Rg.* kopatti; *Hg.* kapalni, kapálok (kapa = motyka); *Ross.* копнуть, копать, капывать, cf. *Gr.* κοπτειν, κοπτω *scindo*, *amputo*, *caedo*; cf. *Ger.* kappen, cf. *Gr.* κατασκαπτω *suffodiendo euerto*, cf. *Cro.* kopim *castro*, cf. skop, cf. *Ger.* Schöps); dół wykopywać, ziemi dobywać, graben. Z rydlem w ręku póydzie kopać na rzepę. *Teat.* 51 *b*, 71. Wlazł na gruszkę, kopał rzepę, cf. miotła w kącie, będzie deszcz; nie klei się, nie idzie to za tém). Byliśmy w stołach, gdzie złoto kopaią. *Biel. Hst.* 443. Dzikiemi chwasty zarosłe grunta kopiesz. *Zab.* 11, 185, cf. karczować) Kto pod kim dołek kopa (kopie), sam weń wpadnie. *Rys. Ad.* 23, *Gorn. Dw* 366. Doły zdradliwe kopaią. *J. Kchan. Ps.* 46. Kopałam grób twóy wraz z moim; wnet póydę za tobą. *Teat.* 37, 53. Sam szukasz swéy zguby, przepaść kopiesz dla siebie. *Teat.* 53 *b*, 54. Ow to poseł Porseny chytremi sztukami Kopał przepaść pod Rzymu obywatelami. *ib.* 45, 54. - §. 2) kopać, *kopnąć iednotliw.*, nogami, = *Boh. et Slov.* kopati, kopám *calcitrare*; *Rag.* kopitovati *ob.* kopyto; *Vind.* trupati (*distg. Vd.* kopniti, kopneti, skopniti = taiać, kapieć, skapieć; *Rg.* kopnitti *paullatim confici*); nogami bić, uderzać, szturkać, deptać, mit den Füßen schlagen, treten, ausschlagen. Konie ich dzielne W mieyscu nie stoią, nogami kopaią. *P. Kchan. Jer.* 534. Szkapa, gdy długo na staniu stawszy, rozbieży się, kopa, hasa. *Petr. Ek.* 112. Oracz, chcąc aby go wół nogami nie kopał, szedł za pługiem. *Ezop.* 42. Osieł wspinaiąc się na pana swego, i nogami go kopiąc, rozumiał, że to z dwornością uczynił. *ib.* 7. Nogami go kopnąwszy, wyrwał grot miedziany. *Dmoch. Jl.* 2, 128. Poczęli znowu nogami w ziemię kopać, pięściami stół tłuc. *Baz. Hst.* 39. Śmieie się na to patrząc człek w rozum doyrzały, Kopnie nogą, wszystkie się mury (domków karcianych) rozsypały. *Tol. Saut.* 97. Bakałarz kopiąc nielitościwie ucznia swego nogami, na mieyscu go zamordował. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 264. Padł bez zmysłów pod nog iego; ten ieszcze go parę razy kopnął, potym poszedł. *Ossol. Str.* 3. *Slo. Prov.* bodag ta huś kopla zadnu nohú, = boday cię gęś kopnęła zadnią nogą *imprecatio nugatoria*, cf. iechał go pies). KOPAĆ się *recipr.*, kopać ziemię, żeby się gdzie dostać, sich eingraben. Kret kopie się w ziemi. *Tward. Wład.* 178. Nietylko żeglowaniem nabywali bogactw, ale też i kopaniem się w ziemię dla naydowania kruszców. *Otw. Ow.* 11. - §. b) okopywać się, sich vergraben, verschanzen. Od języków dowiedzieliśmy się, iż nieprzyiaciel się kopie. *Ld.* - §. Kopnąć się dokąd, co żywo biegnąć, lecieć, śpieszyć, wohin eilen. Kopnę się żywo. *Teat.* 22 *b*, 8. Kopnął się za marą, sadził się piąć po murze. *Ossol. Str.* 2.

KOPACZ, - a, *m.*, który ziemię, rudy, kopa, *Boh. et Slo.* kopáč; *Sr.* 1. kopak; *Hg.* kapás; *Vd.* kopaus, rudokopazh (*ob.* rudnik); *Crn.* kopâzh, mejnik; *Cro.* kopach, rudar; *Dl.* kopacs; *Rg.* kopàc; *Bs.* kopaç (kopaç, rataj, tesgjak = rolnik); *Rs.* копальщикъ, копатель, лопатникъ, der Gräber. Kopacze dobywaią kamieni drogich, złota i srebra. *Kłok. Turk.* 127. Zapytay kopaczów tych, którzy u nas albo kruszce w Olkuszu, albo sól w Bochni kopią. *Syxt. Szk.* 28. Kopacze i inni, którzy grabarkę robią. *ib.* 11. O budarzach albo kopaczach. *Czack. pr.* 2, 199, *Haur Ek.* 148. Kopacz grobowy, der Todtengräber. KOPACZKA, - i, *ż.*, która kopa, die Gräberinn; *Bh.* kopačka. - §. b) rydel *Wlod.*, das Grabscheit; *Hg.* kapa = motyka. (KOPAL, - u, *m.*, der Kopal, ein Erdharz, ziemna żywica żółtego koloru, bardzo podobna do bursztynu. *Kluk Kop.* 1, 216.).

KOPALNIA, - i, *ż.*, mieysce, gdzie się iakowe rzeczy kopalne z ziemi dobywaią. *Kluk Kop.* 1, 64, ein Bergwerk, ein Bruch; *Slo.* báně, Šachta, gáma; *Hg.* banya (*ob.* bania); *Sr.* 1. koparsta yama; *Crn.* rudetina, bronshya (cf. ruda, bronc). *Vd.* rudna roba, rudstvu, rudishe, rudna jama *Cro.* rúda; *Bs.* riado, rudà, mjesto ghdise dube srebro, zlato al inne mjedo; *Rg.* gvozdena rúda; *Rs.* копь, заводъ, рудокопня, рудникъ. Jedna kopalnia węgli ma więcéy do opału materyi, niżli wszystkie obszerney okolicy lasy. *Stas. Buff.* 143. Kopalnia, *kopalnictwo*, górnictwo, Bergbau, Bergwesen; *Vd.* rudovanje, rudstvu, rudishe. KOPALNIANY, - a, - e, od kopalni, Bergwerks-; *Rg.* kopaacki; *Rs.* горокопный; n. p. w kopalnianych czyli górniczych sprawach Freyberskie ustawy zachowywano. *Czack. pr.* 1, 286. KOPALNOPISMO, - a, *n.*, *mineralogia*, uczy poznawania rzeczy kopalnych. *Bot.* 3, die Mineralogie. KOPALNY, - a, - e, co się wykopuie, do kopania, gegraben, das ausgegraben wird; *Cro.* rudárszki; *Rs.* копальный, ископаемый, рудокопный, заводскїй. Co łacinnicy nazywaią *mineralia*, *fossilia*, to my zo-

wiemy rzeczami kopalnemi, że pospolicie z ziemi kopane bywaią. *Kluk Kop.* 1, 2, *Bh.* **prenssténina** minerał, *z kopalnina. Mier. Mſk.* Sól kopalna, **Steinsalz**, iuż nie z wody się wywarza, ale w suchym kształcie dobywa się z ziemi. *Kluk Kop.* 1, 166. (KOPAN, - a, *m.*, imię ſtaropolſkie *Cupanus. Jabł. Her.).* KOPANICA, KOPANINA, - y, *ż.*, robota kopania, *Boh.* **kopačka**; *Ross.* копка, **das Graben, die Beschäftigung mit Graben.** Do złączenia tych dwóch rzek nad mil trzy nie trzeba kopanicy czynić. *Papr. W.* 2, 282. Kopanina, drew rąbanie etc. *Zaw. Gosp.* - §. to co się kopało, wykopało, okopało, odkopało, mieysce kopania, *Bh.* **kopanina, kopaninka), etwas Gegrabenes.** *Plumbago* szyba, kopanina, gdzie ołów wespołek ze śrebrem kopaią. *Mącz.* Bywa bor na nowinach i kopaninach siany. *Syr.* 1010. Kopalnica, rów, kanał, **ein Graben, ein Canal**; *Ec.* копь, ровъ (*Cro.* kopanya z koryto). Z Aleksandryi do Kanobu przez kopanicę batami się przewozili. *Pilch. Sen. liſt.* 388. KOPANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, **das Graben**; *Vd.* kopanje, kop; *Rg.* koop; *Cro.* kòp; *Rs.* копка. KOPANKA, - i, *ż.*, niecka *Włod.*, kąpanka, **eine Mulde**; niecki, kopanki. *Kluk Rosl.* 2, 35, *Cn. Th.* 494. KOPANY, - a, - e, *part. perf.*, **gegraben.** Nieorana pługiem ni rydlem kopana rola. *Kul. Her.* 150. Kwadratowy pręt, ieſt sztuka placu półósma łokcia maiąca na dłużą i na szerzą. Tę sztukę miernicy w Mazowszu zowią pręt *kopany*, iż ludzie pospolicie na takowe pręty zwykli się naymować, kiedy co kopać dawaią. *Grzempsk. Geom. K* 3 *b.* cf. polko), **die Gräberruthe von achtehalb Quadratellen.** KOPASINA *herb*, dwie rzeki białe z góry na dół płynące, a we śrzodku krzyż. *Kurop.* 3, 25, **ein Wappen.**

Pochodz. *kopiec, dokopywać, dokopać*; *nakopywać, nakopać; okop, okopywać, okopać*; *odkop, odkopywać, odkopać, pokopywać*; *podkop, podkopywać, podkopać*; *przekop, przekopywać, przekopać; przykop, przykopa, przykopywać, przykopać; rozkopacz, rozkopywać, rozkopać; ukopać*; *wkopywać, wkopać*; *wſkop, wſkopec, wſkopywać, wſkopać*; *wykop, wykopywać, wykopać*; *zakopywać, zakopać* (Rs. копкій *łatwy do kopania*, subſt. копкость.

KOPCIANY, - a, - e, pełen kopcia, **rußig, räucherig, berußt.** Garnce kopciane. *Brud. Oſt. D.* 11. KOPCIĆ, - ił, - ili, - i, *cz. ndk.*, okopcić *dk.*, dymem powlekać, dymić, sadzami obrudzać, **mit Ruß bedecken, beräuchern, beschmauchen, berußen**; *Bh.* **koptiti**; *Rs.* копшишь, копчу; *Ec.* копотю, копчю, *Gr.* καπνίζω. Ztąd ogień wzgórę na 40 łokci buchał, pali się, nie kopci. *Wad. Dan.* 82. Znam się na lisach farbowanych, na kopconych sobolach. *Mon.* 70, 64. Wieszczka przykréy słoty, kawka okopcona. *Tot. Saut.* 70. KOPCENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, **das Räuchern, Trocknen im Rauche.** cf. wędzenie. KOPCIDYM, - a, *m.*, *burl.*, paſkudny kucharz, partacz, płodzidym, parzykasza, **ein Sudelkoch**; *Bh.* **koptič, kuchtič.** - §. 2) co ustawicznie tutuń kurzy *Tr.*, **ein Tabacksschmaucher.** KOPCIEĆ *niiak. ndk.*, okopcieć *dk.*, kopciem zachodzić, **räucherig und rußig werden**; *Ross.* копшѣшь. KOPCIUCH, - a, *m.*, zawsze w kopciu bawiący, brudny, **ein Aschenbrödel.**

KOPCOWATY, KOPCZYSTY, - a, - e, ſkaliſty, *scopulosus*, *Mącz.* pełen kopców, **voll Hügel, hügelig.** Wsadzę te latorośle na górze wysokiéy i kopcowatéy. *Budn. Ezech.* 17, 22, wyniosłéy. *Bibl. Gd.*).

KOPCZYZNA, - y, *ż.*, sześćdziesiąta część urodzaiów, w nagrodę uprawy, **der sechzigste Theil Feldfrüchte als Lohn für die Feldarbeit.** Z włoki każdéy puſtéy, którą dziedzic dał z kopczyzny abo z trzeciany orać, po groszy dziesięciu. Rataie, którzy z kopczyzny orzą, z pługa po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 996. *et* 3, 221.

KOPEĆ, - pcia, *m.*, *Bh.* **kopt, kopet, koptu**; *Sr.* 2. **kopsch**; *Sla.* kåd z dym *qu. v.*); *Vd.* goſt dim, toushi dim, saisniza; *Crn.* shûshèk; *Rs. et Ec.* копоть, cf. *Gr.* καπνός (*Ross.* копшильня dymnica, копшильщикъ wędzarz mięsa; копоть, smolny dół); co u lamp, u świec na końcu knota bywa, gdy długo się palą. *Dudz.* 41, **die Lachtschnuppe**, sadze, **der Ruß, der Dampf, Rauch**; *medium quid inter fumum et fuliginem, vel certe fumus craſſior. Cn. Th.* Tu kómin i łuczywa, tu ogień niemały, J od częſtego kopcia tu podwóy szerniały. *Nag. Wirg.* 512. Ciepłym dymem zewsząd był otoczony, Czarny go kopeć w około okrywa. *Otw. Ow.* 64. Kto siedzi za oponami nigdy się tak ubrukać nie może, iak kto siedzi w dymie, w kopciu. *Rey Ap.* 25. Ani bogowie światła nie potrzebuią, ani też ludziom kopeć podoba się. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 212. (*Ross.* класть въ копь zawiesić w kóminie do wędzenia).

Pochodz. *kopcieć, kopciany, kopcidym, kopciuch, okopcieć, okopciały, pokopcieć, pokopciały, przekopcieć, przekopciały.*

KOPEKA, KOPIIKA *ob.* Kopiyka.

KOPER *ob.* Kopr.

KOPERCZAK, - a, *m.*, KOPERCZAKI *plur.*, ceregiele, kurowody, ceremonie, komplementa, **Complimente, Kratzfüße, Kratzer, Ceremonien, Umstände.** Niech Pan żywego koperczaka zacznie. *Teatr* 43 *b*, 52. Nosi od nich do niego, od niego do nich koperczaki miłosne. *Teatr* 11, 46. Cały w koperczakach. *ib.* 15, 29. Sute koperczaki ſtroił z dziewczętami. *Teatr* 36 *b*, 31. Do moiéy Jagny koperczaki ſtroił. *ib.* 8, 58. Gorące do mnie ſtroił koperczaki. *Teat.* 51, 26. umizgi). Koperczaki pali. *ib.* 23 *d*, 56. cf. cholewy smalić). Nie tracąc czasu na płonnych koperczakach, upominał się zaraz o swoię sumkę. *Oſſol. Str.* 4. Dosyć tych komplementów, sztuka mięsa ſtygnie, Podjadłszy i wypiwszy, dobre koperczaki. *Zabł. Amf.* 93.

KOPERSZTYCH, - u, *m.*, *z Niem.* **der Kupferstich**, Miedziorzeźba. *N. Pam.* 3, 317. rycina; *Bh.* **rytina, rytba**; *Vd.* kufrospehnizhe, kufroſtisnjen obras, kotlovinſka tabelsa; *Ross.* гравированная картина, гравюра; wyobrażenie rzeczy iakiéy, wyryte na blasze miedzianéy, a potym farbą umyślnie do tego służącą, odbite na papierze. *Jak. Art.* 3, 314. KOPERSZTYCHER, - era, *m.*, artyſta od kopersztychów, **der Kupferstecher**; *Boh.* **rytec, wyrywač, rypak na měď**; *Vd.* kufrodlutavez, nakotlovinſki spehniuz; *Ross.* граверъ, гравировальщикъ. Zażywaią miedzi kopersztycherowie, wyrzynaiąc na niéy te rzeczy, które czarnym pokoſtem wybite być maią, i które kopersztychami nazywaią. *Kluk Kop.* 2, 188. KOPERSZLAK, KUPERSZLAK, - u, *m.*, odłupki od miedzi, kiedy ią młotem biią, z Niem. **Kupferschlag, Ham-**

merschlag vom Kupfer. Wziąć kuperszlaku czerwonego, to iest, syndry miedzianéy; ta bywa między szalami, kiedy ich razem kilka biie. Torz. 173.

KOPERTA, KOOPERTA, - y, ż., z Włosk., przykrycie, nakrycie, zawinięcie, die Decke, Bedeckung, Hülle; Rs. обверть, обвёртка, koperta łóżkowa, = kołdra, Vd. plahuta, poſtelnu nakrivalu, erjuha; Cro. poplun, die Bettdecke. Byśmy się dobrze wyspali pod takim kocem i kopertą. Summ. Um. C. Koperta liſtu, das Couvert eines Briefs. Byle kopertę cudzoziemſkim ięzykiem zapisał, iużci zaraz tytuł Grafa przyimuie. Mon. 65, 305. Koperta zegarkowa, Rs. кόрпусъ, колпáкъ, колпачéкъ, das Uhrgehäuse. Koperta z ciaſta na pasztecie, der Pastetendeckel. Tr. *KOPERTNA, -y, ż., n. p. Spodnice z ogonami, Reyteraki z kopertnami. Comp. Med. 705, coś ze ſtroiu kobiecego. KOPERTOWY, - a, - e, od koperty, Couverts=, Decken=; Rs. обвёрточный. KOPERTURA, - y, ż., kompatura, pargamin do wszywania abo obwiiania ksiąg. Cn. Th. 294, ein dicker Umschlag, z. B. um ein Buch. KOPERTYMENT, - u, m., n. p. Ścianę tam każdą w kopertyment kwiaty ozdobią, i zbiór portretów bogaty. Zab. 9, 144.

KOPERWAS, - u, m., KOPERWASER Urs. Gr. 189, Cresc. 169, Vd. kotlovinſka voda; Ec. копервáсъ, купорόсъ, Słowo Niemieckie źle wymówione, miaſto Kupferwasser; sok abo woda z miedzi, barwy papużanéy; naylepszy ku pisaniu bywa. Sienn. wykł. Koperwas ieſt minerał z siarczyſtéy exhalacyi, i soku z miedzi lub żelaza Eisenvitriol, miedzi Kupfervitriol, cynku Bleyvitriol. Krup. 5, 152. KOPERWASOWY, - a, - e, von Kupferwasser, Vitriol=. Wody koperwasowe, aquae vitriolicae, maią zawsze smak ściągaiący. Woda koperwasowa miedzi, Cementwasser; woda koperwasowa żelaza; woda koperwasowa synku. Kluk Kop. 1, 93.

KOPIA ob. Kopiia.

*KOPIASTY, - a, - e, n. p. Mocz kopiaſty, co w nim iako *kopka ſtoi. Sienn. Rej.

KOPIĆ, - ił, - i, cz. ndk., ſkopić dk., w kopy ſkładać zboża, siana. Dudz. 23. schocken schobern, in Schocke und Schober legen; Bh. kopiti, kopčiti, cumulare; Ross. копить, копаю. Zboża pożęte kopić. Haur Sk. 17. Śniegi Boreas na wierzchu gór ſkopi. Bard. Tr. 297. cf. kupić. KOPICA. - y, ż., ſkładana zboża kopa. ein Schock Garben. Grochy ſkoszone, ususzone, do zabierania w kopice się ſkładaią. Kluk Rosl. 3, 220.

KOPIĘ ob. 1) kopić, 2) kopać.

KOPIEC, - pca, m., Bh. kopec, chlumek collis, tumulus; Morav. kopéc mons; Sr. 1. kopen acervus; Crn. kópa, kupiza = kopa); wſkopana kupa ziemi, ein aufgeworfner Erdhügel. Kopiec około miaſta, zamku, = wał. Cn. Th., ein Wall um einen Ort. – per excell. wſkopany pagorek granic zny, ein Gränzhügel, ein Markzeichen, Mahlhaufen, Gränzhaufen; Boh. mezník (cf. miedza), hranečník; Sor. 1. kopicżka zeme, miezník, miezné kamen, miosnik, miezna kupa; Vd. snaminjak, menik, krainik; Crn. meinik; Cro. kotàr, medja; Rs. obs. конъ, конокъ. Kopce, chociażby po rozkopywaniu żadnych w sobie znaków metalicżnych nie miały, (iakie są: kawały ſkła lub żelaza, naczyn polewanych sztuki, żużel kowalſki lub ſklany, węgle, cegły, kamienie w pewną ułożone formę); iednakże bez trudności rospoznane bydź mogą po okrągłości i wypukłości ziemi, ile że pospolicie na płaszczyźnie na sześć lub mniéy łokci dyametru sypane, i rowem około obwiedzione bywały. Oſtr. Pr. Cyw. 2, 114. Kopce narożne czyli węgielne większe bydź maią od kopców ściennych. Zabor. 358., A. Zamoy. 2, 83. (cf. nacios). W piętnaſtym wieku zaczęto kopce sypać. Czack. P. 2, 179. – Metonym. Przedał wieś, iako w swych kopcach ſtoi. Groch. W. 256. t. i. w granicach, obrębach, w całym swoim obwodzie). Kopców od oyców położonych nie kazimy. Hrb. Art. 38. – Fig. Od boga kres założony wodom, by pewne swe kopce znały. Groch. W. 47. granice, ihre Gränzen, Schranken. – Transl. Kopce z samego złota obrączkowego sypane. Teat. 2, 95. kupy, gromady, Haufen, Hügel. Mrówki sypią kopce. Tr., Ameisenhaufen mrowiſka). Kopce kretów, Maulwurfshügel, kretowiny, kretowki). J przy kwiatach kopce rosną. Kras. Liſt. 166. – Milit. kopiec dzielny Tr., ob. Kawaler.

KOPIENIAK, - a, m., opończa od deszczu bez rękawów. Tr., ein dicker Regenmantel. Kopieniak, Turc. kepenech. Paszk. Dz. 134., Cro. këpenëk; Dl. kabanicza; Crn. kepernek paenula. Pan siedział na *kotczym, któremu zwisnąwszy ſkrzydło kopieniaka, tarło się o koło. Dopiero aż do domu zaiechawszy, poſtrzegł deliią umazaną. Dwór K 2 b. Chodzą w kopieniakach, magierkach, ba i w karwatkach. Tworz. Ok. D. 1., ib. E. 4. Strzałą był przeſtrzelon w ramię prawe, wszakoż tylko w kopieniak. Papr. Ryc. 246. Dał mu swego kopieniaka. Star. Ref. 175.

KOPIENNICZY, - a, - e, kopiyny, od kopii, kopią noszący, Spieß=, Spieß tragend. Przypadło dziesięć iunaków kopienniczych Joabowych, i dobili go. Leopol. 2 Reg. 18, 15. (którzy nosili broń Joabową. Bibl. Gd.; więc giermkowie, Spießträger). Drzewce zwano quiris, curis, a że walecznym był Romulus, przezwano go Quirinus, po Polſku podobno *Kopienniczy. Kosz. Cyc. 189. Jeden na *kopieniczym harcuie, a drugi na szwabie. Rey Wiz. 139. z kopiią, z piką, z drzewcem. *KOPIENNICZYĆ, - ył, - y, cz. ndk., kopiią woiować, mit dem Spieße fechten. Tam wszyſtkiéy niezgody gniazdo, gdzie o wiarę kopienniczą. Skarg. Kaz. 74. KOPIENIK ob. Kopiynik.

1) KOPIIA, - ii, ż., KOPIYKA, - y, ż. zdrbn., przepis oryginału (cf. *potrafianie), die Abschrift, die Copie; Crn. spiſk, prepiſk, prepisanisa, posnętk, masha; Vd. prepiſs, prepismu, kopia; Cro. prepisz, màsa, par; Rs. спи́сокъ, вы́пись, сни́мокъ, прόтивень propr. et transl. Kopiia obrazu Vd. poobras, poduba, napoduba. Mowią, że alkoran od Mahometa dany, ieſt tylko kopiią tego, co bóg napisał swoią własną ręką. Mahomet, gdy mówi, że alkoran nie ſtworzony, rozumie o oryginale, nie o kopii. Kłok. Turk. 154. Derwisze są na wzór naszych zakonników, złe kopiie przednich oryginałów. ib. 169. Złe kopiie dobrych oryginałów, zbytnią wytwornością przesadzaią. Mon. 65, 147. Głos ieſt kopiią wyobrażeń naszych. Kpcz. Gr. 3, p. 59. – Poehodz. kopiiować, przekopiiować, = przepisać, przepisywać; kopiiować obraz Vd. poobrasiti, popodubati.

2) KOPIIA, - ii, ż., Kopiyka demin., Bh. et Slo kopí; Hg. kopja, kopjátška; Sr. 2. kopé; Sr. 1. kawatż; Crn.

kôpka, kopje; *Vd.* kopje, darda, suliza (*ob.* darda, sulica); *Cro.* kopje, kopjiche; *Bs.* kopje, sulliça; *Rag.* kopje, koppje, koppjaccja, sulliza, kopijze, harba, kopjaccja; *Rs. et Ec.* копьё, копїё, копьецо́, копейцо, копїйце (*Gr.* κοπις *culter*, *gladius*), drzewce, pika, **der Spieß, die Lanze, die Pique.** Kopiie, broń iezdnych na północy używana, do nas weszła; całe kopiie maią łokci 3 1/2 długości; a połowiczne kopie maią łokci 5 1/2. *Czack. Pr.* 1, 216. Szabla Perska długa, pałasz i kopiia, ieſt broń Spahów Tureckich. *Mik. Tur.* 92. Kopiią w pierścień ugodził. *J. Kchan. Fr.* 75. Czasem umieć z kopiią, Stoi za akademią, Jako do pierścienia gonić, Jako się bić, iako bronić. *Groch. W.* 488, na brzegu: „groty"). Uderzył on *kopiiem (sic!) swym. *Bud.* 1 *Chron.* 11, 20. włócznią. *Bibl. Gd.*). - Szturmowa kopiia, rodzay ogniſtéy piłki, osadzonéy na długim drzewcu do ręcznego użycia. *Jak. Art.* 3, 319 *et* 2, 109. **der Sturmspieß, Feuerspieß.** - *§. Pop chléb święcony, czyli hoſtyą *kopiem rzeże. *Sak. Persp.* 12. nożem).

KOPISKO, - a, *n.*, kopiec paſkudny, **ein garstiger, häßlicher Erdhügel** (*diſtg. Slo.* **kopiſſtě, rukowět na kopi,** haſtile, *kopiſko; *Cro.* kopjenicza). Bory te ponure ścielą z samego prochna i duszącéy zgnilizny kopiſko, w którym roią się gady iadowite. *Przeſtr.* 128.

KOPIYKA, KOPIIKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* kopiia 2), *Bh.* **kopička** *haſtula*, **ein kleiner Spieß.** - §. Kopiika, kopeka, pieniądz Rossyyſki, waży dwa grosze naszę. *Pam.* 85. 1, 533., *Rs.* копейка, копеечка, **eine Kopeke in Rußland.** Köhler w dziele pod tytułem **Münzbelustigungen** utrzymuie, że kopiika pochodzi od podobnego w Greckim ięzyku słowa, które znaczy ucinać (κοπτειν). To mniemanie upada przed oczywiſtością, że ſkoro na tych kopiikach ieſt kopiinik, od tego wybicia imię zoſtało tym drobnym pieniędzom. *Czack. Pr.* 1, 171. NB. szkoda, że uczony *Czacki* wyżéy nie dosiągł, że i kopiinik i kopia z Greck. κοπις *culter*, *cladius*, zkąd κοπτω ucinam, i że przeto i on i *Köhler* każdy ma racyą; przez co więc bardzo się wspiera zdanie pierwszego w dzieiach *rublów*, *qu. v.*). KOPIYNIK, KOPIINIK, KOPIENIK, - a, *m.*, *Bh.* **kopinnjk, kopjdnjk;** *Sla.* kopjar, czidâsh; *Cro.* kopjanik; *Hg.* kopjás; *Rg.* kopjanik, koppjanik; *Rs.* копе́йщикъ, копе́йникъ, копїено́сецъ; *Sor.* 1. **pikownik;** kopiią uzbroiony, kopienniczy, abo kopiyny, **der Spießträger, Lanzenknecht.** Pobok dwa kasztelani gęſtym kopiynikiem lud ten osłaniaią. *Tward. Wład.* 113. Rozproszył zebranie kopiyników. *Bud. Ps.* 68, 30., *Bibl. Gd.* Rzekł do młodzieńca, kopiennika swego, wyidźmy do woyſka Filiſtyńſkiego *Leop.* 1 *Reg.* 14, 1. do sługi, który nosił broń iego. *Bibl. Gd.*, do giermka, **Waffenträger.** - §. 2) kopiynik, co kopiie robi. *Cn. Th.*, **der Lanzenmacher;** *Ec.* копїе дѣлатель, копейникъ. KOPIYNY, - a, - e, kopiią zbroyny, *Rs.* копейный, копїйный, **mit Spießen bewaffnet.** Tłum woyſk kopiynych. *Przyb. Milt.* 64. do kopii należący, n. p. gra kopiyna albo ugania się. *Włod.*

KOPKA, - i, *ż. zdrbn. rzeczwn.* kopa, **ein kleines Schock;** *Sr.* 2. **kopka, kopžička** wiązanka *ob.* kupa, kupka.

KOPKI, - ek *plur.*, para kiyców związanych niby koźle, na których drzewo piłuią, **ein Paar wie ein Holzbock zusammen gebundne Pflöcke, Holz darauf zu sägen.** *Tr.*

KOPNĄĆ *ob.* Kopać.

KOPNICZY, - a, - e, od kopania, **zum Graben gehörig.** Naczynia kopnicze, podkopnicze, których używaią kopnicy, podkopnicy. *Jak. Art.* 3, 303 *et* 2, 292. KOPNIK, - a, *m.*, kopacz, który kopa, **der Gräber.** *Jak. Art.* 3, 303. cf. podkopnik). - §. 2) *kopnik, który na przysiężnéy kopie ſtanąć powinien. *Stat. Lit.* 337., *ob.* kopa 2), **der zur geschwornen Gemeindeversammlung gehört** (*Cro.*, *Bs.*, *Rg.* kopno, *continens*, ląd ſtały).

KOPNY, - a, - e, - o *adv.*, dobrze kopiący, wiele kop czyniący, **gut schockend, an Schocken ergiebig, viel Schocke machend.** Kiedy koło ś. Jana nocy cieple, bywaią kopne siana. *Haur Sk.* 78. - §. droga kopna, = śniegiem głębokim a nieutartym zawalona. Źle iechać bo bardzo kopno *adv.*, *X. Kam.* **schneehügelig.** KOPOWAĆ *intr. ndk.*, w kopy obfitować, mnogie kopy wydawać, **gut schocken.** Zboże takie więcéy kopuie, iak korcuié. *Ld.* KOPOWIEC, - wca, *m.*, miod do picia tłuſty i ſtary. *X. Kam.* (cf. Dędak), **alter, fetter Meth.**

*KOPOWISKO, - a, *n.*, miéysce kopy, czyli zgromadzenia zwołanego, **der Versammlungsort der berufnen Gemeine.** Kopie nakazanéy podkomorzy kopowiſko w powiecie naznaczy, i wsi te, które się tam ſtanowić będą, opisze. A na Rusi i indziéy, gdzie zdawna kopy bywały, tam maią bydź i teraz kopy odprawowane na ſtarych kopowiſkach. *Stat. Lit.* 407. cf. kopa 2); *cf.* kopnik, okopować.

KOPOWKA, - i, *ż.*, KOPOWY, - ego, *m.*, *subſt.*, złoty cesarſki. *Tr.*, Ryńſki, **ein Kaisergulden.** Taler kopowy, złotych 3. *Solſk. Geom.* 3, 134. KOPOWY, - a, - e, od kopy, **Schock=, zum Schocke gehörig.** W hucie ſklanéy bywa odbyt na kopowe tafle, rachuiąc tafle po szł. 6. *Torz.* 208. Wyszynek miodów kopowych i ordynaryynych. *Vol. Leg.* 7, 628.

KOPR, KOPER, - pru, *m.*, *Bh.* **kopr;** *Sr.* 1. **kóprik;** *Vd.* koper; *Crn.* kópèrz, kupèrz; *Cro.* kopèr, kopàr, kornmach, szlatki jamesa (koper, anis = anyż); *Hg.* kapor; *Sla.* kopar; *Bs.* kopar, koppar; *Rs.* укро́пъ (*diſtg. Pol.* ukrop); *Ec.* копръ (кропъ kmin), *anethum Linn.*, ogrodny abo swoyſki, *Syr.* 420; **der Dill, das Dillkraut** roślina ogrodowa. *Kluk Rosl.* 1, 226. Kopr Włoſki, Wałaſki, *foeniculum*, **der Fenchel.** *Kluk Rosl.* 2, 229., *Slo.* **wlaſky kopr, fenykl;** *Sr.* 1. **benchel;** *Sla.* sladki januz; *Vd.* kopérz; *Bs.* morać, koromać; *Rs.* волошскій укропъ. Świni kopr, wszywy kopr, wieprzyniec, gorzysz, gorycznik, *foeniculum porcinum*, **Saufenchel.** *Syr.* 195. Kobyli kopr, *sylveſtre equinum*, **Roßfenchel.** *ib.* 401. Morſki, abo babia sól, **Meerfenchel.** *ib.* 1139. cf. rowniatki. Gorny abo ſkalny, **Beerwurz.** *ib.* 401. Wodny abo Orle pióro, **Wasserfenchel, Tausendblatt.** *ib.* 1531. leśny, czarny, *Rs.* копёръ дикой, *ob.* Oleśnik. - Sagapeńſki *ob.* Zapaliczka. KOPROWY, - a, - e, z kopru, **Dill=, Fenchel=.** Koprowa wódka, nasienie koprowe. *Dykc. Med.* 3, 306. KOPROWNIK, - a, *m.*, *seseli Linn.* **Sesel;** rodzay rośliny. *Kluk Dykc.* 3, 76. zebrzyca. *Jundz.* 192.

*KOPROWINA, - y, *ż.*, z *Niem.* **Kupfergeld,** miedziaki; n. p. Znam się dobrze na miedzi, znam na koprowinie. *Min. Ryt.* 1, 286.

KOPRZYWY ziele *ob.* Olszownik. KOPULA *ob.* Kupula.

KOPYCIASTY, - a, - e, - o *adv.*, *Rs.* копытистый, kopytem opatrzony, mit einem Hufe versehen. - Trawa i ziarno pożywieniem iest zwierząt kopyciastych. *Zool.* 378. KOPYCIARZ, - a, *m.*, co kopyta szewskie z drzewa wyrzyna, der Leistenschneider, der die Schusterleisten macht. KOPYCISKO, - a, *n.*, niezgrabne kopyto, ein häßlicher Huf; ein häßlicher Schusterleisten; *Rs.* копытище.

KOPYŚĆ, - ści, *ż.*, KOPYSTKA, KOPYSTECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *cf.* łopyść, łopystka, łopysteczka. *Mącz.*, *Bh.* kopist, narzędzie do mieszania, gniecenia, łopatka, którą się co miesza w naczyniu. *Włod.*; *Crn.* stergûla', ein Spatel, ein Rührscheit, Knetscheit. Kopyścią wrzące zioła mieszała. *Otw. Ow.* 264., *Brud. Ost. C* 8. Gdy tę materyą na ogniu stawiaią, kopystką żelazną zawsze ią mieszaią. *Os. Rud.* 430. Ciasto dobrze ugnieść kopystką dziurkowaną a ustawnie mieszać warząc, by się nie guzowaciło. *Sienn.* 532. Do maźnicy trzeba kopyści. *Pot. Jow.* 2, 64. pędzla od smoły, der Theerpinsel. *Lingula* żelazna kopystka, któréy aptekarze i barwierże używaią, instrument od iednego końca szeroki a płaski, szpatel. *Mącz.*, der Spatel der Apotheker, Wundärzte. Kopystka barwierska srebrna. *Ern.* 91. Na piianą tę głowę trzeba osobnéy kopyści. *Pot. Pocz.* 560. osobnéy maźci, smarowidła, lekarstwa). - §. Zawiędła kopyść, *vetus stipes. Zebr. Ow.* 169, *Cro.* kopische, stanga *pertica*, żerdź, drąg). KOPYŚCIOWY, - a, - e, od kopyści, Spatel-.

KOPYTNIK, - a, *m.*, ziele, *asarum*, Haselwurz; *Boh.* kopytnik; *Vd.* kopitnik; *Crn.* virh; *Cro.* kopitnyak, odolyen, podbel (*ob.* podbiał); *Sla.* kopitnjak; *Bs.* kopitgnak; *Rg.* kopitgnák; *Ec.* копытникъ; *Rs.* подъѣ́сникъ; drudzy leśnym abo wiéyskim nardusem zowią, Haselwurz, rośnie w ciemnych lasach między leszczyną. *Syr.* 44, *Urzęd.* 39, *Kluk Rosl.* 2, 229. KOPYTNY, - a, - e, od kopyta, *Rs.* копытный, zum Hufe gehörig, zum Leisten gehörig. Stopa kopytna. *Cn. Th.* W kopytny róg paznokci pięć a pięć się zniosły. *Zebr. Ow.* 48. Kopytny pies, który kopytem, to iest tropem, nie wiatrem, goni, der Spürhund, der der Färthe nachläuft. Pies słabszy czuch maiący, używa go tropem, a ztąd go zowią kopytnym. *Ostror. Mysl.* 8. cf. wietrzny.

KOPYTO, - a, *n.*, KOPYTKO *dem.*, *Bh.* kopyto, kopytko; *Sr.* 1. kopéto, kopyto; *Hg.* kapta; *Sla.* kopita; *Cro.* kopito; *Rg.* kopitto, pàpak; *Bs.* kopito, pangja; *Dl.* papak; *Crn.* parkl; *Vd.* koinski rug, kobli rug; *Rs.* копыто, копытцо; stopę u zwierząt, gdzie rogowa iest niepodzielona, iak u konia, kopytem zowią. *Zool.* 57, der Huf. Kopyto czyli róg, część twarda, gruba na iedno poprzecze palca, otacza stopę nogi końskiéy. *Dyk. Med.* 3, 314. Zwierzęta kopyt całych, okrągłych, nierozdwoionych, *solidipes.* *Cn. Th.*, einhufige, ganzhufige Thiere. Kopyt rozdwoionych bydlę, *bisulcus. ib.*, zweyhufig. cf. racice). Kopytko słabo zasadzone. *Rey Zw.* 156. Kopyto wół psuie, z róg stracił, wyrobił. *Cn. Th.* - *Fig.* podbiorę mu kopyto, z obetnę mu skrzydła. *Tr.* - §. Sądzi osieł, że go pan lepiéy (od psa) przywita, Jako zwierzęcia inszego kopyta. *Mon.* 75, 664. innego rodzaiu). - *Phras*: z kopyta, z nagle, z bicza, z rękawa, iak wystrzelił, spornstreichs, auf den Plotz. Skoczy mysz tędy, iak rumak z kopyta, Ani się drogi, ni gościńca pyta. *Jabl. Ez.* 23. Nadto się byli żywo z kopyta zerwali; teraz leżą iak zbici na ziemi. *Ossol. Str.* 4. Biegnę ku niéy! Ję. Nie trzaby tak zaraz z kopyta. *Teatr* 43 *b*, 44. Pali iak z wiatrówki; każda iego odpowiedź właśnie iak z kopyta. *Zab.* 14, 54. *Nagł.* Wiersze napisane z kopyta. *Mon.* 76, 366, *ib.* 201. Z kopyta wszystkich przedsię puszcza w tym zawodzie; potym wszystkich uprzedził. *Jabł. Tel.* 66, z początku, iak ruszano, anfangs. - §. kopyto wyrażone na ziemi, stopa kopytna. *Cn. Th.*, der Hufschlag, die Färthe, Fußstapfen eines gehuften Thiers. Pies ieden wiatrem goni, drugi tropem albo kopytem. *Ostror. Mysl.* 8. - §. *Kopytka* w hucie śklanéy, gatunek butelek niskich, u spodu płaskich, iakich do araku używaią. *Mag. Msk.* - §. 2) kopyto u szewca, forma drewniana, na któréy obuwie robi, der Schuhmacherleisten; *Sr.* 1. kopyto, kopot, kopotk, schewczke kopéto; *Crn.* kopitu, pavsha; *Vd.* kopitu; *Rg.* kopitto; *Rs.* колодка (*Dl.* kopitcza; *Hg.* kapcsa z posziczócha; *Cro.* kopitëcz, z kapcie). Kopyta u szewców bywaią lipowe, wierzbowe, olszowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. Coby to był za szwiec, któryby na iednym kopycie wszystkim ludziom czynił bóty? *Urzęd.* 398. Szewcze, kiedybyś przymawiał trzewikom J malowanym niedobrze rzemykom, Tobym cię słuchał; ale nad kopyto nie noś się. *Jabl. Ez.* 192. cf. szewcu po napiętku dosyć). Jeśliś szewc, patrz swego kopyta. *Cn. Ad.* 125, *Vd.* ne spushai se v' tu, kar ne snash). (*Prov. Slo.* kopita witrćil *mortuus est*). - §. Kopyto, z forma, model, foza, das Modell, der Schlag, das Muster. Jak młodzi, tak starzy, na iedno kopyto. *Alb. z W.* 15. ci źli, tamci niedobrzy). Na iedno kopyto wszyscy. *Cn. Ad.* 307, *Slo.* na gedno kopyto nabití iednéy kuźni; iednéy faryny, alle von einem Schlage; über einen Leisten geschlagen; gleichen Gelichters. Prostaków na swe przywdziali kopyto. *Chrość. Job.* 87. Na swe kopyto co przerobić. *Cn. Ad.* 541, przekabacić). Naytrudniéysze rzemiosło, umysły ludzkie na swoie kopyto przerabiać. *Lub. Roz.* 129, *Pot. Arg.* 527, Boię się, aby ciebie na *swóy *kopyt nie przerobili. *Pilch. Sen. list.* 263, *ib.* 2, 378. Wszystkich na swoie kopyto wyćwiczył. *Pot. Syl.* 258. Trudno wieprzowe kopyto wdziewać koniowi. *Pot. Syl.* 31. Niechay to wszystkim będzie w pamięci wyrytém, Że się każdemu trzeba mierzyć swém kopytem. *N. Pam.* 20, 234. cf. piędzią). - §. Nim żelaza z pieca wypuszczą, robią na nie miéysce, zwane u nas kopyto, które to miéysce podobne bywa do brózdy. *Os. Rud.* 106, die Furche oder Rinne, worein die Gans aus dem Schmelzofen geleitet wird. cf. gęś). *KOPYTOWATY, - a, - e, na kształt kopyta, hufartig; *Rs.* копытчатый.

Pochodz. *kopyciasty*, *kopyciarz*, *nadkopycie*, *przykopycie*, *skopycenie*; *cf.* *kopnąć*.

KOR *ob.* Chor.

KORA, - y, *ż.*, *Bh.* korab et kůra, *dem.* kůrčička; (*Bh.* korawý *rigidus*; *Slo.* kůra; *Sr.* 1. zkora (cf. skóra): *Vd.* skorja, skorjiza, s'kurja (okoren z zdrewniały; okorniti z odrętwić; *Vd.* kora z kra); *Crn.* skorija; *Cro.* kóra (okorújem *incrusto*, *induro*; okornosst *duritas*, *pertinacia* cf. przekora; okoren *durus*, *morosus*); *Dl.* korà; *Sla.* korra, korica; (korre z pochwa); *Bs.* korra, koriça (nakoriti *incrustare*); *Rg.* korra, korisa, korriza, hrustaliza (okorritti *incrustare*); *Rs.* кора̀, лубъ, лубка

(*ob.* łubie; *Rs.* корица cynamon); *Ital.* scorza; *Gr.* σκωρία, *Gall.* ecorce; *Lat.* scoria, corium, cruſtum, cortex; cf. *Germ.* Kruſte, *et* Kürſchner Adlg.), *tunica arboris*, ſkóra abo iak niektórzy zowią kora. *Mącz.*; *cortex asper et craſſus* kora; *tenuior* ſkóra. *Cn. Th.* 1007, die Baumrinde, Rinde. cf. łub). Każde drzewo odziane ieſt otaczaiącą go korą. *Kluk Rosl.* 2, 7. Kora zawiera w sobie powierzchnią ſkóreczkę roślinną, a pod nią miazgę. *Botan.* 13. Na twardéy drzewa korze oſtrym raz krzemieniem Związałem własne imię z Temiry imieniem. *Szym. Sw. W.* 65.

KORAB', - ia, *m.*, (*Bh.* korab a) cortex b) lodj navis ; łodź cf. n. p. Biała wierzbina daie łub (t. i. korę), zmoczony na niewielkie *czułniki* (korabie), *Bard. Luk.* 56). *Bs. et Rg.* korabglja, korabgliza : nawa; *Rs. et Eccl.* корабль okręt, кораблецъ, кораблйкъ okręcik; кораблеплаваніе żegluga; - (*Sr.* 2. korabě : kościoſkład, ſkelet, żebra); cf. *Gr.* καράβιον, cf. *Lat.* corbita, *Gall.* corvette). Nawę morſką po ſtaropolſku korabiem zowiemy. *Star. Zad. B.* 2, ein kleines Seeſchiff, ein Nachen. Łodzia abo korab' na morżu bez żeglarza tam i sam się tulaiąc zatonie. *Cresc.* 370. Posłał Chiram onym korabiem sługi swe, męże na korabiach bywałe, morza świadomych. *Bud.* 1 *Reg.* 9, 27. (na tychże okrętach żeglarze. *Bibl. Gd.*). - *Slo. Prov.* na koráb iſt *peſſum ire*; uſ odiſél na koráb *disperiit*). - §. *per excell.* arka Noëgo, die Arche Noe; *Bh.* Archa; *Crn.* archa, arka; *Rs.* ковчегъ, ковчежецъ. Kazał bóg Noemu budować korab' abo okręt, w którymby mógł uyść potopu. *Skarg. Żyw.* 1, 187. Im większa powódź, tym się wyżéy korab' Noego podnosi. *Skarg. Dz.* 900. Wielkie to dobrodziéyſtwo każdy przyzna, gdyby nie korab', same tylko zoſtałyby ryby. *Pot. Pocz.* 131. - §. Korab, *herb*, żółty w polu czerwonym z masztem szarym; toż w hełmie. *Kurop.* 3, 25, ein Wappen. - §. podły gatunek karety, kołyſka, kolébka, ſtaroświecka kareta, podobna do łodzi, *Rs.* колымага, колымажка, eine ſchlechte Art von Kutſchen. Przekładaią ieździć korabiem i ſtarym i brzydkim, sześcią hetkami, niżeli ładną karetą, a parą końmi dobremi. *Mon.* 65, 420. KORABIOWY, KORABNY, - a, - e, od korabia (*Bh.* korabowy *corticeus*), Schiffs:, Nachen:, męże korabne, umieiące morze, na korabiach bywałe. *Budn.* 1 *Reg.* 9, 27. (żeglarze *Bibl. Gd.*), Schiffsleute.

Pochodz. nom. *kora*; *korzany*, *korczak*; *korzec*; 2) *ſkóra*, *ſkórka*, *ſkóreczka*, *ſkórzany*, *doſkorzyć*; *białoſkornik*, *przyſkórka*, *ſkornie*, *ſkórnik*, *ſkorupa*, *ſkorupiany*, *ſkorupiaſty*, *ſkorupieć*, *ſkurłat*, *zaſkórnica*. 3) *korb*.

KORAŁ *ob.* Chorał.

KORAL, - u, *m.*, KORALIK, - a, *m. zdrbn.*, *Bh.* koral; *Slo.* koral; *Sr.* 1. khóral; *Hg.* kaláris; *Crn.* koravda; *Cro.* kláriſs; *Rg.* koragl; *Bs.* koraglja; *Ross.* коралъ. z *Greckolac.*), die Koralle, krzewik morſki kamieniaſty, z którego gałązek toczą gałki, także koralami zwane. *Dyk. Med.* 3, 316. Korale bywaią białe, czarne; nayozdobniéysze czerwone; rosną gałęziſto w morzu przy ſkałach. *Zool.* 88. Na ten sam sposób robią też korale bursztynowe etc. - §. *aſſimil.* Gdzież ów alabaſter czoła? gdzie iagód róże? gdzie wargi, iak koral rumiane? *Mon.* 70, 383. Uſta w przyrodzone ubrane korale. *P. Kchan. Orl.* 1, 171. czerwone). - §. b) Korale zowią owe mięsiſte czerwone gruczołki, wiszące na szyi indyka. *Kluk Zw.* 2, 146, die rothen herabhängenden Drüſen am Halſe des Truthahns. - §. c) kłobuczki z pod róży polney koralami zowią. *Comp. Med.* 440, Hagebutten, die Frucht der Hageroſe. KORALINKA, KORALISIA, n. p. Kochana koralisiu! *Teatr* 21, 103; czy nie Karolisiu? . Koralinka, moia Koralisiu! *ib.* 110, *ob.* Karolina). KORALOWY, - a, - e, od koralu, *Rg.* koraglni, Korallen:. Rózgi koralowe rosną w morzu, które z wody wywleczone, ſkoro ie powietrze obéydzie, kamienieią. *Otw. Ow.* 175. Mech koralowy, gniazdo koralowe, glisnik, das Korallenmoos. *Syr.* 1417. Koralowe drzewko, gatunek psianki, *solanum pseudocapsicum*, krzewina Indyyſka, u nas w ogrodach chowana, nosi iagody koloru koralowego. *Kluk Dyk.* 3, 85. Koralowy korzeń, gatunek dwuliſtniku, *ophris corallorhiza*. *Kluk Dyk.* 2, 150, die Korallenwurz. Owoc koralowy z pod róży polnéy. *Comp. Med.* 22. t. i. do czerwonego koralu podobny, Hagebutte. Wargi koralowe. *Auszt.* 88. czerwone iak koral, Korallenlippen. - §. Pochodz. *ukoralić*.

1) *KORB, - u, *m.*, (*Lat.* corbis, *Ital.* corba, *Gall.* corbeille; cf. *Bh.* korba półkoszki wozowe; *Slo.* korbe, koſſina *crates*); *Sor.* 1. korb, korbik; *Crn.* korba; *Vd.* korp, korbiza; *Rs.* коробъ, коробокъ koszyk z lipowéy kory; *Ec.* крабїя, крабица ſkrzynka; *Aeth.* כרב *sporta viminea*); kosz, der Korb. Gołębie przez rok uczynią ieden korb, to ieſt kosz gnoiu. *Cresc.* 588.

2) KORB, KORBS, - a, *m.*, KORBAS, KURBAS, - a, *m.*, bania, dynia. *Dykc. Med.* 3, 318. *cucurbita*, der Kürbis. Korbs. *Mącz.* Korbasy albo banie. *Cresc.* 201. Kurbasy abo banie bywaią pospolicie, tak swoyſkie iak cudzoziemſkie, w ogrodach ſlancowane przy płotach abo tykach, chłodniki z nich czyniąc. *Syr.* 1178, *Sla.* tikva; *Vd.* titkva, buzha (*Crn.* korobêle, : gatunek gruszek). cf. tykwia. - §. łagiewka czyli flasza korbasowa. *Tr.*, eine Kürbisflaſche. W ogólności dzban, bania, eine Flaſche, Laſe, ein Geſchirr; *Bh.* korbel, korbelik, korbcljcek (cf. korczak; *Rs.* карбасъ gatunek barki, nawy). W glinianym korbasie co warzyć. *Syr.* 121. Wszyſtko w occie moczyć, potym w korbasie szyi krzywéy, nakrywszy kapitełem albo hełmem, piaſkiem obsypać. *Syr.* 152. - §. Korb leśny *ob.* Kołokwintyda; *Sr.* 1. kołokwinta, dźiwa korka.

Pochodz. *korbąsowaty*, *korbasowy*, *korbsowy*, *korbowy*.

KORBA, - y, *ż.*, (*Gall.* courbe, *Lat.* curva), die Kurbe, die Kurbel; *Bh.* klika; rękoieść, którą koła obracamy. *Solſk. Arch.* 49. U kafara są rękoieści, które korbami zowiemy. *ib.* 7. Ciągnąc wiadro ze ſtudni, korba się obraca. *Teat.* 55 *e*, 56. - U bednarza, korba do wiercenia dziur w ſtatkach, kołowrotek. *Mag. Mſk.* - §. b) korba, nazywa się rękoczyn, służący do obrócenia armaty na drugą ſtronę. Koniec iednego drąga zakłada się w ucho armatne, do drugiego zaś końca bierze się dwóch ludzi, gdy tym czasem trzeci podsuwa inny drąg pod denną sztukę, i tym sposobem ią obracaią. *Jak. Art.* 3, 50, die Wendung einer Kanone auf eine andere Seite.

KORBACZ *ob.* Karbacz.

KORBAS *ob.* 2) Korb. **KORBASOWATY**, - a, - e, - o *adv.*, korbasowi podobny. *Cn. Th.*, Kürbis ähnlich. **KORBASOWY**, - a, - e, korbsowy, korbowy, von Kürbis.

KORBECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* korba, eine kleine Kurbe. *Jak. Art.* 3, 296.

KORBETY *ob.* Korwety. **KORBLIK**, - a, *m.*, n. p. Lilia między liściem kwiecia, ze śrzodku korblika, wypuszcza cienkie ięzyczki, czyli serduszka. *Syr.* 577. kłobuczek, pączek; *ob.* Korb 1). - **KORBONA** *ob.* Karbona. **KORBOWY**, **KORBSOWY**, - a, - e, korbasowy, n. p. kształt korbsowy. *Mącz.*, *cucurbitanus.* cf. baniasty). - Rośliny korbowe, *cucurbitaceae. Dyk. Med.* 3, 318.

KORCE *plur. nom.* Korzec, korca.

KORCIĆ, - ił, - i, *czyn. ndk.*, tylko *figur.* razić kogo, wiercić go, gryźć, frasować, rupić, empfindlich schmerzen, beißen, nagen, wurmen (*Rg.* koritti = obmawiać, potwarzyć; *Rs. et Ec.* корчить, корчю, = kurczę, *Lat.* coerceo; *Ec.* кромю, кромў krócić, kruszyć). Że w przyiaźń z królem zaszedł poufałą Daniel, korciło to niektórych panów. *Wad. Dan.* 255. Nic nikomu nie powie, lecz każdy postrzeże, Że go coś korci, że go na umyśle rzeże. *Pot. Arg.* 664. Tyle stracił, ano w saméy rzeczy było, co go korciło. *Tward. Wład.* 131. Niebieska władzo, niech cię me słowa nie korcą, Nie urażay się, o móy dobroczynny tworco. *Przyb. Milt.* 248. Korci go to niezmiernie, że na te potwarzy Ani się sprawia, ani Chrystus z niemi swarzy. *Pot. Zac.* 60. Korciła go ta myśl, i wyrzekań oycowskich boiaźń. *Stas. Num.* 1, 189. Nieobecność Ludwika i panowanie białogłowskie, Polaków korciło. *Krom.* 377. *poenitet).* Skryta go w sercu korci rana. *Pot. Syl.* 86. *et* 354. - §. korcić kogo dokąd, do czego, napędzać wewnętrznym niepokoiem, niedoczekaniem, innerlich antreiben, anreitzen. Tobie coś bardzo pilno; cóż cię to korci? *Teat.* 18, 162. Nie wyszło czasem godziny, iuż mię coś znowu do tychże zabaw korciło. *ib.* 30 *b*, 29.

KORCOWY, - a, - e, od korca, Scheffel=; *Sr.* 1. korcowski; miara korcowa. *Cn. Th.*

KORCZAK, - a, *m.*, **KORCZACZEK**, - czka, *m.*, (cf. *Bh.* korbel, korbeljk, korbelíček *vas potorium ligneum*), *Etym.* kora, korzeń, *Slo.* korčák; *Crn.* kórz *haustrum*, kórzhèk *caliculus florum*, *Ec.* корчагъ czasza, kubek; *Rs.* корчага, корчажка gliniany garniec do parzenia chust; cf. *Rs.* корчмарь, корчемникъ karczmarz; cf. *Ec.* корецъ, корякъ korzec); naczynie wydrożone. *Włod.*, czym wodę z wiadra czerpaią. *Dudz.* 42, czasza drewniana, eine hölzerne Schale. Z korzenia brzozowego czynią korczaki ku piciu. *Cresc.* 471. Korczakiem wodę pił. *Bud. Ap.* 42. Miski, korczaki i też insze naczynie z drzewa iaworowego, pod pokostem bardzo cudnie stoią. *Cresc.* 466. Korczak do sypania zboża etc. *Cn. Th.*, cf. korzszek), eine Mulde, ein Geschirr zu trocknen Sachen. - §. Korczak *herb*, trzy rzéki poprzek, naywyższa dłuższa, niższe coraz krótsze; na hełmie czasza, z którey pół psa widać. *Kurop.* 3, 25, ein Wappen. - §. Korczak abo korzecznik, młyn, którego koło zewnętrzne skrzyńczaste. *Os. Fiz.* 338, eine Wassermühle mit einem Schöpfrade. cf. wałecznik. **KORCZAKOWY**, - a, - e, od korczaka, Schalen=; od herbu korczak, das so benannte Wappen betreffend.

KORCZOWAĆ, **KORCZYNEK** *ob.* Karczować, Karczowanie.

KORCZYK, - a, *m.*, *dem. nom.* korzec, (*Bh.* korček), ein kleiner Scheffel. Z ustawy R. 1764 korzec Warszawski ma korczyków Gdańskich 2. *Ostr. P. C.* 2, 315. Konstytucya R. 1764. ostrzegła, ażeby wybierane w Gdańsku korczyki od zboża, i inne podobne ekstorsye, więcéy czynione nie były. *Skrzet. P. P.* 2, 204.

KORD, - a, *m.*, (*Bh.* kord *gladius*; *Hg.* kard; *Crn.* kordèzh; *Vd.* kordezh, mezh, sabla; *Bs.* korda, kordazza, kordiza; *Cro.* kórda orusje, kot szablya, pallós, kordëcz (korda, kordás *gladiator*); *Rs.* корда; *ob. dem.* kordek; cf. kordelas); rodzay miecza. *Włod.* pałasz. *Dudz.* 42. kord, iezdecki miecz, *parazonium. Mącz.*, ein kleines Schwerdt, ein Dolch. Kord broń, szabla stróy. *Rys. Ad.* 26. Przepadła dzisiay sprawiedliwość wszędzie, Jeśli za sobą korda mieć nie będzie. *Pot. Syl.* 451. On z przyrodzenia zuchwały, do korda skory. *Pilch. Sall.* 75. Nie tak hardzie; nie do korda, panie horda. *Cn. Ad.* 665. cf. miły ieżu nie kół). Gdy innych z więzienia na męki wydawano, chciano go na kordy posłać. *Paszk. Dz.* 41 ? ? może na miecze, na rozsiekanie.

KORDA, - y, *ż.*, chorda, *Gall.* cordon, pas z powrozków u niektórych nabożnych, z Greck. χορδα. *Cn. Th.*, ein Gürtel von Stricken, der aus Andacht getragen wird, *ob.* kordyzant. - §. miara, n. p. sznur albo korda ma w sobie lasek 5, pertyk 6, łokci 45. *Haur Ek.* 25.

KORDASZ, - a, *m.*, n. p. Monomachia, Hans z Kordaszem, Raytar z Tatarem. *Pot. Jow.* 31. cf. iunak, horda.

KORDAT, - a, *m.* (z Łac. *cor*), śmiały, czupurny, gorąca kasza, do korda się zaraz porywaiący, ein Hitzkopf, ein Raufer. Kto się czuie dużym bydź na siłach, i biegłym w dziełach rycerskich, a kordatem przy tym, takowy pospolicie nierad słucha wodza swego. *Star. Ryc.* 38.

KORDEGARDA *ob.* Kordygarda.

KORDEK, - dka, *m.*, *dem. nom.* kord, ein kleiner Dolch. Uczynił sobie kordek, po obu stron ostry, wzdłuż na łokciu, i przypasał go pod szatami swemi do prawéy biodry. *Radz. Judic.* 3, 16. (miecz. *Bibl. Gd.*).

*__KORDEL__, - u, *m.*, powróz, der Strick. Maszt od hardych wiatrów cierpi, J reie z pracy ięczą, rwą się kordele. *Zab.* 4, 400. ?

KORDELAS, - a, *m.*, kord do lasa, cf. *Gall.* coutelas, *Rs.* кортикъ; *Vd.* louski mezh, ein Hirschfänger. Nie mało odwagi trzeba, aby dzika kłóć kordelasem. *Kluk Zw.* 1, 348. **KORDELAŚNIK**, - a, *m.*, miecznik, co robi koło kordelasów, ein Schwerdtfeger. *Tr.*

KORDELAT, - u, *m.*, **KORDELOWATE** sukno, = grube sukno kapucyńskie. *Tr.*, grobes Capucinertuch.

KORDON, - u, *m.*, *z Fr.*, granica żołnierstwem zaięta, der Cordon, Militärcordon. Że na Wołoszczyznie zjawiło się powietrze, wyszły natychmiast ordynanse, ażeby kordon rosciągnąć od granicy. *Teat.* 24 *c*, 96. Szaleństwo przywodziło Turków na pograniczu stoiących, do wpadania w nasze kordony. *Pam.* 83, 211. Drapnie za kordon, i przepadnie. *ib.* 32 *b*, 88. Pruski, Cesarski, Rossyyski kordon, części Polskie przez te trzy mocarstwa zaięte; *ob.* Zakordonować.

KORDUAN, **KORDWAN** *ob.* Kordyban.

KORDYACZNY, - a, - e, cierpiący kordyakę, *cardiacus Cn. Th.*, frank am Herzgespann. - §. b) swarliwy, śmiały, czupurny, sierdzisty, hitzig vor der Stirn, keck, verwegen. Kordyaczny, co się prędko wadzi. *Dzwon. Stat. A* 2. Wino gniewliwych, zapalczywych, śmiałych i kordyacznych czyni. *Petr. Et.* 406. KORDYAK, - a, *m.*, KORDYAŁA, - y, *m.*, kordat, śmiałek, ein verwogner Kerl. Pochlebca komośliwego kordyaka żwawcem nazywa. *Zab.* 13, 65. Ten człek niema zepsutéy śledziony, nie iest kordyała. *Hor. sat.* 193. KORDYAKA, - i, *ż*, *cardiaca*, niemoc, kiedy człowiek cierpi wielkie uciążenie na sercu i inszych wnętrznościach pod piersiami. *Mącz.*, das Herzgespann; serca ckliwość. *Sienn.* 366. Lekarstwo na serdeczną chorobę *kardyaką zwaną. *Sleszk. Ped* 394. KORDYAŁ, - u, *m.*, wzmacniaiąca, orzeźwiaiąca rzecz, eine Herzstärkung. Człowiek spracowany, wypiwszy kieliszek wina dobrego, rzeźwiéyszym się stanie; więc to dla niego iest kordyałem. *Krup.* 5, 117. Kieliszek wina, któregom od lat kilku nie skosztował, taki we mnie skutek sprawił, iakbym zażył kordyału. *Kras. Doś.* 208. KORDYALNY, - a, - e, herzstärkend. Lekarstwa kordyalne, które sercu większą moc sprawuią. *Krup.* 5, 117. KORDYANKA, - i, *ż.*, czupurna, dzika dziewczyna, ein wildes Mädchen. ? Do kordyanki: : Jak Tatarzyn naybardziéy strzela, gdy w pogoni, Tak mnie Anka zabiia, gdy odemnie stroni. *Kochow. Fr.* 116.

KORDYBAN, KORDUAN, KORDWAN, KURDWAN (*Cn. Th.*), - a, *m.*, *Cro. et Bs.* kordovan, szartian, *pellis Cordubensis*; *lat. med.* cordewan, corduanus, cordoversus, kordobisus, *Ital.* cordouano); kozia skóra pewnym sposobem wyprawna, der Corduan, *Bot.* 2, 95. Trzewiczki z kordybanów robione. *Groch. W.* 369. KORDYBANIK, KURDYBANIK, - a, *m.*, co kordyban robi, der Corduanmacher. Kurdybanicy, białoskórnicy etc. *Vol. Leg.* 3, 592. KORDYBANOWY, - a, - e, z kordybanu, Corduan : .

KORDYGARDA, - y, *ż.*, *z Franc.*, izby żołnierskie na obwachcie, *Sr.* 2. fordegarda, curdigarda; *Rs.* караўльня, das Wachthaus, die Wachtstube. Kordygarda, miéysce żołnierzy, z którego się oni lozuią na warty. *Papr. W.* 1, 475. Na kordygardę miasto miéysce wyznaczyć ma. *A. Zamoy.* 2, 34. Kamienica iego, iak kordegarda, odarta z meblów. *Teatr* 7 *c*, 21.

KORDYZANT, - a, *m.* (cf. *Lat.* cordax *ob.* korda), powrozobiegun *Tr.*, ein Seiltänzer. KORDYZANTKA, - i, *ż.*, die Seiltänzerinn.

KORECZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* korek, a) koreczek od butelki, zatyczka korkowa, *Rs.* пробочка, ein Stöpselchen. - §. b) koreczek od trzewika, abzaczek, der Absatz am Schuhe. Koreczki u trzewiczków nosi ta panienka, a ona nie ma ieszcze tyle lat, wiele ia mam. *Teatr* 7 *b*, 31.

KOREK, - rka, *m.*, (cf. *Lat.* cortex, *Gall.* ecorce, *Hisp.* corcho, *Dan.* korke, *Holl.* korck, *Angl.* cork; *Ger.* Kork, Gork). a) drzewo korkodąb (więzożołd samica *Cn. Th.*) *quercus suber Linn.*, *Dyk. Med.* 3, 328, der Gorkbaum, Pantoffelholzbaum; *Crn.* lubje (*ob.* łubie); *Vd.* pantofelnou liess, rahel inu puhel liess; *Cro.* rahlo, plúto; *Rg.* pluut; *Bs.* plúto; *Bs.* кóрка, кóркововое дерево; gatunek zawsze zieleniejącego się dębu; korę ma grubą pulchną, lekką, siwożółtą. *Kluk Rosl.* 2, 67. Choć on nad gwiazdę świetniéyszéy urody, Ty lekszy korka, i sroższy nad wody. *Mon.* 69, 502. - §. b) zrobiona z kory tego drzewa zatyczka do flasz, der Gorkstöpsel; *Rs.* пробка. Korki do zatykania flasz są z drzewa korkowego. *Kluk Rosl.* 2, 160. - §. 2. korek u trzewika, der Absatz am Schuhe. Trzewiki nosi z korkami nizkiemi i płaskiemi. *M. n.* 69, 641. Korki do trzewików śpiczaste, wysokie. *Pam.* 85, 1, 14. Na to słowo komenderuiącego, prawa noga w tył się cofa, tak aby korek za korek w odległości na dłoń przyszedł. *Kaw. Nar.* 243. Nic nie umie smukle tylko korki stawiać. *Pot. Arg.* 79. Nadstawia się korkami. *Mon.* 70, 382. podwyższa się). Widzę, że kogo tylko za męża zapragniesz Mieć będziesz; nayhardziéyszych pod twe korki nagniesz. *Tręb. S. M.* 37. pod pantoflę, pod panowanie. - §. 3) Korek górny albo ziemny, *suber montanum*, Berggork, kamień z drobnych giętkich niby nitek złożony, tak lekko skupionych, że ma podobieństwo do korka, którym się flasze zatykaią. Naylżéyszy ze wszystkich kamieni. *Kluk Kop.* 2, 100.

KORKA, - i, *ż.*, *zdrbn. rzeczwn.* kora, : skóra, skóreczka, eine kleine feine Rinde; *Bh.* kůrka, kůrčička; *Rs.* кóрка, кóрочка. Za tą małą korką wiele się kryie nietoperzów. *Zebr. Zw.* 110.

KORESPONDENCYA, - cyi, *ż.*, *Rs.* описка, переписка; listów zmiana, listowne społeczeństwo, der Briefwechsel. KORESPONDENT, - a, *m.*, listów spólnik, der Correspondent. KORESPONDENTKA, - i, *ż.*, die Correspondentinn. Moia grzeczna korespondentka, warta iest takiego męża, iakiego w liście swoim opisała. *Mon.* 68, 976. KORESPONDOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, z kim; listy zmieniać z kim, wzaiemne listowne odezwy utrzymywać, mit jemanden Briefe wechseln; *Rs.* переписаться, переписываться.

KOREKTA, - y, *ż.*, poprawa, poprawienie, osobliwie pism nim się wybiią, z błędów drukarskich, die Correctur. *Boh. Kom.* 4, 133. Korekty rewizya *Ross.* сводка. - §. *iurid.* obrządek kancellaryi, stanowiony z prawa, że na każdym wypisie z protokułów, officyalista kładzie korektę, iako czytał tenże wypis, i iako zgodny z oryginałem podpisuie. *Kras Zb.* 1, 478, die Unterschrift des Cancelleybeamten auf einer vidimirten Abschrift aus dem Protocolle. KOREKTOR *ob.* poprawca, poprawiacz. KOREKTURA, - y, *ż.*, naprawianie, die Ausbesserung, das Ausbessern. Skażonemu z gruntu serca i korektura nie pomoże. *Mon.* 65, 66. t. i. strofowanie). *Jurid.* termin prawa publicznego Polskiego, używany w konstytucyach, wyznaczaiących poprawę praw. Mamy także pod tytułem „korektura Pruska" prawa Pruskie. *Kras. Zb.* 1, 478, Gesetzverbesserung. cf. Chełmińskie prawo.

KORKOCIĄG. *X. Biel.*, *ob.* Graycarek. KORKODĄB, - ębu, *m.*, *ob.* korek 1), więzożołd samica. KORKOWY, - a, - e, od korka, Gork : . n. p. korkowe drzewo. *Kluk Rosl.* 2, 160, Korkbaum, Pantoffelholzbaum. Kora korkowa. *Dyk. Med.* 3, 428. - §. b) korkowy albo korzany, z kory drzewa ledaiakiego. *Cn. Th.*, *Włod.*, Rinden : , Baumrinden : . *Botan.* Łodyga korkowa, *suberosa*,

Beros., korę ma grubą, miękką, gębczastą. *Jundz. bot.* 2, 15. - Korkowy, zatyczkowy, Stöpsel=; *Rs.* пробошный.

KORMAN, - u, *m.*, siermięga, sukmana, ein grober Bauerkittel von Tuch. Na grzbiecie ma kusy korman, i to pożyczony. *Nar. Dz.* 3, 55. *ob.* gurmana. KORMNIK, - a, *m.*, n. p. sternicy, kormnicy i mołoycy maią spław wodny zapłacić. *Vol. Leg.* 4, 64, *Rs.* кóрмчій, кóрмщикъ sternik.

KORNECIARKA, - i, *ż.*, co kornety robi, die Kopfzeugsteckerinn, Haubenmacherinn, Putzmacherinn. Oto korneciarka za kornety się upomina. *Teatr* 29 *c*, 64. Szachrayki, korneciarki, krawcowe. *ib.* 15, 48.

KORNECISTA *ob.* Kornetysta.

KORNESY, - ów, *plur.* (*Jtal.* cornice). *Archit.* kornesy, gzemsy. *Cn. Th.* 220. wierzchnia wężykowata część gzemsu. *Tr.*, das Karnieß; *Rs.* карнизъ, карнизецъ.

KORNET, - a, *m.*, *z Franc.*, podchorąży, der Cornett. Nieprzyiaciele poydą młyńcem z kornetami i z rotami swoiemi. *Birk. Chod. A* 2 *b.* Obieżdża hetman chorągwie i kornety ze wszech miar strapione. *Bard. Luk.* 125. - §. 2) Kornet (*Jtal.* cornetto), piszczałka z rogu. *Włod.* róg do trąbienia. *Dudz.* 42, die Zinke, ein Blaseinstrument. Z trąbami i z kornety. *Budn.* 2 *Chron.* 15, 14, *Bibl. Gd. ib.* Instrumenta dęte: pomort, puzan, kornet. *Warg. Wal.* 306. W Atenach tak się były kornety zagęściły, że i ludzie przedni na nich grali. *Petr. Pol.* 2, 325. Krzyczy głośno soweczka, i *kornet podżary, Brat i siostra tak z sobą rady chodzą w pary. *Banial. A* 2 *b.* - § 3) Kornet białogłowski (*Gall.* la cornette), KORNECIK *zdrbn.*, *Rs.* чепецъ, чепчикъ cf. czepiec), das Kopfzeug (die Cornette). Wieżę Babilońską, którą modnym kornetem zowią, ze wstążek i koronek misternie wystawiaią sobie na głowie. *Mon.* 71, 125. Ma piękny dziś kornet na głowie. *Teat.* 34 *b*, *E ii.* Kornety muszlinowe, iakie ś. p. matka Jeymościna nosiła. *ib.* 24 *b*, 8. Kornecik z szeroką wstęgą. *ib.* 20 *b*, 18. Koron kobiety używaią na kornety, na półkornecie, i na cały puzan, na bonety, na maloty. *Haur Sk.* 354. Kobiety dumne animuszem Umieią mądrze kornet czynić kapeluszem. *Kras. Wiersz.* 57. opanować mężów). On był gotów krew swoię za leda kornet rozlewać. *Teatr* 21, 48. za leda kobiecinę, *ob* podwika, für jede Schürze, für ein jedes Weibsbild. KORNETYSTA, KORNECISTA, - y, *m.*, graiący na kornecie, der Zinkenbläser. Zły gayda dobrym kornetystą nie będzie. *Cn. Ad.* 1352.

*KORNUT, - a, *m.*, *z Łac.* rogal, der Hahnrey, Hörnerträger. Samiście gomoli, a z ludzi robicie kornuty. *Pot. Jow.* 194.

**KORNY, - a, - e, - ie *adv.*, pokorny, korzący się, demüthig. Kornie łaski żebrał u tego tyrana. *N. Pam.* 12, 365. Pod srogiem iarzmem korne chylmy głowy. *Dmoch. Jl.* 2, 67. Pod zamkiem korne wały krążą. *N. Pam.* 24, 370. niskie, niższe od murów.

KORONA, - y, *ż.*, znak naywyższey dostoyności, który cesarze i krolowie w dzień inauguracyi swoiéy, i w inszych celnieyszych okolicznościach, na głowie noszą. *Kras. Zb.* 1, 477. die Krone; *Boh. et Slo.* koruna; *Hg.* korona; *Sr. a.* kronna, cronna; *Sr.* 1. króna; *Crn.* krona, koruna; *Vd.* krona; *Cro.* koruna, kruna; *Dl.* krùna; *Sla.* kruna; *Bs. et Rg.* krunna; *Rs.* корона; *Gr.* κορωνη (*Arb.* קרן *iunxit*). Znak królewskiego stanu w naszym wieku korona, u onych starych dyadema, to iest binda z purpury, którą królom głowę zwięzowano. *Warg. Wal.* 193. Zdobi korona głowę, ale na tysiąc niebezpieczeństwa wystawia, który ią nosi. *Birk. Krz. Kaw.* 6. Złote korony królów ciernie w sobie maią. *Groch. W.* 163. Korona cierniowa Jezusowa. *Pot. Zac.* 106, die Dornenkrone. Korona papiezka. *Ld.* Korona albo infuła biskupia. *Skarg. Dz.* 289, die Bischofsmütze. - Na herbach: korona książęca, margrabska, grabska, szlachecka, die Krone auf einem Wappen. - Tego co chcą wyroki, czemu nie wieńczymy koroną? *Jabł. Tel.* 73, *ob.* koronować). - Korona, = wieniec, ein Kranz; *Vind.* kriens, vienez). Włożyła mu na głowę mirtu koronę. *Pam.* 83, 412. Jakież proszę korony na weselach bywaią? iakie maią bydź inne, iedno z kwiecia wonnego. *Birk. Zyg.* 9. - *Fig.* czeka go korona sławy nieśmiertelnéy. *Boh. Kom.* 4, 108. - §. b) Korona duchownych na głowie wystrzyżona; *Vd.* duhounska krona, glavesbritva; *Cro.* koruna, vénecz, kruna, kolobar, brienye redovnichko na glavi, pless; *Hg.* korona, koszorú; *Rs.* гуменцо. Klerycy strzygą włosy na kształt i podobieństwo korony na głowie. *Karnk. Kat.* 263, plesz, die Platte der Priester. Korona duchownych, znak na środku głowy między zapuszczonemi włosami wygolony, czyli wystrzyżony. *Cerem.* 1, 108, *Kucz. Kt.* 2, 614. Co księża golą plesze, dziś poszły w korony, iak księża w książęta. *Pot. Jow.* 104. Po koronie znać księdza na głowie. *Pot. Pocz.* 471. - c) *botan.* Korona iest ta część kwiatu naydelikatnieysza, która rozmaitością kolorów zdobiąc roślinę, naypierwéy wzrok powabia, *corolla*, *Botan.* 100, die Blume einer Pflanze. - c b) *botan.* korona *frittillaria Linn.*, die Kornblume, rodzay rośliny; u nas w ogrodach miewaią koronę Cesarską, die Kaiserblume, i szachownicę, die Schachblume. *Kluk Dyk.* 2, 14. - d) *Anat.* korona zęba, iest część nad dziąsła wywyższona, żadnéy błony powierzchownéy nie maiąca. *Krup.* 1, 78. Ząb dzielimy na koronę i korzeń. *Wey. Anat.* 35. - e) korona na niebie, gwiazdozbior pewny, die Krone der Ariadne, ein Sternbild, między wężownikiem a klęczniem. *Otw. Ow.* 307. - f) korona, KORONKA białogłowska, na obszywanie szat, die Spitze zum Besäumen. Szaty śrebrnemi i złotemi koronami ubramowane. *Haur Sk.* 353. - g) korona, = koronka, = rożaniec, der Rosenkranz. Korona abo pacierze u pasa wiszące. *Warg. Radz.* 341. Różaniec zowie się korona abo wianek. *Bzow. Roz.* 7. - h) lichtarz z rozmaitemi na około gałęziami, lustr, paiąk, der Kronleuchter, Armleuchter. *Tr.* - i) korona, = grono, zgromadzenie, der Kreis der Zuschauer, Gesellschaft, Versammlung. Liczna obiéy płci korona. *Tr.* - k) Korona, = Koronat szkut Włoski, eine Krone, eine Art Gold = und Silbermünzen. *Cn. Th.* Odpuszczam wam wszelkie podatki, i popłatki od soli, od koron. *Radz.* 1 *Mach.* 10, 29, *Bibl. Gd.*, Kronsteuer *Luth.* - l) korona w fortyfikacyi nazywa się od postaci swoiey twierdza zewnętrzna, złożona z iednego całego narożnika, i z dwóch półnarożników złączonych w iedno dwiema zasłonami. *Jak. Art.* 3, 296, im Festungsbaue, das Kronwerk, ein Außenwerk in Gestalt einer Krone. - §. 2) Korona, = królewska godność, królestwo, die königliche Würde, das Königreich. Gdy Zygmunt August

pokazał światu, że kocha koronę tę; ięli się nczeni Polacy rzeczy poważnych pisać ięzykiem swoim. *Gorn. Dw. praef.* Koronę mu stany ofiarowały; Koronę strącił; Dobiiał się korony; cf. berło. - §. b) Korona *per excell.*, Polska Korona, = Mała i Wielka Polska, *opp.* Wielkie Księstwo Litewskie, **Kron=Polen, im Gegensatze des Großherz. Litth.** W koronie, iako i w Wielkim Księstwie Litewskim, nigdy takie dziwy nie były widziane. *Mon.* 66, 60. Z tryumfem Bolesław do korony przyiechawszy, bogu ofiary za zwycięstwo oddał. *Krom.* 71. *in regnum suum.* KORONACYA, - yi, *ż.*, *Boh.* **korunowacý, korunowánj**; *Vd.* kronanje; *Cro.* korunyenye; *Hg.* koronázás, **die Krönung**, uroczysty obrządek, przez który osoba na dostoyność królewską lub cesarską wyniesioną, namaszczoną, korowaną iest. *Kras. Zb.* 1, 477. W czasie przez séym elekcyi wyznaczonym, obrany król i stany zjeżdżaią na koronacyą do Krakowa, *Skrzet. P. P.* 1, 96. KORONALNY, - a, - e, n. p. Kość czołowa złącza się w górze przez spoienie koronalne, *suturam coronalem*, **die Kronnath, Kranznath**, z kościami ciemienia. *Kirch. Anat.* 97. KORONAT, - a, *m.*, ukoronowany, monarcha, **ein Gekrönter, ein Monarch.** Koronat szablą groźny, który iako mądrze berłem, tak mężnie w boiu władnie żelazem. *Psalmod.* 70. - §. 2) koronat, korona, szkut Włoski. *Cn. Th.*, **eine Krone, eine Gold= oder Silbermünze.** *Summ. B.* KORONATOR, - a, *m.*, **der Kröner, der den Monarchen krönt**; *Bs.* krunicjar; *Rg.* krunnicjar; *Dl.* krunichar). Koronator iego, który nań koronę kładł, zdradził go. *Skarg. Dz.* 811. KORONCZYK, - a, *m.*, *tauraco Klein*, gatunek ptaków Afrykańskich bardzo pięknych, noszący na głowie takowe pióra, iakich Afrykańscy królowie zażywaią. *Kluk Zw.* 2, 25, **der Kronvogel.** - §. 2) Koronczyk, KORONIK, cf. syn koronny, = z korony Polskiéy rodem, Polak, nie Litwin; **der Kron=Pole.** Koronczyk chce bydź urzędnikiem w Wilnie, a Litwin rządy chce czynić w Warszawie. *Mon.* 65, 190. KORONIASTY, - a, - e, na kształt korony, **kronenförmig**; n. p. czapka koroniasta. *Tr.* - §. b) zaszanc koroniasty. *Tr.* = *ob.* korona *fortyf.*, **das Kronenwerk.** KORONKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* korona, **eine kleine Krone, ein Kränzel**; *Bh.* et *Slo.* **korunka**; *Hg.* koronátska; *Cro.* korunicza, krunicza; *Rg.* krunniciza; *Bs.* kruniça); ziele wieżyczki, koronki drobne ma włosienkowate. *Syr.* 584. - §. paciorki, różaniec, wianek, *Crn.* kronèza; *Bs.* kruniça, kralisc, brojaniçe, occe nascé, cislo; *Cro.* chiszlo, korunicza, otecz nassi; *Dl.* patricze, krunicza, ochenassi, brojenicze, **der Rosenkranz (Obh. Krone).** W koronce téy ustawca pierwszy położył modlitw sześćdziesiąt i trzy, bo tyle lat Panna miała, Póki na tym świecie z ludźmi mieszkała. *Pieśń. Kat.* 111. Weź koronkę, i mów pacierz. *Boh. Kom.* 3, 252. Każdy z nich nosi koronkę długą w ręku, iakoby to pacierze, mrucząc na niéy. *Star. Dw.* 49. - §. 3) Koronki u szat białych, wyszywanych, = forboty, **Spitzen, zum Besetzen**; *Bh.* **kragky**; *Vd.* sobizhi, sobzi, shpizelni, sobizhje; *Cro.* spicze; *Sla.* shiret, csipka; *Bs.* perváz; *Rs.* кру́жево, кру́жевцо; *Ec.* кру́жило. Okręt był płótnem Brabańtskiém i koronkami wyładowany. *Pam.* 83, 2, 114. Koronki się piorą, a blondynki nie. *Zab.*

13, 210. *KORONKARKA, - i, *ż.*, koronki robiąca, koło koronek się trudniąca, koronkami handluiąca, **die Spitzenmacherinn, Spitzenwäscherinn, Spitzenhändlerinn**; *Boh.* **kragkařka**; *Ross.* кру́жевница, плетея; *w rodz. męzk.* *koronkarz, *Cro.* spiczar, *Sla.* csipkar, *Bh.* **kragkař**; - *Bh.* **kragkářstwj** *koronkarstwo, robienie koronek, handel koronkami. KORONKOWY, - a, - e, z koronek, **Spitzen=**; *Vd.* sobzhast (cf. ząbczasty); *Rs.* кру́жевный. Obiecał mi piękne stroie koronkowe. *Teat.* 53 *d*, 25. Koronkowa kołdra. *Mon.* 72, 423. Koronkowe mankiety. *Teatr* 49 *d*, 33. Manufaktury koronkowe wsławiły Brabancyą. *Dyk. Geogr.* 1, 93. KORONNY, - a, - e, od korony, **Kron=.** Złoto ośmnastokaratowe zowią koronne, gdzie przymieszane są sześć części srebra abo miedzi. *Kluk Kop.* 2, 157, **Kronengold.** *Złot. B b.* - §. b) *per excell.* od korony Polskiéy, **Kron=Polen=, zu Kron=Polen gehörig.** U nas do koronnéy Rzpltéy szlachta tylko, których koronnemi synami zowiemy, przynależą. *Petr. Pol.* 200, **Söhne Kron=Polens, Kron=Polnischer Adel.** Koronicy abo koronni synowie. *ib.* 195. Poczciwemu synowi koronnemu nigdy praca za oyczyznę nie ma bydź ciężka. *Star. Ref.* 21. Akademia Krakowska, szkoła koronna. *Groch. W.* 269, szkoła głowna koronna). Hetman Wielki Koronny, Hetman polny koronny; Marszałek Koronny; *oppos.* Litewski. *KORONONOSZY, - a, - e, noszący koronę, **kronentragend.** Korononosze męczenniki *Fund.* 55. KORONOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ukoronować *dk.*, koronę na głowę kłaśdź, wieńczyć, **krönen**; *Bh.* **korunowati**; *Slo.* **korunugi**; *Hg.* koronázom, koronazni; *Sr.* 1. **kronnowasch**; *Sor.* 1. **krunuyu**; *Vd.* kronati, vienzhati, okronati, pokronati; *Crn.* kronam; *Bs.* krunniti, okrunniti, ukrunniti; *Rg.* krunniti, okrugnivati, okrunniti; *Cro.* koruniti, korunim, okorunujem; *Dl.* krunim; *Rs.* короновамь. U nas nie mógł koronować króla ani królowy, iedno arcybiskup Gnieznieński. *Bielsk.* 275, *Birk. Zyg.* 9. Przez głowy ukoronowane, samych tylko cesarzów i królów rozumieią. *Wyrw. G.* 123, **gekrönte Häupter**; *Vd.* kronan, kronast. - *Fig.* wieńczyć, **krönen, bekränzen.** Dusze wybawione, że iuż są ukoronowane, a ukoronowane koronami doskonałemi, zażywaią radości królestwa niebieskiego. *Smotr. Ex.* 34. Lud często gotów chytrze czy z prostoty Obrzydłe zbrodnie wieńcem koronować cnoty. *Zab.* 9, 4. *Swiętorz.* Nie zaniechał sposobów ku zawarcin pokoiu, który koronuie woyny wszystkie. *Tward. Wład.* 132. Pismo P. Schuberta, ukoronowane przez akademią Berlińską. *Pam.* 84, 903. KORONOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Cro.* korunenye, **das Krönen, die Krönung**, *ob.* koronacya. - §. b) *Archit.* cornice *Ital.* - część balkowania. *Callit.* 7, **das Krönlein in der Baukunst, der Kranz.**

KOROP', - ia, *m.*, Na Ukrainie w Dnieprze poławia się ryba, nazwana korop', grubsza od karpia, i łuskę ma szerszą, długości na 3 lub 4 łokcie, smaczna do iedzenia. *Ład. H. N.* 77, **eine Art Karpfen in der Ukraine.**

KOROWATY, - a, - e, *corticalis*, do kory podobny. *Perz. Cyr.* 1, 150, **rindenartig.**

KOROWAY, - aiu, *m.*, z *Ross.*, gatunek ciasta, **Topfkuchen.** Przypominam też Państwu córki ich wesele, Niechay ia, nie kto inny, piekę korowaie. *Zabł. Z. S.* 21.

KOROWOD, - u, *m.*, KOROWODY, - ów, *plur.*, nudne rozwlekłości, ceremonie, ceregiele, zawady, cf. odesłać od Annasza do Kaifasza, Weitläuftigkeiten, Weitschweifigkeiten. cf. *Rs.* хоровóдъ, короводъ wiedzienie choru t. i. tańca, cf. rey). Pan nasz dla samego króla więcey nie czynił korowodów. *Teat.* 13, 39. Życie nie wyſtarczy wytwornéy pannie na wypełnienie wszyſtkich grymasów, wykwintów i korowodów. *Mon.* 72, 65. Już nie czas teraz zemną ſtroić korowody, Weź mu rękę, niech pisze. *Tręb. S. M.* 59. Gdybyć to tak i teraz; próżne korowodów Byłyby nasze ſtadła, i ztąd mniéy roswodów. *Kras. Wiersz.* 54, *Jak. Bay.* 40. Między sąsiedztwem są prawne korowody. *Zab.* 13, 379, zatargi).

KOROZYWA, - y, *ż.*, lekarſtwo gryzące, n. p. Chorzy lekarſtwa gorzkie, korozywy, palenie, rzezanie cierpią dla zdrowia. *Petr. Et.* 196, *Rey Wiz.* 191, *Rey Pſ. N n* 3, eine ätzende Salbe, *z Łac.*

*KORPAŁ, - a, *m.*, *burlesq.*, zaiąc, ein Hase. *Tr.* KORPAL, - a, *m.*, człowiek z twarzy do zaiąca podobny. *Tr.*, der am Gesichte einem Hasen ähnlich sieht.

KORPORAŁ, - u, *m.*, chuſta pod hoſtyą, das geweihete Tuch unter der Hostie. Krew' z hoſtyi tak płynąć poczęła, iż korporał po wielkiéy części ſkropiła. *W. Poſt. W.* 2, 45. Z korporałow niewiaſty ich podwiczki sobie czyniły. *Skarg. Dz.* 1185. Liton albo korporał. *Pim. Kam.* 98, *ib.* 124, *Ząbk.* 279. KORPORALNIK, - a, *m.*, deka, w którey korporał chowaią, *Tr.* die Decke, worin das Hostientuch verwahrt wird.

KORPUS, - u, *m.*, dzielnica woyſka, ein Corps Truppen. *Tr.*

KORSAK, - a, *m.*, *Rs.* корсáкъ gatunek lisów pomniéyszych siwawych, ein Steppenfuchs. Zwierza rozmaitego Tatarzy maią, a zwłaszcza korsaków, i w biegu prętkolotnych sudaków. *Paszk. Dz.* 4.

KORSARZ, - a, *m.*, (*Ital.* corsaro), der Corsar, Freybeuter, rozboynik morſki, który w okręcie woiennym biega po morzu dla schwytania okrętów. *Papr. W.* 1, 475. cf. freybyter. KORSARSKI, - a, - ie, od korsarza, Corsaren=. Do rzemiosła przywykł korsarſkiego. *Przyb. Luz.* 252. KORSARSTWO, - a, *n.*, rzemiosło korsarſkie, rozboynictwo morſkie, das Corsarenhandwerk. Korsarſtwem żyią. *Przyb. Luz.* 249.

KORSET, Gorset, - u, *m.*, *z Franc.*, kobiecy ubior, ein Weiber=Corset; *Bh.* korduła, kordulka.

KORTEZAN, KORTEZYAN, - a, *m.*, w konſtytucyach Polſkich ten, który maiąc beneficyum w Polszcze, przemieszkiwa w Rzymie. *Dudz.* 42, der in Polen eine Pfründe hat, und in Rom lebt (*Crn.* kartésân *ludio*, *mimus*). Niektórzy z poddanych naszych od wieln lat w Rzymie mieszkaiąc, w króleſtwie naszym duchowne urzędy dzierżą; a te zaniedbywaiąc, inszych tu mieszkaiących pozwy do Rzymſkiego dworu trapią. Wszyscy tacy *kortezani* z Rzymu do beneficyów wrócić się maią. *Herb. Stat.* 135 *Zyg. I.* 1585. - §. Kortezani, którzy mimo uſtaw narodowych ubiegali się do Rzymu (*alla corte di Roma*), i tam podſtępnie beneficya otrzymywali. *Kras. Zb.* 1, 215, die am Römischen Hofe Pfründen erschlichen. Kortezanowie i biegunowie do Rzymu, duchowne opatrzenia upraszaią. *Herb. Stat.* 138. - §. *transl.* ogóln: nadſkakiwacz, szczéry, lub obłudny. *Dudz.* 42, ein Speichellecker, ein Höfling, dworak. (*Bh.* kotyzaun błazen nadworny). KORTEZANKA, - i, *ż.*, (*Gall.* courtisante), fryerka, eine Mitmacherinn. KORTEZAŃSKI, - a, - ie, o kortyzanach, die Pfründenerschleicher am Römischen Hofe betreffend. Jeśliby kto przeciwko poſtanowieniu ſtatutowemu co prawem kortezańſkim otrzymał, niech będzie wywołan. *Herb. Stat.* 135. KORTEZYA, KORTYZACYA, - yi, *ż.*, dworactwo, zbyteczne nadſkakiwanie komu, Höflichkeit, Schmeicheley. Miłość czyni pełnym kortezyi i uszanowania dla kobiet. *Niemc. Krol.* 1. *praef.* Któż Wc Pan ieſteś z temi swoiemi ukłonami i kortezyami? *Teat.* 24 *c*, 67. Wszyſtkie dworſtwa, wszyſtkie żartowania, wszyſtkie spaczkowania, wszyſtkie kortyzacye gotów ieſt wycierpieć Polak. *Weresz. Regl.* 118. Przez częſte uściſki Rzewne kortezy ſtroi koło Julii. *Zab.* 16, 328. Ja pierwszy wesoł lubię kortezye, Gdy piię dobre darmo wino czyie. *Bratk. D* 2 *b.* KORTEZYOWAĆ, KURTYZANOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, nadſkakiwać, zu Diensten stehen, aufspringen, aufpassen, schmeicheln. Trzeba się rozpuknąć od śmiechu na dworze pańſkim, iak tam *kortedziuią, iak prowadzą na zamek, rozumie że królem. *Opal. Sat.* 120. Musimy się sami kręcić, kurtyzanować, zabiegi czynić, i ieden pod drugim dołki kopać, wyścigaiąc do mety. *Xiądz.* 57.

KORTYNA, KOŁTRYNA, KURTYNA, - y, *ż.*, z *Włoſk.*, zasłona, n. p. teatralna, eine Cortine, ein Vorhang; *Bh. et Slo.* záſtera; *Sr.* 1. wóbweschk; *Cro.* zasztor; *Crn.* predpart; *Rg.* zâſtorі, zaſtorniza; *Bs.* oponna, zaſtór; (*Rs.* карmи́на obraz); *Rs.* занавѣсъ, занавѣска, занавѣсочка, завѣса. Obſtawiaią popa Jana kortynami abo ścianami czerwonemi, wysokiemi i długiemi. *Bot.* 3, 146. Widziałem kortynę malowaną dobywania Lublina przez Tatarów. *Stryik.* 385. - §. *milit.* zasłona, ściana między dwoma narożnikami, die Courtine, der Mittelwall zwischen zwey Bollwerken. Indzienierowie maią długość i miąższość murów i ich kortyn wymierzyć. *Archel.* 2, 43. Kortyny *alias* mur między baſtyonami. *Chmiel.* 1, 234. Zamek ten ſkłada się z czterech baſtyonów, i tyleż kurtyn, które są głębokim rowem opasane. *Pam.* 82, 94. KORTYNKA *zdrbn.*

KORUMPOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ſkorumpować *dk.*, przenaymować, przekupować, bestechen. Co to ieſt korumpować sędziów? ieſt to psować! Prawda, że komu psować, sobie naprawować. *Kchow. Fr.* 48. KORUPCYA, - yi, *ż.*, przenaiem, przekupienie, die Bestechung, wyraz oſkarżenia tego, który dopomagaiąc sprawie swéy, uiął sobie sędziego opłatą. *Kras. Zb.* 1, 478. Korupcye, szpetnyż to tytuł podarkom dany, który zawſtydzeniem oczom cnotliwym przegraża. *Birk. Zam.* 9. et *Birk. Exorb. H b.*

*KORUSZEK, - szka, *m.*, korczyk, ein Scheffelchen. n. p. A co dziś Panie za mliwo? Bo ſkurczyłoć się co żywo, Ledwa czasem do Niedziele Jeden się koruszek zmiele. *Rey Zw.* 234 *b.* cf. korczak, pewna miara młynarſka, ein gewisses Müllermaß. Ledwie będzie koruszka do drugiéy niedzieli. *Rey Zw.* 12 *b.*

KORWET, KORBET, - u, *m.*, (*z Franc.* courbette), podſkok końſki, die Capriole eines Pferdes. Dzianety

ich pięknie korbety i szusy wyprawować umieią. *Birk. Kr. Kaw.* 34. Lekkim zrywaniem konia do szłapi, korwetów, pląsania, hasania wprawuią. *Haur Ek.* 149. - §. b) *transl.* zbytnie ukłony, Bücklinge, Capriolen, vielfältige Verbeugungen. Ciebie do niéy zażyię, więc na korbety gotuy się i dygi. *Pot. Syl.* 24. Młodzian raźny, wysmukły, pełen korwetów. *Boh. Kom.* 1, 50. Cały w korwetach, śpiewa, gwiżdże, tańcuie. *Teatr* 29, 21. KORWETOWAĆ, - ał, - uie, *intransit. ndk.*, korwety stroić, Capriolen machen. Dzianet pod nim nad śniegi korwetuie bielszy. *Pot. Arg.* 308. KORWETA, - y, *ż.*, gatunek barki długiéy o iednym maszcie. *Papr. W.* 1, 536., eine Corvette, eine lange Barque mit einem Maste.

KORWIN *herb*, kruk na pniu ociętym, u którego dwa u góry sęki, dwa u dołu, a kruk w pysku trzyma pierścień złoty. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen.

KORYANDER *ob.* Kolendra.

KORYCIASTY, - a, - e, o głębokim korycie, n. p. Koryciasta rzeka. *Bardz. Luk.* 28, ein tief gebetteter Strom, der ein tiefes Bette hat (*ob.* koryto); *Crn.* korytast *alueatus.*

KORYNT, - u, *m.*, dawne miasto Greckie w Morei. *Dyk. Geogr.* 2, 48, Corinth. *Prov.* Do Koryntu przyiść nie każdemu wolno. *Rys. Ad.* 9. *non cuivis contingit adire Corinthum*, *ob.* Dwumorze, dwumorski. KORYNTYYSKI, KORYNTCKI, - a, - ie, od Koryntu, Corinthisch, przesmyk Koryntyyski. *Dyk. G.* 2, 48. Miedzią Koryntyyską nazywali kruszec złożony z miedzi, śrebra i złota. *Krumł. Chy.* 195. *KORYNTKA *Rs.* коринка, *ob.* rozynka.

KORYTO, - a, *n.*, KORYTKO, - a, *n.*, *dem.*, *Bh.* koryto, korentko, hrant, truhl; (*Slo.* korytnečka chelys); *Sr.* 1. korto; *Sr.* 2. korito, koritko, nazki (*ob.* niecka); *Vd.* koritu, koritize, nishke, mela, kaduine; *Crn.* koritu, kadujne; *Cro.* korito, kopànya, sztruganya (*ob.* kopanka, cf. strugać); *Sla.* kopánj; *Dl.* korito, nachve; *Rg.* koritto; *Bs.* korito, koritto, krritó, kroscgno, valov; *Rs.* корыто, корытцо, корытечко; *Ec.* корытце; cf. *Gr.* κορυς, cf. κορισκω; cf. kora); wydrożone z drzewa naczynie, der Trog. Koryta gospodarskie bywaią topolowe, lipowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. Koryto piekarskie, dzieża, der Backtrog; *Vd.* miesnu koritu, mieshize; *Rs.* квашня, квашёнка. Koryto wodne, ein Wassertrog, *Rs.* водопойло. Wylali z wiaderka wodę do koryt. 1 *Leop. Gen.* 24. Koryto dębowe *Rs.* дубасъ cf. dubas). Stare koryta, *Bh.* štatice. Stało w izbie przy ścienie na połcie koryto, Bo tegoż tam dnia wieprza zabito. *Pot. Jow.* 150, der Schweinetrog. Koryto, korytko, w którym bydłu, ptakom ieść i pić daią, der Futtertrog. Dobry myśliwiec wie, które psy rychléy puszczać do koryta, które późniéy. *Ostror.* 35, *Rs.* корытничей myśliwiec maiący dozór nad korytem). - Uiąć komu obroku, podnieść komu korytko, *cibum deducere. Mącz.*, einem den Brotkorb höher hängen. Wiarki w korytach dziurawych puszczaią się na morze i toną szkaradnie; a kościoł nas przewozi bezpiecznie, iak w okręcie iakim. *Star. Zad. D* 4 *b.* Korytko, przez które dowiaduiemy się, iako przypadnie głębokość zalewku w stawie. *Stroy. B* 2 *b*, eine Art Wasserwage mit einem Tröglein oder einer Rinne. - §. 2) koryto rzeki, złożysko, łoże, rzeczysko, das Bett eines Flusses; *Bh.* řečiště, řečisko; *Slo.* gárek; *Sr.* 1. rěčne zběw, rěčne zpad; *Vd.* tezhishe, struga; *Rg.* loogh; *Bs.* potok od rjeke, po komu rieka tece). Gdy przypadkiem rzeka graniczna bieg swóy odmienia, stare koryto będzie granicą; nowe zaś iéy łożysko do wspólnego użytku należy. *Ostr. Pr. C.* 1, 107. Nil wlewa się w morze siedmią korytami. *Mik. Turk.* 153. W iednym korycie bieżż nie może zgodny Topolorodny Padus i Eurotas chłodny. *Hul. Ow.* 168. KORYTKOWY, - a, - e, od korytka, Trog=. Korytkowy instrument. *Stroyn. B* 2 *b*, *ob.* korytko, die Wasserwage mit einem kleinen Troge. - KORYTNY *Solsk. Arch.* 163. KORYTOWY, - a, - e, od koryta, Trog=; *Rs.* корытный. Korytny potaż. *Torz.* 168. korytowy potaż. *Pam.* 84, 763. cf. koryciasty. KORYTNIK, - a, *m.*, który koryta robi, der Trogmacher; *Rs.* корытникъ (*Vd.* koritnjak = cieukusz).

KORZANY, - a, - e, z kory drzewowéy. *Włod.*, von Baumrinden; *Slo.* kůrowý, kůrnatý; *Vd.* skorjast. *KORZAWIEĆ *niiak. ndk.*, w korę się obracać, rindig werden; *Rs.* коржавѣть, закоржавѣть.

KORZBOK *herb*, trzy karpie złote ieden nad drugim niby płynące. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen.

KORZĘ *ob.* Korzyć.

KORZEC, - rca, *m.*, *dem.* korczyk, koruszek, *Bh.* koreč; *Sr.* 1. korcz, korcik; *Sr.* 2. korz, kourz, kurz; *Rs.* корѣцъ, *obs.* корецъ; *Ec.* корѣцъ, корецъ, ковшъ, cf. korczak, cf. *Gr.* κορος, *Hbr.* כר kor, *Lat.* corus; cf. kora); miara do zboża, der Scheffel; *Crn.* kibov; *Vd.* skaff, shkafes, zhetert, piskerzh, piskrizh (cf. skopiec); *Cro.* drevénka, drevenyak; *Rg.* spůd, ubórak (cf. węborek), polóvgnák; *Bs.* star, staricch, scinik mierra za sgitto, osmák; *Ross.* шефель, родъ хлѣбной мѣры. - Zustawy R. 1764 korzec Warszawski ma mieć garcy 32; dzieli się daléy na 4 ćwierci, z których każda zawiera garcy 8. *Ostr. Pr. C.* 2, 315, *Vol. Leg.* 7, 531, *Skrzet. P. P.* 2, 196, *Łęsk.* 2, 26. Za korce swe (*scil.* zboża) nie wiele liczyli. *Groch. W.* 558. Korcami stare tynfy mierzy. *Teatr* 43 c, 18 *et* 33, 24, *Bardz. Tr.* 231. Szafuią tysiącami korców przeklęctwa. *Mon.* 65, 68, *ob.* djabół). Chłopa w korzec nie mierzą. *Dwor. A* 4, *Kchow. Fr.* 47, *Pot. Arg.* 591. pozór zdradza, der Schein trügt; man misst den Kerl nicht nach der Elle. Jeżeli kto wyżéy z korca głowę dźwiga, Niemasz dziwu, że mu iéy strychulec przystrzyga. *Pot. Pocz.* 402. nie wynoś się nad swóy stan). Na cóż o pysznodumni z korca wyglądacie, Darmo się z śmiertelnego iarzma wykradacie. *Bardz. Boe.* 56. - Pod korzec ukryć cf. pod ławą, ukrywać się z czym, n. p. nie chciałem dzieła pod korcem ukryć. *Mon.* 69, 520. Chcę ia ciebie o świeco nad insze iaśniéyszą, nie pod korzec, ale na lichtarz naywyższy do świątnicy moiéy. *Bzow. Roz.* 100. Korzec zjeść trzeba z przyiacielem soli. *Pot. Arg.* 275. Zjadłem z nim więcéy niż ieden korzec soli. *Birk. Exorb. D* 3 *b. cf. Cro. adog.* jaycze od jedne vure, kruh od jednoga dneva, priatel od tridesset lat, jeszu tri dobra dugovanya, t. i. iayko od iednéy godziny, chléb od iednego dnia, przyiaciel od trzydziestu lat, są trzy dobre rzeczy. *ob.* Korcowy. KORZECZNIK, KORCZAK, - a, *m.*, młyn wodny, którego koło zewnętrzne skrzyniaste. *Os. Fiz.* 338, *Solsk. Arch.* 78, eine Wassermühle mit einem Schöpfrade. Nie może być, szczebietliwy By zawdy miał być prawdziwy, Co iako ko-

rzecznik mielo, Nie przeftanie do Niedziele. *Rey Zw.* 234 *b*, *Bh.* kořečnjk, mlynařj, kterjj ſwe kořečnjky na potočjch magj.

KORZEŃ, – ia, *m.*, Korzonek *zdrbn.*, *radix*, die Wurzel; *Bh.* kořen; *Sr.* 2. koren, korosčk; *Sr.* 1. koren; *Vd.* koren, korenina; *Crn.* korę̃n; *Cro.* koren, sila, korenècz; *Dl.* korenchich, silicza; *Sla.* koren, korécsak; *Rg.* korjén, korjènak, korjèncicch; *Bs.* koren, korjen, sgilla, korjenak, sgilliça; *Hg.* gyeükeer; *Ross.* кóренъ (cf. *Gr.* κορσιον *radix loti*; *Rabb.* עקר ikkar *radix*); ta część rośliny, przez którą w ziemi utkwiona się żywi. *Kluk Rosl.* 1, 6. korzeniem ftoi roślina. *Botan.* 28. Gdzie zdrowy korzeń, drzewo kwitnie i rodzi. *Skarg Żyw.* 1, 12. Szczére to wino, iak się z korzenia doftaie. *Tr.* z macicy winnéy, niesfałszowane). Korzenia naygrubsza część *Rs.* корневище. Jaki był korzeń, takie róſzczki; iaka matka, takie córki. *Skarg. Żyw.* 2, 135. – §. Czarny korzeń, rżyſko, ścierniſko, das Stoppelfeld. Wilk bieżąc koło błonia, Uyrzał na czarny korzeń puszczonego konia. *Zab.* 13, 276. *Tręb.* – Pryſka na czarnym mdy źrzebiec korzeniu. *Jabł. Ez.* 39. – §. Gdzieby chłopi z surowego korzenia folwark nowo budowali, pan téy wsi może im czynszowe prawo dziedzicznie dać. *Szczerb. Sax.* 48. z karczunku, z gruntu wykarczowanego, auf neu ausgerodetem Boden, Neubruch. Nie tylko ftare pufte role osiedli i naprawili, ale i wsi na surowym korzeniu wyrobili. *Stryik.* 362. – §. Ziele: wieprzyniec, goryss, gorycznik, świni kopr, wszywy kopr, zowią niektórzy siarkowym albo siarczyftym korzeniem, drudzy ielenim abo sarnim korzeniem, *feniculum porcinum*, Saufenchel. *Syr.* 195. Korzeń womitowy, *Lonicera Jpecacuanha Linn.*, Brechwurz, gatunek wiciokrzewu, którego korzeń wzbudza womity. *Kluk Dykc.* 2, 97. Korzeń archanielſki, archanielika, arcydzięgiel, Pommerische Angelica. *Syr.* 98. *et* 85. Korzeń biały, ieleni ogon, *ceruaria alba*, weiße Hirschwurz. *ib.* 132. Korzeń fiołkowy, kosaciec Słowiańſki, *Jrys Jllyrica*, Dalmatisch Weilwurz. *ib.* 3. Korzeń liliowy, *gladiolus. Cn. Th.*, Schwertel, Schwertlilie. Słodki korzeń, Süßholz. Korzeń oftromleczny *ob.* szczeć morſka. – §. Korzeń okrągły liściſty, abo z błonek iak z liścia ſkładziſty, zwiiany, *bulbus. Cn. Th.*, eine Blumenzwiebel, Zwiebelwurzel cebulaſty. – §. *translate* korzeń zęba, die Wurzel des Zahns. Zęby dzielą się na korzeń, lub część w dołku szczeki zachowaną, na ciało i na koronę. *Krup. Oſt.* 78. Góra ta od Tatrów korzeń swóy prowadzi. *Banial. P.* – *Fig.* początek, wszczątek, fundament, grunt, Anfang, Ursprung, Grundlage. U nauk korzenie gorzkie, ale owoce słodkie. *Bud. Ap.* 24. Błędu korzeń podcięty. *Skarg. Dz.* 645. Korzeń tego dwoyga złego inny nie ieſt, iedno kłam pochlebców. *Gorn. Dw.* 225. Korzeń dobréy sławy ieſt cnota lub dobroć ona, dla któréy chwałę od ludzi odnosi. *Birk. Chod.* 21. Nie ieſt trwała pożyczana, i nie maiąca własnego korzenia, potęga. *Kłok. Turk.* 57. Rzym mamy za korzeń i macicę katolickiego kościoła. *Skarg. Dz.* 154. Z korzenia, z korzeniem, *radicitus* z gruntu; n. p. Z korzenia wyrąbać, z korzeniem wyrywać, *Crn.* ftikama; *Ec.* искоренéнно, изъ кóрене, mit der Wurzel, von Grund aus. Póki drzewa z korzeniem nie wykopamy, póty będzie rosło; póki wodza nie doftaniemy, póty pokoiu nie będzie. *Bielſk.* 84. – §. *aliter* z korzenia, z początkowo, wszczątkowo, urſprünglich, von Anfang, Anfangs. To szczęście wszyſtkie miaſta, wszyſtkie zamki maią, Że piękniéysze z ruiny, niż z korzenia wſtaią. *Pot. Arg.* 456. Abyś mógł wszyſtko doſtatecznie wiedzieć, Chcę-ć przyczynę méy nędzy z korzenia powiedzieć. *P. Kchan. Orl.* 1, 360. – §. 2) Korzeń, obozowiſko, kosz Kozacki, (*Trotz* tłumaczy: reyment Kozacki), das Feldlager der Kosaken. Kozacy Niżowi na zimę do miaſt się roschodzą, łódki swe przy Dnieprze pochowawszy, i kilka set człowieka tam zoſtawiwszy, na korzeniu, iako oni mówią, przy ftrzelbie. *Gwagn.* 338, *Bielſk.* 659. W woyſku Zaporoskim chorążowie po złł. 6, attamanowie w korzeniach po złł. 5. *Vol. Leg.* 5, 175. – §. 3) korzeń, członek naturalny męzki. *Krup.* 2, 139, das männliche Glied, die männliche Ruthe, die Ruthe. Nóż do ursnięcia korzenia zarażonego. *Czerw. Narz.* 26. Nie wnidzie w kościoł Pańſki trzebieniec, ani zgniecionego abo rzezanego łona, ani wyrznionego korzenia, *Leop. Deut.* 23, 1, *Wuiek.* Stadnik korzeń wypuściwszy, klacz przykryć chciał. *Hipp.* 14. – §. po korzeniu, po mieczu, po linii męzkiéy, von der männlichen Linie. Bliższy krewny po korzeniu, albo iako mówią po mieczu, to ieſt, po oycu. *Grol. Obr.* 64. KORZENIE, – ia, *n.*, *collect.*, *Bh.* kořenj *herbae*, Wurzeln. Korzenie drzewa ftarego iuż bywa zapiekłe i twarde, przeto nie puszcza z siebie odrośli. *Cresc.* 64. Wysiecz, wykopay karcz, popal korzenie, nie będą bory. *Gor. Sen.* 200. Większe obrazki, ziele, zowią djablik, bo ma korzenie kąsaiące. *Sienn.* 80. *Rha* Litewſkie abo Moſkiewſkie korzenie. *Urzęd.* 263, unächte Rhabarber. – §. 2) *Korzenie*, – ia, *n.*, *et korzenie*, – i, *plur.*, *Bh.* kořenj aromata; *Slo.* kořenj; *Sr.* 1. droha zelo, drohi koren; *Sr.* 2. wůrza; *Vd.* kramenia, shlahtnu korenje, sazhimba; *Crn.* qvirz; *Cro.* korenye: *Sla.* zácsin, xùlj, silje; *Bs.* mirodia, speçie, kakoti papar *etc.*; *Rs.* корéнье, аромáты, снáдобье; aptekarſkie wonne korzenie, Gewürz. Ryby przyprawiać z korzeniem, to ieſt, z pieprzem, z imbierem, z muszkatem etc. *Sienn.* 323. Bez soli ryba, bez korzenia zwierzyna, nic nie ieſt. *Cn. Ad.* 760. cf. samo to nie pachnie, nie smakuie; przyprawić to trzeba; ocukrować; ziemu zalecenia potrzeba; cf. dobry chrzan z miodem, ale miód sam; cf. cnota sama się chwali; cf. dobremu piwu nie potrzeba wiechy). KORZENIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, korzeniami przyprawiać, würzen; *Bh.* kořenitj; *Slo.* kořenjm; *Sr.* 1. zeln, zatzinam; *Vd.* krameniti, oshtupati; *Cro.* korenim). Gwoździkami potrawy korzenimy. *Urzęd.* 52. Korzenienie *subſt. verb.*, das Würzen; *Sr.* 1. koreneni. Korzeniony, – a, – e, *part. paſſ.*, gewürzt. KORZENIĆ się *recipr.*, *Rs.* корени́ться, w korzenie się rozraſtać, korzenie puszczać, *propr. et fig.* wzmacniać się, Wurzel faſſen. Widząc, iż się nieprzyiaciel z lekka wzbiia a korzeni, .. *Leop.* 2 *Mach.* 8, 8. KORZENIOCZEPNY, – a, – e, czepiący się korzeni, lub korzeniami, wurzelhaftig. Łodyga korzenioczepna, *caulis radicans*, pnie się profto na przyległe podpory, wypuszcza w nie korzenie, i niemi się trzyma. *Jundz.* 2, 13. *KORZENIOIADACZ, – a, *m.*, iadaiący korzenie, der Wurzeleſſer, *Ec.* корено-

деңЪ. *KORZENIOSIECZNY, - a, - e, siekący korzenie, wurzelhackend. Korzeniosiek *subst.*, *Ec.* коренесѣчецъ *Gr.* ῥιζοτόμος; *Ec.* коренесѣченїе, ῥιζοτομία. KORZENIÓWKA, - i, *ż.*, rodzay rośliny, *monotropa Linn.*, Ohnblatt. *Kluk Dykc.* 2, 127. Korzeniowka wielokwiatowa, *hypopithys. Jundz.* 234, das Fichtenohnblatt. KORZENIOWY, - a, - e, od korzenia, Wurzel=; *Ross.* корневый, кореневый. Liście korzeniowe, *folia radicalia*, które prosto z korzeni wyrastaią. *Jundz.* 2, 20. *KORZENIOZBIERACZ, - a, *m.*. zbieracz korzeni, der Wurzelsammler, *Ec.* коренесобиратель. KORZENISTOŚĆ, - ści, *ż.*, mnogość korzeni, Reichthum an Wurzeln. KORZENISTY, - a, - e, - o *adv.*, mnogi w korzenie, pełen korzeni, wurzelreich; *Bh.* kořenatý; *Sr.* 1. korenwaté; *Cro.* korenit, silav; *Rs.* коренистый, кореневатый (*Crn.* korénák *robustus*). Korzeniste sosny. *Pot. Arg.* 377. - §. z korzeni, Wurzel=, von Wurzel, wurzelig. Konikom ma się wrzucić co na drogę kamienistego, pniewistego i korzenistego, iżby przez to idąc pilnie patrzyć musiały, gdzie nogę stawić. *Gorn. Sen.* 356. KORZENNICZKA, - i, *ż.*, żona korzennika, lub handluiąca korzeńmi, *Bh.* kořenářka, kořinkářka ziołami przekupuiąca); *Rs.* ароматница, die Gewürzhändlerinn. - §. b) puszka od korzeni, eine Gewürzbüchse. KORZENNIK, - a, *m.*, kupiec drogie korzenie przedawaiący. *Cn. Th.*, der Gewürzhändler, Gewürzkrämer; *Bh.* kořeniař *herbarius*, kořinkař zielnik, ziołozbieracz); *Bh.* Wlach, Wlašký kupec cf. Włoszczyzna; *Vd.* kramenjar, materlist, sazhimbar; *Sla.* zásciнijar; *Bs.* kramar, spicjár, koji prodava slatka korenja; *Rs.* корещикъ, ароматникъ. Korzennik, kupczący korzeniem. *Kłok. Turk.* 165. Kupił od korzennika kilka funtów rozenków. *Haur Sk.* 213. - §. b) korzenik, ul z kory, korzysty, ein Bienenstock von Baumrinde, *X. Kam.* Ktoby komu na drzewie z ula abo z korzenika postawionego pszczoły wydarł... *Stat. Lit.* 314. KORZENNO *adverb.*, korzeniami przyprawnie, gewürzt. Starzy korzenno przyprawiali potrawy. *Kras. Hst.* 156. Nie iadali korzenno. *Star. Ryc.* 41. KORZENNOŚĆ, - ści, *ż.*, własność korzenna, die Würzhaftigkeit, die Würze. Kardamom ma moc posilaiącą dla swoiéy korzenności. *Sienn.* 198. Domowy iest lepszy, bowiem ma w sobie większą korzenność i rumianość. *ib.* Lawenda iest nieiako korzenna, a dla téy korzenności swéy żyły suche potwierdza. *Spicz.* 49. KORZENNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Bh.* kořenný; *Rs.* коренный. корéнчатый, корянный, ароматическїй; od korzenia, Gewürz=. Kramnica korzenna. *Cn. Th.*, *Bs.* spicjaria, stacjun od spicjara). Teraz mamy sklep cały korzenny, przedaiemy pieprz, imbier, gałgan, goździki. *Teat.* 9 *c*, 97, der Gewürzladen. - §. korzenność w sobie maiący, gewürzt, würzhaft. Potrawa korzenna krew zapala. *Boh. Kom.* 5, 286. Przyprawne albo korzenne potrawy. *Zygr. Pap.* 285. Wino korzenne; *Bh.* kořenaté wjno. - §. korzenny, korzeniowy, z korzenia zrobiony, Wurzel=, von Wurzeln. Korzenny kosz, z korzeni upleciony, *Ross.* корневатикъ, корневатка. Są i ci, którym na bankietach ochota korzenne w sądach formuie sentencye. *Psalmod.* 30. t. i. plagi, chłostę bykowcem, pieprzne, opieprzone). KORZONEK, - nka, *demin.*, *Bh.* kořjnek; *Sr.* 1. kornik; *Sr.* 2. korošchk; *Crn.* korénika, korenina; *Vd.* korenina; *Cro.* korenécz; *Dl.* korenchich; *Sla.* korécsak; *Rg.* korjênak, korjênčich; *Bs.* korjenak; *Rs.* корешекъ, kleine Wurzel, Würzelchen. Nie takie nasze posty, iak owe niegdyś pustelnicze, o korzonkach, ziołach i wodzie. *Kras. Pod.* 2, 266. Pod czas żywię korzonkami, Tak ciało martwię z członkami. *Groch. W.* 592. Korzonki drobne, włochate. *Cn. Th.* Drobne korzonki kosmkami zowiemy. *Kluk Rosl.* 1, 21, *ob.* włochaciny, kosmaciny). Korzonki ziarna pszenicznego, które nieco w ziemi iest zakopane, wydaią kolanka, które przykrywa ziemia. *Brzost.* 26. - Od nazbieranych wisień oberwiy korzonki. *Kluk Rosl.* 1, 172. t. i. szypułki, die Stängel der Weichseln.

Pochodz. *okorzeniać*, *przykorzeniać*, *rozkorzeniać*, *wkorzeniać się*; *wykorzeniać*, *niewykorzeniony*, *niewykorzenny*, *zakorzeniać*.

KORZYĆ, - ył, - y, ukarzać *cz. ndk.*, ukorzyć *dk.*, *Bh.* kořiti; *Cro.*, *Rg.*, *Bs.* koritti, pokoritti, kórim *exprobro* (*Cro.* kór, sztid, = wstyd; *Bs.* koritti, okoritti *incrustare*, *ob.* kora); *Ross.* корить, корю, укорить, укорять, naganiać, zarzucać. cf. krócić, укóра, укóръ nagana cf. przekora; корнъ krótki; *Arab.* קרע *subegit*); upokarzać kogo, jemanden demüthigen. Korzyłem postem duszę moię. *Wrob. Ps.* 79. *humiliabam*). Korzyć się, ukarzać się *recipr. ndk.*, ukorzyć się *dk.*, upadać przed kim, upokarzać się, *Rs. et Ec.* кориться, корится, покоряться, sich demüthigen. Takem się ukorzył przed nim, iako się korzy płaczliwy i zasmucony. *Wrob. Ps.* 79. Lepiéy korzyć się z cichemi, niźli dzielić korzyści z pysznemi. *W. Prov.* 16, 19. lepiéy być uniżonego ducha.. *Bibl. Gd.*). Bóg odpuszczawa chętliwie tym, którzy się iemu korzą. *Gil. Kat.* 314. Gdy się tak modlił, a z płaczem korzył, i wzywał, i leżał przed kościołem, zebrało się niemało ludzi. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 10, 1. prosił 3 *Leop.* Korzy się przed tobą, ięczy u nóg twoich. *Teat.* 3 *b*, 69.

Pochodz. *ukarzać*, *ukorzyć*; *pokora*, *pokorny*, *pokorzyć*, *upokorzyć*, *upokarzać*, *przekora*, *przykora*. *cf. korcić*, *krócić*.

KORZYŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* kořist *praeda*; *Rg.* kòris *adiumentum*, *commodum*; dobit, dobitak = zysk *ob.* zdobycz; *Bs.* korist, hár *utilitas*, dobit, dobitak = zysk; *Cro.* korizt, koriszt, haszen = zysk, pożytek (dobichek = zysk); *Dl.* koriszt *lucrum*; *Vd.* korist, prid, nuz, perdelek, dobizhek; *Crn.* nuz, dobizhk = zysk; *Sr.* 2. dobusche; *Sr.* 1. dobětk, dobětzik; *Rs.* корысть łupy, zdobycz; pożytek хабаръ, прибытокъ, польза, барышъ, пунъ; *Ec.* корысть, корыстница *lucrum*, прибытка, приобрѣща, (*Ec.* добытїе, корысть = zdobycz, łupy), cf. *Gr.* κέρδος. - *§. plon, łupież, zdobycz, bitunek; *Vd.* obrop, isrop, die Beute. Łupowa korzyść. *Sak. dusz.* 140. Rusacy wciągnęli wielką mocą do Sandomirskiéy ziemi dla korzyści; ale szlachta porazili ich, i plon im odbili. *Bielsk.* 152. Po wygranéy bitwie wielkie korzyści z Pruss wygnali. *ib.* 140. Cieszmy się, iako zwycięzcy, którzy dostawszy korzyści, dzielą się łupy. *Biał. Post.* 67. - §. b) pożytek, zysk, der Vortheil, der Nutzen. Takie korzyści ma rycerska sztuka, Ow syna płacze, a ta oyca szuka. *Kras. Mysz.* 34. Chciał więcéy,

przeto stara powieść iści, Przynosi stratę, chęć zbytnia korzyści. *ib.* 62. KORZYSTAĆ, - ał, - a, *§. *transit. kontyn.*, *korzystować, korzystywać *czstl.*, korzyścić, - ił, *ndk.*, skorzyścić *dk.*, *§. *Bh.* koristowati *praedari*; *Rs.* корыстоваться, покорыстоваться przywłaszczać sobie cudze;); = łupić, zdobycz robić, plundrować, kraśdź, zmykać, plündern, rauben, entwenden. Ten słodziey cudze brał, korzyścił, umykał. *Klon Wor.* 39. Jeślim co komu skorzyścił, oddaię czworako. *W. P. M.* 618. Skorzyściłeś niesłusznie, zagryzłeś, zabiłeś. *Opal. sat.* 30. Gdyby rzeczy zastawne zginęły, tedy wierzyciel przysięże, iż onych rzeczy nie skorzyścił, i ku pożytkowi swemu nie obrócił. *Stat. Lit.* 272. Było nie brać ani korzyścić cudzego. *Hrbst. Nauk. t. b.* Sługi aby nie korzyścili. 1 *Leop. Tyt.* 2, 9. Dzieci maią zwyczay, nieco rodzicom skorzyścić, a mówić, że to nie grzech. *Eraz. Ob. h iii*, mausen. - *§. korzystać w czym, ważyć co sobie, cenić, wysoko cenić, za zysk sobie poczytywać, interessować się o co, sich viel woraus machen, es schätzen, einen hohen Werth darauf setzen. Nie płacz! a korzystaszli tak w małżonku zbytnie, póydź za mną w las, *si tibi cura videndi coniugis est. Zebr. Ow.* 374. W małżeństwie mym tak korzystuie, *tanti putat connubia nostra. ib.* 263. Korzystam w czym, *duco aliquid laudi, gloriae, honori, duco aliquid in bonis, in lucro aliquid pono. Cn. Th.* Mało o to stoię; nie korzystam w tym. *Cn. Ad.* 573. W ich przyiaźni korzystali, *Warg. Cez.* 77. Korzystał w przyiaźni téy białéygłowy, iako i pięknéy i młodéy, niesprosny młodzieniec ieden. *Gorn. Dw.* 274. - §. c) Nic fortunniéy ci nad to Bóg nie mógł skorzyścić, Lecz co za moc twéy myśli, coć to mogło yyście. *Zab.* 10, 376. *Kniaź.* zdarzyć, verleihen. - §. Korzystać z czego, pożytek ciągnąć, zysk mieć, Nutzen ziehen, Vortheil haben; *Rg.* koristiti, prùditi, naprùditi, koristitise; *Crn.* dobuvati, dobujem, nuzam; *Vd.* dobit, perkupzhovat; *Sr.* 1. dobéwam; *Bs.* dobitti; *Rs.* пользоваться, попользоваться, возпользоваться, прибыточествовати, наживать (*Ec.* корыстуюся злѣ, мшелю lichwię). Z rud znayduiących się w ich stronach, korzystywali. *Os. Zel.* 18. KORZYSTACZ, - a, *m.*, korzystaiący z czego, der Nutzenzieher, der etwas benutzt; *Ec.* корыстникъ *lucrifactor.* Nie szalbierzu, lecz dzielny umysłów badaczu, Nie zdrayco, ale z dobréy pory korzystaczu. *Kras. Sat.* 115. KORZYSTNOŚĆ, - ści, *ż.*, zyskowność, pożyteczność, die Nützlichkeit, Vortheilhaftigkeit; *Vd.* pridnost, nuznost, dobizhlivost, pridadajezhnost. KORZYSTNY, KORZYSTOWNY, - a, - e, - ie *adv.*, pożyteczny, zyskowny, *Bs.* korisni, koristan, haznovit; *Rg.* koristan; *Cro.* hasznovit; *Dl.* korisztni; *Vd.* priden, nuzen, slushliu, dobizhliu, noternosezhen; *Sr.* 1. naramny, dobéwacźné, dobewaté; *Rs.* корыстный, нажиточный, наживный, хабарный, полезный, прибыльный, прибыточественный, прибыточный, барышный, хлѣбный, авантажный, спорый; vortheilhaft, nützlich. Niekorzystna po czasie porada. *Fred. Ad.* 79. Zamiast moralnego pożytku lub korzystnéy zabawy, te widowiska psuią tylko młodzież. *Mon.* 65, 102. Żadna nauka w smak mi nie idzie, by ona nie wiem iak była wyborna i korzystowna, ieżeli ona moiéy tylko ma służyć wiadomości. *Pilch. Sen. list.* 1, 34. Wszystko korzystnie i prędko zakończył. *Teat.* 32 *c*, 25. (*Rs.* некорыстный błahy, lichy, nietrwały). Korzystnym bydź, korzyść przynosić, *Vd.* perpriduvati, h' pridu biti; *Rs.* пользовать, упользовать; *Cro.* hasznuti, pruditi; *Dl.* korisztiti. - *§. zdobyczowy, Beute-. Chęć po *korzysnéy (*sic!*) łupieży o podal naszych uniosła. *Krom.* 641. *praedae cupiditas.* - §. *korzystny, *korzystolubny, lubiący *korzyść, t. i. zdobycz, łupy, raubgierig, beutesüchtig. Hetman obiera rotmistrze, w walecznym biegu umiałe, ćwiczone, niekorzystne, sprawne, którzyby się w swym regimencie dobrze sprawować umiały. *Tarn. Ust.* 268. w *ogóln.* korzystolubny *Rs.* корыстолюбивый interessowany, eigennützig, *subst.* корыстолюбецъ człowiek interessowany; корыстолюбіе interessowność, prywata, Eigennutz, Gewinnsucht.

KORZYSTY, - a, - e, korą obrosły, kory grubéy. *Cn. Th.*, mit Rinde bewachsen, dickrindig; *Ec.* корйстный, короватый.

KOS, - a, *m.*, *Bh.* kos; *Slo.* drosd kos; *Sr.* 2. kos; *Sr.* 1. kóß, kośak; *Sla.* kòs; *Rg.* koos, kossovich; *Bs.* kós, kosovicch; *Cro.* koss, kosz, kossovich; *Vd.* kuss; *Crn.* kues, kus, kos; (*Ross.* kócъ, скворецъ szpak); *Eccl.* кócъ, птица или скворецъ *merula*; *Gr.* κοσσυφος *turdus Atricapilla, merula*, ptak wielkości drozda; może się różnych pieśni gwizdać nauczyć. *Kluk Zw.* 2, 285, die Amsel. Żółtonose kosy. *Banial. J.* 3. - §. b) Kto dobrze przewącha, o tym mówi przypowieść, że kos. *Pot. Pocz.* 533, ein schlauer Gast, ein verschlagner Kopf. cf. ćwik, szczwany, wronami abo szpakami karmiony). Mądry, dowcipny, szpak, kos. *Cn. Ad.* 464. Kiedy trafi kos na kosa, tedy ieden z nich umyka nosa. *Rys. Ad.* 24. cf. trafiła kosa na kamień; frant na franta. - KOS *herb*, trzy rzéki na ukos; w hełmie strusie piora. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen; *Rs.* косъ, кócость, krzywizna, krzywość; *ob.* ukos, na ukos; *ob.* kosić, kosa.

KOŚ, KOŚ! głos, którym pastusi świnie wabili. *Cn. Th.* teraz na Rusi mówią: kuć, kuć; a na konie: koś, koś. *Włod.*, sonst wurden die Schweine, jetzt aber die Pferde mit diesen Worten gerufen. Ja krzyczę hola! hola! koś, koś! tpru! tpru! a *koś* słucha mnie właśnie. *Teat.* 51, 28, *koś*, konik, das Pferdchen.

KOSA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* kosa; *Hg.* kasza; *Sr.* 1. kósa, kosa; *Sr.* 2. kosa; *Crn.* kósa; *Vd.* kosa, kossa; *Cro.* kòsza, koszicza; *Dl.* kossa; *Bs.* kosa, kosiricch; *Rg.* kossa; *Rs.* косà (кócъ, кócый krzywy; cf. ukos, ukosny), die Sense. Kosy do koszenia osadzaią się w brzezinę. *Kluk Rosl.* 2, 160. Kosy iedne do koszenia trawy, drugie do zboża. Ostatnie maią nad żelazem osadzone grabie, ein Reff, o czterech długich zębach, któreby koszone zboże od stoiącego oddzielały. *Kluk Rosl.* 3, 121. Kosa murowa u Rzymian, *falx muralis*, die Mauersense oder Sichel der Römer, belka żelazem kuta, na kształt kosy, do wywalania kamieni z muru. *Warg. Cez.* 9 *et* 63. - *Prov.* Trafiła kosa na kamień. *Wad. Dan.* 22, *Cn. Ad.* 1172. trafił swóy na swego, trafił na prask, er ist an den Unrechten gekommen, der ihm die Spitze bietet; *Slo.* trefila kosa na kamen; cf. *Vd.* dva ognijka jiskre delata). - §. KOSY *herb*, dwie kosy zwyczayne na dół końcami spuszczone, i w samych końcach na krzyż złożo-

ne. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen. - §. *Astron.* Gwiazdę *Oryona* Polacy zowią *kosą*, dlatego, że niektóre gwiazdy na nim są ułożone na kształt kosy trawnéy chłopskiéy. *Otw. Ow.* 310, Orion, ein Gestirn mit einem Gürtel und drey Schwertern (Sensen). Oryona kosami zowią. *J. Kchan. Dz.* 13, *Haur Sk.* 183. cf. gwiazda ś. Jakuba. - §. Flisy zowią kosy końce u banderki. *Mag. Mſk.*, die Enden der Schiffsflagge; końce balów, któremi ſtatek od spodu obity, przy sztabie. *ib.*, die Enden der untern Schiffsbalken am Vordertheile. II. *kosa* włosów, pierścień czyli warkocz włosów, warkocz rozpuszczony, rozczosany, Haarzopf, Haarringel, kräuselnde Haare; *Slo.* kſtice *caesaries; Sla.* kosse, vlàsi; *Cro.* kosze, lászi, kechka; *Dl.* kosſa; *Bs.* kosſe, vlasi; *Crn.* kita (cf. kita); *Rs.* коса̀, ко́сκа, косица (ко́сы, косицы krzywe długie pióra w ogonie kogucim). Umiem potrefić włosy, Warkocz zapleść w kosy. *Zimor.* 297. Pięknie z wiatrem się wiła kosa rozpoſtarta. *ib.* 277. O tym zeyściu nieszczęsnym ſkoro Oready usłyszały, Śliczne kosy żelazem oſtrym ucinały. *ib.* 210. Co za tłuczenia piersi i ręku łamania? Ani ubiory, ani szata żadna cała, Ani na głowie kosa w swéy mierze zoſtała. *Simon. Siel.* 68. - §. b) Hyena grzywę abo kosę ma na szyi. *Otw. Ow.* 625, die Mähne der Hyäne. Kosa lwa, des Löwen. *Tr.* KOSACIEC, - saćca, *m.*, *Bh.* koſatec; *Bs.* cmin, çuiet, maciç, macin; *Rs.* коса́тникъ, са́бельникъ; liliowy korzeń, die Schwertlilie (*cf.* mieczyk) *Jris Linn.* dzielą ie na Angielſkie i Hiszpańſkie; kwiat w Maiu kwitnie biały, czerwony, błękitny, nakrapiany. *Kluk Rosl.* 1, 255 *et* 2, 229, *Krup.* 5, 201. - błękitny, *coeleste lilium*, Blauschwertel, Himmelsschwertel *Syr.* 1.; żółtego kwiatu, Gelbgilgen *ib.* 2.; białego kwiatu, Weißschwertel. *ib.* Kosaciec Słowiańſki, korzeń fiołkowy, Dalmatische Weilwurz *ib.* 3.; leśny, polny, dziki, ieſt większy, *sylvestris maior*, Großschwertel, i mnieyszy wonny, *minor odora*, Klein Feld-Himmelsschwertel *ib.* 13.; poziemny abo nayniższy dziki, *sylvestris pumilla*, Klein Blau-Wasserschwertel. *ib.* 14, dziki żółtego kwiatu, *sylvestris lutea*, Gelb Wassergilgen. *ib.* 15. Wodny abo płonny, smrodliwy, *spatula frentida*, Wandläusekraut. *ib.* 17. Kosaciec pospolity *Germanica Linn.*, żółty *pseudoacqrus*, łąkowy *Sybirica. Jundz.* 103. KOSAĆCOWY, KOSACOWY, - a, - e, od kosaćca, Schwertel-, n. p. oleiek kosaćcowy. *Syr.* 10. Sok kosaćcowy, *vers d'Jris*, Saftgrün.

Pochodz. *kosaty*, *koseczka*, *kosiarz*, *kosić*, *pokosić*, *ſkosić*, *ukosić*; *kośnik*, *kosierka*, *kosior*; *pokos*, *ukos*, *na ukos*, *ukosem*, *ukosny*; *ob.* kos *herb.*

KOSARA *ob.* Koszara.

KOSARZ *ob.* Kosiarz. KOSATKI, - ek, *plur.*, wielkie i małe, *Phalangium*, *Anthericum Linn.*, Erdspinnenkraut, kwiat lilii czerwonéy podobny, główki nasienne maią kształt paięczego gonu. *Syr.* 696. paięcznica liliowa. *Jundz.* 297. KOSATY, - a, - e, kosę włosową maiący, grzywiaſty, *Cro.* kechkaszt, laszaszt; *Dl.* koszaszt, vlaszaszt; *Bs.* kosaſt, s' velikim kosami, mähnig, mit einer Mähne. Bił lewą ręką dzierżąc czuprynę kosatą. *Otw. Ow.* 485, *Rs.* коса́тый maiący krzywe ogonowe pióra, iak n. p. kogut. KOŚBA, KOŻBA, - y, *ż.*, koszenie, sieczenie kosą, das Mähen. Poglądamy na łąki, iakoby prócz kośby innéy nie potrzebuiące pracy. *Kluk Rosl.* 3, 289. *Rs.* косьба̀; *Slo.* koſba; *Cro.* kossitva, koszitba; *Hg.* kászálas; *Bs.* kosidba; *Crn.* kositva, kóshna; *Vd.* koshja, kositje, kosenje, sezha, siezha; *Bh.* auſinek.

KOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* koſt; *Slo.* koſ't; *Sr.* 1. koſcż; *Sr.* 2. koſcż, knof; *Vd.* kuſt, koſt, kueſt, koſtazha; *Crn.* kóſt, berkla; *Sla.* kóſt; *Cro.* koszt, kószt; *Bs.* kóſt; *Rg.* kooſt; *Rs.* ко́сть, (cf. *Lat.* coxa, *Jt.* coscia, *Jnd.* aſti; cf. *lat.* os, *Gr.* ὀστέον, (cf. kot, kut, die Köthe Adlg.) der Knochen, das Bein. Kości są twarde białe nieczuiące części ciała, wewnątrz pospolicie czerwonawe, służące dla mocy zwierzęcia, i daiące kształt częściom iego. *Kirch. Anat.* 88. *Krup.* 1, 1. *Perz. Cyr.* 1, 12. *Wey. An.* 19. *Kluk. Zw.* 1, 30. *Zool.* 64. Ciało bez kości, co dusza bez ciała. *Zab.* 15, 279. Nauka o kościach, *osteologia* die Knochenlehre, część anatomii. *Perz. Cyr.* 1, 23. Kości *Vd. collect.* koſtouje, koſtje). Niektóre z kości własne swoie imiona maią: czaszka, żebro, pacierze, obojczyk, kluczyk, kluczka, a u ptaków sanki, oſtroszki; radło; goleń, piszczel, piszczałka; łokieć, sprycha; szczęki: guzica lub kość ogonowa; kość kuprzaſta; kość sitna czyli rzeszotna; *etc.* - Kość z ciała ſtercząca *Rs.* мосла́къ. Kości połamać, zdruzgotać. - Kości zmarłych ludzi, zwłoki, die Gebeine der Verſtorbnen. Kości świętych, relikwiie, *Rs.* мощи, Reliquien. Trumna świętych kości, *Rs.* рака. Kości z mięsa obrane całego zwierzęcia nierozjęte, abo znowu spięte, iako Anatomicy i Medycy czynią *ob.* Kościotrup, das Skelet. Chudy, że ſkóra tylko i kości. *Jabł. Ez.* 29. *Czach. Tr. L.* 3, *Ross.* мо́щи, mager, bloß Haut und Knochen. Blade cielſko w chropawey uwięzło chudości, Powiedziałbyś, że z samych ieſt złożone kości. *Zab.* 6, 159. Tak wyschli są, że iedno ſkóra a kości. *Syst. Szk.* 233. *Slo.* níſt neni menom, len koja a koſti. Wysechł, same kości i ſkóra, i ledwie co żyie. *Teatr.* 29 *c*, 8. cf. przeyrzeć go na wszyſtkie ſtrony; szczepa, śledź, gont; glista; konop'. - Już konia wyzwolono z woiennych trudności, Aby sobie wytchnąwszy znowu nabrał kości. *Alb. n. W.* 15. zamiaſt: ciała t. i. żeby tył, żeby kości tak nie ſterczały, damit es wieder Fleisch oder Luder auf die Knochen bekäme. - §. Kości *metonym.* ciało, der Leib, der Körper. Tu iuż kości zoſtawuię, umrzeć wolę. *Groch. W.* 229. zwłoki, die Gebeine; *Slo.* zložil koſti *mortuus eſt. Sr.* 2. ja zu ſ' jojo koſcżami kſchuſchki klapasch; *Slo.* eſce budem ſ twoigimi koſtmi orechi obigat *adhuc te superuiuam. Slo.* ne urobi ſteru koſ't *non diu viver.* - §. Stare kości *contemtim* Staruszki, alte Leute. Ktoż to obierać zechce ſtare kości? *Paſt. Fid.* 155. Bogdayś szczęśliwie zażył, bogdayś i pochował Tę kość ſtarą, a drugi ślub prędko gotował. *Gaw. Siel.* 373. Żegnam cię, wieku młody, złota ma wolności, Już ia nie on, swóy nie swóy, w ſtareym uwiązł kości. *ib.* 372. - Rozumiałby nie ieden, że z kościami święta, W świętéy iednak iéy minie bywa złość przeklęta. *Mon.* 74, 471. wſkróś, durch und durch. - §., Kości, mimo ciała uważane, (cf. gnaty) Knochen, Beine. Kości obierać, głodać, Knochen belecken, benagen. Psy ktore kość pod ſtołem głodzą. *Pot. Arg.* 221. Nie póydą w pole kundlowie, wolą w kuchni głodać kości, *Kochow.* 38 Ledwo kość obliźnie, ledwo ią winem spłócze, a iuż gotów na wszel-

wszelkie usługi. *Pot. Arg.* 119. Wszystko poiadł i z kościami. *Rys. Ad.* 73. *Slo.* ne widicki dobri pes, dobru kost dostawa niezawsze się dobremu psu dobra kość dostaie. *Slo.* uhodit psowi kost *os alicui sublinere*. Jak psów kość powadzi nayprędzéy Tak równe towarzystwo zły podział pieniędzy. *Pot. Arg.* 202. Nie mieć kości pod stół, niech się psy nie wadzą. *Rys. Ad.* 43. stąd *figur.* kość rzucić między drugich. *Cn. Ad.* 358. *dissidii pomum in medium proiicere*, den Zankapfel unter die Leute werfen. Kieystut Jagiełłę bardzo miłował; lecz czart prędko kość między nie wrzucił. *Bielsk.* 219 *et* 292. Xiążę Woydyła, że między braci tę kość nienawiści wrzucił, kazał obiesić. *Gwag.* 238. *ob.* kostka). Wrzuca się kość między uczonych, gdzie ieden drugiego o co trudnego pyta, a zatym do sporu przychodzi. *Gorn. Sen.* 396. *Slo.* dat nékomu kos't, abi gu hrizol *dimovere aliquem a suo consilio.* - §. Kość słoniowa, kły wielkie, wychodzące z pysku słoniego. *Zool.* 293. Elfenbein. - §. Kości, kosteczki rybie, Fischgräten; *Sla.* ribje kosti; *Vd.* kostiah, kostiza, shpiza v' ribach, ribni tern; *Rg.* koost, *ob.* ość (cf. *Rs.* кóстерь, костерикa paździorek konopi). *fig.* kością w gardle bydź (cf. solą w oku) doskwierać komu, dusić go, jemanden empfindlich zusetzen, ihn würgen, ihm warm machen, aufs Leben gehen. Przypłacisz ty tego, stanieć to kością w gardle. *Cn. Ad.* 976. *przesiądzie-ć tego). Za taką zdradę nie umrę, aż iey kiedy kością w gardle stanę. *Pot. Arg.* 407. wytchnęć iey tego). Nie raz im kością w gardle to iabłko stanęło. *Paszk. Dz.* 56. Rycerze ci męstwem swym pohańcom wszystkim stoią w gardle kością. *Paszk. Bell. B.* Niemały czas mu się kością w gardle opierał. *Leszcz Class.* 34. Poznasz że ci, którzy cię pokoiem wsławili, Staną zaś kością w gardle w potrzebach po chwili *Bardz. Luk.* 31. Ześ białe głowy z kości stworzył Panie, Nie iednemu też kością w gardle stanie. *Bratk. B* 2 *b.* Słowacy samym Hunnom, po śmierci Attyli, kością w gardle stanęli. *Krom.* 21. Weyrzał w oczy okrutnemu tyranowi, i kością mu w gardle stanął. *Birk. Zyg.* 26. Dobrodzieystwo takie kością mi w gardle stanęło. *Gorn. Sen.* 404. - *aliter* niechayże ięzyk kością w gardle stanie. *Past. F.* 294. niechay kościeie, zdrętwieie). - §., O kość czego, = nawet ani tyle iak na kości ogryzków; ile sadła na wróblowéy goleni, auch nicht ein Bißchen. Gdzie o kość cnoty, iako w owych, którzy przewodzą nad ubogiemi, wydzieraią maiętność, tacy nie są *szlachcicy. *Petr. Ek.* 115. Heretycy są ludzie źli, desperaci, cnoty w nich o kość. *Birk. Exorb. E* 4., *Alb. n. W.* 4. O cnocie siła mówią, siła pokazuią, A cnoty w sobie o kość nie maią i wiary. *Opal. Sat.* 48. Słów wiele, a rzeczy o kość. *ib.* 116. cf. o włos, pasz cnoty. - §. 2. Kość, kostka, kut do grania, ein Würfel zum Spielen. Pewien się cesarz czynić lękaiac wyboru, Losem kości urzędy dawał swego dworu. *Weg. List.* 4. Wprzód niźli kość na plac fata rzucą, Ozwą się kotły, surmy, trwogę nucą. *Jabl. Buk. J* 2 *b.* t. i. nim przyydzie do rozprawy, nim się bóy zacznie, ehe der Kampf angeht. - Patrzam na dziś; bo ktoż zgadnie, Jaka mi kość iutro padnie. *Anakr.* 20. t. i. iaki mnie los czeka). Po przegranéy, lepsza wam kość padnie. *Susz. Pieś.* 2, *A* 3. *ob.* kostka. KOŚCIAN *ob.* Koścień. KOŚCIANY, - a, - e, *Bh.* kostenný; *Sr.* 1. koscźané; *Crn.* koshęn, kostęn; *Vd.* koston; *Rg.* koštni; *Cro.* koszten, koschen; *Rs.* костяный, z kości, knöchern, beinern. Człowiek stary, podły na cerze, kościany dziadek. *Wad. Dan.* 229. cf. skóra i kości, skościały). Szkło białe kościane, porcelanowe. *Torz.* 269. iak kość białe). Gra kościana. *Lib. Hor.* 83. t. i. w kostki, Würfel=, oder Knöchelspiel. *KOŚCIĆ, -ił, - ści, koszczę *Act. ndk.*, (pokościć *Dok.*) pokostem powlekać, firnissen *fig.* Zonki dziś muskane, koszczone, malowane. *Klon. Wor.* 58. KOŚCIEĆ, KOŚNIEĆ, - iał, - ieie *Neutr. ndk*, skościeć *Dok.*, kością się stawać, cf. skamienieć zu Knochen werden, *propr. et fig.*; *Cro.* kosztimsze, okoschujem; *Rs.* окостенѣть. Korale są tego przyrodzenia, by naymniéy wiatr ich dóydzie, natychmiast kamieią, Bywszy pod wodą prąciem, nad wodą kościeią, *fiunt super aequora saxum. Zebr. Ow.* 102. Skościały *Vd.* premerl, okoren, ostreken, tog). To ciało całe białe i nieskościałe w grobie spoczywa. *Stebel.* 2, 302. Bodayem skościał, ieżeli to prawda. *Teat.* 16, 114. cf. słupieć). Od zimna kościeć. *Bals. Nied.* 2, 239. drętwieć, starren. Przeszłey zimy o małom nie skościał, i rękoma od mrozu zmartwiałemi, iuż władnąć nie mogłem. *Mon.* 68, 291. Skościałe członki. *Bard. Luk.* 152. Skośnienie czyli skurczenie się szyi, *Perz. Cyr.* 2, 205. Stanął i z przestrachu skościał. *Pot. Arg.* 740. Serce mi skościało. *Słonk. Pers.* 14. - Pochodz. *pod sł.* kościsty. - *KOŚCIELNIK, - a, *m.*, kościołowi służący, xiądz, der Priester. Arcykapłan, naywyższy dozorca kościołów i obrońca innych kościelników, abo ofiarowników. *Otw. Ow.* 653. (o księży pogańskich); *Slo.* kostelnik, kostolnik; *Ec.* церковникъ. KOŚCIELNY, - a, - e, *Bh.* kostelnj; *Ec.* костéльный, od kościoła, Kirchen=. *Rs.* церковничій, церковническїй *ob.* cerkiewny). Nie o kościoł im idzie, lecz o kościelne intraty. *Pot. Zac.* 7. cf. *Boh.* zádussnj (zadussj dobro kościelne; cf. zaduszny). Naczynia kościelne. 1 *Leop. Num.* 3, 30, naczynia świątnicy. 3 *Leop.*) Waga kościelna, *ib.* 7, 19. świątnicza. 3 *Leop.*) Wpadł u zakonników w podeyźrzenie, że nie iest synem kościelnym. *Warg. Radz.* 13. Wieś kościelna, czyli iak u nas nazywaią miasteczko. *Xiądz.* 17. ein Pfarrdorf. Państwo kościelne we Włoszech, które papież posiada. *Wyrw. Geog.* 182; der Kirchenstaat. Prawo kościelne abo kanoniczne. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 8. das Canonische Recht, das Kirchenrecht. Znaki liczebne u Rzymian używane, kościelną liczbą teraz mianowano. *Lesk.* 2, 3. die Römische Zahl, Kirchenzahl. Litery liczby kościelnéy używaią się do znaczenia rozdziałów, i do wyliczenia lat starych budynków, nagrobków, proporców. *Solsk. Geom.* 3, 81. Kościelne ziele *ob.* troykwiat. Cera abo barwa kościelna, zła, blada. *Cn. Th.*, ein bleiches Gesicht. Kawalerowie kościelni, = templarze. *Wyrw. Geog.* 575. die Tempelherren. KOŚCIELNY, - ego, *m.*, *Subst.*, *Boh.* kostelnik; *Slo.* kostelnik, kostolnik, zwonik; *Sr.* 1. khébetař, cżerkwiné zastopicžer; *Vd.* zirkouni varih, meshnar, zirkounik, shagradnik; *Cro.* sikútor, czemester; *Rs.* церковникъ, церковнослужитель, кутейникъ; *Ec.* понамаръ, свѣщевжигáтель. Zakrystyan, der Kirchner, Meßner. Mieszkanie organisty i kościelnego blizko musi bydź kościoła. *Switk. Bud.* 483. (*Ec.* церкóвница, kościelna, sługa kościelna.

KOŚCIEŃ, - ia, KOŚCIAN, - a, *m.*, kościana laska, z

kości słoniowey, kostur; Kościenek. - nka, m. p. dem.; Kosturek, ein elfenbeinerner Stab. Słoniowy koścień komu w łeb wlepić abo kościanem przez łeb uderzyć, *incutere scipionem eburneum. Mącz.* (*Rs.* костянка owoc pestkowy). KOŚCIEŃ, - ia, *m.*, KOŚCIENIEC, - ńca, *m.*, sitowiec, sitowa trawa *holosteum*; inni to ziele kościeniem abo kościeńcem zowią; korzenie ma twardo zdrewniałe. *Syr.* 1261. Schlangenzwang. KOŚCIESZA *herb.*, strzała biała w pół prawie rozdarta, żelazcem hacsystym do góry; nad rozdarciem krzyż. *Kurop.* 3, 26. ein Wappen. KOŚCIOŁ, - a, *m.*, *Bh.* kostel cf. *lat.* castellum *Dobrowsk. lex. praef.*; *Boh.* chrám cf. chronić; *Slo.* kostel, kostol, chrám bozsti; *Vd.* zirkou, zirkva, boshja hisha; *Crn.* zerkou; *Cro.* czirkva; *Dl.* czarkva, sarkva, czrikva; *Sla.* cèrkva; *Rg.* zarqva; *Sr.* 1. czerkwa; *Sr.* 2. tempel; *Rs.* церковь cerkiew'; костёлъ katolicki kościoł; храмъ, храмина; *Ec.* церковь, костелъ, кирка, cf. *Ger.* Kirche cf. zbor); die Kirche. Ztąd *kościoły rzeczono, że na *kościach stoią. *Pot. Pocz.* 616. Słowo kościoł tylko katolikom służyć może, bo oni w kościołach wiele umarłych ludzi *kości* chowaią; ale że się iuż tak wkradło w ludzi, zgoła go odrzucić nie mogłem, chociaż *ecclesiam* lepiéy wyraża *zbór*, od zebrania na iedno mieysce ludzi. *Czechow. praef.* - cf. zbór, cerkiew', bożnica, bałwochwalnia, bożyszcze. - a) kościoł materyalny, dom boży, das Gotteshaus, die Kirche, der Tempel. Mieysce, na które się ludzie albo dla kazania, albo dla sprawy iakiéy świątobliwéy schodzą, kościołem nazywaią. *Kucz. Kat.* 1, 186. mieysce, na które się ludzie schodzą na nabożeństwa. *Karnk. Kat.* 68. Kościoły na to buduią, aby w nich bóg był uczczon, i chwałę i pokłon swóy powinny tam miał. *Skarg. Kaz.* 344. Kościoły od tego są, aby w nich kazano, słowo boże brzmiało. *Glicz. Wych. L.* 1.; *Slo. Prov.* kostel kráśi oltár, a člowéka milosrdenstwo). Mieczysław kościołów dziewięć na różnych mieyscach wystawił i opatrzył. *Krom.* 69. U nas i ci, co pod kościołem mieszkaią, ku słuchaniu słów Pańskich się lenią. *Biał. Post.* 289. Kto bliski kościoła, ten ostatni do kościoła. *Rys. Ad.* 35. Żołnierz nie idzie do kościoła, bo musi przed kościołem dardy pilnować. *Dwor. B* 4. W woysku wielu takich, co iakże gdy ich chrzczono, nie byli w kościele. *Alb. z W.* 21. Póydęć ia do kościoła, ale pacierza nie będę mówił. *Rys. Ad.* 57. Jaki pies do kościoła, taki z kościoła. *Cn. Ad.* 297. cf. nie pomoże krukowi mydło; namaż ty go masłem, przecięż on śmierdzi dziegciem). Przy kościele ma djabół kaplicę. *Rys. Ad.* 16.; *Cro.* vukòm bógh czirkvu, vu onom szelu imat hoche vrág kapelu). Kościoł odartszy, plebanią abo dzwonicę pobiia. *Rys. Ad.* 26. *Grod. Dis. E* 4 *b*, *nudato Petro Paulum tegit* Böses thun, damit Gutes daraus erfolge. Kościoł pobiiasz, a kaplicę odzierasz. *Cn. Ad.* 359. tłusty połeć mazać; ubogiemu brać, bogatemu dawać, dem Armen nehmen und es dem Reichen geben. Nie o kościoł gra idzie, o iego intratę. *Pot. Zac.* 92. nie o owce, lecz o wełnę). Kto z kościoła żyie, ten kościołowi służy. *Teat.* 22, 143. darmo nio). - Pokażę ia mu wkrótce dudka na kościele. *Zabł. Zbb.* 53. zażartuię z niego). Spodziewałeś się iuż słońca przed swemi wrotami, a uiądziesz na koszu, iak ci dudka na kościele pokażę. *Mon.* 66, 723. Byłoć wieszczów wiele, Co sobie wywróżyli dudka na kościele. *Zab.* 12, 168. *Zabł.* - Muszę ia cię gwizdać po kościele, *ob.* gwizdać. - §., zgromadzenie do kościoła, *n. p.* Takie w swoich *kościelech (kościołach) gdy słyszę różnice, Nie mogę być bez smutku i wielkiéy tęsknicy. *M. Bielsk. S. M. B* 2 *b.* - §., kościołem też zowiemy przełożone w kościele bożym i pasterze. *Karnk. Kat.* 68. *Kucz. Kat.* 1, 186. die Geistlichkeit, die Kirche. Kościoł święty iest matką, nie macochą *Boh. Kom.* 1, 135. - 3) Wszystkich ludzi chrześciańskich po całym świecie zgromadzenie. *Karnk. Kat.* 68. *Kucz. Kat.* 1, 178. die christliche Kirche, die Gemeinschaft der Gläubigen. Kościoł święty iest wierny naród chrześciański, gdziekolwiek iest po *świątu rozproszony. *Rey Pst. J.* 3. Swięty Piotr iuż był w Rzymie kościoł, to iest, wiernych chrześcian wielu ufundował. *Skarg. Dz.* 42. Kościoł woiuiący, *ecclesia militans*, tu na ziemi, że zawsze ze światem woiuie die streitende Kirche; weselący się kościoł, *triumphans* die triumphirende, w niebie zgromadzenie duchów niebieskich i świętych; cierpiący, przeznaczonych do nieba, lecz oczyszczaiących się w czyscu. *Karnk. Kat.* 68. *Kucz. Kat.* 1, 181. - §. Ogólniéy *fig. transl.* kościoł, świątynia, świątnica, Tempel, Heiligthum. Kościoły Temizy nie są wspaniałe. *Pam.* 83, 565. KOŚCIOŁEK, - łka, *m.*, *dem.*, *Bh.* kostelik, kostýlek, kostelíček; *Slo.* kostelik; *Vd.* zirkouza, zirkviza; *Rg.* zarquiza). eine kleine Kirche. Bogini tey kościołek postanowił. *Warg. Wal.* 197. W iednym kościołku ukazał mu się święty. *Wys. Jgn.* 107. *KOŚCIOŁOSPALCA Efeskiéy Dyany. *Chodk. Kost.* 25. podpalacz kościoła, der Tempelverbrenner. KOŚCIOŁOWY, - a, - e, do kościoła należący, kościelny, Kirchen=; do kościoła materyalnego należący. *Cn. Th.* KOŚCIOŁOM, - u, *m.*, łamanie kości, der Knochenbruch; *Rs.* костоломъ łamanie w kościach, w stawach, Beinweh, *adj.* костоломный. (KOŚCIOR *ob.* Kosior, kostur). KOŚCIOSKŁAD, - u, *m.*, budowlą kości ciała, der Knochenbau. Nietoperz ma kościoskład małpom podobny. *Zool.* 291. KOŚCIOSKÓR, - a, *m.*, *periostium*, das Knochenhäutchen. Kości powleczone są bardzo dotkliwą skóreczką kościoskórem zwaną. *Perz. Cyr.* 1, 23 *et* 132, *et* 176. *KOŚCIOTRUP, - a, *m.*, Kości z mięsa obrane całego zwierzęcia nierozięte, abo znowu spięte, *sceleton*, *Bh.* kostliwec; *Crn.* rebernek, rebrenek, rebrenèza (cf. żebro); *Vd.* hrod, hrodje, rebrouje; *Rs.* остовъ, костякъ. das Skelett, das Gerippe. Kościotrup iest to wystawienie na widok wszystkich kości w zwierzęciu będących, swoich się mieysc trzymaiących. *Perz. Cyr.* 1, 26 *et* 180. *KOŚCIOWATY, - a, - e, - o *adv.*, podobny do kości, knochenähnlich. *Rs.* костоватый. *KOŚCIOWPRAWCA, - y, *m.*, *Rs.* костоправъ wprawiacz kości wywichniętych, der Knocheneinrenker; *adj.* костоправный. KOŚCISKO, - a, *n.*, kość wielka szpetna, ein häßlicher Knochen; *Rs.* костища. KOŚCISTY, - a, - e, - o *adv.*, mnogi w kości, knochig, *Boh.* kostnatý, *Subst.* kostenec; *Vd.* kostoben, kostoviten; *Rg.* kostast; *Cro.* koschyászt, koschaszt, kosztav, *Ross.* костистый, костливый, многокостный. Stoią kościste nierzadko mogiły. *Susz. pieś.* 2, *G. b.* pełne kości). Przyszła śmierć, owa koścista prosi w taniec dama. *Jabł. Ez.* 147. - b) na kształt kości, knochicht, wie ein Knochen.

Dalszy ciąg pochodz. od *kość*: - *kostka*, *kosteczka*, *ko-*

łaicą, kostera, kosterstwo, kosterować, kostkowy, kostrzewą, kostur, bezkost, bezkostny, łomikost; pokost, pokościć, pokoszczony.

KOSECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kosa, *Cro.* koszicza, *Hg.* kaszátka; *Ec.* косица, кócочка; eine kleine Sense. KOSIARZ, KOSARZ, KOSNIK, - a, *m.*, który kosi (*Bh.* kosak faber falcarius; *Slo.* kosec; *Sr.* 1. secik, sena secik, *Crn.* kósz; *Vd.* kosez, siezhnik, senosek (kosar, kosni kovazh, = kowal kosowy, kosnik; kosir, = obrączka koło kosy); *Cro.* koszëcz; *Hg.* kossás; *Bs.* kosac; *Rg.* kossaz; *Sla.* kosac; *Rs.* косéцъ (косáрь noż wielki do szczepienia drzewek). der Mäher, Mähder. Kosiarze, którzy trawę koszą. *Jabl. Ez.* 100. Z pol się wracaią kosarze, żeńcy pomdleni na poły. *Tward. Daf.* 82. Szyk kosiarzów pod czas koszenia ma bydź podług dostarczenia osob. *Haur. Sk.* 78. Jako robotny kosiarz, który pośrzód lata Ostrym żelazem trawę zarosłą umiata. *Zimor.* 171. - §., *Astron.* Oryon, który ma w sobie wiele gwiazd, kosarzem od gospodarzów nazwany. *Chmiel.* 1, 175. KOSIĆ, - ił, - i, koszę *Act.-ndk*, skosić *Dok.*, kosą siec, mähen, hauen mit der Sense; *Sla.* kositi; *Bs.* kositti; *Rg.* kositti; *Cro.* koszati, koshem, kosziti, koszim, kòssem (*distg.* koszati = kąsać, żuć, żwać); *Crn.* kositi, kósim; *Vd.* kositi, siezhi, sezhi, siezhem; *Rs.* косить кому, скосить, na ukos przecinać; kosić *ob.* kos, ukos; *Ec.* кошу, чтóлибо кóсо чиню *curuo, obliquo*, b) кошу траву koszę. - Kosiarze trawę koszą. *Jabl. Ez.* 100. Kiedy człowiek łąkę kosi, leda baba deszcz uprosi. *Rys. Ad.* 31. Padł bohatyr, iak ów kwiat skoszony. *Stas. Num.* 1, 153. Śmierć kosi *fig.*, *n. p.* Tak niegdyś pod Jlium w one dawne wieki Smierć kosiła waleczne Troiany i Greki. *Zab.* 5, 227. *Min.* Wielkich prałatów, taż co podłych kmiotków Libytyna kosi. *Psalmod.* 100. - *transl.* Osieł wpadłszy między zboże, zaczął za dwóch kosić. *Zab.* 13, 274. *Trėb.* zboże żrzeć). Kosić się, *passiv.* Samorodne łąki pospolicie dwa razy się koszą. *Kluk Rosl.* 3, 288. - b) *Recipr.* Aby się tarcica nie padała i nie kosiła. *Kluk. Zw.* 4, 203. spaczała, *Rs.* коситься krzywieć, damit sich das Bret nicht werfe, krumm werde.

KOSICIARZ, KOSITARZ, - a, *m.*, W hutach żelaznych, gdy szynę wyciągnioną równać i gładzić potrzeba, chłopiec po naszemu kosiciarz, kiiem bije w wodę około kowadła będącą. *Os. Rud.* 335. Kosiciarza tego powinnością iest, aby szynę, którą pod młotem wyciągaią, wodą skrapiał, cechował, hakiem podpierał, żeby pod młotem dobrze leżała. *ib.* 336. in den Eisenhütten, ein Junge der die glühende Eisenschiene mit Wasser bespritzt, während sie gehämmert wird. Kositarz leie wodę na młot, ta z młota spływaiąc oblewa szynę. *ib.* 303.

KOSIERKA *Tr.*; *ob.* Koszyczko. KOSINA, - y, *ż.*, kosa nędzna niewiele warta, eine elende armseelige Sense. KOSIOR, - a, *m.*, koczarga. *Dudz.* 42. pogrzebaczka, *Włod.* pociask, szorulec, piekarski ożog, die Backofenkrücke, die Schürschaufel. *Bh.* hrebla, wrtidlo; (kosyř *falcula*, kosyřik *scalprum pinitorium*); *Sr.* 2. groblo; *Sr.* 1. pjecane ziebwo; *Crn.* burkle, krevla; *Vd.* grebelza, popezhnjak, pogeruivalu, podgrinalu, rushilu (*Cro.* koszir, *Hg.* katzor *falcula*, *Bs.* kosor, *Rg.* kosśòr, kossjèr); *Bs.* grebbo; *Rs.* кочерга, кочережка, ухвать, клюка, клюшка; (cf. *Hbr.* כישור kischor *verticillum*). Ona w nogi, a baba z czarnym ściga iey kosiorem. *Zab.* 14, 276. *Rzew.* - §., w *hutach:* kosiorem żelaznym, maiącym dziur 8, póty w płoczce rudę poruszaią, póki drobny piasek nie zostanie się. *Os. Rud.* 48. der Rührstock in den Eisenhütten, das Brecheisen. *ob.* kostur 2). W piecu tę materyą żelaznemi *kościorami ustawicznie mieszać maią. *Haur. Ek.* 178. KOSISKO, - a, *n.*, kosa niezgrabna, brzydka, eine häßliche ungeschlachte Sense. - §., trzonek kosy, der Sensenstiel *Vd.* kosishe. KOSISTY, - a, - e, - o *adverb.*, *Slo.* kosokriwý, iak kosa krzywy. *Cn. Th.*, kosy, sensenförmig. - b) kosą osadzony, mit einer Sense versehen. Miał nieprzyiaciel dziewięćset kosistych abo z kosami wozów. *Skarg. Zyw.* 1, 403. 1 *Leop. Jud.* 4. Sichelwagen.

KOSITARZ *ob.* Kosiciarz.

KOSKAĆ, - ał, - a, *Jntrans. ndk.*, baraszkować, paplać żartobliwie, kosen, schwatzen, (*Gall.* causer, *lat.* caussari). Kmoszki iadły, piły, koskały, aż niemasz niczego. *Bies. A* 3. Chłopek mózg podchmieliwszy iedzie krzycząc z miasta, A iego też w swą z dziećmi koskaiąc niewiastą. *Ryb. Gęsl. B* 2.

KÓSKI, - ów, *plur.*, epomides pelliceae sacerdotum. *Cn. Th.* mucet z futra. *Włod.* ein Kragen der Geistlichen, von Pelzwerk. Księża w różnym ubiorze a w dziwnym birecie W koszkach, w komżach, w płaszczykach. *Rey Wiz.* 161 *b.*

KOŚLA, - i, *m.*, = KOŚLAWY, - ego, *m.*, *Subst.*, KOŚLAWY, KUSZLAWY, - a, - e, krzywe nogi maiący, *varius. Mącz.*, krzywonogi, szpotawy, ein Krummbeiniger, krummbeinig. *Bh.* kostlawý *osseus)*; *Sr.* 1. kozlenawcz, zmotławy; *Slo.* rozlezlonohi; ssmithawý; *Crn.* będrait (cf. biodro, ; *Ross.* косолáпый (cf. косвенный ukośny): *Ec.* косвеноствующiй, который не прямо, бокомъ, ребромъ ходитъ; косоногiй, кривонóгiй. Koślawy, stąpa iak przez rowy, *Zab.* 330. Na koślawego pochlebca powie, że konia dobrze dosiada. *Zab.* 13, 64. Nogi chude i kuszlawe. *Węg. Org.* 9. - §. *fig. moraln.* Obraz koszlawo stąpaiących a naywięcey dokazuiących: Wyrzec, zaprzeć się, kształty rożne na się brać, nie wstydać się. *Fred. Ad.* 109. KOŚLAWIĆ *czyn. ndk.*, koślawo, krzywo postawić, krumm und schief stellen, setzen. J stąpić uczciwie nie możesz, iak żywo, Lecz koślawisz kulasy, i nosisz się krzywo. *Mon.* 70, 172. (*Vd.* koslat *vomere*). KOSLE, - ów, *plur.*, narty, łyże, Schlittschuhe; narzędzie na nogi do ślizgania się i biegania po lodzie. *Włod.*

*KOSŁEK *Tr.*, *ob.* Kozłek.

KOSM, - u, *m.*, Kosmek *dem.)*; kupka włosów spoionych wiszących, strzępek, eine Zote von Haaren; *Sr.* 1. kosmik, zmot, zwak, zwacik; *Sr.* 2. gálmot; *Bh.* chomáč, chomáček; *Vd.* potreshula, potreshilu, runja, dvakokita; *Bs.* dlakka, pahagl; *Rg.* dlakka; *Cro.* dlaka, kustra, pahuly, pahaly, pazder, pavulya, fafulyek, pahulyek, pazderek; *Hg.* pih, pihetske; *Ross.* кóсма, косматина, клóкъ, клочóкъ; cf *Lat.* cotzia, cottum, cf. koc, *koża, koza; cf. *Gr.* κοσυμβη *crinium nodus*). Delila włosy Samsona, które się na siedm kosmów dzieliły, splotła, gdy był zasnął, i gwoździem do ziemi przybiła. *Skarg. Zyw.* 2, 3. Pluto z kosmy ożgłemi. *Ryb. Gęsl. B* 2. Podgardlek, kozia broda, to iest, kosmy, które pod gardłem

wissą, *aruncus Mącz.*; *Vellus* kosm, ostrzyżona wełna. *Mącz.* ein Flocken Wolle. *Crn.* kósm; *Ross.* хлопокъ, охлопокъ. Kosm śnieżny, ein Schneeflocken; *Vd.* sneshna muha, sneshni plashmes; *Rs.* снѣжинка. KOSMACIĆ, *cz. ndk.*, ukosmacić, pokosmacić *dk.*, czynić co kosmatym, etwas zotig oder rauch machen. KOSMACIEĆ, - iał, - ieie *Neut. ndk.*, skosmacieć *Dok.*, kosmatym się stawać, zotig werden, rauch werden; *Bh.* chlupatěti; *Bs.* okosmatiti, zarugnaviti; *Rg.* okosmatiti, gugnaviti, zagugnastiti; *Ross.* космашѣть, окосматѣть, мохнатѣть, обмохнатѣть. KOSMACINA, KOSMACIZNA, - y, *ż.*, *coll.* kosmy, cokolwiek iest kosmatego, Zoten, Zotigkeit, Rauchheit; *Sr.* 1. kosmicżki; *Crn.* kosmàtina). Oczy które się pod wieńcem rwały do kochania, Teraz ie kosmacizna szpetnych brwi zasłania. *Zab.* 8, 389. *Koryt.* Mąż mój prawda kosmaty, To go nie szpeci, owszem każdy mi to przyzna, Przymiot to męski, mężów zdobi kosmacizna. *Min. Ryt.* 1, 319. Kalisto pokorne ręce podnosi z prośbami, Aliści się czarnemi wnet kosmacinami Barki ieżyć poczęły, i stała się niedźwiedzicą. *Otw. Ow.* 78. Kosmaciny, = włochaciny korzeni. *Cn. Th.* die Fäserchen der Wurzeln. *ob.* korzonki, kosmki). Kosmaciny, włochatość na korzeniu, iako na pietruszce małe się odnożki okazuią, *capillamenta radicum. Mącz.*, *Bc.* космѣмкимъ. Kosmacizna, = kosmate wełniane towary; kosmate futra wollene zotige Waaren, Pelzwaaren, Rauchwerk. KOSMACZ, - a, *m.*, kosmaty, włochaty człowiek, ein Zotiger, ein Raucher; *Vd.* kosmash; *Crn.* kosmàsh; *Rs.* космачъ. Esau kosmacz. *Birk. Syn. K. B* 2 *b.* Z hardego pokornym, z słabego i pieszczonego kosmaczem surowym obaczy. *Birk. Ob. Kaz. H* 2. Mieszkać będą w tych pustkach strusiowie, a kosmaczowie tam skakać będą, *W. Jes.* 13, 21. *not.* „satyrowie abo czarci" *(Bibl. Gd.* straszne potwory, latawcy) Satyren, Waldteufel. *ib.* 34, 14., *Budny Jer.* 54, 5. *not.* „Hebrayskie *chatudim* nie iedno kozły, ale i barany znaczy, więc kosmacze lepiey parkaczami przekładać. Wollenreich. (*Crn.* kosmàzh, *z* gatunek iabłek). KOSMACZEK, - aczka, *m.*, kosmek, ein Flocken. - §., *botan.* iastrzębiec kosmaczek, *hieracium pilosella*, Nagelkraut, Mäuseöhrlein, nosi główeczki kosmate z kwiatkiem brunatnym. *Kluk Rosl.* 2, 230. *Sienn.* 139. *Jundz.* 394; niedośpiałek. KOSMATAWY, - a, - e, - o *adv.*, nieco kosmaty, etwas zotig, etwas rauch. Pszczoły kosmatawe. *Haur. Ek.* 139. KOSMATKI, - atek *plur.*, rodzay iagod kosmatych, iakie są truskawki. *Włod.* Rauchbeeren. *Trotz.* agrest; Kosmatki Christbeeren, t. i. agrest. *Ern.* 118.; *Sr.* 2. kosmarski, kosmatki *linagrostis*). - Kosmatki, spodki karciochowe. *Wiel. Kuch.* 402. der Artischockenboden. - §. Kosmatka, - i, *ż.*, pszenica z kłosy ościstemi, wąsatka. *Kluk Rosl.* 3, 129. *Syr.* 927. der Rauchweitzen. cf. gołka). KOSMATO *Adv.*, zotig, rauch. - *fig. transl.* W tym matula wchodzi z tatą, Witaią Kasię kosmato, Jużeś iagodko doyrzała, Chcesz Jasia, będziesz go miała. *Zabł. Z. S.* 6. Nazajutrz po ślubie, miałem go witać kosmato, *Teat.* 31, 68. sposób winszowania nowego małżeństwa). KOSMATONOGI, KOSMONOGI, - a, - ie, kudły koło nóg maiący, włochatonogi, *Rs.* мохноногій zotfüßig. Na kosmatonogim fryzie. *Kohow.* 254. Dway posłowie od mistrza przyiechali, Na frezach kosmonogich, kusych, bażaiących. *Stryik.* 495. Kosmatonoga kura *Ross.* мохноножка. KOSMATOŚĆ, - ści, *ż.*, hirsutia *Cn. Th.* die Zotigkeit, Rauhigkeit. *Bh.* chlupatost; *Vd.* kosmatnost, kosmazha, kosmatia, kundrastost; *Rs.* косматость. KOSMATY, - a, - e, pełen kosmów, długowłosy, zotig, rauch. *Bh.* kosmatý, kostrbatý, kostrba, chlupatý, hunatý (cf. gunia); *Slo.* chlupatý; (*ob.* chłupaty); *Sr.* 1. kosmati, kosmatj, łobopité; *Vd.* kosmat, lasast, kushtrast, kundrast, dvakast; *Crn.* kosmât, kozâst, kozinâst (cf. koc, koza); *Cro.* koszmat, kustrasst, dlakasst, pahulyaszt, fafalyaszt, pazderliv; *Dl.* dlakav, dlakasst, runav (cf. runo); *Sla.* kosmati; *Bs.* kosmâs, kosmat, rugnavac, rugnav, dlakav, trúm; *Rg.* kosmat, kosmurât, kostren, kostrètni, dlakkast, zagugnast; *Rs.* косматый. Jana *ś.* kosmatym mężem zwano, bo w grubym i kosmatym odzieniu chodził. *Biał. Post.* 42. Człowieczek gruby i pękaty, Zarosły znacznie, i w brwiach przykosmaty. *Past. F.* 292. Łodyga kosmata, *caulis villosus*, miękkiemi, krótkiemi, prostemi włosami gęsto osadzona. *Jundz.* 2, 14. Mchem kosmate kamienie. *Zab.* 9, 313. *Jżyck.* omszałe). Kosmate owcze skóry, *Rs.* сяксуряи; cf. runo). Chmiel gdy będzie kładzion między szaty kosmate, nie dopuszcza molów. *Cresc.* 246. Kosmate towary. *Gost. Gor.* 18, kosmacizna, futra, Rauchwerk, Pelzwerk. Państwo Nowogrodzkie w kosmate towary wszelkie iest bardzo hoyne. *Stryik* 513. Kupców wielu iechało do Moskwy dla towarów kosmatych. *Bielsk.* 462. Kosmate korzonki, *z* włochate, zaserige, faserige Wurzeln. - Kosmaty, - ego, *m.*, *Subst.*, Kosmacz, ein Zotiger, ein Raucher. - Kosmate, - ego, *n.*; *Subst.*, *translate:* Niż ty onych tłuczeńców z kosmatym odprawisz, Wierz mi, iż próżną folgę pod mieszek podprawisz. *Rey Wiz.* 57. cf. kosmato *trsl.* - KOSMEK, - smka, *m.*, KOSMYK, - yka, *m.*, *dem.*, mały kosm, *Crn.* àdrôb, ein Zötchen, eine Flocke, eine Faser. Nadzieia złośliwego iest iako kosmek, który wiatr unosi. *W. Post. W.* 3, 504. Kosmki śnieżne *Tr.* Schneeflocken, *Vd.* sneshna muha, sneshni plashmez; *Rs.* снѣжинка. Po bokach pióra maią kosmyki. *Zool.* 70. chorągiewki). Suczka biała z kosmykiem różową wstążką obwiniętym. *Gaz. Nar.* 1, 16. Drobne korzonki kosmkami zowią. *Kluk Rosl.* 1, 21. Faserwurzeln, włochaciny, kosmaciny). *Mon.* 74, 707. Kosmek *villus*, są krótkie, proste, miękkie włosy. *Jundz.* 2, 45. - §., Nie znaydziesz bez trudności sobola i marmurka, lada potoczny kosmek w cenę poszedł. *Mon.* 69, 600. łeda futrzyna). - §. Kosmyk zaięczy, ogon zaięczy, der Schwanz des Hasen. *Skrb.* KOSMOBRODY, - a, - e, kosmatobrody, zotenbärtig. Kosmobrody Faun. *Zimor. Siel.* 205. (KOSMOGRAFIA *ob.* świątopistwo, *miropistwo). KOSMONOGI *ob.* Kosmatonogi. KOSMOWY, - a, - e, Kosmaty *Tr.*, z kosmów, von Zoten, zotig, rauch, *n. p.* Kosmowa baia; kosmowe płotno. *Tr.* KOSMYK *ob.* Kosmek.

KOSNĄĆ, KOSTNĄĆ, - ął, - ęły, - ie *Neut. intrsl.*; kośnieć *ndk.*, skosnąć, skośnieć *Dk.*, kościeć, kością się stawać, drętwieć, drewnieć, kamienieć, *Sla.* ukocsenit; *Ross.* коснѣть, окоснѣть, хоченѣть, охоченѣть; zu Knochen werden, steif werden, erstarren. Już w tych słupistych oczach, co na wieki kosną, Ah niepodobna uyrzeć powódź łez radosną. *Przyb. Ab.* 171. Kośniały, Skośniały, *Part. Perf.*, zdrętwiały, erstarrt. Tyrca iak-

by w konania godzinie skońiała Na latających rękach swey siostry leżała. *Przyb. Ab.* 189. KOŚNIENIE, KOSTNIENIE, - ia, *n.*, *physiolog.*, *ossificatio*, formowanie się kości; bo kości stopniami dopiero nabieraią tey tęgości i twardości, iako i tego rozmiaru, który widziemy w dorosłych ludziach. *Dyk. Med.* 3, 377. das Verknochen, die Knochenbildung, *Rs.* окостенѣлость. KOŚNICA, *KOSTNICA, - y, *ż.*, *Boh.* kostnice; *Sr.* 1. koscżencża; *Crn.* karnar; *Cro.* mertvilnicsa); gdzie umarłych kości kładą, *ossuaria. Mącz.* das Beinhaus, Knochenhaus. Idź do kośnice, patrzay na kości. *Rey Pst. R* 2. Smierć zamaszysta snuiąc się po ziemi, Liczne napełnia gnatami kośnice. *Zab.* 11, 23. *Kossak.* Pan się na sługę za żywota ieży, Po śmierci równo z nim w kośnicy leży. *Rys. Ad.* 57. Białogłowa stara i zgrzybiała, Kostnica swoich piękności sprochniała. *Past. Fid.* 155. Zywa kośnica, wpółżywy, wpółmartwy szkurłat. *Mon.* 70, 581. Kośnica mu z oczu patrzy *Tr.* wygląda iak trup; Piotrowin, der Tod sieht ihm aus den Augen.

KOŚNIK, - a, *m.*, kosiarz, der Mähder. Kośnik, kosiarz *foeniseca. Volck.* 324. *Sr.* 1. sena secżi; *Cro.* koszècz). Ludzie padli, iak w polu trawa, gdy ią barczysty więc kośnik pokosi. *Wad. Dan.* 47. Kośnik kosą coraz wzdłuż postępuiąc, koszoną trawę na porządnych zostawia pokosach. *Kluk. Rośl.* 3, 294. - §., co kosy robi, *Boh.* kosař; *Vd.* kosni kovazh, kosar, der Sensenschmid. Rzemieślnicy, węglarze, kowale, kośnicy. *Vol. Leg.* 3, 222. kożnicy *ib.* 390, *ob.* kuźnicy). (*Rs.* косникъ, косничокъ wstążka, którą chłopianki do warkocza czyli kosy na głowie na końcu przywięzuią). KOSONOGI, - a, - e, kośławy, krummbeinig. Szynwaga ma bydź prawie w miarę ustosowana, aby nie była na żadnym końcu i po kraiach, iako mówią, kosonoga, ale doskonale prosta. *Stroy. Staw. C.* KOSONOSZEC, - szca, *m.*, kosę noszący, kosynier, der Sensenträger; *Cro.* kossonòszecz; *Rg.* kosonosaz. KOSOWŁADNY, - a, - e, - ie *adv.*, *n. p.* Smierć kosowładna królowa. *Brud. Ost. B* 5. władnąca kosą, sensenwaltend. *Mon.* 75, 595, *ib.* 71, 157.

KOSSOW, - a, *m.*, miasto Litewskie w Nowogrodzkim. *Dyk. Geogr.* 2, 44. eine Stadt in Litth. Do Kossowa z wąsami, stare to nowiny, Teraz nie wiem, gdzie wam to nawłóczą czupryny. *Kchow. Fr.* 28. może poiedynkami sławny był, iak Jezierna.

KOST, - u, *m.*, korzenie aptekarskie, cudzoziemskie, *costus. Plin.* 12, 12. ein ausländisches wohlriechendes Kraut. *Cn. Th.*

KOSTECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kostka, kość, *Boh.* kůstička; *Bs.* kosctiça; *Crn.* kochiza; *Rg.* kostizza; *Vd.* kostazha, kostiza, kostizhiza; *Rg.* kostèniza; *Cro.* kosztènicza; *Rs.* косточка; ein Knöchlein, ein Beinchen. Tu Jana Kazimierza schowane kosteczki, Krolewica Polskiego, małey dziecineczki. *Groch. W.* 401. die kleinen Gebeine. Kosteczki od ryby, kleine Gräten. KOSTECZNY, - a, - e, od kostek do gry, Würfel-. Jeśliby w grach kostecznych kto przegrał konie. *Tarn. Ust.* 94. KOSTERA, KOSTYRA, - y, *m.*, KOSTERNIK, - a, *m.*, Kosterka *dem.*, szuler w kostki, ein Spieler, Würfelspieler, Kartenspieler, ein Doppler. *Bh. et Slo.* kostkař; *Hg.* kotzkás; *Sr.* 1. koskař; *Cro.* rovàsnik, kocskàs; *Vd.* kobravuz; *Rs. et Ec.* костырь, костырникъ, костоигратель, костырь, ломыгъ, зерщикъ (*distg.* *Rs.* костеръ, костёрокъ stos drzewa, костеръ stokłosa żytnia, костера, костеръ gatunek iesiotra; кострa, кострика paździorek konopny). Ociec mój tak powiadał: od gałek do bierek, Od bierek do pisanych; a z małych kosterek Potym się wychowuią wielcy kostyrowie; *Sim. Siel.* 93. Hultaie, kosternicy, włóczęgowie. *Petr.* Ek. 116. O synie kosterniku. *Tarn. ust.* 94. Kosterów ś. Antoni straszył; stoły, karty, kostki, pieniądze poprzewracał, kosterów porozganiał. *Skarg. Zyw.* 284. Kostyrowie i kartownicy od przyiacioł nawet zysku patrzą. *Petr. Ek.* 254. Kostera *szawia warcabami po stole. *Klon. Fl. D.* 3. Nie to kostera, co gra, to kostera, co kosterom przyświeca. *Rys. Ad.* 51. - 2) *Natural* Rodzay ósmy gadu pływaiącego, kostera, *ostracion*, iest skórą kościaną, iak pancerzem okryty. *Kluk. Zw.* 3, 49. das Muschelgeschlecht. KOSTEROWAĆ, KOSTYROWAĆ, - ał, - uie, *Jntrans. ndk.*, szulerować, *Vd.* kobrati; *Ec.* костырствую Würfel, Karten u. s. w. spielen, doppeln, den Spieler machen. *Ludit assidue alam* ustawicznie kostyruie. *Mącz.* Nauczy on się tam pić i kostyrować, Warcabami kołatać, kart grać do umoru. *Opal. Sat.* 4. *Zygr. Pap.* 360. Wolą biesiadować, kosterować, niż pracować. *Ostror. praef.* Całą noc piie i kosteruie. *Birk. Exorb.* 30. *Skarg. Dz.* 1189. KOSTERSKI, - a, - ie, *Ecc.* костырный, szulerski, Spieler-. Schadska kosterska. KOSTERSTWO, KOSTYRSTWO, - a, *n.*, szulerstwo, szulerya, *Ec.* костырство, костоигранїе, die Spielerprofession, das Spielerhandwerk, unaufhörliches Spielen mit Würfeln, Karten etc. Jakby iakim rzemiesłem, kosterstwem się bawi. *Klon. Wor.* 72. *Petr. Pol.* 56. Zbyteczne bankiety, kostyrstwa i krotofile stroili. *Krom.* 168. Dziś zawziętość kosterstwa za zabawę osob godnego urodzenia poczytana. *Zab.* 7, 37. Pożądliwość daie obżarstwo, cudzołostwo, nieczystość, niewstyd i kosterstwo. *Bach. Epikt.* 1., *Nag. Cyc.* 59., *Teat.* 14, 131.

KOSTKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kość, ein kleiner Knochen, ein Knöchlein, ein Beinchen, Beinlein. *Bh.* kůstka; *Slo.* kostka; *Sr.* 1. kóstka; *Cro.* koczka, róvas; *Dl.* kosztka; *Ec.* костка. Kostek palcowych iest trzydzieści; w każdey ręce po piętnaście; bo każdy palec ma trzy kostki. *Kirch. Ost.* 110. Na me kostki nie patrząc, do grobu ie włóżcie. *Groch. W.* 400. na moie zwłoki). Kostkami, po kostce, *ossiculatim. Cn. Th.* Kostki z obu stron szyi nad piersiami *ob.* kluczki, *cf.* obóyczyk). - Tu twarda kostka, *Tr.* tu to sęk, da steckt's, da liegt der Hund vergraben. - Kostki rybie, z ości, Fischgräten; *Vd.* shpiza v'ribah, ribni tern, ribja kostiza, kostizh, kostizhiza. - §., *per excell.* Kostka, nogi część, u bydląt kut, kot, der Knöchel am Fuße, Knorren, Knoten; *Sr.* 1. kostka; *Slo.* kotník, kůtek; *Hg.* kotzka; *Vd.* kostiz, kotnik, kolienz, zhlenk, gleshanj; *Bs.* gljescjan, kóst od noghe; *Rs.* глезна, лодыжка. Zyły w obu nogach nad *głozny albo kostkami od nóg. *Spicz.* 195. Po kostki w błocie. *Rey. Wiz.* 72. Suknie do kostek z rękawami długiemi. *Nag. Cyc.* 51. *Sr.* 1. dołułtowne. Kostek krzywych, wypaczonych człowiek, *scaurus. Cn. Th.* dem die Knorren hervorstehen. - §., martwa kostka zaskorna, krą, *scirrhus. Cn. Th.* eine harte Drüsengeschwulst, *ganglium. Perz. Cyr.* 2, 282. Nerwy po różnych mieyscach ciała małe gruczołki, niby guziczki iakoweś sprawiaią, które martwemi kostkami nerwowemi,

ganglia nervorum zowią. *Perz. Cyr.* 1, 54. Ueberbeine, Nervenknoten Na rękach lub na nogach pęcherzykowatą nabrzmiałość martwą kostką *ganglium* zowią. *Perz. Cyr.* 1, 126. Kostka martwa u konia, zwykła się z wilgotności i materyi grubey pochodząca, zgromadzać na iakie mieysce w ciele, zwłaszcza przy kości, i spiekać iako wapno na kształt kosteczki twardey, nayczęściey około nóg. *Hipp.* 119. eine Geschwulst, vornämlich an der Köthe des Pferdes, der Spath. Wól abo kostka martwa pod gardłem. *Sienn.* 364. der Kropf. Wole na gardle i indzie martwemi guzmi abo kostkami zowią. *ib.* 519. – §., kostka, pestka w owocu, *Vd.* koshiza, pizhik; *Cro.* koschicza; *Dl.* kosticza (*Rs.* косmянка pestkowy owoc). der Stein im Obste. Kostki śliw mogą bydź siane w Listopadzie. *Cresc.* 389. Ludzie łakomi połykaią trześnie, wiśnie, śliwki, brzoskwinie, z pestkami abo z kostkami. *Krup.* 5, 680. – 2) kostki do grania, kuty, bo starzy kutami grywali. *Mącz.* Würfeln, Spielwürfeln. *Bh. et Slo.* kostka; *Hg.* kotzka; *Sr.* 1. kostka; *Vd* burfel; *Crn.* kôbr, kobrèzh, koshęnk; *Cro.* koczka, rovás; *Dl.* rabbos; *Bs.* rabosc, rovasc, dád, kosctiça od igre, zare; *Rg.* zarri; *Rs.* кóсmи, косmочки, козóнь козонокъ, козонóчикъ, зернь. Aby szkodliwa gra kostek (abo w kostki) była wykorzeniona, przez którą częstokroć dobrzy oycowie dla występków synowskich z dóbr swych bywaią wypędzeni, ustawiamy ... *Herb. Stat.* 529. *Kaz. W.* das Würfelspiel (cf. kostera, kosterować). U kogo fałszywe kostki znaydą, ma bydź karan iako złodziey. *Sax. Art.* 55. Kostki prawem zakazane. *J. Kchan. Dz.* 203. Podzielili się Jezusowemi szatami, o suknią iego miotali kostkami. *Ryb. Ps.* 38. Siędą do stołu i zbiory swe krwawe Na kostki rzucą, i razem abo panami abo chudzinami będą. *Birk. Kaz. Ob.* 3. Komu Pryama dzieci w niewolą maią się dostać, kostki rzucaią. *Bard. Tr.* 184. Rzucona kostka wszystkim więźniom panów dała. *Bard. Tr.* 229. t. i. kostki miotali o nie, ktoremu się który więzień miał dostać. – *Figur.* O wielki kleynot z fortuną małą kostką miecesz; boś na szańc posadził i gardło i sławę swoię, a ieszcze nie wiedzieć, iako wygrasz, a iakoć się poszczęści. *Rey. Zw.* 135. Inaczey kostka padła, niż sobie obiecał, i musiał łaski żebrać u zwycięzcy. *Birk. Zyg.* 33. der Würfel ist anders gefallen, es hat einen widrigen Ausgang genommen. Znowu tę sprawę rozpoczęli, alc taż kostka padła wtóry raz, iako i pierwszy. *Wys. Jgn.* 59. tenże sam los mieli; sie hatten zum zweytenmal dasselbe Schicksal. Jak kostka padnie. *Cn. Ad.* 290. *Slo.* gak kostka padne, iako się uda, es kommt darauf an, wie der Würfel fällt, es kommt aufs Glück an. *Quidquid est futurum*, cokolwiek kostka przyniesie; niechay *uroście ztąd co chce, uczynię to. *Mącz.* A co wiedzieć komu kostka padnie? *Gorn. Dw.* 30. komu szczęście sprzyia, wem das Glück wohl will. Przestawaiąc na tym, co im szczęście i los, albo kostka woienna przyniosła, ugruntowali się w Rusi. *Stryik.* 276. das Kriegsglück. Kostka woienna wątpliwa. *Warg. Radz.* 173. Wielkiemu panu zawsze kostka dobrze pada. *Rys. Ad.* 74. Dobrze kostka padła. *Cn. Ad.* 192. Padnieli kostka dobrze, miłosierdziu bożemu przypiszę; uchybi-li, sprawiedliwości bożey przyznawać będę. *Psalmod.* 101. Poczęli o pokoiu traktować, nie chcąc krolestwa na szańc wątpliwey kostki boiu pokładać. *Krom.* 747. Bał się kostki wątpliwey w przedsięwzięciu swoim. *Leszcz. Class.* 36. zweifelhaftes, ungewisses Loos, Schicksal, Glück. Grecy się na fortuny kostkę rezolwuią, Wspól z młodemi stary lud do bitwy armuią. *Bard. Luk.* 47. Nie chciał takiey kostki rzucić, ani płonney nadziei nieoszacowanym kosztem kupować. *Birk. Chod.* 12. Jakiego losu państwom spodziewać się, nikt nie zgadnie, aż fata kostkę urzucą. *Psalmod.* 75. Już kostka rzucona *iam iacta est alea*, *Slo.* uf' ge żeleżo w ohn'i, iuż żelazo w ogniu. – §., *mathem.* kostka abo sześciokwadrat, figura pełna, którą zawieraią sześć poliednakowych kwadratów doskonałych. *Solsk. Geom.* 23. ein Cubus, mathematischer Würfel. – w kostki, würfelig, in Würfel. Tatarskiego ziela w kostki pokraiać. *Haur. Sk.* 435. Dzielić w kostki. *Torz.* 79. Kryształ w subtelne drobno kostki rznięty. *Susz. Pieś.* 1 *F.* 4. W kostki, *kostkowany*, *Rs.* клѣтчатый gewürfelt, решетчатый. Kostka na materyi iakiey клѣточка, решетка, решотка, решоточка. Dom ma bydź więcey długi niż szeroki; bo gdzieby był w kostkę, nie miałby chłodu w lecie, ciepła w zimie, *Petr. Ek.* 15. t. i. w czworogran, ins Gevierte. Kostka w robocie sadzoney. *Cn. Th.* – (2. KOSTKA *ob.* Kostusia).

KOSTKOKRUSZ, - u, *m.*, kruszec ołowiany, Bleyglanz, pokazuie się w sztuczkach kostkowych. *Kluk. Kop.* 2, 202.

KOSTKOWATY, - a, e, - o *adv.*, kostkowany, cynowaty, cynkowaty, wie ein Würfel gestaltet, würfelig, *Slo. et Bh.* kostkowaný; *Hg.* kotzkázott, kotzkás; *Rs.* клѣтчатый, решетчатый. – b) kostki maiący u nog Knöchel habend, knöchelig. KOSTKOWY, - a, - e, *Bh.* kostečný, od kostek nożnych Knöchel-, kostkowy przegub. *Cn. Th.* – b) od kostek do grania, kosteczny, Spielwürfel-, Würfel-. Kostkowa, kutowa puszka, do rzucania kostek abo kutów. *Cn. Th.* der Würfeltrichter. Kostkowa tablica, warcabnica. *ib.* das Doppelbret, Damenbret. – bb) na kształt kostki, würfelig. Glina kostkowa, *tessulata*, uschła rozpada się w kostki; nayprzednieysza dla garncarzów. *Kluk. Kop.* 1, 252. der Würfelthon.

KOSTNĄĆ, KOSTNICA *ob.* Kosnąć, Kośnica.

KOSTROUSZEK, - szka, *m.*, (cf. kostruchan, kostruch) gończy pies z mnieyszemi od zwyczaynych stérczącemi uszyma, eine Art Courshunde, Hetzhunde. Aż chart ugoni, kostrouszek strawi. *Kchow.* 61.

KOSTRUBATY, - a, - e, (*Boh.* kostrbatý *capillatus*) kosmaty, zottig, haarig. Opończa Kiliyska z kostrubatych sierści. *Zimor. Siel.* 238. Czyści winiarz maciory winne z kostrubatych wilków. *Zimor.* 215. z włochatych.

KOSTRUCH, KOSTRUCHAN, - a, *m.*, (*cf.* kostrouszek) gończy pies, eine Art Courshunde. Przysiągł, że bardzo dobry pies ten pod iastrząba, Chociaż z głowy kostruchan i kondysia trąba. *Pot. Jow.* 138. Inszy wyżeł, inszy też kondyś i z kostruchem. *Pot. Jow.* 197. – *transl.* Cudzoziemiec i lada kostruch od smoczey iamy uprzedzi teraz u nas zasłużonych rodaków. *Pot. Arg.* 400. *Bh.* kostrhaun gołota włóczęga; *adj.* kostrhaunský, gałgański, *Subst.* kostrhaunstwo gałgaństwo, tułactwo.

KOSTRZEWA, - y, *ż.*, *festuca Linn.*, rodzay roślin trawnych. *Kluk. Dyk.* 2, 6., *Sr.* 2. kostrowa, *Crn.* kostręva, kostręvza; *Vd.* rizhek, Trespe, Raden: owcza *ovina*, czerwona *rubra*, twarda *duriuscula*, myszy ogon, *myuros*, wysoka *elatior*, leżąca *decumbens*, trawa manniana, *fluitans*. *Jundz.* 119. W lnię znayduie się ko-

ftrzewa, łoboda i inne chwaścifka. *Haur. Sk.* 34 *et* 487. Przedawaiąc szukay sobie głupca, coby koftrzowy nie znał, i dla rymy Nie czuł ftęchliny. *Klon. Fl. G.* 4. Owies płonny, iedni koftrzewą, a drudzy owsikiem zowią. *Cresc.* 166. (*Sr.* 2. koſtrowka kmin; *Bs.* koftrika, glogouina, = głog; *Rg.* koftrjec, cèpcegh *sonchus*; *Rs.* xocmpeцb krzyże).

KOSTUR, KOSZTUR, - a, *m.*, KOSTUREK, - rka, *m.*, *dem.*, koścień, kościana laſka, z kości słoniowéy, ein elfenbeinerner Stock. *Cn. Th.*; *Rs.* костылъ, костылёкъ, kula, laſka chromego; *Cro.* kosztura; *Bs.* kuſtura, nosgina, = nóż kieszonkowy). Kofturkiem swoim w łeb go uderzył, za co się drugi nań do szabli porwał z iadu, *Warg. Wal.* 75. ogolnie kiy ein Stock. Podawał mu kofturek abo kiy. *Birk. Dom.* 32. Chromotę czuiem, a koftura, którym się wspierać mamy, nie bierzem. *Skarg. Kaz.* 499. Wulkan kulawy, wsparty długiemi koftury. *Dmoch. Jl.* 2, 212. Kofturek głogowy wspiera iego rękę. *Miaſk. Ryt.* 101. Nie zrodziłem się kmieciem, ani proftym gburem, Zebym chodził za bydłem gromadzkim z kofturem. *Zimor. Siel.* 276. Przeciw kofturowi wierzgać trudno. *Zegl. Ad.* 22. *Cn. Ad.* 37. cf. oścień, kiy żelazem okuty do popędzenia bydła, ein Stachelſtock. - §. koftur, = kosior w hutach żelaznych, das Brecheiſen in den Schmelzhütten. *Tr.* - §. Kosztur ryba, *cyprinus cultratus*, nie wielka, karasiowi podobna, w rzekach i ftrumykach znayduiąca się. *Kluk. Zw.* 3, 174. *Ład. H. N.* 78, Sichling, Ziege, Zicke; *Crn.* koftręvz; *Gr.* κεστρευς *mugil* (*Rg.* nakoftrjècitise *irasci alicui*). KOSTURCZYNA, - y, *ż.*, *Zab.* 9, 377. *Bys.* = KOSTURCZYSKO, - a, *n.*, koftur brzydki, palica, ein häßlicher Knüttel.

KOSTUŚ, - ia, *m.*, *dem. non.* Konftanty. *Kniaź Poez.* 1, 186. Conſtantinchen. Katarzyna, *Koftusa króla corka. *Zygr. pap.* 51. Konftantyna córka). KOSTUSIA, KOSTUNIA, KOSTKA, - i, *ż.*, *dem. Nom.* Konftancya, Conſtanzchen. Koftusia musiała póyść za Wawrzka. *Teat.* 54 *c. B ii.* Koftusiu, co nam po złocie? O naszey myślmy pieszczocie. *Zab.* 15, 79. Prożne Koftuniu są twe wzdychania, Już wyszły z mody dawne kochania. *Zab.* 14, 266.

KOSTYRA, KOSTYROWAĆ *ob.* Koftera, Kofterować.

KOSY, - a, - e, kosaty, na kształt kosy, ſichelförmig, gekrümmt, *Slo.* koſokrivý *falciformis*, sierpowaty, kosy. *Perz. Cyr.* 1, 153. KOSY *plur. nom.* Kosa. KOSYNIER *ob.* kosonoszec.

KOSZ, - a, *m.*, Koszyk *dem.*; *Boh.* kóš, nuſſe, koš, koſſik; *Slo.* koſſar, koſik, koſſik; (koſſma, korba hurty); *Sr.* 1. koj, koſch, korb (*ob.* korb); (koſchzijzjo miotła); *Sr.* 2. korb, korbik; *Vd.* kosh, koshizh, kosharia, korp, korba, verbes, jerbaſs, spleteniza; *Crn.* korba, jerbas, vérbas, spleténiza, kósh, erbas; *Rg.* kòsc, kosciz, koscicich, koscjarra; *Dl.* kos, krosna, kratil, kartil, korto, korba, korbicza, kartilacz, kortolacz, proczanicza; *Cro.* kòs, koſs, koshara, koſsara, koſsics, koſsaricza, korpicza, brenta, szacher, cf. szaszor); *Hg.* kosár, kás, kosárotska; *Bs.* kosc, kroscgna (*ob.* krosna), krritò, krritolicch, kroscgniça, tezghera, nosila za nositi zeglju; *Rs. et Ec.* кóшa, кóшb, кошница, кóшица, кошéлb (*ob.* koszałka), плетенница, плетéнкa (*ob.* plecianka) cf. *Gr.* Κοφινος cf. *Lat.* cista, cophinus, cf. *It.* cesta). der Korb, narzędzie z wici upleciońe do chowania lub noszenia, *n. p.* Za panem pachołek niosł kosz, serwetą obwiązany, a w nim parę flasz wina. *Kras. Pod.* 2, 154. Dwa *kosza (*dual.* zamiaſt kosze). *Bud. Jer.* 24, 1; *et Wułek.* Orkiszu dwa kosze abo korce trzeba na ftaianie, gdyż pszenicy dosyć ieden. *Cresc.* 164. Kosz chlebowy *Vd.* slamniza, krushen korpizh, krushna pleteniza, platizh; *Bs.* kroscgniça, sepeticch, ein Brotkorb. Kosz na plecy *Bh.* opleċto, *Vd.* kripiza; *Cro.* rogosar (cf. rogoż), ein Tragekorb. Kosz na kury *Bh.* kukané *ob.* koicc, brożek, Hühnerkorb. Kosz na pszczoły, *Bs.* kroscgna od pcela, koscniça, *Sla.* koshnica, *ob.* ul, Bienenkorb. Kosz masztowy *Crn.* vershèlu, *ob.* bocianie gniazdo, der Maſtkorb. Kosz wielki na zboże, = słomianka, słomiana kadź. *Cn. Th.* 1019. - Kosz koło płonek *cavea*, *Cn. Th.* 308. ein Gehege um einen jungen Baum herum. Kosze w ogrodzie daią się w poszrodku poł kwiatowych, podłużnookrągłe; w nich rozsadzone kwiaty, w szrodku naywyższe, coraz ku brzegom niższe. *Kluk. Rosl.* 1, 77. Blumenkörbe cf. kłąb). Kosz do cedzenia *ob.* cedziworek, ein Filtrirkorb. - §. W koszu siedzieć, = dawna kara żołnierſka czyli rycerſka, cf. kota ciągnąć, im Korbe ſitzen, eine veraltete Militair = Strafe. Towarzysz ten ma tę sławę, iakoby pacholęciem będąc, miał kiedyś zamiaſt chłofty, bydź w koszu. *Gorn. Dw.* 64., cf. koszowy rycerz). Na wieczną hańbę niech się w koszu rzeże. *Papr. Pr. B* 2 *b.* niech się wydobędzie z kosza, gdzie go dla kary wsadzono). - §. Z koszem do wody, = *kara*, nieuczciwych kobiet, eine Strafe für unzüchtige Weibsbilder, *n. p.* Gdyby iednę i drugą wszetecznicę posłano z koszem do wody, wnetby trzecia zapomniała tak brzydko na szrot puszczać właściwego ciała. *Pasz. Dz.* 127. - Kosz kokoszy, gołębi na lężenie. *Cn. Th.* der Brütkorb. - *Fig.* na koszu zoftać, = opuszczonym, na sztych wyſtawionym bydź, ſitzen bleiben, im Stich gelaſſen werden. Wszyſtko dokazać chciała, Ale na koszu zoftała, *Lib. Hor.* 39. Czasu szczęścia przyiacioł aż nazbyt miewamy, A w nieszczęściu na koszu sami zoftawamy. *Bud. Ap.* 133. Ci co nań inftygowali, na koszu zoftali. *Bud. Ap.* 114. Zoftałam iuż na koszu, zepchniona z wielkiego Szczęścia, do żalu, ach mnie, wpadłam głębokiego. *Jur. Pog. A* 4. Zabraliście koronie wolność, którą z dawna miała, A ona iako mówią, na koszu zoftała. *J. Kchan. Dz.* 155. Rozbieżali się żołnierze, rozumieiąc, iż braci przyidzie do zgody, a oni spodziewali się zoftać na koszu. *Bielſk.* 429. Kobiety, gdy przebieraią, nayczęściey z panieńſtwem na koszu osiędą. *Teatr.* 2 *b*, 81. Lub też nasze zamysły na koszu osiędą, Odważne przedsięwzięcia sławne zawsze będą. *Zab.* 7, 347. *Kossak.* Spodziewałeś się słońca przed swemi wrotami, a usiądziesz na koszu, iak ci dudka na kościele pokażę. *Mon.* 66, 723. Zoftawił go na koszu *Rys. Ad.* 72. *liquid illum sub cultro*). *Weresz. Rgl.* 96. - *Committere se periculo mortis* ważyć swóy żywot iako na kosz. *Mącz.* cf. na szańc; *Crn.* pod kosh pojdem *moriar.* - §. *Milit.* kosz szańcowy, plecionka napełniona ziemią, dla zasłonienia się od poftrzałów nieprzyiacielſkich. *Papr. W.* 1, 475., *Vd.* branishni kosh; *Rs.* myрыa; der Schanzkorb; takie kosze uftawione, iak potrzeba, i wypełnione ziemią, czynią przedpiersień. *Jak. Art.* 3, 297. *et* 1, 375. - Kosz młyńſki nad kamieniem, *infundibulum. Cn. Th.* der Korb, der Rumpf über dem Mühlſteine. - Kosz ſkle-

pów w filarze, abo w murze, abo koszu grunt, framhugi wspora, *incumba Cn. Th.* der Kämpfer, an dem Nebenpfeiler, der den Bogen eines Gewölbes trägt. Krużganek na kształt mostu kamiennego, częstemi był koszami albo łukami ozdobiony. *Op. Jer.* 55. Kosz przed ryną u stawów, przez który za otwarciem stawidła woda bieży na koło młyńskie. *Tr.* das Gitter, der Zaun am Teichloche, damit die Fische nicht mit dem Wasser durchgehen. - Kosz = otwory w murach, przez które strzelba idzie, die Schießscharten in einer Mauer. *Tr.* - §., kosz, = gatunek poiazdu *ob.* Kotcz. - 2) Kosz Tatarski, Kozacki *etc.* obóz, das Feldlager der Tartarn, Kosaken u. s. w. *Verba multiplicia in re bellica apud nostrates reperiuntur, metaphorice nuncupata, quale est kosz; quae vox corbem siue sedem belli atque exercitus Tatarici significat. J. Zamoy. apud Orzelsk. Hist. Jnterr.* Stanowisko Tatarów koszem zowią. *Czack. Pr.* 1, 216. cf. korzeń; cf. koczowisko, cf. koczować *cf.* koszowy *subst.*; *Ross.* кошъ, обозъ obłogi, bagaże). Książę uderzył z wielkim okrzykiem na kosz Tatarski, gdzie sam carz głową leżał. *Stryik.* 230. Książę Połowców położył koszem woysko swoie niedaleko od Przemyśla. *Stryik.* 176. W Słonimskich polach Litwa koszem stała. *Stryik.* 210. Część woyska Krzyżackiego na koszu pod chorągwią stała *ib.* 267. Zagon piérwéy, a potym kosz Tatarów porąził. *Biel. Sw.* 246. Rozszykowały się oboie woyska swoim koszem po morzu. *Bzow. Roz.* 37. Każdy przyzna, że ordzie umiesz dadź od kosza. *Jabł. Buk. A* 4 *b.* - KOSZAŁKA, - i, *ż.*, koszyk podługowaty płaski z wici spleciony z uchami, ein flacher Binsenkorb mit zwey Ohren, den Arm durchzustecken. cf. Koszela, cf. kobiałka). *Crn.* vehtra; *Cro.* rogosár; *Ec.* кошелёкъ *plecta*; *Rs.* кошёлъ puszka korowa, кошелекъ, кошелёчикъ worek). Owo iabłuszka w koszałce. *Groch. W.* 337. Z koszałką zboża, Idzie do drobiu folwarczna posługaczka hoża. *Tom. roln.* 100. Zyd nową miał koszałkę, ta miała dwa ucha. *Pot. Jow.* 122. - §. *transl.* Jak mi będziesz pleść takie koszałki opałki, Jak nie wyznasz, po iakiey przychodzisz tu sprawie, Widzisz kiy! *Zabł. Amf.* 20. *Boh.* tkesky plesky; tretý, ćać, wybiegi, Drehereyen, Ausflüchte, cf. kręcić wici. KOSZARA, KOSARA, - y, *ż.*, KOSZAR, - u, *m.*, *n. p.* pasterze na inszy koszar się przenieśli. *Tr.* hurty, die Pferche, die Hürde auf dem Felde. Łakomi z głodu wilcy wiedząc swe przebiegi gdzieś do owiec, choć w dobrze zapartey kosarze, drą się do nich na oślep. *Tward. Wład.* 254. - 2) KOSZARY, *G.* koszar *plur.*, domostwa dla żołnierzy osobne, aby stancyą nie naprzykrzali się obywatelom. *Papr. W.* 1, 475. Casernen für die Soldaten; *Vd.* shov'nirsharna; *Rs.* казарма. Wyznaczona komissya do zniesienia inkwaterunków w Warszawie, i stawiania koszar. *Dyar. Gr.* 63. Król na koszary Uiazdowskiego pałacu ustąpił. *ib.* 64. KOSZARZ *ob.* Kosiarz, Kośnik, *ob.* koszownik, koszykarz.

Pochodz. nom. *kosz: koszyk, koszyczek, koszowy, koszownik, koszowniczy, koszykowy, koszyszczko; połkoszek.*

KOSZCZĘ *ob.* Kościć; KOSZĘ, KOSZENIE *ob.* Kosić.

KOSZELA, - i, *ż.*, wielka duża koszałka *q. v.*; *Pot. Jow.* 122.

KOSZENILLA *ob.* Czerwiec. - *Kluk. Dykc.* 1, 92.

KOSZERNY, - a, - e, z Hebr. כשר, należyty, bez nagany, ohne Fehler, ohne Mängel. Zydzi trzymaiący rzeź mięsa koszernego. *Gaz. Nar.* 2, 67. t. i. należytym według nich sposobem bitego Koscherfleisch, das nach dem Gebrauche der Juden ohne Fehler und Mängel ist. KOSZERNE, - ego *n. Subst.*, prawo bicia czyli rzezi koszernéy, das Koscherrecht. Licytacya na koszerne. *Ld.*

KOSZLAWO *ob.* Koślawo. - KOSZMACZ *ob.* Kosmacz.

KOSZODRZEWINA, - y, *ż.*, pewne ziele na Krępaku, z którego przedni balsam robią. *Tr.* das Kraut auf dem Karpathischen Gebirge, woraus ein trefflicher Balsam gemacht wird. *Kosodrzewina, *cedrus Licya* Klein roth Nechölter. *Sienn. Wykt.*

KOSZOKOP, - u, *m.*, przykop blizko pod fortecę podsunięty, który robotnicy dla zasłonienia się sypią przy pomocy koszów szańcowych. *Jak. Art.* 3, 297. *sappe Gall.*, ein mit Schanzkörben gedeckter Laufgraben. *Łęsk.* 278.; *Jak. Art.* 2, 340. KOSZOKOPOWY, - a, - e, Schanzkörbe=. Koszokopowe wiązki *fagots de sappe*, do zasłonienia się w przebyciu mieysca iakiego w oczu nieprzyiacielskich. *Jak. Art.* 1, 371. KOSZONOSZ, - a, *m.*, noszący kosz, der Korbträger; *Cro.* kossonosszécz; *Dl.* krosnonosnya; *Ec.* кошеносецъ. KOSZOWNICZY, - a, - e, od koszowników, Korbmacher=. Koszownicza robota. KOSZOWNIK, - a, *m.*, co kosze robi, der Korbmacher. *Tr.*; *Bh.* kossatinář; *Cro.* kossichyar, kossoplet, kossopletecz; *Dl.* kortolar; *Bs.* koscicjar; *Sla.* kosharczia, sepetar; *Rg.* koscjàr, koscicjar; *Rs.* корзинщикъ. Gałązki małe pożytek przynoszą koszownikom. *Brzost. Duh.* 34. Koszykarz. *Kluk.* KOSZOWY, - a, - e, od kosza, Korb=, *Rs.* коробочный, коробейный. Ucho koszowe, *anse de panier. Jak. Art.* 2, 46. - Rycerz koszowy szydził z tego, który ciągnął kota. *Gorn. Dw.* 165. który w koszu na karę siedział, ein Korbritter, der zur Strafe im Korbe hatte sitzen müssen cf. w koszu siedzieć. KOSZOWY, - ego, *m.*, przełożony nad koszem Tatarskim, Kozackim etc., der Oberfeldlagermeister bey den Tatarn, Kosaken etc. *Rs.* кошевой. Sieczowi Kozacy obierali sobie starszego, pod nazwiskiem Koszowego, i iemu buławę oddawali. *Kras Zb.* 1, 480. Lepiey niż tu, z Kozaki żyć na dzikiey siczy; bo co los w korzyści zdarzył komu, nie weźmie mu ni sotnik ni koszowy. *Zab.* 16, 125. *Nar.*; cf. kosz Tatarski.

KOSZT, - u, *m.*, die Kosten, Unkosten, der Aufwand (*lat. med.* costa, costus, *Jtal.* costo, *Gall.* coust, cout, *Hisp.* costa, *Angl.* cost, *Suec. et Dan.* kost; (*Bh.* kost, *Sr.* 1. kojt, strawa, *Ger.* die Kost); *Bh.* autrata, auplat, auplatek; *Sor.* 1. wudahwk, nawojt; *Sor.* 2. hunkosti; *Hg.* keütsegh; *Dl.* tratnya; *Vd.* shpenda, stroshik, gorhod, gorjitje, vtrata, gorgreja, istroshik; *Sla.* troshak; *Cro.* zpravnozt, ztroshek; *Bs.* potruscjak, tratgna, haraç; *Rs.* коштъ, иждивенiе, истóра, трáта, задéржка; *Ec.* прoѣстiя, прóторы; wydatek, expens, nakład na co, *n. p.* dasz ubogiemu kęs chleba, albo pieniądz, po prawdzie mały koszt; ale owo słówko: bóg miły zapłać, wielka to nagroda. *Rey Zw.* 95. Większy koszt, niż zysk. *Cn. Ad.* 1235. igły szukaiąc, świecę spalił. - Często monarchowie siłę potężną i koszt bogaty na te rzeczy sadzili. *Zebr. Zw.* J koszt i praca w niwecz. *Rys. Ad.* 76. *oleum et operam perdidi*). Był w Paryżu, a nic

a nic nie umie, pożal się boże kosztu. *Boh. Kom.* 5, 15. Niepotrzebny koszt, marnotractwo własne. *Falib. Dis. L* 2. Gdzie koszt i sposoby na skończenie téy woyny? *Tward. Wład.* 46. gdzie fundusz?). Do iakiego czasem niepomiarkowania przychodzimy w kosztach naszych? *Lach. Kaz.* 1, 390. Ow nieborak, co posyłał, co koszt wiódł, to wszystko wniwecz. *Gorn. Wł. L* 2 *b*. Nie według mieszka koszt wiedzie. *Cn. Ad.* 77. większy roschod, niźli dochod). Dwory wielkim kosztem budowne, *Fal. Dis. U.* Swoim własnym kosztem dom ten wystawił (cf. swoim groszem). Ja go biorę na móy koszt. *Teat.* 35 *c*, 16. ia będę na niego łożył). Siedzę tu na iego koszcie, żeby mu o wszystkim donosić. *Zab.* 11, 404. cf. unkoszty). Koszta ponosić *Rs.* испроторитьcя. O koszta i szkodę przyprawić *Ross.* изубытчитъ, изубытчивать. KOSZTOWAĆ, - ał, - uie, §. 1) *neutr. ndk.*, kosztu wyciągać, (*lat. med.* costare, *Ital.* costare, *Gall.* *couster, couter, *Sor.* 2. koschtowasch; *Sor.* 1 pwatsu (cf. płacić); *Vd.* velati, koshtati; kosten, zu stehen kommen, Kosten verursachen. Co więcéy kogo kosztuie, tego też bardziéy szanuie. *Cn. Ad.* 106. Mniéy kosztuie żołądek głodny, więcéy syty. *Min. Ryt.* 4, 154. Jużeście doświadczyli, co to kosztuie opieka sąsiedzka. *Gaz. Nar.* 2, 260. Dla mnie wielką łaskę uczyniss, a ciebie to nic kosztować nie będzie. *Teat.* 24 *b*, 38. Nie masz narodu, któremuby (*Datiu.*) utrzymanie woyska droźéy kosztowało, iak Hiszpanom (*Datiu.*), ani taniéy iak Moskalom. *Wyrw. Geogr.* 367. To doświadczenie może wiele kosztować Wc Pana. *Boh. Kom.* 4, 191. Winnica, niźli się sposobi, siła kosztuie, siła czasu, pracy i nakładu bierze. *Dambr.* 115. - §. 2) Kosztować co *cz. ndk.*, skosztować *dok.*, ukuszeniem, smakiem doświadczać, kosten, schmecken, mit dem Geschmack untersuchen (cf. *lat.* gustare); *Boh.* okusyti; *Slo.* okosstuwam, kosstugi, okaussim; *Sr.* 1. kojtuwacj, woppytacj, zawoptam; *Sr.* 2. hoputasch, sputtowasch, spüttowasch (cf. pytać, opytać); *Sla.* koshtati, ogledati; *Vd.* koshtat, pokoshtati, pokostuvat, pokusit (*ob.* kusić, pokusić, kuszać), pokusuvati; *Cro.* kussam, kushati, okussavam, okusivam, *peregr.* kóstam; *Hg.* megkóstolom, kostolni; *Dl.* okussiti; *Rg.* kusnuti, kuscjati; *Rs.* вкусишь, вкушать, откушивать, прикушать, прикушивать (прихлебывать łyżką kosztować). Niektórzy wina kosztuią, gdy wiatry północne wieią; bowiem w ten czas żaden się smak wina nie mieni; drudzy, więcéy doświadczeni, kosztuią wina, gdy z południa pochodzą wiatry, gdyż w ten czas więcéy się porusza wino, a swóy własny smak objawia. *Cresc.* 346. Lepiéy skosztować pierwéy, niż się napić. *Opal. sat.* 45. Panny w zmowie, piwa w kadzi, pod czas skosztować nie wadzi. *Rys. Ad.* 57. - Kosztować wprzód *ob.* kredencować komu). Kosztuiący wprzód, podczaszy *Ec.* предвкуситель. - §. kosztować, zażywać trochę, przez krótki czas, po trosze, ein wenig genießen, kosten, bloß schmecken. *propr. et fig.* Patrzcie, iako są oświecone oczy moie, iżem skosztował trochę miodu tego. *Bibl. Gd.* 1 *Sam.* 14, 29. Przed zayściem słońca, nie skosztuię chleba albo czego innego. 2 *Sam.* 4, 35. Kosztował raczéy snu, a niż go zażywał. *Birk. Dom.* 64. Głodu tego nie czuie, co tego i owego tylko kosztuie. *Cn. Ad.* 247. Szukałem takiego kawalera, któryby był godny kosztować mego pałasza. *Boh. Kom.* 4, 201. Kosztuiemy na koniec spokoyności. *Gaz. Nar.* 1, 414. Nie znasz niedostatku tego dobra, któregoś nigdy nie skosztował. *Teat* 55 *c*, 13. Kiedy się do mnie uśmiechnął, ia wiem, iakiéy na ten czas kosztowałem roskoszy. *Karp.* 2, 59. - §. b) kosztować, = doświadczać, probować, *Rs.* отвѣдать, отвѣдываю, versuchen, probiren; skosztować, = doświadczyć, spróbować, erfahren, durch Probiren kennen lernen, erproben. Pomyślne losy ostrzéyszym bodźcem kosztuią umysłów. *Nar. Tac.* 3, 26. Kosztuy mię, boże, a doznaway myśli moich. *Budn. Ps.* 139, 23. wyśpieguy mię boże *Bibl. Gd.*). Skosztuy nas, sług twoich, przez dziesięć dni; a on, usłyszawszy takową rzecz, kosztował ich przez dziesięć dni. 1 *Leop. Dan.* 1, 12 - 14. Skosztowałeś nas boże, wypławiłeś nas, iako pławią śrebro. *Budn. Ps.* 66, 10. doświadczyłeś *Bibl. Gd.*). Odmiany owoców bardzo dziwnéy często doznawaią, którzy kosztuią uprzéymie szczepienia rozmaitego. *Cresc.* 64, *Haur Ek.* 75. Włosiennego pasa, którym się była związała, ieśli się rozwiązał, kosztowała. *W. Post. W.* 3, 85. Kosztowali potym miasto mocą i szturmem gwałtownym. *Krom.* 526. Moskwa małemi bitwy kosztuiąc fortuny, dwa razy przegrała. *Bielsk.* 473. Bolesław przez spólne sekretarze z synowcami pogodzenia kosztuie. *Krom.* 181. Przypasawszy miecz iego, iął kosztować, ieśliby zbroyno mógł chodzić. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 39. - Kto nie skosztował złego, nie godzien dobrego. *Cn. Ad.* 389. Nie sądź, aż skosztuiesz. *Cn. Ad.* 209. doznasz, gdy sprobuiesz). Kupiłem pięć iarzm wołów, i idę skosztować ich. *W. Post. Mn.* 281. - KOSZTOWAĆ SIĘ z kim, *recipr.*, doświadczać się wzaiemnie, kto lepszy, mocnieyszy, iakokolwiek, zapaski, bieganiem, pisaniem, prawem, mit jemanden anbinden, sich einander versuchen. Nietylko się z sobą oba przed tym znali, Ale się i w potrzebie z sobą kosztowali. *P. Kchan. Orl.* 1, 6. Z pohańcy mieczem się kosztował. *Warg. Wal.* Gracyan i Teodozyan kilka kroć z Gottami się kosztowali, lecz zasię do pokoiu się z niemi udali. *Biel.* 17. On mu idąc w oczy, mieczem się z nim kosztuie. *Bal. Sen.* 22. Postanowił iawnie woyną się skosztować i rozprawić, by też mu do ostatniego przyszło. *Pilch. Sall.* 50. Konnym tylko harce zwodzić i kosztować się dopuścił. *Warg. Cez.* 32. Widząc go, szyszak na głowę włożyła, J koniecznie się z nim kosztować chciała. *P. Kchan. Jer.* 15. J ia o królu, chcę, choć białogłowa O oyczyznę się i wiarę kosztować. *ib.* 431. Chcesz tedy, skosztuymy się, ktoli z nas co może. *Nag. Wirg.* 493. Jam iest mocniéyszy niźli ty, rzekł komor lwowi, *skosztuywa się, kiedy chcesz. *Ezop.* 94. (*dualis*). Kosztować się z kim prawem, = czynić z nim prawem, prawować się. KOSZTOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb. act.*, smakowanie, doświadczanie smakiem, das Schmecken, Kosten. Ktory ma bydź czas i obyczay kosztowania wina. *Cresc.* 345. - §. b) ieden z pięciu zmysłów, smak, smakowanie, das Schmecken, einer von den fünf Sinnen. *Tr.*; *Hg.* kostolás; *Dl.* okussenye, - §. Kosztowanie, pokuszenie się, próba, *Ec.* окусъ, искушеніе, искусъ, опытываніе, отвѣдываніе. Kosztowanie się, *subst. verb. recipr.*, doświadczanie siebie wzaiemne, das Anbinden mit einander, wenn man es mit einander versucht, wer stärker, besser sey. Kosztowanie się z kim przed potyczką walną, przegrażka, harc, das

Vorspiel, Scharmützel. KOSZTOWNICZEK, - czka, *m.*, przebieraiący w iedzeniu i piciu, ein zartes Mäulchen, ein Leckermaul. KOSZTOWNY, - a, - e, KOSZTOWNIE *adverbium*, a) wiele kosztuiący, kostbar, theuer, viel kostend; *Boh.* autratný; *Slo.* nakladný, stwostný; *Sorab.* 1. khožtowné, wulcze drohotné, nawožitkowné; *Vd.* velajozhen, dragozhen, dragu; *Crn.* shlahtnè; *Rag.* dragozjeegnen; *Ross. et Eccl.* продорный, честный, чёстенъ, дорогоцѣнный, многоцѣнный, иждивишельный. Spodziwny a bardzo kosztowny nakład na groby. *Kosz. Lor.* 186. Gdy się potkali u Warny, to iest, na kosztownym polu w Bułgaryi, tam Władysław porażon i zabit. *Gwagn.* 667. Zginął Władysław u Warny na kosztownym polu. *Gwag.* 82. (bo to pole króla nas kosztowało). - §. b) wiele wartaiący, szacowny, wyborny, znakomity, viel werth, schätzbar, kostbar. Jako dusza nad ciało iest szlachetnieysza, tak wyborna biblioteka, co do szacunku wewnętrznego, kosztownieysza iest, nad wszystkie inne skarby. *Mon.* 65, 375. Wodka ta na piegi bardzo kosztowna, gdy nią po ranu się omywasz. *Sienn.* 550. - §. c) kosztowny, smaczny, köstlich, wohlschmeckend. Jabłek cytrynowych, ieśli nieporządnie warzą, łatwie przysmargną; ale gdy porządnie uwarzą, iest rzecz kosztowna i żołądkowi przyiemna. *Sienn.* 535. KOSZTOWNOŚĆ, - ści, *ż.*, wielkiego szacunku wartość, die Kostbarkeit; *Sr.* 1. drohotnosćż; *Slo.* stwostnost; *Vd.* dragost, velkovriednost, shtimanost, velajozhnost, zenitlivost; *Rs. et Ec.* драгостъ, драгоцѣнностъ, многоцѣнїе, чёстностъ. Kosztowność, iaka się pokazuie w pałacach i budynkach. *Mon.* 74, 251. Zbytek w kosztowności mebló.v tak daleko posunięty, iż meble gubią czasem dom cały. *Zab.* 16, 280. *KOSZTUNEK, - nku, *m.*, koszt, nakład, die Kosten, Unkösten. *Impendium reddere* kosztunek zapłacić. *Mącz.* - *Facere sumptus* utracać, kosztunek niemały wieśdź. *ib.* Dla zdrowia cielesnego żadnych kosztunków ludzie nie żałuią. *W. Post. Mn.* 382. Prokuratorowie, ieśli gdzie odjeżdżaią, tedy za kosztunkiem tego, który ich w tym używa, małą iechać. *Chełm. Pr.* 35. Kosztunki powrócić. *ib.* 134, *Kosz. Lor.* 108 *b.*

KOSZTUR *ob.* Kostur. KOSZTYWAŁ, *ziele. Sienn.* 47, *ob.* żywokost.

KOSZULA, - i, *ż.*, KOSZULKA, KOSZULECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* košile, košilka (*Bh.* rubáš, oblečka koszula spodnia); *Sr.* 1. koschula, koschla (*ob.* *koża); *Sr.* 2. sglo, sgelko; (*ob.* gzło, giezło; *Sr.* 2. koschula suknia kobieca płócienna; *Sla.* koshulja; *Bs.* koscjuglja, 2. koscjuglja od smie *exuviae anguis*, cf. *Ital.* scoglia, cf. *koża); *Rg.* koscjuglja, 2. koscjuglja od zmije *pellis anguinea*, koxa od zmiee, 3. koscjugliza, kucchiza *secundae* łożysko, czepiec); *Cro.* kossulya, rubacha; *Dl.* kossulya; (*Crn.* koshùla, *z* wełniana koszula, cf. *koża); *Crn.* srajza, srajzhèza; robazha *z* gruba koszula; *Vd.* sraiza, zhikel, kikel, robazha; (*Rs.* кошуля krótki kożuch, który dawniey pod suknią noszono, cf. *koża, kożuch); *Rs.* рубаха, рубашка, рубашечка, рубашонка, сорочка; *Ec.* срачица, понька, понява, (cf. *Lat.* casula, cf. *Aeth.* חסל chasel *saccus*), das Hemde, odzianie płócienne na samym ciele pod sukniami noszone; *n. p.* Wszystko im zabrawszy, i do koszuli ich obnażywszy, powrócić im do kraiu gołym pozwolił. *Kur. Pet.* 22. Z ubogiego i koszulę zdzieraią. *Pot. Arg.* 678. Vous en faites trop, dit à Repnin Martian Potocki; nous avons un ancien proverbe, qui dit: „*on ôte aisément* „*à un Polonois son habit*, *et même sa veste*; *mais dès* „*qu'on veut lui ôter sa chemise*, *il reprend tout.*" *La. Rulhier* 2, 482. Oziminę w koszuli (na *ś.* Urban), a iarzynę siać potrzeba w kożuchu (na *ś.* Łukasz). *Haur Sk.* 11. Wyniszczemy się prawie aż do koszuli. *Star. Pob. C* 2. Choćby mi przyszło ostatnią koszulę stracić, nadgrodzę iéy. *Teat.* 22 *b*, 28. Niechayby ludziom oddał co winien, i koszuliby mu nie stało. *Falib. Dis. F.* Ubiorą trupa w koszulę, pokazuiąc, że więcey na tamten świat z sobą bierze, aniżeli na ten przyniósł z sobą. *Psalmod.* 51. Zgołoceni umieramy, a nic z sobą, okrom iedney *koszule z tego świata nie wynosimy. *Zrn. Pst.* 3, 746. Chrzesna koszulka, chrzesnak, *Rs.* ризки. Koszula kobieca *Crn.* oshpėkél; Półkoszulki zwierzchnéy bez rękawów *Ross.* манишка, манишка. Chodzę iako nędznica w prostéy koszuleczce. *Papr. Przy. C* 2. Koszuleczka bawełniana. *Groch. W.* 368. - *Prov. Slo.* lepsá je saku, a g'ate je siti *misere vestitus.* - *Slo. Prov.* blizsá košela, než kabat; blizšá Sobota, než Nedéla *ordo inversus.* Na członeczki tak młodziuchne Nie godzi się koszulki z pospolitéy przędzy wdziewać. *Groch. W.* 368. Już ia miałem na sobie mundur, kiedyś Wc Pan ieszcze koszulkę w zębach nosił. *Teatr* 47, 25. Bliższa koszula, niźli suknia ciału. *Pot. Arg.* 134, *Cn. Ad.* 26, *Rys. Ad.* 3. Bliższa koszula ciału, niż rodzona ciotka. *Mon.* 71, 709, *Cro.* blise je rubácha neg halya). By moia koszula o tym wiedziała, spaliłbym ią. *Gn. Ad.* 52, *Warg. Wal.* 247. dziś i ściany się strzéc trzeba i własnego cienia). Koszulka na śmierć. *Rys. Ad.* 24. Koszula śmiertelna. *Mon.* 75, 627, das Sterbehemde; *Sr.* 1. smertniža, botlapa; *Rs. et Ec.* саванъ. - §. *fig.* Prusaka w nayczarnieyszą przyodziewa koszulkę, a Moskwę wynosi pod nieba *Kur. Pet.* 10. - §. *anatom.* koszulki, błonki otaczaiące żyły. *Kluk. Zw.* 1, 33, Aderhäutchen. - *§. koszulka *ob.* czepiec dziecinny, łożysko. - §. *botan.* koszulka, *spatha*, kielich niektórych roślin suchy, w podłuż na boku się otwieraiący, i kwiat wypuszczaiący. *Kluk Dykc.* 1, 36, der Kelch einiger Blumen, der in die Länge aufberstet, die Blumenscheide. KOSZULNIK, - a, *m.*, koszulę szyiący, *indusiarius. Cn. Th.*, der Hemdenmacher; *Sor.* 1. koschliczer. KOSZULNICZKA, - i, *ż.*, szwaczka, die Hemdennähterinn. KOSZULNY, - a, - e, od koszuli, Hemde-; *Rs.* рубашечный.

KOSZYK, - a, *m.*, KOSZYCZEK, - czka, *m.*, *demin. nom.* Kosz, *Bh. et Slo.* košjk, košjček; *Rg.* koscich, koscicijch; *Bs.* kosciciceh, koscić, krritolicch; *Cro.* kossiecs, kosaricza, korpicza; *Dl.* korbicza, kartilacz, kortolacs, proczanicza; *Hg.* kosárka, kosárotska; *Vd.* korpizh, korbiza, spletenzhiza; *Ec.* кошикъ, корзина, кузовокъ, лукошко, кулёкъ, кулёчикъ: *Rs.* коробокъ, корзинка, das Körbchen, Körbel. Koszyki, na przykład do bielizny, plecione bywaią z złotowierzbu. *Kluk Rośl.* 2, 160. Koszyk do zbierania fruktów, *Crn.* berovniza; *Vd.* berounisa, nabirauniza; *Rs.* набирка. Koszyk łyczany пайва, z brzozowego łubia пестеря, мушъ, мушокъ. Chloe rzekła te słowa, i roz-

rzewniona, Przycisnęła koszyczek do swoiego łona. *Chod. Ges.* 83. KOSZYKARZ, - a, *m.*, koszownik, co kosze, koszyki robi, der Korbmacher; *Bh.* koſſatinař; *Sla.* kosharcxia, sepetar; *Bosn.* koscicjar; *Croat.* kossichyar, kossoplet, kossopletecz; *Dal.* kortolar; *Ross.* коробочникъ, корзинщикъ. Rózgi liguſtowe młode są bardzo giętkie; zażywaią ich koszykarze do swoich robot. *Kluk Rosl.* 2, 56. KOSZYKOWY, - a, - e, od koszyka, Körbchen:. Koszykowe ziele *ob.* Oſtrzyż. KOSZYNA, - y, *ż.*, koszyk biedny lub miły, ein armes oder auch ein liebes Körbchen. (*Slo.* koſſina *crates*). Ten koszyk mały, na moiéy ręce noszę dzień cały, J ta koszyna jeſt mi bardzo miła. *Chod. Ges.* KOSZYSKO, - a, *n.*, kosz paſkudny, niezgrabny, ein elender oder häßlicher, ungeschickter Korb. - §. b) Popiela drugiego przezwano koszyſko od Włochów nadętych. *Gwag.* 25. Mieczysła a, książęcia Kuiawſkiego, koszyſkiem dla szaleńſtwa nazwano. *Nar. Hſt.* 4, 267, *ob.* choszyſko, choſt, choſtek, chosztek; nierządnik, ein liederlicher Kerl. KOSZYSZCZKO, - a, *n.*, ziele, *verbena*, Eisenkraut, na Rusi żeleznik, a że go gołębie bardzo lubią, gołębim zielem zwane. *Urzęd.* 308, *Lek. Koś.* 2, 17, *Otw. Ow.* 263. koszyſko. *Kluk Rosl.* 2, 330, *Jundz.* 96; *Crn.* sporish; *Bs.* sporisc; *Cro.* sporis; *Rg.* sporisc cf. sporysz; *Rs.* желѣзникъ чимышникъ.

KOT, - a, *m.*, (*demin.* kotek, kotka, kocię, kociątko, kotuś, cf. kić, ki ci ci, maciek; *Bh.* kočka, kocaur, kocaurek, kocićka, koté, kotiatko; *Slo.* kocur, kocaur; *Sr.* 2. kot, kozor; *Crn.* mashk; *Vd.* mazhik; *Cro.* machek; *Hg.* matſka; *Bs. et Rg.* macka; *Sla.* macſka; *Gall.* matou; *Rs.* кошка; *Ec.* котъ; *Lapp.* Gato, *Wallach.* katussa, *Turc.* kady; *Armen.* citto; *lat. med.* catta, catus; *Ital.* gatta; *Gall.* chat; *Gasc.* cat; cf. *Arab.* כוד *dolum ſtruxit*, cf. chytry), die Katze, der Kater. Kot samiec, der Kater, *ob.* kocsur *Bh.* kocaur; kotka samica, die Katze, młode, kocię. *Kluk Zw.* 1, 302. – *Vulgaris usus sine discrimine generis*, im gemeinen Leben, ohne Rücksicht auf das Geschlecht, die Katze. Chowaią koty w domach dla wytępienia myszy i szczurów. *Zool.* 311. Gdy kota myszy nie czuią, bezpiecznie sobie harcuią. *Cn. Ad.* 616. cf. niemasz pana doma). Gdy niemasz pańſtwa, nikt nie rzecze cissy! Gdzie niemasz kota, tam biegaią myszy. *Brath.* F 4 *b*, *Slo.* magu miſſ hodi, keď kočki doma neni. Kot długo koło iamki myszy chodził. *Czach. Tr.* G 4. Kota na myszy, na zaiące charta. *Mon.* 65, 195. Tak frant śpi, iak kot, kiedy się uciszy, Śpi kot, sprobuycież ieno w ten czas biegać myszy. *Brath.* G 3 *b*. Koty się poganiaią, pobiegaią *Vd.* shtramlati. Kot niełowny, chłop niemowny, często głodny. *Cn. Th.* 360. Kot głodny, gdy niełowny, chłop gdy niedomowny. *Zab.* 14, 70. Egipcyanie koty za bogi chwalili; w Arabii dotąd wielkie klatki kotów chowaią, zoſtawuiąc na to przy śmierci intraty, iako na uczynek miłosierny, aby za nie koty chowano. *Star. Dwor.* B., (*Bs.* maçicch, hudoba, koja nochjom plasci *spiritus improbus*). Miana kotów: filuś, pſtruś, maciek, matuś; *Rs.* кыса, кыска *ob.* kici. Rozumiecie, że to był prawdziwy kot? ℞. a iużci nasz Maciek. *Teat.* 14 *d*, 45. - Kot *miauczy*. *Kras. Mysz.* 26, *Vd.* maukati, mermraukati, kernjaukati); ztąd allusya do słowa: *miara*, *n. p. Modus eſt in rebus optima virtus*, iako kot mówi, *miarą*. *Lekarſt. C.* Trzymay miarę w wydatkach, *miarą* kotek mówi. *Opal. sat.* 31. Kota masz w herbie, który przypowieścią ſtarą Malowany w kominie, *miarą*, woła, *miarą*! *Pot. Pocz.* 524. *Miarą* kocie, idzie o cię. *Jabł. Ez.* 19, *Min. Ryt.* 3, 360, *Zegl. Ad.* 139. Nie ma kota w domu, coby nań wołał w *miarę! Rys. Ad.* 46. - Kot wrzeszczy przeraźliwie: ztąd *fig.* Wierz mi, tu kot za uchem nieiednemu wrzaśnie. *Rey Wiz.* 82. psy za uchem wyią, piszczy mu w uszach, t. i. nieiednego nad tym głowa zaboli). Jakie niebezpieczeńſtwa i iakie kłopoty Miewa, komu iuż we łbie grzebią więc te koty (amory)! *Rey Wiz.* 42. Kot czyha, czatuie: *n. p.* Czatowałem na niego właśnie, iak kot na przepiórkę. *Teatr* 17, 5. On iako kot na mysz, na każdego godzi. *Rey Wiz.* 136. - Kot na ledzie, = śliski, niebezpieczny ſtan n. p. Dworzanin w łasce Pańſkiéy kotem na ledzie, a ieszcze w orzechowych trzewiczkach. *Birk. Kaz. Ob. L* 2. Aż dotąd dawał odpór żydowſkiéy gawiedzi, Trzymał się Piłat, iako kot na gołoledzi. *Pot. Zac.* 122. - Gdzie nie masz kota, nie masz krotofili. *Groch. W.* 354. - Gdy kota głaszczą, marmoce. *Kluk Zw.* 1, 303. Im kota bardziéy głaszczesz, tym bardziéy ogon wznosi. *Cn. Ad.* 324. Głaszcz ty kotowi ſkórę, a on ogon w górę. *Rys. Ad.* 16. hardzieie, pysznieie twoią dobrocią). Im kot ſtarszy, tym ogon twardszy, *Sr.* 2. ſtarſchi kosol, twarzeiſchi rog młoda gałąź gibka). Wſtyd kota w ogon. *Rys. Ad.* 75. nie dba na ſtrofowanie). Krayką go bił, a onego bolało, iakby go kot po ręku lizał. *Dwor. K.* iak na psa łyko). Kot maiąc zrzenicę większą od innych zwierząt, przy mniéyszym świetle dobrze widzi. *Zool.* 310. Po omacku? albo ia to kot? *Teat.* 53 *b*, 28. czyż mam kocie oczy?) Gdzie żona oſtrowidzem, a małżonek kotem, Uſtawicznie się muszą mordować kłopotem. *Pot. Jow.* 25. Widzę, zły ieſt, oczy mu się iak u kota świecą. *Zabł. Fir.* 75. cf. iaſkrawe oczy). - Kot zły drapie i parſka. *Kluk Zw.* 1, 116. Dway bydź nie mogą w iednym worze koci Bez zwady; zawsze na się mruczą, zawsze sapią. *Pot. Zac.* 84. Dway koci w iednym worze. *Cn. Ad.* 733, *J. Kchan. Fr.* 3. trudna zgoda, ogień woda; póki świat światem, pies kotowi nie będzie bratem, *Vd.* so kaker pess inu mashka, presourashen, *Slo.* má ho rád, gako pes kočku; milugu ſa, gako wlk a baran. Kochać kogo, iak psi kota. *Wol.* Każdy kot w nocy czarny (bury). *Rys. Ad.* 33, *Vd.* se mashke so ponoshi zherne; *Slo.* w nocy wſſecke krawi, kočki ſu černé. Targował kota w worze. *Boh. Kom.* 1, 243. Dobrze mówią przy dworze, Nie kupuy kota w worze. *Rys. Ad.* 9. otworz oczy, oglądaj, nim kupisz. *Slo.* kočku w mechu kupit; *Rg.* kûpiti mácku ù mjehu; *Vd.* mazhkom vrezhji kupiti; *Cro.* kupuvati machka v mehu). Kota za lisa przedać. *Gemm.* 135. Kot za sobol nie uydzie na potym. *Mon.* 65, 527. cf. farbowane lisy). Drugi Pan Cham tak się chełpą zdobi Z bogactw, iak pſtry kot, a zakryty w krobie. *Stryik. Gon. E.* 2. Nie miec się na niedźwiedzia kocie zagorzały, Tyś niewielkie ſtworzenie, a niedźwiedź niemały. *Bies. A* 4. cf. nie podéymuy się szaszku legawego pola; cf. nie miec się z motyką na słońce). On ſtroi sobie apetyt na naszę Jéymość; ale ia go tak odsadzę, iak kota od mléka. *Teatr* 17, 54. Biega iak kot zagorzały. *Pot. Arg.* 742. W nocy baba latała, iak kot zagorzały. *Zab.* 13, 279. *Tręb.* iak psi

oparzeni). - Kot ieszcze na ognifku. *Cn. Ad.* 359. daleko do obiadu). - *transl.* w téy bitwie, gdy Mars puścił koty z głowy, Równe były żołnierzom góry, równe rowy, *Stryik.* 219. gdy ich rozzłościł). - Gdy się za którym chłopów wlecze rota, To iuż maią w powadze naywiększego kota. *Rey Wiz.* 97. t. i. morfkiego kota, koczkodana). - §. *Kota paść*, *z* kara żołnierfka, eine Strafe der Soldaten. Profos im grozi: kota paść będziecie. *Teatr* 8, 85. Do kozy, będziesz kota pasł złodzieiu. *ib.* 8 *b*, 67. Po różnych kozach aresztant, nauczył się pięknie paść kota. *Mon.* 65, 360. Musiałeś iuż kiedy bydź w kozie? Rz. O! i kota pasłem! *Teat.* 22 *b*, 106. - *Kota ciągnąć*, *z*; równie iak w koszu siedzieć, dawna kara żołnierfka, die Katze ziehen, eine alte Strafe der Soldaten (cf. Adlg. Strebekatze, Kielhohlen). Mikosz kota przeciągnął; Jan się rzezał w koszu, Rzecze ten poślednі, powiedź mi Mikoszu, W on czas gdyś kota ciągnął, abo kot snadź ciebie, Gdzieś był ftryczków tak prędko doftał ku potrzebie? Mikosz na to: dadzą mi powrozów, gdy proszę, Bo pięknie wysuszywszy cało ie odnoszę, Lecz ty bracie inaczéy z ludźmi się sprawuiesz, Pożyczywszy porzeżesz wszyftko i popsuiesz. *J. Kchan. Fr.* 57. Rycerz koszowy powiedział temu, który ciągnął kota: wżdy tak prędko tych powrozów doftaną, których wam było do kota ciągnienia potrzeba? odpowiedział ten; fkoro się kot odprawi, to powrozy wnet rozwieszać, wysuszyć i chować na drugi raz każą. *Gorn. Dw.* 165. Dobra to wżdy wodą była, przez którąś kota ciągnął? *ib.* - (Przy Sobotce śpiewa panna iedna:) Wyftąp' ty, coś ciągnął kota, A puść się na chwilę płota, Uchowa cię dziś bóg szkody; Bo tu o podal do wody. Ciągnie go drugi na suszy, Tobie trzeba aż po uszy, Nieboże móy, kto cię zbłaźnił, Żeś tak srogie zwierzę zdraźnił. *J. Kchan. Dz.* 258. Słyszał kto, iako ciągną kota? Nie zawady szuka wody ta robota, Ciągnie go drugi nadobnie na suszy, Sukni nie zmacza, ale wżdy mdło duszy. *J. Kchan. Fr.* 7. Kota się boisz, a kotkę miłuiesz; Więc kota nie chcesz, a chcesz ciągnąć kotkę, Wierę cię ludzie będą mieć za plotkę. *J. Kchan. Fr.* 28. Ciągnie kota, *peculiare dictum hoc Polonorum in eum, qui putat se serium et egregium aliquid agere, cum interim ab aliis ludatur et irrideatur. Cn. Ad.* 77. Chociaż przed drugim ftoi służebników rota, Wżdyby nalazł takiego, coby ciągnął kota. *Bielfk. S. N.* 4. Śmiał tym chlebem na puszczy pana czeftować niecnota, Ale poszedł ze wftydem przeciągnąwszy kota. *Pot. Pocz.* 472. Harda Teftyli, w co twoia ochota, Jeśli nieboże próżno ciągniesz kota? *Tward. Daf.* 12. Więc, gdy się owym kunszty nie darzyły Czekaiąc myślą, zkąd pociągnąć kota. *Chrośc. Fars.* 17 Tedy nas trzech pospołu, iakoby z namowy Jednego będziem ciągnąć o fortunę kota? *Pot. Arg.* 270. Przyieżdżali zawołani dworzanie, prawda, iż się potym nikczemność ich odkryła, wszakżeśmy przecię przez długi czas kota ciągnęli. *Gorn. Dw.* 21. Już było trudno daléy ciągnąć kota. *Pot. Syl.* 448. bałamucić). Przeważa wolność wielemożność złota, Któż kiedy zdużał ciągnąć z panem kota? *Bratk.* 5, *ob. infra* koty drzeć). - Mam kota, *z* pieniężny ieftem. *Włod.*, może z Niem. Katze, Geldkatze trzos). Widząc, że iuż nie przelewki, że iuż nie ma kto kota za nim nosić, Zginął Wikanor, sam woiennéy siewki nie chce probować. *Pot. Syl.* 91. Choć kot w worze, day pieniądze. *Kchow.* 228. Gdy fkonamy, póydzie Efkulap, Nie dba o myszy, bo kota ułapi. *Mon.* 71, 716. nie o owce idzie, o wełnę). - §. Kot dziki *Rs. obs.* мамуль, *ob.* żbik. - §. Kot polny, *z* zaiąc. *Haur Sk.* 298, die Feldkatze, der Hase. Często inszy chart porwie kota, nie ten co dogoni. *Pot. Pocz.* 66. ztąd: koty abo lisy z kim drzeć, *z* kłótnie z kim wieść, nienawidzieć się, na udry iść, mit jemanden Zank und Streit haben; *Rs. et Ec.* котораться, разкоторатися, котóрюся kłócić się; которà, ссора, распря kłótnia, которливый swarliwy; *Bh.* kočkowati se, kočkugi se, swawolnie się swarzyć; lecz cf. kut, kuty drzeć). Chociaż masz przyiaciół, z drugiemi kota drzeć, abo iaką nienawiść wieść musisz. *Modrz. Baz.* 175. Darliśmy dotąd kota, a djabeł wie czego. *Zabł. Zbb.* 11. Jeden drugiemu, iż się czuli bydź równych sił, nie uftępuiąc, koty z sobą darli. *Pilch. Sall.* 223. - §. Kot *herb*, kot morfki na zadnich nogach siedzący, pasem przepasany. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen. - §. kot, kotwica, *ob.* kotwica. II. *Kot końfki*, kot imbieru etc. *ob.* Kut.

Pochodz. *koci*, *kocić się*, *okocić się*, *kotny*, *koczkodan*, *koçanki*, *kocenki*; *kotwica*.

KOTARA, KOTARCHA, KOTARHA, - y, *ż.*, *z Tatarfk.*, chatka pilśniana, eine Tatarische Hütte von Filz. Tatarowie *kotarchy abo domy czynią z pilśni owczéy abo z sierści wielbłądzéy, i pod temi mieszkaią. *Gwag.* 599, *Bielfk.* 573. Tatarzy kotarhy swoie z pilśni wielbłądowéy poczyniwszy, pasą się gdzie przy wodzie zdrowéy. *Paszk. Dz.* 4. Książę Swentosław chleb suchy z wszyftkiemi iadał, namiotu i sam nie znał, okrom kotarchy a opończy. *Stryik.* 120. Bywa między Tatary, Iż przenoszą swe kotary. *Lib. Sen.* 15. Tatarowie kupami w polach dzikich pod kotarhami mieszkaią. *Gwag.* 598. Ryngolt, nabrawszy się łupów w rozgromionych obozach i kotarhach Rufkich, wrócił się do Nowogrodka. *Stryik.* 242. Chude woli kothary i w polu namioty, Aniż Rzymfką wyniosłość i Włofkie roboty. *Tward. Misc.* 50. Ludzie poczęli mieszkać w iafkiniach i lochach, drudzy w kotarchach, w chatach z chruftu uplecionych. *Otw. Ow.* 9, *Falib. Dis. J.* Kotarhy, które słomą, sianem przykrywaią, są niebezpieczne dla ognia. *Tarn. Uft.* 280. Mąż móy kędyś w Troiańfkim obozie w lichéy kotarze koczuie. *Chrośc. Ow.* 175; *cf. Bh.* kotrč, katrč, katrče chałupa chłopfka; *Slo.* chotar *territorium*; *Crn.* shotor, cf. szator, namiot; *Cro.* kotár, *Dl. et Hg.* határ *diftrictus*, *fines*, *limites*, 2) jama pod zemlyam *scrobs*, *pro conseruandis hortensibus* podrum, 3) pod zemlyam prebivalische, *z* podziemne pomieszkanie; kotarszki *limitaneus*; *Rg.* kottar *ager*, *Rg. barb.* kotâr, darxava, xûpa *territorium*; *Bs.* kotar, hatar *territorium*). - §. Kotara, gatunek namiotu naokoło łóżka, eine Art Pavillon ums Bett. Pies fkoczył na miękkie łoże w śrzodek kotary. *Skotop.* 88. - *poet.* Niebo świat nasz gwiazdziftą iaśniące kotarą. *Przyb. Milt.* 30. obwodną zasłoną, kopertą.

*KOTCOWY, - a, - e, *n. p.* Gać kotcowéy ryby rufkiéy

abo peleſkiéy. *Stat. Lit.* 217. cf. *Rs.* кóмзы gatunek łapicy rybiéy.

KOTCZ, KOCZ, *KOSZ, - a, *m.*, *obsol.* KOTCZY, - ego, *m.*, *ſubſt.*, (*Bh.* kočár *carpentum*; kočí *auriga*; kotčj wůz kareta; *Slo.* kočí, kolimaha; *Sr.* 2. kutſcha; *Sla.* kocsie; *Vd.* kozhia, guzhia, gosposhki vus; *Cro.* kochie, kuchie, kochije; *Hg.* kotsi; *Bs.* kocie, kocicch, kocijçe; *Rg.* kocia, kocie, kocijse; (*Rs.* кóча, кочѣ wielka nawa przykryta o iednym maszcie, w Syberyi). *Ital.* cocchio, *Gall.* coche, *Germ.* die Kutſche); wóz do wożenia rzeczy, person, potrzeb, iako u nas kotczy pospolity, we dwa, we cztery konie, *rheda.* *Cn. Th.* 1284, ein Reiſewagen, eine Kutſche. Teraz bez ſtroynie obitych kotczych, i do obozu iuż iechać nie chcemy. *Star. Ref.* 41. Wszyſtkich liczono około dwu tysięcy, okrom tych, co na kotczych iechali. *Biel.* 476. Wjechali posłowie nasi do Paryża na kotczych bardzo świetnie. *ib.* 644. Za oyców naszych, ieśli iakie różnice mieli z sobą szlachta, na iednym *koczczym do sądu na roki ieździli. *Petr. Pol.* 99. na iednym wózku. *Sekl.* 22.). Siedział pan na kotczym, któremu zwinąwszy ſkrzydło kopieniaka, tarło się o koło. *Dwor. K* 2 *b.* Bramą wjeżdżaią z karetami, kotczemi, *podcztami. *Dwor. A* 4. Drugich w kotczym i karecie wiezie duma szeroka. *Brud. Oſt. H* 1. Kiedy owe kotcze swoie ubieracie J drogiemi kobiercy tak ie obiiacie;.. *Zbil. A* 3 *b.* Mój miły groszu, Przybądź choć w *koszu, A iak w karecie Wdzięczni będziecie. *Jag. Gr. B.* - §. Dziś *koczem*, *koszem*, *koczykiem* zowią poiazd podróżny półkryty, różniący się od bryczki lepszym opatrzeniem, ein Halbverdeck auf die Reiſe, ein leichter Reiſewagen. Kosze Wiedeńſkie choć droższe, ale od kolasek modniéysze. *Zab.* 13, 210. Nowy kocz lakierowany zaprzęgli. *Teat.* 48 *b*, 14. Ma Pan koczyk, soliterkę, furmankę. *ib.* 19 *b*, 8. - §. 2) Kotczy, - ego, *m.*, *ſubſt.*, *scilicet* koń, = kareciany koń, woźnik, das Kutſchpferd. Chwali Wirgiliusz kotcze Turnusowe, które białością wygrały przed śniegiem, A wiatrom naprzód nic nie dały biegiem. *Gorn. Sen.* 555. Tracą swoię maiętność na poszosne, na kotcze ſtroyno w kobierce ubrane. *Petr. Pol.* 164. 1) KOTCZY, - a, - e, *adjectiv.*, wozowy, kareciany, *Bh.* kočowſký, kočárſky, kočow; *Slo.* kočowý; *Hg.* kotsihoz való; *Vd.* guzhinſki, Kutſch=. Zniewieścieliśmy: kotczy, to dziś naiezdny koń; a poczet nasz woły. *Paszk. Dz.* 47. *Carpentarius equus* wozowy abo kotczy koń. *Mącz. Carpentum* kara, kolasa, też kotczy wóz. *ib.* 2) *Kotczy, KOTCZYNY, - a, - e, = koci, od kotki, n. p. koci pazur, kocia miętka, Kaţen=. Członki ptaszka w brzuchu kotczynym swe złożenie wzięły. *Tot. Saut.* 37.). *KOTSZYSZ, - a, *m.*, *Bh.* kočí; *Slo.* kočiš; *Hg.* kotsis; *Sr.* 1. kotſchaŕ; *Vd.* guzhei, guzhar, pelauz, vosar, vosnjak; *Sla.* kocsiáh; *Cro.* kochish, kuchish, kochias; *Dl.* kochiar), woźnica, ſtangret, der Kutſcher. Kotszyszowie w atłasy kosztownie ubrani, W brożku kto proszę siedzi? iedna tylko pani. *Zbyl. A* 2.

KOTECZKA *ob.* Kotka. KOTEK, - tka, *m.*, *dem. nom.* kot, eine kleine Kaţe, ein Käţchen; *Rs.* кóтикъ, котеночекъ, котéночекъ. Nie miec się kotku na niedźwiedzia, bo kiedy niedźwiedź draśnie, tedy kotek wrzaśnie. *Rys. Ad.* 42, *Haur Sk.* 139. Nie gray kotku z niedźwiedziem. *Cn. Ad.* 598. Gdzie przeſkoczyć nie możesz, podleź panie kotku. *Bies. Roz. A.* 4. kotek w Polszczyznie symbolum słabości). Naylepszy, kto się miary trzyma zawsze z kotkiem. *Kchow. Fr.* 48. *ob. supra:* kot *miauczy*). - *transl.* ładnéy panience kotki dziwnie we łbie kreślą. *Rey Wiz.* 60. roi iéy się). Fanatyk, któremu *koczki drą we łbie, abo mu się muchy roią w głowie. *Mącz.*, *ob.* kot mu za uchem wrzeszczy). - §. b) kotek polny, = zaiączek, ein Häschen. Kotkam w lesie uchwycił. *Skarg. Dz.* 569. - §. c) kotek =, trzos, eine Geldkaţe. Jeſt kotek; nie źle się powiodło. *Boh. Kom.* 1, 151. (*Rs.* кóтики, котики, w handlu Chińſkim ſkóry młodych niedźwiedzi morſkich). -- *KOTEF, *KOTEW *ob.* Kotwica. (KOTELNA *ob.* Kobylna, miaſto). KOTEWKA, KOTWICZKA, - i, *ż.*, a) *dem. nom.* kotwica. - b) angliczka, żelazo cztery kolce maiące, w piaſku zagrzebane, do ranienia koni nieprzyiacielſkich. *Włod.*, eine Fußangel; *Bh.* kotwice; *Slo.* kotwa. - *Anat.* Łopatki wypuszczaią z siebie dwa pociągi; z tych pierwszy tokiem barkowym, *acromion*, drugi kruczodziubym lub kotewką, *proceſſus coracoideus*, nazwane. *Perz. Cyr.* 1, 33, der Rabenſchnabel. - §. *botan.* kotewka *trapa Linn.*, rodzay, do którego należy orzech wodny. *Kluk Dykc.* 3, 120, *Jundz.* 139, *Crn. et Vd.* kotliza; *Ross.* чилимъ, чертовы орѣхи, die Waſſernuß. Wodne kotewki abo orzechy ziemne zowią też kolącemi orzechami. *Syr.* 1273. Orzech ziemny nasi kotewką rzekaią, iakoby chciał rzec kotwiczki, abowiem iéy podobny orzeszek nosi. *Sienn.* 178, Spiţnuß, Stachelnuß. Kotwiczki pospolite czyli ziemne, krzyż Maltańſki abo kawalerſki, *tribulus terreſtris*, kotewki lądowe, Waldſtein. *Syr.* 1274, *Dykc. Med.* 3, 380. KOTFICZ *ob.* Kotwicz. KOTKA, - i, *ż.*, KOTECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* kočka, kočička; *Slo.* kočka, mačka; *Hg.* matſka; *Sr.* 1. kocžka; *Sr.* 2. koza, kozka; *Vd.* mazhka, muna; *Crn.* mazhka muzèka, mazhèza; *Cro.* machka, machicza; *Dal.* macſka; *Ross.* кóшка, кóшечка cf. *Gall.* chatte; cf. *Rs.* киса, киска cf. kici); w właściwym znaczeniu samica kota koczura, die (weibliche) Kaţe. *Kluk Zw.* 1, 302. n. p. Kotka kotna; okociła się. *Dudz.* 21. Piérwéy niż kotka iaie zniesie. *Ern.* 187. (o rzeczy do uwierzenia trudnéy); - lecz zwyczaynie kotka równie iak kot, bez względu na rodzay, die Kaţe, ohne Rückſicht des Geſchlechts. Wychudł, zjadłaby go, iak mówią, kotka na obiedzie. *Kmit. Spyt. C* 4 *b.* Nie ma czém i kotki z kąta wywabić. *Rey Zw.* 67 *b.* chudeusz, i psa z pieca nie wywabi). Grzebie mu we łbie kotka. *Rey Zw.* 237 *b.* (*ob.* kot mu za uchem wrzeszczy; trapi się, kłopota się). *Prov. Rs.* кошкѣ игрушки, а мышкѣ слёзки igrzyſko kotki kosztuie łzy myszy. *Prov. Slo.* kočka miſ't ně něcha, liſ'ka ſlepic, a wlk owec, kotka nie zaniecha myszy, lis kokoszy, a wilk owiec. - *Prov. Vd.* kar mazhka rodi, radu mishi lovi; *Cro.* ſto machka rodi, Vse misse lovi, = Co kotka rodzi, to wszyſtko myszy łapie, cf. niedaleko iabłoni, cf. iaka matka i t. d. - *Cro. Prov.* hisa na glazu, à machka gladne, = dom sławny, a kotka głodna, cf. huczno, a w pięty zimno. (*Bh.* kočkowati ſe, kočkugi ſe swawolnie się swarzyć; cf. koty drzeć). - §. zaięczyca, = kotka. *Klon. Fl. E* 2, die Häſinn. - §. *botan.* kotka, *omentum*, ieſt zbiór wielu kwiatów, których kie-

lich składa się z łuszczek zielnych dachowkowo układanych. *Botan.* 96, das Katzenpfötchen, Kätzchen, z. B. an den Weiden; *Crn.* mazhèza; *Sor.* 1. wośt; *Ross.* серёжка. cf. kocanki. - §. *botan.* koniczyna kotki, *trifolium arvense. Jundz.* 372, *Kluk Dyk.* 3, 125. koteczki. *Tr.*, *Dyk. Med.* 3, 379, der Ackerklee, Hasenfuß, Hasenpfötchen, Katzenklee, Treibeblatt; *Rs.* заячьи лапки.

KOTLARKA, - i, *ż.*, żona kotlarza, des Kupferschmids Frau, die Kupferschmidinn; *Bh.* kotlarka. KOTLARSKI, - a, - ie, od kotlarza, (*etym.* kocieł), Kupferschmids-, Kesselschmids-; *Sla.* kotlarski; *Rs.* котельниковъ, котельничій, мѣдниковъ, мѣдническій, n. p. Kotlarskie naczynia; kotlarski warsztat, kuźnia. KOTLARCZYK, - a, *m.*, czeladnik kotlarski; der Kupferschmidsgeselle oder Bursche. KOTLARSTWO, - a, *n.*, *Boh.* kotlářstwj; *Ross.* котельное мастерство, мѣдничество; rzemiosło kotlarskie, das Kupferschmidshandwerk. KOTLARZ, - a, *m.*, *Bh.* kotlař *Vd.* kotlar, kotlovinar, kôslar; *Crn.* kotlâr; *Cro. et Bs.* kotlar; *Hg.* kolompar; *Rg. et Sla.* kotlàr; *Rs.* котéльникъ, мѣдиковáчъ, мѣдникъ, der (Kesselschmid) Kupferschmid, który kotły robi. Kotlarzem bydź котельничать. (KOTLETY, - ów, *plur.*, KOTLETKI, - etek, *plur. demin.*, z *Fr.*, żeberka z gurki cielęcéy lub skopowéy abo wieprzowéy odkroione. *Wiel. Kuch.* 404, gebratene Kalbs-, Schöpsen-, Schweinsrippen, Carbonaden, Cotelletten). KOTLIK, - a, *m.*, KOTLICZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* kocioł, *Bh.* kotljk, kotljček; *Slo.* kotlík; *Sr.* 1. kotlik; *Sla.* kotlich, kotliich; *Bs.* kotlicch; *Rag.* kotlich, kotleniza; *Crn. et Vd.* kotlizh; *Cro.* kotlich; *Dl.* bakrachich, tengericza; *Rs. et Ec.* кóтликъ, котелóкъ, ein kleiner Kessel, ein Kesselchen. Kotlik, miedziane naczynie. *Cresc.* 600. KOTLINA, - y, *ż.*, KOTLINKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* kotljna). a*) kotlik od ognia, duża fajerka, ognisko, ein Kohlenkessel, Feuerkessel, Kohlfeuer. Stała przed nim kotlinka pełna węgla. *W. Jerem.* 36, 22. *not.* „ognisko, które mógł przenosić“. *Bibl. Gd.* ognisko). Nie tak się woda wznosi w garcu u kotliny kipiąca. *Bard. Luk.* 16). - §. 2) wydrożenie, w którym kocieł bywa wmurowan, *Cro.* kotlenyak; *Hg.* katlanyos hely, das Kesselloch, worein der Kessel eingemauert ist. Kocieł osadzony w kotlinie. *Jak. Art.* 1, 52. - §. b) *transl.* kotlina w moździerzu, gniazdo, sam spodek kanału przytykaiącego do komory, w którym się sadowi bomba. *Jak. Art.* 3, 297, der Kessel eines Feuermörsers. Kotlina, = bassin. *Switk. Bud.* 376, der Kessel, das Becken einer Wasserkunst. - Gruba wydrożona w ziemi, lub też pod wodą, ein tiefes Loch, ein Kesselloch. Wschodzi słońce, a zwierzęta się zbieraią i w polesiech swoich leżą. *Bud. Ps.* 104, 22. *not.* „w legowiskach lub kotlinach“; w iamach *Bibl. Gd.*). - W kątach abo kotlinach po stawie, karpie się taią, że ich nie złowisz. *Haur Sk.* 143, Fischgruben, Fischlöcher, Kessellöcher; *Bh.* lowisstě; *Rs.* котлóвина, ложéбье, омуть. - §. 3) kotlina, = zła miedziana moneta, miedziaki, klepaki, schlechtes Kupfergeld; *Crn.* kotlenina; *Vd.* kotlovinna, = miedziane statki; *Vd.*, *Cro.* kotlovina, = miedź). Wolę chować w srebrze, niżeli w kotlinie, którey potym nikt nie będzie chciał wziąć odemnie. *Star. Mon. A* 4. Było ieno iaki kąsek kotlinki był okrągły a pobielany, a ladà co na nim wydrukowano, iuż pieniądz. *Gosl. Gor.* 5. Chociaż dał 5 złotych onéy kotlinki za ieden czerwony złoty, to ona kotlinka nie stoi 20 gro zy. *Gosl. Gorn.* 6. Kotliną panowie pospólstwu płacą. *Star. Ref.* 169. KOTŁOWY, - a, - e, od kotła, Kessel-; *Rs.* котельной. Potaż kalcynowany czyli kotłowy. *Pam.* 84, 763. KOTŁOWY, - ego, *subst.*, Kotłowy, nawarę preparuiący. *Chmiel.* 1, 80, der Kesselknecht im Braubause. KOTŁOWE, - ego, *n.*, *subst.*, płaca od kotła gorzałki, Kesselgeld, *Bh.* warne. KOTŁY, *plur. nom.* Kocieł.

KOTNA, - éy, *fem. adj.*; o niektórych zwierzętach toż, co o drugich cielna, szczenna, źrzebna, *Rg.* skotna (cf. skot), trächtig; bloß von einigen Thieren. Kotka, owca, niedźwiedzica, zaięczyca kotna. *Dudz.* 21. Owca kotna bywa półtorasta dni. *Cresc.* 559. Owca kotna nosi aż do okocenia się 5 miesięcy. *Kluk Zw.* 1, 255, *Slo.* kotna owca; *Sr.* 1. nośna, nośchna; *Rs.* сукотная. Kotka kotna сукóтная, сукóмна. Niedźwiedzica kotna. *Otw. Ow.* 545. Sarna kotna. *Mon.* 68, 187. Kotna tygrzyca, *Bard. Tr.* 447. Wielbłądów samice kotne. 1 *Leop. Gen.* 32. Samice psów przez trzy miesiące *kotne bywaią. *Cresc.* 569. *zamiast* szczenne. - W małżeństwie iak się pokłócą, będzie tam abo psie złe, albo djaboł kotny. *Pot. Arg.* 517.

KOTNEROWAĆ *ob.* Kutnerować.

KOTOMAŁPA, - y, *ż.*, koczkodan, die Meerkatze. Kotomałpy maią długi ogon, nayduią się w Azyi, w Afryce. *Zool.* 289.

KOTONIATA, KOTONIE, - iów, *plur.*, Wety kosztowne, kotoniata, konfektury. *Haur Sk.* 513. *Melimeli*, konfekty z iabłek, kotonie rzeczone, uczynione. *Mącz.*, Aepfelconfect.

*KOTOWAĆ się *zaimk. ndk.*, *Bh.* kočkowati se, kočkngi se, swawolnie się swarzyć, muthwillig zanken. Kotuią a naśmiewaią się z literatów, którzy się w iaki stan gospodarny udadzą. *Glicz. Wych. G.* 7. *KOTOWNIA, - i, *ż.*, chlewek na koty, ein Katzenstall. W Turczech nieieden znaczną intratą kotownią opatruie. *Star. Dw.* 73. KOTOWNY, - a, - e, kotwiczny, od kotwicy, Anker-. Bardzo się zawodzą ci, co wekselbryfu nie wezmą, ale na dyrekcyą kotowną się spuszczaią. *Grod. Dis. D.* KOTOWY, - a, - e, koci, od kota, Katzen-; *Rs.* котóвый. KOTUŚ, - ia, *m.*, pieszczotliwie: kotek, Kätzchen, Hietz, Mietze. *ob.* Kić. *Jabł. Ez.* 42.

*KOTWIA, *KOTEW, *KOTEF, - twi, *ż.*, KOTWICA, - y, *ż.*, łodźny hak, *anchora. Mącz.*, der Anker; *Bh.* kotwa, kotew; *Slo.* kotwice, kotwa; *Sr.* 2. kotula; *Sr.* 1. ankora, tjowanska zapéra; *Crn.* mazhk (*ob.* maciek, kot); *Vd.* shidru, shelezna mazhka sa ladje; *Hg.* mackka, vas-matska, kútból; *Cro. et Dl.* szidro; *Rg.* sidro; *Bs.* sidro, sjèdro; *Ec.* кóтва, кóтвица; *Ross.* якорь, якорéкъ, якорище; (кошка kotwica o 4 zębach; *Ger. Jnf.* Katt, cf. *Germ.* die Kat, Katze *Adlg.*). Kot czyli kotwica, hak żelazny, bywa o 2, 3, 4, 5, i 6 pazurach; leży zawsze na sztabie. Kota wrzucaią w wodę w niebespieczeństwie, aby pazurami chwycił i statek zatrzymał. *Mag.* Kotwice wyrzucone, Gdy w morzu dno schwycą w swe haczyste szpony, Trzymaią okręt prawie niewaruszony. *Mon.* 73, 269. Okręt, tam i sam

wiatr pędzi, ale gdy kotwicą o dno się oprze, stoi niewzruszony. *Skarg. Żyw.* 2, 354. Okręt, na którym szturm na skały iedzie Tym lepiéy, im go gwiazd gromada wiedzie, Gdy kotew haki trzyma go dwoiemi, Dobrze mu z niemi. *Tward. Misc.* 177. Wsiadł prosto na okręt swóy, tamże kotew krzywą Zeglarze i pobrzeżną linę odwiązali. *Papr. Ryc.* 24. Podniósł kotwicę i do Syryi popłynął. *N. Pam.* 23, 144. Wyciągać kotwie każą. *Jabl. Tel.* 325, *Bosn.* salpatti, dighnuti sjedro, die Anker lichten. Dla wiatru musieliśmy stać na kotwicach. *Warg. Radz.* 163, vor Anker liegen. Flotta nieprzyiacielska na kotwicach stała. *N. Pam.* 23, 150. Około południa o milę od Kopenhagi na kotwicach stanął. *ib.* 4, 126. Stał okręt na kotwiach. *Arch.* 3, 27, *Klon. Fl. E.* 1. Im kto głębiéy kotew w wodę poi, Tym mocniéy okręt bezpieczniéyszym stoi. *Pot. Jow.* 2, 54. W zburzliwéy żeglarz nawałności Kotew wyrzuca. *Past. Fid.* 11. Zapuść, zapuść kotwice, zrzuć napięte żagle. *Błaż. Fl. A.* Na rzéce Pangoun kotwice zarzucił. *N. Pam.* 23, 144, *Vd.* shidrati, shelesno mazhko v' morje vrezhi, Anker werfen, *Bs.* usjedrattise, staviti sjedro). Okazała się flota naprzeciw Alexandryi i kotwice pod Abukir rzuciła. *N. Pam.* 2, 254. Czasu nie traw, iuż flotta rusza się z *kotfiami. *Bard. Tr.* 218. Kotwia, która w morze wyrzucona wstrętem, Że nie ciskaią wichry szalone okrętem, Że kiedy się weń gwałtem mokra śmierć napiera, Stanąwszy iako wryty mężnie ią odpiera. *Pot. Pocz.* 478. Krzywe kotwy. *Zbil. Dr. C* 2. - §. *fig.* Straż sprawiedliwości pilna, A chwała bozka usilna, Te kotwie ich szczęścia będą. *Susz. Pieś.* 3 *L* 4 *b.* Kotwica, znamię dobréy nadziei. *Wolsk.* KOTWIC *herb*, na tarczy białéy pole czerwone na kształt rzéki w szerz tarczy przeciągnione. Na hełmie ręka z mieczem. *Kurop.* 3, 27, ein Wappen. KOTWICZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *ob.* kotewka. KOTWICZNY, - a, - e, od kotwicy, Anker=; *Bh.* kotewný; *Vd.* shidroun; *Ross.* kóтвенный; якорный; *Ec.* кóтвяный; lina kotwiczna. *Arch.* 3, 37. kotwiczny powróz, *anchoralis funis. Mącz.*, *ob.* kiersztak). Kotwiczny kowal, der Ankerschmid; *Crn.* mazhkar; *Rs. et Ec.* котводѣлъ; Kotwiczna kuźnia *Rs.* якорная, die Ankerschmiede. Kotwiczny drąg, die Ankerstange *Rs.* цѣвье якорное. Kotwiczne, - ego, *n.*, *subst.*, zapłata od kotwicy, Ankergeld; *Rs.* привальное.

*KOUSZ, - a, *m.*, n. p. Kazał biskup kousz starego miodu przynieść. *Gorn. Dw.* 153. *cf.* Kusz, puhar.

KOWAĆ, KUĆ, kował, kuł; kuie *cz. ndk.*, ukuć, ukować; skuć, skować *dk.*, *Bh.* kauti, kul, kugi, kowati; *Slo.* kowat, kugem (*Bh. et Slo.* kow kruszec); *Sr.* 1. kóżwam; *Vd.* kováti, koval; kújem, kovam; *Crn.* kováti, kovâm, kujem; *Cro.* kovati, koval, kujem; *Hg.* kovátsolok; *Dl.* mlatiti (cf. młot, cf. młócić); *Rg.* kovatti, kuujem, ukovatti; *Bs.* kovati, skovati (2. *operari*); *Rs.* ковать, кую (*distg.* kuć, kukać); młotem bić kruszce na kształt iaki, schmieden. Kowal kuie; młynarz miele. *Zab.* 12, 274. Skowaliśmy przodków oręże na pługi. *Pasz. Dz.* 47. przekuliśmy). Kuy żelazo, dopokąd rozgrzane. *Teat.* 43 *c*, 160. cf. łyka drzeć, *Slo.* dokud železo horí (ge žerawé) kug. Coś mi w głowie strasznie kuie, iakby młotek, ta ta to ta. *Teat.* 56 *c*, 126, biie, kole, młóci, es hämmert. Komu bóg rozumu nie dał, kowal mu go nie ukuie. *Cn. Ad.* 354. *Slo.* komu Pan Bůh ně da, kowáč ně nakuge, cf. kto z przyrodzenia głupi, i w Paryżu sobie rozumu nie kupi). *Slo.* každí sebe Ščesťi kuge, każdy swego szczęścia kowalem). Samaś to sobie nieszczęście kowała. *Past. F.* 214. samaś sobie winna, takeś chciała). Kuć pieniądze, = bić, Geld prägen, Król monety bez rady panów nie dopuści kować. *Herb. Stat.* 79. *Mynice albo pieniędzy kować, któreby drugim podobne były, nikomu nie godzi się. *Szczerb. Sax.* 255. Kuć konia, = podkować go, ein Pferd beschlagen. Neronowa żona konie kowała złotemi podkowami. *Petr. Ek.* 69. W Pacanowie kozy kuią *ob.* Pacanów). Gdy konia kuią, i żaba nogę wznosi. *Cn. Ad.* 231. - §, *Transl.* Będą twarz twą w miedzi lać, i kować w marmurze. *Groch. W.* 532. t. i. wyryią, ausgraben. Kto się nie zna na woynie, darmo z nim mówić, iak mur kować abo ziemię, *Jabl. Tel.* 213. cf. groch na ścianę). - *figur, transl.* kować, = knować, układać, prząść, snować, roić, schmieden, aushecken, brüten. Całe dni na biesiadach trawił, i tam kował swoie kacerstwa. *Birk. Exorb.* 15. Znosili dawne, nowe prawa kuli. *Zab.* 13, 4. *Sak.* Rząd iakikolwiek sobie w głowie ukuie. *Gost. Gor.* 118. Aryanie naygorszą sobie wiarę ukuli. *Sk. Dz.* 246. Z tego słówka sprawiedliwość, nowe usprawiedliwienie sobie ukowali. *Hrbst. Odp. G.* 4 *b.* Myśmy się spodziewali, że to coś nowego kuią, a nie bez przyczyny ta odwłoka. *Baz. hst.* 354. KOWADŁO, - a, *n.*, KOWADŁKO, KOWADEŁKO, - a, *n.*, *dem.*, nakowalnia, der Amboß; *Bh.* nakowadlo; *Slo.* nákowa; *Sr.* 1. nakow, nakowa; *Sr.* 2. nakowa; *Crn.* naklu, nakvu, kladuvavnek; *Vd.* nakovalu, nakovaunik; *Bs.* nakovan; *Cro.* nakov, nakovalo; *Rs.* наковальня, наковаленка, подбойка; (ковало młot kowalski). Kowadło u kowalów osadzone bywa na klocu sosnowym. *Kluk Rosl.* 2, 160. Kiedy żona szpetna, to iakby kto liznął kowadła. *Pot. Syl.* 25. Między młotem i kowadłem bydź. *Pot. Arg.* 366. cf. ani mi tam, ani mi sam; cf. wilka za uszy trzymać; *Vd.* v' tesnobi biti; *Slo.* gako na nakowadle. - *Slo.* na gedno nakowadlo tluct cf. na iedno kopyto. *Slo.* znowu na nakowadlo wzat, na nowo przerobić. - §. b) *Anat.* Kowadło lub kość kowadłowa w uchu. *Krup.* 1, 93. *incus*, der Amboß, ein Beinchen im Ohre. Kowadełko w uchu za bębnem się nayduie. *Kluk Zw.* 1, 44. KOWADŁOWY, - a, - e, od kowadła, Amboß=. Kość uszna kowadłowa *Kirch. Anat.* 100. KOWAL, - a, *m.*, *Boh.* kowař; *Slo.* kowáč, kowar; *Sr.* 2. kowal, kowař, wudželnik; *Crn.* kovâzh; *Vd.* kovazh; *Sla.* kovács; *Cro.* kovách; *Hg.* kováts; *Rg.* kovàc, kóvnik; *Bs.* kovaç, kagligo, koji kogne kuje; *Ec.* ковачь, ковáлъ; *Rs.* кузнецъ cf. kuźnia, млатобiецъ cf. młot); co żelaza kuie. *Zab.* 12, 274, der Schmid. Kowal siedzi przy nakowalni, a ogląda robotę żelaza; gorącość od ognia pali ciało, a w gorącości komina pracuie; głos od młota odnawia ucho iego, a na podobieństwo roboty oko iego. 1 *Leop. Syr.* 38, 29. Kowale, gdy się zéydą, mówią więc o kleszczach. *Rey Wiz.* 147. Na to ma kowal kleszcze, żeby się nié sparzył *ob.* kleszcze, *Slo.* na to drží kowáč kleščе, abi sa sám ně pálil. Kto nie może bydź złotnikiem, więc kowalem. *Cn. Ad.* 388. Więcéy kowalów, niż złotników. *ib.* 1232. Kowal zawinił, a ślosarza obiesiono, *ob.* Osiek). Nigdy na obce zbiory patrzę z żalem, Woląc bydź moiéy fortuny kowalem. *Nar.*

Dz. 2, 148. *Slo.* kajdi sebe Ščesti kuge. - §. b) kowal, ryba morska, *gallus Linn.*, der Meerhahn, Seehahn, *Rg.* kovâc; *omnia instrumenta fabrilia in ossibus eius reperiuntur. Cn. Th.* - §. c) gra dziecinna, taniec z śpiewaniem wedle taktu kowania. *Tr.*, ein Kinderspiel, Tanz und Gesang nach dem Schmiedetact. - §. miasto w Kuiawach. *Dyk. G.* 2, 45, e. St. in Cujawien. KOWALCZYK, - a, *m.*, czeladnik kowalski, der Schmiedegesell oder Bursche, *Bh.* kowařik. KOWALIK, - a, *m.*, kowalik murowy, *certhia muraria*, ptaszek nieznacznie większy od wróbla, dziób ma długi, nogi krótkie, gnieździ się w dziurach murowych. *Kluk Zw.* 2, 230, der Mauerspecht. Kowalik drzewny, *certhia familiaris*, ptaszek ledwie większy od krolika pospolitego. *ib.* 2, 278, *Ład. H. N.* 79. KOWALKA, - i, *ż.*, kobieta kowalstwem się trudniąca, lub też żona kowala, die Schmiedinn, Schmiedefrau, Frau des Schmids; *Slo.* kowáčka, kowarka; *Sr.* 2. kowalka; *Crn.* kovazhiza; *Vd.* kovazhinja; *Sla.* kovacsica; *Rs.* кузнечиха. KOWALNIA, - i, *ż.*, *Bh.* kowarna, wyhné; *Slo.* kowatné; *Sr.* 1. kowarna; *Sr.* 2. kowalna; *Crn.* kovazhnéza; *Vd.* kovazhinza, feshiniza; *Cro.* kovachnicza; *Bs.* kovacina; *Rg.* kovacniza, kovaccia; *Rs.* ковальня; *adj.* ковальный): kuźnia, die Schmiede. Cóż wart kowal bez młotów, kowalni, naczynia? *Petr. Et.* 59. - *Fig.* Kowalnie i rady maią. *Warg. Cez.* 167. schadzki, spisek). KOWALSKI, - a, - ie, od kowala, Schmiede=; *Bh. et Slo.* kowářský; *Hg.* kovátsi; *Sr.* 1. kowarski; *Vd.* kovazhou, kovazhen; *Crn.* kovashke, kovazhov; *Bs.* kovački, kouacev; *Sla.* kováčki; *Cro.* kovachki; *Rg.* kovâcev; *Ec.* коваческїй; *Rs.* кузнецкїй, кузнечесkїй, кузнецовъ. Jak może bydź kowalstwo bez naczynia kowalskiego! *Petr. Et.* 32. Woda kowalska, to iest, w którey kowale żelazo rozpalone moczą. *Krup.* 5, 286 *et* 158, Löschwasser der Schmide, woda stalowana abo kowalska. *Cziach. C.* 4. Miechy kowalskie, blozbáki. *Eraz. Ob. E iii.* Robota kowalska *Rs.* кованъ. KOWALSTWO, - a, *n.*, *Bh.* kowářstwj; *Vd.* kovanstvu, kovazharia, kovazhnu rokodelstvu; *Crn.* kovazhya; *Rg.* kovacia; *Sla.* kovacsiluk; *Ec.* ковачество; *Rs.* кузнечество; rzemiosło kowalskie, das Schmiedehandwerk. Kowalstwo potrzebuie sił, młotów, kowalni, bez których kowal nie może nic sprawić. *Petr. Et.* 32. Złotnictwo, ślósarstwo, kowalstwo. *N. Pam.* 14, 188. KOWANIE, - ia, *n.*, kucie, *subst. verb.*, das Schmieden; *n. p.* kowanie konia, *Rs.* ковка cf. oków, das Beschlagen des Pferdes; kowanie pieniędzy, das Geldprägen, Münzen, na kowanie pieniędzy listu dostał. *Szczerb. Sax.* 256. - *fig.* kowanie, knowanie, roienie, układanie, das Schmieden eines Anschlages. KOWANO *adv.*, podkuto, z podkowami, beschlagen, mit Hufeisen, *n. p.* młodź do nauk z dostatkami oddawaią, bławatno, pierno, kowano, szabeltaszno. *Falib. Dis. O.* 3. KOWANY, - a, - e, kuty, *part. pass.*, geschmiedet. Wziął na się z stali tarcz kowaną. *Tward. Wład.* 112. Przy hucie chować dobrego stolarza i ślusarza, żeby ci puzdra robili piękne kowane. *Torz.* 123. okute). - Kowana moneta, = bita, geprägtes Geld. - Kowane wieyskie trzewiki. *Sk. Żyw.* 162. podkute, z podkowkami, beschlagen, mit Hufeisen. Konie maią być na przód kowane, a nazad bose. *Szczerb. Sax.* 70. - *Fig.* kowany, kuty, = szczwany, bywalec, auf alles gefaßt, beschlagen, verschlagen, klug. Według czasu, kto kowany, Krzyknie vivat król lub stany. *Jak. Bay.* 53. Frant kowany na nogi wierutny. *Jabł. Ez. B* 4.

Pochodz. *nakowalnia*, *nakować*, *nakuty*, *okow*, *okowy*, *okować*, *okuć*, *okuty*; *podkowa*, *podkówka*, *podkować*, *podkuć*, *podkuty*; *przekować*, *przekuć*; *przykować*, *przykuć*; *skować*, *skuć*, *skuty*; *ukować*, *ukuty*; *wkuty*; *wykować*, *wykuty*; *zakować*, *zakuty*. *Rs.* ковнецъ hak rybacki mocno skrzywiony; blacha srebrna do nagłowia końskiego przypięta. *Rg.* kovacina = zusel.

KOWNATA, KOWNATNY *ob.* Komnata. KOWNIA *herb*, trzy gołe miecze ostrzami u dołu schodzące się. *Kurop.* 3, 27, ein Wappen. KOWNO, - a, *n.*, miasto Lit. *Dyk. G.* 2, 45, eine Stadt in Lith., *adj.* Kowieński, - a, - ie, *ib.*

KOZA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* koza; *Sr.* 1. koza, kósa; *Sr.* 2. kosa; *Crn.* kósa; *Vd.* kosa; *Cro.*, *Dl.*, *Bs. et Sla.* koza; *Rg.* kòza; *Hg.* kechke, ketske, (cf. *Hg.* kos *aries*); *Rs.* коза, *vulg.* цыба (cf. cap); *Ec.* коза, cf. *Gr.* αἴξ, *Syr. et Chld.* עזא *izza*, *gizza* = capra; cf. *Germ.* Kitze, Geiß); die Ziege. Koza iest samica, a kozioł samcem; Koza nosi pięć miesięcy, parkoci się (zickelt) w Październiku, rodzi po dwoie lub po troie koźląt. *Ład. H. N.* 79. Koza się parkoci. *ib.*, *Bh.* okozliti se, *ob.* koźlić; cf. *Crn.* kozpèrsk, = Październik). Koza się koci. *Chrość. Job.* 153, *Zool.* 363. - *Prov.* Koza za kozami. *Cn. Ad.* 360. cf. iako moi oycowie, *imitatorum pecus* cf. gęś za gęsią). Gdzież na kozie wełna? *Zab.* 14, 68 *Nagł.*, cf. na ciernie figi). *Prov. Dl.* od zla dusnika y koze bez mlika, = od złego dłużnika i kozę bez mleka, cf. plewy). Dobra koza na wrzesie. *Rys. Ad.* 10. Dobra kozie brzoza. *Zegl. Ad.* 60.; cf. dobra psu mucha; dobra Matyaszowi płotka). *Slo. Prov.* mladá koza sol lubj, a stará gu ze solnjčku uchicuge, cf. czego się nowa skorupa napiie, tym stara trąci). Jak koza do rzeźnika idzie. *Cn. Ad.* 290. t. i. nieochotnie). *Slo.* neradaki koza do trhu, ale musí, = nierada na targ, lecz musi. *Slo.* má ho ráð, gako koza nůj *odium Vatinianum.* Bydź kozie na wozie. *Rys. Ad.* 5, *Fal. Fl.* 258, *Zegl. Ad.* 25. *de ineuitabili morte*). Beczy mi, beczy, iak pod rzezią koza. *Zabł. Amf.* 16. *Slo. Prov.* mi o koze, ti o woze, cf. o iabłkach, ty o gruszkach). - *Rudis rerum omnium* silny prostak, nie umie kozie ogona zawiązać, w przypowieści. *Mącz.* Posłocistego, by też nie umiał i kozie ogona zawiązać, alić go na urzędy sadzaią, alić go iuż z rady nie wyganiay. *Rey Zw.* 70 *b.* Dobrze tobie kozy paść. *Cn. Ad.* 192. Niebywalec, nieświadom, nie wie gdzie kozy gnano. *ib.* 556, er weiß nicht, wo Bartel Most hohlt. Ja ci pokażę, zkąd kozy gnano. *Teat.* 31, 54. nauczę cię rozumu). Ruszył rozumem, iak koza ogonem. *Pim. Kam.* 237. cf. iak martwe ciele ogonem; nie udał mu się koncept, poskoczył do głowy po rozum). Zabawiony światem, biega iak zatrwożona koza, kiedy ią wilk goni, a z lasa się wyrwie. *Rey Zw.* 143. W Pacanowie kozy kuią *ob.* Pacanow. - - §. NB. *Warte zastanowienia, osobliwie przez wzgląd na dzisieysze szczepienie* krowiey *ospy*, *że w kilku dyalektach południowych Słowiańskich* ospa *imię ma od kozy*, *iako to* Vd. *kosike*, *pika*, *osepniza*; Crn. *kosę* variolae; Cro. *koze*, *kozlcze*; Dl. *kozjache*, *oszpice*; Bs. *kozjaccje*, *ospiçe* pustulae; Sla. *kozjacse*. - §. Koza dzika, *antilope rupicapra*, wielkości kozy domowey, ale na nogach wyższych, znayduie się na wysokich górach. *Zool.* 366, die Gemse; *Bh.* kamzi

kamsfyl; *Sr.* 1. kalna koza; *Vd.* divja, pezhna koza; *Cro.* divja kosa; *Sla.* divokoza; *Ec.* сèрна, (cf. sarna) сайга; *Ec.* лáнь lani). Czy wiesz ty opoki lub łoży Kędy się kocić zwykły leśne kozy? *Chrośc. Job.* 153. Dzika koza, *ibex Linn.* Steinbock *ob.* wielkoróg. - §., koza, kobiecisko brzydkie, wszeteczne, ein häßliches liederliches Weibsstück, eine Vettel. Prędzéy dziś męża koza ma, niż panna Róża. *Jag. Gr. A* 4. - §. Koza, *s* kobza, dudy, gaydy, koziol, der Dudelsack. - §. Koza ryba, *clupea alosa*, die Alose, Else, Ziege, Zig, eine Art Häringe, słusznie od innych śledziem rzecznym zwana, bo bardzo podobna do śledzia, nayduie się w Wiśle. *Kluk. Zw.* 3, 169. - 2) koza na niebie, gwiazdy ein Sternbild, die Ziege. Amaltea abo koza, która była mamką Jowiszową, od Jowisza na niebo wniesiona, i w gwiazdy obrócona została, którym mieysce niedaleko woźnicy. *Otw. Ow.* 128. - 3) koza, *s* gatunek promu, eine Art Flöße, Blockschiffe. Koza, dubas. *Chmiel.* 1, 79. Koza ma 4 do 6 ludzi, a łasztów bierze od 8 do 10. *Mag. Msk.* - 4) koza, cf. kloza, kluza, więzienie, das Gefängniß. Siedział w kozie za zmyślony weksel. *Teatr* 29, 91. Strzeż się żebyście nie schwytano, i nie osadzono w kozie. *Boh. Kom.* 2, 208. Powiedzianoby, iż my to zbroili, i do kozy nas zapakuią. *Teatr.* 52, 39. Do kozy! będziesz kota paść złodzieiu. *Teatr.* 8 *b*, 67. Musiałeś iuż kiedy bydź w kozie; ℞. o! i kota pasłem. *Teat.* 22 *b.* 106. Naypewnieysza za to nadgroda koza; a ia iéy ciérpieć nie mogę, bo brzydko śmierdzi. *ib.* 22, 111. Wszytko mu poszło nawiasem, Choć kozę widział przed nosem. *Zab.* 13, 39. *Gawd.* - §. *botan.* kozą zowią też ziele komonicą swoyską zwane. *Syr.* 516. Steinklee.

*KOŻA, *KUŻA, - y, *ż.*, *na przykład* Rysia Kuża, *Klon. Wor.* 63. skóra zwierzęca, kożuch, ein Fell, eine Thierhaut; *Boh.* kůže, kůžička; (kożeluch garbarz; *Slo. et Moraw.* koža; *Sr.* 1. koža; kožka skórka, kožané skorzany, kožnik kuśnierz; *Sr.* 2. kohža, kohžka; *Vd.* kosha; koshiza; koshuhar, kirshnar, *s* kuśnierz; *Crn.* kôsha; koshêza, *s* skorka, błonka; *Cro.* kósa, kosicza; kosar, *s* skórnik; kosnati, *s* skórzany; *Sla.* koxa; koxár, *s* skórnik; *Bs.* kosgja, kosgiça; kosggni, *s* skórzany; *Rg.* kòxa, kòxiza; koxar *s* garbarz, kuśnierz; koxùh, *s* kożuch; *Rs.* кожа, шкýра, кóжица; *Ec.* кóжа, усма, cf. *Lat.* cutis, *Gr.* κωs, κωαs, κωοs; cf. *Hebr.* כסה *casa texit*, *operuit*). Koża z bydlęcia odarta, nie narasta bez blizny znakomitey. *Cresc.* 54. Zwierzęce koże na szaty i na insze rzeczy potrzebne nam są. *ib.* 572.

KOZACKI, - a, - ie, od Kozaków, Kosaken=. *Rs.* козáцкїй. Kozacka szabla, czeczuga; hetman Kozacki; kosz, korzeń, attaman, *sotnik, koszowy Kozacki; Husarskie albo Kozackie półki *Rs.* слободскïе. Lekko uzbroieni u Krzyżaków mieli pałasze i łuki, iak nasze dawniey chorągwie pancerne czyli Kozackie, bo to w starożytności iedno znaczyło. *Nar. Hst.* 5, 90 Escadron Kosaken oder leichte Reiterey. Ci którzy Kozacką służą, będą powinni służyć z połhakiem i z krotką rusnicą na koniach dobrych. *Vol. Leg.* 2, 1064. Kosakendienste thun, in der leichten Reiterey dienen. Krotofile Kozackie. *Stryyk.* 376. harce, cf. taniec Tatarski). Kozackie utarczki *s* urywcze wpadki Streifzüge cf. swywolna kupa. Krzyżacy, porażeni od Giedymina, nie nacierali potym do Litwy walnym woyskiem; tylko Kozackiemi utarczkami. *Stryik* 358. Kozacka droga, manowiec, *s* taiemna droga. *Stryik* 359. cf. czarny szlak, Schleichwege zu Streifzügen. Nasyłał książę Zmudzki zawsdy Kozackiemi drogami na plundrowanie krain Ruskich. *Stryyk* 227. Witenes przez lasy i borowizny Kozacką drogą do Łęczyckiego wtargnął. *Stryik* 324. Kozackie życie, *s* hultayskie, z łupieży, räuberisch, straßenräuberisch, Räuber=. Książę Mendolf wiódł żywot Kozacki, żył z łupu wielkiego. *Papr. Gn.* 1157. *ob.* Kozactwo. Ze zbytków utraty, za tym wydzieranie cudzego, i Kozackie desperacye nastąpiły. *Skarg. Kaz.* 20. Straßenraub aus Verzweiflung cf. Niż), Sycyliyskie plotki, po naszemu Kozackie brednie. *Eraz. Ob. d.* Włożył czapkę na bakier z Kozacka. *Teatr* 36 *b*, 38. auf gut Cosakisch. Jeżeli Pan chce, zaraz po Kozacku wyskoczę, albo koziełków z tuzin wywrócę. *ib.* 53 *b*, 62. KOZACTWO, - a, *n.* sposób życia i woiowania Kozacki, rabowniczy, rabowanie, rozboystwo, freybiterstwo, Kosakenleben, Räuberleben, Räuberey, Freybeuterey, Kosakenkrieg. Litwini z niewoli Ruskiéy się wyłomiwszy, kozactwem żywności szukali, czyniąc wjazdy do Rusi, do Polski i na morze. *Stryik* 55. Ci zaś, których Łokietek z więzienia wypuścił, poczęli gospodarstwem żywności nabywać, opuściwszy kozactwo. *Bielsk.* 180. Dla chciwości, dla rozpusty, w kozactwo się udali; u nich łup lepszy niż cnota. *Gorn. Dz.* 70. Dwa młodzieńcy urodziwi, odłączywszy się od woyska, szli w kozactwo do Wołoch. *Bielsk.* 450. Zebrali się do niego ludzie próżnuiący, i chadzali z nim w kozactwo. *Budn. Judic.* 11, 3. Kiedy gwałtem przemodz trudno, zrobiwszy co takiego, alić móy na kozactwo. *Falib. Dis. M.* 3. na Sicz). Kilka set naszych z Lanckorońskim iechało w kozactwo pod Białogrod, zaięli dobytek i pędzili do domu. *Gwag.* 282. Rotmistrze z towarzyszmi swemi, przebrawszy co godnieysze konie, takież służebniki, iechali w kozactwo pod Oczaków; oni to zowią w pola albo w łowy. *Biel. Sw.* 288. cf. na harc). *In meliorem partem*, harcowanie, utarczki, der kleine Krieg, Streifzüge, Streiferey, Streifparthie. J cóż iest nad Polaka w polu mężnieyszego, A nad Litwę w kozactwie co iest biegleyszego? *Stryik Tur. G* 3. Szkoły albo kollegia podobne są żołnierstwu albo kozactwu, około czego się na Podolu albo na Ukrainie parają uczciwi a zawołani ludzie. *Glicz Wych. K* 7 *b.* (cf. taniec z Tatarami, taniec Tatarski, tańcować). Jako szkół na nauki potrzeba, tak Kozactwa na obronę. *ib. K* 8. Szkoły kozactwa. *ib. K* 7 *b.* - 2) kozactwo *s* kozacy *collect.* Kosaken, Freybeuter. Kozactwa, hayductwa, ni na co dobrego panowie trzymaią, iedno na skwierk ludzi. *Falib. Dis. U.* Kozacy Moawscy wtargnęli w ziemię; a gdy niektórzy pogrzebali człowieka, a oto uyrzeli kozactwo. *Budn.* 2 *Reg.* 13, 21. swowolna kupa. *Bibl. Gd.*) KOZACZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* kozak, ein kleiner Kosak. Smieli byli i ciurowie i kozaczkowie prawie nadzy, gdy za buławą iego następowali. *Birk. Chod.* 13. - §., taniec, ein Kosakisches Tänzchen, Kosakchen; *Rs.* козачóкъ. Przypomniałam sobie tańcować kozaczka. *Teatr* 15, 37. *ib.* 24 *c*, 13. KOZACZKA, - i. *ż.* kobieta kozacka, die Kosakinn, *Rs.* козачка; козачúха. (2, козачка kozica). KOZACZYĆ się, - ył, - y, *Recipr. ndk.*, skozaczyć się *Dok.*, w kozactwo się wdawać, Kozakiem się stawać, freybiterem, rabusiem, ein Kosak, Freybeuter, Straßenräuber werden. Pohrebiszcza-

nie także byli Zbuntowawszy dopiero iuż się skozaczyli. *Tward. W. D.* 17. Utracił wszystko na burku, bóy się o niego, aby oyczyzny Tatarom lub Turkom nie przedał, żeby się nie zbisurmanił i nie skozaczył. *Birk. Exorb.* 30.
KOZACZYZNA, - y, *ż.*, kozacka rabież, kozactwo, Kosakenplünderung, Raub, Straßenraub. Ty nie wiesz, co nas wszystkich i naszę oyczyznę Potkało w nieszczęśliwą teraz kozaczyznę? *Zimor.* 228. KOZAK, - a, *m.*, (*Bh.* kozak *pastor caprarius*, koziarz ein Ziegenhirt; *Sr.* 1. kosak Kozak, 2) grzybów gatunek *ob. niżey*; kowsak lekkoiezdny cf. kłusak, kowsam kłusam; *Arab.* قزق *celeriter incessit.* - *Rs.* козакъ Kozak, 2) wyrobnik). - ein Kosak, ein leichter Reiter, ein Freybeuter. Kozacy, lud ten na pograniczu teraz Polskim, Moskiewskim i Tatarskim osiadły, zkądby wziął nazwisko, rzecz nader u historyków ciemna. Jedni go od kozy, dla lekkości i sprawności, (*Piasecki* 45 *et* 144.), drudzy od słowa Tureckiego Chazak, rabuś, (*Jenichen Melet. Thor.* 2, 150.), Kozakami zowią. To pewna, że się w przeciągu czasu z różnego gatunku ludzi zbiegłych i włóczęgów w iedno koiarząc, w takie gromady urośli, że potęgą swoią wszystkim sąsiadom groźni byli. *Nar. Chod.* 2, 285.; *Engel Gesch. der Ukraine* 53 *etc.*; *Frenzel Orig. ling. Sor.*; *Schurzfleisch de Racino Cosaco.*; *Heidenst.* 11. *Herbin. crypt. Kiiov.* 1, 7. Kozacy na lądzie lisice strzelali i kozy, zkąd zowią się Kozacy. *Tward. W. D.* 3. Nazwisko Kozaków od Kozy, dla lekkości w biegu. *N. Pam.* 10, 36. Kilka set Polaków za panowania króla Zygmunta, z Przecławem Lanckorońskim iechali w kozactwo pod Białogrod, przemogli Tatarów, i z korzyścią wrocili się. A na ten czas się dopiero *Kozacy* u nas wszczęli, a co naszym czynili Tatarowie, to oni Tatarom wet za wet oddaią. *Gwagn.* 338. *Bielsk.* 481. Kozak iest słowo Tatarskie; Ruś Kozakiem zowie, i wykłada się Kozak, iakoby chudy pachołek, zdobyczy sobie szukaiąc, nikomu nie iest poddany, a za pieniądze komu chce służy. *Gwag.* 638. Nazwisko prawdziwe *Kapczaków* odmieniło się w uściech Mogolskich na *Kozaki*, i poszło iuż w znamię łotrostwa; kto tylko włóczęgą, zdzierstwem był sławny, takiego Tatarzyn Mogolski, Persyanin i Turczyn Kozakiem nazwał, a Polak od nich sposób nazywania przeiął. *N. Pam.* 10, 39. Sarmatów Azyatyckich nazywali Gazarami; my zowiemy Kozakami; dawni Rossyanie Kosogami, dzisieysi Kazakami. *N. Pam.* 20, 227. Kozaków Włosi zowią corsorami, Niemcy Freybiterami, a Ruś i Polacy Kozakami. *Gwagn.* 119. U Polaków Kozacy są toż samo, co Węgrzy zowią haydukami, Dalmatowie uskokami, Turcy i Illiryczykowie Moklakami, a Niemcy Freybiterami nazywali. *N. Pam.* 10, 39. Jedni z Kozaków Dońskiemi, Duńczykami od rzéki Donu, drudzy Zaporozkiemi lub Nizowemi się zowią. *Tward. Wład.* 61. *Nar. Chod.* 2, 285. *Gwagn.* 339. Kozacy Siccy *ob.* Sicz). - §. *Jn bonam partem* lekki ieździec, ein leichter Cavallerist. Kozaka nie ganię, ale Zaporowskiego, którzy temi czasy dosyć dobrze i cnotliwie, mężnie, z wielką sławą narodu Polskiego oyczyznie służyli. *Falib. Dis. E* 3. Dotąd Polska będzie kwitnęła, kiedy w sobie mieć może dobre Kozaki. *Glicz. Wych. K* 8. Reiestrowi Kozacy. *Tward. W. D.* 55. Kozaków regiestrowych- czterdzieści tysięcy zostawać ma odtąd. *ib.* 93. - b) Kozak na dworze Pana iakiego, ein Kosak in Diensten am Hofe eines Herrn. Gostowskiego zwano Kozakiem, iż w Podolu sługiwał. *Falib. Dis. U.* 2. Panowie na seym iadąc, aby nikomu przez hayduki abo kozaki ciężkiemi nie byli. *Star. Zad. E* 2 *b.* Na Ukrainie co chłopiec, to muzykant; dość że kozak, iużci on czy mniey czy więcey, ale przecię cożkolwiek gra i tańcuie. *Mon.* 65, 238. cf. bandura. - §., Kozak taniec, *Rs.* козачокъ, *ob.* kozaczek). kozaka tańcować, Kosakisch tanzen. *Teat.* 39, 4. - 2) kozak, haydamak, Niż, łotr, rabuś ein Räuber, Straßenräuber. Niejaki Muko Prussak z Warmii, maiąc z sobą 19 łotrzyków abo kozaków, wpadł do Litwy. *Stryik.* 270. Naiął za te pieniądze pachołków próżnuiących i kozaków, i chodzili za nim, i pozabiiał bracią swoię. *Bud. Judic.* 9, 4. ludzi lekkomyślnych i tułaczów. *Bibl. Gd.)* - 3) *Kozak*, - a, *m.*, *Bh.* kozák, kluzák; *Sr.* 1. kosak; (*Rs.* козлякъ, козлячекъ, hubka włoknowata, козакъ chrząszcz wodny). rodzay grzybów. *Urzęd.* 149. *agaricus piperatus* der Pfefferschwamm, Rehling. W pospolitym używaniu są grzyby, kozakowie, biele, rydze, posadki. *Syr.* 1394.

(*KOŻBA *ob.* Kośba. *KOŻDY, *KOZDZIURNY *z Leop. Jes.* 56, 11. źle zamiast *Każdy)*

KOZERA, KOZYRA, - y, *ż.*, karta świetna we grze, der Trumpf in der Karte. *Rs.* козырь, козырекъ (2. wierzchna skóra). Nie pamiętam, iakie kozery wyszły, i że kralka świetna ieszcze u niego była w ręku; niegodziwie w tego maryasza gram. *Teat.* 1, 16. - *fig. transl.* pomoc, śrzodek, sposób dzielny, wsparcie, Hülfe, Stütze. Wygrała Wenera na Idzie kozerą, i do niey iabłko należy. *Pot. Syl.* 202. Znam z twoiey cery Co pierś kryie, co w sercu świecą za kozery. *Pot. Arg.* 74. Co tu Poliarch twoiéy przeszkadza kozerze? *ib.* 753. Kiedy na mnie tą poszedł kozerą, J ia z nim spólne rozumienie zacznę. *Pot. Syl.* 355. Już i pospólstwo z boiaźni wykracza, Maiąc takie przy sobie kozery. *Zab.* 15, 262. - §., Nie iest to tu bez kozery. *Teat.* 53 *b*, 66. nie bez guza, bez szwanku, bez straty, nicht ohne Haarlassen, nicht ohne Verlust, Kopfwaschen. Nie bez kozyry Władysław pod Warną z Turkiem bitwę toczył. *Leszcz. Cl.* 22. Wielka bieda z temi młodymi, żadnego dnia niemasz u nich bez kozyry. *Teatr.* 21, 116. Już tu nie będzie pewnie bez kozyry. *Zabł. Zbb.* 24. - §. 2. kozera *Meton.* karty, gra w karty Kartenspiel. Kozerą się nie paray. *Alb. n. W.* 21. KOZERA, - y, *m.*, KOZERNIK, - a, *m.*, kostera, szuler kartowy, der Kartenspieler. *Herb. Stat.* 528. Tracą czas opilcy, ożralcy, kozerowie, co go połowicę zaśpi, a drugą połowicę iako w błazna a pośmiech obróci. *Rey. Zw.* 103. Kozernikowi dasz karty; dziękuie za nie, a komu zasię szkodę uczyni, albo też sam w koszuli leżeć spać. *Rey Zw.* 95 *b.* KOZERKA, *ż.*, szulerka, die Spielerinn, Gaunerinn; (*Rs.* козыpкa l'action de jouer à tout). KOZERNY, - a, - e, od kozery, we grze świecący, Trumpf=. *Rs.* козырный. (козырныe canorи gatunek botów furmańskich). KOZEROWAĆ *cz. ndk.*, kozerami dokazywać, trumpfen. *Rs.* козырять, выкозырять, выкозыривать. KOZERZYSTY, - a, - e, pełen kozer, *Rs.* козыристь, voll Trumpfe.

KOZI, - ia, - ie, od koz, Ziegen=, *Bh.* kozj; *Slo.* kozi, kozelcj; *Sr.* 1. kosazy, kozaczé; *Crn.* koslov, kosje; *Vd.* koziji; *Cro.* kozij; *Rg.* kozij; *Rs.* козій; *Hg.* ketskes. Ko-

sie mleko nad krowie iest zdrowsze. *Kluk. Zw.* 1, 278. Kozia skóra *Bh.* kozyna; *Crn.* kosina, koslizhovna; *Ross.* козлина; *Ec.* козичина. Kozie bobki *Slo.* kozinec *ob.* bobek. Kozi bek *Rs. et Ec.* козлогласїе, козлогласованїе. Pasterze zwykli świniom dla znaku w kozi rog trąbić. *Haur Sk.* 61. *Hoc curasti probe* ey czyścieś sprawił, stoi za kozi rożek twoia sprawa. *Mącz.* Wsadzono go w kozi rożek. *Rys. Ad.* 73. w ciasny kąt go wprawił, er hat ihn in die Enge getrieben. O kozią sierść się swarzyć, próżno, ni ocz, co nie stoi za pieniądz, *rixari de lana caprina. Mącz.*, *Slo.* o sadlo komarowe. Zarwanże katu, co mi się tam spierać o kozią wełnę? *Teatr* 33 *d*, 7. Ocuć się przebóg, czerstwa Lechia młodzi, Boć nie o kozią wełnę gra iuż chodzi. *Kochw.* 256. um Kaisers Bart, um etwas Gleichgültiges. Juliana w Antyochii nazywano kozią brodą, do powrosków godną. *Skarg. Dz.* 253. - §., *Botan.*: kozia brodka, *Sr.* 1. kozacja has do kozlacja broda, *Rs.* козлова борода, чертова борода, шелаианникъ, *tragopogon*, ziele, słoneczny miecz, wliśnik, gdy zwiędnieie kwiat, i zawrze się iakoby w pąpie u wierzchu, wydaie z siebie iako iaką sędziwą brodkę. *Syr.* 1240. Bocksbart, Kozibród. *Kluk. Dyk.* 3, 119. - Kozia brodka, gatunek bedłki, *clavaria coralloides*, rośnie w lasach, można iey zażywać. *Kluk Dykc.* 2, 137. goździeniec. *Jundz.* 568. *ob.* kozak grzyb Ziegenbart, Rehling, eine Art eßbarer Schwämme. - Kozia broda, *ulmaria*, ilmowa Geißbart, Geißblatt. *Kluk Rosl.* 2, 230. Kozi mlecz abo cycek, *chondrilla*, rodzaiu tego ieden tylko iest gatunek sitowy, na piaskach. *Kluk Dyk.* 1, 122. Warzenkraut, klein Wegwart. Kozia rutka abo kokosze głowki, *onobrychis*, Frauenspiegel. *Syr.* 827. *Bh.* gestrabina Kozie iayka, złotnik, złotogłów, korzonków ma mnostwo czarnych, cebułowatych, obdłużnych, iako kozie iądra, od których nazwiska dostał. *Syr.* 868. Asphodilwurz. Kozi parsk, *cepaea*, Harnkraut. *Syr.* 791. Kozi groch, łyszczyca, *Isopyrum Phaseolum* Bocksbohnen. *ib.* 1445. Kozie proso abo kozia reż, *Milium caprae* Geißhirse. *ib.* 749. Rodzay ieden iaskru, maiący wiele korzonków cienkich, długich, zowiemy kozim drzystem. *Syr.* 874 eine Art Hahnenfuß. Kozia sałata, rodzay laktuki, samo rosnącey. *Cresc.* 232. Ziegensalat. Podagrycznik abo kozia stopka, *aegopodium* Geißfuß, Zipperleinkraut. *Syr.* 112. *Kluk Dyk.* 1, 9. Kozi lep, *laudanum* Laudanum, sok czarnoszary z drzewa iednego, na które gdy się kozy wspinaią po latorośli, przylepa im wilgość z drzewa do nóg, do piersi i do brody, którą im doma zbieraią. *Sienn. Wykł.*, *et* 223. Kozilep ziele abo chrost, drzewko, psia roża *Ursin*; kozilepów sok abo żywica; *Sr.* 1. pozmedź. Kozi korzeń, *doronicum*. rodzay rośliny, do którego należą omieg, babczany, *Kluk Dyk.* 1, 193. Gemsenwurz. - 3) *Chirur.* kozia stopa, narzędzie do rwania zębow. *Perz. Cyr.* 2, 191. der Ziegenfuß, zum Zahnbrechen. - §., *Astron.* kozie gwiazdy. *Min. Auz.* 71. *capra, capella*, ein Stern im Fuhrmann. KOZIARNIA, - i, *ż.*, staynia kozia, *caprile*. *Mącz.* der Ziegenstall. *Cn. Syn.* 151. *Dasyp.* A a 3 *b.*, *Bh.* kozynec; *Sr.* 1. kozowna, kózliczerna; *Rg.* kozarnicza, kozoitaniscte, kozarisćte; *Cro.* kozárnicza; *Dl.* kozara; *Hg.* ketske ól; *Bs.* kozarisćte; *Ec.* козарня. KOZIARZ, KOŻLARZ, - a, *m.*, pastuch kóz, *caprarius Mącz.* der Ziegenhirt. *Bh.* kozák; *Vd.* kozar, kosji pastir; *Crn.* kosár; *Cro.* kozár, kozaricz; *Dl.*; *Rg.* kozar; *Bs.*, *Sla.* kozár; *Ec.* козарь, козопасъ (2. Tatar Scytyyski). Skotopasowie, pasterze i koziarze *Syr.* 557. (KOZIBLASK źle, zamiast: Koci blask *q. v.*) KOZIBROD *ob.* kozia broda. KOZICA, - y, *ż.*, styk, *fustis bifurcus vel praeferratus purgando vomeri*, *ralla*. *Cn. Th.*, istyk, die Reute, Pflugreute, Pflugscharre, ein langer Stecken mit einem breiten Eisen, die Erde von der Pflugschaar abzustoßen. *Bh.* kleč, wotka, bodka, botka; *Slo.* plužina, kleče w pluhu, styk; železo, kterým pluh wystruhugi; *Sr.* 1. wótka, pwužné klak; *Crn.* otka, edka (*Crn.* kósiza, *z* gatunek bekasów); *Vd.* plushna rozhiza, stegazha, noshiza, plushnu stegnu, otka; *Cro.* otka, nosicza plusna; *Rs.* козачка, вобжи, (*Ec.* козица, чпагъ, хорвинъ *z* kieszeń). *stimulus* kozica, palica, pręt. *Mącz.* - §. nasad pługowy, die Pflugsterze. Klęk, kozica. *Ursin.*; *Cn. Syn.* 133. - b) Robi sobie kozicę rolnik, któraby nizkich koł pługowych z tyłu popierała, *Otw. Wirg.* 382. Oracz opierał się na kozicy. *Otw. Ow.* 309. - §., *fig.* kozica mu patrzy z ocsu; *gleba*, *stiva*, *terrae filius*. *Cn. Ad.* 275. nieokrzesany, grundychwał). Domu chowaniec ni ku czemu, iedno albo do skota, albo do kozicy, inszemu się nie godzi. *Glicz. Wych. H.* 6. Obleczesz chłopa w gunię, poznać przecię kozicę, chociaż mu dostaie pieniędzy i kleynotów, ma psie obyczaie. *Bies. B* 3. - *§. Kozica z pieniędzmi. *Nar. Dz.* 3, 122. chłop bogaty). - §. Jam tylko uważał, czy on się nie zerwie do swoiey kozicy na Wc Pana. *Teatr* 22 *b*, 105. do szabli, Säbel. - §., na szkutach, kozice, widełki, któremi liny lub linki, gdy się gdzie na chroście lub drzewie zawieszą, strzucaią. *Haur. Bk.* 171. *Mag. Msk.* KOZICZNY, - a, - e, od kozicy, Reuten-, Pflugreuten-, *stimuleus* koziczny, *paliczny. *Mącz.* KOZIDAR, - u, *m.*, *Tr.*, Ruski dar, dawczy upominać się, schenken und wieder zurückfordern, ein Reußisches Geschenk.

KOZIEŁ, KOZIOŁ, - zła, *m.*, *Bh.* kozel; *Slo.* kozel; *Sr.* 1. kozow, kosow, kózlik; (kózlek gayda, duda); *Sr.* 2. kosol; *Vd.* kosel, kosou; *Crn.* kósl, merkázh; *Cro.* kozël, jaracz (*ob.* iary, iarczak); *Hg.* kos, ketske bak; *Dl.* jaracz, prash, praáz; *Sla.* jarac; *Bs.* jaraç, brav (cf. baran); *Rg.* jaraz, jarc, parc, praz; *Rs.* козёлъ. samiec kozy, (cf. cap), der Ziegenbock, Geißbock, wielkości barana, kształtem podobny do niego, tylko że zamiast wełny, na koźle iest sierść krotka, twarda, prosta. *Zool.* 363. cf. parkacz, parchotrętny kozieł). O kozłach, pobiegać się, *Vd.* se perskati *ob.* parskać). Kozieł beczy, beka, meckert. *Dudz.* 21. Jurny kozioł. *Zab.* 14, 278. Kozieł czyszczony, ein geschnittner Geißbock; nieczyszczony, z stadnik. - U sarn samiec zowie się także kozłem. *Kluk Zw.* 1, 337. der Rehbock. - §., *moralnie* kozły sa złych ludzi, baranki za dobrych biorą się. *Brud. Ost. B.* 10. die Böcke, die Gottlosen. Nie bądźcie nieczyści iako kozłowie. *W. Post. Mit.* 217. Z kozła stał się owcą, z turbatora miłośnikiem pokoiu. *Smotr. Ex.* 17. Bóg cierpi kozła, nietylko barana. *Wad. Dan.* 165. Kozieł wypchnął barana od chleba. *ib.* 166. *Bh. Prov.* dèla se baranem, a trka co kozel, baranem się czyni, a tryksa iak kozieł; *Sr.* 2. *et* 1. starschi kosol, twarzeischi rog, cf. im kot starszy, cf. nałogi zadawnione, zastarzałe). *Slo. Prov.* caga zahradnikom spráwit *comittere lupo ovem*, kozła ogro-

dnikiem posadzić). Siedzi iak kozieł z zawieszoną brodą, ani o czym dobrym nie myśli, iedno tylko iako kozieł o kapuście. *Rey Zw.* 54. Toż a toż, iak kozieł, młota się naiądłszy przeżuwaiąc, powtarzasz. *Pim. Kam.* 101. Kozieł, parkacz, brzydal, ein häßlicher Kerl, ein Geißbock. Nazywasz mię wszeteczniсą, ty koźle, brzydniku! *Past. Fid.* 114. Jak z kozła, ni mléka, ni wełny. *Rys. Ad.* 20. próżny ciężar ziemi, próżny chléb; ni bogu świeczki, ni djabłu ożoga). Niś ty orator, ni sędzia zupełny, Właśnie iak z kozła, ni mléka ni wełny. *Zegl. Ad.* 5. *Niewieski*, cf kiernoz). Próżna kozła doić. *Haur. Sk.* 174. *Ezop.* 7. Twardy to kozieł, nieużyty iak kamień. *Zegl. Ad.* 256. Wpadliśmy iak kozieł w studnią. *Teatr* 53 *d*, 5. do góry nogami). – Djabelnie złe drogi; naymniéy ze dwudziestu kozłów z góry wywróciłem. *Teatr* 33 *c*, 19. koziołków, Burzelbäume). – b) *transl.* kozieł na twarzy, na czele, *s* zmarszczka, zasępiona, zachmurzona twarz, znak niechęci, ein saures Gesicht, das man jemanden macht. *Crn.* koslovna; *Vd.* kosląv'nna); Wnet to w niesmak Jeymości, wnet kozła postawi. *Łączw. Zw.* 16. *caperare frontem*, sępa umarszczyć; *Bs.* nagruditise, napeti obrrive (*ob.* brew', brwi); *Rs.* сентябрёмъ смотрѣть of. Septembr *s* Wrzesień). Naszemu Staroście, nie patrz w oczy śmiele, Zawsze u niego chmura a kozieł na czele. *Simon. Siel.* 109. Jak straszny, mrukliwy, mściwy, sępowaty, nigdy mu takie kozły na czele nie siadły. *Przy. Ab.* 188. Bezpieczniey sługom kozła ukazować na czele, niż drogie kamienie. *Petr. Ek.* 106. To mówiąc, oczy w chmurze, czoło miała w koźle. *Pot. Arg.* 43. – §., *transl. aliter, ut* wybić kozła, *s* upor, krnąbrność, ociątność, zuchwalstwo. *Cn. Th.* den Bock austreiben, den Starrsinn bändigen. – 2) Kozioł *s* gaydy *Cn. Th.*, dudy do grania. *Włod.* die Bockpfeife, der Dudelsack. – 3) kozieł, *s* kozły *s*, podstawek drewniany, ein Holzbock, ein Gestelle von hölzernen Pflöcken. Drewniany kozieł z mocnemi nogami. *Jak. Art.* 1, 201. Kozły do robienia wiązek, składaią się z dwóch długich palów, na krzyż założonych. *ib.* 1, 371. Kozły osobliwie służą na podstawę przy piłowaniu drzewa, kobylice do tarcia drew). *Cn. Th.* Brón w kozły ustawiona. *X. Kam.* Musieliśmy czekać kozłów, na których most miał stanąć. *Birk. Podz.* 16. palów, Brückenpfähle. Kozły w mosty się daią dla wstrzymywania lodów. *Switk. Bud.* 32. izbice, Eisböcke. – §., kozły w dachu, krokwy, die Dachsparren. Przez wysokość dachu rozumie się wyniesienie kozłów w śrzodku samym budynku. *Switk. bud.* 109. Kozieł, łata, tram, possowa *tignus. Volck.* 1009. ein Balken. – §., winda abo kozieł. *Archel.* 3, 18. eine Winde. – §., kozły rosochate *Tr.* rogatki, kobylenie, spanische Reiter. – §., kozieł, kozły u karety, *Bh.* kozlik; *Vd.* guzhinsku sedilu; *Rs.* козлы. der Kutschbock, der Bock. Wysokie kozły u karety. *Teat.* 22, 121. Jego stangret tak siedzi na kozłach, tak leyce i bicz trzyma, iak do kontradansu. *Teat.* 19 *b*, 9. Kozieł dźwiga lokaie, hayduki łamią stopień na zadzie. *Teatr* 43 *c*, 35. Chciał poieżdżać z konia, ale niech on mię z kozła wozi. *ib.* 59. Trzech lokaiów na koźle poiazdu iego siedziało. *Gaz. Nar.* 1, 230. Człowiek ten nagle z pakłaku do bławatu, z kozłów do karety przeniesiony. *Zab.* 1, 28. – *fig.* Jak się ma rządzić, gdy we łbie spadł z kozła woźniczka? *Zab.* 14, 52. – *Herby*: kozieł; kozieł biały na trzech nogach stoiący, rogi po sobie zadarte maiący; w hełmie kozła takiegoż pół niby wyskakniącego. *Kurop* 3, 27. ein Wappen; miesiąc rogami na dół obrócony, na nim trzy strzały. *ib.* ein anderes Wappen. KOZIEŁEK, KOZIOŁEK, – łka, *m.*, *Bh.* kozlik; *Slo.* kozla; *Sr.* 1. kozlicżk; *Crn.* koslizh; *Vd.* koslizh, koselzh, koshtrunnzhek; *Cro.* kozlich, kozlacze; *Rg.* jarcich; *Bs.* jarcicch, jarre; *Rs.* козлёнокъ; *Ec.* кóзлищъ, козлище, козлóкъ. das Ziegenböckchen, Geißböckchen. Koziełki po trzech miesiącach można do trzody puszczać. *Cresc.* 564. Zarzezę ci koziołka rocznego. *Lib. Hor.* 78. Lwy, iako koziełki rękoma rozszarpywał. *Birk. Zyg.* 28. – b) *Jronice* pieszczotliwe słowo; baranku, rybko, gołąbku, ironisch: Schätzchen, Lämmchen. Stary-łzeki małżonek: móy koziełku drogi! Pewnieć mu przyprawi ten koziełek rogi. *Tr.* – c) koziołki przewracać, padać na głowę, Burzelbäume, Burzelböcke schießen. *Bh.* kozelec, kotrlec, kotrmelec, kozelcowati; *Vd.* prekus, prevershik, prekuznenje, se prekuzniti; *Crn.* koslés; *Rs.* кувыркаться, перекувырнуться. Po Kozacku wyskoczę, abo koziołków z tuzin wywrócę *Teatr* 53 *b*, 62. Niedźwiedź nie tańcuież, zaś koziełków nie przewraca, gdy mu ten każe, kto go karmi? *Gorn. Sen.* 13. Cóż ztąd społeczności, że kto przedziwnie koziołka skacze? *Zab.* 5, 70. W koziełki iak kula się toczył. *Jabł. Ez* 84. Proch z wieży tę chmurę rozpędził chłopską, część iey wielka poszła w zad, wywracaiąc aż na dół koziełka. *Zimor.* 259. – 2) koziołkami możnaby też zwać łac. *cippos*, kolca w ziemię sadzone dla warunku iakiego mieysca. *Warg. Cez.* 198. inaczey też niedźwiadki drewnianemi, kłody, Schanzpfähle. Na szkutach koziołek, kołek sękaty o kilku końcach, na którym się pod czas hyszu gary uwięzuią. *Mag. Mskr.* ein astiger Pflock auf den Flußschiffen, um den das Zugseil gewunden wird. – W kuchni koziołek, mątew, rossochate drewienko do kłócenia płynów. *Ld.* der Quirl. – 3) koziełek, ptak, baranek bekas, *scolopax gallinago*, ptak nocny śrzedniey wielkości, lataiąc wydaie głos drżący na kształt kozy. *Ład. K. N.* 80. die Himmelsziege, Feldschnepfe. – 4) *bot.* koziełek *ziele*, *eriphia Cn. Th.*, eine Art Hahnenfuß. Koziołek, rodzay rośliny, *polemonium*, griech. Baldrian, *Kluk. Dykc.* 2, 208. wiełosił. *Jundz.* 162. Koziełki *ob.* Koźlik. KOZIEŁKOWAĆ, – ał, – uie, *Intrans. ndk.*, koziołki przewracać, *Bh.* kozelcowati; *Vd.* se prekusniti; *Rs.* кувыркаться Burzelbäume schießen. Piesek z radości koziełkuie. *Tr.* – *transl.* koziełkować cyrklem po papierze. *Tr.* KOZIELNICA, – y, *ż.*, mięso koźle, Ziegenbockfleisch. *Tr.* KOZIK, – a, *m.*, (cf. kozica) *culter excoriandis feris idoneus: haec vox ducta videtur a koza vel Slavonico Kuża pellis*, *Cn. Th.* nóż do łupienia skór z bydląt. *Włod.* Kuśpik, ein Schlachtmesser, Metzgermesser. Krowa na kozik ostry sama się naraził. *Bard. Tr.* 361. Owce stadami pod kozik idą. *Rat. Pob. B iii.* Rzeźnik nad nami stoi zawsze z kozikiem, iako nad kozami. *Rey. Wiz.* 193. Kozik nayostrzeyszy cudze mieszki rzeże. *Klon. Wor.* 56. – b) cyrulicz scyzoryk, *scalpellum. Perz. Cyr.* 1, 180. das Messer des Wundarzts. Zamiast *bistor*, ia wolę mówić kozik, bo to słowo w Polskim ięzyku znaczy nóż bardzo bystry, bez naymnieyszey szczerbiny, iakowych żydzi do rznięcia bydła używaią. *Perz. Cyr.* 2, 321. – c) *Vulgo tamen* kozik *ut* kuśpik, *pro vili quovis cultello usurpatur. Cn. Th.*

cf. cygan ein schlechtes Messer. Od kozika do nożyka, od nożyka do konika; od mała do wiela; nie zaraz się człek zepsuie. *Cn. Ad.* 764; od łyczka do rzemyczka). vom Kleinen fängt man an, beym Großen hört man auf. – 2) *personif.* mazgay, *Tr.* ein Lümmel, ein Pflegel. Wół się ociąga, iakoby rzeźnika Mógł ieść i złego w szlachtuzie kozika. *Kchow. Fr.* 33. KOZILEK, – lka, *m.*, kozodzik, kozodziczyna, chróścinka; kozy dzikie postrzały w sobie léczyć maią używaniem tego ziela, *tragium primum*, *fraxinella officinarum*. *Syr.* 1345. Aschwurz. KOZILEP *ob.* Kozi lep. *KOZINA, – y, *ż.*, mięso kozie, Ziegenfleisch. (*Crn.* kosina, *s* skóra kozia *ob.* kozi). Wilk się objadł koziny. *Ezop.* 3. KOZIOBRODY, – a, – e, ziegenbärtig. Ammon bożek koziobrody. *Min. Ryt.* 2, 308. KOZIOGŁOW, – a, – e, ziegenköpfig. *Fc.* козеглáвый. KOZIOGŁOW, – a, *m.*, *capriceps*, *Plin.*, *auis*, ein gewisser Vogel. *Cn. Th.* KOZIOK, KOZIIOK, – a, *m.*, kamień drogi, *Aegophtalmos Plin.*, Geißauge, ein Edelstein, *gemma caprinum oculum referens Cn. Th.* KOZIOKI, KOZOOKI, – a, – ie, oczu kozich, ziegenäugig. *Bs.* higljók, *Ec.* козоóчный. Z nadętą miną kozooki JP. Komissarz. *Mon.* 74, 460. *KOZIOKOPYTNY, – a, – e, kopyta koziego, *Ec.* козокопы́тный, *Gr.* αἰγόνυξ, ziegenhufig. KOZIOŁ, KOZIOŁEK, źle zamiast KOZIEŁ, KOZIEŁEK. *Dudz.* 29. KOZIOLEP *ob.* Kozi lep. KOZIONOGI, – a, – ie, ziegenfüßig, n. p. kozionogie satyry. *Petr. Hor.* 2, *C* 4 *b.*, *Cro.* kozonog; *Ec.* козенóгїй. KOZIOROŻEK, KOZOROŻEC, – żka, *m.*, *antilope*, *Bh. et Slo.* kozorożec; *Sr.* 1. kozworohowcz; *Rg.* kozorogh; *Vd.* divji kosel; *Crn.* kamenski kosel; *Cro.* kozorog, divji kozeu; *Rs.* козерóгъ, кáменной баранъ; *Ec.* козорóгъ, der Steinbock, rodzay szostego rzędu zwierząt ssących, trzymaiących środek między ieleniami a kozami. *Kluk. Zw.* 1, 89. cf. wieloróg). Są prędkie kozorożce, choć cienkie maią nogi, przecię po skałach prędko biegaią. *Paszk Dz.* 124. – b) koziorożec, znak niebieski, zimowy. *Zebr. Zw.* 25. *J. Kchan. Dz.* 11. *capricornus* der Steinbock, eines von den zwölf himmlischen Zeichen. *Kozlorog. *Dar. Lat.* 26. – c) *botan.* koziorożec, *medica* Luzerne, iedno z naypożyteczniéyszych zioł na łąki siane; listy ma podobne do koniczyny. *Kluk Rosl.* 3, 305. koziorożec zowią nasi Bożą trawką, fengrekiem, medyką, Burgundisch Gras. *Syr.* 1017 *et* 1242. KOZIOSTOPY, – a, – e, kozionogi, ziegenfüßig. Bieży za Nimfami leśnych satyrów ufiec koziostopy. *Zab.* 1, 183. *Nar. Dz.* 3, 29. KOZIROŻEK, – żka, *m.*, koziorogi, maiący rogi kozie, der Ziegenhörnige. Sylen koziorożek. *Kor. Hor.* 13. KOZKA, – i, *ż.*, *Boh.* kozka, kozička; *Sla.* kozica; *Bs.* koziça; *Rg.* kozizza; *Cro.* kozicza; *Hg.* kuketske; *Rs.* козка, козочка. *dem.*, mała koza, eine kleine Ziege. – *transl.* leśne kozki, *s* sarny małe. *Cresc.* 618 *et* 623. kleine Rehe. – 2) kozka *cerambyx*, der Holzbock, der Zimmermann, Bisamkäfer, rodzay chrząszczów, maiących pysk mocny szczękowaty; niektóre z nich ruszaiąc głową, przez tarcie iey o grzbiet, wydaią skrzypienie; nayduią się w drzewach; u nas iedengatunek zowią cieślami. *Zool.* 169. – b) kozki wodne, *tipula*, podobne są do komorz, łatwo się na wodzie utrzymuią, maią tylko pyszczek do brania pokarmu bez kolca. *Zool.* 118, *Koziułka, źle zamiast *Kozka*, owad lataiący. *Dudz.* 31, die Schnake. – 3) koz-ka, *cobitis taenia*, mała rybka ninogom podobna, w strumieniach się nayduiąca. *Kluk Zw.* 3, 177. Steinbeißer, Steinschmerl. KOZLAK, – a, *m.*, *boletus tubulosus*, gatunek hubki w brzozowych lasach, można go zażywać. *Kluk Dyk.* 1, 76. eine Art Löcherschwamm. KOŹLĘ, – ęcia, *n.*, KOŹLĄTKO, KOŹLĄTECZKO, – a, *n.*, *demin.*, *Bh.* kozle, kozlatko; *Slo.* kozla, kozlatko; *Sr.* 2. koße, kozletko; *Cro.* kozle, kozlich, kozlaecze; *Crn.* koslé; kosléta; *Vd.* kosle, kosleta, koslizh, koslizhek; *Rg.* kozlich, kozlazze, kozle; *Rs.* козлѧ, das Zicklein, ein junges Ziegenböckchen. Koza samica, kozioł samiec, koźlątko młode. *Kluk Zw.* 1, 276. Mięso koźląt równie smaczne iak iagniąt. *Zool.* 364. Młodociane koźlątko. *Przyb. Milt.* 88. Biednego koźlęteczka nie mam z łaski twoiéy. *Falib. Dis. D* 2. Głos Pański góry obraca, że mu skaczą iak cielęta, iak iednorożców koźlęta. *Ryb. Ps.* 50. KOZLĘCINA, – y, *ż.*, mięso koźląt, Zickleinfleisch. *Ern.* 1459. *Rs.* козлятина. KOZLĘCY, – a, – e, od koźlęcia lub koźląt, Zicklein; *Bh.* kozelčí; *Slo.* kozlečí; *Rg.* kozlicij; *Rs.* козлячїй. Mięso koźlęce. *Dyk. Med.* 3, 394. Skóra koźlęca *Crn. et Vd.* kostizhovna. *KOŹLEĆ niiak, *ndk.*, skoźleć *dk.*, kozłem się stawać, na kozła zakrawać, zum Ziegenbocke werden. Wełna na iagnięciu skoźleie, *Glicz. Wych. D* 4. w sierć kozią się obraca. KOZŁEK, – złka, *m.*, rodzay rośliny, *Valeriana Linn.* Baldrian. *Kluk Dyk.* 3, 146. Kozłki, – ów, *plur.*, *Dyk. Med.* 5, 395. *Bh.* kocenandek; *Rs.* маунъ, балдырьянъ, земной ладонъ. KOŹLI, – a, – ie, kozi abo od kozłów, Ziegen=, Ziegenbocks=. *Vd.* kosli, koslou; *Ross.* козлиный; *Ec.* козлїй. Rodzay koźli ma rogi płaskawe, w górę podniesione, chropowate. *Zool.* 363. das Ziegengeschlecht. Koźle ciernie *ob.* kozłowe ciernie. Koźle ziele *ob.* Koźlik. KOŹLIĆ, – ił, – i, *Act. ndk.*, nakoźlić, pokoźlić, *dok.*, kozła na czele postawić, die Stirne runzeln, ein saures Gesicht machen. (*Bh.* kozliti se, ukozliti se parkocić się). Ucsmyż po przyiacielsku, nie koźliwszy czoła. *Zab.* 9, 115. *Zabł.* Łatwo serce odmieni i czoło zkoźli. *Teatr* 46 *c*, 55. Oczy straszne wywraca, piękne koźli skronie. *Pot. Arg.* 137. *Przecz się na mnie ostrzysz, *przecz koźlisz powieki? *ib.* 755. Niebo się koźli. *Pot. Arg.* 161. zachmurza się, der Himmel bezieht sich. KOŹLIK, – a, *m.*, koźle ziele, koziełek, piżmarya, *hirculus*, Bockskraut, stinkendes Johanniskraut. KOŹLINA, – y, *ż.*, młokicina, wytwina, drzewko małe, liściem złotowierzbowi podobne, *Cresc.* 470. eine Art kleiner Weiden. Koźlina, łoza gibka cienka. *Dudz.* 42. – §., *koźlina *Bh.* kozina, kozlowice, skóra kozia, ein Ziegenfell. *n. p.* Koźlina niewyprawna; Koźlin małych sto. *Inst. C. Lit.* KOZŁKI *ob.* Kozłek. KOZŁKOWY ślad, *carpesium*, Alpenkraut, ziele kozłkowi zielu podobne, i kozłkowego smaku i zapachu. *Syr.* 55. KOZŁONOGI, – a, – ie *ob.* Kozionogi, Koziostopy. KOZŁOWATY, – a, – e, na kształt kozła, nach Art der Böcke, Bocks=. Głos kozłowaty. *Boh. Kom.* 1, 243. Owieczki kozłowate, *s* szturkaiące iak kozły *Tr.* wie ein Bock stößig. KOZŁOWIEC, – wca, *m.*, koziarz, n. p. Precz kozłowcze. *Gaw. Siel.* 376. Ziegenhirt. KOZŁOWY, – a, – e, od kozłów, Bocks=. *Bh.* kozlowy; *Slo.* kozlowý; *Sr.* 1. kózlacze; *Vd.* koslou; *Cro.* kozlov, kozelszki, kozlichij; *Hg.* ketskés; *Rs.* козлóвый. Kąto miasto pościeli kozłowych

używał kożuchów. *Warg. Wal.* 117. Kozłowy *zamesz. Inst. C. Lit.* - §., *bot.* Kozłowe ciernie, dragant, ziele, *tragacantha* Bocksdorn. *Syr.* 677. *Bs.* kozlaç. KOZŁOWAĆ, - ał, - uie, *Intrans. ndk.*, pokozłować *Dok.*, iak kozieł skakać, übermüthig herum springen, Bocksprünge machen. Druga ze sweywoli i kozłowania często poroni. *Opal. sat.* 45. Dzieciuch nie myśli, tylko o pile, o cydzc, O graniu, kozłowaniu i próżnych zabawach. *Opal. sat.* 73. *KOZŁOWSKI, - a, ie, *hircinus. Mącz.*, von Bock. Kozłowski, - iego, *Subst. m.*, *nom. propr.*; *Prov.* Starszy Pan Kozłowski, niżeli Pan Baranowski *ob.* Baranowski. KOZŁY *plur.*, *ob.* Kozieł. (KOŹNIK *ob.* Kuźnik, Kośnik). KOZOCHŁOP, - a, *m.*, półczłeka połkozła, halb Mensch halb Bock. Bożek Pan kozochłop. *Gaw. Siel.* 376. KOZODOY, - oia, *m.*, *Bh.* kozodog) koziarz ein Ziegenhirt. Tych słów kozodoiowie oni nie poięli. *Zimor. Siel.* 223. - b) *hist. natur.* ptak *caprimulgus*, w naszym kraiu wielkości kukułki, lata w nocy; dawniey mniemano, iakoby ssał kozy. *Zool.* 233. der Ziegenmelker, Geißmelker, Nachtrabe. (cf. ślepowron). *Sr.* 1. kozow dopicżer; *Bs.* kozodoj; *Crn.* podhujka; *Cro.* kozodoy, kozodoj, kozomuz; *Ross.* козодой, лѣхеиъ, полуночникъ, чурнчка. Kozodoy przykro zgrzyta; kania skrzypi, kawka kwacze. *Tol. Saut.* 89. *Mon.* 15, 589. KOZODZICZYNA, KOZODZIK ziele *ob.* Kozilek. KOZODRZA, - y, *ż.*, zdzieranie, zdzierstwo, Schinderey, Erpressung. Będąc własney oyczyznie na kozodrzy. *Birk. Exorb.* 12. *Cro.* kozodër *caprarum excoriator.* *KOZOIELEŃ, - ia, *m.*, *tragelaphus*, *hircocervus. Chmiel.* 1, 591. der Ziegenhirsch. *KOZOLUB, - a, *m.*, ryba, *sargus*, która postrzegłszy na brzegu kozę, do niey wyskakuie. *Chmiel.* 1, 633. *KOZOMOR, - a, *m.*, *Cro.* kozomor veter, *Boreas.* KOZOPAS, - a, *m.*, *Gaw. Siel.* 376, koziarz, pastuch kóz; der Ziegenhirt. KOZORODNY, - a, - e, rodzący kozy, Ziegenerzeugend. *Cro. et Rg.* kozorodni. KOZOROŻEC *ob.* Koziorożec. KOZOROŻNIK, - a, *m.*, ziele to i kozim parkiem nazwać możem, od przykrego zapachu. *Syr.* 1345. *hypericum hircinum*, stinkendes Johanniskraut.

KOŻUB *ob.* Każub.

KOŻUBALEC, - lca, *m.*, okup, *z Hbr.*, cf. Kubana, cf. rembochem); die Loskaufung, das Loskaufen. Dziś lada zuchwalec, lada ciura wyciąga z żyda kożubalec. *Pot. Żac.* 83. Siła bogatych nayduie się między Zydy, a przecię Kożubalec daią. *Pot. Syl.* 490, *Sowit.* 21. KOŻUBALSKI, - a, - ie, *n. p.* Arzerumczyk umie ubrać konie od fozy gdzieś stary W kożubalskie dywdyki, ianczyki, czołdary. *Tward. Wład.* 201. ?

KOZUBEK *ob.* Kazubek. KOZUBIEĆ *nijak. ndk.*, kozubatym, krzywowydętym się stawać, eine krumme und schiefe Ausdehnung bekommen. Dla własnego ciężaru, że tygle trzeba razem iednym wywodzić w górę, krzywią się i kozubieią. *Torz. Szk.* 106. *KOZUBATY, - a, - e, - o *adv.*, krzywowypukły, schief ausgereckt. Tasse kozubate, guziste, podrapane. *Torz. Szk.* 54.

KOŻUCH, - a, *m.*, *Bh.* kożich, kożessina *pelles* futra; *Sr.* 1. kożuch; *Vd. et Crn.* koshuh, kersnu; (*Vd.* koshuhje, koshushje, *Crn.* koshushovna = futra; *Cro.* kosuh, kedmen, húntosc, kërzno, chjurak; *Rg.* kozich, kozuscina; *Bs.* kosgjuh; *Sla.* churdia; *Rs.* кожухъ (кожанъ skórzany kitel, *ob.* *koza, skóra). futro kozie, owcze, ein Schafpelz, Zippelpelz. cf. tułub. Do starego kożucha nowe rękawy. *Ros. Ad.* 9. Chłopu na zimę potrzeba kożucha. *Petr. Ek.* 109. Kożuch reniferowy Kamczadalski кухлянка. - b) *obsol.* futro ogólnie Pelz, Królewicowi Władysławowi, oddany był od oyca ś. przywiley, i kożuch nań włożono biały. *Tward. Wład.* 167. - 2) *transl.* kożuch na mleku warzonym, na kaszy, *crustula. Cn. Th.* der Pelz auf der Milch. *Bs.* skorup od mljeka; *Rs.* пѣнка, пѣночка. KOŻUCHÓW, - a, *m.*, miasto w wielkiey Polszcze, po niemiecku Freystadt. *Klecz. Zdan.* 27. KOŻUCHOWAĆ *cz. ndk.*, szczepić drzewa za skórę tylko, die Bäume pelzen; *Crn.* pelzati; *Vd.* peuzhat, vziepuvati, prevsaditi, prevsajati). *Kożuchowanie*, - ia, *n.*, kożuchowanie drzew, das Oculiren der Bäume, das Pelzen, iest szczepienie za skóre tylko. *Kluk Rosl.* 1, 102.; *Botan.* 89. KOŻUCHOWIEC, - wca, *m.*, mól, *tinea pellionella* die Pelzmade, Pelzschabe, motylik malehki zanocnica, którego liszki wielkie szkody czynią w futrach. *Kluk Zw.* 4, 352.

KOZULA, - i, *ż.*, KOZULKA, - i, *ż. zdrb.*, motowąz, węda z kilką haczykami, na osobnych sznurach, do głównego sznura przywiązanych. *Wlod.* Nayłepsze wędy są podwóyne, u nas kozule zwane; takich trzeba na szczupaka. *Kluk Zw.* 3, 154. ein doppelter Angelhaken, eine Angel mit zwey Widerhaken. (*Ross.* козулꙗ w Syberyi sarna).

KOŻUSZEK, - szka, *m.*, *dem. nom.* kożuch, ein Pelzchen, ein kleiner Pelz. Małemi kożuszkami baraniemi się okrywaią. *Warg. Cez.* 140. Młodź skołorzywa, za którą trzeba wozić pierzynki abo kożuszki i puchy łabędzie, ażeby się tak wysypiało dziecię. *Jabł. Buk. H* 2 *b.* Kot myszy grozi: dostaniesz mi się w zęby, zemknęć kożuszka. *Czach. Tr. K* 4. - §., Pannę pchła ukąsiła w słabiznę pod brzuszek, Wnetże ią panna spłoszy, pchła skoczy w kożuszek. *Bies.* 6, 3. wyraz rozpustny, za obrosłość części wstydliwych). *botan.* Brytanika, ziele Brytańskie, Panny Maryi kożuszkiem zowiemy, Unser Frauen Pelz. *Syr.* 1253.

KOZYRA *ob.* Kozera.

K P.

KPAĆ, - ał, - a, *Act. ndk.*, wykpać, zekpać *Dok.*, kpem kogo nazywać, łaiać mu, einen aushunzen. Zobaczyss, iak cię będzie kpał. KPIĆ, - ił, - i *Intrans. ndk.*, drwić, szydzić z kogo, *Etym.* kiep', einen schrauben, zum Besten haben, necken, sich über ihn lustig machen; *Vd.* kujatise, kiehati, faikati, kuditi; *Rs.* трунитъ, угрвнимъ, подыгранимъ. Możesz-li wytrwać, gdy będę kpić z ciebie, Proszę cię do siebie. *J. Kchan. Fr.* 41. Boga bluźnili, z ludzi kpili na urząd. *Oss. Str.* 8. Muzyk muzyka szanuy, dworzanin dworska, Nie kpiy duda z balwierza, ni woźnica z żaka. *Dzwon. Stat. A* 3.; *Mat. z Pod. A* 3. KPICA, - y, *ż.* - *fem. nominis* Kiep', ladaco kobieta. KPINA, - y, *m.* et *ż.*, *ob.* kiepek, ni w pięć ni w dziewięć. KPISKO, - a, *n.*, *intensiv. nom.* kiep', kiepstwo, Hundsfott, Hundsfötterey. *Pot. Jow.* 2, 32. Pochodz. *pod słowem kiep'.*

K R.

KRA, - y, *ż.*, szyba lodu na rzéce pływaiąca, eine Eisscholle. *Boh.* kra; *Sr.* 2. schresch, sżresch (*ob.* sreż); *Vd.* kora, sriesh, dern, srieshen hod, kore terg, kore lom, hod sriesha; *Sla.* ledenica; *Cro.* szresh, kreje; *Rs.* вэкрой, льдина; *Ec.* кра или икра ледяная на водѣ cf ikra, cf. *Lat.* crusta). Most pod Toruniem mało nie na każdy rok kry psuią. *Gwagn.* 364. - §., gruba chmura, eine dicke Wolke. Gdy na samym zachodzie za grubą krę czarną i obszerną, abo obłok słońce zachodzi, deszcz pewny. *Haur. Sk.* 101. - §., kra, kostka martwa, eine verhärtete Drüsengeschwulst, *Vd.* ikra, vraten tvur). Kra iest puchnienie śledziony. *Sienn. Rej.* Opuchnienie śledziony krą zowią *Sienn.* 367. Twardości nabrzmiałe w bokach, krami pospolicie zowią. *Syr.* 124. Ziele to krę abo twardość z nabrzmieniem leczy. *Syr.* 45. *Mola* nieiaka sztuka ciała niekształtowna, która pod czas w żywocie niewieścim w macierzyznie krom płomienia męzkiego rośćie, kra zowią niektórzy. *Mącz. Mola* kra albo w macicy zatwardnienie. *Sienn. rej.* Kto ma bolenie w lewym boku, w śledzionie, abo krę, abo natwardzenie, niech przyłoży ... *Sienn.* 205. *Spicz.* 117. Woda Drużbącka krę i guzy twarde zmiękcza. *Petr. Wod.* 16.

KRAB, - u, *m.*, *brachyurus*, die Krabbe *ob.* Ablg., gatunek raków rzecznych i morskich, podobnych nieco do paiąków. *Kluk Zw.* 4, 151. KRABORAK, - a, *m.*, *parasiticus*, rak morski, maiący goły ogon. *Kluk. Zw.* 4, 153. der Krabbenit.

*KRAĆBIERST, - u. *m.*, z *Niem.* die Kratzbürste. Złotnicy miewaią szczotkę iednę z drotu mosiądzowego, którą kraćbierstem zowią. *Slesk. Ped.* 343. Rzecz pośrebrzoną *kratzbierstem wytrzyy czyście. *Sien.* 604.

*KRĄCĘ *ob.* Kręcę.

KRACIASTY, KRACISTY, - a, - e, KRACIASTO *Adv.*, *clatratus*, *Mącz.*, w kraty, kratą opatrzony, gegittert; *Vd.* spletenishen; *Sr.* 1. gitterwané, zaleseczwané. Ptaszek zawarty w kraciastéy klatce po prącikach skakał. *Tol. Saut.* 32 Silnia, wahadłem kraciastym zwana, *pendiculum craticulatum*, ma w sobie różne pręciki żelazne i mosiężne. *Hub. Mech.* 134. Drzwi kraciaste eine Gitterthüre. KRACIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, zakracić *Dok.*, kratą ogradzać. *Włod.*, *Cn. Th.* umgittern, mit einem Gitter umgeben; *Cro.* ressetku posztavlyam.

KRACZAĆ się *Recipr. ndk.*, stąpać rozkraczaiąc się. *Włod.*, *Etym.* krok, mit großen Schritten schreiten. Rozkraczaiąc się, kraczaiąc się chodzić *lentis passibus incedere. Cn. Th.* 945. KRACZOCH, - a, *m.*, brukowiec, ein Pflastertreter. Włoczęgowie, łażękowie, kraczochowie, *ignaui oscitabundi, qui per vias varici et lentis passibus incedunt. Cn. Th.* 945.

KRACZĘ *ob.* Krakać.

KRADAĆ, KRADNĘ *ob.* Kraść. *KRADKIEM *adv.*, kradzieżą, ukradkiem, verstohlner Weise; Czasem też i heretycy między katolikami kradkiem ten sakrament brali. *Sak. Pers.* 21. KRADNICA, - y, *ż.*, ziele, tasznik *q. v.*, *Tr.* KRADNIENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.* kraść, das Stehlen; *ob.* kradzież. KRADOMY, - a, - e, KRADOMIE *Adv.*, skryty, verstohlen, heimlich; *Boh.* kradmo; *Cro.* kradom). Nie chcę przyzwoitego wstępu, lecz na wzgardę Woli obrać przez parkan kradome przeskoki. *Przyb. Milt.* 107. Mnie Bogu zjawione iest słowo skryte, i jakoby kradomie przyięło ucho moie szeptanie iego. *Leop. Job.* 4, 12. potaiemuie. *Bibl. Gd.*). Kradome iedzenie *Ec.* крадоядéнїе, яденїе взятаго тайно. KRADYWAĆ *Frequ.*, *ob.* Kraść. KRADZIESKI, - a, - ie, kradzieżny, zbóyczy diebisch, verstohlen. Kradzieskie nieprzyiacielskie urywki. *Star. Pob. A* 2. *KRADZIESTWO, - a, *n.*, KRADZIEŻ, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* krádež; *Sr.* 2. kschadnene; *Bs. et Rg.* kraghja; *Vd.* kradva, kradenje, okradva, okrastvu, vkradenje, tatnia, tatvina, tatinstvu; *Cro.* kraja, tatbina, kradènye, tatbinztvo; *Crn.* tatvina; *Dl.* kragya, łupesina, łupechtvo, łupeschina; *Hg.* lopás (cf. łupież); *Ross.* кража, кражьба, покража, воровство, татство, татьба, уносъ, хищничество; *Ec.* крадебство. - a) kradnienie, der Diebstahl, das Stehlen. Kradzież w ogólności iest uniesienie, pokątne dobra cudzego bez woli pana. *Ostr. Pr. C.* 1, 362. gdy kto komu bierze potaiemnie rzecz iego własną nad wolą iego. *Karnk. Kat.* 351. Jeżeli co własnego biorą drugiemu, to kradzieżą zowią; ieżeli zaś co pospolitego wezmą, to skarbokradztwem nazywaią; zaprowadzenie wolnego człowieka albo sługi w niewolą, to ludokradztwem mianuią, a wzięcie iakiey rzeczy świętey świętokradztwem zowią. *Kucz. Kat.* 3, 162. Kradziestwa żaden nie zrozumiał tego. *Otw. Ow.* 91. Złodzieia na kradziestwie zastano. *Radz. Exod.* 22, 2. przy podkopywaniu. *Bibl. Gd.*) *W. Post. Mn.* 301. Nie wiem, co u djabła, tak się teraz kradzieżo zagęściły! *Teatr* 7, 100. Rzadko się kradzież nada kradnącemu. *Kras. Antym.* 41. Nie zawsze wielka kradzież złodzieia straciła. *Simon. Nagr.* 121. Kradzież mała *Ec.* татбица. - §. kradzież, rzecz ukradziona, *Rs.* татбина, сносъ; *Ec.* кража, крадéная вéщь. das Gestohlne, der Diebstahl. U żydów szukać kupionych kradzieży. *Pot. Zac.* 9. Co za śmiałość przyznać się do kradzieży, i chcieć ją u siebie zatrzymać. *Teatr* 7, 108. Kradzież świeżo przy kim znaleziona z, lice. KRADZIEŻĄ *adverbialiter*, kradzionym sposobem, ukradkiem, *Cn. Th.* kradomie, diebischer Weise, durch Diebstahl; *Bh.* kradmo; *Sr.* 1. zkradżu, skradżi, zkradźne; *Sr.* 2. kschajżi, kschajżu, kschajżu; *Vd.* vkradlivu, skriva, skrivushi, tatinsku; *Cro.* kradom, łupeski, tatbénem; *Ec.* крадебно, украдкою. *KRADZIEŻCA, - y, *m.*, *KRADZIEŻNIK, - a, *m.*, *Bh.* kradce, złoděj; *Vd.* kradnik, kradlivez, kradlovez, kradluvauz, okradnik, tat; *Cro.* tât; *Ec.* крадунъ, воръ, татъ, хищенникъ, złodziey der Dieb. Zboycom, kradzieżnikom, i domów cnotliwych paieźdnikom nad nami wydziwiać dopuszczasz. *Krom.* 625. Kto drzwiami nie wchodzi do owiec, ale inędy, ten iest kradzieżnik i łotr. *Farn.* 132. *Odym. Sw. Oo* 3. *w rodz. żeńsk.* крадéбница, воровка złodzieyka. KRADZIEŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, skłonność do kradzienia, *furacitas. Cn. Th.*; *Vd.* kradlivost, kradloshelnost; Diebessinn, Neigung zum Stehlen, Dieberey. KRADZIEŻNY, - a, - e, *Cro.* kradlyiv, łupeslyiv; *Vd.* kradliu, tatinski, tatoun; *Ross.* крадливый; *Ec.* крадéбный; kradzieży służący, kradzieski *Cn. Th.* Diebes=, n. p. kradzieżna sztuka; - §., skłonny do kradzieży, diebisch, zum Stehlen geneigt, bereit, fertig, *n. p.* Przed sługą kradzieżnym żadna rzecz dobrze zawarta być nie może.

Kucz. Kat. 3, 167. KRADZIONY, - a, - e, *Part. Perf. Verb.* kraść, *Bh.* kradený; *Sr.* 1. zkradźné; *Vd.* sakraden, vkraden; *Rs.* máмеôный, таmственный; gestohlen. Mowi głupiec: wody kradzione słodsze są, a chléb kryiomy smacznieyszy. *W. Prov.* 9, 17. *dulces aquae furtiuae.* Kradzione rzeczy smacznieysze. *Cn. Ad.* 363. Smaczny chléb kradziony. *Rys. Ad.* 62. Smaczne kradzione. *Burl. A* 5. smącznieysze cudze, niż swoie). W mym ogrodzie perz tylko, u mnie pole płone, Muszę w cudze, wszak mówią: smacznieysze kradzione. *Gaw. Siel.* 372. Kradzione kupić, pieniądze zgubić. *Rys. Ad.* 32. Kradzionym sposobem, : kradzieżą, ukradkiem. *Cn. Th.* diebischer Weise. - b) kradziony, : kradomy, sekretny, skryty, taiemny verstohlen. Rad się Jowisz kradzioną bawi miłością. *Bardz. Tr.* 571. Taiemnym kradzionym przyiechaniem wszystkiemu zabiegł. *Warg. Wal.* 147.

KRĄG, - ęgu, (*krągu) *m.*, *Bh. et Slo.* kruh *annulus*; *Hg.* kerengö; *Cro.* krug, okolische, oblina, kolobár; (cf *Vd.*, *Crn.*, *Rg.* krùh *panis* chléb); *Bs.* krugh, okrúg, kollobar, okrusgenstvo; *Rg.* krúgh, okrúgh; *Rs.* круговина, круговенька; *Ec.* кружило. (cf. *Lat.* corona, cf. *Ger.* Kragen), obwod okrągłéy rzeczy, okrąg, koło, der Umkreis, der Kreis. Krąg koła wozowego. Mars ognisty krąg obiegu swego prawie w dwa lata odprawuie. Beckę kręgiem nachylić. *Tr.*, kraiem). Krąg koło miesiąca, der Hof um den Mond. Aktorowie czynią krąg na teatrze ze stron przeciwnych, obracaiąc się plecami ieden do drugiego. *Teatr* 52 c, 56. sie schließen rückwärts einen Kreis. Kamieniec strwożysz blizkim woyska ciągiem, Obegnawszy go w koło iako krągiem. *Jabł. Buk. A* 3. Co iedno strzelby ma, krąg królestwa wszystek, miał na spisku u siebie. *Star. Vot. D* 4. Krąg czyli okrąg świata *Ec.* мїрскїй кругъ, вселенная, водноземный шаръ. - §., w krąg *adverbial.*, na około, rund herum, in die Runde, im Kreise; *Vd.* okrog, vokrog; *Rs.* кругóмъ, вокрýгъ. W krąg obracaiący się, krążący *Ec.* кругоносительной. W nocy oboz w krąg kopać poczęto. *Papr. W.* 2, 95. Czekał, dokąd nie dobudował muru miasta w krąg. *Leop.* 3 *Reg.* 3, 1. w około *Bibl. Gd.*). - Krągiem, : *id. n. p.* Na świecie wszystko krągiem idzie. *Petr. Pol.* 2, 227. koleią). - Zważ ieno krąg rzeczy coraz do siebie powracaiących, a uyrzysz, że nic na tym świecie ostatecznym nie ginie zgonem, lecz koleią zapada i wstaie. *Pilch. Sen. list.* 289. krążenie, koley, kołowanie. - §., Kręgi powrozowe, wężowe, : zatoki, wężyki, krańce, koła, schlingende Kreise, in die ein Seil gelegt wird, oder in die sich eine Schlange krümmt. Człowiek kłamliwy, iakoby śliski a swity wąż, w rozmaite się kręgi zwiia i rozwiia, spląta się w one trudne i niewysnowane węzły Gordyuszowe, i kręci się w ogniwa i w prządziona rozmaite. *Weresz. Rgl.* 115. Już tu, iuż owdzie krocząc, różne wiie kręgi, To wprzód, to w tył się cofa, unikaiąc cięgi. *Tol. Saut.* 35. cf. kluczki, kluczkować). Wedle zwyczaiu wąż spokoynie się w krągi zwinął. *Warg. Wal.* 24. - §. *transl.* w kręgi uiąć, : w krygi, w kleszcze, hamować, kròcić, hämmen, bändigen. Ten sobie nieprzyiaciel tęgi, Ktory nie może żądze uiąć w kręgi. *Groch. W.* 540. W kręgi żądzę uiąć. *J. Kchan. Dz.* 78. Statut każe żołd płacić, skoro was za granice wyzową; gdyby się to tak rozumiało, aby gdy żołdu nie stanie, cnota wasza miała się tym kręgiem hamować, trzebaby prawo takie znieść. *Jan. Olsz. H* 2. żeby się wstrzymała w takim ograniczeniu) - §., Kręgi, warstwy wewnątrz w drzewach, die Ringe oder Jahre im Holze, im Baume. *Ross.* кражъ, кряжинъ, кряжище warstwa (кряжевина łupne, szczepne drzewo). Dąb ten miał trzysta lat, i naliczyłem od drzeni do brzegu 485 kręgi czyli słoie. *Pam.* 35, 1, 411. - §., kręgi :, kark, das Genick, der Nacken. Tylna część szyi, kark abo kręgi, *ceruix. Kirch. An.* 3, cf. krzczyca). Podgardłek, karki, kręgi w szyi *iugulum. Volck.* 440. Z drabiny, na którey na brog lazł, spadłszy, kręgi połamał. *Krom.* 387. Nasi prawie nad kręgami nieprzyiaciela pierzchaiącego wieszali się. *ib.* 716. nad gardłem, nad karkiem, nad głową). *Stes capite obstipo* weź głowę na kręgi, iakobyś miał iaki stos a uderzenie głową uczynić. *Mącz.* seinen Kopf aufsetzen. - 2) krąg, : koło pełne, szyba okrągła, *Ec.* маръ, дыб'мъ, eine Scheibe. *Bh.* klub, frcel; *Rg.* svàrk; *Bs.* kotrrigl, vrritiçka, trok, trotur; *Vd.* wernsa; *Rs.* кругльшъ, кругалкъ. *Discus* okrągła szyba, kamienna, miedziana abo żelazna, którą przedtym grawali młodzi, iako u nas przed czasy chłopstwo krąg wpośród wsi zwykli grawać, kiymi kręgu pobiiaiąc. *Mącz.* Krąg drewniany albo kruszcowy, którym się w starożytności w ciskaniu ćwiczyli. *Zabł. Rdz.* 84. Krąg kamienny płaski, którym w Greckich i Rzymskich igrzyskach do mety rzucano. *Mon.* 70, 76. *Bs.* kotrrigljatise, koturati *ludere trocho*). Ci łuk ciągną tęgi, Ci robią dzirydami, ci rzucaią kręgi. *Dmoch. Il.* 59. Kręgiem kamiennym od Apollina ciśnionym, był raniony w głowę. *Otw. Ow.* 522. Ciało do pracy zaprawiamy pasowaniem, szermowaniem, krągiem, piłą. *Petr. Pol.* 2, 349. t. i. rzucaniem kręgu, grą w kręgi, das Scheibenwerfen. Starszalemu póyść na teatrum, obchodzić kręgi zawodnicze, nie masz wstydu; a iabym się miał wstydzić chodzić do filozofa? *Pilch. Sen. list.* 2, 239. igrzyska zawodnicze). - Krąg wosku, eine Wachsscheibe, ein Wachsboden. Będzie on trwał, póki krąg wdzięczny J rość i niknąć będzie miesięczny. *J. Kchan. Ps.* 103. die Scheibe des Mondes. Jmię na wieki iego nie zgaśnie Dokąd słoneczny gore krąg iaśnie. *ib.* 104. die Sonnenscheibe. Fortunę na kręgu maluią. *Jag. Gr. A* 6. cf. koło fortuny). Garncarz sprawował robotę swoię na krągu swoim. *Radz. Jer.* 18, 3. *Budn.* on robił na krągu. 3 *Leop.* na okręgu. 1 *Leop.* Tygiel na kręgu gauczarskim bywa toczony. *Torz. Szk.* 63. die Töpferscheibe, *ob.* koło garncarskie. (*KRAGAŃCOWAĆ, - ał, - nie *Intr. ndk.*, *n. p.* Chironomus rękoma uczy kragańcować abo kuglować. *Mącz.* Chironomia, nauka a misterstwo kragańcowania abo kuglowania. *ib.* - §. *Praegusto* *Kragańcuię t. i. pierwey kosztuię *ib.*; *Praegustatio* *kredencowanie. *ib.*; *ob.* kredencować. *KRAGANIEC *ob.* Kaganiec). KRĄGLAK, - a, *m.*, sztuka drzewa okrągłego, Rundholz, n. p. nie nastarczy krąglaków do suszenia. *Torz.* 53. *KRĄGŁY, - a, - e, - o *adv.*, okrągły rund. Krągła obręczka. *Hul. Ow.* 47. Drzewo krągło wytoczone. *N. Pam.* 19, 111. Krągło płaska, krągło śpiczasta kapa. *Torz.* 74. KRĄGLIĆ *cz. ndk.*, okrąglić, Skrąglić *dk.*, zaokrąglać, okrągłym uczynić, ründen, rund machen. *Sr.* 1. kulwatościu; *Bs.* krusgiti, okrusgiti, *Rs.* кругли́ть, скругля́ть. Patrz, iak alabastrowa iéy szyia krągli się na pięknych ramionach. *Węg. Nar.* 101. KRĄGLEĆ *niiak.*, okrągłym się

się ſtawać, rund werden; Rs. круглѣть, покруглѣть. KRĄGLICA, - y, ż., Kruglica, cyga, wartołka, bąk. Cn. Th., Włod., Dudz. 42, der Kreuſel, Brummkreuſel, *Trochus* *cya, kruglica, wartałka, wartaczka, dziecinna gra. *Mącz.*; *Trochulus* krągliczka *ib.*

Pochodz. *krążek*, *krążyć*, *krążenie*, *kręźel*, *kręgiel*, *kręglarnia*; *okrąg*, *okrążać*, *okrągły*, *okrągłość*; *półkręgu*, *półokręgu*. *cf. Kręcić* et pochodz.

KRAIAĆ, - iał, - aie, *czyn. ndk.*, *KROIĆ, (ſkroić, *P.* ſkroi *dk.*), *Bh.* kragetj; *Sr.* 2. kſchajaſch; *Sr.* 1. kraju, krajam, kracj; *Cro.* krajati, krajàm, kroim; *Bs.* kroitti, ſkrojiti, iſkrisgjatti, siççati, nasiççati; *Ross.* кроить, кроiо, рушать; *Hbr.* כרה *karah* fidit, scidit, cf. *Gr.* κρίνειν; cf. kray; *Jsl.* greina z, odłączyć; cf. *Ger.* Kragen, *et* Abl. *s. v.* kahl); odrzynaiąc podzielić, (cf. rznąć), ſchneiden. Cóż to? boicie się tę łopatkę baranią kraiać? pozwólcie sobie iakby w własnym domu. *Teat.* 42 *d, a.* Z swobodną drużyną chléb przyiemniéy kroię; ie każdy do sytości. *Hor. sat.* 240. Starszy brat mięso kraie, a młodszy obiera. *Pot. Arg.* 459. Woły ugór i przeciągłe smugi W zagon kraiały kończyſtemi pługi. *Chrość. Job.* 9, mit ſpitzigem Pfluge ſchnitten ſie den Acker in Beete. Jędrni mołoyce aż do wieczerzy kroili twarde na ugorze ſkiby. *Hor.* 2, 71 *Nar.* Oſtremi dyscyplinami ciało swoie do krwi kraiał. *Nies.* 1, 158, er durchfurchte ſeinen Körper bis aufs Blut. Tak krawiec kraie, iak mu materyi ſtaie. *Zabł. Z. S.* 50, *Teat.* 20, 99. cf. piędzią się mierzyć; ſchneiden, zuſchneiden. Kurtę kroić, cf. kurta). - *Fig.* z iakim się tam potem konie uwiiaią Z żołnierzmi, co żałobę pańſtwu twemu kraią. *Lib. Hor.* 24. gotuią, przygotowuią, zakrawaią na nię, die Trauer zuſchneiden, zubereiten. Kiedy się Polſka między książęta kraiać poczęła, każda prowincya własnego miała pieczętarza. *Nies.* 1, 254, dzielić, theilen, zerſtücken. Czas godzinami się kroi. *Hor.* 1, 52, *Nar.* przekrawa, przedziela). Strzała wypuszczona nie kraie powietrza z taką szybkością, z iaką on .... *N. Pam.* 11, 235. przekrawa, przeszywa, przelatuie). - §. *moral.* kraiać, z przenikać boleśnie, przeszywać, przerzynać, ſchmerzhaft durchdringen, rühren. Żałość me serce zbolałe kraiała, Kiedym się z miłą oyczyzną żegnała. *P. Kchan. Jer.* 92. Serca kraiał ięki płaczliwemi. *Kras. W. Ch.* 88. Kraiać się, z mocno żałośnie poczuwać, ubolewać, ſich ſchmerzlich betrüben, ſich härmen, kränken. Ktoby to pilnie uważał, nie wiem, iakoby się od żalu nie kraiał. *Bzow. Roż.* 21. To usłyszawszy kraiali się i myślili ich zabić. *W. Act.* 5, 33. pukali się *Bibl. Gd.*). Serce mi się od żalu kraie. *Teat.* 8, 32, das Herz blutet mir. *Groch. W.* 559. Nie było żadnego, któryby na takie widziadło miał suchemi patrzeć oczyma, kraiały się serca wszyſtkim. *Birk. Gł K.* 26, *Groch. W.* 401. Szlochała, aż się serce kraiało. *Teat.* 38, 227. Tylu ludzi zginęło; z czego się serce z żalu kraie. *Pam.* 83, 103. Jak ci się serce nie kraiało, myśląc co się zemną dziać miało po twoiéy ucieczce. *Teat.* 54 *d*, 17. - KRAIANIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Schneiden. KRAIANKA, - i, *ż.*, n. p. Kwaśne mléko zgrzawszy wlewaią w płótno i prasą przyciskaią; zkąd wybrawszy na części na kształt cegły *kraią* i suszą, a takie sery zowią *kraiankami*. *Kluk Zw.* 1, 227, eine Art Käſe, ziegelförmig geſchnitten. (*Bh.* kraganka ziomka, z iednego z kim kraiu; krajan ziomek, *ob.* Kraiowiec). Miewał on od kmiotka to z kilka kraianek sera, albo też inny kubanek. *Zab.* 15, 56, *Kras. sat.* 78. Maidrzyki abo kraianki wycisłe po lésicy abo koszu rozłożyć. *Cresc.* 560. *KRAIEK, - ieka, *m.*, n. p. Dobra noc lube kraie, przyiemne równiny, Wszyſtkie kraieki wasze i wszyſtkie chróściny, Wszyſtkie mię znały dobrze zapuſty i bory, Dobra noc, ia odchodzę od was do Fedory. *Zimor. Siel.* 189, *Rs.* краёкъ brzeżek, mały kray; Ländchen, Uferchen. KRAIK, - a, *m.*, *zdrbn. rzeczwn.* kray, mała ziemica, krainka, ein Ländchen; *Vd.* deshelza). Wszyſtkie kraiki wyspy blizkie brzegów piaszczyſtéy Afryki, przyymą z rąk iego te uſtawy. *Przyb. Luz.* 524. KRAINA, - y, *ż.*, *Bh.* kragina, kraginka, čuda; *Slo.* kragina; *Sr.* 1. kray, krayownoſcj; *Vd.* okrai, opir, potouz, deshela, somla; *Crn.* dushela; *Cro.* orszäg (cf. orszak), ſtrana (cf. ſtrona; *Cro.* kraina *confinium*); *Dl.* dërsava (cf. dzierżawa; *Dl.* kraina, z granica; *Rg. et Bs.* k.. na *limites*, *terminus*); *Rag.* kragljèvina, darxàva, pokràina; *Slav.* vilayt, vilâet, russâgh; *Ross.* край, краёкъ, владѣнїе область, волость, уѣздъ, урочище (*ob.* uroczyſko); *Ec.* полъ; część pewna iakiego kraiu, prowincya, die Provinz, die Landſchaft, ein Landesſtrich. Co kędy robił w krainie lub w mieście, Wszyſtkiego iednéy zwierza się niewieście. *Chrość. Ow.* 119. - §. b) *regiones coeli*, cztery krainy abo ſtrony niebieſkie. *Mącz.*, die vier Himmelsgegenden. - §. c) krainy, pasy, na które się ziemia podług gorąca dzieli, die Erdgürtel, Zonen. Z pięciu krain, ta co wre gorącem zbytecznym w pośrzód, Toż po ſtroniech żywotnie dwa tworca usadził kraie. *Zab.* 15, 31. *Kniaź.* Domowe śliwki krainy żądaią miernéy, wszakoż i w ziemnéy zetrwaią. *Cresc.* 589. - §. *per excell.* KRAINA zowie się część powiatu Nakielſkiego, granicząca z woiew. Pomorſkim. *Dyk. Geo.* 2, 46, ein Theil der Landſchaft Nackel. KRAINCZYK, - a, *m.*, z Karnioli rodowity, ein Krainer; (*Cro.* krainschak *confiniarius*); *Crn.* Kraynz; *Vd.* Krajes; *Cro.* Kranyecz; *Hg.* Krănecz; *Sla.* Kranjac; *w rodz. żeńſk.* KRAINKA, - i, *ż.*, die Krainerinn; *Crn.* Krayniza. Z wyższéy Karnioli rodowity *Crn. et Vd.* Gorens, *w rodz. żeńſk.* Gorenka; z niższéy Karnioli *Crn.* dolęns. KRAIŃSKI, - a, - ie, Krainer; *Vd. et Crn.* Kraynſki; *Boh.* Kranſkŷ; - od wyższéy Karnioli *Vd.* Gorenſki; od niższéy *Crn.* Dolęnſke. KRAIŃSKA ziemia, Karniola, *Bh.* Kranſko; *Cro.* Kranyszka zemlya; *Hg.* Krănecz, Krainz *ob.* Karniola. *KRAINIEC, - ńca, *m.*, na ukrainie, to ieſt na pograniczu mieszkaiący; ein Gränzbewohner. Tu się opisuie sposób Tatarſki na woynie, trwoga krainców. *Paszk. Dz.* 14. KRAINKA, - i, *ż.*, *dem.*, mała kraina, ziemica, ein kleiner Landſtrich. Na téy pięknéy krainki przeydziemy się trawie. *Przyb. Ab.* 163. Niewielka krainka, otoczona ze wszech ſtron lasami. *Boter* 95. KRAIOMIERNICZY, - a, - e, ziemiomierniczy, geometryczny, indzienierſki, Feldmeſſer-. Kraiomierniczy sznur. *Kchow.* 295. KRAIOMIERNICTWO, - a, *n.*, ziemiomiernictwo, die Feldmeßkunſt, Geometrie. KRAIOPIS, - a, *m.*, *chorographus*. *Cn. Th.*, Landbeſchreiber, ziemiopis, geograf. der Erdbeſchreiber. *Mon.* 75, 589, *ib.* 70, 263; *Rg.* kopnoraspisalaz. KRAIOPISARSKI, - a, - ie, geographiſch, länderbeſchreibend. Nauka kraiopisarſka, *geographia*. *Wyrw. G.* 1.

KRAIOPISARSTWO, - a, *n.*, ziemiopisarſtwo, *Rag.* kopnopisje, **die Erdbeſchreibung, Länderbeſchreibung.** Kraiopisarſtwo matematyczne. *Mon.* 73, 538. KRAIOPISOWSKI, - a, - ie, *geographicus Cn. Th.*, *ob.* kraiopisarſki. KRAIOWIEC, - iowca, *m.*, rodak, z tego kraiu rodowity, **der Eingebohrne eines Landes**; *Boh. et Slo.* **kragan**; *Sr.* 1. **krayowník**; *Vd.* rojak, deshelni vleshenik, deshelnik; *Ec.* мyзémeцъ. Co mu do liczby kraiowców nie doſtawało, dopełniło sąsiedzkie barbarzyńſtwo. *Nar. Hſt.* 2, 350. Jeden naród naieżdżał drugi, a zwyciężeni kraiowcy zwycięzcom się poddawali. *ib.* 292, *N. Pam.* 3, 294, *ib.* 13, 37. KRAIOWŁADCA, - y, *m.*, rządzca iakiego kraiu, **der Landbeherrſcher.** *Pam.* 83, 16. KRAIOWY, - a, - e, od kraiu, do kraiu należący, **Landes-**; *Boh.* **kragſký, zemſký**; *Morav.* **kregſký**; *Sr.* 2. **krayowný**; *Vd.* desheleu; *Ec.* мyзéмный. Kraiowe choroby, *endemiczne*, które w pewnych zawsze krainach panuią. *Krup.* 5, 9. - §. domowy, *oppos.* obcy, zagraniczny, **inländiſch.** Zwierzęta mogą bydź kraiowe abo cudzoziemſkie; między kraiowemi naypewnieysze są te dla gospodarſtwa, które są własnego wychowu. *Kluk Zw.* 1, 146. Zebrałem bibliotekę z kraiowych pisarzów. *Xiądz.* 7.

Pochodz. verbi *kraiać: kray, krayny, ukraina, ukraińſki; krayka, krayczy, krayczyna, krayczyc, krayczanka; krawacz; krawiec, krawcowa, krawczyk, krawcowy; kroić, kröy; dokrawać, dokroić; nakrawać, nakroić; okrawać, okroić; okrawek, odkrawać, odkroić; pokrawać, pokroić, pokraiać; przekrawać, przekraiać, przekroić; przykrawać, przykraiać, przykroić; rozkrawać, rozkraiać, rozkroić; ſkrawać, ſkroić; ſkrowity, ſkromny, cf. krom, okrom; ukraiać, ukroić; wkrawać, wkroić; wykrawać, wykroić; zakrawać, zakroić, zakröy. - §. cf. -gran, czworogran; tróygraniaſty* Vd. *trikrain.*

KRAKAĆ, - ał, - a *et* kracze *intrans. niedok.*, kraknąć *idntl.*, zakraknąć, zakraknie *dk.*, *Bh.* **krakati, krokati, chrochtati, chrochtam, ſkrehtam**; *Sr.* 2. **ſe grakaſch**; *Bsn.* grakati, gakati; *Rg.* grakati, graccem; *Cro.* krakam, kvakam, krompam, kvarkam; *Slo.* **kwákam**; *Hg.* krákalok, kákogok; *Dl.* grachem; *Crn.* krókam, kréhtam, kavkam; *Vd.* krakati, krakotati, krakozhem, krokkam, kreshati; *Sr.* 1. **krakam, krokam**; *Rs.* гpaкaть, гpaкaю, гpáю, кapкнyть, кapкaть, зaкapкaть; *Ec.* гpáкaю, кopкaю, *Gr.* κρώζω, κρωζίζω, *Lat.* crocito; cf. corax, *Ec.* гpáчъ kruk; *Hbr.* קרא *kara* = crocio; *Lat. med.* cracare, graccitare, *Gall.* croasser, cf. krzyk, krzyczeć), **krächzen.** Kruk drapieżny kraka, kurczę piszczy. *Tol. Saut.* 89. Wrona, kruk kracze, kraka. *Dudz.* 21, *Ec.* вopóнa гpaетъ. (*Rs.* гpaй krak, krzyk kruczy; *Ec.* гpáй птичь, пoлeтъ птичeй lot ptaszy). Krucy, gawrony, wrony krakały. *Banial. J* 3 *b.* Ślepowrony kraczą. *ib.* Kruk zakraknął. *Paszk. Dz.* 21. Szpetna wrona nie umie nigdy iedno krakać. *Rey Wiz.* 49. Wzdy musi wrona krakać, gdy śpiewać nie umie. *Pot. Jow.* 206. Wrona kracze, będzie deszcz. *Cn. Ad.* 1259. Żaba na deszcz rzekce, kruk na krew' kracze. *Pot. Arg.* 336. Kiedy przyydziesz między wrony, Musisz krakać iak i ony. *Cn. Ad.* 345, *Teat.* 6, 102. *ulula cum lupis*, zgadzay się z ludźmi, *Slo.* **podla obićage**; *si fueris Romae etc.* - §. *transl.* krakać na kogo, = wrzeszczeć, hałasować nań, **auf einen ſchreyen, gegen ihn einen Lärm erheben.** Zatym wszyscy nań krakną, iak wrony. *Pot. Zac.* 60, *Bh.* **každý na mě kwáče.** J wrony nań kraczą. *Rys. Ad.* 46, *Cn. Ad.* 1269. Wszyscy nań iadą, iak wróble na gówkę nań biią). Głupi z samey zazdrości krakać zwykł na ludzi dobrych, i sprawy ich szczypać. *Opal. sat.* 127. Kracząca zazdrość od dokonania dzieł go odrazi. *Zab.* 1, 163. Na ſkąpych wszyscy djabli kraczą. *Dzwonk. Stat.* *A* 2. Ci szczypią, owi dziubaią, Wszyscy krakaią. *Paſt. Fid.* 131. Na trybunał kraczą i zowią deputaty królikami. *Gorn. Wł. Q* 4. Gdy powrotem przyiechał Kallimach, znowu Polacy nań kraczeli. *Bielſk.* 434. - *§. za łeb kogo krakać, = czochrać, **einen herum zauſen.** Teraz niezgodnych, kto chce za łeb kracze. *Jabł. Ez.* 150. Częſto krakali sobie za czupryny. *Tr.* KRAKACICA, - y, *ż.*, przeciwprzyrodzona naroſl w nozdrzach wyraſtaiąca, wielonog nosowy, *polypus narium.* *Perz. Cyr.* 2, 183, **der Naſenpolyp, ein Gewächs in der Naſe.**

KRAKÓW, - a, *m.*, *Cro.* Krakova; *Hg.* Karakó, **die Stadt Krakau**, sławne miaſto Polſkie, niegdyś ſtolica króleſtwa. *Dykc. Geogr.* 2, 47. Wywód od Kraka. *Krom.* 35, *Gwag.* 194. *Krakus vertas Augur*; *oritur enim ex garritu auium. Crocus diuinitatem ex diuinatione augurioque collegerat. Dubrav. hiſt. Boh.* 4, 51. - *Prov.* Wiesz ty to, że Kraków większy, niżli Brzeście? *Opal. sat.* 31. Nie za ieden dzień Kraków zbudowano. *Rys. Ad.* 42. *Ciuitas Cracovia*, kup' sobie iako i ia. *ib.* 27, *Dudz.* 28; *Slo.* **Krakoria, kup ſi teſ' tak, gako i gá.** KRAKOWCZYK, KRAKOWIANIN, - a, *m.*, rodem z Krakowa, *Vd. et Crn.* Krakovz, **ein Krakauer.** *Dudz.* 18. KRAKOWIANKA, - i, *ż.*, **eine Krakauerinn.** - §. Krakowianie, to ieſt obywatele Małey Polſki. *Herb. Stat.* 438, **die Kleinpolen.** KRAKOWIAK, - a, *m.*, rodem z Krakowſkiego, **ein aus der Woiw. Krakau Gebürtiger.** Krakowiaki, = tytuł sławney opery *Bogusławſkiego.* - §. taniec, **ein Tanz.** Krakowiaka, byczki, sarabandy, drabanta. *Teat.* 24 *c*, 74. KRAKOWSKI, - a, - ie, **Krakauer-, von Krakau, Krakauiſch.** Krakowſkie woiewództwo, naypierwsze w prowincyi Małopolſkiey. *Dyk. Geogr.* 2, 47. Pan Krakowſki, Pani Krakowſka, *ob.* Kasztelan *et* Pan). Akademia Krakowſka *ob.* Akademia). Brama Krakowſka i przedmieście Krakowſkie w Warszawie. *Teat.* 32 *b*, 121. Piwo Krakowſkie sławne. *Syr.* 946. Drobna kasza gryczana, u nas Krakowſka zwana. *Kluk Rosl.* 3, 139. cf. krupki). Krakowſkim targiem, na połowicy przeſtanie. *Rys. Ad.* 39. Nie Żmudzką beczką furyi mierzą, Krakowſkim korcem, i to pod ſtrych. *Rys. Ad.* 47.

KRALKA, - i, *ż.*, dziesiątka w kartach, **die Zehne in der Karte.** (*Bh.* **kralka** królowa; *Vd.* kragulda, = dzwonki w karcie; *Rs.* кpáля dama w karcie). Nie obronisz *kralem (kralką), Jeśli kto pierwey założył kinalem. *Pot. Syl.* 477. Na mieysce pánfilów, kinalów, kralek, naſtąpiły asy, damy, walety. *Kraj. Pod.* 50.

KRAM, - u, *m.*, *Bh.* **kram**; *Sr.* 2. **kramma**; *Rg.* kram, ſtaccjûn; (nadkramnik *cubiculi praefectus*); *Sla.* botta, ſtakún; *Cro.* ſtaczun (kráma *merx*); *Crn.* krama, kram, shtazûna (2. krama *Gr.* χρήματα *bona*, *opes*, *Vd.* krama, blagu, = dobra, bogactwa); *Vd.* krama, shtazuna, kupna roba, predauzniza (kramernishe, shpezariuna hram-

va, z korzenny sklep); *Rs.* лавка, лавочка. z *Niem.* der Kram, Kramladen, die Krambude, kramnica, buda kramarska, *n. p.* Kram galanteryi. *Teatr* 49 *d*, 44. Od kramów iedwabnych, bławatnych, żelaznych co maią płacić. *Vol. Leg.* 5, 185. Tysiąc się rodzi potrzeb, gdy kto do kramu z pieniędzmi przychodzi. *Pot. Arg.* 439. Pod szyią, co za *krom (kram.) moda założyła, Co za towar w tę krupkę rogową wtłoczyła? *Łącz. Zw.* 27. Nie zda się Tyrus narodu iednego, Lecz się kramem i miastem zwać świata całego; stek handlów. *Jabł. Tel.* 34. - §. *transl.* Że nie iest z iego kramu, przeto gani. *Mon.* 65, 526, z iego kuźni; *Slo. Prov.* wáš' krám ge nagpeknegšj każda liszka swóy ogon chwali). - §. *meton.* kram, kramy, z kupie w kramach, *ut* drogie kramy. *Cn. Th.*, Krämerwaaren, Waaren. - *Prov.* Jaki pan, taki kram, Niech się kto chce pyta Wedle króla się zawsze ma Rzplta. *Pot. Pocz.* 29, *Gorn. Dw.* 107, *Cn. Ad.* 297, *Falib. E.* 2. Jaki pan, taki kram, iaki ociec taki syn, niedaleko iabłoni padnie iabłko. *Glicz. Wych. E* 1 *b*, *Slo.* gaki pán, taki krám, gaci pani, takowi poddaní; mnich tak odpowedá, gako mu opat spiwa; *ad exemplum regis totus componitur orbis*, wie der Abt, so die Mönche. KRAMARCZYK, - a, *m.*, krobecznik, który co i tam i sam nosi, *circuitor. Mącz.*, ein Tabuletkrämer. Trafiła nie na żołnierza, ale na kupczyka, kramarczyka. *Birk. Kaw. Mal. B.* 3. KRAMARKA, - i, *ż.*, *Bh.* kramařka; *n. p.* Kramarka krobczana, co w króbce swóy kram nosi, *cistellatrix. Mącz.*, *Vd.* shtazunarisa, kramarza; *Rs.* морговщица, die Krämerinn. KRAMARSKI, - a, - ie, od kramarza, Krämer=; *Bh.* kramařský; *Sr.* 1. klamarski; *Vd.* shtazunski, shtazunarski; *Crn.* shtazunske; *Cro.* kramàrszki; *Rs.* щепетильный. KRAMARSTWO, - a, *n.*, *Bh* kramařstwj. *Sr.* 1. klamarstwo; *Vd.* kramaria, shtazunaria, shtazunanje, die Krämerey. Kupiectwo domowe, które przekupstwem lub kramarstwem zowiemy, nieszlachetne iest. *Petr. Pol.* 36. Kramarstwo, gdy od wielkich kupców kupi dostawamy, a ie łokciem, funtem, kwartą rozprzedawamy. *Petr. Ek.* 127, *Gost. Gor. praef.* KRAMARZ, *KRAMNIK, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* kramář; *Sr.* 2. kramař, kšamař; *Sr.* 1. klamar; *Bs.* kramar, spicjàr, tergouaç, trrigouaç; (*Rg.* kramâr *calo*); *Cro.* kramàr, tergòvecz, tersecs; *Hg.* kalmàr; *Dl.* targovacz; *Crn.* krâmar, shtazunar; *Vd.* kramar, shtazunar, kramer, kupiz, (kramenjar, kramernishar, z korzennik); *Rs.* лавочникъ, лавошникъ, моргашь, морговецъ, морговщикъ, рядовичь, щепетильникъ; *Ec.* лазебникъ cf łaziebnik), der Krämer. Chcesz kramarzem *ostać, Masz kupcowi *nadkać, Przebóg nic weźmiesz, Aż *piądze (pieniądze) mieć będziesz. *Glicz. Wych. M.* 6 *b*. Nie potrzeba mi postawu sukna, kilka łokci mogę u kramarza kupić. *Petr. Ek.* 128. Kramarze wykładali kupie swe na tym iarmarku. *Radz. Ezech.* 27, 19. Kramarz, który nad swym towarem w taszu abo w kramnicy siedzi, aby przedawał. *Mącz.*, *tabernarius*, kramownik. *ib. nundinator.* Kramarze są iedni iedwabni, drudzy płócienni, *kroiownicy sukien, miechownicy, rymarze i t. d. *Szczerb. Sax.* 182. Kramnik iakiś go przestrzegł *Ex.* 45. (KRAMI *instrum. plur. nomin.* Kra). KRAMIK, - a, *m.*, *demin.*, *Bh.* kramek), ein kleiner Kramladen. *Star. Dw.* 12. (*KRĄMKA *obacz* Kromka). KRAMNICA, - y, *ż.*, buda kramarska, kram, der Kramladen. *Mącz.*, *Crn.* hrâm; *Cro.* stacsun, tersilnicza, duchàn; *Hg.* kalmárok bóltja). cf. tasz. KRAMNIK *ob.* Kramarz. KRAMNY, KRAMOWY, - a, - e, od kramu, Kram=, Krämer=; *Bh.* krámský; *Ross.* лавочный, лавошный; n. p. kramne korzenie. *Cresc.* 251. Co Polska rodzi, nie przestaiem na tym, J iuż nam kramne a zamorskie rzeczy Zawsze na pieczy. *Klon. Fl. B* 4. Paciórki i inne kramne wszelakie drobiazgi. *Vol. Leg.* 6, 134. Żyd krawcem, smuklerzem, i gdy się kramową machlaniną zapomoże, arędarzem. *Grod. Dis. F b.* Mnostwo ludzi rynkowych i kramnych. *Petr. Pol.* 2, 133. Kramny, z w kramie przedayny, kupny, kupiony, przedayny, kaufbar, gekauft, feil. Równałem często iéy płeć ku rumianéy zarzy, A ona kramną barwę nosiła na twarzy. *J. Kchan. Fr.* 39. Tak mu się zda, iż wszystko za pieniądze znaydzie, Sławę i cnotę kupić, co nie bywa w prawdzie. A też kupna nie dobra, lepsza przyrodzona, Bo więc ta kramna bywa fałszem przesadzona. *Rey Wiz.* 77 *b*. *KRAMOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, kupiectwa kramarskiego patrzeć, *negotiari. Mącz.*, Krämerey treiben, *Kramarzyć*, *Bh. et Slo.* kramařiti, kramařim; *Crn.* kramariti; *Vd.* kramuvati, shtazunati, barantati, kupzhuvati; *Cro.* kramarim.

KRAMZANSY, - ów, *plur.*, blanki na murze, die Zinnen auf einer Mauer. *Włod.*, *Cn. Th.* 34.

KRANIEC, KRĄNIEC, KRONIEC, - ńca, *m.*, *Bh.* kranec, zděř; *Sr.* 2. kšomma; *Sr.* 1. kroma; *Vd.* ferlei, saferlik, savihai; *Rs.* отвбрка, обечайка (краинъ kruczek, u kotła, faski); krąg rzecz iaką otaczaiący, cf. krawędź, der Kranz, der erhabne Rand oder Streifen, der etwas umschließt n. p. Kraniec, brzeg misy, naczynia. *Włod.*, der Rand um eine Schüssel herum. Sprawisz złoty kraniec około stołu; na którym krańcu przyprawisz listwy złote. *Radz. Exod.* 25, 25. koronę złotą w około. *Bibl. Gd.*). Stół śrebrny okrągły, maiąc na koło kraniec dwa palce miąższy. *Star. Dw.* 31. Gwiazdy skupiły się na głowę iéy w kraniec bardzo świetny. *Bzow. Roż.* 103. wieniec). Kraniec kapeluszowy, die Hutstülpe. D. Pln. Wrtb. 459. Smok coraz się w okrągłe krańce zataczywa. *Otw. Ow.* 104, kłęby, koła, kręgi, zatoki, Kreise). Refy, które są tak dla ozdoby, iako i mocy działa, zowią pospolicie krańcami. *Archel.* 3, 60, die Reifen um eine Kanone herum. cf. pas, kleynot). Kraniec u studni, die Brustwehr um einen Brunnen. *Tr.* - §. *transl.* określenie, okres, ograniczenie, brzeg, die Gränze, der Rand. O naznaczony morze się oprze *kroniec (kraniec), Aż będzie światłu i ciemnościom koniec. *Chrość. Job.* 96. Z trąb okrzykiem okręt ruszy z iego krońca. *Pot. Arg.* 458. Nie może się obaczyć, nie może do końca Dorachować Poliarch tak krętego krońca. *ib.* 817. Ztąd widzi oko snadnie pol odległych krańce. *Hor.* 2, 193. *Kniaź.* horyzont). Myśl moia obu świata krańców bystrym okiem sięga. *Nar. Dz.* 2, 13. Niech sobie władną szczęśliwi wygnańce, Posiadłszy świata którekolwiek krańce. *Hor.* 2, 24. *qualibet in parte*). - §. *meton.* krążek, krąg. koło pełne, die Scheibe. *Cyclus* koło abo kraniec. *Otw. Ow.* 310. Niż kraniec swóy miesiąc na-

pełni dwa razy, Wrócę ia się do ciebie. *ib.* 451. Kraniec księżyca, *discus. ib.* 281. Trzy było nocy wytrwać, by się postykały rogi, i *krąńcem zeszły, *ut cotrent et efficerent orbem. Zebr. Ow.* 165. Na niebieski kraniec wstępował. *Bzow. Roż.* 90. Jasne promienie wynikaiące z słonecznego krańca. *ib. pr.*, Sonnenscheibe. KRAŃCOWY, - a, - e, od krańca, krawędziowy, skrayny, Rand:, *Sr.* 1. zkromné (cf. skromny).

KRAPAK *ob.* Krępak, Karpackie góry.

*KRAPUŁA, - y, *ż.*, *z Łac.*, podpiłość, podchmielenie, der Rausch. Brzydka krapuła. *Gwag.* 429, *Vd.* pianostiza, pianstvize (*ob.* piiaństwo; *Rs.* хмѣль *ob.* chmiel).

KRASA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* krása; (*Sr.* 2. kschaßna, kschaßnoscz wspaniałość); *Rs.* краса̀, красота̀; *Ec.* краса̀, красота̀, красо́тство (*Rs. et Ec.* кра́ска farba, kolor, rumieniec; *Ec.* красо́тство, красова́нїе bonowanie, *labowanie, красуюся bonuię); piękność, ozdoba, uroda, die Schönheit. Szkoda krasy, gdzie rozumu niemasz. *Cn. Ad.* 1138, *Rys. Ad.* 62. cf. główka iak makówka). Wiosna nadchodzi, świat w rozliczne krasy Stroią zielone pola, łąki, lasy. *Zab.* 16, 319. śliczne kolory). Chrystus wszystkiéy chwały i krasy swéy dla nas obłupion był. *W. Post. W.* 254. - *§. Winobrańce w *krasę podlawszy mózgów, idą w tańce. *Zimor. Siel.* 217. - §. *krasa, = okrasa, tłusta potraw zaprawa, das Fett zum Anmachen einer Speise. Bez krasy potraw nie lubię. *Tr.*

Pochodz. *krasny, krasno; krasność, krasić, okrasić, okrasa, kraśnieć, krasomówca, krasomowny, kraska.*

KRAŚĆ, Kraśdź, kradł, kradnie, kradnę *czyn. niedok.*, (ukraść, skraść *dk.*), Kradać *kontyn.*, Kradywać *frequ.*, *Bh. et Slo.* krásti, kradl, kradu; *Sr.* 1. krancz, kradnu; *Sr.* 2. kschadnusch, kschanusch; *Vd.* krasti, kradèl, krádem, oppipat, *demin.* kradluvati; *Crn.* krasti, kradém; *Cro.* krazti, kradem, krádim; *Dl.* lupesim, *Hg.* lopok; *ob.* łupieżyć; *Sla.* krasti; *Bs. et Rg.* kràsti, ukrasti; *Ross.* красть, крадывать, воровать, ворую, хитить, хищничать; *Ec.* сокрадаю, украдаю, татебствую. cf. *Gr.* χράομαι, χρῆσθαι, χράω *furiose invado*), stehlen. Kradnie na zdech, sztucznie, w żywe oczy ukradnie, bierze gdzie nie położył, przylgnie mu wnet cokolwiek do rąk; rzuci nań co; długą rękę ma; trzeba za nim wyirzeć, = Złodziéy wierutny, cygan szczéry. *Ld.* Nie zostawało mi iuż nic więcéy, tylko iść kraść. *Teat.* 20 *b*, 194. Woła nań: nie kradń! *Rey Zw.* 5 *b*. *Vd. Prov.* ne kradi, raishi prosi, kar sprosish, s' miram nosish; = nię kradń, raczéy proś, co uprosisz, spokoynie nosisz). Złodziéy w nocy kradnie, a we dnie go wieszą. *Rys. Ad.* 78. U kogo ukradziono, tego obiesić. *Smotr. Nap.* 15. cf. sprawa iak w Osieku; cf. za moie żyto ieszcze mię pobito). Uczyć kraść *Ec.* крадоводити, научать кражѣ. Będzie złodzieiem, ieśli kraść będzie. *Sienn.* 438. Ktokolwiek kradnie, Ten zawsze złodzieiem, Pięknie czy szpetnie, pomaga, czy szkodzi, Niech będzie iak chce, a kraść się nie godzi. *Kras. Antim.* Mówią, że kto łże i kradnie, ten się pożywi i wszędzie i snadnie. *Jabł. Ez.* 11. Kto kradał, niech iuż nie kradnie. *Bud. Ephes.* 4, 28. Kradał chłop, choć karany, zawsze to powtarzał, Że iako żył złodzieiem, tak się nim i zstarzał. *Pot. Jow.* 28, *Papr. Koł. O.* 4. - *transl.* kraść co komu, *honestiori sensu*, n. p. czas, = ukradać, uymować, einem z. B. Zeit stehlen, rauben. Gruba powstaie i dzień świata kradnie chmura. *Dmoch. Sąd.* 17, sie raubt der Welt das Tageslicht. Wiek kradnąc nam czas i lata, bieży prędką nogą. *Kołak. W. A* 4. Już słabym członkom i mdłemu wzrokowi Wczas i sen kradnę. *Past. F.* 39. Białegłowy zwykły sobie kraść lata. *Bud. Ap.* 117, *Teat.* 34 *b*, *E ii*, t. i. uymować, za młodsze się udaiąc, sie verläugnen ihre Jahre, geben sich für jünger aus. - §. 2) *transitiue* Kraść kogo, = okradać kogo, skradać kogo; *dokon.* okraść, skraść, bestehlen. Gdy komisarz kradnie swego pana, wielkorządczyna równie podskubuie swoię panią. *Zab.* 16, 4. Godzi się kraść oyczyznę, łatwą i powolną, A mnie sarkać na takie bezprawia nie wolno? *Kras. sat.* 12. On przedtym kradywał komory. *Zegl. Ad.* 191.

Pochodz. *kradnienie, kradziony: kradomy, kradomie; kradnica, kradzież, kradzieztwo, kradzieski; kradzieica, kradzieżnik, chlebokradzca, ludokradzca; kradzieżność, kradzieżny; nakradać się, nakraść się; okradać, okraść, pokradać, pokraść; przekraść się; przykradać; rozkraść; ukradać, ukraść; ukradkiem; wkradać się, wkraść się; skradać, skraść; bydłokradzca, świętokradzca, świętokradztwo, wykradać, wykraść, zakradać, zakraść.*

KRASIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, ukrasić, okrasić *dk.*, *Cro.* kraszim; *Rs.* кра́сить, крашу, скрасить, скрашивать, украсить, украшать; piękrzyć, krasnym i pięknym robić, zdobić, zieren, schön machen, verschönern, schmücken. Kościoł odnowił i okrasił. *Skarg. Dz.* 557. W ukraszonym obuwiu, w ozdobnym ubierze. *Hul. Ow.* 170. Pachwę iego miecza drogie kraszą kamienie. *Pilch. Sen. list.* 2, 246. Odwaga ta nieskończenie go krasiła. *Bals. Nied.* 2, 6. Co szampańskim, węgierskim pyszne stoły krasił, Wiadrem potym u studni pragnienie ugasił. *Kras. Sat.* 36. - §. krasić, farbować, färben; *Rs.* выкрасить, выкрашивать. Fokayskiemi szarłaty sukna krasił *tingebat. Zebr. Ow* 127. Wełna czerwcem ukraszona. *Bud. Hbr.* 9, 17. ubarwiona). - §. w kuchni: krasić, = okrasą zaprawiać, fett anmachen, schmalzen. *Tr.*, *ob.* okrasić). Zgoninami ukarmi wołu, iako kraszoną sieczką. *Haur Ek.* 54. (*Rs.* красоваться szczycić się; *Ec.* крашу́ся, красуюся labuię, delektuię się). - §. byczki lub ciołki krasić, trzebić, kleszczyć, pokładać. *Ryd.*, verschneiden, castriren. KRASICZYN, - a, *m.*, w ziemi Przemyskiéy, zamek hrabiów Krasickich. *Kras. List.* 35, ein Schloß der Grafen Krasicki. KRASKA, - i, *ż.*, krasność, piękność, die Schönheit. Chwalna mię kraska nic nie uwodziła *facies nimium laudata. Zebr. Ow.* 123. - §. *coracias garrula Linn.*, der Häher, die Aelster; podobna do soyki, trochę od niéy większa. *Zool.* 262, *Kluk Zw.* 2, 297. *pica argentoratensis*; *Vd.* kraz). Kraska do stroienia bardzo skora, pióra z pawia pozbierała, i w one się przybrała. *Jak. Bay.* 259. Sowy i kraski obmierzłe, wrzaskliwe. *Ban. J.* 3. Kraski wrzeszczały. *ib.* KRAŚNIEĆ, - iał, - ieie, *neut. ndk.*, wykraśnieć *dk.*, gładnieć, ładnieć, schön werden; *Rs.* краснѣть, покраснѣть rumienić). KRASNO *adv.*, *Bh. et Slo.* krásně; *Rs.* красно, кра́сно (= 1. czerwono); pięknie, gładko, schön. - §. b) tłusto zapra-

wne, fett angemacht. Rad krasno iada. *Tr.* *KRASNODUSZY, - a, - e, *Ec.* краснодушный cnotliwy, dobrze myślący, wspaniałomyślny, der eine schöne Seele hat. *KRASNOLICY, - a, - e, liców czyli iagod pięknych, pięknotwarzy, schönwangig, *Rs.* краснолицный (краснощёкій czerwonych pięknych iagód). KRASNOOKI, - a, - ie, pięknych oczu, schönäugig. Krasnooki ledwo czub róża wywiła z powłoki. *Zab.* 4, 142. KRASNOPIÓRY, - a, - e, o pięknych piorach, schön gefiedert. Sarmacki orzeł krasnopióry. *Zab.* 7, 249. *Eys.* Krasnopióra, ryba koloru srebrnego, oczy i pletwy ma bardzo czerwone, długości miernéy, gruba na ftopę. Poławia się w Dnieprze i po ieziorach Ruſkich. *Ład. H. N.* 80, ein Fisch. KRASNORĘKI, - a, - ie, rąk pięknych, schönhändig, *Bh.* krasnoruký. KRASNOŚĆ, - ści, *ż.*, gładkość, piękność, *Bh.* krasnost; (*Sr.* 1. krasnosci; *Vd.* kresnoſt =, wspaniałomyślność); *Rg.* krâsnos; *Bs.* krasnoſt; *Rs.* красивость, (красноватость czerwonawość; *Ec.* красота, доброcть piękność). Widząc iéy młodość i niewidzianą nigdy taką krasność, chce aby iego małżonką była. *Sk. Żyw.* 401. Cudo krasności, w przytomności któréy wszyſtkie inne ohydliwe. *Mon.* 65, 596. Naywięcéy ieſt takich niewiaſt, które w krasności ſtopnia naypierwszego nie dochodzą, i które raczéy miłemi, niż krasnemi nazwać się mogą, że ich uroda nie ze wszech miar ieſt doſkonała. *Mon.* 65, 608. KRASNOTWARZY, - a, - e, pięknego oblicza, von schönem Gesichte, schön von Gesicht. Oycze wesela, Bacho krasnotwarzy. *Anakr.* 13. Krasnotwarzy, zdał się naszym pisarzom więcéy znaczyć, niż urodziwy. *Kraj. Pod.* 55. KRASNOWŁOSY, - a, - e, włosów pięknych, schönhaarig, *Bh.* krasnowlasý. KRASNY, - a, - e, gładki, urodziwy, *Bh.* krasný; *Slo.* krásný; (*Sr.* 1. krasny, krasné wspaniały, *Vd.* kresen); *Rg.* kraasni, kraasan; *Dl.* kraſsan; *Cro.* kraszan; *Bs.* krasni, ljepi, ugljudan, priſtalli; *Rs.* красивый, красивъ, красивенькій (красноватый, краснéнькій czerwonawy, краснёхонекъ czerwoniuteńki); *Ec.* красный, красовитый piękny (2. красный, цвѣтомъ, червлёный czerwony), schön, Uſta krasniéysze nad koral. *Niem. Kr.* 4, 164. pięknoczerwone). Jugurta był urody krasnéy i udatnéy siły. *Biel. Hſt.* 129. Krasny człowiek *Rs.* красавецъ, красавчикъ; piękna kobieta красотка, красоточка, красава, красавица. (*Vd.* Krasniza, *Slo.* Krasopani, = Wenera). *Slo. Prov.* krasna panna, polowica wena krasna panna, połowica posagu czyli wiana). Słowa niektóre grube Łacińſkie, i nie wedle wymowy krasnéy ś. Jeronima w tłumaczeniu się iego znayduią. *Sk. Dz.* 118, *ob.* krasomoſtwo; *Rs.* красное слово pochlebſtwo, grzeczność. Красная строка wiersz w ſtoiączki pisany; 2. *a capite* odſtęp). Prussaki wierzyli, iż pod drzewem bzowym ziemni iacyś mieszkaią duchowie, których oni *krasnymi* ludźmi zowią. *Stryik.* 146. Krasny brzeg *Jolibord. Mon.* 75, 589. Krasny kołpak *Chirurg.*, *ob.* kołpak. - *§. Krasny, czerwony, roth. Krasna Rossya, *Krasnoroſſya*, Czerwona Ruś, Roth-Reußen. (*Ross.* краснобровъ, красной гусь, czérwonak ptak, красной лѣсъ czerwone drzewo, ſpilkowate, Rothholz; красное дерево zwitek, drzewo Mahoniowe. Кра́сная рыба iesiotr, wyżyna i t. d. Красильня farbiernia). *Krasnyſtaw*, miaſto w ziemi Chełmſkiéy. *Dyk. G.* 2, 48. *Krasnyſtawek*, miaſto w Połockim. *ib.* - §. *krasny, = podrosły, erwachſen, aufgewachſen. *Adultus* podrosły, *kraszszy. *Mącz.* Gdy iuż doroſł Izaak, a był krasnym dziecięciem, miał go ociec zabić. *Sk. Żyw.* 202. Byłoć *kraszszéy czeladzi niemało, aleć się rozbiegła po robocie. *Rey Zw.* 59. sluszaéy). - §. 2) krasny, = kraszony, okraszony, tłuſty. *Cn. Th.* 622, fett angemacht. *KRASOLUBOŚĆ, - ści, *ż.*, *Ec.* любокрасо́ство, *Gr.* φιλοκαλια *amor pulchri*, die Liebe des Schönen. KRASOMĘDREK, drka, *m.*, chełpiący się z nauki i mądrości, *sophiſtes*, *Mącz.*, der Sophiſt. Dziś ieſt wiele tych krasomędrków, co inne mówią, a inne rozumieią, a siła ludzi temi zakrytościami na co chcą przywodzą. *Rey Zw.* 84 *b*. KRASOMOWA, - y, *ż.*, KRASOMOWNOŚĆ - ści, *ż.*, piękna wymowa, *Bh. et Slo.* krasomluwnoſt, dobromluwnoſt; *Crn.* besedorezhnoſt; *Vd.* govorrjoshnoſt; *Cro.* lepogovorlivozt; *Rs.* красорѣчіе, благоглаго́ланіе, витійство, сладкорѣчіе, благорѣчіе, благослове́сіе, благоязычіе; *Ec.* благоглаго́лность, die Wohlredenheit. Dziwną i przyrodzoną iemu samemu krasomową, byłby i samego Neſtora oczy i uszy do siebie obrócił, *Birk. Sk. E* 3. O iak wdzięczne twe krasomówności! *Ryb. Ps.* 247. Niewymównie buyna a nieprzebrana krasomówność iego. *Weresz. Rgl.* 53. Język Polſki mógłby się iście obfitością i krasomową z każdym innym porównać, *Eraz. Jęz. ii b.* Nie te słowa maią być uważane, które rozlicznemi przysmaczki, albo onemi krasomównościami bywaią zafarbowane; ale one, co idą z uſt, iako piorun trzaſkał, a znać w nich wierną szczérość. *Rey Zw.* 84 *b*. KRASOMOWCA, - y, *ż.*, wymowca, der Redner, Schönredner; *Bh.* řečník (*ob.* rzecznik); *Slo.* wimluwník, řečník; *Crn.* modrorezhnèk; *Vd.* dobrogovorezh; *Sr.* 1. retźnik, *f.* retźniczka; *Cro.* leposzlovecz, liposzlovàcz; *Sla.* govorljivac; *Rs. et Ec.* краснословъ, красноба́й, краснословецъ, речето́чецъ, вѣтія, витія. Różnica między mówcą a krasomówcą. *Pir. Wym.* 26. Krasomówcą być, wymownie mówić; *Ec. et Rs.* краснословствую, благоязы́чествую, слове́ствовати, словествовати, вѣтійствовать, витійствовать, краснорѣчиву быть, разумно говорить. KRASOMOWNY, - a, - e, KRASOMOWNO *adv.*, *Bh.* krasomluwný; *Cro.* leposzlovni; *Rs.* красноглаго́ливый, краснорѣчивый, сладкорѣчивый, благослове́сный, благоязычный, доброглаго́ливый, доброгла́сный, благоглаго́ливый, добробесѣденъ, привѣтливъ, пріятенъ въ разговорахъ, витіева́тый, витійскій, витійственный, благовѣщанный; pięknie wymowny, zierlich beredt, wohl beredt. Krasomowny Demoſten. *Kulig.* 109. Zjawili się niektórzy krasomowni. *Nag. Fil.* 130. Daruy czytelniku, ieślić w czym niekrasomowno i proſto będzie się zdało. *Złot. A.* 2. KRASOMOWSKI, - a, - ie, od krasomowcy abo krasomowſtwa, Redner =, Redekunſt =; *Bh.* řečnický; *Sor.* 1. retźniczki. Krasomowſki miſtrz, *rhetor*. *Cn. Th.* Krasomowſki uczeń, ćwiczący się w krasomowſtwie. *ib.* Krasomowſkie abo po krasomowſku *adv.*, krasomownie, redneriſch. Chcę, aby rzecz szła przeplatano, po krasomowſku, komicznie i żartobliwie. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 292. KRASOMOWSTWO, KRASOMOSTWO, - a, *n.*, krasomowſka nauka, die Redekunſt, Beredtſamkeit; *Bh.* řečnictwí; *Vd.* govorna viednoſt; *Cro.* liposzlòvka;

Rg. ljeposlóvka; *Rs.* красоръчіе, благоръчіе, благословесіе, красносло́віе, благоязычіе, витійство, хитрословесіе. Krasomowstwo czyni wymownym, gdy ozdobą powierzchowną kształci wyrazy. *Kras. List.* 73. Prawdziwe krasomowstwo powinno bydź zwięzłe i krótkie. *Zab.* 5, 80. Na wszystkie iego krasomowstwa krótko powiedział, ia tego nie uczynię. *Sk. Dz.* 722, *N. Pam.* 18, 378, *Mon.* 70, 533. *KRASOPANI, *Bh.* Krasopani; Wenera, *Vd.* Krasniza. KRASORODNY, - a, - e, piękrzący, verschönernd, Schönheit gebend. Myślę z strachem, w co póydą słoiczki, co krasorodne przywożą barwiczki. *Zab.* 10, 393. *Zabl.* KRASOWRONKA *ob.* Kraska. - KRASZĘ *ob.* Krasić. *KRASZSZY *ob.* Krasny.

*KRASOWOLIA, - i, *ż.*, *z Greck.*, *Eccl.* красовулъ, красовуля, czara, czasza od wina w Greckich manasterach, eine Weinschale, ein Weinmaß in den Griechischen Klöstern. Krasowolia iest kubek, albo iak Słowianie nazywaią *mirnaia czasza albo *poczerpało, w które się więcéy nie wlewa, ieno pół kwarty wina. *Pim. Kam.* 341.

KRATA, - y, *ż.*, *Lat.* crates, craticula; cf. grod; *Ital.* grata; *Bh.* mříže, mřížka; *Slo.* mříže, mřeže; *Bs.* krata, grata, lissa; gratikula, kratikula; *Sr.* 1. lěšeća, gitter; *Crn.* gavtr, ommreshje; *Vd.* lesa, spleteniza, reshetva, omreshje, predgraja; *Cro.* gatre, obrovnicze, obrov, gradely, ressetnicza, ressetka (cf. rzeszoto); *Hg.* rostélyok; *Dl.* mrixe, lissa, razmresje mrixe; *Sla.* reshétka; *Rg.* ljessa, râzmrexje; *Rs.* решетка, решóтка, решоточка, das Gitter. Okna żelaznemi kratami obwiedzione. *Kras. Pod.* 2, 128. Chciał oknem wyleźć, ale krata nie dopuściła. *Baz. hist.* 59. Ja oknem domu swego przez kraty moie wyglądałem. *Bud. Prov.* 7, 6, *Bibl. Gd.* Krata od ulicy do zamykania na kłódkę. *Teat.* 52 *d*, 29, eine Gitterthüre. Odpowie mi żona za wszystko, wsadzę ią za kratę. *ib.* 15, 48. zamknę ią). Wiek mi pędzić potrzeba za kratą klauzury. *Teatr* 43 *c*, 37. w zamknięciu klasztornym, w klasztorze). Dziś ieszcze powrócisz do klasztoru; niemasz tu środka; dziś przy ołtarzu albo za kratę. *Teat.* 28, 37. Krata bonifraterska, czubki, Irrenhaus. Czy te gwałtowności zwyczayne są Wc Panu, czy też potrzebuiesz kraty bonifraterskiéy? *Teat.* 15, 103. czyś zwaryował, cf. czarna kura). Za ten żart poszedł za kratę. *Jabl. Ez. B* 4. do kozy, więzienia). Rzadko mi się tu zdarzy mieć dokładne wiadomości, za granicą, iak za kratą. *Kras. List.* 173. iak w saku). - Krata spustna, z żelaznemi hakami, którą spuszczaią, nie dopuszczaiąc nieprzyiaciela do miasta, *catarracta. Mącz.*, ein Fallgitter in einem Thore. Krata mularska dróciana, z lask; lasa do przesiewania wapna, piasku, die Sandfege, Sandrolle. Krata potrzebna ogrodnikowi do przesiewania ziemi, albo dróciana, albo z rózg. *Kluk Rosl.* 1, 80. KRATKA, - i, *ż.*, KRATECZKA, - i, *dem.*, ein kleines Gitter. Wszędzie mi w oczach staie ta fórta, te kratki. *Teatr* 46, 36. Czerwone-złote z kratkami, co ie konfederowani Hollendrowie biią. *Grod. Dis. C.* 2. Kratki czynię, wyskrobuię, wymazuię, naznaczam, *cancello. Mącz.*, ausstreichen, durchstreichen (gitterförmig). Kratki, które zwierzętom a zwłaszcza koniom zawieszaią na gębie, *fiscella. Mącz.*, ein Maulkorb. Piec co na kratkach, z na roszcie. *Tr.*, auf dem Roste braten. Robota w kratkę, w kratki, z kraciasta, gegitterte Arbeit. KRATKOWY, - a, - e, Gitter-, gegittert. Kratkowy węzeł, albo siatkowy. *Jak. Art.* 2, 93. - §. Na wieczerzy nie miałem appetytu, tylko kratkowego ciasta zjadłem. *Mon.* 65, 283. w kratki ciasto, androty, gofry, gegittertes Backwerk, Französisches Backwerk. KRATKOWAĆ *cz. ndk.*, w kratki co robić, *cf.* kracić, gittern, gegittert machen.

Pochodz. *kraciasty*, *kraciasto*, *kracić*, *zakracić*, *przekracić*, *okracić*.

*KRATZBIERST *ob.* Kracbierst.

KRAWACZ, - a, *m.*, *Boh.* kragecí nůž, kragak, krogak gnyp; (*Bh.* kragak garniec szeroki). KRAWALNIK, nóż szewski do roboty; bywa dwoiaki, krzywy i prosty. *Mag. Msk.* Krawacz, nóż, którym szewcy zwykli kraiać skórę na trzewiki. *Teatr* 36 *c*, 85, ein Kneif, Schusterkneif. KRAWACZKI *ob.* Nożyczki. KRAWALNICA, - y, *ż.*, *Rs.* кроильница, deska lipowa lub olszowa, na któréy szewc przykrawa. *Mag. Msk.*, das Zuschneidebret der Schuster.

KRAWAT, - u, *m.*, *z Franc.*, alsztuk, *Cro.* vratni rubecz; *Sla.* marama na vrátu, das Halstuch, szyynica. (*distg. Rs.* кровать, *Ec.* кравать, кревать, z Greck. κράββατον, *Lat.* grabbatus z łóżko).

KRAWĄDŹ, *KRAWĘDŹ, - i, *ż.*, (*Etym.* krawać, kraiać), bok abo brzeg wzdłuż idący ostry, die scharfe Ecke oder Kante. *Dudz.* 42, *Sr.* 1. króma. Przy krawędzi góry miasteczko Emaus siedziało. *Warg. Radz.* 155. Na krawędziach przepaści nogami stawali. *Otw. Ow.* 106. Poyrzyy-no na krawędź kominka, a przeczytay tam owe bilety. *Zab.* 2, 36. Na krawądź co postawić, na krawądź upaść. *Dudz.* 42. Linije, w których dwa równoległoboki przyległe schodzą się, nazywaią się krawędziami wielościanu. *Jak. Mat.* 1, 151, *Gall.* arêtes. - Krawądź łożka, z letra łożkowa, *Cn. Th.* das Seitenbret, der Seitenrand des Bettes. Wsparł się na wygodnéy kanapy krawędzi *Kras. list.* 1, 28. KRAWĘDZIASTY, - a, - e, ostry wzdłuż. *Cn. Th.* KRAWĘDZISTY, co krawędź ma, *labrosus. Mącz.*, zabrzeżysty *marginatus. ib.*, scharfkantig, scharfeckig.

KRAWCOWY, - a, - e, od krawca, Schneider-, *Bh.* krejčůw. *Anat.* Myszka krawcowa abo długa udowa, *musculus sartorius. Krup.* 4, 133. KRAWCOWA, - y, *ż.*, żona krawca, die Schneiderinn, *Bh.* krejčowa, krejčirka; *Sr.* 1. krawcowa, krawczizinka; *Vd.* shivarza, shnidarza; *Sla.* sàbolica; *Cro.* krajachicza, s'velya, szabolicza; *Hg.* szabóné; *Rg.* scivacizza, svittariza; *Rs.* портниха, портниха. Szachrayki, korneciarki, krawcowe. *Teat.* 15, 48. KRAWCZYK, - a, *m.*, czeladnik krawca, der Schneidergeselle, Schneiderbursche, *Bh* krejčík. Szewczyk, krawczyk, kuśnierczyk, gdy się ustroi w bławaty, porzuciwszy szydło, igłę, dratew, rozumie że szlachcic. *Mon.* 73, 578. KRAWIEC, - awca, *m.*, *Bh.* krejčí; *Slo.* kragčí; *Mor.* krýčíř; *Sor.* 1. krawz, krawc; *Sor.* 2. schłódař, schkłódař; *Crn.* krajâzh, resóvs, resâr, robâzh; *Vd.* krajazh, robazh, resovez, shivar, shnidâr, oblazhilar; *Cro.* krajách, szabol, svélecz, s'ivàch, szuknakrajach, szvittar, s'ivecz, s'ivavecz; *Bs.* krajaç, krojaç, scjavaç, koji scije, koji scie svittu, sciavaç od sujette; *Rg.* svittar, sciâvaz, *vulg.* terzia, *Hg.* szabo; *Sla.* kra-

jäcs, terzia, sabol; *Rs.* порmной, *Ec.* поршный мácmерb (*ob.* parć, portki) швéцb cf. *szwiec, szewc); co szaty lub suknie robi, to jest przykrawa i zszywa, **der Schneider.** Krawiec igłę bierze, aby nią szył. *Petr. Et.* 25. Krawce, gdy się zéydą, mówią o nożycach. *Rey Wiz.* 147. Ledwie krawiec w stół pięścią, aż nożyce brzęczą. *Pot. Jow.* 105. Kiedy w stół uderzy krawiec, nożyc szukaiąc, ozwą się nożyce. *Opal. sat.* Tak krawiec kraie, iak mu materyi staie. *Teat.* 20, 99, *Zabł. Z. S.* 50. cf. piędzią się mierzyć). U krawca zawsze zdarta suknia, a u szewca dziurawy bót. *Rys. Ad.* 69. Krawca za kowala obiesić, = niewinnego skarać, winnego puścić. *Cn. Ad.* 363. cf. sprawa iak w Osieku). KRAWIECKI, - a, - ie, od krawiectwa, **Schneider=, Schneiderhandwerks=;** *Bh.* **krevčowský;** *Cro.* krajachki, s'ivaczki, s'velzki, s'velni, szabólzki; *Rg.* svittarski; *Sla.* krajáčski; *Vd.* shivarski; *Rs.* портнячій. Towarzysz rzemiesła krawieckiego. *Baz. hst.* 38. krawczyk, **ein Schneidergeselle.** Człowiek professyi krawieckiéy. *Teat.* 11, 87. Warsztat krawiecki *Bh.* **krevčowna;** *Rs.* швáльня. KRAWIECTWO, - a, *n.*, *Bh.* **krevčostwj;** *Vd.* shyvaria, shivaria); rzemiosło krawieckie, **das Schneiderhandwerk.** Krawiectwo nie szuka więcéy naczynia do uszycia sukni, iedno igły, nożyc, nici, łokcia... *Petr. Ek.* 118. *Hrbst. Odp. Pp.*, *Glicz. Wych. H* 1 *b*, *Mon.* 71, 162. Krawiectwem się bawić *Vd.* shivati, shivariti, shnidaruvati, **schneidern,** *Rs.* портняжить.

KRAY, - aiu, *m.*, *Boh.* **kraj, okraj, okrajek, břeh;** *Slo.* **kraj;** *Sr.* 1. **króma;** *Cro.* kray, kraj, konëcz; *Crn.* kraj, okkraj, obkraj, krajz; *Vd.* krai, kons, krajishe, okrajek, stranik, rob, sare (cf. rąb; *Vd.* krajost, nakrajost = zakończenie); *Hg.* karey, karima; *Dl.* kray; *Bs.* kraj, konaç; *Rg.* kraj, kraina, pokraj, pokraina; *Rs.* край, краéкb, крайшекb; *Ec.* крáй, *cf. Gr.* ἄκρα, cf. *Ger.* **Kragen,** cf. **Rain, Rand, Reich;** cf. *Isl.* greina, *Gr.* κρίνειν odłączyć, cf. granica **Obd. Granitz,** *Hottentot.* kraal =, wieś, miasteczko, cf. król; - *Rs.* крáйне ostatecznie, nadzwyczaynie). - Czegokolwiek brzeg, ostatek, koniec. *Cn. Th.*, **der äußerste Rand, die äußerste Gränze, das Ende.** Srzodek od obu kraiów równo daleko leży. *Petr. Et.* 105. Kraie ksiąg iak pozłacać. *Sienn.* 586, *Sleszk. Ped.* 304. Na kraiu karty naznaczyć. *Szczerb. Sax. pr. in margine*). Kray szaty, = brzeg szaty. *Cn. Th.*, *Rg.* kraj, skut, **der Saum des Kleides.** Kray okrętu, brzeg, krawędź *Vd.* kraj, stran; *Rs.* поруБенъ). Kray wyspy, kępy, lasu *Rs.* опушъ, опýшка, опýшечка. Pierwszy co kapelusz wynalazł, nosił go biało, maiąc kraie opuszczone. *Zab.* 12, 60. **die Krämpen des Hutes.** *Devehere in ultimas terras* na kray świata zawieść, to iest daleko gdzie zawieść. *Mącz.*, *Cn. Ad.* 531. Pobił króle, przyszedł do kraiu świata, złupił wszystkie państwa. *Sk. Kaz.* 19. Zgromadzą ich ze czterech wiatrów, od kraiów aż do kraiów niebieskich. *Sekl. Math.* 24. *not.* „od ostatnich brzegów niebios, aż do ostatnich brzegów ich, abo od wierzchu niebios aż do ostatku ich". Miasta na ostatnich kraiach gór budowane były. *Warg. Cez.* 62. Panie boże bądź z nami, na ostatnim kraiu stoimy. *Orzech. Qu.* 74. Żadnéy śmierci strachem nie byli poruszeni, takie ich bezpieczeństwo było i na kraiu życia. *Zimor.* 251, *Sla.* nakraj, = na końcu). U kata mu kray, u szubienicy koniec. *Rys. Ad.* 69. -- Kraiem *adv.*, po brzegu, **am Rande.** On oboz pod zielonym zatoczywszy gaiem Myśląc tam i sam po nim chodzi kraiem. *Pot. Pocz.* 2. cf. *Ec.* вскрай, подлѣ, близъ, = podług, według, przy). - §. 2) kray ziemi = część ziemi, okolica, **Gegend, Himmelsgegend, Landesgegend, Landesstrich, Himmelsstrich.** Okrąg świata ma swoie kraie, *cardines*, t. i. wschód, zachód, południe, północ. *Chmiel.* 1. 168. Kray świata, abo dział ziemi od południa na północy takiéy szerokości, która półgodziny odmiany we dniu abo w nocy uczyni, *clima. Cn. Th.*, **das Clima.** Kray abo dział świata abo ziemi od południa na północ idąc, odmianę zbytnią ciepła i zimna ieden od drugiego maiący, abo zimą i latem ieden od drugiego różny, tak że ieden zimy nigdy nie ma, drugi lata nigdy, drugi oboie miewa, *zona Cn. Th.*, **ein Erdgürtel, eine Erdzone** *ob.* kraina, pas, pasmo, strefa). Z pięciu kraiu, ta co wre gorącem zbytecznym wpośrzód, Toż po stronie żywotnie dwa twórca usadził kraie. *Zab.* 15, 31. *Kniaż.* Kray świata, który kto z wysokiego miéysca okiem w koło obéyrzeć iak naydaléy może, *horizon. Cn. Th.* widokokres, widokokrąg, **der sichtbare Horizont, Gesichtskreis.** - §. 3) kray, część ziemi wielka, od narodu wielkiego pomieszkana. *Wyrw. Geogr.* 13, **ein Land, ein Reich, ein Staat;** *Slo.* **kraj;** *Sr.* 1. **kraj, kray;** *Sr.* 2. **kraj, raj** (cf. *Ger.* **Reich**); *Crn.* kray; *Vd.* krai, shlak, prestor, prostar (przestwor), deshela, semla; *Cro.* orszag (cf. orszak). Jaki kray taki obyczay. *Cn. Ad.* 296, każdy kray ma swóy obyczay; co kray to obyczay. *ib.*, **ländlich sittlich.** Ruś mówi: szto horod, to norow, *Pim. Kam.* 20; *Rs.* что городъ, то норовъ, что деревня, то обычай, *Slo.* **kolko kragow, tolko običagi.** cf. kiedy przyydziesz między wrony, także krakay iak i ony. - §. b) w kraiu tańsze życie, = to iest, w swoim kraiu, w oyczyznie, **im Vaterlande.** - §. 4*) kray, ląd, *Rs.* край, **Land, festes Land.** Oycze święty Mikołaiu, Wyrwiy z toni, staw na kraju, *ad portum. Pieśń. Kat.* 150. NB. Pochodzące obacz pod *Kraiać.*

KRAYCAR, - a, *m.*, *Bh.* **krejcar;** *Crn.* krajzer; *Vd.* kraizar, krishnik; *Cro.* krayczar, krajczar, krisachecz; *Hg.* karajtzár; (*Sr.* 1. **Polak**); z Niem. **der Kreutzer** pieniądz. - §. 2) kraycar =, graycar, wyrwicz, wykręt, korkociąg.

KRAYCZANKA, - i, *ż.*, córka krayczego, **des Vorschneiders Tochter.** KRAYCZOSTWO, - a, *n.*, godność krayczego, **das Vorschneideramt.** - §. *coll.* państwo krayczostwo, = pan krayczy z panią krayczyną. KRAYCZY, - ego, *m.*, kraiący drugim przy obiedzie, rozbieraiący mięsiwa, **der Tranchirer, Zerleger, Vorschneider;** *Boh.* **kraječ;** *Vd.* predresar, predresavez; *Rg.* rezalaz, razrèxitegl; *Rs.* рѣзальщикъ, кроильщикъ. Nieobyczayna, kiedy co krayczy okroi, piérwéy niż poda, rękę wyciągać. *Eraz. Ob. F.* - §. W Polszcze i Litwie pewny urzędnik, **der Vorschneider, ein gewisser Beamter.** Krayczy Koronny, Krayczy Litewski. *Ross. obs.* крáвчей, крáйчей Carski nayważszy Marszałek nadworny. KRAYCZYC, - a, *m.*, syn krayczostwa, **des Vorschneiders Sohn.** KRAYCZYNA, - y, *ż.*, żona krayczego, **des Vorschneiders Frau.**

KRAYKA, - i, *ż.*, (*Bh.* **krajky** koronki, **krajkář, krajkářka,** co koronki robią), brzeg u postawu sukna z wełny odmiennéy od saméy sztuki zrobiony, *Sr.* 2. **kschoma;**

Rs. кромà, кро́мка (краюха przylepka chleba), покро́мъ, покро́мка, покро́мочка, die Tuchecke, die Anschrote, der Schrot, die Abschrote, der Leisten, der Anwurf. R. 1565 ustanowiono o suknach kraiowych, żeby dwa łokcie w szerz były bez krayki. *Skrzet. P. P.* 2, 195. Krayka oderzniona. *Cn. Th.* - Krayką go sukienną po plecach bił, co go bolało, iakoby go kot po ręku lizał. *Dwor. K.*; cf. iak na psa łyko). Kiiem grozi oycu synek, którego ociec krayką biiał. *ib.* któremu pobłażał). Dzieciątko pieluchami, kraykami ściągaią, Choć nic ieszcze zbroiło, a iuż więźnia maią. *Rey Wiz.* 88. KRAYNIK, - a, *m.*, n. p. Deputacya graniczna samych nawet possessorów, prefektusów, krayników i innych w Węgrzech mieszkaiących sądzić będzie. *Vol. Leg.* 6, 69. na pograniczu mieszkaiących, graniczników, Gränzbewohner. KRAYNY *ob.* Skrayny.

*KRĄŻ, - ęźu, *m.*, krąg, ukrążenie, der Kreis, die Bewegung in die Runde; ztąd: krężem, = kręgiem, kołem, obwodem, n. p. Mnie włos gęsty na brodę swym otacza krężem, Tyś bezbrodny, niewiastą iakbyś był, nie mężem. *Gaw. Siel.* 375. (*KRĄŻAĆ *Cn. Th.*, = kraiać, drobić. *Włod.*), *Bh.* kraužiti *radere, secare*). KRĄŻEK, - żka, *m.*, *demin. nom.* Krąg, *Bh.* kraužek; *Hg.* karika; *Ross.* кружéцъ, кружóкъ, кружéчикъ (cf. *kruż, *krużyk, cf. *Ross.* кружало karczma; кряжъ, кря́жикъ warstwa); *Ec.* кружéцъ, кружéкъ. 1) mały okrąg, obwodek, kołko czcze, ein kleiner Kreis, Kranz. Krążki smolane, rodzay woiennych ogniów, robione z starych porozpłatanych lontów, uwiniętych w krążek, umoczonych w smole. *Jak. Art.* 3, 297, Pechkränze; cf. pęczki smolane. - §. 2) kołko pełne, talerzyk, błażek, eine kleine Scheibe, ein Scheibchen. Dawno sława głosi, Ze często krążkiem za metę przenosi. *Hor.* 1, 45. *dyskiem*, Wurfscheibe. Podniesienie ciężarów w górę przez krążki, *trochlea*, to iest talerzyki grube płaskie, wielce ruchome w koło środka, przez który przechodzi oś osadzona w klóbie. *Rog. Doś.* 2, 200, die Rollen, Flaschen, Kloben in einem Flaschenzuge oder in einer Blockwinde, *Rs.* навóйня. Krążek nad kopytem, = nadkopycie, die Krone am Pferdehufe. Na krążki pokraiać, = na talarki, in Scheiben schneiden. KRĄŻNY, - a, - e, krążący, kołuiący, okrągły, rundend, kreisend, *Ec.* кругоносúтельной. Wąż krążnemi zakręty zatoki łuskate Wiiąc, rączo się zwiia na dzwona garbate. *Otw. Ow.* 103. KRĄŻYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, skrążyć, okrążyć *dk.*, *Bh. et Slo.* kraužiti, kraužim, krużim, krutiti (cf. kręcić); *Sr.* 2. krużolisch; *Hg.* kerengetem, karikalom; *Bs.* krusgiti, okrusgiti; *Cro.* krusim, kolobarim; *Ross.* кружи́ть, вскружить (*Ec.* кручу̀, крутию̀ kręcę). Kolić, kołować, okrążać, einen Bogen beschreiben, einen Kreis machen, herum kreutzen. Djabeł iako lew ryczący krąży; szukaiąc kogoby pożarł. *Dambr.* 249, *ib.* 164, *W.* 1 *Petr.* 5, 8. obchodzi was. *Bibl. Gd.*, er gehet umher Luth.). *Ustrz. Troj.* 34. Człek bez uwagi nie rozciąga myśli swoiéy daléy iak do tych miéysc tylko, które go z blizka krążą. *Zab.* 6, 101. *Minas.* Gdzie przedtym dolina poziomym krążyła padołem, bóg miasta swego stanowi osadę. *Psalmod.* 46. Pieniądze krążą, bieżą, bieg czyli kurs maią, das Geld läuft um. KRĄŻYĆ się, w koło się obracać, sich in die Runde bewegen, kreisen. Kiedy w hucie dym czarny, znaczy, że po piecu tak słaby krąży się ogień, że nawet swego strawić nie zdoła dymu. *Torz.* 118. - §. wałęsać się, sich herumtreiben. Bez pozwolenia starszych na świecie się krążą. *Klon. Wor.* 48. KRĄŻENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, kołowanie, das Umlaufen im Kreise, das Circuliren; *Bh.* zápolj; *Crn.* ovink, savink, vink; *Hg.* kerengő; *Rs.* круже́нїе, кругообраще́нїе, *Ec.* кружáло, кругохожде́нїе. Rzéka do nawigacyi trudna i niepośpieszna dla wielkiego krążenia i nawrotów. *Boter* 159. Przez żyły dzieie się krwi krążenie czyli cyrkulacya. *Zool.* 8. Krążenie pieniędzy, der Geldumlauf obieg, bieg, kurs. *KRĄŻYDŁO, - a, *n.*, *Bh.* krużidlo; *Slo.* kraužidlo; *Rs.* кружáло; *Ec.* кружило cyrkiel, instrument. KRĄŻYSKO, - a, *n.*, krąg szpetny niezgrabny, eine unförmliche Scheibenründung, *Ross.* кружи́ще. - Pochodz. pod słowem *Krąg*.

KRCIĆ, KRCZĘ *ob.* Chrzcić.

*KRCICA, - y, *ż.*, czarna kapusta, iarmusz abo brośkiew, kręcicą lekarze zowią, *brassica*. *Mącz.*, Schwarzkohl.

KRCINY *ob.* Chrzciny. KRCZYCA *ob.* Krzczyca.

KREACYA, - yi, *ż.*, *transl.*, robienie kogo czym, mianowanie, obieranie, die Erwählung, Ernennung. Wiek trzynasty dał Europie rożnych królów kreacyi papiezkiéy. *Nar. Hst.* 4, 352. KREATURA, - y, *ż.*, KREATURKA, - i, *ż.*, *dem.*, utwór, n. p. osobliwa iakaś kreatura. *Teatr* 29 *b*, 12. osobliwsze stworzenie, *Vd.* kreatura, stvar, stvarje). - *transl.* kreatura czyia kto. *Cn. Th.*, jemandes Creatur. Kreatury źle często oddaią kreatorom. *Lub. Roz.* 37. (*ob.* Kreować).

KRECIANY, KREDZIANY, - a, - e, z krety *Cn. Th.*, von Kreide; *Vd.* kridast. Grunt czerwonawy na osadzie kredzianéy. *N. Pam.* 16, 90. Wzgórek kredziany. *ib.* 21, 316. KRECIASTY, KREDZIASTY, - a, - e, do kredy podobny, kreidenähnlich, cf. krecisty). Ziemia tam iest wapienna albo kredziasta. *N. Pam.* 21, 316.

KRĘCIĆ, *KRĄCIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, *Boh.* krautiti; *Rg.* krêtati, krênuti *mouere*; *Bs.* krechjati, kretati, sukati (cf. sukno); *Cro.* szukati, szúchem, vinuti (cf. wić, winąć) vertiti (cf. wiercić); kretati, kréchem, kretam *agito*; *Dl.* kréchem, kretati; *Sr.* 2. kschużisch; *Sr.* 1. zdźimam, sukam; *Crn.* sukam; *Vd.* sukati, vertiti; *Ec.* крутию̀, кручу̀; *Rs.* вернуть, вертѣть (cf. *Ger.* kränzen); w krąg co obracać, przeginać w koło, toczyć, drehen, in die Runde herum drehen, winden, krümmen. a) kręcić co, = kręcić nitkę, witkę, drot, sidła, *Ld.* Cała iego zabawa pipkę palić, wąsy kręcić. *Mon.* 73, 154. Nici kręcić *Rs.* сучить, сучу̀; *Ec.* скáти, ску, cf. sukno). - *Figur.* Mów, a nie kręć wici, Chcę wszystkiego dochodzić, iak kłębka po nici. *Tręb. S. M.* 126, *Teat.* 31, 29, *ib.* 22, 98. wybiegi, wykręty robić; *Rs.* вилять, вильнуть, свильнуть, *ob.* szaławiła). Trzeba było szalbierować, łgać, urywać, kręcić. *Teatr* 19 *c*, 68. cf. pleść koszałki, opałki, Dreherenen machen. - §. b) kręcić czym =, obracać i tam i sam w koło, hin und her drehen, etwas drehend bewegen. Człowiek iest zdziebłkiem, co im wicher kręci, drzewem z korzenia wykręconym. *Rey Pst. B e* 3. Koniowi to popuszcza, to nim w koło kręci. *P. Kchan. Orl.* 1, 89. Kręcić nożem, kiiem, szpadą, świdrem. *Tr.* (cf. wiercić). - *Figur.* Czemuż mi bronisz umrzeć, gdy los mną tak kręci, Cóż pocznę!

pocznę! ah, bogowie przeciw mnie zawzięci. *Min. Ryt.* 1, 103. Szczęśliwy Telemaku, choć fortuna tobą kręci. *Jabl. Tel.* 144. nad tobą wydziwia, tak cię przerzuca). Niech komisarze kręcą głowami, byle na pańskie wystarczyło pleuzery. *Zab.* 13, 203. Kręć Maćku głową, by cię djabeł nie usidlił. *Rys. Ad.* 26. - §., Kręcić rury, wiercić, bohren. Tryna żelazna z pod pilnika albo świdra, gdzie rury kręcą. *Torz.* 255. - §., kark skręcić *ob.* skręcić. KRĘCIĆ SIĘ *Recipr.*, obracać się w krąg, taczać się w koło, sich herumdrehen, sich drehen, herum winden, sich winden. Człowiek kłamliwy, iakoby śliski a swity wąż, w rozmaite się kręgi swiia a rozwiia, kręci się w ogniwa rozmaite. *Weresz. Regl.* 115. Dam mu taki trunek, po którymby się kręcił iak wąż. *Mon.* 73, 256. Iak piiany do koła się kręci. *Teat.* 12, 119. Kręci się iak fryga na mieyscu. *Mon.* 73, 325. Skaczą, tańcuią, kręcą się do koła. *Zac.* 13, 25. *Gawdz.* Czemu się Waść kręcisz, niby na zawiasie, szaft, szaft, iaki mi Francuz. *Teatr* 45 *c*, 5. Wicher, gdy się kręci, prochem ziemskim dziwnie mąci. *Ryb. Ps.* 61. *Ross.* кушишь, кучи. Powietrze się w tumany kręci przez kurzawę. *Przyb. Milt.* 53. Ze łzą kręcącą się w oku, tuli ią do piersi. *Przyb. Ab.* 186. Odwracasz oczy, łza ci się w nich kręci. *Teat.* 44, 36. Łzy mu się z radości po oczach kręcą. *ib.* 10, 54. Przebóg, cóż mi bez zdrowia, choć na maiestacie, Pan się kręci na puchu, chłop zasnął na macie. *Nar. Dz.* 2, 66. wierci się, nie mogąc zasnąć, er wälzt sich im Bette herum. - *fig.* Kręci się iak piskorz. *Cn. Ad.* 364. iak mucha w ukropie. *Pot. Syl.* 466. Ani mnie tam, ani sam; w takieyem niewoli Kręcę się, niby piskorz lub piiawka w soli. *Zegl. Ad.* 5. er dreht und windet sich wie ein Aal (wie ein Peitzker). Kręci się, iak ono iste w przyrębli. *Rys. Ad.* 26. Kręć się, figluy iak raczysz Abyś miał w sidełka twoie Wolne wprawić serce moie, Tego nigdy nie obaczysz. *Past. F.* 128. Pytano go się; on się kręcił; przyciśniony powiedział. *Sk. Dz.* 426. *ob.* kręcić wici; *Rg.* vargljati, vartjetti). Kręcę się, obracam się z frasunku. *Cn. Th.* (*Rs.* кручина frasunek). W głowie się kręci, snuie, roi, es geht mir im Kopfe herum. A propo tego, póki mi się w głowie kręci, Muszę sobie w pulares wpisać dla pamięci. *Zabl. Fir.* 48. Toż się samo kręci w moiey myśli, co i w twoiey. *Jabl. Tel.* 102. - b) głowa się kręci, z w głowie się kręci, z zawraca się, der Kopf wird schwindelig, drehend. Nad przerwą i przepaścią głowa się kręci. *Pilch. Sen.* 178. Pozagrzewali czupryny bogowie, I w nieśmiertelney już się kręci głowie. *Jabl. Ez.* 34. *phys. et moral.* Kręci mu się wino w głowie. *Tr.* Urwiy po drodze garść ciemierzycy, Bo mi się we łbie coś kręci. *Kniaź. Poez.* 1, 136. Pysze głowę strach niezwykły suszy, Mózg iey się kręci. *Morszt.* 57. Długo tu iuż spokoyna głowa nie może bydź, Zawsdy by młode piwo musi się w niey kręcić. *Rey Wiz.* 90. burzyć, wzburzać się). - 2) Kręcić się koło kogo abo czego, z uwiiać się, sich tummeln, geschäftig thun. Wiem, że się koło wesela kręcą, to iuż niedarmo. *Teatr* 6 *b*, 99. Uważałem iakeś się wczoray koło coreczek iego kręcił. *ib.* 22 *b*, 11. KRĘCENIE, *Subst. Verb.*, n. p. kręcenie nici, *Rs.* крученїе, сученїе, *Ec.* сканїе, das Drehen, das Zwirnen; (*Ross.* кручина frasunek). - §., kręcenie na wątrobie, brzydliwość, *nausea. Volck.* 596. Uebelkeit. Lekarstwo przeciwko brzydzeniu i czczeniu i kręceniu na sercu. *Sienn.* 472. t. i. przeciw nudności, ckliwości. KRĘCICIEL, - a, *m.*, kręcący, kręcić zwyczayny, ein Dreher (*Rg.* kretalaz, krénitegl *motor*). KRĘCICIELKA, - i, *ż.*, KRĘCICKA, die Dreherinn. Jakaż to zalotnica, kręcicka! *Mon.* 71, 485. KRĘCIDŁO, - a, *n.*, narzędzie od kręcenia, ein Drehwerkzeug; *Rs.* крутило koło powroźnikowe. KRĘCIEL, - a, *m.*, cf. krętak) Rodzay kręcielów, *Cyprinus*, zawiera owe chrząszcze, które pływaiąc kręcą się w koło, i przewrócone wykręcaią się w górę. *Kluk Zw.* 4, 34. eine Art Springkäfer. *KRĘCILNIA, - i, *ż.*, mieysce gdzie się kręcą sznury, powrozy, *Rs.* крутильня, die Seilerbahn. KRĘCISTY, - a, - e, KRĘCISTO *Adv.*, zatoczysty, kręty, kręcący się. *Cn. Th.* sich drehend, gedreht, gewunden, sich schlängelnd, geschlängelt, n. p. kręcista rzéka. (KRECISTY, - a, - e, *Rs.* мѣловамный, pełen krety, kreidig, voll Kreide, n. p. krecista ziemia. *Cn. Th.* kretna. *Cresc.*). KRĘCISZEK, - szka, *m.*, człek pełen wybiegów, kretów, *Rs.* крючекъ, крючокъ, ein schlauer Mensch, voll Dreherenen. *Tr.* - 2) *botan.* Kręciszek, ziołko kminu kramnemu podobne, strączki ma, iako witki kręcone, *cuminum sylvestre alterum*, Hornkümmel, wilder Kümmel. *Syr.* 441. KRĘCIWĄS, - a, *m.*, *Mon.* 76, 589. wąsy kręcący, ein Schnurrbartdreher. KRĘCONY, - a, - e, *Part. Pass. Verb.* kręcić, gedreht, *Ec.* крученый, плетеный. Kręcony na nici *Rs.* сученый, *Ec.* сканый. Kręcony na drot *Rs.* крученый. Włosy kręcone wdzięcznemi kryią skronie kędziorami. *Past. F.* 68. Lew idzie przed tych bestyy woyskiem niezliczonym, Sprawuiąc ie iak hetman ogonem kręconym. *Banial. J* 2. Schod kręcony, *cochlea. Cn. Syn.* 191. eine Wendeltreppe; *Sr.* 1. wiðyité zlhod. - *fig. tr.* A ta Anielka, ten kręcony djabełek. *Teatr* 22 *b*, 55. szczwana, przebiegła). KRĘCZ, - u, *m.*, Zakręcenia abo załomienia i zakrzywienia głowy, *Gr.* ὀπισθοτονια, gdy się w tył abo w bok głowa twarzą obraca, kręczem zowiemy. *Syr.* 740. *et* 478. *et* 331. *et* 117, 122. Kopfverdrehung. (KRĘCZET *ob.* Krzeczot). KRĘCZYNKA, - i, *ż.*, ziele Janowiec, *genista. Sien.* 72. Geniste, Pfriemenkraut.

Pochodz. od słowa *Kręcić*: *kręty*, *kręto*, *krętogłow*, *krętorog*, *kończatokręty*; *dokręcać*, *dokręcić*; *nakręcać*, *nakręcić*; *okręcać*, *okręt*, *okrętowy*, *okrętnik*, *okręcik*; *okrucieństwo*, *okrutny*; *odkręcać*, *pokręcać*, *podkręcać*, *przekręcać*, *przykręcać*; *rozkręcać*; *skręcić*; *skręt*, *krzątać się*, *skrzętny*, *okrzętny*, *skrzętność*, *skrzątać się*; *ukręcić*; *wykręt*, *wykrętarz*, *wykręcić*, *zakręt*, *zakręcić*, *zakrzątnąć*.

KREDA *ob.* Kreta.

KREDENC, KREDENS, - u, *m.*, z *łac.* - *§., kredencyalny list, świadectwa na piśmie, list otwarty z zaleceniem iakiéy osoby. *Włod.*, list wiarodayny; *Vd.* verodajezhnu pismu, der Credenzbrief, das Beglaubigungsschreiben. Kazał król pisać instrukcyą i kredenc do Barżego *Gorn. Dz.* 139. *Pot. Syl.* 390. Kazał bóg Moyżeszowi do siebie na górę przyiść, i stawiąc go urzędnikiem nad ludem swoim, uczynił mu kredens u wszystkich, puszczaiąc go pod obłok. *Sk. Zyw.* 1, 332. *t. i.* kredyt. *Cn. Th.* Jezus apostołów uczy, iakiby *kredenc mieli mieć nauki swoiéy, t. i czymby mieli twierdzić powieść swoię. *Sekl.* 43. - 2) kredenc, *Kredencya*, - yi, *ż.*, śrebra stołowe, albo szafa na śre-

bra stołowe. *Włod.*, służba, kuchenna tablica, *abacus.* *Mącz.* (*ital.* credenza) der Credenztisch, Schenktisch. *Boh.* kredencnjk, kredencnj stůl; *Slo.* počestný stůl; *Vd.* postraniza; *Crn.* postrànza, oshlôpnek; *Rg.* Spremma, spremmiza; *Bs.* peharni stól; *Dl.* peharni sztol; *Hg.* poharszuk (cf. puhar); *Rs.* буфетъ, скатертная; *Ec.* среброхранилище. Kredens był przy drzwiach tacami, puharami, dzbanami srebrnemi i złocistemi ozdobny. *Kras. Pod.* 1, 6. Potoczył się na kredens, i wszystkie potłukł śklanki. *Teatr* 43, *c*, 76. - §., Kredens, izba, w którey kredens, das Credenzzimmer. Lotka charcica weszła do kredensu, i natłukła różnych rzeczy. *Teatr.* 19 *b*, 54. - §. bez kredensu, = bez kredensowania, że kredencerz nie skosztował sam wprzod, nim puhar podawał, n. p. Prosił Skirgayła do swego folwarku Humen; tamże gdy sobie podweselił, a bez kredensu z dworzany się napiiał, zadał mu on Humen truciznę. *Stryik.* 468. ohne Credenzen, ohne Vorkosten, ohne Vortrinken. - b) Kredens n. p. złoty *carchesium. Cn. Th.* rodzay naczynia długiego z uchami do picia. *Włod.* ein Credenzbecher. KREDENCERZ, - a, *m.*, któremu powierzono służbę stołową; śrebrowy. *Cn. Th.*; *Rs.* подножниковъ, скатертникъ, der Credenzer, dem der Schenk- oder Credenztisch mit allem Tischgeräthe und Silberzeuge anvertraut ist. Kredencerze stołowe izby nakrywali. *Ban. C* 4. Uchoway boże tam po prostu co nazwać, Gdzieby stół nakrył chłopiec, kredencerzem zowią. *Opal. sat.* 150. KREDENCOWAĆ, KREDENSOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, co komu =, skosztowawszy wprzód napoiu lub potrawy, podawać komu, *Dudz.* 42., *Włod.*, z Włosk. einem Speise und Trank credenzen, vorher kosten, ehe man sie darreicht. - 2) *Intrans.* translate:, marszałkować komu, przodem chodzić przed kim, drogę komu otwierać, kalauzować, vor jemanden vorher gehen, vorweg gehen, ihm den Weg eröffnen. Marszałkowie królowi, gdy na publikę wychodzi, laskami swemi kredensuią. *Nies.* 1, 250. Gdy iednych Pompeiuss, drugich Cesar armuie Niech Brutowi do bitwy Kato kredensuie. *Bard. Luk.* 23. Jutrzenka w swoie przybrana purpury Na świat przed złotym kredensuie słońcem. *Chrość. Ow.* 285. Sam osobą swą przeciwko Osmanowi woyskom swym kredensował. *Birk. Zyg.* 25. Przy podstarościm trzech sędziów kredensować maią. *Vol. Leg.* 7, 405. KREDENCYA *ob.* Kredenc 2). - KREDENCYALNY, KREDENSYALNY, - a, - e, n. p. list, świadeczny list, wiarodayny, wierzytelny, *Rs.* вѣрительный, вѣрющїй, ein Credenz-Brief, Creditiv, Beglaubigungsschreiben *ob.* Kredenc 1). (KREDKA *ob.* Krétka). KREDO, - a, *n.*, wyznanie wiary, das Glaubensbekenntniß. *Sk. Zyw.* 261. Apostołowie, nim się rozeszli, zmówili symbolum abo Kredo, to iest 12 członków wiary ś. *Sk. Dz.* 26. W wyznaniu tym członkiem to zowiemy, cokolwiek o każdey rzeczy wedle Kreda osobno wierzyć mamy. *Karnk. Kat.* 10. cf. artykuły wiary). Bóstwo Chrystusowe w kredzie wyznawamy, mówiąc: wierzę w Jez. Chr. iedynego syna bożego, pana naszego, który . . . *Sk. Kaz.* 535. Pytana była według kreda naszego, ieśli wierzy w boga? *Gorn. Dz.* 6. Zjachawszy się biskupi Afrykańscy, o wierze i o kredzie kazanie Augustynowi ś. przed sobą czynić kazali, *Sk. Zyw.* 2, 149. Którzy Szymona Maga naśladuią, ci Apostolskiego i Niceńskiego kreda nie wyznawaią. *Biał. Post.*

8. - *Prov.* Potrzebny iesteś, iak Piłat w kredo (abo w kredzie). *Zabł. Zbb.* 86. cf. iak bies w Częstochowie, iak piąte koło u wozu, so nöthig, wie das fünfte Rad am Wagen. KREDYT, - u, *m.*, powaga z wiarogodności, *Vd.* dovernost, dovupanjost, veruvanstvu, verimanje, zavupanjost; *Rs.* довѣрїе. Credit, Ansehen mit Glaubwürdigkeit verbunden. Szuka czego wielkiego, czymby kłamstwu swemu uczynił kredytu. *Gorn. Sen.* 571. Łatwiey poradzić nierostropnéy expensie, aniżeli odzyskać kredyt stracony przez naganną oszczędność. *Zab.* 16, 50. Jeżeli mi się dłużey będziesz zapierał, wszystek kredyt u zawsze u mnie utracisz. *Teatr.* 8, 104. Kredyt, wiarę stracić *Rs.* извѣришься, извѣряшься. Żeby ten Jegomość się wkradł w kredyta u Pani naszey, wszystkichby nas starych powyganiał. *Teatr.* 17, 54. Zdawna niewiasty straciły kredyt, i nie mogą bydź doktorkami. *W. Post. W.* 3, 277. Patrząc zazdrość na twe zasługi, sławę i kredyty, ryknie. *Zab.* 12, 234. Sieciech nabył u Władysława wielkiego kredytu. *Nar. Hst.* 3, 44. - b) w handlu kredyt, = wiarogodność względem zapłacenia, der Credit, den man im Handel hat. Kredyt w handlu pożytecznieyszy iest, niż gotowe pieniądze. *Zab.* 13, 76. Dobrze dla kupca mieć kredyt, kredyt iest połową bogactw. *Zabł. Roz.* 136 - 7. stąd *per excell.* borg, der Borg, der Credit, n. p. Dawanie na kredyt towarów. *Ustrz. Alg.* 277. Osobom niższego stanu na kredyt nie daią. *Teatr.* 34 *b*, *G i i*. Błażey w karczmie na kredyt piie po szyię, a nic nie płaci. *ib.* 54 *b*. 29. Panicze graniem na kredyt znaczne przemarnowali fortuny. *ib.* 13, 11. Szaleństwo przedaiących, że daią w kredycie Te za co nic przez całe nie odbiorą życie. *Hor. Sat.* 184. Na kredyt nic nie bierze u kupców, ale za gotowe pieniądze wszystko kupuie. *Mon.* 66, 261. W garkuchni flaki iadał, a i to czasem na kredyt. *Teatr* 29 *c*, 20. Prawo kredytu, prosił, aby mu było przysądzone. *Chełm. Pr.* 48. KREDYTOR, - a, *m.*, pożyczalnik, wierzyciel, (*dłużnik), der Gläubiger. Zostawił wdowę w długach wielkich, a owo kredytor abo pożyczalnik przychodząc, gdy nic u niey nie znaydnie, synaczków iey wziął w niewolą. *Sk. Zyw.* 2, 228. *w rodz. żeńsk.* Kredytorka. KREDYTOWAĆ *ob.* na borg dawać, *borgować* komu.

KREDZIANY *ob.* Kreciany. KREDZIASTY *ob.* Krećiasty. KREDZIĆ, KRECIĆ, *cz. ndk.*, kretą powlec, mit Kreide anstreichen, *Bh.* křjditi.

KRĘGI *ob.* Krąg. KRĘGIEL, - gla, *m.*, *Bh.* kužella, cf. kądziel; *Slo.* kolíček; *Crn.* kêgl; *Vd.* zhegel, kegel; *Sr.* 2. kegel; *Cro.* kuglin; *Rs.* кегля (крендель, кренель obarzanek). der Kegel. Kręgle do grania bywaią olszowe; kule grabowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. Piłki granie, kręglów ciskanie. *Petr. Pol.* 2, 350. Nie znaydziesz u nas kręglów, opilstwa, ni dudy. *Rey Wiz.* 66. Kręglów nastawiaią w koło podle ściany. *ib.* 67. Gracz w kręgle. *Kras. List.* 2, 70, *Vd.* zheglauz, kuglavez). Gram w kręgle *Crn.* keglâm; *Vd.* zheglati, kuglati). Zawóy wągórę iakoby kręgiel zaostrzaią. *Paszk. Dz.* 122. KRĘGIELEK, - lka, *m.*, *dem.*, ein kleiner Kegel. Kręgielek armatny *ob.* nadstawek. KRĘGIELNY, - a, - e, od kręgla, Kegel-, *Rs.* кегельный. KRĘGLARNIA, - i, *ż.*, mieysce do grania w kręgle, die Kegelbahn, Kegelstätte; *Crn.* keglishe; *Vd.* zheglishe; *Crn.* kugliache. KRĘGŁOWATY, - a,

-e, - o *adv.*, na kształt kręgla, **kegelartig**; *Vd.* sheglo-viten, keglofurmaſt.

KREKORAĆ, - rał, krekorze, *Jntrans. Nied.*, gdakać, kwokać, **gackern, wie eine Henne**; *Boh.* **krakorati**; *Slo.* **krakorám**; *Cro.* krakorim, kokochem; cf. krerać). cf koko-rykać. Krokoranie kuropatwy. *Otw. Ow.* 311. Kokosz, gdy zniosła iaie, to krokorała i gdakała. *Papr. Kol. L* 3. Nikczemnik ten cały dzień iak kokosz na gniazdzie kroko-rał. *Rey. Zw.* 145. Umie ona iak kokosz krokorać. *Papr. Przyk. B* 3. Nie wszyſtko to roskosz, Chociay drugi kro-korze chodząc by pſtra kokosz. *Rey Wiz.* 72. - *transl.* Białogłowa, kiedy radzi na dobre, chwalebnie; lecz gdy przy uporze, żeby swoie przewiodła, cały dzień kroko-rze, niemasz co chwalić. *Pot. Arg.* 409. Komu zła żona nad głową krokorze, W grobby się puścił, nie tylko na morze. *Pot. Syl.* 38. *Pot. Arg.* 517. Tu żołnierz o żołd nad głową krokorze. *Chrośc. Fars.* 339. gdyra.

KRELE *ob.* Grele.

*KREM, - u, *m.*, n. p. Za drzewo bartne, kto popsuł, zapła-ci po dwie kopy groszy; za drzewo na barć wyrobione bez pszczoł, kopę; a za krem bez barci, ile ich popso-wał, za każdy po półkopy groszy. *Stat. Lit.* 314. *KRE-MNY, - a, - e, n. p. Ieśliby kto niwę rozrabiaiąc, czyie drzewo bartne albo na barć uczynione, kremne abo z pszczołami albo i bez pszczół opalił . . . *ib.* 309.

KREMOR, - u, *m.*, kasza tarta, przecierana przez durszlak, kremor, gruca ięczmienna. *Cn. Th.* **Gerſtenſchleim**, kleiek. *Wład.*

*KREOWAĆ, z *Łac.*, tworzyć; robić kogo czym, mianować, **creiren, ernennen**. *Tr.*, *ob.* kreatura, kreacya.

KREPA, - y, *ż.*, KREPON, - u, *m.*, z Franc. lub Włoſk., Materya iedwabna kędzierzawa, **Kreppe, Flor**; *Vd.* pin-ta; *Crn.* pazholåt, *Sla.* pósha; *Ross.* крепъ, флёръ, дымка. (*Bs.* kerpa, karpa, krrippa, = łata, plaſtr.) Kre-ponu sztuka. *Jnſtr. cel. Lit.* - §. *per excell.* czarna krepa, żałobna, **ſchwarzer Flor, Trauerflor.** - *Fig.* Noc swą krepę czarną rozwinęła. *Jabł. Ez.* 104.

KRĘPA, KREMPA, - y, *ż.*, gatunek klamry, narzędzie od krępowania, *Gall.* crampe, crampon; **die Krampe.** Zamoyſki wziął Maximiliana z woyſkiem swoim w krępy. *Błaż. tl. A* 2 *b.* w niewolą). - §. Krępa u kapelusza, ka-pelusza bok, ſkrzydło, *Sr.* 2. **krumpa**, *Cro.* pervàz kape, **die Krämpe des Hutes, die Hutkrämpe.** - §., gra iakaś, **ein Spiel.** Poydźmyż w krępę. *Pot. Jow.* 190. Kazał on na trynkę, drugi uła *krempey, a trzeci tuzowi. *Pot. Jow.* 117.

KRĘPAK, - a, *m.*, Karpak, Krapak, abo Tatry, pasmo gór między Polſką, Węgrami i Siedmiogrodem; między Multanami i Siedmiogrodem zowią ie Bieszczadami. *Dyk. Geogr.* 2, 48. *Żad. H. N.* 43, 44. *Krom.* 1. Tedy iuż w mieście gorzéy będziem żyli, Niż na Krępaku abo na Bie-szczedzie. *Zab.* 15, 245. cf. zboycokryty Krępak). KRĘ-PACKI, - a, - ie, Karpacki, **Carpatiſch.**

KREPEL, - pla, *m.*, KREPLE, - ów, *plur.*, *(Cn. Th.)* może z Niem. **Krapfen, Krapfkuchen**, *lat. med.* craphus, *Vd.* krap, shakrap, krapi, pohanje, zvertje (cf. *Vd.* kre-petati, = chruścieć); *Crn.* krófi; *Boh.* **koblíha, koblížka**; *Bs.* ſkrob, jerisote, lazagne, *Sr.* 1. **mazancz. tétancz**; (cf. *Gr.* χρῆνις). Kreple są ciaſta smażone. *Wiel. Kuch.* 404. Weźmiesz krepel ieden. *Budn. Exod.* 29, 23. placek ie-den. *Bibl. Gd.*) Kreple przaśne w oleiu smażone. *Leop. Ex.* 29, 2. *Radz. ib.*; *Budn. ib.*; placki. *Bibl. Gd.*) Ma-sło do smażenia krepli, ciaſt. *Haur Ek.* 178. Mnieysi ſtanowie pieką kreple, więtsi torty. *Rey Zw.* 61.

KRĘPINY, u smuklerza, rozmaite ozdoby do frenzli. *Mag. Mſk.* **die mancherley Verzierungen der Franzen b. d. Po-ſamentierer.**

KREPON *ob.* Krepa. KRĘPOŚĆ *ob.* Krępy. KREPOTA *ob.* Chrapota.

KRĘPOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, ſkrępować *Dok.*, mo-cno i ściśle zwięzywać (cf. krępa, krumper, (cf. **Krampe Adlg.**) **feſt zuſammen knebeln, zuſammen binden, feſſeln.** *propr. et fig.* Piotr wiąże, Piotr krępuie, Piotr rozcina okowy. *Pociey* 421. Węzeł nas ten krępuie. *Mon.* 65, 254. Miłością tylu palisz i krępuiesz. *Paſt. F.* 85. Su-szy na przemian wilgoć uſtępuie, A zimno z ciepłem przy-mierze krępuie. *Bardz. Boe.* 144. - §., w kartach graiąc krępować, *n. p.* Ten woła *pas*, ów *kart*, ten *accorde*, ów *krępuie*, ten *filuie*, a ów woła baſta. *Mon.* 71, 707. KRĘPOWANY, *et dokon.* SKRĘPOWANY, - a, - e, ściśle związany, **gefeſſelt.** Ani ruszyć się mogłem, iakby ſkrępowany. *Jabł Tel.* 47. Szczupłością tych kart ſkrę-powani dziś to przerwać musimy, co w przyszłey części do-powiemy. *Mon.* 65, 227. żenowani, określeni, ograni-czeni). KRĘPULEC, KREPULEC, - ulca, *m.*, kołek, którym się co krępuie. *Włod.* **der Packſtock, Packknüttel, Packbängel, das Packſcheit, Raitelſcheit.** - §., Krępulec u rzeźnika, drzewo, na którym się wół zawiesza. *Mag. Mſk.* KRĘPY, - a, - e, cieliſty, tułowity, tłuſty, *corpulen-tus. Mącz.*, zsiadły, zwięzły, **unterſetzt, kurz und dick, derb, ſtämmig.** *Rg.* kruupan, *Bs. et Sla.* krupan, *Cro.* krupën, = duży, gruby; *Ec.* крупный wielki, gruby, gru-boziarniſty cf. krupy, cf. okropny; *Rs.* кру́пный, кру́-пенъ gruby, крупновáтый grubowaty, крупнѣть grubieć, кру́пчатый gruboziarniſty). Człowiek krępy i zwięzły ma awantaż nad bardzo rosłym i ociężałym. *Pam.* 85, 1, 1056. Człowiek zsiadły, krępy, marsowaty. *Xiądz* 32. *Ross.* кряжъ, ря́жій, *Vd.* tersat, (*Sr.* 2. **kruſche, kſchuſche** tęgi), *Bh.* **ſložitý.** Jaſtrzębie maią nogi krępe, mo-cne. *Zool.* 272. Lappończyk małego wzroſtu, krępy. *Zool.* 286. Koń zwięzły i krępy. *Hipp.* 9. Przedtym al-bo nic, albo mało cię znano, J krępą i cyganką czarną nazywano. *Sim. Siel.* 16. KRĘPOŚĆ, - ści, *ż.*, tuło-witość, tłuſtość, *corpulentia. Mącz.* zsiadłość, **die Un-terſetztheit**; *Bh.* **ſložitoſt**; (*Rs.* крупность grubość).

KRERAĆ, *KRYRAĆ, - ał, - a, *Jntrans. ndk.*, wrze-szczeć iak gęsi, łabędzie, żórawie, **ſchreyen wie die Gänſe, Schwäne, Kraniche.** Gęś krera; żórawie kreraią. *Dudz.* 20. *v.* ſtrukać). Zoraw' krera, *gruit. Urs. Gr.* 250. *Tol. Sau.* 89. *Bh.* **kybati**, *Rg.* krjèkati; *Rs. et Ec.* журáвль курлыкаетъ (*Rs.* керкнуть, керкать o bekasach i kurach, gdy na pypeć ſtękaią); *Crn.* hrupęti, hrupim (cf. chrupać) *Sr.* 1. **rezkorzu.** Łabędź krera, orzeł kwili. *Tol. Saut.* 45. Pies szczeka, gęś kryra, wielbląd rże. *Eraz. Jęz. H h b.* KRERANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, wrzaſk żórawi, gęsi. *Włod.* **das Schreyen der Kraniche, Gänſe.**

KRES, KRYS, - u, *m.*, naznaczone granice, obręby, okre-ślenie, naznaczony koniec, cel *Crn.* krás, **der beſtimm-te Kreis, die Gränze des Kreiſes, die Gränzlinie.** *Vd.* kriesſ, sonzhnu obernilu, *Crn.* kręs, **Sonnenwende** prze-

silenie słoneczne (*Rs.* кресъ życie). Kres zawodniczy od którego wybiegaią, *meta. ib.* Rozmyśl się iaki kres bieżysz. *Rey Zw.* 129 *b.* Laufbahn. Około tego świeckiego zawodu, iako się ludzie pilnie starają, iako szkapy harcuią, iako ie po kresu wodzą, dziwnie stroią. *ib.* 129 *b.* Bóg człowiekowi pewny kres, w którymby stał zamierzył, i pewny cel do któregoby zmierzać miał. *Zrn. Pst.* 3, 583. Prawdziwi pasterze ci, którzy w kresie, od pryncypała swego zamierzonym stoią. *Zrn. Pst.* 3, 541. Nie grzeszymy, gdy w krysie zamierzonym pisma S. stoimy. *ib.* 3, 500. Opisaną mamy naukę Chrystusową, byśmy z krysu naszego nie występowali. *Hrbst. Nau. A* 3 *b.* cf. kloba). Gränzen. Nam przystoi potrzeby nasze kresami abo granicami w ewanielii zamierzonemi opisywać. *W. Pst. W.* 2, 360. Na tym cnota zależy, abyśmy żądzom pewny kres zamierzyli. *Petr. Et.* 96. Chciwości kresu nie maią. *Gorn. Dz.* 119. Meta, koniec, das Ziel, das Ende. Niedaleki krys mamy żywota naszego. *Zrn. Pst.* 3, 781 *b.* Póty kres, daley nie. *Tr.* Kres żywota iego iuż przyszedł, *Wys. Kat.* 285. Smierć żywota kres ludzkiego, Żeglarzą port tonącego. *Dar. Lot.* 2. Ten mniemany małżeństwa nieprzyiaciel, przysięgłabym, iż iest na kresie zrobić nieszczęśliwą iaką niewiastę. *Teatr* 49 *d*, 26. Kres ukaże, kto dobrą drogą bieg prowadzi. *Sim. Siel.* 94. Królestwa pewny swóy kres maią, (*fatales periodos*). *Warg. Kurc. praef.* Żaden z nas nie wie kresu żywota swego, *Gorn. Dz.* 118. Dopinał swego przez figle i sidła, Lecz blizko kresu zerwały się wędzidła. *Pot. Arg.* 735. przy brzegu utonął). Zamierzony krys, *Petr. Pol.* 47. zamiar, cel, Ziel, Absehen. KRESA, - y, *ż.*, długa liniia, ein langer Strich, cf. *Germ.* kratzen, kritzeln. Adl(g.) Na kadłubie tego zwierzęcia po obu stronach, daie się widzieć kresa, *linea lateralis*, która niby szew iaki od głowy aż do ogona się ciągnie. *Zool.* 173. *ob.* Kresić, Kreślić). Kresa od ucha przez nos aż do zębów idąca, dowodem iest iego dzielności. *Mon.* 60, 405. cięga, szmara, paragraf. (KRESCENCYA *ob.* urodzay, der Fruchtwuchs, Feldfrüchte). KRESIĆ *ob.* Kreślić. KRESICHLEB, - a, *m.*, gatunek bochenków chleba, po uwarzeniu pieczonego, w Prusiech; zkąd przezwisko poety *Artomiusa* Krzesichléba. Beyträge 1, 9. KRÉSKA, KRESKA, KRYSKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* Kresa, ; liniyka, eine kleine Linie, ein Strich, ein Strichelchen; *Bh.* čiara, čiarka, čiarečka (cf. czary); *Slo.* čárka, koma, strichla; *Sr.* 2. schtrich, sżmurga; (*Cro.* kriska, resény *segmen*); *Cro.* trák, tráchicz, chêrknya; *Crn.* potęga, potésaj (cf. pociąg); *Vd.* raid, potesaj, potes, brasdiza, smuga; *Rs.* черта, чертка, чёрточка, запятáя; *Ec.* чертица. Łatwiéy iest niebu i ziemi przeminąć, niż iedney krésce zakonu upaść, *Sekl. Luk.* 16. *not.* „zwierzchnemu kulasikowi"). Ani w iedney krésce wiary nie odmienił. *Sk. Dz.* 652. ani na ździebło, na liniią). Na iednę kréskę odwieść go od wiary nie mogli. *ib.* 653. Kreska w pisaniu nad głoskami z prawéy ku lewey, abo z lewey ku prawéy, akcent. - §. Pić na kréski. *Teatr* 54 *b.* 27, na rejestr, na borg, na kredyt, auf die Rechnung, auf Credit). - b) *transl.* Kréska, ; zdana głoska, zdanie, bierka, die Stimme, das Votum; *Sr.* 1. pżiprostwa, wohleno; *Rg.* odvjèt; *Vd.* pervola, besieda, voleperstaja; *Crn.* vôla; *Bs.* balotta). Na seymie Rzeszy pięciu elektorów mieli w kollegium 20 kresek książąt, *Pam.* 85, 1, 686. Trybunały w Turczech akkomoduią dekreta do starszéy kryski, to iest do Reisefendego. *Kłok. Turk.* 71. - §., *meton.* stopień, granica, die Stufe. Naśladowca sprawiedliwości im więcey rośnie, więcey robi, aż wszystkie kryski sprawiedliwości przebieży. *Birk. Krz. Kaw.* 25. - 3) Kreski między flakami; Kreski u koszuli *ob.* Kresy, Krezki. KRESKOWAĆ, - ał, - uie, *Intrans. ndk.*, głoskować, kréskę swoię, zdanie czyli votum zdawać, *Rg.* vjettovati, seine Stimme, sein Votum von sich geben, stimmen. Kiedy się lud kréskuie, kréski powinny bydź publiczne, i to iest gruntownym demokracyi prawem. *Mon.* 68, 482. - 2) *Transit.* kręską pisarską literę oznaczać, accentuiren, einen Buchstaben mit einem Accent bezeichnen. My kréskuiemy samogłoski, á, é, ó, gdy są ściśnione. *Kpcz. Gr. p.* 245. KREŚLIĆ, KRESIĆ, KRYŚLIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, skreślić *Dok.*, *Rs. et Ec.* чертить, черчу, чертю (2. rysować). Kreski lub liniie robić, Striche oder Linien machen. Kryślał w talerz, bardzo mu markotno wszystko co słyszał. *Pot. Arg.* 118. Ludzi takich zwykli chłopięta przy dworze kretą piątnować a kresić. *Glicz. Wych. B* 4 *b.* oznaczać, bestricheln. - §., kreślić, określać, opisać, beschreiben, zeichnen. Czarownik przyszedł i uczynił koło J skreślił dziwne charaktery w koło. *P. Kchan. J* 331. Nowowierniki tak świętych rzeczy taiemnice sowią *kryślaniem albo czarnmi. *Hrbst. Odp. X* 2. cf. *Bh.* čiarowati liniiować, czarować, cf. *Rs.* чертить, kreślić, rysować; cf. czart). Kreślić, odkreślać, odrysować, określać, mit Strichen abreißen, bezeichnen, entwerfen. Sztukmistrz kryśląc obraz chwały, Ręce iéy mieczem nasrożył, Zwycięstwa wieniec wspaniały, Na groźnym czele położył. *N. Pam.* 463. W kilku zważonych słowach łatwiéy rzecz iest skreślić, Niżli w rozwlekłéy mowie bez ładu i związku. *Niemc. P. P.* 13. zamknąć, objąć). Xiądz *kryśla na krzyż, albo iako mowią, żegna ciało i krew Chrystusową. *Gil. Kat.* 347. przeżegna, krzyżuie, krzyżem oznacza, bekreutzen. - Kryślić, nieczytelnie bazgrać, kritzeln, *Rs.* чёркнуть, черкáть. - §., Kreslić, przekreślać, gładzić, gluzować, durchstricheln, durchstreichen, ausstreichen, auslöschen, Co przypisze to zmaże, to kryśli, A nic godnego przecię nie wymyśli. *Opal. poet.* - b) *transl.* zamierzać, w myśli układać, knować, entwerfen, schmieden, im Schilde führen. Przyszło im na myśl, czy on nie co złego w głowie na nich kreśli! *Pot. Arg.* 184. U was słyszę po ten czas każdy po swey myśli, Nie bacząc nic na boga, tak iako chce kryśli. *Rey Wiz.* 185. Gdy się z sobą tak waży i wątpliwie kryśli, Pewny fortel na reszcie stanie mu na myśli. *Zab.* 16, 15. *Kniaź.* Gdzie tylko zysk prywatny każdy sobie kryśli. Iużże tam o powszechnym dobru nie pomyśli. *Teatr* 44 *d*, 61. zamierza). KRESLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, kreślący, krzyżuiący, strichelnd, kritzelnd. Grom padem błysknym świdrzenie kreśliwie sprawiwszy, sam się niszczy. *Chodk. Kost.* 34. (KRESNAK *ob.* chrzesnak). KRESLOWATY, - a, - e, pełen kréseк, voll Strichelchen, kritzlich. *Tr.* KRESOWAĆ, - ał, - uie, *Act. ndk.*, kresy robić, kreślić, Linien oder Striche machen. KRESOWATY, - a, - e, pełen kres, voll Linien. *fig.* szramowaty, zerfetzt, zerhauen, n. p. Kresowaty przez pysk, przez łeb. *Tr.*

Pochodz. nom. *kres*: *dokreślić*, *nakreślić*, *określać*,

określić, *okres*, *określony*, *odkreślić*; *pokreskować*, *pokreślić*, *podkreślić*, *przekreślić*; *przekreskować*, *przykreślić*, *zakreślić*, *zakres*.

*KREST *ob.* chrzest; *ob.* krzyż.

KRET, - a, *m.*, *Boh.* krt, krtice, krtek; *Slo.* krt, krtica, krtíček; *Sr.* 1. knot, knoht; *Sr.* 2. kſchet, ſchkret; *Cro.* kört; *Rg.* kàrt, kartizza; *Sla.* kèrtica; *Bs.* krritiça, kartiça, aljepi misc; *Vd.* kert, kertiza; *Crn.* kart, kert; (*Crn.* kert 2) = pedagra). *Rs. et Ec.* кротъ, кротникъ, кротоpыя (cf. kryć, cf. *Ger.* Kröte). = der Maulwurf, zwierzątko podziemne, niewielkie, krępe, włos ma czarny miękki iak aksamit, ryiak podobny do świni, którym kretowiny wysypuie; oczy maleńkie iak ziarna prosa, i to okryte włosami, zkąd dawni mniemali, że krety są ślepe. *Ład. H. N.* 81. *Zool.* 332. Kret ślepy rody kopie się w ziemi. *Tward. Wład.* 178. Z domu się wywali, iako kret nieiaki, cienia się swego boi. *Birk. Ek.* 28. Grzesznik bardziéy nad krety ślepy. *Kulig* 54. Jak może kret bez oczu widzieć promienie słoneczne! *Psalmod.* 47. Kreteński arcybiskup złotym kielichem od Krzyżaków podnięty i zamruczony; wſkok miły *Kreteńczyk*, iako *kret* własny, w sprawiedliwości zalsnął. *Krom.* 671. *Cretensis, ut est in prouerbio, cretizauit.* - W cudzych ostrowidzami, a w swoich kretami. *Pilch. Sen.* 244. By kretowie ślepi na swe wyſtępy, a na cudze oſtrowidzowie. *Sekl.* 27. Gatunek kretów Naddońſkich слѣпецъ, слѣпу́шъ, слѣпышо́нокъ.

Pochodz. *kretowy*, *kretowina*, *kretowiſko*, *kretowizna*.

KRĘT, - u, *m.*, kręcenie, kręcone, to co się kręci, zakręca, zakręt, das Drehen, die Drehung, Schwingung. Smocy dziwne węzły i kręty i *powichlania ciałem swym wyprawuią. *Weresz. Rgl.* 115: zatoki, kręgi, koła). Zadam szyprowi tyle w głowę krętu, że trakt zmyli. *Jabł. Tel.* 123, zawrót, Drehung, Schwindel, Wirbel, *Rs.* кру́меньъ, крутъ.

1. KRETA, - y, *ż.*, znaczna wyspa na morzu śrzodziemnym, dziś Kandya. *Dyk. Geogr.* 2, 13. die Insel Kandia. - 2. KRETA, KRĘDA, - y, *ż.*, *Bh.* krida; *Slo.* krjda; *Hg.* kréta; *Sr.* 2. krida, *Sr.* 1. kréda; *Crn.* kręda, kraida, ſhesh; *Vd.* krida, kröda; *Cro.* kreda, kreta, krayda, beli lapor, bela zemlya; *Rs.* мѣлъ (*Ec.* мѣлъ, вапно = wapno; cf. miałki). *lat.* creta, Kreide, ziemia biała, lekka, krucha i mączaſta. *Dyk. Med.* 3, 400, biała ziemia wapienna, spiekła. *Kluk. Kop.* 1, 248. Ten dzień wesoły kretą namaluymy. *Lib. Hor.* 38. szczęsne dni Rzymianie białą kreską znaczyli). - Kreta, kryda u cieśli, znak sznurem zrobiony. *X. Kam.* - *Prov.* Znać iak kretę na gipsie. *Cn. Ad.* 1361, cf. iak wągl na czeluściach). Takie baianie, chcesz napisz kretą na ścianie. *Lib. Sen.* 12. - Pod kretę co wziąć, = w ścisły rachunek, genau berechnen. Pod kredę wziąć prawa i prerogatywy swoie, domagać się ściśle pewney części daniny. *Zab.* 7, 277. *metonym.* kreta, = co się kretą napisało, das mit Kreide aufgeschriebne, die Kreide, die Rechnung. Gdy po trzecim kart daniu rachuiemy kretę, on miał ſto ok. *Pot. Jow.* 190. cf. kreſki, na kreſki brać, pić, na rejeſtr). - *§. Pod *kredę dobra wzięte, do konkursu podane. cf. kredo.

Pochodz. *kreciany*, *kreciſty*, *kretka*, *kretny*, *kretowy*.

KRĘTAK, - a, *m.*, *Etym.* kręcić); *gyrinus*, wodny chrząszcz; pływaiąc w okamgnieniu różnie się wykręcać i zwracać może. *Zool.* 166. eine Art Wasserkäfer, cf. kręciel).

KRĘTANINA, - y, *ż.*, *collectiue* cokolwiek iest krętego, *phys. et moral.*; zatoki, wykręty, Krümmungen, Wendungen, Dreherenen. Jednak ten łgarz krętaniną swoią nas bawi, plecie iakby na mękach, a coraz wymowniey. *Zab.* 16, 151. *Nagł.*; *ob.* krętewiny. KRĘTEM *Adverb.*, kręcąc, kręgiem, kołem, in die Runde, drehend. Wiry na morzu, gdzie woda się krętem wiie, *Pilch. Sall.* 153. Harcownik toczył koniem krętem. *Jabł. Buk. N.* 2.

KRETEŃCZANKA, - i, *ż.*, niewiaſta z Krety wyspy, eine Cretenſerinn, aus Kandia. *Otw. Ow.* 381. KRETEŃCZYK, - a, *m.*, ein Creter, Cretenſer, Kandier. U dawnych Kreteńczykowie miani byli za ludzi bez czci i cnoty. *Dyk. Geogr.* 2, 13. Creter ſind faule Bäuche. Luth.).

§ KRETESEM, z KRETESZEM *Adverbial.*, i krty nie zoſtawuiąc, ze szczętem, do szczętu, zupełnie, ganz und gar, gänzlich. Buntownicze plemienie z kreteszem gubią. *Bals. Niedz.* 1, 155. Całe ich miaſto zburzył, i państwo z kreteszem wywrócił. *Zab.* 7, 192. Dawnych autorów chwałę z kretesem wywracaią. *Mon.* 66, 806. Dowody ich z kreteszem obalono. *Zab.* 7, 12. Niech się świat cały Nań z kretesem wali, Niezlękłe podeń swe nadſtawi plecy. *Hor.* 2, 31. *Kniaź.* Przebóg co ia widzę! wszak to móy pan z kretesem odarty. *Zabł. Dziew.* 96. Kościół ten rozwalił z kretesem. *Leszcz. H. S.* 384. Po téy szarańczy w polach, co było zielono, Wszyſtko z kretesem iakby wygolono. *ib.* 111. Potrzeby Leuktryyſka i Mantyneńſka z kretesem obaliły, i prawie wniwecz obróciły, potęgę Spartanów. *Nag. Fil.* 135. *Nag. Cyc.* 93.

*KRĘTEWINY, - in, *plur.* wykręty, mataniny, *Etym.* kręcić), Drehereyen. Na krętewiny to łeb iedén na świecie. *Teatr* 43 *c*, 24.

KRĘTKA, KRĘDKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* kreta, = kawałek krety do pisania, ein Stückchen Kreide zum Schreiben. Znaczne sperandy kretką na ſtole dosknonale wypisał. *Zab.* 13, 194. Łatwiéy o krédkę, kto złota ma doſtatek. *Chmiel.* 1, 155. Ubogi ſtoły wala kredką, a bogaci złotem, śrebrem, miedzią. *ib.* Wziąć pod krétkę, = obrachować, berechnen. Ludzie nawet zaćmienia wzięli pod krétkę. *Zab.* 2, 256. Gdy się wezmą pod krédkę uszkodzenia, którym się zapobiega, pożytki zaś wynikłe, nakłady te małe są. *Kluk. Rośl.* 3, 315. Wziąwszy to z tamtym pod krédkę, na iedno wyidzie. *Teatr* 7 *c*, 23. KRĘTKOWAĆ się, KRYTKOWAĆ się, = obrachować się, liczbę dawać, n. p. Opiekunowie niechay się wcześnie według słuszności krytkuią. *Haur. Sk.* 243. rechnen, Rechnung ablegen. KRETNY, - a, - e, krety siła maiący. *Cn. Th.* kreidig, voll Kreide; *Cro.* kraydan, pokraydan; *Sr.* 1. kredowné, krédwaté, kredovité. Kretna albo wapienna ziemia mało wody i też niesmaczney w sobie miewa. *Cresc.* 27.

KRĘTNY, - a, - e, kręcący się, ſkręcony, pokręcony, ſich drehend, gedreht, gewunden, ſich windend, ſchlängelnd. Smok krętnémi pasmami łuszczyſte zatoki Łamiąc, srogie ſtroił ſkoki *volubilibus orbibus*. *Zebr. Ow.* 55. KRĘTO *Adv.*, (*Etym.* kręcić) krętem, gedreht, gewunden, ſich drehend. (*Rs.* кру́то, вкру́тъ za tęgo ſkręcone, okrutnie). Przezroczyſty nurt w cieśni ſtrumyka W tysiąc ſtron kręto mruczący umyka. *Mon.* 70, 723. Zewsząd na nich zadmuchnie wiatr gwałtowy kręto. *Przyb. Milt.* 89. Strumyk z daleka słabo mruczy, i kręto ucieka. *Oſſyan. Kras. C.*

- §. Koło Waści kręto.. *Teatr.* 10 *b*, 88. ciasno, chudo, cf. kręci się iak piſkorz, er ist im Gedränge. KRĘTODZIOB, - a, *m.*, *rhinchops*, ptak, der Verkehrtschnabel, ein Vogel. *Bndtk.* KRĘTOGŁOW, - a, *m.*, *picus torquilla Klein*, ptak wielkości ſkowronka, głowę zupełnie w tył wykręcić może. *Zool.* 265. der Wendehals; *Rs.* вертиголо́вка, вертошейка, плисна. KRĘTOGŁOWY, - a, - e, głowę zawracaiący, upaiaiący, den Kopf verdrehend, ihn drehend oder schwindelnd machend, berauschend. Ażeby miary nie przebrał, dorwawszy się krętogłowéy czary, Niech pomni na Centaurów z Lapitami boie. *Hor.* 1, 96. *Nar.* KRĘTOLOTNY, - a, - e, kręcąc się ulataiący, sich hinweg kräuselnd, in Kreisen entfliegend. Dym krętolotny. *Otw. Wirg.* 405.

KRETOMYSZ, - y, *ż.*, mysz polna, *sorex araneus*, die Feldmaus, Spitzmaus, większa od myszy, kształtu kreta; przesiaduie w ziemi. *Zool.* 333.

KRĘTOPŁOMIENNY, - a, - e, wybuchaiący kręcące się płomienie, flammenkräuselnd. Krętopłomienna Etna. *Hor.* 2, 47. *Kniaź.*, *Dudz.* 19. KRĘTOPŁOTY, - a, - e, koło płotów się kręcący, zaunbekräuselnd. Bluszcz krętopłoty. *Hor.* 2, 270. KRĘTOPRAWNY, - a, - e, prawa przekręcaiący, gesetzverdrehend, rechtverdrehend. Krętoprawne odsądziwszy swady. *Hor.* 2, 58. *Nar.*, *longa diiudicata lite.* KRĘTORÓG, - a, *m.*, *ſtrepsiceros, Plin.* 8, 53. zwierz rogów zakręconych. *Cn. Th.* ein Thier mit gewundnen Hörnern. KRĘTOROGI, - a, - ie, *reciprocicornis*, zawiłych, zakręconych rogów, mit gewundenen Hörnern. *Mon.* 75, 595. *Cn. Th.* KRĘTOŚĆ, - ści, *ż.*, die Drehung, das Drehen, der Grad in dem etwas z. B. eine Schnur gedreht worden ist. *Bh.* krautiwoſt; (*Rs.* кру́тость spadziſtość, przykrość, twardość, niegiętkość charakteru; okrutność). Dobròć i moc sznurów zależy od dobrey roboty i małey krętości nici. *Jak. Art.* 2, 228. KRĘTOSKOCZNY, - a, - e, w koło ſkaczący, im Kreise hüpfend. Krętoſkoczne tany. *Hor.* 1, 250. KRĘTOSZ, - a, *m.*, kręciszek, człowiek wykrętny, ein Dreher, Verdreher. Krętosz mówią polityk; ia go zwę oszuſtem. *N. Pam.* 16, 118.

KRETOWAĆ; - ał, - uie *Act. ndk.*, pokretować *Dok.*, *Bh.* křiditi; *Rs.* мѣлить. kretą bielić, mit Kreide tünchen, überkreiden. Kretowany = kretą bielony, *cretatus.* *Cn. Th.*; *Slo.* křidowáný, křidau zbjlaný; *Hg.* krétázott. KRETOWATY, - a, - e, podobny do krety, kreciaſty, kreidicht, kreideartig; *Bh.* křidowatý; *Rs.* мѣловидный; *Kreydowaty. *Torz.* 212.

KRĘTOWATY, - a, - e, krętny, wykrętny, *moral.* dreherisch, verdrehend, nicht grade. Boga prosiłem, aby dał krętowatéy duszy iego uznanie. *Mon.* 76, 519.

KRETOWINA, KRETOWIZNA. - y, *ż.*, KRETOWISKO, - a, *n.*, ein Maulwurfshügel; *Gro.* kertorovina; *Crn.* kertina; *Vd.* kertina, kertishe, *Rs.* кочка, кочечка. Krety wyrzucaiąc ziemię w górę, wysypuią owe pagórki, które kretowinami nazywamy. *Kluk. Zw.* 1, 357. W każdą kretowinę zdechłych raków nakłaśdź; bo krety od smrodu tego zdychać muszą. *Haur. Ek.* 178. - 1. KRETOWY, - a, - e, od kreta, *Bh.* krtičný; *Rs.* кро́товый. Maulwurfs =. Kretowa mogiłka. *Tr.*

2. KRETOWY, - a, - e, od krety, kreidig; *Rs.* мѣловый, Kretowe zboże na ziemi kreciſtéy, iako piaſkowe zboże, *cretacea siligo.* *Cn. Th.*

KRĘTOWZNIOSŁY, - a, - e, kręcący się do góry, sich hinauf drehend. Kark krętowzniosły, a ſpiczaſtemała głowa, brzuch cienki. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 226. KRĘTOZWIEZŁY, - a, - e, n. p. Krętozwięzłą koguta nogę kosmacizna ieży. *Zab.* 10, 74. *Kossak.*, krępą i okręconą, stämmig gedreht. KRĘTU WĘTU *adverbial.*, *Dudz.* 50. kręta wętu *verbis effutitiis adnumerat* *Cn. Th.* 1023. krętowiny, wykręty, *Rs.* прово́дды; Drehereyen. - b) ſkrzątać się trzeba, haru haru, tummle dich, uwiiayże się. KRĘTY, - a, - e, kręcony, kręcący się, gedreht, gewunden, sich schlängelnd. *Cro.* krenut = wzruszony, poruszony; *Rs.* крутый, кру́тъ zbyt mocno ſkręcony; przykrospadziſty, gęſty, twardy, srogi, okrutny, кру́теневъ trochę sztywny). Kręty sznur, = bardzo kręcony, drall. Sękate i kręte drzewa. *Torz.* 19. nieproſte). Bluszcz kręty. *Mon.* 76, 201. okręcaiący się). Labirynt kręty. *N. Pam.* 22, 107. Lepiéy ieſt bitym i proſtym iść gościńcem, niżeli kręto sobie czynić ścieszki. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 320. *Teatr* 3 *b*, 10. Szczęścia na świecie drogi kręte; ſlizkie. *Kras. Mysz.* 12. (cf. wężykowaty). Od ciebie rada w naykrętszym trafunku. *Zab.* 10, 9. *Jakub.* w nayzawilszym). Kręta kiszka czyli kosa, *ileon.* *Perz. Cyr.* 157. Nadmie się dziwoląg i po cielſku wiiąc ogon kręty w kołko zwinie. *Bard. Tr.* 105, Murzyna kręte włosy. *Tr.*, kędzierzawe, kräuselnd, kraus.

KREUIĘ *ob.* Kreować.

KREW', *G.* - krwi, *ż.*, *Bh.* krew, cžerwená; *Slo.* krew; *Sr.* 1. krei, krew; *Sr.* 2. krej, kschej, kschew; *Vd.* kri, kryv, kervje, kerv, *G.* kriji *et* kervi; *Crn.* kry; *Cro.* kerv, karv, *dem.* kërvicza; *Bs.* krriv, karu, *Sla.* kèrv; *Dl.* karv; *Rg.* kàrv; *Rs. et Ec.* кро́вь, руда́, (cf. ruda) cf. *Lat.* cruor, *Syr.* כורא. das Blut; ieſt to ów sok w żyłach żyiącego zwierzęcia okrążaiący. *Kluk. Zw.* 1, 55. (cf. krążenie). Krew' czerwona i ciepła u wołu, u ptaków etc, czerwona ale zimna w rybach, w wężach; biała i zimna, w owadzie. *Zool.* 7. *Sniad. Chem.* 2, 22. Lice świeże, iakoby krew' z mlékiem. *Kniaź. Poez.* 2, 110. iak róża, wie Milch und Blut. - Krew' puszczać. *Per. Lek.* 216, Blut lassen, Ader lassen: *Vd.* na shili pushati, shilo odpreti, kri puſtiti; *Cro.* silu puztiti; *Sla.* puſtiti kèrv, otvoriti zillu; *Rs.* пускать, кидать кровь. Nie raz krew' puściłeś dla wycieńczenia ciała, ciąć kazałeś w żyłę. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 152. Krwi puszczenie, n. p. po krwi puszczeniu lepiéy mu było. *Perz. Lek.* 214. Aderlaß, *Vd.* shilnupushanje, kervopushanje; *Rs.* кровопуска́нїе, бросанїе крови; *Ec.* жилосѣче́нїе. Krwi puściciel, cyrulik *Rs.* рудоме́тъ, *f.*, рудометка; od puszczania krwi рудоме́тный, n. p. żelazko, szneper *Ec.* жилосѣчнво. Krew' czyszczący *Rs.* кровочисти́тельный. Krwią zayść, krwią zachodzić, mit Blut unterlaufen, blutrünstig werden, Krwią zayście, siniec, *sugillatio.* *Perz. Cyr.* 1, 182, Blutrünstigkeit. Krwią kapać, von Blute triefen *Vd.* kri toshiti, kri kapati); wykapać się do oſtatniéy kropli krwi *Vd.* vunſkervaviti, iſkervaviti, iſkrijtise, vkrijtise, sich verbluten. Krwi z nosa płynienie. *Krup.* 5, 459. das Nasenbluten. Krwią płynąca niewiaſta. *Sk. Dz.* 14. płynienie krfie cierpiąca. *Sekl. Math.* 9, krwotok cierpiąca, die den Blutfluß hat. Krwią

plucie, *Krup.* 5, 657. das Blutspeyen. Krwią się pocił na piersiach i ręku, zdjęty boiaźnią. *Boh. djab.* 3, 92. er hat Blut geschwitzt. Dziś, by krwią płakał, żaden darmo nic. *Glicz. Wych. M 7 b.*, Blut weinen, blutige Thränen weinen; *Slo.* bit bis krwu zaplakal, ne wiprosis'. - Słusznie się gniewasz, ale nie psuy krwi sobie. *Boh. Kom.* 5, 260, humoru, verdirb dir nicht das Geblüt, mache dir kein böses Blut. Krew' zsiadła, = posoka. Krew' czarna, = melankolia. - Jabym całą krew wylał za niego. *Teatr* 49 *b*, 84. życiebym położył zań., ich würde mein Blut, mein Leben für ihn lassen. Dałabym funt krwi, żebym tu nie była. *Teatr* 9, 34. Ponieważ żywot nasz na krwi zawisł, lubo to krew' duszą nie iest, częstokroć iednak w piśmie duszą się zowie. *Birk. Zyg.* 23. Blut, Leben, Seele. Tam krew' wielką rozlewa, wszystko wałem pada. *Bard. Luk.* 2, 23. er richtet ein großes Blutbad an. Krwi pragnący, krwożerny, *Slo.* krwojyzniwy. Dziś albo ich zwoiować, albo przesięgę zwycięstwa krwią zapieczętować. *Tward. Wład.* 60. śmiercią). - Ciało i krew Pańska, świętość odmienionego chleba w ciało i krew' zbawicielową. *Karnk. Kat.* 161. taiemnica ciała i krwi Pańskiey. *ib.*; *Sk. Dz.* 741. der Leib und das Blut des Herrn. - Przymierze krwią czyią napisać, = w przymierzu obiecać kogo zabić. *Dudz.* 54. ein Bündniß mit jemandes Blute schreiben, seinen Tod zur Bedingung machen. *De viuo resecare* do krwi zarznąć. *Mącz.* bis aufs Blut, bis auf die Seele. Jeszcześ to nic, ieszcze nie do krwi. *Cn. Ad.* 320 *et* 575. Nie do krwi tam było *ob.* kokosza woyna. - Krew' nie woda; *Rg.* karv nije voda; - a) *magni aestimandum vulnus. Cn. Ad.* 364. Krew' nie woda, woienne lekarstwo. *Rys. Ad.* 29.; *J. Kchan. Dz.* 69. - b) krew' nie woda, krew' burzliwa, *Slo.* má krw za nechtami (za paznogciami ma krew') gorąco kąpany (*sed cf.* krewki) n. p. Widzę co krew' robi; nie zowią iey wodą słusznie; woda zimna, krew' gorąca; możnaby ią zwać i mieczem. *Birk. Zyg.* 24. *Oppos.* zimna krew', kaltes Blut *Rs.* хладнокровіе; *adj.* хладнокровный. - c) krew', = pokrewieństwo, ród, Blutsverwandtschaft, Blut. Krew' nie woda: *Magni aestimatur cognatio. Cn. Ad.* 364. Każdy człowiek bliźni, lecz przecię krew' nie woda. *Ossol. Str.* 3. Przywiązanie do własney krwi dobrze wyrażamy, mówiąc: krew' nie woda. *Gol. Wym.* 194. Ze się ociec syna nie użali! Przęcież to krew', nie woda. *Zabl. Zbb.* 7. - *transl.* krew' = ród, pokrewieństwo, Stamm, Blut, Familie, Geschlecht. Po dziś dzień krew' Turecka tak zmieszana, że iednego nie znaydzie, który właśnie pochodzi z krwi dawnych Saracenów, *Klok. Turk.* 100. Na tronie Dawidowym żaden z iego krwi, ani męzkiey, ani żeńskiey iuż nie siedział. *Sk. Dz.* 2. ani po mieczu, ani po kądzieli). Na państwo, nie po krwi, ale po cnocie wstąpił. *Sk. Dz.* 335. Krew' nas iednoczy. *Teatr* 46, 4. Memnon możny krwią tykał swą trony. *Zab.* 13, 308. *Zabl.* Księżna Ostrogska przy krwi się W. K. M. wychowała. *Gorn. Dz.* 65. S. Woyciecha na Praskie biskupstwo, iako swoię krew' Czechowie obrali. *Sk. Zyw.* 1, 249. t. i. iako swego rodaka). Słabe są krwi związki; gdzie idzie o interes. *Nar. Hst.* 7, 198. - 2) *botan.* Smocza krew', *sanguis draconis* Drachenblut, nie iest to krew', ale sok pewnego *Amerykiego drzewa kapiący, zgęszczony, służy w krwotokach. *Sien.* 227. *Comp. Med.* 534. *Krup.* 5, 154. *Dyk. Med.* 3, 406. *ob.* Krwawosok. - *§. Krwią morwy iagody zasuszył Antyoch elefanty. *Birk. Chod.* 5. sokiem czerwonym morwy. (KREWA w grze kartowéy =, więcey ok, niż gra wymaga. *X. Kam.*) KREWCZEYSZY *ob.* Krewki. KREWIEŃSTWO, - a, *n.*, pokrewieństwo, *Rs.* сродство, ужичество, die Blutsverwandtschaft. Zyczliwe serce to mi naywiększe krewieństwo. *Min. Ryt.* 4, 127. Jesteś iéy i krewieństwem i rodzaiem blizki. *Teatr* 42 *d. B.*; *ib.* 54, 28. *KREWKA, - i, *ż.*, krewna, die Blutsfreundinn. O krewce twoiéy nie zapominay. *Tr.* KREWKI, - a, - ie, KREWCZEYSZY *Comp.*, ułomny *phys. et moral.*, cf. krew' burzliwa), do grzeszenia skłonny, gebrechlich, besonders moralisch, fehlerhaft, sündhaft, schwach. Zdarz by nasze krewkie ciało Sprosną żądzą nie pałało. *Groch. W.* 30. O iako iest krewki a słaby i nietrwały przyrodzenia ludzkiego stan. *Bas. Sk.* 332. Zmiłuy się nademną Panie, bom ci ia krewki, *infirmus. Wrob.* 11. *not.* t. i. rychły ku zgrzeszeniu". Ja grzeszny, ułomny i krewki, bez daru bożego powściągliwie żyć nie mogę. *Sk. Zyw.* 2, 207. Ucsmy się, abyśmy także przeciw krewczeyszéy braci naszey cierpliwemi byli. *W. Post. Mn.* 307. KREWKOŚĆ, - ści, *ż.*; - a) fizycznie, ułomność, słabość, n. p. Niewiasty od Litwy poimane, zabaczywszy swoiey krewkości niewieściey, swoich stróżów, iako mogły, biły. *Stryik.* 264. Schwäche, Ohnmacht, Hinfälligkeit. - b) moralna ułomność, die moralische Gebrechlichkeit, Schwäche, Sündhaftigkeit. Wszyscyśmy ludzie, i mamy nasze krewkości. *Teatr* 53, 51. *Slo.* każdi má swu wlastnu krehkosť; cf. nikt bez ale; wszyscyśmy ludzie, i ksiądz pleban człowiek). Wszyscy krewkości podlegli są, iż ludźmi są. *Bielsk. Kr.* 539 Grzech z krewkości i niedołężności pochodzi. *Karn. Kat.* 17. KREWNIAK. - a, *m.*, *zgrubiałe*, = spokrewniony, krewny, ein Blutsverwandter. Poszła za krewniaka niebożczyka Wawrka. *Off. Str.* 1. Krewniacy. *Nar. Hst.* 4, 147. Krewniacy dyszą na sukcesyą, iak djabół na dobrą duszę. *Teatr* 32, 39. *ib.* 54, 8. KREWNIĆ SIĘ, - ił, - i, *Recipr. ndk.*, pokrewnić się *Dok.*, małżeństwem łączyć się z krwią czyią, sich mit jemanden verschwägern, mit ihm verwandt machen. Nie chciał się krewnić Abraham z córkami Kananeyczyków. *Zał. H. T.* 40. Skrewnienie, pokrewnienie, krwią połączenie, zbracenie, Blutsverbindung, Verbrüderung. Panie Jezu, przez twoie z nami skrewnienie, racz nam dadź na duszach naszych ożywienie. *Kanc. Gd.* 33. KREWNIK, - a, *m.*, człowiek temperamentu krwistego, *Rg.* karvnik, der Sanguinicus. Krewnik wesoł, skacze, miłuie, ściska, dałby bardzo rad każdemu, by ieno co miał. *Rey Zw.* 3 *b.* Krewnik się urodzi z biała rumiano. *ib.* 6 *b.* - §. ziele czarnogłów, *pimpinella pratensis sanguisorba*, z łac. zowią krewnik, dla potężnego zastanawiania toku krwi zkądkolwiek. *Urzęd.* 274. *Syr.* 84. mnieysza róźyczka panny Maryi, sowia strzała, Pimpinelle, eine Art der Becherblume. KREWNOŚĆ, - ści, *ż.*, powinowactwo iednéy osoby ku drugiéy. *Sak. Porz.* 123. powinowactwo z iednéy krwi. *Cn. Th.* *consanguinitas*; die Blutsverwandtschaft, *Bh.* krewnost; *Vd.* rodjanost, *Rs.* кровность. Prawa krewności abo powinowactwa. *Chel. Pr.* 123. By pokoy zawarty potwierdzić krewnością, wziął Wratysław za małżonkę siostrę Bolesławową. *Bielsk.* 55. cf. szwagrostwo). *Biel. Sw.* 119 *b.* Na powinowactwo w małżeń-

ſtwach uczynione są prawa, aby żaden nie śmiał tych kresów przeſtępować, tak w krewności, to ieſt z linii oycowſkiey, iako też z powinności po żonach i mężach. *Sk. Kaz.* 492. die väterliche Verwandtſchaftslinie, przyrodność). Poczytuie ich za swą bracią, iakby z nim złączenie krewności mieli. *Odym. Sw. A a.* KREWNY, - a, - e, a) ode krwi, Blut=. *Bh.* krewnj; *Rg.* iſkargni; *Ross.* кровный, рудяный. Krewna żyła. *Cn. Th.* - β) krwiſty blutreich. Ludziom młodym, swłaszcza krewnym, lekarſtwo. *Sienn.* 479. Człowiek kompleksyi krewney. *Urzęd.* 400. ſanguiniſch. - 2) od krewności, z iedney krwi, powinowaty, iako brat bratu *Cn. Th.* Blutsfreund=. *Slo. et Bh.* přjbuzný; *Cro.* rodbinszki; *Vd.* rodjaken, rodbinſtven, kiri je v' shlahti, ushlahten, poshlahten, rodjan, rodjanſki; *Rs.* единокровный, сродничїй, родственный. Krewny, - ego, *m.*, *Subſt.*, krewniak, der Blutsfreund; *Slo.* krewni přjtel; *Vd.* kervni shlahtnik, rodjanik, rodjak, poshlahtnik, vshlahtnik, on je meni shlahta (cf. szlachta; Geſchlecht, cf. rodak,; *Cro.* rodyak, rodgyak; *Dl.* szvoy po kervi; *Bs.* rodjak, svoj (*ob.* swóy); *Rg.* rodjak, svooj; *Sla.* rodjak; *Rs.* родственникъ, сродичъ, сродникъ, свойственникъ, *obs.* родичъ (*ob.* rodzic); *Ec.* южикъ, ужикъ (cf. iucha). Krewna, - ey, *ż.*, *Subſt.*, *Bs.* rodiça, rodjakigna, svoja; *Rag.* rodiza, svója; *Sla.* rodjacsa; *Vd.* kervna shlahtniza, rodjaniza, rodjanka; *Cro.* rodyakinya, rogyakinya; *Rs.* родственница, сродница, свойственница; *Ec.* южица; die Blutsfreundinn. Krewni maią między sobą spólną krew', gdy się z iedney krwi rodzą. *Sax. Porz.* 123. *Vd.* blishna shlahta, kervna shlahta, rodjanſtvu, rodjanoſt, rud; *Crn.* palta; *Cro.* rodbina (cf. rodzeńſtwo); *Bs.* rodbina, roçbina, rodçbina, svoita; *Dal.* rodyaczi; *Ross.* родня, сродство; *Ec.* ужичество. Jeżeliby bóg prędko do swoiey chwały powołał sworę dziadów, trzech ſtryiów, tuzin wuiów, półtory kopy ciotek, babek, prababek, i niezliczoną kupę innych, byłaby to pokaźna dama. *Teatr* 7 c, 11. To krewny, co przyiaciel. *Fred. Ad.* 43. - Krewny *per excell.* ſtryieczny brat. - Krewna, = ſtryieczna sioſtra.

Pochodz. *bezkrewny; krwawić, krwawnice, krwawnik, krwawny, krwawo, krwawy, krwiſty, krwotok, krwotoczny, bezkrwawy, nakrwawić, pokrwawić, okrwawić, rozkrwawić, ſkrwawić, zakrwawić; zekrwawić; pokrewnić, ſkrewnić; pokrewny, pokrewieńſtwo, pokrewność, spokrewniać.* - §. *cf. krew', czerw, czerwony.*

KREYCAR *ob.* Graycar. KREYDOWATY *ob.* Kretowaty. KREYSKAPITAN, *ob.* ſtaroſta cyrkularny, *Ross.* капитанъ исправникъ.

KRĘŻEL, - żela *et* kręźla, *m.*, KRĘŻELEK, - lka, *m.*, *dem.* (*Etym.* krąg) część wyższa kądzieli, gdzie się przędziwo zawiesza. *Włod.*, co się wtyka na prześlicę z kądzielą. *Dudz* 42. der Rockenſtock, der Wocken; (*Sr.* 2. kruzel, kuzel = kądziel; krujol, kujol bańka wodna). Naczynia do przędziwa: miądlice, kądziel, kręźel, wrzeciono, potok. *Haur Ek.* 56. Kądziel na kręźel ſtaczała, *glomerabat in orbes. Zebr. Ow.* 127. Len na kręźle, niciwić na cewki, Tyś napczyła dziewki. *Pot. Arg.* 127. Pilnuy prządek, żeby miaſto kądzieli do kręźelka, w kieszenie nie mataly przędziwa. *Haur Sk.* 81.

KRĘZIASTY, KRYZIASTY, - a, - e, Swider nazwany kryziaſty, (*à fraise*), którego część półkolowa ieſt powyrzynana niby w kryzy. *Jak. Art.* 3, 110. Gekröſe=, krauſe, krauſig. KREZY, KRYZY, KRYZKI, KRYSKI, KREZKI, KRĘSKI, KRUSZKI, - ów, *plur.*; *Boh.* okruží; *Sr.* 2. kruſe, kröſſ, kröſſi; *Sr.* 1. króz, žiwotne drob; *Vd.* osezhje; *Rs.* брыжейка; (cf. osierdzie) *Suec.* kras, *Dan.* kraaſe, kroes) das Gekröſe in den Gedärmen; *mesenterium*, ieſt to owa ſkórkowata i bardzo szeroka część, która kiszki ſkupione w ich zakrzywieniu utrzymuie; kształt kryzów prawie okrągły, po brzegach marszczony. *Kluk Zw.* 1, 41. Kryſki *Zool.* 32. *Perz. Cyr.* 1, 47. Zamulenie kruszków czyli słabizny brzuchowéy. *Krup.* 5, 667. Z piersi wyięte krezy i z żyłami. *Bard. Tr.* 364. Sam się żyłek dotyka, fata upatruie, Sam kresów w ciepłych trzewach rękami probuie. *Bard. Tr* 328. - 2) kresy, = trepele, kołnierz płocienny marszczony, iak u żydów, lub też gładki dla ozdoby. *Dudz.* 42., *Włod.*, *collare. Brud. Oſt. D b.*, eine Halskrauſe, ein runder Halskragen, Halsgekröſe. Czy nie potrzebuie Jéymość Dobr. mantylków, dmisalopék, kryzów? mam bardzo piekne. *Teatr* 22 c, 51. Uczy panien, iako krezy i iako bieretek szychtować. *Alb. z Woy.* 27. Białogłowſkie wdziawszy na się krezy, podszedłem kobiety. *Pot. Arg.* 822. Kruszki, ſtróy białogłowſki. *Sax. Tyt.* 7. *Patagium*, kołnierz, kruszki, albo wyłogi u szat. *Mącz.* - §. *criſta* grzebień koguci, brzyży lub kryzy. *Perz. Cyr.* 1, 160. der Hahnenkamm. KREZKOWY, KRUSZKOWY, - a, - e, *n. p.* Arterya niższa kruszkowa zaczyna się pod arteryami nasieniowemi. *Krup.* 3, 38, Gekröſe=.

KRNĄBRNOŚĆ, - ści, *ż.*, ocięt ność. *Mącz.* upartość, upor, die Halsſtarrigkeit, Hartnäckigkeit. *Boh.* ſwémyſſnoſt, zarputiloſt; *Slo.* ſamoſwognoſt, ſwéwolnoſt, (cf. swowolność); *Sr.* 1. nehornoſcz, ſamohzmoſnoſz; *Crn.* samoglavnoſt, svojoglavnoſt; *Vd.* laſtna glava, svojovolnoſt, laſtnovolnoſt, laſtnoumnoſt; *Bs.* tvardoglavſtvo; *Ross.* строптивость, стропотливость, строптство, огу́рливость, огу́рство, ду́рь; *Ecc.* строптивство, развращенїе, непокорность. Jeżeli przełożenie krzywdy nazywać będziemy krnąbrnością, znać, iż chcemy mieć w ſtanie bydlęcym poddanych. *Kras. Pod.* 2, 227. Trwali w krnąbrnościach swoich. *Rey Poſt. T. U.* 3. Krnąbrność, przyczyna płaczu. *Teatr* 12, 79.

KRNĄBRNY, - a, - e, KRNĄBRNIE *Adv.*, uparty, ociętny. hartnäckig. *Bh.* ſwémyſlný, zarputilý; *Slo.* twrdoſſiyný (twardoszyyny); *Sr.* 1. nehorné, ſwoyeye móſé, ſamohzmóſné; *Crn.* svojoglavn, svojovoln (*diſtg.* swowolny); *Vd.* terdoglau, terdouraten, satert, laſtnoglaven, svojovolen, laſtnovolen, laſtnoumen; *Cro.* okoten, tverdokoren, *Sla.* tvérdoglav, svojeglavan; *Bs.* tvardoglav; *Ross.* строптивый, огу́рливый, огу́ристъ, огу́ръ, ежевать, жестоковыйный, блажный, благой. Dziecko nieutulone w gniewie, krnąbrne i uparte. *Hor. ſat.* 205. *Rey Pſl. H* 8. Przeciwko panu krnąbrnym a ſkrzętnym się ſtawił. 1 *Leop. Num.* 15. Szumne i nieutarte rogi krnąbrnego nieposłuszeńſtwa przeciw tobie wznosiła. *Bzow. Roz.* 42. Krnąbrnie a opornie się opieraią, i wszyſtkiego zbraniaią. *Kosz. Lor.* 35. *Kanc. Gd.* 215. *Szczerb. Sax.* 195. Krnąbrną czeladź odprawiłem; oświeceni dali się przeprzeć. *Kras. Pod.* 2, 40.

KRNĄBRNIEĆ *niiak. ndk.*, stawać się krnąbrnym, halsstarrig werden.

KROATA *ob.* Karwat. KROACYA *ob.* Karwacka ziemia.

KROBCZANY, -a, -e, od krobki, Schachtel-, Büchsen-, Tabulet-. Kramarka krobczana, co w krobce swóy kram nosi. *Mącz.*, Tabuletkrämerinn. KROBECZNIK, KROBNIK, KRUBNIK, KRUPKARZ, -a, *m.*, kramarczyk, który w skrzyneczce abo w krobce kramne rzeczy nosi. *Mącz.*, krośniarz, ein Tabuletkrämer. Kramarzom, krupkarzom i żydom rząd nasz zapewnia w prawie obronę, a o rolniku nie myślimy. *Przestr.* 216. - §. b) co krobki robi. *Cn. Th.*, der Schachtelmacher. KROBIA, KROBKA, KRUBKA, KRUPKA, -i, *ż.*, KROBECZKA, KRUBECZKA, -i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* krabice, krabička; naczynie drewniane do wsypania czego. *Włod.*, pudełko, puszka, eine Schachtel, eine Büchse, *capsa lignea, sed ex tenui ligno, et fere rotunda, neque ita magna. Cn. Th.* Krupka, w któréy kramarze igły, śpilki, z paciorkami sznury i insze brednie noszą. *Pot. Pocz.* 406. Cały dzień w kramie siedzi, aż skoro się mroczy Znowu w krupkę ostatki nieprzedane kładzie. *ib.* Baby i matacze od miasta do miasta z swemi krobkami tułaiący się. *Syr.* 589. Urząd miałby w to wéyrzeć, aby aptekarskie słoyki, krobki, pudełka były przeszperowane. *ib* 1495. Psyche krupkę słoniową przynosi, J o farbiczki udzielenie prosi. *Morszt.* 93. Krobka albo słoik alabastrowy do chowania drogich maści. *Mącz.* Krobeczka, w któréy wiele było relikwiy, nad łóżkiem wisiała. *Sk. Dz.* 396. W krobce miał listy. *Papr. Ryc.* 34. Dzieie Merope paciórki J na cienką ie nić z krubki wybiera. *Pot. Syl.* 515. W krobkach skórzanych rzeczy przedayne roznoszą, Grzebienie, bańki śklane, w których wódki noszą. *Paszk. Dz.* 100. - *§. Drugi Pan Cham tak się chełpą zdobi z bogactw, iak pstry kot, a zakryty w krobi. *Stryik. Gorn. E* 2. Kto się swym zdaniem przed innemi zdobi, Jest iako pstry kur, a zakryty w krobi. *Rey Zw.* 219. Więcéy cię to łży, niż zdobi, Pstry kocie w krobi. *Stryik. Gon.* 4, 2. cf. iak kania w kobieli *cf.* koiec, koszałka). - §. Krobka, krupka żydowska, spółka ich między sobą, społeczna kassa, bey den Juden, die Gemeindekasse. Niemasz u nas miasta, w którymby nie było krupki żydowskiéy. *Przestr.* 317.

KROĆ, KROCIE, *in Singul. indeclinabile; in Plur.* Krocie, *Gen.* Kroców *vel* kroci; *Dat.* krociom; *Accus. ut Gen.; Instr.* krociami, *s* krocmi; *Loc.* w krociach, w kroci. *Sr.* 1. kroci, mol; *Sr.* 2. krot, rabs, mol; *Crn.* krat, fart, bart; *Vd.* krat, bart, barta; *Cro.* krat, put; *Sla.* pût; *Rg.* krát, pût; *Ec.* кра́та; *s* raz, - mal; n. p. ieden kroć, *s* ieden raz; dwa kroć, *s* dwa razy *etc.*, ein mal, zwey mal; *Slo.* gedenkrát, dwakrát, trikrát; *Sr.* 1. junu, dwoiju, schtyri kroci; *Vd.* enobart, enkrat; *Cro.* dvaput; *Rs.* единожды, однажды; *Ec.* единицею, единощи, единождьı, единократно *etc.* Gotowie Rzym z Totylą trzeci raz, a po Genseryku czwarty kroć wzięli. *Stryik.* 43. Kazał go drugi raz siec, a gdy iescze coś hardego powiedział, trzeci raz, i tak czwarty, piąty kroć, ile razy mruczał. *Sk. Zyw.* 2, 258. Nie day się trzeci kroć upominać, ale pocźniy natychmiast. *Gorn. Dw.* 227. Na dzień dwa kroć, i trzy kroć, i *czterzi kroć odzienie odmienia. *Kosz. Lor.* 104. Powtarzała to po kilka kroć razy. *Karp.* 1, 163. *pleonast.*, *s* po kilka razy; *albo* po kilka kroć, mehrere Male. Kilka kroć, einige Male unter zehn. Kilkanaście kroć, zehn und einige Male bis zwanzig. Kilkadziesiąt kroć, zwischen zwanzig und hundert Malen. Stokroć, hundert mal. Tysiąc kroć. *Psalmod.* 102, tausend mal. Dwa kroć sto tysięcy, *s* dwa razy sto tysięcy, zweymal hundert tausend. Kilka kroć sto tysięcy, *s* kilka razy sto tysięcy, mehrere hundert tausend. Kilkanaście kroć tysięcy, zehn und mehrere mal hundert tausend. - §. b) stąd krocie, *s* krocie set tysięcy, einige mal hundert tausend, mehrere hundert tausend. Nie każdy, który krociami przed ślubem sławi swe dochody, tysiącami ie po ślubie liczy. *Teatr* 47, *B.* Corkim iego życzył, Nie dlatego, żeby z nią syn mój krocie liczył, Ale żem sądził, iż z nią szczęśliwym żyć będzie. *Niem. P. P.* 88. Mój maiątek nie liczy się krociami. *Teatr* 43, 162. *Wyb.* Przed rokiem musiałeś się o szeląg turbować, Teraz krocmi (krociami) rachuiesz. *Kras. Sat.* 32. Polska krocie mieszkańców liczy greckodysunickiéy religii. *Gaz. Nar.* 2, 230. Będziesz krocie rywałek miała. *Teatr* 52 *d,* 110. Jmieniem swoim i imieniem kroców obywatełów wołamy do boga. *Ust. Kst.* 2, 139. On na kształt gęstéy chmury wiedzie z sobą krocie. *Przyb. Milt.* 194.

Pochodz. *krotny*, *kilkakrotny*, *kilkanaście krotny etc.* *Stokrotny*, *stokroć*; *krocić*, *stokrocić*.

*KROCHA *ob.* Krucha, Kruch.

KROCHMAL, -u, *m.*, *z Niem.* das Kraftmehl, Amelmehl, die Stärke. Jest to słowo od Niemców pożyczane i wzięte, a nasi to zowią *skrobiem* (*Bh.* škrob), od skrobienia pranych chust lnianych. *Syr.* 957. iest to bardzo miałka i biała mąka, która robi się bez mielenia z pszenicy. *Kluk Rosl.* 3, 274, *Sien.* 268, *Urzęd.* 428, *Sniad. Che.* 1, 352, *N. Pam.* 6, 320. Krochmal zamieniściby można na wyraz mączka. *N. Pam.* 6, 320. krochmal mączka. *Ern.* 1102, *Sr.* 1. žterka; *Sr.* 2. schtarka; *Cro.* sterka; *Crn.* shtirka; *Vd.* kerška, shtirka, togovina, togna moka; *Rg.* inkascja; *Rs.* крахмáлъ, крухмáлъ, труxмалъ, скорбилo. KROCHMALIĆ, -il, -i, *cz. ndk.*, ukrochmalić, skrochmalić *dk.*, krochmalem zaprawić, *Bh.* škrobiti; *Vd.* kershaty, shtirkati, togati; *Rs.* крахмалить, крухмалить, скорбить, наскорбить. Krochmalić, mączkować. *Ern.* 1102, kraftmehlen, stärken, mit Kraftmehl stärken. Krochmalą prane chusty, aby tęgości nabrały. *Kluk Rosl.* 3, 279. Bławaty ukrochmalone. *Grod. Dysk. F.* 3 *b.* Rozpuść krochmal w wodzie i ukrochmal pólsetek *Przędz.* 93. Pólsetek na zimno krochmalony bydź powinien. *ib.* 92. Skrochmalony pólsetek. *ib.* 92. KROCHMALIK, -u, *m.*, błękitny gatunek krochmalu, którym chusty niebiesko zaprawiaią do płokania, Waschblau, Berliner Blau. KROCHMALNIK, -a, *m.*, który koło krochmalu chodzi, der Kraftmehlmacher, Kraftmehlhändler, Stärkemacher, Stärkehändler; *Bh.* Škrobařka; *Ross.* крахмальщикъ, крухмáльщикъ; *w rodz. żeńsk.* KROCHMALNICA. - KROCHMALNY, -a, -e, krochmalowy, od krochmalu, Kraftmehl-; *Rs.* крахмáльный, крухмáльный, скорбильный. - §. skrochmalony, gestärkt, gekraftmehlt. Na stretwienie zębów żuy chustkę niekrochmalną. *Comp. Med.* 71. Fleytuszki z białego niekroch-

malnego płótna. *Perz. Cyr.* 1, 69. - §. słowa krochmalne. *Teat.* 12 *b*, 55. fryzowane, ftrzępione, affektowane, geziert, affectirt.

KROCIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, fkrócić *dk.*, *Boh.* kratiti; *Slo.* krátit, krattowat, ukracugi; *Hg.* kurtitom; *Crn.* kratèti, kratem, krajsham; *Vd.* kratkiti, pokratkiti, fkratiti, spishliti, okraishati, pokraishati; *Cro.* krattim, zkratiti, zkrachujem, kerchim, zkerchujem; *Bs.* kratiti, okratiti; *Rg.* krotitti, ukrotitti, ukrotivati, fkrâtiti, okrâtiti, pokrâtiti; *Ross.* коротить, корочу, корочать, укоротать, скоротать, укоротить, укорачивать, сократить, сокращать; *Eccl.* кратию, кращу, сокращаю; *Lat.* curto; *It.* scortare); fkracać, ukracać, krótkim czynić, kürzen, verkürzen. Smutek dni moie króci. *Kulig.* 8. Dobroci bozkiéy wszyftkokrotny wiek nie króci. *J. Kchan. Ps.* 175. trwa na wieki miłosierdzie iego. *Karp.* 6, 15..). Gdyby się czas nie był krocił, radby król te zameczki był zniósł. *Bielfk.* 719. - §. b) *transl.* hamować, krotko trzymać, cf. krotnąć *et* krotki 2), *Bh.* krotiti; *Slo.* ſkrocugi, okrocugi, ſkrotiti; *Sr.* 1. zkludżam; *Crn.* krotim; *Vd.* krotit, vkrotiti, okrotiti, utashiti, potolashiti; *Bs.* krotiti, ukrotiti; *Cro.* krotim, vkrotiti; *Rs.* коришь, смиришь; *Ec.* кротю, кроту, преукрощаю, подукрощаю, bändigen, hämmen. Byftrość ięzyka krócił, przez dni 40 nic nie mówił. *Sk. Dz.* 323. Słowem swoim *dziwy krocił. 1 *Leop. Syr.* 45, 2. dzikie zwierzęta uśmierzał. 3 *Leop.*). (*2. krocić, *s* po kilka kroć mnożyć, vervielfältigen. Stokrocić bóg to dobrodzieyftwo będzie. *Tr.* to ieft po fto kroć nadgradzać). KROCICA, KRUCICA, - y, *ż.*, KROCICE, *G.* krocic *plur.*, krociuchne niby to piftolетki, *Vd.* pufar, mosharizh; *Ross.* карманный пистолетъ, Sackpistolen, Terzerole, Puffer. Moie szable, moie piftolety, moie krócice; gwałtu! *Teatr* 30 *c*, 50. Gdzież są kieszonkowe moie krocice? *Teat.* 11 *b*, 21. KROCICIEL, - a, *m.*, krócący co, t. i. hamuiący, uśmierzyciel, łagodziciel, der Bändiger, Besänftiger; *Slo.* krátil; *Cro.* krotitel, ukrotitel; *Ross.* смиритель. Bądź krócicielem żądz swych. *Chod. Kofl.* 31. *w rodz. żeńfk.* kroсicielka, *Cro.* krotitelicza. (KROCIEŃ, - tnia, *m.*, *croton*, rodzay rośliny; do niego należy Lakmus. *Kluk Dyk.* 1, 165, Wegetritt, Wegegras.) KROCIUCHNY, KROCIUCZKI, KROCIUTKI, KROCIUSIEŃKI, KROCIUSINECZKI, - a, - ie, (*adv. finiunt in* - o), *intensiv. adj.* Krotki, gar sehr kurz; *Bh.* kratičký, krataunký; *Slo.* kratučkí; *Sr.* 1. krotuschki; *Rs.* короменькій, короменекъ. W króciuchnym czasie wrócił się do domu. *Warg. Wal.* 266. Na śnie króciuchnym przeftał i czuwał nieznużenie. *Pilch. Sen.* 206. Króciutka szpada. *Teatr* 19 *b*, 77. Przypomnę i to ieszcze króciuczko. *Czach. Tr. B* 4. W króciusieńkim czasie. *Zab.* 3, 42. Króciusieńko mu sprawę daie o wszyftkim. *Star. Dw.* 55, *Radz. Z. M. pr.* W słowach króciusieńkich. *Salin.* 5, 96.

KROCZ, - y, *ż.*, *Etym.* krok), szłap' drobna a bardzo prędka, iak kiedy czterech młocków szybko cepami biią, pata, pata, pata, pata, der kleine Trapp. Jnszy wałach Podolfki, inszy na poboczy, Sokiel, inszy co kłosem, a co chodzi z kroczy. *Pot. Jow.* 197. KROCZAK, - a, *m.*, koń kroczą idący, ein Schrittgänger, ein Pferd, das einen großen Schritt geht. *Tr.* KROCZYĆ, - ył, - y, *intrans. ndk.*, *Slo.* kráčeti; *Boh.* kročiti; *Rag.* krâkati, kraacem, krocitti; *Crn.* korázâm; *Vd.* korazhiti, korakati; *Bs.* koraciti, ftupiti (*ob.* ftąpać), gredem; *Cro.* korachiti, korâciti, korâczam; *Rs.* шагнуть, шагать, пошагивать (cf. sięgnąć), грясти, гряду); krok ftawić, iść krokami, sporo iść, szeroko ftąpać, schreiten, Schritte machen, mit großen Schritten gehen. To kroczy, to poftawa, a cicho rozpacza. *Przyb. Ab.* 225. Prosi go, aby z dziecięciem na ręku lekkuchno i warownie kroczył. *Pot. Arg.* 551. Siny mróz ku nam kroczy, a życzliwe lato Precz się bierze, acz nierad każdy słyszy na to. *Ryb. Gęsl. B.* 4. Jedni w tanieczku osobliwie kroczcie, Drudzy końmi swemi toczcie. *Prot. Par. B* 3 *b.* - §. *b) Cóż oycu niewolnik gniewliwemu kroczy, Kazał go bić okrutnie. *Jabl. Tel.* 317. t. i. wykracza, wyftępuie, fehlen, verfehlen, übertreten, sich vergehen.

KROCZEK, - czka, *m.*, *Boh.* kroček; *Ross.* шажокъ, *dem. nom.* krok, ein kleiner Schritt. Krzaczek ieden od drugiego na kroczek powsadzać. *Syr.* 1154. Kroczkiem, nogą za nogą *Tr.*, Schritt vor Schritt. - §. Kroczek, rybka mała na kroczek, cf. ftopnik; n. p. Kroczków na ftaw wielki nie zaraz wypuszczać, boby wyginęły; do małych raczéy przesadzić sadzawek na odroft. *Haur Ek.* 141, Setzfisch, Setzkarpfen. KROCZENIE, - ia, *n.*, *subft. verbi* kroczyć, das Schreiten. KROCZYSTY, - a, - e, z wielkiem krokiem, *Rs.* шагистый, großschrittig. Kroczyfty koń ile przez dzień przepędzi. *Zimor.* 221.

KROGULCZY, - a, - e, od krogulców, Sperber=; *Sr.* 1. krawolczowe sępi). W rodzie krogulczym samice większe bywaią i mocniéysze, niźli samcy. *Cresc.* 614. KROGULCZYK, - a, *m.*, *falco columbarius*, ze wszyftkim podobny krogulcowi, iedno mniéyszy. *Kluk Zw.* 2, 305, *ob.* gołębnik), der Taubenfalk. KROGULEC, - ulca, *m.*, *Bh.* krahugec, krahulec; *Slo.* krahulec; *Sr.* 1. krawolcz; *Rg.* kragúgljas, sarnòvaz; *Bs.* kraguglianc; (*Cro.* kragol *s* sokoł); *Cro.* kráguly; *Hg.* karoly, karvoly; *Dl.* kragulyacz, czarnovacz; *Crn.* krègùl (2. *s* dzwonek; *Crn.* kregulzhar, *s* sokolnik), fkops; *Vd.* kragul, kragulzh, fkopez, jaftreb (cf. iaftrząb'), jaftran; (*Vd.* krogula, *s* dzwonek); *Rs. et Ec.* крагуй, кречетъ (*ob.* krzeczot), *falco nisus*, der Sperber, wielkości gołębia, chwyta gołębie, wróble, fkowronki. *Zool.* 275. cf. gniazdosz, gałęźnik. - Uwabni krogulcowie. *Banial. J.* 3. - Trudno przed charty ugonić wyżłowi, Stroni krogulec, iaftrzębia się chroni, Krogulec ruszy, a iaftrząb' ugoni. *Brath. C* 3 *b.* cf. ieden sieie, drugi żnie).

KROIĆ *ob.* Kraiać, *Etym.* kroy. KROIE *herb*, trzy kroie od pługa. *Kurop.* 3, 27, ein Wappen. KROILNICA *ob.* Krawalnica. KROIOWNIK, - a, *m.*, kupczący towarami łokciowemi, które się kraią, der Schnitthändler, der einen Schnitthandel führt. Kramarze są iedni iedwabni, drudzy płócienni, kroiownicy sukien. *Szczerb. Sax.* 180. (*ob.* sukiennik). Do miar przykładaią łokcie, którémi kroiownicy i insi towary swe pomiernie kraią. *ib.* 40.

KROK, - u, *m.*, Kroczek *zdrbn.*, *Bh.* krok; *Slo.* krok, kroček; *Vd.* korak, korazhai, ftopei; *Crn.* koràs, korázáj; *Sla.* korák, koracsaj; *Bs.* korac, koracjaj, ftupaj, scesgjan; *Cro.* korachaj, korak; *Dl.* sztupay; *Rs.* шагъ, походка; *Sr.* 1. krocżel, krotżel; kroczenie, ftąpanie, der Schritt, den man thut. Dobrym krokiem idzie. *Teat.*

9, 59. Stroyna, gdyby do ślubu, iak paw' kroki sunie. *ib.* 42 *c*, 52. Bezpiecznie pyszna kroki ftąpa poważnemi. *Bard. Tr.* 375. Idzie, i on też za nią rzeźwe czyni kroki. *Pot. Arg.* 212. Przecz kroku w krok nie ftawisz, byś na zamierzony kres co prędzéy zabiegł? *Kulig.* 172. Dokądkolwiek póydę, krok w krok za mną ftawi. *Tol. Saut.* 43. Skoro nabędziesz siły, póydź moiemi kroki, A ia ciebie wywiodę z téy kniei głębokiéy. *Chod. Gesn.* 76. Ani krokiem w twoim domu nie poftanę. *Teatr* 30 *b*, 19. Kiedy piechota poftępuie krokiem przyśpieszonym, to ubiega tyle dwoie, a to nazywa się krok zdwoiony. *Jak. Art.* 2, 455. *pas redoublé*). Sprawa ta idzie żółwim krokiem. *Kras. Doś.* 79. (z wolna, po woli). *Sla.* korak, = noga za nogą). - *transl.* krok do czego, ein Schritt zu etwas, figürl. Uwielbia świat, śmiały i mądry krok Rzpltéy na dniu 3. Maia uczyniony. *Gaz. Nar.* 1, 163. By go żółć czarna nie przyprowadziła do iakiego złego kroku nad sobą samym; mnie się zda, że on chce się zabić. *Teat.* 12 *b*, 43. Czynił do żenienia się z nią kroki. *Teatr* 46, 35. - §. b) krok, = ftopa, w któréy noga krocząca ftoi, der Schritt, in dem man ftehet. Kto innych wybiie i wyparuie z kroku, ten wart zapewne, żeby był fechtmiftrzem. *Pam.* 85, 1, 700. Zewsząd ciasno; uciekać-li czyli ftać w kroku bezpieczniéyby było, trudno zgadnąć. *Pilch. Sall.* 184, in denselben Schritte stehen bleiben, Stich halten, nicht weichen, Stand halten, nicht davon laufen. Chociażby też oczywifta zguba nad karkiem wisiała, wolałby iednak w kroku ftanąć, niżli swoich na rzeź wydawszy, haniebną ucieczką życie unosić. *Pilch. Sall.* 305. Zawiftnéy fortunie śmiało w kroku ftawał. *Pilch. Sen. lift.* 1, 87. Potrafił każdéy przygodzie ftanąć w kroku. *ib.* 2, 178. Wyszedł przeciw Konradowi Leszek; nie dotrzymał mu kroku Konrad, uchodząc do Mazowsza. *Nar. Hft.* 5, 180. Więcéy się chłop tego boi, Co bezpiecznie w kroku ftoi. *Rys. Ad.* 72. Dobywszy broni, którą miał u boku, Nieprzyiaciela czekał, ftoiąc w kroku. *P. Kchan. Jer.* 113. Znaydzie on kogo, co się odważy ftanąć z nim w kroku, i swego mu dadź żelaza skosztować. *Boh. Kom.* 4, 220. Tyś mię zaprawiał na gromy i boie, Pierzchaią nasi, ia kroku doftoię. *Kras. Off. C* 3. - W tym kroku, = natychmiaft, auf der Stelle. Ja téy rozprawy odkładać nie mogę, i w tym kroku chcę ią zacząć z Wc Panem. *Boh. Kom.* 4, 254. - §. c) Krok, miara, tyle ile krok wynosi, ein Schritt, so viel als ein Schritt ausmacht. Zawsze przy mnie, i na krok mnie nie odftąpi. *Teat.* 56 *c*, 12. Dzisiay na krok z domu nie wyydę. *ib.* 31 *b*, 52. Nigdziem ani kroku z domu nie uczyniła. *ib.* 30 *b*, 23. Krok geometryczny, miara, *paffus*, liczy ftop 5, albo łokci 3, calów 8. *Solfk. Geom.* 2, 145, *Oftr. Pr. Cyw.* 2, 297, *Haur Ek.* 24, der geometrische Schritt. Krok ma pięć ftop w sobie, to ieft, dwoie ftąpienie. *Warg. Kurc. praef.* Kroków 4000 czyni milę Polfką. *ib.* - *Aliter* krok zwyczaynie, miara, *greffus*, od 2 1/2 do 2 2/3 ftop, tak że 8000 kroków na iednę śrzednią milę Polfką rachuią. *Lefk.* 3, der gewöhnliche Schritt. - §. *Figur.* Tylko krok ieden ieft między żywotem a śmiercią. *Bibl. Gd.* 1 *Sam.* 30, 3. blizko się ftykaią, es ist nur ein Schritt zwischen Leben und Tod. - §. 2) *meton.* krok w ciele, rosochy, gdzie się nogi dzielą, *μεσομηριον*, *Cn. Th.*, der Theil des Leibes zwischen den Schenkeln, der Schritt; *Bh.* rozkroky. Ciasno mi zawsze suknie robisz, i spodnie mi w kroku pękaią. *Teat.* 1, 82. Tak go tnie, że mu się miecz nie oprze, aż w kroku. *Pot. Arg.* 3. Umaczany w tym oléyku płat paniom przy porodzeniu przyłożyć, począwszy od krzyżów przez krok aż do progu łona. *Syr.* 77. - *§. *femorale* gacie, fartuch, krok, szorc. *Mącz.*, ein Beinkleid. KROKIEWKA, - i, *ż.*, *demin. nomin.* krokwa, *qu. vid.* - §. 2) krokiewka, = śrzodwaga (*Bh.* krokwice). *Cn. Th.* 1058, die Schrotwage, Setzwage, Bleywage.

Pochodz. nom. *krok: kroczek*, *kroczyć*, *krocz*, *kroczak*; *krokowy*, *krokwa*, *okraczać*, *okrakiem*, *pokraczać*, *przekraczać*, *przekroczyć*; *rozkraczać*, *rozkroczyć*, *wkraczać*, *wkroczyć*; *wykraczać*, *wykroczyć*, *zakraczać*, *zakroczyć*.

KROKODYL, - a, *m.*, *Bh.* krokodyl; *Slo.* krokodil; *Sr.* 1. krokodil; *Hg.* krokodély; *Vd.* krokalit; *Cro. et Sla.* krokodil; *Dl.* kukudrio, kukudrilo; *Bs.* kukudrigl; *Rg.* kukudriò, kukudrillo; *It.* coccodrillo); gatunek naywiększéy iaszczurki, zwierz wodoziemny; znayduie się w Nilu i innych rzékach blizko morza. *Zool.* 207, das Crocodil, *ob.* płaczoboyny. KROKODYLOWY, Krokodyli, - a, - e, Crocodils=. Judasz krokodylem całowaniem pana swego wydał. *Pot. Zac.* 39. cf. iaszczurczy). Znam ia te łzy krokodylowe; krokodyl mięso zje, a nad kościami płacze. *Teat.* 10, 72, *Vd.* fkaslive ali leshnive souse.

KROKORAĆ *ob.* krekorać.

KROKOS, - u, *m.*, szafran polny, wilder Safran, zaftępuie uboższym miéysce szafranu, *crocus*. *Kluk Rośl.* 1, 222 *et* 2, 230, *Spicz.* 114, *Cresc.* 223, *Bs.* cjafranika; *Crn.* podlęsk; *Sr.* 1. dziwa barba; *Ec.* прокóсъ; *Ross.* желтяница. Nie udaway ludziom za szafran krokosu. *Klon. Wor.* 67. - §. krokos dziki, oset miękki, kądziel, przęślica, *atractylis*, die Spillendistel. *Syr.* 561. KROKOSOWY, - a, - e, żółty, szafranowy, safrangelb. Broda krokosowa. *J. Kchan. Fr.* 62.

KROKOWY, - a, - e, od kroku, Schritt=. Dla oszczędzenia trudnego liczenia kroków, wynaleziono zegarki krokowe, *pedametres*. *Lefk.* 188. Kość krokowa, = łonowa, das Schoosbein.

KROKSZTYNY, - ów, *plur.*, z *Niem.* die Kragsteine, Balkensteine, Kämpfer. Kroksztyny drewniane abo kamienne z ściany wypuszczone abo przysadzone do balek. *Cn. Th.* KROKSZTYNKI, - ynek, *plur.*, przy liftwach, przy słupach rzezanych, iako u drzwi, esowate, profte. *Cn. Th.* podftawki, podporki. *Wtod.*, ein großes Glied im Hauptgesimse, das einen Kragstein vorstellt.

KROKWA, - y, *ż.*, KROKIEW, - kwi, *ż.*, KROKIEWKA *dem.*, *Bh.* krokiew; *Vd.* krokla, tram, dremel; *Crn.* krókla (*Ec.* кро́ка, *Gr.* κρόκη wątek tkaczy); *Rs.* стропило, стропилина (cf. ftrop), лéгель, *Ec.* стрóпове, верхи стропенїя, стропила, потолоки, der Sparren, Dachsparren. Krokwy na dach budowy bywaią sosnowe. *Kluk Rośl.* 2, 160. Dla niedbałości zgniie krokwa, a dla leniwych rąk kapać będzie do domu. 1 *Leop. Ec.* 10, 18. wiązanie. 3 *Leop.*). Na wielkich krokwiach mniéysze ftawiać krokiewki. *Törz.* 14. - §. *Prov.* Jakby mu w głowie spadła krokwa piąta. *Pot. Syl.* 507. (cf. klepka), er hat einen

Sparren (zu wenig) zu viel. Piątéy mu w rozumie krokwy nie dostaie. *Pot. Arg.* 67. Gdyby kto teraz widział mego pana, rozumiałby, że mu się krokiewka w głowie złamała. *Teatr* 29, 3. Krokiewki mu nie dostaie. *Zab.* 3, 10. §. 2) *securicula* balczany bant, albo wiązana krokwa, to iest drzewo nieiakie, które wespołek spaia dwie bałki. *Mącz.*, eine Verklammerung; *Bh.* Krokewutce *telamon*; *Crn.* krokuiza cf. tragarz). - §. Krokwy, kozły. kobylice do rznięcia drzewa. *Cn. Th.* 319 *et* 312, Holzböcke. - Na szkucie krokiewki idą od wilka, i są wpuszczane w naburtę. *Mag. Msk.* - §. Szańce, maiące postać półksiężyców, z przyczyny podobieństwa figury, możnaby nazwać krokiewkami. *Jak. Art.* 2, 502, Schanzen in Gestalt eines halben Monds.

KRÓL, - a, *m.*, *Bh.* kral; *Slo.* král; *Sr.* 1. kràl; *Sr.* 2. kral'; *Crn.* krayl; *Vd.* kral, krail; *Hg.* király; *Cro.* kràly; *Dl.* král; *Sla.* králj; *Bs.* krágl; *Rg.* krâgl; *Ross.* король, государь; *Ec.* краль, король; antiquis *Kerl*, *Carol*, heros, animosus, fortis; Gothis et Jslandis *Jarl*, *Jerl* hodie exponitur comes. *Frenzel in Westphal. monum.* 2, 2407, *apud Byzantinos* κράλης, *ex Armenico* karol *potens*, *valens*, *deducit Durich.* 1, 302), der König. Greckie słowo κοιρανος przystoyne iest onemu zwierzchniemu, który w panowaniu swym, nie swego, ale poddanych swych pożytku strzeże: z tego to słowa urodził się u Węgrów Királ, u Rusi Korol, u nas Lachów król. *Orzech. Qu.* 112. To słowo *król* iest prawdziwe Słowiańskie; w Serwii panuiący nazywali się w Greckim ięzyku despota, a w swoim dyalekcie *kral* lub *cral*; w Czeskim znayduiemy słowo *kral*; u nas w naydawnieyszych pismach Polskich nie widzimy słowa *kral*, ale król; i taż sama odmiana litery *o* za *a*, iest iedną z dawnych różnic dyalektu Polskiego od Czeskiego. *Czack. Pr.* 77. Jedynowładzca, ieżeli wedle pewnych praw państwo rządzi, królem bywa nazwany. *Modrz.* 10. cf. zwierzchni pan). Cesarz Otton Bolesława królem mianuie, i koronę na głowę sam kładzie. *Krom.* 65. Dzieło to nie mogło bydź dokonane iak przez króla oyca, króla obywatela, króla syna swéy oyczyzny. *Gaz. Nar.* 1, 176. *Slov.* kráľ *omittitur saepe*, *e.g.* Čech *rex Bohem.*, Šwend *rex Sueciae*, Uher *rex Hungariae*. - *Prov.* Królowie wielkie oczy, a długie ręce maią. *Rys. Ad.* 31. Nie każdy króla zna. *ib.* 42. - Król królów, bóg, że iest naywyższym nad wszystkiemi królmi i pany. *Salin.* 2, 395, *Rs.* вседержитель. - Ciemny ów król i książę świata tego. *Rey Pst.* S s 1. czart). Lew, król zwierząt czworonogich. *Zool.* 312. Orła ptaszym królem zowią. *Cresc.* Król, raczéy królowa, matka pszczoł. *Cresc.* 598, der Weiser, die Königinn (der König) der Bienen. *Slov. Prov.* medzi slepimi s'ilhawi kráľom biwá między ślepemi zezoki królem). - §. *bland.* moy królu; = mój kochany, szacowny, iak cię kocham, szacuię. *Ludw. Osińsk.* - §. Dzień *trzech królów*: *ob.* Szczodry dzień; *Slo.* den' troch swatich kráľow, zgewenj pána; *Sla.* Sveta tri králja; *Cro.* Szveti tri Kralyi, vodokërsztje, Tri Králуi, Zkazanye, Pokazanye, Ukazanye, spaszitelovo; *Hg.* Viz-kereszt; *Rg.* vodokaarst, vodokaracte, occitovanje gospodinovo; *Ross.* крещéнїе, богоявлéнїе. Wilia trzech królow *Rs.* сочéльникъ. Zawitanie do Jezusa trzech mędrców albo trzech Królów, dnia po narodzeniu trzynastego. *Hrbst. Nauk. N.* 6. - §. W niektórych grach, der König, in mehreren Spielen. Król w szachach z Panią bierze z pośrzodku dwie *poli On różną barwę a ta swoię woli. *J. Kchan. Dz.* 86. Księga czterech królów. *Mon.* 66, 437. t. i. karty, das Buch der vier Könige, Karten. Król między kręglami. *Tr.* Przystroiony iak król żaków w dzień Gawła upstrzony. *Paszk. Dz.* 81. Król, gra, *basilinda*. *Cn. Th.*, das Königsspiel. - §. b) król czerwony, = pławy niewieście, miesiączki, czasy. *Tr.*, das Monatliche der Weiber.

KRÓLESTWO, - a, *n.*, *Bh.* kralowstwj; *Slo.* králowstwj, králostwo, kralowstwo; *Sr.* 2. kralejstwo; *Sr.* 1. kralestwo; *Vd.* kralestvu, kraluvanstvu, krailostvu; *Crn.* kraylęstvu, kraylevshena; *Rg.* krâgljevstvo; *Cro.* kralyeztvo, kralyèsztvo; *Dl.* kralyevina; *Bs.* kragljestvo, ruság; *Hg.* ország (*ob.* orszak); *Rs.* королéвство, государство; *Ec.* кралевство, царствїе; kray przez króla rządzony, das Königreich. Jeśli Polska królestwem iest, tedy ma króla; bo inak królestwem zwana bydź nie może. *Orzech. Qu.* 66. Wprzód królestwo, niżeli król bywa. *Susz. Pieś.* 3 *F.* - §. b) władza królewska, das Königthum. Rząd naylepszy iest, gdy się królestwo z kapłaństwem spaia. *Sk. Dz.* 1093. Królestwo boże znaczy nietylko moc onę bozką, którą ma nad wszystkiemi stworzeniami, ale też i opatrzność, którą wszystkie rzeczy sprawuie. *Kucz. Kat.* 3, 317. Przyydź królestwo twoie, rządź nas tak duchem twoim, abyśmy tobie im daléy tym więcéy posłuszni byli. *Kat. Gd.* 50. Królestwem bożym Reich Gottes zowie pismo α) moc wszystkiemi rzeczami rządzenia (iakoby władzą królewską); β) opiekę samę i rządzenie (iakoby czynność królewską), γ) chwałę i błogosławieństwo wieczne (iakoby królestwo topograficzne). *Karnk.* 410. - §. *2) *obsol.* królestwo, = panowanie królewskie, królowanie, die Regierung, das Königthum. Królestwo Salomona było królestwem pokoiu. *Zał. H. T.* 193. Cezara królestwo świat ukochał cały. *Chrość. Luk.* 2, 79. - §. 3) *transl.* Ciała przyrodzone dzielą na trzy główne klassy, albo iako zowią *królestwa*, die drey Naturreiche, królestwo zwierząt Thierreich, królestwo roślin Pflanzenreich, i królestwo rzeczy kopalnych, Steinreich. *Kluk Kop.* 1, 2. - §. *4) *meton.* Podatki nasze, które *królestwem* zowią, na znak poddaństwa i prawdziwego państwa, maią bydź płacone groszmi Prazkiemi. *Herb. Stat.* 82, Kronsteuer. *ob.* królewszczyzna). *Promittimus exactionem fumalium seu* porádlne, *alias* królestwo, *ad sex annos non recipere*. *Vol. Leg.* 1. 186. *Kaz. Jag.* 1457 *R.* - §. 5) *collect.* królestwo, = król z królową, König und Königinn, beyde Majestäten. Przystałem do królewica za pokoiowego, wziąwszy od oboyga królestwa długie napominanie. *J. Ossol. Dyar.* 41. Wyiazd królestwa Sycylyiskich wkrótce nastąpi. *Gaz. Nar.* 1, 74. Przybyli do Rzymu królestwo Neapolitańscy; po obiedzie król i królowa poszli do Oyca ś. *ib.* 162. Królestwo Ichmość z całą familią byli na operze. *ib.* 2, 36.

KRÓLEWIC, źle *KRÓLEWICZ, - a, *m.*, *Dudz.* 29. syn królewski, *Vd.* pervizh h' kroni, pervorojeni kralovi sin; *Bh.* kralowic; *Rs.* королéвичъ, der königliche Prinz. Królewiczowie i królewny Polskie, dóbr ani kupnem ani zastawem nabywać nie mogły. *Kras. Zb.* 1, 487. - *§. Był nieiaki królewic, którego sługa chorował. *Sk. Kaz.* 416.

wnet potym: królik, ein Königischer Luth.). KRÓLEWICOWY, - a, - e, KRÓLEWICOWSKI, - a, - ie, od królewica, den königlichen Prinzen betreffend, des königlichen Prinzen; Rs. королéвичевъ. Obrano go na opiekuna królewicowego. Stryik. 751. Wasza Królewicowska Mość. KRÓLEWICOSTWO, KRÓLEWICOWSTWO, - a, n., godność królewicowska, die Würde des Kronprinzen. - §. collect. królewic z królewną, der königl. Prinz mit seiner Gemahlinn. Gdy królewicowstwo przybyli do dworu, przedniéysza szlachta prezentowani im byli. Gaz. Nar. 1, 213. KRÓLEWICZEK, - czka, m., dem. nom. Królewic, ein junger königl. Prinz. Z ukochanym i miłym królewiczkiem młodym. Birk. Kr. Kaw. 21. KRÓLEWIEC, - wca, m., Boh. kralowec, nad Preglą, stolica królestwa Pruskiego. Wyrw. Geogr. 580, Königsberg. Krzyżacy zamek u rzéki Pregle, niedaleko morza Baltyckiego wystawiony Kinizberkiem z Niemieckiego, iakoby Królewską górą nazwali. Krom. 265, Gwag. 398. KRÓLEWIECKI, - a, - ie, od Królewca, Königsberger:, Königsbergisch. Królewiecka akademia. Królewiecki filozof Kant. KRÓLEWIECZANIN, - a, m., z Królewca rodem, ein Königsberger. KRÓLEWIECZANKA, - i, ż., eine Königsbergerinn. KRÓLEWNA, - y, ż., córka królewska, Rs. королéвна, die königliche Prinzessinn. Kras. Zb. 1, 487. KRÓLEWNICZKA, - i, ż., demin., n. p. Bierze królestwo, będąc królewniczką. Banial. B 2 b. - KRÓLEWNIN, - a, - e, od królewny, Rs. королевнинъ, (königl.) Kronprinzessinn:. W królewninym ubierze na ganku czekała. P. Kchan. Orl. 1, 123. Królewnine pokoie. ib. 1, 110. Trudnoby się był na nim kto dopytał słowa, By była niełagodna królewnina mowa. ib. 1, 23. KRÓLEWSKI, - a, - ie, Bh. kralowský; Slo. králowský, králowsky; Sr. 1. kralowski; Vd. kraleuski, kralestveni, kralesten, kralou; Crn. kraylęve; Sla. králjev, králjevski; Cro. kralyevszki; Hg. királyi; Bs. kragljevski; Rg. krâgljevski, krâgljev; Rs. королéвскій; od króla, königlich, Königs:. Kanclerskie sądy maią nazwisko królewskich, że namiestniczą królewskiéy władzy sądową są iurysdykcyą. Skrzet. Pr. P. 2, 344. Chleb Pański abo królewski zwany, z kwiatu samego mąki, z miałko wyprawnéy mąki pszenicznéy i prawie chędogiéy ma dla swéy wdzięczności pierwsze miéysce, bo iest naychędoższy, smaczny, zdrowy pokarm ciału daiący. Syr. 938 et 936, Königsbrot, das schönste, weißeste Weitzenbrot. Królewska maść, unguentum basilicum. Sienn. 344, Perz. Cyr. 2, 329. Zyła bazylika czyli królewska. Krup. 5, 72, die Königsader. Królewski śpisglaz, ziarka iak srebro nayczystsze z śpisglazu, z waynsztynem i salitrą rozpuszczonego. Sienn. 493, ob. krolik 7. chym.), der Spießglaskönig. Woda królewska, aqua regis. Krumł. Chy. 307, kwas saletrorodny. Sniad. Chem. 271, Königswasser. KRÓLEWSKO, KRÓLEWSKIE, = po KRÓLEWSKU adv., königlich. Kleopatra królewsko ubrana przyymuie u siebie sprawcę swego szczęścia. Bardz. Luk. 2, 18. Kanclerz ten żyie, nietylko po pańsku, lecz prawie po królewsku. N. Pam. 16, 13. Królewsko Czeski kanclerz. N. Pam. 21, 368, der königlich Böhmische. KRÓLEWSZCZYZNA, - y, ż., ein verliehenes königliches Tafelgut. Królewszczyzny, dobra niegdyś stołu królewskiego, obrócone na nadgrodę zasług, i ztąd pospolicie zwane panis bene merentium; iedne z nich były z iurysdykcyą (ob. starostwa), drugie bez niéy (ob. tenuty), Kras. Zb. 1, 487. cf. chléb wysłużony). Zagrzane wspaniałą miłością oyczyzny Kochały patryoty dawcę królewszczyzny. Kras Sat. 9. - §. *b) Poradlne królewszczyzną piérwéy zwano. Bielsk. 207. (ob. królestwo 4. meton.), Kronsteuer. *KROLIĆ, - ił, - i, czyn. ndk., n. p. Nie przez męzkość, Kainie, czoło krolisz sępie, Znać waśń i niespokoyność w twoich spraw postępie. Przyb. Ab. 23. KRÓLICZĘ, - ęcia, n., młode królików, das Junge der Kaninchen. Tr. KRÓLICZEK, - czka, m., demin. nom. krolik, zwierzę, ein kleines Kaninchen; Bh. kralíček. Banial. J. 3. króliczek cisawy. *KRÓLICZYNIEC, - yńca, m., królikarnia, ein Kaninchengehäge. Tr. KRÓLIK, - a, m., dem. nom. Król, Bh. kralik; Slo. králik, králíček; Sr. 1. kralik; Hg. királyocska; Crn. kraylizhek, kraylizhk; Vd. kralizh, kralizh, krallizhk, krallizhek; Cro. kràlyich, kràlyicz; Rg. krâglich; Bs. kraglicch, ein kleiner König. Miały północne narody swoich osobnych królików. Nar. Hst. 2, 222. Twoi sąsiedzi, królikowie drobni, nie będą cię mogli z moiéy mocy wyrwać. Baz. Sk. 545. - *§. Był nieiaki krolik (ob. królewic, ein Königischer Luth.), którego syn był niemocen. Leop. Joa. 4, 46. dworzanin królewski. Bibl. Gd.). Pleban ewanieliią o króliku czytał, co mu Pan syna wzkrzesił, a potym prawił o zaiącach, lisach, królikach, (cuniculus). Pot. Jow. 210. - §. 2) Od szóstego dnia Sierpnia aż do dziesiątego królik gwiazda, którą też sercem lwiem zowią, poczyna wschodzić i ukazywać się piérwéy, niźliby słońce w znak niebieskiéy Panny weszło. Syr. 116, das Herz des Löwen, der Königsstern, ein Stern. - §. 3) Królik, cuniculus, Slo. králik; Bh. králjk; Sr. 1. kornekel; Vd. hishni sez, konjel, kunez (cf. kuna); Cro. kunècz, morzki zajchecz; Bs. kuniça, tekuniça; Dl. kunacz; Sla. morski zèc; Rs. кролúкъ, королéкъ, ербожъ; O b b. der Königshase; das Kaninchen, zwierzę z postaci do zaiąca podobne, ale mniéysze; przebywa w nórach. Zool. 337, ob. królikarnia, klapiernia). Nie macie ieść zaiąca i królika. 3 Leop. Deut. 14, 7. gieża 1 Leop.). - §. 3 b) meton. króliki, = futra z królików, Kaninchenfelle. - §. 4) Węże niektóre królikami zowią od korony abo rożków na głowie. Syr. 176, die gehörnte Schlange, Hornschlange. - §. 5) królik pliszka, motacilla regulus, Boh. kralíček; Slo. králíček, králík; Sr. 1. kralik; Sr. 2. Scżeż (cf. czyż); Crn. pavzhèzh, stershèk; Vd. pauzhizh; Cro. kralyichecz; Sla. càrak; Bs. kraglicch, strisc, orasciaç (cf. strzyż); Rs. королéкъ, der Zaunkönig, z ptaków Européyskich naymniéyszy. Zool. 231. - §. 6) Botan. Króliki, książki, główka ś. Jana, mátecznik, stokroć wielka, ziele, bellis maior, Gänseblum, Großmaßlieben. Syr. 782. - §. 7) Chym. istota kruszcowa, der metallurgische König. Spizglas prócz siarki ma także właściwą istotę kruszcową, która się zowie królikiem, regulus. Krumł. 212, der Spießglaskönig ob. Królewski śpizglas). KRÓLIKARNIA, - i, ż., klapiernia, umyślnie dla królików zrobione mieszkanie, ein Kaninchengehäge, eine Garenne. Królikarnia pod Warszawą. Dyk. Geogr. 2, 180. króliczyniec Tr. KRÓLIKOWY, - a, - e, od królików,

Kaninchen-; Rs. кро́ликовый, кро́ликовъ. KRÓLOBÓYCA, - y, m., morderca króla, der Königsmörder. KRÓLOBOYCZYNA, - y, ż., die Königsmörderinn. KRÓLOBOYSKI, - a, - ie, KRÓLOBÓYCZY, - a, - e, königsmörderisch. Drży na twoię zuchwalstwo kraina cała, Że ten płod króloboyski z krwi swoiéy wydała. Zab. 16, 303. KRÓLOBOYSTWO, - a, n., der Königsmord. KROLOSĘP, - a, m., sęp Amerykański, wielkości kury Kalekuckiéy; dziób iego przy głowie otula szeroka pomarszczona skóra. Kluk Zw. 2, 28, der Geyerkönig, Kuttengeyer. KRÓLOWA, - y, ż., Bh. kralowa, kralowna, kralka; Slo. králowna; Hg. királyné, kiralne azzony; Sr. 1. kralowna; Sr. 2. kralowka, kralowniza; Rg. kraglizza; Sla. kraljica; Bsn. kragliça; Vd. krailiza, kraliza; Crn. krayliza; Cro. kralyicza; Rs королева, царица, die Königinn. Królowa Polska godność swoię winna królowi, którego iest małżonką. Skrzet. Pr. P. 1, 120. Slov. omittitur saepe králowna, e. gr. Čechowna regina Bohemiae, Šweg'howna Sueciae, Uhrowna Hungariae. - Królowa nieba i ziemi, N. P. M., Ross. всецарица, cf. król królów). - §. Królowa w szachach Rs. ферзь; cf. ferezya). Królowa czyli dama w kartach, Rs. краля cf. kralka). - §. Ty Eurylko iesteś serca mego królową. Teat. 55, 19. panuiesz w sercu moim, Gebieterinn meines Herzens. Moia królowo ob. móy królu! KRÓLOWAĆ, - ał, - uie, intrans. ndk., nad króleſtwem panować, Bh. kralowati, knjžiti; Vd. kraluvati, krailovat; Crn. kraylujem; Bsn. kragljevati; Rag. krâgljevatti, stolovatti (cf. stolica, stołować), cessarovati; Cro. kralyuvati, kralyujem; Sr. 1. kralupu; Eccl. царствую; über ein Königreich herrschen, als König regieren, den königlichen Scepter führen, w ogólności panować, herrschen. To iest królem bydź, nie chcieć królować, mogąc królować. Gor. Sen. 221. Szatana zdanie: lepiéy w piekle królować, niż się w niebie niżyć. Przyb. Milt. 15. - transl. Jehowa króluie, drżyć będą narody. Bud. Ps. 99, 1. not. „właściwiéy: zakrólował). Znaydę sobie inną boginią, która królować będzie w sercu moim. Teat. 55 b, 7. W małych ludziach grzechy króluią, w panach *arcykróluią. Birk. Sk. B 2 b. - b) transl. królować komu, = panować nad nim królewską władzą, einen als König beherrschen oder regieren. Szczęśliwy ten król, który króluie wolnemu ludowi. Gaz. Nar. 1, 157. Stan. Aug. Królować a służyć narodowi, ia to iednym zowię. Dyar. Grod. 295. Stan. Aug. - cum Accusat. Witołd Czechów nieposłusznych kościoła Rzymskiego królować się wzbraniał. Stryik. 519. KRÓLOWANIE, - ia, n., Bh. kralowani; Vd. kraluvanje; subst. verb., panowanie, mianowicie królewskie, die (königliche) Regierung. Królowanie iest pierwszą magistraturą. Gaz. Nar. 1, 127 Stan. Aug. - Insza rzecz gadać i pisać o królowaniu i powinności królewskiéy, a insza królować. Boh. Kom. 2, 522. KRÓLUIĄCY, - a, - e, panuiący iako król, Sr. 1. kralujwař, f. kraluwařka; Cro. kralyuvavecz; Hg. uralkodo; Vd. kraluvauz regnator. *KRÓLOWIN, - a, - e, do królowy należący, der Königinn gehörig; Crn. kraylizhne; Vd. kralizhen; Rs. королевинъ. *KRÓLOWY, - a, - e, do króla należący, Königs-; Crn. kraylov, ob. królewski). Karanie *królowe. Sak. Prob. 215.

Pochodz. bezkrólewie, bezkróleſtwo. *Królemoc, Slo. Královmoc, Vd. kralomozh, = Jowisz.

1) *KROM ob. Kram.

2) KROM, *KROMIA (Gwagn. 109, Herb. Stat. 180.) - Bh. krom, kromě; Slo. kromě, krom, krem, kreme; (Sr. 1. kroma margo kray); Rs. кромѣ, окромѣ; Ec. кромѣ, освѣнь, опричь, извнѣ, внѣ; (Ec. кромѣшній skraynieyszy, zewnętrzny, cf. kraiać). praepos. reg. Gen. a) oprócz, okrom, wyiąwszy, außer, ausgenommen; Vd. svuna; Cro. zvun toga, zvuna, zvan; Rg. pri, prèma; Rs. сверхъ, развѣ; Ec. свѣнѣ. Któż bóg kromia pana? abo który bóg prócz boga naszego? 1 Leop. Ps. 17, 32. Krom mnie samego, Nie ma nikt, ani może mieć boga inszego. Groch. W. 17. O który siedzisz na wysokim niebie, Ja nie mam inszéy nadzieie krom ciebie. J. Kchan. Ps. 18. Swiadectwo o tym od kogo innego kromia iéy saméy dane bydź nie może. Wys. Kat. 81, Zgoła własnego, kromia szabli a żony, nie mamy nic swego. Paszk. Dz. 12. Zaprzał się Tureckiego ięzyka, udaiąc, że nie umie nic, kromia Polskiego. Paszk. Dz. 25. - §. b 2) bez, ohne. Kto krom żony iest, wolnieyszy iest. W. Post. W. 66. Będę krom dzieci, Jozef zginął, Szymon w ciemnicy, a Beniamina mi weźmiecie. Leop. Genes. 24, 36. Krom wiary nikt zbawion nie będzie. Karnk. Kat. 23. Zbroia, która krom swéy skazy, Może wytrwać wszelkie razy. J. Kchan. Ps. 6. Kto przyiaźni krom przyiaźni kładzie szacunek iaki, temu leda zysk milszy będzie, niżeli przyiaźń. Pilch. Sen. list. 59. Manna miała w sobie smak kapłuni, krom kapłuna; miała smak kuropatwy, krom kuropatwy; miała smak sarni krom sarny; osoby miała a istności rzeczy samych nie miała. Sk. Kaz. 281. - §. Kromia woli ich. Papr. Ryc. mimo. - *§. Słowacy, krom wszelkiéy pamięci, krainę swoię przy górach Sarmackich trzymali. Krom. 20. od niepamiętnych czasów. - *§. krom oczu, za oczy, im Rücken, hinter dem Rücken, nicht in die Augen. W oczy człowieka chwalą, a krom oczu namówią się o nim co chcą. Dambr. Kaz. 19. Powinność sług, aby czcili pany swe, nietylko na oczu, ale też i krom oczu. Gil. Psl. 90. *KROMBOŻNY, - a, - e, - ie adv., bezbożny, gottlos. Ci nowi dzisiéysi bożkowie, abo raczéy krombożni ludzie. Herb. Art. 16.

KROMKA, *KRĄMKA, - i, ż., z Niem. die Krume, Brotkrume, okruszyna chleba, zraz urznięty, ein Stück Brot; Sr. 2. kſchomiza; Rs. сръзъ, срѣзокъ, кромка cf. gleń chleba). Dla kromki chleba. Pot. Jow. 37. Ukroić chleba rzanego kromkę. Haur Sk. 406. Po okurzeniu pszczoł, na krąmce chleba wydłubanéy miodu im dawać. Haur Ek. 140.

*KROMLIS, - u, m., n. p. Kromlisu od postawu... Instr. Cel. Lit. ?

KROMOŁOW, - a, m., miasto w woiew. Krakowskim. Dyk. Geogr. 2, 49. eine Stadt in der Woiw. Krakau. - §. b) Przed trzydziestą lat byłem w Czeskim Kromołowie, Gdy zdybano iednego na takowym łowie. Klon Wor. 16.

*KROMRAS, - u, m., z Niem. Kronenrasch, englischer Tuchrasch. Towary cudzoziemskie, muchairy, saie, kromrasy. Vol. Leg. 4, 81. Małżonka że aksamit, lekce so-

bie ważyć I szanować tę będzie kitaykę lub kromrás, To iest syna twoiego . . *Opal. sat.* 25.

KRONIEC *ob.* Kraniec.

KRONIKA, - i, *ż.*, roczne dzieie, Chronic, Jahrbücher; *Bh.* kronyka; *Vd.* kronika, bukve lietnego popisanja; *Rs.* лѣтопись latopismo, временникъ. Wincenty Kadłubek naypierwéy kronikę Polską opisał. *Krom.* 216, Marcin Bielski kronikę Polską własnym ięzykiem napisał. *Gwag.* 106. Tego Starca mądrego pamięć wielce miła, Bo lat trzysta żył, żywą kroniką mu była. *Jabł. Tel.* 203. - *§. Przyiście Włochów Litwa i Zmudź ma za pewną kronikę. *Stryik.* 55. za pewne dzieie, zdarzenie, lub też epokę. KRONICZY, - a, - e, od kroniki, Chroniken=. Swiadczą kronicze publiki. *Wad. Dan.* 192. KRONIKARSKI, - a, - ie, od kronikarza, Chronikenschreibers=. KRONIKARZ, - a, *m.*, co roczne dzieie pisze, *Bh.* Kronykář; *Rs.* памятописецъ, der Chronikenschreiber. Niechay oziębły kronikarz tysiąc w prochu zagrzebionych ksiąg pożera, aby z nich mądrą iaką fraszkę wycisnął ... *Zab.* 8, 176.

KROPELKA, KROPELECZKA, - i, *ż.*, *Bh.* krupegička; *Rs.* крапина, крапинка, das Tröpflein; *demin. nom.* kropla, kropka; n. p. Umieram z pragnienia; choć kropelkę wody, a przywrócisz mi życie. *Teat.* 37, 14.

KROPIA *ob.* Kropla.

KROPIĆ, - ił, - i, *neutr. ndk.*, Kropnąć *idntl.*, skropić, pokropić *dk.*, *Bh.* krapěti; *Sr.* 1. krepu, krepiu, krepim; *Sr.* 2. chropisch, kschopisch, kropisch; *Rg.* kropitti; *Cro.* kropim, skropim; *Vd.* kropiti, kroplem; *Crn.* kropim, shkropyti, kaniti, kanem (*ob.* kapnąć); *Rs.* кропить, покропить, крапать, крапаю; (cf. *Hebr.* ערף ARAPH *stillauit*); kapać, kroplami padać, tropfen, träufeln. Skoro kropić zacznie, deszcz niewątpliwie będzie padał. *Zab.* 13, 78. Przestały gromy, i nie kropnął więcéy deszcz na ziemię. *W. Exod.* 9, 33. - §. b) *transl.* do boga *kropi oko moie. *W. Job.* 16, 21, łzy wylewa. *Bibl. Gd.*, płacze, thränt. - §. 2) *Act.* kropić, krople spuszczać, pokrapiać, träufeln, sprengen, besprengen, *Bh.* kropiti, Spuśćcie niebiosa rosę z góry; a obłoki niech kropią sprawiedliwość. *Dambr. Kaz.* 1. Świętym mszy naymuiemy abo świeczki stawiamy, obrazom ich kurzymy albo ie kropiemy. *Rey. Ap.* 50. Racz mię pokropić miły Panie Izopem. *Wrob.* 119. *not.* „ten wiersz zawdy kapłan przed processyą w Niedzielę zaczyna, kiedy *kropi.* - §. 2. b) *transl.* kiiem kropić, kiiem okładać, einen (schmieren, abschmieren, wichsen, abwichsen) schlagen. Kropił czeladzi boki bykowcem. *Zab.* 8, 94 *Tręb.* Ksiądz chłopa nie kropidłem, ale kiiem kropił. *Pot. Jow.* 2, 83. Kropiłem ci konia a kropiłem batogiem, pienił się, a iść nie chciał. *Ossol. Str.* 7.

KROPICIEL, - a, *m.*, pokropiciel, nakrapiacz, der Sprützer, Aufsprützer; *Bh.* kropič. KROPIDŁO, - a, *n.*, KROPIDEŁKO, - a, *n.*, *dem.*, *Bh.* kropáč, kropáček, kropidlo; *Sr.* 1. krepeneza; *Vd.* kropilu, kropiunik, kropieunik; *Crn.* shkropilu, kropilu, kropilnek, shkrópilu, shkropilnèk; *Cro.* skropilo; *Rg.* kropillo; *Bs.* sckropillo; *Rs.* кропило, кропильцо; narzędzie n. p. kościelne do kropienia wodą święconą, der Sprengwedel, Weihwedel. Kropidła w kościołach bywaią tramigowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. Kropidło na pokrapianie zagonów w ogrodzie, = konewka ogrodnicza *Tr.*, eine Gießkanne; *Bh.* kropicy konew. - §. b) *fig.* Uciekli szalbierze, chłopi ich zewsząd naganiaiąc kropidłem ich kiiowym ze wsi swych wykurzyli. *Gwag.* 107, mit dem Prügel; cf. kiiem kropić). - §. 2) *botan.* Kropidło, kamyczki, tesznik, kamyk, przełomikamień, *filipendula*, Rothsteinbrech, Filipendelkraut. *Syr.* 735, *Kluk Rosl.* 2, 231. (*Rs.* кропило, донникъ, = nostrzyk). Kwiatki ma iakoby kropidło, dlatego też zowią Panny Maryi kropidło. *Urzęd.* 145. KROPIDLNY, - a, - e, od kropidła, Sprengwedel=; *Ross.* кропильный. KROPIDLNICA, KROPIELNICA, - y, *ż.*, *Bh.* kropenice; *Slo.* swatenica, swatenička; *Vd.* kropiuni kotlizh, kropilniza, kropilni kotel; *Crn.* kiferl; *Rg.* kropioniza, karstâjka; *Bs.* sckropeniça, cameniça svete vode, rominciça; *Cro.* skropilnicza; *Rs.* кропильница; naczynie do święconéy wody, der Weihkessel, *n. p.* kropidlnice abo miednice do mokrych ofiar. *W.* 3 *Reg.* 7, 40. Biegli do domów gorących z kropielnicą. *Boh. djab.* 2, 56. KROPIENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, das Träufeln, das Sprengen, Besprengen; *Eccl.* кропленїе, кропленїе. KROPISTY, - a, - e, kroplami spadaiący, kroplisty, tropfend, träufelnd, tropfig. Deszcz kropisty. *W. Post. Mn.* 412.

KROPKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kropla, *Bh.* krapka; *Sr.* 1. krebka, krepka, krepciiczka; *Cro.* kaplya, *ob.* kapka, kapeczka, ein Tröpfchen. Ziemia do całego świata, nie iest, iedno iako kropka rosy poranney. *W. Post. W.* 218. Kropka pisarska, ein Pünktchen, ein Punkt. Kropek nad *i* nie daie, aby inkaustu oszczędzać. *Mon.* 66, 204. Kropkami oznaczać u dołu, podkropić, *Rs.* отмочить. - §. Kropka, = plamka, punkcik odmiennego koloru, ein Tüpfelchen. Boki długie tego wołu czerwone kropki przetrząsaią. *Bard. Tr.* 169. - *Grammat.* punkt, punkcik, das Punktum, der Punkt; *Sr.* 1. depk, punkt; *Slo.* bodec, bodka; *Vd.* pika, piknja, nabadek, pikniza, pikez, vbadek; *Cro.* piknyà, piknyicza; *Ross.* мочка; *Ec.* срока, пунктъ. Kropka, *periodus*, znak przestania naywiększego. *Kpcz. Gr.* 1, 45. Kropka kładzie się na końcu okresu, i iest znakiem skończonéy zupełnie myśli. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 153. Na kropce, *in periodo*, przestaie się czytaiąc naydłużéy z zupełnym spuszczeniem głosu. *ib.* 1, *p.* 33. Dwie kropki, *duo puncta*, *Slo.* dwotupka, dwukropek. *Kpcz.* 1, 5. KROPKOWAĆ *cz. ndk.*, kropkami pstrzyć, cętkować, tüpfeln, punctiren, gleichsam betröpfeln; *Rs.* мочу, намочить. Liście kropkowane *punctata folia*, gdy zamiast żyłek kropki wklęsłe widzieć się daią. *Jundz.* 2, 32. KROPKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, w kropki, punctirt, getüpfelt, *Bh.* kropenatý, kropený. Kropkowate pole w herbie. *Tr.* Skowronek na piersiach kropkowaty. *Ład. H. N.* 85. KROPLA, *KROPIA, - i, *ż.*, *Bh.* krapet, krupě, krapka; *Slo.* krupeg, krupége, krupégka; *Hg.* tzepp; *Sla.* kàp; *Vd.* kap, kapla, sraga; *Crn.* sràga; *Sor.* 2. troppa; *Rs.* кропля, крапля. cf. krupki, Graupe Adl g.); kapka, ein Tropfen. Kto zliczy mokre Wisły krople? *Kulig.* 17. Letko kapiące krople. *Otw. Ow.* 581. Oto narodowie iako kropla z wiaderka poczytane są. *Leop. Jes.* 40, 15. Twardy kamień, wady kroplą wody dżdżowéy Gdy często spada, w piasek się obraca. *Pot. Syl.* 272, *Slo.* cjastá krupeg i kamen' porazi. Kędzierze moie

pełne kropi nocnych. *W. Post. W.* 41. Te wszystkie kropie krwawego potu iego. *W. Post. Mn.* 159. Krew z nieba kroplami padała. *Latos D.* 4 *b*. Nie chcę, aby się mowa powoli iakby kroplami sączyła, ani też aby pędem leciała. *Pilch. Sen. list.* 303. - §. kropla wody abo czegokolwiek, = kapka, trocha, mało, ein Tropfen, ein Bißchen, ein Wenig. Nie umiano téy iskry zalać wody kropią, Teraz pożogi iéy wielkie rzéki nie zatopią. *Zimor. Siel.* 230. - §. 2) *Apothec.* krople są kształt medykamentu mixturze podobnego, lecz w mnieyszéy dozie cnotę przyzwoitą maiącego. *Krup.* 5, 270, Apothekertropfen. Krople sławne Hofmana. *Dyk. Med.* 3, 413. - §. b) kropla aptekarska, *gutta*, waży tyle co grano. *Krup.* 5, 236, als Gewicht, ein Tropfen, in den Apotheken. - §. 3) *meton.* kropla sucha, = plamka odmiennego koloru, cętka, ein Tüpfel, ein Punkt. Marmur maiący krople czarne po sobie na kształt tarantowiny. *Star. Dw.* 6. KROPLISTY, - a, - e, - o *adv.*, kropisty, krople puszczaiący, kropel pełny, kropel sporych, tröpfelnd, voll Tropfen, tropfig. Rosa kroplista. *Bard. Luk.* 99, *Kras. Mysz.* 53, *Chodk. Ges.* 21. Deszcz kroplisty. *Tward. Pas.* 59, *Boter* 266. Kroplisty dyament. *Hor. sat.* 128. Twarz zbladłą łzami kroplistemi rosił. *Kras. Oss. E* 3. Gumy z drzewa kapiące kroplisto. *Przyb. Milt.* 123, *Przyb. Luz.* 131. KROPNĄĆ *ob.* Kropić.

Pochodz. *nakrapiać, nakropić; białonakrapiany, czarnonakrapiany etc.; okrapiać, odkrapiać, pokrapiać, pokropić, przekrapiać, przekropić, ukrop, zakrapiać.*

KROSNA, *G.* krosien *plur.*, tkaczy warsztat, der Weberstuhl; *Slo.* krosna; *Boh.* stav, stawek (cf. staw); *Cro.* krossna, sztan tkalechki; *Bs.* krosna, stan; (*Bs.* kroscgna, kosc, = kosz; kroscgna od pcela, = ul; *Dal.* krossna = kosz; *Dl.* krosnicza = ul); *Rg.* krôsna, râzboj; (*Rg.* kroscgna, kroscgniza = kosz, koszyk; *Vd.* kroshnja cf. Oesterr. Krächze *Lat. crates* kosz; *Crn.* krôshna *onus humerale*); *Rs.* кросны, пяло (cf. piąć); *Ec.* кросна; (*Rs.* крошня, крошенка kosz z cienkich pręcików). Krosna tkackie bywaią dębowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. - §. b) *machina cum ipsa tela in ea extensa. Cn. Th.*, der Weberstuhl und was darauf ist, der Eintrag, die darauf eingespannte Leinwand. KROŚNIARZ, - a, *m.*, handluiący śklem, które w krosnach na plecach po wsiach nosi. *Mag. Msk.*, krobnik, ein Tabuletkrämer. KROŚNIARSKI, - a, - ie, od krośniarza, Tabuletkrämer=, Tabulet=. Krośniarskie śkło w hucie, ordynaryyne flaszeczki, kieliszki i t. d. *Mag. Msk.* KROSNKA, KROSIENKA, - ek, *plur.*, ramy do rozciągania płócien etc., ein Rahmen, Nährahmen, Stickrahmen; *Ross.* пяльцы. Zastaliśmy Jéymość nad krosienkami, haftowała tuwalnią do kościoła. *Kras. Pod.* 6. Trzymała igłę złotą po nad krosienkami. *Jabl. Tel.* 315. Jedne szyią na krosienkach, drugie rękawiczki dzieią. *Star. Dw.* 45. Stolik przed nim stawiaią na krosienkach śrebrnych kwadratowych niziuchnych. *Star. Dw.* 31. KROSIENKO, - a, *n.*, miasto w woiew. Krak. *Dyk. Geog.* 2, 50, eine Stadt im Krakauischen. KROSNO, - a, *n.*, - §. 1) księstwo i miasto Szląska dolnego. *Wyrw. Geog.* 237, Crossen in Schlesien; *Sr.* 2. Croßa, Croßna. - §. 2) miasto w ziemi Sanockiéy. *Dykc. Geogr.* 2, 50, in Gallicien. KROSNOWSKI, KROSEŃSKI, - a, - ie, od Krosna, von Crossen, księstwo Krosseńskie. *Dyk. Geog.* 2, 50. Ziemia Krosnowska. *Nar. Hst.* 6, 154.

KROSTA, - y, *ż.*, KROSTKA, KROSTECZKA, - i, *ż.*, plamka mała nabrzmiała na ciele, *Rg.* scésce (cf. szyszka); *Cro.* hrusztavicza, dobërcs, verbanecz; *Sor.* 1. pyetśeżko; *Crn.* shlęm; *Vd.* mihier, meshir, eine Blatter. NB. w niektórych dyalektach więcéy się przybliża słowo to do znaczenia słowa Łacińskiego *crusta*, *Germ.* Kruste, *Ital.* crosta; n. p. *Bs. et Rg.* krasta, krastiza = blizna; *Cro.* kraszta, koricza; w innych szczególniéy oznacza trąd, świerzb; n. p. *Sla.* kraste, = trąd, *Vd.* krösa, krasta, srab, krastovina, *Crn.* hrasta, *Rs.* коросма, *Eccl.* красма = świerzb, cf. *Ger.* Krätze). Krosta na ięzyku wróżka, pewne obmowisko. *Pot. Jow.* 206. Czarna krosta czyli żydowka, *furunculus. Perz. Cyr.* 1, 125, die schwarze Blatter. Morowka czyli morowa czarna krosta, *carbunculus. Perz. Cyr.* 2, 68, die Pestblatter. *Rychlice abo krosty czerwone. *Syr.* 532, der rothe Friesel. Krosty białe iątrzące niesztowicami przodkowie nasi mianowali. *Syr.* 1119, weiße Eiterblattern. - *per excell.* krosta, ospa (cf. ospice, ospiczki, cf. kur, odra, pierzchnice, pożarnice), *Rg.* ospize, patule, scesce; *Bs.* ospiçe, scesce, kozjaccje, osspniçe, barsce, boghigne; *Cro.* bobinka, kosicza, koze (cf. koza); *Crn.* kosę, blëki; *Vd.* ossepinze; *Sr.* 1. tśerwene moźel; *Sr.* 2. poki; *Rs.* оспа, die Blattern, die Pocken. Wysypanie się krost, zebranie się krost, wysychanie ich. *Krup.* 5, 328. Troiaki gatunek krost, ospy podobieństwo maiących: czerwone Steinpocken, wodniste białe Wasserpocken, nadęte bez wnętrznego humoru Windpocken. *Krup.* 5, 335. Krosta świerzbiąca *ob.* świerzb. KROSTAWIĆ, - ił, - i, *czyn. ndk.*, krost nabawiać, Blattern machen, Blattern verursachen, mit Blattern bedecken; *Cro.* krasztavëm, flastram *incrusto*). Wilgotne descensa, ieżeli z głowy na piersi spadaią, ranią płuca i krostawią. *Haur Sk.* 396. KROSTAWIEĆ, - iał, - ieli, - ieie, *neutr. ndk.*, krostawym zostawać, blatterig werden, Blattern, Ausschlag bekommen, ausschlagen, ausfahren. *Cn. Th.* (*Rs.* коростьть, окоростьть parszywieć). KROSTAWY, - a, - e, - o *adv.*, pełen krost, voll Blattern, blatterig. (*Bh.* chrastawý; *Crn.* hrastov; *Vd.* krastou, krastoviten, krözou; *Rs.* коростовый; окоростьлый; *Ec.* красмовашый, красмавый. Gęby krostawe. *Pimin. Kam.* 68. Szramowate, krostawe, parchowate. 1 *Leop. Levit.* 22., *Obr.* 16. Maiowa rosa krostawym pomaga, gdy się w niéy walaią. *Zaw. G.*

KROSZKA *ob.* Krocica. KROTEK *ob.* Krótki. *KROTEL *ob.* Knutel, Knotel.

w KRÓTCE, na KRÓTCE *ob.* Krótko. KRÓTKI, - a, - ie, Krótszy *comp.*, niedługi *de loco et de tempore*, kurz; *Bh.* krátký; *Slo.* krátki; *Sor.* 1. *et* 2. krotki; *Vd.* kratek, kratkeishi, pizou, pishel; *Crn.* kratek; kratke, krajshè; *Cro.* krátek, krátak; *Sla.* kratki, krátak; *Bs.*, *Dl.*, *Rg.* kratak; *Hg.* kurta; *Rs.* коротки, *Ec.* краткий, коротокъ, кратокъ; *Ital.* corto, *Lat.* curtus; cf. *Gr.* κυρτός). W krótkim czasie poiechał stamtąd. 1 *Leop. Luc.* 15, 13. w niewiele dni. 5 *Leop.*). Wzrok i pamięć miał krótką. *Teat.* 1 *b*; 44. Penitentka krótkiéy pamięci. *Mon.* 76, 278. Krótki człeczek, mały, niski *Ross.* коротышка. Żyły krotkie. *Krup.* 3, 87 *breues*).

breues). Krótkać rzecz, ale węzłowata. *Rey Wiz.* 50 *b.* Księdza z krótką mszą szukał. *Mon.* 66, 208. - Krótki bullion czyli polewka postna do ryb, z bobkowego liścia, rozmarynu, skórek pomarańczowych, wina, soli i pieprzu. *Wiel. Kuch.* 404. - Krótki wzrok, niedaleki, ein kurzes Gesicht. - W krótką, *z scil.* rzecz, drogę, einen kurzen Weg. Te nowe ścieszki zdadzą się w krótką iść; ale trzeba się bać, by w długą bardzo nie zaszły. *Leop. praef.* W krótką idąc, (krótko mówiąc), oto ciało Pana Boga mego biorę. *Sk. Dz.* 1060. - §. 2) krótki, okrócony, ogłaskany, zahm, gezähmt, gebändigt; *Bh. et Slo.* krotký, pitomý; *Vd.* krotak, krotek; *Cro.* krotëk, tih, pitom; *Sla., Dl., Bs., Rg.* krotak; *Ross.* кромкїй, кромостный, кромокъ, кромкоду'шный, кромконрáвный, смиренный, корнъ. On sprzeciwnik twóy musi bydź *krothek przed tobą, gdy uyrzy onego możniéyszego przy tobie. *Rey Pst. O.* 1. Będąc potym krótsi, gdy uyrzą, że wnętrzną woyną i głodem giną. *Jer. Zbr.* 134. Gdy hetman naszym na posiłek przyszedł, był krótszy wnet nieprzyiaciel. *Bielsk.* 715.

KROTKO *adv.*, Krocéy *comp.*, *Bh.* kratce; *Slo.* kratko; *Sr.* 1. krotze; *Sr.* 2. kroze, krotko; (*Crn.* krotke = łagodnie; *Ross.* кромко; *Ec.* кромнѣ); *Ross.* коромко, *comp.* короче; *Ec.* кратко; niedługo *de tempore et loco*, kurz. Lepiéy krótko a dobrze, niż długo a miernie. *Kras. Bay.* 83. Krótko, ale węzłowato. *Pot. Syl.* 40, *Cn. Ad.* 364, kurz und gut. Krótko ten mówi, który co potrzeba mówi. *Cn. Ad.* 365. Krótko mówił, krótko dziękował; ale wiele woiował. *Birk. Krz. Kaw.* 37. Krotko, = krotko mówiąc, = słowem, kurz, kurz zu sagen, kurz um. *Mon.* 75, 63. Awo krótko, woiował z naturą Demosten, i otrzymał plac. *Warg. Wal.* 272. - Krótko kogo trzymać, krócić abo okracać go, einen kurz halten. Trzeba, iak widzę, tę panienkę krótko trzymać. *Teatr* 7, 31. ‹ Poczekay filutko, Wezmę cię odtąd w ryzę, będę trzymał krótko. *Zabł. Z. S.* 54. Trzymay ią krótko, wymknieć się z pod ręki. *Mon.* 76, 444. Chuci twe krótko trzymay. *Pilch. Sen. list.* 3, 40. - Krotko koło niego, ciasno, er ist im Gedränge. *Teat.* 16 *e*, 105. - *Na krotce*, *Slo.* na kratko, na kratce; *Sor.* 2. ſ krotkim, ſ krotkimi; krótkiemi słowami, kurz zusammen gedrängt. Dosyć o tym podobno, iak na krótce teraz. *Groch. W.* 179. Powiem ia tedy, a powiem na krótce, O naszéy, w któréy wszyscy siedzim łodce. *ib.* 562. Zebrano te nauki na krótce. *Karnk.* 4. - *W krótce*, = w krótkim czasie, za niedługi czas, *Bh* brzce; *Vd.* v' kratkem, kratku; *Sr.* 1. naiskeri, zkoro (cf. skoro); *Sla.* ù kràtkom; *Cro.* vu kratkom, na kratkom, v-malom; *Ross.* вкрамнѣ, im Kurzen. W krótce stanie się zadosyć W Panu, bez żadnéy odwłoki. *Boh. Kom.* 3, 431. KROTKOCHWILNY, - a, - e, (*cf.* Krotochwilny), krotką chwilę trwaiący, kurze Zeit dauernd, von kurzer Dauer. Krótkochwilna uciecha. *Mon.* 76, 551. Krótkochwilna róża. *Hor.* 1, 200, *Kniaź. nimium breues rosae.* *KROTKODŁUŻKA, - i, *ż.*, *Slo.* kratkodlużilka *diastole*, *ectasis*, przedłużenie krótkiéy z siebie syllaby. KRÓTKOGRZYWY, - a, - e, grzywy krótkiéy, kurzmähnig; *Rs.* коромкогривой. KRÓTKOMOWNOŚĆ, - ści, *ż.*, *laconismus*, der Wortdrang, die Wortkürze, Bündigkeit, Gedrängtheit; *Ec.* кратκословїе, кратκословесїе. Krótkomówność trudnomówność ἡ βραχυλογια στενολογια. *Cn. Ad.* 365. KRÓTKOMOWNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Eccl.* кратκословесный, *breuiloquus*. *Urs. Gr.* 108, *Cro.* kratkogovorëcz, kurz, bündig, gedrängt. KRÓTKONOSY, - a, - e, nosa krótkiego, kurznäsig; *Rs.* корносый, курносый (cf. kiernoz); *Eccl.* корконосый. KRÓTKONOGI, - a, - ie, nog krótkich, kurzfüßig; *Rs.* коромконогїй. *KRÓTKOOKI, - a, - ie, oczu krótkich, niedaleko widzący, kurzsichtig; *Bs.* kratkók. KRÓTKORĘKI, - a, - ie, ręki krótkiéy, kurzhändig, *Bh.* krátkoruký. KRÓTKOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh. et Slo.* krátkost; *Sr.* 1. krotkoscż; *Vd.* kratkust, kratkota, pizhlost; *Crn.* kratkust; *Bs.* kratkóst, kratcina; *Rg.* krâtkost, krâtkos, kratcîna, kratkocchja; *Rs.* коромкость, коромизна; *Ec.* крамкость; niedługość, *de tempore et loco*, die Kürze. Krótkość iest matką trudności. *Warg. Wal. praef.* - §. krótkość, *krotość, *Bh.* krotost; *Vd.* krotkost; *Crn.* krotkust; *Cro.* krotkocha, krotkosat; *Bs.* krotkóst, krotcina; *Rg.* krotkos, krotcina, krotkocchja; *Rs.* кромость; łaskawość, *oppos.* dzikość, *ob.* krótki 2), n. p. duch *krotości. *Smotr. Ap.* 109, die Zahmheit, Sanftheit. KRÓTKOSŁOWNY *ob.* Krótkomówny. KRÓTKOSZYI, - ia, - ie, szyi krótkiéy, kurzhälsig, *Ross.* коромкошейный. KRÓTKOTRWAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, niedługie trwanie, kurzes Dauern, Mangel der Dauerhaftigkeit; *Rs.* маловременность. KRÓTKOTRWAŁY, - a, - e, - le *adv.*, niedługo trwaiący, nicht lange dauernd, kurz dauernd; *Rs.* маловременный, крамконечный; *Ec.* малогодный. *KROTKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, trochę przykrótki, etwas kurz; *Rs.* коромковамый, *subst.* коромковамость. KRÓTKOWIDZ, KRÓTKOWID, - a, *m.*, *myops*. *Cn. Th.* 1016, ein Kurzsichtiger (*cf.* Ostrowidz), *Bh.* krátkowid; *Rg.* kratkovid, higljok, scmîrak; *Vd.* shresgleden, prekaste ozhi; *Crn.* woushiuk, woushilu, wudàlu; *Ross.* подслѣповамый, послѣпый. KRÓTKOWIDNOŚĆ, ści, *ż.*, wzrok krótki, Kurzsichtigkeit, kurzes Gesicht; *Vd.* zhresglednost, zhresgledaunost. *adj.* KRÓTKOWIDNY, - a, - e, - o *adv.*, kurzsichtig. KROTKOWIEKI, - a, - ie, (*oppos.* długowieczny), niedługiego wieku, krótko żyiący, kurzlebend, kurzdauernd, *Boh.* kratkowěký; *Rs.* маловѣчный, маловѣченъ, крамкожизненный; *subst.* krátkowěkost; *Ec.* крамкожимїе. (KROTLE, krotel, *ob.* Knutel, knotel). *KROTŁO, - a, *n.*, skrócenie, abrewiacya. *Przyb. Pis.* 82.

KROTNĄĆ, - ął, - ie, *niiak. idntl.*, KROTNIEĆ, - iał, - ieie, *ndk.*, ukrotnąć, skrotnąć *dk.*, popuścić dzikości, pokorniéyszym bydź, *mansuefieri*. *Mącz.*, *Bh.* krotnauti, skrotnauti, zpitoměti; *Eccl.* кромѣю, кромокъ есмь, zahm werden, sich zähmen lassen, zahmer werden. Konie krotną od głaskania. *Mącz.* Król widząc, iż nieprzyiaciel krotnieć nie chce, kazał się ruszyć woysku. *Bielsk.* 485. Gdy iuż ukrotną krogulce, a unoszą się, tedy tylko raz przez dzień dawać im ieść. *Cresc.* 614. Niech ukrotnie gniew twóy. *Leop. Ex.* 32, 12. (niech się uśmierzy). Tak ukrotnęli Filistynowie, iż potym nie przychodzili w granice Jzraelskie. *Radz.* 1 *Sam.* 7, 13. Ukrotnęli, a uspokoili się. 1 *Leop. Jos.* 22. O iakoby tu moc Turecka skrotła! *Weresz. Pob. C* 3. - §. Krotnieć, krotszeć, krocieć, krótkim czyli krótszym

się stawać, kürzer werden. Boiaźń boża przysporzy dni; a lata bezbożnych skrotnieią. 1 *Leop. Prov.* 10, 27. skrócone będą. 3 *Leop.* 1) KROTNY, - a, - e, mogący bydź skróconym, ugłaskanym, zähmbar, zu zähmen; *Vd.* krotliu, kroten). Samsony niekrotne, Achaby potężne. *Chodk. Kost.* 15. - (2. - KROTNY, od słowa *Kroć*, w składanych dwu-krotny, trzy-krotny, dziesięć-krotny, sto-krotny, tysiąc-krotny etc., - fältig, zwiefältig, dreyfältig, hundertfältig...). KROTOCHWILA, *KROTOFILA, *KROTOFFILA, KROTKOCHWILA, - i, *ż.*, zabawka chwilę czyli czas krócąca, *Bh.* kratochwile; *Slo.* kratochwile, kratochwilka; *Vd.* kratek zhafs; *Rs.* балагурство, шутка, скоморошество; *Eccl.* глумленїе. Krotofila, niby krótka chwila. *Mon.* 75, 589. podług Niemieck. Kurzweil. Na każdy rok chodzili do Jeruzalem, nie dla krotochwili iakiéy, albo żeby napaśli oczy... *W. Post. Mn.* 65. Z takiéy kary nie mękę ma, ale krotochwilę. *Zrn. Pst.* 3, 711 *b.* Na zamku królewskim były rozmaite krotochwile sprawiane, zwłaszczą gonitwy, kunszty puszkarskie, tańce, kolby misternie przyprawione. *Biel. Sw.* 289. KROTOCHWILIĆ, KROTOFILIĆ, - ił, - i, *intrans. ndk.*, *Boh.* kratochwiliti; *Vd.* zhafs kratkiti, kratek zhafs imeti, kratek zhafs delati. *Rs.* балагурить; шутить, шучу; wesoło się bawić, krotochwile stroić, kurzweilen, Kurzweil treiben. Dzieciom tak krotofilić dopuszczamy, aby nic przeciw poczciwym sprawom nie było. *Kosz. Cyc.* 64. Dzieciom krotofilić pozwalamy i grać. *Budn. Cyc.* 49. Ociec, by z córkami nie *krotofilił, nie wdawał się z niemi w gładkię rozmowy, gdyż krewka rzecz iest panieński stan. *Eraz. Jęz. Cc* 6. Chciał z nim *krotoffilić, przymawiaiąc, iakoby na to *żertem, że iego matka musiała cesarza znać. *ib. Ee* 7. Z przyiacioły posiedzieć, cieszyć się a *krotofilić. *ib. Cc.* Jezus nie na to przyszedł, aby miał dworskim ludziom dworować, a kuglarstwy iakowemi krotofilić. *Zrn. Pst.* 3, 777. Często on tam z niemi krotochwili. *Rey Wiz.* 23. *Slo. Prov.* gedn'i kratochwila, druzi kwila, iednemu rozkosz, drugiemu płacz. KROTOCHWILENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Bh.* kratochwileni, *mistura iocorum. Mącz.* Stroienie krotochwil, żartów, igranie, das Kurzweilen. KROTOFILNICZKA, - i, *ż.*, kobieta krotochwilna, zabawnisia, eine Kurzweilige, eine Spaßmacherinn, Schäckerinn; *Rs.* балагурка, шутиха. Kocham się w iednéy krotofilniczce, która nie ma męża. *Teat.* 28 *b*, 152. cf. fryierka, gamratka, panna duszka. KROTOFILNIK, - a, *m.*, żartowniś, zabawniś, krotochwilny człowiek, trefniczek, ein Kurzweiler, Spaßmacher; *Rs.* шутъ, балагуръ, скоморохъ; *Eccl.* скомрахъ (cf. skomoroch). Krotofilnik, kuropłosz. *Mon.* 75, 589. Wdzięcznym był krotofilnikiem. *Bal. Sen.* 17. Kuglarze, krotofilnicy, figlarze, służą do ochłodzenia umysłów spracowanych. *Petr. Pol.* 2, 86. KROTKOFILNOŚĆ, - ści, *ż.*, zabawność krótkochwilna, Kurzweiligkeit; *Crn.* kratkozhasnost. KROTOFILNY, KROTOCHWILNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Bh. et Slo.* kratochwilný; *Vd.* kratkozhasen, fleten, perjasen; *Ross.* балагурный, скоморошный, скоморошескїй. Krotofilny, niby krótko chwilny. *Mon.* 75, 595. (cf. krótkochwilny). Krotofilom służący *lusorius. Cn. Th.*, zur Kurzweil dienend. Krotofilne ognie, ochotne ognie, faierwerki, zrobione kunsztownie z różnych przypraw, wyrażaiące postaci różnych rzeczy. *Jak. Art.* 3, 298, *Rs.* потѣшный огонь, Lustfeuer, Feuerwerk. - §. b) żartobliwy, ucieszny, czas zabawnie krócący, kurzweilig, scherzhaft; cf. żartowny, przyiemny, nie zepsuie dobréy myśli, śmieszny, kuglarz). Wielkich rzeczy a poważnych niechay w krotochwilną rozmowę nie wtacza, ani w poważną rozmowę żartów. *Gorn. Dw.* 232. Te mile a krotochwilne sabawy zginąćby musiały, by nie białogłowy. *ib.* 290. Krotochwilna gra. *J. Kchan. Dz.* 84. *KROTOFILOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, pocieszać się, bawić się, sich ergötzen, sich vergnügen. *Tr.* *KROTOŚĆ *ob.* krótkość 2). KROTSZEĆ, - ał, - eie, *neutr. ndk.*, krocieć, krotnąć, krotszym się stawać, *passivum verbi* skracać, krocić. *Cn. Th.*, kürzer werden.

Pochodz. *krocić*, *skracać*, *skrócić*, *okracać*, *okrócić*, *okrocieć*, *pokracać*; *przykracać*, *przykrótszy*; *krocica*, *kroszka*; *krociuchny*, *krociusienki*, *krociutenki*, *nieukrócony*.

KROWA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* krawa; *Sr.* 2. krowa (cf. grawa, kobbula kobyła); *Sr.* 1. kruwa; *Vd.*, *Crn.*, *Sla.* krava; *Cro.* kràva; *Rg. et Bs.* kravva; *Rs.* корова; *Ec.* крава (cf. karw); samica byka, die Kuh. Krowa daie obfitość nabiałów, cieli się raz do roku pospolicie iednym cielęciem, a czasem i dwoma. *Zool.* 358. Krowa iałowica, *Ec.* юница cf. iuniec), *cf.* klępa). *oppos.* krowa doyna; eine Milchkuh. W Polszczę iest troiakie gniazdo krów, Hollenderskich, Podolskich i pospolitych. *Lad. H. N.* 82. Krowom nie należy się dopuszczać połowić, tylko w Maiu, aby się cielęta rodziły w Marcu. *ib.* Krowa poluie, pobiega się, *Crn.* buka się. Krowa cielna. *Dudz.* 21. Krowa faskowa, albo całkowa, od któréy faska masła ma bydź panu obory oddana. *Haur Ek.* 120. Krowy, woły, rogacizna, obora *Ross.* говядо. Dwie *krowie (*dual.* = krowy). *Budn.* 1 *Sam.* 6, 7. - Samica łosia, = krowa. *Kluk Zw.* 1, 340, die Elendskuh. - *Prov.* I zła i głupia ona, iak krowa. *Pot. Jow.* 92. Krowa, która siła ryczy, mało mléka dawa. *Rys. Ad.* 28, *Vd.* velik ropotiz, pak malu mele). Biada temu domowi, gdzie krowa dobodzi wołowi. *Zegl. Ad.* 15, *Cn. Ad.* 710. źle, kędy krowa wołu przesiędzie. *Pot. Jow.* 26. (*ob.* donica, stokłosa, kogut). Jeden krowę za rogi trzyma, drugi ią doi. *Rys. Ad.* 19. Nawet się czarnéy krowy boi. *Teatr* 17 *b*, 47. tchórz). Czarna krowa białe mléko daie, *Vd.* zherna krava ima sai bielu mlieku (nie z pozoru sądzić potrzeba). *Vd.* krava per gobzi (gębę) mouso; t. i. iaka karmia, takie mléko. *Slo.* w noci wsecke krawi, kočki su černé, *ob.* w nocy wszystkie koty bure. *Slo.* chodi za nim gako tela za krowu, chodzi za nim, iak cielę za krową *ob.* cielę). W ten czas się drzwi zamknęło, gdy iuż z obory wyszła krowa. *Pam.* 84, 627. po szkodzie mądry). - §. 2) krowa, = dawny podatek *ob.* Krowne. *Nar. Hst.* 2, 86, *Papr. W.* 2, 213. KROWI, - ia, - ie, od krowy, Kuh-; *Bh.* krawj, krawsky, krawčj; *Sr.* 1. kruwiacy; *Rg.* kravij; *Cro.* kravji, kravszki; *Rs.* коровей; *Ec.* кравїй. Mléko krowie nie powinno bydź ani nadto klarowne, ani nadto gęste. *Dyk. Med.* 3, 414. Krowia ospa, *Bh.* kravinki, *Pol.* *Krowinki (cf. koza), Kuhpocken. O ospie krowiéy, albo raczéy o ospie ochraniaiącéy. *N. Pam.* 20, 195, *ib.* 4, 28 *et* 35. Krowi chléw, *krowiarnia, *Sr.* 1.

krawatna; *Vd.* krav'jek; *Rs.* коро́вникъ. Krowia skóra *Bh.* krawina. - *Botan.* krowi mlecz *ob.* mlecz. - Krowia reż abo pszenica, *melampyrum*, Kuhweitzen, rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 2, 113, *Bh.* hubilen, powážka; *Cro.* repùlya. KROWIARKA, - i, *ż.*, pastuszka krów, die Kuhhirtinn; *Bh.* krawařka; *Sr.* 1. kruwiarka; *Vd.* kravarizza; *Rs.* коровница. KROWIARZ, - a, *m.*, *Boh.* krawař; *Slo.* krawař, pastyr welikeho dobytka; *Sr.* 1. kruwař, kruwiar, wòhwař (*ob.* wolarz); *Vd.* kravar, krauji pastir, *Crn.* zhèdnèk, kravâr; *Rg. et Bs.* kravâr; *Cro.* kravár; *Eccl.* кравопасъ; pastuch krowi, der Kuhhirt. *Ern.* 124, *Teat.* 55, 37. cf. *Bh.* krawařstwi *krowiarstwo, chowanie krów; krawařiti krowy chować). KROWIENIEC, - eńca, *m.*, gnóy krowi, der Kuhfladen, Kuhmist; *Vd.* kravjak; *Crn.* kravjek; *Rg.* báloga, baloxina). Kiedy koń się nadbiie, pod kopyto krowieńcem smarować. *Hipp.* 56. KROWISKO, - a, *n.*, bezecna krowa, eine häßliche, abscheuliche Kuh; *Sor.* 1. kruwisko; *Rs.* коровище. Krowiska oszemlane. *Gaw. Siel.* 376. KRÓWKA, - i, *ż.*, *Boh.* krawice, krawička; *Slo.* krawička; *Sor.* 2. krowka, matschka (cf. mać); *Sor.* 1. kruwicžka; *Vd.* kraviza, jeniza, juniza (cf. iuniec); *Rg.* kravvizza; *Cro.* kravicza; *Bs.* krauiça; *Ross.* коро́вка; *Ec.* кра́вка; *dem. nom.* krowa, eine kleine Kuh. Bycaka młodego i krowkę zowią cielęciem, potym iuńcem i iałowką. *Sien.* 274. Pasterce owieczki zdane, krowki i cały dobytek młody. *Teatr* 52, 5. Krówkę pilno pasiemy, doma iéy sieczkę rzeżemy, ścielemy, zapieramy; Krowka też garniec masła i kopę sérów za onę sieczkę pewnie szynkować musi. *Rey Zw.* 95. - §. 2) gatunek chrząszczów. *Zool.* 164, der Mistkäfer, śmierdziuch, żuk, *scarabaeus stercorarius*, miéyscami tak zwany. *Kluk Zw.* 4, 387, *Cro.* keber). Krówki w gnoiu gmerzą. *Birk. Exorb. F. et D* 4 *b.* Krówka zielona *ob.* Kantaryda. *Cn. Th.*, die Spanische Fliege; *Rs.* корова́йка *tantalus viridis*). - §. *botan.* krówka, ziele = kokoryczka. *Sien. Wykł.* - §. Krówka, ryba morska, *cantharus. Plin.* 32, 1, ein Seefisch. *Cn. Th.* - §. krówki *plur.*, kętnary, legary, die Lagerbäume im Keller. KROWNE, - ego *n.*, *subst.*, podatek w bydle rogatym za Piastów. *Nar. Hst.* 2, 259. Krowa, rodzay danniczy w przywileiach książąt naszych. *ib.* 86, *Papr. W.* 2, 213, eine Abgabe vom Hornvieh. *KROWODOY, - oia, *m.*, KROWOSYS, - a, *m.*, *boa*, wąż wielki. *Chmiel.* 1, 602, die Riesenschlange. *KROWODRZA, - y, *ż.*, n. p. Owę rzecz, rowną do magierki Dostanie na *krowodrzy*, byle chciał u gierki. *Pot. Jow.* 2, 50. ? KROWOPAS *ob.* Krowiarz.

*KROWOPUSK, - a, *m.*, *Rs.* кровопускатель, który komu krew puszcza, der Aderlasser. Gdy książę Troyden z posługaczami a z krowopuskiem z łaźni wychodził, zabito go. *Stryik.* 314.

KRÓY, - oiu, *m.*, *Bh.* krog; *Rg.* krooj; *Ross.* покро́й, лифъ. *ob.* kraiać, kroić). króy sukni, kształt, którym iest przykroiona, der Schnitt in einem Kleide, Zuschnitt. Króy sukień, niby to z Niemiecka. *Teat.* 18 *b*, 18. Ubrane w drogie szaty, cudzoziemskim kroiem. *J. Kchan. Orl.* 1, 162. Jaki króy, taki stróy. *Rys. Ad.* 19. - *fig. et transl.* Do téy komedyi z historyi wsiąłem intrygę, i w króy Polski Japończyków przebrałem. *Teatr* 46 *b*, 2. Miał Job różną czeladź domowego kroiu. *Chrość. Job.* 6. Ciebie większym będę śpiewać kroiem. *Petr. Hor.* 2, *Kb. not.* „kształtem, sposobem". - §. 2) króy pługowy, *Bh.* krogidlo, kragidlo, kragáł; *Sor.* 2. zerstawa, zerstalo, sžrohlo; *Vd.* oraunik, raunik, zhertalu; *Rs.* плужникъ; ostrze pługowe. *Włód.*, das Pflugmesser, Pflugeisen, das Sech, Pflugsech. Króy u sochy do orania dębowy. *Kluk Rosl.* 2, 160. *KROYKA, - i, *ż.*, *Tr.* kromka chleba, kawał, eine Schnitte Brot.

*KROZGANEK *ob.* Kruzganek. KROŹLICZEK *ob.* Kruźliczek.

*KRSZYĆ, - ył, krszy, krszę *cz. ndk.*, kruszyć, drobić *Cn. Th.*, zerbröckeln, in Brocken brechen. Ziele to kamień w nérkach krszy i wywodzi. *Syr.* 291. Nagiego ięczmienia ziarna w szupinkach nie twardo siedzą, a kiedy go wymłócaią i wykruszaią, nie iako ięczmień, ale iako pszenica krszy się z kłosu swego. *Syr.* 985. KRSZYNA, KSZYNA, KRSZTYNA, KRTA, - y, *ż.*, KRSZYNKA, - i, *ż. zdrbn.*, okruszyna, szczątek, odrobina, kęsek, trocha, ein Bröckel, (ein Bröckchen), ein Bissen, ein Bißchen, ein Wenig; *Rs.* кро́шечку. Czasem z mlekiem iaką krszynę chleba połknęła. *Sk. Zyw.* 2, 419. O krszynę prosił chleba, i krszynyście nie dali. *Brud. Ost. C.* 2. Krsztyny nie dał Łazarzowi, a psy dobrze czestował. *ib. E.* 1. Dość mnie na małym, równe dzięki śpiewam, Czy krsztynę z rąk twych, czy kęs wielki miewam. *Zab.* 11, 6. *Koss.* Pod każdą i naymniéyszą *krchtyną poświęconego chleba Chrystusa pożywamy. *Smotr. Nap.* 41. Ni Febowego w państwach Prozerpiny Znać światła krszyny. *Kchow.* 298. Odstąpić nie myślą i kszyny. *Chrość. Fars.* 358. Dobry bóg, że nas nie stracił do kszyny. *Chrość. Luk.* 315. Wszystko do naymniéyszéy krszyny przéyrzeli. *Chrość. Fars.* 169. Zalą się na senat, iż zeń ani krty pomocy nie maią. *Pilch. Sall.* 70. Ani krszty cnoty nie ma. *Teatr* 8, 17. bynaymniéy, zgoła nic, *Rs.* зги. Wszystko minie, krty z tego nikt nie weźmie z sobą, Gdy mu przyydzie umierać. *Min. Ryt.* 1, 294. J krty po Persku nie umie. *Pot. Syl.* 163. Ani gry, ani krty *ob.* Gry.

KRTAŃ, KRTĄŃ, - ia, *m. et* - i, *ż.*, (*Bh.* krtán, chrtán, chrtánek gardło cf. krztoń; *Slo* chrtán', pažerak *iugulum*, *gula*; *Vd.* gertanz, gortanz, gerlu *guttur*; cf. gardziel; *Rs. et Ec.* гортáнь), tchawica, *arteria aspera*, kanał oddechowy, przechodzący z gardła do płuc. *Zool.* 17, *Kirch. Anat.* 43. wiatrociąg. *Perz. Cyr.* 1, 19 *et* 42. *et* 141 *et* 2, 204, die Luftröhre; *Sr.* 1. děchacztwo, kěrkowa truba, kěrk (cf. kark); *Bh.* dychawice; *Vd.* gergutez, odihalze; *Crn.* dushnik; *Cro.* gerchányek; *Dl.* garlyan, garklyan; *Sla.* gàrkljan; *Rg.* duscnik, odihaviza; *Rs.* воздушный каналъ, дыхало, дыхальцо. Złożony iest z obrączek chrząstkowatych. *Krup.* 2, 259. Spadł mu łeb z krtaniem (z krtanią) przeciętym nieżywy, J w piasku ze krwią pomieszanym brodzi. *P. Kchan. Jer.* 242. - *fig. tr.* krtań trąby, n. p. Dęcie, iaśniéysze brzmienie wydaie, gdy przez krtąń trąby wąską a długą przechodząc, wypada na koniec przestronniéyszym otworem. *Pilch. Sen. list.* 4, 7. KRTANIOWY, - a, - e, od krtani, Luftröhren=. Krtaniowe naczynia, odnogi rury oddechowey. *Krup.* 3, 31, *Dyk. Med.* 3, 424. *KRTĘCZYĆ *cz. ndk.*, dusić, dławić, würgen. Gardziel suchy krtęczy pragnienie *sitis*

arida guttur urit. Zebr. Ow. 271. Hypotades silnie tarasem krtęczy wiatry, *continet. ib.* 281. KRTUNIĆ się, KRZTUSIĆ się, - ił, - i, *recipr. ndk.*, chrachać, *Rs.* перхнуть, перхать, *Bh.* (ſtrtiti), ſich würgen, worgen. Śmiał się w duchu; na resztę tak się zaczął krztusić, Że ledwo mógł serwatką śmiech głośny przydusić. *Hor. sat.* 26, *ob.* zakrtusić się). U nas powoli się krztusi, A tam u Turka wszyſtko pod gardłem zarazem bydź musi. *Paszk. Dz.* 106. Lekarſtwo daremnemu krztuszeniu. *Syr.* 1255, *Rs.* перхо́та. *KRTYCZE, - ów, *plur.*, krtań, n. p. Ogień im po wnętrznościach chodzi, a teraz wraz wachluiąc krtycze zatykaią, I ranne podniebienie tchnieniem urażaią. *Bard. Luk.* 60.

KRUBKA, KRUBECZKA, KRUBNIK *ob.* Krόbka i t. d.

KRUCH, - u, *m.*, KRUCHA, - y, *ż.*, *Sr.* 1. kruch *fruſtum*, *cf. cruſtum*; *Rs.* крухъ, кро́ха, massa, bryła, kawał, odłomek, ein Stück, eine Masse, ein Bruchstück. Gatunek soli, którą w ziemi bałwanami i kruchami kopią. *Haur Ek.* 178, *Bh.* kruſſec ſoli bałwan soli; kruſſcowa neb kamenna ſůl, bałwaniaſta, kamienna sól; *Bh.* kruſſy okruchy solne). Kruch gładzonéy ſtali. *Przyb. Luz.* 258. Kruch żelazny z ſtosu wyięty, choć iuż zbladł na wolnym powietrzu, przecięż ieszcze ziadliwą oczom wyziewa parę. *Off. Str.* 3. Kruchy chléb z niebezpieczeńſtwem łamać przyszło bez rzezania, dla uronienia któréy *krochy. *Pim. Kam.* 134. - *§. Chléb Serbowie dziś zowią *kruch. *Biel. Sw. B.*, *ob.* dyalekta Słowiańſkie pod słow. chléb. NB. *Pochodz. ob.* po słowie *kruchy*. KRUCHCZEĆ, KRUSZEĆ *niiak. ndk.*, ſtawać się kruchym, mürbe werden; *Bh.* zamřiti; *Vd.* kerhkuvati, okerhniti; *Bs.* ukrrihtise). Stary kogut za nogi wisi, żeby ſkruszał. *Pot. Jow.* 94. - §. To rozmyślaiąc kruszał. *Pot. Syl.* 322. ſkruchą być przeiętym.

KRUCHTA, - y, *ż.*, babiniec, przedkościele, die Halle, das Vorhäuschen an einer Kirche, *crypta* kruchta, zaſklepienie przy kościele. *Mącz.*, *Bh.* kruchta, grypta; *Morav.* krufta (cf. *Ger.* Kruft, *Lat.* crypta); *Slo.* žebráčnica; *Sr.* 2. lukuſch; *Rs.* притворъ, предхра́міе, паперть; *Ec.* припра́тъ, придѣлъ. Kruchta albo sień przed kościołem. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 6, 3. Ciało iego słudzy kościelni w kruchcie zakopali. *Krom.* 87. *in aditu templi*). *Dambr.* 885, 1 *Leop.* 2 *Paral.* 3, 4, *Jer. Zbr.* 315. W popielnéy kruchcie odpoczywa. *Teat.* 18 *c*, 22.

KRUCHOŚĆ, *KRUCHKOŚĆ, KRUWKOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh. et Slo.* křehkoſt; *Rg.* karscglivoſt; *Bs.* krrihtina; *Crn.* kerhkuſt; *Cro.* kërhkòcha; *Dl.* karslivosst; *Vd.* kerhlivoſt, kerhkovitnoſt, okerhnoſt; *Rs.* хру́пкость. кро́пкость, łomność, krupiaſtość, chropatość, die Mürbigkeit, Zerbrechlichkeit, Sprödigkeit. Niektórym się koniom rad rog dla kruchkości u kopyt łamie. *Syr.* 435. *Przmiel ieſt drzewko gładkie i też kruchkie, przeto ku *rzazaniu subtelnemu nie złe; ale ie wzdy trzeba żelazem *rzazać dla kruchkości. *Cresc.* 470. - §. b) kruchość względem iedzenia, gryzienia, die Mürbigkeit, Weichheit zum Essen. Kruchość sztuki mięsa. *Ld.* KRUCHUCHNY, - a, - e, KRUCHUCHNO *adv.*, *intensiv.*, bardzo kruchy, recht sehr mürbe. Węgorz do iuchy, coby był kruchuchno zgotowany. *Myśl F.* 2.; *Bh.* křehaučký. KRUCHY, *KRUCHKI, *KRUWKI, - a, - ie, *comp.* Krušszy, Kruchczéyszy, Kruszczéyszy, - a, - e; KRUCHO *adv.*, *Bh. et Slo.* křehký, křehčegſſí; *Bs.* kersçiv, krrisciu, koi se lacno krrisci, krrihat, krrihti, krritki, karhto, krrihto; *Rg.* karscgliv, karsciv; *Dl.* karsan, karsliv; *Cro.* karhàk, kerhak; *Vd.* kerhak, perhak, kerhliu; *Crn.* kerhke, kerſke; *Sor.* 1. krebaté; *Rs.* хро́пкій, хру́пкій, хрупокъ (cf. chrupać); *Eccl.* кру́пный *rigidus*); krupiaſty, chrupaty. *Cn. Th.* łacno się łamiący, *oppos.* gibki, zerbrechlich, mürbe, spröde. Kruchy wąż, *anguis fragilis*, iego łada rószczka przeciąć może; ieſt bez tarczy, samemi łuszczkami okryty. *Zool.* 203. Sorbowe drzewo ieſt twarde, wszakoż bardzo kruchkie. *Cresc.* 445. Żelazo zbyt twarde i kruche. *Os. Zel.* 40. Gdyby się kruchy chléb przytrafił, łamać go nie można, bez uronienia któréy krochy. *Pim. Kam.* 134. Łodyga krucha, *caulis rigidus*, taka, że ią bez złamania zgiąć nie można. *Jundz.* 2, 12. Spiszglas kruszec podobny ołowiowi, iedno iż ieſt rzecz bardzo kruwka. *Sien.* 264. Żywica libowa ieſt wonna, światła, kruwka. *Sien.* 142. Gąbka modrzewowa samica kruszczéysza ieſt i lepsza. *Syr.* 637. - §. b) kruchy do iedzenia, nietwardy do gryzienia, mürbe zum Essen. Mięso zwierząt pasących się po górach, ieſt lepsze i kruwczéysze, niż mięso zwierząt doma pasących się. *Sien.* 480. Okolnik twardszy ieſt w swym rodzaiu, niźli rzepa, ale słodszy i też kruchczéyszy. *Cresc.* 251. Agreſt, który pożółciały, ieſt kruwki, cierpnący, kąsaiący. *Sien.* 182. Dobra ieſt sztuka mięsa przeraſtała a krucha. *Kras. Pod.* 2, 68. Kruchego co *Bh.* křehotina, křehotinka.

Pochodz. *kruszyć*, *krszyć*, *krszyna*, *krsztyna*, *krta*, *kra; dokruszyć*, *nakruszyć*, *okruszyć*, *pokruszyć*, *przykruszyć*, *ſkruszyć*, *ſkrucha*, *wkruszyć*, *wykruszyć*; *kruszeć*; *kruszec*, *kruszczyna*, *kruszcowy*, *kruszki abo kruiki*; *kruszyna*, *okruszyna*. - *§. cf. kraiać*, *kroić*, *kròy*.

KRUCYATA, - y, *ż.*, krzyżowa woyna, woyna święta przeciwko Saracenom na odzyſkanie Paleſtyny. *Nar. Hſt.* 3, 290, *Vd.* krishna voiſka, shoud sa sveto deshelo; *Rs.* кресто́вой походъ, der Kreuzzug. Słowo to pochodzi *a cruce*, bo ci, co się pisali na te woyny, brali krzyżyki z rąk kaznodzieiów, które albo na ramieniu, albo na piersiach do szat nosili przypięte. *Uſtrz. Kruc.* 1, *praef.* KRUCYFER, - a, *m.*, noszący krzyż, der Kreuzträger. KRUCYFIKS, - a, *m.*, obraz zbawicielowy na krzyżu, das Crucifix (cf. boża męka); *Sor.* 1. crucifix; *Vd.* boshja martra, britka martra, krishanik; *Bs.* propetje, raspetje, cf. rozpiąć; *Rg.* propetje, raspêtje; *Dl.* propelo; *Cro.* razpelo; *Rs.* распя́тіе.

KRUCZĘ, - ęcia, *n.*, piſklę kruków, das Junge der Raben. Bóg kruczęta liche karmi. *Zab.* 13, 408, *Rey Zw.* 148. bo gdy się wylęgą młode kruczęta białe są, a przeto ich kruk nie karmi, mniemaiąc, by nie iego dzieci były. *Wrob.* 331. KRUCZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* kruk, ein kleiner Rabe; *Rs.* вороненокъ. Oczko gdyby kruczek. *Teatr* 43 *c*, 19. czarniuteńkie, rabenschwarz. - §. b) kruczki, gatunek gołębi. *Haur Sk.* 127, eine Art schwarzer Tauben. - §. c) miano kondlów czarnych domowych. *Otw. Ow.* 111. Czarny Kruczek. *Chmiel.* 1, 582 *et* 3, ein Name der schwarzen Haushunde. - §. d) haczek kruczodziuby, ein krummer kleiner Haken; *Rs.* крюкъ, крючекъ, кручо́къ, крюче́чикъ, cf. *Gall.* le croc; Żelazko subtelne kończaſte zakrzywione na kształt kruczka. *Hipp.* 105. Baczność! broń na kruczek! (słowa

komenderuiącego). *Kaw. Nar.* 253, Karabinerhaken. Kruczek od wędzidła. *Teat.* 20 *b*, 65, Gebißhaken. Kruczki cyrulickie podwóyne do trzymania, rozczłonkuiąc trupa. *Czerw. Narz.* 38. Kruczek, haczek do botów, *Rg.* nasuvnik, Stiefelhaken. (*Rs.* крючникъ wyrobnik, hakiem n. p. bosakiem, pracuiący). - *§. Czemu urząd kupuiesz, biedny darmochlubie, Przecz te kruczki od ciebie ten elektor skubie! *Kłon. Wor.* 12 *not.* „matyaszki abo kruczki". może to: kruczy dukat, na którym kruk, iakie kazał wybiiać Matyasz, król Węgierski, ein Rabendukaten. - *§. Matyasz, chłop, kruczek, wołoszyn, zdrayca, nie był godzien córki Kazimierza. *Bielsk.* 416, *Gwag.* 260, *Rs.* крючекъ wykrętarz. (KRUCZGANEK *ob.* Kruzganek). KRUCZODZIUBY, - a, - e, na kształt dzióba kruczego, rabenschnäbelicht, wie ein Rabenschnabel. Łopatki wypuszczaią z siebie dwa pociągi, z tych pierwszy tokiem barkowym, *acromion*, drugi kruczodziubym lub kotewką *processus coracoideus* nazwany. *Perz. Cyr.* 1, 33 *et* 178. KRUCZY, - a, - e, od kruka, *Bh. et Slo.* krkawčj; *Sr.* 1. rapacžschi; *Vd.* orloù, vranou, vranski; *Ross.* вороновый; *Eccl.* врáновый (cf. wroni), Raben=. Piór kruczych lotnych używaią do rysowania. *Zool.* 260. Przepędź wiek kruczy i miéy lat przydanych Tyle, ile masz w liczbie swych poddanych. *Kchow.* 365. bardzo długi, długowieczny, ein Rabenalter, sehr langes Leben. Krucza strawa! *improbi hominis est appellatio vel imprecatio, praedictione malorum, praesertim post mortem sequuturorum. Cn. Ad.* 366. (*cf.* za ten uczynek godzien psy napaść i kruki. *Pot. Arg.* 231.), *Vd.* merha, merhatina, orlova vranska pasha (cf. mercha), Rabenaas. Kruczy dukat *ob.* kruczek 2). Kruczy dziób abo kruczy nos, narzędzie cyrulickie do rwania zębów. *Perz. Cyr.* 2, 191, *Czerw.* 32, der Rabenschnabel zum Zahnausreißen. KRUCZYĆ, - ył, - y, *intrans. ndk.*, n. p. W brzuchu kruczy, kluka, warczy. *Dudz.* 20. burczy. *Włod.*, es gurrt, knurrt, rumpelt im Bauche; *Crn.* kruliti, plunkam, pluskam; *Rs.* урчать, заурчать, проурчать. (крючить, скрючить krzywić, zakrzywić na hak). Wiatry po brzuchu kruczą. *Oczk. przym.* 297. KRUCZENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, das Gurren. Placki ięczmienne trudne do trawienia, w żywocie zburzenie i kruczenie czynią. *Syr.* 980. *Nausea* przykrość, brzydliwość, kruczenie na wątrobie. *Mącz.* KRUCZYN *herb*, *Tr.*, *ob.* Kruszyna. (KRUGLICA *ob.* Krąglica). *KRUGOWY, - a, - e, *n. p.* Kaczka dwa grosze, kaczka krugowa trzy ruble groszy. *Stat. Lit.* 394. cf. *Rs.* кругоый kręgowy, kołuiący).

KRUK, - a, *m.*, *Bh.* krkawec; *Slo.* krkawec, hawran (*ob.* gawron), *f.* krkawčica; *Sor.* 2. ron (cf. wrona); *Sor.* 1. rapak; *Crn.* krokar, orl (cf. orzeł), urân (*Crn.* urana, = wrona); *Vd.* orau, orel, oreu, vran; *Bs.* vràn, gravran, grauran; *Sla.* gavràn; *Rg.* vrán, gavrán; *Cro.* gauran, kauràn, karvan, krompach, krumpach; *Dl.* vrán, gravran; *Rs.* воронъ, вранъ (крюкъ *Gall.* croc, = hak); *Ec.* вра́нъ (врáна, ворóна = wrona), грáчъ, *Gr.* κοραξ, гракаю *Gr.* κρωκίζω *crocito* krakać, cf. grad n. p. o ptach i t. d. cf. Racker 1) Ad l g., karak, role), der Rabe, *corvus corax*, większy od wrony, cały czarnoślniący się, żyie naywięcéy ścierwem. *Zool.* 260. Kruk kracze, kraka. *Dudz.* 21, *Ban. J.* 3 *b*, Kruk drapieżny kraka, kurczę piszczy. *Tol. Saut.* 89. Kruk swym głosikiem mierzienie gogotał. *Papr. Kol. M.* 3 *b*, Stare przysłowie: i kruk by milczał, więcéyby iadł. *Eraz. Jęz. L* 8. alluzya do bayki o serze przez lisa krukowi wyłudzonym, cf. *si tacuisses philosophus mansisses.* Uciekałem od życia moiego poprawy, Z krukiem wołaiąc *cras cras*, a tak wszystko w kawy Poszło. *Kulig.* 176. *ob.* kawa). Kruki wieszcze. *Ban. J.* 3. Kruk niepogodę oznacza, gdy kracze z wieczora lub z rana, a pogodę, gdy siedząc na drzewie ku słońcu skrzydła rozciąga. *Ład. H. N.* 83. O dobrą żonę teraz trudniéy, niż o białego kruka. *Opal. sat.* 35. cf. *Prov. Sr.* 2. zarne ako schwon, béle ako ron, rowno ako motéle, kschiwe ako reschеno, czarny łabędź, biały kruk, proste motowidło, krzywe wrzeciono, = sprzeczność, niepodobieństwo). Kruk z rodu złodziéy. *Jabł. Ez.* 138.; *Slo.* zlého krkawca, zlé wagca, cf. iaka kokosz, takie iayko, cf. niedaleko iabłoni iabłko pada cf. rod. - *Cro.* kay kauran vali, tomu merha fali *e squilla non nascitur rosa.* - Wilk wilka nie uiada, ani kruk krukowi oka nie kluie. *Pilch. Sen.* 193, *Sax. Porz.* 147, *Lub. Roz.* 209, *Slo.* wrana wrané oko né wikluge; *Sr.* 2. jedna karwona tej drugei tej wozi ne hudrapo; *Vd.* keda vrana vrano piple? *Rg. et Dl.* vran vranicchja okko neizbija; *Cro.* kauran kaurami ochi neisbada, keine Krähe hackt der andern die Augen aus (cf. znaią się oni, rozumieią się; zna swóy swego; znaią się iak złodzieie w iarmark). Gdy się kruki ugniaią za iakim zwierzęciem, naypiérwéy mu oczy wykalaią. *Ład. H. N.* 83. Będzie on wnet kruki pasł swym ścierwem. *Tward. Wład.* 131. cf. krucza strawa). *Slo.* id krkawcow pást *abi in malos corvos.* Uczynią chłopca z młodu dzięciołem, a potym albo wronie, albo krukowi będzie smaczny, gdy kruk bardzo na dzięcioły waży. *Glicz. Wych F.* 3. Niech sobie o śmierć nikt głowy nie suszy, Co ma bydź krukom, ryba ani ruszy. *Zegl. Ad.* 41 *Łosk.* cf. co ma wisieć, nie utonie). Pochlebnicy zbiegaią się do tych, gdzie czuią co wziąć, iako krucy do ścierwu. *Kosz. Lor.* 41 *b*, Gdy krucy lataią, zła wróżka. *Petr. Hor.* 2 *H* 4. - Nie pomoże krukowi mydło. *Cn. Ad.*, *cf.* murzyn, *cf.* cegła, *cf.* iaki pies do kościoła, taki z kościoła; *cf.* namaż ty go masłem, przecięż on śmierdzi dziegciem). Wronami go karmiono, a krucy go zjedzą. *Rys. Ad.* 72. szalbierz obieś). - §. 2) kruk nocny, ptak z rodzaiu sow leśnych. *Ład. H. N.* 83, der Nachtrabe, die Nachteule; *cf.* lèlek; *Crn.* zhûk, zhofink, zhofitel; *Vd.* kavran, krampazh, podhuika, nozhni orel; *Rs.* кваква. - b) *fig.* włóczęga nocny, ein Nachtschwärmer, ein Nachtrabe. Gdyby każdy pracować musiał, nie byłoby, iak teraz, nocnych kruków, złodzieiów. *Haur Sk.* 160. Postrzegłszy, że gospodarz umie łowić kruki Myśli, iakiéyby naprzód sam spróbował sztuki. *Pot. Jow.* 164. - c) ieden z straży marszałkowskiéy, policyynéy, ein Polizeywächter, Nachtwächter. Ni się króla boi, Ni kruka we zbroi. *Hor.* 2, 140 *Kniaź.* Byłem potym Węgrzynkiem, Turkiem, wytykaczem, Laufrem, krukiem, od kruków uciekłszy tułaczem. *Tręb. S. M.* 65, *Teatr* 45 *d*, 70. - d) kruk wodny, *plancus aquaticus Klein.* wielkości kruka, pływa na wodzie, w nocy czyni wielki wrzask. *Kluk Zw.* 2, 325, *Ład. H. N.* 83, der Wasserrabe, Schlingrabe, Seerabe. - α) kruk morski, *mergus merganser Linn.*, die Tauchgans, na głowie ma czubek

koloru ciemnozielonego, grzbiet czarno lśniący się; znayduie się przy wielkich ſtawach i ieziorach. *Zool.* 257. - e) Kruk morſki, ryba, *sciaena Plin.* 32, 11. dlatego tak rzeczon, iż kracze iako kruk. *Sien.* 316, Meerschatten, eine Art Seerappen. - §. 3) *transl* kruk, źle się mówi za hak. *Dudz.* 31, *Rs.* крюкъ, *Gall.* croc, *ob.* kruczek, kruczki, ein Haken. Czeluśniki powinny bydź opatrzone krukami do zawieszenia drzwiczek. *Torz.* 43. Bosak ieſt drąg długi, na końcu którego ieſt osadzony kruk i dzidka żelazna; i tym chwycić i odepchnąć się można. *Mag. Mſk.* - §. 3) gwiazdozbiór, siedmgwiazd, *Tr.*, der Rabe, ein Gestirn von 7 Sternen unter der Wage. KRUKAĆ *Tr.*, *ob.* Krakać, krächzen. KRUKAWKA, - i, *ż.*, *ob.* trukawka. *Cn. Th.*, die Ringeltaube - §. b) o krukawkach abo sinogarlicach. *Cresc.* 589, die Turteltaube. *Turtur* sinogarlica, krukawka. *Urs. Gr.* 320. KRUKI *herb*, między dwoma mieczami złamanemi żelaza na krzyż zakrzywione, w polu czerwonym. *Kurop.* 3, 27, ein Wappen. KRUKOWATY, - a, - e, krukom podobny, den Raben ähnlich. Kacermiſtrz ten i habitem i obyczaymi krukowaty, krukom brat. *Birk. Kaz. Ob. L b.*

*KRUMPER, - a, *m.*, (cf. *Ger.* krämpeln cf. krępować), haftarz, wyszywacz, der Ausnäher. Był wybornym ſtolarzem, krumperem i haftarzem z hiacyntu. 1 *Leop. Ex.* 38. *KRUMPERSKI, - a, - ie, n. p. urobił humerał ze złota, robotą krumperſką. 1 *Leop. Ex.* 39, 2. haftarſką. 3 *Leop.*).

KRUP! odgłos chrapowaty, n. p. z ſkrzypnięnia, ein rauher, rasselnder Ton. Kołacę do drzwi, aż tu krzyp, krup, krzyp, odmykaią rygle, otwieraią zamki. *Teatr* 11, 124.

KRUPA, - y, *ż.*, KRUPY, *G.* krup, *plur.*, *Bh.* kraupa cf. krupice kasza; *Suec.* gröpe; *Hg.* korpa *furfur*); *Sr.* 1. krupy; *Sr.* 2. krupi, tschupi; *Vd.* griess, pira, obdievan jeshmen, touſtomletje, sdrob, shlintra; *Ross.* крупа, крупка (cf. *Gall.* gruau, cru (*Rs.* крупина, крупинка ziarnko krupowe, odrobinka, cf. *Rs.* хрупкій kruchy, łomny, хрупнуть pęknąć cf. chrupać, cf. *Hebr.* רוף *ruph* contundere), die Graupe zum Essen, kasza abo potrawa ze zboża ſkrupionego. *Cn. Th.* Łacińſkie *far* wykłada się wszelkie zboże zdrobione, albo kruszone, iako są krupy, prażmo, albo nowe krupy. *Cresc.* 181. Jęczmień na krupy, gdy do pieca piekarſkiego na suszenie wsypią, przeſtrzegay, aby w wolnym piecu przęsechł; bo od gorąca wolnego byłyby czarne z niego krupy, i niesmakowite. *Haur Sk.* 18, Gerstengraupen. Krupy pszeniczne. *Sienn.* 220, Weitzengraupen. Krupy owsiane abo gruca. *ib.* 219, *Cresc.* 166, Habergrütze. Tatarczana kasza abo krupy. *Syr.* 1004, *Haur Sk.* 416, Heidekorngraupen. Żytne krupy. *Syr.* 914, Roggengraupen. Perłowe krupy, Perlgraupen. *Krup.* 5, 53. - *Prov.* Czasby u komina drugiemu, a przecię ſtary po krupy do młyna. *Pot. Arg.* 404. - §. krupy robić, mąkę na ciaſto rozczyniać, *X. Kam.*, einteigen. - §. 2) krupy, *Bh.* kraupy; *Sr.* 1. krupe; *Cro.* krúp, krupe, grad; *Bs.* krupe, gràd, tuccja (krupan = wielki); *Rag.* gràd, krûpa, krupizze; krûpiti *grandinare*, *Slo.* krupy pršši *grandinat*, *cf. Bh.* krupě kropla) = grad, der Graupenhagel, der Hagel, *Bh.* krupobiti gradobicie. KRUPIARZ, - a, *m.*, *Boh.* krupař, żarnarz, ſtępkarz, *pisor*, który iagły abo krupy czyni, w ſtępach otłuka i w żarnach miele. *Mącz.*, der Graupener, Graupenmüller, Graupenmacher. - §. który krupy przedaie, der Graupenhändler. - §. 2) krupiarz, krupka, - i, *m.*, co krupami żyie, *pultiphagus. Cn. Th.*, der Graupenesser; *w rodz. żeńſk.* KRUPIARKA, *Bh.* krupařka. KRUPIASTY, - a, - e, KRUPIATY, na kształt krup, od krup, do krup zdatny, Graupen=, Graupen ähnlich; *Bh.* krupičný; *Rs.* крупяный, крупичатый, крупичатый gruboziarniſty, крупный, крупенъ gruby, крупноватый grubowaty; *Bsn.* krupan *magnus*, *acerosus*). Tatarkę iako i ryż więcey między iarzyny krupiaſte, aniżli między zboża poczytuią. *Syr.* 1004. Sól krupiaſta, = gradówka, gesotten Salz, Körnersalz. Krupiaſta sól morzem bywa przywieziona. *Herb. Stat.* 115. - Liszaie iaglaſte i krupiate i pomykaiące się a ciało szpecące. *Syr.* 244, Hirsen= und Graupenflechte, Hirsengeflechte. - §. b) krupiaſty, = kruchy, chrupaty. *Cn. Th.*, zerbrechlich, spröde. KRUPIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, (ſkrupić *dk.*, *qu. v.*), szrotować, mleć grubo iak krupy, schroten, grob malen, wie Graupen. Krupić się (*ob.* ſkrupić się), w krupy się obracać, ścinać, iak twarog, krochmal, sich gräupeln. - §. b) krupi się, = grad krupiaſty abo krupy padaią, es gräupelt, hagelt wie Graupen. *Tr.*; *Rg.* krûpiti; *Slo.* krupy pršši. KRUPKA, - i, *m.*, *ob.* krupiarz 2), co krupami żyie. *Cn. Th.*, ein Graupenesser. - §. 2) krupka na głowie =, guzik na głowie roſtący, *atheroma. Cn. Th.* ſtrupik na głowie. *Włod.*, *ob.* krupiaſte liszaie, das Hirsengeflechte auf dem Kopfe. - §. 3) KRUPKI, *G.* krupek, *plur.*, małe, drobne krupy, Gräupchen, Gräuplein; *Bh.* krupka, krupice. Perłowe krupki robią się w młynach od umieiętnych młynarzów, ocieraiąc tak końce ziarnom, iż się ſtaią okrągłe iak szrot. *Kluk Rosl.* 3, 264. Z tatarki robią się krupki drobne, u nas Krakowſkie zwane. *Kluk Rosl.* 3, 265. drobne krupki ięczmienne. *Krup.* 5, 53. Krupki bardzo drobne zowią mączką papinkowatą, Kinderbrey, która więcey niż połowicą od gryzu, a mniey mielsza od mąki, na chleb bywa czyniona. Dzieciom ią daią w powiciu i ſtarym. *Syr.* 954, *ob.* papinek, *Rs.* крупчатка naymielsza mąka pszeniczna). - *Prov.* Krupki mu na podołku smażą. *Rys. Ad.* 33. doſkwarzaią, dopiekaią mu, abo może też: raki piecze). Znowu mu psi krupy zjedli. *Pot. Syl.* 282. cf. kto inszy do harapu; cf. spadło mu z grzanki). - §. b) *transl.* mały grad, Graupenhagel, kleiner Hagel. *Tr.* - §. c) krupki cynowe, Zinngraupen, drobne ziarna krzyształokruszu, w piaſkach abo kamieniach się nayduiące, ſkąpiey daiące cyny, niż sam krzyształokrusz. *Kluk Kop.* 2, 192. Krupka żelazna, Wolfrahm, Eisenrahm, Eisenschwärze, do krupy cynowey podobna, mało ma w sobie żelaza. *ib.* 219. - §. 4) Krupka, *herb.*, dwie lilie białe, nad helmem lilia iedna między dwiema trąbami. *Kurop.* 3, 28, ein Wappen. - §. 5) krupka, = krubka, *ob.* Krobka. KRUBKARZ, = Krobkarz *ob.* Krobnik, Krobecznik. KRUPNIK, - a, *m.*, a) co krupy robi abo przedaie. *Cn. Th.*, der Gräupeler, Graupenmacher, Graupenhändler krupiarz, *Crn.* kàshar; *w rodz. żeńſk.* Krupniczka, *Syr.* 952. (*Bh.* kraupník, ſtupník; *Rs.* крупчатка młyn czyli ſtępa na krupy). - b) krupniczek, krupnik, supa z krup. *Włod.*, eine Graupensuppe. Dano krupnik ryżowy z sztuką mięsa. *Zab.* 3, 109. Gorzałka z mio-

ſkiem i korzeniami. *X. Kam.*, ein Getränk, *Ross.* крупéникъ, крупéня kołacz z krup czyli kaszy, ein Grütz-kuchen. - §. 2) krupnik *ob.* Krobnik, krobecznik. KRUPNY, - a, - e, do krup należący, Graupen-. *Włod.* Kłóci się iak krupna baba, cf. iak baba na trecie.

Pochodz. *liczykrupa*, *ſkrupić*.

KRUSGANEK *ob.* Krużganek.

KRUŚWICA, - y, *ż.*, miaſto w woiew. Brzeſkim Kuiawſkim, nad Gopłem iezioręm, rezydencya Piaſta, znaioma baiecznym Popiela od myszy pożarciem. *Nar. Hſt.* 3, 54, *Krom.* 45, *Gwag.* 202, *Dyk. Geogr.* 2, 50. cf. *Sor.* 2. Kſchuſchwiza wieś Kranſnick, w Luzacyi.

*KRUSZCORODNY, - a, - e, *KRUSZECZNY, kruszec rodzący, w kruszec płodny, metallreich, metallerzeugend. Amatunta kruszcorodna, *foecundus metalli. Zebr. Ov.* 250. Kruszeczna Amatunta, *grauida metalli. ib.* 260. KRUSZCOWY, - a, - e, od kruszców, mineralisch, Mineral-, Erz-, Metall-; *Slo.* mědenni (cf. miedziany); *Vd.* rudoviten, rudſtven, medenen; *Crn.* bronzhen; *Rg.* gvòzdjen; *Ross.* ру́дный; *Eccl.* рудни́скій, принадлежащій до рудъ земныхъ (*ob.* ruda). Kruszcowe żyły abo kanały, mieysca, w które materya zgromadza się do uformowania minerału. *Ład. H. N.* 83. Ziemia kruszcowa. *ib.* Oprócz pospolitych wod mamy na wielu mieyscach w naszym kraiu kruszcowe wody. *Perz. Lek.* 264. Wilk kruszcowy *ob.* Wilk. Szafran kruszcowy. *ob.* Szafran. Kruszcowy górnik, kopacz; kruszcowy rzemieślnik, co kruszcem robi. *Cn. Th.* Kommissya kruszcowa. *Os. Zel.* 28. KRUSZCZEĆ *niiak. niedok.*, kruszcem się ſtawać, zu Metall werden. Rżane dary kruszczały, *rigebant. Zebr. Ow.* 271. cf. kamienieć). *KRUSZCZEYSZY *ob.* Kruchy. KRUSZCZYSTY, - a, - e, pełen kruszcu, mineralisch. Zrzódła kruszczyſte, *Rog. Doś.* 1, 39. KRUSZEC, - szcu, *m.*, każda rzecz kopalna, która inne iakie rzeczy w sobie ma ukryte, także chyba przez sztukę od niéy oddzielone bydź mogą, tak się rozumie kruszec siarczany, ałunowy etc.; W ściſłym zaś rozumieniu kruszce są tylko te rzeczy kopalne, które w sobie ukrywaią metale abo półmetale. *Kluk Kop.* 2, 133, Mineral, Erz; *Bh.* kow; (*Bh.* kruſſec *ob.* kruch); *Slo.* kow, ruda (cf. ruda, cf. kuć); *Vd.* bronz, ruda, medenina, rudſtvu, rudovina; *Crn.* brom, bron; *Cro.* med (*cf.* miedź); *Rg.* gvòzdje (*cf.* gwoźdź); *Sla.* tucs; *Rs. et Ec.* крушéцъ, ру̀да. Kruszec solny. *Krom.* 261. cf. kruch). Arszenik ieſt ruda albo kruszec. *Urzęd.* 403. - §. b) metal, Metall. Złota przyiąć nie chce; ten iéy kruszec bynaymniéy swym blaſkiem nie łechce. *Teat.* 46 *b*, 45. Na sfałszowanéy monecie choć cecha dobra, przecięż kruszec ladaiaki. *Mon.* 72, 230. KRUSZCZYNA, KRUSZCZYZNA, - y, *ż.*, Z kruszców (w znaczeniu 1.) wypalaią kruszczyny, które Łacinnicy *metalla* rzekaią. *Sien.* 256, Metall. Słusznie kruszczynami zwać możem, cokolwiek z kruszcu pochodzi, gdy osobliwie nie mianuiemy, ieśli złoto, śrebro abo żelazo. *ib. wykł.* Nayzacniéysza kruszczyna, złoto. *Sien.* 258. Miedź, kruszczyna, pożyteczna na rozmaite naczynia. *ib.* 331. Blaywas, blaygiel, minią, kruszczynami zowiemy przetoż, iż od kruszcu swóy początek maią. *ib.* 257. Sposób na posłacanie wszelakiéy kruszczyzny. *ib.* 586, *Sleszk. Ped.* 304, *Nar. Tac.* 2, 389. KRUSZEĆ *ob.* Kruchczeć. KRUSZKI, KRUŻKI, - ek *et* - ów, *plur.*, 1) i. q. kryzy, *ob.* krezy, *mesenterium*, das Gekröse. - b) kruszki cielęce, *inteſtina vituli friabilia*, das Geschlinge, bo są kruche, *sed* kryſki, krezki, kréſki, krezom podobne, niekruche. *Cn. Th.* *Fibrae iecoris* kraie a końce abo kruszki osierdzia. *Mącz.* włókna, Fasern. Policzyłby kruszki w piersiach się świecące, *fibras. Zebr. Ow.* 149. - §. 2) kruszki białogłowſkie *ob.* krezy 2). KRUSZLIWY, - a, - e, łatwy do kruszenia, bröcklig; *Bs.* ſkarscivi, ſkrrisciui, scto se mosge ſkrrisciti; *Ec.* круши́мый; *Rs.* сокруши́тельный. Nard świeży wdzięcznie wonieiący, wielkokorzenny a kruszliwy. *Urzęd.* 220. KRUSZWICA *ob.* Kruświca. KRUSZYĆ, *KRZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, ſkruszyć *dk.*, kszyć, w krszyny czyli kruszyny, odrobiny, obracać, drobić, druzgotać, klein machen, zerbröckeln, zerknirschen, zermalmen; *Bh.* drtiti, drtjm, drtjwam; *Crn.* krushiti, krushem, ſkruzhem, ſkruzhiti; *Cro.* kerham, kerssem (krusim *cribro*, okrusujem *rotundo*, cf. okrążyć; kruh *panis*); *Bs.* krrihtiti, kersciti, krrisciti, ſkrrisciti, slomiti, karsciti, ſkarscitti, ſkersciti; (*Rg.* krîxati, izhvjellati *scindere panem*); *Ross.* крóшить, крошу̀, искрóшить, крушѝть, крушу̀, сокрушить, сокрушать (= 2. frasować, gryźć, smucić), рушить. Chléb na téy wyspie robią z ryb suszonych, które kruszą abo mielą. *Boter.* 2, 86. Kanclerze przy pogrzebnych zeszłego króla ceremoniach, pieczęci swoie kruszą. *Nies.* 1, 255. Szczypce cyrulickie do kruszenia kamienia w macharzynie. *Czerw.* 29. Lekarſtwo to kamień w nérkach kruszy. *Syr.* 297. Saletra miesza się łopatkami, aż się pokaże obróconą niby w piasek; a to się nazywa kruszyć saletrę, i kruszona saletra. *Jak. Art.* 1, 57. Gdy kamień czas kruszy, i pług kuty z ſtali Czas zetrze, samych rymów cios śmierci nie zwali. *Hul. Ow.* 96. Mury z kartanów kruszyć. *Leszcz. Claſſ.* 80. Męſtwem wszyſtkie wschodnie pańſtwa, aż do Hiszpanii kruszyli. *Sk. Dz.* 522. zwalczyli). Duńczyki wielką klęſką pobił, i ono srogie ich woyſko ſkruszył. *ib.* 838. poraził). - §. Kruszyć mięso =, kruchym czynić. *Tr.*, mürbe machen. KRUSZYĆ się, krzyć się, *recipr.*, krupić się. *Cn. Th.*, sich bröckeln, zerfallen, zerbrechen. Suche liście się kruszy. *P. Kchan. Orl.* 1, 12. Gdy w rudzie wiele dziurek, kawały łatwo się kruszą. *Os. Zel.* 43. Że mu się zaczął kamień z wielkim bolem kruszyć, Dlatego się z łóżka nie może poruszyć. *Hor. sat.* 193. Kreydą, gdy się przesadzi śkło, lubo będzie czyſte, iednak pod nożycami krzy się i twarde będzie. *Torz.* 248, *ib.* 171. KRUSZYKAMIEŃ, - ia, *m.*, ziele, *Phellandrium. Syr.* 1280, *ob.* Łomſkamień, Wiesenraute. KRUSZYNA, - y, *ż.*, krszyna, okruszyna, odrobina, *Bh.* krusy; *Sr.* 1. kruschk; *Cro.* kërhet, kerhetek, mervina; *Dl.* ukarsak, karssina; *Vd.* drohtina; *Bs.* krrihat, iſkriscka, ulomak; *Rg.* karscina, ukarscjak, krixka, ukrixka (*Rs.* крóшево iarmuż drobno posiekany, крóшечный drobniuchny), ein Bröckel. - §. kruszyna, *Bh.* kruſſina; *Vd.* sramsa, sramshnu drevu; *Sr.* 1. pßowa pahodzina, pßowodzina; *Rs* крушина, вóлчьи ягоди; *frangula*, der Faulbaum, inni zowią wilczyną, krzew naypierwszéy wielkości; drzewo ma białe, lekkie, kruche. *Kluk Rosl.* 2, 55. - §. 2) Kruszyna, *herb*, krzyż, u którego w spodzie gwiazda. *Kurop.* 3, 33, ein Wappen. KRU-

SZYNOWY, - a, - e, od krzewu kruszyna, Faulbaum; *Bh.* krussinowý; *Rs.* крушинный. Kruszynowy gay, крушинникъ.

*KRUTYŁEB, - łba, *m.*, mozgowiec. *Tr.*, ein Schwindelkopf, Grillenfänger.

**KRUWKI, *KRUWCZEYSZY *ob.* Kruchy.

*KRUŻ, - u, *m.*, *Bh.* okrauhlik dzban mléczny); *Vd.* krugla, korz, verzh, krausha, gerzha; *Crn.* krugla, verzh, verzhin, verzhôu; *Hg.* korsó; *Cro.* korsol, krugla, ftucza, pehar (cf. puhar); *Bs.* verc, vrric, pitar; *Sla.* pehar, kupa; *Rs.* кружка, кружечка (2. karbona, 3. miara płynów, ósma część wiadra); яндова, ендова, стопа, кулганъ, скудельница; (*cf. Ec.* кружало, корчма karczma), корчагъ, *ob.* korczak); *Gall.* cruche, *Dan.* krnus, *Suec.* krus, *Finnl.* kruus, *Angl.* cruse, *Hool.* kroes), der Krug zum Trinken, kruż abo czasza uchata, *amphora. Mącz.* dzban). Każ też ftarego w sporym krużu wina Poftawić na ftół. *Hor.* 1, 50. *Kniaź.* Niosł on kruż pozłocony i kubki przy nim. *J. Kchan. Dz.* 53. Tytydzie, ciebie Grecy szanują biesiadą, Kruż pełny nalewaią, i lepszą część kładą. *Dmoch. Jl.* 1, 201. Wysłuchaycie nas bogi! że wam profto służem, Nie chciéycie ubogiego ftołu gardzić krużem. *N. Pam.* 18, 385. W obie ręce porwawszy kruż od złota spory, chrosnął go, *crateram. Zebr. Ow.* 107, *ob.* kruźlik, krużyk. - §. *poet.* Ręce Jezusowe do krzyża gwoźdź przyszczepia i gwoźdź więzi, krużem leiąc rumianym. *Kchow. Roż.* 81. raną krwawą.

KRUŻGANEK, Krusganek, Krucganek, Kruczganek, - nka, *m.*, *z Niem.* der Kreuzgang, z. B. in den Klöstern; *Bh.* ochoz; *Sr.* 1. kolna, kolnicżka (cf. kolnia). *Porticus*, *krozganek, przechodziniec. *Urs. Gr.* 190. Ambit, krużganek do koła. *Chmiel.* 1, 78. Kryty kurytarz klasztorny, na około dziedzińca wnętrznego chodzący *Ld.*, *porticus*, *perifiylium. Cn. Th.*, der Säulengang. Kruczganki daią się dla chłodu. *Bud. Cyc.* 125. Sadzawka Betzeda miała pięć krużganków. *Leop. Joan.* 5, 2, *Sekl. ib.* (pięć ganków. *Bibl. Gd.*). przysionek, kruchta. *Cn. Th.*, die Halle, das Vorhaus. Chodził w kościele, w krużganku Salomonowym. *Leop. Joan.* 10, 22. (w przysionku. *Bibl. Gd.*). Po kruczganku chodził. *Odym. Sw.* 2, *B.* 3 *b.*

KRUŻKI *ob.* Kruszki.

KRUŻLIK, KROŻLIK, KRUŻYK, KRUŻEK, - a, *m.*, KRUŻYCZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* Kruż, : dzbanek, dzbaneczek, ein Krügelchen, Krügel zum Trinken; *Boh.* okrauhlićek; *Bsn.* karcjagh, krricjág, krricjagicch, vrric, varc, verc, bokarra; *Hg.* korso; *Crn.* kokotula; *Vd.* verzhik, verzhei, gerzhiza; *Cro.* korsolich, parenicza, szrablyivchecz; *Rs.* крушка, кружка (кружокъ krążek), кулганецъ. Daią wierzycielowi nikczemne a sprosne rzeczy, aż do garnków abo krożlików. *Sax. Tyt.* 91. Żyie ten dobrze, któremu oyczyfty Na szczupłym ftole świeci krużek czyfty. *Zab.* 8, 219. Którzy maią zepsowaną śledzionę, maią sobie dawać czynić kruźliki z Tamaryfku, a z nich piiać. *Urzęd.* 360. Faryzeuszowie pilnemi byli koło umywania kubków i krużyków. *W. Marc.* 7, 4. (konewek. *Bibl. Gd.*) kielichów i kruźlików. *Leop. ib.* Ktoby napoił was krużykiem wody, nie utraci zapłaty swoiéy. *Sekl. Marc.* 9. „kubkiem abo kielichem". - §. b) *botan.* kruźliczek, : pączek, kielich kwiatu, der Kelch einer Blume, die Knospe. Pączek narciszku abo kroźliczek. *Syr.* 1484. Stalnik ziele kwiateczków drobnych białych, z kruźliczków wychodzących. *ib.* 1277. (*KRUŻOWATY, - a, - e, - o *adv.*, kędzierzawy, kraus. Niektóre owce, zamiaft długiéy krużowatéy wełny, włosy maią. *Wolszt.* 97, *ib.* 100, *ib.* 99.). KRUŻOWY, - a, - e, od krużu, Krug:; *Rs.* кружечный. KRUŻYKOWY, - a, - e, od krużyka, Krügel :, das Krüglein betreffend. *Cn. Th.* krużykowe uszko.

KRWAWIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, fkrwawić, ukrwawić, pokrwawić *dk.*, krwią oblewać, krwawo czynić. *Cn. Th.*, blutig machen; *Bh.* krwawiti, krwaceti, zkrwawiti; *Sr.* 1. krawu; *Sr.* 2. kschawisch; (*Vd.* kervariti, erdezhu ftoriti : czerwienić); *Cro.* kervariti, kërvarim; *Rg.* karvaviti; *Bs.* krriuaviti, okrrivaviti; *Rs.* кровавишь, окровавишь, окровенишь. Szczypać go i krwawić tak długo kazał, ażby się Chryftusa zaprzał abo umarł. *Sk. Dz.* 864. (*ob.* pokrwawić, zakrwawić). Po ukrwawionych drogach. *Przyb. Milt.* 189. KRWAWNE, - ego, *n.*, *subft.*, Za złym zwyczaiem woźnych było zachowano, iż gdy do którego na drodze, abo gdzie indziéy zabitego, bywali wzywani, onego złupiali z szat, w których był zabit prawem swym, które krwawne zwali. *Herb. Stat.* 255, *Vol. Leg.* 1, 27. *a.* 1347, das Blutrecht, der Blutlohn der Gerichtsfrohne. KRWAWNICA, - y, *ż.*, *Lythrum Linn.*, rodzay rośliny, rośnie u nas wszędzie przy wodach, w lekarftwach ściąga, goi, i biegunkę zaftanawia. *Kluk Dyk.* 2, 106, *Jundz.* 256, der Weiderich, brauner Weiderich; *Rs.* вербовникъ, плакунъ. - *§. krwawnica, iątrznica, kiszka krwią nadziewana, die Blutwurst; *Bh.* dubik, krewnice; *Vd.* kervaviza, kervava klobasa; *Bs.* krriuaviça, diueniça; *Sla.* kârvenica; *Cro.* kervaricza). - §. 2) krwawnica, : żyła niebiiąca, die Blutader. Po odartéy fkórze pokazały się krwią ociekłe żyły, i bez fkóry krwawnice (*venae*) drgały. *Otw. Ow.* 235. - §. 2. b) krwawnice, to ieft, końce żyłek, które są w ftolcu. *Sienn.* 191, die Aeste der Pulsader am Mastdarm, die goldne Ader *arteria haemorrhoidalis.* Końce żył, które są w ftolcu prawie około ielita zowią krwawnice. *ib.* 34. brodawki żylne w wychodzie. *ib. Rej.* - §. 2. c) *metonym.* Krew, która zadem idzie, zowią *haemorrhoides*, to ieft krwawnice. *Sien.* 18. der Fluß der goldnen Ader, die goldne Ader, als Krankheit; *Sr.* 1. kreinica, krewescżeni; *Bs.* karvavniçe, krrivaviçe, scjugli; *Vd.* kervavize, kervitok; *Rg.* karvavizke; *Rs.* почечуй. Cieczenie krwawnic niemocą żydowfką zowią. *ib.* 401. Sok tego ziela krew', która ftolcem wychodzi, to ieft, krwawnice, zaftanawia. *ib.* 123. Gdy któremu człowiekowi krew' idzie zbytnie ftolcem, zowią krwawnice. *ib.* 16, *Szyszk. Ped.* 414. KRWAWNIK, - a, *m.*, (*Bs.* krrivnik, *Cro.* kërvnik, *Sla.* kêrvolok, kêrvolja, : kat, męczyciel, tyran, krwożerca). a) kruszec ciężki, którego cętnar daie 80 funtów żelaza, Blutstein, Glaskopf. *Kluk Kop.* 2, 215, *Bh.* rzebřiček, *Mor.* žebřiček; *Sr.* 1. krawne kamen'; *Crn.* kryvnèk, *Rs.* кровавикъ. - §. b) Carniol, kleynot, abo zupełnie abo przynaymniéy w pół przeźroczyfty, różnego cielistego koloru. *ib.* 2, 46, *Ross.* кровавикъ zielony iaspis z czerwonemi pałkami). - §. 2) *botan.* krwa-

krwawnik *millefolium terrestre*, Tausendblatt, Garbenkraut, Schafgarbe, tok zbytni krwi z nosa abo ust, sok z liścia tego ziela zawściąga. *Syr.* 600, *Urzęd.* 214, *Kluk Rosl.* 2, 231, *Sr.* 1. krawnik; *Bs.* kugni rep, trator; *Rs.* кашка, кашка, поречная трава, бархатникъ. Krwawnik wodny, *Cro.* sznelyak, Wasserfenchel, Wassergarb, służy do goienia ran. *Syr.* 607. Krwawnik cudzoziemski, spływacz abo pływacz, *stratiotes aquaticus*, fremde Wassergarbe, Wasserfenchel, *Sr.* 1. retwiezka; tok krwi zawściąga. *ib.* 609, die Wasserfeder. Krwawnik inakszy, co krwi rusza. *Cn. Th. gramen aculeatum*, *dactylus Plin.* 24, 19, Blutgras. KRWAWNY, - a, - e, od krwi, Blut=; *Rs.* кровяный, кровеный. Krwawne lekarstwo *quod cruento vulneri imponitur, sistendo sanguini. Cn. Th.*, ein blutstillendes Mittel. *ob.* krwawne *subst.* KRWAWO *adv.*, *Boh.* krwawně, krwią oblane, blutig. Nie tak się krwawo w służbie bozkiéy służy, iak czasem potrzeba w służbie świata. *Lach. Kaz.* 1, 41. *transl.* aż do krwi z wielką trudnością, mit sauern blutigen Schweiße, bis aufs Blut. Musiałem krwawo z niewolnikami pracować. *Zab.* 1, 183. Przyszło mi się krwawo i pocić i nużyć. *Teatr* 46 *d*, 29. Za swóy krwawo zapracowany grosz. *Zab.* 13, 195. Lotne grzmoty, przy błyskawicach krwawo wyiaśnionych. *Wad. Dan.* 30. iak krew' czerwono, blutroth. *KRWAWOBITNY, - a, - e, arcybitny kriegerisch. Ktoby znał Greckich mężów krwawobitne dzielności, by ich Homer wierszem swym nieśmiertelności nie zalecił? *Stryik. praef.* KRWAWOCIĘŻKI, - a, - ie, n. p. Krwawociężka praca rolnika. *Przestr.* 143. blutsauer. KRWAWOCZERWONY, - a, - e, - o *adv.*, krwiobarwny, w czerwoności do krwi podobny, blutroth, *Vd.* kerverdezh. KRWAWOOKI, - a, - ie, oczu krwawych, blutäugig; *Ec.* кровоочитый. KRWAWOPŁODNY, - a, - e, krwawy, blutig, Bluterregend oder vergießend. Krwawopłodna praca w Jitmu zawodach. *Hor.* 2, 211. KRWAWOPOT, - u, *m.*, pocenie się krwią, pot krwawy, der Blutschweiß. Któż cię takowym ciężarem do ziemi przycisnął, że się krwawopotem myiesz? *Bzow. Roz.* 65. KRWAWORUBINOWY, - a, - e, von blutrothen Rubin. Słupy smaragdowe, stoiące na podwalinach krwaworubinowych. *Leszcz. Class.* 6. KRWAWOSOK, - u, *m.*, *dracaena draco Linn.*, eine Art Drachenbaum, gatunek smokowego drzewa, rośnie w Jndyach. Gdy się na wiosnę kory na tey roślinie ponarzynaią, płynie z nich sok czerwony, który zgęstwiony kupuiemy do pokostów i lekarstw, pod imieniem smoczey krwi. *Kluk. Dyk.* 1, 195. *KRWAWORANNY, - a, - e, raniony do krwi, blutrünstig, *Vd.* kervavoranen, kervaviten, pokervaulen. KRWAWOTOK *ob.* Krwotok. KRWAWOŻERCA, - y, *m.*, żarłok krwi, der Bluthund, ein Blutfresser, *Bs.* krrivnik; *Cro.* kërvnik; *Sla.* kërvolok, kërvolja; *Ross.* кровопролитецъ; *Ec.* кровопійца, кровоядецъ. Polifem krwawożérca, który ludzie iadał. *Zimor.* 273. Lew krwawożérca. *Hor.* 2, 222. *Kniaż.* Wilk krwawożérca *Nar. Dz* 1, 107. *Zab.* 1, 181, Człek się na świat nie rodził dla rzeźby swych braci, Nie ma kłów krwawożércy lwa w srogiey postaci. *Zab.* 12, 175. *Nagł.* KRWAWOŻERNY, - a, - e. *Mon.* 75, 595. chciwy krwi, blutdürstig; *Slo.* krwoližniwý; *Vd.* kervishein, kervisheln; *Ross.* кровожаждущій, кровожадныи; *Ec.* кровоядный. Krwawożernym iestem, *Ec.* кровопійствую. KRWAWOŻERNOŚĆ, - ści, *ż.*, chciwość krwi, Blutdürstigkeit, Blutdurst. *Rs.* кровоядѣніе, кровопійство, кровопролитіе. KRWAWY, - a, - e, *Boh. et Slo.* krwawý; *Vd.* kervau, okervaulen; *Sr.* 1. krawé; *Cro.* kërvâu; *Dl.* karvau; *Bs.* karvav, krrivav; *Rg.* karvàv; *Ross.* кровавый, кровавъ, кровеный, кровяный, кровеносный, кровопролитныи. - a) ode krwi, krwawny, Blut=. Żyły krwawe. *Krup.* 1, 17. żyła krwawa krew' rozpruszoną po całym ciele, znowu do kupy sprowadza. *Perz. Cyr.* 1, 48. *oppos.* pulsowa). Żyły krwawéy otwieranie, = krwi puszczanie. *ib.* 135. Zatkanie krwawe czyli krwawa kiła, *hernia varicosa*, przeszkoda przechodzeniu krwi w żyłach krwawych naczyń nasiennych uczyniona. *Perz. Cyr.* 2, 238. die Blutverstopfung, Blutbeule. - b) pokrwawiony, krwią pomazany, ze krwią, blutig, mit Blut befleckt. Stolce krwawe mogą bydź z czasem śmiertelne. *Krup.* 5, 496. Krwawa biegunka, czerwonka, *Sla.* kërvogriz). Niewiasta ta cierpiała krwawą chorobę. 1 *Leop. Math.* 9, 20. *ob.* krwotok, płynienie krwią). Haftowanie rany igłą, nazywa się krwawym. *Perz. Cyr.* 2, 145. *oppos.* suche. Krwawy nóż, miecz. *Ld.* Ieśliby ząb pchnięciem był złamany, tedy się to nie ściąga do niepotężności, ale za krwawą ranę bywa miano. *Chel. Pr.* 173. eine Blutwunde; z rozlaniem krwi, blutig, mit Blutvergießen. Rzecz krwawa, za co gardłem karzą, *Stat. Lit.* 149. Gdyby szło o uczynek krwawy, o zabóystwo.., *ib.* 13. Gwałt taki, co niesie za sobą winę krwawą. *Stat. Lit.* 15. Krwawa woyna. *Mon.* 66, 147. Pierwszy Władysław pod Bycszyną o Polską koronę szaniec krwawy stawiwszy, przeciwnika zraził. *Tward. Wład.* 4. - §. *moralnie* krwi pragnący, krwawożerny, blutdürstig. Mężem krwawym i zdradliwym brzydzi się pan. *W. Ps.* 5, 8. Wyście lud zrobili drapieżnym i krwawym. *Gaz. Nar.* 1, 235. Człowiek krwawy, który rozlewa niewinnie krew' ludzką, albo który prześladuie człowieka niesprawiedliwie, albo który rozekrwawia czyie serce. *Wrob.* 9. cf. krwawożérca). Pełno tam główników, nie usłyszysz nic, iedno słowa krwawe albo plugawe. *Groch. W.* 565. Zkądże im ta pyszna mowa, a przeciw mnie krwawe słowa? *Ryb. Ps.* 26. groźne krwią, czyli morderstwem, mörderisch, drohend. - Wyszedł ztąd krwawą przez ciebie obciążony obelgą. *Teat.* 2, 101. okrutną, nieznośną, śmiertelną). - §. *transl.* krwawa praca, krwawy pot, = roskrwawiaiący, arcyciężki, mozolny, dokuczaiący do krwi, blutsauer, blutschwer, bitter, schmerzlich. Za iego znaczne i krwawe zasługi. *Vol. Leg.* 2, 1699. Zalewaią robotnika czoło krwawe poty. *Zab.* 14, 186. Krwawy pot leie się ze mnie. *Teatr* 18 *b*, 25. *ob.* krwawopot). Krwawe łzy, = gorzkie, bittere Thränen. Krwawe tam łzy wylewały płaczliwe matki, Patrząc na dziatki, Które gwałtem dadź musiały na mięsne iatki. *Pieśń.* 39. Krwawe łzy z oczu leią w okrutnym więzieniu. *Pasz. Dz.* 65. Ledwo mi krwawe łzy nie idą z czoła. *Zab* 15, 269. Krwawemi łzami ich opłakiwać potrzeba. *Klok. praef.* - §. krwawy, z koloru krwawego czerwonego, krwawoczerwony, w czerwoności do krwi podobny, blutroth, *n. p.* Krwawe korale między się błyszczącemi wstydzą szmaragdami po cedrowych połogach. *Tward. Wład.* 148. - §. *krwawa kompleksya,

s krwiſta, ein blutreiche E. *KRWIASTY ob. Krwiſty. KRWIOBARWNY, - a, - e, blutfärbig. Krwiobarwne ſkrzele smoków. *A. Kchan.* 37. krwawoczerwone. KRWIONOŚNY, - a, - e, blutführend. Krew' w ciele zwierzęcym płynie w rurkach, które się nazywaią naczyniami krwionośnemi *vasa sanguifera. Zool.* 7; *Rs.* кровеносный. KRWIŚCIĄG, - u, *m.*, *sanguisorba Linn.*, Becherblume, rodzay rośliny, bydłu przyiemną paszą. *Kluk. Dyk.* 3, 49. *Jundz.* 138. KRWISTY, *KRWIASTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen krwi, obfity w krew', blutreich, vollblütig. *Boh.* krewnatý; *Vd.* kervipoun, kriji poun, kervobiun, kervaten, kervoviten; *Rg.* karvni; *Rs.* кровистый, многокровный. Osoby krwiſte, maiące krew' obfitą, gęſtą, leniwie krążącą, bardziéy podlegaią pokusom, niż owe, które maią krew' rzadką. *Boh. djab.* 358. Człowiek *sanguineus* *krwiaſty, ma paznogcie czerwone. *Sak. Pr.* 114. *Rg.* karvnik, *ob.* krewnik. KRWISTOŚĆ, - ści, *ż.*, obfitość krwi, der Ueberfluß an Blut, die Vollblütigkeit. *Boh.* krewnatoſt; *Vd.* krijipounoſt, kervovitnoſt, kervatnoſt; *Rs.* многокровïе. KRWOTOCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, krwotok cierpiący, den Blutfluß, Blutgang habend. *Cn. Th.*; *Boh.* krwotoký; *Rs.* кровотечный, кровоточивый. Krwotoczny ieſtem, krwotok cierpię *Ec.* кровоточу. Krwotoczna żyła, *Tr.*, s krwawnice, die goldne Ader. Krwotoczna *scil.* niewiaſta, miesiączki maiąca, *Tr.* die das Monatliche hat. KRWOTOK, KRWAWOTOK, - u, *m.*, *Boh. et Slo.* krwotok; *Sr.* 1. krewzcieczenj; *Vd.* kervitok, kervavize; *Cro.* kërvotok, kervotochie, kervotochina; *Rg.* karvotocje; *Bs.* karvotocje, krrivotocje; *Rs.* кровотеченïе; płynienie, czyli tok krwi. *Dudz.* 42. der Blutfluß, Blutgang. Niewiaſta, która krwotok przez dwanaście lat cierpiała. *W. Matth.* 9, 20., płynienie krwi. *Bibl. Gd.*) Krwawotok. *W. Poſt. W.* 2, 323. *Kanc. Gd.* 71. Dziewięć miesięcy będąc brzémienną, wyciekło s niey krwi dwadzieścia funtów; porzucała się temu świętemu, zaraz uſtał on krwotok. *Wys. Jgn.* 152. Krwotok przez ſtolec, s krwawnice, złota żyła, die goldne Ader, haemorrhois. *Mon.* 75, 589. Krwotok niewieści miesięczny, s miesiączki, czasy, kwiaty, das Monatliche. Krwotok z nosa. *Cn. Th.* Blutſturz. Gdyby się zbyteczny z nozdrza ſtawał krwotok, iak go zatamować. *Krup.* 5, 460. heftiges Nasenbluten.

*KRYBRA, - y, *ż.*, n. p. Nie zasłużyłem na taką krybrę zdania w narodzie wolnym. *Gaz. Nar.* 1, 90. z łac. *cribrare*; krytykowanie zbytnie.

KRYĆ, - ył, - yie *Act. ndk.*, ſkryć, ukryć *Dok.*, *Boh.* krýti; *Slo.* ſkrýwám; *Sr.* 1. krycź, krěyu; *Sr.* 2. kſchiſch; *Crn.* kryti, kryem, ſkryti, ſkryem, ſkryvam; *Vd.* kriti, krijem, ſkrit, ſkrivati, okrivati, sakriti, sakrivati; *Cro.* ſkriti, zkriti, zkrivam, szkriti, szkrivam; *Rg.* kritti, ſkritti; *Bs.* kritti, ſkritti, sakritti (kriliti *protegere*, krilo s ſkrzydło, łono); *Rs.* крыть, крыю, *Gr.* κρύπτω, *Hebr.* קרה *kerah contignavit, texuit*). zasłaniać od widoku, żeby nie widziano, bedecken, verſtecken, verbergen, verhehlen. Czego się wſtydzimy, to radzi kryiemy. *Cn. Ad.* 127. Nié chciałem dzieła pod korcem ukryć. *Mon.* 69, 520. - *Kryty*, nakryty, gedeckt, bedeckt. Sam iedèn tylko był w kolasce krytéy. *Teatr.* 37, 209. KRYĆ się *Recipr.*, zasłaniać się od widoku ludzi, nie dadź się widzieć, schować się, ſich verbergen, verſtecken. W cichy kącik, gdy się ſkryię, Wdzięczney swiebody zażyię. *Bardz. Tr.* 310. Kryie się przed nim, iak pies przed muchami. *Cn. Ad.* 368. Kto się kryie, ten się boi. *Chrośc. Fars.* 280. Kryie się s tym, iak nie wiem s czym. *Cn. Ad.* 367. Chrześcianie nie kryią się, ani taią z wiarą i z wyznaniem swoiém, ale iawnie się do słowa bożego ozywaią. *Dambr.* 537. Z uczonemi swemi kryią się pismami, póki ich potomność nie odkryie. *Zab.* 15, 64. *Jakub.* Wieszaią inſtrumenta swoie po ulicy, Nie kryią się s robotą dobrzy rzemieślnicy. *Pot. Pocz.* 66. Kryyże mi się s nim do krzaku gęſtego. *Paſt. Fid.* 81. KRYCIE, KRYCIE się, *Subſt. Verb.*, das Verſtecken, Verbergen. Na djabła w kryciu, a dwóch w nosie. *Rys. Ad.* 39. (ſkryty słośnik). - §. krycie, dach, pokrycie domowe, das Dach; *Bh.* krýt, krytba, krow, *Sr.* 1. kréw, tjecha (cf. ſtrzecha); *Cro.*, *Bs.* krov; *Ross.* кровля; *Ec.* кровъ, покровъ (cf. pokrowiec). Budowania w tym kraiu, nie maią żadnego krycia albo dachu. *Radz. Warg.* 93.; *ib.* 36. cf. szczyt.

Pochods. *kryiomo*, *kryiomką*, *kryiomy*, *kryiówka*; *krywać*; *kret*; *dokrywać*, *dokryć*; *nakrywać*, *nakryć*, *nakrywalny*, *nakrywka*; *okrywać*, *okryć*, *okrycie*; *odkrywać*, *odkryć*, *odkrycie*, *odkryty*; *pokrywa*, *pokrywać*, *pokryć*, *pokrycie*, *pokryty*, *pokrowiec*; *przekrywać*, *przekryć*; *przykrywać*, *przykryć*, *przykrycie*, *przykryty*, *przykrywka*, *ſkryć*, *ſkrycie*, *ſkryty*; *ſkrzydło*, *ſkrzydlaſty*; *ſkrzele*; *zakrywać*, *zakryć*, *zakrycie*, *zakryty*. 2) *ſkarb*, c. deriv.

KRYCET *ob.* Świszcz. KRYCZOT *ob.* Krzeczot.

*KRYDKA *ob.* Krétka.

KRYG, - u, *m.*, KRYGI, - ów *plur.*, KRYGOWA UZDA, KRYGOWE WĘDZIDŁO, (cf. kręgi, krąg), der Brechzaum. *Lupata Poloni vocant* krygi. *Urs. Gr.* 321. Uzdy są rozmaite, iedne proſte, drugie krygowe. *Cresc.* 522. Zrzebiec, by na ſtarość nie miotał, w uzdzie krygowey niech chodzi. *Rey Wiz.* 89. Wprawię kolca w nozdrze twoie, a kryg w gębę twoię, i obwiodę cię. *Radz. Jes.* 37, 29. 1 *Leop. ib.*, *W. Poſt. W.* 2. 291. wędzidło. *Bibl. Gd.*). Włożę kryg w paszczękę twoię. 1 *Leop. Ezech.* 38, 3, munsztuk w gębę twoię. 3 *Leop.*) *Sr.* 1. rézadwo; *Vd.* klema, oiſtra bersda, shvalu, oiſtroberadalo; *Bs.* sgvallo, koje se ſtavglja kognu ù uſta. - *fig. et transl.* Zawzdy potrzebuie, aby był dzierżan na tym krygu, bo bardzo buyny ten osieł, ciało nasze, gdy mu dosypuią tych doczesnych swowolności. *Rey Pſt. Ji* 1. - w krygi s w kręgi, w kleszcze, im Zaume halten, zäumen. Czyie Hymen serca w złote raczy uiąć krygi, Lecą im słodkie chwile s wiatrem na wyścigi. *Zab.* 4, 60. *Nar.* Tamami Wisłę tam w krygi uięli. *Klon. Fl. F.* 4 *b* Kto w krygach ma żądze, kto na swym przeſtawa, Ten siła pięknych czasów zażyie. *Sim. Slel.* 40. Kto się rozumem sprawuie, snadnie wszyſtko iako krygiem twardym w sobie załomić może. *Rey Zw.* 68. *KRYGA, - i, *ż.*, *n. p.* Jak to bywa, i twarda kryga na kieł bierze, Złe i miękkie wędzidło, naylepiey ſtać w mierze. *Sim. Slel.* 53. KRYGOWAĆ się, - ał, - uie *Recipr. ndk.*, kręcąc się przymizgać, ſich drehen und ſchniegeln, um zu gefallen. (*Rg.* krilovatte *blandiri*, krilovattise *inter se blandiri*). Służebnica w swierciedle się muſkała, krygowała. *Haur. Sk.* 325. On prawi co do smaku ſtarym matkom bywa, Ta się kłania, kry-

guie albo potakiwa. *Pot. Arg.* 537. cf. 736. Od rana do wieczora w zwierciedle się kryguie i do siebie się samego umizga, *Teatr* 7 *d* 28. Niezliczone krygowania narowy we zwyczay wprowadzone. *Mon.* 65, 355.

KRYIĘ *ob.* Kryć. KRYIOMKĄ, KRYIOMKO, KRYIOMO, KRYIOMIE, KRYIOWKĄ *Adv.*, ukradkiem, taiemnie, kradomo, skrycie, *Vd.* skriushnu, naskrinnem, heimlich, verstohlen. Wielu się ich kryiomką z Kiiowa wykradało. *Krom.* 105. Jańczarowie kryiomką podeszli to miasto. *Baz. Sk.* 219. Zasadzili mu się na gardło kryiomko. 1 *Leop.* 2 *Par.* 25, 27. zasadzili nań zasadzki 3 *Leop*). Nieco sobie skarbu kryiomko zostawiwszy, do innego miasta wyszedł. *Kosz. Lor.* 120. Dochody kościelne kryiomko a marnie strawią. *ib.* 115 *b.* Wszedłem do domu iego kryiomko. *Leop.* 2 *Ezdr.* 6, 10. Kryiomko a potaiemnie. *W. Post. W.* 420. Kryiówką się wślizga cicho. *Przyb. Ab.* 92. Po karczmach i ulicach imano ich i topiono kryiomie. *Tward. Wład.* 143. Saturn od Jowisza wypędzony krył się we Włoskiey ziemi, to iest, kryiomo mieszkał. *Otw. Ow.* 571. KRYIOMOKUPSTWO, - a, *n.*, sekretne kupowanie, handlowanie, handel ukradkowy, Schleichhandel. Drogość towarów dała pochóp do kryiomokupstwa. *Paw.* 83, 620. KRYIOMY, - a, - e, taiemny, skryty, heimlich. Leczył ludzi przez gusła i kryiome szepty. *Pot. Jow.* 62. KRYIÓWKA, - i, *ż.*, skryte mieysce, taynik, kąt, *Cro.* szkrovische; ein Schlupfwinkel, heimlicher Winkel. Za pierwszym z swoiey kryiówki weyrzeniem, upatrzył przeciwnika. *Zab.* 15, 372. Zwykłe nieprzyiaciół po mieyscach lesistych i bagnistych kryiówki. *Nar. Hst.* 4, 81. Serca kryiówki. *Lach. Kaz.* 1, 39. die Falten des Herzens. W sercu człowieczém iest tyle kryiowek. *Nag. Cyc.* 128.

KRYŁOW, - a, *m.*, miasto w woiew. Bełzkim; tudzież w woiew. Kiiowskim. *Dykc. Geogr.* 2, 50. eine Stadt in Belzk. u. Kiowischen. KRYŁOWSKI, - a, - ie, *n. p.* Pieśni Kryłowskich chętnie zaniechały, Miasto muzyki, żałośnie dumały. *Zimor. Siel.* 194. t. i. Ruskich.

KRYM, - u, *m.*, półwysep Tartaryi, u dawnych zwany *Chersonesus Taurica*, nazwisko bierze od miasta Krymu. *Dyk. Geogr.* 2, 51. die Krimm. *Rs.* крымъ. KRYMIEC, - mca, *m.*, Krymski Tatarzyn, ein Krimmischer Tatar. Przed tym po djable i okupowano, i okupione Krymcy głowy brali. *Brask. M b.* KRYMSKI, - a, - ie, Krimmisch; *Rs.* крымскій. Krymscy Tatarzy. *Pasz. Dz.* 7. KRYMKA, - i, *ż.*, kontusz niewieści Tatarski *Tr.*, das Oberkleid der Krimmischen Tataren-Weiber. Nastały teraz dziwne w stroiach maniery, z cudzoziemskich alamod, krymki, szwedki, nocenty, ankry, ingierniny. *Tward. W. D.* 2, 151. *Haur Sk.* 519. - §. Krymka żydowska, iarmułka, mycka, ein Judenkäppel.

KRYMINAŁ, - u, *m.*, gardłowy występek, ein Criminalverbrechen; *Rs.* безголовье, уголовщина cf. główny, główszczyzna). Czy to tak wielki kryminał, kochać się w piękney osobie? *Teatr* 1, 39. KRYMINALNY, a, - e, *ob.* Pokarny; główny, gardłowy, *Bh.* utrpný; *Rg.* obadni, osvadni; *Rs.* безголовный; уголовный, преступниковъ, преступническій, розыскный. Criminal-. Kryminalny sąd, który dekreta śmierci na winowayców ferować ma władzę. *Kras. Zb.* 1, 491. *Kryminna infamia. *Bardz. Boe.* 13, kryminalna.

KRYNICA, - y, *ż.*, (*Gr.* κρουνος *fons saliens*, κρουνιζειν *in modum fontis salientis effluere*). *Bh.* krně *canalis aquarius.* rząp', studnia nieżywey wody, ale dżdżowey abo rurney. *Cn. Th.*; *Cro.* chetérnya; *Sr.* 1. wobdná kajcj). die Cisterne. Gdzie studni mieć nie można na folwarku, znaydować się powinna krynica czyli mała sadzawka, kryta w ziemi. *Switk. Bud.* 353. Krynice czyli cisterny. *ib.* 362. - b) zdróy, struga, der Erdquell, die Feldfluth. Zdroie, krynice pospolicie naylepszą wodę maią. *Kluk Kop.* 1, 115. Czyż może strumień wyrównać krynicy? z którey im więcey wodyby wypili, Tym więcey z wnetrzney przybywa ziemicy. *Wad. Dan.* 22. Wody podziemne z morza wychodzą, które się zbieraią i krynice czynią; z wielu krynic powstaie rzéka. *Tr.* - 2) *fig.* zdroy, zlew, zbieg, der Quell, der Ursprung, der Zusammenfluß. Bóg *krzynicą wszego dobrego. *W. Post. W.* 45. Do Krakowa, iako do krynicy nauk pobożnych przybył. *Birk. Sk. B* 4. Przednie wdzięczną mową, by z iakiey krynicy krasomostwa wypływaiącą, odwiódł ich od tego. *Warg. Wal.* 46. KRYNICZNY, - a, - e, od krynicy *cisterninus Cn. Th.*, Cisternen-. - b) zdroiowy, Quell-. Siedział w chłodniku przy kryniczney strudze. *Kras. List.* 2, 11. Oy to! to! mieć kawałek niewielki dziedziczny, Pod dworem sad, i żywey wody zdróy kryniczny. *Zab.* 9, 318. *Jżycki.* KRYNIEC, - ńca, *m.*, iezioro w Bełzkim niezmierney głębokości. *Ład. H. N.* 84. ein Landsee in der Woiw. Bellz. KRYNKI, - ów, *plur.*, miasto, królewszczyzna w powiecie Grodzieńskim. *Dyk. Geogr.* 2, 51. eine Stadt in Litthauen.

KRYPA, - y, *ż.*, łodź, czołn, bat, das Boot, der Nachen. *Lenunculi* łodki małe rybackie, krypy, czołny. *Nar. Tac.* 2, 22. Krypa służy do wywozu ludzi ze statku w potrzebie. *Mag. Msk.*. Nieszczęśliwa krypa przewoźnika piekielnego. *Dmoch. Szt. R.* 63. Prędzey czy późniey, gotuy wczesną stypę Już na cię Charon brudną pędzi krypę. *Hor.* 1, 205. *Nar.*; *cymba*). Przewoźnik z swoią krypą płynął. *Min. Ryt.* 3, 154.

KRYPT, - u, *m.*, KRYPTA, - y, *ż.*, z *Greckołac.* loch podziemny, pieczara, ein unterirrdisches Loch. Pobudował nieiakie domy na kształt kryptów czyli lochów podziemnych. *Zał. Test.* 257. Ciała maściami napuszczone chowali w kryptach, to iest w dziurach ziemnych, abo w pieczarach na to uczynionych. *Sk. Dz.* 115. Jozef we śnie widzi, w ciemney choć okuty krypcie. *Zab.* 14, 157. - b) Na hemoroidy i ranki w kryptach lekarstwo. *Haur Sk.* 461. *Trotz.* tłumaczy: karb między półdupkami.

KRYSIA *ob.* Krystyna. KRYSKI *ob.* Krezy, Krezki. KRYSKA *ob.* Kréska. KRYSOWATY *ob.* Krésowaty.

KRYSPOWATY, - a, - e, *n. p.* łeb kryspowaty. *Klon. Wor.* 54. boday nie z łac. *crispus*, kędzierzawy.

KRYSTERA *ob.* Klistera.

KRYSTUS *ob.* Chrystus. KRYSTYNA, - y, *ż.*, KRYSTYNKA, - i, *ż. zdrbn.*, KRYSIA, - i, *ż. zdrbn.*, imię białogłowskie, ein Weibername. Krysia. *Teatr* 19, 64.

KRYSZKI, KRYSKI *ob.* Krezy, Krezki.

KRYSZTAŁ, KRZYSZTAŁ, - u, *m.*, z *Greckołac*, der Krystall; *Boh.* křišťál; *Sr.* 1. krestall; *Bs.* kristao, kristal; *Vd.* kristal, krishtal, golot; *Rg.* golót; *Cro.* kristal; *Rs.* хрусталь, кристаль; mieści się między kamieniami drogiemi, robi się z naysubtelnieyszey soli i nayczystszego

waporu ziemnego od zimna fkléłony. *Ead. H. N.* 84. Solé maią tę własność, że się ich pierwiastki nawzaiem zawsze tak przyciągaią, iż się zrastaią w graniaste i przeźroczyste bryły, które się nazywaią kryształami. *Kruml. Chy.* 111. Kryształ górny, Bergkrystall, kamień miękki, przeźroczysty. *Kluk Kop.* 2, 53; *Rs.* стругане́цъ. – b) gatunek śkła nayprzednieyszego, Krystallglas, Krystall. Ze śkła, które nazywamy kryształem, robią tafle do obrazów i okien. *Torz. Szk.* 188. Przeyrzyste śkło i kryształ są sobie podobne A ztąd na oszukanie bywa śkło sposobne. *Kulig.* 257. – 2) *fig.* woda iak kryształ, klares Wasser, Krystall. Stok w skale wybity zimne lał kryształy, Które się po krzemiennym burku rozpływały. *Pot. Arg.* 211. Od mrozu śliny mu gotowemi z ust lody obmarzały, Łzy w oczach kryształami żywemi stawały, *Tward. Wład.* 244. KRYSZTAŁEK, – łka, *m.*, źrzenica, der Stern im Auge, der Augapfel, tak zwana z przyczyny przeźroczystości swoiéy, część kręgu oka, maiąca kształt podobny do śkiełka, na wzór soczewicy szlufowanego. *Dyk. Med.* 3, 444. – b) *blandiendo*: Wdzięcznaś polna liliyko, niw naszych kryształku! *Zab.* 9, 381. *Fyff.* perełko! KRYSTALIZACYA, – yi, *ż.*, *Rs.* кристаллизація, кристаллообразованіе, die Krystallisation. Krystalizacya, działanie chimiczne, za którego pomocą części iakiego ciała przez płyn roztworzone, łączą się wzaiem mocą przyciągania. *Mier. Msk.* Kleynoty w ziemi się znayduiące, zawsze są wieloboczne, a kształt ten ich wieloboczny nazywaią krystalizacyą. *Kluk Kop.* 2, 22. KRYSTALIZOWAĆ, – ał, – uie *Act. ndk.*, w kryształy, to iest w wieloboczne kształty przemieniać krystallisiren. Krystalizowany, *Ross.* кристаллическій, кристалловидный, кристаллообразный. KRYSZTAŁOKRUSZ, – u, *m.*, Zinngraupen, kruszec krystalizowany, wieloboczny, zawieraiący cynę, żelazo, arszenik. *Kluk Kop.* 2, 192. cf. krupki cynowe. KRYSTAŁOWANIE, – ia, *n.*, Krystalizacya, *t. i.* sposób obracania soli w bryły graniaste przeźroczyste, kryształami zwane. *Kruml. Chy.* 111. KRYSZTAŁOWY, – a, – e, od kryształu, Krystall-. *Boh.* kryštalowý; *Sr.* 1. krėstallowé; *Cro.* kristalszki; *Rg.* golotni; *Rs.* хрустальный, кристальный. Kryształowy gips, albo talk. *Torz.* 189. – b) śkło kryształowe, Krystallenglas. – 2) *transl.* przeyrzysty, durchsichtig, klar, hell. Przy piękném przeźroczystéy kryształowéy wodzie, zamyślony siedział. *P. Kchan. Orl.* 1, 41. Toż zrzódło, w którym kryształowe piie wody, w tymże się przeziera i myie. *Past. F.* 96.

KRYTKA *ob.* Krétka.

KRYTOPŁCIOWY, – a, – e, *Botan.* płci niepewnéy, nierozeznanéy, *n. p.* Bedłki należą do roślin krytopłciowych. *Kluk Rosl.* 2, 119. *ob.* Skrytopłciowy. *KRYTOPISMO, – a, *n.*, κρυπτογραφια, sawisło na sposobach ukrywania pism nawet nayznaiomszych. *Przyb. Pis.* 83. Geheimschreiberey. KRYTY *ob.* Kryć.

KRYTYCZNY, – a, – e, – ie *adv.*, *Ross.* критическій; – 1) krytykuiący, wartość cudzą rostrząsaiący, kritisirend, kritisch. Krytyczne pismo. – Sposób pisania *Krytycznożartobliwy iest bardzo cięzki, Lucyan go posiadał. *Kras. List.* 99. – 2) niebezpieczny, nie wiedzieć iakich skutków, mißlich, kritisch. Krytyczne czasy na worek. *Teatr* 17, 32. W krytycznych tych kraiu naszego okolicznościach. *Vol. Leg.* 8, 631. – §. Krytyczne, podeyrzane dni w chorobach ludzkich, dni sądowe, w które natura materyą, chorobę czyniącą, wypędza, albo złemu zbytecznemu podlega, iako są dni siódmy, czternasty *etc.* *Mącz.*; *Krup.* 5, 454. Krytyczne poty. *Krup.* 5, 367. entscheidend, den Ausschlag gebend. KRYTYCZKA, – i, *ż.*, ganicielka, die Tadlerinn. Między krytyczkami są też i wielbicielki. *Mon.* 72, 425. Będą zawsze krytyczkami, i w niczym nie smakuiącemi. *Zab.* 16, 21. KRYTYCZNOŚĆ, – ści, *ż.*, okoliczność krytyczna, niebezpieczna, ein critischer Umstand. Niech się Oycowie Rzymu, niech Senat gromadzi, Niech każdy obywatel w krytyczności radzi. *Teatr.* 45, 52. KRYTYK, – a, *m.*, rostrząsacz cudzey wartości, osobliwie pism cudzych, der Kritiker; *Bh.* hlaubař; *Ross.* пересу́дчикъ. Ostry krytyka urząd nie każdego zdobi, Niech ten sądzi o drugich, który sam co zrobi. *Dmoch. Szt. R.* 95. Krytyk często w inszych rozumie To nazywa bydź błędem, czego sam nie umie. *Zab.* 12, 170. *Zabl.* KRYTYKA, – i, *ż.*, z *Greckołac.* powinna bydź uważnymi rostropnym rostrząsaniem pism i dzieł różnych, przez które rozum oświecony spsawiedliwe o nich daie zdanie. *Kras. Zb.* 1, 491. die Kritik. Krytyka łatwa; ale kunszt trudny *Teat.* 45 *c*, 6. Niechay zawisnym krytyka okiem Na mnie obróci swą zrzędę, Prostym ia idąc wdzięczności krokiem, Winnym ci tonem piać będę. *Zab.* 13, 12. *Kniaź.* Ubezpieczona w niewinności swoiey Prawdziwa cnota krytyk się nie boi. *Kras. Antym.* 11. cf. cenzura. KRYTYKOWAĆ, KRYTYZOWAĆ, – ał, – uie *Act. ndk.*, rostrząsać wartość cudzą i stanowić o niéy, czy to słusznie czy niesłusznie, kritisiren. Cóż ci głupia censura wierszów moich nada, Ten słusznie krytykuie, kto lepszy wiersz składa. *Min. Ryt.* 3, 237. Z każdego się śmieie, a z niego wszyscy, krytykuie wszystko, a na niczym się nie zna. *Teatr* 29, 21. (cf. wzorki wybierać). Czyny pychą srogą moie krytyzuie. *Jabl. Tel.* 178. Wzorki zbieraiąc, krytykuiąc bez względu, nicuiąc każdego, oburzył na siebie wszystkich. *Teatr* 27, 22.

KRYZEL, – zla, *m.*, u śklarza, żelazko z ząbkiem, do obłupywania śkła, *Mag. Msk.*, das Zahneisen des Glasers.

KRYZIASTY *ob.* Krésiasty. KRYZMOLIĆ *ob.* Grysmolić. KRYZOLIT *ob.* Chryzolit. KRYZY *ob.* Krésy. KRZA *gen. nom.* Kierz, cf. Krzew, Krze. KRZĄCZEK *Tr.*; *ob.* Krzeczek.

KRZACZEK, – czka, *m.*, *dem. nom.* Krzak, kierz, *Boh.* křjček; *Sr.* 2. kerk; *Vd.* germei; *Rs.* кустикъ, кусточекъ; cf. gąszcz); das Sträuchlein, kleine Stauden. Słyszcie mnie, małe robaczki, Co oblatuiecie krzaczki. *Groch. W.* 545. KRZACZKOWA, – y, *ż.*, imię szynkarki Krakowskiéy. *Alb. n. W.* 17. KRZACZKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt krzaczka, büschig, strauchähnlich. Porost krzaczkowaty *alga fruticulosa*, włoknisty, twardy. *Jundz.* 2, 40. KRZACZYSTY, – a, – e, – o *Adv.*, pełen różczek, buschig, staudig. Im które drzewa wyżey i krzaczyściey rosną, tym więcey trzeba im naznaczyć mieysca. *Kluk. Rosl.* 1, 140. Gruszki pospolicie naywyżey i krzaczysto rosną. *ib.* Jałowiec krzew nizki, krzaczysto zarastaiący. *Jundz.* 498. KRZAK, – u, *m.*, *Sr.* 1. *et* 2. kerk; *Slo.* krowisstě; *Sla.* shushnjár, shushnjak; *Vd.* germ, germuje, arazhje (cf. *Vd.* nakerkniti, narastiti, narastać); *Crn.* germ, germoje, germuje; *Rs.* кустъ, кустарникъ, ерникъ; (cf. gąszcz); *Ec.* купина (cf. ke-

pa). Kierz, krzew, *krze, Busch, Gebüsch, Strauch; Pasterz z krzaków iagody zbiera. 3 *Leop. Hieron.* 7, ze krzów, 1 *Leop.*). Ach iak potężne brodzisko, o iak buyny krzak włosów. *Boh. Kom.* 2, 478.

KRZĄKAĆ, CHRZĄCHAĆ, - ał, - a *Intrans. kontyn.*, KRZĄKNĄĆ, CHRZĄCHNĄĆ, - ął, - ie *idntl.*, *Boh.* chrochtati, chrochcy, chrochtám, chrochtáwám; (cf. grochotać); *Slo.* chrochcy gako swiné; *Hg.* röhögök, (cf. krzekać); *Sr.* 1. rechtam kaj swino, groniu; *Sr.* 2. kurzasch; *Crn.* grohotati, grohôtshem, krôshem, krosheti, grenzhim, renzhim; *Vd.* hruliti, hrupiti, kermati, kruliti, krohotati, krohozhiti, kernohati (cf. kiernoz), zviliti (cf kwilić, kwiczeć); *Bs.* hropati; *Cro.* kruliti, krulyim, rúlyim (rulyècz = ryy), hrupeti, hrupim; (cf. chrupać); *Dl.* hrokam, krupam; *Rg.* hròkati, hrupati; *Rs.* хрюкнуть, хрюкать (хрюкало ryy); (кря́кнуть, крякать kwakać iak kaczka) *cf. Gr. Lat.* ῥογχίζω, cf. ῥέγχω, cf. κρέκειν, γρύζειν, *Lat.* grunnio, *Hbr.* רגן *ragan* murmurare). grunzen. Swinia, miiaiąc człowieka, krząknie. *Rys. Ad.* 76. Hodyńce krząkaiły. *Ban. J.* 2. Krząka iak kiernoz. *Rey Zw.* 62. Zal:ż ten śpiewać może, któren ledwo krząka? *Zab.* 14, 30. *Nagł.* - b) *de homine, screatu aliquid significare. Cn. Th.* chrachać, *Boh.* krkati, chrkati) sich räuspern. W mieszecie żaden nie krząknie, żaden nie plunie. *Star. Dw.* 60. Natychmiast chrząchnął. *Niemc. Kr.* 2, 184. Ledwie parę peryodów powiedziawszy urwała mi się osnowa; kaszlałem, chrząchałem, spluwałem; ale to wszystko nic nie pomogło. *Mon.* 73, 59. Krząknął Jegomość, i nie tylko krząknął, ale i mruknął coś pod nosem. *Ofs. Str.* 7. Czas nócić! cicho! krząknąłem, poczynam! *Pulp.* 4. - b *b*) *Activ.* Ten się nad mową biedzi i zaiąka, Ow zaś poważnie coś mądrego krząka. *Opal. Poet.* 6. KRZĄKANIE, KRZĄKNIENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Grunzen, das Räuspern. *Bh. et Slo.* chrochot; *Hg.* röhögés; *Cro.* krulenye, hrup). KRZĄKACZ, - a, *m.*, KRZĄKAYŁO, - a, *m.*, często krząkaiący, chrachaiący, ein Grunzer, ein Räusperer; *Vd.* kermavez, krules. - Pochodz. *odkrząknąć.*

KRZAKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt krzaku, strauchicht, buschicht, staudicht; *Boh.* křowatý; *Ross.* кустовый. Jeleni korzeń ziele iest krzakowate. *Syr.* 142. *KRZASŁOWATY, - a, - e, może i. q. krzakowaty; n. p. Drzewo niewzrosłe, krzasłowate. *Cresc.* 377. Kolniku korzenie to bywa naysmacznieysze, które iest długie, proste, a niekrzasłowate. *ib.* 251. *ob.* krzesłowaty.

KRZĄTAĆ SIĘ, - ał, - a, *Recipr. ndk.*, uwiiać się, kręcić się koło czego, sich tummeln, sich drehen, geschäftig seyn. Nie widziałeś krzątaiącéy się czeladzi, stąd wniosłeś, że się ten akt bez uroczystości okazałéy zakończy. *Kras. Pod.* 2, 51. Jéymość panna Agatka niech się trochę krząta, Już to będzie podobno godzina dziesiąta. *Niemc. P. P.* 1. KRZĄTACZKA, - i, *ż.*, KRZĄTANINA, - y, *ż.*, uwiianie się, zatrudnienie, das Tummeln, die Geschäftigkeit. O iak to miło będzie, wśrzód naszey krzątaczki, Gdy my pielęgnuiemy kwiatki, drzewka, krzaczki... *Przyb. Ab.* 57. - Pochodz: *krzęt, krzętnie, okrzętny, okrzętność, skrzętny, skrzętność.*

KRZCIĆ, KRZCICIEL, KRZCINY *ob.* Chrzcić.

*KRZCZYCA, - y, *ż.*, Krczyca, karki, kark. *Cn. Th.* das Genick, der Nacken. Zatwardzili krzczycę swoię, według krzczycy oyców swoich, którzy nie chcieli być posłuszni bogu. *W.* 4 *Reg.* 17, 14.;) *Leop. ib.*; kark. *Bibl. Gd.*). Wyście z przodków swoich wzięli złość i upor, którzy mieli, iako i wy macie krzczycę twardą. *Sk. Żyw.* 2, 426. Krzyżacy przeciwko Litwie, narodowi onemu możnemu i bardzo twardéy *chrzcice, a ćwiczonemu na woynach, woynę wiedli. *Stryik.* 256.; cf. *Vd.* terdovratnik, svoje glave zhlovek = twardoszyi). Nie zatwardzaycie krzczyc waszych. *Leop.* 2 *Paral.* 30, 7. *W. Post. W.* 418. - 2) Krzczyce teraznieyszych czasów kołtunami, drudzy kołtkami zowią. *Syr.* 194. der Weichselzopf (cf. wieszczyce). - *Krzcica *caesaries. Mącz.* das Haar auf dem Kopfe, Haupthaar. - §. *Brassica*, czarna kapusta, iarmusz, albo broskiew, *krcicą niektórzy zowią. *Mącz.* - 3) krzczyca, parch końskі, *Hipp.* 120. die Pferdekrätze, die Schabe. Krzczyce u koni wilkiem zowią, które bywaią od kolan aż do kopyta. *Końsk. Lek.* 47 *et* 44.

KRZE *ob.* Krzew, Kierz. KRZECINA, - y, *ż.*, *Nepeta Linn.* Krzecina kocia mięta, *cataria. Jundz.* 311. Katzenkraut, Katzenmünze. KRZĘCINKA, - i, *ż.*, ziele, ianowiec, *genista* Ginster. *Dyk. Med.* 3, 441.

KRZĘCZEĆ, - ał, - e, *Jntr. ndk.*, ton wydawać skrzypiący, knarren. Słomka po cichu krzęczała. *Banial. J* 4. *KRZECZEĆ *ob.* skrzeczeć.

KRZECZEK, - czka, *m.*, *Vuieco* tarantula. *Cn. Th.*; *Dudz.* 42. paiąk ziemny we Włoszech sławny. *Żad. Dyk.* 2, 326. *Rg.* mazzaklizza, taranta; *Crn.* mazharôl, kushar; *Rs.* мизгирь, die Tarantel; może to iest to samo zwierzątko, które gonem paięcznym, paiąkiem na długich nogach zowie *Syr.* 696. cf. niedźwiadek). W robaka Ceres, iakiego u nas niemasz, chłopię obrociła, *stellionem* mianuią, co Polacy za krzeczka maią; ale ten iest z rodzaiu zwierząt; ten iednak z rodzaiu robaków, iakie snadź Włoska ziemia ma *Otw. Ow.* 202. - *§. krzeczek, *Boh.* křeček, sskreček, skrzeczek, der Hamster. Czyhaią na bogacza, aby go podkopali iako, krzeczka w iamie. *Rey Wiz.* 48. - b) *transl.* Ty gdy się w ciepłey piekarni rozgrzeiesz A *krzeczka owak po swemu zaleiesz, Prawże nowiny, praw flisowskie dzieie. *Klon. Fl. H* 2 *b.*; cf. krzyca, cf. gardło. KRZECZKOWY, - a, - e, od krzeczka, Tarantel=. Od ukąszenia krzeczkowego człek szaleie, i muzyką léczony bywa. *Tr.*

*KRZECZNY, - a, - e, krzeczy, grzeczy, to iest, ku rzeczy, do rzeczy będący, *grzeczny, dorzeczny, *q. v.* zur Sache gehörig, tauglich. *Futiles causas dicis*, nic krzecznego nie powiadasz. *Mącz.* Człowiek to tylko, co iest podobnego, kmyślnego, krzecznego, lubego; to pozwala i pochwala. *Cil. Post.* 113.

KRZECZOT, KRECZET, KRYCZOT, - a, *m.*, varie scribitur; secundum *Miechouitam*, *auis Moschovitica, Gryfalco* seu *Gierofalco*, *vel similis ei*, *ex aquilarum genere rapacissima*, białozor. *Cn. Th.* der Russische Gerfalk. *Ec.* кречетъ, птица, (= 2. сладкогласголивый человѣкъ. Krzeczot iest Ruskie nazwisko, po Polsku nazywa się ten ptak białozor, po Łac. gyrfalco, po Fr. gerfaut. *Czack. Pr.* 2, 244. Cena ptakom chowanym na myślistwo: krzeczot krasny sześć rubli groszy; biały krzeczot pięć; szary trzy. *Stat. Lit.* 394. *Czack. Pr.* 2, 244.

KRZECZY, = k rzeczy, ku rzeczy, *ob.* grzeczy.

KRZEK, - u, *m.*, żabi krzek, nasiona żab, Froschlaich;

Sr. 2. **jerk, jerknene, nerk, nerknene**; *Rs.* клёкъ. ſkrzek zaś ſkrzeczenie. *Dudz.* 72. lecz iaia żabie też *ſkrzekiem* zowią. *Zool.* 75 *et* 204.

KRZEKAĆ, - ał, *Jntr. ndk.* (*Gr.* κρεκειν *Bh.* **chrochtatj** cf. krząkać). Krzeka świnia, kiernoz, *quirritat*, *subat Cn. Th.* kiernozić, kiernozować, ślinić się, bestwić się, krzekać *subare, eſt porcorum, cum libidinem appetunt. Mącz.* **ranzen, brünſtig ſeyn, brähnen, von den Schweinen, Ebern**, *Bh* **baukám ſe**; *Sr.* P. **krepcu, kreptam**, cf *Gr.* καπρᾶν. KRZEKANIE, KRZEKTANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, *Boh.* **chrochcenj**, beſtwienie się, ślinienie, *subatio. Cn. Th.* **das Ranzen, Brähnen der Schweine.** KRZEKLIWY *ob.* Skrzekliwy. KRZEKOTAĆ, KRZEKOTANIE *ob.* Grzechotać. KRZEKTAĆ, - tał, - kce. *Jntr. ndk.*, ſkrzekotać, wrzeszczeć iak sroka, *cf.* krakać, **ſchreyen wie eine Aelſter.** Sroczka krzekce, będą goście nowi. *Sim. Siel.* 72.; *Bh.* **rzehotati, řehotam, křehotám, křehocy** (o srokach i o żabach); *Crn.* ragotati, ragôzhem, raglàm (o żabach i o srokach); *(Rg.* krakochjatti, krakochjatti (o żabach); *Vd.* kreketati, karkotati, regetati; *Sr.* 2. **rägotaſch**; *Bs.* graccjati; *Bs.* cercjatti, crrcjatti.

KRZEMIEŃ, - ia, *m.*, *Boh. et Slo.* **křemen, ſſřemen, oblatek**; *Crn.* kremen; *Vd.* kremen, terd kamen, kresni kamen, shivezh kamen, ognjik, kresmenik, *Sr.* 1. **kjeſadnik**; *Bs.*, *Dl. et Sla.* kremen; *Cro.* kremèn, kreszatni kamen; *Rg.* kremmen, krèmen, ſtânaz; *Rs.* кремéнь (2. ſkępiec), булы́жникъ, колчеда́нъ, голышъ, *Ec.* огнёвикъ. (cf. iſkra, ſkra) **der Kieſel, Kieſelſtein.** Kizy krzemieniami nazywaią. *Kluk. Kop.* 1, 219. cf. sanokcica. Drogi tak sporządzali, gdzieby idąc o żaden nie obraził nogi krzemień oſtry. *Tward. Wład.* 112. Twardszy w sercu grzesznik nad sam krzemień twardy. *Kulig.* 192. Sam nieprzyiaciel męża tego krzemieniem i dębem zwykł nazywać, *Petr. Ekon. Dedyk.* - b) Krzemień, *pyromachus*, **Feuerſtein, Flintenſtein**, kamień iakoby z iakiego ciemnego ſkła ulany, pospolicie czarny. *Kluk. Kop.* 2, 85. krzemień, z kamień ſkry wydający. *Kpcz. Gr.* 3, p. 137. cf. iſkrzyk). Zimny krzemień, lecz ſkoro krzesiwem go trącą, ogień sypie. *Pot. Arg.* 453. - *Vd. Prov.* dva ognijka jiſkre delata, *cf.* kosa na kamień. KRZEMIENIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, zakrzemienić *Dok.*, kamienić, zatwardzać, **verhärten, hart wie ein Kieſel machen.** Trzeba, żeby serce zakrzemienił, ten coby się na twe poyrzenie nie zmienił. *Pot. Arg.* 378. KRZEMIENICA, - y, *ż.*, grunt krzemieniſty, **Kieſelboden.** Te kamyki chłopi nazywaią krzemienicą. *Torz.* 284 *et* 274. KRZEMIENIEĆ, - iał, - ieie *Neutr. ndk.*, ſkrzemienieć *Dok.*, kamienieć, zatwardnieć, **ſteinhart werden.** Pierwey wół latać będzie, woda ſkrzemienieie. *Zab.* 8, 308. *Nar.* cf. zlodowacieć. KRZEMIENIEC, - eńca, *m.*, droga kamieniſta, **ein kieſiger, ſteiniger Weg.** *fig.* Niech mię święty duch uzbroi, żebym tu oſtrym śmierci idący krzemieńcem, W niebie był tryumfalnym koronowan wieńcem. *Pot. Zac.* 111. - §. miaſto na Wołyniu. *Dyk. G.* 1, 51. ztąd KRZEMIENIECKI, - a, - ie, n. p. Gimnazyum Krzemienieckie. KRZEMIENIOWY, KRZEMIENNY, - a, - e, od krzemienia, **Kieſel=, Kieſelſtein=**. *Tr. Rg.* kremmeni. KRZEMIENISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen krzemieni *Cn. Th.*, **kieſig, voll Kieſelſteine.** *Bh.* **ſſřemenitý, křemenitý**; *Bs.* kremeniti; *Rg.* kremmenit; *Ross.* кремни́ſтый. - b) *transl.* twardy iak krzemień, zatwardziały, ſkamieniały, **kieſelhart, ſteinhart.** Oto sowity ten płacz i łzy moie, Niech krzemieniſte wzruszą serce twoie. *Kchow.* 128. KRZEMIĘZIĆ się, - ił, - i, *Recipr. ndk.*, krzepić się, orzeźwiać się, **ſich ſtärken, neue Stärke und Kraft bekommen.** Choć słaby, gwałtem się krzemięzi. *Pot. Arg.* 731. Komu w słodkich łykach miłość serce więzi, Młody zgore na popioł, ſtary się krzemięzi. *ib.* 752. Już drugi będzie z włosów, z zębów ſtary, a krzemięzi się w grzechu i niecnocie, *Wad. Dan.* 128. Stare krzemiężąc się kości, Do płonnéy ogniem pałaią miłości. *ib.* 222. KRZEMIĘŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, krzepkość, walność, tęgość, **Tüchtigkeit, Wackerheit.** Dawna w niéy trwa krzemiężność, *ſtrenuitas. Zebr. Ow.* 227. KRZEMIĘŻNY, - a, - e, krzepki, tęgi, **ſtark, kräftig.** U niego młodość rzeźwa, krzemiężna. *Pot. Arg.* 591. *Chodk. Keſt.* 59. KRZEMIONKA, - i, *ż.*, krzemienna ziemia, **Kieſelerde.** Krzemionka, *silica*, ieſt częścią składaiącą i panuiącą we wszyſtkich krzemieniach, piaſku i t. d. *Sniad. Chem.* 151. *N. Pam.* 6, 318. KRZEMYK, - a, *m.*, KRZEMYCZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*, mały krzemień, **ein Kieſelſteinchen**; *Bh.* **Sſtřemenjčko, Sſtřemýnek**; *Ross.* кремешокъ, кремни́ще, кремнякъ (кремль twierdza, forteca, szczególniéy w mieście Moſkwie).

KRZEPCZYĆ, - ył, - y, KRZEPIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, ſkrzepić, ſkrzepczyć, pokrzepić, ukrzepić, ukrzepczyć *Dok.*, ukrzepczać, ukrzepiać, *kontyn.*, krzepkim czynić, pokrzepiać, tężyć, (cf. *Boh. et Slo.* **křepčiti** *geſticulari*). *Sr.* 1. **zkrutzam** *solido*; *Crn.* kripzham, kerſzham; *Cro.* krépiti, krépim, jachim; *Bs.* krjepiti, ukrjepiti; *Rag.* krjěpiti, ukrjěpiti, pokrjepiti; *Ross.* крѣпить, крѣплю, укрѣпить, укрѣплять, скрѣпить, скрѣплять; (cf. *Ger.* **Kraft**) **ſtärken, Kraft geben, feſt und ſtark machen.** Chcąc Rzpltą pokrzepczyć i wzmocnić, poborami, sprzymierzeńcami etc. *Nag. Fil.* 213. Bardzom głodny, anim ieszcze mdłych kości ſkrzepił moich, *Prot. Jał.* 20. Trzcinę dołamaną żelazem mocy swey ukrzepczy. *Sk. Kaz.* 14 *b.* Ukrzepczał słabych, zmacniał nieobronnych. *Chrość. Job.* 20. Nadzieia na kształt ożywiaiącego ciepła, ukrzepia i rozwesela duszę. *Mon.* 69. 395. Mdły umysł ukrzepczać. *Zab.* 9, 39. *Zabł.* Mocna ręka bozka ukrzepczała serce iego, iż nad przyrodzenie mocnieyszym zoſtawał. *Sk. Żyw.* 2, 197. Tak się Rzeczpospolita zgodą wszyſtkich lepi, J każdego przy sobie w swoim szczęściu krzepi. *Boter. A* 1. Krzepiący, pokrzepny, posilny, *Rs.* крѣпи́тельный. - §. Tęgie mrozy ukrzepiły lodami Bug i Wisłę. *Nar. Hſt.* 4, 303. pozamarzały, zrobiły że ſkrzepły, ſtężały, **ſteif machen, z. B. gerinnen machen, gefrieren machen.** KRZEPCZYĆ się, KRZEPIĆ się *Recipr. ndk.*, pokrzepić się *dok.*, wzmacniać się, **Stärke und Kraft nehmen, ſich ſtärken, befeſtigen.** Skanderbek coraz to lepiey na swéy się Albanii krzepi. *Leszcz. Claſs.* 18. Gdy się na pańſtwie pokrzepił, i on prześladował. *Sk. Dz.* 733. Guſt dobry, lubo ieſt ſkutkiem naturalnéy poiętności, są iednak sposoby, któremi się ukrzepczyć i wydoſkonalić może. *Mon.* 72, 344. Krzepczę się, ukrzepczam się, krzepię się *nixurio*. *Cn. Th.* **ſich ſteif ſtämmen.** Krzepczy się, wyciąga ramiona nad głowę, rzuca się w górę, porywa za łańcuch. *Stas. Num.* 1, 122. - §. J wierzch przepaści za mroznym poroſtem, Bez żadnych pod-

por ukrzepia się moftem. *Chrość. Job.* 151. tężeie, zamarza, okrzepnie, steif werden, steif frieren, gerinnen. Serwaser złoto od srebra odgania, tak że srebro na wodzie się krzepi iak łóy. *Haur. Ek.* 17. KRZEPCZEĆ, - ał, - eie *Neutr. ndk.*, skrzepczeć *Dok.*, krzepić się, wzmacniać się, Stärke erhalten, gestärkt werden, Kraft mitgetheilt erhalten. Krzepczeią członki duchem. *Brud. Ost. B* 6. *Rs.* крепѣть, укрепѣть; (*Bh.* křegi, ołkegi ozdrowieć). KRZEPKI, - a, - ie, Krzepczeyszy, - a, - e *Comp.*, (*Boh. et Slo.* křepký, hbitý *agilis*) tęgi, mocny, rzeźwy; fest, steif, stark. *Vd.* kripki, kripkast, mozhen; *Crn.* kripke, kerpke, kerske; *Cro.* kreposzten, krepozten, (= dzielny, cnotliwy; *Bs.* krjepostan *virtutis compos*, krepàk *constans*, *firmus*, cf. krępy cf. krępak; *Rg.* krèpak, krepki *stabilis*, krèposni *efficax*); *Rs.* крѣпкій, крѣпокъ; крѣпкая водка aquawaser; крóпкій kruchy, złomny). cf. *Ger.* kräftig cf. *Gr.* κρατaιος. Od słuchu złego nie uboi się, krzepkie serce iego, ufaiące w Jehowie. Ukrzepione serce iego nie uboi się. *Bud. Ps.* 112, 7, stateczne; umocnione. *Bibl. Gd.*). Krzepki człowiek *Ross.* крѣпышъ. Krzepkim bydź *Ecc.* крѣпоствовати. KRZEPKO *Adv.*, Krzepczey *Comp.*; cf. *Rs.* накрѣпко mocno, naysurowiéy. *KRZEPKOGŁOWY, *Rs.* крѣпкоголóвый twardogłowy, twardouſty. KRZEPKOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Boh.* křepkost, hbitost *agilitas*) tęgość, moc, die Festigkeit, Kraft, Stärke. *Vd.* kripkust; *Crn.* kerska (kripkust *firmitas*, *virtus*; *Rg.* krèpkos *constantia*, krepkos, krepcina *firmitas*, krepcina *firmamentum coeli* utwierdzenie; *Rg.* krepós *soliditas*, *efficacia*; *Bs.* krepkóst, krepcina *firmitas*, *stabilitas*; kriepost, kripost, krepost *virtus*; *Sla.* kripóſt *vis*, *virtus*; *Cro.* krafft, kreposzt, krepkoszt, krepchina *vis*, *firmitas*, *virtus*; *Ross.* крѣпь moc, siła, forteca, twierdza, крѣпь, скрѣпа, укрѣпа klamra, nit; twierdzenie, przymocowanie; крѣпость twardość, moc, siła; крóпкость kruchość, złomność). Gdy przodków swoich męstwa i krzepkości serca nie dotrzymywali, wiele się złego zaczęło. *Sk. Dz.* 840. KRZEPNĄĆ, - ął, (krzepł), - ie *Neutr. indtl.*, skrzepnąć, skrzepnąć się, okrzepnąć, *Dok.*, krzepnieć *ndk.*, *Bh. et Slo.* křehnu, ołkehnu, zkřehnauti; *Vd.* okrenuvatise, obterpnit, oterpnit; *Rg.* okorjepitise, ukrepenittise; *Cro.* krepenim; *Dl.* okorevamsze *dureo* cf. kora; *Bs.* okorjèpnutise, ukoictise; *Ross.* крѣпнуть, окрѣпнуть, спечься, спекáеться spiekać się). przestawać bydź miękkim, płynnym, tęgości nabierać, drętwieć, fest und steif werden, gerinnen, erstarren. Lep ptaszy na mrozy rozpuścić oleiem orzechowym, tedy krzepnąć nie będzie. *Cresc.* 633. Skrzepła się tłustość, polewka mięsna, potrawa tłusta. *Cn. Th.* 1010. Krew' we mnie krzepnieie. *Teatr.* 5, 88. Mnie z skrzepłéy twarzy krew' uciekła. *Hul. Ow.* 213. Na to słowo skrzepnęła krew' we mnie. *Stas. Num.* 2, 62. Nad Troiańskiego grodu strumieniem Martwym Niobe skrzepła kamieniem. *Anakr.* 24. skamieniała). Skrzepnęłyby członki Perseuszowi od głowy Meduzy, by nie Pallas. *Bard. Luk.* 166. Ockniy się martwy leniu, o ty cząstko świata Dzielnego, na pół skrzepła! *Zab.* 2, 271. *Nar.* Od zimna krzepnąć *algere*. *Zygr. Gon.* 304. Kornelii żal ducha zamknął, wszystkie członki mdleią, Tracą moc, serce krzepnie, wnętrzności trętwieią. *Bard. Luk.* 132. Tym czasem Otton nie krzepnął gnusnością i lubym bytem. *Nar. Tac.* 3, 81. - §. *act.* Skrzepłym powiewem wodę wiatr ścina. *Hul. Ow.* 43. wiatr ten zamrażaiący, przyczyną iest, że woda skrzepnie).

Pochodz. *okrzepnąć*, *okrzepły*.

KRZESAĆ, *KRZOSAĆ, - ał, krzesze *Act. kontyn.*, krzesić *ndk.*, krzesnąć *iedntl.*, skrzesać *dk.*, uderzeniem iskry wywabiać, o krzemień biiąc ogień wzniecać, Feuer schlagen, Funken schlagen, schlagen, daß Funken sprühen. *Bh.* křesati, křesewati *ignem elicere; acuere lapidem molarem;* křjsym, křjsyti *sanare, a morte reuocare (ob.* wskrzesić); *Slo.* křesat, střesat, střes'em; (*Slo.* křjsým *excito*); *Sr.* 1. kscheßam; *Crn.* kresáti, kręshem; *Vd.* kresati, ogenj vdariti, vdarjati; *Cro.* kresſem, kreszati, izkreszati, iszkresſuiem (kresſèm = iskrzę, cf. iskra, skra, cf. krzemień); *Bs.* kresati, iskresati; *Rg.* kresſatti, ukresſatti; *Cro.* Krèsz *ignis festiuus, ad quem saltus nocturni fieri solent* cf. Sobotka), *Arab.* כוש *accendit ignem.*; *Rs* огонь высѣкать. Skrzesawszy z krzemienia ogień, gotowali obiad. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 10, 3. Z kości lwich, że twardo są, iako z krzemienia ogień kreszą. *Birk. Chod.* 13. *Prov. Slo.* oheň' dáwno uhaſený křiſiſ', ogień dawno ugaszony krzesisz, odnawiasz spór dawno pogodzony). Po burku (bruku) krzesać. *Falib. Dis. T* 2. (das Steinpflaster) wetzen, mit dem Degen Funken schlagen auf dem Pflaster. Chciał szabli dobyć, aby nią krzesał po kamieniach. *Teat.* 32 *b*, 66. Pałaszem bruki krzesał. *Jabł. Ez.* 124. Junak szablą po bruku krzesze. *Mon.* 65, 119. Lubi po miastach hulać, krzosać, wadzić się. *Opal. sat.* 4. Ktoby na ulicy gwałty wyrządzał, ktoby krzesał, cegłował, .. *Vol. Leg.* 5, 647. - *§. Krzesić umarłego, wskrzeszać, von den Todten erwecken; *Bh. et Slo.* křjsyti, křjsym. Prorocy działali znaki i ukazowali dziwy, krzesili też umarłe. *Rey Pst. B* 4. Widzieli dziwne możności bóstwa iego, gdy przed ich oczyma umarłe krzesił *ib. U* 1. - §. *transl.* bić, ciąć, uderzyć, okrzesywać schlagen, hauen, behauen. Jawory-okopywał, krzesał i oblewał. *Pilch. Sen. list.* 80. Tę młodą płonkę, którą szczepili, krzesali, z nagła podrosłą uyrzą *ib.* 274. Występki, które z nami wzrosły i rozkrzewiły się, trudno iuż krzesać i wypleniać. *Pilch. Sen.* 217. Gdy muszkiet razem i armata krzesze Nieieden Turczyn i Tatar się wali. *Jabł. Buk. R* 3. Któż na przeszłym seymiku księże wspomniał plesze, A kanonik i drugi szlachcić na nim krzesze. *Pot. Jow.* 104. Ginąć mielibyśmy? lepszy wszystkich zdaniem Pokóy; więc iuż i iawnie ięli krzesać za nim. *Pot. Arg.* 51. kreskować). KRZESAĆ SIĘ *Recipr.*, rąbać się, siec się, sich hauen, fuchteln. *Tr.* KRZESANIE, KRZOSANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Feuerschlagen. Prometeusz naprzód wynalazł krzosanie ognia z krzemienia. *Otw. Ow.* 7. Grzmot a krzosanie mieczów. *Kosz. Lor.* 142 *b*. (KRZEŚCIAŃSKI *ob.* chrześciański. KRZESEŁKO *ob.* Krzesło). KRZESIWO, - a, *n.*, KRZESIWKO, - a, *n.*, KRZESIDEŁKO *zdrbn.*, *Teatr* 32 *b*, 30., narzędzie do krzesania ognia, krzos, ogniwo, das Feuerzeug; *Boh.* křesadlo, křesadko, křesywo; *Slo.* křesadlo, křesacý železo; *Sr.* 1. kscheßadlo, kscheßadwo, zakscheßadlo, zakzeßadwo; (kzeßadnik krzemień); *Crn.* kresálu; *Vd.* ognjilu; *Cro.* ognyilo, vukresz, kreszálo; *Bs.* kresalo, oghgnillo; *Rg.* kresſallo, sjezalo; *Sla.* kresivo; *Rs.* огнивица, трутница. Puszkarzowi trzeba przy sobie mieć dobre krzesiwo, żeby niedaleko

w czas potrzeby po ogień biegać. *Archel.* 3, 64. Łacno w polu o krzemień, kiedy krzesiwo u pasa. *Rys. Ad.* 34. Gdyby iſkierkę wſkrzesać z téy twardoci miały, J twardeby się krzesiwa padały. *Paſt. F.* 58. - b) zamek u ſtrzelby, kurek z panewką, krzos, das Feuerſchloß am Gewehr.

Pochodz. *nakrzesać*, *okrzesać*, *okrzosany*, *nieokrzesany*, *nieokrzesaniec*, *pokrzesywać*, *wſkrzesać*, *wſkroś*, *krzos*, *krzoſka*.

KRZEŚLIĆ *ob.* Kreślić. KRZESŁO, - a, *n.*, KRZESEŁKO, - a, *n.*, *dem.*, ſtołek porządnie wysłany, z poręczami, lub bez poręczy, dawniéy *ſtolec, ein Lehnſtuhl, Armſtuhl. *Vd.* sedilu, sedalu, sedalniza, ſtol s' naslonam, naslonjak cf. zedel; *Sla.* ſtolica za naslanjanje; *Rs.* кре́сла, кре́слы: *Ec.* крѣсла *sedes*, *solium*, *sella)*. Zdrowszym się czując, kazał się zanieść w krześle z domu swego. *N. Pam.* 9, 273. Krzesełka mi day, *Teatr* 32 *b*, 30. Stare krzesło wyzłacaną wybite ſkórą z poręczami. *Kras. Doś.* 69. *et Kras. Pod.* 2, 128. Kto nie ma krzesła, niech ſtoi. *Cn. Ad.* 387. Kto wcześnie siedzi, nie szukay poprawy, J krzesło cię omyli, i pozbędziesz ławy. *Pot. Arg.* 357. Przesiadł się z konia na krzesło, Na leciech mu bardzo zeszło. *Pieśń. Kat.* 169. - §. że na obradach publicznych senatorowie na krzesłach siadywaią, ztąd *metonym.* krzesło, = senatorſtwo, die Senatorenwürde. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 165. Szczęśliwszy nad drugich, bo go same spotykaią krzesła, i urzędy w domu go szukaią. *Teat.* 6 *b*, 38. Cnota łachmany wdzieie wytarte, a zbrodnia w krześle osiędzie. *Zab.* 13, 237. *Nar.* - §. Leziwa czyli krzesełka, albo ſkładane drabinki, do wyymowania pszczół. *Czack. Pr.* 232. Doppelleitern. KRZESŁOWY, - a, - e, od krzesła, Lehnſtuhl=, *transl.* senatorſki, Senatoriſch. Większi kasztelanowie na krzesłach, a ztąd krzesłowemi zwani, a mnieysi na ławkach za pierwszemi siedzieli. *Skrzet. Pr. P.* 1, 165. cf. drążkowy). Day jeść, kiedyś mię królu, chciał posadzić z sobą, Inaczéy cię kwituię z krzesłową ozdobą. *Pot. Jow.* 208. W Rzymie budowniczy krzesłowy, *aedilis curulis. Min. Aus.* 27. *KRZESŁOWATY, - a, - e, na kształt krzesła; krzywy, garbaty, sękowaty, knodowaty, buckelig, krumm, knotig, äſtig, Każdo drzewo iałowcowe ieſt krzesłowate, chropawe a iakoby pchaiące. *Cresc.* 449. Wyrosło tam niemało drzew smagłych i gładkich, oprócz iednego krępego a krzesłowatego. *Ezop.* 102. Człowiek wzroſtu krzesłowatego. *Baz. Sk.* 341. *ob.* Krzasłowaty.

KRZESNAK *ob.* Chrzesnak. KRZEST, KRZESTNY *ob.* Chrzeſt. *KRZESTOWANY *ob.* Chrześcianin.

KRZESZĘ *ob.* Krzesać.

KRZĘT, u, *m.*, kręcenie, krąg, obrot w koło, das Drehen, die Drehung, Wendung. Przez dziwne w podawaniu z ręku do rąk krzęty. *Przyb. Milt.* 29. Z krzętem żeby połki śpieszyły za tym wodzem. *ib.* 165. KRZĘTNOŚĆ, - ści, *ż.*, zwinność, szybkość, Schnelligkeit, Hurtigkeit. *Cro.* ukretlyivoszt). Reginka ma doskonałą pilność, krzętność, a nade wszyſtko wierność. *Teatr* 35, 33. KRZĘTNY, - a, - e, KRZĘTNIE *Adv.*, krzątaiący się, uwiiaiący się, geſchäftig, *Rg.* kretav; *Cro.* ukretlyiv; ſich tummelnd. Tu rozpacz krzętuie chodzi od łoża do łoża. *Przyb. Milt.* 363. *KRZĘTU WĘTU *ob.* Krętu wętu.

KRZEW, - u, *m.*, *KRZEWIE, - ia, *n.*, *KRZE, - a, *n.*, (cf. kierz, krzak; *Bh.* krowj, *Slo.* ker, chroſt, Geſtäude, Gebüſche, Büſche, drzewko drobno i nisko rosnące. *Cn. Th.* Drzewo ieden tylko pień, krzewy zaś więcéy ich pospolicie z korzenia wydaią. *Kluk. Rosl.* 2, 3. Krzewy, pośrednie między kwiatami i drzewami. *Karp.* 3, 50. *arbriſseaux.* Jałowiec krzew niski, krzaczyſto zaraſtaiący. *Jundz.* 498. KRZEWIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, rozkrzewiać, rozpładzać, rozmnażać, *Bs.* vrjesgiti, cinit raſti, weiter fortpflanzen, vermehren. krzewić płonki. Wiatr płomieniſte krzewi pożary. *Tr.* KRZEWIĆ SIĘ *Recipr.*, *Bh.* krowatěti; *Hg.* korózom, korozni; *Slo.* ſtkrwým ſe, wypučugi ſe; *Bs.* vrjesgitse, niçati, procjavtiti; *Dl.* popelitiſse; *Sr.* 1. wotnoʒki puʒciam, rozpładzać się, rozmnażać się, ſich fortpflanzen, ſich ausbreiten, ſich vermehren. Prawdziwe przysłowie: złe ziele naylepiey się krzewi. *Kras. Hſt.* 197. Wszelkie drzewo dwoiako się krzewi, na dole i na wierzchu. *Cresc.* 56. Chwaſt się i kąkol długo nie krzewi między wyborem plonu. *Zab.* 11, 126. Róg ieleni krzewi się wszerz rozmaicie. *Warg. Cez.* 142. Nieprawość srodze się krzewi i rozmnaża. *Wiśn.* 163. KRZEWINA, - y, *ż.*, KRZEWINKA, - i, *ż.*, *dem.*, chrościna, chrościnka, *Boh.* krowina, krowinka; *Sr.* 1. kerecʒina; *Crn. et Vd.* germojc, germuje, shibje, protje, germizh, germzhik; Stauden, kleines Gebüſch. Krzewiny w chrościkowatey tylko trzymaią się grubości, z korzenia więcey nad ieden wypuszczaią prętów, albo za zniszczeniem iednego inny wysuwaią. *Kluk. Rosl.* 1, 5. W lasach małych krzewin i chróścin, iako to bzowiny, kruszyny, ptaszożobu nie cierpieć. *Mon.* 74, 712. KRZEWISTY, - a, - e, - o *adv.*, w krzewiny obfity, obficie się krzewiący, voll Stauden, Zweige, ſtaudig, buſchig, ſproſſend; *Vd.* germounaſt, germoujaſt, robidjaſt, germovitcn). Drzewo iakieś wielkie w gałęzie rozmaite, krzewiſte, cudnego liścia pełne, *Birk. Dom. G* 4. W niepogodę uciekaią pod krzewiſte drzewo, ſkoro pogoda to ie łamią i rąbią. *Bud. Ap.* 158. Zimny len niekrzewiſto rośnie. *Przędz.* 18. KRZEWNICZEK, - czka, *m.*, ptaszek z rodzaiu pliszek, gnieździ się w zaroślach. *Lad. H. N.* 85. eine Art von Bachſtelzen. KRZEWNY, - a, - e, od krzewia, Stauden=, Buſch=. Pień krzewny, *fruticosus*, kiedy pniaki drzewne z korzenia wychodzące, kilka lat trwaią. *Bot.* 38. Pień krzewny od ziemi zaraz w gałęzie się rozraſta. *Jundz.* 2; 10. - §. Ku bożéy chwale z kniei lew wypadłszy ryczy J ſtraszliwie swą radość krzewnéy głosi dziczy. *Przyb. Ab.* 11. w krzewach mieszkaiącéy). KRZEWODOM, - u, *m.*, *Pam.* 83, 431. rośliniarnia, ein Treibhaus, Fruchthaus.

Pochodz. *zakrzewiać*, *rozkrzewiać*.

KRZEŹWIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, czerſtwić, pokrzepiać. *Cn. Th.*, ſtärken, Kraft und Stärke geben. cf. rzeźwić, krzepić, krzepczyć. KRZEŹWIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, czerſtwieć, pokrzepiać się. *Cn. Th.*, Stärke und Kraft bekommen, zu Kräften kommen. KRZEŹWY, - a, - e, czerſtwy, krzepki. *Cn. Th.*, kräftig, ſtark, cf. rzeźwy.

*KRZOS, - u, *m.*, krzesiwo u ſtrzelby, das Feuerſchloß am Gewehr; *Cro.* krèsz *ignis feſtiuus*, *ad quem saltus nocturni fieri solent*, cf. Sobotka). W czternaſtym wieku Niemcy ruśnice wymyślać poczęli; wszakże ieszcze bez krzosów, iako onych kilka na zamku Wileńſkim widziemy.

dziemy. *Stryik.* 368. Mężne rycerstwo, teraźe zapalay krzosem pioruny, a Moskwę powalay. *Pasz. Bell.* B 3 *b.* – §. *b)* *transl.* Pierwszymby był tey imprezy krzosem, gdyby... *Chrość. Fars.* 25. żagiew, pochóp do tego, die erste Veranlassung zu etwas. KRZOSAĆ, KRZOSANIE *ob.* Krzesać. KRZOSKA, – i, *ż.*, rusznica krzesząca, abo z zamkiem, z krzesiwem. *Cn. Th.*, ein Feuergewehr mit einem Schlosse, eine Flinte. Strzelba; ponieważ krzesi ogień. *Dudz.* 42. Nie przypasuy korda do boku, gdy do kościoła idziesz, nie zatykay za pas krzoski żadney. *Birk. Kaz. Ob.* K 2.

KRZTA, krzty *ob.* Krta.

KRZTOŃ, – ia, *m.*, (cf. krtań, *Bh.* chřtan *guttur*), grdyka, ogryzek, *pomum Adami.* *Perz. Cyr.* 1, 19 *et* 42 *et* 141 *et* 2, 204, der Adamsapfel an der menschlichen Kehle, der Gröbs, der Gröbschel, der Bierknoten. KRZTONIOWY, – a, – e, od krztonia, Gröbs-. Krztoniowa chrząstka. *Perz. Cyr.* 2, 204. KRZTUSIĆ się *ob.* Krtusić się. KRZTYNA *ob.* Krszyna. KRZYĆ się *ob.* Kruszyć się.

KRZYCZEĆ, – ał, – eli, – y, *cz. ndk.*, KRZYKNĄĆ, – ął, *idntl.*, KRZYKAĆ *kontyn.*, *Bh.* křičeti, křičiwati, zkřiknauti; *Slo.* kričím; *Sr.* 1. kzicziu, kschiczu, kschiczim, rischczu, rischczim; *Crn.* krizhim, krizhati, klizati, klizhem, vękam, vikam, upyti; *Vd.* krizhati, krezhim, vpiti, klizati, klizhem; *Cro.* krizati, krichati, krichim, vichem, vikati (cf. wyć); *Dl.* vapiti, vipkat; *Rg.* krjèkati; *Bs.* krricjati, kricjati, vikati, vapitti, uskricjati, uzvikati; *Sla.* vihati, vikati; *Rs.* крикнуть, кричу, кричать, кликнуть, кликать, кличу, хаилить, гаркнуть, гаркать; *Ec.* кричу; *Gr.* κράζειν, κρίζειν, κεϱυττειν, *lat. med.* cruscire, *Gall. obs.* croissir, *Gall.* cri, crier, *Suec.* skria, skrika, *Jsl.* skraeka, *Angl.* schrike, screak, *Jrland.* schreacham, *Jtal.* gridare, scricciolare, *Wallis.* criccied cf. *Germ.* kreischen; *Chald.* כרז *keras* proclamauit, *Hbr.* קרא *kara* vocauit); głośno wołać, gadać etc., schreyen. Krzyczę, aż się mało nie rozedrę. *Off. Str.* 1. Kur, choć głośno krzyczy, nie zje on nikogo. *Jabł. Ez.* 22. cf. Nie każdy kąsze, co wąsami trząsie). Dobywszy nań szabel, krzykli. *Teat.* 45 *d*, 65. Czegoż tak krzyczysz? czy cię kto zabiia? *ib.* 14, 166. Krzyczą na nas, iak na wilków. *Boh. Kom.* 1, 59. Krzyczę iako piiany, = huczę. *Cn. Th.* Jako ieleń krzyczy do strumienia wód, tak dusza moia woła do boga. *Bibl. Gd. Ps.* 42, 1. Struś krzyczał. *Ban. J.* 3 *b.* Słowiczek we krzu krzyczy. *Rey Wiz.* 34. Krzykam pochwalaiąc krzyknieniem, krzykiem pochwalam, przykrzykam komu, *acclamo.* *Cn. Th.* Krzykam do potrzeby, *conclamo ad arma.* *ib.* Krzykam na wsiadaną, na ruszenie. *ib.* – *§. Krzyknęła towarzyszek swoich. *Kosz. Cyc.* B 3 *b.* krzykiem ie przywabiła, sie schrie auf ihre Gefährtinnen. KRZYCZENIE, KRZYKNIENIE, KRZYKANIE, – ia, *n.*, *subst. verb.*, das Schreyen, das Geschrey. KRZYK, – u, *m.*, *Boh. et Slo.* křik, powyk; *Sr.* 1. kzik; *Sr.* 2. kschik; *Vd.* krizh, vpitje, hrizkanje, shraj; *Crn.* krik, vęk, upytje; *Cro.* krich, krichanye, krika, vika, váp, vapenye; *Dl.* vapay; *Bs.* krikka, vikka, vapaj, vapienje; *Ross.* крикъ, кликъ, (кличка wołanie na psy); *Ec.* кличь hałas); *Ec.* вопь, вопль; krzyczenie, huk, das Geschrey, der Schrey. Co tam za przeraźliwe w całym domu krzyki! Fraszka gwar iarmarkowy, fraszka i seymiki. *Trěb. S. M.* 124. Niewieści krzyk i wściekłość podsycona winem. *Otw. Ow.* 126. Krzyk żałosny cf. skwierk). Krzyk słuchaczów przyiazny, krzykliwa pochwała. *Cn. Th.*, *ob.* okrzyki). Krzyk słuchaczów przeciwny, zgiełk, grzmot. *ib.* Krzyk trąb, = dzwięk. Krzyk żórawi, = kreranie. KRZYKACZ, – a, *m.*, KRZYKAŁA, – y, *m.*, KRZYKAYŁO, – a, *m.*, krzykliwy człowiek, *Vd.* krizhavez, krizhar, shrajar, vpiunik, vpijauz, vpivez; *Rs.* крикунъ, шумило (cf. szumieć), горланъ (cf. gardło); *Ec* вопитель, ein Schreyhals, ein Schreyer. Bachusa nocnikiem, krzykaczem i wrzeszczem nazywaią. *Otw. Ow.* 137. W Turczech krzykacze publiczni zwołuią lud do modlitwy. *N. Pam.* 1, 33. Z tego generała, Wielki dziwak i krzykała. *Teat.* 13, 40. Obrzydły krzykała kogut. *Zab.* 13, 285. *Trěb.* – §. Czayka krzykacz, *charadrius vociferus*, ptak wielkości gołębia. *Kluk Zw.* 2, 310, eine Art Kibitze. KRZYKLIWOŚĆ, – ści, *ż.*, *Boh.* křiklawost; *Rs.* крикливость; nałog krzyczenia, Schreyhalsigkeit. KRZYKLIWY, – a, – e, – ie *adv.*, hałaśliwy, wrzeszczący, wrzaskliwy, schreyend, schreyerisch, lauttönend; *Bh. et Slo.* křiklawý; *Vd.* krizhliu, vpijezhen, vpijezhliu; *Rs.* крикливый, горластый; *Ec.* вопительный. Ryknąwszy krzykliwie, skoczy na ogień. *Bard. Tr.* 515. W rog krzykliwy zatrąbił. *Ban. J.* Trąby na prawym skrzydle krzykliwe zagraią. *Bard. Luk.* 2, 32. Krzykliwych surm głos będzie słyszany. *Lib. Hor.* 118. *KRZYKWA, – y, *ż.*, zgiełk, Getös, Geräusch. *Tr.* Dokąd myślisz w tak złą drogę, w taką krzykwę i zawieruchę? *Opal. sat.* 8.

Pochodz. verbi *krzyczeć* (*cf. ryczeć, cf. krzekać, skrzek, skrzeczeć, krakać, krząknąć*), *dokrzyczeć, nakrzyczeć, odkrzykać, okrzyk, pokrzyk, przekrzyczeć, przykrzykać, wykrzyk, wykrzyknik, wykrzykać, zakrzyknąć.* – *b)* *cf. Krzak, krzaczek, skrzeczek.*

*KRZYMOLIĆ *ob.* Gryzmolić. *KRZYNICA *ob.* Krynica. KRZYNKA *ob.* Kruszynka, krszynka.

KRZYNOW, – u, *m.*, KRZYNOWEK, – owka, *m.*, *dem.*, *Vas ligneum concauum.* *Cn. Th.*, naczynie drewniane okrągłe, iak misa. *Włod.*, eine runde hölzerne Schüssel, ein Napf; *Bh.* okřin. Z iaworowego drzewa talerze, krzynowy, łyżki robią. *Haur Ek.* 166, *Urs. Gr.* 189, *Eraz. Ob.* C. Przodkowie jadali kaszę na krzynowie drewnianym, a bogaty na misie miedzianey. *Star. Ryc.* 37. Poziemki na krzynowie warzechą utrą, i wszystko wylewaią, że powoli na misę przecieka. *Syr.* 1333. *Catinum* krzynów, misa. *Mącz.* *Disculus* mały krzynowek. *ib.* Bydlęce ofiaruiem kurzące się na wielkich krzynowach wnętrzności. *Otw. Wirg.* 424. Dano rzemieślnikom na kadzidlnice i na krzynowy złoto pod wagą. *Bud.* 1 *Chron.* 28, 17. kociełki. *Bibl. Gd.*).

KRZYP! odgłos skrzypiący, skrzypnienie, knarr! *Sor.* 1. kzipot. Kołacę do drzwi, aż tu krzyp krap krzyp! odmykaią rygle, otwieraią zamki. *Teat.* 11, 124. *KRZYPIEĆ *ob.* Skrzypieć. KRZYSZ *ob.* Krzyż. KRZYSZTAŁ, *ob.* Kryształ. KRZYSZTOF, – a, *m.*, imię męzkie, ein Mannsname, Christoph; *Sr.* 1. Kristop, Kitto.

KRZYW *ob.* Krzywy. KRZYWDA, – y, *ż.*, KRZYWDECZKA, – i, *ż.*, *zdrbn.*, bezprawie komu wyrządzo-

ne, uyma, uwłaczanie, ukrzywdzenie, das zugefügte Unrecht, die Beeinträchtigung, Kränkung; *Bh.* křiwda; *Slo.* křiwda, nesprawedlnost; *Sr.* 1. kšiwda; *Sr.* 2. kschiwda, lest; *Vd.* kriviza, krivina, krivnost, krivizhnost, samiera, pregreshka; *Crn.* krivina *culpa*, kriviza *iniuria*; *Cro.* krivicza; *Dl.* krivina, bezakonye; (*Cro.* nekrivnozt, = niewinność); *Rag.* krivina; *Sla.* krivica; *Bsn.* krivina *culpa*, *crimen*; *flexus*; krzywda *Bs.* bezakonje, hudobnost, vragholia, opacina; *Rs. et Ec.* кривота̀, кри́вда, оби́да, оскорбле́нїе. Między krzywdą a obrazą u nas niemasz żadnéy różności, iednak niektórzy czynią różność taką: krzywda do umysłu, obraza do ciała należy. *Petr. Et.* 343. Gdy się wadzili, iednał ie, mówiąc: czemu ieden drugiemu bezprawie czyni? A ten, który krzywdę uczynił drugiemu, odpędził go. 1 *Leop. Act.* 7, 26. Dziś leda dla sprosnéy a małéy krzywdeczki, nic to człowieka zabić. *Rey Zw.* 70. Gniewa się o leda krzywdeczkę, co nie stoi za pieniądz. *ib.* 78 *b*. Krzywda od dobrodzieia nieciężka, cf. od łaskawéy ręki nie boli, cf. Niech łaie, kiedy daie. *Cn. Ad.* 368. Krzywda a dobrodziéystwo są przeciwne rzeczy. *Gorn. Sen.* 343 *et* 183. Sprawiedliwość zbytnia, krzywdą. *Sk. Dz.* 272. *summum ius summa iniuria*). Nie czyń mi téy krzywdy. *Teatr* 21, 15. Krzywdę snadniéysza zrobić, aniżeli ścierpieć. *Min. Ryt.* 4, 141. Krzywdę czynić gorsza rzecz, niż ią cierpieć. *Cn. Ad.* 368. Lepiéy iest ścierpieć krzywdę, niż ią drugim czynić. *N. Pam.* 4, 101. Krzywda grzech. *Teat.* 19 *c*, 58. Starzy dawne wieki chwalą z krzywdą teraznieyszych. *Kras. Pod.* 1, 150. z uymą, mit Zurücksetzung). Aczkolwiek to wszystko krzywda, co się przeciwko prawu dzieie, wszakże w prawie naszém za krzywdę nic innego nie bywa rozumiano, iedno zelżywość. *Szczerb. Sax.* 190, Beschimpfung. Nigdy własna krzywda za małą się nie widzi. *Pilch. Sall.* 90., t. i. ta, którą sam cierpisz, selbst erlittnes Unrecht, das man an sich selbst erfahren hat. Krzywda, ciężka rzecz. *Cn. Ad.* 368. Mam krzywdę, = cierpię krzywdę, dzieie mi się krzywda, krzywdzą abo krzywdzono mię, mir geschieht Unrecht, ich leide Schaden, Unrecht, Beeinträchtigung. Całe ciało, gdy się dobrze ma, tedyć i członkom krzywdy niemasz, a gdy się ciało nie dobrze ma, tedyć i członki iaki niewczas cierpią. *Modrz. Baz.* 9. Nawet przeciwko tym, od których krzywdę masz, maią bydź nieiakie powinności przystoynych postępków zachowane. *Kosz. Cyc.* 19. J iam miał krzywdę, ałem sobie radzić Umiał i z swemi nie chciałem się wadzić. *P. Kchan. J.* 118. Krzywdy nie ma, kto cierpi, co zasłużył. *Cn. Ad.* 368. Krzywdyć nie uczyniono, gdyć twoię złość oddano. *Cn. Ad.* 368. Cokolwiek dzieie się dobrowolnie, w tym krzywdy niema. *Kll. List.* 1, 129. Niemasz krzywdy chcącemu. *Pot. Arg.* 448. – Niewinnemu włosowi krzywdę czyni, i rwie go garściami. *P. Kchan. Orl.* 1, 267. gwałt wyrządza, Gewalt anthun. – §. uszkodzenie, szkoda, strata, uszczerbek, Abbruch, Schaden, Verlust. Wynaydę dochodną dla ciebie funkcyykę, nie będziesz miał krzywdy. *Teat.* 30 *b*, 100. nie będziesz szkodował). Bogactwa nie nadgrodzą swoim blaskiem téy krzywdy, kiedy sławie szkodzą. *Teat.* 46 *b*, 87. Mniemaią, aby się iaka krzywda abo uszczerbek miał dziać synodowi. *Baz. Hst.* 169. – §. b) *meton.* krzywda, = żałoba o krzywdę wyrządzoną, skarga, zażalenie, Klage über erlittnes Unrecht. Krzywdy ziemskie są o granice, o kmiecie zbiegłe, o zabicie, o rany. *Herb. Stat.* 354. Kto do kogo ma iaką dolegliwość albo krzywdę, maią się do dworu udadź. *Haur Sk.* 228. – §. 2) Krzywda *herb*, podkowa biała w polu błękitnym, ocylami na dół, w środku iéy cały krzyż; na barku iéy rogu prawego niemasz u krzyża. *Kurop.* 3, 28, ein Wappen. KRZYWDNY, – a, – e, krzywdzący, = krzywdą się dzieiący, beeinträchtigend; *Boh.* křiwdiwý, křiwolácný; *Vd.* krivizhen; *Rs.* оби́дчивый, оби́дительный, огорчи́тельный; *Crn.* krivizhn; *Cro.* krivichen; *Sr.* 1. kšiwdoscżné. W kupnie dziedzictw trzeba sprawiedliwych rozmiarów, trzeba rachuby niekrzywdnéy. *Ustr. Alg. praef.* KRZYWDZIĆ, – ił, – i, ukrzywdzać, *cz. ndk.*, skrzywdzić, okrzywdzić, ukrzywdzić, pokrzywdzić *dk.*, (*Bh.* křiwditi, = lhati łgać), krzywdzić kogo abo *komu. *Cn. Th.* krzywdę, bezprawie mu wyrządzać, einen beeinträchtigen, ihm Unrecht zufügen; *Rg.* krivovatti; *Bs.* skriviti, uciniti zlo; *Vd.* shaliti, oshaliti, nadlugati; *Rs.* оскорби́ть; *Ec.* неправдовати, зазли́ти, изобиждаю, тщетю̀, тщету творю̀. Kto się w małéy rzeczy skrzywdzi, skrzywdzi i w wielkiéy. *Rys. Ad.* 51. Pogardzone i okrzywdzone małżeństwo. *Warg. Wal.* 63. zgwałcone). Krzywdzący iednego, wielom grozi. *Cn. Ad.* 369. KRZYWDZICIEL, UKRZYWDZICIEL, – a, *m.*, uymacz cudzego, der Beeinträchtiger, der andern Unrecht zufügt; *Bh.* křiwdočinec, křiwdař, křiwolál; *Crn.* krivs; *Rs.* оби́дчикъ, оскорби́тель; *Ec.* озлоби́тель. Bóg zbawi ubogich, a zetrze krzywdziciela. *Bud. Ps.* 72, 4. gwałtownika. *Bibl. Gd.*). Jezus swego czasu będzie sądził krzywdzicielów waszych, potłumicielów waszych. *Bals. Nied.* 1, 239. Krzywdziciel oyczyzny. *Gaz. Nar.* 1, 403. Sędzia przeciwko iéy ukrzywdzicielom wielki gniew pokazał. *Wys. Kat.* 486, *Petr. Et.* 583. – *w rodz. żeńsk.* KRZYWDZICIELKA *Rs.* оби́дчица. KRZYWIĆ, – ił, – i, *cz. ndk.*, skrzywić, nakrzywić *dk.*, *Bh.* křiwiti, střiwiti, křiwolaciti; *Slo.* křiwým; *Sr.* 2. kschiwisch; *Sr.* 1. kšiwicż, kšiwu; *Bs.* kriviti, nakriviti, ukriviti, skriviti *curvo; erro*; *Crn.* krivim; *Vd.* kriviti, skriviti, okriviti, perkrivit, skruzhiti; *Cro.* kriveti, krivim *culpo*, krivim, klyuchim *flecto*; *Rg.* kriviti, okriviti *culpare*; *Rs.* криви́ть, кривля́ть, покривить; коробить, коро́блю, скривить, слячити, слячáти, скрючить, скрючивать, искривить, тýлить, притулить; *Ec.* изкривляю, комý (cf. ukos) cf. *Lat.* curuo, *Gall.* courber); skrzywiać, krzywym czynić, nakrzywiać, *pr. et fig.* krümmen, krumm biegen. Paraliż mu gębę skrzywił. *Mon.* 64, 79. Trzęsąc głową, szyię nakrzywiła. *Bardz. Tr.* 109. Dość szpetną maiąc, ieszcze krzywią mowę. *Wad. Dan.* 260. Ucinał, odmieniał, mieszał, krzywił rozumienie oyców. *Sk. Dz.* 671. *ob.* *szpocić). Skrzywi brwi Sułtan, i namarszczy czoła. *P. Kchan. J.* 256. Nos krzywić, die Nase rümpfen, *Vd.* merdati, *ob.* krzywić się. – §. *transl.* krzywić kogo na drugiego, = rozjątrzać go, einen wider den andern aufbringen, aufhetzen. Zazdrość kredytu krzywiła ministrów wzaiemnie na siebie. *Nar. Hst.* 4, 118. t. i. zrobiła, że się ieden na drugiego krzywił. KRZYWIĆ się *recipr. et pass. ndk.*, skrzywić się, nakrzywić się *dk.*, sich krümmen, krumm werden; *Crn.* sklûzhem, sklushiti se; *Ross.* ко-

сѣть, покосѣть, коситься, покоситься, *ob.* ukos; (*Rs.* кривѣть, окривѣть iednookim zostawać, iedno oko utracić). Co się często krzywi, złamać się może. *Sim. Siel.* 109. Do tey ofiary cielca takiego szukaią, Co mu się w czole rogi dwuletnie skrzywiaią. *Otw. W.* 466. Iużem się skrzywił od starości, iużem zgrzybiał. *P. Kch. J.* 183. - *fig.* Owe przeczytawszy listy, Skrzywił się, iakby chorował na glisty. *Jabł. Ez. C.* 3. - *transl.* krzywić się, = niechęć po sobie pokazywać, krzywo patrzeć, koziołka na czele postawić, czoło marszczyć, *Rg.* krîvitise, kriviti ûsta, beecitise; *Bs.* pecitise, krivitise, sauer sehen, ein verdrüßlich Gesicht machen, unwillig werden. Tak się skrzywił na mnie, żem aż raka upiekł. *Teat.* 28, 42. Bardzo się krzywią, na twoię zbyteczną swawolą. *Teat.* 53, 8. Gdzie chęć przychylna, uprzeymość wesoła, Nikt się nie krzywi, nikt nie sępi czoła. *Zab.* 16, 187 *Kniaź.* Kocham Kaśkę; Kaśka się też na mnie nie krzywi. *Off. Str.* 1. Cóż to, niemiłe tobie przyiacielskie żarty, Krzywisz się, iakbyś wypił octu ze dwie kwarty? *Nar. Dz.* 3, 262. *ob.* kwaśno patrzeć. *KRZYWIE *ob.* Krzywo. KRZYWIGŁOWEK *ob.* Krzywogłowek. KRZYWISZYIEK, - yika, *m.*, i. q. krzywigłowek, ein Kopfhänger. Nie ufay krzywiszyikom, co to nabożnemi słowki bożą się na czas zmyślonemi. *Past. Fid.* 156, *ob.* Krzywoszyi. KRZYWIZNA, - y, *ż.*, krzywość, cokolwiek krzywego, liniia krzywa obwodna, der Umkreis; *Slo.* klukawý obchod; *Sr.* 2. hotlom; *Rs. et Ec.* кривизна, кривина, закрючина, изкривина, изгибъ, извилина, свиль, стропота, сутулина, излучина, кось, косыня, косость, косина, луковáніе. Obwód czyli krzywizna koła, *curvatura. Sniad. Alg.* 2, 118. Szerpką krzywizną oddzielony szlak słońca, granicą trzech pasów zewsząd ogarniony. *Otw. Ow.* 55. Dzierży się krzywizn brzegu oycowskiego; *curuamina. Zebr. Ow.* 231, *ib.* 56. KRZYWKA *ob.* Krzywulec. KRZYWO, *KRZYWIE, *adverb. adj.* krzywy, = nieprosto, krumm. Co krzywo z natury, nie rado bywa prostym. *Fred. Ad.* 120. - §. b) z krzywa abo krzywo patrzeć, = po oku patrzeć, krzywić się, sępić się, sauer sehen, scheel sehen, ein finsteres Gesicht machen; *Rs.* сентябрёмъ смотрѣть cf. Wrzesień, September. cf. posępny). Z krzywa na nie poyrzawszy, a nieiako trzęsąc głową, rzekł: o nędzni ludzie! *Baz. Hst.* 93. Gdy on to mówił, z krzywa nań patrząc, uśmiechali się. *ib.* 10. Z Wc Panem się kłóci, a na mnie coś krzywo patrzy. *Teat.* 5 *c*, 12. Ci, którym nie płaciłeś wexlów, djabelnie się na Wc Pana krzywo patrzą. *ib.* 22, 40. Lepsza zawiść, niż politowanie, Niedbay, że ci cnot zayrzą, krzywo patrząc na nie. *Zab.* 6, 384 *Nar.* Krzywo na się, iako dway koguci, *patrzaią. *Pot. Arg.* 330. Poyrzał krzywo, i na nas zajadł się śmiertelnie. *Jabł. Tel.* 17. Nie zaraz truchleć, nie zaraz się wieszać, Jeśli fortuna póyrzy na cię krzywo. *Pot. Syl.* 1. Szczęście krzywo patrzy na wysokiego stanu osoby. *Fur. Uw. F* 5, *Psalmod.* 22, *Bard. Tr.* 68. Na piwo, choć wina nie maią, poglądaią krzywo. *Jeż. Bk.* 1. Krzywo obeyrzał się na wszystko. *Teat.* 11, 46. z kwasem, niesmakiem, z niechęcią). - §. c) przysięgać *krzywie, krzywo, = krzywoprzysięgać, falsch schwören. Jeśli niesprawiedliwie i *krzywie przysięgasz. *Sax. Porz.* 102. Zwiodłszy kogo, nie bóy się podprzysiądz, choć krzywo. *Hul. Ow.* 59. Choćbym przysiągł, przysiągłbym niekrzywo. *Teat.* 42 *c*, 30. prawdziwie, sprawiedliwie). Świętokradzca krzywo przysięga. *Hor. sat.* 224. - §. d) Czy szaleiesz, czyć co do mnie krzywo? *Pot. Zac.* 50. czy masz iaką odemnie krzywdę, urazę? habe ich dich womit beleidigt, gekränkt, beeinträchtigt? hast du was wider mich? cf. chrapkę mieć). Dziwak ten dziecinnieie, wszystko mu się krzywo widzi. *Teat.* 19 *b*, 53. źle, nie iak powinno być). Łaie błotu, kiedy się upluska, a co deszcz albo błoto krzywo, a czemuś się nie podkasał? *Rey Zw.* 78 *b.* coć błoto winno?). KRZYWOBOKI, - a, - ie, boków krzywych, krummseitig, *Rs.* кривобокїй. KRZYWOCINA, - y, *ż.*, krzywizna, Krümmung. Im prędzey kto śpieszy, tym mniey lubi krzywocin i obłądzenia. *Zebr. Zw.* 81. *KRZYWODENNY, - a, - e, dna krzywego, krummbödig; *Ross.* криводонный. KRZYWODROŻNY, - a, - e, n. p. bieg krzywodróżny, *curvilineus. Hub. Wst.* 393. (*ob.* Krzywokreślny), krummwegig, krummbahnig. *KRZYWODUSZE, - a, *n.*, *Rs.* криводу́шїе bezsumienność, niepoczciwość. *KRZYWODUSZNIK *Rs.* криводу́шникъ niepoczciwy; *w rodz. żeńsk.* криводу́шница. Bezsumiennym bydź криводу́шничать; bezsumienny, **krzywoduszny* криводу́шный. KRZYWODZIOB *ob.* Krzywonos. KRZYWOGĘBY, - a, - e, cf. krzywousty, krummmäulig. KRZYWOGŁOWEK, - wka, *m.*, *Boh.* křiwohlawek), ein Kopfhänger. Tych krzywogłowków nazbyt, nazbyt i postawy Nayświętszey, rzadko znaydziesz święte obyczaie. *Opal. sat.* 164, *ob.* Krzywiszyiek; *w rodz. żeńsk.* krzywogłówka. *Mon.* 75, 589. KRZYWOGŁOWY, - a, - e, głowy krzywey, *Boh.* křiwohlawý. *KRZYWOGLOZNY, - a, - e, *vatius*, maiący zakrzywione golenie, albo też kośławy. *Mącz.* KRZYWOGOLENI, - ia, - ie, *Cn. Th.*, szpotawy, krummbeinig. Usiłuiąc dziecię prosto stać na nogach, iedno o drugie opiera kolano, i przez to powoli będzie krzywogolenie. *Mon.* 69, 1064, *ob.* krzywonogi. KRZYWOKARKI, - a, - ie, *Bh.* křiwokrký, karku krzywego, krummhalsig *ob.* Krzywoszyi. KRZYWOKREŚLNY, - a, - e, krummlinig. Figura iest abo krzywokreślna, *curvilinea*, lub prostokreślna *rectilinea. Łęsk.* 15. cf. krzywodrożny. *KRZYWOŁOMCA, - y, *m.*, przysięgołomca, przeniewierca, ein Bundbrüchiger, der seinen Eid bricht. Przeniewiernik, przysięgi swey krzywołomca, z urzędu godzien bydź złożonym. *Krom.* 399. *KRZYWOŁOMSTWO, - a, *n.*, przysięgołomstwo, der Eidbruch, Bundbruch. Poseł cesarzowi przeniewierzenie i krzywołomstwo na oczy wyrzucił. *Krom.* 485. cf. krzywoprzysięstwo. KRZYWOŁUCZNY, - a, - e, *n. p.* Krzywołuczne Medy. *Zab.* 6, 583 *Nar.*, z krzywemi łukami, mit krummen Armbrüsten, Bogen. (*Bh.* křiwolaký, *tortuosus*, *flexuosus*; Křiwolakost, *curuatura*, *flexus*). KRZYWOMYSLNY, - a, - e, - ie *adv.*, wykrętny, *Vd.* krivomiseln, dreherisch, ränkevoll. Ty Merkury rządzisz krzywomyślny dowcip. *Klon. Wor.* 1. KRZYWONOGI, - a, - ie, *Bh.* křiwonohý, podsekřiwonohý; *Rs. et Ec.* кривоногїй, косоногїй, косолапый; *ob.* Kośławy, krzywoglozny, krzywogoleni, szpotawy); *Cro.* krivonog, szlukonog; *Rag*

krivonògh; *Vd.* krivonogen, shlepraſt pod noge; *Crn.* będraſt, shvędraſt, sbędran); nóg krzywych, krummbeinig. Ludzie krzywonogie nigdy krzepko i mocno na nogach trzymać się nie mogą. *Mon.* 69, 1064, *ib.* 75, 595. Wulkan krzywonogi. *Dmoch. Jl.* 26, *Zab.* 6, 146 *Min.* – *Subſt.* krzywonog, *Vd.* kolenokrulez, krulovez, krulokolenez; *Sr.* 1. kſiwénohawcż; *Bh.* křiwonoška. KRZYWONOS, – a, *m.*, maiący nos zakrzywiony, *Sr.* 1. kſiwonoſacż; *Rg.* krivonos, krivonossas, ein Krummnaſiger, Adlersnaſiger. Krzywonos, przygiętego nosa. *Mon.* 75, 589. Krzywonos i pułk iego przedni. *Zimor. Siel.* 249. Krzywonos, wódz Kozacki za Jana Kaz.). Tam orzeł nayſtraszliwszym szczekał krzywonosem. *Banial. J.* 3 *b.* t. i. dziobem krzywym. – §. 2) krzywonos, krzywodziób, *Boh.* křiwonoſka; *Rs.* клестъ, клестовка, дубоноска, кривоносикъ, кривокъ, кривецъ, щуръ, щурка *loxia curviroſtra Klein.*, der Kreuzvogel, Krummſchnabel; ziarnoiad, miéyscami *Gier* lub *Gerz* zwany; końce dziobu ma zakrzywione, zwierzchni na prawą, a dolny na lewą ſtronę. *Kluk Zw.* 2, 281, gatunek klęſku, rzędu wróblego. *Zool.* 218. Krzywonos wykrzykuie. *Banial. J* 3 *b.* Krzywonosy rzadkie. *ib.* KRZYWONOSY, KRZYWONOSOWY, – a, – e, *Bh.* klikonoſý; *Sr.* 1. kſiwohnoſatż; *Vd.* krivonosen, orlovega nosa; *Rs.* кривоносый, krummnaſig, adlernaſig. Drugi raz niespodzianie, aniśmy poſtrzegli, Kiedy krzywonosowi łotrowie przybiegli. *Zimor. Siel.* 239, o Kozakach). W krzywonoséy łodzi ieździ. *Otw. Ow.* 19. KRZYWOOKI, – a, – ie, *Cro.* krivogled, krivook; *Bsn.* krivók, krivocjac, guerók, higljók; *Ec.* кривоокїй; *Bh.* křiwooký; rozoki *limus Mącz.*, ſchielend. cf. *Rs.* кривѣть, окривѣть iednookim zoſtawać, iedno oko utracić). KRZYWOPATRZĄCY, – a, – e, po oku patrzący, ſcheel ſehend. *Cn. Th.* cf. krzywo patrzeć). KRZYWOPRZYSIĘGAĆ, – ał, – a, *cz. ndk.*, Krzywoprzysiądz, – iągł, – ięgli *dk.*, kłamliwie przysięgać, falſch ſchwören; *Crn.* krivupersęshém; *Sr.* 1. balſchne pſiſaham. Kto kłamſtwo twierdźi, ten krzywoprzysięga. *Kucz. Kat.* 3, 70. Kto krzywoprzysięże rzadko rok przeżyie. *Rys. Ad.* 27. Nie będziesz krzywoprzysięgał; ale będziesz iścił przysięgę twoię Panu Bogu. *Kucz. Kat.* 3, 66. Nauczał krzywoprzysięgać, a kłamſtwa sobie za grzech nie mieć. *Gal. Alf.* 296. KRZYWOPRZYSIĘSTWO, – a, *n.*, *Sr.* 1. balſchna pſiſaha; *Slo.* křiwá přiſaha; *Vd.* kriva persega; *Cro.* kriva rota, priszega) : kłamſtwo przysięgą potwierdzone, czy to w sądzie, czy w ofiarowaniu usług, czy w oświadczeniu przyiaźni i miłości. *Mon.* 68, 244, der falſche Eid, der Meineid. *ob.* krzywa przysięga. KRZYWOPRZYSIĘŻCA, – y, *m.*, *Bh. et Slo.* křiwopřiſežnik; *Sr.* 1. balſchné pſiſahawcż; *Vd.* kriuipersegavez; *Rg.* krivokleetnik; *Cro.* krivokletnik, krivorotnik, koi krivo priszese, koi proti priszege szvoje chini, der Meineidige, der falſch geſchworen hat. Kto przysięga o to, czego pewnie nie wie, bardzo prędko się ſtanie krzywoprzysiężcą. *Szczerb. Sax.* 253. Potomſtwo krzywoprzysiężce zniszczeie. *Psalmod.* 39. KRZYWOPRZYSIĘŻNY, – a, – e, KRZYWOPRZYSIĘŻNIE *adv.*, meineidig, *Bh.* křiwopřiſežný. Kupiectwo kłamliwe, krzywoprzysiężne. *Petr. Pol.* 2, 171. Powarcholić bracią iednego narodu krzywoprzysiężnie. *Veryf. Pr.* KRZYWOROGI, – a, – ie, krummhörnig. Krzyworoga koza. *Kmit. Spit. B.* 2. Woły krzyworogie. *Dmoch. Jl.* 2, 293. KRZYWOS, – a, *m.*, coś krzywego, etwas Krummes; auch ein Krummer. Nigdzie zielonéy murawy, nigdzie, oprócz kilku ſkurczonych krzywosów, dorodnego drzewa. *Off. Str.* 7. *KRZYWOSAD, *herb*, półſtrzały z szerokiemi osękami, a pod nim orli ogon. *Tr.*, ein Wappen. *KRZYWOSĄD, – u, *m.*, sądzenie fałszywe, ein ſchiefes Urtheil; *Rs.* кривосудїе. KRZYWOŚĆ, – ści, *ż.*, *Bh.* křiwoſt; *Sr.* 1. kſiwoſcż; *Vd.* krivuſt; *Cro.* krivoszt, gerba; *Ec. et Rs.* кривость, кривота, косость, косина; nakrzywienie, wykrzywienie, ſkrzywienie. *Cn. Th.*, die Krümme, die Krümmung. – *Fig. moral.* Nasza krzywość ma bydź napraszczana proſtą wolą bożą. *Hrbſt. Nauk. d* 4 *b.* nieprawość). KRZYWOŚCIENNY, – a, – e, krummſeitig, krummlinig. Angul krzywościenny z lunat cyrkułowych abo inszych krzywych liniy złożony. *Solſk. Geom.* 15. *KRZYWOSŁOWCA, – y, *m.*, *Cro.* krivogovorecz; *Bh.* křiwdomluwný; fałsze mówiący, der Unwahrheiten redet, ein Lügenredner. Chryſtonoścamić się oni, prawdolubcami, bogolubcami i prawosławcami ponazywali; ale prawdziwie według spraw swych krzywosłówcami są, i *łżelubcami. *Smotr. Ap.* 81. KRZYWOSŁUGA, – i, *m.*, przeniewiernik pana swego, zmiennik, obłudnik, ein ungetreuer Diener. Miaſt wdzięczności ſtałem się niewdzięcznikiem, i twym krzywosługą. *Kulig.* 97. KRZYWOSTAWNOŚĆ, – ści, *ż.*, nieproſtopadłość, niepionowość, nieperpendykularność. *Tr.*, eine nicht ſenkrechte Richtung. KRZYWOSTAWNY, – a, – e, *Tr.* niepionowy, nieproſtopadły, nicht ſenkrecht. KRZYWOSZ *obacz* Krzywula. KRZYWOSZABLATY, – a, – e, na kształt szabli zakrzywiony, ſäbelkrumm, krummſäbelig. Gwoździki ogrodne liſtki maią krzywoszablate. *Syr.* 1240. KRZYWOSZCZOK, – a, *m.*, ryba pospolicie świnką albo Wenerą zwana, *Cyprinus aspius*, kleniowi podobna. *Kluk Zw.* 3, 181, ein Fiſch, der Raapfen. KRZYWOSZYI, – yia, – yie, krummhälſig; *Cro.* krivovràt, krivovratacz; *Ross.* кривошый. *Mon.* 75, 589. – §. 2) *botan.* krzywoszyi, *lycopsis Linn.* rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 2, 104, *Jundz.* 153, kleine Ochſenzunge. KRZYWOSZYIEK *ob.* Krzywiszyiek. *KRZYWOTŁOMACZ, – a, *m.*, fałszywy tłumacz, ein Lügendolmetſcher, ein falſcher Deuter: *Rs.* кривотолкъ. KRZYWOTOKI, – a, – ie, krumm gedreht, gewunden. Krzywotoki róg byka. *Hul. Ow.* 17. KRZYWOUSTY, – a, – e, krzywogęby, krummmäulig; *Bh.* křiwouſtý; *Rg.* krivouſt). Wargi Bolesławowi był wrzód z młodości nadszpecił, ztądże krzywouſtym przezwany. *Krom.* 160, *Mon.* 75, 595. KRZYWOUST, – a, *m.*, *subſt.*, Krummmaul, Schiefmaul. Po śmierci Bolèsława Krzywouſta. *Bielſk.* 89. śmierć króla Krzywouſta. *ib.* 97. *KRZYWOWATOŚĆ, – ści, *ż.*, nieznaczna krzywość, Gebogenheit, allmählige Krümme; *Ross.* кривоватость, косоватость. *KRZYWOWATY, – a, – e, nieco nakrzywiony, etwas krumm; *Rs.* кривенекъ, кривоватый, косоватый. *KRZYWOWIARA, – y, *ż.*, *KRZYWOWIERSTWO, – a, *n.*, *Crn.* krivovera, krivovirſtvu; *Vd.* krivovera, krivovernoſt, krivoverſtvu; *Cro.* krivoversztvo; *Ec.* кривовѣрїе kacerſtwo, herętyctwo, herezya. *KRZYWOWIERCA, – y, *m.*, KRZYWOWIER;

NIK, -a, *m.*, heretyk, kacerz, *Crn.* krivovirnek, krivovirz; *Vd.* krivoviernik, krivovierz; *Cro.* krivoverecz; *Rs.* кривовѣръ, *w rodz. żeńsk.* кривовѣрка kacerka, heretyczka. *KRZYWOWIERNY, - a, - e, - ie *adv.*, heretycki, kacerski; *Vd.* krivoveren; *Rs.* кривовѣрный (cf. innowierny, różnowierny). KRZYWOZĘBY, - a, - e, zębów krzywych, krummzähnig; *Rs.* кривозубый; *subst.* krzywoząb. KRZYWUŁA, - y, *ż.*, trąba krzywa. *Włod.* krzywosz, instrument dęty. *Dudz.* 42, ein Krummhorn, ein krummes Blasehorn. Okropnym wyią hasłem woienne krzywuły. *Hor.* 1, 187; *Sr.* 1. tarakawa. KRZYWULEC, - lca, *m.*, KRZYWKA, - i, *ż.*, KRZYWUŁA, - y, *ż.*, *Rs.* кривуля, кривулина, drzewo z natury zakrzywione, służące za ziobro do okrętów lub statków. *Urm.*, ein von Natur krummes Holz, das zu den Bauchstücken des Schiffs gebraucht wird. KRZYWY, *KRZYW, - a, - e, *Bh.* křiwy, křiw; *Slo.* křiwý, neprawý; *Sor.* 1. kśiwy, kśiwi, kśiwé; *Sor.* 2. kschiwi; *Vd.* kriu, na stran nagnjen; kriu, kriv, krivez, krivizhen *iniquus*, *reus*, okriviti = obwinić; *Crn.* kriv *reus*, *curuus*; *Bs.* kriv, krivaç *reus*, *sons*; krivi *obliquus*; *Sla.* kriv = winien; *Rg.* kriv, krivaz, krivnik *curuus*, *iniustus*, *reus*; *Cro.* kriv, zkriven, gerbav, *Hg.* gôrbe (cf. garb) *curuus*, *Cro.* kriv, krivëcz *sons*, *reus*; *Dl.* kriv; *Rs.* кривый, кривъ, косый, косъ (cf. ukos, излучистый, свилеватый; *Eccl.* стропотный, стропоткій, наклонный; (cf. *Lat.* curuus, grypus, *Gall.* courbé, *Gr.* κυρτόω, *Hbr.* כרה *karah* incuruauit); nakrzywiony, skrzywiony, nieprosty, krumm, gekrümmt, krumm gebogen. Liniia krzywa, która swą dyrekcyą ustawicznie odmienia. *Łęsk.* 6, *Jak. Mat.* 1, 5, *Grzępsk. Geom. C.* 2. Piszczele krzywe u małych dzieci, w dalszych latach zwykły im prosto wyrastać. *Perz. Cyr.* 2, 287. Sądecz murowny rozłożysto leży, Gdzie krzywy Dunaiec lotnym nurtem bieży. *Paszk. Bell. A* 2 *b.* Wie świstak dobrze, gdzie Wielopole, Gdzie iaki zamtuz na krzywym kole. *Zab.* 9, 345 *Zabł.* Patron móy mieszka na krzywym kole w mieście samém. *Mon.* 70, 61. ulica na starym mieście w Warszawie). Miesiąc krzywy. *Bardz. Luk.* 49. Król Perski wody w krzywą dłoń nabranéy, Od ubogiego pasterza podanéy, Między inszemi nie pogardził dary. *Miask. ryt.* 2 *b.* w skrzywioną, pokurczoną, zebraną dłoń). *Intestinum ileum* kiszka krzywa. *Wey. Anat.* 73. cf. kosa). - *transl.* nie taki, iaki bydź powinien, n. p. Statut uczynił tak krzywy, iż go trzeba iako zły, koniecznie *zepsować. *P. Kchan. Orl.* 1, 104, verkehrt, schlecht. Krzywać łacina, ale dekret sprawiedliwy i prosty. *Falib. M.*, schiefes Latein. Bez cnoty naygładszy rozum krzywy, nieforemny. *Zab.* 13, 319 *Jakub.* - §. b) krzywe oko, = niechętne, nieprzyiazne, ein unfreundlich Auge, ein ungünstiges, saures Gesicht. Pochlebca bardzo pilnuie, ieśli krzywym czyli wdzięcznym okiem pan poyrzał? *Modrz. Baz.* 223. Jéymość na mię patrzała krzywym okiem. *Mon.* 65, 125. Choć mi tam Argant krzywym grozi okiem, Jam winien zawżdy prawdę mówić wszędzie. *P. Kchan. Jer.* 264. Krzywemi oczyma patrzał Saul na Dawida. *W.* 1 *Reg.* 18, 9. krzywo patrzał nań. *Bibl. Gd.*). Krzywe drewno, człowiek, który się kwasi i gniewa o lada co. *Wol.* - §. 2) *moral.* - *Sicut* prawy, *rectus*, *verus*, *legitimusque intelligitur*, *ita opposita voce* křiwy, *curuus*, *obliquus falsusque significatur.* *Durich* 1, 208, nieprawy, niegodziwy, unrecht, ungerecht, unerlaubt. Przysięganie złe, abo krzywe. *Wrobl.* 91. Kto kłamstwa i krzywych przysiąg się warował,.. *J. Kchan. Ps.* 31, *ob.* krzywoprzysięstwo, falscher Eid, Meineid. Wiem, żem bogów krzywemi nie obraził słowy. *Dmoch. Jl.* 2, 198. Za tego króla wszyscy szli ścieszkami krzywemi. *Bibl. Gd. Judic.* 5, 6. Tych, którzy się udawaią krzywemi drogami swemi, niech zapędzi Pan z temi, którzy czynią nieprawość. *ib. Ps.* 125, 5. Gdy wolą naszę czynimy, serce krzywe mamy; ale gdy wolą swą woli bożéy poddaiemy, w ten czas prostego serca bywamy. *Hrbst. Nauk. d.* 4 *b.* Od kresów nieuchronnych nikt się nie wywinie, Czy kto ma serce krzywe, czyli cnotą słynie. *Zab.* 13, 237. *Nar.* Już mnie, rzecze, nie kocha, Tyrsys w słowie krzywy. *Zab.* 12, 391. zdradliwy, seinem Worte ungetreu. Krzywe krzywego nie naprostuie. *Cn. Ad.* 369. zły złego nie poprawi). - §. b) krzywy (*oppos.* praw komu), = winien, *Rg.* biti kriv, krivovatti *reum esse*, schuldig, strafbar. Nie maią winy, nic niekrzywi, przyznawam, i brat był niekrzywy. *Bard. Tr.* 115. Nie krzyw ia nic, miły królu. *Bielsk.* 101. Ja tego nie baczę, żeby przełożeni byli co krzywi. *Gorn. Wł. D b.* Słuszna, odpowie, i rzecz sprawiedliwa, Niech sama cierpię, kiedym sama krzywa. *P. Kchan. J.* 33. Mąż zły, nie dba nie na to, chociażeś nic nie krzywa. *Bard. Tr.* 253. Ty boże swym krzywego upatruy okiem. *J. Kchan. Ps.* 19. winnego. *Karp.* 5, 37.). Wstań, a rozciągniy swóy sąd sprawiedliwy, A usnay kto z nas praw iest, a kto krzywy. *J. Kchan. Ps.* 48, *Smotr. Nap.* 11, *Rey Post. R r* 6. Niechay rozważnie sądzi kto prawy, a kto krzywy. *Gorn. Dz.* 85. Nie krzyw Telemak, samam na to, co cierpię zasłużyła. *Tr. Tel.* 123. Nie wiem, ieślim co krzyw. *Bard. Tr.* 412. - Krzyw komu bydź, = winnym bydź ukrzywdzenia drugiego, eine Ungerechtigkeit gegen den andern auf seinem Gewissen haben, eine Genugthuung schuldig seyn. Czymém ci przewinił? w czymem krzyw tobie? Ześ tak nieludzka ku méy osobie? *Zab.* 9, 99, was habe ich Dir denn gethan, daß Du.., Każesz mi na wygnanie, cożem krzywa komu? *Bard. Tr.* 81. Nikomum nie krzyw, nikt na mnie nie placze. *Pot. Syl.* 27, *P. Kchan. Orl.* 1, 390. Zapomniał kto mu co krzyw, pałasza srogiego Dobył na młode ciało chłopięcia nędznego. *Bard. Tr.* 327. Krzywdszy (*comparat.*) mu był cesarz. *Bielsk.* 421. Fortuna krzywa temu. *Bard. Tr.* 423, krzywdzi go, mißhandelt ihn.

Pochodz. *nakrzywiać*, *nakrzywić*, *okrzywiać*, *okrzywić*, *nakrzywiaczka*, *odkrzywiać*, *odkrzywdzić*, *pokrzywiać*; *pokrzywdzać*; *przekrzywiać*; *ukrzywiać*; *ukrzywdzać*; *wykrzywiać*, *zakrzywiać*.

KRZYŻ, - a, *m.*, *Boh. et Slo.* křiž; *Sor.* 1. kschiż, kśiż; *Sr.* 2. kschiża; *Crn. et Vd.* krish; *Cro.* kris (cf. *Cro.* kerszt, kàrszt = chrzest); *Dl.* krijx, karsst, kerszt; *Hg.* kereszt; *Sla.* krix; *Rg.* krix, karst; *Bs.* karst, krrist, krrisg, propetje; *Rs.* крестъ (cf. *Rs.* крестить 1. chrzcić, 2. krzyż ręką robić, krzyżować, cf. *Ross.* крестьянинъ chłop, cf. czarny chrześcianin; христіанинъ chrześcianin; *Lat.* crux, cf. Adlg.), das Kreutz. - 1) Figura abo położenie linii iednéy poprzek prawie przez drugą. *Cn. Th.*, eine ins Kreutz gelegte Figur. Na krzyż, krzyżem, übers Kreutz, kreutzweise; *Slo.* oprek, woprek; *Vd.*

krishama, poprek, opak (cf. poprzek, opak); *Cro.* nákriscze, krisom; *Hg.* keresztúl; *Bs.* na sukrristiçe; *Rs.* накрестъ, крестъ, на крестъ; *Ec.* крестоявленно, на крестъ, крестовидне, крестообразно. Myśli, na krzyż nogi założywszy. *Teat.* 35 *b*, 139. Rzekłbyś, że ktoś nogę na krzyż założył, takie milczenie panowało. *Offol. Str.* 3. Czworo drzwi wielkie, przez które wchodzą, ze czterech ftron, na krzyż przeciwko sobie położone. *Star. Dw.* 6. Na krzyż rozdzielić, rozłożyć, ranić. *Cn. Th.* - *Prov. Slo.* ani flámi krijom ne preloži, *valde piger*). Dałbym się na krzyż ogolić, ieśli to nie prawda. *Cn. Ad.* 140. wyftawiłbym się na oftatnie zawftydzenie). Padł krzyżem na ziemi, Panu Bogu dziękuiąc. *Star. Ryc.* 50. twarzą na ziemi, rozczepierzywszy ręce). Padłem krzyżem, prosiłem nizko. *Zab.* 15, 269. Gdy przybieżał Jezus do ogroyca, krzyżem się położył. *Pieśń. Kat.* 63. *Ad pedes se abiicere*, padnąć przed nogami, krzyżem przed kim padnąć. *Mącz.* *Jacere alteri ad pedes* upaść przed kim krzyżem, to ieft, modlić się a prosić zmiłowania. *ib.* Poiedynkuiąc raz nań profto tnie, drugi raz krzyżem. *Pot. Arg.* 592, *ob.* krzyżową sztuką). Ma krzyż na gębie, = krzyżową kresę, szramę, paragraf, einen Kreußhieb, eine Schmarre übers Kreuß. Prawy krzyż napisał, naciął, *duas lineas se aequaliter ad perpendiculum secantes scripsit. Cn. Th.* - ztąd różne narzędzia téy figury tak zwane, verschiedne Geräthe führen den Namen Kreuß. Okna osadzaią się w ramach, te zaś opieraią się na krzyżach. *Switk. Bud.* 252, das Fensterkreuß. Cedziki utrzymuią się za pomocą drzewek w czworogran ułożonych, *tenacula*, a po Polfku krzyżami zwanych. *Kruml. Chy.* 60, Kreußhölzer an den Filtrirbeuteln. Oba w piersiach mych utopię miecze, te mam w gardło wrazić aże po krzyż złoty, *Bard. Tr.* 397. do ielców, Degenkreuß, Heft, Griff. Krzyż u pałasza fkłada się z gifesu, tawki, wąsów, rękoieści, kapturka na rękoieści, i palucha. *Mag. Mfk.* Wieniec na wino, wiechę na piwo, krzyż na miód wieszaią. *Pot. Jow.* 2, 51, ein Kreuß als Schenkzeichen, wo Meth zu haben ist. Niedarmo na miód krzyż wieszaią. *Rys. Ad.* 45. Berło pod ptaka, albo lafka długa z krzyżem lub poprzeczką, narzędzie myśliwfkie. *Chmiel.* 1, 80. Krzyż dębowy, przy dzwonku fórcianym zwykł się uwięzywać. *Steb.* 2, 409. - §. 2) od nieiakiego podobieństwa, grzbiet bliżéy kupru *krzyżem* zowią. *Zool.* 57, das Kreuß im thierischen Körper, im Rücken. *Perz. Cyr.* 1, 31, *Sla.* kërsti; *Ec.* крецы; *Rs.* крестецъ, поясница. Krzyż przetrącić, złamać. *Cn. Th.* Krzyża bolenie, = lędźwi bolenie. *ib.*, Kreußschmerzen. Ktokolwiek zna się na zwierzynach, Ręczę, że krzyż i płodne nerki obierze zaięcze. *Hor. sat.* 218. Niedość to dobrze pisać; kto ma twarde krzyże, Kto się kłaniać nie umie, głodny łapę liże. *N. Pam.* 16, 119. Od ukłonów iuż krzyżów nie czuię. *Teatr* 33 *d*, 65. Krzyże ugina, i płaczliwym głosem Ledwie swą prośbę wymruczył pod nosem. *Zab.* 14, 245 *Szym.* - §. W kokoszy ono miéysce, w którym iayka gronkiem bywaią, po Polfku krzyże. *Sien.* 543, der Siß des Eyerstocks in der Henne. - §. 3) narzędzie z dwóch drzew w poprzek idących złożone, do którego u dawnych, ftraceńców na śmierć przybiiano, das Werkzeug der Kreußigung, das Kreuß. Rozkazał niewolnika na krzyżu obiesić, kędy go gniiącego, i posoką ociekłego, długo zoftawiono. *Warg. Wal.* 226. Niech ma nadzieię, póki i żywota, Nie wiesz, że czynią i na krzyżu wota? *Pot. Syl.* 144. o łotrze z Chryftusem wraz ukrzyżowanym). Krzyż święty abo drzewo, na którym Pan Jezus umarł, bądź dwie iego sztuki, poprzek na sobie położone, bądź inaczéy leżące, bądź też iedno, albo część iego mała, iak gdy mówiem: w tych relikwiach abo w tym kościele ieft krzyż święty, choć nie ma téy figury. *Cn. Th.*, das Kreuß, woran der Erlöser starb; auch einzelne Theile von dem Kreußesholze als Reliquien. cf. znalezienie krzyża ś. - Podniesienie krzyża. W kościele Benedyktyńfkim na łyséy górze, Ś. Emeryk znaczną część krzyża ś. złożył, zkąd od tego czasu to miéysce nazywa się *S. Krzyżem. Ład. H. N.* 99, *Dyk. G.* 2, 105. Krzyż świętego Jędrzeia, na ukos rozkładany. *Mącz.*, das Andreaskreuß. Krzyż ośmkończowy, o ośmiu końcach, *Eccl.* осмоконечїе. - *transl.* znak krzyża drzewianego, na którym Pan umarł. *Cn. Th.*, das Zeichen des Kreußes Christi. Chrześcianie pierwsi nietylko krzyż Chryftusow w sercach nosili, ale krzyż i słowy i znakami czynili, i krzyże z drzewa ftawili, i sami się krzyżem żegnali. *Sk. Dz.* 45. Krzyż, niegdy rzecz brzydka i znak złéy śmierci, dziś wsadzony ieft na królewfkie korony. *Sk. Kaz.* 556. Rzadko który herb Polfki, któryby krzyżem świętym nie był ozdobiony. *Birk. Krz. Kaw.* 5. J w Koronie i w Litwie za herby wiele używaią krzyża; iedni go maią na kształt litery X, i na każdym rogu róża; inni róg krzyża każdy rozdarty noszą; inni krzyż maią kawalerfki, na którego śrzodku gwiazda. *Kurop.* 3, 28. Krzyż, krzyżyk, zaszczyt różnych godności, i orderów. *Ld.*, Ordenskreuß. Krzyż, hasło krucyaty, czyli krzyżowéy woyny. *Uftrz. Kruc.* 1, *praef.*, das Kreuß, das Losungszeichen der Kreußzüge. Cesarz Fryderyk wziął krzyż. *Sk. Dz.* 1189. t. i. poszedł na krucyatę, er nahm das Kreuß, er unternahm einen Kreußzug. Papież kazał arcybifkupowi Fulkonowi, aby pobudził wszyftkie Polaki przeciw Bolesławowi Łysemu, i krzyż podniósł z odpufty na tego desperata. *Bielfk.* 149, er sollte das Kreuß predigen lassen gegen ... - Krzyż uczyniwszy, podpisał się rubryką. *Sk. Dz.* 834. Krzyż pisany w rachowaniu znaczy dziesięć wedle liczby kościelnéy, cf. krzyżyk, *Ld.* - Krzyż też na powietrzu ręką czynim, i nim się żegnamy. *Sk. Kaz.* 556, das Kreuß, das man mit der Hand macht. Złożywszy trzy pierwsze palce, czyniemy znamię krzyża świętego od czoła na żywot, a potym z lewego ramienia na prawe. *W. Poft. W.* 2, 9, *Hrbft. odp. X* 2, *Hrbft. Nauk. P.* 3 *b.* Wszyftko, co się u chrześcian poświęca, znakiem krzyża świętego świętym się czyni. *Sk. Żyw.* 2, 153. Żegnaiąc ią krzyżem, zdrowie iéy przywrócił. *Birk. Dom.* 72. Krzyże kładą na czoła. *Jag. Wyb. A.* Nię ieden złodziéy idąc kraść, krzyż na się kładzie. *Pot. Pocz.* 515. żegna się). Nie iedenże kraść albo idąc cudzołożyć, Nie wzdryga się pańfkiego krzyża na się łożyć. *Pot. Zac.* 175. Krzyż złego nie obroni. *Zegl. Ad.* 115. - §. *c) meton.* krzyż, wiara chrześciańfka, das Christenthum, der christliche Glaube. My krzyż i wiarę świętą piersiami bronili od bisurmana hardego. *Mon.* 65, 50. - §. d) *transl.* krzyż, cokolwiek nas męczy, abo nam ciężko i przykro ieft.

Męcz. umartwienie, utrapienie, zła rzecz, cf. mól, rup', gwóźdź, Kreuz und Leiden, Noth. Bóg tych, których miłuie różnemi doświadcza ciężkościami, w miarę miłości większéy kładąc na nich krzyż większy. *Sk. Zyw.* 537, *Gil. Kat.* 203. Chciałemci ia był ten krzyż wycierpieć usilnie. *Otw. Ow.* 390. Radabym więcéy cierpiała i krzyż cięższy na się brała. *Groch. W.* 392. Małżeństwo krzyże swoie miewa. *Groch. W.* 572. Z iedną żoną krzyż długo żyć. *Tward. Pas.* 88. - Krzyż, iak mówią, zjadłaby za tobą, i nad własnego przekłada cię syna. *Pot. Syl.* 32, *Cn. Ad.* 1329. (w ogieńby zań poszła, ginie za nim). KRZYŻACKI, - a, - ie, od Krzyżaków, Kreuzherrn=; *Bh.* křižácký. W Gotskich albo Krzyżackich budowlach, iakowaś części one składaiących nieszykowność razi. *Mon.* 72, 471. KRZYŻAK, - a, *m.*, der Kreuzherr, Deutsche Ordensritter; *Bh.* křižák; *Crn.* krishank). Krzyżacy, zakon Hospitalaryuszów abo braci śpitalnych, za wezwaniem Konrada przeciw Prusakom woynę podnieśli, i kray Pruski posiedli. Suknie ich były białe z czarnemi krzyżami. *Ustrz. Kruc.* 1, 341, *Wyrw. G.* 575, *Kras. Zb.* 1, 495. *cf.* krzyżowy, *cf.* świeszczeniki dzikie). - §. 2) W Litwie są lisy krzyżaki, które przez grzbiet aż do ogona maią pas czarny, a drugi w poprzek przez łopatki aż do przednich nóg. *Ład. H. N.* 94, *Rs.* крестовâтикЪ, крестóвка, ein Kreuzfuchs. Siwawe lisy czyli krzyżaki. *Zool.* 310. Pokazały się gładkie popielice, Krzyżaki, kuny, marmurki. *Niem. P. P.* 127. Farbowane lisy chyba głupi kupi za krzyżaki. *Teat.* 24 *b*, 46. - §. 3) Paiąk krzyżak. *Kluk Zw.* 4, 360, die Kreuzspinne. - §. Krzyżak, kamień zwierzchni czeluści, wspiera się na buksztynach, zasłania blachę żelazną, wewnątrz pieca w czeluściach osadzoną. *Os. Zel.* 46, der Kreuzstein im Ofenmunde der Eisenhütte. - §. 4) *transl.* biedak, który wiele krzyża, t. i. umartwienia znosi. *Tr.*, ein geplagter Mann, ein Kreuzträger. KRZYŻASTY, - a, - e, mocnych krzyżów abo lędźwi, stark im Kreuze. *Tr.* (KRZYŻMO *ob.* Chrzyzmo). *KRZYŻOGRAD, - u, *m*, *Bh.* Křižohrad, miasto na Szląsku, Kreuzburg. KRZYŻOKĄT, - a, *m.*, kąt prosty, ein rechter Winkel; KRZYŻOKĄTNY tróykąt, *orthogonum*, tryanguł maiący ieden kąt krzyżowy. *Solsk. Geom.* 4, ein rechtwinkliges Dreyeck. *KRZYŻONOSZ *ob.* Krzyżownik. KRZYŻONOŚNY, - a, - e, noszący krzyż, *propr. et transl.* kreuztragend; *Rs. et Ec.* крестонóсный. KRZYŻOWAĆ, - ał, - uie, *cz ndk.*, skrzyżować, ukrzyżować *dk.*, *Bh. et Slo.* křižowati, ukřižowati, křižim, křižugi, ukřižugi; *Sr.* 1. křižuyu, cžweluyu; *Vd.* krishuvati, krishati; *Crn.* krisham; *Cro.* krisati, krisam, razpinyati, razpinyam (*ob.* rozpiąć, rozpinać; ztąd *Cro.* razpelo, *Dl.* propelo, = krucyfix); *Dl.* propinem; *Bs.* propeti, raspeti na krisg; *Rs.* распнуть, распять, распинать; *Ec.* пропнути, пропяти, пропинáти, укрестовáти, распять на крестЪ; przybiiać do krzyża, kreuzigen, an das Kreuz schlagen. Znowu Jezusa krzyżuiemy, gorzéy niż owi krzyżownicy iego. *W. Post. W.* 18. Drugi woli się za szeląg albo za grosz dadź ukrzyżować, a niżeliby go miał udzielić na nauki synowi swemu. *Glicz. Wych. M* 2 *b*. Ukrzyżowany *Vd.* krishanik, te krishani, der Gekreuzigte. Krzyżuiący, krzyżownik, der Kreuziger; *Ec.* креству́ющій, распинающій. Krzyżowanie, das Kreuzigen, *Vd.* krishanje; *Cro.* traplenye; *Ec.* крестовáніе, пригвожденіе до кресту, распятіе на крестіе. - *fig.* Krzyżuymy ciało swe z pożądliwościami iego. *W. Post. Mn.* 523, sein Fleisch kreuzigen. Ciało swoie ukrzyżowali. *Rey Post. Ggg* 3. - §. Julian miał szyię skrzyżowaną. *Petr. Pol.* 2, 346. (skrzywioną). - §. 2) krążyć, kreuzen, durchkreuzen. Skoro wieczor, ci schodzą, drudzy następuią, Wszystkie iako psi nocni ulice krzyżuią, Ale będąc krzyżować, chleba upraszaiąc. *J. Kchan. Ps.* 84. (krążą. *Karp.* 5, 161.). KRZYŻOWAĆ się *zaimk.*, wzaiemnie na krzyż się przedzielać, n. p. tu drogi się krzyżuią, sich kreuzen, durchkreuzen. - §. krzyżować się, żegnać się, przeżegnać się, sich kreuzen und segnen; *Vd.* se pokrishati; *Rg.* prikarstivatise, prikrixitise. KRZYŻOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt krzyża, na krzyż, kreuzförmig, wie ein Kreuz, übers Kreuz. *Cn. Th.*, *Rs.* крестообрáзный, крестовидный. *KRZYŻOWETKNIĘCIE, - ia, *n.*, *Ec.* крестоводруженіе, постановленіе креста при заложеніи новыя церкви. KRZYŻOWNICA, - y, *ż.*, *polygala*, roślina bydłu przyiemna, i w lekarstwie użyteczna. *Kluk Dyk.* 2, 210, Kreuzblume, Milchkraut; Mlecznica *Jundz.* 357. - §. Krzyżownica, drewno poprzeczne, na krzyż z drugiém, ein Querholz, Kreuzholz. Kopiia z krzyżownicą na wierzchołku. *Chmiel.* 1, 461. Krzyżownice w ulach. *Kluk Zw.* 4, 230. Krzyżownice z żaglami każe podnieść skokiem, A w górę ku masztowi podnosić z powłokiem. *A. Kchan.* 143. reie). Krzyżownice w oknach, = krzyż w oknach, das Kreuz in den Fenstern. (*Bh.* křižála, křižalka *pomum in partes diuisum et siccatum*). KRZYŻOWNICZKI, - ów, *plur.*, ziele, bodące ma bodlaki, jak oset, *tragus scorpius*, Meerstachel. *Syr.* 1346. KRZYŻOWNICZY, - a, - e, *Bh.* křižownický, od krzyżowników, t. i. rycerzów krzyżowych, Kreuzritter=, Kreuzfahrer=, Kreuzbruder=. Krzyżownicze wędrówki. *Czack. Pr.* 2, 47. KRZYŻOWNIK, - a, *m.*, który kogo krzyżuie, do krzyża przybiia, der Kreuziger; *Crn.* krishar; *Rg.* razpignalaz, propignalaz; *Cro.* razpinyàvecz; *Ec.* пропинáтель, разпинáтель. Chrystus na krzyżu prosił oyca za krzyżowniki swoimi. *Zrn. Pst.* 3, 794. Chrystus krzyżownikom swoim odpuszczenia prosił. *Sk. Dz.* 319, *Pieśń. Kat.* 65. - §. 2) idący na woynę krzyżową, ein Kreuzfahrer, Kreuzbruder, *Bh.* křižownik, křižonoš; *Crn.* krishank; *Rg.* krixuresnik krixonoscja; *Cro.* krisnik; *Rs.* крестонóсецЪ. Posłał Jagiełło do papieża, prosić o indult na krzyżowniki naprzeciw Tatarom. *Bielsk.* 269. Krzyżownicy szli do Węgier przeciwko Turkom. *ib.* 385. W Czechach wielkie gwałty czynili krzyżownicy. *Nar. Hst.* 5, 49. - §. 3) krzyżownik *ziele*, *ob.* Tyrlicz. KRZYŻOWO *adv.*, na krzyż, kreuzweis, übers Kreuz. Gdyby się siniec rozchodzić nie chciał, tedy go lancetem krzyżowo przeciąć. *Perz. Cyr.* 1, 82. KRZYŻOWY, - a, - e, od krzyża, Kreuz=; *Bh.* křižowý; *Crn.* krishov; *Vd.* krishni; *Rs.* крéстный (= 2. chrzesny), крестовый, крестчатый. Posłusznym był Jezus oycu aż do śmierci, a to śmierci krzyżowéy. *Bibl. Gd. Phil.* 2, 8. na krzyżu). Syn Boży na szubienicy krzyżowéy był rozbity. *Hrbst. Nauk. D* 5 *b*. Formy prosphor na niektórych mieyscach bywaią okrągłe, a na inszych *chrzescz ate, t. i. krzyżowe. *Pim.*

Kam. 146. Piątą niedzielę po wielkiéy nocy krzyżową zowiemy. *Sk. Kaz.* 232, die Kreuzwoche. *Rogationes* zowiemy krzyżowe dni, to iest, processye z krzyżami i modlitwami. *Sk. Dz.* 456, die Kreuztage; *Slo.* křižowé 'dni; *Sr.* 1. kśižowne dné, próstwowne dné; *Cro.* krisevo; *Sla.* krixi). Od krzyżów noszenia dni krzyżowe zowiemy. *Hrbst. Nau. O. b*, *Haur Ek.* 34. Ogłoszona była od Urbana woyna krzyżowa na wyzwolenie Jerozolimy; kupił się gmin, przypinaiąc do sukień krzyże na znak żołnierstwa. *Nar. Hst.* 3, 50, *Dal.* krisurezna voyszka; *Cro.* krisnichia, *ob.* Krucyata, der Kreuzzug. Krzyżacy w pierwiastkach swoich nazywali się bracia krzyżowi, od krzyżów czarnych, noszonych na białych płaszczach; z rozległością maiątków przystąpiła do nich ambicya, że się nazwali panami krzyżowemi, nakoniec *domini Prussiae. Nar. Hst.* 5, 315. - § Gęsto szablą macha, a na kształt coś krzyżowéy sztuki. *Teatr* 43 *c*, 122, Kreuzhieb. Żyłę na grzbiecie, gdzie bywa garb, zowią krzyżową. *Sien.* 420. Pieczenia krzyżowa, od ogona aż do biodra wołu. *Mag. Msk.*, *Rs.* поясничный krzyżowy, grzbietowy cf. pas). Krzyżowy lis *ob.* Krzyżak). Liście krzyżowe, *folia decussata*, naprzeciwległe, lecz czterma rzędami na łodydze tak osadzone, iż z góry patrząc, kształt krzyża widzieć się daie. *Jundz.* 2, 21. Krzyżowy rubel *Rs.* кресто́викъ. Krzyżowa droga abo ulica, gdzie się cztery drogi schodzą, czworodrożne rozstanie, *quadriuium Mącz.*, *Cn. Th.*, der Kreuzweg; *Vd.* krishci pot, respotje; *Sla.* kèrstopûtje; *Rs.* перекре́стокъ; *Ec.* кресте́цъ. Na krzyżowéy stanąwszy drodze, puśćmy się środnią. *Mon.* 71, 737. Anguł krzyżowy, *rectus. Solsk. Geom.* 2. prosty kąt, ein rechter Winkel *ob.* krzyżokąt. Krzyżowa liniia, = prostopadła, pionowa, eine senkrechte Linie. KRZYŻYK, - a, *m.*, KRZYŻYCZEK, - czka, *m.*, *demin. nom.* krzyż, *Boh.* křížek; *Vd.* krishiz, krishik; *Rg.* krixak, krixijz; *Ross.* кре́стикъ, ein kleines Kreuz, ein Kreuzchen. Idź zemną, i daway pieniądze, ieżeli nie, krzyżyk Ś. na drogę. *Teat.* 55 *b*, 135. z Panem Bogiem, szczęśliwéy drogi, bądź zdrów, idź sobie gdzieć się podoba). Bigotka krzyżyki robi nad tabaką. *ib.* 24 *b*, 49. żegna ią). Bardzobym rad, żeby mu krzyżyk dano. *Zabł. Dz.* 109. t. i. orderowy, ein Ordenskreuzchen. Krzyżyk, gwiazdeczka, asteryfk, znaczek, ein Sternchen, Kreuzchen; *Ross.* крыжъ, крыжикъ, отмѣтка, отмѣточка cf. odsyłacz). Diezys, krzyżyk w muzyce, przed notą położony, znaczy, aby zamiast tego tonu, przed którym iest położony, wziąć wyżéy półtonem. *Mag. Msk.* Krzyżyk w rachowaniu, = dziesięć, ein Kreuzchen (im Rechnen), zehn. Z krzyżyków, cyfer, kresek, na nadgrobku, widzę, że karczmarz leży tu w tym lochu. *Pot. Jow.* 68. Krzyżyk, iaki widziemy po karczmach na ścienie, Kędy chłop zapomniawszy o dzieciach, o żenie, Na borg piie, dziesiątek w liczbie u nich znaczy. *Pot. Pocz.* 678. Już em się z szóstym pożegnał lat krzyżykiem, a z siódmym witać zaczynam. *Mon.* 76, 801. Już mi na siódmy krzyżyk poszło. *Sak. Persp. B* 2. Niedaleko mu do siódmego krzyżyka. *Teat.* 24, 108 *Cztr.* Czasu mam wdzięczność za krzyżyk trzeci (-za trzydziesty rok), Bom z nim dopiero odebrał statek. *Zab.* 11, 395 *Zabł.* Do téy szóstego krzyżyka siwizny. *Psalmod.* 11. Mać o siedmiu krzyżykach. *Gaw. Siel.* 368. - Krzyżyki, = utrapienia Kreuz und Leiden, Noth. Bóg go różnemi i przycięższemi krzyżykami nawiedzał, ale on wesoło wszystkie złe stosy wytrzymał. *Nies.* 1, 187. - §. 2) Krzyżyki, krzyżyczki, *botan.* boża trawka, *foenum graecum. Urzęd.* 143, Griechisch Heu.

Pochodz. *nakrzyżować*, *pokrzyżować*, *rozkrzyżować*, *ukrzyżować*.

K S.

Brzmienie x *i* ks *iest iednoż*; *krótkość każe pisać raczéy* x. *Knapski*, *temu przeciwiaiąc się*, *daie za przyczynę, że* x *iest cudzoziemski.* Kpcz. Gr. 2, p. 243. X *mało używamy*, *rychléy miasto niego piszemy* ks. *Wszakże mało nie lepiéy pisać xiądz*, *xieni*, *axamit przez* x. J. Kchan. - Januszowski *zaś i* Gornicki *są za* ks. Nowy Ch. *Gdy dziś* ks *tak w używaniu częste*, *iak* x, *póydę i ia za Knapskim.* X *nawet nie wszędzie może zastępować* ks, *bo nikt na przykład nie pisze*: xtałt, *zamiast* kształt. *Ld.*

KS! głos, którym psy szczuią, ks! kis! ein Laut, womit man die Hunde aufhetzt. *Cn. Th.*

KS. abbrewiacya, zwyczayniéy *X.*, znaczy KSIĄDZ. - *X.X.* = Księża *plur.*

KSIĄDZ, XIĄDZ, *Genit.* księdza, *Dat.* księdzu, *Vocat.* księże, cf. Ksze); *Plural.* księża, *Genit.* księży, *Dat.* księży *et* *księżom; *Acc.* księżą *et* księży; *Instr.* księżą *et* *księżami, *księdzami, *Loc.* w księży, w *księżach, w *księdzach; der Priester. Imię *xiądz* ustąpione stanowi duchownemu; ale początkowo iedno było z słowem *Xiążę*; ieszcze Zygmunt August pisał się *księdzem*, nie *Xiążęciem* Litewskim na czele Konstytucyi Piotrkowskiéy R. 1550. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 23. My Zygmunt August z łaski Bożéy Król Polski, Wielki *Ksiądz* Litewski. *Herb. Stat.* 5, ursprünglich ist ksiądz (Priester,) *Bh.* kněz, *Slo.* kňaz, cf. kniaź, und książę (Fürst), *Boh.* kníže, *obs. Bh.* kněz; ein Wort. Niechay się Litwa o unią stara u *księdza* wielkiego pana swego dziedzicznego. *Orzech. Qu.* 114. by *ksiądz* wielki Litewski umorzył prawo swoie *książęce. ib.* 115. Moskwa, wielkich *księdzów* stolica. *Stryik.* 351. książąt). Ci są *księdzowie* (książęta) synów Ezawowych. *Bud. Genes.* 36, 15. *Ksiądz* Elah, *ksiądz* Pinon, *ksiądz* Hiram etc. ci byli *księdzmi* Edomskiemi. *Bud.* 1 *Chron.* 1, 55. *książę* P., *książę* H., też były *książęta* Ed. *Bibl. Gd.*, Fürsten von Edom. - Zgadniy, czy się od *książąt*; czy od *ksiąg* ksiądz zowie? *Pot. Jow.* 2, 4. - *Crn.* knish, = hrabia; *Sr.* 1. kněz *herus*; kněžu *impero* (cf. kazać, kazanie); duchowne kněz *clericus* (cf. *Hbr. kohen* także i księdza kapłana, i książęcia oznacza), cf. *Ec.* книгочій, исправникъ *moderator*, имѣя при себѣ палку и ремень, t. i. бичъ, и ходи въ городѣ исправляли злыхъ, дабы наблюдаема была правда въ мѣрахъ и вѣсахъ. - §. *NB.* Jak w Polskim *Xiądz*, *księga*, *książka* do siebie się zbliżaią, tak w innych dyalektach, *n. p.* w Windyyskim *Cerkiew'* i *zherka* litera, głoska; *zherkati* syllabizować; *zherkoun*, *zherkliu* literalny (cf. cerkiewny). - Ksiądz duchowny, kapłan, der Priester, powinien chwały bożéy pilnować, i ludzi do zbawiennéy drogi prowadzić. *Star. Ryc.* 14, *Slo.* kňaz; *Sr.* 1. duchowne kněz; *Bh.* kněz; *Sla.*

misnik

misnik (cf. msza); *Cro.* mesnik, pop; *Hg.* pap (cf. pop); *Rg.* misnik, pop, posveechjenik, posvetnijk, redovnik; *Bs.* dumo pop, (cf. *Lat.* dominus); *Rs.* богослужитель, священникъ, iерей, pogański жрецъ. Naczynili sobie *księdzów z naywzgardzeńszych ludzi, i postanowili ie w *kościelech bałwańskich. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 17, 32. kapłanów. 3 *Leop.*). Daią moc odpuszczania grzechów każdemu *xiędzowi. *Hrbst. Odp. Z* 2 *b.* księdzu). Nie ten *ksiądz*, co ma plesz przegolony. *Rey Ap.* 88. *Cro.* nit chini popa duga halya, Nit voynika zlata szablya; : nie czyni księdza długa suknia, ani żołnierza złota szabla). Ksiądz to tylko z plesza, piiak, wszetecznik. *Pot. Jow.* 121. Nie z każdego żaka będzie ksiądz. *Cn. Ad.* 734. *non ex omni ligno fit Mercurius.* Do brewiarza księdzu. *Gemm.* 65. *curet sua.*) Kto księdzu służy, woskiem pachnie. *Dwor. E* 3. Tak u księdza, iak u wdowy, każdy chodzi po swéy woli. *Rys. Ad.* 67. Jak po księdzu, co kto porwał, to iego. *ib.* 19. Usługi tych żołnierzy tylko ku ozdobie świąt wraz z *waszą księżą. *Nag. Fil.* 33. *Miła księża, *dziś:* mili księża. *Wlod.* - *obseruat.* *Ksiądz* a *Pan opposita*, e. gr. nie ksiądz Borowski, ale pan Borowski, t. i. nie ten, który się duchownemu stanowi oddał, lecz świecki; ztąd i w tytułach, chociaż w innszych ięzykach: Monsieur l' abbé der Herr Geistliche, der geistliche Herr, używa się, po Polsku nie mowimy *Pan Ksiądz*, lecz Jegomość Ksiądz n. p. Stasic; *in Vocatiuo* Mości Księże Dobrodzieiu! Jegomość Ksiądz Stasic Dobrodziey; *abbrew.* JX. St... - Druga osobliwość, że przed inszemi tytułami duchownemi zachowuiemy słowo ksiądz: ksiądz kapelan, ksiądz proboszcz, ksiądz pleban, ksiądz kanonik, ksiądz prebendarz, ksiądz biskup, ksiądz arcybiskup; *n. p.* Zgołaśmy wszyscy ludzie, i ksiądz Pleban człekiem. *Pot. Pocz.* 470. Był przy koronacyi *xiądz* Zebrzydowski Kuiawski *biskup.* A iż o sobie czuł *xiadz* Kuiawski, przez Woiewodę Wileńskiego czyniąc staranie, przeto dano mu biskupstwo Krakowskie. *Gorn. Dz.* 38. xiądz biskup Kuiawski). - Księżę biskup, *Książę* arcybiskup (na ów czas, gdy są książętami) zastępuie tytuł księdza. - Dawniey pisząc do księży, używano tytułów: wielebnego, przewielebnego; dziś zostawiwszy te tytuły zakonnikom, piszemy: Wielmożny Mości Księże Proboszczu. *Zab.* 16, 164. Jaśnie Wielmożnemu Jegomość Księdzu Kanonikowi. Jaśnie Oświeconemu Książęciu Biskupowi, abo Arcybiskupowi. - §. Ksiądz Jan abo Pop Jan w Afryce. *Klok. Tur.* 69, der Priester Johannes in Afr. - b) Flisy bociana zowią księdzem Woyciechem. *Klon. Fl. E* 4 *b.* der Storch. - c) Ksiądz, pop w szachach. *J Kchan. Dz.* 92. der Laufer im Schachspiel. KSIĄSZKA *ob.* Książka.

KSIĄŻĄTKO, XIĄŻĄTKO, - a, *n.*, *dem. nom.* książę, ein kleiner Fürst, ein Fürstchen, Fürstlein; *Slo.* knižatko, knjaticko; *Rs.* государичъ. Wiem, że dla niego szczérą pracuiesz ochotą, Bo też dobre xiążątko, nieoszacowany. *Teatr* 48 *b*, 4. Skrócę te książątka Ruskie niespokoyne. *Bielsk.* 57.

KSIĄŻĘ, XIĄŻĘ, *Gen.* Książęcia, Xiążęcia, *contr.* Xięcia, *abbreu.* Xcia; *Bh.* kniže, *G.* knižeté; *Bh. obs.* knež; *Slo.* kniža; *Vd.* previshnik, sprednik; (*Vd.* knes, grof *comes*); *Crn.* firsht; *Cro.* first, princz; (*Cro. et Dl.* knez, : hrabia, *ob.* kniaź); *Rg.* bân (*ob.* banski, cf. żupan, pan) knez; (*Rg.* knez *comes*); *Sla.* princip; *Sr.* 1. första, ferśta; (*Sr.* 1. knez *herus*); *Sr.* 2. förśćta (cf. kurfirszt) *Sr.* 2. kneś pan); *Ross.* князь, князь; der Fürst. Imię *Książę*, którego używamy za imię *Ksiądz*, ustąpione stanowi duchownemu, od dawnych używane bywało w rodzaiu niiakim, *generis neutrius*, n. p. książę Ruskie przyiechało; dziś używane w rodzaiu męzkim, dla domyślnego wyrazu mąż: książę Ruski przyiechał; wszakże u prostactwa słyszemy ieszcze: nasze książę przyiechało. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 23 *et* 2, 6. Weźmy *książę* nayiaśnieysze, któregośmy cię za *księdza* i wodza sobie obrali, ten miecz. *Bielsk.* 431. Pola trupami okryie, *książę możne (książęta) zabiie. *J. Kchan. Ps.* 168. - Tego, który od pana księstwo iakie w lenno przyymie, książęciem pospolicie zowią. *Szczerb. Sax.* 233. Książęta dwoiakie są; iedni są prostymi książęty, drudzy zaś Rzeskiemi. *ib.* 196. Reichsfürsten. Książę, tytuł znamienity, nadany bywa domom udzielnym abo zasłużonym w Rpltéy obywatelom; niekiedy do urzędu, n. p. do biskupstwa, arcybiskupstwa, przywiązany iest. *Kras. Zb.* 2, 584. Arcybiskup Gnieźnieński iest pierwszym książęciem królestwa. *Skrzet. P. P.* 1, 151. Około edukacyi kraiowéy pracowali Jaśnie Oświeceni Książęta Jchmość Poniatowski, Czartoryski Generał i t. d. *Zab.* 16, 121. die erlauchten Fürsten... Wielki Książę (*Ksiądz) Litewski. *Herb. Stat.* 5. der Großfürst von Litth. cf. Arcyksiążę). Książęciem bydź, *Boh.* knjžiti, knjžym; *Rs.* княжить, княжествовать panować, *ob.* *książętować. - b) książę, wedle łac. *princeps*, pierwszy, przełożony, starszy, der Aelteste, Vornehmste, Vorgesetzte. Zebrali się książęta kapłańscy, i starsi nad ludem, na pałac książęcia kapłańskiego Kaifasza. *Leop. Matth.* 26, 3. *Biał. Post.* 62. Hoheprieſter, przednieysi kapłani do naywyższego kapłana. *Bibl. Gd.*). Książe apostołów, Piotr Św., *Kucz. Kat.* 45. w nowszéy edyc: „przednieyszy“. *ib.* 2, 341. Piotra Św. nazywamy xiążęciem pasterzów. *Smotr. Ex.* 57. *Eccl.* первопроповѣдникъ, которой прежде другихъ проповѣдывалъ. Baltasar książę nad wszystkiemi mędrcami. *Radz. Dan.* 4, 9. przednieyszy z mędrców. *Bibl. Gd.*). Jeruzalem miasto, prorok zowie książęciem powiatów. *Biał. Post.* 48. cf. czoło). Zacheusz arcyzdrayca, arcylichwiarz, książę nad łotry. *W. Post. W.* 2, 368. t. i. arcyłotr). Mocą książęcia djabelskiego wymiata djabelstwa. *Leop. Marc.* 3, 22. durch den Obersten der T... Obietnice onego ciemnego króla a książęcia świata tego. *Rey Pst. Ss* 1. djabła, czarta). Książę bożnicy żydowskiey. *ib. Luc.* 8, 49. przełożony iey. *ib.* 10. - c) Książę poetów polskich, *Jan Kochanowski. Min. Ryt.* 2, 41. (der König) die Krone der polnischen Dichter. Tak piękne wiersze piszesz, że cię można nazwać książęciem poetów. *Boh. Kom.* 4, 146. Śpiewak monarchów, sam śpiewaków książe (Naruszewicz), Za cel obrawszy pochwały Augusta, Tak ton przyiemny w ściśle takty wiąże, Jż mu potomność chwały stawia busta. *Zab.* 12, 19. *Ptzyl.* - d) Książę akademii, zaszczyt w nagrodę dobrego sprawowania się ucznia, n. p. Oda na inauguracyą książęcia akademii Warszawskiey, Flor. *Rozwadowskiego*, Konwiktora szkoł X. X. Teatynów: : Jeśli się sekret wyiawić nam godzi, Promulgacya nie bez taiemnice Księstwa twoiego solenna przypada, Którym cię czci twych kollegów gromada. *Min. Ryt.* 3, 48. Na inauguracyą Książęcia akademii WJMP. Teod. de *Lascaris*, konwiktora

szkół prywatnych XX. Teatynów: ; Przyszedł czas pożądany, który cię w honorze Nowym na widok świata, stawia Teodorze, Gdy cię akademii tey książeciem nasza Zgodn mi z sercem usty życzliwość ogłasza. *ib.* 3, 339. KSIĄŻĘCY, XIĄŻĘCY, *contr.* XIĘCY, - a, - e, od książęcia, fürstlich. *Bh.* knjžecý; *Sr.* 1. ferztjinski (knežacże, kneži pański); *Vd.* previshtven, vaivodarski (cf. woiewoda; *Vd.* kneshen ; grafowski); *Ross. et Ecc.* князевъ, княжій, княжъ, княжескій. By Wielki Książe Litewski umorzył prawo swoie książęce. *Orzech. Qu.* 115. Jaśnie Oświecona Wasza Księca Mość, Eure Fürstliche Durchlaucht, *Rs.* сіятельство; dawniéy: Wasza Pańska Mość, *Gwagn. dedyk.* Po książęcu *adverbial.*, sposobem książęcym, fürstlich.

KSIĄŻĘCZKA, XIĄŻĘCZKA, - i, *ż.*, *dem.*, mała książka, ein kleines Büchel, Büchelchen; *Sr.* 1. knižcżicżka; *Vd.* bukovize; *Cro.* knisicza; *Hg.* könyvetske; *Rg.* kgnixiza; *Rs.* книжечка, книжица, книжка. *KSIĄŻEK, - żka, *m.*, *dem. Nom.* Ksiądz, Priesterchen. Chudzi kleszkowie i książkowie prości Opuszczaią pod czas i kościoł swóy stary, Przenoszą się na odpust do lasa od fary. *Klon. Wor.* 47. Mam rozum przenikać skrytości; wiem zatym, że ten xiążek téy a téy Jeymości podobał się. *Mon.* 74, 471. *KSIĄŻĘTOWAĆ, - ał, - uie, *Act. ndk.*, panować iako książę, als Fürst regieren. Przez boga książęta panuią. *Budn. Prov.* 8, 6. *not.* „właściwiey: książętuią, gdyby się nam tak mówić godziło"; *Boh.* knjžiti, knjžim; *Ross.* княжить, княжествовать. KSIĄŻKA, KSIĄSZKA, XIAŻKA, - i, *ż.*, *Bh. et Slo.* knižka; *Sr.* 1. knižka; *Sr.* 2. kniglizki; *Hg.* köniv, könyvetske; (*Vd.* bukvize, *Crn.* bukvèze); *Cro.* knisicza, knisichka, knyisicze; *Bs.* kgnisgiçe *libellus*, kgnisgiça *epistolium*, *scheda*; *Rg.* kgnixize; (*Rg.* kgnixiza *epistolium*); *Rs et Ec.* книжица, книжка; *dem. nom*, Księga, das Buch. Książkę czytać. *Perz. Lek.* 360. Czytać na książce. *Kras. Doś.* 21. Czytać w książce. *Ld.* Trudno tam o książki, gdzie panuią karty. *Mon.* 66, 437. Książka zła, podła, pismo niegodne czytania; w piec, na pieprz. *Cn. Ad.* 369. na placki, na funciki, zum Käsestecher damit, zu Tüten. *Slo. Prov.* bez knich do škoti, bez penez do trhu, bez książek do szkoły, bez pieniędzy do targu). Książki zbieralne, w których spisuiemy co z rozmaitych autorów krótko na trwałość. *Cn. Th.* 329. ein Collectaneenbuch, cf. świstki, raptularz). Książki pamiętne, memoryał. *ib.* ein Notirbuch, Książki kamienne, *etiamsi alia materia constent*, pargamin kretowany. *Cn. Th.* pullaresy, eine Schreibtafel. - §. Książki wołowe, flak, *ob.* Księgi wołowe. - §. *botan.* Króliki, książki, głowka ś. Jana, matecznik, stokroć wielka, Gänseblume, Maßlieben. *Syr.* 782. KSIĄŻKOWY *ob.* księgowy; *Rs.* книжный. KSIĄŻNICA, XIĄŻNICA, - y, *ż.*, librarya, komora na księgi, biblioteka. *Cn. Th.*; *Boh.* knihowna; *Sr.* 1. knihowna, knihow khowancża, knihownicża; *Cro.* knisnicza, knisarnicza, knigarnicza; *Dl.* knyigohranna, knyigaonicza, die Bibliothek, der Büchersaal. Książnica Watykańska w Rzymie. *Sk. Dz.* 366. Już odtąd uczonych iaśniało niewiele, Do książnic ścieszki dzikie zastąpiło ziele. *Zab.* 5, 323. *Piram.* - 2) kramnica księżna, libraria *Cn. Th.* księgarnia, (*Boh.* kniharna) der Buchladen. KSIĄŻNIK, *XIĄŻNIK, KSIĘŻNIK, - a, *m.*, kramarz ksiąg *Cn. Th.*, dziś księgarz (*Boh.* knihkupec, knihprodawač der Buchhändler. Taka książka pokupna czyni zysk księżnikom. *Kor. Hor.* 18. Dyoklecyan miał bydź synem podpiska iednego, drudzy piszą książnika. *Petr. Et.* 306. - 2) Książnik, kompaktor *Cn. Th.*, dziś introligator, (*Bh.* knihwazač), der Buchbinder, *wiąznik, *Sla.* knigovez, knigoscivecz; *Sla.* knjigovezac; *Hg.* könyvkötö. - §. *książnik, bibliotekarz, der Bibliothekar. *Rg.* kgnigarnik, knigopomnik (kgnixnik, ; literat cf. piśmienny); *Dl.* knigaonik; *Cro.* knigochuvar; (*Bs.* kgnisgevan, kgnisgnik ; literat); *Rs.* книгохранитель; (*Ec.* книжникъ sawant). KSIĄŻNY, - a, - e, księgom służący *Cn. Th.* Buch=, Bücher=. Książna komora, kramnica. *Cn. Syn.* 191; *Sr.* 1. knižkowne. KSIĄŻYNA, - y, *ż.*, książka biedna, mizerna, niewiele warta; lub też miła, ulubiona; ein elendes Büchel; ein liebes Büchelchen. *Rg.* kgnixine KSIĘDZOBOYCA, XIĘDZOBOYCA, - y, *m.*, zabóyca księdza, der Priestermörder. Xiędzoboyca był wzięty, i miał bydź gubiony. *Przyb. Luz.* 337. *KSIĘDZOWY, - a, - e, od księdza, księży, Priester=. Przemienienie przez skuteczną intencyą księdzową, za wymówieniem tych słów: to iest ciało moie, dzieie się. *Zygr. Gon.* 255. KSIĘGA, XIĘGA, - i, *ż.*, (*dem.* książka, książeczka). *Bh. et Slo.* kniha; *Hg.* köniv; *Sr.* 1. kniha, knihi; *Sr.* 2. knigli, knigwi; *Sla.* knjiga (napisana knjiga ; list; *Rg.* kgniga, ; list, karta, papier); *Bs.* kgnighe *liber*, kgnisgiçe *libellus* (kgniga, harthia za pisati ; papier, list; *Cro.* knyiga, kniga; *Crn.* bukve, *obsol.* kniga; *Vd.* bukve, buque; *Rs.* книга, твореніе, pisane lub drukowane dzieło, das Buch, besonders ein großes Buch. Doma siedząc, od umarłych mistrzów, t. i. z ksiąg się uczył. *Warg. Radz.* 2. Księga za mistrza stoi. *Cn. Ad.* 158. Ksiąg szukałem na pokarm i posiłek duszy, J to tylko, żem nie miał ksiąg, me serce suszy. *Jabł. Tel.* 21. Żak, co się uczy bez ksiąg, Nie będzie to doktor tęgi. *Cn. Ad.* 1297. Wodę czerpa przetakiem, Co bez ksiąg chce bydź żakiem. *Rys. Ad.* 74. Któż się nad tym zadziwi, że wiek ieszcze głupi? Rzadko kto czyta księgi, rzadko kto ie kupi. *Nar. Dz.* 3, 140. - *Slo. Prov.* bol geden mnich, mal mnoho knich, a nic wel nic s nich był ieden mnich, miał wiele ksiąg, a nie wiedział nic z nich). Trudno tam o książki; iedna tylko iest w modzie, którą księgą czterech królów nazywaią. *Mon.* 67, 437. karty). Czyta wiele; utonął w księgach. *Cn. Ad.* 158. Spytano go, iakieby księgi czytał, z których taką naukę zebrał? a on rzekł, iam więcey na księgach miłości czytał, niżeli na innych. *Sk. Zyw.* 2, 91. Księga wielka, rzadko bez wady. *Cn. Ad.* 369. cf. Łacna tam bywa omyłka, gdzie się mówi, pisze siłka). - Księgi do wpisywania, ; reiestra Verzeichnisse, Register. *Weźmi *księgi gołego papieru, napiszże na nich wszystkie słowa, którem mówił do ciebie. 1 *Leop. Jer.* 36, 2, weźmi księgi zwinione. 3 *Leop.*). Czarne księgi *ob.* Czarny (cf. *Ec.* чернокнижество czarnoksięstwo). Księgi wielkie, regałowe, pargaminowe, graduały, *Rs.* книжища. Księgi publiczne, akta publiczne, księgi spraw abo prawne, cf metryka, Acten, Actenbücher. O chowaniu ksiąg ziemskich. *Herb. Stat.* 433. cf. Leżenie ksiąg. - Powiadaią nasi Polacy, iż w księgi słowo zawlecze się iednym piórkiem, ale z ksiąg nie wyidzie dziesięcią par wołów, byś założył. *Birk. Kaz. Ob.* K 3. - §. 2) Księgi, na które się dzieło iakie dzieli, die Abtheilung, das Buch eines Werks. W tym znaczeniu

niu dawni używali tego słowa zawsze *in plurali*, na wzór Greckiego *biblia*; n. p. Pierwsze księgi Polityki Arystotelesowéy. *Petr. Pol.; dziś:* pierwsza księga. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 85. Przydatek do pierwszych ksiąg Polityki Arystotelesowéy. *Petr. Pol.* 50. - §. 3) księga papieru, dwudziesta część ryzy; mówiemy raczéy *libra*, ein Buch Papier. - 4) Księgi, Książki u zwierząt odżuwaiących, trzeci żołądek, *omasus. Zool.* 27. *Kluk. Zw.* 1,41. *Sak. Probl.* 71, *Rs.* сычугъ, der Blättermagen, das Buch, der Mannichfalt, das Tausendfach, der Salter, der dritte Magen der wiederkäuenden Thiere. cf. ksieniec; cf. ślaz, łosia skóra, żwacz, czep, żołądek; cf. flak. - KSIĘGARNIA, - i, *ż.*, *Boh.* knihárna, 1) drukarnia 2) księgarnia; *Slo.* knihárn'a, kniháren'; *Sr.* 1. knihencza, knihow pjedahwanicza; *Vd.* bukvena, shtazuna, buquariza; *Crn.* buqvalishe, buklarya; *Cro.* knigstaczùn; *Rs.* книжная лавка. kramnica książna, *książnica, *libraria, der Buchladen, die Buchhandlung. - §. biblioteka, die Bibliothek; *Cro.* knigarnicza, knisnicza; *Sr.* 1. knihownicza. O królach Egiptu, księgarni Alexandryyskiéy fundatorach. *N. Pam.* 11, 223. KSIĘGARSKI, - a, - ie, od księgarza, Buchhändler=, Buch=. *Bh.* knihařský (2. = introligatorski). Handel księgarski, katalóg księgarski. KSIĘGARSTWO, - a, *n.*, handel księgarski, der Buchhandel. *Boh.* knihařstwj (= introligatorstwo, drukarstwo); *Slo.* knihařstwo; *Vd.* bukvena kupzhnia, barantnia (*Rg.* kgnixenstvo, kgnixna mudros *doctrina*, cf. piśmienność). KSIĘGARZ, - a, *m.*, co książki przedaie, *książnik, bibliopola, der Buchhändler. *Bh. et Slo.* knihař, knihwazač introligator; *Boh.* knihkupec, knihprodawač (*Slo.* knichtlačitel *typotheta*); *Sr.* 1. knihownik, knihow pjedawar; *Crn.* buklàr; *Vd.* bukveni priedavez; *Sla.* knjigàr; *Bs.* kgnigar *bibliopola, chartarius*; *Rg.* kgnihár (kgnigarnik, knigopomnik *bibliothecarius*; knyisevnik, knyisnik *literatus*); *Rs.* книгопродавецъ, книжникъ; (*Ec.* книжникъ uczony, piśmiennik, некнижень niepiśmienny, книгочїй dozorca). Przybył tu sławny Francuzki księgarz, z piękną ksiąg kollekcyą. *Mon.* 69, 40. Michał *Gröll*, księgarz Nadworny Jego Królewskiey Mości. Jan *May* księgarz Krakowski, - §. Księgarz =, introligator, der Buchbinder. Księgarze książki oprawuiący. *Kluk. Kop.* 1, 188. KSIĘGARCZYK, - a, *m.*, czeladnik księgarski, der Buchhändlerdiener, Buchhändlerbursche. KSIĘGARKA, - i, *ż.*, trudniąca się księgarstwem, lub też żona księgarza, księgarzowa, die Buchhändlerinn, *Boh.* knihařka. *KSIĘGOGARDZICIEL, - a, *m.*, gardziciel ksiąg, *Ec.* книгохульникъ, der Bücherverachter. KSIĘGOKRADZTWO, - a, *n.*, das Plagium, Diebstahl aus fremden Schriften. Hołd chwały pisarzowi oddawszy, bez zaciągnienia na siebie wady księgokradztwa, cały ten rozdział iego w swoim dziele umieściłem. *Kurop.* 14. *KSIĘGONOŚNY, - a, - e, noszący księgi, Büchertragend, *Ecc.* книгоносецъ, *Gr.* βιβλιοφόρος KSIĘGOPIS, - a, *m.*, autor, pisarz, der Schriftsteller. Bezstronny księgopis. *Dyar. Gr.* 75, *Ecc.* книгописатель, книгописецъ, книготворецъ, творецъ, księgotwórca. *KSIĘGOPISTWO, - a, *n.*, autorstwo, die Schriftstellerey, *Ec.* книгописанїе. *KSIĘGOSKŁADNIA *Ec.* книговлагалище *ob.* biblioteka, *książnica, księgarnia. KSIĘGOSUSZA, - y, *ż.*, zbytnie wysuszenie żołądka zwierząt przeżuwaiących, który księgami zowią, Trockenheit des Blättermagens der wiederkäuenden Thiere. Spalenie śledziony, zepsucie żołci i wątroby, choroby pospolicie nazywaiące się księgosusze, abo zarazy żołądka. *Wolszt.* 19., *ib.* 16. *KSIĘGOWPIS, - a, *m.*, *Ec.* книговводитель protokollista. KSIĘGOWY, - a, - e, książny, od ksiąg, Buch=, Bücher=. *Vd.* bukveni, *Re.* книжный. - §. księgowy, od ksiąg, trzeciego żołądka zwierząt przeżuwaiących, Blättermagen=. Żołądek flakowy, czyli księgowy. *Wolszt.* 30. KSIENI, XIENI, - i, *ż.*, naywyższa mniszka. *Sk. Dz.* 150, przeorysza. *Cn. Th.; Bh.* kněžina, kněžowka kapłanka (kněžnj, kněžna księżna); *Slo.* opatka; *Vd.* apatinja (*Vd.* kneshia, *Crn.* knishèna = hrabina); *Cro.* abatisha, opaticza, dúmna (*Cro.* knegina = hrabina); *Rg.* posveechjeniczza; (*Rg.* kneghigna = księżna); *Sla.* opatica; (*Bs.* kneghigna *comitissa*); *Rs.* аббатисса, игуменья; *Sr.* 1. prelatižina, abtiſſka; (*Sr.* 1. kneni; *Sr.* 2. knini pani). die Priorinn, Aebtissinn. Zachorowała iedna xieni abo abbatissa. *Sk. Zyw.* 1, 183 *et* 2, 312. - 2) kapłanka, die Priesterinn. Bachusa swywolne ksienie. *Hor.* 1, 303. *Kobl.* - 3) *transl.* niby księżna, = pani, die Gebieterinn. Smierć, ksieni wszystkokrotna. *Zimor. Siel.* 281. - (O księżycu: =) Kto coraz nowe stroie sprawia nocney ksieni, Albo inakszą fozą co noc twarz iéy mieni? *Zimor. Siel.* 213. KSIENIEC, - ńca, *m.*, *contemtim* żołądek, cf. Księgi, książki u zwierząt, der Magen. Skoro nas (owce) wasze (wilcze) oko krwawe zoczy, zaraz chce pożreć ksieniec wasz żarłoczny. *Zab.* 15, 413. Smierci leźć w ksieniec, Nie zwykł chyba szaleniec. *Pot. Arg.* 260. - b) szczególn: ksieniec *et in plur.* ksieńce, = kuchra, żołądek niektórych ryb n. p. szczupaka. *Wiel. Kuch.* 421. Xieńce czyli kuchra od szczupaka. *ib.* 434. der Magen gewisser Fische, z. B. des Hechtes. Prorok w ksieńcu wielorybim. *Pot. Arg.* 598. Jonasz był w ksieńcu wieloryba trzy dni. *Sekl. Math.* 12. Luby Telemak, ach pożal się boże Podobno w ksieńcach rybich zaległ łoże. *Nar. Dz.* 1, 64. KSIĘSTWO, XIĘSTWO, - a, *n.*, *Bh.* knjžetstwj; *Slo.* knižatstwo; *Sr.* 1. ferztjinstwo; (*Sr.* 1. kneztwo *ditio* państwo; *Sr.* 2. knestwo, kneja panowanie, państwo); *Vd.* previshtvu, spredvuishtvu, *Crn.* firshtnya; (*Vd.* kneshnia, kneshtvu; *Crn.* knishya = hrabstwo, *Cro.* knéztvo, uladansztvo, varmegya = hrabstwo; *Rg.* knesctvo, poglávstvo, = hrabstwo; *Bs.* knesctvo *dominatus comitis*); *Ross.* княжество, (*Ec.* книжество, ученїе книжное или учёность nauka, erudycya (*Ross.* княженїе panowanie); das Fürstenthum. Państwa pod udzielną książąt zwierzchnością zostaiące, nazywaią się księstwa. *Wyrw. Geog.* 121. Wielkie księstwo Litewskie. *Dyk. Geogr.* 2, 87. das Großfürstenthum Litthauen. cf. arcyksięstwo). - §, książe z księżną, *collect.*, der Fürst mit der Fürstinn. Miał książę Konrad kanclerza w podeyźrzeniu; nie lubiła go żona książęcia. Oboie zatym księstwo zwaliło przyczynę nieszczęścia na niego. *Nar. Hst.* 4, 291. Odjazd Wielkich księstw Toskańskich z Wiednia wkrotce ma nastąpić. *Gaz. Nar.* 1, 85. die Abreise des Großherzogs und der Großherzoginn von Toskana. - §. 2. *księstwo, od księży, *Bh. et Slo.* kněžstwj, knazstwo; *Hg.* papsàgh; *Rg.* posvechjenisctvo). kapłaństwo, stopień duchowieństwa. *Karn. Kat.* 268. das Priesterthum. KSIĘŻA, - y, *plur. nom.* Ksiądz, duchowieństwo, die Priester,

Priesterschaft, Geistlichkeit, Clerisey, *Bh.* knežstwo. KSIĘZKI, - a, - ie, księży, od księdza, Priester:. Przyszła do niéy osoba w długiéy sukni po księzku. *Teatr* 16, 56. *Bh.* knežsky.

KSIĘŻNA, XIĘŻNA, - y, *ż.*, żona książęcia, die Fürstinn. *Bh. et Slo.* kněžna, knjnj (*Bh.* knežowka kapłanka); *Sr.* 2. ferschczina (*Sr.* 2. knjnj, *Sr.* 1. kneni = pani); *Vd.* previshniza, sprednica; (*Vd.* kneshia, kneshinja = hrabina; *Cro.* knegina; *Bs.* kneghigna, knezova *comitissa*); *Rg.* banizza (kneghigna = hrabina); *Sla.* princezica; *Ross.* княгиня. Mokotów, Księżny Marszałkowey Lubomirskiey, a Powązki Xżny (Księżny) Generałowey Czartoryskiey, należą do pierwszych ozdob okolicy Warszawskiey. *Dyk. Geog.* 3, 180. KSIĘŻNICZKA, - *ż.*, córka książęca, die fürstliche Prinzessinn. *Vd.* vaivodariza, prinsesinja; *Rs.* княжна. *KSIĘŻNIK *ob.* Książnik. KSIĘŻNINY, - a, - e, do księżny należący, der Fürstinn:. *Pot. Jow.* 2, 73. *Bh.* kněžnin; *Rs.* княгининъ, княжнинъ.

KSIĘŻY, XIĘŻY, - a, - e, do księdza należący, Priesters:, einem Priester oder Priestern gehörig. Jmienie *kzęże. 1 *Leop. Genes.* 47, 22. ziemia kapłańska. 3 *Leop.*) Jedno żołnierz z domu wyiedzie, to zaraz do xiężéy wsi. *Star. Ryc.* 47.

KSIĘŻYC, XIĘŻYC, - a, *m.*, od ksiąg abo księży abo iakoby kniążyc, i. e. rządca nocny. *Cn. Th.* 406.; *Boh.* měsyc, nočena, nocilla; *Sr.* 2. máßez; *Crn.* luna, messez, mejss; *Rs.* luna, miesenz, meses; *Sla.* misèc; *Cro.* meszècz; *Rs.* луна; der Mond. planeta mnieysza, okrągła, ciemna, we wszystkim ziemi podobna, udzielonym sobie od słońca światłem oświecona, i ziemię oświecaiąca. *Wyr. Geo.* 59. Xiężyc na to iest stworzonym, By był okropnéy nocy przełożonym. *Susz. pieś.* 3. *P.* W zmroku wdzięcznym rozpościera Księżyc promienie srebrzyste. *Kras. List.* 2, 10. *cf.* nocobłędny, nocolsny, nocoświetny, srebrnoświetny, srebrnoszaty, srebrnotoki). Aspekty księżyca są: nów, pierwsza kwadra, pełnia i ostatnia kwadra. *Wyrw. G.* 60. Księżyca kwadra, = połowica, półksiężyca *Cn. Th.* ein Mondeviertel. Księżyca zaćmienie *ob.* zaćmienie, die Mondsfinsterniß. Nie dbam o gwiazdy, gdy księżyc świeci. *Cn. Ad.* 573. Za księżycem gwiazdy. *Pot. Arg.* 742. Turcy mierzą rok księżycami. *Solsk. Geo.* 3, 19. t. i. według obiegu księżycnego, nach dem Umlaufe des Mondes. - Księżyc abo raczey półksiężyca, herb Turecki, das Türkische Wappen, der Halbmond; ztąd *meton.* sklął księżyc bisurmański *Tr.*, t. i. państwo Tureckie). Błędną iuż, zachodzą i znikaią Ottomańskie księżyce. *Leszcz. Class.* 75. - §. Planety drugiego rzędu, towarzysze, *satellites*, księżyce, niektórym planetom głównym dodane. *Sniad. Jeo.* 6., *Boh. Pr.* 13. Monde. - §. Luna, księżyc, ryba morska, płynąc swemi oskrzelami niby pół miesiąca reprezentuie. *Chmiel.* 1, 627. ein Seefisch. - 2) *obsol.*, *neque imitandum*, księżyc, = miesiąc, *q. v.*, der Monat. Mieszaią niektórzy te słowa; miesiąc a księżyc, niedobrze, iako z Łacinników poznać możem, którym insza *luna* Mond księżyc, insza *mensis* Monat, także Grekom σελήνη insze, insza μήν. J po Polsku tak mówiemy: list dan tego *miesiąca*; dwa *miesiące* chorował; dwanaście *miesięcy* w roku, a *księżyców* pod czas trzynaście; Pierwszy dzień *księżyca* Marca pada tego roku na piąty *miesiąca* Marca. *Cn. Th.* 406. Dnia osmego *księżyca Maia. *Bielsk.* 116. Szóstego *księżyca po objęciu urzędu. *Gwag.* 257. Dnia ś. Marcina *księżyca Listopada. *Herb. Stat.* 142. *Wys. Aloy.* 151. *Zrn. Post.* 3, 575 *b.* KSIĘŻYCOWY, KSIĘŻYCZNY, XIĘŻYCZNY, - a, - e, do księżyca należący, Mond:, Monden:. *Crn.* mejssov (cf. miesięczny); *Ross.* мѣсячный, лунный. Księżyczny promień. *Cn. Th.* Księżyczna królowa Cyntya. *Przyb. Milt.* 122. Góry księżycowe w państwie Abissyńskim. *Mon.* 70, 815. Księżyczne odmiany. *Furm. E.* 2. Miesiąc księżyczny Mondenmonat, za który księżyc drogę swą odprawuie dotąd, aż się znowu ze słońcem zeydzie. *Zbbr. Zw.* 26. *Chmiel.* 1, 196. *Kal.* 39, *m* 4. Rok słoneczny i księżycowy. *Hub. Wst.* 281. *Kal.* 39, *M* 3. Kamień księżyczny, der Selenit, biały, przeźroczysty, i na blaszki dzielący się. *Lad. H. N.* 63. - §. 2) Księżyczny, = KSIĘŻYCOWATY, - a, - e, - o *adv.*, kształt księżyczny maiący, mondenförmig. Pułk z księżycznemi puklerzmi. *A. Kchan.* 19. Liście księżycowate, *f. lunatum*, ma przy osadzie dwa wyrznięcia ostro się kończące, na podobieństwo dwóch księżyców. *Botan.* 55. KSIĘŻYCOSŁONECZNY, - a, - e, n. p. Jakim sposobem znaleziono księżycosłoneczny bieg sześciu set lat. *Stas. Buff.* 290. *lunisolaire.* KSIĘŻYCZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* księżyc, ein kleiner Mond. Hippokrates z Chio nieznany teraz zkąd inąd, iak tylko z księżyczków, które się od niego nazywaią *lunulae Hippocratis*. *Alg. Nar. A* 2.

Pochodz. Nom. *księga*: *czarnoksiężnik*, *czarnoksiężki*, *czarnoksięstwo*. b) *od księżyca*: *bezksiężyczny*, *międzyksiężyczny*, *półksiężyca*.

KSIUK, - a, *m.*, *pollex*, palec wielki. *Kirch. Anat.* 3. *Crn.* pavz (cf. palec); *Bs.* palaç, veliki prrist, der Daumen. Ksiuk u nogi, die große Zehe.

KSOBIE, = k-sobie, = ku sobie (*Nominat.* Się *q. v.*), zu sich. Ciągnie starego ziemia k-sobie. *Kołak. C* 1. Jeśli nie odwoływać albo zeznania swego ksobie nie będą brać... *Herb. Stat.* 84. t. i. nazad do siebie odebrać, cofać). - §. osobliwie u woźniców znaczy: w lewą stronę, beyden Fuhrleuten: schwude, zu der Hand, zur linken Hand, *Sr.* 2. k'sebe, tschwo, schwoda, schwude; *Ec.* ошую, свлеза, на левѣ (шуяя lewica). Szkodaby była konia, ksobie, ozy od siebie, wszelako dobrze ciągnie. *Teatr* 52, 10. Ku zachodowi od klasztoru biorąc się naprzód od siebie, potym ksobie, znowu od siebie, znowu ksobie, daley ksobie a daley od siebie i ksobie i od siebie, przebywszy rzekę... *Ossol. Str.* 3.

KSTYB, - u, *m.*, z *Niem.* das Gestäube, Staub von Kohlen und Ton, womit der Boden des Schmelzofens belegt wird. *Tr.* drobiazg czyli kurzawa z węgli i gliny, którą dno pieca huciánego pokrywaią.

KSYK, KSYKAĆ *ob.* Kszyk, Kszykać.

*KSZE *Vocat. Nom.* Ksiądz, zamiast Księże! n. p. Poydziem tam Ksze Plebanie! *Alb. n. W.* 17. Ksze pralacie. *ib.* 21. Ksze miły. *J. Kchan. Fr.* 26 *et* 30. *Opal. sat.* 48. Tymże gorzéy Ksze opacie. *Rey Zw.* 234 *b.*

KSZENIEC *ob.* Ksieniec.

KSZTAŁCIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, ukształcić *Dok.*, KSZTAŁTOWAĆ, - ał, - uie *Continuat.*, formować, kształt pewny dawać, bilden, eine Gestalt geben. *phys. et moral.*; *Sr.* 1. ztawtnoseju, wojtawtnoscjam; *Slo.* působim (cf. spo-

sobić); *Crn.* podobûjem (cf. *podobać, *przypodobywać); *Vd.* podobiti, podobuvati, furmati, isfurmati, isobrasati; *Rs.* образовать (cf. obraz); нашколить (cf. szkoła), школить, вышколить. Wżywocie matki byłem kształtowan przez dziesięć miesięcy. *Radz. Sap.* 7, 2. kształtowany w ciało, zsiadaiąc się we krwi z nasienia męzkiego. *Bibl. Gd. ib.* Bóg poczty stworzył niezliczone Duchów anielskich, a te ukształtował śliczną pięknością zewsząd ozdobione. *Odym. Sw. A* 5. Fidyasz Jowisza kształtował. *Bal. Sen.* 33. Złotnik, gdy złote obrazy sprawuie, z wielką pilnością ie kształtuie. *W. Post. W.* 3, 513. Zwykła nikczemny kształtować płod niedźwiedzica i członki formować (lizaniem). *Past. F.* 163. (cf nieulizany). Tak każdą rzecz styl dobry w swoich wyrazach kształtuie, iż czytaiącemu zda się czasem, że nie na litery, ale na samę rzecz oczyma swemi pogląda. *Mon.* 73, 213. Przez czytanie książek kształtuiemy rozum. *Teatr.* 30 *b*, 65. Przetrzyy iey obyczaie i serce iey chciey kształcić. *Teatr* 30 *b* 17. Czcić go będę, iako tego, który móy rozum kształcił i oświecał. *Gaz. Nar.* 1, 178. W edukacyi naypierwey serce ma bydź kształtowane. *Stas. Buff.* 11. Serce iey iuż doskonale ukształcone. *Teatr* 30 *b*, 17. Edukacya kształci rozum; ale go nie daie. *Teatr* 19 *c*, 51. – §. kształcić = kształt doskonalszy, pięknieyszy dawać, doskonalić, piękrzyć, vervollkommnern, verschönern. Łatwiey iest kształcić i doskonalić rzeczy iuż wynalezione, niżeli nowe wynaleźć. *Rog. Doś.* 2, 283. – §. ozdabiać, zieren, schmücken. Nie byłoć dawniey tak kształtnie, tak grzecznie, Ale uprzeymość wszystko kształciła i cnota. *Kras. Antim.* 68. Umieią przed panami tak ukształtować swoie zdzierstwa, iż poddani w skargach swoich nie znaydą wiary. *Mon.* 67, 199. Okazał się głośnym Moskwy stronnikiem, kształcąc interessem oyczyzny ślepe swe do niey przywiązanie. *Ust. Konst.* 1, 68. KSZTAŁCIĆ się, KSZTAŁTOWAĆ się *Recipr.*, sich bilden; *Rs.* образоваться, вообразиться; Na obywatelów kształcić się wam potrzeba. *Ld.* Serce córki moiey iuż iest doskonale ukształcone, *Resp.* ale na przykład, iak się też te kształcić zwykły? *Teatr* 30 *b*, 17. Już tu trzy dni bawi, a ieszcze się na wzór nasz nie ukształtował. *Teatr* 2 *c*, 20. KSZTAŁCICIEL, – a, *m.*, kształtownik, co kształci, formuie, doskonali. der Bilder, Ausbilder, durch den etwas gebildet wird; *Sr.* 1. wojtawtnosćer. Oddawać trzeba winną cześć wynalezcom i kształcicielom wynalazków. *Kras. List.* 2. 54. Mniemani kształciciele ludzi, nic ludzkiego w postępkach swoich nie mieli. *N. Pam.* 6, 367. Kształciciel prawideł ięzyka. *Czack. Pr.* 1, 54.; *w rodz. żeńsk.* KSZTAŁCICIELKA die Bilderinn. KSZTAŁCIK, – a, *m.*, oboyczyk, kitlik. *Cn. Th.*; *ob.* kształt 2, *a*), stróy na piersi. *Włod.* napierśnik białogłowski, koszula cienka lub chustka, którą piersi zakrywaią. *Dudz.* 42. cf. kaplerzyk, sznórowka), stanik, das Weibermieder; *Rg.* mahramiza, ridda: *Cro.* moderz; *Sr.* jonski lacą. Kształcik. *Dasyp. Hh* 4. załoga *mammilare. Volck.* 521. Miasto pasa powróz, a miasto kształcika miękkiego siermięga. *Birk. Kant. C* 4. Deiopeia płacze, że kształcik pisany Scięgnąć nie może piersi iuż tykaney. *Tward. Daf.* 10. KSZTAŁT, – u, *m.*, *z Niem.*, die Gestalt, Figur, das Aeußere, postać, figura, postawa, *Sr.* 2. schtalt; *Sr.* 1. stalt, waschme; *Bh.* způsoba (cf. sposob); *Crn.* shtâvt, podobstvu, (cf. podobieństwo); *Vd.* shtalt kip (cf. kibić), poduba, visha, obras (cf. obraz), oblizhje (cf. oblicze;), furm (*ob.* forma); *Cro.* kép; *Hg.* kép; *Sla.* strûk, stas, pristalôst; *Ross.* образъ, возрастъ, стать; *Ec.* уподобленїе. Kształt rzeczy zawisł na ułożeniu cząstek materyi. *Rog. Dos.* 1, 10. Kształt daie bytność rzeczom. *Zygr. Ep.* 58. Proteusz umiał wszystkie na siebie brać kształty i postaci. *Mon.* 66, 137. Jezus będąc w kształcie bożym, wyniszczył siebie samego, przyiąwszy kształt niewolnika, stawszy się podobny ludziom, i postawą znaleziony iako człowiek. *Bibl. Gd. Phil.* 2, 7. *Gil. Kat.* 56. Kształt nayskładnieyszy, biegaiące oczy, żywa barwa, oto iego przymioty. *Zab.* 13, 167. Pan bóg kształtów nie patrzy, iedno serce prawe, To u niego na pieczy, wierz mi, nie postawy. *Rey Wiz.* 182. Na iakie *modum* książka? *inepte dicunt*, *pro*: na iaki kształt księga? iak wielkiéy karty? *Cn. Th.* 443. – b) kształt, abrys, forma, wizerunek, podobieństwo iakiego kształtu, der Abriß, die Form, die Aehnlichkeit, das Bild von einer Sache. Wtóre przykazanie iest, abyśmy boga w żadnym kształcie nie wyrażali. *Katch. Gd.* 40. Tu masz tylko kształt i wizerunek téy rzeczy, a potym się prawego gruntu z tych początków powoli dopytaway *Rey Wiz. praef.* Patryarchy bóg mieć chciał niciaką figurą i kształtem syna swego. *Biał. Post.* 63. Chrystus, iako własny syn boży, niewidomego oyca swego był takim kształtem i własném podobieństwem, iż ktokolwiek widział syna, w nim iuż mógł poznać i oyca. *Wisn.* 290. Od Bolesława Smiałego, Polska była na kilkanaście księstw rozerwana; tylko przy Krakowskim księciu iakoby kształt monarchii zostawał, aczkolwiek nad inszemi władzy nie miał. *Stryik* 326. niby cień, ein Schatten, ein Schein der Monarchie. Kapłany *kształtowi i cieniowi rzeczy niebieskich usługuią. 1 *Leop. Hebr.* 8, 4. – b *b*) kształt, = sposób, die Art und Weise. Krassus kształtem Domicego sobie postąpił. *Warg. Wal.* 208, *Rs.* образно; *Ec.* образнѣ. Co raz różne używanie kształtów mówienia. *Nag. Cyc. pr.* 9. Tego kształtu bitwy często używaią, że konne i wozowe przed sobą posyłaią. *Warg. Cez.* 85. Szedł do królowéy. i ną kształt tego mówił: *Gorn. Dz.* 116. er sprach folgendermaßen, auf diese Art. Tym kształtem, tym sposobem, *Vd.* na tako visho; *Ec.* нравомъ симъ. Do sławy i do cnoty, chce go iakim kształtem nawieść. *P. Kchan. Orl.* 1, 181. iakoś). *Decusso* na ukos rozkładam, abo na kształt gwiazdki albo na kształt krzyża ś. Andrzeia. *Mącz.* in Gestalt, in Form eines Sternes legen. – Nakształt, *adverb.*, = niby, *n. p.* On coś nakształt pomieszany ma rozum. *Teatr* 22 *c*, 62.; zarywa waryacyi, etwas, ein wenig, gewisser maaßen; *Vd.* kaker', taku kaker, likaker). Prawdęż on mówi? *R.* coś tak na kształt Mościa Dobrodzieyko! *Teatr* 35 *b*, 86. niby też to). – b *c*) kształt, gatunek, *species*, Art, Abart. Wiele kształtów mięty ogrodnéy znayduie się. *Syr.* 492; (tak *Krupiński* wszędzie uczy o różnych *kształtach* maści, plastrów, lunatyków). Namiętności w ludzkiem sercu są iednakowe, iednakowe przywary i narowy; lecz kształty w narodzie każdym insze. *Teatr* 24, 66. *Cztr.* – §. 2 a) kształt, kształcik, że kształt daie stanowi, oboyczyk, kitlik, sznórówka, das Mieder. Przywieź żonie na odświętny kształt muchaier ceglasty. *Klon.*

Fl. H 2 *b*. Ciężarne w przestronnych szatach chodzić powinny, aby się kształtami nie spinały. *Cziach Prz.* 4, 4. - 2 b) kształt = zkąd się ma wziąć kształt, wzor, model, podług którego się ma co kształtować; wizerunek, das Muster, Modell. Dworney pani, coby się wszystkim w obec, bez ale, podobała, a z któreyby kształt się brać mógł wszystkich cnot i obyczaiów, niemasz ani było żadney na świecie. *Gorn. Dw.* 227. Ulisessa Homer kształtem wszelakiey rostropności bydź pisze. *Petr. Et.* 186. Woysko Pruskie sprawnością iest kształtem naywybornieyszego żołnierza, na który wszyscy niemal Monarchowie woyska swoie ćwiczą. *Wyr. G.* 587. - § 3. kształt, = piękny kształt, ozdoba, pompa, schöne Gestalt, Zierde, Pracht, *Rs.* осанка, благозрачїе, благообразїе. O Polakach powiadaią, iż żaden narod nie iest przyskłonnieyszym i ku kształtom, i ku każdemu ćwiczeniu. *Rey Wiz. praef.* Jagiełło sobolich, ani żadnych kosztownych szat nie miał, tak od kształtu, iako i od zimna. *Gwag.* 78. Ozdoba ziemi Włoskiey, kształt zakonu Karmelitańskiego, kościoła katolickiego zaszczyt, a między świętemi cud ieden, Marya de Pazzys. *Sk. Zyw.* 335. Po cztery konie za nim prowadzili, bardziey dla kształtu, niż z potrzeby. *Kłok. Turk.* 238. t. i. dla parady, wystawy, zum Staat. Pewnie Wc Pan myślisz, iż ia dla kształtu głowę noszę na karku? *Teatr* 34 *c*, 75. (cf. główka iak makówka, cf. głowa do pozłoty). Pokażę wam, że głowę nie dla kształtu noszę. *Zabl. Zbb.* 80. *Bratk. U* 3. Pobożność u ciebie nie dla kształtu. *Leszcz. Clas.* 95. Oyciec Wc Pana iest tylko oycem iego dla kształtu. *Teatr* 36 *b*, 59. cf. malowany). - *§. Pan niekształt bydź rozumiał, chłopa tak bogatym. *Tward. W. D.* 5. nierzecz, nie do rzeczy, niedobrze, niepięknie, nicht gut, nicht hübsch. - §. kształt, = polor, die feinere Bildung, Cultur. Zbyt często rozwiozłość i zepsucie, z kształtem wprowadzonym przez nauki, iednym szły krokiem. *Zab.* 14, 190. KSZTAŁTNIE, KSZTAŁTOWNIE, *KSZTAŁTNO, *Adv.*, pięknego kształtu, szykownie, zręcznie, zwinnie, pięknie, wohlgestaltet, geschickt, nett, schön; *Sr.* 1. zkawtnoscine. Bóg ciało nasze tak kształtownie uformował. *W. Post. W.* 2, 225. Kształtowniey. *J. Kchan. Dz.* 159. Niechay modni dziwaczą, cóż moda nie marzy? Kształtnie czynią dzisieysi, lepiey iednak starzy. *Kras. List.* 2, 66. Nie byłoć dawniey tak kształtnie, tak grzecznie, Nie szkliła w kunsztach wytworna robota. *Kras. Ant.* 68. Pochlebiał tak kształtnie, że co nie lubili pochwał, to ze słów iego kontenci zaś byli. *Jabł. Tel.* 224. Część dobrodzieystwa, prośba kształtnie odmówiona, *Min. Ryt.* 4, 154. Naylepiey kupił, kto kształtnie ukradnie. *Pot. Syl.* 304. KSZTAŁTNOŚĆ, - ści, *ż.*, szykowność, piękność, kształt nadobny, Wohlgestaltheit, Schönheit. *Sr.* 1. zkawtnosćź, zkawtnosćziwosćź; *Rs.* стамность, сановитость, благозрачїе, стройность; *Ec.* благообразїе (*opp.* злообразїе, злоличїе niekształtność, szpetność). Dawni nas w kształtności obyczaiów przewyższali. *Mon.* 67, 826. *elegantia*). KSZTAŁTNY, KSZTAŁTOWNY, - a, - e, pięknego kształtu, nadobny, szykowny, zręczny, wohlgestaltet, geschickt, nett, schön. *Sr.* 2. schtaltni; *Sr.* 1. zkawtné, zkawtnosćziwé; *Bh.* ztepilý, spanilý (cf. wspaniały); *Vd.* stauten, liep (cf. łepski); *Sla.* prilicsan, pristao (cf. przystoyny); *Rs.* стам-ный, благозрачный, казистый, доброличный (cf. lice), благообразный, осанистый, стройный; *Ec.* сановитый. Józef był nadobny i kształtowny. *Radz. Genes.* 39, 6. wdzięczny na weyrzeniu. *Bibl. Gd.*) Zapewne kształtna postać nie iest iedną z pierwszych zalet człowieka; ale połączona z innemi rzeczywistemi darami. *N. Pam.* 4, 65. Postać papugi mile kształtowna. *Tol. Saut.* 42. Garbatych żaden kształtownymi nie nazowie. *Sak. Probl.* 126. Jakież ty masz kształtne wybiegi! *Teat.* 30 *b*, 9. - Niekształtowny *enormis*. *Cn. Th.* Bóg stworzył świat z niekształtowney materyi. *Bud. Sap.* 11, 18. Stara, gruba, niekształtowna strzelba. *Archel.* 2. *Ec.* злоличный, злообразный. KSZTAŁTOWAĆ *ob.* Kształcić. KSZTAŁTOWNIK, - a, *m.*, *formator*. *Mącz.* der Former, Bilder, der einer Sache die Gestalt giebt. *ob.* Kształciciel.

Pochodz. *bezkształtny; całokształt; niekształt, niekształtny, przekształtować, wykształtować, ukształtować, wszelakokształtny.*

*KSZYK, KSYK, - u, *m.*, ksykanie, kszykanie, odgłos piszczący na kształt wężowego, das Zischen, Gezische. *Rs. et Ec.* звиздъ cf. gwizd, świst). Herkul dzieckiem będąc w powoyniku W okrutnym pogniótł srogie węże kszyku. *Chrość. Ow.* 119. Zjadły smok, który kości wszystkie z ciałem niszczy, i przed którego ksykiem uciekaią wszyscy. *Bard. Luk.* 167. Kszyk ludzi *ob.* kszykanie. - 2) kszyk, ptak z rodzaiu bekasów *scolopax totana* die Rietschnepfe. *Kluk Zw.* 2, 310. *Ład. H. N.* 85. *KSZYKAĆ, KSYKAĆ, - ał, - a *Jntr. ndk.*, ksyknąć, kszyknąć *idntl.*, ksyk, odgłos wężowy wydawać, *Boh.* sycěti, sycím, *Slo.* sypim; *Hg.* siivöltök, kisü; *Crn.* sishhétůjem; *Vd.* sallim; *Cro.* szichim; *Rs.* шипнуть, шипѣть, шиплю, звиздати, позвиздать, сопѣть, соплю (сыкнуть, сыкать psu nakazać spokoyność: couche!) świszczeć, syczeć, sykać, zischen. Wąż na węża ostrym żądłem kszyka. *Pot. P.* 452. *Ecc.* змїй рю мить. Węże się ozwały trącone, a tych część po ramionach, część po piersiach kszyka *sibila dant*. *Zebr. Ow.* 94. Wąż wstaiący długą *xyka szyią. *Bardz. Tr.* 42. Zawarł paszczękę kszykaiącey hydrze. *Herb. Art.* 118. Smok zgrzytał zębami, i straszliwie kszykał. *Tward. Daf.* 17. Gęsi ksykaią, gdy się gniewaią. *Kluk. Zw.* 2, 148. Drop ksykał. *Ban. J* 3 *b*. - *transl.* o ludziach n. p. Nacię każdy kszyka, ukazuiąc cię palcem, a szydząc wykrzyka. *Kulig* 81. cf. wykszykać kogo. cf. Wszyscy nań kraczą). Rynoceros w młodości miał zwyczay takowy, Gdy zayrzał siwey brody, abo siwey głowy, To kszykał na starego, sprośnie go wzgardzaiąc. *Papr. Kot. R b*. Co *ozwać się ze skargą zaniesie, to kszyknie *sibilat*. *Zebr. Ow.* 97. *KSZYKACZ, KSYKACZ, - a, *m.*, *sibilator*. *Cn. Th.* ein Zischer, der zischt. Straszny był gwizd ksykaczów w Plutonowskiey sali. *Przyb. Milt.* 321. (wężów). *KSZYKANIE, KSYKANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, ksyk, świszcz, *Bh.* sycení; *Vd.* psizhenje, psikanje, pshimkanje, das Zischen, Gezische. Ukazał z długiey iamy łeb wielkiey urody modry wąż, i kszykanie rozpuścił straszliwe. *Otw. Ow.* 103. W Greckim i Łacińskim ięzyku kszykania niemasz, albo bardzo mało. *Gorn. Dw.* 50. Wrzaskiem wszystkich okrutnym i częstym a gęstym ksykaniem, i sromotnym

prośby odmawianiem znacznie zelżony. *Warg. Wal.* 243. Złożę to miasto na podziwienie, i na *poxykowanie. 1 *Leop. Jer.* 19, 7. na kszykanie. 3 *Leop.*

Pochodz. *wykszykać, niewykszykany; może też tu należy* sikora, et *siknąć, sikawka.*

KSZYNA *ob.* Krszyna.

K T.

KTEMU, *=* k temu, *=* ku temu, *Vd.* h'temu, k' letemu; - 1) do tego, **dazu, dahin.** Przy koronacyi z arcybiskupem maią bydź, ktorzy ktemu wedle zwyczaiu należą biskupi. *Herb. Stat.* 8. *Kucz. Kat.* 3, 232. - §., prócz tego, nad to, **überdieß, noch dazu.** Rozumny, ktemu i uczony. - §. *comparat.* ktemu, *=* w porównaniu do tego, *n. p.* Co są wszystkie skarby świata ktemu, co tu ewanieliia obiecuie? *W. Post. W.* 203.

KTO, *Gen.* kogo, *Dat.* komu, *Loc. et Inst.* kim; *cum enclitico* Któż, kogoż, komuż, kimże, *Bh.* **kdo, kdoj, koho**; *Slo.* **kdo, koho, kdoj, kdoje, kdojeto, kdojto**; *Sr.* 1. **hdo, chto, hdo tej**; *Sr.* 2. **chto, chtoj, chtoga**; *Vd.* kdu, htu, kedu, gdu, du, kateri; *Crn.* gdú, kèdú, *G.* zhegav, zhegava, zhegavu; *Cro.* gdo, koi, ki, koja, kà, koje, kaj, sto, koga; *Dl.* tko; *Hg.* ki, kitsoda; *Sla.* tko, koga, komu; *Bs.* tko, ki, ka, ko, koji, koja, koje; *Rg.* tko *vet.* ko, ka, scto; tkoga, kee, koga; tkomu, koj, komu; *Rs. et Ec.* кто, кого; cf. co, cóż). - *interrogat.* a) *directae:* Kto? Któż? **wer?** Spytał nas, ktośmy i zkąd? *Jabł. Tel.* 11. Szłam go ściskać, lecz wrzasnął na mnie z fukiem: kto to tu, kto to tu? *Zab.* 13, 286. *Tręb.* Szylwachy w nocy na mimo idącego wołaią: kto idzie? *Kaw. Nar.* 11. Któż tam iest? ℟. Ja! *A.* Co za ia? ℟. ia! *Zabł. Amf.* 17. Gdy nóg łożka iego się tyka, on przestraszony, nie wie co się zjawia, Pyta: kto taki? *Leszcz. H. S.* 228. *Teatr.* 4, *c*, 334. Słyszę kołatanie; zobacz Dorotko, kto tam? *Teatr* 24 *c*, 14. Hola! iest tam kto? *Teatr* 52 *d*, 46. Kim mię bydź powiadaią? *W. Marc.* 8, 29. *Sekl. Mark.* 8. Za kogoż to mię ty bierzesz? *Teatr* 28, 32. Wolność, a komuż nie miła? *Birk. S. Kor. Cb.* Odmiany nie uczyniły w obyczaiach iego honory, które a kogoż nie odmienią? *Birk. Sk. E.* - b) *indirectae* **Wer.** Niech mam szczęście wiedzieć, z kim mowię. *Teatr* 21 *c*, 14. Idźmy ieszcze w tę stronę, kto wie, czy tu nie będzie? *Teatr* 54, 40. może). Spodziewa się w czasie wielkiéy po kim tam sukcesyi. *ib.* 22 *b*, 79. po kimsiś). Stare rzeczy na przedaż noszą, obwoływaiąc: kto więcey da! *Star. Dw.* 12. Szczery nie patrzy kto czyni, lecz o co rzecz chodzi. *Kras. Sat.* 86. Nie patrz, kto mówi, ale co. *Cn. Ad.* 632. Dziś człowiek nie wie, komu zasiewa i młóci, Lada kto mu stodołę i lamus przewróci. *Nar. Dz.* 3, 234. *Zab.* 16, 124. *Nar.* A któż to tam wiedzieć może? *Teatr* 54, 81. A któż tak się z ludźmi obchodzi? *ib.* 31 *e*, 15. Ktoś iest, a kto ia, pamiętay. *Past. F.* 19. - NB. *Loco pronominis* Kto, *supponunt Poloni varia nomina:* ki, kat, djasek? ka pokusa, *ut* ki kat? ki djasek? ka pokusa? katci kazał *vel* a katci kazał? *pro* ktoć kazał? *Cn. Th.* 332. - §. 2) *absque interrog.* kto, *cum demonstrat.* ten, *expresso vel subintelligendo*, **wer - der.** Kto mocnieyszy, ten lepszy. *Cn. Ad.* 385. Kto mówi, ten się domówi. *Cn. Ad.* 384. Kto kołace, temu otworzą. *Gemm.* 139. Kto łacny ku dobremu, ten łacny i ku złemu. *ib.* 385. Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada. *Gemm.* 140. Przymierze postanowili takie, iż ktoby był nieprzyiacielem Polakom, ten Węgrom; kto nieprzyiaciel Węgrom, ten Polakom. *Bielsk.* 107. - *Omisso demonstrativo:* Kto bywa na koniu, bywa pod koniem. *Cn. Ad.* 37, 1. Kto chleba nie chce, nie godzien kołacza *ib.* 372. Kto milczy, zezwala. *Gemm.* 139. Kto nie chce, to musi. *ib.* 140 - 2 b) kto *=* ten, *repetito verbo*; *indifferentiae*, *=* wszystko iedno kto; *n. p.* kto powiedział ten powiedział, kiedy dobrze powiedział. *Cn. Ad.* 392. Kto dał, ten dał; Kto pisał, ten pisał. *Cn. Th.* - 3) Kto, *=* człowiek, *=* drugi, *=* iaki taki, *Gall.* on, **man, jemand, einer.** Im więcey kto ma, tym więcey żąda. *Zab.* 16, 179. *Węg.* Opodal iako gdzie kto mógł pousiadali. *Zab.* 12, 268. *Dudz.* Z iakim kto przestaie, takim się sam staie. *Gemm.* 384. Smierć dla poczciwych nie ma nic strasznego, iak kto żyie, tak umiera. *Stas. Num.* 1, 198. Niech kto chce, co chce gada, ieździec czasem głupszy od klaczy. *Zab.* 13, 275. *Tręb.* - 4) Kto *emphat.*, osoba czego godna, warta, lub zdatna do czego, *negatiua significatione*, *n. p.* W całém królestwie niemasz wierzyć komu. *Bard. Tr.* 303. **es ist kein Mensch, dem man trauen könnte.** Basiu! ty ani spóyrzysz na mnie! ℟. bo nie mam na kogo. *Kniaź. Poez.* 3, 213. **du siehst mich nicht einmal an? Antw. ich wüßte nicht, wen ich anzusehen hätte.** Nie będzie komu płakać za mną w domu naszym, bo matka stara iuż umarła. *Karp.* 1, 69. - §. *Ellipt.* Kto co lubi, ia zaś gram azardownie. *Teatr* 19 *c*, 78. wolno iak się komu podoba). - 5) kto, *=* ktokolwiek, ieden, iaki, który, **einer, jemand, ein.** Rozkazał podkanclerzemu król, żeby kogo swego tam posłał. *Gorn. Dz.* 59 Jthak iuż w cudzych ręku, tam się kusić marno, Z twych kto się nieprzyiaciół z twą matką ożenił. *Jabł. Tel.* 322. Niemam kogo posłać, wszyscy moi ludzie zatrudnieni. *Teatr* 27, 60. - 6) kto inszy; *=* inszy iaki, **wer anders; jemand anders.** O kim inszym mówi, a o sobie myśli. *Cn. Ad.* 779. Dobrze działanie nic rozumie się sobie, ale komu inszemu. *Gor. Sen.* 351. Kto inszy do harapu. *Gemm.* 138. - 6 b) kto, *omisso vocabulo*, inszy, *=* drugi, nie ia, ale prócz mnie iaki taki, **ein anderer, jemand.** Znam moię córkę lepiéy, iak kto. *Teatr* 12, 22. Sobiem śpiewał, nie komu, swe, nie cudze rzeczy; Aby kto tego słuchał, nie maiąc na pieczy. *Zimor. Siel.* 126. Kto w kościele, ia w polu tu leżę schowany. *Gaw. Siel.* 394. Na sąd ostatni, gdy wstaną duszyce, Kto swe cnoty poniesie, piiak, dzban, śklenice. *Gaw. Siel.* 394. Litować-li, czyli też powinszować (topielcu) tobie, Ze kto w twardym, ty w miękkim odpoczywasz grobie. *ib.* 401. Ja się stroię dla siebie, a nie dla kogo; a komu się nie podoba, to niech na mnie nie patrzy. *Teatr.* 27 *b*, 14. Jeżeli będę bita, mnie, nie kogo, będzie bolało. *ib.* 18 *b*, 10. Dokądże zamyślasz udadź się? ℟. Mnie, nie komu, wiedzieć o tém. *ib.* 25, 112. Niech się i mylę, sobie szkodzę, nie komu. *Oss. Str.* 3. Pamiętay, co w domu to komu, a co gdzie indziéy, to dla siebie. *Teatr.* 22, 95. Ona drugiemu z sercem daie rękę, Komu pociechę, mnie zadaie mękę. *Min. Ryt.* 2, 143. - 7) Kto, *loco relatiui* który, *cum secunda persona:* ty który, **du, der du.** Kto kochasz szczęście oyczy-

sny twoiéy, Rzuć okiem, oto zbawca iéy ſtoi. *Gaz. Nar.* 1, 416. Stolicy się Rzymſkiéy trzymay, kto pobłądzić w różnych kacerſtwach nie chcesz. *Sk. Zyw.* 2, 439. – *Cum tertia persona* n. p. Mierzi go każdy towarzysz, ktoby się chciał wdawać w sprawy a urzędy iego. *Rey Ap.* 25. – 8) kto - kogo, komu, kim, = kto - drugiego, drugiemu, drugim, **wer - den andern, dem andern.** etc. Zobaczymy wkrótce, kto na kogo wsiędzie. *Stryik* 504. Któż kogo ma szukać? *Cn. Ad.* 404. Kto kogo miłuie, wad iego nie czuie. *Cn. Ad.* 379. Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada. *Gemm.* 140. Wyiedź, owo ia czekam, broń na broń niech będzie, Wnet się tu rozſtrzygniemy, kto na kogo wsiędzie. *Stryik* 504. Na balu uważa, kto z kim tańcuie. *Zab.* 13, 212. ktory z którą). Tu nic innego nie usłyszysz, tylko kto się w kim kocha, kto się z kim rozwodzi, kto kogo ograł, kto się z kim wyzwał. *Teatr* 32, 50. – 9) kto - kto - kto *etc.*, = ieden - drugi - trzeci, *vel* ten - ów, - ów, **der eine, - der andre - der dritte, oder einer - einer - einer.** Gruchnęli z drzewa wszyscy chłopi o ziemię, kto szyię, kto rękę, kto nogę złamał. *Gorn. Dw.* 159. Płacę co miesiąc biorą, każdy według swoiéy kondycyi, kto mniéy a kto też więcéy. *Star. Dw.* 34. Wybory nowe piszą wszędy, kogo krew, kogo sława budzi, że trzydzieści tysięcy zgromadzony h ludzi w Orszy ſtanie. *Tward. Wład.* 24. (KTOBIE, = ku tobie *ob.* ku *et* ty **zu dir.** *J. Kchan. Ps.* 28.). KTOKOLWIEK, *Gen.* kogokolwiek, KTÓŻKOLWIEK, *Gen.* Kogożkolwiek; *Bh.* **kdokoli, kdožkoliwěk**; *Slo.* **kdokolwek**; *Sr.* 1. **hdožkuli, niechtožkuli**; *Sla.* koigodir, kojagodir, kojegodir; *Bs.* kogod, kojigod, kigod, kojagod, sctogod; *Crn.* gdurkol, karkolsen, slędn, slehérn; *Rg.* koimugod, koimudrágo, kimugod; *Cro.* kojgod, kigod, koterigod, gdogod, gdogode; *Dl.* tkogodar; *Ecc.* кійлибо, каялибо, коелибо; cf. cokolwiek) niech będzie kto chce, kto bądź to bądź, wszelaki, **wer nur immer, gleich viel wer.** Pytay się kogokolwiek. *Tr.* Kocham cnotę, w kimkolwiek ią widzę. *Tr.* KTORĘDY, *Adv.*, *interrogat. directae et indirectae*: którą drogą, gdzie, w którą ſtronę, którą ſtroną, *Vd.* kam, komoj; *Crn.* kje ſkus; *Slo.* kuda; *Sr.* 1. **dže wohn?) welchen Weg? auf welchem Wege? wo hinaus? wohin? woher? wo herein?** Nie wie którędy wszedł, muszę mu pokazać drzwi. *Teatr* 29 *c*, 55. Nie wiem którędy się obrócić. *Ld.* Dowiaduie się, którędy iść ma, żeby nie wpadł w błędy? *P. Kchan. Orl.* 1, 416. – b) *relat. sine interr.* Wyszedł temi drzwiami, którędy ia pierwey, **durch die Thüre, durch die ich vorher hinausgegangen war.** Którędy inędy, **anders wo hinaus oder herein.** KTORĘDYKOLWIEK *Adv.*, quâlibet. *Cn. Th.* **gleich viel wo hinaus oder herein.** Bym się tylko mógł którędykolwiek wkraść do niéy. KTÓRY, - a, - e, *Boh.* **který, genž** (*ob.* *jenż), **gesſto, genžto, an, ana, ano**; *Slo.* **kterí, ki** (*ob.* *ki); *Sr.* 1. **kotryž, kotry, kotré, kotra, kotre, kiž**; *Sr.* 2. **kotari, koteri, kotri, kenž**; *Vd.* kateri, kar, kateru, gdy, du; *Crn.* katir, katira, katiru, *vulg.* kir, - a, - u; *Cro.* koteri, koj, ki, koja, ká, koje, kô; *Rg.* koi, ki, kojá, kaa, koje, kè; *Sla.* koi, koja, koje; *Bs.* koji, ki, koja, ka, koje, ko; *Hg.* ki, kitsoda, cf. *Gall.* qui, que; *Lat.* qui, quae, quod, cf. quotus; *Rs.* который, кой; *Ec.* кій, еликій, кая, иже, яже (cf. is, ea, id; cf. *Ec.* кійждо każdy, cf. *Gr.* καθεις, cf. *Gr.* ἑκατερος, *Aeol.* κοτος). – 1) *pronom. relativum,* **welcher oder der, welche oder die, welches oder das.** Ten mię wnet namówi, który czyni to co mówi. *Cn. Ad.* 1160. Biała lebiotka, którą poleiem zowią, pomocna żółtey biegunce, którą kolerą zowią. *Urzęd.* 66. Już dzień naznaczony minął, którego odprawić mię miano. *P. Kchan. Jer.* 124. **der Tag, an welchem ...** Który się chrzcić wzbraniał, każdego ścięto. *Stryik.* 291. – *Nota*: w tym znaczeniu miaſto *który* mówi się też *co*; miaſto *którego* = co go; ktoremu = co mu; którą = co ią, których = co ich; którym = co im; któremi = co niemi *vide* Co. – 2) *Który? et cum enclitico Któryż? interrogationis directae et indirectae* a) co za ieden? **was für einer? welcher?** *Cn.* kajsen, *Sr.* 2. **kotarij?** Któraż ieſt na świecie kobieta, któraby nie kochała? *Niemc. Krol.* 3, 72. Co wiedzieć, którą dziurą wleźli. *Falib. Dis. R.* Nie wiedziałem na którym świecie i czy żyłem. *Teatr.* 43 *c*, 156. Duchem prorockim przepowiedział około królów, który po którym i iak długo żyć miał. *Sk. Zyw.* 2, 409. **wer auf den andern folgen sollte.** Którym okiem lepiéy widzisz? *Tr.* – b) który w rzędzie? w liczbie? iak daleki od pierwszego? *quotus? Cn. Th.* **der wie vielſte? welcher?** *Bh.* **kolikatý**; *Sr.* 1. **kak mnohoteré.** Który dziś mamy? – Ale, ale, któraż to godzina? *Teatr* 30 *b*, 109. **wie viel iſt die Uhr? welche Zeit iſt es?** O któréy (godzinie) mam przyyść? *Resp.* Ieymość będzie na komedyi koło szóſtey. *Teat.* 17, 44. – 3) który, = niektóry, iaki, ieden, którykolwiek, iaki taki, **einer, irgend einer.** Czy ty, czy twóy brat, czy który twóy krewny. *Zab.* 13, 273. *Tręb.* Już tam który. *Star. Ref.* 134. Panowie Czescy prosili Kazimierza, aby albo sam króleſtwo ich przyiął, albo którego syna do Czech posłał. *Stryik* 621. Litwa żądała Kazimierza, aby syna którego dał im na księſtwo. *Bielſk.* 422. Jeżeli z tych dwóch panów którego napotkacie, niespuszczaycież ich z oczu. *Teatr.* 30, 85. Zawołam którego. *Teatr.* 9 *b*, 111. Nad którym doſtanie który zwycięſtwa, ten niech przy niéy ſtanie. *P. Kchan. Orl.* 1, 8. Jeżeli która, ta reguła powinna bydź ściśle zachowywana. *Kras. Pod.* 2, 241. Możeż bydź mnieysza która praca, iak trzymać zapęd uſt ſkromnie. *Kul. Ow.* 106. Nie rozumiéycie, żeby mię za moie które złości gubiono, ale abym się P. Bogu doſtał. *Sk. Zyw.* 74. Kacerze uwłaczaią Chryſtusowi któréy natury z tych dwóch, żeby nie był abo prawy człowiek, abo prawy bóg. *ib.* 253. Nie ieden grzech który, ale wszyſtkie odkryte zoſtaną. *W. Poſt. W.* 17. Cóż się Wc Pani dzieie? sądziłem że gore, Albo że które w domu zemdlało, lub chore. *Niemc. P. P.* 68. Nie ieſt odmienny bóg, iako który człowiek. *Sk. Zyw.* 2, 34. iako drugi człowiek, cf. drugi, cf. ieden. – §. nieiaki, n. p. Pani nasza iuż się ubrała od którego czasu. *Teatr* 15 *c*, 14. od nieiakiego czasu, **ſeit einiger Zeit.** – 4) nieieden, więcey niż ieden, kilka, **mancher.** Będziemy mieli dosyć czasu którą butelkę ſtarego wina wysuszyć. *Teatr* 21, 95. Dla niepokoiu zaſkrobiesz się który raz w łeb. *Sien.* 426. KTÓRYKOLWIEK, ktorakolwiek, którekolwiek, *G.* któregokolwiek, któréykolwiek = bądź który chce; wszelaki, **was nur immer für einer, wer nur immer.** *Bh.* **kterýkoli**; *Sr.* 1. **kotrežkuli, niekotryžkuli**; *Crn.* katirgdu, katirkol; *Cro.* koterigodër). Sroka zawsze pſtra zoſtaie, w którekolwiek leci kraie. *Cn. Ad.* 393. coelum non animum mutant

mutant etc.). Któremkolwiek słyszał na cię skarżące się, te którymemkolwiek obyczaiem mógł uśmierzał. *Mącz. quicunque*). Którzykolwiek w wymowie iesteśmy albo iakokolwiek wymowni iesteśmy. *ib.* Od któregokolwiek człowieka, gdy potrzeba, dobrodzieystwo ma bydź żądane. *ib.* Którykolwiek w rzędzie, w liczbie, *quotuscunque*, **gleichviel der wie vielste.** *Cn. Th.* KTÓRYS, *Gen.* któregoś, = niektóryś, *aliquis e certo genere vel numero; ktoś latius patet. Cn. Th.*, **einer, ein, ein gewisser (von einer bestimmten Gattung)**; *Slo.* **kterisi.** Oczywista, że któryś niewczesny mędrek potrafił swoie reflexye w dzieło Bogusłałowe wtrącić. *Nar. Hst.* 2, 273. KTORYŻ, Któraż, Któreż? *ob.* Który. KTOŚ, KTOSIŚ, *Gen.* kogoś, *Dat.* komuś; *sed etiam Gen.* ktosia, *Dat.* ktosiu, = niekto, pewny, **ein Ungenannter, ein Quidam, ein Gewisser**; *Bh.* **kdos, kdosy**; *Slo.* **nekdo**; *Vd.* kedu, htu; *Cro.* nekoj, nękoja, nekoje; *Rg.* kigodi, kágodi, tkógodi, koigodi, kojàgodi, kojegodi; *Bs.* kogod, tkogod, kojigod, gnjeki, gneko; *Sla.* koigod, kojagod, kojegod). Ktoś *latius patet quam* któryś, *et infinite aliquem ex toto hominum genere et amplius significat. Cn. Th.* Przyszła Zosia do ktosia, wnet ktoś skonał przy kochance. *Zabł. Zbb.* 4. Koniecznie o tym ktosiu muszę się dowiedzieć. *Pot. Jow.* 2, 32. Nie chciał bydź na koronacyi Zofii Witołd, gniewał się na kogoś, snadź na królową. *Bielsk.* 283. Już zerwał młodzieniec rozkoszne kwiateczki Komuś na wieniec. *Zab.* 15, 152 *Kniaź.* Rozumie, że on też ktoś, = coś. *Cn. Th.*, **er hält sich auch für was.** Ktości gra, a móy Piotr się uczy, *alii ludunt, ille legit. Cn. Th.*, **andere spielen, er lernt.** KTOŻ, *Genit.* Kogoż, = *enclitico roboratum*, = Kto? **wer? wer denn? und wer?** *ob.* Kto. - Pochodz. *niekto, który.*

K U.

KU *praep. reg. Dat. - quae aliquando vocalem* u *abiicit, sola consonante* k *idem significante*: n. p. ktobie, ksobie, kwieczoru; *vel* k *mutato in* g, *ut* gmyśli, = kmyśli; gwoli = k gwoli; grzeczy = k rzeczy. *cf.* kwiernoręcznik). *Exprimit directionem, quoad locum, tempus et intentionem vel effectum*; *Boh.* **k, ke, ku**; *Slo.* **k, ku**; *Sr.* 1. *et* 2. **k', ku**; *Vd. et Crn.* k', h', *obsol.* he, ko; *Cro.* k-; (*Cro.* kod, = przy); *Dl.* ká; *Bs.* ka, k', pút; *Sla.* k', csinje, prama; *Rs.* къ, ко, **zu, gegen, nach.** Klasztor pod zamkiem ku połdniu skłoniony założył. *Krom.* 593. *ad meridiem vergens.* Na powietrze ku niebu zawodnik z nim idzie. *P. Kchan. Orl.* 1, 295, **himmelan.** Ku komu wychodzę, = wychodzę przeciwko komu. *Cn. Th.*, **einem entgegen gehen.** *impropr.* Ku wysokim stolicom i dostoieństwu przyszli. *Gorn. Dw.* 4. Tatarowie Kiiów splondrowali, spalili, iż od tego czasu ku pierwszéy ozdobie przyidź nie może. *Stryik.* 515. - §. *Not.*: *Datiu. Singul. primae declin.* - o w i *corripiunt in* u, mianowicie z przyimkiem ku, n. p. ku końcu, zamiast: ku końcowi. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 125., ku Krakowu, ku Lwowu. - §. 2) *temporis* Ku wieczoru się ma *advesperascit. Cn. Th.*, **es geht schon gegen Abend.** Zostań z nami, boć się już ma ku wieczorowi. *Sekl. Luk.* 24. Ku dniowi. *Cn. Th.*, **gegen Tagesanbruch.** *aliud quid significat*: do dnia *ob.* Dzień. - §. 3) *intentionis et effectus*, = do, dla, **zu, an.** Przemowa ku czytelnikowi Polskiemu. *Orzech. Qu. praef.* Ku Wac Mości ia mówię. *Gorn. Dw.* 4. Człowiek ku pracy stworzon, a ptak ku lataniu. *Kołak. B* 4. Nowe burdy wzniecał Brandeburski, chcąc Zmudź od Litwy ku Prussom oderwać. *Stryik.* 736. Bądź wszystkim Panie ku powstaniu, i poday rękę upadaiącym. *Sk. Kaz.* 37. Bóg dopomaga nam ku zbawieniu przez te rzeczy, które się nam ku zawadzie bydź zdadzą. *Rey Pst. H.* 5*b* Nie bądźże ty mnie ku strachu, ty nadzieia moia w dzień udręczenia. *Leop. Jer.* 17, 17. nie bądźże mi na postrach. *Bibl. Gd.*). Miłość wrodzona ku sobie. *Sk. Kaz.* 465. Chciałem iéy się oświadczyć z affektem, z którym ku niéy iestem. *Teat.* 9 *b*, 66. Wielką miał miłość ku zbawienia ludzkiego pozyskaniu. *Sk. Żyw.* 1, 310. Nie tęsknił sobie z żadną pracą, którą ku dobremu Rzpltéy bydź rozumiał. *Gorn. Dz.* 33. Woiewoda miał lud niemały z Rusi, i tych wszystkich, którzy z Kazimierzem bywali ku potrzebie. *Bielsk.* 109. Rzeczy to są wielkie, a mym zdaniem ku słuchaniu nowe. *Orzech. Qu.* 170. Tak wiele ich pobili, iż trudna rzecz ku wypisaniu. *Stryik.* 270. Powiedźże twoiéy pani, żeby nie była tak dziką ku mnie. *Teatr* 21, 107. dla mnie). - *§. Ku *caussale*, = dla, **wegen**, k czemu? = dlaczego? = czemu? *Resp.* k temu, = dlatego, **wozu? warum? dazu! darum!** Ale k czemu to mówię? atoli ktemu, abyśmy . . *Modrz. Baz.* 25. Ale k czemu to? *ib.* 439. Ale rzeczesz: k czemu te dygressye? ktemu, aby . . . *Orzech. Tar.* 36. - *Omisso* k, *quaerimus hodie caussam interrogatione* czemu? Na waszych biesiadach smaczno ieść nie mogę. Czemu? temu, że tam zdrowie na łyczku. *Star. Ref.* 71; cf. Co. - §. 4) Ku *comparationis*, porównania, = względem, **verglichen mit etwas, gegen, gegen das andere gehalten.** Co są wszystkie skarby świata tego k temu, co ewanieliia obiecuie? *W. Post. W.* 203. - §. 5) *relationis* stosunku, = wedle, do, stosownie do, **nach, gemäß, in Ansehung, in Betreff.** Z początku zdaie się, iż coś krzeczy mówią. *W. Post. M.* 559, *ob.* grzeczy, cf. grzeczny 1). Niech duch święty sam oczyści i ozdobi serca nasze, k woli boskiéy. *W. Post. W.* 222. cf. gwoli, kwoli). Przyzwol nam, a bądź nam ku myśli. 1 *Leop. Dan.* 13, 20. podług myśli, cf. pomyślny). Seym ten nie k myśli był ludziom. *Gorn. Dz.* 103, *ob.* gmyśli). Dom ten tak zasłużony ku naukom. *Pam.* 83, 2, 118. Oycze, zgrzeszyłem ku niebu i przed tobą. *Sekl. Luk.* 15. - §. 6) Ku *additionis*: k temu, = prócz tego, nad to ieszcze, **noch überdieß.** Rozumny a k temu uczony *ob.* ktemu). Piękna, a k temu bogata. *Ld.*

KUB, - u, *m.*, chlew na świnie, *z Niem.* **der Koben, Schweinskoben.** Chlewik czyli kub na wieprze. *Swith. bud.* 92.

KUBA, - y, *m.*, Kubuś, Kubulo *zdrbn.*, *Bh.* **kuba; kubjk, kubicek**) *vulgar.*, = Jakób, **Jakob, Jäkel.** Kubo, bracie miły. *Pieśń. Kat.* 44. Owoż Kuba tu idzie, ia tego człeka cierpieć nie mogę. *Teat.* 54 *c*, *ii.* O Kubalu niebożątko! *ib.* 12 *c*, 47. - O *Jakubowskim*, tłumaczu baiek la Fontaina: J. ty z niemi pospołu idziesz miły *Kubo*, Ty rymy oycaystemi i gładko i iaśnie Sekwańskiego Ezopa wdzięczne nucisz baśnie, Acz ty w oboygu dobry, rza-

dkim darem Feba, Bo i śpiewasz, i strzelasz dobrze; kiedy trzeba. *Nar. Dz.* 3, 58. *Prov. Slo.* někdi i Kubo dobre mluwi, i ślepa kokosz czasem ziarnko znaydzie).

*KUBAK, - a, *m.*, *n. p.* Szkło na naczynie do kubaków niezdatne. *Torz. Szk.* 55.

KUBANOWIE, = Tatarzy *Kubańscy* nad rzeką *Kuban*, która łączy iezioro Meotskie z morzem czarnym. *Dykc. Geogr.* 2, 52, die Kubanischen Tatarn. KUBANA, - y, *ż.*, KUBANEK, - nka, *m.*, obrywka, urywczy zarobek, ein Schwänzelpfennig. Ty masz iednę uczynić rzecz dla Jegomości Upewniam, że ci dobrą da za to kubanę. *Zabł. Zbb.* 11. Miał patron od kmiotka to z kilka kraianek sera, albo też inny kubanek. *Zab.* 15, 56. Djabelne kubanki płacićbyśmy musieli. *Teat.* 43 c, 48. Subdelegat garnie od stron pieniackich nielada kubany. *Teat.* 51, 33.

KUBEBA, - y, *ż.*, die Cubebe, owoc ususzony pewnego krzewika wschodnich Jndyy. *Dyk. Med.* 3, 445, *Vd.* kobeba.

KUBEK, - bka, *m.*, KUBECZEK, - czka, *m.*, *demin.*, naczynie do picia, mały kusz, ein Becher; *Boh.* kossjk, kossjček (cf. kufel), čjsse, čjssta (cf. czasza); *Slo.* koflik; *Sr.* 2. báchar (cf. puhar); *Sr.* 1. konajk (cf. konew'), napowacžk, napowatžk, napowatžžik, trunkacžk; *Sla.* pehar kupa; *Vd.* kupa, kupiza, pitni pohar, pokal, bokal, pehar, pahar; *Crn.* kupèza, kosarz; (*Crn.* kupcze, kupiza, *Vd.* kuffa, = bańka balwierska); *Cro.* kupa; *Dl.* kuppicza; (*Hg.* kupa, = czasza); *Rg.* kuppa, kuppiza; (*Sla.* kupica, = śklanka, n. p. kupica vina = kieliszek); *Bs.* kuppa, kuppiça, agmul, sgmulicch, ojascja; (*Ross.* бубо́къ puhar; кубъ alembik, кувшинъ, куфшинчикъ bania, dzban; кубышка, кубышечка *id.*); *Rs.* стака́нъ, стаканчикъ; *Ec.* ку́бъ (кубшинъ łagiew'), корча́гъ (cf. korczak); cf. *Jtal.* coffa, *Gall.* chopine, coupe; *Gr.* κυββα, *Lat.* cuppa, scyphus, *Ger. Jnf.* Schope, Kufe, *Ger. Sup.* Schoppen, *Germ.* Kopf, Köpfchen, *Suec.* kopp. Zawsze trucizna śmiertelna, choćbyś ią wypił i z kubka złotego. *Zab.* 7, 221 *Koss.* Dano mu w kubeczku wina, przeżegnał, pił i podał towarzystwu. *Birk. Dom.* 81. Małe kubki winem nalane. *Bud. Cyc.* 23. Każe król iey wprzód pić, nim za kubek bierze. *Jabł. Tel.* 105. Ktoby napoił was *kupkiem, abo kielichem, abo krużykiem wody . . . *Sakl. Mark.* 9. - *Prov.* kubek w kubek, = rumel w rumel, kula w kulę, ieden równiuteńki drugiemu, *Rs.* мочь въ мочь, so ähnlich, wie ein Ey dem andern. Kubek w kubek móy portret. *Teat.* 54, 16. Kubek w kubek taki. *Mon.* 73, 36. takuteńki). Kubek w kubek, gdyby też choć w punkcie odmiana. *ib.* 70, 178. podobniuteńki, równiuteńki). Kubek w kubek, tak i móy zemną czynił. *Teat.* 24, 89 *Czrt.* Właśnie kubek w kubek Tatuś. *ib.* 25, 90. - §. 2) Kubeczek abo kubek, miara lekarska, *poculum*, czyni kwarty Krakowskiéy część dziesiątą, a ma w sobie trzy łyżki. *Sien. wykł.*, ein Apothekermaß von drey Löffeln. - §. 3) kubek kwiatu *Tr.* kielich *qu. v.*, der Kelch einer Blume. Kubek, *cyphella*, iest tarczowaty, podniesionym brzegiem opasany dołek, który na dolnéy powierzchni niektórych porostów widzieć się daie. *Jundz.* 2, 55.

KUBEŁ, - bła, *m.*, KUBEŁEK, - łka, *m.*, *demin.*, z *Niem.* der Kübel, wiadro, naczynie od wody, Wasserkübel, Wassereimer; *Crn* kibla, kibl, kibov; *Vd.* diesha, vedriza, lestvizh, lestvizhek (cf. dzieża); *Cro.* kabål, këbël, këblicza, vedro (cf. wiadro), banya (cf. bania), hèrg; (*Hg.* köböl = korzec); (*Rs.* ковшъ, ко́вшикъ, ко́бълъ, ко́белъ czerpaczka cf. kobiel; cf. *Lat.* cubella, cf. kufa). Machina ta w kubłach przenosi ziemię na baszty. *N. Pam.* 7, 38. Skórzany kubeł do gaszenia ognia. *Cn. Th.*; ein Feuereimer. Kubeł skórzany do wina, wody w drogę. *ib.*, ein Schlauch. cf. *suma). Kubełki w kołach rurmusowych *modioli*, *haustra*. *Cn. Th.*, die Schöpfeimer oder Kasten am Schöpfrade. U nas mierzą rudę *kubłami*, zwanemi *kible*, których półiedynasta na ieden wóz rudy. *Os. Rud.* 63, Bergkübel.

KUBICZNY, - a, - e, od kubusa, t. i. sześcianu rachunkowego, *Rs.* куби́ческій, Cubic =. Wyciąganie pierwiastku kubicznego. *Geom.* 2, 60, Cubicwurzel.

*KUBIESZ, - a, *m.*, *Kubieszowie i Pokundziowie, po naszemu włodarze. *Vol. Leg.* 3, 330. *Kubieszowie. *ib.* 3, 359 *et* 436. Na inszych mieyscach: *Rubieszowie, n. p. *ib.* 387. W ziemi Jnflantskiéy *rubieszowie i pokundziowie, abo po naszemu włodarze. *ib.* 3, 49.

KUBILIŚCIÓW ziele, *lapathum latifolium*, = ogrodny szczaw końcki. *Syr.* 1090, Mönchrhabarber.

KUBLICZ, - a, *m.*, miasto w woiew. Bracławskim. *Dykc. Geogr.* 2, 52, eine Stadt in Litthauen.

KUBRAK, - a, *m.*, KUBRACZYNA, - y, *ż. zdrbn. z pożal.*; n. p. Krymki, Węgierki, Kubraki, stróy kobiecy. *Haur Sk.* 519. Przyszedłszy do Warszawy w kubraku bez chłopca, ieździ teraz karetą. *Kras. Doś.* 55. Patron w kubraku ponsowym. *ib.* 76. Niedawno kubraczynę ledwie miał na grzbiecie, Dzisiay uwielmożniony iuż iedzie w karecie. *Zabł. Zbb.* 21. ordynaryyny prosty kontusz, ein ordinärer Polnischer Oberrock.

KUBULO, KUBUŚ *ob.* Kuba, Jakób.

KUBUS, - a, *m.*, sześcian liczebny, liczba dwa razy przez siebie pomnożona, die Cubiczahl. O podniesieniu liczby do iéy kubusa. *Geom.* 2, 60.

KUĆ *ob.* Kować. - 2) KUĆ *ob.* Kukać.

KUCBAY *ob.* Kuczbay.

KUCH, - a, *m.*, makuch, makowiny. *Dudz.* 42. odchodziny przy wybiciu oleiu. *Włod.*, ein Hülsenkuchen, Leinkuchen, Oelkuchen, Mohnkuchen. *Fertum* kuch nieiaki. *Mącz.* Żołądek flakowy obéymuie w sobie suche i spieczone kuchy. *Wolszt.* 30. KUCHA, - y, *ż.*, w hucie śklanéy, placek gliniany, którym zastawia się dziura piecowa przy robocie, aby ogień nie palił robiącego. *Torz. Szk.* 35 *et* 265, ein Leimkuchen, das Ofenloch in der Schmelzhütte zuzustopfen.

KUCHARKA, - i, *ż.*, KUCHARECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* kuchařka, wařička; *Slo.* kuchárka; *Sr.* 2. kucharka; *Sr.* 1. kucharka, khucharka, warcžowa, wohnižcža hladarka, wohnižcžnicža; *Crn.* kuharza; *Vd.* kuharza, kuhariza, kuherza, kuheriza; *Cro.* kuhařicza, szokachicza; *Hg.* szakátsné; *Rg.* kuhariza; *Rs.* куха́рка, повари́ха, стряпу́ха; *Eccl.* пова́рница; *Jtal.* cuciniera, die Köchinn. Uchoway boże tam co po prostu nazwać! gdzieby kucharka miała uwarzyć, tam kuchmistrz. *Opal. sat.* 150. Kucharka naczynia myie. *Petr. Ek.* 48. Woli on sobie szukać kuchareczki iakiey, którаby go iak indyka karmiła

zawsze. *Teatr* 52 *d*, 75.. KUCHARSKI, - a, - ie, *Bh.* kuchařský; *Cro.* kuhinszki; *Rs.* поварскій; od kucharza, Koch-, zum Koche gehörig. Kucharski nóż. *Ld.* KUCHARSTWO, - a, *n.*, *Bh.* kuchařstwj; *Rg.* kuharstvo; *Cro.* kuharia, szokachia); sztuka kucharska, die Kochkunst, die Kocherey. KUCHARZ, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* kuchař; (*Bh.* kuchati, kuchawati *exenterare*); *Sr.* 1. kuchař, kuchiar, khuchař, warcz, waricžer (cf. warzyciel); *Sr.* 2. koch; *Vd.* koh, kuhar, kuhavez; *Crn.* kuhar; *Cro.* kuhàr, kuhàch, *peregr.* szokàch, „*quanquam fortassis non male* szokach *ab Jllyrica voce* szòk, *succum significante, deduci possit*"; *Hg.* szakáts; *Dl.* kuhacs, kuhar; *Bs.* kuhaç; *Rg.* kuhac, kuhacich; (kuhati = gotować); *Rs. et Ec.* поваръ, варникъ, снѣдотворецъ, который готовитъ кушанье; *It.* cuoco; *Lat.* coquus; *Ger.* der Koch. Pan tak ieść musi, iak kucharz gotuie. *Bruth. U* 2 *b.* Kucharz dobry, co Pański smak zna. *Cn. Ad.* 405. Głód naylepszy kucharz. *Teat.* 8, 43. Kucharzów wielu, psuie potrawy *Slo.* mnoho kucharow pokažku presolí cf. wielu rząd nierząd). Coraz się w nowe zwyczaie odmienia, by kucharz w potrawy. *Pim. Kam.* 70. Żołądek, kucharz wszelkich pokarmów. *Haur Sk.* 449. trawi, przetrawia). Bywszy z oyca kucharzem, zachciał też bydź malarzem. *Rys. Ad.* 4. Urodziłeś się kucharzem, nie chciey bydź malarzem. *Cn. Ad.* 948. t. i. przestań na swém). Kucharz głodem nie umrze; kucharz każdy skosztuie. *Cn. Ad.* 405. Kucharzą, który głodem umrze, nie chowaią na cmentarzu. *Rys. Ad.* 30. - Kucharz pospolity. *Sk. Dz.* 114. t. i. traktyer, garkuchnik, ein Speisewirth; kucharz miéyski, kuchenny miéyski. *Cn. Th.* Na szkucie kucharz, iest flis, który flisom w kotle ieść gotuie. *Mag. Msk.* KUCHARZOWY, - a, - e, do kucharza należący, Kochs-. KUCHARZOWA, - y, *ż.*, *subst.*, *scil.* żona, des Kochs Frau. KUCHARZÓWNA, - y, *ż.*, córka kucharza, des Kochs Tochter. KUCHARZYĆ, - ył, - y, *intrans. ndk.*, *Bh.* kuchařiti; *Rg.* kùhaciti; *Rs.* поварничать; kucharzem bydź. *Wlod.*, den Koch machen, einen Koch abgeben. KUCHARZYSKO, - a, *n.*, płodzidym, kopcidym, parzykasza, ein Sudelkoch. - §. b) kuchcik, kuchta. *Cn. Th.*, Kochsjunge, Küchenjunge. KUCHCIK, - a, *m.*, KUCHTA, - y, *m.*, *Bh. et Slo.* kuchtík, kuchtíč; *Cro.* kuhta, szokachich, szkokáchicz, kukachich, kuhinszki dechak; *Hg.* kukta; *Sr.* 1. kuchařski hólz, holtja; *Vd.* kuhta, kuhinski vmasanek, vmasounik, shudlarski fant, raunkuhar; *Rg.* sudòpràghja; *Rs.* поваренокъ, очажникъ; czeladnik, abo chłopiec kucharski, der Küchenjunge; (*Bh.* kuchtiti kuchcić *Act.*, źle warzyć, iak kuchta, nie jak kucharz kucharzyć). Kuchcikowie z rożnami nań wypadli. *Klok. Turk.* 29. Zaraz kuchcikom z obozu precz rozkazał; warzonych potraw przedawać zabronił. *Warg. Wal.* 50. KUCHENKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kuchnia, *Bh.* kuchynka; *Vd.* kuhinjiza; *Rs.* поваренка, eine kleine Küche. Każda Sułtanka ma swoię kuchenkę, kędy dla siebie każe kucharkom swoim ieść gotować. *Star. Dw.* 32. KUCHENNY, - a, - e, od kuchni, Küchen-; *Bh.* kuchynský; *Sr.* 1. khuchinski; *Vd.* kuhinski, kohinski, kuhoun; *Crn.* kuhenske; *Cro.* kuhinszki, kuhinyszki; *Sld.* kuhinski; *Hg.* konyhás, *Rs.* кухенный, кухонный, поваренный. Rośliny kuchenne, ogrodowiny, z których używania stołowego pożytkuiemy. *Kluk Rosl.* 1, 182. Owocne i kuchenne ogrody. *Pam.* 85, 566. Przyiaciele kuchenni, albo garncowi, wszystkiego się dla brzuchów swych podéymą. *Kosz. Lor.* 47. KUCHENNY, - ego, *m.*, *subst.* kucharz, der Koch. Kuchenny miéyski, kucharz miéyski, publiczną kuchnią trzymaiący, przekupień strawy warzonéy. *Cn. Th.* garkuchnik, der Speisewirth, Garkoch. KUCHENNA, - y, *ż.*, *subst*, *Bh.* kuchyňka, służąca od kuchni, kucharka, die Küchenmagd. KUCHMISTRZ, - a, *m.*, der Küchenmeister przełożony nad kuchnią, *Boh.* kuchmistr; *Vd.* kuhinski predstoinik, kuharski moister; *Cro.* kuhmester, kuhomester; *Hg.* konyhamester; *Rg.* nadkuhacnik; *Rs.* кухмейстеръ. Głod stanie za kuchmistrza, t. i. potrawy mniéy wytwornie warzone, głodnemu żołądkowi przypadaią do gustu. *Pilch. Sen. list.* 1, 128, *ib.* 4, 141. - §. urzędnik: Kuchmistrz Koronny, Kuchmistrz Litewski, ein Beamter, der Kronküchenmeister, der Litth. Küchenmeister. KUCHMISTRZOSTWO, - a, *n.*, 1) kucharstwo, die Kochkunst. Gospodarz powinien się znać i na kuchmistrzostwie. *Kras. Pod.* 2, 79. - §. 2) urząd kuchmistrza, das Küchenmeisteramt. - §. 3) *coll.* urzędnik kuchmistrz z żoną, der Küchenmeister und dessen Gemahlinn. Państwo Kuchmistrzostwo przyiechali. KUCHMISTRZOWSKI, KUCHMISTRSKI, - a, - ie, od kuchmistrza, Küchenmeister-. Kuchmistrzowski urząd. *Ld.* Kuchmistrski chléb, z ciasta. *Tr.*, Gebackel, Backwerk. KUCHMISTRZOWA, - y, *ż.*, KUCHMISTRZYNI, - i, *ż.*, żona kuchmistrza, die Küchenmeisterinn. KUCHMISTRZÓWNA, - y, *ż.*, córka kuchmistrza, des Küchenmeisters Tochter. KUCHNIA, - i, *ż.*, *Bh. et Slo.* kuchyně; *Sr.* 2. kuchna; *Sr.* 1. khuchina, warencza; *Vd.* kuhina, kuhinja; *Crn.* kuhéna; *Cro.* kuhinya, szokachnicza; *Dl.* kuhinya; *Hg.* konyha; *Sla.* kuhinja; *Rg.* kuhigna; *Bs.* kuhigna, kosegna kuchja, koliba; *Ross.* кухня, поваренная, варница, стряпущая, сокальница; *Angl.* kitchin, *Suec.* kök, *Dan.* kiøkken, *Gall.* cuisine, *Ital.* cucina, *Lat. med.* cocina, cochia, chochia, *etym.* coquere), die Küche. Miéyskie kuchnie dzierżeć. *Szczerb. Sax.* 382. garkuchnią utrzymywać). Zbiegli się, iak psy do kuchni. *Pot. Zac.* 58. Nie patrzy u sąsiada, co na kuchni warzą. *Bach. Epik.* 30. Pies z kuchni ucieka, gdy co porwie. *Pot. Arg.* 721. Dom Zborowskich zwano kuchnią chudych pachołków. *Falib. G* 11. cf. chlebodawca). *Slo. Prov.* co kdo má w komore, to wydawá do kuchiné, co kto ma w śpiżarni, to wydaie do kuchni, *os ex abundantia cordis loquitur.* Dosyć, żeć wolna kuchnia, nie ciśń się do stołu. *Pot. Arg.* 341. Przyiaciele kuchni, iak pustki postrzegli W złym razie dobrodzieia swego odbiegli. *Kras. Sat.* 36. Z kuchnią trzyma; gdzie przyydzie, na co trafi, to je. *Cn. Ad.* 1131. pasibrzuch). Kuchnia Łacińska, *vulgo* apteka. *Mon.* 76, 203. - *transl.* kuchnia, z na szachownicy, pole, do którego się król chroni, das Feld auf dem Schachbrete, wohin sich der König retirirt: W szachach król, kiedy głodzien, do kuchni rad skoczy, Dokąd z pierwszégo mieyscą nie wyskoczy. *J. Kchan. Dz.* 86. Zatym król czarny przed ieden huf cały Do kuchni skoczył za ostatnie wały. *ib.* 89.

KUCHRO *ob.* Chuchro. KUCHTA *ob.* Kuchcik. KUCIE *ob.* Kować, Kowanie.

KUCIK, KOCIK, - a, *m.*, *demin. nom.* kut, = kawałek śpiczasto okrągły, eine Zehe, ein spitzig gespaltnes Stück. Boras przywożą nam w kocikach podługowatych. *Sienn.* 593. Głowek makowych natłuc, a z mąką ięczmienną przyprawiać w kociki. *Urzęd.* 234. Oman w cukrze smażą, a kraią go w talarki, abo kociki pomierne, ani zbyt grube, ani zbyt cienkie. *Syr.* 60. Włóż do bani kilka kucików soli oczkowatéy. *Haur Sk.* 164. - §. *Unguem ostendere alicui* ni zacz kogo nie mieć, albo iak my mówiemy, palec mu przez szpary ukazać, naści kocik. *Mącz.* cf. figa. KUCYK, - a, *m.*, n. p. Ja sobie aż pod sam Tarent kucykiem mułem macham w drogę. *Zab.* 9, 88 *Jżyck.* cf. kusy; cf. *Vd.* kusei = piesek, cf. kucziuk.

KUCMERKA, KUCMORKA *ob.* Kuczmerka.

KUCZABA, KURCABA, KURCZABA, - y, *ż.*, KURCAB, - u, *m.*, lon u koła z nakrywką od błota, die Kothschaufel an der Radlehne. *Bnd.*

KUCZBAIA, - i, *ż.*, KUCZBAY, - bia, *m.*, kosmata wełniana materya, kotzige oder zottige Boye, Fries. Czerwone materye, rewersy, kuczbaie. *Haur Sk.* 520.

KUCZA, - y, *ż.*, KUCZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* koc, kotce, *obsol.* kotec chata; *Sr.* 1. khẽja, khẽjka, keija, chata, dom; *Crn.* kòzha, kajsha, hisha, = chata, chałupa; kaiha *carcer; Vd.* kozha, kozhishtvu, kozhiza, hutiza, hishiza = chałupa; kiha *carcer; Cro.* kuchja, hisa, kuchicsa = dom; *Dl.* kuchya; *Hg.* ház, házatska; *Bs.* dom, kuchja, kucoſhiça; *Sla.* dom, kucha; *Rg.* dom, kucchja, (kucchisa, kucchjarlzza = chałupa; kuchnik *pater familias; Ec.* кýща, кýщица, колы́ба, палатка, шатеръ, намѣтъ, сѣнница, сѣнь (cf. sień (кýщникъ chałupnik, chatnik); *Rs.* скинíя; cf. *Sax. Inf.* Kathe; Kotze, Obb. Kausche, *Ger.* Koth, *Anglsax.* cote, *Finl.* cota; *Pers.* cotth = twierdza; *Malabar.* kudi = pomieszkanie, *Hbr.* כסות *kesuth* tegumentum, כסא *kasa* texit; cf. *Lat.* casa, *It.* casuccia, cf. chata, chyza, cf. *Ger.* Kietze, cf. *Pol.* koc; *Rs.* кýча, кýчка kupa ziemi, ludzi, gromada, кýчами gromadami. cf. *Durich.* 1, 352); - szałasz, chata, buda z chrostu, eine Hütte von Laub, eine Laube, eine Hütte, Zaledwie z swoiéy straż ustąpi kucze Już ią lada kto odziera i tłucze. *Zimor. Siel.* 162. Starych Litwinów dom był kuczka prostym darniem nakryta. *Stryik.* 214. Wysep ten budowania żadnego nie ma; kuczki tylko z chrostu kupcy sobie plotą. *Sk. Zyw.* 2, 389. Kuczka pustelnicza. *Birk. Sk. E* 2. Bardziéy chwalił kuczę z bezpieczeństwa swego wesołą, niżeli świetny dla kłopotów a frasunku dwór. *Warg. Wal.* 230. Pastuch parę wilczków w lesie znalazł, i zaniosł ie do kuczki swoiéy. *Birk. Exorb.* 12. Tam dziś lasy rosną, a z kaplicy miłéy stanie się kucza. *Bard. Tr.* 442. Skrzynia Pańska i Juda mieszkaią w kuczkach, a król móy i słudzy iego po polu leżą. *Budn.* 2 *Sam.* 11, 11, w namieciech. *Bibl. Gd.*, in Zelten). Kuczki sobie przy kościele z chrostu, iako za pogaństwa stawiali. *Sk. Dz.* 612, - Żydom kazano święcić święto kuczek, Lauberhüttenfest, Laubhüttenfest, mieszkaiąc w kuczkach siedm dni. *Leop. Levit.* 23, 42, *Bibl. Gd.* *Scenopegia* święto żydowskie, liżawka, święto kuczek też zowią. *Mącz.*; *Bh.* koc; *Sr.* 2. lòbina, lòbe; *Vd.* prasnik listneh hut; *Crn.* selenya; *Ec. et Rs.* кущепочтéнïе, колибопоставлéнïе, сѣнопочтéнïе, скинопигiя. - §. Płać, albo cię zamkniem do kuczy. *Teat.* 54 *b*, 29. do klétki, do kłody, kozy, ins Gefängniß. Może mi teraz zapłacą, albo ich wsadzę do kuczy. *ib.* 54 *b*, 26. - Kucza, = KUCZEK, - czka, *m.*, kupka, gromadka, *Rs.* кýчка, ein Häuflein, ein kleiner Haufen. Kupki żyta abo owsa iuż grabione, ale ieszcze nie związane, kuczkami niektórzy zowią, *merges*, *Mącz.* Gryka zebrana i w kuczki, iak nazywaią, postawiona, długiego potrzebuie czasu nim wyschnie. *Kluk Rosl.* 3, 138. Stawiaią się konopie w kuczki, tak aby ie wiatr środkiem przewiewał. *Przęds.* 58. Smaczniéy się piie przy kuczku w gromadzie; o czym wiersz: Dobrze przy nabożeństwie w kupie, i przy zwadzie, J w karczmie smaczniéy w kuczku piie się w gromadzie. *Dwor. F.* 4.

KUCZIUK, - a, *m.*, miano psa, Name eines Hundes. Pan swéy trzody, tuż przy nim wierni słudzy stoią, Bryś i Kucziuk, co się ich zjadli wilcy boią. *Zab.* 10, 65 *Koff.* - *Bs.* kucicch, kucjak, *Vd.* kusej = piesek; *Turc.* kucziuk = mały. *Paszk. Turk.* 133.

KUCZMA, - y, *ż.*, gatunek czapki, z *Tatar.*, eine Art Mützen. Po śmierci nie znać, na któréy głowie bywał szyszak, na któréy mysiurka, kuczma, czapka lub magierka. *Comp. Med.* 706. Siedział podle niego Hippolitów, którego modra zdobiła kuczma. *Zab.* 9, 235 *Ejff.* W atłasowéy szubie, w kuczmie sobolowéy. *Orzech. Tar.* 115. Francuzi dziwuią się naszym kowanym bótom, kuczmom. *Stryik. Hen. A.* 3. KUCZMAŃSKI szlak *ob.* szlak.

KUCZMERKA, KUCMERKA, KUCMORKA, - i, *ż.*, ziele, *siser album*, *Bsn.* kuçmorka; *Rag.* kuzmorka; *Cro.* kuczmorka; *Vd.* kusmorka, Geyerlein, Zuckerwurzel, iest iedna iarzyna z tych, których do iedzenia używamy, list ogrodnemu pasternikowi podobny. *Syr.* 1059, *Cresc.* 238, *Urzęd.* 117, *Zaw. Gosp.* Kuczmerka polna, dzika *siser erraticum*, wildes Geyerlein. *Syr.* 1061. Kuczmerka wilcza, skalna, *Aconitum*, ziele bardzo iadowite. *Otw. Ow.* 273 *et* 276, Wolfskraut, Giftkraut; toiad mordownik, czarnobyl, bernadyn. *Jundz.* 286.

1) KUCZYĆ, Kuczeć, - ał, - y, *intrans. ndk.*, kucznąć *idntl.*, przyczepnąć, uczepnąć, skuliwszy się siedzieć, bynaymniéy się nie ruszaiąc (cf. *Gall.* coucher), hucken, huckend sitzen. (*Cro.* kuchim, *Dl.* kuczam *pulso*, 2. kuczàm, schuczam, *Dl.* stuczam *singulto*). Sowy w nocy tylko widzą, a we dnie kuczą gdzie w kącie. *Haur Sk.* 277. Położy się wilk na ziemi, iakoby to kuczał, a na brzuchu się ku bydłu z wolna czołga. *Haur Sk.* 312. Widzi kucząc przy ziemi. *Zebr. Ow.* 67. *humi positus.* Przed drzwiami kucznęła na ołtarzu. *Zebr. Ow.* 226. *subsedit.* Wzgardzona w lesie kuczy, *latet sylvis. ib.* 66. We dnie, w nocy, przy ziemi pod niebem kuczała, *sedit humo. ib.* 86. Woli na czas krótki pod czas powodzi, iak kot, z dziećmi na dachu kuczeć, a mieć potym przez rok pożytek. *Haur Ek.* 178.

2) KUCZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, dokuczać, plagen, zusetzen. Ah wszystkie nas czasy uczą, Wielcy małym wszędzie kuczą. *Jakub. B.* 51. Djabli mu biedę kuczyli, *Off. Str.* 7. - §. Bardzo mu się kuczy. *X. Kam.* ckni mu się.

KUCZYSZCZE, - a, *n.*, osłonienie liściem, kuczka z gałęzi, eine Bedeckung von Laub, eine Laubhütte. Raczcie kuczyszczem ochronić od robactwa. *Torz. Szk.* 35.

KUDAK, - a, *m.*, zamek w woiew. Kiiowskim, od Ko-

niecpolskiego wystawiony, na uskromienie Kozaków; tu się zaczynaią Zaporohy. *Dyk. Geogr.* 2, 52; ein Schloß in der Woiw. Kilow. Gdyby Kozak bez paszportu ważył się chodzić na Zaporoże, i były od gubernatora na Kudaku będącego poimany, ma bydź na gardle karany. *Vol. Leg.* 3, 928.

KUDBRZYN *herb*, *ob.* Jastrzębiec.

KUDŁA, - y, *ż.*, KUDEŁKA, - i, *ż.*, *dem.*, - KUDŁY, - eł, KUDŁACINY, *G.* - cin, *plur.*, kędziory zczochrane, kołtuny, kłaki, *Bh.* chlup; *Rs.* клокъ, клочокъ, Haarzoten, zotiges Haar. Głowa Kupidynkowi w kudełki pokędzierzawiona. *Pot. Arg.* 464. Niedźwiedzie kudły. *Tr.* Kudły mu wiszą w oczy iak zboycy. *ib.* - §. 2) *personif.* KUDŁA, - y, *m.*, kudłaty człowiek, rozczochraniec, kudłaty pies, ein Zotiger, ein Mensch, dem die Zoten herum hängen; ein zotiger Hund, Pudelhund; *Vd.* zhodroglavazh, koshmider; *Bh.* kudla, = nóż podły do składania, cygan; kudla, kudlicka kurwisko). Nic ci innego nie myśli ten chytrek, nic ci innego nie stroi ten niecnotliwy kudła, iedno to, aby chrześciaństwo wyniszczył. *Baz. Sk.* 539. Gonił Turczyn Mazura, bo się bał zawoia, Gdy mu spadł, rzecze Mazur: o iuż dobra moia, Nie ciebiem się ja *mydlku bał, ale twego pudła, Przypadłszy utnie mu łeb, poydźże Panie kudła. *Gwag.* 131. znayże co wosk kudła (o tymże). *Pasz. Dz.* 57. NB. całe to mieysce wypisane słównie prawie z *Stryikowskiego*, gdzie tak iest: Nie ciebiem się *milku bał, ale tego pudła, Przytarł kniemu, i ściął go, znayże co wosk kudła. *Stryik. Tur. F* 2. na inszém mieyscu zaś: Zawoiem tylko wielkim ogromny z nich każdy, strącę mu go, alić nasz kudłą, iak był zawzdy. *ib.* Kudła z znaczną kosmacizną. *Otw. Ow.* 111. o gończym psie). Kudłowie wierni. *Tward. W. D.* 70. cf. kundel). Kudła piekielny, *Cerberus*. *Bard. Tr.* 281. Widzi srogiego kudłę piekielnego. *ib.* 275 *et* 42. KUDŁATOŚĆ, - ści, *ż.*, kosmatość koło głowy, Zottigkeit; *Bh.* chlupatost. KUDŁATY, - a, - e, - o *adv.*, włosów zczochranych wiszących, zottig; *Bh.* kudlatý, chlupatý, kostrbatý; *Cro.* karlav, karlaszt; *Rs.* клочковатый. Gdy kudłatych rwą za włosy djabli, łysych widłami bodą. *Bal. Sen.* 80. Tak powiadaią kudłatego za łeb, iako i łysego. *Lib. Sen.* 14. Wół stary kudłaty. *Ezop.* 45. Biegała bosa, i włosy kudłate rozpuściwszy. *Hor. sat.* 110. Kudłato. *Zebr. Ow.* 191. Kudłata łodyga, *c. hirsut.*, włos ma twardy, długi i gęsty. *Jundz.* 2, 14. Gunie bywaią na obie stronie kudłate czyli kosmate. *Mącz.* - *transl.* Nagie i gołe iest ciałko Kupidyna, ale myśl kudłata. *Simon. Siel.* 22. pełna kretowin, kręta). KUDLIĆ, - ił, - i, skudlać *cz. ndk.*, skudlić *dk.*, kudłato czynić, kędzierzawić, zottig machen, krausen, die Haare zausen; *Rs.* клочить, склочить, взъерошить. Od tego, co się kudlą z francuzka, niech płacą złotych dziewięć. *Lek. C.* 4. Czegoż oni ci skudlali tak te włosy? *Teat.* 51 *b*, 70. Oczy upłakała, i włosy szkaradnie skudliła. *Pot. Arg.* 2. **KUDŁOGADY, - a, - e, wężami kudłaty, schlangenhaarig. Kudłogadéy Megiery warkocze. *Przyb. Milt.* 323. Jędza kudłogada. *Zab.* 11, 41 *Zabł.* Precz obrzydło zazdrości od naszéy gromady, Precz ztąd pęczcię kudłogady Ślepych podsłuchów, szeptów, połgębnych uśmiechów. *Nar. Dz.* 1, 122, *Dudz.* 19. - Pochodz. *pokudłać*, *rozkudłać*.

KUFA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* koflik, kalowec (koflicek kubek; *Vd.* kuffa, *Crn.* kupeza, kupiza = bańka barwierska; *Vd.* kupa, kupiza, pitni pohar, *Crn.* kupa, kupèza = kubek; *Vd.* kufa, kragula = dzwonki w kartach; *Sla.* kupa, pehar = dzban; *Cro.* kùpa, kupàlo, kupicza, = kufa, kubek; *Dl.* kuppicza, chassicza (cf. czasza); *Hg.* kupa = czasza; *Rg.* kuppa, kuppiza *pocillum*; *Bs.* kuppa, cjascja = kubek; *Rs.* ку́фа, чанъ, ча́никъ, спу́стникъ; *lat. med.* cupa. cuua, caupus, *It.* coppo, *Gall.* cuve; *Ger.* die Kufe, ein großes hölzernes Gefäß. Kufy, w których gorzałkę wożą, bywaia dębowe. *Kluk Rośl.* 2, 259. Nie człek, lecz kocieł z mięsem, kufa z winem Tu leży, poszła dusza w otchłań z dymem. *Wad. Dan.* 15. Lepsza kopa gotowa, niż dukatów kufa. *Czach. Tr. C* 1. - §. kufa, kufel, piianica, ein Saufaus, Naßkittel. Przeklęta gorzałczana kufo. *Teat.* 18 *b*, 8. KUFEL, - fla, *m*, KUFLIK, - a, *m.*, KUFELEK, - elka, *m.*, KUFLICZEK, - czka, *m.*, *demin.*, (cf. koflik, koflíczek, *Bh.* koflík, koflíček = kubek), konewka drewniana, *Bh.* gbel, gbelík, gbelíček, střez, střízek, wěderce, děbernice; *Crn.* kibla; *Rg.* kàblich, kàbao; *Bs.* kabal, kablica, vidro, kojim se voda vadi; *Ger.* Kübel, Kufe, Küfslein, *Angl.* kive; *Lat. med.* cubella). Naczynia, do których wylewamy roztopione kruszce, zowią kuflami topielnemi, *coni fusorii*, Gießbuckel. *Krumł. Chy.* 48. Kufel, konewka od picia, ein Trinkkübel, Wasser=, Bierkübel. Trzy razy napiy się z kufla. *Pim. Kam.* 35. Jeżeli będziesz miał sługę, co w kuflu ięzyka nie moczy; tedy na to miast będzie miał ręce magnesem natarte. *Mon.* 76, 770. Często z kufla miasto wina w gardziel trucizna włazi. *Bal. Sen.* 96. Gdzie w kufle dzwonią, tam piianice radzi idą. *Dwor. B.*, wo die Gläser klingen. - §. *metonym.* Kufel, = piiaństwo, piiatyka, Sauferey, Zecherey. To mu przyczytano, iakoby go nie miał kufel mierzić. *Gorn. Dw.* 326. W kuflu się kochać. *Star. Ref.* 47. On z hartami iechał w pole Nie patrząc kufla przy stole. *Groch. W.* 488. Tak wychowany, będzie rad na kufel patrzał. *Glicz. Wych.* *L* 8 *b*. Do kufelka i do kart skłonny. *Mon.* 69, 314. Piianica wielki, kufel mu patrzy z oczu, kufel mu tkwi z gęby. *Cn. Ad.* 841. Piiaństwo szkodliwe, w kuflu pod czas kto utonie. *ib.* 844. Dla pana kufla, i boga i zdrowie i pieniądze tracą. *W. Post. W.* 3, 256. Kuflem się zasłaniać, = przy mokrym kuflu nabroiwszy, po trzézwu chcą uyść suchą nogą, zwalaiąc na piiaństwo. *Dwor. G.* 4. cf. piiaństwem grzech wymawiać próżno, *Cn. Ad.* 843. cf. konew', czop). - §. *Personif.* kufel, = dybikufel, łupikufel, piianica, sączypiwosz, moczymorda, moczywąs, u którego gęba iak cholewa, leie iak na kamionkę, *Vd.* pianz, vpianen, prepian, poun zhep (cf. czop), pianu vreme, ein Saufaus, ein Zecher, ein Säufer. Zapalczywy kostero, kuflu nierobotny, Marnotrawco. *Klon. Wor.* 40. Piianica sobie kufla, łakomy lichwiarza, hardy lekkomyślnego upatrzy. *Falib. R* 2. (KUFIETA, - y, *ż.*, czepiec, eine Weiberkappe. Kornety, kufiety, bonety. *Haur Sk.* 519.). KUFLARZ, - a, *m.*, piianica, kufel *personif.*, *Cn. Th.*, *Dudz.* 43, ein

Saufaus. (*Rs.* ку'порѣ trudniący się koło toczenia wina, der Weinküfer). KUFLICZEK, KUFLIK *ob.* Kufel. KUFLOWY, - a, - e, od kufla, Trinkkannen=, Sauf=kannen=, Sauf=. Gdy mię gość kuflowy zastał niespodzianie, Mały mi dzień był na iego uczestowanie. *Zab.* 8, 385 *Koryt.* Kuflowy zaciążek, = wołoszyn, patrzy zkąd wiatr. *Gemm.* 142. cf. kuchni przyiaciel. KUFNY, - a, - e, od kufy, zur Kufe gehörig. *Cn. Th.* - Pochdz. *dybikufel*, *łupikufel*, *półkufnik*.

KUFER, - fra, *m.*, KUFEREK, - rka, *m. zdrbn.*, sepet, skrzynia, der Koffer, *Gall.* coffre; *Vd.* skrinja s' kosho, ali visinjam obdana; *Cro.* valish; *Rag.* kopcègh; *Ross.* скрйнѣ, бау'лѣ, бау'хецѣ, бау'лчикѣ, сундукѣ, сундучёкѣ. Jest to nierozum, napychać tym kufry, co zbywa nad wszelkie potrzeby. *Zab.* 5, 78. Niech bogaci wypróżnią swoie kufry, niech daią pożywienie ubogim. *Zab.* 6, 186 *Minas.* Do kufra otworzyć. *Teat.* 31 *b*, 115. Od kuferka starego, nie mógł zapłacić ślósarzowi, który mu go sporządził. *ib.* 28, 31. Pieniądze z kuferkiem w koczyk wrzuciwszy, hayże za granice. *ib.* 32 *b*, 24. W takich gatunkach umów, nie miłość, lecz szkatuła iest pośrzednikiem, a niekiedy kufer lepiey rzeczy układa, niż miłość. *N. Pam.* 3, 306. cf. trzos). KUFROWY, KUFERKOWY, - a, - e, od kufra lub kuferka, Koffer=, Kofferchen=; *Rs.* баулный, сунду'чный. Kufrowy rzemieślnik, co kufry robi *Ross.* сундучникѣ, бау'лщикѣ.

KUGLA, - i, *ż.*, kuglowanie, kuglarstwo, Gaukel, Gaukeley (Obd. Göchel, Geuchel; *Lat. med.* iocale, iocalus, *Suec.* kockleri), mamidło sztukmistrzowskie, *n. p.* Muszą przecięż kiedy zuchwalcy porzucić takie swoie kugle. *Pot. Arg.* 325. (KUGLAKA, - i, *ż.*, *z Niem.* Kugellack, czerwienidło w okrągłych krecianych gałkach; *n. p.* Kuglaki funt. *Instr. C. L.*). KUGLARKA, - i, *ż.*, kuglarstwem się bawiąca, die Gauklerinn. *Warg. Wal.* 68, *Cro.* kuklericza; *Rs.* кудесница, шаманка, штукарка. KUGLARSKI, - a, - ie, od kuglarza lub kuglarstwa, gauklerisch, Gaukel=, Gaukelspiel=; *Slo.* keyklowný, keyklirský; *Sr.* 1. keklarski; *Vd.* norouski, norzhen, telesna jigrazhen). Kuglarska nauka, = kunsztmistrzostwo. *Cn. Th.* Kuglarski mistrz, = kunsztmistrz. *ib.*, sztukmaister. *KUGLARSKOOBYWATELSKI, - a, - e, obłudnego obywatelstwa, von gauklerischem, heuchlerischem Patriotismus. Zrobiłeś kilka kuglarskoobywatelskich czynów; zaczęto padać przed tobą na twarz. *Bibl. Targ.* 14. KUGLARSTWO, - a, *n.*, kunsztmistrstwo, kuglowanie, kunsztowanie, die Gauklerkunst, das Gaukelspiel, Gaukeley, Taschenspielerey; *Sr.* 1. keklarstwo; *Vd.* norzhnia, noruſtvu, telesnu jigrashtvu, norzhuvanje, kauklaria, osliepna jigra, shatria; *Rs.* фигли (cf. figle). KUGLARZ, - a, *m.*, kunsztmistrz, sztukmaister, figlarz, komedyynek, skoczek, mietelnik, powrozobiegun, śmieszek, błazen, krotofilnik, skomoroch, der Gaukler, Gaukelspieler, Taschenspieler, Seiltänzer *rc.*; *Boh.* keyklíř; *Slo.* keyklír, g'aykliř, křepcjř; *Sr.* 1. keklař; *Crn.* kavklar, mamèz (cf. mamić), slepivz; *Vd.* kaukler, kauklar, gaukler, mamez, osliepni jigrauz, slepiuz, shatrenik, ludoslepnik, norzhuvanz; *Cro.* kauklyer, kaukler, glumàch; *Dl.* glumacz, hlumacz, prikazalacz; *Bs.* glumaç; *Rs.* кудесникѣ, шаманѣ, штукарѣ; *Lat. med.* circulator, cauclearius, iocularius; *Ital.* giocoliere, *Gall.* jongleur, *Angl.* jugler, *Suec.* gycklare, *Dan.* Gøgler). Patrzyli iak kuglarze skakali po linie. *Pot. Arg.* 141. U Rzymian na scenie udawali aktorowie; proscenium, niżey sceny, było dla błaznowania kuglarzów. *Nar. Tac.* 2, 243. - *moral.* obłudnik, oszust, który ludziom tuman w oczy puszcza, oczy im zamydla i ich okpiéwa, mysze łayno za pieprz przedaie, kota za zaiąca, ein gaukelhafter Betrüger, der andern die Augen verblendet. KUGLOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, gaukeln; *Sr.* 2. kokłowaſch, gokłowaſch; *Vd.* kauklati, (kuglat, koglat = w kręgle grać), norzhuvati, noruvati; (*Bs.* gljugljati, kretati *agitare*); *Rs.* кудесничаю; Nieders. göcheln, kukeln, Obd. kocheln, keucheln, *Angl.* juggle); kuglarstwa stroić, błaznować, krotofilić, pląsać etc., Gaukeley und Possen treiben; *Bh. et Slo.* křepčiti, křepčím. Począł kuglować, płęsy stroić z szyderstwy wespół. *Birk. Dom.* 88. Kto się rozumem z cnotą nie sprawuie, Jest kotek na łańcuszku, co wszystkim kugluie. *Rey Wiz.* 47. Gdy Kupido dzieciątko swą strzałką rozdraźni, Alić wszyscy kugluią, alić wszyscy błaźni. *Rey Wiz.* 29 *b*. Trudno w tym sądzie kuglować, masz appellacyą. *Rys. Ad.* 124. t. i. wykręcać się, na krętowiny się puszczać, Dreherenen machen. Prokuraci z stronami foremnie kugluią, Onemi wykrętały, onemi dekrety, Byś miał naysprawiedliwszą, a nie miał kalety, Przegrasz. *Paszk. Dz.* 114. Kuglować z kogo, = przedrwiwać, szydzić z kogo, einen verhöhnen, ihn zum Narren machen. Zarcik ten powiedział, kugluiąc z Pitagory. *Gorn. Sen.* 551. Kuglować kim, z kim, = za błazna go mieć, błaźnić go, einen zum Besten haben, Kurzweil mit ihm treiben. Patrz iako świat rozlicznie wszystkiemi kugluie, Jednym srogość, a drugim łaskę okazuie. *Rys. Ad.* 127. Cożeś ty za kuglarz, że śmiesz tak z Apostolskiemi osobami kuglować! *Twor. Wie.* 52.

Pochodz. *nakuglować*, *wykuglować*, *rozkuglować*.

KUIAN, KOIAN, - a, *m.*, łaydak, hultay, ein Coujon, liederlicher Kerl. Już to nie będzie z panów pan, Jnatura szlachecka, ale własny kuian. *Klon Wor.* 55. Z dzieci wielkich mędrców siła bywa kuianów, miasto filozofów. *Falib. Dis. H.* Gruby koian. *Jeż. Ek. F* 3.

KUIAWY, *Gen.* Kuiaw, prowincya Polska, zawiera woiew. Brzeskie Kuiawskie i Jnowrocławskie. *Dyk. Geogr.* 2, 52, die Provinz Kujavien. KUIAWIANIN, *z gruba* KUIAWIAK, - a, *m.*, z Kuiaw rodowity, ein Kujavianer. KUIAWIANKA, - i, *ż.*, die Kujavianerinn. KUIAWSKI, - a, - ie, od Kuiaw, von Kujavien, kujavisch. Biskupstwo Kuiawskie było założone w Kruświcy, ale potym do Wrocławka przeniesione zostało. *Dyk. G.* 252. Brzeście Kuiawskie, mówi się dla różnicy od Brześcia Litewskiego. *ib.* 1, 102. - *Prov.* Po Kuiawsku, = łup cup po sobie, tanferisch, streitsüchtig. Nie żyię po Kuiawsku, kędy trzeba testament gotowy zostawić w domu, gdy na ucztę iedziesz. *Opal. sat.* 7.

1) KUIĘ *ob.* Kować, Kuć. 2) KUIĘ *ob.* Kukać.

KUKAĆ, - ał, - a, *intrans. contin.*, Kuknąć *idntl.*, Kuć, kuł, kuie *ndk.*, głos kukawki czyli gżegżołki wydawać, *Bh.* kukati, kukawati; *Sr.* 1. kukacż; *Vd.* kukujem; *Crn.* kukajnam; *Cro.* kukujem; *Rs.* коковать, коку'ю, куку'ю (кукать, ку'кнуть pisnąć); *Ec.* ку'каю, *Lat.*

cucubo (*Bh.* kaukati, kauknauti *spectare*, *adspicere*), schreyen, wie der Guckguck, Guckguck rufen, guckgucken. Tu wdzięcznie śpiewaią słowiki, A tam głośne po gibkich kukaią gżegżołki gałęziach. *Kulig.* 123. Kukułka kuka. *Pot. Syl.* 28. Już skowronek na górze pięknie przepioruie, Słowiczek we krzu krzyczy, gżegżołeczka kuie. *Rey Wiz.* 34. - *fig.* Do czasu się stosuiąc, tam kuknąć nie wadzi, Kędy do sławy dobréy okazya radzi. *Pot. Jow.* 27. *ulula cum lupis*, kiedy przyydziesz między wrony, krakay. KUKAWKA *ob.* Kukułka.

KUKLA, - i, *ż.*, *Boh. et Slo.* kukla, kuklice, kuklička; *Hg.* tsaklya; *Rg.* kukuglizza, kikka; *Bs.* kikka, percin; *Cro.* kuchka, kika; *Rs.* куку́ль, *Gall.* cucule, coqueluchon; (*Rs.* кокошникъ gatunek ubioru na głowie u chłopek), *Lat.* cucullus), kapica mnifka, die Kogel, Kogelhaube, Kugelhaube der Mönche. Kuglarze owi święci z powrozy, z kuklami. *Rey Wiz.* 161. - §. 2) Kukla, KUKIEŁKA, - i, *ż.*, *dem.*, bochenek chleba podługowaty, gniotka, ein längliches Brot, ein Wecken; *Ross.* ку́кла, ку́колка lalka; poczwarka motylowa). Wziął gomołkę i kuklę w tobolę *Pieśń.* 43. Kukla szelągowa. *J. Kchan. Frag.* 21. Tak dobra kukiełka, iako i biały chléb. *Rys. Ad.* 67. Chłopek nieborak kukiełkę w garści kruszy za półtorak. *Pot. Jow.* 129. Towary te iak ciepła kukiełka przedawać się będą. *Torz. Szk.* 124. Dla przyiaciela naylepiéy kukiełkę kupić, bo ieśli się mu nie podoba, tedy ią sam sjesz. *Rys. Ad.* 12. Pomniy, że w iednéy łodzi pływasz zemną Jedząc Hirpinie kukiełkę wzaiemną. *Pot. Syl.* 68, *Pim. Kam.* 14. - Z gliny robić kukiełkę. *Torz. Szkl.* 86. bochenek).

KUKŁAĆ, - ał, - a, *cz. ndk.*, skukłać *dk.*, (cf. kudlić cf. kur, kuren); bić, rwać włosy, wybiiać, drapać, szarpać, męczyć, *pr. et fig.* schlagen, zausen, herum reißen, quälen. Nieprzyiaciół tych przedtym, dosyć często kukłali. *Petr. Et.* 182. Bardzo przykro kukłaią u nas tych nędzników. *Rey Wiz.* 161. Boi się kto kogo, wnet go skukle, aby się go więcéy nie bał. *Petr. Pol* 109. Maryusz Cymbrów skukłał, i tak starł w niwecz, że ledwie się znalazł, ktoby nowinę klęski do domu zaniósł. *Opal. sat.* 110. *Deliunaków było z sędziakiem sześć tysiąc, Których nasi zkukłali, igraiąc, nie licząc. *Weresz. Pob. C.* 2 *b.* Gdyby ich raz skukłał, trudnoby wskórali. *Weresz. Pob. C.* 3 *b.* Co za sławę dostawasz, leniwki kukłaiąc? *superando inertes*? *Zebr. Ow.* 262. Panowie takie konstytucye tworzą, któreby tylko kukłały ubogich, a onych żeby dotknąć nie mogły. *Gorn. Wl. N* 3. Bolesław zwoiował Ruś i Węgry z Czechy, z Morawiany, Skukłał i buntowniki Pruskie z Pomorzany. *Gwag.* 36. Ufasz pono żołnierzowi twemu, A żeś te kilku skukłał po iednemu, Masz zwalczyć wespół wszystkich zjednoczonych. *P. Kchan. J.* 48. Ubiór pomierny, nie skukłany, dziwnie wymyślony. *Rey Wiz.* 18. (roskudłane włosy, fryzury). KUKLAS, - a, *m.*, długi ptaszy nos, czyli dziób. iak bociani. *Tr.*, ein langer Schnabel, ein Storchschnabel, Reiherschnabel. KUKLASTY, - a, - e, podługowaty. *Cn. Th.*, länglicht. *Malony iabłczyste albo dynie okrągłe malonom podługowatym i kuklastym są korzeniem i kwiatem podobne. *Syr.* 1186, *Rg.* kukugljast *cucullatus.* KUKLIK, - a, *m.*, *caryophyllata*, Benedictenwurz, rośnie w lasach, na łąkach, przy parkanach, liście podobne poziomkowym. *Kluk Rosl.* 2, 231, *Krup.* 5, 205, *Urzęd.* 151; *Cro.* kukuvjek; *Rs.* гравиля́тъ, чистецъ, гребникъ.

KUKNĄĆ *ob.* Kukać.

KUKRACHTY, - ów, *plur.*, n. p. Kwaszą kukrachty z okoniów, i tym psa parszywego smaruią. *Ostror.* 23. cf. kuchro.

KUKSA, KUKZA, - y, *ż.*, KUX, - u, *m.*, der Kux; Bergkux. Miéysce na kopalnią wyznaczone dzieli się na 128 części, *kuksami* zwane. *Kluk Kop.* 2, 282. Część, którą kto ma w górach, zowie się kux. *Gal. Cyw.* 3, 164. W Niemczech 4 *kuxy* należą właścicielowi kopalni; *kuksa* zaś iest 128 część rzeczy wykopanych. *ib.* 1, 67.

KUKSAĆ kogo *cz. ndk.*, skuksać *dk.*, kukłać, szturkać łokciem, boksować, einem Stöße mit dem Ellenbogen versetzen. Godzieneś być skuksanym. *Teat.* 31, 83.

KUKU! głos kukawki czyli gżegżołki. *Cn. Th.*, Guckguck!

KUKUBA, - y, *ż.*, *cucubalus*, rodzay rośliny; iest Tatarska, Syberyyska etc. *Kluk Dyk.* 1, 165. wyżpin. *Jundz.* 246, Beben, großer Hühnerbiß.

KUKUŁCZĘ, - ęcia, *n.*, pisklę kukułcze, das Junge des Guckgucks. Pokrzywka podrzucone kukułczęta wylęga. *Klon. Wor.* 61. KUKUŁCZY, - a, - e, *Rs* кокушечій, коку́шкинъ, od kukułki, Guckgucks:. Dzielił się kukułczy syn gniazdem i obłowem Z synami cnego łoża. *Klon Wor.* 63. bękart). KUKUŁKA, KUKUŁECZKA *dem.*, - i, *ż.*, der Guckguck, kukawka, gżegżołka, cf. ożarka; *Bh.* kukawka, kukačka, žežhulka, krahulka, krahulenka; *Slo.* kukučka, kukuk; *Hg.* kakuk; *Sr.* 2. kukawa; *Sr.* 1. kokula; *Vd.* kukouza, kukoviza, kukaliza; *Crn.* kukovza; *Cro.* kukuyacha, kukuvicha; *Dl.* kukavicza, kukavic; *Rg.* kukaviza (*Rg.* kukuvikka, chjúk :.sowa; *Bs.* kukaviça *ulula*, *bubo*); *Sla.* kukavica; *Rs.* куку́шка, коку́шка; *It.* cucolo, cucco, *Lat.* cuculus, coccyx; *Gr.* κόκκυξ; *Angl.* gawk i t. d.); ptak ten imię ma od szczególniéyszego głosu; iaia swe znosi w obce gniazda. *Zool.* 264, *Sien.* 296. Dziś kukułek dosyć się nayduie, które iayca swoie w cudzych gniazdach pokładaią. *Stryjk.* 229. Kukułeczka kuka nad zieloną gruszką. *Kniaź. Poez.* 3. 214. §. kukułka, narzędzie do kukania, eine Guckguckbüchse. Ma pod stołem ukrytą drewnianą kukułkę, któréy niespodziewane kukanie do śmiechu stało się przyczyną. *N. Pam.* 10, 117. - §. osoba sprzeczna, krnąbrna, eine widerspenstige Person. Zawszeż będziesz kukułką? chciałżem kiedy iaką rzecz, abyś ty się w niéy mi sprzeciwić nie miała? *Teat.* 42 *d*, *B.* - §. *Cuculus* kukułka ryba, ztąd tak nazwana, że skrzelami trąc głos wydaie kukułki. *Chmiel.* 1, 624, ein Fisch. - §. b) *botan.* firletka kukułka, *lychnis flos cuculi*, *Linn.*, rośnie dziko. *Kluk Dyk.* 2, 100, *Jundz.* 253, die Guckgucksblume, Guckgucksnägelein, Gauchblume.

KUKURBITA, - y, *ż.*, naczynie chymiczne, ein chemisches Geschirr. Kukurbita, t. i. alembik ślepy. *Syr.* 284. Likwor ten wléy do bani śklanéy czyli do kukurbity śklanéy. *Krup.* 5, 83. Wsyp to w kukurbitę śklaną, pokrywą nakryy, wstaw kukurbitę w piasek ciepły. *Os. Rud.* 454.

KUKURUDZ, - y, *ż.*, KUKURUCA, KUKURYCA, - y, *ż.*, *Sla.* kukuruz; *Vd.* kukuriza; *Cro. et Hg.* kukuruza; *Rs.* кики, сраци́нское пшено. *Zea*, der Mays, Tür-

Wälsch Korn, rodzay, do którego należy pszenica Turecka. *Kluk Dyk.* 3, 173, *Krup.* 5, 54, *Mik. Turk.* 23.

KUKURYKU *indeclin.* (cf. kokoryku!) gatunek kornetów czyli czepców, eine Art Weiberhauben, cf. *Rs.* кокошникъ. Kokosze żeby były z takowemi zwyczaynemi na głowie stroiami, które teraz damy kukuryku zowią. *Haur Sk.* 119 *et* 519.

KUL, - u, *m.*, snopek słomiany, ein Bündel, Strohbündel. Zamiast wygodney pościeli, spoczywa na kulu słomy pod dachem. *Kur. Pet.* 115. - §. Snopków lnu 10 albo 15 iuż omłóconych związanych, czynią kul albo pęk ieden. *Przędz.* 10, ein Bund Flachs; *Rs.* кулъ wor, sak; pewna miara zboża, czetwert.

KULA, - i, *ż.*, *Bh.* kaule; *Slo.* kule, gula, g'ule, kulka; *Sr.* 1. kula, kulka; *Sr.* 2. kula; *Vd.* kugla, klonzhiz, okrogla (kula s wóz); *Crn.* kugla, obliza (cf. obli); *Cro.* kuglya, globus, kruglya, oblicza, oblina, okolische (cf. okolica, *Cro.* kula, branische *propugnaculum*); *Dl.* oblicza; *Hg.* golyóbis; *Bs.* obliça, okolisc (*Rag.*, *Bs.*, *Sla.* kùla *arx*, *castellum*, *turris*) cf. *Lat.* globus, *Germ. vulg.* Kaul, *Suec.* Kula), die Kugel; bryła kończąca się ze wszystkich stron przez powierzchnią, któréy wszystkie punkta są od iednegoż i tegoż punktu równo odległe. *Jak. Mat.* 1, 155. Niech półkole obraca się w koło średnicy, aż na swoie pierwsze mieysce powróci, ślad po tym obrocie zostawiony, iest kulą. *Lesk.* 2, 182. Ziemia ma kształt kuli. *Hub. W.* 7, *ob.* Kulisty). Ziemię wyrażamy przez kulę udziałaną. *Hub. W.* 31. *globus artificialis*). Anaxymander pierwszy ziemię wyrażał na kuli. *Wyrw. Geo.* 3. Kula, *sphaera. Geom.* 2, 41. *globus. ib.* 194. Gada, iak gdyby kule toczył. *Pir. Wym.* 258. smarownie, gładko). Nóż cyrulicki z kulą na końcu *capitatus. Czerw.* 24. t. i. z gałką). Szczęście na okrągłéy kuli postawione iest. *Furm. H* 3 *b.* t. i. na kole). - Kula biliardowa. *Boh. Prog.* 124, eine Billardskugel, ein Ball. Kula do grania w kręgle bywa grabowa, kręgle olszowe. *Kluk Rosl.* 2, 160, *Cro.* kuglin : kręgiel; kuglische : kręglarnia). Miara swych uczy nie tracić dóbr gulą, Zbytkiem szalonym, ani w kręgle kulą. *Stryik. Gon. B* 2. - Kula w kulę toż samo słyszałem od niego. *Teat.* 16 *b*; 32. kubek w kubek). - §. *szczególniéy* kula, pocisk żelazny albo ołowiany, używany do strzelby. *Jak. Art.* 3, 298, eine Kugel zum Schießen; *Rag.* zarno topno (cf. ziarno, cf. topić); *Bs.* zarno, zrriano od puscke, purak od olova; *Sla.* táne, olovo, zêrno, topovsko zerno; *Ross.* шаръ, пуля, пулька, ядро, ядрышко (cf. iądro). Kule ołowiane leią się w formach żelaznych lub kamiennych. *Kluk Zw.* 1, 388, *Jak. Art.* 3, 292. Swiszczą kule, brzmią groty, Ziemia huczy z ochoty, J powietrza wyią. *Tward. Misc.* 15. Bóg kule nosi, a człowiek ie strzela. *Pot. Arg.* 629. Chłop strzela, a bóg, mówią, kule nosi. *Jabł. Buk. R* 2 *b.* Już dla mnie niemasz nadziei, iedno połknąć kulę, lub się utopić. *Zab.* 13, 26. *Gawdz.* zabić się). Oto piękna pobudka służenia w woysku, kulą w łeb dostać. *Teatr* 17, 137. Trafił, by kulą w płot. *Rys. Ad.* 67, *Teatr* 52 *c*, 36, *et* 33, 53. Ogniste kule, Feuerkugeln, wszelkie kunsztowne kule, różnemi przyprawami napełnione, które rzucaią się z moździerzów. *Jak. Art.* 3, 306. Kule ogniste z dział burzących wypuszczone. *Birk. Sk. B* 3 *b*, *Papr. W.* 1, 272. Kula działowa, : armatna, eine Kanonenkugel. - §. kula, : maczuga, szlaga, klepadło. *Cn. Th.*, der Schlägel, ein Klöpfel, eine Keule. - §. na wodnych statkach, szkutach, kula, zowie się kruk drewniany, na którym wisi kocioł, gdy się gotuie. *Mag. Msk.*, der hölzerne Kesselhaken. Kule, zowią się kółki zakrzywione na końcach trepów, za które sternik zakłada oślinę, gdy się rudel opiera. *ib.*, krumme Pflöcke. - §. c) kula podpaszna, na któréy kulawy chodzi, kostur, eine Krücke; *Sr.* 2. krüka; *Vd.* krukba, bergla, hodalniza; *Rg.* sctakka; *Rs.* клюка, клюнка. Poślizgnąwszy się, goleń złamał; lecz na to nie dbaiąc, o kuli daléy postępował. *Sk. Zyw.* 1, 393. Nie mogła postąpić, tylko z kulami pod ramiony. *Wys. Aloy.* 450. Ochromiawszy podagrą, musisz nosić kulę. *Pot. Pocz.* 276. Acz bóg powolny, zetrze iednak rogi bezbożnym zemsta, co chodzi o kuli. *Zab.* 12, 89. Lubo się o kulach kaźń powolna wlecze, Przecięż rzadko złoczynny człek od niéy ucieczе. *Hor.* 2, 13 *Nar.* cf. Pomsta i na chromym dojedzie). - §. KULA, - i, *m.*, co na kulach chodzi podpaszных. *Cn. Th.*, einer, der auf Krücken geht. - §. kula, : ryba morska, *sphyraena*, *sudes Plinii*, ein gewisser Seefisch. *Cn. Th.*; *Rg.* oblijsc. KULAĆ, - ał, - a, *cz. ndk.*, taczać co w kulę, *Bh.* kuliti, kulim, kaulim, kotaleti, kotálim; *Sr.* 1. kulam; *Gr.* κυλιω, *Hbr.* גלל galal, cf. galka, etwas kollern, rollen, wie eine Kugel. Kulać co po ziemi. *Rog. Doś.* 2, 62. Dziecko kawałek śniegu z góry na doł kulaiąc, coraz go w znacznieyszą dopełnia bryłę. *Mon.* 67, 390, *Vd.* kuglanje, jigra s' okroglami. KULAĆ się *recipr. ndk.*, ukulać się *dk.*, taczać się na kształt kuli, *Vd.* valiti se, na okrog tezhi, sich kollern, sich rollen. Kładą pod ciężar wałce, żeby się uciśnione od ciężaru ciągnionego kulały, i ciężar przybliżały. *Rog. Doś.* 1, 240, *Cro.* kuglyamse *ludo conis*. KUŁACZNIK, - a, *m.*, *pugil*, pięściarz; n. p. którzy się u Rzymian pięściami w rękawicach rzemiennych, ołowiem lub żelazem dla wagi przekładanych, tłukli. *Nar. Tac.* 2, 239, der Faustkämpfer. cf. *Rs.* кулачный бой bicie się na kułaki. KUŁAK, - a, *m.*, *Rs.* кулакъ, кулачокъ, кулачище, cf. *Gr.* κολαφος; pięść niby to w kulę zawarta, die geballte Faust. Wsparty niezgrabnie drzymie na kułaku. *Zab.* 16, 331. Trzeba mi wiedzieć, kiedy mnie wyciął, czy miał rękę rozwartą, czy w kułak ściśnioną. *Teat.* 31, 57. Kułakami go i pięściami bili. *Sk. Dz.* 1186. Daie mu kułakiem w bok, obala go i ucieka. *Teatr* 55, 76. Plwali na oblicze iego, i bili go kułakami. *W. Matth.* 26, 67, policzkowali go. *Bibl. Gd.*). *Russorum*: palec skrywisz kryczyt; kułakom morszniesz, mouczyt. *Cn. Ad.* 593. - §. kułak, raz czyli uderzenie pięścią lub kułakiem, ein Hieb mit geballter Faust. Każdy dla pani kułak nie boli, lecz łechce. *Teat.* 42 *c*, 33. Kułaki brytańczyków, poiedynki naszych officerów, są to polityczne nierządy. *Pam.* 85, 1, 683. KULAN, - a, *m.*, n. p. Owoć kulan, ow chart stary. *Myśl. F.* 3 *b.* miano charta (*Bh.* Kulhanek imię Czeskie). KULAS, - a, *m.*, KULASIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, krzywe iakieyś kresy zatoczenie, eine Krümmung, ein krummer Strich, krummer Hals. J stąpić uczciwie nie możesz, iak żywo, Lecz koślawisz kulasy, i nosisz się krzywo. *Mon.* 70, 172. Na pawimentach podkowkami zakręcania czynią i kulasy gryzmolą.

lą. *Haur Ek.* 12. W szczególności, w pisaniu kulas, źle i krzywo pisana litera *Tr.*, krummer Haken im Schreiben; *Rs.* каракуля. Kiedy się pisać uczą trudna sa pierwszym bez kulasa. *Tr.* Łatwiéy ieſt niebu i ziemi przeminąć, niż zwierzchnemu kulasikowi zakonu upaść. *Sekl. Luc.* 16. niż iednéy krésce zakonu). Jeden zwierzchni kulasik u litery. *ib. Math.* 5. Kulasy, *plur.*, bazgranina. *Tr.*, Geschmiere. Kulasów tych czytać nie mogę. *Tr.* - §. Ten co zamyślił szkutę i do niéy tak dziwne kulasy... *Klon. Fl. B* 3 *b.* haki, bosaki, wiosła). - §. Kulas, człowiek kulawy, ein Lahmer. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 140, *Rs.* кólча. Nauczcie tego człeka bydź kulasem. *Zab.* 15, 202. *Nagł.* KULASTY, kuląſto, *ob.* Kuliſty; *n. p.* Rzepa kulaſtookrągła. *Syr.* 1011. KULAWIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, kulawym abo chromym czynić, lahm machen. *Tr.* KULAWIEĆ, *contr* KULEĆ, - ał, - eie, *neutr. ndk.*, *Bh. et Slo.* kulhati; *Sr.* 1. klacżam; *Rs.* кулмавѣть, хромѣть, колчишь, колченожишь, (cf. *Gr.* χωλευω cf. cholewa), ковылять; chromać, nachramować, napadać na nogę, utykać, kulawym bydź, hinken, lahm seyn. Kuleiący nierównym porusza się krokiem. *Dmoch. Jl.* 1, 308. Kray kulawieiących. *Zab.* 15, 201, das Land der Hinkenden. Gellert. Biedna szkapa, cóż z nią teraz zrobię? kiedy mi kuleie. *Teatr* 52 *c*, 42. (*Bh.* dokulhám se dochramać się, dochrapać się, *claudicando peruenire*), KULAWKA, - i, *ż.*, chromota, nachramanie, *Ec.* хлосностъ, хлоснота, хромота, слукостъ; cf. *Gr.* χωλεία, das Hinken. W owym kraiu te iąkalſtwa, kulawki obchody, Miano za obyczayność, i za prawo mody. *Zab.* 15, 201 *Nagł.* KULAWY, - a, - e, - o *adv.*, *Bh.* kulhawý; *Slo.* kulhawí; *Sr.* 1. klacżawé; *Vd.* knjaſt, shabenz, shantavez; *Crn.* shepaſt, shępz; *Sla.* kljaſt, sakat; (*Rs.* кульшивый chromy, bez rąk, kaléka); *Rs.* колченогій, кólча, колченожка; *Ec.* клóсненъ, хромый; cf. *Gr.* κολος, κυλλος cf. cholewa); chromy, hinkend, lahm. Wulkan kulawy, wsparty długiemi koſtury. *Dmoch. Jl.* 2, 212.

Pochodz. rzeczwn. *kula*; *kulka*, *kuleczka*, *cf. gałka*, *galić*; *kulny*, *kulowy*, *kuliſty*, *kuliſtość*; *okulawieć*.

KULBACZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, okulbaczyć *dk.*, siodłać, satteln. Każ mi okulbaczyć ſkoczka. *Teat.* 19 *b*, 67. Jakokolwiek Wenus cię kulbaczy Niewinnym ogniem serce twe podżega, Ani twa miłość naganie podlega. *Hor.* 1, 124 *Nar. domat*). cf. nakulbaczyć, pokulbaczyć, rozkulbaczyć. KULBAKA, - i, *ż.*, (*Etym.* Tatarſkie. *A. Czart. Mscr.*), siodło, der Sattel, owo narzędzie, na którym siedzi ieździec. *Kluk Zw.* 1, 184. *Clitellae* siodło ośle, niektórzy zowią kulbaki. *Urs. Gr.* 121. Kulbaka powinna leżeć w mierze na koniu, ani nadto wprzód, ani nadto wtył. *Kaw. Nar.* 393. Jako kulbaka do każdego konia, tak owe twarze do każdéy głowy przypadaią. *Mon.* 66, 61.

KULCZANKA, - i, *ż.*, ſpilka miedziana, miedzianka, główiaſta igła. *Cn. Th.* 335 *et* 1121, eine Stecknadel, Obb. Spennnadel.

KULCZYBA, - y, *ż.*, *ſtrychnos* rodzay rośliny, do którego należy wronie oko. *Kluk Dyk.* 3, 102, Nachtschatten; *Rs.* кучелябa, цѣлибуха, чилибуха.

KULCZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, n. p. Piérwsza Ceres uczyła iak kulczyć nasienie. *Hul. Ow.* 233. sadzić, siać, pflanzen, säen cf. kiełek.

KULECZKA *ob.* Kulka.

KULEWRYNA *ob.* Koluwryna, wężownica, eine Feldschlange. *Papr. W.* 1, 245.

KULFAN, - a, *m.*, ſtaruch, ein alter Knasterbart *Tr.* Dziś też iuż kulfan, dureń, kto się boga boi. *Pot. Arg.* 787. Toć ieſt dawnych kulfanów ſtare abecadło, Którzy umieią panom wyiąć bokiem sadło. *Klon. Wor.* 58. Starych kulfanów naszych łacina. *Klon. Fl. G* 4 *b.* - §. kulfan, kulfon, dukat wytarty i oberznięty. *X. Kam.*

KULIĆ się, - ił, - i, *recipr. ndk.*, w kłąb się zwiiać, sich zusammen rollen. Rozciąga się w fortunie, a w przypadku kuli. *Jabł. Tel.* 26. cf. kulać się.

KULIG, KULIK, - a, *m.*, ptak, die Mewe, ein Wasservogel, ma podobieńſtwo do iaſkołki, ſkrzydła ma długie, żyie robactwem i rybkami. Różne są gatunki: piaſkowiec, *tringa hipoleucos*, die weiße Mewe, Meerschwalbe, brudny dragan, *tringa littorea*, der Burgermeister, die große graubraune Mewe; draganek, *tringa pusilla*, Rohrschwalm, Fischerlein. *Kluk Zw.* 2, 315. Długonogie kuligi. *Ban. J.* 3 *b.* Przeświſtuią kuligi. *ib.* 3 *b*, *Bh.* kuliſſek gatunek sow; *Crn.* gajez, gavek (= czayka); *Vd.* pogoriuzhizh; *Rs.* куликъ, куличóкъ *scolopax*, куликa bekas Kamczadalſki. - §. kulig, kulik, zapuſtna krotofila, Faschingslustbarkeit, Fasching, Carneval, Fastnachtsschwärmerey; *Rs.* куликáлa opóy, куликать pić, hulać; ztąd закуликать zapiiać, прокуликать przehulać, разкуликаться rozhulać się; cf. *Bh.* kuljk ziele szaléy; *Rs.* куличъ chléb wielkanocny biały okrągły). Kulig, ta zabawa iescze od Popiela, Ma za cel by każdemu zalala gardziela. *Teatr* 43 *b*, 57. Pod czas kuliga wywrócony z sanek, trochę sobie ziobra nadwerężył. *Kras. Doś.* 25. Sam się ubrał w maſkę i kuligiem wyieżdża, chcąc sąsiedztwo ſkupić. *Teatr* 43 *c*, 163. Dawniéy kuligiem ieździli. *ib.* 62. Na kulig mąż móy iedzie. *ib.* 164. Z kuligiem wpadli poſtroieni w maſki. *ib.* 57. Arlekin ſkacząc śpiewa: ey kulig, kulig, kulig! *ib.* 61. - §. *personif.* kulik, = tułacz zapuſtny, kruk nocny zapuſtny, ein Fastnachtsschwärmer. Do córki kiedy w nocy przyydą Swawolnicy weselni, nocni kulikowie. *Opal. sat.* 36. KULIGOWY, - a, - e, od kuliga, Faschings=, Fastnachts=. Arlekin kuligowy z trzepaczką. *Teatr* 43 *c*, 61. Przygany kuligowych zjazdów. *Mon.* 73, 250.

KULISTOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* kulatost; *Sr.* 1. kulwatoscż, kształt kuli, okrągłość, die Kugelrunde. Kuliſtość ziemi. *Przyb. Milt.* 167. KULISTY, - a, - e, KULASTY, - a, - e, - o *adv.*, *Bh.* kulatý, kulowatý; *Sr.* 1. kulwaté; *Vd.* kuglaſt, kugloviten, okrogel, okrogliten, zielokrogel; *Rs.* шаровидный, шарообразный; kształt kuli maiący, kugelrund. Ilości kuliſte, *sphaericae*. *Alg. Nar. A* 3. Powierzchnia kuliſta, *sphaerica*. *Geom.* 2, 194. Korzeń kuliſty, *globosus*. *Botan.* 31, do kształtu kuliſtego mniéy lub więcéy zbliżony. *Jundz.* 2, 6. Główka kuliſta ieſt zupełnie okrągła. *ib.* 58. KULKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kula, *Bh.* kulka, kulička, káj; *Slo.* g'uľečka; *Sr.* 2. kulka; *Vd.* okrogelza; *Rs.* камóчикъ, кáмышъ, камышéкъ, кабýшка, шáрикъ; *Ec.* пуль-

ka; gałka, eine kleine Kugel, ein Kügelchen. Chłop nosi proch, a pan bog kulki. *Rys. Ad.* 6, *ob.* bóg kule nosi, a człowiek ie ftrzela). Samę kulkę oka, *bulbum oculi* fkładaią błonki i ciecze. *Zool.* 47, der Augapfel. - §. Nie ieden z prędszych, co biegli na przodzie Kulkę przewrócił i zjechał po lodzie. *Kniaź. Poez.* 2, 144. koziołka wywracał). Czarowniki tyłem szatanowi kłaniaią się, albo kulki przed nim wywracaią. *Boh. djab.* 136, - §. młotek drzewiany. *Cn. Th.*, szlaga, eine kleine hölzerne Schläge. - §. kulka, ptak, ein Vogel. Kulka świegotała. *Ban. J.* 4. cf. kulik. *KULNIK *Tr.* ziele *ob.* Kuklik. KULNY, - a, - e, od kul, Kugel=, von Kugeln; *Sr.* 1. kulwatę. Trygonometrya kulna, sferyczna, *Geo.* 2, 42. kulifta. KULOWY, -a, -e, do kuli należący, Kugel=.* Formy kulowe, w które nalewa się ftopione żelazo lub ołów, *Jak. Art.* 3, 292, KULOLEY, - eia, *m.*, co kule leie, der Kugelgießer, *Vd.* kuglovlivauz.

KULSZE, - ów, *plur.*, biodrowa kość, das Hüftbein, *ischia. Perz. Cyr.* 1, 157. Srzednia część brzucha, *regio umbilicalis* z kulszami *cum iliis. ib.* 20, Cięcie przez pacierze i kulsze, *ib.* 3, 160. KULSZOWY, - a, - e, od kulszów, Hüft=. Kość kulszowa, *ischium os. Perz. Cyr.* 1, 157 *et* 32, das Hüftbein. Ból kulszowy czyli scyatyka. *ib.* 2, 139 *et Perz. Lek.* 171. *ischias*, das Hüftweh, *Bh.* kyčelnice, biodrowa abo biedrzna choroba, *dna w biodrach.

KUM, - a, *m.*, (cf. Gam, Bräutigam Adlg. *et* Compagnon, Kumpan. *ib.*, *Cro.* kúm; *Hg.* koma; (*maritim.* kúm *pronubus*); *Bs.* kúm, koji darsgi na krrisctenje, alli na krrismanje; *Rg.* kúm; *Sla.* kùm; (komshia = sąsiad); *Vd.* koter, boter, gotej, koters, kotrei, katrei; *Rs.* кумъ, куманёкъ; *Ec.* кмотръ, кумъ, воспріемникъ cf. *Lat.* compater, commater, *It.* commare), der Gevatter. U Rusinów kmotrowie albo kumowie, to ieft oycowie chrzesni. *Gwag.* 503, *Baz. Hft.* 350. Augustyn zoftał kumem Kiéyftutowi, gdy córkę iego ochrzcił. *Stryik.* 428. Po Rufku kum kmotr. *Bielſk.* 64, *Gwag.* 336. Na Rusi kumów szanuią, ale u nas kmoterftwo iuż rzeczą oboiętną. *Haur Sk.* 227. Zaproszony w kumy. *Petr Jow.* 2, 15, zu Gevattern. - §. b) *latiori sensu* towarzysz, kollega, przyiaciel, Kollege, Gevatter, Kamerad, Bruder. Rusini Połówców dla sąsiedztwa i częftych przymierzów w ięzyku swoim zwali kumami czyli kmotrami. *Nar. Hft.* 3, 85, *Biel. Hft.* 300. Węgrzy Połowców Kumanami albo kumy zwali, że z Rusią częfto się kumali, to ieft łączyli się do woyny społem. *Steb.* 61. Mówił do niego towarzyfkim obyczaiem: napiymy się ieszcze kumie; bo się byli na obiedzie pokumali, iakoby dla lepszéy przyiaźni. *Stryik.* 294. - §. 2) Ropucha kum, *rana bombina*, die Wasserkröte, znayduie się w wodach, wydaie głos niby kwokcząceý kury, a częftokroć niby uderzenia w dzwon. *Kluk Zw.* 3, 65. KUMA, - y, *ż.*, KUMOSZKA, - i, *ż.*, kmoszka, kmotra, die Gevatterinn; *Cro.*, *Sla.*, *Bs.*, *Rg.* kûma; *Hg.* koma; *Vd.* koterza, bòtra, gotiza, gota; *Rs.* кума; *Ec.* куеnéмра, воспріемница. Żebyś ty tylko był chciał naszéy kumy słuchać! *Teatr* 30, 5. podług nauki ciotuń i kumossek. *Perz. Lek.* 26. Kumusia *zdrbn.*, *Teat.* 35 *b*, 29, *Rs.* кумушка. KUMAĆ się z kim, - ał, - a, *recipr. ndk.*, pokumać się *dok.*, pobratać się, ftowarzyszyć się, kolligacić się, *Rs.* кумиться, покумиться, Gevatterschaft machen, genaue Freundschaft mit einem machen, enge Bekanntschaft errichten, Brüderschaft machen, sich verbrüdern, verschwägern; *Rg.* moliiti i kùmiti *obteftari*). Poczęli iuż Mofkwa z oblężonego zamku kumać się z naszemi, kupować i przedawać. *Zołk. Mscr.* 71. Węgrzy Połowców nazwali kumy, iż się z Rusią częfto kumali. *Bielſk.* 64. Na obiedzie u Markolta pokumali się, iakoby dla lepszéy przyiaźni. *Stryik.* 294, sie tranken Brüderschaft. Dał mu król córkę, kumaiąc się z nim, żeby mu nie szkodził na woynie. *Petr. Pol.* 2, 52. Moyżesz z obcemi narody kumać się żydom zakazuie, żeby szczerość narodu naruszona obcą krwią nie była. *Orzech. Tar.* 10. Pokiąwszy rozkaz boży, kumali się z niewiaftami pogańfkiemi, iako Achab, który sobie wziął za żonę córę króla Sydońfkiego. *Birk. Zyg.* 44. - §. Jednorożec na ów czas tylko swoyszczeie, gdy się z samicą swoią kuma. *Birk. Chmiel. C. b.* słącza, miesza, wenn er sie belegt, beschält, bespringt. (*Rs.* кумачъ materya bawełniana czerwona Bukarfka). KUMOSKO, - a, *m.*, rubasznie, n. p. No no no, przyftańcie na to kumofko. *Teat.* 14 *d*, 46. KUMOSTWO, - a, *n.*, kmotroftwo, *Sla.* kumóvſtvo; *Cro.* kúmftvo, kumztvo, kumsztvo; *Hg.* komaság; *Rs. et Ec.* кумовство, кмотрство, Gevatterschaft. *Haur Sk.* 228. Wilk ze psem wziął kumoftwo. *Jabł. Ez.* 102. towarzyftwo, braterftwo, sie machten Kameradschaft. - §. 2) *coll.* kum z kumą, abo kumowie, die Gevattern. KUMOWY, - a, - e, od kuma, Gevatter=; *Rs.* кумовъ.

KUMP *ob.* Kąpie.

KUMUŁ, - u, *m.*, drąg u końców fkrzydeł sieci na ryby. *Skrb.*, die Stange an den Flügeln des Fischernetzes.

KUNA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* kuna; *Sr.* 2. kuna; *Sr.* 1. mokar; *Cro.* kúna (*Cro.* kunècz, *Dl.* kunacz, *It.* coniglio, *Lat. cuniculus* królik); *Vd.* kuna, koina, koinina, kenizа, koinana dahur (*Vd.* kuna, shienſki sram; kunez, konjed = królik); *Crn.* kuna; *Sla. et Bs.* kuna; (*Bs.* kuniça = królik; *Rg.* kûna, kunizza *vulpis*); *Rs.* куница (куна fkórka kunia, lub ftęplowane iéy kawałki, które iak pieniądze szły, 10 ich na grzywnę, a na kunę 10 wiewiorek rachuiąc; cf. biela, cf. aspergil, *ob.* kunica), *muftela martes*, der Marder, wielkości kota, ma ciało wysmukłe, gibkie iak kot, wielkie czyni szkody w gołębnikach. Kuna leśna, der Baummarder, Buchmarder, ma włos lepszy i futro szacownieysze. *Zool.* 320, *Rs.* колонокъ, кулонокъ *muftela Sibirica.* - Kuny *plur.*, futro kunie, Marderfelle, Marder. Ty dasz pacholkom kuny, pan da rysie. *Groch. W.* 564. - §. Kuna żelazna, obręcz do więzienia złoczyńców, cf. gąsior, ein Halseisen. Zasłużył, aby w kunie z dzień przy święcie na cmentarzu odprawił pokutę. *Haur Sk.* 236. Niektóre z nich za gardło w kunach do ławek w okręcie przykowano; drugie w mocne pęta za nogi okowano. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 4. Nogi twoie poday w okowy mądrości, a szyię twą do kuny iéy. *Radz. Syr.* 6, 25, *Bibl. Gd.* Pęta iéy będą mocną obroną tobie, a kuny iéy uczciwym ubiorem. *ib.* 30. Karność ieft iak ręczna kuna na prawéy ręce, *ib.* 21, 22. naramiennik. *Bibl. Gd.*). Kunę wielką im z widły żelaznemi w koło szyie okuli. *Pasz. Dz.* 63. Wy oycowie śpitalni, ze złymi do kuny, Ha-

mnycie piianice, karzcie te bieguny. *Klon Wor.* 51. - *fig.* Czyy zamek i kuna Brzegami zawarła morskiego Neptuna? *Chrość. Job.* 147. kto go skrępował, określił, ograniczył?). - *transl.* Trzeba mi tu siedzieć i umrzeć w téy kunie. *Pot. Jow.* 2, 3. w téy niewoli.

KUNDEL, KÓNDEL, - dla, *m.*, *Cro.* kômusz (*Crn.* kusel : pies; cf. *Gr.* κύων), der Haushund, Schäferhund; *Bh.* wohař (cf. brzechun). Koudle są psy nayppospolitsze, nayprościéysze, w gospodarstwie przecięż naypożyteczniéysze; z nich naylepsze stróże. *Kluk Zw.* 1, 299; zdaie się bydź początkowym wszystkich odmian psów gniazdem. Są śrzedniéy wielkości, miernie kosmate z uszyma sterczącemi, z pyskiem cienkim podługowatym. *Zool.* 304. Nie trzeba kundlu tak się bardzo srożyć, Zdiąc z kundla obrąż, a na charta włożyć. *Bratk. O* 4 *b.* Kruczek, miano czarnego kundla. *Otw. Ow.* 111. KUNDLEĆ, - ał, - eie, *neutr. ndk.*, skundlić *dk.*, *canum proprie*, *segnem*, *abiectum fieri*, *transfertur ad hominem*, *degenerare a pristina virtute*. *Cn. Th.* wyradzać, odradzać się, schlechter werden, ausarten. cf. psieć, zepsieć). KUNDYS, KONDYS, - ia, *m.*, *dem.*, ein kleiner Haushund. Nie było żadnéy nocy, śmiele to rzec mogę, Któréyby nie trąbili kundysi na trwogę. *Zimor. Siel.* 234. Kondyś. *Pot. Jow.* 93. KUNDYSI, - ia, - ie, od kundla, Schäferhunds:. Pies z kondysią trąbą. *Pot. Jow.* 138.

KUNEGUNDA, *KONDA, - y, *ż.*, imię białogłowskie, po staropolsku Kinga. *Dudz.* 17, *Jabł. Her.* - Kunusia, Kondeczka *zdrbn.*

KUNI, - ia, - ie, *Bh.* kunj, od kuny, Marder:. Skórki kunie, wiewiórcze, lisie. *Stryik.* 331. Kunia skóra *Vd.* kunnov'nna. KUNICA, - y. *ż.*, Na Rusi dziewka, idąca za mąż do innéy wioski płaci pieniądze, nazwane kunica. Ta denominacya wzięła początek *a iure cunnagii. Nar. Hst.* 4, 280, *Czack. Pr.* 62; raczéy objaśnić należy z *Ross.* куница, ку'на, skórka kunia, lub stęplowane iéy kawałki, które iak pieniądze szły, 10 ich na grzywnę, a na kunę 10 wiewiorek rachuiąc. *L.d.*, cf. biela, aspergil), das Geld, das in Reußen ein Mädchen, die in ein anderes Dorf heirathet, dem Hofe zahlen muß; cf. Panieńskie). Gdy pauna miéyska idzie za mąż, powinien dadź nowożenia każdy horodniczemu zamku Kiiowskiego, kunicy półzłotego, a gdy wdowę poymuie, był też powinien dadź złoty Polski, z których to kunic horodniczy każdy zamku Kiiowskiego ma mieć swoie opatrzenie. *Weresz. Kiiow.* 27.

*KUNICZ *ob.* Koniczyna.

KUNILIA, - i, *ż.*, imię białogłowskie, *Amalia. Jabł. Her.*

KUNRAD ziele *ob.* Konrad.

KUNSZAFTY *ob.* Konszafty.

KUNSZT, - u, *m.*, *z Niem.* die Kunst sztuka, *Bh.* kunst, umenj, kunstyřstwj; *Slo.* kunst; *Sar.* 1. kumzt; *Sor.* 2. kumst, kumscht; *Vd.* konsht, kunsht, viednost, vmetalnost, vuk (kunst *astutia*); *Crn.* kunsht, umetalnost, umêtnost; *Cro.* vmetelnost, mestria (cf. misterność), zanat; *Hg.* mesterség; *Dl.* zanat, mestria; *Bs.* zanát, hitrôst (cf. chytrość), majstoria, mesctria; *Sla.* zanat; *Rg.* pomnotvorstvo, hitrîna; *Rs.* худо́жество, иску́ство; *Ec.* усшроéнïе, хи́шросшь, худоѫесшво. a) *subiectiue* nadzwyczayna zręczność, die Kunst, Kunstfertigkeit. Twóy iest kunszt, cudze mazać niepoczciwie łoże. *Bard. Tr.* 254. Gdzie grzeczność wymuszona, nigdy się kunszt tak dobrze nie ułoży, iżby go przezorne oko nie dostrzegło. *Kras. Pod.* 2, 60. Gdybyć na każdym włosku sto kunsztów wisiało, tedy bez szczęścia nic ci nie pomoże. *Furm. F.* 2. Kunszt to natury, w małych rzeczach pokazać misterstwo. *Psalmod.* 37. Sprawy i sławy królów śpiewać, kunszt niełacny. *Jag. Wyb. B.* - §. b) *obiectiue* kunsztowne rzemiesło, sztuka, die Kunst. Jeśliby miał który gust do iakowego uczciwego kunsztu, iako do muzyki, rysunku, nie zabroni mu się w téy mierze ćwiczenia. *Kras. Pod.* 2, 211. Słodkoć każdemu swym się kunsztem bawić. *Zab.* 15, 357; *Cro. Prov.* mestriesze szvoje nay dersi *in puluere suo currat*). Kunsztów cuda, iakże wdzięczne, Rzeźwią umysł dzieła zręczne. *Kras. List.* 2, 148. - §. c) robota kunsztowna, sztuczna, ein Kunstwerk, Kunststück. Płacić maią od ostrog, wstąg, od workowych kunsztów. *Vol. Leg.* 4, 80. - igrzysko zręczne, sztuczne, künstliche Spiele, Kunststücke. Po objedzie były gry i kunszty rozmaite. *Gwag.* 180. Ku wieczorowi były kunszty ogniste. *ib.*, feierwerki, Kunstfeuer. Były na zamku rozmaite krotofile sprawiane, zwłaszcza gonitwy, kolby misternie przyprawione, kunszty puszkarskie. *Biel. Sw.* 289. - §. fortel, Kunstgriff (Kniff). Przedtym miano za kunszt polityki trzymać lud w grubych uprzedzeniach. *Pam.* 83, 15. - §. c b) żart, trefnowanie, (künstlicher) Scherz. *Facetiae* kunszty, śmieszki. *Mącz. Serio dicere*, bez kunsztu mówić. *Mącz.* Zdał się im, iakoby kunsztem mówił. 1 *Leop. Gen.* 19, 14. żartem. 3 *Leop.*). *Biel. Hst.* 52, *ob.* kunsztownik.

KUNSZTARZ, - a, *m.*, krotofilnik, ein Spaßmacher, Possenreißer. Kunsztarza abo błasna radzi wszyscy słuchaią, lecz go za przyiaciela nie maią. *Cn. Ad.* 1304. cf. żartownik, żartem przyiaciel *Bh.* kunstyř kunsztmistrz.

KUNSZTKAMER, - u, *m.*, z *Niem.* die Kunstkammer, schowanie rzeczy kunsztownych; *n. p.* Trzy tarcze gdzieś w niebieskim kunsztkamerze wiszą, O których nayprzedniéysi poetowie piszą. *Pot. Pocz.* 41.

KUNSZTMISTRZ, KUNSZTMAISTER, - a, *m.*, artysta, der Künstler; *Bh.* kunstyř, umělec, *fem.* kunstyřka; *Sr.* 1. kumztnik, wudźelnik; *Vd.* vmetalnik, umetâlz, moister (cf. mayster, mistrz, misterny); *Rs. et Ec.* худо́жникъ, худо́гъ, хитро́къ. Kunsztmistrzów sławniéyszych nad Greckich świat nie miał. *Zab.* 7, 45. Księżyca okrąg kunsztmistrz Toskański zważa przez skło optyczne. *Przyb. Milt.* 16. - §. 2) kunsztmistrz, : kuglarski mistrz. *Cn. Th.*, ein Gaukler, Tausendkünstler, Taschenspieler. Kunsztarz. *Cn. Th.* 948. Ty hypokryto, kunsztmistrzu chytrości. *Przyb. Milt.* 135. KUNSZTMISTRZOWSKI, KUNSZTMISTRSKI, - a, - ie, Künstler:, künstlich, künstlerisch; *Slo.* mistrowský; *Hg.* mesterséges; *Bh.* kunstyřský; *Ross.* художниковъ, худо́жничïй, худо́жническïй. Węzeł kunsztmistrzowski, służy do wyrwania kołków zabitych w ziemię. *Jak. Art.* 3, 44.

KUNSZTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, künsteln, kunsztownie co układać, *n. p.* Przed zwierciadłem niejeden dzień kunsztowała miny. *Zab.* 15, 196 *Nagl.*; *Sr.* 1. kumztowaść; *Vd.* kunshtuvati, moistruvati, vmetalnostuvati; *Eccl.* хишрсшвовашн, художесшвовашн, искусно сшроишь, разумно производишь что; żartować. *Dudz.* 42, künstlich scherzen;

Joco dicere kunsztować. *Mącz.* Źle ż tym kunsztować; niemasz tu ani płochéy zapalczywości, ale stateczna sierdzitość, którą rozum rządzi. *Gorn. Dw.* 96. Z takiemi tylko kunsztować mamy, którzy ani są tak nędzni, żeby ku ulitowaniu serce poruszali; ani tak bardzo niecnotliwi, żeby powrozu byli godni. *Gorn. Dw.* 144. Uźrzał, że *kunsthuie Izaak z Rebeką żoną swoią. 1 *Leop. Gen.* 26, 8. żartuie. 3 *Leop.*). KUNSZTOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Sr.* 1. kumitzeno; *Bh.* kunstyrstwi; igranie, żartowanie, das Künsteln, Scherzen, Spielen, Schäkern. *Facetissimi sales*, trafne a wesołe kunsztowanie, śmieszki. *Mącz.* Żartowanie, igranie, kunsztowanie panu z sługami nie przystoi. *Petr. Ek.* 105. Kunsztowanie obyczayne a wstydliwe ma bydź, *ludos castos esse oportet. Mącz.* KUNSZTOWNIK, - a, *m.*, *dicaculus*, błazenek, śmieszek. *Mącz.*, ein Spaßmacher, żartowniś, kunsztarz, kuglarz, figlarz. KUNSZTOWNOŚĆ *ob.* zręczność, misterność, sztuczność, kunszt. KUNSZTOWNY, - a, - e, KUNSZTOWNIE *adv.*, kunsztem zrobiony, künstlich; *Bh.* kunstowný; *Slo.* kunsstowný; *Crn.* kunshtne, umêtn (cf. umieiętny); *Vd.* kunsten, vuzhen, vmetaln, vmetalnosten, moistrun; (*Vd.* kunsten, hudokunshten *astutus*); *Cro.* vmetaln; *Sr.* 1. kumitne, wudżelne; *Rg.* pomnotvoren, hitrotvoren; *Rs. et Ec.* художественный, художный, изкусственный, хитрый, благохудожный. Kunsztowne fortyfikacye. *Jak. Art.* 2, 500. Kunsztowne ognie, tak krotofilne, iako i woienne. *ib.* 3, 298, Kunstfeuer *ob.* kunszty ogniste). - §. nienaturalny, nie według natury, nicht natürlich, künstlich. Sparta kunsztowną sobie cnotę wyiednała, pozbawiaiąc się używania złota. *Zab.* 1 *b*, 24. Człowiek kunsztowny ma tysiąc potrzeb na ustawach metafizycznych zasadzonych. *Zab.* 7, 77. Dwóch ludzi w sobie zawieramy, człowieka przyrodzonego i kunsztownego. *Zab.* 7, 77. - §. 2) żartowny, krotofilny, scherzhaft, kurzweilig. *Facetus* śmieszny, kunsztowny, biesiadny. *Mącz.* Jronia bardzo przystoyna iest wielkiemu panu tak w kunsztownych, iako i w statecznych rzeczach. *Gorn. Dw.* 185. Żart, abo kunsztowna posługa, iest iakieś oszukanie przyiacielskie, w rzeczy ani szkodliwéy, ani obraźliwéy. *ib.* 199, *Kosz. Lor.* 13 *b.*

Pochodz. *niekunsztowny*, *bezkunsztny.*

KUP, - u, *m.*, kupno, kupowanie, przedaż, der Kauf; *Cro.* kûp). Wystawiona nierządnica każdemu do kupu. *Hul. Ow.* 68.

KUPA, - y, *ż.*, *Bh.* kupa, kůpa, kopa (*ob.* kopa), hromada (*ob.* gromada), obor (cf. obora); *Sr.* 1. kopicza, (kupa *collis* pagórek); *Sr.* 2. hupa, kopiza; (*Sr.* 2. kupa pagórek); *Vd.* kup, kupez, cardella (*Vd.* kop, verh, = wierzch; kopa, kupish *merges* snop; *distg. Vd.* kupa, kupiza, pitui pohar, = kubek, cf. kufa); *Crn.* kûp, kûpz, kupiza, kopa, smêt (cf. śmieci; *distg. Crn.* kupa *scyphus*; kupeze, = bańki barwierskie); *Cro.* kûp, gromacha, gomila (*distg.* kûpa, kupâlo, = kufa; *Hg.* kupa, = czasza); *Dl.* kup, gromilla, zkupschina; *Sla.* värpa, hêrpa; *Bs.* kûp, nakûp, rripa, skûp, skupsctina, koppa, jatto, mnosg (cf. mnóstwo; *Bs.* kuppa, cjascja, *cyphus* cf. kufa, kubek; *Bs.* kuppa, opeka, *Jt.* coppa, = dachówka); *Rg.* nàkup, àrpà, nàlogh, gomilla, gromaccja (kuppa, kuppiza *pocillum*); *Rs.* копна, копёнка, копà, скопъ, скопище, ворохъ, гурьба, куча, кучка, комъ, комокъ, сонмище, конмъ, снопъ; *Ec.* купа, складёние, костёръ, омётъ; cf. *Lat.* copia; *cf.* kopa, kępa; cf. *Suec.* hop, *Dan.* hob, *Sax. Inf.* Hope, Hupe; *Willeram et Notker* huffo; cf. *Germ.* Haufe, Kuppe); mnóztwo, moc rzeczy, lub ludzi, razem będących, der Haufen. Naysnadniéy się występek w wielkiéy kupie kryie. *Min. Ryt.* 4, 152. Straszna kupa nieprzyiaznych, których na siebie ściągnął. *Nag. Cyc.* 100. wielka liczba. Miał kupę interessów na głowie. *Teat.* 1 *c*, 23. wiele, siła). - §. Kupy zbroyne, zowiemy podjazdy, harcowniki. *Nar. H.* 5, 4, schwärmende Haufen, z. B. leichter Reiterey; *Crn.* buhta; *Rs.* шайка. Którzyby z kupami zebranemi w dobra nasze wjeźdżali, a w nich gwałty czynili... *Vol. Leg.* 5, 170. Swawolne kupy nad wiadomość Rzpltéy ważyły się wtargnąć w kray J. Cesarskiéy Mości. *Vol. Leg.* 5, 564. cf. kozactwo). - §. *Instrum.* kupą, kupami, *Vd.* s' kupom, s' hauffnum, kupast, nakupzhan, *Sr.* 1. kopiczwané; *Rs.* кучами, haufenweise. Ziele to po skałach rośnie drobniuchno gęsto kupami. *Urzęd.* 310. Koło Gromnic wilcy kupą chodzą. *Haur Sk.* 313. stadem chodzą. *Gorn. Dw.* 158, sie sind häufig. - §. Hardość za kupą a złość za wolnością nastąpiła. *Birk. Dom.* 120. t. i. za bogactwem. - W kupę, = do kupy, = w iedno, razem, in eins zusammen; *Vd.* kupei, skup, vred, vkupei, = razem, pospołu, złącznie; vkup-, = spół-, współ-, n. p. *Vd.* vkupdieudizh, = współdziedzic; *Vd.* ukup-, = s-, = z-, n. p. ukupsvesati, = związać); *Cro.* zkûp, zkupno, zkupa (ztąd: skûp, = skąpy; zkupchina, = gromada, gmin); *Bs.* skupno; *Sla.* skupa; *Rs.* вкупѣ, купно, комомъ, въ копъ, *Eccl.* купно, вмѣстѣ. Myśli iego rozsypane po całym świecie, szczęściem, kiedy się do kupy w potrzebie zbiorą. *Teat.* 10, 22. Brwi do kupy zganiać. *Pilch. Sen. list.* 365, *ob.* brew'). Dziecko się urodziło z zrosłemi do kupy nogami. *Perz. Cyr.* 2, 140. Niech się do ciebie jednego wszystko w kupę zgarnie, cokolwiek liczna zgraia bogaczów posiadała. *Pilch. Sen. list.* 124. Kto w kupę *hatli rzeczy różne, ten dobrze uczyć nie może. *Hrbst. odp. Bbb* 4. W kupę mi idą oczy, = drżymię. *Włod.* zasypiam, die Augen fallen mir zu.

*KUPCOROZBOYNIK, - a, *m*, rozbiiaiący kupców, der Kaufmannsräuber; *Ec.* торговорецъ, который купцовъ грабишь или разбиваешь. KUPCOWA, - y, *ż.*, żona kupca, die Kaufmannsfrau, die Kaufmännin; cf. *Bh.* kupowačka, *emtrix*, die Käuferinn); *Vd.* kupzinja; *Rg.* kupitegliza; *Rs.* покупщица, купчиха; *adj.* купчихинъ. KUPCOWNA, - y, *ż.*, córka kupca, die Kaufmannstochter. KUPCOWY, - a, - e, od kupca, kupiecki, Kaufmanns-. W takim razie szkoda kupcowa będzie, nie przedawcy. *Szczerb. Sax.* 331. KUPCZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, *Bh.* kupčiti; *Vd.* shtazunati, kramuvati, barantati, kupzhuvati; *Sr.* 1. kupcziju; *Crn.* kopzhujem, barantâm; *Sla.* pazariti (cf. bazar); *Cro.* tersiti (cf. targ); *Ec.* куплествовати, купечествовать, торговать; handlować czym, mit etwas handeln, Handel treiben. Nie sprosnaż to iest rzecz, kupczyć żywoty ludzkiemi! *Gorn. Wł. H* 2, *Sekl. Luk.* 19. KUPCZYK, - a, *m.*, czeladnik kupiecki, *Rs.* сидѣлецъ, cf. pisarz; *Vd.* kupzhuvahz, = tandeciarz), der Kaufmannsdiener.

Kupczycy, gdyby droźéy nad taksę panów swoich przedawali... *Vol. Leg.* 4, 76. KUPCZYKOWATY, - a, - e, KUPCZYKOWATO *adv.*, sknerski, skąpy, małomiéyski, knickerig, kleinstädtisch. Kupczykowatą często panowie maią fantazyą. *Tr.* KUPCZYNA, - y, *m.*, biedny mizerny kupiec, ein elender Kaufmann; *Rs.* купчина zakupuiący dla drugich. KUPCZYSKO, - a, *n.*, kramarz lichy, ein elender Krämer; *Rs.* купчишка.

(*KUPEL *Pim. Kam.* 1, *ob.* Kąpiel. KUPELA *Tr.*, *ob.* Kapela chymiczna).

(KUPER, - pra, *m.*, KUPEREK, - erka, *m. zdrbn.*, guzica, huzica, gustrzyca, kustrzyca, rząp', *Crn. et Vd.* faja (cf. faydać); *Rs.* хвостецъ (*Rs.* копръ, копёръ baba do wbiiania palów), der Steiß, der Bürzel, besonders des Federviehs. Koniec mięsisty ptaka tylny iest kuperek, owa serduszkowata część, z któréy ogonowe wyrastaią pióra. *Kluk Zw.* 2, 10, *ob.* kuprzasta kość). - §. *transl.* Gdy Noe trochę wina chudzineczka chłysnie, Aż ci go płaszcz opadnie, iże kuprem łyśnie. *Kchow. Fr.* 83. KUPERKOWY, - a, - e, od kuperka, Steiß=.)

(- KUPERSZLAK, KUPERSZTYCH *ob.* Kopersztych).

KUPIA, KUPLA, - i, *ż.*, kupczenie, handel, kupno, der Handel, der Kauf; *Bh.* kaupě; *Vd.* kupshnia, barantanje, barantanstvu; *Crn.* kupilu, kupshia, kopzhya, kôp; *Sax. Inf.* koup; *Dan.* Kiob; *Isl.* kaup, *Ger.* Kauf, cf. *Lat.* capio). Rzemieślnicy i kupcy po dziesięciu latach maią poprzestać rzemiosła i kupi. *Petr. Pol.* 286. Przed Wacławem Polacy skórkami zwykli byli kupie swoie odprawować. *Stryik.* 331. Byście się ieno na téy kupi nie sparzyli! *Simon. Siel.* 19. Nic ia darmo nie dam sobie wziąć; kupi-li kto, na kupi utraci. *P. Kchan. Orl.* 1, 30. - §. b) towary kupieckie, *Sr.* 2. tschami; *Crn.* blagu (cf. błogo); *Cro.* tergovina; *Bs.* tergouine, pratesgi. Kaufwaaren. Zamek nad rzéką założył, z którego brał te wszystkie, którzy po Wiśle ieździli z Kupiami, *Bielsk.* 140. Wrzask kiełbasników i garkuchników, towar swóy, stosównym do kupli tonem, zalecaiących. *Pilch. Sen. list.* 2, 4, *Jer. Zb.* 95. Kupiłem u niego dobrze okulary, aza nam się i na innéy kupi poszczęści. *Alb. n. W.* 6. Pragnę, aby kupie i towary obudwu nas wolno po naszych państwach wozić, a handle sprawować można. *Baz. Sk.* 529. Teraz iuż tych ich kupi, nikt nie kupi. *Zrn. Pst.* 90 *b.* 1) KUPIĆ, - ił, - i, *czyn. ndk.*, skupić *dk.*, skupować, skupiać, w kupę zebrać, *Bh.* kopjm, klopjm; *Sr.* 2. kopowasch; *Sr.* 1. kopiczuyu, kopiu, kopiem; *Crn.* kupzham; *Vd.* kupzhati, nakupzhati, nakupspraulati; *Cro.* kupim; *Dl.* kupiti, arpavam; *Bs.* kuppiti, skuppiti, rripati; *Sla.* kuppiti; *Rg.* kuppiti, skuppiti, pokuppiti, skupgljati; *Rs.* копить, коплю, скопить, скоплять (2. = skąpić), совокупить, совокуплять, докопить. cf. *Syr.* קפה *rem rei imposuit*), häufen, in einen Haufen zusammen bringen, zusammen häufen, zusammen rollen. Zręcznie się go uchronił, i sobie przytomny Zkupiwszy członki, ukrył pod puklerz ogromny. *Dmoch. Il.* 2, 18. stuliwszy, skurczywszy). Kupić się, = gromadzić, sich häufen, zusammen laufen. Cesarz kupiących się ludzi pytał, coby to znaczyło? *Niem. Kr.* 4, 187. Kupcie się do kościoła, nie daycie na się dzwonić. *Dambr.* 124. Wszyscy po zéyściu z tego świata, na iedno miéysce się kupią. *Smotr. Ex.* 25. Kupić się do stada *Rs.* сшадишся (*Cro.* kupitisze, = mnożyć się). 2) KUPIĆ, - ił, - i, *cz. dok.*, Kupię *Praes. et Futur.*, KUPOWAĆ, - ał, - uie, *ndk.*, za ugodzoną cenę nabywać, kaufen, *oppos.* przedadź), *Boh.* kupowati, kaupiti, kaupim; *Slo.* kaupiti, kupugi; *Sr.* 1. kuppowacż, kupuyu; *Vd.* kupiti, kupuvati; *Crn.* kupiti, kupem, kupujem, kupuvâti; *Cro.* kupuvati, kupuval, kupujem, kupiti; *Sla.* kúpiti; *Bs.* kupiti, kupouati; *Rg.* kûpiti, kupovatti; *Rs.* купити, куповати, *Ec.* пристяжати; *Suec.* koepa, *Holl.* koopen, *Germ.* kaufen, cf. Haufen kupa). Tanio kupić, a drogo przedadź każdy się stara. *Mon.* 66, 290. Kupuiący przedaiącego, a przedaiący kupuiącego chce oszukać. *Cn. Ad.* 539. Zło iest, złe iest, mówi kupuiący, a kupiwszy będzie się chwalił. *W. Prov.* 20, 14. Ganiąc kupić, a chwaląc przedadź. *Rys. Ad.* 13. Łotrów aż nadto pełno, kupować nie trzeba. *Opal. sat.* 57. Kto kupuie urząd, przedaie sprawiedliwość. *Alon Jud.* 15. Proste przysłowie, kupisz, nie kupisz, potargować nie zawadzi. *Teatr* 47, *B.* Jam sobie samochcący biedę kupił. *ib.* 33, 166, *Rg.* na svoj pjenes kûpit sctettu; cf. Nie miała baba kłopotu, kupiła sobie prosię (cf. świerzbiał go pokoy). Kupił ś. Stanisław, nie sobie, ani powinowatym swym, ale kościołowi i sługom bożym, i potrzebom pospolitym wieś Piotrowin. *Sk. Zyw.* 287. *NB.* Kupić *do* klasztoru, = mówi się o rzeczach mogących bydź wmieszczonemi; kupić *na* klasztor, = o rzeczach nie wmieszczaiących się; *dla* klasztoru, = w obu razach służy). - Umieć kupować i przedawać, umieć się obéyść, na wszystko się godzić, *foro uti. Mącz.* - *Prov. Ciuitas Cracovia*, kup' sobie, iako i ia. *Rys. Ad.* 28, *Dudz.* 28. Miéy się dobrze, czegoć nie dostanie, kup' sobie. *Cn. Ad.* 492. Kupiłbym wieś, ale pieniądze gdzieś. *Rys. Ad.* 28. Kup' sobie, komubyś rozkazał; Nic rozkazuy mnie. *Cn. Ad.* 407. Nie kupić u niego gniewu. *Cn. Ad.* 414. t. i. łacno mu o gniew). Jakieś kupił zwierciadło, inszego nie żąday. *Pot. Pocz.* 70. iakeś sobie posłał, tak się prześpiy; wypiy, coś nawarzył). *Slo. Prov.* kupilbi ta, kdobi ta ne znal, kupi cię, kto ciebie nie zna, nic wart). Nadto drogo kupuie ukontentowanie, kto ie zdrowiem płaci. *Kras. Pod.* 2, 71. Jakom kupił, tak przedaię. *Cn. Ad.* 302, *Slo.* tak predáwám, gako sem kupil *audita ex fide narro.* - §. b) kupować *niedok.*, = targować, um etwas handeln, dingen. Kupowałem konia, ale że za drogi, nie kupiłem go. *Ld.* (KUPIDO, - yna, *m.*, KUPIDYNEK, - nka, *m.*, *dem.*, bożek miłości, der Liebesgott; *Crn.* Lubishk, Serzhèk; *Bh.* Milck. Oczki ostre, ogniste, zła myśl, słodkie słowa, Jusze na sercu nosi, insze mówi mowa; Włoski ma kędzierzawe, i pogląda śmiele, Twarzyczka uporniuchna i wstydu nie wiele, Skrzydełkami iako ptak, to tam, to sam lata, Do pannien, do otroków; a na sercach siada, Łuczek ma, a na łuczek strzałeczkę przykłada. *Simon. Siel.* 22.).

KUPIEC, - pca, *m.*, *Bh.* kupec; *Slo.* kupec, kdo kupuge; *Sr.* 2. kupz; *Sr.* 1. kupcz; *Crn.* kupz, kópz; *Vd.* kupez, barantauz, kupiz, tershishar; *Cro.* kupècz, *Dl.* kupovnik, = kupuiący; *Cro.* tergòvecz, tersecz, = kupiec, cf. targ); *Rg.* kûpaz, kupitegl; *Bs.* kupaç, tergouaç, trrigouaç; *Sla.* kúpioc, = kupuiący; têrgouac. = kupiec; *Rs.* купецъ, торжникъ (покупщикъ kupuiący); *Ec.* тор-

róвецъ (*Ec.* гость, богатый купецъ, *Gr.* μεγαλεμ-πορος, *Vd.* kupzhni gospud, *ob.* gość). cf. *Lat.* caupo, *Gr.* καπηλος, cf. *Ger.* Kauf); handlem się bawiący, der Kaufmann. Tych kupców nie ganię, którzy zinąd towary, żywności ludzkiéy i Repltéy potrzebne, przywożą. *Modrz. Baz.* 135. - §. b) kupuiący, der Käufer. Książki teraz nie maią wiele kupców. *Ld.* - §. 2) pewna gra w karty, ein gewisses Kartenspiel. Pan Podstoli z X. Plebanem i z sąsiadem grał w kupca. *Kras. Pod.* 1, 182. Nasz miły kupiec w dowcipnie kombinowanych rachunkach swoich mię zawzdy bawi. *ib.* 189. KUPIECKI, - a, - ie, od kupców, Kaufmanns-, kaufmännisch; *Bh.* kupecký; *Sr.* 1. kupczki; *Vd.* kupzhen, kupzhoun, kupzhni; *Bs.* tergouacki; *Rs.* купеческій, купецкій. Słowo kupieckie i wiara nie tak uczy. *Grod. Dis.* C 4 *b.* Chléb pszeniczny, z śrzedniéy mąki, nie do czysta z otrąb wypytlowany i wysiany, miéyskim, albo kupieckim, mianuiemy. *Syr.* 936 *et* 938. Sklep kupiecki, *Ec.* купилный храмъ, лавка, въ коей товары продаются. Kupiecki dwór, pakhof, *Rs.* гостинной дворъ. Kupiecka kompania *Ec.* гостиная сотня. Po kupiecku *adverb.*, nach Handels Gebrauch. KUPIECTWO, - a, *n.*, *Bh.* kupectwj; *Slo.* kupcstwo; *Crn.* kupshya, kopshya, terguvanje; *Vd.* kupzhnia, kupzhnishtvu, tershtvu, barantanstvu; *Cro.* tergovina, terstvo; *Bs.* tergouina, trrigouina; *Rs.* купечество; *Ec.* куплѧ, купонна, торговля, прикупованїе, промыселъ, cf. przemysł); stan kupiecki, handel, die Kaufmannschaft, der Handel. Kupiectwo prawdziwe albo wielkie, gdy z dalekich krain albo z zamorza nabywamy rzeczy potrzebnych, a całkiem ie zaś przedawamy. *Petr. Ek.* 127, der Großhandel. *Boter* 79. Kupiectwo domowe, przekupstwo albo kramarstwo, gdy kto w domu siedząc, kupuie co, aby droźéy przedał. *Petr. Pol.* 36, Krämerey, Höckerey, cf. handlarstwo). Kupiectwem się bawić; kupiectwo prowadzić; kupiectwa się uczyć. *Ld.* Dla mnóstwa kupiectwa twego zgrzeszyłeś. *W. Ezech.* 28, 16, *Bibl. Gd.*, vor deiner großen Handthierung. Luth. t. i. dla szachrów twoich. KUPIENIE, - ia, *n.*, *subst. verbi* kupić 1), = zgromadzenie, zebranie, das Häufen, Aufhäufen. Kupienie się, gromadzenie się, das Zusammenlaufen, der Zulauf. - §. 2) *verbi* kupić *oppos.* przedadź, = kupowanie, das Kaufen. Kupienia chęć, ochota, die Kauflust, *Bh.* kupečnost. Do kupienia chęć maiący, kauflustig, *Bh.* kupečný, *Ec.* куплествительный, охоту имѣющїй къ торгу. *Subst. Bh.* kupečnjk; *Sr.* 1. pokupnik *emax.* KUPIONY, - a, - e, *partic. perf.*, gekauft. (*KUPITNIK *Tr.* ziele *ob.* Kopytnik). KUPKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kupa, *Bh.* kupka, kopka, kobka; *Sr.* 1. kopiczka; *Lat.* copiola; *Vd.* kupzizh; *Cro.* kupchécz; *Sla.* baglich, ein kleiner Haufen, ein Häuflein, Häufchen. Maleńkich gwiazdeczek zbiór nazywaią kupkami gwiazd *conglobatio. N. Pam.* 19, 66. Małą kupką ludzi częstokroć Polacy poganina bijali. *Falib. Dis. Q.* (cf. garstka). Ziele to kupkami rośnie. *Tr.*, in Büscheln, büschelweise, cf. kępka. - Kupki, = gra w karty *Tr.*, das Häufeln, ein Kartenspiel. *On met les cartes en plusieurs tas, et le plus haut de dessous gagne le jeu. ib.* Grać w kupki). KUPLA *ob.* Kupia. KUPLER, - a, *m.*, KUPLERCZYK, - a, *m.*, *zdrbn.*, rufianin, kuplerstwem, niegodziwemi kunszaftami bawiący się, der Kuppler; *Boh.* kuplíř; *Vd.* kuppler, perkupavicz; *Sla.* kurvosvodac; *Rs.* сводникъ, *Ec.* сводчикъ. Nierządnica kuplera władzę wini. *Hul. Ow.* 68. KUPLERKA, - i, *ż.*, die Kupplerinn, swacha, rufianka, *Bh.* kuplířka; *Vd.* kuplarza; *Sla.* kurvosvodica; *Rs.* сваха, сводница. Kuplerka mu kochankę dla kogo odmawiała. *Hul. Ow.* 49. KUPLEROWAĆ *cz. ndk.*, kuplerstwem się bawić, kuppeln, den Kuppler machen; *Bh.* kuplowati; *Sr.* 2. kupplowasch; *Vd.* kuplati, neposhtnenu snanje delati; *Ross.* сводничать. KUPLERSKI, - a, - ie, od kuplera, Kuppler-; *Bh.* kuplířský. KUPLERSTWO, - a, *n.*, zabieganie kuplerskie, Kuppleren; *Bh.* kuplířstwj; *Rs.* сводничество. KUPLOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, *z Niem.* koppeln, z. B. die Pferde, związywać, krępować, *n. p.* Na słowo komenderuiącego: kupluycie konie! zdéymuią się cugle munsztuka przez głowę konia, i niemi się pod munsztukiem na prawéy strenie stoiącego konia na kluczkę zawięzuie. *Kaw. Nar.* 424. *KUPNICA, - y, *ż.*, dom lub skład kupiecki, ein Kaufhaus; *Sr.* 2. kupniza; *Rs.* гостинной дворъ. *KUPNIOWSKI, - iego, *m.*, *subst.*, *burlesque*, kupuiący, płacący, ein Käufer, ein Zahler; *Bh.* kupowač. Kupniowskiego w tym użyć potrzeba, Darmowskiego proszę zaniechać. *Haur Sk.* 2. KUPNO, - a, *n.*, kup, kupia, kupowanie, rzecz kupiona, das Kaufen, das Gekaufte, der Kauf; *Bh.* kaupě; *Slo.* kupowánj; *Sr.* 2. kup; *Vd.* kup, kuplenje; *Crn.* kop, kopua, kopzhya; *Cro.* kupuvanye; *Sla.* tergovina; *Bc.* куплѧ. Dobrze że téy kamienicy syn mój nabył, i że my z tak dobrego korzystamy kupna. *Teatr* 7 *c*, 66. Kupnem czego dostać. *Tr.*, käuflich an sich bringen. Jeden drugiemu w kupnie psuie i podkupuie. *Tr.* Kupno niedoskonałe, = wyderek. *Cn. Th.*, der Wiederkauf. Prawo odkupienia przedanéy rzeczy, zowie się kupno z powrotem. *Gal. Cyw.* 3, 92. KUPNY, - a, - e, od kupowania, czyli kupna, Kauf-. Kupny kontrakt, Kaufcontract. *Tr.*, *Rs.* купная, полная. - §. 2) przedayny, *Vd* kupliu, na kup dan, kupshliu, tershishliu; *Rg. et Cro.* kupovni, käuflich, feil. Bułki kupne, co na rynku przedawaią. *Pim. Kam.* 50. Za rzecz niekupną darmo summę daiesz. *Brath. R.* nieprzedayną). Dość męki, gdzie fałsze zdobią A kupną wargą prawdę jak chcą robią. *Ryb. Gęsl.* C 2. Kupny głos. *Nag. Fil.* 213. Szpetnie, gdy kupny ięzyk za niewinnym gada, Niełádnie gdy trybunał wiele w skrzynkę składa. *Hul. Ow.* 70. Leszek kupnego cudzym nieszczęściem a swoią obelgą tronu nie chciał. *Nar. Hst.* 4, 133. Uznawca sporu był kupny. *Sk. Dz.* 378. t. i. przedarowany, przenaięty, bestochen, erkauft. - §. 3) kupny, = pokupny, gut abgehend, viel Käufer findend. Zadnéy niemasz książki kupniéyszéy nad kalendarze, ponieważ ich corok wychodzi więcéy niż dwadzieścia tysięcy. *Mon.* 66, 2. KUPOWAĆ, KUPOWANIE, KUPUIĘ *ob.* 2) Kupić.

Pochodz. verb. *kupić* et *kupa*: *dokupować*; *iednokupiec*, *iednokupstwo*, *litkup*, *litkupnik*, *ludokupiec*; *nakupować*, *okup*, *okupić się*; *odkup*, *odkupić*; *pokupować*, *pokupić*, *pokup*, *pokupny*; *podkupnik*, *podkupować*; *przekup*, *przekupić*, *przekupny*, *przekupień*, *przekupka*; *przykupić*; *rozkupić*; *samokupiec*, *samokupstwo*, *spółkupczyć*, *świętokupiec*, *skupić*, *skupny*, *skup*; *skapy*

(*Cro.* zkúp), *ſkąpiec*, *ſkępſtwo*, *ſkąpić*; *wkupić*, *wkup*, *wkupny; wykupić*; *zakup*, *zakupić*, *zakupnik*.

1) *KUPR, - u, *m.*, z *Niem.* das Kupfer, n. p. kupr i miedź czynią z kamienia *chalcitis*. *Mącz.* - 2) KUPR *ob.* Kuper. KUPRZASTY, - a, - e, od kupra, Steiß=. Kość kuprzaſta. *Krup.* 1, 112, *Weych. An.* 70, das Steißbein, Gesäßbein.

*KUPRES *ob.* Cyprys.

KUPSKO *adv.*, chłopſki wyraz, = tęgo, mocno, siła, bardzo. - Nabiedowałem ci się kupſko, niżlim się do was dopytał. *Teatr* 29 *b*, 121, tüchtig, wacker, recht sehr.

KUPUIĘ *ob.* Kupić, Kupować.

KUPULA, KOPULA, KOPUŁA, - i, *ż.*, KOPUŁKA, - i, *ż.*, *zdrb.*, *Jt.* cupola, *Lat. med.* cuppula, die Kuppel, das Kuppeldach, Kuppelgewölbe; *Cro.* kupûla; *Rg.* kûba, kubizza; *Bs.* kuba; (*Crn.* kopôla *rutabulum*). Kopuła kościoła ś. Sofii na 16 kolumnach marmurowych wyſtawiona, daleko większa i wyższa nad kopułę ś. Piotra w Rzymie, pokryta wszyſtka z wierzchu ołowiem. *Star. Dw.* 6. Nad wierzchołki portu podnoszą się niezliczone kopułki pobite ołowiem, ozdobione gałkami pozłoconemi. *Pam.* 85, 1, 130.

KUR, - a, *m.*, kogut, pietuch, *Bh.* kohaut, kurek; *Cro.* petuch, petelinecz; *Ec.* кургь, кочетъ; cf. *Hbr.* גור gur *pullus*), der Hahn; samiec kury czyli kokoszki, na głowie ma wyroſtek mięsiſty, ząbkowany, grzebieniem zwany, dwa wyroſtki wiszące pod szczękami, ogon ściśniony do góry zadarty. *Zool.* 233, *Kluk Zw.* 2, 95. Kur maieſtatyczny Prowadzi tam za sobą dwór kokoszy liczny. *Chod. Gesn.* 144. Kur, ſtróż grzebieniſty. *Groch. W.* 32. Kura gospodarzem zowią wieśniacy, bo bywa to lepszy gospodarz do kokoszek, niż drugi chłop do żonek. *Dwor. G.* Kur, choć głośno krzyczy, nie zje on nikogo. *Jabł. Ez.* 22. Kur poie abo pieie. *Dudz.* 21. Komuż piać, ieśli nie kurom? *Rys. Ad.* 33. Kurzy co piali, zaś biorą się na grzędę. *Pot. Syl.* 491. Kur zapiał. *Rys. Ad.* 27. t. i. czas minął, klamka zapadła, der Hahn hat gekräht, = die Frist ist verflossen. Sam Piotr opoką będący, ruszał się kura słysząc. *Groch. W.* 32. Pokusy władzy nie maią, Gdy iuż *kurowie śpiewaią. *Groch. W.* 31. Kogut wieyſki zegar; ztąd: kury, = kurzyny, pianie kurów, das Hahnengeschrey; *Bs.* pivçi, jutergna, jutrrigna (cf. iutrznia); *Rs. et Ec.* петелоглашенïе. Od zachodu słońca, aż do kur dzwonili. *Mon.* 71, 171. Pierwsze pienie, = pierwsze kury, das erste Hahnengeschrey. Gdy pierwsze kury zapiały, ſtanął na placu. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 5. Już pierwsze kury piały, iuż i wtóre pieią, Ja tu czekaiąc na cię, karmię się nadzieią. *Simon. Siel.* 36. Drugie piały kury, Nie spałam, Ciebie wyglądałam. *Zabł. Amf.* 62. O kurach, = o pierwszych kurach, = gdy pierwszy raz zapieią, do dnia, vor Tagesanbruch. Markotny prawnik, gdy o kurach pacyent we drzwi zakołace. *Zab.* 8, 317 *Jżyck.* O pierwszych kurach wſtawać! *Zab.* 7, 158. Nie wiecie, kiedy przyydzie, czyli o północy, czyli o kurach albo rano. *W. Poſt. W.* 3, 504. Jeśli z wieczora, ieśli w północy, ieśli gdy *kurzy zapoią. *Radz. Marc.* 13, 35. - Dano kurowi grzędę, a on chce wieży. *Bud. Ap.* 90. cf. im kota bardziéy głaszczesz, tym bardziéy ogon wznosi; Dasz mu póty, a on chce póty). Kur Jndyyſki *ob.* Jndyk. - §. *Kur herb*, kogut biały w polu czerwonym. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen. - §. 2) Kur morſki, *trigla*, der Seehahn, ryba morſka, maiąca pletwy przyſkrzelowe znacznie szerokie i rozciągłe, tak iż niemi z wody podlatywać może. *Zool.* 181, *Chmiel.* 1, 626. - §. 3) kur, ospica, *morbilli*, die Masern, Rötheln, Kinderflecken, kształt gorączki z wyrzutem drobnym, mnieyszym od ospy. *Krup.* 5, 341. ospiczki, *ib.* 5, 446, pożarnice, odra. *Brn.* 684; *Vd.* lezhize, lezhe, snemeze, maroga, pika; *Rs.* корь. KURA, - y, *ż.*, kura albo kokoszka ieſt samica koguta. *Kluk Zw.* 2, 95, die Henne; *Siles.* kura; *Slo.* kura *pullus*, slepka, slepica *gallina*; *Bh.* slepice, slepička; *Crn.* kokush, puta; *Vd.* kura, kokush, putiza; *Sor.* 2. kurra; *Hg.* tsirke; *Rs.* ку́рица (cf. *Ger.* kurren). Kura z piórami koło uszu *Rs.* ушáнка. Juści dziś nietylko kury mądre, ale też i same iayca, młodzi dziś ludzie bardzo *zwydrzeli. *Glicz. Wych.* P 4 *b*; *Slo.* kura slepku učí *ante barbam doces senes; sus Minervam.* J ślepéy kurze trafi się ziarno. *Teat.* 11 *b*, 4; *Slo.* J slepá kura nekdy na zrnko trefí; więcéy szczęścia, niż rozumu). Czarna kura, czarna kokosz, lekarſtwo dawne dla szalonych, którym rozdartą czarną kurę, abo też gołąbki żywo rozdarte ciepło na głowę przykładano. *Krup.* 5, 425, *Haur Sk.* 399. ztąd przysłowie: a już też to warto czarnéy kury. *Teatr* 43 *c*, 53. t. i. po szalonemu zrobione. *Zabł. Fir.* 69, *Teat.* 32 *b*, 41. - §. b) ogólnie: kury, = koguty, kokoszki, kapłuny, *Crn.* perutje, Hühner; kura, das Huhn. Kury w koycu. *Star. Dw.* 43. Kury te, które są w koycu, z koyca się dobywaią; a te, które nie są w koycu, do koyca się wedrzeć usiłuią. *Zrn. Pſt.* 3, 542. Mazowieckie kury, = gawrony, gawronięta. *Pot. Jow.* 106 *et* 108. Poddani przy szczupłéy swoiéy paszy, zwykli się z dworem na kury od sztuki swego bydła iednać. *Haur Sk.* 541, Fullhuhn, Zinshuhn.

Pochodz. *kurczak*, *kurek*, *kurczę*, *kurczątko*, *kurczęcina*, *kurnik*, *kurzy*, *kuropatwa*, *kuropłoch*, *kuropoy*.

KURACYA, - yi, *ż.*, leczenie, *Rs.* лѣченïе, вылѣчка, врачба; *Ec.* цѣльба, цѣленïе, die Cur, das Curiren, Heilen. Nie potrzeba Maiowéy kuracyi, Maycur, ieżeli człowiek zdrów. *Perz. Lek.* 216. Kobiety zawsze gotowe poprawiać kuracye doktora. *ib.* 317. Powierzać się w kuracyą. *ib.* 61.

*KURATA, - y, *ż.*, łodyga. *Tr.*, der Stiel einer Pflanze. Kuraty liliowe. *Tr.*

KURANT, - a, *m.*, zbieg pewny tonów melodyynych, ein Läufer in der Musik; *Rs.* кура́нты zegar graiący). Dla uczenia ptaków są inſtrumenciki, różne kuranty wygrywaiące. *Kluk Zw.* 2, 402. Biie zegar kuranty, a miſterne flety Co kwadrans, co godzina dudlą menuety. *Kras. Sat.* 40. Konik polny przez lato swe śpiewa kuranty, Mrówka do iamki sobie znosi prowianty. *Kchow. Fr.* 123. - *transl.* Wyciął mi kuranta. *Mon.* 66, 723, *ib.* 75, 64. dał mi łacinę, wyłaiał mię). - §. Kurant u malarzy, kamień, którym się farby trą na kamieniu płaſkim. *Mag. Mſkr.*, der Reibestein, Farbenstein. - KURANT, - u, *m.*, grube pieniądze śrebrne, (*oppos.* moneta), Courant, Courantgeld. Kurantem Pruſkim płacić. *Ld.*

KURAS, - a, m., dobry tęgi kur, abo kapłun, ein tüchtiger Kapaun oder Hahn. Opiekłe na tykach niechude kurasy. Zab. 9, 375 Eys.

KURATELA, - i, ż., KURATORYA, - yi, ż., opieka nad szalonemi, marnotrawcami etc. Oſtr. Pr. Cyw. 1, 90, die Curatel. KURATOR, - a, m., wyznaczony z prawa opiekun albo rządziciel osobie nie mogącéy się rządzić. ib., Kras. Zb. 1, 497; Rg. pómnik; Rs. попечитель; w rodz. żeńſk. KURATORKA Rs. попечительница.

KURAŻ, - u, m., z Franc., ochota, odwaga, śmiałość, der Muth, die Kühnheit. Kaſtalſka woda, choćby iéy beczkę wypił, kurażu nie doda. Teatr 43 b, 32.

KURBA ob. Korba. KURBAS ob. Korb, Korbas. KURCABA ob. Kuczaba.

KURCHAN, KURAN, KURHAN, - u, m., słowo Ruſkie, Rs. курганъ; = mogiła. Otw. Ow. 607 et 150, der Hügel. Usypali kościom oycowſkim kurhan wyniosły. Stryik. 232. Ciało spaliwszy, kościom kuran usypali. Bielſk. 124. Na Ukrainie trzebaby zamki pobudować, z którychby, iako z kurhanów, abo z ſkałek, przyciągnienie nieprzyiacielſkie upatrować. Modrz. Baz. 416.

*KURCIAŃSKI, - a, - ie, n. p. Paweł biſkup Krakowſki, łotrówſtwa prawie *kurciańſkie, zapomniawszy ſtanu duchownego płodził. Stryik. 320.

KURCIĄŻKA, - i, ż., obcążki krótkie, kurze Zängelchen, kleine kurze Zangen. Kurciążki cyrulickie, zrobione bywaią pospolicie ze ſtali lub z śrebra. Używaią się do odéymowania plaſtrów i ſleytuszków, do wyciągania kości lub innéy materyi w ranie głęboko znayduiącéy się. Czerw. 4 et 13.

1) *KURCZ, - a, m., pokurcz, gatunek kundlów myśliwczych, eine Art gemeiner Hunde, die auch zur Jagd gebraucht werden. Charci, ogarowie, kurczowie, zwierzęta leśne gonią i imuią. Sien. 277. Za kurcza i za charta trzy kopy groszy. Stat. Lit. 396.

2) KURCZ, - u, m., Boh. křeč; Morav. krč, krče; Slo. křeč; Hg. görts; Vd. kerzh, vadnu vkugſtegnenje; Crn. kerzh, ſkerzhniza, ſkerzhuvânje; (Crn. kurz, = członek męzki); Cro. kèrch; Dl. czeznutje; Rg. gàrc; Bs. ghrric; Sla. gêrcs; Rs. корча, корчъ, obs. коркота, судорога, дергота; Sr. 2. krampa), der Krampf, kurcz, to ieſt, żył kurczenie, rozmaity ieſt, abowiem kurczy ręce, nogi, głowę, tak na zad, iak i na przodek. Sien. 382, Spicz. 235, Comp. Med. 126. Kurcz przypada zwyczaynie z nieoſtróżnego położenia się albo rozciągnienia... Haur Sk. 392. Psi kurcz spasmus cynicus. Perz. Cyr. 3, 26. – Kurcz, herb, niby litera T wywrócona, koniec u góry rozdarty; tamże belka krzyż wyrażaiąca, z lewéy pod krzyżem księżyc, z prawéy gwiazda. Kurop. 3, 29, ein Wappen. (KURCZABA ob. Kuczaba).

Pochodz. kurczowaty, kurczyć, ſkurczać, rozkurczać.

KURCZAK, - a, m., kurek pullaſter, Cn. Th., ein schon etwas großes Huhn. KURCZĄTKO, - a, n., Bh. kuřátko; Sr. 2. kuřetko, kurjzko; Sr. 1. kuriatko; Slo. kuřátko, kuratečko, hid; Vd. pishe, pisheta (cf. piſklę); Cro. pischenczi; Rs. цыпля, цыпленокъ, цыпленочекъ; demin. nomin. kurczę, ein Küchlein, ganz junges Hühnchen. Jako z garści kurczątka odrobin patrzemy, Gdy z bozkiéy hoyney łaſki wszyscy tu żyiemy. Rey Wiz. 52 b. Kurczątko dopiero co wyklute Rs. выведенышъ. Slo. Prov. kuřátka ſwu kwočku ſtratili nati sine patre. Slo. ani kuřátka rozwázat ne wi, nic nie umie, niezgrabny). KURCZĘ, - ęcia, n., Bh. kuře, kauř; Slo. kuřca; Sr. 2. kurre; Sr. 1. kurio; Crn. kurê, zibèka; Vd. pish; Cro. pische, pischenczi; Sla. pille (cf. piſklę); Rg. piple, piplescze; Rs. куря, куренокъ; piſklę kur, das Hühnchen, das Huhn. Kluk Zw. 2, 95. Kurczę piszczy. Tol. Saut. 89. Człowieka zabić, iak kurczę. Teat. 15, 35, bez ſkrupułu). Kurczęta Vd. kurete, pisheti, piszheta, piszhenei; Sla. pillichi). Żle kurcząt kaczce, kacząt wodzić kurze. Pot. Pocz. 474. Mędrsze kurczęta, niż kury. Teatr 33, 87, Slo. kura ſlepku učí. Od kokoszy chcą często bydź mędrsze kurczęta. Zab. 14, 28 Nagł. Kurczę przed kogutem śpiewać nie powinno. Boh. Kom. 4, 179. KURCZĘCINA, - y, ż., Rs. курятина, курятинка, цыплятина; mięso kurczęce, Hühnerfleisch. Kurczęcinę zaprawić korzeniem. Ern. 34. Bies. D. 1. KURCZĘCY, - a, - e, Bh. kuřecý; Sr. 1. modoľčutiné; Rs. курячій; od kurcząt, von kleinen Hühnern. Małego rodu sokoły wychowasz mięsem kurczęcym. Cresc. 620.

KURCZOWATY, - a, - e, - o adv., na kształt kurczu, krampfartig. Kurczowate nerwów napięcie, czyli wielka choroba. Perz. Lek. 145 et 183. KURCZOWY, - a, - e, od kurczu, Krampf=; Bh. křečný; Crn. kerzhne, kerzhliv; Vd. kerzhen, kerzhoun; Rs. судорожный. Choroby kurczowe, czyli spasmodyczne. N. Pam. 10, 71. KURCZYĆ, - ył, - y, cz. ndk., ſkurczyć dk., do kupy ściągać, krzywiąc ſkracać propr. et impr., Bh. krčiti; Crn. kerzhiti, kèrzhnem, kèrznem; Cro. kèrchim; Bs. ghrricciti, zgarciti, zgherciti, zghrricciti; Rg. zgàrcit; Ross. корчить, скорчить, скорчивать, скрючить, скрючивать; Ec. корчю, cf. Lat. coerceo), zusammen ziehen, krümmen, verkürzen, beschränken. Kurcz, abo żył kurczenie rozmaite ieſt, abowiem kurczy ręce, nogi, głowę, tako nazad iako i na przodek. Sien. 382. Uschła wnet ręka królowa, którą był wyciągnął przeciw prorokowi, ani iéy mógł zasię ku sobie ſkurczyć. 1 Leop. 3 Reg. 13, 4. Nie rozciągay ręki twéy ku braniu, ani kurcz ręki twéy ku dawaniu. Rad. Syr. 4, 34. ſkurczyć rękę w wydatkach. Xiądz. 52. Czemu tak długo kurczysz możną rękę swoię? Kanc. Gd. 178. Skurczonąś siał, kurczoną będziesz też żął ręką. Pot. Pocz. 544, Ec. слукъ, скорчившійся, согнувшійся. Zgrzybiały, ſkurczony, ſtarzec decrepitus. Mącz. Słońce tę deszczułkę ſkurczyło. Tr. spaczyło). Frasunek serdeczny ſkurczy człowieka, ale z powieści wesołych rozraduie się. Radz. Prov. 12, 25. poniża serce. Bibl. Gd., nadwątla, schwächt. Słabego zdrowia ten, którego lekkie zawionienie wiatru kurczy. Pilch. Sen. 234. Panowie poddanym czynią krzywdy, kurczą ich, uciſkaią. Petr. Pol. 301. uwłaczaią im, sie thun ihnen Abbruch). Zarazem kazał obie do ciemnicy wrzucić, Powrozy do drabiny mężnie kazał ſkurczyć. Papr. Kol. O. 4. ſkrępować), KURCZYĆ się recipr., Bh. krčit ſe; Cro. kërchimsze, zkrachujemsze; Rg. zgàrcitise, garcimse; Ec. корчуся; ściągać się do kupy, ſkracać się, pokrzywiać się propr. et impr., sich zusammen ziehen, zusammen laufen, sich krümmen, zusammen kriechen, kürzer werden, sich beschränken. Kurczymy się, iak ſkóra od ognia. Psalmod. 23. Skurczyło

się

się sukno, s zbiegło się, sstąpiło się, das Tuch ist eingelaufen. Jeden się kurczy, a drugi nadyma. *Jabl. Buk. C* 4 *b*. Kurczemy się, a dziwnym sposobem się dzieie, Że wzrost lúdzki w starości s kościami mnieyszeie. *Zab.* 8, 394. *Koryt.*; *Bh.* křečowatěti kurczu dostać). W swoich mu się kurczyć kazali siedliskach. *Mon.* 71, 203. Panowie hoyno dosyć dawaią, i nie kurczą się. *Kosz. Lor.* 40. Nie kurcząc się, ani gnuśnieiąc przed srogim zimnem, Liflanty zwoiował. *Stryik.* 358, nie krzywiąc się, wstrętu nie pokazuiąc). Chude woły pojadłszy one tłuste, w tey chudości i szpetności kurczyły się. *Leop. Gen.* 41, 21. wysychały, zusammen schrumpfen. Tatarom nigdy nie wierzał, lubo to kurczyli się. *Birk. Chmiel. C* 2 *b*. choć się kłaniali, pokorzyli). Kurczy się, s kole. *Cn. Ad.* 408. *erinaceus, aliquo urgente, contrahit se, et tunc aculeos magis intendit.* cf. płacze a biie). Jnaksze zdanie wszystkich panów pana, Do którego się kurczą ludzkie rady. *Pot. Syl.* 74. przed nim nikną, giną, niczém są). Przy takim gospodarstwie intrata się kurczy, i sszczupleie. *Haur. Sk.* 45. sie werden schmäler, geringer. Mogąc te tak potrzebne rzeczy sobie kupić; iednak kurczą się. *Haur. Sk.* 44. sie schränken sich ein. Do Wac Pana! (piie): Niech się djaboł kurczy. *Teatr.* 43 *c*, 92. niech sobie djaboł szczędzi, żałuie, niech schnie.

KURCZYNA, - y, *ż.*, kura młoda, ein junges Huhn. W Marcu kurczyna bardzo młoda, nowina. *Bies. D* 1.

*KURDESZ, - a, *m.*, n. p. Hey Kurdesz nad kurdeszami! *Teat.* 29, 24.

KURDWAN, KURDYBAN *ob.* Kordyban. 2) KURDWAN, KUNRAD *ob.* Konrad *ziele*. KURDEGARDA *ob.* Kordygarda. KURDZIEL *ob.* Gurdziel.

KUREK, - rka, *m.*, kogut młody, kurczak, *Rs.* куpòкъ. ein junger Hahn, ein Hähnchen; kurzyka, kokorzyka, sabelek, młody kurek, *pullaster. Mącz.* Rzemieślnicy w Krakowie kurka strzelali. *Biel. Sw.* 246. do kura, orła i t. d. dla wprawy strzeliwali, Vogelschießen. Mniemamy, żebyśmy kurka strzelili, albo eksekucyi dowiedli. *Orzech. Qu.* 176. - b) kurek na kościele, chorągiewka, wiatrak, wiatraczek, ein Wetterhahn. *Vd.* strehna bandera, veternik). Czemu kurka stawiaią na kościelnéy bani? żeby ludzi do modlitw budził co nayraniéy. *Pot. Pocz.* 512. Kurka na kościele pokazać komu, *ob.* dudka pokazać, figę, odrwić kogo. - c) kurek u rusznicy, der Hahn an einer Flinte etc. *Sla.* oroz; *Rg.* uúk; *Rs.* собáчка *ob.* sobaka). Kurek strzelby zahaczony na sprężynie, w iednym mgnieniu oka zawadza kamieniem o panewkę, i wskrzesza ogień. *Rog. Doś.* 1, 240. Zawsze z ruśniczmi chodzą, niemasz tego zjazdu, gdzieby kurka nie krzosano, proch nie śmierdział. *Lekarst. B* 2 *b*. Na słowo komenderuiącego: kurek na mieysce! odwodzi się kurek na swoie mieysce. *Kaw. Nar.* 237. Pokazuie się ieleń; ia do sztućca, odłożę kurek, zmierzę ... *Boh. Kom.* 2, 295. den Hahn spannen. Na to sto razy na odwiedziony kurek przysięgnę. *Teatr* 16 *b*, 129. pod karą zginienia od fuzyi. - d) kurek abo czop, iaki bywa u fas winnych, dla toczenia. *Mącz. epistomium*, *Bs.* kantulla od baçve; *Crn.* pipa; *Rs.* крáнъ, kruczek, der Hahn, die Pipe. *Mastos* rurka albo kurek, u rur i zdroiów, iakoby odęta gęba, z którey woda wycieka. *Mącz.* - e) kurki u tortury, die Daumenstöcke bey der Tortur. Wsadzać komu palce w kurki. *Tr.* (*Sla.* kurjuk, die Schwanzschraube).

KURENTNY, - a, - e, kurs maiący, n. p. tynf, s płatny, udatny, *Tr.* ein grobes Geldstück.

KUREWKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kurwa, *Cro.* kurvicza, ein Hurchen *meretricula* kurwiczka. *Mącz.* KUREWNIK, - a, *m.*, *Moraw.* kurwář; *Boh.* kurewnjk, smilnjk; *Slo.* kurwarcz, kurewnjk; *Rg.* kúrvar, xénhar; *Bs.* kurbar; *Crn.* kurbir; *Sr.* 2. hurář, huhrař; *Sla.* kurvár; *Hg.* kurvás, kurválkodó; *Sr.* 1. kurwać, kurwarnik; *Vd.* loter, kurbar, kurbir, kurbetat; *Cro.* praznik, kurvish; *Ross.* курвичь, блудникъ, блу̀додѣй, блядýнъ. s kurwami się bawiący, ein Hurer, Hurenjäger. KUREWNY, - a, - e, KUREWSKI, - a, - ie, *Bh.* kurewský, smilný, nawěstčin; *Rg.* kurvarski; *Cro.* kurvinszki; *Hg.* kurváhozvalo; *Sr.* 1. kurwarski; *Vd.* kurbinski, kurbarski; *Rs.* курвúнъ, блядскïй, блядинъ, блудный, блядливый, блудливый, блудодѣйный. hurerisch, Huren=. Kurewski dom, s zamtuz, *Vd.* kurbarniza, kurbarishe; *Crn.* kurbishe; *Sr.* 1. kurwarna; *Ec.* блудокорчéмница. KUREWSTWO, KURESTWO, - a, *n.*, *Bh.* smilstwo, kurestwj; *Slo.* kurewstwo; *Sr.* 1. kurweno; *Vd.* kurbaria, lotrovanje; *Crn.* kurbarya; *Cro.* kurvaria, kurvinsztvo; *Hg.* kurvaság, kurválkodás; *Rg. et Bs.* kurvarstvo; *Rs. et Ec.* блу́дъ, блудли́вость, блудодѣянïе, блу́дство; kurwiarstwo. Hurerey. Nic nie iest szaleńszego, iako młodzieniec, który się na kurewstwo udał, *res meretricias. Mącz.* Dokądże tych kurewstw matki twey, i czarów iey mnogich. *Budn.* 2 *Reg.* 9, 22. cudzołostwa. *Bibl. Gd.*). Ustawicznem kurestwem ciało i duszę zagubisz. *Kosz. Lor.* 48 *b*. *Glicz. Wych. P.* 2. cf. porubstwo, fryierstwo, gamractwo.

*KURFIRST, - a, *m.*, elektor, *s Niem.* der Kurfürst; *Sr.* 2. curferschta; *Rs.* курфи́рстъ. Zyli sobie tak dobrze i może lepiey, iak iaki Niemiecki kurfirst. *Ossol. Bay.* 2. Kurfierst Brandeburski. *Vol. Leg.* 3, 3. KURFIRSZTOWY, - a, - e, elektorski, Kurfürstlich; *Rs.* курфѝрстскïй. W księstwie kurfirsztowym wielka iest hańba bydź katolikiem. *Birk. Exorb.* 16. t. i w Brandeburgii. KURFIRSTWO, - a, *n.*, elektorstwo, *Ross.* курфи́рство, das Kurfürstenthum, die Kurwürde. Na *kurfierstwo nastąpić. *Vol. Leg.* 3, 3. *Boter.* 114.

KURHAN *ob.* Kurchan.

KURKA, - i, *ż.*, mała młoda kura, ein Hennchen. *Ross.* кýрочка. KURKOWY, - a, - e od kurka, Hähnchen=; Wetterfahnen=, Pipen=. Kurkowy król w Krakowie, który prym odniósł w strzelaniu do kurka, der Schützenkönig. *Ld.*

KURLANDYA, - yi, *ż.*, *Rs.* курля́ндïя, księstwo, niegdyś Polszcze hołdowne. *Dyk. G.* 2, 54. Curland. KURLANDCZYK, - a, *m.*, rodem z Kurlandyi, ein Curländer; *Rs.* курля́ндецъ; *w rodz. żeńsk.* KURLANDKA, die Curländerinn. KURLANDSKI, - a, - ie, od Kurlandyi, Curländisch; *Rs.* курля̀ндскïй. Sądy Kurlandskie. *Dyk. G.* 2, 54.

KURNIK, - a, *m.*, *Boh.* kurnjk, kurnjček; *Slo.* kurenec; *Hg.* ketretz; *Sr.* 1. kurenczą; *Vd.* kurnjak, kotez, kurijna; *Crn.* kurnék; *Cro.* kurnyàk; *Sla.* kokoshinjak; *Rs.* куря́тникъ, куря́тня (курникъ pasztet kurczęcy). szopa abo sadz szeroki na kury. *Cn. Th.* das Hühnerhaus, der Hühnerstall. Kurnikiem nazywa się to mieysce, gdzie kury na noc siadać i nieść się maią. *Kluk. Zw.* 2, 118.

Kurnik ma bydź z grzędami i z dylowaniem sporządzony. *Haur Sk.* 119. Koguty do kurnika naylepsze są Angielskie. *Kluk Zw.* 2, 97. - §. *Kurnik* miasto w Poznańskim. *Dyk. G.* 2, 54. eine Stadt. - b) *transl.* chata, klétka, eine elende Hütte. Jakie takie kurniki poklecili, kędyby się z żonami, z poddanemi i z dobytkami, gdy gwałt, chronili. *Star. Vot. C* 4 *b.* - 2) kurnik, sługa, co kury opatruie. *Cn. Th.* der Hühnerwärter. *ob.* kurzytata); przekupuiący kurami, ptastwem, der Hühnermann, Hühnerkrämer; *Slo.* kurencir; *Vd.* pishetar; *Rs.* курятникъ. Do miasta wyydzie, i będzie się rozmawiał z piekarzami, z kurnikami. *Teatr* 24 *c*, 56. KUROPATWA, - y, *ż.*, *Bh.* kuroptwa, koroptwa, korotew; *Slo.* kuroptwa, kurotwa, garabica; *Sr.* 2. kurwota; *Sr.* 1. kurwota, pocjpula; *Sla.* poljarica, tercska; *Cro.* terchka, jerebicza; *Dl.* jareb, jarebicza (cf. iarząbek); *Crn.* jeręb, jerébiza; *Vd.* jereb, jerebiza, jerebizh; *Rg.* jaréb, jarebizza; *Bs.* kuroptva, jareb, jarebiça; *Ross.* куропáтъ, куропáтка, рябка, рябъ; das Rebhuhn, ptak do rodzaiu kur dzikich należący; mnieyszy od kur pospolitych, większy od gołębi. *Kluk Zw.* 2, 196. *Zool.* 241. Kuropatwy Podlaskie nayprzednieysze. *Kluk Zw.* 2, 392. Rzepa po pracy lepiéy smakuie, niż bez niéy kuropatwa Podlaska. *Kras. Doś.* 148. Kuropatwy ciekawe: *Ban. J* 3. Kuropatwy cięgocą. *ib.* Piskliwa kuropatwa krokoraniem wesele swe oświadcza. *Otw. Ow.* 311. Stara kuropatwa, = starka. - Pędzą nas do straty wolności naszéy, iak pod sieć kuropatwy. *Rev Zw.* 188 *b.* KUROPATWI, - ia, - ie, Rebhühner=, Rebhuhns=. *Vd.* jerebou; *Crn.* jerebizhèn; *Rs.* куропáчій. Wino Bonońskie zowie się dla farby oko kuropatwie, *oeil de perdrix*. *Krup.* 5, 105. KUROPIEW *ob.* Kuropoy. KUROPŁOCH, KUROPŁOSZ, - a, *m.*, KUROPŁOSZEK, - szka, *m.*, *zdrbn.* iunak, serdit a nieduż, porywa się a pierwszy potym w nogi, ein Hitzkopf und zugleich feige Memme; *Slo.* kuriplach. Kuropłochami takich zowią, którym gdy co nie wedle fantazyi, zaraz nieprzyiaźń gotowa. *Pot. Arg.* 383. Kuropłosz. *Mon.* 73, 589. *Proteo mutabilior* płochy, niestateczny by wiatr, kuropłoch, pędziwiatr, tak stateczny iak masło na słońcu. *Mącz.* Patrz na owe kuropłoszki, Gdzie niemasz statku ni troszki, Kiedy na nie co przypadnie, Ledwie drugi do drzwi zgadnie. *Rey Zw.* 231. Ludzie wszeteczni, kuropłochowie, piianice i pochlebcy, niech przy młodych paniętach nie bywaią. *Modrz. Baz.* 301. KUROPOY, - oiu, *m.*, KUROPIEW, czas którego *kurzy pieią, = kury, das Hahnengeschrey; *Sr.* 1. honacjje spéwano; *Ross.* куроглашéніе. Kuropoy, przyrodzony zegar, *Petr. Ek.* 124. *Mon.* 75, 580. - §. W Jerozolimie mieysce, które zowią kuropiew, gdzie Piotr S., gdy kur zapiał, żałością uwiedziony, opłakiwał zaprzenia się swego. *Jer. Zb.* 50.

KUROW, - a, *m.*, miasto w Lubelskim, imienia Potockich. *Dyk. Geo.* 2, 5. eine Stadt.

KUROWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, léczyć, kuriren, heilen. Trafiło się, że Polak zachorował w Rzymie, Zaraz się go Włoch doktor kurować podeymie. *Pot. Jow.* 125. Karmią ich dobrze zdrowych, a chorych kuruią. *Jabł. Tel.* 36. Kurować się, léczyć się, *Rs.* пользоваться.

KUROWY, - a, - e, od kura, koguci, Hahnen=. Pianie kurowe. *W. Post. W.* 279 Głos kurowy. *Groch. W.* 32. Kokoszy kamień albo kurowy w żołądkach kapłunich nalezion bywa. *Sien.* 325. der Kapaunenstein. Kurowa sklenica, duża sklenica, kufel duży, wilkom. *Cn. Th.*, *Włod.*, *Dudz.* 43. ein großes Paßglas, ein Paß. Jego bibliia była sklenica kurowa wielka, na tey czytał pismo święte. *Birk. Exorb.* 15. Wszyscy Bachusowéy szkoły zwolennicy, Ten gładkiéy, ów kurowey, dzierży się sklenicy. *Ksiąs. Ryt.* 2, 184. Sklenice kurowe, husarskie, między innemi zdobyczami z chrześcian nędznych Turczyn *inter fercula triumphalia* niósł do Carogrodu. *Birk. Zyg.* 27. Rozgardyas ledwie wstawszy, Duszkiem idą kurowe. *Bal. Sen.* 98 t. i. sklenice). - §. Kurowy *ob.* Kur, ospa wietrzna, Masern=.

*KUROWY, *Bzow. Roż.* 112; *ob.* Chorowy.

KURP', - ia, *m.*, KURPIE, - iow, *plur.*, *KURPIELE, ów, *plur.*, cf. *Lat.* crepida. *Carbotina* kurp', chłopski bót, obnóżnik. *Mącz.* Bastschuhe, Baumschuhe von Baumbast oder Baumrinden; *Slo.* krpec; *Bh.* krpec, krpce (krpciti tańcować); *Cro.* opányëk; *Dl.* opanka, oput (cf. opiąć); *Rs.* комьі, бахилы. Inflantczyki z skór drzewa lipowego, iako Ruś, obuwie sobie plotą, które Ruś kurpiami nazywa. *Gwag.* 414. cf. łapcie, chodaki). Postoły albo kurpie na nogach, a czaszka u pasa. *Wys. Jgn.* 9. Wieśniacy Litewscy po wielkiey części i teraz w kurpiach chodzą. *Krom.* 413, *peronibus utuntur*). Patrz, niedawno on oracz w kurpiech ledwie chodził, Jako prędko, gdyś raczył, nędzęś mu nagrodził. *Rey Wiz.* 126. *Slo. Prov.* w krpcoch musi člowek na pen'aze robit, a w čižmach stowit. - Diak w kurpiach, a chuścinkiem prostem łeb obwiia. *Paszk. Dz.* 51. (Pop w łapciach, a chuśc. pr. ł. obw. *Stryik Tur. h* 2.). Ludzie wieyskie nie potrzebuią szewców, używaiąc kurpielów, chodaków, miasto botów. *Petr. Pol.* 349. - §. *Kurpiele*, brukiew, kwaki, rzepa podługowata. *Ład. H. N.* 15. *ob.* Karpiel, Kohlrüben, Wrucken. - KURPIK, - a, *m.*, *Kurp'*, - ia, *m.*, W ziemiach Ciechanowskiey i Łomżyńskiey są osady pod nazwiskiem kurpików Bastschuhbauern, bardzo ćwiczone w strzelaniu. *Gaz. Nar.* 2, 259. Poskromienie swawolnych i buntowniczych kurpików w ziemi Łomżyńskiey. *Vol. Leg.* 6, 670. *Aug. III.* - §. kurp'. mieyski nikczemny żołnierz, ein elender Stadtsoldat. Ach co za zniewaga! tacy kurpie, co broni nabić nie umieią, prawa mi przepisuią! *Teatr* 13, 97. Nędzni kurpie, śmiecie to wiązać mnie regimentowego sierżanta! *ib.* 98.

KURS, - u, *m.*, a) kurs pieniędzy = bieg pieniędzy. *Herb. Stat.* 80. der Curs des Geldes. Kurs wexlów. *Pam.* 84, 737. - b) przeyście iakiey nauki, der Cursus, den man in einer Wissenschaft macht. Kurs filozofii. *Cn. Th.* KURSOR, - a, *m.*, poseł listowny pieszy. *Cn. Th.* ein Botenläufer, ein Eilbote zu Fuß. *Seruus a pedibus*, biegun, poseł, kursor. *Mącz.* Kursor, okurent, *tabellarius*. *Cn. Syn.* 867. *Sr.* 1. listownoschef; *Vd.* poslani tiekavez; *Rs.* метéхъ, ходовóй. Podróżnym kursorom, i tym coby radzi daleko chodzili, sposób do łatwego i prędkiego chodu... *Haur. Sk.* 348. Do hetmana co wskok posłali kursora prędkiego. *Auszp.* 118. kuryera). Dni moie były prędsze, a niżli kursor na poczcie. *W. Post. W.* 3, 505. Dni i lat moich doskonała pora Ubiegła na kształt prędkiego kursora. *Chrość. Job.* 37. Przywędrował do pana iednego biegły ale i przebieglec, iak mówią, kursor, którego przy oddaniu listów, pan pytał... *Dwor. D.* 1 *b.*

- 2) koń do biegu, pobieżny, ein schnell laufendes Pferd, zu geschwinden Reisen. Na parepki, *kursyry, albo *badawiie wędzidła maią bydź wielkie wedle miary gęby ich. *Hipp.* 60. KURSOROWAĆ, - ał, - uie *Intrans. ndk.*, kursorem bydź, einen Botenläufer abgeben. *Tr.* KURSORYA, - yi, *ż.*, list okolny, ein Kreisschreiben, Circular. Alić straszliwa przyszła kursorya, Smutną nowiną wszyscy się stworzyli. *Auszp.* 20. KURSOWAĆ, - ał, - uie, *Intrans. ndk.*, kurs mieć, Curs haben, im Curse seyn. Na ów czas kursowały tylko same pieniądze zagraniczne *Nar. Hst.* 5, 283. Kursuiąca, krożącą, bieżąca moneta, *Vd.* ushanzen denar. KURSYW, gatunek pisma *ob.* podręczny.

KURTA, - y, *ż.*, KURTKA, KURTECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, suknia kusa; *Cro.* szurina, pripaszanicza; ein kurzer Rock, mehr Weste als Rock. Nastały w Polszcze stroie tak podkasałe, iż się zdało, iakoby w wodzie miarę brano, i od krótkości te sukienki nazwano kurtami (*cf. lat.* curtus). *Dwor. H.* 2. *Rs.* ку́рта, ку́ртка; *Hg.* kurta, *chlamys*). Ubiory są rozmaite, delia, bekieszka, kurta. *Petr. Pol.* 337. Dziś co kurta, to dołoman, co deliyka, to nasuwień. *Dwor. H.* Miał na sobie kurtkę z galonem. *Teatr* 21 *c*, 33. Chadzali w karazyiowych kurtach białych a czerwonych delurach. *Star. Ryc.* 44. Zgoła nic teraz nie ma, iak żupan i kurtkę. *Teatr* 54 *c, d ii.* - §. *Prov.* kurtę komu skroić. *Teatr* 43 *c*, 7. psikus mu wyrządzić, einem einen fatalen Streich spielen. Nie tak to łatwo teraz komu kurtę skroić. *ib.* 136. Djabelną mi kurtę skroił. *Teatr* 1 *c*, 33. Utnę ia ci kurtę. *ib.* 22 *b*, 18. *Golisz.* - §. 2. kurta, *masc. et fem.*, kusy, kusa, abgestutzt, stutzschwänzig; *Hg.* kurta, *Cro.* kurtaszt, *colurus, curtus*, *It.* corto, cf. krótki, *Dl.* kratak. Lis stracił ogon w łapce, radził towarzyszom, żeby wszyscy ten próżny ciężar odrzucili; na to: Ale obroć no się zadem! Aż tu zaraz pełno huku, wzięli się śmiać do rozpuku, a pse kurta, a pse kusy. *Zab.* 13, 281. *Tręb.* A nieboraka kurty daléy nie słuchano. *Jak. Bay.* 273. - §. Kurta, Kurteczka; Kurtuś; pies, kundel z uciętym ogonem, ein Haushund, Hofhund, mit gestutztem Schwanze, ein Mutz. (Adl g.) cf. *Sr.* 1. kort: chart *qu. v.*). Dlaczego ty śpisz w izbie, ia marznę na mrozie? Mówił mopsu tłustemu kurta na powrozie. Dlaczego? ia ci zaraz ten sekret wyjawię, Odpowiedział mops kurcie: ty służysz, ia bawię. *Kras. Bay.* 51. *Chmiel.* 1, 582. Brytan nie wstanie na lada drobnych psów szczekanie i kurtów boiaźliwych. *Tward. Wład.* 129. Stary kurta na łańcuchu co zrobi, to iakbyś nalazł, a co zje, to iakbyś za płot wyrzucił. *Burl. C* 2. Często mały kurteczka dotrzymuie wilka. *Kchow.* 52. Jeszczem nie zayrzał psu nigdy niczego, Lecz kurtusiowi muszę zayrzeć tego, że z panią sypia. *Burl. B.* 2. Ruszyłeś rozumem, iak kurta ogonem. *Pim. Kam.* 65. cf. koncept).

KURTYNA *ob.* Kortyna, KURTYZAN *ob.* Kortezan.

KURWA, - y, *ż.*, Kurewka *zdrbn.*, nierządnica, *Boh.* kurwa, smilnice, newěstka, (cf. niewiastka), cjubka; *Slo.* kurwa; *Sr.* 1. kurwa; *Sr.* 2. huhra, kurriza; *Vd.* kurba, loterza, preshushtniza, podrepenza, kusla, zifa, ponudiga, zafieta; *Crn.* kurba, lotrèza, kershènza, zifa: *Cro.* kúrva, kurba, kurvicza; *Hg.* kurva, kwrva; *Dl.* kurba, bludnicza, nechisztnicza; *Rg.* kúrva, kúrviza, kurbettina, hotimiza, zlizza, zlicina, prigljubovza, bluudniza; *Bs. et Sla.* kùrva; *Ross. et Ec.* ку́рва, блядка, блядунья, блудодѣйца, блудодѣйница; die Hure. Która chce bydź kurwą, nie pomoże warta. *Pot. Pocz.* 79. Z kurwy syn, słowo łżące, ein Schimpfwort, Hurensohn, Hurkind. Poydźże precz z kurwy synu, nie byway mi w domu. *Mat. z Pod. A* 3. Klątwa go nie minie, Usłyszy z kurwy synie. *Dzwon. B* 3. Dzisiay nie tylko szlachcic, chłop z prostego gminu, Gniewa się, choć mu prawdę rzeczesz *skurwy synu. *Pot. Pocz.* 568. Nazywa go i bękarta i *skurwegosyna. *Pot. Jow.* 210. *ob.* skurwysyństwo). - Łagodząc słowo kurwa *Rysiński* pisze: *murwa. n. p.* Co otrok, to otrok, a co murwa, to murwa. *Rys. Ad.* 7. Ożenił się kołodziey, pojął murwę sam złodziey. *ib.* 52. Poty murwa miłuie, póki w mieszku czuie. *ib* 56. Złodziey mi nie brat, murwa nie siostra. *ib.* 78. Kto nie ma w swoim rodzie siostry murwy, a brata złodzieia, zmaż ten rym. *Rys. Ad.* 30. - Kurwa ci mać! *klątwa pospolita*, *Tr.*, *ob.* kurwić, kurwisko.

KURWATURA, - y, *ż.*, laska biskupia, pastorał, der Bischofsstab. Zołnierzom biskupim przysięgać sobie kazał, i iuż kurwaturę nosić biskupią śmiał. *Sk. Żyw.* 2, 17. krzywostop. *Ofs. Wyr.*

KURWIARZ, - a, *m.*, *ob.* kurewnik, der Hurer. KURWIARSKI, KURWIARSTWO *ob.* Kurewski, kurestwo. KURWIĆ *cz. intr. ndk.*, kurwiarstwem się bawić, huren. Po zamtuzach kurwi. *Tr.* - §. *transit.* na kurwę wystrychnąć, zur Hure machen. Ten gach ią skurwił. *Tr.* KURWIĆ się, - ił, - i *Recipr. ndk.*, skurwić się *Dok.*, *Bh.* kurwiti se, smilniti; *Sr.* 1. bokurwicj, kurwu so, kurwaju so; *Sr.* 2. huhrisch se; *Hg.* kurválkodok; *Crn.* skurbâm se; *Vd.* se skurbati, se prekurbati, iskurbati; *Rg.* kurvovatti; *Cro.* kurvarimsze, kurvaritisze, lotruvati (cf. łotrować); *Ross.* блядовать, блудодѣйствовать; *psocić się, kurwą się stawać, kurewskie życie prowadzić, huren, zur Hure werden. KURWICZKA, - i, *ż.*, kurewka, *meretricula. Mącz.* ein Hurchen, eine junge Hure. KURWIGOSPODARZ, - a, *m.*, *leno* rufian też niektórzy zowią. *Mącz.* der Hurenwirth. *Kurwiogospodarz. *Zygr. Pap.* 288. *Sr.* 1. kurwanicjer. KURWOGOSPODYNI, - i, *ż.*, *Mącz.* die Hurenwirthinn. *Sr.* 1. kurwanicjerka. KURWISKO, - a, *m.*, KURWISZCZE, eine Hellerhure, gemeine schlechte Hure. *Slo.* kurwisko; *Rs.* блядище. Tak kurwiszcze oszuka nieboraką męża. *Klon. Wor.* 59.

KURYER, - a, *m.*, *z fran.*, goniec, rączy, der Courier. cf. kursor, podwodnik; *Vd.* kurir, poshten tiekavez; *Bs.* kurir, kgnigonoscja; *Rs. et Ec.* гонецъ, погонщикъ, мечецъ, скоротечецъ, скороходъ, скороходецъ, ѣздовой, рисщатель, вѣстникъ. Kuryer konny, kuryer wozowy. *Teatr.* 26 *c*, 15. Dzień i noc kuryerem biegnąc, mocnom się sfatygował. *Teatr* 8 *b*. 28.

KURYTARZ, - a, *m.*, *z franc.* corridor; ganek, czyli sień podługowata, *Rg.* ščétniza; ein bedeckter langer Gang. Udałem się do klasztoru, i postrzegłem idącego kurytarzem zakonnika. *Kras. Pod.* 2, 148.

KURZ, - u. *m.*, KURZAWA, - y, *ż.*, miałki proch w górę się podnoszący, po powietrzu lataiący, pył, der Staub. *Bh.* kauř: dym; *Sr.* 2. kur; (*Sr.* 2. kurawa mgła; *Vd* prashni dim, prashilu: kurz (*Crn. et Vd.* kurjava: palenie w piecu); *Rs.* ку́рево dym, курильница kadzidlnica); пылъ. Obłok gęstéy kurzawy rozpędzonych

na koniach otacza. *Wrg. Marm.* 1, 41. Niechay tę czapkę ochędożę, patrz, pełna kurzawy. *Boh. Kom.* 2, 254. Kurzawa mączna w młynach, = omieciny, ſtochmal, Staubmehl. Kurz węgli, zowią węgle drobniuchne albo proch, na który węgle są ſtarte. *Os. Zel.* 78. Kohlenſtaub. – Kurzawa, zawierucha, miecielica, zamieć, wiiadł, zadymka, *Cn. Th.* das Geſtöber, Schneegeſtöber, Staubregen. *Boh.* chumelice, práſſenice; *Rs.* кутерма, метелица, метель, вѣялица, вьялица, вьюга. Kurzawa mokra z wody = wyziewy, wapory, Dünſte, Nebel über dem Waſſer. Słońce wyciąga z morza kurzawy wilgotne. *Cresc.* 6. Od żołądka wszyſtkie kurzawy z nieſtrawności się rodzące, proſto do głowy idąc, boleści iéy przynoszą. *Sak. Pr.* 20. dymy te abo kurzawy głowę bolem zarażaią. *ib.* 21. – §. *kurzawa, dym, kadzenie, kurzenie, das Räuchern, der Rauch, den man macht, Rauchwerk. Ofiarować będziesz bogu wieczną kurzawę, abo tymiama chwały. *Birk. Gł. K.* 32. Z bogomyślnością oddaię kurzawy pachnące bogu, i usilne modły, *Morzt.* 25. Bogatą kurzawą wonnego kadzidła. *Otw. Ow.* 441. KURZACZ, - a, *m.*, mayſter węgle palący. *Os. Zel.* 78, der Köhler, Kohlenbrenner. Że drzewa daią złe węgle, czasem przyczyną bydź może nieumieiętność węglarza czyli kurzacza. *Os. Rud.* 73. Kurzaczom płaci się od kosza węgli. *Os. Zel.* 49. (KURZANERA ziele, *ob.* Skurzonera). KURZAWISKO, - a, *n.*, kurz przykry gęſty, dicker Staub, tuman). Ciemne wznosi się kurzawiſko, ukazuią się iak las gęſte dzirydy. *Stas Num.* 2, 219. KURZAWKA, - i, *ż.*, *lycoperdon boviſta*, gatunek bedłki kulkowéy, wieśniacy bzduchą nazywaią. *Kluk. Dyk.* 2, 103. der Boviſt, in Bayern der Stieber, eine Art Staubſchwämme. KURZAWNIA, - i, *ż.*, *vaporarium* łaźnia. *Mącz.* ein Dunſtbad; dymnica, kurzawnia. *Volck.* 1050.

Pochodz. *kurzować, kurzyć, kurzyć się, kurzyna, nakurzyć, okurzyć, pokurzać, podkurzyć, przekurzyć, rozkurzyć, ukurzyć, przykurzyć, wykurzyć, zakurzyć.*

KURZEIA, - ei, *m.*, n. p. Nie bóyże się tyrana żaden kasnodzieia, Chyba że pół koguta, pół kury kurzeia. *Pot. Jow.* 94, Znać co kogut, co kapłun i kurzeia. *ib.* 2, 40. cf. kurzyca.

KURZELOW, - a, *m.*, miaſto w Sieradzkim. *Dyk. G.* 2, 54. eine Stadt. KURZENIE *ob.* Kurzyć.

KURZENIEC, - ńca, *m.*, kurnik, das Hühnerhaus, der Hühnerſtall. Przy kurzeńcu trzeba dla kur suchego mieysca. *Cresc.* 581. (*Slo.* kurinec kurze łayno). KURZONOGI, - a, - ie, *gallipes. Mącz.* hahnenfüßig.

KURZOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, mielerz kurzem obsypywać, den Meiler beſtübben. KURZOWANIE, - ia, *n.*, obsypowanie mielerza piaſkiem drobnym albo z kurzem węgli zmieszanym, *Os. Zel.* 78. das Beſtübben des Kohlenmeilers.

KURZY, - a, - e, *Bh. et Slo.* kuří, kurnj, ſlepičj; *Vd.* kurji; *Crn.* kurje; *Rs.* курій, куриный, курячный, курячій, od kur, Hühner=. Drugi rząd ptaków, kurzy. *Zool.* 217. Kurze łayno *Vd.* kurjak, kurju láinu; *Slo.* kurinec. Kurze gniazdo *Vd.* gniesdu, svalishe. Kurza grzęda *Rs.* насѣсть, насѣстка cf. nasiadka)) Kurze serce. *Teatr* 1, 56. boiaźliwe, tchórze, ein feiges Herz. *Teatr.* 16 *c*, 36. – Kurza noga, kurza ſtopa, kura na obiciach w pokoiu zamku Krakowſkiego, zkąd przysłowie: przybyło dnia na kurzą ſtopę, to ieſt w dzień ś. Lucyi, gdzie się cień od promieni słonecznych począł tam pokazywać. *Przyb. Mſk.* Ztąd też część zamku Krakowſkiego nazywaią kurzą nogą, n. p. *Krom.* 768. Póki Pan Bóg króla pana mego, w Krakowie na kurzey nodze, gdzie oycowie nasi przodkom iego kłaniali, nie posadzi, ia nigdy wesoł nie będę. *Orzech. Qu.* 82. – *Botan.* Kurza noga, ziele, tłuſtosz, *portulaca*, *Boh.* kuřinoha; *Vd.* tushjak, trava sa mersliza; *Crn.* shèr; *Rg.* tuscjack, túset, der Portulak, das Burzelkraut. *Krup.* 5, 56. *Kluk Rosl.* 2, 231. Kurza ſtopa, *panicum crus galli*, gatunek prosa, rośnie na łąkach i trawnych mieyscach. *Kluk Dyk.* 2, 164. Kurze ziele, pępawa, siedmliſt, Tormentill, *Crn.* urèdnik; *Bh.* natrżnjk; rośnie po mieyscach piaszczyſtych. *Kluk Rosl.* 2, 232. *Krup.* 5, 155. Kurze ielita *ob.* Kurzyślep drugi. – §. Wędzidło z kurzą ſtopką, otworzyſte, czyli z podkowką. *Hipp.* 93. eine Art von zuſammengeſetzten Gebiß. – §. Kurze dupy, *verrucae*, narośtki wedle otworu pośladkowego się robiące. *Perz. Lek.* 2, 19 *et* 11. Feigblattern im Hintern; cf. figi, fiszki). – §. Kurza ślepota *nyctalopa*, to ieſt, że chorzy przy świecy nic nie widzą. *Comp. Med.* 16. die Art von Blindheit, da man bey Licht nicht ſieht. – *§. Brodawki czyli ćwieki na nogach (nagniotki, odciſki) po Staropolſku kurzemi okami zowią. *Syr.* 1180 *et* 1099. Hühneraugen, Leichdörne; *Bh.* kuřířt; *Vd.* kurju oku; *Cro.* kurje oko.

KURZYĆ, - ył, - y, *Act. ndk.*, *Bh. et Slo.* kauřiti, kauřjm, kauřiwám, *fumo*; *Sr.* 2. kurriſch, kuriſch; *Sr.* 1. kuricż, kuriu, kurim, churiu, churim; *Vd. et Crn.* kuriti, kureni, = w piecu palić); *Cro.* dimiti (cf. dymić); *Rs. et Ec.* курить, курю kurzyć; wódkę palić, upiiać się, вакуриши, вовкуриши kadzić) *Rs.* пылить kurzyć (cf. *Hebr.* כור *cur* fornax, חרר *charar* arsit). kurzawę czynić, proch wzruszać *Cn. Th.* Staub machen, ſtauben. – Kurzyć winnicę *puluerare vites Cn. Th.* die Weinſtöcke mit Staub beſtreuen, durch Aufgraben der Erde. – §. dymić, kopcić, podkurzać, einen Rauch machen, räuchern, beräuchern. Kazał go przywiązać, i nagarnąwszy plugawego śmiecia, kazał pod nim kurzyć, aż ledwie żyw zoſtał. *Weresz. Rgl.* 121. Nie będziesz przed Panem kurzył żadnym innym kadzeniem. *Radz. Exod.* 30, 9. t. i kadził). Palił Aaron na ołtarzu kurzenie wonne. *Budn. Exod.* 40. 27. t. i. kadzidło. *Bibl. Gd.* Rauchwerk. Podkadzywanie albo kurzenie chorego, dwoiakie, wszyſtkiego ciała, albo też części którey. *Ocz. Prz.* 757. – §. kurzyć = bzdzić ſtänkern, fiſten, räuchern. Ktoby psiego zakrawaiąc, pod nos kurzył, takiemu na dwór. *Dwor. A* 1; *Eraz. Ob. d.* – *Fig.* kurzyć komu pod nos, = despekt albo przykrość mu wyrządzać, cf. w kaszę komu pluć, einen verächtlich behandeln, ihm auf der Naſe tanzen. Brat, swat czasem gospodarzowi pod nos kurzą. *Falib. Dis. O* 2. Turczyn nieraz Cesarzowi zwykł finfy kurzyć. *Leszcz. Claſſ.* 24. – §. kurzyć, *meton.*, palić, brennen, Rauch machen, Węgle kurzyć, to ieſt palić. *Os. Rud.* 73. Węgla, popiołów w lasach nie dopuszczać kurzyć. *Haur. Ek.* 161. Pruską ziemię wyniszczył, wsi i miaſta burzył, Margrabſkie Brandeburſkie państwa ogniem kurzył. *Papr. Gn.* 1146. Myślał iak tego przykrego nieprzyiaciela oſtróżnie ſkurzywszy na głowę pogromić. *Petr. Pol.* 2, 395. wykurzywszy, wypędziwszy, mit Feuer und Schwert vertreiben). Ko-

racy aże pod nos samemu Kniaziowi kurzyli, na co z okna patrzał, iak ognie gorzały. *Bielsk.* 723. – 6. Kurzyć gorzałkę, *Rs.* курйть, Brantwein brennen. Podatek od gorzałek, które w miastach lub na wsiach na szynk kurzone bywaią. *Vol. Leg.* 5, 343. Przy trunku i kurzonych likworach, traktowali z sobą. *Tward. W. D.* 19. – §. Kurzyć tutuń, = palić, ciągnąć, Tabaċ rauchen, *Boh.* tabak kauřit; *Sla.* pushiti duhań; *Vd.* tobak kaditi, tobakati, tobak piti). Po kawie zaczęto kurzyć lulki. *Pam.* 85, 1, 138. Dym z faiek, które ustawnie kurzą, iuż mi oczy wygryzł. *Teatr.* 53, 13. Kurzą mu pod nos tytuniem. *ib.* 15, 93. Zatwardzenie ekskrementów bywa z częstego kurzenia tutuniu. *Comp. Med.* 213. *Bh.* kuřlawý tabak = tutuń). KURZYĆ się *Recipr.*, *Bh.* kauřit se) Kurzy się proch. *Cn. Th.*, *Sr.* 1. kuri so; *Crn.* prushy se, es staubt. – Kurzy się z komina. *Teatr* 29 *c*, 21. es raucht aus dem Rauchfange. Wszystka góra Synai kurzyła się, przeto iż był Pan *zstąpił na nię w ogniu, i kurzył się z niéy dym, nie inaczéy iako z pieca. 1 *Leop. Ex.* 19. Kiedy się oyczyzna kurzyła, zbiory twoie w popioł się obracały. *Falib. U.* t. i. paliła się, da das Vaterland rauchte, brannte, im Brande stand. Ano się oyczyzna kurzy. *Falib. X.* 2. gore). Kurzy się maietność, utraca się, marnuie się. *Cn. Th.* 1208. Mężny nie pada iak trawa, Miecz iego krwią się kurzy i krwią się napawa. *Kras. Off. H.* 2. das Schwert raucht vom Blut. Gdy deszcz ma bydź, tedy góry przed tym kurzą się, dla pary i wilgoty z nich pochodzącey. *Cresc.* 135. W gębie mu zasycha, z głowy się kurzy, iż nie wypłacaią summy. *Zab.* 13, 191. Teraz takie bigosy, takie mieszaniny, że mi się od kłopotu aż kurzy z czupryny. *Teatr* 43 *c*, 4. der Kopf raucht mir. Kurzy się z tyłu; przymówka zmyślaiącemu. KURZYCIEL, – a, *m.*, który kurzy, der Stauber, Raucher, Räucherer, *Vd.* kadivar, kadyvauz (*ob.* dymiciel). Kurzyciel tutuniu *Vd.* tobaka pius, tobakavez, tobakni kadjuz; *Ross.* курйтель. *w rodz. żeńsk.* Kurzycielka.

*KURZYCA, – y, *ż.*, kokosz młoda. *Cn. Th.* eine junge Henne. Kurzyce białe, czarne, iarzębate. *Stryik* 144. *KURZYKA, – i, *m.*, (cf. kurzeia) kokorzyka, sabelek, młody kurek, *pullaster. Mącz.* ein junges Hähnchen. KURZYŁOWCE, – a, *n.*, miasto w Podolskim. *Dyk. Geog.* 3, 54. eine Stadt.

KURZYNA, – y, *ż.*, omieciny, mączna kurzawa. *Tr.* Staubmehl.

KURZYMOR, KURZYŚLEP, KORZYŚLAD, – u, *m.*, *ziele*, *Boh.* kuřjmor; *Crn.* kurjedòr, kurjezhevéza, runje; *Bs.* miscjakigna; *Dl.* misjakina; *Cro.* chrevcza trava; *Rs.* куросльпъ, курячья слѣпота; muszestrze, miszestrze, myszotrzew, *anagallis*, u nas iest kurzyślad czerwony, roślina roczna, rosnąca na uprawnych rolach. *Kluk. Dyk.* 1, 34. *Syr.* 882. *Jundz.* 155. Gauchheil, Hühnerbiß, rother Hühnerdarm. – b) kurzyślep drugi, ptasza miętka, kurze ielita, muszec, mokrzec *Alsine media Linn.*, *Bh.* kuřjstřewce, rośnie osobliwie między kapustą; gąsięta i kanarki go lubią. *Kluk Rosl.* 2, 232. *Kluk Dyk.* 1, 26. *Syr.* 1400. mokrzyca pospolita. *Jund.* 198. Hennenbiß, Vogelkraut, Mäusedarm. KURZYTATA, – y, *m.*, który opatruie kury, *pullarius. Mącz.* (cf. kurnik 2.) der Hühnerwärter.

KUS, – a, *m.*, *Bh.* kus; *Sclavis kus*, *Polonis* kęs, *ut* dwa kusy, = dwa kęsy, = dwoie ukąszenie. *Cn. Th.* ein Bissen, Mundvoll. – b) kus, psikus, figiel, sztuczka, cf. *Gall.* coup, ein Streich, ein Possen, den man jemanden spielt. Gdy iuż czas niemały naśmiewał się z starych, Poprzestawał swych kusów onych złych zuchwałych. *Papr. Kol. Rb.* Przemyślawali rozmaicie, iakoby Moskwie ten kus oddadź mieli. *Bielsk.* 726. Komu pan uczyni iaki kus i znak niełaski, wnet u wszystkich będzie nieznaiomy. *Gorn. Dw.* 124. Czyia kuźnia, weyrzawszy pierwéy w inne sztuki, Obaczy każdy snadnie. bez trudney nauki, Które kusy tym kształtem w iedney formie lano, Co ie światu pod ten czas na iaśnią wydano. *Rey Wiz. praef.* cf. gęś żelazna ulana). Sardanapal uciekł do Babilonu, gdzie tam naylepszy kus w swym żywocie udziałał, iż nakładszy na ogień drew, kazał się zapalić. *Biel. Sw.* 5 *b.* naylepsza sztuczka, naylepszy kawałek, naylepszy czyn iego).

KUSIĆ, – ił, – i, *Act. ndk.*, ukusić skusić *Dok.*, (*cf.* kąsać, *Bh.* kausati, zkusyti, zkussowati, *experiri*, zkaussení, zkussenj *examinatio*, *experimentum*; (*Slo.* kúsat, kausati, kúsem kąsać; *Crn.* kosti, kòsém *prandere*; *Vd.* skusiti, skushati *experiri*, *tentare*, skuss, skusha = próba, *zakus *essay*; *Cro.* kostam, kussàm = *experior*; *delibo*, *gusto*, kushati = kosztować; koszati = żuć, żwać; *Rg.* kuscjati, kusnuti, okussiti *gustare*; kuscjati, izkuscivati, izkuscjati *experiri*, *cognoscere*; *Bs.* kuscjati *experiri*, *tentare*, *gustare*; *Rs.* кусать kąsać, кушать ieść, кушаться kusić się, *Ec.* искусъ *essay*, próba искушение, *Sr.* 1. kusam kąsam, *Talm.* כוס *kuhs* manducare). – b) smakiem kosztować czyli doświadczać, nieco zażywać, kosten, schmecken. *propr. et impr.* Skoro tego ukusicie, wnet pomrzecie. *W. Post. W.* 3, 179. Nie pragnie tego człowiek, czego nie ukusi, Ale skoro skosztuie, chciwie się go chwyci, *Pot. Zac.* 6. Ślubowali, że nie ukusić nie maią, ażby go zabili. *W. Act.* 23, 14. Skusiwszy potraw smaczno przyprawionych, Piie ze złotych czar do posłów onych. *Chel. Pop. A* 4 *b.* Kuszenie, Ukuszenie, zmysł smaku; *Slo.* chut; *Ger.* der Sinn des Geschmacks, der Geschmack. Utracił zmysł i kuszenie, albowiem naymniey nie dbał, iakie były potrawy. *Wys. Al.* 320. Wiek swóy na rozkoszach z ukuszenia i dotykania pochodzących, trawił. *Krom.* 83. – *fig. et transl.* Dyalektykę tylko umiał; pisma ś. ledwo skusił. *Sk. Dz.* 245. Z nieiakiego tylko słowa bożego ukuszenia, tak dostały owoc wiary swéy okazał. *Zrn. Pst.* 66 *b.* Swięty boży skażenia nie skusi. *Ryb. Ps.* 25. Nie ukusi śmierci. *W. Post. W.* 197.; *Leop. Mar.* 9, 1. nie doświadczy). – §. 2. *moral.* Kusić kogo, abyśmy prawdy doznali, ieśli tak iest abo nie tak. *Karnk.* 439. *Kucz. Kat.* 3, 410. einen versuchen; auf die Probe stellen, in Versuchung führen; etwas versuchen. *Sr.* 2. sputstowasch, hopytasch cf. pytać; *Sr.* 1. zpytam, zpotam, spytuju, zpytujam. Kusili *panem *bogiem, i poruszyli ku gniewu pana. *Wrobl.* 189. *tentaverunt Deum.*). Fortuny daléy kusić nie chcemy. *Warg. Cez.* 124. Lud wszystek zebrał, chcąc iuż ostatniego szczęścia swego z nieprzyiacielem skusić, i abo wygrać, abo z wszystkim zginąć. *Biel.* 80. Niekuszony, nieprobowany; którego się żaden nie kusił, nie ważył, na którego się nikt nie ośmielił, *inausus*, *intentatus*. *Cn. Th.* Nauka ta Awicenny iuż częstokroć skuszona. *Sienn.* 705. doświadczona). Kusi kto kogo w dobry abo w zły obyczay. W dobry, kiedy kto cnoty iego doświadcza; tak kusi nas Pan bóg, aby iawne było iego mi-

łosierdzie; w zły, kiedy kto kogo do grzechu i zguby wiedzie; tak nas djaboł kusi, aby oszukał. *Karn.* 439. Kusić, iest wzbudzić albo upodobanie, albo chęć do rzeczy zakazaney. *Boh. djab.* 347. *Cro* napaszstùjem cf. napastować). Patrzno, co ią za licho kusi! *Teatr.* 34, 74. Kobietki kusi, chłopiec żwawy do zabawy. *ib.* 51, 35. Każdy skuszony bywa, od pożądliwości swoiey pociągniony. *Sk. Kaz.* 405. pokuszony). Okazya i nayświętszego skusi. *Kras. Pod.* 1, 156. Djabeł mnie skusił. *Teatr* 15, 36. Nie mamy nic takiego, coby chciwość twoię skusić mogło. *Stas. Num.* 1, 110. *exciter*, pobudzać). Kasza smaczniey skusza appetyt, iak Podlaskie kuropatwy. *Teat.* 25, 13. KUSIĆ SIĘ o co, o kogo, **es mit jemand oder mit etwas versuchen, sich darum bemühen, darnach streben;** *Ec.* кушатися, покушатися; *Rs.* пытаться. Zawzdy się o nas kuszą, we dnie i w nocy. *Kanc. Gd.* 217. Kędy dziesięciu Arabów z włoczniami, tam trzydziestu Turków z muszkietami kusić się o nie ledwie śmieią. *Warg. Radz.* 49. Jeszcze żadna rzecz dotąd tak trudna nie była, O którąby się śmiałość ludzi nie kusiła. *Przyb. Luz.* 141. Kusić się każdy może, wyrazić rzadki. *Cn. Ad.* 408. *imitati eum sunt multi, aequauit nemo.* Wiele ich się kusiło, żeby o tym pisali porządną historyą. *W. Luk.* 1, 1. podjęło się. *Bibl. Gd.*). Kto na swym nie przestawa, a coraz się kusi O nierówną, zawzdy bydź niewolnikiem musi. *Sim. Siel.* 85. Nigdy się o to nie kuś, czemu nie zdołasz. *Sk. Zyw.* 2, 311. Wtargnąwszy do Litwy kusił się o kilka zamków; ale nic nie uczynił. *Bielsk.* 471. Ludzie nieżyczliwi zapalać się muszą, Widząc na oko, że się próżno o mię kuszą. *J. Kchan. Ps.* 7. KUSICIEL, - a, *m.*, doświadczacz, zamyślacz, namawiacz, **der Versucher,** *Vd.* skusnik, skushavez; *Cro.* kussavecz; *Dl.* kussevnik; *Hg.* kóstoló; *Ec.* кусйтель, искуситель; *Sr.* 2. **spittowarnik, sputtowalnik;** *Sr.* 1. **zpytar, zpótwar.** Pismo ś. zowie djabła kusicielem, że ludzi kusi, aby ich zgubił. *Karnk.* 439. Szatan dla tego, iż ku złemu wiedzie, kusicielem iest nazwan. *Hrbst. Nauk.* F 2 b. Bóg nie iest kusicielem do złego. *ib.* 440. - b) Małe kartauny kusicielami zowią. *Archel.* 8. *Chmiel.* 1, 238. **eine kleine Karthaune.**; *w rodz. żeńsk.* KUSICIELKA, **die Versucherinn.** KUŚKA, - i, *ż.*, KUSIECZKA *dem.*, *obscoen.*, członek męzki. cf. kuszka.

Pochodz. *pod słowem kąsać.*

KUŚNIERZ *ob.* Kusznierz.

KUSO, *Adv. Adj.* Kusy, **abgestutzt, gestutzt.** Młody kawaler, kuso, modno, opięto przybrany. *Kras. Pod.* 2, 24. Jeden z nich długą szatę nosi, aż się włoczy, Drugi kuso, że trzeba kryć wstydliwe oczy. *Hor. Sat.* 14. cf. kurta).

KUSPIK *ob.* Kozik.

KUSTOSZ, - a, *m.*, **der Verwahrer, Aufseher.** Kustoszowie skarby kościelne, to iest rzeczy na potrzeby ubogich abo księży, abo i drugich osób kościelnych naznaczone, chowali. *Modrz. Baz.* 526. Kustosz koronny, **der Kronverwahrer,** obowiązek miał pilnować koron i skarbów na zamku Krakowskim zostaiących. *Kras. Zb.* 1, 499. - §. kustosz, prałat przy katedrze biskupiey; w klasztorach kustosz, przełożony, miasto gwardyana. KUSTODYA, - yi, *ż.*, schowanie, **das Verwahren, die Verwahrniß.** Królowa dała różne sprzęty służące do kaplicy, iako to krucyfix, tackę do ampułek, pacyfikał, kustodyą do N. Sakramentu. *N. Pam.* 17, 149. - §. urząd kustosza. - §. *Medic.* lekarstwo bez kustodyi, nie potrzebuiące zachowania dyety. *X. Kam.*

KUSTRAĆ się *Recipr.*, *Sr.* **se kutrisch,** burdać się, guzdrać się, leniwo się brać do czego, **zaudern, langsam machen,** (**lassen**). *Cn. Th.*, *Cro.* kustra, dlaka *villus*, *pilus*, nakustravamsze, najesujemsze *inhorresco*, *perhorreo*). *Pełgnie wstydem Parraska; wszystkie się zewłoczą, Ta się kustrze nie kustrząc, aż odzieżą zdarto, *uną moras quaerit. Zebr. Ow.* 41. KUSTRZEBKI, - ów, *plur.*, gatunek grzybów. *Cn. Th.* **eine Art Erdschwämme.** KUSTRZYCA, - y, *ż.*, gastrzyca, guzica, huzica, rząp', *ob.* kuper, **der Steiß, der Bürzel.**

KUSY, - a, - e, kęsy, krótko obcięty, *Bh.* **kusy, kom=ly;** *Slo.* kusý; *Sr.* 1. **kuschi** *(Sr.* 1. **kuik** *truncus)*; *Vd.* kusat; *Cro.* kuszászt, kurtaszt, kuszorep, kuszorepecz, stuczaszt, terczászt; *Bs.* kusaç *ob.* kucyk; *Ross.* кургузый, кургузь. **gestutzt, abgestutzt, kurz** (cf. **Mutz Abig.**; cf. kurta. Ofiara nie ma bydź manka, t. i. kusa. *Pim. Kam.* 78. Liszka nie maiąc ogona, radziła inszym, aby były takie kuse, twierdząc, iż ogon wzdłuż wyszedł z mody. *Kraj. Pod.* 108. Mizerna to wiewiorka, co ma ogon kusy. *Pot. Pocz.* 706. Różne stroie, kuse, długie. *Zab.* 9, 364. *Eys.* Kusy fircyk z maźcią Paryzką. *Nar. Dz.* 3, 46. *Rs.* поддергай. Jakoby z musem słowy wpół uciętemi i akcentem kusym odpowiada. *Pot. Arg.* 15. Daleko kusy zaiąca. *Zygr. Pap.* 365. *Gemm.* 59. t. i. daleko to od tego; insze to, insze owo.

KUSZ, - a, - u, *m.*, *(ob.* kousz) naczynie do picia, kuflik, kubek wielki, czasza, **eine Trinkschale, ein Becher,** metalowe naczynie do czerpania wody, które często wojenni ludzie nasi u pasa nosili w pole wyciągaiąc. *A. Czart. Mskr.* Smaczny zimney wody kusz słońcem upalonemu. *Zbil. Dr. C* 4. Obudził go anioł: wstań a pożyway! i ocuciwszy się uyrzał chleb i kusz wody. *Sk. Zyw.* 2, 195. Z głowy nieprzyiaciela kusz do napoiu, w śrebro oprawiony, uczynił. *Sk. Dz.* 761. *Gal. Alph.* 272. Często się z sobą wadsili, A potym się jednaiąc kuszem mleko pili. *Zimor. Siel.* 223. Za mały datek, za kusz zimnéy wody, z ubogich przyiacioł mieć możecie. *Sk. Kaz.* 359. Czy możecie pić kusz ten, który ia piię? *ib.* 592. Dawid wziął oszczep śpiącego Saula, i kusz wody u głowy iego. *Sk. Zyw.* 2, 160. Hollender w długim kapeluszu, W lewéy pikę, a w prawéy trzyma wino w kuszu. *Min. Ryt.* 2, 299. Pozłociste z starym winem kusze. *Pot. Arg.* 287. Zawsze ma serce wesołe ubogi, Trzyma bukowy kusz z trunkiem bez trwogi. *Bard. Tr.* 467. - 2) skóra cielęca abo kozłowa chropawo wyprawiona, *pellis vituli aut hoedi calido torculari scabra facta. Cn. Th.* (cf. *koża. *Boh.* **kuze** *pellis*, **gebranntes Bocks= oder Kalbsleder, eine Art Chagrain, rauches Leder.** - *poet.* kusz chropawy około nóg łabędzich. *Hor.* 1, 310. *Nar. asperae pelles.* - *§. Izali odmieni *kusz skórę swoię, a pard pstrociny swe? *Budn. Jer.* 13, 23. (murzyn *Bibl. Gd.*).

KUSZA, - y, *ż.*, *Boh. et Slo.* **kuse, kussicka;** *Crn.* totah; *Dl.* szamosstril (cf. samostrzał); *Hg.* szamszerigy; *Ecc.* свузы. *Balista*, naczynie sporządzone do ciskania grotów na sprężynie, iakie się teraz używaią do strzelania w orły i kurki. *Nar. Hst.* 5, 98. **eine große Armbrust** (*Ross.* кусма ryba głowacz *squalus zygaena*). Obłąk zwyczaynie z żelaza lub z stali, cięciwa z kręconego rzemienia, lub ze sznura; cyngiel na kształt tego u strzelby. Strzała do kuszy krótsza niż do łuku. *A. Czart. Mskr.* Nasz pułk

wielki w Tatarach pogròm sprawił, postawiwszy przeciwko ich łukom z kusz strzelce. *Krom.* 245. *ballistarios contra sagittarios.* - Wprzód z strzelbą z daleka, Polacy z kusz, a Rusacy z łuków bitwę zwodzili. Ale takim boiem lepiéy się szańcowało Rusakom, którzy prędszego nad kuszę (*balista*) oręża, iako iest łuk, (*arcus*) umieiętnie zażywaiąc, wielu Polaków obrażali. *Krom.* 274. Niż raz Polak kusze lewarem naciągnął, tym Rusin ieden prędkiemi strzałami z łuku kilkudziesiąt snaduie ranił. *Stryik.* 292. Aż do panowania Ludwika Węgierskiego nasi z kuszą tylko ieździli, którą hak maiąc u pasa, schyliwszy się na koniu, a kuszę o nogę zawadziwszy, dopinali. *Bielsk.* 218. Czekaią aż się sprawią, i nośne rozszykuią kusze. *Pot. Arg.* 503. t. i. ręczne; *oppos.* Kusza murowa, machina do ciskania kamieni przy dobywaniu zamków. *Dudz.* 43., *Papr. W.* 1, 202. Wagenarmbrüste, Steine zu schleudern. *Prov.* Jako z kuszy. *Pot. Jow.* 217. iako z procy, iak z bicza). Wyprawił go z kuszą na wróble. *Rys. Ad.* 72. więcéy huku, niż puku). *Kusza herb*, kusza napięta bez strzały, w hełmie trzy strusie pióra. *Kurop.* 3, 29. ein Wappen. KUSZABA *herb*, *ob.* Paprzyca. *Kurop.* 3. 29. KUSZARZ, - a, *m.*, (*Bh.* kussak co kusze robi) *Kusznik*, kuszny strzelec, der Armbrustschütze, Bogenschütze (cf. łucznik). Na wieży stali strzelcy, procownicy, kuszarze z pociskami i bronią dla spędzania z murów mieszczan. *Warg. Cez.* 9.

KUSZĘ *ob.* Kusić.

KUSZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* kusz; kuszka, którą wieszaią kosiarze dla osełki u pasa. *Alb. n. W.* 9. drewno wydrożone na kształt czópu, w którym osełka w wodzie leży, ein hohler Zapfen mit Wasser, worin die Mäher den Sensenstein am Gürtel hängen haben. (*distg.* kuśka).

KUSZLAWY *ob.* Koślawy.

KUSZNIERCZYK, - a, *m.*, czeladnik kuszniers̀ki, der Kürschnergeselle oder Bursche. Szewczyk, krawczyk, kuśnierczyk, gdy się ustroi w bławaty, porzuciwszy igłę, a przywiąże się do szabli, rozumie, że szlachcic. *Mon.* 73, 578. KUSZNIERSKI, - a, - ie, od kusznierstwa lub kuśnierza, *Bh.* kožessnický; *Sla.* churcsijski; *Rs.* скорняцкій. Kürschner:, *n. p.* zszywanie kiszek szwem kusznierskim. *Perz. Cyr.* 2, 26. KUSZNIERSTWO, - a, *n.*, rzemiosło kusznierskie, *Bh.* kožessnictwj; *Sla* churcsiluk; *Rs.* скорнячество, das Kürschnerhandwerk. Bawić się kusznierstwem, *Ross.* скорняжничать, скорнячить. KUSZNIERZ, - a, *m.*, *Bh.* kožessník, *ob.* *koża, kożuch; *Slo.* kožissník, kussnír, gřznár, blanár; *Sr.* 1. kožnik; *Crn.* kersnâr (kèrsn *pellicium*); *Vd.* kersnar, kosnar, kirshnar, koshuhar (kersnu, koshuh = futro); *Cro.* kerznár, kosàr, kosnar. kosuhár (kerzno = futra); *Dl.* kosuhar, kusnar, tabak; *Sla.* kèrznar, churcsia; *Rg.* koxar. koxuhár; *Bs.* kosgjuhar, tabak, majstor, koji kosge stroji) *Rs.* скорнякъ, шубникъ, пушнярь, мѣховщикъ; rzemieślnik od futer, *ob.* kaźemiak; *kwasikot; der Kürschner. Skupili się, by liszki do kusznierza. *Rys. Ad.* 63. Jnszy szwiec, inszy kusznierz, choć obadwa z skury, Tamten rzemieniem, a ten futry łata dziury. *Pot. Arg.* 507. - 2) chrząszczyk kusznierz, *dermestes pellis*, liszki iego w futrach, sukniach i książkach wielkie czynią szkody. *Kluk. Zw.* 4, 354. die Pelzschabe.

KUSZNIK, - a, *m.*, kuszarz, kuszny strzelec, der Armbrustschütze. Orszak trzech set kopiyników a sześciudziesiąt kuszników. *Krom.* 401. KUSZNY, - a, - e, od kuszy, Armbrust:. W piątym szeregu u Rzymian stawiano kusznych (*sc.* strzelców) i procarzów. *Papr. W.* 1, 102.

KUSZONY *ob.* Kusić.

KUT, KÓT, - u *et* a, *m.*, *Boh.* kůtek, kotník, hlezen cf. glozn), *Sr.* 1. nohowa kulka; *Slo.* kotník na nohe, kůtek, článek, člének; *Hg.* kotzka; *Crn.* kostnik, glęshn, zlink; *Vd.* glieshnjak, kotnik, kostiz, kolienz, zhlenk; *Gr.* Köthe; *Cro.* glesiny (cf. kotrig, chlanyek = członek); *Bs.* gljescjan, kost od nogh; *Rg.* gljèxno, ghljèxan; *Sla.* glixan, *Rs. et Ec.* клёзна, лодыга, лодыжка (cf. łodyga). kość pierwsza naywyższa w przeszwie lub przedniéy części nogi. *Krup.* 1, 162. der Knöchel (Knorren) an den Füßen; *Boh.* na kotvy se bráti drapaka dadź) osobliwie u bydląt, u koni, *Dudz* 43. die Köthe am Fuße des Pferdes. Koń ma bydź piętki wysokiey, kotu nizkiego, niekosmatego, kolana okrągłego. *Hipp.* 12. Otwórz koniowi pod kolany albo podle kotu, ale nieblizko kopyta, żyłę. *ib.* 122. Gdyby koń w kucie abo w kolanie nogę wybił. *Syr.* 300, gdyby koń sobie nogę z kotu wyrwał. *ib.* 918. Konia mierzyć od kuta aż do kolana. *Haur. Sk.* 470. - b) że kości tych z nóg bydlęcych zażywano do grania, ztąd mówi się: w kuty grać. *Dudz.* 43, Würfel von den Knöcheln der Thiere. *Koty, ktoremi starzy grawali. *Mącz.*, *Ross.* бабки. Młodzieniec, koty albo *wartżaby graiąc, wymawiał się, że o *igrę mało dba. *Kosz. Lor.* 121 *b.* Młodzieniec ten pilno się *igrą *kotów zabawiał. *ib.* 121 *b.* Pazucha iego pełna bywała kutek i orzechów; rozdarował ie, i grywał z gamraty. *Zab.* 9, 68. *Jżyck.* Kutów gra, = kuty, *oscilla. Cn. Th.* - Kuty drzeć z kim, = na udry. *Cn. Th.* (czyto nie raczey: koty drzeć! *ob.* kot)- Czemużmy z nim zadzierali w kuty? *Błaz. Tł. B* 4. Ktoby chciał wypisać kuty w téy to sprawie, Mógłby ią nazwać paięczą sieć prawie. *Pasz. Dz.* 114. - 2) *botan.* Koty, ziele, koty ziemne, orzechy ziemne, figi, *Astragalus, talus, glandula* Knollenkraut, Knollenwurz. *Syr.* 1357. - 2 b) kut, *dem.* kucik, kocik n. p. imbieru. cytwaru, = kolanko, *Dudz.* 43. ein spitziges Stück, eine Zehe, z. B. Jngwerzehe. Maść tęgą w kot tłoczyć. *Syr.* 220 *et* 110 *et* 194.

KUTAS, - a, *m.*, KUTASIK, - a, *m.*, *dem.*, fiok, dzyndzyk z nici w kłębek ułożonych, kiść, der Quast. *Boh.* trapec; *Sr.* 2. kwasta; *Sr.* 1. trobla; *Vd.* kvasta, zhop, mushel, shtranzel; *Rg.* kittiza, cf. kita; *Rs.* кисть, кисмка, кисточка. Kutas przypiąć do szpady. *Teatr* 24, 95. Kutasy u czterech rogów szat swoich na dole nosili. *Sekl.* 107. Cóś brakuie téy liberyi, trzeba dodadź kutasiki i epolety. *Teatr* 19 *b*, 36. Kutas do pudrowania *ob.* łabędzik). Nam się u ludzi, a ludziom się u nas Zda się grzecznieyszy u giermaka kutas. *Rys Ad.* 50. *aliena nobis, nostra aliis plus placent*; cf. cudza krowka doynieysza). *Rs.* куmamь tulić, obtulić. - *§. członek wstydliwy męzki.

*KUTEL, - tla, *m.*, Płacze (niewiasta) ale o pomstę, nie strawiwszy złości, Płaczeć, ale cię pląta do kutla miłości. *Burl. A* 3 *b.*

KUTERNOGA, - i, *m.*, chromy kulawy. *Mon.* 75, 589.

ein Lahmer. n. p. Kuternoga djabeł. *Ofs. Str.* Kuternoga szewc. *Teatr* 23 *c*, 2. *Cro.* glesnyaszt (*ob.* glosn) (*Rs.* кудь, кудесь czart, djaboł).

KUTLOF, - a, - u, *m.*, rzeźniczy warsztat. *Cn. Th.* szlachtuz. *Dasyp. E e* 4 *b.*, z *Niem.* der Kuttelhof, Schlachthof, rzeźnica, *Bh.* kutloff (*Sr.* 1. kutwo *abdomen ob.* kutwa) *Sr.* 1. schlachtwanczą, żareżwarna.

*KUTNARSKI, - a, - ie, n. p. Jużem był, pogardziwszy *kutnarskie piszczele Począł przy Serbskich gęślach śpiewać iako wiele Kantymir zagnał w Tatarskie dziedziny *Zimor. Siel.* 179. cf. serby, narzędzie muzyczne). *KUTNARZ, - a, *m.*, n. p. Darmo Tokayscy winiarze, Darmo topicie grona na kutnarze. *Zimor. Siel.* 307. (*Rs.* кутня materya półjedwabna Bukarska).

KUTNO, - a, *n.*, miasto w Łęczyckim. *Dyk. G.* 2, 54. eine Stadt.

KUTNER, - u, *m.*, barwa czyli kosm na suknie, *villus vestis arte crispatus. Cn. Th.* krause Wolle auf Tüchern. *Botan.* kutner, *tomentum*, krótkie, twarde, ledwo widzialne, zwalone włosy. *Jundz.* 2, 45. KUTNEROWAĆ, KOTNEROWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, skutnerować *Dok.*, barwić, barwę podnosić, *pectere vestes. Mącz.* Tuch aufkratzen, aufkrausen, kräuspeln, krämpeln, kniestreichen. Od sukna kutnerowanego i niekutnerowanego. *Vol. Leg.* 4, 356. Suknia dobrze skutnerowana, zbarwiona, *Mącz.* gekrämpelt und ungekrämpelt. KUTNEROWANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Kniestreichen, Krämpeln, Aufkratzen des Tuchs. KUTNEROWATY, - a, - e, na kształt kutnerów, gekräuselt, gleichsam gekrämpelt. Łodyga kutnerowata, c. *tomentosus*, krótką, i ledwo widzialną wełną pokryta. *Jundz.* 2, 14. KUTNEROWY, - a, - e, gekrämpelt. Kutnerowego sukna postaw. *Jnst. cel. Lit.*

KUTOWY, - a, - e, do kutów należący *Cn. Th.* den Knöchel, die Köthe, oder das Spiel mit Knöcheln betreffend.

1. KUTY, - ów, *plur. nom.* Kut.

2. KUTY, - a, - e, *Part. Perf. Verbi* Kować, kuć.

KUTWA, - y, *m.*, sknera, skąpiec, ein Knicker, Geizhals; *Rg.* skutraznos *illiberalitas*; *Sr.* 1. kutwo, *abdomen*; *Hg.* kutya, *Slo.* kotucha pies). Mąż iéy iest kutwa naynieużytszy, i nic iéy prawie nie daie. *Teatr* 14, 98. *ib.* 34 *c*, 75. Mogąc żyć przystoynie iak uczciwy człowiek, woli raczéy bydź nędznym kutwą. *Mon.* 71, 401. Cóż to za żyd, co za kutwa, wszakże to więcey niż po 20 od sta! *Teatr* 7, 36. *Zab.* 8, 321. Z młodu człowiek rozrzutnik, Na starość kutwa łakomy. *Nar. Dz.* 2, 57. U nich pierwszy wzgląd maią skłonności i żądze; A ociec straszny kutwa patrzy na pieniądze. *Zabł. Zbb.* 16. KUTWIARSTWO, - a, *n.*, sknerstwo, Filzigkeit, Knauserey. Można trochę skarbiec wypróżnić, ktory kutwiarstwo wuiowskie dobrze napełnić musiało. *Teart* 1 *b*, 59. KUTWIĆ *transit. ndk.*, skąpić, oszczędzać, zbiiać, knausern, filzen, zusammen sparen. Jakże to wielki sknera, iak kutwi naymnieyszy szeląg. *Mon.* 71, 484.

*KUWIEK, - a, *m.*, n. p. Potrzaskiem imuią się mali ptacy, gdy kto umie piszczałkę abo *kuwiek, iak niegdzie zowią. *Cresc.* 688. eine Vogelpfeife, Lockpfeife *ob.* wab'.

KUX *ob.* Kuks.

*KUŻELNY, - a, - e, n. p. Za łokieć płótna cienkiego kużelnego sześć groszy. *Stat. Lit.* 395. Za łokieć płótna kużelnego prostego tkania dwa grosze. *ib.*

KUŹMIN, - a, *Cosmas. Jabł. Her.*, imię.

KUŹNIA, - i, *ż.*, KUŹNICA, - y, *ż.*, kowalnia, die Schmiede. (*Etym.* kuć, kować, *Bs.* kovacina (*Rs.* кузница, кузнь zrobione złoto lub srebro, *Ec.* кузнь, вещи драгоцѣнныя особливо къ женскимъ уборамъ принадлежащïя ozdoby kobiece). Kuźnice, hamernie, mennice, potrzebuią wody. *Kluk Kop.* 1, 113. Kuźnice sławne są: Końskie, Przysuskie, Wąchockie etc. Wtych kuźnicach są piece wielkie, w których z rudy topi się kruszec ustawicznym ogniem węglanym, miechami od kół wodnych nadymanym. *Ład. H. N.* 88. Jch to piekielna kuźnia takowe dziwy na świat wydaie. *Zab.* 12, 239. - Jedney kuźni. *Gorn. Dw.* 164. iedney kuźni mince. *Gn. Ad.* 315. *Nag. Fil.* 84. iedney faryny; tegoż płotu kół; na iedno kopyto; iedna to bursa, von gleichem Schlage; gleichen Gelichters. KUŹNIK, - a, *m.*, robiący w kuźni, żeleznik, der Eisenarbeiter, Eisenschmid, Schmid. *Rs.* кузнецъ kowal; кузнечиха kowalka; кузнечество kowalstwo; cf. кузнечикъ świercz). Węglarze, kowale, kuźnicy. *Vol. Leg.* 2, 664 *et* 3, 52. *ob.* koźnik, kośnik. Zelaza twarde robią kuźnicy tamteczni. *Otw. Ow.* 594.

KUZYNA, - y, *ż.*, KUZYNKA, KUZYNECZKA, - i, *ż.*, *z franc.* stryienka, die Cousine. Byway zdrowa, naymilsza kuzyneczko. *Węg. Mar.* 1, 93. Witay kuzynko szacowna, miła! *Teatr* 42 *c*, 67.

K W.

Łacińskie *Q* wymawiamy *KW*; ztąd też Łacińskie słowa przerobione na Polskie, piszemy przez *kw*, n. p. *kwarta*, *kwadrans*. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 38.

KWACZ *ob.* Kiść. KWACZĘ *ob.* Kwakać.

KWADRA, - y, *ż.*, *Slo.* "stwrt, ćwierć, das Viertel. Kwadry księżycowe, die Mondsviertel, *Slo.* "stwrti mesiace, n. p. Pierwsza kwadra, gdy księżyc iest w pierwszey części swego biegu od słońca oddalony; ostatnia kwadra, gdy na trzeciey iest części okręgu swego. *Wyr. G.* 60. *Sien.* 423. *Slo.* prwná "stwrt, posledn'á "stwrt; *Cro.* pervoga fertalya, meszecz rogat; drugoga, *Dl.* dviadak; *Rg.* parvâh, mjessez karni; druga kwadra *Rg.* pó mjesseza, dvizak; trzecia *Rg.* tretâk; *Rs. obs.* перекрой мѣсяца. - Kwadra, aspekt księżyca *czwartny, gdy się przez czwartą część nieba oddala. *Spicz.* 191. - §. kwadra na kostce, = czwórka. *Cn. Th.* die Viere auf den Würfel. - c) kwadra, = porządek, stosunek, ład rechtes Verhältniß, gute Ordnung. Wszystko do proporcyi; bo gdzie niemasz kwadry, Jakby też sobie węża wsadził kto w zanadry. *Pot. Jow.* 208. KWADRAGIENA, - y, *ż.*, n. p. Pielgrzymowie odpust lat siedm, tyleż Kwadragien maią. *Warg. Radz.* 101. KWADRAGIEZYMA, - y, *ż.*, *Rg.* četardesetizza, korizma, die vierzigtägige Fasten. Dawni Łacinnicy trzy mieli kwadragiezymy, to iest posty, iedną przed wielką nocą, drugą przed bożym narodzeniem, trzecią przed ś. Janem Chrzcicielem. *Nar. Hst.* 2, 281. Przez całą kwadragiezymę i Wielkanoc mieszkaliśmy w Wenecyi. *Warg. Radz.* 17. P. Skąpożyyski kilka kwadragiezym na rok odprawował, a pieniądze zbiiał. *Mon.* 71. 404. KWADRANS, - a, *m.*, KWADRANSIK, - a, *m.*, *dem.*, czwarta część godziny, z piętnastu minut złożona. *Kras. Zb.* 2, 432. ćwierć godziny eine Viertelstunde. *Slo.* "stwrt hodini; *Cro.* fertalyss, fertaly vure;

Vd.

Vd. shtertez, zhetert, shtertelz, firtelz, firtel; *Sla.* fertali sàta; *Rs.* четверть часа. W kwadrans zobaczę skutek tego zdarzenia. *Teat.* 13, 133. Pozwól na moment, na kwadransik. *ib.* 26 *b*, 27. na chwilkę). Kwadrans na drugą i t. d., = to iest, ieden kwadrans, ein Viertel auf Zwey. Trzy kwadranse na drugą, drey Viertel auf Zwey. (Dwa kwadranse na drugą i t. d.; nie mówi się, ale: pół do drugiéy, halb Zwey. Kwadrans do drugiéy; gdyby się mówiło, znaczyłoby: że nie dostaie kwadransa iednego do drugiéy; więc, = trzy kwadranse na drugą. cf. *do*). - §. b) *Mathem.* Kwadrans, czwarta część cyrkułu; Figura; i instrument Geometryczny i Astronomiczny. *Solsk. Geo.* 4, der Quadrant, von 90 Graden. *KWADRASTY *ob.* kwadratowy. KWADRAT, - u, *m.*, a) *Geometr.* figura o czterech ścianach, przynaymniéy dwóch przeciwnych równych. *Solsk. Geom.* 4, czworogran, czworokąt, das Quadrat, Viereck, eine viereckige Figur. Kwadrat podłużny, *parallelogrammum ib.*, ein längliches Viereck. Kwadrat spłaszczony czyli ukośny, *rhombus*, którego cztery boki równe, a z kątów tylko każde dwa przeciwległe. *Łęsk.* 29, *Jak. Mat.* 1, 99, *Solsk. Geo.* 4, die Raute, die Rautenvierung. Kwadrat podłużny spłaszczony, *rhomboides*, die längliche Raute. *Solsk. G.* 4, *Grzęp. F* 3 *b*. Kwadrat doskonały, którego wszystkie kąty i ściany równe. *Solsk. Geom.* 4, *Jak. Mat.* 1, 99, *Łęsk.* 29, das eigentliche Quadrat. *Geom. Nar.* 1, 36. - §. b) *arithm.* kwadrat liczby, die Quadratzahl, iest to ta sama liczba przez siebie rozmnożona. *Geom. Nar.* 1, 79, *Solsk. Geo.* 3, 78. mnogość pochodząca z rozmnożenia liczby przez siebie samę. *Jak. Mat.* 1, 104. Tabliczka kwadratów z cyfer kwadratowych. *Łęsk.* 2, 45, die Quadrattafel. - §. *2) kwadrat, = czworograniasty kamień ciosany, der Quaderstein. Cegły upadły, a my kwadratami budować będziemy. *Bud. Jes.* 9, 10. ciosanym kamieniem. *Bibl. Gd.*). KWADRATOWY, *KWADRASTY, - a, - e, w kwadrę, czworograniasty, viereckig, ins Gevierte, Quadrat=. Czy w okrągłéy, czy w kwadrastéy formie *prosphor, byle był chléb pszeniczny. *Pim. Kam.* 116. Most z okrutnych kwadratowych kamieni. *Warg. Radz.* 24, *Boter* 216. Stopa kwadratowa, ein Quadratfuß, zawiera w sobie 144 calów kwadratowych, Quadratzolle, prostokąt 12 calów długości i 12 calów szerokości maiący. *Jak. Mat.* 1, 117. Sążeń kwadratowy, Quadratklafter, zawieraiący w sobie 36 stop kwadratowych, prostokąt maiący 6 stop długości i 6 szerokości. *ib.* 117. Piérwiastek kwadratowéy liczby, die Quadratwurzel, liczba, która sama przez siebie rozmnożona też żądaną liczbę nazad oddadź powinna. *ib.* 104. Cyfry kwadratowe. *Łęsk.* 2, 43, Quadratzahlen. KWADROWAĆ, KWADRATOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ukwadrować, skwadrować *dk.*, czworkować. *Tr.*, kwadruplikować, vervierfältigen, vierfach nehmen. Skwadrować iaką liczbę. *Jak. Mat.* 1, 188. Kazał budować dom Pański, ukwadrowany trzema rzędoma kamieni ciosanych. *W.* 3 *Ezdr.* 7, 25. KWADROWAĆ *niiak.*, *KWADROWAĆ się *recipr.*, stosować się *Tr.*, szykować, przypadać, passen, sich schicken. Kwadruie się to przysłowie na nich. *Tr.* Tak to twoie tłumaczenie do tych słów kwadruie, iak ... *Pim. Kam.* 178. KWADROWANIE, - ia, *n.*, czworkowanie, das Vervierfältigen. - §. b) kwadrowanie czyli KWADRATURA cyrkułu lub koła, die Quadratur des Zirkels, zawisła od wyprostowania iego okręgu czyli wynalezienia linii prostéy równéy okręgowi koła. *Geom. Nar.* 1, 364 *et* 354. czworogranność obwodu, czyli *kwadratura* cyrkułu. *Ustrz. Alg.* 77. KWADROWATOŚĆ, - ści, *ż.*, der Quadratumfang. W drzewie, które do artylleryi przyymować się zwykło, rozumie się przez kwadrowatość, *equarissage*, kwadrat wpisany w kole, wziętym za podstawę drzewa nieobrobionego. *Jak. Mat.* 1, 209. Do wielkich batów legary, maią mieć 6 calów w kwadrowatości. *Jak. Art.* 2, 301. KWADRUPLA, - i, *ż.*, poczwórna ilość, die Vierfachheit, rodzay podatkowania do skarbu ze starostw i królewszczyzn; dwoista kwarta, którą nowy possessor dóbr królewskich powinien raz przed otrzymaniem listu podawczego, zapłacić. *Kras. Zb.* 1, 499, die doppelte Viertelsteuer, die vor dem Antritte eines verliehenen königlichen Tafelgutes einmal gezahlt wurde. KWADRUPLIKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, iednę miarę brać cztery razy, czworkować. *Solsk. Geom.* 4, vierfach nehmen, vervierfältigen kwadrować.

KWAKAĆ, - ał, - a *et* kwacze *intrans. ndk.*, kwaknąć *idntl.*, (*Bh. et Slo.* kwakati, = krakać, o wronach, krukach; *Hg.* kákogok); *Boh.* kachati, knakati *tetrinnire*, kachna kaczka, *Crn.* knâkam (*Crn.* kavkam *crocitare*, *de monedulis*, *Cro.* káuka *modulatur monedula*; *Rs.* квакнуть, квакать, закважать, *Gall.* caqueter; o kaczkach i o żabach; чвакнуть, чвакать źle wymawiać, кважва kruk nocny), quaken, von den Aenten. Kaczka kwaka. *Dudz.* 21, *Cro.* racza, raga; *Ec.* укака квакаеть; *Rs.* шакать, шакаю, крякнуть, крякать; cf. *Gr.* κακκαβίζω, *Lat.* cacabio; cf. kwik, kwikać, kwiczeć; cf. kwokać). Wróbel dziw, dziw, dziwi, Tak tak kwaczą kaczory, będziem nieszczęśliwi. *Mon.* 70, 190. Jaskółka świergoce, papuga świegoce, kania skrzypi, kawka kwacze. *Tol. Saut.* 89. KWAK, - u, *m.*, kwakanie, das Quaken, Gequäke. KWAKI, - ów, *plur.*, rzepa podługowata, kwaki, karpiele, brukiew. *Krup.* 5, 59 *et* 577, *Ład. H. N.* 15, Kohlrüben, im Pr. Wrucken, Brucken; *Bh.* kwacka *Ger.* Krautrübe.

KWAKIER, - kra, *m.*, należący do wyznania przez Jérzego Foxa ustanowionego, ein Quaker, Quäker; *Vd.* kvokar. *w rodz. żeńsk.* KWAKIERKA, die Quäkerinn, n. p. żony ich ubieraią się iak kwakierki. *N. Pam.* 17, 165.

*KWANKWAM, *z Łac.*, widzimi się, ubrdanie, niby to coś, n. p. Ale ale Mości Panie, mam honor iedno ieszcze swoie kwankwam przełożyć mu przed oczy. *Mon.* 71, 710. zdanie, wątpliwość, opinią.

KWAP', - iu, *m.*, cienkie pierze ptasze, ábo puch. *Mącz.* *pluma*, die Flaumfeder, der Flaum. Kwap', mech, puch *lanugo*. *Volck.* 458. (*Rs.* кванъ, ванъ lubryka).

KWAPIĆ *intr. ndk.*, KWAPIĆ się, - ił, - i, *recipr. ndk.*, skwapiać się, eilen, hastig seyn; *Bh.* kwapiti, chwatiti, chwatam, chwatawam *ob.* chwatać, chwytać; *Sr.* 1. kwatam; *Vd.* hitati, hitim; *Sla.* hititi; *Cro.* hiteti; *Ross.* торопиться; śpieszyć się zbytnie; skwapiam się *vitium vel certe nimium quid sonat*; kwapię się *similiter*, *licet minus et pro* śpieszę się *saepe usurpatur*. *Cn. Th.* 1012. Kwapiąc się, nie wziął odzienia, ieno opończę, i czapkę nocną. *Baz. Hst.* 87. Kto czeka, doczeka się,

a kto nagle kwapi, Abo w oczy poszczuie, abo nie złapi. *Sim. Siel.* 50. Czekayże, bo kto czeka, z obłowem się wraca, Kto kwapi, abo wątpi, zwyczaynie utraca. *Pot. Zac.* 199. Nigdy się na urząd kwapić nie chcieli. *Sk. Zyw.* 137. Pożno dobrodzieyſtwo dał, chociaż się kwapił, kto dał za prośbą. *Gor. Sen.* 52. Łaſkawy nie ſkwapiał się z karaniem. *Sk. Dz.* 325 *et* 45. Zły wrog, gdy wyniść nie może z pogromu, tam się kwapimy, zkąd uciekać trzeba. *Morszt.* 236. Kwapi się, by popowna za mąż. *Rys. Ad.* 24. Kwap' się z wolna. *Fredr. Ad.* 31. *feſtina lente*, Rozmyślay się długo, a z lekka się kwap'. *Kosz. Lor.* 95 *b.* Racz moię tę kwapioną pracę za wdzięczną przyiąć. *J. Kchan. Dz.* 29. prędką, śpieszną, na prędce zrobioną. KWAPLIWY, KWAPNY, - a, - e, - ie *adv.*, SKWAPLIWY, SKWAPNY, *Bh.* kwapný, gapný, chwatawý; na kwap śpiesznie, kwapil śpieszyciel; *Sr.* 1. kwataýné, kwatkowne, kwat, s=kwatom, kwatani; *Vd.* hiter, bersen, jadern; *Rs.* скоросый (*ob.* ſkory), торопливый (cf. tropić), торопкій; śpieszny, eilig. Kwapliwy na zabawkę śmiałą idzie. *Paſt. F.* 3. Rzecz kwapliwa nigdy nie dobra. *Mącz.*, *Bud. Ap.* 10. (co nagle to po djable). Sąd ſkwapliwy, rzadko sprawiedliwy. *Zegl. Ad.* 220. Na cudze zdrowie i życie nie ieſtem ſkwapliwy. *Boh. Kom.* 4, 229. Wiele źle i ſkwapliwie pisał. *Sk. Dz.* 154. Stare wieki do złości ieszcze nie tak były ſkwapne. *Warg. Kurc.* 12. Jeſt to naród gorzki i ſkwapny. *Bud. Hab.* 1, 6. Upomina nas, abyśmy oſtróżnemi a nieſkwapnemi byli. *W. Poſt. W.* 386. Abyście się pohamowali, a nic ſkwapnie nie poczynali. *Bud. Act.* 19, 36. Uczyniło pożytek Rzymianom, że niekwapnie czynił Fabiusz. *Eraz. ięz. E e.* Przykład innym, aby kwapnie rzeczy nie radzili. *ib. N.* 7 *b.* KWAPLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, SKWAPLIWOSĆ, die Eilfertigkeit, Eile; *Bh.* kwapnoſt; *Sr.* 1. kwataýnoſcź; *Vd.* hitruſt, bersnoſt; *Rs.* торопь, торопость, торопливость. Z kwapliwością iaką i nieuwagą. *Syr.* 719. Nierozmyślna ſkwapliwość. *Zab.* 14, 193. Jnsza prędkość, insza ſkwapliwość. *Fr. Ad.* 16. Wyſtępkowi się równa ſkwapliwość w sądzeniu. *Min. Ryt.* 4, 141. sąd ſkwapliwy, rzadko sprawiedliwy). Skwapliwość zawsze szkodliwa. *Cn. Ad.* 1046. niezawsze sporo, co bywa ſkoro; pomału daléy zaydziesz). Cierpliwość, nieſkwapliwość, łagodność. *W. Poſt. W.* 111. Niekwapność a rozmyślenie w każdéy rzeczy miéysce ma. *Eraz. ięz. E e.*

Pochodz. *ukwap*, *ukwapić*, *ukwapliwość*, *pokwapliwość*.

KWARANTANA, - y, *ż.*, die Quarantaine, zur Peſtzeit, Czas czterdzieſtodniowy do zabawienia się ludzi na granicy, z miéysc zapowietrzałych iadących. *Tr.*; *Rg.* cetardesetizza, cetardesetnizza; *Rs.* карантинъ. KWARCIANY, - a, - e, n. p. Za Zygm. Aug. 1562 na uſtawiczną ſtraż granic, poſtanowiono żołnierza *kwarcianym* nazwanego, że z *kwarty* dóbr królewſkich miał bydź płaconym. *Skrzet. P. P.* 1, 389, Quartianer, Gränzsoldaten, die von der Quarte oder Viertelsſteuer unterhalten wurden. Ci żołnierze, którzy za pieniądze kwarciane służą, po miaſteczkach teraz daleko od granicy leżą. *Gorn. Wt. S.* 4 *b.* Kwarciana ospa, *ob.* ospa.

KWARCOWY *ob.* Kwarzec, od kwarcu, n. p. żelazo kwarcowe. *N. Pam.* 22, 67.

KWAREK, - rka, *m.*, n. p. Kwarki do ſtatków rzecznych bywaią dębowe. *Kluk Rosl.* 2, 159. Kwarki znaczy toż co wręgi. *Mag. Mſkr.*

KWARTA, - y, *ż.*, czwarta część, ćwierć, der vierte Theil, ein Viertel. Kwarta - miara trunków, ein Quart, Maß der Getränke. Garniec zawiera w sobie 2 połgarce, lub 4 kwarty abo 16 kwaterek. *Leſk.* 2, 26. Cztery kwarty maią czynić garniec. *Herb. Stat.* 179. Gdy komu beczki wina nie trzeba, dobrze iż naydzie kwartą kupić. *Petr. Ek.* 128. - §. 2) kwarta, podatek w Polszcze, przez który czwarta część dochodu z królewszczyzn do ſkarbu koronnego płacić się powinna. *Kras. Zb.* 1, 500, die Viertelſteuer, die Abgabe des vierten Theils der Einkünfte von einem verliehnen Kammergute. cf. kwarciany żołnierz, cf. kwadruplika. KWARTAŁ, - u, *m.*, ćwierć roku, ein Quartal, Vierteljahr; *Slo.* ſuche dni, kántri; *Hg.* kántor; *Crn.* qvatre; *Sla.* kvatre; *Vd.* kvatre, zhveterltvu; *Bs.* kantore; *Ec.* триментсячіе, время трехмѣсячное. Kwartał abo suche dni liczą trzy miesiące. *Solſk. Geom.* 3, 135. Azaż nie każdy kwartał w roku Boga rozkazu pilen i wyroku? *Chrość. Job.* 92. Zjedliśmy za kwartał, co na cały rok doſtarczać miało. *Teat.* 19 *b*, 43. - §. b) *meton.* kwartał, myto kwartałowe, suche dni. *Cn. Th.*, Quartalgeld. Nie życzą tego uczniom swym, aby się czego dobrego nauczyli, iedno żeby od nich kwartały dobre a spełne brali. *Glicz. Wych.* L 8 *b.* KWARTALNY, - a, - e, KWARTALNIE *adverb.*, KWARTAŁOWY, - a, - e, trzymiesięczny, *Bh.* čtwrtletnj; *Vd.* shtert zhnolieten, trimiesenshen, kvatern, vierteljährig. Rabin z kwartalnym i trzecim szkolnikiem rewizyą głów uczyni. *Vol. Leg.* 7, 44. KWARTANA, - y, *ż.*, febra czwartodniowa. *Syr. Rej.* gdy co czwarty dzień paroxyzm choremu dokucza. *Krup.* 5, 531, das viertägige Fieber. KWARTARZ, - a, *m.*, *contemtu*, szynkarz, der Schenkwirth. Owi kwartarze, co tu wam szynkuią, Daleko nie dolawszy, na tram przypisuią. *Rey Wiz.* 162. KWARTECZKA, - i, *ż.*, *dem nom.* kwarta, kwaterka, ein Quartierchen, ein Trinkmaß, etwa ein Seidel. Gdy mię czasem iaka troſka swędzi, Kwarteczka wina kłopoty rozpędzi. *Zab.* 9, 37 *Zabł.* (*KWARTERMAGISTER. *Vol. Leg.* 5, 174, *ob.* Kwatermiſtrz). KWARTETA, - y, *ż.*, czworogłosa muzyka, das Quartett, Quadro; *Rs. et Ec.* четвероголосное, четвероптснецъ. KWARTNIK, - a, *m.*, babka, biela, bielka, rodzay pieniędzy. Półgroszki nazywały się w Polszcze kwartnikami. *Czack. Pr.* 1, 129, Quartner, halbe Groschen. Do ſkarbnicy wrzuciła dwa drobne pieniążki, co czyni kwartnik. *Odym. Sw.* 2 Q 2. Półgrosza ma kwartników trzy; szeląg kwartników dwa; kwartnik trzy pieniążki. *Cn. Th.*, ein Schärf, der sechste Theil eines Polnischen Groschens. - §. *Ogólniéy:* mały pieniądz, mała rzecz, szeląg, halerz, ein Heller, ein Schärf. Nie iednego pieniądza, nie iednego kwartnika. *W. Poſt. W.* 2, 304. Nie będzie miał grosza, kto nie szanuie kwartnika. *Rys. Ad.* 44. Nie będzie tam za kwartnik czasem krzywda ſtała, A wzdy przez mocny upor krew' się będzie lała. *Rey Wiz.* 172. Nie wyydziesz z

ciemnicy, aż oddasz ostatni kwartnik. *Radz. Matth.* 5, 26. ostatni pieniążek. *Bibl. Gd.*). Do ostatniego wyniszczył go kwartnika. *Hor. sat.* 110. Do naymnieyszego kwartnika wypłaca. *Hrbst. Nauk. F* 8 *b.* O ty zła a fałszywa myńco, a zły a fałszywy kwartniku, *złościwy człowiecze! *Rey Pst U u* 2. cf. znaią go, iak zły szeląg). KWARTÓWKA, - i, *ż.*, kwartówka piwa ma mieć 18 garcy. *Vol. Leg.* 7, 628, eine Vierteltonne von 18 Garniez. KWARTOWY, - a, - e, od kwarty, Quart=, Quartmaß=. Kwartowy statek, garniec; kwartowa flasza. *Cn. Th.* Płaca od trzydziestu flaszek kwartowych, i od tyluż śklanek półkwartowych. *Torz.* 103. Ledwie półkwarty buteleczka trzyma, a za kwartową ią przedaią. *Teat.* 22 *b*, 106. KWARTYR *ob.* Kwatera.

KWARZEC, - rcu, *m.*, der Quarz, *Crn.* sôtan); fałszywy kleynot, kamień maiący wprawdzie nieiaką twardość, ale przy tym kruchy; wydaie się na kształt kawałka iakiéy soli. *Kluk Kop.* 2, 57, *ob.* kwarcowy). *Pam.* 85, 1, 2009.

KWAS, - u, *m.*, kwaśność, kwaśny smak, die Säure, saurer Geschmack, Herbigkeit; *Bh.* kwas *fermentum*, kwasnice, drożdżi drożdże; kwas *conuiuium*, *Biel. Hst.* 323, hodokwassan, hodownjk *epulator*; *Slo.* kwas; *Hg.* kovasz, *massa* bryła, ciasto; *fermentum*; *Sor.* 1. kiß, kißawscj (cf. kisnąć); kwaß, quàs ciasto, naciasta, zakiß, cjesto=wé kwas; kwaß, quàs wesele; *Sr.* 2. kwaß naciasta; *Crn.* qvas, = naciasta, *Vd.* kvass, kvasilu; (kwas, kwaśność *Vd.* kiselina, kiselnost, kiselust, kiselota, kisloba, *Cro.* kiszelocha); *Cro.* kvász, *Dl.* kvaass, *Hg.* kovaass, kovász, *Rg.* quás, kvassina; (*Bs.* quas 1. *fermentum* 2. *cereu'sią*); *Rs. et Ec.* квасЪ, квасокЪ, квашa, закваска naciasta; квасЪ gatunek napoiu, квашенка dzieża, кислоща, кислость kwaśność; *Rs. et Ec.* кваcцы halun). Kwas, kwas doskonały, ciało, które iest doskonale kwasorodem nasycone. *Sniad. Chem.* 196. Kwas solny, Sauersalz, Salzsäure, robi się z soli pospolitéy, iak kwas saletrzany z saletry, Salpetersäure. *Kruml. Chy.* 293. Kwas saletrowy, *acidum nitricum. Sniad. Chem.* 239. Kwas solny płynny *ac. muriaticum. ib.* 262. Kwas węglisty. *N. Pam.* 6, 306-7. kwas palniku, *acid. carbonicum*, Kohlensäure. *Mier. Msk.* - Istotę w ruchu kisnącym zostaiącą, która przydana do ciał zdatnych do kiszenia, sprawuie, że kisieć poczynaią, nazywamy kwasem, *fermentum. Kruml. Chy.* 541, ein Gährungsmittel, eine Säure. Kwas abo naciasta, *Bh.* nátěstek, *Ger.* Sauerteig, ciało z iakiéykolwiek mąki ciepłą wodą zaczynionéy, zagniłością zakwaszone. *Syr.* 998. Kwas, ciepłem swém przyrodzoném chléb podnosi wzgórę. *Smotr. Lam.* 150. Przypowieść ewanieliczna o niewieście zaczyniaiącéy kwasem mąkę. *Bals. Nied.* 1, 102. Kwas, albo ciasto ukwaszone. *Spicz.* 125, kwasnik, *oppos.* przasnik). - §. Kwas, picie, kwasiec. ein saurer Trank. Trunek do picia pospolitego bywa z kwasu czyniony, zwłaszcza na Rusi, w Litwie, w Moskwie, który oni *kwasem* zowią. *Syr.* 999. W Moskwie drugich żołądki nie bolały, Choć kwas piiały. *Falib. N.*, *Coxe Voy.* 1. Kwas z żyta zrobiony, to iest piwo. *Pim. Kam.* 341, *Bs.* quas, = piwo). - *fig.* Lepiéy z niemi zgodą, a czekać do czasu, Gdy z inszemi dopiiem zaczętego kwasu. *Stryik. Tur. E* 3. przykrość). Dni moie kończyć będą z gorzkością i kwasem. *Jabł. Tel.* 315. Obecny przyiaciel i kwas osłodzi, bez niego i cukier gorzkim się stanie. *Off. Bay.* 2. - Kwas, nieprzyiaźń, nienawiść, chrap, Feindschaft, Haß, Erbitterung. KWASEK, - sku, *m.*, *dem.*, przykwasek, eine gelinde Säure. Niektóre malogranaty maią przykwasek. *Cresc.* 426. Sok rośliny naprzód obraca się w kwasek roślinny *acidum vegetabile. Botan.* 25. Oddaliwszy tę wodę od zrzódła swego iuż nie tak szczypie ięzyk, i iakoby kwasek traci. *Petr. Wod.* 31. KWASIAN, - u, *m.*, ciało kwaszone, nasycone kwasoczynem, *oxyde. Os. Fiz.* 1, 234, ein gesäuerter Körper, ein Oxyd. KWASIĆ, - ił, - i, kwaszę *cz. ndk.*, ukwasić, skwasić *dk.*, kwaśném czynić, säuern, einsäuern, sauer machen; *Bh. et Slo.* kwasyti, kwasým, hodugi 1) biesiadować, 2) fermentować, kwassenj, hodowánj godowanie, gody; zkysati *acescere*; *Sr.* 1. kißam; *Sr.* 2. kißasch, cf. kisnąć; *Crn.* qvasim; *Vd.* kiseliti, vkiseliti, pokiseliti, okiseliti, kiselitje, kiselenje, = kwaszenie; o chlebie w szczególności *Vd.* kvasiti, vkvasiti, vkvasuvati, pokvasiti; *Cro.* kiszati, kiszelim, kvaszim; *Hg.* megokovászolom; *Rg.* kvassiti, quassiti, quásiti, oquassiti, usquassiti; *Bs.* kvassiti, quassiti (quassiti, squassiti *madefacere*); *Rs.* квасить, заквасить, сквасить, сквашу, уквасить, уквашивать, кисить, кислю. Piérwiastek kwaszący, kwasorod, któren iest przyczyną kwasów. *Sniad. Chem.* 190. Kwaszenie, proces, w którym ciała łączą się z kwasorodem. *ib.* 175. W Litwie białą ćwikłę kwaszą wespoł z rzepą. *Syr.* 1120. cf. boćwina). Rzepa solona albo kwaszona. *Syr.* 1043. Chléb ukwaszony. *Cresc.* 159. Ciasto kwaszone. *Perz. Lek.* 367. t. i. zaczynione naciastą, gesäuert. - *transl.* Kwasić żelazo *Tr.* hartować, Eisen härten. Kwasić skóry *Tr.*, beycować, Leder beitzen. - *fig.* Na coż ten kwasić czas mały? Nieba nie na to go dały. *Karp.* 1, 192. Obawiam się, żeby mi nie kwasił kompanii. *Teat.* 16, 31, *Biał. Od.* 44, struć, zepsuć, verderben. = Kwasić, iątrzyć, nieprzyiaźni narobić, erbittern; *Bh.* zkyseliti. Téy prawdy nie kwaszę, Wszystko Chameleonem iest dla was na świecie. *Zab.* 15, 185. nie duszę w sobie, nie taię, ich unterdrücke sie nicht, halte sie nicht zurück. KWASIĆ się na kogo, = krzywić się, saure Gesichter machen, unwillig werden. Za cóś się tak skwasiła; może ci co przykrego powiedziała matka? *Teatr* 11, 12. - §. *Pass.* kwasić się, kwaśnieć, kisnąć, stawać się kwaśnym, sauer werden, säuern; *Vd.* kvasiti se, kvasuvati se, vkiseliti se). - *Transl.* n. p. Od wielkości drew, ogień albo gaśnie, albo tylko będą się kwasić one drwa i tleć, a nie będą gorzeć. *Syxt. Szk.* 76. *fumabunt* dusić się, schwelen, glimmen. - *fig.* Jeszcze się darmo karnawał nie skwasi, Zaraz uderzę iak w dym do méy Kasi. *Zabł. Bal.* 91, *Teat.* 56 *b*, 91. ieszcze nie przepadł, ieszcze nie po nim, nie zwietrzeie), *Bs.* quassiti se, = moknąć. KWASICIEL, - a, *m.*, kwaszący co *phys. et moral.*, kwasu narabiaiący, der Säurer, der etwas säuert, sauer macht, der Verbitterer. (*Bh.* kwasytel, kwasownjk, hodokwassan, hodownjk godownik, biesiadnik). KWASIEC, - śca, *m.*, napoy kwaśny, kwas, Sauertrank, ein saures Getränk. Maią tam rozmaite napoie, iako kwaśce. *Boter.* 158. Stało tam nie za kwasiec, ale za cały kwas, gdy nieprzyiacielowi w iego tylko samego prawicy żywot położony

zostal. *Gor. Dz*, 96 *et* 78. Woda słona z octem ma bydź pita, abo z kwaśćem iakim. *Cresc.* 12. Oxymel, to iest miodowy kwasiec. *ib.* 236. KWASIGROCH, - a, *m.*, zminda, gawęda, balanda, der Leyerer, ein träger, unlustiger Mensch. *KWASIKOT, - a, *m.*, *contemn.* kusznierz, der Kürschner. *Mon.* 75, 589. KWASKOWATY, KWASKOWITY, - a, - e, - o *adv.*, przykwaśnieyszy, säuerlich; *Bh.* kyselický, nakwasený, nákyslý. *Sr.* 1. nakisel; *Vd.* kiselten, okisen; *Bs.* nagljut; *Rs.* кисловатый, квасный. KWASKOWATOŚĆ, KWASKOWITOŚĆ, - ści, *ż.*, die Säuerlichkeit; *Rs.* кисловатость. *KWASNIA *Rs.* квасня browar na kwasy lub kwaśce. KWAŚNICA, - y, *ż.*, *berberis*, rodzaiu tego roślinnego mamy ieden gatunek, kalina Włoska. *Kluk Dyk.* 1, 67, Berberis *Cro.* kvasznicza *torta fermentata.* KWAŚNICE, *G.* kwaśnic *plur.*; *aquae acidulares. Vd.* kiselize, kiselniza; *Bh.* kyselka; *Ger.* Sauerbrunnen; maią w sobie razem i parę, i grube cząstki rzeczy kopalnych, naywięcey iednak pary. *Kluk Kop.* 1, 94. KWAŚNIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, ukwaśnieć, okwaśnieć, skwaśnieć *dk.*, kwaśnym się stawać, kisnąć, sauer werden; *Bh.* zkysati, kyseleti; *Cro.* kvaszujemsze, socztújemsze (cf. ocet); *Dl.* ocztitise; *Hg.* eczetülni, kovászosodok, kovászosulok; *Rg.* quasſimse, squassitise, uzkvasitise; *Bs.* uzoçtitise, óçtitise, uskisnut, uzviectitise; *Rs. et Ec.* квасн҄ѣю, квасную, киснуть, кисл҄ѣть, покисл҄ѣть, угрюм҄ѣть. *propr. et fig.* Piwo w lecie, aby nie kwaśniało. *Haur Sk.* 162. Jeśli wino pocznie kwaśnieć, iak go ratować. *Sleszk. Ped.* 378. Jako nie każde wino, tak też nie każdy człowiek od starości kwaśnieie. *Bud. Cyc.* 32. Wino skwaśniałe, iak przywrócić do pierwszego smaku. *Sleszk. Ped.* 378. Chléb smaku mało ma, ieśli nie ukwaśnieie za włożeniem kwasu. *Sekl.* 67, Od włożonego kwasu wszystka mąka okwaśniała. *ib. Math.* 13. Ci ludzie, iż z przyrodzenia swego są kwaśni i surowi, w nich wzaiemnie, cokolwiek widzą lub słyszą o innych, wszystko kwaśnieie, i surowością trąci. *Mon.* 67, 274. KWAŚNIK, - a, *m.*, chléb kwaśny, *oppos.* przaśnik), Sauerbrot. Takim chlebem bydź nie może przaśnik, iakim chlebem iest kwaśnik. *Smotr. Ex.* 44. KWAŚNINA, KWASZENINA, - y, *ż.*, cokolwiek zakwaszonego, Eingesäuertes, Saures; *Bh.* kyselina (*Cro.* kvaszina, *s* ocet); *Crn.* kislina, kisléna). Na kwaśninę biorą nietylko kapuściane liście, ale i iarmużowe, kalarapowe etc. *Kluk Rosl.* 1, 232. *Fermentum* kwas, kwaszenina, żur. *Mącz.* W Litwie białą ćwikłę kwaszą wespół z rzepą, z czosnkiem, z cebulą, z kapustą i z bulwami, warstami prześcielaiąc, i zowią to kwaszeniną. *Syr.* 1120. KWAŚNOŚĆ, - ści, *ż.*, *oppos.* słodkość, die Säure; *Bh.* kyselost; *Slo.* kyselost; *Sr.* 2. kosmoda; *Vd.* kiseluost, kiselina, kiseluſt, kiselota, kisloba, ersnost; *Crn.* ersnost, kisloba; *Cro.* kiszelocha; *Bs.* gljutillo; *Ross.* кислота, кислость, кислятина; *Eccl.* оцетность, квасность. Smak chleba, to iest, kwaśność abo przaśność przypadłości są, a nie istność. *Smotr. Nap.* 38. - *fig. tr.* niekwaśność, bezgrzeszność. *Smotr. Ap.* 115. KWAŚNY, - a, - e, KWAŚNO *adv.*, *Bh.* kyselý; *Slo.* kyselý; *Sr.* 2. kiſałi (*ob.* kisnąć), žurné (cf. żur); (*Sr.* 1. kwaßné *nuptialis*); *Crn.* kisl, kissel, ersnè; *Vd.* kisel, zhiseu, kisèu; *Sla.* kisео, kisla, kislo; *Dl.* kvaſsan, bridak (cf. brzydki), ocsten (cf. ocet); *Hg.* eczetes; *Bs.* oçten, gljnt; *Rs.* квасенъ, кислый, киселъ, угрюмый. *oppos.* słodki); sauer. Kiszenie kwaśne *fermentatio acida. Kruml. Chym.* 540. Kwaśny smak iest zimny i szczypiący. *Sak. Prob.* 96. Kwaśne leśne iabłka *Rs.* кислушки. J kwaśne iabłko robak gryzie *Cn. Ad.* 283. *cf.* i w kapicy wełna). Kwaśneć też były. *ib.* 283. *vulpes uuas pulchras frustra assultans;* tak na kiełbasy mówi, że powrozy). - Kwaśne wprzód bydź musiało, co teraz doyrzało. *Min. Ryt.* 4, 150. - *fig.* Zaprosić kogo na kwaśne iabłka. *Mon.* 69, 123. na kwaśne piwo do Abraamka, poczestować go, że aż popamięta). Kwaśny, nasycony kwasoczynem, skwaszony, sauer, gesäuert. Wiele iest ciał, które staią się kwaśnemi, gdy z niemi basa powietrza oddychalnego złączy się, iako to: oléy siarkowy, bleywas i t. d. *Os. Fiz.* 1, 234. Kwaśna kapusta, Sauerkraut; *Boh.* kysele zelj; *Vind.* kiselu sele; *Croat.* kiszelo zelje *ob.* Kapusta). Kwaśny chléb, *kwaśnik, Sauerbrot. Rossyanie w kwaśnym chlebie celebrowali sakrament eucharystyi, nie w przaśnym. *Fund.* 2. - Ku słodkości trzeba niekiedy kwaśnego. *Glicz. Wych. F* 8 *b*, przeplatane rzeczy milsze). - *transl.* niewesoły, ponury. *Cn. Ad.* 691, posępny, niepogodny, sauertöpfisch, sauer, unfreundlich. Kwaśny, zły, brutal ponury, słowa się nie dopytać, nie patrz na mnie, zjem cię. *Zabl. Amf.* 62, *Vd.* mersliuz, oister zhlovek). Nie chciey twarzy kwaśnéy pokazować. *Pot. Jal.* 29. Cóż to? Pana w tak kwaśnym zastaię humorze! *Teatr* 43 *b*, 83. Z kwaśną miną słuchał żebraniny. *Zab.* 14, 245 *Szyman.* Nadobna, a kwaśna. *Burl. B* 2. Jedni z przyrodzenia są kwaśni, surowi i niełagodni. *Mon.* 67, 274. Co mu się stało? iakiegoś bardzo kwaśnego zjadł djabła. *Teat.* 24 *c*, 21. złego humoru). Przyyść do niéy z gołą ręką, to kwaśno patrzy i półgębkiem gada. *Teat.* 15, 83. Ty kwaśno patrzysz, a Wenus się śmieie. *Burl. B* 2. *KWASNOGNIEWLIWY, - a, - e, n. p. kwaśnogniewliwi, którzy się w sobie potaiemnie długo gniewaią, a nie dadzą się ubłagać. *Petr. Et.* 271, grämisch, sauertöpfisch, ärgerlich. KWAŚNOGNIEWLIWOŚĆ, - ści, *ż.* n. p. kwaśnogniewliwość z melankolii pochodzi krwi upaloney, która będąc nazbyt wywrzałą, kwasi się, kiśnie, i tak nie może się roztworzyć aż przez długi czas. *Petr. Et.* 273, die Sauertöpfigkeit, Hectik, cf. *okrutnogniewliwość. KWAŚNOIUCHY, - a, - e, in schwarzer Brühe. Nie uciekayże przed wieprzem Kwaśnoiuchy dobry z pieprzem. *Myśl. A* 3 *b*. KWASOCZYN, - u, *m.*, *Os. Fiz.* 1, 236, KWASOROD, *N. Pam.* 4, 3 *et* 6, 319. KWASOTWOR *Mier. Msk.* Pierwiastek kwaszący *principium acidificans* iest kwasoród, którен iest przyczyną kwasów. *Sniad. Chem.* 190. Powietrze zdrowe zowie się kwasorodem, dlatego, że iest pierwiastkiem wszystkich kwasów. *N. Pam.* 4, 3, Sauerstoff, Oxigen. KWASOCZYNNY, KWASORODNY, KWASOTWORNY, - a, - e, n. p. gas kwasorodny. *Sniad. Chem.* 84, Sauerstoffgas. KWASOMLECZ, *lactate*, milchsaures Salz. *Mier. Msk.* KWASOSIARCZ *sulfate*, schwefelsaures Salz. *Mier. Msk.* KWASOPALNE sole, *carbonatus*, kohlensaure Salze. *Mier. Msk.*, *ob.* węglowy. KWASOPRUSS, *Prussiate*, Preußisch blausaures Salz. *ib.* KWASOSOLNY, *muriate*, salzsauer. *ib.* KWASOTŁUSZCZ, *sebate*, fettsaures Salz. *ib.* - KWASOWY, - a, - e, od kwa-

su, Sauern=, n. p. Zasada kwasowa, *basis acidificabilis*, iest pierwiastek, którym się kwasy od siebie różnią. *Sniad. Chem.* 190. KWASZĘ, KWASZENIE, KWASZONY *ob* Kwasić.

Pochodz. (*cf. kisnąć*), *dokwasić*, *nakwasić*, *nakwaśnieć*, *przykwasić*, *rozkwasić*, *skwaśnieć*, *skwaśniały*; *zakwas*, *zakwasić*.

KWATERA, - y, *ż.*, 1) cf. kwadra, czwarta część czego, der vierte Theil eines Ganzen. Miasto dzieli się na kwatery, die Quartiere einer Stadt. *Tr.* Ogród cały podzieli się na kwatery, a między niemi ulice. *Kluk Rosl.* 1, 39, die Quartiere in einem Garten. Otworzywszy kwaterę siedzi sobie w oknie. *Klon Wor.* 78, der Fensterflügel. W lecie przynaymniéy iedna kwatera w oknie, powinna bydź zawsze otwarta. *Haur Sk.* 348. Kwatera we drzwiach stolarskiéy roboty, *tympanum. Cn. Th.*, das Viertel einer eingelegten Thüre. - *poet.* Umknąwszy zwierzchnéy portyery Serc ich i uszy odmyka kwatery. *Chrość. Job.* 124. t. i. drzwi, die Thüren des Herzens. - Kwatera u trzewika, das Quartier am Schuhe, *Crn.* lóshne). Kwatery boczne u trzewika idą od przyszwy. *Mag. Msk.* *Kwatyra godziny, = kwadrans, eine Viertelstunde. Za iednę kwatyrę godziny udawszy się na modlitwy, zaś się wrócił. *Wys. Jgn.* 84. W kwatyrze godziny. *ib.* 169. - §. 2) Kwatera, kwartyr, kwartyera, gospoda żołnierska, *Slo.* kwártyr, ležení; *Crn.* qvartir; *Vd.* kvartir, prebivalishe, stanujalishe (*ob.* przebyt, stacya); *Rs.* постой, подворное, das Quartier eines Soldaten. Chorągwie po kwaterach rozłożone. *Bard. Luk.* 11. Gdy mnie unterofficerowie w kwaterze nie znaydą, zaraz mię za zbiega meldować będą. *Teatr* 8, 79. Porucznik stanął u mnie kwaterą. *Teatr* 30, 31, nahm bey mir sein Quartier. Główna kwatera ma bydź dobrze zasłonięta. *Lesk.* 2, 238, das Hauptquartier. *Pam.* 83, 2, 440. - Kwaterę dadź, = żywić kogo, darować mu życie, einem Quartier geben, das Leben schenken. *Tr.* KWATERMISTRZ, - a, *m.*, *z Niem.* der Quartiermeister; *Vd.* prebivalishni moister, shounirski stanodelnik, taborski resdeliuz, kvatirmashter; *Rs.* одводчикъ · do niego rozkwaterowanie należy. *Kaw. Nar.* 89, stanowniczy. KWATERKA, KWATERECZKA, - i, *ż.*, szesnasta część garca. *Jak. Math.* 1, 5, *Lesk.* 2, 26. Kwarta ma cztery kwaterki. *Vol. Leg.* 7, 331, ein Quartierchen, der vierte Theil eines Quartiers, und 16te eines Garniez; ein halb Seidel. No po staréy znaiomości Prosimy teraz Waszmości Na iednę wódki kwaterkę. *Kniaz. Poez.* 2, 203. Hey gospodarzu, daycieżno kwatereczkę piwa. *Teatr* 52, 39. - §. Kwaterka aptekarska, pół-libry *ob.* libra. KWATERN, - u, *m.*, u drukarzów, cztery razem składane i tąże na dolnym brzegu literą cechowane arkusze, die Quaterne, bey den Buchdruckern; tak n. p. znaydziesz na ostatniéy kartce *Mqcz.*: *series chartarum* A B C D etc., *omnes terniones, praeter ultimas duas* quaterniones. cf. duern. KWATERNICZY, - a, - e, od kwatery, od robienia i wyznaczania kwatery, Quartier=, Einquartierungs=. Komissya kwaternicza. KWATERNIK, - a, *m.*, przełożony nad kwaterą miasta, der Viertelmeister über ein Stadtviertel. Kwaternicy, którzyby przy gaszeniu ognia urzędu swego nie byli pilni ... *Sax. Art.* 61. - §. 2) Kwaternik, = indeks *kwaternikowy; = kwadransowy. *Solsk. Arch.* 123, der Viertelstundenweiser. KWATERNI zowią się flisi, siedzący między sztabowemi i zaydowemi. *Mag. Msk.*, die Mittelbootsknechte, die in der Mitte auf dem Schiffe sitzen. KWATEROLA, - i, *ż.*, lista kwater żołnierskich, die Quartierrolle, Quartierliste. *Tr.* KWATEROWAĆ żołnierzy, kwatery im powyznaczać, Quartier machen, einquartiren; *Sor.* 2. qvartirowasch · *Crn.* qvartiram. KWATERUNEK, INKWATERUNEK, - nku, *m.*, żołnierze na kwaterę dani, die Einquartierung, *Sla.* nastánjenje.

KWEF, KWEW, - u, *m.*, kapica białogłowska *Tr.*, eine Weiberkappe; zasłona głowy, twarzy, Schleier, eine Florkappe, *Ital.* cuffia; *Boh.* paučnjk, zástřjmi, raussta (cf. rucho); *Cro.* slar; *Vd.* sheufku pokrivalu, tinzhina, pazhalat, panjouzholan, pezha; *Rg.* podieliza; *Rs.* фата. Kwefy i bawoletami niewiasty głowy zdobiły. *Comp. Med.* 703. Twarz kwefem zakryć. *Teat.* 56 *c*, 116. zakwefić się, sich verschleiern). Twarz pani młodéy żółty kwew okrywa, Co znakiem wstydliwości pod taki akt (weselny) bywa. *Bard. Luk.* 26. Subtelnym na wierzch głowy kwefem ozdobiona. *Bard. Tr.* 568. Spuść kwef na uszy. *Teatr* 7 *b*, 50. Precz stroie, wstęgi, kwefy, iedwabnice. *Morszt.* 219. Niedosyć się ustroić w baranki i we *kwy (kwefy), Trzeba było królewnie przyiąć pedysekwy. *Pot. Jow.* 231. - §. Kwefy *burl.*, = gatki *Tr.*, Unterziehhosen. KWEFIĆ *cz. ndk.*, *ob.* zakwefić; *fig.* maskować, udawać co, schleiern, maskiren. KWEFOWY, - a, - e, od kwefu, Schleier=, Florkappen=. Cały gmin kwefowych głowek, i petitmetrowych półgłowek. *Zał. Zb.* 2 *pr.*, *Vd.* pazhalaten, paizhulanast, pezhast, = zakwefiony.

KWĘKAĆ, - ał, - a, *med. ndk.*, cherlaiąc stękać; *Rs.* хворать, хилѣть, kränkeln und stöhnen. cf. kwikać). Żona mi ustawicznie kwęka, chorą będąc, lub się nią mieniąc. *Mon.* 66, 243. Ja dla pochwały waszéy muszę kwękać, J gwoli cudzéy chętce nie raz stękać. *Chrość. Ow.*

KWERELA, -i, *ż.*, zażalenie, żałoba, skarga, eine Klage, Beschwerniß. Mruczenia iego dopomagał mu brat drugi, potwierdzaiąc prawdę onym iego kwerelom. *Sk. Żyw.* 2, 45. - §. Kwerele *plur.* roki skargowe, które kwerelami zowią, podstarości i pisarz grodzki sądzą. *Vol. Leg.* 3, 73, das Quatembergericht zu kleinen Streitsachen. Ciałem stoisz w cerkwi, a myśl twoia biega po ratuszach, grodach, kwerelach. *Sax. Kal. E* 1 *b*. KWERENDA, - y, *ż.*, dochodzenie, szukanie, szperanie, roztrząsanie, das Suchen, Untersuchen, die Untersuchung. Nowy kabalista zaczyna kwerendy. *Kras. Sat.* 106. Przy téy ciekawéy w włosach kwerendzie, Jakby na szczęście ktoś trzeci przybędzie. *Zab.* 15, 183. w tym chodzeniu za łby, w czubieniu się). KWERENDOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, szukać, dochodzić, szperać, suchen, nachsuchen, untersuchen. - *fig.* Gorszy się, a sam w cudzéy kwerenduie żonce. *Nar. Dz.* 3, 158. *KWERES, n. p. Dowiecie się, gdy będzie koło tego kweres, Coście mieli w dzisiéyszéy zbrodni za interes. *Pot. Zac.* 70. indagacya, inkwizycya, Untersuchung. KWEŚCIK, - u, *m.*, *z Łac.*, mały zarobek, obrywka, ein kleiner Gewinst, ein Profitchen. Djabła wieszczego miała, i z

tego wielkie kweściki panom swoim przynosiła, że wieszczyła. *Birk. Kaw. Malt. B* 2. KWEST, - u, *m.*, zarobek, zysk, Gewinn, Verdienst. Panom pisarzom, od dekretów co za kwest płynie, dobrze wiemy. *Falib. Dis. M.* 1. KWESTA, - y, *ż.*, żebranina klasztorna, das Allmosensammeln für ein Kloster, die Queste. KWESTARKA, - i, *ż.*, która kwestę zbiera, iałmużnica, die Allmosensammlerinn. KWESTARSKI, - a, - ie, od kwestarza, lub od kwesty, Allmosensammler=, Questen=. Wolałbym go w kwestarskim kapturze widzieć, niż tak ubranego. *Teat.* 16 *c*, 49. KWESTARZ, - a, *m.*, mnich za kwestą chodzący, iałmużnik, der Questensammler, Allmosensammler. Na kształt kwestarza Jak może, tak się przed nim upokarza. *Zab.* 14, 245 *Szyman.*, *Teat.* 42 *c*, 16; *Prov. Slov.* kwestári, pletkári. KWESTOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, za kwestą chodzić, auf die Queste gehen, Allmosen sammeln. KWESTYA, - yi, *ż.*, KWESTYYKA, - i, *ż. zdrbn.*, zadanie, zapytanie, eine Aufgabe, eine aufgeworfene Frage; *Boh.* otázka; *Sr.* 1. potano, potancżko, praschenczko; *Crn.* poprashk; *Vd.* prashanje, baranje, vprashik, barik; *Ross.* вопросъ; *Ec.* вопросецъ. Takie kwestye czynił, że nie było na co odpowiedzieć. *Teat.* 19 *c*, 78. Rzucił między nas kwestyą o przymiotach doskonałego sędziego. *Mon.* 66, 54. Naywiększéy wagi kwestye w prawodawstwie i polityce wytoczone na séymie. *Ust. Kom.* 1, 199. - §. kwestya, = wątpliwość, rzecz wątpliwa, ein Zweifel, etwas Zweifelhaftes. Przyiedzież on? *Resp.* to ieszcze kwestya, czy przyiedzie.

KWEYFAYFER, - fra, *m.*, graiący na piszczałkach. *Chmiel.* 1, 84, *z Niem.* der Queerpfeifer.

*KWIACIARZ, - a, *m.*, na kwiatach się znaiący, niemi się bawiący, der Blumist. *Dyk. Med.* 3, 456.

KWIAT, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* kwět; *Sr.* 2. kwětk; *Sr.* 1. kwietk, kwietka, kwětk, ktżen, quitk; *Vd.* zviet, zvetiza, rosha (cf. róża); *Crn.* zvęd, rôsha; *Cro.* czvét; *Dl.* czvit; *Sla.* cvit; *Bs.* çvjet, çvit; *Rg.* zvjét; *Rs.* цвѣтъ (cf. цвѣтнимъ koloryzować, barwić; cf. kwiecić); iakiéykolwiek rośliny pączki rozkwitłe, owoc poprzedzaiące, kwiecie, die Blüthe. Kwiat iest owa część rośliny, która zawiera w sobie narzędzia owocowania. *Dyk. Med.* 3, 456. Kwiat na drzewie, ieden czczy nierodzący, drugi, który owoc wydaie. *Kluk Rosl.* 2, 10. Piękny kwiat na drzewie, znakiem bywa dobrego owocu. *Corn. Dw.* 409. Są też kwiaty, w których obie płci znayduią się. *Dyk. Med.* 3, 456. Kwiat lipowy *Ec.* липки, цвѣтки съ липы, или другаго роду въ малор. Kwiaty muszkatowe, Muskatenblüthe, skóreczka błoniasta, żółta, bardzo pachniąca, która okrywa owoc drzewa muszkatowego. *Dyk. Med.* 3, 464. - *Fig. allegor.* Młodzież iest kwiatem państwa, kto kwiat pielęgnuie, Ten z owocu niechybnie zawsze pożytkuie. *Jabl. Tel.* 198, die Blüthe des Staats ist die Jugend. Owoc przed kwiatem. *Pot. Jow.* 133. rzecz przedwczesna). Domagać się od młodego téy doskonałości, która późnieyszemu wiekowi iest przyzwoita, iest to w kwiecie szukać owocu doyrzałego. *Mon.* 67, 422. kto czeka, doczeka się). On w swoiéy młodości Uprzedził kwiat owocem cnot doskonałości. *Pot. Arg.* 216. Kwiat wieku młodego zielony. *Past. Fid.* 155. Kwiat sam życia moiego, do 24 lat, więdnął i usychał. *Teat.* 19 *b*, 2. naylepsza pora). W pięknym iest kwiecie wieku. *Teat.* 32, 29, in der Blüthe der Jahre, in seinen besten Jahren. Kwiat wieku swego naukom poświęcić. *Mon.* 70, 501. młodość swoię, seine Jugend. Zszedł on kwiat młodości, urodziwy w ośmnastu leciech młodzieniec. *Sk. Zyw.* 242. - *transl.* Jeden drugiego gładszy, bo im ieszcze były Lata policzków pierwszym kwiatem nie okryły. *Groch. W.* 310. piérwszym puchem, mchem, mit den ersten Milchhaaren, Federhaaren, Staubhaaren. - §. 2) Kwiat, *plur.* kwiaty, = kwiatki, pięknie kwitnące wonne na łodygach roślinki, die Blumen; *Bh.* kwětina, *coll.* kwiti kwiecie). Kwiaty! natura w naszee stroi się kolory, Sztuka w swoich obrazach z kwiatów bierze wzory. *Karp.* 3, 70. Czas pożycia naszego podobny kwiatu, który, iak prędko zakwitnął świata, tak prędko potym uwiądł. *Kulig.* 132. Kwiaty, Kwietnia Niedziela *ob.* Kwietni. Wzmiankę czyniąc o Jerozolimie, kwiat rzućmy na mogiły Kochanowskiego. *Teat.* 24, 46 *Czrt.* ofiarę wdzięcznéy pamięci). - Kwiat, panieństwo, dziewictwo, prawictwo, wieniec, der Kranz der Jungferschaft. Dziwna to iest, być matką i panną, mieć syna, i kwiat nieskażony panieński. *Bzów. Roz.* 51. - §. 3) *transl.* Kwiat, czoło, wybór, prym, cel, naywyborniéysze, *Ec.* самоизбранный, die Blume, die Blüthe, der Kern, der Stamm, das Auserlesenste. Przyprowadzam Wc Panu sam wybór, sam kwiat czarowników. *Teat.* 28 *b*, 43. Cały prawie kwiat woysk Niemieckich zniszczony w téy bitwie. *Nar. Hst.* 3, 176. - §. Mąkę rżaną przednią wyborną, dla iéy cudności kwiatem zowią. *Syr.* 920. Chléb pszeniczny z naybielszéy i naymiélszéy mąki, to iest, iako inni mówią, z kwiatu samego mąki. *ib.* 936, das schönste, hellste Mehl. - §. Soli oczkowatéy w lekarstwach pierwsze miéysce daią, i nazywaią ią perłą czyli kwiatem. *Lad. H. N.* 161, weißes Krystallsalz. - §. kwiat u pieczeni, u mięsa, = przerosła tłustość, die Blume, das Fett an einem Braten oder Stücke Fleisch, das Nierenfett. - §. Kwiat oleiu *Rg.* zvjét od uglja; *Dl.* uocchgnák, *oleum lixivium*, oglio vergine. - §. Skutkiem téy zarazy iest, że abo na miéysca wstydliwe kwiaty wynikaią, abo też pontałami głowę nasadzi. *Syxt. Szk.* 307. krosty). - §. kwiat niewieści, = upław miesięczny. *Dyk. Med.* 3, 468, die monatliche Reinigung, die Blumen. Kwiaty, abo choroba białogłowska miesięczna. *Syr.* 690. Kwiat biały, czyli upławy białe, *fluor albus*. *Dyk. Med.* 3, 468, der weiße Fluß. - *§. Żupana zagina przodki, Żeby kwiat widać było, który dziatki rodzi, Przeto siela takiego taić się nie godzi. *Dzwonk. Stat. B* 1 *b.* t. i. członek wstydliwy, das männliche Glied. - §. *Chym.* Kwiaty, = naysubtelniéysze części ciał, którę są pod kształtem suchym, a za pomocą sublimacyi zostały oddzielonemi od części grubszych. *Dyk. Med.* 3, 458, die durch die Sublimation abgesonderten feinsten flüchtigsten Theile der Körper, die Blumen. Ciało przez wywyższanie, *sublimatio*, wypędzone w górę, ieżeli iest proszkowate i rzadkie, imię ma kwiatu. *Kruml. Chy.* 373. cf. 189. *KWIATAWA, - y, *ż.*, lecha kwiatami zasadzona. *Tr.*, grzęda, ein Blumenbeet; *Bh.* kwitnice, = *hortus floralis.* KWIATEK, - tka, *m.*, KWIATECZEK, - czka, *m.*, *dem.*, die Blume, das Blümchen; *Bh.* kwitek, kwi-

cina; *Sr.* 1. kwétajk; *Sr.* 2. kwétaschk; *Vd.* zvetiza, rosha, roshiza (cf. róża); *Crn.* roshèza; *Cro.* czvetek; *Dl.* czvitak, czvatak; *Rg.* zvjètak; *Bs.* çvjetak; *Rs. et Ec.* цвѣтокъ, цвѣтецъ, цвѣточикъ, цвѣточекъ. Łąki kwiatkami upstrzone. *Zab.* 9, 13. Kwiateczek upada ostrą kosą ścięty, Lub ręką, ledwo co się wzniosł od ziemi wzięty. *Zbil. Dr. H.* 1. Kwiatek w ogródzie urwany. *Burl. B.* Jakie kwiatki, takie też i barwy. *Radz.* 4 *Bzdr.* 9, 17. Śpiesz się do małéy dzieciinki, Przynieś wonne upominki, Kwiateczki naywybornieysze, Zioleczka nayprzyiemnieysze: Tu nieście różą, lilią, Tu gwoździki, tu szałwiią, Tu fiołeczki brunatne, Żółte, modre i szarłatne, Tu kwiatki różnie odziane. Bo iak iest Panem nad wami, Tak kwiatkiem nad kwiateczkami. *Groch. W.* 358. Móy ty kwiateczku różany! *Teat.* 10 *b*, 41. rybko, perło!). - Siwe włosy na głowie, kwiatki to są cmentarzowe. *Mon.* 76, 449. skazówki śmierci zbliżaiącéy się, starości). - *§. kwiatki, = zausznice, Ohrgehänge. Lubią niewiasty barwiczki, kwiatki około ucha, wieńce, maści. *Petr. Ek.* 75. - §. *transl.* kwiatek panieński, = wieniec, panieństwo, das Jungferkränzchen, die Jungferschaft. Ciesz się Haneczko z takiéy ofiary, Masz mu i ty dać wzaiemny datek, za kwiatki *kwiatek. Zab.* 15, 153 *Kniaź.* *KWIATECZNICA, - y, *ż.*, *Rs.* цвѣточница, co kwiaty robi, die Blumenmacherinn. *KWIATES, - u, *m.*, flores pędzlem, piórem, haftem, rzeźbą wyrażony. *Tr.*, gemachtes, gesticktes, geschnitztes Blumenwerk. KWIATESOWY, - a, - e, kwiatesami lub floresami ozdobny, floryzowany, beblümt, mit gemahlten, gestickten, geschnitzten Blumen geziert. *Tr.* KWIATKORODNY, - a, - e, Blumen erzeugend. Wiatry kwiatkorodne. *Zimor. Siel.* 304, *ob.* kwiatorodny. KWIATKOWY, - a, - e, Blumen=, wieniec kwiatkowy, równianka kwiatkowa, *ob.* kwiatowy. KWIATNY *ob.* Kwietny. KWIATOBIERNY, - a, - e, zbieraiący kwiaty, *ob.* kwiatozbiór), Blüthen sammelnd. Pszczoły się znowu w prace kwiatobierne wprzęgaią. *Bardz. Luk.* 158. *KWIATOKSZTAŁTY, - a, - e, podobny do kwiatu, na kształt kwiatu, blumenähnlich, blumicht; *Ec.* цвѣтовидный. KWIATOLUBNIK, - a, *m.*, kwiaciarz, der Blumenliebhaber, Blumist. *Tr.* KWIATOLUBNA, - y, *ż.*, die Blumenliebhaberinn, Blumistinn. *Tr.* KWIATON, - u, *m.*, *Gall.* fleuron. *Tr.*, Blumenzierrath. KWIATONOŚNY, - a, - e, noszący kwiaty, Blumen oder Blüthen tragend; *Ec.* цвѣтоносный. *Subst.* kwiatonosz, *Ec.* цвѣтоносецъ. - *Verb.* цвѣтоношу, цвѣты ношу *flores fero.* KWIATOPASZY, - a, - e, sich auf Blumen weidend. Kwiatopasze pszczoły. *Otw. Ow.* 622. paszące się na kwiatach. KWIATORODNY, - a, - e, Blüthen oder Blumen erzeugend. Kwiatorodna wiosna. *Anakr.* 73, *Ec.* цвѣтородный, *ob.* kwieciorodny, kwiatkorodny. KWIATOSTAN, - u, *m.*, *botan.*, przez kwiatostan, *inflorescentia*, rozumie się podział i osada kwiatów na roślinach. *Jundz.* 2, 57, der Blüthenstand. KWIATOTRWAŁ, - u, *m.*, rodzay rośliny, *Xeranthemum*, kwiaty iego ususzone bardzo długo trwaią bez odmiany koloru. *Kluk Dyk.* 3, 172, Flockenblume, Flockenkraut. KWIATOWY, - a, - e, od kwiatów, Blüthen=, Blumen=; *Vd.* zvetni, roshni, roshnasty; *Rs.* цвѣточный, цвѣтный (= barwisty, kolorowy). Liście kwiatowe, *f. floralia*, blisko kwiatów osadzone. *Jundz.* 2, 21. Kwiatowy ogrodnik. *Tr.*, der Blumengärtner. *KWIATOZBIOR, - u, *m.*, *Ec.* цвѣтособраніе, цвѣтословіе *kwiatosłów, *kwiatopismo, *Cro.* czvetnyak, *florilegium*, *anthologia*; (cf. zielnik); - цвѣтословецъ. цвѣтособиратель *anthologus*, *florilegus*, *kwiatozbieracz, *Cro.* czvetober. KWIATUSZEK, - szka, *m.*, listki kwiatowe, z iednéy powstaiące sztuki, których część zwierzchnia rozciąga się w rozmaite kształty. *Dyk. Med.* 3, 459, die Blumenknospe. Gdy chce różany uszczknąć kwiatuszek, Zadraśnie pulchny cierniem paluszek. *Zab.* 8, 358 *Kniaź.*

Pochodz. *kwiecie*, *kwieciorodny*, *kwiecień*, *kwiecisty*, *kwietniowy*, *kwietnik*, *kwietni*; *kwitnąć*, *dokwitnąć*, *nakwitnąć*, *okwitnąć*, *odkwitnąć*, *pokwitnąć*; **okwicie*, *obficie*, *obfity*, **okwity*, *obfitość*; **okwitość*, *rozkwitać*, *rozkwitnąć*, *zakwitać*, *zakwitnąć*.

KWICZEĆ, - ał, - y, *intr. contin.*, KWIKNĄĆ *idntl.*, Kwikać *czstl.*, *Bh.* kwičeti; *Sr.* 1. kwitju (*Sr.* 1. kwikam kaj kwikawka *cucubo*, *ob.* kukać); *Cro.* czvichati; *Crn.* zvizhati, zvizhim; *Vd.* zvizhim, zviliti (cf. kwilić); *Rg.* sqvicjati *gannire*, zicjati, squicjati, *strilar piangendo*; *Ec.* квикаю, квичю, квиченіе, wydawać głos podobny do świniego kwiku, gdy świni co dolega, quieken, quieksen. Świnia kwiczy, a wór drze. *Zebr. Zw.* 93, *Cn. Ad.* 1121. *queritur iniuriam se pati, cum ipse eam alteri inferat.* cf. płacze a biie). Wielbląd kwiknie. *Jabł. Ez.* 142. Jednorożec kwikał. *Banial. J.* 3 *b.* Koń, gdy się zapali, będzie kwiczał, ryczał; wół będzie chrapał, sapał. *Weresz. Regl.* 125. Kwikaią szkapy, kiedy się rozigraią. *Eraz. Ob. h ii.* Kiedy szkapę tego do wody przyprowadzę, wcale nic nie piie, tylko kwiczy sobie hi han dyk dyk dyk. *Teat.* 52 *c*, 42. - *transl.* Stary kwika, a młody do doł: umyka. *Falib. Dis. O.*, *ob.* kwękać, stękać, stöhnen). Czemuż mi przez te stysiki, co za uchem kwiczą, Te kilka godzin sennych zaprawiasz goryczą? *Przyb. Ab.* 133. 2) KWIKAĆ się *recipr.*, gzić się, swawolnie i rozpustnie dokazywać, sich muthwillig und wollüstig an einander reiben, Muthwillen treiben. Zwadliwy koń, który się kwika, a biie z drugiemi na paszy, *emissarius equus. Mącz.* Konie dobrze przywięzywali, żeby ieden drugiego nie dosięgał, ani się kwikały. *Bielsk. Kr.* 576. - *Prov.* Księże Janie, będę się ia kwikała, będęli też zbawioną? *Rys. Ad.* 75. KWICZEK, - czka, *m.*, ryba morska, co kwiczący głos wydaie *chromis*, *Plin.* 32, 11, ein gewisser quiekender Seefisch. *Cn. Th.* KWICZOŁ, - a, *m.*, *Bh.* kwičala, cwrčala; *Slo.* kwičala, kwičanka, cwrčala, borowičkowi ptak; *Sr.* 1. kwitjel; *Vd.* smouniza, smolniza, brinouka, smounza; *Crn.* brinovka; *Cro.* czvekach, borovnyak (*ob.* bor, borowka); *Bs.* kvicjela; *Sla.* bravenjak; *Rs.* сѣрой дроздъ (cf. drozd), *quiscula Sigism. Gelenio*, *ignotum e qua lingua. Cn. Th.) turdus pilaris Linn.*, der Ziemer, der Krammetsvogel, ptak ten znayduie się naywięcéy, gdzie iest iałowiec, którego iagodami się żywi. *Zool.* 223. Kwiczoły Łowickie są nayprzednieysze, bo samym iałowcem żyią. *Kluk Zw.* 2, 392. *Kwiczały i insze ptaki. *Cresc.* 634). Kwiczoły piskały. *Ban. J.* 3 *b.* Kwiczoły obłowne. *ib.* - §. *2) *burl.* świnia, wieprz, ein Schwein. Kwiczoła,

co się w karmniku chował, bito na śmierć, a on kwiczał. *Dwor. K.* 2. Szczeciſty kwiczoł. *Mon.* 69. 606. cf. kwik. KWICZOŁOWY, - a, - e, od kwiczoła, Krammetsvogel=.

*KWIDEM; dla tych, co nie umieią słowa Łacińſkiego *quidem* wyłożyć po Polſku, wprawdzie, iuż, iużci. *Cn. Th.* 341.

KWIDZYN, - a, *m.*, miaſto w dawnéy Pomeranii, po Niem. Marienwerder, było miaſtem Słowiańſkim. *Bielſk.* 491, *Nar. Hſt.* 2, 386, *Wyrw. G.* 581.

KWIECIANY, - a, - e, z kwiatów, kwiatowy, von Blu=men, Blumen=. Wiosna w wieńcu kwiecianym. *Zebr. Ow.* 28. Kwiecianemi okryci wieńcami. *Nag. Cyc.* 39. KWIECIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, ukwiecić *dk.*, kwiatami ozdobić, beblumen, mit Blumen ſchmücken. Kwiecone pobrzeże. *Przyb. Ab.* 137. Haftarka brzegi rękawka miſternie kwieciła. *Kniaz. Poez.* 1, 86, *Rs.* цвѣтить, цвѣту' barwić, koloryzować, farbować). KWIECIE, - ia, *n.*, *collect.*, *Bh.* kwiti; *Crn.* zvętje; *Vd.* zvietje, zvetenje; *Cro.* czvetje; *Sla.* cvitje); kwiaty, kwiatki, Blüthe, Blumen. Kwiecia materya ieſt wilgotność bardzo subtelna. *Cresc.* 57. Szedłem na pole, i siedziałem w kwieciu. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 26. Czemu tak słodki owoc na kwieciu psuiesz? *Teatr* 42. Wonnym i barwiſtym kwieciem łąka upſtrzona. *Tr.* - *§. Obyczaiem **kwiecia* młodego, które acz młodemi pazurkami do łupieży iednak się bierze. *Krom.* 116.? KWIECIEŃ, *G.* Kwietnia, *m.*, czwarty miesiąc w roku, *Aprilis. Haur Sk.* 480, *Bh. et Slo.* Duben, cf. dąb; *Sr.* 2. Pril, nalétni, naléto, jatſchman (Jatſchi wielkanoc); *Sr.* 1. haperleya, haperleyſke meſacztwo; *Vd.* Avrul, shtertnik, obahtnik, mali trauen; *Cro.* Mali traven (veliki traven, May), tráven, Gyurgyevschak; *Hg.* György hava (cf. Jerzy); *Dl.* travan; *Rg.* traavan; *Bs.* travan; *Sla.* Trávanj; *Rs.* апрѣль, *obs.* цвѣтенъ, травень, (*Vd.* Zvettizhnjek, May); der April (der Oſtermonath, Blu=menmonath). Gdy wszyſtkorodym Kwiecień upſtrzy przyyściem Kwiatkami łąki, las zielonym liściem. *Zab.* 9, 13. Kwiecień pieści się barwinkiem. *Min. Ryt.* 4, 291. Gdy suchy Marzec, Kwiecień mokry, May przychłodny, W ten czas wnosi gospodarz nie będzie rok głodny. *Zegl. Ad.* 242, suchy Marzec, ciepły Kwiecień, mokry May, Będzie żyto iako gay). Przyydzie Kwiecień oſtatek z gumna wymiecie; przyydzie May, przecięż bydłu day. *Cn. Ad.* 983, przyszedł nieſtatek, i wziął oſtatek. *Rys. Ad.* 58. *parcendum pabulo hiemali, ne ante nouum deficiat*). „*Piérwszego Kwietnia powszechnie w zwyczaiu ieſt sposob żartowania z drugich*, prima Aprilis, *zwany*, *Ec.* пéрвое Апрѣля; *żart ten ma pochodzić od żydów, przeszydzaiących tym sposobem zmartwychwſtania uroczyſtość, przypadaiącą podług kalendarza na* 1. *Kwietnia, bo Jezus ukrzyżowanym był* 30*go Marca*; *za tym żydzi piérwszego Kwietnia spotykaiąc się pozdrawiaią*: Іисусъ воскрéсъ, *na co drugi śmieiąc się odpowiada*: пéрвое Апрѣля; *przedrwiwaiąc z prawowiernych, odpowiadaiących na* Христосъ воскрéсе; воистинну воскресе." Cerk. Słow. - §. b) Kwiecień młodości *tr.* wiosna *Tr.*, die Blüthe der Jugend, der Frühling des Le=bens. KWIECINA, - y, *ż.*, *żałuiąc*: biedny kwiatek, die arme Blume, die liebe Blume. Niknął w oczach miłeńie, na kształt téy kwieciny, Która z rana cudna, uschnie nad wieczorem. *Jabł. Tel.* 88. KWIECIORODNY, - a, - e, kwiatorodny, Blumen zeugend. Kwieciorodne łąki. *Zab.* 5, 341 *Koſſak.* KWIECISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen kwiatów, voll Blumen, blumig; *Sr.* 1. kwetajkowité; *Vd.* zvetishen, zvetoun, roshaſt, pisan (cf. różany, pisany); *Rs.* цвѣтистый (благоцвѣтный pięknobarwy), травчатый. Owieczki cieszą się na kwieciſtéy murawce. *Teat.* 54 *c*, *ii.* - *fig.* Wszyſtko upſtrzone w kwieciſte słówka. *ib.* 32, 51. KWIECISTOŚĆ, - ści, *ż.*, ukwiecenie, die Blumig=keit, Beblümtheit; *Eccl.* цвѣтность. KWIECONY *part. verbi* Kwiecić.

*KWIEKAĆ, - ał, - a, *med. ndk.*, otworem ſtać, rozszczepionym bydź, aufgeborſten ſeyn, offen ſtehen. Jak saradzić, gdyby się iabłka malogranatowe szczepały, albo, iako mowią, kwiekały. *Cresc.* 425. *hiare.*

*KWIELIĆ *ob.* Kwilić.

*KWIERNORĘCZNIK, *KWIERNOPORUCZNIK, tak może bydź zwan *sequeſter*, którému *k-wiernéy* ręce polecaią rzecz, o którą się dwa sprawuią. *Mącz.*

KWIETACYA, - yi, *ż.*, Odtąd (od R. 1726) potomkowie po zabitych osobach żadnéy kwietacyi mężoboycom dawać nie będą mogli. *Skrzet. P. P.* 2, 163. uspokoienie, spokoyność.

KWIETNIK, - a, *m.*, ogrod dla kwiatów. *Włod.*, *Boh.* kwjtnice; *Sla.* cvitnjak; *Rs.* цвѣтникъ, цвѣтничекъ, der Blumengarten. KWIETNIOWY, - a, - e, od Kwietnia, *Rs.* апрѣльскій, April=. Przypływamy do Cypru, w same dni Kwietniowe Wenerze poświęcone. *Jabł. Tel.* 48. Gdy Kwietniowe dni przychodzą, z ulów wszyſtkie plugaſtwa wymiotać. *Cresc.* 600. KWIETNY, *KWIATNY, - a, - e, kwieciſty, kwieciany, blumig; *Bh.* kwětny. Łąki się śmiały ſtroyne w kwiatne wzory, Posiane w koło od bogini Flory. *Zab.* 4, 51. Na kwietnych ſtołach złote błyſkały łagodki. *Przyb. Ab.* 138. Kwietna niedziela, kwiaty. *Cn. Th.*, *Bh.* kwetna neděle, kwětnice; *Slo.* kwětna neděla; *Vd.* zvetna nedela (zvetje *palma*); *Cro.* czvetnicza, czvetna, velika nedelya; *Sla.* cvitna nedilja; *Rg.* zvjeetna, zvjeetnizza (biała); *Ross.* цвѣтная, цвѣтоносная недѣля, вайная недѣля, tydzień przed Kwietną niedzielą; Kwietna niedziela *Rs.* вéрбное воскресéніе (cf. wierzba); *Ec.* цвѣтоносная недѣля, вéрбная недѣля, ваіеносная недѣля (*baia* palma); szóſta w poſt. *Sk. Kaz.* 147, der Palmenſonn=tag. Ruś zowie Werbnoiu albo Werbnicu, od wierzby. *Sak. Okul.* 19. Niedziela Kwietna ztąd się nazywa, że maią bydź w nie kwiatki; Ruś nie nazywa Kwietną, ale *werbnoiu, znacząc, że wierzbowe ich nabożeńſtwo bez owocu duchownego. *Sak. Kal. B* 4 *b.*

KWIK, - u, *m.*, Kwiczenie, das Quieken, Gequieke; *Bh.* kwik ſwjnnj; *Rg.* ſkvikka *ſtridor*; (*Sr.* 1. kwicz mentlik panny młodéy w Luzacyi); *Ec.* свинскій вискъ, квичéніе. Kwik świni słonie przeſtrasza. *Pilch. Sen.* 204, *Papr. W.* 1, 174. Łom, grom, uciekanie, ryk, kwik koni, i rannych pod niemi ſtękanie. *Tward. Wład.* 140. Ogień, huk i kurzawa, krzyk, kwik dzielnych koni. *Pot. Jow.* 15. Zkąd weź, to weź, hucz szumnie, oc, oc, chociaż bieda, kwik, ryk, kap, kap od oka, i grosza ci nie da. *Mon.* 70, 190. - *Prov. Rg.* vele ſkvikke, à mallo vunnee, więcéy huku, niż puku, z wielkiéy chmury

chmury mały deszcz. KWIKLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, kwiczący, piskaiący, quiefend. KWIKNĄĆ, KWIKAĆ, *ob.* Kwiczeć.

KWILIĆ, 1) *Intr. ndk.*, KWILIĆ SIĘ, - ił, - i, *Recipr. ndk.*, *Boh. et Slo.* kwilitj; *Sr.* 1. po dźecżacźsku źkiwiu *Sr.* 1. cżwiela męka; *dist.* kwila chwila); *Crn.* zviliti, zvilem; (*Vd.* zvillim ≈ piszczę iak mysz; zvilit ≈ kwiczeć; *Rg* zviliti *lamentarsi piangendo*, zùcjati, gùkati; *Cro.* czviliti, *Bs.* çviliti); ≈ płaczliwy odgłos wydawać, wzdychać, stękać, narzekać, einen weinerlichen Ton hören lassen, wimmern, stöhnen, greinen, klagen. Sokoł, rarog, białozor z iastrząbkiem kwili, Krogulce, drżymlikowie toż ciszey czynili. *Banial.* J 3 *b.* Ptaszki mię bawią swém słodkiém kwileniem. *Teatr.* 51 *b.* Orzeł kwili. *Tol. Saut.* 89 *et* 45. Zaiąc kwili. *Dudz.* 21. Już gniazdo kleci, już kwilić zaczyna, Nad swym nieszczęsna Jtysem ptaszyna. *Hor.* 2, 272. *Min.*, *Ityn flebiliter gemens*). Sowa na dachu kwili, komuś umrzeć po chwili. *Cn. Ad.* 1075. Kwilić na zawsze od tamtego czasu Poleciał słowik do lasu, *Kniaż. Poez.* 3, 113. Tu ptacy mężni, a tu ogarowie, Kwilą, w głębokie zaciekłszy się cienie, Nie tak tubalne Erytreyskie dzwony Jako ich cieszy krzyk nieutulony. *Tward. Daf.* 7. Dziecię kwili, kwili się. *Dudz.* 20. rozrzewnia się, rozpłakało się, es weint, greint. Herod kwiląc, od piersi macierzyńskich wyrwane, ścina niemówlęta. *Pociey* 218. Łączę móy głos z twoiém niemówlęcém kwileniem. *Teatr* 18, 63. Wolno zapłakać; ale nie kwilić się i lamentować. *Pilch. Sen. list.* 2, 54. Płaczcie, a kwilcie wszyscy. 3 *Leop. Joel.* 1, 5. rzewnyicie wszyscy. 1 *Leop.*) *Prov. Slo.* gedni kratochwila, druzi kwila. Jakże się kwili dusza iego, rozpoznaiąc mieysce urodzenia swoiego. *Stas. Num.* 1, 190. wzrusza się, rozrzewnia się, sie wird gerührt, bewegt. - 2) *transitive* a) kwiląc wyrazić, seufzend ausstoßen, herausseufzen. Siedział Jeremiasz płacząc, i rzewno kwilił to płaczliwe narzekanie nad miastem. 1 *Leop. Lam. Jer.* 1. żałował 3 *Leop.*). W Babilonie cierpieli, a nie godziło się im ledwie dumy *kwielić. *Gil. Post.* 206. Wszystkie gaie, wszystkie są wiadome dąbrowy, Jakiemi ona lament rozwodziła słowy, Jakie płacze kwiliła. *Sim. Siel.* 115. - b) kwilić kogo, ≈ rozrzewniać go, roskwilać go, do płaczu go poruszać, łzy mu wyciskać, einen zum Weinen bringen, ihm Thränen auspressen. Nie utrzymał łez Nestor na tak miłe słowa, Telemaka samego taż kwiliła mowa. *Jabł. Tel.* 148. Umarł on z żalem wielu dobrych; lecz nie kwili Zal tak bardzo nikogo, iak ciebie Wirgili. *Hor.* 1, 114. *Min. multis flebilis, nulli flebilior quam tibi.* Duszy łaknącego nie wzgardzay, a nie kwil ubogiego w ubostwie iego. *Leop. Syr.* 4, 2, nie zasmucay. *Bibl. Gd.*). Taki Pan burmistrz zawsze kwili sąsiady. *Klon. Jud.* 14. KWILNY, - a, - e, kwilący, płaczliwie narzekaiący, weinerlich, klagend. Kwilna turkawka. *Zab.* 13, 173.

Pochodz. *rozkwilać*, *rozkwilić*.

KWINDECZ, - a, *m.*, et - y, *ż.*, KWINDECZYK, - a, *m.*, *zdrbn.*, gra w karty, z łac. quindecim, ein Kartenspiel. Chapaneczka, trysetka, tryszaczek, faraonik, kwindecz, weintin, onzedmi. *Teatr* 24 *b*, 7. Piećdziesiąt Luidorów wygrał na mnie w Kwindecza. *ib.* 41 *b*, 287. Siądź do kwindeczyka, a ia ci z tyłu figury i piątki podawać będę. *ib.* 27, 9. Połowę pieniędzy wziął faraon z kwindeczą, resztę rzemieślnicy. *Kras. Doś.* 63. KWINDECZOWY, - a, - e, od Kwindecza, das Kartenspiel Quindecim betreffend; ogólniéy, karciany, kartowy, Karten ≈. Pracował na posiłek skarbu rzeczypospolitéy kwindeczowéy. *Teatr.* 14, 103. szulerskiéy). KWINDUPLIKOWAĆ, - ał, - uie, *Act. ndk.*, iednę miarę brać pięć razy. *Solsk. Geom.* 4. verfünffältigen, fünffach nehmen.

KWINTA, - y, *ż.*, piąty ton w muzyce, *Vd.* petirstvu, petirnost, petnost, peti glaś (*Crn.* qvinta *gestus*, *gesticulatio*), die Quinte, in der Musik, nayciéńsza strona na skrzypcach, die Quinte, die Saite. Kwinta w pikiecie grze, die Quinte im Picket. *transl.* spuścić na kwintę, albo z kwinty, ≈ stanieć, ustępować, gelindere Saiten aufziehen. Tak na kwintę spuściły, że trudno ich pomieszanie opisać. *Teatr* 1 *b*, 63. Zaczyna od basu, a skończy się może na kwincie. *ib.* 29 *c*, 45. Po téy nowinie zaraz spuścił z kwinty. *Pot. Arg.* 274. Spuszczam z basu na kwintę, iak osiełek, gdy nań ciężkie tłómoki kładą. *Zab.* 7, 203. Widząc, że to iuż nie żart, spuścił na kwintę. *Jak. Bay.* 254. Frant na franta większego gdy trafi, wnet spuści Swéy na kwintę nos. *Min. Ryt.* 4, 261. Tak go skonfundował, że spuścił bas na kwinty stronę. *Jabł. Ez.* 210. - 2) KWINTA, ≈ KWINTEL, - tla, *m.*, KWINTLIK, - a, *m.*, ćwierć łota. *Syr. Rej.* das Quentchen. *Bh.* Quentjk; *Vd.* kvintizh, petizh.

*KWIRYNOWIEC, - nowca, *m.*, n. p. *Kwirynowcy, ≈ *Quirites*, Rzymianie. *Otw. Ow.* 587. die Quiriten.

KWIT, - u *m.*, KWITEK, - tku, *m.*, *dem.*, KWITACYA, - yi, *ż.*, *ob.* napisne, die Quittung; *Bh.* kwitancy, kwitunk; *Sr.* 2. Qvit; *Sr.* 1. kwitanczja; *Vd.* kvitinga, prejemnu pismu, quitunga; *Crn.* qvittènga; *Dl.* policha; *Ross.* квитанцїя, подписка, отписб, отпйска, рукописанїе, роспйска, распйска, роспйсочка. Pieniędzy niemasz; żyd za kwitami iuż półtora roku arędy zapłacił. *Teatr* 26 *b*, 4. Więcey robili, niż wedle starych kwitów robić powinni byli. *Star. Ryc.* 20. Wziąłem kwit od kapłana Na wszystkie którem bogu była winna długi. *Groch. W.* 574. rozgrzeszenie). Poyść z kwitkiem, ≈ z niczym, nic nie wskórawszy, mit langer Nase abziehen, unverrichteter Sachen. Jnni dłużnicy wieś pierwéy rozbiorą, i możebym ia z kwitkiem na cztery wiatry poszedł. *Teatr* 24 *b*, 76. Póydzie on z kwitkiem, Eliza zdaie się bydź oboiętną. *Zabł. Dziew.* 109. Dla boga co to było chłopców za nawała? Lecz wszyscy poszli z kwitkiem, bom ciebie kochała. *Zabł. Bal.* 67. Sama nadzieia będzie radości użytkiem, Czasem słodko przytuli, czasem puści z kwitkiem. *Hul. Ow.* 143. *Mon.* 71, 111. KWITA *adv.*, quitt! frey! Kwita z bankietów waszych. *Birk. Exorb.* 14. koniec! basta!) A ia sługa Pański, i kwita! *Teatr* 26 *b*, 27. Rozwieść się, i kwita! *ib.* 19 *b*, 37. A więc z nami będzie kwita. *ib.* 42 *c*, 15. rozbrat). *Pax tecum* i kwita. *Mon.* 76, 371. Zal ci pewnie Mirtylu! kwitaż więc z podarku, Którym ci ongi kupił w mieście na iarmarku. *Zab.* 11, 235. *Zabł.* Dość, że iest, i kwita! *Teatr* 33 *d*, 82. - Kwita z myta *burl.*, iuż nic nie mamy do siebie! wir sind geschiedne Leute. *Tr.* KWITACYYNY, - a, - e, od kwitacyi czyli kwitu, Quittungs ≈, cf. kwitowy; n. p. skrypt kwitacyyny. *Tr.*

Pochodz. *kwitować*, *zakwitować*, *kwitowy*.

KWITŁY, - a, - e, roskwitły, aufgeblüht, kwitnący, blü-

hend; *Slo.* kwétlý, kwétný. Na kwitley mórawie. *Kniaź. Poez.* 2, 70. Piękne Laury, kwitłe Maie. *Kochow* 24.
KWITNĄĆ, kwitnął, (kwitł), kwitnie, *Med. idntl.*, zakwitnąć *dok.*, Kwitnieć, - iał, - ieie *ndk.*, *Boh.* kwesti, kwetl, kwetu, kwetnauti, kwetl, kwetnu, zkwetnauti; *Slo.* kwitnauti, kwitnu; *Sr.* 2. kwéscź, kwiscź, kwitu, kwischom, kwidl; *Sr.* 1. kcjecź, kcju, kzem, chcju, chcjen *ob.* *kcieć, *kcie, *kste); *Crn.* svedęti; *Vd.* zuetet, zvetim; *Cro* czvesti, csvètem; *Dl.* czvaszti, czvatim; *Rg.* zvjetatti, savtitti, svatatti, stitti; *Bs.* çvjetati, çvaſti, cjortiti; *Rs.* цвѣсти, цвѣту; kwiat z pączków wydawać, blühen. Częſtokroć drzewo iakie kwitnie wiele, a mało rodzi. *Cresc.* 60. Wyglądasz ci, iak roża kwitnąca. *Teatr* 8, 55. Kwitnący, *ćwitny. *Pim. Kam.* 263 *et* 223 *et* 309. *Rg.* zvjeetni, *Rs.* цвѣтущій. *Prov. Slo.* wtedi kuže trhagu, keď kwitnu, róże rwać, kiedy kwitną; łyka drzeć, kiedy się daią; żelazo kuć, póki rozpalone). Owoce dotąd kwitnieią albo źrzenieią, aż się uſtawią. *Glicz. Wych.* O 2 *b.* Kwitnącym czynię *Ec.* цвѣтю, *Gr.* ἀνθίζω *floridum reddo.* -*fig. transl.* Kwitnąca twoia uroda oczarowała go. *Teatr.* 6, 34. świeża, młodociana). Saletra z pewnéy ziemi kwitnie. *Jak. Art.* 1, 51. - 2) *fig.* w dobrym bydź ſtanie, dobry byt mieć, opływać, słynąć, blühen, floriren, im Flor seyn. Rzeczpospolita naywięcey kwitnie, gdy godni w poważaniu, podli w wzgardzie. *Bud. Ap.* 131. Popa Jana przywiedli Mahometanie do wielkiéy nędzy; ale przedtym, póki ieszcze kwitnął, żył wielmożnie. *Bot.* 229. Cerkwie za naszych oyców kwitnęły. *Smotr Ap.* 109. - *Prov. Slo.* Swet mu kwitne *in flore fortunae est;* opływa iak pączek w maśle, wiedzie mu się). Na wieczne czasy kwitną, którzy naypierwey do nauk Polakom drogę otworzyli. *Falib. Dis.* P 3. Pokoy nieuſtanny niech w mym kwitnie króleſtwie. *Boh. Kom.* 2, 482. *Zajachał do Włoch naukami kwitnących, *Birk. Dom.* 43. Polſka nigdy piękniéy w nauki i w ludzi uczonych nie kwitnęła, iak pod panowaniem Zygmuntów. *Skrzet. P. P.* 2, 248. Wiara ma zawżdy kwitnąć sprawami żywota dobrego. *Rey Ap.* 44. Serce mi kwitnie z wesołéy nowiny. *Groch. W.* 598. Młodość wesoła kwitnieie, Starość zmarszczona truchleie. *Cn. Ad.* 508. Lata kwitnące. *Warg. Wal.* 221. W kwitnieiącym ieszcze wieku bogu się poświęcił. *Birk. Dom.* 128, kwiat wieku poświęcił). - Pochodz. *pod słowem Kwiat.*

KWITOWAĆ, - ał, - uie, a) *intrans. ndk.*, *Boh.* kwitowati; *Crn.* qvittiram; *Rs.* росписаться (cf. rozpisać się); kwit dawać, pisać, dług znoszące zaświadczenie dawać, eine Quittung geben, quittiren. - b) *Act.* kwitować kogo z długu = kwitem zaświadczać, ze iuż wolny długu einen quittiren. - §. *transl.* nie przyimować czyiéy ofiary, *Vd.* kvitirati, jemandes Anerbieten ausschlagen, ihm es erlassen, schenken, es nicht annehmen wollen, sich dafür bedanken. Kwituiemy was z takich szkół i nauczycielów, boday ich zbydź iako nayprędzey. *Birk. Exorb.* 9. Kwituiemy was z bankietów waszych, kacerze. *ib.* 15. Przodkowie są w niebie, a ci i z nieba kwituią boga, i do piekła nie chcą. *Birk. Zbar.* B 2 *b.* - §. *aliter* kwitować kogo czym, = nadgradzać mu, odprawiać go tym, einen womit abfertigen, abfinden, lohnen. Dobrodziéy często niewdzięcznością i zdradą bywa kwitowany. *Teatr* 52, 51.
KWITOWY, - a, - e, od kwitu, Quittungs-. Kwitowa *scil.* kartka, = kwit, die Quittung. Oto mam kwitową Zem moię szyię okupił i głowę. *Bratk. S.* 4. KWITOWE, - ego, *n.*, *Subſt.*, płata od kwitu, Quittungsgebühren, Quittungsgeld. Zapłata komisarza ieſt znaczna, a to dlatego, aby kwitowego, kontraktowego, zgoła żadnego daru od urzędników i poddanych nie wyciągał. *Kras. Pod.* 2, 201. Kwitowe i kontraktowe po wielkich dobrach komiſsarzowi czynią znaczny kapitał. *ib.* 32. *Teatr* 16 *c*, 107. *ib.* 26 *b*, 58.
KWOCYENT *ob.* Wieloraz.
KWOKA, - i, *ż.*, KWOCZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, *Bh.* kwočna; *Sr.* 2. patawa; *Sr.* 1. pata; *Vd. et Crn.* klokva, kokla; *It.* chioccia (*Crn.* quakavka = krzekaiąca); *Cro.* kvochka; *Hg.* kotló, kodkodátsoló tyúk; *Sla.* kvocſka; *Rg.* kvócka, qvocka, kokosc naſsaadjena; *Bs.* kvoçka, quoçka, kokosc koja quoça; *Rs.* насѣдка, клуша, клушка. kokosz co kurczęta wodzi. *Cn. Th.*, *Sien.* 290. die Gluke, Gluckhenne. Gdyby kwoka nie gdakała, aniby kto wiedział, że iaie zniosła. *Mon.* 70, 199. Kura od kwokania nazwana kwoczka. *Chmiel.* 1, 86. - *Aſtron.* kwoczka z kurczętami. *Chmiel.* 1, 175, *ob.* baby *pleiades.* - *§. kwoka, dawny rodzay moździerza, maiącego w śrzodku ieden wielki kanał, a kilka innych małych na około iego, przytykaiących do iedney spólney komory. *Jak. Art.* 3, 298. eine alte Art Feuermörser. KWOKAĆ, - ał, kwoka *et* kwokcze *Jntr. ndk.*, (cf. kokać, kwakać). *Bh.* kwokati; *Slo.* kwokám, kwočim, kodkodáci galo ſlepice; *Hg.* kotyegok, *Cro.* kvochem, kvochka kvoche, kokodaczem, kokodachanye; *Rg.* quozati, qvoccem, kvozzati, kokochjatti; *Bs.* quoçati, kokochjati; *Vd.* kokkodakam (cf. gdakać), kokotati, kokozhem, klokati, klokotati, kokodashkati, kokozhenje, kvokotanje; *Crn.* kokodaſkam, klokózhem, klokam; *Ross.* клохтать, заклохтать, клохчу, кокотать, кокочу; *Ec.* кокощѫ квочетъ или кошычетъ *gluccidat* cf. *Lat. clocito*; *Dan.* klukke, *Gr.* κλώζω; *It.* chiocciare); glucken. Kokosz kwoka, gdacze, krzekorze, wabi, gdy kurczęta wodzi. *Dudz.* 21. Kury gdy się nieść przeſtaią, kwokczą, co znakiem ieſt, iż chcą siedzieć na iaiach. *Kluk Zw.* 2, 102. Wie zręczna gospodyni, kiedy kokosz iaie znosi, bo iey kwokaniem nudnym słyszeć, daie. *Zab.* 10, 75. *Koſs.* Kwokaiący *Bh.* kwočný, kečný.
KWOLI, = gwoli, = ku woli, = wedle woli, upodobania; dla, z przyczyny, z powodu, nach Belieben, zu Gefallen, zu Nutzen jemandes, für jemanden; wegen. Staraymyż się, abyśmy Panu Bogu we wszyſtkiém kwoli byli. *Kucz. Kat.* 88. „powolnemi.") Ja żadnemu kwoli tego chwalić nie będę, co mi się nie podoba. *Gorn. Dw.* 5. Kwoli Włodzimierzowi, a nie kwoli sobie, zaciąg ten podeymował. *Krom.* 195. *non suam rem egit*). Człowiek nie sam sobie *gwoli* żyć ma, ale *kwoli* oyczyznie swéy, i *kwoli* bliźniemu. *Goſt. Gor. praef.* Fabi kwoli uczciwości oyczyzny, uboſtwo za doſtatek frymarczył. *Warg. Wal.* 143. Biſkupi może, kwoli obecności posłów odszczepieńſkich, zapowiedzieć chcieli. *Krom.* 694.
KWOTA, - y, *ż.*, KWOTKA, - i, *ż.*, *dem.*, summa, sumka, eine Summe, eine gewisse Zahl. Żaden nowy Sułtan nie może opuścić wyświadczenia łaſk, przez datek kwot pieniężnych. *Mił. Turk.* 202.

L.

L *dwunásta litera naszego abecadła; po Grecku* Lamda, *po Hebrayſku* Lamech. Kras Zb. 2, 3. „*My* ł *dwoie mamy, Łacińſkie, n. p. wilk, a drugie* barbarum ł, *które nayłepiéy oznaczać przedłużoną kréſką poboczną litery l.*" J. Kchan. *Za zwyczaynym pisaniem* ł *ieſt* Januszowſki; Gornicki *zaś zamiaſt* ł *kładzie* ll *n. p. llaſka.* Now. Char. *Czesi w swoiéy pisowni zarzucili* ł, *chociaż z wymawiania go wykorzenić nie potrafili; u nas ta litera ieſt prawdziwą cechą narodowości, i tak nam potrzebna, żebyśmy wcale różnych słow bez niéy rozróżnić nie potrafili n. p. laſka et łaſka.* - b) Not. *Jak przed* i *koniecznie poprzedzić musi* l, *nie* ł; *tak przeciwnie przed* y *koniecznie* ł, *nie* l. - 2) *Litera ta ieſt cechowym konsonantem naszych Perfektów: biegł, szedł, czytał; biegli* et *biegły; szli* et *szły; czytali* et *czytały.* - 3) Gerund. Perf. *formuie się* a tertia masc. Sing. Perf. *z dodatkiem zakończenia* - - wszy; *dla mnogiego zbiegu konsonantów, czasem* ł, *czasem* w *niknie: n. p. szedł : szedłszy; pobiegł : pobiegłszy: zaś, czytał : czytawszy: ozdobił : ozdobiwszy; - U nas dziś reguła ieſt, że* ł *się zachowuie, z ſtraceniem* w, *gdzie* in tertia Perf. characteriſticam ł praecedit consonans; *dawni tak przywiązani do* w, *że go i w tym nawet razie zachowuią, ze ſtratą* characteriſticae Perfecti, *n. p. wyszedwszy (wyszedłszy)* Zbil. Dr. B 3. *umarwszy (umarłszy)* Sk. Dz. 16. *rzekwszy (rzekłszy)* Papr. Tr. D. *przeszedwszy (przeszedłszy)* ib. B 3 b.

L. *abbreviatio*, = Litewſki. W. X. L., = Wielkie Księſtwo Litewſkie.

LA LA LA *ob.* Lala la.

LABA, - y, *ż.*, *Boh.* **Labe**, *Tr.* Elba rzéka; **die Elbe**, ztąd Polabſki n. p. ięzyk.

LABE *indecl.*, **LABBUS**, *Labuś*, - ia, *m.*, *zdrbn.*, *z Franc.* l' abbé, **der Abbé.** Jakiś labé chciał dla niéy czarną suknią zrzucić. *Teatr* 42 *c*, 7. Nasi labbusiowie kłaniąią się oczkowaniem i minkowaniem. *Zabł. Bal.* 31. Słodki labuś. *Teatr.* 35 *b*, 37.

ŁABĘĆ, ŁABĘDŹ, - ia, *m.*, *Boh. et Slo.* **labut**; *Vd.* labud, lobod; *Crn.* labúd; *Cro.* labûd, kuf; *Dl.* lebuth, labut, labat, gůf; *Bs* labút, guf; *Rg.* labût, kuf; *Sla.* labûd; *Sr.* 1. **kolp, klop, schwon**; *Sr.* 2. **szwon, schwon**; *Rs.* лéбедь, лéбедка (cf. łoboda) cf. **Oberd. Elbisch, Elbsch) der Schwan**; naywiększy z ptaków łapiaſtych; szyia długa, pierze białe. *Zool.* 256. Młode łabędzie, aż do roku są szarawe. *ib.* Łabędzie czyſte. *Hul. Ow.* 129. Srebrnopióry łabędź. *Zab.* 3, 339. *Nar.* Rzadka rzecz, czarny łabędź. *Kosz. Lor.* 66 *b.*; *Sr.* 1. **zarne ako schwon, běle ako ron**, cf. biały kruk). Łabędź z łuczaſtym karkiem ſkrył pod ſkrzydła białe J wiózł dumnie wiosłatą nogą plemię małe. *Przyb. Milt.* 225. Łabędź krera. *Tol. Saut.* 45. Łabędź ſkrzecze. *ib.* 89. Baiała ſtarożytność, że łabędzie przed śmiercią smutne nucą treny. *Pot. Arg.* 100. - §. łabędź na niebie. *J. Kchan. Dz.* 11. **ein gewisses Sternbild.** - §. łabędź *herb*, łabędź biały w polu czerwonym, na hełmie także łabędź. *Kurop.* 3, 31. **ein Schwan im rothen Felde.** *Krom.* 150. **ŁABĘCI ŁABĘDZI**, ia, ie, **ŁABĘDZIOWY**, - a, - e, *Bh.* **labutj**; *Crn.* labudov; *Rg.* labutij, łabutov; *Cro.* łabudov; *Dl.* labutov; *Ross.* лебединый, лебяжій; *Ec.* лебедéвый; *Sr.* 1. **schwonowé**, *Ger.* **Schwanen**=. Gdyby kto w cudzéy puszczy z łabędziego gniazda iayca pokradł, tedy za łabędzie gniazdo zapłaci trzy ruble groszy. *Stat. Lit.* 3, 2. Puch łabędzi delikatnieyszy ieſt od gęsiego. *Zool.* 256. Mięso łabędzie nieſtrawne. *Kluk. Zyw.* 2, 184. Już mi na ſkroniach puch łabędzi siada, Włos siwy gęſto między czarne wpada. *Zab.* 13, 293. *Harab.* siwizna). Łabęcia piosneczka. *Baz. Hſt.* 28. tren przedśmiertny, **Schwanengesang.** Kazanie to iego oſtatnie było, iako pieśń łabęciowa. *Birk. Sk. E* 2. Szyię końſką długą pięknie okrągłą zowią łabędziową. *Kluk Zw.* 1, 164. **Schwanenhals.** Ogród łabędziowy *Crn.* labudishe. **ŁABĘDZIK**, - a, *m. zdrbn.*, mały łabędź, **ein Schwänchen**; *Rg.* labutich, kufich; *Crn.* labudizh; *Cro.* labudich; *Dl.* labutich, kuftich. - §. kutas z puchu łabędziego do pudrowania, **der Schwanenquast zum Pudern.** Z piór łabędzich robią się łabędziki do pudru. *Kluk Zw.* 2, 184. ***ŁABĘCIOGĘS**, - i, *ż.*, gęś Chińſka, *Ross.* сухонócъ, гусь китайскій, **die Chinesische Gans.**

LABER, - bru, *m.*, *et* Laberu, u introligatora, wzorek wyzłacany winklaſty, iaki się daie na grzbietach książek. *Mag. Mſk.* **bey dem Buchbinder, eine Verzierung auf dem Rücken der Bücher.** Może z łac. *labrum* bramowanie, brzeg. - *Herald.* Labry czyli kwiaty około tarczy herbu. *Wiel. Her.* 1, 5. może z Niem., **Laub, Laubwerk um das Schild des Wappens.** *ob.* Labwerk §. brzeg, kray, **Rand.** Piołun szeroki liſtu ieſt szerszego łabrem wykrawanego. *Syr.* 358. Motyli powóy liścia ieſt podobnego bluszczowemu, labrem wyſtrzyżonego. *ib.* 320. *ob.* Labrowy, Labrzyſty.

LABIROWAĆ *czyn. intrans. kont.*, krążyć, kołować, **labiriren, kreisen.** Sokoł pod niebem bezpiecznie cyrkluie, J po powietrznych kraiach śmiało labiruie. *Tol. Saut.* 68. **LABIRYNT**, - u, *m.*, **LABIRYNCIK**, - a, *m.*, błędokręt, *Rg.* zâvod, zahodgnàk; *Rs.* путаница, **das Labyrinth, der Irrgarten**; gmach, w częściach swoich tak kunsztownie pomieszany, iż wyiście z niego trudne. *Kras. Zb.* 2, 5. - §. *transl.* Labiryntem też zowią część ucha wewnętrznego, która za iamą bębna leży. *Krup.* 1, 96. **das Labyrinth im Ohre.** - §. *figur.* zamęt, odmęt, zamieszanie, kurowody, **Verwirrung, Labyrinth, Unordnung.** Jako się z tego nieszczęsnego labiryntu wyprawić, nie wiem. *Falib. U.* Nie poymuię, iak się daley z tego labiryntu wykręcę. *Teatr.* 7 *c*, 68. Wchodzi z rzeczą swą w dziwne labirynty; oracyą wszyſtkę, od Adama ią począwszy, rozwlecze. *Gorn. Dw.* 386. Idę w labirynty coraz więtsze. *Birk. Zbar. Dz. b.*

LABORATORYUM, *ob.* robotnia. *Jak. Art.* 3, 313.

LABOWAĆ, - ał, - uie, *Jntr. ndk.*, (cf. *Germ.* **laben, leben**) dogadzać sobie, rozkoszować, ſmsztykować, bonować, używać, **seines Leibes pflegen, schlämmend wohlleben, prassen, genießen**, *Crn.* lębam; *Vd.* lebati *epulari*, lobat *recreare*, dobru lebat, se goſtuvati; lèbunga, goſtovanje *conuiuium*; *Ec.* сластвоватися, утѣшатися, довольну быти, самоугóдствовати, красуюся, хратуся. (*Sr.* 2. **labowasch žyč**). Wżyciu swém mier-

ności nie chował, Lecz wielkie czyniąc na zbytki utraty, W rozkosznych sobie pieszczotach labował. *Odym. Sw.* 2. *D. b.* Wszystkiego, co iedno żądały moie oczy, nie odmówiłem im, anim bronił sercu moiemu, aby się nie miało kochać w wszelkiéy rozkoszy, aby sobie nie miało labować w rzeczach, którem nagotował. 1 *Leop. Eccl.* 2, 10. Chcesz zawsze losztować, labować i rozkoszować. *W. Post. W.* 3, 454. Na trzy zbyty labuie, opoiona winem. *Zab.* 6, 162. Pomknę się za chętkami moiemi, za rozkoszą bez skrupułu; labuy duszo, piekło gore. *Birk. Exorb.* 16. (cf. lubować, lubić, lubuy duszo!) Żadna go troska, żadne go staranie Nie dolegało, między kwieciem wonnym Labował sobie po sadzie przestronnym. *Odym. Sw. B b.* cf. buiać). Labuiący *Rs.* самоугодникъ, *w rodz. żeńsk.* самоугодница. Labowanie *Rs.* самоугодїе; *Ec.* красованїе, красóтство.

LABROWY, - a, - e, bramowany, brzegiem ozdobny, **eingefaßt, gerändert, mit einem Rande.** *Tr.*, *ob.* laber.

LABRUSZKI, - ów, *plur.*, wino leśne, *Cresc.* 362. **wilder Wein, Feldwein.** Drzewa na których wino rośćie, nie każde bywaią *obrzazowane, iako te, które dawaią labruszki, to iest leśne wino. *ib.* 318.

LABRZYSTY, - a, - e, brzegu wyrzynanego, bramowany, *ob.* laber, **gerändelt, mit einem ausgezackten Rande.** Bylica liścia iest z wierzchu zielonego, od spodu pobielawe, z obu stron labrzystego. *Syr.* 720. Anyż liścia iest labrzystego i wykrawanego, iako pietruszczane. *ib.* 403.

LABUDAĆ, - ał, - a, *Act. ndk.*, ulabudać, nałabudać, przyłabudać, *Dok.*, z ciężkością co zbierać, *Rydel*, ciułać, **mit Mühe und Noth zusammen klauben**, *Rs.* медлить cf. mdlić.

LABUIĘ *ob.* labować. **LABUS** *ob.* Labbuś, Labé.

*__ŁABUZISKO__, - a, *n.*, n. p. Lichym łabuziskiem i z błota trzcinami wsparta chałupka chróściana. *Bardz. Luk.* 84.

LABWERK, - u, *m.*, z *Niem.* **Laubwerk**, liściane ozdoby, kwiecie, floresy, *n. p.* Nauka dla stolarzów ku sadzeniu, albo wykładaniu, rozmaitych figur, albo labwerków, na skrzyniach lub na stołech. *Sien.* 587. *Sleszk. Ped.* 308. *ob.* Laber.

LAĆ, - lał, leie *ndk.*, lewać *kont.*, *Boh.* **liti, lil, leju, liwam**; *Slo.* **lát, legi, legam**; *Sr.* 2. **lasch**; *Sr.* 1. **lacż, hliju**; *Vd.* liti, lijem, livati, lijenje, litje, lija; *Crn.* lyti, lyl, lyem, lyvam; *Cro.* levati; *Bs.* livati; *Rg.* ljèvati, slitti, sljèvati; *Rs.* лить, лїю, лью; *Ec.* мочити; apud *Tertull.* liare = lać; cf. *Gr.* λείβω. cf. *Ger.* **Lache** lacha; cf. *vetus Germ.* **Lan, Leina** woda, *Gr.* λυειν, *ob.* **Adlg.** s. v. **Thau**) - 1) *Neutr. Intransit.* hoynie płynąć, ciec, **gießen, strömen**; *Ec.* струитися cf. struga). Przez całe ośm dni bez przestanku deszcze lały. *Haur. Sk.* 18. Cieszy rolnika, choć z czoła pot leie, Plennych zasiewów owoc okazały. *Zab.* 14, 97. *Nar.* Zaraz pod miasto od wschodu morze lało; od zachodu iezioro było. *Warg. Kur.* 12. podlewało, **es spülte an die Stadt an.** - 2) *Activum. transit.* lać co, = płynnego co wylewać, wlewać, rozlewać, **gießen, ausgießen; eingießen, vergießen.** Leią deszcz chmury zawsze bez przestania. *Groch. W.* 556. Posłowie Tatarscy na szable gołe przysięgali, leiąc na nie wodę, pili ią mówiąc: ktoby tę przyiaźń złamał, niechay od szabli tak zginie, iako ta woda. *Stryik.* 661. *Bielsk.* 441. Na cześć bogów czynili ofiary, leiąc pierwiastki trunków. *Kras. Pod.* 2, 213. wylewaiąc). Gdy koń gnóy leie, nie trzeba go często poić. *Kluk. Zw.* 1, 199, t. i. rzadkie łayno, niby wylewa, **wenn das Pferd dünnen Mist macht.** - Krew lać = rozlewać, wylewać, **Blut vergießen.** Wszystkie kąty Rzymskiego państwa pełne woyny, Gdzie krew leié domową cesarz niespokoyny. *Karp.* 1, 83. Odważny żołnierz krew leiący. *Psalmod.* 78. Kto leie cudzą krew, też wyleią iego. *Rey Wiz.* 188. - U flisów lać wodę, wodę z zyzy szuflą wylewać. *Mag. Msk.* **ausschaufeln.** - Lać w co, = wlewać **eingießen, hineingießen.** *Inprimis potatorum.* Zaraz po obiedzie piie, leie w się, iak w beczkę. *Opal. sat.* 72. *Pilch. Sen. list.* 4, 195. ztąd: ley rozley (*liy *rozliy); = piiatyka, rozgardyasz, lusztyk, dawayże go. *Gemm.* 147. **Sauferey, Zecherey, Völlerey, Saus und Braus.** Anton u Kleopatry stroi bankiety, pompy, piiatyki, Cedzień ley rozley ustawnie muzyki *Chrośc. Fars.* 471. Komu nie smakuie bankiet i liy rozliy. *Opal. sat.* 20. - Leie iak na kamionkę = piianica wielki, kufel. *Cn. Ad.* 841. - *Fig.* Po potopie Jowisz zamyśla odnowić ludzie takowe J lać w wykształtowaną ziemię dusze nowe. *Otw. Ow.* 22. t. i. wlewać, wpaiać, **eingießen, einflößen, flößen, (einhauchen).** - §. roztopionego co lać w formy, = wlewać, **gießen, etwas Geschmolzenes in Formen gießen.** W rozlicznym kruszcu twarz twoię lać będę. *Groch. W.* 455. By mię z to, kazałbym lać twarz twą w szczérym złocie. *ib.* 422. Będą twarz twą w miedzi lać, i kować W marmurze, wodza zastępów Polskich (J. Zamoy). *ib.* 532. Malować się Aleksander nikomu nie dał, iedno Apellesowi, a lać z materyi tylko Lizypowi. *Warg. Wal.* 282. Swiece lane. *P. Kchan. Orl.* 1, 174. *Slo. Prov.* **galobi ho ulál.** ulany, ulisany, cf. lalka). - §. *transl.* lać pisząc, mówiąc, = hoynie wylewać, **reichlich ergießen, strömen, fließen machen.** Gdy rymopis sobie podleie, Na ten czas wiersze naylepsze leie. *Cn. Ad.* 232. (cf. gdy się trunkiem zagrzeie głowa, W ten czas naylepiey płyną słowa). On piórem leie, tak że mu uczony Wiersz snadno idzie i nieprzymuszony. *Opal. poet.* Drży na mnie skóra, gdy takie szkaradne ich bluźnierstwo na te karty leię. *Birk. Exorb. D* 4. **LAĆ SIĘ** *Recipr.*, *Bh.* **lit se**, = lać *Medium*, mocno płynąć, ciec, **gießen, gegossen werden.** Leię się z obłoków, iak z gębki. *Bard. Luk.* 55. Deszcz się leie, = lunie, **es regnet stark.** *Tr.* Gdzie sie leie, tam się dobrze dzieie. *Rys. Ad.* 16. t. i. gdzie sobie podlewaią, **wo brav eingeschenkt wird.**

Pochodz. *lanie*, *lany* (*cf. lunąć, linąć*), *litkup*; *cukierlan, działoley, działleynik*; *dzwonkoley*; *lacha*; *lalka*; *lity*; *łoy. łoiowy*; *dolewać, dolany*; *dolewek*; *ley, leiek*; *nalewać, nalać, nalewacz, nalewka, oblewać, oblać*; *odlewać, odlać, odlew*; *polewać, polać, polewka, polewacz*; *podlewać, podlać*; *przelewać, przelać*; *przylewać, przylać*; *rozlewać, rozlać, rozlewacz*; *ulewać, ulać*; *wlewać, wlać, wlewek, wylewać, wylać, wylew, wylewek*; *zlewać, zlać, zlewacz*; *śliwa, śliwka*; *zalewać, zalać, zalewek, wzlewać, wzlać.*

***LACH**, - a, *m.*, Lech, Polak, **ein Pole.** *Vd.* poljar, leh; *Bs.* leh; *Ec.* ляхъ, полякъ, литовецъ. Polaka Ruś *Lachem* mianuie. *J. Kchan. Dz.* 191. Lach, Katolik. *Fund.* 71. (cf. łacinnik). *Prov.* Strachy na Lachy. *Rys. Ad.* 65. *Zegl. Ad.* 241. - *ob.* Lacki, Lachawka.

ŁACH, - u, *m.*, łachmana, gałgan, **ein alter Lumpen, Fetzen, ein zerlumpter Rock.** *Bh.* **hadra, hlocz, tapart**; *Vd.* banjusa, zota ftarina (*Cro.* vilahen = prześcieradło); *Ecc.* влатъ, лоскутъ, заплата cf. płat, łata, płachta); *Rs*

рубище. Zyd w łatanych i uszarpanych łachach. *Haur. Sk.* 217. Bodayby się szaty wasze w łachy żebracze zamieniły. *Bals. Niedz.* 2, 445.

LACHA, - y, *ż.*, (cf. *Germ.* die Lache Abl g. *ob.* Lać); odnoga nowa rzéki z potoku wielkiego, ein Gießarm eines Flusses, ein neuer Arm, der durch große Regengüße entsteht. Wisła dwoiaka, iedna samica, druga Lacha, nowym co ciecze rowem. Lachą nazwano ową drugą drogę Wiślną odnogę. *Klon. Fl. E* 3. *not.* „*Naturalis alueus* samica, *torrens* lacha, *quia aestate siccatur, vel certe non nauigatur, desertus alueus*".) Lacha, iest to wyboczenie rzéki ze swego koryta, które kępę oblewa. *Mag. Msk.* Końmi tam były wydeptane pasze, J iuż wytarte smugi w onéy lasze. *Chrość. Luk.* 173. Tam rzeka wielka w lachy się rozchodzi. *Bard. Luk.* 115.

*ŁACHANEK, - nka, *m.*, n. p. Miedzi w łachankach kamień. *Instr. cel. Lit.*?

*ŁACHAWKA, - i, *ż.*, Polka, osobliwie Łacińskiego czyli Katolickiego wyznania, eine Polinn, eine Catholikinn, von der Lateinischen Kirche. Rus, gdy sobie żonę poymie Lachawkę, tedy sama niezgoda w pościach i w świętach, przymusi go do wiary Katolickiéy. *Sak. Persp. Pr. C* 1.

ŁACHMANA, ŁACHMANINA, - y, *ż.*, ŁACHMANKA, - i, *ż.*, *dem.*, sukmana zła, oszarpana, łatana, łachy, ein zerlumpter Rock, Fetzen, Lumpen. *Bs.* karpine, krrippine, razdertinne, razdrritinne; *Rs.* рубище. W żebracze łachmany kursory swe przebrawszy, listy przez nich do Krzyżaków przesłał. *Krom.* 491. Hołota, co ledwo zdjął łachmanę, i iuż chodzi w złocie. *Teatr* 46 *b*, 13. Łachmany sprosne zrzuca z grzbietu swego. *Birk. Kr. Kaw.* 30. Wstydzi cię ten kapelusz, te liche łachmany, Ja takiemi na święto bywałem ubrany. *Tręb. S. M.* 61. W nędzną łachmaninę ubrany. *Zab.* 15, 160. *Nagł.* Łachmany swéy ubogiey trzymać iey się każe, J tak ią przez te głuche cieśnie przeprowadzi. *Tward. Pas.* 56. - §. *personif.* Smieią się łachmanki. *Brud. B* 10. ubodzy, nędzni, die Armen, Elenden.

ŁACINA, - y, *ż.*, łaciński ięzyk, łac. literatura etc. das Latein, die Lateinische Sprache, Literatur etc.; *Bh.* latina, latinka; *Slo.* latinčina, latinčizna; *Vd.* latinstvu; *Dl.* latinsztvo; *Cro.* diáchtvo; *Hg.* deákszó *latinitas*, *studium literarium* cf. żak, żakostwo); *Ec.* латина; *Rs.* латинь. Łaciny w autorach wybornych, nie w gramatyce szukać. *Mon.* 66, 327. Z Łaciny mądry, a po Polsku głupi. *Brath. G* 4 *b*. Zarzuciwszy łacinę, wszystko rodowitym ięzykiem pisać chcieli. *Kras. Pod.* 1, 47. Byle sobie gębę łaciną pomazali, cytuią Tacyta. *Lub. Roz.* 69. *cf.* Tacyta liznąć). W szkółkach, nie wielkich ani trudnych łacin piszą, lecz początków się uczą. *Glicz. Wych.* J 8 *b*, pensów łacińskich). Po łacinie *adv.* (nie mówi się: po łacińsku, iak się mówi: po Grecku, po Hebraysku, po Francusku i t. d.), *Rs.* по латинѣ, lateinisch, auf lateinisch. Wiem żeś ty głupi a mądrym się stawisz, Gdy po łacinie przed głupiemi prawisz. *Brath. K* 4. Po łacinie mówię, łaciny zarywam, *Ec.* латинствую *Gr.* λατινίζω. Po łacinie iedzie na koniu, niewprawnie, niezgrabnie. - §. *transl.* dadź komu łacinę, łaiać, strofować. *Cn. Ad.* 140 *et* 543, wytrzeć mu kapitułę, natrzeć mu uszy, einem das Kapitel, den Text, den Leviten lesen. *Rs.* напрягай, попырка, поmычка strofowanie, łacina. перетряхнуть, перепряхивать, шунять, дать кому щѣнку. Tyś mi dawał łacinę, aż mi się łeb kurzył. *Rey Wiz.* 68. Mało było nie lepiey, o ten rząd przeklęty Dadź wam taką łacinę, ażby wam szło w pięty. *J. Kchan. Dz.* 43. (*Łacina*, od *łaty*, pobicie dachu, Lattenwerk. Sroka skacze po łacinie; *equivoque*). ŁACINNIK, - a, *m.*, łaciński pisarz, ein lateinischer Autor; *Bh.* Latinik; (*Bs.* latinin, *Cro.* talian *Jtalus*); *Cro.* diak; *Hg.* deák (cf. żak); *Ross.* латинникъ; *Ecc.* латеиносъ, латинщикъ, латинникъ. umieiący po łacinie, literat, ein Lateiner, der Lateinisch kann; *Bh.* latinař. Jam nie wielki łacinnik, ale to ieszcze pamiętam z Alwara. *Kras. Pod.* 2, 140. Nie polityká, drwić z łacinnika. *Brath. G* 4 *b*. - §. łacińskiego kościoła będący, katolik, cf. Lach, einer von der Lateinischen Kirche, ein Römischer Katholik. Roman groził wszystkie imię łacinników, iako Ruś zowie Rzymskiego kościoła naśladowce, wygładzić. *Stryik* 206. Carogrod wzięty od łacinników R. 1203. *Nar. Hst.* 4, 122. Na łacinniki w Carogrodzie, to iest na ludzie nabożeństwa Rzymskiego, powstał. *Sk. Dz* 1185. ŁACINNICZKA, - i, *ż.*, die Lateinerinn. *Bs.* latinka = *Jtala*). Dawni łacinnicy i łacinniczki. *Mon.* 67, 327. Nie odpisał Grzegorz ś. żonie Narsita, że będąc łacinniczką po Grecku mu pisała. *Sk. Dz.* 596. ŁACIŃSKI, - a, - ie, lateinisch. *Boh.* latinsky; *Vd.* latinski, bukouski; *Crn.* bukovske; *Cro.* latinszki (2. włoski), *vulgo*, diachki; *Hg.* deákúl; *Dl.* latinszki; *Cro.* diachki, dijachki *literarius*); *Bs.* diacki (latinska zemglja = Jtalia); *Rs.* латинскій; *Ec.* латінскій. Listy ięzykiem Perskim pisane kazał na łaciński ięzyk przełożyć. *Birk. Dom.* 35. Łacińskiego pacierza, skoro głód dokuczy, Po klasztorach, choć drugi nie rozumie, uczy. *Pot. Pocz.* 148. Kuchnia łacińska. *Mon.* 76, 203. ŁACINSZCZYZNA, - i, *ż.*, łacina, ięzyk łaciński, nauka łacińska, das Latein. *Slo.* latinčizna. Alwar całey łacinszczyzny źrzódło i fundament. *Mon.* 73, 129.

LACKI, - a, - ie, od Lachów, Polski, polnisch. *Vd.* lehni, poljakni, polski; *Ec.* лятскій, литовскій, польскій. Mądry Konarski, rzadki darze nieba, Muz Lackich wodzu, cny kochanku Feba. *Zab.* 13, 148. Lacka młodzi, w któréy niezwiędła laty krew dowodzi. *Susz. pieś.* 1, *B* 3. Rymem Lackim opisać to usiłuię. *Odym. Sw.* 2, *A b*. - §. Wiara Lacka, pospolicie Ruś mówi, zamiast Rzymskołacińska. *Smotr. El.* 30. römischcatholisch, lateinisch dem Ritus nach. Xiążę Litewski prosił, aby był ochrzczon na Lacką wiarę, *Biel. Kr.* 194. Rusin uczony nię *nazowie Katolickim chyba *ladzki abo papieski kościoł. *Fund.* 71.

*ŁACNĄĆ, Łacznąć *ob.* Łaknąć.

*ŁACNIĆ *czyn. ndk.*, ułatwiać, sprawiać, verrichten, ausrichten. *Haur. Gos.* 71. Dobre przykłady wszystkie trudności do cnoty łacnią. *Bals. Niedz.* 1, 192.

ŁACNIUCHNY, ŁACWIUCHNY, ŁATWIUCHNY; - a, - e, ŁACNIUCZKI, ŁACWIUSIENKI, ŁATWIUSIEŃKI, ŁATWIUCHNY, - a, - ie, - o *adv.*, bardzo nietrudny, snadniuchny *intens. adj.* łacny, gar sehr leicht, ganz und gar nicht schwürig. Czasem maluczkich i łacwiuchnych rzeczy potrzeba uczyć. *Karnk. Kat.* 9. Siła ludzi mogą się nauczyć niepodobnych rzeczy, a cóżby się tak łacniuczkiéy, od gniewu się powściągnąć, nauczyć nie mieli? Bardzo łacniuczkie lekarstwo na gniew, iedno maluczki czas ścierpieć, aż się złe kęs odwlecze. *Rey Zw.* 78 *b*. Łaciuchno, byleś się też w to włożył. *Past. Fid.* 106. Ła-

cniusieńko mu to na myśli stanie. *Past. F.* 106. Czego pragnę, łatwiuchno dowiodę. *Past. F.* 107. Łatwiusieńko, krociusieńko. *Teatr* 26 *c*, 18. Mdły iako mucha, którą łacniuczko rozetrzeć. *Blat. Post.* 252. Sposób na to mógłby się łacniusieńko naleść. *Falib. Dis. F.* 3. Łatwiuchno, a iako za dar im te rzeczy przyszły. *Gor. Sen.* 159. bez pracy). ŁACNO, *ŁACNIE, ŁATWO, *ŁATWIE, *ŁACWIE *Adv.*, nietrudno, snadno, ohne Schwürigkeit, nicht schwer. *Sla.* lasno; *Bh.* pogedнau; *Ross.* лырóтно; *Ec.* удóбѣ, лeгкe; (*Sr.* 2. lábne łagodnie). Łacno to, nie zawróci to głowy, każdy w to potrafi. *Cn. Ad.* 413. Łacno gadać, niełacno dokazać. *ib.* 412. Łacno w dół, z dołu trudno. *ib.* 414. Slepym i starym łatwo o padnienie. *Past. F.* 301. Filozofowi lada co łatwie pomoże. *Ocz. prz.* 207. Nieprzyiacielowi upokorzonemu łatwo darować winę. *Teatr.* 50 *b*, 19. Ja temu wierzę, bardzo łatwo. *ib.* 38, 48. Nie tak łatwię się ich spodziewać. *W. Post. W.* 2, 227. Łacno u niego o przysięgę, o kłamstwo i t. d. *Cn. Ad.* 414. (skłonny, prędki do tego). Co przyydzie łacno, nie będzie smaczno. *Zegl. Ad.* 41. Nie tak to miło, co łatwo do ręki Idzie, iako co przez poty, przez męki. *Pot. Syl.* 7. Mało tam warte perły, gdzie ich łatwo łowić. *Teatr* 46 *c*, 27. Nie byłby w tey dyament, ani rubin cenie, Kiedyby tak on łacno, iako o krzemienie. *Pot. Pocz.* 325. Łacwiey widzę nauczać, niż samemu czynić. *Groch. W. A* 3. Łacniey przyganić, niż wyrazić. *Cn. Ad.* 410. Łatwiéy Tatary, łatwiéy snadź Turki zhołdować, Niż naturę zwyciężyć, i żal pohamować. *Groch. W.* 525. Dobrzeć mówią, iż łatwiéy w te czasy Obaczyć łąki bez trawy, bez paszy, Bez liścia drzewa, ziół bez zieloności, Niż w piękney pannie serce bez miłości. *Past. F.* 272. Łatwiéy nie łgać poetom, ministrom nie zwodzić, Łatwiéy głupiego przeprzeć, wodę z ogniem zgodzić Niż zrachować filuty. *Kras. sat.* 18. Łacwie bez pożądliwości żywot swoy prowadził. *Birk. Dom.* 64. *Herb. Stat.* 358. spokoynie *placide*). - b) łacno mi, = łacen-em =, śpiecię *vaco.* *Cn. Th.*, *Rs.* досужиться, ich habe Zeit, oder Muße zu etwas. Niełacno mi, = zabawiony iestem. *Cn. Th.* Sprawami inszemi zatrudnionemu, nie *łatzno mu było z nim sprawy żadnéy mieć. *Kosz. Lor.* 98. Aleć przyydzie, gdy mu będzie łacno. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 16, 12. Przywiodła mię do tego, iżbym do niéy często chadzał, choćby mi łacno nie było. *Kosz. Lor.* 68. *Cro.* lászt *otium. Ross.* досугъ. — NB. Składane z przysłówkiem *łacno*, stosownie do dyalektu Kościelnego: **Łacnochodny* удобоходный. **Łacnociekły* удоботечный. **Łacnoczuły* удобочувственный *Gr.* εὐαίσθητος; *Łacnoczułość удобочувствїе *Gr.* εὐαισθησία. **Łacnodościgły* удобопостижный *Gr.* εὐκατάληπτος. **Łacnodzielny* благоздателенъ. **Łacnoiętny* удобоятный, удобоемный, *Gr.* εὔληπτος. **Łacnoliczny* удобочисленный, удобочислимый. **Łacnołomny* удоболомный. **Łacnołowny* удоболовный. **Łacnomówny* удобоглаголивъ *Gr.* εὔλαλος. **Łacnonakłonny* удобоклонный *Gr.* εὐκλινής. **Łacnonamówny* удобоувѣтливый, благоувѣтливый *Gr.* εὐπειθανος *persuasibilis*; **Łacnonamówność* благоувѣтность; *verb.* благоувѣщаваю *persuadeo facile.* **Łacnonośny* удобоносный nieciężki do noszenia. **Łacnoobjętny* удобообятный, благообятныи. **Łacnoobrotny* удобообращательный, удобообратный, благообратный, благовращный *Gr.* εὔστροφος. **Łacnoodmienny* удобоиначный. *Łacnoodpowiedny* удобоотвѣтный, благоотвѣтный *Gr.* εὐαπολόγητος. благоотвѣтство *Gr.* εὐαπολόγησις; благоотвѣтствую *Gr.* εὐαπολογέομαι. **Łacnootworny* удобоотворный *Gr.* εὐάνοικτος. **Łacnopamiętny* удобопамятный. **Łacnopełzły* удобопóлзкїй *Gr.* εὐολισθος *facile lubricus*, удобоползновенный. *Łacnopojętny* удобопонятный. **Łacnopokazalny* удобопоказный *Gr.* εὐαποδεικτος. *Łacnoprzechodny* удобопроходный. **Łacnoprzechytrzny* удобопрелестный *Gr.* εὐαπατητος **łacnozwodny.* **Łacnoprzekłonny* удобопреклонный. *Łacnoprzemienny* удобопремѣнный, благопремѣнный, удобопреложный, удобообращаемый, удобообращательный, легкопремѣняемый. **Łacnoprzewiedny* удобопреводный, *Gr.* εὐμετάβατος. *Łacnoprzewrotny* удобопревратный. *Łacnoprzezierny* удобонебрежный, удобопренебрежный. *Łacnoprzyjętny* удобопрїятный. *Łacnoprzystępny* удобоприступный. *Łacnorozrzutny* удоборазвратный *Gr.* εὐανατρεπτος. *Łacnorozwięzły* удоборазрѣшный. *Łacnoruchy* доброподвижимый, удободвижный, благодвижный *Gr.* εὐκίνετος, *Subst.* благодвижность. - ŁACNOŚĆ, ŁACWOŚĆ, ŁATWOŚĆ, - ści, *ż.*, nietrudność, snadność, die Leichtigkeit, Mühelosigkeit. *Boh.* lacnost, lacenost taniość); *Bs.* lasnost; *Rg.* lasnost, lasnocchja, lakocchja; *Cro.* lasztnoszt; (lászt *otium*, *ob.* łacno mi); *Ross.* удобизна, способность, удобство, удобность, удобїе. Pełno u niego fantów, wszystko to z łatwością przyszło. *Zab.* 13, 194. - §. łagodność, die Sanftmuth, Gelindigkeit. Hamowanie zbytniego gniewu łacnością abo łaskawością zowią; ale ta iest różnica między temi, że kto się prędko hamuie w gniewie, łacny iest, kto zaś karanie słuszne mimo się puszcza, łaskawy. *Petr. Et.* 273. Tę łacność i miętkość iego ganili. *Sk. Dz.* 742. **Łacnoskazisty* удобоотлѣнный. **Łacnoskładny* удобоключимый, *Gr.* εὐάρμοσος. **Łacnospalisty* благоспалимый *Gr.* εὔφλεκτος. ŁACNOSTRAWNY, - a, - e, *Ec.* доброваримельный *Gr.* εὔπεκτος, leicht verdaulich. Dzieci karmią potrawami miękkiemi i łacnostrawnemi. *Petr. Ek.* 94. - **Łacnostrzeżny* благоблюдомый *Gr.* εὐφύλακτος. **Łacnotopny* удобомающїй. **Łacnouśmierny* удобопримирный, *Gr.* εὐκαταλλακτος. *Łacnouleczny* удобоврачный. благоврачный *Gr.* εὐακεσος, *medicatu facilis*, *sed* благоврачебныи *Gr.* εὐίατος *bona medicamenta habens.* **Łacnouproszny* удобоумолный. **Łacnouwarny* благоварный, удобоварный, удобоваримый, εὔπεπτος *facilis coctu.* **Łacnowchodny* удобовходный εὐείσβολος *ingressu facilis.* *Łacnowidny* удобовзорный *Gr.* εὐοπτος *facilis aspectu.* **Łacnowierny ob.* Łatwowierny. **Łacnowiodliwy* удобоводимый, удобноводительный, благоводимый *Gr.* εὐαγωγος *facilis ductu.* **Łacnowybierny* удобоизборный *Gr.* εὐαίρετος *facilis delectu.* **Łacnowychodny* благоисходный εὔεξοδος. *Łacnowydatny* удобоиждивный, удобоизну́рный, εὐδαπάνητος. *Łacnowyłeczny* удобоизцѣлный, благоцѣлимый εὐαλθής. *Łacnowyliczny* удобоизчисляемый, удобоизочтенный, благоисчислимый *Gr.* εὐαρίθμητος. **Łacnowymienny* удобоизмѣняемый **Łacnowywiedny* удобовозво-

зжный, εὐανάγωγος *qui facile erigitur. Łacnozapalny* удобосгараемый. - ŁACNY, ŁATWY, - a, - e, *ŁACWI, *ŁATWI, - ia, - ie, nietrudny, snadny, nicht schwürig, leicht. *Cro.* lassni; *Bs.* lasni; *Rg.* lasni, lak (cf. lekki); *Ross. et Ecc.* удобный, удобѣзненъ, способенъ, плавный (*Bh.* lacyný tani). Lekarstwo to paniom służy ku łacwiemu porodzeniu. *Urzęd.* 420. Łacwieyszy przystęp do niego mieli. *Birk. Dom.* 450. Służba łatwia. *W. Post. W.* 2, 222. Toć iest łacwia droga, toć iest nietrudny przystęp ku ubłaganiu gniewu bożego. *Wiśn.* 275. *Łatwia iest na to, i dwoiaka odpowiedź. *Kucz. Kat.* 5, 372. Pieniądze służą do łacnieyszéy przemiany rzeczy. *Petr. Pol.* 66. Kto nazbyt łacny ku dobremu, ten łacny będzie i ku złemu. *Cn. Ad.* 385. skłonny, prędki, gotowy). Wszyscyśmy do bitwy łacni i gotowi. *Baz. Sk.* 262. Nasienia te są łacne ku prochnieniu i gniłości. *Spicz.* 22. podlegaią, podpadaią prędko prochnieniu). *NB.* Łacny do czyli ku, *s exprimit adiectiua latina exeuntia in* - bilis, *n. p.* łacny do cieszenia *consolabilis*, tröstbar, łacny do ochędożenia *purgabilis*; łacny do liczenia *numerabilis* zählbar; łacny do myślenia *cogitabilis*, gedenkbar. - b) łacny, *Sr.* 2. łaßne, cf. łasić) *s* łaskawy, łagodny, sanft, mild. Łatwym i powolnym nam się stawił. *Teatr* 42 *d*, 4. Żebyśmy byli dobrowolnemi, a umysłu cichego, spokoynego i łacnego. *Rey Pst. T* 4. Wiatr był dobry i *pospołu morze łacne. *Warg. Cez.* 85. Czy on to rozkazanie w łacne przyimie uszy? *Pot. Arg.* 180. Gdzież tak łacni bogowie, żeby sami z siebie, Krom zasługi, człowieka mieli sadzać w niebie! *Pot. Arg.* 174. - 2) łacny, *s* niezatrudniony, niezabawny, maiący czas wolny, *Rs.* досужный, Muße habend, nicht beschäftigt. Gdy się trafi, że będziesz od nauk swych łacny, przeczytay te wiersze. *Groch. W.* 430. Przełożony nie może tak *łatsnym bydź, aby kiedy próżnował. *Kosz. Lor.* 67. - §. łacny od czego, wolny, próżny, niezaięty, czysty, frey wovon. Od wszelakiéy zmazy nieczystości wolna, *łatsna i wyzwolona będzie. *Kosz. Lor.* 67.

Pochodz. *ułacniać, ułacnić, wyłacnieć, ułatwiać, ułatwić, poułatwiać; cf. lekki, letki, lżéy, lżéyszy, ulżywać, ulga..*

*ŁACZ, - a, *m.*, lewacz, który leie, wylewacz, odlewacz, polewacz, der Gießer. *Bh.* litec; *Vd.* levar cf. lewar.

ŁĄCZ, - a, *m.*, oścište ziele, z którego pod czas koszyki plotą, łącz, rzeżączką, iako niektórzy zowią, *carex*. *Mącz.* sitowie. *Wlod.* Binsen. *Łączen* baldaszkowy *Ross.* сусакъ *butomus umbellatus*. ŁĄCZE, ŁĄCZENIE *ob.* Łączyć. ŁĄCZEK, pałączek, *dem.* od Łęk.

ŁACZEN *ob* Łaczny.

*ŁĄCZKA, - i, *ż.*, u *Trotza*, toż co *Kopczyński* zowie spoynikiem, *coniunctio grammatica*, das Bindewort. - *§. Baba bezzęba włożyła chrząstkę w gębę, a chcąc iąna one łączki naprowadzić ... *Pot. Jow.* 133. t. i na owe korzonki pozostałych zębów, auf jene Reste und Stifte der abgebrochnen Zähne.

2. ŁĄCZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* Łąka, eine kleine Wiese. *Cn. Th.* 343. *Boh.* laučka, *Sr.* 1. lućzka; *Rs.* лужокъ, лужечикъ. Znaydzie i między przepaściami wesołe łączki. *Mon.* 72, 680.

ŁACZNĄĆ, *ŁACNĄĆ *niiak. idntl.*, *Łacznieć ndk.*, *ob.* Łaknąć. Łacznący, łaknący *ob.* łaczny.

ŁĄCZNIA, - i, *ż.*, spoynia, attrakcya, die Anziehungskraft, Vereinigungskraft. *Os. Fiz.* 1, 28. ŁĄCZNIE *adv.*, złącznie, spoynie, spólnie. *Vd.* vkup, vkupei (cf. w kupie), sklopnu, sdrushnu; *Rs. et Ec.* соединительно, союзно, соединенно, совокупно, всесовокупленно, соборно. verbunden, gemeinschaftlich. Komissye porządkowe każdy z tych artykułów łącznie z woyskowemi ułożyć maią. *S. Grod.* 2, 142; *N. Pam.* 21, 311. ŁĄCZNIK, - a, *m.*, znak łączenia zgłosek. *Kpcz. Gr.* 1, 5. *Rs.* единитная (cf. łączka, spoynik); *custos*, das Verbindungszeichen der Silben eines Worts. Niepotrzebnie w niektórych książkach, wyrazy złożone, i odłączaią się od siebie, i iednoczą znowu przez pośredniczy łącznik n. p. s-prowadzić, długo-wieczny. Bo ieśli te części ieden wyraz czynią, na co ie od siebie rozłączać, ieżeli są od siebie rozłączone, na co ie łącznikiem iednoczyć? *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 270. Tryb łączny, *Coniunctivus*, *Ross.* сослагательное наклоненіе; tryb łączący. *Kpcz. Gr.* 1, 68.

ŁACZNY, ŁACZEN, - a, - e, *Bh.* lačný; *Slo.* lačný; *Crn.* lazhen; *Vd.* lazhen, lakoten, prelazhen, gladoun (cf. głodny); *Bs.* lacjan, gladan; *Rg.* laccjan; *Rs.* алчный; (*Sr.* 1. łacny *sitibundus*, cf. *Ger.* lechzen, *Arb.* לוח luach *sitiuit*). łaknący, łasy, głodny, hungernd, hungerig. Abyśmy użyczali potrzeb ubogim, dawaiąc pokarm łacznym, napóy pragnącym. *Kucz. Kat.* 5, 136. Żywność dawać łacznemu. *Ryb. Ps.* 273. Łacznym, pragnącym, nagim, słuszna rzecz iest, dadź ratunek. *Modrz. Baz.* 151. Łaczni i głodem zmorzeni *W. Post. W.* 2, 129. W iednem polu baranek młodą trawkę głaszcze, J dziki tygrys łaczną krwią napawa paszczę. *Zab.* 13, 237. *Nar.* Wilka brzuch na mięso łaczny. *Hor.* 1, 83. *Nar. ob.* łakomy). - Łaczenem czego, *s* łaknę czego *Cn. Th.*, *indigus alicuius rei, egens* cf. łakomy, pragnący. *ŁACZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *ob.* *łakność, łaknienie, głód, das Hungern, die Hungrigkeit. *Slo.* lačnost *inedia*; *Vd.* lazhnost, lakota, glad; (cf. łakoć); *Cro.* lachnoszt, gladuvanye, glad; *Rs.* алчность.

ŁĄCZNY, - a, - e, od łąki, łąkowy, Wiesen-. *Bh.* laučný. Rudy błotniste, na łąkach znayduiące się, nasi zowią łącznemi. *Os. Rud.* 45. Ruda łączna, czyli bagnista, Wiesenerz, bywa w mieyscach mokrych, błotnistych. *Os. Zel.* 43. cf. łęg). Naylepsze grzyby, które na łącznéy dąbrowie rosną. *Hor. Sat.* 216. - *Prov.* Lepiey mączno, niż łączno. *Rys Ad.* 36. t. i. rolą korcem mierz, nie stadiem, lepiey mieć orne grunta, niż pastwiska.

2. ŁĄCZNY *ob.* łącznie, złączny, złączony *Rs.* соединенный, совокупный, verbunden, vereint. ŁĄCZYĆ, - ył, - y, *Act. ndk.*, złączać dziś znaczy, verbinden, vereinigen, *quanquam Janusovius* złączać *opponit verbo* łączyć *et tantum idem quod rozłączam vult significari. Cn. Th.* Tak się tłumaczy *Januszowski*." łączyć pochodzi od *łęszy*, stądże *łęczyć*, n. p. nie *łęcz* stada, iakoby rzekł, nie *rozłączay* go. Na mieysce tedy *łączyć* ma bydź *złączać*. *Now. Char.*; cf. łększa. Że w tém się nie myli *Januszowski*, dowód tak z dyalektów, iak z dawnych Polskich pisarzów; bo *Boh.* laučiti, *Vd.* lozhiti, reslozhiti, resdvojiti, odlozhiti, *Crn.* lozhiti, lôzhem, *Cro.* lúchim, *s separare, seiungere*; *Crn.* lozhitn *separabilis*; lozhitva *separatio*; *Vd.* se lozhiti *s* rozstać się; *Vd.* lozhnik *s* rozłączyciel; *Vd.* lozh, lozhik, lozhenje, resdelenje *s* dział; (atoli *Bs.* luciti *coniungere*) *Łączyć* pierwiastkowe zna-

czenie *rozłączenia* **trennen, scheiden, absondern**, ma w następuiących przykładach: Przyszedłem *łączyć* corkę z matką swą i niewiastkę z świekrą swą, *Leop. Matth.* 10, 36. rozerwanie czynić między niemi. *Bibl Gd.*). Ze się żona nie podoba, dlatego się rozwodzą, a z małżeństwa *łączą. Glicz. Wych. P* 7 *b.*, *ib. N* 1 *b.* Przyidzie on pański dzień, od wieków wybrany, Gdy będzie raczył *łęczyć od kozłów barany. *Rey Pst. Ooo* 5. *ob.* łększa, łęksać. – §. łączyć, złączać, połączać, **verbinden, vereinigen**, *Bs.* sluciti, zdrusgiti, sadrusgiti, sjediniti, ujediniti; *Rs.* случи́ть, случа́ть, соедини́ть, соединять, сплоти́ть, сплачивать, сочета́ть, сочетавать, склю́чить, сключа́ть; n. p. Tryb łączący, *coniunct. Kpcz. Gr.* 1, 68. Łącznik iest znakiem łączenia zgłosek. *Kpcz. Gr.* 1, 5. **Verbindung der Sylben.** Łączenie drzewek różnie nazywaią ogrodnicy: kopulacyą, lateryzacyą, brandeburyzacyą. Urzniesz pieniek z ukosa, dobierzesz gałęzi równey grubości, urzniesz także z ukosa i połączysz. *Kluk Rosl.* 1, 108. **das Pfropfen der Bäume.** Łączenie bydlęcia z bydlęciem, ptastwa, zwierza, dla płodzenia, *coitio, concubitus. Cn. Th.*; *Crn.* polęga; *Ross.* слу́чка; *Ec.* содвое́нїе, совокупле́нїе, супружество. **die Begattung der Thiere.** ŁĄCZYĆ się *Recipr.* (*łęczyć się *W. Post. W.* 69. – *Bh.* **laucit se** rosstawać się) spaiać się, złączać się, iednoczyć się, **sich verbinden, vereinen.** Łączymy się przy całości wiary, wolności stanów i rządu. *Koll. List.* 1, 176. Dobry tak się ze złym łączy, iż albo równemi się staią, albo prędko z obu stron się rozstaią. *Pociey* 321. Łączy się bydlę z bydlęciem, ptak, zwierz, gadzina dla rodzenia, *miscentur. Cn. Th.* **sie vermischen sich, begatten sich, paaren sich.**

Pochodz. (*cf. łększa*, et *łuk*, *łęk*, *obłąk*, *obłączek*) *odłączyć*, *połączyć*, *rozłączyć*, *nierozłączny*, *wyłączyć*. tu może też należeć: *łańcuch*, *łańcuszek*.

ŁAD, – u, *m.*, porządek, układ porządny, **Ordnung, Geschick, Planmäßigkeit.** *Bh.* **klid**; (*Ross.* ладъ akord, harmonia, zgoda; ла́дить, лажу stroić n. p. skrzypce; zgodnie żyć; прила́живать przysposobić, нала́дить, нала́живать nastraiać instrument, *Cro.* szlagati, szlasen (cf. składać, cf. kłaśdź, kładę), разла́диться, разла́живаться rozbiiać się, rozchodzić się, пола́дить, pogodzić, сла́дить, слаживать składać, układać; cf. лада, ладо bogini wesela, Wenera, cf. ładny; cf. Ladon). Zycie rozpustne i bez ładu, *Teatr* 29, 87. Nie słucha i nie idzie pod ład, ale oślep leci, gdzie go chuci pędzą. *Pilch. Sen.* 132 Do ustawy natury powinien się umysł nasz sposobić, i iść iéy pod ład. *Pilch. Sen. List.* 3, 349. słuchać iéy, stosować się do niéy). Niemasz Rzpltéy, któréyby rzeczy lepszym ładem szły, iak Wenecka. *Kłok. Turk.* 113. Kto rzecz iaką bez układu Pocznie, nie trafi do ładu. *Jak. B.* 98. Ni ładu, ni sprawy. *Teatr* 33, 21. **kein Geschick und kein Gelenk**; ani ładu ani składu. *Tr.* Wszystko iey nie w ład, cóż iuż było czynić, Kochać go? toby było zacności przewinić. *Zab.* 5, 333. *Koss.* nie szykuie iey się). Lisia mu w ład lub skopia ferezya w domu. *Gaw. Siel.* 358. dogodna mu). Nieład, nieporządek *Rs.* нескла́дица.

Pochodz. *ładny*, *ładniuchny*, *ładność*, *ładnieć*, *wyładnieć*; *cf. kładę*, *kłaśdź*, *skład*.

LĄD, – u, *m.*, **das Land**; *Sr.* 2. **Lúnd**; *Rs.* край. Ziemia ląd z dawna, stara to Niemczyzna, Którą i nasza przyięła oyczyzna, Także też i brzeg głowny w swoiey mowie Flis lądem zowie *Klon. Fl. E* 2 *b.* – *Opponitur mari, undae*, **Land, festes Land, im Gegensatze des Meeres oder Wassers.** Brzegi morskie i wszelakie brzegi rzeczne lądem żeglarze nazywaią. *Otw. Ow.* 453. **Uferland, Küstenland.** Przestrzegam, aby kucharze drew na statku nie rąbali, tylko na lądach. *Haur. Ek.* 173. Gdy na *land nieprzyiacielski przypłynęli. *Petr. Ek.* 32. Rzecz próżna orać morskie lądy. *Min. Ryt.* 3, 353. Lądy abo brzegi stawu maią bydź spuszczane ukośnie. *Kluk Zw.* 3, 199. Jam z tobą lądem była i na wodzie. *Bard. Luk.* 145. **zu Lande und zu Wasser**, *Slo.* **po zemi i po wodě.** Lądem (czyli: na lądzie) bezpieczniey, niż na ledzie. *Cn. Ad.* 415, *Cro.* po zemlyi; *Sla.* súhim; *Rs.* гужемъ). Rozumiemy, żeśmy na lądzie, a my na lodzie. *Chmiel.* 1, 61. *Sla.* na súhu). Dzięki bogu, iuż teraz mam na lądzie nogę, Posiłek się Tatarskich woysk pod mury zbliża. *Min. Ryt.* 1, 26. t. i. wybrnąłem, **jetzt bin ich im Trocknen, geborgen, gedeckt.** – cf. odbić od lądu, przybić do lądu, wysieść na ląd. – §. Ląd, ziemia tęga, **das feste Land**, wielka rozległość kraiu żadnym morzem ani przerwana ani rozłączona. Ziemia dzieli się na dwa wielkie lądy: stary, Azyą, Afrykę i Europę zamykaiący; a na nowy, dwie Ameryki zawieraiący. *Wyr. G.* 11. Swiat nowy musiał bydź daleko póżniey od naszego lądu zaludniony. *Stas. Buff.* 226, *Rg. et Cro.* kòpno; *Bs.* kopno, súho *continens*; *Bs.* kopnitise, *Cro.* kopnisze *terra apparet, ut fit in liquefactione niuium vel in aquae rece su*). *Rs.* материкъ. – c) *poet.* ląd, = ziemia, kraina, **Land, Erdreich.** Gdyby tym Faetontom powierzono rządu, Możeby Polska była bez kawałka lądu *Zab.* 13, 269. *Szost.*

Pochodz. *lądowy*, *przylądek*, *lądować*, *wylądować*.

ŁADA *herb*, nad białą podkową krzyż kawalerski, z prawey strony strzała, z lewey myśliwy rosochacz; na helmie poł lwa w koronie. *Kurop.* 3, 31. **ein Wappen.** cf. ład.

1. LADA, – y, *ż.*, *Niem.* **die Lade**, skrzynia, *Sr.* 1. **lodo, lodka**, (cf. łodź); *Sr.* 2. **loda**; *Hg.* láda, ladachka; *Vd.* ladiza, ladelz, ladelza, ladizhka; *Crn.* ladelz; (*Crn.* ladja = łodź) *Cro.* ladicza, skrinya, ladichicza, ladichka (ladichár, = stolarz); *Sla.* ladica = szuflada; *Bs.* ladja = okręt *ob.* łodź; *Bs.* lodiça, skrigniça = skrzynka; *Ross.* ларь, ларчикъ, кромъ). – Lada u organów, = skrzynia organów. *Wlod.* **die Windlade in den Orgeln.** Lady n. p. do sieczki, bywaią sosnowe, wierzbowe. *Kluk Rosl.* 2, 162. **der Häckselkasten.** *Haur Gosp.* 22. W piłach rama powinna wolno chodzić w swoiéy ladzie do góry i na dół. *Solsk. Arch.* 100. **der Kasten, worin in den Schneidemühlen der Sägerahmen geht.** Lada w młynie nad kamieniem, w którą żyto wsypuią, *infundibulum. Mącz.* **die Schüttlade.** Lady do chędożenia i przesiewania zboża. *Rog. Doś.* 3, 421. **die Kornseihe, die Werfte, die Fege.** Lada lewarowa, **das Windegeleise, der Windekloben.** Lada z swoim drążkiem działo i z łożem podnieść może. *Arch.* 3, 19. – b) lada albo winda wozowa, lewar, **die Winde, Zugwinde, Wagenwinde**, n. p. do nakładania drzewa na kozły. *Solsk. Arch.* 16. Lada, silnia do podnoszenia ciężarów. *Jak. Art.* 3, 298. *et* 47 *et* 48. *Jak. Mat.* 4, 268.

2. LADA, – y, *ż.*, *Bh.* **lado, lada, neworane pole** (*Bh.* **ladem,**

don, Smrtnoš Mars, cf. Ladon); Vd. ladina (adj. ladinen, nesasjan, = niezasiany); Crn. lêdina, selina, prelôg; Bs. ledina, semglja neorana; Cro. ledina ager; Rs. лядa, лядина, лядинка pole młodocianém drzewkiem zarosłe; Ec. лѣда, лядà, лядина, поле, село, весь pole, wieś; лядина, поле заросле, zarośl; ляденѣть, оляденѣть, оляденевати, хворостомъ зарозти zarosnąć; cf. Lat. med. leda, lauda, Gr. λιτη); pusta nieorana rola, cf. nowina; Bh. flucenina; Crn. rôte; Rs. кулига; die Lehde, ein ungebautes Stück Land. Nauczyli się w niewoli więźniowie, żarnami mieląc, lady rąbaiąc, i lasy rozkopywaiąc, gospodarstwa. Stryik. 562, ob. korczować). Lada; źle zamiast: niwa, nowina. Dudz. 31.

LADA, *LEDA indeclin., Bh. leda leuiter, obiter; Slo. leda ut tantum, byle; Rs. vulg. лядъ nieszczęście, licho); bez braku, byle, ... kolwiek, n. p. Lada co, lada kto, lada który, = ktokolwiek, którykolwiek; co się nawinęło; choć naypodléysze w swym gatunku, gleich viel was für ein; es sey was für einer wolle, jeder, selbst der schlechteste, der geringste. W domu tym lada kącik iest przyiemnym pieścidłem. Teatr 4, 4. Liście padnie, lada wiatrem zakołysane. Rey Ap. 64. Biskupy lada o słowo na kazaniu wywoływał. Sk. Dz. 420. Leda wiatrek, leda postraszek, leda zagrożona ustawka, odwodzi nas od przedsięwzięcia. Rey Ap. 37. Lada frasską łatwo się rozdraźni dziecina, Wraz ntuli, a humor mieni co godzina. Kor. Hor. 10. Nie lada czém kontentuią się. Teat. 24, 52 Cxtr. Pospolity lud powstał na książęta, iż leda o przyczynę, ludzi ku utratom przywodzą. Gwag. 41. Leda kto nademną dokazuie. Cn. Ad. 429. Patrzay iak śmierci leda może bydź przyczyna. Kchow. Fr. 59, der kleinste Umstand kann Ursache des Todes werden. - Nie lada, = niepospolity, nieladaiaki, niepodły, nicht schlecht, ordinär, von gewöhnlichem Schlage. Nie było tam znaku wełny prostéy, i lada na żadnym z nich szaty, prócz od złota samego. Tward. Wład. 210, t. i. podléy, prostéy, zwyczaynéy szaty, kein schlechtes, gewöhnliches Kleid. Nie lada obywatelem był. Warg. Wal. 163. Nie lada to iest imię chrześciańskie; naśladownikom tylko Chrystusowym służy. Sk. Zyw. 71. Nie lada to głowy trzeba, na napisanie manifestu, tak iak się należy, cum boris, gais et graniciebus. Kras. Doś. 90. - Lada kto, = lada człowiek, = ktokolwiek, gleich viel wer, der erste der beste jeder ohne Unterschied; Slo. ledakdo; Crn. slêdn slehêrn). Nie godzi się, żeby lada kto nosił skrzynię Pańską, iedno Lewitowie. W. 1 Par. 15, 2. LADA CO, = a) byle co, cokolwiek bądź bez różnicy; każdakolwiek choć naymnieysza naypodléysza rzecz, Bh. ledacos, leccos; Slo. lecico); was nur immer für ein, selbst das schlechteste, geringste; jede, selbst die geringste Kleinigkeit. Za wczasu lada co pomoże. Czach. Tr. C 2. Chorego leda co urazi. Cn. Ad. 64. Choremu leda co zawadzi, ib. (cf. Choremu wszystko przykro, niesmaczno). Śmierć od leda czego. Kchow. Fr. 59. Dzieci z lada czego się śmieią. Zab. 12, 267. - §. b) leda co, = co pospolitego, podłego, etwas schlechtes, gemeines. Mniemacie, żeby lada co było, bydź zięciem krolewskim? Radz. 1 Sam. 18, 23. (czy się wam mała rzecz widzi? Bibl. Gd.). Gościu stóy tu uczciwie, nie mów lada czego. Groch. W. 122. profani quid. - §. c) lada co, = ladaco adverb., podło, źle, niechwalebnie, schlecht. Ludzie lada co mówią, gdy lada co robisz. Pred. Ad. 121. Ladaco plecie. Pim. Kam. 320. ni w pięć, ni w dziewięć, cokolwiek ślina przynosi). Chociaż robi ladaco, ale mówi grzecznie. Zabł. Z. S. 55. Młodź robi ladaco. Leszcz. Class. 49. - §. d) ladaco substantiue rodz. męzk. i niiak. personif., nic nie wart, nic dobrego, łaydak, Rs. лядащiй, ein Thunichtgut, Taugenichts. Nabal, był to człowiek bogaty, ale wielkie ladaco i nieużyty. Zał. T. 164. Wielkie był ladacò czas niemały pewny kawaler, a ten w iednéy minucie poprawił się. Mon. 65, 355. Jeżeli człowiek, z inszéy miary ladaco, ma dowcip, nayszkodliwszym iest. Mon. 66, 210. Gdyby nasz syn był iakie ladaco. Teatr 8, 101. Kto żadnego nie ma przyiaciela, ostatni ladaco iest. Mon. 73, 430. Wolę ginąć, niż z takim żenić się trzpiotem, i lada co. Teat. 24 c, 94. Był to człek z gruntu ladaco, miał ięzyk iadowity, każdego oczernił, w każdym znalazł przywarę. Mon. 67, 11. LADACOŚĆ, - ści, ż., ladaiakość, nikczemność, Nichtswürdigkeit. Lekkość, ladacość, zuchwałość. Mon. 73, 805. Ładacznica, ob. Ladaszczyca. - Lada czyy, lada czyia, lada czyie, = do kogokolwiek należący, czyikolwiek, wszystko iedno czyi, gleich viel wessen. Nie chwiéymy się za lada czyią nauką. Karnk. Kat. 2. czyiąkolwiek bez braku, durch niemandes Lehre, er sey wer er wolle. LADAJAKI, - a, - ie, iakikolwiek, was nur immer für einer, gleich viel was für einer; Bh. ledajaký, lecjaký; Slo. lecijaki, lecijakiſi, ledajaki. Nie chwiéymy się ladaiaką nauką. Kank. 2. Ladaiaką nowinę maią za pewność. Warg. Ez. 178. - §. 2) ledaiaki, = pospolity, podły, lichy, niewiele wart, schlecht, gemein, nicht viel werth. Strzelec nieladaiaki. Kmit. Spit. B 2. niepospolity). W Tykocinie był cekauz nieladaiaki. Groch. W. 482. Zacny rycerzu, czemu ladaiaki Widzieć tęskliwie pragniesz kray Jtaki? Skałyć to tylko, przerwy nieprzebyte! Nar. Dz. 1, 64. Drugi pod płotem radby siermięgą nakrył ladaiakie ciało. Groch. W. 179. nędzne, zwątlone). Stół ladaiaki. Teat. 18, 26. cf. iaki taki). Na sfałszowanéy monecie, choć cecha dobra, przecięż kruszec ladaiaki. Mon. 72, 230. Ladaiakie żelazo poznaie się, kiedy ma rysy abo zadry poprzeczne. Jak. Art. 3, 191. - moraln. Zaraz z młodości są natury znaki, Kto ma bydź grzeczny, a kto ladaiaki. Wad. Dan. 6. Kto się za młodu leda czego chwyta, J na starość nie bywa iedno ladaiakim. Sim. Siel. 93. (cf. łaydak). Dwa ledaiacy za iednego dobrego uydą. Cn. Ad. 429. caecus claudum portat). LADAIAKO adv., Bh. ledagaks, lecgaks; Slo. lecigako, ledagako; a) iakokolwiek. Cn. Th., wie nur immer, auf was immer für eine Art. Ponieważ Polacy Henryka za pana obrali, odjechać mu się ich ledaiako nie godziło. Bielsk. 652. - §. b) podło, nieporządnie, płocho, schlecht, nicht so wie sich gehört. Nie rozumiéymy ledaiako ieden o drugim; nie naśmiewaymy się obywatele iednéy prowincyi z drugich. Star. Ref. 23. Kodrus szaty z siebie zdjął, ledaiako się ubrał, kosy na się wziął. Warg. Wal. 176. Człowiek ladaiako ubrany. Teat. 18, 37. Żeby cię kaci wzięli, hultaiu, sobako, Czy się godzi tak panu służyć ladaiako. Zabł. Zbb. 21. Choć wielkiéy ia ku tobie życzliwości zażył,

Tyś mię u siebie bardzo ladaiako ważył. *Zimor. Siel.* 278. §. nieladaiako, = niemało, znacznie, nicht wenig, ſehr, ſtark. Sił im bardzo nadwątlili, szczęścia nieladaiako naruszyli. *Warg. Cez.* 75. – *aliter* Krol tego ledaiako mimo się nie puści. *Bielſk.* 458. t. i. oboiętnie, nicht gleichgültig hingehen laſſen. LADAIAKOŚĆ, – ści, *ż.*, podłość, ladacość, niedobroć, die Schlechtheit. Dobroć lub ladaiakość żelaza dochodzi się ze znaków pewnych. *Jak. Art.* 3, 190. – *moral.* Uſkromisz bezwſtydną zuchwałość tych, którzy swoią ladaiakość i podłość chcą poświęcać tytułami filozofii. *Mon.* 65, 524. LADASZCZYCA, LADACZNICA, – y, *m.*, łaydak, ladaco, nic dobrego, ein ſchlechter Kerl; ein Thunichtgut, Taugenichts. Ladacznica, szewc, furman. *Pot. Pow.* 117. Gdy widzę piiaka, lub ladaszczycę, lub łaydaka, lub obłudnika, ſtronię od niego. *Perz. Lek.* 83. – §. Ladaszczyca, – y, *ż.*, rzecz lada, nikczemność, głupſtwo, dummes Zeug. Nie dziwuy się, miły bakuła, gdy tobie podobny nowiniarz te ladaszczyce, iako i ty teraz nieiedne wyłatał, wymyślił. *Pim. Kam.* 73.

Pochodz. *łaydak*, *łaydaczka*, *łaydaczny*, *łaydaczeć*, *łaydaczyć się*, *złaydaczyć się*. – *b*) *ledwo*, *ledwie*, *zaledwie*.

*ŁADARZ, – a, *m.*, z *Niem.* der Lader, Auflader, który ładuie n. p. wóz, *Vd.* tovornik, shamar, kobilshar, tovorni barantauz.

ŁADNIE, ŁADNO *adv.*, ŁADNIUCHNO *intensiv.*, (*Rs.* ла́дно, ладненько, = zgodnie, *ob.* ład); pięknie ſkładno, niedlich, ſchön, artig; *Vd.* fletnu, lepu; *Rs.* красиво, хорошо; изрядно, чинно. ŁADNIEĆ, – iał, – ieie, *neutr. ndk.*, wyładnieć, złanieć *dk.*, ładnym się ſtawać, ſchön und niedlich werden. Powiedz mi, co ty robisz sobie, że uſtawicznie ładnieiesz? *Teat.* 27 *c*, 19. ŁADNOŚĆ, – ści, *ż.*, nadoba, piękność, die Schönheit, Niedlichkeit; *Vd.* lepotnoſt, zhiſtoba, zhednoſt, nasladlivoſt, mizhlivoſt, shlahtnoſt, isjishnoſt, sbirlivoſt, dobrodishezhnoſt, shmahnoſt; *Bsn.* ljepota, ugljudnoſt; *Rs.* красивость, красота̀, благолѣпїе, благолѣпота, пригожество, щирость, удѣльность, изрядство. ŁADNY, – a, – e; ŁADNIUCHNY, – a, – e, *intensiv.*, pięknie ſkładny (*Etym.* ład), nadobny, artig, niedlich, ſchön; *Bh.* heſký, hezký, hezaunký; *Sr.* 1. kiani; *Vd.* nasladliu, nuzhliu, shlahten, isjiſkan, dobrodishezhen, shmahen, zheden, zhiſtoben, lepoten, liep (cf. łepſki), fleten; *Crn.* flętn, sale, salu, dęshter; *Cro.* ulyuden; *Dl.* uludan, cf. *Lat.* lautus; *Sla.* lip; *Bs.* ljep, ubau, krasan, ugljudan; *Rs.* краси́вый, удѣльный (cf. udzielny), хоро́шїй, щирый cf. szczéry), чинный, приго́жїй. Ten grzeczny, ładny; ów piękniéyszy, dorodniéyszy. *Teatr* 29 *c*, 4. Tak mi się ładna zdaiesz, gdyby róża rozkwitaiąca. *ib.* 10 *b*, 39. Taka ładna; mléko i róża. *ib.* 30, 27. W twoie ręce oddaię ci to ładniuchne ſtworzenie. *ib.* 56 *c*, 102. Dosyć ładny *Rs.* изряднехонекъ. Kobieta ładna *Rs.* красо́тка, красо́точка piękność.

**LĄDOCHODNY, – a, – e, na ziemi, nie w wodzie, żyiący (cf. ziemiowodny), Land=, auf dem trocknen Lande lebend, gehend. Lądochodne zwierzę. *Nar. Dz.* 1, 202.

*LADON, – a, *m.*, u dawnéy Rusi bożek swadziebny, weselny, *Hymen*, *Bachus*. Ruś pamiątkę pogańſtwa i po

dziś dzień zachowuiąc zwłaszcza w pieśniach swadziebnych Ladona wyrażaią, gdy lub to dłoniami w ſtół, lub też rękę o rękę biiąc, na każdym wierszu pieśni Ladona opiewaią. *Błaż. tłum. Krom.* 550. Lady. *W. Poſt. W.* 3, 185, der Hochzeitgott, Freudengott der alten Reußen; *Ec.* лада, ладо bogini wesela, Wenera; lecz *Bh.* Ladon, Smrtonoš, *Crn.* Ladon, Tor, Tòrk, = Mars). Kryſte, tyś Mieszka ślepourodzonego Oświecił, Polſkęś przywiódł do krztu swego, Tobie uſtąpił Grom, Ladon, Marzanna, Pogwizd, Ziewanna. *Stryik. Gon. K* 3.

LĄDOWAĆ *intrans. ndk.*, wylądować *dk.*, do lądu przybić, na ląd wysieść, landen, anlanden. Lądowanie, die Landung *Vd.* doladjanje, doprodenje, h' kraju ladjanje, dohajanje s' ladjo.

ŁADOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, naładować *dok.*, z *Niem.* laden, aufladen, beladen, einen Wagen, ein Schiff ꝛc. obciążać wóz, okręt i t. d. towarami, sprzętami i t. d. *Sr.* 1. lodowaſch; *Crn.* bêsam, bashém; *Vd.* basati, bashem, boshuvati, tovoriti, tovorjati; *Bs.* karçati, nakrriçati; *Rs.* грузи́ть, гружу̀, взкла́сть, возкласть, возкладать. Nieporządek karczm sprawił to, iż w podróżach musimy pościelą ładować powozy. *Kras. Pod.* 2, 57. U nas tak naładuią na szkapę, aż gdzie w błocie zdechnąć musi. *Haur Sk.* 324. cf. pakować). Na séym z próżnemi wybrali się bryki, Myśląc powrocić dobrze ładowani. *Zab.* 16, 60, *ob.* Ładowny, *Rs.* грузовый, cf. grząznąć); *Ec.* тмоно́сный, gut geladen, wohl beladen, gut bepackt. Nigdy nawet szeląga ubogiemu nie dał; ale tynfami ſkrzynie ładował. *Mon.* 71, 405. pakował, nabiiał). Żyto ładować. *Haur Gosp.* 63. na szkuty nasypować). – *fig.* Idąc do ſtołu ieść, mówi chłop: już też czas żołądek ładować. *Boh. Kom.* 5, 257. opychać). – §. b) *ładować ſtrzelbę. *Tr.*, *ob.* nabiiać, ein Gewehr laden. (*Ładować* = przyrządzać, układać, ſkładać, od ład, ordnen). ŁADOWANIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Laden, Beladen, Aufladen. ŁADOWNICA, – y, *ż.*, ŁADOWNICZKA, – i, *ż.*, *zdrbn.*, puszka, w któréy się ładunki noszą, die Patrontaſche; *Vd.* shounirſka torba, shounirjava tashka, mauha; *Cro.* loding, lodingi; *Dl.* kehar; *Sla.* fissale, fishékluci; *Rs.* ладу́нка, лядунка, подсу́мокъ, сума̀ (cf. *suma, *sumka). Tobołą się, albo ładownicą przepasał. *Falib. R.* 3. Ładownice bywaią lipowe. *Kluk Rosl.* 2, 161. ŁADOWNICZY, – a, – e, od ładownicy, Patrontaſchen=; *Ross.* су́мочный. ŁADOWNY, – a, – e, ŁADOWNIE *adv.*, naładowany, napakowany, beladen, bepackt. Dyamenty ładowne okręty prowadzi. *Teat.* 56 *b*, 86. Za ładowne trzosy, na targ idzie oyczyzna; na targ wolne głosy. *Teatr* 45 *d*, 82. Z sądowego miaſta widziałem powracaiące ładowne bryki tych, którzy ſkarbniczkiem tam byli poiechali. *Mon.* 65, 60. Ładowny zdobyczą do siebie powrócił. *Nar. Hſt.* 2, 384. Przelega się, iak niedoſtępny złaynik na sianie, na ładownych pieniędzmi worach. *Zab.* 5, 216.

Pochodz. *ładun*, *ładunek*, *ładarz*; *doładować*, *naładować*, *obładować*, *poładować*; *przeładować*, *uładować*, *wyładować*, *złądować*.

LĄDOWIEC, – wca, *m.*, *charadrius hiaticula*, ptak podobny do czayki, czasem się pokazuie nad znacznieyszemi rzékami. *Kluk Zw.* 2, 332, die Seemornelle, Seelerche, der Uferkibitz. LĄDOWY, – a, – e, od lądu, na

lądzie, nie w wodzie będący lub żyiący, Land=; Ross. сухопутный, n. p. сухопутное войско. Floty po ziemi twardey, lądowe woyſka po morzu prowadzić. Mon. 71, 210. na opak wszyſtko robić). Zwierzęta lądowe, wodne, i ziemnowodne. - §. odmorſki, od morza daleki, nie przymorſki, środziemny. Cn. Th., auf dem feſten Lande; appos. wyspiarſki.

*LADROWANIE, - ia, n., pancerz całkowity, zbroia, der ganze Panzer. Obaczywszy iednego słonia w ładrowaniu królewſkim ... Leop. 1 Macch. 6, 43, Radz. ib., przyodzianego pancerzami królewſkiemi. Bibl. Gd.). Cesarz darował króla Polſkiego dwiema końmi w ladrowaniu; z których był ieden do samych kopyt we zbroi. Biel. Sw. 279. LADROWANY, - a, - e, zbroią lub pancerzem okryty, pancerny, bepanzert. Krzyżak wszyſtek w złotym kirysie, iako okowany, Frćz także blachą zewsząd dla ſtrzał ladrowany. Stryk. 503. Polacy z wielkim grzmotem i zbroy ladrowanych trzaſkiem na Prussaki uderzyli. Gwag. 74. cf. ſladrowany, demeszkowany). Dwie rocie po ſtaroświecku w zupełne iasno ladrowane kirysy przybrane. Gwag. 180. Dway posłowie od miſtrza buczno przyiechali, Na frezach kosmonogich, kusych, hasaiących, A zbroię ladrowaną ledwo dźwigaiących. Stryik. 495. Konie rżą w dekach świetnych zbroią ladrowane. ib. 494.

*ŁADUN, - a, m., Tr.; ŁADUNEK, - nku, m., a) ładunek okrętowy, szkutny, = ciężary, towary, rzeczy, któremi okręty, szkuty, wozy ładuią. Wlod., die Waarenladung, Schiffsladung, Fracht, Güter, Ladung; Sr. 2. lodinga; Bh. naklad (cf. nakład); Vd. tovor (cf. towar), tovorſtvu, basaga, basinga, obtovorja; Crn. fasinga (cf. fasować); Bs. touar, brimme (cf. brzemię), tera; Rs. клажа (cf. kłaść), кладь, поклажа, навивка (cf. nawiiam), груз, ядрило. Ładunek ma bydź według proporcyi ſtatków i wody; nie przeładować szkuty, aby często gęsiami nie czeſtować flisów. Haur Ek. 171. Bez słusznego ładunku od flagi morſkiey okręty bywaią miotane. Otw. Ow. 61. Z wielką szkodą, nietylko ładunku i okrętu, ale i osob naszych, przyydzie nam ta żegluga. Radz. Act. 27, 10. Statek z ładunkiem ieſt im w odpowiedzi. N. Pam. 12, 291. Co na okręcie moim ieſt w ładunku, Nie do twego możesz podciągnąć szafunku. Dmoch. Jl. 1, 14. - §. ładunek do ſtrzelby, naboy, die Patrone, die Ladung, der Schuß; Vd. ſtrelna nabasha; Sla. fishek; Rs. заряд, выръзка. Ładunek armatny, ładunek flintowy; z pociſkiem, ładunek oſtry; bez pociſku prochem tylko napchniony, ślepy. Jak. Art. 3, 300 et 1, 363. Na słowo komenderuiącego: do ładunku! chwyta się ładunek prędko prawą ręką w ładownicy. Kaw. Nar. 238. Mówić bez myśli, ieſt to ſtrzelać bez ładunku. Zab. 14, 54 Nagł. - § transl. paczka, trąbka, ein Dütchen, ein Päckchen, eine Rolle Pakuie ważne złoto w łokciowe ładunki. Zab. 12, 167 Zabł. Pocieszył go ładunek dukatów. Teatr 36 c, 108. W ładunkach bibułowych kmin kandyzowany Kras. Sat. 78.

ŁADYSŁAW, - a, m., imię męzkie Vladislaus. - §. transl. Choway z hałabartami Ładysławy święte, Choway płaſkie i owe na sznurku przegięte. Klon Wor. 12. t. i. talary, harte Thaler.

LĄDZ, lągł vel lęgnął ob. Lęgnąć, cf. ług. LADZKI ob. Lacki.

LAFA, - y, ż., z Tureck. ülüfe, roczne albo miesięczne pieniądze służącym wypłacane. Czrtr. Mſk., Jahrlohn, Monathlohn, lenung, iurgielt, die Löhnung, Besoldung. Lafę dla ludzi podwyższyłem; lepiey chować mało a co dobrego, niżeli wiele darmoiadów. Teatr 19 b, 9. Po karczmach ludzi krzywdził, dworu nie zapłacił, lafy zatrzymał. Zab. 13, 213. Moiey kapeli co miesiąc daię lafy. Mon. 73, 761. Moią lafą pułkownik szafować nie mógł. Xiądz. 52. LAFOWY, - a, - e, lenungowy, iurgieltowy, płatny, belohnt, beſoldet.

ŁĄG et ŁĘG, Gen. łęgu, m., łęgi campi vel sylvae ſtagnantes aquis non profundis. Cn. Th. łęgi, lasy lub łąki na błotach. Wlod., Ec. дебрь cf. *debrza); Loh, Lohboden, Bruch, Mohr, ſumpfiges Wiesenland oder Gehölze; Bh. lag przeſtrzeń, przeſtwor; luh, poroslina błota, łąki bagniſte, 2) luh gay lucus; Sr. 1. luza kałuża, Ger. Lusche, Luch, ob. ług, ługowiſko; Sr. 2. la'cha ob. lacha, Ger. Lache, Lat. lacus, lacuna, Bh. lauze, Gr. λάκκος; Vd. lusha, lushje, mlaka, = ługowiſko, kałuża; Vd. log, = bor, błonie; Crn. lôg, logaz, = gay lucus, Cro. lúg, loza sylva las, gay; Cro. lúka nemus, vallis nemorosa (cf. łąka, cf. loza; Hg. liget, = las; Rg. lûg; Sla. lùg, = las; Rs. логъ wądoł, dolina, лугъ łąka, ложжина, ложчина dolina, луговина, лужайка łąki część; Ger. Luch, Loh; Suec. laek, Dan. low, significatione humilis, aquosi, paluſtris pascui; cf. lądz, lęgnąć). Nieprzyiaciel, przerwiſtemi łęgami i gorzyſtemi zasadzkami nas wikłaiący. Fal. Fl. 34. Jak mierzyć łęg, iaki długi. Solſk. Geom. 2, 7. Przez gór ciągłych nieprzebyte *legi (łęgi) Przeydzie moc worka ładownego złotem. Hor. 2, 118 Nar. Król sam w bliższym łęgu poymanym zoſtał. Fal. Fl. 122. Gęsi moc tam wielka w łęgu szczebietliwych. Klon. Fl. B. Patrz iak się chwieie wszytek świat w pochyłym kręgu, Niebo wysokie, ziemia w tąż, morze w swym łęgu. Nag. Wirg. 498. w swym legowiſku, korycie). Pochodz. łężny, n. p. łężna sowa; łąka, łączka, łączny. - §. Ląg, G. lągu, m., sąsietnica, ścianka, przegroda, boiewiſko od sąsieków przedzielaiąca. Switk. bud. 81, die Baaſenwand, die Zwiſchenwand, die die Baaſe von der Tanne abſondert. - - §. LĄG, LĘG, lęgu, m., wylęgnienie, płód, das Brüten, Hecken. Nie przez ląg lub nasienie Fenix się poczyna, W sobie samym ma oyca, w sobie ma i syna. Zab. 15, 156 Kniaz. Obficie na tym okręgu, Mnoży się płod tego lęgu. Jak. Bay. 38. chowu, gniazda). Onże sam, gdy mu przyydzie wiek do miary, Przyniesie cnoty z oycowſkiego lęgu. Miaſk. Ryt. 40.

LAGIER, - gru, m., z Niem. das Lager, der Bodenſatz, Weinlager rc.; Bh. kal winny; Slo. winné mláto; Cro. drosgye, cf. drożdże; Vd. bersa, vsedik, vseda). Wino przedtym mętne, ſtaie się klarowne, w ten czas tworzy się pierwszy pokład, zwany lagier. N. Pam. 5, 173. Lagier abo fus, który się pod trunkami uſtawa. Syr. 333. Wino ſtało długo na lagrze, albo na drożdżach, po Polſku. Cresc. 344, 1 Leop. Jer. 48, 11. Gdy wino przeſtanie się burzyć, a tak lagier na dół upadnie, ma bydź przetaczane z lagru. Cresc. 344, Krup. 5, 157. Piiani-

ce, co cudze beczki z lagrem wytrząsaią. *Lib. Hor.* 37. Po dobrym winie i lagier wypiią. *Cn. Ad.* 508, *ob.* lagrowy). Swiatum wino dał, Bogu zaś lagier daruię, Moszcz świątum oddał zgodny, Bogu fuz oddaię, Swiatum poświęcił kokosz, Bogu zgniłe iaie. *Kul. Her.* 174. *deteriora Deo*, kulawą córkę do klasztoru). – Lagier śledziowy. *Comp. Med.*, lak, Häringslake.

ŁAGIEW', - gwi, *ż.*, ŁAGIEWKA, - i, *ż.*, *dem.*, Łagwica, łagwiczka, *Boh.* lahew, lahwice, lahwička; *Sr.* 2. lagwiza; *Sr.* 1. wahey, waheyczka; *Vd.* lagla, lodriza; *Crn.* lodriza, putèrh, pütershz; *Hg.* légely; *Cro.* lagu, vosa, *z* fasa, *Cro.* laguàr, laguodel, lagvovezacz, *z* będuarz; *Bs.* cmulla, muncjella, cmulliza; *Ec.* кувшинъ, кувшинецъ, *Gr.* λάγηνος, *Lat.* lagena, das Lägel. Naczynie do napoiu z drzewa, skóry, kruszcu etc. do podróży. *Włod.*, cf. *suma, *sumka). Wzięła dwie łagwi wina, i włożyła na osły. *Bibl. Gd.* 1 *Sam.* 25, 18. łagwi rzemienne winne. *Leop. Joz.* 9, 4, Schläuche; cf. bukłak).

ŁĄGIEW, - gwi, *ż.*, pręt żelazny, łączący sztynwagę z osią wozową. *Rydel*, eine eiserne Stange, die an manchen Fahrzeugen die Vorlegewage mit der Radeachse verbindet.

ŁAGIEWKA, - i, *ż.*, *dem. nom.*, ein kleines Lägel, łagwiczka. ŁAGIEWNIK, - a, *m.*, *ampullarius. Cn. Th.*, rzemieślnik od łagwi, der Lägelmacher.

ŁAGODA *herb*, *ob.* Wierzynkowa. ŁAGODKI *ob.* łagodność, łakotki. *ŁAGODLIWY, - a, - e, łagodny, łaskawy, sanft, gelinde. Jął ią cieszyć mową łagodliwą. *Pieśń.* 9. *sermone blando.* Łagodliwemi słowy go zatrzymawa. *A. Kchan.* 25. Łagodliwy i łaskawy. *Rey Wiz.* 128. ŁAGODNIE, ŁAGODNO *adv.*, *Bh.* lahodně *suauiter*, *dulciter*; *Slo.* lahodně, polahki, polahučki, z lahka z lekka *paullatim*; *Crn.* krotke, cf. krótki; *Rs.* кротко, полюбовно, нѣжно; *Ec.* кротцѣ (лагодно, *z* по малу, по легоньку, понемногу); niesurowo, nieprzykro, nieostro, łaskawie, *phys. et moral.* sanft, gelinde. Za co zemną nigdy łagodnie nie mówisz, ale zawsze z obrzazgiem? *Teatr* 21, 198. Łagodnie mówić, *z* łaskawie się z kim obchodzić. *Cn. Ad.* 417. *molli articulo tractare aliquem.* Łagodnie, układnie się stawić. *Cn. Th.* ŁAGODNIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. niedok.*, złagodnieć *dk.*, spuszczać z surowości, ostrości, łagodzić się, dobruchać się, gelinder und sanfter werden, *phys. et moral. Cn. Th.*; *Sr.* 1. wopokořam, cf. pokorny). ŁAGODNIUCHNY, - a, - e, ŁAGODNIUCHNO *adv.*, *intensiv. adj.* łagodny, łagodnie, sehr sanft, gelinde; *Slo.* lahodničký; *Hg.* lagyutška). Łagodniuchno zasnął. *Zab.* 15, 79 *Nagł.* ŁAGODNO *adv.*, *ob.* Łagodnie. ŁAGODNOMÓWNY, - a, - e, *blandiloquus Cn. Th.*, *Mon.* 75, 595, sanft sprechend; liebkosend. ŁAGODNOMÓWNOŚĆ, - ści, *ż.*, *blandiloquentia Cn. Th.*, sanfte Reden. ŁAGODNOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Bh.* lahodnost, lahoda *suauitas*; *Slo.* lahodnost; *Hg.* lágyság; *Sr.* 1. wahodnosč delikatność); *Vd.* lohkoba, krotkuta (cf. lekkość, krótkość), mehkust (cf. miękkość), mizhnost, mehkoserzhnost, milost, pohleunost, mirnost, mirovitnost (cf. mir), dopushnost (cf. dopuścić), rahlost, rahlivost; *Cro.* krotkocha, krotkoszt, odlakocha; *Hg.* krotkos, krotcina, krotkocchja; *Bs.* krotkost, krotcina (*Bs.* lagodnost *conualescentia*); *Rs.* кротость, смиренность, смиренство, незлоба, нѣжность, кротходушїе, кротконравїе; nieostrość, niesurowość, przyiemność, łaskawość *phys. et moral.*, die Sanftmuth, Gelindigkeit; *Bh.* lewnost; *Sr.* 1. změřenitosćj. Łagodność Pańska, co złotą pogodą na czole promień swóy roznieca miły. *Zab.* 11, 60. Łagodnością więcéy sprawisz, niż surowością, *z* łaskawością rychléy uymiesz, niż srogością. *Cn. Ad.* 417. – §. b) łagodności, łagodzące rzeczy, łagodki, *z* łakotki (*Bh.* lahudky *cupediae*), Leckereyen. Zchorzałemu dziecięciu kładziemy Na brzeg u kubka różne łagodności, To gorzki napóy piie oszukane, Żywot i zdrowie biorąc pożądane. *P. Kchan. Jer.* 2. Na kwietnych stołach złote błyskały łagodki. *Przyb. Ab.* 138. ŁAGODNY, - a, - e, (*Bh.* lahodný *suauis*; *Slo.* lahodný *blandus*, *illecebrosus*; *Sr.* 1. wahodné *tener*, *delicatus*, *gracilis*; *Cro.* lagodèn, priproszt *simplex*; *Hg.* lágy *lenis*, *mollis*; *Bs.* lagodan *conualescens*; *Dl.* nelägodan *aegrotus*); *Pol.* *z* nieostry, niesurowy, nieprzykry, sanft, gelind, *phys. et moral.* łagodny, łaskawy, miękki, cichy. *Cn. Ad.* 419, *Boh.* lewný, krotký; *Sr.* 2. lašné; *Sr.* 1. lahorni, milny (cf. miły), zpokoracžné (cf. pokorzyć); pozczedré, změrenité (cf. mir, uśmierzyć); *Vd.* miroviten, pohleun, dopushen, lihek, mizhen, mehek (cf. miękki), mekak, mehkoserzen, milosten, krotek (cf. krótki), dobrutlou (*ob.* dobrotliwy), rahel, rahliu; *Crn.* dobruglihne; *Cro.* krotek, tih (*ob.* cichy); *Sla.* krotak; *Bs.* krotah, krotak, krotko, tih; *Rs.* кроткїй, кротокъ, кротходушный, кротконравный, кротостный, благорастворенный, нѣжный (cf. niegus), полюбовный (cf. polubowny), незлобный, незлобивый, смиренный. Człowiek łagodny *Rs.* смиренникъ, *w rodz. żeńsk.* смиренница *ob.* mir). Słowa łagodne odéymuią broń zawziętości. *Zab.* 5, 31. Łagodnemi słowy pożyiesz twardéy głowy. *Cn. Ad.* 416. Łagodna mowa, pewna namowa. *ib.*; *Vd.* rahla besieda słobnost vtolashi, (*z* łagodne słowo złość uśmierza). Oczy łagodne. *Węg. Mar.* 1, 139. ŁAGODZIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, złagodzić, ułagodzić *dk.*, *Cro.* lagodim, ugagyam *tempero*, odlahkotújem *alleuio*, cf. odelżyć, ulżyć; *Hg.* lágyitam, lagyatauni, *z* miękczyć; *Sla.* lagoditi, *z* posilić; *Bh.* lahoditi *adulari*); łagodnym czynić, ułaskawiać, uśmierzać, mildern, lindern, sanfter machen, besänftigen; *Sr.* 1. zpokořam; *Vd.* potolashiti, odjesiti, pomizhiti, mizhiti, pomiloštiti, pomirnati; *Ec.* лагодящи, ласкающи, ласкательствуя, понораваливая łagodzący. Łaskawość króla praw surowość łagodzić potrafi. *Teatr* 49, 118 *Bogusł.* Wprzód lwa okrutnego albo tygrysa ułagodzę niego, niż dzikie serce srogiego tyrana. *Bard. Tr.* 638. Rozjuszony lud krwią się iego ułagodzi. *Boh. Kom.* 2, 519. Trzeba rzeczy łagodzić, nie draźnić, żeby gorzéy nie popsuć. *Teat.* 10, 46. ŁAGODZENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Vd.* smizhenje, polagoja, die Linderung, Milderung; *Slo.* lahození *blanditia.* ŁAGODZICIEL, - a, *m.*, łagodzący co, der Linderer, Besänftiger; *Cro.* odlahkotitel *alleuians* ulżyciel; *w rodz. żeńsk.* Łagodzicielka.

LAGROWY, - a, - e, od lagru, Lager-, Bodensatz-. Lagrowa gorzałka. *Syr.* 614. Wino u dna sędu bierze w się smak lagrowy, którego iest blizko. *Cresc.* 545.

ŁAGUŃSKI, - a, - ie, od Łaguny, miasta na wyspie Teneryffie. *Dyk. G.* 2, 59. znaczy to, co Kanaryyski; n. p. Łaguńskiego wina oxeft. *Jnstr. Cel. Lit.* (*Rs.* лагу́нѣ, лагу́нка maźnica).

ŁAGWICA, - y, *ż.*, wielka łagiew', *lagena Mącz.*, *Vd.* lodriza, vedriza, cf. wiadro), ein großes Lägel. Wziął łagwicę wina. *W.* 1 *Reg.* 16, 20. Łagwice skórzane nowe winaśmy nalali, teraz się iuż podarły. *Leop. Joz.* 9, 13, *ob.* sumki, Schläuche. ŁAGWICZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *n. p.* Moszcz bez oddechu łagwiczki nowe rozsadza. *Leop. Job.* 32, 19.

ŁAIA, - ii, *ż.*, złaia, kupa psów, eine Hetze Hunde. Daleko cię nieszczęsne łowy unosiły, Aż cię nakoniec łaią właściwą zkarmiły. *Sim. Siel.* 73. Lew od mnogiéy łaii oskoczony, Od tysiąc łowców z gotowemi łuki. *Papr. Ryc.* 542. Wyiechał w pole; łaia psów bez lisku Przed nim a za nim staie na przesmyku. *Kniaz. Poez.* 3, 119, *Teat.* 24 *c*, 21. *cf.* złaynik.

ŁAIAĆ, - ał, - aie, *intrans. et trans. ndk.*, złaiać, połaiać *dk.*, *ob.* laiwać *frequ.*, *Bh.* láti, lál, lagi; *Slo.* lagi; *Slo.* lát, lagem *blasphemare*, *maledicere*; we wszystkich innych dyalektach słowo to znaczy szczekać; iako to: *Vd. et Crn.* lajati, lâjam (cf. Niedersächs. leuen, cf. launisch); *Cro.* lajati, lajem *latro*, *obloquor*; *Bs. et Rg.* lajati; *Sr.* 2. lajasch, wajasch; *Ross.* ла́ять, ла́ю szczekać, fukać; *Ec.* лай, преносно значить хулу, поношенїе безстудное, особиво на начальниковъ, отъ собачья крика, лаянья. Пословицею говорится: собака и на владыку лаетъ. - *Pol.* łaiać kogo, łaiać komu, łaiać o co, = ostro strofować, burczyć, schelten; *Bh.* karati (*ob.* karać), žehrati, žehrawati, spincowati, plisněti; *Sr.* 2. sejokasch (cf. szczekać), swaricj (cf. swarzyć się), poßtrafugu (cf. strofować). porokupu, potjaskupu; *Vd.* karati, klęti, kounem, sakleti, pokleti, preklinjati (*ob.* klnąć), ferahtat, shanizhovat, svarit, ozhitat, smagovat, grainat; *Crn.* smirjam, zhéręslam, ozhytam, cyam, zyam; *Cro.* grajati, psânim (cf. pies, cf. psuć); *Hg.* káromkodom; *Sla.* karati, psovati; *Bs.* karati; *Rg.* karati, navikati, huditi (cf. chudzić); *Rs.* охуждать, охулить, охуливать, журить, зажурить, гаждать, гаждаю, кропотать, кропочу, кропчу, браниться, браниваться, брюзжать, счунать, посчунать, порочить, разцѣнить, ругать (cf. rągać, urągać się); *Ec.* поносить, поношаю, хухнаю, гаждати, гождати, порокошати; (брешу, лаю, = szczekam, *Gr.* λήκω, *Lat.* latro). Chciał łaiać iednego officera, że przed nim kapelusza nie zdjął; ten mu odłaiał. *Teat.* 28, 121. Trzeba dobrze rozważyć wprzód, niżeli łaiać. *ib.* 5 *b*, 20. Rączego chwalą, leniwemu łaią! *Petr. Pol.* 152. Niech łaie, ieno niech daie. *Cn. Ad.* 559. Ten niech łaie, który daie. *Rys. Ad.* 67. Jakaż to gorączka; łaie a nie słucha. *Teatr* 43 *c*, 126. ŁAIANIE, - ia, *n.*, *Boh.* láni; *Vd.* kletva, preklinja, kletvina, kletna besieda (cf. klątwa; *Vd.* lajanje, = szczekanie); *Rs.* мазанїе, журьба, кропотъ; (*Rs.* лай, *Cro.* lajanye, = szczekanie), *subst. verb.*, łaianie proste, = strofowanie. *Cn. Th.*, das Schelten. Łaianie zelżywe, sromotne lżenie słowy. *ib.*, das Schimpfen. Wart łaiania *Vd.* kletve vrieden, posvaritliu; (cf. poswarek), cf. łacina, kapitula, bura, burka). - *§. łaianie prawu, apellacya. *Szczerb. Sax.* 12, odzew, ruszenie, die Appellation. ŁAIACZ, ŁAIALNIK, - a, *m.*, który łaie, *Tr.*, der Schelter, Schmäher; *Vd.* shentavez, preklinjar; *Cro.* psanitel, pszosztnik; (*Cro.* lajavècz *latrans*, *Rg.* lajavaz, *Bs.* lajalaç; *Ec.* брехатель, лаятель szczekayło; лаятелъ, которой въ глаза бранитъ кого lżyciel, potwarca). ŁAIACZKA, - i, *ż.*, ŁAIALNICA, - y, *ż.*, która łaie, eine Zänkerinn, Schmähsüchtige. *Tr.*

Pochodz. *nałaiać*, *połaiać*, *wyłaiać*, *złaiać*, *złaia*, *złaynik.*

LAIK, - a, *m.*, człowiek niepoświęcony, *z Greckołac.*, ein Laie, ein Ungeweiheter, święcenia żadnego nie maiący. *Herb. Stat.* 388, *Bh.* lanf; (*Sla.* lajk, = nieliterat); *Rg.* svjetovnik; *Rs.* простецъ (cf. prostak), бѣлецъ, бѣлоризецъ (*oppos.* czerniec); *Ec.* лаикъ, бѣлецъ, немонахъ, мїрскїй человѣкъ, мїрянинъ, людинъ. Jeden z laików, to iest niepoświęconych, wdawać się w kościelne rzeczy nie może. *Sk. Dz.* 268. cf. świecki). Nie śmiałem głośno mówić, bo byłem laik, zakonnik prosty. *Smotr. Ap.* 6. Rok będę czosnkiem śmierdziała, piwem przeszła, iak habit laika kanaparza. *Teat.* 43 *c*, 85. - *transl.* nieuk, *illiteratus*, prosty, nieumieiętny, który nigdy nie chodził do szkoły. *Mącz.*, ein Ungelehrter, Unerfahrner, Unwissender, ein Laie in etwas. Kochany staruszek ma mię za laika, ani domyśla się zapewnie, że go potrafię wyprowadzić w pole. *Teatr* 33, 26. Domyślam się, chcesz mię odrwić; ale nie laik ia, móy Dobrodzieiu. *Teat.* 55 *e*, 49. Kto prostą drogą sprawiedliwą idzie, nazywaią go symplakiem, laikiem, parafianinem, i niesposobnym do niczego. *Teat.* 22 *b*, 126.

ŁAIWAĆ, - ał, - a, *frequ. verb.* łaiać, zu schelten pflegen. Nie dobrze, często łaiwać swe dzieci. *Kosz. Cyc. A. b.*

1) **LAK**, - u, *m.*, rosoł słony lub inny, który mięso lub warzywa zachowuie od zepsucia. *Dudz.* 43, *z Niem.* die Lake; *Bh.* lak; *Vd.* losh, laka; *Rs.* музлукъ. Lak, to iest sok, czyli rosoł, który z siebie ryba nasolona wypuszcza. *Mon.* 74, 680. Lak do ryb, Fischlake, do mięsiwa, Fleischlake. Lak śledziowy, Häringslake, cf. łagier. - §. *transl.* W okręcie dziura się otwarła, woskowy zroniwszy dykt, lak śmiertelny wpuszcza; *praebet viam laetalibus undis. Zebr. Ow.* 284.

2) **LAK**, - u, *m.*, do pieczętowania, *Bh.* pečetnj wosk; *Vd.* znamenska zemla, smolenska perst, lemnouza, shpanski vosek; *Crn.* lémnovza; *Sla.* cèrljen vosak; *Rs.* сургучъ, das Siegellack. Lak do pieczętowania iest laka roztopiona, i zafarbowana szarłatem. *Dyk. Med.* 3, 493. Rycerstwu Sieradzkiemu pierwszym laku czerwonego do pieczętowania pozwolono, która to prerogatywa tamtych czasów była osobliwsza, kiedy sami tylko książęta Polscy takiéy pieczęci zażywali. Gdy albowiem Łęczycką szlachtę Krzyżacy w potrzebie opasali, a ci chorągiew' stracili, Sieradzka na posiłek im przypadłszy, chorągiew' odzyskali. *Nies.* 1, 130. 1) ŁAKA, - i, *ż.*, gatunek gumny żywicznéy koloru czerwonawego, zakrawaiącego na brunatny, iasny i przezroczysty, przywożą nam ią z Jndyi Wschodnich. *Dyk. Med.* 3, 492, wiśniowa farba abo materya do farbowania wiśniowego, różanego. *Cn. Th.*, Gummilack. Zwykli różnych roślin kolory na potrzebę

malarfką przyprawiać, i lakami ie nazywać. *Kruml. Chy.* 494. Laka Florencka, Florentiner Lack, robi się z proszku Karmazynowego. *ib.* 492. Lakę przednią, iak zrobić. *Haur Sk.* 363. cf. pokost. *ztąd*: LAKIEROWAĆ, *z* laką powlekać, pokościć, *Rs.* лакировать; *Vd.* lakirati, loshiti, lackiren. Lakirowany *Ross.* наводной. LAKIEROWANIE, - ia, *n.*, LAKIER, - u, *m.*, *Rs.* лакировка, das Lackiren. LAKIERNIK, - a, *m.*, der Lackirer; *Rs.* наводчикъ, лакировщикъ, лакировальщикъ, лакирщикъ, - 2) LAKA, - i, *ż.*, *z Niem.* die Lache, gnoynica, kałuża; n. p. Na podworzu trzeba dół wykopać, aby się tam ze stayni uryna i laka ściągała. *Kluk Rosl.* 3, 171. Laka bydlęca. *Przędz.* 65.

ŁĄKA, - i, *ż.*, Łączka *dem.*, *Bh.* lauka; *Slo.* lúka; *Sr.* 1. luka, wuka; *Sr.* 2. luka; *Crn. et Vd.* travnek (*ob.* trawnik), snoshet (*ob.* sianożęć); *Cro.* szinokossa, livàda (lúka *nemus* łąg); *Rg.* livadda, livàdiza; *Bs.* livada, livadiça; *Sla.* livada; *Rs.* лугъ łąka, луговина, лужайка część łąki, левада ogrodzona część łąki z rzeczką i gaikiem, dla zrzebiąt i klacz, *debrza; *Ec.* травникъ, cf. łąg. łęgu), die Wiese. Łąka samorodna iest sztuka gruntu, na którym trawy przez się rosnąc, na siano koszone bydź mogą. *Kluk Rosl.* 3, 286. Koniczyna łąkowa, na formowanie sztucznych łąk, słusznie zalecana. *Jundz.* 371. Łąka podła, licha *Bh.* palauk, palaucek. - *Prov.* Na iedney łące wół trawy patrzy, a bocian żaby. *Mon.* 71, 735. W iedney łące pasieni. *Rys. Ad.* 71. Szczurkowie z iedney mąki, Osłowie z iedney łąki. *Dwor D* 3. cf. tegoż płota koł, iedney faryny, iedney bursy, kuźni, myńcy.

LAKMUS, - u, *m.*, *z Niem.* die Lackmußpflanze, *croton tinctorium Linn.*, gatunek krotnia; od tey rośliny pochodzi farba błękitna lakmus, Lackmuß, Lackmußfarbe, zwana, zrobiona z soku między kielichem i ziarnami się znayduiącego. *Kluk Dyk.* 1, 165.

ŁAKNĄĆ, Łaczną́ć, *Łaćnąć, - ął, - ie, *niiak. idntl.*, łacznieć *ndk.*, *Bh.* lacněti, zlacněti, hladowěti; *Slo.* lacznegt (laknawěti *torpesco*); *Vd.* lazhen biti, gladuvati; *Crn.* stràdam; *Cro.* gladuvati; *Bs. et Sla.* gladovati; *Rs.* голодать, алкать, взалкать (алчничать nienasyconym bydź); *Ec.* алкати, алчу, алчети, гладствовати (cf. *Ger.* lecker); głodnym czyli łacznym bydź, hungrig seyn, hungern. Łaknę, *z* chce mi się ieść. *Cn. Th.*, es hungert mich, ich bin hungrig. Łaknie, *z* dokucza mu głod. *ib.* Gdy pościł czterdzieści dni, łaczniał. *Rey Pst. M.* 3. Co uczynił Dawid, gdy łaćnął? 1 *Leop. Luc.* 6, 3. Dawid, gdy łaknął, iadł chleby pokładne. 3 *Leop. Math.* 12, 4, gdy mu się ieść chciało. 1 *Leop.*). Łaknie nieprzyiaciel twóy, nakarm go. *W. Prov.* 25, 21. Łaknący, łaczny, głodny, hungernd, hungrig; *Vd.* lazhen, lakoten; *Crn.* łakotne; *Cro.* lachen; *Rg.* laccjan; *Ross.* алчущій, гладный, жадный; *Ec.* алкатель. Nieco łaknący *Ec.* приалчный, нѣсколко голоденъ. Mocno łaknący *Vd.* gladoun, lakoten, prelazhen. - *Łaknienie*, - ia, *n.*, *z* *ŁAKNOŚĆ, *łaczność, - ści, *ż.*, głód, cierpienie głodu, das Hungern, der Hunger; *Vd.* lakóta, lazhnost, glad; *Crn.* lakóta (lakotnya, *z* nienasyconość); *Rg.* làcnos; *Rs.* алчба, взалканїе. Dopuści na cię Pan głód i łakność. 1 *Leop. Deut.* 28, 19. łaknienie. 3 *Leop.*). Łaknienie uśmierzaiący, przeciw łaknieniu *ob.* sytka. - §. *transl.* łaknąć, chciwie pragnąć, nach etwas gierig seyn, darnach dürsten, trachten, streben. Cudzego niesprawiedliwie łaknąc, swego sprawiedliwie ostradał. *Krom.* 170. Matyasz im więcey z Władysława złupił, tym ieszcze więcey co dzień na cudze łaknął. *Krom.* 746. ŁAKOĆ, - i, *ż.*, łakota, łakotka, przysmak, *cupedia. Mącz.*, *Bh.* lahůdka; *Sr.* 1. noschlaczja, kwojcja vedż; *Vd.* lisni drobizh, sladzhiza, lisovina, kozhlarja; *Cro.* sladzhiza (*Vd. et Crn.* lakota, *z* łaczność, łaknienie), Leckerbissen, Lockspeise. Lekarstwa w łakociech, w cukrzech, i innych ku przyymowaniu lubych zaprawach. *Sien.* 524. Niechay nie będą łakomi, ale powściągliwi od obżarstwa, od piiaństwa, od łakoci. *Dambr.* 60. Mistrzowie łakoci wprzódy podaruią, Gdy kształtnie w obiecadło chłopięta wprawuią. *Zab.* 8, 318 *Jżyck.* Młodych ludzi musimy przywabiać łakociami i zapaleniem sławy. *Petr. Et.* 13. - (*ŁĄKOĆ, - i, *ż.*, (*etym.* łęk, łuk, obłąk), krzywizna wężowatość, cf. łąkotka, die Bogenkrümme. Ztamtąd prospekt na równie, gdzie spław rzeka miała, Gdzie w rozliczne łąkoci brzegi fałdowała. *Pot. Arg.* 208. Wdzięczny strumień z obu stron pachnącemi zioły W śliczną łąkoć natkniony. *Tward. Pas.* 63.). ŁAKOCIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, (*Bh.* lakati), wabić *Cn. Th.* przywabiać, locken, anlocken, cf. *Bh.* lakotiti *z vorare*; cf. łyknąć, łokać, łoczyć, żarłok. ŁAKOMIĆ się na co, - ił, - i, *recipr. ndk.*, złakomić, ułakomić, rozłakomić się *dk.*, *Bh.* lakoměti; (*Sr.* 2. lakomisch, *Germ.* lecken, naschen, łakotki sprzątnąć); *Rg.* lakomitise, oblakomitise; *Vd.* lakomuvati, lakomen biti; *Bs.* hlepati, hlipati; *Ec. et Rs.* лакомиться, ласкосердствовати (*Rs.* лакомить pieniądze w łakotkach przeieść); chciwości nabierać, lecker oder gierig auf etwas werden, hungrig nach etwas seyn, Appetit darnach bekommen; *phys. et moral.* Na groblach nie maią bydź drzewa dobrego owoçu, aby ludzie szkody nie czynili, łakomiąc się na owoce. *Cresc.* 654. Przykazał hetman, aby żaden nie ważył się, i nie łakomił, i zgoła żadney zdobyczy nie brał. *Falib. O.* Ułakomił się ieden na płaszcz szkarłatny. *Falib. O.* Ktoby się tu na tę twarz wywiędniałą ułakomił! *Teat.* 15 *c*, 8. ŁAKOMIĆ kogo na co *ob.* Rozłakomić. ŁAKOMIE *adv. adj.* łakomy, *Bh.* lakomě *avare*, lakotně *voraciter*); chciwie, lecker, gierig, heißhungrig. *Cn. Th.* - *§. Naywiększe ciężary na wozy po legarach nakładaią, po trosze, albo, iako mówią, niełakomie podkładaiąc. *Solsk. Arch.* 18. nieraptem. ŁAKOMCA, - y, *m.*; ŁAKOMIEC, - mca, *m.*, człowiek łakomy *Bh. et Slo.* lakomec; *Cro.* lakomëcz; *Dl.* prosdor; *Bs.* lakomaç; *Rg.* lakomaz, prilakomaz; *Vd.* lakomnik, oshertnik; *Crn.* lakomněk; (*Rs.* лакомка papinkarz); *Ec.* любостяжатель, мшелоимецъ, ein (Lecker), gieriger Mensch, ein Geitzhals, Filz. Był to wielki łakomca, we wszystkim swego tylko pożytku szukał. *Mon.* 67, 11; *Slo.* ge welki Skucko. Łakomcy tkaią skrzynie swoie, a worki naszpuntuiąc, nigdy nie maią sytości. *Gil. Kat.* 303. Łakomcowi, który iako z kamienia nabywa chleba swego, a drze iako łyka z suchego drzewa nabycie swoie, ginie mu wszędy wszystko. *Rey Pst. O.* 3. Otoż to ten łakomiec, ten licsykrupa. *Teatr* 36 *b*, 109. Zły łakomcze bezdenny, choć masz pełne wory, Ty przecię łakniesz, ciekasz na przeklęte zbiory. *Gaw. Siel.* 386. W ciasney duszy zamknię-

ty, łákomiec nieczuły Na same tylko patrzy. z pieniędzmi szkatuły. *Dmoch. Szt. R.* 74. *ŁAKOMOSĆ, - ści, *ż.*, ŁAKOMSTWO, - a, *n.*, *Bh. et Slo.* **łakomoſt, łakomſtwj** *avaritia*, **łakotnoſt** *voracitas*; *Bs.* lakomóſt, ſkupochja; *Rg.* lakomos, prilakomos; *Dl.* lakomia, prosdraloszt; *Vd.* lakomnoſt, lakomnia, lakominoſt; *Cro.* lakomoszt, lakomia; *Crn.* lakomnoſt, lakomnya; *Sr.* 1. **naramnoſcź**; *Rs.* лàкомство (w szczególności papinkarſtwo); имѣнолюбïе, мшелоимство; *Ec.* (лáкомство, сластолюбïе), любостяжáнïе, любоимѣнство, ненасытное желанïе богатства, многоимство; chuć, wielkie czego pragnienie, chciwość, **die Gier, die Habsucht, die Freßsucht**, *phys. et moral.* Wszyſtkie monety z łakomości popsowano, przydawaiąc mosiądza a miedzi. *Urzęd.* 396. Łakomſtwo ieſt iedna z tych przyczyn, które sąd sprawiedliwy przewracaią, i ieſt matką wszyſtkiego złego. *Szczerb. Sax.* 2. Swięta to woyna, bronić swych wolności, A zaś przeklęta, wszczęta z łakomości. *Stryik. Gon. T.* 2. Rzymianie nie prawdą walczyli, ale z łakomſtwa złota. *Urzęd.* 396. ŁAKOMY, - a, - e, *Bh.* **łakomý; łakotny** cf. łakotliwy; *Slo.* **łakomý**; *Sla.*, *Bsn.*, *Rg.*, *Dl.* lakom; *Vd.* lakomen, naushezh; *Crn.* lakomne; *Cro.* lakòm; *Rs.* лáкомый, стяжáтельный, любостяжательный, мшелоимный; *Ec.* любоимѣтельный (лакомый, сластолюбивый; *Sor.* 1. **naramné**; chciwy, (**lecker**), **gierig, begierig**, *phys. et moral.* Łakomy w iedzy, *s* obżarty, łakotliwy. *Cn. Th.* 420, **gefräßig**. Obrzezuycie gęby od iadła i picia zbytniego, niechay nie będą łakome, ale powściągliwe od obżarſtwa, od piiańſtwa, od łakoci. *Dambr.* 60. Kaczki łakome. *Klon. Fl. B.* Łakoma kobieta *Bh.* **łakomice**; *Rg.* lakomiza (*Sla.* lakomica, vránj, *s* szpunt; *Cro.* lakomicza, *s* leiek). Łakomy w zbieraniu, chciwy na pieniądze. *Cn. Ad.* 420. zdechł na grosz, wpādłby w ogień za groszem, dałby się upiec o grosz, wziąłby z ołtarza, odarłby z ſkóry, nienasycony, **habſüchtig, geldgeitzig, geitzig**. Łakomy ieſt, który chce mieć, a nasycić się nie może. *Hrbſt. Nauk. i.* 7. Łakomy nikomu nic nie dawa, a samby rad wszyſtko miał *perfas et nefas*, iak wilk wszyſtko do siebie ciągnie. *Dambr.* 428. Byś śrebra ani złota nie zbierał, to ieſt, abyś łakomym nie był. *Orzech. Qu.* 148. Day co chcesz, nigdy nie dasz dość łakomey chuci, Właśnie iako kto w otchłań, choć naywięcey wrzuci, Tym się iednak bezdenna przepaść nie nasyci, Tak łakomy nie ma dość, choć wiele uchwyci. *Min. Ryt.* 3, 358. Łakomy na grosz *phylargyrus*. *Mącz.* Na iabłko łakomy, zgiął (Adam). *Groch. W* 68. Łakomy nienasycony; łakomemu naywięcey nie doſtaie; łakomy nayuboższy; łakomemu z pieniędzmi chciwości przybywa. *Cn. Ad.* 423. By naywięcey, łakomemu mało. *J. Kchan. Dz.* 206. Nie doſtaie ubogiemu wiele, łakomemu wszyſtkiego. *Petr. Et.* 118. Łakomy tak tego używa, co ma; iak tego, czego nie ma. *Rys. Ad.* 34. Łakomy wszyſtkim zły, sobie naygorszy; łakomy i sobie żałuie. *Cn. Ad.* 426. cf. ma, a nie zażyie). Łakomy, ſkąpy i świnia, ieſt to po śmierci zwierzyna. *Cn. Ad.* 421. cf. puszkę aż ſtłuczesz, toż pieniędzy doſtaniesz). Żaden grzech łakomemu nie ieſt trudny. *Sk. Kaz.* 379. Łakomy o dobre tylko ſtoi mienie, A nic o dobre sumnienie; Łakomych słowa wydaią, Że o sławę nic nie dbaią. *Cn. Ad.* 425. cf. Niech mię ſak chcą ludzie piszą, gdy pieniążki w ſkrzyni dyszą). Łakomy, chcąc więcey mieć, szkoduie. *Cn. Ad.* 423. Łakomy więcey traci. *Rys. Ad.* 34. cf. ſkąpy dwa razy trąci; kto dwu zaiąców goni, żadnego nie uchwyci, cf. ptak na dwu drzewach chcąc sieść, na ziemię upada; kto wiele obeymuie, mało ściſka). cf. ſkąpiec, zmindak, ſknera, liczykrupa, liczygrosz, kutwa. - §. 2) łakome rzeczy, *s* chciwość wzbudzaiące, *illecebrosae*. *Cn. Th.*, **anlockend, anreizend, Begierde erweckend.** Niełakome to rzeczy; niemasz się na co łakomić. *Cn. Ad.* 611. Nieznaiome rzeczy, niełakome. *Cn. Ad.* 735. (czego nie znamy, tego nie żądamy; *Ignoti nulla cupido*). Imię wzywania godne, imię świątobliwe, Imię dobrym łakome, ale złym ſtraszliwe. *J. Kchan. Ps.* 78. - (ŁAKONICZNY *ob.* krótkosłówny. LAKONIZM *Ec.* кратко-слóвïе *krotkosłowie). ŁAKOTA, - y, *ż.*, (*Bh.* **łakota, łakotnoſt** *voracitas*; *Slo.* **łakotėnj, chutka k neylepſſimu kuſku**; *Vd.* lakota *caritas*, *Crn. i t.*, *Crn.* lakotnia, *s* nienasyconość); chciwość iedzy, **die Gefräßigkeit, die Naschhaftigkeit, Näſchigkeit.** Poznawszy swą nagość nieszczęsną łakotą Z liścia sobie spodnice na ścierw nagi plotą. *Pot. Zac.* 157. Dla łakoty. *Pot. Syl.* 20. - §. 2) i. q. łakoć, łakotka, **Leckerey, Leckerbiſſen.** On zna co ieſt łakot w zachodnich i wschodnich Indyach. *Przyb. Milt.* 153. Uwiódł się miłości łakotą. *Zab.* 15, 239 ponętą). ŁAKOTKA, ŁAKOTECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* łakoć, **Leckerey, Näſcherey, Naschwerk** *Bh.* **lahůdka**; *Slo.* **lahodky, łakuotky** (cf. łagodki. *Przyb. Ab.* 138); *Vd.* oblisuvanſtvu, kozhliuſtvu, lislanſtvu, pojedlisho; *Cro.* szmòk). Dziecię, niesposobne do ſtatku, z lada czego płacze, Znowu lada łakotką utulone skacze. *Dmoch. Szt. R.* 75. Niedarmo tego iabłka w raiu zakazano, Musi bydź łakotką dla bogów wybraną. *Przyb. Milt.* 143. Sałateczki, łakoteczki, chętki. *Jeż. Bk. B.* 3. - 2) ŁAKOTKA *masc. et fem. personif.*, osoba łakotki lubiąca, **ein Naschmaul, Leckermaul, ein Näſcher, eine Näſcherinn**, osoba na łakoci łakoma, *cupedula*, *Mącz.*, *Vd.* polisuvauz, kozhlius, sladkokuſs, polisnik; *Cro.* szmòkojèdecz; *Slo.* **łakotnjk** *gulo* (*Crn. et Vd.* lakotnek, lakotnęza, *s* głodny, głodna). Żona ſtroyna i łakotka obżarta, zguba gospodarſtwa. *Cn. Ad.* 1367, *ob.* łakotliwy, łakotny. (*Bh.* **lahůdkář** *s* *cupedinarius*, **der Leckerbiſſen verkauft**; *Crn.* parnekar).

ŁĄKOTKA, - i, *ż.*, obłąkowy czyli półksiężycowy kształt, **die Geſtalt eines Viertelmondes, die Krümme eines Bogens**; *Bh.* **laukot** *absis*, dzwono u koła, *ob.* łąkoć). Jeſt w Emońſkiey ziemi kąt w brzegu morſkim, który Fale wodne wybiły z wypłókaney góry, Łąkotką, na kształt łuku krzywego, zgarbiony, Którego i ten i ów kray w morze wpuszczony. *Otw. Ow.* 440. Gromowy korzeń ma rózgi nieproſte, ale łąkotką i tam i sam wężowato się wiiące. *Syr.* 1123. Okrętny piecyk w sobie fachy ma, iakoby półki w łąkotkę. *Sien. wykł.*

ŁAKOTLIWY, ŁAKOTNY, - a, - e, ŁAKOTLIWIE, ŁAKOTNIE *adv.*, *Bh.* **łakotny** *vorax*; *Slo.* **łakotný** *gulosus*); *Bs.* sladokus, sladokusaç, lisezhen, sladkoshelen, lisoviten, kozhliu, polisniu, osheuzhen (*Vd.* lakoten, *s* łacsny, łaknący, głodny); na łakoci łakomy, chciwy iedzy, **naschhaft, näſchig, leckerhaft.** *Eruditum palatum* łakotne uſta, *Mącz.* ŁAKOTLIWY, ŁAKOTNY, *Gen.*

- ego, *Subſt. m.*, = ŁAKOTNIK, - a, *m.*, (cf. łakotka 2), = który na łakoci łakomy ieſt, co łakoci rad iada. *Mącz.*, ein Näſcher, ein Leckermaul. Łakotliwy *ganeo. Dasyp. Z.* 1 *b.* Łakotliwy, = zdechł na łakoci, smaczne kąſki rad iada. *Cn. Ad.* 426. - §. 2) *transl.* łakotnemu smakowi odpowiadaiący, smaczny, przewyborny co do guſtu, ſchmackhaft, leckerhaft, delikat, auserleſen. *Dapalis coena* rozkoszna a łakotliwa wieczerza, z łakoci rozmaitych przygotowana. *Mącz. Libidinosae dapes* łakotne potrawy. *ib.*, *Dapalice* łakotnie. *ib.* ŁAKOTNE ziele, lubszczyk, *liguſticum*, Liebſtöckel, do łakoci, to ieſt do przysmaków wchodzi. *Syr.* 239. ŁAKOTLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, ſkłonność do łakoci, papinkowatość, Naſchhaftigkeit; *Vd.* kozhlivoſt, lislanje, lishezhnoſt; *Bs.* sladokusje, sladokusnoſt.

*ŁAKOWY, - a, - e, od laku, Siegellack=, *Rs.* cypryʹчный; n. p. lakowa laſka. - §. b) od laki, Gummilacks=. Lakowa maść, różana, wiśniowa. *Cn. Th.*

ŁĄKOWY, - a, - e, od łąki, łączny, Wieſen=; *Sr.* 1. wucżné; *Rs.* луговый. Koniczyna łąkowa, do formowania sztucznych łąk zalecona. *Jundz.* 371. *trifolium pratense Linn.*

LAKRYCYA, - yi, *ż.*, *Bh.* lekorice, likorice; *Sr.* 1. lekorcż, ſwódke drewo; *Crn.* theshûlka; *Bs.* regolitia, rekoriça, *It.* regolitia); słodki korzeń, Lakritze, Süßholz, *glycirrhiza. Syr.* 651, *ob.* Lukrecya.

LAKSA, LAXA, - y, *ż.*, laxowanie, biegunka, das Laxiren; *Rs.* проносъ. Dyarya czyli laxa. *Wolszt.* 141. Kiedyby sokoł bardzo miał laxę . . . *Spicz.* 147. LAXANS *indecl.*, LAKSACYA, - yi, *ż.*, LAKSOWANIE, - ia, *n.*, das Laxiren, Purgiren; *Rs.* проносное, слабительное, purgans. Dla koni кладь). Co rok przyzwyczaiony dwa lub trzy razy do laksacyi. *Krup.* 5, 189. Brać na laksowanie. *Perz. Lek.* 232. LAKSOWAĆ, LAXOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, einen laxiren, *z Łac.*; *ob.* przepuszczać; *Vd.* laksirati, zhrovu iszhiſtuvati; *Rs.* слабить, слаблю, прослабить, послабить (cf. słabić). Laxuiący *Slo.* ulewugjcý; *Rs.* проносный. Nie wiem, z czego mię dziś laksuie. LAKSOWAĆ się *recipr.*, brać na laksans; n. p. W tedy się laksować, gdy się plugaſtwo w żołądku znaydzie. *Perz. Lek.* 236.

LAKTUKA, - i, *ż.*, *z Łac.*, sałata, Lattich, Salat; *Bh.* locyka; *Rg. et Bs.* locchika; *Vd.* reple solata (*ob.* łoczyga). Laktuka siana, laktuka polna. *Urzęd.* 179. cf. oſtry mlecz. *Cresc.* 232. Będziecie ieść baranki z laktukami polnemi. *Leop. Exod.* 12, 8. z zioły gorzkiemi. *Bibl. Gd.*). LAKTUCZANY, - a, - e, od laktuki, Lattich=. Laktuczana wódka. *Sien. Rej.*

*LAKWARZ, - a, *m.*, *Urzęd.* 4 *et* 431, *ob.* elektwarz (*Bh.* letkwar), Latwerge.

LALA, HALALA, HULALA, głos w spotykaniu na woynie lub szczwaniu psami. *Włod.*, *vox excitantis ad congreſſum*; *barbari in bello utuhtur, Poloni in canibus incitandis. Cn. Th.*, Aufmunterungsgeſchrey beym Angriff; Jägergeſchrey beym Hetzen. Kiedy sama myśl ciągnie do burdy, do zwady, Nie trzeba tam lalala bardzo długo wołać, Jedno patrzay harapu, kiedy odéymować. *Rey Wiz.* 78 *b.* LALASZ *idem*, *n. p.* Psi zaszczekną, chłopi się porwą na obronę, Lalasz wszyscy zakrzykną. *Gaw. Siel.* 377.

LALA, - i, *ż.*, LALKA, LALECZKA, LALUSIA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* lautka lątka; *Sr.* 2. puppa; *Cro.* lùtka, pupa, pupacha, babka *ob.* pupka, pupeczka; *Vd. et Crn.* pusha, punza, punzhèza, kipzhiz, jigrazha, donda; *Rg.* lùtka, púpa, papiza; *Rs.* куʹкла, куʹколка, die Puppe zum Spielen, die Docke. Jéymość wyſtroiona, iak lalka Gdańſka. *Teatr* 22, 22. Chłopcy, można mówić, iak lalki. *Teatr* 21, 84. cf. *Slo.* gałobi ho ulal iak ulani; *Etym.* lać). Córka prosiła mamki, żeby też i lalki iéy karmiła. *N. Pam.* 15, 372. Jak pucek się kwili, gdy z rączek lalusia Padła, co dla zabawki dała mu matusia. *Tol. Saut.* 44. - *transl.* osoba ładna, ale przytym gąſka, eine Puppe, ein ſchönes Gänschen. Piękna lala. *Teatr* 43 *c*, 39. Lalkęś Wc Pani sobie wychowała. *ib.* 30 *b*, 15. - *Dicter.* Daléy chob lalka, nie póydziesz mi ztąd. *ib.* 36, 23. LALKAĆ, - ał, - a, *intrans. ndk.*, halać, blegotać, iak dzieci czynią, *lallare. Mącz.*, lallen, wie die Kinder. LALKARZ *ob.* lątkarz.

ŁAŁOK, - a, *m.*, ſkóra odwiesiſta, która wołom pod szyią *wisa, *palearia. Volck.* 658, łałok bydlęcy. *Dasyp. Rr* 3 *b.*, die Wamme, z. B. beym Ochſen; *Ec.* ла́лока, нёбо во рту podniebienie.

LAMA, - y, *ż.*, *Gall.* lame, der Lahn, Gold= oder Silberlahn, blaszka złota lub śrebrna, materya lamowa, cf. śrebrogłów, złotogłów, cf. pazłotka; *Crn.* lôsh; *Vd.* resvdarlivu slatu, shumnu, hrushezu slatu; *Rs.* бить, шумиха, канитель, плена̀, пленка, пленочка. Na wsi zbytnich, co świat ma ſtroiów nie zażywa, Lam wzorzyſtych nie szuka. *Gaw. Siel.* 358. Sporządza suknie, ſtroie, łańcuchy, manele, Skupuie złotogłowy, lamy na wesele, Trzewiki aksamitne, lamowe patynki. *Min. Ryt.* 2, 173.

ŁAMAĆ, *ŁOMAĆ, - ał, łamie, *łomie *cz. ndk.*, złamać, *złomić *dk.*, *Bh.* lamati, lomiti, zlomiti, zlami, zlamati; *Slo.* ła'mem; *Crn.* lomiti, lômem, lomaſtim; *Vd.* lomiti, slomiti, ſtrupiti; *Sr.* 2. lamaſch, wamaſch, ſlamaſch; *Sr.* 1. lamam, lamacż, ſlemim, ſlemiu, ſlemicż (cf. lemiesz), zwamam, wamam; *Rg.* lomitti; *Bs.* lomiti, razlomiti; *Cro.* lomiti, lamati, lamlyem; *Dl.* lamam, lomim; *Rs.* ломать, ломаю, ломить, ломлю̀, сломить, сламывать, brechen, zerbrechen. a) na kawałki rozłamywać, przełamać, kruszyć, zerbrechen, entzwey brechen. Na pogrzebach królewſkich marszałkowie laſki Marszałkowſkie łamią. *Suad.* 5, 102. Boginie mocne, które łamią iawory rękami. *Lib. Hor.* 84. Naprzód orzą, potym przeorzą abo łomią, *iterum arare albo effringere. Mącz.* cf. lemiesz). Jak cię pochwycę za łeb, a zacznę kiiem łamać kości! *Teat.* 24 *c*, 18. gruchotać. - *transl.* Wilk gromi owce, orzeł gęsi łamie. *Rey Wiz.* 102, *Pasz. Dz.* 113. t. i. biie, zabiia, kruszy, gniecie, er würgt die Gänſe. Król Macedońſki łamał bramy złotem. *Lib. Hor.* 76, wyłamywał, otwierał, dobywał, er ſprengte die Thöre mit Golde. Nayciężéy zawsze temu, co piérwszy lód łamie. *Nies.* 1, 40. Cnota, rozum i męſtwo łamią wszelkie przeszkody. *Stas. Num.* 2, 193. - *fig.* głowę sobie łamać, = głowę sobie suszyć, ſich den Kopf brechen. Niech odpoczną teraz i głowy sobie nie łamią Miniſtrowie; ia sam bez ich pomocy rządzić potrafię. *Boh. Kom.* 2, 484. Pan burmiſtrz iuż od godziny łamie sobie głowę, a iednak nic ieszcze nie wynalazł. *Teat.* 54 *b*, 51. - *moral.*

łamię

łamię wiarę, przysięgę, ustawy, przymierze, przyjaźń, = nie dotrzymuię. *Cn. Th.*, *violo*, *soluo*, ich breche mein Wort, meinen Schwur, ich breche oder übertrete die Verordnungen, das Bündniß, die Freundschaft. *cf.* wiarołomca, wiarołomny. - §. kawał odłamywać, ein Stück abbrechen, brechen. Kamienie łamać, łupać, ciesać. *Cn. Th. Rs.* бупить, набупить, Steine brechen. Czynszownik nie może bez woli pańskiéy, na gruncie czynszowym kamienia łamać. *Szczerb. Sax.* 54. - *fig.* Ja to naypierwszy ten kamień łamałem. *Teatr* 31, 16, naypierwszy lod przełamałem, drogę utorowałem). W całym mieście przychylnego nie ma, Nikomu chleba swoiego nie łamał. *Karp.* 1, 128. t. i. nie udzielał, er hat niemanden sein Brot gebrochen, einen Bissen Brot mitgetheilt. - c) załamywać, zaginać (*cf. Bh.* lomcowati = *vexare*), brechen, krümmen, in Falten oder Krümmungen brechen, beugen. Cwiczy się rada dziéwka w Greckich skokach Dorosła, łamiąc członki w sztucznych krokach. *Hor.* 2, 65. *Koryt.* Umieć na rożne kunszty łamać ciało. *Teatr* 56 *b*, 22. Gardziłeś pierwéy niemi, a tu im czapkę łamiesz. *Gor. Sen.* 198. t. i. czapkuiesz, kłaniasz się im, häufige Komplimenten machen. Gładki kształtnie łamią głos usta śpiewacze. *Nar. Dz.* 2, 114. die Stimme im Singen künstlich beugen, erhöhen, sinken lassen, trillern, Läufer machen. Ręce łamać, załamywać, die Hände ringen. Tu dzieci przy nim beczą, drżą na tę nawałę, Nad kędzierzawe główki rączki łamiąc małe. *Przyb. Ab.* 228. Poczęła się za głowę chwytać, rękoma łamać, narzekaiąc. *Eraz. Jęz. J* 6 *b. Prov.* Nie łam źrzebięcia. *Jabł. Ez.* 278. Już to ostatnia rzecz, młode źrzebię łamać. *Kras. Dos.* 19. *Cn. Ad.* 612. cf. młodemu trzeba folgować, brich dem Füllen nicht das Kreutz, der Jugend muß man schonen. cf. owocu przed kwiatem żądać). Nie tak mię bardzo złamały te frasunki ninieysze, abym miał opuścić stałość. *Jer. Zbr.* 88. nie tak zgnębiły, skruszyły, niederbeugen. Tu będziesz mógł złomić czarta, i wszystkie pokusy iego, iako ie pan twóy złomił. *Rey Pſt. M.* 4. zwyciężyć, zgnieść). Łamać ięzyk, zwyciężać trudność w wymawianiu. ŁAMAĆ się *Recipr.*, *Boh.* lamati se) - a) *Passiv.* zerbrochen werden, brechen, entzwey gehen. Lod się na Wiśle łamie. *Tr.* Do Niemna rzéki przyiechał; ten się łamał, i nie dopuszczał, aby kto miał przezeń wozić. *Birk. Gł.* 10. das Eis auf dem Flusse ging auf. - §. łamać się pracą, trudnością *Tr.*, zrabiać się, mordować się, zpracować się, sich müde arbeiten, wątlić się, sich mürbe arbeiten. - §. *Recipr. Act.* łamać się, = załamywać się, sich krümmen, beugen, schmiegen. Wąż się łamał, zwiiał, marszczył, w kłębek składał. *Jak. Bay.* 196. Młodzież się łamie do Jońskich sztuki Tańców; tey tylko chwyta się nauki. *Hor.* 2, 60. Jurysta, im się bardziey łamie, im się boży, Tym znaczniéy na kalecie człowieka uboży. *Pot. Jow.* 207. - §. łamać się z kim, = pasować się z nim ostatnią siłą, mocować się, *Vd.* metatise, pipatise, pardegatise, tergati, tepsti; *Cro.* boritisze; mit jemanden ringen, kämpfen mit aller Kraft. Szermierze, albo ci, którzy się z dzikiemi zwierzęty łamią. *Szczerb. Sax.* 574. Lizymach lwa za gardło popadszy, tak się długo z nim łamał, aż go udawił. *Rey Zw.* 80 *b. Weresz. Rgl.* 131. Samsony, Alexandry, Herkulesy, byli tacy mocarze, że się ze lwy, ze smoki, i z innemi okrutnemi zwierzęty łamali a bijali. *Rey Zw.* 62 *b.* Chodzą rotami młodzi ludzie, iako lwi, a snadźby się mogli i z djabły łamać. *ib.* 185 *b.* Wre srogi zabóy, trupa pełno wszędzie, Pierś w pierś uderza, mąż się z mężem łomie. *Chrośc. Fars.* 293. Gdzie się podział Herkules, co się z smoki łomił? *Rey Wiz.* 86. Magnatowie poczęli się łamać z książętami; a osłabiwszy moc ich, pomnażeniem swoich przywileiów, stanowić arystokracyą. *Nar. Hſt.* 7, 76. Człek na tym świecie z fortuną się łomie. *Pot. Syl.* 2. Patrzę, a tam żyd z hadukiem się łomie. *Pot. Jow.* 122. Cnota się łamie z niecnotami zawzdy, A stały wiernie przy niéy stoi każdy. *Rey Zw.* 211 *b.* Łamaiący się, pasuiący się, *Vd.* metauz, pipavez, pardegauz. ŁAMACZ, - a, *m.*, ŁAMCA, - y, *m.*, albo łomiciel, *ruptor*, *Mącz.* der etwas bricht, der Brecher *Bh.* Lomec. Łamcy przysiąg, zley rzadko unikaią toni. *Teatr* 51, 67, przysięgołomcy. ŁAMACZKA, - i, *ż.*, która łamie, die Brecherinn. Łamaczka abo międlica do łamania lnu. *Przędz.* 14. die Flachsbreche. ŁAMANIE, - ia, *n.*, *Subſt. Verb.*, das Brechen. Łamaniem chleba zwali stary stół Pański. *Rey Poſt.* A a 6; Brotbrechen; *Rs.* хлѣболомлѐнїе. Łamanie goleni, była kara podła, zwyczayna niewolnikom. *Pilch. Sen.* 360. Łamanie głosu, = wycwerki, künstliches Beugen der Stimme im Singen. Łamanie zasłon fortecznych, *courtine. Łęsk.* 280. t. i. załamywanie, die Krümmung, das Brechen in Ecken, Falten. - §. *moral.* Oni odnosili gwałt i łamanie w téy sprawie. *Veryf. pr.* 14. skrzywdzenie, Druck, Bedrückung. Po złamaniu Seneki, łacno było wyzuć z faworów Rufa. *Nar. Tac.* 2, 282. *perculso Seneca.* - Łamanie przysięgi, pokoiu, przymierza, słowa, der Bruch, Eidbruch, Friedensbruch. - §. łamanie w stawach, = dna, denna choroba, das Gliederreißen. *Sr.* 2. chwat (cf. ochwat); *Ross.* ломóта, костолóмъ; *Ecc.* членóвная болѣзнь. Wilgoci zbytnie, gdy się w którym stawie zastanawiaią, czynią bolenie, które drudzy łupaniem albo łamaniem zowią. *Cresc.* 164. Nierządniki na ciele rozmaitych bolów, Włoskiego łamania, sprosnych bolączek dostawaią. *Gil. Poſt.* 54. Łamanie w nogach, = podagra. *Rog. Doś.* 1, 76. Łamanie w ręku, w stawach ręcznych = chiragra. Łamanie w stawach cierpiący, *Boh.* Pakosta; *Ecc.* членоволѣзненъ, въ составѣхъ болѣзнь имѣяй. Łamanie w kościach sprawuiący *Rs.* костолóмный. ŁAMANIE się *Recipr.*, das Brechen; *neutr.*, das Theilen, Entzweygehen. Łamanie się światła. *Hub. W.* 57. die Strahlenbrechung. - §. *act.* załamywanie się, das Krümmen, Beugen seiner selbst in verschiedne Gestalten, Pospólstwo widząc grymasy i łamania się z wielości robaków w człowieku pochodzące, sądzi go bydź od czarta nagabanym. *Perz. Lek.* 190. ŁAMANINA, - y, *ż.*, łamanie różnym sposobem; *coll.*, rzeczy łamane, Bruch, gebrochnes oder zerbrochnes Zeug. Łamaniny i gwałtu praw Ruskiéy cerkwi, zadawać wam nie będziemy. *Smotr. El.* 38. ŁAMANY, - a, - e, niecały, przerwany, gebrochen, abgebrochen. Na złamaną szyię *ob.* szyia). Łamany kamień *Rs.* бутъ, бутовый. Żale ze łzami nadbrzeżne usłyszawszy skały Łamanym ich westchnienia ięk iem powtarzały. *Zab.* 5, 434. Łamana liczba, = frakcya, eine gebrochne Zahl, ein Bruch; liczba złożona albo z samych tylko części iedności, albo z iedności całych i z części teyże iedności, = ułomek. *Jak. Mat.* 1, 2. Łama-

ne ilkości czyli frakcye. *Ustr. Alg.* 49. Srebro stare łamane złotniki za swoie śrebro nowe z wielkim zyskiem od kupuiących biorą. *Złot, D. et B* 4 *b.* - §. łamany, = nierówny uneben, ungleich. Łamany kray składa się z równin i wzgórków. *Służb. Ob.* 13. - §. *moral.* O iakoż to świat łamany a nieobaczny! *Glicz. Wych. M* 7 *b.* przekrętny). Więcéy sobie dzisiay drugi na tym łamanym świecie, waży gromady pieniędzy, niżeli rozum syna swego, *ib. M* 2. ŁAMCA *ob.* Łamacz.

Pochodz. *łom, łomignat, łomikamień, łomisty, łomiciel, łomny, łomność, łomikost, łomocić, łomot, lemiesz; dołamać, nałamać, obłamać, odłamać, połamać, podłamać, przełamać, nieprzełamany, przełom, przyłamać, rozłamać; słoma, słomiany, słomka; ułamać, ułomek, ułomny, ułomność; włamać, wyłamać, załamać, załom. złamać, niezłamany; wiarołomca, wiarołomny, wiarołomność, przysięgołomca, krzywołomca, zakonołomca, prawołomca.*

LAMBITYWUM, *z łac.*, lekarstwo do trzymania w uściech, aż się rozpłynie. *Włod.* ein Leckfaft, Leckarzneymittel. Lambitywum biorę, = w uściech co rozpuszczaiąc połykam. *Cn. Th.* Lizanie. *Krup.* 5, 281.

LAMENT, - u, *m.*, *z łac.*, narzekanie, *Ecc.* рыданїе, das Weheklagen, Lamentiren, Lami, das Klagelied, der Klagegesang. Dawid nad Jonatą lament czynił, i wiersze płaczliwe o iego śmierci złożył. *Sk. Kaz.* 444. cf. duma, plankt, tren). Kto taki iest, ktoby bez lamentu z tego świata schodził? *Gor. Sen.* 369. Spiewacy w swych lamenciech przypominaią o Jozyaszu. *Bud.* 2 *Chron.* 35, 25. *Bibl. Gd.* Insze iest śpiewanie pieszczone, iako są lamenty, dumy; insze śpiewanie męzkie, iak na woynie. Dawali im Grecy pewne przezwiska od powiatów, Doryka, Frygika; iak u nas Ruskie lamenty, Podolskie dumy, *Petr. Pol.* 204. LAMENTLIWY, - a, - e, - ie, *adv.*, narzekaiący, *Ec.* рыдательный, flagend, Klage=. Oyczyzny głos lamentliwy Wysłowić trzeba, by wżdy syn prawdziwy Mścił się iéy krzywdy. *Stryik. Gon. S* 2. Załosny płacz i lamentliwy. 1 *Leop. Ezech.* 19, 14. Prosiła go lamentliwymi słowy. *Gor. Dw.* 305. Lamentliwe piosnki kochanka. *ib.* 285. Dusza iego lamentliwie będzie płakać iemu. *Leop. Jes.* 15, 4. porzewniać sobie będzie, *Bibl. Gd.* Smętnie zawsze a lamentliwie żyła. *Glicz. Wych. C* 3. LAMENTOWAĆ, - ał, - uie *intrans. ndk.*, narzekać, wehetlagen, *Ec.* рыдаю. Wolno zapłakać; ale nie kwilić się i lamentować. *Pilch. Sen. list.* 2, 54. Lamentowaliśmy; a wy-ście nie płakali. 1 *Leop. Math.* 11, 17. Zwoławszy narzekalnic, niechay go żałuią, Niechay nad grobem iego wszystkie lamentują. *Groch. W.* 541. Oto król płacze i lamentuie nad Absalonem. *Bud.* 2 *Sam.* 19, 1. Słowiczek lamentował. *Banial. J* 3 *b.* Chciała ciało pomazać, szuka pana w grobie; Wzięto pana, niemasz go, lamentuie sobie, *Pieśń.* 140.

ŁAMIĘ *ob.* Łamać. ŁAMIKAMIEŃ *ob.* Łomikamień.

LAMOWAĆ *cz. ndk.*, u krawców, tasiemkę lub galon na wierzch sukna lub materyi przyszywać. *Mag. Msk.*, mit Treffen oder Band besetzen.

LAMOWY, - a, - e, od lamy, Lahn=. Trzewiki aksamitne, lamowe patynki. *Min. Ryt.* 2, 173. Nie każdemu ładnie w lamowéy sukni, *Kchow. Fr.* 14. *Rs.* канителъный, золотный.

LAMPA, - y, *ż.*, LAMPKA, LAMPECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Boh.* lampa, lampička; *Slo.* lampa; *Hg.* lámpás; *Sr.* 1. lampa, lampka, Swuzow; *Sr.* 2. lampa; *Sla.* lampatla; *Vd.* lampa, luzhniza, svezhniza, lampiza: *Crn.* lampèza; *Cro.* lampash, szvetnicza (cf. świecznik); *Dl.* szvetnicza, szvetnyak; *Rs.* лампада, лампадка, лампадочка; *Ec.* кандило, подсвѣщникъ, свѣтильникъ. z *Greckołac.* die Lampe; narzędzie sporządzone na palenie oliwy, przez włożenie w nie knotu. *Kras. Zb.* 2, 15. Lampa, kaganiec oleiowy. *Cresc.* 28. *Boh.* kahanec, gliniana lampa cf. kaganiec. Narzędzie, w którym płynny ogień karmiące w knot wzięte, ogień z siebie wydaią, nazywa się lampą. *Kruml. Chy.* 29. Lampa illuminacyyna *Rs.* плошка. Ci którym potrzebne iest światło lampy, o to się też staraią, aby iey na oleiu nie schodziło. *Zab.* 13, 88. Lampa zgaśnie bez oliwy. *Pot. Arg.* 69. Lampa sama przez się ciemna i brudna, A gdy ogień przypadnie, iuż iasna i cudna. *Rey Wiz.* 119 *b.* - *Poet.* Lampa słoneczna. *Groch. W.* 33. Lampa niezgaszonego słońca szła od ranney zorzy ku gorze. *ib.* 227. - §. szklanka od wina kształtu lampy, ein Weinglas in Gestalt eines Lampenglases. Obaśmy razem pili, z tą różnicą, Ze ktoś tam małą lampką, ia dużą szklenicą. *Zabł. Zbb.* 5. Lampeczka wina. *Torz. Szk.* 125, *ob.* lampny, lampowy, lamparz.

LAMPART, - a, *m.*, *Bh.* lewhart; *Sr.* 1. leopard; *Cro.* leuhart, lávorisz, oroszlanyoriss (cf. ryś); *Vd.* leopart, pantar; *Hg.* pardocz; *Bs.* levhart, lavoris; *Rg.* leuhàrt, lavoris, kaplàn; *Sla.* oroslav; *Crn.* risa; *Ross.* пардъ, леопардъ, барсъ. der Leopard, der Panther; zwierz długi do trzech łokci, podobny do tygrysa, sierść ma żółtawą, po niey krążki czarne śrzodkiem żółto się przebiiaią. *Zool.* 813. *lwopard. *Mącz.*, *lworyś. *Chmiel.* 1, 591. Tygrys, lampart i ryś warczą. *Ban. J* 2. Lampart tarentowaty. *ib.* Już się i osieł dziś lampartem zowie, Koczkodan z małpą chce bydź lwowi w rodzie. *Stryik. Gon. D* 3. - §. lampart, skóra lampartowa, Pantherhaut. Mieczem i łukiem zbroyny, lampartem odziany. *Dmoch. Jl.* 38. - §. człowiek lampart, basałyk, włóczęga, do niczego, ein Mensch, der zu nichts zu brauchen ist. LAMPARCICA, - y, *ż.*, *Boh.* lewhartice; *Crn.* risèna, der weibliche Panther. Pstra lamparcica Kaspiyska w pokarm dodawałać cyca. *Bard. Tr.* 443. - 2) LAMPART, - a, *m.*, kamień probierski, ein Probierstein. Probować złoto na lamparcie. *Tr.* LAMPARTOWY, - a, - e, od lamparta, Leoparden=, Panther=. *Rs.* барсовый.

LAMPARZ, - a, *m.*, robiący abo przedaiący lampy. *Pilch. Sen. list.* 4, 203. der Lampenmacher, Lampenhändler.

LAMPETRA, LAMPRETA, LAMBREDA, - y, *ż.*, ryby gatunek, do których należy ninog, die Lamprete. *Syr.* 180. piiawka morska *Cn. Th.* 696. *Vd.* golup; *Crn.* golub.

LAMPERYA, - yi, *ż.*, n. p. Podłoga z lamperyą. *Switk. Bud.* 254. z *franc.* lambris, *ob.* tafłowanie.

LAMPNY, LAMPOWY, - a, - e, *Rs.* лампадный, od lampy, Lampen=. Ciepło ognia lampnego iest nayrównieysze. *Kruml. Chy.* 29. Lampowy nosek, abo rurka, *myxa. Cn. Th.* die Lampendille, Lampenschnauze. Lampowy nosek, rurka, przez którą opalonego knota zbytki odchodzą. *Dasyp. Nn.*, *Sr.* 1. lampowa trubka. Lampowy knot *Vd.* luzhna dusha.

LAMUS, *LEMUS, - a, *m.*, *z Niem.* das Lehmhaus murowany domek na schowanie od ognia, ein gemauertes

feuerfestes Behältniß. Na boku dziedzińca był murowany lamus, z żelaznemi u okień kratami i okienicami. *Kras. Pod.* 1, 6. Rozkazuiemy budowanie lamusów dla chowania ksiąg ziemskich, a do zbudowania tych sklepów mianuiemy.... *Vol. Leg.* 3, 23. Dziś człowiek nie wie, komu zasiewa i młóci. Lada kto mu stodołę i lamus przewróci. *Zab.* 16, 124. *Nar.* Toć móy lemus, me imienie, Zdrowa myśl, zdrowe sumnienie. *Ryb. Gęsl. B* 2 *b.* Zdobycz wszystka, oprócz tey, którą w podziemnych lamusach taiono, spłonęła. *Krom.* 527. *in subterraneis cellis.* cf. podrum. LAMUSOWY, - a, - e, od lamusa, Lehmhaus:.

ŁAN, - u, *m.*, *Boh.* lan; *lat. med.* laneus, cf. *Ger.* Lahn, Lähne; miara roli, zrzeb, ślad cf. morg, włoka, staie; *Vd.* huba; *Crn.* orolje, cf. rola; *Cro.* ral, eine Hufe Ackerlandes, von verschiedenem Gehalte. Łan u Helmolda, *aratrum Slavicum*, była sztuka ziemi, która się dwoma wołami i tyleż końmi sprawowała. *Nar. Hst.* 2, 85. Łan Polski, z którego kmiecie powinni odrabiać dzień ieden, dzieli się na 3 pola, z których każde wzdłuż liczy 600 stop, łokci 400; wszerz stop 144, łokci 96. *Jak. Mat.* 1, 4. Łan kmiecy większy, z którego kmiecie dzień w tydzień robić maią, liczy łokci w kwadrat 362, 880; mnieyszy liczy łokci kwadratowych 115, 200. *Zabor. G.* 297-8. Łan Frankoński (od Francyi abo Frankonii zwany. *Grzępsk. Geo.* K 3) pierwszy, ma w kwadrat miar 3240, drugi 4050. Łan Teutoński czyli Niemiecki sznurów 360. Łan Chełmiński, używany w królewszczyznach liczy morgów 30. *Ostr. Pr. C.* 2, 298. *Solsk. Geom.* 2, 145. *Jak. Mat.* 1, 5. Łan i włoka niczym się od siebie nie różnią, tylko nazwiskiem; co w niektórych stronach u nas nazywaią włoką, to inni zowią łanem, *Zabor.* 296. - Włoki były zarobne pole; łany zaś do zarobienia były przeznaczone, *Czack. pr.* 1, 223. Łan, czyli trzy włoki, *Lęsk.* 2, 27. *ob.* Łanowy; *cf.* łany wybranieckie, cf. łannik.

ŁAN, *ob.* Łani.

**ŁAN, - u, *m.*, ulanie, lana robota, Gießwerk, gegossne Arbeit. Ze śrebra, złota i z drzewa bałwany, Praca rąk ludzkich, szatańskie to łany. *Auszp.* 73. cf. lala. 2) ŁAN, z Lany *ob.* Lać.

LANCA, - y, *ż.*, kopiia, die Lanze. *Sr.* 1. lanca; *Vd.* lanza, suliza (*ob.* sulica); *Lat.* lancea, *Gr.* λόγχη. LANCET, - u, *m.*, cyrulickie narzędzie, oboostrzyk, do otwierania wrzodów, żył. *Czerw.* 5. die Lanzette, *Vd.* lanzeta, pushniza; *Rg.* bazkaviza). Na lancety stał nay-doskonalszą obracać potrzeba. *Os. Rud.* 568. Krwi puszczanie, otwarcie żyły lancetem albo sznaperem. *Krup.* 5, 87. LANCETOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt lancetu, wie eine Lanzette. Szelężnik pręt ma bezgałęzi, liście bezogonkowe, lancetowate, wcinane. *Jund.* 319. *LANCKNET, - a, *m.*, z *Niem.* der Lanzenknecht, drab, *lancearius. Mącz.*

ŁAŃCUCH, - a, *m.*, *Vd.* lanz, ketina, shetina, veruga; *Crn.* veruga, ketena, róshèl; *Cro.* lancz, lanaz, veruga; *Hg.* lántz; *Sla.* lanac, sincxir, szingyir; *Bs.* lanaç, verigga, singir; *Rg.* veruga, veriga; *Dl.* veruga, veriga; *Bh.* řetez; *Slo.* retez; *Sr.* 1. řecżaz (cf. wrzeciądz); *Sr.* 2. reschas; *Ec. et Rs.* цѣпь, чепь (cf. czepić), die Kette. *Pol.* Łańcuch *cf.* łączyć, cf. członek cf. Gelenk Ablg.). Łańcuch staie się silnym, gdy ogniwa iego ściśle złączone. *Gaz. Nar.* 1, 101. Pies na łańcuchu. *Rey Zw.* 135 *b.* *Dambr.* 163. ein Kettenhund, łańcuchowy pies). Jak pies, na łańcuchu przywiązany, siedzieć muszę. *Teatr* 29 *c*, 25. na uwięzi). Jak psa z łańcucha spuścił. *Jabł. Tel.* 47., *Cn. Th.* 293. Psa zbiegłego z łańcuchem, łacno poymać. *Cn. Ad.* 984. Łańcuchy, z kaydany, Ketten, Fesseln. *Ec. Rs.* вериги, кодолы, узы, пута. Związał go dwoma *łańcuchoma. (*dual.*) *Bud.* 2 *Reg.* 26, 7. Obaczysz ich w łańcuchach, iako brańce. *Birk. Oboz.* K 4. Święto niewolnych łańcuchów Piotra świętego. *Groch. W.* 98. S. Piotra w okowach, Petri Kettenfeyer. W łańcuch kogo wsadzić. *Jabł. Ez. C.* cf. w kłodę, w kaydany, einen in Ketten legen. Dobrowolnie się drzwi więzienia otworzyły, i łańcuchy co na rękach były, dobrowolnie opadły. *Otw. Ow.* 133. Łańcuch wozowy do hamowania kół, *Vd.* savretniza *ob.* hamulec. - Łańcuchami pozwięzywać *Vd.* saverugati, saketinati. - Łańcuch, łańcuszek od ozdoby, *Cro.* klarush; *Ec.* пленица, eine Schmuckkette, eine Kette zur Zierde. Pospolicie łańcuchy złote noszą mężni i niemężni, gdyż to ozdobą ma bydź tylko mężnych ludzi. *Modrz. Baz.* 202. Za Bolesława Chrobrego nosili sami rycerze *in signum militiae* łańcuchy, ani wolno było ich nosić innym, bądź szlachcie, bądź hrabiom, którzy w liczbie rycerstwa nie byli poczytani. *Nar. Hst.* 2, 155. Jeśliś ubogi w szlachetne przymioty, Próżno na szyi nosisz łańcuch złoty. *Zab.* 14, 277. *Rzew.* Łańcuch złoty szyi twoiey. 3 *Leop. Prov.* 1, 8. zaponka złota. 1 *Leop.*). Łańcuchy z kwiecia. *Węg. Mar.* 1, 187. *ob.* festony, girlandy. - *Figur.* Łańcuch, z pasmo, szereg nieprzerwany ciągły, ciąg, eine Reihe, eine Kette. Łańcuch gór, są to góry niby pasmem z sobą związane. *Wyrw. G.* 12. eine Bergkette. *Lęsk.* 80. Słowność w traktowaniu interessów, ludzkość w obcowaniu, są to ogniwa, z których składa się łańcuch porządnego społecznictwa między ludźmi. *Mon.* 65, 264. Człowiek iest pierwszym ogniwem łańcucha, który natura upletła z stworzeń. *Mik. Obs.* 30. ŁAŃCUCHOWY, - a, - e, od łańcucha, *Rg.* verixni; *Rs. et Ec.* вериˊжный, цѣпочный, цѣпный. Ketten:. *n.p.* pies łańcuchowy, *catenatus. Mącz.* ; *Tol. Saut.* 45. ein Kettenhund; *Vd.* otvesan, operzhen pess, nadvesan pess). Ogniwo łańcuchowe *Vd.* klep, rink). Łańcuchowe kule Kettenkugeln, dwie połowice kuli złączone łańcuchem, żeby większą rozległość mieysca zaymowały. *Jak. Art.* 3, 300. - *Arithm.* reguła łańcuchowa, die Kettenregel, sposób dochodzenia stosunku niewiadomego z danych śrzednich stosunków wiadomych. *Lęsk.* 2, 89. ŁAŃCUSZEK, - szka, *m.*, ŁAŃCUSZECZEK, - eczka, *m.*, *dem.*, eine kleine Kette, ein Kettchen. *Cro.* lanczek, lanchecz, verusicza; *Hg.* lántzotska; *Bs.* lancicch, verisgiça, kolajna, singiricch; *Sla.* láncsac; *Rg.* verixiza, ovratiza, ogargljnj; *Vd.* ogerlai, ovratiza, napersniza, ketenza, zhetenza; *Crn.* ketenza, nagerlina; *Sr.* 1. řecżazk; *Bh. et Slo.* řetjzek, řetezek; *Ec. Rs.* чепочка, цѣпочка, вериˊжица. Łańcuszki złotemi wiążą serca dyamentowe. *Tward. Wład.* 186. Łańcuszek w koło szyieczki był otoczony. *Groch. W.* 352. Ja dziś chętnie ten upomineczek, Swietne noszenie, złoty łańcuszeczek, Daię dziecięciu. *Groch. W.* 371. Łańcuszek czyli podbrodek u munsztuku. *Hipp.* 60. die Kinnkette, *Vd.* bersda, bersdna ketenza. - §. Łańcuszki w szmuklerskiey robocie są prętowe, poiedyncze i dubeltowe,

służą do szamerowania sukień. *Mag. Msk.* bey dem Posamentirer, geschlungne Kettchen zum Besatz der Kleider. ŁAŃCUSZKOWY, - a, - e, od łańcuszków, Ketten=, Ringel=. Łańcuszkowy pancerz. *Radz.* 1 *Macch.* 6, 35. t. i. z łańcuszków złożony. ŁAŃCUSZNY, - a, - e, ŁAŃCUSZNO *adv.*, łańcuchem ozdobny, mit einer Kette geziert. Manilius łańcuch złoty z nieprzyiaciela zdjąwszy, zarazem go i z przezwiskiem Torkwata, to iest łańcusznego, na siebie włożył. *Modrz. Baz.* 473. *Sr.* 1. reczaznik; *Rs.* верйгоносецъ. Ow na szyi linę nosi, Chadzał przedtym łańcuszno. *Bal. Sen.* 44. Uyrzysz lada rzemieślniczkę Łańcuszno i w sobolach. *Jeż. Ek. F* 3. Dwieście konnych w Włoskim ubierze, w bławaty przybranych, łańcuszno jechali. *Gwag.* 144.

ŁANCZAFT, ŁANCZAWT, -u, *m.*, *z Niem.* die Landschaft, ein Landschaftsgemälde. Malarz kray do widoku obrawszy wesoły, Lub wirydarz pięknemi usadzony zioły, Uczyni z niego lanczawt z uciesznym weyrzeniem. *Zim. Siel.* 126. Ta rozmaitość ma pozór lanczaftów wdzięcznych. *Zab.* 6, 105. *Min.* Nie wisi *lanczofft nowy Na méy ścienie Rubensowy. *Kochow.* 305. Landszafty. *Pot. Syl.* 219. *Lancofty. *Kmit. Spit. C* 3 *b.*

ŁANCZANY, - a, - e, od ziela lanka, von Mayenblumen. Kwiaty lanczane. *Urzęd.* 190. Wódka lanczana. *Haur. Sk.* 413.

LANDARA, - y, *ż.*, LANDARKA, - i, *ż.*, *zdrb.*, gatunek karety podróżnéy, *z Niem.*, eine Landkutsche. *Vd.* deshelna guzhja. LANDGRAF, - a, *m.*, *z Niem.* der Landgraf, *Vd.* deshelni knes) hrabia powiatowy. *Włod.* Landgrafowie są niby powiatu i kraiu iakiego sędziowie; Land bowiem kray znaczy, a Graf sędziego; zkąd urosło iedno słowo landgraf. *Chmiel.* 1, 506. LANDGRAFOWA, - y, *ż.*, żona iego, *Vd.* deshelna kneshinja, die Landgräfinn. LANDGRAFSKI, - a, - ie, landgräflich. LANDGRABSTWO, - a, *n.*, *Vd.* deshelna knesha; die Landgrafschaft. Landgrabstwo Haskie. *Wyrw. G.* 121.

LANGBAN, - u, *m.*, *z Niem.* die Langbahn, długa kręglarnia, przydłuższe mieysce do grania w kręgle). n. p. Kulmi szturmuiesz w langbanie Do póty, póki grosza na wetowkę stanie. *Mon.* 76, 728, *not.* „długa meta, gdzie w kręgle graią.“

ŁANI, ŁANIA, - i. *ż.*, *Bh.* laně, lan', lan'ka; *Slo.* lan', lan'e, lan'a; *Sr.* 1. yeleneza; *Cro.* jelenicza, kossúta, koshuta; *Crn.* et *Vd.* koshûta, jelenisa; *Hg.* suta; *Rg.* et *Bs.* koscjutta; *Sla.* koshuta (*Sla.* lanne = ielenię, sarnię); *Rs.* лань, комýта (*Ec.* лáнь *rupicapra*). - Samica ielenia. *Kluk. Zw.* 1, 341. *Łanica. *Biel. Sw.* 186. die Hirschkuh. Łania nie ma rogów iak ieleń. *Zool.* 369. Prędkonogie łanie. *Banial. J* 2. Płocha łania. *ib.* Łanie kotne, cielne. *Syr.* 141. Cielne łanie, kotne sarny. *Mon.* 68, 187. Nóżka iak u łani. *Teatr* 51, 13. cienka i kształtna, szykowna. ŁANI, - ia, ie, od łani, ieleni, Hirschkuh=, Hirsch=. Łani czyściec, Czarnogłów; łanie kotne rady się nim pasą dla lżeyszego okocenia i pozbycia płodu; stąd nasi czarnogłow Łanim czyścem nazwali. *Syr.* 141. Łania broń *ob.* ieleni korzeń, ielenie oko. *Syr.* 132. ŁANICZKA, ŁANECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* łani, eine junge Hirschkuh. Będzie iąkoby łaniczka uciekaiąca, iąkoby owca. *Leop. Jes.* 13, 14. Łanecski i owieczki, które pasterza nie maią. *Podw. Sion. K* 3 *b.*

- 2) *botan.* łaniczka, *ephemerum*, *Iris Sylvestris*, eine Art Schwertellilien. *Syr.* 1399.

ŁANIE, - ia, *Subst. Verbi* lać, das Gießen.

ŁANIŻ, - y, *ż.*, *Tr.*; *botan.*, *ob.* grzyb ieleni, abo ielenia bedłka.

ŁANKA, ŁANUSZKA, - i, *ż.*, *Vd.* mainikna rosha, rukalza; *Rs.* лáндышъ; konwalia, *lilium convallium* Mayenblume, kwitnie ku końcowi Maia. *Kluk Rosl.* 1, 264 *et* 2, 232. *Syr.* 752 *et* 1400. *Urzęd.* 190, lilia padolna. *Groch. W.* 371. *ob.* Lanczany. - §. lanka, lanki, pacześ lniana, Flachswerg. Lnianka, płótno z paczesi lniańéy, Linnenzeug. Związano onych mężów w płaszczach swoich, w *lankach*, czapkach, w bócie, i we wszystkim odzieniu swoim. *Rad. Dan.* 3, 21. w ubraniach. *Bibl. Gd.*) *Zrn. Pst.* 3, 102.

ŁANNIK, - a, *m.*, wybraniec z łanu, łanowy, żołnierz, ein Hubensoldat, ein nach der Zahl der Huben ausgehobner Rekrut. Na obronę tey ziemi od rozboyników, zostawiamy 20 łanników. *Vol. Leg.* 5, 348. ŁANOWY, - a, - e, od łanu, Hufen=. Łanowy regiment, dawniéy na łanach wybranieckich po starostwach fundowany. *Kras. Zb.* 2, 17. Zwano ich też piechotą łanową. *Skrzet. P. P.* 1, 344. ŁANOWE, - ego, *n.*, *Subst.*, podatek z łanu, das Hufengeld, die Hufensteuer.

ŁANTAWA *ziele Tr. ob.* Szlachtawa. *Jundz.* 409.

LANTGRAF *ob.* Landgraf. ŁANUSZKA *ob.* Lanka.

ŁANY, - a, - e, *Part. Perf. Verb.* Lać, gegossen, odlewany, *n. p.* Wiele lanych świec białych niesiono. *Wez. Zap. D* 3. Ukazała się wielka liczba *szlachciców z lanemi świecami. *Wys. Al.* 324. Móy wiersz iest lany z prostego pióra. *Zab.* 11, 183. wylewany cf. lać, mein Lied fließt aus einer kunstlosen Feder.

ŁAP! = ŁAP CAP! łup cup, łapes capes! *Bh* drapsa (łap łapanie ptaków), wyraża nagłe porwanie (cf. chabzas, smyk!) *ob.* łapcap; ripps rapps! Łap za myszkę Matuś w nielitościwe szpony. *Zab.* 5, 236. Z razu się tylko słowy szpocą, a potym za łby łap cap po sobie. *Jabł. Ez.* 121. Rozumie, że to ieszcze w Polszcze tak iak za dawnych czasów, co to byle za co łup cup bywało po sobie. *Teat.* 29, 122. Jakeśmy dobyli szabel, tak zaraz łup cup po sobie, chlust, chlust. *Boh. Kom.* 1, 360. Z domu ku mnie wypada, Łap za rękę, iak się masz? *Zab.* 10, 347. ŁAPA, - y, *ż.*, szłopa. *Cn. Th.* 1, 118. *Bh.* tlapa, *Crn.* et *Vd.* tasa, kramplasta noga; *Rs.* лáпа. Koniec płaski nóg niedźwiedzi, małp *etc.* die Tappe, die Tatze. Cokolwiek chodzi na łapach swych ze wszystkich zwierząt, które chodzą na czterech nogach, nieczyste wam będzie. *Bibl. Gd. Levit.* 11, 27. Ta łapa, co się po kudłach skrobie, źle iako widzę posłużyła tobie,. (to iest, niedźwiedź) *Kniaź. Poez.* 2, 185. Łapę iak niedźwiedź lizać abo ssać, *de homine*, *qui spe frustratus*, *solitarius moeret vel esurit. Cn. Ad.* 427. die Pfoten saugen. Ja sobie tak dobrych lat doczekać nie tuszę, Podobno iako niedźwiedź łapę lizać muszę. *J. Kchan. Dz.* 215. *Zygr. Pap.* 376. Jak się wyszastamy, djabelnie będziemy łapę lizać. *Teatr* 22, 9. Do tańca się nogi lenią, Lata z statkiem każą siedzieć, Łapę liząc, iako niedźwiedź. *Czach. Tr. H* 3. - *ż* grubiale = ręka die Pfote, die Hand, die Tatze. Twoie szczęście, że pałasza nie mam przy boku; ale wpadniesz ty mi w łapy. *Teatr* 8, 92. Łapy, by u niedźwiedzia. *P. Kchan. Orl.* 1, 165. - 2) *botan.* łapa niedźwiedzia,

czyli lwia, *ziele*, *ś.* Jana pas, wilcza stopa, babimur, *lycopodium. Syr.* 841. der Bärlapp, Johannisgürtel. – ŁAPAĆ, – ał, łapa *kontyn.*, łapie, łapię *Act. ndk.*, złapać *dok.*, chwytać, *Bh.* lapati, lapim, zlapám; *Slo.* lapam; (*Crn.* lapta, lópta = piłka; lopiti *percutere*); *Ross.* сочиить, имьимать. haschen, zu fangen suchen, nach etwas haschen, greifen, fangen. Koty naywiększą nam czynią wygodę w łapaniu myszy. *Kluk Zw.* 1, 304. Łapaycie tego złodzieia. *Teat.* 30, 54. Bierz, szukay, ścigay, łapay, gdzie oni? *Tręb. S. M.* 117. Dla niepewney nadziei i próżney otuchy Łapsią niebożęta po powietrzu muchy. *Zbyl. Żyw. B b.* – *transl.* Kiedy psy trawę łapią, będzie deszcz. *Kluk. Rosl.* 3, 90. t. i. pyskiem chwytaią, rwą, darnach schnappen. – *fig. moral.* Upatruie i łapa czas, okazyą i pogodę. *Jan. Lig. B* 4. Złapał tanio na Podolu wioskę, *Zab.* 13, 204. uchwycił, dostał). Zli więcey maią, iż cudze łapaią. *Rys. Ad.* 79. Chociaż łapaią cudzego, przecież w niedostatku są. *W. Post. W.* 194. Tak skuteczna była nauka Chrystusowa, iż co przedtym łapał cudzego, to teraz udziela swoiego. *W. Post. M.* 558. Sam nie czyniwszy nic w oyczyznie sławnego Łapa iednak bezwstydnie stopnie dostoyności. *Groch. W.* 545. Gdy on inszym w katedrze siedząc kazał, iam łapał to piórkiem, to pamięcią słowa iego. *Gorn. Sen.* 430. Będę słuchał nowin, będę łapał wieści. *Bard. Tr.* 417. Większa część senatorów, łapaiąc łaski u pana młodego, przemogła, iż Zygmunt puścił synowi Litwę. *Gorn. Dz.* 11. Przeciwnik, łapaiący słowa czyie. *Gorn. Sen.* 401. podchwytuiący). *Prov.* Łepiey trzymać, niż łapać. *Cn. Ad.* 444. cf. Lepszy harap, niż hu lala. ŁAPACTWO, – a, *n.*, łapanie, chwytanie, das Haschen. Łapactwo urzędów. *Petr. Et.* 112. Gorsze iest gardzenie czci, niźli łapactwo czci. *ib.* 270. ŁAPACZ, – a, *m.*, który łapa, der nach etwas hascht, der Hascher; *Bh.* lapač, lapačel, *captiosus*, Łapacze a obłudnicy, którzy się z wierzchu przyiacielmi czynią, a nic nie myślą, ieno iakoby cię w czém podeszli, ułowili, podchwycili. *Dambr.* 445. Chwytacze i łapacze własnéy prywaty swéy. *Jab. Leg. E* 3. Łapacze testamentów, komu się naywięcey zalecaią, temu nayprędszey śmierci życzą. *Gorn. Sen.* 486. – Łapacz, porywacz, ceklarz, oprawca, sługa mieyski do chwytania złoczyńców. *Włod.* der Häscher, Stadtknecht, *Crn.* zap, zaf, (cf. cap). ŁAPACZKA, – i, *ż.*; narzędzie do łapania, łapica, samołowka. *Cn. Th.*, *Sr.* 1. paßle; *Crn.* besgovnésa; *Rg.* stûpiza; *Rs.* западня, капкáнъ. eine Falle, Fallgrube (cf. wilczy dół). *fig.* ein Fallstrick, eine Falle cf. kluczka, sidło). Faryzeuszowie coraz to nowe łapaczki na Pana zastawiali. *W. Post. W.* 344. Mniemaiąc, aby mię mogli ułowić swemi łapaczkami, rzekli... *Baz. Hst.* 113. Wiele im czasu zabrały słowne swary, wykręty i sporne łapaczki. *Pilch. Sen. list.* 336. Łapaczki, *sophismata. ib.* 839. Wykrętów i łapaczek nie zażywa. *Bals. Sw.* 2, 456. Coraz nowych fortelów i łapaczek szukaią. *W. Post. M.* 354. Prawa węzły w wielki labirynt dla łapaczek prokuratorskich. *Herb. Stat.* 440. W słowach miał łapaczki i chytre dyalektyki. *Sk. Dz.* 270. Wichrzyć, łapaczki sporządzać, i to iedynie na umyśle ważyć począł, iakoby króla mógł zdradą ułowić. *Pilch. Sall.* 134. ŁAPANIE, – ia, *n.*, *Subst. Verbi* łapać, das Haschen. ŁAPANINA, – y, *ż.*, łup, *raptum. Mącz.* Zusammengehaschtes, Zusammengeraftes. – b) łapactwo, die Haschsucht, Raubsucht. *Rapacitas* drapiestwo, łapanina, łakomstwo. *Mącz.* ŁAPAY, – aia, *m.*, miano psa gończego, der Name eines Jagdhundes. Pędzi hrabia konno przez zwierzyniec; a za nim capay, łapay, ścinay, dołoż, dwie smycze chartów. *Teatr* 10 *b*, 52. ŁAPCAP, – a, *m.*, (cf. łap cap) *burl.*, porywacz, łakomiec, ein Habsüchtiger, Ripsraps, der nur immer an sich reißt, ein Heißhungriger. Pan łapcap, co z wilczym iada apetytem. *Nar. Dz.* 3, 106. ŁAPCIE, – iów, *plur.*, Ze skóry drzewa Litwa obuwie sobie plotą, które łapciami nazywa. *Gwag.* 414. Schuhe von Lindenbast, Bastschuhe. *ib.* 430. Za pługiem chodzi w łapciach, a w siermiędze. *Stryik. Tur. E*; *ib. H* 2. *Stryik. Kr.* 145. *Dwor. F* 2. cf. kurpie, chodaki. *Ross.* лапоть, лапатокъ, лаптище. Człowiek w łapciach *Rs.* лáпотникъ. ŁAPCIOWY, – a, – e, od łapci, Bastschuhe. *Rs.* лáпотный. ŁAPCZASTY, – a, – e, – o *adv.*, z łapami, maiący łapy, pfotig, mit Tatzen. *Rs.* лáписмый, лапчатый. ŁAPCZYWOŚĆ, – ści, *ż.*, łapactwo, chciwość łapania, die Haschsucht, Raubsucht. Lwia pomsta, gniew orli, łapczywość iastrzębia. *Pot. Poez.* 647. ŁAPCIWY, ŁAPCZYWY, – a, – e, *Boh.* lapawý, chciwy łapania, habsüchtig, raubsüchtig. Widuiemy też ludzi z tak łapczywym pyskiem, Ze i chleb swóy i zęby tracą z pośmiewiskiem. *Pot. Arg.* 680. Chuć zbyt łapczywa. *Kchow.* 187. Na owoc ten łapczywa Ręka i przez wysoki parkan się porywa. *Kchow. Fr.* 107. Dałeś mi kęs chleba, a dopuszczasz przecię, że mi go wyrywa ręka łapciwa. *Mon.* 74, 617. On tak sławy iest chciwy, iako więc kruk na mięso albo wilk łapciwy. *ib.* 71, 317. Ledwie się hamować dała łapczywa hołota. *Pot. Syl.* 64. Dobrze tak na łapczywego. *Pot. Jow.* 212. ŁAPECZKA, – i, *ż.*, *dem.*, *Rs.* лáпочка, mała łapa, ein kleines Pfötchen, Tätzchen. Bestya z płaskim ogonem, z czterema łapeczkami i gryffów trzech gronem. *Zab.* 15, 181. ŁAPES!, ŁAPES CAPES *ob.* łap cap, ripps rapps! Wilk po tey do baranka perorze, Łapes iak swego, i zębami porze, *Zab.* 13, 274. *Tręb.* (*ŁAPIA *ob.* Laponia). ŁAPIASTY, – a, – e, na kształt łapy, latschfüßig, patschfüßig. Ptaki rzędu gęsiego maią stopę łapiastą. *Zool.* 217. cf. łopatonogi, wiosłaty, pływny; *Rs.* лапчатый. ŁAPICA, – y, *ż.*, wielka łapka do łapania n. p. szczurów i t. d. eine Falle, Rattenfalle, Mäusefalle; połapka, *decipula murium. Mącz.*; *Boh.* pollopec, slopec; *Slo.* pasce; *Sr.* 1 *et* 2. paßle; *Crn.* past, skópz, lop, prégla, klefka, besgovnésa, mishnésa; *Vd.* precep, stava, past; *Rg.* stûpiza, plòcciza; *Bs.* stupiça; *Rs.* ловушка, слопéцъ, пасть, кляпцы, западня, ковъ, самоловъ, самоловная снасть, капкáнъ, кулёма. Myszy łowią łapicami albo paściami, skórkę słoniny abo ser pieczony nastrożywszy. *Cresc.* 642. Przeciw myszom stawić łapice przy dziurach, kędyby wyłaziły. *Cresc.* 223. *fig.* Skryta iest zdraycy łapica w ziemi, a samołówka iego na ścieszce. *W. Job.* 18, 10. (ŁAPIDARNY n. p. napis *Rs. et Ec.* столпописáніе, *adj.* столпописуемый. *ŁAPIDUSZA, – y, *m.*, łowca duszy, ein Seelenhascher. Każdy minister heretycki łapidusza. *W. Post. Mn.* 216. ŁAPIĘ *ob.* Łapać. ŁAPIGROSZ, – a, *m.*, wydrwigrosz, ein Geldhascher. Owi łapigroszowie, boże uchoway, aby na nas co wystraszyć mieli. *Falib. L* 3. ŁAPIKUFEL, – ufla, *m.*, ła-

pikufel, moczywąs, kufel, leie iak na kamionkę, ein Saufaus. Jeden z łapikuflów mawiał: chłopfka to ieft, ieść siła; szlachecka zaś pić więcey. Dwor. C 1. ŁAPIKURA - y, m., ŁAPIKURKA, - i, m., złodziey kurowy, ein Hühnerdieb, Hühnerhascher. Slo. lapikurka nauci, flocci homo. Lis ieden, wielki zjadacz królików, wielki łapikura. Zab. 13, 280. Tręb. Lada łapikurce, batog w ręku trzymaiącemu, ledwie do nog nie upada. Mon. 71, 741. ib. 75, 590. cf. ciura obozowy. ŁAPINIEC, - ńca, m., ziele, Tr. ob. Barszcz prosty. ŁAPIOWCA, - y, m., owczy złodziey, ein Schaafdieb, Schaafhascher. Ow ia wilk łapiowca, com się łupem bawił, Teraz od psów myśliwych duszem się pozbawił. Gaw. Siel. 391. Mon. 75, 590. ŁAPISZTUKA, - i, m., chciwy iedzenia, ein Freßhals. Panom wytrzęsikuflom, łapisztukom owym . . . Dzwon. A 2. ŁAPITRUNEK, - nka, m., wytrzęsikufel, łapikufel, moczywąs, ein Saufaus. Próżnochlebowie i łapitrunkowie. Zrn. Pdst. 251 b. ŁAPKA, - i. ż., dem., Bh. tlapka; Rs. лапка, - a) mała łapa, n. p. Psina łapkę miała urażoną. Węg. Mar. 1, 83. burl. zamiast ręka, die Pfote, die Hand. Wpadłeś mi znowu w łapki moie. Teatr 30 c, 86. - b) małą łapica, n. p. samołowka na myszy, Vd. mishja past, mishniza; Rs. ловушка. eine Falle, Mäusefalle etc. Nakoniec myszka trafiła do łapki. Morszt. 83. cf. dzban póty wodę nosi, póki się nie stłucze). fig. Jakże wiele w tym życiu zasadzek na człowieka biednego, nie można mieć iakiey fortunki, na którąby albo ludzie albo djabli nie zasadzali łapek. Teatr 7 c, 57. Taką na niego zastawię łapkę, iż mi się z niey nie wymknie. Teatr 14, 95. Mogliśmy sztuki wojować sztukami, Wpadliby byli Grecy w łapkę sami. Bard. Tr. 270. Wpadłeś w łapkę kobiety, dobrze ci tak, paś się do niey. Węg. Mar. 1, 130. - 2) łapki u szaty, wyłożki u rękawa Tr., die Patten, Klappen, Aufschläge am Aermel; Rs. лацканъ. Czerwonego sukna na łapki czyli wyłogi, wzięto łokci 325. Czack. pr. 1, 218. ŁAPKOWATY, - a, - e, - o adv., z łapkami, na kształt łapek, mit Pfötchen, wie Pfötchen. Przywrotnik liście ma łapkowate. Jundz. 140. *ŁAPOCHWAŁ, - a, m., *ŁAPOCZEŚĆ, - oczcia, m., ambitny der Ehrsüchtige. Łapoczcia i łapochwałę ganiemy, iako tego, który nazbyt, niż mu przystoi, pragnie czci i chwały. Petr. Et. 269.

Pochodz. *łapożonny; nałapać, obłapiać, obłapić, połapać, połapa, połapka, rozłapać, ułapić, załapiać.

ŁAPONIA, - ii, ż., *ŁAPIA, wielki kray przy morzu lodowatym, dzieli się na Szwedzką, Duńską i Moskiewską. Dyk. G. 2, 65. Lappland. W Moskwie, w Łapii, w Islandyi. Haur Sk. 292. Rs. лапландія. ŁAPOŃCZYK, *ŁAPON, - a, m., der Lappe, Lappländer. Rs. лопарь. Łapończykowie nie bywaią wyżsi iak na 3 stopy. Dyk. G. 2, 65. Łaponowie odlegli. Zbyl. Dr. E 3.

*ŁAPOŻONNY, - a, - e, żony uwodzący, Weiberhaschend. Ten łapożonny sędzia (Parys) i obca żona (Helena), Będzie przyczyna z którey Troia zburzona. Petr. Hor. 2, D 4 b. ŁAPSKO, - a, n., łapa niekształtna, brzydka, eine häßliche ungeschickte Pfote. Rs. лапище.

*ŁAPS, - u, m., przepadek der Verfall, die Verfallsbedingung, der Verfallstermin. Leszek Krzyżakom powiat Michałowski zastawił we trzech set grzywien, a to pod łapsem do trzech lat. Bielsk. 175.

*ŁARĘDOGRA, - y, ż., wódka lawandowa, Lavendelwasser. Dobywa larendogry, i rzeźwi go. Teatr. 11 b, 118. Spocsniy dla boga! iakże mi zbladła! Naści powąchay, na łarędogry! Zabł. Bal. 78.

ŁARMO, indecl., ŁARMA, - y, ż., bicie na trwogę, trwoga, Bh. lermo; Slo. lerma, Vd. larma, larmanje, tertranje, hrup. Allarm, Lärm. Larmo się wszędzie rozlega Bellony, Grzmią z wielkich kartaun straszliwe *piorońy. Kchow. 66. Spiewali nasi bogarodzicę za larmo do boiu. Psalmod. 14. Z dział po basstach mocne larmo dano. Auszp. 24. Ja w larmę biię, a wy wsiadaycie, Zawiodę was za Dniestr. Birk. Zyg. 27. W larmę biie, i ludzi do gromady zbiera. P. Kchan. Orl. 1, 199. Uderzą w larmę, on zaraz wesoło Wprzód przed inszemi w świetney stanie zbroi. P Kchan. Jer. 202. Bieżąc na on zgiełk, słyszy z drugiey strony, Ze w larmę, w larmę biią i wołaią. ib. 233. cf. gwałt, rata!

ŁARWA, - y, ż., die Larve, eine Schreckensgestalt, Schreckenerscheinung, poczwara, straszydło, według dawnych pogan, były to zaś dusze złych ludzi potępionych, tułaiące się na straszenie żywych (Lat. md. larvae); Kras. Zb. 2, 19. Larwy go piekielne biczuią. Bard. Luk. 128. Rg. prijkaza, nemán, nochnisza, upirina, ùzma, mòra, vukodlak, pustołoviza cf. nocnica, upiór, mara, wilkołek. - §. Nazwisko larw dawano potym Maszkarom, die Maske, die Larve, które pospolicie aktorowie teatralni brali na twarze. Kras. Zb. 2, 19. Bh. nahubek (nagębek), strakusska, sskraboffka; Crn. shema; Vd. shema, larva (cf. schema); Cro. lárva; Dl. krinka, maskara, krabanosnicza; Rg. priobrasa, nalijcje; Bs. maskara, krabanosiça, neman; Sr. 2. larwa; Sr. 1. larba, balshne woblicžio; Ross. харя, харька, харица, харища; Ec. личина, рожа притворная. Larwy abo maszkary na twarzy Aeschilus wynalazł. Dambr. 614. Cesarz sam po mieście w larwie chodząc pokryty szpiegował. Tward. Wł. 143. Ach larwę świecie! fałszywą zdeym. Dar. Lot. 12. - Prov. Slo. stahnu larwu, utrest Salbu; Vd. odshematí, resobrasiti z demaskować entlarven. Przecięż mi się darzy istną prawdę postrzegać bez larwy na twarzy. Teatr 46 d, 16. Kto larwę tę odsłoni, szczerzeli w tym poganin, pokrycieli chodzi? Tward. Wł. 132. Tu ćmią oczy larwą iakąś pokoiu, a krew się toczy. ib. 66. Pod larwą, z pod pozorem, unter dem Scheine. Febry pod larwą, larvatae, które pod kształtem choroby się ukazuią. Krup. 5, 531. maskowane). Drudzy pod hoyności larwą krzywdę bliźnich kryią. Bals. Nied. 1, 99. - b) transl., twarz bardzo szpetna, ein sehr scheußliches Gesicht. Tr. ŁARWISKO, - a, n., szpetna larwa, eine häßliche Larve, scheußliche Erscheinung. Larwisko się pokazało, straszliwy dziw. Krom. 285. spectrum. ŁARWISTY, - a, - e, laruatus który larwę nosi, maszkaraty. Mącz. ein Verlarvter. Sr. 1. larbwaté; Bs. krabanos, maskaran. ŁARWOWY, - a, - e, od larwy, Larven-. Gorączka larwowa, ieżeli się ukazuie pod larwą plewry, leczy się iako pleura. Krup. 5, 408. maskowana.

ŁARYSSA herb., dwa lemiesze podle siebie końcami do góry, i ostrzem na bok obrócone, w polu czerwonym. Kurop. 3, 29. ein Wappen.

ŁAS, - a, et u, m., in Local. w lesie, der Wald. Bh. les, lesyna; Slo. les, hág (cf. gay); Sr. 2. lĕso gay, blotto, bwot-

to, botto las, bor, *Sr.* 1. leß, hola, liß, ließ, liiß chrost, *Gr.* ἄλσος, *Hbr.* לוז *lus* corylus, cf. łoza; *Crn. et Vd.* lęs, leis, lies = drzewo, *Jt.* legno, *Lat.* lignum, *Ger. c. aspir.* *Holeß, Holz, cf. *Gr.* ὕλη; = 2) les, *Vd. et Crn.* log (cf. łąg, łęg), borsht (cf. bor), goisd (cf. gąszcz, gęstwa), meja (cf. miedza); (distg. *Vd.* lass = włos); *Cro.* lúg, loza, dubrava (cf. dąbrowa), shuma (cf. szum); (*Cro.* lész, darvo, drévo *lignum, arbor*; lész, drevo, iz koiegasze ima kay napraviti *materia lignea*, lesz mertvechki *sandapila*); *Hg.* liget; *Rg.* lúg, lúgh, gaj, gòra, dubràva; (*Rg.* ljés, = legni di lavoro, materia, od sctàse scto cinij); *Bs.* gora, dubrava; scjumma (cf. góra; *Bs.* lis, liés, drriva za poslovati, *materia*, *lignorum apparatus*); *Sla.* lùg, shuma; *Rs.* лѣсъ 1) las 2) drzewo; las wielki лѣсище, las gęsty na błotach лыва); *Ec.* дубова, дебрь (cf. *debrza). Lasem się zowie, gdzie rośnie wiele drzew ciągiem długim bez uprawy i sadzenia; Jeżeli tylko w nim iednego rodzaiu drzewa, na ten czas od nich bierze nazwisko, n. p. *dębina*, *olszyna*, *brzezina etc.*; Gdzie rośnie sośnina zowie się *bor*; niewielkie laski zowiemy *gaikami*. Lasy zbyt zagęszczone i zarosłe, nawet w dzień okropność sprawuiące, nazywamy *czarne lasy*. Jeżeli są obszerne i niewycinane zowią się *puszcze*. *Ład. H. N.* 88. cf. gęsty las, rzadki las). We Pana lasy są bory, dąbrowy, lub czarne lasy. *Torz. Szk.* 2. Brzeg czyli kray lasu *Rs.* опушь, опушка. *Prov.* Im więcey w las, więcey drzewa, *Pot. Arg* 105. Im daley w las, tym więcey drew. *Cn. Ad.* 324. im daley tym gorzey). Boiąc się wilka, do lasa nie iść. *Rys. Ad.* 3. Dla grzmotu do młyna nie iść, dla szumu do lasa; dla ptastwa nie siać. *Cn. Ad.* 156. (cf. leniwy mówi: lew w drodze; cf. bez prace, nie będą kołacze). Nie wyciągay wilka z lasa. *Teatr* 18 *b*, 5. (cf. nie maluy djabła na ścienie). Natura ciągnie wilka do lasa. *Pot. Jow.* 167. Nakarm ty wilka, niech popuści pasa, A wilka ciągnie natura do lasa. *Bratk. M.* Zawsze do lasa tąży wilk chowany. *Pot. Pocz.* 604. (cf. maż ty chłopa masłem, on przecię śmierdzi dziegciem; cf. wilku mów pacierz, a on: kozia macierz; cf. wilk chowany, żyd chrzczony). W lesie chce ryby łowić. *Haur Sk.* 174. (cf. orać morskie lądy; cf. po cierniach fig szukać; cf. kręcić z piasku bicze). Póki lata po lesie ptak, nigdy z królmi do stołu nie usiędzie. *Birk. Kaz. L* 3. Jeden sasa, drugi do lasa. *Gemm.* 113. *quilibet sibi rex, quilibet grex*, *Slo.* každi wlaſ ruzno ſa gezí cf. włos; cf. nie do pary woły, nie pociągną daleko; cf. jeden porze, drugi szyje; ieden buduie, drugi rozwala). W mieście, iak w lesie, głębokie milczenie. *Zab.* 15, 271. - Las, dziki las, dziczyzna, puszcza, eine Wildniß, n. p. iak w lesie błędno. *Cn. Th.* Tyś świadek, żem i ia nie w lesie schowany. *Zab.* 12, 327. *Eyss.* Człowiek w lesie wychowany byłby się w niey rozkochał. *Teatr* 36 *b*, 24. (cf. leśny dziki człowiek). Harda myśl i w lesie czasem sławy traci, Bo widzisz, iż się z takim żaden nie rad braci. *Rey Wiz.* 44. Jest dziś wielu, co koni, broni i ubioru rycerskiego używaią, a męstwo ich w lesie. *Bud. Ap.* 39. t. i. w ucieczce, w nogach cf. a nasi w chrost). Głupi kupcy na borg mu daią, a zapłata w lesie. *Opal. Sat.* 115. t. i trzeba iey czekać, za nią biegać, die Zahlung ist im weiten Felde. Lasem się bawić = polem, polowaniem, ein Jägerleben, Waldleben führen. Częstokroć kto się bawi lasem, Lepiey niedźwiedzia, niż ludzi pamięta. *Pot. Syl.* 22. - Przez suchy las żołdaka puścić = przez rózgi. *Tr.* Spießruthen laufen lassen. - Wielki głód był w ten czas na nasze; bo żywności nie mieli; konie aż lasem żywe były, a nasi chleb z plewami na poły jedli. *Bielsk.* 235. t. i. liściem, leśnemi ziołami, Waldlaub, Waldkräuter. - b) *transl.* Fingal naypierwszy z mocarzów przybywa, Las masztów iego iuż morze okrywa. *Kras. Ofs. C* 3. ein Wald von Masten. Las włosów = gęste włosy, chwast. *Cn. Th.* LASA, - y, *ż.*, *Bh.* lisa, cf. lisica); krata, plecionka, ein Flechtwerk, Gitterwerk; lasy w których na polu owce =, hurty, die Schaafhürden. Krata mularska dróciana, z lasek; lasa do przesiewania wapna, piasku. *Cn. Th.* 315. die Fege, Sandfege, *ob.* lasować). Lasy do suszenia słodu, Malzdarren, bywaią olszowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Lasy = lasowe drzwi; kraciaste, eine Gitterthüre. *Tr.* LASECZEK, - eczka, *m.*, *Rs.* лѣсочикъ, *dem. nom.* lasek las, = gaik, ein kleines Wäldchen. Kozy tam na to umyślnie chowaią w laseczku jednym. *Star. Dw.* 31. Ziele to rośnie w laseczkach, we krzach. *Syr.* 856. LASECZKA, LASZCZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* laska, = kołek, pręt, palcat, patyk, *Bh.* liskowka = *baculus colurnus*). ein Stöckchen. *Slo.* hůlečka; *Vd.* palizhiza, palizhka; *Bs.* sctapicch; *Rs.* палочка (cf. palica) посошекъ (cf. posoch); *Ec.* жезлецъ, жезликъ. Romulusowa laszczka krzywa u wierzchu, którą zwykł wieszczyć. *Warg. Wal.* 26. Węgle z młodych laszczek dobrze wypalone. *Bielsk. S. N.* 37. Ptaszkowie, których na lep łowią, im więcey w laszczki lepem nasmarowane skrzydełkami biią, tym się więcey wikłaią. *Birk. Gł.* 76. Laszczki do podpierania wina. *Zaw. Gos.* tyczki na wino, Pflöcke. Laszczki, do których zioła przywięzuią, tyczki stawiane, abo poprzek kładzione rośniki. *Cn. Th.* Winna latorośl obłędliwa po laszczkach utkwionych czyni chłodnik. *Banial. L* 4. - §. Laszczkę ia piastuię, Bozkie i ludzkie ia rządy sprawuię. *Past. F.* 285. berło, rząd. Scepter. - b) laseczka pisana, = kreska, liniyka, ein Strichlein, *Rs.* ляса, лясочка plama obdłużna). Turcy zadaią Persom, że sfałszowali alkoran, źle pokładli punkta i laseczki, przez co na wielu mieyscach uczynili sens oboiętny. *Kłok. Turk.* 148. cf. łącznik. LASEK, - ska, *m.*, *dem. nom.* las, ein Wäldchen. *Sr.* 1. leßk, lisk; *Bs.* scjummiçà; *Rg.* dubràviza; *Cro.* lozicza, dubravicza; *Rs.* лѣсокъ, перелѣсокъ, перелѣсочекъ. Niewielkie laski zowiemy gaikami. *Ład. H. N.* 88. Lasek bogom poświęcony. *Bard. Tr.* 190.

Pochodz. *laska*, *laskować*, *laskowy*, *laskowiec*, *lesica*, *lesisty*, *leśnictwo*, *leśnieć*, *leśniówka*, *leśniczy*, *leśny*, *leszczyna*, *Polesie*, *zalesie*. *cf. list*, *liście*, i t. d.

LASEROWAĆ *cz. ndk.*, u malarzów, rzadkim kolorem na gruncie srebrnym lub białym ciągnąć, tak iż ten spodni przegląda. *Mag. Msk.* lasiren, eine Farbe mit einer andern durchsichtigen bedecken.

LASEROWY sok *ob.* Czartowe łayno.

ŁASIĆ się, - ił, - i, łaszczę, łaszę, *Recipr. ndk.* (*cf.* ułasić się, przyłasić), pokornym układaniem się zalecać, cf. głaszczeć cf. łaskować cf. płaszczyć się), *propr.* o psach, o kotach etc.; *fig. de homine*, sich schmiegen, wie ein Hund, kautzen, sich ducken, gar demüthig thun, fuchsschwänzen, einen Katzenbuckel machen. *Bh.* lisati se *adulari* cf. lis; *Sr.* 1. liſcziu ſo, leſnu ſo *blandior* (cf. lizać), *Sla.* lisicsiti,

ulizivatise, = pochlebić; *Bs.* lisiciti, *Rg.* lisliti *vulpinari*); *Vd.* perlisuvati se, *Cro.* lichiti, liszichitisze, liszichimsze, prilizavamsze (cf. oblesny); *Rs.* ласкиться, ластиться *caresser* cf. łaska). Pies się łasi, a kąsa. *Pot. Arg.* 264. Pies pochlebny ogonem łasi się do pana, Język miasto ogona u Pontyliana. *Min. Ryt.* 3, 213. Ciebie gdy uyrzał cerber w złotym rogu, Łasząc się ktobie, iak swoiemu bogu, Z lekka lizał nogi. *Hor.* 1, 304. *Kobyl. leniter atterens caudam*). Cerber łasił się ogonem. *ib.* 306. *Min.* Szkodliwszy, co fałsz chce prawdą uczynić, niźli on pies, co się idąc do ciebie łasi, a marda ogonem, a gdy się nie obaczysz, alić on za nogi cap! *Rey Zw.* 83. Ten co się zda łasić pod pokrywką świętą, Ma chęć szkodzić po cichu przeklętą. *Jabl. Ez.* 22. Nie każdy to przyiaciel, który się łasi i wdzięczy. *Ofs. Bay.* 2. Łaszą się skłaniaiąc kolana i głowę. *Przyb. Milt.* 247. Kto się łasi, kłania u dworu, pozyska wszystkie łaski. *Węg. Mar.* 3, 301. Mężczyznom grożąc, kobietom łasząc się, porywaią Rzymianie mdleiące Sabinki. *Stas. Num.* 1, 19. Różne zawierała traktaty łasząc się iak wąż, aby śmiertelniey potym ukąsić. *Kur. Pet.* 12. *- §. Łasić się, łaszczyć się na co, łaknąć, chciwym bydź, begierig wonach seyn. Żyć skromnie, na próżne się nie łaszczyć tytuły. *Min. Ryt.* 3, 305. Nie na pokarm wymyślny chęć się iego łasi. *Zab.* 15, 155. *Kniaź.* ŁASZENIE, ŁASZENIE się, *Subst. Verb.*, das Kriechen, Schmiegen, Fuchsschwänzen. *Rs.* человѣкоугодїе. Zwyczayne łaszenia psiny upewniały o ustałym bolu urażoney łapki. *Węg. Mar.* 1, 83. Niektóre śpiewania miłym są łaszeniem, którym się umysł zmiękcza. *Pilch. Sen.* 300. ŁASICA, - y, *ż.*, ŁASICZKA, ŁASKA, - i, *ż.*, *Bh.* lasyce, kolcawa; (*Bh.* kolcawa bila gronostay); *Moraw.* laska; *Cro.* laszicza; *Rg.* lassiza; *Sla.* lasica; *Bs.* lassiça, podlasiça, viveriça; *Crn.* podlastèza; *Vd.* podlasza; *Sr.* 1. kowlicza; *Ross. et Ec.* ласица, ласточка, das Wiesel, zwierzątko żywe prędkie, po folwarkach wielkie szkody robi. *Ład. Dyk.* 1, 80. Łaska pospolita, *mustella vulgaris*, wielkości wiewiorki, żywi się myszami i iaiami zwierząt. *Zool.* 319. Od łasicy albo łaski ukąsany. *Syr.* 459. *Slo. Prov.* taki ge, iako bi ho lasica ofukla *morosus et truculentus*). Lękliwa łaska. *Przyb. Luz.* 281. Co czynić, żeby łaski gąsiąt i innego drobiu nie zjadały. *Haur. Ek.* 134. Łasica leśna, das Frettchen. *ib.* 1, 321. Łasica zybeta, długa półłokcia, gibka iak kot, pod odchodkiem ma mieszek, w którym się zbiera zybet. *Zool.* 318. die Zibethkatze. Ziemne łasice. *Banial.* J 2. ŁASICZKOWY, ŁASICZNY, ŁASICZY, *LUSICZCZYNY, - a, - e, od łasic, Wiesel=. *Sr.* 1. kowliczowé. Rod łasiczy, iak i kotów, Szczurów nabawia kłopotów. *Jak. Bay.* 160. *Mustelinus* łasiczny, n. p. maści łasiczney, to iest, bladey, piegatey, żółtawey twarzy. *Mącz.* Łasiczczyne ukąsanie. *Szr.* 459.

ŁASKA, - i, *ż.*, cf. łas.) pręt, palica, kostur, kiy, ein Stock, ein Stab, ein Stöcken. *Bh.* hůl, hůlka, berla, berlička (cf. berło); *Slo.* hůl; *Vd.* paliza (*ob.* palića), pazel, pazl, hlod, kol (*ob.* koł), podvirk; (*Vd.* leska *tignum*); *Crn.* palza (kravóla = kiy pasturzy; *Crn.* leskovza = leszczynowa laska); *Cro.* palicza, terlicza, podvirk, bòta, botta, schap; *Dl.* stap; *Sr.* 1. potikaj; *Rg.* ljenka, prrjtka, mòtka; *Bs.* sctáp, paliça, tojaga (scisc *dolon*). *Rs.* палочка, посохъ (*ob.* posoch); *Ec.* палица, жезлъ. Łaski do noszenia w ręku bywaią dereniowe, tarniowe, szakłakowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Przynieś mi móy surdut, kapelusz i laskę. *Teatr* 52 *d*, 47. cf. tracinę, trzcinkę). Póki sił w ręku staie, póki nogi duże, Którąby się wsparł potym, laskę sobie struże. *Pot. Arg.* 416. za młodości myśli o zgrzybiałości). Chłopiec konika sobie z laski czyni. *Glicz. Wych.* J 5. *b.* - Laski flisowskie, są to drążki cienkie i długie, któremi idąc do góry szybuią. *Mag. Msk.* Schifferstangen, Stoßstangen. Laski dla flisów bywaią grabowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Wylać laski, znaczy, przestawszy szybować, złożyc ie na pochody. *Mag. Msk.* - Laska, kiy, narzędzie do bicia, ein Stock zum Schlagen. Nosili u Rzymian rotmistrze laskę abo kiy z winnego drzewa, którym żołnierze bili. *Sk. Dz.* 152. Nie zdeymuy ze mnie karania, Ani laski z grzbieta mego. *Groch. W.* 391. rózgi). *transl.* pręcik = laska na słoneczniku, der Zeiger an der Sonnenuhre. Laska laku, eine Stange Siegellack. Laski Neppera, ciekawość arytmetyczna. *Alg. Nar. B* 3. die Neppersche Stäbe. *Laska* = palcat urzędniczy, der Stab als Amtszeichen. Porzuć pasterstwo i laskę opactwa, któreś z ludzkiey ręki brać śmiał. *Sk. Dz.* 1018. cf. kurwatura). Weź pasterską laskę. *Groch. W.* 1. pasterstwo). Laska panuiącego *ob.* berło. Laska hetmańska, *klawa, *ob.* buława). Car, gdy którego pana na urząd iaki przekłada, tedy mu w ręce podaie laskę, daiąc znać, aby mu we wszystkim posłuszeństwo wcale zachowane było; a kiedy który z urzędu bywa składany, tedy oną laskę do ręku Cara oddawa. *Gwag.* 527. - Znakiem dostoieństwa Marszałkowskiego iest laska przy urzędzie imieniem królewskim oddawana przez iednego z pieczętarzów. *Skrzet. P. P.* 1, 169. der Marschallsstab, Zeichen der Marschallswürde. (cf. Stabhalter Adlg.). U dawnych Anglików, Francuzów etc. dwór królewski rozciągał się do 12 mil; ta mieysca rozległość nazywała się *virgata regia* od miary starożytney *virga*. Na znak zaś tego nosił marszałek laskę przed królem, iakoby kiy mierniczy, daiąc do zrozumienia, że gdzie król iest, tam o mil 12 nikomu się nie godziło hałasować. *Nar. Hst.* 5, 473. *ztąd metonym. laska*, = marszałkostwo, die Marschallswürde. Ja w zupełney wolności podnosząc tę laskę, która mi na przeszłym seymie była powierzona, zaczynam od powitania kollegów. *Dyar. Grod.* 8. Marszałek starey laski. *Dyar. Gr.* 7. przeszłego seymu, der vorige Reichstagsmarschall, der auf dem letztvergangnen Reichstage den Marschallsstab bekam. Pod starą laską nie pozwolić na obieranie marszałka. *Leszcz. Gł.* 78. Marszałek starey laski witał nowo obranego marszałka temi słowami... *Dyar. Gr.* 9. - Do laski proiekt oddawać, = marszałkowi seymowemu, dem Reichstagsmarschall ein Projekt überreichen. Po skończoném czytaniu tenże sam proiekt do laski oddany został. *Dyar. Gr.* 126. Posłowie ułożone proiekta do laski podaią. *Dyar. Gr.* 338. - 2) Laska miernicza, abo pręt, czyni 7 1/2 łokci. *Lesk.* 2, 26. die Meßruthe. Podług drugich laska czyni prętów dwa albo łokci 15. *Ostr. P. C.* 2, 297. *Chmiel.* 1, 78.

ŁASKA, - i, *ż.*, (*Boh.* laska *amor*; *Slo.* láska *charitas, amor*; (*Bs.* laskati *blandiri* cf. łasić się; *Rg.* lascititi tkoga *adulari*; *Rs.* ласка *la caresse, douceur*, ласканїе pochlebienie, ласкать pochlebiać cf. głaskać, ластиться *caresser* cf. łasić się). die Gnade, die Gunst, die Gewogenheit.

heit. Łaskę bierzem za miłość, nie wszelką, ale tę tylko, gdy godnieyszy podleyszego miłuie. Nie mówimy: pan iest w łasce u sługi; ale: sługa iest w łasce u pana. *Petr. Et.* 325, *Slo.* laſka, priʒen'; *Bh.* priʒen' (cf. przyiaźń); *Sr.* 2. gnada; *Sr.* 1. hnada; *Crn.* gnâda, pervoshnost; *Vd.* gnada, miloſt, voishanje, perjasnost, dobrovolnost, dobronagnost; *Cro.* miloscha, milosardje (cf. miłość, miłosierdzie); *Sla.* millòſti; *Rs.* милость, благость, благомá, благодáть, благопрïимность, благопрïямство. Łaskę otrzymać, Gnade finden. Łaskę utracić, z łaski wypaść, *s* w niełaskę wpaść, in Ungnade fallen. Niełaska *Crn.* samira). Niewdzięcznik ten nazad wpadł w łaski. *Teat.* 25 *c*, 104. odzyskał łaskę). Jak się mam w łasce W. M. Pana Dobr.? *Mon.* 67, 458. czyś ieszcze na mnie łaskaw?). Nie wierz żadnemu, któryby chciał Jozefa u ciebie na łasce zepsować, owszem tego, któryby go chciał obwinić, na gardle skarz. *Jer. Zbr.* 164. któryby mu chciał kredyt psuć). Wszrubować się w czyię łaskę *Rs.* подласкаться, подлеститься, подлещиться. Łasce się Wc Pana Dobrodzieia oddaię, ich empfehle mich zu Gnaden. - Bydź na łasce czyiéy, zależeć od iego miłosierdzia, von jemandes Gnade abhängen, in seiner Discretion leben. Jeśli kto przed królem miecz wyimie i kogo rani, ma bydź okrom łaski karany; a ieśli wyiąwszy nie rani, niech będzie na łasce naszéy. *Herb. Stat.* 9 *et* 191. Gardło takiego na łasce bydź ma. *Sax. Art.* 60. Jeśliby się kto na łaskę, i na miłosierdzie, albo na wolą adwersarza swego podał. *Szczerb. Sax.* 197. na dyskrecyą). Jeśli kto wyzowie za 'liaską, t. i. chciałby się założyć o stratę albo o zysk swéy rzeczy. *Herb. Stat.* 496.? Białogłowy większą maią u sądu łaskę, niż mężczyzna. *Chel. Pr.* 97. więcéy względu). - Cokolwiek mam łaski, niech mi wolno będzie milczeć. *Teatr* 33 *d*, 34. Gospodarzu: co się należy? ꝶ. co łaska Pańska, *s* zależy od woli Pańskiéy wiele płacić, zahlen nach Belieben. Żebym się mógł Panu czym przysłużyć, choć owocem z sadu mego, ieżeli łaska. *Teatr* 30, 17, wenn Sie die Gnade haben wollen. Wszak się nie omylę na łasce Pana mego. *Teatr* 43 *c*, 58. na życzliwości). Łaska w tym Wc Pana Dobrodzieia, nie moie zasługi. *Teatr* 21, 110, Sie sind sehr gnädig, meine Verdienste sind nicht so groß. Zdrowaś Marya łaski pełna. *Sekl. Luk.* 1. „*not.* z łaski umiłowana, ulubiona“, aus Gnaden liebgewonnen. Z łaski Bożéy, von Gottes Gnaden, durch die Gnade Gottes. My Stanisław August z łaski Bożéy król Polski. - Mam z łaski Pana Boga z czego żyć. *Ld.* Jest z łaski Pana Boga fortuna piękna. *Teat.* 15 *c*, 4. Z iego łaski otrzymałem ten urząd, durch seine Gunst oder Begünstigung. Tyrsys raz dla Temiry świeże przyniosł róże, Słyszałem, że do swego przypiąwszy ie łona, Z Tyrsysa łaski, rzekła, dzisiem ustroiona. *Szym. Sw. W.* 65. Panie z swéy świętéy łaski, zmiłuy się nad nami. *Kanc. Gd.* 99. W krótce się przy łasce bożéy zobaczymy. *Kras. Pod.* 2, 10. t. i. da - li bóg, so Gott will. Nie znano w Polszcze innéy Ery, iak łaski, czyli od narodzenia Chrystusa. *Czack. Pr.* 1, 80. łaski bożéy, gnadenreiche Gebürt Chrysti). - *Iron.* Biednym się staię z twéy łaski. *Hul. Ow.* 109. z twoiéy przyczyny). - Z łaski, *s* darmo, nie za zapłatę, aus Gnaden, umsonst, ohne Zahlung. Kto służy z łaski, temu miłosierdziem płacą. *Rys. Ad.* 26. Kto służy z łaski, ma mieszek płaski. *Ib.* 25. Łaską syt sługa nie będzie; Łaska Pańska bez datku nic nie waży. *Cn. Ad.* 428. Łaska Pańska: dobre zdrowie, co lepszego niech Pan powie. *Rys. Ad.* 34. Kto łaskę pańską szacuie, coś w sobie niepewnego czuie. *Rys. Ad.* 22. Nie dbam o łaskę, kiedy mam laskę. *Cn. Ad.* 573. Łaska Pańska na pstrym koniu ieździ. *Cn. Ad.* 428, *Rys. Ad.* 34. *de mutabilitate fauoris principum*, Herrengunst ist wie Aprilwetter; *Slo. Prov.* Páńſka láſka nakrátce, gako zagaći chwóſt, trwa, albo Páńſka láſka, gako zagaći chwoſt kratka. Za łaską mówiąc, albo z odpuszczeniem mówiąc *salua venia*. *Mącz.*, t. i. uczciwszy uszy, mit Ehren zu melden. Gdy będziesz w cechu, za łaską, co słowo, Mów, czapkę zdjąwszy. *Klon. Fl. E.* 2, mit Gunst (bey den Handwerksgesellen). - §. b) *meton.* łaska, *s* świadczenie łaski, ein Gnadenbeweis, eine Gefälligkeit. Wielką mi tym uczynisz łaskę. *Ld.* Łaska późna niewdzięczna; im prędzéy pośpieszy Tym iest łaska wdzięcznieysza, tym miléy ucieszy. *Mln. Ryt.* 3, 100. Jeśli się kto naprze z strony konia, wozu, żony, nie puszczay z domu bez siebie: wóz połamią, konia osadnią, żonę z łaską odeślą. *Rys. Ad.* 18. z pamiątką, z upominkiem). - *Iron.* Da on łaskę bożą, da on duszkę świętą. *Cn. Th.* 489. nie da nic, cf. z panem bogiem, er wird dich in Gottes Namen gehen heißen. - §. łaska, *s* uprzéymość, miłość, Innigkeit, Liebe. Patrz ptaszki, kiedy sobie parami w dziwnéy łasce chodzą, A one wdzięczne dziatki też za sobą wodzą. *Rey Wiz.* 58. - §. Łaski *personif.*, *Charites*, *Gratiae*, wdzięcznice, die Huldgöttinnen, Huldinnen, boginie piękności, wesołości. *Hor.* 1, 24. Pieszczonym Łaskom daią Nimfy ręki, W takt na przemiany z niemi skaczą Wdzięki. *ib. J. Kchan.*, *Kosz. Lor.* 114 *b*. Na gody, ni się Juno swatowna stawiła, Ni Hymenéy, ni Łaska w łożnicy drużyła, *Gratia*. *Zebr. Ow.* 150. - *§. tytuł, *s* Miłość, *Vd.* Gnada, Euer Gnaden. Uprasza się Łask Waszych. *Tr.* (*§. Łaska, zwierzę *ob.* łasica). ŁASKARZ, - a, *m.*, imię Polskie, *Gratianus*. *Jabł. Her.* ŁASKAW, ŁASKAWY, - a, - e, ŁASKAWIE *adv.*, życzliwy, sprzyiaiący, gnädig, günstig, gütig, gewogen; *Bh.* laſkaw, dobromyſlný; *Sr.* 1. ſmĕlné, ſmĕlné, hnadné; *Vd.* gnadliu, usmilen, miloſtiu, pomiloſtni, dobrovolen, dobronagnjen, perjasen; *Crn.* gnadliv; *Bs.* blag, blagoſtivo (*ob.* błogi); *Rs. et Ec.* благодáтный, благíй, благоволительный, миловидный, полюбовный, доброхóтный, доброжелательный, кроткодушный, кроткопрáвный, любезный; (*Rs.* ласковый grzeczny, ludzki, ласкáтельный pochlebny). Jak to? łaskaw on na cię? ꝶ. zupełnie, i iak tylko! *Teatr* 43 *c*, 87. Łaskaw na mię, *s* łaskę mam u niego, łaskawie się ze mną obchodzi. *Cn. Th.* Będę na cię łaskaw, *s* łaski u mnie dostaniesz. *Cn. Th.*, ich werde Deiner in Gnaden gedenken. Dobry na mię pan, łaskaw, abo szczodry. *ib.* Bądź łaskaw *Rs.* пожалуй, пожалуйте. Spodziewam się, że Wc Pani Dobr. zechesz bydź łaskawa na mnie. *Teat.* 38, 101. Proszę Jegomości, żeby na moię żonę z daleka był łaskaw. *Dwor. F.* 4. *Valedicens*: Bądź łaskaw, w tym momencie odjadę. *Jabł. Tel.* 52, *P. Kchan. Orl.* 1, 35. t. i. oddaię się łasce twoiéy, sprzyiay, bleibe mir gewogen; ich empfehle mich. Dziecię tak wychowane, słowa inszego

iedno móy *łaſkawy* a miłościwy, nie da sobie mówić. *Glicz. Wych. F 4 b.* łaſkawco, Dobrodzieiu, gnädiger Herr! - §. Chléb łaſkawy, *ob.* Chléb. - §. niezły, niesurowy, łagodny, ludzki, folguiący, gütig, leutſelig, gnädig, gelinde, *de homine et de rebus.* Łaſkawego sędziego surowy wyrok boli. *Ld.* Kopać to ziele trzeba, gdy słońce w iakim niebieſkim znaku łaſkawym. *Syr.* 741. Jasne tam zawsze niebo, i łaſkawe powietrze. *Boter* 219. Lato tam łaſkawe i ucieszne. *ib.* 78. Morze bywa łaſkawe pod ten czas, gdy się słońce ſtanowi w lecie. *ib.* 14. Wiatry, które cztery dni tak gwałtowne trwały, Piątego dnia łaſkawsze iuż być poczynały. *P. Kchan. Orl.* 1, 132. Kara ta bardzo była łaſkawa. Chrzan łaſkawy, musztarda łaſkawa, nie zbyt oſtra, szczypiąca. - §. uprzéymy, wdzięczny, miły, liebreich, freundlich, freundſchaftlich. Naiadłszy się, łaſkawie za obiad podziękował. *Bies. D.* 1. Podał dziecięciu rękę żyd, a dziecię, iako było bardzo łaſkawe, podało też rączkę żydowi. *Sk. Zyw.* 1, 196. - §. łaſkawy *de animalibus*, ogłaſkany, niedziki, *rochmany, zahm, nicht wild; *Bh.* pitomý, krotký; *Slo.* krotký (cf. krótki, krocić); *Vd.* krotak, krotliu, domazh, pervajen, pervaden; *Sr.* 1. zkludné; *Sla.* pitom; *Cro.* pitom; *Dl.* krotak, pitom; *Rs.* ручный (cf. ręczny), кроткій, кротостный. Paſterz żyie z łaſkawego i domowego bydła. *Petr. Pol.* 50. Jednorożec ieſt tak dziki, że i swoiéy samicy odchodzi, aż się miłością zapala, na ten czas łaſkawie do niéy przychodzi, i z nią się pasie i wespół braci. *Birk. Chmiel. C.* 2. *ŁASKAWANIE *ob.* łaſkować. (LASKAWATY *ob.* Laſkowaty). ŁASKAWCA, (*ŁASKDAWCA *Tr.*), - y, *m.*, dobrodzięy, dobroczyńca, der Gönner, der Wohlthäter; *Bh.* laſkawec; *Slo.* přitel, přiznivý (cf. sprzyiać, przyiaciel); *Crn.* pervoshlivz, pervosnik, gnadlivz; *Vd.* gnadlovez, miloſtnik, shlahtnik, dobrovoshnik, dobroshelnik, dobrutnik (*Bsn.* laſkavaç *adulator*; *Rs.* ласкатель); *Rs.* доброхотъ, благохотникъ, благохотѣтель, покровитель, доброжелатель, благопріятелъ, благоволитель, милостивецъ. Nie zna swego łaſkawcy, co go zachowuie, Co go wspiera w nieszczęściu, w trafunkach ratuie, *Zab.* 6, 178 *Min.* Mam ci wielką wdzięczność, móy łaſkawco, że o mnie nie zapominasz. *Teat.* 22 *b*, 15. ŁASKAWCZY, - a, - e, dobroczynny, wohlthätig, gutthätig. Zabiia na cześć swoiéy łaſkawczéy Cerery cztery jagnięta. *Stas. Num.* 2, 109. ŁASKAWCZYNI, - i, *ż.*, dobrodziéyka, die Gönnerinn, Wohlthäterinn; *Slo.* přiſtelkině, přiznivá; *Vd.* dobroshelniza, dobrutniza, dobrovoshniza; (*Bs.* laſkaviça *adulatrix*); *Rs.* покровительница, благопріятельница, милостивица, доброжелательница. ŁASKAWIĆ, - ił, - i, ułaſkawiać, *cz. ndk.*, ułaſkawić, obłaſkawić *dk.*, łagodzić, ogłaſkać, łaſkawym czynić, oswaiać, ſanft machen, beſänftigen, zahm machen, zähmen. Dzikie zwierzęta łaſkawi miłość. *Bard. Tr.* 561. Sposób, iak dzikie zwierzęta chwytać i łaſkawić. *Cresc.* 511. Jaſtrzębie trzeba unosić i obłaſkawić. *Pot. Pocz.* 119. Brytany te tyran tuczył, żeby ie z sobą obłaſkawił, a przeciw innym rozsrożył. *Oſſol. Sen.* 73. Kanarki ułaſkawić. *Mon.* 72, 103. - *aliter*: Twarz posępną ułaſkawił. *Hul. Ow.* 107. wypogodził, aufheitern. ŁASKAWIĆ się *recipr.*, ŁASKAWIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, łaſkawym się ſtawać, ſanft werden, ſich beſänftigen, zahm werden; *Bh.* zpitoměti. Łaſkawią się znowu bogowie, mor uſtaie. *Stas. Num.* 2, 163. udobruchaią się. Jaszczurka pospolita oswaia się i łaſkawi. *Zool.* 208. I dzikie beſtye dobrodzieyſtwy łaſkawieią. *Bals. Nied.* 1, 144. Sarna ułaſkawiona z ręki moiéy iadała. *Mon.* 72, 687. - *tr. fig.* Ten ſtrach się ułaſkawi, ta ćma rozświetleie. *Przyb. Milt.* 42. Pochwała łechce serca i umysły chwyta, Przez nią się ułaſkawia płeć choć nieużyta. *Jak. B.* 27. ŁASKAWOŚĆ, - ści, *ż.*, ſkłonność do świadczenia łaſki, die Gütigkeit, Gewogenheit; *Bh.* dobromyſlnoſt; *Sr.* 1. ſmélnoſcź; *Vd.* dobrovolnoſt, dobronagnoſt, perjasnoſt; (*Rs.* ласковость grzeczność, ludzkość); *Ross.* доброхотство, миловидность, милость, кротко́душіе, кротконра́віе, кро́тость, *Ec.* благохотѣніе. Łaſkawość okrutna, szkodliwych rzeczy pozwolić. *Cn. Ad.* 428. - §. b) niesurowość, ludzkość, łagodność, die Sanftmuth, Gelindigkeit, powściągliwość umysłu od zemſty, czyli powolność wyższego przeciw niższemu w ukaraniu. *Pilch. Sen.* 91. Żeby można nad niemi użyć łaſkawości, poprawiéby się mogli. *Teat.* 5, 130. Łaſkawością rychléy uymiesz, niźli srogością. *Cn. Ad.* 417, łagodnością więcéy sprawisz, niż surowością. - §. *transl.*, o inszych rzeczach, oprócz człowieka: łaſkawość nieba, die Gelindigkeit des Himmelsſtriches; łaſkawość zwierząt, die Zahmheit, Folgſamkeit, Geſelligkeit der Thiere. ŁASKAWY *ob.* łaſkaw. *ŁASKDAWCA *ob.* łaſkawca.

ŁASKOCĘ *ob.* Łaſkotać.

LASKONOGI, - a, - ie, ſteckenfüßig, dünnbeinig. Konrad łaſkonogi dla cienkich goleni, snadź od laſki cienkiéy naswany. *Krom.* 177. Władysław laſkonogi, rzeczony od cienkich nóg. *Bielſk.* 113, *Mon.* 75, 595. LASKONOŚCA, - y, *m.*, noszący laſkę, der Steckenträger, Stockträger. Herezya *baculariorum*, inaczéy laſkonośców, którzy innego oręża, tylko kiia nie zażywali, powiadaiąc, że takiéy tylko broni zażywać należy chrześcianom. *Chmiel.* 1, 1117. *adj.* LASKONOŚNY, - a, - e, *n. p.* laſkonośny Merkury, *caducifer. Zebr. Ow.* 208, ſteckentragend, ſtockführend. *ob.* laſkownik.

ŁASKOTAĆ, - ał, - oce, *intrans. ndk.*, *leſktać, łechtać, kitzeln. Większe w raiu smak wasz łaſkocą słodycze. *Przyb. Milt.* 114. Przed napadnieniem kaszlu ieſt łaſkotanie w gardle albo zaduszenia uczucie. *Krup.* 5, 662. Nie podnosił oczu, żeby nic nie obaczył, zkądby abo na modlitwie rozerwanie urosło iakie, abo na myśli łaſkotanie. *Birk. Dom.* 84. (*Cro.* liszkechem, leszketam *mico*). ŁASKOTKA, - i, *ż.*, łechtaczka, Kitzel. Serce two uczuie wewnętrzne łaſkotki. *Mon.* 76, 427. Wiesz Kasiu, że ia na czczo mam łaſkotki w brodzie; Żywiéy wyda się karess, zjadłszy, niż o głodzie. *Teatr* 43 *b*, 57 *Drozd.* ŁASKOTLIWY, - a, - e, - ie *adverb.*, łechcący, kitzelnd, łechciwy, kitzelig. Zefir łaſkotliwy, pieszczot trzpiotopióry, Złotowłoséy rozkoszy przybiera kędziory. *Zab.* 10, 56 *Koſſ.* Serce ieſt muszkułem tak łaſkotliwym (*irritabile*), że każdym krwi w nie wpływaniem łechtane, rozdyma się. *Zool.* 13. Czy spodziewałby się kto wdowę znaleźć tak łaſkotliwą? *Teatr* 1, 45.

LASKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, żłobkować, wydrążać żłobkowato, u teszarzów, snicerzów, lochować. *Cn.*

Th., *Wlod.*, kehlen, bey den Tischlern, Hohlkehlen, Hohlleisten einschneiden; *Rs.* ложжить, выложжить (cf. *Ger.* Loch, cf. ложка łyżka), вдолбить, вдалбливать, пропазить, пропаживать (лощить, *z* glancować, cf. głaszczyć); *Sr.* 1. hrebicżkuyu. *Strio* laskuię, laskowaniem przedzielam abo przeplatam. *Mącz.* Laskuię, laskowaniem futruię, *cratio. ib.* LASKOWANIE, - ia, *n.*, żłobkowanie, lochowanie, *Cn. Th.* wydrożenie żłobkowate. *Wlod.*, die Kehlung; *Slo.* lagstné; *Sr.* 1. hrebiczka, smuha; *Vd.* brasdiza, nares, brasdeniza, vshleblena rema; *Ross.* пазъ, пазило, пазникъ, выемка, рубецъ (*Rs.* лощеніе glansowanie). *Cunaliculus columnarum* laskowanie słupów, podwoiów albo balków; *Cunaliculata aedium superficies* laskowanie, podniebienie abo strop. *ib.* Laskowanie wklęsłe albo laskowania dołki *striges. Cn. Th.*, die Hohlkehlen. Laskowanie wypukłe albo laskowania górki *striae*, die Hohlleisten; wyheblowany abo wyciesany promień, strefa na słupiech, na balkach, lub na inszych rzeczach. *Mącz.* LASKOWANY, - a, - e, żłobkowaty, łochowany. *Cn. Th.*, hrebicżkwaté, smuhaté; *Rs.* рубчатый, выемочный. Laskowana ściana *craticus paries. Mącz.* Dzięgiel samiec, ziele, trzcinę ma sękowatą, stryfiastą albo laskowaną. *Syr.* 85, mit hohlen Streifen. LASKOWATY, LASKAWATY, - a, - e, żłobkowaty, stryfiasty, w strefy, w paski, streifig. Karciof ma pręt długi laskawaty abo stryfiasty. *Syr.* 669. - *ob.* Laskowiec.

ŁASKOWAĆ, *ŁASZKOWAĆ, - ał, - uie, *intr. ndk.*, łasić się komu, zabiegać łaski. *Cn. Th.*, fuchsschwänzen, sich schmiegen. Niedźwiedź, póki łaszkuie a wzgórę skacze, póty mu się ludzie dziwuią, a kiedy go po ulicy wiodą, tedy przed nim uciekaią. *Rey Zw.* 17 *b.* Naiadłszy się łaskować, Za objad podziękować. *Bies. D* 1 *b* dobrodzieiować, łaskawcą nazywać. ŁASKOWANIE, ŁASZKOWANIE, - ia, *n.*, łasienie się, das Fuchsschwänzen, Schmiegen, niedrige Kriechen. Ześmy i rzeczy i rozsądku o rzeczach niemało potracili, przeto nikczemniuchne *łaskawania i miłościwania łapamy. *Modrz. Baz.* 237. Łaszkowanie. *Zrn. Pst.* 3, 129.

LASKOWIEC, - wca, *m.*, (może od laskowania albo od laskowego czyli leszczynowego drzewa). n. p. Wziął ich z sobą na zamek Krakowski, a zasiadali wszyscy w iedney izbie, którą Laskowiec zwano; była iéy połowica *drzewiana, a połowica murowana, i z tegoż drzewa owa Grodzka izba iest ieszcze na zamku w Krakowie. *Bielsk.* 283, *Gwagn.* 77, ein gewisses Zimmer auf dem Schlosse zu Krakau. **LASKOWNIK, - a, *m.*, n. p. Laskownik Merkuryusz. *Zebr. Ow.* 49, *ob.* laskonośny, laskonośca. ŁASKOWY, - a, - e, leszczynowy, od leszczyny, Hasel:, Haselstauden:, *Bh.* lískowý; *Crn.* leskov, lęshov). Rumak laskowy. *Mon.* 71, 718. konik drewniany, trzcina, na którey chłopiątko ieździ, das Steckenpferd. Laskowy orzech, die Haselnuß, iest owocem leszczyny, twardą łupiną okryty. *Kluk Rosl.* 2, 55, *Boh.* lískowý ořech, lískowec; *Slo.* lískowý orech; *Sr.* 1. lěsne worech, lěsna worěschna; *Crn.* lęshnek, oręshnęk, olęshnek; *Vd.* lieshnek, lieshnik; *Bs.* liscnik, gljescnik, liscgnák; *Sla.* lishnjak, liskovo dèrvo; *Cro.* lésnyak, leshnyak; *Dal.* lisnyak; *Rs.* орѣхъ. Laskowe orzechy ogrodowe są troiakie, Hiszpańskie wielkie, krótkie i okrągłe. *Kluk Rosl.* 1, 151. *Slo. Prov.* dáwat kemu lískowce, kteri gich hrizt né móže, cf. dopiero koniowi owsa, kiedy idzie do psa; cf. lekarstwo po śmierci; chléb bezzębnemu). Osobliwszą skuteczność w wynaydowaniu kruszców oszusty przypisuią rózdze laskowey, Wünschelruthe, *virga diuinatoria. Kluk Kop.* 1, 41. Mysz laskowa, *mus avellanarius*, die Haselmaus, nayduie się tam, gdzie dostatkiem iest leszczyny. *Kluk Zw.* 1, 334.

ŁASLIWY, - a, - e, łaszący się, kriechend, fuchsschwänzend, sich schmiegend. Łaśliwe one i chytre o urzędy starania. *Falib. Fl.* 154.

LASOTA, - y, *m.*, imię staropolskie, *Sylwester. Nies.* 1, 103, *Jabl. Her.* LASOTNA góra nad Wisłą. *Biel. Sw.* 136 *b.*

ŁASOWAĆ wapno, *z* wapno gaszące rozrabiać łaską, i przez kraty dawać mu wypływać. *Rydel, ob.* lasa, den Kalk durch die Hege laufen lassen. - §. *Lasowanie* u szewca, szycie u brzegu cholewy, tak że się skórki podszytey brzeg na zwierzchnią wykłada. *Mag. Msk.*, das Laschen beym Schuster.

*ŁASOWAĆ, *ŁASZOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, *n. p.* Nie życz śmierci, to pomniąc, że po mym pogrzebie Niewola cięższa tuż łaszuie ciebie. *Błaz. Tl. A* 2 *b.* Na tym dla boga, ta to prawda stoi, Jednako karać, kto iednako broi, Ale to często, kiedy psy złasuią, Chartom przebaczą, a kundla knutuią. *Bratk. S* 3 *b.*?

*LASOWY, - a, - e, od lasa, cf. leśny, Wald:. Cienie wznoszące się piętrami nad cienie Na lasowym teatrze w bawnéy widać scenie. *Przyb. Milt.* 106.

ŁASUS, - ia, *m.*, łaszący się, ein Schmeichler. Jeśli mdy mucyk dryndaiąc chwostem Łasuś ku tobie szczerzy zębkami ... *Zab.* 10, 200 *Zabl.*

ŁASY, - a, - e, łaczny, łaknący, hungrig auf etwas. Myszy na ziarno lniane żbyt są łase. *Przędz.* 11. Kot w gospodarstwie iest szkodliwy, gdyż iest bardzo łasy. *Ład. H. N.* 78, naschhaft. Łasy, nierobotny trąd. *Klon. Wor.* 45, *Zimor. Siel.* 223. Ani tak wierna, ni łasa na grosze Rodzić się mogła, z téy, co wstyd na iatki Wydała matki. *Hor.* 1, 207 *Min.*, *fidelis et lucro auersa. Mon.* 70, 137. Kotek się swym obrządkiem pod przydaszek wciska, Łasy na zdobycz, wesoł z pewnego pastwiska *Zab.* 9, 279.

ŁASY *ob.* Las, *et* Lasa. ŁASZCZKA *ob.* Laseczka.

ŁASZĘ się *ob.* Łasić się.

*LASZY, - a, - e, *n. p.* Nie stoi Lasze za nasze. *Zegl. Ad.* 169; złotą wędką ryby łowić.

ŁASZT, - u, *m.*, *z Niem.* die Last Getreide; *Rs.* ластъ. Łaszt zboża ma Gdańskich korcy 60. *Solsk. Geom.* 3, 136. a 27 korców Warszawskich. *Łęsk.* 2, 26, *Jak. Mat.* 1, 11. Łaszt Gdański czyni około 30 korczyków naszych; Ryzki około 24 czetwerów Ruskich. *Kluk Rosl.* 3, 253. - §. *transl.* łasztem, *z* kupą wielką niezrachowaną, chmarą, in einem großen unzähligen Haufen. Powściągliwi ludzie chorob albo mało, albo nic nie miewaią, których łasztem u swawolników. *Birk. Zyg.* 23. Umartwienia łasztem naprowadził na ciało swoie. *Birk. Gł.* 16. Na swawolnika łasztem choroby przypadną. *Birk. Exorb. B* 2 *b.* Tymże odmierzy komplementy łasztem, Że go nie słowy, lecz rzeczą przynęci. *Pot. Syl.* 148. ŁASZTOWE *ob.* kontentacya.

ŁĄT *ob.* lont, lunt.
LATA, *Gen.* lat, *plur. nom.* Rok, *ob.* lato. LATA *ob.* Latać.
1) ŁATA, - y, *ż.*, *Bh.* lat; *Slo.* lata; *Hg.* létz; *Sla.* letve, *Sr.* 1. lata; *Sr.* 2. latta, látwa; *Crn.* lata, lèſka; *Vd.* vata, leſka, tram, tramezh, krounu dreuze, bervnu dreuze; *Cro.* lètva, letvicza; *Rs.* решетина; *Lat. med.* lata, *Ital.* latta, *Finl.* laita, *Dan.* lågte, *Suec.* läckte, *Angl.* lath, *Gall.* late), die Latte, żerdź długa pospolicie czworograniaſta, eine lange, gemeiniglich viereckige Stange, cf. possowa). Łata dachowa, na którą gonty, dachowki kładą. *Cn. Th.*, die Dachlatte. Łaty wielorakie są, albo z proſtych żerdzi, albo tarte, które podług płaſkich lub żłobowatych dachowek, płaſko lub w koſtkę wycierane bywaią. *Kluk Rosl.* 2, 156. Łaty na dachach, tarte bywaią z sośniny. *ib.* 160. Czemuż ta łata nie ieſt przy bramie przybita? *Teatr* 30, 33. Ule z deszczek, albo z łat grubych, dychtownie zbite. *Haur Ek.* 139. Słody na łatach ośdzić. *ib.* 110. Łatami pobiiać *Rs.* решетить, обрешетить; *Cro.* lètvim *tigillo*.
2) ŁATA, - y; *ż.*, ŁATKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, w sukni płat, płatek, ein Flecken, ein aufgehefteter Flecken; *cf.* die Lasche Adlg.); *Bh.* láta, flek, flíček, kloc, klocek, klůček; *Slo.* ſplacanina (cf. spłacheć); *Sr.* 1. lappa; *Vd.* saplata, zuna, blek, ſtarina, banjusa, zhemernina, oklad, krainik; *Crn.* flika, kerpa, shepân; *Cro.* kerpa, kërpe, kërpina; (*Cro.* lâp, plat zemlye *plaga terrae*; *Cro.* lap, plat szukna *particula panni*); *Rg.* kàrpa, razdàrtak; *Bs.* karpa, kerpa, krrippa, zakarpa, prikerpa, prikrripa; *Rs.* заплата, заплатка, лоскуть, лоскутокъ, лоскутошикъ, намётка, нахлёстка, ветошка; *Eccl.* платъ. Łaty inney farby na szatach iey były, których nie umieiąc przyszywać, więcey na niey wisiały, niżeli przyszyte zoſtawały. *Sk. Zyw.* 2, 345. Łata po sukni na łacie. *Pot. Jow.* 116, ein Flecken auf dem andern. Łata na łatę, łatanina, łachmany, szata wytarta. *Cn. Ad.* 429, Flickwerk, Lumpen, Fetzen. Żebrak w łatach. *Brath. D b.* - *fig.* Staremi grzechów łatami obłożeni. *W. Poſt. Mn.* 33. Przyszyć komu łatę, cf. kapturek, rzucić na niego plamę, naganę, einem etwas anhängen. *Nies.* 1, 117. - §. *Rs.* ласа, ласочка, plama obdłużna, n. p. Suczka biała, z czarną łatką na lewém uchu. *Gaz. Nar.* 1, 16. - §. 2) *personif.* Kochany łata, czekay Wc Pan. *Teatr* 43 *c*, 49. Jle nasz brat łata wyda pieniędzy, dzień w dzień piiąc przez cały kwartał? *Mon.* 73, 580, hołota, obszarpaniec, ein Lumpe, ein Abgelumpter. Brat łata, : laik, łayda, od łaty, którą Laicy i Nowicyusze Zakonu S. Franciszka w kapicy noszą dla różnicy od Professów.
Pochodz. *łatać*, *dołatać*, *nałatać*, *podłatać*, *połatać*, *połata*, *przyłatać*, *włatać*, *wyłatać*, *złatać*, *załatwa*; *ſkurłata*
LATAĆ, - ał, - a, *intrans. contin. et frequ.*, Lecieć, leciał, leci *ndk.*, cf. lot; *Bh.* létati, lítati *et* letěti; *Sr.* 2. léſcheſch; *Sr.* 1. lietacj, lètam, letju, leczicj, lecžil, leczu, lecžim; *Vd.* letet, lietati, leteti, letim; *Crn.* lejtam, lejtim, lejtęl, lejtęti; *Bsn.* letitti; *Rg.* letjetti; *Cro.* leteti, letim, lechem, letem; *Rs.* летать, летаю, летѣть, полетѣть, лечу; Latać, ſkrzydłami z mieysca na mieysce się przenosić, herum fliegen, anhaltend fliegen, oft fliegen, zu fliegen pflegen, fliegen. Bnia ptaszek, lata, prędka iego ſtrata. *Brath. L* 3 *b.* Póki lata po lesie ptak, nigdy z królmi do ſtołu nie usiędzie. *Birk. Kaz. Ob. L* 3. Człowiek ku pracy ſtworzon, a ptak ku lataniu. *Kołak. wiek. B* 4. Kiedyś żywe kiełbasy a pieczone gołębie po świecie latały. *Pim. Kam.* 359. - *fig.* unosić się, wznosić się, auffliegen, fliegen, sich schwingen; *Vd.* ferzhati, ferkati). Piękna rzecz latać, gdy się komu godzi, Bezpieczniéy iednak, kto po ziemi chodzi. *Kras. Mysz.* 52. Niechże fortunie dziwactwo przypadnie, Jm wyżéy latał, tym cięższy upadnie. *Kras. Mysz.* 51. Kto wysoko lata, ten za zwyczay nizko upada. *Teatr* 17 *c*, 78. Miłą ieſt myślą, latać po wysokim niebie. *Otw. Ow.* 611. Każdy chce latać wysoko, przed sobą maiąc głęboko. *Cn. Ad.* 141. (cf. dalekich rzeczy upatruiemy, a blizkich nie widziemy). Myśl moią nie ieſt latać; czołgać się po ziemi dosyć dla mnie nędznika. *Zab.* 14, 38 *Nagł.* Mamy latać, lataymyż niegórnie, nienisko. *Kras. Bay.* 58. *Slo. Prov.* wiſ'eg létá, neż ſtřídla wineſt' móžu, wyżéy lata, niż ſkrzydła wyniosą; *Vd.* on bi rad leteu, ampak she perje ni srediu, : radby latał, lecz pióra mu nie urosły). Prawda zawsze górą latać musi, iako orzeł. *Weresz. Rgl.* 111. górę bierze, na górę się wzbiia iak oliwa). - §. *transl.* szybko biegać, obracać się, uwiiać, laufen, rennen, fliegen. Lecz proszę po woli, czegoż tak latasz iak poſtrzelony? *Teatr* 52, 63. Okrutnie się spociłem, lataiąc za Pańſkim interessem. *ib.* 10, 26. Na takie latanie, djaboł go chyba dogoni. *ib.* 10, 82. Szuka Wc Pana, lata iak furya, iak nawiedzona, i iuż tu idzie. *ib.* 11 *b*, 49. Lata po izbie, paznogcie gryzie, rzuca się po kanapie. *ib.* 29, 3. Drzwi otwiera, i lata przed wszyſtkiemi iak poſtrzelony. *ib.* 52 *d*, 70. Nic od niéy nie żądam, byle tylko nie latała po mieście. *ib.* 14, 72. byleby się nie włóczyła). Lepiéy korzyſtać z tego, co mamy, niż latać za morze. *ib.* 26 *c*, 124. - *fig.* laufen, fliegen, flattern, umlaufen. Wieść latać poczęła, iż arcybiſkup zabity. *Birk. Gł.* 27. Latały wszędzie żałosne nowiny. *Auszp.* 60. Księgi iego lataią po miaſtach i miaſteczkach. *Sk. Dz.* 1135. Po kraiu lataią liſty, iż za granicą robią się zmowy przeciw oyczyznie. *Gaz. Nar.* 1, 398. Zakazał Klemens spowiedzi czynić przez liſty, które że w rozmaitych rękach bywaią, prędkoby latały po uszach ludzkich. *Birk. Gł.* 47. U Tatarów brzydka niewola i duszy i ciała, nadzieia tylko latałaby przed oczyma. *Birk. Kant. A* 3 *b.* Widzicie tę szablę iako ważna, która u niego, iako pióro latała w ręku. *Birk. Chmiel. B* 3 *b.* Gęba mu lata, i lada co pleoie. *Fred. Ad.* 110. Gęba ich lata, iak kołowrot. *Pilch. Sen. liſt.* 399. Zaczęły się zdrowia, kielich za kielichem lata, piią na potęgę. *Zab.* 13, 213. kielich ieden drugi goni). - Konaiąca na lataiących rękach swéy sioſtry leżała. *Przyb. Ab.* 189, na drżących, zitternde, fliegende Arme.
ŁATAĆ, - ał, - a, *cz. ndk.*, łatami dziury zaszywać, flicken, Flecke aufſetzen (cf. laſchen Adlg.); *Bh.* látati, flekowati, flekugi, placeti, plácý, zaplácugi; *Slo.* plácým; *Sr.* 1. platacj, pwatam (cf. płatać); *Vd.* flikati, kerpati, popraviti, popraulati; *Crn.* flikam, kerpuzam; *Cro.* kerpati, kërpam; *Dl.* karpim; *Rg.* kàrpiti, zakarpiti, okarpiti; *Bs.* karpiti, krripiti; *Sla.* kèrpiti; *Ross.* платить, плачу, уплатить, уплачивать, учинить, учинивать, хитить, хичу, скропать, скропывать, искропать, укропать. Stary kożuch ła-

tał, iednę dziurę zszywa, A druga się w też tropy za łatą dobywa. *Groch. W.* 604. Szewc ieden, który tylko łatał ftare bóty ... *Jabł. Ez.* 177. Łodź w Delii, że ią ustawicznie łataią i poprawiaią, na długie wieki trwa. *Birk. Chod.* 22. Na łatanie i poprawę zepsowanych okrętów, potrzeb nie mieli. *Warg. Cez.* 87. Rzadko nie w łatanéy sukni widzieć żyda. *Pot. Zac.* 63. *Prov. Dl. et Rg.* tko sztaro ne kerpi, novo ne noszi (, kto ftarzyzny nie łata, nowego nie nosi). - *fig.* Łatać zdrowie, **die Gesundheit flicken, ausbessern, ihr nachhelfen.** Łatane zdrowie trwalsze. *Cn. Ad.* 230. (cf. garnca natłuczonego dłużéy; złego nikt nie chce; fkrzypiące drzewo). Łatane zdrowie nędzne. *ib.* 430. cf. lekarfki żywot nędzny). - Łatana zgoda. *Dwor. B.* 3. Każdy człowiek iak może, łata swoię biedę. *Zabł. Fir.* 43. - §. b) *transl.* łatać kogo, łatać mu fkórę, = garbować go, **einen ausgärben, durchwichsen** (**laschen** Adlg.). Oy gdybym mógł, kiiembym łatał te gbury. *Zabł. Zbb.* 49. Wspomniy Krzyżaki, Mofkwę iak padali, Gdy ich Jagiełło z Witułtem łatali. *Stryik Gon. X.* - *oppos.* łatać swoię fkórę, = bitym bydź, **Schläge bekommen, auf den Pelz kriegen.** Chociaż iuż nie raz Scyta łatał fkórę Wzdy coraz wierzga, coraz w iarzmie bryka. *Pot. Syl.* 153. ŁATACZ, - a, *m.*, który łata, **der Flicker, Altflicker.** *Tr.*, *Bh.* **wetesnik** (cf. wiotchy); *Sr.* 1. **pwatař, cjapornik**; *Vd.* flikar, popraulavez, popraular, ftaroblekar, tumplazh, zhreulabekar; *Crn.* kerpavz, kerpûz, kerpûzar; *Rg.* karpitegl, okàrpitegl, zakàrpitegl, kàrpacz; *Cro.* kërpacz; *Bs.* karpgljaç, krripgljaç, krippaç; *Ec.* дебелохудóжникъ. Oni nie są wynaleźcami, ale łataczami. *Pilch. Sen. lift.* 272. ŁATACZKA, - i, *ż.*, **die Flickerinn.** *Tr.*, *Sr.* 1. **pwatařka**; *Bs.* karpgljaciça, krripgljaciça; *Rg.* karpacıza, okarpitegliza.

ŁATALEC, - alca, *m.*, latawiec, który lata, **der Flieger, einer der fliegt.** Dedal latalec ftary. *Ryb. Gęsl. B.* 4. - §. mara *ob.* latawiec. LATANIE, - ia, *n.*, *fubft. verb.* latać, **das Fliegen**; *ob.* latać.

ŁATANIE, - ia, *n.*, *fubft. verb.* łatać, **das Flicken**; *ob.* łatać. ŁATANINA, - y, *ż.*, łatanego co, łaty. **Flickwerk**; *Bh.* **odráwka**; *Slo.* **plátaní**; *Crn.* saplàta, kerpina; *Vd.* fliKaria, popraulezhnu delu, kerpaunu delu, sashivanje, poshivanje; *Bs.* krripine, razdertinne; *Rs.* скрóпки, *Ec.* дебелохудóжество. Łata na łatę, łataniny, łachmany, szata wytarta. *Cn. Ad.* 429. Złączył tu autor w iednę łataninę dwie osoby od siebie różne. *Nar. Hft.* 2, 216. Gospodarować łataniną, niby lichym mennażem. *Torz. Szk.* 29.

LATARNIA, LATARNKA *ob.* Laternia.

LATAWIEC, - awca, *m.*, *et* LATAWICA, - y, *ż.*, cokolwiek lata, zwierzę lataiące, rzecz lataiąca, **etwas Fliegendes, das herum fliegt**; *Rg.* letuuscto *animal volatile*). - Czart nocny, Latawiec, *incubus ad masculos accedens feminam fingit, feminas aggrediens masculum se exhibet.* *Cn. Th.*, wiedma, **der Nachtdrude, der Drude, das Nachtmännlein, Nachtweiblein, das Schröterlein, Scherzel** (cf. mara, *Bh.* **můra, fſřitek, polednice, wečernice** (cf. południca, wieczernica); *Sr.* 1. **pʒipownicja**; *Sr.* 1. **nadlěhawcz, podlehawcz**; *Cro.* podlegavecz). Będą się sobie ozywać ftraszne potwory na pałacach ich; a latawcy na zamkach rozkosznych. *Radz. Jes.* 13, 22. smocy. *Bibl. Gd.*). Przykłady, ieśli szatani latawcami się ftaią. *Ząbk. Mt.* Adamas przeciw latawcom i inszemu widzeniu bardzo pomaga. *Spicz.* 164. Latawiec miał na Żmudzi swoię obserwancyą. *Chmiel.* 1, 27. Smołko, latawcze, leleku, lewianie, belzebubie! *Teat.* Czarownice abo guślarze chowaią te latawce. *Gil. Kat.* 191. Wszyftkie na ożogach Po różnych się rozpierzchną latawice drogach. *Zab.* 12, 235. czarownice po powietrzu lataiące). Z tego uporu złożył Tatarzyn nakoniec, gdy iako go z woru miotły wypierzchaiące latawca nocnego, kule gęfte przyprażą. *Tward. W. D.* 90. - §. b) *Vulgus et eruditi quidam incubum cum ephialte morbo confundunt, cum res longe diuersae sint.* *Cn. Th.*, **das Alpdrücken, Druddrücken.** Latawiec, niemoc, w którey człowiek mniema, by go dusiło. *Sienn. Rej.* duszenie nocne. *ib.* *Lataliec, *mora, kiedy kto mniema, że by go kto dusił we śnie. *Volck.* 202, *Sr.* 1. **duschate khodot.** - §. latawiec, ptak Indyyfki, bez nóg, *auis paradisi.* *Cn. Th.*, **der Paradiesvogel.** - §. latawiec, rodzay ryb morfkich, która od żarłocznych ryb ścigana wyniesie się z wody, i nad nią w małéy odległości lata, *exocoetus* *Zool.* 186, **der fliegende Fisch.** - §. zdróy ieden w Krakowfkim, który nigdy nie zamarza, owszem za przybliżeniem ognia zapala się, tak dalece iż płomień po wierzchu wody tu i owdzie podfkakuie, i dlatego nazywa się latawcem. *Ład. H. N.* 90, **ein feuerfangender mineralischer Quell in der Woiw. Krakau.** - §. latawiec moralnie, cf. wietrznik, pędziwiatr, **der immer im Fluge ist, ein Springinsfeld.** Ją kochasz, ty latawcze, a dla mnie iesteś iak fkała! *Teat.* 54, 81, *Vd.* ferkavez, okulietavez. - §. *Phys.* Doświadczał Franklin materyi piorunowéy za pomocą latawca elektrycznego, wyniesionego na powietrze w czasie nadeszłych na Atmosferę piorunowych chmur. *Scheidt* 149, lataiące papierki, **fliegende Papierstreifen.** Latawiec, orzeł na powietrzu lataiący, iakie dzieci puszczaią, **ein fliegender Drache von Papier.** Latawiec spadł na ziemię. *P. Kchan. Orl.* 1, 90. LATAWCZYK, - a, *m.*, Latawczyki należą do ftroiu białogłowfkiego. *Sax. Tyt.* 7. cf. flaterki.

ŁĄTECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* łątka, **ein Püppchen.** Gładkie to są łąteczki, iak z kamienia ryte, Cóż kiedy myśl kamienna, serce nieużyte? *Nar. Dz.* 2, 64. Wygląda, iak łąteczka. *Teat.* 13, *C.* ŁĄTECZNY, - a, - e, od łątek, **Puppen**=. *Nugiuendus* łąteczny, kramarzyk, który łątki, obrazki przedaie. *Mącz.*, łątkarz.

ŁATER *ob.* Łotr.

LATERNIA, LATARNIA, - i, *ż.*, LATARKA, LATERNICZKA, LATARNKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* **lucerna, swjtedlnice**; *Sr.* 1. **latarna**; *Sr.* 1. **láterna**; *Vd.* laterna, svezhniza; *Crn.* latirna, lèhtirna; *Cro.* lucherпya, lescherba, lescherbicza, szvetnicza, szvechnicza, poszvèt, lampaşh; *Dl.* svichnicza, szvichnicza (cf. świecznik); *Hg.* lantorna; *Bs.* svitgnak, svjetgnák, svitgniça, interna; *Rg.* svjêtgnak, fêner; *Sla.* fenjer; *Rs.* фонарь, свѣточь, свѣтильникъ, свѣтило; *Lat. med.* laterna, *Ital.* lanterna, *Gall.* lanterne, *Angl.* lantern; **die Laterne.** Skła oprawne na bronienie światła od zagaszenia, zowią latarniami. *Jez. Wyr.* Na wierzchu kopuły, ieft laterniczka. *Star. Dw.* 27. Szczerych przyiaciół z Dyogenesową laternką szukać trzeba. *Opal. sat.* 71. Przy-

chodzi z latarką papierową w ręce. *Teat.* 20, 115. Niech ci świeci ustawicznie oną wdzięczną latarniczką. *Weresz. Regl.* 156. Latarnia czarnoksięzka, *laterna magica. Hub. Wst.* 261, *Rs.* раёкъ. - §. Laternia morska, baszta, na któréy gore ogień dla żeglarzów, *pharus. Cn. Th.* Wieża, latarnia morska, strażnica, *pharus. Chmiel.* 1, 668, *N. Pam.* 13, 26, ein Leuchtthurm; *Crn. et Vd.* prelùka; *Rs.* маякъ; *Ec.* колоннà. Sostrates sławny budowniczy wystawił Pharos albo latarnią blizko Aleksandryi. *Zab.* 5, 392. Latarnia Pharus między cudy świata policzona. *Kras. Hst.* 104. Wieża ta nad morzem była za latarnią na pokazowanie portu. *Ustrz. Kruc.* 2, 254. Kapitan na laterni w Gdańsku. *Groch. W.* 510. LATARNIK, - a, *m.*, z latarnią przyświecaiący, der Laternenträger, Laternenmann, Laternenbursche, *Latarniczek zdrbn.*, n. p. Niemasz w Hamburgu latarników. *N. Pam.* 14, 155. - §. latarnik, *latarniarz*, co latarnie robi, der Laternenmacher; *Vd.* laternodelavez; *Sla.* svichnicsar; *Rs.* фонарщикъ.

LATERYZACYA *ob.* Łączenie drzewek.

ŁATKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* łata, = płat, *ob.* łata, ein Flecken.

1) ŁĄTKA, - i, *ż.*, = łączka, *dem. nom.* łąka, eine kleine Wiese. Toż wyrzecze do blizkich iodeł, pagorków, łątek i mrukliwych źrzodeł. *Zab.* 9, 14. Myśli, kwiaty gdzie z łątki zrywać iakiéy. *Przyb. Milt.* 153.

2) ŁĄTKA, - i, *ż.*, lalka dziecinna abo kuglarska, osoba wyrobiona z czegokolwiek. *Dudz.* 43, *Bh. et Slo.* loutka; *Hg.* leanka, alak (cf. lalka, lać, ulany); *Sr.* 1. knomka; (*Sr.* 1. lutt karzeł, lutkowka karlica); *Rg.* lùtka, púpa, papiza; *Vd.* pusha, punza, babka, donda, jigrazhà; *Cro.* lùtka, pupa; *Rs.* игрушка, игрушечка, eine Puppe, Kinderpuppe. Jako dziatki z łątkami i obrazkami, tak też i my gramy z doczesnemi rzeczami. *Fur. Uw. E b.* Półwieku na tym trawią, żeby się wystroić ni łątka. *Klok. Turk.* 103. Kobiety zabawiaią się łątkami, to iest, stroią się iako łątki. *Dwor. E b*, *Pot. Syl.* 362. Próżną chwałą zwiedzionych, iak łątki iakie pokazawszy nagle do kosza zmyka. *Psalmod. A 2 b.* Malarz dźwiga umarłych z grobu, i stawi ich w łątki. *Pot. Jow.* 61. ŁĄTKARZ, - a, *m.*, co łątki robi, lub co z niemi chodzi po świecie dla zarobku. *Dudz.* 43, łąteczny, der Puppenmacher, Puppenhändler; *Bh.* lóckař; *Rs.* куколь-никъ, игрушечный. - §. kuglarz łątkowy. *Cn. Th.*, der Marionettenspieler, Puppenspieler. ŁĄTKOWY, - a, - e, łąteczny, od łątek, Puppen=; *Rs.* кукольный; *n. p.* Komedya łątkowa, Marionettenspiel.

*LATKO, - a, *n.*, *dem. nom.* lato. LATKA, *Gen.* latek, *plur.* die Jahre, jungen Jahre, Jährchen. Wspominała babka latka, kiedy była panną. *Zabł. Bal.* 68. Spiy wdzięczne dziecię, póki ci wiek młody Winnéy twym latkom dozwala wygody, Nadéydą bowiem z czasem lata one, Kiedy miłością uwiedziony sławy ... *Nar. Dz.* 1, 67. Już mam latka. *Boh. Kom.* 1, 221.

ŁATNY, - a, - e, od łaty, *n. p.* dachowéy, *Vd.* vatni; *Crb.* letvéni; Latten=. Goździ łatnych od beczki ... *Jnstr. cel. Lit.* Goźdź łatny *Crn.* latovz). Pasiecznik ma mieć świderek ieden mały, drugi łatny. *Kącł. Pas.* 12.

LATO, - a, *n.*, we wszystkich dyalektach i letnią część roku, i rok znaczy, iako to: *Bh. et Slo.* léto; *Sr.* 2. léto, lětto; *Sr.* 1. letjo *aestas*, léto, lieto rok; *Crn.* lejtu, lejtèna; *Vd.* letu; *Cro.* lèto; *Bs.* ljetto, litto, gljetto; *Rg.* ljetto; *Sla.* litto; *Rs.* лѣто; cf. *Jtal.* eta, *Gall.* l'eté; *Lat.* aestas), = Nayciepléysza część roku. *Kluk Rosl.* 3, 82, der Sommer; *Vd.* letu, poletje, poleti; *Crn.* poleiti, leitu spomlad; (*Bh.* podletj podlecie, = wiosna; cf. *Ger.* Lenz); *Dl.* lito. Przez lato słońce przechodzi troie znamion, raka, lwa i pannę. *Sien.* 436. Lato, *oppos.* zimie, *nouem prope mensium spatium significat*, *ut:* lecie na polu robiemy, zimie doma. *Cn. Th.* Piérwsze dwadzieścia lat wieku iest wiosną; drugie dwadzieścia iest latem. *Mon.* 66, 253. Zima każdego pyta, iakeś strawił lato? *Jeż. Ek. C* 1. Co się w lecie zarobi, tym się w zimie żyie). Lecie, w lecie, latem, pod czas lata, im Sommer, zur Sommerszeit; *Sr.* 2. lěsche; *Rs.* лѣтомъ; *Vd.* poleti). Kto lecie (= w lecie) próżnuie, ziemie nędzę czuie. *Rys. Ad.* 26. Kto lecie nie zbiera, zimie przemiera. *Cn. Ad.* 380. Pewna nowina, bywszy lato, będzie zima. *ib.* 827. cf. Nie zawsze będzie lato, cf. Wesele w placz). Srzodek lata *Rs.* межень; srzodletni меженный. Babie lato, lato Święto-Marcińskie. *Tr.*, der Altweibersommer. - *Alluz.* Który się nierad gniewa, zowiem takiego latem: dobry człowiek iak lato; iż iako lato milsze iest każdemu, niźli zima, tak też taki człowiek nikomu się nie uprzykrzy. *Petr. Et.* 273. (*oppos.* osa), wypogodzony, ein guter, lieber, freundlicher Mann. - O wiem ia, że wy na to, iak na lato. *Teat.* 55 *b*, 5. ochoczo, prędko do czego, sehr bereit, schnell, begierig. Nastraszyć, zabić na reszcie, ia na to, iak na lato. *ib.* 15, 68. Jeszcze Carze na zgubę Rzymską na lato idziesz? *Luk. Bard.* 127. - §. lato *obsol.*, = rok; *plurale* lata, *hodie etiam utimur*, *loco* roki, das Jahr. Światła na niebie czynią różność między dniem i nocą, i będą na znaki, na czasy, na dni i na lata. 3 *Leop. Genes.* 1., roki 1 *Leop.*). Lata Pańskiego 1495. *Bielsk.* 433. Olbracht szlachcie ruszyć się kazał na wiosnę lata pańskiego 1497. *ib.* 431. Żyłem tam przez półtora lata. *Petr. Hor.* Ku zimie dopiero do Litwy się wezbrał na drugi rok, to iest, lata pańskiego 1387. *Bielsk.* 232. - Nowe *lato, = nowy rok, Neujahr; *Vd.* novu letu; *Cro.* novo lèto; *Sla.* mlado letto; *Ec.* новый годъ, новолѣтіе. Już tam chodzić nie będę, ani po nowe lato, ani po kolędę. *Groch. W.* 428, - po podarunki). Biegaią dziatki po nowym lecie, i przyiaciele daią sobie nowe lato, a zwłaszcza panowie sługom, bogaci ubogim, winszuiąc sobie na nowy rok wszego dobra. *Hrbst. Nauk. N* 5. cf. kolęda, cf. panna gwiazdka). Nadszedł pożądny dzień nowego lata. *Groch. W.* 412. Kazanie na dzień nowego lata. *W. Post. Mn.* 52. Jechał tam o nowym lecie, to iest roku 1384. *Bielsk.* 227. - Lato miłościwe, czas ubłagania. *Sk. Dz.* 12, das Jubiläum. Roku 1400 było lato święte abo miłościwe. *Sk. Zyw.* 318. - *Dualis* dwie lecie, = *plur.* dwa lata. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 161. Dwie lecie odpoczywaiąc. *Papr. Ryc.* We dwie lecie potym. *Nies.* 1, 200. We trzydzieści i we dwie lecie po wniebowstąpieniu. *Biał. Post.* 82. - Lata, roki, Jahre. Dyonizyusz Exiguus począł liczyć lata, nie po Olimpiadach i Konsulach, ani po indykcyach, ale po Chrystusowym wcieleniu. *Sk. Dz.* 514. Życzymy temu, który kichnie: sto lat zdrowia. *Teat.* 20, 95. Kiedy ma młodzieniec lat

14, zowią lata młodzieństwa. *Groi. Obr.* 130. Lata prawne, do stania u prawa potrzebne. *Cn. Th.*, die Volljährigkeit. Mać lata, pytay się samego, a on ci o sobie powie. *Radz. Joan.* 9, 21, 1 *Leop. ib.* Kiedy iuż kto do dwudziestego i pierwszego roku przyydzie, tedy iuż zupełne lata ma. *Szczerb. Sax.* 197, *Bh.* zletilý; *Ross.* совершеннолѣтный *oppos.* małoletni). Kiedy dziecię niedorosłe przyydzie do swych lat, to iest do 21, tedy mu iuż mało co po opiekunach. *Chel. Pr.* 45. - Lata kapłańskie, do kapłaństwa, do beneficyum przyięcia potrzebne. *Cn. Th.* - *Pod laty, przed wieki. *Pim. Kam.* 402, w czasie, po upłynionych wielu latach, czyli wiekach; von Ewigkeit her. Gdy posyła Syn Ducha S. pod laty, tedy ma i przed wieki Duch S. od iego persony bytność swą brać. *ib.* 401. - Przed laty, przed staremi latami, = a) przedtym, dawniey, vor alten Zeiten, sonst, ehemals. Ja stary będę wam źle czy dobrze bzdurzył, Słuchaycież, co się stało przed staremi laty. *Zab.* 8, 93 *Tręb.* - §. b) przed laty, = przed czasem, zawcześnie, frühzeitig, vor der Zeit, früh. Chcąc z żałem powiedzieć o śmierci iakiego młodzieńca, zamiast cobyśmy mówili: wcześnie umiera, lepiey to wyrażamy: przed latami swemi umiera. *Gol. Wym.* 194. Kogo na świat chwila urodzi szczęśliwa, Ten przed laty i rozum i bogactwa miewa, Przed laty i do nieba sławą wylatuie, Przed laty ludzkie serca sobie pozyskuie. *Sim. Siel.* 64. - §. Lata, = stare lata =, starość, wiek, Jahre, Alter. Starzy sobie radzi lat przyczyniaią, a młodzi uymuią, *Rys. Ad.* 63. Lata na nim znać. *Cn. Ad.* 428. W lata wszyscy wpadamy; czas garnie wszystko. *Zab.* 8, 386. Z laty ubywa pod starość zdrowie. *Zab.* 13, 295. Mógł był dawno bóg w grob wtrącić moie stare lata. *Bardz. Luk.* 118. Niech cię Pan Bóg chowa nam na długie lata W łasce swéy, w czerstwéy sile i w wadze u świata. *Groch. W.* 160. Proszę, mieycie na stare respekt lata moie, Niech na starość nie będę niewolnikiem. *Bardz. Luk.* 119. Tam rozum, gdzie lata. *Zab.* 11, 233 *Zabł.* Już dawne lata, iak się tak nie ucieszyłem. *Teatr* 43 *c*, 97. es sind schon lange Jahre. - §. Z laty, = z czasem, mit der Zeit, nach Jahren. Przy dobrym porządku, chociay z laty, będzie mógł maytek odwetować poniesionéy straty. *Zab.* 13, 266. - §. Lata, = wiek, ciąg życia, das Lebensalter, das Alter, die Jahre, die Lebenszeit. Póki ci służą lata, zażyy świata. *Bals. Swiąt.* 2, 105. Te przymioty nie są przeciwne cnocie i baczeniu w każdym lecie. *Gorn. Dw.* 400. Odbiegłaś śliczna żono w niedoyrzałym lecie. *Zbil. Lam. A* 2. Starożytności znaki latem długim przytarte. *Tward. Mis.* 49. Tedy moia kochanka, która w dalszym lecie Ozdób moich dziedziczką miałaś bydź na świecie, Odeszłaś mnie? *ib.* 164. Długim latem obciążony. *P. Kchan. Jer.* 392. *LATOBŁĄD, - ędu, *m.*, omyłka chronologiczna, *anachronismus*, ein chronologischer Schnitzer. W Wirgiliuszu latobłędy wiekami od właściwego czasu chybiaiące. *Mon.* 66, 813. (**LATONCZANKA Dyana. *Otw. Ow.* 319. córka Latony. - *LATONKA, - i, *ż.*, *LATOPERZ, - a, *m.*, Niedoperz *Tr.*, gacek, die Fledermaus). LATOPIS, - a, *m.*, LATOPISZEC, - szca, *m.*, LATOPISCA, - y, *m.*, *Rs.* лѣтописецъ, лѣтословецъ, памятописецъ, лѣточислитель; dzieiopis, kronikarz, der Chronikenschreiber, Annalist, der Jahrbücher schreibt. *Stryik.* 56. Doskonały latopis. *Mon.* 76, 233. (historyk). *Klecz. Zd.* 74. Świadectwa latopiszców o przyyściu Włochów do Litwy. *Stryik.* 55. Latopiszcowie Ruscy. *Bielsk.* 123. LATOPISKI, - a, - ie, *Rs.* лѣтописный, dzieiopiski, historisch. W pierwszym Muz Klio latopiska rzędzie, Co słodkim pasmem historye przędzie. *Kchow.* 147. LATOPISMO, - a, *n.*, *Bh.* letopis; *Vd.* bukve lietnego popisanja, kronika; *Rs.* лѣтопись; *Ec.* лѣтословїе roczne dzieie; kronika. - LATOROŚL, - i, *ż.*, LATOROŚLKA, LATOROSTKA, LATOROSLECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, gałązka młoda, przyrostek roczny. *Cn. Th.*, der Sprößling, Sprosse, Reis, Schößling, Schuß, ein einjähriger dünner Zweig; *Slo.* ratolest; *Bh.* ratolest, ratolistka ratolestiti se *frondescere*, ratolestný *frondosus*), weystrelek, podpusta; *Sr.* 1. zrost; *Sr.* 2. młoźina; *Vd.* srastnik, mladika shuess, mladizha, odroselk, ceip, ceipka, grebeniza, kliza, berst, zinutje, klizisa, ssimzhek, israst, odrast, odrastek, poganjek; *Crn.* resnik, odrask, mladika, mladyza, veja, ozzęp, grebeniza, berst; *Cro.* rázplod, grebenicza, těrsz; *Dl.* loza; *Bs.* mladiça, polosgnięa, raskląd, ghrrun; *Sla.* gróncsica, otoka; *Rg.* novorés, zagrânek, hvoja, mladizza, prût (cf. pręt), plsak; *Rs. et Ec.* лѣторасль, вѣтвь, отрасль, годовой побѣгъ дерева, отпрóдокъ, высадокъ, черешóкъ, расль, израсль, изрость, вершúчїе, прививокъ, черенóкъ, прыскъ. Co przeszłego roku urosło, zowie się latorośl, a drugiego dwuletka. *Kluk Rosl.* 1, 126. Z wierzby co rok obcinać może gałęzie, na tém mieyscu zaraz każdego roku inne odrastaią latorośle. *Haur Ek.* 162. Latorostki wyrosły koło pnia swéy matki. *Przyb. Ab.* 80. Jam iest macica, a wy latorostki; wszelką latorostkę, która nie czyni pożytku, oderznie ią oyciec móy niebieski i zarzuci. *Biał. Post.* 47. cf. winorośl). Winnica zrodziła gałęzie, i wypuściła latorośle. 1 *Leop. Ezech.* 17, 6. wypuściła rozwiedzenia. 1 *Leop.*). Latorośl do sadzenia w ziemi. *Cn. Th.*, ein Fächser, ein Setzling. Latorośl od swéy odstrychniona matki, od słońca uschła wywędzona. *Kulig.* 76. Latorośl do szczepienia w pniak. *Cn. Th.*, = zraz, der Pfropfreis. Zielone latorosleczki nowo naszczepione. *Ryb. Ps.* 286. Nie wszczepisz latorośli młodéy w stary korzeń. *Pot. Jow.* 2, 18, *Groch. W.* 581. Latorośl, roszczka z bliskiego drzewa w drugie bez odcinania wszczepiona abo wrosła. *Cn. Th.*, ein Absenker, Ableger, cf. łączenie drzewek. - LATOROŚLNY, - a, - e, latoroślom służący. *Cn. Th.*, Schößlings =, Schoßreiser =. LATOS, - a, *m.*, LATOSEK, - ska, *m.*, tegoroczne zwierzątko, cielę, iagnię; o bydlętach tylko. *Dudz.* 43, *Bh.* letoššník, cf. łończak, łońszczyk, łońszczak, roczeń, roczniak, iednolatek, cf. nazimek), ein heuriges Kalb, Lamm *etc.* Pies gnuśnorosły i latos i łoni, Nie myśl, że ten zaiąca i sarnę ugoni. *Mysl. C. b.* LATOŚ *adv.*, *Bh.* letos; *Crn.* lejtas; *Vd.* lietus, v tem letu; *Cro.* letosz; *Sr.* 1. lěza; *Sr.* 2. lětoša; *Rs. et Ec.* лѣтось, впреме́дше лѣто (*NB.* zakończenie -ś zdaie się odpowiedzieć Słowiańskiemu сїе, = *to*; n. p. ночéсь téy nocy, *Cro.* jutrosz, = dziś rano, tego poranka; *cf. Pol.* dziś, = tego dnia). - Latoś, = tegorocznie. *Dudz.* 43, heuer, dieses Jahr. cf. łoni. LATOSI, - ia, - ie, *Bh.* letošný: *Slo.* letošný, toboto léta, tohoročný; *Sr.* 1. lětáschi; *Crn.* lejtashn; *Vd.* lieto-

shnu, tega leta; *Rs.* лѣтошній; tegoroczny. *iary*, *Dasyp. B b* 3, heurig, diesjährig, cf. łońſki). Jagnię latosie. *Vol. Leg.* 2, 1704. Baranka latosiego, niepokalanego ofiaruy. 1 *Leop. Ezech.* 46, 13. Byczki latosie. *Leop. Mich.* 6, 6. *Hornotinae virgae* latosie soszki albo latorośli. *Mącz.* *Veteratorius* niełatosi, dawny, ćwiczony. *Mącz.* LATOWAĆ, - ał, - uie, *intr. ndk.*, przez lato mieszkać, *Cro.* letújem; *Rg.* ljettovati; *Rs.* лѣтовать, проѣтовать. *aestuare Mącz.*, übersommern (*oppos.* zimować). Krowy się co rok latuią i mnożą, i w przychowku ich nigdy nie ubożą. *Chrość. Job.* 75. na lato się cielą). LATOWANIE, - ia, *n.*, leża letnia żołnierſka albo paſtusza. *Cn. Th.*, das Uebersommern, das Sommerquartier (*oppos.* zimowla), *Rg.* ljettiscte; *Rs.* лѣтовище. LATOWY *ob.* Letny.

Pochodz. *leciwy*, *letny*, *małoletność*, *małoletny*, *dwuletny*, *długoletny*, *dziesięcioletny*, *czworletny*, *czterdzieſtoletny*, *czternaſtoletny etc.*, *ſtoletny*, *tysiącletny*, *kilkoroletny*, *wieloletny*.

ŁATR, - a, *m.*, z *Niem.* Klafter; miara czterech łokci. *Włod.*, ein Maßstab von vier Ellen. Różni różnych miar używaią, iako to ſtop, piędzi, łatrów. *Solſk. Geo.* 2, 5. Sążeń w górach zowią klaſter abo łatr. *Haur Ek.* 25. Gdy górnicy dół biią miałki, od łatra biorą po zł. 3. *Os. Zel.* 48. Woda tam na łatrów dziesięć *ulnas. Syxt. Szk.* 12.

ŁATWIE, ŁATWOŚĆ, ŁATWY *ob.* Łacnie, Łacność, Łacny. ŁATWOWIERNOŚĆ, LEKKOWIERNOŚĆ, - ści, *ż.*, prędkość w dawaniu wiary, die Leichtgläubigkeit; *Vd.* lohkovernost; *Slo.* ſnadnowěrnoſt; *Sr.* 1. wěriwoſcj; *Rg.* lakovjerovanje; *Rs. et Ec.* вѣроимство, легковѣріе, легковѣрность, скоровѣріе. Wyrzuca mi co moment łatwowierność moię. *Teat.* 54, 40. ŁATWOWIERNY, - a, - e, - ie *adv.*, prędki w wierzeniu, leichtgläubig; *Sr.* 1. wěriwy; *Bh.* lehkowěrný; *Vd.* lohkoveren, radoveren; *Rs.* легковѣрный, имовѣрный, вѣроимный; *Ec.* скоровѣрный, удобовѣрный, *subſt.*, *Rg.* vjerovalaz; *Bs.* vjerovalaç, koji lasno vjerruje; *Rs.* вѣроимецъ, легковѣръ. Lekkowierna kochanka oszukana ſtaie się świata pośmiewiſkiem. *Węg. Mar.* 1, 203.

*LAUDUM, tak zowią uſtawy i przepisy woiewództw i ziem na zjazdach publicznych, za zgodą powszechną uſtanowione. *Kras. Zb.* 2, 22, ein Landtagsbeschluß; cf. uchwała). Laudum woiewództw Poznańſkiego, Krakowſkiego etc. *Vol. Leg.* 3, 465. - §. 2) *Laudes*, które odprawuie kościoł zaraz po pierwszym albo według czasu, po wszyſtkich trzech nokturnach, co zowiemy iutrznią. *Groch. W.* 31, die Frühmetten. *Hrbſt. Odp. Fp* 4.

LAUFER, - fra, *m.*, z *Niem.* der Laufer, biegacz, biegun. *Teatr* 43 *c*, 35, *Vd.* laſfar; *Crn.* tękavz, hitropętz; *Cro.* lafar, tekavecz, derkavecz, nogoszkok; *Rs.* скороходъ; *Ec.* скороходецъ. Laufer przed karetą biegał. *Teat.* 24, 94. LAUFROWY, - a, - e, od laufra, Laufer=; *Ec.* скороходскій.

LAUR, - u, *m.*, z *Łac.* laurus, der Lorbeer, rodzay rośliny, do którego należą bobek, cynamon, kassya, kamfora. *Kluk Dyk.* 2, 75. w zwyczaynym znaczeniu: laur, = bobek, wawrzyn, der Lorbeerbaum; z niego wieńce zwycięzców uwite bywały. *Kras. Zb.* 2, 22, *Vd.* lorbar, lorberjevu drevu; *Crn.* lorbar; *Cro.* lorber, lorvrika, javorika; *Dl.* yavor; *Hg.* yavór, boroſtyán; *Sla.* lovorika; *Rg.* lòvor, lovorika; *Rs.* лавръ. Wieńce z lauru abo z bobku żołnierzom kładziono. *Sk. Dz.* 103. - *meton.* laur, *plur.* laury, = laurowy wieniec, wawrzyn, Lorbeeren, Lorbeerkränze. (*LAURA, - y, *ż.*, *Rs. et Ec.* лавра, лаvра, z *Greck.*, klasztor znaczny sławny, iak n. p. w Kiiowie, ein angesehnes berühmtes Kloster. *adj.* лаврскій, лаvрскій). LAUROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, ulaurować *dk.*, laurem wieńczyć, mit Lorbeeren kränzen. LAUROWY, - a, - e, od lauru, Lorbeer=; *Crn.* lorbarjov; *Rg.* lovórni; *Cro.* javorichni; *Rs.* лавровый. Laurowy gay, *Cro.* javorische, javorischnyak; *Rg.* lovoriscte, javórie *lauretum.*

LAWA, - y, *ż.*, wyrzut gór ogniſtych, die Lava; *Bh.* ſpekliua. Wezuwiusz znowu płomień i lawę wyrzucać zaczął. *Gaz. Nar.* 1, 268.

ŁAWA, - y, *ż.*, *Bh.* lawice ławica, ławka; *Slo.* ſtolica (cf. ſtolica); *Sr.* 2. lawa; *Sr.* 1. lawa, wahwa; *Vd.* klop, ſtou (cf. ſtół); *Crn.* klôp; (*Crn.* lava *abacus*); *Cro.* klúp, szedalische; *Bs.* klúp (cf. *Bs.* klupko, = kłębek); *Rg.* klúp; *Sla.* klûp; *Ec.* лава *scamnum* (*Rs.* лава kładka przez wodę), cf. *Hbr.* לוח *luach* tabuła, *Samar.* לוח); narzędzie pospolicie drewniane od siedzenia dla kilku razem, die Bank. Ławy wschodowate na widokach Rzymſkich, *subsellia. Cn. Th.* Ława przy piecu, *Rs.* лежанка, cf. nalepa). Ława łaziebna полокъ. Niemiec bez figla z ławy nie spadnie. *Rys. Ad.* 47. t. i. nie upiie się). Nie wytrwa psia noga na ławie, musi bydź pod ławą. *Rys. Ad.* 50. nie twoie to tu mieysce, uſtąp się). Gniewosz kłamſtwa swego odwoływać się, a nad to z pod ławy odszczekiwać musiał. *Krom.* 415. (cf. odszczekiwać, cf. pies). Pod ławą *fig.* w kącie, w utaieniu, w zarzuceniu, w pomietle, odłogiem, im Winkel, unter der Bank, vernachlässigt, verworfen, verborgen. Nie godziło się, żeby taka pochodnia leżeć pod ławą, i taić się miała. *Sk. Żyw.* 1, 171. Z czasem prawa te pod ławę poszły. *Pilch. Sall.* 20. Naruszewicz w niepamiętnym zagrzebaną prochu Lutnią wydobył Słowiańſką z pod ławy. *Zab.* 12, 17 *Przyp.* Pod ławą leży, kiedy próżny, worek. *Bratk. E* 4. Hardá obietnica pod ławę iść musi. *Gorn. Sen.* 309, *Falib. Dis. H.*, *Smotr. Ap.* 121. Wleźże pod ławę a rzecz: mądry ia. *Rys. Ad.* 57. t. i. schoway się z twoią mądrością). Jeśli kopiie, puklerze pod ławą, Mało to, ieśli języka ſtać sławą Samego chcemy. *Tward. Misc.* 181. *si clypei vacant. Sarbiev.* - Świadectwo ich poszło pod ławę. *Gorn.* '*Wł. L.* t. i. odrzucone było, za nic nie miane). *Prov. Slo.* Srdce pod lawicu upuſtit serce tracić). - §. Ławy tych, którzy wiosłem robią, z balek w miąsz na ſtopę były u okrętów. *Warg. Cez.* 62, die Ruderbänke; *Crn.* barva; *Vd.* veslouna klup, barva). - Ławy zowią się bale, któremi ſtatek ieſt od spodu obity, i tych końce od sztaby zowią się kosy. *Mag. Mſk.*, Schiffsbalken. - §. ława urzędnicza ławników, ławica, die Schöppenbank, der Schöppenstuhl. Kto będzie do ławy wzięty, ten do śmierci swéy będzie ławnikiem. *Chełm. Pr.* 11. - *meton.* ławniczy sąd, das Schöppengericht, die Schöppen. W miaſtach przed radą, ławą i gminem, rachunki zdawane bydź maią. *S. Grodz.* 2, 107. - §. ława *fortyfik.*, *ob.* ławka. - §. w hucie śkla-

néy,

ńéy, ławy, sztuki wielkie gliniane, z których niższego sklepu ściany składaią się. *Torz.* 35. - §. ławy targowe, = iatki, tasze, kramy, Tische, Bänke, auf denen man etwas feil hat. Rybne ławy, rybny targ *piscatorium forum Mącz.*, Fischbänke. Wieliczczanie na Krakowskim składzie cztery ławy wolne maią, na których ławach we Wtorek przez cały dzień, a we Czwartek do godziny nieszporney, a w Piątek przez cały dzień, a we dni iarmarkowe, póki iarmark będzie stał, sól przedawać na przerzeczonych ławach mogą. *Herb. Stat.* 325, Salzbänke. - §. ława przez wodę, = ławka, kładka, *Rs.* лава, кладь, мостки; *Sr. 1.* pjezwóhdna wawa; *Vd.* berv, mostizh, der Steg über ein Wasser. Idący gdzieś mąż z żoną po ławie przez wodę... *Pot. Jow.* 136. - §. 2) ławą iść, = szeregiem, rzędem przecznym iść. *Cn. Th.*, nach der Queere, nach der Breite, in einer Queerlinie. W iedney linii bić się, w wyrazie technicznym, potykać się ławą. *Czack. Pr.* 1, 215. Woyska w polu sprawiwszy się ławą, prezentuią swe zastępy i broni. *Kchow. Wied.* 20. Nie bawiąc Czarniecki ogromną szedł ławą ku margrabstwu samemu. *Tward. W. D.* 2, 182. Skoczymy spólnym pędem, iako ławą. *Biał. Od.* 36. W zadeśmy się cofali na z dział strzelenie, szykowani w ławy. *Jabł. Buk. P.* Kolonistów osadzać ławą przy wałech pogranicznych. *Star. Vot. D 2 b.* Idą za zaiącem wszyscy psi, naprzód przedni psi na czoło ławą. *Ostr. Mysl.* 32. W przestronych lasach na huty i kuźnie ławą rąbać iednego roku drwa. *Haur Ek.* 161.

Pochodz. *ławeczka*, *ławka*, *ławnik*, *ławniczy*, *podławie*, *żuława*.

LAWATERZ, - a, *m.*, miednica, ein Lavor, ein Handbecken, Waschbecken. Lawaterz iak z prostego dzbana uczynić. *Solsk. Arch.* 189.

ŁAWECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* ławka; ława, *Boh.* lawicka), das Bänkchen. Ławeczkę z stoliczkiem oboie Z hebanu proszę niech ma dziecię moie. *Groch. W.* 355. Urównaią się ściany ławeczkami mularskiemi. *Kluk Kop.* 1, 307. t. i. zacierkami kształt ławeczek maiącemi, Klopfhölzer, Klopfbänkel der Maurer. - §. 2) ławeczka, dziesiąta część ławki czyli calu. *Zabor.* 14, der zehnte Theil eines Zolles.

LAWENDA, **LAWANDA**, **LEWANDA**, - y, *ż.*, *lavandula Linn.*, Lavendel; *Bh.* lewandule; *Sr. 1.* lavendel; *Sla.* lavenda; *Vd.* lavendl, lavendala, shpikanarda; *Rs.* лавенда, лаванда; roślina ta wonią ma mocną, ale przyiemną. *Dyk. Med.* 3, 493. Lawenda szyszkowa, Kooanki Arabskie, *stoechas*, Stöchasblume. *Syr.* 468. **LAWENDOWY**, **LAWANDOWY**, - a, - e., Lavendel-. Oleiek lawandowy, woda lawendowa. *Dyk. Med.* 3, 492.

LAWET kamień *ob.* garkowiec.

LAWETA, - y, *ż.*, osada armaty na kołach. *Papr. W.* 1, 475. łoże armaty, die Canonen-Lavette; *Vd.* laveta, podstaulishe sa strelne kose.

ŁAWIAĆ, *frequ. verbi* łowić.

ŁAWICA, - y, *ż.*, *Boh.* lawice, lawicka; *Ross.* лавица; ława urzędnicza, die Rathsbank, Richterbank. O to starać się trzeba, aby senatorska ławica, co naylepiey była postanowiona. *Modrz. Baz.* 97. Ociec W. K. Mści, gdy kogo miał wziąć do ławicy swoiey, niziuchne naprzód dawał mu mieysce, iżby długo w radzie siedząc słuchał. *Gorn. Dz.* 37. Ławicy godni są ci, którzy dobra takie maią, względem których ławnikami bydź mogą. *Szczerb. Sax.* 198. - *meton.* radzcy, przysiężnicy, ławnicy, die Geschwornen, die Schöppen. W przyszły Piątek o tobie ławica zasiędzie, Stanieć się wedle prawa, a tam koniec będzie. *Klon. Wor.* 20. (*Bh.* lawičnjk, = ścierka *pannulus ad abstergendum*).

ŁAWIR, - u, *m.*, **LAWIROWANIE**, - ia, *n.*, krążenie, kołowanie, das Laviren. Nie według biegu gwiazd on swe lawiry Błędne, kierować chce, przez morskie wiry. *Min. Ryt.* 3, 18. Łaskawie ciągną do ciebie mię wiry, Od ciebie ledwie nie topią ławiry. *Chrość. Ow.* 286. **LAWIROWAĆ**, - ał, - uie, *intr. ndk.*, krążyć, kołować, laviren. Kundel po ziemi bieży, ryba lawiruie w głębi. *ib.* 220. - *transl.* czasowi ulegać, sich nach den Umständen schmiegen.

ŁAWKA, - i, *ż.*, *demin. nom.* ława; *Boh.* lawka; *Sr. 1.* wahwka; *Vd.* klop, klopiza, stolizh (cf. stołek); *Crn.* pruka; *Cro.* klupchicza; *Bs.* klupiça, stolaç, stolicch; *Sla.* klupcsica; *Rg.* stolich, stôcich; *Rs.* лавка, лавочка, лавица, eine Bank. Bóg położy nieprzyiaciele twoie ławką nóg twoich. *Wrob.* 263. *scabellum* podnóżkiem, Fußschemel. Ławki w okręcie, die Ruderbänke. Niektóre z nich za gardła w kunach do ławek w okręcie przykowano. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 4. Ławka, = kładka przez wodę, ein Steg übers Wasser; *Slo.* lawka; *Vd.* werou). Szedł po ławce przez wodę. *Mon.* 71, 399. - *Fortyf.* ławka, podnożek, schodek, *banquette*, w przedpiersieniu, schodek ziemny wewnątrz przedpiersienia dla wyyrzenia na pole, i dla postawienia się na nim piechocie maiącey strzelać. *Jak. Art.* 3, 300, *Lesk.* 2, 223, die Auftrittbank in der Brustwehre. - §. Ławki kupieckie, targownicze, *ob.* ława; *Ec.* лавка, дѣлателище warsztat, лавка торговая kram. - §. Ławki siodła, = drewna, kształt iego składaiące, die Sattelhölzer. Przednie kulbaki ławki, nie powinny zaymować łopatek konia. *Kaw. Nar.* 393. - §. Cal, w Litwie i w Koronie ławką nazwany. *Zabor.* 281, ein Zoll. Pręt Litewski dzieli się na pręcików 10, pręcik na 10 ławek, ławka na 10 ławeczek. *ib.* 14. **ŁAWNICZY**, - a, - e, od ławników, *Cro.* priszèdni, cf. przysiężny), Schöppen-. (*Rs.* лавочный, лавошный kramowy). Według dawnego zwyczaiu ławniczego sądu Krakowskiego. *Sax. Porz.* 41. Urząd ławniczy. *Szczerb. Sax.* 202. Wolność ławnicza. *ib.* 199. **ŁAWNIK**, - a, *m.*, der Schöppe; *Vd.* sodni perseduik, sraven sodnik; *Cro.* priszèdnik; (*Rs.* лавочникъ, лавошникъ kramarz). Przysiężnicy albo ławnicy są osoby na sądzie siedzące, które sentencyą wóytowi, przez swoie porządne wotowania nayduią. *Sak. Porz.* 15. Na naywyższych sądach Krakowskich z woytem zaraz siedzieć miało siedm ławników, gdyż tak zwykli ich nazywać, których wielki rządca Krakowski obierać powinien. *Krom.* 358, *Szczerb. Sax.* 398. **ŁAWNIKOSTWO**, - a, *n.*, urząd ławniczy, das Schöppenamt.

LAWRASZ, - a, *m.*, po Rusku =, Wawrzyniec, *Laurentius. Jabł. Her.*

LAYDA, - y, *m.*, laydak, hołota, gałgan, ein Lumpenkerl. Pan móy księdzem, a ia gdzie laydą zostanę. *Teat.* 22, 130, alluzya do laika). **ŁAYDACKI**, - a, - ie, nierządny, hultay-

ſki, gałgańſki, liederlich, abgerissen, schlecht; *Sla.* nemarljiv; *Vd.* sanikarn, nemarn, potepuhen; *Rs.* лядащїй, забубенный, забулдыжный, ярыжный. ŁAYDACZEĆ, - ał, - eie, *neutr. ndk.*, ŁAYDACZYĆ się *recipr.*, ladaiakim się ſtawać, nikczemnym, nierządnym, liederlich werden (*Vd.* laidrati, *s* włóczyć się, *Crn.* lajdram se); *Vd.* sapraulati, shertuvati; *Rs.* испалиться; *Ec.* блудити, блужу, непотребствовати cf. błądzić). ŁAYDACZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* łaydak; nierządny, gołota, ein liederlicher, abgerißner Kerl. Tkliwi zawsze o swoie, mało im iest na tym, Żeś ty chudym łaydaczkiem, byle on bogatym. *Zab.* 9, 111 *Zabł.* ŁAYDACZKA, - i, *ż.*, ladaiaka kobieta, nierządna, ein liederliches Weib; *Crn.* lajna, lajdra; *Rs.* шлюха; *Ec.* скверноднїца. ŁAYDACTWO, - a, *n.*, ladaiakość, nierząd, Liederlichkeit; *Vd.* potepuhnoſt, sanikarnoſt, nemarnoſt; *Rs.* злочинїе (cf. złoczyńſtwo), безпутица, безпутство. - §. b) *coll.* ladaiakie ludzie lub rzeczy, liederliches Gesindel; schlechtes Zeug. W życiu moim nie cierpiałem tyle zimna, iak tu u tego łaydactwa. *Teatr* 8, 10. ŁAYDAK, - a, *m.*, ladaiaki człowiek, taki owaki, nierządny, ein liederlicher Mensch; (*Crn.* lajdr, *s* włóczęga, *Vd.* laidravez); *Vd.* potepuh, sanikarnik, shterz, hodovez, trepei; *Cro.* tepecz; *Rs.* безпутникъ, фалалей; *Eccl.* ярыга, ярыжникъ, скверноднїй. Gdy widzę piiaka lub ladaszczycę, lub łaydaka, lub obłudnika, ſtronię od niego. *Perz. Lek.* 83. Co ty łaydaku, chcesz się zemną sprzeczać? *Zabł. Roz.* 186.

*ŁAYKI, *Gen.* łaiek, *plur.*, *s* łaiania, Schelte. Łagodne słowa, cieszące, nie łayki, była iego mowa. *Jabł. Tel.* 221.

ŁAYNISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen łayna, voll Koth, Dreck; *Vd.* lainaſt, klatjen, klatjaſt. ŁAYNO, - a, *n.*, *Bh.* leyno, truś; *Slo.* legno; *Vd.* lainu, gnoi, glen, gouna, drek; *Crn.* lajnu; *Cro.* layno, gnoy; *Rs.* лайно; *Ec.* лайно, засушина, шевякъ, калъ, пометъ; cf. *Lat.* laetamen, *Gr.* λιμνη), der Koth, der Dreck, die Excremente. Łayna lub exkrementa, powinny z kiszek wychodzić, a przecię widzimy, iak wielka słabość po zbytecznych ſtolcach naſtępuie. *Krup.* 5, 42. Kopronym, gdy go maluczkim dziecięciem chrzczono, wodę, w którey był chrzczony, łaynem swym splugawił; wnet prorokowano, iż miał w kościoł smród puścić. *Sk. Żyw.* 1, 212. Zamykay gębę Woytku, bo teraz łayna na świecie lataią. *Rys. Ad.* 79. Na ſtarego łayna łażą. *ib.* 45. Własne zaięcze łayno, ni śmierdzi, ni pachnie. *ib.* 71. (cf. barszczyk, cf. ni bogu świeczki, ni djabłu ożoga; cf. ni w pięć, ni w dziewięć; cf. ani do rady, ani do zwady). Krowie łayno, krowiniec; podobnież w Słowackim holubinec gołębie łayno, kobilinec kobyle, kozinec kozie, kurinec kurze, owčinec owcze; w Windyyſkim służy do tego zakończenie na - jak, lub - ik; n. p. golobjak, golobzhjak, kravjak, kurrjak, pesjak, zhlovezhjak, ovzhjak, gosjak, volovjak, svinzhlak; w Kraińſk. na - jek, n. p. mishjek, pasjek, *s* mysze łayno, psie łayno. - §. Czartowe łayno, djabelſkie gówno, *assa foetida*, sok laserowy, sok z cyrenayſkiego ziela. dla przykrego zapachu tak zwany. *Syr.* 529, Teufelsdreck. *Krup.* 5, 125. smrodzieniec.

ŁAZ *ob.* łazy, górołazy, obłazy.

ŁĄŻ; *imper. verbi* lęgnąć, *contr.* lądz.

ŁAŻA *ob.* agio.

ŁAZANEK, - nka, *m.*, ŁAZANKI *plur.*, ciaſto cienko roztoczone, na kwadraciki pokraiane, *Cro.* lazanye, mlèncze; *Bs.* lazagne, jcriscte, eriscte, ſkrob; *Crn.* lisanje, mlinz; *Sr.* 1. mazanez, tĕkanez; *Ital.* lasagna, eine Art Nudeln. Zamiaſt robienia pirogów, łazanków i naleśników, żona moia robi madrygały. *Teatr* 29 *b*, 8.

ŁAZARET, - u, *m.*, *Vd.* bounikoleshishe, das Lazareth, właściwie ſpitał dla zapowietrzonych; ale nazywaią też tak mieysca, gdzie są złożeni żołnierze chorzy lub ranni. *Kras. Zb.* 2, 23. ŁAZARETOWY, - a, - e, od lazaretu, Lazareth=, Spital=. ŁAZARZ, - a, *m.*, imię ubogiego w ewanielii, bierze się za nędznika, charłaka, Piotrowina, ein armer, kranker, elender Mensch. Służmy radzi ubogim, i sierotom, i łazarzom. *Sk. Kaz.* 494. Wszyſtko tu się z czasem mieni, Łazarz w izbie, bogacz w sieni. *Kchow.* 72. Day Wc Pan pokoy temu łazarzowi. *Teatr* 30 *c*, 48, *Kosz. Lor.* 135. ŁAZARZOWSKI, - a, - ie, ŁAZARZOWY, - a, - e, od Łazarza, Lazarus=. *Plm. Kam.* 309, *Gil. Pſt.* 179 *b*.

ŁAŹBIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, pszczoły podbierać, łaźbić bartnicy zowią. *Cresc.* 695. może od łazienia na drzewo, die Bienen zeideln, die Bienenſtöcke beschneiden. Dosyć tylko raz do roku pszczoły łaźbić, brać mało albo wiele według doſtatku miodu w ulach. *Cresc.* 607 *et* 605. Łaźbienie *Sr.* 1. Nukano. ŁAŹBIEŃ, - ia, *m.*, szleia, a raczey sama ławeczka do łeziwa, lezów lub lez przywiązana, na którey bartnik siada łaźbiąc, das Zeidelbret. Bartnikom barcie swe w cudzey puszczy maiącym, wolno na *łeziwo łyk abo łubia na łaźbień i na insze potrzeby bartnickie tyle, ile im potrzeba wziąć. *Stat. Lit.* 309. ŁAZĘ *ob.* Łazić. (*ŁAZECZKA *ob.* Laseczka). ŁAZĘKA, ŁAZĘGA, - i, *m.*, który łazi i tam i sam, włóczęga, ein Herumkriecher, der allenthalben herum kriecht, ein Landſtreicher. Kain po zabiciu brata, łazęką i zbiegiem był. *Jer. Zbr.* 354. Ormiany we Lwowie przyięto iako łazęków, przekupniów drobnych; teraz wypychaią z miaſta Polaków. *Petr. Pol.* 2, 14. Sam ieden łazęga, wygnaniec, udręczony żałością. *Stas. Num.* 2, 35. *Apoſtata* każdy, który ſtan swóy opuści, abo z niego iako nietrafnie wykroczy, łazęka. *Mącz.* Skończył się, który podeptywał z ziemi. *Bud. Jes.* 16, 4., *not.*, „deptacz albo łazęka"). Łazękowie, kraczochowie, *ignavi, oscitabundi, qui per vias varici et lentis passibus cedunt. Cn. Th.*, ein langsamer Kriecher. - §. łazęka, ſpieg, *Rs.* лазутка, *f.* лазутчица. Łazękowie a ſpiegowieście wy, dlategoście tu przyszli, żebyście nieobronność ziemi wyſpiegowali. 1 *Leop. Gen.* 42, 9. ŁAZĘKANIE, - ia, *n.*, tułanie *vagatio Mącz.*, das Herumſtreichen. Apoſtazya, odſtanie, łazękanie, iako bywa mówiono. *ib.* ŁAZĘKOWY, - a, - e, od łazęków, Herumſtreicher=. Staroſtowie maią tego doyrzeć, żeby łazękowe łotroſtwo w ſtaroſtwach ich nie było. *Tarn. Uſt.* 159. ŁAZIĆ, - ił, - i, *intr. contin. et frequ.* (leźć, lazł, lezie *ndk.*), *Bh.* lezati, lezti; *Slo.* lezu, plazim se, plazić się, pełzać się; *Sr.* 1. lazu, lieſem, lieſu, laſom, laſczi; *Vd.* lasit, leſt: *Rg.* laziti; cf. *Ger.* schleichen; *Rs.* пресмыкаться cf. przesmyk); łazić iak zwierzę, gadzina, *Cn. Th.*, kriechen, auf dem Bauche kriechen; leniwo chodzić, po woli, noga za nogą, langsam und mit Mühe gehen, kriechen. Pańſkie konie, dalibóg, że iuż i łazić

nie mogą. *Teatr* 7, 62. Ustawnie za mną łazi, wzdycha. *Teatr* 43 *b*, 64. - łazić, *z burl.* chodzić, gehen. Ileż ia to bótów nie zdarł, przez tyle lat tu łażąc. *Teat.* 3 *b*, 58. - §. Łazić na drzewo, wdrapywać się, klettern; *Rs.* лазить; слазить, лѣзаю, лазаю. Nie łaź ty więcéy po drzewach. *Kniaź. Poez.* 3, 208. Taż sama wyniosłość ciężko bać się każe, Tym bliższy ia upadku, im nad drugich łażę. *Jabł. Tel.* 134. - §. Włosy mu z głowy łażą. *Tr.* lezą t. i. wypadaią, die Haare fallen ihm aus, gehen ihm aus. - *§. łazić *czyn.*, n. p. Ja tu żonę pocztarską, on tam moię łazi. *Pot. Jow.* 2, 53. ŁAZICIEL, - a, *m.*, który łazi, bądź po ziemi, bądź wzgórę, der Kriecher, der Kletterer; *Bh.* lezecz; *Vd.* saliesavez, lasnik; *w rodz. żeń/k.* Łazicielka.

Pochodz. pod słowem *Leźć.*

ŁAZIEBNIK, ŁAZIENNIK, - a, *m.*, ŁAZIEBNICZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Bh. et Slo.* lazebnjk; *Vd.* kopovez, kopelnik; *Crn.* kopâzh, koplivz, padar; *Bs.* kupalaz, okupalaç (cf. kąpiel); *Rg.* nadkupalniçjar; *Ross.* баньщикъ, парильщикъ, мовникъ; *Ec.* лазебникъ, банщикъ (*z* 2. kramarz, handlarz), der Bader. Kommodus cesarz łaziebnika w łaźni wrzucił w piec, iż go bańką zparzył. *Biel. Sw.* 52. Łaziennik. *Pam.* 85, 1, 898. Murzyn z łaźni czarnym iako wszedł wyydzie, przecięż łaziebnikowi zapłata nie ginie. *Sk. Dz.* 595. Naszych łaziebników, golaczów i barwierzów wydworne one mazidła. *Syr.* 278. Odarci, iak łaziebnicy. *Kmit. Spyt. C* 3 *b*. Łaziebnicy ze wszystkich łazień maią ku gaszeniu ognia bieżeć z wiadry. *Sax. Art.* 60. ŁAZIEBNICZY, - a, - e, od łaziebnika, Baders=; *Sor.* 1. waznicźi. Łaziebniczych abo barwierskich dzieci, dawniéy nie chciano w rzemiesła przyymować. *Sax. Tyt.* 187. ŁAZIEBNICA, - y, *ż.*, *Bh.* lazebnice; *Rs.* парильщица, die Baderinn. ŁAZIEBNICTWO, - a, *n.*, trudnienie się łaźnią, *Bh.* lazebnjstwj), die Baderkunst. ŁAZIEBNY, ŁAZIENNY, - a, - e, od łaźni, *Boh.* lazebnj; *Ross.* банный, Bade=. Łaziebny on ogień nie szkodzi. *Groch. W.* 314. Łaziebna ława, *Rs.* полокъ. Łaziebne, - ego, *subst. neutr.*, płata od łaźni, das Badegeld. *Cn. Th.*, *Rs.* банное. ŁAZIENKA, - i, *ż.*, *Bh.* laznicka; *Rg.* sobba; *Sla.* illicxa; *Rs.* банька, купальня, *demin. nom.* łaźnia, ein Badestübchen. Idź do łazienek skąpać się. *Teatr* 7, 23. ŁAZIENKI, *Gen.* Łazienek, *plur.*, gmach piękny w zwierzyńcu Uiazdowskim, od Stanisława Xcia Lubomirskiego Marszałka W. K. zbudowany, od Augusta II. ozdobiony, nierównie wspaniałéy zaś od Stanisława Augusta. *Kras. List.* 9, Lazienki, ein Lustschloß bey Warschau. ŁAŹNIA, - i, *ż.*, *Bh. et Slo.* lazen, laupadlo (cf. kąpiel); *Sr.* 2. lasna; *Vd.* pashtuba, kopelna jispa; *Crn.* mlazhnisha; *Dl.* kupely; *Bs.* sgetak, badagn; *Rs.* баня, мовня, мовница, мыльня; *Ec.* лазня, баня; izba czyli dom, gdzie się kąpią, das Badehaus, die Badestube, das Bad. Wanny albo łaźnia. *Syxt. Szk.* 63. Łaźnia trwale gorąca *Rs.* парная баня. Zwyczay parzenia się w łaźniach, wzięty nader w kraiach północnych. *Nar. Hst.* 7, 290. Umrze bogaty, to ubostwu kap dać, stypę uczynić, łaźnię na ubogie sprawować. *Gil. Post.* 212 *b*. Bogatego pokuta, ubogiego łaźnia. *Rys. Ad.* 5. biesiada. *Cn. Ad.* 34. Sucha łaźnia, pocilnica, sucha wanna *ob.* Suchy. Witołdowa łaźnia *ob.* Witołd. - §. *transl.* łaźnia, *z* mycie. *Cn. Th.*, das Waschen, Abwaschen. - §. *fig.* strofowanie, łaianie, wycieranie komu kapituły lub łaciny, mycie komu głowy, dogrzewanie, dokuczanie, das Schelten, Capiteln, Herunterreißen, Ausmachen, das Zusetzen, Warmmachen, Kopfwaschen. Takąm mu sprawił łaźnię, takem się z nim obrócił gracko, że uciekł. *Zabł. Amf.* 47. To prezentować brzydkie kupno przed nią, Miałby był łaźnią z kapitułą przednią. *Jabł. Ez. A* 4. W téy łaźni tam bez ługu myią. *Rey Wiz.* 75 *b*. Nie ieden w téy bez ługu zmyty łaźni. *Rys. Ad.* 3. Takbym się nabawił śmierci, albo srogiéy łaźni. *Wad. Dan.* 12. ciężkiéy kary, wielkiéy biedy). Skromnie żyć musim, ieśli bydź nie chcemy w łaźni pod ratuszem. *ib.* 89. Będziesz ty w krótce inszy, tylko suchéy łaźni zażyiesz. *Teatr* 21, 69. plag, razów, kiiów). Dzieciom nic przepuścić nie chcą, iedno ileby na nie wéyrzeli, tyle chłost onym i łazien zadaią i palą. *Glicz. Wych. G* 3 *b*. Tak mnie bóg dotyka i draźni, Że znieść cierpliwie trudno iego łaźni. *Chrość. Job.* 123. Przed stołem siedząc, iakoby też w łaźni posługował. *Rys. Ad.* 57. - §. *Chym.* Chcąc ciała wystawić na ogień mniéyszy, kładziemy w naczyniu, w których są zamknięte, istotę taką, która pewny tylko stopień ciepła przyiąć może; ta istota nazywa się łaźnią; *balneum. Kruml. Chy.* 53, das chemische Bad.

ŁAZUR, - u, *m.*, *z* ŁAZUROWY kamień, *lapis lazuli*, *Vd.* lasura, drag plavi kamen; *Bs.* sagasilje; der Lazurstein, gatunek iaspisu, bardzo wysokiego błękitnego koloru. *Kluk Kop.* 2, 64. Chęciny miasto w Sandomirskim szybami lazuru i marmurowego kamienia sławne. *Gwagn.* 197. - §. Smalty ku modremu farbowaniu w sklepach kupieckich *lazurem* zowią. *Sleszk. Ped.* 414, *Kruml. Chy.* 497, die Lasurfarbe, Blaufarbe. Nim wybielone płótno zwinięte będzie na półsetek, lazurem i krochmalem przyprawione bydź powinno. *Przędz.* 91. - §. *meton.* cokolwiek bądź modrego koloru czyli niebieskiego, Himmelblau, Lasurblau. Lazur sukno, *pannus caeruleus. Cn. Th.*, blaues Tuch; lazur nieba, der blaue Himmel, das Blau des Himmels. Lazur niebieski śliczny. *Dar. Ryt.* 20. Nieho stroyne lazurem a morze zielonym, Daie nadzieię dobréy drogi upragnionym. *Jabł. Tel.* 27. LAZURKI, - ów, *plur.*, gołębie, maiące pod dzióbem pięknie malowane brażki czarne, błękitne, żółte i czerwone, oraz takowy ogon, reszta biała. *Kluk Zw.* 2, 170, eine Art buntshalsiger Tauben. LAZUREK, - rka, *m.*, *Laserpitium*, rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 2, 71, Laser, Silphium. LAZUROKRUSZ, - u, *m.*, Lasurerz, Kupferlasur, kruszec w przełamaniu iak śkło lśniący; cetnar wydaie czasem 80 funtów miedzi. *Kluk Kop.* 2, 181. LAZUROWAĆ *n. p.* płótno, *cz. ndk.*, zaprawiać lazurem, krochmalikiem, lasiren, blau kraftmehlen. Lazurowany półsetek mocno rozpiąć potrzeba. *Przędz.* 91. Do lazurowania iadycht Pruski lepszy iest, niż Indyyiski. *ib.* LAZUROWY, - a, - e, od lazuru, modry, błękitny, lasurblau. Szafiry na szmelc lazurowy zasadzone miasto folgi. *Złot. C.*

ŁAZY, - ów, *plur.*, w komedyi nieme i pocieszne wyrażenia iakiegokolwiek poruszenia. *Teatr* 24, 100 *Czart.*, Geberdungen, Gesticulationen. Wychodzi Helenka, poznaie ią i łazy czyni strachu i niespokoyności, i odwraca się od niéy. *ib.* Ale iak zawsze głupie odpowiedzi twoie,

Co znaczą małpie miny i te twoie łazy? *Zabł. Fir.* 35. – Czyni łazy śmieszne, człowieka biorącego na rozum. *Teat.* 33 *d*, 21.

ŁAZY, - ów, *plur.*, karcze, korzenie, pniaki, chrósty, Stammenden, Klötze, Wurzeln, Buschwerk. Łazy na gaiowiskach wypalaią, potym ziemię lemieszem wzruszaią. *Haur Sk.* 28. - §. łazy *ob.* górołazy, obłazy.

ŁB, ŁE.

ŁBICA, - y, *ż.*, ŁBISKO, - a, *n.*, niekształtny sprosny łeb, główsko, ein scheußlicher Kopf. (*Rs.* лбище czołsko). Pewnie twoiéy mądréy łbicy Pięknie bydź na szubienicy. *Jak. Bay.* 228. Wdziera się gruby nieuk do Pańskiéy świątnicy, A nie wie, co się marzy w iego własnéy łbicy. *Nar. Dz.* 3, 119. (cf. mózgownica, Hirnkasten). Sprosna łbica. *Morszt.* 57. - *§. Dawny Zmydziń swoię głowę przybrał w wilcze, w niedźwiedzie i żubrowe łbiska. *Stryik.* 215. w czaszy z głów ich; *sed* cf. *Rs.* лобковый мѣхъ futro z samych czołowych kawałków. ŁBIENIEC, - ieńca, *m.*, *vipera*, die Brandschlange. *Sien. Wykł.*, *Sleszk. Ped.* 415. Łbieniec opoczny. *seps. ib.*, *Urs. Gr.* 177, der Felsenwurm, eine Art giftiger Eidechsen. Obrażony od łbieńca opocznego, albo od skalnéy iaszczurki. *Syr.* 1121. cf. żmiia). ŁBISTY, - a, - e, tęgiego lub wielkiego łba, großköpfig; *Rs.* лобанъ, лобастый, wielkoczoły; *Ec.* лбистый, челистый czolisty, großstirnig. (*LE *ob.* lecz).

ŁEB, - łba, *m.*, (*Bh. et Slo.* leb, lebka *calvaria*, *cranium* czaszka głowna; lebka, ssissak helm, szyszak; lebawy główny; *Crn.* glêp, = czaszka głowy; *Vd.* lubanja, glubanja, = trupia głowa; *Cro.* lubanya, glubanya, = czaszka głowy; *Ross.* лобъ, лба; *Eccl.* лбина, лобъ, чело, кость лобовая. a*) łeb, = kości głowę składaiące, głowa bez mięsa, das Knochengestell des Kopfes, der Kopf ohne Fleisch. Łeb iego wsterczyli w domu Dagonowym. *Bud.* 1 *Chron.* 10, 10, *not.* „Jnsi tłumaczyli *głowę*, ale tu iest *łeb*; bo sam rozum pokazuie, że nie *głowy* w kościele chowali, bo to dla smrodu bydź nie mogło; ale *łeb*, to iest, kość samę bez mięsa." - cf. *Ec. et Rs.* лобное мѣсто kalwarya, golgata, Schädelstätte, sądowy plac, das Hochgericht. - §. łeb, głowa zwierzęca, der Kopf eines Thiers. Łeb wielkiéy iakiéy ryby *Ross.* башка. - §. b) *contemtim*, = głowa, główsko, *cf.* pałka, der Kopf. Ani poeta, ani mówca nie użyie *łba* w poważnéy mowie; lecz bardzo dobrze słowo to używane w tym przykładzie: Wybaczcie mi, co powiem, Greccy Sapienci, Że się wam iak i drugim równie we łbie kręci. *Gol. Wym.* 200. O chytrym mówią: ma we łbie, *addunt aliqui* kiełbie, *ob solum rythmum puto*, *nam in re nulla est conuenientia. Cn. Ad.* 75, er hat Grütze im Kopfe, ist nicht auf den Kopf gefallen. Muszę łbem kręcić, iakby to kształtnie na borg wziąć sukna. *Teatr* 53 *c*, 4. t. i. konceptem ruszyć, den Gehirnkasten anstrengen. Ja nie chcę mieć zięciem trzpiota, chłopca w łeb postrzelonego, szaleńca. *Teatr* 7 *b*, 40. Patrzcie! czy nie łeb to? *Zabł. Zbb.* 96. Heretyk począł wznosić łeb swóy przeciw kościołowi bożemu. *Bot.* 4, 2. Ja się za łeb chwytam, to słysząc. *Jabł. Tel.* 211. Baio wytknął łeb z pod dachu, i patrzał, iak się to skończy. *Teatr* 43 *c*, 118. Meduzyna maszkara mioce sprosne węże ze łba rozczochranego. *Tward. Wład.* 112. Znać bywa i na łbie, kto się sprawia, iak bóg przykazał. *Rey Ap.* 11. Jeszcze Waszeć bóg wie, gdzie wędrował, gdym ia iuż na łeb goły panom assystował. *Teatr* 43 *c*, 143, (łysiały). Zaskrobiesz się który raz w łeb. *Sien.* 426. W łeb się zaskrobawszy nie wiedział, co ma czynić, *Paszk. Dz.* 26. Na zdobycz swoię zazdrosnym okiem z pode łba łypa. *Zab.* 13, 163. t. i. po oku, zezem patrzy, schielt auf seine Beute hin. - *Praesertim ubi sermo de feriendo, caedendo, cadendo, ponitur* łeb, = głowa; wo vom Hauen, Schlagen, Fallen die Rede ist: der Mischel, die Kolbe, der Kopf. Abo to karczma? kuflami łby tłuc i sklenicami zawoie strącać! *Birk. Zyg.* 27. Piękna pobudka służenia w woysku, kulą w łeb dostać. *Teat.* 17, 137. Wypalił sobie w łeb z pistoletu. *Pam.* 85, 1, 862. Zwaliwszy go kiiem, wypycha go na łeb. *ib.* 84, 573. Przez całe życie łbem się biiemy, ani dlatego ostróżniéy stąpamy. *Pilch. Sen. list.* 4, 44, wir stoßen uns an den Kopf. Zła porada temu na łeb przypada, który ią dał. *Fur. Uw. F* 2. - §. Za łeb chodzić, = w załebki, łup cup po sobie, za włosy, einander an die Köpfe kriegen; *propr. et fig.* Temu, o co za łby chodzimy, biegamy, hasamy, przypatrz się, iak nikczemną rzeczą częstokroć bywa. *Pilch. Sen.* 361. Za łeb idzie raźnie. *Mat. z Pod. B.* 3. Gdy się dwóch za łby weźmie, mocny słabego pobiie. *Teatr* 33, 19. Za łeb go porwał. *Jabł. Ez. B* 4. Skoro się tylko gdziekolwiek obaczą, Zaraz się za łby chwytaią. *Jabł. Ez* 128. Kaznodzieia ten, tak dobrze umiał za łeb iść, iak się modlić. *Kłok. Turk.* 180. Ta iest kropka, o którą Nalewaykowie z Unitami za łeb idą. *Birk. Gł.* 14. Książęta Ruscy o monarchią Kiiowską, ieden drugiego zabiiaiąc i wyganiaiąc za łby chodzili. *Stryik.* 198. Kiedy panowie za łeb chodzą, tedy u poddanych włosy trzeszczą. *Rys. Ad.* 25. *cf.* czego panowie nawarzą, tym się poddani poparzą. *Cn. Ad.* 125). Kto we dwudziestu lecięch za łeb nie póydzie, do śmierci nie póydzie. *Rys. Ad.* 31. Dwa za łeb, trzeci do kalety. *Rys. Ad.* 11. - Po łbu dadź, = w łeb dadź, = w głowę uderzyć, einem auf den Kopf schlagen. Dobądź Petreiu miecza, a równo daymy po łbu sobie, Szukaymy pięknéy śmierci przez wzaiemne rany. *Bard. Luk.* 2, 36. Dawszy sobie po łbu, potym się iednali. *J. Kchan. Dz.* 279. Pallas trzy i czterykroć Arachnie w łeb dała. *Otw. Ow.* 220. W łeb zarabiać. *Mat. z Pod. B* 2. t. i. kresę na łbie obrywać). Kto w łeb nie bierał, temu się chce na woynę. *Cn. Ad.* 404. Nie wiedzieć komu się pierwéy w łeb dostanie. *Cn. Ad.* 705. Dał mi w łeb, aż sto złotych z czapki wypadło. *ib.* 913. - §. w łeb, = w brew', w brod, prosto przeciwnie, gerade entgegen, wider. Panowie Litewscy, nie dokładaiąc się Polaków, a to było w łeb unii, Aleksandra na księstwo podnieśli. *Bielsk.* 431, *Gwagn.* 263. Niestworność w wszystkim wielka, niesporo obronie, Gdzie co iedno poczniemy, wszystko w łeb koronie. *Bielsk. S. Maj.* 3 *b*. - §. Na łeb, = na kark, na szyię, auf den Kopf, auf den Nacken. Pycha niech twoiéy głowy nie zamąca, Bo takich na łeb własne głupstwo strąca. *Zab.* 13, 344. Gdy szczęście na łeb poleci, same maiestaty śpieszno lecą. *Bard. Luk.* 89. Żona, dzieci

płaczą, iednak na łeb w przepaść leci. *Hor. sat.* 183. Nieuważni, w niczym nie znaią miary; zawsze z góry na łeb. *Zabł. Roz.* 79. Już iuż pewny byłem wygrania, aż do djabła na łeb zgubiłem się podobno. *Teatr* 23, 33. t. i. głównie, ze wszystkim). Już wszystko na łeb idzie. *Teatr* 43 *c*, 122. wali się, **es stürzt zusammen**. Pytasz się iak żyć? czy tak iak Antołowicz abo Gardzielski? prawdziwie ta mowa z pieca na łeb. *Zab.* 5, 219. Poprawił się z pieca na łeb. *Zegl. Ad.* 203, ze dżdżu pod rynnę; suknią zastawił, koszulę wykupił; im daléy tym gorzéy). Na łeb na szyię śpieszyć się trzeba. *Teatr* 7, 27, **über Hals und Kopf**; *Rs.* кубарѣмъ. Panicz się do Paryża na łeb na szyię wybierał. *Ossol. Str.* 3, cf. na złamaną szyię.

Pochodz: *łebek* ob. *łepek*; *łepak*, *łepski*; *lepiéy*, *lepszy*, *lepszyć*; *przyłbica*, *szumiłeb*, *wartołeb*, *załebki*.

LEBECZNIK *ziele Tr.*, *ob.* Lepieżnik.

LEBIODKA, LEBIOTKA, - i, *ż.*, ziele, *origanum Linn.*, **Wohlgemuth**, roślina wieśniakom pod nazwiskiem macierzydduszki dobrze znaioma. *Jundz.* 316. piwu daie smak przyiemny. *Kluk Rosl.* 2, 233, *Boh.* **focurnjf**; *Vd.* dobra missu; *Crn.* dobramisl, xaberta; *Cro.* babina dussicza; *Dl.* mravinacz, materina trava; *Bs.* mravinaç, matterina dusciça, babbina dusciça, rigagn, origagn; *Rs.* душица. Lebiotka rzęsista, *Or. onitis*, **Klein=Dosten**. *Syr.* 470. Lebiotka Kreteńska abo Pontska, **der kretische Diptam**. *Syr.* 470. Lebiotka kozia, *tragoriganum*, **Bocksdosten**. *ib.* 475. biała, = poléy dziki, *calamentum*, **wilder Poley**, **Ackermünz**, **Bergmünz**. *ib.* 493, *Urzęd.* 66. Pauak, sklepią, stosił sklepiowy niektórzy leśną łebiodką albo dobrą myślą zowią, ale niewłaśnie. *Syr.* 235. Wieśniacy ziele mączyniec, *chenopodium*, **lebiodą* zowią. *Jundz.* 177. LEBIODCZANY, - a, - e, z lebiodki, **Dosten=**. Aby wino się nie burzyło, wieniec poleiowy albo lebiodczany kładą przy ustach *sądów winnych. *Cresc.* 343.

LEC, LECE *ob.* Leyc. ŁECE *ob.* Łecieć.

LECH, - a, *m.*, miał bydź założycielem Polski. *Kras. Zb.* 2, 24, **der angebliche Stammvater der Polen**. ztąd: **Lech*, **Lach*, = **Lechita*, = Polak, **ein Pole**. Daycie już słowo, iakoście Lechity, Że nasz pala z krwią zlany zostanie dobyty. *Teatr* 45, 61. LECHOWNA; *Weresz. Rgl.* 142. Polka, **eine Polinn**.

ŁECHA, LICHA, - y, *ż.*, *Sr.* 2. **lecha**, **lescha**; *Sla.* slog; *Eccl.* лѣхи, артели, курени, сниры, станицы; grzęda w ogrodzie. *Dudz.* 43. *fori*, *parui sulci*, *liechy, *zagonki małe. *Mącz.*; *dem.* leszki; **ein Gartenbeet**, **ein Beet**. Długie w lechę układał zagony, A potym bryły rozbijał przez brony. *Chrość. Job.* 154. Kwiat podcięty, skoro na swéy lesze padnie, Zaraz kształtu i ozdob swych pozbywa snadnie. *Kulig.* 76. Rzodkiew naylepiéy sadzić na wysokich łechach albo zagonach. *Cresc.* 240 *et* 113. Lecha długa abo gruba, ziemia do siania nieco od ziemi podniosła, deszczkami obita, *porca Mącz.* - §. *transl.* Siedli tłuszcze lechami po stu i po pięciudziesiąt. *Bud. Marc.* 6, 41. rząd podle rządu. *Bibl. Gd.* rzędami, **reihenweise**, **haufenweise**.

ŁECHCIWY, ŁEKCZYWY, ŁESKLIWY, - a, - e, ŁECHCIWIE *adv.*, łaskotliwy, łatwy do uczucia łechtania lub do sprawienia go, *Bh.* **lektawy**, **lechtawy**, **lektiwy**; *Rg.* sckakgliv; *Cro.* segetlyiv; *Rs.* щекотливый (cf. *Sr.* 1. **lesné** *blandus*, *ob.* obłezny), **kitzelig**. Niewiast z wierzchu przybranych łechciwe pieszczoty. *Kulig.* 139. Łeskliwe a świerzbiące uszy swoie, od prawdy odwracaią. *W. Post. W.* 360. ŁECHCIWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Rs.* щекотливость, łatwość do uczucia łechtania, **der Kitzel**, **die Kitzligkeit**. (LECHITA, LECHOWNA *ob.* Lech). ŁECHT, - u, *m.*, łechtanie, **das Kitzeln**, **der Kitzel**. Znam łecht skłonności, znam baśnie. *Zab.* 14, 158. ŁECHTAĆ, ŁEKTAĆ, ŁESKTAĆ, - ał, łechce *et* łechta *cz. ndk.*, łaskotać, *Bh.* **lechtati**, **lektati**; *Slo.* **lechtám**, **śteklim**; *Vd.* segetati, segezhem, shigitat, segetanje, serbenie, cf. świerzbienie); *Crn.* shegázhem, shêgétam; *Cro.* segtati, ségchem, segechem (*Cro.* liszkechem, leszketam *mico*); *Dl.* skaklyem; *Rg.* sckakgljatti; *Sla.* shkakljati; *Rs.* щекотать; *Ec.* скокчати, скокщу, скокчаніе; *Sr.* 1. **wostotacż**, **wostotam** (*Sr.* 1. **liżcżu so**, **lesnu so** *blandior*), **kitzeln** *propr. et fig.* Wąs czarny koło ucha mu łechce. *Boh. Kom.* 4, 202. kręci mu się koło uszu). A synu! o iak cię to musi po sercu łechtać. *Teatr* 30, 105. Takich mistrzów chcemy, którzyby łechtali świerzbiące uszy nasze. *W. Post. W.* 2, 108. Jeśli czyia mowa nie kole, ale słuchacze łekce i cieszy; ta mowa nie iest mądra. *Birk. Ob. Kaz. J.* Głos iego wdzięczny, iak łechce, gdy się na łąkach odzywa. *Teat.* 54 *b*, 40. kontentuie). - *Poet.* Strony łechtać, = letko ruszać, **die Saiten eines Instruments rühren**. Cytrze łechtał strony. *Otw. Ow.* 184. Dobrego grania na lutni, nie lutnia sama przyczyną iest, ale ten mistrz, co strony łekce. *Gorn. Wl. R.* 4 *b*. - §. łechtać, pobudzać, **aufmuntern**, **anregen**, **anreitzen**. Krasna i układna mowa *drugdy opieraiącego się, i dobrego, na złe łechce i zwabia. *Pilch. Sall.* 40. Wielkiemi go obietnicami łekce, i tyle na nim wymaga, że do niego przychodzi. *Pilch. Sall.* 223. Wszystko mi zmierzło, niczego wziąć nie chcę, Nic mi ni gustu, ni smaku nie złechce. *Zab.* 15. 397. Tytuł mię Króla Królów, wodza Greków łechce, Pycha tłumi naturę, i słuchać iéy nie hce. *Wolsk. Racin.* *fig.* - §. łechtać, = głaskać, ugłaskać, **streicheln**, **besänftigen**, **kitzeln**. Znam sekret zjednać sobie ich przychylność; łechtać ich nieugłaskane serduszko. *Teatr* 7, 45. - §. 2) *transl.* łechtać kogo po skórze, = wybiiać kogo. *Cn. Th.*, **einem das Fell walken**, **ihn schmieren**, **wichsen**. Nie mało wrzeszczę, kiedy go pan czekanem po grzbiecie łechce. *Falib. Dis. N* 2. Bieda kogo łechce, męczy, dokucza, docina, n. p. Choć kłopot nęka człeka, bieda łechce, Przecięż nikomu umierać się nie chce. *Mon.* 76, 370. ŁECHTACZKA, - i, *ż.*, *Anat.*; *clitoris* żołądź białogłowska, małe żołędzi podobne ciało wewnętrznie zaraz pod spoieniem się do kupy wielkich warg wyższym leżące. *Krup.* 2, 159, **der Kitzler**, **die weibliche Eichel**. ŁECHTANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, **das Kitzeln**, łaskotanie, łaskotki. ŁECHTLIWY, - a, - e, łaskotliwy, łechcący, **kitzelnd**. Lubią to dzieweczki, Gdy im się wyrażaią łechtliwe żarteczki. *Zab.* 14, 30 *Nagl.*

LECIE, = w lecie *ob.* Lato.

LECIEĆ, - iał, leci *intr. ndk.*, (latać *frequ. et cont.*), *Bh.* **letěti**; *Sr.* 1. **leczicż**, **leczil**, **leczu**, **leczim**, **letżu**, **letam**, **lietacż**; *Sr.* 2. **leschach**; *Vd.* leteti, letim, lieteti; *Cro.* leteti, letim, lechèm; *Bs.* letitti; *Rg.* letjetti; *Rs.* летѣть, полетѣть, лечу, летать, летаю; skrzydłami się szybko unieść, **fliegen**. Ten iest rozkaz Pro-

zerpiny, Lecieć babom przez kominy, A ieśli nie pomni która, Gdzie plac schadzki? Łysa góra! *Teat.* 11 *b*, 106. Lecieć mimo skrzydeł, = szybko biegać, schnell fliegen, laufen, rennen. Okręt iego leciał, iak strzała z łuku. *Zbil. Dr. C.* 4. Lecą przez morze wiatru pełne żagle, On patrzy na brzeg, brzeg się kryie nagle. *P. Kchan. Jer.* 414. Leciał, co tchu miał, na koniu przez miasto. *Boh. Kom.* 2, 234. Nie mam czasu, lecę. *Teatr* 43 *b*, 7. macham). Lecę, równo z wiatrem. *Teat.* 31 *b*, 38. Lecę, nie biegnę, i ia za tobą. *ib.* 27 *c*, 52. Nie chcę ia, aby się mowa po woli, iakby kroplami sączyła, ani też aby pędem leciała. *Pilch. Sen. list.* 303. – Lecieć, = kwapić się do czego, śpieszyć, eilen. Wiele bogatych lecą do czynienia krzywd ubogim. *Modrz. Baz.* 306. Z złości w złość dla wina lecą. *Hor.* 1, 97, sie stürzen, fallen von einem Laster ins andere. Gwałtem leci na to, co zakazano. *Birk. Chod.* 25. Leć na łeb, leć niecnoto. *Brud. Ost. D. g.* Lecieć na pewną śmierć nie myślą. *Teatr* 45, 18. – Czas leci, = upływa szybko; ucieka, die Zeit fließt dahin, verfließt schnell, verfliegt. Leci czas niewstrzymany, podobien wiatrowi, Nic go w pędzie gwałtownym swym nie zastanowi. *Min. Ryt.* 2, 169. Lecą dni w towarzystwie dobranych wspól braci. *Kras. Sat.* 41. Lecą niezwrotnym pędem godziny. *Zab.* 14, 365. Nie trać marnie czasu lecącego. *Past. F.* 82. – §. *Verb. Medium* lecieć, = padać, zlatać, spadać, runąć, walić się, sinken, fallen, herab stürzen, herab fliegen, hinstürzen, hinfallen. Leci trup gęsto konny, leci pieszy. *Jabł. Buk. R* 4 *b*. Krakus sam iedyny do zatrzymania lecącéy (*dilabentis*) Rzpltéy, sposobnym pokazował się. *Krom.* 34. Narody szybkim pędem do upadku lecą, Lecz długo trzeba czekać, niźli się oświecą. *Niemc. P. P.* 15. Gdym leciał w przepaść, w któréy teraz ginę, miłosiernąć mię ręką ratował. *Teatr* 45 *b*, 33. Żona, dzieci płaczą, wołaią, iednak na łeb w przepaść leci. *Hor. sat.* 183. Mierne długo trwa, a niemierne leci, Ledwie więc czasem iż zostaną śmieci. *Rey Zw.* 217 *b*. Kędy fundamenta poruszone, iuż wszystko budowanie leci. *Falib. A* 3. Wieżęć chaty upaść muszą, Gdy nawet i Rzym leci. *Bald. Sen.* 57. Sprochniały, lecący dom. *Mącz.* Moia nadzieia leci o ziemię *ad irritum spes mea cadit. ib. Perito* ginę, lecę. *ib.* Czego się tkniemy, to nam z ręku leci. *Wad. Dan.* 92. wypada, wylatuie).

Pochodz. pod słowem: *lot.*

LECIUCHNY, LECIUCHNO *ob.* Lekkuchny, Lekkuchno.

LECIWY, - a, - e, *Bh.* letitý, w latach, podeszły w lata, bejahrt. Leciwy Pan młokosa rozumem przéyść ma. *Gorn. Dw.* 391. Miłość w leciwym człowieku większe błażeństwo iest, niż co innego. *ib.* 391. Leciwemu człowiekowi sędziwy włos, drżące ręce, zmarszczki na twarzy, siedzieć spokoynie, i paciórki piać każą. *Gorn. Dw.* 92, *Petr. Et.* 282.

ŁECOWAĆ *ob.* Leycować.

LECZ *conj.*, *Bh.* leč *nisi*; *Slo* než *enimvero*; *Sr.* 2. leg czy); *Vd.* ali, pak, ampak, temuzh, tamuzh, samush; *Crn.* pa, pak, ampak, samush, temush; *Cro.* ali, pak, nèg, nego, vech; *Dl.* ner; *Bs.* al, asli, negh, neggo; *Sla.* nego; *Rs.* не, нъ; ale, zaś, sondern, aber, allein. Sekłucyan częstokroć pisze *le*, n. p. *Math.* 5; *Lecz* zdaie się tedy składane z partykuły LE (cf. lepak, pak, cf. li) i z zaimku *co*, *contr. cz.* (cf. ocz, = o co; niocz, = ni o co). Nie kryły widoków zawady, ni cienie, Lecz wszystko było blaskiem. *Przyb. Milt.* 94.

LECZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, *Bh.* léčiti, ljčiti, ljčiwam; *distg. Bh.* ličiti barwić się, rużować się, *ob.* lice); *Sr.* 1. lekuyu, lekaru; *Cro.* lichim 1) *incrusto*, *lino*, 2) urachim *sano*; *Rg.* ljèciti, vràciti, izvìdati *mederi*; *Bs.* ljeciti, liciti, davati lik, vraciti; *Vd.* zelyti, osdravit rane, szeliti, sazielati, szielati, szhielit (cf. calić); *Crn.* zęlem; *Rs.* лѣчить, врачевать, уврачевать, исцѣлить, исцѣлять, пользовать; *Ec.* лечю, врачую, цѣлити, цѣлю; *vet. Franc.* lokon, lochon, *ob. Jhre Gloss. s. v.* läka; *ob. etym.* lek), choremu zdrowie przywracać, kurować, heilen, curiren *propr. et fig.* Lekarz leczy, bóg uzdrowia. *Kosz. Cyc. E* 4. Bardziéy szkodzi, niż zgoi, kto wskok ranę léczy. *Pot. Arg.* 752. Lepiey rany nie mieć, niż ią léczyć. *Cn. Ad.* 437. Nauka lekarska léczy niedostatki w ciele; filozofia léczy wady rozumu. *Bud. Ap.* 41. Czego rozum nie może, to często czas léczy. *Bard. Tr.* 246. Złożyli pieniądze do nóg Apostołom, aby niemi niedostatki braci léczyli. *Sk. Dz.* 1027. ratowali). **LECZENIE**, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Bh.* léčenj; *Sr.* 1. lekwano; *Rs.* лѣченїе, врачба; *Eccl.* лечба, врачеванїе, цѣленїе, цѣльба; kurowanie, kuracya, das Curiren, die Cur, das Heilen. Im większa choroba będzie, tym pilniéysze ma bydź leczenie. *Birk. Ex. B* 2. Do léczenia, mogący bydź léczonym, *leczny*, *Cro.* lichliet, vrachlyiv; *Vd.* osdrauitliu, szelitliu; *Rg.* ljeeciv, ljeecni, sljeecni, izvidni; *opp.* neljeecni, neljeciv, *Bh.* nerozdrawitedlný. Od léczenia, léczący, *Rg.* ljeecni; *Vd.* osdrauliv, osdravezhen (*Subst.* osdraulivost, osdravezhnost); *Eccl.* лечебный, врачебный, цѣлительный, цѣльбоносный; *ob.* lekarski. **LECZYĆ** się *recipr.*, lekarstwa brać. *Cn. Th.*, *Rs.* пользоваться, sich curiren. Léczenie się, = leki. *Cn. Th.*, die Cur, die man an sich selbst braucht. **LECZONY**, - a, - e, *part. perf.*, geheilt, curirt. **LECZYCIEL** *ob.* lekarz.

Pochodz. pod słowem: *lek.*

1) **ŁĘCZYĆ** *ob.* łączyć, *cf.* łększa.

2) **ŁĘCZYĆ**, - ył, - y, *intr. ndk.*, *n. p.* Lelek łęczy. *Banial. J.* 4, von der Stimme der Nachtraben.

ŁĘCZYSKO, - a, *n.*, niedobry łęk czyli obłąk, ein schlechter Bogen = Reifen, Bogen an der Armbrust. Oycowie ich przemienili się we złe łęczysko. *Wrob.* 189., *not.* „łęczysko u kuszy piérwéy tęgie bywa, potym słabe“. *in arcum prauum.* – Czyniłeś panie mocne ramię moie, iako łęczysko samostrzała miedzianego. *ib.* 37. *ut arcum aereum.*

LECZYWRZOD, - u, *m.*, ziele, Stosił Herkulesów, Panak, wszystkim lek, dla wielkich iego skutków w rozmaitych chorobach. *Syr.* 226, das Panarkraut.

LEDWIE, LEDWO *adv.*, *Boh.* ledwa, gedwa (*Dalemil.* 216.), sotwa, sotně; *Slo.* ledwa, sotwa; *Sr.* 2. lě, ledě, ledba; *Sr.* 1. ledděm, ltede, ljden; *Rg. et Bs.* jedva; *Sla.* jedva, istom; *Cro.* jedvày, jedva, komay, muchno; *Crn.* kumej, shafti; *Vd.* kumei, kokumei; *Rs.* едва, на силу; *Ec.* еле, еле; cf. *Hbr.* לאה laah *moleste*, *aegre*; cf. lada, leda); zaledwie, z trudnością, kaum, mit Mühe, mit Noth, kaum noch. Matka z płaczu ledwie żywa. *Groch. W.* 154. Ledwieby w to trafił Demostenes sła-

wny Albo Cycero Rzymski krasomowca dawny. *Prot. Jał.* A 2. Ledwieś się umknął; małoś nie był w saku. *Cn. Ad.* 430. Z miną wspaniałą idąc, ledwo spoyrzy na kogo. *Teat.* 55 *b*, 14. Kiedy go popada duch nieczysty, wdziera go, aż się ślini młodzieniec, i ledwo od niego odchodzi. *Sekl. Luk.* 9. (zaledwie odchodzi od niego skruszywszy go. *Bibl. Gd.*). Ledwo co, = mało co, prawie nic, **sehr wenig.** Młodzieńcze ledwo co mów w twoiéy sprawie. *Birk. Kaz. Ob. K b.* – §. *Temporis* skoro, dopiero iak (cf. źle *obs.*), *Rs.* лишь, **kaum erst.** Ten kwiat ieszcze z powicia ledwie dał znaki życia, a iuż ma pszczołek przy sobie tyle. *Zab.* 13, 326 *Zabł.* – §. *Ledwie nie*, = mało nie; tylko nie; o włos że nie, prawie, **fast, beynahe**; *Bh.* **gebnak, gatorka, temeř, takmeř**; *Slo.* **takmeř, temeř, skoro**; *Hg.* tsaknem; *Sr.* 1. **skoro**; *Sr.* 2. **skoro**; *Vd.* skori, malu da ne, kopreze; *Crn.* blésu; *Rs.* чуть, чуть чуть, почти, почитай; *Ec.* вмалѣ, едва. Ledwie nie tak żyzny Egipt, iak który nayżyzniéyszy kray; ledwie nie wyrówna żyznością każdemu żyznemu kraiowi. *Cn. Th.*, *certat cum feracissimis terris.* – §. Ledwie nie ledwie, ledwie przeledwie, z iak naywiększą trudnością i powolnością, **mit der allergrößten Mühe und Noth.** Do czego się iuż nawykło, tego albo cale się nie chce porzucić, albo też ledwie nie ledwie się porzuca. *Mon.* 71, 361. Ledwie przeledwie wyperswadować im mogłem. *Mon.* 71, 109. Ledwie nie ledwie się wyskrobał. *Gemm.* 147. – §. *Ledwiuteńko nie*, *intensiv.*, = o mały włosik, **um ein Härchen; es hat ganz und gar nicht viel gefehlt.** Ledwiuteńko tu syn Wc Pana nie umarł z żalu. *Teatr* 7 *c*, 71. *LEDWOMOWNY, – a, – e, *n. p.* Czyńcie lamenty wargi dziś zamilkłe z swoim Ledwomównym ięzykiem kwoli żalom moim. *Groch. W.* 118. Usta ledwomówne przez on ciężki żal i myśli frasowne. *ib.* 434. z trudnością przemawiaiące, **kaum sprechend.** LEDWORUSZNY, – a, – e, *n. p.* Spoienie kości postępkowych z kościami więzi, czyli śrzodka stopy, nazywa się spoieniem ledworusznym, *synathrosis. Perz. Cyr.* 25, prawie nieruchomy, **kaum beweglich.**

LEDZ, legł *F.*, legnie *med. ndk.*, (poledź, *F.* polegnie *idntl.*, legać *frequ.*), *Bh.* **lehnauti, lehl, lehnu, lehati**; *Vd.* lesi, leshi, leshi, leshem; *Crn.* lęzhi, lęshém, ajam; *Rg.* lecchi, ljeegam; *Bs.* lecchi; *Sla.* lechi; *Cro.* lechi, lèsem; *Rs.* лечь, лягу; padać, n. p. trupem, padać i leżeć, pokładać się, **hinfallen, hingestreckt werden, sich hinstrecken, erliegen, liegen bleiben.** Nie, niemasz dla cnotliwych piękniéyszego zgonu, Jak ledz w obronie prawa, wolności i tronu. *Gaz. Nar.* 2, 232. Niedługo potym ten legł od tamtego, Którego dziś miał za zwyciężonego. *P. Kchan. Jer.* 329. Jeszcze kilka dni, a legnę w grobie szczęśliwy. *Stas. Num.* 1, 86. Dziś koniec klęskom, legnę spokoyny iuż w grobie, Gdy zostawię oyczyznę i was w lepszéy dobie. *Niemc. P. P.* 35. Niech się świat na łeb wywraca, nic na tym, J pod strzaskanym śmiało legnie światem. *Hor.* 2, 23 *Nar.* Z łóżka tego, na któréraeś legł, nie wstaniesz, ale umrzesz. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 1, 5, na którymeś się położył. 3 *Leop.*). Cokolwiek z ust Kamilli wyszło, głęboko w moim sercu legło. *Stas. Num.* 2, 61. wyryło się w niém, utkwiło.

Pochodz. pod słowem: *leżeć.*

na ŁEDZIE *ob.* Lód.

LĘDŹWIE, *OLĘDŹWIE, *Gen.* lędźwi, *plural.*; *Boh.* **ledwj, bedro** (cf. biodro); *Slo.* **ledwa** (**ledwina** nerka); *Vd.* ledje, ledouja (*Vd.* lediza, ledvisa, obist, = nerka); *Crn.* lędja, lędje (*Crn.* lediza, = nerka); *Sr.* 1. **ledźbje, ledźbinke**; *Sr.* 2. **lazwo**; (*Cro.* ledovje 1. *ren*, 2. ledovje krisiczi *lumbus*, ledovniza, = nerka); *Bs.* ledja, leghja; *Rg.* lèghja; *Rs.* лядвія, лядвейка; *Ec.* лядвея, чресла, бедра, чресла (cf. trzos); *Finl.* landet, *Dan. et Suec.* länd, *Island.* lend; *Germ.* **die Lenden, die obere Fläche der hintersten Theile des Schmerbauchs über der Hüfte und dem Gesäße.** Grzbiet od szyi zowie się plecami; daléy krzyżem abo lędźwiami. *Kluk Zw.* 1, 47. *Lumbus leporis* olędźwie zaięcze. *Mącz.* – *Lędźwa iego zrażona. *Bzow. Roz.* 44. – *§. Trapią mię lędźwie moie. 3 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 34. gryzą mię wnętrza moie, 1 *Leop.*). cf. nerki). ŁĘDŹWIEC, – dźwca, *m.*, ziele, *aracus niger*, **wilde schwarze Erbsen.** *Sien. wykł.*, **Kroć, wilde Wicke**; *Rs.* ледвецъ, *Boh.* **wykwice.** LĘDŹWIOWY, *LĘDŹWNY, LĘDŹWIANY, – a, – e, od lędźwi, *Rs.* лядвенный, **Lenden**=. Lędźwiowy ból, **Lendenweh**; *Sla.* legjobolja, kukobolja; *Cro.* ledovna ból, krisiczeo, ledovniza). Leczenie lędźwiowego bolu. *Sleszk. Ped.* 189. Bokowy abo lędźwny, nerkowy i inny ból. *ib.* 92. Nerwy lędźwiowe przez boczne dziury pacierzy lędźwiowych przechodzą. *Krup.* 3, 218. Zatwardzenia lędźwiane, *Spicz.* 44. (*Crn.* lędjéna, ledjenska kost *os ilii*).

ŁĘG *ob.* łąg.

LEGAĆ, – ał, – a, *contin. et frequ. verborum* ledz *et* legać, *Bh.* **lehati, lihawati, lihati**; *Sr.* 1. **liehacź, leham**; *Cro.* legam, cf. *Gr.* λέχομαι, *Ger.* **legen, liegen**), **zu liegen pflegen, sich oft hinlegen.** Owce w leganiu bok odmieniaią, bo od wiosny do iesieni na ieden bok zawsze legaią, a zaś aż do wiosny na drugi. *Sien.* 271. Kto se psy lega, ze pchły wstaie. *Kchow. Fr.* 153. Kto w piecu lega, maca drugiego ożogiem. *Pot. Arg.* 725. Cnota na piecu nie lega. *Cn. Ad.* 81, *Zegl. Ad.* 33. Nie bronimy gospodarzowi spania, ale długiego spania i legania bronimy. *Petr. Ek.* 125, **faullenzen.** – *§. legać z kobietą, spółkować, **beyschlafen, beschlafen**; *Bh.* **zlihati**; *Sr.* 2. **se slegesch.** Będzie legał z żonami twemi iawnie. 3 *Leop.* 2 *Reg.* 12, 12. będzie *obywał. 1 *Leop.*),

LEGACKI, – a, – ie, od legata czyli legacyi, **den Legaten betreffend, Legations**=, **Gesandschafts**=. LEGACYA, – yi, *ż.*, poselstwo, **die Gesandtschaft.** My-ć legacyą od Chrystusa do was sprawuiemy. *W. Post. W.* 407. – §. osobliwie papiezka legacya, **die päbstliche Legation.** Do arcybiskupstwa Gnieznieńskiego przyłączona iest prérogatywa legacyi. *Kras. Zb.* 2, 25. *cf.* legat. LEGACYJNY, – a, – e, poselski, **Gesandtschafts**=, **Legations**=.

LEGAR, – u, *m.*, **das Lagerholz, ein Lagerbaum, eine Unterlage**; *Crn.* lęgnar; *Vd.* podlog, postava; *Cro.* zkladnyi; *Rs.* подкладина. Legar, długa sztuka drzewa na podkładkę pod iakie znaczniéysze ciężary. *Jak. Art.* 5, 298. Drzewo zapasowe, złożone na otwartym powietrzu, żeby go to spodem swobodnie przechodzić mogło, kładą *legary*, na nich piérwsza warstwa drzewa, i tak daléy druga aż do ostatniéy, każdą przekładaiąc *legara*-

mi. Jak. Art. 3, 171. *Legary* w piwnicach pod beczki (*kętnary*), Kellerlager, bywaią sosnowe, dębowe; w pomieszkaniach, Bodenlager, pod posadzką sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 161. Na wozy po *legarach*, Schrotbäume, Schrotleitern, *Boh.* ljha, furmany naywiększe ciężary wkładaią. *Solsk. Arch.* 18. - §. b) *transl.* legowisko, das Unterlager, das Lager, die Lagerstätte. Leży na dnie Tyfeusz, i na ostrych plecę! Poraniwszy *legarach* ustawnie się miece. *Zab.* 6, 374 *Nar.* Ach żadnych niemasz na tym świecie darów, Czymby podziemnych uniknąć legarów. *Zab.* 10, 104 *Swiętorz.* - LEGART, - a, *m.*, legawiec, leniwy, domak, domator, ein Bärenhäuter, Faullenzer, Ofenhüter, Stubenhucker. Za legartem niesława chodzi, za czułym w trudnych rzeczach ludzka pochwała. *Petr. Hor.* 2 *D* 3 *b.* Tu domak abo legart mi rzecze: cóż za pożytek z za morza do Polski przyniósł? O legarcie, słuchay, nie wiesz, co cnota waży! *Orzech. Tar.* 30. Dziwno iéy, że on takim był legartem. *Pot. Syl.* 490. LEGARSTWO, - a, *n.*, leganie na piecu, das Faullenzen, Bärenhäutern. Domator ten przy swoim legarstwie wielki gaduła. *Pot. Pocz.* 142. LEGARTOWAĆ, - ał, - uie, *intr. ndk.*, na piecu legać, auf der faulen Bärenhaut liegen; *Bh.* polenochowati. Niewczasom nie wystrzegałem się, i nie legartowałem. *Ostror. Myśl.* Wolą biesiadować, kosterować, abo się jaką siedzianą zabawką bawić, a po prostemu legartować. *ib.*

LEGAT, - a, *m.*, osoba duchowna, namieśnictwo Oyca Świętego sprawuiąca na tych miéyscach, gdzie sam osobą swoią bydź nie może. *Kras. Zb.* 2, 25, ein päbstlicher Legat; poseł publiczny, ein Legat, ein Gesandter. - § legat, - u, *m.*, ein Legat, Vermächtniß. Kiedy komu część dziedzictwa, nie taka, któraby się do całego spadku ściągała, lecz tylko iaka rzecz z dziedzictwa, summa albo prawo będzie odkazane, zowie się legatem czyli zapisem. *Gal. Cyw.* 2, 151. Zapis testamentowy, czyli rzecz ruchoma, testamentem odpisana, nazywa się legat. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 173, *Bh.* zaduſſt (cf. zaduszny); *Slo.* odkaz; *Vd.* savdielstvu, sadielshanje; *Rg.* záveza. LEGATARYUSZ, - a, *m.*, *Slo.* odkaznik, ten, któremu legat odkazanym został, dziedzic zapisowy. *Gal. Cyw.* 2, 151.

LEGAWIEC, - awca, *m.*, legart, leżuch, leń, leniwiec, domak, *Ross.* лежебокъ, ein Bärenhäuter, Faullenzer. Legawiec dla zimna orać nie chciał, będzie tedy lecie żebrał 1 *Leop. Prov.* 20, 4. leniwy. 3 *Leop.*). - 2) legawiec, pies, = legawy pies. *Cresc.* 631. LEGAWISKO *ob.* Legowisko. LEGAWKA, - i, *ż.*, n. p. Legawki, w które pastuchy trąbią, bywaią osowe, wierzbowe. *Kluk Rosl.* 2, 161. gatunek długich trąb pastuszych, których końce przy trąbieniu opieraią się o ziemię czyli legaią na niéy, eine lange Hirtentrompete, deren Ende beym Blasen auf der Erde aufliegt. LEGAWY, - a, - e, a) do legania skłonny (*ob.* legawiec), leniwy, ospały, bärenhäuterisch, faulenzerisch. Nie bądź legawym, ani próżnuiącym, ale pracuiącym. *W. Post. W.* 5, 314. Długoż legawy będziesz spał? 1 *Leop. Prov.* 24, 33. leniwcze! 3 *Leop.*). - §. b) legawy pies, legawiec, der Hühnerhund, Vorstehhund, Wachtelhund; *Bh.* ſtawjcy pes; *Cro.* plepelichar (cf. przepiórczy); *Rs.* лягавая собака; ułożony iest na to, aby blizko iuż maiąc przed sobą kuropatwy, abo inne ptastwo, położył się na ziemi, abo warował, z miéysca tego daléy nie postępuiąc dla spłoszenia, a na swego pana się oglądaiąc, ogonem mardaiąc, pana ostrzegał. *Haur Sk.* 284, *Cresc.* 631, *Kluk Zw.* 2, 339. M ana legawym psom daią od ptaków, n. p. łazan, wachtel, bekas, słomka i t. d. *Ld.* Kaczki, iarząbki, gęsi, kuropatwy bez legawego psa orzeł sobie łowi. *Jabł. Ez.* 215. *ztąd* Legawe pole, = polowanie z psem legawym na ptastwo, die Jagd mit dem Hühnerhunde, die Rebhühner-, Aentenjagd u. s. w. Chodzić koło legawego pola. *Kluk Zw.* 2, 209. Nie podéymuy się Szaszku legawego pola. *Opal. sat.* 6, *Vol. Leg.* 2, 1080. nie podéymuy się, czego nie umiesz, czemu nie zdołasz). Podjąłeś się móy szaszku legawego polà, Bo nie możesz mu zdołać, pobłądziłeś zgoła. *Bach. Ep.* 53. - §. c) legawa pieczenia, *Tr.*; zadkowa pieczenia, ein Schwanzstück, ein Hinterbraten. LĘGĘ *ob.* lęgnąć. LĘGI *ob.* ląg.

LEGIENDA, - y, *ż.*, die Legende; *Ross.* минія чепш; nazwisko pospolite historyi życia świętych, die Heiligen Legende. W numismatach tak nazywa się inskrypcya, która ie otacza. *Kras. Zb.* 2, 26, die Randschrift auf den Münzen.

*LEGIER, - u, *m.*, z *Niem.* das Lager, die Niederlage, das Waarenlager, skład towarów, *n. p.* O *legierach* cudzoziemskich. Wiele kupców cudzoziemskich tu na *składziech leżąc, iako chcą towarów zbywaią... *Vol. Leg.* 2, 1242. - *§. oboz, das Feldlager, das Lager. Król się z woyskiem ruszył, legier wszystek zapaliwszy. *Bielsk.* 689. Hetman o to starać się ma, aby nieprzyiaciela z iego legiera, którymkolwiek obyczaiem, wywiódł. *Tarn. Ust.* 248. - 2) LEGIER, - a, *m.*, składnik, komissant, der Handelscommissair. Zysk nasz bywa w ręku faktorów i legierów cudzoziemskich. *Gost. Gor.* 107.

*LEGISTA, - y, *m.*, z *Łac.*, co wiele czytał, ein Leser, Vielleser, Beleſner. Czytam, to u nich iest zaraz wytłumaczono, że chcę bydź miany za człowieka wielkiego legistę. *Mon.* 70, 90. LEGITYMOWAĆ *ob.* uprawnić.

LEGŁY, - a, - e, poległy, leżący, liegend, gelegen. Kiedy z równika słońce w samo południe promieńmi dotyka Miéysc ległych pod linią... *Przyb. Milt.* 94. LĘGNĄĆ *contr.* lądz; lęgnął *contr.* lągł, lęgnęła *contr.* lęgła; *pr.* lęgnie *et* lęże, lęgnę *et* lęgę; *frequ.* legać, - 1. a) *verb. med. idntl.*, *Boh.* lehnauti; *Sor.* 2. lagnuſch; *Sr.* 1. liehi, lienu, lienem, lianu; *Vd.* lezhi, leshem; *Crn.* lęzhi, lęshém; *Cro.* lesem; *Rg.* lecchi, ljeegam; *Rs.* лечь, лягу; *Gr.* λέχομαι, cf. *Hbr.* לין lun *pernoctavit*); kłaść się leżeć, pokładać się (cf. ledz), sich hinlegen, niederlegen, hinstrecken. Gdy bydło w kupie chodzi, drugie w cieniach leży, J my lążmy pod bukiem, czas nam niech tak bieży. *Gaw. Siel.* 364. Ląż pod mym puklerzem; *late. Zebr. Ow.* 317. Kamień leży, ale wilk nie tyie *leżęcy (leżąc), J ty ląż, ieśli wiek chcesz prowadzić bydlęcy. *Gaw. Siel.* 364. Potyfarowa mówiła do Józefa, *ląsz (ląż) ze mną. *Bud. Genes.* 39, 7. śpiy zemną. *Bibl. Gd.*). - §. lądz, legnąć, *verb. neutr.* ledz, padać i leżeć, hinfallen, hinsinken. Piękna i miła rzecz, kiedy kto lęże Za swą oyczyznę. *Hor.* 2, 10. Tak więc kwiat lęże, Którego przy uwroci ostry pług dosięże. *Papr. Ryc.* 28. Gdzie się z gwałtem podła chci-

chciwość sprzęże, Tam całość państwa na ofiarę lęże. *Zab.* 12, 152. – 2) lęgnąć *Verb. Act. idntl.*, płód wylęgać, *Bh.* líhnauti; *Cro.* lésem; cf. *Hbr.* ילד jaladh *peperit*). Junge hecken, Junge zur Welt bringen, brüten. Z orlich gniazd niedołężne nie zwodzą gołębie, Męże mężów, orłowie bystrych orłów lęgą. *Pot. Jow.* 83. Puhacz orła, a sowa nie lęże sokoła, I pusta samych wróblów oyczyzna stodoła. *Min. Ryt.* 2, 10. (cf. lężny) *figur.* Bogactwa lęgną nikczemność. *Stas. Num.* 2, 198. Zda-ć się za pociechę całą noc pić; ale gdy ta pociecha slęże, pewnie smętek urodzi. *Rey Zw.* 114. cf. zlegnąć). – §. lądz się, lęgnąć się *zaimk. idntl.*, ulądz, ulęgnąć się *Dok.*, *Boh.* líhnaut se, zlehnauti se, zlehnu se, zlíhnu se; *Cro.* lésemsze; *Sor.* 1. líeham so: wylęgać się, płodzić się, rodzić się, ausgebrütet werden, geheckt werden. Ptaszek lęgnie się z iaia przez ciepło wysiaduiącego ptaka, albo też przez ciepło obce. *Zool.* 215. Robactwo które się w zbożu lęże, iako czerwie, pandrowie i myszy. *Cresc.* 151. Erychton ulągły bez macierzy, *proles sine matre creata*. *Zebr. Ow.* 44. Tam człowiek ciągnie, gdzie się ulągnie. *Mon.* 71, 456. – *transl.* W tych bagniskach samo tylko morowe powietrze lęgło się. *Przestr.* 130. To wszystko prawie na iednym gniazdzie lągnie (się), prawda, cnota a sprawiedliwość. *Rey Zw.* 51.

Pochodz. *pod słowem* leżeć.

LEGNICA, - y, *ż.*, LIGNICA, mocne miasto Szląskie. *Dyk. G.* 2, 81, Liegnitz in Schlesien, od legania woysk Polskich przeciw Niemcom na granicach onych nazwana. *Stryik* 69. Lęgnicę miasto, że tam leżały woyska Polskie, przechrzcił *Curaeus* Lignicia, iakoby od drzew. *Klecz. Zd.* 27. *Bh.* Líhnice, Lehnicze, 1) miasto 2) księstwo = Lehno = 2) lenno. LEGNICKI, LIGNICKI, - a, - ie, *Bh.* Lehnický, Líhnický.

LEGOMINY *ob.* Leguminy.

1. *LEGOWAĆ, - ał, - uie, 1) *Med. Frequ.*, = legać, viel faullenzen. *Dudz.* 23. cf. legawiec. 2. LEGOWAĆ, *Act. ndk.*. legować co komu, = odkazywać mu testamentem, *Dudz.* 23. einem etwas verschreiben, legiren; *Vd.* sadielshati, savdeliti, sashafati; *Rs.* завѣщать. Legowany *Rs.* отказный; cf. legat, legataryusz.

LEGOWISKO, - a, *m.*, leżysko, mieysce legania czyli leżenia, die Lagerstätte, das Lager; *Vd.* leshishe, stalishe, stajalishe; *Crn.* lęga, jasbine, eshbinje; *Hg.* barlong (cf. barłog); *Rs.* логовище, логовъ, вимáлище, берлóга; *Ec.* їазвина, cf. iaźwiec). Bóg dał ich zamki na kocowiska abo na legowiska niedźwiedziom i sprosnym świniom. *Weresz. Kij.* 6. Gęsi w legowisku niech swoię maią wygodę. *Haur Sk.* 123. – Rozeydziemy się do legowisk swoich. *Alb. z W.* 34. (kwatera). Rozłożył woyska na letnie a potym zimowe legowiska. *Nar. Hist.* 2, 404. (Sommer- und Winterquartiere stanowiska). *Pilnuycież iakobyśmy w dzień uczciwie chodzili, nie łakociami i piiaństwy, nie legowiski i gamracyami. *Bud. Rom.* 13, 13. (we wszeteczeństwach i rozpustach. *Bibl. Gd.* in Kammern und Unzucht. Luth.). *LEGOWY, - a, - e, *n.p.* Rosaciec ziele w polach legowych rad rośnie. *Syr.* 5; *Germ.* läge, lag, leg, nisko leżący, pochyły, *Bh.* ligowitost *devexitas*) cf. łąg.

LEGUCZKI, LEGUCHNY, LEGUCZKO *ob.* Lekkuchny.

LEGUMIN, LEGOMIN, - u, *m.*, *z łac.* legumen; LEGUMINY, *Gen.* legumin, *plur.* Hülsenfrüchte, Gemüse. Rośliny abo zioła ogrodowe kuchenne, często zowiemy leguminami. *Dyk. Med.* 2, 648, *Vd.* strozhje, kasha mozhnik; *Crn.* sozhiva, sozhivje (cf. soczewica); *Cro.* szochivo; *Ec.* хóщики, всякой овощъ огородный или что лущить можно n. p. горохъ, бобы. Leguminy lub iarzyny zowiemy, które można bez sierpu zbierać ręką, lub bez kosy, n. p. bob, groch, soczewica. *Krup.* 5, 154. – Jarzyny ogrodne, co w ogrodach sieią, iako są pietruszka, rzepa, kapusta *etc.*, *olera*; iarzyny polne, ale słuszniey zbożne, *legumina*, iako groch, krupy i innych wiele, co z ziarna przyprawuią; Niemcy zowią Zugemüse, ale nierozdzielnie, bo tak ogrodne, iako zbożne iednako zowią; acz się ta nierostropność i niektórych Polaków trzyma. *Sien. Wykł.* cf. iarzyna, kaszywa). Legumina, iako to, krupy, iaglane, ięczmienne, tatarczane, groch, *Haur Ek.* 171. W pewnym śpichlerzu maiętnego pana, były złożone wielkie leguminy. *Zab.* 16, 59. W różnych leguminach przysługiwać się będę. *Teatr* 19, 85. LEGUMINKA, - i, *ż.*, leguminy uwarzone, potrawa z legumin; ale osobliwie znaczy kaszki, łazanki, pirożki, knedle *etc.*, *Rydel*, eigentlich: ein Gericht von Hülsenfrüchten; gewöhnlich aber: Grützen, Mehlspeisen, Knödel *etc.* LEGUMINNY, - a, - e, od legumin, Hülsenfrüchte=. Jedli tylko leguminne rzeczy. *Wad. Dan.* 20. (*Cro.* szochivaszt *leguminosus*).

LEIĘ *ob.* Lać. LEIEK, LIIEK, *Gen.* leyka, liyka *m.*, *LIYKA, *Czerw.* 52. *Perz. Lek.*, *dem. nom.* ley, *Bh.* nálewka; *Sr.* 1. blik, nahliwacžk; *Slo.* trychtár; *Vd.* trahtar; *Cro.* trahtur, trahter, tochér, lakomicza, levalka; *Dl.* levak, levka; *Hg.* töltsér; *Rg.* ljevka, ljevak, ljev, lakomiza, scpirliza; *Bs.* liv, tratur, livak, spirliça, imbut; *Rs.* ворóнка (*Rs.* лїяло tworzydło, forma); *Ec.* лїяло, воронка; (*Ec.* лéйки, мѣры въ корчемницахъ. narzędzie od wygodnieyszego wlewania w naczynie, ciasny otwor maiące, der Trichter. Leiek, naczynie maiące postać zwyczaynego leyka, do nasypowania prochów w komory krotkich dział. *Jak. Art.* 3, 299. Liiek do dziureczek łzowych, cyrulicki. *Czerw.* 54. Leiek w podkopach, dół od postaci leykowatey zwany. *Jak. Art.* 3 299, eine trichterförmige Grube, der Trichter einer Mine. W nerkach znayduią się schronienia błoniste, coraz szerszemi się staiące, stąd leykiem nazwane, że figurę leykową oznaczaią. *Krup.* 2, 3. die trichterförmigen Häute an den Nieren.

*LEK, - u, *m.*, lekarstwo, Arzeney, *Bh.* lék, lík; *Sla.* lik, *Bs.* lik, ljek; *Rg.* ljëk, *vulg.* ljekaria; (*Crn.* likarya = elektwarz); *Cro.* lik, likaria, vráchtvo; *Dl.* lik; *Ec* цѣлба (cf calić, ocalić). W naydawnieyszych Frankońskich i Allemańskich pismach *laececraft*, = lekarstwo; *lacha* = lekarz; *lokon*, *lochon*, = leczyć. *Jhre Gloss.*). Ziele *leczywrzód* dla wielkich iego skutków chorobom niezliczonym, zowią Stosił Herkulesow, wszystkim sił, wszystkim *lek*, to iest, wszystkim niemocom służące. *Syr.* 226. das Panarkraut. LEKI *plur.*, *Gen.* leków; = leczenie, kuracya, die Cur, die Heilung. W ten czas choroba iest niebezpieczna, kiedy leki naydoskonalsze nie pomagaią. *Zach. Kaz.* 1, 199. Chorą na leki do Leodyum posłano. *Sk. Zyw.* 2, 59. Dali opętaną do czarowników na leki, chcąc ciało do czasu leczyć, a duszę na wieki zgubić. *ib.*

2, 204. W duszy naszéy są niemocą zarażone części, które wziąć trzeba w leki. *Pilch. Sen. list.* 2, 135.

Pochodz. *lekarz*, *lekarka*, *lekarski*, *lekarstwo*, *lekarnia*, *lekować*, *leczyć*, *zleczyć*, *naleczyć*, *doleczyć*, *poleczyć*, *przeleczyć*; *uleczyć*, *wyleczyć*, *zaleczyć*, *niewyleczony*, *niezleczony*, *nieuleczony*.

ŁĘK, - u, *m.*, *etym.* łączyć, łąk, cf. obłąk, łęczysko) *Rs.* лукъ (cf. łuk), лукà; *Vd.* lok = dzwono, cf. *Gr.* λοξος *curuus*; *Rs.* лукать ciskać z procy, лукавить podstępnie postępować, ogolnie: obłąk, sklepienie, der Bogen, das Bogengewölbe. Łęk wrot wznosił się prosto w górę okazały, W nim drzwi wielkie podwoie z miedzi rozwierały. *Przyb. Milt.* 30. - §. kula czyli część wyniosła siodła, którego się trzyma ieździec, *Włod.*; *Ross.* лукà, арчакъ cf. iarczak; *Boh.* stobo cf. skobel; *Crn.* unkazh; der Sattelbogen, Sattelbaum. Łęki u siodeł bywaią wierzbowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Łuk przez się, szable wieszaią u *łęków*. *P. Kchan. Jer.* 15. Wodze puściwszy, za łęk się trzymała, A koń ią gdzie chce po krzewinie niesie. *ib.* 165. Nie wsiędzie paniątko teraz na koń, siodła się nie tykaiąc abo łęku. *Star. Ref.* 172. - §. łęk *meton.* koń, iazda, ieżdżenie, das Reiten, der Ritt, das zu Pferde Sitzen, das Pferd. Ani las mym łożyskiem, nim przywykł do łęku. *Hul. Ow.* 19. Smierć-ciby mi się równała z żywotem Gdybym na łęku mieszkać miał, nie doma. *Pot. Syl.* 245. cf. na dyszlu mieszkać). Cnota i władzą na iednym się łęku nie zmieszczą. *Chrość. Luk.* 261. Drudzy bracia drzymią i na łęku. *Jabł. Buk. P.* 3 *b.*, i na koniu, auch auf dem Pferde. - *ob.* łękaty.

ŁĘKAĆ, - ał, - a, *Act. ndk.*, ulęknąć *Dok.*, straszyć kogo, *Bh.* lekati, leknauti, lekl, leknu, wleknauti, *Ger.* einen in Schrecken setzen, ihn schrecken. Mospanie, ta szpada łęka mię. *Teatr* 45, 85. Nie ulękło mężnego rycerza mnóstwo nieprzyiacioł. *Nar. Hst.* 7, 235. Ulękniony, Ulękły, = przestraszony, erschrocken. Uyrzawszy ono ulęknione serce iego, miłościwie się do niego obrócił. *Rey Pst. Uu* 4. Woysko pod miasto nieulękłe zbliża. *Chrość. Luk.* 81. Jeden z królów Hiszpańskich Alfons ósmy zwany, Ten nieprzyiaciel Maurów tak od nich lękany. *Przyb. Luz.* 75. ŁĘKAĆ SIĘ, *Recipr.*, bać się mocno, *Bh.* lekat se, leknauti se, wleknaut se; *Sr.* 2. se lékasch, se slékasch, se bulékasch; *Cro.* leczamsze, plassimsze (cf. płoszyć); *Bs.* pripadatise, strascitise, bojatise, prennuti, usprennuti; *Rs.* торопѣть; *Ec.* преустрашаюся; cf. strachać się). sich fürchten, erschrecken vor etwas. Ci, którzy się czego zlękną, bledniecią. *Sak. Pr.* 17. Niczego się po tobie nie lękam, bo wiem, iżeś cnotliwym. *Zab.* 14, 355., t. i. nie obawiam, ich befürchte, besorge nichts. Cnotliwy nie lęka się sądu. *Gaz. Nar.* 1, 244. Lękamy się niedostatku. *Pilch. Sen. list.* 100.; *Slo. Prov.* tu sa leka, dte nén! stráchu *ob.* lękliwy). Lękać się o kogo = bardzo się bać oń, sehr besorgt um jemanden seyn, seinetwegen in Aengsten seyn. ŁĘKANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, strach, wielka boiaźń, Furcht mit Schrecken. *Bh.* lek, leknutj; *Sr.* 2. lékoti; *Bs.* pripadanje, strah; *Rs.* испу́га, испуга́нїе.

Pochodz. *zlęknąć się*; *lękliwy*, *lękliwość*, *ulęknąć*, *zalęknąć*, *przelęknąć*.

LEKARKA, - i, *ż.*, *Cn. Th.* die Aerztinn. Miał nieiaką niewolnicę, w rzeczy lekarkę. *Sk. Dz.* 765. Szalbierki i mataczki udaią się za lekarki. *Syr.* 1079. *Chodk. Kost.* 21. *Ross.* лѣкарша cyruliczka). LEKARNIA, - i, *ż.*, *officina medici. Cn. Th.*, die Heilstube, das Gesundheitshaus; może i apteka, die Apotheke. *Bh.* likarna, apatyka; *Cro.* apateka, vracharnicza, likarnicza; *Rs.* аптека, лѣкарня, гдѣ всякїя лѣкарства приготовляютъ. Teraz przestali lekarze glinkami obciążać chorych; przecięż ieszcze w niektórych nayduią się lekarniach. *Kluk. Kop.* 1, 337. LEKARSKI, - a, - ie, od lekarza, od lekarstwa, od leczenia, *Boh.* lekarský, hogecý; *Slo.* hogitelni; *Sr.* 1. lekarski; *Cro.* vrachechi; *Bs.* licnikov; *Rs.* лѣкарственный medyczny, лѣкаревъ lekarzowy, лѣкарскїй cyrulicki; *Ec.* лекарственный, лечебный, врачебный цѣли́тельный, цѣльбоносный. medicinisch, Arzeney=, Arztes=. Lekarski kunszt, die Heilkunde, *Cro.* vrachtvoznanztvo; *Rs.* врачебная наука, врачебство, ma za cel przywrócenie zdrowia chorym, przez dawanie pomocnych lekarstw. *Kras. Zb.* 2, 28. Akademia lekarska w Warszawie. *Vol. Leg.* 7, 649. Nauka lekarska leczy niedostatki w ciele, filozofia leczy wady rozumu. *Bud. Ap.* 41. Chory się źle w niemocy zachował, i niezdrowia swego, nie chowaiąc lekarskich ustaw, przyczyną był. *Sk. Zyw.* 2, 26. Baby maią lekarskiéy, to iest, doktorskiéy rady i pomocy używać. *Spicz.* 180. Lekarska czyli doktorska książka, *Ec.* лечебникъ; *Rs.* лѣчебникъ. Lekarski żywot nędzny, = łatane zdrowie nędzne. *Cn. Ad.* 430, cf. łacińska kuchnia). - Lekarski, = za lekarstwo stoiący, w lekarstwa wchodzący, zdrowiodayny, zbawienny, officinel, heilsam, gesund. Drzewko to ma sok bardzo słodki i lekarski. *Birk. Zyg.* 33. Wody mineralne pospolicie są lekarskie, to iest, w różnych chorobach zażywaią się z dobrym skutkiem. *Kluk. Kop.* 1, 129. Zywica białodrzewia iest bardzo lekarska, bowiem krew' zastanawia. *Cresc.* 456. Wielki krwawnik, ziele zapachu lekarskiego wdzięcznego. *Syr.* 601. LEKARSKIE, *adv.*, po LEKARSKU, medicinisch, nach Art oder Vorschrift der Aerzte. LEKARSTWO, - a, *n.*, *Bh.* lekařstwj; *Sr.* 1. lékarstwo; *Sr.* 2. artzneja; (*Crn.* likarya = elektwarz); *Crn.* arznya, ozdravnya; *Vd.* ozdrava, ozdravik, arznia, ozdravilu, ozdrauska pomuzh; *Cro.* likaria, lik, vrachtvo; *Rg.* ljekarstvo, ljekaria; *Bs.* likaria; *Sla.* lik (*ob.* lek); *Rs.* лѣкарство; *Ec.* лекарство, врачевство, лѣчба, цѣлба; das Arzeneymittel, die Arzeney; każda rzecz, która ciało zepsute naprawuie lub od zepsucia broni. *Krup.* 5, 51. Lekarstwo brać, *Vd.* ozdraulati cf. ozdrowić). Co kwadrans, co półgodziny, co godzinę używać lekarstwa. *Krup.* 5, 414. Kto zdrów iest, temu lekarstwa brać nie trzeba. *Perz. Lek.* 228. Nie dawayże pacyentowi lekarstwa na lekarstwo. *ib.* 238. eine Arzeney über die andre. Złe lekarstwa, oleyki, ciarlataneryе, *Rs.* мальха́нъ. *Prov. et figur.* Nie tykay się lekarstw, ieżeliś nie medykiem. *Opal. Sat.* 6. Każda choroba ma swoie lekarstwo. *Cn. Ad.* 334. Niemasz choroby takowéy na świecie, Którąby swego lekarstwa nie miała. *Kras. Mysz.* 61. Lekarstwo, pod czas cięższe, niż choroba. *Cn. Ad.* 431. Przykrzeysze lekarstwo czasem, niż choroba. *Fred. Ad.* 6. Lekarstwo gorzkie zdrowe. *Cn. Ad.* 264. cf. gorzko, ale zdrowo). Lekarstwo przykrzeysze pożytecznieysze. *Cn. Ad.* 431. Lekarstwo ostatnie, członek ucinać. *ib.* Zadne lekarstwo stoi czasem za wielkie lekarstwo. *Fred. Ad.* 34. Lekar-

ſtwo nie zawsze ratuie. *Cn. Ad.* 431. Po śmierći lekarſtwo, cf. łyżka po obiedzie, cf. *Slo.* dáwat temu liſtowce, kteri gich hrizt nemóże, zapożny ratunek). Często tylko prędkość lekarſtwem. *Warg. Cez.* 180. Na krzywdy ieſt ſkuteczne lekarſtwo niepamięć. *Min. Ryt.* 4, 141. Trzeba temu lekarſtwo naydować, aby Rzplta nie upadła. *Modrz. Baz.* 257. Chcieli zapobiedz złemu używaniu świąt, i chcieli temu naleźć lekarſtwo. *Biał. Poſt.* 174. Jedno lekarſtwo, kto ſtracił nadzieię Ma, gdy się z płonnych swoich nadziey śmieie. *Paſt. F* 79. - §. *lekarſtwo, = leczenie, leki, kuracya, die Cur, das Heilen. Złamał goleń, aż kilka miesięcy w Krasnymſtawie na lekarſtwie mieszkał. *Papr. Ryc.* 612. Paraliżem zarażony, do Krakowa iachał dla lekarſtwa. *Stryik.* 674. Trudne lekarſtwo tam, kędy ſtaranie Miaſto lekarſtwa ieſt trucizną ranie. *Paſt. F* 7. - *§. lekarſtwo, = lekarſka nauka, die Arzeneykunde. Miechowiusz u Jana Olbrychta był doktorem w lekarſtwie. *Stryik.* 661. LEKARZ, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* lekař, hogić (cf. goić); *Hg.* gyógyitó; *Sr.* 1. lěkař, liciar; *Vd.* osdraular, osdraulenik; *Cro.* vrachitel (cf. *Cro.* vrácham, = wracam *reddo*); *Dl.* likar; *Rg.* vrâc, ljekâr, ljeecnik; *Sla.* likár; *Bs.* licnik, likar, wrac; *Ross.* врачь, врачевáтель, исцѣлúтель (*Rs.* лѣкарь. cyrulik); *Ec.* лекарь, лѣчéць, лѣчúтель, врáчь, болѣзноврáчь, цѣлéбникь, цѣлúтель, *vet. Gall.* lacha, *ob. Jhre Glossar. sub. voce läka*). który leczy, der Arzt. Nie potrzebuią zdrowi lekarza; ale ci co się niedobrze maią. 1 *Leop. Marc.* 2, 17. Lekarz leczy, bóg uzdrawia. *Kosz. Cyc. E* 4. Lekarza trzeba szanować, Boć się też trafi chorować. *Cn. Ad.* 433. Lekarzów wiele Umorzą chorego śmiele. *ib.* 433. Lekarza o zabóy nie sądzą. *ib.* Lekarzów na świecie naywięcey; co choroba to lekarz. *ib.* Lekarzu, ulecz sam siebie. *Budn. Luc.* 4, 23. Bóg lekarz naylepszy. *Zegl. Ad.* 18. Czas smutków nayſkutecznieyszy lekarz. *Oſsol. Str.* 9. Czas, tego lekarzem bydź musi, czego żadne sposoby nie wymogą. *Lub. Roz.* 466. - Lekarz iarmarkowy, często szalbierſtwem albo alchymią nadrabiaiący *ob.* Ciarlatan. LEKARZYĆ, LEKAROWAĆ, *cz. intrans.*, być lekarzem. doctoriren; *Bh.* lekařiti. (2) *medicamentis uti*, medicíniren)

ŁĘKATY, - a, - e, - o *adv.*, łękowaty, *ob.* łęk; *n. p.* Z rózg tych powſtaie łękato w górę cień słupiſty. *Przyb. Milt.* 297. t. i. ſklepiſto, wygięto, obłączaſto, auswärts gekrümmt, bogenförmig.

ŁEKCĘ, *ob.* lechtać.

LEKCE *Adv.*, = lekko, nieważno, nierozważnie, niepoważnie, płocho; *Bh.* lehce) obenhin, leicht. Dobrodzieyſtwa aby lekce a bez żadnego rozmysłu dawane nie były. *Gor. Sen.* 163. Popiel Wtóry lekce u wszyſtkich był miany, *Krom.* 45. za szyszkę). Lekce sobie żadney rzeczy nie ważyć, gering ſchätzen, ieſt niepośledniа droga do bezpieczeńſtwa. *Lub. Roz.* 458. Lekce sobie ważyć, = gardzić, poniewaźać, n. p. Lekce ważę zawziętość twoię Kromwellu, umiem umierać. *Teatr* 50 *c*, 9. LEKCIEYSZY, - a, - e, *cowp. adj.* LEKKI *qu. v.*

LEKCYA, - yi, *ż.*, LEKCYYKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, nauki iakiey uczniom przez miſtrza podawanie. *Cn. Th.* die Lection, der Unterricht. *Sla.* shtiénje; *Ec.* чménie, чmeнiйце (cf. *czcić, czytać). Marek Aureliusz cesarz, chodził do Sextiusza filozofa, i brał od niego lekcye. *Pilch. Sen. liſt.* 280. Lekcye muzyczne dawać. *Teatr* 20, 35. Żeby dzieci zabawić w domu, i lepiey im wbić w pamięć, to co w szkole słyszały, zalecaią się dwa zwyczayne ćwiczenia, zwane pospolicie lekcyą i okupacyą. *Kpcz. Ult.* 47. *Rs.* урокь; cf. pensum.

LEKCZYĆ *cz. ndk.*, ulekczyć *dk.*, łekczeyszym czyli lżeyszym uczynić, ulżywać, ułatwić, erleichtern, leichter machen. *Bh.* zlehčiti, zlehčowati (2. lżyć); *Slo.* lehčim, zlehčugi; *Vd.* lohkotiti, slohkuvati, slohkotiti, polosheishati, losheishi ſtoriti, slosheishati; *Cro.* lehkotiti; *Rs.* легчить. Chory lekcząc dla doktora ſkrzynie, Co daléy cięższym paroxysmem ginie. *Mon.* 71, 716. Nie będzie nieprzyiaciela naszego miłosierdzie rozkosznemi potrawami sprosnego niewolſtwa nam lekczyć. *Baz. Sk.* 361. *Smotr. Nap.* 64. Zadna rzecz nie czyni człowieka tak zlekczonego, nawisnego i wzgardzonego u ludzi, iak wszeteczna mowa. *Eraz. Jęz. D* 4. lekce ważonego). LEKCZEĆ *niiak. ndk.*, ſtawać się łekczeyszym, leichter werden. *Rs.* легчать.

LEKI, - ów *plur.*, *ob.* Lek.

*LEKIE, LEKKIE, LETKIE, *Gen.* - iego, *n.*, Płuca czyli lekie, są iakowąś niby gąbkowatą iſtotą. *Perz. Cyr.* 1, 43. die Lunge; *Rs.* лéгкое, лéгкïя.

LEKKI, LETKI, - a, - ie; LEKKO, LETKO *adv.*, LEKCIEYSZY, LŻEYSZY, - a, - e, *compar.*, LEKCZEY, LŻEY *adv.*, *Bh.* lehký, lehčí; *Slo.* lehký; *Sr.* 1. lochki, loſchki, loſchi, loſchko, loje; *Sr.* 2. láſchki, láſchje, láſchko, bżej; *Sla.* lak; *Rg.* lák, lâgaham, lâksci, łasni (cf. łacny); *Bs.* lagahan, lak; *Crn.* łagak, lohk, lohkè, loshejshe, lohkama, laglej; *Vd.* lohek, łagak, łahek, łahki, lehak, lahku, łosheishi; *Cro.* lehek, lehka, lehko, lëgök, lehkek, legehèn, lagahan, lagak, legshi; *Dl.* łaszni, lak, lalko, lagano; *Rs.* лéгкïй, легóкь, *Gall.* leger; *It.* leggiere; *Angl.* light; *Suec.* lätt; *Ger.* leicht. - a) nie ciężko zaważaiący, nieciężki, nicht viel wiegend, leicht, nicht ſchwer. *Liekki. *Leop. Job.* 24, 18. Lekszy korka. *Mon.* 69, 502. bardzo letki, iak pióro). Lekka plewa. *Susz.* 3, *F* 4. Żelazną bronę ciężką zowią, drewnianą *lekką*, którą u nas z wici robią. *Kluk. Rosl.* 3, 118. - Gdzie kaletka lekka, i oſtatek ucieka. *Jag. Gr. B.* gdzie niewiele w niéy). Znać twóy ociec umarł bez teſtamentu, że koło ciebie tak letko. *Teatr.* 1 *b*, 118. Przyiechał letko, z iednym tylko kamerdynerem, *ib.* 24 *c*, 80. niedworno, bez dworu). - §. Letki ubior; letka suknia: - a) nieciężka, - b) nieciepła; *n. p.* Bardzo lekko, iak na tę porę ubrany ieſteś, nie masz porządnego surduta. *Teatr* 35 *d*, 34. nieciepło). - §. Letki, przez nieciężkość łacno i prędko obrotny, ſich leicht bewegend; leicht. Letki, iak wróbel w ſtrzesze. *Teatr* 32 *b*, 101. Brutyni iak sarny lekcy, ni śladu na trawie, ni na piaſku zoſtawią. *Jabł. Tel.* 139. Letkie woyſko, piechota i kawalerya letka. *Jak. Art.* 2, 463, leichte Truppe, leichtes Fußvolk, leichte Reiterey. Jedne konie noszą lekko, drugie trzęsą. *Kluk. Zw.* 1, 184. Atanazyusz z tak lekkim głosu nakłanianiem śpiewanie psalmow do kościoła wprowadził, że mówiącemu raczéy podobne było, niż śpiewaiącemu. *Ryb. Ps. pr.* Głos téy śpiewaczki ieſt miły, szybki i do podziwienia lekki. *Pam.* 83, 2, 186. - §. prędki, szybki, *Vd.* lohek, bersen, ſchnell, leicht, flüchtig. Letkie ma nogi do biegania. - §. nieſtateczny, odmienny, wietrzny, leicht, windig, wetterwendiſch, veränderlich. Słowa dziewcząt leksze nad liść w lesie. *Hul. Ow.* 164. - §. nieciężki do zrobienia, zniesienia, nietrudny, łacny, bez pracy, nicht ſchwierig, ohne

viele Arbeit, leicht. Dźwigacie kamienie niebożęta we dnie i w nocy, robicie ciężko, nie *lekko*. *Birk. Zam.* 14. Na *lekki* chléb się udał. *Cn. Ad.* 533. Zołnierska służba, iest to lekki chléb, i kęs luby. *Pilch. Sen. list.* 290. (*ob.* chleb). Szermierze z dziećmi swemi lekkiéy *żywności szukaią. *Szczerb. Sax.* 261. Letkich sposobów chwytać się, iest rzeczą nieprzyzwoitą dla człowieka poczciwego. *Teatr* 15 *c*, 14. Mało kogo, *lekko* chléb nabyty, trwale ubogacił. *Koll. List.* 1, 140. Co *lekko* przyydzie, *lekko* odeydzie. *Zegl. Ad.* 41. *Pot. Pocz.* 515. Zabawy takowe, iako iest gra, taniec, muzyka, są rzeczy *lekkie. Gorn. Dw.* 320. – *Passiva significatione* Gdy do kresu swego w ostatniey starości doszedł, lekką śmierć miał. *Warg. Wal.* 228. *Lekczeysza* śmierć, niżli opuszczenie czci i chwały. *Sk. Kaz.* 316. Letka zima, Letki mróz, cf. łagodny). Ranami lekkiemi zowią, które tylko powłóczki ciała, a czasem trochę i samego ciała lekko obrażą. *Perz. Cyr.* 67. Lekcieysza temu nędza, który się w niey urodził; znośnieysze ubóstwo bez urągania. *Sk. Zyw.* 2, 372. – *transl.* lekkie trunki, lekarstwa, = niemocne, leichte, nicht starke Getränke, Arzeneyen. *Lekkim* wineczkiem będę cię czestował. *Lib. Hor.* 28. Medykamenta laksuiące *lekkie*, które bez wielkiego pobudzenia humorów stolce sprawuią. *Krup.* 5, 178. – §. *moral.* lekki, = letkomyślny, niepoważny, niestateczny, płochy, leichtsinnig, leicht, flatterhaft, unbeständig. Młodość ma swoie wdzięki bez wątpienia, Lecz za to lekka, niestała, płocha. *Zabł. Bal.* 16. Trochę do siebie ludzi, iak plew letkich, iako i sam był *letki*, przygarnął. *Sk. Dz.* 84. Kompaniy lekkich nieprzystoynych wystrzegał się. *Kras. Zb.* 2, 210. Lekki iest; za nic wieczna sława iest u niego. *Bard. Tr.* 456. Nie dziwuię się tym lekkim ludziom, którzy czytać nie umieią, że nazwiska rzeczy przemieniaią. *Syr.* 285. – *In bonam partem* niesurowy, spuszczaiący z powagi, herablassend, scherzhaft, weniger gravitätisch. Sokrates, będąc poważnym, umiał bydź i *lekkim*; między mądremi filozofem, między dziećmi dziecięciem. *Lub. Roz.* 489. Lekko pamiętać, = puścić pomimo się, nicht viel daraus machen, leicht vergessen, z. B. eine Beleidigung. Kto szczerze kocha, lekko pamięta urazę. *Teatr* 43 *b*, 46. *Drozd.* – §. 2. Lekko, z lekka, po lekku, = nieforsownie, niemocno, nieraptownie, z wolna, po malu, po woli, gemach, sachte, allmählig, nicht heftig, nach und nach. cf. leguczko, po leguczku, *ob.* lekkuchny). *Bh.* lejně; *Slo.* lecygaký, zlahka, zlahučka; *Sr.* 2. poláschka, sláschka, posláschka; *Crn.* polohkem; *Vd.* polehku, po malem; *Cro.* polahko; (*Cro.* zlahka, = tanio); *Dl.* po lahko; *Hg.* lassan; *Sla.* polako, polágano; *Ross.* слегка, на легкѣ, легонько; *Ec.* полегку, слегка, не сильно, по малу, по легоньку, по немногу. Rozmyślay się długo, a z lekka się kwap'. *Kosz. Lor.* 95 *b*. Po lekku będziesz pił, a nie duszkiem. *Syxt. Szk.* 279. Lekko z ptaki, byś ich nie spłoszył. *Rys. Ad.* 35. Mieczysław na tym będąc, iakoby monarchii dostać mógł, i po lekku w tym sobie postępuiąc, Kuiawską naprzod ziemię, potym Mazowieckie krainy pobrał. *Bielsk.* 110. Niebo naszą robotę wiedzie do skutku z letka. *Zab.* 13, 311. Czas i sprawy moie, na lekarstwa w daleką idące, i na doktory z *lekka* postępuiące, patrzeć nie będą. *Warg. Kurc.* 21, *segnes medicos.* Pasterze za nim idą, po lekku śpiewaiąc, A w wierzbową piszczałkę pięknie przygrawaiąc. *Zbyl. Zyw. B* 2. Puls biie z lekka, bo krew' skąpo bieży. *Zab.* 15, 396. Nieprzyiaciele ich po lekku wytracili. *Bud. Sap.* 12, 8. Jehowa z lekka ich karał, daiąc im czas do pokuty. *ib.* 10. – §. powierzchownie, niegruntownie, byle zbyć, od ręki, byle iako, leicht oben hin, leicht drüber weg, nicht gründlich; *Vd.* po sverhnem, po verhi; *Ross.* наскоро, вскользь, скороxвать. Kilka książeczek Francuzkich lekko przeczytawszy, chcą o wszystkiém sądzić *Teatr* 34 *b*, *ii.* Po lekku goili upadek ludu mego, mówiąc pokoy, pokoy. *Radz. Jer.* 8, 11. po wierzchu léczyli. *Bibl. Gd.* 1. LEKKOCHODNY, – a, – e, chodu lekkiego, von leichtem Gange. *Rs.* ходкій, ходокъ. *LEKKOCIENKI, – a, – ie, dünn und leicht. We Włoszech robią lekkocienkie materye. *Grod. Dis. D* 4. LEKKOMOWNOŚĆ, – ści, *ż.*, *futilitas. Cn. Th.* Geschwätz, leichtsinnige Reden. LETKOMÓWNY, – a, – e, – ie *adv.*, plotka *ib.*, gadaiący bez pamięci, schwatzhaft, unbesonnen, plauderhaft. LEKKOMYŚLEC, – ślca, LEKKOMYŚLNIK, – a, *m.*, lekko czyli niestatecznie myślący, ein Leichtsinniger. Młody lekkomyślcze! *Jabł. Tel.* 89 Panicz ten iest iakiś letkomyślnik i głupiec. *Teatr* 49 *d*, 1. LEKKOMYŚLNOŚĆ, – ści, *ż.*, *Bh.* lehkomyslnost; *Vd.* lohkomiselnost, ferbaglivost, sanikernost; *Ross.* легкомысліе, легкомысленкость, niestateczność. *Cn. Th.* die Leichtsinnigkeit. LEKKOMYŚLNY, – a, – e, – ie *adv.*, *Bh. et Slo.* lehkomyslny; *Crn.* lohkomastne, slabovishn, avshast; *Vd.* lohkomiseln, vehlazhen, sanikern, ferbeglis; *Rs.* легкомысленный; niestateczny, leichtsinnig. Niemasz na świecie narodu lekkomyślnieyszego nad Francuzów. *Wyrw. G.* 324. Z ludźmi lekkomyślnemi nie przestawam. *Ryb. Ps.* 44. LEKKONOGI, – a, – ie, leichtfüßig. *Tr.*, *Slo.* lehkonohý; *Ec.* легконогій. LEKKORĘKI, – a, – ie, ręki lekkiéy, leichthändig. *Vd.* lohkorozhen; *Subst.* lohkorozhnost. LEKKOŚĆ, – ści, *ż.*, *Bh.* lehkost; (*Slo.* lehkost *dedecus* cf. łżyć); *Vd.* lohkust, lohkota, lohkoba; *Crn.* lohkoba, lohkota; *Cro.* legehnoszt, lehkocha, lehkota; *Dl.* lasznoszt, lasnochya; *Bs.* lakóst, lagahost; *Rg.* lagahnos, lakscina, lakkós, lakócchja, lasnost, lasnocchja; *Sr.* 1. lochkoscź, loschkoscź; *Rs. et Ec.* лёгкость, легкота, легчина, облегченіе; nieciężar, nieciężkość, die Leichtigkeit, Leichte, Mangel der Schwere. – b) łacność die Leichtigkeit, Mangel der Schwierigkeit. *Transl.* wprawa, biegłość, die Fertigkeit, Leichtigkeit, mit der man etwas macht; *in malam partem*: łacność zbytnia, uleganie, powolność, dogadzanie zbytnie, große Willfährigkeit, Nachgiebigkeit. – §. nieuwaga, letkomyślność, niestateczność, Leichtsinn, Unbesonnenheit. W wielu ludziach widzę taką lekkość, że sprawiedliwość głupstwem, męstwo szaleństwem bydź rozumieią. *Star. Ref.* 4. – *§. obelga, krzywda, *Slo.* lehkost *dedecus*) die Beschimpfung, Kränkung. Kamieńmi nań uderzywszy, głowę zbili, i z lekkością go odesłali. *Sekl. Matth.* 12. *not.*, „zelżonego, usromoconego“. To iuż lekkość niemała, gdy ceklarze kogo obstąpią, do więzienia prowadzą. *Sax. Porz.* 114. Matyasz tym co uciekli lekkość uczynił, gdy ie w czepcach niewieścich kazał wodzić po woysku. *Bielsk.* 384. *Gwag.* 256. W Czechach legata papiezkiego mało nie zabili, i lekkość mu wyrządzali. *Bielsk.* 110. Rakuski, słysząc, iż Jagiełło iedzie, boiąc się iakiéy

lekkości, uiechał precz z Krakowa. *ib.* 230. Ten kto fałszywie obwinił, trzeba żeby srodze był karan, i onemu lekkość nagradzał, który był zatrzymany. *Gorn. Wt. Q b. et M 2 b.* Chełpliwy muiema, aby z tego cześć miał, co mu bywa ku lekkości. *Ezop.* 36. LEKKOSKRZYDŁY, – a, – e, leichtbeflügelt. Sny lekkoskrzydłe. *Nar. Dz.* 5, 42. *Zab.* 2, 596. LEKKOWAŻNOŚĆ, – ści, *ż.*, nieciężka waga rzeczy, die Leichtigkeit, das leichte Gewicht einer Sache. – b) *transl.* niewielka wartość, die Geringschätzigkeit. *Bh.* lehkowažnost *petulantia, lasciuia.* LEKKOWAŻNY, – a, – e, LEKKOWAŻNIE *adv.*, nieciężki, niewiele ważący, *Vd.* lohkovagen, leicht, nicht schwer wiegend. – §. niewiele wart, geringschätzig. Nieprzyiaciela z daleka postrzeżonego lekkoważnie czekali. *Krom.* 557. *temere.*; *Bh.* lehkowažný *petulans, lasciuus*). LEKKOWIERNOŚĆ, LEKKOWIERNY *ob.* Łatwowierny. *LEKKOWIETRZNY, – a, – e, *n. p.* lekkowietrzne pióra. *Zimor. Siel.* 276. lüftig, leicht. LEKKOWIEWNY, LEKKOWIEWY, – a, – e, łacno powiewny, leicht beweglich, leicht flatternd. Osiki szmer czynią lekkowiewym liściem. *Zab.* 6, 336. W lekkowiewną perzynę wraz były rozruchy one zwrócone. *Zab.* 4, 352. *Kossak.* LEKKOZBROYNY, – a, – e, w zbroi nieciężkiéy, leicht bewaffnet, *Ecc.* единопоясникъ. LEKKUCHNY, LEKUCHNY, LEKUCHY, LEGUCHNY, – a, – e, LEGUCZKI, LEKUCZKI, – a, – ie, LECIUCHNY, – a, – e, *Adverb. in – o*; *intensiva adj.* Lekki, gar sehr leicht; *Bh.* lehaučký, lehaunký, lehyčký, lehčičký; *Rs.* легонькій. Tak lekuczką pracą możemy wieczność zarabiać. *W. Post. W.* 18. Mężoboystwa u nas lekuczko karzą. *Modrz. Baz* 288. W leguchnym obłoku. *Sk. Dz.* 7. I deszcz leguczki starcowi nie smakuie. *Prot. Kont. A* 4 *b.* Oto iako lekucho zasypia, i coraz się uśmiecha milucho. *Zab.* 1, 102. *Nar.* Lekarz, gdzie widzi, iż może leguchnym lekarstwem co zagoić, tedy nie sieka, nie pali, ani przykremi prochy zasypuie. *Rey Zw.* 44 *b.* Wodką tą pocieray twarz leguczko, aby iey nieco na twarzy zostało. *Cresc.* 266. Jak to ona leciuchno w tańcu nóżkę podnosiła. *Teatr* 36, 11. Leguchno, cichuchno. *Pieśń.* 52. Zefir śrebrne krynicy lekuczko poruszywa piany. *Tward. Daf.* 2. § Leguczko, po leguczku, § nieforsownie, z wolna, ganz sachte, sanft, gemach, allmählich. Człowieczy umysł to na tę, to na owę stronę leguczko kierowan bydź ma. *Gorn. Sen.* 394. Po wsianiu z nienagła po leguczku pożytek się ukazuie. *Biał. Post.* 250. Ty Jehowo upadłe po leguczku karzesz. *Budn. Sap.* 12, 2. z wolna. *Bibl. Gd.*).

Pochodz. adj. *lekki, letki* (*cf. łatwy, łacny*), *lekce*, compar. *lżey, lżeyszy*; *lekczyć*; *ulżyć, ulżywać, ulżenie, ulga, odelga, odelgnąć.* – §. *lżyć, lżenie, obelżyć, obelga.* – §. *cf. płochy, płoszyć i t. d.*

LĘKLIWOŚĆ, – ści; *ż.*, snadność lękania się, Furcht, Schrecken, Furchtsamkeit. *Rs.* страховáтость, страшли́вость, ужасли́вость. Wybawił mię od lękliwości ducha. *W. Ps.* 54, 9. z utrapienia. *Bibl. Gd.*). LĘKLIWY, – a, – e, LĘKLIWIE *adv.*, *Bh.* lekawý; *Cro.* leczlyiv, plah; *Rs.* страшли́вый, страховáтый, ужасливый, ужасливъ; boiaźliwy, łacny do przestraszenia, furchtsam, leicht erschreckend, schüchtern, scheu. Lękliwe sarny. *Bardial. J.* Nie ustraszą go po drogach rozboie, Prowadzi Arby nielękliwy swoie. *Kochow. Roż.* 115. Przeprawił dzieci i lękliwą żoną Na drugą stronę. *Klon. Fl. B* 3. – b) straszący, lękaiący, schreckend, Schrecken einjagend. Młodzieniec, gdy takie będzie miał wychowanie, nietrudno mu będzie na woynie lękliwe rzeczy znosić. *Petr. Hor.* 2, *D* 3. *LĘKŁY, – a, – e, przelękniony, zlękły, erschrocken. Ruś lękła, z boiaźni zamek poddała. *Bielsk. Kr.* 471. (*Bh.* leklý, *de piscibus : mortuus*, abgestanden). LĘKNĄĆ *ob.* lękać.

*LEKORÓB, *LEKOROBNIK, *LEKOSKŁADNIK, – a, *m.*, aptekarz. *Włod.* der Apotheker; *Boh.* likarnik, likownik, likostrogic, likostrůgce. *LEKOSKŁAD, – u, *m.*, gdzie lekarstwa robią, przedaią, apteka. *Włod.* die Apotheke; cf. lekarnia; *Boh.* likarna, likowna, likownice, likodilna. LEKOWAĆ, – ał, – uie *Act. Contin. verbi* Leczyć, *Bh.* lekařiti); heilen, curiren. Cząstka to iedna zdrowia, chcieć się dadź lekować. *Bard. Tr.* 132. Psy trawę szczykaiąc po łące, tym się lekuią. *Haur. Sk.* 159." Lekowałem przez dwa lata całą a całą stadzinę. *Teatr* 52 *c*, 21. Bóg rani, i rany lekuie. *Groch. W.* 17. Bóg smutne serca cieszy, troski lekuie. *J Kchan. Ps.* 211. Bóg cieszy smutnych i troski lekuie, Rany wiąże i naszych boleści uymuie. *Groch. W.* 307. Choć się też było trochę burdy ukazało, Jednak to mądrą radą wnet się zlekowało. *Stryik. Henr. A* 3. naprawiło się). – *Jn malam partem* lekuię, iako baby zabobonnie abo czaruiąc leczę. *Cn. Th.* besprechen, mit abergläubischen Mitteln curiren. Czaruią i lekuią, wróżą . . . *Klon. Wor.* 50. – *transl.* Naprawianie i lekowanie roli, aby była godna ku osiewaniu. *Cresc.* 94. cf. gnoić, nawozić. LEKOZĄB, – ęba, *m.*, ząbolek, dentysta.

ŁĘKOWATY, – a, – e, – o *adv*, łękawy, obłączasty, na kształt łęku, bügelförmig, bogenförmig. Gałęzie pochyłe, łękowate, w dół nachylone. *Jundz.* 2, 12.

ŁĘKSZA! *Jnterj.* (cf. *łączyć, *łęczyć, ; rozłączać. *Janusz.*; *Boh.* laučiti *separare*) *gregem a grege vel alias pecudes, a grege separantis, transfertur et ad humana. Cn. Th.*, wykrzyk rozdzielaiącego trzodę od trzody, gdy się z cudzą złączy. *Dudz.* 43. *Nec apud Graecos nec apud Latinos simile quid reperi*; *posset tamen reddi*: δεῦρο μοι οἱ μὲν *adeste mei! separamini! Cn. Th.* sam tu moie! *Dudz.* 43. Ein Ruf der Schäfer, beym Aussondern der Schaafe, des Viehes: hierher! zu mir her! *ŁĘKSZA, – y, *ż.*, rozdzielenie, odłączanie, rozłączanie, *Vd.* lozh, lozhik, lozhenje, lozhitje, die Absonderung, Abtheilung, die Schicht, Schichtung, das Schichten. A cóż, gdy sędzia do onéy *łększe przyidzie, kiedy od owiec kozłowie, złośliwi od sprawiedliwych odłączeni będą? *W. Post. W.* 17. Liczba dobrych prawy bok osiędzie, Zli zaś stawieni będą na lewicy; Jaką więc *łększę* zwykł między owcami, Dzieląc ich, pasterz czynić i kozłami. *Odym. Sw.* 2, *T* 2. (zgromadzone przed Jezusem na ostatnim sądzie będą wszyscy, i *odłączy* ie iedne od drugich, iako pasterz *odłącza* owce od kozłów; a postawi owce po prawicy, a kozły po lewicy. *Bibl. Gd. Matth.* 25, 32). Oczyma rozum patrzy, a one rozsądzaią i łększe w rzeczach czynią. *Jan. Wz. B* 3. Nie dawszy prośbie naszey mieysca, uczynią wieczną między nami łększą. *Pot. Arg.* 411. Cieszył się nieprzyiaciel patrząc na łększe nasze i na rozróżnienie. *Birk. Exorb. C* 2 *b.* Dzieła znakomite łększe rodzą między szlachetnym człowiekiem i prostym. *Birk. Syn. K. A* 4 *b.* Woyna ta nic nie była, iedno łększa nieiaka gwiazd prześwietnych i węgli czar-

nych. *Birk. Podz*, 6. *ŁĘKSAĆ, - ał, - a *Act. ndk.*, *łączyć, *łęcayć, *łększę t. i. rozdział czynić, rozłączać, schichten, absondern, abtheilen. Usłyszysz, gdy tam owiec *łęksa* z kozły Dekret, o cnocie dobry! zbrodniom o zły! Poydźcie do chwały, gdy sędzia wymieni Błogosławieni. *Kchow.* 289.

LEKSZY, s Lekcieyszy, Lżeyszy, *ob.* Lekki.

LEKTA, - y, *ż.*, odczytywanie, świadectwo odczytania, *vidimatum*, das Wiederdurchsehen, Durchlesen; das Vidimatum. Za takowy extrakt z lektą, korrektą i pieczęcią po złotemu się płaci. *Vol. Leg.* 7, 73. Ci którzy lektę i korrektę kładą, nie śmieią weryfikować kopii z oryginałem, i ślepo podpisuią extrakty. *Kras. Doś.* 72. *Xiądz.* 53, - §. cicha msza, czytana, nieśpiewana, die stille Messe. *Tr.* (ŁEKTAĆ *ob.* Łechtać). LEKTOR, - a, *m.*, czytelnik, der Lector, Vorleser; iedno z mnieyszych duchownych święceń; ich powinność czytać lekcye w kościołach. *Kras. Zb.* 2, 24. - §. lektor, s czytaiący, czytelnik, der Leser. Stareć piszę nowiny, co gorsza, że na zły czas wieku togo, gdzieżby lektora nalazły? *Pot. Zac.* LEKTORYUM, *Sak. Pr.* 23. *ob.* Czytelnia, słuchalnia.

LEKTWARZ *ob.* Elektwarz.

LEKTYKA, LEKTYCZKA, - i, *ż.*, nosidło, die Sänfte. *Austr.* Tragsessel; *Slo.* nosydlo; *Vd.* nosilniza, nosenza; neshterga, sedilu sa noshujo; *Crn.* nęshterga, shęnsta; *Cro.* lektika, nosilnicza; *Hg.* lektika; *Rg.* nosioniza, nosilniza; *Sr.* 1. nyschencia (*ob.* *kolibka. *Volck.* 467.) Ludzie maiętni w tym mieście za zwyczay każą się w lektykach nosić. *Pam.* 83, 553. Kazał się nieść do senatu w lektyczce. *Warg. Wal.* 285. Lektyczka Gdańską skórą czerwoną wybita. *Teatr* 7 *d*, 32. LEKTYKARZ, - a, *m.*, co lektykę nosi, cf. drążnik, *Vd.* nosilnizhar, der Sänftenträger.

LEKUCHNY, LEKUCZKI, LEKUCZKO *ob.* Lekkuchny.

LEKUIĘ *ob.* Lekować.

LELE *indecl.*, słabiuchny niewieściuch, *Włod.* ciastoch, bezkost, ein Weichling. *Boh.* laula gap', głuptaś; *Crn.* lelujem, leluvati, *balbutire*, nie módz wymówić *l*; *Cro.* lelekam, narekujem *lamentor*; *Bs.* lele, jaoh! *heu me miserum*; *Rg.* leli vaaj *vaeh* biada! *Rg.* lelékati *lamentarsi con voce alta e lugubre*, leliati, lúgljati *mouere*, leliatise *pulsu agitari externo*; *Rs.* лелѣть pieścić, rozpieścić.

LELEK, *G.* lelka, *m.*, *Bh.* lelek s kruk nocny; *Boh. et Sla.* lalek, lalok, lalauček, podbrdlu *palear*; lelik warkocz; *Cro.*, *Bs.*, *Rg.* lelek s bocian; *Rs.* лѣлекъ, козодой, kozodoy; *Ec.* лилѣкъ, родъ птицъ морскихъ, нырокъ nurek). *Pol.* gatunek sowy, *strix aluco*, równa się w wielkości gołębiowi. *Kluk Zw.* 5, 303. *Zool.* 279. *Urs. Gr.* 182. der Nachtrabe, Nachtreiher; *Crn.* alushka, lahez, (*Lat.* aluco) shûk, zhosink, zhositel; *Vd.* kavran, krampazh, podhuika, noshni orel; *Rs.* кваква; *Lapp.* laluh). Lelek wieczorny. *Banial. J* 3. Lelek łęczy. *ib.* Lelków patrzać, *Bh.* lelkowati *oculos circumferre*, hin und her gaffen. *Tr.*, *Bh.* lelky, s patrzanie i tu i tam).

LELIWA, *herb*, księżyc niepełny, do góry rogami obrócony, w pośród niego gwiazda, na hełmie pawi ogon, a na nim z gwiazdą księżyc. *Kurop.* 3, 29. ein Wappen. Leliwa, abo *Illeliwa*, po Słowiańsku: *patrzwa* sam. Musiał bydź przodek herbu tego ktoś dzielny, w którym ludzie w ostatnich przygodach tak się cieszyli: patrzwa sam, ieśli wybrnąć chcemy. *Orzech. Tarn.* 6. cf. *Papr. Gn.* 408.

LELUM POLELUM, LEL POLEL. - Są którzy bogom Słowiańskim *Lela* i *Polela* przydaią; których słyszemy że i tych czasów pod piiany wieczor wspominaią; i rozumieią, że ci *Kastorem* i *Polluxem* są. *Krom.* 56. *Stryik.* 136. der Kastor und Pollux der Slaven. *Boh.* Lel Polel *Castor et Pollux*, *Crn.* Lél *Castor*, Polel *Pollux*. Lelum Polelum Popiel błaga, Wzywa, Ale ofiary złe wróżki przynoszą. *Kras. Mysz.* 88. *Prov.* Lelum Polelum fistum po fistum. *Rys. Ad.* 34. *verba effutitia*.

*LEM, *n. p.* W powszechnieyszym lemie. *Nar. Dz.* 3, 104.?

LEMAN, - a, *m.*, z *Niem.*, der Lehenmann, hołdownik, wyższemu panu za trzymany grunt obowiązany, cf. man). - Gdyby kto sprawę swą odłożył do lemanów albo hołdowników, i przestał na ich uznaniu ... *Chel. Pr.* 28. Gdyby leman lemaństwo przedał. *ib.* 125. Z wóytostw w dobrach naszych sołtysowie, kniaziowie, lemanowie, leśnicy, cywonowie, płacą z włóki po złł 10. *Vol. Leg.* 3, 220. Do służby woienney należą woytowie wszyscy, lemanowie wolni, kniaziowie, wyjąwszy tylko na posługach będących. *ib.* 417. LEMAŃSKI, - a, - ie, hołdowniczy, lenny, mański, Lehens-, lehensmännlich. Ci co wyprawuią wybrańców lemani z włok dawnych lemańskich. *Vol. Leg.* 4, 846. LEMANSTWO, - a, - *n.*, hołdownictwo, lenstwo, mańczęsto, das Lehen, die Lehnbarkeit. Lemaństwa, czyli lennicze maństwa. *Czack. Pr.* 273. Do sądów referendarskich należą sprawy o sołtystwa, lemaństwa i młyny z trzeciéy miary, *Ostr. Pr. Zyw.* 2, 65.

ŁEMIESZ, - a, *m.*, (cf. łamać), żelazo u pługa za kroiem osadzone, wybieraiące i układaiące ziemię kroiem przerzniętą, die Pflugschaar. *Crn.* lêmésh, zhertalu; *Vd.* lemesh, oraunik, raunik, zhertalu; *Cro.* lemès, lemische, ralnik (cf. radło), orácha; *Rg.* lemisc, ghljemèsc; *Bs.* lemisc, raonik (cf. *Hg.* lemetszem *decido*, lemetszés *desectio*; *Ross.* лемехъ, лемешъ, сошникъ (cf. socha); *Slo.* čereslo; *Sr.* 2. rnliza. Samym żelazem oracz rolą porze, ale żeby mu lemiesz szedł dobrze, siła mu przypraw do tego trzeba. *Gorn. Wł. T* 4 *b.* Skuli ku lepszey i godnieyszey sprawie Na ostre miecze pługi z *lemiężami. *P. Kchan. Jer.* 19. - *Anat.* LEMIESZOWA kość; LEMIESZOWATA ścianka w nozdrzach. *Perz. Cyr.* 1, 30, *et* 181, das Pflugscharbein. LEMIESZKA, - i, *ż.*, n. p. takowi pacyenci maią się wystrzegać iadania *lemieszki*, czyli klusek prażonych. *Perz. Lek.* 149.

*LEMPAY *Wałacha *Parulu. *Rys. Ad.* 34. *verba effutitia.*

LEMUS *ob.* Lamus. - 2) lemus, s *lutaria testudo*. *Cn. Th.* pewny rodzay żółwia. *Włod.*

LEN, - lnu, *m.*, *Bh. et Slo.* len, lnu; *Sr.* 1. len, lino; *Sr.* 2. lan; *Vd.* lèn, làn, predivo (cf. przędziwo); *Crn.* lan; *Cro.* lan, lana predivo; *Sla.* làn; *Bs.* lan; *Rg. et Dl.* laan; *Hg.* lén; *Ross.* ленъ (лéнта wstęga; *Ec.* лéнтїе ręcznik, chusta; cf. *Germ.* Lein, *Gr.* λινον, *lat.* linum cf. lana, cf. wełna); der Flachs. Len różnego iest gatunku, praglec, słowień, wielkoleń; lecz wszystkie lny maią pręt poiedynczy, cienki, prosty, gibki, przędzoday. *Kluk Rosl.* 3, 324. cf. cierlice, miedlice, cf. przędziwo. Len wiąże się na kluby, co *ob.*; Len czesać, wyczesać.

вымыкать; Len czesany, czysty, *Vd.* pòvestnu, *Crn.* ohlànza. Len otrzepać *Rs.* отрепать, отрепливать. Len dziki *Rs.* дикой ленъ, выжликъ, ленолистникъ, *leniec*, ożota; lnu podobna roślina; i z niey także iak ze lnu przędziwo bywa. *Syr.* 1022. wilder Lein; *thesium*, das Leinblatt. *Kluk Dyk.* 3, 113. *Jundz.* 172. Len matki bożey, *linaria*, Leinkraut, rośnie wszędzie po łąkach i polach, podobny do lnu. *Kluk Rosl.* 2, 233. *Haur.* 37. lenek, lnica, albo Panny Maryi len. *Syr.* 595. Pospólstwo roślinę dzwonek Szwedzki *campanula patula Linn.* lnem Maryi nazywa. *Jundz.* 167, *Bh.* wrat se zase; *Crn.* majkalàn). Psi len *Tr.* = psylen *ob.* plesznik. - Len niezgorzysty, *asbestinum. Cn. Th.* Steinflachs, Erdflachs, Bergflachs, Amianth, Asbest; len asbestyński. *Syr.* 1022.
Pochodz. *lniany, lnica, lnicznik.* (Slo. lenowiſſte, misto kdež len růſte, *lenowisko).

LEŃ, - ia, *m.*, leniwiec, leniwy człowiek, gnuśnik, *Boh.* lenj, linj; *Crn.* lęn; *Vd.* lejn; *Bs.* lin, tròm, trúm, ljeu, linaç, lotar, zlocest, suſtaliça; *Cro.* len, lenyak, tròm; *Dl.* lin, trom; *Rg.* ljén, tròm, ljenaz; *Rs.* лѣнтяй, лѣнивецъ; cf. *Suec.* len, lyom; cf. *Gr.* lehnen; *apud Tatian. et Keron.* linen, hlinen = leżeć; cf. *Gr.* ἐλιννύω *otior*; *Lat.* lentus). ein fauler träger Mensch. Ockniy się martwy leniu, o ty cząstko świata Dzielnego na pół ſkrzepła! czemu próżne lata W marney grążysz gnuśności? *Zab.* 2, 271. *Nar.* - Leniu! na-ć iaia! a czy obłupione? *Rys. Ad.* 34. Leniów było po części, którzy póki co mieli, póty iedli, w potym głodem umierali. *Birk. Podz.* 10. Ziemia bogactw swych zabrania leniom ledaiakim. *Jabl. Tel.* 172. Nie przylecą do lenia pieczone gołąbki. *Rys. Ad.* 43. cf. bez prace nie będą kołacze; cf. wilk leżąc nie utyie; cf sów sobie kotku. - §. Leń, = lenistwo, Faulheit. Ginie świat, a ty się czy z złości czy z lenia Nie chcesz zlitować zguby przyrodzenia? *Zab.* 16, 329. - §. Leń mię, = ciężko mi co czynić, lenię się. *Cn. Th.*, *Bh.* linò, n. p. bylo mně lino wstát; ich bin faul und träge zu etwas. (LENEK *ob.* Len P. Maryi). LENIĆ się, - ił, - i, *Recipr.*, ociągać się, ociężałym bydź, leniwym, gnuśnym, schwer und faul an etwas gehen, träge seyn. *Boh.* liknowati se, lenowati se; *Vd.* hlenitise, vedluvati; *Crn.* hlenim sê; *Bs.* linitise, ljenitise, *Cro.* lenitisze, lenimsze; *Rg.* ljènitise, ucinittise ljén, lexatti; *Dl.* uzlenivamsze, *Sr.* 2. gnilisch so; *Rs.* лѣниться, излѣниться. Robić, pracować, biegać, nie lenić się mamy. *Sk. Kaz.* 54. Oto uzdrowiona iest ręka twoia, nie leń - że się na potym robić nią. *Sk. Zyw.* 296. Pełno ſkarg, że się gnuśny Polak pisać leni, A niemasz ktoby ściągnął rękę do kieszeni. *Nar. Dz.* 3, 141. *sint Maecenates, non deerunt Marones*). *Slo. Prov.* Komu sa na leni, tomu sa zeleni, komu się nie leni, temu się zieleni). LENIEĆ, - iał, - ieie *Neutr. ndk.*, zlenieć. *Dok.*, gnuśnieć, leniwym się ſtawać, *Slo. et Bh.* lenjwěti, leněti; lenoſſiti; zleněti, zlenjwěti, obleniti se; *Sr.* 1. wohlenu; *Bs.* uzlinitise, uciniti se lin; *Rs.* излѣниться, излытаться, faul und träge werden. Zleniałe próżnowanie. *Kucz. Kat.* C 2. Prace oraczowa uſtawać nie ma, ani zlenieć. *Gor. Sen.* 72. Chore pszczoły zlenieią. *Cresc.* 599. - 2) lenić się, lenieć *ob.* Linić się, linieć. (LENIEC *ob.* len dziki). LENIEK, *Gen.* leńka, *m.*, LENIUCH, - a, *m.*, LENIWIEC, - wca, *m.*, leń, leniwy gnuśnik, gnuśny człowiek, legart, legawiec, leżuch, ein fauler, träger Mensch. *Bh.* lenoh (2. poręcze, cf. *Gr.* Lehne, sich lehnen; *Slo.* len'och; *Vd.* toshliuz; *Cro.* lenyak; *Dl.* lin, trom; *Rg.* ljènaz, ljèncina; *Bs.* linaç, lottar, tamgnak, *Rs.* лѣнивецъ, рохля; *Ec.* нетягъ, негодяй. Lichy próżniak, leniuch z przyrodzenia. *Hul. Ow.* 65. Taki z ciebie leniwiec ſtał się, wszyſtko z musem i drzymiąc robisz. *Zab.* 16, 216. Ku wielkiey sromocie herby są leniwcom i wyrodkom. *Modrz. Baz.* 225. Wszyscy leniwcy i trądy z miast niech będą wygnani. *ib.* Dla zimna leniwiec orać nie chciał, będzie na lato żebrał. Długo leniwcze spać będziesz? ieszcze się trochę prześpiy, ieszcze złoż ręce, a leż. *Sk. Kaz.* 469. Długoż *legawy* będziesz spał? 1 *Leop. Prov.* 24, 33. Zdrowy leniuch, daleko od chorego gorszy, Piie za dwóch, żrze pokarm we dwóynasob sporszy. *Min. Auz.* 24. - 2) *hist. natur.* Leniwiec troypalczysty, *bradippus*, das Faulthier, wielkości miernego lisa, tak ciężki, iż ledwie przez dzień kilkanaście kroków uydzie; leniwiec dwupalczysty der Faulfuß, mnieyszy od pierwszego. *Zool.* 296. LENIWICA, - y, *ż.*, LENIWKA, - i, *ż.*, leniwa, gnuśna kobieta, *Rs.* лѣнивица, eine Faulenzerinn. Są też i pszczoły złodzieyki i leniwice. *Kąck. Pas.* 27. Co za sławy doſtawasz, leniwki kukląiąc? *quid facilem titulum superando quaeris inertes? Zebr. Ow.* 262. LENISTWO, - a, *n.*, LENIWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Slo. et Bh.* lenoſt, lenjwoſt; *Sr.* 1. léhnoſcź; *Crn.* lęnôba; *Vd.* lennoba, lenoba, lenôſt, toshlivoſt, oterpnoſt, vtrapnoſt, vedlivoſt, vedluſt, nemarnoſt; *Cro.* lenoszt, linoszt, lèp, lenoba, *Dl.* lenobia, tromoszt; *Bs.* linóſt, lotroſtvo (cf. lotroſtwo), ljenoſt, tromnóſt, zloceſtvo, zloto (cf. złoczynca); *Rg.* ljenós, tròmnos, lotroſtvo, zlocéſtvo; *Rs.* лѣнивость, лѣность, лѣнь. (cf. *lat.* lentitudo, *It.* lentezza). ociąganie się, nierączość, gnuśność. die Trägheit, Faulheit. Leniſtwo pożycza częſto imienia spoczynku. *Zab.* 5, 72. Za powodem niedbalſtwa w posłuszeńſtwie wynikła gnusność w ćwiczeniu, od owey wyciekło do wypełnienia leniſtwo. *Smotr. Lam.* 10. *Exam.* 44. LENIWIE, LENIWO *Adv.*, gnuśnie, ociągaiąc się, nieochotnie, *Bh.* lenjwě; *Sla.* lino; *Ross.* лѣниво, *Ec.* лѣностнѣ; träge, faul. Na kanapie leniwie rozwalony. *Teatr* 18, 37. Leniwo każdy pracuie, Gdy pożytku mało czuie. *Cn. Ad.* 434. (cf. niespora praca, gdy licha płaca). Kto leniwo ie, leniwo robi. *Cn. Ad.* 380. Kto leniwo prosi, leniwo odnosi. *Dwor. H* 3. Gdyśmy się przez wiele dni leniwo wieźli, zaledwieśmy przyiechali na końcu tygodnia. 1 *Leop. Act.* 27, 7. po woli). Jak leniwie te mi pociechy płyną, choć szczęśliwie! *Paſt. F.* 332. *LENIWOCHODY, - a, - e, *targigradus Mącz.* träge kriechend. LENIWOMÓWNY, - a, - e, *tardiloquus*, *Mącz.* träge redend. - - LENIWY, LENIW, - a, - e, *Boh.* linj, lenj, lenjwý, liknawý; *Slo.* lenjwý, len'iwí, len'í; *Vd.* lejn, namarn, vtraglau, faulaſt, len, toshliu, oterpnjen, vtragoſten, vedel, vedliu; *Crn.* tragliv, toshliv; *Cro.* len; *Sla.* lin; *Rg.* ljén, kassau, tròm; *Bs.* lin, lino, lottar, zloceſt; *Sr.* 1. ljnj, léni, lieni, lehni, léhniwé, léhnoſcźiwé; *Ross.* лѣнивый, лѣностный, увальчивый; cf. *Gr.* lehnen, *Lat.* lentus, *Arb.* לאה *lentus fuit*). gnuśny, ociągaiący się, nieochotny nierączy, nierychło idący, rusza się iak pień na ptaki, faul, träge, langsam. Leniwy osieł. *Banial. J.* 2.

Leniwy czasem rączego ugania. *Kosz. Lor.* 146. Leniwsi są ludzie do dobrze czynienia, niż do złego. *Gorn. Sen.* 161. Nigdy mnie leniwego w boiu nie widziano. *Bard. Tr.* 438. Leniwy woli głód, nędzę cierpieć, niż się ruszyć. *Cn. Ad.* 436. Leniwy sam siebie zuboży. *Sk. Kaz.* 469. Praca zawsze popłaca i pilność nie traci, Dwakroć leniwy robi, dwakroć skąpy płaci. *Dwor. G* 2 *b.* Leniwy dwa razy robi. *Cn. Ad.* 435. *Rys. Ad.* 34. Leniwy i w domu swym zmoknie, *Cn. Ad.* 435. Leniwemu nie da bóg. *Pot. Arg.* 724. (cf. bez prace nie będą kołacze; cf. kto rano wstaie, temu bóg daie). Rączego chwalą, leniwemu łaią. *Petr. Pol.* 152. Leniwy każdey się rzeczy boi i wymyśla sobie niebezpieczeństwa: lew na drodze, i lwica mię zabiie, skoro wyydę. Leży; iako drzwi na zawiasach obraca się, a daley z mieysca nie postąpi, *Sk. Kaz.* 469 Leniwemu zawsze święto. *Cn. Ad.* 434. Leniwy wieszczy, leniwy wróżek naylepszy. *Zegl. Ad.* 128. - §. *in bonam partem* Leniwym iest do gniewu, ale iak się rozgniewa, nieubłaganym. *Birk. Chmiel. C.* Uyrzysz wdzięczne tego pana oczy, Co leniw karać, nadgradzać ochoczy. *Zab.* 14, 389.

Pochodz. *przyleń*, *przyleniwszy; zleniałość*, *zleniały.*

LENNO, - a, *n.*, lemaństwo, manstwo, hołdownictwo, *Bh.* **leno, lehno** (: 2. księstwo Lignickie); *Vd.* mitovina, mitje *Rs.* лёна; **das Lehen.** Lenno, albo dobra lenne, kiedy co z dóbr Rzpltéy albo z własności Pańskiey, żołnierzowi dla iego zacności dadzą, z których dóbr posługę czynić powinien, ieśli mu iéy z łaski nie odpuszczą. *Szczerb. Sax.* 209. *ib.* 97. Wszystkie daniny, darowizny, feuda abo *lenna* maią bydź tym statutem zniesione. *Herb. Stat.* 41. W lenno dawać *Vd.* vlekendati, posoditi, posvojiti, na vshitek inu dohodek dati, **belehnen.** LENNODAWCA, - y, *m.*, pan lenna, **der Lehnsherr.** Panuiący lennodawca. *Czack. Pr.* 2, 256. LENNOŚĆ, - ści, *ż.*, LENSTWO, - a, *n.*, **die Lehnbarkeit,** od Niemieckiego **lehen** pożyczyć, znaczy toż co *feudum*, prawo posiadania gruntu za przywileiem naywyższey zwierzchności, ułożone do czasu pod założonemi warunkami. *Kras. Zb.* 2, 30. *Sr.* 1. **lenstwo;** *Vd.* mitnost, mitovina, mitje cf. myto. LENNY, LENNICZY, - a, - e, LENSKI, - a, - ie, **Lehens-.** *Bh.* **lenni;** *Sr.* 1. **lenski;** *Vd.* mitin, mitoviten). Potencye lenne są te, które dziedzicznym na miecz prawem trzymaią swoie państwa, pod obowiązkiem oddania przysięgi wierności i hołdu téy potencyi, od któréy swoie państwa przez inwesturę biorą. *Wyrw. G.* 125. cf. hołdowniczy. Lenne prawo, *Bot.* 3, 43. **das Lehensrecht.** Lenny Pan, **der Lehensherr.** Lennicze manstwo, lemaństwo. *Czack. Pr.* 1, 273. Dobro lenne. *Gal. Cyw.* 2, 87. LENOWNIK, - a, *m.*, **der Lehensträger.** *Boh.* **lánik (celolanik, pololanik);** *Vd.* namitnik, najemnik; *Rg.* uvjettovanik). Posłowie Brandeburscy usiłowali dowieść, iż książęta Stolpińskie obowiązałemi hołdownikami, *manami* abo *lenownikami* są margrabiów. *Krom.* 695. Książęta Mazowieccy *opiekalnikami*, że tak rzekę *lenownikami* Kazimierza W. byli. *ib.* 336.

*LENOWAĆ, LENOWAĆ się, - ał, - uie *ndk.*, z lenić się, **träge und unlustig zu etwas seyn, säumen.** Bóg chce, żebyś sam pracował, on dopomoże, byleś nie lenował. *Jabł. Ez.* 185. Pisać wam teraz nie lenuię się. *Budn. Phil.* 3, 1, pisać wam mię nie mierzi. *Bibl. Gd.*) Jeżeliże tedy Chrystus tak wiele ucierpiał dla wiernych, zaprawdę się godzi, aby też i oni nie wstydali, a nie lenowali się podjąć nędzę. *Baz. Hst. pr.* 2.

LENTOWAĆ *cz. ndk.*, u malarzów, suchym pendzlem kolor równać od smugow. *Mag. Msk.* **mit trocknem Pinsel die Farben glatt streichen.** LENTRYK, - u, *m.*, kléy letki rozpuszczony, **dünne Leimfarbe.** O kliiach mokrych abo lentryku. Sztuczkę pargaminu białego czystego uważyć z czystą wodą, którą rozprawiwszy z nim, masz świetną temperaturę wszystkich farb. *Haur. Sk.* 369. Farby trzeć na kamieniu z lentrykiem kliiowym. *ib.* 367. Berggryn trzeć na kamieniu z lentrykiem pargaminowym. *ib.* 365. kliy pargaminowy. *ib.* 367. Miniią z cynobrem trzeć pospołu, a potym z lentrykiem temperować pargaminowym. *ib.* 363. LENTRYKOWAĆ *cz. ndk.*, u introligatora, papier wodny w wodzie z kleiem maczać, aby się stał kleiowym. *Mag. Msk.* kleić, **beym Buchbinder planiren.** Lentrykować, u malarza, samym kleiem letkim napuszczać drzewo pod grunt. *Mag. Msk.* **mit Oel grundiren.**

*LENTWAL, - u, *m.*, (może z Niem. **Lendenfell**) szorcfal, **das Schurzfell;** fartuch skórzany rzemieślników. *Włod.*, szorc. *Dasyp. X* 3.

*LENTWOYT, - a, *m.*, **der Lehensvogt,** (**Landvogt**) wóyt dziedziczne maiący wóytostwo, **der Lehenschulze.** Burmistrze, woyty i lentwoyty *maiorum civitatum.* *Gost. Gor* 79. Burmistrze, woyty i *lętwoyty większych miast. *Vol. Leg.* 3, 371.

LENTYSZEK, - szka, *m.*, z *łac.* lentiscus, z mastykowe drzewo. *Sien. Wykł.* **der Mastixbaum.** Pod któremeś drzewem ią widział? pod lentyszkiem. *Radz. Suz.* 54.

LENUNG, - u, *m.*, lafa, żołd, **die Löhnung,** *Leynung*, t. i. strawne. *Chmiel.* 1, 84. *Sla.* plácha; *Vd.* plazhuvanje, poplazhanje, ponuadanje, lohn; *Crn.* lòn. LENUNGOWANIE, - ia, *n.*, płacenie żołdu *Tr.* **die Zahlung der Löhnungen.** LENUNGOWY, - a, - e, **Löhnungs-.** Dzień lenungowy. *Teatr* 8, 40. **Traktamentstag.**

LEODYUM *indecl.*, miasto cyrkułu Westfalskiego, *Gall.* Liege, **die Stadt Lüttich.** *Dyk. G.* 2, 80. LEODYYSKI, - a, - ie, **von Lüttich.** Biskupstwo Leodyyskie. *Wyrw. G.* 209.

LEP, - u, *m.*, *Bh.* **lep;** *Slo.* **ptáčí lep;** *Hg.* lép; *Sr.* 1. **lěp;** *Sla.* lepak (cf. lepak); *Crn.* lępje (*distg. Crn.* lep *pulcer ob.* lepski); *Vd.* lepez, lishji lim, ohmetje; *Cro.* lèpek, keljé (cf. kléy), omèla, imela (cf. iemioła); *Dl.* lip, klis, lipnicza, imela, omela; *Rg.* ljepniza, omègl, vèska, omela; *Bs.* omela, kagl, imela, vesàk; *Rs.* омела. cf. *Ger.* **Lab, Kleben); der Vogelleim.** *Lep* na ptaki robią z iagod *iemiołowych*, tak *lipki*, że byle ptak usiadł na rozgę nim namazaną, właśnie iak przykleiony do rózgi zostaie. *Kluk. Zw.* 2, 358. *Żad. H. N.* 91. Rózga lepem namazana, *Crn.* limanza, wergôn; *Vd.* polimana veishiza, nakobozana shibiza sa tizhji lou. Ptaszkowie, których na lep łowią, im więcey w laszczki lepem nasmarowane skrzydełkami biią, tym się więcey wikłaią. *Birk. Gl.* 76. *Prov.* Jak czeczotki na lepie pobrał. *Cn. Ad.* 288. *Slo. Prov.* **ribi na lep, ptakow na udicu lapat** ryby na lep, ptaki na wędę łapać, na opak wszystko). *Fig.* sidło, kluczka, sieć, **ein Fallstrick, eine Falle, ein Netz.** Niemasz człeka na świecie, żeby nie uronił Ani iednego pióra w tak powabnym *lępie.* *Pot. Arg.* 398. Trudnieyszy panom wielkim chrześciańskim żywot, gdy dostatek, rozkoszy, pieniądze

dze i inne lepy do złego i sieci do grzechu w ręku maią. *Sk. Zyw.* 1, 26. wabiki). Sama sobie lep na piórka gotuie. *Pot. Arg.* 403. - §. *Lepie*, za pomocą których spaiamy naczynia iedno z drugiém, naypospoliciéy nazywaią się *klayſtrami*. *Kruml. Chy.* 68, Kleiſter. - §. *transl.* Jako na Tatrach wieprz dziki poszczwany, Widząc na sobie zsiadłe ze krwi lepy ... *P. Kchan. Jer.* 145. zlepione kudły, von geronnenem Blute zuſammen gebackte Borſten. - §. *Bot.* Kozi lep *laudanum*, sok czarnoszary z drzewa iednego, na które gdy się kozy wspinaią, przylipa im wilgoć, którą im zaś doma zbieraią. *Sien.* 223, *ib. wykł.*, Laudanum.

Pochodz. *lepowy*, *lepczyca*, *lepić*, *lepianka*, *lepiarz*, *lepiennik*, *lepieżnik*, *lepiony*, *lepiſty*, *lipiſty*, *lipki*, *lipkość*, *lipnąć*; *dolepiać*, *nalepa*, *nalepiać*, *oblepa*, *oblepiać*, *odlepiać*, *odlipa*, *polepiać*, *polepa*, *przylepiać*, *przylipa*, *rozlepiać*, *wlepiać*, *wylepiać*, *zalepiać*, *zlepiać*, *ślepnąć*, *ślepy etc.*

ŁEP *ob.* łeb. ŁEPAK, - a, *m.*, *burl.*, tęgi łeb; chytrek *Tr.*, ein ſchlauer Kopf. *ob.* łepek.

*LEPAK *obsol.*, = zaś, hingegen, dagegen; *Crn.* pa, pak, ampak; *Vd.* ampak, napruti, topruti, temu pruti, temuzh, samuzh; *Cro.* pak, ali, nego, vech (*Cro.* pache *imo*). (cf. lecz, = *le; *et* *pak, cf. opak). Jzaak miłował więcéy Ezawa, a Rebeka łopak miłowała Jakuba. *Leop. Genes.* 25, 28, *Kromer* 3, *Gwagn.* 68, *Rey Poſt. D.* 4. Czwarty lepak wszyſtkiego świata hiſtoryi wyprawca. 1 *Leop. Hieron.* 7. zasię 3 *Leop.*).

ŁEPCĘ *ob.* Łeptać.

LEPCZYCA, - y, *ż.*, ziele, lep puszczaiące. *Cn. Th. Gallium Aparine* gatunek przytulii; czepia się sukień. *Kluk Dyk.* 2, 20. Lepczyca *asperugo Jundz.* 153, weiße Eberwurz; *Carlina. Krup.* 5, 205. *cf.* Podlepczyca.

ŁEPEK, - pka, *m.*, *dem. nom.* łeb; = główka, das Köpfchen (*Bh.* lebka = *cranium*). Ukręciłem mu łepek. *Kur. Pet.* 4. - §. b) *łepek, **łepka*, (*Bh.* lebka *caſſis*), ein Helm; *Galea* przyłbica, *łepka, hełm. *Mącz.* Łepki, tarcze, miecze. *ib.* Na głowach swych maią szerokie okrycie Żółte *łepki* z wilczych ſkór obszyte sowicie. *A. Kchan.* 205.

LEPIANKA, - i, *ż.*, *Boh.* lepenice; *Slo.* lepnica; *Ross.* землянка; lepiona robota, Lehmwerk, Kleibewerk. (*Rs.* лѣпка modelowanie, лѣпщикъ, лѣпильщикъ modele wyrabiaiący, der Modellmeiſter). Staynia ma posowę, albo z lepianki na ſtrychulcach, albo też z żerdek na balkach kładzionych, i lepianką z gliny przykrytych. *Switk. bud.* 77. Lepianki, które się daią na górach pod dachami, im są z tłuściéyszéy gliny, tym trwaią dłużéy. *ib.* 22. Domek się cały trzęsie, i opada z niego niemal wszyſtka lepianka. *Teat.* 11, 102. - §. Lepianka; lepianeczka *zdrbn.*, klétka, chata zlepiona podła, eine Lehmhütte. Kazimierz W. zaſtawszy Polſkę z lepianek i drewna ukleconą, kamienną i ceglaną zoſtawił. *Nar. Hſt.* 6, 360. Uyźrzała z trafunku lepianeczkę pod słomą. *Żebr. Ow.* 119. *casam*). Lepianka, = więzienie po wsiach. W lepiance tego przybeczysz. *Tr.* - §. *fig.* Ciało, lepianka nikczemna, więzienie i pęto umysłu. *Oſſol. Sen.* 17. Duchu oyczyznie o swéy zapomniały, A w téy lepiance ciała zamięszkały! *Susz. Pieś. D* 2 *b.* - *transl. fig.* Gdy duchy doſkonałe, gdy światłości syny Upadły, nie zadrżysz-że ty lepianko z gliny? *Dmoch. Sąd.* 20, du Erdenkloß. Wy nikczemne ſtworzenia, lepianki bez ducha! *Zab.* 15, 101. LEPIARZ, - a, *m.*, lepiący co z gliny, *Dl.* lipitel, szklialacz; *Cro.* kelitel; der Kleiber, Lehmklicker. Mularze, lepiarze. *Vol. Leg.* 5, 179. Lepiarz depcący glinę. *W. Jes.* 41, 25. garncarz. *Bibl. Gd.*). Zali lepiarz gliny w mocy nie ma? *W. Rom.* 9, 21. garncarz *Bibl. Gd.*). Biada temu, który się spiera z ſtworzycielem swoim, iakoby naczynie gliniane z lepiarzem? *Radz. Jes.* 45, 9. LEPIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, (zlepić, ulepić, polepić *dk.*; *Bh.* lepiti; *Sr.* 2. lipaſch; *Sr.* 1. zlépu, po horntzerſku dżewam; *Vd.* lipiti, popati, keljati; *Cro.* lepim, lepchim, kelim; *Dl.* lipim, szkliavam; *Hg.* lépesitem; *Ec. et Rs.* лeплю, улѣпляю, улѣпляемъ, слѣпить, слѣпляемъ; zalepiać, oblepiać, klecić, kleiben, mit Lehm ſchmieren, von Lehm zuſammen kleiben. Ściany gliną lepić. - Piec w piekarniach lepić. *Zaw. Gos.* Garncarz miękką glinę dławiąc, lepi na nasze użytki naczynia. 1 *Leop. Sap.* 15, 7. Jzali rzecze garniec temu co go lepi, czemu mię tak czynisz? *Sk. Dz.* 571. LEPIENNIK, - a, *m.*, ziele, *ob.* granatek ziele.

LEPIÉY, *adverb. comparat. adverbii* Dobrze; *Boh.* lépe, lépegi, lip; *Slo.* lepſ'eg; *Sr.* 2. lépej; *Sr.* 1. lépey, lieve, nailiepe; *Crn.* bol, bél, narbel, narblê; *Cro.* bolye; *Sla.* bolje; *Bs.* boglje; *Rs.* получше, лучше; *Ec.* уне, унѣе, больмà. cf. lepszy, łepſki), doſkonaléy; *oppos.* gorzéy), beſſer. Lepiéy pisze, niż mówi. *Cn. Ad.* 441. Lepiéy ia to umiem, niż ty. *Cn. Ad.* 438. J wdowa, kiedy poczciwa, tak uczciwości poſtrzega, iak panna nie lepiéy. *Teat.* 21, 127. Lepiéy, = cnotliwiéy, poczciwiéy, beſſer, tugendhafter, moraliſcher. Lepiéy, *cum ellipsi* ieſt, = *Lat.* praeſtat, n. p. Lepiéy winnemu przepuścić, niż niewinnego karać. *Cn. Ad.* 445. Lepiéy złym przy dobrych dobrze czynić, niż dobrym dla złych uymować. *ib.* 447. Chciéy iak naylepiéy, a przeſtań na tym, co może bydź. *Cn. Ad.* 57, *Vd.* na to narbulshe, po narbulshem). Jm komu naylepiéy czynisz, tym ci naygorzéy odda. *Ezop.* 4. Lepiéy, = pożyteczniéy, vortheilhafter, beſſer. Lepiéy co umieć, niż wiele mieć. *Cn. Ad.* 437. Lepiéy co mieć, niż wiele umieć. *ib.* Lepiéy mączno, niż łączno; Lepiéy mało a dobrze, niż wiele a źle. *ib.* 439. Lepiéy cztery konie mieć u woza, niż iednego. *Teat.* 26 *d*, 25. Co prędzéy, to lepiéy. *ib.* 14, 90. Lepiéy pożytecznie, niż pozornie. *Cn. Ad.* 441. - §. lepiéy, = łacniéy, prędzéy, n. p. Wszak to cztery konie lepiéy ciągną, iak trzy. *Teatr* 4 *b*, 10. - Lepiéy, = mocniéy, więcéy, n. p. To więc ty kuzynko mię lepiéy lubisz, niż moia matka. *Teatr* 30 *b*, 31. - §. *Ex opposito* złemu, lepiéy, = mniéy złe, weniger ſchlecht, oder böſe, beſſer. Chwała bogu, interessa lepiéy idą. *Teat.* 15, 83. poprawiły się). W nieszczęściu pomniy, iż lepiéy będzie. *Radz. Svr.* 2, 27. Lepiéy, = mniéy szkodliwie, unſchädlicher, beſſer. Lepiéy swego pod czas uſtąpić. *Cn. Ad.* 443. Lepiéy rękawem, niż całą suknią zatkać. *Cn. Ad.* 449. cf. lepsza szkodka, niż szkoda. Lepiéy złego w dom nie przyymować, niżli się z nim wyganiaiąc go mordować. *ib.* 446. Lepiéy się krótko zawſtydzić, niż długo żałować. *ib.* 441. Lepiéy na iednę nogę chrámać, niż na obie. *ib.* 440. - *Jronice* Milczałbyś lepiéy, pokiś cały. *Teatr* 36, 21, *ib.* 18 *b*, 37, *Trǫb. S. M.* 17, du

thätest beſſer, du ſchwiegeſt. Nie lepiéyby on pilnował żony i spraw swoich, a nie miłości! Teat. 22 c, 64. Przy *liczbach*, *obsol.* *lepiéy niż, = więcéy niż, = przeszło, = nad, mehr als. Kupił maiętności lepiéy niż za sześć kroć ſto tysięcy. *Papr. Ryc.* 116. Zoſtało było ieszcze do trzech tysięcy albo i lepiéy nieprzyiaciół. *Zołk. Mscr.* 40. Zabił sam rotmiſtrz nieprzyiacioł lepiéy iak przez ſto. *ib.* 42.

LEPIĘŻNIK, *LEPIAŚNIK, *Urzęd.* 245, - a, *m.*, ziele, gatunek podbiału, *tuſſilago petaſites*, großer Huflattich, morowy korzeń, od wieśniaków Car ziele, iakoby cesarzem nad ziołmi dla wielkiéy szlachetności zwany. *Urzęd.* 245, *Kluk Dyk.* 3, 137, *Jundz.* 420. Kłobucznik od innych nazwan, iż liścia wielkiego, iako kłobuk nayszerszy. *Syr.* 1427, *Bs.* tutum, lopuh.

LEPIONY, ULEPIONY, - a, - e, *part. verbi* lepić, geklebt, von Lehm gekleibt, beklebt. LEPISTY, - a, - e, lipki *Cn. Th.*, kleberig; *Bh.* lepký; *Cro.* lëplyen; *Bsn.* kaglighno, kagligan; *Rg.* omegljen; *Rs.* лѣпкій, липкій, липкой, липучій. Lepiſta ziemia *Bh.* lepenina. LEPISTOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh.* lepkoſt; *Rs.* липкость; lipkość, die Klebrigkeit. *Krup.* 2, 269. LEPNICA, - y, *ż.*, rodzay rośliny, *Silene Linn.*, *Kluk Dyk.* 3, 77, *Jundz.* 248, Leimkraut. LEPNY, - a, - e, kleiony, slepiony, od lepienia, *Rs.* лѣпный modellowany. LEPOWY, - a, - e, od lepu, *Bh.* lepowý; Leim=, Vogelleim.. Roszczki lepowe, na które ptaki łowią. *Kluk Zw.* 2, 358. Ptasznik lepową rószczką ptaki swodzić nauczony, Zmyślił na oszukanie gaik gałęziſty, Toż na rózgi polepił sok. *Tol. Saut.* 65, *Bh.* wěgice, wěgička; *Vd.* shertiza, cf. żerdka).

ŁEPSKI, - a, - ie, - o *adv.*, przednie dobry, trefflich. (W innych dyalektach słowo to ma znaczenie kształtu, piękności, urody; *Bh.* lepý *gracilis*, lepoſt *gracilitas;* lepota, kraſa, ſličnoſt; *Vd.* liep *bellus*, lepshi *comparativ.*, *ob.* lepszy); lepota, lepuſt, = piękność; lepota *decorum*; *Crn.* lep *pulcer*, lepóta *pulcritudo*, lepotiza *fucus*, lepotizhem, lepuvati *fucare; Dl.* lijp, = piękny; *Cro.* lép, *comp.* lepshi; *Rg.* ljèp *venuſtus*, liepsci *comp.*; ljepos, ljepotta, = piękność; *Sla.* lip, lipota; *Bs.* ljep, lip, ljepota; *Rs. et Ec.* лѣпъ, лѣпотный, лѣпый piękny, wyborny, przyſtoyny, wspaniały; cf. *Lat.* lepos, lepidus, *Gr.* λεπτος). Każdy porywczy do zapalczywości iedna sobie imię kawalera: ot to łepſki! to mi kawaler! *Mon.* 73, 3. Do pałasza niemal tak łepſkim był, iak ia. *Boh. Kom.* 4, 201. - Jak onj są łepscy, iak czeſtuią, bankiet iaki! *Teat.* 53 *d*, 12. Póydź tu, ktokolwiek ieſteś, i spotkay się zemną, kiedyś tak łepſki. *Teat.* 56 *c*, 95, brav, wacker, cf. łeb, na łeb). *LEPSZEĆ, - ał, - eie, *neutr. ndk.*, lepszym się ſtawać, beſſer werden. Młodzieniec poſtępował, a rósł i lepszał, u boga i u ludzi. *Budn.* 1 *Sam.* 2, 26. podobał się tak Panu iako i ludziom. *Bibl. Gd.* LEPSZOŚĆ, - ści, *ż.*, (*compar. nominis* dobroć), *Rg.* bòglje, die Beſſerheit, größre Vortrefflichkeit, Vorzüglichkeit. Milsze ieſt zdrowie po ciężkiéy niemocy J po nierządzie milsza lepszość rządu. *Zab.* 14, 413 *Szoſt.* poprawa). Umysł niewzględny na lepszość, sarka nawet na cnotę, gdy tylko ma lekki pozór do iéy nagany. *Nar. Hſt.* 4, 324. Ożywiła ſtrapiony naród nadzieia lepszości przybyciem Jadwigi do Polſki. *ib.* 7, 267. t. i. lepszego losu, eines beſſern Looſes. *Smotr. El.* 28. NAYLEPSZOŚĆ, *subſt. superlat.*, n. p. Nie sądź o naylepszości z rozkoszy, lecz z prawa. *Przyb. Milt.* 367. LEPSZY, - a, - e, *comparat. adj.* dobry; *oppos.* gorszy); *Boh.* dobrý, lepſſj; *Slo.* dobri, lepſi; *Sr.* 1. dobré, lépſchi, lepſchi; *Sr.* 2. dobri, lepſchi; (*Vd.* bulshi, vezh dober, = lepszy; *Vd.* lepshi, = piękniéyszy *ob.* łepſki; *Crn.* dobr, bulshe; *Cro.* dober, bolshi, bolsi; (lepshi, = piękniéyszy); *Bs.* bogli; *Sla.* dobar, bolji; *Rg.* bògli (ljep, liepsci, = piękny, piękniéyssy); *Rs.* лучшій; *Ec.* благій, унѣй (болій = większy); beſſer. a) lepszy od dobrego, = doskonalszy, uczciwszy, pożyteczniéyszy etc., *n. p.* Śmierć co lepsze bierze. *Zegl. Ad.* 229, der Tod holt immer das Beſte. Kto lepszy, nie kto wyższy, niech ten ma piérwszeńſtwo. *Dmoch. Jl.* 260. Jak mógł się kto ſtać dobrym, tak bydź może lepszym. *Klecz. Zdan.* 87. Człowiek dobry, że trudno lepszego poszukać. *Zab.* 13, 63. *non plus ultra).* Lepszy był nieboszczyk. *Gemm.* 150. Lepsza cnota we błocie, niż niecnota we złocie. *Cn. Ad.* 447. Lepsza cnota bez szlachectwa, niż szlachectwo bez cnoty. *ib.* 436. Lepszy funt złota, niż cętnar człowiu. *ib.* 451. Lepsza mądrość, niż perły. *Budn. Prov.* 8, 11. Lepszy gil, niż motyl. *Gemm.* 151. Jeżeli tamtéy nie doſtanę, łepsza będzie i ta, niżeli nic wcale. *Teat.* 54, 82. cf. lepiéy rydz, niż nic). J naylepszemu piekarzowi czasem chléb się nie uda. *Torz. Szk.* 126. *interdum bonus dormitat Homerus*). - *Ec. Prov.* что лучше злата? іаспись! что іасписа? добродѣтель! что добродѣтели? богъ! что божества? ничто! Co ieſt lepszém nad złoto? iaspis! co nad iaspis? cnota! Co nad cnotę? Bóg! co nad bóztwo? nic! Kto piérwszy (abo duższy), ten lepszy. *Rys. Ad.* 28, der ſtärkſte der beſte. - Widząc Pan moię pilność, coraz lepszym okiem na mię zaczynał patrzeć. *Kras. Pod.* 2, 144. t. i. życzliwszym, łaskawszym). Wſtaię i kładę się z naylepszą myślą. *Teat.* 19 *c*, 69. kontent, wesoły, spokoyny). - §. b) mniéy zły, weniger böſe, beſſer. Niewielkie zalecenie, bydź lepszym naygorszego. *Cn. Ad.* 704. Lepszy mądry złodziéy, niż głupi szafarz. *ib.* 452. Lepszy ſtary sługa z dziesięcią wad znaiomych, niż nowy z iedną taiemną. *ib.* 453. Lepsza szkódka, niż szkoda. *ib.* 448. - §. *Elliptice* lepsza, n. p. Lepsza się nie *dziéy, = nie może bydź nic pożądańszego. *Włod.*, *quid melius tibi optes? Cn. Th.*, Du kannſt Dir nichts beſſers wünſchen. Gdy w téy mierze dokładaią się ſtarszéy głowy, w lepszą poszło. *Birk. Dom.* 115. t. i. lepiéy się udało, es gieng oder gerieth beſſer. Febra niektóre choroby zaſtępuie, z lepszym atoli ieſt onéy nie mieć. *Pilch. Sen.* 143. cf. to z dobrem twoiem). = O lepszą z kim chodzić, = walczyć z nim o prym, o dank, mit jemanden um den Vorrang kämpfen, wetteifern. Jednakie z nią wychowanie miała, A z nią idąc o lepszą, często przegrawała. *Pot. Arg.* 370. To prawdziwie ieſt miéysce, o którym się godzi Rzec śmiele, że o lepszą z samym niebem chodzi. *Lub. Róż.* 3. Chcieli iść o lepszą z piérwszemi panami, w ſtawieniu wspaniałych gmachów. *Nag. Cyc.* 48. Głód i powietrze, ubiiaią się o lepszą, któreby z nich więcéy ludziom złego uczynić mogło. *Karp.* 4, 72. - §. Aleksander, wyszumiawszy nieco, sączył pić

w naylepszą. *Kras. Hist.* 28. co mógł naylepiéy, naywięcéy. - §. *Nalepszego* co, *pro* Nagorszego, *n. p.* Cóż mi to nalepszego czynisz? mówisz? *blanda est querela, vel expostulatio ad vitandam offensionem.* Synu, cożeś to nam nalepszego abo takiego uczynił! (*Luc.* 2.) τι ἐποιησας ἡμῖν οὕτως; *Cn. Th.* 464. synu! przecześ nam to uczynił? *Bibl. Gd.*). Coż naylepszego robisz, Cyceronie? *Nag. Cyc.* 24. Co Wc Pan naylepszego robisz? to go bardziéy ieszcze rozgniewa. *Teatr* 24 *c*, 73. Co to Wc Pan naylepszego czynisz, tylko martwisz ustawicznie tatunia! *ib.* 28, 53. I cóż to naylepszego czynicie? czemu wiarę tę nową forytuiecie? *Zygr. Gon. A* 2. LEPSZE *subst.*, dobro, zdrowie, szczęście, **das Beste, das Wohl, das Heil, die Wohlfahrt.** Pan niechay wam wszystko szczęści ku lepszemu. *Radz. Tob.* 7, 10. Séymy w Lublinie będziemy odprawiać dla pożytku i potrzeby królestwa i dla lepszego ziem Litewskich. *Herb. Stat.* 11. Pocieszał swóy naród strofkany, Że się nieszczęście w lepsze w kraiu zmieni. *Zab.* 4, 387. LEPSZYĆ, - ył, - y, ulepszać, *cz. ndk.*, zlepszyć, ulepszyć *dk.*, polepszać, lepszym czynić, **bessern, verbessern, besser machen;** *Bh.* **lepssiti, zlepssiti, zlepssowati;** (*Vd.* lepotiti, lipozhiti *ornare*; oblepshati, polepshati, slepshati, = piękrzyć); *Rs.* сдобрить, сдабривать. Lepiéyby było, gdyby ieden drugiego lepszył, niż że ieden drugiego gorszy. *Ern.* 198. Chce mu się maiątku, żeby mógł swóy stan ulepszyć. *Teat.* 25, 27. Kto dług zapłacił, stanu swego gorszym nie czyni, owszem go ulepsza. *Gall. Cyw.* 3, 260. Wstrzymuy się ieszcze trochę, gdyż ten widok miły Ulepsza stanu lichość, słabe krzepi siły. *Zab.* 11, 381. *Zabł.* Lepszyć się *recipr.*, poprawiać się, **sich bessern.** Bardzo wam życzę tego, byście się lepszyły, Jak ona Penelope tak cnotliwe były. *Papr. przyk. B.* 4. Nauka ich, żółć szczéra smoków iadowitych, Z niéy się żaden nie lepszy z ludzi pospolitych. *Groch. W.* 17. Gdźie się mieli zlepszyć, tu się gorszymi *zstali. *Zrn. Post.* 2, 431 *b.* Pisma czytaią, nie żeby się z nich lepszyli, ale aby ostrzyli rozumki swoie. *W. Post. W.* 285. cf. budować się). Zwyczaynie ludzie po miernym karaniu rychléy się lepszą, niż za karaniem niemiłosiernym. *Sax. Porz.* 14. cf. kaiać się). Rad świętych przykłady słyszał, i z tego się lepszył. *Sk. Zyw.* 1, 66. Zlepszenie, poprawa, **die Besserung.** Słuchać nie chce rady zdrowéy, dla zlepszenia swoiego. *Ryb. Ps.* 63.

ŁEPTAĆ, CHŁEPTAĆ, - ał, - pce *et* łepta, *cz. ndk.*, *Bh.* **sleptati, chlemtati;** *Vd.* lokati, lopati; (*Rg.* laptatti *anhelare*); *Crn.* lokâm, lòkâm, shlęmpam; *Gr.* λαπτειν, cf. *Lat.* lambo, cf. chlipać, chlapać, cf. chłać), **schlabben, schlappen, schlabbern;** pić ięzykiem liżąc, iak pies. *Wiod.* Psi łepcą. *Ob. Post. A* 2. Psi krew' iéy łeptali ięzykiem. *Pot. Jow.* 1, 7. Psi ich własni łeptali krew' ich. *Weresz. Rgl.* 32, *Rey Post. yy* 2, *ib. E e* 6. Łeptał wodę ięzykiem, iako pies łepce. *Radz. Jud.* 7, 5. Będą wodę garścią brać, i do ust nieść, i iako psi ią łeptać. *Sk. Zyw.* 1, 405. Pies *łebce swoie zrzuty. *Pot. Zac.* 34. Chłeptał dozgonnie służebnicą wodę. *Hul. Ow.* 30. Niech pełnym gardłem *chłepce zdradny rozbit mórze. *Hul. Ow.* 147. - §. złeptać *dk.*, połknąć, **hinunter schlucken, verschlingen.** Rybę słowy zgromiwszy, potym ią przydeptał, Niedługo iéy folguiąc, tak ią całkiem złeptał. *Papr. Kot. H* 4 *b.*

LERA *ob.* przepustnica. *Jak. Art.* 3, 299.

*LERWY; n. p. Zwawe nie skrwawiły Lerwy oczu, ale mu dla oyczyzny miłéy Tanio, co iest drogiego. *Tward. Misc.* 117. ?

ŁEŚĆ *ob.* Leźć.

*LESDA, *Lezda, *Leuda, - y, *ż.*, naznaczona opłata od iakiéykolwiek żywności, cf. *Ger.* **leisten.** *Czack. Pr.* 1, 68, **Consumtionsaccise.**

LESICA, - y, *ż.*, z lasek czyli kratek zrobiona skrzynia, cf. łasa, **ein Gitterkasten.** (*Bh.* **lissa** *craticula*, **lessenj**, = rosztowanie, cf. lisica). *Vivarium* sadź, sadzawka, łesica do chowania ptaków, ryb, zwierząt. *Mącz.*, **ein Hühnerkasten, Fischkasten.** *Mactra* chlebna skrzynia, lesica abo polica. *ib.* Lesica na suszenie serów, = sernik. *Cn. Th.*, **ein Käsekorb.** Małdrzyki abo kraianki wycisłe, po lesicy albo koszu rozłożyć. *Cresc.* 560. LESISTY, LEŚNISTY, - a, - e, *Bh.* **lesnatý;** *Sr.* 1. **lessowité, lesswaté;** *Bs.* scjumav (cf. szumny); *Rs.* лѣсистый, дубравистый; *Ec.* дубровистый, дубровный; pełny lasów, **waldig**, drzewisty, chróścisty, zarosły, **voll Holz, Strauch und Gebüsch.** Dolna część Etny urodzayna, średnia leśnista, górna pusta. *Zab.* 13, 109. Góry lesiste *operti arbore montes. Zebr. Ow.* 124. Oeta lesista *nemoros. ib.* 222. Ubezpieczeni lesistą a błotnistą posadą kraiów swoich, *Nar. Hst.* 2, 386. W lesistym ieszcze na ów czas, a dla małości wiosek, nieludnym kraiu, pełno było zwierza. *Nar. Hst.* 3, 367. *LESKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* leszczyna, *Boh.* **lisska;** *Slo.* **léska;** *Vd.* leska; *Cro.* leszka; *Rs.* лѣща; **ein Haselsträuchchen.** Lekki wiewior z poziomey łeski na dąb, z dębu skacze na bukę. *Pot. Pocz.* 706.

ŁESKLIWY, ŁESKTAĆ *ob.* łechciwy, łechtać.

LEŚLIK *ob.* Kropidło ziele. *Tr.*

LEŚNIAK, - a, *m.*, *sylvestris homo*, *Mącz.*, leśny człowiek, *Sr.* 1. **lesnik;** *Rg.* luxanin; *Rs.* деревенщина; **ein Waldmensch, der in Wäldern wild lebt.** Szczęśliwie leśniaków owych hordy do porzucenia leśnego żywota namówił. *Falib. Fl.* 262. LEŚNIANY, - a, - e, w lesie się znayduiący, **Wald-, im Walde.** Mało takich leśnianych osad znayduie się, któreby dobre i użyteczne do budowli drzewo zawierały. *Mon.* 74, 673. LEŚNICTWO, - a, *n.*, zawiadywanie lasami, gospodarstwo leśne, **das Forstwesen.** Porządek lasów i przezorność, są to naygłówniéysze sztuki w ogólném leśnictwie. *Mon.* 74, 689. - §. urząd leśniczego, *Vd.* borshtnaria, lesavarstvu, forshtnarstvu, **das Forstamt, die Försterey.** Pozwalamy, aby ze wszystkich dzierżaw, leśnictw i dóbr inszych wybrańcy wyprawieni byli. *Vol. Leg.* 2, 1426. Ubiegano się po leśnictwa z naypiérwszych domów, bo bogate dochody z obszernych włości składały zapłatę leśnictwa. *Jez. Wyr.* LEŚNICZEK ptak, *ob.* zięba. LESNICZKA, - i, *ż.*, gatunek sowy, *strix scops*, mała leśna sowa. *Kluk Zw.* 2, 302, **die Waldeule.** LEŚNICZOSTWO, - a, *n.*, - §. leśnictwo, *qu. v.* - §. leśniczy z żoną, **der Förster und die Försterinn.** LEŚNICZOWSKI, - a, - ie, *Rs.* лѣсниковъ, od leśniczego, **Förster-.** Drzewo po leśniczowsku utrzymywać. *Gall. Cyw.* 2,

137, auf Förster Art. LEŚNICZY, - ego, m., LEŚNIK, - a, m., gaiowy. *Kluk Zw.* 1, 380. od dozoru lasów imię ma. *Skrzet. P. P.* 1, 213, der Förster. cf. podleśniczy, nadleśniczy, cf. gaiowy), *Slo.* polesný; *Vd.* borshtnar, logaskerbnik, logar, lesagledez, forshtnar; *Cro.* lugàr (cf. łąg, łęg, ług), fosnar; *Rs.* лѣсникъ, лѣсовщикъ, лѣсничій. Tyle bydź powinno leśniczych, na wiele części powszechnych lasy są podzielone, każdy z nich maiąc część sobie powierzoną. *Kluk Rosl.* 2, 123. LEŚNICZYNA, - y, ż., żona leśniczego, die Försterinn. *Kras. Pod.* 2, 24, *Slo.* polesná. LEŚNIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, zarastać drzewem, chróstem. *Cn. Th.*, verwachsen, zu einem Walde werden, in eine Wildniß ausarten; *Bs.* dubravitise. - §. *ob.* dziczeć, verwildern. LEŚNIÓWKA, - i, ż., der Holzapfel; *Vd.* lesniza, lesnika; *Crn.* lęsnika). Leśniówki, iabłka cierpkie; są pomocne do zakiszenia i ukwaszenia kapusty. *Haur Sk.* 73. LEŚNISTY *ob.* Lesisty. **LESNOBOŻEC, - żca, m., Faun, der Waldgott. Z gaiów leśnobożce zbiegłe. *N. Pam.* 10, 102, *Rs.* лѣшей lešvy djabol, satyr. LEŚNY, - a, - e, od lasu, *Boh.* lesnj; *Sr.* 1. lěsné, lisnÿ; (*Crn.* lesęn *ligneus*); *Crn.* lôshne (cf. łąg, łężny), hostne (cf. gąszcz), gojsdne; (*Vd.* lesen, druvni, = drewniany); *Cro.* leesni, lozni, sumzki, dubravni, dubravszki; *Rg.* dubràvast (*Rg.* ljesni *materiatus*); *Rs.* лѣсный, лѣсовый, дубрáвный (cf. dąbrowa); *Ec.* дебрный (cf. debrza), Wald=. Drzewa owocowe i leśne. *Fore.* 14. Leśne iabłka *ob.* iabłko. W oddaleniu się od pierwiastkowego leśnego życia, postrzegam przyczynę nieszczęścia. *Mon.* 69, 26. Cztery miasta leśne w cyrkule Szwabskim. *Wyrw. G.* 203, die vier Waldstädte. Złodziey leśny. *Teatr* 30, 56, ein Wilddieb. Po ich ubiorze znać, że to nie są leśni zboycy. *Teatr* 54, 41. - §. *Leśne*, *subst.*, = pożytki książęce z lasów oraz myśliwstwo zawierał w sobie podatek leśne. *Nar. Hst.* 2, 259 *et* 3, 366. Prawo zakazuiące myśliſtwo w dobrach nawet szlacheckich, nazywało się leśne. *ib.* 4, 245, das Waldrecht. - §. *transl.* leśny, = dziki, nieokrócony, wild, unmenschlich. Litwa lud leśny i nikczemny. *Papr. Ryc.* Co za dzikie i leśne serce. *Sk. Kaz.* 554. Jeszcze mi przegrażasz twoią miną leśną! *Tręb. S. M.* 113. LEŚNY, - ego, m., *subst.*, wydziałowy dozorca lasu, stoiący pod głównym leśniczym. *Rydel*, der Hegereiter, podleśniczy, gaiowy.

LESZ, - u, m., *Liesz abo zamesz, skóra, *aluta*. *Mącz.* zamesz, skóra bardzo miękko wyprawna. cf. ircha, Sämisch Leder. Worek ten Judaszowy z rozmaitego leszu. *Klon. Wor.*, *ob.* leszowy.

LESZCZ, KLESZCZ, - a, m., *cyprinus brama*, *Rs.* лещъ, лéщикъ, der Brassen, die Brachse, ma podobieństwo karpia, znayduie się w rzekach, w ieziorach, żywi się iłem i roślinami wodnemi. *Zool.* 189; należy do białych ryb. *Mag. Msk.*

LESZCZOTKA, - i, ż., cf. kleśnić, kleszcze), rozszczepione drzewko do kleśnienia zwierząt, ein aufgespaltnes Holz, die Thiere damit zu wallachen. Rzeząc źrzebca, oboie iądra w leszczotkę uymiesz. *Hipp.* 27. Leszczotki łubiane albo gontowe cienkie klaskaiące, któremi uderzysz konia w czub dla postraszenia go. *ib.* 53. trzepaczka). - §. Leszczotki, gra dziecinna, *Fr.* main chaude, n. p. Już po pierożkach, po śmietanie, po leszczotkach, po ciuciubabkach. *Teat.* 20 *b*, 43.

LESZCZOWY, - a, - e, od leszcza ryby, Brassen=. Mięso leszczowe podleysze cokolwiek iest od karpiowego. *Kluk Zw.* 3, 151.

LESZCZYC *herb*, bróg złoty, słupy białe; na hełmie takiż brog. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen.

LESZCZYNA, - y, ż., (*Etym.* las; - *Bh.* ljſſj, liſtowj, ljſcj; *Slo.* léſka; *Vd.* leſka, lieshhavo drevo, ljeshje, liesnjak; *Crn.* lęshovje; *Sr.* 1. liſcina; *Cro.* lészka; *Bs.* lisegnak; *Rs.* лéщa, орѣшина; laſkowy krzak, ein Haselnußbaum, Haselnußstrauch. Krzew mierney wielkości, którego owoc twardą łupiną okryty, laſkowym orzechem zowią. *Kluk Rosl.* 2, 55. Leszczyna, = lasek leszczynowy. *Cn. Th.*, Haselgesträuche; *Rs.* лещинникъ, орѣшникъ. LESZCZYNOWY, - a, - e, *Bh.* liſtowy; *Sr.* 1. léſnoworeſchnowé; *Crn.* leſkov, lęshev; *Cro.* lèszkov); laſkowy, Hasel=. Rózga leszczynowa, *virga diuinatoria*. *Kluk Kop.* 2, 121, die Wünschelruthe; *ob.* laſkowa rózga.

LESZKA, - i, ż., *demin. nom.* lecha, = grządka, mała grzęda, ein kleines Gartenbeet. Blisko była rozmarynu leszka, bawi się tam na grzędzie, urywaiąc kilka gałązek. *Pot. Syl.* 416.

LESZNO, - a, n., miasto w Poznańſk. *Dyk. Geog.* 2, 75, Lissa. LESZCZYŃSKI, - a, - ie, z Leszna, Lißner=. - §. Leszczyńſkich dom pisał się na Lesznie. *ib.*, ein Eigenname.

LESZOWAĆ *cz. ndk.*, u malarzów, równać grunt kleiowy drewnem z wodą. *Mag. Msk.*, bey den Malern, den Oelgrund mit Wasser glätten.

LESZOWY, - a, - e, od leszu; = zameszowy, ierszany, von Sämisch Leder. Jerszany albo leszowy woreczek. *Sien.* 592 *et* 581, *Slesz. Ped.* 420.

*ŁĘT; n. p. Odymasz się iak ież, będąc iak łęt gołym. *Pot. Pocz.* 100. Próżno się lisem piszesz, kiedyś iak łęt goły, Przepiwszy aż do snopa oycowſkie stodoły. *ib.* 111. ?

LETARG, - u, m., z Greckołac., my śpiączką zwać możem. *W. Post. W.* 3, 492. (cf. *śpik), die Schlafsucht; *Bh.* záchwat; *Sr.* 1. ſpatna khoroſcź; *Vd.* spanjavitnost, terdospanjost, saspajozhnost; *Rg.* martvillo, màrtvi sàn; *Cro.* mërtvilo, zaszpanoszt; *Ec.* многосóніе. Letarg albo śpiączka z zamulenia krwi w mózgu, tak że człowiek bez zmysłów zostaie. *Boh. djab.* 2, 165. Sen tak głęboki, iż śpiącego ciężko obudzić; a ten obudziwszy się nie poznaie tych, z któremi mówi, nie pamięta co mówi. *Krup.* 5, 629. - *fig.* ospanie, ospalstwo, ospałość, Schläfrigkeit, Trägheit, Schlafsucht. Wasze życie w letargu pędzicie ospale, Życie skończycie, ze snu nie powstawszy cale. *Zab.* 15, 101. LETARGIK, - a, m., ciężką śpiączkę cierpiący, ein Schlafsüchtiger. *Zab.* 9, 58.

LETERKA, - i, ż., *dem. nom.* letra, drabina wozowa.

LETKI, LETKOŚĆ *ob.* Lekki, Lekkość.

LETNI, - ia, - ie, od lata, pory roku, *Bh.* letnj; *Slo.* letnj; *Sr.* 1. lětzné *Rg.* ljetni, ljetgni; *Crn.* lejtên, polejtn, lejtn; *Vd.* leten, poleten, polieten, obleten; *Cro.* letni; *Rs.* лѣтный, Sommer=. Letnie siedzenie, chłodnica, *aestiua*. *Mącz.* Letnie mieszkanie *Ec.* жиз-

no (cf. żniwo). Letnie dni *Bh.* **aubni, buswé letni** (**letnjce** zielone Świątki). - §. *transl.* letni, = wolno ciepły, *Bh. et Slo.* **wlajny**; *Sr.* 1. **liwki**; *Vd.* mlazhen, kropen, mlakoviten; *Crn.* mlakov, mlazhn (*Crn.* mlazhnisha, = łaźnia); *Rg.* mlaak; *Cro.* mláchen; *Dl.* mlak, mlaak; *Hg.* meleges; *Bs.* mlák, ni vrucch, ni ftuden; **lau, laulig**; *propr. et fig.* Ponieważeś letni, ani zimny, ani gorący, wyrzucę cię z uſt moich. *Radz. Apoc.* 3, 16. *letny. *Dambr. Kaz.* 20. Chce Pan gorliwego a żywego chrześcianina, nie letniego, co to ani zły, ani dobry. *Gil. Poſt.* 38, *Rs.* равнодушный. Wolałbym, iżbyś był albo gorący, albo szczérozimny, niżeli masz bydź letnim, a tym śrzednim między dwoma. *Rey Ap.* 43. - §. 2) od lat, t. i. roków, letni, = tegoroczny, roczny, **jährig, ein Jahr alt**; *Sr.* 1. **lietni**; *Sr.* 2. **letni**; *Vd.* lietni; *Cro.* letni; *Dl.* godischni; *Rg.* ljetni; *Ross.* годовалый. Jeleń letni, roczny, roczniak *Vd.* mlad jelen, lietnjak, **ein Spießhirsch, ein Spießer.** - §. lata zupełne maiący, dużoletni, **volljährig.** Letni, z pod opieki wychodzący, iuż nie małoletni. *A. Zamoy.* 65. *opposit.* nieletni, małoletni, *n. p.* Nieletnia pasierbica. *Gaz. Nar.* 1, 286. Pozoſtałe nieletnie dzieci. *A. Zamoy.* 57. Pozoſtała matka nieletnich dzieci swoich naturalną ieſt opiekunką. *ib.* 59. - §. letni, = podeszły w latach, lat wiele maiący, **bejahrt**; *Slo.* **letiti**; *Sr.* 1. **letné**; *Vd.* perlieten, velkolieten; *Crn.* perlejtn). Już letnia z tego świata zeszła. *Sk. Dz.* 430. Klęczała u ołtarza, przy letniéy kobiecie. *Teat.* 18, 24. Czy ieſt iaki ſtan smutniéyszy, i mniéy poważany nad ſtan panny letniéy? *Teat.* 18, 45. Człowiek ſtary i letni. *W.* 1 *Reg.* 4, 18. ſtary i ociężały. *Bibl. Gd.*). Ukaż mi *letniéyszego konia. *Alb. n. W.* 14. ſtarszego, **ein älteres Pferd.** LETNIE, LETNO *adv.*, wolnociepło, *Slo.* mláko, **lau, laulig.** Letnie ubrany, = niecieplo, letko, **leicht, nicht warm gekleidet.** Bardzośmy się letnie w drogę opatrzyli. *Cn. Th.* 358. *Aeſtiue viaticati sumus, i. i. tenuiſſime*, słabośmy się w drogę opatrzyli, *vel simili translatione*, letnieśmy się wybrali. *Cn. Th.* 442. LETNIĆ, *Lecić, -ił, -i, *cz. ndk.*, wylecić *dk.*, wolnociepłym czyli letnim czynić. *Tr.*, **lau machen**; *Rg. et Bs.* mlâciti; *Cro.* mláchim, zmlachújem, omlachújem); wylęć piwo; iuż wylecone. LETNIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. niedok.*, oletnieć *dk.*, letnim, wolnociepłym się ſtawać, *Rg.* mlâcitise; *Cro.* zmlachújemsze; *Bs.* smlacitise; *Bh.* **wlajnauti**; *Crn.* mlazhnim). **lau werden.** Jeśli nie oziąbł, pewnie oletniał. *Birk. Dom.* 21. LETNIK, - a, *m.*, LETNICZEK, - czka, *m.*, *dem.*, (*J. Kchan. Dz.* 115), *theriſtrum. Cn. Th.* letnia suknia, osobliwie kobieca, *Rs.* лѣтникъ, **ein Sommerkleid, besonders der Weiber**; spodnica letka białogłowſka. *Wlod.* Odéymie pan córkom Syońſkim płaszczyki, i swoyki, i tkankr, i letniki. *Leop. Jes.* 3, 23, *Radz. ib.*, *Bibl. Gd.*, i czechły i letniki. *Zrn. Pſ.* 3, 622, **die Kittel Luth.**). Letnika nad kolana węzłem zawinęła. *A. Kchan.* 12, *Sax. Tyt.* 7. Jak się letnika rozerwała poła, Wysypały się z szaty nazbierane zioła. *Zebr. Ow.* 117. Achilles w panieńſkim utaiony letniku. *Pot. Arg.* 423. W herbie Panną zwanym, ieſt panna w białym letniku. *Pot. Pocz.* 534. Cóż wam, móy naymiléyszy, tym szkody uczynię, Kiedy sobie letnika na dłużą przyczynię? *Papr. Przyk. C* 2. Nie schodzi iéy do chędogiego ſtroiu, na czyſtym dosyć i pozornym, bo ieszcze z babczynéy puścizny pozoſtałym letniku. *Mon.* 70, 382. - §. letnik, = letnie siedzenie, chłodnica, chłodnik. *Tr.*, **eine Sommerlaube.** LETNIOŚĆ, LETNOŚĆ, - ści, *ż.*, śrzodek między ciepłością a zimnem, wolna ciepłość, letnie ciepło, *phys. et mor.*; *Bh.* **wláha, wlažička, wlažnost**; *Sr.* 1. **liwkosć**; *Crn.* mlazhnoſt; *Vd.* mlakovitnoſt, mlakota; *Cro.* mláchnoszt; *Dl.* mlakoszt; *Bs.* mlakóſt; (*Rs.* равнодушіе), **die Lauigkeit, Lauheit.** *Cn. Th.* - §. letność, pełnoletność, **Volljährigkeit.** LETNIUCHNY, - a, - e, LETNIUCHNO *adv.*, *intens. adj.* letni **sehr lau.** Kąpiołeczka letniuchna, Jako trzeba wcześniuchna. *Groch. W.* 361, *Sr.* 1. **liwkušk̄i.**

LETRA, - y, *ż.*, LETERKA, - i, *ż.*, *dem.*; *z Niem.* **die Leiter, die Wagenleiter**, drabina wozowa, *Vd.* leitra, lötra; *Crn.* lujtra; *Cro.* lojtra, łóytra, sztupalka, sztupalnicza, lesztva; *Dl.* lisztva; *Hg.* lajtorja, = drabina); *Bh.* **řjebřina.** - §. krawądź wozowa, łóżkowa, *Cn. Th.*, **das Seitenbret an dem Wagen, am Bette.** - §. *Fortif.* la face de baſtion. *Tr.*, **die Gesichtslinien eines Bollwerks.** LETROWY, - a, - e, n. p. letrowy wóz, = drabiniaſty, *Bh.* **řjebřinowý**, na którym letry czyli leterki, drabiny, **ein Leiterwagen**; *Vd.* grote.

*LETWARZ; *Syr.* 29, *ob.* elektuarz, *Bh.* **leftwař.** *LĘTWOYT *ob.* Lentwoyt. *LEUDA *ob.* Lesda.

LEW, *Gen.* lwa, *m.*, *Bh. et Slo.* **lew, lwa**; *Sr.* 2. **law**; *Sr.* 1. **law, liaw, lew, lawa**; *Crn.* lêv; *Vd.* leu, lau, oroslan, oroslau; *Cro.* láv, oroszlán; *Dal.* láu; *Hg.* oroszlán; *Turc.* arslan, aslan; *Rg.* lâv; *Sla.* lav (oro; slav, = lampart); *Bs.* lav, oroslav; *Rs* левъ, льва, *Gr.* λεων, *Lat.* leo, *Hbr.* לביא labhi; *Arb.* לבאה labaח labua, לביה labia; *Isl.* leon, *Gall.* lion; **der Löwe**, zwierz długi na cztery łokcie, wysoki na dwa. Kładą go na czele zwierząt czworonogich, i królem go ich mianuią. *Zool.* 312, *Sien.* 289. Lew ryczy. *Chmiel.* 1, 86, *Vd.* erjoveti, erjoviti, rikati). Lew srogi. *Banial. J.* Nie tak lew srogi, iako go maluią. *Rys Ad.* 48. cf. ſtraszniéyszy djabeł w farbach, niż w saméy iſtocie). Śpiącego lwa budzić. *Teat.* 33 *d*, 39. nie budź licha, kiedy licho śpi, cf. psa drażnić). I lwu zdechłemu brodę łatwo wytargać. *Tward. W. D.* 36. Lew nie rysia, lecz lwa rodzi. *Zbil. Lam. B* 2. cf. orzeł gołębia nie lęgnie), Nie łapie lew muchy, orzeł wróble puszcza. *Zabł. Amf.* 23. Lwa znać z pazura. *Zabł. Zbb.* 103, *Slo.* **z pazura poznat lewa.** Lepsze woyſko ieleniów pod lwem hetmanem, niż woyſko lwów pod ieleniem. *Cn. Ad.* 451, *Stryik. Gon. T* 3, *Kosz. Lor.* 153. cf. hetmanem woyſko ſtoi). - *fig.* Pan ma bydź sługom raczéy lwem, schowawszy pazury, aniżeli baranem. *Petr. Ek.* 106. pod grozą ich trzymać). Przeciwko nim surowym się lwem raczéy, niż człowiekiem pokazał, bo przeciw nim żadnego nie miał politowania. *Birk. Dom.* 139. Dopiero się oycu lwem ſtawiła; iużci teraz iak woſk topnieie. *Teat.* 16, 17. mężnie, śmiało się przeciwiła). - §. 2) Lew morſki, głowę ma do lwa podobną. *Kluk Zw.* 1, 73, **der Seelöwe.** *Chmiel.* 1, 627, *Rs.* сивучъ. - §. 3) lew na niebie. *J. Kchan. Dz.* 6, **das himmlische Zeichen, der Löwe**, w kole zwierzęcym lew, znamię między rakiem a panną. *Otw. Ow.* 57, *Zebr. Zw.* 25. Co gwiazdę psią uſkramia i lwa Lipcowego, Gdy weń szalony wſtąpi ſkwar słońca byſtrego? *Zab.* 9, 314 *Jżyck.*,

Bardz. Luk. 99. Upał lwa fkwarnego srogi. *Mon.* 76, 6. - §. 4*) *nomen proprium* Leon. *Dudz.* 17. Tak w kazaniach Leon piérwszy, papież pisze. *Biał. Poft.* 168, *Sk. Dz.* 1135. Lew Sapieha.

Pochodz. *lewek*, *lwi*, *lwica*, *lwifko*, *lwiątko*; *Lwow*, *Lwowfki*, *Lwowczyk*; *lewuś*.

2) LEW, - u, *m.*, (*etym.* lać), *poët.*, = wylew morfki, *oppos.* odlew, die Fluth (*oppos.* Ebbe), der Ausguß, das Ueberschwemmen. Gdy z słońcem księżyć się łączy, naywiększe morza lewy sprawia. *Stas. Buff.* 15.

LEWA, LEWAK *ob.* Mańka.

LEWALT, *herb*, w polu czerwonym na tarczy zbroyna ręka, trzymaiąca w prawą ftronę tarczy pierścień złoty z turkusem; w hełmie panna w koronie, na iéy głowie trzy pióra cietrzewie. Z Luzacyi do Polfki przyszedł około R. 1652. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen.

LEWAR, - u, *m.*, *Boh.* hewer, frotwice, frotwička, koſſtjř; *Cro.* shév, seu; z Franc. *lever*, albo z Włofkiego *la leva*; drąg do podźwignienia ciężarów. *Rog. Doś.* 2, 414, der Wagenheber, die Wagenwinde, cf. winda, lada). Lewar wozowy, którego furmani używaią do dźwigania wozów we złych razach i przy smarowaniu ich. *Solfk. Arch.* 15; mocna szyna żelazna zębáta, niby w puzdrze drewnianym osadzona, i z niego wysuwaiąca się, przy pomocy trybu obracanego korbą. *Jak. Art.* 3, 299, *Jak. Mat.* 4, 524, *Os. Fiz.* 145. Furman bryki sam sobą nie podniesie; lecz gdy albo léwaru albo drąga użyie, podnosi. *Os. Fiz.* 99. - §. lewar, hewar, liwor, der Weinheber, narzędzie, którego do przelewania wina albo innéy cieczy używamy. *Hub. Wft.* 209, *Sr.* 2. hebar; *Cro.* heber, czúk, nategacha, rudelje, vinotochka; *Rg.* vinotocka; *Sla.* teglica, nategacsa; *Ross.* ливеръ, насосъ, насосецъ. Nie możemy póty czerpać liworem napoiu, póki nie będzie zatkany palcem u gory. *Rog. Doś.* 1, 181. LEWAREK, - rka, *m.*, klucz Angielfki do rwania zębów. *Perz. Cyr.* 2, 191, der Englische Schlüssel zum Zahnausreißen. - §. 2) hewarek do cieczy, ein kleiner Weinheber. W Chymii używamy także prócz leyków, odłęczalnych lewarków, *siphones. Kruml. Chy.* 57.

LEWART *ob.* lampart. LEWART *herb*, na tarczy siedzi lew w koronie, ogon pomiędzy nogami zadniemi na grzbiet zakręcony, takiego drugiego pół lwa w hełmie, nogi na powietrze podniesione. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen. LEWEK, - *m.*, *dem. nom.* lew, ein kleiner Löwe; *Bs.* lavicch; *Rg.* lavich; *Cro.* oroszlánek; *Rs.* левикъ, львёнокъ; *Ec.* лвичищъ. cf. lwiątko). Zawsdy piesek śmielszy przy lewku. *Falib. U.* 2 Gdy piefka biią, i lewek niech się boi. *Cn. Ad.* 231, *Błaz. tł. B* 6; *Slo.* preto wlčka bigu, abi fa ftari wtipil; cf. iednego fkaranie, dziesięciu kaianie; cf. cudzym się przypadkiem kaiać; cf. bać się trzeba trzcinie, gdy wiatr dąb wywinie). - §. 2) lewek, = lewkowy talar Hollenderfki, od herbu na nim wyrytego, der Löwenthaler. Jakiéykolwiek kaźni, by ieno dobry talar, choć ie nazywacie różnie, złotowemi iedne, a drugie zaś lewkami, Rzefkiemi insze, a zaś insze realami. *Star. Vot. B* 4.

LEWIATAN, - a, *m.*, uroienie ieft rabinów, że *lewiatan* pożera co dzień rybę z milę długości maiącą, i tak się gotuie do służenia za żywność wszyftkim zbawionym żydom na tamtym świecie. *Lefk.* 2, 55, der Leviathan; Podług *Joba* 40, wieloryb morfki ftraszny ogromny.

*LEWIĄTKO *ob.* Lwiątko.

LEWICA, - y, *ż.*, *Boh.* lewice, lewa ruka, lewa ruka; *Sr.* 2. lewiza; *Sor.* 1. liewiza, lihwicza, hliwicza, hliwa ruka, liewa ruka; *Vd.* leviza, liva roka; *Crn.* leviza; *Bs.* liva ruka; *Rs.* лѣвша; *Ec.* лѣвица, шуяя, шуица cf. się, ku sobie); lewa ręka, die linke Hand, die Linke; *ob.* Mańka). Gdy czynisz iałmużnę, niechay nie wie lewica twoia, co prawica twoia czyni. *Radz. Math.* 6, 3. Król dobry ieft iako prawa ręka bozka, tyran iako lewica. *Petr. Pol.* 405. - §. b) lewa ftrona, lewy bok, cf. nice, die Linke, die linke Seite. Owce na prawicy, kozły na lewicy poftawi. *Sk. Kaz.* 6. Od lewicy ciął, i tak się zdało, Że długą ręką dosiągł i ielit przez ciało. *Otw. Ow.* 491.

LEWITKA, - i, *ż.*, pewna suknia kobieca, n. p. lewitka wygodna. *Teat.* 20 *b*, *pr.* Zlano iéy całą ftronicę modnéy Amazonki; poszła wziąć lewitkę. *Teatr* 43 *c*, 79, eine Frauenzimmerkleidung.

LEWKONIA, - i, *ż.*, z *Greck.* λευκος; *Rs.* левкой, die Levkoje, *Cheiranthus incanus Linn.*, zimowa ma drzewiafty pieniek z wielą gałązkami; letnia podobna zimowéy, tylko nieco mniéysza, i przez lato tylko trwała. *Kluk Rosl.* 1, 277 *et* 283, *Ład. H. N.* 92.

LEWKOWY, - a, - e, od lewka, Löwen=. Lewkowy talar 66 groszy ftoi. *Dowod A* 2 *b*, der Löwenthaler *ob.* lewek). Talar lewkowy, = złł. 5. R. 1717. *Oftr. Pr. Cyw.* 2, 308. Lewkowe i złotowe talery. *Dowod A* 2 *b*, *Solfk. Geom.* 3, 134. *LEWMISTRZ, - a, *m.*, n. p. Ja przecię kiedy Lewmiftrz odszedł z domu kędy, Kułem sobie żelezca, wytrychy i wędy. *Zimor. Siel.* 222. Wulkan.

LEWNY, LEYNY, - a, - e, od lewania czyli lania, Gieß=. Lewną czyli leyną flaszą, Gießflasche, zowią naczynie, w którym złotnicy odlewaią w piasku. *Sienn. wykł.*, *Sleszk. Ped.* 415. Prasę ku ścifkaniu formy lewną zowią, *Sien.* 602, Gießform, Patrone.

LEWO, *adv. adj.* lewy, links; *Rs.* лѣво, въ лѣво, на лѣво. Poyźrzę w lewo (w lewą) albo w prawo (w prawą), Nie ftawi się nikt łafkawo. *Ryb. Ps.* 282. LEWO, - a, *n.*, *subft. opponitur vocabulo* prawo, *exprimens* nieprawość, gwałt, krzywda. Unrecht, Unrechtmäßigkeit, Gewalt. *Prawo* nie pomoże, gdy *lewo* przemoże. *Cn. Ad.* 237. cf. gdzie gwałt panuie, *słusz ufłępuie). Lotras ieden w poiedynku raniony, przegrawszy *lewem*, chciał wygrać *prawem*. *Dwor. B.* 4. Krzyżacy z zbroynemi posiłkami, subtelnemi praktykami, i *lewem*, iako to mówią, i *prawem* na Polfkę szturmowali. *Gwag.* 348. *per fas et nefas*). LEWORĘKI, -a, -ie, mańkuty, mańkut, linkhändig, links. Mucyusz Auzeńczyk leworęki. *Ryb. Gęśl. D* 3 *b*; *Vd.* lievoroshnik, lievak: *Bs.* livoruk, liuák; *Rg.* ljevorùk, ljevak. *LEWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Ec.* лѣвость *sinistra pars*, *ob.* lewica, die *Linkischkeit. *LEWOWIERNY, - a, - e, (krzywowierny, cf. *krzywosługa), niewierny, treulos, ungetreu. Z zmienników chcesz mieć domowników; Lewowierne poddane chcesz mieć za wierne. *Groch. W.* 462.

LEWUŚ, - ia, *m.*, lwiątko, lewek, ein junger Löwe. Ten lewuś, coś go tak z młodu chował, niedługo zje ię i z nogami. *Opal. sat.* 61.

LEWY, - a, - e, *Bh.* lewý, lewý; *Sr.* 1. lewy, libiwé, hliwé, lorschné, lorschniwy; *Vd.* lieu, levishen; *Cro.* lev, liv; *Sla.* livj; *Rg.* lievi; *Rs.* лѣвый; *Ec.* шуй; *Gr.* λαιος, λαφος, *Lat.* laevus, *Angl.* left, *Suec.* lätta; link, *oppos.* prawy). *Lewa* strona wchodzącym do kościoła, staie się siedzącemu u ołtarza biskupowi *prawą*, i przeto w kościele *lewa* piérwsze ma miéyşce. *Sk. Dz.* 433. Po *lewéy* ręce mieysce przedniéysze u Turków. *Kłok Turk.* 17. Koń na lewéy ręce, = leycowy; na prawéy, swarszlowy), *Sr.* 1. pohliwostronski. W lewą, w lewo, lewo, lewą, links; *Sla.* na livo; *Rs.* лѣво, вълѣво, на лѣво; *Ec.* ошую, съ лева, на левѣ. Jeśli się ty udasz na lewą, ia prawą będę trzymał. 1 *Leop. Genes.* 13. Słowa komenderuiącego: lewą front! *Kaw. Nar.* 248. W lewo! to iest, obroć się na lewą rękę. *Lip. Piech. B* 6 *b.* Lewa ręka, lewica, mańka *quod vid.* Lewa strona sukna *ob.* Nice. – U furmanów: w lewą, = ksobie; w prawą, = od siebie. – §. *Moral.* lewy, = nieprawy, przewrotny, n. p. Potrzeba, abyś chciał nielewym sercem i okiem czytać pisma S. *Zrn. Pst.* 3, 91. – Pochodz. *obolewiec*, *na odlew.*

LEY, - eiu, *m.*, *ob.* Leiek, *Gen.* leyka, der Trichter. (*Etym.* lać, *Bh.* nalewka, trychtýř; *Slo.* nálewka; *Sla.* livak; *Vd.* lija, tozhier, livik, liujak, lin; *Crn.* ly, lyv *peluicula*; *Sr.* 1. lik; *Rs.* лейка; *ob.* leykowaty. – 2) Ley, przeley *imperat.*, *ob.* Lać. *LEY, - eia, *m.*, opoy, który tylko dolewa, ein Zecher. Warować się ma ociec każdy, aby iakiemu leiowi, abo takiemu, któryby dobrze grać umiał, nie zlecał syna. *Glich. Wych. L* 8 *b.*

LEYBA, - y, *m.*, LEYBOWATY, - a, - e, cf. *Bh.* libiwý, libowý *pulposus*, libiwina *pulpa*); roskisły, nikczemny, *Gemm.* 147. roslazły, basałykowaty, bałwanowaty, nahuła, *Crn.* shėstovilast, schwerleibig, ungeschickt (z Niem. Leib ciało, beleibt cielisty). LEYBHUZAR, *Teat.* 19, 41. LEYBGWARDYA, LEYBKOMPANIA, LEYBREGIMENT; słowa składane z Niemieckiém Leib ciało, oznaczaiące ścisléysze przywiązanie do osoby pana lub komenderuiącego.

LEYC, LEC, Lic, - a, *m.*, LEYCE, *Lice, - ów, *plur.*, das Leitseil, der Leitriemen, Lenkriemen, das Lenkseil; *Bh.* oprat, oprátka, lau; *Sr.* 1. wotoschka *Vd.* vajat; *Bs.* uzdiça (cf. uzda). Do munsztuka czepiaią się leyce, którémi woźnica powoduie. *Kluk Zw.* 1, 186. Bystre zawodniki uiąwszy licami, zatnie biczem. *Leszcz. Class.* 66. Jarzmo i lec szyię twardą kieruią. *W. Syr.* 33, 27. Długie lece trzymaiąc na łonie, Poganiał biczem sawodnicze konie. *P. Kchan. Jer.* 255 Bez léca na wóz, bez wiosła na wodę, bez ostrogi na konia, nie wsiaday. *Rys. Ad.* 2. Kto babę ma na lecu, a u dyszla złoto, Czego djabeł nie może, niech się kusi o to. *Pot. Jow.* 2, 45. LEYCOWY, a, - e, od leyców, n. p. koń leycowy, koń w leycu; idący przed dyszlowym, *Bh.* pratnj kůň), das Leitseilpferd. Koń z trzech przodem idący, das Riemenpferd, *antecessor equus. Cn. Th.* LEYCOWAĆ, *LICOWAĆ, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, uleycować *dok.*, chełznać, leyce na konie kłaść, die Pferde schirren. Pluto do Sycylii drogę w tym gotuie, Przestrzeżon od Jowisza, u dyszla *licuie Kare konie... *Ustrz. Klau.* 21. Leycuią wzdłuż szeregiem konie albo woły. *Tom. rol.* 94. Jutrzenka Febowi lecuie Z rana woźniki, a dniowi przodkuie. *Bardz. Tr.* 330. Ulécowane Wenery gołębie. *Kchow. Fr.* 199. Wenus na lotnym wozie z ulecowanemi gołębiami obłoki przenikała. *Tr. Tel.* 64. – §. *intransit.* Mularz mówi, iż futro od okna z wyprawą licuie, gdy nad wyprawę nie występuie. *Mag. Mskr.*, sich genau anschließen.

LEYKOWATY, - a, - e, na kształt leyka, trichterförmig. – *Botan.* Korona leykowata, *infundibuliformis*, kiedy i otwarcie szerokie coraz bardziéy ku dołowi zwęża się. *Botan.* 102. LEYKOWY, - a, - e, od leyka, Trichter=. Figura leykowa. *Krup.* 2, 111. Leykowe ciasto rozczynia się tym sposobem iak na opłatki, i przez leiek na roztopione gorące masło puszcza się. *Wiel. Kuch.* 404, Gebackenes, das durch einen Trichter gelassen wird, Trichterkuchen.

LEYTENANT, - a, *m.*, *z Franc.*, porucznik, der Lieutenant, cf. namiestnik. LEYTNANCIK, - a, *m.*, *dem.*, n. p. Oto ten kochany leytnancik zanadto sobie pozwala. *Teatr* 47, 23.

*LEYTUCH, - a, *m.*, z Niemieck. Leichentuch, cf. całun). Maią mieć albo sukno czarne, albo więc, ieśli przemogą leytuch haftowany. *Bzow. Roz.* 111.

*LEYTYM, - a, *m.*, może z Łac. *legitimus*, n. p. O dzieciach, są-li *leytymi*, odsyła ziemski urząd do prawa duchownego. *Gorn. Wl. F.* 2 *b.*

ŁEŻ, *Gen.* łży, *ż.*, Łżyczka *dem.*, *Bh.* lež, lži; (cf. lest, lsti chytrość, *Hg.* les *insidiae*); *Sr.* 1. lža; *Vd.* lesha, leganje; *Crn.* lâsh; *Cro.* lás; *Bs.* lasg, laganje; *Rg.* lax, laxa; *Rs. et Ec.* ложь, лжа, (*Eccl.* лесть chytrość, *Ger.* List; cf. *Gr.* λεσχη *ob.* łgać, łżę, cf. lügen); kłam, kłamstwo, łgarstwo, die Lüge. Już przyuczyli ięzyk swóy mówić łeż. 1 *Leop. Jer.* 9, 5. mówić kłamstwo). Dziś niemasz wstydu, bo prawda zginęła, Przeklęta łeż, ta dworstwa imię świeżo wzięła. *Papr. Koł. M* 2 *b.* Jedną łeż abo baykę za drugą powiadać, *centones ferre. Mącz.* Łeż i matactwo. *Sax. Post.* 18. Gdyby kto komu łeż albo inne nieuczciwe słowo zadał. *ib.* 42. Zadawszy sobie łeż, więc z pięścią do gęby. *Bies. A* 4. Gniewamy się też, iako przodkowie nasi, kiedy nam kto łeż zada; a wszakże nie zawsze trzymamy słowa. *Weresz. Rgl.* 119. Gdy im łeż zadano, dziwnie bywali obrażeni. *Modrz. Baz.* 239. Sprosna, żeby człowieka, którego usta łeż mówić nie strachaią się, miały się ussy zadaną łżą brzydzić. *ib.* 240. Prawdy się nie naiesz, łżą się nie udawisz. *Rys. Ad.* 58. Z oszustem a łgarzem łżą się obchodzić, *cretisare cum cretensi*, iak galą tak biią. *Mącz.* Rycerze! co dziś w sobie oycowskiego macie? Okrom tego, że czasem o łeż się gniewacie. *J. Kchan. Dz.* 33. Z wierzchu piękna postawa, wewnątrz łeż zbrukana, Równie iako sprochniała ściana malowana. *Rey Wiz.* 40. – §. *personif.* łéż, *Gen.* łża, *m.*, = łgarz, kłamca, der Lügner. Doktorowie czasem łżowie. *Rey Wiz.* 61. sąć też czasem łżowie, Chociaż ie wszyscy zowią, mądrzy doktorowie. *ib.*

LEŻA, - y, *ż.*, (*Etym.* leżeć), legowisko, leżysko, die Lagerstätte, das Lager; *Crn.* lęga, lęha; *Vd.* leshishe, stalishe, stajalishe; *Sr.* 1. léhwo; *Rs.* хоговище, хоговъ, вималище; *Ec.* лазвина. Ledwie z gór śniegi zeydą, a gospodarz skory Z *leży* ozimėy winne podnosi maciory. *Zimor. Siel.* 215. Na wzgórku trupowi smutną daie leżę. *Toł. Saut.* 61. Leża woyska, = legowisko,

ſtanowiſko, kwatera, ſtacya, Soldatenquartier; *Bh.* wogenſke leženj; *Slo.* kwártyr, leženj; *Vd.* ſtanujezhni kvartir, shouniriku ſtanuvanje). Woyſko idzie na *leże zimowe*, Winterquartiere, gdy iuż czas naſtąpi niezgodny do czynności woiennych. *Jak. Art.* 2, 513, *Bh.* zymnj leženj. Ku końcowi iesieni rozpuszcza się woyſko na *leże*, roſtawiaiąc go po wsiach i miaſteczkach. *ib.* 2, 511. Żołnierze kwarciane teraz po miaſteczkach daleko od granicy *leże* maią. *Gorn. Wł. S* 4 *b.* Dobra szlachty wolne są od *leż* i ſtanowiſk żołnierſkich. *Skrzet. Pr. P.* 1, 188. Jagiełło woyſkom swoim dał leże w imionach swych królewſkich. *Teof. Zw. C* 4. niektórym tylko przez zimę dał *leżą*. *ib.* W ciągnieniu woyſka rząd ma bydź zachowany, a ſtanowiſka i *leże* nigdy nie maią bydź w dworach, miaſtach. *Vol. Leg.* 3, 412. Woyſka wszyſtkie z różnych *leż* na popis zwodzono. *P. Kchan. Orl.* 1, 385. W boiu znać, nie w *leży* żołnierza mężnego. *Błaz. tłum. A b.* Cesar Marka nad swoią *leżą* przełożył. *Warg. Cez.* 213. t. i. nad woyſkiem w leży. - w LEŻĄCZKI *adv.*, = leżąc (cf. w ſtoiączki), liegend, im Liegen. W leżączki ich zabito. *Kmit. Spit. C* 4. Dobytków po piaſku część się poſkładała, A w leżączki po morzu szerokiém patrzała, *iacens. Zebr. Ow.* 278. LEŻAK, - a, *m.*, leżaki, ule leżące, z grubego drzewa robione, na kształt krypy. *Kluk Zw.* 4, 205, ein liegender Bienenſtock, ein Lagerſtock; *Bh.* klát, klátek, klapek, klapet. (*Bh.* ležák 1) *dedes*, leżuch, *f.* ležácka, 2) *cereuisia conditiua*, = Lagerbier; *Rs.* лежанка nalepa). LEŻAYSKO, - a, *n.*, miaſto w Sandomirſkim. *Dyk. G.* 2, 78, eine Stadt in der Woiwodſch. Sandomir. - *Z alluzyą do leżenia, legania*: Chcesz dobrze spać, więc myśli z swoiéy wyżeń ſbice, Zła droga do *Leżayſka*, gdy na Myślenice. *Kchow. Fr.* 127. Do *Leżayſka*, iak z dawna ſtare świadczą kwity, Na *Chmielnik* i *Winary* ieſt gościniec bity. *Kchow. Fr.* 136. piwem albo winem podpiły leży.

LEŹĆ, lazł, leźli, lézie, lezę *intrans. ndk.*, łazić *kont. et frequ.*, *qu. v.*, *Bh.* lezti, lezl, lezu, lyzati; *Slo.* lezt, lezol; *Crn.* lęſti, lęsém, lasiti, lâsem; *Vd.* leſti, lesèl, lèjsem, liesem, lasiti, plasiti, gmasiti, ziasiti; *Bs.* liſti; *Cro.* lézem, plazim; *Sr.* 2. léſci, léſl, léſu; *Sr.* 1. lieſem, lieſu, lazu, laſym, laſycz, leżu, waju; *Rs.* лѣзать, лѣзу, лѣзаю, лазаю, лазитъ, слазитъ (*ap. Ulphil.* laeſtjam, = iść, cf. *Ger.* Lauf, cf. ſchleichen); powoli się czołgać, pełzać, płazać, kriechen. Poydź robić! Ꝝ. O nie mogę chodzić. *A.* poydźże ieść! Ꝝ. Toć muszę leźć. *Cn. Ad.* 164. - *transl.* Pruſka ziemia, gdy teraz do rąk nam sama dobrowolnie lezie, mielibyśmy ią opuszczać? *Bielſk. Kr.* 354, ſie kommt uns ſelbſt in die Hand, ſelbſt freywillig entgegen. Cożem ia winień, kiedy do mnie lezie iak smoła. *Teatr* 21, 203. (gnie do mnie). Czasem szczęście samo w ręce lezie. *Boh. Kom.* 1, 291. - Lezie mi co w oczy, *incurrit mihi in oculos. Cn. Th.* Dayże mi pokóy, nie léź mi w oczy. *Boh. Kom.* 5, 250. nie nadſtawiay mi się). Idź z lichem, i nie léź mi w oczy. *Teat.* 24 *c*, 102. Zawsze mi w ten czas w oczy lézie, kiedy go naymniéy potrzeba. *ib.* 12, 154. To samo niemal w oczy lazło. *Warg. Radz.* 333. w oczy wpadało). - Wzgórę, na górę, na drzewo i t. d. léźć, aufſteigen, klettern. Gdy o drabinie wspomnę, ciarki mię przechodzą; bo zdaie mi się, że na szubienicę lezę. *Teat.* 13, 48. - §. Włosy lézą, = wypadaią, die Haare gehen aus. Lezieniu włosów iak bronić i łysieniu, a rzadkie włosy iak zgęſtwić. *Sien.* 496, *Bh.* lez; *Sr.* 1. wum'pata; *Crn.* dlakopuſtnoſt.

Pochodz. *dołazić*, *doleźć*; *leziwo*; *nałazić się*; *naleźć*, Perf. *nalazł*, *znalazł*, *naleźli*, *znaleźli*, (Praes. *naydzie*, *nayduię*, *znayduię* a verbo *idę*); *obłaz*, *obłazić*, *obleźć*, *odłazić*, *odleźć*, *połazić*, *poleźć*; *podłazić*, *podleźć*; *przełaz*, *przełazić*, *przeleźć*; *przyłazić*, *przyleźć*; *płaz*, *ziemiopłaz*, *płazać się*; *pełzać się*, *pełzacz*, *rozłazić*, *rozleźć*, *rozlazły*; *ułazić*, *uleźć*; *właz*, *włazić*, *wleźć*; *wyłazić*, *wyleźć*, *załazić*, *zaleźć*, *złazić*, *zleźć*. - *cf. ślizać*, *śliznąć*, *ślizki*; *cf. liznąć*, *cf. lnąć*.

LEZDA *ob.* Lesda.

LĘŻE, Lęże się, *ob.* Lęgnąć.

LEŻEĆ, - ał, - eli, - y, *med. ndk.*, legał *frequ.*; *cf.* lądz, lęgnąć; *Bh.* ležeti; *Slo.* ležim; *Sr.* 2. la'žaſch; *Sr.* 1. leizeci, leżu, leżim, lidam, lichami; *Crn.* lèshâti, lèshim, lęshem, lęzhi; *Vd.* leshati. leahim, leshem, leshanje, lesi, leshi, lezhi; *Cro.* lesati, lèsim, lechi; *Hg.* aleeszom; *Bs.* lesgjatti; *Rg.* lexatti, ljêgati; *Rs.* лежать, лежу; *Gr.* λεγεσθαι, λεχεσθαι, *Isl.* liggia, *Suec.* ligga, *Dan.* ligge, *Angl.* ly; *Ger.* liegen, lag, gelegen; cf. *Lat.* locus; leżeć odpoczywaiąc, liegen, ruhen. Niektórzy na grzbiecie, inni na iednym lub na drugim boku leżeć zwykli. *Krup.* 5, 366. Na prawy bok leżeć, na lewy bok leżeć. *Cn. Th.* 441. Bydło w cieniu leży. *Gaw. Siel.* 364. Dobrzeście leżeli? smaczno spali? *Teat.* 30, 33, *Vd. Prov.* kaker si poſtelesh, taku bosh leshau, t. i. iak sobie pościelesz, tak będziesz leżał. *Slo.* lahnut ſi na brucho, a chrbtom ſa prikrit *male iacere*, *carere lectiſterniis*. Leżeć razem *Ec.* слежати, слежу. Leżenie, przeleżenie się, odpoczynek, wytchnienie *Rs.* лёжка. - Leżeć próżnuiąc, liegen, müſſig da liegen. Kto leży, gdy czas robić, słusznie mu powiedzą, Idźże też bracie leżeć, kiedy insi iedzą. *Pot. Pocz.* 276. Wilk leżąc nie utyie; kamień mszeiąc leży. *Sim. Siel.* 39. *cf.* nic przylecą do lenia pieczone gołąbki, cf. bez prace nie będą kołacze; cf. łów sobie kotku). Kamień leży, ale wilk nie tyie leżący. *Gaw. Siel.* 364. Choćby chleb był rżany, byle *leżany*, u próżniaków. *Chmiel.* 1, 61. Gdy Henryk w oyczyſte kraie nas odbieżał, Dopieroż Jan Zamoyſki w tych czasiech nie *leżał*. *Groch. W.* 534. nie próżnował). Leżały odłogiem opuszczone od wieśniactwa role. *Nar. Hſt.* 6, 9, ſie lagen brach, cf. odłog). Maią gromadę leżących pieniędzy. *Goſt. Gor.* 64. leżące czerwone złote. *ib.* 26. zebrane; w kupie trzymane, zbite, nieużyte, liegende Gelder. Nic po pieniądzach leżących; lepiéy gdy ich kto pożywa ku swemu pożytku. *Ezop.* 80. Masz w domu leżące ſkarby, a iałmużny szukasz. *Teat.* 6 *b*, 41. - Leżeć gdzie, bawić gdzie, mieszkać, ſtać, siedzieć, wo liegen, wohnen, weilen. Antoniego Cesarza naywięcéy chwalą, iż on zawżdy w Rzymie głową swą leżał. *Kosz. Lor.* 109 *b.* - Leżeć chorując, krank liegen, darnieder liegen; *Vd.* leshati, bolni biti). Leżała świekra iego na febrę. *Leop. Marc.* 1, 30. leżała, maiąc gorączkę. *Bibl. Gd.*). Ona w febrze leży. *Sekl. Math.* 8. J trzeci rok bywa zwleczon prawdziwą drugą niemocą, że też bywa mówiono na roku: tak *leży* iak *leży*, i iescze nie ozdrowiał. A wszakże na czwartym

tym roku ma przysięgę uczynić z dwoma świadki, iż na ten czas był niemocny i z tey choroby nie ozdrowiał był i w teyże chorobie niemocny *leżał*. *Herb. Stat.*469. *Similiter*, w grzechach i t. d. leżeć, **in Sünden liegen, vergraben seyn.** Wielu zapamiętałych, którzy w ciężkich grzechach leżeli, upominaniem swym do pokuty przywiódł. *Sk. Żyw.* 1, 219. Nie chciéy więcéy leżeć tak w téy niedbałości swoiéy. *Rey Post. H h* 2. – Leżeć poległszy, martwym leżeć, **liegen, da liegen, todt da liegen, hingestreckt seyn.** Leżą rycerze, co zuchwałym krokiem Chcieli próbować razów zamaszystych. *Kras. Off. A* 2 *b*. Leży od przykrey śmierci mocarz porażony, Bez zmysłów, szczera ziemia, i w ziemię zamkniony. *Groch. W.* 549. Bodayem był nieszczęsny leżał pierwéy w ziemi. *Zbil. Lam. A* 3. Już ci popiołem leżą i zbutwiałą kością, o których się to pytasz. *Otw. Ow.* 281. Miiaiąc go w przypadku sam bieży Mówiąc zwyczaynie, kto leży ten leży. *Jabł. Ez.* 26. *Slo.* **kdo leži, ten leži, kdo umrel, ten tam.** – Leżeć ogólnie: położonym bydź, mieć iakiekolwiek położenie, **liegen, gelegen seyn.** Materac leży na ziemi, a ia na materacu. *Pilch. Sen. list.* 2, 422. Każda rzecz ma na swém mieyscu leżeć. *Haur Ek.* 10. Leżąca łodyga, *procumbens*, gdy płasko i całkowicie na ziemi leży. *Jundz.* 2, 13. Leży miasto, ogród *etc.* na wschód, na południe etc. *Cn. Th.* Leży to miasto od morza milę, z odległym iest. *ib.* Na granicy moie dobra leżą. *Teat.* 57, 212. Maiętności nasze w sąsiedztwie leżące, dodawały nam sposobności do prowadzenia życia razem. *Teatr* 38, 119. Dobro leżące, nieruchome, grunt, *Rs.* **помѣсь, помѣстьице.** – Bracia nie wadźcie się, boście pod iedną leżeli wątrobą. *Pot. Arg.* 462. Jakoż te swady wszystkim iawną były próbą, Iż leżeć nie musieli pod iedną wątrobą. *Zab.* 14, 35. *Nagł.* iż nierodzeni bracia). Gdy leży zbyt głęboko choroba w ciele, z przypadków tylko poznawać się musi. *Perz. Lek.* 67. Niemasz tu żadnéy wątpliwości, otwarty leży występek. *Przestr.* 111. **liegt offen da.** – *§. Na nas to *leży, abyśmy rządzili królestwo. 1 *Leop. Mach.* 6, 57. na nas to *należy 3 *Leop.*, na nas zależy, do nas należy). – *transl.* Leży dobrze szata na kim. *Cn. Th.* **der Rock sitzt gut, liegt gut an.** Smieiesz się, gdy płaszcz nie dobrze leży. *N. Pam.* 14, 263. – §. Leżeć, dukwieć, dulczyć, fałdów przysiedzieć nad czém, *n. p.* Nad księgami leżeć, *perpetuo assidere libris. Mącz.* **über den Büchern liegen.** cf. *Rs.* прилѣжаніе, прилѣжность pilność, прилѣжный pilny). Nauki te bardzo głębokie przystoi szlachcicowi bardziéy przebieżeć, niżeli w nich leżeć. *Petr. Ek.* 101. Nie dosyć iest nauczyć się ich, ale trzeba, kto ich chce nie zapomnieć, ustawicznie w nich leżeć *Gorn. Sen.* 242. Nie bronię ci grać w karty, ale nie chcę, abyś tak w tym wszystek leżał, żebyś sprawy potrzebnieysze dla nich mimo się puszczał. *Gorn. Dw.* 121. LEŻENIE, - ia, *n. Subst. Verb.*, **das Liegen.** Leżenie ksiąg ziemskich, **die Vorlegung der Gerichtsbücher zum Eintragen oder Ausziehen.** Po wykonaniu roków, tedy z księgami maią urzędnicy zostać dla wykupna i brania extraktów które leżenie ksiąg trwać ma dwie niedziele. *Herb. Stat.* 432. Przed kadencyą sądów ziemskich sądzić się powinny sprawy ziemskie o wykupno dóbr i zbiegłych poddanych, co się u nas leżenie ksiąg, *positio actorum terrestrium* nazywa. Wszakże w wielu woiewództwach w czasie tym wpisów tylko przyięcie i wydanie extraktów czyni się. *Ostr. Pr. C* 2, 103.

LEŻEŃ, - żnia, *m.*, legart, leniwiec, leżuch, *Rg.* lezák; *Cro.* lesak; **ein Faullenzer.** Prześwietny leżeń pokrewnemi domy I bogatemi podparty posagi; W złotych to słupach pusty dom ze słomy, Ani mieszkalny, ni zdatny na flagi. *Nar. Dz.* 12, 122. Day furaż, bies wie za co włożony drapieżnie, Póy miodem, tucz kurami mundurowe leźnie. *Zab.* 16, 125. LĘŻENIE *ob.* Legnąć.

Pochodz. *lęgnąć, lądz, legać; lgnąć, lnąć, lgniączka; ląg, lęg, lęźny, ledz; legar, legart, legarstwo, legartować, legawiec, legawka, legawy, legier, legły, Legnica, legować, legowisko, leżuch, leżuchostwo, łożyć, łoże, łóżko, łożnica, łożysko; barłog, nabarłożyć; dolegać, doleżeć doleżały, dołożyć, dołożliwy, niedołożny; bezłożeństwo, bezłożeniec; cudzołożyć, cudzołożnik, cudzołożnica, cudzołożniczy, cudzołóstwo; nałożyć, nałog, nałożny, nałożnica, założnica; obłożyć, odłog, odłożyć, położyć, położnica, połog, podłożyć, podłoga; przełożyć, przełożony, przełożeństwo; przyłożyć, rozłożyć, samcołożnik, samołożnik, ułożyć, włożyć, wyłożyć, wyłoga, wyłożka, założyć, załoga, założka, zaleźeć, złożyć; - słoy, słoiek; nalegać, należeć, należny, należność, należytość, przynależący, przynależytość; nocleg, noclegowy; oblegać, oblężeć, obledz, oblężony, oblężenie; odlegać, odledz, odleżałka, odległy, odległość; polegać, poleżeć, podlegać, podleżeć, podległy, podległość, niepodległość; spolegać, przelegać, przeleżeć, przeleżały, przylegać, przyleżeć, przyległość, przyłog; rozlegać, rozleżeć, ulegać, ulegałka, uleżeć, uleżały, ulężałka; wylegać, wyleżeć, wyleżały, zalegać, zależały. – wylęgnąć, wylądz, wylęgły, zaląg, zalęgły. - §. podle, wedle*, Vd. *poleg.* - §. *łokieć*, ut cubitus a cubando.

LEZIWO, - a, *n.*, *Etym.* leźć, łazić), lezy, drabina łyczana, po któréy bartnik lezie do barci na drzewa, kluczki, czyli powróz z kluczkami, po którym bartnicy włażą na drzewo do podbierania barci; **eine Bastleiter der Bienenzeidler.** *Rs.* лазня deska z dziurami, na mieysce drabiny służąca; лѣсá rosztowanie). Leziwo znaczy łyczaną drabinę, na któréy bartnik chodzi do podbierania pszczoł. *Czack. Pr.* 2. 262. Leziwa, krzesełka albo składane drabinki do wyymowania pszczoł. *ib.* 1, 232. Bartnikom barci w cudzey puszczy maiącym, wolno na leziwo łyk tyle, ile im potrzeba, wziąć. *Stat. Lit.* 309. (cf. łaźbień). Po téy ostrwi na konar wstępuiąc z konaru, Nie miodu w barci, ale na niebie nektaru, Którym żyią anieli, o szczęśliwe stopnie, O kochane *leziwo*, na wieki się dopnie. *Pot. Pocz.* 201. Gdyby nie śmierć, która te leziwa rzeże, Budowaćby do nieba znowu chcieli wieżę. *ib.* 544. Naraiłbym tey pannie bartnika, i mocne leziwo. *Pot. Jow.* 2, 23.

ŁEZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* łza, **ein Thränchen, eine kleine Thräne, eine Zähre;** *Sr.* 1. *selzicžka*; *Cro.* szuzicza; *Rg.* suzizza; *Rs.* слезинка, слёзка. Troszczą się, gdy iednę łezkę smutku doyrzą w naszym oku. *Przy. Ab.* 92. Choćby orda płakała, iabym łezki maley nie wypuścił. *Bardz. Tr.* 503. Wszystkich do płaczu poruszy, Sam łezki nie wzruszy opłakaniec. *ib.* 235. Łezka mu niekanęła. *Bard. Luk.* 52. twardy na łzy).

*ŁEŻKA, *ob.* *łyczka.

ŁĘŻNY, - a, - e, od łęgu, Mohr=, das Mohr betreffend. *Crn.* lôshne, *Cro.* lusni, lozni ; leśny). Łężna gołębica *N. Pam.* 12, 363. dzika, leśna). *Slo.* lužni ptak ; drop ; *Rs.* луговица, луговка czayka). Łężna sowa ; puhacz. *Dudz.* 43. *Cn. Th.* 899. *et* 1039. der Uhu. *Boh.* kalaus, kalausek ; *Bs.* kalus, kalaus, sova, vir, ptiça od vrrilte sova, jejinna ; *Sr.* 1. huchawa sowa, wulka sowa, puštawa ; *Vd.* sovjak, velika, grosna sova ; *Cro.* chuk ; *Hg.* tsuk ; *Rs.* сычь. Jak prędko zbędzie kołpaka twa głowa, Takiś udatny, iako łężna sowa. *Bies. C* 4. Ptaka wesołego nie widać, prócz puhacza i głosu smutnego łężney sowy. *Bard. Luk.* 2, 29. *fig.* zkąd humor takowy! dzisiay szumni ptacy, wczoray siedziały w lasach łężne sowy. *Kchow. Wied.* 25.

LEŻUCH, - a, *m.*, legart, legawiec, leń, ein Faulenzer. *Bh.* ležak ; *Rg.* lexâk ; *Cro.* lesak ; *Bs.* lesgják, linaç ; *Rs.* лежебо́къ, ло́женъ, увáленъ. LEŻUCHOSTWO, - a, *n.*, legarstwo, Faulenzerey. LEŻUCHOWSKI, - a, - ie, legawy, leniwy, gnuśny, faulenzend, *Rs.* увáльчивый.

LEZY *ob.* Leziwo.

LEZYA, - yi, *ż.*, *z łac.* obrażenie na sławie obywatela przez iakie pismo. *Kras. Zb.* 2, 36. eine schriftliche Ehrenkränkung.

LEŻYSKO, - a, *n.*, leża, legowisko, die Lagerstätte, *Rs.* вымалище, n. p. mieysce gdzie żołnierz ma swe stanowisko. *Jak. Art.* 3, 299. *et* 1, 371. Standquartier.

Ł G, L G.

ŁGA, - i, *ż.*, łgarstwo, łeż, kłam, eine Lüge. Już też to łga, iak czapka ; tu ci prawda przytnie ; iam to lepiey od ciebie widział. *Zab.* 15, 182.

ŁGAĆ, łgał, łże, łgę *et obsol.* *łżę, *Boh.* lhati, lhawati, lhal, lhu, lžu *Slo.* luhat, lužem ; *Vd.* legati, lugat, slegatise, leshem, lashem, logam ; *Crn.* légati, lâshem, slegâti, slâshem ; *Cro.* lagati, lasem ; *Bs.* lagati, slagati ; *Rg.* lagatti, slagatti ; *Sr.* 1. lhacž, lhelcž, lhal, wžu, zewžu ; *Sr.* 2. łgasch, ldgasch, dgasch, gasch, dźu, dźom, dgal ; *Ross.* лгáть, солгáть, лжешь, лгу, схвастать ; *Ec.* лжу, лжеслóвствовати ; cf. *Gr.* lügen, läugnen, log, Lüge ; cf. *Gr.* λεσχη, λασκω). *Act. ndk.*, zełgać *F.* zełże *dok.* kłamać, nieprawdę powiedzieć, lügen. *Łżę, z prawdą się miiam, *mentior Mącz.* Dawno twóy ięzyk łże, iako, łgą łgarze. *Chrość. Ow.* 90. Nie trzeba tam łgać, gdzie człek pieszo dóydzie, abo na konju doiedzie. *Rys. Ad.* 51. Rzekł chłopu : łżesz ! chłop w karczmie, a na teyże ławie Siedzący ksiądz : azaż to mówią tak plugawie ? *Pot. Jow.* 114. cf. gwizdać po kościele). Dobywszy broni, głosem mu to zada, Że łże iako pies, i że fałsz powiada. *P Kchan. Jer.* 112. *P Kchan. Orl.* 1, 30. cf. odszczekiwać, cf. ława). Niech mię djabli wezmą, ieżeli łgę. *Teatr* 8 *b*, 21. Nie pierwsi my to łgali ; łgali poprzednicy, Grecy szli z zębów smoczych, Rzymianie z wilczycy. *Kras. Wiersz.* 34. Ey toć łże, aż ściany schną. *Rys. Ad.* 13. ; *Pot. Jow.* 155. *Slo.* leč wzdichné zlihné *mendacissimus.* Kto łże, ten i kradnie. *Rys. Ad.* 32. *Petr. Ek.* 100. Mówią że kto łże i kradnie, Ten się pożywi i wszędzie i snadnie. *Jabl. Ez.* 11. ŁGANIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Lügen. ŁGARKA, - i, *ż.*, która kłamie, łże, die Lügnerinn. *Bh.* lhařka ; *Vd.* leshniza, lashniv'ka ; *Ross.* лгу́нья, вру́нья. ŁGARSKI, - a, - ie, kłamliwy, łżywy, lügenhaft, lügnerisch. *Crn.* lashniv ; *Vd.* leshniu, leshnizhen ; *Cro.* laslyiv. ŁGARSTWO, - a, *n.*, kłamstwo, kłamliwość, das Lügen, die Lüge. *Rg.* lasctvo ; *Bs.* laganje, lásg ; *Vd.* leshnivost, leshnizhnost, lesha, lasha, leganje (*ob.* łeż) ; *Sr.* 2. lža, ldža, dža, dgauz ; *Sr.* 1. lža, wža, zewhano ; *Cro.* lâs ; *Ross.* ложь, лжа, лжеслóвïе, сптрóпоmа. Łgarstwo, łganie, kłam, kłamstwo, łeż, *est tamen aliquod discrimen* : łgarstwo *est quasi facultas et usus mentiendi*, łganie *actio est ut et* kłamanie ; łeż *effectus seu dictum mendax*, *ut* to szczéra łeż abo kłamstwo. *Cn. Th.* 360 Bayki się płacą baykami, łgarstwa także zwyczaynie łgarstwami. *Jabl. Ez. C* 3. ŁGARZ, - a, *m.*, ŁGARZYK *zdrb.*, *Bh.* lhař, lhářiček ; *Sr.* 2. ldgař, dgař, gař ; *Sr.* 1. whař, zewhawcž ; *Crn.* lę'shnik, lashnik, lashnivz ; *Vd.* leshnik, leshniuz, lashnik, leganz, lashnivz ; *Cro.* lasecz, laslivecz ; *Rg.* laxaz, laxivaz ; *Bs.* lasgivaç ; *Rs.* лгу́нъ, лжéцъ, вру́нъ, бáхаръ, лжесловéсникъ ; *Ec.* лгáмелъ, лживецъ, лжецъ, kłamca, der Lügner (*obsol.* *łeż, *Gen.* łża, *plur.* łżowie *qu. v.*) Jedno dziesięć poetów a drugie młynarzów, Trzecie myśliwców, mówią, że półkopy łgarzów. *Pot. Jow.* 155. Dwadzieścia myśliwych, dwadzieścia malarzów, Pogrzebnych kaznodzieiów, kopa łgarzów. *ib.* 28. Między rzemieślniki naywięksi łgarze szewcy. *Rys. Ad.* 39. Zausznicy łgarzykowie. *Papr. Kol. U* 4. Złodziey u łgarza rad gospodą stawa. *Klon. Wor.* 35. Łgarze Pan Bóg karze, ieśli nie mrozem, tedy powrozem *Rys. Ad.* 38. ; cf. *Prov. Cro.* lás szrěchu nekem sprawlya, A isztina neke utaplya ; = łgarstwo nikogo szczęśliwym nie uczyni ; a prawda nikogo nie zgubi. – *Cro.* las kratke noge ima, = łgarstwo ma krótkie nogi (niedaleko zaydzie). *Cro.* lás gdö' vechera, retko frostuklyuje, menye obedva : , = łgarstwo, gdzie wieczerza, rzadko śniadanie ie, a mniey iescze obiaduie.

Pochodz. łeż, *łyczka* ; *dołgać*, *nałgać*, *połgać*, *przełgać*, *przyłgać*, *wyłgać*, *zełgać*. – 2) *łżyć*, *łżyciel*, *łżycielka*, *łżywy* ; *zełżyć*, *zełżenie*, *zełżywy*, *zełżony*, *zełżywość* ; *obełżyć*, *obełżywy*, *obelga*.

LGNĄĆ, LNĄĆ, - ął, - ie, *Med. indtl.* ; ulgnąć *F.* ulgnie *Dok.* ; *Bh.* lnauti, lnul ; *Ec.* льну къ чему cf. legnąć, cf. glina) ; wiąznąć, kleben bleiben, stecken bleiben, sitzen bleiben. Ptaszęta, gdy trzepiocąc usiłuią z lepu się otrząść, wszystkiemi w nim lgną piórami. *Pilch. Sen.* 320. Ile mamy dobr miłegó boga, tyle mamy sideł, w których się sidlimy, i na których, iako ptacy na lepie, lniemy. *Zrn. Pst.* 2, 309. Na tym mieyscu konie i ludzie lgnęli. *Tr.* Błotniste były drogi, wywracały się wozy, lgnęły szkapy. *Jabl. Buk. O.* – §. lgnąć do czego, = przylepiać się, *Vd.* dershatise, nadershatise, navisiti, naprimitise ; *Rs.* виснуть. sich anhacken, ankleben, hacken bleiben. Chciałem brać krok szybki Dla pośpiechu ; ale śnieg lgnął do łapciów lipki. *Nar. Dz.* 3, 18. *fig.* Lgniesz każdemu do serca. *Zab.* 12, 372. *Eyss.* t. i. wszyscy do ciebie lgną). – Lgniące mieysce, grząskie a lipkie, ligawiczne, ein lehmigter, klebrigter Boden. Nie bez trudności przebyłem te chrapy, Bo srodze lgniące i błotniste drogi. *Jabl. Buk. O.* Rzeka acz nie głęboka, iednak lgniąca. *Bielsk.* 551. t. i. w którey wiązną, grzęzną, ein lehmigter Fluß. Nie

można się tak prędko z tego błota dobywać. *Petr. Pol.* 81. Przez mieysce lgniące i kliiowate, rozkoszy cielesne znaczą się. *Zabk. Mt.* 326. – *fig.* Potrawy iakieś ma lgnące, zaprawy smak niewolące. *Dar. Lot.* 21. nie puszczaią się człowieka, odjeść się ich niemożna). – *Jmperson.* lgnie tu; *in fundo huius paludis pedem firmare non potes*; *solum non est solidum. Cn. Th.* t. i. tu wiązną, hier bleibt man hacken. – 2) *transl. et fig.* lgnąć do czego, = lgnąć na co, = mocno się przywięzywać, przyczepiać, fest kleben und sitzen bleiben, fest anschließen, fest an etwas halten; *Vd.* napodatise, podan biti, podatise, doslushuvati). W Warszawie na kleynociki i na złotko, tak iak ptaszek na lep, lgną dziewczęta. *Teatr* 2, 35. Na te przynęty oni sami, iak na lep ptastwo lgną niebacsni. *Mon.* 66, 320. Kretenczykowie lgną bardziey do bogactw, aniżeli na miód pszczoły. *Zab.* 3, 58. Takich iest naywięcey, którzy lgną do świata. *Lach. Kaz.* 1, 390. Lgną sąsiedzi do domu mego. *Bard. Tr.* 379. Lną wszyscy do niego. *Cn. Ad.* 76, ciągnie do siebie ludzi; cf. magnes). Same do ciebie lgną kobiety. *Teatr.* 52 *d*, 84. Serce do świata lgnęło, a boga się wprzód nie ięło. *Dar. Lot.* 21. Takie to są ponęty kobiet, do których zepsute serca mężczyzn lgną na wyścigi. *Teatr* 52 *d*, 28. *Slo.* od toho mi mišel letí, a ktomu srdce lne *illud auersor, hoc appeto.* Szalony, który do siebie lgnące chce oddalić szczęście. *Teatr* 30 *b*, 87. Człowiek *lgnie za* tabaką. *Teatr* 23 *b*, 3. Nie kocham, a mam wszystkie kochania zapały, Do osób, których oczy nie widziały moie, Serce lgnie gwałtem, czuiąc dla nich niepokoie. *Szym. Sw. Wen.* 43. *LGNĄCOSMOLNY, – a, – e, n. p. lgnącosmolna ręka złodzieia *Autolyci piceata manus. Mon.* 75, 595. do którego palców wszystko lgnie, smołę ma w ręku, es bleibt ihm alles an den Fingern kleben, er macht lange Finger. LGNIĄCZKA, – i, *ż.*, lgniące lipkie mieysce, ligawica, ein schlüpfriger lehmiger Ort. Koń zabrnąwszy w lgniączkę, nogę za nogą dobywaiąc, sfolgował. *Ossol. Str.* 9.

Pochodz. *ulgnąć*, *ulnąć*, *obelnąć*, *przylgnąć*.

LI.

LI LI LI! głos lulania dzieci, ein Ton die Kinder einzuwiegen. *Rs.* лю лю; (cf. *Rs.* люлька kolebka). Dziateczki śpiewaycie, głosy zgadzaycie Li li li dziecię, Li li li nadobne. *Pieśń.* 32. cf. lilać, lulać, wlulić się.

– LI; *particula fini dictionis apposita*, *significat*: utrum, numquid, an, *interrogando*, *dubitando*, *vel indefinite*, *Bh.* -li; *Slo.* -li, -libi; *Sr.* 2. -li, toli (cf. *Sr.* 2. lěz czy); *Vd.* li, al; *Crn.* -li *ergone?* (cf. *Crn.* jèli, *Sr.* 1. jeli *nonne*, ob. ieśli); *Bs.* -li, jelli, illi, alli, al, il, jel; *Cro.* ili, illi, ali, alli, jeli, néli (cf. niźli); *Sla.* -li, ili; *Rg.* -li, alli, illi, jeli; *Rs.* ли, ль, или, иль (cf. *alibo, albo, cf. *lat.* vel, *Hbr.* אלו *illu*, לו *lu*). ein Anhängewörtchen, wodurch eine Frage, ein Zweifel oder eine Unbestimmtheit ausgedrückt wird, und im Deutschen die Inversion fordert. a) -li?, = czy?, = -że? izali? n. p. Chrzest Janow był-li z nieba, czyli z ziemi? *Sk. Kaz.* 17. die Taufe Johannis, war sie vom Himmel oder.. Wiedział-liś w on czas, żeś się miał narodzić, a liczbę dni twoich znał-liś? *Job.* 38, 21. (wiedziałżeś. *Bibl. Gd.*) im Deutschen kann man in diesen Fällen, mit den Flickwörtern denn, wohl, den Nachdruck der Frage verstärken: wußtest du denn damals, daß du solltest zur Welt kommen? kanntest du wohl die Zahl deiner Lebenstage? Jzaliś przyszedł do skarbów śniegów, albo skarby gradu widziałeś-li? *Bibl. Gd. Job.* 38, 22. Kochasz-li siostrę moię? przyznay mi się szczérze. *Stas. Num.* 2, 140. Ma-li co, wszyscy pytamy; a iak dobry, mało dbamy. *Cn. Ad.* 472. – b) -li – abo, = czy – czy, ob – oder, *interrogatio indirecta*, n. p. Chrześcianinem-li i mnichem, abo kabalistą chcesz bydź, to na twey woli będzie. *Sk. Zyw.* 51. ob du ein Christ oder ein Kabbalist seyn willst, das steht bey dir. Spytał doktorów, możeli bydź zdrów abo nie? *Bielsk.* 430. – c) -li – li, = czy – czy, = czy – albo, ob – oder. Ale nie wiem iaki iest oblubieniec, choryli, zdrowyli? *Bals. Niedz.* 1, 56. ob er gesund oder krank ist. – §. bądź = bądź =, cokolwiek bądź, es sey nun so oder so; man thue nun dieß oder jenes. Na okręt-li budowny, na koń-li wsiędzie, Troska w okręcie, troska za siodłem będzie. *J. Kchan. Dz.* 218. du magst zu Schiffe gehen oder zu Pferde steigen, der Gram geht mit zu Schiffe; der Gram steigt mit zu Pferde. Dzień-li po niebie świecił, noc-li wstała, Krew go niewinna *prześladowała. *Groch. W.* 263. es mochte Tag oder Nacht seyn; sowohl bey Tage, als bey der Nacht..) Ofiarował Władysławowi Amurat pokóy, chciałliby wieczny, chciałliby też do czasu. *Bielsk.* 531. er trug ihm den Frieden an, einen ewigen Frieden oder auch nur einen zeitigen, alles wie er selbst wollte. Polacy z córek Ludwikowych którąkolwiek, młodsząli, starsząli, wziąć za pana obowiązali się. *Bielsk.* 221. gleichviel welche von beyden, die jüngere oder die ältere. Wesoły-li Jupiter? trzeba bydź wesołym. Smieie-li się? przyśmiewać! z zmarszczonym-li czołem J piorun gdzie wyciska? więc z napiętym łukiem Boku strzedz, i pomagać swym mu gniewu hukiem. Wenus-li w sercu siedzi, i ta w nim pamie! swe mu prawić Junony! Mars-li mu smakuie? z nim tchnąć woynę! krzywym-li postępuie krokiem? Więc uchramiać i iednym na dół spadać bokiem! *Gaw. Siel.* 362. t. i. w którymkolwiek bądź humorze dogadzać mu, in allen und jeden Gemüthsstimmungen muß man ihm nachleben: ist er fröhlich, fröhlich seyn; lacht er, mit lachen; donnert er, mit donnern; steckt Venus ihm im Herzen, ihm Junoscenen schwatzen etc. – d) *dubitanter et indefinite*, = ieżeli, wann anders, wofern. Jeślim był umysłu takiego Ciesząc się z upadku bliźniego, J myślił-lim go w czym szkodzić, Albo w trudności przywodzić, Doznał-li dobry méy niechęci, Puścił-lim go gdy z swey pamięci, Co mi był nieprzyiacielem Nie znał-li mię przyiacielem? Niech mię panie pohołduie nieprzyiaciel! *Ryb. Ps.* 10. Uczyńże, masz-li uczynić. *Gor. Sen.* 58. J złemu przepuść, ma-li razem ginąć dobry. *Min. Ryt.* 4, 145. Miéy się dobrze, możesz-li. *Rey Wiz.* 195. Ma-li bydź kwaśno, niech będzie iak ocet. *Gemm.* 155. soll es nun einmal sauer seyn, so sey es wie Essig. Ma-li co bydź złego, na Tatary. *Cn. Ad.* 472. Kiedy wisieć, to za obie nogi). Weźmę-li ia kiy. *Cn. Ad.* 1229. o gdzieś to kiiu!) – §. Li, = tylko, samo, samuteńko, nie więcéy, *prefse*, ściśle; blos, allein, nur, nichts weiter. cf. *Slo.* len, lentoliko tylko *tantam*: (*Vd.* -li, raun, verstnu, = właśnie, równie, w rumel).

Pochodz. *ieśli*, *ieżeli* (to iest: *iest-li*) *izali*, *azali*, *czyli*. *Te mogą bydź pisane bez kładzienia przed encliticon la-*

seczki; *w inszym razie służy zrozumiałości łaseczka między -li, a słowem do którego się przyczepia, n. p. ma-li, był-li; czyta-li; kocha-li. -* §. **alibo, albo.*

*LIASKA *ob.* Laska.

LIBAWA *ob.* Lipawa.

LIBERTACYA, - yi, *ż.*, uwolnienie z iakiego ciężaru politycznego, die Befreyung von politischen Lasten. LIBERTYN, - a, *m.*, odrzucaiący objawienie, a na samym rozumu fundamencie zasadzaiący swoię religiią. *Kras. Zb.* 2, 41, der Freygeist, Freydenker; *Vd.* svojoverez, proſtoverez. Libertyn odmiata księgi pisma. *Bals. Nied.* 1, 112. światowy libertyn. *Lach. Kaz.* 1, 79. rozwiązły libertyn. *Teatr* 53 *b*, 42. Libertyństwo *Vd.* proſtovera, svojovera, Freygeisterey.

LIBERYA, - yi, *ż.*, *barwa, *Sr.* 2. libreja; *Vd.* liberia, sluzhaunu oblazhilu, znamſki obliek; *Ross.* ливрея; die Livrée. Nikomu nie wolno dawać inszéy liberyi, prócz z sukna kraiowego. *S. Grodz.* 2, 135. - §. *meton.* ludzie pod liberyą, służący, die Livréebedienten, die Livrée. Postrzegłem iego liberyą przed pałacem stoiącą. *Teatr* 10, 65.

LIBRA, - y, *ż.*, libra papieru ma arkuszy 24. *Solſk. Geom.* 3, 135. ein Buch Papier. *Bh.* kniha (*ob.* księga); *Cro.* kniga, papèra; *Sla.* kvitirna, konac papira; *Rs.* десть, десшка, десточка. Ryza ma w sobie liber papieru dziesięć. *Chmiel.* 1, 161. Pół-libry *Rs.* полдесть. Librami *Rs.* подестно. - §. libra, aptekarska miarka, z 12 uncyi. *Cn. Th.* das Apothekerpfund.

*LIBRARYA, - yi, *ż.*, *książnica, die *Liberey (cf. Adlg.), Bücherey. - a) biblioteka, die Bibliothek. Pod chwalebnym imieniem W. K. Mści, rozkazawszy ten upominek (biblią Radziwiłłowską) wydrukować, do *libraryi* W. K. Mści daruię, którą wiem wielką bydź. Nie podaię do niéy téy księgi, aby się ich więtszy poczet w *bibliotece* W. K. Mści przyczynił, ale aby była czytana. *Radz. praef. biblii.* Szukano po *libraryach*, które były złożone w Babilonie, i naleziono księgi iedne. *Leop. Ezdr.* 6, 1. w bibliotece. *Bibl. Gd.*) - §. księgarnia, księgarski sklep, der Buchladen. LIBROWY, - a, - e, od libry, Buch=, (vom Papier). *Rs.* десшевый.

LIC, *plur.* LICE, *ob.* Leyc, Leyce.

*LIĆ, - i, *ż.*, n. p. Teraz dopiero widzę, skorom zmokł do nici, Skorom uciekł z tak srogiey pod te dachy *lici*.. *Pot. Arg.* 789. *Bh.* litina *imber*, nawalność, Platzregen cf. lać.

LICE, *LICO, - a, *n.*, *Bh.* lice, (*Bh.* lićidlo = barwidło die Schminke); *Slo.* líce, líco, lícko *dem.*; lícidlo barwidło); *Sr.* 1. licżo, lizo; *Sr.* 2. lizo, naglėd; *Crn.* lize; *Vd.* lize, lyze, zheluſt (cf. czeluść; cf. *Vd.* luzh = światło); *Cro.* licze, oblichja, obraz (cf. oblicze, cf. obraz); *Rg.* lize, oblijcje (*Rg.* liccjaſt *politus*); *Bs.* liçe, obraz (cf. *Bs.* lis *cicatrix in fronte* cf. lśnąć cf. łysy); *Sla.* obrazi; *Ross.* лицé, лицо lice, oblicze, mina; osoba graiąca iaką rolę na teatrze; rola teatralna; powierzchowność; lice sukna; *Rs.* лицедѣй, *Ec.* лицеподходникъ aktor teatralny cf. *licemiernik; *Ec.* ланита lice, iagoda, ликъ wyobrażenie twarzy na obrazie, cf. lik, liczyć) cf. *Goth.* wlits, *Ger.* Antlitz; *Gr.* λεύσσω *video* cf. lśnić; cf. *Hbr.* לחי *lechi gena, maxilla*). iagoda twarzy, policzek twarzy, twarz, oblicze, der Backen, die Wange, das Antlitz, das Gesicht. *plur.* lice, *Gen.* -ów, = policzki die Wangen; Ogorzałość lica, i wszelkiey płci, iak zganiać. *Sien.* 503. Widziałem, gdy i zmarszczki z lica wymuskała, I z siwych włosów czarną głowę udziałała. *Simon. Siel.* 31. Przepalone wódki do umywania lica. *Lek. C* 4 *b*. W Padui, gdy w metrykę żaka wpisuią, piszą też i to, iaki iest, ma-li znak na ciele, na licu, na ręce etc. *Gorn. Wt. R* 2 *b*. Pokłonił się królowi licem swym do ziemi, *Bud.* 2 *Sam.* 18, 28. ukłonił się twarzą swoią ku ziemi. *Bibl. Gd.*; *Ec.* ницъ, ницы, никомъ, ничкомъ = twarzą na ziemi, *ob.* nice). Świetność licza twego. *Leop. Ps.* 43, 4. Więcéy płeć białą zdaniem mym zaszczyca Wdzięk przyrodzony, niźli piękność lica. *Nar. Dz.* 1, 52. Choćby wszystkie Insfału dziewice, Wdzięki urody i nadobne lice Stawiły razem, ia się ztąd nie ruszę. *Kras. Offy. B* 3. Lice z różą w sporze. *Szym. Sw. W.* 46. - *Fig.* Nie będą nigdy widzieć żadnego lica, Mieszkańcy piekła, słońca, gwiazd, ani księżyca. *Kul.* 312. das Antlitz der Sonne, des Mondes. - *transl.* Z iakiém licem śmiesz, bywszy żołnierz Korbulona, Na móy pałac przynosić rozkazy Nerona! *Min. Ryt.* 1, 201. t. i. iakiém czołem). - *Meton.* lice, osoba (cf. liczyć), die Person. Swięty, który na lice nie patrząc, sądzi wedle każdego uczynków. *Budn.* 1 *Pet.* 1, 17. bez braku *osób*. *Bibl. Gd.*; *oppos.* *licemierny). Nie przyimuy *lica* naprzeciwko obliczu twemu. *Leop. Syr.* 4, 25. nie miéy względu na *osobę* przeciwną duszy twéy. *Bibl. Gd.*) - 2) *transl.* lice szaty, sukna, = prawa świetna strona, cel, *oppos.* nice) die Glanzseite des Tuches, die rechte Seite, zum Unterschiede von der äbichten. *Cro.* licze imenaje sze vszake sztvari gornya sztran; *Sla.* lice (*oppos.* opàka ſtràna); *Rg.* lize = (*Ital.* ritto); *Crn.* na lize; *Rs.* лицé; (*Bs.* liçe od kgnighe; *Cro.* licze knyige, *pagina* ſtronica; *Boh.* na líc obratiti przewrócić. Wywróćcie te szaty na lice, w których dawno na nice chodzicie. *Czach. Tr. F* 2. - 3) Lice w prawie, = ślad pewny okazuiący przestępcę i iego uczynek *factum notorium*. *Kras. Zb.* 2, 44. ein gewisses augenscheinliches handgreifliches Merkmal, das nach einem Diebstahle oder Morde den Thäter verräth, z. B. bey ihm vorgefundene Sachen, Instrumente, etc. *Lice* znaczy rzecz, która będąc oskarżonemu *pokazana*, nosi świadectwo winy, n. p. ukradziony wół, lub ruchomość inka. *Lice* znaczy w Polskim ięzyku *twarz; pokazanie* więc ukradzionych rzeczy występnemu, iest *widocznym w oczy* wyrzutem. *Czack. pr.* 2, 224. *Rs.* поличное lice kradzione; на лицо, w naturze, rzeczywiście znayduiące się gdzie; улика rzecz przekonywaiąca; dowiedzienie, przeświadczenie: прилика dowód przeświadczaiący; уличить, уличать, приличить, приличать przeświadczać, przekonać; *Bh.* ličný, patrný oczywisty, widoczny). Dochodzono złodzieiów po licu rzeczy naszych. *Warg. Radz.* 343. I złodzieie iawni ze zbrodni wychodzą, powiadaiąc, gdy go z *licem* przywiodą, że go nim zarzucono. *Gorn. Wt. L* 2 *b. et Q* 1 *b*. Nie dziw, iż złodzieia imaią, bo *lice* przy nim iest, rzecz która pokazuie zły iego uczynek. *ib. D* 3. Jeśliby kto wykradł cudzego oyczystego człowieka, a poimanby był na drodze z tym całekiem, tedy ma bydź z tym *licem* wiedziony do urzędu. *Stat. Lit.* 385. Gdybym go tylko z *licem* dostał, kazałbym go nad wszystkich złodzieiów wyżey powiesić. *Dwor. J.* Ościk iuż nie mógł

więcey zdrady przeciw oyczyznie prześć, a iawne *lice* fałszów i zdrad iego, pomsty na niego wołało. *Stryik.* 776. Pieniądze *lica* nie maią. *Rys. Ad.* 57. *Haur.* 232. *Sax. Porz.* 118. *pecunia non poteſt dignosci ex se, quia eadem nota omnes signantur nummi. Cn. Ad.* 834. Masz wiedzieć, iż się rzeczy inszych żaden *imować nie może, iedno tych, któreby z przyrodzenia różne między sobą były, iakie są bydło, szaty; ale pieniędzy i monety, także złota i śrebra nierobionego, wina, pszenicy, żaden się iąć nie może, bo lica nie maią. *Szczerb. Sax.* 174. *ob.* licować. – Ci którzy się o złodzieyſtwo albo łupieſtwo zgadzaią, *albo licem wracaią* (?), którzy się śmierci odkupuią, ci wszyscy są bezecni. *Szczerb. Sax.* 17. – Lice, piątno, cecha wypalona, **das Brandmal.** (*Cro.* liszast *in fronte signatus; Bs.* lis *cicatrix in fronte,* lisast *qui habet signum in fronte, ut equus*). Piętno masz na czele, a *lico na szyi. *Smotr. Ex.* 13. Który na życie godzi, niech dla lica zbrodni, rozpalonym żelazem na czele wypiątnowany będzie. *Mon.* 76, 617. Licem znaczony Faryzeusz vid. licemiernik. (*Bh.* **ličča**, = *tendicula,* kluczka, sidło; **ličeti**, *ponere tendiculam*). LICEMIERNIK, - a, *m.*, obłudnik, liziobrazek, gryzipacierz, boszkuiący się, faryzeusz, **ein Gleißner, Scheinheiliger, Pharisäer, Heuchler.** *Boh.* **licoměrnjk** (cf. *Sr.* 1. **lizcju so** *adulor*, **lizcžjak** *adulator* cf. lizać); *Vd.* lisjak, ſkaslivez, repovertez, vertorep; *Crn.* hinavz; *Cro.* liczimir, szamopravichnik, zkazlivecz; *Bs.* lizimir, lizimiraç; *Sla.* licumirac; *Rg.* lisimjeraz, lizimiraz, lizimiernik, lizimir; *Rs.* лицемѣръ, пустосвя́тъ, ханжа̀; (*Rs.* лицедѣй aktor teatralny); *Ec.* притворописатель, который лицемѣрно, притворно пишетъ о чемъ; (*Ec.* лицеподхо́дникъ aktor teatralny: cf. *Ec.* личи́на, маска, харя maſka, larwa). Pseudopolitycy, twarzoł takownicy, licemiernicy, w cudzey ſkórze chodzą *Burl. A* 2. Byli za żydów, co ie zwano licemiernicy, którzy smętną a nabożną poſtawą, ubiorem, a chodzeniem inakszém od ludzi byli różni, i innemi wymysły, czynili domniemanie o sobie, wielkiéy świątości u proſtych ludzi. *Eraz. ięz. O* 2. Licemiernicy byli, którzy się wyłączali z społeczności ludzkiéy, a od społecznych obyczaiów ich, a sami sobie wymyślali dziwne a inaksze i modły, i poſtawy, i poſty, i ubiory, i inne dziwne rzeczy. *Rey Pſt. Ll* 4. Zakonui licemiernicy. *Wrob.* 5, = Faryzeuszowie, **die Pharisäer.** Posłowie ci byli z Pharyzeuszów albo *licemierników. Biał. Poſt.* 55. Chryſtus wiele cierpiał od Pharyzeuszów *licem naznaczonych*, i w pismie uczonych biſkupów. *ib.* 22.). Jeśli nie będzie sprawiedliwość wasza obfitowała więcey niżli nauczonych w zakonie i licemierników... *Leop. Matth.* 5, 20., Faryzeuszów. *Bibl. Gd.*). Skrybowie i licemiernicy. *W. Poſt. W.* 202. Licemiernik i iawnogrzesznik różnie się w kościele modlił. *W. Poſt. Mn.* 231. LICEMIERNICA, - y, *ż.*, obłudnica, hypokrytka, **die Gleißnerinn, Heuchlerinn;** *Ross.* лицемѣрка, пустосвятка." O licemiernico, taka to chytrość twoia, chcesz abyś naszą ſtarszą była! *Sk. Żyw.* 165. LICEMIERNICZY, LICEMIERNY, - a, - e, Faryzeuszowſki, obłudny; **pharisäisch; gleißnerisch, heuchlerisch;** *Bh.* **licoměrný**; *Rg.* lizimjerni; *Rs.* лицемѣрный; *Ec.* двoли́чный. Chryſtus nie gani w tym Faryzeuszu, ani ſtanu iego licemierniczego, który nie był zły sam z siebie, gdyż się i licemiernicy niektórzy Panu podobali, iako Nikodem, Gamaliel. *W. Poſt. M.* 324. Posłali posły z cechu licemierniczego żydowie do Jana ś. *Biał. Poſt.* 59. Strzeżcie się kwasu licemierniczego i Saduceyſkiego. *Leop. Matth.* 16, 6. nauki Faryzeuszów). Licemiernicza obłudność tych, którzy powiadali, że grzech, uzdrowić niemocnego w święto; ale to nie grzech, szkodzić mu w święto. *Eraz. Jęz. Z* 4. – §. *licemierny, patrzący na *lice (*co ob.*), *t. i.*, wzgląd maiący na osobę, ſtronny, parcyalny, **parteyisch, der die Person ansieht.** *Ec.* лицепріе́мный, *Subſt.* лицепріе́мникъ, *Gr.* προσωπολήπτης. Tam mi się z tego przed *nielicemiernym sędzią sprawować będziesz. *Smotr. Nap.* 84. *LICEMIERNICTWO, - a, *n.*, *LICEMIERNOŚĆ, - ści, *ż.*, obłuda, nieszczérość, **die Gleißnerey; Heucheley;** *Bh.* **licomernoſt**; *Bs.* lizimirnoſt, lizimirſtvo; *Sla.* licemirſtvo, *Rg.* lizimirſtvo; *Cro.* lizimirnoszt; *Rs.* лицемѣрство, лицемѣріе, ханжество; *Ec.* двoли́чіе, притворе́ніе, притворство, выдумка. Licemiernictwem czyli obłudą nadrabiać, **licemierzyć* **gleißen**, *Rg.* lisimiriti, lisiciti; *Cro.* liczimirimsze, milolasem, prilizavamsze (przypochlebiać się; *Dl.* liczimeriti; *Rs.* лицемѣрствовать, лицемѣрить, ханжить, ханжу; *Crn.* hinim se. *LICETWORZYĆ *Ecc.* лицетворити, придавать вещи лице, piękrzyć. – *Ecc.* лицепритво́рство prosopopoeia.

Pochodz. *licowy, licować; policzek, policzkować; oblicze, oblicznośc, obliczny, oblicznie;* – §. *śliczny, śliczność,* Rs. доброли́чный.

LICENCYAT, - a, *m.*, który w szkołach zoſtawszy wprzód bakałarzem, przez wyższy ſtopień do doktorſtwa się sposobi. *Kras. Zb.* 2, 44. **ein Licentiatus.** LICENCYOWAĆ, woyſko, *Tr.*, = rozpuszczać, abszytować, zwiiać, **die Armee abdanken, den Soldaten den Abschied geben.**

*LICHA, zagon, *ob.* Lecha. *LICHFIA, *LICHFNIK *ob.* Lichwa, lichwiarz.

*LICHMANINA, - y, *ż.*, liche rzeczy, liche poſtępowanie, **schlechtes Zeug, schlechtes Verfahren.** Już nadziei w zarobku nie ma, tylko się lichmaniną żywi, a lichwy płaci, a bardzo mu ciężko wrocić, co się komu zadłużył. *Rey Zw.* 167 *b.* Jakowe łupieſtwo, obciążanie, czynią sobie ludzie, trudno i wymówić, bo prawie iuż tak na tę lichmaninę a drapieżynę wszyscy udali się, iże ieden drugiego drapieży, drogością, niesprawiedliwością. *Gil. Pſt.* 30. *ob.* lichwa, lichwiarſtwo.

LICHO, - a, *n.*, *Bh.* **lich** *impar.*; *Cro.*, *Bs.*, *Rg.* lih; cf. *Ger.* **gleich**, *ap. Jsidor.* kalihho; (*oppos.* cetno) **ungleiche Zahl, ungleich an der Zahl,** nie do pary, nieparzyſta liczba, *n. p.* Wieśniaczki mienią, że iaie pod kokosze nigdy w cetnie, ale w lichu zawsze kłaść trzeba. *Cresc.* 581. cf. *Ec.* излиха, излише, излишне zbytecznie; cf. liczba). Niech tych sędziów będzie *dziewięć*, a dlatego ie *lichem* kładę, bo ieśliby byli *cetnem*, a nie zgadzaliby się, zawadyby iednego szukać trzeba, ktoryby się abo do tego, abo do owego zdania przychylił; którego do liczby *lichem* idącey nie trzeba. Bo chociażby też niezgodni byli sędziowie, tedy więtsza liczba przechodziłaby mnieyszą. *Modrz. Baz.* 379. Cetno licho, *Bh.* **lich ſuda**, *Rg.* igratti na tak i na lih; *Bs.* ták i lih; takan i lih (cf. tak); *Crn.* soduv; *Sr.* 2. **por upor**; *Rs.* чётъ или нечётъ.

hra; *s* do pary, nie do pary. *Zabł. Fir.* 42. Gerade und Ungerade, ein Spiel. - §. zła liczba, nieżyczliwa, przegrana, eine unglückliche Zahl. Nie wiedzieć, komu lichem, komu padnie cetnem. *Pot. Arg.* 793. A cóż ieśli kości padną lichem? *ib.* 92. Już iedno z dwoyga, już masz cetno lichem. *Pot. Syl.* 385. Lepsza zgoda, niż sprawa, bo nie wiedzieć, komu padnie cetno, komu licho. *Sax. Porz.* 78. cf. es lub zes). Jutro pokaże cetno albo licho. *Pot. Syl.* 511. - §. nieszczęście, bieda, kaduk, wróg, djacheł, (cf. lichwa) Unglück, Unheil, Böses, Uebel, der Böse, der Henker; *Rs.* худо *ob.* chudy, лядь; cf. lada co). (*Rs.* лихо złość, złośliwość; лиховать, облиховать fałszywie donosić, potwarzać; лиходѣй niechętny, лиходѣйствовать nienawidzieć; лихорадка, лихоманка zimnica; *Ec.* лиходѣй, злодѣй, злошьорникъ złoczyńca; лишенникъ złodziey). Och iak wielkie z boiaźnią upatruię *złości*, Boże odwroć to *licho* z twoiey wszechmocności. *Bard. Fr.* 53, 6. Przybądź, a zabroń *licha* złego. *ib.* 416. Wnet się i to ze wſtydem uspokoi licho. *Zab.* 15, 301. Do woli się fortuna lichem ich nacieszyła. *Tward. Wł.* 39. Kto to w domu zrobił licho? *Bard. Tr.* 61. Zeby sobie ten człowiek nie narobił licha, gdyż zbyt swym chuciom pozwala! *Teatr* 42 *d*, cf nawarzyć piwa). Jak wierzyć temu, który nas raz chciał w licho wprawić! *Mon.* 76, 404. Pędził dalèy, iam rzekł cicho, Będzie iemu kiedyś licho. *Zab.* 16. 76. *Węg.* Z lekka Mości Panowie! drzymie? niech śpi licho! *Zabł. Amf.* 103. Nie budź licha, kiedy licho śpi. *Zegl. Ad.* 156. *Slo.* nesčesťi ne potreba hledať, samo od seba prjde. cf nie drażniy psa śpiącego; nie maluy djabła na ścienie; cf. nie igray z ogniem, cf. nie wyciągay wilka z lasa). A czy mię tu licho wniosło? *Teatr* 33, 40. cf. choroba, kaduk). Coż to za licho ciebie tu przyniosło! *Teatr* 33, 20. Czy licho ich tu przyniosło? *Kniaz. Poez.* 3, 216. Idźże z lichem, iakeś przyszedł. *ib.* 218. Niech cię licho ochłoni, przeklęty gaduło! *Teatr* 28 *b*, 52. porwon!) Zeby go licho ciężkie porwało! *ib.* 24 *c*, 87. Cóż to u licha ciężkiego, co to ma znaczyć! *Teatr* 28, 53. Czego oko ludzkie nie widziało, czego licho nie słyszało, oczyma uszyma duszy słyszałem, widziałem. *Off. Str.* 7. sam djaból). Człowiek ten dobre to licho; ale trzeba go uſtawicznie karmić i poić. *Teatr.* 32, 113. mizły człowiek, dobre *człeczyſko*, basałyk, bałanda, cf. dobra dusza). - §. Do licha tam tego, do kata, niezliczone mnóstwo, więcéy iak potrzeba, cf. do boga, verdenkert viel, mehr als zu viel. LICHO, *adverb. adj.* Lichy, *s* błaho, mizernie, nędznie, nienaylepiéy, nieszczęśliwie, elend, übel. Trąbić umieią; lecz oni tak iak ia, choć dosyć licho, napisać nie potrafią. *Mon.* 66, 186. Jak mu się przez ten czas powodziło? *Resp.* o bardzo licho! *Teatr* 30 *b*, 89. *LICHOCIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, kogo, *s* *powyłupować, nędzić, wyniszczać, *despoliare. Mącz.* einen arm machen, ausplündern. LICHOCKO *adv.*, bardzo licho, nędznie, elendiglich. Inne ciała w mauzołach szumnych spoczywaią, Tu nędzarza kości się lichocko walaią. *Gaw. Siel.* 396. *LICHOGRAD, - u, *m.*, πονηρόπολις, Philippopolis. *Plin.* 4, 11. miaſto w Tracyi przez Filippa Macedona osadzone samemi łotrami. *Klon. Wor. ded.* *Bubenstadt. LICHOTA, - y, *ż.*, LICHOSC, - ści, *ż.*, bieda, mizerya, *Vd.* zhemernoſt, burnoſt; Noth, Jammer und Elend. (*Bh.* lichota *s* nieuprzeymość *fallacia*; *Ross.* лихость złość, chytrość). Nędzny ſtan znaczy poniżenie, błahość, upadłość, a iż tak rzekę lichość a lichotę, a chudobę, iako też mówiemy: nędza, lichota albo błaho teraz około niego. *Sekl. Luk.* 1. Oto z Awernu blade wyszły ię̨dze, Roztrzęsą na świat lichoty i nędzę. *Tward. Mis.* 101. Wszędzie ucisk okropny i sroga lichota, Czy człek wchodzi w bramę życia, czy zawiera wrota. *Zab.* 26, 406. Wszyſtkie milliony wasze, z bogactwy synów korony niebieſkiey, uboſtwem są i lichotą wielką. *Birk. Syn Kor. B* 4 *b.* - §. lichota, lichy poſtępek, lichy charakter, Schlechtigkeit, Schlechtheit, schlechte Handlungsart. Wspomnę tu iedną lichotę a lekkość Alexandra Wielkiego. *Glicz. Wych. A* 5 *b.* - §. *Personif.* lichota, co nędznego, biednego, nędzarz, biedaszek, chudy pachołek, mizerak, *masc. et fem.*, ein Elender, ein Miserabler, ein armer Schlucker. Ja lichota do twey się łaſki ubiegam. *Warg. Wal.* 2. Przyszła ſtroyna od pereł i złota iedna niecnota, poddanka, lichota. *Chrość. Ow.* 123. Bardziey od muchy, od lichoty boli. *Zegl. Ad.* 11. Lichota bardziey ukąsi. *Cn. Ad.* 453.; bardziey boli od podłego). Choć kto możnym ieſt, bać się powinien lichoty, Dowcip bowiem ma snadne do zemſty obroty. *Min. Ryt.* 4, 18. Lichota pierwszych nie traci nałogów, Choć do naywyższych posunięta progów. *Kniaź. Poez.* 3, 136. cf. cięźki z sługi pan, z kléchy pleban). Szczęście się mężnych boi, ucisk a lichoty. *Bard. Tr.* 78. LICHOTARZ, - a, *m.*, lichy, nędzny człowiek, ein Elender, Miserabler. Ci lichotarze dzisieysi, (o heretykach). *W. Poſt. W.* 56. Marne takie lichotarze Zawzdy Pan Bóg i doma i na ſtronie karze. *Rey. Wiz.* 70. Pomniy, iako świeckie lichotarze, Pan srodze karze. *Rey. Zw.* 116 *b.* LICHOTNY, - a, - e, - ie *adv.*, mizerny, błahy, nędzny, lichy, elend, schlecht, jämmerlich, miserabel. Kraie te są barzo lichotne i nędzne. *Bot.* 161. Mocnyż on to był *obrzym niebieſki Pan Jezus; a lichotna była możność Herodowa. *Zrn. Pſt.* 3, 547. Na burzkach młodość swoię trawią, a na żołnierſką nie chcą, a kiedy się ſtawią, tedy barzo lichotnie. *Star. Vot. E* 2. W moiéy duszy lichotnéy boże raczysz się objawić! *Zyw. Jez.* 27.

ŁICHTAN, LICHTON, - a, *m.*, LICHTUGA, - i, *ż.*, mnieyszy ſtatek wodny przy większych dla ulichtowania w potrzebie ładunku; *z Niem.* der Lichter, das Leichtschiff, der Leichter (*Dan.* ligter, *Angl.* lighter; *cf.* łyżwa). Lichton służy do lichtowania ze ſtatku, gdy ten ſtanie na piaſku, i bierze 4 do 5 łasztów, który dla potrzeby prowadzą przy ſtatkach. *Mag. Mſk.* Przy ſtatkach mieć potrzeba lichton dla lichtowania zboża na iakiéy zawadzie. *Haur. Ek.* 170. Szyprowie od lichtana płacą po złł 2. *Vol. Leg.* 3, 60. Szkuta, lichtan, bata; różne nawy. *Ryb. Gęsl. D* 2 *b.* Szukaią w całym dotąd dziury w tym lichtonie, aż nakoniec im utonie. *Pot. Pocz.* 94. Okręt na hak wrażony, prożno pracuie bokami, przyydzie lichtugą uciekać, *Tward. Wład.* 46. *ob.* Lichtować.

ŁICHTARZ, - a, *m.*, *z Niem.*, LICHTARZYK, - a; *m.*, *zdrbn.*, der Leuchter; *Boh.* swjcen; *Sr.* 1. swiecżenk, ſichtiar; *Vd.* laihtar, sveizhnik, suetełnik, sveitnak, svietnik, sviezhnik; *Sla.* svíchnjak; *Cro.* szvéchnyak, czirak, chirak; *Bs.* cirak, keroſtaç; *Ross.* подсвѣчникъ, ман-

дялв, шандалецъ; Lichtarz wielki przed obrazem iakiego Swiętego *Rs.* насвѣщникъ. Czemuż to teraz *świecznik* wolicie zwać *lichtarzem? Budn. Bibl. praef.* Swieca na lichtarzu stoi, aby domownikom światłości użyczała. *Sk. Kaz.* 646. Swieca gore, lichtarz ziębnie. *Pot. Jow.* 136. Lichtarz we środku z śrebrnemi rogami, Oświecał salę pięknie pochodniami. *Jabł. Ez.* 209. LICHTARZOWY, - a, - e, od lichtarza, Leuchter=. *Boh.* swjcnowý; *Rs.* шандальный. Słupek lichtarzowy. 1 *Leop. Ex.* 37.

LICHTON *ob.* Lichtan. LICHTOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, ulichtować *dok.*, za pośrzodkiem lichtana ładunkowi statkowemu ulżywać, ein Wasserfahrzeug lichten; umnieyszać ciężaru. *Dudz.* 43. Lichtować, to iest. zboże ze statku do śpichlerza zsypować, albo też stanąwszy na haku, krypą ze statku ładunki uymować. *Mag. Msk.* Lepiey tobie lichtować na suszy. *Klon. Fl. E* 3. LICHTUGA *ob.* Lichtan.

LICHTYAN *herb*, koło młyńskie zębate, także na hełmie. *Kurop.* 3, 10. ein Wappen.

LICHUCZKI, LICHUCHNY, *intens. adj.* Lichy, *qu. v.*

LICHWA, - y, *ż.*, *LICHFIA (*Petr. Pol.* 76. *cf.* lichsnik, lifnik). *Bh.* lichwa; *Slo.* lichwa, užena; *Sr.* 1. licha; *Cro.* lihvà, usura, osura, fit, kamata; *Crn.* fajda, ohrènia, obręst; *Bs.* lihva, kamata; *Rg.* lihva, kámata; *Hg.* usora; *Rs.* лихва; *Ec.* лихоимство, лишшеимство, мшелъ; cf. *Germ.* leihen), der Wucher. - a) lichwienie, lichwy branie. *Cn. Th.* das Wuchern. Dawanie kapitału na procent, lichwą zwano. *Czack. Pr.* 1, 308. das Ausleihen auf Zinsen. Przez lichwę nabywamy, gdy pożyczanemi pieniądzmi zysku iakiego dostaiemy, *Gost. Gor. praef.* Są co z lichwy powstali, biorąc od tysiąca Złotych sto i pięćdzieliąt, do których przypisać Piętnaście złotych trzeba i piętnaście groszy. *Opal. Sat.* 28. *Jn malam partem.* Lichwa nie może bydź dobra, iakoż też od licha, co Ruś złym zowie, imię ma. *Petr. Pol.* 39. Lichwą, przez lichwę, w lichwie *foenerato. Cn. Th.* wucherisch, gegen Interessen. - §. zysk z lichwienia, procent lichwiarski, der Wucherzins. Lichwa w słowiańskim znaczy wszelki zysk; w Polskim tylko zysk niegodziwy. *Klecz. Zdan.* 48. Przysiągł, że da lichwy lichwiarzowi, aby mu pożyczył pieniędzy. *Chel. Pr.* 104. Miałeś pieniądze moie dadź monetarzom, a iabym był przyszedłszy wziął co moiego iest z *lichfą. *Sekl. Math.* 25. Lichwa iest własny pożytek pieniędzy, nie udanych na żadne towary abo kupie, iako na rolą, na winicę, na kupiectwo. *Gost. Gor. praef.* Cokolwiek bierze kto nad to co pożyczył, lub co takowego inszego, co pieniędzmi może bydź oszacowano, to lichwa iest. *Karn. Kat.* 554. *Kucz. Kat.* 3, 169. Lichwę daię, płacę, pożyczam u lichwiarza, daię od pieniędzy. *Cn. Th.* Nowa lichwa z starey lichwy, der Zins der Zinsen, lichwa z lichwy, n. p. Lichwa lichwę rodzi, na kształt pokolenia. *Min. Ryt.* 1, 314. Lichwa iest prędkonoga i dłużnikom sroga. *Cn. Ad.* 453. Miasto obowiązało się iścom lichwę płacić, ażby długi popłaciło. *Petr. Ek.* 33. LICHWECZKA, - i, *ż.*, *foenusculum. Mącz.* procencik, ein Procentchen. LICHWIARKA, - i, *ż.*, która lichwi, die Wucherinn; *Bh.* lichewnice; *Rg.* kamatnisa; *Rs.* ростовщица, барышница. LICHWIARSKI, - a, - ie, od lichwiarza lub lichwiarstwa, wucherisch. *Sr.* 1. lichowné; *Crn.* ohrènske; *Cro.* kamatni, osurasni; *Rg. et Bs.* kamatni, kamatnicki; *Rs.* лихоимный, лихоимственный, ростовщичій, барышный, барышничей. LICHWIARSTWO, - a, *n.*, lichwiarski stan, rzemiosło lichwiarskie. *Cn. Th.* Wucherey. *Sr.* 1. lichwano, licharstwo; *Slo.* užernictwj; *Hg.* usorálkodás; *Ross.* лихоиманіе, рѣзоимство; *Ec.* лихоимство, лишшеимство, рѣзоиманіе, взиманіе прибышка, барыша, лихвы. мшелоимбіе, многшеимство. LICHWIARZ, *LIFORZ, LICHWNIK, *LIFNIK, - a, *m.*, który na lichwę rozpożycza pieniądze, *lichwiarzny. *Mącz. Bh.* lichewnik, lichwař; *Slo.* lichewnik, užerník, kterí na penjzech zysk hledá, *Hg.* usorás; *Sr.* 1. lichownik; *Crn.* ohrenèk; *Vd.* vohernik, vuhrar; *Cro.* oshurnik, ushurnik, kamatnik, osurás, fitnik, chinsnik; *Rg. et Bs.* kamatnik; *Rs.* лихоимецъ, ростовщикъ, барышникъ; *Ec.* лихвогрёбецъ, мздоимецъ, рѣзоимецъ, процентщикъ, чужехватъ, сребролюбецъ, мшелоимецъ; der Wucherer. Są, którzy sobie obrali na tym świecie służyć pieniędzom, iakowi są łakomcy, lichwnicy i t. d. *Zrn. Pst.* 2, 387. Kto lichwiarze broni i zastępuie, niech będzie karany iako lichwiarz. *Chel. Pr.* 106. Dwu dłużników miał pewny lichwnik. *W. Post. W.* 3, 286.; *Budn. Prov.* 29, 13. Lichwnicy, zabiiacze. *Biał. Post.* 249. Aby urząd nie był z tych, którzyby byli *lifarze, łupieżce, którzy są pożercami ludzkiemi. *Kosz. Lor.* 89. Wykrętacze, lifnicy. *Modrz. Baz.* 202. Dwu dłużników miał ieden lifnik. *W. Post. M.* 510. Niech usidli lifnik wszystko co iego, a niech rozchwycą obcy prace iego. *Budn. Ps.* 109, 11. Kto rozdawa, boga naśladuie, a kto chce, żeby mu wrócono, naśladuie lichwiarza. *Gor. Sen.* 167. Lichwiarze, piekielny rodzay ludzi, złoty czasem na tydzień od czerwonego złotego płacić im potrzeba. *Teatr.* 7 c, 19. LICHWIĆ, - ił, - i, *Jntr. ndk.*, *Bh.* lichwiti, těžiti (cf. *ciążać); *Slo.* lichwugi, na lichwu dáwám; *Sr.* 1. lichuyu; *Vd.* vuhrati, ohernio tribati; *Crn.* ohram, fajdam; *Cro.* oshuro useti, osurassim, kamatujem, fitati, fitujem; *Rg.* kàmatovati; *Bs.* kamatovati, lihvovati; *Rs.* лихоимствовать, срѣзати, срѣжу, барышничать; *Ec.* мытоимствовати, предзлимодавствую; lichwę brać, brać od pieniędzy, wuchern, Wucher treiben. Wiedzie cię łakomstwo, żebyś lichwił. *W. Post. W.* 274. Maią bydź upomnieni lichwiarze, żeby więcey nie lichwili. *Chel. Pr.* 106. Który lichwi, dwa razy iednę rzecz przedaie, albo przedaie, co nie iest. *Karnk. Kat.* 354. LICHWODAWCA, - y, *m.*, lichwę czyli procent lichwiarzowi płacący pożyczalnik, der Zinsenzahler. Naprzód zapisem usnuią lichwodawcę. *Klon. Wor.* 76. LICHWOPŁATNY, - a, - e, płacący procent lichwiarski, Wucherzins zahlend. Weksel lichwopłatny maiąc na powodzie, Zdziwi kraie sąsiedzkie nierozumnym zbytkiem. *Kras. sat.* 42.

Pochodz. *dolichwić się, nalichwić się, oblichwić się, ulichwić, wylichwić.*

LICHY, - a, - e, *Lichuczki, Lichuchny intensiv.*, cf. licho; *Bh.* lichý *impar.*, *Crn.* lih *recte* właśnie tak; *Vd.* lihek z delikatny; *Cro.* lyút, z zły; *Rg.* sálihi *irritus*; *Rs.* лихій, лихъ zły, chytry, złośliwy). - nędzny, słaby, niewiele wart, mizerny, elend, miserabel, schlecht, schwach. *Bh.* chatrný, sprostný (cf. sprosny); *Sr.* 1. slatki,

nad liniyką, *Solſk. Geom.* 3, 78. Część gorna ułomku, wyrażaiąca wiele części bierze, nazywa się licznikiem. *Łęſk.* 2, 18. - §. 2) Licznik *ziele*, = bukszpan ościſty, bukszdorn. *Słeszk. Ped.* 415; drzewo, z którego sok *Lycium* biorą. *Sien. wykł.*, der Buchsdorn. LICZNIKOWY, - a, - e, a) od licznika frakcyynego, den Zähler betreffend. - *b*) od licznika ziela, Buchsdornen=. LICZNIE, LICZNO, *adv. adj.* liczny; = w wielkiéy liczbie, *Crn.* dukaj; *Rs.* многочисленно; *Ec.* соборнѣ (*diſtg. Rs.* лично osobiście, uſtnie, *ob.* oblicznie, *ob.* lice), zahlreich. **LICZNOPIĄTRZYSTY, - a, - e, o wielu piętrach, vielstöckig, mehrere Stöcke habend. Licznopiątrzyſte okna napełniaią, Z dotkliwym utęſknieniem króla wyglądaią. *Zab.* 12, 105. LICZNOŚĆ, - ści, *ż.*, mnogość, *ob.* likowitość; *Rs.* многочисленность; die Vielheit, reiche Anzahl, Menge. Nie moc i liczność dzielne roty wsparła, Duch mężny poſtać okropną przemienił. *Kras. Woy.* 116. LICZNY, - a, - e, mnogi, zahlreich; *Rg.* velebrojni; *Rs.* многочисленный. Nie bardzo liczna kompania, ale wesoła. *Teat.* 3 *d*, 80. - *§. liczebny, liczący, zählend, Zahlen=. Liczna ieſt litera każda arytmetyczna, która cokolwiek waży, iakich ieſt dziewięć od 1 do 9, *significatiuus. Solſk. Geom.* 3, 78. Nieliczny, litera iedna arytmetyczna o, którą nazywaią *cyfrą*; sama przez się nic nie waży, tylko przydana *licznym. Solſk. Geo.* 3, 79. LICZNE, - ego, *n.*, płata od liczenia. *Tr.*, Zählgeld. LICZONY, - a, - e, *part. perf. verb.* liczyć, zählen. J liczone wilk bierze. *Rys. Ad.* 2; *Slo.* i ſ čitaného wlk bere, *non curat numerum lupus*). Z Nowogrodu dawano do ſkarbu Litewſkiego liczonych pieniędzy dziesięć tysięcy złotych czerwonych. *Stryik.* 633. t. i. gotowych, w gotowiznie, baares Geld. LICZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, obliczać, zählen; *Bh.* počjtati (cf. poczytać); *Crn.* shtęti, shtęjem, shislam; *Vd.* shtejti, shteti, shtiem, shtejem, ſtivejnije delati; *Cro.* broiti (cf. broić); *Rg.* broitti (*Rg.* liciti, lijciti *publicare, euulgare* licytować; *diſtg. Dl.* lichim, = léczę; *Slo.* ličjm barwię *ob.* lice); *Bs.* broitti; (*Bs.* liciti, = licytować); *Rs.* счèсть, сочту, считать, счислить, счислять, исчислить, изчислять *ob.* *czcić, czytać, poczet); *Ec.* согладáти. Gdy pieniądze oddaią wielkie, nie liczą z osobna grosza każdego, ale na szale ie kładą. *Birk. Krz. Kaw.* 13. Mało ten dziedziczy, Kto swą trzodę liczy. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 269. Snadny do liczenia *Slo.* ſcjſlný (cf. ścisły), počjtedlný, ſnadný k zečtenj. Cudze pieniądze licząc, nikt się nie zbogaci. *Cn. Ad.* 110. cf. cudze proso oganiasz, a twoie wroble piią). Na iednego ſto się ich liczyło. *Jabł. Buk. N. b.* Liczy się szabel dwakroć ſto tysięcy, Okrom posiłków Multańſkich z Wołochów. *Kochw. Wied.* było tyle). - Rzuca się, klnie, milionami djabłów liczy. *Teat.* 1 *b*, 63. cf. djaboł). - Liczyć komu co, = odliczać, einem aufzählen. - *Fig.* Czy to, żeś nieprzyiaciół ukrocił, toś powinien i nam liczyć guzy? *Bardz. Luk.* 31. dokuczać). - Liczyć kogo między, = policzać. *Cn. Th.*, einen zu etwas rechnen, mit dazu zählen. Koloman raczéy się liczył bydź Halickim królem, a nie Ruſkim. *Bielſk.* 115. t. i. liczył się między Halickich królów). Rod swóy od Marsa liczył. *Otw. Ow.* 236. wywodził). - §. *transl.* płacić, wyliczać, zahlen. Wiele obiecuią, mało liczą. *Dwor. B.* 2. LICZYCIEL, - a, *m.*, który liczy, *ob.* licznik, der etwas zählt, der Zähler; *Ross.* численникъ, счётчикъ; *Ec.* числитель. LICZYDESKA, - i, *ż.*, tabliczka do liczenia na niéy pieniędzy, das Zählbret. *Tr.*, celbrat, *Boh.* počelnice; *Ross.* счеты; *ob.* liczmannica. LICZYDESKOWY, - a, - e, Zählbrets=. LICZYDŁO, - a, *n.*, *convallaria multiflora Linn.*, gatunek konwalii, rośnie w lasach. *Jundz.* 206, *Kluk Dyk.* 1, 151, eine Art von Convallien oder Mayblümchen. LICZYGROSZ, - a, *m.*, LICZYGRZYWNA, LICZYKRUPA, - y, *m.*, LICZYKRUPKA, - i, *m.*, ſknéra, ſkąpiec, kutwa, zmindak, smażywiecheć, wędzigrosz, *Vd.* ſtiſkovez, terdiu, kluka, dershiga, dershei; *Rs.* скряга, скопидомъ, крѣпышь. колотырникъ, алтынникъ, ein Knicker, ein Filz. Mieszkał na folwarku ſtrzechą poszytym iakiś liczygrosz. *Oſſol. Str.* 4. Nie kup' sobie urzędu, rzecz trudną. przeciwną, Lepiéy snadź po ſtaremu zoſtać liczygrzywną. *Klon Wor.* 12. Pieniądze tego liczygrzywny ... *ib.* 45. Liczykrupo, kutwo, żydzie. *Zabł. Z. S.* 35. Oto to ten łakomiec, ten liczykrupa, *Teatr* 36 *b*, 109, *Mon.* 75, 589. Dla brzydkiego ſkępſtwa swego, w całem mieście za lichwiarza, kutwę i liczykrupę ieſt miany. *Teatr* 1 *b*, 58. Liczykrupa lękał się, by z głodu nie umarł, a pieniądze korcami mierzył. *Zab.* 5, 218. Syn marnotrawca, ociec ſknera, ſkąpiec i bezecny liczykrupa. *Teat.* 7 *c*, 44.

LIEBFUNT, - u, *m.*, miara miodu przasnego w Kurlandyi. *Czack. pr.* 1, 292, ein Honigmaß in Curland. LIESFUNT, - u, *m.*, różna miara morſka; we Gdańſku 20 liesfuntów ſkładało ieden szyffunt. *Czack. Pr.* 1, 292, das Liespfund (Liefländisch Pfund).

*LIEKKI *Leop. Job.* 24, 18, *ob.* Lekki. *LIESZ *Mącz.*, *ob.* Lesz. *LIFNIK *ob.* Lichwiarz.

LIGA, - i, *ż.*, związek, spiknienie, przymierze, die Ligue, das Bündniß, der Bund. Kazimierz W. z książętami Pomorſkiemi uczynił ligę wieczną, przeciw każdemu nieprzyiacielowi, *Bielſk.* 192, *Gil. Kat.* 244. Srogim Krzyżaków uciſkom chcąc zabieżeć Prusacy, sprzysiężenie nieiakie, co *ligą* nazywali, między sobą ſtanowią. *Krom.* 594. Ligę z sobą wzięli, przysięgą się wspólną wiążąc. *Warg. Cez.* 4. Chce mię mieć Barbal w małżeńſkiéy lidze. *Kras. Oſſ. E b.* O cudowna na świecie rzeczy ludzkich liga, Zawsze smutek pociechy, żal nadzieie ściga. *Pot. Jow.* 83. - §. 2) Liga monety, das Korn einer Münze, to ieſt, wiele łotów śrebra i wiele miedzi w grzywnie monety. *Solſk. Arch.* 190. Talery nieiednaką ligę i wagę po sąsiedzkich państwach w sobie maią. *Vol. Leg.* 3, 800. - §. Liga w *muzyce* nad kilką notami, znaczy, iż bez uniesienia ręki, naſtępnie iednę po drugiéy notę uderzyć potrzeba na klawiszach, na ſkrzypcach zaś iednym ſtrychem. *Mag. Mſk.*, in der Music, das Verbindungszeichen der Noten, die geschleift werden, der Schleifer. - §. u *flisów*, ligi, sznury, któremi dla mocy żagiel na brzegach ieſt obszyty. *Mag. Mſk.*, die Rondschnüre, Besatzschnüre am Segel.

LIGAWICA, - y, *ż.*, łgnięczka, ein lehmiger Boden, Mohr, *uliginosa terra. Cn. Syn.* 932. Ledwo się pomknął z woyſkiem na owe ligawice, rozumieiąc, że to bydź miała krótka przeprawa, wypadł nieprzyiaciel na

biedzących się w błocku. *Nar. Hst.* 3, 350. Resztę uciekaiących błota i ligawice potopiły, *ib.* 4, 174. cf. trzęsawica, topielisko). LIGAWICZNY, - a, - e, lgniący, schlüpferig, morastig.

LIGNIA, LIGNIOWY *ob.* Lipień ryba. LIGNICA *ob.* Legnica.

LIGUSTR, - u, *m.*, *ligustrum vulgare Linn.*, der Hartriegel, krzew mierny, zdatny do zasadzania mnieyszych szpalerów. *Kluk Rosl.* 2, 56. LIGUSTROWE iagody zowią się po Staropolsku ptaszą łobią. *Kluk Rosl.* 2, 56, *Kluk Dyk.* 2, 88, Hundsbeeren. *Sleszk. Ped.* 419, *Mon.* 74, 712.

LIK, - u, *m.*, liczba czego, die Anzahl, die Zahl. (*Ross.* ликъ chór śpiewaków, gromada, zgromadzenie). Ośm zrodził synów, tymże corek likiem. *Zygr. Pap.* 331. Lik bardzo mierny prawdziwych przyiaciół. *Jak. Bay.* 144. Niezmierny lik materyy nayważnieyszych decyzyi naszéy oczekuie. *Gaz. Nar.* 1, 58. Mości księże Kanoniku Głupstwa w świecie iest bez liku. *Kras. List.* 2, 52. Namiętności likiem trudno wypowiedzieć, gdyż rozmaicie ich wyliczaią. *Petr. Et.* 134. Zażyway dóbr doczesnych pod miarą, pod likiem. *Zab.* 13, 244 *Nar.* *LIKOWITOŚĆ, - ści, *ż.*, liczność, die Menge, die Zahlreichheit. Likowitością nieprzyiacioł ustraszeni, pierzchnęli. *Krom.* 652. *LIKOWITY, - a, - e, liczny, zahlreich. Niespodziewanie na nieprzyiaciela nierównie likowitszego napadli. *Krom.* 616. Bolesław woysko likowite Konradowe pogromił. *ib.* 249.

Pochodz. *liczba*, *liczalny*, *liczarz*, *liczbiany*, *liczbowy*, *liczebny*, *liczbować*, *liczebnik*, *liczyć*, *liczman*, *liczmannicą*, *licznik*, *licznie*, *liczny*, *liczność*, *liczony*, *liczydełka*, *liczydło*, *liczygrosz*, *liczygrzywna*, *liczykrupa*; *doliczyć*, *naliczyć*, *obliczyć*, *odliczyć*, *nadliczyć*, *policzyć*, *przeliczyć*, *przyliczyć*, *rozliczyć*, *rozliczny*, *rozliczność*, *wliczyć*, *wyliczyć*, *nawyliczać*, *zaliczyć*, *zliczyć*, *niezliczony*, *niezliczny*.

LIKTOR *ob.* oprawca, ceklarz, *Rg.* scibonoscjaz; *Rs.* наличникъ.

LIKWIDACYA *ob.* obrachunek.

*LIKWIERYCYA *ob.* Lukrecya.

LIKWOR, - u, *m.*, *z Franc.*, Liquer; *Rs.* ликёръ. Wódki słodkie, *likworami* zwane, żołądek psuią. *Krup.* 5, 97. Te trunki, które oycowie nasi po prostu nazywali *gorzałką*, potym *wódką*, my teraz ochrzciliśmy *likworami*. *Kras. Pod.* 1, 18. Przedtym wódka była wódką; dziś iest likworem. *Mon.* 67, 394. Napić się porcyi *wódki*, nie godzi się, ale wypić kieliszek *likworu* wolno. *Kras. Pod.* 1, 18. cf. nie pałką, ale kiiem). Rano się wszyscy do niego na likwory schodzą; w wieczor ostrygi stare wina ciągną. *Zab.* 13, 204. - *Fig. burl.* Ja znayduię w tych wierszach iakiś likwor radości niewypowiedzianéy. *Boh. Kom.* 4, 138.

LILI *ob.* li li li. LILAĆ, LULAĆ, LULKAĆ, - ał, - a, *intr. ndk.*, śpiewaniem *li li* dziecię usypiać, ein Kind in den Schlaf singen, einsingen; *Rs.* люкать, улюлюкать, баюкать, баюкивать, убаюкать (cf. *Rg.* leliati, lûgljati *mouere*). Mamka nad kolebką śpiewała: lulayże, Lulay Lulay chłopieczku. *Opal. sat.* 72. - *transl.* A kto wie, ieśliby iuż miłość mu zdradziecka Obcego czasem w domu nie lulała dziecka? *Zabl. Zbb.* 73. LILANIE, LULANIE, - ia, *n.*, śpiewaiące usypianie kogoś, das Einsingen in den Schlaf, das Einwiegen.

Pochodz. *wluląć się*, *wlulić się*, *ululać się*.

LILA, - i, *ż.*, kolor bzowy, Lilafarbe. Dosyć długo chodziłem w *lili*, czyli bzowym kolorze. *Niemc. Kr.* 4, 12. Czy lubisz kolor lila? *Teatr* 58, 297.

*LILCH, LILAK iest słowo Tureckie, którego i Słowacy równie używaią; nie wiem kto ie od kogo ma. Owoc zowią Słowacy Lilch *glans unguentaria*; podobne są pistacyom, tłustsze niż nasza bukiew'; oléy z nich nigdy nie zgorsknie, i inne oleie od zgorzknienia broni; zowią ten oléy *benoninum beniouinum*. *Sien. wykł.* Aptekarski orzech, Turecka bukiew', owoc drzewa podobnego tamaryszkowemu. *Sleszk. Ped.* 415. cf. bukiew' Turecka, Apothekernuß, Myrrhenеichel. *Lilchowe* iądrka zowią też Turecką bukwicą. *Sien.* 573. - §. b) Lilak, *syringa vulgaris Linn.*, Spanischer Hohlunder, Lilak; *Rs.* сирень, krzew początkowie obcy, teraz tak przyswoiony, iż po niektórych mieyscach, mianowicie koło ogrodów, dziko rośnie. *Jundz.* 87.

LILIA, - ii, *ż.*, *z Łac.* lilium, die Lilie; *Slo.* lilium; *Hg.* liliom; *Sr.* 2. leluja; *Sr.* 1. liliya; *Bs.* lilian, ljer, lir, gljer; *Cro.* lilyan, lilium, lilia; *Dl.* lilian, lily, lir; *Vd.* lilia; *Crn.* lilija, limbar; *Rg.* ljêr, ljerich, *Sla.* ljiljan; *Rs.* лилїя, кринъ, саранà, царсїя кудри. Mleczne ku niebu wymusnąwszy szyie, Kniemu coś mówić zdaią się lilie. *Zab.* 9, 14. Czasem między pokrzywami lilia rośnie. *Kosz. Cyc.* 70. Dziewczęta, iak róże i lilie. *Teatr* 30, 68. cf. mleko a krew'). Lilie kilkorakie są, białe, Hiszpańskie, czerwone abo pręgowane, żółte pospolite w ogrodach. *Kluk Rosl.* 1, 255. Lilia żółta polna *hemerocalles*, gelbe Lilie, Feldlilie. *Syr.* 751. Lilią polną abo leśną po wieysku zowią *maleszka*. *Lek. Koń.* 2, 6. Lilia wodna Egipska *ob.* narzaniec. *Syr.* 1410. Wodna lilia biała; lilia wodna mnieysza biała i większa *ob.* grzybienie. *ib.* 770 *et Sien.* 112; 770 - 73. Padolna lilia *ob.* konwalia, łanuszka, łanka. Lilia Turecka *ob.* tulipan; lilia płotowa *ob.* powóy płotowy. *Urzęd.* 290. Lilia wielkonocna *ob.* Szafran polny Turecki. - §. Lilia *herb*, *ob.* Wierzbna. - *§. Pnie iak *ud miąższe, a okrągłe, u wierzchu zaciosane, *liliami* u Rzymian zwano. *Warg. Cez.* 197, bey den Römern, eine Art von Palisaden. - *§. Wzięła na się lilie, nausznice, pierścionki. *W. Judit.* 10, 5. manele *Bibl. Gd.*, Armbänder). LILIOWY, - a, - e, od lilii, Lilien-; *Sr.* 1. liliyowé; *Rg.* ljerni; *Rs.* лилейный. Liliowy ogród, *Rg.* ljerisćte; *Sr.* 1. liliyenza, liliyowa zahroda; *Dl.* lilische). Liliowy korzeń, oleiek, kwiat; liliowa wódka. *Syr.* 579. Białość liliowa. *Teat.* 53, 8. LILIYKA, - i, *ż.*, *dem.*, eine kleine Lilie.

LIMA, - y, *ż.*, *z Łac.*; *transl.* poprawa, die Ausbesserung, die Feile, z. B. der Critic. Pośpieszay, ale zwolna; pisz ostróżnie rymy, Nic leń się ich dwadzieścia razy wziąć do limy. *Dmoch. Szt. R.* 18.

LIMBA *ob.* Linba.

LIMITACYA, - yi, *ż.*, LIMITA, - y, *ż.*, odkładanie, odroczenie, zawieszenie, n. p. seymu, sądu, das Aussetzen, z. B. der Reichstagssessionen bis zu einer andern Zeit. Sławna limitacya seymu Konstytucyynego. *Gaz. Nar.* 1, 212. LI-

MITOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, zalimitować *dk.*, odkładać, zawieszać, odroczyć, **aussetzen, verschieben, aufschieben.** Chcąc zmordowanym siłom naszym trzechletnią seymową pracą dadź odpoczynek, sessye seymowe do dnia 15. Sept. limituiemy. *Gaz. Nar.* 1, 212.

LIMONADA, - y, *ż.*, **die Limonade**; *Vd.* lemanada, lemonsku pitje; *Ec.* хладопи́тїе, студенопи́тїе. Limonada z wody, cukru, soku cytrynowego, iest trunkiem chłodzącym, *Kluk Dyk.* 1, 134. Czokolata iest rozkosz Hiszpana, herbata rozrywką Angielczykom; 'limonata chłodzącym posiłkiem Włochom. *Zab.* 5, 67. W Wiedniu na większych placach rozbiiaią wielki namiot, w którym w wieczor limonadę i lody rozdaią. *Pam.* 85, 1, 869. LIMONIA, - ii, *ż.*, owoc drzewa należącego do gatunku cytrynowego, **die Limonie**; *Pers.* Limon; *Boh.* **limaun**; *Vd.* lemona; *Cro.* lemón; *Crn.* elmona; *Bs.* limun). Nad limonie z Kandyi niemasz lepszych w państwie Tureckim. *Star. Dw.* 30. Sok z świeżych limonii. *Syr.* 1042. W potocznéy mowie toż co cytryna, albo też cytryna zakiszona, **eine eingemachte Citrone.** Od limonii niech płacą podatku po groszy piętnaście, gdyż nie zła pieczenia z ogórki abo z cebulą. *Lek. C* 2 *b.* Stanie za limonią i za kapary ona wdzięczna przeieżdżka z miłym towarzyszem. *Rey Zw.* 26. - §. 2) Limonia *ziele*, *limonium Cn. Th.*, **Limonienkraut**, *Cro.* simozelenka.

LIMONT *herb*, miecz otłuczony, rękoieścią do góry obrócony, między trzema kulami. *Kurop.* 3, 30, **ein Wappen.**

LIN, - a, *m.*, (cf. glina, lnąć, lgnąć); *Bh.* **lin**; *Vd.* linj, glenzasta riba; *Cro.* lin riba; *Bs.* lin, tenka; *Slo.* **lin, S'wec**; *Sr.* 1. **lin**; *Sla.* linjàk; *Rg.* lin, lignak; *Rs.* линь, линёкъ (cf. леноќъ); *Germ. Provinc.* **Schlein**, *Dan.* **Slie**), **die Schleihe** *cyprinus tinca Linn.*, ryba średniéy wielkości, ma skórę kleiowatą ślizką, łuski ledwie co znaczne, znayduie się w wodach błotnistych. *Zool.* 188. Lin błotnisty. *Jabł. Ez.* 5. Jak błotni linowie, Kozacy na matnią przyszli. *Biał. Odm.* 43. Gdy w mieszku ieno lin, niechay łosoś na stole nie bywa. *Star. Ref.* 75. t. i. piędzią się mierzyć). Liny *szewcami* zowią; żywe młodociane pod stopy przywięzywać, wyciągną z człowieka żółtaczkę. *Haur Sk.* 405.

LINA, - y, *ż.*, (cf. len, **Lein**), *Bh.* **lano**, *Lett.* lyna, *Gr.* λινον, *Lat.* linea, *Suec. et Isl.* lina, *Dan.* **line**, *Gall.* ligne, *Germ.* **Leine**), **ein Tau, ein Seil.** Sznury dzielimy na dwa gatunki, na postronki i na liny. Przez liny rozumiemy sznury splecione z dwóch lub więcéy postronków. *Jak. Art.* 3, 225, *Rs.* канáтъ. Lina sznur gruby nie z nicianych, ale z postronkowych żeber spleciony. *ib.* 3, 299. Lina calówka, półtóra calówka, 5/3 calówka etc. *ib.* 3, 42. Lina okrętowa *Crn.* veruv; *Vd.* brodarska verv, ladjouni konop; *Rg.* cêlo; *Bs.* gumina; *Rs.* бечевá, бечевка. Liny okrętowe *collect.*; **Takel**, *Bs.* scjuste, konopi od drjeva; *Rs.* оснáстка. Okręt w liny opatrywać **betakeln**, *Rs.* оснáщивать; opatruiący okręt w liny, **der Takelmeister**, *Rs.* оснастчикъ. Liny okrętowe odmienić, **umtakeln**, *Rs.* переснастить, переснащивать. Zbierać liny z okrętu, **abtakeln**, *Rs.* разснастить, разснащивать, *subst.* разснáстка, **das Abtakeln.** Nieprzyiaciel odciąć liny, i uchodzić musiał. *N. Pam.* 23, 150, **die Taue kappen**; cf. kotwica). Flisy ciągną statek lądem *polną* liną. *Haur Ek.* 174. *Półka*, zowie się lina, którą flisy statek do góry holuią, i tę z masztu wydaią. *Mag. Msk.* Już liny ięczą, wiatrów potęgą przyparte, Żagle, które tak długo służyły, rozdarte. *Zab.* 11, 350. W tym zmieszany krzyk flisów; napełniaią brzegi, i liny wyciągaią i żagle do biegu. *Jabł. Tel.* 325. Liną ciągnęli czołno do brzegu. *Rog. Doś.* 2, 147, *ob.* cuma). Już żeglarze po linach biegaią. *Jabł. Ez.* 91. - *promiscuè* : powroz, sznur, **ein Seil, ein Strick, eine Leine.** Każe im, żeby go na linie Do téy spuściły głębini. *Zab.* 14, 283. Lina, powróz gruby u sieci, : nawłoka). Tanecznik na linie upadku się nie boi. *Zab.* 7, 160 *Węg.* Weźcie go woła i wytrzepcie drwiny Mocno i gęsto postronkiem od liny. *Jabł. Ez. B* 4. Nie raz bywał przed woytem u kata na linie. *Pot. Zac.* 52. Spuściwszy linę z ołowiem do morza, naleźli głębią na dwadzieścia sążni. *Leop. Act.* 27, 28. sznur z ołowem. *Bibl. Gd.*, **das Senkbley, die Bleyschnur**); cf. linka *dem.*

LINĄĆ *ob.* Lunąć.

LINBA, - y, *ż.*, LIMBA (*Ład. H. N.* 92), LIUBA *Cn. Th.*, *pinus pinea Linn.* (cf. *Ger.* **Linbaum, Lehne**), **der Zirbelbaum**; drzewo wielkie sosnie nieco podobne, rośnie nie tylko we Włoszech, ale też obficie w górach Węgierskich. *Sien. wykł.*, *Sleszk. Ped.* 415. LINBOWY, LIUBOWY, LIMBOWY, - a, - e, **Zirbel**-. Pinelki abo linbowe orzeszki, owoc linby. *Sien. wykł. et Sien.* 527, *Sleszk. Ped.* 415. Z żywicy limby dystyluią oleiek zwany limbowy. *Ład. H. N.* 92.

LINDA *herb*, w polu czerwonym drzewko na ukos żółte z pięcią gałązkami; w hełmie dwa takież drzewka. *Kurop.* 3, 30, **ein Wappen.**

*LINEA, LINIIA (*Cn. Th.*), - ii, *ż.*, *Lat.* linea; *Slo.* **linie, čarka**; *Hg.* linea; *Bh.* **čiara**, cf. czary; *Sr.* 1. **smuha, smužka** (cf. smuga); *Sr.* 2. **smuga**; *Crn.* smûga, potęga, potésaj, cf. pociąg): *Cro.* linea, linya, chèrknya, trák; *Vd.* versta, shreda, zilla, linia, cf. wiersz, warstwa); *Dl.* redka, potezek, trak; *Bsn.* trák, vrrista; *Rg.* rèdka, trak, rjez, cf. rzęd, résa); *Sla.* rédak; *Rs.* линїя, линéя, стрóй, строкà, стрóчка, черта; krésa, **die Linie.** *Mathem.* liniia iest długość bez szerokości i miąższości. *Grzęp. Geom. C.* Liniie są proste, krzywe, i mieszane. *Lęsk.* 5. Liniia przez pośrzodek koła, gałki puszczona. *Cn. Th.*, : średnica, *diameter*, **der Durchmesser**, cf. promień, cięciwa, sieczna, stycżna). Liniia z góry na dół prosto idąca, iako w modle, w krokiewce, iaką kamień z góry lecąc czyni, iako słupiec między krokwami idzie. *Cn. Th.*, : prostopadła, pionowa, **eine senkrechte Linie.** Liniia dzieląca ziemię na dwie połowy, połnocną i południową, : równik, **der Aequator, die Linie.** Liniia od rogu do rogu rzeczy nieokrągłych. *Cn. Th.*, : przekątna, **die Diagonallinie.** Liniia w ciąż abo w bród, *infinita*, bez naymnieyszéy miary; którą do upodobania dłuższą rysować możesz. *Solsk. Geo.* 4, **die Linie ohne Ende.** Liniie równoległe, **Parallellinien.** Liniiami, rzędami, warstwami, **in Linien, in Reihen**; *Rs.* посторóнно. - Liniia *per excell.*, : prosta liniia, **die Linie, gerade Linie**, cf. sznur). Srzodkiem iaworowych drzew, w liniie wysadzonych, płynie strumień. *Pilch. Sen. list.* 425. Kazał w lesie linią ciąć do kościoła parafialnego. *Teat.* 29, 46. prostą ulicę).

§. b) *transl.* liniie na twarzy, kréſki, Geſichtslinien, Geſichtszüge. Z nich był ieden ſtarszy, drugi młodszy twarzą, W nim liniie Ulissa podobieńſtwo żarzą. *Jabł. Tel.* 3. – §. *meton.* liniia, = liniiał, das Lineal. Liniia ſtolarſka, inſtrument, podle którego liniie rysuiemy. *Solſk. Geom.* 4. Liniie *plur.*, karta z nakreślonemi grubemi liniiami, która się podkłada pod papier, na którym się pisze, dla proſtszego pisania. *Tr.*, das Linienblatt. Po liniiach pisze. *Tr.* – §. liniia, = gran, dwunaſta część cala, die Linie eines Zolls, der Gran. Łokieć dzieli się na calów 24, z których się każdy z 12 liniy ſkłada. *Zabor* 13, *Lęſk.* 2. – §. 3) Liniia woyſka, = filata, die Linie, ein in die Linie geſtellter Theil der Armee. Szykuiąc woyſko do boiu, oddziela się przynaymniéy połowa batalionów i szwadronów na piérwszą liniią. *Jak. Art.* 2, 467. Każda liniia uszykowana do boiu, podziela się na brygady. *ib.* 2, 467. – §. *Fortific.*, liniia, = szereg przedpiersieniów, eine Fortificationslinie. Obronna liniia poprowadzona od kąta ramiennego do kąta obarczonego. *Jak. Art.* 3, 305. cf. cyrcumwalacya, = okołokopy. – §. *poet.* kres, koniec, granica, das Ende, die Gränze. Umiał pamiętać o rzeczach oſtatnich, zwłaszcza o śmierci, która oſtatnią ieſt liniią wszyſtkich. *Birk. Chod.* 38. – §. liniia rodu, familii, = bocznica, dzielnica, pokolenie, plemię, die Geſchlechtslinie. Liniia proſta krewności dzieli się na liniią wzgórę idących przodków naszych, od których my pochodzimy, rodzice, dziad, baba, pradziad *etc.*; i na drugą na dół idących, które od nas pochodzą, dzieci, wnuki *etc. Sax. Porz.* 124, aufſteigende und abſteigende Linie, cf. poboczna liniia). Szlachcicem, ale tylko z linii oycowſkiéy. *Pot. Jow.* 197. cf. po mieczu, po kądzieli). Jako tu po liniiach i oycach rodzay Chryſtusowy idzie, tak też kapłanów od apoſtołów liniia, wſtęp i sukcessya ukazać się może. *Sk. Zyw.* 2, 175. (*LINIAK, – a, *m.*, rynsztok. *Tr.*, die Gaſſenrinne, die Goſſe, der Rinnſtein. Wpaść w rynsztok, w *liniiak. *Ern.* 198, *ob.* lunąć, linąć). LINIAŁ, LINIIAŁ, – u, *m.*, prawidło, liniia, Lineal, Richtſcheit, Regul; *Sr.* 1. lineyan, linian; *Vd.* lenier; *Crn.* smugâvnek, potęsa; *Rg.* rèdka; *Sla.* linial, riga; *Cro.* linoval, linuval, lineal; *Rs.* линѣйка. Na papierze, aby złączyć dwa punkta przez liniią proſtą, używamy liniiału. *Geom.* 6. Liniał, krótsza lub dłuższa drewniana lub z innéy materyi liſtwa, obrobiona w liniią proſtą. *Jak. Art.* 3, 299. Chcąc wyciągnąć liniią proſtą, używa się do tego liniiału, który przykłada się na dwa punkta, żeby od obu równo odſtawał, i ołowkiem abo piórem w dłuż tego liniiału powiedzionym kreśli się liniią. *Jak. Mat.* 1, 6.

Pochodz. *liniiowy*, *liniiować*, *liniiownik*, *liniyka*.

LINIĆ się, *LENIĆ się, – ił, – i, *recipr. ndk.*, LINIEĆ, *LENIEĆ, – iał, – ieie, *neutr. ndk.*, zlinić się, zlenieć *dk.*, *Bh.* linati; *Crn.* levim, leviti se, pusheti se; *Vd.* mishiti se, oddvakati se; *Cro.* lilimsze; *Bs.* mitaritise; *Rs* линяшь (2. płowieć, pełznieć), слиняшь; sierść uronić, haaren, ſich haaren, ſich hären. Kiedy bydlę iakowe linieie, to ieſt sierść swoię odmienia, lepszéy mu dodadź potrzeba wygody. *Kluk Zw.* 1, 152. Jelenie, gdy na wiosnę lenieią, wiele cierpią. *Ład. H. N.* 56. Lecić się leni, zimie lis poraſta sierścią. *Pot. Pocz.* 111. Gdy koń liniéć nie może, iak poradzić temu. *Lek. Kon.* 68. Wąż corok na wiosnę lenieie, ſkórę nową bierze, ſtarą z siebie zrzucaiąc. *Zool.* 199, die Schlange häutet ſich; *Cro.* olilényе kache *exuvium serpentis.* LINIENIE, – ia, *n.*, *subſt. verb.*, das Haaren; *Cro.* lilenye, olilenye. *Crn.* livênje, levenje). Wiele zwierząt czasów pewnych odmieniaią swoie okrycie, co się nazywa u zwierząt ſsących linieniem; u ptaków pierzeniem. *Zool.* 71. Czas linienia się psów *Rs.* разлинка (линючесть spłowiałość). *LINIĆ, *activ.*, ſkórę obłupiać, abſchälen. Zliniwszy ſkórę z zerznionego wierzchu z pniaka, zamazać gliną, aby tam woda nie zachodziła. *Cresc.* 126. – Pochodz. *oblinieć*. *obliniały*.

LINIIA *ob.* Linia. LINIIOWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, liniie pisać, znaczyć. *Cn. Th.*, *Bh.* cjarowati (cf. czarować). *Sr.* 1. ſmužkuyu; *Crn.* smugam; *Vd.* verſtiti, nareshati, poverſtiti, poreshati; *Cro.* linùjem, linùjevati; *Hg.* lelineálom; *Dl.* redkujem; *Rg.* rèdkovati; liniren, Linien ziehen. *Urs. Gr.* 227. LINIIOWANIE, – ia, *n.*, das Liniren. LINIOWNIK, – a, *m.*, który liniiuie, der Linirer. LINIIOWY, – a, – e, od linii, z liniy złożony, po linii uczyniony. *Cn. Th.*, Linien=, nach der Linie; *Rg.* redkoyni; *Rs.* линѣйный, строчный, строевый. Okręt liniiowy, ein Linienſchiff, duży, mocny do wytrzymania boiu w linii. *Papr. W.* 1, 346. LINIYKA, – i, *ż.*, *dem.*, ein Linchen, eine kleine Linie; *Rg.* rièzak; *Cro.* lineicza, linyicza, tráchicz; *Dl.* rezak, trachicz; *Ec.* чертица.

LINKA, – i, *ż.*, *dem. nom.* lina, eine Leine, ein kleines Seil; *Rs.* линёкъ. Naymniéysza linka ſkłada się z trzech poſtronków, a z dziewięciu żeber. *Jak. Art.* 3, 227. Armatna linka, *trait à Canon*, ma w każdym żebrze po 26 nitek. *ib* 43. U flisów, linka albo polna linka. pólka, lina za którą holują; cf. nadać linkę, zamknąć linkę. Koń biega na lince w manezie. *Kaw. Nar.* 354. Trzymaiący konia na lince, powinien mieć rękę spokoyną, i konia raptownie nie szarpać. *ib* 385.

LINKUR, – a, lub – u, *m.*, der Luchsſtein, gładki kamień, o ſtal uderzony daie ogień; w kolorze podobny do żółtego bursztynu. *Kluk Kop.* 2, 67.

*LIOD, = lod, n. p. *Leop. Ps.* 148, 8.

LIPA, – y, *ż.*, *Bh. et Slo.* lipa; *Sr.* 1. *et* 2. lipa; *Crn.* lipa; *Vd.* lipa, lipovu drevu; *Cro.* lipa, lippa; *Sla. et Bs.* lippa; *Rs.* липа; die Linde, piękne leśne drzewo piérwszéy wielkości, pospolicie z pięknym gałęziſtym wierzchem. Kwitnie biało z zapachem. *Kluk Rosl.* 2, 26. *Slo. Prov.* otrhaný gako lipa *totus lacer.* – §. rzéka na Rusi, wpada do Dnieſtru. *Dykc. Geog.* 2, 85, ein Fluß in Reußen. LIPAWA, LIBAWA, – y, *ż.*, miaſto w Kurlandyi, nad morzem Baltyckim. *Dyk. G.* 2, 78, die Stadt Libau in Kurland. (*Sr.* 2. Lôbawa, miaſto Löbau w Luzac.). LIPCOWY, – a, – e, od miesiąca Lipca, den Julius betreffend; *Rs.* Іюльскій. Lew, znak niebieſki Lipcowy. *Zebr. Zw.* 25, *Zab.* 9, 314 *Jżyck.* – §. od miodu lipcu, den Jungfernmeth, Jungfernhonig betreffend. LIPCZAK, – a, *m.*, gatunek padalców. *Kluk Zw.* 3, 38, eine Art Kupfereidechſen. LIPCZYK, – a, *m.*, *scarabaeus fullo*, chrząszcz czarny, naywięcéy się w Lipcu pokazuiący. *Kluk Zw.* 4, 387, der Juliuskäfer. (*LIPEK, – pka, *m.*, n. p. Amneſtya generalna Tatarom

Lipkom, którzy na ſtronę Rzeczypospolitéy przeszli. *Vol. Leg.* 5, 598. Lipkowie. *Pot. Pocz.* 13). LIPIEC, - pca, *m.*, siódmy miesiąc w roku. *Haur Sk.* 486, der Monath Julius, der Brachmonath; *Bh. et Slo.* čžerwenec (cf. Czerwiec *Junius*; *Bh. et Slo.* čerwen); *Sor.* 1. pražnik, pražne mėšacztwo (cf. prazdnik); *Sr.* 2. žnojšči, cf. znoy, cf. Sierpień); *Crn.* serpan male; *Vd.* sedemnik (cf. siódmy), serpan, Santjakobnik; *Cro.* szerpen, Jakopovchak; *Hg.* Szent Jakobhava; *Dl.* szarpan (*Dl.* lyepan, lipan, *Cro.* klaszen meszëcz, Jvanschak, = Czerwiec); *Bs.* serpagn, lugl, srripagn; (*Bs.* lipagn, ljepagn, gjugn, = Czerwiec); *Sla.* sèrpanj (*Sla.* lipanj, = Czerwiec); *Rg.* sàrpagn (*Rg.* ljepagn, = Czerwiec); *Rs.* Іюль. Lipiec, z lip kwiatu rzeczony. *Chmiel.* 1, 192. - §. Lipiec, *G.* -pcu, miód przaśny, *Rs.* ли́пецъ, Jungfernhonig. W każdym ulu znaydziesz we śrzodku *lipiec*, który przez ten czas tylko, kiedy *lipa* kwitnie, pszczoła robi. *Kącz. Pas.* 34. Lipiec, = wosk iarzęcy, Jungfernwachs. - §. b) miód pity, Jungfernmeth. Lipiec, osobliwie Kowieńſki, nayprzednieyszy miód pity. *Kluk Zw.* 4, 257, *Kącz. Pas.* 31. Sniło mi się, że mi Wenus miód szczéry Lipiec do uſt przynosiła. *Burl. B.* 4. LIPIEŃ, -pienia, *m.*, *Bh.* lipan, kwětowoň; *Slo.* lipeň; *Crn. et Vd.* lipan; *Cro.* szmugy; *Dl.* szmús; *Ross.* xápiycb; *salmo thrymallus Linn.*, die Aesche, ein Flußfisch, przednia ryba, pſtrągom się równaiąca. *Kluk Zw.* 3, 162. (*lignia *Tr.*). - §. *Lipień biały*, *salmo albula*, nie ma u nas właściwego imienia; nazywaią ie pospolicie *białą rybą*, imię, które się daie powszechnie rybom maiącym wiele ości. *Kluk Zw.* 3, 170, *Ład. H. N.* 93, eine Art Weißfisch. LIPIN, - a, *m.*, miaſto w woiew. Chełmińſkim. *Dyk. G.* 2, 84, eine Stadt im Culmischen. LIPINA, - y, *ż.*, drzewo abo drewno lipowe, *Rg.* lippovina, Lindenholz, Lindengehölz. *Cn. Th.* - §. lipa miła, dobra, lub też biedna, eine gute, liebe, oder auch eine elende Linde; *Rs.* липина, липище wielka lipa. LIPISTY, Lepiſty *ob.* Lipki. LIPKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Rs.* ли́пка, ли́нинка, eine junge Linde. Chłopek miał lipkę przed swym domem. *Falib. O.* 2. Lipka u miecznika, drewienko do wycierania żelaza i ſtali. *Mag. Mſk.*, Polierhölzchen. - §. 2) Lipka *ziele*, *ob.* Komonica swoyſka *et* Lisi ogon, *Ec.* ли́пки, цвѣтки съ липы, или другаго роду въ малор. LIPKAWY, - a, - e, nieco lipki, kleiowaty, etwas kleberig. Niektóre rośliny, gdy się z wodą gotuią, znaczną iéy ilość lipkawą czynią, a tak ſtaie się iłtota, która się nazywa kleykiem. *Kruml.* 167. LIPKI, - a, - ie, lepiſty, kleiowaty, kleberig; *Bh.* lepkň, lipawy, lepkawy, lepnatý; *Slo.* lepký, lepowatý, lipký (lepký *gracilis*); *Sr.* 1. lėpaté, lėpowité; *Hg.* lépes; *Cro.* lëplyen; *Dl.* omelan; *Vd.* navisezhen, padershezhen; *Crn.* shmukelnaſt; *Rs.* ли́пкій, липокъ, липу́чій, лѣпкій, клейкій, клёекъ, клейный *ob.* kleiſty; *Ec.* по́лзкій, вязкій (cf. pełzać, śliski), cf. *Gr.* λιπος *pinguedo*). Koło źrzódła gnuśnego lipkie błoto leży. *Bardz. Tr.* 372. Spilanka ieſt liſtu ieszcze lipczéyszego, niżli śniadek. *Syr.* 863. Łodyga lipka, lipką ieſt subſtancyą powleczona. *Jundz.* 215. Kléy, albo kleiowatą każdą rzecz, zowią *glipką. *Urzęd.* 404. Na ptaki trzeba lep dobrze przyprawić, aby był lipki. *Cresc.* 633. - *fig.* Ty Merkury lipkie masz palce. *Klon. Wor.* 1. lgnie ci do palców). LIPKO *adv.*, lipczéy *comp.*, kleberig. Stoziarn ziele ieſt lipkożywiczne, abo tłuſte. *Syr.* 730. LIPKOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh. et Slo.* lepkoſt; *Crn.* shmûkel; *Rs.* ли́пкость, клейкость; *Ec.* лéпкость, глїевaтость, вязкость, die Klebrigkeit. Lipkością czyli lepiſtością humory nasze są obdarzone. *Krup.* 2, 269. LIPKOWODNE, n. p. naczynia w ciele, *vasa lymphatica*. *Perz. Cyr.* 58, die lymphatischen Gefäße. LIPNĄĆ, - ął, - ie, *niiak. idntl.*; LIPNIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, (cf. *Bh.* lepnu), lipkim się ſtawać. *Cn. Th.*, klebrig werden. - §. lipnąć do czego, przylipać, lgnąć do czego, *phys. et moral.*, ankleben, anbacken, anpicken, kleben bleiben; *Sr.* 2. lipnusch; *Rs.* липнуть, липну, льну. Do roskoszy wszyſtko to, co ieſt nayzelżywszego przyſtaie i lipnie. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 220. LIPNICA, - y, *ż.*, w woiew. Krak. miaſto. *Dyk. G.* 2, 85, eine Stadt im Krakauischen. LIPNO, - a, *n.*, miaſto w ziemi Dobrzyńſkiéy. *Dyk. G.* 2, 85, eine Stadt im Dobrz. LIPORZESZKI, *plur.*, Welsche Lindenkörner, podobne są ziarnu pszenicznemu. *Sleszk. Ped.* 415, *Sien. wykł.*, *Sien.* 566. LIPOSOK Ammońſki, Ammońſka sól, *Sleszk. Ped.* 415. Gummi albo liposok Arabſki. *Sienn.* 228, *ib.* 580, *et* 222, Lindenharz. LIPOWIĄZ, - ięzu, *m.*, gatunek więzu, niewysokiego, drzewa miękkiego. *Kluk Ros.* 2, 36, die Steinlinde, die kleine Ulme. LIPOWE, miaſto w woiew. Bracławſkim. *Dyk. G.* 2, 85, eine Stadt in Litthauen. LIPOWY, - a, - e, od lipy, Linden=; *Bh.* lipowý; *Slo.* lipowi; *Sr.* 1. lipané; *Crn. et Cro.* lipov; *Vd.* lipou, *Rs.* липовый. Drzewo lipowe zdatne dla ſtolarzów, sznicerzów. *Kluk. Ros.* 2, 26. Niechno lwa lipowe między sciany wsadzą, Nie tak ich drapie, bo w nich haki mu się wadzą. *Pot. Arg.* 818. Lipowy pniaczek *Rs.* липо́вка. Lipowa woda *Rs.* липо́вица. Lipowy walec wydrożony ze dnem *Rs.* липовка. LIPOWIEC, - wca, *m.*, miaſto w Krakowſkim, z zamkiem biſkupim, z więzieniem dla duchownych. *Dykc. G.* 2, 85, eine Stadt im Krakauischen, mit einem Gefängnisse für die Geiſtlichen. Dobrze się pleban z cudzołoſtwa wymówił Suffraganowi, Jnaczéyby w *Lipowcu* przytarł rewerendy. *Pot. Jow.* 137. Kmieć na grosz, Pan na kmiecie, ksiądz na pana łowiec, Na księdza czart po śmierci; na świecie *Lipowiec*. *Pot. Jow.* 24. LIPSK, - a, *m.*, *Boh.* Lipsko, Libsko; *Sor.* 2. Lipsk; (*LIPSKO *Krom.* 44, *Gwagn.* 455), Leipzig, *a* lipa, *tilia*, *fortaſſe ideo*, *quod locus ille tiliis abundarat*. *Bohoricz.* miaſto w elektoracie Saſkim, sławne akademią i walnemi iarmarkami. *Wyrw. G.* 206. LIPSKI, - a, - ie, Leipziger=; *Slo.* Lipſki, Lipſecki. Srebro nierównie od faynzylbru podleysze, które zowią próby Lipſkiéy. *Złot. C.* Lipſka nawa. *Zbil. Dr. D.* LIPSZCZANIN, - a, *m.*, der Leipziger. LIPSZCZANKA, - i, *ż.*, die Leipzigerinn. LIPSKO, - a, *n.*, miaſto w woiew. Bełzkim, oyczyzna Sarnickiego. *Dyk. G.* 2, 85, eine Stadt in der Woiw. Belzk. Tegoż imienia w Sandomirſkim; także w Trockim. *ib.*

LIRA, - y, *ż.*, z *Greckołac. lyra*, die Leyer; *Bh.* kolowrat; *Sr.* 2. lyra; *Sr.* 1. lėyer; *Crn.* lajna, lajno, lajnèze; *Vd.* laira, lire, laire; *Rs.* ли́ра; *Cro.* làpt); inſtrument muzyczny u dawnych, ſtronami nawiązany. Apollina posągi pospolicie z lirą w ręku ſtawiano. *Kras. Zb.* 2, 79. Liry gatunek *Rs.* рыле́. LIRNY, - a, - e, od liry,

Leyer*; *Sr.* 1. leyerski; *Rs.* лирный. LIRYCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, od liry, śpiewalny, lyrisch. Pindar książę poetów Greckich Lirycznych. *Zab.* 6, 370 *Nar.* Lirycana pieśń *Crn.* qvanta). LIRZYSTA, - y, *m.*, grający na lirze, der Leyerer, Leyermann; *Vd.* liravez, lairar, lainavus.

LIS, - a, *masc. et epicoenum*; (Liszka, - i, *fem. et epicoen.*; - *Bh.* lissak, lisska; *Slo.* lis'ka; *Sr.* 2. lischka; *Sr.* 1. lischka, liska, lisciciska; *Crn.* lisják; *Vd.* lesiza (*distg. Vd.* lisa, lis, = przywara, wada, ale); *Cro.* liszják, liszécs, liszicza, lesicza, liszka; *Sla.* lisica; *Rg. et Bsn.* liha, lisizza, kúna (cf. kuna; *Rg. et Bs.* lisiciti *vulpinari*, usar astutie di volpe, cf. łasić się); *Rs.* лиса, лисица, лисъ, лисенокъ; cf. *Gr.* ἀλώπηξ), der Fuchs; wielkości psa miernego, i bardzo do niego kształtem podobny; z przyrodzenia chytry, i na wszystkie przypadki ostróżny. *Zool.* 309. W Litwie są lisy krzyżaki, które przez grzbiet aż do ogona mają pas czarny, a drugi w poprzek przez łopatki aż do przednich nóg. *Lad. H. N.* 94. Lis marmurek *ob.* marmurek. Lis pomnieyszy siwawy stepowy *Rs.* корсакъ, караганъ; lis ogniowey sierści *Rs.* огнянка, огнёвка; lis z brunatnym grzbietem i białemi bokami *Rs.* норникъ, cf. nora); lis kamienisty *canis lagopus Rs.* песецъ, cf. pies; lis młody iesienny krótkosierści *Ross.* недопёсъ, недопёсокъ *niedopies; lis młody na początku iesieni недолисъ *niedolis). Lis szczeka. *Ban. J.* 2. Kazano wzburzyć iamy, i ogniem z nory lisa wykurzyć. *Zab.* 12, 305. Gonią lisa, nie dla mięsa, ale dla skóry. *Ezop.* 97. Gdy się lis na cudze zdrowie nasadza, rad też sam ku sidłu przychadza. *Sien.* 287. cf. kto drugiemu dołki kopie; sam wpadnie). Jak lis szczwany, wywiiał na wszystkie strony kominka. *Offol. Str.* 2. Lis frant z natury. *Jabł. Ez.* 138. Lis ieden, wielki zjadacz królików, wielki łapikura, o milę czuć go było frantem. *Zab.* 13, 280 *Trzb.* Wielce się myli, iuż móy lis za górą. *Pot. Syl.* 429. Starego lisa trudno ułapić. *Rys. Ad.* 65. Znaią lisa z sierści. *Pot. Arg.* 483, *Pot. Pocz.* 429. Ciągnie się iak lis, = nie według mieszka koszt wiedzie. *Cn. Ad.* 77. Lisa w worze kupować abo przedawać, = ślepy targ. *Cn. Ad.* 453, die Katze im Sacke kaufen. Kto lisa w worze kupuie, psa abo kota nayduie. *ib.* - §. *Fig.* o człowieku, lis, = chytry, chytrzec, filut, frant, szczwany, wronami czyli szpakami karmiony, szpak, kos, ćwik, ein schlauer Gast, ein Fuchs. Kazał zaciągnąć mędrców na owego lisa, pana Ezopa. *Jabł. Ez. C* 3. Stary lis, aż nad to wie o wszystkim. *Teatr* 52 *b*, 9. Nuż chytrym stanie królowa lisem? Wiesz iaka wiary białogłowskiéy próba! *Pot. Syl.* 443. - §. *in abstracto* Chytrość, sztuka, List, Arglist, Kunst. Lisa tam zażyć trzeba, gdzie kto lwem nie zdoła. *Pot. Pocz.* 103. cf. podleśc, gdzie przeskoczyć nie można). - §. Lis, lisik, we grze w karty, *n. p.* Umiemy sfilować kartę zręcznie, woltę zrobić niewidzialnie, lisika w karty ułożyć nowego. *Teatr* 4 *b*, 115. - §. Lis, lisy, = futro lisie, Fuchsbälge, Fuchspelz. Ustroił się bogato, iak żyd w lisy, do złapania arendy. *Zab.* 13, 205. Przed sądem, byś miał rzecz nayspráwiedliwszą, a nie miał kalety, albo lisa w zanadrzu, albo wuia w prawie, przegrasz. *Paszk. Dz.* 114. Lis grzeie, kuna chłodzi, sobol zdobi, baran wszy płodzi. *Rys. Ad.* 38. Lisie pomkniy się, kuno przed stół, zobolu za stół, baranie za piec. *Rys. Ad.* 38, *Cn. Ad.* 298. t. i. iakie odzienie, takie raczenie, iak cię widzą, tak cię piszą, Kleider machen Leute. - Farbowane to lisy, *Gemm.* 80. *anguis sub herba*, Trug, Betrug, Hinterlist, faule Fische. Znam się ia dobrze na lisach farbowanych. *Boh. Kom.* 1, 75. na kopconych sobolach. *Mon.* 70, 64. cf. znam cię ziołko, żeś pokrzywą). Farbowanych lisów nie zna. *Gemm.* 80. t. i. niebywalec). Farbowane lisy chyba głupi kupi za krzyżaki. *Teat.* 24 *b*, 46. Rzadko to popłacają farbowane lisy. *ib.* 24 *b*, 46. - Lisa złapał na sukni, sparzelisnę, suknią sobie spalił, ein Brandfleck im Rocke. *Tr.* - Lisy drzeć, zrzucać, womitować. *Tr.*, vomiren. - Lis rusobrody. *Jabł. Ez.* 115. *ztąd:* człowiek lisowatą brodę czyli włos na głowie maiący, lis, iako niektórzy mówią. *aenobarbus. Mącz.*, ein Rothbart, ein Rothkopf, ein Fuchs. - §. 2) Lis morski, *vulpes marina*, der Wasserfuchs. *Plin. H. N.* ryba ta, takiéy iest chytrości, iak i lis na ziemi. *Sien.* 521. - §. 3) Lis ptak, *vulpecula avis. Cn. Th.*, ein gewisser Vogel. - §. 4) Lis *herb*, strzała biała w polu czerwonym; dwa ielca na niéy tak ułożone, że się zdaią dwa krzyże. Nad hełmem lis z korony wyskakuie. *Kurop.* 3, 30, ein Wappen. LISAWY *Cn. Th.*, *ob.* Lisowaty.

Pochodz. *lisek*, *liseczek*, *lisi*, *lisię*, *lisiątko*, *lisica*, *lisieć*, *lisowacieć*, *lisowatość*, *lisowaty*, *Liszka*, *liszczy*.

LISBONA, - y, *ż.*, stolica królestwa Portugalskiego. *Wyrw. G.* 370, Lissabon. LISBOŃSKI, - a, - ie, von Lissabon. LISBOŃCZYK, - a, *m.*, ein Lissaboner.

LIŚĆ, - ia, *m.*, LIŚCIE, - ia, *n.*, *collect.*, = listy drzewne, may, Blätter, Blatt, Laub; *Bh.* listí; *Vd.* lyst, lijstje, lepen; *Crn.* listje, pirje, cf. pierze; *Bs.* listje; *Cro.* list, lisztje, kitta (*ob.* kita); *Sr.* 1. lopeno, wopeno. Liście, *folium*, są to kończyki gałązek lub pnia wypłaszczone, pospolicie zielone. *Botan.* 47. Kosy, ucieszne kosy, ma trzodo iedyna, Tu kępy, tu zarosła poziomа leszczyna, Tu gryźcie liść zielony, gryźcie chrościk młody. *Sim. Siel.* 15. Liść, co się z poruszonym płocho chwieie lasem. *Dmoch. Sąd.* 48. Gdy on z daleka poglądał na liście, i liścia tylko wąchał, drugi oberwał owoc pożądany. *P. Kchan. Orl.* 1, 128. Da ci wszystko pan, co niebem władnie, Gdy niewinności liść z ciebie nie spadnie. *Zab.* 13, 342. Cnoty iéy liścia drzewnego przechodziły liczbą swoią. *Bals. Nied.* 1, 156. Liść urwany Przy płotach będzie na ścieszkach zdeptany. *Past. F.* 60. Na liścia spadnienie, iako mówią, boiaźliwy. *Sk. Kaz.* 314. cf. zastraszysz go macharzyną; cienia się swego boi). Gościu, siądź pod mym liściem, a odpoczniy sobie, Nie dóydzie cię tu słońce, przyrzekam ia tobie. *J. Kchan. Fr.* 26. cf. cień, chłodnik). LIŚCIASTY *ob.* Liścisty. LIŚCIANY, LIŚCIOWY, - a, - e, od liścia, Blätter=, Laub=; *Rs.* лиственный. Szelest liściany. *Zab.* 14, 241 *Szyman.*, das Geräusch des Laubes. Ziemia liściana winnego kamienia, *terra foliata Tartari. Krumł. Chy.* 320. t. i. na kształt liścia składana, blätterig, sich blätternd. LIŚCIĆ się, - ił, - i, *recipr. ndk.*, w liście wyrastać, *Bs.* listitise, prolistati, otvoriti listje; *Cro.* lisztimsze; ins Laub schießen, laubig verwachsen. Jm buyniéy wschedzi, im się szerzéy liści Podrosłe zdziebło zielonego żyta, Tym lepszym plonem

zwyczaynie się iści. *Pot. Syl.* 28. LISCIE *ob.* Liść. LISCIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, liścić się, liście wypuszczać. *Cn. Th.*, liścistym się stawać, *Rs.* лиственѣть, облиственѣть, ins Laub schießen, Laub bekommen, laubig werden. LISCIK, - a, *m.*, *demin.*, *Sr.* 1. lisćzik, lisćik, wopeiko. - §. mały liść, małe liście, kleines Laub. - §. = listek, mały list, bilet, ein Blättchen, Briefchen, Billetchen. Zmartwiałem, czytaiąc ten liścik. *Teatr* 4, 89. Gniewliwie rozdziera tę liściki, któreś niekiedy do niego posyłała. *ib.* 23 *d*, 38. Nie bez tego, abyś kiedy liścików iego nie czytała. *ib.* 52, 88. LISCIOWATY, - a, - e, - o *adverb.*, na kształt liścia, liścisty, wie Blätter, wie Laub, blätterig, belaubt. Łodyga liściowata, *caulis foliosus*, liście ma na sobie. *Jundz.* 2, 14. LISCIOWY, - a, - e, od liścia, Laub=, Blatt=. Do liściowego, czyli, iak u nas zowią, do czarnego drzewa, należą dęby, iawory, iesiony, wiąze, lipy, brzozy i t. d. *Mon.* 74, 744. Dąb iest naylepsze drzewo w całym liściowym lesie. *ib.* cf. śpilkowate drzewa. LISCISKO *ob.* Listowie. LISCISTY, LISCIASTY, - a, - e, - o *adv.*, liście maiący, liściem obfituiący. *Cn. Th.* liścia pełny. *Dudz.* 20, *Bh. et Slo.* listnatý; *Crn.* listnat; *Vd.* listjast, lepenjast, listoun; *Bs.* listat; *Rg.* listast; *Cro.* lisztnat; *Sr.* 1. wopenaté; *Rs.* лиственный, многолиственный. Dąb liściasto rozłożysty. *Tot. Saut.* 103, voll Blätter und Laub, laubig. Wietrzyki liścistym potrząsały drzewem. *Przyb. Ab.* 69. - §. b) z listów złożony, schelfig, blätterig, liścisty korzeń. *Tr.* Liściste ciasto. *ib.*, Blätterkuchen; *Rs.* слоёный (cf. sloy, sloisty). Liścistym robić ciasto *Rs.* слоить.

LISECZEK, - czka, *m.*, LISEK, - ska, *m.*, *dem.*, mały lis, ein kleiner Fuchs; *Bh.* lissticka; *Vd.* lesizhisa. LISI, - ia, - ie, od lisa, Fuchs=; *Bh.* lissj; *Slo.* lissí, lisowi; *Sr.* 1. lisćzi; *Vd.* lesizhen, lesizhji; *Crn.* lisizhje, lisizhne; *Bs. et Rg.* lisicni; *Rs.* лисій, лисячій, песцовый. Wilcze iamy, lisie nory. *Zabł. Fir.* 77, Fuchsbaue, Fuchsröhren. Futer lisich Fuchsbälge używamy na odzież zimową. *Zool.* 310, *Bh.* lisscina, = *pellis vulp.*; *Crn.* lisizhovna; *Vd.* lessizhovna. Kiedy nieprzyiaciel raz pierzchnął, da się pędzić lisim ogonem. *Papr. W.* 1, 427. cf. zastraszyłbyś go macharzyną). Lisi ogon *Crn.* lisizhnek; n. p. Lisi ogon za towar nie ucho·dzi. *Rys. Ad.* 38. t. i. przydatek nie stoi za datek). Tak prawami zatrząsamy, iak owym plugawym ogonem lisim, co im ławy pocieraią. *Rey Zw.* 36 *b*. - Lisi ogon, znamię błazna (*ob.* błazen). I ten nie mędrszy, który ci urągnie, Bo i ten mistrz za sobą lisi ogon ciągnie. *Hor. sat.* 182. - Alboś nie słyszał, kiedy w lisi ogon trąbiono? *Rys. Ad.* 1. - Lisia skora, = *fig.* chytrość, sztuka, fortel, List, Arglist, Kunstgriff. Więcéy się wskóra lisim ogonem, iak lwim pazurem. *Zab* 5, 93. Gdzie nie staie wilczéy skóry, tam lisią nadstawić. *Off. Str.* 2, *Cn. Ad.* 1012, wenn die Löwenhaut nicht gilt, muß der Fuchsbalg gelten; gdzie nie przeskoczysz, podléź; rozumem dopiąć, gdzie siły nie staie; Iako cię mogę, ieśli nie siłą, tedy przez nogę). W traktowaniu z statystami nie obéydzie się bez lisiéy skóry. *Lub. Roz.* 231. Kto wilk, niechay iak wilk żyie, W lisią skórę się nie kryie. *Jak. Bay.* 94. - *Personif.* Sztuka to mego syna, sztuka tego łotra, On to cię tu przysyła do mnie lisi skóra *Zabł. Zbb.* 76. chytrzec, der Arglistige, Fuchs. - §. lisi, zdradziecki, chytry, arglistig, betrügerisch. Wymowę, która sama przez się rzecz dobra iest, dostatkiem lisich, pięknych a zdradliwych słów, podéyrzaną czynią. *Kosz. Lor.* 57. - *Botan.* lisi ogon, *Bh.* koniklec; *Crn.* gushs; *Sr.* 1. trećzk; *Alopecurus*, rodzay trawy, u nas znayduie się łąkowy, wodny, prosowy. *Kluk Dyk.* 1, 25, der Fuchsschwanz. Wyczyniec. *Jundz.* 408. Lubczka, iglica, dzianowid, wilżyna. - Lisi ogon, = lipka, *ononis*, Hauhechel, Stallkraut, Niemcy to ziołko zowią moczowe abo staienne, iż gdy wodę, w któréy będzie warzone, daią koniom pić, którzy moczu nie mogą przepuszczać, wnet mokrzą. *Urzęd.* 11. - Lisie iayka, *satirion*, *orchis*, Knabenkraut, ziele sprawuie chciwość cielesną. *Sien.* 157, kokorzek. *Mącz.*, *Bh.* wstawać, mudička, ježhulka; *Crn.* podlęśk). Lisia róża, gatunek omiegu, *aconitum*, Wolfswurz. *Syr.* 1384. LISIARZ, - a, *m.*, pies dobry na lisy, ein Hund, der auf den Fuchs geht. *Rydel.* - §. 2) lisowczyk, ein herum streifender Soldat. Lisiarze w kraiu wiele szkody narobili. *Falib. Dis. U.* 2. Co masz, nie twoie, i zdrowie na dwoie, tak było za lisiarzów. *ib. A.* 11. LISIĘ, - ięcia, LISIĄTKO, - a, *n.*, młode lisie, das Junge der Füchse. *Cn. Th.* Pochwytał orzeł lisięta, gdy z iamy wybiegały. *Ezop.* 26. LISICA, - y, *ż.*, a) liszka, liszyca, samica, die Füchsinn; *Vd.* lesiza; *Sla.* lisiza; *Rg.* lisizza; *Cro.* leszicza, liszicza, = lis). - §. *Bh.* lisa, liska, = *crates*, hurty; *Cro.* lesza *crates viminеae*; *Vd.* lesa; *Bs.* lissa; *Rg.* ljessa, râzmrexje; *Dl.* lissa; *Sla.* lissica; *Sr.* 1. lěsecza, lisica kraty, kratki; *Sr.* 2. lischawa opałka); naczynie, które złoczyńcom na ręce kładą. *Budn. not.*, Handfessel, Handschelle; *Rg.* lisizze *manicae*; *Bs.* lisiçe, gvozdje, koje se stavglja zlocinçem na ruke; *Cro.* liszicze selezne, kësze na ruke kriucem devaja, cf. kuna, kłoda). Szalonego dasz do kłody i do lisicy. *Budn. Jer.* 29, 26. do więzienia i do kłody. *Bibl. Gd.*). Lisica kowalska, w któréy dzikie konie krócą, der Nothstall der Schmiede. Nie źle czynią, którzy w lisicy, iako to kowale nazywaią, gdzie uporne konie kuią, źrzebca piątnuią, bo się iuż miotać nie może. *Hipp.* 28. W onéy przeworzynie z drągów związanéy, którą lisicą nazywaią, konie przyszałeńsze do kowania wprawować trzeba. *ib.* 57. Żaden kowal nie może budować na ulicy lisicy, albo miéysca, w którym konia kuią, ieśli go tam piérwéy nie było, bez pozwolenia zwierzchności. *Spec. Sax.* 182, *Szczerb. Sax.* 182. - - §. Bedłkę gąskę, *agaric. canthar. Linn.*, pospólstwo na niektórych miéyscach lisicami zowie. *Jundz.* 557, *Bh.* liska), eine Art eßbarer Erdschwämme, Lorche, Laurige. LISIEC, LISOWACIEC, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, lisowatym, lisawym, rusym się stawać, fuchsroth werden. Podróżnik ziele, gdy zeschnie, lisowacieie, a na ostatek poczerniele. *Syr.* 1165. Iagdały smażyć z masłem, ieno żeby nie zlisowaciały. *Syr.* 1002. LISIK *dem.*, *ob.* Lis. *LISIUREK, - rka, *m.*, *burl.*, lisik, liszka, Füchschen. Wychodź lisiurku z iamy. *Teat.* 28 *b*, 117. LISOWATOSC, - ści, *ż.*, rusy kolor, die Fuchsröthe. *Cn. Th.* LISOWATY, LISAWY, - a, - e, - o *adv.*, rusy, fuchsroth, rothhaarig, rothköpfig; *Crn.* eriavz, fuzast; *Cro.* gyangyav, changyav; *Dl.* czanczav; *Ross.* свѣтло-

свѣтлорусый, рыжехонекъ, коурный. σ farbowaniu włosów, iakoby z lisowatych czarne uczynić. Sien. 547. Pięciornik siele iest korzenia długiego lisowatociemnego. Syr. 295. Ezau lisowaty był, a wszystek kosmaty. Leop. Genes. 25, 25. Dawid był lisowaty i cudnego weyrzenia. Leop. 1 Reg. 16, 12, Wuiek ib., Bibl. Gd. ib. t. i. blond). Cesarz Otto lisowaty, syn Ottona Wielkiego. Szczerb. Sax. 273. Lisowaci Judaszowie. Smotr. Lam. 25.

LISOWCZYK, - a, m., Lisowczycy, lud lekki naywięcéy z kozactwa złożony, wziął imię od Alexandra Lisowskiego, szlachcica Litwina, który go pierwszy spisał. Starow. Bellat., Nar. Chod. 2, 114, Boh. Offol. 1, 406, Papr. W. 2, 345. cf. straceniec, eine Art leichter Reiterey oder Kosaken. Tward. Wład. 126. Groźne niegdyś Lisowczyki, Co małą garstką rwali stotysięczne szyki. Zab. 9, 235 Eyss. - §. b) łotr, rozboynik, ein Räuber. Mat. z Pod. B 4. Banitem ktoby był, a Lisowczykaby zabił, eo ipso od banicyi ma bydź wolny. Vol. Leg. 3, 463 a. 1624. Dziś co hultay, to Lisowczyk. Dwor. F 2, Dambr. 779.

LIST, - u, m., LISTEK, - stka, m., dem., LISTECZEK, - czka, m., dem.; Bh. et Slo. list, listek; Sr. 1. lisćj, wopeno; Sr. 2. lisst; Vd. lijst, plat, platl; Sla. list (Sla. list, = łytka); Cro. lizt, liszt dreva; (Hg. liszt, = mąka); Rg. lijst, listak; Bs. list; Rs. листъ; cf. Lat. lista, Ger. Liste, Leiste; das Blatt. a) list drzew, siół, das Baumblatt, das Blatt eines Gewächses. My iako suchy list z drzewa na dół leciem. J. Kchan. Dz. 164. Wiatrek listeczki przewiewa. Groch. W. 352. Drżę cały, iak listek na drzewie. Teatr 53 b, 33. cf. iak osika. Nietrwałego bluszczu pod listami Uczone bayki zmyślał z poetami. Susz. pieś L. A 4. pod cieniem). Listek kwiatowy Rs. лепесть, лепестокъ. Listki różowe. Klok. Turk. 158. - §. *list papierowy, karta, Bh. list; Vd. list (2. arkuss); Cro. liszt knyisni; Sla. list; Bs. list od knighe; Rg. lijst, lijstak; ein Blatt Papier. W dawnych drukach, n. p. w Herburcie, w Sienniku na każdéy karcie napisane iest: List z liczbą który. Ld. Przyniesiono księgi Jeremiaszowe królowi; gdy przeczytał trzy abo cztery listy, wrzucił ie do ognia. Radz. Jer. 36, 23, Leop. ib., karty Bibl. Gd.). - §. listki, listeczki w cieście, Rs. слой, die Blätter in einem Kuchen; w cebulastych korzeniach listki, die Schelfen. Złoto w listach Vd. resvdarlivu slatu, navlezhlivu, stenzhlivu slatu, Blattgold; Rs. сусаль, сусальное золото. - §. pisanie od kogo przysłane abo do kogo posłane, ein Brief; Bh. et Slo. list, lisstw, listek, psání, psaníčko; Sr. 1. list, liste; Sr. 2. list, lisst; Lat. literae; Crn. et Vd. list, pismu; Cro. lizt, liszt; Dl. lisfti, knyiga, poszlanicza; Sla. list, napisana knjiga (cf. księga), poslanica (cf. posłaniec); Rg. lijst, poslaniza, kgniga, kgnixiza; Bs. list, kgniga, pistula, poslaniça, kgniegiça; Rs. письмо, писмецо, грамота, грамотка, cf. ramota). List według pospolitego używania iest rozmowa nieprzytomnych przez pismo, Kras. Zb. 2, 51. List iest taż sama mowa do nieprzytomnego, którą z przytomnym mieć przystoi. Mon. 68, 943, Pilch. Sen. list. 301. - In plurali listy, częstokroć zamiast in singulari list; n. p. miałem dziś od niego listy (choć tylko ieden był list). Ld. Czasem źle, że dama umie pisać; bo będzie pisywała listki tam, gdzie nie trzeba. Boh. Kom. 2, 105. List śmielszy niż ięzyk; list wszędzie ma przystęp. Cn. Ad. 454. List przyczynny, rekomendacyonalny, zalecający, Empfehlungsschreiben. List otworzysty, świadeczny. Cn. Th., ein offner Brief. List powszechny, okolny, uniwersał. ib., ein Kreisschreiben. List gleytowy, żelazny. ib., ein Geleitsbrief; Bh. list zachowacý, gleyt, průwodnj list, průwod bezpečnosti; Vd. obvarnu pismu; Dl. verni lijst; Rs. опасная грамота. List wolny, = paszport. ib., ein Reisepaß. List, pisanie urzędowne ku wywiedzieniu, a potwierdzeniu iakiéy sprawy uczynione, instrumentum, documentum, munimentum. Sax. Porz. 94. skrypt, eine Schrift, ein Document. Nikt nikomu bez listu, czyli wyznania na piśmie, nie ma więcéy pożyczyć, iak 200 kop. Czack. pr. 2, 172. Weź list *istoty twoiéy, a napisz 80. 1 Leop. Luc. 16, 7. weź listy twoie. 3 Leop., ob. szuldbryf, cerograf). - §. Botan. List ustny, list Jndyyski, rząsa Jndyyska, folium Jndicum, Judisch Mundblatt. Sien. wykł., Sleszk. Ped. 415.

Pochodz. liść, liście, liściany, liściowy, liścieć, liścisty, listny, Listopad, listopadowy, listownie, listowny. - *§. Bs. list od noghe, = *łyst, łytka.

LISTA, - y, ż., Lat. med. lista, die Liste; Crn. listrom; Hg. lajstrom; Rs. списокъ. Zapisywanie w listę emigrantów. N. Pam. 17, 263. Tak niedbale tańcuie, iż z niego czasem i suknia spadnie; a on się po nię nie schyli, ale brnie wciąż przedsię, by z listy. Gorn. Dw. 39. by z rejestru.

LISTEWKA ob. Listwa.

LISTNIK, ziele, ob. Rodzieniec. LISTNY, - a, - e, liścisty, liściem obfituiący, blätterreich. W listnym leżąc cieniu. Przyb. Ab. 17. - §. botan. Listna iagoda, Boh. listnatec, hippoglossum, Zapfenkraut; na każdym liściu téy rośliny wyrasta listeczek iak ięzyczek. Kluk Rosl. 2, 234. *LISTOBIERACZ Rg. listòberaz frondator, der Blattputzer. cf. Rg. odlistanje frondatio. *LISTONOSZ ob. listownik. LISTOPAD, - a, m., Jedenasty miesiąc roku, November. Haur Sk. 494, der Wintermonath (cf. Laubfäller Adlg.); Bh. et Slo. Listopad; Vd. listognoj, gnila, ednaistnik; Crn. listovgnoj; Sr. 2. młoschni, cf. młócić; Sr. 1. podzehmné měsacżtwo; Cro. Vszeszvechak (cf. wszystkich SS.; Cro. Lisztopad, = Październik); Hg. Szent András hava; Rg., Sla. et Bs. Studenі; Dl. studeni, = Listopad (cf. studzić; listopad October); Rs. ноябрь (Rs. листопадъ czas opadania liścia; obsol. Septembr.); Ec. ноемврій. Listopad rzeczony, że likiem niezliczonym list pada. Chmiel. 1, 192. Liścia z drzew Listopad zrywa. Min. Ryt. 4, 191. Gdy się Październik kończy, Listopad poczyna, Gdy się iuż dobrze iesień i zimno zaczyna, Kiedy liście wiatr i mróz z drzewa obiiaią, . . P. Kchan. Orl. 1, 228. LISTOPADOWY, - a, - e, November-; Rs. ноябрьскій. LISTORODNY, - a, - e, - ie adv., Rag. listorodan, Blätter erzeugend. Już listorodne złożyły brzemię lasy. Petr. Hor. B. 3. *LISTOWIE, LIŚCISKO, - a, n., coll., liście brzydkie paskudne, häßliches, faules Laub. Szkodliwe zdrowiu błocko, które tam grube trzcinisko, łozy lub listowie zapchało. Przestr. 128, Rs. листвие. Liścisko, list duży niezgrabny, ein großes, unförmliches

Blatt, lub też o pisanym liście, ein häßlicher Brief. LISTOWNIA, - i, ż., poczta, mieysce odbierania lub oddawania listów. Włod., die Briefpost; Slo. listownice. LISTOWNY, LISTOWY, - a, - e, LISTOWNIE adv., Bh. listowni, listni; Slo. listowný; Sr. 1. listowné (opp. ustny), od listów, przez list się dzieiący, Brief-, schriftlich. Dowody listowne są zapisy na imiona i inne wypisy, zeznawania z ksiąg kancellaryi sądowych, cyrografy, kwity. Stat. Lit. 202. Obowiązanie bywa listowne albo cyrografowe, gdy się kto cokolwiek uczynić listownie obowiąże. Szczerb. Sax. 321. Kto do Jeruzalem idzie, od Oyca Ś. listowne dozwolenie wziąć ma. Warg. Radz. 13. U nas w Polszcze nie tylko rozwodu mieczowego, ale też snać i listowego dla marności, i cudzołostwa niemasz. Sekl. 20. Listownie uniżoność swoię sasyła Wc Panu Dobr. Teat. 31 c, 24. Jakom przypłynął do Cypru, iużem ci z téy wyspy listownie oznaczył. Warg. Radz. 28. - 2) LISTOWY, od listu drzewowego, czyli od liścia, Blatt-. ob. liściany, liściowy), Slo. listowý; Rs. листовый, листочный. LISTOWNIK, - a, m, tabellarius, poseł, biegun, kursor s listami. Mącz., der Briefbote. *Listonosz bryftregier, Rg. listonòs, vlàk, kgnigonòscja; Bs. knigonoscja; Crn. listar; Cro. lisztar, lisztonosz; Dl. lisztonosza, vlàk; Ross. письмоносецъ, письмоподатель, письмовручитель (Rs. письмовникъ *listopisz).

LISTWA, *LISZTWA, - y, ż., LISTEWKA, - i, ż., dem., Bh. lista; Vd. laista; Sr. 2. lejsta; (cf. Sla. et Rg. listve, Bs. listue, skalle; Dl. et Cro. lisztva, z drabina); z Ger. Leiste, Dan. liste, Suec. et Angl. list); brzeg, kraniec, bramowanie, brama, Vd. rema (cf. rama); Rs. отборка, планка, планочка. Uczynisz koło stołu listwę wszerz na cztery palce, i koronę złotą w około listwy. Pod tą listwą będą kolca... Bibl. Gd. Exod. 25, 25. Listwa do ściany przybita, dla ozdoby, lub kładzienia czego na niéy, das Gesims an den Wänden. Kolumny tam są z kryształu rzezanego koralami oprawne; iako i lisztwy w samym pokoiu, abo kamżans na wierzchu słupów. Star. Dw. 27. Listwa od podłogi, u stolarza, która się daie na około pokoiu przy samey podłodze. Mag. Msk. Ksiąg miał nie mało, Tak że dla nich w mieszkaniu ledwie listew stało. Jur. Pog. A b. t. i. połek, Bücherfächer, Bücherbreter. Listewka, ozdobka architektoniczna używana po wierzchniéy postaci działa; iest to pasek wązki, nad przyległą płaszczyzną cokolwiek podniesiony. Jak. Art. 3, 299. Listwa iest takiż pasek, ale iuż znacznieyszéy szerokości. ib., die Leiste, der Reifen an den Kanonen. - Listwa obrazu, z rama. Cn. Th., ein Bilderrahmen. Listwa u drzwi, u skrzyni. ib., eine Thürleiste, Kastenleiste. Listwa u sukni, z bramowanie, die Leiste an einem Kleide, das Gebräme. Listwa u krawca daie się z płótna lub kitayki u dołu sukni, dla ochrony sukna lub materyi. Mag. Msk. Na fartuszku iéy dziesięć widzieć listew bramowanych. Papr. Przyk. C 3 b. Listwy abo pasy koło brzegów szerokie na trzy palce. Boter. - §. b) listwa, źle za szpąga. Dudz. 31, die Querleiste. LISTWOWANIE, - ia, n., ramami oprawianie, bramowanie, listwy, das Leistengeben, Einfassen mit Leisten, die Leisten. Taka była robota każdego podstawku; listwowania miały w około które listwowania były między krańcami, a na onym listwowaniu, lwi, woły i Cherubinowie byli. Bibl. Gd. 1 Reg. 7, 29. Odrzwia iego spustoszeią, abowiem listwowanie iego cedrowe opadało. Radz. Sophon. 2, 14. LISTWOWANY, - a, - e, listwami obwiedziony, mit Leisten umgeben oder eingefaßt. Mieszkacie w domach kosztownie listwowanych. Radz. Agg. 1, 4.

LISZAIEC, - ayca, m., ziele wątrobne, mech skalny, lichen saxatilis, liszaie liściem iego pocieraiącemu spędza. Syr. 1349, Comp. Med. 9 et 24. LISZAIOWATY, - a, - e, Gr. λειχηνωδης Cn. Th. liszay cierpiący, zittermalig, voll Flechten; Rs. лишаеватый, лишаный, лишаистый. Liszowaty iestem Eccl. лишаеватъю, Gr. λειχηνιάω. LISZAY, - aiu, m., Bh. lisseg, trudowatost; Vd. leshai; Crn. lishaj, elshaj; Sr. 1. lischej, wumpera; Cro. lishaj, lissaj, lischaj; Bs. liscjaj, runja; Rg. liscjáj, liscjagn; Rs. лишай, лишаёкъ, мамехъ; Ec. лишай, мадежь; z Greckolac. lichen; świerzb łupiący i mknący się po ciele. Mącz., die Flechte, Schwinde, Schwindflechte. Liszaie sprosne. Syr. 896. Liszaie są chorobą skórnią, zbiór chrosteczek czerwonych, niekiedy skorupiastych, przy dolegliwym świerzbieniu a niekiedy łupaniu się czyli łuszczeniu skóry. Dyk. Med. 3, 532. Świerzbiączka, abo gnoisty liszay. Sien. 162. Liszaie iaglaste, albo krupiaste, i pomykaiące się. Syr. 244. Gdyby się na mieyscu wrzodu nadał guz biały, albo też liszay iaki biały, abo czerwony, a liszay nie wklęsłby w skórę, tedy nie trąd. Radz. Levit. 13, 21. Cicho! to złe się szerzy, nie boląc, by liszay. Rey Wiz. 191. - §. b) Liszay na drzewie, rodzay mchu, czyniący na korze żółtą czyli brudnobiaławą skorupę. Jak. Art. 3, 142, Rg. liscjas; eine Art Baummoos.

LISZEĆ niiak. ndk., lichym się stawać, podleć, schlecht werden; Sr. 1. wojpotnu. Przez nierostropność powaga coraz bardziéy liszeie, Zabł. Roz. 74. upada).

LISZKA, LISZECZKA dem., - i, Epicoenum; z lis abo lisica; Slo. liska; Sr. 2. lischka; Sr. 1. lischka, lisla, liscziczka; Crn. lisiza; Vd. lessiza, lissiza; Cro. liszicza, liszka; Bsn. lisiça, lisiciça; der Fuchs, die Füchsinn. Liszka głodna drzymie. Cn. Ad. 454. t. i. spaniem głodu pozbywa; wrzkomo nie widzi; wrzkomo nie słyszy). Jx pix cum vocali każda liszka swóy ogon chwali. Dudz. 28, Glicz. Wych. G 4 b. Slo. każda liska swog chwost chwáli; wáš krám ge negpeknegšj. Liszka kusa drugim ogona przycinać radzi. Gemm. 152. Krucze pióra, że białe są iak śnieg chwaliła Liszka; o iak iest naszych wieków liszek siła! Min. Ryt. 3, 180. Chwaliła liszka kruka, że z pióry białemi, O iak wiele iest liszek u nas czasy temi! Zab. 8, 363 Kniaz. - Liszki tylko sierść odmieniaią, nie obyczaie. Kosz. Lor. 177. Liszka włos tylko mieni, a nie obyczaie. Opal. sat. 7. cf. wilk chowany. Slo. kočka mjšj nenechá, liška slepic, a wlk owec. Liszki chytre. Banial. J. 2. Zdrada liszce przystoi a gwałt lwowi. Kosz. Cyc. 24. Chytra liszeczka. Past. F. 186. Slo. stara liška tažko sa chitiť dá (cf. szczwany, kuty, ćwik). Liszka szczekała. Banial. J. 2 b. - §. liszka, abo gąsienica motyla. Zool. 157, Haur Sk. 68, die Raupe. Szkodzą bardzo drzewu wąsienice albo liszki. Cresc. 378.

LISZOW, - a, m., naczynie drewniane u rybaka, w którym trzyma ryby do przedania. *Mag. Msk.*, ein Fischfaß, worin die Fische zum Verkauf gehalten werden.

*LISZYĆ *cz. ndk.*, *Bs.* ulisciti, *Rs.* лишить, лишать pozbawiać czego, einer Sache berauben. Prawo samobóyców czci pogrzebowéy liszyć nakazało. *Sir. Quin.* 250. Liszyć się czego *passiv.*, utracić co, beraubt werden, verlieren, einbüßen. Liszył się żywota Walentyn, ścięty mieczem od Zwingla. *Smotr. Ap.* 91. - *§. liszyć kogo od drugiego, odstraszać, robić że drugi od niego stroni, verscheuchen, abtreiben, zurück treiben. Smród ten ludzi od niego liszy. *Pot. Jow.* 2, 33. - §. liszyć się czego, chronić się czego, strónić od czego, unikać, wystrzegać się, meiden, fliehen, sich hüten. Lisząc się boiu, dał wiarę brackiego pokoiu. *Zebr. Ow.* 58. Dziś się nie liszą ludzi smokowie, *nec fugiunt hominem. ib.* 97. Skrążywszy świat zbiegły Kadm, gniewu oycowskiego *łyszy się, *vitat. Zebr. Ow.* 54. Częstokroć krwawą brozdę przez plecy napiszą, A przecięż się źli ludzie złodziéystwa nie liszą. *Klon. Wor.* 37. Złego się iako moru, iako ognia liszy. *Pot. Arg.* 8. Kto to wszystko uważa, może się tego worka Judaszowego liszy i odrzeka. *Klon. Wor. ded.* O sinogarlicach to starzy ludzie piszą, Że drzew, osierociawszy, zielonych się liszą, Ale daiąc żałoby znak po swoiéy parze Zawsze na suchym siadła szukaią konarze. *Pot. Pocz.* 203. Samym tylko miesiącem, bo się krzyża liszą, Turcy się i narody Ottomańskie piszą. *ib.* 413. Ci mniéy, ci więcéy imię Chrystusowe piszą, Żydzi się go i w mowie i na piśmie liszą. *Pot. Zac.* 167. Godność kto ma Niechay się iéy nie liszy, niech się iéy nie sroma. *Otw. Ow.* 507.

LISZYCA, - y, *ż.*, liszka, samica lisa, die Füchsinn. Niech się bezbożni złych wrożek lękaią, Gdy wrony kraczą, albo psy szczekaią, Gdy bieży z lasa na pole wilczyca, Bądź i liszyca. *Petr. Hor.* 2 *H* 3 *b*.

LIT, - u, *m.*, materya do litowania. *Cn. Th.*, *z Niem.* das Loth, Schlagloth, die Löthe; *ferrumen. Cn. Syn.* 370, *Dasyp. U* 2 *b*; *Sr.* 1. letwa; *Crn.* varéniza; *Cro.* varnicza (cf. zwarzyć); *Slo.* lot, gimž se letuge; *Rs.* припой. - §. b) mieysce w naczyniu litowane. *Tr.*, die Löthung; *ob.* litować, lutować.

LITANIA, - ii, *ż.*, *z Greckołac.*, die Litaney; *Sr.* 2. litaneya; *Vd.* litanje; *Cro.* letanie; *Ec.* молебенъ, termin w liturgii, znaczący modlitwy ludu zebranego w processyach lub w kościele. W szczególności litania iest formularz osobliwéy modlitwy, na cześć świętych lub rozmyślanie taiemnic złożony; za każdym wyrażeniem imienia świętych lub ich przymiotów, iednakową lud odpowiada formułą. *Kras. Zb.* 2, 52. Litania, nabożne modlitwy do P. Boga i Świętych iego. *Kucz. Kat.* 2, 620, prosi w niéy kapłan P. Boga o miłosierdzie, a Swiętych o *przyczynę. *Hrbst. Nauk. Z.* 7 *b*. Ekteniie albo litaniie. *Pim. Kam.* 80. - §. *transl.* Na cóż tak wiele szat nawymyślali? Że szatną litanią z nichby napisali. *Łącz. Zw.* 30. t. i. długi rejestr, czyli spis, eine ganze lange Litaney, ein langes Register. Mamy lokaiów czterech, hayduków dwóch, laufra, murzyna, strzelca, paiuka, turczyna - Ty. Przestań téy litanii! *Teat.* 26 *b*, 41.

LITERA, - y, *ż.*, der Buchstabe, u dawnych Polaków *czcionka*, *tcionka*, *Bh.* čtena, *etym.* *czcić, czedł, z czytać); my ią zowiemy z Słowiańska *głoską. Kpcz. Gr.* 1, *p.* 4; *Boh.* litera, pismena, pismě (cf. pismo); *Slo.* známka (cf. znamię); *Sor.* 1. pismik, pismiczk; *Sor.* 2. buchschtoba; *Crn.* zhèrka (cf. czary, czarować); *Vd.* zharka, zhérka, pushftab; *Cro.* litera, pustùba, szlovò (cf. słowo); litere abeczedarszke; *Dl.* bukvicze; *Rg.*, *Sla. et Bs.* slòvo; *Ross.* литера, буква; *Ec.* писмя, стихїя. Litera iest znak abo charakter, składaiący słowa, gdy wraz z drugiemi położon iest. *Kras. Zb.* 2, 52. Trudność słów Polskich ku wypisaniu takowa iest, iże niepodobno wiele słów *czcionkami albo literami Łacińskiemi wypisać. *Eraz. Jęz.* 11 *b*. Litera arytmetyczna, iest litera liczby, iakich iest dziesięć. *Solsk. Geom.* 3, 78. - Na niektórych miéyscach, gdzie wykład według *litery* (do słowa) nie bardzo smakował, rozumienie duchówne brać się musiało. *Groch. W.* 23, buchstäbliche Uebersetzung. Słowa te nie maią bydź brane co do litery. *Mon.* 76, 19. literalnie, buchstäblich. - Wypełnię to co do litery. *Teat.* 12, 70. iak nayściśléy, naypunktualniéy). Jak Notus w skrzydła żórawiów szykiem lataiących biie, Wszystko stado w mylne się koło wiie J tak ginie *litera* skrzydłami zmieszana. *Bard. Luk.* 88, żórawie w ciągnieniu formuią literę wywróconego V. - §. Trzech liter pan wydarł nam Smoleńsk. *Psalmod.* 43. t. i. *Car.* - *burl.* Cztery litery, , k. i. e. p., z *kiep*, ein Hundsfott (cf. *Lat.* trium literarum homo, z *fur*). Za cztéry litery czy mię Wć Pan masz? *Teatr* 43 *c*, 47. Już teżbym się miał w reszcie za cztery litery, Za wielkiego prostaka i głupca i trutnia Żeby mię ta omamić miała bałamutnia. *Zabł. Zbb.* 76. Nos i uszy obciąć gotów, gdyby mu kto iakieś słowo ze czterech liter składaiące się powiedział. *Mon.* 65, 456. - *§. Między nieukami, a ludźmi prostemi, i temi, którzy trochę *litery zakusili, a przedtym szkołowali, bywaią dysputy ... *Glicz. Wych. G* 4 *b*. t. i. umieiętności, nauk, cf. *Lat.* literae). LITERACKI, - a, - ie, od literatów; czyli literatury, lub nauk się tyczący, *Cro.* diachki, dijachki, cf. żak); *Dl.* latinszki (cf. łaciński), literärisch, Literatur=. Cała iego nauka na czytaniu gazet *literackich* zawisła. *Zab.* 5, 92. Mężu przezacny, rwiy laur *literacki. Zab.* 16, 158. Dla was pociecha, *literackie* duchy, Zaiaśniał świateł wódz na Polskim tronie. *Zab.* 12, 14. LITERALNY, - a, - e, LITERALNIE *adv.*, co do litery, do słowa, buchstäblich; *Vd.* zherkliu, pozherken, zherkoun, pozherki; *Sr.* 1. pismikowe. Literalny sens nazywa się ten, który w ścisłym słów tłumaczeniu zostaie; i przełożenia te literalnemi się zowią, które słowo do słowa tłumaczą. *Kras. Zb.* 2, 53. - §. b) od liter, literami, Buchstaben=. Rachunek literalny. *Łęsk.* 2, 61, *ib.* 112, *Ustrz. Alg.* 2.

LITERAT, *LITERAK, - a, *m.*, sawant, sensat, pismiennik, pismienny człowiek, *Bh.* literát; *Cro.* knyisévnik. knyisnik, piszmoznan, knigoznan; *Rg.* knixnik, mudroznanaz, razúmnik; *Bs.* kgnisgevan, knisgnik; *Rs. et Ec.* книжникъ, ученой человѣкъ, грамотной, ein Gelehrter. Ludzie wiele umieiący rzeczy z czytania pożytecznie, zowią się *literatami. Kras. Zb.* 2, 53. Kazimierz był nauki średniéy, atoli piérwszy między królmi Polskiemi literat. *Krom.* 95. cf. przeżak, niedouk). Nieuczeni i nieliteraci nie maią bydź sędziami. *Petr. Pol.* 468, *ob.* nieuk). Teraz nietylko *literak na xięgach bo-

żych, ale też nayywiększy proſtak, na wszyſtkim świecie, może to czytać. *Hrbſt. Nauk. L* 4 *b.* Ociec móy umiał ewangelie na pamięć, nie będąc *literakiem. *ib. O.* 4, *Glicz. Wych. G.* 7. Wielcy literaci, którzy xięgami swemi świat prawie zarzucili. *Zab.* 12, 263 *Dudz.* Człowiek to literat! *Pilch. Sen. liſt.* 3, 26. LITERATKA, - i, *ż.*, **eine Gelehrte, gelehrte Dame**; sensatka, sawantka. LITERKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* litera, **ein Buchſtäbchen.** Niebieſkie światła znacznieysze, litery pisma są większe; Gwiazdki zaś insze drobnieysze, *literki* to są pomnieysze. *Dor. Lot.* 3, 16; *Cro.* litericze; *Dl.* szlovicze; *Bs.* slovçe. LITERATURA, - y, *ż.*, a) *subiect.* wiadomość rzeczy do nauk należących, erudycya z czytania wielu autorów pochodząca. *Kras. Zb.* 2, 55, **Beleſenheit, Literatur, die einer im Kopfe hat**; *Cro.* piszmoznansztvo, szlovoznanoszt, diáchtvo (cf. *diak, żak); *Dl.* latinsztvo (cf. łacina). - §. *object.* massa książek iakiego narodu, n. p. Polſka literatura, **die Literatur einer Nation, Bücher, die in ihrer Sprache vorhanden ſind**; *Bs.* kgnisgenſtvo). Mnóſtwo pism w wieku naszym ſkłada niezmierną literaturę. *Jez. Wyr.* - §. Literatury professor, = Greczyzny i Łaciny, filologii, **Griechiſche und Lateiniſche Literatur und Sprache, Philologie.**

LITEWKA, - i, *ż.*, białogłowa z Litwy rodem, **eine Litthauerinn.** Kazimierza Wielkiego żona, królowa Anna, Litewka, córka Giedyminowa. *Stryik.* 386. cf. Litwin. LITEWSKI, - a, - ie, od Litwy, z Litwy, **Litthauiſch, Litthauen**=; *Ec.* лятскïй, литовскïй, полскïй; *Rs.* литовскïй. Litwa czyli Wielkie Księſtwo Litewſkie, przez Władysława Jagiełłę, księcia Litewſkiego, gdy poiął za żonę Jadwigę, królową Polſką, przyłączone do Polſki. *Dyk. G.* 2, 87. Brzeście Litewſkie, dla różnicy od Brześcia Kuiawſkiego. *ib.* 1, 102. *Jn opposito* Litwie, Korona, = mała i Wielka Polſka; Litewſkiemu Marszałkowi, Koronny. Po Litewſku *adv.*, obyczaiem lub ięzykiem Litewſkim, **Litthauiſch, auf Litthauiſch.**

LITKUP, *LIDKUP - u, *m.*, *Bh.* **litkup**; *Vd.* likof; *Crn.* lykof, lijkof, cf. lić et kupić; *Cro.* aldomas; *Suec.* lidköp, lödköp), **der Leihkauf** (*mercipotus Halthaus*), **Weinkauf, Kauftrunk** (cf. *Ger.* **Liedlohn**). Jeśliby kto kupił konia, i litkup pili przedawca i kupiec i z innemi ludźmi ... *Sax. Art.* 70. Nierychłoś się obaczył, ſkoro po lidkupie. *Pot. Zac.* 70. - §. *Bh.* **litup** *arrha*, *arrhabo*, zadatek na kupno, **das Draufgeld, die Daraufgabe, Angeld, Haftgeld, Handgeld**; *Vd.* likof, rozhen nadai (2. zrękowiny, zaręczyny). Ci co litkup sądzą, maią z niego swóy zarobek, co od litkupu wezmą, bo im płacą. *Star. Dw.* 14. LITKUPNICZY, - a, - e, od litkupnika, **den Mäkler oder Senſal angehend.** *Tr.* LITKUPNICZE, *subſt. n.*, pieniądze na litkup lub litkupnika, **Leihkaufgeld, Mäklergeld.** *ib.* LITKUPNIK, - a, *m.*, który był przy litkupie, **der Leihkauftrinker.** Gdy się kto litkupniki wywiedzie, iż kradzioną rzecz kupił .. *Sax. Art.* 29. - §. b) *proxeneta*, ſkupnik, targownik, ten, który między ſtronami handluie, aby się o kupią zgodzili. *Mącz.* iednacz kupca. *Cn. Th.*, **der Mäkler,** (**Oeſterr. Senſal**), **Unterhändler der Kaufleute**; *Ec.* сводитель, посредственникъ въ торговлѣ.

LITO, LUTO *adv.*, *Bh.* **lito**; *Slo.* **luto geſt**; *Sr.* 2. **jejt, mne jo luto**, cf. **Adlg. s. v. leid**); lito mi czego, = żal mi czego, = **es thut mir etwas wehe, es thut mir etwas leid; ich bedaure etwas, beklage etwas, bereue etwas.** a) lituię się, miłuię się, rozrzewniam się, *n p.* Serdecznie mi lito rzeszy, że iuż trzy dni tu trwaią przy mnie, a nie maią, coby iedli. *Sekl. Matth.* 15, *not.* „zjęte ieſt serce moie nad rzeszą"; żal mi tego ludu. *Bibl. Gd.*). Szedł Dawid boso, płacząc szedł, z okrutnym żalem, Nie tak mu *luto* państwa, nie tak Jeruzalem ... *Pot. Zac.* 24. Lacenie gdy syna zabito, Aż ona mówi: syna mi nie lito, Ani żałuię, bo wiem, żem go była Śmiertelna śmierci podległym zrodziła. *Kchow.* 27. Ja ulituię się, kogo mi luto, i użalę się, kogo mi żal. *Bud. Ex.* 33, 19. zmiłuię się nad tym, którego mi *litho.* 1 *Leop. Rom.* 9, 15. zmiłuię się, nad kim się zmiłuię, a zlituię się, nad kim się zlituię. *Bibl. Gd.*). Wzdycha smutna Argienis, znać że iey go luto. *Pot. Arg.* 703. - §. lito mi czego, = kaiam się tego, żałuię, **es gereuet mich, ich bereue etwas.** Jzalić tego nie żal, nie lito? *num facti piget? Mącz.* Lito mi tego, żem Saula na króleſtwo wysadził. *Leop.* 1 *Reg.* 15, 11. żal mi, żem .. *Bibl. Gd.*). Lito przysięgi oycu, *poenituit iurasse. Zebr. Ow.* 28. Lito nam teraz tego z serca. *W. Poſt. W.* 307. Lito mi *zła, które uczyniłem wam. *Bud. Jer.* 42, 10, *not.* „kaię się". (II. *LUTO, okrutnie, *ob.* *Luto).

(*LITON, - u, *m.*, *Gr.* λιτὸν *tenue et subtile linteum*, płócienne obwinięcie, **ein linnenes Wickeltuch.** Litony nie dla służby bożéy na nich odprawowania bywaią gdyż rzecz ieſt niepoświęcona; ale dlatego, aby w nie antymisy obwiiano. *Pim. Kam.* 128.). LITOŚĆ, LUTOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Bh.* **litoſt** a) *dolor, moeror, triſtitia*, b) *misericordia*; *Slo.* **litoſt'**, **želení** żałowanie; *Sr.* 2. **lutoſcj** żal (*diſtg. Rs.* лютость okrucieństwo *ob.* *luto 2.). - *Pol.* litość, użalenie, miłosierdzie, ſkłonność do ratowania cudzéy nędzy, politowanie. *Cn. Th.*, *Vd.* vsmilenje, miluvanje; *Cro.* szmiluvanye; *Rs.* сожалѣнïе, пощада, пощажденïе, сострадательность, сострадательство, помилованïе; *Ec.* сострадованïе, соболѣзнованïе, сострастïе, сердобольïе, **das Mitleid, die Barmherzigkeit.** Jako ma litość ociec nad dziatkami, tak ma litość pan nad temi, którzy się go boią. *Bibl. Gd. Ps.* 103, 13. *Luthość człowieka nad bliźnim iego; ale miłosierdzie Boże nad wszelkiém ciałem. 1 *Leop. Syr.* 18, 12. Z dobroci wypływa litość, która nas roczula nad cudzą dolegliwością. *N. Pam.* 24, 326. Nieszczęścia czynią panów ſkromnemi, wiodą do litości. *Jabl. Tel.* 331. Lutość, dobrych ludzi przymiot. *Cn. Ad.* 455. Miéy nademną litość. *Teat.* 9, 47. LITOŚCIWY, LUTOŚCIWY, LITOSNY, - a, - e; LITOŚCIWIE, LUTOŚCIWIE *adv.*; *Bh.* **litoſtiwý, litoſtný**; *Vd.* vsmilen, milujezhen, vsmiltliu; *Rs.* сострадательный, сожалѣтельный; *Eccl.* сердобольный, сострастенъ; (*Sr.* 1. **lutowné** *frugalis*); miłosierny, **mitleidig, barmherzig.** Pan z sercem litośnym. *Karp.* 1, 163. Czyż wolno uczciwego i litościwego kłamſtwa, ku ocaleniu nieszczęśliwego obywatela używać? *Siem. Cyc.* 308. Prawdo, naylitościwszy nieba darze! *Ktl. Liſt.* 2, 51. - *Oppos.* nielitościwy, nielitośny, **unbarmherzig.** Jęczał, i rwał włos siwy ręką nielitośną. *Dmoch. Jl.* 2, 262. Nielitośni bogowie, mszczący się bez miary, Czy was Hektor mnogiemi nie błagał ofiary? *ib.* 2, 322.

1) LITOWAĆ, LUTOWAĆ, - ał, - uie, *trans. ndk.*, ulitować, zlitować *dk.*, kogo, czego, *Bh.* **litowati**; użalenie mieć nad kim, ubolewać, żałować go, **Mitleid haben, bedauern**; *Vd. et Cro.* miluvati (cf. miłować, zmiłować); *Crn.* pobósham; *Rs.* милoвать, помилoвать, сожалѣть. (cf. *Arab.* לוט luth, *: fuit res cordi*; *Sr.* 1. **luttuju**, **pielutuju** *parco*, *reseruo*). Litowali a żałowali go przez wiele dni, mówiąc: ech! także oto upadł mocarz! 1 *Leop.* 1 *Mach.* 9, 20. Lituiąc krzywdy moiéy, zasiadł na stolicy swoiéy. *Ryb. Ps.* 14. Uprzedza ią Jowisz, łez iéy lituiący. *Przyb Luz.* 47. Przypadku nieszczęśliwego naymilszéy oyczyzny serdecznie lituię. *Krom.* 89. Jako lituie ociec syna, zlitował się Jehowa nad boiącemi się go. *Bud. Ps.* 103, 13, iak ma litość ociec nad dziatkami. *Bibl. Gd.*). - §. Nie urażay się, o móy dobroczynny twórco, Lituy mię, gdy co myślę, śmiem wyrzec ięzykiem. *Przyb. Milt.* 248. bądź miłosiernym, wybacz, daruy litościwie, miéy wzgląd, **verzeihe gnädigst**. - §. Litować, lutować czego, : żałować, kaiać się, **sich gereuen lassen, bereuen**. Phoebus przysięgi lituie. *Zebr. Ow.* 28. Widząc bóg, iż wiele było złości na świecie, lutował tego, iż człowieka stworzył. 5 *Leop. Genes.* 6, 5. litował. 1 *Leop.*). - §. nie żałować kosztów, pracy *etc.*, ochotnie łożyć na co, nie ochraniać, **keine Kosten sparen**. Gardła dla waszych dziatek litować nie będę. *Baz. Sk.* 176. Abyśmy dziatki pożywili, gardłować po ziemi, po morzu, nie lituiemy. *Hrbst. Nauk. D* 8. Na to własnych pieniędzy nie litował. *Gorn. Dw.* 388. Nie litowaliśmy znacznych nakładów na sprowadzenie z zagranicy ludzi umieiętnych. *Vol. Leg.* 7, 451 *Stan. Aug.*). Dała córce przystoyne wychowanie, nie lituiąc w tym ani kosztu, ani starania naywiększego. *Gorn. Dz.* 65. Miał Macieiowski około siebie uczone ludzie; na co kosztu ani starania nie litował. *Gorn. Dw.* 3. Bóg syna swego dadź nie litował. *W. Post. W.* 44. nie lutował zesłać syna swoiego. *Kanc. Gd.* 263. LITUIE MIĘ, *imperson.*, lito mi, lituię się, użalam się, **es erbarmt sich**. Lituie mię opuszczonéy. *Teatr* 18, 147. LITOWAĆ SIĘ *recipr. ndk.*, zlitować się, ulitować się, ulutować się, *dk.*, użalenie mieć nad kim, *Vd.* se vsmiliti; *Rs.* сжалиться, сострадать, сострaждy; *Ec.* благоутрóбствую, **sich erbarmen, Mitleid haben, Erbarmen haben**. Zmiłuię się nad kim się zmiłuię, a zlituię się, nad kim się zlituię. *Bibl Gd. Exod.* 33, 19; a miłosierdzie okażę nad tym, nad którym się zlituię. 1 *Leop. Rom.* 9, 15. Lituiący się *Ec.* сострадáтельный; *Rs.* сострадáтель. Jak lituie ociec synów, zlitował się Jehowa nad boiącemi się go. *Bud. Ps.* 103, 13. litość ma. *Bibl. Gd.*). Lituy się nad słabemi, a bądź pocieszycielem strapionych. *Stas. Num.* 1, 41. Ulituy się nademną. *Stas. Num.* 2, 130. Ulutowano, zmiłowano się *miserturn est. Mącz.* LITOWNY, - a, - e, litościwy, litość wzbudzaiący, **erbarmend, zum Erbarmen, kläglich**. Podał iéy listek od miłego, i dołożył litownemi słowy, iako nieborak nader bardzo miłuie. *Gorn. Dw.* 285. cf. zlitowany, politowanie.

2) LITOWAĆ, LUTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, litem spaiać, **löthen**. *Cn. Syn.* 371, *Dasyp. U* 2 *b.* Lutuię *Volck.* 300, *Sr.* 2. **litowasch**; *Sr.* 1. **letuju**; *Crn.* lótam; *Vd.* lotati, votati, savariti, savarjati; *Cro.* lótam, varnim; *Slo.* **letugi, olowiti, poolowiti** (cf. ołów); *Rs.* паять (cf. spaiać, spoić). Lituiący co, *Rs.* паяльщикъ, паяльщица. LITOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, **das Löthen**. - §. b) lit uczyniony. *Cn. Th.*, **die Löthung**; *Vd.* votilu, votenje, *Rs.* спой, пайка. Młotek od lutowania, **der Löthkolben**; *Rs.* паяло. LITOWNY, LUTOWNY, - a, - e, od litowania czyli litu, do litowania, **Löth-**; *Rs.* паяльный, паятельный.

*LITRA, - y, *ż.*, *Rs.* литра, funt. **das Pfund**. Jedwabiu od litry. *Jnstr. C. L.* Podatek od iedwabiów w kartach i litrach Weneckich i Tureckich. *Vol.* 4, 81. Klucznik rozdaie braci po bochenku chleba, iakoby wagą wynieść mogli, każdy pół litry. *Pim. Kam.* 342.

LITRA, LITERKA *ob.* letra. drabina.

LITURGIA, - ii, *ż.*, z Greckiego, nomenklatura obrządku uroczystego, na cześć bozką. *Kras. Zb.* 2, 55. Liturgia, t. i. służba boża, w któréy się odprawia taiemnica wieczerzy Pańskiéy. *Smotr. Lam.* 215; *Rs. et Ec.* литургiя, служба церковная, самимъ христомъ на тайной вечери установленная; cf. msza, **die Liturgie (die Messe)**. Napisał Jakób ś. na urzędu kapłańskiego i ofiary nowego zakonu sprawowanie mszą abo liturgią. *Sk. Zyw.* 1, 271. Odprawowali liturgią, to iest, sprawowali ofiarę i mszą przenayświętszą. *ib.* 378, *Sak. Kal. C* 3; *Rs.* литургисать mszą odprawiać). Służył tam liturgią z patryarchą u bożego grobu. *Sak. Kal. C* 3. Liturgia abo mszał. *Sk. Dz.* 70. t. i. księga od liturgii.

LITWA, - y, *ż.*, *Bh.* **Litew**; *Slq.* Lithuania; *Rs.* литва, **Litthauen**, wielkie Księstwo Litewskie. Litwo dwunasty syn Wydemunta książęcia Pruskiego, wziął dzielnicę swą na Rusi, a od tego Litwa iest nazwana. *Bielsk.* 46, *Stryik.* 46. „Mnie się zaś zda, iż Palemon tym krainom dał nowe imię od swéy oyczyzny Włoskiéy ziemi l' Jtalia; a potomkowie iego mówili potym Litualia, a z postępkiem czasów Lituania i Litwa. *Stryik.* 81." Liwonczyki rozprzestrzeniwszy granice swoie, iedni z nich Litwą, słowem iuż bardziéy sfałszowanym, nazwani są. *Krom.* 75. cf. Liwonia. - §. 2) Litwa *collect.*, ludzie Litewscy, Litwini, **die Litthauer**. Litwa i Prussacy pustoszyli Mazowsze. *Krom.* 274. Litwa z łupami do Litwy przez Mazowsze uszła. *Stryik.* 324. Z różnych krain cudzoziemcy, Niemcy, Polacy, Litwa. *Warg. Radz.* 356. LITWIN, *LITWAK, - a, *m.*, (cf. Litewka), mężczyzna rodem z Litwy, **der Litthauer**; *Rs.* литовецъ. Tatarowie i Litwacy, ieszcze w pogaństwie zostaiący, naieżdżali Ruskich książąt dzierżawy. *Stebel.* 108.

1) LITY, - a, - e, (cf. oblity, = oblany), (*distg. Bh.* **litý** okrutny *ob.* 2. luto); *Rs.* литый (*Rs.* литéйный od lania); *Ec.* лiяный, выработанный литiемъ; *Bh.* **litý**); odlewany z kruszcu, **von Metall gegossen** (*Etym.* lać). Lite żelazo *Rs.* чугунъ. Naczyniłeś sobie bogów obcych, a litych. *Leop.* 3 *Reg.* 14, 9. bogi cudze i lane. *Bibl. Gd.*). Nie udawaycie się za bałwany, ani czyńcie sobie bogów litych. *Radz. Lev.* 19, 4. Ołtarze te od snicerza ryte, farbą nie ozdobione, pozłotą nielite. *Pot. Arg.* 767., t. i. niepolewane niby, nieprzyozdobione). Pola szyszakami, zbroiami pokryte, iakby były lite. *Jabł. Tel.* 144. t. i. kruszcem oblewane). - §. nieczczy, całkowity, **gediegen**; *Cro.* rúd, chversz, bitey; *Bs.* bitey, çio (cf. cały); (*Sr.* 1. **luté** *merus* pra-

żych, ale też naywiększy prostak, na wszystkim świecie, może to czytać. *Hrbst. Nauk. L 4 b.* Ociec móy umiał ewangelie na pamięć, nie będąc *literakiem. *ib. O.* 4, *Glicz. Wych. G.* 7. Wielcy literaci, którzy xięgami swemi świat prawie zarzucili. *Zab.* 12, 263 *Dudz.* Człowiek to literat! *Pilch. Sen. list.* 3, 26. LITERATKA, - i, *ż.*, eine Gelehrte, gelehrte Dame; sensatka, sawantka. LITERKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* litera, ein Buchstäbchen. Niebieskie światła znacznieysze, litery pisma są większe; Gwiazdki zaś insze drobnieysze, *literki* to są pomnieysze. *Dor. Lot.* 3, 16; *Cro.* litericze; *Dl.* szlovicze; *Bs.* slovçe. LITERATURA, - y, *ż.*, a) *subiect.* wiadomość rzeczy do nauk należących, erudycya z czytania wielu autorów pochodząca. *Kras. Zb.* 2, 53, Belesenheit, Literatur, die einer im Kopfe hat; *Cro.* piszmoznansztvo, szlovoznanoszt, diáchtvo (cf. *diak, żak); *Dl.* latinsztvo (cf. łacina). - §. *object.* massa książek iakiego narodu, n. p. Polska literatura, die Literatur einer Nation, Bücher, die in ihrer Sprache vorhanden sind; *Bs.* kgnisgenstvo). Mnóstwo pism w wieku naszym składa niezmierną literaturę. *Jez. Wyr.* - §. Literatury professor, = Greczyzny i Łaciny, filologii, Griechische und Lateinische Literatur und Sprache, Philologie.

LITEWKA, - i, *ż.*, białogłowa z Litwy rodem, eine Litthauerinn. Kazimierza Wielkiego żona, królowa Anna, Litewka, córka Giedyminowa. *Stryik.* 386. cf. Litwin. LITEWSKI, - a, - ie, od Litwy, z Litwy, Litthauisch, Litthauen=; *Ec.* литвскїй, литовскїй, полскїй; *Rs.* литовскїй. Litwa czyli Wielkie Księstwo Litewskie, przez Władysława Jagiełłę, księcia Litewskiego, gdy poiął za żonę Jadwigę, królową Polską, przyłączone do Polski. *Dyk. G.* 2, 87. Brzeście Litewskie, dla różnicy od Brześcia Kuiawskiego. *ib.* 1, 102. *In opposito* Litwie, Korona, = mała i Wielka Polska; Litewskiemu Marszałkowi, Koronny. Po Litewsku *adv.*, obyczaiem lub ięzykiem Litewskim, Litthauisch, auf Litthauisch.

LITKUP, *LIDKUP - u, *m.*, *Bh.* litkup; *Vd.* likof; *Crn.* lykof, lijkof, cf. lać *et* kupić; *Cro.* aldomas; *Suec.* lidköp, lödköp), der Leihkauf (*mercipotus Halthaus*), Weinkauf, Kauftrunk (cf. *Ger.* Liedlohn). Jeśliby kto kupił konia, i litkup pili przedawca i kupiec i z innemi ludźmi ... *Sax. Art.* 70. Nierychłoś się obaczył, skoro po lidkupie. *Pot. Zac.* 70. - §. *Bh.* litup *arrha, arrhabo*, zadatek na kupno, das *Angeld, die Daranngabe, Angeld, Haftgeld, Handgeld; *Vd.* likof, rozhen nadai (2. zrękowiny, zaręczyny). Ci co litkup sądzą, maią z niego swóy zarobek, co od litkupu wezmą, bo im płacą. *Star. Dw.* 14. LITKUPNICZY, - a, - e, od litkupnika, den Mäkler oder Sensal angehend. *Tr.* LITKUPNICZE, *subst. n.*, pieniądze na litkup lub litkupnika, Leihkaufgeld, Mäklergeld. *ib.* LITKUPNIK, - a, *m.*, który był przy litkupie, der Leihkauftrinker. Gdy się kto litkupniki wywiedzie, iż kradzioną rzecz kupił .. *Sax. Art.* 29. - §. b) *proxeneta*, skupnik, targownik, ten, który między stronami handluie, aby się o kupią zgodzili. *Mącz.* iednacz kupca. *Cn. Th.*, der Mäkler, (Oesterr. Sensal), Unterhändler der Kaufleute; *Ec.* сводитель, посредственникъ въ торговлѣ.

LITO, LUTO *adv.*, *Bh.* lito; *Slo.* luto gest; *Sr.* 2. lejt, mne jo luto, cf. Adlg. s. v. leid); lito mi czego, = żal mi czego, = es thut mir etwas wehe, es thut mir etwas leid; ich bedaure etwas, beklage etwas, bereue etwas. a) lituię się, miłuię się, rozrzewniam się, *n. p.* Serdecznie mi lito rzeszy, że już trzy dni tu trwaią przy mnie, a nie maią, coby iedli. *Sekl. Matth.* 15, *not.* „zjęte iest serce moie nad rzeszą"; żal mi tego ludu. *Bibl. Gd.*). Szedł Dawid boso, płacząc szedł, z okrutnym żalem, Nie tak mu *luto* państwa, nie tak Jeruzalem .. *Pot. Zac.* 24. Lacenie gdy syna zabito, Aż ona mówi: syna mi nie lito, Ani żałuię, bo wiem, żem go była Śmiertelna śmierci podległym zrodziła. *Kchow.* 27. Ja ulituię się, kogo mi luto, i użalę się, kogo mi żal. *Bud. Ex.* 33, 19. zmiłuię się nad tym, którego mi *litho. 1 *Leop. Rom.* 9, 15. zmiłuię się, nad kim się zmiłuię, a zlituię się, nad kim się zlituię. *Bibl. Gd.*). Wzdycha smutna Argienis, znać że iéy go luto. *Pot. Arg.* 703. - §. lito mi czego, = kaiam się tego, żałuię, es gereuet mich, ich bereue etwas. Izalić tego nie żal, nie lito? *num facti piget? Mącz.* Lito mi tego, żem Saula na królestwo wysadził. *Leop.* 1 *Reg.* 15, 11. żal mi, żem .. *Bibl. Gd.*). Lito przysięgi oycu, *poenituit iurasse. Zebr. Ow.* 28. Lito nam teraz tego z serca. *W. Post. W.* 307. Lito mi *zła, które uczyniłem wam. *Bud. Jer.* 42, 10, *not.* „kaię się". (II. *LUTO, okrutnie, *ob.* *Luto).

(*LITON, - u, *m.*, *Gr.* λιτον *tenue et subtile linteum*, płocienne obwinięcie, ein linnenes Wickeltuch. Litony nie dla służby bożéy na nich odprawowania bywaią gdyż rzecz iest niepoświęcona; ale dlatego, aby w nie antymisy obwiiano. *Pim. Kam.* 128.). LITOŚĆ, LUTOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Bh.* litost a) *dolor, moeror, tristitia*, b) *misericordia*; *Slo.* litost', želeni żałowanie; *Sr.* 2. lutosćj żal (*distg. Rs.* лютость okrucieństwo *ob.* *luto 2.). - *Pol.* litość, użalenie, miłosierdzie, skłonność do ratowania cudzéy nędzy, politowanie. *Cn. Th.*, *Vd.* vsmilenje, miluvanje; *Cro.* szmiluvanye; *Rs.* сожалѣнїе, пощада, пощажденїе, сострадательность, сострадательство, помилованїе; *Ec.* сострадованїе, соболѣзнованїе, состраданїе, сердобольїе, das Mitleid, die Barmherzigkeit. Jako ma litość ociec nad dziatkami, tak ma litość pan nad temi, którzy się go boią. *Bibl. Gd. Ps.* 103, 13. *Luthość człowieka nad bliźnim iego; ale miłosierdzie Boże nad wszelkiém ciałem. 1 *Leop. Syr.* 18, 12. Z dobroci wypływa litość, która nas rozczula nad cudzą dolegliwością. *N. Pam.* 24, 526. Nieszczęścia czynią panów skromnemi, wiodą do litości. *Jabl. Tel.* 331. Lutość, dobrych ludzi przymiot. *Cn. Ad.* 455. Miéy nademną litość. *Teat.* 9, 47. LITOŚCIWY, LUTOŚCIWY, LITOSNY, - a, - e; LITOŚCIWIE, LUTOŚCIWIE *adv.*; *Bh.* litostiwý, litostný; *Vd.* vsmilen, milujezhen, vsmilitliu; *Rs.* сострадательный, сожалѣтельный; *Eccl.* сердобольный, сострастенъ; (*Sr.* 1. lutowné *frugalis*); miłosierny, mitleidig, barmherzig. Pan z sercem litośnym. *Karp.* 1, 163. Czyż wolno uczciwego i litościwego kłamstwa, ku ocaleniu nieszczęśliwego obywatela używać? *Siem. Cyc.* 308. Prawdo, naylitościwszy nieba darze! *Ktt. List.* 2, 51. - *Oppos.* nielitościwy, nielitośny, unbarmherzig. Jęczał, i rwał włos siwy ręką nielitośną. *Dmoch. Il.* 2, 262. Nielitośni bogowie, mszczący się bez miary; Czy was Hektor mnogiemi nie błagał ofiary? *ib.* 2, 532.

1) LITOWAĆ, LUTOWAĆ, - ał, - uie, *trans. ndk.*, ulitować, zlitować *dk.*, kogo, czego, *Bh.* **litowati**; użalenie mieć nad kim, ubolewać, żałować go, **Mitleid haben, bedauern**; *Vd. et Cro.* miluvati (cf. miłować, zmiłować); *Crn.* pobòsham; *Rs.* милoвать, помиловать, сожалѣть. (cf. *Arab.* luth, *: fuit res cordi*; *Sr.* 1. **luttuju**, **pjelutuju** *parco, reservo*). Litowali a żałowali go przez wiele dni, mówiąc: ech! także oto upadł mocarz! 1 *Leop.* 1 *Mach.* 9, 20. Lituiąc krzywdy moiéy, zasiadł na ftolicy swoiéy. *Ryb. Ps.* 14. Uprzedza ią Jowisz, łez iéy lituiący. *Przyb Luz.* 47. Przypadku nieszczęśliwego naymilszéy oyczyzny serdecznie lituię. *Krom.* 89. Jako lituie ociec syna, zlitował się Jehowa nad boiącemi się go. *Bud. Ps.* 103, 13, iak ma litość ociec nad dziatkami. *Bibl. Gd.*). - §. Nie urażay się, o móy dobroczynny twórco, Lituy mię, gdy co myślę, śmiem wyrzec ięzykiem. *Przyb. Milt.* 248. bądź miłosiernym, wybacz, daruy litościwie, miéy wzgląd, **verzeihe gnädigst**. - §. Litować, lutować czego, *:* żałować, kaiać się, **sich gereuen lassen, bereuen.** Phoebus przysięgi lituie. *Zebr. Ow.* 28. Widząc bóg, iż wiele było złości na świecie, lutował tego, iż człowieka ftworzył. 5 *Leop. Genes.* 6, 5. litował. 1 *Leop.*). - §. nie żałować kosztów, pracy *etc.*, ochotnie łożyć na co, nie ochraniać, **keine Kosten sparen.** Gardła dla waszych dziatek litować nie będę. *Baz. Sk.* 176. Abyśmy dziatki pożywili, gardłować po ziemi, po morzu, nie lituiemy. *Hrbst. Nauk. D* 8. Na to własnych pieniędzy nie litował. *Gorn. Dw.* 388. Nie litowaliśmy znacznych nakładów na sprowadzenie z zagranicy ludzi umieiętnych. *Vol. Leg.* 7, 451 *Stan. Aug.*). Dała córce przyftoyne wychowanie, nie lituiąc w tym ani kosztu, ani ftarania naywiększego. *Gorn. Dz.* 65. Miał Macieiowski około siebie uczone ludzie; na co kosztu ani ftarania nie litował. *Gorn. Dw.* 3. Bóg syna swego dadź nie litował. *W. Post. W.* 44. nie lutował zesłać syna swoiego. *Kanc. Gd.* 263. LITUIE MIĘ *imperson.*, lito mi, lituię się, użalam się, **es erbarmt ſich.** Lituie mię opuszczonéy. *Teatr* 18, 147. LITOWAĆ SIĘ *recipr. ndk.*, zlitować się, ulitować się, ulutować się, *dk.*, użalenie mieć nad kim, *Vd.* se vsmiliti; *Rs.* сжалиться, сострадать, сострaждy; *Ec.* благoутробствую, **sich erbarmen, Mitleid haben, Erbarmen haben.** Zmiłuię się nad kim się zmiłuię, a zlituię się, nad kim się zlituię. *Bibl Gd. Exod.* 33, 19; a miłosierdzie okażę nad tym, nad którym się zlituię. 1 *Leop. Rom.* 9, 15. Lituiący się *Ec.* спострадательный; *Rs.* сострадатель. Jak lituie ociec synów, zlitował się Jehowa nad boiącemi się go. *Bud. Ps.* 103, 13. litość ma. *Bibl. Gd.*). Lituy się nad słabemi, a bądź pocieszycielem ftrapionych. *Stas. Num.* 1, 41. Ulituy się nademną. *Stas. Num.* 2, 130. Ulitowano, zmiłowano się *misertum est. Mącz.* LITOWNY, - a, - e, litościwy, litość wzbudzaiący, **erbarmend, zum Erbarmen, kläglich.** Podał iéy liftek od miłego, i dołożył litownemi słowy, iako nieborak nader bardzo miłuie. *Gorn. Dw.* 285. cf. zlitowany, politowanie.

2) LITOWAĆ, LUTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, litem spaiać, **löthen.** *Cn. Syn.* 371, *Dasyp. U* 2 *b.* Lutuię *Volck.* 300, *Sr.* 2. **litowaſch**; *Sr.* 1. **letuju**; *Crn.* lòtam; *Vd.* lotati, votati, savariti, savarjati; *Cro.* lótam, zarnim; *Slo.* **letugi, olowiti, poolowiti** (cf. ołów); *Rs.* паять (cf. spaiać, spoić). Lituiący co, *Rs.* паяльщикъ, паяльщица. LITOWANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, **das Löthen.** - §. b) lit uczyniony. *Cn. Th.*, **die Löthung**; *Vd.* votilu, votenje, *Rs.* спой, пайка. Młotek od lutowania, **der Löthkolben**; *Rs.* паяло. LITOWNY, LUTOWNY, - a, - e, od litowania czyli litu, do litowania, **Löth**=; *Rs.* паяльный, паятельный.

*LITRA, - y, *ż.*, *Rs.* литра, funt. **das Pfund.** Jedwabiu od litry. *Instr. C. L.* Podatek od iedwabiów w kartach i litrach Weneckich i Tureckich. *Vol.* 4, 81. Klucznik rozdaie braci po bochenku chleba, iakoby wagą wynieść mogli, każdy pół litry. *Pim. Kam.* 342.

LITRA, LITERKA *ob.* letra, drabina.

LITURGIA, - ii, *ż.*, z Greckiego, nomenklatura obrządku uroczyftego, na cześć bozką. *Kras. Zb.* 2, 55. Liturgia, t. i. służba boża, w któréy się odprawia taiemnica wieczerzy Pańskiéy. *Smotr. Lam.* 215; *Rs. et Ec.* литургіа, служба церковная, самимъ христомъ на тайной вечери уставленная; cf. msza, **die Liturgie (die Messe).** Napisał Jakób ś. na urzędu kapłańskiego i ofiary nowego zakonu sprawowanie mszą abo liturgią. *Sk. Zyw.* 1, 271. Odprawowali liturgią, to iest, sprawowali ofiarę i mszą przenayświętszą. *ib.* 378, *Sak. Kal. C* 3; *Rs.* литургисать mszą odprawiać). Służył tam liturgią z patryarchą u bożego grobu. *Sak. Kal. C* 3. Liturgia abo mszał. *Sk. Dz.* 70. t. i. księga od liturgii.

LITWA, - y, *ż.*, *Bh.* **Litew**; *Slą.* Lithuania; *Rs.* литва, **Litthauen**, wielkie Księftwo Litewskie. Litwo dwunafty syn Wedemunta książęcia Pruskiego, wziął dzielnicę swą na Rusi, a od tego Litwa ieft nazwana. *Bielsk.* 46, *Stryik.* 46. „Mnie się zaś zda, iż Palemon tym krainom dał nowe imię od swéy oyczyzny Włoskiéy ziemi *l' Jtalia*; a potomkowie iego mówili potym *Litualia*, a z poftępkiem czasów Lituania i Litwa. *Stryik.* 81." Liwonczyki rozprzeftrzeniwszy granice swoie, iedni z nich Litwą, słowem iuż bardziéy sfałszowanym, nazwani są. *Krom.* 75, cf. Liwonia. - §. 2) Litwa *collect.*, ludzie Litewscy, Litwini, **die Litthauer.** Litwa i Prusacy pufłoszyli Mazowszé. *Krom.* 274. Litwa z łupami do Litwy przez Mazowsze uszła. *Stryik.* 324. Z różnych krain cudzoziemcy, Niemcy, Polacy, Litwa. *Warg. Radz.* 336. LITWIN, *LITWAK, - a, *m.*, (cf. Litewka), mężczyzna rodem z Litwy, **der Litthauer**; *Rs.* литовецъ. Tatarowie i Litwacy, leszcze w pogańftwie zoftaiący, naieźdźali Ruskich książąt dzierżawy. *Stebel.* 108.

1) LITY, - a, - e, (cf. oblity, *:* oblany), (*disłg. Bh.* **litý** okrutny *ob.* 2. luto); *Rs.* литый (*Rs.* литейный od lania); *Ec.* лiяный, выработанный литіемъ; *Bh.* **litý**); odlewany z kruszcu, **von Metall gegossen** (*Etym.* lać). Lite żelazo *Rs* чугунъ. Naczyniłeś sobie bogów obcych, a litych. *Leop.* 3 *Reg.* 14, 9. bogi cudze i lane. *Bibl. Gd.*). Nie udawaycie się za bałwany, ani czyńcie sobie bogów litych. *Radz. Lev.* 19, 4. Ołtarze te od sznicerza ryte, farbą nie ozdobione, pozłotą nielite. *Pot. Arg.* 767., t. i. niepolewane niby, nieprzyozdobione). Pola szyszakami, zbroiami pokryte, iakby były lite. *Jabł. Tel.* 144. t. i. kruszcem oblewane). - §. nieczczy, całkowity, **gediegen**; *Cro.* rúd, chverszt, bitey; *Bs.* bitey, çio (cf. cały); (*Sr.* 1. **luté** *merus* pra-

wy). Bryły są abo dęte, abo lite. *Solsk. Geom.* 3, 9. Nielity, ale wydrożony i czczy między tablicami ołtarz uczynisz. 1 *Leop. Ex.* 27, 8. niezupełny. 3 *Leop.*).

2) *LITY, - a, - e, litościwy, lituiący się, barmherzig, mitleidig. Cudzego szczęścia to nie miłość *lita Płakać, ale to zazdrość znakomita. *Kmit. Tr. C.* 2.

LITYN, - a, *m.*, miasto w Bracławskim. *Dyk. G.* 2, 87, eine Stadt in der Woiw. Brazlaw.

LITYSPENDENCYA, - yi, *ż.*, czas ten, który się zawiera, między wprowadzeniem sprawy do sądu, i iéy rozsądzeniem ostatecznym. *Kras. Zb.* 2, 54.

*LIUBA *ob.* Linba. LIURA *ob.* Lura.

LIW, - ia, *m.*, LIWIE; miasto w Mazowieckim, nad Liwcem rzeką. *Dyk. G.* 2, 88, eine Stadt im Herzogthum Masau.

LIWAR *ob.* Lewar.

*LIWONIA, - ii, *ż.*, Inflanty, Liefland. *Długosz* pisze, że pod czas woyny między Cesarzem a Pompeiem, garść Rzymianów za *Libonem* nieiakim do teraznieyszych *Inflant*, przybyła, a ztąd nazwisko *Liwonii* urosło. *Krom.* 75. *LIWLANCI, *Biel. Sw. E* 3, *ib.* 191 *b*; *ob.* Inflantczyk.

LIWRA Francuzka, złoty i 15 groszy. *Jak. Mat.* 1, 90, ein Livre.

LIWRANT, - a, *m.*, n. *p.* Siedzi człek w domu, iak liwrant w magazynie. *Zab.* 16, 125 *Nar.*, przystawiaiący za umówioną cenę potrzeby zwłaszcza woyskowe, do magazynów czyli składów, der Lieferant; *Vd.* poshilar, poshilavez, poshlauz; *Rs.* поставщикъ, запасчикъ, подрядчикъ; *w rodz. żeńsk.* Liwrantka. LIWRANTSKI, - a, - ie, od liwranta, Lieferanten =; *Rs.* подрядный. LIWROWAĆ *cz. ndk.*, przystawiać do składu, liefern; *Sr.* 2. lifrowasch; *Vd.* naposhilati. LIWRUNEK, - nku, *m.*, liwrowanie, przystawianie do składu, das Liefern, die Lieferung; *Vd.* poslanje, poshilanje (*ob.* posłać); *Rs.* доставка, поставка, подрядъ.

LIY *ob.* Lać. LIYKA *ob.* Leiek.

LIZAĆ, - ał, liże, liżę *cz. contin.*, liznąć *idntl.*, *Boh.* lizati; *Sr.* 2. lisasch, ja liju, lijom, lisu, lisom; *Sr.* 1. lisacj, liju, lijam (*Sr.* 1. lizcziu so, lesnu so *adulor*); *Slo.* lizi; *Vd.* lisati, lisal, lishem, lisam (*Vd.* perlisen, = pochlebny); *Crn.* lisàti, lishem; *Cro.* lizati, lisèm (cf. *Cro.* lichiti, = mazać, pochlebiać); *Bs.* lizati; *Rg.* lizati, liznuti; (*Sla.* ulizivatise, lisicsiti, = pochlebiać); *Rs.* лизнуть, лизать; *Ec.* лижу, cf. *Lat.* lingo, linxi, *Gall.* lécher, *It.* leccare, *Ger.* lecken, *Gr.* λείχω, *Hbr.* לשון *lingua*, לחך lachach *linxit*). Lizać, ięzykiem po wierzchu pociągnąć, polizować, lecken, belecken. Chore poznać bydlęta, kiedy głębiéy i częściéy nas lizać zaczną. *Wolszt.* 44. Psi mu gębę liżą. *Rey Zw.* 61. Tak go bolało, iakby go kot po ręku lizał. *Dwor. K.* - §. lizać kosztuiąc, lecken, kosten. Kto się na czym nie zna, tego niech nie liznie. *Pot. Jow.* 2. Z czego kto słodyczy kosztował, słuszna z tego by liznął goryczy. *Teat.* 42 *d, d.* Dosyć im iest, cokolwiek liznąć łaciny. *Boh. Kom.* 1, 337. Może dzień zaiaśnieć temu, który się do téy nauki przyłoży, ieśli onéy nie po wierzchu tylko liznie. *Pilch. Sen. list.* 4, 44. Gdy Machiawella i Tacyta liznie, Rozumie, że równego niema w oyczyznie. *Pot. Arg.* 73. cf. gębę łaciną pomazać). Dyament ten dawał liznąć prelatom Symona. *Zab.* 13, 260 *Nar.* Łapę iak niedźwiedź lizać abo ssać. *Czach. Tr. H.* 3, *Zygr. Pap.* 376. cf. łapa). - §. b) lizać zalecaiąc się, pochlebuiąc, schmeichelnd lecken. Pies liże tego, kogo rad widzi, albo komu się raduie. *Petr. Hor.* 2, *D b.* Z podłością liże Pańskie progi. *Mon.* 65, 526. Nie biy, a nie głaszcz; nie maż a nie liż. *Zegl. Ad.* 155. cf. nie chwal mnie a nie gań mnie; cf. Obraziwszy leczyć; uderzywszy pogłaskać). Tyłem ci serca sięgaią, a z tobą w oczy cię liżą. *Wad. Dan.* 237. Boże takiego przyiaciela obroń, który z przodku liże, a z zadu drapie, podobny krokodylowi, który człowieka żrąc płacze. *Ber. Dek. B.* 3. Zaiąc łapki liże, gdy ucieczé, *Russice*: zayko łapki lizit, gdy uteczet, *pedum beneficio evasit. Cn. Ad.* 861. (cf. pocałował nóżki), die Füße haben ihn gerettet; er hat Fersengeld gezahlt. - §. *transl.* Mucha lwa to w grzbiet, to w pysk, to go coraz *liznie* po uszach i po słabiznie. *Zab.* 13, 282 *Tręb.* t. i. kolnie, załechce, sie sticht ihn, kützelt ihn. Tak dobrzem go po karku liznął moią szabelką, aż się głowa o ziemię oparła. *Mon.* 74, 43. LIZAĆ się *recipr.*, = łasić się, pokorzyć się, sich vor jemanden demüthigen, sich schmiegen. W oczy mi się liżesz, a za oczy podstępną świadczysz przyiaźń. *Teat.* 22 *b*, 101. Było nie wierzyć téy liząccy się iego przyiaźni. *ib.* 22 *b*, 123. - §. b) lizać się wzaiemnie, *burl.* = całować się, umizgać się, mit einander buhlen, sich lecken und küssen. Otoż gamratka z młodziany się liżąca. *Teat.* 54, 68. LIZANIE, LIZNIENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Vd.* lisanje, lisek, das Lecken. Statecznie nabożny bez owego bożkowania a lizania obrazków. *Gor. Dw.* 374. Dawne mniemanie, że młode niedźwiadki kształt i członki, niekształtną się między masą narodziwszy, lizaniem matki odbieraią. *Zab.* 12, 182. - §. b) gatunek konfektu aptekarskiego, maiący gęstość syropu gęściéyszego. *Krup.* 5, 281. lambitywum, ein Lambitiv. LIZACZ, - a, *m.*, *Bh.* lizač, = *linctor*; der Lecker; *Vd.* lisavez. LIZAK, - u, *m.*, praca koło żniwa w nocy, po odprawionéy iuż powinności, za co się robotnikom daie co lizać, to iest, gorzałkę z kawałkiem sera i chleba. *Ryd.*, tłuka, außerordentliche Feldarbeit der Bauern, wofür sie was zu schlucken (zu trinken und zu essen) kriegen. *LIZAWKA, - i, *ż.*, święto żydowskie, *łizawka, święto kuczek też zowią, *Scenopegia. Mącz.*, das Lauberhüttenfest. *LIZAWICA, sól lub inne rzeczy, które bydłu daią lizać, lub też mieysce do tego wyznaczone, *Bh.* liz, *Vd.* lisavishe, lisavina, die Lecke für das Vieh. (LIZETKA, - i, *ż.*, Elżbieta, Halszka, Lisette. - §. miano suczki, *n. p.* Zawsze wprzód biegła *suczka*, iak wiatr letka, Od pani nieodstępna swawolna *Lizetka. Zab.* 9, 275). LIZIOBRAZEK, *LIZYOBRAZEK, - zka, *m.*, nabożniczek, gryzipacierz, *liczemiernik, bożkuiący się, ein Heiligenlecker, ein Duckmäuser. Satyra na lizyobrazków i zmyślonych oboiéy płci nabożniczków. *Opal. sat.* 46. Ci lizyobrazkowie rzadko kiedy cnotą Tylko pozorem idą, modlitwy trzepocąc. *ib.* 47. Nabożnikiem, mnichem, lizyobrazkiem go nazywali. *W. Post. Mn.* 194. Głupi lizyobrazkowie. *Pot. Arg.* 539. Kto na kazaniach bywa, zaraz nabożnikiem, lizyobrazkiem, próżniakiem go zowią. *Boh. Kom.* 1, 57; *Mon.* 75, 589. *LIŻOMIS, - a, *m.*, mysz łap

χονιναξ. *Przyb. Batrach.*, die Maus, der Schüsselleckêr, in der Batrachomyom: LIZUŚ, - ia, *m.*, pochlebca, ein Speichellecker, ein Schmeichler. Imion słuchaią z oohotą, ci co lubią lizusiów. *Zab.* 12, 97. Tak zmamiał tego ów lizuś bogacza, że mu za wszystko szczére czyni dzięki. *Zab.* 14, 253 *Szym.* (*Ross.* лизу́нщикъ szczeniątko, piesek).

Pochodz. *dolizać*, *nalizać*, *oblizać*, *obleżny*, *polizać*, *podlizać*, *przelizać*, *przylizać*, *wylizać*; *cf.* *ślizać*, *śliznąć*, *ślizki* (*cf.* *leźć*).

LIŻSZY, *compar.* *adj.* Lichy.

ŁK, LN, LO.

ŁKAĆ, łkał, łka, *intr.* *contin.*, (- łknąć *in compositis*); *Bh.* lkati, lkám, upjm, upěti; *Slo.* lkám, cf. *Ger.* schluchzen, cf. szlochać, cf. płakać); głośno szlochać, płacz niby połykaiąc, schluchzen, weinend seufzen. Gdy syn zabity, gdy go uyrzy całe, Nie łka, nie płacze, stoi rowien skale. *Chrość. Luk.* 95. Syon matka nasza poniżona iest wielkim poniżeniem, a łka gwałtownie. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 7. płacze rzewno. 3 *Leop.*). ŁKANIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, *Bh.* lkanj, upěnj; głośne szlochy, das Schluchzen. Czy mię wyrzucisz z pocztu twego Panie? J próżne będzie do ciebie me łkanie? *Miask.* 126. wzdychanie). - *Etymolog.* *cf.* Łykać.

LNĄĆ, LNĄCY *ob.* Lgnąć.

LNIANKA, - i, *ż.*, chusta lniana, żupan chłopski lniany, Linnen, ein Linnentuch, ein leinwandnes Tuch; ein Leinwandkittel; *Vind.* lenena roba; *Eccl.* лница, льница, льняная изъ холста сдѣланная одѣжда, лентїй. W wodce téy maczaiąc chusty albo lnianki, przykładać na głowę. *Syr.* 410. Skoro się róża na któréy części ciała wyda, okładay lniankami. *Comp. Med.* 480. Lnianki, len wyczesany, wyczoski ze lnu, Flachswerg. - §. 2) *botan.* lnianka *Myagrum Linn.*, *Ross.* льня́нка; rośnie na polach między zbożem, mianowicie między lnem; w Niemczech umyślnie się zasiewa dla bardzo dobrego oleiu, który się z nasion iéy wybiia. *Jundz.* 331, *Kluk Dyk.* 2, 131, Leindotter, Flachsdotter. LNIANY, - a, - e, *Bh.* lněnj; *Sr.* 1. lenowy; *Vd.* lanen, lenen, prediun: *Crn.* lanen, lanov; *Cro.* lânen; *Hg.* lenbeül; *Bs.* prriten (cf. parć, parciany); *Ec. et Rs.* льня́ный, ляняный; ze lnu, leinen, linnen, Flachs-, Lein-. Siemię lniane z Rygi idące, Leinsamen, w całéy Europie za naylepsze osądzone. *Przędz.* 2. Przędziwo lniane. *ib.* 23, Flachsfäden, Flachsgarn. Lniane płótno. Lniany lub szmaciany papier. *Przyb. Pis.* 116. Lniany tkacz, płóciennik, *Cro.* länar; *Rg. et Bs.* lanar. LNICA, - y, *ż.*, LNICZNIK, - a, *m.*, *antirrhinum Linaria Linn.*, *Bh.* lnice; *Rs.* жабрей; gatunek wyżlinu, rośnie we lnie, iak chwaściśko. *Kluk Dyk.* 1, 43, *Przędz.* 8, *Haur Sk.* 34, Flachskraut. Wyźlin lnianka. *Jundz.* 324. cf. len Panny Maryi, lenek. *Syr.* 595.

*ŁOB, - u, *m.*, *z Łac.* lobus; n. p. Kość ciemienia służy do zachowania śrzednich mózgu części lub łobów. *Krup.* 1, 31. Wątroba acz iest iedno nierozdzielne ciało, dla brozdy iednak w śrzodku dzieli się na dwa łoby, na prawy i na lewy. *Krup.* 2, 73. Łob prawy wątroby iest większy, łob lewy mniéyszy, cieńszy, płaściéyszy. *ib.* Kość czołowa chowa łoby przednie mózgu. *ib.* 1, 24.

*LOBEGAL, - u, *m.*, n. p. Wyciąganie, które zowią *lobegal* i sirkien. w ziemiach mistrzowi Pruskiemu poddanych, od Polaków nie ma bydź wzięte. *Herb. Stat.* 707.

ŁOBODA, - y, *ż.*, ziele ogrodowe i dzikie, *atriplex Linn.*, die Melde; *Bh.* lebeda; *Sr.* 2. loboda, hoboda; *Sr.* 1. wobeda; *Crn.* lebéda; *Cro.* loboda, lobuda; *Dl.* loboda; *Hg.* laboda: *Sla.*, *Bs.*, *Rg.* loboda; *Rs.* лебедà (*dist.* лебедь łabędź); cf. *Lat.* lappa, cf. łopian). Łoboda Włoska w dobroci blizka szpinakowi. *Kluk Rosl.* 1, 218, *Haur Sk.* 37, *Ład. H. N.* 97. *Urzęd.* 42. Psia łoboda, *chenopodium vulvaria Linn.*, stinkende Melde, Hundsmelde, gatunek gęsiéy stopy, śmierdzi, ale ma moc lekarską. *Kluk Dyk.* 1, 122. niektórzy udaią, że z moczu psiego bywa. *Syr.* 1106. Mączyniec śmierdzący. *Jundz.* 175. ŁOBODNY, - a, - e, *Bh.* lebedowý; od łobody, Melden-.

ŁOBOŹ, - i, *ż.*, ŁOBOZIE, - ia, *m.*, łodyga, der Stengel. Wziąć listeczków Senesu co nayświeższe bydź mogą, bez łobozia, dwa łoty. *Syr.* 839. ŁOBOZG, - u, *m.*, *n. p.* ziemia, gdy bez *sprawy leży, zwłaszcza buyna, sama z siebie skłonna iest do mnożenia pokrzyw, ciernia i lada łobozgów niepożytecznych. *Gil. Post.* 75, *ob.* zielsko. *ŁOBOZISTY, - a, - e, *n. p.* Ziemia, gdzieby się trzcinna i łobozista trawa rodziła. *Syr.* 1395, *ob.* łodyżasty.

LOCH, - u, *m.*, (z Niem. Loch, = dziura; *Karynt.* lukna, *Lappon.* luko, *Ungar.* lynk); gruba, dół, eine Grube, ein Loch in der Erde; *Bh.* loch, sklep podzemny; (*Cro.* lökva, *Bs.* loqua *lacuna*); *Bs.* ruppa, hambar, sgitnica). Wiem podziemny loch, przez który do wieży łatwo wniyść można. *Teatr* 56 *c*, 100. Nieprzyiaciele wdarli się do miasta lochem, to iest, ziemnym przechodem. *Jer. Zbr.* 298. Daniel w lochu lwów. *Leszcz. H. S.* 451. w iamie lwów, in der Löwengrube. Lochy grobowe, cf. pieczary). Lochy w ziemi kopiąc do szańców przychodzili. *Warg. Cez.* 68. Loch w ledzie wybity *ob.* przerębla). Niektórzy też czynią w ziemi gruby abo lochy ku chowaniu zboża. *Cresc.* 153. *podrum, Fruchtgrube. Obym miał niezgniły dom, folwark, pełno w lochu, w śpiżarni i w gumnie. *Zab.* 11, 190, w piwnicy, im Keller. - Kruszcu z lochów dobywaią. *Tr.*, *ob.* szyb, aus den Schachten. - Loch u cieśli, wszelkie wydrożenie. - §. U flisów lochy zowią się kiie sękate na dole u obcejów, na które się nawdziewaią obarzanki, czyli wieńce ze sznurów, aby się obcoiów trzymali. *Mag. Msk.*, bey den Bootsknechten, krumme Stöcke, worauf die Leinen ruhen. - *§. Loch abo miodek z gorczycy białéy tak z nasienia, iak z soku korzenia z cukrem, flegmę z piersi wywodzi. *Syr.* 1202. LOCHOWAĆ, - ał, - uie, *czyn. ndk.*, laskować, wydrażać. *Cn. Th.*, hohlkehlen. LOCHOWANIE słupów sznicerskich, = laskowanie. *Cn. Th.* Słupów lochowanie. *Zaw. Gos.*, die Kehlung, das Hohlkehlen. LOCHOWANY, - a, - e, laskowany, wydrożony żłobkowato, gekehlt. LOCHOWATY, - a, - e, LOCHOWATO *adv.*, iamisty, dolisty, voll Gruben, Höhlen, Löcher. Skałę iednę lochowatą znalazł, w któréy mieszkał. *Sk. Zyw.* 1, 325, *Mon.* 70, 814. LOCHOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, dołkowatość. *Cn. Th.*, Menge von Löchern, Höhlen, Gruben. LOCHOWY, - a, - e, od lochów, Gruben-, Höhlen-.

*LOCHT, - u, *m.*, (może luft), *n. p.* Etnéyski komin do góry wywiedzie, W otwartéy górze locht rozwiedzie. *Bard. Tr.* 492.

ŁOCHINIA, - i, *ż.*, gatunek borówki, *vaccinium uli-*

ginosum Linn., krzewinka bardzo podobna do czernicy. Wieśniacy iagód iéy używaią, ale obfite ich zażycie głowę odurza i obciąża. *Kluk Dyk.* 3, 145. *Jundz.* 223, die große Heidelbeere, Rosbeere, Trunkelbeere; *Rs.* пья́ница, голубица, гонобо́бель.

ŁOCZYĆ, -ył, - y, *cz. ndk.*, ŁOKAĆ, - ał, - a, *cz. contin.*, żreć. *Cn. Th.*, łeptać, żłopać, iak psy czynią. *Mącz.*, *lambo*, *z* chlać: das Fressen, gierig einschlucken, wie ein Hund; *Bh.* lakotiti (cf. łakoć, łakomy, łaknąć); *Crn.* lokám, loklám; *Bs.* lokati, kakoti pas loka; *Cro.* lokati, lochem; *Rg.* lokati; *Ec.* локаю; *Gr.* λείχω, *It.* leccare, *Ger.* lecken, schlecken, schlucken; *Hbr.* לחך lacharh, *z lambit*, cf. łykać); *Rs.* локну́ть, локать, локаю, лочу́. (*Sr.* 1. lwojcju *ligurio*, lwojcjał *ligur itor*). Ty, który ustawicznie grzechy iako wodę łoczesz. *W. Post. W.* 3, 112. Nam żonom każą doma siedzieć, prząść kądziel a motać A sami dzień podle dnia będą iedząc łokać. *Bielsk. S. N.* 7. ŁOCZENIE, *z* obżarstwo, die Fresserey.

Pochodz. *łokactwo*, *żarłok*, *żarłoczny*, *obłokać się*; *cf. żłopać.*

ŁOCZYDŁO, - a, *n.*, ziele *Thapsia*, Wollkrant, pleszowatości głowy z obłażenia włosów iest ratunkiem. *Syr.* 184.

ŁOCZYGA, - i, *ż.*, *Bh.* locyka; *Bs.* locchika; *Crn.* motavilz); łaktuka polna albo niesiana. *Urzęd.* 179. wilder Lattich. Łoczyga, *sonchus. Linn.* Saudistel, Gänsedistel, Hasenkohl. *Kluk. Dyk.* 3, 91. Łoczyga *lapsana. Jundz.* 397. (*sonchus* mlecz. *Jundz.* 396.)

LOD, - u, *m.*, *Boh.* led; *Slo.* lad, led; *Sr.* 1. lod, hlod; *Sr.* 2. lod; *Crn.* lęd; *Vd.* lèd; *Cro.* lèd, szresh (*ob.* sreż); *Rg.* led; *Bs.* léd, mraz; *Sla.* led; *Rs.* ледъ, ледокъ, (cf. χέλοδъ, *Ec.* хладъ chłód); *Ec.* голоть, ледъ, гололедицы (cf. gołoledź; ледъ, мразъ, морозъ, a не замерзшая вода. cf. *Chald.* גלידא, *lat.* gelu. zmarzła woda, das Eis. Snieg i lód nic innego nie iest, iedno woda zsiadła i zmarzła. *Syxt. Szk.* 9. - Mróz wodę w lody ścina. *Warg. Radz. pr.* Lod robotą zimna iest, *Karp.* 2, 17. Głębokie wody Mroźna zima przykryła cierpliwemi lody. *Papr. Ryc.* 25. Loch wyrąbany w ledzie *ob.* przerębla). Ze unit, nuż go pod lód, nuż pod miecz! *Smotr. Ex.* 4. topić go). Lodu okrawka, z dachów n. p. wisząca *ob.* sopel). Lodu bryła *Rs.* кабанъ: Łamanie lodu *Bh.* ſtrj (cf. śreż). *Prov. et Fig.* Próżna w piecu suszyć lody. *Haur. Sk.* 174. cf. orać morskie lądy. Lód łamać, *z* drogę drugim torować, przewodniczyć im w czym ciężkim, , ochynąć się, das Eis brechen; *Slo.* led prelomit, cestu prekat. Kartezyusz w tey mierze musiał sam pierwszy lód łamać. *Rog. Dos.* 3, 462. Naycięższy zawsze temu, co pierwszy lód łamie. *Nies.* 1, 40. U nas Portalupi, Konarski, Łaskina, lód przełamali. *Mon.* 65, 235. Dość gdy się pierwsze lody połamało. *Teatr* 43 *c*, 157. - §. Jak po lodzie, gładko. *Teatr* 66 *b*, 36, szybko, smarownie, glatt, wie auf dem Eise. - §. po ledzie, *z* niepewnością, *z* potrzebą ostróżności, wie auf dem Eise, gefährlich, behutsam. Rozumiemy, żeśmy na lądzie, a my na lodzie. *Chmiel.* 1, 61. *Vd.* on je na led posajen). Idzie w rzeczach ostrożnie iako po *ledzie*, pewną radą niepewnym skutkom ugadza. *Gor. Sen.* 310. Dworzanin w łasce Pańskiey, *kotem na ledzie*, a ieszcze w orzechowych trzewiczkach. *Birk. Kaz. Ob. L.* 2 *b.* (cf. gołoledź, *z* ślizki stan, niebezpieczny, eine gefährliche Lage, wie auf dem Eise. Niech kto chce na wysokim dworze iako na ledzie stoi, wolę ia swóy pokóy. *Birk. Kaz. Ob. L* 2 *b.* Na ledzie, *z* niebezpiecznie, nietrwale, niepewno, gefährlich, unsicher, ohne Bestand, ungewiß. Na ledzie budować. *Cn. Ad.* 532, niewarowno, cf. na piasku; na niepewne rzeczy się spuszczać, cf. Bezpieczniey lądem, niż morzem) Struktura twoich plant tak ci się wiedzie, Jak temu, zamki co stawiał na ledzie. *Min. Ryt.* 3, 358. *Dar. Lot.* 4, 26. Wszystko się nam opak wiedzie, Siedziemy tu iak na ledzie. *Pieśń.* 168. na ledzie. *Groch. W.* 568. Teraz iak na ledzie zostaią. *Pot. Syl.* 356. cf. na koszu). Kto bez boga chce wskórać, sadzi się na ledzie. *Sim. Siel.* 112. Nierychło postrzegł Judasz roboty na ledzie. *Pot. Zac.* 38. - Jeśli kłamię, bodaybym wiersz pisał na ledzie, Albo z dudą prowadził mrukliwe niedźwiedzie. *Nar. Dz.* 3, 47. cf. na wodzie pisać, na piasku. - §. Lod, *z* skrzepiałość, zdrętwienie, das Starren, Erstarren wie Eis. Stoi, iakby go zimnym odział lodem. *Pot. Arg.* 139. t. i. skrzepły, zdrętwiały, zkamieniały, zkościały, zkrzemieniały; cf. lodowacieć. Strach krew mi w lód obraca. *Teatr.* 46, 15. - §. Wszystko mu idzie *lodem*, czas do iutra zwleka, Niedogodny leniwiec ustawnie narzeka. *Zab.* 3, 406. *Nar.*, t. i. opoką schwer von der Hand, zaudernd, langsam. - 2) lod, lody *plur.*, gatunek konfitury, Gefrornes. *Crn.* smerslóta, smerslótina, merslótina (*Sla.* ladnetina Sulze); *Rs.* моро́женое. W lodowniach w naywiększe upały chłodzą konfitury, lody, mięso. *Switk. Bud.* 321.

Pochodz. *lodowacieć*, *lodowaty*, *lodowatość*, *lodownia*, *lodownik*, *lodowy*, *gołoledź*, *żłod.* - §. Slo. Ledeň *Styczeń.* - §. *chłod.*

ŁODCZASTY, - a, - e, na kształt łódki, wie ein Schiffchen gestaltet. Kostka łodczasta w ręce, *os naviculare. Krup.* 1, 14. ŁODKA, - i, *ż.*, *Slo.* lodka, lodicka; *Cro.* ladjicza; *Bh.* lodka, loďka; *Vd. et Crn.* ladjiza; *Dl.* ladyicza; *Ross.* лодка, лодочка; *Ecc.* ло́мочка, чо́лнъ, бошникъ. *dem. nom.* łódź, ein Schiffchen, ein Nachen. Łodka albo z iednego drzewa statek. *Chmiel.* 1, 79. O łódkę nie dba, kto się iuż na brzeg przewiózł. *Sk. Kaz.* 18. Dwie *łodce (*dual z* łodki). 1 *Leop. Luc.* 5, 7. *W. Post. W.* 2, 110. *fig.* Darmo na wywrót łodki Piotra chuć twa dąży, Chyba się, lecz się w toni łódź tznie pogrąży. *Mon.* 76, 197. - b) łódka z kadzidłem. *Hor.* 2, 280. *Min.*, *z* puszka, eine Räucherbüchse. *Mon.* 70, 216. *ŁODKARZ, - a, *m.*, co łódki robi, lub łodką wozi, der Nachenmacher; der Botsmann, *Ross.* лодошникъ. ŁODKOWY, - a, - e, od łodki, Nachen-, *Rs.* лодочный. ŁODNIK, - a, *m.*, co łodką wozi, der Botsmann. Łodnicy iuż odkładaią, t. i. iadą od brzegu. *Ern.* 14.

LODNY, - a, - e, lodowy, od lodu, z lodu, Eis-. *Vd.* leden; *Crn.* lèden; *Rg.* leden. ledni; *Cro.* ledvèn; *Bs.* leden; *Rs.* ледяный, леденый; *Ec.* ледный, голотный. Jest w ostatnich Tatarskich stronach mieysce lodne *locus glacialis. Zebr. Ow.* 213. LODOWACIĆ *czyn. ndk.*, zlodowacić *dk.*, w lód obracać, zamrozić, in Eis verwandeln, frieren machen; *Bs.* lediti; *Rg.* saleditti, oleditti; *Cro.* ledvenim; *Dl.* ledim; *Ec.* леденю, оледеню,

ніемъ, морозю; *phys. et moral.* n. p. Męztwo mnie odstępuie; okropna wątpliwość serce mi lodowaci. *Teatr* 37, 17. Wielkie postrachy slodowacą serce. *Przyb. Luz.* 294. LODOMROZNY, - a, - e, eiskalt, Eis erzeugend. Lodomrozna Syberya. *Zab.* 15, 151. LODOWACIEĆ, LODZIEĆ, - iał, - ieie *Neutr. ndk.*, zlodowacieć, zlodzieć *Dok.*, lodem krzepnąć, zu Eis frieren, zu Eis erstarren. *Bs.* leditise, mrriznuti; *Cro.* ledvenimsze; *Dl.* ledimsze; *Rs.* леденѣть, оледенѣть; *Ec.* оледѣваю, смерзаюся яко ледъ. *propr. et fig.* Gdyby w teyże odległości słońce mnieysze było, ziemiaby cała slodowaciała. *Zab.* 6, 123. *Min.* Zlodowaciała Islandya. *N. Pam.* 6, 297. Mieszkańcy zlodowaciałych kraiów. *ib.* 12, 358. Pustynie Scytyi zlodziałe. *Przyb. Luz.* 104. Zlodziałe morze. *ib.* 71. Kiedy usłyszę o iakiey obłudzie, to mi zaraz krew' w włosach lodowacieie. *Boh. Kom.* 1, 275. cf. skościeć, zdrewnieć, zdrętwieć, zkamienieć, skrzemienieć). Napawaią się miecze ostatkami zlodowaciałey krwi. *Zab.* 1, 132. Gdy iuż nie stało ognia w iéy sercu, To zlodowaciało. *Past. F.* 19. Dusza zlodowaciała. *Teatr* 2 *b*, 9. LODOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Boh.* ledenatý; *Vd.* ledenast; - a) pełen lodu voll Eis, Eis=. Morze lodowate, *Bo.* lednaté móre), das Eismeer, morze połnocne, ogranicza państwa na północy położone. *Dyk. G.* 2, 185. *Sla.* Ledene more = Baltyckie morze. - §. lodowi podobny, *Bh.* ledkowý; *Ross.* ледовитый; dem Eise ähnlich, crystallisirt, candirt. *Cukier lodowaty*, Zuckerkand, *Rs.* леденецъ; cukier po zwyczaynym roztopieniu kryształizowany. *Dyk. Med.* 1, 603. W Bochni *sól* od podobieństwa lodu *lodowatą* nazwaną, przeźroczystą kopaią. *Gwag.* 196. Cristallsalz. - *moral.* nieczuły, zimny, eiskalt, gefühllos. Znosisz ten straszny widok sercem lodowatym. *Teatr* 46, 58. LODOWATOŚĆ, - ści, ż., podobieństwo do lodu, *Cro.* ledvenoszt; Aehnlichkeit mit dem Eise; *moral.* zimno, nieczułość, die Kälte, Unempfindlichkeit. Chcąc się dowiedzieć, iakiéy natury było to lodowate serce, kazaliśmy go trzymać nad ogniem; bynaymniéy lodowatości nie odmieniło. *Mon.* 72, 434. LODOWNIA, - i, ż., piwnica na lod, der Eiskeller, die Eisgrube; *Bh.* lednice; *Vd.* ledniza, ledna jama, ledennizza; *Crn.* ledéniza; *Cro.* ledvenicza; (*Vd.* ledenina = płaszczyzna lodna, Eisfläche); *Ross.* ледникъ (cf. холодникъ piwnica; - *Rs.* ледокольня, майна lodołom, mieysce, gdzie lod na lodownie wyłamuią). Lodownie stawiaią, żeby w nich w naywiększe upały można chłodzić konfitury, lody, wino, piwo i świeże mięso. *Switk. Bud.* 321. *Haur. Sk.* 488. LODOWNIK, - a, m., *Bh.* ledař; *Rs.* ледовщикъ, który lód przedaie, der Eishändler; ледоколъ, ледокольщикъ *lodołomiec, co lód na lodownie wyłamuie, der Eisbrecher; *adj.* ледокольный *lodokolny, *lodołomny. - Lodownik *Cn. Th.*, = LODOWIEC, - wca, m., *gelacies*, kamień zawzdy zimny, a nigdy się nie zagrzeie od ognia, albo z trudnością bywa rozpalon dla iego gęstości, która broni aby ogień nie przechodził; twardy iak dyament. *Sien.* 333. der Froststein, *coriacesia*, *callicia*. *Plin.*, *Cn. Th.* LODOWY, - a, - e, od lodu, lodny, *Bh.* ledowý; *Sr.* 1. lodowé; *Bs.* leden; *Rg.* ledni, léden; *Rs.* ледяный, леденый. Eis=. Od morza począwszy Włoskiego, Aż za Moskwą do morza lodowego, Od Pontu do Pomorza trwaią Słowacy. *Stryik. Gon K. ob.* lodowaty). Lodowa przepaść *Rs.* зяблина. Kamień lodowy Frauneis, *glacies Mariae*, kamień podobny do skła Moskiewskiego, na małe listki się dzieli, pali się na gips, z którego się gipsowe wyrabiaią obrazy. *Kluk. Kop.* 2, 95. LODOWE, - ego, *neutr.*; *n. p.* Niesłychanym prawie sposobem wybieraią na niektórych mieyscach lodowe, t. i. od podwod przez lod przechodzących. *Vol. Leg.* 7, 34. Eisbahngeld.

LODWISARZ *ob.* Ludwisarz.

ŁODYGA, - i, ż., ŁODYSZKA, ŁODYŻKA, - i, ż., *dem.*, kłącze, na którym liście, iagody, strącze roście. *Cn. Th.*, der Krautstängel, der weiche krautige Stängel eines Gewächses; *Bh.* kostiál, kostiálek; *Crn.* shtêblu (cf. zdziebło); *Vd.* selishji zieu, kozen, storsh, stebelze, shtakel, pezel, repizh, rezel, shtaklish; *Cro.* sztruk; *Bs.* strúk, trris, bús; *Rg.* bús, bûsak, târs, târstak; *Ross.* стволъ, стволикъ, стебель, стебелекъ; *Ec.* стеблъ, стебелце, стеблїе; (*Ross.* лодыга, лодыжка kut nożny; *Ec.* лодышка *crus*, goleń). Pień roślin, kiedy iest zielony, miękki, nie zbyt wyniosły, gibki i niedługo trwaiący, łodygi *caulis* ma nazwisko, i tak go u wszystkich zielnych roślin nazywamy. *Botan.* 37. cf. pręt, źdźbło). Łodyga *caulis*, w substancyi swéy iest zielona, krótkotrwała, i samym tylko ziołom szczególna. *Jundz.* 2, 10. Gdy przędziwo z łatwością od łodygi się oddziela, znakiem iest, że len wymokł należycie. *Przędz.* 12. Szaléy wodny ma łodyżkę grubszą od pierwszego. *N. Pam.* 13, 65. - b) *Archit.* część kapitelu, głąby, *cauliculi*, *ital.* gambe, *Callit.* 7. eine Verzierung an den Capitälen der Säulen. ŁODYGOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt łodygi, stänglig, strunkig. Łodygowaty, *łodyżasty*, pełen łodyg, *łobozilty, strunkicht. *Rs.* стволовый, стволоватый, стволистый, стеблистый. (*Ross.* лодыжный kutowy). Niezdrowe bydłu siano łodygowate, wiszowate. *Haur. Sk.* 56. *Haur. Ek.* 51. ŁODYŻYSKO, - a, *n.*, łodyga gruba, nieforemna, ein dicker ungeschlachter Strunk. *Rs.* стеблище.

ŁODŹ, *ŁODZIA, - i, ż., (ŁODKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* lod, lodička, lodka = *nauis*; *Slo.* lod, lodka, lodička; *Hg.* ladik; *Sr.* 2. lodź okręt, (*Sr.* 1. loda, lodka *cista*; *ob.* lada, *Crn.* ladelz); *Crn.* ladja *nauis*; *Vd.* ladja, ladjiza) *Vd.* ladjalishe = okrętowy warsztat; ladjalishna pravisa = składowe prawo; ladjati, se na ladji pelati = żeglować; vladjati, noterladjati, naladjati, v' ladja basati = wsadzić do okrętu, einschiffen; odladjati = odbijać od lądu); *Cro.* ladja, ladjicza; *Dl.* ladva, plav *nauis*; *Sla.* ládja, lagja; *Bs.* ladja, laghja, korabglja, plav, brod, drjevo, = okręt (*Bs.* ladiça, skrigniça = skrzynka); *Rg.* laaghja, laaghiza, drjévo, plávciza); *Rs.* лодья; *Ec.* ладія, всякое мореходное судно, меньшее корабля воинскаго, okręt o iednym maszcie, bat; w szachach słoń); cf. *Isl.* hlada, cf. *Ger.* Lade, Lädе; cf. Lösch Bolg) barka, bat, bacik, koza, ein Flußschiff. *Łodzia abo korab na morzu bez żeglarza tam i sam się tułaiąc, zatonie. *Cresc.* 370. Noego *łodzia. *Rey Pst.* Cc 3. korab!) Aby mu się łodzia nie zalała, wszystko z niéy wyrzucił. *Ezop.* 59. Nie zeydzie po nich okręt z wiosły, ani *łodzie zeydzie po nich. 1 *Leop. Jes.* 33, 21. ani łodź. 3 *Leop.*) W dworach wielom trzeba służyć, urazić żadnego, Chceszli łodź twą kierować do brzegu wczesnego. *Gaw. Siel.* 355. Wszy-

scy się wieziemy, iako w iedney łodzi Rzpltey. Jeśli nie dbasz, a *łodzia przyydzie w niebezpieczność, winien będziesz onego utonienia. *Modrz. Baz.* 499. W iedney łodzi z kim pływać s w równym z nim bydź niebezpieczeństwie, in gleicher Gefahr seyn, die Gefahr theilen. Sekret dla Boga dziś zalecam tobie, Pomniy, że w iedney łodzi pływasz zemną. *Pot. Syl.* 68. Pływał on kiedyś także na téy łodzi. *Zab.* 7, 207. - 2) Łodź, *argonauta*, muszla cienka, delikatna na kształt papieru, w morzu Indyyskim. *Zool.* 95. die Seemuschel, der Argonaut. - 3) Łodzia *herb*, łodź złota o czterech deszczkach, gwoździami przybitych; w hełmie pawie pióra i takaż łodź. *Kurop.* 3, 31. ein Wappen. (*ŁODZIA, krzewina *ob.* Łoza). ŁODZIANY, ŁODZIENNY, - a, - e, od łodzi, łodźny, (*Rs.* ладейный okrętowy, Schiffs=, Mast=. Łodziany. *Krom.* 619. Łodzienny chleb, *nauticus. Mącz.* (*Boh.* lodenice *Navale* die Schiffswerfte, *Vd.* ladjalishe). ŁODZIASTY, - a, - e, na kształt łodzi, *n. p.* Młynarze od kół zakupnych, tak walnych, iako korcowych, *łodziastych*, ważnych, od każdego po gr. 24. *Vol. Leg.* 3, 51. *et* 6, 99. Schaufelräder. (ŁODZIEC, *ob.* Lodowaciec). *ŁODZIOGRONO, - a, *n.*, gromada łodzi, *classis. Włod.*, eine Flotte, Schiffsflotte; flotta; *Bh.* lodna wogsko, lodstwo, ledni přistaw; *Vd.* ladjovje, poladje, ladjouna sdrushba. ŁODŹNIK, - a, *m.*, *nauta* przewoźnik. *Mącz.* der Schiffer. (*Cro.* ladjobojnik; *Rs.* ладейникъ morski żołnierz). ŁODŹNY, - a, - e, co do łodzi należy, *classicus. Mącz.* Schiffs=.

*LOFPAS, - u, *m.*, *z niem.*, der Laufpaß wolność, która się komu daie, żeby sobie poszedł, gdzie zechce, *n. p.* Chociaż się który zarekrutuie dziś, iutro mu *lofpas* daię. *Teat.* 16 *b*, 39.

LOFTKA, LOTKA, LOFTKULKA, - i, *ż.*, kulka ruśnicza, cf. glot, *Ger.* das Loth, die Laufkugel. Fuzya lotkami nabita. *X Kam.* LOFTKOWY, - a, - e, *n. p.* Szrot naywiększy iest loftkowy, naymnieyszy ptasi. *Kluk. Zw.* 1, 388. grober Schrot, Wolfsschrot, Laufkugel=.

*LOGA, - i, *ż.*, baryła, fasa, ein Faß. Od logi Włoskiego wina po groszy dwadzieścia. *Vol. Leg.* 3, 57. Baryła abo loga Włoska młodego wina. *Syr.* 868.

LOGARYTM, *Ec.* слóвсмво.

LOGICZNY, LOICZNY, - a, - e, - ie, *adv.*, od loiki, według loiki, logisch, *Rs.* логическій. LOGICZNOŚĆ, - ści, *ż.*, stosowność do prawideł logicznych, logische Richtigkeit. LOGIKA, LOIKA, - i, *ż.*, *z Grech.*, kunszt sposobiący do dobrego myślenia albo używania porządnie myśli naszych przez rozsądek, definicye i dywizye. *Kras. Zb.* 2, 60. die Logik, Vernunftlehre, *Sr.* 1. rozemnoscie hutżwa. Żeby myśl zgadzała się z rzeczami, które sobie człowiek maluie w głowie, dziełem to iest loiki. *Kpcz Gr.* 1, *p.* 10. - b) *subiect.* Zdrową loiką, gesunde Logik, nazywam ów przyrodzony człowieka rozsądek, uwagą, zwyczaieniem i baczeniem stwierdzony i kierowany. *Pir. Wym.* 115. LOGIK, LOIK, - a, *m.*, o logice piszący, uczący logiki, logiki się trzymaiący, der Logiker. Kondillak, ieden z naylepszych loików. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 83.

*ŁOGOSZ, ŁOKOSZ, - a, *m.*, *n. p.* Woźnica chwoszcze, Uczenie dyszel kieruiąc wozowy, Łogoszem spięte cztéry iednorożce. *P. Kchan. Jer.* 428. Niechay to mieysce zapalą łogosze Faetontowe. *Pot. Syl.* 45. Z parobka będzie woźnica; z woźnicy, nadołek wetknąwszy za pas, będzie na łogosz pachołek ... boday drugi i krzesła nie dopadł z łogosza. *Pot. Pocz.* 590. Nawet hayduk, co wiązał niedawno *łokosze*, może dostać korony, tylko by miał grosze. *Pot. Jow.* 160. *ŁOGOSZOWY, - a, - e, n. p. Hayduk łogoszowy. *Star. Ref.* 101. Wołaią na swe łogoszowe draby. *Wad. Dan.* 245.

ŁOGOWA, - y, *ż.*, Sesam roślina. *Syr.* 1014. Sesamkraut. ŁOGOWNICA, - y, *ż.*, ziele *ob.* Ciemierzycznik. ŁOGOWY, - a, - e, Sesam=. Nasienie łogowe. *Syr.* 1473.

*ŁOIAN potażu, sebas potassu, sól z kwasu łoiowego i z potażu złożona: *Sniad. Chy.* 2, 101. ŁOIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, ołoić, ułoić, złoić *Dok.*, łoiem smarować. *Włod.* mit Talg schmieren, *Cro.* loim; *Bs.* lojiti (*Bs. et Rg.* lojiti tkoga *adulari*); *Rg.* loitti, oloitti, naloitti, poloitti, izloitti; *Rs.* салить (cf. sadło). Ułoiony, łoiem potarty, *seuosus. Mącz.*; *Cro.* lojen. - §. *transl.* Skórę złoię ci batem. *Teatr.* 43 *c*, 5. wygarbuię, das Fell durchschmieren, durchprügeln; *Crn.* shavbam. ŁOIOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt łoiu, podobny do łoiu, talgicht, *Sr.* 1. wogowaté, *Bh.* lojowatý. Alabastr i marmur można uważać za ciała *łoiowate*, przez sączenie rozpuszczonego w wodzie marmuru po różnych rozpadlinach i przez kapanie takowych kropli w grotach ułożone. *Stas. Buf.* 21. ŁOIOWY, - a, - e, z łoiu, Talg=. *Bh.* lojowý; *Crn.* lojev; *Bs.* lojan; *Sr.* 1. wogowé. Łoiowa świeca. *Teatr* 28 *b*, 64, *Vd.* lojeniza, lojena suezha; *Cro.* lojenicza). Kwas łoiowy, *acidum sebacicum*, znayduie się we wszystkich tłustościach zwierzęcych. *Sniad. Che.* 2, 50. *Medic.* Nabrzmiałość maiąca materyą do łoiu lub do sadła podobną, nazywa się guzem łoiowym, *tumor steatoma. Perz. Cyr.* 1, 127. die Talggeschwulst, das Talggeschwür.

*LOK, - u, *m.*, LOKI *plur.*, *Ger.* die Locke, *ob.* Ablg. cf. kędzior; *Cro.* kechka; *Sr.* 1. krujencze; *Crn.* ferkózel (cf. Warkocz); *Vd.* kukurjan lass, rugani, ferkani lasi; *Rs.* лóконъ. Włós porządnie w loki ułożony. *Xiądz.* 19. Loki w górę podnieść, będzie twarz weselsza. *Teat.* 10, 4.

ŁOKAĆ *ob.* Łoczyć. ŁOKACTWO, - a, *n.*, Łokanie, (*Etym.* łoczyć), obżarstwo, żarłoctwo, Fresserey. Dni święte tak w miastach, iako i we wsiach, obrócone na łokactwo i obżarstwo. *Opal. Sat.* 131.

LOKACYA, - yi, *ż.*, mieysce ulokowania, das Unterbringen. Mąż biorący posag, powinien iego pewną oznaczać lokacyą. *A. Zamoy.* 126. LOKACYYNY, - a, - e, od lokacyi, Locations=. Przywileie lokacyyne. LOKAT, - a, *m.*, tak w szkołach zowią podmistrzaka, substytuta, *hypodidascalus. Mącz.* namiestnik mistrza. *Włod.*, der Unterschullehrer, der Substitut.

LOKAY, - aia, *m.*, *sztafier, der Lakey; *Boh.* lokag; *Vd.* lokai, strjshaunik, slushaunik; *Crn.* lokaj, sapleshnek; *Cro.* lokay, inash; *Sr.* 2. jungor; *Sr.* 1. jadpostupwar; *Ross.* лакéй, занятникъ; (cf. pięta, *zapiętnik). Siedzi pasorzyt przed pańskiemi drzwiami, pilnuiąc, iako lokay iaki. *Opal. sat.* 63. *P. Kchan. Jer.* 158. *Boh. Kom.* 4, 180. cf. Hayduk). LOKAIOWY, - a, - e, LOKAYSKI, - a, - ie, od lokaia, des Lakeys, Lakeyen=. *Rs.* лакейскій. Po lokaysku przebrany. *Teatr*

35, 92. Trochę lepiey, iak z lokayſką ubrany. *ib.* 52 *b*, 105. LOKAIOWAĆ *cz. intrans.*, za lokaia służyć, einen Lackay abgeben. Przyydzie tym rozrzutnikom, tak iak i mnie teraz, kamerdynerować albo lokaiować. *Teatr* 22, 43. LOKAYKA, - i, *ż.*, żona lokaia, die Lackayinn; *Sr.* 1. zadpoſtupwarka.

ŁOKCIOBRODY, - a, - e, maiący brodę łokciową, einen ellenlangen Bart habend. Czemu w kwiecie pierwotnych latek ginie młody, Czemu tchnie brzydkim ogniem siwiec łokciobrody? *Nar. Dz.* 3, 85. ŁOKCIOWY, - a, - e, a) od łokcia ręki, *Sr.* 1. wocheżdowny; *Cro.* lakten; *Ec.* лакшевый. Elbogen=. Rura większa łokciowa. *Krup. Oſt.* 137. die große Elbogenröhre; rura mnieysza łokciowa, die kleine Elbogenröhre, die Schiene, die Spindel. Garb łokietkowy *Rs.* щиколотокъ. - b) łokietny, (*Bh.* loketni) na łokieć długi, eine Elle lang. Czosnaczek, ziółko łokietne, czasem dwułokietne. *Syr.* 707. Motowidło łokciowe. *Przędz.* 28.

ŁOKIEĆ, - kcia, *m.*, przegub ręki, garb, gdzie się ręka z przedramieniem łączy; *Bh.* loket; *Slo.* loket, laket; *Cro.* laket; *Vd.* lakat, lahat, naruzha, narozhje, komulzh, vakit, vaht; *Crn.* komovz; *Sr.* 2. lokſch; *Sr.* 1. locheż, tuzine wocheż, louheż, nadwocheż; *Rg.* làkat, laktich, mischiza; *Dl. et Bs.* lakat; *Sla.* làkat; *Rs.* локоть, локотокъ; *Bs.* лакоть. (*Ec.* лакты wybrzeże, przedgórze; *Etym. cf.* legać, leżeć, *ut cubitus et cubare*); der Elbogen, die Beugung des Arms. Staw środni ręki jest łokieć. *Kluk. Zw.* 1, 50. Rękawiczki długie, aż za łokieć. *Mon.* 66, 402. Łokciem ſturſać kogo. *Cn. Th.*, *Rg.* zalaktiti tkòga). Sturſanie łokciem, *Rg.* laktni udoraz). Ręce po łokieć obrażone. *Bard. Tr.* 511. Opierać się o łokieć, *Rs.* облокотишься, облокачиваться. Podparſszy się łokciami dumać *Rs.* подгорюниться. Tak to boleano, komu żona umrze, iak kiedy kto zabiie się w łokieć. *Rys. Ad.* 66. Łokciami świeci, = łokcie mu się kluią, = ma podarte rękawy, die Elbogen gucken ihm durch den Aermel hervor. Ludzie u niego po kilka miesięcy niepłatni bywaią, i łokciami świecą. *Teatr* 29 *c*, 28. - b) łokieć, członek ręki od przegubu aż do dłoni. *Dasyp. E e* 2 *b.* der Theil des Arms vom Elbogen bis zur Handwurzel. *Krup.* 1, 137 - *meton.* = ręka, der Arm, die Hand. Simeon wziął dziecię Jezus na *łokty swoie. *Sekl. Luk.* 11. nosił go na *łoktach swoich. *W. Poſt. W.* 222. - §. łokieć miara, die Elle; *Slo.* loket; *Sr.* 2. lokſch; *Sr.* 1. locheż, wocheż, locheżik; *Crn.* lakt, lakot, lekât, lèht, vatl, arsiu (*ob.* arszyn), *Vd.* lakat, lahat, lahet, prazh; *Cro.* lakët, sink, ref, réff; *Hg.* réf; *Sla.* rif, arsin; *Rs.* локоть, cf. *Ger.* Lacken ap. Frisch). Łokcie kupieckie, krawieckie, bywaią dębowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Łokieć ma mieć calów 24. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 196. *Czack. Pr.* 2, 206. Krakowſki łokieć. *ib.* 1, 290. Łokieć Warszawſki albo raczey komissyi ſkarbowey Koronney, dzieli się na ćwierci cztery, albo na calów 24, z których się każdy na dwanaście liniy podzieli. *Zabor. Geom.* 13. Stopa lub pół łokcia, 12 calów. *Lęſk.* 2, 26. Sto *łokiet. *Leop. Ezech.* 40, 15. pięćdziesiąt *łokiet. *Radz. Genes.* 6, 15. trzydzieści łokci. *Lęſk.* 2, 16. Łokieć wielki *ob.* arszyn. *Gaſt. Gor.* 115. die große Lemberger Elle. - *Fig.* cokolwiek, iakakolwiek miara, iakakolwiek wielkość. eine Elle, ein Stück, Etwas. I łokcia ziemi z tych imion, które pobrał, nie wrócił. *Sk. Dz.* 719. Do tego czasu się ta robota ani na łokieć od ziemi nie podniosła. *Birk. Kaz. Ob.* 26. Na łokieć od ziemi podniosłszy się, chcą żeby ich wszyſtko słuchało. *Boh. Kom.* 1, 377. By-ć sobie bogacza z Łazarzem kto mądry, wyſtawił, przyrzekam, żeby *o łokieć* takiemu rozumu przybyło, a na mądrości iego nie małoby przyſtąpiło. *Gil. Pſt.* 256 *b.* - Łokieć, miara pewna w imaginacyi, figuryczna; der Maßſtab, das Maß. Buta ich nad łokieć człowieczy wysoko podnosi. *Birk. Ek. E. b.* nad ſtrych). Mięsopuſtnicy wszyſtko łokciem rozkoszy wymierzaią. *ib. D* 2 *b.* Potrzeby domowe wedle baczenia, nie wedle łokcia ciasnego opatrzywszy, co zbywa, winno się dadź na iałmużny. *Sk. Kaz.* 334. - §. *Meton.* łokieć, = handlarſtwo, kramarſtwo, Krämerey. Reszta buntowników ſkładała się z ludzi naiemnych, albo nowo przyzwanych do ſtanu rycerſkiego od łokcia i warsztatu. *Nar. Chod.* 1, 220. von der Elle und aus der Werkſtatt zum Ritterſtande berufen. - b) łokieć przędziwa, eine Strähne Garns von 2 Zaſpeln. *Tr.* ŁOKIETEK, - tka, *m.*, człowiek łokieć tylko wysokości maiący, ein Ellenhoher, einer der nur eine Elle hoch iſt. Taki, by też łokietkiem był, i Zacheuszowi wzroſtem podobny, mąż iednak wielki. *Birk. Kaw. Malt. B* 4. Władysław łokietkiem, iakoby łokciowym, od łokcia, dla wzroſtu małego nazwany. *Krom.* 275. *Łoktek *quasi Cubitalis. Dług.* 1, 1027. - §. Łokietkowie, zwierzęta ludziom łokietnym podobne, *pygmaei. Cn. Th.* Karłowie, Zwerge. - b) łokietek, który wadę ma w łokciu, *ancus. Cn. Th.* der im Arme, namentlich im Elbogen einen Fehler hat. - c) Łokietki *dem. nom* łokieć, *plur.* łokty; = rączęta, die Händchen, Aermchen, kleine Arme. Kupidynowie krótkiemi złote łuczki ciągną łokietki. *Pot. Arg.* 466. ŁOKIETNICE, - ic, *plur.*, łokciowe kamienie lub cegły do posadzki, *bipedae. Cn. Th.*, eine Quadratelle große Ziegel oder Flurſteine, Fliesen. ŁOKIETNY *ob.* ŁOKCIOWY.

*ŁOKOCZYĆ się, *Recipr. ndk.*, *n. p.* Powſtał przeciw Jarosławowi Bretysław; ale Jarosław nie dawszy mu się długo w swoim *łokoczyć*, śpieszno z Kiiowa przyciągnął. *Stryik.* 157.

*ŁOKOST, - u, *m.*, łoſkot, chrzęſt, Geräuſch, Geraſſel. *Tr.*

ŁOKOSZ *ob.* Łogosz.

LOKOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, ulokować *Dok.*, ſkładać gdzie, mieścić, pomieścić, unterbringen, niederlegen; n. p. Odebrał odemnie swoię summę, którą u mnie lokował. *Teatr* 27 *c*, 84. Ulokowawszy u niego swoię summę, prowizye biorę. *Teatr.* 22 *c*, 59. Córkę w klasztorze, na pensyi lokuie. *ib.* 10 *c*, *pr.*

ŁOKTUSZA, - y, *ż.*, płachta. *Haur. Sk.* 46; kitel, ein Küttel, ein Laken, das man umnimmt; *Bh.* loktuſſka, loktuzſſa, loketka rańtuch, szal; cf. *Ger.* Lakentuch). Oblecze się nieprzyiaciel ziemią Egiptſką, iak się obłóczy paſtucha w łoktusze swoie. *Radz. Jer.* 43, 12, w szaty swoie. *Bibl. Gd.*). Odziana w łoktuszę. *Pot. Syl.* 95. Niesie dziecię w opasaney na ramię łoktuszy. *Pot. Arg.* 551. O niewinny baranku, którego dziś ciało Bielsze od śniegu brudną łoktuszą się ſtało. *Pot. Zac.* 22. Co łakomemu po cudzey łoktuszy, Jeśli go bóg zabiie na duszy? *Chrość. Job.* 98.

LOKUTARZ, - a, *m.*, rozmownica, gadalnia. *X. Bielſk.*, pokóy do rozmowy w klasztorach, das Sprachzimmer. O lokutarzu, kędy rekreacye i rozmowy bywaią, chychocąc mówił. *Birk. Dom.* 90.

ŁOM, - u, *m.*, (*Bh.* lom *lapicidina;* lom bitwa, zwada, załebki; *Slo.* lom, lomnica, kdež se kamenj lame; *Ross.* наломъ). łomienie, łamanie, łoſkot z łamania, łomot, das Brechen, das Knacken beym Brechen, das Krachen, Prasseln; *Sr.* 1. knék, knekot, restot; *Fragor* trzaſk, łom, szum, gdy się co złamie, albo spadnie. *Mącz.* Szum i łom lasów z daleka słychać ſtraszliwy. *Tward. Wład.* 79. Dziki okrutnie się sieką, żo aż łom i szeleſt niedaleką wieś zatrwoży. *ib.* 224. Łom, grom, uciekanie, Ryk, kwik koni, i rannych pod niemi ſtękanie. *ib.* 140. - §. Łom, łamanie, czyn łamania, das Brechen, die Handlung des Brechens, *Rs.* ломка. Tak mocney trzeba było do łomu oſkardy. *Zab.* 12, 238. - §. łom w ſtawach, łamanie, *Rs.* ломъ, n. p. w głowie szum, w kościach łom, w mieszku trwoga, Ratuy dla boga. *Rys. Ad.* 74. Gliederreißen, *Cziach. d* 2. - §. łom, odłomki, ułomki, spadaiące odłamane gałęzie, urwiſka i t. d. Bruchstücke, Windbruch, *Rs.* ломъ, валежникъ. cf. wiatrołom). Do sprawy przyyść nie mogli przez wielki trzaſk ludzi i łom drzewa, które się na lesie zewsząd waliło. *Bielſk.* 436. Przeszedłszy rzékę, dali znać rozpalonym łomem o swoim przebyciu. *Nar. Hſt.* 5, 458. cf. susz). - §. Łom, mieysce wyłamane, wydrożone, loch, dziura, ein Bruch, eine Bruchöffnung, *Vd.* lom, pok, reslom). Smocy w łomiech zakrywaią się. *Weresz. Regl.* 115. Nagi, dziki i niemy, o mieszkalne łomy, O frukt leśny, i żołądź biiał się łakomy. *Hor. sat.* 40. (LOMBER, - bra, *m.*, pewna gra w karty, L'hombre, ein Kartenspiel. Będziemy grać w lombra. *Teatr.* 9, 40). *ŁOMIĆ *ob.* Łamać. ŁOMICIEL, - a, *m.*, łamacz, *ruptor. Mącz.*, der Brecher, *Bh.* Lomec *lapicida.* ŁOMIĘ *ob.* Łamać. ŁOMIGŁÓW, - a, *m.*, trunek do głowy biiący *Tr.* ein Hirnreißer, ein starkes Getränk. ŁOMIGNAT, - a, *m.*, (cf. *Mon.* 75, 590.) gatunek orła, eine Art Adler, Steinadler. *Tr.*, *Bh.* kostilomka; *Bs.* orliça. - *Botan.* Łomignat ziele, ś. Jakuba kwiat, iż o tym czasie pięknie żółto kwitnie, *senecio Jacobaea* Jakobskraut. *Sleszk. Ped.* 415., *ob.* przymiotowe ziele, łomikość. ŁOMIKAMIEŃ, - ia, *m.*, kamień kruszący, łamiący, steinbrechend, zermalmend. *Cn. Th*, *Botan.* łomikamień, *Bh.* lomikam'en; *Rg.* mottar, komôraz; *Cro.* schyulecz, komorecz; *Bs.* schjulaç, konmoraç, motar, matar). rodzay rośliny *saxifraga*, Steinbrech. *Kluk. Dykc.* 3, 62. niektóre gatunki kamień w nérkach kruszą, *Syr.* 1279 *et* 590 *et* 1277. *Sien.* 163. cf. ſkalna rząsa). Herbata z suszonych liſtów łomikamienia *Rs.* чагирскій чай, бадань. Łomikamień cąbrzyſty, podobny do cąbru. *Syr.* 1277. ŁOMIKOŚĆ *ob.* Łomignat. ŁOMIKOST, - a, - e, sposobny do łamania kości, Beinbrechend, Knochenbrechend. ŁOMIKOST, - u, *m.*, *Subſt.*, pewny gatunek marglu, czyli ziemi koloru białego, lub popielatego, kształt ma kości wydrożoney; Niemcy nazywaią Beinbruch, bardzo ſkuteczny na spoienie kości złamaney. *Ład. H. N.* 97. *ŁOMILAS, - a, *m.*, wicher drzewa walący. *Mon.* 75, 590. *Waldbrecher, Sturmwind. ŁOMISTY, - a, - e, łamany, pełen łomów, nierówny, voll Brüche, gebrochen, ungleich. *Sr.* 1. zwonité; *Cro.* lomovit; *Bs.* ſkarstivi, ſkrrisciui; *Rs.* дрябалый, пленистый. Łomiſte a nierówne drogi, ſkaliſte a opoczne mieysca, *anfractus. Mącz.*; *Locus fragosus* mieysce łomiſte, oſtre. *Fragose* łomiſto, oſtro. *Mącz.* - *Cro.* lomovit put *aspera via.* ŁOMISTOŚĆ, - ści, *ż.*, der Bruch, die Krümmung, Beugung; obchód, krążyſtość, *anfractus. Mącz.*; *Sr.* 1. zwomitoscj; *Vd.* lomlivoſt, slomlivoſt; *Rs.* дрябалость. ŁOMNY, - a, - e, *Bh.* lámawý; *Slo.* krehký, mdlý; *Vd.* lomliu, slomliu; *Bs.* kersciv, krrisciu, koji se lasno krrisci; *Ec.* ломный, хомный; *Rs.* ломкій, ломокъ, ломовый. сокрушительный, скудельный, разбивчивый. łacny do złamania, kruchy, zerbrechlich. Jako łomną ziemię pługiem rozsypuią, Tak się we mnie kości moie rozſypuią. *P. Kchan. Ps.* 204. - b) kamień łomny, z łamany, ein Bruchstein. Warstwa spodem się daie z kamieni łomnych lub też polnych. *Switk. bud.* 354. ŁOMNOŚĆ, - ści, *ż.*, sposobność bycia złamanym, *Rs.* ломкость, разбивчивость, die Zerbrechlichkeit. Łomność promieni. *Hub. Wſt.* 265. ŁOMOT, - u, *m.*, łoſkot łomu, *Bs.* karscjavina, krrisegna; das Krachen, Prasseln beym Brechen. Słyszany był łomot drzewa od wichrów. *Gol. Wym.* 387. Chyli się wierzchowiſko, krzywi się drzewo, słychać łomot. *Stas. Num.* 1, 124. ŁOMOTAĆ, - ał, - oce, *Jntr. ndk.*, z łoſkotem się łamać, brechend krachen, mit Krachen brechen. *Cn. Th.* - §. *transitive*, druzgotać; zerknacken. Beſtye ſtarli a łomotali ie, i zabiiali. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 6.

Pochodz. *pod słowem łamać.*

ŁON, - u, *m.*, (*Germ. Jdiot.* Lahn, Lan, Leine, Lihne, Lönse *etc.*, *Holl.* londse, *Suec.* lunta). die Lünse, der Achsnagel, *Sr.* 1. lón wot wóße; *Slo.* lunjk, zakolník; *Bh.* zakolník, klanice (cf. kłonica); *Cro.* lunyek, klin; *Sla.* chivia; *Crn.* oſtnik, gridel; *Vd.* osnik, osni shrebel; *Rs.* чоха, чека, курокъ; kołek żelazny do osi. *Włod.* pręcik do zatykania kół u wozu. *Dudz.* 44. - *Archel.* 3, 62., cf. luśnia. *Tr.*

ŁONA *ob.* Łuna.

ŁONHER, LUNAR, *TUTNAR, - a, *m.*, może z Niem. der Lohnherr, który na swoim mycie robotników chowa; w szczególności: budowniczy, Baumeister. Lunar, urzędnik mieyſki, przełożony nad budynkami, *aedilis. Włod.* Budowniczy mieyſki. *Cn. Th.* Budowniczy Rzpltey, królewſki, mieyſki. *Dudz.* 44. Taka Rzplta nie będzie potrzebowała wielu urzędników, iako szacowników (*censores*), lonherów (*aediles*). *Petr. Pol.* 97. Lonherowie, podſkarbi, co pospolitym ſkarbem szafuią. *ib.* 389. Ediles, co mieyſkie targi opatrzali, zowiemy tutnary. *Biel. Sk.* 21. LONHEROWSKI, LUNHERONSKI, LUNHEROWSKI, LUNARSKI, - a, - ie, od lonherów, Lohnherren=, Baumeister=. Lunherowſki urząd ma ſtaranie, aby domy, drogi, moſty *etc.* naprawne były. Ten zaś miał pod sobą, zwłaszcza w wielkich mieściech (Greckich) niemało urzędów, z osobna do tych rzeczy naznaczonych, iednych do moſtów, drugich do dróg *etc.* *Petr. Pol.* 2, 196. Lunarſki. *Dudz.* 44. Lunherońſki urząd, po Polſku budowniczy. *Goſt. Gor.* 128.

ŁONI *adv.*, cf. latoś). *Sla.* láni; *Rg.* lani, lanſko, *Cro.* lani; *Vd.* lanu (*Vd.* predlanſkem, z przed przeszłym rokiem); *Crn.* lani, (*quasi Ital.* l'anno); *Sr.* 2. loni, woni, lohni, wohni; *Ec.* лони. прошлаго лѣта. przeszłego roku, voriährig, vor dem Jahre, vorigen Jahre,

Obb. fährt, fitn. To się stało tego roku, łoni, tego miesiąca, wczora, dziś ... Zebr. Zw. 3. Szczęście me, żem łoni, Wybrnął z takiey toni. Petr. Hor. B. - Pochodz. łoński, łońszczak.

*LONDOWY ob. Lądowy.

LONDYN, - u, m., London, nad Tamizą, stolica całey Anglii. Wyrw. G. 395. LONDYNSKI, - a, - ie, Londner, von London. Akademia Londyńska.

ŁONISTO Adv., kobielisto, bauchig, faltig, in Bogen gefaltet. Łonisto czynię, s kobielę, garbię. Włod. ŁONISTOŚĆ, - ści, ż., sinuatio. Cn. Th. fałdowanie Włod., das Bauchige, die bauchige Krümme. ŁONISTY, - a, - e, fałdowany, pogarbiony, kobielisty, wypukły abo pomarszczony. Włod.; Dudz. 44. bauchig, in Bogen gekrümmt; Cro. zaviat.

ŁONO, - a, n., ŁONKO zdrb., Bh. lůno, klin; Slo. lúno, podolek, klin; Sr. 1. žiwotné klin; (Sr. 2. lonna członki rodzayne, lono snop); Vd. krielu, narozhje, nederje, niederje, nakriellu; Crn. krillu, krylu; Cro. krilo, naruchay; Dl. krilo; Bs. krilo, skùt (cf. kryć, skrzydło); Rg. krilo, skût; Ec. лоно. brzucha niższa część, podołek w ciele der Schooß unter dem Bauche. Łono iest część poboczna przestrzeni wstydliwey, obok kości krokowey. Dyk. Med. 3, 627. Ból w łonie. Cn. Th. Przychodzi czasem na dzieci wydęcie i napuchnienie w dymionkach, i też zapalenie łonka. Spicz. 188. Pubes łono w ciele białogłowskim. Kirch. Anat. 65. Nie ustrzeżesz niewiasty świerzbiącego łona. Ezop. 119. Którzy się z nieuczciwego łona rodzą, nie są w takiéy wadze, w iakiéy ci, którzy według prawego małżeństwa rodzą się. Glicz. Wych. B 4. (cf. łoże). - Jeżeli dziecko, któremu dobra oycowskie należały, umrze, tedy dziedzictwo matce w łono przyumiera. Groi. Obr. 64. Szczerb. Sax. 115. Dobra po dziecięciu matce w łono przyumarłe. Szczerb. Sax. 102. Dziecię, ieśli się żywo urodzi, a potym umrze, tedy dziedzictwo dóbr mężowych matce w łono wpada. ib. 28. - b) Łono w ciele, na którym co trzymamy, ma w sobie podołek i udy. Cn. Th. der Schoß, den man im Sitzen macht. Matula, na łono mię swe wziąwszy, do piersi przytula. Zab. 8, 287. Nar.; cf. na kolanach). Chował owieczkę, z kubka iego piiała, i na łonie iego sypiała. Bibl. Gd. 2 Sam. 12, 3. - fig. Umarł, a doniesion iest od aniołów na łono Abrahamowe. Sekl. Luc. 16, not. „w nadro abo w zanadrze". Ec. авраамово нѣдро. Łono Abrahamowe iest mieszkanie taiemnego nieiskiego odpoczywania. Hrbst. Nauk. F 6 b. - Przełożonemu swemu Rzeczpospolita wszystkie fortuny swe na łono posadziła. Kosz. Lor. 1 b. wszystko na nim zasadza). Natura ściele wszem miękkie łono, Ciała się wszystkie w proch obrócą. Bard. Luk. 129. legowisko, posłanie). - c) meton., łono u szaty, podołek. Cn. Th. der Schooß am Kleide. cf. poła). Cro. skrics; Dl. szkur; Rs. воскрилïе, закрилïе. transl. Piękne chorągwie wolno rozpuszczone Pełnemi łony z wiatrami igrały. P. Kchan. J 534. Wiatry znowu płocienne łona wolno wyciągnęły. P. Kchan. Orl. 1, 270. żagle buchaste). - d) transl. golf, abo łono morskie. Ustrz. Kruc. 3, 125. der Meerbusen, wybrzeże). Skoro *armata łona małego dopadła, Olimpia z okrętu na ziemię wysiadła. P. Kchan. Orl. 1, 264. Afrykus go zawiał w łonie Welińskim. Chrość. Fars. 414. cf. Ec. нанѣдрникъ encolpium. - §. łono, = piersi, pierś, gors, mieysce w ciele lub w sukni koło piersi, koło serca, der Busen. Obnaża macierzyńskie łono, pierś odkrywa; Hektorze! na to łono chciéy mieć względy winne, Jeślim niém twe koiła kwilenia dziecinne. Dmoch. Jl. 2, 262. Drga z radości serce w moiem łonie. Chod. Ges. 9. O matko moia! zechciéy mię przycisnąć do łona twego macierzyńskiego. Teatr 5, 127. Nie bądź ukwapliwy ku gniewaniu; bowiem gniew w łonie szalonego odpoczywa. 1 Leop. Eccl. 7, 10.

- Pochodz. kolano, kolanko.

ŁONSKI, - a, - ie, ob. łoni; Bh. loňský; Crn. lani, lanske; Vd. lani, lansku letu, lanu; Cro. lanszki; Dl. prosasznoga godischa); przeszłoroczny, tak roczny vorjährig, vom vorigen Jahre, Obb. fährtig, fernig. (oppos. latosi). Roku 1539 Zygmunt dekret roku łońskiego 1538 skasił. Herb. Stat. 252. Warunki opisane w konstytucyi łońskiey ostawuiemy. ib. 42. Łońskiey daniny nie zapłacił. Chel. Pr. 132. Drwa suche łońskie. Haur. Ek. 17. (Vd. predlanskin, predlanu = przed przeszłym rokiem). ŁONSZCZAK, ŁONSZCZYK, - a, m., bydlątko roczne, roczniak, iednolatek, cf. nazimek; ein Jährling (cf. latoś, iarka, iarlik). Baranek do tey ofiary będzie łońszczak. Radz. Exod. 12, 5. roczny. Bibl. Gd.) Za skopa łońszczaka piętnaście groszy. Stat. Lit. 394. Bażanty na płód łońszczyki obieray, abowiem starzy na to się nie godzą. Cresc. 577.

ŁONT, LĄT, - u, m., z niem. die Lunte, Sr. 1 et 2. lunta; Bh. lunt, knot (cf. knot); Vd. lunta, pershganiza, pershjezhni shtrik; Slo. fitilj; Ross. фитилъ, фитилекъ. rodzay sznura lnianego albo konopnego, wcale niekręto splecionego, aby raz zapalony nieustannie i długo palił się; służy przy wystrzeleniu dział do zapalenia podsypki. Jak. Art. 3, 299. LONTOWNIK, - a. m., der Luntenstock, der Zündstock, laska puszkarska, okręcona kawałkiem łontu, którą puszkarz zapala działo. Jak. Art. 3, 299. Rs. пальникъ.

ŁOPACIASTY, - a, - e, - o adv., z łopatą, na kształt łopaty, schaufelig, mit Schaufeln, wie Schaufeln. Łoś ma rogi łopaciasto kończące się. Zool. 370. ŁOPACISKO, - a, n., paskudna nieforemna łopata, eine häßliche, ungeschlachte Schaufel. ŁOPATA, - y, ż., Boh. et Slo. lopata; Sr. 1. wopatka, lopacj; Hg. lapát; Vd. lopata; shubla, grebelza, ogrebelza (Vd. lopati, = leptać, chlapać); Crn. lopâta (2. planta pedis); Cro. lopâta; Dl. et Bs. lopata; Rg. lopatta; Sla. lopatica; Rs. лопата, лыскарь, совокъ; Ec. рылецъ; cf. Gr. παλεϑρον, Lat. pala, spatha), szufla, Volck. skrzybaczka, die Schaufel. Łopaty do wsadzenia w piec chleba, (chlebowe) Brotschaufeln, bywaią sosnowe. Kluk. Rosl. 2, 161. Łopata piecowa Rg. lopatiza, Vd. lopar, Rs. сажальная лопата. Łopata żelazna, rydel, Rs. заступъ. Łopatą przerzucać Vd. lopatiti, lopatuvatiti, s lopato delati, shublati, greblati, ogrebati, schaufeln. (Rs. лопать, лопнуть pękać się, urwać się). Gracą kopaiąc, piasek łopatą z rowu wyrzucaią. Cresc. 143. Łopata czyli szufla wodna Rs. плица. Łopata armatna прибойникъ. - fig. Złotą łopatą torować sobie drogi. Gost. Gor. 119. (t. i. przekupowaniem). Choćbyś łopatą kładł mu rozum w głowę, Osieł a osieł, oprócz że ma mowę. Pot. Jow. 2, 8. Jedna święte i świeckie w dół garnie łopata. ib. 48. (cf.

śmierć w zęby nie patrzy; wszystkim pospolita). Król wielki pan, a łopatą cukru nie iada. *Rys. Ad.* 23. Drugiemu nie palcem, ale całą łopatą pokazać trzeba, nim zobaczy. *Haur. Sk.* 184. man muß es ihm ins Maul schmieren. Łopata czarownicza, *Kras. Mysz.* 34, *ob.* ożog. - §. łopata wiosła, którą w wodę wpuszczaią, *palmula. Mącz.* die Ruderschaufel *Rs.* лóпасть, лóпостъ. Łopata, *synecd.* : wiosło, das Ruder. Flisowie ustali pod pracą tak srogą z swoiemi łopatami. *Jał. Tel.* 330. Morze od żaglów białe i od łopat pieniące się całe, *ib.* 26.
ŁOPATCZANY, ŁOPATKOWY, - a, - e, *Rs.* лопатный, лопаточный, -a) od łopat, Schaufel:. Łopatkowy trzonek, dzierżak łopatczany *Vd.* lopatna rozhisa, lopatni topar. - b) od łopatek, Schulter:, Kości łopatkowe albo pleczyste, das Schulterblattbein, leżą w każdym boku po iedney nad grzbietem. *Kirsch. Ost.* 108. na tylney wyższey części piersi, *Krup.* 1, 151. Żyły pulsowe łopatczane, *axillares. Perz. Cyr.* 1, 46. U rzeźników: pieczenia łopatkowa przy prędze wołowéy. *Mag. Msk.*, der Schulterbraten, das Schulterstück. ŁOPATKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* łopata, *Bh.* lopatka; *Vd.* lopatiza, shubelza; *Rg.* lopattiza, lopaticiza; *Bs.* lopatiça; *Cro.* lopatichicza, lopaticza; *Hg.* válllapotzka; *Sr.* 1. wopatka; *Rs.* лопáтка, лотóкъ, лотóчикъ, смпéцъ. eine kleine Schaufel. Łopatka, znaiome naczynie kopniczo do rzucania ziemi. *Jak. Art.* 3, 300. Łopatka żelazna czyli szpatela, którey używaią w kuchni, upaliwszy w ogniu, do iedzenia, do potraziów czyli do waz, do oliwek, do musztardy; inne w kuchni do zbierania tłustości, durszlakowe, do osączenia czego potrzeba, drewniane do rozcierania gąszczów i inne. *Wiel. Kuch.* 405. Küchenspateln, *cf.* łopystka, łopysteczka. - §. w kole młyńskim, łopatka, drzewo poprzeczne, na które spadając woda, koło obraca. *Włod.* die Schaufel im Mühlrade. Łopatki koła młyńskiego. *Os. F.* 342. - 2) łopatka w ciele zwierzęcym, das Schulterblatt, die Schulter. *Sr.* 1. nadwóchcj; *Hg.* lapyczka; *Vd.* lopatiza, pleshe, pleshovina (*ob.* plecy), shia (cf. szyia); *Crn.* shya; *Rs.* крыльца. Na grzbiecie są łopatki, na których wiszą ramiona abo barki. *Kirch. An.* 4. Łopatka iest kość płaska cienka, z figury swoiey do tróykąta podobna. *Weych. An.* 46. Łopatka skopu. 3 *Leop. Num.* 6, 19. plec barana. 1 *Leop.*) Łopatka cielęca u rzeźnika iest z ćwierci przedniéy cielęcia. *Mag. Msk.* Rogi miał ieleń złotem lśniące, Z łopatek spuszczony Przez szyię halsbant wisiał kamieńmi sadzony. *Otw. Ow.* 394. Łopatka dolna, : kiść; *Mącz.* das Hüftbein. *Cn. Th.* ŁOPATKOWY *ob.* Łopatczany. ŁOPATNIK, - a, *m.*, co łopatą, to iest wiosłem, robi, der Ruderer, Ruderknecht; *Vd.* lopatar, veslar, ladjovosez. (*Rs.* лопатникъ kopacz). Ławy łopatników muzyka zasiadła. *Jabl. Tel.* 111. die Ruderbänke. Łopatnikom nizko w okręcie usieść kazał. *ib.* 10. **ŁOPATONOGIE ptaki, : gęsi. *Klon. War.* 55. łapiaste, die schaufelfüßigen Gänse. cf. łabędź z wiosłatą nogą. *Przyb. Milt.* 225.
ŁOPIAN, ŁOPUCH, - u, *m.*, ŁOPUCHA, - y, *ż.*, *Bh.* lupen; *Sr.* 1. wopen'; (*Sr.* 1. lopeno, wopeno *folium* list); *Vd.* lopuh, lupih, toriza; *Crn.* lapûh, lapûshje, lopatéka, erpje, zanshe; *Hg.* lapu; *Cro.* lopúh; *Dl.* loboda (cf. łoboda); *Ross.* лапýха, чернéчникъ, репéй, репеёкъ, репейникъ, репя́шникъ; (*Rs.* лопухá ospa wietrzna; *Rg.* lopuh *verbascum*; *taxus*; lopuuh *blataria*); łopuh, czyczak, : *Lappa Linn.*, die Klette, korzeń zażywany bywa do dekoktów. *Kluk. Rosl.* 2, 235. *Jundz.* 400. Marny łopian szeroko liście rospościera. *Psalmod.* 57. Baczny człowiek uważa, co łopian, a co pokrzywa. *Rey. Zw.* 17. cf. znam cię ziołko, żeś pokrzywa). Jak łopusze, kto pod nie ognia więc nagrzonie Jakoś z lekka, płomienia nie podawszy, płonie, *cum spinosis ignis supponitur herbis. Zebr. Ow.* 55. Kto mi zgani wołową sztukę do chrzanu, J z prostego sałatę kopru i łopianu? *Tward. Misc.* 190, we Włoszech łopian do sałaty zażywany bywa. *Syr.* 1425. Łopian gorołeśny, abo płonny *rzep, Arction montanum*, die große Bergklette, Roßklette. *Syr.* 1427. Łopian, rzep wielki, *Łopuch*, bażyna *Cn. Th.* - §. *Łopucha*, - y, *ż.*, *Raphanus Raphanistrum*, gatunek rzodkwi; młoda dobrą paszą dla bydła. *Kluk. Dyk.* 3, 10. rzodkiew dzika. *Jundz.* 336. wilder Rettich. ŁOPIANOPAS, - a, *m.*, żaba *χραμβοφαγος. Przyb. Batrach.* ein Frosch in der Batrach., der Strunkfresser. ŁOPIANOWY, - a, - e, od łopianu, Kletten:. *Crn.* erpjeve). Dosa korzenia łopianowego. *Dyk. Med.* 3, 628. Łopianowy wieniec. *Eraz. Ob. J iii.*
ŁOPOT *herb.*, ielce od szabli płaskie w krzyż ułożone. *Kurop.* 3, 31. ein flaches Wappen. *cf. Bh.* Lopota, Wladyka : szlachcic.
ŁOPYSTKA, ŁOPYSTECZKA, - i, *ż.*, którą lekarze głębokość rany mierzą *specium. Mącz.*, *Specillum* łopysteczka, też łyżeczka uszna, też wierciadło i nieiaka też kopysteczka do pomazowania oczu należąca. *ib.* cf. Kopyść, kopystka.
*LOR, *n. p.* Ksiądz Antoni (piszący testament) pisarz iawny z piorem, Też grabi co nań przyydzie *pozem abo *lorem. *Rey Wiz.* 58 *b.*
LORNETKA, - i, *ż.*, śkiełko, obiekt przybliżaiące. *Mon.* 71, 570. Ciekawy na palce się wspinam J przez lornetkę wpatrywać poczynam. *Zab.* 10, 24. eine Lornette.
LOS, - u, *m.*, *Bh.* los, *Crn.* lôs, baja; *Bs.* sgdrjebi; *Rs.* жеребей, жрéбій; Nieders. lott, *Angl.* lot, *Dan.* lod, *Suec.* lott, *Ital.* lotto, *Gall.* lot; das Los. - §. rzecz iakakolwiek, kostka, kartka do losowania, das Los, womit man loset. Kartka, laska, kość, i każdy inny znak, na którego odmianie przez przypadek oznaczonéy, dostąpienie prawa polega, zowie się losem. *Gal. Cyw.* 3, 162. Na odzienie iego los puścili. *Sekl. Jan.* 19, das Los geworfen. O odzienie iego rzucali los. 1 *Leop. Joan.* 19, 24. Żołnierz o sukienkę Pańską losy ciskał. *Warg. Radz.* 64. Rzucanie losów, iest szukanie albo wiadomości, albo upewnienia w iakiéy rzeczy. *Boh. djab.* 2, 204. Przez miotanie losów go wybrali. *Stryik.* 284. U pogan bez losów miotania, człowieka nie zabiiano. *Sk. Dz.* 683. Trzykroć losy rzucano, ieśliby go spalić abo zachować. *Warg. Cez.* 35. Niewiast się radzą, aby losami i wróżeniem swoim, szczęście abo nieszczęście opowiedziały. *Warg. Cez.* 53. Gdy się iuż Litwa z łupem z Polski wracała, ieden z nich puściwszy los, iak to mieli w obyczaiu, zawołał: biada nam! źle póydzie sprawa nasza. *Stryik.* 257. Lud puścił los, aby wybrali iednę część z dziesięciu, 1 *Leop.* 2 *Ezdr.* 11, 1. Losem dostany. 1 *Leop.* 1 *Par.* 26, 13. *Ross.* вымпный. Losem przypadły udział поземпокъ. - *fig.* Nie wiedzą, iak komu w otrzymaniu zwycięstwa los padnie. *Paszk. Dz.* 58. iak kostka padnie). Puść z nami los, mieszek ieden nie-

chsy będzie nas wszystkich, *Birk. Kaz. Ob. K* 2. - §. 2. zdarzenie, szczęście, nieszczęście, przygoda, dola, der Zufall, die Fügung, das Ereigniß, Glück, Unglück, Schicksal, Loos. *Sr.* 1. los, losk, pśipad, *Vd.* loss, srezha, sdrib, pergodba, spodobnost, sporuba, povstava, svanzhek, perpod, naposlanstvu, vredba, naposlanje, dopushenje (*ob.* dopust); *Crn.* sręzha, sdrib, napadanje; *Sla.* dogadjaj; *Bs.* udes, ossuda bosgja, srechja, srichja; *Cro.* szrècha; *Dl.* szrîchya, kob; *Hg.* szerenche; *Rs.* година (cf. godzina), судьба, судбина, получай, жребїй, жеребей, рокъ (cf. rok, wyrok) участь (cf. udział). O losie nieszczęśliwy, okropny momencie, Co tu mówić, iak radzić w takowym zamęcie! *Teatr.* 43, 94. Los nieszczęśliwy, *Bh.* pohroma. O losy srogie! kiedyż mnie trapić przestaniecie? *Teatr.* 54 *c*, 83. Ach na iakież ieszcze przyydziemy losy! *ib.* 54, 57. Los dobry, szczęśliwy *Ec.* благожребїинность, *Gr.* εὐκληρία. Zabawno patrzyć na fortuny losy, Jak iednych wznosi, drugich upokarza. *Kras. List.* 120, koleie). Nie los to zdarzył, lecz ten który losem Bóg wszechmogący kieruie i włada. *Kras. Woy. Choc.* 34. Wielkich panów kochanków los zawsze był ten, niedługo w faworach opływać, *Kłok. Turk.* 57. Nie iednie to są ludzi losy, Jedni torby dźwigaią, drudzy noszą trzosy. *Zab.* 14, 68. Panie w rękach twoich losy fortuny moiey. *Lach. Kaz.* 1, 504, odmiany szczęsne lub nieszczęsne). Niemasz o losach nauki, Albo zgadnienia ich sztuki. *Jak.Bay.* 65, cf. kabała, wróżba). Niczego bardziey nie życzę, iak los swóy z twoim iednoczyć. *Teatr.* 30, 77. Być losu swoiego panem. *Niem. Kr.* 3, 118. Nie iest to łaską dadź życie człowiekowi, ale myślić o iego wychowaniu i losie. *Teatr.* 49 *c*, 2. Oyczyzna o waszym szczęściu i losie nie zapomni. *Gaz. Nar.* 2, 257. Los twóy zupełnie na siebie biorę. *Teatr.* 31, 37. opatrzenie twoie). Na los, na azard, na trafunek, na przypadek, auf gut Glück, auf Gerathewohl. Na los póydę, trafię-li lub nie, *Teatr* 22, 113.

Pochodz. *losować*, *losownik*, *losowy*.

ŁOŚ, - ia, *m.*, *Bh.* los, olegen (cf. ieleń); *Crn.* lôs, elzen, elen, sedlôn; *Rs.* лось, лосикъ, сохатый; *cervus alces Linn.* zwierz wielkości miernego wołu; samiec ma rogi łopaciasto kończące się; samica zowie się krową. *Ład. H. N.* 97. *ob.* łossyca). *Kluk. Zw.* 1, 340. *Warg. Cez.* 142. das Elend, Elendthier. Łoś zamorski *ob.* ren. - *§. Ryba łoś *ob.* kłepień, cf. łosoś. *Sien.* 304. ŁOSI, - ia, - ie, *Rs.* лосей, Elends:. Skóra łosia *Rs.* лосина, iedna z naygrubszych, ledwie kulą przebita. *Zool.* 370. Kolet miał na sobie łosi. *Tward. Wład.* 162. *Rs.* лосинный. Łosia skóra, trzeci żołądek zwierząt przeżuwaiących. *Sak. Pr.* 71. cf. żwacz, czep, księgi). ŁOSICA, - y, *ż.*, skóra łosia, *Rs.* лосина, Elendshaut. kurtka łosia, ein Colett. Junak w kusey łosicy. *Nar. Dz.* 3, 137. Krzyknął P. Kordasiewicz, biorąc się iuż do rękawic i niezwyciężonéy łosicy. *Mon.* 71, 493. *distg.* łossyca.

ŁOSKOT, - u, *m.*, *proprie strepitus, quem edunt nuces, dum franguntur. Cn. Th.* (może etym: łuska) das Knacken, Krachen, Knallen (cf. łom, łomot) *Bh.* rachot; *Rs.* лопотня. Wiatr czyni łoskot na Karpacie. *Jabł. Buk. R* 2 *b.* Szczękiem i łoskotem, iakby nieprzyiaciela zbliżaiącego się, ieden drugiego strachu nabawił. *Pilch. Sall.* 210. ŁOSKOTAĆ, - ał, - oce *Jntr. ndk.*, łoskot wydawać, *Bh.* rachotiti), einen Knall von sich geben, knallen, krachen. Tak gruchła w pustogłuchym umroku kraina, Jak gdy piorun z daleka łoskotać zaczyna. *Przyb. Ab.* 132. *Pilch. Sen. list.* 3, 280. ŁOSKOTNY, ŁOSKOTLIWY, - a, - e, - ie, *adv.*, łoskocący, łoskot wydaiący. knackend, knallend, krachend. Potwora wstaie i zgrzyt wydawa łoskotny. *Przyb. Milt.* 57. Przestraszony łoskotnym rozruchem. *Kras. Ofs. C.* Łoskotne źrzódło. *Stas. Num.* 2, 49.

LOSNIK *ob.* Losownik.

ŁOSOŚ, - ia, *m.*, ŁOSOSIEK, - śka, *m.*, *dem.*, *Boh.* losos; *Hg.* lazatz; *Vd.* som; *Bs.* sóm; *Rs.* лохъ, сёмга, горбуша, мыкизъ cf. łososiopstrąg). *lat. med.* lahsus, lasso, *Ital.* Laccia; der Lachs, *salmo salar Linn.*, nayprzednieysza i nayszacownieysza ryba; wychodzi z morza u nas w Wisłę, Niemen, Dźwinę. *Kluk. Zw.* 3, 167. wielkości dużego szczupaka. *Zool.* 183. Łosoś bystrowody. *Mysl. F* 2 *b.* Gdy w mieszku ieno lin, niechay łosoś na stole nie bywa. *Star. Ref.* 75. piędzią się mierzyć). Kiedy masz łososie kupić, uważ pierwey, czy cię na śledzia stanie. *Opal. sat.* 31. ŁOSOSIARNIA, - i, *ż.*, der Lachsfang. W strumieniach, gdzie się obficie znayduią łososie, robią się na nie *łososiarnie*, iak na węgorze węgornie. *Kluk. Zw.* 3, 257. ŁOSOSINA, - y, *ż.*, mięso łososie, Lachsfleisch; *Rs.* лососина, сёмужина, сиговина, омулевина. ŁOSOSIOPSTRĄG, - a, *m.*, *salmo trutta*, die Lachsforelle, *Slo.* hlawátka; *Bh.* łozoš, losos; *Hg.* lazatz; *Vd.* shlahtna posterva; *Sla.* mladica; *Rs.* лосось, лососокъ, омуль, кунжа, кумжа, нярка, пальян, нельма, сигъ, сырокъ. ryba pośrzednia między łososiem, i pstrągiem. *Kluk. Zw.* 3, 167. podrybek. ŁOSOSIOWY, - a, - e, od łososia, Lachs:. *Vd.* posterni; *Rs.* лососей, сёмужїй, омулёвый, сиговый. Narybek łososiowy *Bh.* strblicky.

LOSOWAĆ, - ał, - uie *Act. ndk.*, losy puszczać, losrzucać, miotać, losem rozdawać, losen, das Loos werfen, ziehen; *Bh.* losowati; *Sr.* 1. losuyu; *Vd.* losati, lossati, vosvati; *Crn.* lôsam, bajam; *Ec.* жребствовати, балатировать. *Sortio* losowanie, miotanie losów, rozdzielenie przez los. *Mącz.*, *Bh.* losowani; *Rg.* xdrjebànje, xdrib; *Ec.* жребодаянїе, жребїедаянїе. Politycy ieszcze spór wiodą, ieżeli losowanie pożyteczne czy szkodliwe iest Rzeczompospolitym. *Wyrw. G.* 108. cf. loterya). LOSOWNIK, LOSNIK, - a, *m.*, co losy puszcza, rzuca, der Loser. *Cn. Th.*, *sortilegus* losnik; praktykarz, wieszczbiarz. *Mącz.*, ein Kabbalist, *Crn.* bajavka; *Ecc.* жребїедаецъ, жребїеметецъ. - §. 2. statek losowy, der Lostopf. Zły wyrok z młodu o mnie dany Przez losownik od wróżki Sabelle wstrząsany. *Zab.* 10, 349. *Jżyck.* LOSOWY, - a, - e, od losu, Loos:. *Rs.* роковый. Kto się przypadkiem szczęścia lub nieszczęścia zyskać co lub utracić odważa, i tym końcem z drugą osobą o postanowioną cenę umawia, ten zawiera ugodę losową. *Gal. Cyw.* 3, 158. Losowy statek. *Cn. Th.* der Lostopf, *Bh.* losnj nadoba. Losowa gałka *Cn. Th.* 931.

*LOSTOWAĆ, - ał, - uie, *Jntr. ndk.*, lusztykować, (z Niem. Lust) używać, rozkosz płodzić, *cuticulam curare. Mącz.*, lustig leben. (cf. paniczkować). W rozkoszach lostuiemy. *W. Post. Mn.* 521. Ty sobie tak bezpiecznie rozkoszuiąc lostuiesz. *W. Post. W.* 2, 165. LOST, - u, *m.* LOSTWO, - a, *n.*, lusztyk, Lust, lustiges Leben. Chroń się lostwa Narcyssie i uciechy w boru. *Kchow.* 242.

Okrutnicy z *łoftu a z rozkoszy bywaią srogiemi. *Kosz. Lor.* 38.

ŁOSZAK, - a, *m.*, Konie, które Tatarowie *łoszakami* zowią, niewielkie są, i niegokazałe, ale mocne i trwałe *Gwag.* 592. *Paszk. Dz.* 6. (cf. bachmat) ein kleines Tatarisches Pferd. *Hg.* ló, = koń; *Rs.* лошакъ, лошачекъ muł; лошадь koń.

ŁOSZKO *ob.* Łóżko.

ŁOSZOW, - u, *m.*, pomywalnik, do pomywania ftatków kuchennych. *Cn. Th.* 770. das Scheuerfaß, dryfus; *Ross.* лоханъ, лаханъ.

ŁOSZYCA, - y, *ż.*, łosia krowa, das weibliche Elendthier. Łoszyca cielna. *Dudz.* 21. ocieliła się. *ib.*, *dfig.* łosica.

ŁOT, - u, *m.*, *Bh.* lit, let, *Vd.* liet, letenje, lietanje; *Rg.* ljét; *Cro.* letanye, *Sr.* 1. letano; *Rs.* лётъ, летаніе, полетъ, вереница; *Ec.* грай птичь, полетъ птичей; *Dan.* flugt, *Suec.* flygt cf. *Ger.* die Flucht) latanie, das Fliegen, der Flug. Człek do pracy ftworzon, ptak do lotu. *Chrość. Job.* 23. Lot Ikara, im słońcu był bliższy, tym mu niebezpiecznieyszy. *Lub. Roz.* 9. Ubić ptaka w locie. *Ld.* W lot ftrzelać, = lecące ptaftwo. Wybornie w lot ftrzela, = na powietrzu ubiia. *ib.* Szukano iéy daremnie, gdyż mocą czarnoksięzkiéy sztuki, w lot była przeniesiona. *Mon.* 65, 597. *Bh.* nalet, nalit, letmo. *Fig.* Umysł kochaiący wyżey się nad lot powszechny unosi. *Zab.* 7, 368. Niedościgłe loty myśli ludzkiey. *P. Kchan. Jer.* 239. Już ci się fkryła, iuż na lot puściła, Co cię cieszyła. *Kmit. Tr. C* 2 *b.* iuż znikła). Lot, = pęd, zapęd; n. p. Krokodyle w wodzie takim łotem płyną, że na dzień kilkadziesiąt mil zapłyną. *Haur. Sk.* 328. Orda w Pokuciu iednym prawie lotem od naszych wzięta. *Jabł. Buk. N.* 4. - w lot *Adv.*, pędem, prędziuchno, im Fluge, flugs, schnell. Wierny sługa w lot pełni, co mu każe dama. *Morszt.* 337. Stawię się w lot na pańfki rozkaz. *Teatr.* 1, 64. W lot Dunaiec pod Sączem wszerz płynie. *Paszk. Bell. A.* Czas wlot bieży chyżo. *Kulig.* 128. Narody przez Cezara w lot podbite. *Bard. Luk.* 112.

Pochodz. *latać*, *lecieć*, *latalec*, *latawiec*; *lotka*, *lotny*, *lotowy*; *letki*, *lekki*, *łatwy*, *łacny*; *dolatać*, *dolecieć*, *nalatać*, *nalecieć*; *oblatać*, *oblecieć*; *błonolotny*, *gorolotny*, *nizkolotny*; *polatywać*, *polecieć*, *polot*; *przylatać*, *przylecieć*, *rozlatać*, *rozlecieć*, *ulatać*, *ulecieć*; *wlatać*, *wlecieć*, *wlot*, *wylatać*, *wylecieć*, *wylot*: *wiosłolotny*, *żaglolotny*; *zalatać*, *zalecieć*; *zlatać*, *zlecieć*; *wzlatywać*, *wzlecieć*.

ŁÓT, **ŁUT**, - a, *m.*, *Bh.* lot; *Sr.* 2. lót; *Vd.* lot, ponuzia; *Cro.* lot; *Rs.* лотъ; *lat. med.* lothum, loto, lodis, lod; das Loth, vier Quentchen, zawiera w sobie połuncyi albo trzydziestą drugą część funta. *Kras. Zb.* 2, 64. Trzydzieści i dwa łoty ma mieć ieden funt. *Herb. Stat.* 178. Łotu trzecia część, *Rs.* золотникъ. *Prov.* Lepszy łot szczęścia, niżli funt rozumu. *Rys. Ad.* 38.

ŁOTA, - y, *ż.*, **ŁOTKA**, - i, *ż.*, miano charcic, ein Name der weiblichen Windspiele. Jeśli charcicy znaczna ochota, nazwać ią Łota. *Mysl. C.* Łotka charcica weszła do kredensu, i natłukła różnych rzeczy. *Teatr* 19 *b*, 54.

ŁOTACZ *ob.* Kaczyniec.

LOTARYNGIA, - ii, *ż.*, prowincya Francuzka, Lorraine. *Dyk. G.* 2, 94. Lothringen. *Sla.* Lothària. *Lotaryńczyk*, - a, *m.*, z Lotaryngii rodzony, der Lothringer. Lotaryńczykowie są pracowici, *Dyk. G.* 2, 94. **LOTARYŃSKI**, - a, - ie, od Lotaryngii, Lothringer=. Xiążęta Lotaryńscy. *ib.*

ŁOTEK, - tka, *m.*, *mus volans*, od uszu do ogona fkórką obrosły, lata na kształt nietoperzów w nocy; nayduie się w Ameryce. *Kluk. Zw.* 1, 85. die Amerikanische Fledermaus.

ŁOTERSKI *ob.* Łotrowfki.

LOTERYA, - yi, *ż.*, (cf. losowanie), die Lotterie, *Cro.* lotria). Loterya nie ieft tak grą, iak handlem, na którym ieft z iedney ftrony towarem nadzieia, z drugiey ftrony pieniądze. *Jez. Wyr.* Loterya, nadzieią zyfku, rzadko zjszczoną, wabiąca, źrzódłem ieft pospolitego dochodu. *Skrzet. P. Pol.* 1, 355. *Vol. Leg.* 7, 672. Lepieyby było loteryą Genueńfką wcale znieść, a na mieyscu tey, tyle za sobą złych fkutków ciągnącey, inną loteryą, iakie są wzięte we Francyi, Hollandyi, Anglii ustanowić. *Dyar. Gr.* 207. Wygrał na loteryi 15000 fkudów. *Boh. Kom.* 2, 342. Na tym świecie w loteryą gramy, chybił, trafił. *Teatr.* 19 *c*, 77.

ŁOTEWKA, - i, *ż.*, W Inflanciech płeć niewieścia na kształt cyganek włoczą się po wsiach, a zowią ie Łotewkami. *Gwag.* 414, die Lettinn, *ob.* Łotwa, Łotwin.

LOTKA, - i, *ż.*, miano suki charcicy *ob.* Łota. - §. 2. lotki, kości fkrzydłowe, die Flügelknochen. Skrzydła u ptaftwa fkładaią się z koftieczek czyli lotek pokrytych mięsem i pierzem. *Zool.* 59. Skrzydła fkładaią się z łotek i z mięsa. *ib.* 213. - §. lotne pióra, die Schwungfedern; *Bh.* brk (cf. bark); *Vd.* peretnize, splavati, haba). Dłuższe pióra w lotkach od barkowych aż do końca fkrzydła, zowią się lotkami. *Kluk. Zw.* 2, 10. - §. Lotka *ob.* Loftka, loftkulka. LOTLIWY *ob.* Lotny. LOTNIE, LOTNO *adv. adj.* lotny, = lotem, im Fluge, fliegend. *Rs.* летком. Wiatry w rozpięte płótna, gdy dmuchaią, Lotnie z sobą okręt porywaią. *Mon.* 73, 269. cf. duchem). Koń lotnie bieżący. *Lub. Roz.* 206. Zimnice lotno powietrzne, *spiritu aethereo volatili*; lotno koperwasowe, *spiritu vitrioli volatili*. *Kluk Kop.* 1, 92. cf. zimnice); **LOTNOBITNY, - a, - e, *n. p.* Lotnobitne pioruny. *Petr. Hor. A* 2. „*not.* lecąc biiące." cf. *Dudz.* 19. schleudernde Blitze. **LOTNONOGI n. p. smok. *Zebr. Ow.* 214. szybkonogi, schnellfüßig. LOTNOPIÓRY, LOTOPIÓRY, - a, - e, prędko lecący, piorolotny, schnellfiegend. Merkuryusz, bóg lotopióry. *Zebr. Ow.* 49. Lotnopióre wdzięczne Pandyony. *Bard. Tr.* 534, iaskołki lub słowiki). Leci z obu ftron pocifk lotopióry. *Chrość. Luk.* 224. Lotopióra sława. *Kchow.* 308. LOTNOŚĆ, - ści, *ż.*, sposobność do ulatania, *Rs.* летучесть, die Eigenschaft des Verfliegens. Własnością wody ieft lotność w ogniu. *Kluk. Kop.* 1, 56. das Wasser hat die Eigenschaft, daß es am Feuer verfliegt. (LOTNA iagoda *lotus. Sien. wykł.*, *ob.* Lotusowe drzewo, der Zirgelbaum). LOTLIWY, LOTNY, - a, - e, *Bh.* litawý, letawý; *Sr.* 1. letacíne; *Bs.* letuscte; *Rg.* letuuscti, *Rs.* летучій; *Ec.* паряще́льный, парный, летательный, mogący latać, fkrzydlasty, beflügelt. Nielotny, nie lataiący, *involucris*. *Cn. Th.* Przepiórka lotliwa. *Teatr* 51 *c*, 26. Aniołowie lotni. *J. Kchan. Ps.* 146. Lotny bożek Kupido. *Bard. Tr.* 543. Lotny koń, fkrzydlaty pegaz. *Kraj. Chim.* 86. - §. lataniu służący, Flug=, Schwung=,

Dłuż-

Dłuższe pióra w skrzydłach, osadzone w lotkach, piórami lotnemi zowią, *remiges. Zool.* 60, Schwungfedern (*ob.* lotka). - §. *fig.* ulatuiący, verfliegend. Zimnice lotne *spirituales*, maią coś lotnego, i niby duch iaki w miernym cieple prędko ulatuiący. *Kluk Kop.* 1, 91. Sole alkaliczne, za pomocą destylowania z ciał wychodzące, zwykły się *lotnemi* nazywać, *salia volatilia, Kruml. Chy.* 335. W téy wodzie są duchy tak lotne, iż ledwie mogą bydź w niéy zatrzymane. *Pam.* 85, 1, 221. - §. latający, lecący, prędki, szybki, fliegend, schnell, flüchtig. Słowo z ust lotne. *Zab.* 14, 160. Żartkim ciałem śpieszy na lotny wóz. *Otw. Ow.* 55. Lotny Tatarzyn. *Groch. W.* 515. Aryas ognisty lotnym pędem, kiedy w zawod skoczy, Nie zayrzy mu Perseusz choć skrzydlasty w oczy. *Zab.* 15, 165. Ach iako prędko lotne lata płyną. *Petr. Hor.* 2 *C.* - §. lotny, = naprędce zrobiony, schnell gemacht, in Eil verfertigt. Jeżeli wszystkie kosze na całéy linii stawiaią się i razem napełniaią, to koszokop nazywa się lotny, *soppe volante. Jak. Art.* 2, 241. **LOTOGÓRY, - a, - e, górą lataiący, hoch fliegend. Ptak lotogóry. *Myśl. A.* LOTOWY, - a, - e, od lotu, *ob.* lotny, Flug=. - Lotowe sieci do okrycia kuropatw etc. *Haur Sk.* 284, der Tiraß, ein Zuggarn, Rebhühner, Wachteln u. s. w. damit zu bedecken.

*ŁOTOK, - u, *m.*, n. p. Miléy sercu, wdzięczniéy oku, Brać z wielkiego śpichlerza, niżeli z łotoku. *Hor. sat.* 5.

ŁOTOWY, ŁUTOWY, - a, - e, od łota, *Bh.* lotowý); Loth=, löthig. Niemcy szesnasto łutowe srebro za naylepsze maią. *Kruml. Chy.* 66. Srebro trzynasto łótowe abo trzynastéy proby.

ŁOTR, ŁOTRAS, - a, *m.*, ŁOTRZYK, - a, *m.*, *zdrb.*, (*Bh.* lotr, lotřjk, = *latro*, *latrunculus*, *Slo.* lotr, *Hg.* lator *facinorosus*, cf. *Ger.* Laster; *Vd.* loter *nequam*, *prodigus*, *scortator*; *Crn.* lôtr *scortator*; *Cro.* lotër *moechus*, *fornicator*, cf. *Ger.* liederlich, cf. Luder; *Dl.* lotar *ebriosus*; *Rg.* lotar lottar *piger*, *iners*; *Bs.* lottar, linac, tamgnak *ignauus*, *nebulo*; cf. *It.* ladro; cf. *Ger.* Lotterbube); w ostatnim stopniu niecnotliwy, zbóyca, rozboynik, hultay (cf. kozak), *Vd.* potepuh, preshernik, ein äußerst lasterhafter Mensch, ein Räuber. Łotr iest, co kilku zdarłszy, pod miecz schyla głowę; Bohatyr, co bezkarnie zdarł świata połowę. *Zab.* 5, 389. Tego, który drugiemu pieniądze lub rzecz iaką wydrzeć usiłuie, łotrem nazywamy. *Mon.* 66, 411. Z dobrym będziesz dobrym, a ze złym takim łotrem iak i on. *Falib. Dis. H.*, z kim kto przestaie, takim sam się staie). Łotr łotra nayrychléy wyśpieguie. *Biel. Hst.* 56. cf. kto sam w piecu lega i t. d.). Nabrawszy niektórych *łotrasów*, ludzi złych, a zebrawszy lud, wzburzyli miasto. *Radz. Act.* 17, 5. lekkomyślne i złe męże. *Bibl. Gd.*). Zawżdy miecz przy boku, *łotrosów* naiętych ma około siebie. *Mon. rz. Baz.* 338. Byli tam niektórzy łotrzykowie, którzy, acz nie obierali się rozboiem ustawicznym, wszakże kiedy widzieli kogo nieopatrzonego, radzi go więc do ciemnych lochów zaprowadzali. *Wys. Kat.* 376. Łotrowie, którzy żywią się z rozboiów i złodzieystwa. *Bot.* 4, 165. Wielcy łotrowie małych sądzą. *Falib. Dis. L* 3. Ten łotras (djabeł). *Birk. Dom.* 89. Zawołani owi łotrzykowie Sinis i Prokrustes, i inni zbóycy, którzy poimanych nielutościwie smagaią i żywych rzucaią w ogień. *Pilch. Sen.* 93. Nie łotr, co piie, a ma za co; ale ten, co nie ma; bo ten się musi zborgować, a zatym wisieć. *Haur Ek.* 23. Silny to łotr był, który tak sprosne rzeczy przed bogiem i ludźmi śmiał piśmem swoim twierdzić. *Pasz. Dz.* 152. Łotrowie z Chrystusem ukrzyżowani. *W. Post. W.* 305, zboycy *Bibl. Gd.*), die Schächer am Kreuze; *Crn.* shâhar. - §. *Aliquando* łotr, łotrzyk *per iocum profertur*; *n. p.* pięknie łotr śpiewa. *Cn. Th.*, im Scherze, der Spitzbube, Schurke, Sandieb singt schön. Często gmerząc po gaiach i dąbrowach ciemnych Patrzy *łotrzyk* (Zefir) z uśmiechem po miéyscach taiemnych. *Zab.* 1, 182 *Nar.* Jeden *łotrzyk* słuchaiąc Pitagory, mówił mu: wolałbym z niewiastami, niż z mędrcami przestawać. *Bud. Ap.* 67. Choć się drobnym zdaie Kupidek chłopczykiem, Umie *łotrzyk* szczebiotać obrotnym ięzykiem. *Nar. Dz.* 3, 84. ŁOTERSKI *ob.* łotrowski. ŁOTROSTWO, ŁOTROWSTWO, - a, *n.*, *Bh.* lotrowstwj *latrocinatio*; *Hg.* latorsagh *malitia* złoczyństwo, złość; *Vd.* lotria, loternia, nezhistost, = porubstwo; *Cro.* lotria *fornicatio*; *Dl.* lotria *ebrietas*; *Rg.* lotrostvo, lotros, lottrina *pigritia*; *Bs.* lotrovstvo, lotrostvo *inertia*); łotrowanie, rozpustne i rozboynicze życie, kozactwo, ein Räuberleben, liederliches Leben; *Sr.* 1. nekmanstwo. Ludzi na łotrostwach i woynach zrodzonych i wychowanych, ni lasy, ni błota żadne trudniły. *Warg. Cez.* 147. - §. b) *collect. personif.* łotrowie, hultaystwo, kozactwo, Räuber, Spitzbuben, Gesindel. Łotrostwo do siebie zebrał. *Warg. Cez.* 228. Pobiymy, ukazuiąc Rzymiany, to łotrostwo. *ib.* 176. Po kraiu siła się łotrostwa, śpiegierzów włoczą, iako cyganów, Wołochów, Węgrów. *Falib. Dis. U.* 2. Araby, iako głodne łotrostwo, nietrudno podarkami ubłagać. *Warg. Radz.* 49. Łotrostwo zuchwałe, włosy mu z głowy i brody targało. *Odym. Św.* 2, *Ee b.* ŁOTROWAĆ, - ał, - uie, *intr. ndk.*, łotrostwem się bawić, rozbiiać, nierządnie i rozpustnie żyć, ein Räuberleben führen, rauben, liederlich leben, schwärmen und lärmen; *Vd.* lotrovat *scortari*; *Cro.* lotruvati, lotrujem *fornicari*, *adulterari*; *Bs.* lotrittise, datti se linosti *iners fieri*; *Rg.* lotritise *pigrescere*). Łotruie syn twóy, nie chcê do szkoły chodzić, nierad się uczy, utraca, rozprasza. *Dambr.* 474. Piłnować chłopów, bo który w reszcie złotrowawszy, mógłby uciec. *Haur Ek.* 27. łotrem zostawszy, t. i. nierządnikiem). Z onych dziesięciu mężów u Rzymian ieden *złotrzył* Appius. *Bielsk. Św.* 21. w łotra, nierządnika się przemienił). Gdy Litwa łotrowała w państwach Bolesława, Konrad spustoszył Polesie Litewskie, zniszczeniem także włości i wyprowadzeniem niewolników. *Nar. Hst.* 5, 145. (cf. w kozactwo póyść). Drapiestwo dawnych Słowian, wszędy lądem i morzem łotruiących, wielkie zbierało zewsząd skarby. *Nar. Hst.* 2, 85. Nie wprawiaią się do żadnych spraw za młodu, ieno co łotruią. *Star. Vot. C.* Począł biesiadować, a potym po nocy łotrować, i przykradać. *W. Post. W.* 3, 94. - §. U flisów, łotrować sowie się, garami zwrócić reię, aby się wzdłuż statku obróciła, i wiatr w żagiel nie dął. *Mag. Mst.*, die Raa stange nach der Länge des Schiffs richten. ŁOTROWSKI, ŁOTERSKI, - a, - ie, ŁOTRZY, - a, - e, ŁOTROWSKIE, ŁOTERSKIE *adv.*, od łotrów, *Bh.* lo=

trowský; *Vd.* lotern, lotraft, nezhift), spitzbübisch, schelmisch, räuberisch; *Sr.* 1. nekmanstliwé). Dom móy, dom modlitwy będzie nazywan; a wy-ście z niego uczynili iaskinią łotrowską. 1 *Leop. Math.* 21, 73, *Zrn. Pst.* 2, 528. Łotrowskie życie prowadzić. *Ld.* Ty się zemną łotrowskie obchodzisz. *Weresz. Rgl.* 107. Łotrowi łotrowskie się dzieie. *Rys. Ad.* 38. Łotrowskie to więc czynią, co to w mocy maią, Iż tych figlów nikczemnych wolno dopuszczaią. *Rey Wiz.* 42. Sromota wielka iest, zwać się szlachcicem, a łoterskie czynić. *Hrb. Nau. A* 5 *b.* Łotrza krew' w ręce iego się burzy. *Teat.* 2, 108. ŁOTRYNIA, - i, *ż.*, złośnica, nierządnica, ein äußerst lasterhaftes Weib; *Bh.* lotrowina; (*Crn.* lotréza, *Vd.* loterza, *z* kurwa, *Rg.* lottrina *valde iners*). Herod z żoną łotrynią. *Sk. Dz.* 23. Cóż kiedy żona łotrynią, zdradzaiąc męża swego w uczciwym iego. *Petr. Ek.* 62. Nie było ieszcze takich łotryń na ten czas. *Birk. Kaw. Mal. B* 2 *b.* Kiedy między chrześciany widacie łotry albo łotrynie, nie zgarszaycie się. *Zrn. Pst.* 3, 788 *b.* ŁOTRZYK *ob.* łotr.

*ŁOTUNEK, - nka, *m.*, n. p. Lichwiarz bierze lotunek pięćdziesiątkrotny. *Klon. Wor.* 76. Kiiem wilka upomni, niech płaci lotunek, Rad w oborze włodował, w sieci dał rachunek. *Myśl. D* 2 *b.* cf. ładunek, cf. bitunek). - *§. 2) Pewną *lotunku miarę pokazuie, *praecepta volandi tradit. Zebr. Ow.* 195, *ob.* lot, latanie.

LOTUSOWE drzewo, *Celtis Linn.*, lotna iagoda, der Zirgelbaum, Lotusbaum, Nesselbaum, drzewo wielkości wiąza; gałęzie od sporego wzrostu do ziemi się gną. Owoc podobny do wiśni. *Kluk Ros.* 2, 64.

ŁOTYSZ, ŁOTWIN, - a, *m.*, rodowity z Łotwy, rodu Łotewskiego, ein Lette. Gdy się przyda nocleg u chłopa Łotysza abo Jgowinnina, bardzo trzeba ostróżnym bydź, bo we śpiączki wnet zabiią. *Gwag.* 414. ŁOTWA, - y, *ż.*, część lub kraina w Jnflantach, Lettenland. W Litwie, w Zmudzi, w Lotwie. *Syr.* 1344. cf. Lotewka). - §. *collect.* Lotwinie, Letten.

*ŁOW, - u, *m.*, ŁOWY, - ów, *plur.*; *Bh.* low, honba (cf. gonić, gonitwa); *Vd.* lou, lovitje, jaga, popad, vjetje; *Crn.* lov; *Cro.* lov, lovina, lovlenye, lovitva; *Bs.* lov, lovgljenje; *Sla.* lov; *Rg.* lóv, loov, lovina; *Sr.* 1. honidba; (*Sr.* 2. lowenc, łojene rybołów); *Ross.* лóвля, ловительство, охóта (cf. ochota); *Ec.* ловъ, ловлéнїе, налóвъ, охота псовая (cf. *Celt.* llav, *Hiber.* lâf *manus*); połów, polowanie, łowienie zwierząt, ryb, die Jagd, das Jagen, das Fischen. Dla tęsknicy na łów ieżdżą, albo piią. *Eraz. Jęz. D d* 6 *b.* Na łowie zastrzelon w palec, umarł. *Biel. Sw.* 77 *b.* Bawiąc się łowem, zwierz gonił. *P. Kchan. Jer.* 198. Z łowu Ezau przyniósł oycu potrawę. *Biel. Hst.* 14. Na łow się przeieżdżay. *Sien.* 481. Częściey na łowy dla wolnéy myśli, niż dla zwierza wyieżdża. *Lub. Roz.* 518. Żywot ich wszystek w łowach. *Warg. Cez.* 139. Łowy się bawić, *z* polowaniem, polować. Łowy, nauka łowcza. *Cn. Th.*, łowiectwo, Jägerey. - Łow ryb, Fischfang. Przychodzę z łowu, na którym ułowiłem wielką rybę. *Birk. Dom.* 81. Jedź na głębią, a rozrzućcie sieci wasze na łów. *Leop. Luc.* 5, 4, zapuście sieci wasze ku łowieniu. *Bib. Gd.*). - §. *fig. tr.* Jechać na kozactwo, oni to zowią w pola albo w łowy. *Biel. Sw.* 288. cf. na harc, scharmuziren reiten. - §. Łowy, mieysce łowów, bądź na zwierzynę, bądź na ryby, der Ort, wo man jagt, oder fischt, Jagd, Fischfang. Wyspa ta dosyć ma lasów i chrostów, przetoż też ma dosyć łowów i dobytków. *Boter* 41. Wyspa ta pusta, lecz łowy ryb ma osobliwe. *ib.* 55. (LOWANIUM *indeclin.*, miasto z sławną akademią w Brabancyi. *Wyrw. G.* 247, die Stadt Löwen). ŁOWCA, - y, *m.*, albo przeiemca, pies, który opowiada zaiąca, że był tam, gdzie go przeiął, i zwoływa towarzystwo, aby go z nim szukali. *Ostror. Myśl.* 29, ein Spürhund, der bey der Witterung des Hasen anschlägt. ŁOWCZANKA, - i, *ż.*, córka łowczego, des Jägermeisters Tochter. ŁOWCZY, - a, - e, od łowów, Jagd-; *Bh.* lowčí; *Vd.* louski, louni; *Sla.* lovacski; *Rs.* лóвчїй, охотничєскїй, охотничїй (*ob.* myśliwy, cf. ochoczy). Łowcze księgi. *Cn. Th.*, Jagdbücher. Troiaki gatunek psów naydujemy, ieden łowczy ku łowieniu zwierza, drugi ku straży bydła, trzeci ku straży domowéy. *Cresc.* 568. Opasuie go, wałem dzid, łowcza gromada, A zwierz nieustraszony wściekle na nie wpada. *Przyb. Luz.* 123. Łowcza trąbka. *Ld.* Wsi *łowce, które na łowiech siedzą, tak osoczne, iako i wszelakie inne, na iakichkolwiek powinnościach zastawione, płacą z włoki po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 668, jagdpflichtige Dörfer, die das zur Jagd Nöthige veranstalten müssen. ŁOWCZY, - ego, *m.*, *subst.*, rządzca łowów, der Jägermeister; *Rg.* nadlovnik; *Rs. obs.* лóвчїй; *Rs.* сокольничїй, cf. sokolnik). Łowczy Koronny, Łowczy Litewski, Łowczy nadworny Koronny, der Kronhofjägermeister. Przyiechawszy do państwa Łowczych. *Kras. Pod.* 2, 138. Łowczowie nazwani od dozoru polowania królewskiego. *Skrzet. P. P.* 1, 200. Xiążęcy łowczowie nazywali się psiarzami. *Czack. Pr.* 2, 257. Łowczy u prywatnego, der Oberjäger. Gospodarz gospodarnie myśliwy, trzyma tylko łowczego łowiectwem rządzącego, myśliwych do bicia zwierząt i chłopca do psów. *Kluk. Zw.* 1, 380. Ze strzelczyków na łowczych ich awansowano. *Teat.* 19 *b,* 6. - *fig.* łowczy, *z* łowiący, czyhaiący, dybiący na co, ein Jäger, Laurer auf etwas, der auf etwas Jagd macht. Łowczych na świecie naywięcéy. Sami łowczy na świecie; ci rozkosz, ci sławę, ci pieniędzy szukaią. *Zegl. Ad.* 133. - Nimrod mocny łowczy. *Zygr. Papr.* 165. myśliwiec, łowiec. ŁOWCZYC, - a, *m.*, syn łowczego, des Jägermeisters Sohn. ŁOWCZYNA, - y, *ż.*, żona łowczego, die Jägermeisterinn. - §. łowiąca, poluiąca, myśliwa, die Jägerinn; *Rg.* lovnizza, lovizza, lovcjarizza; *Bs.* loviça; *Rs.* охотница; *Sr.* 1. honicżerka. Łowczyna zalękła szczwaniem łowczym gnana pierzchała, *venatrix. Zebr. Ow.* 42. ŁOWIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, złowić, ułowić *dk.*, (Ławiać *frequ.*); myśliwczym albo rybackim sposobem, zwierzęta, ptastwo, ryby chwytać, łapać, auf der Jagd fangen, Wild erlegen oder fangen, Vögel fangen, Fische fangen; *Bh.* lowiti; *Sr.* 1. łowicż; *Sr.* 2. łojisch; *Vd.* loviti, jagati, vjeti, vjemati, sloviti; *Crn.* lovim; *Cro.* loviti, lovim; *Sla.* loviti, fatam, hvatam (cf. chwatać, chwytać); *Bs.* et *Rg.* lovitti; *Dl.* loviti pticze; *Rs.* ловить, ловлю, изловить. Łowią kuropatwy sieciami za pomocą legawca. *Cresc.* 630. Wilki dołem łowią. *ib.* 658. Lepiéy robić,

nia ptaki łowić. *Cn. Ad.* 441. Kot, gdy chce łowić myszy, Tak się utai, że prawie nie dyszy. *Brath. H.* 2. Łów sobie kotku. *Rys. Ad.* 38. cf. leniwemu pieczone gołębie nie wlecą w gębę; cf. leżąc wilk nie tyie; cf. bez prace nie będą kołacze). Ryby łowić, *Sr.* 1. rebé wóyu, rebaczju; *Crn.* ribshůjem; *Vd.* ribiti, ribe loviti; *Bsn.* ribbati; *Cro.* ribariti, ribárim, ribe lovim, Fische fangen, fischen. Ryby łowić w zarybionych stawach, iezioracb. *Mon.* 66, 101. Ustawicznie ryby ławiał wędami, i drgaiące wędziskiem wyprowadzał z wody. *Otw. Ow.* 128. Na wędę łowić *Vd.* s' ternam ribiti, s' vudizo loviti; *Ec.* удою, удицею ловлю рыбу. Tu nigdy ryb nie ławiaią. *Kosz. Cyc.* 199. Był człowiekiem ryby ławiaiącym. *Otw. Ow.* 549. W odmęcie łowić. *Teat.* 48 *b*, 28, *ob.* odmęt). Próżna rzecz w lesie ryby łowić. *Min. Ryt.* 4, 221. cf. próżno szukać łosów u łysego). *Piscari in aëre*, na powietrzu łowić, to iest, tam szukać, gdzie niemasz nic. *Mącz.* - *Burl.* Piiakom się często trafia ryby w łożku łowić. *Comp. Med.* 361. t. i. podlewać się, sich im Bette bepissen. Lekarstwo dla tych, co w nocy w łóżku ryby łowią. *Haur Sk.* 301. - Raki łowić, łapać, chwytać, *Vd.* razhiti, rake loviti, krebsen. Perły łowić, z pod morza dobywać, Perlen fischen. Mało tam warte perły, gdzie ie łatwo łowić. *Teatr* 46 *c*, 27. - *Fig.* łowić ludzi, zjednać sobie, zniewolić sobie, fangen, fischen, zu bekommen suchen, bekommen. Nadzieią łowią ludzi iako wędą; ale mądry nie da się ułapić, zna tą ponętę, wie czym ryby łowią. *Lub. Roz.* 105. Skanderbek szlachetną swą naturą osobliwie umiał sobie ludzi łowić. *Baz. Sk.* 228. Takci dudki łowią. *Cn. Ad.* 1153. Głupcy siebie mową, a drozdy gnoiem łowią. *Chmiel.* 1, 75. Konstantyna Aryanie łowili, że im wierzył. *Sk. Dz.* 208, sie nahmen ihn für sich ein, bekamen ihn auf ihre Seite. Czasem się łowiło kobietki. *Teatr* 43 *b*, 94. W mieyscach ukrytych zasadzki czyni, aby rozerwane nasze łowić mógł. *Warg. Cez.* 146, złapać, w niewolą wziąć, auffangen. Sułtan wielu sposobami zwykł łowić dostatki sług swoich. *Kłok. Turk.* 61, porywać, an sich reißen. Kto rzeczy wedle czasu łowi, nie może się zawieść. *Lub. Roz.* 463, t. i. prędziuchno korzysta z rzeczy, erhaschen. Często rzeczy dobrze nakierowane odmieniaią się; dobrze tedy robi, kto rzeczy podług czasu łowi. *Mon.* 74, 132. - Śmierć, pogrzeb łowić, iść na złamaną szyię, den Tod suchen, sich den Tod holen. W nurt wskoczył Narcys i śmierć łowił, głupi w swéy urodzie. *Jabl. Tel.* 113. Nie chciéy bez potrzeby szukać niebezpieczeństwa, i łowić pogrzebu. *ib.* 163. - §. łowić na co. *Stryik.* 656, *fig.* dybać na co, czyhać na co, auf etwas lauern, Jagd darauf machen. Djaboł pilnie na to łowi, aby białość odiął człowiekowi, na tę on zawsze dybie, aby ią mógł skazić. *Papr. Kol. N* 3. ŁOWIENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, (*Bh.* lowenj), das Fangen oder Jagen der Thiere; łowienie ptaków, der Vogelfang, das Vogelstellen; łowienie ryb, pereł, der Fischfang, Perlfang, das Fischen. ŁOWICZ, - a, *m.*, miasto w Rawskim. *Dyk. G.* 2, 105, eine Stadt in der Woiw. Rawa. Łowicz, mówi Sarnicki, nazywa się od łowów, czyli polowania, na które tam uczęszczali książęta Mazowieckie. *Lad. H. N.* 89. ŁOWICKIE księstwo, arcybiskupom Gnieznieńskim od Konrada Mazowieckiego ustąpione. *Dyk. G.* 2, 105, das Fürstenthum Łowitsch. ŁOWIEC, - wca, *m.*, *Bh.* lowec; *Bs.* lovaç; *Sla.* lovac; *Rg.* lòvaz, lovcjâr, lovnik; *Vd.* lovez, louz, jager; *Crn.* lovs, lovshe; *Cro.* lovëcz, jagar; (lovász *agaso*, *Hg.* lövö, z strzelec, *Hung.* lovas, lovagos, *eques*); *Ross.* ловецъ, ловитель, охотникъ; *Sr.* 1. honiżeŕ; który poluiąc zwierzęta łowi (cf. myśliwiec), der Jäger. Nemrot był duży łowiec. 3 *Leop. Genes.* 10, 8, wielki myśliwiec). O sposobach, któremi maią łowcowie myśliwi ptastwo łowić. *Haur* 278. Jednorożec żadnym fortelem łowców nie może bydź poimany. *Birk. Chmiel. C b.* Łowiec sieci zakłada. *Gor. Sen.* 275. Na łowca zwierz. *Rys. Ad.* 47. (cf. Nie przedaway niedźwiedzia, aż będzie zabity; cf. Łóżka brać na niedźwiedzia, na odyńca mary, Kurę śmiele bierz z koyca, każe łowiec stary. *Pot. Pocz.* 227. - *fig.* O iak ci święci łowcowie latali po Azyi i Judyi, dla nawracania grzeszników. *Bals. Niedz.* 1, 229, przepowiadacze ewanielii, missyonarze). - Kmieć na grosz, pan na kmiecia, ksiądz na pana łowiec. *Pot. Jow.* 24, chciwy, chytrze zachodzi). ŁOWIECKI, - a, - ie, *Bh.* lowecky; *Crn.* lovshke; *Sla.* lovacski; *Vd.* louski, louni, louliu, lovitliu; *Rs.* ловчїй, охотническїй, охотничїй, od łowców lub łowiectwa, Jäger=. Służby łowieckie. *Czack. pr.* 1, 66. Czas nierządu i łowieckich naiazdów. *Przestr.* 192, Jägerzüge, Streifzüge, Streifereyen. ŁOWIECTWO, - a, *n*, die Jägerey, Jagdkunst; *Crn.* lovstvu; *Vd.* lovitje, loustvu, lovishtvu, loulenje); umieiętność przez zręczność i różne wynalazki łowić i bić zwierzęta. *Kluk Zw.* 1, 378, cf. myślistwo. - §. łowy, polowanie, das Jagen, die Jagd, Jägerey. Wielkie łowiectwo nie tylko nie czyni pożytku, lecz bardziey marnotrawstwo. Pomnieysze łowiectwa czasem potrzebne są. Dzielą też łowiectwo na wyższe, die hohe Jagd, śrzednie, die Mitteljagd, i niższe, die niedere Jagd, do każdego licząc różne klassy zwierząt. *Kluk Zw.* 1, 378. Tylko łowiectwem żyiąc, zabiegli się w puszcze głęboko. *Stas. Num.* 2, 83. ŁOWISKO, - a, *n.*, mieysce łowów, czyli polowania, puszcza, eine Jagdwildniß, wüste Gegend, wo sich viel Wild aufhält. Hercyniyskie łowiska. *Fal. Fl.* 22. Kuryo aż po samę Dacyą przyszedł, ale ciemności się zarosłych łowisk uląkł. *ib.* 126. *Bh.* lowisstě, *Rs.* ловище mieysce łowienia ryb, der Fischfang. ŁOWKA, - i, *ż.*, łów, łowy, łowienie, złowienie, der Fang. Nadała się tego roku łówka w Groenlandzie. *Teatr* 26 *c*, 115. ŁOWNY, - a, - e, co umie łowić, der gut fangen kann; *Rg.* lòvni; *Rs.* ловительный, ловильный. Nie każdy kot łowny. *Cn. Ad.* 607, cf. nie każdy co się po żołniersku stroi, potyczki dostoi). Na myszy naylepszy sposob iest, kot łowny. *Kluk Zw.* 1, 308. Kot niełowny, co z łap upuści. *Jabł. Ez.* 3. Kot niełowny, chłop niemowny, często głodny. *Cn. Ad.* 360, cf. łów sobie kotku, cf. bez prace nie będą kołacze; wilk leżąc nie tyie). - §. 2) łowny, z którego łacno ułowić, leicht zu fangen. *Cn. Th.* ŁOWNO *adverb.*, łacno do ułowienia; *fig.* Mowno i łowno po wszystkich ulicach, Po karczmach i po kramnicach. *Kniaz. Poez.* 2, 199, łacno było co ułowić, ukraść, es war da leicht etwas zu fischen. ŁOWY, - ów, *plur.*, *ob.* łow.

Pochodz. *doławiać się, dołowić się, nałowić się, ka-*

czołowstwo; *obłów*, *obława*, *obławiać się*, *obłowić się*, *połów*, *poławiać*; *ułowić*; *rybołów*, *samołowka*; *załawiać*, *wyławiać*, *złowić*, *zbikołów*, *wyławiać*, *wyłowić*.

ŁOY, - oiu, *m.*, *Bh.* lig, log; *Sr.* 2. loj, woj; *Sr.* 1. loi, woi, wóy, toi; *Crn.* loj; *Vd.* loi, loj, lui, jivounisa; *Cro.* lóy; *Bs.* loj, tuftillo; *Rg.* lój, looj; *Rs.* сало, сальцо (cf. sadło; *Rs. et Ec.* лой; варъ или смола, cokolwiek stopiono, n. p. siarka, żywica, smoła, cf. *Etym.* lać), der Talg, Unschlitt (Inselt). Tłustość zwierzęca, która po rozpuszczeniu tężeie w nieiakim stopniu, n. p. od owiec, koz, krów, wołów etc. zowie się łoiem. *Kluk Zw.* 1, 54. (cf. smalec). Łoiami zowiemy te oleie, które otrzymamy z zwierząt. *Kruml. Chy.* 132. *Prov.* Łóy piie, a masłem się smaruie. *Rys. Ad.* 38. *melle se perungit*; cf. buczno a w pięty zimno). **ŁOYNY**, - a, - e, - o *adv.*, loisty, pełen łoiu, tłusty, talgig, fett; *Rg.* lojni; *Bs.* lojan; *Rs.* сальный.

Pochodz. *łoiowy*, *łoić*, *złoić*, *łoiowaty*.

LÓZ, w **LÓZ**, **LÓZEM** *adv.*, wolno, bez przeszkody (cf. lóżny, cf. *Ger.* los), frey. Teraz lożem otworzone wrota do korony pogaństwu. *Tward. W. D.* 11. Uciekaią, ziemię otworzywszy wszystkim w lóz inkursyom. *ib.* 268. Lózem ręce opuszczą, zadumani i tu i sam chodzą. *Tward.* 84. Lózem rozpasany na wszystko biegał. *Hor. sat.* 247.

Pochodz. *luzak*, *lóżny*, *luźny*, *lóżno*; *lózować*, *lózować się*.

ŁOZA, - y, *ż.*, *Cro.* lòza *sylva*, *palmes*, *vitis*, lozicza *sylvula*; *Rs.* лоза, лозка, лозочка pręt, rózga; лозанъ cięcie rózgą; *Crn.* lozh; *Vd.* lozhje *iuncus*). - *Pol.* łoza *siler*, die Wasserweide, rodzay wierzby; krzew średniey wielkości; liście do iwowych podobne. *Kluk Rosl.* 2, 57, bagno drzewko, cf. łozina. - §. ogólnie krzewina, Strauch, Busch. Tak małe ziarno gorczyczne, a taką wielką łozę puszcza, iż i ptacy się na niey chowaią. *Sk. Kaz.* 518. Jedna strona Dniestru, lasem i okropnemi łozami przyćmiona. *Tward. Wład.* 116. - §. łoza, *s* macica winna. *Ursinus*, *apud Cn. Th.* 378, *Bs.* loza *vitis*, loziça *viticula*; *Rg.* lòza, lozizza (lozovina *pampinus*, hvoja lozoya); *Cro.* loza, vinika, térsz; *Dl.* losa, lozicza; *Sla.* vinova losa; *Vd.* terſs, vinſka terta, grebeniza; *Rs.* виноградная лоза; *Ec.* винная лоза, рождїе.

LOŻA, - y, *ż.*, *z Franc.*, loża teatralna, przegrodzona niby komorka dla spektatorów, die Loge im Theater. *Teatr* 24, 36, cf. ray). Pod czas komedyi w loży Jeymościney dla mnie tylko samego nie ma mieysca. *Teatr* 34 *b*, *B*. - §. Loża frankmasońska, die Freymaurerloge. *Pam.* 83, 411. (**LOZAK** *ob.* Luzak).

ŁOŻE, - a, *n.*, (*Etym.* leżeć, cf. leża), mieysce leżenia, *Bh.* lůže, lože; *Slo.* lůže; *Sr.* 1. lożo, wożo, łożło; cf. *Cro.* lèsz, *s* trumna), der Ort zum liegen. - §. łoże do sypiania, łóżko, das Bett; *Bh.* lůže, postel (*ob.* pościel); *Rg.* lòxa, loogh; *Cro.* posztely, drevo posztelyno, ſkempet; *Dl.* odar; *Rs.* кровать, кроватка, кроватища. Do gierady należą przykrycia łożne, prześcieradła, łoże, wezgłowia. *Szczerb. Sax.* 135. Gdy się spać kładę na łoże, bezpiecznie odpoczywam. *Ryb. Ps.* 4. Usłyszawszy o cudach Iezusowych, tych, którzy się źle mieli, na łożach do niego nosili. *Sekl. Marc.* 6. - Słać łoże. *Gaw. Siel.* 370. Choremu złote łoże, nic nie pomoże. *Zab.* 7, 235 *Koss.* Nie pomoże malowane łoże. *Rys. Ad.* 49. Wadycha na śmiertelném łożu. *Mon* 75, 581, auf dem Todtenbette. Gdy kto na śmiertelnym łożu dokonywa, Wszystkiey siły, wszystkiey krwi dobywa, Żeby serca ratować. *Tward. Wł.* 138. - Łoże, *s* małżeńskie łoże, małżeński stan, das Ehebett, der Ehestand. Rozłączać się od stołu i łoża. *Gal. Cyw.* 1, 42. Prawo zabrania Sułtanowi słodyczy łoża małżeńskiego. *Węg. Mar.* 1, 74. Gdy mąż z wolną białogłową ma sprawę, ten swoie łoże gwałci; gdy z cudzą żoną, cudze łoże maże. *Karnk. Kat.* 345. Jeżeliby mąż wolny z cudzą żoną sprawę miał, tedy cudze łoże nierządem cudzołożnym maże się. *Kucz. Kat.* 3, 146. - *tr.* Dobrego łoża, *s* złego łoża dzieci, *s* dobrze lub źle urodzone, prawnie lub nieprawnie spłodzone, Kinder ehelicher oder unehelicher Geburt. Dzieci własne i dobrze narodzone, albo z dobrego łoża są, które się w stanie małżeńskim uczciwie rodzą. *Szczerb. Sax.* 113. Dobrego łoża dziedzica spłodzić nie może, kto nie w prawym małżeństwie mieszka. *ib.* 15. Dzieci złego łoża mogą się stać uczciwemi. *Chełm.* 73, *Otw. Ow.* 415; *Rs.* маломачищъ bękart, *adj.* маломачищный. Dway synowie, których z niewolnicy miał, za syny dobrego łoża poczytani byli. *Sk. Dz.* 1163. Sądowi duchownemu należy sądzić, które dzieci dobrego łoża są albo nie. *Herb. Stat.* 157. - *Meton.* Płci piękna przestań żądać za łoże korzyści. *Hul. Ow.* 70, t. i. za sprawę cielesną). - §. łoże, podsada lub osada rozmaitych rzeczy, die Unterlage, oder auch Einfassung, bey mancherley Sachen. Warstwy te ziemi są poprzedzielane cienkiem łożem kamienia czarniawego. *N. Pam.* 24, 344. Łoże abo osada armaty, ze dwu długich ramion z mocnych blochów sporządzonych. *Archel.* 3, 60, lawety, die Lavetten der Kanonen. Łoża armatne są to okładki drewniane z dwóch długich i mocnych ścian, spoionych z sobą trzema lub czterema poprzecznemi szponami. *Jak. Art.* 3, 300. Na łożach kładą się armaty, aby ich wygodnie użyć można. *Lesk.* 2, 241. W Galacie Tureckich armat wiele leży, tak na ziemi, bez łoża i bez kół, tylko same rury. *Bielsk.* 571. Łoża moździerzowe, Mörserblöcke, nie na swoich kołach, ale na służących do tego wozach, przewożą się. *Jak. Art.* 3, 300. - Łoże u fuzyi, u strzelby, *s* osada, *Ross.* ложа, der Schaft einer Flinte, eines Schießgewehrs, Rohrs. Bez rury samo nie muszkietem łoże. *Pot. Pocz.* 220. Kto się chce nad możnieyszym zemścić, a nie może, Niech się nie rwie do strzelby, gdy bez rury łoże. *Pot. Arg.* 434, cf. z motyką na słońce). Obróciwszy rusznicę łożem, po malutku dybie. *Pot. Jow.* 2, 71. kolbą. - Łoże iarzmowe; *echeboeum*, das Jochgestell; iarzmowe wici, *coum*, die Jochwinde. *Cn. Th.* 235. - Łoże u cieśli, stolarzów, dziura do spoienia drewien, gniazdo. *Cn. Th.* 371, *Dudz.* 25, das Zapfenloch. Łoże biegunów, u wałków, kół młyńskich, u taczek, u wind; drzewo wydrożone, albo żelazo żłobkowate, w którym się koła młyńskie etc. obracaią. *Włod.*, *Cn. Th.* 371, *Dudz.* 23. - Łoże u procy *Tr.*, skóra, w którey kamień leży, das Schleuderleder. - §. Łoże rzeki, *s* rów, którym płynie. *Cn. Th.*, koryto, das Bett eines Flusses, łożysko; *Rg.* loogh; *Vd.* tezhishe, struga; *Sr.* 1. rěčne zběw, rěčne spad; *Bh.* řečiště, řečisko; *Slo.* gárel, řeka mezy břehy. Pokopano wiele stawów, które można by-

ło każdego czasu wodą napełnić, przez łoża rurmusowe. *Pisoh. Sen. Hſt.* 2, 156. ŁOŻECZKO, - a, *n.*, *demin. nom.* łoże, das Bettchen; *Bs.* odrìç, poſteglica). Łożeczko moie miękkie, na powrozach rozbite, kołdrą *Turſką wzorzyſtą pokryte, wonnych ziół na nim pełno. *Birk. Zyg.* 26. Szczupłe łożeczko. *Tward. Daf.* 15. Spoczywaiąc na łożeczku leży. *Auszp.* 63. (ŁOZINA, - y, *ż.*, (cf. łoza), *salix pentandra*, die Wasserweide, między wszyſtkiemi krzewami do grodzenia płotów naydatnieyſza. *Kluk Rosl.* 2, 57. *Jundz.* 491, *Rs.* вешла, чернотáлъ. - §. b) ogólniéy: chroſt, krzaki, Gebüsch, Gesträuch. On pocznie biegać czym prędzéy w łozinę. *Chrość. Luk.* 273. Spiegowali mię gdzie między łoziną. *Chrość. Ow.* 66. Teraz opatrzny winiarz do lasa po tyki iedzie, gotuie noże, łozinę, motyki. *Zimor.* 215, może: na wici). Kosze z łoziny plecione. *Jak. Art.* 3, 24). ŁOŻKO, - a, *n.*, *ŁOSZKO *Cn. Th.*, *Bh.* lůžko; *Sr.* 1. wojko, lojko; *Sr.* 2. lojiſchcio, lojiſchcijko; *Vd.* poſtelishe (cf. pościel); *Cro.* posztelècza, spampet; *Sla.* poſtelja; *Bs* odar, poſteglja; *Rs.* кровáтка, кровáтища (cf. krawędź); *Ec.* кравать, кревать, одрѣ, одрà (cf. *Lat.* lectus, *Gr.* λέχος), das Bett, die Bettſtelle. Łożko rozpięte *Vd.* napneuna poſtel, shpanpat; Spannbett) Łożko do sypiania sosnowe, dębowe, lipowe. *Kluk Rosl.* 2, 161. O téy godzinie iuż dawno w łóżku bydź powinien. *Teatr* 45, 84. W spazmach, mdłościach, migrenie, Jak na pół obumarła o łożko się rzuci. *Zab.* 15, 191 *Nagł.* Już do łóżka szedł, a kłaść się miał. *Kosz. Lor.* 123 *b.* Kto idzie na niedźwiedzia, łóżko wedle ſtaréy Nagotuy przypowieści, kto na dzika, mary. *Pot. Pocz.* 285. Rzadko który Sułtan spokoynie na łóżku umarł. *Kłok. Turk.* 31, *Lach. Kaz.* 1, 91, naturalną czyli swoią śmiercią). Gdy cię zimnica o łóżko uderzy ... *Zab.* 5, 217, przymusi, żebyś się położył). Chorobą o łóżko uderzona, już zwątpiła o życiu. *Mon.* 65, 573. - Ryby w łóżku łowić *ob.* łowić). Łóżkiem się bawić. *Perz. Lek.* 87, chorować, leżeć. ŁOŻKOWY, - a, - e, od łożka, Bett=. Łożkowa deſka poboczna, pobocznica, krawędź, *Vd.* spampet, das Seitenbret des Bettes. Łożkowa deſka u głów abo ſtrona, mieysce w łożku, z głowy, die Häupten. Nogi łożkowe *Bs.* noagicçe; *Crn.* znôshje). Koperta łożkowa *Crn.* poplun, *Vd.* plahutu, poſtelnu nakrivalu, erjuha. Łożkowa zasłona, z firanki, Bettvorhänge. Namiotek łożkowy. *Birk. Chmiel. A.* 3, t. i. pawilon. ŁOŻNICA, - y, *ż.*, ŁOŻNIK, - a, *m.*, ŁOŻNICZKA, - i, *ż.*, *dem.*, sypialnia, (cf. *Bh.* ložnice, *Sla.* loxnica *sponda*), *Boh.* lehanice; *Sr.* 1. léhancza; *Bs.* losgniça, kamara; *Dl.* losnicza, sztanicza, krám; *Rg.* lóxniza, lòxa; *Ec.* ложница; sypialna komora, das Schlafgemach. Wszedłszy dziecię do łożnicy, ábo do sypialnéy komory, na modlitwę się uda. *Eraz. Ob. J.* Jam nędznik łożnicę gotował dla ciebie, J pochodnie służące weselnéy potrzebię. *Otw. Ow.* 38, „*not. thalamus* łożnica nowożeńſka abo małżeńſka, die Brautkammer." J pokoie i pańſkie łożnice miaiąc ... *Chelch. Popr. A* 4. Skrzynie kazała wnieść do swéy łożnicę. *Bud. Ap. T.* 5. Przepaść bezdenną ocean otwiera, Gdzieć na dnie iasnym łożnik zgotuiemy. *Tward. Daf.* 27. W ſtroynych łożnikach złożyliście plecy. *Chrość. Ow.* 156. Mierzył łożniczkę iednym prętem wzdłuż, i między łożniczkami pięć łokci. *Leop. Ezech.* 40, 7, komorkę. *Bibl. Gd.* Łożniczki bronne. 1 *Leop. Ezech.* 40, 9, komóry bronne. 3 *Leop.*). Między pszczołami król łożnicę albo gniazdo swe nayprzeſtrzeńsze ma. *Kosz. Lor.* 136 *b*, komorkę). - §. 2) łożnica *ob.* łożna choroba, *ob.* łożny. ŁOŻNICZNY, ŁOŻNICZY, - a, - e, od łożnicy, *Rg.* loxnicni, Schlafkammer=. Owa się łożnicznego progu dochrapała, *thalami iam limina tetigit.* *Zebr. Ow.* 258. Pochodnie zapaliwszy do drzwi łożnicznych przychodzili. *Birk. Dom.* 50. ŁOŻNICZY, - ego, *m.*, *subſt.*, dozorca łożnicy *cubicularius*, pokoiowy, cf. komornik, kamerarz, *Sr.* 1. woja ſcjelnik, woja ſwanik; *Rg.* loxnicjár, nadkramnik; *Dl.* losnichyar, der über die Schlafkammer geſetzt iſt, Kammerdiener, Aufſeher d. Schlafgemachs. Prosił go o coś iego łożniczy, kazał to przynieść, i oddał łożniczemu. *Bud. Ap.* 102. Cesarſka wielmożność rozmaitemi urzędami, łożniczych, oddźwiernych i watarzów obwarowana. *Smotr. Lam.* 65. (LÓŻNY *ob.* Luźny). ŁOŻNY, - a, - e, *Bh.* ložnj, od łoża, leżenia, Bett=, das Bett betreffend. Przykrycia łożne abo kołdry. *Szczerb. Sax.* 135. Starzy wina bardziéy pragną, niż łożnéy puſtoty. *Gorn. Dw.* 278, t. i. cielesnéy rozkoszy, fleiſchliches Vergnügen. Łożna choroba czyli *łożnica*, *epidemicus morbus.* *Perz. Lek.* 87, *Vd.* lögar, goresha boliesen, eine epidemiſche Krankheit. Tak się zowią choroby każdekolwiek, które o ieden czas w iakowéy okolicy wiele ludzi napadaią. *Perz. Lek.* 87. Zarazy czyli *łożnice.* *ib.* 88. Zaraza łożna. *ib.* 95. Moia żona od kilku dni łożną zarażona chorobą. *Pam.* 85, 1, 614. - Zwyczaynie *gorączkę* krwiſto pałaiącą, *febrem acutam sanguineam* u nas chorobą *łożną* zowią. *Perz. Lek.* 49, das Entzündungsfieber. Łożna niemoc abo gorączka Węgierſka. *Haur Sk.* 457, naywięcéy z mizernego życia pochodzi; ale też i z zarazy, bo ieſt zaraźliwa choroba. *ib.* 417. Ogniowa, t. i. łóżna niemoc. *Spicz.* 236. Gorączka uſtawiczna, t. i. łożna niemoc, którą też zowią ogniową. *ib.* 203. Chłopi nasi ciężko zwyczaynie choruią, cierpią puchliny, *łożnice*, żółte choroby. *Haur Sk.* 99. - Pan go będzie cieszył w niemocy *łożnéy.* *Radz. Ps.* 41, 4, na łoży niemocy iego. *Bibl. Gd.*), bettlägrige Krankheit. Łożny, chory, *Vd.* leshezh, kiri boun leshi. *ŁOŻOGRZEY, - eia, *m.*, naczynie do ogrzewania łożka. *Tr.*, der Bettwärmer, die Wärmflaſche; szkandela, *Rs.* грѣлка. ŁOŻONY, *part. verbi* Łożyć *qu. v.* (LOZOWAĆ, Lózowanie *ob.* Luzować). ŁOŻOWANIE, - ia, *n.*, osadzenie armaty w łożu, das Laffetiren, das Einſetzen der Kanone in die Laffete. Francuzki sposób łożowania armat naypożyteczniéyszy ze wszyſtkich. *Jak. Art.* 1, 285. ŁOŻOWY, - a, - e, 1) od łoża, łóżkowy, Lager=, Bett=. - Od łoża armatnego, Laffeten=, *Rs.* ложенный, n. p. Sciany łożowe, mocne i długie dwa bale, spoione między sobą szponami. *Jak. Art.* 3, 315. Sam koniec ścian łożowych, czyli ogon łożowy. *ib.* 306. Możdzierze łożowe, opatrzone czopami, którémi na łożu spoczywaią. *Jak. Art.* 2, 24. - (ŁOZOWY, - a, - e, od łozy drzewa, Bachweiden=; *Rs.* лозный. Łozowe gałązki. *Zab.* 8, 306 *Nar.* Chroſt łozowy. *Kluk Rosl.* 1, 60). - ŁOŻYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, (*Etym.* leżeć, cf. *Lat.* locare, locus; *Vd.* loshiti,

poloshiti; *Sr.* 1. lożu, ładzim, klaść; *Rg.* loxitti; *Rs.* ложить, ложу, cf. klaść; *physicam significationem retinet solummodo in compositis:* dołożyć, nałożyć, obłożyć, położyć, przełożyć, przyłożyć, rozłożyć, ułożyć, włożyć, wyłożyć, złożyć, założyć). - §. łożyć na co, = obracać na co, nie oszczędzać na co, auf etwas verwenden, legen, anwenden, drauwenden, daran legen; *Vd.* ſkusiti, vagati na kai, vundajati na kai, goroberniti; *Crn.* utratiti (cf. utracić); *Bs.* harciti, trattiti; *Ec.* иждиваю, иждивенїе. Temu należy zyſk zwycięſtwa, kto *na co* koszty, przewagi i krew własną *łożył. Nar. Hſt.* 7, 121. Wiem, *zań łożyłbys* życie. *Teatr* 45 *d*, 7, das Leben laſſen. Sługa ieſt obowiązany cały czas i wszyſtkie swoie prace *łożyć na* usługi Pana. *Zab.* 16, 37. *Łożyć* całą pracę *do* posługi duchowney. *Xiądz.* 273. Umie dobrze czas swóy łożyć. *Teatr* 41, 19. *Łożyli* chętnie usilności i życia swoie *na* usługę państwa. *Mon.* 65, 255. Królowie łożą tysiącami głowy ludzkie *na* doſtanie iedney piędzi ziemi. *Kłok. Turk.* 103. Kto więcey łoży, mniey wydaie; więcey łożywszy, gruntownieysza rzecz będzie. *Fred. Ad.* 106. *opp.* ſkąpy dwa razy traci). Czas *na rzeczach marnych łożony* ieſt wielką utratą. *Pilch. Sen.* 334. Czas wszyſtek ma być łożony na takich zabawach, którychby nam nie trzeba było taić i ukrywać. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 553. ŁOŻYSKO, - a, *n.*, mieysce leżenia, legânia, legowiſko, *Sr.* 1. łojiſko; *Bs.* losgiscte, ſtan, kuchja; *Vd.* leshishe, ſtalishe, ſtajalishe; *Rs.* логовище, ложе; *Ec.* лазвина; die Lagerſtätte, das Lager. Uczynię Jeruzalem gromadami piaſkowemi i łożyſki smoków. *Leop. Jer.* 9, 1, mieszkanie smoków. *Bibl. Gd.*). Łożyſka Centaurowe. *Uſtrz. Tr.* 111. Mówi Jezus choremu: wſtań a wezmij łożyſko swoie, a idź. *W. Poſt. W.* 2, 275, t. i. łoże, łożko, Bette. - §. łożyſko rzeki, łoże, koryto, *Boh.* řečiſſtě, řečiſko; *Slo.* gárek; *Sor.* 1. rěčne žběwo, rěčne žwa; *Vd.* tezhisho, ſtruga; *Rag.* loogh, das Bett eines Fluſſes. Czasem rzéka bieg odmienia; w ten czas ſtare koryto będzie granicą; nowe zaś iey łożyſko do wspólnego z sąsiadem z tamtey ſtrony, użytku należy. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 107. Gdyby kto rzékę, która graniczy, dowcipem swym obrócił łożyſkiem inszym pod swą dziedzinę, tedy ta nowa rzéka graniczyć ma. *Tarn. Uſt.* 2. Lud Izraelſki po suchym łożyſku przeszedł. *Leop. Joz.* 3, 17, po suszy przeszli Jordan. *Bibl. Gd.*). Obnaży się łożyſko potokowe od ſtoku swego. *Leop. Jes.* 19, 7. Tobie co Dunain! że tym zapędem z łożyſk twoich uciekasz? *Psalmod.* 92. Już morze brzeg ma, iuż się i w swoie zmieszczaią łożyſka pełne rzéki, ſtrugi opadaią. *Otw. Ow.* 21. - §. łożyſko, die Nachgeburt; *Bh.* lůžko; *Sr.* 1. popohrodne; *Crn.* sėjnki; *Vd.* poſtelka, poſteyka, materna koshiza, koshuliza dietinſka, senki; *Rg.* koscjugliza, kùcchiza (cf. koszula); *Bs.* poſtegliça, kucchiça, ù kojoj djete ſtoji ù utrobi matterinoj; *Rs. et Ec.* блона (*ob.* błona), сорочка, въ нейже родится младенецъ (cf. *Ross.* ложесна macica); ciało podługowate naczyniſte czerwono, do macicy wewnątrz przypięte. *Krup.* 2, 196. Dzieci w żywocie matki leżą między macicą, a między pierwszą błonką, łożyſkiem zwaną. *Sien.* 442. Mieysce abo łożyſko po dziecięciu ieſt iakoby massa z gruczołków i żył krwawych i pępkowych. *Kirch. An.* 71. Odięcie łożyſka często bardzo niebezpiecznych ſkutków. *Krup* 2, 231. Przeſtrzegać, aby krowa po ocieleniu, a świnia oprosiwszy się, łożyſka swego nie pożarła; od czego schnie i zdycha. *Kluk Zw.* 1, 208 *et* 285.

L S.

LSKNĄĆ się, LSNĄĆ się, SLNĄĆ się, SZKLNĄĆ się, - ął, - ie, *zaimk. idntl.*, LSNIĆ się, ŚKLIĆ się, - ił, - i, *ndk.*, *Bh.* leſknauti ſe, lſknauti ſe, třpytěti ſe; *Slo.* ſtkwjm ſe; *Rg.* sklitti se; *Bs.* lasctitise, laſkati, siççati, sjattise, svjetlitise, ckljttise, prolivati; *Vd.* liſkatise, se leſketati, leshketati; *Crn.* léshkashém, leshketâti, lèshketâm; (*Crn. et Vd.* lush, *Lat.* lux); *Cro.* liszkechem, leszketam, leszkètamsze, leszkamsze; *Dl.* sziamsze; *Rs.* лоснишься, лоснѣть (лоскъ blaſk), свѣтлѣться, сїять, сїяю, сверкнуть, сверкать; cf. Ablg. *s. v.* Antlitz, lita, *of.* lice); połyſkować, błyszczeć się, blaſk wydawać, ſchimmern, funkeln. Marmury glansowne się lśniły w filarach. *Bard. Luk.* 179. Jak gwiazdy lśnią się oczka iey. *Hul. Ow.* 200. Szklni się niebo z gwiazd wielości, Szklni się wieczno trwałym szykiem. *Kras. Liſt.* 2, 155. Te oręże były iak kryształ ślniące, *Jabł. Tel.* 227. Lśniał się puklerz. *P. Kchan. Orl.* 1, 48. Na hasło woyny szklną się iuż arsenice. *Kras. Oſſ. A.* 3. Szklni się firmament gwiazdami. *Kras. Dośw.* 143. Nie lubię, gdy się próżna karta lśni szeroko. *Hul. Ow.* 75. Lśni się u niego czoło. *Teat.* 37, 149. Gdym do miey mówił, alić nagle lsnęło lice iey, i poſtawa a wzrok iey był błyſkawy. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 25, rozświeciło się. 3 *Leop.*). Ciał zmartwychwſtałych iasność, którą ciała świętych, iak słońce lśnąć będą. *Kucz. Kat.* 237 „iaśnieć"). 2) **LSNĄĆ *neutr. idntl.*, (olśnąć *dk.*), ślepym zoſtawać, ślepieć, blind werden. Lsną ludzie w miłości. *Sim. Siel.* 29. 3) LSNIĆ *cz. ndk.*, lśniącym robić, glänzend machen. Oleiek, który twarz lśni. *Sien.* 492. LSKNĄCY, LSNIĄCY (*się*), - a, - e, Lśniąco *adv.*, glänzend, ſchimmernd, funkelnd; *Bh.* bleſtawý; *Slo.* ſtkwjcý; *Vd.* bliſketliu, bliſketezhen, svietel; *Bsn.* lascteechi, svitao; *Sla.* sjajan; *Rs.* лоснистый, блистательный, свѣтовидный; *Ec.* провидный, ясный, блещащїйся. (*Sr.* 1. leſný ozdobny). Już też lśniące roztacza ranna zorza koła. *Hul. Ow.* 34. Czoło lśniące. *Teatr* 37, 148. Ziemię okrywaią złotolśniące kłosy. *Jabł. Tel.* 283. Lſknąco co czynię *nitido. Cn. Th.*, lsnę, glänzend, ſchimmernd machen. Lśnąco gładkie marmury. *Zab.* 5, 310 *Nar.* LŚNIAK, - a, *m.*, *Sphinx ocellata*, motyl wieczorny, ma na tylnych ſkrzydłach piękne lśniące plamy. *Kluk Zw.* 4, 391, ein Schmetterling mit ſchimmernd geſleckten Flügeln. *Lad. H. N.* 110. LSKNIENIE, LŚNIENIE, - ia, *n.*, *subſt. verb.*, = błyſkanie, połyſkowanie, das Schimmern, Blitzen, Funkeln. *Cn. Th.*, *Bs.* çklenje, svjetloſt; *Rs.* сїянїе. Bóg w synu swoim chciał się nam oznaymić, który ieſt kształtem iego, i lśnieniem iſtności i chwały iego. *Zrn. Pſt.* 596 *b*, Abglanz. LŚNISTY, - a, - e, LŚNISTO *adv.*, lśniący, blaſkliwy, ſchimmernd, funkelnd, glänzend; (dyalekty *ob.* pod lſknący) Buchał ogień i dymów wysiewał tumany, W reszcie świecił lśniſtemi zuzlami obsiany. *Przyb. Milt.* 28. Na którey z tych kul lśniſtych

człowiek ma siedlisko? *ib.* 95. Gmin dziwiony tym, co lśnisto puszy. *ib.* 154.

Pochodz. *błysnąć*, *błyszczeć*, *błyskać*, *błyskawica etc.*, *blask etc.*; *łyskać się*, *cf.* *słońce*, *sól*, *lice*, *oblicze.*

LU.

LUB *et* **LUBO** *conj.*, *Slo.* lebo, aneb; *Vd.* ali, al, bol, alpak, bòlpak; *Cro.* ali; *Ec.* любо *etsi*, *vel*); chociaż, obgleich. Lub tam był, iednak nic nie sprawił. *Tr.* Polak lub większą fortunę zakrawa, Na towarzyską poradę się zdawa. *Susz. pieś. M. J.* 2. - §. Lub-lub; lub-lubo; lubo-lubo; lub-albo, = bądź-bądź; czy-czy, es sey so - oder anders. Lub zysk, lub strata. *Gemm.* 163, = na szczęście, na odwagę, iak kostka padnie, bądź lichem, bądź cetnem, es sey nun Gewinnst oder Verlust. Czynić musim, co rozkazał, lubby się nam zdało, lub nie zdało. *Sekl.* 51, es mag uns nun gut scheinen oder nicht. Lub mocą, lubo dowcipem i radą Szkodźcie im wszędzie, i bądźcie zawadą. *P. Kchan. J.* 81. Lubeśmy zgrzeszyli, lubeśmy co dobrze czynili, zawsze korzmy sami siebie. *W. Post. M.* 326. Lub na odpusty póydziem, lubo na kiermasze, Wszędzie cię wspomniemy. *Sim. Siel.* 116 *et* 23 *et* 15. Lubby to była wygrała, lubo przegrała Litwa, koniecznie iednak obecności Zygmuntowéy potrzeba bydź zdała się. *Krom.* 783. Luboś iuż wstała, luboś ieszcze z mchowéy Pościołki lubéy nie podniosła głowy... *Kchow. Fr.* 17, Du magst nun schon aufgestanden seyn oder nicht. Nie uchybicie sławy w téy potrzebie, lubo umieraiąc, lubo zwyciężywszy. *Ustrz. Kruc.* 1, 142, ihr möget nun umkommen oder siegen. Działo się to luboż z zawiści bogów, luboż z ich przeyrzanéy obietnicy. *Fal. Fl.* 25. Potykali go z króleftwem; ale on, lubo chciwości mało miał, lubo serca, odrzucił ich prośby. *Ustrz. Kruc.* 2, 97. Tak ią miłuię, Że dla niéy lubo śmierć, lubo żywot przyimę zawsze lubo (*ob.* 2. lubo). *Zimor.* 290. Wszelkie w nim cnoty lub do pokoiu lub do woyny należące, naywyższy stopień doskonałości otrzymały. *Ustrz. Kruc.* 1, 328. Lub idź za prawdą dzieiów, albo ieśli sobie Rzecz zmyślasz, przyzwoita niech będzie osobie. *Kor. Hor.* 8.

*LUB *ob.* Luby.

ŁUB, - u, *m.*, Piérwsza skóra na drzewiech wierzchnia a gruba, *łubem* zwana. *Cresc.* 54, kora, die Baumrinde; *Rs.* лубъ, лубья; (*Crn.* lubje *suber*; *Cro.* lubanya, = czasza głowy; *Crn.* lup *liber*, *cortex*, *Gr.* λοπὸς, cf. *Gr.* λέπω *decortico*, *ob.* łup, łupić). Skóra abo łub na drzewie. *Cresc.* 663. Skóry albo łuby na drzewach tak się maią, iako *koże (*kożuchy) albo łupieże na zwierzętach. *ib.* 54. Twarze obie łub objął zarazem, *frutex*. *Zebr. Ow.* 211. Biała wierzbina daie łub zmoczony Na niewielkie czołniki (*cf.* korab' *od* kory). *Bard. Luk.* 56. - §. 2) Łub wozowy, pukłat, budka łubiana, das Verdeck auf einem gemeinen Wagen, cf. *Rs.* палуба dach; pokład okrętowy). (cf. *Boh.* laub *umbraculum*, *Germ.* Laube). Łuby w prostych wozach bywaią lipowe, wiązowe. *Kluk Rosl.* 2, 160. Kolasy nakryte łubami. *Bielsk.* 294. Siedziałem pod łubem iak w karecie. *Alb. z W.* 12. Zbrodnia włóczono po mieście na łubie, a po włóczeniu ścięto. *Gorn. Dz.* 147. Na łubie ie wywleczono na plac, a potym ścięte. *Baz. Hst.* 77.

Pochodz. *łubek*, *łubka*, *łubie*, *łubiany*; *chałupa*; *kadłub*, *kadłubek*; *może i łupina*; *więc też łup*, *łupy*, *łupież* (*iak* korzyść *od* kory), *łupić* (= *zdzierać*), *skarłupa*, *skorupa*; *łupać*, *łupny*, *nałupać*, *obłupić*, *połupić*, *połupać*, *pałuba*, *przełupać*, *rozłupać*, *wyłup*, *wyłupić*, *wyłupać*, *ułupać*, *złupić.*

LUBASZKA, **LUBASKA**, - i, *ż.*, eine Art Pflaumen, Spilling. Sliwy proste gdzie niegdzie *lubaszkami* zowią. *Botan.* 143, owoc okrągły; czerwone a bardziéy ieszcze białe łatwo żołądek psuią; czarne nie tak szkodliwe. *Kluk Dyk.* 2, 239, *Ład. H. N.* 157. Jedni trzęsą lubaski, drudzy siedzą w grochu. *Dzwon. A* 2. **LUBASZYN**, - a, *m.*, miasto Litewskie w Mińskim. *Dyk. Geo.* 2, 96, eine Stadt in Litthauen.

LUBCIA, - i, *ż.*, *dem. adj.* luba; *ob.* luby; n. p. Moia lubciu, pupeczko, rybeczko. *Teatr* 18 *b*, 12. Wierzay mi lubciu. *ib.* 16 *c*, 79, Liebchen.

LUBCZANIN, **LUBECZANIN**, - a, *m.*, z Lubeki rodem, der Lübecker. Lubczanie skarbów dostatkiem w pychę podniesieni z królem Duńskim walczyli. *Stryik.* 709. Lubczanie.. *Sk. Dz.* 1009. Do Lubeczanów prócz Lubeki należy Trawemunda etc. *Dyk. G.* 2, 96. Chciwość zysku w Lubeczanach zagnała ich okręty do uyścia Dźwiny. *Nar. Hst.* 4, 148. **LUBECKI**, - a, - ie, z Lubeki, Lübeckisch. Nie trzeba mieszać miasta *Lubeki* z biskupstwem *Lubeckim*, którego władza i dobra są wcale inne. *Dyk. G.* 2, 96, Bisthum Lübeck. - §. 2) Lubeccy Kniaziowie *ob.* Lubecz.

LUBCZYK, **LUBSZCZYK**, - a, *m.*, *Bh.* libček; *Rg.* gljubcjaz, vesdazelin; *Bs.* miloduh; *Sr.* 1. lipżtok; *Crn.* lushtrèk; *Cro.* velestika; *Rs.* зорѧ; Liebstöckel, *ligusticum levisticum Linn.*, rośnie wszędzie, liście ma podobne komonicy. *Kluk Rosl.* 2, 234, *Ład. H. N.* 95. Nasi Polacy lubszczyk od słowa Łacińskiego nazwali, niektóre tylko litery odmieniwszy; albo od lubości, do któréy cielesności wzbudza. *Syr.* 246. Lubszczyk Ligurski, Włoski *ob.* łakotne ziele. *Syr.* 239, cf. panak). **LUBCZYKOWY**, - a, - e, *Rs.* зорный.

LUBECZ, - a, *m.*, zamek dawny nad Dnieprem w Woiew. Mścisławskim, zkąd Kniaziowie Lubeccy. *Dyk. G.* 2, 97, ein Schloß in Litthauen.

LUBECZANIN *ob.* Lubczanin. ***LUBEK**, - u, *m.*, **LUBEKA**, - i, *ż.*, miasto wolne Cesarskie w dolnéy Saxonii. *Wyrw. G.* 206. Miasto mocne nad Bałtyckim morzem, od przodków naszych Polaków zbudowane a Bukowczem według kronik Niemieckich nazwane. *Stryik.* 709, die Stadt Lübeck.

ŁUBEK, - bka, *m.*, **ŁUBKA**, - i, *ż.*, *zdrbn. rzecz.* łub, = korka cienka drzewowa, dünne Baumrinde; *Rs.* лубокъ, лубочекъ. Miękki *żywot subtelne łubki obstawiaią, *mollia cinguntur tenui praecordia libro. Zebr. Ow.* 18. - §. łubka, narzędzie z deszczułek cienkich na złamaną nogę do ściśnienia kości, die Beinschiene der Wundärzte, Armschiene, Schindel. Przykładaią cienkie lipowe łubki w szmatki obwiiane na złamane kości. *Perz. Cyr.* 1, 93. (cf. złubek). - §. b) łubka wieńcowa *circulus* (*tiliaceus*) *coronarius. Cn. Th.* (*Ross.* лубья łyko lipowe, wiązowe), ein Reif zu einem Blumenkran-

ze. Bierz złoty łubek i iedwabną strunę, A upleć memu Lamii koronę. Hor. 1, 123. Perskich ia zbytków chłopcze nienawidzę, Wieńców na łubku witych nierad widzę. Hor. 1, 175. Łubki należą do stroiu białogłowskiego. Sax. Tyt. 6. Kwiatki na łubce obszyte Usadzę w nadobne koło, I wsadzę na twoie czoło. J. Kchan. Dz. 264. Nierazem i ia złotowierzbym łubkiem Nieraz wybornych malin obsyłał kożubkiem Niewdzięcznych. Tward. Daf. 44. - (Ross. лубокъ w szachach: próżne pole).

LUBELCZYK ob. Lublinianin. LUBELSKI, - a, - ie, z Lublina, von Lublin. Woiewodstwo Lubelskie; kasztelan Lubelski. Dyk. G. 2, 97. Starosta *Lubliński. Herb. Stat. 159.

LUBEZNA, - y, ż., LUBEZENKA, - i, ż., ziele Wilżyna, Ononis, Stallkraut, Hauhechel, tak zwane dla zapachu wdzięcznego, albo też że choremu na kamień łubo czyni, mocz pędząc i kamień krusząc. Syr. 674. Lubezna Włoska, = Janowiec, Ginster. ib. 1479.

*LUBIA, Liuba ob. Liuba drzewo.

ŁUBIANY, - a, - e, z łubu, von Baumrinden; Rs. лубочный. Łubianą z karku zawiesił kobiałkę. Zab. 16, 46. Na saneczkach łubianych do Lwowa się wlecze, Trwożny, czy z prowizyyką panicz nie uciecze. Kras. sat. 85. Łubiane sanki chłopskie, a to z lipowego łubu Rs. полинки. W mażach łubianych wozili z Kaniowa maidrzyki do Lwowa. Zimor. 251. Tarcze mieli łubiane abo z wici utkane. Warg. Cez. 53.

LUBIĆ, - ił, - i, trans. ndk., *LUBOWAĆ, - ał, - uie, contin., Bh. libugi se placere, Bh. et Slo. libati osculari; Slo. libi se libet, lubet, libitum est; w innych dyalektach ściśle zastępuie nasze kochać, n. p. Vd. lubit, za lubo met (2. lubit, kushnit, = całować; lubuvati, vesuvati, = gamratować; Crn. lubęzn, = miłość, ob. lubież); Sr. 1. lubuju, lubuju amo, diligo; (Sr. 1. lubu, slubu; Sor. 2. lubisch, = ślubować, obiecać); Sor. 2. lubowasch miłować, kochać; Cro. lyubiti (Cro. zalyubitisze, = zakochać się); Dl. lyubiti; Rg. gljùbiti (2. całować); Sla. ljùbiti (ljubica, = fiołek); Bs. gljubiti, obgljubiti; Rs. любить, люблю; (люблéнïе miłość; любительство skłonność, przychylność; возлюбить uprzeymie kochać; cf. Rs. улыбнуться uśmiechnąć się; Ec. любительствую, люблю; cf. Ger. lieben, laben, leben, loben, Holl. lieven, Angl. love). a) lubić co, = upodobanie w czym mieć, rad co mieć, widzieć, słyszeć, Ec. рачу, рачительствую, cf. raczyć; gern haben, gern sehen, gern hören ꝛc., Lust und Wohlgefallen haben an etwas, lieben. Czy ia go lubię? Ja kocham go z całego serca. Teat. 30, 50. Wszystko lubi, co tylko iest dobrego, lubi pięknie mieszkać, stroić się.. Teat. 19 b, 18, er wohnt gern schön. Prawdy słuchać nie lubią. ib. 46, 47. Jak cnotę lubi, tak się grzechem brzydzi. Groch. W. 552. Kto nikogo nie kocha, tego nikt nie lubi. Zab. 7, 251 Koss. Do téy która mię lubi, ia się wzaiem skłonię. Hul. Ow. 122. Zli zawsze nie lubią dobrego. Wad. Dan. 137. Co kto lubi, to chwali. Mon. 73, 595. Jm mniéy który król lubi woynę, tym więcéy powinien lubić żołnierzy. Stas. Num. 2, 198. Co kto lubi, to go gubi. Ld. Drzewa więcéy lubią górne mieysca, niż podolne. Cresc. 99, sie haben lieber, oder lieben mehr Anhöhen als Niederungen. Ty nie *lubniesz tych uciech. Lib. Hor. 100. Ptacy po drzewie lubowali sobie igrać. Ezop. 48. Jako sam przystoyność i cnotę miłuiesz, Tak niewstydu i fałszu w drugich nie *lubuiesz. J. Kchan. Dz. 163. Spokoyność lubiący Rs. любобезмолвный. - Lubować co, = polubować sobie ndk., zlubić sobie, = polubić dk., lieb gewinnen. Stróż Junony, głos nowéy muzyki lubuiąc, Ktośkolwiek, możesz zemną sam siadać na kamieniu, Mówi Argus, (captus). Zebr. Ow. 23. Zlubił sobie tedy Lot krainę około Jordana. 1 Leop. Gènes. 13, 11, obrał sobie. 3 Leop.). - §. b) *Lubować w czym, Rs. любоваться, налюбоваться, благоизволяться; Slo. lubit sa; Sr. 2. se lubisch, se holubisch, holubusch, = podobać sobie w czym, upodobanie mieć w czym, Wohlgefallen an etwas haben, sich daran ergötzen. Nie day mnie moim nieprzyiacielom w pośmiech; w tym oni lubuią, Gdy moie nogi naymniéy szwankuią. J. Kch. Ps. 54. Cnota lubuie sobie w ustroniu. Zab. 5, 82. Lubuy duszo! = euge, euge chwała bogu! Wlod. (cf. labować), freue Dich, jauchze, frohlocke! Niechay nie mówią: łubuy dusso teraz, Oto nam w ręce wpadł, czegośmy nieraz Sobie życzyli. J. Kchan. Ps. 48. - §. Lubować na czym, roskoszować, delektować się, bonować, wohl leben, sich gütlich thun. Maiątek przedtym na różnych potrawach lubuiąc stracił. Papr. Pr. D b. Ptaki ukazały sowie dąbek, na którymby sobie mogła lubować. Ezop. 48, cf. biesiadować). - §. *2) Lubić komu, = *Lubić się komu, lubować się komu ndk., zlubić się dk., Bh. libiti se, libowati se, podobać się komu, lubym mu być, przypadać mu do smaku, einem gefallen; Slo. lubi sa; Sr. 1. lubi so, lubu so. Podoba mi się, *lubi mi się. Sr. 1. mi so lubi; Vd. meni se lubi, meni dopade). Trebula tylko tam rośnie, gdzie iéy ziemia lubi. Cresc. 246. Chmiel sam dobrowolnie rośnie, gdzie mu miéysce lubi. ib. 244. Tym cię bardziéy miłuię, im mi się to, co ty czynisz, więcéy lubi abo podoba. Mącz. Slubiłeś-ci co bogu, nie omieszkawszy spełnić, bowiem nie lubi się iemu niewierna obietnica. Leop. Eccles. 5, 3, W. Post. W. 65, nie podoba się. Bibl. Gd.). Azaryasz czynił, co się lubiło Panu Bogu. 1 Leop. 4 Reg. 15, 3. Co mu się *kolwie lubiło, budował. ib. 3 Reg. 9, 19. Day, aby się ofiary me zlubiły tobie Panie. Wrobl., sint beneplacita. Zlubię się Bogu. Wrobl. 272, placebo. W tymem uznał, żem ci się zlubił, iż nieprzyiaciel nie będzie się ze mnie radował. Wrobl. 98, voluisti me. Zlubiło ci się, = raczyłeś, Du hast beliebt, Du hast geruht zu... Tać iest góra, w któréy się zlubiło Bogu mieszkać. Wrobl. 153, beneplacitum est Deo. - Niechay ci się zlubi miły panie, abyś mię wyrwał. Wrobl. 95, complaceat tibi. Zda mi się coś, że całecza twarz zemnie opada, Trawa mi iakoś lubi, w paszą chęć napada, cibus herba placet. Zebr. Ow. 47. LUBICZ herb, podkowa ocelami na dół, na barku iéy krzyż kawalerski; takiż i w śrzodku podkowy; na hełmie trzy pióra strusie. Kurop. 3, 30, ein Wappen.

*ŁUBIE, - ia, n., ŁUBIE, - iów, plur., sayдak do strzał, kołczan (ob. łub, kóra), der Köcher. Te łubie i kieścień do tego, Daruię z łupu Tatarskiego. Alb. z Woy. 16, Zebr. Ow. 19. Tyrana widzi okrutnego Z łubiem przy boku bogato sadzonym. Auszp. 121. Słudzy iego łubie przypasane mieli. Star. Ref. 81. Ogląda Psyche Kupidowe

dówe łubie J kołczan pełny leżący na stole. *Morszt.* 61. W cel uderzywszy, powiesisz i łubie. *Pot. Arg.* 697.

LUBIESZCZYK *ob.* Lubczyk. LUBIEWA *herb*, *ob.* trzaska. *Kurop.* 3, 30.

LUBIEŻ, - y, *ż.*, rozkosz, ukontentowanie, (*Crn.* lubęsn = miłość): die Wollust, das Vergnügen. Nadobna Amarylli, tyś iest kwiatek świeży, Ale pomniy, że zwiędły tey nie ma lubieży. *Gaw. Siel.* 383. (*ŁUBIEŻ *ob.* Łupież). LUBIEŻNIK, - a, *m.*, człowiek lubieżny, rozkosznik, ein Wollüstling; *Cro.* lyubodelnik; *Crn.* blôdnik; *Bs.* bludnik, bludan; *Ross.* плотоугодникъ; cf. *Rs.* любодѣй cudzołożnik). Czy ieszcze dziewki żądasz, byś gdzie z nią ukryty Wylał się na rozpustę, lubieżnik niesyty? *Dmoch. Jl.* 38. *w rodz. żeńsk.* Lubieżnica, die Wollüstige. LUBIEŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* libeznost; *Slo.* ljbeznost *iucunditas*, *Sr.* 1. lubozności *amabilitas*, *Vd.* lubesnivost, *iucunditas*, *humanitas*; *Dl.* lyubeznivozt *amabilitas*); skłonność do rozkoszy, upodobanie w lubych zmysłom rzeczach, zmyślność, die Wollüstigkeit, Sinnlichkeit, der Hang zur Wollust. *Sr.* 1. zwoloztarstwo; *Bs.* bludnost; *Cro.* sladnôst, hôlinstvu, blôdnost; *Vd.* nazhistost, hotlivost, nasladnost, lotroshelnost; *Cro.* lyubodinsztvo; *Rs.* плотоугодїе; *Ec.* любосластїе. Lubieżność nie iest wzniecona dla rozkoszy człowieczey, ale dla rozmnożenia rodzaiu. *Ofs. Sen.* 19. *libido non voluptatis caussa data.* LUBIEŻNY, - a, - e, LUBIEŻNIE *Adv.*, *Bh.* libezny *suauis*; *Slo.* libezni, ljbezný *amoenus*: *Sr.* 1. lubozne, lubosny *amabilis*; *Vd.* lubesniu *lepidus*, lubesni; lubesenski. salublen = miłosny, *Crn.* lubesniv = miły, ludzki; *Dl.* lyublyen *amabilis*; *Sla.* ljubezljiv *amabilis*, ljubazan = grzeczny, ludzki; *Bs.* gljubesggliv *amabilis*, gljubezan = *amans*; *Rs.* любезный, любезенъ = luby, kochany, kochania godny, *Ec.* любезнѣ ludzko, miłościwie); = skłonny do lubieżności, iurny, wollüstig, geil. *Vd.* nazhist, hotliu, nasládeu, lotroshelen, telogrieshen, resbludeu; *Crn.* sládn; *Sr.* 1. zwoblozterski; *Bs.* bludan: *Rs.* любовный, плотоугодный, любосластный, сластолюбивый; *Ec.* блудолюбивъ. Kogut ptak naylubieżnieyszy, gdyż na dzień z pięćdziesiąt razy może mieszać się z kurami. *Ład. H. N.* 73. *Kluk. Zw.* 2, 99. Lubieżnemu podobaią się nieforemne żarciki. *Zab.* 12, 268. - b) lubieżności czyli ukontentowaniu służący, rozkoszny, wdzięczny, miły, luby, Wollust gewährend, vergnügend, angenehm, reitzend. Magnes od męża noszony, czyni go swéy żenie lubieżnego i bardzo miłego. *Spicz.* 170. Niech mu będą lubieżne słowa moie. 1 *Leop. Ps.* 103. 34. wdzięczne. 3 *Leop.*). Niechay głos twóy lubieżny zabrzmi w uszach moich. *Bzow. Roz.* 60. To tylko wdzięczne, co kto ludzko, gładko, łaskawie daruie; gdy daiąc nie wykrzyka, ale iako *naylubieżniey* może, tak mi daie, bez stroienia powagi. *Gor. Sen.* 76. - §. Lubieżna choroba, = franca. *Perz. Lek.* 2, 3. dworska choroba czyli ospa, ka oniczy katar, die Lustseuche. Lubieżne czyli francowate dymienice. *Perz. Cyr.* 2, 69. t. i. weneryczne, venerische Bubonen. Baran ofiarowan na oczyściemie, = ofiara lubieżna. *Leop. Num.* 5, 8. t. i. za cielesne grzechy. *LUBIHORYŁKA, - i, *m.*, z Rusk. = Lubigorzałka, piianica gorzałczany, ein Brantweinsäufer Tu leży sączypiwosz i *lubihoryłka*. *Pot. Jow.* 72. LUBIKOWSKIE ie-

zioro; *n. p.* w naytęższe mrozy nie zamarza, chyba na końcu Stycznia, dla obfitych wyziewów gorących. *Ład. H. N.* 59. ŁUBIN, - u, *m.*, *lupinus*, rodzay rośliny; iest biały, błękitny, żółty. *Kluk. Dyk.* 2, 99. słonecznik. *Syr.* 1036. die Feigbohne, Saubohne. LUBISTEK, - stka, *m.*, *dem. nom.* lubczyk, ziele, Liebstöckel. Niewinne dziewczęta, Uwieńczone lubistkiem, przyniosąć koźlęta. *Zab.* 5, 348. *Koss.* cf. łubek. (ŁUBKA *ob.* Łubek. LUBLIN, - a, *m.*, (cf. *Crn. et Vd.* Lublana, = miasto Laybach w Karnioli, *Cro.* Lyublyana, *Hg.* Lublán; cf. *Sr.* 2. Lubbin, Lúbin miasto Lübben w Luzacyi). Stolica województwa Lubelskiego, znakomite trybunałem Małopolskim. *Dyk. G.* 2, 97. die Stadt Lublin in Klein-Polen. Lwów oyciec, Warszawa matka, Lublin iest siostra tobie, co masz w mieszku. *Brath. P.* 2. LUBLINIANIN, - a, *m.*, z Lublina rodem, der Lubliner (*Vd. Crn.* Lublanzhan = z Laybachu). Warszawianie, Lublinianie. *Gost. Gor.* 88. *Sarn. Ann.* 842. LUBLINIANKA, - i, *ż.*, die Lublinerinn. *Vd.* Lublanzhenka, = z Laybachu kobieta). *LUBLIŃSKI, - a, - ie, n. p. Starosta Lubliński. *Herb. Stat.* 159., = Lubelski. *LUBMYŚLNY, - a, - e, - ie, *adv.*, podług myśli, luby, przyiemny, pomyślny, nach Wunsch, erwünscht, angenehm. Z prostaki iego była lubmyślna zasiada. *Chodk. Kost.* 12. W Wiedniu mu się lubmyślnie w naukach szczęściło, Gdzie przy nauce nabożeństwo wespół było. *ib.* 10. LUBNY, - a, - e, pięknych, ozdobny, schön, lieblich. Stoią masztalerze przy koniach, a dłoniami po piersiach lubnych poklepuią. *A. Kchan.* 340. (1. LUBO, = LUB *ob.* Lub). - 2. LUBO *adverb. adj.* Luby, (*Bh.* libé; *Sr.* 1. to je mi lubo; *Rs.* любо, cf. *Germ.* lieb, lieblich) miło, słodko, dogodnie, angenehm, lieb; *cf. Rs.* любовно przyiacielsko). Co tobie miło, czyń drugiemu; a co tobie *nielubo*, nie czyń drugiemu. *Wrobl.* 7. Tak ią miłuię, Że dla niey lubo śmierć lubo żywot przyymę zawsze *lubo*. *Zimor.* 290. *Lubo* iest co, *blanditur sensibus voluptas.* *Cn. Th.* *Lubo* sobie czynię, *mulceo sensum voluptate.* *ib.*, cf. labować; *LUBOMĘDRZEC, filozof. *Klecz. Zd.* 72. *ob.* filozof. *LUBOMIRNY, lubiący pokoy. *Sak. Persp. pr.* 1 *b.*, *Rg.* gljubomirni, gljubomiraz *pacificus*. *LUBOŃ, - ia, *m.*, kochanek, amant, lubownik, der Geliebte. Tam mnie czeka móy Luboń iedyny, Z którym dziś w wieczor będę miała zaręczyny. *Teatr* 51, 16. Tam móy luboń tęskni. *ib.* 51, 17. *LUBONACZALIA, - i, *ż.*, z Rusk. podług *Gr.* φιλαρχια, chuć panowania, panosza, die Herrschsucht. *Smotr. El.* 19. LUBORYCZ ziele *ob.* Kania przędza. LUBOŚĆ, - ści, *ż.*, ukontentowanie, rozkosz, uciecha, Vergnügen, Wollust, Ergötzen. cf. *Bh.* libost *lubido*, *suauitas*; *Slo.* libost *lepos*, *arbitratus*, *Sr.* 2 *et* 1. lubosci miłość; *Vd.* lubesnivost, lublivost, perjaslivost = przyiemność; *Vd.* lubiesen, lubesen; *Crn.* lubęsn = miłość, *Cro. et Dl.* lyúbav = miłość; *Cro.* lyubsztvo, lyublyensztvo = gorliwość; *Sla.* ljúbav =, miłość; *Rg.* gljûbav, *amor*, *fauor*, *benignitas*; *Rg.* gljubkos = lubość; *Rs.* любовь miłość; *Ec.* любы miłość, любимство, любленїе, любимичество przyiaźń). Żadnego serca takiego Niemasz na świecie, któreby żyło bez lubości. Każdy na pieczy Ma pewne rzeczy, Do których osobliwiey skłania swe miłości. *Zimor.* 341. Każdego swoia lubość pociąga za sobą. *Nag. Wirg.* 490, *trahit sua quemque voluptas.* W złączeniu małżeń-

ſkim większą luboſć poczuwaią białogłowy, niżeli mężczyzny. *Otw. Ow.* 113. Co sa luboſć uczuwam, żywszy lat tak wiele, Pierwszy ràs, co za radoſć, gdy ią z dziećmi dzielę! *Zabł. Zbb.* 119. Patrząc mordowali się; iednak w tey luboſci Nie znaleźli żadnego końca i sytoſci. *Tward. Pasq.* 11. Niech czúcie milczy, luboſć niech tkliwa zagaśnie. *Hul. Ow.* 24. Swięte imiona, nie wyrzekę was nigdy bez luboſci i wzruszenia. *Teatr.* 18, 46. Nie dba o świat, małżeńſkiey nie ſkusił luboſci, Utwierdzony na wszyſtko w ſtałey surowoſci. *Bard. Luk.* 26. W uſtawicznéy walce trwał od naiazdów myśli nieczyſtych i luboſci cielesnych. *Wys. Al.* 464. (ob. lubieżnoſć). Okazyą grzechową i luboſcią grzechu wzgardził. *Bals. Nied.* 1, 108. Wonne wodki, tak zdrowiu, iako i luboſciom służące. *Sien.* 561. Zioła, które nie tak ku pokarmowi, iako dla lekarſtwa albo też dla luboſci bywaią chowane. *Cresc.* 252. – §. nieluboſć, niesmak, niechęć, przykroſć, **Abneigung, Widerwille, Unannehmlichkeit, Verdruß.** Aby w granicach żadne nieluboſci i spory nie mogły się wszcząć, granice co pięć lat odnawiać będziemy. *Herb. St.* 710. Zamknąć drogę nieluboſciom i szemraniu ludzkiemu. *ib.* 167. Maxymilian przeciw królowi Polſkiemu wziął nieluboſć z przyczyn niektórych. *Biel. Sw.* 271 *b.* Trudno na pana ma naymnieyssa nieluboſć albo tęſknoſć kiedy przyiść. *Kosz. Lor.* 14 *b.* LUBOW, – a, *m.*, miaſto Meklemburg. *Klęcz. Zd.* 27, **die Stadt Meklenburg.** LUBOWLA, – i, *ż.*, miaſto w ſtaroſtwie Spiſkim. *Dyk. G.* 2, 97. **eine Stadt im Zipser Comitat.** LUBOWAĆ *ob.* Lubić. LUBOWANIE, – ia, *n.*, luboſć, ukontentowanie, **das Vergnügen, Wohlgefallen.** W klatki nasadzić kuropatw, przepiórek, bażantów, z których ptaków patrzenia mogą ludzie mieć lubowanie. *Cresc.* 493. Niewiaſta po poczęciu nie ma lubowania, i owszem brzydzi się ſkutkiem małżeńſkim. *Sien.* 442. *Spicz.* 173. Z picia w każdym członku ſtanie się nieiakie lubowanie. *Sak. probl.* 174. *LUBOWINA *Rs.* любовина chuda część mięsiwa. LUBOWNICA, – y, *ż.*, LUBOWNICZKA, – i, *ż.*, *zdrb*, kochanka, amantka, **die Geliebte**; *Cro.* lyubitelicza, liubovnicza; *Bs.* gljubovniça, gliubitegliça; *Ross.* любовница, любительница. Przed samym przyięciem ręki nowéy lubownicy swoiéy, uczuł w sercu niespokoyność. *Teatr* 48 *d*, 91. Nie widać méy lubownicy! *ib.* 55 *c* 4. Ta chłopka iego ieſt lubowniczka. *ib.* 11, 2, luba. LUBOWNIK, – a, *m.*, luby, kochanek, amant, **der Geliebte.** *Dl.* lyubesan, lyubovnik; *Cro.* lyubitel; *Sr.* 1. **lubk, lubcz**; *Bs.* gljubovnik; *Rg.* gljubitegl, gljbovnik; *Rs.* любовникъ, любитель, волитель. Ucieka Fillis w mieysca oddalone, płakać swego lubownika. *Niemc. Kr.* 4, 118. Choć ią w dzikiey lubownik zoſtawił krainie, Przecięż biedna bynaymniey na to nie płakała, Że się takiemu zdraycy płocha uwieść dała. *Sw. Wen.* 39. Co znaczy twoia delikatność! alboż między lubownikami wszyſtkie rzeczy wspólnemi nie są? *Węg. Mar.* 1, 35. Niebardzo nam lubowników doświadczać potrzeba, bo inaczéy nigdybyśmy mężów nie znalazły. *Teatr* 48 *d*, 33. Lubownik, fryierz. *Czack. Pr.* 2, 238. *ib.* 2, 97 *b.*, gamrat. – (LUBRYKA, – i, *ż.*, Rubryka *ob.* ciesielſka glinka, **Rothstein, Röthel**; *Bh.* **hrudka, rudka**; *Rg.* sargljęnizza; *Bs.* çrrigljena zemglja; *Sr.* 1. **tjerwena lina, tjerwena krėda**; *Vd.* zherlenilu, erdesha krida, samija; *Crn.* samija; *Rs.* вандъ, кванъ; subſtancya z ziemi bladoróżowa. *Lad. H. N.* 146. Narysować sobie lubryką suchą albo ołówkiem abrys. *Haur. Sk.* 375). LUBSZCZA, – y, *ż.*, ziele dzięgielnica, od lubczyka, do którego podobna, albo *radniéy (od luboſci zwane, którą białegłowy za używaniem korzenia iego maią do mężczyzny; zowią go też pożądną, od żądzy tychże do swych mężów. *Syr.* 103. *angelica maior foemina*, **weibliche große Angelika.** LUBSZCZYK *ob.* Lubczyk.

LUBY, LUB, – a, – e, *Bh.* **libý**; *Sr.* 2. **lubi**; *Sr.* 1. **lubé** *gratus*, **lubozné** *gratiosus*; *Vd.* lub, lublen, lubeishi, lubesniu, perjeten, radliu, perjasliu; *Crn.* lub; *Bs.* gljubki, gljubni; gljubgljen *gratiosus*, gljubesgliv *amabilis*; *Rg.* gljubki, gljubgliv, gljuvezniv; gljubezgliv *amabilis*; *Ross.* любый upodobany, любимый kochany, благовольный upodobany; *Ec.* любвы, люблѣніе, любовасие, любовный пиръ *agapae*; любобогатный wielce bogaty; cf. *Syr.* לבב *benignus fuit*; cf. *Germ.* **lieb**, *Angl.* leaf, leef, *Anglos.* leof, *Suec.* liuf, *Island.* liufr, cf. *lat.* libet, lubet, cf. *Gr.* φίλος) przyiemny, wdzięczny, miły, kochany, dogodny, upodobany, przypadaiący, **angenehm, lieb, wohlgefällig, gefallend**; *Cro.* dragi, cf. drogi). On mi tylko ieden wiecznie będzie luby. *Teatr* 48 *b*, 6. Jonatan czynił, co było lubego panu. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 15, 34. Afrygia tak mi się ſtała lubą, iak mi Dragul był miły. *Niemc. Kr.* 2, 124. Lubey miłości matko ukochana. *Hul. Ow.* 256. Dzieci do tego się maią, co im miło; w *lubym* nie maią miary. *Petr. Ek.* 92. Gdzie nalubsze wiatry wieią, Tam nasycę swą nadzieią. *Jag. Wyb. C* 3 *b.* Rzekł mu słowo nielube, tam ten odpowiedział mu z fukiem. *Papr. Kl.* 255. przykre). Gdy na ludzi co niemiłego abo niełubego przychodzi ... *Biał. Poſt.* 113. przykroſć iaka). – §. Luby *Subſt.*, z kochanek, **der Geliebte**; *Sr.* 1. **lubcz**; *Crn.* lube, lubèz, lubizhk, lubzhèk (*Crn.* Lubizhk, Serzhèk = *Kupido*); *Vd.* lubei, dragi, lublenik, lubesnik; *Rg.* gljubi, ljubóvnik; *Sla.* ljupovnik, dragi; *Rs.* любимецъ, любимчикъ, возлюбленникъ; *Ec.* любленникъ, приятель, другъ. Luba *Subſt.*, = kochanka, **die Geliebte.** *Sr.* 1. **luka** (cf. oblubieniec, oblubienica, cf. ślub), *Vd.* luba, lubiza, lublenisa, lublenka (*Vd.* lubsha = nałożnica); *Crn.* luba, lubèsa; *Sla.* ljúba, millostnica, draga; *Cro.* lyúba; *Rg.* gljûba, gljubovniza; *Rs.* любимица, возлюбленница. Wenero kieruy moie kroki w te ſtrony, gdzie się móy luby znayduie. *Stas. Num.* 2, 166. W ogromnym hełmie ſtanął przed swą lubą, Niebieſkie oczy przyięły go mile. *Niemc. Dum.* 131.

Pochodz. *Lubo*, *luboſć*, *lubować*, *lubić*, *lubny*, *lubieżny*, *lubieżnoſć*, *lubież*, *lubczyk*, *lubezna*, *oblubieniec*, *oblubienica*, *polubić*, *polubowny*, *ulubić*, *kwiatolubnik*, *samolubieżnoſć*; *§. *chluba*, *chlubny* etc. *§. *ślub*, *ślubować*, *ślubny* etc.

ŁUCEK, Łuczek *ob.* łuk. LUCERNA *ob.* Kaganiec.

LUCIENNY, LUTENNY, – a, – e, lutniowy, od lutni *Tr.* **Lauten=, zur Laute gehörig.** Lucienne ſtrony. *ib.*

ŁUCK, – a, *m.*, miaſto ſtołeczne woiew. Wołyńſk. *Dyk. G.* 2, 105. **eine Stadt in Volhynien.** cf. *Bh.* **Luka**, = Satz albo Záteck, cyrkuł i miaſto w Czechach. ŁUCKI, – a, – ie, od Łucka, n. p. biſkupſtwo Łuckie. *ib.* **Luzker=.**

LUCKI, LUCKOSĆ *ob.* Ludzki, Ludzkoſć.

ŁUCYFER, LUCYPER, – a, *m.*, z *łac.* światłonoś – a) iutrzenka, der Lucifer, der Morgen- oder Abendstern; *Ec.* свѣтилоносецъ. Prawdziwy lucyferze, to iest, nosicielu światłości. *Sk. Dz.* 235. Lucyfer abo gwiazda iutrzenna. *Birk. Kaz. Ob. F.* 2 *b.* – b) szatan, djabeł, wróg, arcywróg, czart, bies, pokusa, boruta, latawiec, der Teufel. *Bh.* Lucyper. Lucyper, co go djabłów mała wszystkich książęciem. *Jabł. Ez.* 205. Zrzucony w głębokość piekielną Lucyper, iż chciał bydź równy naywyższemu. *Biał. Post.* 51. Oy tyś siostra Lucypera. *Teatr.* 43 *c*, 153. Musiał ią tu Lucyper przysłać. *ib.* 14, 175. LUCYPEROWY, – a, – e, djabelski, czartowski, teuflisch. Lucyperowéy pełne pychy serce. *Psalmod.* 67. Kacerska hardość właśnie była Lucyperowa. *Birk. Ex. D.* 4. – §. Lucyperowa *Subst.*, djablica, n. p. może mię chcesz udusić; ale moia Lucyperowa uday się lepiéy do pana mego. *Teatr* 25 *c*, 64.

ŁUCZASTY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt łuku skrzywiony, łuczny, obłączasty; n. p. Łabędź z łuczastym karkiem. *Przyb. Milt.* 225. Z łuczastych gzemsów wiszą lampy promieniste. *Przyb. Milt.* 30. bogenförmig, gekrümmt. ŁUCZEK, – czka, *m.*, *dem. nom.* łuk, *Bh.* kussička (*ob.* kusza); *Dl.* lucsacz; *Rs.* лучокъ. ein kleiner Bogen zum Schießen. Kupido łuczek ma niezwyciężony. *Bard. Tr.* 573. Nimfy Dyany gładkie łanie z swych łuczków strzelaią. *Tward. Daf.* 8. – (2. Łuczek *ziele* abo łuk drobny *ob.* Łuk. *Syr.* 1217. Schnittlauch. ŁUCZKOWATY, – a, – e, – o *adv.*, do łuczka podobny, *Sr.* 1. cżéblicżkowé). lauchartig. Łuczkówato zielony, aschloch grün. *Brn.* 68. ŁUCZKOWY, – a, – e, od łuczku ziela, Lauch-, n. p. Liście łuczkowe. *Syr.* 1219. *ob.* Łuczny, łukowy). ŁUCZNIK, – a, *m.*, co łuki robi i kusze. *Syr.* 791, der Bogenmacher, Armbrustmacher; *Cro.* obruchar; *Hg.* abroncsozo *ob.* obręcz. – §. strzelec łuczny, der Bogenschütze; *Crn.* lokostrelz). Ten był miany za silnego łucznika, kto strzałę do płoszczyka dociągnął. *Cztr. Msk.* ŁUCZNY, – a, – e, a) od łuku do strzelania, *Vd.* samoisterski; Bogen-, Armbrust-. Strzelców łucznych posłał. *Pilch. Sall.* 149. Łuczny saydakiem miga, (*sagittarius*) *Brud. Ost. F* 3. Łuczna Dyana, *iaculatrix*. *Zebr. Ow.* 116. – §. łuczny = na kształt łuku, obłączasty, łuczasty, bogenförmig, krumm gebogen. Łuczna tęcza na powietrzu. *Otw. Ow.* 601. – §. łuczny, nieprzebaczaiący, choć pożno karzący, spät aber gewiß strafend. Nierychły bóg, lecz łuczny, każdemu wygodzi, Za przestępstwem niemałym wielka pomsta chodzi. *Zimor.* 241. Nie rychły Pan bóg, ale łuczny. *Rys. Ad.* 43. *Gil. Pst.* 272 *b. Miask. Ryt.* 2, 74. *Dambr.* 556. – §. Myśliwiec poyrzawszy na psa, wnet wie, co w nim wre, ieśli rączy, ieśli łuczny, ieśli łowny. *Gor. Dw.* 409. zażarty. – (2. Łuczny, Łuczy, od Łuku ziela, Lauch-. Łuczny czosnek, wielkością równy łuczkowi, także liściem, szyią i główką; przyrodzenia iest czosnkowego i łukowego, smaku częścią czosnkowego, częścią łuczkowego, der Zwiebelknoblauch. *Syr.* 1230. Łuczy czosnek. *Sien. Wykl.*

*ŁUCZYĆ, – ył, – y, *Intr. ndk.*, ułuczyć *Dok.*, z łuku strzelaiąc trafić, ugodzić. (*Rs.* лучить ryby za pomocą ognia łowić; улучить znaleźć cf. łuczywo; *Crn.* lukam *explorare*, *obs. Ger.* lugen *videre*, *Gr.* λοχᾶν *insidias facere*; *Vd.* luzhaj *iactus*); w ogólności, trafić, dosiądz, osiądz, zielen, treffen, erreichen; Każdego przestrzegał a każdego uczył, Aby do świętéy prawdy by do celu łuczył. *Rey. Wiz.* 178. Długo myśl, a prędko czyń; tak nas mędrzec uczy, Kto się tego rad dzierży ten w każdą rzecz łuczy, *Bielsk. S. N.* 27. Do cnot, kto się da nauczyć, łatwo przyiść, Cierpliwość, pilność da wzrok, iak w nię łuczyć. *Stryik. Gon. C.* 3. Modlitwy dokończywszy biskup króla uczył, Jakby ku cnotom świętym w woli bożéy łuczył. *Stryik Henr. C* 2. Łacno przyiść ku kresu, kto się da nauczyć; J bezpiecznie we wszystko ten może ułuczyć. *Rey Zw.* 8 *b.* Kaznodzieia, ieśli chce ludzi prawdy uczyć, Aby sam ćwiczony był, musi na to łuczyć. *Papr. Koł. C* 3 *b.* Nieschodź do postronnych szkoł, u swych się ucz, A w dzielność ich łucz. *Stryik, Gon. M.* Ztąd do ich osiadłości bardzo snadnie łuczysz. *Rey Wiz.* 134. Podobno on do przyiacioł iuż wiecznie nie łuczy. *ib.* 164. – ŁUCZYNA, – y, *ż.*, niepotężny łuczek do strzelania, ein kleiner schwacher Bogen zum Schießen. Zechceli wam Kupido szkodzić z swey łuczyny, Prędko z swych strzał miłosnych będzie miał perzyny. *Zimor. Siel.* 280.

ŁUCZYWISTY, – a, – e, żywiczny na kształt łuczywa, kienicht, kienartig, harzig. Modrzewnica roście pod drzewy smolnemi i łuczywistemi. *Syr.* 600. (*Rs.* лучистый promienisty). ŁUCZYWKO, – a, *n.*, *dem. nom.* łuczywo, mały kawałek łuczywnego drzewa, ein kleines Stückchen Kien, *Rs.* лучина, лучинка. *poet.* Darmo na zimnéy rozgrzanie Klimeny Ogniste rzucasz łuczywka i groty. *Zab.* 16, 339. ŁUCZYWNY, – a, – e, *Bh.* laučowý, od łuczywa, Kien-. *Lychnus ligneolus* pochodnia łuczywna. *Mącz.* ŁUCZYWO, – a, *n.*, *Bh.* lauč, lauči, laučowina, smolina, smolinka, smolnice; *Sr.* 2. luzowo; *Sr.* 1. wucżwo; *Vd.* smolenisa, shinouje (*Vd.* luzh, svietlina = światło, *Lat.* lux; *Cro* lúch = pochodnia, wachla); *Dl.* luucz; *Hg.* luúch; *Bs.* lúç; *Rg.* lûc, sjezivo, sjekalina; (*Rs.* лучъ, луча promień; pęk łuczywnych drewien do mamienia ryb; лучина drewno do palenia zamiast świecy; *Ec.* лучина, лѵчинка pochodnia, wachla) der Kien. Korzenie po ściętey sosnie daie łuczywo na podpałkę w piecach, i na światło dla ubogich ludzi. *Kluk. Rosl.* 2, 33. Łuczywa czyli całą karpą, czyli na drzazgi poszczepane i w wiązki powiązane; zażywaią się do podpalenia. *Ład. H. N.* 98. Gdy zayrzy gąsek lis, iego to żniwo, Wnet się wkradnie rzkomo po łuczywo; Po to łuczywo, gdy zaydzie do boru, Naśpiżuie go niemało do woru, A wróciwszy się iedne w garncu warzy (gąski), A drugie skwarzy. *Klon. Fl. E.* 4 *b.*

LUD, – u *et* luda, *m.*, *Bh.* lid; *Slo.* ljd; *Sr.* 1. lud, hlud, hlüd; *Crn.* ludstvu, folk (cf. półk); *Vd.* ludstvu, puk, folck, kardelu, srenja, sarodji, obshina, mnoshiża cf. obec, cf. mnoztwo); *Cro.* lyutztvo, lyucztvo, lyudsztvo, puk, chelyadina (cf. czeladź); *Sla.* pùk; *Rg.* puuk; *Rs.* людъ, людство (cf. *Ec.* людинъ, людянинъ świecki człowiek, cf. ludzie, = *obsol.* człowieki, cf. *Germ.* Leute, *Suec.* lyd, *Isl.* liod cf. *Lat. med.* lidi, leudes, leudi, leodi, laeti, liti, *Celt.* liti, luti, leti, *Isidor.* liudi; cf. *Gr.* λειτος, λαος) gromada ludzi (*człowieków *qu. v.*), Volk, Leute, das Volk, ein Haufen Leute. Panu dzięki będę oddawał, J iego chwałę w gęstym ludzie wyznawał. *P. Kchan. Ps.* 167. Jezus w lud ustąpił, bo na tym mieyscu dosyć ludu było. *Sekl. Jan.* 5. „*not.* wykinął się tłu-

szczą". er verbarg sich unter die Leute, unter das Volk. - Pod lud chodzić, = pod ludzie chodzić, *militar.* = nieprzyiaciela rekognoskować, ięzyka dostawać, auf Kundschaft gegen den Feind ausgehen. Rycerz mężny Ostoia, który roty wodził, Za hetmańskim rozkazem często *pod lud chodził*; trafił na straż z przygody woyska pogańskiego ... *Papr. Gn.* 301. Będąc iuż blizko nieprzyiaciół, o tym rozmawiali, By *pod lud* dla ięzyka co prędzey wysłali. *ib.* 1071. - Lud mieyski, = stan mieyski, mieszczanie, Stadtvolk, Städter. Oyciec oyczyzny przyimuie was do serca swego, ludu mieyski. *Gaz. Nar.* 1, 300. - Lud wieyski, = włościanie, Landvolk, Landleute. Lud, pospólstwo, trzeci stan, das Volk, das gemeine Volk; *Rs.* простонародїе. Za zwoleniem wszystkich prelatow, panów królestwa, abo lepiey wszystkiey szlachty i ludu, korona na głowę naszę iest włożona. *Herb. Stat.* 4 *et* 21. (an. 1507.) Lud, = narod; ludy *plur.* = narody, Volk, Nation; *Crn.* ludvina; *Rs.* народъ, народство. Słuchaycie ludu móy, zakonu moiego. *W. Ps.* 77, 1. *Bibl. Gd.* Już wszędzie ludy są aż nad to oświecone. *Gaz. Nar.* 1, 241. Odłączyłem was od innych ludów. *W. Levit.* 20, 26. od innych narodów. *Bibl. Gd.*) Jezus kocha się w ludzie swym dobrym. *Wrobl.* 29. Jesteście Kreteńczycy, naymędrsi, przyznaię, z wielu ludu. *Jabł. Tel.* 74, = z wielu ludów czyli narodów. *Przy liczbach*: w sto tysięcy luda stanął, = głów, czyli ludzi, mit 100000 Mann (Mannschaft), *Bh.* mužstwo.

Pochodz. *ludek, ludkowie, podludek, ludny, ludność, ludnić, zaludniać, bezludny, nieludny, nieludność, odludny, odludek; ludoiad, ludoiedz, ludoiedzca, ludoiedzki, ludokradzca, ludokradztwo, ludokupiec, ludokupstwo, ludokupny, ludomiły, ludorządca; ludzie; ludzki, ludzkość, nieludzki, nieludzkość, nadludzki.*

LUDARKA, - i, *ż.*, *Tr.*, ptaszek czerwonogardł, das Rothkehlchen.

ŁUDARKA, - i, *ż.*. obłudnica, łudząca, mamicielka, zwodzicielka. die Berückerinn, Verführerinn. Widzimy wielu, nie trwogą krzyża iakowego, ale łudarkami chytremi być zawiedzione. *Gil. Pst.* 180. ŁUDARSTWO, - a, *n.*; rzecz łudząca, zwodząca, obłuda, Verführung, Berückung. Wszystkie marne rzeczy i łudarstwa świeckie przeminąć mamy. *W. Post. W.* 191. Obłądziwszy się za rozlicznemi łudarstwy świata tego, nawróć się. *Rey Ap.* 19. *Rey Pst. a* 4. Uważay, iak się masz kochać w tych doczesnych omyłkach a w *łudarstwiech świata tego. *Rey Pst. E e* 5. Niewiasta głupia i wrzaskliwa i pełna łudarstwa. *Leop. Prov.* 9, 13, *Wuiek.*

LUDCZEĆ *ob.* Ludzczeć. LUDEK, - dka, *m.*, LUDECZEK, - czka *m.*, człowiek mizerny, człeczek, chudy pachołek, ein armes Menschchen; *Sr.* 1. ludžik (ludk karzel); Wielkość umysłu różni go od owych małuczkich ludeczków, którzy w iedney zanurzywszy się rzeczy, na nic iuż więcey siły nie maią. *Mon.* 75, 719. LUDKOWIE *plur.*, popellus, *dem. nom.* lud, *Vd.* ludstviza, mnoshiza; ein Völkchen, Leutchen, arme Leute. Mizerni ludkowie rodzą się nieznacznie. *Petr. Ekon.* 87. Nędzni ludkowie, iaką się śmiałością w to morze puszczacie! *Bals. Niedz.* 1, 242. Ludkowie do kościoła rzeczy swoie kładli. *Sk. Dz.* 789. Połkną i to i owo ubodzy ludkowie. *Alb. z W.* 33. Bądź miłościwym bogiem naszym, a my będziem ludkami twemi i niewolnikami powolnemi. *Sk. Kaz.* 455. Jesteśmy nikczemni, wzgardzeni a nędzni ludkowie. *Baz. Hst.* 295. *ib.* 204. - §. *blande* liebe Leutchen. Ludkowie boga i owce pastwiska iego, wchodźcie do bram iego z śpiewaniem. *Sk. Kaz.* 39.

*LUDERE; n. p. Od rodziców odchodzą, ku złemu towarzystwu się przyłączaiąc kradną, zbiiaią i w *ludere się obracaią. *Herb. Stat.* 351. cf. *Ger.* Luder, liederlich.

ŁUDLIWY *ob.* Łudny.

LUDNIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, zaludniać, ludnym czynić, *Vd.* poludstvati, obluditi, bevölkern. Ty, coś Noëmu pusty świat ludnić przeznaczył. *Przyb. Luz.* 193. Bóstwo wierszów, twa ręka ziemię, powietrze, nieba ludni, morza, Wenerę opasuie, Pallas w puklerz zbroi, bogi wszystkie stwarza. *Zab.* 15, 138. Ludniły powietrze ptaki rozmaite. *Przyb. Milt.* 226. Bydź może, że te wszystkie rozsypane krańce Ludnią się przez obopólcie a czynne mieszkańce. *Przyb. Milt.* 240. LUDNO *adv.*, w ludzi liczno, volkreich, mit vielen Volk oder Leuten; *Bh.* lidno; *Ec.* народно, многонародно. Wyprawił się porządnie i ludno. *Auszp.* 53. pacholczno). Zaż to w twoiey mocy, bydź panem, ieździć ludno, poczworno w karecie? *Bach. Epikt.* 29. LUDNOŚĆ, - ości, *ż.*, wielość ludzi. *Cn. Th.* die Bevölkerung, zahlreiches Volk; *Boh.* lidnost, lidstwo; *Rg.* gljudstvo; *Vd.* ludstvenost, poludstvanie, obludenje; *Rs* многолюдїе, многолюдство. W kraiach, w których są ustanowione pobudki do małżeństwa, ludność pomnaża się znakomicie. *Dyk. G* 3, 674. LUDNY, - a, - e, dobrze nasiadły, volkreich; *Bh.* lidny; *Sr.* 1. ludovité; *Vd.* poun ludstva, poun ludi, ludstvobiun; *Rg.* napuucen, skupni; *Bs.* nasegljen; *Rs.* людный, люденъ, многолюдный; *Ec.* многочеловѣченъ. Jak się W Pannie tu podoba na tey ludney ulicy? *Teatr* 30 *b*, 64. Nieludny, nienasiadły, unbevölkert. Nieludnym czynić, ludności pozbawiać, *Rs.* обезнародить; nieludnym się stawać обезнародѣть.

ŁUDNY, ŁUDLIWY, - a, - e, łudzący, zwodniczy, täuschend, verführerisch. Tak zbyt łudliwa nadoba nie zwiodła ich. *Przyb. Milt.* 334. Łudne słowa, pełne zwodów na siły uczynek. *Przyb. Milt.* 284. Wszystkich swych cnot odstąpią i całey swey sławy Nikczemnie za uśmiechy i łudne zabawy Tych pięknych ateistek. *ib.* 368. Przez tyle niebezpieczeństw was łudny zysk wabi. *Przyb. Luz.* 139.

*LUDOBOYCA, - y, *m.*, Mężoboyca, morderca, der Mörder. Gay Molocha ludoboycy. *Przyb. Milt.* 20. LUDOBOYCZY. - a, - e, mężoboyczy, morderczy, menschenmörderisch, lud zabiiaiący, niszczący, volkstödtend, volksmörderisch. Wściekłość ludoboyczey woyny. *N. Pam.* 17, 258. LUDOBOYNY, - a, - e, ludu albo ludzi się boiący, volksscheu, menschenscheu, *Vd.* ludobojeshen, odluden (*ob.* odludek). LUDOBOYSTWO, - a, *n.*, *Crn.* ludomorstvu); zaboystwo ludu czyli ludzi, der Menschenmord, Volksmord. Chimeryczne ludoboystwo. *Mon.* 71, 173. LUDOBYK, - a, *m.*, Minotaur. *Chmiel.* 1, 461. LUDOIAD, - a, *m.*, LUDOIEDCA, - y, *m.*, samoiad, ludożerca, (cf. ludorzeźnik), der Menschenfresser; *Bh.* lidožed; *Slo.* ludožed, lidožed; *Rs.* людоядъ, людоѣдъ; *Ec.* человѣкопожиратель - Ludoiad, *carcharias* der Seewolf, eine Art Hayfische, gatunek hai, iest w stanie

połknąć całego człowieka; ta ryba, rozumieią, Jonasza połknęła. *Kluk. Zw.* 2, 44. LUDOIEDŹ, - i, *ż.*, samoiedź, kray samoiadów, das Land der Menschenfresser; samoiedztwo, ludoiedztwo, Menschenfresserey. - b) *collect.* ludoiadowie, ludoiedcy, Menschenfresser. LUDOJEDZKI, - a, - ie, Menschenfresserisch; *Ec.* человѣкоядный. *LUDOKARMICIEL, - a, *m.*, lud czyli ludy karmiący, żywiący, *Ec.* людопитатель, *Gr.* λαοτρόφος, der Volksernährer. *w rodz. żeńsk.* *Ludokarmicielka. LUDOKRADCA, - y, *m.*, *Bh.* lidikradce; *Sr.* 1. ludzi rubeznik; ludokupiec nieuczciwy, uwodziciel. *Cn. Th.* (Martaus), der M-nschendieb, Menschenräuber. Wszetecznikom, ludokradcom, kłamcom ... *Bibl. Gd.* 1 *Timoth.* 1, 10. *Mon.* 75, 589. (cf. koczować). LUDOKRADZTWO, - a, *n.*, kradzież ludzi. *Wlod.* der Menschenraub. Zaprowadzenie wolnego człowieka w niewolą, ludokradztwem mianuią. *Kucz. Kat.* 3, 162. LUDOKUPIEC, - pca, *m.*, ludzi przekupień. *Cn. Th.* martauz, *Cro.* martolosz, der Sclavenhändler, Seelenverkäufer. Ludokupcy w niewolnikach cokolwiek mogłoby się niespodobać, piękrzydłem nieiakiem ukrywaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 311. *Mon.* 75, 589. *Ludzioprzedawca. *Urs. Gr.* 145. LUDOKUPSTWO, - a, *n.*, *Klon. Wor.* 26. handel ludźmi. *Wlod.*, der Sclavenhandel, Seelenhandel. LUDOKUPIECKI, - a, - ie, LUDOKUPNY, - a, - e, od ludokupiectwa, den Sclaven- oder Seelenhandel betreffend, seelenverkäuferisch. LUDOŁOWIEC, - wca, *m.*, łowiący ludzi, ein Menschenjäger, Menschenfischer (Luth.) der auf Menschen Jagd macht. Uczynił Pan Piotra Starszym nad wszystkiemi ludołowcami, to iest, nad przełożonemi dusz ludzkich. *Sk. Kaz.* 304 *et* 305. Na twóy głos wdzięczny, krwawi ludołowce U nóg się tygry kładły iako owce. *Hor.* 2, 98. *Nar.* LUDOMIŁY, LUDUMIŁY, - a, - e, *popularis. Cn. Th.*, beym Volke beliebt. *Ludomiła*, *fem.* (*Bh.* Lidmila) imię iedney z białych głów na *seymie Niewieścim Bielskiego.* - *LUDONIENAWIDNY, *Ec.* человѣконенавидимый, *Gr.* μισοδημος, *populo inuisus.* **LUDORZĄDCA, - y, *m.* nad ludem panuiący, Menschenbeherrscher, Herrscher, Volksbeherrscher, *Rs.* народоначальникъ. LUDORZĄCTWO, - a, *n.*, rządzenie ludem, die Volksbeherrschung. Nie smakuiąc w rozrywkach z innemi chłopięty, Zapuszczał się w labirynt ludorząctwa kręty. *N. Pam.* 22, 107. - §. *ob.* demokracya; *Vd.* ludstvenu gospoduvanje, *ob.* gminowładztwo. **LUDORZEŹBA, - y, *ż.*, rzeź ludzi, zabóystwo, Menschenmord, Blutbad. Okropne dni krwi rozlewu i wściekłéy ludorzeźby. *Stas. Buff. L.* **LUDORZEŹNIK, - a, *m.*, który ludzi rzeże, czyli trzebi, ein Menschenverschneider, Castrirer. *Zab.* 8, 326. *Jżycki.* LUDOTŁUMNE miasta. *Zab.* 11, 349 *et Zab.* 6, 241. w których tłum ludzi, von Volk voll gepfropft. cf. **ludziotłumny. *LUDOUCZYCIEL *Rs.* народоучитель, nauczyciel ludu, ein Volkslehrer. LUDOWŁADNY, - a, - e, władzą nad ludźmi maiący, Volksbeherrschend. Ludowładne trony. *Nar. Dz.* 3, 191. - *Zab.* 12, 245. LUDOŻERCA, - y, *m.*, ludoiad, *Rg.* gljudoxderaz, ein Menschenfresser. Miłay ach niezwyczayne srogich boiów serce, Z wściekłemi lwa pazury tego ludożercę. *Hor.* 2, 12. *Nar.* Boi się, żeby w iego krwi ludożerca basza, iak go porwie ochota, nie dotapiał pałasza. *Zab.* 15, 71. *Nagł.* Nad podłemi panuiesz ludożerco tłumy. *Dmoch. Jl.* 1, 12. Nic nie uszło przed zaiadłością owych ludożerców. *N. Pam.* 1, 58. ib. 15, 285. *Mon.* 75, 589.

LUDWIK, - a, *m.*, imię męskie, Ludwig. *Ludwiś*, *Ludzik*, *Ludko zdrb.*, Ludwik król Polski i Węgierski po śmierci Kazimierza W. panował. *Kras. Zb.* 2, 74. W statucie *Herburta*: Lodwik. - LUDOWIKA, - i, *ż.*, imię niewieście, ein Weibername. LUDWISIA, LUSIA, LUDWISIENKA, LUDKA *zdrb.*, *Vd.* Shpelka); Ludowika królowa Polska, Władysława IV. żona. *Kras. Zb.* 2, 72. Ludwisia za mąż idzie. *Teatr* 7 *d*, 6. Czy lubisz mię Ludwisiu? *Teatr.* 30 *b*, 32. cf. Lusia). Adieu Ludwisieńku, bądź zdrowa. *Teatr.* 27 *c*, 46.

LUDWISARNIA, - i, *ż.*, mieysce, gdzie leią armaty, moździerze, szturmaki etc. *Jak. Art.* 3, 299. die Glockengießerey, Stückgießerey. Stanisław August ludwisarnią własnym kosztem wystawił, i arsenał Warszawski armatami opatrzył. *Skrzet. P. P.* 1, 405. LUDWISARSKI, - a, - ie, od ludwisarza, Glockengießer-, Stückgießer-. Piec ludwisarski, mieysce umyślnie wymurowane, w którym roztapia się metal. *Jak. Art.* 3, 307. Ludwisarskie lichtarze, z kruszców lane, lite. *Tr.* gegoßne Leuchter. LUDWISARSTWO, - a, *n.*, rzemiosło ludwisarskie, die Glockengießerkunst. LUDWISARZ, *LODWISARZ, - a, *m.*, cf. rodgiser, *Ger.* Rothgießer); co dzwony, armaty etc. leie. *Solsk. Arch.* 30. der Glockengießer. Lodwisarz, leie obrazy mosiężne. *W. Post. W.* 3, 509. cf. działoley. *Ern.* 1131, *Vd.* shtukovlives; *Rs.* литейщикъ, литейщикъ. LUDWISARCZYK, - a, *m.*, czeladnik ludwisarski, der Glockengießergeselle.

LUDZCZEĆ, LUDCZEĆ, - ał, - eie *Neutr. ndk*, ludzkim się stawać, polerować się, (*oppos.* dziczeć) menschlich werden, cultivirt werden. Dzikie narody, które po pustyniach były, i leśnemi owocy, iak zwierzęta żyły, zludczały i chętnie się dały pod te prawa, które chléb, lub za ciężką pracą, ludziom dawa. *Jabł. Tel* 267.

ŁUDZIĆ, - ił, - i, *Act. ndk.*, (*Bh.* laudití, *Slo.* laudim; cf. *Germ.* Luder 3) Adlg., *Ital.* ludro *et Germ.* ludern cf. *lat.* allicere, *etym.* lacio; cf. *Rs. vulg.* лыбыль oszustwo). *moral.* przywabiać, wabiąc oszukiwać, wabem zwodzić, locken, anlocken, lockend berücken, bethören, äffen. (cf. *Cro.* ludim *desipio*, *Cro.*, *Rg.*, *Sla* lud *ineptus*; *Rg.* ludovatti *ineptire*; *Rg.* zaludgni *irritus*; *Rs.* худа błazeńska suknia; *Rs.* худитъ, вылудить bielić cyną, pobielić; *Ec.* луда, малъ, безуміе nierozum). Płonnym nas łudzi fortuna pozorem, Łudzą przyiaźni pięknych słów wyborem. *Nar. Dz.* 4, 167. Często pozory łudzą słabe oczy. *Kras. Ant.* 5. Stronnik ten zagranicznego dworu łudził dobrych obywatelów pozorną mów śmiałością. *Ust. Konst.* 2, 248, mamił). Biegunom nie maią bydź dane iałmużny od ludzi, Niech każdy chleba w pocie pożywa, nie łudzi. *Star. Vot. B.* 2. niech nie wyłudza, auslocken. Lekarze, aby pieniądze łudzili, by też naygorzey było, zawsze tuszą dobrze. *Ezop.* 57. - *transl.* Warcaby grali, łudząc godziny. *Pot. Arg.* 207. skracaiąc. ŁUDZIC SIĘ *Recipr.* (*Bh.* laudit se *repere, serpere*) zwodzić się, dadź się zwabić, omamić, sich bethören, berücken, locken lassen. Nie łudziłam się nigdy chci-

wością maiątku, Chcę słuchać mego serca i mego rozsądku. *Niemc. P. P.* 6. Nalazłem ią! ouaż iest! czyli siebie łudzę? *Teatr* 44, 52, czy się mylę?)

Pochodz. *dołudzać*, *naludzać*, *obłuda*, *obłudny*, *obłudnik*, *odłudzać*, *połudzać*, *przełudzać*, *przyłudzać*, *przyłuda*, *ułudzać*, *włudzać*, *wyłudzać*; *łudzigrosz*.

ŁUDZIE, - i, *pluralis nom.* człowiek, *loco obsoleti* *człowieki *qu. v.*; *Bh.* lidé, lidi; *Sr.* 1. luże; *Vd.* ludje, zhloveki; *Crn.* ludji; *Sla.* ljudi; *Cro.* lyudi; *Rg.* gljúdi; *Bs.* gljudi; *Rs.* люди. *etym.* lud *qu. v.*) Leute, Menschen, die Menschen. Jnaczey ludzie o nas rozumieią, niż my o sobie. *Cn. Ad.* 325. A co o mnie ludzie powiedzą? *Mon.* 65, 117. Przesąd ludzi mniey poważnych, nie powinien nam przeszkadzać do dobrego. *Zab.* 14, 343. Za nic sobie miał ludzi, na nich był okrutny, iakby inszey natury nie iako on byli. *Jabł. Tel.* 24. Ci co to utrzymuią, są nie leda ludzie. *Gor. Dw.* 278. J my ludzie z ludzi. *Mon.* 70, 64. Rodzice opatrzni chcieli z synów swych ludzi dostać, a nie podludków. *Glicz. Wych. N.* 3. cf. cały człowiek). Sposobność i okoliczność czyni nas ludźmi. *Zab.* 4, 165. Co się małżeństwo nakłóci, natrudzi, Aby też w domu było, iak u ludzi. *Mon.* 70, 598. po ludzku, porządnie, nie iak w stayence, w chlewie). Wszystkim *ludziem (ludziom) na świecie straszliwe bestye. *Biał. Post.* 25. Złym *ludziem i niewiernym. *ib.* 27. Co ludziom, to też i nam; z ludźmi i śmierć miła, Aboś chciał, aby cię kaźń boska ochroniła? *Sim. Siel.* 84. Bywszy u ludzi, będzie i u nas. *Rys. Ad.* 4. Nie po drzewie (po ziemi) przygoda chodzi, po ludziach. *Rys. Ad.* 43. Potrzeba po ludziach chodzi, a nie po *drzewiech. *Glicz. Wych. N.* 8 *b*. Po ludziach traf nieszczęśliwy chodzi. *Bard. Tr.* 173. - Po ludziach kogo nosić, = osławiać kogo. *Włod.* einen in der Leute Mund bringen. Ludzie ludźmi stoią; człowiek się bez człowieka nie obeydzie. *Lub. Roz.* 95. ein Mensch braucht den andern, cf. ręka rękę myie; noga wspiera nogę). Póki ludzie, póty grzechy. *Pot. Arg.* 495. cf. nikt bez ale). Z ludźmi żyiem, podlegli błędom i obłudzie, Bierzmy miarę z nas samych, czym są inni ludzie. *Kras. list.* 2, 100. J królowie, choć wielcy, przecięż to są ludzie, Mogą się iak my mylić i potknąć na grudzie. *Morszt.* 112. J królowie, choć wielcy, chociaż światem rządzą, Jednakże będąc ludźmi, równo z nimi błądzą. *Osińsk. Cyd.* Zgołaśmy wszyscy ludzie, i ksiądz pleban człekiem. *Pot. Pocz.* 470, cf. i w kapicy wełna). Wiele ludzi na świecie naswiskiem, nie rzeczą. *Min. Ryt.* 4, 44. Teraz bez nienawiści, okiem gdzie rzucimy, Pełno *ludzi*, a *ludzi* iednak nie widzimy. *Tward. W. D.* 11. (z dawnym *Plural.* wypadałoby: „pełno *ludzi*, a *człowieków* nie widzimy", viel Leute, aber keine Menschen. Ludzi na świecie siła, ale *człek* rzadki. *Gemm.* 153., *simulacra mille hominum*, *sed rarus ubique verus*. Trzeba naypierwey szukać w *ludziach ludzi*, A nigdy pozór prawdy nas nie złudzi. *Zab.* 14, 77. - *Milit.* ludzie, = nieprzyiacielskie ludzie, nieprzyiaciele, der Feind. Kiedy o *ludziach* wieść przyszła, to Dymitr tak długo się wybierał, aż Tatarowie odeszli z plonem; a ieśli o *ludziach* słychać nie było, czas zwykł trawić, piiąc, hucząc, graiąc. *Gor. Dz.* 78. Pod ludzie *abo* pod lud iechać, = rekognoskować, dostawać ięzyka, auf Kundschaft reiten. Wyprawił hetman rotmistrza pod ludzie dla dostania ięzyka. *Papr. Ryc.* 351. - *przy liczbach*: Kilka tysięcy ludzi, = głów, einige tausend Mann. - §. Ludzie, = czyi ludzie, robotnicy, służący, czeladź, Leute, Dienstleute, Arbeitsleute, Bedienten, Dienerschaft. Co to ludzi assystować mi będzie: lokaie, strzelcy, hayduki, paiuki, murzyni, laufry. *Teatr* 55 *b*, 14. Przez Świętych do Boga, a przez ludzi do pana dostawać się zwykło, *ib.* 15 *c*, 42. przez sług do pana *ob.* sługa. (ŁUDZIGROSZ, - a, *m.*, wydrwigrosz, wyłudzaiący drugiemu pieniądze, ein Geldablocker. To byli oszustowie i łudzigroszowie. *Boh. djab.* 2, 290. Łudzigrosze, błaznowie i snów wykładacze. *Hor. Sat.* 201. (LUDZIK, - a, *m.*, *dem. nom.*, Ludwik, kleiner Ludwig. *Zab.* 15, 109.) *LUDZIOTŁUMNYCH głów chluba, wieńce nieśmierteluą dłonią zwite. *Zab.* 15, 120. *Nar.*, tłumiących ludzi, podbiiaiących, menschendrückend *ob.* *ludotłumny. LUDZKI, - a, - ie, *Bh.* lidský, lidičký; *Vd.* ludstven, puken, mnoshizhen; (*Crn.* ludu *humanus*, ludske, leshke, *alienus* cf. *obcy*, od słowa *obec*; *Sr.* 1. ludski *popularis*; *Cro.* lyudszki, *Bs.* gljudski; *Rs.* людскій *humain*; *etranger*; *appartenant aux domestiques*). - 1) od ludu, ludzi, Volks=, Leute=. Wszystkom to z ludzkiey słyszała powieści. *Chrość. Ow.* 122. Obiecuie króla bez wszelkiey urazy i podeyrzenia ludzkiego (*populi*) sprzątnąć. *Krom.* 46. Głos ludzki, głos boży. *Pot. Arg.* 809. *Rys. Ad.* 13. *vox populi vox Dei*. Głos ludzki zgadza się z wolą bożą. *Rys. Ad.* 13. Poczciwy człek może przyiść na ludzkie ięzyki. *Teatr* 31 *c*, 55. może być potwarzanym). - §. ludzki, nie nasz, cudzy, obcy, fremd. *Cn. Th.* - §. od ludzi, człowieczy, *człowieczeński, menschlich, Menschen gewöhnlich. Zbawiciel wziął ciało równe *ludzkiey* osobie z dziewicy. *Groch. W.* 95. Pokorna Nayś. Panna, i iakby nie była Boską, ale *ludzką* matką. *Zach. Kaz.* 1, 170. Syn Maryi stawi się między synami *ludzkiemi*. *ib.* 188. Ludzka rzecz upaść, a djabelska w błędzie trwać. *Rys. Ad.* 38. - c) *moral.* ludzki od ludzkości, nieokrutny, łagodny, łaskawy, leutselig, menschlich, menschenfreundlich; *Boh.* wlídný, přjwětiwý (*Bh.* lidomil przyiaciel ludzi); *Slo.* lidski, wlídný, přjwětiwý; *Sr.* 1. ludski, cżłowecżné, pocżiwé; *Crn.* perlúdn, salúdn, lubesniv; *Vd.* ludoviten, perluden, vluden, perjasniu, perjasliu, dragostliu; *Cro.* lyudszki; *Rg.* gljudski, vgljudni, prigljuban, cjovjecjan, cjóvjecjanski, cjovjecki, dvórni (*Rg.* vgljúditi tkoga *incivilire*); *Bs.* gljudski, cjoujecjan, dobrostiu, blag; *Sla.* obićsan, ljubazan; *Ross.* людскій, ласковый, привѣтливый, благопривѣтливый. *Oppos.* nieludzki, nieukładny, srogi, twardy; *Crn.* slud, cf. *Ger.* Unmensch). Sknerski iest to ieden z ludzi nieludzkich, człowiek naynieużytszy i nayzatwardzialszy na świecie. *Teatr* 7, 44. Prawo ludzkie nieludzkie swobodę Bierze w miłości, dając śmierć w nadgrodę. *Past. F.* 149. Nieludzki to wyrok, choć mu sprawiedliwość przyznaią. *Pilch. Sen.* 255. Jm się kto w naukach naywięcéy kocha, tym *naludzeyszym* pospolicie bywa. *Kosz. Lor.* 13 *b*. *LUDZKIE, = LUDZKO, po LUDZKU *Adv.*, - §. iako ludzie zwykli, iak ludziom przystoi, *Rs.* людски, по людски. menschliches Weise, auf menschliche Art. Żyć po ludzku z ludźmi, prawdziwą iest rodzaiu ludzkiego umieiętnością. *Zab.* 8, 161. Po bydlęcemu żyie, nie zaś po ludzku. *Teatr* 19 *c*, 67. Cnota iest, umieć znosić po bohatyrsku, a czuć po ludzku. *Mon.* 69, 154. Ludzkie przygody ludzkie nosi. *J. Kchan. Dz.* 151.

Czyniąc wiele dobrego, przecię w niektórych po ludzku mylić się mogli. *Dyar. Gr.* 342. Ani się to wyspać, ani zjeść po ludzku. *Teatr* 54 *d*, 38. cf. po chrześciańsku). Sztafeta prędzy tam i sam zabiegła, niż można było po ludzku. *Oss. Str.* 3. nadludzkim, nadprzyrodzonym sposobem). Bywaią niektórzy ludzie tak fkażonéy natury, iż nie chcą ludzko żyć. *Petr. Ek.* 48. Czy można, żeby człowiek, z którym tak wspaniale postąpiono, chował ieszcze nienawiść w sercu? Tak się po ludzku nie dzieie. *Gol. Wym.* 429. – §. ludzko, miłosiernie, łagodnie, łaskawie, *Rs. et Ec.* ласково, любезно, любезнѣ, любочеловѣчнѣ. leutseelig, menschenfreundlich. •Ludzkie się z nami obchodził. *W. Act.* 27, 3. Lucko się nam stawił. *Bibl. Gd.* Pan ma się •ludzkie z poddanemi swemi obchodzić. *Kosz. Lor.* 84. Mam to dufanie o nim, że się będzie układnie a ludzkie sprawował. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 9, 27. Ludzie iesteśmy, sądźmy więc lepiéy o drugich, po ludzku. *Koll. list.* 2, 39. LUDZKOŚĆ, - ści, *ż.*, a) człowieczeństwo, przyrodzenie ludzkie, die menschliche Natur, die Menschheit; *Bh.* lidstwo. Chociaż umieraią ludzie, ludzkość nic nie cierpi. *Pilch. Sen list.* 2, 75. rodzay ludzki). Terencyusz wydał człowieka, którego dotyka Ludzkość, że iest człowiekiem . . . *Dmoch. Szt. R.* 79. *homo sum, humani nihil a me alienum puto.* – §. *moral.* die Leutseeligkeit, Menschenfreundlichkeit. *Bh. et Slo.* wljdnost, přiwětiwost; *Crn.* perludnost; *Vd.* ludovitnost, perludnost, fletnost, vludnost, perjaslivost, dragostlivost, lubesnivost; *Sr.* 1. człowjeczność, poczjiwosć; *Rg.* vgljudnos, gljudstvo, plemstvo, cjovjesctvo, blagos, blagostivost, dvoornos; *Bs.* cjoujecjanstvo, blagóst, dobrostivost; *Rs.* людскость, ласкавость, привѣтливость, благоприѣтствїе, благоприѣтливость, радушїе; *Ec.* человѣколюбїе, человѣколюбство, жителство. Ludzkość, ile iest cnotą, iest iakaś świadczenia dobrze, lub udzielenia siebie innym skłonność, i dobra ich pragnąca użytość. *Mon.* 66, 311. Między wszystkiemi cnotami, cnotą naywłaściwszą przyrodzeniu ludzkiemu, zdaie się bydź ta, którą iakby szczególniey *ludziom* przyzwoitą, nazywamy *ludzkością. Mon.* 66, 311. *Wal. Max.* 145. Wielkaby to nieludzkość była, proszącemu drogi nie ukazać. *Gor. Sen.* 299. Nic ludzkiemu przyrodzeniu nie iest przeciwnieyszego, iako to, co się nieludzkością zowie. *Mon.* 66, 311. Nieludzkość w tym nayduie się, który własnego szczególnie upatruiąc dobra, bynaymniéy nie stoi o dobro innych. *ib.* 67, 297. Ludzkość w ięzyku naszym wiele rzeczy w sobie zawiera; ściśle wzięta zaś toż znaczy, co dawniey u Rzymian *hospitalitas. (humanitas) Kras. Pod.* 2, 89. Ludzkością żaden nie zgrzeszy. *Rys. Ad.* 34. Ludzkością każdy się przymili. *ib.* 38. cf. łagodnemi słowy, pożyiesz twardey głowy). Czyliż mam od ciebie iemu iaką ludzkość oświadczyć? *Teatr* 12 *b*, 20. grzeczność, ukłon, kompliment).

LUFT, LUFTLOCH, - u, *m.*, LUFCIK, - a, *m. zdrb.*, LUFTLOSZEK. - szka, *m. zdrbn.*, przewiew wolnego powietrza, (z Niem. Luft powietrze, *Sr.* 2. Luft, *Sr.* 1. loft, wetšik, *Crn.* luft (luftnina *meteoron*) *Vd.* vuft, pish, srak; das Luftloch, eine Oeffnung des Luftzuges wegen. *Bh.* průduch; (*Sr.* 1. děchel oddechowa dziura); *Vd.* dushnik, hlapnisa, hlapna lukja; *Cro.* óddúha, zrachnyak; *Rg.* odihaj, odúscjak; *Bs.* duscnik, izduscjak, oduha; *Rs.* душникъ, продухъ, отдухъ, отдушина, отдушинка. Prości rzemieśnicy wszystkie w budowaniu otwory, dawane dla oddechlu, zowią z Niemieckiego luftami. *Switk. Bud.* 68. cf. wietrznik, wilgociąg). Otwory w pieeyku albo lufty. *Kluk. Kop.* 2, 140. Luftlochy w piecu szklarskim, trzy dziury, przez które powietrze wchodząc w piec, lepiéy ogień rozżarza. *Torz.* 35. Dwa wietrzniki i luftloszek. *ib.* 58. Wino, dla ciasnego szpontu, Gdy loftu nie ma, dno wysadza z gruntu. *Chrośc. Job.* 121. Flassa niech tylko będzie chustą sowitą nakryta, bo gdyby ten oleiek nie miał bynaymniey luftu, śmierdziałby. *Syr.* 800. hat keine Luft. Zywot móy iest, iako wino bez loftu; a iako nowe naczynia, które się od niego pukaią. *Radz. Job.* 32, 19. iak moszcz bez oddechu; *Bibl. Gd.*). LUFTOWY, - a, - e, od luftu, Luft=, *Bh.* průdušní. Piec taki mieć musi cztery dziury luftowe. *Switk. bud.* 292.

1. ŁUG *ob.* 1. Łuk.

2. ŁUG, - u, *m.*, *Bh.* lauh; *Slo.* lauh; *Sr.* 1. wuh; *Vd.* lug, vug, luh; *Crn.* lûg; *Cro.* lúg, (cf. *Cro.* lúkno *certa pensio parocho a parochianis proueniens*; *sapo*, *sapones obtinuit usus; pro decima potissimum a Dalmatis accipitur*); *Dl.* luugh; *Hg.* luügh, párlúg; *Sla.* lûg (2. popioł); *Bs.* lúg, luscia, lihsia, liksia, lixia, cjeghi; *Rg.* lùgh, lùxniza; *Rs.* щелокъ, щолокъ, щолошная соль; (cf. *Rs.* луженїе pobielanie cyną, лужу, вылуживаю pobielam; *Anglos.* laeg, leah, *Angl.* lie; *Dan.* lud, *Suec.* lut, *lat.* lixivium, *Ital.* liscia, *Hisp.* lexia, *Gall.* lessive) *Ger.* die Lauge; roślinną solą zaprawna a przyostrzona woda do mycia naczyń. *Ld.* Z popiołu robią ługi. *Lad. H. N.* 138. Popioły zmieszane z wodą daią to, co nazywamy ługami. *Dyk. Med.* 6, 47. Ługiem zowią każdą wodę, która przyięła cząstki solne z popiołu roślinnego. *Kruml. Chy.* 160. Ług mydlarski, potaż z wapnem nieugaszonym ugotowany, *Kruml. Chy.* 100. Pochodz. *łużyć, łużyny, nałużyć, odłużyć, ługowaty.* – §. *fig.* Myć kogo bez ługu. *Rys. Ad.* 78. cf. wytrzeć komu kociełek; ogolić bez mydła; bez brzytwy). einem den Kopf waschen, ihn ohne Seife barbieren. Nieiednego bez ługu myiemy. *Modrz. Baz.* 437. *Sax. Porz.* 381. Gdy kogo zmyią bez ługu, to się z niego drudzy śmieią. *Bud. Ap.* 47. – Ług mocny, tęgi *ob.* Kalkus. – 2) ŁUG *cf.* łąg, lęg: *z* bagno ługowate czerwonawe, ein rother Sumpf, ein Tümpel; *Crn.* lug, lusha (cf. Kałuża); *Vd.* lusha, lushje, mlaka; *Sr.* 1. luja. wuja; *Sr.* 2. ľácha; *Dl.* lakva (*Cro.* lúg, *Rg.* lúgh *sylva*, cf. *Lat.* lucus); *Rs.* лужа (cf. лугъ łąka, луговина, лужайка łąki część); cf. *Ger.* Lache, Lusche, *Lat.* lacus, lacuna, *Gr.* λακκος; *Brit.* lug; cf. *Gall.* deluge; *Hbr.* לח lach *humidus*). Porażeni, czym prędzey sie brali w przyległe ługi, lasy, ostrowy. *Tward. W. D.* 101. Skoro co weszli w błotny •łuch i grąski, uderzył na nich Janczar w onym brodzie. *Jabł. Buk. R.* 3. Wody, które stoią, są rodzaiem wszystkich gadzin, iako to w zaległych błotem ługach, bagniskach, stawach niebiegłych. *Kulig.* 148. Oto oni dway z iednychże bagn czyli ługów wychodzą. *Papr. W.* 2, 281. *ob.* ługowaty, ługowisko, ługowy). Swiniom •łuhy, gnoiowki i bagniska nieszkodzą. *Wolszt.* 133. *ib.* 132. – (*3. ług, *z* luita).

LUGDUN, - u, *m.*, miasto wielkie bogate Francuzkie, *Lion. Dyk. G.* 2, 103. LUGDUŃSKI, - a, - ie, von Lion. Prowincya Lugduńska. *Wyrw. G.* 303.

ŁUGOWAĆ *cz. ndk.*, ługić laugen. Ługowanie *lexiviation*, gatunek działania, którego celem iest, wyłączenie istot roztwarzaiących się w wodzie, od tych, co rostworzonemi bydź nie mogą. *Mier. Msk.*, *Ross.* щелочишь, щолочишь, вышолочишь. ŁUGOWATY, - a, - e, - o *adv.*, do ługu podobny, ługny, *Vd.* lugnast, vushen; *Sr.* 1. wujowité, wujacié, wujaté; *Rs.* щолочный. laugenartig. - §. błotnisty, bagnisty, sumpfig. Ługowate puszcze. *Krom.* 75. *palustres. Mącz.* Ługowata ziemia, *fistulosa terra*, która tak rzadką iest, iakoby gębka. *Mącz.* ŁUGOWISKO, - a, *m.*, bagnisko, błoto czerwonawą wodę maiące, podobną do ługu. *Włod.* ein rother Sumpf. *Palus* ługowisko, błoto, trzęsawica, bagno, kałuża, tonące a trzęsące mieysce. *Mącz.* Utonął w ługowisku, *demersus in palude ib.* Muchawiec rzeka między temiż niemal iak Pina ługowiskami początki swe bierze. *Papr. W.* 2, 281. ŁUGOWNIK, - a, *m.*, mieysce od robienia czyli schowania ługu, ługn. das Laugenhaus. Blech wielki pięć osobnych domów składa: foluss, pralnią, ługownik, mlecznik i magazyn. *Przędz.* 78. ŁUGOWY, - a, - e, od ługu (popiołowego), Laugen-. *Slo.* lauhowý; *Hg.* lúgos, *Cro.* lusni). Wody ługowe *alcalinae* maią w sobie mniey więcey ługowey soli. *Kluk. Kop.* 1, 93. *N. Pam.* 22, 69. *Torz.* 73. Sole alkaliczne, iak ługowe, *fixa*, tak lataiące *volatilia*, same się nie daią w lekarstwach, dla wielkiey ostrości przeciwnego zapachu. *Krup.* 5, 273. Ługowe naczynie, das Laugenfaß. *Vd.* vugni sod, shehtnjak, shehtnik, vugnopepeunik; *Ross.* лохань; лахань, лоханка. - §. 2. błotnisty, n. p. Siano ługowe abo z mokradli zbierane. *Cresc.* 485.

LUITA, - y, *ż.*, *z Łac.*, wina pieniężna, grzywny, die Geldbuße, Geldstrafe. *Tr.*

1. ŁUK, - u, *m.*, ziele, *Germ.* Lauch; *Dan.* log, *Angl.* leek), *allium vineale*, gatunek czosnku; głowki posiekane w chleb mieszaią. *Kluk. Dyk.* 1, 22. *Jundz.* 204. der Aeschlauch. *Syr.* 1217. *Crn.* luk; *Vd.* zhebulzh (cf. cebula); *Cro.* lùk, porluk, *ob.* por, pory; *Rg.* lùk, kapiella, lucjaz, lùk césan (*ob.* czosnek) *Bs.* lùk; *Sla.* luk (porluk = por; cèrljeni luk = cebula; bili luk, czeshniak = czosnek; *Rs.* лукъ czosnek, луковица, лу́ковка cebula, *Ec.* лукъ черлёный). Łuk drobny, abo *łuczek*, der Schnittlauch. *Syr.* 1217. *Sr.* 1. czebliczka. Łuk polny, płodziszek, winniczny, że rad w winnicach roście. *ib.* 1220. Wildlauch; *Rs.* каменной лукъ. Czosnek dziki gadownikiem i piegawym czosnkiem zowią Siegmannswurz. *ib.* 1226. - Ogórki, melony, łuk, cebula i czosnek. *Leop. Num.* 11, 3.

2. ŁUK, - u, *m.*, łęk, obłąk, kolistość, die Bogenkrümme, der Bogen; *Vd.* luk, lok = obłąk, sklepienie; *Vd.* lok delati, lokati, lukati, = sklepić; *Vd.* lok, lozhez, goslen lok, = smyczek). *Rs.* лукъ, дуга obłąk; *Ec.* лукованіе, излучина, кривизна = krzywizna, cf. *Gr.* λοξος). - a) część kuszy, obłąk czyli obręcz u kuszy do strzelania, der Bogen an der Armbrust. Kuszę ręczną robiono tym sposobem: łuk stalowy, rogowy lub drewniany osadzano na łoży... *Papr. W.* 1, 210. - §. łuk z cięciwą, różniący się od kuszy, der Flitschbogen, Flitsbogen; *Bh.* luk, kuffe; *Slo.* lucisste; *Sla.* lùk; *Bs.* lùk; *Vd.* lok, maura, polęster, samoistra, samoistrù, strelak (*ob.* samostrzał); *Crn.* lôk, totah (*ob.* taftuy); *Dl.* luuk, ssamostril; *Hg.* szamszerigy; *Rg. et Cro.* luk; *Rs.* лукъ. Część środkowa łuku, którą ręka obeymuie, i za nią łuk trzyma, maydan. *Czartr. Msk.* Nim raz Polak kusze lewarem naciągnął, tym Rusin ieden prędkiemi strzałami z łuku kilkudziesiąt snadnie ranił. *Stryik.* 292. Łuk *arcus* prędszy oręż nad kuszę, *balista. Krom.* 274. Jako się do łuku ułożyć, twoie pierwsze były zaprawy. *Leszcz. Class.* 90. Uczą się z rusznic strzelać i łuk ciągnąć. *Star. Dw.* 21. Postrzegłem pod sukienką łuk skrycie napięty. *Mon.* 76, 2. Zstąpił z drogi na iedno z łuku strzelanie. *Warg. Radz.* 58. einen Bogenschuß weit, *Vd.* luzhaj *iactus*, cf. łuczyć). - §. *Math.* Część okręgu, lunetą (*peripher.*) nazywa się łukiem, *arcus. Geom. Nar.* 1, 7. ein Theil des Umkreises, ein Bogen. Miarą każdego kąta, iest łuk. *Lesk.* 9. - d) *transl.* tęcza, *duha; *Bs.* luk nebeski, dúga, der Regenbogen. Gdy okryię niebo obłokami, ukaże się łuk moy na obłokach. *W. Genes.* 9, 14. *Bibl. Gd.*, *fig.* Pod dwoma cienkiemi czarnemi łukami, Są dwa oczа, ale ie lepiéy zwać gwiazdami. *P. Kchan. Orl.* 1, 171. - §. łuk tryumfalny, brama tryumfalna, ein Triumphbogen. Pełne były ulice łuków wystawionych. *Tward. Misc.* 47. Przyszło znosić teatra, przyszło tryumfalne Zmiatać łuki. *ib.* 46. Nikt tryumfalnych łuków mu nie wiie. *Chrość. Luk.* 275. - Most na łukach. *Op. Jer.* 55. na arkadach. - e) Łuk *herb*, w polu czerwonym łuk napięty z strzałą do góry. *Kurop.* 3, 31.

Pochodz. *łuczek*, *łuczny*, *łuczyna*, *łucznik*, *łuczkowy*, *łuczkowaty*, *łuczny*, *cf.* *łączyć*, *łęk*, *obłąk*.

LUKA, - i, *ż.*, *z Niem.* die Lücke, otwor, dziura w rzędzie, lub w całości przerwa; brak; *Sr.* 2. lucka; *Crn.* lukna, luknja; *Vd.* lukna, luknja, rezpad; *Hg.* lyuk; *Cro.* lúknya, lúknyicza (*Bs.* luka = port); *Ross.* скважинка; *Ec.* скважня, скважина. Szyk ten bardzo sposobny, aby się linia nieprzyiacielska tym prędzey rozerwała, osłabiała i luki w sobie poczyniła. *Papr. W.* 1, 134. Jak zaradzić dezercyom woyskowych na lukach konsystniących. *Gaz. Nar.* 2, 33. na szlakach, któremi się wychodzi za granicę). Roskomenderowanie woyska na luki, straż granic, kresy. *ib.* 1, 337. Aby obywatel od żołnierza, ani na leżach, ani na lukach, ani w przechodzie woyska, ukrzywdzonym nie był. *S. Grodz.* 2. 41.

ŁUKASZ, - a, *m.*, imię męzkie, Lucas. Łukasz *ś.* ewanielista, pisał prócz ewanielii, księgi dzieiów Apostolskich. *Kras. Zb.* 2, 75. *Zał. Tst.* 362. *Sk. Dz.* 46.

ŁUKOCZ *herb*, połwieprza dzikiego z muru niby wypadaiącego; w pysku trzyma dwa kłosy pszenne. *Kurop.* 3, 31. ein Wappen.

*ŁUKONOSZY, - a, - e, łuk noszący, bogentragend. Bóg łukonoszy, = Apollo. *Otw. Ow.* 26. Pacholę łukonosze. *ib.* 415. Kupidynek. *ŁUKOWŁADNY, - a, - e, łuczny, władaiący łukiem, bogenführend. Łukowładni Grekowie. *Kchow.* 15. Łukowładna Dyana *pharetrata. Zebr. Ow.* 62. ŁUKOWŁADZCA, - y, *m.*, łukiem władnący, łucznik, der Bogenführer. Łukowładzca Apollo. *Otw. Ow.* 227. *Łukowładzca, *Zebr. Ow.* 145. *arcitenens.*

1. ŁUKOWY, - a, - e, od łuku, łuczny, Bogen-. Żelazo u łukowéy strzały nazywa się płoszczyk. *Czart. Msk.*

2. ŁU-

2) ŁUKOWY, - a, - e, od łuku ziela, Lauch:, n. p. nasienie łukowe. *Syr.* 1219 *et* 1230, cf. łucakowy); *Sr.* 1. ćjeblicżkowé; *Rs.* лукoвый, лучный czosnkowy.

ŁUKRECYA, - yi, *ż.*, *glycyrrhiza*, rodzay rośliny, do którego należy Lukrecya słodki korzeń. *Kluk Dyk.* 2, 30, Süßholz. *Instr. Cel. Lit.*, *Bh.* lékořice; *Krup.* 5, 243, Lakrize.

LUKUBRACYA, *ponocowanie, *ponocnica, *Vd.* ponozhuvanje, ponozhnu delu.

LULAĆ *ob.* Lilać, Lili, li li.

LULEK, - lka, *m.*, rodzay rośliny, *hyoscyamus Linn.*, roślina ta pod imieniem blekotu dobrze znaioma, obrzydliwie śmierdząca, iadowita, wewnątrz zażyta zawrót głowy i szaleństwo sprawnie. *Jundz.* 160, *Kluk Dyk.* 2, 47, Bilsenkraut, Tollkraut; *ob.* bielun ziele, *Rs.* бѣлена.

LULKA, - i, *ż.*, LULECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, (*Turc.* lülä *A. Czart. Mscr.*), der Pfeifenkopf. Lulki do kurzenia tutuniu zagraniczne białe i z cybuchem gliniane, robią się z białéy subtelnéy gliny. *Kluk Kop.* 1, 312. - §. fayka, die Tabakspfeife. Luleczko! któréy palenie Ściąga mi z głowy złe wilgotności. *Zab.* 4, 301. Po kawie zaczęto kurzyć lulki. *Pam.* 85, 1, 138. Niech ma iakie chce lulka pochwały, iednak ten, który traci część iaką czasu na iéy kurzeniu, niknąć dniom życia swego z dymem dopuszcza. *Zab.* 5, 56. (LULKAĆ, Lulać *ob.* Lilać, *ob.* Lili. LULKOWY, - a, - e, a) od lulku ziela, Bilsenkraut:. - §. od lulki do kurzenia, Pfeifenkopfs:, Pfeifen:.

*LUMINARZ, - a, *m.*, *z Łac.*, świecące ciało niebieskie, ein leuchtender Himmelskörper. - *fig.* Hipacyusz Pociéy, wschodniéy cerkwi luminarz, apostoł Roxolańskiego narodu. *Pociéy pr.* -. *LUMINARYUM, n. p. Myśmy aptekarze, myśmy dawni praktycy, tak w dyspensatoryach, tak w pandektach, tak w *luminaryach* naszych iest napisano. *Syr.* 289. ?

ŁUNA, ŁONA, - y, *ż.*, cf. *vetus Ger.* lohn, lün *Adlg.* *s. v.* Mond; *Crn.* luna; *Vd.* luna, miesenz; *Rs.* луна, z miesiąc, księżyc); światło odbite na ścianie, górze. *Włod.*, die Lohe des Feuers (cf. *Adlg.*), der rückprallende Feuerschein, rückprallende Strahlen; *Cro.* munya, bleszk). Ogromnym łoskotem działa z murów zawyły, Że łuny ogniste zewsząd ich oświeciły. *Tward. Wł.* 153. Szpiegowie pola, ognia pełne, i od niego łonę, a iakoby wszystko gorzało, obaczyli. *Warg. Kurc.* 26. Od strasznéy pożogi daleko się oblaskliwe łuny po morzu rozwleką. *Przyb. Luz.* 51. Łunę wydadź *Eccl.* огнесвѣтимии. Słońce złotą łoną morze bije. *Pot. Syl.* 220. Ten pod łony miesiączne skradłszy się gdzie z kąta, Spokoynego napada, lub go z świata sprząta. *Gaw. Siel.* 558. Idź synu na kray świata, poszukay fortuny Nad Nilem i Eufratem, i gdzie biią łuny Sławy moiéy, gdzie Rzymska moc się tryumfami memi rozsławiła. *Bardz. Luk.* 52. - §. Pochodz. *płonąć*, *pełgnąć*, *cf.* Rs. пылъ *płomień*.

LUNĄĆ, LINĄĆ, - ął, *praes. et fut.* lunie, linie *szyn. idntl.*, zlinąć *dk.*, *Bh.* linauti *Sr.* 2. lenusch; strumieniem wylewać, strömend ausgießen, ausschütten, strömend gießen, vergießen. Chmury z hukiem lunęły deszcz niesłychany, Linęły grad gwałtowny z wichrem zmieszany. *J. Kchan. Ps.* 112. Z nagła tak im hoyne wody niebo linęło, że woyska obficie dostarczyło. *Pilch. Sall.* 245. Uderzył Peryandra, aż krew' lunął pyskiem. *Jabł. Tel.* 280. Nabrawszy zdroiu rękami własnemi, Lunęła iemu w twarz wodami mściwemi. *Otw. Ow.* 109. Trochę ieszcze nie dotknąwszy, Oczy mu iuchą z kaszą zalała linąwszy. *Zebr. Ow.* 119. Jak *dobeła Z rany strzały, krwią ciało szarłatną zlinęła, *perfudit.* *ib.* 46, zbroczyła). Na szatę mu linął. *Papr. Pr. C* 3 *b*, Skoczył na mur, a za nim wszyscy, iako wodą linął. *Rey Zw.* 86, *Weresz. Rgl.* 141, szybko, gładko. - §. 2) Lunąć, linąć *verb. neutr.*, Lunąć się, Linąć się *recipr.*, strumieniem płynąć, lać się hoynie, strömen, strömend fließen. Z niebios lunęły nayrzęsistsze deszcze. *Przyb. Ab.* 49. Krew' po drogach żywa płynie, Jako gdy deszcz wielki linie. *J. Kchan. Ps.* 117. Tak mi się w łeb dostało, że mi się czarny obłok w mych oczach uczynił, a krew' gębą lunęła. *Jabł. Tel.* 66. Grzmoty powstały, a gwałtowny deszcz lunął. *Sk. Żyw.* 1, 95. Deszcz lunący, nawalny *Rs.* ливень. Ach ach iaki znóy ludzi, iaki z koni płynie, Jak się krwi wielka powódź po téy ziemi linie. *Petr. Hor. C* 4. Piérwéy rzéki k swym źródłom zaś na wstecz się liną, Niż nasz Homer i iego Rapsodye zginą. *Ryb. Gęśl. B.* 3. Linął się miód wierzchem naczynia, *redundauit. Krom.* 48, t. i. kipiał hoynie, strömte über. Piianice piią, aż dobrze gardłem nie liną. *Petr. Ek.* 69, t. i. aż im prawie z gardła wykipia. - Pochodz. *liniiak*, *liniiak*, *luniak*, *z rynsztok*.

ŁUNACYA, - yi, *ż.*, miara czasu albo rewolucyi księżyca około ziemi. *Kras. Zb.* 2, 76, die Mondeswandelung, der Mondesbruch. Lunacya, albo miesiąc synodyczny, przeciąg czasu od nowiu do nowiu. *Śniad. Geo.* 202. Odmiany abo lunacye, *phases lunae*, księżyca są różne światła księżycznego aspekty, które względem ziemi się odmieniaią. *Wyrw. G.* 60, *ob.* lunatyk; cf. nów', piérwsza kwadra, pełnia, ostatnia kwadra.

LUNAR, LUNARSKI *ob.* Lonher, Lonherowski.

LUNATYK, - a, *m.*, *Bh.* náměsýčník; *Cro.* meszechnyak; *Rg.* savartalas, padàvas; *Rs.* лунатикъ, мѣсячникъ, мѣсячный; der Mondwandler, Nachtwandler, ein Mondsüchtiger. Lunatycy, którzy pewnych czasów swoich, śpiąc chodzą po nocy i po miesiącu. *Haur Sk.* 314. Lunatycy abo miesiącznicy. *Sk. Żyw.* 1, 128, cf. nocobłąd). Lunatycy, ponocnicy. *Chmiel.* 1, 685. Lunatykiem iestem *Ec.* лунатичуюся, лунатичися. Są lunatycy, którzy z łożka nie wstaią, lecz rzucaią się w łożku, gadaią, co w dzień czynili. Jnni z łożka wychodzą, w suknie się ubieraią, biorą klucze, drzwi odmykaią, broń biorą, świecę rozświecaią, po nieiakim czasie rzeczy poruszane na swoim miéyscu kładą, rozbieraią się, w łożko się układaią, i rano o tym wszystkim nic nie wiedzą. *Krup.* 5, 643, *Syr. Rej.* - W ewanielii lunatyki zowią te ludzie, które na łuny albo na pewne czasy od szatana cierpieli. *Sekl.* 15. Ewanielia nazywa lunatykami, cierpiących wielką chorobę, że przy odmianach miesiąca, bardziéy pacyentów mordnie, iak innych dni ta choroba. *Perz. Lek.* 145. - Lunatyk zowie się człowiek, którego wzrok według kursu księżyca umacnia się albo sła-

bieie. *Kras. Zb.* 2, 76, ein Mondsüchtiger, ein Mondsüchtige. LUNATYCZNY, - a, - e, nocobłędny, pouocny, mondsüchtig; *Crn.* mejshen; *Vd.* miesenshliu, miesenshaft, od miesenza boun. LUNATYCTWO, - a, *n.*, choroba lunatyczna, die Mondsüchtigkeit; *Bh.* měsýčnost; *Vd.* miesenzhlivost, miesenshna boliesen.

LUNDYSZ, - a, *m.*, gatunek sukna, eine Art Tuch; cf. Holländisch, cf. Falandysz, Falendysz). Od sztuki cały lundyszów Olenderskich, Paklaków... *Vol. Leg.* 4, 356 *et* 6, 133. Lundyszu postaw... *Instr. Cel. Lit.* Lundyszu różnego półsztuki. *ib.* Sztuka lundyszów, paklaków. *ib.* Przodkowie o szarłat nie dbali, Wojewodowie w szarzy chadzali, Dziwna rzecz karazyi teraz już nie znaią J na lundysz niektórzy słudzy się gniewaią, Szukaią barwy, coby była od bławatu. *Jeż. Ek.* 1. - *adj.* Luńfki.

LUNEBURG, - a, *m.*, miasto Niemieckie w księstwie Zelleńskim. *Dyk. Geog* 2, 100, die Stadt Lüneburg, ma bydź od Rzymian założone, i nazwane od kościoła albo Bałwana *Luna*, który bałwan na tym mieyscu trwał, aż do *Karła Wielkiego. *Gwag.* 456.

LUNETA, - y, *ż.*, łuk okręgu, das Bogenstück von einem Cirkel; część iaka obwodu cyrkułowego. *Solsk. Geo* 4. - §. Luneta, Lunetka *zdrbn.*, gatunek śkiełek dalekowidnych, ein Augenglas. Luneta astronomiczna, *tubus astron.* *N. Pam.* 19, 84. Lunetki nie są bardzo dla mężów pożyteczne. *Mon.* 76, 413, cf. lornetka.

LUŃSKI, - a, - ie, n. p. Luńskiego sukna postaw. *Instr. Cel. Lit.*, cf. Lundysz, Falandysz). Xiążę ten szaty iedwabnéy nigdy nie obłoczył, W sukiennéy luńskiéy zawsze chodził. *Kosz. Lor.* 104 *b.*

ŁUP cup *ob.* łap cap. ŁUP, - u, *m.*, ŁUPY, - ów, *plur.*, = zdobycz, korzyść, plon (iak korzyść od kory, tak *łup* od *łuh*, znaczy zdzieranie, obdzieranie, zdarte z kogo rzeczy, zdzierstwo, wydzierstwo, cf. *Crn.* lup *liber, cortex*; *Vd.* lup, odlup, = łupina; *Gr.* λοπός; cf. *Crn.* lop *decipula, praeda*, cf. łapać; *Bh.* lup otręby na głowie *furfur*), der Raub, die Beute; *Boh.* auhonek (cf. wygon); *Slo.* wurubki, rubenstwo, wobobranki, woberki; *Vd.* rub, rup, rop, porop, obrop, isrop). Pobrali łupy z nich sobie za korzyść. 3 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 47, odartki. 1 *Leop.*). Będą łupy tym, którzy im służyli. 3 *Leop.* *Zach.* 2, 9, odartki. 1 *Leop.*). Z nieprzyiacielskich łupów żołnierzy swoich opatrzył. *Baz. Sk.* 49, *Warg. Wal.* 262. Z łupu co nabyć, iest politycznie kraść; bo to ieden djabeł, czy mię żołnierz okradnie, albo łupem weźmie. *Teatr* 8, 56, plundruiąc, plündernd. Podać miasto w łup. *Tr.*, na plundrowanie, na rabunek, der Plünderung Preis geben. Nie bardzo trzeba zaiuszonym żołnierzom łupy radzić. *Bardz. Luk.* 127. Łupem się stać, *pr. et fig.*, zur Beute werden. Serce moie mąk naysroższych łupem się stało. *Teatr* 54 *b*, 48. Rwą krewni łup sierocy; łzy wdów piią zdrayce, Oczyszcza wzgląd nieprawy iawne winowayce. *Kras. sat.* 14, wydarty sierotom maiątek.

1) ŁUPA, - y, *m.*, zezowaty, ślep, ein Schielender. Zleś obaczył łupa. *Pot. Jow.* 2, 34, *ob.* łupać oczyma.

2) ŁUPA, - y, *ż.*, szczapa, polano, n. p. włożyłem cztery łupy (drzewa) do pieca. *X. Kam.*, ein Scheit Holz. - Sztuka żelaza, które z dymarki odbieraią, zowie się łupa. *Os. Rud.* 116, *Haur Ek.* 178, die Luppe, das Luppenstück, ein unförmliches Stück geschmelztes Eisen, *ob.* łupka.

ŁUPAĆ, - ał, - a, *cz. kontyn.*, złupać, połupać, rozłupać *dk.*, łupie, łupię *ndk.*, (*Bh.* laupati *decorticare*, *ob.* łupić; *Rg. et Bs.* lupati, = bić, uderzyć); szczepać, *Rs.* колупать, колупнуть, *ob.* kłóć, kolę), spalten, Holz spalten. Ufaiąc sobie w boskiéy opiece Kmiotek drwa łupał przy rzéce. *Kniaź. Poez.* 3, 139. Drzewa się tylko w podłuż łupią. *Bot.* 11, rozszczepuią się, sie spalten sich. Łupać kamienie w górach. *Cn. Th.*, Steine brechen. Wysłano go do łupania skał. *Teatr* 13. 82, Steinbruch. - *fig. transl.*, Szczęśliwy rzecze wilk, ktoby tego konia schrupał, Ey czemu on nie baran, byłbym go iuż łupał. *Zab.* 13, 276 *Treb.* - §. 2) łupa mię co, n. p. w głowie (*Bh.* mě něco w hlawě laupa *pungit*, laupnauti łupnąć *idntl.*), es sticht mir was im Kopfe. Wodką tą głowę bolącą łupaiącym bolem uléczysz. *Sien.* 168. Głowy łupanie. *ib.* *wykł.*, *Sak. Pr.* 76. Fluxy czynią bolenie wielkie, w którym stawie się zastanawiaią, które drudzy łupaniem zowią. *Cresc.* 164. Czuię nudność, i kości po stawach łupanie. *Zab.* 5, 355, Gliederreissen, cf. dna, denna choroba. - §. 3) Łupać oczyma, łypać, łypnąć oczami, = wytrzeszczać oczy, die Augen weit aufreissen. Jeśli mię w dzień złośliwy ięzyk czyy uszczypnie, Jeśli na mnie złym okiem Cenzor iaki łypnie. *Zab.* 11, 186. Na zdobycz swoię zazdrosnym okiem z pode łba łypa. *Zab.* 13, 163. Zaczyna tu i owdzie oczyma łypać. *Zab.* 10, 351. Tak temi Glikon głosami zmieszany Łupał oczyma, i łkał się w trwodze. *Kniaz. Poez.* 2, 79. Łupał oczyma na wszystkie strony. *Offol. Str.* 2.

ŁUPACZ, - a, *m.*, który drwa łupa, rąbacz, der Holzspalter. (*Bh.* laupač, *f.* laupačka, wyłupuiący groch). Ubogi stróż, drew łupacz, okryty wiórami,.. *Jab. Bay.* 52. - §. 2) łupacz, ryba morska, około trzech ćwierci łokcia długa, *gadus aeglesinus. Kluk Zw.* 3, 95, der eigentliche Schellfisch. ŁUPEK, - pka, *m.*, *Bh.* břidlice, střidla; *Crn.* zher; *Rs.* шиферъ, слонецъ, сланецъ, аспидъ; łupny kamień, der Schiefer. Kamienie, które niby z tablic złożone w tablicé się też *łupać* daią, *łupkami* nazywamy. *Kluk Kop.* 2, 7, łupek tablicowy, dachowkowy. *ib.* 84, łupek gliniasty, thonartiger Schiefer, iest spiekłą gliną, na listki się dzielącą. *ib.* 97.

*ŁUPIA, - i, *ż.*, łup, łupienie, łupież, der Raub, die Beute, das Rauben. Niezliczone narody do niego się kupią, Nie boiąc się smazania tak szaloną łupią. *Bardz. Luk.* 42. ŁUPIĆ, - ił, - i, *cz. niedok.*, złupić *dok.*, drzewa lub zwierzęta obdzierać ze skóry, obierać, abhäuten, abrinden, abziehen die Haut, abschälen; *Bh.* laupiti, laupim, laupati, laupám; *Slo.* laupim; *Sr.* 2. lupasch, lupasch; *Vd.* lupiti, lushiti, spushiti (*ob.* łuszczyć); *Cro.* lupiti; *Cro.* lupim; *Rs.* лупить, луплю, слупить, слупать; *Gr.* λέπω, ολοπτω; *Lat.* glubo, glupsi, gluptus, cf. *Ger.* klauben, schlauben). Dwa razy żona męża biła, raz że ogórki łupił, drugi że iabłek nie łupił. *Rys. Ad.* 11. Smaczny owoc się zje, i nielupiony. *Burl. B* 4. Skórę z węgorza niektórzy łupią, niektórzy w ukropie odparzaią. *Sien.* 316. Łupi się drzewo, *remittit. arbor librum. Cn. Th.*, er schält sich; *Cro.* lupinimsze *siliquor, siliquis incipio tegi*). - Wiele ich zro-

dze bicsami zkatowano, z szat złupiono, więzieniem trapiono. *Zygr. Pap.* 257, zdarto, obnażono). - Łupić kogo, = zdzierać go, obdzierać, zdzierać z niego skórę, einem die Haut abziehen, ihm die Haut über die Ohren ziehen, ihn schinden, plündern, berauben, *Bh.* zlaupiti; *Slo.* lupiti *adimo*, lupim na cestách rozbijać; *Hg.* lopok *furari*); *Sr.* 1. wurubam, wurubu, woberam; *Vd.* ropati, zropati, saropati, silnu dobiti; *Crn.* pùlem, puliti; *Rs.* лупить, лупаю. Hospodarowie lud swoy nie tylko ze skóry, ale i z mięsa aż do samey kości łupią. *Kłok. Turk.* 77. Odpada dobra myśl, kiedy nędza łupi. *Mat. z Pod.* C 3. - *fig.* Więc frymarki, pożyczki, a rozliczną kupią Tak więc wzaiem by szkapy parszywe się łupią. *Rey Wiz.* 31, skrobią się, odzieraią się). - Doktor, byle nie Polak, choć urwaniec, wiarę ma, i wnet drogo oczy łupi, brzuch porze, ciała rzeże. *Ocz. prz.* 14, wyłupuie, ausschälen, ausgraben, auskratzen. - §. Łupić (cf. łupać), bić, uderzyć, łoić, schlagen, wichsen; *Rg. et Bs.* lupati, lupnuti; *Crn.* lópem, lopiti). Kiiem szkapę na bokach i po głowie łupi. *Papr. Koł.* R 4 b. Oślicę swoię okrutnie kiiem łupił Balaam. *Pot. Jow.* 210. ŁUPIENIE, - ia, *n.*, obieranie z łupiny, das Schälen, Abschälen, Abhäuten, Abrinden, Plündern, Schinden. Łupienie nóg. *Sien. wykł.* Skórę mułową dobrze na sparzelinę przykładać; iest też lekarstwo na łupiące się nogi. *ib.* 277, das Häuten der Füße, wenn die Haut abgeht, wolfche Füße, *ob.* linić się. ŁUPIESTWO *ob.* łupiestwo. ŁUPIEŻ, *ŁUBIEŻ, - u, *m.*, złupiona czyli zdarta kora lub skóra, lub, Abgeschältes, Abgerissnes, abgeschälte Baumrinde, abgezognes Fell, Rinde, Haut, Fell. Skóry abo łuby na drzewach, tak się maią, iak *koże albo łupieże na zwierzętach. *Cresc.* 54, *ib.* 50. Łupież wężowy. *Spicz.* 236, *ob.* koża). Cieniuchny łuszczysty węża łupież, *membrana. Zabr. Ow.* 169. Ezau kosmaty był, iako łupież bydlęcy. *Leop. Gen.* 25, 25. Zamiast stolka woiewodskiego on wart, aby mu zajęczego łupieża z kądzielą krol posłał. *Opal. sat.* 83. W lwim łupieżu mężny Achilles Hektora zabił. *Pot. Pocz.* 369. Wziął fortecę bez miny, ręką dobył wieże; Nosi też lwie na grzbiecie i w herbie łubieże. *ib.* 368. Skóra, łupież, *pellis. Mącz.* *Pterygium* nieiaki łupież abo skorka w oczu, wzrokowi przeszkadzaiąca. *Mącz.* Z wypalonych ran koniowi zeymuy łupież spiekły. *Cresc.* 630. - *poet.* Na wiosnę, gdy nowy wionie fawoni, szruciwszy stary ziemia łupież rozbiie drogie swe towary. *Tward. Wład.* 175, die Erde wirft im Frühjahre die alte Rinde, die alte Haut, den alten Pelz ab. - §. łupież na głowie, *Bh.* lup, lupina, łupiny, die Schuppen auf dem Kopfe, auf die der Grind folgt; *porrigo*, *furfuratio. Comp. Med.* 21. Zaczynaią się parchy wprzód od łupieżu. *Perz. Lek.* 141. Piołun paprzyska i łupieży wychędaża. *Syr.* 347. Sadło niedźwiedzie łupieży z głowy goi. *Haur Sk.* 294. - §. 2) łupież, łup, *Bh.* laupej, zdzieranie, plundrowanie, zdobycz gwałtowna, Raub, Beute, Plünderung, Rauben. Nie pierwey się położy, ażby pożarł łupież, który uchwycił. 1 *Leop. Num.* 23. ŁUPIEŻCA, - y, *m.*, ŁUPIEŻNIK, - a, *m.*, zdzierca, zdzieracz, rabuś, plundrownik, *Boh.* laupejnik, lupič, drač, wydranec; *Slo.* laupejnik rozboynik; *Crn. et Vd.* lopesh, = rozboynik morski); *Vd.* rubar, rasbonik, hostnik *praedo*, *Sr.* 1. rubejnik, wurubnik, (*Cro.* lupes, *Dl.* lupex, *Rg.* lùpex, *Bs.* lupesg, *Hg.* lopó, *fur*, *latro*; (*Ross.* лупежникъ belka zwłaszcza iodłowa z kory obłupiona), der Räuber, Plünderer, Schinder. Łupieżcą iest cudzego dobra, niegorliwy fortun współbraci obrońca, kto zyskiem własnym, nie słusznością wymierza swoie wyroki. *Mon.* 65, 58. Wnidą do ciebie łupieżnicy, i splugawią kościoł twdy. *W. Ezech.* 7, 22, rozboynicy. *Bib. Gd.*). ŁUPIEŻCZYK ziele *Tr.*, *ob.* Lubczyk). ŁUPIEŻNY, - a, - e, *Bh.* laupežnický, laupejný, dravý; od łupów, Raub=, räuberisch; *Cro.* lupeslyiv, lupeski, *Dl.* lupeslyv, *Rg.* luupexni, lupèscki *furax*). Łupieżny okręt *Bh.* laupežnická lodj), ein Raubschiff. ŁUPIEZTWO, Łupiestwo, - a, *n.*, *Bh.* laupežnictwj, lupičtwj; *Slo.* laupežstwj; *Sr.* 1. wurubk, wobérk; *Vd.* rup; *Crn.* rop; *Cro.* odera, plen (*Cro.* lupesina, lupeschina, tatbina, *Dl.* lupeschina, *Hg.* lopaas, lopás, *Rg.* lupesctvo, lupèsctina, = kradzież); *Bs.* lupesctina, odor; = zdzierstwo, łupienie, łupież. *Cn. Th.*, die Räuberey, die Raubsucht, das Rauben; Schinderey, Plackerey. Którzy się o złodzieystwo albo łupiestwo iednaią, tracą swoie prawo. *Szczerb. Sax.* 76. - §. *fig.* Jakichżeby zręczna zalotnica nie poczyniła łupiectw, temi uzbroiona oczami! *Węg. Mar.* 3, 101, zwycięstw, Siege, Triumpfe. ŁUPIEŻYĆ *czyn. ndk.*, szukać łupieży, auf Raub ausgehen, *Rg.* lupèxiti, *Hg.* lopok, = kraść. ŁUPIKOŚCIOŁ, - a, *m.*, świętokradzca, ein Kirchendieb. Lichwiarze, świętokrzycy, łupikościołowie. *W. Post. W.* 2, 368, *Szczerb. Sax.* 181. ŁUPIKUFEL, - fla, *m.*, wytrzęsikufel, moczywąs, kufel, ein Stürzebecher, ein Saufaus. ŁUPINA, - y, *ż.*, ŁUPINKA, - i, *ż.*, *dem.*; (cf. *Bh.* lupen, lupina, lusstina, sfessulina, sfeselina, sfeselinka, slupka, slupina, slupka, slupina, okruzek; *Mor.* okruzlek; *Sr.* 2. lupina; *Sr.* 1. hustjizna, plubwa; *Vd.* lup, odlup, lupinja, oblup, luplenize; *Crn.* lupina, lupk, ollup, ollupk, obresina, klenavz; *Cro.* lupina, oblupek, odlupek, olùpek, komúska, mosnicza; (*Bs.* lupina; kosti od koga tjela *cadauer*); *Bs.* gljuska, rogac, karuba, mohugna, bosgjagne; *Rs.* кожура, кожурина, луска, лушa, лущина, скорлупа; łuszczyna, obłupina grochu, iarzyn, migdałów i orzechów cienka na iądrze. *Cn. Th.*, die weiche grüne Schale, worin eine Frucht sitzt, die Hülse, die Schlaube. Okrycie owocowe zowie się łupiną *siliqua*, kiedy złożone iest ze dwóch części, klapkami zwanych, między którémi z obu stron epoienia wiszą ziarna. *Botan.* 126. Łupina *legumen*, iest strąk dwuczęściowy, w którym nasiona tylko są do iednego szwu przyczepione, n. p. u grochu. *Kluk Dyk.* 1, 59, cf. szupinka). Łupiny, łuski, łuszczyny orzechowe etc., swierzchnie, zielone, świeże, szczeżuie. *Cn. Th.*, die grünen Schalen der Nüsse rc. Łupiny, łuski, łuszczyny twarde, orzecha, żołędziu, obitego, z zielonéy łuski. *Cn. Th.*, die harte Schale der Nüsse rc. Oddzielamy łupinę od ziarna i z drzewa zdeymuiemy korę. *Mon. a.* 65, 454. Złe czyni, który gardzi przypowieści, Smaczny to owoc, choć w podłéy łupinie. *Kras. Myśz.* 42. I łupinybym orzechowéy za to nie dał, *cassa nuce non amam. Mącz.* Łupina, cebulna skórka powierzchnia, die Zwiebelschale, die Häute der

Zwiebelgewächse. ŁUPINIASTY, - a, - e, łupinami odziany. *Cn. Th.*, *Bh.* lupinowatý, lupowatý, sslupinowatý. ŁUPINOWY, - a, - e, od łupiny, Hülsen=, Schalen=, mit Schalen bedeckt. Owoc łupinowy. Hülsenfrüchte, którego nasienie samą łupiną okryte iest. *Kluk Ros.* 2, 11. ŁUPIPSZCZOŁ, - a, *m.*, złodziéy pszczelny, der Bienendieb. *Kłon. Wor.* 32. ŁUPISKÓRA, - y, *m.*, zdziérca, ein Leuteschinder. Żyłbym lepiéy w szałasach z dziekciowemi gbury, Niż z Jaśnie Wielmożnemi pany łupiskóry. *Nar. Dz.* 3, 253, *Zab.* 16, 124. ŁUPISTY, - a, - e, co się daie łupić, leicht abzuschälen, auszuklauben. *Włod.* (ŁUPKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* łupa, eine kleine Luppe, ein kleiner Eisenklumpen. Żelazo przetopione, na kowadle młotem biią, i robią z niego bochen okrągły wielki iak kapelusz, gruby na dłoń, który *łupką* zowią. *Os. Rud.* 360.). ŁUPNY, - a, - e, ŁUPKI, - a, - ie, szczepny, leicht zu spalten; *Bh.* sstiblicný; *Sr.* 1. kolné; *Crn.* plęnast; *Vd.* shibrast, shiberu, plénast; *Rs.* колкій, слоистый. Drzewo zmarzłemie iest łupkie. *Torz.* 20. Łupkie, szczepne drzewo *Rs.* [illegible]. Szczupak łupki. *Wol.* Ciała łupkie tylko pewnym kierunkiem szczepaią się, iako to drzewa i kamienie łupkie (*ob.* łupek, Schieferstein), i te łupnemi nazywamy. *Hub. Mech.* 227. ŁUPKOŚĆ, ŁUPNOŚĆ, - ści, *ż.*, łatwość drzewa do łupania, *Rs.* колкость, die Spaltbarkeit. Dębina, lubo iest naytrwalsza i naymocniéysza, iednakże ma więcéy kruchości i łupkości, od grabiny i brzostu. *Jak. Art.* 1, 276. ŁUPOWY, - a, - e, do łupów należący, albo z łupów. *Cn. Th.*, Raub=, Beute=. Łupowa *korzyść. *Sak. dusz.* 140.

ŁURA, LIURA, - y, *ż.*, z *Niem.* Lauer, *Lat. et It.* lora, Lauerwein, Tresterwein; *Hg.* löre, leüre; *Bh.* brzečka (*ob.* brzęczka), patoky; *Slo.* zadnj wjno; *Sr.* 1. patoki; *Vd.* patki, potoki, patoke, laura, shlopra, burnu, slabu pitje; *Crn.* patoka, svishk, skavés; *Cro.* chiger; *Dl.* vodnizze). Wino naypodleysze iest znane pod nazwiskiem *lury*, *vinum secundarium*, którego używaią ubożsi, mocząc w wodzie wytłoczyny iagod winnych, i wyciskaiąc potém w prasach. *N. Pam.* 5, 139. Wino to na poły z liurą. *Star. Ref.* 52. Nayprędzéy można łeb zamącić lurą. *Zabł. Amf.* 83, „*not.* t. i. doimek winny." Wino niewytrawione, mętne, złe, nieczyste, Nie tak winem, iak raczéy można nazwać lurą. *Zabł. Z. S.* 50. Żal się boże wam wina, dobraż dla was lura. *Pot. Jow.* 156, (cf. dobra Matyaszowi płotka; takiemu takie; dobra psu mucha; szkoda psu białego chleba). Lepsze wino wolą przedadź; a sami kwas abo lurę piią. *Falib. N.* 1.

ŁUSIA, - i, *ż.*, *dem. nom.* Ludwisia, Ludowika, Liesschen. Darowałem wstążkę Łusi, J dała mi za to buzi. *Teatr* 21, 51. A co Łusiu? można iuż póyść do mamy? *ib.* 38, 160.

ŁUSKA, - i, *ż.*, ŁUSZCZKA *zdrbn.*, *Bh.* lussť, lusstina, ssessulina; *Slo.* lusstina, *Sr.* 2. luscžina, luschczina; *Sr.* 1. schupizna; *Crn.* luski, luskine, lushina; *Vd.* luska, skorja, luskina, moshnisa, plevn; *Cro.* luska, luszka, luschina, lyuska; *Bs.* gljuska, lusetra; *Rg.* gljuska; *Sla.* ljuska; *Rs.* луска, лушпа, лушпина, шелуха, шелуминка; łupina, szczeżuia, łuszczyna orzechowa etc., świeża zielona, die äussere grüne Schale der Nüsse ic.; *Vd.* ornhova lushina, rubina; *Rs.* насочка; łupina twarda orzecha, żołędziu obitego z zielonéy łuski, die Nussschale, die harte Schale der Nüsse ic. *Cn. Th.* Łuska twarda krokodyla, żołwia, skorupa. *ib.*, *Rs.* скорлупа, скорлупка, cf. skarłupa), die harten Schalen, z. B. einer Schildkröte; die harten Schuppen des Crocodils ic. - *fig.* Przymioty, lubo nam natura daie, ale są to twardą i ciemną łuską pokryte kleynoty, póki edukacya ich nie wypoleruie. *Mon.* 65, 46. - §. Łuski, okrycie ryb. *Zool.* 70, *Bs.* gljusctrina od ribbe, lustra, lusetrina, stergottina, strigottina; *Sla.* ljuska ribja; *Rg.* lùstra, gljustùra, lustrisa, gljustùrisa; *Rs.* чешуя, Fischschuppen. Kadłub rybi pokryty iest łuskami różnéy twardości; mało iest ryb bez łuski. *Zool.* 173. - *transl.* Łuski lub skałki na oku. *Perz. Cyr.* 2, 175 *albugo*, *leucoma*, *nebula*, *nubecula*. Proch korzenia kosaćcowego łuskę lub bielmo z oczu zgania. *Sien.*, *Spicz.* 43, cf. katarakta; u bydła sciąg, zawłoka. *X. Kam.* Łuska na oku, z bielmo, Fell auf dem Auge, Staar. Spadły z oczu iego, iakoby łuski, a wnet wziął wzrok. *Rey Pst. Bbb.* 3. - *fig.* Niech on mu w téy omylce *łuskę* z oczu zdziera. *Pot. Syl.* 329. - §. Łuski albo otręby płci, są siostry parchów. *Sien.* 499, Schuppen auf dem Gesichte. Łuski abo otręby, iako z głowy zganiać. *Sleszk. Pod.* 20, *Bh.* lup. Łuska, blaszka na kruszcach, która odpada młotem uderzywszy, iak zuzel. *Włod.*, Hammerschlag, schuppenartige Blechchen, die sich von den Metallen beym Hämmern ablösen, - blaszka, dünnes Blech. Kaplica łuską złotą pokryta. *Tward. Wład.* 151, *Bh.* lupácek, lupen, lupinek. ŁUSKAĆ, - ał, - a, *intr. ndk.*, łoskotać, łoskot wydawać, knacken, knattern; (*Bh.* luskati, luskawati, z Nüsse knacken, *nuces frangere*; lauskácek *nucifrangibulum*, Nussknacker, orzechołom; *Vd.* luskat, palcami klaskać). Bywa dzieciom ciegaczka, tak że w nich kości łuskaią. *Sien.* 468. *Crepae a principio caprae appellatae*, *quod cruribus crepent*, bo łuska im w nogach gdy niemi *tępaią. *Macz.* - 2) łuskać, wyłuszczać, *ob.* łuszczyć. ŁUSKATY, ŁUSKAWY, - a, - e, maiący łuskę na sobie, *Bs.* lusctrivi, stergotiui, koji ma lustre; *Rg.* lustrav, gljusturast; schuppig. Wąż łuskaty. *Otw. Wirg.* 403. Wąż krążnemi zakręty zatoki łuskate Wiiąc, rączo się zwiia na dzwona garbate. *ib.* 105. Ziemiopłazy łuskawego grzbietu. *Pilch. Sen. list.* 4, 177. Jedna po pas kobieta ładną bydź się zdała, Lecz się szpetnie łuskatym kłębem zakończała. *Przyb. Milt.* 57. *Ospice łuskawe, owcze, Windpocken. *Tr.* ŁUSKIEWNIK, *lathraea Linn.*, rośnie w ciemnych lasach przy korzeniach leszczyny i brzozy. *Kluk Dyk.* 2, 72, die Schuppenwurz. *Junds.* 318. ŁUSKINIA, - i, *ż.*, łupina, łuszczyna, die Schlaube, die Hülse; *Bh. etc.* lusstina. Łuskinie iakie są na grochu i na inszym zbożu, które się w łuszpiach rodzi. *Sekl.* 15. Za żadnego z nich i czterech łuskin dadź nie chciał. *Sk. Dz.* 608, cf. i łupinybym nie dał; ani grosza, ani szelągą. ŁUSKINOWY, - a, - e, od łuskin, od łuski, Schuppen=; *Ross.* скорлупный. Szew łuskinowy, *sutura squamosa*, nad kośćiami skroniowemi, spaia ie z kośćiami przodku głowy. *Perz. Cyr.* 1, 29. ŁUSKINOWATY, ŁUSKOWATY, - a, - e, na kształt łusek, schuppenartig, schuppicht. Dzielny Ty-

.ton. wyszniący się płynie, Na łuskowatym grzbiecie dźwigaiąc boginie. *Przyb. Lus.* 40. Każda kość skroniowa złożona z iednego kawałka łuskinowatego *os squameum*, a z drugiego skalistego. *Perz. Cyr.* 1, 27. Spoienie łuskowate łączy kości skroniowe z kościami ciemienia. *Krup. Ost.* 1, 32. Korzeń łuskowaty, *r. squam.*, łuskami iest pokryty. *Jundz.* 2, 7. Lilia polna ma korzeń z wielu główek łuskowaty. *Syr. Ziel.* 751. Lilia ma korzeń łuskogłowczasty. *ib.* 751. ŁUSKNA pszenica *ob.* Orkisz. *Sien. Syr.* 950. ŁUSKOWIEC, - wca, *m.*, *Kluk Zw.* 1, 71, zwierzę, *manis*, das Schuppenthier.

Pochodz. *łuszcz*, *łuszczany*, *łuszczasty*, *łuszczybochenek*, *łuszczyć*, *odłuszczać*, *wyłuszczać*, *bezłuskny*, *grabołusk*.

ŁUSNIA, - i, *ż.*, *Tr.*, podpora wozu, z żelazem u spodu, u góry zakrzywiona. *X. Kam.*, die Runge. - *§. *ob.* łoń.

*ŁUSPINA, - y, *ż.*, łupina, die Schale. Dionyz córki tak wyćwiczył, że mu brodę i włosy *łuspinami* Włoskich orzechów upalały. *Warg. Wal.* 341.

*LUST, - u, *m.*, może z Niem. die Lust; *Sr.* 2. luscht; *Sr.* 1. lojt, wjeselj; *Crn. et Vd.* lusht); ukontentowanie, rozkosz, wesele, *ob.* lusstyk), n. p. Czasu woyny kwitnęli, ale za pokoiu znikczemnieli, że nie był taki porządek czasu pokoiu, ani umieli użyć onego *lustu* ku swemu dobremu, który im był za pokoiem przyszedł. *Gor. Dw.* 366, cf. lostować, lusztykować. *LUSTHAUZ, - u, *m.*, *z Niem.*, ogrodna letnica, chłodnik, altanka, ein Lusthaus. Uyrzysz tam lusthausy i ogrody śliczne Drzewa rozliczne. *Klon. Fl. F* 3, cf. *lustrans.

LUSTR, - u, *m.*, LUSTRO, - a, *n.*, ozdobny na kształt korony, koszyka, paiąka ze szkła ulany lichtarz, zawieszony z suffitu pokoiów, *Crn.* dopje; *Rs.* паникадило; der Luster, eine Art Kronleuchter. Pozapalałem świece w lustrach i paiąku, który na śrzodku wisi. *Teatr* 33 *d*, 72. - §. zwierciadło wielkie piękne, ein großer, schöner Spiegel. W przeszłym ieszcze wieku lustra i zwierciadła tak piękne we Francyi robić zaczęto, że im Weneckie ustępować musiały. *Wyrw. G.* 311. I Turcy iuż chwycili się mody, ustraiać pokoie w zegary, w zwierciadła Angielskie, i w lustra. *Mik. Turk.* 316. - §. 2) lustr, blask, glanc, der Glanz. W Polszcze iuż niektórzy kawalerowie zaczynaią ten kray do lustru przyprowadzać. *Boh. Kom.* 3, 265. Woda czysta biegąca więcszą nadzieię czyni o lustrze przędziwa, niżli brudna stoiąca. *Przędz.* 22. LUSTRA, - y, *ż.*, kampament; dawną polszczyzną dobrą: okazka. *Włod.*, die Musterung der Armee, cf. popis. LUSTRACYA, - yi, *ż.*, LUSTROWANIE, - ia, *n.*, rewizya, die Revision, Untersuchung. Lustracye co pięcioletnie starostw. *Vol. Leg.* 7, 442. Lustracya oznacza wysłanie osób do obeyrzenia w dobrach Rzpltéy stanu dochodów i powinności chłopów osiadłych w tych dobrach. *Jez. Wyr.* (*LUSTRANS, - u, *m.*, lusthaus, chłodnik, altanka, ein Lusthaus. Wstąpił Taranowski do *lustransów* Sułtańskich, dziwnie, kosztownie i znamienicie zbudowanych. Jeden iest zbudowany z drzewa cyprysowego, rzezaniem w kosztowne kwiaty przyozdobiony; drugi z alabastru i marmuru. *Gwag.* 122, *Bielsk.* 571). LUSTRATOR, - a, *m.*, który stan iakiéy rzeczy lustruie, dochodzi, der Revisor, Untersucher. *Vol. Leg.* 7, 442. LUSTRATORSKI, - a, - ie, od lustratorów, Revisors-. Przysięga lustratorska. *Vol. Leg.* 7, 442. LUSTRO *ob.* Lustr. LUSTROWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, rewidować, dochodzić stanu iakiéy rzeczy, revidiren, untersuchen. *Vol. Leg.* 7, 442. - §. b) zwiedzić kraie, fremde Länder bereisen. *Tr.* LUSTROWNY, - a, - e, pełny lustru, blasku, glancu, glänzend. Kość słoniowa swym glanzem wygładza przedsienie I lustrowne tło sali. *Zab.* 15, 29 *Kniaź.* Len będzie lustrownym, ieśli zbiór iego za pogody nastąpi. *Przędz.* 22. Przez zamoczenie lnu w polu przędziwo ciemnieie, i nielustrowne staie się. *ib.* 107. LUSTROWY, - a, - e, od lustra, zwierciadłowy, Luster-, Kronleuchter-, Spiegel-; *Rs.* паникадильный.

*LUSY *ob.* Nieluzy.

ŁUSZCZ, - u, *m.*, chwast pewny w życie i w pszenicy. *Tr.*, ein gewisses Unkraut im Roggen und Weitzen. ŁUSZCZAK, - a, *m.*, gatunek orzechów, które same się łuszczą, eine Art Nüsse, die sich von selbst schälen oder die Schale aufbrechen; *Bh.* weylupek. (*Ec.* лущики, искони овощь огородной. или что лущить можно, *м. п.* горохъ, бобы Hülsenfrüchte *ob.* legumin, iarzyna). Kopę orzechów łuszczaków, takich iakby ie dopiero gołębiowi z gardła wybrał. *Bies. A* 1. ŁUSZCZANY, - a, - e, od chwastu łuszcz zwanego, jenes Unkraut betreffend. *Tr.* ŁUSZCZASTY, ŁUSZCZYSTY, - a, - e, łuskowaty, łuskaty, schuppig; *Sr.* 1. schupizowé, schupizwaté; *Vd.* luskast, luskinast; *Bs.* luectrivi, stergotiui, ko i ma lustre; *Rg.* lustrav, gljusturast). Cieniuchny łuszczysty węża łupież. *Zebr. Ow.* 169. Smok krętnemi pasmami łuszczyste zatoki Łamiąc, gnie się iak obłąk, srogie stroiąc skoki. *ib.* 55. Kaftan zrobiony z łuszczastéy smoczéy skóry. *P. Kchan. Orl.* 1, 426. Karacena łuszczasta. *W.* 1 *Reg.* 17, 5, *Bibl. Gd.* Kamień łuszczasty, iest białawy, dzielący się, kruchy, i podobny do szklistego, nazywaią go inaczéy skwama. *Ład. H. N.* 64. ŁUSZCZKA *ob.* łuska. ŁUSZCZYBOCHENEK, - nka, *m.*, darmozjad, pasorzyt, ein Tellerlecker. Włości poszły chwalebnym świstaków zwyczaiem Na offerty miłosne, na smaczne objady, Na dwór z *łuszczybochenków* nikczemnych złożony. *Nar. Dz.* 3, 152. Panowie na kawalkatora większy wzgląd, a niżli na pospolite owe *łuszczybochenki* mieć powinni. *Hipp.* 38. ŁUSZCZYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, z łuski obierać, ausschlauben, aushülsen, abschälen; *Bs.* luectiti, obgljuectiti; *Sr.* 2. luschćisch; *Vd.* lushiti, lupiti, spushiti; *Crn.* shlepâm; *Rs.* лущить, лущу, шелушить, ошелушить. Ten ptak ziarno, ów zaś iemiołeczkę łuszczy. *Mysl. E* 4 *b.* ŁUSZCZYĆ się, sich schälen, oder sich leicht schälen lassen. Łuszczaki same się łuszczą. *Ld.* Gips przezroczysty, łuszczący się, niby w kartki ułożony. *Torz.* 199. ŁUSZCZYNA, - y, *ż.*, łupina, łuskinia, *Bh.* lusstina, slupina; *Slo.* lusstina; *Vd.* lushina, luskina; *Crn.* lushina, luskina; *Sr.* 2. lusćina, luschćina; *Cro.* luschina; *Rs.* лузгина; die Schale, Hülse. Migdały wielkie subtelną skórę, abo łuszczynę, maią. *Cresc.* 397. Łuszczyna zwierzchnia zielona orzecha Włoskiego. *Brzost. duch.* 59. Więcéy się hydzimy łuszczyną, niżeli samém iądrem. *Weresz. Rgl.* 119. Syn marnotrawny żądał, iakoby natkał brzuch swóy łuszczynami, których nie doia-

dały wieprze. *Radz. Luc.* 15, 16, młoto. *Bibl. Gd.*). Bywaią iako plewa przed wiatrem, i iako łuszczyna, którą pochwyta wicher. *Budn. Job.* 21, 18, iako perz. *Bibl. Gd.*).

LUSZTYK, – a, *m.*, z *Niem.* lustig, *lust; *Sr.* 2. luscht; *Sr.* 1. lojt, bradosci, lojtarstwo; *Crn.* lusht; *Vd.* lusht, vesele, radost); wesele, radość, hulanka, lustiges Leben, Freudentaumel; *Rs.* бражничество, бражничанїе (cf. brada). Gra, rozpusta, *lusztyk*, przymuszaią ubóstwo w dom wniść. *Zab.* 5, 121. Przy *lusztykach*, biesiadach, na piekło zarobiliście. *Bals. Niedz.* 1, 420. Po miastach *lusztyk* ustawiczny i stroie zbyteczne. *Psalmod.* 85. Szulerya i *lusztyki* były kilkoletnią ciągłą zabawą moią. *Teatr* 33 *d*, 7. Nie chodziłem na *lusztyki* iak drudzy. *Kras. Pod.* 2, 145. Cały zagarnąwszy maiątek, miał o czym Dogadzać swym *lusztykom* i ucztom ochoczym. *Zabł. Zbb.* 92. Gdy tak wszyscy wesołe wraz czynią *lusztyki*, I różne brzmią z odgłosem w pokoiach okrzyki ... *Min. Ryt.* 2, 274. Lusztyk, ley przeléy, hulay duszo. *Zegl. Ad.* 134, cf. labuy duszo). LUSZTYKOWAĆ, – ał, – uie, *intr. ndk.*, lusztyki stroić, lostować, lustig leben; *Rs.* бражничать. Strwoni to dziedzic godnieyszy za ciebie, Coś ty za zamkiem troistym zachował, A na twym pyszne tło zlawszy pogrzebie Hoynie Falernem będzie *lusztykował*. *Hor.* 2, 266 *Koryt.* Lusztykował sługa wraz z panem, póki były pieniądze. *Teatr* 33 *d*, 10.

ŁUT *ob.* łót.

LUTENICZKA, – i, *ż.*, *dem. nom.* lutnistka, *fidicina*, która umie na stronach grać. *Mącz.*, die Lautenspielerinn, Harfenspielerinn &c. LUTENKA, – i, *ż.*, *demin. nom.* lutnia, eine kleine Laute. Z tobą ia trzody w buyne łąki gonię, Ty iéy przyśpiewasz, ia w lutenkę dzwonię. *Siel. Anon.* 378. Pięknie na lutenkach graią. *Rey Wiz.* 66 *b*. Na lutence pograć. *Rey Zw.* 15. LUTENNY, – a, – e, lutniowy, lucienny, od lutni, Lauten=. Komuby dźwięk lutenny nie czynił zabawy? *Min. Ryt.* 4, 53. Póki świt ukaże się dzienny, Dzwonię palcami w słodki stróy lutenny. *Chrość. Ow.* 35. Miękkiemi wierszami lutennemi Hannibala wspominać. *Lib. Hor.* 49, t. i. lirycznemi. *Min. Auz.* 63.

LUTER, – tra, *m.*, Sławny Doktor Marcin, zakonu Augustyńskiego, głowa reformacyi i wyznania Luterskiego. *Kras. Zb.* 2, 77, Dr. Mart. Luther. – §) z) Luter, = LUTERANIN, LUTERAN, – a, *m.*, mężczyzna wyznania Luterskiego, ein Lutheraner; *Slo.* luterán; *Hg.* lutheránus; *Vd.* luteranar; *Cro.* lutoran; *Sla.* luteran; *Rs.* лютеранъ, лютеранинъ. Zaleca Luteran Lutra, Sakramentarz Kalwina, Bratrzyk Hussa; zalecania my bożego od tych Lutrów i Bratrzyków chcemy. *Hrbst. odp.* U 3, cf. chwali swóy swego). Luteranowie, Nowokrzczeńcy i t. d. *Rey Post.* Q 4. LUTERKA, – i, *ż.*, kobieta wyznania Luterskiego, die Lutheranerinn. *LUTEROW, *LUTEROWY, *LUTROWY, – a, – e, LUTERSKI, – a, – ie, od Lutra, *Vd.* luteranski; *Rs.* лютеранскій, lutherisch. Riegers, zwolennik Luterow. *Biał. Post.* 49. Nauka Lutrowa. *Zebr. Zw.* Ze szkoły Luterowéy. *Biał. Post.* 4. Lutrową chrzcą Ewanielicy swoię wiarę; ale gdyby wstał zmarły Luter, nie znałby się do niéy. *Petr. Ek.* 101. Luterskie wyznanie. *Kras. Zb.* 2, 77. *LUTERANSTWO, LUTERSTWO, – a, *n.*, *LUTERYA, – yi, *ż.*, *Slo.* luteránstwo; *Vd.* luteranstva, luteranie, luterstvu, das Lutherthum, wiara Luterska, panuie w Szwecyi, w Danii, w północnych Niemczech, w Prusiech etc. *Wyr. G.* 138. Kalwinistwem i luteranstwem nas potwarzaią. *Pim. Kam.* 381. Luterstwo w szesnastym wieku nastało. *Boter.* 117. Mniemaią, iakoby luterya skaziła bogoboyność. *Hrbst. Nauk. M.* 6 *b*. Pleban tego miasta o luteryą był do Kolna pozwany. *Baz. Hst.* 34, *Steb.* 142. LUTERSZCZYZNA, – y, *ż.*, *idem*, n. p. Król odprawił swoie nabożeństwo u fary; a gdy król wyszedł, mieszczanie bawili się swoią luterszczyzną. *Gor. Dz.* 49, cf. Pochodz. *lutrzeć*, *lutrzyć się*, *zlutrzyć się*, *polutrzyć się*.

LUTNIA, – i, *ż.*, Lutenka *dem.*, *Bh.* lautna, kobza (*ob.* kobza); *Sr.* 1. lawtna; *Vd.* lauta, płunka; *Crn.* lapt, egga, glasbo; *Hg.* lant, lantotska; *Bs.* leut; *Rg.* liút, leút; *Cro.* lajne, tambur; *Rs.* лютня, *Gr. med.* λαουτο, *Lat. med.* laudis, lautus, *Ital.* liuto, *Arab.* alaud), die Laute. U lutni grzbiet, w którym się głos odbiia, iest na dole, a deka z kołem i z stronami na wierzchu. 1 *Leop. pr. Ps.* Lutnia na trzy grania bywa. *Wrobl.* 100. Lutnia, wódz tanców i pieśni uczonych, Lutnia ochłoda myśli utrapionych, Ta serce miękczy swym głosem przyiemnym, Bogom podziemnym. *Hor.* 1, 176, *J. Kchan. Dz.* 247. Brzęk lucien twoich nie będzie więcéy słyszan. 1 *Leop. Ezech.* 26, 13, cytar twoich. 3 *Leop.*). Ogromnemi bębnami, krzykliwemi trąbami, wdzięcznemi lutniami, przyiemnemi cytrami chwalcie boga. *Ryb. Ps.* 294. Na téy smutno grać może, co wesoło, lutni. *Pot. Jow.* 2, 84. Nie każdemu się na lutni grać zeydzie. *Rys. Ad.* 50. – §. Lutnia, gwiazdy na niebie. *J. Kchan. Dz.* 11, ein Sternbild. – §. Lutnia, miano suki gończéy. *Ryd.*, der Name einer Spürhündinn. LUTNIOŚPIEW, – a, *m.*, przyśpiewuiący do lutni, der Lautensänger, der die Laute mit Gesang begleitet. Z lutnieśpiewami przysięgę, Iż głową nieba dosięgę. *Petr. Hor.* A b, cf. liryczny poëta. LUTNIOWY, – a, – e, lucienny, lutenny, od lutni, Lauten=; *Sr.* 1. lawtnacże. – (*§. Lutniowy *ob.* Luty, miesiąc). LUTNISTA, – y, *m.*, graiący na lutni, der Lautenist, Lautenspieler; *Bh.* lautenik; *Vd.* lautar; *Vd.* jigraus na lauti; *Bs.* leutar; *Rs.* лютнистъ. Słyszałem iakoby głos lutnistów, którzy na lutniach swych graią. 1 *Leop. Apoc.* 14, 2, gędziców, gędących na cytarach swoich. 3 *Leop.*). Nero wolał być dobrym lutnistą, niż dobrym cesarzem. *Petr. Pol.* 2, 322. Lutnistów mistrzu Apollo. *Petr. Hor.* 2, L b. Lutnista grać nie zacznie, aż gęsta umilknie. *Cn. Ad.* 466. (cf. mądry nie mówi, aż głupi przestanie). O sławnym lutniście Bekfarku iest przysłowie: nie bierz po Bekfarku lutni. *Falib.* A. 1. LUTNISTKA, – i, *ż.*, (*dem.* luteniczka), graiąca na lutni, die Lautenspielerinn. Fryerka, lutnistka. *Zab.* 8, 330 *Jżyck.*

ŁUTO, ŁUTOŚĆ, ŁUTOŚCIWY, ŁUTOWAĆ *ob.* Lito, Litość, Litościwy, Litować. *a) ŁUTO *adverb.*, *Rs.* люто, *Ec.* лютѣ okrutnie, *crudeliter*, grausam, hart. My tak luto od was uciśnieni i ukrzywdzeni. *Smotr. El.* 60, *Rs.* лютость okrucieństwo, cf. Luty.

ŁUTOWY *ob.* łotowy.

LUTROWAĆ, – ał, – uie, *cz. ndk.*, czyścić, cedzić, *Sr.* 2. luttrowasch); läutern. Saletrę surową trzeba lutrować, al-

bo od cudzych rzeczy oczyścić. *Kluk Kop.* 1, 181. Potasz lutrować. *Torz.* 226.

ŁUTRANIN, LUTROWY *ob.* Luter, Luterowy, Luterski.

LUTRZEĆ, - ał, - eie, *neutr.*; LUTRZYĆ się *recipr. ndk.*, zlutrzyć, polutrzyć się *dk.*, lutrem zostawać, lutherisch werden. Polutrzyli się wszyscy. *Groch. W.* 570. Pewny iestem, iż się moi synowie w Saxonii nie zlutrzą, nie zkalwinią, i tylko to, co iest dobrego przeymą. *Mon.* 65, 241. Albert Xiążę Pruski życzył zlutrzenia Polszcze. *Czack. pr.* 1, 38.

LUTUIĘ *ob.* Litować.

LUTY, - ego, *m.*, *Bh. et Slo.* unor, aunor (*Bh. et Slo.* Leden Styczeń); *Sor.* 1. Swětžkowne měsacžtwo; *Sor.* 2. Szwečkowni (cf. Szwečkowniza, Szwěčkowna Maria, N. P. gromniczna, Gromnice); *Vd.* Sviezhnik, sezhan, druinik, drugnik (cf. drugi); *Cro.* Szvechen, Széchen; *Dl.* Velyacha, Szicsen (cf. Styczeń); *Rg. et Bs.* Vegljaccja; *Sla.* Veljacsa; (*Rs. obs.* лютый мѣсяцъ, cf. лютый, лютъ dziki, srogi, okrutny *ob.* *luto); *Rs.* февраль; cf. lód), der Februar, Hornung. Drugi miesiąc roku. *Haur Sk.* 477. Spyta cię Luty, masz-li bóty. *Cn. Ad.* 1123. (cf. Simona święto i Judy Nabawi cię pewnéy grudy). *Lutniowy, z *Lutnia miesiąca bywaiący. *Cn. Th.* 376. z Lutowy, Hornungs:.

LUZ, - u, *m.*, z Niem. los; cf. *Lat.* laxare, *Gr.* ἀλλάσσειν, cf. *łączyć); *ob.* luzowanie, das Lösen, Ablösen. Luz, uwolnienie od przymocowania, zluzowanie, n. p. Trzeba luz zrobić na około, niemasz luzu, nie może się koło obracać. *Bndtk.*, das Losmachen, Lüften. Luzem, wolno sobie, samopas, los, frey.

Pochodz. *luźny*, *luzować*, *luzak*; *obluz*, *obluzować*.

ŁUZACYA, - yi, *ż.*, *Bh.* Lužice; *Sor.* 1. Lužizy; *Sor.* 2. Lausinska; cf. Luža kałuża); dzieli się na dolną i górną. *Wyrw. G.* 238, die Lausitz. LUZACZYK, - a, *m.*, *Bh.* Lužičan; *Sr.* 1. Lužič. Z wyższéy Luzacyi *Sr.* 2. Hajak, Hättschak, ponieważ mawia haj! z tak iest! LUZACKI, - a, - ie, *Sr.* 1. Lužiski.

ŁUZAK, - a, *m.*, lóźny woyskowy, ciura, der Troßbube; *Bh.* luza, hluza chałastra; *Rs.* самовольщина. Płatna kawalerya składała się z towarzyszów, pocztowych czyli szeregowych, i luzaków; luzak był do osobistéy usługi, stawał iednak do boiu w trzecim rzędzie; a od tego, że konia miał na odwodzie, luzaka otrzymał imię. *Czack. pr.* 1, 215. Konie te zostaną pod dozorem woźnie i luzaków. *St. Oboz.* 151. Kupił konie trzy dla siebie, szeregowego i luzaka. *Gaz. Nar.* 2, 282.

ŁUZINA *ob.* łużyna, ługowisko, ług. ŁUŹNIK, - a, *m.*, (*Etym.* ług), *Vd.* vugni sod, shehtnjak, shehtnik, vugnopepeunik); cedzidło, kosz do cedzenia ługu. *Włod.*, ein Seigekorb, zum Durchseigen der Lauge. - §. b) co ług robi. *Tr.*, der Laugenmacher,

LUŹNY, Lóźny, - a, - e, z Niem. los), bez pana służący, *Vd.* bresslushen, herrenlos (vom Gesinde). (cf. hultay). Lóźnych ludzi, panów i służby nie maiących, aby nikt nie przechowywał. *Dub.* 156. Lóźni ludzie, alias hultaie, którzy się na służbę doroczną nie naymuią . . . *Vol. Leg.* 2, 663. (cf. włóczęga), cf. luzak. - Luźne pacholiki, nikczemne ciury Turcy zaganiali aż do taboru. *Birk. Podz.* 4. - §. 2) luźny, nieprzymocowany, niemocny, luzuiący się, los, nicht fest.

ŁUŹNY, - a, - e, ługowy, od ługu. *Cn. Th.*, Laugen:; *Crn.* lúshn; *Vd.* lugnast, vushen; *Rg.* luuzni; *Dl.* lusan; *Rs.* щолочный.

LUZOWAĆ, Lózować, - ał, - uie, *cz. ndk.*, obluzować, zluzować *dk.*, w woyskowości, wartuiącego żołnierza odwołać, drugiego na iego mieysce stawiać, mieniać (die Schildwachen ablösen; *Bh.* střídati stráž; *Vd.* zhrediti, ozhrediti, odzhrediti; *Ross.* смѣнить, смѣнять, смѣнивать. Jak godzina wybiie, żołniérz na warcie woła: lózny! abgelöst! Żołnierz z warty schodzić nie powinien, dopóki onego nie *obluzuią. Kaw. Nar.* 8. - *tr. fig.* Naylepiéy iedno drugim na przemiany lozować. *Pilch. Sen. list.* 2, 374, przeplatać, *ob.* przeplatane naymilsze). Luzować się *recipr.*, *Ec.* чередоватися. - §. Luzować *niiak.*, luzować się *zaimk.*, n. p. Koła luzuią, luzem na bok idą, nie siedzą mocno, die Räder gehen los, sitzen nicht fest; wóz się luzuie, luzem idzie, nie koleią, na bok idzie, der Wagen schleudert, geht auf die Seite. - *§. Okręty potłuczone nad pobrzeżem dla poprawy lozuią. *Tr.*, kładą na boku, ein Schiff umlegen, es auf die Seite legen. LUZOWANIE, Złuzowanie, - ia, *n.*, das Ablösen; *Vd.* ozhredba, zhredba; *Rs.* смѣна, смѣниванiе, смѣненiе (cf. *Rs.* лозунгъ godło). Kazali mi stać, iakby na warcie, bez zlozowania. *Pilch. Sen. list.* 3, 376.

ŁUŻYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, ługiem zaprawiać, laugen, mit Lauge versetzen; *Crn.* lushiti, lushem, shehtam; *Rs.* щелочить, щолочить. Ten sam porządek łużenia ziemi salitrzanéy zachować trzeba, przy powtórnym łużeniu, który i przy piérwszym. *Jab. Art.* 1, 51, cf. wyłużyć. ŁUŻYNA, - y, *ż.*, ŁUŻYNY *plur.*, z których ług ciecze, zoła. *Cn. Th.*, popiół z wodą. *Włod.*, Laugenasche; *Bs.* luscja, liksia; *Rg.* lúxniza; *Cro.* lúsni pepel; *Hg.* pérlúg; *Vd.* shehtni pepeu, pepeulina, lugni pepeu: *Crn.* shehta; *Rs.* подзолки, подзолъ. 2) ŁUŻYNA, ługowisko, łuzina rother Sumpf, Mohr; *Bh.* lauže; *Sr.* 1. włuža; *Crn.* lúsha; *Bs.* lusgja, loqua; *Rs.* лужица, лужина. Kał albo łużyna tylko rzazawkę, sitowie i rogozinę rodzi. *Cresc.* 481. Łuzina, trzęsawica, *fungositas. Mącz.*, *ob.* kałuża, łąg, ług.

LW.

LWI, - ia, - ie, *ob.* lew; *Bh.* lwowy; *Sr.* 1. lawiné; *Crn.* lévov; *Vd.* leuski, levou, leun; *Cro.* lávov, oroszlánszki, oroszlanyszki, oroszlanyov; *Hg.* oroszlani; *Bs.* lavov; *Rg.* lavski, lavov; *Rs.* львиный, львовый; *Ec.* лвескiй, львiскый; Löwen:. Wielkiego a prawie lwiego serca był ten bohatyr, Chodkiewicz. *Birk. Chod.* 16 *et* 13. Twarz pokazał, iuż nie onę cichą barankową, Ale lwią srogą. *Odym. Sw.* 2, *T* 3. Człowiek niepohamowanego gniewu, ma lwie obyczaie. *Bardz. Boe.* 122. Lwiem towarzystwem to sowią, gdy ieden chce być pewien pożytku, tak aby drugi wszystkę szkodę cierpiał. *Szczerb. Sax.* 445. W wyssaniu potu ubogich, na lwiéy skórze mało miewali, przydawali k niéy i lisią, t. i. czego gwałtem nie mogli, fortelem a chytrością wydzierali, a zaś też gdzie chytrość nie płaciła, tam mocy używali. *Kosz. Lor.* 54 *b*. Czego nie możesz sprawić lwią skórą, tam lisią nadstaw; co się słusznemi obyczaymi sprawić

nie może, tam chytrością przełomić. *ib.* 165 *b.* Wiącéy się częstokroć wskóra lisim ogonem, iak lwim pazurem. *Żab.* 5, 93, cf. gdzie nie staie wilczéy skóry, tam lisią nadstąwić; cf. gdzie nie przeskoczysz, podleź; cf. łagodnemi słowy, pożyiesz twardéy głowy). — §. farba lwia. *Boter.* 314, żółtawa. — *§. Królik, gwiazda, którą też sercem lwiem zowią, wschodzi 6go Sierpnia. *Syr.* 116, ein Gestirn, das Herz des Löwen. LWICA, — y, *ż.*, samica lwa, die Löwinn; *Bh.* lwice; *Slo.* lwica, *usitatius* lewica; *Sr.* 1. lawina, lawieza; *Crn.* lęvèna; *Vd.* levina, lauiza, òroslauniza; *Cro.* lavicza, oroszlánka, oroszlanyicza; *Bs.* laviça; *Rg.* làvizą; *Rs.* львица; *Ec.* львица. Podle lwicy swéy leży zawady lew spokoyny. *P. Kchan. Orl.* 1, 107. Lwica nie ma grzywy, i iest nieco od lwa mnieysza. *Zool.* 312. Lwica szczenna; — Lwica się oszczeniła. *Haur Sk.* 317. LWIĘ, — ęcia, *n.*, LWICZĘ, — ęcia, *n.*, LWIĄTKO, — a, *n.*, *Bh.* lwíčé; *Rs.* львёнокъ; *Ec.* львичищь, левичь; młode lwa, szczenię lwie, das Junge der Löwen, ein junger Löwe. Lew lwiątka swoie przyniósł do iamy. *Sk. Dz.* 286. Lew mówi: a ia, nie mamże żony, którą karmić trzeba! Jeszcze nie biega lwiątko, co mi dały nieba. *Zab.* 6, 29. Ryk lwi, i głos lwice, i zęby lwicząt. 1 *Leop. Job.* 4, 10. Lwiczęta ryczą. *ib. Ps.* 103, 21, lwięta. 3 *Leop.*). Wydrzesz lwicy łup, a duszę lwiąt iéy nasycisz? 1 *Leop. Job.* 38, 39. Bóg lwu da pokarm i iego samicy, Aby gdy lwiątek nieudolna szczęka, Na obłów, miały posiłek z iéy mleka. *Chrośc. Job.* 152. *LWIK, — a, *m.*, *LWICZEK, — czka, *m.*, *Ec.* левикъ, львичищь; lewek, ein Löwchen. By lwi będą ryczeć, będą na sobie kosmy targać, by lwikowie. *Leop. Jer.* 51, 38, iako szczenięta lwie. *Bibl. Gd.*). Juda iest lwiczek, do łupów wyniósł się. 1 *Leop. Genes.* 49. LWILIST ziele, *ob.* Rzepa świnia. LWIOGON *Leonurus Linn.*, Löwenschwanz, rodzay rośliny, do niego należy serdecznik. *Kluk Dyk.* 2, 78, skaza. *Syr.* 1282. LWISKO, — a, *n.*, lew niekształtny, szpetny, ein häßlicher Löwe, *Rs.* львище. Mucha, paf lwa w szyię między kłaki, Lwisko się rzuca, iak szaleniec iaki. *Zab.* 13, 282 *Tręb.* LWITRUT, — a, *m.*, *leontophones. Plin.* 8, 48, *animal exiguum, quod si gustet leo, mox exspirat. Cn. Th.*, Löwentodt, ein kleines Thier, von dem der Löwe krepiren muß. LWIZĄB ziele *ob.* Papąwa. *LWOPARD, — a, *m.*, leopardus. *Mączi*, lampard, leward). *Lwpryś. Chmiel.* 1, 591, *Cro.* lavorisz. LWOW, — a, *m.*, *Leopolis*, Lemberg, *Bh.* Lwow; stolica Rusi, a teraz rządu królestw Gallicyi i Lodomeryi. *Dyk. G.* 2, 102. *Lew*, książę Ruski w Podgórskim księstwie *Lwów* miasto sławne od swego imienia założył. *Stryik.* 295, *Nar. Hst.* 5, 168. Lwow ociec, Warszawa matka, Lublin iest siostrą tobie co mąż w mieszku. *Bratk. P* 2. LWOWCZYK, LWOWIANIN, — a, *m.*, mężczyzna ze Lwowa, der Lemberger. *Urs. Gr.* 325. Jan Leopolita czyli *Lwowczyk*, sławny tłumacz biblii. LWOWIANKA, — i, *ż.*, kobieta ze Lwowa, die Lembergerinn. *Urs. Gr.* 325. LWOWSKI, — a, — ie, od Lwowa, Lemberger=. Kontrakty Lwowskie. Akademia Lwowska. — Jak ryby solić na manierę Lwowską. *Haur Sk.* 493, ryby Lwowskie są sławne w Polszcze. Złowione szczupaki płataią, solą i pakuią w beczki, dodaiąc do dwóch warstw szczupaków iednę linów, aby zrobiony z nich sos lepiéy konserwował ryby. *Ład. H. N.* 95, *Haur Sk.* 493. *LWOWY, — a, — e, *Bh.* lwowý, lwi, od lwa, Löwen=. Złożył srogość lwową, a wziął chytrość smoczą. *W. Post. W. ded.* (cf. *Rg.* lavast *fuluus* maści lwiéy; *Rs. et Ec.* львообразный.

Ł Y.

ŁYCZAK, — a, *m.*, powróz z łyka, ein Strick von Bast, Baststrick. *Cn. Th.* Sznur do wymiaru nie ma bydź z powrozów, ani z łyczaków, ale żelazny albo mosiądzowy. *Haur Ek.* 26. — *§. Sługus, nie sługus, chłop chamczyk, nie chama, Mieszczanek, łyk, nie łyczak, wszyscyśmy od Adama. *Teatr* 43 *c*, 4 *Kul.*, *Wyb.* ? ŁYCZANY, — a, — e, z łyka, Bast=, von Bast; *Bh.* lýčaný; *Rs.* лычный, лыковый, мочальный. Kora z młodéy lipy daie wyśmienite powrozy, które łyczanemi zowiemy. *Kluk Rośl.* 2, 27. Nader dla chłopów przydatne łyczane chodaki. *Mon.* 74, 686. — *Prov.* Lepszy łyczany żywot, niż iedwabna śmierć. *Petr. Pol.* 218, *Cn. Ad.* 453, *Pot. Pocz.* 162, *Falib. Dis. M* 3, życie iakie takie, przecięż miłe; i biedny robak odeymuie się śmierci. ŁYCZKO, — a *n.*, *dem. nom.* Łyko, ein Bastfaden, ein Stückchen Bast. Lipowy wieniec łyczkiem spięty. *Hor.* 1, 176. Będziesz się ciągnął, póki łyczka stanie, A iak się urwie, Błaznem będziesz Panie. *Bratk. H* 3, póki wątku stanie, = do ostatniego szeląga). Kto cudze łyczko straci, rzemykiem swym przypłaci. *Rys. Ad.* 28, t. i. sowicie nadgrodzi). Od łyczka do rzemyczka. *Zegl. Ad.* 185, od kozika do nożyka, od nożyka do konika, = od mała do wiela, = nie zaraz się człek zepsuie). Na łyczku co wisi, na nitce, na włosku, słabo; tylko co wisi. *Ludz.* 46, na cienkiéy bardzo nici, es hängt an einem Härchen, an einem seidnen Fädchen. Wenus sprzykrzy się, gdy swawolnemu zdrowie na łyczku zawiśnie, a zatem choroby przypadną, a ieszcze cudzoziemskie. *Birk. Exorb. B* 2 *b.* Na sproynych waszych biesiadach zdrowie na łyczku. *Star. Ref.* 78, w wielkim niebespieczeństwie). — §. *Medic.* łyczko muszkułowe. *Mon.* 70, 109, włókno, Muskelfaser. Wino lekarstwo na pokrzepienie serca, zmocnienie *łyczków. *ib.* 70, 62, łyczek). Rozwolnienie łyczków ciała ludzkiego. *ib.* 69, 1053.

ŁYK, — u, *m.*, łyknienie, łykut, das Schlucken, cf. michałek, cf. ból ból; cf. glu). Jednym łykiem wypił, = duszkiem, in einem Zuge. — §. łyk, tyle ile się od razu połknie, ein Schluck, z. B. Wein, cf. *Austr.* ein Pfiff); *Bh.* šlupto; *Rg.* sàrcjak; *Vd.* posherk, pogounei, pogounik, pogounenje; *Crn.* poshirk, sèrk, nadùshk, frakèl; *Cro.* guchay; *Rs.* глотокъ. — *§. łyk *ob.* *łyczak. ŁYKAĆ, — ał, — a, *cz. contin.*, Łyknąć, łyknie *idntl.*, (*im compos.* -łknąć, *cf.* łkać), *Bh.* lítati, lítám, polítam; lakotiti, cf. łakoć, łokać; cf. *Slo.* lakt, lalok *iugulum*; *Sla.* xderati, proxdérti; *Vd.* gorslokati, gorpolokati; *Cro.* gutati, gukam; *Rs.* глотить, поглощать, *Ec.* локаю, *Crn.* lokam, loklâm, cf. *Gr.* λείχω, *Hbr.* לחך lachach; schlucken. Kazimierz wielki, a przecięż kwaterką Łykał miód smaczny w Łobzowie z

Ester-

ksterką. *Kras. Mysz.* 98. Komuż miléy kiedy czas zbieżał upłynny, Jako gdy leżąc w chłodku łykał soczek winny. *Zab.* 1, 188 *Nar.* Natocz szczodrze wina Czworoletniego z Sabińskiéy baryły, J łykniy dobrze. *Hor.* 1, 47 *Min.* Kto kocha Muzy, niech po dziewięć piie, A po trzy łyknie, kto lubi Gracye. *Hor.* 2, 131. Łykniymy sobie ieszcze po iednym kieliszku; bo mi iuż gardło zaschło. *Mon.* 73, 582. Żadnéy różnicy między winem białém a czerwoném nie czyni; ale walecznie łyka. *Mon.* 70, 361, zapiia, er zecht wacker. Nie bardzo łykać piiąc, małe michałki czyli łykuty czynić, *ob.* michałek. - §. Łykać, Łykanie, z Łkać, Łkanie, z szlochać, szlochanie, schluchzen, seufzen, das Schluchzen, Seufzen. Żal wszystkich zdeymie, każdy płacze, łyka. *Chrość. Luk.* 105. Ci, co bliżsi są śmierci, iuż nie kichaią, chyba łykaią, *singultant. Sax. Prob.* 55. Ciche wzdychanie, słowa przerywane, Łzy a łykanie tylko słyszeć było. *P. Kohan. J.* 56. Twoie łykanie i smutnych łez zdroie, Wiem, wyciskaiąc sprosne grzechy moie. *Groch. W.* 347, *P. Kchan. Orl.* 1, 210. ŁYKACZ, - a, *m.*, który łyka, żarłok, piianica, der Schlucker, Fresser, Säufer. Łykacze, mówcy, gracze, to nasi rozboynicy. *Tręb. S. M.* 70. ŁYKAWY, - a, - e, łykowaty *qu. v.* - §. o koniach, n. p. Uważay dobrze, czyli koń nie dychawiczny, nie łykawy? *Hipp.* 14, Barngrolzer, Kopper, Krippenbeißer, Barnbeißer. Konia łykawego i z Hisspanii konował nie uléczy. *Haur Ek.* 149. *Łykawość* konia *Rs.* ящерь, cf. włoga (y). ŁYKAYŁO, - a, *m.*, łykacz, lubiący łykać opoy, ein Naßkittel. On roznutny łykayło. *Mon.* 73, 592, *ib.* 71, 518.

Pochodz. *połykać, połknąć; przełykać, przełknąć, rozłykać się, ułykać się; wyłykać, wyłknąć; załykać się, załknąć się.*

ŁYKO, - a, *n.*, (łyczko *dem.*), *Bh.* lyko, lyčj; *Sr.* 2. lúko; *Sr.* 1. wuko (cf. włókno); *Vd.* lizhje, lika; *Crn.* lizhje, lika, lupi; *Cro.* lichje; *Rg.* lik, vez; *Bs.* liccina, usge od lippe; (*Rs.* лыко, лычко lipowa, wierzbowa kora; lipowe łyko мочало, мочальцо; *Rs.* лукошко, лукно kosz z kory lipowéy na mąkę, żyto); der Bast, Baumbast. Łyko iest ostatnią warstwą kory, którą kora corocznie odkłada, i w drzewo postępuie obraca. *Bot.* 14. Łyka drzeć, kiedy się drą. *Cn. Ad.* 455, *Slo.* wtedy ruje trhagu, keď kwitnu; cf. żelazo kuć, póki rozpalone; cf. chwytay okazyą z czoła, bo z tyłu łysa; *oppos.* po obiedzie łyżka; po śmierci kadzidło). Skępiec i z dębu rądby odarł łyka. *Rey Zw.* 217 *b*, drze łyka, kędy może, i z drzewa suchego. *Rey Pst. M.* 5, *ib.* O 3, *ib.* O o 4, łakomy, wszędzie zysku szuka). Sucho się łyko to nie odrze. *Pot. Arg.* 815, nie przepiecze się; nie przelewki). J samemu Achitofelowi sucho się łyko za tę iego pochlebną radę nie odarło; bo się sam obiesił. *Weresz. Rgl.* 112. Obaczy, żeć się mu to łyko sucho nie odrze. *Rey Pst. H h* 6. On rózg zwyczayny; to iakby na psa łyko wdział. *Teatr* 8, 86, wydębiony, nie uczuieć, iakby go mucha łechtała). Flotta rzuciwszy kotwie, stoi iak na łyku. *Chrość. Fars.* 493, iak przymocowana, przywiązana, wryta. - §. Jeśliby kto kradł drzewo budowne, choćby było mniéy niż trzy szelągi, ma być sądzon łykiem albo powrozem. *Szczerb. Sax.* 521, na szubienicę). Nie czyń z łyżki knaflika, Byś nie przyszedł na łyka! *Rey Zw.* 239, nie kradniy, żebyś nie wisiał). - §. *Łyka*, z więzy, troki, kaydany, okowy, łańcuchy, pęta, Fesseln, Banden, Ketten. W łykach ciężkich ięczy. *Susz. pieś.* 3, *G* 3. Opanowawszy Romanią, chciał ią w mocniéysze łyka wziąć. *Kłok. Turk.* 98, cf. w kleszcze). Wszystkich ich Cezar ma w łykach. *Warg. Cez.* 178. Wiele tysięcy swoich w łykach w niewoli u Rzymian mieli. *Warg. Cez.* 214. Jako tu przeciwnik w łykach iest, a iako temi widocznemi powrozki zewsząd zadzierzgniony iest! *Orzech. Qu.* 192. Już część nieprzyiacioł w łykach. *Pot. Syl.* 196. Dał ręce w te łyka. *ib.* 488. Nie dba nic, że oyczyzna w łykach będzie, by iedno sam trzos złoty miał. *Birk. Ex. B b.* Udało mi się; łatwo wpadł nam w łyka. *Teat.* 11 *b*, 96. Próżna boiaźń, gdyż iuż w łyku. *Teatr* 46 *c*, 111. - §. Wilcze łyko, *laureola. Linn.*, Seidelbast, roślina. *Sien.* 93, *Crn.* ushnik; *Rs.* волчье лыко, лыкой перецъ, ягодки. - *fig.* Wszystkim iako cukier rozkosz smakuie, Aleć w niéy wilcze łyko, kto prawie skosztuie. *Rey Wiz.* 101. ŁYKOWATY, ŁYKAWY, - a, - e, na kształt łyka, żyłowaty, zähe. Skóra sosnki miąższa, do przełamania trudna, łykowata i żylista. *Syr.* 1494.

ŁYKUT, - u, *m.*, *ob.* łyk. - §. łykut, - a, *m.*, *ob.* łykacz, łykayło.

ŁYŁA, - y, *m.*, rozlazły, nieuformowany, nieulizany, nieokrzesaniec, ein Ungebildeter, Ungehobelter, ein Gimpel (*Austriac.* ein Talg! talkiger Kerl!). Taki łyła, iak go zostawiłem przed pięcią latami. *Teatr* 19, 27.

*ŁYNĄC. *Jag. Wyb. B* 4 *b*, *ob.* Lunąć.

ŁYPAĆ, ŁYPNĄĆ *ob.* łupać oczami.

ŁYS, - a, *m.*, ŁYSIEC, - śca, *m.*, ŁYSEK, - ska, *m.*, łysoń, łysy, człowiek łysy, zwierzę łyse, ein Kahler, ein Kahlkopf; ein kahler Mensch, ein kahles Thier; *Bh.* lysa, plechác (*ob.* plesz); *Sr.* 1. pliechacż, plechatż; *Vd.* pleshiunik, pleshius; *Crn.* plęshz; *Cro.* pleshivecz; *Bs.* plisciivaç; *Rg.* opuzegnak; *Rs.* плѣшакъ, плѣшивецъ. Oni łyścowie, co Zuzannę spotwarzyli, wzięli haniebną zapłatę swoię. *Rey Zw.* 126. - §. Łysek, miano psa gończego, ein Name der Jagdhunde. Psy mianuią Łyskiem, Kurtą, Kasztanem, Kruczkiem. *Chmiel.* 1, 582. Zaraz się rączy Łysek ocuci, J żwawy pędem Obal się rzuci. *Zab.* 15, 47. ŁYSAK, - a, *m.*, ruda twarda, wewnątrz żadnéy nie maiąca masności. *Os. Zel.* 36, łysak, chudy gatunek rudy, farby białaséy i cielistéy. *Haur Ek.* 178, taubes, mageres Erz. - §. 2) Łysak *ob.* łyska. ŁYSIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, obłysić *dk.*, łysym, gołym czynić, golić, *Bs.* plisciti, chiossaviti; *Ec.* плѣшивлю, плѣшива дѣлаю; kahl machen. Niech nie łysią łysiny na głowie swéy, i kąta brod swych niech nie wystrzegaią. *Bud. Levit.* 21, 4. ŁYSIEĆ, - iał, - ieie, *neutr. ndk.*, obłysieć *dk.*, *Bh.* lyseti, plchati, plcham, oplchati, plechateti; *Sr.* 1. wopléchuju; *Crn.* pleshim se; *Vd.* pleshitise, pleshivatise, pleshiu gratati; *Bs.* plisciviti; *Cro.* plessivem, opleshiveti, púznem; *Rg.* opaznuti, opljescgliviti; *Rs.* лысѣть, облысѣть, плѣшивѣть, гунявѣть, огунявѣть; łysym się stawać, kahl werden. Łysieię, z obłażą mi włosy. *Cn. Th.* Kto łysego soku często używa, łysicie. *Sienn.* 226. Łysie-

nie, léziente włosów. *Cro.* chelyavicza. cf. obłysieć. ŁYSINA, - y, *ż.*, ŁYSINKA, - i, *ż.*, *Bh.* lyssyna; *Slo.* lyssyna, pleſſina; (*Sr.* 2. lyſina czoło); *Vd.* pleshiña; *Cro.* plesſivische; *Dl.* plijs; *Rs.* лысина, лысинка, вализа, взлысина, плѣшина, плѣшинка, проль-сина; miéysce na głowie łyse, die Glatze auf dem Kopfe. Guz mu siedzi na łysinie, czupryna bardzo mu się przeplenila. *Rey Wiz.* 30 *b.* - *Botan.* S. Piotra ziele abo łysina, *s* *praemorsa*, Teufels Abbiß. *Sien.* 138. - §. u konia, łysina, *s* gwiazda, ſtrzała biała na czele końſkim, die Blässe eines Pferdes, ein weißer Fleck. Łysinka podługowata znakiem iest dobrego konia. Łysina szeroka, oczu i brwi zaymuiąca, znakiem leniwego. *Hipp.* 11. Cztery nogi białe, piąta łysina, Jeśli koń dobry, wielka nowina. *Rys. Ad.* 7. ŁYSK, - u, *m.*, błyſk, połyſk, glanc, gładkobłaſk, politura, Glanz, Schimmer, Politur. *X. Kam.* ŁYSKA, - i, *ż.*, *fulica fusca*, *Boh.* lyſka; *Slo.* liſka; *Vd.* liſka, plaſka, tukalza, fulika; *Crn.* liſka, plavka; *Cro.* et *Dl.* lizka; *Rg.* liſka, kovacich; *Bs.* liſka, utva; *Sla.* pliſka; *Rs.* лысуха. курочка дунайская, плавунчикъ, авдотка; *Sr.* 1. mułak (cf. nurek), das Bläßchen, Bläßhuhn, gatunek kokoszek wodnych; maią przód głowy żółtawy. *Zool.* 246, na głowie maią czerwoną abo białą plamę. *Ład. H. N.* 99. - §. 2) Łyſka (łysak. *Ład. H. N.* 99), *Cyprinus rivularis*, rybka niewielka: pływaiąc przewraca się na iednę i drugą ſtronę, połyſkuiąc się i nieiaki blaſk wydaiąc. *Kluk Zw.* 3, 178. - §. 3) *fig. transl.* Jemu się przeplenilo bardzo na czuprynie, Na nosie *łyſka* siedzi, a guz na łysinie. *Rey Wiz.* 30 *b*, kroſta, plama.

ŁYSKAĆ, - ał, - a; *intr. contin.*, błyſkać, lśnić, *Bh.* lſknauti ſe, leſknauti ſe, blyſkati, blenſkati ſe; *Vd.* leshketati, blisheti, se leſketati, liſkati se; *Bs.* laſkati; *Rg.* lasctittise; *Crn.* et *Vd.* luzh *Lat.* lux, lucet, cf. *Germ.* Licht, *ob.* lśnić); *Rs.* сверкнуть, сверкать; blitzen (cf. Antlitz, Blitz, litá Adlg.), leuchten, schimmern. Pałaią i błyſkaią oczy, wre i burzy się krew' w sercu, a twarz oblewa niezwyczayna rumianość. *Pilch. Sen.* 110. W lochu podziemnym iedney tylko lampy wybladłe światło kiedyś niekiedyś łyſkało. *Stas. Num.* 1, 33. - *fig.* Włokąc dzieci za sobą, łyſkała zadkiem. *Fzop.* 33, świeciła nagim zadkiem, sie gab den Hintern zum Besten. ŁYSKNĄĆ, ŁYSNĄĆ *idntl.*, lsnąć, błysnąć, mignąć, schimmern, leuchten. Tylko co on łbem łysnie z kapelusza gołym, Aż *huzno napisane przeczytam nad czołem. *Pot. Jow.* 2, 30, bo w kapeluszu napisał był to słowo, które z kapelusza wybiło się na iego czele). ŁYSKAĆ się, *s* błyſkać się, o łyſkawicy, wetterleuchten, blitzen. Łyſkawica łyſkaiąc się od kraiu, który iest pod niebem, oświeca się do drugiego. *Sekl. Luk.* 17, błyſkaiąc się. *Bibl. Gd.*). Łyſka się *imperson.*, błyſka się, es wetterleuchtet; *Vd.* bliſka, se bliſka; *Cro.* bliszichesze; *Ross.* сверкаетъ. ŁYSKANIE, - ia, *n.*, das Wetterleuchten; *Rs.* зарница. ŁYSKAWICA, - y, *ż.*, błyſkawica, *Vd.* bliſk; *Crn.* nebaћlad, der Blitz. Uderzyły łyſkawice i gromy, i wielu z nich pobiły. *Sk. Dz.* 1171. Z otrącania się chmur o chmury, łyſkawice i grzmoty pochodzą. *Otw. Ow.* 250. Oba miecze błysnęły, iako łyſkawice. *Jabł. Tel.* 287, 1 *Leop. Math.* 28, 3. ŁYSKAWICZNY, - a, - e, *fulguralis*. *Mącz.*, Blitz-. ŁYSKOTNY, - a, - e, błyszczący się; blitzend. Porze łyſkotny piorun grubą chmurę. *Stas. Num.* 2, 102.

ŁYSO, *adv. adj.* łysy, goło, bez włosów, kahl, haarlos. Lepiéy że na głowie, niż w głowie łyso. *Zegl. Ad.* 131. Co się urodzi łyso, łyso zginie. *Rys. Ad.* 5, *t. i.* z łysiną, iak zrzebię łyse; cf. łyse źrzebię łysym koniem będzie). *Cn. Ad.* 131, *Jabł. Ez.* 132, *Bies. B* 3, *Pot. Arg.* 598, *Birk. Chod. A* 3 *b*. ŁYSOCISAWY koń. *Kchow. Fr.* 6, maści cisawéy z łysiną, kastanienbraun mit Blässen. ŁYSOŃ, - ia, *m.*, łysiec, człowiek łysy, ein Glatzkopf, Kahlkopf; *ob.* łyś; *Vd.* breslasen, gologlavash; (*Rs.* лысунъ pies morſki roczny, *ob.* łysek). Kazał im ciągnąć przeciw temu łysoniowi (Henrykowi łysemu). *Biel. Sw.* 197. To ten łysoń podróżny, co się dziś nagodził, może nam przeszkodził. *Treb. S. M.* 55. ŁYSOŚĆ, - ści, *ż.* brak włosów, pleszowatość, gołość, golizna, die Kahlheit; *Bh.* opelichawoſt, oplchatoſt; *Sr.* 1. howa, hwowa; *Vd.* pleshivoſt; *Crn.* pleshivu; *Cro.* plesh, plés, plesſivoszt; *Bs.* pliscivſtvo; *Rg.* pljescglivos, gologlavnos, opaznos; *Rs.* плѣшивость. Oléykiem tym głowę przemywaiąc, od łysości broni. *Syr.* 1018. ŁYSOWATY, - a, - e, - o *adv.*, nieco łysy, etwas kahl; *Bh.* nályſy; *Ec.* лысѣмный.

*ŁYST *ob.* *łyta, łytka. ŁYSTCIAN, - u, *m.*, ŁYSTCIANY, - ów, *ŁYSTCIANKI, - ów, *plur.*; na łyſty czyli łytki obow, ſkórnie, pończochy. *Cn. Th.* Łyścianki *tibialia*. pończochy bez przykopycia. *Cn. Th.* 1171, Wadenstiefel, Wadenstrümpfe. Stróy śpiącéy bohatyrki po kolana zagięty, ukazował purpurowy łyſtcian (*cothurne*), złotą klamrą przypięty. *Stas. Num.* 1. 65. Łyſtciany okrywaią mu połowę goleni. *ib.* 119, *brodequins*.

ŁYSY, - a, - e, *Bh.* lyſy, oplchatý; *Slo.* lyſy, liſí, holý, pleſſiwý; *Sr.* 1. pliechaty, plěchaté, plěchawé; *Vd.* pleshiv, oboglau, gologlau; *Crn.* pleshaſt; *Sla.* plishiv, plishiv; *Bs.* plisciv, chjossav; *Rg.* pljescgliv, opuzegnak, gologlav (*Rg.* ulisciti *privare*); *Cro.* plesſiv; *Dl.* plisiv; *Rs.* лысый, взлысый. облысый, плѣшивый; cf. lsnąć, łyſkać, cf. *Ger* Blässe); bez włosów na głowie, pleszowaty, kahl, kahlköpfig. Głowę miał łysą, i prawie bez włosów. *Warg. Wal.* 357. Patrzay na tę łysą głowę; choćbym ią cudzemi nakrył włosami, byłbym iednak łysy. *Teatr* 13, 19. Próżna rzecz, szukać włosów u łysego. *Min. Ryt.* 3, 353, cf. w lesie ryby łowić; *sig* po cierniu szukać). Prędzéy niż się łysa splecie, *s* w okamgnieniu). Łysemu grzebień, ślepemu zwierciadło, głuchemu piszczek, nie pomaga. *Birk. Ex. E* 4 *b*. Nie każdy łysy pleban. *Rys. Ad.* 51, nie wszyſtko złoto co się świeci). Łysy z woyny nie ucieczе; żona od niego nie ucieka. *Rys. Ad.* 38. - *fig.* Łysa z tyłu pogoda. *Pot. Arg.* 367. Chwytay okazyą z czoła, bo z tyłu łysa. *Teatr* 33 *d*, 4, opuszczona nie wróci się. cf. łyka drzeć, kiedy się drą; żelazo kuć, póki rozpalone; cf. nim łamka zapadnie). - §. Łysa góra, *mons caluus*, der kahle Berg (Kahlenberg), naywyższa prawie w całéy Polszcze, tak zwana, że na niéy żadnych drzew nie ma. *Dyk. G.* 2, 105. Dawni pisarze o téy górze, na któréy prawie ustawicznie zimno, śniegi i mgły panuią, różne powie-

ści baieczne wspominaią: *Ład. H. N.* 99; bierze się za każdą górę, wedle mniemania pospólſtwa, przez djabła i czarownice opanowaną, *Crn.* klěk, Blocksberg, Hexenberg. Gdzie karczma, tam prawie i łysa góra. *Haur Sk.* 158. Czarownica ta ieździ na łysą górę. *Teat.* 25 *c*, 61. Widma, na łyse góry wzlecieć maiąca. czarownicą się maścią posmarowała. *Mon.* 70, 384. – §. Łysy sok, *sarcocolla*, żywica drzewa iednego w Persyi, tak rzeczona dlatego, iż łysieie, kto iéy częſto używa. *Sienn.* 226, *Sleszk. Ped.* 416, sarkokolla. *Syr.* 223. – §. łysy koń, *Rs.* лысак лошадь, z łysinę białą maiący, nie oblazły iak łysy człowiek. *Cn. Th.*, ein Pferd mit einer Bläſſe. (cf. *Bs.* lis *cicatrix in fronte*, cf. lice; lisaſt *qui habet signum in fronte, ut equus*; *Rs.* лáса, лáсочка plama obdłużna; *Vd.* liſs, lisa, z wada, przywara, n. p. vsaki ima svojé lise, z nikt bez ale). Pod ręką zwykłe bywa u forysia łysy. *Pot. Jow.* 184. Po wszyſtkie wieki to się prawdzi wszędzie, Iż łyse źrzebię łysym koniem będzie. *Zegl. Ad.* 43. Kto się łyso urodził, łyso zginie, cf. Po ſtaremu Bartosz, łotr, piianica.

ŁYSZCZAK, – a, *m.*, a) *botan. auricula ursi*, Aurikel, *Rs.* нуждa, chowa się w ogrodach; woda z kwiatu dyſtyllowana czyni płeć gładką i piękną. *Ład. H. N.* 99, *Kluk Rosl.* 2, 235, *Stas. Buff.* – §. 2) *Mineral.* łyszczak, *mica*, Glimmer, kamień w palcach się rozcieraiący, maiący w sobie wiele drobniuchnych lśniących liſtków. *Kluk Kop.* 2, 96. – §. 3) łyszczak ptak *Tr.*, z baba, bąk ptak, die Löffelgans. ŁYSZCZEC ziele, *gypsophila Linn.*, *Jundz.* 240, *Rs.* мышьи глазки, Gypskraut. (ŁYSZCZANY *ob.* łyżkowy. ŁYSZKA *ob.* łyżka. *ŁYSZYĆ się *ob.* liszyć się).

**ŁYTA, – y, *ż.*, ŁYTKA, – i, *ż.*, *ŁYST, – u, *m.*, *Bh.* lejtko, leitko, litko; *Slo.* litka; *Sr.* 1. bržizo; *Sr.* 2. bruſchko (cf. brzusiec); *Crn.* latki; *Vd.* mezha, vadel; *Cro.* lisztanyëk, liztanyki; *Hg.* láb ikra (*ob.* *ikra); *Sla. et Bs.* liſt od noghe (cf. liſt); *Rs.* лытка, икра; cf. *Rs.* лытать, пролытать włóczyć się, tułać; *Eccl.* лысто, голенъ, глезно, бердо *crus, tibia*); die Wade. Tylna i miąższa część goleni ieſt *łyſt* mięsisty, abo *łytka*. *Kirch. Anat.* 4. *Łyſty mięsiſte podkolanek zwykł wiązać żyliſty. *Otw. Ow.* 226. *Łyſta. *W. Jud.* 15, 8. Od łyſtów do lędźwi. *Oczk. prz.* 44. Każdemu chrześcianinowi oko wyięto, i łyſt przepalono. *Biel. Hſt.* 155. Ci, którzy się boią, drżą, i pod łytkami im drży. *Sak. pr.* 207. Ledwie go drżące pod nim unieść mogły łyty. *Przyb. Ab.* 214. Ściśniy mię, drogi synu, wspieray silnie dłonią, Bo łyty drżąc z radości ku ziemi się kłonią. *Przyb. Ab.* 32. Nayżwawszemu żołnierzowi za danym hasłem do bitwy, nieco łytka zadrżała. *Pilch. Sen.* 181. Cyceronowi, lękliwemu z natury, łytki drżały, kiedy rzecz iaką czynił, a chociażby nay'epiéy się gotował, przedsię drżał. *Kosz. Cyc. C b.* Chcę iść, a same łytki drżą mi pod kolany. *Bard. Tr.* 312. Że ſtrachu łytki drżą podemną. *Teatr* 27, 104. Buchnął z lochu płomień; poszedł i Piotrowi i Pawłowi mróz po łytkach. *Oſſol. Str.* 3.

ŁYŻCZYCA, – y, *ż.*, ziele, warzęcha, *cochlearia*, Löffelkraut, *Bh.* lžjčnj bylina, od podobieńſtwa łyżki tak zwane. *Syr.* 616. ŁYŻA, – y, *ż.*, *§. *ob.* łyżka. – §. łyża, *w liczb. mn.* ŁYŻE, – ów, *plur.*, natty, kośle, Schlittschuhe; *Bh.* kluſtka; *Vd.* derkauni zhrievl, poverushen zhrieul; *Rs.* лыжа, лыжка (*ob.* łyżka), *obsol.* рта, конекъ. Ślizgać się na łyżach po ledzie. *Rog. Doś.* 3, 174, *ob.* łyżować. ŁYŻECZKA, – i, *ż.*, *dem. nom.* łyżka, *Bh.* lžjčka; *Rs.* лóжечка; *Rg.* xliciza, ozziciza; ein Löffelchen. Uszna łyżeczka, *auriscalpium*. *Mącz.*, ein Ohrlöffel. Dzieciom day lekarſtwo małemi łyżeczkami, dorosłym zaś ſtołowemi łyżkami. *Perz. Lek.* 190, *Czerw.* 6 w. 33. ŁYŻKA, – i, *ż.*, ŁESZKA (*Opal. sat.* 49), *Bh. et Slo.* lžjce; *Sr.* 2. lžiza; *Sr.* 1. žicza; *Vd.* shliza; *Crn.* shlisa; *Cro.* zlicza; *Dl.* xlicza; *Sla.* xlica, kashika; *Rg.* xlizza, ozizza; *Bs.* egliça, sglieça, sgiça, osgiça; *Rs.* ложка; cf. *Rs.* ложжйть, вылоижжить drożyć, wydrożyć; *Rs.* лыжка, лыжа łyża, łyże do ślizgania, лыскарь, лопата łopata); *Eccl.* лжица, лóшка, лóжица; cf. *Lat.* ligula), der Löffel. Zwyczayne narzędzie do iedzenia płynnych rzeczy. – Łyżką ieść *Rs.* хлебать, хлебнуть, захлебать, cf. chlipać). Łyżki ſtołowe. *Perz. Lek.* 190. Łyżka rozdawcza *Rs.* разливная ложка, Vorlegelöffel. Djabuł po łyżce, kiedy niema co ieść. *Dzwonk. A* 3. Wszak to on z moim panem, kiedy są w Warszawie, Brat a brat, iedną łyżką i na iednéy ſtrawie. *Zabł. Fir.* 12, spólnie żyią). Łyżka żelazna dziurkowana kuchenna *ob.* szufan). Dobrze mówią; że się iedni rodzą z łyżką złotą lub śrebrną w gębie, a drudzy z drewnianą. *Zab.* 3, 188, *N. Pam.* 2, 152, cf. urodził się w czepku, cf. iednemu szydła golą, drugiemu brzytwy nie chcą). Daleko od łyżki do gęby. *Zab.* 16, 240, cf. nie mów hup, aż przeſkoczysz). I łyżka częſto nie trafi w zęby. *Cn. Ad.* 141, cf. od misy pod czas miła do gęby). Czego bóg nie obiecał, otrzymać nie snadnie, Częſto od saméy gęby i łyżka odpadnie. *Simon.* 18, *Sr.* 2. komuž bohg júzi, tomu pſchiſo ſwizi: komuž bohg ne júzi, tomu pada ſ' júže. cf. z gęby mu grzanka upadła). Huczał, aż ſkoro mu wypadła nagle z ręku łyżka. *Pot. Jow.* 89, nagle umarł). – Wymyślacze, co wodę łyżką mierzą. *Rey Ap.* 68, cf. piasek liczyć). Być morza łyżką nie przelewał w dołek. *Mon.* 71, 48, *ib.* 73, 726, cf. wiatr gonić, cf. drzwi do lasa). Ale wszyſtko po ten czas, cośmy tu mówili, Prawieśmy iako wodę łyżkami mierzyli. *Rey Wiz.* 63, cf. groch na ścianę rzucać). Dosyć że bóg wieczny, Przecsże próżno tę wodę tak łyżką mierzymy? *Rey Wiz.* 152. – Znacznieysza trucizna w łyżce, niż w półmiſku. *Pot. Arg.* 401. Radby ią w łyżce wody utopić. *Paſt. F.* 226, *Bielſk.* 68, *Pot. Arg.* 99, *Cn. Ad.* 627. Kto w łyżce wody topi, dołki kopie, Sam szyię złamie, utonie w potopie. *Morszt.* 70. Onaby mię rada w łyżce utopiła wody. *Zabł. Zbb.* 9, *Rys. Ad.* 61, cf. w naparſtku utopić; *Slo.* utopilbi ho w lžjci wodi. – Chwieie się czołnik, iako woda w łyżce. *Chrość. Luk.* 161, choleba). – Po objedzie łyżka *poſt bellum machinas parare*. *Mącz.* *Stulti accepto malo sapiunt*. *Lek. B* 4 *b*. Po szkodzie mądry; po śmierci lekarſtwo. Nie wczas łyżka po objédzie. *Rys. Ad.* 31, *Slo.* uſ' gě pozdě, milí Drozdě; na nierychłą przysługę. *Kpcz. Gr.* 5, *p.* 92), *Pot. Arg.* 388. Marnie swóy maiątek pożerasz, a dopiero się obaczyć chcesz, gdy po objedzie łyżka. *Star Ref.* 75, po czasie). – §. łyżka, miarka aptekarſka,

cochlear, ma w sobie pół uncyi. *Krup.* 5, 336, eine halbe Unze Apotheker = Maß. *Sien. wykł.* - §. w hucie śklanéy, łyżki, dołki w drzewie na wzór łyżki wyrznięte, w tych nabrane śkło z pieca taczaią, ochładzaią, i w okrągłą figurę obracaią. *Torz.* 33, löffelähnliche Löcher in einem Holze, worin in der Glashütte das geschmolzne Glas abgekühlt wird; Löffel. - §. *transl.* Jeśli pau ftopy puchną, puścić mu krew' z łyżek, które każdy pies ma znaczne na goleniach u przednich nóg między kolanem a ftopą. *Oftr. Mysl.* 25.? - ŁYŻKOWATY, -a, -e, -o *adv.*, *Eccl.* ложчáтый; na kształt łyżki, löffelartig. Bąka pyfk łyżkowaty. *Chmiel.* 1, 126. ŁYŻKOWY, ŁYSZCZANY, a, -e, od łyżki, Löffel=; *Rs.* ложечный; *Bh.* lžičný. Łyżkowy sztuciec *Cro.* slichnyak; *Crn.* shlishnèk (z 2. dyftong.).

ŁYŻOWAĆ, - ał, - uie, *intrans. ndk.*, na łyżach biegać, Schlittschuhe laufen. Tam gdzie Szwedzcy Skryfyni po morzu łyżuią. *Tward. Wład.* 2. ŁYŻWA, - y, *ż.*, (cf. lichtuga), bat, czołn płafki podługowaty, ein flaches, langes Bot; *Rs.* судъ (cf. *sęd). Łyżwa miewa ludzi 2, 4, 6, bierze łasztów od 8 do 12. *Mag. Mfk.* Kiedy iaka rzeka bardzo wielka, to woyfko powinno bydź opatrzone bardzo wielkiemi łyżwami; te łyżwy trzeba, żeby zawsze były na wodzie dla użycia ich w potrzebie. *Jak. Art.* 2, 472. Moft na łyżwach *Rs.* мостъ на судахъ, eine Schiffbrücke. Mayfter moftowy ma ftatki przeprowadzać między łyżwami. *Pam.* 84, 719. Niektóre łyżwy od pływaiącego moftu poodcinali nieprzyiaciele. *N. Pam.* 2, 236. - §. w młynobudownictwie: łyżwa budna, łyżwa wałowa, łyżwa, na któréy dom, lub wał młyna wodnego. *Schneid.* *ŁYŻWIARZ, - a, *m.*, biegaiący po lodzie na łyżach, der Schlittschuhläufer. Łyżwiarz ślizga się po lodzie i śniegu. *N. Pam.* 13, 39. Regiment łyżwiarzów w Norwegii. *ib.*

ŁZ.

*ŁŻA, *ŁZA, *Bh.* lze *facile*; *Rs.* льзя *possibile* można; *Ec.* лѣть, льзя, свободно, дозволено, можно; *obs. positiv. adverb. compar.* łżéy; *veteribus cum negatione usitatum:* Nie lza *Bh.* nelze, *Rs.* не льзя, *difficile*, *impossibile*); ciężko, trudno, niepodobna, niemożna, schwer, unmöglich. Położę nasienie twoie iak piasek morfki, którego nie lza sliczyć prze mnóftwo. *Budn. Genes.* 32, 12, który zliczon bydź nie może. *Bibl. Gd.*). Na tych miéyscach moftów wielkich zażywać nie lza było. *Archel.* 2, 155. Mocno się bronili nieprzyiacielowi; aże i rąk nie mogli iuż podnosić, a widząc, że iuż nielza, sami wfkakowali w ogień. *Jer. Zbr.* 332. Niech będą spisane prawa słowy znacznemi, którychby nie lza wykręcić. *Modrz. Baz.* 394. Widząc, iż oblężonych trudno wymorzyć, a mocą zamku dobyć nie łża, odciągnęli. *Stryik.* 125. Jakoż poznać, iakim kto umysłem urzędu prosi? Ja widzę, że tego nie inaczéy poznać nie łża, chyba na domysł. *Modrz. Baz.* 172. - §. 2) nie lza iedno; nie lza tylko; nie lza chyba, = iuż inaczéy nie można ieno; nie zoftaie ieno; (cf. nie można nie); es bleibt nichts anders übrig als, man kann nicht anders mehr, als ... Aleć iuż nie lza, gdyżeśmy się tego pługa obiema rękoma ięli, ieno poganiać do końca. *Orzech. Qu.* 35, *Rey Pf. a.* 5. Kiedy cofnąć się nazad nie możesz, tam iuż nie lza, ieno konać ftatecznie swoie przedsięwzięcie. *Gorn. Dw.* 30, *et* 12, *et* 8. Cesarz napominał książęta, aby Władysławowi wrócili oyczyznę, którą mu wzięli; czego gdzieby z dobréy woli nie uczynili, tedy onemu nie lza będzie, ieno mu tego wszelakim sposobem dopomóc. *Bielfk.* 94. Gdy nieprzyiaciel do ugody nie chce przyftąpić, nie lża nam, tylko na nowo się gotować. *Vol. Leg.* 3, 849. Woyfku nie lża było, ieno abo zamku wszyftką mocą dobywać, abo zginąć. *Gwag.* 169.

ŁZA, - y, *ż.*, łezka *demin.*, *Bh.* slza, slzička, slzeti *lacrimari*, slzeni *lacrimatio*; *Slo.* slza, slzým *lacrymor*; *Sr.* 1. sélza, sілsa; *Sr.* 2. ldsa, lsa, dsa, sa, *plur.* s; *Crn.* solsa (cf. zołzy); *Id.* sousa, susa, (sousiti, sousetozhiti, preliti, = płakać); *Cro.* szuza (cf. sączyć); *Bs.* suzza, suzziça; (suzziti, plakati, = płakać; *Rg.* sûza; *Sla.* suza; *Rs.* слеза; (слезотечéнїе płacz, прослезиться płakać, zapłakać; прослéзить rozrzewnić; слезно ze łzami; слезохранилище, слéзникъ naczynie do chowania łez; *Ec.* безслéзный bez łez, слезити, слезю, слезоточити łzy ronić, toczyć, płakać, ослезити, оплакать opłakać; cf. *Syr.* שחל sachal *fluxit lacryma*, *Arab.* שלל *fudit lacrymas*); die Thräne. Z humorów wodniftych w oku, przez gruczołki płaczliwe oddzielonych, pochodzą łzy. *Kirch. An.* 50. Łzy są limfą iasną słoną, która za poruszeniem powiek, roztacza się po oku, końcem odwilżenia go i oślizenia błony rogowéy *Dyk. Med.* 3, 629. Stęka serce, a oczom łzy poyrzeć nie dadzą. *Kolak. Cal. B.* 3. Całaś pomieszana! łzy ci w oczach ftoią! *Teatr* 45 *b*, 64. Łzy mi się rzuciły. *Teatr* 35 *c*, 9. Od łez wftrzymać się nie mogę. *Teatr* 14, 137. Łzy mi się z radości dobywaią. *ib.* 42 *d*, *d.* Nie ten godzien pamięci, kto gnębił, kto zdzierał, Nie ten, kto łzy wycifkał, lecz kto ie ocierał. *Kras. Wiersz.* 77. Nie bądźże tak srogi, uczyń to na łzy moie. *Pot. Arg.* 82. Wyftępek swóy gorzkiemi łzami opłakuią. *Przyb. Milt.* 349. Krwawe łzy wylewały płaczliwe matki, Patrząc na dziatki, Które gwałtem dadź musiały na mięsne iatki. *Pieśń.* 29. Ziemię pokrapiał rzewliwemi łzami. *Teatr* 54, 20. We łzach tonąć. *Ld.* Wchodzi z załamanemi rękami, głęboko wzdychaiąc, łza łzę goniła. *Offol. Str.* 3. Łzy z łzami mieszać miło człowiekowi. *Bard. Tr.* 271. (cf. przynaymniéy się napłakać, ufkarżyć, cf. lżéy nędznemu nieznanemu, cf. *oppos.* Wybiwszy, napłakać się nie daią). Co letko przychodzi, nigdy nie szacuią. Miło wspomnieć pot przeszły, ftarte łzy smakuią. *Zab.* 13, 316. Twardy na łzy, = do płaczu. *Cn. Th.*, cf. łezka mu nie kanęła). - §. b) *transl.* Między Włofkiemi winami są naysławnieysze *Łza Chryftusowa*, *lacryma Chrifti*, wino słodkie, łagodne, mocne, farby czerwonéy. *Krup.* 5, 103, ein Ital. Wein. - §. c) *Botan.* łza, *coix*, rodzay rośliny; łza Jobowa sieie się w ogrodach; ziarna na różańce i koronki szyszywaią. *Kluk Dyk.* 1, 144, die Hiobsthräne. - §. w hucie śklanéy, z hartowanych kropel śkła, robią łzy śklane. *Torz.* 129, Glastropfen. ŁZAWA *herb*, miecz końcem na dół obrócony, między dwiema podkowami. *Kurop.* 3,

51, ein Wappen. ŁZANY, ŁZAWY, - a, - e, ŁZAWIE *adv.*, *Bh.* slzawy, slzawé, slzwý; *Vd.* sousen, sousien, susliu, poun sous; *Rg.* suziv, súzan; *Bs.* suzsan, suziv; *Ross.* слезливый, слёзный, многослёзный; *Sr.* 1. selzowity, selzowníté; od łez, Thränen:. Kropla łzawa. *Urs. Gr.* 117. Tam te martwe poety przyiaznego zwłoki, Po trzy kroć zbroczysz łzawemi potoki. *Hor.* 1, 216. Łzawa fistuła *ob.* łzowy. - §. łzy wyciskaiący, Thränen erpressend. Osycham bez nadziei w żalu łzawym. *Przyb. Ab.* 15. Tu ponuremi oczyma piérwszy raz uyrzeli Łzawą stratę. *Przyb. Milt.* 55, cf. opłakany, nieopłakany). Tam przyśpieszył zdrayca zgon ich łzawy. *Przyb. Luz.* 42. Grozi mu los łzawy. *ib.* 259. Opłakać iéy stratę przez ięki nayłzawsze. *Przyb. Milt.* 251. Kocytu łzawy strumień. *Zab.* 15, 12 *Kniaź.* *Łzawnie. *Papr. Kol. U* 2 *b.*

LŻĘ, LŻENIE *ob.* Lżyć. 2) łże, łżeć, łgę, łgać, *ob.* łgać.

LŻÉY *comparat. adverb. posit.* lekko, łatwo, łacno (*Etymol. obsol.* *lża *positiu. quod vid.*), mniéy ciężko, mniéy trudno, leichter. Jedno lżéy cierpieć. *Cn. Ad.* 316. Lżéy nędznemu niesamemu. *Rys. Ad.* 68, *gaudium est miseris, socios habere malorum*; lżéy ból cierpiemy, spólny z drugiemi. *Cn. Ad.* 457, cf. łzy ze łzami mieszać miło człowiekowi). Lżéy o cudzéy skórze woiować. *Tward. Wład.* 26. Sodomowi w sądny dzień lżéy będzie, niżli miastu onemu. *Sekluc. Luk.* 10, *not.* „znośniéy". Za Bolesława Śmiałego Polacy porzucili ciężkie zbroie staroświeckie, a ięli się lżéy na koń ubierać. *Bielsk.* 56. - *§. Cyt panowie! lżéy mówcie, by król nie usłyszał. *Rey Zw.* 80, *Weresz. Rgl.* 129, ciszéy, mniéy głośno, łagodniéy). LŻEYSZY, - a, - e, *compar. adj.* lekki, letki, : lekciéyszy, leichter. Lżeyszy koszt. *Rey Ap.* 54.

LŻNIENIE *Tr.*, *ob.* Lizanie.

ŁZOWY, - a, - e, od łzy, abo łez, Thränen:, łzawy, *Rs.* слёзный. Łzowa cywka czyli fistuła, choroba, gdy łza kąt większy oka zawzdy sobą napełnia, lub też od punkcików łzowych po twarzy wedle nosa spuszcza się, albo za przyciśnieniem tego miéysca obficię z pęcherzyka łzowego po twarzy scieka. *Perz. Cyr.* 2, 168 *et* 18. *Łzotok*, *adj.* łzotoczny *Ec.* слезоточный, мочащїй слезы, łzy tocsący, thränenvergießend. ŁZOLEWCA, - y, *m.*, *Przyb. Ab.* 142, rozlewacz łez, der Thränenvergießer.

LŻYĆ, - ył, - y, *cz. ndk.*, ulżyć, zelżyć *dk.*, lżeyszyć lżeyszym uczynić, ulżywać, erleichtern, leichter machen; *Bh.* zlehčiti, zlehčowati; *Rs.* льготить. Jak ona dybie, iako pochylona Idzie, iak się *lżi stopa iéy kradziona. *Past. F.* 175, letką się robi, podnosi się). W Bolesławie cnota i dobroć bardzo wielka była, Miłosierdzie a prostość, ta go zgoła lżyła. *Papr. Gn.* 1040, łagodziła. ?

LŻYĆ, - ył, - y, lżę *cz. ndk.*, zelżyć *dk.*, lżyć kogo słowy, łaiać sromotnie, szkalować, einen schänden, schmähen, lästern, ausmachen; cf. *Ger.* Laster, *obs.* lasten, lästen, : letzen, verletzen, *Lat.* laedere, laesus; *ap. Notker.* lastir, : oszukaństwo.); *Bh.* zlehčiti, zlehčowati, tauchati se; *Sr.* 2. sromoschisch (cf. rągać się, cf. sromocić); *Vd.* leshtruvati, löstruvat, shmagat; *Crn.* smahati, fershmagam, fershmagujem; *Cro.* pszujem, psànim, opszuvati (cf. psuć); *Bs.* psovati; *Rs.* хулить, злословить (*Rs.* лживить, оболживать słowa przekręcić), порочить, ругать *ob.* rągać się); *Ec.* гаждати, гаждати, хухнаю, пономаю, поносить. Od słowa do słowa, zaczął go lżyć; on też odelżył. *Teatr* 22, 81. Lżyć kogo rzeczą, uczynkiem; despekt komu wyrządzać, hańbić, sromocić. *Cn. Th.*, einen beschimpfen, schimpflich behandeln. Każdy, powinna rzecz iest, aby się sam nie lżył, i wzgardzonym nie czynił. *Budn. Cyc.* 65. Oyca i męża lży wszeteczna niewiasta. 3 *Leop. Syr.* 22, 5, zelżywa. 1 *Leop.*). Kto czyni krzywdę ubogiemu, ten lży stworzyciela iego. *Radz. Prov.* 14, 31, uwłacza stworzycielowi. *Bibl. Gd.*). Drzeć, palić domy, gwałcić Bogu poświęcone klasztory, w nich panny lżyć iemuż poślubione. *Błaz. Fl. B.* LŻENIE, - ia, *n.*, *subst. verb.*, sromocenie, szkalowanie, zelżywość, das Schimpfen, der Schimpf, das Beschimpfen; *Slo.* lánj, hanenj (cf. łaianie, ganienie); *Vd.* leshtruvanje, sasramota; *Bs.* psovka; *Rs.* злословлéнїе; *Ec.* хýла, ослáба, cf. osława, безслáвленїе, злохулéнїе. LŻYCIEL, - a, *m.*, sromotnik, der Ehrenschänder; *Slo.* żehrač; *Vd.* leshtruvauz, shmagovauz, oberavez, sasramuvauz; *Crn.* fershmaglivz, fershmaguvauz; *Cro.* pszósztnik (cf. psotnik); *Sla.* psováca; *Rs.* хýльникъ, хули́тель, ругáтель, бранитель, порицáтель; *Ec.* гаждáтель, лаятель. W sidłach twego lżyciela marnotrawiłaś wszystkie godziny na roskoszach. *Teatr* 54, 20. LŻYCIELKA, - i, *ż.*, która lży, sromotnica, *Vd.* okliniarza, prekliniarza; *Rs.* бранительница; die Schänderinn, Ehrenschänderinn. Za swoią lżycielką samego miłosierdzia żądała. *Wys. Kat.* 168. ŁŻYCZKA, - i, *ż.*, *Bh.* lžička, lžička, *dem. nom.* łeż, małe kłamstwo, eine kleine Lüge. Jeślić łżyczkę zadadzą, a będzie to z twéy przyczyny, winnyże sam siebie. *Modrz. Baz.* 240. ŁŻYWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* lžiwost; *Rs.* лживость, ложность; kłamstwo, łgarstwo, fałszywość, Lügenhaftigkeit. Błogosławiony, w którego duchu niemasz łżywości. *Wrobl.* 70, „*not.* t. i. który nie fałszuie". *Fabulositas. Mącz.* LŻYWOŚĆ, - ści, *ż.*, sromotność, lżenie obelżenie, obelga, bezcześć, uwłaczanie czci, die Schmähung, Verunehrung, Schändung; *Bh.* rauhawost; *Vd.* shmagujezhlivost, radoshmagnost; *Rs.* поносъ. ŁŻYWY, - a, - e, Łżywie *adv.*, *Bh.* lžiwy; *Slo.* lžiwý; *Crn.* lashniv; *Sla.* laxljiv, laxljivo; *Cro.* laslyiv; *Rg.* làxni, laxiv; *Rs.* лживый, ложный, ложно, лжеглаголивый; kłamliwy, fałszywy, lügenhaft, falsch. Powstali na mię świadkowie łżywi i mówiący krzywdę. *Bud. Ps.* 27, 12, *Eccl.* лжесвидѣтель; łżywe świadectwo лжесвидѣтельство. Łżywy prorok лжепророкъ, cf. *pseudo*), лжебратъ *Gr.* ψευδαδελφος; *łżebracia. *Smotr. Ap. pr.* *Łżelubcy. *ib.* 81). Przysięgi łżywéy nie miłuycie. 1 *Leop. Zach.* 8, 17, fałszywéy. 3 *Leop.*). Nieprzyiacioły moie ięzyki swemi łżywie i zdradliwie czynili. 1 *Leop. Ps.* 5, 11, kłamliwie. 3 *Leop.*). Któż tak łżywym abo swowolnym iest, któryby bez wszelkiego świadectwa twierdził, że to boska nauka? *Zygr. Gon.* 5. Człowiek łżywy, tak o boga, iako i o ludzi nic nie dba. *Ezop.* 64.

Fabulosus, który się niepewnemi powieściami rad pęta, łżywy. *Fabulose* łżywie. *Mącz.* O nędzna obłudności, o nadzieio łżywa, Iakaż tu iest twa sprawa omylna, fałszywa. *Rey Wiz.* 83. Łżywy, nieprzyiaźliwy. *Rey Ap.* 58, *mendaces fallaces.* Kupiectwo kłamliwe, chciwe, łżywe. *Petr. Pol.* 2, 171. Potwarzy, które ięzyk łżywy wymierzył. *Susz. Pieś.* 1, *C b.* ŁŻYWY, łżący, zelżywy, schmähend, schändend; *Bh.* tauhawy (*ob.* urągliwy); *Vd.* sasramoten, shmagujeshen, obnashliun; *Rs.* хулительный, хульный, порицательный, поно-сливый, ругательный, укоризнительный, укоризненный, бранный; *Ec.* позорный, глаголательный (cf. *Ec.* лестивый chytry). Przyydzie na gnuśnego łżywe ubostwo. *Klon. Wor.* 34. Paweł był pierwey bluźnierzem i prześladowcą i łżywym. *W.* 1 *Tymot.* 1, 13, (gwałtownikiem, *Bibl. Gd.*). Targaią mę *poczciwe wszetecznie a łżywie. *Czach. Tr. K* 5.

Pochodz. *zelżyć*, *zelżywość*, *znażony*, *obelga*, *odełżyć*.

Koniec drugiéy części tomu piérwszego.

